

N

mit 2 Dr. -haschen

18 Bl. (2 w.), 528 S., 26 Bl. (Anmerk.) u. 92 Bl. (Index)

348

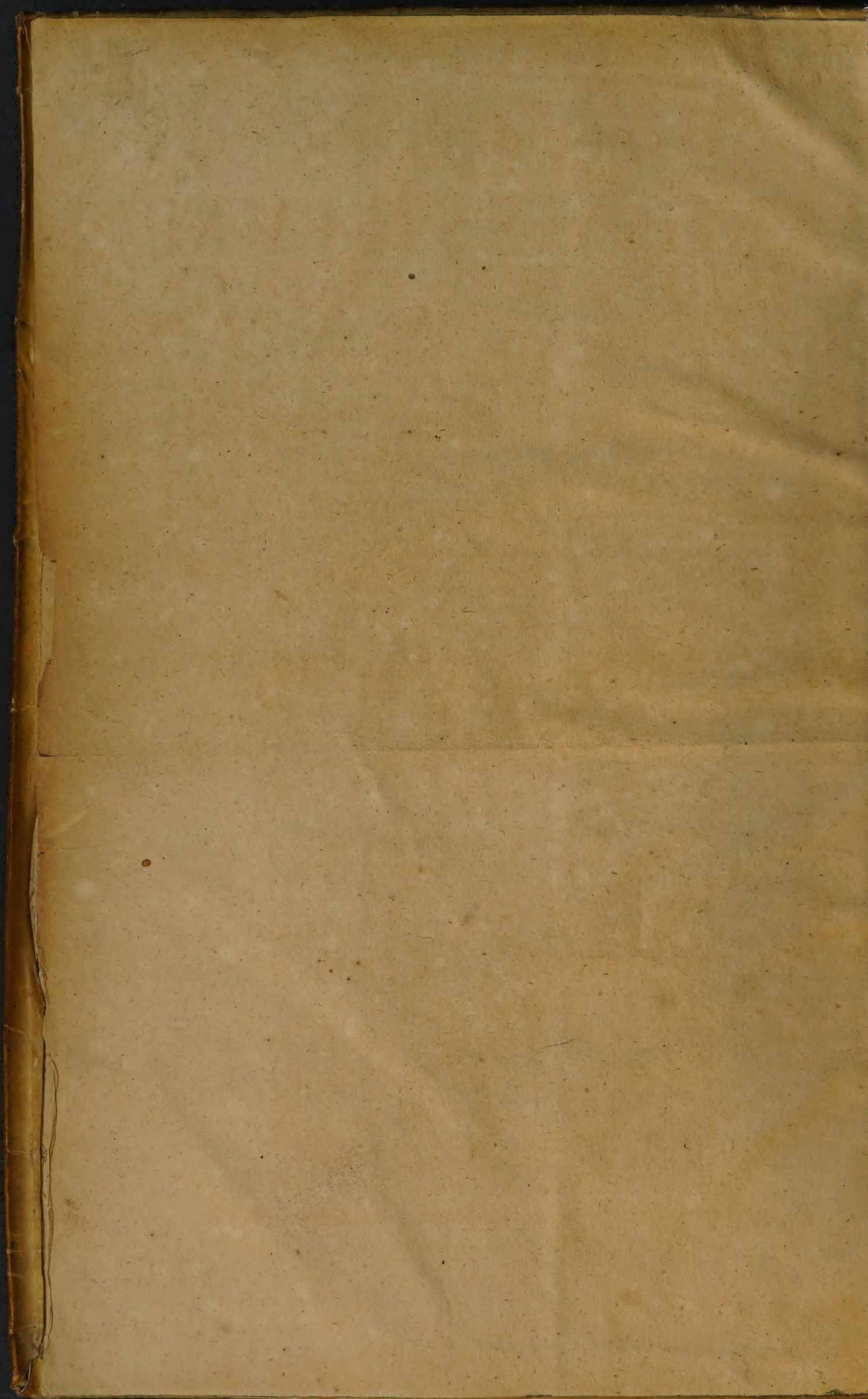
24

24

1. Teil: ... 2. Teil: ... 3. Teil: ...

118

Gravon V 340
Schweizer 788
Bisher Alman. Nr. 7c

Historia mundi naturalis
C. PLINII SECVNDI:
HOC EST:

AMPLISSIMVM,
LVCIDISSIMVM. PERSPICA-
CISSIMVMQVE, NEC NON PLANE

MIRANDVM TOTIVS VNIVERSI, RERVQVE NATVRA-
LIVM SPECVLVM: IN QVO, DE DEO, COELO, SIDERIBVS, ELEMEN-
tis, Igni, Aere, Terra, Mariq̃ue: de Europa etiam, Asia, Aphrica, diuersisq̃ue earum regionibus, Prouin-
ciis, Insulis, nec non montibus, alpibus, promontoriis, sinubus maris, atq; fluminibus: de homine
quoque, eius generatione, prodigiosis partibus, animæ præstantia, gentibusq̃ue diuer-
sis: de animalibus terrestribus, aquatilibus, diuitiis marinis, vt mar-
garitis: de auibus, atque insectis:

SIC ETIAM DE TAM SYLVESTREBVS, QVAM FRVGIFERIS ARBORIBVS,
de cultura agrorum, vitium, oliuarum, nec non de ceteris Cerealiū generibus, frugumq̃, prodigiis, de messe
& vindemia: de multiplici in super varia ex variis crescentis naturæ venis atq; muneribus contra morbos va-
rios medicina obseruatione, de Magia, eiusq; origine: adhuc de metallis, auro, argento, &c. de honore pictura, de
Rom. pictoribus, lapidum natura, marmorumq̃, in ædificiis luxuria: & similibus naturæ stupendis docu-
mentis: præsentissimas, omnibus numeris, plenissimāq; perfectione absolutissimas naturalium
rerum imagines, sagacissima atq; maxime stupenda naturæ maiestas cen-
in primo veritatis Archetypo contemplatur.

IN LIBROS XXXVII. DISTRIBVTA, VIVISQVE IMAGINIBVS ILLVSTRATA,
atque vero proprioq̃ue naturæ nitore labore impensisq̃ue Sigismundi Feyerabeni hoc nouo,
antea minusq̃ue visu ornatu fideliter atque integrè restituta.

HIS BREVES ERVDITAEQVE IN MARGINE DOCTISSIMORVM VIRORVM CASTIGA-
tiones: Sigismundi Gelenij quoq; perspicue atq; perutiles animaduersiones acceperunt.

Cum Indice rerum & verborum locupletissimo.

Typis excudebatur Francoforti ad Mœnum, à partu Deipara virginis:

M. D. LXXXII.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

AMPLISSIMO

LA CIPRESSA PERSICA

CISMINEZEC NOT BLATE

MILANOVA TONIA TIVERTI

LA CIPRESSA PERSICA

CISMINEZEC NOT BLATE

MILANOVA TONIA TIVERTI

LA CIPRESSA PERSICA

CISMINEZEC NOT BLATE

MILANOVA TONIA TIVERTI

LA CIPRESSA PERSICA

CISMINEZEC NOT BLATE

MILANOVA TONIA TIVERTI

LA CIPRESSA PERSICA

CISMINEZEC NOT BLATE

MILANOVA TONIA TIVERTI

LA CIPRESSA PERSICA

CISMINEZEC NOT BLATE

MILANOVA TONIA TIVERTI

LA CIPRESSA PERSICA

CISMINEZEC NOT BLATE

MILANOVA TONIA TIVERTI

LA CIPRESSA PERSICA

CISMINEZEC NOT BLATE

MILANOVA TONIA TIVERTI

LA CIPRESSA PERSICA

CISMINEZEC NOT BLATE

REVERENDO. NOBILI.
VIRTVTVM SPLENDORE MA-
IORVMQVE IMAGINIBVS PRAEEMINENTI

Domino, Domino Georgio à Liefskirchen, domorum S. An-
thonij in Roestorff. & Hoeft generali Præceptori, &c.
Domino suo officiosè colendo.

*Fulgentem nigra gestat ceruice coronam,
Pectoreq; in fuluo, τὰν, Iouis ales habet.
Quam tucum cernes Aquilam, te signa videre
Anthonitarum, Cæsare dante, scias.
Parte alia generosa vides Canis ora sagaxis,
Instrata toties nixaq; fulcra basi.
Atque ea dum lustras insignia: signa vetusta
Inclyta Liefskirchen noueris esse domus.*

*Vm alia multa, quæ vigeant olim, rerum laudandarum
studia perisse, atque extincta prorsus esse, dolendum est, vir
Reuerende ac Magnifice: tum hanc, in qua sitam omnes vel
maximam utilitatem intelligunt, veram naturalem Hi-
storiâ ita amisimus, ut ex eorû, quibus nostra patrumq;
memoria suam hoc in genere industriam locare studiû fuit,
magno ac infinito propè numero, non tamen ita multos, qui
tolerabiles videantur: qui verò excellent, quàm paucissi-
mos, aut fortasse neminem liceat inuenire. Atque huius quidem incommodi culpa
unde manauerit exponam. Primum illud in controuersiam non cadit, quò quidq;
) (2 præstantius,*

E P I S T O L A

præstātius, eò laboriosius ac difficilius esse, alioqui nihil iā excelleret. Quod enim consequerentur multi, in eo dignitas non esset, & ex copia vilitas existeret. Est igitur in magnis rebus item magna, quæ nos ab earū quasi possessione arcet, cōstituta difficultas. Hæc porro simplex non est, sed in duo genera diuiditur. Quædā enim sicuti existimatur, ita difficilia sunt: quædam, cū existimentur, tamen nō sunt. Vbi difficultas est, & apparet, inde multitudo voluntatē & studium libenter abducit. Rem quidē ipsam, quanti est, opinione æstimamus, & vehementer expetimus: Magnis verò laborib. & vigilijs ut ematur, non facile quisquam à seipso impetrat. Amat enim hominis natura moderatam quietem, eaq. alitur & crescit, nimias cōtentiones, quibus frangitur ac minuitur, recusat. Vbi verò facile in speciem aliquid ostenditur, difficultas inclusa latet, cuiusmodi nō esse pauca, inanis multorum docuit experientia: eò frequentes bona spe inuitati, accurrunt, facileq. ad eas res aggrediuntur, in quibus vel mediocrem operam si ponant, futurum, ut ex animi sententia succedat, arbitrantur: quos deinde graui temeritatis infamia, refellit euentus. Huius generis hæc est, de qua orationem instituiimus, vera Historia naturalis. Quis enim est qui se non existimet naturæ abscondita posse ita commodè explicare, ut desiderari ab eruditis benèque intelligentibus viris nihil queat? Atque hic cum in grauiore materia incidere, si easdem ab alijs sumptas in sua scripta totas transtulerint, tum se suas præclare partes absoluisse existimant: cum interim, in quo doctrina, quæ paulo sit occultior, appareant notæ, in quo ingenij lumen eluceat, in quo prudentiæ vis, aut iudiciij signa cernantur, nihil afferunt. Exire videmus quotidie, à postremi ordinis hominibus factos, speciosis magnaq. pollicentibus titulis insignes, minimi pretij, commentarios: quos non modo qui scribunt, falsa de seipsis opinione decepti, verum etiam qui typis impressos edunt, ijs qui de hoc genere iudicare possunt inconsultis, quodam modo deformant præclara studia literarum, & de posteritate ipsa pessimè merentur. Ego verò bene mereri de literis, etiam si utilitas præterea consequatur nulla, tamen præclarum imprimis atque egregium esse semper duxi, quanquam utilitatem spectare si volumus, ea demum summa est, quæ ex hoc genere percipitur. Fructus enim in posteritatis memoria & prædicatione positus est, quem nemo unquam sapiens non præstantissimum esse iudicauit. Sed hæc bene merendi ratio duplex videtur esse. Nam & qui aliquid ipsi scripserunt, & qui alios vel cohortatione, vel premio, ut scriberent, impulerunt, literis opem tulisse existimantur. Quæ duæ res eiusmodi sunt, ut qui alterutrā commodè faciat, ei scilicet à studiosis omnibus gratia sint agende: qui utramq. ne haberi quidem satis possint. Atq. hanc laudem, ne apud veteres quidem sæpè accidit, ut unus consequeretur: propterea quod qui ea virtute atq. fortuna fuerunt, ut & ingenio posteris prodesse possent, & opibus, ut idem facerent, multos adducere, alterum facile fecerunt, ut eos qui doctrina & eloquentia valerent, ad viuanda literarum studia excitarent, alterum facere, ut ipsi monumentum aliquod industriæ suæ relinquerent, propter rerum gerendarum curam nō ita potuerunt. Quod item nostris temporibus usu videmus euenire. Nam neq. multi sunt, qui præstare utrumq. possint, & qui possunt, ijs ferè cū velint, non conceditur.

Verū ut quò cæpi pergam, Plinij naturalem historiam hætenus typis excusam, grauem inquam illam immensi voluminis molem, quis est qui ferre ullo modo possit?

DEDICATORIA.

possit? Loca sunt in Plinij naturali historia male mendis affecta quàm plurima. Sanari nullum videas. Sunt ob antiquitatis obscuram notitiam difficilia: quis est de tot interpretum numero, qui lumine explanationis illustret? deniq; communia tantum quæq; omnibus penè patent, ea sumunt ad explicandum: ex abditis, quò sine labore & ingenio accessus non est, doctrina fontibus nihil hauriunt. Contraq; multa corrumpunt magis, dum emendare conantur: multa exponendo peruertunt, & pulcherrimas sæpè sententias turpissimis inscientia maculis inquinant. Quæ me ita commouit indignitas, itaq; meum animum, ut verè dicam, miseratio quadam affecit, ut statuerim, si cum vita valetudo, & cum valetudine ocium & sumptus suppetat, hunc omnium pulcherrimum authorem quàm correctissime typis meis, studiosorum gratia, in vulgus edere: non quod ego is sim, qui mihi tantum arrogem, ut alijs typographis detractam solertia laudem ad me transferam: abest hoc à consuetudine mea, abest à natura plurimum: Sed neque rursus is sum, qui cum cæteros probè nouerim, ipse me prorsus ignorem: & qui, cum alios accusem propterea, quia non præstant ea, quæ ab eorum studio postulantur, ego me si quid præstare possem mihi videor, velim contemnere. Non ita laudem fugio, et si nec nimis appeto. Alterum stupida cuiusdam sapientia, alterum insana ambitionis esse vitium semper duxi.

Cum verò laudes authoris celeberrimi ab viris clarissimis ante hac satis superq; decantatas esse nouerim, deq; authore dico nostro, eiusq; scriptis, & hoc præcipuè volumine, ut magnificè, ita & verè prius multa dicta sint ab alijs, quorum nonnullos multis, ijsq; verissimis rationibus, confirmare memini, nihil extare hac nostri authoris historia naturali utilius: ineptus sim & importunus, si eadem hoc loco intempestiuè recenseam, & quod dici solet, actum agam.

Permagni verò refert, vir Reuerende & Amplissime, quo quidq; tempore agatur, & ad omnes res non paruum habere momentum solet occasio quadam, & commoditas, qua uti dicuntur ij, qui nihil, nisi loco, facere consueuerunt. Nam quemadmodum pictorum tabula certo loco posita delectant, eademq; minus bono lumine constituta, non item eorum qui spectant, oculos tenere solent: sic actiones nostræ, mirum est, quantum opportunitate commendentur: ut interdum plus in tempore, quam in ipsa re positum esse videatur. Quod ego cum semper iudicassem, tamen non sum veritus, quin tua Amplitudini hoc ipsum, quod nunc à me profisciscitur, officium futurum esset vel iucundissimum. Nam et si magna tua Amplitudini est grauissimorum negotiorum imposita moles, quam summa cum laude, & omnium penè hominum admiratione sustinet: tamen in illa ipsa occupatione ita eandem literarum tractatio delectat, ut & legat cum voluptate, quæ alijs scripta reliquerunt, & scribat ipse, quæ à posteris cum admiratione legentur.

Ex quo illud consequetur, ut non modò Ordini amplissimo seruiat, quod est summa laude dignum, sed etiam posteritati consulat, quo laudabilius esse nihil potest. Ita q; tantum abest, ut à maioribus suis, omni decore affluentibus, ad se ornandam quicquam hauriat, ut etiam in hac sit, quod ad illos redundet. Nam si tua Amplitudini aliunde petenda sit laus, unde plura suppetant ornamenta, quàm à generis antiquitate (quod ante mille quingentos annos Roma in flore ac Lisolforum familia dictum, ab Diui Petri Apostoli discipulo beato Materno, Colo-

EPISTOL. DEDICAT.

nienſium, Treuirorum & Tungarorum Epifcopo primo, ad fidem Chriſtianam conuerſum, templumq; primum in honorem Diuæ virginis, quod in hunc uſque diem conſpicere licet, & vulgariter Lieſkirchen vocatur, Colonia extruxiſſe: A quo euentuſ familiam hanc ab Lieſkirchen nūcupatam fuiſſe, Coloniaeſes Annales teſtātur) & parente Constantino à Lieſkirchen, feliciſ recordationis, qui ut Amplitudo tua ab Ordine Auguſtiſſimo in Præceptorem generalem eſt designata, ſic ille à prudentiſſimo Coloniaeſum ſenatu, in eorundem numerum ita fuit cooptatus, ut ei Senatus ampliſſimam Conſularem dignitatem non quaſi optatam conceſſiſſe, ſed quaſi debitam perſoluiſſe videatur? Cui quidem viro primario cum ad ſummam gloriam nihil deſuerit, cumq; item Amplitudini tuæ ea res abundè adſint, quibus homines hominibus antecellere videntur: Tamen ſit veſtra bonitate & ſapientia, ut viciſſim & tua Amplitudo in illius dignitate atque amplitudine, & ille in ingenio atque in virtute conquieuerit tua. Utërque verò magna apud Senatum Prudentiſſimum & Ordinem auguſtiſſimum authoritate, magno eſtis apud omnes nomine & gloria. Nam Amplitudo tua quidem, quis eſt tam longinquus, cui notiſſima non ſit? nō ex præſenti corporis forma, ſed ex imagine ingenij ſui, quam veriſſimis eloquentiæ coloribus expreſſam in ſuis ſcriptis licet intueri. In hac cum & natura ſua bonitas, & virtutis eximia præſtantia cernatur: ſequitur, ut ex ea qui eandem norunt, ijdem ament. Quorū ego in numero cum ita eſſem, ut nemini concederem: prætermittere nolui, quin Plinium, cuius Amplitudo tua libros è manibus dimittere non ſolet, cum Amplitudinis tuæ inſcriptione diuulgarem. Quare non fuit ab re, cum ego hoſce Plinij libros, mendis antea deformatos, nunc correctione expolitos emitterem: non fuit inquam ab re T. A. nomini dicatos emittere, ut quæ de naturali hiſtoria traduntur, ea harum rerum ſtudioſiſſimi titulo cohæſtarentur. Hoc cum ita exiſtimaviſſem, quia videbatur eſſe aptiſſimum, feci, & feci è libentius, quod cum Amplitudo tua mihi & multa iam ſumma humanitatis officia tribuiſſet, & ea eſſet, quæ tribuere etiam maiora poſſet, ego, niſi aliquid, præſertim ubi daretur occaſio, retribuere, verebar ne ex duobus maxime inſignibus vitijſ, alterutrius infamiam non effugerem, ut velea viderer, quæ ab Amplitudine tua accepiſſem, minus meminiffe, quod à conſuetudine naturaq; mea alieniſſimū eſt: velea quæ ſperari poſſent, negligere: quod quia ſuperbi eſſet, abeſt non modo à fortuna mea, ſed & à voluntate plurimum. Caterum quantum opera ſumptuſq; in hoc authore noſtro ab erroribus & mendis vindicando poſuerim, aliorum collatio facile monſtrabit: quantum autem profecerim, & tua Amplitudo & alij iudicabūt. Tuæ Amplitudini quidem ſi conſequar, ut noſtra diligentia probetur, ſanè meoſ labores non exiguo compensatos eſſe fructu exiſtimabo. Amplitudinem tuam Deus Opt. Max. diu ſaluam & florentem conſeruet. Francofurti ad Mænum, Anno ab orbe redempto M. D. LXXXII. Calend. Septembr.

T. R. A.

Addictiſſ.

Sigismundus Feyerabendt
Bibliopola.

C. PLINIVS CAECILIUS
MARCO SVO S.

PER GRATVM est mihi, quòd tam diligenter libros auunculi mei lectitas, vt habere omnes velis, quærasq; qui sint. Fungar indicis partibus, atq; etiam, quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim hæc quoq; studiosis non iniucunda cognitio. De iaculatione equestri vnus. Hunc cum præfæctus alæ militaret, pari ingenio curaque composuit. De vita Q. Pomponij Secundi duo, à quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici, quasi debitum munus, exoluit. Bellorum Germanicæ viginti, quibus omnia, quæ cum Germanis gessimus bella, collegit. Inchoauit, cum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim ei quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germanicæ latissimè victor ibi periit. Commendabat memoriam suam, orabatque, vt se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres, in sex volumina propter amplitudinem diuisi, quibus Oratorem ab incunabulis instituit & perficit. Dubij sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis annis, cum omne studiorum genus paulò liberius & erectius, periculosum seruitus fecisset. A fine Aufidij Bassi xxxj. Naturæ historiarum xxxvij. opus diffusum, eruditum, nec minus varium, quàm ipsa natura. Miraris, quòd tot volumina, multa; in iis tam scrupulosa, homo occupatus absoluerit? Magis miraberis, si scieris illum aliquandiu causas actitasse, decessisse anno vj. & l. medium tempus distentum impeditumque, quò officiis maximis, quò amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa, sed studendi statim à nocte multa: hyeme verò ab hora septima, vel cum tardissimè, octaua, sæpe sexta. Erat sanè somni parcissimi, nonnunquàm etiam inter ipsa studia instantis, & deserentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorem: nam ille quoq; noctibus vrebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reuersus domum, quod reliquum temporis, studiis reddebat. Post cibum sæpe, quem interdum leuem & facilem veterum more sumebat estate, si quid otij, iacebat in sole, liber legebatur, adnotabat, excerpebatque. Nihil enim vnquam legit, quidd non exciperet. Dicere etiam solebat, nullum esse librum tam malum, vt non aliqua ex parte prodesset. Post solem plerumque frigida lauabatur. Deinde gustabat, dormiebatq; minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cenæ tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim. Memini quendam ex amicis, cum lector quendam pronuntiaffet perperam, reuocasse, & repeti coegisse. Huic auunculum meum dixisse: Intellexeras nempe, quum ille annuisset. Cur ergo reuocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat estate à cœna luce, hyeme intra primam noctis, sed tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores, vrbisq; fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum distringitur, tergiturque, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere quasi solutus ceteris curis, huic vni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis munebantur, vt ne cæli quidem asperitas vllum studiis tempus eriperet. Quæ ex causa Romæ quoque sella vehebatur. Repeto me correptum ab eo, cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis nō impartiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit, electorumq; commentarios clx. mihi reliquit, opisthographos quidem, & minutissimè scriptos: quæ ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse se, cum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Largio Licinio cccc. millibus nummum, & tunc aliquanto pauciores erant. Nōne videtur tibi recordanti quantū legerit, quantum scripserit, nec in officiis vllis, nec in amicitia principum fuisse? Rursus cum audis quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis, nec legisse? Quid est enim, quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere, cum me quidam studiosum vocant, qui si comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantum, quæ partim publica, partim amicorum officia distringunt? Quis ex istis, qui tota vita literis assident, collatus illi, non quasi somno & inertie deditus erubescat? Extendi epistolam, quamuis hoc solum, quod requirebas, scribere destinassem, quos scilicet libros reliquisset. Confido tamen hæc quoque tibi non minus grata, quàm ipsos libros, futura, quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum possunt emulationis stimulis excitare.

Vale.

C. PLI-

C. PLINIVS TACI-
TO SVO. S.

ETIS, ut tibi auunculi mei exitum scribam, quod verius tradere posteris possis. Gratas ago. Nam video morti eius, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcherrimarum cladum terrarum, ut populi, ut vrbes, memorabili casu, quasi semper victurus, occiderit, quamvis ipse plurima scripserit, plura tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aternitas addet. Equidem beatos puto, quibus Deorum munere datum est, aut facere scribendi, aut scribere legenda: beatissimos vero, quibus utrunq. Horum in numero auunculus meus & suis libris, & tuis erit. Quod libentius suscipio, depono etiam, quod iniungis. Erat Miseni, classisq. imperio praefens, vegebat. Calend. Nouembris hora fere septima, mater mea indicat ei apparere nubem inusitata & magnitudine, & specie. Surgit ille, ut sole solebat, frigida gustata: iacens enim studebat. Poposcit soleas, ascendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes, incertum procul intuentibus ex quo monte (Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur: cuius similitudinem & formam non alia magis arbor, quam pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco efflata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Credo, quia recenti spiritu euecta, dein senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanebat. candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cineremve sustulerat. Magnum id propiusq. nocendum, ut eruditissimo viro, visum est. Iubet liburnicam aptari, mibi, si venire vna vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle: & forte ipse, quod scriberem, dederat. Egrediebatur domo: accepit codicillos Retinae classiarj, imminente periculo exterriti: nam villa ea subiacibat: nec vlla, nisi nauibus, fuga, ut se tanto discrimini eriperet, orabat. Vertit ille consilium, & quod studioso animo inchoauerat, obit maximo. Deduxit quadriremes, ascendit ipse, non Retina modo, sed multo (erat enim frequens amenitas ora) laturus auxilium: properat illuc, unde alij territi fugiunt, rectumq. cursum, rectaq. gubernacula in periculum tenet, aded solatus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras ut deprehenderat oculis, diceret, enotaretq. Iam nauibus inciderat: quod propius accederet, calidior & densior: iam pumices etiam, nigriq. & ambusti & fracti igne lapides: iam vadum subitum, ruinaq. montis litora obstantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret, monuit. Fortes, inquit, fortuna iuvat: Pomponianum pete. Stabijs erat, perueneratq. sinu medio. Nam sensim circumactis curuatissq. litoribus mare infunditur. Ibi quamquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, & cum cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naues, certus fuga, si contrarius ventus resedisset. Quod tunc auunculus meus secundissimo inuectus, complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: utq. timorem eius sua securitate leniret, deferri se in balineum iubet: lotus accubat, cenat, atq. hilaris, aut (quod aequè magnum est) similis hilari. Interim è Vesuvio monte pluribus locis latissime flammae atque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertasq. villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis dicebat. Tum se quieti dedit, & quieuit verissimo quidem somno. Nam meatus anima, qui illi propter amplitudinem corporis grauior & sonantior erat, ab eis, qui limini obuersabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diata adibat, ita iam cinere mistiq. pumicibus oppleta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seq. Pomponiano, ceteriq., qui peruigilant, reddit: in commune consultant, intra tectane subsistant, an in aperto vagentur: nam crebris vastiq. tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc hic, nunc illic abire, aut referri videbantur. Sub dio rursum, quamquam leuium exesorumq. pumicum casus metuebatur: quod tamen malorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum aduersus incidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorq. quam tamen faces multa variaq. lumina soluebant. Placuit egredi in litus, & ex proximo aspicere, quid iam mare admitteret, quod adhuc vastum & aduersum permanebat. Ibi super abiectum linteum recubans sedit, atque iterum frigidam poposcit, hausitq. Deinde flammae flammarumq. praenuntius odor sulphuris alios in fugam vertunt: excitant illum, qui innixus seruis duobus assurrexit, & statim concidit (ut ego coniecto) crasso caligine spiritu obstructo, clausoq. stomacho, qui illi natura inualidus, & angustus, & frequenter intus aestuans erat. Vbi dies redditus is, ab eo quem nouissime viderat, tertius, corpus inuentum integrum, illa sum, opertumq., vi fuerat indutus. Habitus corporis quiescenti, quam defuncto, similior. Interim Miseni, ego & mater. Sed nihil ad historia. Nec tu aliud, quam de exitu eius, scire voluisti: finem ergo faciam. Vnum adiciam: omnia me, quibus interfueram, quaque statim, cum maxime vera memorantur, audieram, persecutum. Tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam, aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

C. PLI-

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

C. Plinius Secundus Vespasiano suo S.

LIBROS Naturalis Historiae nouitium Camoenis Quiritium tuorum opus natum apud me proxima foetura, licentiores epistola narrare constitui tibi, iucundissime Imperator (sit enim haec tui praefatio verissima, dum maximi consenescit in patre.) Nanq; tu solebas meas esse aliquid putare nugas, vt obiter emolliam Catulum contreraneum meum. Agnoscis & hoc castrense verbum. Ille enim, vt scis, permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit, quam volebat existimari a Veraniolis suis & Fabulis. Simul vt hac mea petulantia fiat, quod proximè non fieri questus est in alia procaci epistola nostra, vt in quaedam acta exeat, sciantque omnes quam ex aequo tecum viuat imperium. Triumphalis & Censorius tu, sexiesque Consul, ac Tribunitiae potestatis particeps, & quod his nobilius fecisti, dum illud patri pariter & equestri ordini praestas, Praefectus praetorio eius, omniaque haec Reipublicae, & nobis quidem qualis in castrensi cotubernio? Nec quicquam in te mutauit fortunae amplitudo, nisi vt prodesse tantundem posses & velles. Itaque cum ceteris in venerationem tui pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiarius audacia sola superest.

20 Hanc igitur tibi imputabis, & in nostra culpa tibi ignoscas. Perficui faciem, nec tamen profeci: quando alia via occurris ingens, & longius etiam submoues ingenij fascibus. Fulgurat in nullo vnquam verius dicta vis eloquentiae, Tribunitiae potestatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas? quanto fratris amas? quantus in Poetica es? O magna fecunditas animi: quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitasti. Sed haec quis possit intrepidus aestimare subiturus ingenij tui iudiciu, praesertim laceffitum? Neque enim similis est conditio publicantiu, & nominatim tibi dicantiu. Tum possem dicere, quid ista legis Imperator? Humili vulgo scripta sunt, agricolaru, opificum turbae, denique studioru otiosis: quid te iudicem facis? Cum hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Maiorem te sciebam, quam vt descensurum huc putarem. Praeterea est quaedam publica etiam eruditoru reiectio. Vtitur illa & M. Tullius, extra omnem ingenij aleam positus, & (quod miremur) per aduocatum defenditur. Haec doctissimum Persum legere nolo, Laelium Decimum volo. Quod si hoc Lucilius, qui primus condidit styli nasum, dicendum sibi putauit: si Cicero mutuandum, praesertim cum de re publica scriberet: quanto nos cauatius ab aliquo iudice diffidimus? Sed haec ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione, quonia plurimum interest, sortiatur aliquis iudicem an eligat: multumque apparatus interest apud inuitatum hospitem & oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hostem, & repulsis tanquam honoribus indeptis gaudentem, flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati, hoc se facere pro innocentia (quod in rebus humanis summum esset) profitebantur: inde illa nobilis M. Ciceronis suspiratio: O te felicem M. Porci, a quo rem improbam petere nemo audet. Cum Tribunos appellaret L. Scipio Asiaticus, inter quos erat Gracchus: hoc attestabatur, se vel inimico iudici approbari posse. Adeo summum quisque causae suae iudicem facit, quemcunque

40 elegit, unde prouocatio appellatur. Te quidem in excelsissimo humani generis fastigio positum, summa eloquentia, summa eruditione praeditum, religiosè adiri etiam a saluantibus scio. Et ideo immensa praeter ceteras subit cura, vt quae tibi dicantur, te digna sint. Verum & diis lacte rustici multaque gentes supplicant, & mola tantum salsa litant, qui non habent thura: nec ulli fuit vitio deos colere, quoquo modo posset. Meae quidem temeritati accessit hoc quoque, quod leuioris operae hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenij sunt capaces, quod alioquin nobis perquam mediocre erat: nec admittunt excessus aut orationes, sermonesue, aut casus mirabiles, vel euentus varios, non alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili materia rerum natura, hoc est, vita narratur, & haec sordidissima sui patre, vt plurimarum rerum aut rusticis vocabulis aut externis, imò barbaris, etiam cum honoris praefatione ponendis. Praeterea iter est, non trita authoribus via, nec qua peregrinari animus expetat. Nemo apud nos, qui idem tentauerit, nemo apud Graecos qui vnus omnia ea tractauerit. Magna pars, studiorum amoenitates quaerimus. Quae verò tractata ab aliis dicuntur immensae subtilitatis, obscuris rerum tenebris premuntur. Iam omnia attingenda, quae Graeci τὰς ἐκφυλοποιεῖας vocant, & tamen ignota aut incerta ingenij facta. Alia verò ita multis prodita, vt in fastidium sint adducta. Res ardua, vetustis nouitatem dare, nouis auctoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturae suae omnia. Itaque etiam non affecutis, voluisse, abundè pulchrum atque magnificum est. Equidem ita sentio, peculiarem in studiis causam eorum esse, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi praetulerunt gratiae placendi: idque iam & in aliis operibus ipse feci: & profiteor mirari me T. Liuium, auctorem celeberrimum, in historiarum suarum, quas repetit ab origine Urbis, quodam volumine sic orsum: Satis iam sibi gloriae quaesitum: & potuisse se desinere, ni animus iniquies pasceretur opere. Profecto enim populi gentium victoris, & Romani

C. Plinij ad Dium Vespasianum Præfatio.

nominis gloriæ, non sui composuisse illa decuit. Maius meritum esset, operis amore, non animi cau-
 sa perseuerasse; & hoc populo Romano præstitisse, nō sibi. Viginti millia rerū dignarum cura, (quo-
 niam, ut ait Domitius Piso, thesauros oportet esse, non libros) ex lectione voluminū circiter duūm
 millium, quorum pauca admodum studiosi attingunt propter secretum materiæ, ex exquisitis au-
 thoribus centum, inclusimus triginta sex voluminibus, adiectis rebus plurimis, quas aut ignoraue-
 rant priores, aut postea inuenerat vita. Nec dubitamus, multa esse, quæ & nos præterierint. Homi-
 nes enim sumus, & occupati officiis; succisuiusq; temporibus ista curamus, id est, nocturnis, nequid
 vestris putetis cessatum horis. Dies vobis impendimus: cum somno valetudinem computamus: vel
 hoc solo præmio contenti, quod dum ista (ut ait M. Varro) musinamur, plurib⁹ horis viuimus. Pro-
 fectō enim vita vigilia est. Quibus de causis atque difficultatibus nihil auso promittere, hoc ipsum
 tu præstas quod ad te scribimus. Nec fiducia operis hæc est, sed indicatura. Multa valde pretiosa ideo
 videntur, quia sint templis dicata, nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere iusto,
 temporum nostrorum historiam orsi à sine Aufidij Bassi. Vbi sit ea quæres? iam pridem peracta san-
 citur; & alioquin statutum erat hæredi mandare, ne quid ambitioni dedisse vita iudicaretur. Proinde
 occupantibus locum faueo, ego verò & posteris, quos scio nobiscum decertaturos, sicut ipsi feci-
 mus cum prioribus. Argumentum huius stomachi mei habebis, quod in his voluminibus authorū
 nomina prætexui. Est enim benignum (ut arbitror) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos pro-
 feceris, non ut plerique ex iis, quos attigi, fecerunt. Scito enim conferentem authores me deprehen-
 disse à iuratissimis & proximis veteres transcriptos ad verbum, neque nominatos, non illa Virgilia-
 na virtute ut certarent, non Ciceroniana simplicitate, qui in libris de Republica, Platonis se comi-
 tem proficitur: in consolatione filia, Crantorem, inquit, sequor: item Panætium de officiis, Quæ vo-
 lumina eius ediscenda, non modò in manibus quotidie habenda, nosti. Obnoxij profectō animi, &
 infelicitis ingenij est, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cum præsertim fors fiat ex
 usura. Inscriptionis apud Græcos mira felicitas: *ἡμεῖς* inscribere, quod volebant intelligi fauū: alij
κέρας ἀμαλθείας, quod Copiæ cornu, ut vel lactis gallinæ sperare possis in volumine haustum. Iam Mu-
 1æ, *πᾶνδεχται, ἐν χειρὶ διον, λειμὼν, πινυκίδιον*, inscriptiones propter quas vadimoniam deferi possit. At cum
 intraueris, dii deæque, quàm nihil in medio inuenies! Nostri crassiores, Antiquitatum, Exemplo-
 rum, Artiumque quàm facetissimi. Lucubrationem puto, qui Antias ciuis erat & vocabatur, Vale-
 rius primus asserit: Varro in Satyris suis Sesculixem & Flexibulas. Apud Græcos desit nugari Dio-
 dorus, & *βιβλιοθήκης* historiam suam inscripsit. Apion quidem Grammaticus, hic quem Tiberius Cæ-
 30 sar cymbalum mundi vocabat, quum publicæ famæ tympanum potius videri posset, immortalita-
 te donari à se scripsit, ad quos aliqua componebat. Me non pœnitet nullum festiuorem excogitasse
 titulum. Et ne in totum videar Græcos insectari, ex illis nos velim intelligi pingendi fingendiq; con-
 ditoribus, quos in libellis his inuenies, absoluta opera, & illa quoq; quæ mirando non satiamur, pen-
 denti titulo inscripsisse: Vt, Apelles faciebat, aut Polyclerus: tanquam inchoata semper arte & im-
 perfecta, ut contra iudiciorum varietates superesset artifici regressus ad veniam, velut emendaturo
 quicquid desideretur, si non esset interceptus. Quare plenū verecundiæ illud est, quod omnia ope-
 ra tanquam nouissima inscribere, & tanquam singulis fato adempti. Tria non amplius, ut opinor,
 absolūtè traduntur inscripta, ille fecit, quæ suis locis reddam: quo apparuit, summam artis securita-
 tem auctori placuisse, & ob id magna inuidia fuere omnia ea. Ego planè meis addici posse multa cō-
 40 fiteor: nec his solis, sed & omnibus quæ edidi: ut obiter caueam istos Homeromastigas. Ita enim ve-
 rius dixerim, quoniam audio & Stoicos, & Dialecticos, Epicureos quoque (nam de Grammaticis
 semper expectaui) parturire aduersus libellos, quos de Grammatica edidi, & subinde abortus face-
 re iam decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant. Ceu verò nesciam, aduersus Theophras-
 tum, hominem in eloquentia tantum, ut nomen diuinum inde inuenerit, scripsisse etiā foeminam,
 & prouerbiū inde natum, suspensio arborem eligendi. Non queo mihi temperare, quod minus ad
 hoc pertinentia ipsa Censorij Catonis verba ponam, ut inde appareat, etiam Catoni de militari di-
 sciplina commentanti, qui sub Africano, imò verò & sub Annibale didicisset militare, & ne Africa-
 num quidem ferre potuisset, qui Imperator triumphum reportasset, paratos fuisse istos qui obtre-
 statione alienæ scientiæ famam sibi aucupantur. Quid enim ait in eo volumine? Scio ego, quæ scri-
 50 pta sunt, si palàm proferantur, multos fore qui vitiligerent, sed ij potissimū, qui veræ laudis exper-
 tes sunt. Eorū ego orationes sino præterfluere. Nec Plancus illepidè, cum diceretur Asinius Pollio
 orationes in eum parare, quæ ab ipso aut liberis post mortem Planci ederentur, ne respondere pos-
 set: Cum mortuis non nisi laruas luctari. Quo dicto sic repercutit illas, ut apud eruditos nihil impu-
 dentius iudicetur. Ergo securi etiā cōtra vitiligitores, quos Cato elegāter ex vitis & litigatoribus
 cōposuit, (quid enim illi aliud quàm litigāt, aut litē quærunt?) exequemur reliqua proposita. Quia
 occupationib⁹ tuis publico bono parcendū erat, quid singulis contineatur libris huic epistolæ tubi-
 iūxi: summaq; cura, ne perlegendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & aliis præstabis ne perle-
 gant: sed ut quisque desiderauerit aliquid, id tantū quærat, & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me
 fecit in literis nostris Valerius Soranus, in libris quos *ἐν οὐκίδων* inscripsit.

C. PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVNDI ELENCHOS, LI- BRORVM OMNIVM TRIGINTA-

septem liber vnus qui primus. Summatim hæc
insunt libris singulis,

P rimo, Præfatio operis ad Titum Vespasianum Cæsarem. Item authorum nomina, ex quibus desumpsit ea, quæ persequitur libris sex & triginta, capita rerum singularum attingens.	
Secundo, de mundo, & elementis, & sideribus.	Libros
Tertio, primus & secundus Europæ sinus.	Mundum
Quarto, tertius Europæ sinus.	Hactenus,
Quinto, describitur Africa.	Tertius
Sexto, Asiæ descriptio continetur.	Africam
Septimo, de homine, & rebus ab homine inuentis.	Pontus
Octauo, terrestrium animalium genera	Mundus
Nono, aquatilia.	Ad reliqua
Decimo, volucrum genera.	Animalium
Vndecimo, insecta animalia.	Sequitur
Duodecimo, plantæ odoratorum.	Restant
Decimotertio, plantæ arborum peregrinarum.	Animalium
Decimoquarto, plantæ vitium.	Hactenus
Decimoquinto, plantæ arborum frugiferarum.	Externæ
Decimosexto, plantæ arborum syluestrium.	Oleam
Decimosextimo, plantæ satiuarum.	Pomiferas
Decimooctauo, natura frugum & cerealium, ac studia agricolatoris.	Natura
Decimonono, linum, spartum & hortensia.	Sequitur
Vigesimo, quæ cibis & medicinæ in plantis satiuis conueniant.	Siderum
Vigesimo primo, flores & coronamenta.	Maximum
Vigesimo secundo, coronæ & medicinæ ex herbis.	In hortis.
Vigesimo tertio, medicinæ ex vino & arboribus vrbanis.	Compleste
Vigesimo quarto, medicinæ ex arboribus syluestribus.	Peracta
Vigesimo quinto, medicinæ herbarum sponte nascentium.	Ne syluæ
Vigesimo sexto, noui morbi, & medicinæ quarundam herbarum per morbos.	Ipsa quæ
Vigesimo septimo, herbæ aliæ quædam & medicinæ.	Sensit
Vigesimo octauo, medicinæ ex homine & animalibus magnis.	Crescit
Vigesimo nono, de medicinæ authoribus, & medicinæ ex reliquis animalibus.	Diætæ erant
Trigesimo, magia, & medicinæ quædam per membra.	Natura
Trigesimo primo, medicinæ ex aquatilibus.	Magicas
Trigesimo secundo, reliqua ex aquatilibus.	Aquatilium
Trigesimo tertio, metalla auri & argenti.	Ventum
Trigesimo quarto, metalla æris & plumbi, & artifices ærarij.	Metalla
Trigesimo quinto, pictura, coloresque & pictores.	Proximè
Trigesimo sexto, marmora, & lapides.	Metallorum
Trigesimo septimo, gemmæ.	Lapidum
	Vt nihil

L ibro secundo continetur de mundo, & celestibus, & terrestribus, & aëriis.	De natura Lunæ	ix
An finitus sit mundus, & an vnus.	De defectu Solis & Lunæ, & de nocte	x
De forma eius.	De siderum magnitudine	xj
De motu eius	Quæ quis inuenerit in obseruatione cælesti	xij
Cur mundus dicatur.	De defectibus	xiiij
De quatuor elementis	De Lunæ motu	xiiij
De septem planetis	Errantium motus, & luminum Canonica	xv
De Deo	Quare eadem aliàs altiora, aliàs inferiora videantur	xvj
De natura siderum errantium, & eorum ambitu	Catholica siderum errantium	xvij
	Quæ ratio colores eorum mutet	xviij
		* 3 Solis

C. Plinij Naturalis Historiæ

Solis motus, & dierum inæqualitatis ratio	xix	Gnomonica de eadē re, & horologio primo	lxxij
Quare Ioui fulmina assignentur	xx	Vbi & quando nullæ vmbre	lxxiij
Interualla siderum	xxj	Vbi bis anno vmbre, & vbi in contrariū	lxxiiij
De siderum Musica	xxij	Vbi longissimus dies, & vbi breuissimus	lxxv
De mundi Geometria	xxiij	Item de horologio	lxxvj
De repentinis sideribus	xxiiij	Quomodo dies obseruentur	lxxvij
De cometis & cælestibus prodigiis, natura & situr, & generibus eorum	xxv	Differentiæ gentium ratio	lxxviij
Hipparchea de sideribus, per exempla historica, faces, lampades, trabes, bolides, & chasma celi	xxvj	De motu terræ	lxxix
De celi coloribus	xxvij	De terræ hiatibus	lxxx
De flamma celi	xxviij	Signa motus futuri	lxxxj
De coronis cælestibus	xxix	Auxilia contrā motus futuros	lxxxij
De circulis repentinis	xxx	Portenta terrarum semel visa	lxxxiiij
Plures Soles	xxxj	Miracula terræ motus	lxxxiiij
Plures Lunæ	xxxij	Quibus locis maria recesserint	lxxxv
Dierum lux nocte	xxxiiij	Ratio insularum enascentium	lxxxvj
Clypei ardentes	xxxiiij	Quæ & quibus temporibus enatæ sunt	lxxxvij
Ostentum celi	xxxv	Quas terras interruperint maria	lxxxviij
De discursu stellarum	xxxvj	Quæ insulæ continenti adiunctæ	lxxxix
De stellis Castoribus	xxxvij	Quæ terræ in totum mari permutatæ	xc
De acre	xxxviij	Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt	xcj
De statis tempestatibus	xxxix	Quæ vrbes haustæ sunt à mari	xcij
De vi Caniculæ	xl	De miraculis terrarum	xciiij
Sidera in aliis signorum partibus & temporibus aliâs influere	xlij	De terris semper tremantibus	xciiij
Imbrium ventorum & nubium causæ	xlij	De insulis semper fluctuantibus	xcv
De tonitruis & fulguribus	xliij	Quibus in terris non pluat, & acceruatæ terrarum miracula, & cæterorum elementorum	xcvj
Qua ratione echo reddatur	xliij	Qua ratione æstus maris accedant & recedant & vbi æstus extra rationem	xcvij
De ventis iterum	xlvj	Miracula maris	xcviij
Naturæ & obseruationes ventorum	xlvj	Potestas Lunæ terrena & marina	xcix
Ventorum genera	xlviij	Quæ Solis, & quare salsum mare	c
De repentinis flatibus	xlvij	Item de natura Lunæ	cj
Alia prodigiosa genera tempestatum	xlix	Vbi altissimum mare	cij
Quibus in terris fulmina non cadant	l	Miracula aquarum, fontium, & fluminum	ciiij
Fulgurum genera & miracula	lij	Ignium & aquarum iuncta miracula, & de malitha	ciiij
De obseruationibus	liij	De naphtha	cv
De fulminibus euocandis	liij	De semper ardentibus locis	cvj
Catholica fulgurum	liiij	Ignium per se miracula	cvij
Quæ non feriantur fulmine	lv	Terræ vniuersæ mensura, longitudo & latitudo	cvij
De prodigiosis pluuiis, lacte, sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis	lvj	Harmonica mundi ratio	cix
De crepitu armorum & turbarum de cælo auditō	lvij	Summa res, & historiæ, & obseruationes cccxviij.	
De lapidibus è cælo cadentibus	lviiij		
De arcu cælesti	lix	Ex authoribus.	
De grandine, niue, pruina, nebula, rore	lx	M. Varrone, Sulpitio Gallo, Tiberio Cæsare Imperatore, Q. Tuberone, Tullio Tironi, L. Piso, T. Liuiō, C. Nepote, Statio Sebo, C. Celsio, Antipatro, Fabiano, Antiate, Mutiano, Cecina, qui de Hetrusca disciplina scripsit, Tarquitio, L. Aquila, qui item Sergio Paulo.	
De proprietatibus celi in locis	lxij		
De natura terræ	lxiiij	Externis.	
De forma terræ	lxiiij	Platone, Hipparcho, Timæo, Sosigene, Petosiri, Necepto, Pythagoricis, Posidonio, Anaximandro, Epigene Gnomonico, Euclide, Cerano, Philolopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo, Thrasylo, Serapione, Dicæarcho, Archimede, Onesicrito, Eratosthene, Pythea, Herodoto, Aristotele, Ctesia, Artemidoro Ephesio, Isidoro Characeno, Theopompo.	
De Antipodibus an sint, & aquæ rotunditate	lxv		
Quomodo sit aqua terræ innexa	lxvj		
De nauigatione maris & flum.	lxviij		
Quæ portio terræ habitetur	lxviij		
Mediam esse mundi terram	lxix		
De siderum ortus inæqualitate, & de eclipsi, & vbi & quare	lxx		
Quæ ratio diurnæ lucis in terris	lxxj		

Liber Primus.

Libro iij continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, mensuræ, populi qui sunt, aut fuerunt.

De Europa	j
Bæticæ longitudo, & latitudo	ij
Hispania citerior	iiij
Narbonensis prouincia	iiij
Italia Tiberis, Roma, Campania	v
De Corsica	vj
De Sardinia	vij
De Sicilia	viiij
De Lipara	ix
De Locris Italiæ fronte	x
Secundus Europæ sinus	xj
Regio Italiæ quarta	xij
Quinta regio	xiiij
Sexta regio	xiiij
Octaua regio	xv
De Pado flumine	xvj
De Italia transpadana, regio xj	xvij
Venetia decima regio	xviiij
De Istria	xix
De Alpibus, & gentibus Alpinis	xx
Illyricum	xxj
Liburnia	xxij
Macedonia	xxiiij
Norici	xxiiij
Pannonia, Dalmatia	xxv
Moesia	xxvj
Insularum Ionij & Adriatici summa oppidagentes xxvj. Summa flumina clara. Summi montes præclari. Summæ insulæ. Summa ea, quæ intercidere, oppida & gentes. Summa res, & historiæ & obseruationes cccxxvj.	

Ex authoribus.

Turannio Graccula, Cor. Nepote, T. Liuius, Catone Censorio, M. Agrippa, M. Varrone, Diuo Augusto, Varrone Atacino, Antiate, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Curione patre, Cælio, Aruntio, Sebofo, Licinio Mutiano Fabricio Thusco, L. Atteio Capitone, Verrio Flacco, L. Pisone, C. Acliano, Valeriano.

Externis.

Artemidoro, Alexandro Polyhistore, Thucydide, Theophrasto, Isidoro Theopompo, Metrodoro Scepsio, Callicrate, Xenophonte Lampaceno, Diodoro Syracusano, Nymphodoro, Caliphane, Timagene.

Libro iij continentur situs, gentes, maria, oppida, montes, portus, flumina, mensuræ, populi qui sunt, aut fuerunt.

Epirus	j
Aetolia	ij
Locri	iiij
Peloponnesus	iiij
Achaia	v
Arcadia	vj
Græcia & Attica	vij
Theffalia	viiij
Magnesia	ix

Macedonia	x
Thracia	xj
Insulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Hellefpōti, Ponti, Mæotidis, Dacia, Sarmatia, Scythiæ	xij
Insulæ Ponti	xiiij
Germaniæ	xiiij
Insulæ in Gallico Oceano	xv
Britannia, & Hibernia	xvj
Gallia	xvij
Lugdunensis Gallia	xviiij
Aquitania	xix
Citerior Hispania	xx
Lusitania	xxj
Insulæ in Oceano	xxij
Vniuersæ Europæ mensura	xxiiij
Summa oppida & gentes. Summa flumina clara.	
Summa montium clara. Summa insulæ, quæ intercidere, oppida & gentes.	
Summa res historiæ & obseruationes.	

Ex authoribus

M. Varrone, Catone Censorio, M. Agrippa, Diuo Augusto, Varrone Atacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Mutiano, Fabricio Thusco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis.

Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Eudoxo, Dicæarcho, Timosthene, Ephoro, Cratete Grammatico, Serapione Antiochenſe, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Eumacho Siculo Musico, Alexandro Polyhistore, Thucydide, Dosiade, Anaximandro, Philistide Mallote, Dionysio, Aristide, Callidemo, Menæchmo, Aedosthene, Anticlido, Heraclide, Philemone, Menephonte, Pythia, Isidoro, Philonide, Xenagora, Astynomo, Straphylo, Aristocrito, Metrodoro, Cleobulo, Posidonio.

Libro v. continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina mensuræ, populi, qui sunt, aut fuerunt.

De Mauritania	cap. j
Tingitana prouincia	ij
Numidia	iiij
Africa	iiij
Cyrene	v
Libya Mareotis	vj
Insulæ circa Africam, & ex aduerso Africa	vij
Aethiopes	viiij
De Asia	xi
Alexandria	x
Arabia	xj
Syria, Palæstina, Phœnice	xij
Idumæa, Syria, Palæstina, Samaria	xiiij
Iudæa, Galilæa	xiiij
Iordanis	xv
Asphaltites	xvj
Gens Essenorum	xvij
Decapolis	xviiij
Tyrus	

C. Plinij Naturalis Historiæ

Tyrus & Sidon	xix	Scytharum gentes	xvij
Mons Libanus	xx	Fluuius Ganges	xvij
Syria Antiochena	xxj	Gentes Indiæ	xix
Casius mons	xxij	Indus fluuius	xx
Cœle Syria	xxij	Arij, & iunctæ gentes	xxj
Euphrates	xxiiij	Taprobane insula	xxij
Palmyra	xxv	Capissene, Carmania	xxiiij
Hierapolis	xxvj	Sinus Persicus & Arabicus	xxiiij
Cilicia, & adiunctæ gentes, Pamphylia, Isauria,		Cascandrus insula, Parthorum regna	xxv
Homonadum, Pisidia, Lycaonia, Taurus		Media, Mesopotamia, Babylon, Seleucia,	xxvj
mons, Lycia	xxvij	Flumen Tigris	xxvij
Indus fluuius	xxviij	Arabia, Nomades, Nabathæi, Omani, Tylos &	
Laodicea, Apamia, Ionia, Ephesus	xxix	Ogyris insulæ	xxviij
Aeolis, Troas, Pergamus	xxx	Sinus maris rubri, Troglodytici, & Aethiopici	xxix
Insulæ ante Asiam, Pamphylum mare, Rhodus,		Multiformes & miræ hominum effigies	xxx
Samus, Chius	xxxj	Insulæ Aethiopici maris	xxxj
Hellepontus, Myfia, Phrygia, Galatia, Nicea, Bi		De fortunatis insulis	xxxij
thynia, Bosporus	xxxij	Terræ per mensuras computatæ digestio	xxxiiij
Summa oppida & gentes, summa flumina clara,		Digestio terrarum in parallelas & umbras pares	xxxiiij
summa montium clara, summa insulæ CXVII.		Summa oppida cxcv. Summa gentes dlxvj.	
summa quæ interciderunt oppida, summa res hi-		Summa clara flumina clxxx. Summa montes cla-	
storiarum & obseruationes.		ri xxxviij. Summa insulæ cvij. Summa quæ inter	
Ex authoribus		ciderunt oppida aut gentes cxcv. Summa res & hi-	
Agrippa, Suetonio Paulino, Varrone Atacino,		storiarum & obseruationes duo M. CC. XIII.	
Corn. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domi-		Ex authoribus.	
tio Carbulone, Licinio Mutiano, Cl. Cesare, A-		M. Agrippa, Varrone Atacino, Corn. Nepote, Hy-	
runtio, Liuio filio, Sebofo, Actis triumphorum.		gino, L. Vetere, Mela Pomponio, Domitio Cor-	
Externis		bulone, Licinio Mutiano, Claudio Cesare, A-	
Iuba rege, Hecateo, Hellanico, Damaste, Dicæ-		runtio, Sebofo, Fabricio Thusco, Tito Liuio, Se-	
archo, Bione, Timosthene, Philonide Xenago-		neca, Nigidio.	
ra, Astynomo, Staphylo, Aristotele, Dionysio,		Externis	
Aristocrito, Ephoro, Eratosthene, Hipparcho,		Polybio, Hecateo, Hellanico, Damaste, Eudo-	
Panatio, Serapione Antiocheno, Callimacho,		xo, Dicæarcho, Betone, Timosthene, Patrocle,	
Agathocle, Polybio, Timæo Mathematico, He-		Demodamante, Clitarcho, Eratosthene Alexan-	
rodoro, Myrsilo, Alexandro Polyhistoro, Metro-		doro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panatio, Calli-	
doro, Posidonio, qui periplum aut perihegesim:		macho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle,	
Sotade, Periandro, Aristarcho Sicyonio, Eudo-		Polybio, Eumacho Siculo, Alexandro Polyhis-	
xo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampsa-		store, Isidoro, Amometo, Metrodoro Posido-	
ceno, Diodoro Syracusano, Hannone, Himilco-		nio, Onesicrito, Nearcho, Megasthene, Diogen-	
ne, Nymphodoro, Calliphone, Artemidoro,		to, Aristocreon, Bione, Dialdone, Simonide	
Megasthene, Isidoro, Cleobulo, Aristocreon.		minore, Basile, Xenophonte Lampsceno.	
L ibro vj. continentur situs, gentes, maria, op-		L ibro vij. continentur gentium mirabiles	
pida, portus, flumina, mensuræ, populi qui		figuræ	
sunt aut fuerunt.		Gentium mirabiles figuræ	cap. j
Pontus Euxinus, antea Axenos	cap. j	De scythiis, & aliarum diuersitate gentium	ij
Gens Paphlagonum & Cappadocum	ij	De prodigiis partibus	iiij
Cappadocia	iiij	De mutatione sexus, & geminis partibus	iiij
Themiscyra regionis gentes	iiij	De homine generando & pariendi tempore per	
Regio Colchia, Achæi, & cæteri eodem tractu	v	illustra exempla à mensibus vij. ad xj.	v
Bosporus Cimmericus, Maotis	vj	De conceptibus, & signa sexus in grauidis præ-	
Gentes circa Maotin	vij	uenientia partum	vj
Armeniarum duæ	viiij	De conceptu hominum & generatione	vij
Armenia maior	ix	De Agrippis	viiij
Albania, Iberia	x	Monstruosi partus excisi utero	ix
Portus Caucasæ	xj	Qui sint Vopisci	x
Insulæ in Ponto	xij	Exempla numerosæ sobolis	xj
Gentes in Scythico Oceano	xiiij	Exempla similitudinum	xij
Media, Caspiæ portus	xv	Quæ sit generandi ratio	xiiij
Gentes circa Hyrcanum mare	xvj		
Item aliæ gentes			Item de

Liber Primus.

Item de eodem multiplicius	xliij
De menſtruis mulierum	xv
Idem de ratione partuum	xvj
Inſignia corporum	xvij
Exempla variarum figurarum	xviiij
Diuerſorum morum exempla	xix
De fortitudine & velocitate	xx
De viſu	xxj
De auditu	xxij
Exempla patientiæ	xxiiij
Memoriæ exempla	xxiiij
Laus C. Iulij Cæſaris	xxv
Laus Pompeij Magni	xxvj
Laus Catonis primi	xxvij
Idem de fortitudine	xxviiij
De ingeniis, ſive laudibus quorundam ab inge- niis	xxix
De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone	xxx
De morum maiestate	xxxj
De authoritate	xxxij
De diuinitate	xxxiiij
De Naſica	xxxiiij
De pudicitia	xxxv
De pietate	xxxvj
De artium plurimarum excellentia, Aſtologia, Grammatica, Geometria	xxxvij
Item mira opera artificis	xxxviiij
De ſeruitiis	xxxix
De præſtantia gentium	xl
De felicitate ſumma	xli
Varia exempla fortunæ	xliij
De bis proſcriptis, L. Sylla, Q. Metello	xliij
De altero Metello	xliiiij
De Diuo Auguſto	xlv
Quos beatiffimos dii iudicauerunt	xlvj
Quem viuentem, vt deum, coli iuſſerunt	xlvij
De ſpatiis vitæ longiſſimis	xlviiij
De varietate naſcendi	xlix
In morbis varia exempla	l
De ſignis mortis	lij
De his qui elati reuixerunt	liij
De mortibus repentinis	liiiij
De ſepultura	liiij
De anima, vel de manibus	lv
Quæ quis inuenerit in vita	lvj
In quo primus gentium conſenſus	lvij
De literis antiquis	lviiij
Quando primùm tonſores Romæ	lix
Quando primùm horologia	lx
Summa res & hiſtoriæ, & obſeruaciones D C C. XLVII.	

Ex authoribus.

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Mutiano, Mu-
rio, Maſſurio, Agrippina Claudij, M. Cicerone,
Aſinio Polliſione, Meſſala, Ruſo, Corn. Nepote,
Virgilio, Liuius, Cordo, Meliſſo, Seboſo, Cor.
Celſo, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Figulo,
Pomponio Attico, Pediano Aſconio, Sabino,
Catone Cenſorio, Fabio Veſtale.

Externis

Herodoto, Ariſtea, Betone, Iſigono, Cratete, A-
gatharchide, Calliphane, Ariſtorele, Nympho-
doro, Apollonide, Philarcho, Damone, Mega-
ſthene, Cteſia, Taurone, Eudoxo, Oneſicrito,
Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate me-
dico, Aſclepiade medico, Heſiodo, Anacreonte,
Theopompo, Hellenico, Damaſte, Ephoro, Epi-
gene, Beroſo, Petoſiri, Neceſſo, Alexandro Po-
lyhiſtore, Xenophonte, Callimacho, Democri-
to, Duillio, Polyhiſtore hiſtorico, Stratone, qui
contra Ephori theoremata ſcripſit, Heraclide
Pontico, Aſclepiade qui tragodumena, Philoſte-
phano, Hegesia, Archimacho, Thucydide, Mne-
ſigitone, Xenagora, Metrodoro Scepiſio, Anti-
clide, Critodemo.

Libro VIII. continentur animalium terreſtri-
um naturæ pedatim gradientium.

De animalibus terreſtribus, elephantorum cō- mendatio, & de ſenſu eorum	cap. j
Quando primùm iuncti	ij
De docilitate eorum	iiij
De clementia eorum, & quòd pericula ſua intel- ligant, & de tigridis truculentia	iiij
De intellectu & memoria eorum	v
Quando primùm in Italia	vj
Pugnæ eorum	vij
Quomodo capiantur.	viiij
Quomodo domentur	ix
De partu eorum, & reliqua natura	x
Vbi naſcantur, & de diſcordia eorū & draconū	xj
De ſolertia animalium	xij
De draconibus	xiiij
De ſerpentibus maximis, & bois	xiiij
De Scythicis animalibus, & Septentrionalibus	xv
De leonibus	xvj
De pantheris	xvij
De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primùm Romæ viſa	xviiij
De chao, & cepho	xix
De rhinocerote	xx
De lyncibus & ſphingib. & crocutis, cercopithe- cis, Indicis bubus, leucrocotis, eale, tauris Ae- thiopix, mantichora, monocerote, catoble- pa, baſiliſco	xxj
De lupis	xxij
De ſerpentibus	xxiiij
De ichneumone	xxiiij
De crocodilo & hippopotamo	xxv
Quis primus Romæ hippopotamū & crocodilos oſtēdit: & medicinx ab animalibus repertæ	xxvj
Quæ animalia quas herbas oſtenderūt, cerui, la- certi, hirūdines, teſtudines, muſtela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, vrſi, cer- ui, palumbes, columbæ, grues, coruus	xxvij
Prognostica animalium	xxviiij
Ciuitates & gentes à minutis animalibus dele- tæ	xxix
De hiæna, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris	xxx

De ranis,

C. Plinij Naturalis Historiæ

De ranis, & vitulis marinis, & stellionibus	xxxj
De ceruis	xxxij
De tragelapho & chamæleonte, & reliquis colorum mutantibus	xxxiiij
De tarando, & lycæone, & thoe	xxxiiij
De hystrice	xxxv
De vrsis & fœtibus eorum	xxxvj
De muribus Ponticis & Alpinis, & herinaciis	xxxvij
De leontophono, lynce, melibus, & sciuris	xxxvij
De vipera, cochleis, & lacertis	xxxix
De canibus	xl
An canis rabidi morsum	xlj
De natura equorum	xlj
De asinis	xlj
De mulis	xlj
De bubus	xlj
De Api boue	xlj
De natura pecorum, & generatione eorum	xlviij
De generibus lanarum, & vestium	xlviij
De musmone	xlj
De capris, & generatione earum	lj
De suis, & natura earum	lij
De viuariis bestiarum	liij
De semiferis animalibus	liij
De simiis	liij
De leporibus, & cuniculis	lv
De semiferis	lvj
De muribus & gliribus	lvij
Quæ animalia quibus locis non sint	lvij
Quæ aduenis noceant	lix
Summa res & historiæ, & obseruationes	lix

Ex authoribus.

Mutiano, Procilio, Verrio Flacco, L. Pisone, Cor. Valeriano, Catone Censorio, Fenestella, Trogo, Actio, Columella, Virgilio, Varrone, L. Metello Scipione, Corn. Celso, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Mela, Manlio Sura.

Externis.

Iuba, Polybio, Onesicrito, Isidoro, Antipatro, Aristotele, Demetrio Physico, Democrito, Theophrasto, Euanthe, Agriopa qui Olympionicas, Hierone rege, Attalo rege, Philometore item, Ctesia, Duride, Philisto, Archyta, Philarcho, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milefio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milefio, Bione Solense, Chærea Athenæo, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thasio, Euphronio Athenæo, Hegesia Maroneo, Menandris Prienæo & Heracleote, Menecrate Poeta, Androcione qui de agricultura scripsit, Aeschione qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Archelao rege, Nicandro.

Libro ix continentur animalium aquaticorum historiæ & naturæ

De aquatiliu natura	j
Quare maxima in mari animalia	ij
De Indici maris belluis	liij
Quæ in quoque Oceano maxima	liij
De Tritonum, & Nereidum, & elephantorum marinorum figuris	v
De balænis, & orcis	vj
An spirent pisces, an dormiant	vij
De delphinis, & eorum natura mirabili	vij
De tursionibus	ix
De testudinibus, & quomodo capiantur	x
Quis primus testudines secare instituerit	xj
Tegmenta aquatiliu	xij
De vitulo marino	xij
De piscibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera	xliij
De nominibus & naturis multorum piscium	xv
De auguriis & diuersitate piscium	xvj
De mugili & aliis piscibus, & quod non iidem vbi que placeant	xvij
De mullo, & coracino, salpa, salmone	xvij
De exocoeto, muribus, polypis, & murænis	xix
Digestio piscium in figuras corporum	xx
De anguillis	xxj
De captura earum in lacu Benaco	xxij
De muræne natura	xxiiij
De planis piscibus	xxiiij
De echeneide, eiusque natura mirabili	xxv
De varietate naturæ piscium	xxvj
De lucerna pisce, & dracone marino	xxvij
De piscibus sanguine carentibus	xxvij
De loligine, & sepiis, & polypis, & nautilis	xxix
De ozæna, nauplio, & locustis	xxx
De cancris, echinis, & echinometris	xxxj
De cochleis	xxxij
De pectinibus, murice, & concharum generibus	xxxij
De diuitiis marinis	xxxliij
Quo modo nascantur, & vbi, & quo modo inueniantur margaritæ	xxxvj
De natura purpuræ & muricis	xxxvj
Quot sint genera	xxxvij
Quo modo capiantur	xxxvij
Romæ quando vsus purpuræ	xxxix
De pretio earum	xl
De tingendo amethystino, & cocco, & hyssigino	xlj
De pinna, & pinnothere, & aquatiliu sensu	xlj
De scolopendris, vulpibus & glanis	xlj
De ariete pisce	xlj
De his, quæ tertiam naturam habent, non animalium neque fruticum, & de vrticis, & spogiis	xlj
De cardiacis marinis	xlj
De his, quæ silicea testa includuntur, & quæ sine villo sensu, & de reliquis sordidis animalibus	xlj
De venenatis marinis	xlviij
De morbis piscium	xlj
De generatione eorum mira	l

Item de

Liber Primus.

Item de generatione, & qui pisces oua pariant	lj	De ibi	xxviiij
De vuluis piscium	lij	Quæ aues in quibus locis non sunt, & quæ mutant colorem, & vocem, & de lusciniis	xxix
De longissima vita piscium	liij	De merulis	xxx
De viuariis ostreorum, & quis ea primus inuenit	liiij	Tempus auium genituræ	xxxj
Quis primus murænarum viuaria fecerit	lv	De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus, & grauiis, & mergis	xxxij
De cochlearū viuariis, & quis prim⁹ instituit	lvj	De auium solertia in nidificando, hirundine, argatili, cinnamologis & perdicibus	xxxiiij
De piscibus terrenis	lvij	De columbis	xxxliij
De muribus Nili	lviiij	De palumbis	xxxv
De anthia pisce, & quo modo capiatur	lix	De passeribus	xxxvj
De stellis marinis	lx	De rinnunculo	xxxxiij
De dactylis, eorumque miraculis	lxj	De volatu & incessu auium	xxxviiij
De inimicitiiis & amicitiiis inter se aquatiliū	lxij	De apodibus	xxxix
Summa res & historiae & obseruationes	DCL.	De caprimulgis & plateis	xl
Ex authoribus		De ingeniis auium	xlj
Turanio Gracula, Trogo, Mecœnate, Alfio, Flauo, Cor. Nepote, Laberio mimographo, Fabiano, Fenestella, Mutiano, Aelio Stilone, Stratio Sebofo, Melisso, Seneca, Cicerone, Macro Aemilio, Messala Coruino, Trebio Nigro, Nigidio.		De carduele & psittaco, & auibus quæ loquuntur	xliij
Externis		De coruorum intelligentia	xliij
Aristotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophrasto, Thrasyllo, Hegesidemone Cythnio, Alexandro Polyhistore.		De Diomedeis auibus	xliiij
L ibro X continentur naturæ & historiae animalium volatiliū		Quæ animalia nihil discant	xlvi
De natura auium	j	De potu auium	xlviij
De phœnice	ij	De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis auibus	xlviij
De aquilis	iiij	De multarum auium nominibus & natura	xlviij
Quando legionum signa esse cœperint, & cum quibus sit aquilis bellum	liiij	De nouis auibus & fabulosis	xlviij
Mirum de aquila	v	Quis gallinas farcire instituerit, de auariis, & quis ea primus instituerit	l
De vulturibus	vj	De Aesopi patina	lj
De sangale	vij	De generatione auium, & præter aues quæ quadrupes oua pariant	lij
De accipitribus	viiij	De ouorum generatione, incubatu auium, & coitu	liiij
De coccyce, quæ à suo genere interimitur	ix	De vitis & remediis incubantium	liiij
De miluis	x	De auguriis ouorum	lv
Digestio auium per genera	ix	Quæ gallinæ optimæ	lvj
De inauspicatis auib. cornice, coruis, bubone	xij	De morbis earum, & remediis	lvij
De incendiaria aue	xiiij	De conceptu & numero fœtus auium	lviiij
De cliuina	xiiij	De pauone, & anseribus	lix
De auibus incognitis	xv	De ardeolis, & quomodo seruētur optimæ oua	lx
De auibus nocturnis	xvj	Quæ volucrum sola animal pariat, & lacte nutrit	lxj
De noctuis	xvij	De conceptu viperæ & partu, & quæ terrestrium oua pariant	lxij
De pico Martio	xviiij	De generatione terrestrium	lxiiij
De vncos vngues habentibus & digitos	xix	De varia generatione animalium	lxiiij
De pauonibus, & quis eos primus cibi causa occiderit	xx	De murium fœtu	lxv
De gallis, & quo modo castrentur, & de gallinaceo locuto	xxj	De spina hominis anguem nasci	lxvj
De anseribus, & quis primus iecur anserinū cōderit, & de adipe anserino Comageno	xxij	De salamandra	lxviij
De gruibus, ciconiis, oloribus, & peregrinis auibus, & coturnicibus, & de glotte	xxiiij	De iis quæ nascuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt	lxviiij
De hirundinibus, & merulis, turdis, & sturnis, turturibus, & palumbis	xxiiij	De sensibus animalium	lxix
Quæ auium perennes, quæ semestres, quæ trimestres	xxv	Auditum & olfactum esse piscibus	lxx
De auibus mira	xxvj	Tactum communem esse omnibus	lxxj
De auibus Seleucidibus	xxviij	Quæ venenis viuant, & quæ terra	lxxij
		De cibo & potu quorundam	lxxiiij
		Quæ inter se dissideant, & quæ inter se conueniant	lxxiiij
		De somno animalium	lxxv
		Summa	

C. Plinij Naturalis Historiæ

Sūmares & historiæ, & obseruationes dccxxiiij.

Ex authoribus

Manilio, Cornelio Valeriano, Actis, Vmbritio Meliore, Massurio Sabino, Antistio Labeone, Trogo Cremutio, M. Varrone, Macro Aemilio, Melisso, Mutiano, Nepote, Fabio Pictore, T. Lucretio, Corn. Celso, Horatio, Desulone, Hygino, Sarsenis, Nigidio, Manlio Sura.

Externis.

Homero, Phœmonoe, Philemone, Boetho, qui ornithogoniam, Hyla qui de auguriis, Aristotele, Theophrasto, Callimacho, Aeschilo, Hierone, Philometore, Archyta, Amphilocho Atheniense, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Atheniense, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Democrito, Diophane Nicæense, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphronio Athenæo, Iuba, Androcione qui de agricultura, Aeschione qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio Epitomen fecit, Nicædro, Onesicrito, Philarcho, Hesiodo.

Libro XI. continentur historiæ & naturæ paruum animalium, & reptilium.

De insectorum genere	cap. j
De subtilitate naturæ in his	ij
Vtrum spirent, an habeant sanguinem	iiij
De corpore eorum	iiij
De apibus	v
Qui ordo naturæ in eis	vj
De vocabulis operis	vij
Ex quibus floribus opera fiant	viiij
De amatoribus earum	ix
Ratio operis	x
De fucis	xj
Quæ natura mellis	xij
Quæ optima mella	xiiij
Quæ genera mellis in singulis	xiiij
Quomodo probentur mella	xv
De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur	xvj
Quæ regiminis ratio	xvij
De genere apum, & quæ inimica apibus	xviiij
De morbis apum	xix
De continendis apibus, & quomodo reparentur	xx
De vespis, & crabronibus	xxj
De bombycib. & bombyli, & necydalo, & quis primus bombycinam vestem inuenerit	xxij
De bombyce Coa	xxiiij
De araneis, & generatione earum	xxiiij
De scorpionibus	xxv
De stellionibus, & cicadis	xxvj
Cicadæ ubi non sint, & ubi mutæ	xxvij
De pennis insectorum, & scarabæis, & scarabæorum generibus	xxviiij
De locustis	xxix
De formicis nostratibus	xxx

De Indicis	xxxj
De diuersitate insectorum	xxxij
De animalibus in ligno & ex ligno nascentibus	xxxiiij
De animali, cui cibi exitus non est	xxxiiij
De tinea, & culicibus	xxxv
De pyrali, siue pyrausta	xxxvj
Historia naturæ animalium per singula membra	xxxvij
De sanguine, & quorum celerrimè siccetur, quorum non coeat, quorum grauissimus, vel tenuissimus, vel quorum nullus	xxxvij
An in sanguine principatus, & de tergo, & pilis, & mammis	xxxix
Notabilia animalia quæ mammis	xl
De lacte, & unde caseus non fiat	xli
De diuersitate caseorum	xliij
Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus	xliij
De simiarum similitudine	xliiij
De vnguibus	xlv
De vngulis	xlvj
De pedibus auium & vnguibus	xlvij
De pedibus insectorum à binis ad C.	xlvij
De pomilionibus & genitalibus	xlx
De caudis	l
De vocibus	lj
De agnascentibus membris, & dicta Aristotelis de vita hominis	lij
De anima, & de halitu animalium, & quæ gustata interimant, & de victu hominis, & quibus de causis non coquatur	liij
De corpulentia augenda vel minuenda, & quæ gustu famem ac sitim sedent	liiij
Summa res, & historiæ, & obseruationes MM. CCLXX.	

Ex authoribus

Marco Varrone, Hygino, Scropha, Sarsena, Celso Cornelio, Aemilio Macro, Virgilio, Columella, Iulio Aquila qui de Hetrusca disciplina scripsit, Tarquitio qui item, Vmbritio qui item, Catone Censorio, Domitio Caluino, Trogo, Melisso, Fauonio, Fabiano, Mutiano, Nigidio, Manlio, Opio.

Externis

Aristotele, Democrito, Neoptolemo qui meliturgia, Aristomacho qui item, Philisto qui item, Nicandro, Menecrate, Dionysio qui Magonem transtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro qui de bestiis venenatis, Hippocrate, Eriphilo, Erasistrato, Asclepio, Themisone, Posidonio Stoico, Menandris Prienense & Heracleote, Euphronio Athenæo, Theophrasto, Hesiodo, Philometore rege.

L ibro XII. continentur de arboribus	
De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum	j
De chamæplatano, & quis primus totonderit viridaria	ij
De peregrinis arboribus & malo Assyria	iiij
De India	

Liber Primus.

De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ
ebenus iij
De spina & ficu Indicis v
De arbore pala, & arboribus Indicis sine nomi-
nibus, & laniferis vj
Depiperis arboribus, & garyophyllo, & aliis plu-
ribus vij
De macir, & faccaro, & arboribus Arianæ gentis
vij
De bdellio & arboribus Persici maris ix
De arboribus Persicæ insulæ, & lanigeris arbori-
bus x
Degossampinis, & arboribus ex quibus vestes fi-
unt, & quibus modis consent arborum fru-
ctus xj
De costo & nardo, & differentiis nardi xij
De asaro, amomo, amomide, & cardamomo xij
De thure, & arboribus thuris xij
De myrrha & arboribus myrrhæ xv
De generibus myrrhæ, & natura, & pretio eius
xvj
De mastiche, ladano, & bruta, enhæmo, & stro-
bo, & styrace xvij
De felicitate Arabiæ xvij
Decinnamomo, & xylocinnamomo, & casia xix
De isocinnamomo, & cancamo, ac taro xx
De serichato, & gabalio, & de myrobalano xxj
De phœnicobalano, & calamo odorato xxij
De ammoniaco & sphagno xxij
De cipro, & aspalatho, & maro xxij
De balsamo & opobalsamo, xylobalsamo, & sty-
race, & galbano xxv
De panace, & spondyllo, & malobathro xxvj
De oleo omphacio xxvj
De bryo, & œnanthe, & de elate arbore, & cinna-
mo caryopo xxvij
Summa res & historiæ, & obseruationes deccc-
lxxij.

Ex authoribus

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Sebo-
so, Pomponio Mela, Flauio Proculo, Trogo, Hy-
gino, Claudio Cæsare, Corn. Nepote, Sextio Ni-
gro, qui Græcè de Medicina scripsit, Cassio He-
mina, L. Pisone, Tuditano, Antiate.

Externis.

Theophrasto, Herodoto, Calisthene, Isidoro,
Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, One-
ficrito, Polycrito, Olympiodoro, Diogneto, Ni-
cobulo, Anticlido, Charace Mitylenæo, Menæch-
mo, Dorotheo, Xenia Athenæo, Lyco, Antæo,
Ephippo, Chærea, Democle, Ptolemæo Lago,
Martya Macedone, Zoilo itē, Democrito, Am-
philochi, Aristomacho, Alexandro Polyhisto-
re, Iuba, Apollodoro qui de odoribus scripsit,
Heraclide Medico, Archidemo item, Dionysio
item, Democlide item, Euphrone item, Obseni-
de item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Ta-
rentino, Xenocrito Ephesio, Eratothene.

Libro tredecimo continetur de vnguentis, &
arboribus maritimis,

De vnguentis, & quando primum sunt cognita
nobis, & de compositione cap. j
Quod vnguentū regale vocetur, & quæ diapa-
smata, & qualiter seruentur ij
Quanta in vnguentis luxuria, & quādo primum
Romanis in vsu iij
De palmis, & natura earum, & generibus iij
De Syriæ generibus v
De terebīntho vj
De ficu Aegyptia, & Cypria vij
De ceraunia filiqua viij
De Persica Aegypti, & spina Aegyptia ix
De pruno, & arboribus circa Memphin x
De gummigeneribus, & papyro xj
De generibus chartarum, & quomodo chartæ
fiant, & de chartarum probatione, & vitiis, &
glutino earum xij
De libris Numæ xij
De arboribus Aethiopiæ xij
De Atlantis arboribus, & citreis, & quæ in his
laudentur, & quæ vituperentur xv
De arbore thya xvj
De arbore loto xvij
De scapo ipso & radice loti xvij
De paliuro, & Punico malo, & de flore Punici
mali xix
De Asia & Græciæ fruticibus xx
De thymelæa, siue chamelæa, & tragacanthæ, &
de tragio, siue scorpione, & myrice, & brya, &
galla xxj
De euonymo, adrachne, & coggygia, & thapsia
xxij
De cappari, siue cynosbato, aut ophecostaphyle,
& de sari xxij
De spina Babyl. regia, & de cytiso xxij
De fruticibus & arboribus nostri maris, atque
rubri, & Indici xxv
Sūma res & historiæ, & obseruationes cccclxvij

Ex authoribus.

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Sebo-
so, Pomponio Mela, Fabio, Hygino, Trogo, Pro-
culo, Cl. Cæsare, Cor. Nepote, Sextio Nigro, qui
Græcè de Medicina scripsit, Cassio Hemina, L.
Pisone, Tuditano, Antiate.

Externis

Theophrasto, Herodoto, Callisthene, Isidoro,
Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, One-
ficrito, Olympiodoro, Diogneto, Cleobulo, An-
ticlide, Charace Mitylenæo, Menæchmo, Doro-
theo Atheniense, Lyco, Antæo, Ephippo, Dio-
ne, Adimanto, Ptolemæo Lago, Marsia Macedo-
ne, Zoilo item, Democrito, Amphilochi, Ale-
xandro Polyhistore, Aristomacho, Iuba rege, A-
pollodoro qui de odoribus scripsit, Heraclide
Medico, Botrye Medico, Archidemo item, Dio-
nysio item, Democlide item, Euphrone item,
Mnesicle item, Diagora item, Iolla item, Hera-
clide Tarentino, Xenocrito Ephesio.

Libro quartodecimo continetur de vitibus
& vineis.

**

De viti-

C. Plinij Naturalis Historiæ

De vitium natura, & quibus modis ferant	j	De oleo factitio	viij
De generibus vitium	ij	De amurca	viiij
Item de vitium generibus, secundum locorum		Pomorum omnium genera & naturæ	ix
& regionum proprietatem	iiij	Nucum pinearum genera quatuor	x
Insignia culturæ vinearum	iiij	De malo cotoneo	xj
De natura vini	v	De Persico genera quatuor	xij
Vina generosa	vj	De pruno genera vndecim	xiiij
Vina transmarina	vij	De diuersis generibus malorum, genera vigin-	
De vino, quod vocatur bizon, genera septē	viiij	tinouem	xliij
De dulcium generibus xliij	ix	De pyris & insitorum varietate	xv
De deuteriis & secundariis, vini genera iiij	x	De pomis seruandis	xvj
Quæ nup in Italia generosa vina esse cœperūt	xj	De cotoneis, Punicis, Pyris, & sorbis, & vuis ser-	
De vini obseruatione à Romulo rege posita	xij	uandis	xviiij
Qui vini vsus antiquis, & de vinis antiquorū	xiiij	De ficis genera xxix	xviiij
De apothecis, & de vino Opimiano	xliij	De caprifisco & caprificatione	xix
De liberalitate Cæsaris in vino, & quando pri-		De mespilis, & eorum generibus	xx
mum quatuor genera vini posita	xv	De sorbis genera quatuor	xxj
De vinis fictitiis	xvj	De nuce iuglande	xxij
De hydromeli & oxymeli	xviiij	De castaneis genera octo	xxliij
Prodigiosa genera vini	xviiij	De siliquis, & carnosis pomis, & moris, & de aci-	
Quibus vinis ad sacra vti fas non sit, & quibus		nis, & baccis	xxliij
generibus musta condiantur	xix	De cerasis genera octo	xxv
De picis generibus, & resinis, & mustis condien-		De corno, & lentisco	xxvj
dis, & de aceto, & de fæce	xx	De generibus succorum, & de odore	xxviij
De cellis vinariis	xxj	De succis fructuum & arborum, & coloribus, &	
De vitanda ebrietate	xxij	odoribus, & natura pomorum, & de commē-	
Summa res & historiæ & obseruationes	D. X	datione fructuum	xxviiij
Ex authoribus		De myrto, genera eius xj	xxix
Corn. Valeriano, Virgilio, Celso, Catone Cen-		De lauro genera tredecim	xxx
sorio, Sarsennis patre & filio, Scropha, Varrone,		Summa res & historiæ, & obseruationes DXX.	
D. Syllano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flac-		Ex authoribus	
co Verrio, Græcino Iulio, Aëtio, Columella, Ma-		Fenestella, Fabiano, Virgilio, Cornelio Valeria-	
furio Sabino, Fenestella, Tergilla, M. Aëtio Plau-		no, Celso, Catone Censorio, Sarsennis patre &	
to, Fabio, Dorſeno, Scauola, Aelio, Arteio Capi-		filio, Scropha, M. Varrone, D. Syllano, Fabio Pi-	
tone, Cotta Messalino, L. Pisone, Pompeio Le-		ctore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino,	
næo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Rufo.		Attico, Iulio Sabino, Tergilla, Cotta Messalino,	
Externis.		Columella, L. Pisone, Pōpeio Lenæo, M. Aëtio	
Hesiodo, Theophrasto, Aristotele, Democrito,		Plauto, Fabio, Dorſeno, Scauola, Aelio, Atteio	
Attalo rege, Philometore, Archyta, Xenophon-		Capitone, Sextio Nigro, Vibio Rufo.	
te, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio,			
Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, An-			
tigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Per-			
gamenō, Aristadro, Athenæo, Botrye item, Bac-			
chio Milesio, Bione Solense, Chærea Athenien-			
se, Cheristo item, Diodoro Prienæo, Dione Co-			
lophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio,			
Euphrone Athenæo, Androcione qui de agri-			
cultura scripsit, Aeschirone qui itē, Lysimacho			
qui item, Dionysio qui Magonē transtulit, Dio-			
phane qui ex Dionysio epitomen fecit, Aesclepi-			
ade medico, Onesicrito, Iuba rege.			
L ibro XV. continentur naturæ frugiferarum			
arborum & cultarum			
Natura frugiferarum arborum	j		
De oleo	ij		
De natura oliuæ, & oleæ incipientis	iiij		
De natura olei	iiij		
De cultura oliuarum	v		
De seruandis oliuis, & quomodo faciendum o-			
leum	vj		
		De oleo factitio	viij
		De amurca	viiij
		Pomorum omnium genera & naturæ	ix
		Nucum pinearum genera quatuor	x
		De malo cotoneo	xj
		De Persico genera quatuor	xij
		De pruno genera vndecim	xiiij
		De diuersis generibus malorum, genera vigin-	
		tinouem	xliij
		De pyris & insitorum varietate	xv
		De pomis seruandis	xvj
		De cotoneis, Punicis, Pyris, & sorbis, & vuis ser-	
		uandis	xviiij
		De ficis genera xxix	xviiij
		De caprifisco & caprificatione	xix
		De mespilis, & eorum generibus	xx
		De sorbis genera quatuor	xxj
		De nuce iuglande	xxij
		De castaneis genera octo	xxliij
		De siliquis, & carnosis pomis, & moris, & de aci-	
		nis, & baccis	xxliij
		De cerasis genera octo	xxv
		De corno, & lentisco	xxvj
		De generibus succorum, & de odore	xxviij
		De succis fructuum & arborum, & coloribus, &	
		odoribus, & natura pomorum, & de commē-	
		datione fructuum	xxviiij
		De myrto, genera eius xj	xxix
		De lauro genera tredecim	xxx
		Summa res & historiæ, & obseruationes DXX.	
		Ex authoribus	
		Fenestella, Fabiano, Virgilio, Cornelio Valeria-	
		no, Celso, Catone Censorio, Sarsennis patre &	
		filio, Scropha, M. Varrone, D. Syllano, Fabio Pi-	
		ctore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino,	
		Attico, Iulio Sabino, Tergilla, Cotta Messalino,	
		Columella, L. Pisone, Pōpeio Lenæo, M. Aëtio	
		Plauto, Fabio, Dorſeno, Scauola, Aelio, Atteio	
		Capitone, Sextio Nigro, Vibio Rufo.	
		Externis	
		Hesiodo, Aristotele, Democrito, Hierone rege,	
		Archyta, Philometore rege, Attalo rege, Xeno-	
		phonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio,	
		Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio,	
		Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollodoro	
		Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio	
		Milesio, Bione Solense, Chærea Athenæo, Chæ-	
		risto item, Diodoro Prienæo, Dione Colopho-	
		nio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphro-	
		nio Athenæo, Androcione qui de agricultura	
		scripsit, Aeschirone qui item, Dionysio, qui Ma-	
		gonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio e-	
		pitomē fecit, Aesclepiade med. Erasistrato item,	
		Comiade qui de conditura vini, Aristomacho,	
		qui item, Hicesio, qui itē, Themisone medico,	
		Onesicrito, Iuba rege.	
		L ibro XVI. continētur syluestrium arborum	
		naturæ	

Liber Primus.

Gentes sine arbore, & miracula in septentrionalis regionis arboribus	Cap. j	De succis arborum, & natura materiarum, & de cædendis arboribus	xxxviii
He Hercyniæ sylvæ magnitudine	ij	De larice, & abiete, & sapino, & cæteris huiusmodi arboribus cædendis	xxxix
De glandiferis	iiij	De materiis, de magnitudine arborum, & quæ cariem & ruinam non sentiunt, & de perpetuitate materiarum	xl
De ciuica corona, & q frõdea corona donati	iiij	De teredinibus	xli
De glande generis tredecim	v	De materiis architecti, & quæ materies ad quid utilis, & quæ firmior materia in testum	xliij
De fagina glande, reliquis glandibus, & carbone, & pastu porcorum	vj	De glutinanda materia, & lignis scetilibus	xliij
De galla, & quàm multa præter glandem eadem ferant arbores	vij	De arborum ætate, & quæ genera arborum minime durât. similiter de visco, & Druidis	xliij
De cachrye, & cocco grano, & agarico, & subere	vij	Summa res & historia, & obseruationes centum trigintaquinque.	
Quarum sint in vsu cortices	ix	Ex authoribus	
De scandulis, & pinu, pinastro, abiete, piccaque, larice, tæda, taxo	x	M. Varrone, Fœciale, Nigidio, Corn. Nepote, Hygino, Massurio, Catone, Mutiano, L. Pisone, Trogo, Calphurnio Basso, Cremutio, Sextio Nigro, Corn. Boccho, Vitruuio, Græcino.	
Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat cedrium, & de spissa pice, quomodo fiat, & quibus modis resina coquatur	xj	Externis	
De zopissa, & sapio, & quarum arborum materia in pretio	xij	Alexandro Polyhistore, Hesiodo, Theophrasto, Democrito, Homero, Timæo Mathematico.	
De fraxino, genera eius quatuor	xij	L ibro xvij. continentur satiuarum ac cultarum arborum naturæ	
De tilia, genera eius duo	xiiij	Arborum pretia mirabilia	Cap. j
De aceris generibus decem	xv	De natura cæli ad arbores, & quam partem cæli spectare debeant	ij
De brusco, & mollusco, & stap'hylodendro, & buxo, genera tria	xvj	De societate cæli & terræ ad arbores	iiij
De vlmō genera quatuor	xvij	De qualitate regionum	iiij
De arborum natura per situs	xvij	Genera terrarum	v
Diuisio generum	xix	De terra, quam Britannia & Gallia amat	vj
Quib' folia non decidât, & de rhododendro	xx	De Græcorum circa hanc doctrina	vij
Item quib' folia nō decidant, & quib' nō omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborum	xxj	De terrarum generibus	vij
De natura foliorum cadentium, & quibus foliorum varij colores	xxij	De cineris vtu, & de fimo, & quæ sata vberiore terram faciant, & quæ vrant	ix
De populo tria genera, & quorum foliorum figura mutetur	xxij	De satione arborum, & quod auulsione nascuntur arbores	x
Quæ folia versentur omnib' annis, quæ foliorum palmis cura & vsus, & foliorum mirabilia	xxiiij	De transferendis seminariis, & vlmis ferendis, & scrobibus	xj
De ordine naturæ in satis, & de flore arborum, & conceptu, & germinatione, & partu, & quo ordine floreat	xxv	De interuallis plantandarum arborum, & vmbriis, & stillicidiis, & vbi plantari debeant	xij
De corno, & quo tempore quæque ferant, & quæ fructum non ferant, & quæ infelices existimantur, & quæ facillimè fructum perdunt, quibus fructus, antequam folium nascentur	xxvj	Quæ arbores tardè crescant, & quæ celeriter, & de sabina	xiiij
De biferis & trifetis, & quæ celerrimè senescant, & de ætatibus earum	xxvii	De satione arborum, & insitione, & quomodo inuenta sit tenera inferendi emplastratio	xiiij
De moro	xxviii	De vite inferenda	xv
De syluestribus	xxix	De emplastratione	xvj
De buxo, & faba Græca, sine loto	xxx	Exemplum huius rei	xvij
De ramis & cortice, & radicibus arborum	xxxi	De cultura olæarum, & quibus temporibus insitio fiat	xviiij
De prodigiosis arboribus, & quibus modis sponte nascantur, & quod non omnia vbique nascantur, & quæ nō alibi nascantur arbores	xxxiij	Quæ arbores societate gaudeant, & de disciplina ablaqueandi & accumulandi	xix
De cupresso, & quod ex terra noua aliqua sæpe nascantur, quæ in ea antè non fuerunt	xxxiiij	De salicto & harundineto, & cæteris cædis ad perticas, palos	xx
De edera	xxxiiij	De culturis, & disciplina excolendarum vinearum	xxj
De edera, quæ vocatur smilax	xxxv	De sulco & vinearum putatione	xxij
De aquaticis calamis, & fruticibus	xxxvi	Ratio arborum	xxiiij
De salice, genera eius octo, & quæ præter salicem sint vtilia ligaturis, & de rubis	xxvii	De seruandis vuis, & morbis arb.	xxiiij
		De variis	

C. Plinij Naturalis Historiæ

De variis prodigiis siue ostentis in arborib ⁹ , deq ³ oliueto publicam viam olim transgresso	xxv	De prodigiis frugum, & arandi disciplina, & vo-	merum generibus	xviii
De remediis morborum arborum	xxvj	De temporibus arandi, & iunctione boum		xix
De caprificatione, & stercoratione	xxvij	De occando, & quodam arationis genere, & de iteratione, & refectione		xx
De diuersis medicamentis arborum contra venenata animalia, & contra formicas, & contra noxia animalia	xxviii	De cultura terræ		xxj
Summa res & historiæ, & obseruationes quingentæ octoginta vna.		Exempla diuersarū terrarū, & summa fertilitate, & biferæ vite, & aquarum differentia		xxij
Ex authoribus		De qualitate terræ & stercoratione		xxiij
Cor. Nepote, Catone Censorio, M. Varrone, Celso, Virgilio, Hygino, Sarsennis patre & filio, Scropha, Calphurnio Basso, Trogo, Aemilio Macro, Gracino, Columella, Attico Iulio, Fabiano, Sura Manlio, Dorseno Mundo, C. Epidico, L. Pifone.		De bonitate seminū, & disciplina seminandi, & quantū ex quoq ³ genere frumenti in iugero ferendum, & temporibus ferendi		xxiiij
Externis		Digestio siderum in noctes & dies		xxv
Isidoro, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Theopompo, Hierone rege, Attalo rege, Philometore rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Atheniense, Anaxipoli Thrasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milefio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Milefio, Bione, Chæræa Atheniense, Chærifto item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thasio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura scripsit, Aescrione qui item, Lyfimacho qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Aristandro qui de portentis.		Replicatio totius culturæ, & quid quoque mens in agro fieri oporteat		xxvj
		Ne agricolæ aspiciant stellas, sed magis tempora ferendæ frugis, & ortus occasusq ³ ; sideris in quibusdā herbis, & de stellarū ortu & occasu		xxvij
		De pratis & reparatione prati, & cotibus, & falcibus, & descriptio frugum & siderum		xxviij
		De tempestatibus vtriusque temporis, & remediis sterilitatum		xxix
		De messe, & tritico, & palea, & frumento seruando		xxx
		De vindemia & autumnis temporibus		xxxi
		De lunari ratione		xxxiij
		De ventorum ratione		xxxiiij
		De limitatione agrorum		xxxv
		Prognostica tempestatum		xxxvi
		Summa res, & historiæ, & obseruationes.		MLX.
		Ex authoribus		
		Massurio Sabino, Cassio Hemina, Verrio Flacco, L. Pifone, Corn. Celso, Turannio Gracula, D. Syllano, M. Varrone, Catone Censorio, Scropha, Sarsennis patre & filio, Domitio Caluino, Hygino, Virgilio, Trogo, Ouidio, Gracino, Columella, Tuberone, L. Aruntio qui Græcè de astris scripsit, Cæsare Dictatore qui item, Sergio Paulo, Sabino Fabiano, M. Cicerone, Calphurnio Basso, Atteio Capitone, Manlio Sura, Aetio qui praxidica.		
		Externis.		
		Hesiodo, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege, Archelao rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Aristophane Milefio, Apollodoro Lemnio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milefio, Bione Solense, Chæræa Atheniense, Chærifto itē, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura scripsit, Aescrione qui item, Lyfimacho qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philippo, Callippo, Dositheo, Parmenisco, Melitone, Critone, Oenopide, Zenone, Euclemone, Harpalo, Hecataeo, Anaximandro, Sofigene, Hipparcho, Arato, Zoroastre, Archibio.		
		Libro		

Liber Primus.

Libro XIX continetur lini natura, & mirabilia

De lini satione, & generibus eius, & quomodo perficiatur, & de mappis, & lino non ardente & quando primum in theatris vela cap. j

De sparti natura, & quando primum usus eius, & quomodo perficiatur, & quæ sine radice nascantur & vivant ij

De mify, & tuberibus, & de fungis pezicis, laserpitio, & magydari, & rubia, & radícula iij

De hortorum cura, & digestio terræ nascentium præter fruges & frutices iiij

Natura & genera & historia nascentium in hortis rerum v

De hortensium herbarum radicibus, foliis, floribus, coloribus vj

Quoto die quæque herbæ nascuntur satæ, & quomodo quæque formentur, vel digerantur & quorum singula genera sunt, & quorū pluravij

Natura & genera & historia ad condimenta in horto satarum rerum xlvj viij

De fœniculo & cannabe ix

De morbis hortorū, & remedia circa formicas, erucas, & culices x

Quæ magis sint fortia vel minus, & quibus falsæ aquæ prosint

Ratio rigandorum hortorum, & quæ translata meliora fiant, & de succis hortensiorum & faporibus xij

Sūma res & historia, & obseruationes m c xliij

Ex authoribus

M. Actio, Plauto, M. Varrone, D. Syllano, Catone Censorio, Hygino, Virgilio, Mutiano, Celso, Columella, Calphurnio Basso, Manlio Sura, Sabino Tyrone, Licinio Macro, Q. Hirtio, Vibio Ruffo, Celsennio qui Cepurica scripsit, Castritio item, Firmo item, Petreio.

Externis.

Herodoto, Theophrasto, Democrito, Aristomacho, Menandro qui Biochresta scripsit, Anaxilao.

Libro XX continentur medicina ex his quæ in hortis feruntur.

De cucumere syluestri, & elaterio cap. j

De anguino cucumere siue erratico, & de satiuo, & de pepone ij

De cucurbita syluestri, & rapo iij

De naporum differentiis, & raphano syluestri, & de raphano satiuo, & pastinaca iiij

De staphylino siue pastinaca, & gingidio, & selseli, & inula, & de cape v

De porro sectiuo, & capitato, & de allio vj

De lactuca syluatica siue caprina, & esopo, & ifati, & lactuca satiuua vij

De generib. betæ, & intubis, cichorio, & feri viij

De brassica, & lapsana, & de brassica marina, & scila, de bulbis, & bulbine ix

De asparagis & corruda, & libyco & orminio x

De apio, & apiastro, & oleoselino, & oreoselinoxj

De petroselino & ocimo xij

De syluestri ocimo, & eruca, & nasturtio, & ruta xliij

De mentastro, & menta, & pulegio, & nepeta, & de cumino xliij

De cumino Aethiopico, quod vrinā stringit, & de cappari, & de Ligustico siue panace, & cunila bubula xv

Item de cunila bubula, gallinacea siue origano Heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila satiuua, & montana xvj

De piperiti, & origano, & oniti prasio, & tragorigano, & heraclio, & lepidio, & de gith, siue melanthio, & aniso xvij

De anetho & sacopenio, sagapeno, & de papauere albo & nigro, & quomodo succus herbarum colligendus est, & de opio xvij

De erratico & ceratiti, & glaucio siue paralio & heraclio siue aphro, & de diacodio, tithymaloxix

De portulaca siue peplio, coriandro, & atriplici xx

De malua, malope, & althæa, & lapatho, & oxylapatho, & hydrolapatho, & hippolapatho, & bulapatho xxj

De sinapis tribus generibus, & marrubio, & serpyllo, & sisymbrio siue thymbæo, & de lini femine, & blito xxij

De meu, & fœniculo, & hippomarathro, vel myrsineo, & cannabi, & de ferula, & carduis xxij

Confectio theriacæ, compositio medicaminis Antiochi xxliij

Summa medicina & historia, & obseruationes M, D, CXII.

Ex authoribus

Catone Censorio, M. Varrone, Pompeio Lenæo, Gallione, Hygino, Sextio Nigro, qui Gracæ scripsit, Iulio Basso qui itæ, Celso, Antonio Castore.

Externis.

Democrito, Theophrasto, Orpheo, Menandro qui Biochresta scripsit, Pythagora, Nicandro.

Medicis

Nicandro, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dionysio Apollodoro Tarentino, Apollodoro Cittienſe, Praxagora, Plistonico, Medio, Diuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Cratæua, Pettonio Diodoro, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mæficle, Epicarmo, Damione, Dalione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro vigesimo primo continentur florum & coronamentorum natura.

De natura florum, & coronamentorum, de mira florum varietate cap. j

De strophio lo seruo, & qui primum flores miscere ceperint, & quando primum corolla inuenta, vel appellata, & quare ij

Quis primum coronam foliis aureis & argenteis dedit, & de honore coronarum apud antiquos, & de Scipionis honore, & de pastilibus coronis, & Cleopatæ reginæ facto iiij

De rosa in coronis, & de generibus eius, & ubi feratur iiij

De lilio

C. Plinij Naturalis Historiæ

De lilio tria genera, & ratione ea inferendi	v
De violis, & de caltha, & baccare, combreto, asaro, & croco	vi
De floribus antiquis, & de odoramentorum diuersitate, saluunca, & polio	vii
De vestium æmulatione cum floribus, & amaranto, & chrysocome siue chrysi	viii
De honore coronarum, & cyclamino, & meliloto & trifolio, tria genera eius	ix
De origano, & thymo, & melle Attico, & coniza, & louis flore, & helenio, & abrotono, & leucanthemo	x
De amaraco vel sampsucho, & nyctegreto & meliloto, & viola alba, & codiamino & de syluestribus bulbis, & heliochryso & lychni, & de herbis citra mare	xi
De cura apum, & pabulo, & morbis earum & remediis	xii
De venenato melle, & de remediis mellis venenati, & mellis infani	xiii
De melle, quod muscæ non attingunt, & alucariis, & cura eorum, si famem sentiunt, apes, & quomodo cera fiat	xiii
De herbis sponte nascentibus, aculeatis	xv
De carduo, achelxine, & tribulo anchusa	xvi
De differentia herbarum per folia, & quæ herbæ toto anno floreat, & hastula regia, & pistana, & de gladiolo	xvii
De iunco genera sex, & de cypero, & de medicamentis earum, & de cypiro, & odorato iunco	xviii
Ex rosa medicinæ, & de lilio, & de narcisso, & ex viola, & de bacchare, & combreto, & asaro	xix
De nardo Gallico, & de croco medicinæ, & crocomagmatæ, & saluunca, & polio, & iri, & heliochryso, & chrysocome & meliloto	xx
De trifolio, & thymo, & hemerocalle, & de helenio & abrotono	xxi
Ex leucanthemo & sampsucho medicinæ caput	xxii
De anemona medicinæ	xxiii
Ex oenanthæ medicinæ	xxiiii
Ex heliochryso medicinæ	xxv
Ex hyacintho medicinæ	xxvi
Ex vincaperuinca medicinæ, rusco, bati, & acino	xxvii
Ex colocasia medicinæ	xxviii
Ex anthalio medicinæ	xxix
De parthenio medicinæ	xxx
De strychno medicinæ	xxxi
De corchoro & cnico	xxxii
De persoluta	xxxiii
De mensuris & ponderibus	xxxiiii
Summa medicinæ historiæ, & obseruationes septingentæ triginta.	

Ex authoribus

Catone Censorio, M. Varrone, Massurio, Antiate, C. Helio Vestino, Vibio Rustico, Hygino, Pō-

ponio Mela, Pompeio Lenæo Cornelio Celso Calphurnio Basso, P. Largio, Licinio Macro, Sextio qui Græcè scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore.

Externis.

Theophrasto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Diochresta scripsit: Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis

Mnestheo qui de coronis, Callimacho qui item, Phania physico, Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicetio, Dionysio, Apollodoro Cittienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico medico, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Sofimene, Theopolemo. Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXII. continetur de authoritate herbarum

Degentibus herbis formæ gratia ventibus	j
Quod herbis vestes inficiantur	ij
De corona graminea	iiij
De raritate eius	iiij
Qui soli corona ea donati	v
Qui solus Centurio coronatus	vj
Medicinæ ex reliquis coronamentis, & crynge caput	vij
De herba quam centum capita vocant	viiij
De arcano, & glycyrrhiza	ix
De tribulo, & generibus eius, & medicinis caput	x
De stoebe, & medicinis eius	xj
De hippophye, hippope, & medicinis earum	xij
De vrtica, & medicinis eius	xiiij
De lamio, & medicinis eius	xiiij
De scorpiione, generibusque ac medicinis eius, caput	xv
De leucacantha, & medicinis eius	xvj
De helxine, perdicio, parthenio, sideriti, & medicinis eius	xvij
De chamæleone, generibus ac medicinis eius	xviiij
De coronopo, & medicinis eius	xix
De anchusa, & pseudanchusa, & medicinis earum	xx
De onocheli, anthemi, loto, & lotometra, heliotropio, tricocco, & adianto siue callitricho	xxj
De picride, thesio, asphodelo, halimo, acantho, & buprestii, elaphobosco, scandice, iasione, & de caucalide, sio, silybo, scolymo, siue limonio, soncho, chondrillo siue condrilla, & boletis	

Liber Primus.

letis
De fungis, & filphio, & de lafere
De natura mellis, & aqua mulfâ, & quare genere
ciborum mores immutentur, & de melitide,
& cera: & contra compositiones medicorum
Medicinæ ex frugibus
Summa medicinæ & hiftoriæ, & obferuationes

xxij

xxiiij

xxv

dccccvj

Exauthoribus.

Iisdem, quibus priore libro, & præter eos, Chry-
fermo, Eratosthene, Alcæo.

Libro xxiiij. continentur de cultis arboribus.

De medicinis vuarum recentium, & de far-
mentis vuarum, & vinaceis, & de vua theria-
ce, & de vua paffa, & astaphide, & astaphis a-
gria, pituitaria, & labrusca, & de vite alba, &
nigra, & de mustis, & vini generibus & ace-
to
De aceto scillino, & oxymelite, & fapa, & fèce vi-
ni, aceti, & fapæ
De oleis & foliis oleæ, flore & cinere, & de oliua
alba & nigra, & de amurca
De foliis oleastri, & ænanthino oleo, & cicino,
& amygdalino, & laurino, & myrteo, chamæ-
myrsino, & cupressino, & citreo, & caryino
De myrobalano palma, & de palma elate
Medicinæ ex singulorum generum flore, foliis,
fructu, ramis cortice, ligno, succo, radice, ci-
nere
De pyris, & eorum obferuationibus, & de fico-
rum obferuatione, & caprifico erineo, & alio-
rum generibus medicinæ
De pineis, & amygdalis, & nuce auellana, & de
nuce iuglande, & de pistaciis, & castaneis, sili-
quis, cornu, & vnedone, & lauro
De myrto fatiua, & myrtidano, & myrto fylue-
stri
Summa medicinæ & hiftoriæ, & obferuationes
MCCCCXIX.

doro Citienfe, Apollodoro Tarétino, Praxago-
ra, Pliftonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Phi-
listione, Afclepiade, Crateua, Petronio, Diodo-
to, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle,
Epicharmo Damione, Dalione, Sofimene,
Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olym-
piade Thebana, Phyllino, Petreio, Miſtione,
Glaucia, Xenocrate.

Libro xxiiij. continentur medicinæ ex arbo-
ribus fylueſtribus

Medicinæ ex arboribus fylueſtribus
Lotos
Glans
De cocco ilicis, & galla, & viſco, pilulis, glande,
& de cerri radice, & ſubere
De ſago, & cupreſſo, & cedro magna, & de cedri-
de, galbano
De ammoniaco, & ſtyrace, & ſpondyllo, & ſpha-
gno, & terebintho, chamæpity, & pityuſa, &
refinis, & picea & lentifco
De pice ſpiſſa, & liquida, & palimpiffa, & piſſa-
ſphalto, & zopiffa, & teda, & lentifco
De platano, & fraxino, & acere, & alaa populo, &
vlmo, & tilia, & ſambuco, & iunipero
De ſalice, & amerina, & vitilibus, & erice
De virga ſanguinea, & ſilere, & liguſtro, & alno,
& edera & ciſto, & ciſſo, & erythrano, & cha-
mæciſſo, & ſimilace, & de clematide
De harundine, & papyro, ebeno, & rhododen-
dro, de rhue erythro, & erythrodano, alyſſo,
& radícula, & apocyno, & roremarino & ca-
chry, & ſabina, & ſelagine, & ſamulo, & gum-
mi medicinis
De ſpina Arabica, & ſpina alba, & acanthio, &
acacia
De vulgari ſpina & fylueſtri, & de cryſiſceptro,
& paliuro, aquifolia, & taxo, & rubis medi-
cinæ
De cynoſbato, & Idæo rubo, & rhamno, & lycio,
& ſarcocolla, & de oporice medicinæ
De chamædrye, & chamædaphne, & chamelæa,
& chamæſyce, & chamæciſſo, & chamæleuce,
& chamæcypariſſo, & ampelopraſſo, & ſta-
chye, & clinopodio, & centunculo, & clem-
atide Aegyptia medicinæ
De aro, & dracunculo, dracontio, & ari, & mille-
folio, & herba eiufdem nominis, & pseudo-
bunio, & myrrhi, & onobrychi medicinæ
De coriaceſia, & callicia, & menaide, & aliis vi-
gintitribus, & medicinis earum, quas quidam
magicas eſſe dicunt, & de confidia, & de apro-
xi, & recidiuis amorum
De eriphia, & lanaria, & ſtratioti medicinæ
De herba quæ naſcitur in capite ſtatua, & de her-
ba è fluminibus, & herba lingua, & cribro, &
ſimetis, & rhodora, & impia, & Veneris peſti-
ne, & nodia, & philanthropo, & canaria lappa,
& tordile, & de gramine, & daſtylo, & ſœno-
græco medicinæ
Summa

Exauthoribus

C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui
Græcè ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Ca-
ſtore, M. Varrone, Cornelio Celſo, Fabiano.

Externis.

Theophraſto, Democrito, Orpheo, Pythagora,
Magone, Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Ni-
candro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle,
Anaxilao.

Medicis.

Mneſtheo, Callimacho, Phania Phyſico, Simo,
Timariſto, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, O-
phione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollo-

C. Plinij Naturalis Historiæ

Summa medicinæ historiæ, & obseruationes
xviiij.

Ex authoribus

C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro, qui
Græcè scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Ca-
store, M. Varrone, Corn. Celso, Fabiano.

Externis

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Or-
pheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Bio-
chresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo,
Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis

Mnestheo, Callimacho, Phania Physico, Simo,
Timaristo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, O-
phione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollo-
doro Cittienſe, Apollodoro Tarentino, Praxa-
gora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto,
Philistione, Asclepiade, Crateua, Petronio Dio-
doto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea Mnesi-
cle, Epicharmo, Damione, Sosimene, Theopo-
lemo, Solone, Lyco, Metrodoro, Olympiade
Thebana, Phyllino, Petreio, Mitione, Glaucia,
Xenocrate.

Libro xxv. continentur naturæ herbarū spon-
te nascentium, authoritas herbarum, & de
origine vsus earum.

Naturæ herbarum sponte nascentium i
Qui Latine vsus herbarum scripserint, & quan-
do ad Romanos notitia earum peruenerit, & qui
primi Græcorum de his composuerint, & de her-
barum inuentione, & antiqua medicina, & qua-
re minus exerceantur eorum remedia, & de cy-
norrhodo, & de dracunculo medicinæ ij

De quodā pestifero fonte Germaniæ, & de Bri-
tannica, & maximis morborum doloribus iij
De moly, & dodechatheo, & pæonia, vel pento-
robo, vel glycyſide, & panace, vel asclepio, & he-
raclio, & panace Chironio, & panace centaureo,
vel pharnaceo, & heraclio siderio, & hyoscy-
amo, vel apollinari siue altercangeno iiij

De linozoste, parthenio, hermupoa siue potius
mercuriali, & achilleo, & panace heracleo, sidi-
riti, millefolio, & de scopia regia, & hemionio,
teucro, splenio, de melampodio siue elleboro,
quotve eorum genera, & de nigro elleboro & al-
bo medicinæ, & quando detur, & quomodo su-
mendum, & quibus non dandum, & quod mu-
res necat v

De mithridatio, & scordoti siue scordio, & pole-
monia vel phileteria vel chiliodynamia, & cupa-
toria, & centaurea siue chironio, & de leptocenta-
ureo libadio, felle terræ, triorchæ medici-
næ. vj

De clymeno, & gentiana, & lysimachia, & par-
thenide, & artemisia, & ambrosia, & nymphæa,
& heraclio, & euphorbia medicinæ vij

De plantagine, & buglossa, & cynoglossa, &
buptharmo, & Scythica, & hippice, & de ischa-
mone, & de betonica, & Cantabrica, & consili-
gine, & hiberide, & chelidonia, & canaria, & cla-
phobosco, & dictamno, & aristolochia, & quod
eius delectatione aduolent pisces, & statim ca-
pantur, & medicinæ contra serpentium ictus ex
herbis quas superius nominauit viij

De argemonia, & agarico, & echio, & hyoscia-
mo, & hierobotane, & blataria, & lemonia, &
quinquefolio, & dauco, & persolata, & arcio, &
cyclamino, & peucedano, omnia ad serpentium
ictus ix

De ebulo & verbasco, & thelyphono, & contra
scorpionum ictus, & rubetarum & cahum mor-
sus, & generaliter contra omne venenum x

Remedia ad capitis vitia xj

De centaureo, & chelidonia, & panace, & hyo-
scyamo, & euphorbio ad oculorum vitia xij

De anagallide siue corchoro, & mandragora si-
ue circeo, & cicuta, & crethomagrio, & moly-
bdena, & capno, & acoro, & iride, coryledone,
aizoo, & andrachne, & erigero, & de ephemero,
& de labro Veneris, & de ranunculo, ad oculo-
rum, aurium, narium, dentiū, orisq̃ue vitia me-
dicinæ xiiij

Summa medicinæ, & historiæ obseruationes,
mccxcij.

Ex authoribus

Sex. Gallico, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui
Græcè scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Ca-
store, Corn. Celso.

Externis

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Iuba,
Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui
Biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesio-
do, Musæo, Sophocle, Xantho, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo, Callimacho, Phania physico, Tima-
risto, Simo, Hippocrate, Chrysip. Diocle, Ophio-
ne, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro
Cittienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora,
Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philis-
tione, Asclepiade, Crateua, Iolla, Erasistrato,
Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damio-
ne, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solo-
ne, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Pe-
treio, Mitione, Glaucia, Xenocrate.

Libro vigesimoſexto cōtinentur reliquæ per
morborum genera medicinæ, & de nouis
morbis,

Liber Primus.

morbis, & de lichene quid sit, & quando primum in Italia cœperint, & de carbunculo, elephantiasi, & colo j
 Laus Hippocratis ij
 De noua medicina, & Asclepiade Medico, & quatione veterem medicinam mutauerit iij
 Irrisio magicæ artis, & de lichene, eiusque remedio, & faucium iiij
 Ad strumas, & ad digitos, & ad pectus, & ad tussim medicinæ v
 De verbasco, & cacalia vel tussilagine, & bechio, & saluia, ad tussim vj
 Ad lateris dolores & pectoris, & ad orthopnoeas, ad iocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, vrinæ, tussi, pectori, h ulceribus, renibus, hepaticis, ad vomitionem & singultus, pleuriticis, lateri vij
 De omnibus vitiis ventris & remediis, & eorum quæ circa vel intrâ sunt, & de aluo sistenda, vel soluenda viij
 De pulegio & argemone ix
 De nymphæa, & abstinencia & appetentia Veneris, & de satyrio erythraico, & crategi, & fideriti x
 Medicinæ generales de pedibus, talis, articulis, neruis, & remedia contra morbos qui totum corpus occupant, & de merthryda, & vigiliis, paralyti, & de febribus frigidis, & febre iumentorum, & phreneticis, & chamæacta & aizoo, & igne sacro xj
 Ad luxata membra, & contra morbum regium, & contra furculos, & fistulas, & inflationes, & ambustionem, & contra alios morbos, ad neruos, & sanguinem xij
 De herba equiseti, nymphæa, peucedano, fiderite, aliisque pluribus ad sanguinem sistendū vtilibus, & stephanomeli & crisithale, & contra vermes xiiij
 Ad hulcera & plagas, & ad verrucas tollendas, & de polynemo xiiij
 De pluribus experimētis ad mulierum menses, & vuluæ morbos, & partus eiciendos & continendos, & cutis in facie vitia, & capillum tingendum & tollendum, & quadrupedum scabiem xv
 Summa medicinæ & historiæ, & obseruationes MCCXCII.

Ex authoribus

M. Varrone, C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro, qui Græcè scripsit, Iulio Basso, qui item, Antonio Castore, Cor. Celso.

Externis.

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Xantho, Anaxilao.

Medicis

Mnestheo, Callimacho, Phania phys, Timari-

sto, Simo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Thebana Olympiade, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXVII continentur reliqua herbarum genera j

De aconito, & panthera quæ extinguitur aconito ij

Quod omnium creaturarum conditor sit Deus caput iij

De Aethiopide, & agerato, & aloë, & alcea, & alypo, & alina, & androface, & androsamo, & ambrosia, & anoni, & anagyro, & anonymo iiij

De aparine, & arctio, & aspleno, & asclepiade, & astere vel bubonio, & ascyro vel ascyroide, & aphace, & de alcibio, & aleatro, & alopho v

De alo vj

De alga, & actæa, & de ampelo agria, & absinthio vij

De ballote, & botrye fruticosa & brabyla & bryo, bupleuro & catanance, calla, & circeia, & cirsi, & crategono, & theligono, & crocodilio & cynosforchi, chrysolachano, & cucubalo & conferua viij

De cocco Gnidio, & dipsaco, & dryopteri, & dryophono, & elatine, & empetro siue calcifraga, & epipacti vel elleborine, & epimedio, & enneaphyllo, & filice, & de femore bubulo, & galeopside siue galeobdolo, & glauce siue eugalacto ix

De glaucio, & glyciside, & gnaphalio siue chamæzelo, & galedrago, & holco, & hyosiri, & holosteio, & hypophæsto x

De hypoglossa, & hypecoo, Idæa, isopyro, lathyr, leontopetalo, lycopside, & aliis quibusdam xj

De medio, & myosota, & myagro, & natrice, & othonne, & onosma, & onopordo & osyri, & oxye, & batrachio, & polygono & leucanthemo, & phytheuma, & phyllo, & phellandrio & phalari, & polyrrhizo, & proserpinaca, & de rachoma, & de reseda, & stœchade xij

De solano, & smyrnio, & telephio, & trichomane, & thalietro & thlaspe & tragonia & tragoni, & trago, & tragopogo & spondyli: & quod quidam morbi in quibusdam nō sunt gentibus xiiij

Summa medicinæ, & historiæ, & obseruationes DCCII.

Ex authoribus

Pōpeio Lenæo, Sextio Nigro, qui Græcè scripsit, Iulio Basso, qui item, Antonio Castore, Cornelio Celso.

* *
* *

Externis

C. Plinij Naturalis Historiæ

Externis.

Theophrasto, Apollodoro Cittienſe, Democrito, Ariſtigitone, Orpheo, Pythagore, Magone, Menandro qui biochreſta ſcripſit, Nicandro.

Medicis.

Mneſtheo, & cæteris iſdem quibus in priore libro.

L ibro xxviii. continentur medicinæ ex animalibus	j
An ſit in medendo aliqua vis verborum: oſtenta & ſanciri & depelli	ij
Remedia ex homine contra Magos	iiij
De quibuſdam ſortilegiis, & ſaliua hominis	iiij
De obſervatione victus	v
De ſternutamento & Venere, & cæteris remediis	vj
De remediis muliebribus	vij
Medicinæ ex animalibus peregrinis, & elephant, & leone, & de camelo, & hyæna, & crocodilo, & chamæleonte, & ſcinco, & hippopotamo, & lyncibus	viiij
Medicinæ communes ex feris animalibus aut eiſdem generis placidis, lactis uſus, & obſervationes, & de caſeis, butyro, & adipe	ix
Medicinæ de apro, & capris, & equis feris, & remedia ex beſtiis contra omnes morbos	x
De remediis ad morborum multa genera ex animalibus	xj
Ad faciei vitia, ceruicis & peſtoris morbos	xij
Ad ſtomachi, lumborum, & renum vitia	xiiij
Ad aluum ſiſtendam, cœliacos, & dyſentericos, inflationes alui, rupta, tenefmon & tænias, & colum	xiiij
Ad veſicæ cruciatus, & calculos, de genitalium & ſedis vitiis, & inguinum remediis	xv
Ad podagras, morbum comitalem, ſideratos, oſſaque fracta remedia	xvj
Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos, ignem ſacrum, & ad dolores neruorum remedia	xvij
Ad ſanguinem ſiſtendum, & contra hulcera & carcinomata, ad ſcabiem remedia	xviiij
Ad muliebria mala medicinx	xix
Mira de animalibus	xx
Summa medicinx, & hiſtoriæ, & obſervationes	clxxxv

Ex authoribus.

M. Varrone, L. Piſone, Fabiano, Verre, Antiate, Verrio Flacco, Catone Cenſorio, Seruio Sulpitio, Licinio Macro, Celſo, Maſſurio, Sextio Nigro, qui Græcè ſcripſit, Bytho Dyrrhacheno, Ophilio Medico, Granio Medico.

Externis.

Democrito, Apollonio, qui Myrſin, Mileto, Ar-

temone, Sextilio Antæo, Homero, Theophrasto, Lyſimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo qui Diophios, Archelao qui item, Demetrio, Sotira, Laide, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo, Iolla, Miſtione Smyrnæo; Acſchine Medico, Hippocrate, Ariſtotele, Metrodoro, Icacida Medico, Heſiodo, Dialcone, Cæcilio Bione qui peridynameon, Anaxilao, Iuba rege.

L ibro xxix continentur medicinx ex animalibus	j
De origine medicinx & quando primum clinice, & quando primum iatraleptice, & de Chryſippo, & Eraſiſtrato, & empirice, & Herophilo, & reliquis illuſtribus medicis, & quoties ratio medicinx mutata ſit, & qui primus Romæ medicus, & quando, & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint, & vitia medicinx	j
De medicinis lanarum	ij
De ouorum natura	iiij
Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non ſunt, ſed fera, & ex volucris, & contra morſus phalangiorum	iiij
De ſeuo camelino, & cane rabido, & lacerta, & anſeribus, & columbis, & muſtelis remedia	v
Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lendes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos & parotidas remedia	vj
Summa medicinx & obſervationes quingentæ viginti.	

Ex authoribus

M. Varrone, L. Piſone, Verrio Flacco, Antiate, Nigidio, Caſſio Hemina, Cicerone, Plauto, Celſo, Sextio Nigro, qui Græcè ſcripſit, Cæcilio Medico, Metello Scipione, Ouidio Poeta, Licinio Macro.

Externis

Philopatore, Homero, Ariſtotele, Orpheo Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrye, Apollodoro, Archidemo, Anaxilao, Ariſtone, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo Philoſopho, Horo, Nicandro, Apollonio Pitane.

L ibro xxx. continentur medicinx ex animalibus reliquæ prioris libri	j
De origine Magicæ artis, quando & à quibus ceperit, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex animalibus medicinx	j

De ſpe

Liber Primus.

De speciebus Magiæ, Neronisq; & Magorum de- testatio	ij
De talpis, & reliquæ medicinæ per morbos dige- stæ in animalibus, quorū genera placida sunt aut fera	iiij
Quomodo commendetur os, & contra macu- las faciei, & ad faucium vitia	iiij
Ad strumas exulceratas, ad humerorū & præ- cordiorum dolores	v
De pulmonum vitiis, & iecoris, & sanguinis re- iectionibus	vj
Ad dysentericos, & ventris mala remedia	vij
Ad calculos, & vesicæ dolores, testiumque & in- guinum tumores, & ad panos	viiij
Ad podagras & articularum dolores	ix
Remedia aduersus morbos toti corpori	x
Contra morbum regium, & phreneticos, & con- tra febres & hydropicos	xj
Ad ignem sacrum, ad carbunculos, furunculos, ambusta, neruorumque contractiones	xij
Ad sanguinem sistendum, & tumores vulnerū, & hulnera, vulnera, & alia mala ex animalibus remedia	xiiij
Ad muliebria mala medenda, & conceptus ma- turandos	xiiij
Promiscuæ medicinæ	xv
De miraculis quarundam bestiarum	xvj
Summa medicinæ, & obseruationes ostingen- tæ liiij	

Ex Authoribus

M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Sextio Nigro
qui Græcè scripsit, Licinio Macro,

Externis

Eudoxo, Aristotele, Hermippo, Homero, Apio-
ne, Orpheo, Democrito, Anaxilao,

Medicis.

Botrye, Horo, Apollodoro, Menandro, Archi-
mede, Aristone, Xenocrate, Diodoro, Chrysip-
po, Nicandro, Apollonio Piranæo.

Libro xxxj. continentur medicinæ ex aquatili-
bus, & aquarum mirabilia.

Aquarum mirabilia	j
De differentia aquarum, medicinis & obserua- tionibus cclxvj	ij
De qualitate aquarum insalubritate vel commo- dirate earum	iiij
Aquarum subito nascentium aut desinentium ratio	iiij
Obseruatio historica	v
Ratio aquæ ducendæ, & quomodo medicatis vtendum, & quid profit nauigatio, & medici- næ aquæ marinæ	vj
Degeneribus salis & confecturis & medicinis, & obseruationibus	vij

De scombro pisce, & muria, & alæce	viiij
De natura salis, & eius medicinis	ix
De nitrigeneribus, & confecturis, & medicinis, & obseruationibus	x
De spongiarum natura	xj
Summa medicinæ, historiæ, & obseruationes nongentæ vigintitres	

Ex authoribus

M. Varrone, Cassio Parmense, Cicerone, Mutio,
Cornelio Celso, Trogo, Ouidio, Polybio, Sor-
natio,

Externis.

Callimacho, Ctesia, Eudico, Theophrasto, Eu-
doxo, Theopompo, Polyclito, Iuba, Lyco, Apio-
ne, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thra-
sylo, Nicandro, Menandro Comico, Attalo, Sal-
lustio Dionysio, Andrea, Nicerato, Hippocrate,
Anaxilao.

Libro xxxij. continentur reliqua medicinæ ex
aquatilibus.

De echeneide pisce, & mirabili eius propieta- te, & de torpedine, & marino lepore, & mira- bilia rubri maris	
De ingeniis & mansuetudine quorundā pisciū, & vbi ex manu edant, & vbi responsa dantur ex piscibus	ij
De his, quibus in terris & in aquis victus est, & de castoreis medicinæ & obseruationes	iiij
De testudine, & multorum piscium medicinæ, & obseruationes	iiij
De aquatilibus, quomodo remedia in morbos digesta sunt, & primum contra venena, & ve- nenata animalia	v
De ostreis & purpuris, alga, & eorum remedia	vj
Ad alopecias & capillos, & oculorum & aurium & dentium, & faciei vitia	vij
Promiscuæ medicinæ	viiij
Ad iocineris vitia, laterumque, ad stomachi, al- ui, & aliæ promiscuæ medicinæ	ix
Ad febres omnium generum, & contra diuersas infirmities	x
Animalium omnium in mari viuentium clxvj. genera esse	xj
Summa medicinæ & historiæ & obseruationes nongentæ vigintiocto	

Ex authoribus

Licinio Macro, Trebio Nigro, Sextio Nigro
qui Græcè scripsit, Ouidio Poeta, Cassio Hemi-
na, Meccenate, L. Arteio.

Externis

Iuba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, Apelle
Thasio, Thrasyllo, Nicandro.

* * 2

Libro

C. Plinij Naturalis Historiæ

Libro trigesimotertio continentur naturæ metallorum

Quæ prima commendatio metallorum auri, & de origine anulorum aureorum, & modo auri apud antiquos, & equestri ordine, & de iure anulorum aureorum j

De decuriis iudicum, & quoties nomina equestris ordinis immutata, & donis militaribus, & quando primum corona aurea ij

De reliquo usu auri in viris & mulieribus, & de nummo aureo, & quando primum signatum est æs, argentum, & aurum, & antequam signaretur qui mos in ære, & quæ maxima pecunia primo censu, & quoties & quibus temporibus autoritas auri iij

Ratio naturalis auri inueniendi, & quando primum aurea statua, & medicinæ ex auro iiij

De chrysocolle, & medicinæ ex chrysocolle vj. & mirabilis natura eius glutinandis inter se perficiendisque metallis v

De argento, & argento viuo, & stibio siue alabaistro, & scoria argenti, & de spuma argenti vj

De minio, quantæ autoritatis fuerit apud Romanos, & inuentione eius, & cinnabaris ratione in picturis, & medicinæ: de generibus minij, & ratione eius in picturis vij

De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus, & experimentis viij

De speculis, & Aegyptio argento ix

De immodica pecunia, & quorum maxime opes fuerint, & quando primum populus Romanus stipem sparserit x

De luxuria, & frugalitate in vasis, & lectis argenteis, quando lances immodicæ factæ xi

De statuis argenteis, & cælatura argenti, & cæteris quibusdam xij

De file, & caruleo & nestoriano, & cælo, & quod non omni anno æqualiter species vendantur xiiij

Summa medicinæ, & historiæ, & obseruationes mille ducentæ quindecim.

Ex authoribus

L. Pisone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Messala, Ruffo, Marso Poeta, Butho, Iulio Basso qui de medicinis Græcè scripsit, Sextio Nigro qui item, Fabio Vestale.

Externis

Democrito, Metrodoro Scepsio, Menæchmo qui de toreutice scripsit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Heliodoro qui de Atheniensium anathematis, Pasitele qui admirabilia opera scripsit, Nymphodoro, Timæo qui de medicina metallica scripsit, Iolla, Apollodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryense, Archimede, Dionysio, Aristogene, Democrito, Mne-

sicle, Attalo Medico, Xenocrate Zenonis, Theomnesto.

Libro trigesimoquarto continentur æris metalli, & ferri, & plumbi, & stanni j

Genera æris, quæ Corinthia, quæ Deliaea, quæ Aeginetica ij

De candelabris, & templorum ornamentis iiij

Quando primum simulachrum Romæ factum, & de origine statuarum, & honore statuarum, & generibus, & figuris iiij

De statuis togatis, & quibusdam aliis, & quibus primum in columna, & quando rostra, & quando primum publicè, & quæ primum statua Romæ v

De statuis sine tunicis, & quibusdam aliis, & quæ prima Romæ statua equestris, & quando omnes statua priuatim & publicè sublata, & quibus Romæ mulieribus, & quæ primæ ab exteris publicè posita vj

De antiquis statuariis, & pretiis signorum immodicis, & colossis in vrbe celeberrimis vij

Nobilitates ex ære operum & artificum cccxvj cap. viij

Differentiæ æris & mixtura, & de seruando ære cap. ix

De cadmia medicinæ x

De scorio, & flore & squama æris, & stomomate, & ærugine, & hieracio xi

De scolecia, & chalciti, & misy, & sory, & chalcantho xij

De pompholyge, & spodio, & antispodio, & diphyge, & triente Seruilio xiiij

De ferro, & ferreis metallis, & differentiæ ferri cap. xiiij

De temperatura ferri, & medicinæ ex ferro & ærugine, & rubigine, & squama ferri, & hygremplastro xv

De plumbi metallis, & albo plumbo, & nigro xvj

De stanno, & plumbo argentario, & quibusdam aliis xviij

Medicinæ de plumbo, & scoria plumbi, de molybdena siue galena, de psimmythio & sandaracha xviij

Summares & historiæ, & obseruationes dcccxv

Ex authoribus

L. Pisone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Messala, Ruffo, Marso Poeta, Butho, Iulio Basso qui de medicina Græcè scripsit, Sextio Nigro qui item, Fabio Vestale.

Externis

Democrito, Metrodoro Scepsio, Menæchmo qui de toreutice scripsit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Duride qui item, Heliodoro qui Atheniensium anathemata scripsit, Nymphodoro,

Liber Primus.

doro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryense, Iolla, Apollodoro, Archimede, Dionysio, Aristogene, Diomede, Mnesicle, Xenocrate Zenonis, Theomnesto.

Libro tricesimo quinto continetur honos picturae

Honos picturae j

Honos imaginum ij

Quando primum clypei imaginum publice, & quando in domibus positi, & de picturae initijs, & monochromato, & primis pictoribus, & antiquitate pictorum in Italia iij

De pictoribus Romanis, & quando primum dignitas picturae, & qui victorias sua pictura proposuerunt, & quando externis picturis dignitas Romae iiij

Ratio pingendi, de pigmentis v

De coloribus natiuis & factitiis vj

Qui colores vdo non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primum gladiatorum pugnae propositae sunt vij

De aetate picturae, operum & artificum indicatura, nobilitates CCCV. viij

Primum picturae certamen, & qui primi penicillo pinxerunt ix

De auiibus per picturam deceptis, & quid difficillimum in pictura x

De auium cantu compescendo, & quis encausto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit, sparsimque pretia mirabilia picturatum xj

Plastices primi inuentores, de simulacris & vasis fictilibus, & pretio eorum xij

Terrae varietates, & de puluere Puteolano, & aliis terrae generibus, quae in lapidem vertuntur xiiij

De parietibus fornaceis & lateritiis, & eorum ratione xiiij

De sulphure, & alumine, & generibus eorum & medicinae xv

De terra Samia, & Eretria, & Chia, & Selenusia, pigniti, & ampeliti medicinae xvj

Cretae genera ad vestium vsus, Cimolia, Sarda, Vmblica, saxum, argentaria xvij

Qui, & quorum liberti praepositi xvij

De terra ex Galatha, & terra Clupea, terra Balearica, terra Ebusitana xix

Summa medicinae, & historiae, & observationes DCCCCCLVI.

Ex authoribus

Messala oratore, Messala sene, Fenestella, Attico, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Decio Eculcone, Mutiano, Melisso, Vitruuio, Cassio Seuero. Longulano, Fabio Vestale qui de pictura scripsit.

Externis

Pasitele, Apelle, Melanthio, Asclepiodoro Eu-

phranore, Parasio, Heliodoro, qui anathemata scripsit Athenis, Metrodoro qui de architectonice scripsit, Democrito, Theophrasto, Apione Grammatico qui de metallico medicina scripsit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Iolla, Apollodoro, Diagora Botryense, Archidemo, Dionysio, Aristogene, Demane, Mnesicle, Xenocrate Zenonis, Theomnesto

Libro trigesimo sexto continentur naturae lapidum & luxuriae marmorum j

Quis primus marmor in publicis operibus ostenderit ij

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romae iiij

Qui primum laudati marmore scalpēdo, & quibus temporibus iiij

Nobilitates operum & artificum in marmore cxxvj de marmore Pario, & Mausoleo v

Quando primum marmorum in aedificiis vsus, & quis primus Romae crustauerit parietes, & quibus aetatibus quaeque marmora in vsum venerint, & quis primus marmora secuerit, & ratio secandi de harena vj

Naxio, & Armenio, & de generibus marmorum vij

De alabastrite & Lygdino, & alabandico caput viij

De obelisco Thebaico, Alexandrino, & de illo qui est in Circo magno ix

De illo, qui est in campo Martio prognomone x

De tertio obelisco Romae in Vaticano xj

De pyramidibus Aegyptiis & sphinge xij

De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, & Italico caput xiiij

De pensili horto & oppido, & templo Dianae Ephesiae xiiij

De delubro Cyzici, & lapide fugituo, & de echo septies resonante, & aedificio sine clauo, & mirabilia aedificiorum Romae xv

De magnetis generibus, & medicinis xvj

De lapidibus, qui citò absumunt corpora in eis condita, & de his qui diu seruant, & de Assio lapide, & medicinis eius xvij

De ebore fossili, & lapidibus ossis, & palmatis, & aliorum generibus xvij

De corallio, vel pyrite, & medicinis eius, & ostracite, de amianto lapide, & medicinis eius, de melitite lapide, & viribus eius, de gagate lapide & medicinis eius, de spongiis & Phrygio lapide, & natura eius xix

De hematite, & quinque generibus eius, & schisto xx

De quatuor generibus aetitis, & calamo, & Samio, & Arabo, & pumicibus xxj

De lapidibus mortariorum medicinalium, & mollibus lapidibus, & speculati lapide, & sili-cibus, & phengite, & cotibus, & reliquis ad structuram lapidibus, igni & tempestatibus resistentibus xxij

* * *

De cister-

C. Plinij Naturalis Historiæ, Liber I.

De cisternis, & calce, & harenæ generibus, & mi-
stura calcis, & harenæ, & vitiis structuræ, & te-
ctoriis & columnis xxij
De medicinis calcis, & maltha, & gypso caput
xxij
De pavimentis, & quando primum Romæ &
subdialibus pavimentis, & Græcanicis, & quā
do primum camera xxv
De origine vitri, & ratione faciendi, & de obsidia-
no vitro, & generibus multiformibus vitri
xxvj
Ignium miracula, medicinæ, prodigia xxvij
Summa medicinæ, & historiæ, & obseruationes
dxxij.

Exauthoribus

M. Varrone, Cælio, Galba, C. Ictio, Mutiano, Ne-
pote Cornelio, L. Pisone, Tuberone, Seneca, Fa-
bio Vestale, Annio Fœciale, Fabiano, Catone
Censorio, Vitruuio.

Externis

Theophrasto, Praxitele, Iuba rege, Nicandro,
Sotaco, Sudine, Alexandro Polyhistore, Apio-
ne, Plistonico, Duride, Herodoto, Euhemero,
Aristagora, Dionysio, Artemidoro, Bucorida,
Antisthene, Democrito, Demotele, Lycea.

Libro XXXVII. continetur origo gemma-
rum.

Degemma Polycratis tyranni, & Pyrrhi regis, &
qui sculptores optimi, & nobilitates artificū,
& quis primus dactyliothecā Romæ habuit j
Degemmis translatis in triumpho Pompeij, &
natura crystalli & medicinis, & luxuria circa
eam, & quando primum inuenta myrrhina,
& luxuria circa ea, & natura myrrhinorum, &

quæ mentiti sunt authores de succino ij
De ortu, & medicinis, & generibus, & luxuria
succinorum, & lyncurio, & medicinæ. iij
De adamantis generibus, & medicinis, & marga-
ritis iiij
De smaragdi generibus, & gemmis viridibus
translucidis v
De opaligenibus, & vitiis, & experimentis, &
variis gemmis vj
De generibus carbuncolorum, & vitiis, & expe-
rimentis, & gemmis ardentibus vij
De generibus topazij, & callaide, & de gemmis
viridibus non translucentibus viij
De iaspidum generibus ix
De quibusdā gemmis per alphabeti ordinem x
De gemmis, quæ à membris hominum cogno-
minantur, & quæ ab animalibus, & de his, quæ
à cæteris rebus xj
De gemmis nascētibz, & factitiis, & figuris gem-
marum xij
De ratione probandarum gemmarum xij
Summa res & historiæ, & obseruationes mccc.

Exauthoribus

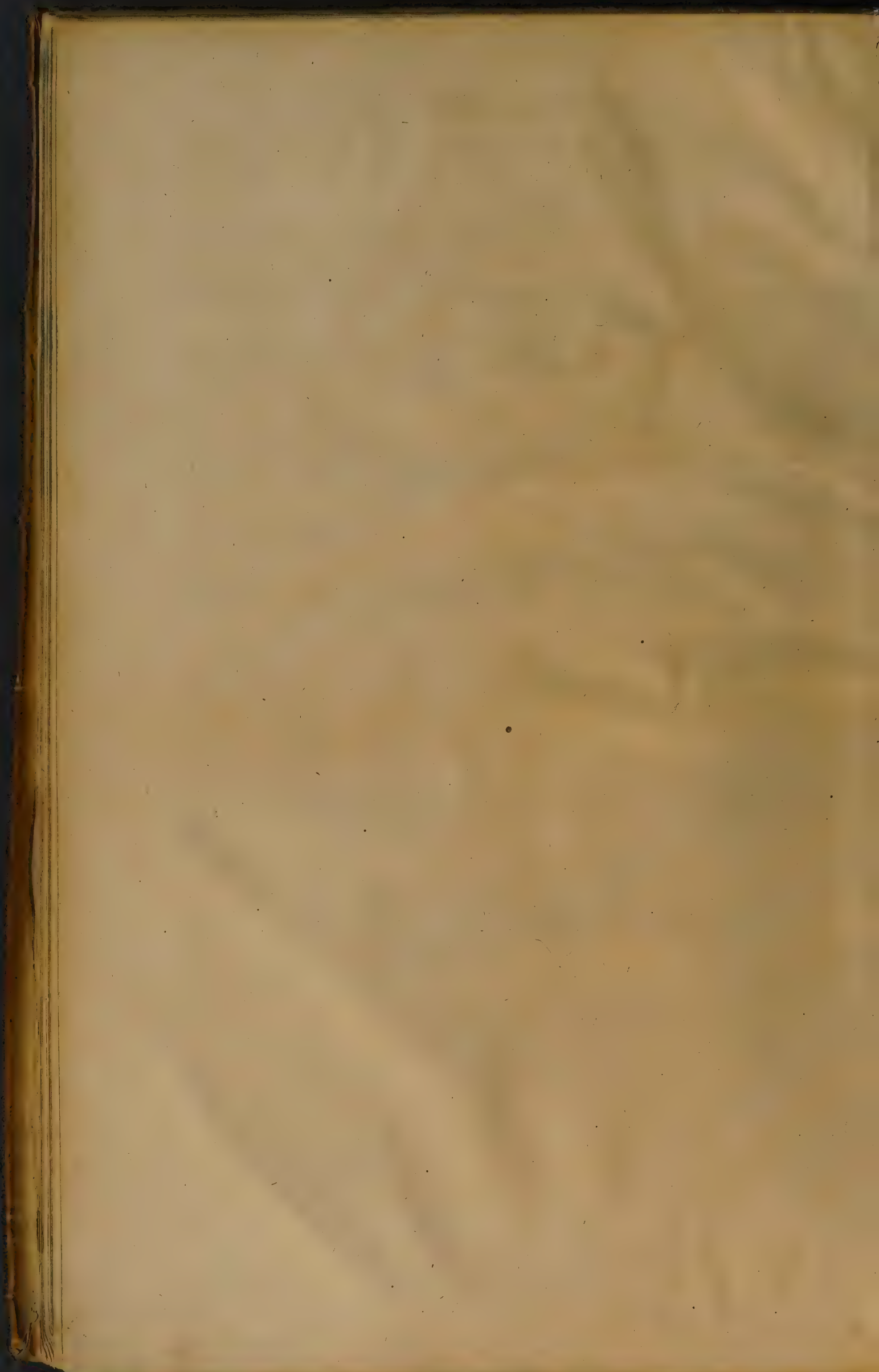
M. Varrone, Actis triumphorum, Meccenate,
Iaccho, Cornelio Boccho

Externis

Iuba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Aeschy-
lo, Philoxeno, Euripide, Nicandro, Satyro, Theo-
phrasto, Carete, Philomene, Democrate, Xeno-
timo, Metrodoro, Sotaco, Pythea, Timæo Sicu-
lo, Nicea, Theochresto, Asaruba, Mnasea, Theo-
mene, Ctesia, Mithridate, Sophocle, Archelao
rege, Callistrato, Democrito, Ismenia, Olympi-
co, Alexandro Polyhistore, Apione, Horo, Zo-
roastre, Zactalia.

FINIS LIBRI PRIMI.

. 1

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
SECUNDVS.

An sit mundus, & an vnus.

CAP. I.

VNDVM † & hoc, quod nomine alio cœlum appellare libuit, cuius circumflexu teguntur cuncta, numen esse credi par est, æternum, immensum, neq; genitum, neq; interitum vnquam. Huius exterâ indagare, nec interest hominum, nec capit humanæ coniecturæ mentis. Sacer est, æternus, immensus, totus in toto, imò verò ipse totum: finitus, & infinito similis; omnium rerum certus, & similis incerto: extrâ, intrâ, cuncta complexus in se, idemq; rerum naturæ opus, & rerû ipsa natura. Furor est, mensuram eius animo quosdam agitasse, atq; proderè aulos: alios rursus occasione hinc sumpta, aut his data, innumerabiles tradidisse mûdos, vt totidem rerû naturas credi oporteret: aut, si vna omnes incubaret, totidem tamen Soles, totidemq; Lunas, & cætera etiam in vno & immensa, & innumerabilia sidera: quasi non eadem quæstione semper in termino cogitationis occurrere, desiderio finis alicuius: aut, si hæc infinitas naturæ omnium artificii possit assignari, non illud idem in vno facilius sit intelligi, tanto præsertim opere. Furor est, profectò furor, egredi ex eo: & tanquam interna eius cuncta planè iam sint nota, ita scrutari externa: quasi verò mensuram vllius rei possit agere, qui sui nesciat: aut mens hominis videre, quæ mundus ipse non capiat.

† Alias sic, & hoc, quodcumque cœlû appellare libuit.

De forma eius.

CAP. II.

Formam eius in speciem orbis absoluti globatam esse, nomen in primis & consensus in eo mortalium, orbem appellantium, sed & argumenta rerum docent: non solum quia talis figura omnibus sui partibus vergit in sese, ac sibi ipsa toleranda est, seque includit & continet, nullarû egens compaginum, nec finem aut initium vllis sui partibus sentiens, nec quia ad motum, † quo subinde verti debeat (vt mox apparebit) talis aptissima est: sed oculorum quoque probatione, quòd conexus mediusque quacunque cernatur, quum id accidere in alia non possit figura.

† quo subinde verti mox apparebit.

De motu eius.

CAP. III.

Hanc ergo formam eius, æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate, vigintiquatuor horarum spatio circumagi, Solis exortus & occasus haud dubiû reliquere. An sit immensus, & ideò sensum aurium facile excedens, tantæ molis rotatæ vertigine assidua sonitus, non equidem facile dixerim, non hercle magis, quàm circumactorum simul tinnitus siderum, suosque voluentium orbis: an dulci quidem & incredibili suauitate concentus, nobis qui intus agimus, iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mundus. Esse innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas, nec (vt in volucrum notamus ouis) læuitate continua lubricum corpus, quod clarissimi

A authores

† rerum argu-
mentis indi-
catur.

authores dixere † tenerum, argumentis indicatur, quoniam inde deciduis rerum omnium semini-
bus, innumeræ, in mari præcipuè, ac plerunque confusis monstrificæ gignantur effigies. Præterea
visus probatione, alibi plaustrum, alibi vrsi, tauri alibi, alibi literæ figura, candidiore medio super ver-
ticem circulo.

Cur mundus dicatur.

CAP. IIII.

† Solis cursui
congruens.

EQuidem & consensu gentium moueor. Nam quem *κόσμον* Græci nomine ornamentum appellaue-
runt, eum nos à perfecta absolutaque elegantia, mundum. Cælum quidem haud dubie cælati
argumento diximus, ut interpretatur M. Varro. Adiuuat rerum ordo, descripto circulo, qui signifer
vocatur, in duodecim animalium effigies: & per illas † Solis cursus, congruens tot seculis, ratio.

De quatuor elementis.

CAP. V.

† in suo quæque
consistere.

NEc de elementis video dubitari, quatuor ea esse. Ignium summum: inde tot stellarum collu-
centium illos oculos. Proximum spiritus, quem Græci nostriq; eodem vocabulo aera appel-
lant. Vitalem hunc, & per cuncta rerum meabilem, totoque consertum: huius vi suspensam, cum
quarto aquarum elemento, librari medio spatio tellurem. Ita mutuo complexu diuersitatis effici
nexum, & leuia ponderibus inhiberi, quò minus euolent: contraque grauiam, ne ruant, suspendi le-
uibus in sublime tendentibus. Sic pari in diuersa nisu, † vi sua quæque consistere, irrequeto mun-
di ipsius constricta circuitu: quo semper in se currente, imam atque mediam in toto esse terram, ean-
demque vniuersi cardine stare pendentem, librantem per quæ pendeat: ita solam immobilem circa
eam volubili vniuersitate, eandem ex omnibus neçti, eidemque omnia inniti.

De septem Planetis.

CAP. VI.

INter hanc cælumque, eodem spiritu pendent, certis discretis spatiis, septem sidera, quæ ab incessu
vocalamus errantia, quum errent nulla minus illis: eorum medius Sol fertur amplissima magnitu-
dine ac potestate: nec temporum modò terrarumque, sed siderum etiam ipsorum cælique rector.
Hunc mundi esse totius animum, ac planius mentem, hunc principale naturæ regimen, ac numen
credere decet opera eius æstimantes. Hic lucem rebus ministrat, aufertque tenebras: hic reliqua si-
dera occultat, hic vices temporum, annumque semper renascentem ex usu naturæ temperat: hic cæ-
li tristitiam discutit, atque etiam humani nubila animi serenat: hic suum lumen cæteris quoque si-
deribus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens: ut principi literarum
Homero placuisse in vno eo video.

De Deo.

CAP. VII.

† Febris fanum
in Palatio di-
catum est ad
adem Lariū,
& ara Mala
Fortuna Ex-
quilijs.

QVapropter effigiem Dei, formamque quærere imbecillitatis humanæ reor. Quisquis est Deus
(si modò est alius) & quacunque in parte, totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus ani-
mæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere, atque etiam ex virtutibus vitiisque homi-
num, ut pudicitiam, concordiam, mentem, spem, honorem, clementiam, fidem, aut (ut Democrito
placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, maiorem ad fœcordiam accedit. Fragilis & laboriosa
mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis suæ memor, ut portionibus quisque coleret, quo maxi-
mè indigeret. Itaque nomina alia aliis gentibus, & numina in iisdem innumerabilia reperimus, in-

feris quoque in genera descriptis, morbisque & multis etiam pestibus, dum esse placatas trepido
metu cupimus. Ideoque etiam publice † Febris fanum in Palatio dictum est, Orbonæ ad ædem La-
rium ara, & Malæ Fortunæ Exquilijs. Quamobrem maior cælitum populus etiam quàm hominum
intelligi potest, cum singuli quoque ex semetipsis totidem Deos faciant, Iunones Geniosque ado-
ptando sibi. Gentes verò quædam animalia etiam, aliqua & obscœna, pro diis habent, ac multa di-
ctu magis pudenda, per fœtidos cibos, & alia similia iurantes. Matrimonia quidem inter Deos cre-
di, tantoque æuo ex his neminem nasci, & alios esse grandæuos semperque canos, alios iuuenes at-
que pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus viuentes morientesq; pue-
rilium propè deliramentorum est. Sed super omnem impudentiam, adulteria inter ipsos fingi, mox
iurgia & odia, atque etiam furtorum esse & scelerum numina. Deus est mortali iuuare mortalem,
& hæc ad æternam gloriam via. Hæc proceres iere Romani: hæc nunc cælesti passu cum liberis suis va-
dit maximus omnis æui rector Vespasianus Augustus, fessis rebus subueniens. Hic est vetustissimus
referendi benemerentibus gratiam mos, ut tales numinibus adscribatur. Quippe & omnium alio-

† & esse cale-
stis nomencla-
tura, qui non
interpretatio-
nem natura
fateatur?

rum nomina Deorum, & quæ supra retuli, siderum, ex hominum nata sunt meritis. Iouem quidem
aut Mercurium, aliterve alios inter se vocari, † & esse cælestem nomenclaturam, quis non interpre-
tatione naturæ fateatur? Irridendum verò, agere curam rerum humanarum, illud quicquid est sum-
mum. An ne tam tristi atque multiplici ministerio non pollui credamus dubitemusve? Vix propè
est iudicare, vtrum magis conducatur generi humano, quando aliis nullus est decorum respectus, aliis
pudendus, Externis famulantur sacris, ac digitis deos gestant, & monstra quoque colunt: damnant,
& excogitant cibos: imperia dira in ipsos, ne somno quidem quieto, irrogant. Non matrimonia, non
liberos, non denique quicquam aliud, nisi iubentibus sacris deligunt. Alij in ipso Capitolio fallunt,
ac ful-

ac fulminantem peierant Iouem: & hos iuuant scelera, illos sacra sua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has vtrasque sententias medium sibi ipsa mortalitas numen, quo minus etiam plana de Deo coniectatio esset. Toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola inuocatur: vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuicijs colitur, volubilis, à plerisque verò & cæca etiam existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorum faulrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, sola vtranque paginam facit. Adeoque obnoxia sumus fortis, vt fors ipsa pro Deo sit, qua Deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit, astroque suo euentus assignat, & nascendi legibus: semelque in omnes futuros vnquam Deo decretum, in reliquum verò otium datum. Sedere cœpit sententia hæc, pariterque & eruditum vulgus, & rude in eam cursu vadit. Ecce fulgurum monitus, oraculorum præcisa, aruspicum prædicta, atque etiam parua dictu in augurijs sternutamenta, & offensiones pedum. Diuus Augustus læuum prodidit sibi calceum præposterè inductum, quo die seditione militari propè afflictus est. Quæ singula improvidam mortalitatem inuoluunt, solum vt inter ista certum sit, nihil esse certi, nec miserius quicquam homine, aut superbis. Cæteris quippe animantium sola victus cura est, in quo sponte naturæ benignitas sufficit: vno quidem vel præferendo cunctis bonis, quod de gloria, de pecunia, ambitione, superq; de morte nō cogitant. Verum in his Deos agere curam rerum humanarum credi, ex vsu vitæ est pœnasq; maleficiis aliquando seras, occupato Deo in tanta mole, nunquam autem irritas esse. Nec ideo proximum illigenitum hominem, vt vilitate iuxta belluas esset. Imperfectæ verò in homine naturæ præcipua solatia, ne Deum quidem posse omnia. Nanq; nec sibi potest mortem consciscere, si velit, quod homini dedit optimum in tantis vitæ pœnis: nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos: nec facere, vt qui vixit, non vixerit: qui honores gessit, non gesserit: nullumque habere in præteritis, præterquam obliuionis: atque (vt facitis quoque argumentis societas hæc cum Deo copuletur) vt bis dena, viginti non sint, ac multa similiter efficere non posse: per quæ declaratur haud dubiè naturæ potentia, idque esse quod Deum vocamus. In hæc diuertisse non fuerit alienum, vulgata propter assiduam quæstionem de Deo.

De natura siderum errantium, & eorum ambitu.

CAP. VIII.

H Incredeamus ad reliqua naturæ. Sidera, quæ affixa diximus mundo, non illa, vt existimat vulgus, singulis attributa nobis, & clara diuitibus, minora pauperibus, obscura defectis, ac pro sorte cuiusque lucentia, adnumerata mortalibus: nec cum suo quæque homine orta moriuntur, nec aliquem extingui decidua significant. Non tanta cælo societas nobiscum est, vt nostro fato mortalis sit ille quoque siderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam vim abundantia reddunt, cum decidere creduntur, vt apud nos quoque id luminibus accensis liquore olei notamus accidere. Cæterum æterna est cælestibus natura, in textentibus mundum, in textuque concretis: potentia autem ad terram magnopere eorum pertinens, quæ propter effectus claritatemque & magnitudinem, in tanta subtilitate nosci potuerunt, sicut suo demonstrabimus loco. Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptius dicitur, quando ad eam tota pertinet, Signiferi modò inuentio-
nibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexisse, hoc est, rerum fores aperuisse, Anaximander Milesius traditur primus Olympiade quinquagesima octaua. Signa deinde in eo Cleostratus, & prima Arietis ac Sagittarij. Sphæram ipsam ante multò Atlas. Nunc relicto mundi ipsius corpore, reliqua inter cælum terrasque tractentur. Summum esse, quod vocant Saturni sidus, ideoque minimum videri, & maximo ambire circulo, ac trigésimo anno ad breuissima sedis suæ principia regredi certum. Omnium autem errantium siderum meatus, interque ea Solis & Lunæ, contrarium mundo agere cursum, id est, læuum, illo semper in dexteram præcipiti. Et quamuis assidua conuersione immensæ celeritatis attollantur ab eo, rapianturque in occasum, aduerso tamen ire motu per suos quæque passus ita fieri, ne conuolutus aer, eandem in partem, æterna mundi vertigine, ignauo globo torpeat, sed † fundatur aduerso siderum verbere discretus & digestus. Saturni autem sidus gelidæ ac rigentis esse naturæ, † multoque ex eo inferiorem Iouis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertium Martis, quod quidam Herculis vocant, ignei, ardentis à Solis vicinitate, binis ferè annis conuerti. Ideoque huius ardore nimio, & rigore Saturni, interiectum ambobus, ex vtroque temperari Iouem, salutaremque fieri. Deinde Solis meatum esse partium quidem trecentarum sexaginta: sed vt obseruatio umbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adiici, superque quartam partem diei. Quam ob causam quinto anno vnus intercalaris dies additur, vt temporum ratio Solis itineri congruat. Infra Solem ambit ingens sidus appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præueniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, vt Sol alter, diem maturans: contra ab occasu refulgens nuncupatur Vesper, vt prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras Samius primus apprehendit, Olympiade circiter quadragesima secunda, qui fuit vrbs Romæ annus centesimus quadragesimus secundus. Iam magnitudine extra cuncta alia sidera est: claritatis

† fundatur.
† multoque, eo
inferiorem.

A 2 quidem

quidem tantæ, vt vnus huius stellæ radiis vmbra reddantur. Itaq; & in magno nominū ambitu est. Alij enim Iunonis, alij enim Isidis, alij Matris Deū appellauere. Huius natura cuncta generatur in terris. Nanq; in alterutro exortu genitali rore conspergens, non terræ modò conceptus implet, verum animantiū quoq; omnium stimulat. Signiferi autem ambitū peragit trecentis & duodequingenis diebus, ab Sole nunquā abūstens partibus sex atq; quadraginta longius, vt Timæo placeat. Simili ratione, sed nequaquam magnitudine aut vi, proximum illi Mercurij sidus, à quibusdam appellatū Apollinis, inferiore circulo fertur nouem diebus ocure ambitu, modò ante Solis exortum, modò post occasum splendens, nunquā ab eo viginti tribus partibus remotior, vt hic idem & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris horum siderum ratio est, neque communis cum supradictis. Nanque ea & quarta parte cæli à Sole abesse, & tertia, & aduersa Soli sæpe cernuntur, maioresq; alios 10 habent cuncta plenæ conuersionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

De Lunæ natura.

CAP. IX.

† *quin.* Sed omnium admirationem vincit nouissimum sidus, terrisque familiarissimum, & in tenebrarum remedium ab natura repertum, Lunæ. Multiformi hæc ambage torfit ingenia contemplatium, & proximum ignorari maximè sidus indignantium, crescens semper aut senescens. Et modò curuata in cornua, modò æqua portione diuisa, modò sinuata in orbem, maculosa, eademque subito prænitens, immensa orbe pleno, ac repente nulla: aliàs pernox, aliàs fera, & parte diei Solis lucem adiuuans; deficiens, & in defectu tamen conspicua: † quæ mensis exitulatet, cum laborare nō creditur. Iam verò humilis & excelsa, & ne id quidem vno modo, sed aliàs admora cælo, aliàs contigua montibus: nunc in Aquilonem elata, nunc in Austros deiecta: quæ singula in ea deprehendit hominum primus Endymion, & ob id amore eius captus fama traditur. Non sumus profecto grati erga eos, qui labore curaque lucem nobis aperire in hac luce: mira; humani ingenij peste, sanguinem & cædes condere Annalibus iuuat, vt scelera hominum noscantur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini, ideoque minimo ambitu, vicenis diebus septenisque & tertia diei parte peragit spatia eadem, quæ Saturni sidus altissimum triginta (vt dictum est) annis. Deinde morata in coitu Solis biduo, cum tardissimè, è tricesima luce rursus ad easdem vices exit: haud scio an omnium, quæ in cælo pernosci potuerunt, magistra. In duodecim mensium spatia oportere diuidi annum: quando ipsa toties Solem redeuntem ad principia, consequitur. Solis fulgore eam, vt reliqua sidera, tegi. Siquidem in totum mutuata ab eo luce fulgere, qualem in percussu aquæ volitare conspiciamus. Ideo molliore & imperfecta vi soluere tantū humorem, atque etiā augere, quæ Solis radij absumat. Ideo 30 & inæquali lumine aspici: quia ex aduerso demum plena, reliquis diebus tantum ex se terris ostendat, quantum ex Sole ipsa concipiat. In coitu quidem non cerni, quoniam haustum omnem lucis auersa illò regerat, vnde acceperit. Sidera verò haud dubiè humore terreno pasci, quia orbe dimidio nonnunquam maculosa cernatur, scilicet nondum suppetente ad hauriendum vltra iusta vi. Maculas enim non aliud esse, quàm terræ raptas cum humore sordes.

De defectu Solis & Luna, & de nocte.

CAP. X.

Defectus autem suos & Solis, rem in tota contemplatione naturæ maximè miram, & ostento similem, eorum magnitudinum vmbraque indices existere. Quippe manifestū est, Solem interuentu

Liber Secundus.

5

interuentu Lunæ occultari, Lunamque terræ obiectu, ac vices reddi, eosdem Solis radios Lunā interposito suo auferente terræ, terræque Lunæ. Hac subeunte repentinas obduci tenebras, rursumque illius umbra sidus hebetari. Neque aliud esse noctem, quam terræ umbram. Figuram autem umbræ similem metæ acturbini inuerso, quando mucrone tantum ingruat, neque Lunæ excedat altitudinem, quoniam nullum aliud sidus eodem modo obscuretur, & talis figura semper in mucronem deficiat. Spatio quidem consumi umbras, indicio sunt volucrum præalti volatus. Ergo confinium illis est æris terminus, initiumque ætheris. Supra Lunam pura omnia, ac diurnæ lucis plena. A nobis autem per noctem cernuntur sidera, ut reliqua lumina è tenebris. Et propter has causas nocturno tempore deficit Luna. Stati autem atque menstrui non sunt utrique defectus, propter obliquitatem Signiferi, Lunæque multiuagos (ut dictum est) flexus, non semper in scrupulis partium congruente siderum motu.

De siderum magnitudine.

CAP. XI.

Hæc ratio mortales animos subducit in cælum: ac velut inde contemplantibus, trium maximarum rerum naturæ partium magnitudinem detegit. Non posset quippe totus Sol adimi terris intercedente Luna, si terra maior esset quam Luna. Certior ex utraque vastitas Solis aperitur, ut non sit necesse amplitudinem eius oculorum argumentis atque coniectura animi scrutari: imminens esse: qui arborum in limitibus porrectarum in quotlibet passuum millia umbras paribus iaciat interuallis, tanquam toto spatio medius. Et quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus, simul fiat à vertice: item quia circa solstitialem circulum habitantium meridiè ad septentrionem umbræ cadant, ortu verò ad occasum. Quæ fieri nullo modo possent, nisi multò, quam terra, maior esset. Et quòd montem Idam exoriens latitudine exuperet, dextra læuamque largè amplectens, præsertim tanto discretus interuallo. Defectus Lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat, sicut terræ paruitatem ipse deficiens. Nanque cum sint tres umbrarum figuræ, constatque, si par lumini sit materia, quæ iacet umbram, columnæ effigie iaci, nec habere finem: si verò maior materia, quam lumen, turbinis recti, ut sit imum eius angustissimum, & simili modo infinita longitudo: si minor materia, quam lux, metæ existere effigiem in cacuminis finem desinentem, talemque cerni umbram deficiente Luna: palam sit, ut nulla amplius relinquatur dubitatio, superari magnitudine terram: Id quidem & tacitis ipsius naturæ indicis. Cur enim partitis vicibus anni brumalis abscedit: ut noctium capacitate terras reficiat, exusturus haud dubiè, & sic quoque exurens quadam in parte, tanta magnitudo est.

Quæ quis inuenerit in obseruatione celesti.

CAP. XII.

Et rationem quidem defectus utriusque, primus Romani generis in vulgus extulit Sulpicius Gallus, qui Consul cum M. Marcello fuit: sed tum Tribunus militum sollicitudine exercitu liberato, pridie quam Perseus rex superatus à Paulo est, in concionem ab Imperatore productus ad prædicendam eclipsim, mox & composito volumine. Apud Græcos autem inuestigauit primus omnium Thales Milesius, Olympiadis xlvij. anno quarto, prædicto Solis defectu, qui Alyatte regè factus est, vrbs condita anno clxx. Post eos utriusque sideris cursum in sexcentos annos præcinuit Hipparchus, menses gentium diesque & horas, ac situs locorum, & vicus populorum complexus, æuo teste, haud alio modo, quam consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes, supraque mortaliū naturam, tantorum numinum lege deprehensa, & misera hominum mente absoluta, in defectibus stellarum scelera aut mortem aliquam siderum pauente: quo in metu fuisse Stesichori & Pindari vatum sublimia ora palam est deliquio Solis, & in Luna veneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Nicias Atheniensium Imperator, veritus classem portu educere, opes eorum afflixit. Magni ingenio este cæli interpretes, rerumque naturæ capaces, argumenti repertoires, quo Deos hominesque vicistis. Quis enim hæc cernens & statos siderum (quoniam ita placuit appellare) labores, non suæ necessitati mortalis genitus ignoscit? Nunce confessæ de iisdem breuiter atque capitulatim attingam, ratione admodum necessariis locis strictimque reddita. Nam neque instituti operis talis argumentatio est: neque omnium rerum afferre posse causas minus mirum est, quam constare in aliquibus.

De defectibus.

CAP. XIII.

Defectus ducentis viginti duobus mensibus redire in suos orbes certum est, Solisque defectum non nisi nouissima primæ fieri Luna, quod vocant coitum: Lunæ autem non nisi plena, semperque citrà quam proximè fuerit. Omnibus autem annis fieri utriusque sideris defectus statis diebus, horisque sub terra. Nec tamen cum fiant supernè, ubique cerni, aliquando propter nubila, sæpius globo terræ obstante conuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi sagacitate comperitum est, & Lunæ defectum aliquando quinto mense à priore fieri, Solis verò septimo. Eandem bis in triginta diebus supra terras occultari, sed ab aliis atque aliis hoc cerni: quæque sunt in hoc miraculo maxime mira, cum conueniat umbra terræ Lunam hebetari, nunc ab occasus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus. Et quanam ratione cum Solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat, semel iam acciderit, ut in occasu Luna deficeret, utroque super terram conspicuo sidere. Nam ut

A 3

duodecim

*† visus popu-
lorum. ut eos
intelligamus
quos recentio-
res astrologi
aspectus vo-
cant.*

duodecim diebus vtrunque sidus quæreretur, & nostro æuo accidit, Imperatoribus Vespasianis, patre III. filio iterum Consulibus.

De Luna motu.

CAP. XIII.

LVnam semper, auersis à Sole cornibus, si crescat, ortus spectare: si minuatur, occasus haud dubium est. Lucere dodranteis semuncias horarum ab secunda adiacentem vsque ad plenum orbem, detrahentemque in diminutionem. Intra quatuordecim autem partes Solis, semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum, quam Lunæ, magnitudo colligitur, quando illæ & à septenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores videri, sicut affixas cælo Solis fulgore interdum non cerni, cum æquè diu ac noctu luceant: idque manifestum fiat defectibus Solis, & præaltis puteis.

Lucere dod. se. est lucere tres vnus hora quartas, & insuper eiusdem partem vicefimam quartam: vt explicat Budeus libr. 1. de Asse.

Errantium motus, & luminum canonica.

CAP. XV.

Errantium autem tres, quas supra Solem dicimus sitas, occultantur meantes cum eo. Exoriuntur verò matutino, discedentes partibus nunquam amplius vndenis. Postea radiorū eius contractu teguntur, & in triquetra à partibus centum viginti stationes matutinas faciunt, quæ & primæ vocantur: mox in aduerso à partibus centū octoginta, exortus vespertinos. † Itemque in centum viginti ab alio latere appropinquante, stationes vespertinas, quas & secundas vocant: donec affecutus in partibus duodenis occultet illas, qui vespertini occasus appellantur. Martis stella, vt propior, etiam ex quadrato sentit radios, ab nonaginta partibus: vnde & nomen accepit is motus, primus & secundus nonagenarius dictus ab vtroque exortu. Eadem stationalis senis mensibus commoratur in signis, alioqui bimestris, cum cæteræ vtraque statione quaternos menses non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu vespertino simili modo, † relictoque Sole, totidem in partibus faciunt exortus matutinos, atque à longissimis distantia suæ metis Solem insequuntur, adeptæque occasu matutino, conduntur ac prætereunt. Mox eodem intervallo vesperti exoriuntur vsque ad quos diximus terminos. Ab his retro gradiuntur ad Solem, & occasu vespertino delitescunt. Veneris stella & stationes duas, matutinam vespertinamque, ab vtroque exortu facit, à longissimis distantia suæ finibus: Mercurij, stationes breuiore momento, quam vt deprehendi possit. Hæc est luminū occultationumque ratio, perplexiore motu, multisque inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas & colores mutant, & eadem ad Septentrionem accedunt, abeuntque ad Austrum, terrisque propiores aut cælo repente cernuntur: in quibus aliter multa, quam priores, tradituri, fatemur ea quoque illorum esse muneris, qui primi quærendi vias demonstrauerunt: modò ne quis desperet secula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt: prima circulorum, quos Græci absidas in stellis vocant: etenim Græcis vtendum erit vocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum, aliique quam mundo: quoniam terra à verticibus duobus, quos appellauerunt Polos, centrum cæli est, necnon Signiferi, oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro absides suæ exurgunt. Ideoque diuersos habent orbis, motusque dissimiles, quoniam interiores absidas necesse est breuiiores esse.

† Iterumque.

† relicta à Sole.

Quare eadem aliàs altiora, aliàs inferiora videantur.

CAP. XVI.

Igitur à terræ centro absides altissimæ sunt, Saturno in Scorpione, Ioui in Virgine, Marti in Leone, 40 Soli in Geminis, Veneri in Sagittario, Mercurio in Capricorno, mediis omnium partibus. Et è contrario ad terræ centum humillimæ atque proximæ. Sic fit, vt tardius moueri videantur, cum altissimo ambitu feruntur: non quod accelerent tardentve naturales motus, qui certi ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa abside lineas, coarctari ad centrum necesse est, sicut in rotis radios: idemque motus aliàs maior, aliàs minor, centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa, quoniam à suo centro absidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in Libræ parte vicefima, Iupiter Cancri quintadecima, Mars Capricorni vicefima octaua, Sol Arietis vicefimanona, Venus Piscium decimasexta, Mercurius Virginis decimaquinta, Luna Tauri quarta. Tertia altitudinum ratio, cæli mensura, non circuli, intelligitur, subire eas aut descendere per profundum aeris, oculis existimantibus. Huic connexa latitudinem Signiferi obliquitatisque causa est. 50 Per hunc stellæ quas diximus errantes, feruntur. Nec aliud habitatur in terris, quam quod illi subiaceret. Reliqua à Polis squalent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere, vt quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoque per totam latitudinem eius vagatur, sed omnino non excedens eum. Ab his Mercurij stella laxissimè, vt tamen è duodenis partibus (tot enim sunt latitudinis) non amplius octonas pererret, neque has æqualiter, sed duas medio eius, & supra quatuor, infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis: Martis stella quatuor medias, Iouis mediam & super eam duas: Saturni duas, vt Sol. Hæc erit latitudinum ratio ad Austrum descendentium, aut ad Aquilonem subeuntium. Hac constare & tertiam illam à terra subeuntium in cælum, & pariter scandi eam quoque existimauere plerique falso: qui vt coarguantur, aperienda est subtilitas imensa, & omnibus

Liber Secundus.

7

omneis eas complexa causas. Cōuenit stellas in occasu vespertino proximas esse terræ & latitudine & altitudine: exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri: stationes in mediis latitudinum articulis, quæ vocant ecliptica. Perinde confessum est motum augeri, quandiu in vicino sint terræ: cum abscedant in altitudinem, minui. Quæ ratio Lunæ maximè sublimitatibus approbatur. Aequè non est dubium, in exortibus matutinis etiam numerum augeri, atque à stationibus primis tres superiores diminui vsque ad stationes secundas. Quæcūm ita sint, manifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi, quoniam in eo primum abitu incipiant parcius adiici motus: in stationibus verò primis & altitudine subire, quoniam tum primum incipiant detrahi numeri, stellæque retroire. Cuius rei ratio priuatim reddenda est. Percussæ in qua diximus parte, & triangulo Solis radio inhihentur rectum agere cursum, & ignea vi leuantur in sublime. Hoc non protinus intelligi potest visu nostro, ideoque existimantur stare, vnde & nomen accepit statio. Progreditur deinde eiusdem radij violentia, & retroire cogit vapor percussas, Multò id magis in vespertino earum exortu, toto Sole aduerso, cum in summas absidas expelluntur, minimeque cernuntur, quoniam altissimè absunt, & minimo feruntur motu, tanto minore, cum hoc in altissimis absidum euenit signis. Ab exortu vespertino latitudo descenditur, parcius iam se minuente motu, non tamen ante stationes secundas agente, cum & altitudo descenditur, superueniente ab alio latere radio, eademque vi rursus ad terras deprimente, quæ sustulerit in cælum ex priore triquetro. Tantum interest, subeant radij, an superueniant. Multoque eadem magis in vespertino occasu accidunt. Hæc est superiorum stellarum ratio: difficilior reliquarum, & à nullo ante nos reddita.

Catholica siderum errantium.

CAP. XVII.

Primum igitur dicatur, cum sint diuersæ stellæ, cur Veneris stella nunquā longius xlv. partibus, Mercurius viginti tribus à Sole abscedant, sæpe citra eas ad Solem reciprocent. Conuersas habent vtræq; absidas, vt infra Solem sitæ: tantumq; circulis earum subter est, quantum supernè prædictarum: & ideo non possunt abesse amplius, quoniam curuatura absidum ibi non habet longitudinem maiorem. Ergo vtræque simili ratione modum statuunt absidum suarum margines, ac spatia longitudinis latitudinum euagatione pensant. At enim cur non semper ad quadraginta sex & ad partes viginti tres perueniunt? Imò verò. Sed † ratio canonica fallit. Nanque
30 apparet absidas quoque earum moueri, quod nunquā transcant Solem. Itaque cum in partem ipsam eius incidere margines alterutro latere, tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cum citrà fuere margines totidem partibus, & ipsæ ocyus redire † creduntur, cum sit illa semper vtrique extremitas summa. Hinc & ratio motuum conuersa intelligitur. Superiores enim celerrimè feruntur in occasu vespertino, hæc tardissimè: illæ à terra altissimè absunt, cum tardissimè mouentur, hæc cum ocyssimè. Quia sicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt, hæc verò augere: Illæ retro cursum agunt à statione matutina vsque ad vespertinam, Veneris à vespertina vsque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere, altitudinem verò ac Solem insequi à statione matutina, ocyssima in occasu matutino & altissima. Digredi autem latitudi-
40 ne, motumque minuere † ab exortu matutino: retro quidem ire, simulque altitudine digredi, à statione vespertina. Mercurij rursus stella vtroque modo scandere ab exortu matutino, digredi verò latitudine à vespertino: consecutoque Sole ad quindecim partium interuallum, consistit quadrado propè immobilis. Mox ab altitudine descendit, retroque graditur ab occasu vespertino vsque ad exortum matutinum. Tantumque hæc, & Luna, totidem diebus, quot subire, descendunt. Veneris quindecim & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta est naturæ varietas, sed ratio euidens. Nam quæ in vaporem Solis nituntur, etiam descendunt ægré. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesque, quibus ipsa feruiat. Exempli gratia: In Martis sidere, cuius est maximè inobseruabilis cursus, nunquā id stationem facere, Iouis sidere triquetro, rarò admodum sexaginta partibus discreto, qui
50 numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus, nisi in duobus signis tantum, Cancris & Leonis, simul edere. Mercurij verò sidus in Piscibus exortus vespertinos raros facere, creberrimos in Virgine: in Libra matutinos. Item matutinos in Aquario, rarissimos in Leone. Retrogradum in Tauro & Geminis non fieri: in Cancro verò non citrà vigesimam quintam partem. Lunam bis coitum cum Sole in nullo alio signo facere, quàm Geminis: non coire aliquando, in Sagittario tantum. Nouissimam verò primamque eadem die vel nocte, nullo alio in signo, quàm Ariete, conspici: id quoque paucis mortalium contigit. Et inde fama cernendi Lynceo. Non comparere in cælo Saturni sidus & Martis cum plurimum diebus centum septuaginta: Iouis triginta sex, aut cum minimum, denis detractis diebus: Veneris sexaginta nouem, aut cum minimum, quinquaginta duobus: Mercurij tredecim, aut cum plurimum, septemdecim.

† ratio Canonica fallit. hoc est, canonum astronomicorum conditores, † coguntur.

† Rectius, ab exortu vespertino. quam lectione agnoscit & Pintianus, Salmantici codicis si dem sequitur.

A + Qua

septimas, tantas habere circulum duo & vicesimas, tanquam planè à perpendiculo mensura cali constet. Aegyptia ratio, quam Petosiris & Necepsos ostendère, singulas partes, in lunari circulo (vt dictum est) minimo, triginta tribus stadiis paulo amplius patere colligit; in Saturni amplissimo duplum: in Solis, quem medium esse diximus, vtriusque mensuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum, addito Signiferi ipsius interuallo, innumereabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis sideribus.

CAP. XXIII.

Restant pauca de mundo: nanque & in ipso cælo stellæ repente nascuntur. Plura earum genera.

De Cometis & celestibus prodigijs, natura & situ, & generibus eorum.

CAP. XXV.

10 **C**ometas Græci vocant, nostri crinitas, horrentes crine sanguineo, & comarum modo in vertice hispidas. Idem Pogonias, quibus inferiore ex parte in speciem barbæ longæ promittitur iuba. Acontia iaculi modo vibrantur ocyssimo significatu. Hæc fuit de qua quinto Consulatū suo
 † Titus Imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit, ad hunc diem nonissimè visa. Easdem breui-
 uiores & in mucronem fastigiatas, Xiphias vocauere, quæ sunt omnium pallidissimæ, & quodā gladii nitore, ac sine vllis radiis: quos Disceus suo nomini similis, colore autem electro, raros è margine emittit. † Pithetes doliorum cernitur figura, in concauo fumidæ lucis. Ceratias cornus speciem habet, qualis fuit cūm Græcia apud Salamina depugnauit. Lampadias ardentes imitatur faces: Hipp-
 20 peus equinas iubas celerrimi motus, atq; in orbem circa se euntes. Fit & candidus Cometes, argenteo crine, ita refulgens, vt vix contueri liceat, specieq; humana Dei effigiem in se ostendens. Fiunt
 & hirti villorum specie, & iuba aliqua circumdati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in hastam est, Olympiade centesima octaua, vrbs anno tricentesimo nonagesimo octauo. Breuissimum, quo cernerentur, spatium septem dierum annotatum est, longissimum octoginta. Mouentur autem alij errantium modo, alij immobiles hærent. Omnes fermè sub ipso Septentrione, aliqua eius parte non certa, sed maximè in candida, quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni, nemini compertum alteri, quod equidem sciam. Ventos autem ab iis graues æstusq; significari. Fiunt & hybernis mensibus, & in austrino polo, sed ibi citra vllum iubar. Diraq; comperta Aethiopum & Aegypti populis, cui nomen æui eius rex dedit Typhon, ignea specie, ac spiræ modo intorta, visu quoq; toruo, nec stella verius, quàm quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus stellis, cæterisq; crines. Sed Cometes nunquàm in occasura parte cæli est, terrificum magna ex
 30 parte sidus, ac non leuiter piatū, vt ciuili motu Ostauio Consule, iterumq; Pompeij & Cæsaris bello. In nostro vero æuo circa veneficium, quo Claudius Cæsar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu eius, assiduum propè ac sæuum. Referre arbitrantur, in quas partes sese iaculetur, aut cuius stellæ vires accipiat, quasq; similitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarum specie, musicæ arti portendere. Obscœnis autem moribus, in verendis partibus signorum. Ingeniis & eruditioni, si triquetram figuram quadratamve paribus angulis ad aliquos perennium stellarum situs edant. Venena fundere, in capite septentrionalis austrinæue serpentis. Cometes in vno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodū faustus Diuo Augusto iudicatus ab ipso: qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri Genitrici, non multo post obitum patris Cæsaris, in collegio ab eo instituto. Nanq; his verbis id gaudium prodidit: lis ipsi ludorum meorum diebus, sidus
 40 crinitum per septem dies in regione cæli, quæ sub septentrionibus est, conspectum. Idoriebatur circa vndecimam horam diei, clarumq; & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sidere significari vulgus credidit, Cæsaris animam inter Deorum immortalium numina receptam: quo nomine id insigne simulachro capitis eius, quod mox in foro consecrauimus, adiectum est. Hæc ille in publicū, interiore gaudio sibi illum natum, seque in eo nasci interpretatus est: & si verum fatemur, salutare id terris fuit. Sunt qui & hæc sidera perpetua esse credant, suoq; ambitu ire, sed non nisi relicta à Sole cerni. Alij verò, qui nasci humore fortuito, & ignea vi, ideoque solui.

Hipparchus de sideribus, per exempla historica, faces, lampades, trabes, bolides, & chasma cæli.

CAP. XXVI.

50 **I**dem Hipparchus nunquàm satis laudatus, vt quo nemo magis approbauerit cognationem cum homine siderū, animasq; nostras partē esse cæli, nouā stellam & aliā in æuo suo genitā deprehendit: eiusq; motu, qua die fulsit, ad dubitationem est adductus, an hoc sæpius fieret, mouerenturq; & eæ, quas putamus affixas. Idemq; ausus, rem etiam Deo improbā, annumerare posteris stellas, ac sidera ad normā expangere, organis excogitatis, per quæ singularū loca atq; magnitudines signarēt: vt faciliè discerni posset ex eo, non modò an obirent, nascerenturve, sed an omnino aliqua trāsirent mouerenturve, item an crescerent minuerenturq; cælo in hæreditate cunctis relicto, si quisquā qui
 † rationem eam caperet, inuentus esset. Emicant & faces, non, nisi cūm decidunt, visæ: qualis Germanico Cæsare gladiatorū spectaculum edente, præter ora populi meridiano transcurrit. Duo genera earum: Lampades vocant planè faces; alterum Bolidas, quale Mutinensibus malis visum est. Distant, quòd faces vestigia longa faciunt, priore ardente parte: Bolidi verò perpetua ardens, longior rem trahit litem. Emicant & trabes simili modo, quas Docos vocant: qualis cūm Lacedæmonij classe victi, imperium Græciæ amittere. Fit & cæli ipsius hiatus, quod vocant chasma.

† Malim, Tiberius, vt ante à legebatur, cū præsertim supra in Catalo go authorum, etiam Tiberiū Cæsarem recensent.
 † Alias, Pithetes: eadem forma, qua Hippes, & Disceus.

† Cretionem, legit Pintianus ex codice Toletano: aditionem hæreditatis ea voce intelligens.

De

De cali coloribus.

CAP. XXVII.

FIt & sanguinea species, & (quo nihil terribilius mortalium timor est) incendium ad terras cādens inde, sicut Olympiadis centesimæ septimæ anno tertio, quum rex Philippus Græciā quateret. Atque hæc ego statis temporibus naturæ, vt cætera, arbitror existere, non vt plerique varijs de causis, quas ingeniorum acumen excogitat: quippe ingentium malorum fœre prænuntia. Sed ea accidisse, non quia hæc facta sunt, arbitror: verum hæc ideo facta, quia incasura erant illa. Raritate autem occultam eorum esse rationem, ideoque non, sicut exortus suprà dictos, defectusq;, & multa alia, nosci.

De flamma cali.

CAP. XXVIII.

Cernuntur & stellæ cum Sole totis diebus, plerunque & circa solis orbem, ceu specie coronæ: & 10
versicolores circuli, qualiter Augusto Cæsare in prima iuuenta urbem intrante, post obitum patris, ad nomen ingens capeffendum.

De coronis celestibus.

CAP. XXIX.

Existunt eadem coronæ circa Lunam, & circa nobilia astra, cælo quoque in hærentia. Circa Solem arcus apparuit L. Opimio Q. Fabio Consulibus, orbis L. Porcio, M. Acilio.

De circulis repentinis.

CAP. XXX.

Circulus rubri coloris L. Iulio, P. Rutilio coff. Fiunt prodigiosi & longiores Solis defectus, qualis occiso Dictatore Cæsare, & Antoniano bello, totius penè anni pallore continuo.

Plures Soles.

CAP. XXXI.

ET rursus plures Soles simul cernuntur, nec supra ipsum, nec infra, sed ex obliquo, nunquam iuxta, nec contra terram, nec noctu, sed aut oriente aut occidente. Semel & meridie conspecti in Bosporo produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occasum. Trinos Soles antiqui sæpius videre: sicut Sp. Posthumio, Q. Mutio, & Q. Martio, M. Porcio, & M. Antonio, P. Dolobella, & M. Lepido, L. Planco coff. Et nostra ætas vidit Diuo Claudio principe, Consulatu eius, Cornelio Orfito collega. Plures simul, quàm tres, visi, ad hoc æui nunquam produntur.

Plures Luna.

CAP. XXXII.

Lvnæ quoque trinæ, vt Cn. Domitio, C. Fannio Consulibus, apparuerunt: quos plerique appellauerunt Soles nocturnos.

Dierum lux nocte.

CAP. XXXIII.

LVmen de cælo noctu visum est, C. Cæcilio, Cn. Papyrio Consulibus, & sæpe aliàs, vt diei species noctu luceret.

Clypei ardentes.

CAP. XXXIII.

Clypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit, Solis occasu L. Valerio, C. Mario Consulibus.

Ostentum cali.

CAP. XXXV.

Scintillam è stella cadere, & augeri terræ appropinquantem: ac postquàm Lunæ magnitudine facta sit, illuxisse ceu nubilo diei: dein cum in cælum se reciperet, lampadem factam, semel vnquam proditur, Cn. Octauio, C. Scribonio coff. † Vidit hoc Licinius Syllanus Proconsul cum co- 40
mitatu suo.

† In vetusto co-
dice tantum
est. Vidit hoc
Syllanus, nul-
la Licinij men-
tione.

De discursu stellarum.

CAP. XXXVI.

Fieri videntur & discursus stellarum, nunquam temere, vt non ex ea parte truces venti coorian-
tur. Existunt stellæ & in mari terrisque.

De stellis Castoribus.

CAP. XXXVII.

VIdi nocturnis militum vigilijs, in hærent pilis pro vallo fulgorem effigie ea: & an tennis nauigantium, aliisque nauium partibus, ceu vocali quodam sono insistent, vt volucres sedem ex sede mutantes: graues, cum solitaria venere, mergentesque nauigia: & si in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem salutare, & prosperi cursus prænuntia, quarum aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatamque Helenam, ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant, eosque in mari deos inuocant. Hominum quoque capita vespertinis horis, magno præsagio circumfulgent. Omnia incerta ratione, & in naturæ maiestate abdita.

De aere.

CAP. XXXVIII.

Hætenus de ipso mundo, sideribusque. Nunc reliqua cæli memorabilia. Nanq; & hoc cælum appellauere maiores quod alio nomine æra: omne quod inani simile, vitalem hunc spiritum fundit. Infra Lunam hæc sedes, multoque inferior (vt animaduerto propemodum constare) infinitum ex superiore natura aeris, infinitum & terreni halitus miscens, vtraque sorte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, & † alia fulmina. Hinc grandines, pruinæ, imbres, procellæ, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerum naturæ pugna secum, Terrena in cælum tendentia deprimit si-
derum

† illa fulmina
emphaticè.

Liber Secundus.

II

derum vis: eademque quæ sponte non subeunt, ad se trahunt. Decidunt imbres, nebulae subeunt, siccantur amnes, ruunt grandines, torrent radij, & terram in medium undique impellunt. Iidem infracti resiliunt: & quæ potuere, auferunt secum. Vapor ex alto cadit, rursusque in altum redit. Venti ingruunt inanes, iidemque cum rapina remeant. Tot animalium haustus spiritum è sublimi trahit. At ille contra nititur, tellusque, ut inani, cælo spiritum infundit. Sic vltro citro commeante natura, ut tormento aliquo, mundi celeritate discordia accenditur. Nec stare pugnae licet, sed assidue rapta conuoluitur, & circa terram immenso rerum quasi globo tendit, subinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque præcipua eorum natura ibi, & fermè reliquas complexa causas, quoniam & tonitruum & fulminum iactus, horum violentiæ plerique assignant. Quin & ideo lapidibus pluerè interim, quod vento sint rapti, & multa similiter. Quam ob rem plura simul dicenda sunt.

De statis tempestatibus.

CAP. XXXIX.

Tempestatum rerumque quasdam statas esse causas, quasdam verò fortuitas, aut adhuc rationis incompertæ, manifestum est. Quis enim æstates & hyemes, quæque in temporibus annua vice intelliguntur, siderum motu fieri dubitet? Ergo ut Solis natura temperando intelligitur anno, sic reliquorum quoque siderum propria est quibusque vis, & ad suam cuique naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris secunda, alia concreti in pruinas, aut coacti in niues, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia teporis, alia vaporis, alia roris, alia rigoris. Nec verò hæc tanta debent existimari, quanta cernuntur, cum esse eorum nullum minus Luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæque motu naturam suam exercent: quod manifestum Saturni maximè transitus imbris faciunt. Nec meantium modò siderum hæc vis est, sed multorum etiam adhærentium cælo: quoties errantium accessu impulsæ, aut coniectu radiorum extimulata sunt: qualiter in Suculis sentimus accidere, quas Græci ob id pluuiæ nomine Hyadas appellat. Quin & sua sponte quædam statisque temporibus, ut Hædorum exortus, Arcturi verò sidus non fermè sine procellosa grandine emergit.

De vi Caniculæ.

CAP. XL.

Nam Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? cuius sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur. Feruent maria exoriente eo, fluctuant in cellis vina, mouentur stagna. Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu eius contrà stare & contueri tradit, ac velut adorare, cum sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maximè in rabiem agi, non est dubium.

Sidera in alijs signorum partibus & temporibus aliàs influere.

CAP. XLI.

Quin partibus quoque signorum quorundam sua vis inest, ut autumnali æquinoctio, brumæque, cum tempestatibus confici sidus intelligimus. Nec imbris tantum tempestatibusque, sed multis & corporum & ruris experimentis. Afflantur alij sidere, alij commouentur statis temporibus aluo, neruis, capite, mente. Olea, & populus alba, & salices, folia solstitio circumagunt. Floret ipso brumali die, suspensa in tectis arentis herba pulegij, rumpuntur intentæ spiritu membranæ. Miretur hoc, qui non obseruet quotidiano experimento, herbam vnā, quæ vocatur heliotropiū, abeuntem Solem intueri semper, omnibusque horis cum eo verti, vel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari potestate ostrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri, ac 40 rursus minui, Quin & soricum fibras respondere numero Lunæ, exquisiuere diligentiores: minimumque animal formicam sentire vires sideris, interlunio semper cessantem. Quo turpior homini inscitia est, fatenti præcipuè iumentorum quorundam in oculis morbos cum Luna increfcere ac minui. Patrocinator vastitas cæli immensa, discreta altitudine in duo atque lxx. signa. Hæ sunt rerum aut animantium effigies, in quas digessere cælum periti. In his quidem mille sexcentas annotauere stellas, insignes videlicet effectū, visūve. Exempli gratia, in cauda Tauri septem, quas appellauere Vergilias, in fronte Suculas, Booten, qui sequitur Septentriones.

Imbrium, ventorum, & nubium causa.

CAP. XLII.

Extra has causas non negauerim existere imbres ventosque: quoniam humidam à terra, aliàs verò propter vapores fumidam, & exhalare caliginem certum est. Nubesque liquore egresso in 50 sublimè, aut ex aere coacto in liquorem, gigni. Densitas earum corpusque haud dubio coniectatur argumento, cum Solem obumbrant, perspicuum aliàs etiam vrinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

De tonitruis & fulguribus.

CAP. XLIII.

Igitur non eam inficias, posse in has & ignes supernè stellarum decidere, quales sereno sæpe cernimus, quorum ictu concuti aera verum est, quando & tela vibrata stridunt. Cum verò in nubem peruenerint, vaporem dissonum gigni, ut candente ferro in aquam demerso, & fumidum vorticem volui. Hinc nasci procellas. Et si in nube luctetur flatus, aut vapor, tonitrua edi: si erumpat ardens, fulmina: si longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi. Et esse tonitrua impactorū ignium plagas, ideoque protinus coruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsu siderum depressum, qui à terra meauerit, spiritū nube cohibitum tonare, natura strangulante sonitū, dum

dum rixetur, edito fragore, cum erumpat, ut in membrana spiritu intenta. Posse & attritu, dum in præceps feratur, illum, quisquis est, spiritum accendi. Posse & conflictu nubium elidi, ut duorum lapidum, scintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & vana, ut quæ nulla veniant ratione naturæ. Iis percuti montes, iis maria, omnesque alios irritos iactus. Illa verò fatidica ex alto, stantisque de causis, & ex suis venire sideribus. Simili modo ventos vel potius flatus, posse & ex arido siccoque halitu terræ gigni non negauerim: posse & aquis aera expirantibus, qui neque in nebulam densetur, nec crassescat in nubes: posse & Solis impulsu agi: quoniam ventus non aliud intelligatur, quam fluctus aeris pluribusque etiam modis. Nanque & è fluminibus ac niuibuscum, & è mari videmus & quidem tranquillo, & alios quos vocant Altanos, è terra consurgere. Qui quidem cum è mari redeunt, Tropæi vocantur: si pergunt, Apogæi.

Quaratione echo reddatur.

CAP. XLIII.

Montium verò flexus crebrique vertices, & conflexa cubito, aut contrafacta in humeros iuga, concaui vallium sinus, scindunt inæqualiter inde resultantem aera: quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.

De ventis iterum.

CAP. XLV.

† Rectius, Vasto præceps hi-
atu. abiecta
præpositione.

† qui non au-
ra, non procel-
la, sed mares
appellatione
quoque ipsa ven-
ti sunt.
† incitatu.

In fine ventos generant etiam quidam etiam specus, qualis in Dalmatiæ ora, † vasto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pondere, quavis tranquillo die, turbini similis emicat procella. Nomen loco est Senta. Quin & in Cyrenaica prouincia rupes quædam Austro traditur sacra, quam profanum sit attrectari hominis manu, confestim Austro volente harenas. In domibus etiã multis, manu facta inclusa opacitate conceptacula auras suas habent, adeo causa non deest. Sed plurimum interest, flatus sit, an ventus. Illos statos atque perspirantes, quos non tractus aliquis, verum terræ sentiunt: † qui non aura, non procella maris, sed appellatione quoque ipsa venti sunt: qui siue assiduo mundi † incitu, & cōtrario siderum occurſu nascuntur, siue hic est ille generabilis rerū naturæ spiritus, huc illuc tanquā in vtero aliquo vagus, siue disparili errantiū siderū ictu, radiorumque multiformi iactu flagellatus aer, siue à suis sideribus exeunt his propioribus, siue ab illis cælo affixis cadunt, palàm est illud quoque legem naturæ habere nō ignotam, etiam si nondum percognitam.

Natura & obseruationes ventorum.

CAP. XLVI.

† tam discor-
di.

Viginti amplius authores Græci veteres prodidere de his obseruationes. Quo magis miror, orbe † discordi, & in regna hoc est in membra diuiso, tot viris curæ fuisse tam ardua inuentu, inter bella præsertim & infida hospitia, piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus fermè tenentibus: ut hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentariis, qui nunquam eò accessere, verius noscat, quàm indigenarum scientia: nunc verò pace tam festa, tam gaudente prouentu rerum artiumque principe, omnino nihil addisci noua inquisitione, imò ne veterum quidem inuenta perdisce. Non erant maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plures sine præmio alio, quàm posteros iuuandi, eruerunt. Nanque mores hominum senescere, non fructus. Et immensa multitudo aperto, quodcunque est, mari, hospitalique litorum omnium appulsu nauigat, sed lucri, non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens, & tantū avaritiæ intenta, id ipsum posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius, quàm instituto fortassis conueniat operi, tractabo ventos, tot millia nauigantium cernens.

Ventorum

Veteres quatuor omnino seruauere, per totidē mundi partes (ideo nec Homērus plures nominat) hebeti, vt mox iudicatum est, ratione. Secuta ætas octo addidit, nimis subtili & concisa: proximis inter vtranque media placuit, ad breuem ex numerosa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cæli partibus: Ab Oriente æquinoctiali Subsolanus, ab Oriente brumali Vultur: Illum Apelioten, hunc Eurum Græci appellant. A meridie Auster, & ab occasu Africus, Noton & Liba nominant. Ab occasu æquinoctiali Fauonius, ab occasu solstitiali Corus: Zephyron & Argesten vocant. A Septentrionibus Septentrio, interque cum & exortum solstitialem Aquilo, Aparctias dicti & Boreas. Numerosior ratio quatuor his interiecerat, Thraſciam, media regione inter Septentrionem & occasum solstitialem: itemque Cæcian, media inter Aquilonem & exortum æquinoctialem. Ab ortu solstitiali Phœnician, media regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter Liba & Noton compositum ex vtroque medium, inter meridiem & hybernum occidentem, Libonoton. Nec finis: Alij quippe Meseu nomine etiamnum addidere inter Borean & Cæcian: & inter Eurum & Noton, Euronotum. Sunt etiam quidam peculiare quibusque gentibus venti, non vltra certum procedentes tractum: vt Atheniensibus Sciron, paulum ab Argeſte deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Aliubi elatior idem Olympias vocatur. Consuetudo omnibus his nominibus Argeſten intelligit: & Cæcian aliqui vocant Hellespontian, & eosdem alibi aliter. Item in Narbonensi prouincia clarissimus ventorum est Circius, nec vlli violentia inferior, Ostiam plerunque rectā Ligustico mari perferens: idem non modò in reliquis partibus cæli ignotus, sed ne Viennam quidem eiusdem prouinciæ urbem attingens, paucis ante limitibus iugi modici occurſu tantus ille ventorum coercitus. Et Austros in Aegyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ, ventis etiam & tempore & sine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria: cuius in principio, Fauonij hybernum molliunt cælum, Sole Aquarij xxv. obtinente partem. Is dies sextus est ante Februarias Idus. Competit ferme & hoc omnibus, quos deinde ponam, per singulas intercalationes vno die anticipantibus, rursusque lustro sequenti ordinem seruantibus, Fauoniū quidam ad vij. Calend. Martij Chelidonian vocant, ab hirundinis viſo: nonnulli verò Ornithian, vno & lxx. die post brumam, ab aduentu auium, flantem per dies nouem. Fauonio contrarius est, quem Subsolanum appellauimus. Datus est autem huic exortus Vergiliarum in totidem partibus Tauri, sex diebus ante Maias Idus, quod tempus austrinum est, huic vento Septentrione contrario. Ardentiſſimo autem ætatis tempore exoritur Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente: qui dies xv. ante Augustas Cal. est. Huius exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos Prodromos appellant. Post biduum autem exortus, iidem Aquilones cōstantius perflant diebus quadraginta, quos Etesias vocant. Molliri eis creditur Solis vapor geminatus ardore sideris: nec vlli ventorum magis statim sunt. Post eos rursus Austri frequentes vsque ad sidus Arcturi, quod exoritur vndecim diebus ante æquinoctium autumnū. Cum hoc Corus incipit. Corus autumnat: huic est contrarius Vultur. Post id æquinoctium diebus ferè quatuor & quadraginta. Vergiliarum occasus hyemem inchoat: quod tempus in iij. Idus Nouembris incidere consuevit: hoc est Aquilonis hyberni, multumque æstiuo illi dissimilis, cuius ex aduerso est Africus. Ante brumam autem septem diebus, totidemque postea, sternitur mare halcyonum foetura: vnde nomen hi diebus traxere, reliquum tempus hyemat. Nectamen sæuitia tempestatum concludit mare. Piratæ primum coegere mortis periculo in mortem ruere, & hyberna experiri maria, nunc idem hoc auaritia cogit. Ventorum frigidissimi sunt, quos à Septentrione diximus spirare, & vicinus his Corus. ij & reliquos compescunt, & nubes abigunt. Humidi, Africus, & præcipue Auster Italiæ. Narrant & in Ponto Cæcian in se trahere nubes. Sicci Corus, & Vultur, præterquam desinentes. Niuales Aquilo, & Septentrio. Grandines Septentrio importat, & Corus. Aestuosus Auster. Tepidi Vultur, & Fauonius. Iidem Subsolano sicciore: & in totum omnes à Septentrione & Occidente sicciore, quàm à Meridie & Oriente. Saluberrimus autem omnium Aquilo: noxius Auster, & magis siccus, fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesia noctu desinunt † ferè, & à tertia diei hora oriuntur. In Hispania & Asia ab Oriente flatus est eorum, † flare in Ponto ab Aquilone, reliquis in partibus à Meridie. Spirant autem & à bruma, cum vocantur Ornithia, sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum situ. Auster Africæ serenus, Aquilo nubilus. Omnes venti vicibus suis spirant maiore ex parte, aut vt contrarius desinenti incipiat. Cum proximi cadentibus surgunt, à læuo latere in dextrum vt Sol, ambiunt. De ratione eorum menstrua, quarta maximè Luna decernit. Iisdem autem ventis in contrarium nauigatur, prolatis pedibus, vt noctu plerunque aduersa vela concurrant. Austro maiores fluctus eduntur, quàm Aquilone: quoniam ille infernus ex imo maris spirat, hic summo. Ideoque post Austros noxij præcipue terræ motus. Noctu Auster, interdum Aquilo vehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flantibus. Septentriones impari ferè desinunt numero: quæ obseruatio & in aliis multis rerū naturæ partibus valet. Mares itaque existimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus. Auget exoriens occidensque, comprimit meridianus æstiuis temporibus. Itaque medio

diei aut noctis plerunque sopiuntur, quia aut nimio frigore aut æstu soluuntur. Et imbris ventis sopiuntur. Expectantur autem maximè, vnde nubes discussæ adaperuere cælum. Omnium quidem (si libeat obseruare minimos ambitus) redire easdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, nō ventorum modò, verùm & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalari anno Caniculæ ortu. De generalibus ventis hæc.

De repentinis flatibus.

CAP. XLVIII.

Nunc de repentinis flatibus, qui exhalante terra (vt dictum est) coorti, rursusque deiecti, interrim obducta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torrentiū modo (vt aliquibus placere ostendimus) tonitrua & fulgura edunt. Maiore verò illati pondere incursumque, si latè siccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ vocatur à Græcis Ecnephias. Sin verò depressio sinu arctius rotati effregerint, sine igne, hoc est, sine fulmine, vorticem faciunt, qui Typhon vocatur, id est, vibratus Ecnephias. Desert hic secum aliquid, abruptum è nube gelida cōuoluens versansque, & ruinam suam illo pondere aggrauans, & locum ex loco mutans rapida vertigine: præcipua nauigantium pestis, non antennas modò, verùm ipsa nauigia contorta frangens, tenui remedio acciti in aduenientem effusi, cui frigidissima est natura. Idem illisu ipse repercussus, correpta secum in cælum refert, sorbetque in excelsum. † Quòd si maiore depressæ nubis eruperit specu, sed minus lato quàm procella, nec sine fragore, Turbinem vocant, proxima quæque prosternentem. Idem ardentior, accensusque, dum fuit, Prestere vocatur, amburens contracta pariter & proterens.

† Huc videtur pertinere prima sequentis capitis perieram ex hac sua sede in alienam traiecit. † nec niualis Ecnephias. Redundant enim tria illa verba, Aut niue iacente.

Aliaprodigiosa genera tempestatum.

CAP. XLIX.

Non fit autem aquilonius Typhon, † nec niualis aut niue iacente Ecnephias. Quòd si simul ru- pit nubem, exarsitque, & ignem habuit, non postea concepit, fulmen est. Distat à Prestere, quo flamma ab igne. Hic latè funditur flatu, illud conglobatur impetu. Vortex autem remeando distat à turbine, & quo stridor à fragore. Procella latitudine ab utroque, disiecta nube verius, quàm rupta. Fit & caligo belluæ similis, nube dira nauigantibus. Vocatur & columna, cum spissatus humor rigensque ipse se sustinet. Ex eodem genere, & in longam veluti fistulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant.

CAP. L.

Hyeme & æstate rara fulmina, contrariis de causis, quoniam hyeme densatus aer nubiū crassioris, extinguit. Quæ ratio immunem Scythiam & circà rigentia à fulminum casu præstat, & è diuerso nimius ardor Aegyptum. Siquidem calidi sicci que halitus terræ, raras admodum tenuesque & infirmas densantur in nubes. Vere autem & autumnō crebriora fulmina, corruptis in utroque tempore æstatis hyemisque causis. Qua ratione crebra in Italia, quia mobilior aer mitiore hyeme, & æstate nimbofa, semper quodammodo vernat vel autumnat. Italiæ quoque partibus iis, quæ à septentrione discedunt ad teporem, qualis est Urbis & Campaniæ tractus, iuxta hyeme & æstate fulgurat, quod non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula.

CAP. LI.

Fulminum ipsorum plura genera traduntur. Quæ sicca veniunt, non adurunt, sed dissipant. Quæ humida, nō vrunt, sed infuscant. Tertiū est, quod clarum vocant, mirificæ maximè naturæ, quodolia

dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloq; alio vestigio relicto. Aurum, & æs, & argentum liquatur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo cere. Marcia princeps Romanarum ista grauida, partu exanimato, ipsa citra vllum aliud incommodum vixit. In Catilina-
nis prodigiis, Pompeiano ex municipio M. Herennius Decurio sereno die fulmine ictus est.

De observationibus.

CAP. LII.

THuscorum literæ nouem Deos emittere fulmina existimant, eaque esse vndecim generum. Iouem enim trina iaculari. Romanis duo tantum ex iis seruare: diurna attribuentes Ioui, nocturna Summano, rariora sanè eadem de causa frigidioris cæli. Hetruria erumpere terra quoque arbitrat, quæ infera appellat, brumali tempore facta, sè qua maximè & execrabilia, cum sint omnia, quæ terrena existimant, non illa generalia, nec à sideribus venientia, sed ex proxima atque turbidior natura. Argumentum euident est, quod omnia à superiore cælo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ vocantur terrena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt, ideo creduntur è terra exire, quoniam ex repulso nulla vestigia edant, cum sit illa ratio non inferni ictus, sed aduersi. A Saturni ea sidere proficisci subtilius ista consecrati putant: sicut cremantia, a Martis. Qualiter cum Volsinij oppidum Thuscorum opulentissimum totum concrematum est fulmine. Vocant & familiaria in totam vitam fatidica, quæ prima sunt familiam suam cuique indepto. Ceterum existimant non vltra decem annos portendere priuata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die: publica non vltra tricesimum annum, præterquam in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis.

CAP. LIII.

EXtat Annalium memoria, sacris quibusdam & precationibus vel cogi fulmina, vel impetrari. Vetus fama Hetrurix est, impetratum, Volsinios urbem agris depopulatis subeunte monstro, quod vocauere Voltam. Euocatum & à Porfena suo rege. Et ante eum à Numa sapius hoc facitatum, in primo Annalium suorum tradit L. Piso grauis author: quod imitatum parum rite Tullum Hostilium, ictum fulmine. Lucosq; & aras, & sacra habemus, interq; Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoq; accepimus Iouem. Varia in hoc vitæ sententia, & pro cuiusque animo. Imperari naturæ, audacis est credere: nec minus hebetis, beneficiis abrogare vires: quando in fulgurum quoque interpretatione eò profecit scientia, vt ventura alia finito die præcinat: & an peremptura sint fatum, aut apertura potius alia fata, quæ lateant innumerabilibus in vtroque publicis priuatisque experimentis. Quamobrem sint ista (vt rerum naturæ libuit) aliis certa, aliis dubia, aliis probata, aliis damnanda. Nos cætera, quæ sunt in his memorabilia, non omittemus.

Catholica fulgurum.

CAP. LIIII.

Fulgur prius cerni, quàm tonitrum audiri, (cum simul fiant) certum est. Nec mirum, quoniam lux sonitu velocior. Ictum autem & sonitum congruere, ita modulante natura. Sed sonitum profecti esse fulminis, non illati: etiamnum spiritum ocycorem fulmine, ideo quati prius omne & afflari, quàm percuti: nec quenquam tangi, qui prior viderit fulmen, aut tonitru audierit. Læua prospera existimantur, quoniam læua parte mundi ortus est. Nec tam aduentus spectatur, quàm reditus, siue ab ictu resiliat ignis, siue opere confecto, aut igne consumpto spiritus remeet. In sedecim partes cælum in eo respectu diuisere Thusci. Prima est à septentrionibus ad æquinoctialem exortum: secunda ad meridiem, tertia ad æquinoctialem occasum: quarta obtinet, quod reliquum est, ab occasu ad septentriones. Has iterum in quaternas diuisere partes, ex quibus octo ab exortu sinistras, totidem è contrario appellauere dextras. Ex his maximè dira, quæ septentrionem ab occasu attingunt. Itaque per plurimum refert, vnde venerint fulmina, & quod concesserint. Optimum est, in exortivas redire partes. Ideo cum à primæ cæli parte venerint, & in eandem concesserint, summa felicitas portenditur, quale Syllæ Dictatori ostentum datum accepimus. Cætera ipsius mundi portione minus prospera, aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas, nec audire, præterquam si hospiti indicentur, aut parenti. Magna huius observationis vanitas, tacta Iunonis æde, Romæ deprehensa est Scauro Consule, qui mox princeps fuit. Noctu magis, quàm interdiu, sine tonitribus fulgurat. Vnum animal hominem non semper extinguit, cætera illico: hunc videlicet natura tribuente honorem, cum tot belluæ viribus præsent. Omnia contrarias incubant in partes: homo, nisi conuertatur, vi percussus non expirat. Supernè icti confidunt. Vigilans ictus conuenientibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est: condi terra religio tradidit. Nullum animal, nisi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnere fulminatorum frigidiora reliquo corpore sunt.

† Homo nisi conuertatur in percussus non expirat.

Qua non feriantur fulmine.

CAP. LV.

EX iis, quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit: nec vnquam quinque altius pedibus descendit in terram. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula è pellibus belluarum, quas vitulos appellant, quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat, sicut nec è volucris aquilam, quæ ob hoc armiger huius teli fingitur. In Italia inter Tarracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus desicere fieri, nulla non earum fulmina diruta.

† armigera.

De prodigiis pluuijs, lacte, sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis.

CAP. LVI.

† In vetusto co-
dice, verborū
ordine distin-
ctioneq, non-
nihil immuta-
ta sic legitur,
Et saepe aliās,
sicut carne. L.
Volumnio,
et c.

PRæter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est, lacte & sanguine pluuisse M. Acilio, C. Porcio coſſ. † & sæpe aliās carne, sicut L. Volumnio, Seruio Sulpitio coſſ. ex quæ ea non putruisse, quod non diripuissent aues. Item ferro in Lucanis, anno antequam M. Crassus à Parthis interceptus esset, omnesque cum eo Lucani milites quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies, quæ pluerat, spongiarum ferè similis fuit; aruspices cauenda præmonuerunt superna vulnera. L. autem Paulo, C. Marcello coſſ. lana pluit circa castellum Carissanū, iuxta quod post annum. T. Annius Milo occisus est. Eodem causam dicente lateribus coctis pluuisse, in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorum, & tubarum de cælo audito.

CAP. LVII.

Armorum crepitus, & tubæ sonitus, auditos è cælo Cimbricis bellis accepimus, crebrosque & prius, & postea. Tertiò verò Consulatu Marij ab Amerinis, & Tudertibus spectata arma cælestia, ab ortu occasuque inter se concurrentia, pulsas quæ ab occasu erant, Ipsum ardere cælum, minime mirum est, & sæpius visum, maiore vi ignis nubibus correptis.

De lapidibus è cælo cadentibus.

CAP. LVIII.

Celebrant Græci Anaxagoram Clazomenium, Olympiadis septuagesimo octauæ secundo anno, prædixisse cælestium literarum scientia, quibus diebus saxum casurum esset è Sole. Idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen. Qui lapis etiam nunc ostenditur, magnitudine vehis, colore adusto, comete quoque illis noctibus flagrante. Quod si quis prædictum credat, simul fateatur necesse est, maioris miraculi diuinitatem Anaxagoræ fuisse: soluique rerum naturæ intellectum, & confundi omnia, si autipsè Sol lapis esse, aut vnquam lapidem in eo fuisse credatur; decidere tamen crebro, non erit dubium. In Abyd gymnasium ex ea causa colitur hodieque, modicus quidem, sed quem in medio terrarum casurum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur & Casandriæ, quæ Potidæa vocitata est, ob id deducta. Ego ipse vidi in Vocontiorum agro paulò antè delatum.

De arcu cælesti.

CAP. LIX.

Arcus vocamus extra miraculum frequentes, & extra ostentum. Nam ne pluuios quidem, aut serenos dies, cum fide portendunt. Manifestum est, radium Solis immisum cauæ nubi, repulsa acie in Solem refringi, colorumque varietatem mixtura nubium, aeris, igniumque fieri. Certè nisi Sole aduerso non fiunt, nec vnquam, nisi dimidia circuli forma: nec noctu, quamuis Aristoteles prodat aliquando visum; quod tamen fatetur idem non nisi quartadecima Luna posse. Fiunt autem hyeme, maximè ab æquinoctio autumnali die decresciente. Quo rursus crescente ab æquinoctio verno, non existunt: nec circa solstitium longissimis diebus: bruma verò, hoc est, breuissimis diebus frequenter. Iidem sublimes humili Sole, humilesque sublimi, & minores occidente vel oriente, sed in latitudinem diffusi, meridie exiles, verum ambitus maioris. Aestate verò per meridiem non cernuntur, post autumnæ æquinoctium, quacunq; hora; nec vnquam plures simul, quàm duo. Cætera eiusdem naturæ non multis dubia esse video.

De grandine, niue, pruina, nebula, rore.

CAP. LX.

Grandinem congelato imbre gigni, & niuem eodem humore mollius coactò, pruina autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere, non grandines: ipsasque grandines interdiu sæpius, quàm noctu, & multò celerius resolui, quàm niues. Nebulas nec astate, nec maximo frigore existere. Rores neque gelu, neque ardoribus, neque ventis, nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui, solutaque glacie non eundem inueniri modum.

De nubium imaginibus.

CAP. LXI.

Varietates colorum figurarumque in nubibus cerni, prout admixtus ignis superet, aut vincatur.

De proprietatibus cæli in locis.

CAP. LXII.

PRæterea quasdam proprietates cæli quibusdā locis esse. Roscidæ astate Africæ noctes. In Italia Locris, & in lacu Velino, nullo non die apparere arcus. Rhodi & Syracusis nunquam tanta nebula obduci, vt nō aliqua hora Sol cernatur: qualia aptius suis referetur locis. Hæc sint dicta de aere.

De natura terræ.

CAP. LXIII.

Sequitur terra, cui vni rerum naturæ partium, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, vt cælum Dei: quæ nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: nouissimè complexa gremio iam à reliqua natura abdicatos, tum maximè, vt mater, operiens: nullo magis sacramento, quàm quo nos quoque sacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans nostrum, & memoriam extendens contra breuitatem æui. Cuius numen vltimum iam nullis precamur irati graue: tanquam nesciamus hanc esse solam, quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aer densatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, vsusque mortaliū semper ancilla, quæ coacta generat! quæ sponte fundit! quos odores saporisque! quos succos! quos tactus! quos colores! quàm bona fide creditum fœnus reddit!

reddidit: quæ nostri causa alit! Pestifera enim animantia, vitali spiritu habente culpam, necesse est illi
feminata excipere, & genita sustinere. Sed in malis generantium noxa est. Illa serpentem homine
percusso non amplius recipit, penâque etiam inertium nomine exigit: illa medicas fundit herbas,
& semper homini parturit. Quin & venena, nostri miserram instituisse credi potest, † ne in tadio
vitæ diræ famis mors, terræ meritis alienissima, lenta nos consumeret tabe, ne lacerum corpus ab-
rupta dispergerent, ne laquei torqueret poena præpostera, incluso spiritu, cui quæreretur exitus: ne
in profundo quæsitâ morte, sepultura pabulo fieret, ne ferri cruciatus scinderet corpus. Ita est, mi-
serta genuit id, cuius facillimo haustu, illibato corpore, & cum toto sanguine extingueremur, nul-
lo labore, si timentibus similes: qualiter defunctos, non volucris, non fera attingeret: terræque fer-
uaretur, qui sibi ipsi perisset. Et ut verum fateamur, terra nobis malorum remedium genuit, nos il-
lud vitæ fecimus venenum. Nos enim & ferro, quo carere non possumus, simili modo utimur. Nec
tamen quereremur meritò, etiam si maleficii causa tulisset. Aduersus vnam quippe naturæ partem
ingrati sumus: quasi non ad delicias quasque, non ad contumelias seruiat homini. In maria iacitur,
aut, ut freta admittamus, eroditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, omnibus cruciatur horis:
multòque plus, ut deliciis, quàm ut alimentis famuletur nostris. Et tamen, quæ summa patitur at-
que extrema cute, tolerabilia videantur. Penetramus in viscera, auri argenti que venas, & æris ac
plumbi metalla fodientes, gemmas etiam & quosdam paruulos quærimus lapides, scrobibus in
profundum actis. Viscera eius extrahimus, ut digito gestetur gemma, quam petimus. Quot manus
atteruntur, ut vnus niteat articulus! Si vlli essent inferi, iam profectò illos auaritiæ atque luxuriæ
cuniculi refodissent. Et miramur, si eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo custodiunt
illam, arcéntque sacrilegas manus. Nonne inter serpentes fodimus, & venas auri tractamus cum
veneni radicibus? Placatiore tamen Dea ob hoc utimur, quòd omnes hi opulentiæ exitus ad scelera
cædésque & bella tendunt: quàmque sanguine nostro irrigamus, in sepultis ossibus tegimus. Qui-
bus tamen, velut exprobrato furore, tandem ipsa se obducit & scelera quoque mortalium occultat.
Inter crimina ingrata animi & hoc duxerim, quòd naturam eius ignoramus.

Deformat terra.

CAP. LXIII.

Est autem figura prima, de qua consensus iudicat. Orbem certè dicimus terræ, globumque ver-
ticibus includi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma, in tanta montium excelitate,
tanta camporum planitie: sed cuius amplexus, si capita linearum comprehendantur ambitu, figu-
ram absoluti orbis efficiat: id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio, non eisdem causis, quas attuli-
mus in cœlo. Nanque in illo caua in se conuexitas vergit, & cardini suo, hoc est terræ, vndiq; incum-
bit. Hæc, ut solida atq; conferta, assurgit, intumescenti similis, extrâque protenditur. Mundus in cen-
trum vergit: at terra exit à centro, immensum eius globum in formæ orbis absidua circa eam mundi
volubilitate cogente.

De Antipodibus, an sint, & aqua rotunditate.

CAP. LXV.

Ingens hæc pugna literarum, contrâque vulgi, circumfundi terræ vndique homines, conuersisq;
inter se pedibus stare, & cunctis similem esse cæli verticem, ac simili modo ex quacunque par-
te mediam calcari: illo quærente, cur non decidant contrâ siti: tanquam non & ratio præsto sit ut
nos non decidere mirentur illi. Interuenit sententia, quamuis indocili probabilis turbæ, inæqua-
li globo, ut si sit figura pineæ nucis, nihilominus terram vndique incoli. Sed quid hoc refert, alio
miraculo exoriente? pendere ipsam, ac non cadere nobiscum, ceu spiritus vis mundo præsertim in-
clusi, dubia sit: aut possit cadere, natura repugnante, & quò cadat, negante. Nam sicut ignium sedes
non est nisi in ignibus, aquarum nisi in aquis, spiritus nisi in spiritu: ita terræ, arcentibus cunctis, ni-
si in se, locus non est. Globum tamen effici mirum est, in tanta planitie maris camporumq;. Cui sen-
tentia adest Dicæarchus vir in primis eruditus, regum cura permensus montes, ex quibus altissimū
prodidit Pelion, M. ccl. pass. ratione perpendiculi, nullam esse eam † portionem vniuersæ rotun-
ditatis colligens. Mihi incerta hæc videtur coniectatio, haud ignaro quosdam Alpium vertices,
longo tractu, nec breuiore L. millibus passuum assurgere. Sed vulgò maxima hæc pugna est, si
coactam in verticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui non aliud in rerum natura
aspectu manifestius. Nanque & dependentes vbique guttæ paruis globantur orbibus: & pulue-
ri illatæ frondiumque lanugini impositæ, absoluta rotunditate cernuntur: & in poculis re-
pletis media maximè tument. Quæ propter subtilitatem humoris, mollitiæque in se residentem,
ratione facilius, quàm visu, deprehenduntur. Idq; etiam magis mirum, in poculis repletis, addito
humore minimo circumfluere quod supersit: contrâ euenire ponderibus additis ad vicenos sæpe
denarios: scilicet quia intus recepta liquorem in verticem attollant, at cumulo eminente infusa di-
labantur. Eadem est causa, propter quam è nauibus terra non cernatur, è nauium malis conspicua:
ac procul recedente nauigio, si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine, paulatim descendere
videatur, & postremò occultetur. Denique Oceanus, quem fatemur vltimum, quanam alia figura
cohæreret atque non decideret, nullo vltra margine includente? Ipsum id ad miraculum redit,
quonam modo etiam si globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, ut sint plana maria,
B 3 & qua

† ne in tadio
vitæ famis,
mors terræ
meritis alie-
nissima, len-
ta nos consu-
meret tabe.

† portione
vniuersæ ro-
tunditatis,
hoc est, si vni-
uersa rotundi-
tatis spectes
proportionē.
quod genus lo-
cutionis Plinio
in primis est
familiarē.

& qua videntur figura, non posse accidere, magno suo gaudio magnaue gloria inuentores Græci subtilitate geometrica docent. Nanq; cum è sublimi in inferiora aque ferantur, & sit hæc natura earum cōfessā, nec quisquā dubitet in litore vllō accessisse eas, quō longissimè deuexitas passa sit, procul dubio apparere, quo quid humilior sit, propius centro esse terræ, omnesq; lineas, quæ emittantur ex eo ad proximas aquas, breuiiores fieri, quàm quæ ad extremum mare à primis aquis. Ergo totas, omniq; ex parte aquas vergere in centrum: ideoq; non decidere, quoniam in interiora nitantur. Quod ita formasse artifex Natura credi debet, vt cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset, nec rursus stare aqua, nisi sustinente terra, mutuo implexu iungerentur: hac sinus pandente, illa verò permeante totam, intrā, extrā, suprà, venis, vt vinculis, discurrentibus, atq; etiā in summis iugis erumpente: quo spiritu acta, & terræ pondere expressa, siphonum modo emicat: 10 tantumq; à periculo decidendi abest, vt in summa quæque & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est, quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo aqua sit terra innexa.

CAP. LXVI.

Estigitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circumfluo mari. Nec argumētis hoc inuestigandum, sed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris, & fluminum.

CAP. LXVII.

A Gadibus columnisque Herculis, Hispaniæ & Galliarum circuitu, totus hodie nauigatur occidentis. Septentrionalis verò Oceanus, maiore ex parte nauigatus est, auspiciis Diui Augusti Germaniam classe circumuecta ad Cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto, aut fama cognito, ad Scythicam plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minimè verisimile est illic maria deficere, vbi vis humoris superet. Iuxta verò ab ortu ex Indico mari, sub eodem fidere pars tota vergens in Caspium mare, pernaugata est Macedonum armis, Seleuco atq; Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipsis appellari voluere. Circa Caspium quoque multa Oceanilitora explorata, paruoq; breuius, quàm totus, hinc aut illinc Septentrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum sic quoque non relinquat, ingens argumentum paludis Mæoticæ, siue ea illius Oceani sinus est, vt multos aduerto credidisse, siue angusto discreti situ restagnatio. Alio latere Gadium, ab eodem occidente, magna pars meridiani sinus ambitu Mauritanie nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem, & orientis, victoriæ magni Alexandri lustrauere, vsque in Arabi- 50 cum sinum. In quo res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispaniensibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno, Carthaginis potentia florente, circumuectus à Gadibus ad finem Arabiæ, nauigationem eam prodidit scripto: sicut ad externa Europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius author est, Eudoxum quendam sua ætate, cum Lathyrum regem fugeret, Arabico sinu egressum, Gades vsque peruectum: multoque ante eum Cælius Antipater, vidisse se, qui nauigasset ex Hispania in Aethiopiam cōmerciij gratia. Idem Nepos de septentrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranij in Consulatu collegæ, sed tum Galliæ Proconsuli, Indos à rege Sueuorum dono datos, qui ex India commercij causâ nauigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti. Sic maria circumfusa vndique diuiduo globo, partem orbis auferunt nobis; nec inde huc, ne hinc illò peruiro tractu. Quæ contemplatio apta detegenda

tegendæ mortalium vanitati, poscere videtur, vt totum hoc, quicquid est, in quo singulis nihil satis est, ceu subiectum oculis, quantum sit ostendam.

Qua portio terra habitetur.

CAP. LXVIII.

IAm primùm in dimidio computari videtur, tanquam nulla portio ipsi decidatur Oceano: qui toto circumdatus medio, & omnes cæteras fundens recipiensque aquas, & quicquid exit in nubes, ac sidera ipsa tot & tantæ magnitudinis pascens, quo tandem amplitudinis spatio credetur habitare? Improbæ & infinita debet esse tam vastæ molis possessio. Adde quòd ex relicto plus abstulit cælum. Nam cum sint eius quinque partes, quas vocant zonas, infesto rigore & æterno gelu premitur omne, quicquid est subiectum duabus extremis vtrinque circa vertices, hunc qui Septentrio vocatur, eumque qui aduersus illi Austrinus appellatur. Perpetua caligo vtroque, & alieno molliorum siderum aspectu, maligna ac pruina tantum albicans lux. Media verò terrarum, qua Solis orbita est, exusta flammis & cremata, cominus vapore torrentur. Circa duæ tantum inter exustam & rigentes, temperantur: eæque ipsæ inter se non peruiæ, propter incendium sideris. Ita terræ tres partes abstulit cælum: Oceani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis vna portio haud scio an etiam in maiore damno sit. Idem siquidem Oceanus infusus in multos (vt dicemus) sinus, adeò vicino accessu interna maria allatrat, vt centum xv. millibus passuum Arabicus sinus distet ab Aegypto mari: Caspius verò cccclxxv. millibus à Pontico. Idem interfusus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Asiamque dispecit. Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc mensura tot fluminum, tantarum paludum. Addantur & lacus, & stagna: iam elata in cælum & ardua aspectu quoque iugata: iam sylvarum vallisque præruptæ, & solitudines, & mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ, imò verò, vt plures tradidere, mundi punctus (neque enim est aliud terra in vniuerso) hæc est matris gloriæ nostræ, hæc sedes: hinc honores gerimus, hinc exercemus imperia, hinc opes cupimus, hinc tumultuatur humanum genus, hinc instauramus bella etiam ciuilia, mutuisque cædibus laxiorem facimus terram. Et vt publicos gentium furores transeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo affodimus, vt qui latissimè rura meatus fuerit, vltraque fines exegerit accolæ, quota terrarum parte gaudeat? vel cum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat?

† Alias, famam.

Mediam esse mundi terram.

CAP. LXIX.

Mediam esse mundi totius haud dubiis constat argumentis, sed clarissimè æquinoctij paribus horis. Nam nisi in medio esset, æquales dies noctesque haberi non posse deprehenderunt & dioptra, quæ vel maximè id confirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occasusque cernatur, & solstitialis exortus per suam lineam, brumalisque occasus. Quæ accidere nullo modo possent, nisi in centro sita esset.

Desiderum ortus inæqualitate, & de eclipsi, & vbi, & quare.

CAP. LXX.

TRes autem circuli suprà dictis zonis implexi, inæqualitates temporum distinguunt: Solstitialis à parte Signiferi excelssissima nobis, ad septentrionalem plagam versus, contraque ad alium polum brumalis, item medio ambitu Signiferi orbis incedens æquinoctialis. Reliquorum, quæ miramur, causa in ipsius terræ figura est, quam globo similem, & cum ea aquas iisdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubiè, vt nobis septentrionalis plagæ sidera nunquam occidant, contra meridianæ nunquam oriantur: rursusque hæc illis non cernantur, attollente se contra medios visus terrarum globo. Septentriones non cernit Troglodytice, & confinis Aegyptus: nec Canopum Italia, & quem vocant Berenices crinem, item quem sub Diuo Augusto cognominare Cæsaris thronon, insignes ibi stellas. Adeoque manifestò assurgens fastigium curuatur, vt Canopus quartam ferè partem signi vnus supra terram eminere. Alexandria intuentibus videatur: eadem à Rhodo terram quodammodo ipsam stringere: in Ponto omnino non cernatur, vbi maximè sublimis Septentrio. Idem à Rhodo absconditur, magisque Alexandria: in Arabia Nouembri mense prima vigilia occultus, secunda se ostendit: in Meroe solstitio vesperi paulisper apparet, paucisque ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Nauigantium hæc maximè cursus deprehendunt, in alia aduerso, in alia prono mari, subitoque conspicuis, atque vt è freto emergentibus, quæ in anfractu pilæ latere, sideribus. Neque enim (vt dixere aliqui) mundus hoc polo excelssiore se attollit: aut vndique cernerentur hæc sidera. verum hæc eadem quibusque proximis sublimiora creduntur, eademque demersa longinquis: vtque nunc sublimis in deiectu positus videtur hinc vertex, sic in illam terræ deuexitatem transgressis, illa se attollunt, resistentibusque hinc excelsa fuerant, quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideoque defectus Solis ac Lunæ vespertinos Orientis incolæ non sentiunt, nec matutinos ad Occasum habitantes: meridianos verò sapius. Nobili apud Arbela magni Alexandri victoria, Luna defecisse noctis secunda hora prodita est: eademque in Sicilia exoriens. Solis defectum, Vipsano & Fonteio coff. qui fuere ante paucos annos, factum pridie Calendas Maias, Campania hora diei inter septimam & octauam sensit: Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimam & vndecimam prodidit visum, circumitu globi alia aliis detegere & occultante, Quod si plana esset terra, simul omnia apparerent cunctis, incidisse.

† Alias, vnde cimo Cal. Maias. adspicuntur etiam Marciano, qui de hac ipsa loquens eclipsi, in die x. Cal. Maias eam dixit incidisse.

B 4 noctesque

noctesque non fierent inæquales: neque aliàs, quàm in medio sitis, paria duodecim horarum intervalla cernerentur, quæ nunc in omni parte simili modo congruunt.

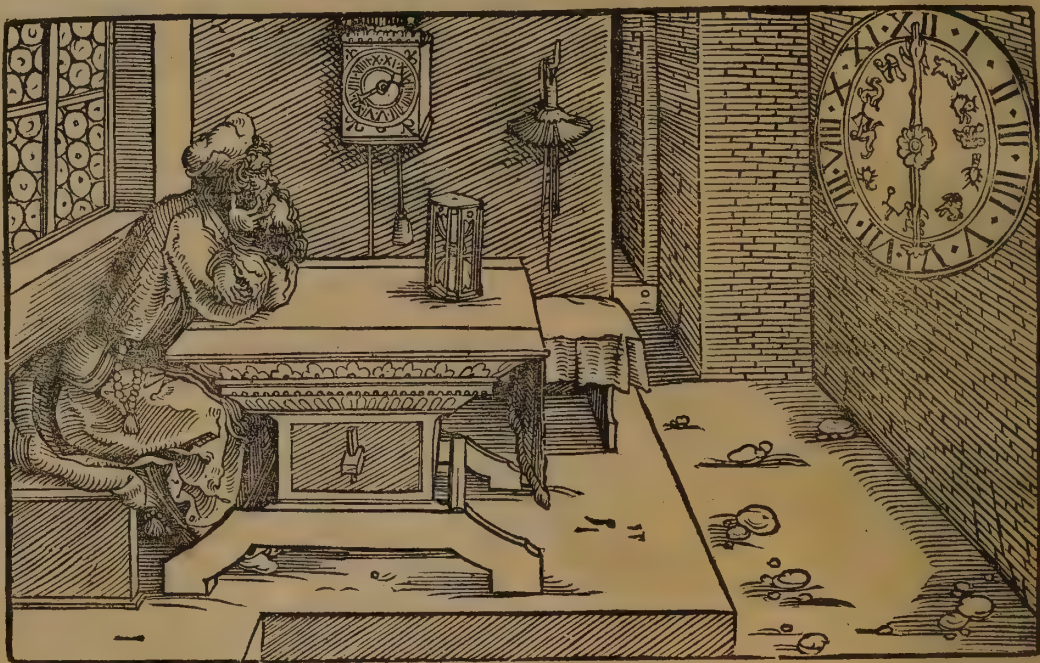
Quæ ratio diurna lucis in terris.

CAP. LXXI.

IDeo nec nox diesque quævis eadem toto orbe simul est, oppositu globi noctem, aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hispaniaque turrium Annibalis: in Asia verò propter piraticos terrores, simili specularum præsidio excitato: in quæis prænuntiatiuos ignes sexta hora diei accensos, sæpe compertum est, tertia noctis à tergo vltimis visos. Eiusdem Alexandri cursor Philonides, ex Sicyone Elæa mille & ducenta stadia nouem diei confecit horis: indeque quamuis decliui itinere, tertia noctis hora remensus est sapius. Causa quod eunti cum Sole iter erat, eundem remeans obuium contrario præteruertebat occursum. Quæ de causa ad occasum nauigantes, quamuis breuissimo die, vincunt spatia nocturnæ nauigationis, vt solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re, & horologio primo.

CAP. LXXII.

VAsaque horoscopa non vbiq; eadem sunt vsui, in trecenis stadiis, aut vt longissimè in quingenis, mutantibus semet vmbri Solis. Itaque vmbicili (quem gnomonem appellant) vmbra in Aegypto meridiano tempore, æquinoctij die, paulo plus quàm dimidiam gnomonis mensuram efficit. In vrbe Roma nona pars gnomonis deest vmbra. In oppido Ancone superest quinta trigesima. In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, eiusdem horis vmbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nulla vmbra.

CAP. LXXIII.

Simili modo tradunt in Syene oppido, quod est supra Alexandriam quinq; millibus stadiorum solstitij die medio nullam vmbra iaci: puteumque eius experimenti gratia factum, totum illum minari. Ex quo apparere tum Solem illi loco supra verticem esse: quod & in India supra flumen Hypasin fieri tempore eodem Onesicritus scripsit. Constatq; in Berenice vrbe Troglodytarum, & inde stadiis quatuor millibus dccc. xx. in eadem gente Ptolemaide oppido, quod in margine rubri maris ad primos elephantorum venatus conditum est, hoc idem ante solstitium quadragenis quinque diebus, totidemque postea fieri, & per eos xc. dies in meridiem vmbra iaci. Rursus in Meroe insula, quæ est caput gentis Aethiopum, & quinque millibus stadiorum à Syene in amne Nilo habitatur, bis anno absumi vmbra, Sole duodeuicesimam Tauri partem, & quartamdecimam Leonis obtinente. In Indiæ gente Oretum, mons est Maleus nomine, iuxta quem vmbra æstate in Austrum, hyeme in Septentrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet Septentrio. In eadẽ India Patales celeberrimo portu, Sol dexter oritur, vmbra in Meridiem cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum, prima tantum noctis parte aspici, Onesicritus dux eius scripsit: quibus in locis Indiæ vmbra non sint, Septentrionem non conspici, & ea loca appellari Ascia, nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno vmbra, & vbi in contrarium.

CAP. LXXIII.

AT in tota Troglodytice, vmbra bis quadragintaquinque diebus in anno Eratosthenes in contrarium cadere prodidit.

Vbi lon-

Vbi longissimus dies, & vbi breuissimus.

CAP. LXXV.

Sic fit, vt vario lucis incremēto, in Meroe longissimus dies xij. horas æquinoctiales, & octo partes vnius horæ colligat: Alexandria verò xiiij. horas: in Italia quindecim: in Britannia xvij. vbi æstale lucidæ noctes haud dubiè repromittunt id, quod cogit ratio credi: solstitij diebus accedente Sole propius verticem mundi, angusto lucis ambitu, subiecta terræ continuos dies habere † senis mensibus, noctesque è diuerso ad brumam remoto. Quod fieri in insula Thule Pythias Massiliensis scripsit, sex dierum nauigatione in Septentrionem à Britannia distante: quidam verò & in Mona, quæ distat à Camaloduno Britannia oppido circiter ducentis millibus, affirmant.

† Aliàs, senis diebus, quamlectionem agnoscit & Pinrianus, vetusticodici fidemsecutus.

Item de horologio.

CAP. LXXVI.

V Mbrarum hanc rationem, & quam vocant gnomonicen, inuenit Anaximenes Milesius, Anaximandri (de quo diximus) discipulus: primusque horologium, quod appellant sciotericon, Lacedæmone ostendit.

Quomodo dies obseruentur.

CAP. LXXVII.

Ipsum diem alij aliter obseruauere. Babylonij inter duos Solis exortus: Athenienses inter duos occasus: Vmbri à meridie in meridiem: vulgus omnē à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem diffinire ciuilem, item Aegyptij & Hipparchus, à media nocte in mediam. Minora autem interualla esse lucis inter ortus Solis iuxta solstitia, quàm æquinoctia, apparet, quia positio Signiferi circa media sui obliquior est, iuxta solstitium verò rectior.

Differentia gentium ratio.

CAP. LXXVIII.

Contexenda sunt his cælestibus nexa causis. Nanq; Aethiopas vicini sideris vapore torreri, adustisq; similes gigni, barba & capillo vibrato, non est dubium. Et aduersa plaga mundi atq; glaciali, candida cute esse gentes, flauis promissas crinibus, † truces verò ex cæli rigore, has & illas mobilitates habentes. Ipsosq; † crurum argumento, illis in supera succum reuocari, natura vaporis: his inferas partes depelli, humore deciduo. Hic graues feras, illic varias effigies animalium prouenire, & maximè alitum, & in multas figuras gigni volucres. Corporum autem proceritatem vtrobiq; † illic ignium nisu, hichumoris alimento. Medio verò terræ salubris vtrinque mistura, fertilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus. Magna & in colore tēperies. Ritus molles, sensus liquidus, ingenia fecunda, totiusq; naturæ capacia. Iisdem impéria, quæ nunquam extimis gentibus fuerint: sicut ne illæ quidem his paruerint auulsæ, ac pro immanitate naturæ vrgentis illas solitaria.

† Calius Rhodiginus antiq. lect. lib. 3. ca. 12. locum hunc sic restituit: truces verò ex cæli rigore, has & illas mobilitate habentes. † crinium

De motu terræ.

CAP. LXXIX.

Babyloniorum placita motus terræ, hiatusq; & cætera omnia, vi siderum existimant fieri, sed illorum trium, quibus fulmina assignant: fieri autem, meantium cum Sole aut congruentium, & maximè circa quadrata mūdi. Præclara quædam esse & immortalis in eo (si credimus) diuinitas perhibetur, Anaximandro Milesio Physico: quem ferunt Lacedæmonii prædixisse, vt urbē ac tecta custodirent: instare enim motum terræ: cum & vrbs tota eorum corrui, & Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem insupeream ruina pressit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctores alia coniectatio, sed & illa diuina: haustu aquæ è puteo præsensisse, ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si vera sunt, quantū à Deo tandem videri possunt tales distare, dum viuāt? Et hæc quidem arbitrio cuiusq; existimanda relinquuntur: ventos in causa esse non dubium reor. Neq; enim vnquam intremiscunt terræ, nisi sopito mari, cæloque adeò tranquillo, vt volatus auium non pendeāt, subtracto omni spiritu qui vehit: nec vnquam, nisi post ventos † conditos, scilicet in venas & cauernas eius occulto afflatu. Neque aliud est in terra tremor, quàm in nube tonitruum. Nec hiatus aliud, quàm cum fulmen erumpit, incluso spiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

† condito scilicet in venas, & caua eius occulta flatu.

De terræ hiatibus.

CAP. LXXX.

Variè itaque quatitur, & mira eduntur opera, alibi prostratis mœnibus, alibi hiatu profundo haustis, alibi egestis molibus, alibi emissis amnibus, nōnunquam etiam ignibus, calidisve fontibus, alibi † aduerso fluminum cursu. Præcedit verò comitaturque terribilis sonus, aliàs murmur similis mugitibus, aut clamori humano, armorumve pulsantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaque vel cauernarum vel cuniculi, per quem meat, exilius grassante in angusto, eodem rauco in recuruis resultante, in duris fremente, in humidis fluctuante & stagnantibus: item fremente contra solida. Itaque & sine motu sæpe editur sonus. Nec simplici modo quatitur vnquam, sed tremit vibratque. Hiatus verò aliàs remanet, ostendens quæ sorbuit, aliàs occultatore compresso: rursusque ita inducto solo, vt nulla vestigia extent, vrbibus plerunque deuoratis, agrorumque tractu hausto. Maritima autem maximè quatuntur. Nec montosa tali malo carent. Exploratum est mihi, Alpes, Appenninumque sæpius tremuisse. Et autumno ac vere terræ crebrius mouentur, sicut fiunt fulmina. Ideo Gallia & Aegyptus minimè quatuntur, quoniam hic æstatis causa obstat, illic hyemis. Item noctu sæpius, quàm interdiu. Maximi autem motus existunt matutini vespertini que: sed propinqua luce crebri: interdiu autem circa meridiem. Fiunt & Solis Lunæq; defectu, quoniam tempestates nunc sopiuntur. Præcipuè verò, cum sequitur imbrem æstus, imbrésue æstum.

† Rectius auerfo.

Signa

NAuigantes quoque sentiunt non dubia coniectura, sine flatu intumescente fluctu subitò, aut quatiante icti. Intremunt verò & in nauibus posita, æquè quàm in ædificiis, crepituq; prænuntiant. Quin & volucres non impaudæ sedent. † Est & in cælo signum, præceditq; motu futuro, aut interdiu, aut paulo post occasum sereno, ceu tenuis linea nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua, nec sine odoris tædio.

† Sed & in cælo signum præcedit motu futuro.

Auxilia contra motus futuros.

CAP. LXXXII.

† Sed & in iisdem est remedium.

Sicut † in iisdem est remedium, quale & crebri specus præbent. Præconceptum enim spiritum exhalant: quod in certis notatur oppidis, quæ minus quatiuntur, crebris ad eluuiem cuniculis cauata. Multo quæ sunt tutiora in iisdem illis quæ pendent: sicut Neapoli in Italia intelligitur, parte eius, quæ solida est, ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt ædificiorum fornices, anguli quoque parietum, postresque alterno pulsu renitentes. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia est & in ipso genere motus: pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum est, cum vibrat crispante ædificiorum crepitu, & cum intumescit assurgens, alternoque motu residet: innoxium & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio, & fluctus more quædam volutatio infesta est: aut cum in vnam partem totus se motus impellit. Desinunt autem tremores, cum ventus emerit: sin verò durauere, non ante quadraginta dies sistuntur: plerumque & tardius, utpote cum quidam annuo & bienni spatio durauerint.

Portenta terrarum semel visa.

CAP. LXXXIII.

Factum est semel quod equidem Hetruscæ disciplinæ voluminibus inueni, ingens terrarum portentum L. Marcio, Sex. Iulio coss. in agro Mutinensi. Nanq; montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo assultantes recedentesque, inter eos flamma fumoque in cælum exeunte interdiu, spectante è via Aemylia magna equitum Romanorum familiarumq; & viatorum multitudine. Eo concursu villæ omnes elisæ, animalia permulta quæ intrâ fuerant, exanimata sunt, anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius ipsi terræ Italiæ fuerit, quàm ciuilia. Non minus mirum ostentum & nostra cognouit ætas, anno Neronis principis supremo, sicut in rebus eius exposuimus, pratis oleisq; intercedente via publica in contrarias sedes transgressis, in agro Marrucino, prædiis Vectij Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus.

CAP. LXXXIIII.

Fuerunt simul cum terræmotu & inundationes maris, eodem videlicet spiritu infusi, aut residenti sinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus, Tiberij Cæsaris principatu, xij. vrbibus Asiæ vna nocte prostratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum septies atque quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad Thrasymenum lacum dimicantes, maximum motum neque Pœni sentire, nec Romani. Nec verò simplex malum, aut in ipso tantum motu periculum est, sed par aut maius ostentum. Nunquam vrbs Roma tremuit, ut non futuri euentus aliquis id prænuntium esset.

Quibus

Quibus locis maria recesserint.

CAP. LXXXV.

EAdem nascentium causa terrarum est, cum idem ille spiritus attollendo potens solo, non valuerit iterumpere. Nascentur enim nec fluminum tantum inuecti, sicut Echinades insulae ab Aeoloamne congestae, maiorque pars Aegypti à Nilo, in quam à Pharo insula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus: sed & recessu maris, sicut eidem de Circeis: quod accidisse & in Ambraciae portu decem millium passuum intervallo, & Atheniensium quinque milliū ad Piræum memoratur. Et Ephesi, ubi quondam ad Dianam alluebat. Herodoto quidem si credimus, mare fuit supra Memphim usque ad Aethiopum montes: itemque à planis Arabiae. Mare & circa Ilium, & tota Teuthrænia, quaque campos intulerit Mæander

Ratio insularum enascentium.

CAP. LXXXVI.

NAscentur & alio modo terræ, ac repente in aliquo mari emergunt, velut paria secum faciente natura, quæque hauserit hiatus, alio loco reddente.

Quæ, & quibus temporibus enata sunt.

CAP. LXXXVII.

CLaræ iam pridem insulae, Delos & Rhodos, memoriae produntur enatae. Postea minores, ultra Melon Anaphe, inter Lemnum & Hellespontum, Nea: inter Lebedum & Teon, Alone: inter Cycladas Olympiadis cxxxv. anno quarto, Thera & Therasia. Inter easdem post annos cxxx. Hiera eademque Automate. Et ab duobus stadiis post annos cx. in nostro ævo, M. Iunio Syllano, L. Balbo co. ad viij. Idus Iulias, Thia.

Quas terras interruperint maria.

CAP. LXXXVIII.

ANte nos & iuxta Italiam inter Aeolias insulas, item iuxta Cretam emerfit à mari. M. D. passuum, una cum calidis fontibus, altera Olympiadis cxliij. anno tertio in Thusco sinu, flagrans hæc violento cum flatu. Proditurque memoriae, magna circa illam multitudinem piscium fluitante, confestim expirasse quibus ex his cibus fuisset. Sic & Pirhecusas in Campano sinu ferunt ortas. Mox in his montem † Epopon, cum repente flamma ex eo emicuiisset, campestri æquatam planitie. In eadem & oppidum haustum profundo: alioque motu terræ stagnum emerfisse: & alio, prouolutis montibus insulam extitisse Prochytam. Namque & hoc modo insulas rerum natura fecit. Auellit Siciliam Italiae, Cyprum Syriae, Euboeam Bœotiae, Euboeæ Atalanten & Macrin, Besbycum Bithyniae, Leucosiam Sirenum promontorio.

Quæ insulae continenti adiunctæ.

CAP. LXXXIX.

Rursus abstulit insulas mari, iunxitque terris: Antissam Lesbos, Zephyrium Halicarnasso, Aethusam Myndo, Dromiscon & Pernen Mileto, Narthecusam Parthenio promontorio. Hybanda quondam Insulae Ioniae, c. nunc à mari abest stadiis. Syrien Ephesus in mediterranea habet: Derasidas & Sophoniam vicina ei Magnesia. Epidaurus & Oricum insulae esse desierunt.

Quæ terra in totum mari permutata.

CAP. XC.

In totum abstulit terras, primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio. Mox interno, quæ videmus hodie, merfam Acarnaniam Ambracio sinu, Achaïam Corinthio, Europam Asiamque Propontide & Ponto. Ad hoc perripuit mare Leucada, Antirrhium, Hellespontum, Bosporos duos.

Quæ terra ipsa se sorbuerunt.

CAP. XCI.

Atque ut sinus & itagna præteream, † ipsa se condens terra deuorauit Cybotum altissimum montem, cum oppido Curite, Sipylum in Magnesia: & prius in eodem loco clarissimam urbem quæ Tantalus vocabatur. Galanis & Gamales urbium in Phœnice agros cum ipsis, Phegium Aethiopiæ iugum excelissimum, tanquam non infida grassarentur & litora.

Quæ urbes hausta sint à mari.

CAP. XCII.

PYrrham & Antissam circa Mæotim Pontus abstulit, Elicen & Buram in sinu Corinthio, quarum in alto vestigia apparent. Ex insula Cea amplius triginta millia passuum abrupta subito, cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiam Thyndarida urbem, ac quicquid ab Italia deest. Similiter in Bœotia & Eleusina.

De miraculis terrarum.

CAP. XCIII.

MOtus enim terræ sileantur, & quicquid est, ubi saltem busta urbium extant: simul ut terræ miracula potius dicamus, quam scelera naturæ. Et Hercule non cælestia enarratu difficiliora fuerint, Metallorum opulentia tam varia, tam diues, tam foecunda, tot seculis suboriens: cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes, tantum verò luxuria, & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam discolorum maculae, interque eos candoralicuius, præter lucem omnia excludens: medicamentorum fontium vis: ignium tot locis emicantium perpetua tot seculis incendia: spiritus letales alibi, aut scrobibus emissi, aut ipso loci fitu mortiferi, alibi volucris tantum, ut Soracte vicino urbi tractu: alibi præter hominem ceteris animantibus: nonnunquam & homini, ut in Sinuasseno agro & Puteolano: spiracula vocant, alij Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes. Item in Hirpinis Ansancti, ad Mephitis ædem locum, quem qui intrauere, moriuntur. Simili modo Hierapoli in Asia, Matris tantum magnæ

Odys. A.

† Legendum videtur Epoponem, quem admodum apud Strabonem ad finem lib. 5.

† Ipsa se condens terra. Deuorauit &c.

magnæ sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus, quorum exhalatione temulenti futura præcunt, ut Delphis, nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mortalium quispian, quàm diffusæ per omne naturæ subinde aliter atq; aliter numen erumpens?

De terris semper tremantibus.

CAP. XCIII.

Quædam verò terræ ad ingressus tremunt, sicut in Gabiensi agro, non procul vrbe Roma, iugera ferme ducenta, equitantium cursu; similiter in Reatino.

De insulis semper fluctuantibus.

CAP. XCV.

Quædam insulæ semper fluctuant, sicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutiensi, Statoniensi. In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca sylva, quæ nunquàm die ac noctu eodem loco visitur. In Lydia quæ vocatur Calaminæ, non ventis solum, sed etiam contis quò libeat impulsæ, multorum ciuium Mithridatico bello salus. Sunt & in Nymphæo parua, saltuares dictæ, quoniâ in symphonîæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur. In Tarquinienâ lacu magno Italiæ duæ nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes nunc rotundam complexu, ventis impellentibus, quadratam nunquàm.

Quibus in terris non pluat: & acervata terrarum miracula, & cæterorum elementorum.

CAP. XCVI.

Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quandam aream non impluit. Item in Nea oppido Troadis circa simulachrum Mineruæ. In eodem & relicta sacrificia non putrescunt. Iuxta Harpasa oppidum Asiæ, cautes stat horrenda, vno digito mobilis: eadem, si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorum peninsula in ciuitate † Parasino terra est, qua sanantur omnia vulnera. At circa Asson Troadis lapis nascitur, quo consumuntur omnia corpora: Sarcophagus vocatur. Duo sunt montes iuxta flumen Indum: alteri natura est ut ferrum omne teneat, alteri ut respuat. Ita que si sint clauis in calciamento, vestigia auelli in altero non posse, in altero sisti. Locris & Crotone pestilentiam nunquàm fuisse, nec vllò terræ motu laboratum, annotatum est. In Lycia verò semper à terræ motu xl. dies serenos esse. In agro Ardano frumentum satum non nascitur. Ad aras Murtias in Veiente, & apud Tusculanum, & in sylua Ciminia loca sunt in quibus in terram depacta non extrahuntur. In Crustumino natum fœnum ibi noxium, extrâ salubre est.

Quaratione æstus maris accedant & recedant. Et vbi idem extra rationem.

CAP. XCVII.

Et de aquarum natura complura dicta sunt; sed æstus maris accedere & reciprocare, maximè mirum: pluribus quidem modis, verum causa in Sole Lunaque. Bis inter duos exortus Lunæ affluunt, bisque remeant, vicienis quaternisque semper horis. Et primum attollente secum ea mundo intumescences, mox à meridiano cæli fastigio vergente in occasum residentes: rursusque ab occasu subter cæli ima, & meridiano contraria accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriantur, se sorbentes. Nec vnquam eodem tempore, quo pridie, refluui, † ut ancillante sidere, trahenteque secum auido hausta maria, & assidue aliunde, quàm pridie, exoriente: paribus tamen intervallis reciproci, senisque semper horis, non cuiusque diei aut noctis, aut loci, sed æquinoctialibus: Ideoque inæquales vulgariū horarum spatio, vtcunque plures in eas aut diei aut noctis illarum mensuræ cadunt, quàm pridie, & æquinoctio tantum pares vbique. Ingens argumentum plenumque lucis aut vocis etiam diurnæ, hebetes esse, qui negent subtermeare sidera, ac rursus eadem resurgere, similemque terris, imò verò vniuersæ

† ut ancillantes sideri auido, trahendi que secum hausta maria, & assidue aliunde, quàm pridie, exorienti.

Vniuersæ naturæ exinde faciem, in iisdem ortus occasusq; operibus: non aliter sub terra manifesto sideris cursu aliòve effectù, quàm cum præter oculos nostros feratur. Multiplex etiamnum lunaris differentia, primumq; septenis diebus. † Quippe modici noua ad diuiduā æstus, plenior ab ea exundant, plenaq; maximè feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primis. Iterumq; alio latere diuidua augentur. † In coitu Solis pares. Planè eadem Aquilonia, & à terris longius recedente mitiores, quàm cum in Austros digressa, propiore nisu vim suam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus & paria incrementa centesimo Lunæ reuocantur ambitu, augente ea cuncta Solis annuis causis, duobus æquinoctiis maximè tumentes, & autumnali amplius, quàm verno. inanes verò bruma, & magis solstitio. Nec tamen in ipsis, quos dixi, temporū articulis, sed paucis post diebus, sicuti neq; in plena aut nouissima, sed postea: nec statim vt Lunā mundus ostendat occultetue, aut media plaga declinet, verum duabus ferè horis æquinoctialibus serius, tardiore semper ad terras omniū, quæ geruntur in cælo, effectù cadente, quàm visu, sicuti fulguris, & tonitrus, & fulminū. Omnes autem æstus in Oceano maiora integunt spatia inundantq;, quàm in reliquo mari: siue quia totū in vniuersitate animosius est, quàm in parte, siue quia magnitudo aperta sideris vim laxè grassantis efficacius sentit, eandem angustis arcantibus. Quæ de causâ neclacus, nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra Britanniam intumescere æstus, Pythias Massiliensis author est. Interiora autem maria terris clauduntur, vt portu. Quibusdam tamen in locis spatiosior laxitas ditioni paret: vtpote cum plura exempla sint, in tranquillo mari, nulloq; velorum impulsu, tertio die ex Italia prouectorum Vticam, æstu feruente. Circa litora autem magis, quàm in alto, deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extrema pulsum venarum, id est, spiritus magis sentiunt. In plerisque tamen æstuariis, propter dispares siderum in quoque tractu exortus, diuersi existunt æstus, tempore, non ratione, discordes, sicut in Syrtibus. Et quorundam tamen priuata natura est, velut Taurominitani euripi sæpius, & in Eubœa septies die ac nocte reciprocantis. Aestus idem tri-duo in mense consistit, septima, octaua, nonaq; Luna. Gadibus, qui est delubro Herculis proximus, fons inclusus ad putei modum, aliàs simul cum Oceano augetur minuiturq;, aliàs verò vtrunque contrariis temporibus. Eodem in loco alter, Oceani motibus consentit. In ripa Bætis oppidum est, cuius putei crescente æstu minuuntur, augefcunt decedente, mediis temporum immobiles. Eadem natura in Hispali oppido vni puteo, cæteris vulgaris. Et Pontus semper extrà meat in Propon-tidem, introrsus in Pontum nunquàm refluo mari.

† Quippe mo-
dici à noua ad
diuiduā æstus,
pleniores ab
ea exundant.
† In coitu So-
lis pares ple-
na. Eadē &c.

30 Omnia plenilunio maria purgantur, quædā & stato tempore. Circa Messanam & Mylas fimo si-milia expuuntur in litus purgamenta: vnde fabula Solis boues ibi stabulari. His addit (vt ni-hil quod equidem nouerim præteream) Aristoteles, nullum animal nisi æstu recedente expirare. Obseruatum id multum in Gallico Oceano, & duntaxat in homine compertum.

Miracula maris.

CAP. XCVIII.

40 Quo vera cōiectatio existit, haud frustra spiritū sidus Lunæ existimari. Hoc esse quod terras fa-
turet, accedensq; corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cū incremento eius augeri cōchy-
lia, & maximè spiritū sentire, quibus sanguis non sit. Sed & † sanguine hominē etiā cū lumine eius
augeri ac minui; frondes quoq; ac pabula (vt suo loco dicitur) sentire, in omnia eadē penetrante vi.

Quæ potestas Lunæ, & terrena, & marina.

CAP. XCIX.

40 Itaque Solis ardore siccatur liquor: & hoc esse masculum sidus accepimus, torrens cuncta sor-
bensque. Sic mari latè patenti saporem incoqui salis, † aut quia exhausto inde dulci tenuique
quod facillimè trahat vis ignea, omne asperius crassiusque linquatur. Ideo summa æquorum aqua
dulciorem profundam. Hanc esse veriorē causam asperi saporis, quàm quod mare terræ sudor sit
æternus, aut quia plurimum ex arido misceatur illi vapore, aut quia terræ natura medicatas aquas
inficiat. Est in exemplis, Dionysio Sicilia tyranno, cū pulsus est ea potentia, accidisse prodigium,
vt vno die in portu dulcesceret mare.

† sanguinem
hominum.

Quæ Solis, & quare salsum mare.

CAP. C.

40 Ehere, non auferre. Id manifestū esse, quod ferarum occisa corpora in tabem † visu suo resoluat,
somniaque sopitis torporem contractum in caput reuocet: glaciem refundat, cunctaque humifico
spiritu laxet. Ita pensari naturæ vices, semperque sufficere, aliis siderum elementa cogentibus, aliis
verò fundentibus. Sed in dulcibus aquis Lunæ alimentum esse, sicut in marinis Solis.

† Aut, particu-
læ redundat.

Item de natura Lunæ.

CAP. CI.

50 Contrario ferunt Lunæ foemineum ac molle sidus, atq; nocturnum, soluere humorem, & tra-
here, non auferre. Id manifestū esse, quod ferarum occisa corpora in tabem † visu suo resoluat,
somniaque sopitis torporem contractum in caput reuocet: glaciem refundat, cunctaque humifico
spiritu laxet. Ita pensari naturæ vices, semperque sufficere, aliis siderum elementa cogentibus, aliis
verò fundentibus. Sed in dulcibus aquis Lunæ alimentum esse, sicut in marinis Solis.

† nisu, legit
Pintianus ex
Toletano co-
dice: quæ voce
& supra vsus
est Plinius ca-
pitul. 97. pro
defluuio illo à
siderib. in ter-
ram deciden-
te, quod Bar-
bary Influen-
tiam vocant.

Vbi altissimum mare.

CAP. CII.

Altissimum mare xv. stadiorum Fabianus tradit. Alij in Ponto ex aduerso Coraxorum gentis
(vocat Bathea Ponti) trecentis ferè à continenti stadiis immensam altitudinem maris tra-
dunt, vadis nunquàm repertis.

Miracula aquarum, fontium, & fluminum.

CAP. CIII.

Mirabilis id faciunt aquæ dulces, iuxta mare vt fistulis emicantes. Nam nec aquarum naturā à
miraculis cessat, Dulces mari inuchuntur, leuiiores haud dubiè, Ideo & marinæ, quarū natura
C grauior,

gravior, magis inuecta sustinent. Quædam verò & dulces inter se supermeant alias. Vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rhodanus, hic trans Alpes, superiores in Italia, multorum millium transitu hospitales suas tantum, nec largiores, quam intulere, aquas euehentes. Proditum hoc & in Oronte amne Syria, multisq; aliis. Quidam verò odio maris ipsa subeunt vada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur iacta in Alpheum, qui per Olympiâ fluens, Peloponnesiacolitori infunditur. Subeunt terras, rursusq; redduntur, Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, Tigris in Mesopotamia. Et quæ in Aesculapij fonte Athenis immerfa sunt, in Phalerico redduntur. Et in Atinate campo fluuius 30
merfus, post xx. M. pass. exir: & in Aquileiensi Timauus. Nihil in Asphaltite Iudææ lacu, qui bitumen gignit, mergi potest: nec in Armeniâ maioris Arethusa: is quidem nitrosus pisces alit. In Salentino iuxta oppidum Manduriam lacus ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuitur, neque infusus augetur. In Ciconum flumine, & in Piceno lacu Velino lignum deiectû, lapideo cortice obducitur: & in Surio Colchidis flumine, adeò vt lapidem plerunq; † durans adhuc integat cortex. Simi-
liter in flumine Silaro, vltra Surrentum, non virgulta modò immerfa, verum & folia lapidescunt, aliàs salubri potu eius aquæ. In exitu paludis Reatinæ saxum crescit. Et in Rubro mari oleæ, virentesque frutices enascuntur. Sed & fontium plurimorum natura mira est feruore. Idq; etiam in iugis Alpium, ipsoq; in mari inter Italiam & Aenariam, vt in Baiano sinu, & in Liri fluuiio, multisq; aliis. Nam dulcis haustus in mari plurimis locis, vt ad Chelidonias insulas & Aradum, & in Gaditano Oceano. Patauinorum aquis calidis herbæ virentes innascuntur, Pisanorû ranæ: ad Vetulonios in He- 40
truria nō procul à mari, pisces. In Casinate fluuius appellatur Scatebra, frigidus, abundantiôr æstate. In eo, vt in Arcadiæ Stympali, scûtur aquatiles muscoli. In Dodone Iouis fons cûm sit gelidus, & immerfas faces extinguat, si extinctæ admoueantur, accendit. Idem meridie semper deficit, quæ de causa Anapauomenon vocant. Mox increscens ad medium noctis exuberat: ab eo rursus sensim deficit. In Illyriis supra fontem frigidum expansæ vestes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdum frigidus, noctibus feruet. In Troglodytis fons Solis appellatur dulcis, & circa meridiem maximè frigidus: mox paulatim tepescens, ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons mediis diebus æstiuus velut interquiescens semper aret. In Tenedo insula fons, semper à tertia noctis hora in sextam ab æstiuo solstitio exundat. Et in Delo insula Inopus fons eodem, quo 50
Nilus, modo, ac pariter cum eo decrescit augeturq;. Contra Timauum amnem insula parua in mari est cum fontibus calidis, qui pariter cum æstu maris crescunt, minuunturq;. In agro Pitinate trans Apenninum fluuius Nouanus omnibus solstitiis torrens, bruma siccatur. In Falisco omnis aqua pota candidos boues facit: in Bœotia amnis Melas oues nigras: Cephissus ex eodem lacu profluens, albas: rursus nigras Penius, rufasque iuxta Ilium Xanthus, vnde & nomen amni. In Ponto fluuius † Astaces rigat campos, in quibus pastæ nigro lacte equæ gentem alunt. In Reatino fons Neminia appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem significans. Brundusij in portu fons, incorruptas præstat aquas nauigantibus. Lyncestis aqua, quæ vocatur acidula, vini modo temulêtos facit. Item in Paphlagonia, & in agro Caleno. In Andro insula tēplo Liberi patris fontē nonis Ianuariis semper vini sapore fluere Mutianus tercos credit: Dios tecnosia vocatur.

† durus.

† Astaces rigat campos.

cat. Iuxta Nonacrim Arcadiæ Styx, nec odore differens, nec colore, epota illico necat. Item in Be-
roso Taurorū colle tres fontes, sine remedio, sine dolore mortiferi. In Carrinensi Fifi, anie agro duo
fontes iuxta fluunt, alter omnia respuēs, alter absorbens. In eadem gente alius, aurei coloris omnes
ostendit pisces, nihil extra illam aquam ceteris differentes. In Comensi iuxta Larium lacum, fons
largus, horis singulis semper intumescit ac refidet. In Cydonia insula ante Lesbos fons calidus, verē
tantum fluit. Lacus Sinnaus in Asia circumnascente absynthio inficitur. Colophone in Apollinis
Clarij specu lacuna est, cuius poru mira redduntur oracula, bibentium breuiore vita. Amnes retro
fluere & nostra vidit ætas, Neronis principis annis supremis, sicut in rebus eius retulimus. Iam o-
mnes fontes æstate, quā hyeme, gelidiores esse, quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera, æs &
plumbum in massa mergi, dilata fluitare. Eiusdemque ponderis alia sidere, alia inuehi. Onera in a-
qua facilius moueri. Thyreum lapidem, quamuis grandem, innatare, eundemque comminutum
mergi. Recentia cadauera ad vadum labi, intumescencia attolli. Inania vasa haud facilius, quā ple-
na, extrahi. Pluuias salinis aquas vtiliores esse, quā reliquas: nec fieri salem, nisi admistis dulcibus.
Marinas tardius gelare, celerius accendi. Hyeme mare calidius esse, autumnō salius. Omne oleo
tranquillari. Et ob id vrinantes ore spargere, quoniam mitiget naturam asperam, lucemque depor-
tet. Nives in alto mari non cadere. Cū omnis aqua deorsum feratur, exilire fontes, atque etiam in
Aetnæ radicibus flagrantis intantum, vt quinquagena & centena millia pass, harenas flammaram
globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha.

CAP. CIIII.

10 **I**Amque & ignium, quod est naturæ quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed pri-
mū ex aquis. In Commagenes vrbe Samosatis stagnum est, emittens limum (malthā vocant)
flagrantem. Cū quid attingit solidi, adhæret: præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendere mu-
ros oppugnante Lucullo: flagrabatque miles armis suis: Aquis etiam accenditur. Terra tantum re-
stingui docuere experimenta.

De Naphtha.

CAP. CV.

Similis est natura naphthæ: ita appellatur circa Babyloniam, & in Austagenis Parthiæ profluens,
Sbituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, transiliuntque protinus in eam vnde-
cunque visam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquā sacrificatura ad aras accesserat, co-
rona igne raptā.

De semper ardentibus locis.

CAP. CVI.

30 **V**erū in montium miraculis, ardet Aetna noctibus semper, tantoque æuo ignium materiæ suf-
ficat, niualis hybernis temporibus, egestumque cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum
natura sæuit, exustionē terris denuntians. Flagrat in Phaselide mons Chimæra, & quidem immor-
tali diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua, extingui verò terra aut fœno, Gnidius
Cresias tradit. Eadem in Lycia Hephestij montes, teda flāman te tacti, flagrant adeo, vt lapides quo-
que riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliturque ignis ille pluuiis. Baculo si quis ex iis accenso
traxerit sulcos, riuos ignium sequi narrant. Flagrat in Baetris Cophanti noctibus vertex. Flagrat in
Medis & Cestia gente confinio Persidis: Susis quidem ad turrim albam, è xv. caminis, maximo eorū
& interdiu. Campus Babylonæ flagrat, quadam veluti piscina iugeri magnitudine. Item Aethio-
pum iuxta Hesperium montem, stellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitano
40 rum agro, tametsi internus sit ille iucundus, † frondemque densi supra se nemoris non adrens, &
iuxta gelidum fontem semper ardens. Nymphæi crater dira Apolloniatis suis portendit, vt Theo-
pomus tradidit. Augetur imbribus, egeritque bitumen, temperandum fonte illo ingustabili, aliās
omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? in medio mari Hieria insula Aeolia iuxta Italiā cum
ipso mari arsit per aliquot dies sociali bello, donec legatio Senatus piauīt. Maximo tamen ardet in-
cendio Theōnochema dictum. Aethiopum iugum, torrentesque Solis ardoribus flammæ egerit.
Tot locis tot incendiis rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula.

CAP. CVII.

50 **P**ræterea cū sit huius vnus elementi ratio fœcunda, seque ipse pariat, & minimis crescat scin-
tillis, quid fore putandū est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura, quæ voracitatem in toto mun-
do auidissimam sine damno sui pascit? Addantur iis sidera innumera, ingensque Sol. Addantur hu-
mani ignes, & lapidum quoque insiti naturæ, attrita inter se ligna, iam nubium & origenes ful-
minum. Excedit profectò omnia miracula, vllum diem fuisse, quo non cuncta conflagrarent: cū
specula quoque concaua aduersa Solis radiis facilius etiam accendantur, quā vllus alius ignis.
Quid quodd innumerabiles parui, sed naturales scatent? In Nymphæo exit è petra flamma, quæ
pluuiis accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hæc quidem inualida cū transit, nec longè in aliā
materia durans. Virer æternò hunc fontem igneū contegens fraxinus. Exit in Mutinensi agro statis
Vulcano diebus. Reperitur apud authores, subiectis Ariciæ aruis, si carbo deciderit, ardere ter-
ram. In agro Sabino & Sidicino vnctum flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatia, imposito
ligno in saxum quoddā ibi sacrū, protinus flammam existere, in Lacinia Iunonis ara sub dio sita, ci-

C 2

nerem

† Mutanda
est distinctio,
& sic legen-
dum: frondē,
densi supra se
nemoris non
adrens. Et
iuxta egeli-
dum ardens
fontem ardens
Nymphæi cra-
ter, dira sem-
per Apollonia-
tis suis porten-
dit. Vt autem
Egelidum in
limus, quā-
Geliā, strā-
bonis autho-
ritate, addu-
cimur, quā
Nymphæi cra-
teris fontes sub
esse scribit a-
quis tepidis
& bituminis
scatentes.

nerem immobilem esse, perflantibus vndique procellis. Quin & repentinos ignes existere, & in aquis, & in corporibus etiam humanis. Thrasymenum lacum arsisse totū: Seruio Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammam emicuisse: L. Marcio in Hispania interemptis Scipionibus concionanti, & milites ad ultionem exhortanti, arsisse simili modo, Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadam mistura rerum omnium exhibentur miracula. † Verum egressa mens interpretationem naturæ, festinat legentium animos per totum orbem, veluti manu ducere.

Terra vniuersæ mensura, longitudo & latitudo.

CAP. CVIII.

PArs nostra terrarum, de qua memoro, ambienti (vt dictum est) Oceano velut innatans, longissimè ab ortu ad occasum patet, hoc est, ab India ad Herculis columnas Gadibus sacratas, octuagies quinquies centena septuaginta octo M. pass. vt Artemidoro auctori placet. Vt verò Isidorus, octuagies octies centena & decem & octo M. Artemidorus adiecit amplius, à Gadibus circuitu sacri promontorii ad promontorium Artabrum, quò longissimè frons procurrit Hispaniæ, octingenta M. nonagintaunum. Id mensuræ, duplici currit via. A Gange amne ostioque eius, quo se in Eoum Oceanum effundit, per Indiam Parthyenenque ad Myriandrum urbem Syriæ, in Issico sinu positâ, quinquagies bis centena, quindecim M. pass. Inde proxima nauigatione Cyprum Insulam, Pataram Lyciæ, Rhodum, Astypalæam in Carpathio mari insulas, Laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, † Calarim Sardinia, tricies quater centena, quinquaginta M. Deinde Gades quatuordecies centena & quinquaginta M. pass. Quæ mensura vniuersa ab eo mari efficit octogies quinquies centena, lxxvij. M. pass. Alia via, quæ certior, itinere terreno maximè patet, à Gange ad Euphratem amnem quinquagies centena M. p. & xxj. Inde Cappadociæ Mazaca cc. M. xliij. Inde per Phrygiam, Cariam, Ephesum cccc. M. pass. xcviij. Ab Epheso per Aegæum pelagus Delum ducenta M. Isthmum ducenta duodecim M. Deinde terra & † Laconico mari & Corinthiaco sinu Patras Peloponnesi ducenta duo M. quingenti: Leucadem lxxxvj. millia quingenti: Corcyram totidem: Acroceraunia centum triginta duo millia quingenti: Brundisium lxxx. sex millia quingenti: Romam ccc. millia lx. Alpes vsque ad Cincomagum vicum M. ccccxcviij. Per Galliâ ad Pyrenæos montes Illiberim quingenta quinquaginta sex M. Ad Oceanum & Hispaniæ oram trecenta trigintaduo M. Traiectu Gadis septem millia quingenti. Quæ mensura Artemidori ratione efficit octuagies sexies centena octoginta quinque. Latitudo autem terræ à meridiano situ ad septentrionem, dimidio ferè minor colligitur, quinquagies quater centena sexaginta duo millia. Quo palàm fit, quantum & hinc vapor abstulerit, & illinc rigor. Neque enim deesse arbitror terris, aut non esse globi formam, sed inhabitabilia vtrinque incomperta esse. Hæc mensura currit à litore Aethiopici Oceani, quâ modò habitatur, ad Meroen ccccl. M. Inde Alexandriam duodecies centena millia quinquaginta, Rhodum quingenta octogintatatria. Gnidum octogintaquatuor millia quingenti. Cōn viginti quinque millia. Samum c. millia. Chium lxxxiiij. millia. Mitylenen lxxv. millia. Tenedon xxvij. millia. Sigæum promontorium xij. millia quingenti. Os Ponti cccxij. millia quingenti. Carambin promontorium cccl. Os Mæotidis cccxij. millia quingenti. Ostium Tanais cclxv. M. qui cursus compendiis maris breuior fieri potest lxxxix. M. Ab ostio Tanais nihil modicum diligentissimi authores fecere, Artemidorus vltiora incomperta existimauit, cum circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad Septentriones versas. Isidorus adiecit xiic. M. l. vsque ad Thulen, quæ coniectura diuinationis est. Ego non minore quàm proximè dicto spatio, Sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet, quod innumerabiles gentes subinde sedem mutant capiat? Vnde vltiorem mensuram inhabitabilis plagæ, multo esse maiorem arbitror. Nam & à Germania immensas insulas nō pridem compertas, cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt, quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes, in omnium quidem literarum subtilitate, & in hac vtiq; præter cæteros solers, quam cunctis probari video, ducentorum quinquagintaduorum millium stadiū prodidit. Quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena millia. pass. Improbum ausum: verum ita subtili computatione comprehensum, vt pudeat nō credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligentia mirus, adiecit stadiorum paulominus xxv. millia.

Harmonica mundi ratio.

CAP. CIX.

50

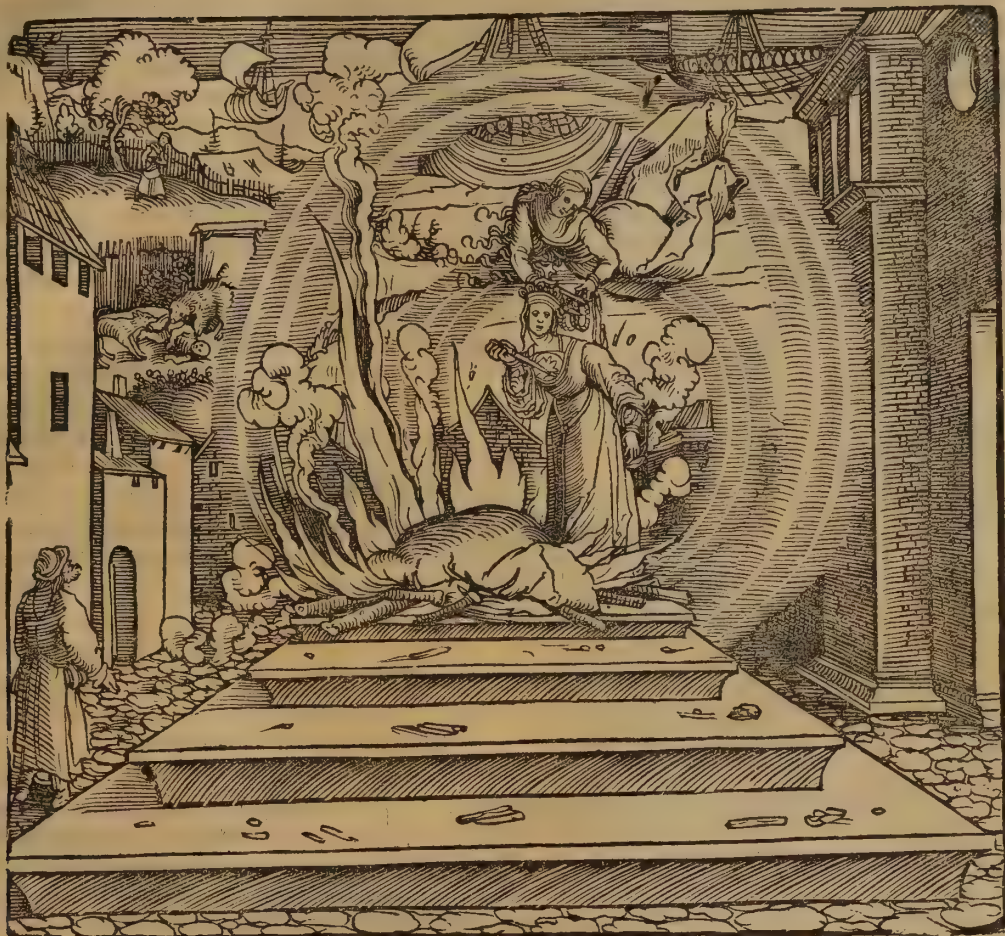
ALia Dionysodoro fides: neque enim subtraham exemplum vanitatis Græcæ maximum. Melius hic fuit, Geometrica scientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent, inuenisse dicuntur in sepulchro epistolam Dionysodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum à sepulchro ad infimam terram: esseque eo stadiorum quadraginta duo millia. Nec defuere Geometræ, qui interpretarentur significare epistolam à medio terrarum orbe missam, quò deorsum ab summo longissimum esset spatium, & idem pilæ medium. Ex quo consecuta computatio est, vt circuitu esse † ducenta quinquagintaquinque millia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam sibi ipsam congruere, addit huic mensuræ stadia † septem millia, terramque nonagesimam sextam millesimam totius mundi partem facit.

† Ducenta quinquaginta duo millia. † XII. M.

C. PLINII

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
TERTIVS.

29

PROOEMIUM.

HACTENVS de situ & miraculis terræ, aquarumq; ac siderum, & ratione vniuersitatis, atque mensura. Nunc de partibus, / quanquàm infinitum id quoq; existimatur, nec temere sine aliqua reprehensione tractatum. Haud vilo in genere venia iustior est, si modò minimè mirum est, hominem genitum non omnia humana nouisse. Quapropter authorem neminem vnum sequar, sed vt quenque verissimum in quaque parte arbitror. Quoniam commune fermè omnibus fuit, vt eos quisque diligentissimè situs diceret, in quibus ipse prodebat: ideo nec culpabo, aut coarguam quenquam. Locorum nuda nomina, & quanta dabitur breuitate ponentur, claritate causisq; dilatis in suas partes. Nunc enim sermo de toto est. Quare sic accipi velim, vt si vidua fama sua nomina, qualia fuere primordio ante res vllas gestas, nuncupentur, & sit quædam in his nomenclatura quidem, sed mundi rerumque naturæ. Terrarum orbis vniuersus in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, Africam. Origo ab occasu Solis & Gaditano freto, quæ irrumpens Oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur. Hic intranti dextra Africa est, læua Europa: inter has Asia est. Termini amnes, Tanais, & Nilus. Quindecim M. pass. in longitudinem, quas diximus, fauces Oceani patent, quinque M. in latitudinem, à vico Mellaria Hispaniæ, ad promontorium Africae Album, authore Turannio Gracula iuxta genito. T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, vbi minimum, vij. M. pass. vbi verò plurimum, x. M. Tam modico ore tam immensa æquorum vastitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe tæniæ candicantis vadi, carinas territant. Qua de causa limen interni maris multi eum locum appellaue-
re. Proxima autem faucibus vtrinque impositi montes coercent claustra, Abila Africae, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quam ob causam indigenæ columnas eius Dei vocant, creduntq; per fossas exclusa antea admisisse maria, & rerum naturæ mutasse faciem.

Primum ergo de Europa altrice victoris omnium gentium populi, longeq̃ue terrarum pulcher-
 rima, quam plerique meritò non tertiam portionem fecere, verum æquam, in duas partes ab
 amne Tanai ad Gaditanum fretum vniuerso orbe diuiso. Oceanus hoc, quod dictum est, spatio
 Atlanticum mare infundens, & auido meatu terras, quæcunque venientem expauere, demergens,
 resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maximè recessib. crebris exca-
 uans, sed in quatuor præcipuè sinus. Quorum primus à Calpe Hispaniæ extimo (vt dictum est)
 monte, Locros & Brutium vsque promontorium immenso ambitu flectitur, In eo prima Hispania
 terrarum est, vltior appellata, eadē Bætica. Mox † à fine Vrgitano citerior, eademq̃ue Tarraco-
 nensis ad Pyrenæa iuga. Vltior in duas per longitudinem prouincias diuiditur. Siquidem Bætica
 latere septentrionali prætenditur Lusitania, amne Ana discreta. Ortus hic Lamitano agro citerio-
 ris Hispaniæ, & modò se in stagna fundens, modò in angustias resorbens, aut in totum cuniculis
 condens, & sæpius nasci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur. Tarraconensis autem affixa
 Pyrenæo, totoque eius latere decurrens, & simul ad Gallicum Oceanum Iberico à mari transuersa
 se pandens. Solorio monte, & Oretanis iugis, Carpetanisq̃ue, & Asturum, à Bætica atque Lusitania
 distinguitur. Bætica à flumine eam mediam secante cognominata, cunctas prouinciarum diuiti cul-
 tu, & quondam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cor-
 dubensis, Astigitanus, Hispalensis. Oppida omnia numero clxxv. In iis coloniæ viij. municipia viij.
 † sedere iij. Latio antiquitus donata xxix. libertate vj. † foedere ij. stipendiaria cxx. Ex his digna memoratu, aut
 Latiali fermone dictu facilia, à flumine Ana litore Oceani oppidum Ossonoba, Lusturia cognomi-
 natum. Interfluentes Luxia & Vrium. Ariani montes. Bætis fluuius. Litus Corense inflexo sinu.
 Cuius ex aduerso Gades inter insulas dicēdæ. Promontorium lunonis, Portus Besippo, Oppida Be-
 lon, Mellaria. Fretum ex Atlantico mari. Carteia, Tarteσσos à Græcis dicta. Mons Calpe. Dein litore
 interno oppidum Barbesula cum fluuiio. Item Salduba oppidum, Suel Malacha cum fluuiio foe-
 deratorum. Dein Menoba cum fluuiio. Sexi Firmum cognomine Iulium, Selambina, Abdera.
 Murgis Bætica finis. Oram eam vniuersam originis Pœnorum existimauit M. Agrippa. Ab Ana au-
 tem Atlantico Oceano obuersa Bastulorum Turdulorumq̃ue est. In vniuersam Hispaniam M. Var-
 ro peruenisse Iberos, & Persas, & Phœnicas, Celtasq̃ue, & Pœnos tradit. Lusum enim Liberi patris,
 aut Iysam cum eo bacchantium, nomen dedisse Lusitaniæ, & Pana præfectum eius vniuersæ. At
 quæ de Hercule ac Pyrene vel Saturno traduntur, fabulosa in primis arbitror. Bætis in Tarraconen-
 sis prouinciæ, non vt aliqui dixerunt, Mentesa oppido, sed Tugienfi exoriens saltu, quem Tader flu-
 uius, qui Carthaginiensem agrum, rigat, Ilorci refugit Scipionis rogam: versusq̃ue in occasum,
 Oceanum Atlanticum prouinciam adoptans petit, modicus primò, sed multorum fluminum ca-
 pax, quibus ipse famam aquasq̃ue aufert. Bætica primùm ab Ossigitania infusus, amœno blandus
 aluco, crebris dextra læuaq̃ue accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & Oceani oram in medi-
 terraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur, Iulia quæ Fidentia, Virgao quæ Alba, Ebura quæ
 Cerealis, Iliberi quod Liberini, Ilipula quæ Laus, Artigi quod Iulienfes, Vesçi quod Fauentia, Singi-
 lia, Hegua, Arialdunum, Alga minor, † Bæbro, Castra vinaria, Episibrium, Hipponoua, Illurco, O-
 sca, Elcua, Succubo, Nuditatum, Tucci vetus, omnia Bastitaniæ vergentis ad mare. Conuentus ve-
 rò Cordubensis circa flumen ipsum Ossigi, quod cognominatur, Laconicum, Illiturgi quod Foru-
 miulium, Ipasturgi quod Triumphale, Sitia, & xiiij. M. passuum remotum in mediterraneo Obul-
 co, quod Pontificense appellatur. Mox ripepora foederatorum, Sacili, Martialium Onoba. Et dextra
 Corduba, Colonia patritia cognominata, inde primùm nauigabili Bæti. Oppida Carbulo, Decu-
 ma: fluuius Singulis, eodem Bætis latere incidens. Oppida Hispalensis conuentus Celtica, Axatia-
 ra, Arruci, Menoba, Ilipa cognomine Italica. Et à læua Hispalis colonia, cognomine Romulensis. Ex
 aduerso oppidum Offet, quod cognominatur Iulia Constantia, Vergentum, quod Iulij genitor,
 Hippo Caurasiarū, fluuius Menoba, Bæti & ipse à dextero latere infusus. At inter æstuarium Bætis op-
 pidum Nebrissa, cognomine Veneria, & Colobona, coloniæ, Asta quæ Regia dicitur. Et in mediter-
 raneo Asido, quæ Cæsariana. Singulis fluuius in Bætin, quo dictum est ordine, irrumpens, Astigita-
 nam coloniā alluit, cognomine Augustam firmam, ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reli-
 quæ coloniæ immunes: Tucci, quæ cognominatur Augusta gemella, Ituci quæ virtus Iulia, Attu-
 bi, quæ Claritas Iulia, Vrsò quæ Genua vrbis, inter quæ fuit Munda cum Pompeij filio capta.
 Oppida libera, Astigi vetus, Ostippo: stipendiaria Callet, Calucula, Castra gemina, Ilipula minor,
 Merucra, Sacrana, Obulcula, Oningis. Ab ora venienti prope Menobam amnem & ipsum nauiga-
 bilem, haud procul accolunt Alontigiceli, Alostigi. Quæ autem regio à Bæti ad fluuium Anam ten-
 dit extra prædicta, Beturia appellatur, in duas diuisa partes, totidemq̃ue gentes: Celticos, qui Lu-
 sitaniam attingunt, Hispalensis conuentus: Turdulos, qui Lusitaniam & Tarraconensem accolunt,
 iura Cordubam petunt. Celticos à Celtiberis ex Lusitania aduenisse manifestum est, sacris, lingua,
 oppidorum vocabulis, quæ cognominibus in Bætica distinguuntur. Seria, quæ dicitur fama Iulia:
 Vertobrige, Concordia Iulia: Segede Restituta Iulia: Contribura Iulia, Vcultuniacum, quæ & Cu-
 riga nunc

† Malim à si-
 nu Vrgitano.
 Vrbs enim Vir-
 gi hac in par-
 te à Pomponio
 collocatur: pro-
 pinquusq̃, si-
 nus appella-
 tur Vrgita-
 nus.

† sedere iij.

† vbeda

riga nunc est: Laconimurgi, Constantia Iulia: Tereſibus fortunales, & Callenſibus Emanici. Præter hæc in Celtica Acinippo, Arunda, Arunci, Turobrica, Laſtigi, Alpeſa, Sæpona, Scrippo. Altera Beturia quam diximus Turdulorum, & conuentus Cordubenſis, habet oppida non ignobilia, Arſam, Mellariam, Mirobricam: regiones Ofintigi, Siſaponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum Regina, Latinorum Læpia, Vlia, Cariſa cognomine Aurelia, Vrgia cognominata caſtrum Iulium: item Cæſaris Salutarienſis: ſtipendiaria, Beſaro, Belippo, Berbeſula, Lacippo, Beſippo, Callet, Cappagum, Oleaſtro, Itucci, Brana, Lacibi, Saguntia, Andoriſippo. Longitudinem vniuerſam eius prodidit M. Agrippa cccclxv. M. paſſuum, latitudinem cclvij. M. ſed cùm termini Carthaginem uſque procederent, quæ cauſa magnos errores computatione menſuræ ſæpius parit, alibi mutato prouinciarum modo, alibi itinerum auctis aut diminutis paſſibus. Incubere maria tam longo æuo alibi, proceſſere litora, torſere ſe fluminum aut correxere flexus, Præterea aliunde aliis exordiū menſuræ eſt, & alià meatus: ita fit, vt nulli duo concinant.

Bætica longitudo, & latitudo.

CAP. II.

Bætica longitudo nunc à Caſtulonis oppidi fine Gadeis cccclxxv. M. & à Murgi maritima ora cxxij. M. paſſ. amplior. Latitudo à Carteiana ora ccxxiiij. M. paſſ. Agrippa quidem in tanta viri di-
ligentia, præterque in hoc opere cura, cùm orbem terrarum vrbi ſpectandum propoſiturus eſſet, ex-
raſſe quis credat, & cum eo Diuum Auguſtum? Is nanque complexam cum porticum ex deſtinatio-
ne & commentariis M. Agrippæ à ſore eius inchoatam peregit.

*† tanta viri
diligentia.*

Hiſpania citerior.

CAP. III.

Citerioris Hiſpaniæ, ſicut complurium prouinciarum, aliquantum verus forma mutata eſt vt-
pote cùm Pompeius Magnus tropæis ſuis, quæ ſtatuebat in Pyrenæo dcccxlvi. oppida ab Alpi-
bus ad fines Hiſpaniæ vltioris in ditionem à ſe redacta teſtatur ſit. Nunc vniuerſa prouincia diui-
ditur in conuentus ſeptem, Carthaginenſem, Tarraconenſem, Cæſarauguſtanum, Clunienſem,
Aſtutum, Lucenſem, Bracarum. Accedunt inſulæ, quarum mentione ſepoſita, † præter ciuitates contri-
butas aliis, prouincia ipſa ccxciiij. continet oppida. In iis colonias xij. Oppida ciuium Ro-
manorum xij. Latinorum veterum xvij. foederatorum vnum, ſtipendiaria cxxxvj. Primi in ora
Baſtuli: poſteos quo dicitur ordine intus recedentes Mentefani, Oretani, & ad Tagum Carpetani:
iuxta eos Vaccæi, Veſtones, & Celtiberi, Arrebaci. Oppida ora proxima, Vrci, adſcriptumque
Bætica Barea regio Mauritania, mox Deitania, dein Conteſtania, Carthago noua, colonia: cu-
ius à promontorio quod Saturni vocatur, Cæſariam Mauritaniam vrbem clxxxvij. M. paſſ. traie-
ctus. Reliqua in ora flumen Tader, Colonia immunis Illici, vnde Illicitanus ſinus. In eam contri-
buuntur Icoſitani. Mox Latinorum Lucentum, Dianium ſtipendiarium, Sucro fluuius, & quon-
dam oppidum, Conteſtaniæ finis. Regio Ederania amœno prætendente ſe ſtagno ad Celtiberos
recedens. Valentia Colonia iij. M. paſſ. à mari remota: flumen Turium, & tantundem à mari Sa-
guntum, ciuium Romanorum oppidum, fide nobile: flumen Idubeda: regio Ilgeraonum. Ibe-
rus amnis nauigabili commercio diues, ortus in Cantabris haud procul oppido Iuliobrica,
ccccl. M. paſſ. fluens, nauium per cclx. M. à Varia oppido capax, quem propter vniuerſam Hiſpani-
am Græci appellauere Iberiam. Regio Coſſetania, flumen Subi, colonia Tarraco Scipionum opus,
ſicut Carthago Pœnorum. Regio Ilgeretum, oppidum Subur, flumen Rubricatum, à quo Laletani
& Indigetes. Poſt eos, quo dicitur ordine, intus recedentes radice Pyrenæi, Auſetani, Itani, Lace-
tani, perque Pyrenæum Cerretani, dein Vaſcones. In ora autem colonia Barcino, cognomine Fa-
uentia. Oppida ciuium Romanorum, Bætulo, Illuro, flumen Larnum, Blandæ: flumen Alba, Em-
poriæ: geminum hoc, veterum incolarum, & Græcorum, qui Phocœenſium fuere ſoboles. Flumen
Tichis. Ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorij altero xl. M. Nunc per ſingulos conuentus
redduntur inſignia præter ſuprà dicta. Tarracone diſceptant populi xliij. quorum celeberrimi
ciuium Romanorum Dertuſani, Biſgargitani. Latinorum Auſetani, Cerretani, qui Iuliani co-
gnominantur, & qui Auguſtani, Sedetani, Gerundenſes, Geſſorienſes, Teari qui Iulienſes.
ſtipendiariorum Aquicaldenſes, Onenſes, Bætulonenſes. Cæſarauguſta colonia immunis, amne
Ibero affuſa, vbi oppidum antea vocabatur Salduba, regionis Sedetaniæ, recipit populos liij. Ex his
ciuium Romanorum Bellitanos, Celſenſes. Ex Colonia Calaguritanos, qui Naſcici cognominan-
tur. Ilerdenſes Surdaonum gentis, iuxta quos Sicoris fluuius: Oſcenſes regionis Veſcitaniæ, Turia
ſonenſes. Latinorum veterum Caſcantenſes, Ergauicenſes, Gracchuritanos, Leonicenſes, Oſſiger-
denſes. Foederatos Tarragenſes. ſtipendiarios Arcobricenſes, Andologenſes, Arocelitanos, Burſao-
nenſes, Calaguritanos qui Fibularēſes cognominantur. Cōplutenſes, Carenſes, Cincenſes, Corto-
nenſes, Dāmanitanos, Larnenſes, Ituriſenſes, Iſpalēſes, Ilumberitanos, Lacetanos, Vibiēſes, Pompe-
lonenſes, Segienſes. Carthaginem conueniunt populi lxij. exceptis inſularū incolis. Ex colonia Ac-
citana Gemellenſes, & † Libiſoſona cognomine Foroauguſtana, quibus duabus ius Italiæ datum.
Ex Colonia Salarienſe oppidani Latij veteris Caſtulonenſes, qui Cæſari venales appellantur.
Setabitani qui Auguſtani, Valerienſes. ſtipendiariorum autem celeberrimi, Barbanenſes, Baſti-
tani, Conſaburenſes, Dianenſes, Egeleſtani, Illocritani, Laminítani, Mentefani qui & Oritani, Men-
teſani

*† Reſtius Libi-
ſoca, vt in ve-
ruſtis codici-
bus, & apud
Ptolemæum
lib. 2. cap. 6.*

resani qui & Bastuli, Oretani qui & Germani cognominantur, caputq; Celtiberiæ Segobrigenses, Carpetaniæ Toletani Tago flumini impositi. Dein Viacenses & Virgilienses. In conuentum Cluniensem Varduli ducunt populos xiiij. ex quibus Albanenses tantum nominare libeat, Turmodigi quatuor, in quibus Segisamonenses, Segisamaiulenses. In eundem conuentum Carietes & Vennenses quinque ciuitatibus vadunt, quarum sunt Vehenses. Eodem Pelendones Celtiberorum quatuor populis, quorum Numantini fuere clari: sicut in Vaccæorum xvij. ciuitatibus Intercatenses, Pallantini, Lacobricenses, Cauenses. Nam in Cantabricis quatuor populis Iuliobrica sola memoratur: In Autrigonum decem ciuitatibus Tritium, & Virouesca. Areuacis nomen dedit fluuius Areua. Horum sex oppida, Saguntia & Vxama, quæ nomina crebrò aliis in locis vsurpantur, præter eà Segouia, & noua Augusta, Termes, ipsaque Clunia Celtiberiæ finis. Ad Oceanum reliqua vergunt, Varduliq; ex prædictis, & Cantabri. Iunguntur his Asturum xij. populi diuisi in Augustanos, & Transmontanos, Asturica vrbe magnifica. In iis sunt Giguri, Pefici, Lancienses, Zoelæ. Numerus omnis multitudinis ad ccxl. M. liberorum capitum. Lucensis conuentus populorum est xvj. præter Celticos & Lebunos, ignobilium, ac barbaræ appellationis, sed liberorum capitum fermè clxvj. M. Simili modo Bracarum xxiiij. ciuitates cclxxv. M. capitum, ex quibus præter ipsos Bracaros Vibali, Celerini, Gallæci, Aequesilici, Querquerni citra fastidium nominentur. Longitudo citerioris Hispaniæ est ad finem Castulonis à Pyrenæo, sexcenta septem M. pass. & ora paulo amplius. Latitudo à Tarracone ad litus Olarsonis cccvij. Et radicibus Pyrenæi, vbi cuneatur angustis inter duo maria, paulatim deinde se pandens, quæ contingit vltiorem Hispaniam, tantundem & amplius latitudi-
ni adiicit. Metallis, plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota fermè Hispania scatet, Citerior & speculari-
bus lapidibus: Bætica & minio. Sunt & marmorum lapicidinæ. Vniuersæ Hispaniæ Vespasianus Im-
perator Augustus iactatus procellis Reipublicæ Latij ius tribuit. Pyrenæi montes Hispanias Galli-
asq; determinant, promontoriis in duo diuersa maria proiectis.

Narbonensis prouincia.

CAP. IIII.

Narbonensis prouincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Braccata antè di-
cta, amne Varo ab Italia discreta, Alpiumq; saluberrimis Romano imperio iugis. A reliqua ve-
rò Gallia latere Septentrionali, montibus Gebenna & Iura: agrorum cultu, virorum morumque di-
gnatione, amplitudine opum nulli prouinciarum postferenda, breuiterq; Italia verius, quàm pro-
uincia. In ora regio Sardonum, intusque Consuaranorum. Flumina Tecum, Vernodubrum. Oppi-
da, Illiberis, magnæ quondam vrbs tenue vestigium, Ruscino Latinorum. Flumen Atax è Pyrenæo
Rubrensem permeans lacum: Narbo Martius, decumanorum Colonia, xij. M. pass. à mari distans.
Flumina, Araris, Liria. Oppida de cætero rara, præiacentibus stagnis, Agatha quondam Massilien-
sium, & regio Volcarum Tectosagum: atque vbi Rhoda Rhodiorum fuit, vnde dictus multo Galli-
arum fertilissimus Rhodanus amnis, ex Alpibus se rapiens per Lemantum lacum, segnemque de-
ferens Ararim, nec minus seipso torrètem Isaram, & Druentiam. Libyca appellantur duo eius ora
modica: ex his alterum Hispaniense, alterum Metapinum: tertium idemque amplissimum Massali-
oticum. Sunt authores, & Heracleam oppidum in ostio Rhodani fuisse. Vltra fossa ex Rhodano C.
Marij opere & nomine, insigne stagnum: Astromela oppidum, maritima Auaticorum, superq; cam-
pi lapidei, Hercules præliorum memoria: Regio Anataliorum, & intus Desuiatium, Cauarumq;.
Rursus à mari Tricorium, & intus Tricollorum, Vocontiorum, & Segouellaunorum, mox Allo-
brogum. At in ora Massilia Græcorum & Phocænsium fœderata. Promontorium Citharista, & por-
tus, regio Camatullicorum, Dein Suelteri, supraque Verucini. In ora autem Athenopolis Massilien-
sium: Forum Iulij Octauianorum colonia, quæ Pacensis appellatur, & classica: amnis in ea Argente-
us. Regio Oxubiorum, Ligaunorumque, super quos Suetri, Quariates, Adunicates. At in ora oppi-
dum Latinum Antipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex Alpium monte Acema profusus. In
mediterraneo coloniæ Arelate sextanorum, Bliteræ septumanorum, Arausio secundanorum. In a-
gro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida Latina, Aquæ sextiæ Salyorum, Auenio Ca-
uarum, Aptia iulia Vulgientium, Alebeceriorū Apollinarium, Alba Heluorum, Augusta Tricastino-
rum: Anatilia, Aeria, Bormannico, Macina, Cabellio, Carcasum, Volcarum Tectosagum: Cessero,
Carpentoraete, Meminorum: Ceniceses, Camboleæti, qui Atlantici cognominantur, Forum Vo-
conij, Glanum Liuij, Luteuani, qui & Foronerothienses, Nemausum Arecomicorum, Piscenæ, Ru-
teni, Sanagenses, Tolosani Tectosagum. Aquitaniæ contermini Tascodunitari, Cononien-
ses, Vmbranici: Vocontiorum ciuitatis fœderata duo capita, & Vasco & Lucus Augusti. Oppida verò
ignobilia xix. sicut xxiiij. Nemausiensibus attributa. Adiecit formulæ Galba Imperator ex in alpinis
Auanticos, atque Ebroduntios: quorum oppidum Dinia. Longitudinem prouinciæ Narbonensis
ccclxx. M. p. Agrippa tradit, latitudinem ccxlvij.

Italia, Tiberis, Roma, Campania.

CAP. V.

Italia dehinc, primi que eius Ligures, mox Hetruria, Vmbria. Latium, vbi Tiberina ostia & Ro-
ma terrarum caput xvj. M. p. interuallo à mari. Volscorum postea litus, & Campaniæ, Picentinū
inde, ac Lucanum, Brutiumque, quo longissimè in meridiem, & ab Alpium pene lunatis iugis in
maria

† Alias, Segal-
launorum:
quemadmo-
dum & apud
Ptolemaum
libr. 2. cap. 8.
† Phocensium
† & a portus

† Alias Vasco:
quemadmodum
& apud Pto-
lemaum.

† ab Alpium
fine, Sic in-
frà, Patet lon-
gitudine ab
Alpino fine,
&c.

Maria excurrit Italia. Ab eo Græciæ ora, mox Salentini, Pediculi, Apuli, Peligni, Frentani, Marrucini, Vestini, Sabini, Picentes, Galli, Vmbri, Thufci, Veneti, Carni, Iapides, Istri, Liburni. Nec ignoro, ingrati ac segnis animi existimari posse meritò, si breuiter atque in transcurso, ad hunc modum dicatur terra, omnium terrarum alumna eadem & parens, numine Deum electa, quæ cælum ipsum clarius faceret, sparsa congregaret imperia, ritusque molliret, & tot populorum discordes ferasque linguas, sermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breuiterque vna cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tanta nobilitas omnium locorum, quos quis attigerit, tanta rerum singularum populorumque claritas tenet. Vrbs Roma, vel sola in ea, & digna tam festa ceruice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per se, felixque illa ac beata amœnitas? vt palam sit, vno in loco gaudentis opus esse naturæ. Iam verò tota ea vitalis ac perennis salubritatis cæli temperies est, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij saltus, tam opaca nemora, tam munifica sylvarum genera, tot montium afflatus, tanta frugum & vitium olearumque fertilitas, tam nobilia pecori vellera, tot opima tauris colla, tot lacus, tot annium fontiumque vbertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumque terrarum commercio patens vndique: & tanquam ad iuuandos mortales, ipsa auidè in maria procurans. Neque ingenia ritusque ac viros, & lingua manuque superatas commemoro gentes. Ipsi de ea iudicauere Græci, genus in gloriam suam effusissimum, quotam partem ex ea appellando Græciam magnam. Nimirum id, quod in mentione cæli fecimus, hac quoque in parte faciendum est, vt quasdam notas ac pauca sidera attingamus. Legentes tantum quæso meminerint, ad singula toto orbe edifferenda festinari. Est ergo folio maximè querno assimilata, multo proceritate amplior, quàm latitudine, in leuasse flectens cacumine, & Amazonicæ figura desinens parma, vbi à medio excursu Cocinthos vocatur, per sinus lunatos duo cornua emittens, Leucopetram dextera, Lacinium sinistra. Patet longitudine ab Alpino fine Prætorix Augustæ per Urbem Capuamque cursu meate Rhegium oppidum in humero eius situm, à quo veluti ceruicis incipit flexus, decies centena & viginti M. passuum: multoque amplior mensura fieret Lacinium vsque, ni talis obliquitas in latus digredi videretur. Latitudo eius varia est, † ccccx. millium inter duo maria, inferum & superum, amnèsque Varum atque Arsiam: † mediæ atque ferme circa urbem Romam, ab ostio Aterni amnis in Adriaticum mare influentis, ad Tiberina ostia cxxxvj. & paulo minus à Castro nouo Adriatici maris Alsum ad Tuscum æquor, haud vllò loco † cc. in latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus à Varo ad Arsiam † xxx. pass. lvij. efficit. Abest à circumdatis terris, Istria ac Liburnia quibusdam locis centum M. pass. ab Epiro & Illyrico quinquaginta. Ab Africa minus cc. vt author affirmat Varro. Ab Sardinia cxx. M. Ab Sicilia M. ccccc. A Corcyra minus lxx. Ab Issa quinquaginta. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem: sed si quis id diligenti subtilitate exigat, inter sextam horam primamque brumalem. Nunc ambitum eius, vrbesque enumerabimus. Qua in re præfari necessarium est, authorem nos Diuum Augustum secuturos, descriptionemque ab eo factam Italiæ totius in regiones xj. sed ordine eo, qui litorum tractu fiet, urbium quidem vicinitates oratione vtique præpropera seruari non posse: itaque interiori in parte digestionem in literas eiusdem nos secuturos, coloniarum mentione signata, quas ille in eo prodidit numero. Nec situs originesque persequi facile est, Ingaunis Liguribus (vt ceteri omittantur) agro tricies dato. Igitur ab amne Varo Nicæa oppidum à Massiliensibus conditum. Fluius Padus: Alpes, populique in alpini multis nominibus, sed maximè capillari: oppidum Vedianiorum ciuitatis Cemelon, portus Herculis Monæci, Ligustica ora. Ligurum celeberrimi vltra Alpes Sallyi, Deceates, Oxubij: citrà Veneni, & Caturigibus orti Vagienni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Casmonates, Veliantes, & quorum oppida in ora proxima dicemus. Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium, flumen Merula, oppidum Albium Ingaunum, portus Vadum Sabatium, flumen Porcifera, oppidum Genua, fluuius Feritor, portus Delphini, Tigulia, intus Segesta Tiguliorum: flumen Macra Liguriæ finis. A tergo autem suprà dictorum omnium Apenninus mons Italiæ amplissimus, perpetuis iugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero eius latere ad Padum amnem Italiæ ditissimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Iria, Barderate, Industria, Pollentia, Carrea quod Potentia cognominatur, Forosului quod Valentinum, Augusta Vagiennorum, Alba Pompeia, Asta, Aquis Statyellorum. Hæc regio ex descriptione Augusti nona est. Patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macram ccxj. M. pass. Adnectitur septimæ, in qua Hetru-ria est, ab amne Macra, ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus Pelasgi: hos Lydi, à quorum rege Tyrrheni, mox à sacrificio ritu lingua Græcorum Thufci sunt cognominati. Primum Hetruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca à mari recedens, propiorque Pisæ, inter amnes Auferem & Arnum, ortæ à Pelope Pisisque, siue † Atintanis Græca gente. Vada Volaterrana, fluuius Cecinna, Populonium Hetruscorum quondam hoc tantum in littore. Hinc amnes Prille, mox Vmbro nauigiorum capax, & ab eo tractus Vmbriæ, portusque Telamon, Cossa Volcientium à populo Romano deducta, Grauisca, Castrum nouum, Pyrgi, Cæretanus amnis, & ipsum Cære intus M. pass. quatuor, Agylla à Pelasgis conditoribus dictum: Alsum,

† Vet. Lectio, CCXC. Mil.

† Media autē ferme. Vt mediam latitudinem intelligas, nō Italiā mediam.

† Legendum, treccēta ex antiqu. cod. ad stipulātē etiā Marciano.

† Antiqu. cod. sic habet vicies centena XLIX. M. in quam mensuram etiā Marcianus & Solinus consensunt.

† Sunt qui malint Atintanibus, à recto Atintan.

† Florentini

Fregenæ. Tiberis amnis à Macra cclxxxliij. M. pass. Intus coloniæ, Falisca Argis orta (vt autor est Cato) quæ cognominatur Hetruscorum, Lucus Feroniæ, Rusellana, Semenlis, Sutrina. De cætero Aretini veteres, Aretini fidentes, Aretini Iulienles, Amitinenles, Aqueses cognomine Taurini, Blerani, Crotonenles, Capenates, Clusini noui, Clusini veteres, † Fluentini præfluenti Arno appofiti, Fefulæ, Ferentinum, Fescennia, Hortanum, Herbanum, Nepes, Nouem pagi, præfectura Claudia Foroclodij, Pistorium, Perusia, Suanenles, Saturnini, qui antè Aurinini vocabantur, Sudertani, Statones, Tarquinienles, Thufcanienles, Vetulonienles, Veientani, Vefentini, Volaterrani cognomine Hetrufci, Vollinienles. In eadẽm parte oppidorum veterum nomina retinent agri Crustumini, Caletranus. Tiberis antea Tybris appellatus, & prius Albula, è media ferè longitudine Apennini finibus Aretinorum profluit, tenuis primò, nec nifi piscinis corriuatus, emissusque nauigabilis, ficuti Tinia & Glanis influentes in eum, nouenorum ita conceptu dierum, fi non adiuuent imbres. Sed Tiberis propter aspera & confragofa, ne fic quidem, præterquam trabibus verius quàm ratibus, longè meabilis fertur, per centum quinquaginta millia passuum non procul Tiferno Perusiaque & Ocriculo, Hetruriam ab Vmbriis ac Sabinis, mox citra tredecim millia passuum vrbis Veientem agrum à Crustumino, dein Fidenatem Latinumque à Vaticano dirimens: Sed infra Aretinum Glanim duobus & quadraginta fluuiis auctus, præcipuis autem Nare & Aniene, qui & ipse nauigabilis Latium includit à tergo, nec minus tamen aquis ac fontibus in vrbem perductis: & ideo quamlibet magnarum nauium ex Italo mari capax, rerum in toto orbe nascentium mercator placidiffimus. Pluribus propè folus, quàm cæteri in omnibus terris amnes, accolitur aspiciturque villis. Nullique fluuiorum minus licet inclusis vtrinque lateribus; nec tamen ipse pugnat, quanquàm creber ac subitis incrementis, & nusquam magis aquis quàm in ipsa vrbe stagnantibus. Quinimò vates intelligitur potius ac monitor, auctu semper religiosus verius, quàm fauus. Latium antiquum à Tiberi Circeios feruatum est mille passuum quinquaginta longitudine. Tam tenues primordio imperij fuere radices. Colonis sæpe mutatis, tenuere alij alijs temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et vltra Circeios Volsci, Ofci, Aufones, vnde nomen modo Latij processit ad Lirim amnem. In principio est Ostia colonia à Romano rege deducta. Oppidum Laurentum, lucus Iouis Indigetis, amnis Numicius, Ardea à Danae Persei matre condita. Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia, Astura flumen & insula. Fluuius Nymphæus, Clostra Romana. Circeij quondam insula, immenso quidem mari circumdata (vt creditur Homero) at nunc planitie. Mirum est, quod hac dere tradere hominum notitia possumus. Theophrastus, qui primus externorum aliqua de Romanis diligentius scripsit (nam Theopompus, ante quem nemo mentionem habuit, vrbem duntaxat à Gallis captam dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrum missam) hic iam plusquàm & fama, Circeiorum insulæ & mensuram posuit stadia octoginta in eo volumine, quod scripsit Nicodoro Atheniensium magistratui, qui fuit vrbis nostræ quadringentesimo sexagesimo anno. Quicquid est ergo terrarum, præter decem millia passuum propè ambitus, adnexum insulæ. Post eum annum accessit Italiæ aliud miraculum. A Circeis palus Pomptina est, quem locum vigintitrium vrbium fuisse Mutianus ter Consul prodidit. Dein flumen Vfsens, supra quod Tarracina oppidum, lingua Volscorum Anxur dictum: & vbi fuere Anyclæ à serpentibus deletæ. Dein locus Speluncæ, lacus Fundanus, Caieta portus. Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, vt existimauere, antiqua Læstrygonum sedes. Vltra fuit oppidum Pyrä. Colonia Minturnæ, Liri amne diuisa † Glanico appellato. Oppidum Sinuessæ extremum in adiecto Latio, quam quidam Sinopen dixere vocitatam. Hinc felix illa Campania est. Ab hoc sinu incipiunt vitiferi colles, & temulentia nobilis succo per omnes terras inclyto, atque (vt veteres dixere) sumum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc Setini & Cæcubi obtenduntur agri. His iunguntur Falerni, Caleni. Dein confurgunt Massici, Gaurani, Surrentinique montes. Ibi Laborini campi sternuntur, & in delicias alicæ politur messis. Hæc litora fontibus caldis rigantur: præterque cætera in toto mari conchylio & pisce nobili annotantur. Nusquam generosior oleæ liquor. Et hoc quoque certamen humanæ voluptatis tenuere Ofci, Græci, Vmbri, Tusci, Campani. In ora Sauo fluuius, Vulturum oppidum cum amne, Linternum, Cumæ Chalcidensium, Misenum, portus Baiarum, Bauli, lacus Lucrinus & Auernus, iuxta quem Cimmerium oppidum quondam. Dein Puteoli colonia, Diæarchia dicti: postque Phlegrei campi, Acherusia palus Cumis vicina. Litore autem Neapolis, Chalcidensium & ipsa, Parthenope à tumulo Sirenis appellata: Herculanium, Pompeij: haud procul spectante monte Vesuuio, alluente verò Sarno amne, ager Nucerinus: & nouem millia passuum à mari ipsa Nuceria. Surrentum cum promontorio Mineruæ, Sirenum quondam sede. Nauigatio à Circeis duodeoctoginta millia passuum patet. Regio ea à Tiberi prima Italiæ feruatur, ex descriptione Augusti. Intus coloniæ, Capua ab campo dicta, Aquinum, Sueffa, Venafrum, Sora, Teanum Sidicinũ cognomine, Nola. Oppida Abellinum, Aricia, Alba longa, Acerani, Allifani, Atinates, Aletrinales, Anagnini, Atellani, Asulani, Arpinates, Auximates, Auellani, Alfaterni: & qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bouillæ, Calatiæ, Casinum, Calenum,

† Aliàs Clamio: quo pacto & a Virgilio appellatur libro 1. Georg.

Roma

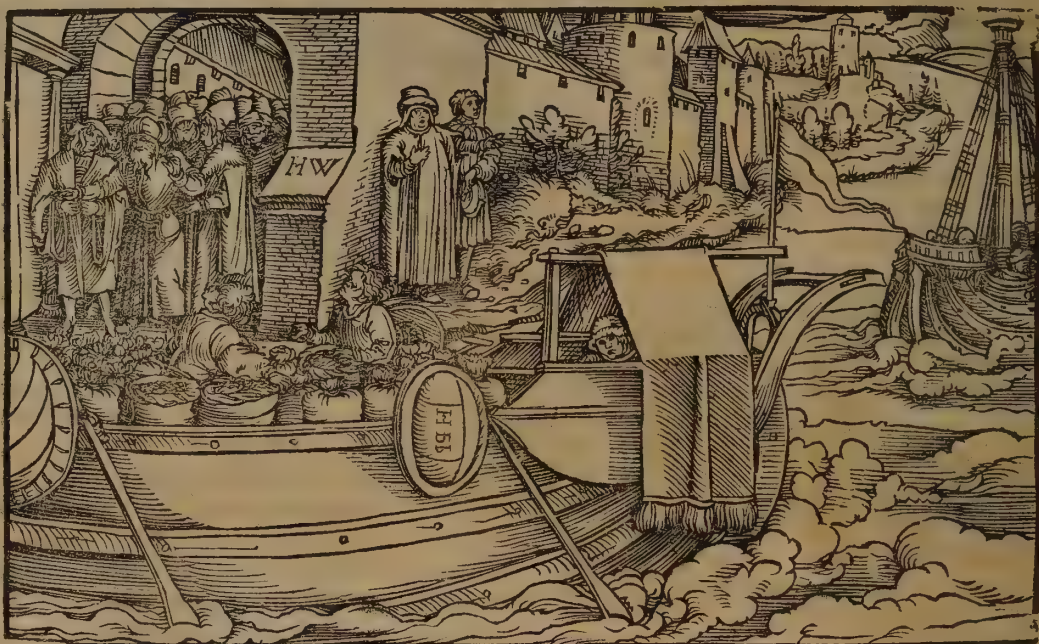
mum, Capitulum, Cernetum, Cernetani qui Mariani cognominantur: Corani, à Dardano Troia-
 no orti: Cubulterini, Castrimonienſes, Cingulani: Fabienſes, in monte Albano Foropopulienſes.
 Ex Falerno Frufinates, Ferentinates, Freginates, Fabraterni veteres, Fabraterni noui, Ficolenſes,
 Fregellani, Foroappi, Forētani, Gabini, Interamnates, Succafani qui & Lirinales vocantur, Ilionen-
 ſes, Lauinij, Norbani, Nomentani, Prenestini, vrbe quondam Stephane dicta, Priuernates, Setini,
 Signini, Sueſſulani, Telini, Trebulani cognomine Balinienſes, Trebani, Tuſculani, Verulani, Veli-
 terni, Vlubrenſes, Vluernates, ſuperque Roma ipſa: cuius nomen alterum dicere, arcanis cære-
 moniarum nefas habetur: optimaque & ſalutari fide abolitum enuntiauit Valerius Soranus,
 luitque mox pœnas. Non alienum videtur inferere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob
 10 hoc maximè ſilentium inſtitutæ. Nanque Diua Angerona, cui ſacrificatur ad diem xij. Calend. Ia-
 nuarij, ore obligato obſignatoque ſimulachrum habet. Vrbem tris portas habentem Romulus re-
 liquit, aut (vt plurimas tradentibus credamus) quatuor. Moenia eius collegere ambitu Imperato-
 ribus Cenſoribusque Veſpaſianis anno conditæ dcccxxvij. paſſ. xij. M. cc. Complexa montes ſe-
 ptem ipſa diuiditur in regiones quatuordecim, compita Larium celxv. Eiufdem ſpatij menſura
 currente à milliario in capite Ro. fori ſtatuto ad ſingulas portas, quæ ſunt hodie numero triginta
 ſeptem, ita vt duodecim portæ ſemel numerentur, prætereanturque ex veteribus ſeptem, quæ
 eſſe deſierunt, efficit paſſuum per directum xxx. M. dcc. lxx. Ad extrema verò tectorum cum caſtris
 prætoriiſ ab eodem milliario per vicos omnium viarum menſura colligit paulo amplius ſeptuagin-
 ta millia paſſ. Quò ſi quis altitudinem tectorum addat, dignam proſectò æſtimationem concipiat,
 20 fateaturque nullius vrbiſ magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari, Clauditur ab orien-
 te aggere Tarquinij Superbi, inter prima opere mirabili. Nanque eum muris æquauit, qua maxi-
 mè patebat aditu plano. Cætero munita erat præcellſis muris, aut abruptis montibus, niſi quòd
 expatiantia tecta multas addidere vrbes. In prima regione prætereà fuere, in Latio clara oppi-
 da, Satricum, Pometia, Scaptia, Pitulum, Politorium, Tellene, Tifata, Cænina, Ficana, Cruſtu-
 merium, Ameriola, Medullia, Corniculum, Saturnia, vbi nunc Roma eſt: Antipoliſ, quod nunc
 Ianiculum in parte Romæ: Antemnæ, Camerium, Collatia, Amiternum, Norbe, Sulmo, & cum hiſ
 carnem in monte Albano ſoliti accipere populi Albenſes, Albani, Aefolani, Acienſes, Abolani,
 Bubetani, Bolani, Cuſuetani, Coriolani, Fidenates, Foretij, Hortenſes, Latinienſes, Longulani,
 Manates, Macrales, Mutucumenſes, Munienſes, Numinienſes, Olliculani, Oſtulani, Pedani, Pollu-
 ſtini, Querquetulani, Sicani, Siſolenſes, Tolerienſes, Tutienſes, Vimitellarij, Velienſes. Vene-
 30 tulani, Vicellenſes. Ita ex antiquo Latio liij. populi interiере ſine veſtigijſ. In campano autem a-
 gro Stabiæ oppidum fuere uſq; ad Cn. Pompeium, & L. Carbonem Conſules, pridie Calend. Maij,
 quod die L. Sylla legatus bello ſociali id deleuit, quod nunc in villas abiit. Intercidit ibi & Taurania.
 Sunt & morientis Caſilini reliquiæ. Prætereà author eſt Antiaſ, oppidum Latinorum Apiolas cap-
 ptum à L. Tarquinio rege, ex cuius præda Capitoliū inchoauerit. A Surrento ad Sillarū amnem
 triginta millia paſſuum ager Picentinus fuit, Tuſcorum templo Iunoniſ Argiæ ab Iaſone condito
 inſignis. Intus oppidum Salerni, Picentia. A Silaro regio tertia, & ager Lucanus Brutiusque inci-
 pit, nec ibi rara incolarum mutatione. Tenuerunt eam Pelafgi, Oenotri, Itali, Morgetes, Siculi,
 Graciæ maximè populi, nouiſſimè Lucani à Samnitibus orti duce Lucio. Oppidum Pæſtum, Græ-
 40 cis Poſidonia appellatum, ſinus Pæſtanus, oppidum Helia, quæ nunc Velia. Promontorium Pa-
 linurum: à quo ſinu recedente traiectus ad columnam Rhegiā centum M. paſſ. Proximum au-
 tem huic flumen Melphes. Oppidum Bruſcentum, Græcè Pyxūs, Laus amnis: fuit & oppidum eo-
 dem nomine. Ab eo Brutium litus, oppidum Blanda, flumen Batum, portus Parthenius Phocen-
 ſium, ſinus Vibonenſis, locus Clamptiæ, oppidum Tempſa, à Græcis Temefe dictum, & Croto-
 nienſium Terina, ſinūſq; ingens Terinæus. Oppidum Conſentia. Intus in peninſula fluuius Ache-
 ron, à quo oppidani Acherontini. Hippon, quod nunc Vibonem Valentiam appellamus, Portus Her-
 culis, Metaurus amnis, Tauroentum oppidum, portus Oreſtis & Medua. Oppidum Scyllæum. Cra-
 tæis fluuius, mater (vt dixerè) Scyllæ. Dein columna Rhegia: Siculum fretum, ac duo aduerſa pro-
 montoria: ex Italia Cænys, ex Sicilia Pelorum duodecim ſtadiorum interuallo. Vnde Rhegium
 50 duodecim M. ccccc. paſſ. Inde Appennini ſylua Sila, promontorium Leucopetra xij. M. paſſ. ab ea
 Locri cognominati à promontorio Zephyrio, abſunt à Silaro cccij. M. paſſ. Et includitur Europæ
 ſinus primus, in eoque maria nuncupantur: vnde irrumpit Atlanticum, ab alijs magnum: quā in-
 trat, Porthmos à Græcis, à nobis Gaditanum fretum: cū intrauit, Hiſpanum, quatenus Hiſpanias
 alluit: ab alijs Ibericum, aut Balearicum: mox Gallicum ante Narbonenſem prouinciā, hinc Li-
 guſticum. Ab eo ad Siciliā inſulam, Thuſcum: quod ex Græcis alij Notium, alij Tyrrhenum, è
 noſtris plurimi Inferum vocant. Vltra Siciliā ad Salentinis, Auſonium Polybius appellat. Era-
 toſthenes autem inter oſtium Oceani & Sardiniam quicquid eſt, Sardoum. Inde ad Siciliā Tyr-
 rhenum. Ab hac Cretā uſque Siculum. Ab ea Creticum. Inſulæ per hæc maria primæ omnium Pi-
 tyuſæ à Græcis dictæ, à frutice pinco, nunc Ebuſus vocatur vtraque ciuitate fœderata anguſto freto
 interfluente, patent xlij. M. paſſ. Abſunt à Dianio ſeptingentiſtadiis: totidem Dianium per conti-
 nentem

nentem à Carthagine noua. Tantundem à Pityusis in altum, Baleares duæ, & Sucronem versus Colubraria. Baleares funda bellicosas, Græci Gymnasia dixere. Maior centum millia passuum longitudine, circuitu verò cccclxxx. millia. Oppida habet ciuium Romanorum Palmam & Pollentiâ, latina Cinium & Cunici, & fœderatum Bochri fuit. Ab ea xxx. M. p. distat minor, longitudine lx. M. circuitu cl. M. p. Ciuitates habet, Iamnonem, Saniferam, Magonem. A maiore xij. M. p. in altum abest Capraria, insidiosa naufragiis, & è regione Palmæ vrbis Mænariæ, ac Tiquadra, & parua Annibalis. Ebusi terra serpentes fugat, Colubrariæ parit. Ideo infesta omnibus, nisi Ebusitanam terram inferentibus: Græci Ophiussam dixere. Nec cuniculos Ebusus gignit, populantes Balcarum messes. Sunt aliæ xx. ferme parue mari vadoso. Galliæ autem ora, in Rhodani ostio Metina, mox quæ Blascon vocatur, tres † Stœchades à vicinis Massiliensibus dictæ propter ordinem, quas item nominant singulis vocabulis, Proten & Mese, quæ & Pomponiana vocatur, tertia Hypæa. Ab his Sturium, Phœnice, Phila, Lero, & Lerina aduersum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria.

† Vera lectio sic habet: Stœchades à vicinis Massiliensibus dictæ propter ordinem, quo sitæ sunt. Nomina singulis, Proten, Mese, &c.

De Corsica.

CAP. VI.

IN Ligustico mari est Corsica, quam Græci Cynnon appellauere, sed Tusco propior, à Septentrione in Meridiem proiecta, longa passuum. cl. millia lata maiore ex parte quinquaginta Circuitu cccxxij. M. Abest à vadis Volaterranis lxij. M. pass. Ciuitates habet xxxij. & colonias Marianam, à C. Mario deductam. Aleriam à Dictatore Sylla. Citrà est Oglassa; intra verò sexaginta millia passuum à Corsica, Planaria à specie dicta, æqualis freto, ideoque nauigiis fallax. Amplior Vrgo & Capraria, quam Græci Aegilon dixere. Item Aegilium & Dianium, quam Artemisiam, ambæ contra Cosanum litus: & parue, Mænaria, Columbaria, Venaria, Ilua cum ferri metallis, circuitu centum millia, à Populonia decem, à Græcis Aethalia dicta. Ab ea Planasia xxxix. M. Ab his ultra Tiberina ostia in Antiano Astura, mox Palmaria, Sinonia, & aduersum Formias Pontis. In Puteolano autem sinu Pandataria, Prochyta, non ab Aeneæ nutrice, sed quia profusa ab Aenaria erat. Aenaria ipsa à statione nauium Aeneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non à simiarum multitudine (ut aliqui existimauere) sed à figlinis doliariorum. Inter Pausilypum & Neapolim Megaris: mox à Surrento octo millibus passuum distantes, Tiberij principis arce nobiles Capræ, circuitu quadraginta millia passuum. Mox Leucothea, extraque conspectum, pelagus Africum attingens, Sardinia, minus nouem millibus passuum à Corsicæ extremis, etiamnum angustias eas arctantibus insulis paruis, quæ Cuniculariæ appellantur, itemq; Phintonis & Fossæ, à quibus fretum ipsum Taphros nominatur.

De Sardinia.

CAP. VII.

SARDINIA ab oriente patens, clxxxvij. millia passuum ab occidente, clxx. millia à meridie, lxxiiij. millia à septentrione, cxxij. circuitu, dlx. millia abest ab Africa Caralitano promontorio ducenta millia, à Gadibus quatuordecies centena. Habet & à Gorditano promontorio duas insulas, quæ vocantur Herculis, à Sulcensi Enosin, à Caralitano Ficariam. Quidam haud procul ab ea etiam Belleridas ponunt & Collodem, & quam vocant Heras lutra. Celeberrimi in ea populorum Ilienſes, Balari, Corſi. Oppidorum xiiij. Sulcitani, Valentini, Neapolitani, Bosensēs, Caralitani ciuium Romanorum, & Norensēs. Colonia autem vna, quæ vocatur ad turrim Libysonis. Sardiniam ipsam

Timæus

Timæus Sandaliotini appellauit ab effigie soleæ, Myrsilius Ichnusam à similitudine vestigij. Contra Pæstanum sinum Leucasia est, à Sirene ibi sepulta appellata. Contra Veliam, Pontia, & Iſcia, utræque vno nomine Oenotrides, argumentum possesse ab Oenotriis Italiæ; & contra Vibonem parua, quæ vocantur Ithaceſiæ, Vlixis specula.

De Sicilia.

CAP. VIII.

Verum ante omnes claritate Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra à triangula specie: circuitu patens, vt author est Agrippa, dcxviiij. M. p. quondam Brutio agro co hærens, mox interfuso mari auulsa xij. M. in longitudinem freti: in latitudinem autem M. d. p. iuxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiscendi argumento, Rhegium Græci nomen dedere oppido, in ¹⁰ margine Italiæ sito. In eo freto est scopulus Scylla, item Charybdis, mare vorticosum, ambo clara sæuitia. Ipsi Triquetra, vt diximus, promontorium Pelorus vocatur, aduersus Scyllam vergens in Italiam: Pachynum in Græciam, † cxliij. M. ab eo distante Peloponneſo: Lilybæum in Africam clxxx. M. interuallo à Mercurij promontorio: & à Caralitano Sardinia cxx. M. Inter se autem hæc promontoria a latera distant his spatiis. Terreno itinere à Peloro Pachynum clxvj. M. p. Inde Lilybæum cc. M. Inde Pelorum clxx. M. † Colonia ibi vrbes acciuitates lxxij. A Peloro mare Ionium ora spectante, oppidum Messana ciuium Rom. qui Mamertini vocantur. Promontorium Drepanum colonia Taurominium, quæ antea Naxos, flumen Asines, mons Aetna nocturnis mirus incendiis. Cratercius patet ambitu stad. xx. Fauilla Taurominum & Catanam vsque peruenit feruens, fragor verò ad Maronem & Gemellos colles. Scopuli tres Cyclosum, portus Vlixis, colonia ²⁰ Catana. Flumina Symæthum, Terias. Intus Læstrygonij campi. Oppida, Leontini, Megaris, amnis Pantagies. Colonia Syracusa, cum fonte Arethusa. Quamquam & Temenitis, & Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracusano potantur agro. Portus Naustathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum: à qua fronte Siciliae flumen Hirminium, oppidum Camarina, fluuius Gelas, oppidum Agragas, quod Agrigentum nostri dixerunt. Thermæ colonia, amnes Atys & Hypsa, Selinus oppidum. Lilybæum ab eo promontorium. Drepana, mons Eryx. Oppida Panhormum, Solus, Himera cum fluuiio, Cephalædis, Aluntium, † Agathirnum, Tyndaris colonia, oppidum Myla, & vnde coepimus, Pelorus. Intus Latina conditionis Centuripini, Netini, Segestani: stependiarij, Assorini, Aetnenses, Agrigini, Aceſtei, Acrensens, Bidini, Citarij, Cacirini, Drepanitani, Egetini, Eceſtenses, Erycnij, Entellini, Etini, Enguini, Gelani, Galatani, Halesini, Ennenses, Hyblenses, Herbitenses, Herbestenses, Herbulenses, Halicyenses, Hadranitani, Imacarenſes, Ichanenses, Ierenses, Mutuſſratini, Magellini, Murgentini, Mutyenses, Menanini, Naxij, Noeni, Petrini, Paropini, Phinthienses, Semellitani, Scherrini, Selinuntij, Symæthij, Talarenſes, Tiffinenſes, Triocalini, Tiracienſes, Zanclei Messeniorum in Siculo freto. Insulae sunt in Africam versa, Gaulos, Melira à Camerina lxxxiiij. M. pass. à Lilybæo cxiiij. Cofyra, Hieronesos, Cæne, Galata, Lopadusa, Aethusa, quæ alij Aegusam scripserunt, Bucinna, & † à Solunte lxxv. M. Osteodes, contraque Paropinos Vſica. Citra verò Siciliam ex aduerso Metauri amnis xij. millibus ferme pass. ab Italia, vij. Acolia appellata. Eadem Liparæorum, & Hephæſtiades à Græcis, à nostris Vulcani, Acolia, quod Aeolus Iliacis temporibus ibi regnabat.

† Legendum ex vetustis codicib. cccxli. M. cui ledioni adſtipulatur & Marcianus. † Colonia immunes quinque, ciuitates lxxij.

† Alias, Agathyrsum: quopactio & à Strabone appellatur.

† à Selinunte.

De Lipara.

CAP. IX.

¹⁰ **L**ipara cum ciuium Ro. oppido, dicta à Liparo rege, qui successit Aeolo, antea Melogonis vel Meligunis vocitata, abest xij. M. p. ab Italia, ipsa circuitu paulo minori. Inter hanc & Siciliam altera, antea Theraſia appellata, nunc Hiera, quia sacra Vulcano est, colle in ea nocturnas euomente flammæ. Tertia Strongyle, à Lipara M. p. ad exortum Solis vergens, in qua regnauit Aeolus, quæ à Lipara liquidiore flamma tantum differt: è cuius fumo, quinam flatu sint venti, in triduum prædicere incolæ traduntur: vnde ventos Aeolo paruiffe existimatum. Quarta Didyme, minor quàm Lipara. Quinta Ericusa, Sexta Phœnicusa, pabulo proximarum relicta, Nouissima, eademq; minima, Euonymos. Hactenus de primo Europæ sinu.

De Locris Italiae fronte.

CAP. X.

⁵⁰ **A**Locris Italiae frons incipit, Magna Græcia appellata, in tres sinus recedens Aufonij maris, quoniam Aufones tenuere primi: patet octogintaduo M. pass. vt author est Varro. Plerique lxxij. M. fecere. In ea ora flumina innumera, sed memoratu digna à Locris Sagra, & vestigia oppidi Caulonis, Myſtia, Conſilinum castrum, Cocinthum, quod esse longissimum Italiae promontorium aliqui existimant. Dein sinus, & Scylacium, Scylletium Atheniensibus, cum conderent, dictum: quem locum occurrens Terinæus sinus peninsulam efficit: & in ea portus, qui vocatur Castra Annibalis, nusquam angustiore Italia. xx. M. pass. latitudo est. Itaque Dionysius maior intercisa eo loco adicere Siciliae voluit. Amnes ibi nauigabiles, Cæcinos, Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidum intus Petilia, mons Clibanus, promontorium Lacinium: cuius ante oram insula x. M. p. à terra Dioſcoron, altera Calypſus, quam Ogygiam appellasse Homerus existimatur: præterea Tyris, Eranusa, Melocſia, Ipsam à Caulone abesse lxx. M. pass. prodidit Agrippa.

A Lacinio promontorio secundus Europa sinus incipit, magno ambitu flexus, & Acrocerau-
nio Epiri finitur promontorio, à quo abest lxxv. M. p. Oppidum Croto, amnis Neæthus. Oppi-
dum Thurium inter duos amnes Crathin & Sybarin, vbi fuit vrbs eodem nomine. Similiter est in-
ter Sirin & Acirin Heraclea, aliquando Siris vocitata. Flumina Acalandrum, Casuentum, oppidum
Metapontum, quo tertia Italiae regio finitur. Mediterranei Brutiorum Aprustani tantum; Lucano-
rum autem Atinates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergilani, Vrsentia-
ni, Volcentani, quibus Numestragi iunguntur. Præterea interisse Thebas Lucanas Cato author
est. Et Pandosiam Lucanorum urbem fuisse Theopompus, in qua Alexander Epirotes occubue-
rit. Connectitur secunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos ccl. M. sinu,
qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum in recessu hoc intimo sito, contributa eò mariti-
ma colonia quæ ibi fuerat. Abest cxxxvj. M. pass. à Lacinio promontorio, aduersam ei Calabriam in
peninsulam emittens. Græci Messapiam à duce appellauere: & antè Peucetiam, à Peucetio Oenotri
fratre. In Salentino agro inter promontoria c. M. pass. inter sunt. Latitudo peninsulæ à Tarento Brū-
dusium terreno itinere xxxij. M. pass. patet, multoque breuius à portu Sasina. Oppida per continen-
tem à Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Messapia, Aletium. In ora vero Senonum Gallipolis,
quæ nunc est Anxa lxij. M. pass. à Tarento. Inde xxxij. M. promontorium, quod Acran Iapygiam vo-
cant, quo longissimè in maria excurrit Italia. Ab eo Basta oppidum, & † Hydruntum decem ac no-
uem. M. pass. ad discrimen Ionij & Adriatici maris, quæ in Græciam breuissimus transitus, ex aduer-
so Apolloniæ oppidi, latitudine intercurrentis freti, quinquaginta M. non amplius. Hoc interuallū
pedestri continuare transitu pontibus iactis, primū Pyrrhus Epiri rex cogitauit: post eum M. Var-
ro, cum classibus Pompeij piratico bello præfesset. Vtrumque aliæ impedire curæ. Ab Hydrunte
Soletum desertum, dein Fratuertium, portus Tarentinus, statio militum Lupia, Balesiū, Cesium,
Brundisium l. M. p. ab Hydrunte, in primis Italiae portu nobile, ac velut certiore transitu, sicuti lon-
giore, excipiente Illyrica vrbe Dyrrhachio ccxx. M. traiectu. Brundisio conterminus Pediculorum
ager. ix. adulescentes totidemque virgines ab Illyriis tredecim populos genuere. Pediculorum op-
pida, Rhudia, Egnatia, Barion, antè Iapyx à Dædali filio, à quo & Iapygia. Amnes, Paëtius, Ausidus
ex Hirpinis montibus Canusium præfluens. Hinc Apulia Dauniorum cognomine, à duce Diome-
dis focero. In qua oppidum Salapia, Annibalis meretricio amore inclytum, Sipontum, Vria: amnis
Cerbalus. Dauniorum finis: portus Agæus, promontorium montis Gargani, à Salentino siue Iapy-
gio cccxxxiiij. M. pass. ambitu Gargani; portus Garnæ, lacus Pantanus. Flumen portuosum Fren-
to, Teanum Apulorum. Itemque Larinum, Cliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frentana. Ita A-
pulum genera tria: Teani à duce è Graiis: Lucani, subacti à Calchante, quæ loca nunc tenent Ati-
nates. Dauniorum præter supra dicta coloniae, Luceria, Venusia: Oppida Canusium, Arpi, aliquan-
do Argos hippium Diomede condente, mox Argyrippa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes Mo-
nadorum, Dardorumque, & vrbes duas, quæ in prouerbij ludicrum vertère, Apinam & Tricam. Cæ-
tera intus in secunda regione, Hirpinorum colonia vna Beneuentum, auspicius mutato nomine,
quæ quondam appellata Maleuentū. Aeculani, Aquiloni, Abellinates cognomine Protopri, Com-
psani, Caudini, Ligures qui cognominantur Corneliani, & qui Bebiani, Vescellani, Deculani, Ale-
trini, Abellinates, cognominati Marfi, Atrani, Aecani, Alfellani, Attinates, Arpani, Borcani, Colla-
tini, Corinenses, & nobiles clade Romana Cannenses, Dirini, Forentani, Genufani, Hordonenses,
Hyrini, Larinates, cognomine Frentani, Metinates, ex Gargano Mateolani, Neritini, Matini, Rubu-
stini, Syluini, Strapellini, Turmentini, Vibinates, Venusini, Vlurtini. Calabrorum mediterranei,
Aegetini, Apamestini, Argentini, Butuntinenses, Deciani, Brumbestini, Narbonenses, Palionenses,
Sturnini, Tutini, Salentinorum, Aletini, Baisterbini, Neretini, Valentini, Veretini.

Regio Italia quarta.

CAP. XII.

S Equitur regio quarta gentium vel fortissimarum. Italiae in ora Frentanorum à Tiferno flumen
Trinium portuosum. Oppida, Histonium, Buca, Ortona, Aternus amnis. Intus Anaxani cogno-
mine Frentani, Carentini supernates, & infernates, Lanuenses: Marrucinarum Teatini: Pelignorum
Corfinienses, Superæquani, Sulmonenses: Marforum Anaxantini, Atinates, Fucientes, Lucentes,
Maruuij, Albensium Alba ad Fucinum lacum: Aequiculorum Cliternini, Carsolanum: Vestinorum
Angulani, Pinnenenses, Peltuinates, quibus iunguntur Ausinates cismontani: Samnitium, quos Sa-
bellos, & Græci Saunitas dixere, colonia Bouianum vetus, & alterum cognomine Vndecumanorum.
Aufidenates, Esernini, Fagifulani, Ficolenses, Sepinates, Treuentinates: Sabinorum Amiternini,
Curenenses, Forum Decij, Forum nouum, Fidenates, Interamnates, Nursini, Nomentani, Reatini,
Tebulani, qui cognominatur Mutuscaei, & qui Suffenates, Tiburtes, Tarinates. In hoc situ ex Ae-
quiculis interiere Comini, Tadiates, Acedici Alfaterni. Gellianus author est, lacu Fucino haustum
Marforum oppidum Archippe, conditum à Marfya duce Lydorum: item Vidicinorum in Piceno
deletum à Romanis, Valerianus. Sabini (vt quidam existimauere) à religione & deorum cultu Seui
ni appellati, Velinos accolunt lacus, roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis.
Tiberim

Tiberim ex his petens replet, è monte Fiscello labens, iuxta Vacunæ nemora & Reate in eosdem conditus. At ex alia parte Anio, in monte † Trebanorum ortus, lacus tris amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tiberim. In agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuet intula, Italiæ umbilicum esse M. Varro tradit. Infra Sabinos Latium est, à latere Picenum, à tergo Vmbria, Apennini iugis Sabinos vtrinque vallantibus.

Quinta regio.

CAP. XIII.

Quinta regio Piceni est, quondam vberriam multitudinis, ccc. lxx. M. Picentium in fidem populo Romano venire. Orti sunt à Sabinis † voto vero sacro. Tenuere ab Aterno amne ubi nunc † Ommino legendum est, † Trebulanorum. Item Castrum novum, flumen Batinum, Truentum cum amne: quod solum Liburnorum in Italia reliquum est. Flumina Albulates, Suinum, Heluinum, quo finitur Prætutiana regio, & Picentiū incipit. Cupra oppidum, castellum Firmanorum, & super id colonia Asculum, Piceni nobilissima. Intus Nouana. In ora Cluana, Potentia, Numana, à Siculis condita. Ab iisdem colonia Ancona, appositā promontorio Cumero in ipso stœtentis se oræ cubito: à Gargano clxxxij. M. p. Intus Auximates, Beregrani, Cingulani, Cuprenses cognomine Montani, Falarientes, Pausulani, Plenineses, Ricinenses, Septempedani, Tollentines, Triacenses, Vrbs salvia, Pollentini.

Sexta Regio.

CAP. XIII.

Ingitur his sexta regio, Vmbriam complexa, agrumque Gallicum circa Ariminum. Ab Ancona Gallica ora incipit, Togatæ Galliæ cognomine. Siculi & Liburni plurima eius tractus tenuere, in primis Palmensem, Prætutianum, Adrianumque agrum. Vmbri eos expulserunt, hos Hetruria, hanc Galli. Vmbriorum gens antiquissima Italiæ existimatur, ut Ombrios à Græcis putent dictos, quod inundatione terrarum imbris superfuissent. ccc. eorum oppida Thufci debellasse reperiuntur. Nunc in ora flumen Aesis, Senogallia. Metaurus fluuius, colonia Fanum fortunæ, Pisaurum cum amne. Et intus Hispellum, Tuder. De cætero Amerini, Attidates, Asirinales, Arnates, Aesinates, Camertes, Casuentillani, Carsulani, Dolates cognomine Salentini, Fulginates, Forostaminenses, Foroiulenses, cognomine Concubientes, Forobremitiani, Forosempronenses, Iguini, Interamates cognomine Nartes, Meuanates, Meuanenses, Matilicates, Narnienses, quod oppidum Nequinum antea vocatum est. Nucerini cognomine Fauonenses, & Camelani, † Orriculani, Ostrani, Pitulani cognomine Pisueres, & alij Mergentini, Pelestini, Sentinates, Sarfinates, Spoletini, Suar- † Legendum, † Orriculani, † Trebiates. Tuficani, Tifernates cognomine Tibertini, & alij Hortenses, Vetrionenses, Vindinates, Viuentani. In hoc situ interiere Feliginates, & qui Clusiolum tenere supra Interamnam: & Sarranates, cum oppidis Aceris, quæ Vaftriæ cognominabantur, Turrocelo, quod Verriolū. item Solinates, Surnates, Fallienates, Apiennates. interiere & Arienates cum Crinouolo, & Vlidicani, & Plangenses, Pisinates, Cælestini. Ameriam superscriptam Cato ante Per- † Vegetes. sei bellum conditam annis dccc. lxxij. prodidit.

Octava regio.

CAP. XV.

Octava regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluuius Crustumium, Ariminū colonia cum Amnibus Arimino & Aprusa. Fluuius hinc Rubico, quondam finis Italiæ. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo, Rauenna Sabinorum oppidum, cum amne Bedese, ab Ancona cij. M. pass. Nec procul à mari Vmbriorum Butrium. Intus coloniæ, Bononia, Felsina vocitata, cum princeps Hetruriæ esset, Brixillum, Mutina, Parma, Placentia. Oppida, Cæsena, Claterna, Forum Clodij, Luni, Popilij, Truentinorum, Cornelij, Laccini, Fauentini, Fidentini, Otesini, Padinates, Regienses à Lepido, Solonates, saltusque Galliani qui cognominantur Aquinates, Tanetani, Veliates cognomine Vesteri, † Regienses, Vmbranates. In hoc tractu interierunt Boij, quorum tribus cxij, fuisse author est Cato: Item Senones, qui ceperant Romam.

De Pado flumine.

CAP. XVI.

PAdus è gremio Vesuli montis, celsissimum in cacumen elati, finibus Ligurum Vagiennorum visendo fonte profluens, condensque sese cuniculo, & in Forouibienfium agro iterum exoriens, nulli amnium claritate inferior: Græcis dictus Eridanus, ac poëna Phaetontis illustratus: augetur ad Canis ortus liquatis niuib, agris quàm nauigiis torrentior, nil tamen ex rapto sibi vindicans, atque ubi liquit agros, vbertate largior, trecentis M. p. à fonte addens meatu duodenonaginta: nec amnes tantum Apenninos Alpinoque nauigabiles capiens, sed lacus quoque immodicos in cum sese exonerantes, omni numero xxx. flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex iis, Apennini latere iactum, Tanarum, Trebiam Placentinum, Tarum, Niciam, Gabellum, Scultennam, Rhenum. Alpium verò Sturam, Morgum, Durias duas, Sessiten, Ticinum, Lanbrum, Adduā, Olum, Mincium. Nec aliis amnium tam breui spatio maioris incrementi est. Vrgetur quippe aquarum mole, & in profundum agitur, grauis terræ, quanquam † deductus in flumina & fossas inter Rauennam Alitumque; † cxx. M. p. tamen quia largius vomit, septem maria dictus facere. Angusta fossa millia.

Rauennam trahitur, vbi Padusa vocatur, quondam Messanicus appellatus. Proximum inde ostium, magnitudinem portus habet, qui Vatreus dicitur, quo Claudius Cæsar à Britannia triumphans, prægrandi illa domo verius quàm naue intrauit Adriam. Hoc antè Eridanum ostium dictum est, à *† quæ fuit iuxta præualens, Delphicis (vnde creditum est) thesauris à Diomede condita.* liis Spineticum ab vrbe Spina, † quæ fuit iuxta, præualens vt Delphicis creditum est thesauris, condita à Diomede. Auget ibi Padum Vatreus amnis, ex Forocorneliensi agro. Proximum inde ostium Caprasia, dein Sagis, dein Volane, quod ante Olane vocabatur. Omnia ea flumina, fossasq; primi à Sagi fecere Tusci, egesto amnis impetu per transversum in Atrianorum paludes, quæ septem maria appellantur, nobili portu oppidi Tuscorum Atria, à quo Atriatum mare antè appellabatur, quod nunc Adriaticum. Inde ostia plena, Carbonaria, ac fossiones Philistinæ, quod alij Tartarum vocant; omnia ex Philistinæ fossæ abundantia nascentia, accedentibus Athesi ex Tridentinis Alpibus, & Togifono ex Patauini agris. Pars eorum & proximum portum fecit Brundisium, sicut Edronem Medoaci duo, ac fossa Clodia. His se Padus miscet, ac per hæc effunditur, plerisque, vt in Aegypto Nilus quod vocant Delta, triquetram figuram inter Alpes atque oram maris facere proditus, stad. ij. M. circuitu. Pudet à Græcis Italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepsius dicit, quoniam circa fontem arbor multa sit picea, quæ pades Gallicè vocetur, Padum hoc nomen accepisse. Ligurum quidem lingua amnem ipsum Bodincum vocari, quod significet fundo carentem. Cui argumento adest oppidum iuxta Industria, vetusto nomine Bodincomagum, vbi præcipua altitudo incipit.

Italia Transpadana.

Regio vndecima.

CAP. XVII.

Transpadana appellatur ab eo regio vndecima, tota in mediterraneo, cui maria cuncta fructuosa aluo important. Oppida Vibisforum, Segusio, Colonia ab Alpium radicibus, Augusta Taurinorum antiqua Ligurum stirpe, inde nauigabili Pado. Dein Salassorum Augusta Prætoria, iuxta geminas Alpium fauces, Graias atque Poeninas. His Poenos, Graiis Herculem transisse memorant. Oppidum Eporedia, Sibyllinis libris à Populo Romano conditum. Eporedicas Galli bonos equorum domitores vocant. Vercellæ Libycorum ex Sallyis ortæ, Nouaria ex Vertacomacoris, Vercellæ hodieque pago, non (vt Cato existimat) Ligurum: ex quibus Leui & Marici condidere Ticinum, non procul à Pado, sicut Boij trans Alpes profecti Laudem Pompeiam, Insubres Mediolanum. Orobiorum stirpis esse, Comum atque Bergomum, & Liciniforum, & aliquot circa populos, auctor est Cato: sed originem gentis ignorare se fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam à Græcia, interpretatione etiam nominis, vitam in montibus degentibus. In hoc situ interit oppidum Orobiorum Barra, vnde Bergomates Cato dixit ortos, etiam nū prodente se altius quàm fortunatus † sitos. Interiere & Caturiges Insuorum exules, & Spina supra dicta. Item Melpum opulentia præcipuum, quod ab Insuorum, & Boijs, & Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios cepit, Nepos Cornelius tradidit.

† situm. est in
verustis codi-
bus, non sitos:
vt oppidum
Orobiorum.
respicit poti-
us, quàm Ber-
gomates.
† Taurisani.

Venetia.

Decima regio.

CAP. XVIII.

Sequitur decima regio Italiæ, Adriatico mari apposita, Venetia, cuius fluuius Silis ex montibus † Taurisani. Oppidum Altinum, flumen Liguentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine, colonia Concordia, flumina & portus Romatinum, Tilauentum maius minusque, Anafium, quod Voramus defluit, Alsa, Natiso cum Turro, præfluentes Aquileiam coloniam xij. M. p. à mari sitam. Carnorum hæc regio, iuncta que lapidum, amnis Timauus, castellum nobile vino Pucinum: Tergestinus sinus, colonia Tergeste, xxij. M. p. ab Aquileia. Ultra quam vj. M. p. Formio amnis, ab Rauenna clxxxix. M. p. antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc verò Istriæ, quam cognominatam † tradunt à flumine Istro, in Adriam effluente à Danubio amne, eidemque Istro ex aduerso Padi fauces, contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente, plerique dixere falsò, & Nepos Cornelius etiam Padi accola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniam Argo naus flumine in mare Adriaticum descendit, non procul Tergeste: nec iam constat quo flumine. Humeris trauectam. Alpes, diligentiores tradunt. Subiisse autem Istro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea causa est, inter Aemonam Alpesque exorienti.

† tradunt, ab
undat: neque
est in verustis
exemplaribus.

Istria.

CAP. XIX.

Istria, vt peninsula, excurrit. Latitudinē eius xl. M. p. circuitum verò cxxij. M. prodidere quidam. Item adhærentis Liburniæ & Flanatici sinus. Alij. Liburniæ clxxx. Nonnulli in Flanaticum sinu lapidiam promouere, à tergo Istriæ, cxxx. M. pass. Dein Liburniam cl. M. fecere. Tuditanus, qui domuit Istros, in statua sua ibi inscripsit, ab Aquileia ad Titium flumen stad. cc. Oppida Istriæ ciuium Rom. Aegida, Parentium: colonia Pola, quæ nunc Pietas Iulia, quondam à Colchis condita. Abest à Tergeste c. M. pass. Mox oppidum Nesactium: & nunc finis Italiæ fluuius Arsia. Polam ab Ancona traiectus cxx. M. p. est. In mediterraneo regionis decimæ coloniae, Cremona, Brixia Cenomannorum agro, Venetorum autem Ateste, & oppida Acelum, Patauium, Opitergium, Belunum, Vicetia, Mantua Tuscorum trans Padum sola reliqua. Venetos Troiana stirpe ortos auctor est Cato. Cenomannos iuxta Massiliam habitasse in Volcis. Fertini, & Tridentini, & Bernenses, Rhætica oppida: Rhætorum & Euganeorum Verona, Iulenses Carnorum, Dein quos scrupulosè dicere nō attineat, Alutra-

Alutranſes, Aſſeriates, Flamonienſes Vannienſes, & alij cognomine Culici: Foroiulienſes cognomine Tranſpadani, Foretani, Venidates, Quarqueni, Tauriſani, Togienſes, Varuani. In hoc ſitu interiere per oram Iramine, Pellaon, Paſſicium: ex Venetis Atina, & Caelina: Carnis, Segeste, & Ocrati: Tauriſcis Noreia. Et ab Aquileia ad duodecimum lapidem, deletum oppidum, etiam inuito Senatu, à M. Claudio Marcello, L. Piſo author eſt. In hac regione & x. lacus inclyti ſunt, amneſque eorum partus aut alumni, ſi modò exceptos reddunt, vt Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolae Padi. Alpes in longitudinem x. paſſ. patere à ſupero mari ad inferum, Caelius tradit: Timagenes xxij. M. p. deductis: in latitudinem autē Cornelius Nepos c. M. T. Liuius tria M. ſtadiorum: vterque diſerſis in locis. Nam & centum millia excedunt aliquando, vbi Germaniam ab Italia ſubmouent: nec lxx. M. expleant reliqua ſui partē graciles, veluti naturæ prouidentia. Latitudo Italiæ, ſubter radices earum à Varo, per vada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Aquileiam, Tergeſte, Polam, Ariſiam, dcclij. millia paſſuum colligit.

De Alpibus & gentibus Alpinis.

CAP. XX.

Incolæ Alpium multi populi, ſed illuſtres à Pola ad Tergeſtis regionem Secuſſes, Subocrini, Cati, Menocaleni, iuxtaque Carnos quondam Tauriſci appellati, nunc Norici. His contermini Rhæti & Vindelici, omnes in multas ciuitates diuiſi. Rhætos Thuſcorum prolem arbitrantur, à Gallis pulſos duce Rhæto. Verſo deinde Italiam pectore Alpium Latini iuris Euganeæ gentes, quarum oppida xxxiiij. enumerat Cato. Ex iis Triumpilini venalis cum agris ſuis populus: dein Camuni, compluresque ſimiles, finitimis attributi municipiis. Lepontios & Salafſos, Tauriſce gentis idem Cato arbitrat. Cæteri ferè Lepontios relictos ex comitatu Herculis, interpretatione Græci nominis credunt, præſtis intra ſinus Alpium niue membris: eiſdem & Graios fuiſſe, poſitos in tranſitu, Graiarum Alpium incolae, preſtantesque genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos, Rhætorum Vennonetes, Sarunetesque; ortus Rheni amnis accolunt, Lepontiorum qui Viberi vocantur, fontem Rhodani, eodem Alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, vt Oſtodurenſes, & finitimi Ceutrones, Cottianæ ciuitates, Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui montani vocantur: Capillatorumque; plura genera ad conſinium Liguſti ci maris. Non alienum videtur, hoc loco ſubiicere inſcriptionem è tropæo Alpium, quæ talis eſt. Imperatori Cæſari Diui Fil. Aug. Pontifici Maximo, Imp. xiiij. tribunitiæ poteſtatis S. P. Q. R. quòd eius ductu auſpiciſque; gentes Alpine omnes, quæ à mari ſupero ad inferum pertinebant, ſub imperium po. Rom. ſunt redactæ. Gentes Alpine deuictæ, Triumpilini, Camuni, Vennonetes, Iſarci, Breuni, Naunes, Focunates. Vindelicorum gentes quatuor, Conſuanetes, Virucinales, Licates, Catenates: Abiſontes, Ruguſci, Suanetes, Calucones, Brixentes, Lepontij, Viberi, Nantuates, Seduni, Veragri, Salafſi, Acitauones, Medulli, Vceni, Caturiges, Brigiani, Sogiontij, Ebroduntij, Nemaloni, Edenates, Eſubiani, Veamini, Gallitæ, Triulatti, Edini, Vergunni, Eguituri, Nementuri, Oratelli, Neruſi, Velauni, Suetri. Non ſunt adiectæ Cottianæ ciuitates xij. quæ non fuerunt hoſtiles, item attributę municipiis lege Pompeia. Hæc eſt Italia diis ſacra, hæc gentes eius, hæc oppida populorum. Super hæc Italia, quæ L. Aemylio Paulo, C. Atilio Regulo Conſulibus, nuntiato Gallico tumultu, ſola ſine externis vllis auxiliis, atque etiam tunc ſine Tranſpadanis, equitum lxxx. M. peditum dcc. M. armauit Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere conſulto patrum, Italiæ parci iubentium.

Illyricum.

CAP. XXI.

Arſiæ gens Liburnorum iungitur, vſque ad flumen Titium. Pars eius fuere Mentores, Hymæni, Encheleæ, Dudini, & quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum vno nomine Illyricum vocatur generatim, populorum pauca effatu digna aut facilia nomina. Conuentum Scardonitanum petunt lapides, & Liburnorum ciuitates xiiij. è quibus Leciniēſes, Stulpinos, Burniſtas, Albonenſes nominare non pigeat. Ius Italicum habent eo conuētū Alutæ, Flanates à quibus ſinus nominatur, Lopſi, Varubarini, immuneſque Aſſeriates, & ex inſulis Fulſinates, Curiæ. Cæterum per oram oppida à Neſactio, Aluona, Flauona, Tarſatica, Senia, Lopſica, Ortopula, Vegium, Argyruntum, Corinium, Aenona ciuitas, Pauſinus flumen, Tedanium, quo finitur Iapidia. Inſulæ eius ſinus cum oppidis, præter ſuprà ſignificatas, Abſyrtium, Arba, Tragurium, Iſſa, Pharos, Paros antè: Crexa, Giſſa, Portunata. Ruſus in continente colonia Iadera, quæ à Pola, clx. M. p. abeſt: inde triginta M. Colentum inſula, xvij. oſtium Titij fluminis.

Liburnia.

CAP. XXII.

Liburniæ finis, & initium Dalmatiæ Scardona, in amre eo, xij. M. p. à mari. Dein Tariotarum antiqua regio, & caſtellum Tariona: promontorium Diomedis, vel vt alij, peninſula Hyllis, circumitu c. M. p. Tragurium ciuium Romanorum, marmore notum: Sicum, in quem locum Diuus Claudius veteranos miſit. Salona colonia, ab Iadera cccxij. M. paſſ. Petunt in eam iura deſcripti in decurias cccclxxij. Dalmatæ: xxij. Decuni: cccxxxix. Ditiones: lxx. Mezæ: liij. Sardiates. In hoc tractu ſunt, Burnum, Mandetrium, Tribulium nobilitata Popul. Roman. præliis caſtella. Petunt & ex inſulis,

E Iſſæi,

† Salafſi, Ceutrones.

† Titi, legendum videtur ex Ptolemao: quæ ad finem lib. 2. flumini hunc Titium appellat: notum Titium.

Issæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his castella, Piguntia, Ratancum, Narona colonia tertij contien-
tus, à Salona lxxij. M. pass. apposita cognominis sui fluuiio, à mari xx. M. pass. M. Varro lxxxix. ciuita-
tes eò ventitasse author est. Nunc soli propè noscuntur Cerauni decuriis xxiiij. Daorizi xvij. Desiti-
ates cij. Docleata, xxxij. Deretini xiiij. Deremistæ xxx. Dindari xxxij. Glinditiones xliij. Melco-
mani xxiiij. Naresij cij. Scirtari lxxij. Siculotæ xxiiij. populatoresque quondam Italiæ Vardæi, non
amplius quàm xx. decuriis. Præter hos tenere tractum eum Oenei, Partheni, Hemasini, Arthitæ,
Armistæ. A Narone amne c. M. pass. abest Epidaurum colonia. Oppida ciuium Roma. Rhizinium
Ascriuium, Butua, Olchinium, quod antea Colchinium dictum est, à Colchis conditum; amnis
Drilo, superque eum oppidum ciuium Romanorum Scodra, à mari xvij. M. pass. Præterea multo-
rum Græciæ oppidorum deficiens memoria, necnon & ciuitatum validarum. Eonanque tractu
fuere Labeatæ, Enderudini, Saffæi, Grabæi, proprieque dicti Illyrij, & Taulantij, & Pyrei. Retinet
nomen in ora Nymphæum promontorium: Lissum oppidum ciuium Romanorum, ab Epidauro
c. M. passuum.

Macedonia.

CAP. XXIII.

A Lisso Macedonia prouincia, gentes Partheni, & à tergo eorum Dassaretæ. Montes Candauia
à Dyrrachio lxxix. M. p. In ora verò Dendaciuium Romanorum, Epidamnium colonia, pro-
pter inauspicatum nomen à Romanis Dyrrachium appellata: flumen Aous, à quibusdam Acas no-
minatum: Apollonia, quodam Corinthiorum colonia, vij. M. p. à mari recedens; cuius in finibus
celebre Nymphæum. Accolunt barbari, Amantes & Buliones. At in ora oppidum Oricum à Col-
chis conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia, quibus hunc Europæ determinauimus
sinum. Oricum à Salentino Italiæ promontorio distat lxxxv. M. p.

Noricum.

CAP. XXIII.

A Tergo Canorum & Iapidum, quæ se fert magnus Ister, Rhætis iunguntur Norici. Oppida eo-
rum Virunum, Celeia, Teurnia, Aguntum, Viana, Aemonia, Claudia, Flauium, Soluense. No-
ricis iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum: iam tamen colonia Diui Claudij Sabaria, & oppido
Scarabantia Iulia habitantur.

Pannonia.

CAP. XXV.

Inde glandifera Pannoniæ: quæ mitescentia Alpium iuga, per medium Illyricum à Septentrione
ad Meridiem versâ, molli in dextera ac læua deuexitate confidunt. Quæ pars ad mare Adriaticum
spectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum suprâ dictum. Ad Septentriones Pannonia vergit: finitur
inde Danubio. In ea coloniæ, Aemona, Siscia. Amnes clari, & nauigabiles in Danubium defluunt,
Draus è Noricis violentior, Saus ex Alpibus Carnicis placidiore xv. M. pass. interuallo. Draus per
Serretes, Serrapillos, Iasos, Sandrizetes: Saus per Colapianos, Breucosque. Populorum hæc capita.
Præterea Ariuates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Corneates, † Arauisci, Hercuniates, Latoui-
ci, Oseriates, Varciani. Mons Claudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci. Insula in Sao
Metubarris, amnicarum maxima. Præterea amnes memorandi, Calapis in Saum influens iuxta Si-
sciam, gemino alueo insulam ibi efficiens, quæ Segestica appellatur. Alter amnis Bacuntius in Saum
Sirmio oppido influit: vbi ciuitas Sirmiensium, & Amantinorum. Inde xlv. M. pass. Taurinum, vbi
Danubio miscetur Saus. Suprà influunt Valdanus, Vrpanus, & ipsi non ignobiles.

Moesia.

CAP. XXVI.

Pannoniæ iungitur prouincia, quæ Moesia appellatur, ad Pontum vsque cum Danubio decur-
rens. Incipit à confluente suprâ dicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Trimachi, Moesi, Thra-
ces, Pontoque contermini Scythiæ: flumina clara, è Dardanis Margis, Pingus, Timachus: ex Rho-
dope Oescus: ex Hæmo, Vtus, Escamus, Ieterus. Illyrici latitudo, quæ maxima est, cccxxv. M. pass. col-
ligit. Longitudo à flumine Arsia ad flumen Drinium decc. M. † A Drinio ad promontorium Acro-
ceraunium, clxxij. M. Agrippa prodidit vniuersum hunc sinum Italiæ & Illyrici ambitu xlii. In eo duo
maria, quo distinximus sine: Inferum, siue Ionium in prima parte, interius Adriaticum, quod Supe-
rum vocant. Insulæ in Ausonio mari, præter iam dictas, memoratu dignæ, nullæ: in Ionio paucae:
Calabro litore ante Brundisium, quarum obiectu portus efficitur: contra Apulum litus Diome-
dea, conspicua monumento Diomedis: & altera eodem nomine, à quibusdam Teutria appellata.
Illyrici ora mille amplius insulis frequentatur, natura vadosi maris, æstuariisque tenui alueo inter-
cursantibus. Claræ ante ostia Timaui calidorum fontium cum æstu maris crescentium: iuxta Istro-
rum agrum, Cissa, Pullariæ, & Absyrtides Graiis dictæ, à fratre Medæ ibi interfecto Absyrto. Iuxta
eas Electridas vocauere, in quibus proueniret succinum, quod illi electrum appellant, vanitatis
Græcæ certissimum documentum: adeo vt quas earum designent, haud vnquam constiterit. Con-
tra Iader est Lissa: quæque appellatæ contra Liburnos Creteæ aliquot: nec pauciores Liburnicæ, Ce-
ladussæ. Contra Surium, bubus & capris laudata Brattia: Issa ciuium Romanorum reliqua, & cum
oppido Pharia. Ab his Corcyra, Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido distat xxij. M. pass.
inter quam & Illyricum Melita, vnde catulos Melitæos appellari Callimachus author est. xij. M. pass.
ab ea tres Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico M. pass. Saronis piratica statione nota.

C. PLINII

† Malim ve-
terem lectio-
nem: quæ sic
habet, alia ver-
borum inter-
punctione: A
Drinio ad pro-
montorium
Acrocerauniū
clxx. M.

Agrippa
prodidit: vni-
uersum autē
sinum Italia
& Illyrici am-
bitu xlii. natu-
ra vadosa ma-
ri.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
QUARTVS.

43

Vnde primum omnis Græcia fabulosis, & literarum claritas effulsit.

ERTIVS Europæ sinus Acrocerauniis incipit montibus, finitur Hellesponto: amplectitur præter minores sinus XIX, XXV. M. pass. In eo Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Messenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Boeotia, iterumque ab alio mari eadem Phocis & Locris, Doris, Phthiotis, Thessalia, Magnesia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabulosis, sicut & literarum claritas, ex hoc primum sinu effulsit. Quapropter in eo paululum commorabimur. Epiros in vniuersum appellata, Acrocerauniis incipit montibus. In ea primi Chaones, à quibus Chaonia: dein Thesproti, Antigonenses: locus Aornos, & pestifera aubus exhalatio: Cestrini, Perrhæbi, quorum mons Pindus, Cassiopæi, Dryopes, Selli, Hellopes, Molossi, apud quos Dodonæi Iouis templum, oraculo illustre: Tomarus mons, centum fontibus circa radices, Theopompo celebratus.

Epirus.

CAP. I.

Epirus ipsa ad Magnesiam Macedoniamque tendens, à tergo suo Dassaretas supra dictos liberam gentem, mox feram Dardanos habet. Dardanis læuo Triballi prætenduntur latere, & Mœsicae gentes: à fronte iunguntur Mædi ac Denselatae, quibus Thraces, ad Pontum vsque pertinentes. Ita succincta Rhodopes, mox & Hæmi vallatur excelitas. In Epiri ora castellum in Acrocerauniis Chimaera, sub eo aquæ regiae fons. Oppida Mæandria, Cestria: flumen Thesprotiæ Thyamis: colonia Buthrotum, maximeque nobilitatus Ambracius sinus, † faucibus spatiosum æquor accipiens longi-
tudinis xxxix. M. p. latitudinis xv. M. In eum defertur amnis Acheron, è lacu Thesprotiæ Acherusia profluens xxxvj. M. pass. inde, & mille pedum ponte mirabilis omnia sua mirantibus. In sinu oppidum Ambracia. Molossorum flumina, Aphas & Arachthus. Ciuitas Anaetoria, † lacus Pandosia: Acarnaniæ, quæ antea Curetis vocabatur, oppida Heraclia, Echinus, & in ore ipso colonia Augusti Actium, cum templo Apollinis nobili, ac ciuitate libera Nicopolitana. Egressos sinu Ambracio in Ionium, excipit Leucadium litus, promontorium Leucates. Dein sinus ac Leucadia ipsa peninsula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abscisa à continenti, ac reddita ventorū flatu congeriem harenæ accumulantium, qui † lacus vocatur Dioryctos, stadiorum longitudine trium. Oppidum in ea Leucas, quondam Neritum dictum. Deinde Acarnanum vrbes, Halyzea, Stratos, Argos Amphiloichicum cognominatum. Amnis Achelous è Pindo fluens, atq; Acarnaniam ab Actolia dirimens, & Artemitam insulam assiduo terræ inuictu continenti annectens.

† faucibus
quingentorū
pass. spatiosum
æquor acci-
piens.
† locus.

† locus.

E 2

Acto-

Aetolia.

CAP. II.

Aetolorum populi Athamanes, Tymphci, Ephyri, Aenienses, Perrhæbi, Dolopes, Maraces, Atraces, à quibus Atrax amnis Ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum Calydon est septem milium quingentorum passuum à mari, iuxta Euenum amnem. Dein Macynia, Molycria: cuius à tergo Chalcis, & mons est Taphiasus. At in ora promontorium Antirrhium, vbi ostium Corinthiaci sinus, minus mille passuum latitudine influentis, Aetolosque dirimentis à Peloponneso. Promontorium, quod contrà procedit, appellatur Rhion: sed in Corinthiaco sinu oppida Aetoliæ Naupactum, Pylene: & in mediterraneo Pleuron, Halyfarna. Montes clari, in Dodone Tomarus, in Ambracia Crania, in Acarnania Aracynthus: in Aetolia Acanthon, Panætolum Macinium.

Locri.

CAP. III.

Proximi Aetolis Locri, qui cognominantur Ozolæ, immunes. Oppidum Oeanthe. Portus Apollinis Phæstij, sinus Crissæus. Intus oppida Argyna, Eupalia, Phæstum, Calamissus. Vltra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chalæon, à quo vij. M. passuum introrsus liberum oppidum Delphi, sub monte Parnasso, clarissimum in terris oraculo Apollinis. Fons Castalius, amnis Cephissus præfluens Delphos, ortus in Lilæa quondam vrbe. Præterea oppidum Crissa, & cum Bulensibus Anticyra, Naulochum, Pyrrha, Amphissa immunis, Trichone, Tritea, Ambrysus, Drymæa regio, Daulis appellata. Dein in intimo sinu angulus Bœotiæ alluitur cū oppidis, Siphis, Thebis, quæ Corsicæ cognominatæ sunt iuxta Heliconem. Tertium ab hoc mari Bœotiæ oppidum Pagæ, vnde Peloponnesi profilit ceruix.

Peloponnesus.

CAP. IIII.

Peloponnesus, Apia antè appellata & Pelasgia, peninsula haud vlli terræ nobilitate postferenda, inter duo maria, Aegæum & Ionium, platani folio similis, propter angulosos recessus, circuitu ccccclxij. M. passuum colligit authore Isidoro. Eadem per sinus penè tantundem adiicit. Angustiæ, vnde procedit, Isthmos appellantur. In eo loco irrumpentia è diuerso, quæ dicta sunt, maria, à Septètrione & exortu eius omnem ibi latitudinem vorant, donec contrario incursum aquorum tantorum, in quinque M. pass. interuallo, exesis vtrinque lateribus, angusta ceruice Peloponnesum contingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus: † Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, angustiarum termini, longo & ancipiti nauium ambitu, quas magnitudo plaustris transuchi prohibet. Quam ob causam perfodere nauigabili alueo † angustias tentauere, Demetrius rex, Dictator Cæsar, C. princeps, Domitius Nero, in fausto (vt omnium patuit exitu) incepto. Medio hoc interuallo, quod Isthmon appellauimus, applicata colli habitatur colonia Corinth⁹, antè à Ephyra dicta, sexagenis ab vtroque litore stadiis, è summa sua arce, quæ vocatur Acrocorinthus, in qua fons Pirene, diuersa duo maria prospectans. lxxvij. M. pass. ad Corinthiacum sinum traiectus est Patras à Leucade. Patræ colonia in longissimo promontorio Peloponnesi condita, ex aduerso Aetoliæ, & fluminis Eueni, minus M. p. (vt dictum est) interuallo, in ipsis faucibus, sinum Corinthiacum lxxv. M. pass. in longitudinem vsq; ad Isthmon transmittunt.

Achaia.

CAP. V.

Achaia nomen prouinciæ, ab Isthmo incipit: antè Aegialos vocabatur, propter vrbes in litore per ordinem dispositas. Primæ ibi, quas diximus † Lecheæ Corinthiorum portus. Mox Oluros, Pellenæorum castellum. Oppida Helice, Bura, † in quæ refugere haustis prioribus, Sicyon, Aegira, Aegion, Erineos. Intus Cleone, Hysia. Panhormus portus, demonstratumque iam Rhium: à quo promontorio quinque M. pass. absunt Patræ, quas supra memorauimus: locus Pheræ. In Achaia, ix. montium Scioëssa notissimus, fons Cymothoe. Vltra Patras oppidum Olenum, colonia Dyme, loca Buprasium, Hyrmine, promontorium Araxum. Cyllenes sinus, promontorium Chelonates: vnde Cyllenen duo M. passuum castellum Phliûs. Quæ regio ab Homero Arcthyrea dicta, postea Asopis. Inde Eliorum ager, qui antè Epei vocabantur. Ipsa Elis in mediterraneo, & à Pylo xij. M. pass. Intus delubrum Olympij Iouis, ludorum claritate fastos Græciæ complexum. Pisæorum quondam oppidum, præfluente Alpheo amne. At in ora promontorium Ichthys. Amnis Alpheus nauigatur in oppida Aulos & Leprion. Promontoriū Platanistus: omnia hæc ad Occasum versa. Ad meridiem autem Cyparissius sinus cum vrbe Cyparissa lxxij. millium passuum circuitu. Oppida Pylos, Methone: locus Helos, promontorium Acritas: sinus Asinæus, ab oppido Asine, Coronæus à Corone. Finiuntur Tænaro promontorio. Ibi regio Messenia duodeviginti montium. Amnis Pamisus. Intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zancle, variis clara temporibus. Huius sinus circuitus lxxx. M. pass. traiectus verò xxx. M. Dehinc à Tænaro ager Laconicus, liberæ gentis: & sinus circuitu ccvj. M. traiectu xxxix. M. Oppida Tænarum, Amyclæ, Pheræ, Leuctra, & intus Sparta, Theramine, atq; vbi fuere Cardamyle, Pitane, Anthane: Locus Thyrea, Gerania. Mons Taygetus, amnis Eurotas, sinus Aegilodes, oppidū Psammathus. Sinus Gytheates ab oppido: ex quo ad Cretam insulam certissimus cursus. Omnia autem Maleo promontorio includuntur. Qui sequitur sinus ad Scylleum, Argolicus appellatur, traiectu quinquaginta M. p. idem ambitu centū septuaginta duorum millium. Oppida Boca, Epidaureus Limera

† Rectius: Lechaum: quo pacto & à Strabone & Ptolemaeo effertur.
† angustias eas tentauere.

† Lechaum
† Melius: & in qua refugere. vt intelligamus, Helice & Buramari haustis incolas sese Sycionem & Aegiran te cepisse.

Limera cognomine, Zarax, Cyphanta portus Amnes, Inachus, Erasinus, inter quos Argos hippium cognominatum, supra lacum Lennen, à mari M.M.p. nouémque additis millibus, Mycenæ: & vbi fuisse Tiryntha tradunt: & locus Mantinea. Montes, Artemius, Apesantus, Asterion, Parpurus, aliique vndecim numero. Fontes Niobe, Amynone, Psammathe. A Scyllæo ad Isthmum clxxvij. M. pass. Oppida Hermione, Trœzen, Coryphasium: appellatumque aliàs Inachium, aliàs Dipsum Argos. Portus Cænites, sinus Saronicus olim querno nemore redimitus, vnde nomen, ita Græcia antiqua appellante quercum. In eo Epidaurum oppidum, Aesculapii delubro celebre: Spiraum promontorium, portus, Anthedon, & Bucephalus: & quas supra dixeramus, Cenchræa, Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquennialibus inclytoludis. Tot sinus Peloponnesem oram lancinant, tot maria allatrant, Siquidem à Septentrione Ionium irrumpit, ab Occidente Siculo pulsatur, à Meridie Cretico vrgetur, ab Oriente brumali Aegæo, ab Oriente solstitiali Myrto: quod à Megarico incipiens sinu, totam Atticam alluit.

De Arcadia.

CAP. VI.

Mediterranea eius Arcadia maximè tenet, vndique à mari remota: initio Drimodis, mox Pelasgis appellata. Oppida eius, Psophis, Mantinea, Stryphalum, Tegea, Antigonea: Orchomenum, Pheneum, Palantium, vnde Palatium Romæ: Megalepolis, Catina, Bocaliū, Carmon, Parrhasiæ, Thelphusa, Melanæa, Herea, Pyle, Pellana, Agre, Epiū, Cynatha, Lepreon Arcadiæ, Partheniū, Alca, Methydrium, Enispe, Macistum, Lampe, Clitorium, Cleone, inter quæ duo oppida regio Nemea, Bembinadia vocitata. Montes in Arcadia, Pholoe cum oppido, item Cyllene, Lyceus, in quo Lycei Iouis delubrum: Mænalus, Artemisus, Parthenius, Lampeus, Nonacris: præterque ignobiles octo. Amnes, Ladon è paludibus Phenei, Erymanthus è monte eiusdem nominis in Alpheum defluentes. Reliquæ ciuitates in Achaia dicendæ, Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenses, Parcatæ, Paragenitæ, Tortuni, Typanei, Tryasij, Tritenses. Vniuersæ Achaia libertatem Domitius Nero dedit. Peloponnesus, in latitudine à promontorio Maleæ, ad oppidum Lechæum Corinthiaci sinus clx. M. pass. patet. At in transuersum ab Elide Epidaurum cxxv. M. ab Olympia Argos per Arcadiam lxij. M. Ab eodem loco ad Phliunta dicta mensura est. Vniuersa autem, velut pensante æquorum incurfus natura, in montes vj. atque lxx. attollitur.

Græcia, & Attica.

CAP. VII.

AB Isthmi angustiis Hellas incipit, nostris Græcia appellata. In ea prima Attica, antiquitus Acte vocata. Attingit Isthmum parte sui, quæ appellatur Megaris, à Colonia Megara: è regione Pagarum. Duo hæc oppida excurrente Peloponneso sita sunt vtraque ex parte, velut in humeris Helladis. Pagæi & amplius Aegosthenienses contributi Megarensibus: in ora autè portus Schoenus. Oppida Sidus, Cremyon, Scironia saxa iij. M. longitudine, Geranea, Megara, Eleusin. Fuere & Oenoæ, Probalinthos: nunc sunt ab Isthmo quinquaginta duo M. pass. Piræus & Phalera portus, quinq; M. pass. muro recedentibus Athenis iuncti. Libera hæc ciuitas, nec indiga vllius præconij amplius: tanta claritas superfluit. In Attica fontes, Cephissia, Larine, Callirhoe, Enneacrunos. Montes, Brilefusus, Aegialeus, Icarius, Hymettus, Lycabetus: amnis Ilissos, A Pyræo xlij. M. pass. Suniū promontoriū, Doriscū promontoriū. Potamos, Brauron, quondā oppida. Rhamnūs pagus, locus Marathon, campus Thriassius, oppidū Melita, & Oropus, in cōfinio Bœotia. Cuius Anthedon, Onchestos, Thespia liberū oppidū, Lebadea: nec cedentes Athenis claritate, quæ cognominatur Bœotia Thebæ, duorū numinū Liberi atq; Herculis (vt volūt) patria. Et Musis natale in nemore Heliconis assignat. Datur & his Thebis saltus Cithæron, amnis Ilmenus. Præterea fontes in Bœotia, Oedipodia, Psammate, Dirce, Epigranea, Arethusa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Montes extra prædictos. Mycaleffus, Adylifus, Acontius. Reliqua oppida, inter Megaram & Thebas Eleutheræ, Haliartus, Platææ, Phere, Aspledon, Hylæ, Thifbe, Erythræ, Gliffas, Cope: iuxta Cephissum amnem Lamia & Anichia: Medeon, Phligone, Grephis, Coronæa, Cheronia. In ora autè infra Thebas, Ocale, Eleon, Scolos, Schoenos, Peteon, Hyriæ, Mycaleffus, Hyreseon, Pteleon, Olyros. Tanagra liber populus, & in ipsius faucibus Euripi, quæ facit obiectu insule Eubœæ, Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyantas antiquitus dixere. Locri deinde Epicnemidij cognominantur, olim Leleges appellati, per quos amnis Cephissus defertur in mare. Oppida, Opūs, vnde Opuntinus sinus, Cynos. Phocidis in litore vnū Daphnūs. Introrsus in Locris Elatea, & in ripa Cephissi (vt diximus) Lilæa, Delphosque versus Cnemis, & Hyampolis. Rursus Locorū ora, in qua Larymna, Throniū, iuxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Oppida Narycion, Alope, Scarphia. Postea Maliacus sinus ab incolis dictus: in quo oppida, Halcyone, Econia, Phalara. Doris deinde, in qua Sperchios, Erineon, Boion, Pindus, Cytinū. Doridis à tergo mons est Oeta. Sequitur mutatis sæpe nominibus Aemonia. Eadē Pelasgicū Argos, Hellas, eadē Thessalia, & Dyropis, semper à regibus cognominata. Ibi genitus rex nomine Græcus, à quo Græcia: ibi Hellen, à quo Hellenes. Hos eisdē Homerus trib' nominib' appellauit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos. Ex his Phthiotæ nominantur Dorida accolentes. Eorū oppida, Echinus in faucibus Sperchij fluminis, Thermopylarum angustie: quo argumento iij. pass. inde Heraclea, Trachin dicta est. Mons ibi Callidromus: oppida celebria, Hellas, Halos, Lamia, Phthia, Arne.

E 3

Thessa-

Thessalia.

CAP. VIII.

† Intus verò
luco viridan-
te.
† Alias, Euro-
tam, ut apud
Strabonem.

IN Thessalia autem Orchomenus, Minyeus antea dictus: & oppidum Almon, ab aliis Elmon, Atrax, Pelinna, fons Hyperia. Oppida, Pheræ, quarum à tergo Pierus ad Macedoniam protenditur, Larissa, Gomphi, Thebæ Thessaliæ, nemus Pteleon, sinus Pagasicus. Oppidum Pagasa, idem postea Demetrias dictum, Tricca, Pharsalici campi cum ciuitate libera, Cranon, Iletia. Montes Phthiotidis, Nymphæus, quondam topiario naturæ opere spectabilis: Buzygæus, Donacesa, Bermius, Daphissa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Thessalia sunt quatuor atque triginta quorum nobilissimi Cerceti, Olympus, Pierus, Ossa, cuius ex aduerso Pindus & Othrys, Lapitharum sedes: hi ad Occasum vergentes: ad ortus, Pelios: omnes theatri modo inflexi, cuneatis ante eos septuaginta quinque urbibus. Flumina Thessaliæ, Apidanus, Phoenix, Enipeus, Onochonus, Pamisus. Fons Messis. Lacus Boëbeis. Et ante cunctos claritate Penæus, ortus iuxta Gomphos: interque Ossam & Olympum nemorosa conualle defluens quingentis stadiis, dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu Tempe vocantur quinque mil. pass. longitudine, & ferme sequi iugeri latitudine, ultra visum hominis attollentibus se dextera læuaque leniter conuexis iugis. † Intus sua luce viridante allabitur Penæus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium concentu. Accipit amnem Euroton, nec recipit, sed olei modo supernatantem (ut dictum est Homero) breui spatio portatū abdicat: pœnales aquas dirisq; genitas, argenteis suis misceri reculans.

Magnesia.

CAP. IX.

Thessaliæ annexa Magnesia est, cuius fons Libethra. Oppida, Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizon. Promontorium Sepias. Oppida, Castana, Spalathra. Promontorium Acantiū. Oppida, Melibœa Rhizus, Erymne: ostium Penei, oppida Homolium, Orthe, Thespiæ, Phalanna Thaumaciæ, Gyrton, Cranon, Acarne, Dotion, Melitea, Phylace, Potniæ, Epiri, Achaiæ, Atticæ, Thessaliæ in porrectum longitudo quadringentorum octoginta mil. pass. traditur, latitudo ducentorum octoginta septem millium.

Macedonia.

CAP. X.

† Crestone.

† Acroathon
Pomponio.

Str. 223

Macedonia postea centumquinquaginta populorum, duobus inclyta regibus, quondamque terrarum imperio, Emathia antea dicta. Hæc ad Epiroticas gentes in Solis occasum recedens post terga Magnesiæ atque Thessaliæ, infestatur à Dardanis. Partem eius Septentrionalem Pæonia ac Pelagonia protegunt à Triballis. Oppida, Aegæ, in quo mos sepelire reges: Berœa: & in regione, quæ Pieria appellatur à nemore, Aeginium. In ora Heraclea, flumen Apilas: Oppida, Phina, Oloros. Amnis Haliacmon, Intus Haloritæ, Vallei, Phylacei, Cyrrhestæ Tyrissei. Pella colonia. Oppidum Stobi ciuium Romanorum. Mox Antigoniam, Europus ad Axium amnem, eodemque nomine, per quod Rhœdias fluit. Heordeæ, Scydra, Mieza, Gordiniæ. Mox in ora Ichnæ, fluius Axis. Ad hunc finem Dardani, Treres, Pieres, Macedoniæ accolunt. Ab hoc amne Pæoniæ gentes, Parorei, Heordenfes, Almopij, Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præiacente gremio terrarū, Arethusij, Antiochienses, Idomenenses, Doberientes, Trienses, Allantenfes, Audaristenses, Moryllij, Garesci, Lyncestæ, Othrionei, & liberi Amantini atq; Orestæ: coloniæ Bullidensis & Dienfis: Xylopoliæ, Scotussæi liberi, Heraclea Sintica, Timpei, Coronæi. In ora sinus Macedonici oppidū Chalastra, & intus Phileros, Lete: medioque flexu litoris Thessalonica, liberæ conditionis. Ad hanc à Dyrrachio cxliij. millia passuū. Therme. In Thermaico sinu oppida, Dicæa, Pydna, Derrha, † Scione. Promontoriū Canastræū. Oppida, Pallene, Phlegra. Qua in regione montes, Hypsizorus, Epitus, Alchione, Leuomne. Oppida, Nissos, Brygion, Eleon, Mendæ, & in Pallenenfi Isthmo quondam Potidæa, nunc Cassandria colonia: Anthemus, Holophyxos sinus, Mecyberna. Oppida Physcella, Ampelos, Torone, Singos: fretum, quo montem Athon Xerxes rex Persarum continenti abscidit, in longitudine passuum M. cccc. Mons ipse à planitie excurrit in mare lxxv. mil. passuum. Ambitus radice centum quinquaginta mil. colligit. Oppidum in cacumine fuit † Acroton. Nunc sunt Vranopolis, Palæotrium, Thyssus, Cleone, Apollonia, cuius incolæ Macrobij cognominantur. Oppidum Cassera, faucesque alteræ Isthmi, Acanthus, Stagira, Sitone, Heraclea, & regio Mygdoniæ subiaccens, in qua recedentes à mari Apollonia, Arethusa. In ora rursus Posidium, & sinus cum oppido Cermoro, Amphipolis liberum, gens Bisaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis Strymon, ortus in Hæmo. Memorandum, in septem lacus eum fundi, priusquam dirigat cursum. Hæc est Macedonia, terrarum imperio potita quondam: hæc Asiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Aegyptum, Taurum, Caucasum transgressa: hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto Oriente possessa: hæc etiam Indiæ victrix, per vestigia Liberi patris atque Herculis vagata: hæc eadem est Macedonia, cuius vno die Paulus Aemilius Imperator noster lxxij. vrbes direptas vendidit. Tantam differentiam sortis præstitere duo homines.

Thracia.

CAP. XI.

Thracia sequitur, inter validissimas Europæ gētes, in strategias L. diuisa. Populorum eius, quos nominare non pigeat, amnem Strymonem accolunt dextero latere Denseleræ, & Mædi, Bisaltas usque supra dictos: læuo, Digeri, Bessorumq; multa nomina, ad Nestum amnem Pangæi montis ima am-

Ima ambientem, inter Eletos, Diobefos, Carbilefos, inde Bryfas, Sapæos. Odomantes Odryfarum
gens infundit Hebrū accolentibus Carbiletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypsaltis, Benis, Cor-
pillis, Botiæis, Edonis. Eodem sunt in tractu Selletæ, Priantæ, Doloncæ, Thyni, Celetæ, maiores Hæ-
mo, minores Rhodopæ subditi. Inter quos Hebrus amnis. Oppidum sub Rhodope Poneropolis an-
teà mox à conditore Philippopolis, nunc à situ Trimontium dicta. Hæmi excelsitas sex mil. pass. sub-
itur. Aversa eius & in Istrum deuexa Mœsi, Getæ, Aoti, Gaudæ, Clariæq;, & sub iis Arræi Sarmatæ,
quos Areatas vocat, Scythæq;, & circa Ponti litora Moriseni, Sithoniiq;, Orphei vatis genitores ob-
tinent. Ita finit Ister à Septentrione. Ab Ortu Pontus ac Propontis. A Meridie Aegæum mare cuius
in ora à Strymone, Apollonia, Oesima, Neapolis, Pastos. Intus Philippi colonia: absunt à Dyrra-
chio cccxxv. mil. pass. Scotusa, Topiris, Nesti amnis ostiū. Mons Pangæus, Heraclea, Olynthos, Ab-
dera libera ciuitas, stagnum Bistonū & gens. Oppidum fuit Tinda, Diomedis equorū stabulis dirū.
Nunc sunt Diceæ, Ismaron, locus Parthenion, Phalesina, Maronea, prius Ortagurea dicta. Mons,
Serrium & Zone, tum locus Doriscus decem mil. hominū capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exer-
citus. Os Hebri. Portus Stentoris, Oppidum Aenos liberum cum Polydori tumultu, Ciconū quon-
dam regio. A Dorisco incuruatur ora ad Macron tichos centum viginti duorum mil. pass. Circa quē
locum fluuius Melas, à quo sinus appellatur. Oppida, Cypsela, Bisanthæ, Macron tichos dictū, qua à
Propontide ad Melanem sinum inter duo maria porrectis muris procurentem excludit Cherro-
nesum. Nanq; Thracia altero latere à Pontico litore incipiens, vbi Ister amnis immergitur, vel pul-
cherrimas in ea parte vrbes habet Istropolin Milefiorum, Tomos Calatinque, quæ anteà Aceruetis
vocabatur. Heracleam habuit, & Bizonem terræ hiatu raptam: nunc habet Dionysopolin, Crunos
anteà dictam. Alluit Zyrras amnis. Totum eum tractū Scythæ Aroteres cognominati tenuere. Eorū
oppida Aphrodisias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania, vbi Pygmæorū
gens fuisse proditur, quos Catizos Barbari vocant, creduntq; à gruibus fugatos. In ora à Dionyso-
poli est Odeffus Milefiorum. Flumen, Pamisus. Oppidum, Tetranaulochus. Mons Hæmus vasto iu-
go procumbens in Pontum, oppidū habuit in vertice Aristæum. Nunc in ora Mesembria, Anchi-
alum, vbi Messa fuerat. Astice regio. Fuit oppidum Anthium, nunc est Apollonia. Flumina Panissa,
Rira, Tearus, Orosines. Oppida, Thynnias, † Almedeffos, Deuelion cum stagno, quod nunc Deul-
tum vocatur, veteranorum: Phinopolis, iuxta quam Bosporus. Ab Istri ostio ad os Ponti pass.
ccccclv. mil. alij fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad murum suprā dictū centum quinquā-
ginta ab eo Cherronesus cxxvj. mil. Sed à Bosporo sinus Casthenes, Portus senum, & alter qui mu-
lierum cognominatur. Promontorium, Chryoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ cōditio-
nis, anteà Lygos dictum. Abeft à Dyrrhachio septingentis vndecim millibus passuum. Tantum pa-
tet longitudo terrarum inter Adriaticum mare & Propontidem. Amnes. Bathynias, Pydaras, siue
Atyras. Oppida, Selymbria, Perinthus latitudine ducentorum passuum continenti adnexa. Intus
Byzia, arx regum Thraciæ, à Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus. Regio Cænica, colonia, Fla-
uiopolis, vbi anteà Zela oppidum vocabatur. Et à Byzia quinquaginta mill. passuum Apro colo-
nia, quæ à Philippis abest centum octoginta octo mill. pass. Et in ora amnis Erginus, oppidū fuit Go-
nos: deseritur & Lyfimachia iam in Cherroneso. Alius nanq; ibi Isthmos angustia simili est, eodem
nomine & pari latitudine. Illustrant duæ vrbes vtrinque litora, quæ haud dissimili modo tenere,
Pactye à Propontide, Cardia à Melane sinu: hæc ex facie loci nomine accepto: vtræque comprehen-
sæ postea Lyfimachia quinque mill. pass. à Longis muris, Cherrhonesos à Propontide habuit Tyri-
stasin, Crithoten, Cissam flumini Aegos appositam: nunc habet à colonia Apro xxxij. mill. pass. Re-
siston, ex aduerso coloniae Parianæ. Et Hellespontus, septem (vt diximus) stadiis Europam ab Asia
diuidens, quatuor illic inter se contrarias vrbes habet, in Europa Callipolin & Seston, in Asia Lam-
psacum & Abydon. Dein promontoriū Cherronesi Mastusia aduersum Sigeo, cuius in fronte obli-
qua Cynossema: ita appellatur Hecubæ tumulus, statio Achæorum. Turris & delubrum Protefilai.
Et in extrema Cherronesi fronte, quæ vocatur Acolum: oppidum Elæus. Dein petenti Melanen si-
num portus Cælos, & Panhormus, & suprā dicta Cardia. Tertius Europæ sinus ad hunc modum
clauditur. Montes extra prædictos Thraciæ Edonus, Gigemoros, Meritus, Melamphyllon. Flumi-
na in Hebrum cadentia Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Hellesponti longitudo suprā dicta.
Quidam septingentorum viginti mill. faciunt. Latitudo trecentorum octoginta trium mill. est. Ae-
geo mari nomen dedit scopulus † inter Tenedum & Chium veriùs, quàm insula, Aex nomine, à
specie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repente in medio mari exiliens. Cernunt eum à dextra parte
Andrum nauigantes ab Achaia, dirum ac pestiferum. Aegei pars Myrtoos datur: appellatur ab insu-
la parua, quæ cernitur Macedoniam à Gerefto petentibus haud procul Eubœæ Carysto. Romani o-
mnia hæc maria duobus nominibus appellant: Macedonicum, quodcunque Macedoniam aut
Thraciam attingit: Græciense, qua Græciam alluit. Nam Græci & Ionium diuidunt in Sicu-
lum, ac Creticum, ab insulis. Item Icarium, quod est inter Samum, & Myconum. Cætera nomi-
na sinus dedere, quos diximus. Et maria quidem gentesque in tertio Europæ sinu ad hunc modum
se habent.

† *Cassiope
Iouis.*† *Aegialia*† *Hesperis
filia.*† *Strabo ma-
ximam Eu-
bœa latitudi-
nem facit cl.
stadiorū: Pom-
ponius autem
minimam,
duorum milli-
um. Quo sit ut
vetust. cod. le-
ctionem ma-
lim, quæ sic
habet: Nus-
quam latitu-
dinem ultra
xx. M. pas-
sendit nusquam
intra 11. M.
contrahit.*

Insulæ autem ex aduerso Thesprotiæ Corcyra, à Buthroto duodecim mill. pass. eadem ab A-
 crocerauniis quinquaginta mill. cum vrbe eiusdem nominis Corcyra liberæ ciuitatis, & op-
 pido Cassiope temploque † Cassij Iouis, pass. nonaginta septem mil. in longitudinem patens: Ho-
 mero dicta Scheria & Phæacia, Callimacho etiam Drepane. Circa eam aliquot, sed ad Italiam ver-
 gens Thoronos, ad Leucadiam Paxæ duæ, quinque M. discretæ à Corcyra. Nec procul ab ijs ante
 Corcyram Ericusa, Marate, Elaphusa, Malthace, Trachie, Pytionia, Ptychia, Tarachie. Et à Phalacro
 Corcyræ promontorio scopulus, in quem mutatam Vlixis nauem à simili specie fabula est. Ante
 Leucadiam Sybota. Inter Leucadiam autem & Achaiam permultæ: quarum Teleboides, eadem 10
 quæ Taphiæ, ab incolis ante Leucadiam appellantur, Taphias, Oxia, Prinoessa: & ante Aetoliam E-
 chinades, Aegialia, Cotonis, Thyatira, Geoar, Dionysia, Cynus, Chalcis, Pinara, Mytus. Ante eas
 in alto Cephalenia, Zacynthus, vtræque liberæ, Ithaca, Dulichiū, Same, Crocylea, Paxos. Cepha-
 lenia quondam Melæna dicta, vndecim mil. pass. abest, circuitu patet. xliiij. Same diruta à Romanis:
 adhuc tamen oppida tria habet, Inter hanc & Achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præci-
 pua Zacynthus, aliquando appellata Hyrie. Cephaleniæ à meridiana parte xxij. M. abest. Mons Ela-
 tus ibi nobilis. Ipsa circuitu colligit xxxvj. M. Abea Ithaca xij. M. distat, in qua mons Neritus. Tota
 verò circuitu patet xxv. M. pass. Abea Araxum Peloponnesi promontorium xij. M. pass. Ante hanc
 in alto Asteris, Prote: ante Zacynthum xxxv. M. pass. in Eurum ventum Strophades duæ, ab alijs
 Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ, & totidem ante Messenen Oe- 20
 nussæ. In Asinæo sinu tres Thyrides: in Laconico Teganusa, Cothon, Cythera cum oppido, antea
 Porphyris appellata. Hæc sita est à Maleæ promontorio v. M. pass. ancipiti propter angustias ibi na-
 uium ambitu. In Argolico Pityusa, Irine, Ephyre: contra Hermionium agrum Tipareus, Epi-
 ropia, Colonis, Aristera: contra Trœzenium Calauria, quingentos passus distans: Plateis, Bel-
 bina, Lafia, Baucidias. Contra Epidaurum Cecryphalos, Pityonesos vj. M. passuum à continen-
 te. Ab hac Aegina liberæ conditionis xvij. M. passu. cuius xx. M. passuum præternavigatio est. Ea-
 dem autem à Piræeo Atheniensium portu xij. M. pass. abest, antea Oenone vocitata. Spiræo promon-
 torio obiacent Eleusa, Dendros, Craugia duæ, Cæcia duæ, Selachusa, Cenchreis Aspis. Sunt & in
 Megarico sinu Methurides quatuor. † Aeglia autem xv. M. pass. à Cythera: eademque à Creta Pha- 30
 lasarna oppido xxv. M. pass. Ipsa Creta altero latere ad Austrum, altero ad Septentrionem versa in-
 ter Ortum Occasumque porrigitur, centum vrbium clara fama. Dosiades eam à Creta nympa
 † Hesperidis filia, Anaximander à rege Curetum: Philistides, Mallotes Crates primū Acriam
 dictam, deinde postea Curetin: & Macaron nonnulli à temperie cæli appellatam existimauere.
 Latitudine nusquam quinquaginta M. passuum excedens, & circa medium sui partem maximè
 patens, longitudine implet cclxx. M. passuum circuitu ccccc. lxxxix. flectensque se in Creticum pe-
 lagus ab ea dictum, quæ longissima est ad Orientem Sammonium promontorium aduersum Rho-
 do, ad Occidentem Criu metopon Cyrenas versus expellit. Oppida eius insignia, Phalasarne, E-
 læa, Cyfamum, Pergamum, Cydon, Minoum, Apton, Pantomatrium, Amphimalla, Rhythym-
 na, Panhormum, Cyteum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebena, 40
 Hierapolis: & in mediterraneo, Gortyna, Phæstum, Gnosus, Polyrrenium, Myrina, Lycastus,
 Rhamnus, Lyctus, Diu, Asum, Pyloros, Rhytion, Clatos, Pharæ, Holopyxos, Lasos, Eleutherna,
 Therapne, Marathusa, Cytinus: & aliorum circiter lx. oppidorum memoria extat. Montes Cadi-
 scus, Idæus, Dictæus, Corycus. Ipsa abest promontorio suo, quod vocatur Criu metopon, ut
 prodit Agrippa, à Cyrenarum promontorio Phycunte ccxxv. M. passuum. Item Cadisco à Ma-
 lea Peloponnesi lxxx. A Carpatho insula promontorio Sammonio lx. M. in Fauonium ventum.
 Hæc inteream & Rhodum interiaceret. Reliquæ circa eam ante Peloponnesum duæ Coricæ, toti-
 dem Myle: & latere Septentrionali, dextera Cretam habenti, contra Cydoniam Leuce, & duæ Bu-
 doræ. Contra Matium Cia. Contra Itanum promontorium Onisa. Leuce: contra Hierapytnam,
 Chrysa, Gaudos. Eodem tractu Ophiussa, Butoa, Rhamnus: circunuectisque Criu metopon, tres
 Musagores appellatæ. Ante Sammonium promontorium, Phocæ, Platiæ, Sirnides, Naulochos, 50
 Armedon, Zephyre. At in Hellade, etiamnum in Aegeo, Lichades, Scarphia, Carefa, Phocaria,
 compluresque aliæ ex aduerso Atticæ sine oppidis, & ideo ignobiles. Sed contra Eleusina clara
 Salamis, ante eam Psytalia: à Sunio verò Helene quinque M. pass. distans. Dein Ceos ab ea toti-
 dem, quam nostri quidam dixerunt Ceam, Græci & Hydrussa. Auulsa Eubœæ, quingentis longa
 stadijs fuit quondam: mox quatuor ferè partibus, quæ ad Bœotiam vergebant, eodem mari de-
 uoratis, oppida habet reliqua, Iulida, Carthæam: intercidere Coreffus, Pœcessa. Ex hac profectam
 delicatorem fœminis vestem, author est Varro. Eubœa & ipsa auulsa Bœotiæ, tam modico in-
 terfluente Euripo, ut ponte iungatur, ad meridiem promontorijs duobus, Gereffo ad Atticam
 vergente, & ad Hellepontum Caphareo insignis, à Septentrione Ceneo, nusquam latitudinem vl-
 tra xl. M. passuum extendit, nusquam intra xx. M. contrahit: sed in longitudinem vniuersæ Bœotiæ,
 ab

ab Attica Theſſaliam vſque prætenta in cl. mil. paſſ. circuitu verò trecenta ſexagintaquinque: abeſt ab Hellesponto parte Capharei cccxv. mil. paſſuum, vrbibus clara quondam, Pyrrha, Porthmo, Meſo, Cerintho, Oreo, Dio, Aedepſo, Ocha, Oechalia, nunc Calcide, cuius ex aduerſo in continenti Aulis eſt: Gereſto, Eretria, Caryſto, Oritano, Artemiſio, fonte Arethuſa, flumine Lelanto, aquisque calidis, quæ Hellopiæ vocantur, nobilis: notior tamen marmore Caryſtio: antea vocitata eſt Chalcodontis, aut Macris, vt Dionyſius & Ephorus tradunt: vt Ariſtides, Macra: vt Callidemus, Chalcis, ære ibi primum reperto: vt Menæchmus, Abantias: vt poetæ vulgo, Aſopis. Extra eam in Myrtoo multæ, ſed maximè illuſtres Glaucônneſos, & Aegilia. Et à promontorio Gereſto, circa Delum in orbem ſitæ (vnde & nomen traxere) Cyclades. Prima earum Andrus cum oppido, abeſt à Gereſto x. mil. paſſuum, à Ceo xxxix. mil. Ipſam Myrſilus Cauron, deinde Antandron cognominatam tradit, Callimachus Laſiam, alij Nonagriam, Hydruſſam, Epagrin. Patet circuitu xciii. mill. paſſuum. Ab eadem Andro paſſus mille, & à Delo quindecim mil. Tenos cum oppido xv. mil. paſſuum porrecta, quam propter aquarum abundantiam Ariſtoteles Hydruſſam appellatam ait, aliqui Ophiuſſam. Cæteræ Myconos cum monte Dimafſto, à Delo quindecim mill. paſſuum Scyros, Siphnus, antè Meropia, & Acis appellata, circuitu vigintiocto mill. paſſuum. Seriphus duodecim Præpeſinthus, Cythnos. Ipſaque longè clariffima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata, Delos: quæ diu fluctuata (vt proditur) ſola motum terræ non ſenſit ad M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concuſſam. Hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit, quoniam repentè apparuerit enata. Aegloſthenes Cynthiam, alij Ortygiam, 20 Aſteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynethum, Pyrpilen, igne ibi primum reperto. Cingitur quinque mill. paſſuum, aſurgit Cyntho monte. Proxima ei Rhene, quàm Anticlides Celaduſſam vocat, item Artemiten Helladius. Syros, quam circuitu patere viginti mill. paſſuum prodidere veteres, Mutianus centum ſexaginta Oliaros, Paros cum oppido ab Delo xxxvii. mill. marmore nobilis, quam primo Paſtiam, poſtea Minoida vocarunt. Ab ea ſeptem mill. quingentis Naxos, à Delo xvii. cum oppido, quam Strongylen, dein Dian, mox Dionyſiada à vinearum fertilitate, alij Siciliam minorem, aut Callipolin appellarunt. Patet circuitu ſeptuagintaquinque. mil. paſſuum, dimidioque maior eſt, quàm Paros. Et hæcenus quidem Cycladas ſeruant: cætera quæ ſequuntur, Sporadas. Sunt autem Helene, Phocuſſa, Phæcaſia, Schinuſſa, Phalegandros, & à Naxo decem & ſeptem mill. paſſuum. Icaros, quæ nomen mari, dedit, tantundem ipſa in longitudinem patens, 30 cum oppidis duobus, tercio amiſſo: antè vocata Doliche, & Macris, & Ichthyoeſſa. Sita eſt ab exortu ſolſtitiali à Delo quinquaginta mil. paſſ. Eadem à Samo trigintaquinque mil. Inter Eubœam & Andrum decem mil. paſſ. fretum. Ab ea Gereſtum centumduodecim mill. quingenti paſſus. Nec deinde ſeruari poteſt ordo. Aceruatim ergo ponentur reliquæ. Ios à Naxo vigintiquatuor mil. paſſ. Homeri ſepulchro veneranda, longitudinis vigintiquinque M. antea Phœnice appellata. Odia, Lerandros, Gyaros, cum oppido, circuitu duodecim mil. paſſuum. Abeſt ab Andro ſexagintaduobus mill. paſſ. Ab ea Syrnos octoginta mil. paſſuum. Cynethuſſa, Telos vnguento nobilis, à Callimacho Agathuſſa appellata. Donyſa, Patmos circuitu triginta mil. paſſuum. Coraſiæ, Lebinthus, Leros, Cynara, † Sycinus, quæ antea Oenoe, Heratia quæ Onus, Caſus quæ Aſtrabe, Cimolus quæ Echinuſſa. Melos cum oppido, quam Ariſtides Byblida appellat, Ariſtoteles Zephyriā, Callimachus 40 Mimallida, Heraclides Siphnum, & Acyton. Hæc inſularum rotundiſſima eſt. Poſt Machia, Hypere quondam Patage, vt alij Platage, nunc Amorgos, Polyægos, Phyle, Thera, cum primū emerſit, Calliſte dicta: Ex ea auulſa poſtea Theraſia, atque inter duas enata mox Automate, eadem Hiera: & in noſtro æuo Thia iuxta eandem Hieram nata. Diſtat Ios à Thera vigintiquinque mill. paſſ. Sequuntur Lea, Aſcania, Anaphe, Hippuris, Hippuriſſuſa. Aſtypalæa libera ciuitatis, circuitu lxxxvii. mill. paſſuum. abeſt à Caduſco Cretæ cxxv. mill. Ab ea Platea ſexaginta mil. Vnde Camina triginta octo mill. Azibintha. Lanife, Tragia, Pharmacuſa, Techedia, Chalcia, Calydna, in qua oppida Coos & Olymna. A qua Carpathum, quæ nomen Carpathio mari dedit, xxv. M. paſſuum. Inde Rhodū Africo vento quinquaginta M. paſſ. à Carpatho ad Caſon vij. M. à Caſo Samonium Cretæ promontorium xxx. M. In Euripo autem Euboico, primo ferè introitu, Petaliæ quatuor inſulæ, & in exitu A- 50 talante Cyclades, & Sporades, ab Oriente litoribus Icaris Aſiæ, ab Occidente Myrtois Atticæ, à Septentrione Aegeo mari, à Meridie Cretico & Carpathio incluſæ, per cc. M. in longitudinem iacent. Pagaficus ſinus ante ſe habet Eutychiam, Cicynethum, & Scyrum ſuprà dictam, ſed Cycladum & Sporadum extimam, Gerontiam, Scadiram, Thermeuſim, Irrheſiam, Solimniam, Eudemiam, Neam quæ Mineræ ſacra eſt. Athos ante ſe quatuor, Peparethum cum oppido, quondam Euonum dictam nouem M. paſſuum. Scyathum quindecim M. Imbrum cum oppido lxxxvii. M. paſſuum. Eadem abeſt à Maſtuſia Cherroneſi lxxv. M. paſſuum. Ipſa circuitu lxxij. M. paſſuum. Perfunditur amne Iliffō. Ab ea Lemnos viginti duo M. quæ ab Atho lxxxvij. M. paſſuum. Circuitu patet vigintiduo M. ccccc. paſſ. Oppida habet Hephæſtiam & Myrinam, in cuius forum ſolſtitio Athos ei aculatur vmbra. Ab ea Thaffos libera quinque M. paſſ. olim Aeria vel Aethria dicta. Inde Abdera cōtinentis viginti M. paſſ. Athos lxxij. M. tantundem inſula Samothrace, quæ libera ante

† Sicenuſtra
boni. Ptole-
mao Sycinus.

te Hebrum, ab Imbro trigintaduo M. à Lemno vigintiduo M. ccccc. à Thraciæ ora triginta octo M. circuitu trigintaduo M. attollitur monte Saoce decem M. passuum portuosissima omnium. Callimachus eam antiquo nomine Dardaniam nominat. Inter Cherronesum & Samothracen vtrinque ferè quindecim M. Halonesos, vltra Gethrone, Lamponia, Alopeconnesus, haud procul à Cælo Cherronesi portu, & quædam ignobiles. Desertis quoque reddantur in hoc sinu, quarum modò inueniri potuerunt, nomina, Desticos, Larnos, Cyssiros, Carbrusa, Calathusa, Scylla, Draconon, Arconesus, Diethusa, Scapos, Capheris, Mesate, Acantion, Phaterunefos, Pateria, Calete, Neriphus, Polendos. Quartus è magnis Europæ sinus ab Helleponto incipiens, Mæotis ostio finitur. Sed totius Ponti forma breuiter amplectenda est, vt facilius partes noscantur. Vastum mare præiacens Asiæ, & ab Europa porrecto Cherronesi litore expulsum, angusto meatu irrumpit in terras, septem stadiorum, vt dictum est, interuallo Europam auferens Asiæ. Primas angustias Hellepontum vocant. Hæc Xerxes Persarum rex, constrato in nauibus ponte, duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus xxxvj. M. passuum spatium ad Priapum urbem Asiæ, quæ magnus Alexander transcendit. Inde expatiatur æquor, rursusque in arctum coit laxitas: Propontis appellatur angustia, Thracius Bosporus, latitudine ccccc. passuum, quæ Darius pater Xerxis copias ponte transiit. Tota ab Helleponto longitudine cccxxxix. M. p. Dein vastum mare, Pontus Euxinus, qui quondam Axenus, longè refugientes occupat terras, magnoque litorum flexu retro curuatus in cornua, ab his vtrinque porrigitur, vt sit planè arcus Scythici forma. Medio flexu iungitur ostio Mæotici lacus. Cimmerius Bosporus id os vocatur, MMD. passuum latitudine. At inter duos Bosporos Thracium & Cimmerium directo cursu, vt author est Polybius ccccc. M. passuum inter sunt. Circuitu verò totius Ponti vicies semel centena quinquaginta M. vt author est Varro, & ferè veteres. Nepos Cornelius trecenta millia, quinquaginta adiecit. Artemidorus vicies nouies centena xix. M. facit: Agrippa xxxij. sexaginta M. Mutianus xxxvij. sexaginta quinque M. Simili modo Europæ latere mensuram alij quatuordecies centena lxxvij. M. ccccc. determinauere: alij vndecies centena septuagintaduo M. M. Varro ad hunc modum metitur. Ab ostio Ponti Apolloniam clxxxvij. M. d. p. Calatin tantundem. Ad ostium Istrici cxxv. Ad Borysthenem ccl. Cherronesum Heracleatarum oppidum ccclxxv. M. p. Ad Panticapæum, quod aliqui Bosporum vocant, extremum in Europæ ora, cc. xxij. M. ccccc. quæ summa efficit xxxij. xxxvj. M. ccccc. Agrippa à Byzantio ad flumen Istrum. ccccc. lx. In Panticapæum dcxxx. Inde lacus ipse Mæotis, Tanain amnem ex Rhiphæis montibus defluentem accipiens, nouissimum inter Europam Asiæque finem xxxij. vj. M. circuitu patere traditur. Ab alijs xj. xxv. M. Ab ostio eius ad Tanais ostium directo cursu ccclxxxv. M. passuum esse constat. Accolæ sinus eius in mentione Thraciæ dicti sunt Istropolim vsque. Inde ostia Istrici. Ortus hic in Germaniæ iugis montis Abnobæ, ex aduerso Raurici Galliæ oppidi, multis vltra Alpes millibus, ac per innumeras lapsus gentes Danubij nomine, immenso aquarum auctu, & vnde primum Illyricum alluit, Ister appellatus, sexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorum nauigabili, in Pontum vastis sex fluminibus euoluitur. Primum ostium Peuces: mox ipsa Peuce insula: à qua proximus alueus appellatus, xix. M. passuum magna palude sorbetur. Ex eodem alueo, & super Istropolim lacus gignitur, lxij. M. passuum ambitu: Halmyrin vocant. Secundum ostium Naracustoma appellatur. Tertium Calostoma, iuxta insulam Sarmaticam. Quartum Pseudostoma, & insula Conopon diabasis: postea Boreostoma, & Spireostoma. Singula autem ora tanta sunt, vt prodatur in quadraginta millia passuum longitudinis vinci mare, dulcemque intelligi haustum. Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes, variæ tamen litori appositæ tenuere, aliæ Getæ, Daci Romanis dicti, aliæ Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumque Hamaxobij aut Aorsi, aliæ Scythæ degeneres & à seruis orti, aut Troglodytæ, mox Alani & Rhoxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium saltum, vsque ad Pannonicam hyberna Carnunti, Germanorumque ibi confinium, campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes verò & saltus pulsi ab his Daci, ad Pathissum amnem à Moro, siue is Duria est, à Sueuis regnoque Vanniano dirimens eos: auersa Basternæ tenent, alique inde Germani. Agrippa totum eum tractum ab Istro ad Oceanum bis ad decies centum millia passuum in longitudinem, quantum minus quadringentis in latitudinem, ad flumen Vistulam à desertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharum nomen vsque quaque transit in Sarmatas atque Germanos. Nec alijs prisca illa durauit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti propè cæteris mortalibus degunt. Verum ab Istro oppida, Cremniscos, Aepolium, montes Macrocremni, clarus amnis Tyra, oppido nomen imponens, vbi antea Ophiusa dicebatur. In eodem insulam spatiosam incolunt Tyragetæ. Abest à Pseudostomo Istrici ostium centum triginta millibus passuum. Mox Axiacæ cognomines flumini, vltra quos Crobyzi: flumen Rhode, sinus Sagaricus, portus Ordesus. Et à Tyra centum viginti millibus passuum flumen Borysthenes, lacusque & gens eodem nomine, & oppidum à mari recedens quindecim millibus passuum, Olbiopolis & Miletopolis, antiquis nominibus. Rursusque in litore portus Achæorū. Insula Achillis, tumulo eius viri clara. Et ab ea centum triginta quinque millia passuum peninsula, ad formam gladii in transversum porrecta, exercitatione eiusdem cognominata Dromos Achilleos, cuius longitudinem octoginta mill. passuum tradidit Agrippa. Totum eum tractum Tauri Scythæ

† constrato nauibus ponto.

† Sunt qui legendum contendunt, extremum in Euripiora. Euripi nomine Bosporum Cimmerium intelligentes, cuius in extremo situm est Panticapæum.

Scythæ & Sarmatæ tenent. Inde syluestris regio Hylæum mare, quò alluitur, cognominavit: Ence-
cadlog vocantur incolæ. Vltrà Panticapes amnis, qui Nomadas & Georgos difterminat: mox Ace-
sinus. Quidam Panticapen confluere infra Olbiam cum Borysthene tradunt, diligentiores Hypa-
nin: tanto errore eorum, qui illum in Asiæ parte prodidere. Mare subit vasto recessu, donec quinque
millium pass. interuallo absit à Mœotide, vasta ambiens spatia, multasque gentes. Sinus Carcinites
appellatur, flumen Pacyris. Oppida Naubarum, Carcine. A tergo lacus Buges, fossa emissus in ma-
re. Ipse Buges à Coreto, Mæotis lacus sinu, petroso discluditur dorso. Recipit amnes Bugem, Ger-
rhum, Hypanin, ex diuerso venientes tractu. Nam Gerrhus Basilidas, & Nomadas separat. Hypanis
per Nomadas & Hylæos fluit, manu facto alueo in Bugen, naturali in Coretum. Regio Scythiæ
Sendica nominatur. Sed à Carcinite Taurica incipit, quondam mari circumfusa & ipsa, quaquà
nunciacent campi. Deinde vastis attolitur iugis. Triginta sunt eorum populi. Ex iis mediterranei
xxiiij. Sex oppida, Orgocyni, †Caraseni, Assyran, Tractari, Arcilachitæ, Caliori. Iugum ipsum Scy-
thotauri tenent. Clauduntur ab Occidente Cherrhoneso, ab Ortu Scythiis Satarchis. In ora à
Carcinite oppida, Taphræ, in ipsis angustis peninsulæ: mox Heraclea Cherronesos, libertate à
Romanis donatum. Megarice vocabatur antea, præcipui nitoris in toto eo tractu, custoditis Græ-
ciæ moribus, quinque millia passuum ambitiente muro. Inde Parthenium promontorium Tauro-
rum, ciuitas Placia. Symbolon portus. Promontorium Criumetopon, aduersum Charambi Asiæ
promontorio, per medium Euxinum procurrens clxx. M. p. interuallo: quæ maximè ratio Scythici
arcus formam efficit. Ab eo Taurorum portus multi, & lacus, oppidum Theodosia à Criumetopō
cxxij. M. pass. A Cherrhoneso clxv. M. pass. Vltrà fuere oppida, Cyte, Zephyrium, Arce, Nymphæū,
Dia. Restat longè validissimum in ipso Bospori introitu, Panticapæum Milesiorum, à Theodosia
M. xxxv. pass. A Cimero verò oppido transfretum sito MMD. (vt diximus) pass. Hæc ibi latitudo A-
siam ab Europa separat, eaque ipsa pedibus plerunq; peruia, glaciato fretu. Bospori Cimmerij la-
titudo xij. M. D. pass. Oppida habet Hermisium, Myrmecium: & intus insulam Alopecen. Per Mæ-
otin autem ab extremo Isthmo, qui locus Taphræ vocatur, ad os Bospori cclx. M. pass. longitudo
colligitur. A Taphris per continentem introrsus tenent. Auchetæ, apud quos Hypanis oritur, Neu-
ri apud quos Borysthene, Geloni, Thussagetæ, Budini Basilidæ, & cæruleo capillo Agathyrsi. Super
eos Nomades: dein Anthropophagi. A Buge super Mæotin Sauromatæ, & Essedones. At per oram
ad Tanaim vsque Mæotæ, à quibus lacus nomen accepit: vltimique à tergo eorum Arimaspi.
Mox Riphæi montes, & assiduo niuis casu pinnarum similitudine, Pterophoros appellata regio:
pars mundi damnata à natura rerum, & densa merfa caligine: neq; in alio quàm rigoris opere, geli-
disque Aquilonis conceptaculis. † Ponē eos montes, vltraque Aquilonem, gens felix (si credimus)
Hyperboreos appellauere, annoso degit æuo, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardi-
nes mundi, extremiq; siderum ambitus, semestri luce & vna die Solis auersi: non, vt imperiti dixerē,
ab æquinoctio verno in autumnum. Semel in anno solstitio oriuntur iis Soles, brumaque semel oc-
cidunt. Regio aprica, felici temperie, omnia afflatu noxio carens. Domus iis nemora lucique, & de-
orum cultus viritim gregatimque, discordia ignota & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate vi-
tæ, epulatis delibutisque senibus luxu, ex quadam rupe in mare salientibus. Hoc genus sepulturæ be-
atissimum. Quidam eos in prima parte Asiæ litorum posuere non in Europa, † qui sunt ibi similitu-
dine & situs, Atacorum nomine. Alij medios fecere eos inter vtrunq; Solem, Antipodum occasum
exorientemq; nostrum: quod fieri nullo modo potest, tam vasto mari interueniente. Qui non alibi,
quàm in semestri luce constituere eos, ferere matutinis, meridie metere, occidente Sole foetus arbo-
rum decerpere, noctibus in specus condi tradiderunt. Nec licet dubitare de gente ea, cum tot autho-
res prodant frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipuè colunt. Virgines fe-
rebant eas hospitibus gentium per annos aliquot venerabiles: donec violata fide, in proximis accola-
rum sinibus deponere sacra ea instituere, hiq; ad conterminos deferre, atque ita Delon vsq;. Mox &
hoc ipsum exoleuit. Sarmatiæ, Scythiæ, Tauricæ, omnisque à Borysthene amne tractus longitudo
dcccclxxx. M. Latitudo dccxvij. M. à M. Agrippa tradita est. Ego incertam in hac terrarum parte mē-
suram arbitror. Verùm instituto ordine, reliqua huius sinus dicantur: & maria quidem eius nun-
cupauimus.

Insula Ponti.

CAP. XIII.

Hellespontus insulas nō habet in Europa dicendas. In Ponto duæ, M. D. p. ab Europa, xiiij. M. ab
Hostio, Cyaneæ, ab alijs Symplegades appellatæ, traditæq; fabulis inter se concurrisse: quoniam
paruo discretæ interuallo, ex aduerso intrantibus geminæ cernebantur, paulumq; deflexa acie, coe-
untium speciem præbebant. Citra Istrum Apolloniatarum vna lxxx. M. à Bosporo Thracio, ex qua
M. Lucullus Capitolinum Apollinem aduexit. Inter ostia Istri quæ essent, diximus. Ante Borysthe-
nem Achillea est suprà dicta, eadem Leuce & Macaron appellata. Hanc temporum horum demon-
stratio à Borysthene cxl. M. ponit, à Tyra cxx. M. à Peuce insula quinquaginta. M. Cingitur circiter
decem M. pass. Reliquæ in Carcinite sinu Cephalonnesos, † Rhosphodusa, Macra. Non est omitten-
da multorum opinio, priusquam digrediamur à Ponto, qui maria omnia interiora illo capite nasci,

† Rectius, Cha-
raceni, à Cha-
race oppido
quod inter
peninsula hu-
ius vrbes com-
memorat &
Ptolemaus.

† Consue de
hoc loco Bu-
daum lib. x.
de Asse. &
Cal. Rhodi-
ginum Antiq.
lect. libr. 16.
cap. 22.

† quia sunt ibi
simili consue-
tudinē & si-
tu. Atacori
nomine.

† Rhodus
Stephano.

F 2 non

non Gaditano freto, existimauere, haud improbabili argumento: quoniam æstus semper à Pontò profluens, nunquam reciprocetur. Exeundum deinde est, vt extra Europæ dicantur, transgressisq; Rhiphæos montes, litus Oceani Septentrionalis in læua, donec perueniatur Gades, legendum. In-
† *Infrà li. 37. ca. 2. eandem hanc insulam ex eiusdem Timæi sententia Baltiæ nomen. Quod sit vt aut hic locus ex illo, aut ille ex hoc videatur restituendus.*
sulæ complures sine nominibus eo situ traduntur. Ex quibus ante Scythiam, quæ appellatur † Baltiæ nomanna, abesse à Scythia dici cursu, in quam veris temperie fluctibus electrum eiiciatur, Timæus prodidit. Reliqua litora incerta signata fama. Septentrionalis Oceanus, Amalchium eum Hecateus appellat, à Paropamiso amne, quæ Scythiam alluit, quod nomen eius gentis lingua significat congelatum. Philemon Morimarusam à Cimbris vocari, hoc est, mortuum mare, vsq; ad promontorium Rubeas; vltra deinde Cronium. Xenophon Lampfacenus, à litore Scytharum tridui navigatione, insulam esse immensæ magnitudinis, Baltiam tradit. Eandem Pythias Basiliam nominat. Feruntur & Oonæ, in quibus ouis auium & auenis incolæ viuant. Aliæ, in quibus equinis pedibus homines nascantur, Hippopodes appellati: Fanestorum aliæ, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingæuonum, quæ est prima inde Germaniæ. Seu mons ibi immensus, nec Rhiphæis iugis minor, immanem ad Cimbrorū vsque promontorium efficit sinum, qui Codanus vocatur, refertus insulis: quarum clarissima Scandinauia est, incomptæ magnitudinis, portionem tantum eius, quod sit notum, Hilleuionum gente. Incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad Vistulam vsque fluuium, à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hiris tradunt. Sinum Clypeum vocari, & in ostio eius insulam Latrin. Mox alterum sinum Lagnum, conterminum Cimbris. Promontorium Cimbrorum excurrens in maria longè peninsulā efficit, quæ Cartris appellatur. xxij. inde insulæ Roman, armis cognitæ. Earum nobilissimæ, Burchana, Fabaria à nostris dicta, à frugis similitudine sponte prouenientis. Item Glessaria, à succino militiæ appellata, à Barbaris Austriana, præterque Actania. Toto autem hoc mari ad Scaldin vsque fluuium, Germanicæ accolunt gentes haud explicabili mensura, tam immodica prodentiū discordia est. Græci & quidam nostri, ^{xxv.} M. passuum oram Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rhætia & Norico longitudinem dclxxxvj. millia passuum, latitudinem cclxviij. M.

Germania.

CAP. XIII.

Rhætia propè vnus maiore latitudine, sanè circa excessum eius subacta, Nam Germania multis postea annis, nec tota, percognita est. Si coniectare permittitur, haud multum oræ deest Græcorum opinioni, & longitudinis ab Agrippa prodita. Germanorum genera v. Vindili, quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. Alterū genus Ingeuones, quorū pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorū gentes. Proximi autem Rheno Istæuones, quorū pars Cimbri mediterranei: Herminiones, quorum Sueui, Hermunduri, Chatti, Cherusci. Quinta pars Peucini, Basternæ, supra dictis contermini Dacis. Amnes clari in Oceanum defluunt, Guttalus, Vistillus siue Vistula, Albis, Visurgis, Amisus, Rhenus, Mosa. Introrsus verò, nulli inferius nobilitate, Hercyniū iugum prætenditur.

Insula in Gallico Oceano.

CAP. XV.

In Rheno ipso, propè centum M. p. in longitudinem, nobilissima Batavorum insula, & Cannenefatum, & aliæ Frisiorum, Cauchorum, Frisiabonum, Sturiorū, Marsatorum, quæ sternuntur inter Helium ac Fleuum. Ita appellatur ostia, in quæ effusus Rhenus, ab septentrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit: medio inter hæc ore, modicum † nomini suo custodiens alueum.

† nominis sui.

Britannia & Hybernia.

CAP. XVI.

† sita.

† Redundat, minimū: neque est in antiquis codicibus.

Ex aduerso huius † situs Britannia insula, clara Græcis nostrisque monumentis, inter septentrionem & occidentem iacet: Germaniæ, Galliæ. Hispaniæ, multo maximis Europæ partibus magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit, cum Britannia vocarentur omnes, de quibus mox paulò dicemus. Hæc abest à Gessoriaci Morinorum gentis litore, proximo traiectu quinquaginta M. † minimum: circuitu verò patere tricies octies centena viginti quinque M. Pytheas & Iliodorus tradunt, triginta propè iam annis notitiam eius Rom. armis non vltra vicinitatem syluæ Caledoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem dccc. M. p. esse: latitudinem ccc. M. credit. Eandem Hyberniæ latitudinē, sed longitudinē cc. M. p. minorem. Super eā hæc sita abest breuissimo trāitu à Silurū gente xx. M. p. Reliquarū nulla cxxv. M. circuitu amplior proditur. Sunt autē xl. Orcades, modicis inter se discretæ spatiis. Septē Acmodæ, & xxx. Hæbudes, & inter Hyberniā ac Britanniam Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silimnus, Andros. Infra verò Siambis, & Axantos. Et ab aduerso in Germanicū mare sparset Glessariæ, quas Electridas Græci recentiores appellauere, quæ ibi Electrū nasceretur. Vltima omnium, quæ memorantur, Thule: in qua solstitio nullas esse noctes indicauimus. Cancrī signū Sole trāseunte, nullosq; cōrtā per brumā dies. Hæc quidā senis mensibus cōtinuis fieri arbitrantur. Timæus historicus à Britannia introrsus sex dierū navigatione abesse dicit insulā Mithim, in qua candidū plumbum proueniat. Ad eam Britannos vitilibus nauigiis corio circumfusus nauigare. Sunt qui & alias prodant, Scandiā, Dumnā, Bergos: maximāq; omnium Nerigon, ex qua in Thulen nauigetur. A Thule vnus diei navigatione mare concretum, à nonnullis Cronium appellatur.

Gal-

Gallia.

CAP. XVII.

GALLIA omnis Comata vno nomine appellata, in tria populorum genera diuiditur, omnibus maxime distincta. A Scaldi ad Sequanam Belgica. Ab eo ad Garumnam Celtica, eademque Lugdunensis. Inde ad Pyrenæi montis excursus Aquitania, & Aremorica antè dicta. Agrippa vniuersarum Galliarum inter Rhenum & Pyrenæum, atque Oceanum, ac montes Gebennam & Iuram, quibus Narbonensem Galliam excludit, longitudinem ccccxx. M. pass. latitudinem cccxiiij. computauit. A Scaldi incolunt extra Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapij, Morini, Oromanfaci iuncti pago, qui Gessoriacus vocatur: Britanni, Ambiani, Bellouaci, Hassi. Introrsus Castologi, Atrebatenses, Neruij liberi, Voromandui, Sueconi, Sueffiones liberi, Vlbaneſtes liberi, Tungri, Rini, Frisiabones, Betaſi, Leuci liberi, Treueri liberi antea, & Lingones foederati, Remi foederati, Mediomatrici, Sequani, Raurici, Heluetij. Coloniae, Equeſtris & Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniae gentium in eadem prouincia, Nemetes, Tribochi, Vangiones; hinc Vbij, Colonia Agrippinensis, Gugerni, Bataui, & quos in insulis diximus Rheni.

Lugdunensis Gallia.

CAP. XVIII.

LUGDUNENSIS Gallia habet Lexouios, Vellocaſſes, Galletos, Venetos, Abrincatuos, Oſismios, flumen clarum Ligerim. Sed peninsulam spectatiorem excurrentem in Oceanum à fine Oſismiorum circuitu dcxxv. M. pass. ceruice in latitudinem cxxv. M. Ultra eam Nannetes. Intus autem Hedui foederati, Carnuti foederati, Boij, Senones, Auleri, qui cognominantur Eburouices, & qui Cenomani, Meldi liberi, Parrhiſij, Trecaſſes, Andegauj, Vidugaſſes, Vadicaſſes, Venelli, Carioſuelites, Diablini, Rhedones, Turones, Iteſui, Secuſiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.

Aquitania.

CAP. XIX.

AQUITANICAE sunt Ambilatri, Anagnutes, Pictones, Santones liberi, cognomine Vbiſci, Aquitani, unde nomen prouinciæ, Sediboniatenses. Mox in oppidum contributi Conueneſ, Begerri, Tarbeli quatuorſignani, Cocofates ſexſignani, Venami, Onobriſates, Belendi, saltus Pyrenæus. Infraque Moneſi, Oſquidates montani, Sibyllates, Camponi, Bercorcates, Bipedimui, Saſſumini, Vellates, Tornates, Conſoranni, Auſci, Eluſates, Sortiſates, Oſquidates campeſtres, Succaſſes, Latuſates, Baſabocates, Vaſſei, Sennates, Camboleſtri, Ageſinates Pictonibus iuncti. Hinc Bituriges liberi, qui etiam bi appellantur. Dein Lemouices, Aluerni liberi, Gabales. Rurſus Narbonenſi prouinciæ contermini Rutheni, Cadurci, Antobroges, Tarneque amne diſcreti à Toſoſanis Petrogori. Maria circa Oceanum, ad Rhenum Septentrionalis Oceanus, inter Rhenum & Sequanam Britannicus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. Inſulae complures Venetorum, quæ & Venetiæ appellantur, & in Aquitanico ſinu Vliarus.

Citerior Hispania.

CAP. XX.

Pyrenæi promontorio Hispania incipit, angustior non Gallia modò, verum etiam ſemetipſa, vt diximus, immenſum quantum hinc Oceano, illinc Iberico mari comprimentibus. Ipſa Pyrenæi iuga à exortu æquinoctiali ſuſa in occaſum brumalẽ, breuiorẽ latere ſeptentrionali quàm meridiano Hiſpanias faciunt. Proxima ora citerioris eſt, eiufdemque Tacaconenſis ſitus, à Pyrenæo per Oceanum Vaſconum ſaltus: Olarſo, Vardulorum oppida Moroſgi, Menoſca, Veſperies, Amanum portus, vbi nunc Flauioſbriga, colonia ciuitatum ix. Regio Cantabrorum flumen Sanda, portus Victoriæ Iuliobrigenſium. Ab eo loco fontes Iberi quadraginta millia paſſuum. Portus Bendi, à Origeni miſtis Cantabris. Portus eorum Veſei, Veca. Regio Auſtrum, Noega oppidum, in peninſula Peſici. Et deinde conuentus Lucenſis à flumine Nauilubione, Cibarci, Egouarri cognomine Namarini, Iadoni, Arrotrebae, promontorium Celticum, à Amnes, Florius, Nelo, Celtici cognomine Neria, ſuperque Tamarici, quorum in peninſula tres aræ Seſtiani Auguſto dicatae, Capori, oppidum Noela. Celtici cognomine Praſamarci, Cileni. Ex inſulis nominanda, Corticaria, & Aunios. A Cilenis, conuentus Bracarum, Heleni, Grauij, caſtellum Tyde, Graecorum ſobolis omnia. Inſulae Cicæ. Inſigne oppidum Auguſta quos ſupra Gallæcia. Flumen, Limia. Durius amnis ex maximis Hiſpaniæ, ortus in Pelendondibus, & iuxta Numantiam: lapſus dein per Arcuacos Vacceosque, diſterminatis ab Aſturia Veretonibus, à Luſitania Gallæcis, ibi quoque Turdulos à Bracaris arcens. Omnisque dicta regio à Pyrenæo metallis reſerta, auri, argenti, ferri, plumbi, nigri albiq.

Luſitania.

CAP. XXI.

DURIO Luſitania incipit, Turduli veteres, Peſuri, flumen Vacca. Oppidum Talabrica. Oppidum & flumen Minium. Oppida Conimbrica, Colippo, Eburo, Britium. Excurrit deinde in altum vaſto cornu promontorium, quod alij Artabrum appellauere, alij magnum, multi Olyſſipponenſe ab oppido, terras, maria, cælum diſterminans. Illo finitur Hiſpaniæ latus, & à circuitu eius incipit frons.

Inſula in Oceano.

CAP. XXII.

SEPTENTRIO hinc à Oceanusque Gallicus, occaſus illinc & Oceanus Atlanticus. Promontorium excuſum lx. M. prodidere, alij xc. M. paſſ. Ad Pyrenæum inde non pauci xii. quinquaginta millia, & ibi gentem Artabrũ, quæ nunquam fuit, manifeſto errore, Arrotrebas enim, quos ante Celticũ diximus

F 3 promonto-

† Pintianus.
verborum ordinem hic in
verſum con-
tendit, atque
ita legendum
exiſtimat: ab
exortu brum-
ali ſuſa in
occaſum æqui-
noctialem.
† Reſtior vi-
detur veruſta
Læſio, Ori-
geni, Coniſti
Cantabri. Co-
niſti enim in
ter Cantabros
enumerat &
Strabo libr. 3.
† Multa ex
hoc loco in pro-
ximum & ter-
tium caput
perperam vi-
dentur traie-
cta, ex rerum
ſerie, locorumque
iſtorum ſitu
municipijs
ſuis reſtituen-
da. Conſule
Caſtigatones
Ferdinandi
Pintiani.
† Reſtius for-
taſſis Callai-
cus. Nã Gal-
licus Oceanus,
qui Sequana
oſtio, & Pyre-
næo monte in-
tercipitur, im-
menſo prope-
modum tra-
ctu abeſt ab
Artabro pro-
montorio.

promontorium, hoc in loco posuere literis permutatis. Erratum & in omnibus inclytis. Ab Minio quem supra diximus, cc. M. pass. (vt author est Varro) abest Aeminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limæam vocant, obliuionis antiquis dictus, multumq; fabulosus, Ab Durio Tagus cc. M. passuum interueniente Munda, Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo clx. M. pass. promontorium Sacrum è media propè Hispaniæ fronte profilit. ^{xliij.} M. pass. inde ad Pyrenæum mediū colligi Varro tradit. Ab Ana verò, quo Lusitaniam à Bætica discreuimus, ccxxvj. M. pass. A Gadibus cij. M. p. additis. Gentes, Celrici, Varduli, & circa Tagum Vettones. Ab Ana ad Sacrum, Lusitani: oppida memorabilia à Tago in ora, Olyssippo equarum è Fauonio vento conceptu nobile, Salacia cognominata Vrbs imperatoria, Merobrica: promontorium sacrum, & alterum Cuneus. Oppida, Ossonoba, Balsa, Myrtilis. Vniuersa prouincia diuiditur in conuentus tres, Emeritensem, Pacensem, Scabitantum. Tota populorum xlv. in quibus coloniæ sunt quinq; municipium ciuium Ro. vnum. Latij antiqui tria. Stipendiaria, xxxvj. Coloniæ, Augusta emerita, Anæ fluuio apposita, Metallinensis, Pacensis, Norbensis, Cæsariana cognomine. Contributa sunt in eam Castra Iulia, Castra Cæcilia: Quinta est Scabalis, quæ Præsidium Iulium vocatur, Municipium ciuium Roman. Olyssippo, Felicitas Iulia cognominatum. Oppida veteris Latij Eboræ, quod item Liberalitas Iulia, & Myrtilis ac Salacia, quæ diximus. Stipendiariorum, quos nominare non pigeat, † præter iam dictos in Bætica cognominibus, Augustobrigenses, Ammienses, Aranditani, Axabrigenses, Balsenses, Cæsarobrigenses, Caperenses, Caurenenses, Colarni, Cibilitani, Concordienses, qui & Boccori, Interaufenses, Lancienses, Mirobrigenses qui Celtici cognominantur, Medubrigenses, qui Plumbarij, Occlenses qui & Lancienses, Turduli qui Barduli & Tapor. Lusitaniam cum Asturia & Gallæcia patere longitudine ccccxl. M. pass. latitudine cccc. xxxvj. M. Agrippa prodidit. Omnes autè Hispaniæ à duobus Pyrenæi promontoriis per maria totius oræ circuitu pass. ^{xxix.} M. colligere existimantur, ab aliis ^{xxvij.} M. Ex aduerso † Celtiberiæ complures sunt insulæ, Cassiterides dictæ Græcis, à fertilitate plumbi: & è regione Arrotrebarum promontorij, Deorū sex, quas aliqui fortunatas appellauere. In ipso verò capite Bætici, ab ostio freti pass. lxxv. M. Gadis, longa (vt Polybius scribit) xij. M. lata iij. M. pass. Abest à continente proxima parte minus passus dcc. reliqua plus septem M. Ipsi spatium xv. M. p. rici. Ita enim est. Habet oppidum ciuium Romanorum, quod appellatur Augusta vrbs Iulia Gaditana. Ab eo late, quo Hispaniam spectat, passibus ferè centum, altera insula est longa iij. M. pass. M. lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philistide, Erythia, à Timæo & Sileno Aphrodisias, ab indigenis Iunonis. Maiorem Timæus Cotinussam apud eos vocatam ait: nostri Tartesson appellant, Pœni Gadir, ita Punica lingua sepem significante. Erythia dicta est, quoniam Tyrij ab origine eorum orti ab Erythræo mari ferebantur. In hac Geryones habitasse à quibusdam existimatur, cuius armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam & contra Lusitaniam arbitrentur, eodemque nomine quondam ibi appellatam.

Vniuersa Europa mensura.

CAP. XXIII.

† sunt qui sic legunt, præter iam dictos in Bætica cognomines. Supra enim libro 3. cap. 1. alios in Bætica collocat Celticos, ab hisce Lusitania Celticis oriundos. † Malim, Celtici. Ita enim est. Habet oppidum ciuium Romanorum, quod appellatur Augusta vrbs Iulia Gaditana. Ab eo late, quo Hispaniam spectat, passibus ferè centum, altera insula est longa iij. M. pass. M. lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philistide, Erythia, à Timæo & Sileno Aphrodisias, ab indigenis Iunonis. Maiorem Timæus Cotinussam apud eos vocatam ait: nostri Tartesson appellant, Pœni Gadir, ita Punica lingua sepem significante. Erythia dicta est, quoniam Tyrij ab origine eorum orti ab Erythræo mari ferebantur. In hac Geryones habitasse à quibusdam existimatur, cuius armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam & contra Lusitaniam arbitrentur, eodemque nomine quondam ibi appellatam.

Peracta ambitu Europæ, reddenda consummatio est, nequid non inexpedito sit noscere volentibus. Longitudinem eius Artemidorus atque Isidorus à Tanai vsque Gades ^{xxxliij.} xliij. M. prodiderunt. Polybius latitudinem Europæ ab Italia ad Oceanum scripsit ^{xj.} M. quinquaginta esse, etiam tum incomperta magnitudine eius. Est autem ipsius Italiæ (vt diximus) ^{xij.} xx. M. ad Alpes. Vnde per Lugdunum ad portum Morinorum Britannicum, quæ videtur mensurâ agere Polybius. ^{xj.} M. lxvij. Sed certior mensura ac longior ad Occasum Solis æstiuæ ostiumque Rhæni, per castra legionum Germaniæ ab iisdem dirigitur Alpibus ^{xal.} xliij. M. pass. Hinc deinde Africa atque Asia dicentur.

C. PLINII

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
QVINTVS.

55

Africa descriptio.

AFRICAM Græci Libyam appellauere, † quâ mare ante eam Libycum incipiens, † & mare an-
Aegyptio finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit sinus, longè ab Occi- te eam Liby-
dente litorum obliquo spatio. Populorum eius oppidorumque nomina, vel ma- cum, Aegyptio
ximè sunt ineffabilia; præterquàm ipsorum linguis, & aliàs castella fermè inha- finitur.
bitant.

Mauritania.

CAP. I.

PRINCIPIO terrarum Mauritanix appellantur, vsque ad C. Cæsarem Germanici filium regna, sæ-
uitia eius in duas diuisæ prouincias. Promontorium Oceani extimum Ampelusius nominatur à
Græcis. Oppida fuere, Lissa, Cotes ultra columnas Herculis: nunc est Tingi, quondam ab Antæo
conditum: postea à Claudio Cæsare, cum coloniam faceret, appellatum Traducta Iulia, Abest à Be-
lone oppido Baticæ proximo traiectu xxx. M. pass. Ab eo xxv. M. pass. in ora Oceani colonia Augusti
Iulia constantia, Zilis regum ditioni exempta, & iura in Baticam petere iussa: & ab ea xxxij. M. pass.
colonia à Claudio Cæsare facta Lixos, vel fabulosissimè ab antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certa-
menque cum Hercule, & Hesperidum horti. Affunditur autem huic æstuarium è mari flexuoso me-
atu, in quo draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam, quam
solam è vicino tractu aliquanto excelsiore, non tamen æstus maris inundat. Extat in ea & ara Hercu-
lis, nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa
Græciæ mendacia, de iis & amne Lixo prodita, qui cogitent nostros nuper paulo minus monstifica-
ca quædam de iisdem tradidisse: præualidam hanc urbem, maioremque Carthagine magna: præ-
tereà ex aduerso eius sitam, & propè immenso tractu ab Tingi: quæque alia Cornelius Nepos aui-
dissimè credidit. Ab Lixo xl. M. in mediterraneo altera Augusti colonia est Babba, Iulia campestris
appellata: & tertia Banasa lxxv. M. Valentia cognominata. Ab ea xxxv. M. pass. Volubile oppidum,
tantundem à mari utroque distans. At in ora à Lixo quinquaginta M. amnis Subur, præter Banasam
coloniam defluens, magnificus & nauigabilis. Ab eo toridem M. pass. oppidum Sala, eiusdem nomi-
nis flu-

nis fluuio impositum, iam solitudinibus vicinum, elephantorumque gregibus infestum, multo tamen magis Autololum gente, per quam iter est ad montem Africæ vel fabulosissimum Atlantem. E mediis hunc harenis in cælum attolli prodiderunt, asperum, squalentem, quæ vergat ad litora Oceani, cui cognomen imposuit: eundem opacum memorosumque, & scatebris fontium riguum, quæ spectat Africam, fructibus omnium generum sponte ita subnascentibus, vt nunquam facietas voluptatibus desit. Incolarum neminem interdum cerni: silere omnia haud alio, quàm solitudinum, horrore: supire tacitam religionem animos propius accedentium, præterque horrorem elati super nubila, atque in vicinam lunaris circuli. Eundemque noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumque lasciuia impleri, tibiæ ac fistulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum sonitu strepere. Hæc celebrati authores prodidere, præter Herculi & Perseo laborata ibi. Spatium ad eum immensum incertumque. Fuere & Hannonis Carthaginensium ducis commentarij, Punicis rebus florentissimis explorare ambitum Africæ iussi: quem sicuti plerique è Græcis, nostrisque ad alia quædam fabulosa, & vrbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria vlla, nec vestigium extat. Scipione Aemiliano res in Africa gerente, Polybius Annalium conditor ab eo accepta classe, scrutandi illius orbis gratia circumuectus, prodidit à monte eo ad occasum versus saltus plenos feris, quas generat Africa: ad flumen Anatin cccclxxxv. M. pass. Ab eo Lixum ccv. M. pass. Agrippa. Lixum à Gaditano freto cxij. M. pass. abesse. Inde sinum, qui vocetur Saguti. Oppidum in promontorio Mulelacha. Flumina, Subur, & Salam. Portum Rutubis à Lixo cccxij. M. pass. Inde promontoriū Solis: portum Risardir, Gætulos Autololes, flumē Cosenum, gentem Scelartitos & Masatos. Flumen Masatat, flumen Darat, in quo crocodilos gigni. Deinde sinū dcxvj. M. pass. includi montis Barce, promontorio excurrente in occasum, quod appellatur Surrentiū. Postea flumen Palsum, vltra quod Aethiopas Perorosos, quorum à tergo Pharufos. Iliiungi mediterraneos Gætulos Daras. At in ora Aethiopas Daratitas, flumen Bambotum, crocodilis & hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos vsque ad eum, quem Theonochema dicemus. Inde ad promontorium Hesperium nauigatione dierum ac noctium x. in medio eo spatio Atlantem locauit, à cæteris omnibus in extremis Mauritaniæ proditum. Rom. arma primum Claudio principe in Mauritania bellauere, Ptolemæum regem à C. Cæsare interemptum, vlciscenti liberto Aedemone, refugientibusque barbaris ventum constat ad montem Atlantem. Nec solum Consulatu perfunctis, atque è Senatu ducibus, qui tum res gessere, sed equitibus quoque Ro. qui ex eo præfuere ibi, Atlantem penetrasse in gloria fuit. Quinque sunt (vt diximus) Ro. coloniæ in ea prouincia, peruiumque; famæ videri potest. Sed id plerunque fallacissimum experimentoprehenditur, quia dignitates, cum indagare vera pigeat, ignorantia pudore mentiri non piget: haud alio fidei prouiore lapsu, quàm vbi falsæ rei grauis author existit. Et quidem minus miror incomperta quædam esse equestris ordinis viris, iam verò & senatorij, nil demirantibus quàm luxuriam, cuius efficacissima vis sentitur atque maxima, cum ebore citroque syluæ exquirantur, omnes scopuli Getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab Salacentum quinquaginta mil. passuum flumen Asanam marino hauustu, sed portu spectabile: mox annum quem vocant Fur, ab eo ab Dyrin (hoc enim Atlanti nomen esse eorum lingua conuenit) ducenta mil. pass. interueniente flumine, cui nomen est Vior. Ibi fama, existere & circa vestigia habitati quondam soli, vinearum palmetorumque reliquias. Suetonius Paulinus, quem Consulem vidimus, primus Romanorum ducum transgressus quoque Atlantem aliquot millium spatio, prodidit de excelsitate quidem eius, quæ cæteri: Imas radices densis altisque repletas syluis, incognito genere arborum, proceritatem spectabilem esse enodi nitore, frondes cupressis similes, præterque; grauitatem odoris, tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte, posse, quales è bombyce, vestes confici. Verticem altis etiam æstate operiri niuib. Decumis se eò peruenisse castris, & vltra ad fluuium, qui Niger vocatur per solitudines nigri pulueris, eminentibus interdum velut exustis cautibus, loca inhabitabilia feruore, quanquam hyberno tempore experto. Qui proximos inhabitent saltus, refertos elephantorum ferarumque; & serpentium omni genere, Canarios appellari. Quippe victum eius animalis promiscuum his esse, & diuidua ferarum viscera, Iunctam Aethiopū gentem, quos Perorosos vocant, satis constat. Iuba Ptolemæi pater, qui primus vtrique Mauritaniæ imperauit, studiorum claritate memorabilior etiam, quàm regno, similia prodidit de Atlante: præterque gigni ibi herbam euphorbiam nomine, ab inuentore medico suo appellatam. Cuius lacteum succum miris laudibus celebrat in claritate visus contraque; serpentes & venena omnia, priuatim dicato volumine. Et satis superque; de Atlante.

† certa vestigia.

Tingitania Prouincia.

CAP. II.

Tingitaniæ prouinciæ longitudo clxx. M. pass. est. Gentes in ea, quondam præcipua Maurorum, vnde nomen prouinciæ, quos plerique Maurusios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Massæfulorum fuerat, sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenent gentes, Banutri, multoque validissimi Autololes; & horum pars quondam Vefuni, qui auulsi his, propriam fecere gentem, versi ad Aethiopas. Ipsa prouincia ab Oriente montosa, fert elephantos. In Abila quoque monte, & quos septem fratres à simili altitudine appellant: ij freto imminent iuncti Abilæ.

Abilæ. Ab his ora interni maris. Flumen Tamuda nauigabile, quondam & oppidū. Flumen Laud, & ipsum nauigiorum capax. Rufardir oppidum & portus, Maluana fluuius nauigabilis, Siga oppidum ex aduerso Malachæ in Hispania sitæ Syphacis regia, alterius iam Mauritaniæ. Nanque diu regum nomina obtinuerunt, vt Bogudiana appellaretur extima; itemque Bochi, quæ nunc Cæsariensis. Ab ea portus Magnus à spatio appellatus, ciuium Romanorum oppidum. Annis Mulucha, Bocchi Massesulorumque finis. Quiza xenitana peregrinorum oppidum, Arsennaria Latinorum, tribus millibus passuum à mari. Cartenna colonia Augusti, legio secunda. Item colonia eiusdem deducta cohorte prætoria Gunugi, promontorium, Apollinis. Oppidumque ibi celeberrimum Cæsarea, antea vocitatum Iol, Iubæ regia, à Diuo Claudio coloniæ iure donata, eiusdem iussu deductis
10 veteranis. Oppidum nouum, & † Latio dato, Tipasa. Itemque à Vespasiano Imperatore eodē mune
† Latio donatum, nere donatū Icosion. Colonia Augusti Rusconia, Ruscurium ciuitate honoratū à Claudio. Rufazus colonia Augusti. Salde colonia eiusdem. Igilgili, oppidum Tucce impositum mari & flumini Ampsagæ. Intus colonia Augusta, quæ item Succubar, item Tubusuptus. Ciuitates Timici, Tigauæ. Flumina Sardabala, Nabar, gens Macurebi, flumen Vsar, gens Nabades. Flumen Ampsaga, abest à Cæsarea ducentis trigintatribus millibus passuum. Vtriusque Mauritaniæ longitudo octingentorum trigintanovem mill. Latitudo quadringentorum sexaginta septem mil. passuum.

Numidia.

CAP. III.

AB Ampsaga Numidia est, Masinisse clara nomine, Metagonitis terra à Græcis appellata: Numida verò Nomades à permutandis pabulis, mapalia sua, hoc est domus, palustris circumferen-
20 tes. Oppida Cullu, Ruscade, & ab ea quadraginta octo M. pass. in mediterraneo colonia Cirra, Sittianorum cognomine, & alia intus Sicca, liberumque, oppidum Bulla regia. at in ora Tacatua, Hipporegius, flumen Armua. Oppidum Tabracha ciuium Romanorum. Tusca fluuius, Numidiæ finis; nec præter marmoris Numidici, ferarumque prouentum aliud insigne.

Africa.

CAP. IIII.

ATusca Zeugitana regio, & quæ propriè vocetur Africa, est. Tria promontoria, Candidū, mox Apollinis aduersum Sardiniam, Mercurij aduersum Siciliam, in altū procurrentia, duos efficiunt
† dilatum sinus: Hipponensem proximū ab oppido, quod Hipponem † dirutum vocant, Diarrhytū à Græcis dictū, propter aquarum irrigua. Cui finitimum Theudalis immune oppidū, longius à litore. Dein promontoriū Apollinis, & in altero sinu Vtica ciuium Romanorum, Catonis morte nobilis, flumen
30 Bagrada. Locus, Castra Cornelia, colonia Carthago, magnæ in vestigiis Carthaginis, colonia, Maxula. Oppida, Carpi, Misua, & liberum Clupea in promontorio Mercurij. Item libera, Curubis, Neapolis. Mox Africa ipsius alia distinctio. Libyphœnices vocantur, qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio ccl. M. passuum circuitu, fertilitatis eximia, cum centesima fruge agricolis fœnus reddente terra. Hic oppida libera, Leptis, Adrumetum, Ruspina, Thapsus. Inde Thene, Macomades, Tacape, Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africae ab Ampsaga longitudo cccclxxx. M. pass. Latitudo, quæ cognitum est, cc. M. Ea pars, quam Africam appellauimus, diuiditur in duas prouincias, veterem & nouā, discretas fossa, inter Africanum sequentem & reges, Thenas vsque perducta, quod oppidum à Carthagine abest ccxvij. M. pass. Tertius sinus diuiditur in geminos, duarum Syrtium vadoso ac reciproco mari diros. Ad proximā, quæ minor est, à Carthagine ccc. M. passuum Polybius tradit. Ipsam centum M. passuum aditu, ccc. M. ambitu. Et terra autem siderū obseruatione ad eam per deserta harenis, perque serpentis iter est. Excipiunt saltus repleti ferarum multitudinem, & introrsus elephantorum solitudines, mox deserta vasta, vltraque Garamantes, ab Augylis dierum xij. itinere distantes. Super illos fuere gens Psylli, super quos lacus Lycomedis, desertis circumdatus. Augylæ ipsi medio ferè spatio locantur ab Aethiopia, quæ ad Occidentem vergit, & à regione quæ duas Syrtis interiacet, pari vtrinque interuallo, sed litore inter duas Syrtis, ccl. M. passuum. Ibi ciuitas Oensis, Cynips fluuius ac regio. Oppida, Neapolis, Taphra, Abrotonum, Leptis altera, quæ cognominatur magna. Inde Syrtis maior, circuitu dcxxv. aditu autem cccxij. M. pass. Inde accollit gens Cispadum. In intimo sinu fuit ora Lotophagon, quos quidā Alachroas dixere, ad Philænorum aras: ex harena sunt eæ, Ab his non procul à cōtinente palus vasta amnem Tritonem, nomenque
40 ab eo accipit, Pallantias appellata Callimacho; & citra minorem Syrtim esse dicta: à multis verò inter duas Syrtis. Promontorium, quod maiorem includit, Borion appellatur. Vltra Cyrenaica prouincia. Ad hunc finem Africa à fluuiio Ampsaga populos xxvj. habet, qui Romano parent imperio. In his colonias vj. præter iam supra dictas, Vthinam, Tuburbin. Oppida ciuium Romanorum. xv. ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanū, Aburucense, Aborienſe, Canopicū, Chilmanense, Simittuense, Thunusidense, Tuburnicense, Tynidrumense, Tibigense, Vcitana duo, maius & minus, Vagense. Oppidū Latinū vnum Vsalitanū. Oppidum stipendiariū vnum à Castris Corneliis. Oppida libera triginta ex quibus dicenda intus Acolitanum, Acharitanum, Auinense, Abziritanū, Canopitanum, Melzitanum, Madaurenſe, Salaphitanum, Tusdritanum, Tiricense, Tiphicense, Tunicense, Theudense, Tageſtense, Tigense, Vlusuburitanum, Vagense aliud, Vigenſe, Zamenſe. Ex reliquo numero nō ciuitates tantum, sed pleræque etiā nationes iure dici possunt, vt Natabudes, Capſitani,
G Misulani,

Misulani, Sabarbares, Massyli, Nisives, Vamacures, Ethini, Mussini, Marchubij, & tota Gætulia ad flumen Nigrin, qui Africam ab Aethiopia dirimit.

Cyrene.

CAP. V.

† Vet. cod. CCCLXXV. M. ad stipulante etiam Marciano. † Legendum omnino, CCXXV. M. ipso etiam Plinio teste, qui supra libr. 4. c. 12. tradit insulam Cretā Austrino suo promontorio quod Criu me topon vocant, à Phycunte dirimi CCXXV. M. intervallo.

Cyrenaica, eadem Pentapolitana regio, illustratur Hammonis oraculo, quod à Cyrenis abest cccc. M. passuum fonte Solis, vrbibus maximè quinque, Berenice, Arsinoc, Ptolemaide, Apollonia, ipsa Cyrene. Berenice in Syrtis extimo cornu est, quondam vocata Hesperidum suprā dictarum, vagantibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluvius Lethon, lucus sacer, vbi Hesperidum horti memorantur. Abest à Lepti † cccclxxxv. M. passuum. Ab ea Arsinoc, Teuchira vocitata, xliij. M. passuum. Et deinde Ptolemais, antiquo nomine Barce, xxij. M. passuum. Mox ccl. M. promontorium Phycus per Creticum mare excurrit, distans ccl. M. passuum à Tænaro Laconicæ promontorio. A Creta verò ipsa † cxxv. M. post id Cyrene à mari vndecim M. passuum. A Phycunte Apolloniam xxiiij. M. passuum. ad Cherronesum lxxxviiij. M. passuum. Vnde Catabathmum ccxvj. M. passuum. Accolunt Marmaridæ, à Parætonij fermè regione ad Syrtin vsque maiorem porrecti. Post eos Ararauceles, & iam in ora Syrtis Nasamones, quos antea Mesammones Græci appellauerunt ab argumento loci, medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager xv. M. passuum latitudine, à litore, & arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugibus tantum: mox triginta M. passuum latitudine, & ccl. M. passuum longitudine, laesere modo. Post Nasamones Hasbitæ & Macæ viuunt. Vltra eos Hammanientes vndecim dierū itinere à Syrtibus maioribus ad Occidentem, & ipsi quā versus harenis circumdati: puteos tamen haud difficiles binū fermè cubitorum inueniunt altitudine, ibi restagnantibus Mauritanæ aquis. Domos sale montibus suis exciso, ceu lapide, constructuunt. Ab his ad Troglodytas hybemi occasus plaga dierum iij. iter, cum quibus commercium gemmæ tantum, quam carbunculum vocamus, ex Aethiopia veſtæ. Interuenit ad solitudines Africæ supra minorem Syrtin dictas versa Phasania, vbi gentem Phazaniorum, vrbesq; Alelen & Cillabam subegimus. Item Cydamum è regione Sabraræ. Ab his mons longo spatio in occasum ab ortu tendit, Ater nostris dictus à natura, adusto similis, aut Solis percussu accenso. Vltra eum deserta: Matelgæ oppidum Garamantum: itemque Debris, affuso fonte, à medio die ad mediam noctem aquis feruentibus, totidemque horis ad medium diem rigentibus: clarissimumque oppidum Garama caput Garamantum: omnia armis Roman. superata, & à Cornelio Balbo triumphata, vnus omnium externo curru & Quiritium iure donato: quippe Gadibus nato ciuitas Roman. cum Balbo maiore patruo data est. Et hoc mirum, suprā dicta oppida ab eo capta, authores nostros prodidisse. 30 Ipsum in triumpho præter Cydamum & Garamam, omnium aliarum gentium vrbiumque nomina ac simulachra duxisse, quæ iere hoc ordine: Tabidum oppidum, Niteris natio, Negligemela oppidum, Bubeium natio, Vel oppidum, Enipi natio, Thuben oppidum, mons nomine Niger: Nitibrum, Rapſa, oppida: Discra natio, Debris oppidum, flumen Nathabur, Tapſagum oppidū, Nannagi natio, Boin oppidum, Pegæ oppidum, flumen Dasibari. Mox oppida continua, Baracum, Buluba, Alasi, Balsa, Galla, Maxala, Zizama. Mons Gyri, in quo gemmas nasci titulus præcessit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis eius, puteos (qui sunt non alitè fodiendi, si locorum notitia adſit) harenis operientibus. Proximo bello, † quod cum Orensibus Roman. gessere auspicijs Vespasiani. 40 Rectius, à Syrtimaiore. Ea enim Cyrenai cam ad occasum dirimit ab Africa propriè dicta. † Legendum, CC. M. ex vetust. codic. & Marciano. † Vetust. cod. xi. M. pass. ad stipulante eodem Marciano. Longitudine XXV. M. pass. latitudine XXII.

Libya Mareotis.

CAP. VI.

E Aquæ sequitur regio, Mareotis Libya appellatur, Aegypto contermina. Tenent Marmaridæ, Adirmachidæ, dein Mareotæ. Mensura à Catabathmo ad Parætonium lxxxvj. M. passuum In eo tractu vicus Apis interest, nobilis religione Aegypti locus. Ab eo Parætonium xij. M. passuum. Inde Alexandriam. † centum M. passuum latitudo clxix. est. Eratosthenes à Cyrenis Alexandriā terrestri itinere ccccxxv. M. prodidit. Agrippa totius Africæ à mari Atlantico cum inferiore Aegypto xxx. xl. M. passuum longitudinem. Polybius & Eratosthenes diligentissimi existimati, ab Oceano ad Carthaginem magnam † xvj. M. passuum ab ea Canopicum Nili proximum ostium xvj. M. pass. xxix fecerunt. Isidorus à Tingi Canopum xxxv. xcix. M. passuum: Artemidorus xl. minus, quā Isidorus. 50

Insula circa Africam, & ex aduerso Africa.

CAP. VII.

Insulas non ita multas complectitur hæc maria. Clarissima est Meninx, longitudine xxxv. M. passuum, latitudine xxv. ab Eratosthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningem ab Africæ latere, & altero Thoar, ipsa à dextro Syrtis minoris promontorio passibus cc. sita. Ab ea centum M. passuum contra læuū Cercina, cum vrbe eiusdem nominis libera, longa xxv. M. passuum, lata dimidium eius, vbi plurimum, ac in extremo non plus quinque M. passuum. Huic perparua Carthaginem versus Cercinitis ponte iungitur. ab his quinquaginta M. ferè pass. Lopadusa, longa vj. M. passuum. Mox Gaulos & Galata, cuius terra scorpionem dirum animal Africæ necat. Dicuntur & in

& in Clupea emori, cuius ex aduerso Cosyracum oppido. At contra Carthaginis sinum duo Aegimori à re, scopuli veriùs, quàm insulæ, inter Siciliam maximè & Sardiniam. Authores sunt, & has quondam habitatas subsedisse.

Aethiopes.

CAP. VIII.

10 **I**nteriori autem ambitu Africæ ad Meridiem, superq; Gætulos interuenientibus desertis, primi omnium Libyægyptij, deinde Leucæthiopes habitant. Super eos Aethiopum gentes Nigritæ, à quo dictum est flumine: Gymnetes, Pharusi, & iam Oceanum attingentes, quos in Mauritanix sine diximus, Perorsi. Ab his omnibus vastæ solitudines Orientem versùs, vsque Garamantes, Augylasque & Troglodytas: verissima opinione eorum, qui desertis Africæ duas Aethiopias superponunt, & ante omnes Homeri, qui bipertitos tradit Aethiopas, ad Orientem occasumque versos. Nigri fluuiio eadem natura, quæ Nilo, calamum & papyrus, & easdem gignit animantes, iisdemq; temporibus augetur. Oritur inter Tarecos Aethiopas, & Oecalicas. Horum oppidum Mauin quidam solitudinibus imposuerunt. Atlantas iuxta eos, Aegipanas semiferos, & Blemmyas, & Gamphasantas, & Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres sunt humani ritus, si credimus. Nam neque nomen vllorum inter eos appellatio est, & Solem orientem occidentemque dira imprecatione contuentur, vt exitialem ipsis agrisque: neque insomnia visunt, qualia reliqui mortales. Troglodytæ specus excauant. Hæ illis domus, victus serpentium carnes, stridorque non vox: adeò sermonis commercio carent. Garamantes matrimoniorum exortes, passim cum fœminis degunt. Augylæ inferos tantum colunt. Gamphasantes nudi, præliorumque expertes, nulli externo cōgregantur. Blemmyis traduntur capita abesse, ore & oculis pectori affixis. Satyris, præter figuram, nihil moris humani. Aegipanum, qualis vulgo pingitur, forma. Himantopodes loripedes quidam, qui bus serpendo ingredi natura est. † Pharusi quondam Persæ, comites fuisse dicuntur Herculis ad He-
speridas tendentis. Nec de Africa plura quæ memorentur, occurrunt.

† Rectius, Pharusi: vti apud Stephanum & Dionysium.

De Asia.

CAP. IX.

Adhæret Asia, quam patere à Canopico ostio ad Ponti ostium Timosthenes ^{xxvi.} xxxix. M. passuum tradidit. Ab † ora autem Ponti ad os Mæotis Eratosthenes ^{xv.} xlv. M. passuum. Vniuersam verò cum Aegypto ad Tanain Artemidorus & Isidorus ^{lxxxvii.} M. passuum. Maria eius complura ab accolis traxere nomina: quare simul indicabuntur. Proxima Africæ incolitur Aegyptus, introrsus ad Meridiem recedens, donec à tergo prætendantur Aethiopes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra læuaque diuisus amplexu suo determinat, Canopico ostio ab Africa, ab Asia Pelusiaco ^{clxx.} M. passuum intervallo. Quam ob causam inter insulas quidam Aegyptum retulere, ita se findente Nilo, vt triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ vocabulo, Delta appellauere Aegyptum. Mensura ab vnitate aluei, vnde se primùm findit in latera, ad Canopicum ostium, ^{cxlvj.} M. ad Pelusiacum ^{cclvj.} M. est. Summa pars contermina Aethiopiæ, Thebais vocatur. Diuiditur inter præfecturas oppidorum, quas nomos vocant, Ombiten, Phatniten, Apollopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phanturiten, Coptiten, Tentyriten, Diospoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten, Lycopoliten. Quæ iuxta Pelusium est regio, nomos habet, Pharbætiten, Bubastiten, Sethroiten, Taniten. Reliqua autem Arabicū, Hammoniacū tendentem ad Hammonis Iouis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Atharrabiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoiten, Mendesium, Sebenniten, Capastiten, Latopoliten, Heliopoliten, Prosopiten, Panopoliten, Thermopoliten, Busiriten, Onuphiten, Saiten, Ptenethu, Phthemphu, Naucratiten, † Nitriten, Gynæcopoli-
ten, Menclaiten, Alexandria regione. Item Libyæ Marcotis, Heracleopolites est in insula Nili, longa passuum quinquaginta M. in qua & oppidū Herculis appellatū. Arsinoitæ duo sunt: hi & Memphites, vsq; ad summū Delta perueniunt. Cui sunt cōtermini ex Africa duo Oeasitæ. Quidam ex his aliqua nomina permūtāt, & substituūt alios nomos, vt Heroopoliten, Crocodilopoliten. Inter Arsinoiten autem ac Memphiten lacus fuit, circuitu ^{ccl.} M. passuum, aut, vt Mutianus tradit, ^{ccccl.} M. & altitudinis quinquaginta passuū, manu factus, à rege, qui fecerat, Mæridis appellatus. Inde ^{lxxij.} M. passuum, abest Memphis, quondā arx Aegypti regū: vnde ad Hammonis oraculū ^{xij.} dierū iter est, ad scissurā autem Nili, quod appellauimus Delta, ^{xv.} M. passuum. Nilus incertis ortus fontibus,
50 it per deserta & ardentia: & immenso longitudinis spatio ambulans, † fama; tantū inermi quæsitū † fama; tantum quæsitum, cognitus sine bellis, quæ cæteras omnes terras inuenere, originem (vt Iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris Mauritanix non procul Oceano habet, lacu protinus stagnante, quem vocant Nil-
lidem. Ibi pisces reperiuntur † alabæ, coracini, siluri, crocodilus quoq;. Inde ob argumentū hoc, † alabæ, à recto alabes, Nili ortus creditus, Cæsareæ in Iseo dicatus ab eo spectatur hodie. Præterea obseruatum est, prout in Mauritanianiuës imbrësve satiauerint, ita Nilum increfcere. Ex hoc lacu profusus indignatur fluere per harenosa & squalentia, conditque se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore, in Cæsariensis Mauritanix gente Massæsylūm erumpit, & hominum cœtus veluti circumspicit, iisdem animalium argumentis: iterum harenis receptus conditur rursus ^{xx.} dierum desertis ad proximos Aethiopas: atq; vbi iterum senserit hominem, profilit fonte (vt verisimile est) illo, quem Nigrin vocare. Inde Africam ab Aethiopia dispescens, etiam si nō protinus populis, feris tamen & belluis frequens,

† Meteliten.

† alabæ, à recto alabes, quo pacto etiam à Strabone & Athenæo effertur.

quens, sylvarumque opifex, medios Aethiopas secat, cognominatus Astapus, quod illarum gentium lingua significataquam è tenebris profluentem. Insulas ita innumeras spargit, quasdamque tam vastæ magnitudinis, ut quanquã rapida celeritate, tamen dierum quinque cursu non breuiore transuollet: circa clarissimam earum Meroen, Astabores læuo alueo dictus, hoc est, ramus aquæ venientis è tenebris: dextero verò † Astusapes, quod latentis significationem adiicit: nec antè Nilus, quàm se totum aquis concordibus rursus iunxit, sic quoque etiamnum Siris, ut antè, nominatus per aliquot millia, & in totum Homero Aegyptus, aliisque Triton; subinde insulis impactus, totidem incitatus irritamentis, postremò inclusus montibus, nec alibi torrentior, vectus aquis properantibus ad locum Aethiopum, qui Catadupi vocantur, nouissimo cataraete inter occurrentes scopulos non fluere immenso fragore creditur, sed ruere. Postea lenis & con fractis aquis, domitaque violentia, † aliquid & spatio fessus, multis quamuis faucibus in Aegyptium mare se euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam spatiatum Aegyptum, fecundus innatat terræ. Causas huius incrementi varias prodidere, sed maximè probabiles, Etesiarum eo tempore ex aduerso flantium repercussum, † vltro in ora actio maris: aut imbres Aethiopiæ æstiuos, iisdem Etesis nubila illò ferentibus è reliquo orbe. Timæus Mathematicus occultam protulit rationem: Phialam appellari fontem eius, mergique in cuniculos ipsum amnem, vapore anhelantem fumidis cautibus, ubi conditur. Verum Sole per eos dies cominus factio, extrahi ardoris vi, & suspensum abundare, ac ne deuoretur, abscondi. Id euenire à Canis ortu, per introitum Solis in Leonem, contra perpendicularum fontis sidere stante, cum in eo tractu absumantur umbræ. Plerisque è diuerso opinatis largiorem fluere, ad Septentrionem Sole discedente, quod in Cancro & Leone euenit, Ideoque tunc minùs siccari. Rursus in Capricornum & Austrinum polum reuerso sorberi, & ob id parcius fluere. Sed Timæo si quis extrahi posse credat, umbrarum defectus iis diebus & locis sine fine adest. Incipit crescere Luna noua, quæcunque post solstitium est, sensim modiceque Cancrum Sole transeunte, abundantissimè autem Leonem. Et residit in Virgine, iisdem, quibus accreuit, modis. In totum autem reuocatur intra ripas in Libra, ut tradit Herodotus, centesimo die. Cum crescit, reges aut præfectos nauigare eò, nefas iudicatum est. Auctus eius per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum xvj. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent tardius recedendo. Hæ ferendi tempora absumunt solo madente: illæ non dant sitiente. Vtrumque reputat provincia. In duodecim cubitis famem sentit, in tredecim etiamnum esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt: quindecim securitatem: sexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorum decem & octo, Claudio principe: † minimumque; Pharalico bello, veluti necem Magni prodigio quodam flumine auersante. Cum steteret aquæ, apertis molibus † admittuntur. Ut quæque liberata est terra, feritur. Idem amnis vnus omnium nullas expirat auras. Ditionis Aegyptiæ esse incipit à fine Aethiopiæ Syene: ita vocatur peninsula centum mill. passuum ambitu, in qua † Cerastra sunt latere Arabiæ, & in aduerso insula iij. Philæ, cccccc. M. pass. à Nili fissura, unde appellari diximus Delta. Hoc spatium edidit Artemidorus, & in eo ccl. oppida fuisse. Iuba cccc. M. pass. Aristocreon ab Elephantide ad mare dcl. M. pass. Elephantis insula infra nouissimum cataraeten tria. M. pass. & supra Syrenen xvj. M. habitatur, nauigationis Aegyptiæ finis, ab Alexandria cccclxxxvj. M. pass. Intantum errauere supra scripti. Ibi Aethiopiæ conueniunt naues. Nanque eas plicatiles humeris transferunt, quoties ad cataraetas ventum est. Aegyptus super cæteram antiquitatis gloriam xx. M. vrbium sibi Amasæ regnante habitata præfert, nunc quoque multis, etiam si ignobilibus, frequens. Celebratur tamen Apollinis, mox Leucotheæ, & Diospolis magna, eadem Thebe portarum centum nobilis fama, Coptos Indicarum Arabicarumque mercium Nilo proximum emporium. Mox Veneris oppidum, & iterum Iouis, ac Tentyris: infra quod Abydus, Memnonis regia, & Osiris templo inclytum, vij. M. ccccc. pass. in Lybiam remotum à flumine. Dein Ptolemais, & Panopolis, ac Veneris iterum. Et in Libyco Lycon, ubi montes finiunt Thebaidem. Abiis oppida Mercurij, Alabastron, canum, & supra dictum Herculis. Deinde Arsinoe, & iam dicta Memphis. inter quam & Arsinoiten nomen, in Libyco turres quæ pyramides vocantur, Labyrinthus in Moeridis lacu nullo addito ligno exædificatus: & oppidum Crialon. Vnum præterea intus & Arabiæ conterminum, claritatis magnæ, Solis oppidum.

† Melius hunc in modum: Qui locus antea Rhacotes nominabatur. Id enim prius Alexandria nomen fuisse ex Stephano & Strabone notum est.

Alexandria.

CAP. X.

SEdiure laudetur in litore Aegyptij maris Alexandria, à Magno Alexandro condita in Africa parte, ab ostio Canopico xij. M. passuum iuxta Mareotin lacum, † qui lacus antea Arapotes nominabatur. Metatus est eam Dinochares architectus pluribus modis memorabili ingenio, xv. M. passuum laxitate infessa, ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato laciniosam, dextera læuaque anguloso procursu, iam tum tamen quinta situs parte regiæ dicata. Mareotis lacus à Meridiana vrbis parte, Euripo è Canopico ostio mittitur mediterraneo commercio, insulas quoque plures amplexus, triginta M. passuum traiectu, cccccc. ambitu, ut tradit Claud. Cæsar. Alij schoenos in longitudinem patere xl. faciunt, schoenumque stadia triginta, ita fieri longitudinis cl. M. passuum, tantundem & latitudinis. Sunt in honore & intra decursus Nili multa oppida, præcipue quæ nomina

nomina dedere ostiis, non omnibus. (xj. enim reperiuntur, superque quatuor, quæ ipsi falsa ora appellant) sed celeberrimis septem, proximo Alexandria Canopico, deinde Bolbitino, Sebennitico, Phatnitico, Mendefico, Tanitico, ultimoque Pelusiaco. Præterea Butos, Pharbætos, Leontopolis, Athribis, Ididis oppidum, Busris, Cynopolis, Aphrodites, Sais, Naucratis, unde ostium quidam Naucraticum nominant, † quod alij Heracleoticum, Canopico, cui proximum est, præferentes.

Arabia.

CAP. XI.

Vltra Pelusiacum Arabia est, ad rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem & beatæ cognominē inclytam. Hæc Catabanum & Esbonitarum & Scenitarum Arabum vocatur, sterilis, præterquam ubi Syriæ confinia attingit, nec nisi Casio monte nobilis. His Arabes iunguntur, ab Oriente Canchlei, à Meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabathæis. Heroopoliticus vocatur, alterq; Aelaniticus sinus rubri maris in Aegyptum vergentis, cl. M. passuum interuallo in duo oppida Aelana, & in nostro mari Gazam. Agrippa à Pelusio Arsionem rubri maris oppidum, per desertum cxxv. M. p. tradit, tam paruo distat ibi tanta rerum naturæ diuersitas.

Syria, Palaestina, Phœnice.

CAP. XII.

Iuxtà Syria litus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus. Nanque Palaestina vocabatur, quæ contingit Arabs, & Iudæa, & Coele, dein Phœnice: & quæ recedit intus, Damascena: ac magis etiamnum Meridiana, Babylonia. † Et eadem Mesopotania inter Euphratem & Tigrin: quæque transit Taurum, Sophene: citra verò etiam Comagene. Et ultra Armeniam, Adiabene, Assyria antè dicta: & ubi Ciliciam attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciam & Arabiam cccclxx. M. pass. est. Latitudo à Seleucia Pieria, ad oppidum in Euphrate Zeugma. clxxv. M. p. Qui subtilius diuidunt, circumfundi Syria Phœnicen volunt, † & esse oram maritimam Syriæ, cuius pars sit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Id quod præiacet mare totum, Phœnicum appellatur. Ipsa gens Phœnicum in gloria magna literarum inuentionis & siderum, naualiumque ac bellicarum artium. A Pelusio Chabriæ castra, Casius mons, delubrum Iouis Casij, tumulus magni Pompeij, Ostracine. Arabia à Pelusio lxx. M. pass.

Idumæa, Syria Palaestina, Samaria.

CAP. XIII.

Mox Idumæa incipit, & Palaestina, ab emerfu Sirbonis lacus, quem quidam cl. M. passuum circumcui tradidere, Herodotus Casio monti applicuit: nunc est palus modica. Oppida Rhinocolura, & intus Rhapsa: Gaza, & intus Anthedon: mons Angaris. Regio per oram Samaria. Oppidum Afcalo liberum, Azotus: Imanes duæ, altera intus. Ioppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, ut ferunt. Insidet collem præiacente saxo, in quo vinculorum Andromedæ vestigia ostendunt. Colitur illic fabulosa Derceto. Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Casarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flauia, à Vespasiano Imperatore deducta. Finis Palæstines centum octoginta nouem millium passuum, à confinio Arabiæ: deinde Phœnice. Intus autem Samariæ oppida, Neapolis, quod antè † Mamortha dicebatur, † Sebaste, in monte altiore Gamala.

Iudæa, Galilæa.

CAP. XIII.

Supra Idumæam & Samariam Iudæa longè lateque funditur. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa vocatur: Arabiæ verò & Aegypto proxima, Peræa, asperis dispersa montibus, & à cæteris Iudæis Iordane amne discreta. Reliqua Iudæa diuiditur in toparchias decem quo dicemus ordine: Hiericuntem palmetis confitam, fontibus irriguam Emmaum, Lyddam, Ioppicam, Acrabatenam, Gophniticam, Thamniticam, Betholenen, Tephnen, Orinen, in qua fuere Hierosolyma, longè clarissima vrbium Orientis, non Iudææ modò: Herodium cum oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis.

CAP. XV.

Iordanis amnis oritur è fonte Paniade, qui cognomen dedit Casareæ, de qua dicemus: amnis amœnus, & quatenus locorum situs patitur, ambitiosus, accolisque se præbens, velut inuitus Asphaltiten lacum dirum natura petit, à quo postremo ebibitur, aquasq; laudatas perdit pestilentibus mistas. Ergo ubi prima conuallium fuit occasio, in lacum se fundit, quem plures Genesaram vocant xvj. M. pass. longitudinis, vi. M. latitudinis, amœnis circumseptum oppidis: ab Oriente Iuliade & Hippo, à Meridie Tarichea, quo nomine aliqui & lacum appellant: ab Occidente Tiberiade, aquis calidis salubri.

Asphaltites.

CAP. XVI.

Asphaltites nihil præter bitumen gignit: unde & nomen. Nullum corpus animalium recipit: tauri camelique fluitant. Inde fama, nihil in eo mergi. Longitudine excedit centum M. passuum, latitudine maxima xxv. implet, minima sex. Prospicit eum ab Oriente Arabia Nomadum, à Meridie Macherus, secunda quondam arx Iudææ ab Hierosolymis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis Callirrhoe, aquarum gloriam ipso nomine præferens.

† Heracleoticum ostium idem esse cum Canopico, nomen est ex Ptolemaeo. Quo fit, ut mutato verborum ordine legendum videatur: Canopico: quod alij Heracleoticum vocant, cui proximum est, præferentes.

† Exinde Mesopotamia

† Budæus libr. 4. de Asse, vetustissimi ex pluris fide secutus, locum hunc sic legit: Esse enim primum oram maritimam Syriæ ab Arabia, cuius pars sit Idumæa & Iudæa: deinde Phœnicen. Deinde rursus Syriam. Anterior autem Syriæ Damasci claudi Phœnicen.

† Iosephus libr. 5. Bell. Iudaicæ. Maxbotam nominat. † Sebaste in monte & altiora Gamala.

Gens Essenorum.

CAP. XVII.

AB Occidente litora Esseni fugitant, vsque quâ nocent, gens sola, & in toto orbe præter cæteras mira, sine vlla foemina, omni Venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo conuenarum turba renascitur, frequentantibus, quos vita fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agit. Ita per seculorum millia (incredibile dictu) gens æterna est, in qua nemo nascitur. Tam fecunda illis aliorum vitæ poenitentia est. Infra hos Engadda oppidum fuit, secundum ab Hierosolymis fertilitate, palmetorumq; nemoribus: nunc alterum bustum. Inde Masada castellum in rupe, & ipsum haud procul Asphaltite. Et hæcenus Iudæa est.

Decapolis.

CAP. XVIII.

† Scythopolin deductis Scythib; antea Nysam à Libero patre sepulta nutrice ibi. † Rectius, Leontion, vt apud Strabonem, pluralis genitiui definitia: quemadmodum & supra Lyccon, Crocodylon, Sicamion non exulit, pro eo quod est, Leonum, luporum, crocodilorum, mororum ciuitas.

† Melius in vetusto cod. Marathos, contraq; Aradus septem stadiorum oppidum, &c. Notum est enim ex Strabone, Aradum insulam esse septem stadiorum, modico maioris intervallo à Maratho diremptâ. † In antiquo cod. Deinde Syria Antiochia, nulla promontorii mentione.

Ingitur ei latere Syriæ Decapolitana regio, à numero oppidorum, in quo non omnes eadem obseruant. Plurimi tamen Damascus & Opaton riguas amne Chrysorrhoa, fertilem Philadelphiam, Rhaphanam, omnia in Arabiam recedentia. † Scythopolin, antea Nysam, à Libero patre sepulta nutrice ibi, Scythib; deductis. Gaddara Hieromiace præfluente, & iam dictum Hippon Dion, Pelam aquis diuitem, Galasam, Canatham. Intercursant cinguntq; has vrbes tetrarchiæ, regionum instar singlæ, & in regna contribuuntur, Trachonitis, Panias, in qua Cæsarea cum supra dicto fonte, Abila, Arca, Ampelocessa, Gabe.

Tyrus & Sidon.

CAP. XIX.

Hinc redeundum est ad oram atque Phœnicen. Fuit oppidum Crocodilon, est flumen: memoria vrbium, Dorum, Sycaminon, promontorium Carmelum, & in monte oppidum eodem nomine, quondam Ecbatana dictum. Iuxta Getta, lebba riuus Pagida, siue Belus, vitri fertiles harenas paruo litori miscens. Ipse è palude Cendeuia à radicibus Carmeli profluit. Iuxta colonia Claudij Cæsaris Ptolemais, quæ quondam Ace. Oppidum Ecdippa. Promontoriū album. Tyrus quondam insula, præalto mari septingentis passibus diuisa, nunc verò Alexandri oppugnantis operibus continens, olim partu clara vrbibus genitis, Lepri, Vtica, & illa Romani imperij æmula, terrarum orbis auida, Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atque purpura constat. Circuitus xix. M. passus, est intra Palætyro inclusa. Oppidum ipsum xxij. stadia obtinet. Inde Euhydra, Sarepta, & Ornithon oppida; & Sidon artifex vitri, Thebarumque Bœotiarum parens.

Mons Libanus.

CAP. XX.

Atergo eius mons Libanus orsus, mille quingentis stad. Simyram vsque porrigitur, quâ Cœle Syria cognominatur. Huic par, interiacente valle, mons aduersus Antilibanus obtenditur, quondam muro coniunctus. Post eum introrsus Decapolitana regio est, prædictæque cum ea tetrarchiæ, & Palæstinæ tota laxitas. At in ora etiamnum subiecta Libano fluuius Magoras: Berytus colonia, quæ Felix Iulia appellatur. † Leontos oppidum, flumen Lycos, Palæbyblos, flumē Adonis. Oppida Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos: Tripolis, quam Tyrij & Sidonij & Aradij obtinent. Orthosia, Eleutheros flumen. Oppida Simyra, † Marathos, contraque Aradum Antarados septem stadiorum oppidum, & insula ducentos passus à continente distans. Regio in qua supra dicti designant montes, & interiacentibus campis, Bargylus mons incipit. Hinc rursus Syria, desinente Phœnice. Oppida Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontorium, in quo Laodicea libera, Diospolis, Heraclea, Charadrus, Posidium.

Syria Antiochena.

CAP. XXI.

Deinde † promontorium Syriæ Antiochenæ. Intus ipsa Antiochia libera, Epidaphnes cognominata, Oronte amne diuiditur. In promontorio autem Seleucia libera, Pieria appellata.

Cassius mons.

CAP. XXII.

Super eam mons eodem, quo alius, nomine, Cassius. Cuius excelsa altitudo quarta vigilia orientem per tenebras Solem aspicit: breui circumactu corporis, diem noctemque pariter ostendens. Ambitus ad cacumen xix. M. passuum est, altitudo per directum iij. At in ora amnis Orontes, natus inter Libanum & Antilibanum, iuxta Heliopolin. Oppidum Rhosos, & à tergo Portæ quæ Syriæ appellantur, intervallo Rhosiorum montium & Tauri. In ora oppidum Myriandros, mons Amanus, in quo oppidum Bomitæ. Ipse ab Syris Ciliciam separat.

Cœle Syria.

CAP. XXIII.

Nunc interiora dicantur. Cœle habet Apamiā, Marsya amne diuisam à Nazerinorum tetrarchia: Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris verò Magog. Ibi prodigiosa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur. Chalcidem cognominatam ad Belum, vnde regio Chalcidene fertilissima Syriæ: & vnde Cyrrhistica, Cyrrhum, Gazatas, Gindarenos, Gabenos, tetrarchias duas, quæ Granucomatæ vocantur, Hemisfenos, Hylatas, Ituræorum gentem, & qui ex iis Bætarreni vocantur, Mariammitanos. Tetrarchiam, quæ Mammisæa appellatur, Paradisum, Pagras, Pinaritas, Seleucias præter iam dictam duas, quæ ad Euphraten, & quæ ad Belum vocantur, Carditenses. Reliqua autem Syria habet, exceptis quæ cum Euphrate dicuntur, Arethusios, Berceenses, Epiphanenses, Ad

fes. Ad orientem Laodiceos, qui ad Libanum cognominantur, Leucadios, Larissæos, præter tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus xvij.

Euphrates.

CAP. XXIII.

ET de Euphrate hoc in loco dixisse aptissimum fuerit. Oritur in præfectura Armeniæ maioris Caranide, ut prodidere ex iis qui proximè viderunt, Domitius Corbulo in monte Aba, Lici-
nius Mutianus sub radicibus montis, quem Capoten appellant, supra Simyram xij. M. passuum
initio Pyxirates nominatus. Fluit Derxenem primùm, mox Anaetiam, Armeniæ regiones à Cap-
padocia excludens. Dascusa abest à Simyra lxxv. M. passuum. Inde nauigatur Pastonam quinquaginta M. passuum. Melitenen Cappadociæ lxxiiij. M. pass. Elegiam Armeniæ decem M. passuum,
acceptis fluminibus Lyco, Arsania, Arsano. Apud Elegiam occurrit ei Taurus mons, nec resistit,
quantum xij. M. pass. latitudine præualens. Omirram vocant irrumpentem: mox ubi perfregit, Eu-
phratem, vltra quoque saxosum ac violentum. Arabiam inde læua, Merorum dictam regionem tri-
schoena mensura, dextraque Comagenen determinat, pontis tamen, etiam ubi Taurum expugnat,
patiens. Apud Claudiopolim Cappadociæ, cursum ad occasum Solis agit. Primò hunc illi impu-
gnatus cursum Taurus aufert: victusque & abscisus sibimet, alio modo vincit, ac fractum expellit in
Meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quò vult, illo prohibente ire quà velit. A
cataraetis iterum nauigatur: xl. M. pass. inde Comagenes caput Samosata. Arabia supra dicta habet
oppida, Edessam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Callirrhoen à fonte nominatam, Carras cla-
de Crassi nobiles. Iungitur præfectura Mesopotamiæ, originem à Syris trahens, in qua Anthemu-
sia & Nicephorium oppida. Mox Arabes, qui Rhetavi vocantur: horum caput Singara. A Samosa-
tis autem latere Syriæ, Marfyas amnis influit. Gingla Comagenem finit, Merorum ciuitas incipit.
Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten vocantur. Item Zeugma lxxij. millib.
passuum à Samosatis, transitu Euphratis nobile. Ex aduerso Apamiam Seleucus, idem vtriusque
conditor, ponte iunxerat. Qui coherent Mesopotamiæ, Rhoali vocantur. At in Syria oppida, Euro-
pum, Thapsacum quondam, nunc Amphipolis, Arabes Scenitæ. Ita fertur vsque Vram locum, in
quo conuersus ad Orientem relinquit Syriæ Palmyrenas solitudines, quæ vsque ad Petram urbem,
& regionem Arabiæ felix appellatæ, pertinent.

† hunc illi in
pugna Taurus
aufert.

Palmyra.

CAP. XXV.

PALMYRA vrbs nobilis situ, diuitiis soli, & aquis amœnis, vasto vndique ambitu harenis includit
agros: ac velut terris exempta à rerum natura, priuata sorte inter duo imperia summa, Romano
rum Parthorumque, & prima in discordia semper vtrinque cura, abest à Seleucia Parthorum, quæ
vocatur ad Tigrin ccccxxxvij. mill. pass. A proximo verò Syriæ litore ducētis quinquaginta duobus
millibus, & à Damasco viginti septem propius.

Hierapolis.

CAP. XXVI.

INfra Palmyræ solitudines, Stelendena regio est, dictæque iam Hierapolis, ac Berœa, & Chalcis.
Vltra Palmyram quoque ex solitudinibus iis aliquid obtinet Hemesa, item Elarium, dimidio pro-
pior Petræ, quàm Damascus. Afura autem proximè est Philiscum, oppidum Parthorum ad Euphra-
tem. Ab eo Seleuciam dierum decem nauigatio, totidemque ferè Babylonem. Scinditur Euphrates
à Zeugmate octoginta tribus millibus passuum circa vicum Massicen Et parte læua in Mesopotami-
am vadit per ipsam Seleuciam, circa eam præfluenti infusus Tigri. Dexteriore autem alueo Babylo-
nem, quondam Chaldææ caput, petit, mediamque permeans, item quam Otrin vocant, distrahitur
in paludes. Increfcit autem & ipse Nili modo statis diebus, paulum differens, ac Mesopotamiam in-
undat Sole obtinente vicesimam partem Cancræ: minui incipit † in Virgine, & Leone transgresso.
In totum verò remeat in vigesima nona parte Virginis.

† in Virgine
& Leone trans-
gresso.

*Cilicia, & adiunctæ gentes Isaurica, Homonadum, Pisidia, Lycæonia, Pamphylia, Taurus
mons, Lycia.*

CAP. XXVII.

SEd redeamus ad oram Syriæ, cui proxima est Cilicia. Flumen Diaphanes, mons Crocodilus,
Sportæ Amani montis. Flumina, Andricus, Pinarus, Lycus: sinus Issicus. Oppidum Issos, inde A-
lexandria flumen Chlorus, oppidum Aegæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Ma-
los, Magarfos, & intus Tarfos. Campi Alcij: oppida Cassipolis, Mopsos liberum Pyramo imposi-
tum, Thynos, Zephyrium, Anchiale. Amnes Saros, Cydnus Tarsum liberam urbem procul à ma-
rifecans. Regio Celenderitis cum oppido. Locus Nymphæum, Solæ Cilicij, nunc Pompeiopolis,
Adana, Cibyra, Pinara, Pedalie, Halix, Arsinoë, Tabæ, Doron. Iuxtaque mare Corycos, eodem no-
mine oppidum, & portus, & specus. Mox flumen Calycadnus. Promontorium Sarpedon: oppida
Olme, Myle, promontorium & oppidum Veneris, à quo proximè Cyprus insula. Sed in continenti
oppida, Myanda, Anemurium, Coracesium, finisque antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autem
dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæsaraugustani, Castabla, Epiphania, quæ antea Eniandos, Eleu-
sa, Iconium. Seleucia supra amnem Calycadnum, Trachiotis cognomine, à mari relata, ubi vo-
cabatur Hormia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradisus. Mons Imbarus. Ciliciæ Paphy-
liam omnes iunxere, neglecta gente Isaurica. Oppida eius intus Isaura, Clibanus, Lalassis: decurrit
autem

autem ad mare Anemurij regione suprâ dicti. Simili modo omnibus, qui eadem composuere, igno-
rata est illi conterminagens Homonadum, quorum intus oppidum Homona. Cætera castella xliiij.
inter asperas conualles latent. Insident verticem Pisidæ, quondam Solymi appellati, quorum colo-
nia Cæsarea, eadem Antiochia. Oppida Oroanda, Sagaleffos. Hos includit Lycaonia in Asiaticam
iurisdictionem versa, cum qua conueniunt Philomelienses, Tymbriani, Leucolithi, Pelteni, Hyri-
enses. Datur & tetrarchia ex Lycaonia, qua parte Galatiæ contermina est, ciuitatum xliij. vrbe cele-
berrima Iconio. Ipsius Lycaoniæ celebrantur Tembasa in Tauro, Sinda in confinio Gallatiæ atque
Cappadociæ: à latere autē eius super Pamphylia veniunt Thracum soboles, Milyæ, quorum Aricada
oppidū. Pamphylia, antē Mopsopia appellata. Mare Pamphylia Cilicio iungitur. Oppida eius Side,
& in monte Aspendus, Platanistūs, Perga: Promontorium Leucolla. Mons Sardemifus, amnis Eury-
medon iuxta Aspendū fluens: Cōtaraetes, iuxta quē Lyrnessus & Olbia: vltimaq; eius oræ Phaselis.
Iunctū ei mare Lycium est, gensq; Lycia, vnde vastus sinus. Taurus mons, ab Eois veniens litorib;
Chelidonio p̄montorio determinat. Imensus ipse, & innumerarū gentiū arbiter, dextero latere
Septētrionalis, vbi primū ab Indico mari exurgit, læuo Meridianus, & ad occasum tendens: mediā
q; distrahens Asiā, nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ergo ad Septentriones, flexusq;
immensum iter quærit, velut de industria rerum natura subinde æquora opponente, hinc Phœnici-
um, hinc Ponticum, illinc Caspium & Hyrcanium, contraq; Mæoticum lacum. Torquetur itaq;
collisus inter hæc claustra, & tamen victor, flexuosus euadit vsque ad cognata Rhiphæorum mon-
tium iuga, numerosis nominibus & nouis, quacunque incedit, insignis: Imaus prima parte dictus,
mox Emodus, Paropamisus, Circius, Chambades, † Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroandes,
Niphates, Taurus. Atque vbi se quoque exuperat, Caucasus: vbi brachia emittit, subinde tentanti
maria similis, Sarpedon, Coracesius, Cragus, iterumq; Taurus, etiam vbi dehiscit, seque populis
aperit: portarum tamen nomine vnitatem sibi vindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caspiæ, alibi Ci-
liciæ vocantur. Quinetiam confractus, effugiens quoque maria, plurimis se gentium nominibus
hinc & illinc implet: à dextra Hyrcanus, Caspius: à læua Pariedrus, Moschicus, Amazonicus, Coraxi-
cus, Scythicus appellatus. In vniuersum verò Græcè Ceraunius. In Lycia igitur, à promontorio eius
oppidum Simena, mons Chimæra noctibus flagrans, Nephæstium ciuitas, & ipsa sæpe flagrantibus
iugis. Oppidum Olympus ibi fuit: nunc sunt montana, Gage, Corydalla, Rhodiopolis. Iuxta mare
Lymira cum amne, in quem Arycandus influit, & mons Massycites, Andriaca ciuitas Myra. Oppida,
Apyre, & Antiphellos, quæ quondam Habessus, atque in recessu Phellus. Deinde Pyrrha, itemque
Xanthus à mari xv. M. passuum flumenque eodem nomine. Deinde Patara, quæ prius Sataros, & in
monte Sydima. Promontorium Cragus. Vltrà par sinus priori. Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Tel-
messus. Lycia quondam lx. oppida habuit, nunc xxxvj. habet. Ex his celeberrima præter suprâ dicta
Canas, Candyba, vbi laudatur Oenium nemus, Podalia, Choma præfluente Adefa, Cyane, Afcan-
dalis, Amelas, Noscopium, Tlos, Telandrus. Comprehendit in mediterraneis Cabaliā, cuius tres
vrbes, Oenoanda, Balbura, Bubon. à Telmesso Asiaticum mare, siue Carpathium, & quæ propriè
vocatur Asia. In duas eam partes Agrippa diuisit. Vnam inclusit ab Oriente Phrygia & Lycaonia, ab
Occidente Aegeo mari, à Meridie Aegyptio, à Septentrione Paphlagonia. Huius longitudinem
ccccxx. M. passuum latitudinem ccc. M. fecit. Alteram determinauit ab Oriente Armenia minore,
ab Occidēte Phrygia, Lycaonia, Pamphylia, à Septentrione prouincia Pontica, à Meridie mari Pam-
phylia, longam cccclxxv. M. passuum latam cccxxv. M. In proxima ora Caria est, mox Ionia: vltra
eam Aeolis. Caria mediæ Doridi circumfunditur, ad mare vtroque latere ambiens. In ea Promon-
torium Pedalium. Amnis Glaucus deferens Telmessum, Oppida Dædala, Crya fugitiuorum. Flu-
men Axon, oppidum Calydna.

† Hermolaus,
Ninus, legen-
dum existi-
mat.

Indus fluuius.

CAP. XXVIII.

Amnis † Indus in Cibratarum iugis ortus, recipit lx. perennes fluuios, torrentes verò amplius
centum. Oppidum Caunos liberum, deinde Pynos. Portus Cressa, à quo Rhodus insula xx.
M. locus Loryma. Oppida Thyrsanusa, Paridion, Larymna. Sinus Thymnias. Promontorium A-
phrodisias. Oppidum Hyda. Sinus Schoenus. Regio Bubassus. Oppidum fuit Acanthus, alio nomi-
ne Dulopolis. Est in promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Pegusa & Stadia appellata. Ab ea
Doris incipit. Sed prius terga, & mediterraneas iurisdictiones indicasse conueniat. Vna appellatur
Cibratica. Ipsum oppidum Phrygiæ est. Conueniunt eò xxv. ciuitates.

Laodicea, Apamia, Ionia, Ephesus.

CAP. XXIX.

Celeberrima vrbe Laodicea. Imposita est Lyco flumini, latera alluentibus Asopo & Capro, ap-
pellata primò Diospolis, dein Rhoas. Reliqui in eo conuentu, quos nominare non pigeat, Hy-
drelite, Themifones, Hierapolita. Alter conuentus à Synnada accipit nomen. Conueniunt Lycao-
nes, Appiani, Eucarpeni, Dorylæi, Mydæi, Iulienfes, & reliqui ignobiles populi xv. Tertius Apami-
am vadit, ante appellatam Celænas, dein Ciboton. Sita est in radice montis Signiæ, circumfusa Mar-
sya, Obrima, Orga fluminibus in Mæandrum cadentibus, Marsyas ibi redditur, ortus ac paulò mox
conditus, vbi certauit tibiæ cantu cum Apolline, Aulocrenis: ita vocatur conualis decem. M.
passuum

passuum ab Apamia, Phrygiam petentibus. Ex hoc conuentu deceat nominare Metropolitās, Dionysopolitās, Euphorbenos, Acmonenses, Peltenos, Silbianos. Reliqui ignobiles ix. Doridis in sinu, Leucopolis, Amaxitos, Elæus, Euthene. Dein Caria oppida, Pitaium, Euranæ, Halicarnassus. Sex oppida contributa ei sunt à magno Alexandro, Theangela, Sibde, Medmassa, Euranium, Pedasum, Telmessum. Habitat inter duos sinus, Ceramicum & Iasium. Inde Myndos, & ubi fuit Palæmyndus, Nariandus, Neapolis, Carianda, Termes libera, Bargyla & à quo sinus Iasius, oppidum Iasus. Caria interiorum nominum fama prænitet: quippe ubi sunt oppida, Mylasa libera, Antiochia, ubi fuere Seminethos & Cranaos oppida, nunc eam circumfluunt Mæander & Mossinus. Fuit in eodem tractu & Mæandropolis. Est Eumenia Cludro flumini apposita, Glaucus amnis, Lysias oppidum & Orthosia, Berecynthius tractus, Nyssa, Trallis, eadem Euanthia & Seleucia & Antiochia dicta. Alluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide. Quidam ibi Pygmæos habitasse tradunt. Præterea sunt Thydonos, Pyrrha, Eurome, Heraclea, Amyzon, Alabanda libera, quæ conuentum eum cognominauit: † Stratonicea libera, Hynidos, Ceramus, Træzene, Phorontis. Longinquiores eodem disceptant foro, Othronienses, Halysdenses, seu Hippini, Xystiani, Hydrienses, Apolloniata, Trapezopolis, Aphrodisienses liberi. Præter hæc sunt Coscinus, Harpasa apposita fluuiio Harpaso, quo & Trallicon, cum fuit, alluebatur. Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus, super Ioniam procedit, Phrygiæ ab exortu Solis vicina, ad Septentrionem Mysiæ, meridiana parte Cariam amplectens, Mæonia antè appellata. Celebratur maximè Sardibus in latere Tmoli montis, qui antè Timolus appellabatur, vitibus confusus, & ex eo profuente Pactolo, eodemq; Chrysorrhœa, ac fonte Tarne: à Mæoniis ciuitas ipsa Hyde vocitata est, clara stagno Gygeo. Sardinia nunc appellatur ea iurisdicção. Conueniuntque in eam extra prædictos, Macedones Caduani, Loreni, Philadelpheni, & ipsi in radice Tmoli Cogamo flumini appositi Mæonij, Tripolitani: iidem & Antiochopolis Mæandro alluuntur: Apollonohierita, Myformolita, & alij ignobiles. Ioniam ab Iasio sinu incipiens, numerosiore ambitu litorum flectitur. In ea primus sinus Basilicus, Posideum promontorium & oppidum, oraculum Branchidarum appellatum, nunc Didymæi Apollinis, à litore stadiorum viginti. Et inde centum octoginta. Milletus Ioniam caput, Lelegeis antè & Pitusa & Anactoria nominata, † super octoginta urbium per cuncta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo, qui primus profam orationem condere instituit. Amnis Mæander ortus è lacu in monte Aulocrene, plurimisque affusus oppidis, & repletus fluminibus crebris ita sinuosus flexibus, vt sæpe credatur reuerti, Apamenam primùm peruagatur regionem, mox Eumeneticam, ac dein Bargyllicos campos: postremò Cariam placidus, omnesque eos agros fertilissimorigans limo, ad decimum à Mileto stadium lenis illabitur mari. Inde mons Latmus. Oppida, Heraclea montis eius, cognominis Carica, Myus, quod primò condidisse Iones narrantur, Athenis profecti, Naulochum, Priene. In ora quæ Trogilia appellatur, Gessus amnis. Regio omnibus Ionibus sacra, & ideo Panionia appellata. Iuxta fugitiuis conditum (vti nomen indicio est) Phygela. Fuit & Marathesium oppidum. Supra hæc Magnesia Mæandri cognomine insignis, à Thessalica Magnesia orta. Abest ab Epheso xv. M. passuum. Tralibus eo amplius MMM, antè Thessaloe & Androlitia nominata: & litori apposita Derasidas insulas secum abstulit, Intus & Thyatira alluitur Lyco, Pelopia aliquando & Euhippa cognominata. In ora autem Manteium, Ephesus Amazonū opus, multis ante expetita nominibus: Alopes, cum pugnatū apud Troiam est, mox Ortygia, & Morges vocata est, & Smyrna cognomine Trachea, & Samornion, & Ptelea. Attollitur monte Pione, alluitur Caystro in Cylbianis iugis orto, multosq; amnes deferente, & stagnū Pegaseum quod Phrytes amnis expellit. Ab his multitudo limi est, quæ terras propagat, mediisque iam campis Syrien insulam adiecit. Fons in vrbe Callipia, & templum Dianæ complexi è diuersis regionibus, duo Selinuntæ. Ab Epheso Manteium aliud Colophoniorum, & intus ipsa Colophon, † Haleso affluente. Inde Apollinis Clarij phanum, Lebedos: fuit & Notium oppidū. Promontoriū Coryceon, mons Mimas ccl. M. passuum, excurrens, atq; in continentibus campis residens. Quo in loco magnus Alexander intercidi planitiem eam iusserat. vij. M. ccccc. passuum longitudine, vt duos sinus iungeret, Erythrasque cum Mimante circumfunderet. Iuxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc est Aleon fluuius, Corinæum Mimantis promontorium, Clazomene, Parthenie & Hippi, Chytophoria appellata, cum insulæ essent: Alexander idem per duo stadia continenti adnexuit. Interiere intus Daphnūs & Hermesia, & Sipyllum, quod antè Tantalus vocabatur, caput Mæoniæ, ubi nunc est stagnum Sale: ob id & Archæopolis substituta Sipylo, & inde illi Colpæ, & huic Lebede. Regredientibus inde abest xij. M. passuum ab Amazone condita, restituta ab Alexandro, in ora Smyrna, amne Melete gaudens non procul orto. Montes Asiæ nobilissimi in hoc tractu ferè explicant se, Mastusia à tergo Smyrnæ, & Termetis Olympi radicibus iunctus. Is in Dracone desinit, Dracone in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. A Smyrna Hermus amnis campos facit, & nomini suo adoptat. Oriur iuxta Doryleum Phrygiæ ciuitatem, multosque colligit fluuios, inter quos Phrygem, qui non aine genti dato, à Caria eam disternit: Hyllū & Cryon, & ipsos Phrygiæ, Mysiæ, Lydiæ amnibus repletos. Fuit in ore eius oppidū Temnos: nunc in extremo sinu Myrmecæ

† Alias stratonice, Alinda libera quas vrbes in hoc tractu eodem ordine enumerat & Ptolemaus.

† Alias, super septuaginta, & melius fortassis, cum præfertur Seneca in lib. de Consolat. ad Helian. matrem, Milesiorum colonias LXXV. omnino fuisse asserat.

† sunt qui malint, Halete: cuius fluuij in hoc tractu meminuit & Pausanias.

scopuli, oppidum Leuce in promontorio quod insula fuit, finisque Ioniæ Phocæa. Smyrnum conuentum magna pars Aeoliæ, quæ mox dicitur, frequentat: præterque Macedones Hyrcani cognominati, & Magnetes à Sipylo. Ephesum verò alterum lumen Asiæ, remotiores conueniunt Cæsarienses, Metropolitæ, Cylbiani, inferiores & superiores Mysomacedones, Mastauenses, Brullitæ, Hypæpeni, Dioshieritæ.

Aeolis. Troas.

CAP. XXX.

† Gergetha, Strabo libro decimotertio. † Locus est omnino deprauatus, quæ Plinius hunc in modum restituenti exstimas: Amnes Grylios, Solus: regio Aphrodisias, quæ antea Politice: Orgas regio, Scepsis.

† Legendum mutata verbo rum interpunctione, ubi classis eius steterat in Sigæo. Deinde subiungendum, Fuit & Aeantion. In Sigæo enim sepultum fuisse Achillem, in Rhæteo autem Aiace, ex Strabone. Pöponio, & Strephano notum est.

A Eolis proxima est, quondam Mysia appellata, & quæ Hellesponto adiacet Troas. Ibi à Phocæa, Ascanius portus. Dein fuerat Larissa: sunt Cyme, Myrina, quæ Sebastopolim se vocat: & intus Aegæ, Attalia, Posidea, Neon tichos, Temnos. In ora autem Titanus amnis, & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & Grynia, nunc tantum portus soli, insula apprehensa. Oppidum Elæa, & ex Mysia veniens Caicus amnis. Oppidum Pitane, Canaius amnis. Intercidère Canæ, Lyfimachia, Atarneæ, Carene, Cisthene, Cilla, Cocillum, Thebæ, Aftyre, Chrysa, Palæscepsis, † Gergithos, Neandros: nunc est Perperene ciuitas, Heracleotes tractus, Coryphas oppidum, † amnis Gryliosolius. Regio Aphrodisias, quæ antea Politiceorgas. Regio Scepsis. Flumen Euenum, cuius in ripis intercidère Lynceffos & Miletos. In hoc tractu Ida mons. Et in ora quæ sinum cognominauit & conuentum, Adramytteos, olim Pedasus dicta. Flumina Astron, Cormalos, Eryannos, Alabastrus, Hieros ex Ida. Intus mons Gargara, eodemque nomine oppidum. Rursus in litore Atandros, Edonis prius vocata, deinde Cimmeris, & Assos, eadem Apollonia. Fuit & Palamedium oppidum. Promontorium Lecton distermians Aeolida & Troada. Fuit & Polymedia ciuitas, & Cryssa, & Larissa alia. Smintheum templum durat. Intus Colone intercidit, deportata Adramytteum negotia. Apollo-
niatæ à Rhyndaco amne, Eresij, Miletopolitæ, Pœmaneni Macedones, Aschilacæ, Polichnæi, Pionitæ, Cilices, Mandagandeni: in Mysia Abrettini, & Hellespontij appellati, & alij ignobiles. Troadis primus locus Amaxitus, dein Cebrenia, ipsa quæ Troas, Antigoniam dicta: nunc Alexandria, colonia Ro. oppidum Nee, Scamander amnis nauigabilis, & in promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achæorum, in quem influit Xanthus Simoenti iunctus: stagnumque prius faciens Palæscamander. Cæteri Homero celebrati, Rhesus, Heptaporus, Carefus, Rhodius vestigia non habent. Granicus diuerso tractu in Propontida fluit. Est tamen & nunc Scamandria ciuitas parua, ac M. ccccc. pass. remotum à portu llium immune, vnde omnis rerum claritas. Extra sinum sunt Rhœtea litora, Rhœteo & Dardanio & Arisbe oppidis habitata. Fuit & Achilleon, oppidum iuxta tumulum Achillis conditum à Mitylenæis, & mox Atheniensibus, † ubi classis eius steterat. In Sigæo fuit & Ae-
antium, à Rhodiis conditum in altero cornu, Aiace ibi sepulto xxx. stad. interuallo à Sigæo, & ipso in statione classis suæ. Supra Aeolida, & partem Troadis, in mediterraneo est, quæ vocatur Teuthrænia, quæ Myssi antiquitus tenuere. Ibi Caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla per se, etiam cum totum Mysia appellaretur. In ea Pionia, Andera, Dale, Stabulum, Conisium, Tegium, Balcea, Tiare, Teuthrænie, Sarnaca, Haliferne, Lycide, Parthenium, Thymbre, Oxiopum, Lygdanum, Apollonia, longeque clarissimum Asiæ Pergamum, quod intermeat Selinus, præfuit Cetius profusus Pindaso monte. Abest haud procul Elæa, quam in litore diximus. Pergamena vocatur eius tractus iurisdicatio. Ad eam conueniunt Thiatyreni, Mygdones, Mossini, Bregmenteni, Hieracomitæ, Perpereni, Tyareni, Hierapolenses, Harmatopolitæ, Attalenses, Pantaenses, Apollonidenses, aliaque inhonora ciuitates. A Rhœteo Dardanium oppidum paruum abest stad. lxx. Inde xvij. M. promontorium Trape-
za, vnde primum concitat se Hellespontus. Ex Asia interiisse gentes tradit Eratosthenes Solymorum, Lelegum, Bebrycum, Colycantiorum, Trepfedorum. Isidorus Arimos, & Capretas, ubi sit Apamia condita à Seleuco rege, inter Ciliciam, Cappadociam, Cataoniam, Armeniam. Et quoniam ferocissimas gentes domuisset, initio Dameam vocatam.

Insula ante Asiam, Pamphylum mare, Rhodus, Samus, Chius.

CAP. XXXI.

Insularum ante Asiam prima est in Canopico ostio Nili, à Canopo Menelai gubernatore (vt ferunt) dicta. Altera iuncta ponte Alexandria, colonia Cæsaris Dictatoris, Pharos, quondam diei nauigatione distans ab Aegypto: nunc è turri nocturnis ignibus cursum nauium regens. Nanq; fallacibus vadis Alexandria, tribus omnino aditur alueis maris, Tegamo, Posideo, Tauro. In Phœniceo deinde mari est ante loppem Paria, totum oppidum, in qua obiectam belluæ Andromedam ferunt: & iam dicta Arados, inter quam & continentem quinquaginta cubita alto mari (vt author est Mutianus) è fonte dulcis aqua tubo coriis facto, vsq; à vado trahitur. Pamphylum mari ignobiles insulas habet. Cilicium ex quinque maximis Cyprum, ad ortum occasumque Ciliciæ ac Syriæ obiectam, quondam ix. regnorum sedem. Hius circuitum Timosthenes ccccxxix. M. ccccc. prodidit. Isidorus ccclxxv. M. Longitudinem inter duo promontoria, Dinaretum & Acamanta, quod est ad occasum, Artemidorus clx. ccccc. Timosthenes cc. vocatam ante Acamantica, Philonides Cerastin, Xenagoras & Aspeliam, & Amathusiam, & Macariam, Astynomus Crypton, & Coliniæ. Oppida in ea xv. Paphos, Palæphaphos, Curias, Citium, Corineum. Salamis, Amatius, Laperthos, Solæ, Tamaseus, Epidarum, Chytri, Arsinoc, Carpasium, Golgi. Fuere & ibi Cinyria, Marium, Idaliæ. Abest ab Anemurio Ciliciæ quinquaginta M. pass. Mare, quod prætenditur, vocant Aulona Cilicium.

In

In eodem situ Elæusa insula est, & quatuor ante promontorium ex aduerso Syriae Clides, rursusque ab altero capite Stiria, Contra Neampaphum Hierocepia. Contra Salamina, Salamina. In Lycio autem mari Illyris, Telendos, Attelebussa, Cypriae tres steriles, & Dionysia, prius Caretha dicta. Deinde contra Tauri promontorium pestiferæ nauigantibus Chelidonia, totidem ab iis cum oppido Leucola, Pactya, Lafia, Nymphais, Macris: Megista, cuius ciuitas interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra Chimæram Dolichiste, Chirogylium, Crambussa, Rhoge, Enagora viij. M. pass. Dædaleon duæ, Cryeon tres, Strongyle, & contra Sidyma Antiochi, Glaucumque versus amnem Lagusa, Macris, Didyma, Helbo, Scope, Aspis, & in qua oppidum interiit Telandria, proximaque Caudano Rhodussa. Sed pulcherrima & libera Rhodos, circuitu cxxx. mil. pass. aut si potius Isidoro credimus, ciiij. habitata urbibus Lindo, Camiro, Ialyso nunc Rhodo. Distata ab Alexandria Aegypti cccclxxviij. mill. vt Isidorus tradit: vt Eratosthenes, cccclxix. mil. vt Mutianus. D. à Cypro clxvj. Vocitata est antea Ophiusa, Asteria, Aethra, Trinacria, Corymbia, Poessa, Atabyria ab rege. Deinde Macria, & Oloessa. Rhodiorum insula, Carpathus, quæ mari nomen dedit: Cafos, Achne olim: Nisyros distans ab Gnido xij. mill. ccccc. Porphyrus antea dicta. Eteodem tractu media inter Rhodum Gnidumque Syme. Cingitur xxxvij. mill. ccccc. Portus benignè præbet octo. Præter has circa Rhodum, Cyclopi, Teganon, Cordysula, Diabeta iij. Hymos, Chalce cum oppido, † Scutulusa, Narthecusa, Dimastos, Progne: & à Gnido, Ciserussa, Therionarce, Calydne cum tribus oppidis, Notio, Nisyro, Mendetero, & in Arconneso oppidum Ceramus. In Caria ora, quæ vocantur Argia, numero viginti, & Hyerussa, Lepsia, Leros. Nobilissima autem in eo sinu Cos, ab Halicarnasso quindecim mill. passuum distans, circuitu centum vt plures existimant, Merope vocata: Cos, vt Staphylus: Meropis, vt Dionysius: dein Nymphæa. Mons ibi Prion, & Nisyron abruptam illi putant, quæ Porphyrus antea dicta est. Hinc Carianda cum oppido. Nec procul ab Halicarnasso Pidofus. In Ceramico autem sinu Priaponesos, Hipponesos, Pfyra, Mya, Lampsemendus, Passala, Crusa, Pyrrhe, Sepiussa, Melano: paulumque à continente distans, quæ vocata est Cinædopolis, probrosis ibi relictis à rege Alexandro. Ioniae ora † Aegeas & Corfeas habet, & Icaron, de qua dictum est: Laden, quæ prius Late vocabatur: atque inter ignobiles aliquot, duas Camelidas Mileto vicinas: Mycalen, Trogilias, Trepilion, Argennon, Sandalion, Samon liberam, circuitu octoginta septem mill. passuum: aut, vt Isidorus, centum. Parrheniam primum appellatam, Aristoteles tradit, postea Dryusam, deinde Anthemusam: Aristocritus adiicit Melamphyl-
30 lum, dein Cyparissiam: alij Parthenerosam, Stephanen. Amnes in ea Imbrasus, Chesius, Ibettes. Fontes Gigarto, Leucothea. Mons Cercetius. Adiacent insula, Rhypara, Nymphæa, Achillea. Parclaritare ab ea distat xciiij. M. passuum, cum oppido Chios libera, quam Aethaliam Ephorus prisco nomine appellat, Metrodorus & Cleobulus Chiam, à Chione nymphæa, aliqui à niue, & Macrin & Pityusam. Montem habet Pellenæum, marmor Chium, Circuitu cxxv. M. pass. colligit, vt veteres tradidere. Isidorus ix. millia adiicit. Posita est inter Samum & Lesbum, ex aduerso maximè Erythrum. Finitimæ sunt Thallusa, quam alij Dapnusa scribunt, Oenussa, Elaphites, Euryanassa, Arginusa cum oppido, iam hæ circa Ephesum, & quæ Pisistrati vocantur, Anthina, Myonnesos, Diareusa. In vtraque oppida interciderunt. Porro selene cū oppido, Cercia, Halone, Commone, Illeria, Lepria, & Resperia, Procuza, Bolbulæ, Phana, Priapos, Syce, Melane, Aenare, Sidusa, Pela, Drymusa, Any-
40 dros, Scopelos, Sycussa, Marathussa, Psile, Perirheusa, multæque ignobiles. Clara verò in alto Teos cum oppido, à Chio lxxj. M. passuum tantundem ab Erythris. Iuxta Smyrnam sunt Peristerides, Carteria, Alopece, Elæussa, Bachina, Pyrtira, Crommyonnesos, Megale. Ante Troada Ascania, Platea iij. Dein Lamia, Plitania iij. Plate, Scopelos, Getone, Artheidon, Cele, Lagussa, Didyma, Clarissima autem Lesbos, à Chio sexagintaquinque mil. pass. Hemerte, & Lafia, Pelasgia, Aegira, Aethiope, Macaria appellata fuit, octo oppidis incluta. Ex iis Pyrrha hausta est mari, Arisbe terrarū motu subuersa. Antissam Methymna traxit in seipsam viij. urbibus Asia in xxxvij. M. passuum vicina. Et Agamede obiit, & Hiera. Restant Eresos, Pyrrha, & libera Mitylene, annis D. potens. Tota insula circuitur, vt Isidorus, clxviij. M. passuum vt veteres, cxcv. M. Montes habet Lepethymum, Ordymnum, Macistum, Creonem, Olympum. Aproxima continente abest vij. M. ccccc. passuum. Insulae appositæ, Sandalion, Leuca quinque. Ex iis Cydonea cum fonte calido. Argenussa ab Aege iij. M. passuum distant. Dein Phellusa, Pedna. Extra Hellepontū aduersa Sigæo litori adiacet Tenedus Leucophrys dicta, & Phœnice, & Lynessos. Abest à Lesbos lvi. M. passuum à Sigæo xij. M. ccccc.

Hellepontus, Mysia, Phrygia, Galatia, Bithynia, Bosporus.

CAP. XXXII.

Impetum deinde sumit Hellepontus, & mare incumbit, vorticibus limitem fodiens, donec Asia labrum pat Europæ. Promontorium id appellauimus Trapezam: ab eo decem M. passuum. Abydum oppidum, vbi angustia septem stadiorum. Deinde Percote oppidum, & Lampisacum, antea Pityusa dictum. Parium colonia, quam Homerus Adrastiam appellauit. Oppidum Priapos, amnis Aesepus, Zelia, Propontis, ita appellatur vbi se dilatat mare. Flumen Granicum, Artace portus, vbi oppidum fuit. Vltra insula, quam continenti iunxit Alexander, in qua oppidū Miliesiorū Cyzicum, antea vocatū Arconnesos, & Dolionis, & Dindymus, cuius à vertice mons Dindymus.

H 2

Mox

† Teutusa, Stephano.

† Alia, Tra-
geas. quæ etiam
in hoc maris
tractu prope
Ladam Sira-
bo & Stephe-
nus colloca-
runt.
Mycala Tro-
giliam.

Mox oppida Placia, Ariacos, Scylace, quorum à tergo mons Olympus, Myfius dictus: ciuitas Olym-
pena. Amnes Horisius, & Rhyndacus, antè Lycus vocatus. Oritur in stagno Artynia iuxta Mileto-
polim: recipit Maceston, & plerosq; alios, Asiam Bithyniamq; determinans. Ea appellata est Cro-
nia, dein Thessalis, dein Maliande & Strymonis. Hos Homerus Halizonas dixit, quando præcingi-
turgens mari. Vrbs fuit immensa Attusa nomine: nunc sunt xv. ciuitates, inter quas Gordiu come,
quæ Iuliopolis vocatur, & in ora Dascylos. Deinde flumen Gebes, & intus Helgas oppidum, quæ
Germanicopolis, alio nomine Booscoete, sicut Apamia, quæ nunc Myrlea Colophoniorum: flumen
Etheleum, antiquus Troadis finis, & Myfiæ initium. Postea sinus, in quo flumen Ascanium, oppidum
Bryllion, amnes Hylas, & Cios cum oppido eiusdem nominis, quod fuit emporium non procul ac-
colentis Phrygiæ, à Milefiis quidem cõditum, in loco tamen qui Ascania Phrygiæ vocabatur. Qua-
propter non alibi aptius de ea dicatur. Phrygia Troadi superiecta, populisque à promontorio Le-
cto ad flumen Etheleum prædictis, Septentrionali sui parte Galatiæ contermina, Meridiana Lycaõ-
niæ, Pisidiæ, Mygdoniæque, ab Oriente Cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam
dicta, Ancyra, † Andria, Celænæ, Colossæ, Carina, Cotiaion, Cerane, Iconium, Midaion. Sunt au-
thores transisse ex Europa Myfos, & Brygas, & Thynos, à quibus appellantur Myfi, Phryges, Bithy-
ni. Simul dicendum videtur & de Galatia, quæ superposita, agros maiori ex parte Phrygiæ tenet, ca-
putque quondam eius Gordium. Qui partem eam infedere, Gallorum Tolistobogi, & Voturi, &
Ambitui vocantur: qui Mæoniæ & Paphlagoniæ regionem, Trocmi. Præteritur Cappadocia à Se-
ptentrione & Solis ortu, cuius vberriam partem occupauere Tectofages, ac Teutobodiaci. Et
gentes quidem hæ. Populi verò ac tetrarchiæ omnes numero cxcv. Oppida, Tectofagum Ancyra, 10
Trocmorum Tauium, Tolistobogorum Pefinus. Præter hos, celebres Attalenses, Arasenses, Co-
menses, Dioshicionitæ, Lystreni, Neapolitani, Oeandenses, Seleucenses, Sebasteni, Timoniacen-
ses, Tebaseni. Attingit Galatia & Pamphylia Cabaliam, & Milyas, qui circa Barin sunt, & Cyllanti-
cum, & Oorandicum Pisidiæ tractum. Item Lycaoniæ partem Obigenen. Flumina sunt in ea præter
iam dicta, Sangariû & Gallus, à quo nomen traxere Matris Deum sacerdotes. Nunc reliqua in ora,
à Cio intus in Bithynia Prusa, ab Annibale sub Olympo condita. Inde Nicæam vigintiquinque mil-
lia passuum interueniente Ascanio lacu. Deinde Nicæa in ultimo Ascanio sinu, quæ prius Olbia: &
Prusa item altera sub Hippio monte, Fuere Pythopolis, Parthenopolis, Coryphanta. Sunt in ora
amnes, Aesius, Bryazon, Plataneus, Areus, Siros, Gendos, qui & Chrysothoas. Promontorium, in
quo † Megarice oppidum fuit. Inde Craspedites sinus vocabatur, quoniam id oppidum velut in la- 30
cinia erat. Fuit & Astacum, vnde & ex eo Astacenus idem sinus. Fuit & Libyssa oppidum, vbi nunc
Annibalis tantum tumulus: est in intimo sinu Nicomedia Bithyniæ præclara. Leucatas promon-
torium, quo includitur Astacenus sinus, à Nicomedia xliij. M. ccccc. Rursusq; coeuntibus terris an-
gustia pertinentes vsque ad Bosporum Thracium. In iis Chalcedon libera, † à Nicomedia lxxij.
cccc. Procerastis antea dicta, dein Compusa: postea cæcorum oppidum, quod locum eligere nescif-
sent, septem stadiis distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede. Cæterum intus in Bi-
thynia colonia Apamena, Agrippenses, Iuliopolitæ, Bithynion. Flumina, Syrium, Lapsias, Pharmi-
cas, Alces, Crynis, Lylæus, Scopus, Hieras, qui Bithyniam & Galatiam determinat. Ultra Chalce-
dona Chrysopolis fuit. Deinde Nicopolis, à qua nomen etiamnum sinus retinet: in quo portus A- 40
myci. Deinde Naulochum promontorium, Estiæ templum Neptuni, Bosporus d. p. interuallo A-
siam Europæ iterum auferens, abest à Chalcedone xij. M. ccccc. pass. Inde fauces primæ viij. M. ccl. p.
vbi Phinopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est, po-
pulorumque cclxxxij. qui ad eum locum à fine Lyciæ numerantur. Spatium Helleponti & Propon-
tidis ad Bosporum Thracium clxxxvij. M. p. diximus. à Chalcedone Sigeum Isidorus cclxij. M.
cccc. pass. tradit. Insulæ in Propontide ante Cyzicum Elaphonnesus, vnde Cyzicenum marmor:
eadem Neuris, & Proconnesus dicta. Sequuntur Ophiussa, Acanthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrio-
ne, Halone cum oppido. Delphacia, Polydora. Artacæon cum oppido. Est & contra Nicome-
diam Demonnesos. Item ultra Heracleam aduersa Bithyniæ Thynnias, quam barba-
ri Bithyniam vocant. Est & Antiochia, & contra fauces Rhyndaci Besbi-
cos, decem & octo mil. circuitu. Est & Elæa, & duæ Rhodus-
sæ, Erebinthus, Megale, Chalcitis,
Pityodes.

† Andria,

† Megaricon,
Stephano.† à Nicomedia
LXXII. M. D.
pass. Ceraftis
antea dicta,
dein Colpoes-
sa.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
SEXTVS.

69

Pontus Euxinus.

CAP. I.

PONTVS Euxinus, antea ab inhospitali feritate Axenos appellatus, peculiari inuidia naturæ sine vilo fine indulgentis auiditati maris, & ipse inter Europam Asiamque funditur, Non fuerat satis Oceano ambisse terras, & partem earum aucta immanitate abstulisse, non irrupisse fractis montibus, † Calpeque Africæ annulsa tanto maiora absorbuisset, quam reliquerit, spatia, non per Hellespontum Propontida infudisse, iterum terris deuoratis: à Bosphoro quoque in aliam vastitatem panditur nulla satietate, donec expatianti † lacus à Mæoti rapinam suam iungant. Inuitis hoc accidisse terris indicio sunt tot angustiae, atque tam parua naturæ repugnantis interualla, ad Hellespontum octingentorum septuagintaquinque passuum ad Bosphoros duos, vel bubus meabili transitu. Vnde nomen ambobus, & tanquam in dissociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumque latratus inuicem audiuntur: vocis etiam humanæ commercia, inter duos orbes † manente colloquio, nisi cum id ipsum auferunt venti. Mensuram Ponti à Bosphoro ad Mæotium lacum quidam fecere ^{xiii.} triginta octo mill. cccc. pass. Eratosthenes centum minorem. Agrippa à Chalcedone ad Phasin ^{x.} mill. Inde Bosphorum Cimmerium trecenta sexaginta mill. Nos interualla generatim ponemus comperta in nostro æuo, quando etiam in ipso ore Cimmerio pugnatum est. Ergo à faucibus Bosphori est amnis Rhebas, quem aliqui Rhœsium dixerunt. Deinde Pissilis, portus Calpas, Sangarius fluius ex inclytis. Oritur in Phrygia, accipit vastos amnes, inter quos Tembrogium & Gallum. Idem Sangarius à plerisque dictus Coralius, à quo incipiunt Maryandini sinus, oppidumque Heraclea Lyco flumini appositum. Abest à Ponti ore millibus ducentis: portus Acone, veneno aconito dirus, specus Acherusia. Flumina Pedopiles, Callichorum, Sonautes. Oppidum Tium, ab Heraclea triginta octo mill. pass. Fluius Bilis.

† Calpe, Abila annulsa.

† lacus Mæotis rapinam suam iungat.

† manente

Gens Paphlagonum & Cappadocum.

CAP. II.

VLTRA quem gens Paphlagonia, quam Pylæmeniam aliqui dixerunt, inclusam à tergo Galatia, Oppidum Mastya Milesiorum, deinde Cromna. Quo loco Henetos adiicit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat. Sefamum oppidum, quod nunc Amastris. Mons Cytorus, à Tio lxxij. M. passuum. Oppida Cimolis, Stephane, amnis Parthenius Promontorium Carambis vasto excurfu, abest à Ponti ostio cccxv. M. passuum, vel ut aliis placuit, ccl. M. Tantundem à Cimmerio, aut ut aliqui maluerunt, cccxij. M. cccc. Fuit & oppidum eodem nomine, & aliud inde Armine: nunc est colonia Sinope, à Cytoro clxij. M. Flumen Varetum, gens Cappadocum, oppidum Gaziura & Gazelum, amnis Halys, à radicibus Tauri per Cataoniam Cappadociamque decurrens. Oppida Gangre, Carissa: Amisum liberum, à Sinope cxxx. M. passuum.

H 3 Eiusdemque

Eiusdemque nominis sinus tanti recessus, ut Asiam penè insulam faciat, cc. M. passuum haud amplius per continerem ad Illicum Ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur, tres tantum gentes Græcas iure dici, Doricam, Ionicam, Acolicam, cæteras Barbarorum esse. Amiso iunctum fuit oppidum Eupatoria, à Mithridate conditum. Victo eo, Pompeiopolis vtrunq; appellatum est.

Cappadocia.

CAP. III.

Cappadocia intus habet coloniam Claudij Cæsaris Archelaidem, quam præfuit Halys: oppida Comana, quod Sarus: Neocæsaream, quod Lycus: Amasiam, quod Iris, in regione Gazacena. In Colopena verò Sebastia, & Sebastopolin. Hæc parua, sed paria suprà dictis. Reliqua sui parte Melitam à Semiramide conditâ, haud procul Euphrate: Diocæsareâ, Tyana, Castabala, Magnopolim, Zelam: & sub monte Argæo Mazacam, quæ nunc Cæsarea nominatur. Cappadocia pars prætenta Armeniæ maiori, Melitene vocatur: Comagenæ, Cataonia: Phrygiæ, Garsauritis: Sargaurasana, Cammanene: Galatiæ, Morimene: vbi determinat eos Cappadox amnis, à quo nomen traxere, antea Leucosyri dicti. A Neocæsarea suprà dicta minorem Armeniam Lycus amnis determinat. Est & Ceraunus intus clarus. In ora autem ab Amiso oppidum & flumen Chadisia, Lyeastu, à quo Themiscyra regio, Iris flumen deferens Lycum. Ciuitas Ziela intus, nobilis clade Triarij, & victoria C. Cæsaris: in ora amnis Thermoodon, ortus ad castellum, quod vocant Phanarocam, præterq; radices Amazonij montis lapsus. Fuit oppidum eodem nomine, & alia quinq; Phamizoniu, Themiscyra, Sotira, Amasia, Comana, nunc Manteium.

Themiscyrina regionis gentes.

CAP. IIII.

Gentes, Genetarum, Chalybum. Oppidum Cotyrorum. Gentes Tibareni, Mossyni notis signantur corpora. Gens Macrocephali, oppidum Cerasus, portus Cordulæ. Gentes Bechires, Buzeri. Flumen Melas. Gens Macrones, Sideni, Flumenque Sidenum, quo alluitur oppidum Pelomonium, ab Amiso cxx. M. passuum. Inde flumina Iafonium, Melanthium, & ab Amiso lxxx. M. passuum Pharnacea oppidum, Tripolis castellum & fluuius. Item Philocalia, & sine fluuiio Liuiopolis, & à Pharnacea centum M. passuum. Trapezus liberum, vasto monte clausum. Ultra quod gens Armenochalybes, & maior Armenia xxx. M. passuum distans. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites, vltra verò gens Sannorum Heniochorum. Flumen Absarum cum castello cognomine in faucibus, à Trapezunte cl. M. passuum. Eius loci à tergo montium Iberia est: in ora verò Heniochi, Ampreutæ, Lazi. Flumina & Campseonyxis, Nogrus, Bathys. Gentes Colchorum. Oppidum Matium, flumen Heracleum, & promontorium eodem nomine, clarissimisque Ponti Phasis. Oritur in Moschis: nauigatur quamlibet magnis nauigiis xxxvij. M. cccc. passuum, inde minoribus longo spatio, pontibus cxx. peruius. Oppida in ripis habuit complura: celeberrima, Tyritacen, Cygnum, & in faucibus Phasin. Maximè autem inclaruit Aea, xv. M. passuum à mari, vbi Hippos & Cyanos vasti amnes è diuerso in eum confluunt. Nunc habet Surium tantum, & ipsum ab amne influente ibi cognominatum, vsquequò magnarum nauium capacem esse diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroque mirabiles, inter quos Glaucum. In ore eius insulæ sine nomine. Abest Absaro lxxv. M. Inde ad flumen Charien. Gens Salæ, antiquis Phthirophagi dicti, & Suani. Flumen Cobum è Caucasio per Suanos fluens. Dein Rhoas. Regio Ecrettice. Amnes & Sigania, Tersos, Atelpos, Chrysorrhoas, gens Abilæ, castellum Sebastopolis, à Phaside centum M. pass. gens Sannigarum, oppidum Cygnus, flumen & oppidum & Pityus. Deinde multis nominibus Heniochorum gentes.

Regio Colchia, Achæi, & ceteri eodem tractu.

CAP. V.

Subiicitur Ponti regio Colchica, in qua iuga Caucasi ad Rhiphæos montes torquentur, ut dictum est, altero latere in Euxinum & Mæotin deuexa, altero in Caspium & Hyrcanium mare. Reliqua litorum feræ nationes tenent, Melanchlani, Coraxi vrbe Colchorum Dioscuriade, iuxta fluuium Anthemunta, nunc deserta: quondam adeò clara, ut Timosthenes in eam ccc. nationes, quæ dissimilibus linguis vterentur, descendere prodiderit. Et postea à nostris cxxx. interpretibus negotia ibi gesta. Sunt qui conditam eam ab & Amphito & Telchio, Castoris ac Pollucis aurigis putent, à quibus ortam Heniochorum gentem feram constat. A Dioscuriade oppidum Heracleum: distat à Sebastopoli lxxx. M. pass. Achæi, Mardi, Cercetæ: post eos Serri, Cephalotomi. In intimo eo tractu Pityus oppidum opulentissimum, ab Heniochis direptum est. A tergo eius Epageritæ, Sarmatarum populus in Caucasi iugis: post quem Sauromatæ. Ad hos confugerat Mithridates Claudio principe, narrauitque Thalosiis esse confines, qui ab Oriente Caspij maris fauces attingerent: siccare eas æstu recedente. In ora autem iuxta Cercetas flumen Icarusa, cum oppido Hiero & flumiue, ab Heracleo cxxxvij. M. & Inde promontorium Cronea, quo supercilium arduum tenent Toretæ, ciuitas Sindica ab Hiero lxvij. mill. pass. Flumen Sceaceriges.

Bosporos Cimmericus, Maotis.

CAP. VI.

Inde ad Bospori Cimmerici introitum octoginta octo mill. cccc. pass. Sed ipsius peninsulæ inter Pontum & Mæotin lacum excurrentis, non amplior octoginta septem mill. cccc. pass. longitudo est: latitudo nusquàm infra duo ingera. Eionem vocant. Ora ipsa Bospori, vtrinque ex Asia atq; Europa, curuatur in Mæotin. Oppida, in aditu Bospori primo Hermonassa, dein Cepi Milesiorum. Mox Stratoclia,

† Legendum

videtur, Acæ-

psis, Acinasis,

Mogrus, Ba-

thys. cui lectio

ni adstipula-

tur & Arrhia-

nus in Periplo,

regionis huius

fluuios isdem

nominibus, eo

demq; ordine

recensens.

† Alias sic Sin-

ganes, Tapfu-

ras, Astele-

phus, adstipu-

lante eodem

Arrhiano.

† Verust. cod.

Penius, quem

fluuii in hoc

tractu recen-

set Ouid. 4. de

Ponto.

† Strabo libr.

II. Castoris &

Pollucis auri-

gas nō Amphi-

rum & Tele-

chiu, sed Am-

phistratum &

Rhecam no-

minat.

† Rectius ve-

rust. cod. Inde

promontoriū

Cruncæ, à quo

supercilium

&c.

roclia, & Phanagoria, & penè desertum Apaturos, vltimoq; in ostio Cimmerium, quod antea Cerberion vocabatur.

Gentes circa Maotin.

CAP. VII.

Inde Maotis lacus, in Europa dictus. A Cimmerio accolunt Maotici, Vali, Serbi, Arechi, Zingi, Pseij. Dein Tanain amne gemino ore influentem, incolunt Sarmatae, Medorum (vt ferunt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi. Primò Sauromatae Gynacocratumeni: vnde Amazonum connubia. Dein Euazae, Cottae, Cicimeni, Messeniani, Costobocci, Choatrae, Zigae, Daddari, Thussagetae, Turcae, vsque ad solitudines saltuosas conualibus asperas: vltra quas Arimphaei, qui ad Rhiphaeos pertinent montes. Tanain ipsum Scythae Silyn vocant, Maotin Temerin-da, quod significat matrem maris. Oppidum in Tanais quoque ostio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenij & Maones, postea Panticapenses. Sunt qui circa Maotin ad Ceraunios montes altiores has tradunt gentes à litore Napaeas, supraque Essedones Colchis iunctos ac montium cacuminibus. Dein Carmacas, Oranos, Antacas, Mazacas, Ascanticos, Acapeatas, Agagammatas, Phycaros, Rhimosolos, Ascomarcos: & ad iuga Caucaasi Icatalas, Imaduchos, Ranos, Anclacas, Tydios,

Carastascos, Atuciandas. Lagoum amnem ex montibus Catheis, in quem defluit Opharus: vbi gentes Caucadas, Opharitas, † Amnem Menotharum, Imituenis ex montibus scissum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Accisos, Gabros, Gregaros. Circaque fontem Imitissi, Imituos, & Aparthenos. Alij influxisse eò Suitas, Auchetas, Satarneos, Asampatas. Ab his Tanaitas & Nepheonitas viritim deletos. Aliqui flumen Opharium labi per Cantecos & Sapeos: Tanain verò transisse Pharearos, Herticeos, Spondolicos, Synhietas, Amassos, Issos, Catacetos, Tagoros, Catonos, Neripos, Agandeos, Mandareos, Saturcheos, Spaleos.

Cappadocia.

CAP. VIII.

Peracta est interior ora, omnesque accolae: † nunc reddantur gentes in mediterraneo sinus: in quo multa aliter, ac veteres, proditurum me non eo inficias, anxia perquisita cura, rebus nuper in eo situ gestis à Domitio Corbulone, regibusque inde missis supplicibus, aut regum liberis obfidibus. Ordinemur autem à Cappadocum gente. Longissimè hæc Ponticarum omnium introrsus recedens, minorem Armeniam maioremque & Comagenen læuo suo latere transit: dextera verò omnes in Asia dictas gentes, plurimis superfusa populis: magnoque impetu scandens ad ortum Solis & Tauri iuga, transit Lycaoniam, Pisidiam, Ciliciam: vadit super Antiochia tractum, & vsq; ad Cyrrhisticam eius regionem parte sua, quæ vocatur Cataonia, contendit. Itaque ibi longitudo Asiae xii. quinquaginta M. pass. efficit, latitudo cccccxli. M.

Armenia.

CAP. IX.

Armenia autem maior incipiens à Pariedris montibus, Euphrate amne (vt dictum est) aufertur à Cappadocia: & quæ discedit Euphrates, Mesopotamiae, haud minus claro amne Tigri. Vtrunque fundit ipsa, † & initium Mesopotamiae facit, inter duos amnes ituræ. Quod interest ibi, tenent Arabes Orei. Sic finem vsque in Adiabenen perfert. Ab ea transuersis iugis inclusa, latitudinem in læua pandit ad Cyrum amnem transuersa in Araxem: longitudinem verò ad minorem vsque Armeniam, Absaro amne in Pontu defluente, & Pariedris montibus, (qui fundunt Absaru) discreta ab illa. Cyrus oritur in Heniochiis montibus, quos alij Coraxicos vocauerunt: Araxes eodem mote, quo Euphrates, vj. M. p. interuallo: auctusq; amne Musi, & ipse (vt plures existimauere) à Cyro defertur in Caspium mare. Oppida celebrantur in minore, Casarea, Aza, Nicopolis: in maiore Arsamote Euphrati proximum, Tigri Carathiocerta: in excelsis autem Tigranocerta, at in campis iuxta Araxem Artaxata. Vniuersæ magnitudinem Aufidius quinquagiescentena M. prodidit. Claudius Cæsar longitudinem à Dascusa ad confinium Caspij maris xiii. pass. latitudinem dimidium eius, à Tigranocerta ad Iberiam. Diuiditur (quod certum est) in præfecturas, quas ij strategias vocant, quasdam ex iis vel singula regna quondam, barbaris nominibus cxx. Cludunt eam ab Oriente montes, sed non statim Ceraunij, nec Adiabene regio. Quod interest spatij, Sopheni tenent: ab his iuga: vltra Adiabeni tenent. Per conualles autem proximi Armeniæ sunt Menobardi, & Moscheni. Adiabenen Tigris & † montium sinus cingunt. Ab læua eius regio Medorum est, & prospectus Caspij maris. Ex Oceano hoc (vt suo loco dicemus) infunditur, totumque Caucasii montibus cingitur. Horum incolæ per gunt. confinium Armeniæ nunc dicuntur.

Albania, Iberia.

CAP. X.

Planitiem omnem à Cyro vsque Albanorum gens tenet: mox Iberum, discreta ab iis amne Alazone, in Cyrum è Caucasii montibus defluente. Præualent oppida Albaniae Cabalaca, Iberiae Harmastis

† Pintianus ex vetustis codicibus sic legit: Amnes Menotharum Imituenis ex Cissis.

† fontem Imitissus † nunc reddatur ingens in mediterraneo sinus.

† Rectius vetust. cod. & initium Mesopotamiae facit, inter duos amnes sita. Terra quod interest ibi tenent Arabes &c.

† montium sinus inuicem cingunt.

† *Pariedros*

Harmastis iuxta flumen, Neoris: regio Thasie, & Triare vsque ad † Partedoros montes. Vltrà sunt Colchicæ solitudines: quarum à latere ad Ceraunios verso, Armenochalybes habitât, & Moschorû tractus ad Iberum amnem in Cyrum defluentem: & infra eos Sacassani, & deinde Macrones ad flumen Absarum. Sic plana ac deuexa obtinentur. Rursus ab Albanix confinio, tota montium fronte, gentes Syluorum feræ, & infra Lubienorum, mox Diduri & Sodij.

Porta Caucasæ.

CAP. XI.

† *cel. M.*

Abiis sunt portæ Caucasæ, magno errore à multis Caspiæ dictæ, ingens naturæ opus montibus interruptis repente, vbi fores obditæ ferratis trabibus, subter medias amne Dyriodori fluenta, citraque in rupe castello (quod vocatur Cumania) communito ad arcendas transitu gentes innumeras: ibi loci terrarum orbe portis discluso, ex aduerso maximè Harmastis oppidi Iberum. A portis Caucasæ per montes Gordyeos Valli, Suarni indomitæ gentes, auri tantum metalla fodiunt. Abiis ad Pontum vsque Heniochorum plura genera, mox Achæorum. Ita se habet terrarum sinus è clarissimis. Aliqui inter Pontum & Caspium mare cclxxv. M. p. non amplius interesse tradiderunt: Cornelius Nepos † cl. M. Tantis iterum angustiis infestatur Asia. Claudius Cæsar à Cimmerico Bosporo ad Caspium mare cl. M. prodidit: eaque perfodere excogitasse Nicatorem Seleucum, quo tempore ab Ptolemæo Cerauno sit interfectus, A portis Caucasæ ad Pontum cc. M. passuum esse constat ferè.

Insula in Ponto.

CAP. XII.

Insulæ in Ponto Planctæ, siue Cyaneæ, siue Symplegades, Deinde Apollonia, Thynnias dicta, vt distingueretur ab ea, quæ est in Europa. Distat à continenti passibus M. cingitur tribus M. Et contra Pharnaceam Chalceritis, quam Græci Ariam dixerunt, sacramq; Marti, & in ea volucres cum aduenis pugnasse, pinnarum ictu.

Gentes in Scythico Oceano.

CAP. XIII.

NVncomnibus, quæ sunt interiora Asiæ, dictis, Rhiphæos montes transcendat animus, dextraque litore Oceani incedat. Tribus hic è partibus cæli alluens Asiam, Scythicus à Septentrione, ab Oriente Eous, à Meridie indicus vocatur, varieque per sinus & acolas in complura nomina diuiditur. Verum Asiæ quoque magna portio appositæ Septentrioni, iniuria sideris regentis vastas solitudines habet. Ab extremo Aquilone ad initium orientis æstiu Scythæ sunt, Extra eos vltraq; Aquilonis initia Hyperboreos aliqui posuere, pluribus in Europa dictos. Primum inde noscitur promontorium Celticæ Lytarmis, fluius Carambucis, vbi lassata cum siderum vi Rhiphæorum montium deficiunt iuga. Ibiq; Arimphæos quosdam accepimus, haud dissimilem Hyperboreis gentem. Sedes illis nemora, alimenta baccæ, capillus iuxta foeminis virisque in probro existimatur: ritus clementes. Itaque sacros haberi narrant, inuiolatosque esse etiam feris accolarum populis: nec ipsos modò, sed illos etiam, qui ad eos perfugerint. Vltra eos planè iam Scythiæ, Cimmerici, Cicianthi, Georgi, & Amasonum gens. Hæc vsque ad Caspium & Hyrcanum mare. Nanque id erumpit Scythico Oceano in auersa Asiæ, pluribus nominibus accolarum appellatum celeberrimis duobus, Caspio, & Hyrcano. Non minus hoc esse quàm Pontum Euxinum, Clitarchus putat. Eratosthenes ponit & mensuram: ab exortu ad meridiem, per Cadusiæ & Albanix oram quinquies mill. cccc. stad. Inde per

per Aratiaticos, Amarbos Hyrcanos, ad ostium Zoni fluminis, quater mill. dccc. stad. Ab eo ad ostiū laxartis † mill. cccc. Quæ summa efficit quindecies centena septuagintaquinque mil. pass. Artemi-
dorus hinc detrahit viginti quinque M. pass. Agrippa Caspium mare, gentesque quæ circa sunt, &
cum his Armeniam determinans, ab oriente Oceano Serico, ab occidente Caucaſi iugis, à meridie
Tauri, à septentrione Oceano Scythico, patere qua cognitū est, ccccxc. M. p. in longitudinem: cxc.
M. in latitudinem prodidit. Non desunt verò, qui eius maris vniuersum circuitum à freto ^{xxv.} M. pas-
tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus, in longitudinem spatiosis. At vbi cœpit in latitudinem
pandi, lunatis obliquatur cornibus: velut ad Mæotim lacum ab ore discedens, Scythici arcus (vt au-
thor est M. Varro) similitudine. Primus sinus appellatur Scythicus: vtrunque enim accolunt Scy-
thæ, & per angustias inter se commeant, hinc Nomades & Sauromatæ multis nominibus. illinc Ab-
zoæ non paucioribus. Ab introitu dextra, mucronem ipsum faucium tenent Vdini, Scytharū po-
pulus: dein per oram Albani (vt ferunt) ab Iasone orti. Ante quos mare quod est, Albanum nomi-
natur. Hæc gens superfusa montibus Caucasii, ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atq; Ibe-
riæ, descendit, vt dictum est. Super maritima eius, Vdinorumque gentem Sarmatæ, Vtidorsi, Aro-
teres prætenduntur: quorum à tergo indicatæ iam Amazones Sauromatides. Flumina per Alba-
niam decurrunt in mare, Cassios & Albanos: deinde Cambyſes in Caucasii ortus montibus: mox
Cyrus in Coraxicis, vt diximus. Oram omnem à Caucaſo præaltis rupibus † inaccessam
xxv. mil. pass. author est Agrippa. A Cyro Caspium mare vocari incipit: accolunt Caspij. Corrigen-
dus est error in hoc loco multorum, & eorum etiam, qui in Armenia res proximè cum Corbulone
geſſere. Nanque hi Caspias appellauere portas Iberiæ, quas Caucasias diximus vocari: situsque de-
piſti, & inde miſſi, hoc nomen inſcriptum habent. Et Neronis principis comminatio, ad Caspias
portas tendere dicebatur, cum peteret illas, quæ per Iberiam in Sarmatas tendunt, † vix vlllo propter
appositos montes aditu. Ad Caspium mare sunt aliæ, Caspijs gentibus iunctæ: quod dignosci non
potest, nisi comitatu rerum Alexandri Magni. Nanque Persarum regna, quæ nunc Parthorum intel-
ligimus, inter duo maria Persicum & Hyrcanum Caucasii iugis attolluntur: vtrinque per deuexa
laterum Armeniæ maiori, à frontis parte, quæ vergit in Comagenen, Sophene (vt diximus) copula-
tur, ei que Adiabene Assyriorum initium. Cuius pars est Arbelitis, vbi Darium Alexander debel-
lauit, proxima Syriæ. Totam eam Macedones Mygdoniam cognominauerunt à similitudine. Op-
pida, Alexandria, item Antiochia, quam Nisibin vocant. Abest ab Artaxatis dcll. M. passuum. Fuit
& Ninus imposita Tigri, ad Solis occasum spectans, quondam clarissima. Reliqua verò fronte, qua
tendit ad Caspium mare, Atropatene, ab Armeniæ Otene regione discreta Araxe. Oppidū eius Ga-
zæ ab Artaxatis quadringenta quinquaginta M. pas. Totidem ab Ecbatanis Medorum, quorum pars
sunt Atropateni.

Media, Caspia porta.

CAP. XIII.

ECbatana caput Mediæ Selucus rex condidit: à Seleucia magna dcll. M. passuum à portis
verò Caspiis xx. M. Reliqua Medorum oppida, Phausia, Agamzua, Apamia Raphane co-
gnominata. Cauſa portarum nominis eadem, quæ suprà, interruptis angustis transitu iugis, ita
vt vix singula meent plauſtra, longitudine viij. M. passuum toto opere manu facto. Dextera leuaq;
ambustis similes impendent scopuli, sitiente tractu per xxxviij. M. pass. Angustias impedit corriua-
tus salis è cautibus liquor, atque eadem emissus. Præterea serpentium multitudo, nisi hyeme, transi-
tum non finit.

Gentes circa Hyrcanum mare.

CAP. XV.

ADiabenis connectuntur Carduchi quondā dicti, nunc Cordueni, præfluente Tigri: his Pratitæ
Paredoni appellati, qui tenent Caspias portas. Iis à latere altero occurrunt deserta Parthiæ, &
Citheni iuga. Mox eiusdem Parthiæ amoenissimus † situs, qui vocatur Choara. Duæ vrbes ibi Par-
thorum, oppositæ quondā Medis, Calliope, & alia in rupe Iſſatis quondā. Ipsius verò Parthiæ caput
Hecatompilos abest à portis cxxxij. M. pass. Ita Parthorum quoq; regna foribus discluduntur. Egres-
sos portis excipit protinus gens Caspia, ad litora vsq; quæ nomen portis & mari dedit. Læua mon-
tosa. Ab ea gente retrorsus ad Cyrum amnem produntur cxxx. M. pass. Ab eodem amne si subeat
ad portas, dcc. M. pass. Hunc enim † deinde cardinem Alexandri Magni itinera fecere, ab iis portis
ad Indiæ principium, stadia quindecim millia sexcenta octoginta prodendo: ad Baſtra oppidum,
quod appellant Zariaspa, tria millia septingenta. Inde ad laxartem amnem quinque M.

Item alia gentes.

CAP. XVI.

CASpiis ad orientem versus regio est Zapauortene dicta, & in ea fertilitatis inclytæ locus Da-
ricum. Mox gentes Tapyri, Anariaci, Stauri, Hyrcani, à quorum litoribus idem mare Hyrcanum
vocari incipit à flumine Syderi. Circa id amnes Mazeras, Stratos, omnia ex Caucaſo. Sequitur
regio Margiane, apricitatis inclytæ, sola in eo tractu vitifera, vndique inclusa montibus amœnis,
ambitu stadiorum mille quingentorum, difficilis aditu propter harenosas solitudines per cxx. M.
passuum & ipsa contra Parthiæ tractum sita, in qua Alexander Alexandriam condiderat: qua diruta
à barbaris, Antiochus Seleuci filius, eodem loco restituit Syrianani interfluente Margo, qui cor-
riuat

† Melior ve-
tusta lectio.
MM. cccc. ita
exigente &
calculi ratio-
ne, defuturis
alioqui sum-
ma sequenti
mille stadijs.

† inaccessam

† Melius sic,
mutata non-
nihil distin-
ctione, vix vl-
lo propter op-
positos montes
aditu ad Ca-
spium mare. Sūt
alia &c.

† sinus,

† deinde vide-
tur abſurdare,
neg. est in an-
tiq. cod.

riuatur in Zotale. is maluerat illam Antiochiā appellari. Urbis amplitudo circuitu lxx. stad. In hanc Orodes Romanos Craffiana clade captos deduxit. Ab huius excelsis per iuga Caucaſi protenditur ad Baſtros vſque gens Mardorum, fera, ſui iuris. Ab eo tractu gentes Ochani, Chomari, Berdrigei, Harmatrophii, Bomarei, Commani, Marucaei, Mandrueni, Iatij. Flumina Mandrum, Cridinum: vltraque Choraſmij, Gandari, Attaſini, Paricani, Sarangæ, Parrhaſini, Maratiani, Naſotiani, Aorſi, Gelæ, quos Græci Caduſios appellauere, Matiani. Oppidum, Heraclea, ab Alexandro conditum: quod deinde ſubuerſum ac reſtitutum, Antiochus Achaida appellauit: Derbices, quorum medios fines ſecat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo: Syrmatae, Oxij, Tagæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Baſtri, quorum oppidum Zariaſpe, quod poſtea Baſtrum à flumine appellatum eſt. Gens hæc obtinet auerſa montis Paropamiſi, ex aduerſo fontis Indi: includitur flumine Ocho. Vltra Sogdiani, oppidū Panda, & in vltimis eorum finibus Alexandria, ab Alexandro magno conditum. Aræ ibi ſunt ab Hercule ac Libero patre conſtitutæ, item Cyro & Semiramide atque Alexandro: ſinis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum, includente flumine laxarte, quod Scythæ Sylyn vocant: Alexander, militesq; eius, Tanain putauere eſſe, Tranſcendit eum amnem Demonax, Seleuci & Antiochi regum dux, quem maximè ſequimur in iis: arasque Apollini Didymæo ſtatuit.

Scytharum gens.

CAP. XVII.

Vltra ſunt Scytharum populi. Perſæ illos Sacas in vniuerſum appellauere à proxima gente, antiqui Arameos. Scythæ ipſi Perſas, Chorſaros: & Caucaſum montem, Graucaſum: hoc eſt, niue candidum. Multitudo populorum innumera: & quæ cum Parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum Sacæ, Maſſagetæ, Dahæ, Eſſedones, Ariacæ, Rhymnici, Peſici, Amordi, Hiſti, Edones, Came, Camacæ, Euchaæ, Cotieri, Antariani, Pialæ, Arimaſpi, antea Cadidiri, Aſæi, Oetei. Ibi Napæi interiſſe dicuntur, & Apellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandagraum & Caſpiaſum. Nec in alia parte maior authorum inconstantia, credo, propter innumeras vagasque gentes. Hauſtum ipſius maris dulcem eſſe & Alexander Magnus prodidit, & M. Varro, talem perlatum Pompeio, iuxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubiè influentium amniū viſto ſale. Adicit idem, Pompeij ductu exploratum, in Baſtros ſeptem diebus ex India perueniri ad Icarum flumen, quod in Oxum inſuat: & ex eo per Caſpium in Cyprum ſubuectas, quinque non amplius dierum terreno itinere, ad Phaſin in Pontum Indicas poſſe deuehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ, vulgata vna maximè Tazata: à Caſpio mari Scythicoque Oceano, in eam curſus inſleſtitur, ad Orientem conuerſa litorum fronte. Inhabitabilis eius prima pars, à Scythico promontorio, ob niues: proxima, inculta ſeuitia gentiū. Anthropophagi Scythæ inſident, humanis corporibus veſcentes. Ideo iuxta vaſtæ ſolitudines, ferarumq; multitudo, haud diſſimilem hominum immanitatem obſidens. Iterum deinde Scythæ. Iterumque deſerta cum belluis, vſque ad iugum incumbens mari, quod vocant Tabin. Nec ante dimidiam fermè longitudinem eius oræ, quæ ſpectat æſtium Orientem, inhabitatur illa regio. Primi ſunt hominū, qui noſcantur, Seres, lanicio ſylvarum nobiles, perſuſam aqua depeſcentes frondium canitiem: vnde geminus ſœminis noſtris labor, redordiendi ſila, ruſumque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, vt in publico matrona tranſluceat. Seres mites quidem, ſed & ipſi feris perſimiles, cœtum reliquorum mortalium fugiūt, cum commercia expetant. Primum eorum noſcitur flumen Pſitaras, proximum Carabi, tertium Lanos, à quo promontorium: Chryſe ſinus, Cynaba flumen, Attanos ſinus. Et gens hominum Attacorū, apricis ab omni noxio aſſatu ſecluſa collibus eadem, qua Hyperborei degunt, temperie. De iis priuatim condidit volumen Amometus, ſicut Hecataeus de Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Thyri & Tochari, & iam Indorum Caſiri, introrſus ad Scythas verſi, humanis corporibus veſcuntur. Nomades quoque Indiæ vagantur. Sunt qui ab Aquilone contingi ab ipſis & Cyconas dixere, & Bryſanos. Sed inde (vt planè conſentiunt omnes) Emodi montes aſſurgunt, Indorumque gens incipit, non eo tantum mari adiacens, verum & meridiano, quod Indicum appellauimus, quæque pars Orienti aduerſa recto prætenditur ſpatio, ad flexum & initium Indici maris ^{xviii.} lxxv. M. paſſuum colligit. Deinde quæ ſleſtitur in Meridiem ^{xxiii.} lxxv. mill. paſſ. vt Eratoſthenes tradit, vſque ad Indum, qui eſt ab Occidente ſinis Indiæ. Complures autem totam ipſius longitudinem xl. dierum noctiumque veliſco nauium curſu determinauere, & à ſeptentrione ad meridiem ^{xxvii.} quinquaginta mill. paſſuum. Agrippa longitudinis ^{xxxiii.} latitudinis ^{xxiii.} prodidit. Poſidonius ab æſtuo Solis ortu ad hybernū exortum metatus eſt eam, aduerſam Galliæ ſtatuens, quam ab occidentem æſtuo ad occidentem hybernū metabatur totam à Fauonio. Itaque obuereſam eius venti aſſatu iuuari Indiam, ſalubremque fieri, haud dubia ratione docuit. Alia illius cæli facies, alij ſiderū ortus, binæ meſſes in anno, binæ æſtates, media inter illas hyeme Eteſiarum ſtatu, noſtra verò brumali. Lenæ ibi auræ, mare nauigabile, gentes & vrbes innumerabiles, ſi quis omnes perſequi velit. Etenim pateſta eſt non modò Alexandri Magni armis, regumque qui ei ſucceſſere, circumuectis etiam in Hyrcanum mare, & Caſpium Seleuco & Antiocho, præſectoq; claſſis eorū Patrocle, verum & aliis autoribus Græcis, qui cū regibus Indicis morari (ſicut Megafthenes, & Dionyſius

sius à Philadelpho missus ex ea causa) vires quoque gentium prodidere. Non tamen deest diligentiæ locus, adeò diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quem subegerant, scripserunt quinque mill. oppidorum fuisse, nullum Cominus, gentium ix. Indiamq; tertiam partem esse terrarum omnium, multitudinem populorum innumeram, probabili sanè ratione. Indi enim propè gentium soli nunquam emigrare finibus suis. Colliguntur à Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum cliij. annis quinque mill. cccij. adiciunt & menses tres. Amnium mira vastitas. Proditur Alexandrum nullo die minus stadia sexcenta nauigasse in Indo, nec potuisse ante menses quinque nauigare, adiectis paucis diebus: & tamen minorem Gange esse constat. Seneca etiam apud nos, tentata Indiæ commentatione sexaginta amnes eius prodidit gentes duodeuiginti centumque. Par labor sit montes enumerare. Iunguntur inter se Imaus, Emodus, Paropamisus, Caucaſi partes, à quibus tota decurrit in planitiem immensam, & Aegypto similem. Verum vt terrena demonstratio intelligatur, Alexandri Magni vestigiis insistamus. Diognetus & Beton itinerum eius mensores, scripsere, à portis Caspiis Hecatompylon Parthorū, quot diximus, millia esse: inde Alexandriam Arion, quam urbem is rex condidit, ccccc. lxx. mil. Inde ad Prophthasiam Drangarum cxix. mill. Inde ad Arachosiorum oppidum ccccc. xv. mill. Inde Orthospanū ccl. mil. Inde Alexandri oppidum quinquaginta mill. In quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiuntur. Hanc urbem sub ipso Caucaſo esse positam. Ab ea ad flumen † Chepta, & oppidum Indorum Peucolaitin, ccxxvij. mill. Inde ad flumen Indum & oppidum Taxila, sexaginta mil. Ad Hydaspem fluuium clarum, cxx. mill. Ad Hypasin non ignobiliorem, xlix. cccxc. mill. qui fuit Alexandri itinerum terminus, exuperato tamen amne, arisq; in aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoque regis ipsius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicatori peragrata sunt: ad Hecsidrum, clxvij. mill. Iomanem amnem tantundem. Exemplaria aliqua adiciunt quinque mill. passuum. Inde ad Gangem cxij. mill. Ad Rhodapham cxix. mil. Alij cccxxv. mill. in hoc spatio produnt. Ad Calinipaxa oppidum, clxvij. ccccc. alij cclxv. mill. Inde ad confluentem Iomanis amnis, & Gangis dcxxv. mil. plerique adiciunt xij. mill. ad oppidumque Palibotra cccccxxv. Ad ostium Gangis dc. xxxvij. mil. passuum. Gentes, quas memorare non pigeat, à montibus Emodis, quorum promontorium Imaus vocatur, incolarum lingua niuosum significante, Isari, Cosyri, Izgi, & per iuga Chisiotofagi, multarumque gentium cognomen Brachmanæ, quorum Maccocalinge. flumina Pumas & Cainas (quod in Gangem influir) ambo nauigabilia. Gentes Calingæ proximi mari, & suprà Mandci, Malli, quorum mons Mallus, tractusque eius finis Ganges.

† Alias, Cophe
ta: cuius fluuij
meminit &
cap. 21.

Fluuius Ganges.

CAP. XVIII.

HVnc alij incertis fontibus, vt Nilum, rigantemque vicina eodem modo, alij in Scythicis montibus nasci dixerunt. Influerè in eum xix. amnes. Ex iis nauigabiles, præter iam dictos, Canucham, Vamam, Erranoboam, Cosoagum, Sonum. Alij cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere: deiectumque per scopulosa & abrupta, vbi primum molles planities cōtingat, in quodam lacu hospitari: inde lenem fluere, vbi minimum viij. M. pass. latitudine, vbi modicum, stadiorū centum latitudine nusquam minore pass. xx.

Gentes India.

CAP. XIX.

NOuissima gente Gangaridum Calingarum regio Partalis vocatur. Regi lxxx. mil. peditum, equites mille, elephantum dcc. in procinctu bellorum excubant. Nanque vita mitioribus populis Indorum multipartita degitur. Alij tellurem exercent: militiam alij capeſſunt: merces alij suas euehūt, res externas inuehunt, res publicas optimi ditissimi que temperant, ludicia reddunt, regibus assident. Quintum genus celebratæ illic, & propè in religionem versæ sapientiæ deditū, voluntaria semper morte vitam, accenso prius rogo, finit. Vnum super hæc est semiferum, ac plenum laboris immensi, & quo suprà dicta continentur, venandi elephantes domandi que. Iis arant, iis inuehuntur, hæc maximè nouere pecuaria: iis militant, dimicantq; pro finibus. Delectum in bellua vires & ætas atque magnitudo faciunt. Insula in Gange est amplæ magnitudinis, gentem continens vnam, Modogalicam nomine. Vltrà siti sunt Modubæ, Molindæ, vberè cum oppido eiusdem nominis magnifico, Galmodroesi, Preti, Calissæ, Safuri, Passalæ, Colubæ, Orxulæ, Aballi. Taluctæ. Rex horum peditum l. M. equitum iij. M. elephantos cccc. in armis habet. Validior deinde gens Andaræ, plurimis vicis. xxx. oppidis, quæ muris turribusque muniuntur, regi præbet peditum c. M. equitum ij. M. elephantos M. Fertilissimi sunt auri Dardæ, Setæ verò argenti. Sed omniū in India propè, non modò in hoc tractu, potentiam claritatemq; antecedunt Prasij, amplissima vrbe ditissimaque Palibotra. Vnde quidam ipsam gentem Palibotros vocant, imò verò tractum vni-

I 1 uersum

uersum à Gange. Regi eorum peditum sexcenta M. equitum xxx. M. elephantorum ix. M. per omnes dies stipendiantur. Vnde coniectatio ingens opum est. Ab iis in interiore situ Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo umbræ ad Septentrionem cadunt hyeme, æstate in Austrum, per senos menses. Septentriones eo tractu semel in anno apparere, nec nisi xv. diebus, Beton auctor est: hoc idem pluribus locis Indiæ fieri, Megasthenes. Austrinum polum Indi Dramasa vocant. Amnis Iomanes in Gangem per Palibotros decurrit inter oppida Methora & Cyrisoborca. A Gange versa ad Meridiem plaga tinguntur Sole populi, iam quidem infecti, nondum tamen Aethiopum modo exusti: quantum ad Indum accedunt, tantum colore præferunt sidus. Indus statim à Prasiorum gente, quorum in montanis Pygmæi traduntur. Artemidorus inter duos amnes. xxj. M. pass. interesse tradit.

Indus fluuius.

CAP. XX.

Indus, Sandus ab incolis appellatus, in iugo Caucaſi montis, quod vocatur Paropamisus aduersus Solis ortum effusus, & ipse vnde uiginti recipit amnes. Sed clarissimos Hydaspem, quatuor alios afferentem, Cantabram tres. Per se uero nauigabiles Acesinem & Hypasin, quadam tamen aquarum modestia nusquam latior quinquaginta stadiis, aut altior xv. pass. amplissimam insulam efficiens, quæ Prasiane nominatur, & aliam minorem, quæ Patale. Ipse per xij. xl. M. pass. parcissimis authoribus nauigatus, & quodam Solis comitatu in occasum versus, Oceano infunditur. Mensurâ in ora ad eum ponam, ut inuenio, generatim, quanquam inter se nullæ congruant. Ab ostio Gangis ad promontorium Calingon, & oppidum Dandagula dccxxv. mill. pass. Ad Tropina xij. xxv. M. p. Ad Perimulæ promontorium, ubi est celeberrimum Indiæ emporium dcl. Ad oppidum in insula, quam supra diximus Patalen, dcxx. M. pass. Gentes montanæ inter eum & Iomanem Cesi, Cetriboni syluestres: deinde Megallæ, quorum regi quingenti elephantum, peditum equitumque numerus incertus: Chrysei, Paraſangæ, Aſangæ tigris ferascatentes. Armant peditum xxx. mil. elephantos ccc. equites. dccc. Hos includit Indus, montium corona circumdatos & solitudinibus per dcxxxv. mill. Infra solitudines, Dari, Suræ: iterumque solitudines per clxxxvij. M. pass. plerumque harenis ambientibus haud alio modo, quam insulas mari. Infra deserta hæc Maltecoræ, Singæ, Marohæ, Rarungæ, Moruntes, Masuc, Pagungæ. Iam hi montium, qui perpetuo tractu Oceani oram tenent, incolæ liberi, & regum expertes, multis urbibus montanos obtinent colles. Nareæ deinde, quos claudit mons altissimus Indicorum capitalia. Huius incolæ, alio latere latè auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis Oraturæ, quorum regi elephantum quidem decem, sed amplæ vires peditum: Varetatæ, qui sub rege elephantos non alunt, fiducia equitum peditumque: Odomboeræ, Salabastræ, Horatæ urbe pulchra, fossis palustribus munita: per quas crocodili, humani corporis audissimæ, aditum nisi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum Automela, impositum litori, quinque annium in unum confluente concursu, emporio nobili. Regi eorum elephantum M. cccccc. peditum cl. M. equitum quinque M. Pauperior Charmarum rex, elephantos lx. paruasque reliquas vires habet. Ab iis gens Pandæ, sola Indorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idque gratiorem præcipuo regno donatam. Ab ea deducentes originem imperitant ccc. oppidis, peditum cl. M. elephantum quingentis. Post hanc trecentarum urbium Syrieni, Derangæ, Posinge, Buzæ, Gogiarei, Umbræ, Nereæ, Brancoſi, Nobundæ, Cocondæ, Nefei, Pedatritæ, Salobriasæ, Olostræ Patalen insulam attingentes: à cuius extremo litore ad Caspias portas xvij. xxv. M. produntur. Hinc deinde accolunt Indum aduersum euidenti demonstratione Amatæ, Bolingæ, Gallitalutæ, Dimuri, Megari, Ordabæ, Mesæ. Ab his Vri, Sileni: mox deserta in ccl. M. passum. Quibus exuperatis Organagæ, Abaortæ, Sibaræ, Suertæ: & ab iis solitudines prioribus pares. Dein Sarophages, Sorigæ, Baromatæ, Gumbritæque, quorum xij. nationes, singulisque binæ urbes. Aſeni trium urbium incolæ. Caputeorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi sepulto conditum. Montani super hos Caucaſo subiecti, Soleadæ, Sondræ, transgressisque Indum, & cum eo decurrentibus Samarabriæ, Sambruceni, Brisabritæ, Orſij, Antixeni, Taxilæ, cum urbe celebri, iam in plana demisso tractu, cui uniuerso nomen Amandræ. Populi quatuor, Peucolaitæ, Arſagalitæ, Geretæ, Aſoi. Etenim plerique ab Occidente non Indo amne determinant, sed adiiciunt quatuor satrapias, Gedrosos, Arachotas, Arios, Paropamisadas.

Arij & iunctæ gentes.

CAP. XXI.

Vltimo sine Cophete fluuiio, quæ omnia Ariorum esse, aliis placet. Necnon & Nysam urbem plerique Indiæ ascribunt, montemque Merum Libero patri sacrum: unde origo fabulæ, Iouis femine editum. Item Aspagonas gentem, vitis, & lauri, & buxi, pomorumque omnium in Græcia nascentium fertilem. Quæ memoranda, & propè fabulosa, de fertilitate terræ, ac genere frugum & arborumque, aut ferarum aut volucrum, & aliorum animalium traduntur, suis quæque locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor uero satrapie mox paulò, ad Taprobanen insulam festinante animo. Sed antè sunt aliæ, Patale, quam significauimus, in ipsis faucibus Indi triquetra figura cc. xx. M. pass. latitudine. Extra ostium Indi, Chryse, & Argyre, fertiles metallis, ut credo. Nam quod aliqui tradidere, aureum argenteumque, iis solum esse, haud facile crediderim. Ab iis xx. M.

† arborumque,
laniferarum.

Liber Sextus.

77

† Alias, Biba-
cha, qua appel-
latione vitur
& Arrhianus
in Hist. Ind.

xx. M. pass. Crocala. Ab ea xij. M. pass. † Bibaga, ostreis & conchyliis referta. Deinde Torallibaix, M. pass. à suprà dicta, multæque ignobiles.

Taprobane insula.

CAP. XXII.

Taprobane alterum orbem terrarum esse, diu existimatum est. Antichthonum appellatione. Vt liqueret insulam esse, Alexandri Magni ætas resque præstiterunt. Onesicritus classis eius præfectus, elephantos ibi maiores bellicosioresque, quam in India, gigni scripsit: Megasthenes flumine diuidi, incolæque Palæogonos appellari, auri margaritarumque grandium fertiliores, quam Indos Eratosthenes & mensuram prodidit longitudinis vij. M. stad. latitudinis quinque M. nec vrbes esse, sed vicos septingentos. Incipit ab Eoo mari, inter ortum occasumque Solis Indiæ prætenta, & quondam credita xx. dierum nauigatione à Prasianagente distare: mox, quia papyraceis nauibus armamentisque Nili peteretur, ad nostrarum nauium cursus, vij. dierum intervallo taxato. Mare interest vadosum, senis non amplius altitudinis passibus, sed certis canalibus adeò profundum, ut nullæ ancoræ sidant: ob id nauibus vtrinque proræ, ne per angustias aluei circumagi sit necesse. Siderum in nauigando nulla observatio. Septentrio non cernitur: sed volucres secum vehunt, emittentes sapius, meatumque earum terras petentium comitantur. Nec plus, quam ternis mēsis in anno, nauigant. Cauent à solstitio maximè centum dies, tunc illo mari hyberno. Hactenus à priscis memorata: nobis diligentior notitia Claudij principatu contigit, legatis etiam ex insula aduectis. Id accidit hoc modo: Annij Plocami, qui maris rubri vestigal à fisco redemerat, libertus circa Arabiam nauigans, Aquilonibus raptus præter Carmaniam xv. die Hippuros portum eius inuectus, hospitali regis clementia sex mensium tempore imbutus alloquio, percontanti postea enarrauit Romanos & Cæsarem. Mirum in modum in auditis iustitiam ille suspexit, quod pares pondere denarii essent in captiua pecunia, cum diuersæ imagines indicarent à pluribus factos. Et hoc maximè sollicitatus ad amicitiam, legatos quatuor misit, principe eorum Rachia. Ex iis cognitum, D. esse oppida, portum contra meridiem appositum oppido Palesimundo, omnium ibi clarissimo, ac regiæ cc. M. plebis. Stagnum intus Megisba, eclxxv. M. pass. ambitu, insulas pabuli tantum fertiles complexum. Ex eo duos amnes erumpere. Palesimundum, iuxta oppidum eiusdem nominis influentem in portum tribus alueis, quinque stadiorum arctissimo, xv. amplissimo: alterum ad Septentrionem Indiæque versum, Cydara nomine. Proximum esse Indiæ promontorium, quod vocetur † Colaicum, quatriv. nauigatione, medio in cursu Solis insula occurrente. Mare id colore peruiridi, præterea fruticosum arboribus, iu-
bas earum gubernaculis deterentibus. Septentriones Vergiliaque apud nos, veluti nouo cælo, mirabantur. Lunam quidem apud ipsos, non nisi ab octaua ad xvj. supra terram aspici fatentes. Canopum lucere noctibus, sidus ingens & clarum. Sed maximè mirum iis erat, umbras suas in nostrum cælum cadere, non in suum: Solemque à læua oriri, & in dexteram occidere potius, quam è diuerso. Idem narrare, latus insulæ, quod prætenderetur Indiæ, x. M. stad. esse, ab Oriente hyberno ultra montes Emodos. Seras quoque ab ipsis aspici, notos etiam commercio: patrem Rachia commensasse eorum. Aduenis ibi feras occurrere. Ipsos verò excedere hominum magnitudinem, rutilis comis, ceruleis oculis, oris sono truci, nulli commercio linguæ. Cætera eadem, quæ nostri negotiatores. Fluminis vltiore ripa merces posita iuxta venalia tolli ab his, si placeat permutatio: non aliter odio iustiore luxuriæ, quam si perducta mens illuc usque cogitet, quid & quod petatur & quare. Sed ne Taprobane quidem, quamuis extra orbem à natura relegata, nostris vitis caret. Aurum argentumque & ibi in pretio. Marmor testudinis simile, gemmæ margaritæque in honore multo præstantiores, & totius luxuriæ nostræ cumulus. Ipsorum opes maiores esse dicebant, sed apud nos opulentia maiorem usum. Seruum nemini, non in diem aut interdium somnum: ædificia modicè ab humo extantia: annonam nunquam augeri, non fora litæ sue esse: coli Herculem: eligi regem à populo senecta clementiaque, liberos non habentem: & si postea gignat, abdicari, ne fiat hereditarium regnum. Rectores ei à populo xxx. dari: nec nisi plurimum sententia quenquam capitis damnari: sic quoque appellationem esse ad populum. lxx. iudices dari: si liberent iij. reum, amplius triginta iis nullam esse dignationem, grauissimo probro. regi cultum Liberi patris, cæteris Arabum. Regem, si quid delinquat, morte multari, nullo interimente, auersantibus cunctis, & commercia etiam sermonis negantibus. Festa venatione absumi, gratissimam eam tigris elephantisque constare. Agros diligenter coli: vitis usum non esse: pomis abundare. Esse & in piscatu voluptatem, testudinum maximè, quarum superficie familias habitantium contegi: tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum ceterum annis modicam. Hæc comperta de Taprobane. Quatuor satrapia, quas in hunc locum distulimus, ita se habent.

Capissene, Carmania.

CAP. XXIII.

Aproximis Indogentibus montana Capissenæ habent Capissam urbem, quam diruit Cyrus. † Arachosia cum oppido flumine eiusdem nominis, quod quidam Copen dixere, à Semiramide conditum. Annis Hermandus præfluens per Abesten Arachosiorum. Proximos iis à Meridie ad partem Arachotarum faciunt Gedrosos, & à Septentrione Paropamisadas. Cartana oppidum sub Caucasio, quod postea Tetragonis dictum. Hæc regio est ex aduerso Baſtrianorum deinde, cuius oppidum

† Melius verum
si codices apti
oreque verborum
ordine Arachosia
cum flumine & oppi-
do eiusdem nomi-
nis, quod quidam Phoclin
dixerunt. Phoclin autem
præter cæteros
inter Arachosia
urbes recenset
Ptolemæus.

pidum Alexandria, à conditore dictum, Sydraci, Dangulæ, Parapiani, Cantaces, Maci. Ad Caucasum Cadruſi oppidum ab Alexandro conditum. † Infra hæc omnia, ora ab Indo. Ariana regio am-

† Rectior verus selectio. In fra hæc omnia ab Indo Ariana regio. Ariana enim ab ortu Indo terminari, notum est ex libris eius cap. 20. & 21. item ex Strab. lib. 15.

buſta feruoribus, deſertiſque circundata, multa tamen interſuſa opacitate: cultores congregat circa duos maximè fluuios, Tonderon & Aroſapen. Oppidum Artaccana. Arius amnis, qui præfluit Alexandriam ab Alexandro conditam. Patet oppidum ſtad. xxx. multoque pulchrius, ſicut antiquius, Artacabane, iterum ab Antiocho munitum ſtad. l. Dorifci gens. Amnes Pharnacotis, Ophradus. Prophthaſia oppidum Zaraſparum, Drangæ, Argetæ, Zarangæ, Gedruſi. Oppida Peucolais, Lymphorta, Methoricum deſertum. Amnis Manain, Augutturi gens. Flumen Borru, gens Vrbi, flumen nauigabile Ponamus Pandarum finibus. Item Caberon Sorarum oſtio portuoſus, Oppidum Condigramma. Flumen Cophes. Inſluunt in eum nauigabilia Sadarus, Paroſpus, Sodinus. Ariana partem eſſe Daritin aliqui volunt meſuramque produnt vtriuſque longitudine ^{xix}. l. mill. paſſuum latitudine dimidio minore, quàm Indiæ. Alij Gedruſos & Scyros poſuere per clxxxij. mill. paſſ. Mox Ichthyophagos Oritas, propria non Indorum lingua loquentes, per cc. mill. paſſ. Inde poſuere Arbiorum gentem per cc. mill. Ichthyophagos omnes Alexander vetuit piſcibus viuere. Vltrà deſerta, deinde Carmania, ac Perſis atque Arabia. Sed priuſquam hæc generatim perfequamur, indicare conuenit, quæ prodit Oneficritus, claſſe Alexandri † circumuectus in mediterranea Perſidis ex India, narrata proximè à Iuba: dein eam nauigationem, quæ his annis comperta ſeruatur hodie. Oneficriti & Nearchi nauigatio nec nomina habet manſionum, nec ſpatia. Primumque Xylenepolis, ab Alexandro condita, vnde cœperunt exordium, iuxta quod flumen, aut ubi fuerit, non ſatis explatur. Hæc tamen digna memoratu produntur ab eis: oppidum à Nearcho conditum in nauigatione ea. Flumen Nabrum nauium capax: contra inſula diſtans lxx. ſtad. Alexandria condita à Leonato iuſſu Alexandri in finibus gentis. Argenus portu ſalubri. Flumen Tuberum nauigabile, quod circa Pariræ. Deinde Ichthyophagi tam longo tractu, vt xx. dierum ſpatio præ nauigauerint. Inſula, quæ Solis appellatur, & eadem cubile Nympharum, rubens, in qua nullum non animal abſumitur, incertis cauſis. Ori gens. Flumen Carmania Hytanis portuoſum, & auro fertile. Ab eo primùm ſeptentriones apparuiſſe adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus, nec totis vnquam. Achæmenidas vſque illo tenuiſſe. Aeris & ferri metalla, & arſenici, & miniæ exerceri. Inde promontorium Carmaniae eſt: ex quo in aduerſa ora ad gentem Arabiae Macas traiectus diſtat l. M. paſſ. Inſulæ tres, quarum Organa tantum habitatur aquoſa, à continenti xxv. M. paſſ. Inſulæ iij, iam in ſinu ante Perſida. Circa has hydri marini vicinũ cubitorum adnantes terruere claſſem. Inſula Acrotadus, item Gaurare, in quibus Chiani gens. Flumen Hyperis in medio ſinu Perſico, onerariarum nauium capax. Flumen Sitiogagus, quo Paſargadas ſeptimo die nauigatur. Flumen nauigabile Phirſtimus, inſula ſine nomine. Flumen Granus modicarum nauium capax, per Suſianen fluit: dextra eius accolũt Deximontani, qui bitumen perficiunt. Flumen Oroatis oſtio difficili, niſi peritis: inſulæ i. parua: inde vadoſa nauigatio paluſtri ſimilis, per euripos tamen quosdam peragitur. Oſtium Euphratis. Lacus, quem faciunt Eulæus & Tigris iuxta Characem. Inde Tigri Suſa. Feſtos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt ſeptimo meſe, poſtquam digreſſus ab iis fuerat Patalis, tertio nauigationis. Sic Alexandri claſſis nauigauit. Poſtea à Syagro Arabiae promontorio Patalen Fauonio, quem Hypalum ibi vocant, peti certiffimum videbatur ^{xiii}. xxxij, M. p. eſtimatione. Secuta ætas propiorem curſum

† circumuectus meridiana Perſidis.

cursum tutioremq; iudicauit, si ab eodem promontorio † Zizerum amnem portum Indiae peteret. † *zizerum portum india.*
 Dique ita nauigatum est, donec compendia inuenit mercator, lucroq; India admota est. Quippe omnibus annis nauigatur, sagittariorum cohortibus impositis. Etenim piratae maxime infestabāt.
 † Nec pigebit totum cursum ab Aegypto exponere, nunc primum certa notitia patefcente. Digna res, nullo anno imperij nostri minus H—S quingentis exhauriente India, & merces remittēte, quae apud nos centuplicato ueneant, M. M. passuum ab Alexandria abest oppidum Iuliopolis. Inde nauigant Nilo Coptum cccij. mill. pass. qui cursus Ectesis flantibus peragitur xij. diebus. A Copto camelis itur, aquationum ratione mansionibus dispositis. Prima appellatur Hydreuma, xxxij. M. Secunda in monte, diei itinere. Tertia in altero hydreumate, à Copto xcv. M. Deinde in mōte. Mox ab hydreuma Apollinis, à Copto clxxxij. mill. pass. Rursus in monte. Mox ad nouum Hydreuma à Copto ccxxxij. mil. pass. Est & aliud Hydreuma vetus, Troglodyticum nominatur, ubi praesidium excubat diuerriculo II. millium. Distat à nouo Hydreumate iij. M. p. Inde Berenice oppidum, ubi portus rubri maris, à Copto cclvij. M. p. Sed quia maior pars itineris conficitur noctibus propter aestus, & statius dies absumentur, totum à Copto Berenice iter duodecimo die peragitur. Nauigare incipiūt aestate media ante Canis ortum, aut ab exortu protinus. Veniuntq; circiter xxx. die Ocelim Arabiae, aut Canan thuriferae regionis. Est & tertius portus, qui vocatur Muza, quem Indica nauigatio non petit, nec nisi thuris odorūq; Arabicorū mercatores. Intus oppida: regia eius appellatur Saphar, aliudq; Sabe. Indos autem petentibus vtilissimum est ab Occli egredi. Inde vento Hypalo nauigant diebus quadraginta ad primum emporium Indiae Muzirim, non expetendum propter vicinos piratas, qui obtinent locum nomine Hydras: neq; est abundans mercibus. Praeterea longè à terra abest nauium statio, lintribusq; efferuntur onera, quae geruntur. Regnabat ibi, cum proderem haec, Celebothras. Alius vtilior portus gentis Necanidon, qui vocatur Becare. Ibi regnat Pandion, longè ab emporio mediterraneo distante oppido, quod vocatur Modusa. Regio autem, ex qua piper monoxylis lintribus Becaren conuehunt, vocatur Cottona: quae omnia gentium portuumve aut oppidorum nomina apud neminem priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locorum status. Ex India renauigant mense Aegypto Tybi incipiente, nostro Decembri: aut utiq; Mechiris Aegyptij intra diem sextum, quod fit intra Idus Ianuarias nostras: ita euenit, ut eodem anno remeant. Nauigant autem ex India vento Vulturno: & cum intrauere rubrū mare, Africo vel Austro. Nunc reuertemur ad propositum. Carmaniae oram patere duodecies centena L. M. p. Nearchus scripsit. Ab initio eius ad flumen Sabin centū M. p. Inde vineas coli & arua ad flumen Andanin, xxv. M. spatio. Regio vocatur Armuzia. Oppida Carmaniae Zetis, & Alexandria. Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare in terras, quod Rubrum dixere nostri, Graeci Erythraeum à rege Erythra, † aut (ut alij) † *aut, ut alij, à colore solis repercussu, ralem reddi existimantes.*
 Solis repercussu talem reddi colorem existimantes: alij ab harena terraq; alij tali aquae ipsius natura.

Sinus Persicus, & Arabicus.

CAP. XXIII.

SED in duos diuiditur sinus. Is qui ab Oriente est, Persicus appellatur xxv. M. passuum circuitu, ut Eratosthenes tradit. Ex aduerso est Arabia, cuius xii. mill. passuum est longitudo. Rursus altero ambitur sinu Arabico nominato. Oceanum qui influit, Azanium appellant. Persicum introitum v. mill. pass. latitudinis, alij quatuor fecerūt. Ab eo ad intimum sinum recto cursu. xi. xxv. mill. propemodum constare esse, & situm eius humani capitis effigie. Onesicritus & Nearchus ab Indo amne in sinum Persicum, atque illinc Babylonem ab Euphratis paludibus, scripserunt xxv. mill. pass. esse. In Carmaniae angulo sunt Chelonophagi, testudinum superficie casae tegentes, carne vefcentes. A flumine Arbi promontorium ipsum inhabitant, praeter capita toto corpore hirti, coriisque piscium vestiti.

Cascandrus insula, Parthorum regna.

CAP. XXV.

AB horum tractu Indiam versus Cascandrus deserta insula in Oceano L. M. pass. traditur: iuxtaque eam freto interfluente Stoidis, quaestuosa margaritis. A promontorio Carmanis iunguntur Armozei. Quidam interponunt Arbios cccxij. M. pass. toto litore. Ibi portus Macedonum, & arae Alexandri in promontorio. Amnes Saganos: dein Daras, & Salsos. Ab eo promontorium Themisteas, insula Aphrodisias habitatur. Inde Persidis initium ad flumen Oroatin, quo diuiditur ab Elymaide. Contra Persidem insulae, Philos, Casandra, Aratia cum monte praesto Neptuno sacra. Ipsa Persis aduersus occasum sita obtinet litora cccc. l. M. passuum etiam in luxum diues, in Parthorum iam pridem translata nomen. Horum de imperio nunc paucis. Regna Parthorum duodeuiginti sunt omnia: ita enim diuidunt prouincias circa duo (ut diximus) maria. Rubrum à meridie, Hyrcanum à septentrione. Ex iis vndecim, quae superiora dicuntur, incipiunt à confinio Armeniae, Capisq; litoribus: pertinent ad Scythias, cum quibus ex aequo degunt. Reliqua septem regna inferiora appellantur. Quod ad Parthos attinet, semper fuit Parthia in radicibus montium saepius dictorum, qui omnes eas gentes praetexunt. Habet ab ortu Arios à meridie Carmaniam & Arianos, ab occasu Pratitas, Medos, à septentrione Hyrcanos, vndiq; desertis cincta. Vltiores Parthi Nomades appellantur: citra deserta, ab occasu vrbes eorum, quas diximus, Issatis & Calliope: ab Oriente aestiuo Europum, ab hyberno Mania: in media Hecatompilos, Arsacia: regio Nisaea Parthyenes nobilis, ubi Alexandropolis à conditore.

† Melior vetusta lectio, alia verborū distinctione: Reliqua septem regna inferiora appellantur, quae ad Parthos attinent.

Media,

Media, Mesopotamia, Babylon, Seleucia.

CAP. XXVI.

Necessarium est hoc in loco signare & Medorum situm, terrarumque faciem circumagere ad Parthicum mare, quò facilius deinde reliqua noscantur. Nanque Media ab occasu transversa oblique Parthiæ occurrens, vtraque regna includit. Habet ergo ipsa ab ortu Caspios & Parthos, à meridie Sittacenen & Susianen & Persida, ab occasu Adiabenen, à septentrione Armeniam. Persæ Rubrum mare semper accollere, propter quod is sinus Persicus vocatur. Regio ibi maritima Cyropolis. Quà verò ipsa subit ad Medos, Elymais. Megala appellatur locus, arduo montis ascensu per gradus, introitu angusto, ad Persepolin caput regni, dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam. Inde ad orientem Magi obtinent Passagardas castellum, in quo Cyri sepulchrum est: & horum Ecbatana oppidum translatum ab Dario rege ad montes. Inter Parthos & Arianos excurrunt Paratæceni. His gentibus & Euphrate, inferiora regna cluduntur. Reliqua dicemus à Mesopotamia, excepto mucrone eius, Arabumque populis, in priore dictis volumine. Mesopotamia, tota Assyriorum fuit vicatim dispersa, præter Babylona & Ninum. Macedones eam in vrbes congregauere, propter vbertatem soli. Oppida, præter iam dicta, habet Seleuciam, Laodiceam, Artemitam: item in Arabum gente, qui Aroei vocantur, & Mardani, Antiochiam: quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicanore condita Arabis vocatur. Iunguntur his Arabes, introrsus Eldamarij. Super quos ad Pellacontam flumen Bura oppidum, Salmani & Masei Arabes. Gordyæis verò iuncti Aloni, per quos Zerbis fluuius in Tigrin cadit, Azones, Silices montani, & Orontes. Quorum ad occidentem oppidum Gaugamela. Item Sue in rupibus. Suprà Silici, Clafsitæ, per quos Lycus ex Armenia fertur: Absitris ad hybenum exortum. Azochis oppidum. Mox in campestribus oppida Diospage, Polytelia, Stratonicea, Anthemus. In vicinia Euphratis Nicephorion, vt diximus, quod Alexander iussit condi propter loci opportunitatem. Dicta est & in Zeugmate Apamia, ex qua Orientem petentes excipit oppidum apprimè munitum, quondam stadiorum sexaginta quinque amplitudine, & satraparum regia appellatum, quò tributa conferebantur, nunc in arcem redactum. Durant, vt fuerant, Hebata, & ductu Pompeij Magni terminus Romani Imperij Oruros, à Zeugmate ducentis quinquaginta millibus passuum. Sunt qui tradunt Euphratem Gobaris præfecti opere diductum, vbi eum diximus findi, ne præcipiti cursu Babyloniam infestaret: ab Assyriis verò vniuersis appellatum Armalchar, quod significat regium flumen. Quà deriuatur, oppidum fuit Agrani è maximis, quod diruere Persæ. Babylon Chaldaicarum gentium caput diu sum mam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiæ Assyriæque Babylonia appellata est, sexaginta millia passuum amplexa muris, ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis digitis mensura ampliore, quàm nostra, interfluo Euphrate, mirabili opere vtroque. Durat adhuc ibi Iouis Beli templum. Inuentor hic fuit sideralis scientiæ. Cæterò in solitudinem rediit, exhausta vicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à Nicatore intra † nonagesimum lapidē, in cōfluente Euphratis fossa perducti atq; Tigris: quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie ac sui iuris, Macedonumq; moris. Ferunt ei plebis vrbane de. M. esse situm verò moeniū Aquilæ pendentis alas: agrum totius Orientis fertilissimum. Inuicem ad hanc exhauriendam, Ctesiphontē iuxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi, quod nunc est caput regni: & postquam nihil proficiebatur, nuper Vologesus rex aliud oppidum Vologesocertam in vicino condidit. Sunt etiamnum in Mesopotamia oppida, Hipparenum, Chaldæorum & hoc, sicut Babylon, iuxta flumen Narragam, qui dedit ciuitati nomen. Muros Hipparenorum Persæ diruere. Orcheni quoque tertia Chaldæorum doctrina, in eodem situ locantur, ad Meridiem versi. Ab his Notitæ & Ortophantæ, & Græciocantæ. Euphrate nauigari Babylonem è Persico mari ccccxiij. M. pass. tradunt Nearchus & Onesicritus. Qui verò postea scripsere, à Seleucia ccccxc. mill. Iuba à Babylone Characem clxxv. M. p. Fluere aliqui vltra Babylonem continuo alueo, priusquam distrahitur in irrigua, lxxxvij. M. Vniuerso autem cursu xi. M. pass. Inconstantiam mensuræ diuersitas authorum facit, cum Persæ quoque schoenos & Parasangas alij alia mensura determinent. Vbi desinit † alueo munire, ad con- finium Characis accedente tractu, statim infestant Attali latrones, Arabum gens. Vltra quos Scenitæ. Ambitu verò Euphratis Nomades Arabiæ vsque ad deserta Syriæ, vnde † in meridiem flecti eum diximus, solitudines Palmyrenas relinquentem. Seleucia abest à capite Mesopotamiæ Euphratem nauigantibus vndecies centena xxv. M. pass. A mari rubro si Tigris nauigetur, cccxx. mill. à Zeugmate ccccxxvij. mill. Zeugma à Seleucia Syriæ ad nostrum litus † cxxxij. mill. pass. Hæc est latitudo terrarum inter duo maria. Parthici verò regni dccc. xliij. mill. passuum. Est etiamnum oppidum Mesopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes, quod vocant Digbam.

Flumen Tigris.

CAP. XXVII.

† Sunt qui quadragesimum legere malint. Strabonis auctoritatem secuti, qui Seleuciam à Babylone CCC. non amplius stadiorum dirimit intervallo.

† alueo vno ire.

† Legendum videtur, in Orientem, vt supra libr. 5. cap. 24. vbi Euphratem tradit Palmyrenas solitudines relinquentem in Orientem sese conuertere.

† Rectius, clxxv. M. quemadmodum supra li. 5. cap. 12. & apud Marcianum lib. 6.

Sed & de Tigri ipso dixisse conueniat. Oritur in regione Armeniæ maioris, fonte conspicuo in Splanitie. Loco nomen Elongosine est. Ipsius, quà tardior fluit, Diglito: vnde concitatur, à celeritate Tigris incipit vocari. Ita appellant Medi sagittam. Influit lacum Arethusam omnia illata pondera sustinentem, & nitrum nebulis exalantem, Vnum genus ei piscium est, idque transcurretis non miscetur alueo, sicut nec è Tigripisces in lacum transnatant. Fertur autem & cursu & colore dissimilis:

diffimilis; transuectusque occurrente Tauro monte in specu mergitur: subterque lapsus, à latere altero eius erumpit. Locus vocatur Zoroanda. Eundem esse manifestum est, quod demersa perfert. Alterum deinde transit lacu, qui Thospites appellatur: rursusque in cuniculos mergitur, & post xxv. mill. pass. circa Nymphæum redditur. Tam vicinum Arsanæ fluere cum in regione Arrhene Claudius Cæsar author est, ut cum intumescere, confluant, nec tamen misceantur, leuiorq; Arsanias innatat iij. M. ferme spatio: mox diuisus in Euphratem mergitur. Tigris autem ex Armenia acceptis fluminibus claris † Partheni, Agnice, Pharione, Arabas Aroeos Adiabenosque determinans, & quam diximus Mesopotamiam faciens, Iustratis montibus Gordyæorum circa Apamiam Mesenes oppidum, citra Seleuciam Babyloniam cxxv. M. p. diuisus in alueos duos, altero Meridiem ac Seleuciam petit, Mesenen perfundens: altero ad Septentrionem flexus, eiusdem gentis tergo campos Cauchas fecat. Vbi remeauerat aqua, Pasitigris appellatur. Postea recipit ex Media Choaspem: atque (ut diximus) inter Seleuciam & Ctesiphontem vectus, in lacus Chaldaicos se fundit, eosque lxx. M. p. amplitudine implet. Mox vasto alueo profusus, dextra Characis oppidi infertur mari Persico † decum ore. Inter duorum amnium ostia xxv. M. pass. fuere, aut (ut alij tradunt) vij. M. utroque nauigabili. Sed longo tempore Euphratem præcluserat Orcheni, & accolæ agros rigantes: nec nisi per Tigrin defertur in mare. Proxima Tigri regio Parapotamia appellatur. In ea dictum est de Mesene. Oppidum eius Dibitach. Iungitur Chalonitis cum Ctesiphonte, non palmetis modò, verum & olea, pomisque, aliisque; arbutis nobilis. Ad eam peruenit Zagrus mons, ex Armenia inter Medos Aliabenosque veniens, supra Paratacenem & Persidem. Chalonitis abest à Perside cccclxxx. M. pass. Tantum à Caspio mari Assyriam abesse compendio itinerum aliqui tradunt. Inter has gentes atq; Mesenen Sittacene est, eadem Arbelitis & Palæstine dicta. Oppidum eius Sittace Græcorum ab Ortue est, & Sabata. Ab Occasu autem Antiochia, inter duo flumina Tigrin & Tornadotum. Item Apamia, cui nomen Antiochus matris suæ imposuit. † Tigris circumfunditur. Hæc diuiditur Archoo. Infra est Susiane, in qua vetus regia Persarum Susa, à Dario Hytaspis filio condita: abest à Seleucia Babylonica ccccl. M. pass. tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Charbanum. In Septentrionali Tigris alueo oppidum est Babytace. Abest à Susis cxxxv. M. pass. † Ibi mortalium soli aurum in odio contrahunt: id defodiunt, ne quo cui sit in usu. Susianis ad Orientem versus iunguntur Cossæi latrones, & Mizæorum xl. populi liberæ feritatis. Supra eos patent Parthusi, Mardi, & Saitæ, Hyi, qui prætenduntur supra Elymaida, quam Persidi in ora iunximus. Susa à Persico mari absunt ecl. M. passuum. Quà subiit ad eam classis Alexandri Pasitigri, vicus ad lacum Chaldaicum vocatur Aphle: vnde Susa nauigatione lxxv. M. d. pass. absunt. Susianis ab Oriente proximi sunt Cossæi, supra Cossæos ad Septentrionem Mesobatenem sub monte Cambalido, qui est Caucasii ramus, inde molissimum transitu in Bactros. Susianem ab Elymaide determinat amnis Eulæus, ortus in Medis: medioque spatio cuniculo conditus, ac rursus exortus & per Mesobatenem lapsus, circuit arcem Susorum, ac Dianæ templum augustissimum illis gentibus, & ipse in magna cæremonia. Siquidem reges non ex alio bibunt, & ob id longinqua portant. Recipit amnem Hedypnum, præter Asylum Persarum venientem, & vnum ex Susianis. Oppidum iuxta eum Magoa, à Charace xv. M. passuum. Quidam hoc in extrema Susiana ponunt solitudinibus proximum. Infra Eulæum Elymais est, in ora iuncta Persidi, à flumine Oroati ad Characem ccl. M. pass. Oppida eius Seleucia & Sosirate, apposita monti Casyro. Oram, quæ præiacet, minorum Syrtium vice diximus inaccessam cœno plurimū limi deferentibus Brixia & Ortacea amnibus: madente & ipsa Elymaide intantum, ut nullus sit nisi circuitu eius, ad Persidem aditus. Insestatur & serpentibus, quos flumina deportant. Pars eius maximè inania, Chracene vocatur ab oppido Arabiæ claudente regna, de quo dicemus, exposita prius M. Agrippæ sententia. Nanque is Mediam & Parthiam, & Persidem ab Oriente Indo, ab Occidente Tigri, à Septentrione Tauro, Caucaso, à Meridie Rubro mari terminatas patere in longitudinem xii. xx. M. pass. in latitudinem dcccxl. prodidit. Præterea per se Mesopotamiam ab Oriente Tigri, ab Occasu Euphrate, à Septentrione Tauro, à Meridie mari Persico inclusam, longitudine octingentorum M. passuum latitudine cccclx. Charax oppidum Persici sinus intimum, à quo Arabia Eudæmon cognominata excurrit, habitatur in colle manu facto inter confluentes, dextra Tigrin, læua Eulæum iij. M. passuum laxitate. Conditum est primū ab Alexandro Magno, qui colonis ex vrbe regia Durine (quæ tum interiit) deductis, militumque inutilibus ibi relictis, Alexandriam appellari iussit: pagumque Pellæum, à patria sua, quem propriè Macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnauere. Postea Antiochus restituit quintus regum & suo nomine appellauit. Iterumque infestatum † Pasines Sogdonaci filius, rex finitiorum Arabum, quem Iuba satrapen Antiochi fuisse falsò tradit, oppositis molibus restituit: nomenque suum dedit, emunito situ iuxta in longitudinem iij. M. passuum, in latitudinem paulo minus. Primò fuit à litore stadiis x. maritimum: etiā inde pseudoporticus habet: Iuba verò prodente, l. M. pass. Nunc abesse à litore cxx. M. legati Arabum nostrique negotiatores, qui inde venerunt, affirmant. Nec vlla in parte plus aut celerius proficere terrarum fluminibus inuectæ, Magis id mirum est, æstu longè vltra id accedente non repercussas. Hoc in loco genitum esse Dionysium, terrarum orbis situs recentissimū authorem constat, quem ad com-

† *Vetus. cod. Parthenia, ac Nicephoria-ne.*

† *Antiqua exempl. decem mill. pass. ore.*

† *Tigris circumfunditur huic; diuiditur Archoo.*

† *Tolerabilior videtur lectio quam ex Hispanis codicibus eruit Pin-tianus: ibi mortaliū solis aurum in odio: contrahunt id, defodiuntq; ne quo cui sit in usu.*

† *modicoq;*

† *Melius, Spasines: ad stipulante Dione in vita Traiani & Stephano Byzantio: qui hanc urbem ab instauratore tradidit.*

mentanda omnia in Orientem præmisit Diuus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabi-
casq; res maiore filio. Non me præterit, nec sum oblitus, sui quenq; situs diligentissimum authorem
visum nobis in introitu huius operis. In hac tamē parte arma Romana sequi placet nobis, Iubamq;
regem, ad eundem Caium Cæsarem scriptis voluminibus de eadem expeditione Arabica.

Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos & Ogyris insula. CAP. XXVIII.

† è regione
Cilicia &c.

† sic à taber-
naculis co-
gnominati.

Arabia gentium nulli postferenda, amplitudine longissima, à monte Amanò † à regione Cili-
ciæ Comagenesque descendit, ut diximus, multis gentibus eorū deductis illo à Tigrane ma-
gno, sponte verò ad mare nostrum litusque Aegyptiacum, ut docuimus: nec non in media Syriæ ad
Libanum montem penetrantibus nubeis, quibus iunguntur Ramisi. Deinde Taranei, deinde Pa-
tami. Ipsa verò peninsula Arabia inter duo maria, Rubrum Persicumque procurrens, quodam na-
turæ artificio ad similitudinem atque magnitudinem Italiæ mari circumfusa, in eandem etiam
cæli partem nulla differentia spectat. Hæc quoque in illo situ felix. Populos eius à nostro mari
usque ad Palmyrenas solitudines diximus: reliqua nunc inde peragemus. Nomadas, infestatoresq;
Chaldæorum, Scenitæ (ut diximus) claudunt, & ipsi vagi, † sed à tabernaculis cognominati, quæ ci-
liciis metantur, ubi libuit. Deinde Nabatæi oppidum incolunt Petram nomine in conualle, pau-
lo minus II. mil. passuum amplitudinis, circumdatum montibus inaccessis amne interfluente. Ab-
est à Gaza oppido litoris nostri dc. M. à sinu Persico cxxij. M. Huc conuenit utrunque biuium, eorū
qui Syriæ Palmyram petiere, & eorum qui ab Gaza venerunt. A Petra incoluerunt Omani ad Cha-
racem usque, oppidis quondam claris à Semiramide conditis, Abesamide & Soraetia. Nunc sunt
solitudines. Deinde est oppidum, quod Characenorum regi paret, in Pasitigris ripa, Forath nomi-
ne, in quod à Petra conueniunt, Characemque inde xij. M. pass. secundo æstu nauigant. E Parthico
enim regno nauigantib' vicus Terebon, infra confluentem Euphratis & Tigris: læua fluminis Chal-
dæi obtinent, dextra Nomades Scenitæ. Quidam & alia duo oppida longis interuallis Tigris præna-
uigari tradunt, Barbatiam, mox Thumatam: quod abesse à Petra decem dierum nauigatione, nostri
negotiatores dicunt, Characenorumque regi parere: & Apamiam sitam, ubi restagnatio Euphratis
cum Tigri confluat. Itaque molientes incursionem Parthos, operibus abiectis inundatione arceri.
Nunc à Charace dicemus oram, Epiphani primum exquisitam, Locus ubi Euphratis ostium fuit,
flumen falsum, promontorium Chaldone, voragini similis, quàm mari, per l. M. oræ flumen Acha-
na, deserta c. M. p. usque ad insulam Icharam. Sinus Capeus, quem accolunt Gaulopes & Chateni.
Sinus Gerraicus. Oppidum Gerra v. M. pass. amplitudine, turres habet ex falis quadratis molibus. A
litore l. M. passuum regio Attene. Ex aduerso Tylo insula, totidem millibus à litore, plurimis mar-
garitis celeberrima, cum oppido eiusdem nominis: iuxtaque altera minor, à promontorio eius xij.
M. pass. Vltrà magnas aspici insulas tradunt, ad quas non sit peruentum. Huius ambitum cxij. M. D.
passuum, à Perside longius abesse, adiri vno alueo angusto. Insula Aegilia, Gentes Nocheti, Zura-
chi, Borgodi, Cataræi, Nomades, Flumen Cynos, Vltrà nauigationem incomptam ab eolatore
propter scopulos tradit Iuba, prætermissa mentione oppidi Omanorum Barasabbes, & Omanæ,
quod priores celebrem portum Carmaniam fecere. Item Omnæ & Athanæ, quæ nunc oppida maxi-
mè celebrari à Persico mari nostri negotiatores dicunt. A flumine Canis, ut Iuba tradit, mons
adusto similis. Gentes Epimaranitæ. Mox Ichthyophagi, insula deserta, gentes Bathymi. Eblitei
montes, insula Omœnus. Portus Machorbæ, insula Etaxalos, Onchobrice, gens Chaldæi. Insula si-
ne nominibus multæ: celebres verò Isura, Rhinneæ, & proxima, in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ li-
teris incognitis. Goboëa portus, Bragæ insula deserta. Gens Thaludæi. Dabanegoris regio. Mons
Orsa cum portu. Sinus Duatus, insula multæ. Mons Tricoryphos. Regio Cardalena, insula Sola-
nidæ, Capina. Item Ichthyophagorum. Deinde Glari. Litus Hammæum, ubi auri metalla. Regio
Canauna, gentes Apitami, Gafani. Insula Deuadæ. Fons Goralus, Garpheti, insula Aleu & Amna-
methu. Gens Darræ insula Chelonitis, Ichthyophagon multæ. Eodæda deserta, Basag Multæ Sabæo-
rum. Flumina, Thamar, Amnon, insula Dolica. Fontes Daulotes, Dora; insula Pteros, Labanis,
Coboris, Sambracate, & oppidum eodem nomine in continenti. A Meridie insula multæ, maxima
Camari. Flumen, Mysæros. Portus, Leupas. Scenitæ Sabæi. Insula multæ. Emporium eorum Aci-
la, ex quo in Indiam nauigatur, Regio, Amithoscuta, Damnia. Mizi maiores & minores, Dymati,
Macæ. Horum promontorium contra Carmaniam est. Distat quinquaginta mill. passuum. Mira-
res ibi traditur: Numenium ab Antiocho rege Mefenæ præpositum, ibi vicisse eodem die classe,
æstuque reuerso iterum equitatu contra Persas dimicantem, & gemina tropæa eodem in loco Io-
ui ac Neptuno statuisse. Insula in alto obiacet Ogyris, clara Erythra rege ibi sepulto. Distat à con-
tinente centum viginti quinque mil. pass. circuitu cxij. M. pass. Nec minus altera clara in Azonio ma-
ri Dioscoridu, distans à Syagro extimo promontorio cclxxx. mill. pass. Reliqui in continente à no-
to etiam nū Autaride, in montes vij. dierū transitus. Gentes Larendani, Catabani, Gebanitæ pluri-
bus oppidis, sed maximis, Nagia, & Tamna tēplorū lxx. Hæc est amplitudinis significatio. Promon-
toriū, à quo ad continentē Troglodytarū l. M. p. Toani, Acchitæ, Chatramotitæ, Tomabei, Antida-
lei, Lexianæ, Agrei, Cerbani, Sabæi Arabū propter thura clarissimi, ad utraq; maria porrectis genti-
bus.

bus. Oppida eorum in Rubro litore Marane, Marma, Corolia, Sabatra: intus oppida Nascus, Carda-
ua Carnus, & quò merces odorum deferunt, Tomala. † Pars eorum Atramitæ, quorum caput So-
botale lx. templa muris includens. Regia tamen omnium est Mariaba. Sinum obtinet xciiij. M. pass.
refertum insulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iunguntur Minæ: mare accolunt & Ela-
mitæ. Oppidum eiusdem nominis. Iis iuncti Cagulatæ. Oppidum Siby, quod Græci Apaten vocat:
Arscodani, Vadei cum oppido magno, Barafci, Licheni. Syrgaros insula, quam canes nō intrant,
expositique circa litora errando moriuntur. Sinus intimus, in quo Leanitæ, qui nomen ei dedere.
Regia eorum Agra, & in sinu Læana, vel, vt alij, Aelana. Nam & ipsum sinum nostri Aelaniticū scri-
psere, alij Aeleniticum, Artemidorus Aleniticum, Iuba Læniticum. Circuitus Arabiæ à Charace
10 Leana colligere proditur quadragies octies centena lxv. M. Iuba paulo minus xl. M. putat. Latissima
est à Septentrione inter oppida Heroum & Characem. Nunc & reliqua mediterranea eius dicantur.
Nabateis Thimaneos iunxerunt veteres: nunc sunt Taueni, Suelleni, Sarraceni. Arra oppidum, in
quo omnis negotiatio conuenit. Hemuatæ, Analitæ: oppida, Domada, Egra. Thamudei, oppidum
Badanatha. Carrei, oppidum Chariati: Achoali, oppidum Phodæ: ac Minæ, à rege Cretæ Minoe (vt
existimant) originem trahentes: quorum Charnei, oppidum xliij. M. passuum. Mariaba Baramala-
cum, & ipsum non spernendum: item Carnon. Rhamnei; & horum origo Rhadamanthus putatur
frater Minois. Homeritæ, Massala oppido. Hamirei, Gedranitæ, Ampræ, Ilisanitæ, Bachilite, Sam-
mei, Amatheci cum oppidis Nefsa & Cennefferi. Zamareni cū oppidis Saiace, Scantate, Bacascami.
Riphearma oppidum, quo vocabulo hordeum appellant. Autei & Rauī, Gyrci & Mathatai. Hel-
20 modenes cum oppido Ebode. Agasturi in montibus, oppido xx. M. pass. in quo fons Emischabales,
quod significat camelorum oppidum. Ampelone colonia Milesiorum. Actrida oppidum: Calin-
gij, quorum Mariaba oppidum significat dominos omnium. Oppida, Pallon, Muranimal iuxta
flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes Agrei, Hammonij. Oppidum, Athenæ,
Caurarani, quod significat ditissimos armento: Coranitæ, Cēsani, Choani. Fuerunt & Græca op-
pida. Arethusæ, Lariffa, Chalcis, deleta variis bellis. Romana arma solus in eam terram adhuc in-
tulit Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar Augusti filius prospexit tantum Arabiam.
Gallus oppida diruit non nominata ab authoribus, qui ante scripserunt, Egran, Anestum, Escam,
Magusum, Tammacum, Labeciam, & supra dictam Mariabam, circuitu vj. M. passuum. Item Cari-
pera, quò longissimè processit. Cætera explorata retulit: Nomades lacte & ferina carne vesci: reli-
30 quos vinum, vt Indos, palmis exprimere, oleum sesamæ. Numerosissimos esse Homeritas, Minæis
fertiles agros palmetis arbutisque, in pecore diuitias. Cembanos & Arios armis præstare, maxime
Chatramotitas. Carcis latissimos & fertilissimos agros. Sabeos ditissimos sylvarum fertilitate odo-
rifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræque prouentu. De odoribus suo dicemus volumi-
ne. Arabes, mitrati degunt, aut intonso crine: barba abraditur, præterquam in superiore labro.
Aliis & hæc intonsa: mirumque dictum, ex innumeris populis pars equa in commerciis, aut latroci-
niis degit: in vniuersum gentes ditissime, vt apud quas maxime opes Romanorum Parthorumque
subsistant, vendentibus que è mari aut syluis capiant, nihil inuicem redimentibus. Nunc reliquam
oram Arabiæ contrariam persequemur. Timosthenes totum sinum quadridui nauigatione in lon-
gitudinem taxauit, bidui in latitudinem, angustias iij. M. D. pass. Erarosthenes ab ostio xliij. M. in
40 quaque partem. Artemidorus Arabiæ latere xliij. quinquaginta mill.

Sinus maris Rubri, Troglodytici, & Aethiopici.

CAP. XXIX.

Troglodytico verò xi. lxxxij. M. passuum, Ptolemaida vsque. Agrippa xliij. xxij. mill. pass. sine dif-
ferentia laterum. Plerique latitudinem cccclxij. prodiderunt, faucesque hyberno orienti ob-
uersas, alij quatuor mil. alij septem mil. alij duodecim mil. pass. patere. Situs autem ita se habet. A si-
nu Aelanitico alter sinus, quem Arabes Aeant vocant, in quo Heroum oppidum est. Fuit & Cam-
byu inter Nelos & Marchadas, deductis cō egris exercitus. Gens Tyra: Daneon portus, ex quo na-
uigabilem alueum perducere in Nilum, qua parte ad Delta dictum decurrit lxij. mill. pass. interval-
lo (quod inter flumen & Rubrum mare interest) primus omnium Sesostris Aegypti rex cogitauit:
mox Darius Persarum: deinde Ptolemæus sequens: qui & duxit fossam latitudine pedum centum,
50 altitudine triginta, in longitudinem xxxvij. mil. ccccc. pass. vsque ad fontes amaros. Vltra deterruit
inundationis metus, excelsiore tribus cubitis Rubro mari comperto, quam terra Aegypti. Aliqui
non eam afferunt causam, sed ne immisso mari corrumperetur aqua Nili, que sola potus præbet. Ni-
hilominus iter totum terendo frequentatur à mari Aegyptio, quod est triplex: Vnum à Pelusio per
harenas in quo nisi calami defixi regant, via non reperitur, subinde aura vestigia operiente. Alte-
rum verò duo mill. passuum vltra Casium montem, quod à sexaginta mill. passuum redit in Pelusia.
cam viam. Accolunt Arabes Autei. Tertium à † Gerro (quod Adipson vocant) per eosdem Ara-
bes sexaginta mill. passuum propius, sed asperum montibus, & inops aquarum. Eæ viæ omnes Arsi-
noen ducunt, conditam sororis nomine in sinu Charandra, à Ptolemæo Philadelpho: qui primus
Troglodyticen excussit, & amnem qui Arsinoen præfuit, Ptolemæum appellauit. Mox oppidū par-
uum est Aennum, pro quo alij Philoteram scribunt. Deinde sunt Azarei, ex Troglodytarū conu-
collocat.

† Vera lectio
sic habet: Pa-
gus eorum A-
tramitæ, quo-
rum caput Sa-
bota, lx. tem-
pla muris in-
cludens. Infrā
enim libr. 12.
ca. 14. Sabeo-
rum pagū fa-
cit Atramitæ,
in quo & Sa-
bota collocat,
regnitotius ca-
put.
Syagros.

† Gereum, scri-
bendum vide-
tur ex Ptole-
mæo, qui id op-
pidū inter Pe-
lusium, & Ca-
sium montem

biis Arabes feri. Insule, Sapirene, Scytala, mox deserta ad Myos hormon, vbi fons Tarnos, mons Eos, insula Lambe, portus multi, Berenice, oppidum matris Philadelphi nomine, ad quod iter à Copto diximus. Arabes Autei & Gnebadei. Troglodytice, quam prisci Michoen, alij Midoen dixerunt. Mons Pentedactylos: insula Stenæ deiræ aliquot, Halonne si non pauciores: Cardamine, Topazos, quæ gemmæ nomen dedit. Sinus insulis refertus: ex iis quæ Mareu vocantur, aquosæ: quæ Eratonos, sitientes. Regum ij præfeti fuere. Introrsus Candei, quos Ophiophagos vocant, serpentibus vesci assueti. Neq; alia regio fertilior earum. Iuba, qui videtur diligentissimè profecutus hæc, omisit in hoc tractu (nisi si exemplarium vitium est) Berenicen alterâ, quæ Panchrysos cognominata est: & tertiam, quæ Epidires, insignem loco. Est enim sita in ceruice lögè procurrente, vbi fauces Rubri maris, iij. mil. cccc. pass. ab Arabia distant. Insula ibi Cytis, topazium ferens & ipsa. Vltrà syluæ, vbi Prolemais à Philadelpho condita ad venatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata, iuxta lacum Monoleum. Hæc est regio secundo volumine à nobis significata, in qua quadraginta quinque diebus ante solstitium, totidemque postea hora sexta consumuntur umbræ, & in Meridiem reliquis horis cadunt, cæteris diebus in Septentrionem, cum in Berenice, quam primam posuimus, ipso die solstitij sexta hora umbræ in totum absumentur, nihilque annotetur aliud noui. Deij. mill. pass. interuallo à Ptolemaide, res ingentis exempli, locusq; subtilitatis immensæ, mundo ibi deprehenso, cum indubitata ratione umbrarum Eratosthenes mensuram terræ † prodere incepit. Hinc Azanium mare, promontorium, quod aliqui Hispalum scripsere: lacus, Mandalum: insula Colocastis & in alto multæ, in quibus testudo plurima. Oppidum, Suchæ, insula Daphnidis, oppidum Aduliton. Aegyptiorum hoc serui à dominis profugi condidere. Maximū hic emporium Troglodytarum, etiam Aethiopum. Abest à Ptolemaide quinque dierum nauigatione. Deferunt plurimū ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamorum coria, celtium testudinum, sphingia, mancipia. Suprà Aethiopes Aroteres: insula, quæ Aliæu vocantur: item Bacchias & Antibacchias, & Stratonis. Hinc in ora Aethiopiæ sinus incognitus, quod admiremur, cum vltiora mercatores scrutentur. Promontorium, in quo fons Cucios, expetitus nauigantibus. Vltrà Isidis portus decem dierum remigio ab oppido Adulitarum distans. In eum Troglodytis myrrha confertur. Insula ante portum duæ, Pseudopylæ vocantur: interiores totidem, Pylæ. In altera stelæ lapideæ literis ignotis. Vltrà sinus Abalites. Insula Diodori, & aliæ deserta. per continentem quoque deserta. oppidū Gaza, promontorium & portus Mossylites, quod cinnamomum deuehitur. Hucusque Sesostris exercitum duxit. Aliqui vnum Aethiopiæ oppidum vltrà ponunt in litore Baragaza. A Mossylite promontorio Atlanticum mare incipere vult Iuba, præter Mauritanias suas Gadæis vsque nauigandum Coro. Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda non est. A promontorio Indorum, quod vocatur Lepteacra, ab aliis Drepanum, proponit recto cursu, præter exusta, ad Malchū insulam xv. mill. pass. esse. Inde ad locum, quem vocant Sceneos, ccxxv. M. Inde ad insulā Sadanum centumquingenta mill. pass. Sic fieri ad apertum mare xvij. lxxxv. mil. pass. Reliqui omnes propter Solis ardorem nauigari posse non putauerunt. Quin & commercia ipsa infestant ex insulis Arabes Ascitæ appellati, quoniam bubulos vtres binos iterantes ponte, piraticam exercent sagittis venenatis. Gentes Troglodytarum idem Iuba tradit Therothoas à venatu dictos, miræ velocitatis: sicut Ichthyophagos, natantes ceu maris animalia: Bagenos, Zageras, Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daresmas, Domazanes. Quin & accolæ Nili à Syene non Aethiopum populos, sed Arabum esse dicunt vsque Meroen, † Solis quoque oppidum, quod non procul Memphi in Aegypti situ diximus, Arabas conditores habere. Sunt & qui vltiorem ripam Aethiopiæ auferant, adnectantque Africa. ripas autem incolere propter aquam. Nos relicto cuique intelligendi arbitrio, oppida quod traduntur ordine vtrinque ponemus. A Syene, & prius Arabiæ latere, gens Catadupi. Deinde Syenitæ. Oppida, Tacompson, quam quidā appellauerunt Thathicen, Aranium, Sesanium, Sandura, Nafaudum, Anaudoma, Cumara, Beta & Bochiana, Leuphitorga, Tantarene, Mœchindira, Noa, Gophoa, Gystatæ, Megeda, Lea, Rhemnina, Nupsia, Direa, Pataga, Bagada, Dumana, Rhadata, in quo felis aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo, Mallos, proximum Meroæ. sic prodidit Bion. Iuba aliter: Oppidum in monte Megatichos, inter Aegyptum & Aethiopiam, quod Arabes Myrson vocauerunt. Deinde Tacompson, Aranium, Sesanium, Piden, Mamuda, Corambin: iuxta eam bituminis fontem, Hammodara, Prolda, Parenta, Mama, Tessara, Gallas, Zoton, Graucomen, Emeum, Pidibotas, Hebdomecontacomeras, Nomadas in tabernaculis viuentes: Cysten, Pemman, Gadagalen, Paloin, Primmin, Nupsin, Daselin, Patin, Gambreues, Magasen, Segafinala, Cranda, Denna, Cadeuma, Thena, Batha, Alana, Macua, Scammos, Goram in insula: ab iis Abala, Androcalim, Seren, Mallos, Agocen. Ex Africa latere tradita sunt eodem nomine Tacompson altera, siue pars prioris: Magora, Sea, Edosa, Pelenaria, Pyndis, Magusa, Bauma, Linitima, Spyntuma, Sydopta, Gensoa, Pindicitora, Eugoa, Orsima, Suasa, Mauma, Rhuma, Vrbubuma, Mulonaj, quod oppidum Græci Hypaton vocarunt: Pagoargas, Zamnes, vnde elephantum incipiant: Manblia, Berresa, Cetuma. Fuit quondam & Epis oppidum contra Meroen, antequam Bion scriberet, deletum. Hæc sunt prodita vsque Meroen: ex quibus hoc tempore nullum prope vtroq; latere extat.

Cætera

† prodere incepit.

† Huc referendum videtur, quod paulo post sequitur, alienam in se demperam traiecit: Ripas autem incolere propter aquam.

Cætera solitudines, nuper renuntiauerunt principi Neroni, missi ab eo milites prætoriani cum tribu-
no ad explorandū, inter reliqua bella & Aethiopicum cogitanti. Intrauere autem & eò arma Roma-
na Diui Augusti temporibus, duce P. Petronio, & ipso equestris ordinis † præfecto Aegyptiis. Op-
pida eorū expugnauit, quæ sola inuenerat, quo dicemus ordine: Pselchin, Primin, Aboccin, Phthu-
rin, Cambusin, Attenan, Stadisin, vbi Nilus præcipitans se, fragore auditum accolis aufert. Diripuit
& Napata. Longissimè autem à Syene progressus est dccclxx. mill. passuum. Nec tamen arma Ro-
mana ibi solitudinem fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita est Aethiopia, vicissim imperitando ser-
uendoque, clara & potens etiam vsque ad Troiana bella Memnone regnante: & Syriæ imperitasse
eam, nostroque litore ætate regis Cephei patet Andromedæ fabulis. Simili modo & de mensura
eius varia prodidere; primus Dalion vltra Meroen longè subuectus: mox Aristocreon, & Bion, &
Basilis: Simonides minor etiam, quinquennio in Meroe moratus, cū de Aethiopia scriberet.
Nam Timosthenes classium Philadelphi præfectus, sine mensura dierum lx. à Syene Meroen iter
prodidit. Eratosthenes dcxxv. mill. Artemidorus dc. mil. Sebosus ab Aegypti extremis sexdecies
centena lxxv. mill. pass. vnde proximè dicti xii. lxx. Verū omnis hæc finita nuper disputatio est:
quoniam à Syene † dccclxij. mill. Neronis exploratores renuntiauerunt his modis: A Syene Hieran sy-
camipon liiij. M. pass. Inde Tama lxxv. M. pass. regionem Euonymiton Aethiopum primam cxx.
Acinam liiij. M. Pitara xxv. Tergedum cvj. M. Insulam Gagauden esse in medio eo tractu. Inde pri-
mū visas aues psittacos, & ab altera (quæ vocatur Artigula) animal sphingion, à Tergedo cyno-
cephalos. Inde Napata lxxx. mil. Oppidum id paruum inter prædicta solum. Ab eo ad insulam Me-
roen cccclx. M. Herbas circa Meroen demum viridiores sylvarumque aliquid apparuisse, & rhinoc-
erotum elephantiūque vestigia. Ipsum oppidum Meroen ab introitu insulæ abesse lxx. M. pass.
iuxtaque aliam insulam Tatu dextro subeuntibus aluco, quæ portum faceret. Aedificia oppidi pau-
ca. Regnare foeminam Candacen, quod nomen multis iam annis ad reginas transiit. Delubrum
Hammonis & ibi religiosum, & toto tractu sacella. Cæterū cū potirentur rerum Aethiopes, in-
sula ea magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorum ccl. mill. dare solitam artificum cccc. M. alere. Re-
ges Aethiopum xlv. & hodie traduntur.

† præfecto Ae-
gypti. Isoppi-
da eorum &c.

† Legendum
videtur dccc-
lxxiij. nume-
ris sequenti-
bus cum hæc
summa ad a-
mum con-
gruentibus.

Multiformes & miræ hominum effigies.

CAP. XXX.

Vniuersa verò gens Aethèria appellata est, deinde Atlantia, mox à Vulcani filio Aethiope Ae-
thiopia. Animalium hominumque effigies monstriferas circa extremitates eius gigni minimè
mirum, artificum ad formanda corpora effigiesque cælandas mobilitate ignea. Ferunt cerrè ab Ori-
entis parte intima gentes esse sine naribus, æquali totius oris planitie. Alias superiore labro orbas,
alias sine linguis. Pars etiam ore concreto & naribus carens, vno tantū foramine spirat, potum-
que calamis auenæ trahit, & grana eiusdem auenæ, sponte prouenientis ad vespendum. Quibus-
dam pro sermone nutus motusque membrorum est. Quibusdam ante Ptolemæum Lathyrum
regem Aegypti ignotus fuit vsus ignium. Quidam & Pygmæorum gentem prodiderunt ante pa-
ludes, ex quibus Nilus oriretur. In ora autem, vbi desimus, continui montes ardentibus similes
rubēt. Troglodytis & Rubro mari à Meroe tractus omnis superponitur: à Napta tridui itinere ad Ru-
brū litus, aqua pluuia ad vsum compluribus locis seruatur, fertilissima regione, quæ interest, auri.

Vltiora Atabuli Aethiopum gens tenet. Deinde contra Meroen Megabari, quos aliqui Adiabaras nominauere, oppidū habent Apollinis. Pars eorum Nomades, quæ elephātis vescitur. Ex aduerso in Africæ parte Macrobij. Rursus à Megabaris Memnones & Dauelli, dierūq; viginti interuallo Criten si. Vltra eos Dochi: deinde Gymnites semper nudi. Mox Anderæ, Mathitæ, Mesagebes, Hipporeæ, atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni. Deinde Nomades cynoccephalorum lacte viuentes, Olabi, Syrbotæ, qui octonū cubitorum esse dicuntur. Aristocreon Libyæ latere à Meroe oppidum Tolen dierum quinque itinere tradit. Inde dierum duodecim Esar Aegyptiorum oppidum, qui Psammetichum fugerint. In eo produntur annis trecentis habitasse. Contra in Arabico latere Daron oppidum esse eorum. Bion autem Sapien vocat, quod ille Esar, & ipso nomine aduenas ait significari. Caput eorum in insula † Sembobitin, & tertium in Arabia, Sai. Inter montes autem & Nilum Symbari sunt, Phalanges, in ipsis verò montibus Asachæ multis nationibus. Abesse à mari dicuntur dierum quinque itinere. Viunt elephantorum venatu. Insula in Nilo Semberritarum, reginæ patet. Ab ea Nubei Aethiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum Nilo impositum, Tenupsis. Sambri apud quos quadrupes omnes sine auribus, etiam elephant. At ex Africæ parte Proembari; Proemphanæ, qui canem pro rege habent, motu eius imperia augurantes, Aurufpi oppidolōgè à Nilo sito. Postea Achisarmi, Phaliges, Marigeri, Casamarri, Bion & alia oppida in insulis tradit, à † Sembobiti Meroen versus dierum toto itinere viginti. Proximæ insulæ, oppidum Semberritarum sub regina: & aliud Asar: alterius oppidum Daron. Tertiam Medeon vocant, in qua oppidum Asel. Quartam eodem, quo oppidum, nomine Garoden. Inde per ripas oppida, Nauos, Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secande, Nauectabe, Cumi, Agrospi, Aegipā, Candrogari, Arabam, Summaram. Regio suprà Sirbitum, vbi desinunt montes, traditur à quibusdam habere maritimos Aethiops, Nesicastes, Nisitas, quod significat ternū & quaternū oculorum viros: non quia sic sint, sed quia sagittis præcipua contemplatione vtantur. † Ab ea verò parte Nili, quæ suprà Syrtis maiores, Oceanumque meridianum protenditur, Dalion vocatos esse dicit, pluuia tantum aqua vtentes Ciforos, Longoporos. Ab Oecalibus dierum quinque itinere Vfibalcos, Isuelos, Pharufos, Valios, Cispios. Reliqua deserta. Deinde fabulosa: ad Occidentem versus Nigræ, quorum rex vnum oculum habeat in fronte Agriophagi, pantherarum & leonum carnibus maximè viuentes. Pamphagi omnia mandentes. Antropophagi humana carne vscantes. Cynamolgi, caninis capitibus. Artabaritæ quadrupedum ferarum modo vagi. Deinde Hesperij, Perorfi, quos in Mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam Aethiopum locustis tantum viuit, fumo & sale duratis in annua alimenta: ij quadragesimum annum vitæ non excedunt. Aethiopum terram vniuersam cum mari rubro parte in longitudinem semel & vices centena lxx, mill. pass. in latitudinem cum superiore Aegypto † duodecies centena xcviij. M. Agrippa existimauit. † Quidam longitudinē ita diuiserunt. A Meroe Sirbitum xij. dierum nauigationem. Ab ea xij. ad Dauellos. Ab iis ad Oceanum Aethiopicum sex dierum iter. In totum autem ab Oceano ad Meroen dccxxv. M. pass. esse inter authores ferè conuenit: inde Syenen, quantum diximus. Sita est Aethiopia ab Oriente hyberno ad Occidentem hybernum. Meridiano cardine syluæ hebeno maximè virent: à media eius parte imminens mari mons excelsus, æternis ardet ignibus, Theon ochema dictus Græcis à quo nauigatio quadridui ad promontorium, quod Hesperion ceras vocatur, confine Africæ iuxta Aethiopes Hesperios. Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate vestitos Aegipanum Satyrorumque produnt.

Insula Aethiopici maris.

CAP. XXXI.

Insulas toto eo mari & Ephorus complures esse tradidit, & Eudoxus, & Timosthenes: Clitarchus verò Alexandro regi renuntiata adeo diuitem, vt equos incolæ talentis auri permutarent. Alteram, vbi sacer mons opacus sylua repertus esset, distillantibus arboribus odore miræ suauitatis. Contra sinum Persicum Cerne nominatur insula aduersa Aethiopiæ, cuius æque magnitudo, neque interuallum à cōtinente constat Aethiops tantum populos habere proditur. Ephorus author est, à Rubro mari nauigantes in eam non posse propter ardores vltra quasdam columnas (ita appellatur parua insulæ) prouehi. Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem à terra stadia octo abesse prodidit Cernem. Nepos Cornelius ex aduerso maximè Carthaginis à continente passus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. Traditur & alia insula contra montem Atlantem, & ipsa Atlantis appellata. Ab ea quinque dierum nauigatione solitudines ad Aethiops Hesperios, & promontorium, quod vocauimus Hesperion ceras, inde primum circumagente se terrarum fronte in occasum, ac mare Atlanticum. Contra hoc promontorium Gorgades insulæ narrantur, Gorgonum quondam domus, bidui nauigatione distantes à continente, vt tradit Xenophon Lampfacenus. Penetrauit in eas Hanno Pœnorum Imperator, prodiditque hirta fœminarum corpora, viros pernecitate euasisse: duarumque Gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Iuno nis templo posuit, spectates vsque ad Carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ Hesperides insulæ narrantur. Adeoque omnia circa hæc incerta sunt, vt Statius Sebosus à Gorgonum insulis præ nauigatione Atlantis dierum xl. ad Hesperidum insulas cursum prodiderit, ab iis ad Hesperion ceras

† Sunt qui malint. Pseboitin: nimirum à Pseboia lacu, quem supra Meroen collocat Strabo. satis ampla insignem insulam, egregie habitata. † Pseboiti † Locum hunc Pintianus minus male sic legi posse arbitratur: Ab ea verò parte cæli, quæ supra Syrtis maiores. Oceano meridiano pratenditur. † Calculi ratio videtur ex pascere, vt Quindicies centena xcviij. M. legamus. Ea enim summa cōficietur, si dccxxv. millibus quibus Meroe distat ab Oceano, iungantur dcccclxxij. millia, quod est interuallum Meroes distat à Syene, extremo Aethiopia termino. † Melius sic: Sunt qui latitudinem ita diuiserunt. Hac enim diuisio fit à Septentrione in Meridiē, cum Aethiopia longitudo, ipso etiam Plinio teste, ab ortu hyberno in Occasum hybernum porrigitur.

terras vnus. Nec Mauritania insularum certior fama est. Paucas modò constat esse ex aduerso Autololum, à Iuba repertas, in quibus Gætulicam purpuram tingere instituerat.

De Fortunatis insulis.

CAP. XXXII.

SVnt, qui vltra eos Fortunatas putant esse, quasdamque alias: quorum numero idem Sebosus etiam spatia complexus, Iunoniam à Gadibus dccl. M. passuum tradit. Ab ea tantundem ad occasum versus Pluuiariam, Caprariamque: in Pluuiaria non esse aquam, nisi ex imbris. Ab iis ecl. M. pass. Fortunatas, contra læuam Mauritaniae viij. M. pass. Oram Solis vocari in conualle à conuexitate, & Planariam à specie, conuallis circuitu ccc. M. passuum. Arborum ibi proceritatem ad centum quadraginta quatuor pedes adollescere. Iuba de Fortunatis ita inquisiuit: sub Meridiem positas esse prope occasum, à Purpurariis † dccxxv. M. passuum, sic vt ecl. supra occasum nauigetur: deinde per cclxxv. M. passuum ortus petatur. Primam vocari Ombrion nullis ædificiorum vestigiis: habere in montibus stagnum, arbores similes ferulæ, ex quibus aqua exprimantur, ex nigris amara, ex candidioribus potui iucunda. Alteram insulam Iunoniam appellari, in ea ædiculam esse tantum lapide extructam. Abea in vicino eodem nomine minorem. Deinde Caprariam lacertis grandibus referentem. In conspectu earum esse Niuariam, quæ hoc nomen accepit à perpetua niue, nebulosam. Proximam ei Canariam vocari, à multitudine canum ingentis magnitudinis: ex quibus perducti sunt Iubæ duo: apparentque ibi vestigia ædificiorum. Cum autem omnes copia pomorum & auium omnium generis abundant, hanc & palmetis caryotas ferentibus, ac nuce pinea abundare. Esse copiam & mellis. Papyrus quoque & filuros in omnibus gigni. Infestari eas belluis, quæ expellantur affidue, putrescentibus. At abundè orbe terrarum extrà intrà indicato, colligenda in arcum mensura æquorum videtur.

† Legendum
dcxxv. M.
tum ex ve-
tust. cod. tam
ex numeris, se-
quentibus,
summa huius
ad viginti
congruentibus.

Terra per mensuras computata digestio.

CAP. XXXIII.

Polybius à Gaditano freto longitudinem directo cursu ad os Mæotis, xxxiii. xxxvij. M. cccc. passuum, prodidit. Ab eodem initio ad Orientem recto cursu Siciliam xii. lx. M. cccc. pass. Cretam cclxxv. M. passuum Rhodum clxxxvj. M. cccc. passuum. Chelidonias tantundem: Cyprum cccxxv. M. passuum. Inde Syriæ Seleuciam Pieriam cxv. M. passuum. Quæ computatio efficit vices ter centena xl. M. passuum. Agrippa hoc idem interuallum à freto Gaditano ad sinum Issicum per longitudinem directam xxxiiij. xl. passuum M. taxat, in quo haud scio an sit error numeri, quoniam idem à Siculo freto Alexandriam cursus xij. l. M. passuum tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio colligit † ad Mæotin lacum c. vi. M. passuum. Artemidorus adiicit dcclvj. M. Idem cum Mæotide clxxij. xc. M. passuum esse tradit. Hæc est mensura inermium, & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparabitur, vt cunque difficultatem afferet authorum diuersitas. Aptissimè tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc præscriptum Europæ magnitudo lxxxij. xlvij. M. passuum. Africæ (vt media ex omni varietate prodentium sumatur computatio) efficit longitudo xxxvij. xlvij. M. Latitudo, quæ colitur, nusquam ducenta quinquaginta millia passuum, excedit. Sed quoniam à Cyrenaica eius parte nongentorum decem millium passuum, eam fecit Agrippa, deserta eius ad Garimantas vsque, quæ noscebantur, complectens, vniuersam mensuram quæ venit in computationem, xlvj. viij. M. passuum efficit. Asiæ longitudo in confesso est lxxij. M. dccl. M. passuum. Latitudo sanè computetur ab Aethiopico mari Alexandriam iuxta Nilum sitam, vt per Meroen & Syenen mensura currat, xviij. lxxv. M. pass. Apparet ergo Europam paulo minus dimidiâ Asiæ parte maiorem esse, quàm Asiā. Eandem altero tanto & sexta parte Africæ ampliorem, quàm Africam. Quod si misceantur omnes summæ, liquidò patebit Europam totius terræ tertiam esse partem & octauam paulò amplius; Asiā verò quartam & quartam decimam: Africam autem quintam & in super sexagesimam. His addemus etiam vnā Græcæ inuentionis sententiam vel exquisitissimæ subtilitatis, vt nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisque regionibus noscatur, † & quæ cuique earum societas sit siue cognatio dierum ac noctium, quibusque inter se pares vmbra & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam, terræque vniuersa in membra cæli digeretur. Plura sunt autem hæc segmenta mundi, quæ nostri circulos appellauere, Græci parallelos.

† cum quæ
cuique earum
societas sit.

Digestio terrarum in parallelos, & vmbra pares.

CAP. XXXIII.

Pincipium habet Indiæ pars versâ ad Austrum. Patet vsque Arabiam & Rubri maris accolas. Cōtinentur Gedrosi, Persæ, Carmani, Elymæi, Parthyene, Aria, Susiane, Mesopotamia, Seleucia, cognominata Babylonia, Arabia ad Petram vsque, Syria cœle, Pelusium Aegypti: inferiorque ora, quæ vocatur Alexandria, Africæ maritima, Cyrenaica oppida omnia, Thapsus, Adrumetum, Clupea, Carthago, Utica, vterque Hippo, Numidia, Mauritania vtraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cæli circumplexu æquinoctij die media, vmbilicus, quem gnomonem vocant, vij. pedes longus, vmbra non amplius iij. pedes longam reddit. Noctis verò dieique longissima spatia horas xiiij. æquinoctiales habent, breuissima è contrario x. Sequens circulus incipit ab India vergente ad occasum: vadit per medios Parthos, Persépolin, citima Persidis, Arabiam citeriorem Iudæam, Libani montis accolas. Amplectitur Babylonē, Idumæam, Samariā, Hierosolymā, Ascalonē, Ioppen,

Ioppen, Cæsaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botryn, Tripolin, Byblū, Antiochiam, Laodiceam, Seleuciam, Ciliciæ maritima, Cyprum, austrinam Cretam, Lilybæum in Sicilia, septentrionalia Africæ & Numidiæ. Umbilicus æquinoctio xxxv. pedum, umbram viginti quatuor pedes longam facit. Dies autem noxque maxima quatuordecim horarum æquinoctialiū est, accedente iis quinta parte vnius horæ. Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caspias portas Mediæ proximas, Cataoniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Issum, Cilicias portas, Solos, Tarsum, Cyprum, Pisidiam, Pamphylia Siden Lycaoniam, Lyciæ Patara, Xanthū, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnassum, Gnidum, Dorida, Chium, Delum, Cycladas medias, Gythium, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Messenen, Peloponnesi, Syracusas, Catinam, Siciliam mediam, Sardinia austrina, Carthagini, Gades. Gnomonis centum vnciæ, umbram septuaginta septem vnciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarum quatuordecim atque dimidia, cum trigesima parte vnius horæ. Quarto subiaceat circulo, quæ sunt ab altero latere Imai, Cappadociæ austrina, Galatia, Mysia, Sardis, Smyrna, Sipylus Tmolus mons Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Ephesus, Miletos, Samos: Chios, Icarium mare, Cyclades Septentrionales, Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyon, Achaia, Patræ, Isthmos, Epirus, Septentrionalia Sicilia, Narbonensis Gallia exortiva, Hispaniæ maritima à Carthagine noua, & inde ad occasum. Gnomoni xxj. pedum, respondent umbræ xvij. pedum. Longissimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, & duas tertias vnius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu Caspij maris, Bactra, Iberia, Armenia, Mysia, Phrygia, Hellespontus, Troas, Tenedus, Abydos, Scepsis, Ilium, Idamons, Cyzicum, Lampfacum, Sinope, Amisum, Heraclea in ponto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thasus, Cassandria, Thessalia, Macedonia, Larissa, Amphipolis, Thessalonice, Pella, Edessa, Beroea, Pharfalia, Carystum, Eubœa, Bæoti, Chalcis, Delphi, Acarnania, Aetolia, Apollonia, Brundisium, Tarentum, Thurij, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Tusculum mare, Corsica, Baleares, Hispania media. Gnomoni septem pedes, umbræ sex. Magnitudo diei summa, horarum æquinoctialium quindecim. Sexta comprehensio, qua continetur vrbs Roma, amplectitur Caspias gentes, Caucasum, Septentrionalia Armenia, Apolloniam supra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lyfimachiam, Cherrhonesum, Melanem sinum, Abdera, Samothraciam, Maroneam, Aenum, Bessicam, Thraciam mediam, Pæoniam, Illyrios, Dyrrhachium, Canusium, Apuliam extima, Campaniam & Hetruriam, Pisas, Lunam, Lucam, Genuam, Liguriam, Antipolin, Massiliam, Narbonem, Tarraconem, Hispaniam Tarraconensem mediam, & inde per Lusitaniam. Gnomoni pedes nouem, umbræ octo. Longissima diei spatia, horarum æquinoctialium quindecim, addita nona parte vnius horæ: aut, vt Nigidio placuit, quinta. Septima diuisio ab altera Caspij maris ora incipit: caditque supra Callatim, Bosporum, Borysthenem, Tomos, Thraciæ auersa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinum, Venetiam, Viceriam, Patavium, Veronam, Cremonam, Rauennam, Anconam, Picenum, Marsos, Pelignos, Sabinos, Umbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaque ab Apennino: transque Alpes, Galliam Aquitanicam, Viennam, Pyrenæum, Celtiberiam. Umbilico triginta quinque pedum, umbræ triginta sex, vt tamen in parte Venetiæ exæquetur umbra Gnomoni: amplissima dies horarum æquinoctialium quindecim, & quintarum partium horæ trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi, quod superest terrarum tribus assignauere segmentis. A Tanai per Mæotin lacum & Sarmatas vsque Borysthenem, atque ita per Dacos partemque Germaniæ, Gallias, Oceani litora amplexi, quod esset horarum sedecim. Alterum per Hyperboreos & Britanniam, horarum decem & septem. Postremò Scythicum à Riphæis iugis in Thulen, in quo dies continuerentur (vt diximus) noctesque per vices. Idem & ante principia, quæ fecimus, posuere circulos duos. Primum per insulam Meroen & Ptolemaidem, in Rubro mari ad elephantorum venatus conditam: vbi longissimus dies duodecim horarum esset, dimidia hora amplior. Secundum per Syenen Aegypti euntem, qui esset horarum tredecim. Idemque singulis dimidia horarum spatia vsque vltimum adiecere circulis, Et hactenus de terris.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER

89

SEPTIMVS.

PRO OE MIVM.

MVNDVS, & in eo terre, gentes, maria, insule, insignes vrbes, ad hunc modum se habent. Animantium in eodem natura, nullius propè partis contemplatione minor est, si quidem omnia exequi humanus animus queat. Principium iure tribuetur homini, cuius causa videtur cuncta alia genuisse natura, magna & sua mercede contra tanta sua munera: vt non sit satis estimare, parens melior homini, an tristior nouerca fuerit. Ante omnia vntum animantium cunctorum alienis velat opibus: ceteris variè tegumenta tribuit, testas, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera. Truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata est. Hominem tantum nudum, & in nuda humo, natali die abiicit ad vagitus statim & ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. At Hercule risus, præcox ille & celerrimus, ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quæ ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus: itaque feliciter natus iacet, manibus pedibusque deuinctis, flens, animal cæteris imperaturum: & à suppliciis vitam auspicatur, vnam tantum ob culpam, quia natum est. Heu dementiam ab iis initiis existimantiū ad superbiam se genitos. Prima roboris spes, primumque temporis munus quadrupedi similem facit. Quando homini incessus? quando vox? quando firmi cibi os? quandiu palpitans vertex, summæ inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? Iam morbi, totque medicinæ contra mala excogitatæ, & hæ quoque subinde nouitatibus victæ. Cætera sentire naturam suā, alia pernicitatem usurpare, alia præpetes volatus, alia vires, alia nare: hominem scire nihil sine doctrina, non fari, non ingredi, non vesci; breuiterque non aliud naturæ sponte, quam flere. Itaque multi extitere, qui non nasci optimum censerent, aut quam ocysimè aboleri. Vni animantiū luctus est datus, vni luxuria, & quidem innumerabilibus modis, ac per singula membra: vni ambitio, vni auaritia, vni immensa viuendi cupido, vni superstitio, vni sepulture cura, atque etiam post se de futuro. Nulli vita fragilior, nulli rerum omnium libido maior, nulli pavor cōfusior, nulli rabies acrior. Denique cætera animantia in suo genere probè degunt: congregari videmus, & stare contra dissimilia: Leonum feritas inter se non dimicat: serpentum morsus non petit serpentes: ne maris quidem beluæ ac pisces, nisi in diuersa genera, scæuiunt. At Hercule homini plurima ex homine sunt mala.

Gentium mirabiles figurae.

CAP. I.

ET de vniuersitate quidem generis humani, magna ex parte in relatione gentium diximus. Neque enim ritus moresque nunc tractamus innumeros, ac totidem penè, quot sunt hominum coetus. Quædam tamen non omittenda duco, maximeque longius à mari degentium: in quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis visum iri haud dubito. Quis enim Aethiopas, antequam cerneret, credidit? aut quid non miraculo est cum primum in notitiam venit? Quam multa fieri non posse priusquam sint facta, iudicantur? Naturæ verò rerum vis atque maiestas, in omnibus momentis fide caret: si quis modò partes eius, ac non totam complectatur animo. Ne pauones, aut tigrium, pantherarumque maculas, & tot animalium picturas commemorem, paruum dictu, sed immensum æstimatione, tot gentium sermones, tot linguæ, tanta loquendi varietas, vt externus alieno penè non sit hominis vice. Iam in facie vultuque nostro, cum sint decem aut paulo plura membra, nullas duas in tot millibus hominum indiscretas effigies existere: quod ars nulla in paucis numero præstet affectando. Nec tamen ego in plerisque eorum obstringam fidem meam, potiusque ad authores relegabo, qui dubiis reddentur omnibus: modò ne sit fastidio Græcos sequi, tanto maiore eorum diligentia, vel cura vetustiore.

De Scythiis & aliarum diuersitate gentium.

CAP. II.

Essè Scytharum genera, & quidem plura, quæ corporibus humanis vescerentur, indicauimus. Id ipsum incredibile fortasse, ni cogitemus in medio orbe terrarū, ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius monstri, Cyclopas & Læstrygonas, & nuperrimè trans Alpes hominem immolari gentiū earum more solitum: quod paulum à mandendo abest. Sed & iuxta eos, qui sunt ad Septentrionem versi, haud procul ab ipso Aquilonis exortu, specuque eius dicto, quem locum Gesclitron appellat, produntur Arimaspi, quos diximus, vno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cum gryphis, ferarum volucris genere, quale vulgò traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris custodientibus, & Arimaspiis rapientibus, multi, sed maxime illustres Herodotus, & Aristæas Proconnesius scribunt. Super alios autem Anthropophagos Scythas, in

L

quadam

† Mantelia
qua hic intel-
ligat Plinius,
explicat Cal.
Rhodig. Anti-
qu. lect. libr.
16. cap. 10.

† ictu salina,
vt feruentis a-
que contactu
fugere.

† recti

quadam conualle magna Imai montis, regio est, quæ vocatur Abarimon, in qua sylvestres viuunt homines, auersis post crura plantis, eximie velocitatis, passim cum feris vagantes. Hos in alio non spirare cælo, ideoque ad finitimos reges non pertrahi, neque ad Alexandrum Magnum pertractos, Beton itinerum eius mensor prodidit. Priores Anthropophagos, quos ad Septentrionem esse diximus decem dierum itinere supra Borysthenem amnem, ossibus humanorum capitum bibere, cubitusque cum capillo pro † mantelibus ante pectora vti, Isigonus Nicæensis. Idem in Albania gigni quosdam glauca oculorum acie, à pueritia statim canos, qui noctu plusquam interdiu cernant. Idem itinere dierum x. supra Borysthenem, Sauromatas tertio die cibum capere semper. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium, genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum salina contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Africa gens Psyllorū fuit, vt Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta, cuius sepulchrum in parte Syrtium maiorum est. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, vt cuius odore sopirent eas. Mos verò, liberos genitos protinus obiciendi sœuissimis earum, eoque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem prope internecione sublata est à Nasamonibus, qui nunc eas tenent sedes: genus tamen hominum ex his qui profugerant, aut cum pugnatum est, absuerant, hodieque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gentis durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse iis vim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra serpentes inest venenum: feruntque † ictas salina, vt feruentis aquæ contactu fugere. Quod si in fauces penetrauerit, etiam mori: idque maxime humani ieiuni oris. Suprà Nasamonas confinesque illis Machlyas, Androgynos esse vtriusque naturæ, inter se vicibus coeuntes, Calliphanes tradit. Aristoteles adiicit, dextram mammam iis virilem, læuam muliebrem esse. In eadem Africa familias quasdam effascinantium, Isigonus & Nymphodorus tradunt: quarum laudatione intercant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse eiusdem generis in Triballis & Illyriis, adiicit Isigonus, qui visu quoque effascinent, interimantque quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis: quod eorum malum facilius sentire puberes. Notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant. Huius generis & foeminas in Scythia, quæ vocantur Bithyæ, prodit Apollonides. Philarchus & in Ponto Thibiorum genus, multosque alios eiusdem naturæ: quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem. Eosdem præterea non posse mergi, ne veste quidem degrauiatos. Haud dissimile iis genus Pharnacum in Aethiopia prodidit Damon, quorum sudor tabem contactis corporibus afferat. Foeminas quidem omnes vbique visu nocere, quæ duplices pupillas habeant, Cicero quoque apud nos author est. Adeò naturæ, cum ferarum morem vescendi humanis visceribus in homine genuisset, gignere etiam in toto corpore & in quorundam oculis quoque venena placuit: ne quid vsquam mali esset, quod in homine non esset. Haud procul vrbe Roma in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ: quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ omniumque aliorum munerum vacationem habent. Quorundam corpore partes nascuntur ad aliqua mirabiles: sicut Pyrrho regi pollex in dextero pede, cuius tactu lienosis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt, conditumque loculo in templo. Præcipue India Aethiopumque tractus, miraculis scatent. Maxima in India gignuntur animalia. Indicio sunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tantæ proceritatis traduntur, vt sagittis superari nequeant. Hæc facit vbertas soli, temperies cæli, aquarum abundantia (si libeat credere) vt sub vna sicu turma condantur equitum, Arundines tantæ proceritatis, vt singula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi quina cubita constat longitudine excedere: non expuere: non capitis, aut dentium, aut oculorum vlllo dolore affici, rarò aliarū corporis partium: tam moderato Solis vapore durari. Philosophos eorum quos Gymnosophistas vocant, ab exortu ad occasum perstare, contuentes Solem immobilibus oculis: feruentibus harenis toto die alternis pedibus insistere. In monte, cui nomen est Milo, homines esse auersis plantis, octonos digitos in singulis pedibus habentes, author est Megasthenes. In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, vnguibus armatum venatu & aucupio vesci. Horum supra centum viginti mill. fuisse prodente se, Ctesias scribit: & in quadam gente Indiæ, foeminas semel in vita parere, genitosque confestim canescere. Item hominum genus, qui Monosceli vocarentur, singulis cruribus, miræ pernecitatis ad saltum: eosdemque Sciopodas vocari, quod in maiori æstu humi iacentes resupini, vmbra se pedum protegant: nō longè eos à Troglodytis abesse. Rursusque ab his Occidentē versus quosdā sine ceruice oculos in humeris habentes. Sunt & Satyri Subsolanis Indorum montibus (Cartadulorū dicitur regio) perniciosissimū animal: tum quadrupedes, tum recte curretes humana effigie, propter velocitatē, nisi fenes aut ægri, nō capiuntur. Choromandarum gentem vocat Tauron sylvestrē sine voce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in Meridianis Indiæ viris plantas

tas esse cubitales: foeminis adeo paruas, ut Struthopodes appellentur. Megasthenes gentem inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo loripedem, vocari Syristas. Ad extremos fines Indiae ab Oriente circa fontem Gangis, Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam vestiri frondium lanugine, habitu tantum viuentem, & odore, quem naribus trahant. Nullum illis cibum, nullumque potum: tantum radicum florumque varios odores & syluestrium malorum, quae secum portant longiore itinere, ne desit olfactus: grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Supra hos extrema in parte montium Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedentes, salubri caelo, semperque vernante, montibus ab Aquilone oppositis: quos à gruibus infestari Homerus quoque prodidit. Fama est, insidentes arietum caprarumque dorsis, armatos sagittis veris tempore vniuerso agmine ad mare descendere, & oua pullosque earum alitum consumere: ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisque, & ouorum putaminibus construunt. Aristoteles in cauernis viuere Pygmæos tradit. Cetera de his, ut reliqui. Cynos Indorum genus Isigonus annis centenis quadragenis viuere. Item Aethiopus Macrobius & Seras existimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia viperinis carnibus alantur: itaque nec capiti, nec vestibus eorum noxia corpori inesse animalia. Onesicritus, quibus in locis Indiae umbræ non sint, corpora hominum cubitorum quinum & binorum palmorum existere, & viuere annos centum triginta, nec senescere, sed, ut medio æuo, mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobius. Ctesias gentem ex his quae appellatur Pandoræ, in cōuallibus sitam, annos ducenos viuere, in iuuenta candido capillo, qui in senectute nigrescat. Contra alios quadagenos non excedere annos, iunctos Macrobiis, quorum foeminæ semel pariant: idque & Agatharchides tradit. Præterea locustis eos alii, & esse pernices. Mandrorum nomen iis dedit Clitarchus, & Megasthenes, trecentosque eorum vicos annumerat. Foeminas septimo ætatis anno parere, senectam quadagesimo anno accedere. Artemidorus, in Taprobana insula longissimam vitam sine ullo corporis languore traduci. Duris, Indorum quosdam cum feris coire, mistosque & semiferos esse partus. In Calingis eiusdem Indiae gente quinquennes concipere foeminas, octauum vitæ annum non excedere. Et alibi cauda villosa homines nasci pernicitatis eximiae, alios auribus totos contegi. Oritas ab Indis Arbis fluuius determinat. Si nullum alium cibum nouere, quam piscium, quos vnguibus dissectos Sole torreant: atque ita panem ex his faciunt, ut refert Clitarchus. Troglodytas super Aethiopiam velociores esse equis, Pergamenus Crates. Item Aethiopus octona cubita longitudine excedere. Syrbotas vocari gentem eam Nomadum Aethiopum, secundum flumen Astapum ad Septentrionem vergentium. Gens Menis minorum appellata, abest ab Oceano dierum itinere viginti, animalium, quæ Cynocephalos vocamus, lacte viuit, quorum armenta pascit maribus interemptis, præterquam sobolis causa. In Africae solitudinibus hominum species obuiæ subinde fiunt, momentoque euanescent. Hæc atque talia ex hominum genere ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singula quidem, quæ facit indies, ac propè horas, qui enumerare valeat? Ad detegendam eius potentiam, satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad confessa in homine pauca.

De prodigijs partibus.

CAP. III.

Tergeminos nasci certum est, Horatiorum Curiatorumque exemplo: supra inter ostenta ducitur, præterquam in Aegypto, ubi foetifer potu Nilus. Annis proximis, supremis Diui Augusti, Fausta quadam è plebe, Ostia duos mares, totidem foeminas enixa, famem, quæ consecuta est, potendit haud dubie. Reperitur & in Peloponneso quinos quater enixa, maioremque partem ex omni eius vixisse partu. Et in Aegypto septenos vno utero simul gigni, auctor est Trogus. Gigauntur & vtriusque sexus, quos Hermaphroditos vocamus, olim Androgynos vocatos, & in prodigijs habitos, nunc verò in deliciis. Pompeius magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingenijs elaboratas: inter quas legitur Eutyche, à xx. liberis rogo illata Trallibus, enixa xxx. partus. Alcippe elephantum, quanquam id inter ostenta est. Nantque & serpentem peperit inter initia Marisci belli ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstra partus eduntur. Claudius Cæsar scribit Hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interuissse. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle vidimus. Est inter exempla, in uterum protinus reuersus infans Sagunti, quo anno ab Annibale deleta est.

De mutatione sexus, & geminis partibus.

CAP. IIII.

Ex foeminis mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus, P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino co. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, iussuque Aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit, visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusa fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, uxoremque duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die. L. Cossicium ciuem Tisdritanum. Editis geminis raram esse, aut puerperæ, aut puerperio, præterquam alteri, vitam. Si verò vtriusque sexus editi sint gemini, rariorem vtrique salutem. † Foeminas

† Contra Aristoteles Histor. animal. lib. 7. cap. 3. omnesque tum medicum Philosphi mare traidunt celerius, quam foeminam, & in utero perfici, & in lucem progredi. Quo fit, ut nonnulli hoc in loco Gignere malint legere: quam Gigni: hoc sensus, foeminas sobolis procreant celerius maribus fieri. quam mares.

gigni celerius, quàm mares, sicut celerius, quàm mares, sicut celerius senescere. Sapius in vtero moueri mares, & in dextera ferè geri parte, in læua foeminas, constat.

De homine generando, & pariendi tempore per illustra exempla à mensibus septem, ad vndecim.

CAP. V.

CAeteris animantibus statum, & pariendi, & partus gerendi tempus est: homo toto anno, & incerto gignitur spatio. Alius septimo mense, alius octauo, & vsque ad initia decimi vndecimiq; Ante septimum mensem haud vnquam vitalis est. Septimo non nisi pridie posteròve plenilunij die, aut interlunio concepti nascuntur. Translatitium in Aegypto est & octauo gigni. Iam quidem & in Italia tales partus esse vitales, contra priscorum opiniones. Variant hæc pluribus modis. Vestilia C. Herdicij, ac postea Pomponij atque Orfiti clarissimorum ciuium cõiunx, ex his quatuor partus enixa, Sempronij septimo mense genuit, Suillium Ruffum vndecimo, Corbulonem septimo, vtrunque Consulem: postea Cæsoniam Caij principis coniugem, octauo. In quo mensium numero genitis, intra quadragesimum diem maximus labor. Grauidis autem quarto & octauo mense, letalesque in iis abortus. Massurius auctor est, L. Papyrium Prætorem, secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se xij. mensibus diceret tulisse, quoniam nullum certum tempus pariendi statutum videretur.

De conceptibus, & signa sexus in grauidis præuenientia partum.

CAP. VI.

A Conceptu decimo die dolores capitis, oculorum vertigines tenebræque, fastidium in cibis, redundatio stomachi, indices sunt hominis inchoati. Melior color marem ferenti, & facilius partus: motus in vtero quadragesimo die. Contraria omnia in altero sexu: ingestibile onus, crurum & inguinum leuis tumor. Primus autem nonagesimo die motus. Sed plurimum languoris in vtroque sexu, capillum germinante partu, & in plenilunio: quod tempus editos quoque infantes præcipue infestat. Adeoque incessus, atque omne, quicquid dici potest, in grauida refert: vt falsioribus cibis vsq; carentem vnguiculis partum edant: & si respirauere, difficiliter enitantur. Oscitatio quidem in enixu letalis est: sicut sternuisse à coitu abortiuum.

De conceptu hominum & generatione.

CAP. VII.

Miseret atque etiam pudet æstimantem quàm sit friuola animalium superbissimi origo, cum plerunque abortus causa fiat odor à lucernarum extinctu. His principiis nascuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis viribus fides, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnus quidem eius existimas, sed partum: tu cuius semper in victoria est mens, tu qui te Deum credis, aliquo successu tumens, tanti perire potuisti: atque etiam hodie minoris potes, quantulo serpentis ictus dente: aut etiam, vt Anacreon poeta, acino vxæ passæ: vt Fabius Senator † Prætor, in lactis haustu vno pilo strangulatus. Is demum profectò vitam æqua lance pensabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

† Alias, poto in lactis haustu vno pilo.

De Agrippis.

CAP. VIII.

In pedes procedere nascentem, contra naturam est: quo argumento eos appellauere Agrippas, vt ægrè partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitum vnico propè felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanquàm is quoque aduersa pedum valetudine, misera iuuenta, exercito quo inter arma mortesq; ad noxia successu, infelici terris stirpe omni, sed per vtrasq; Agrippinas maximè, quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani: præterea breuitate æui quinquagesimo vno raptus anno, in tormentis adulteriorum coniugis, soceriq; prægravi seruitio, luisse augurium præposteri natalis existimatur. Neronem quoque paulò antè principem, & toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri.

Agrippinam Claudij Commentarium edidisse de vita sua suorumq; casibus, auctor est Corne. Tacitus Annal. lib. 4.

Monstruosi partus excisi vtero.

CAP. IX.

Vspiciatius enecta parente gignuntur: sicut Scipio Africanus prior natus, primusq; Cæsarum à cæso matris vtero dictus: qua de causa & Cæsones appellati. Simili modo natus & Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui sint Vopisci.

CAP. X.

VOpiscos appellabant è geminis, qui retenti vtero nascerentur, altero interempto abortu. Namque maxima, & rara, circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosa sobolis.

CAP. XI.

PRAter mulierem, pauca animalia coitum nouere grauida. Vnum quidem omnino, aut alterum, superfoetat, Extat in monumentis etiam medicorum, & quibus talia consecrari curæ fuit, vno abortu xij. puerperia egesta. Sed vbi paululum temporis inter duos conceptus intercessit, vterque perfertur: vt in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit, & in ea, quæ gemino partu, alterum marito similem, alterum adultero genuit: Item in Proconnesia ancilla, quæ eiusdem diei coitu, alterum domino similem, alterum procuratori eius: & in alia, quæ vnum iusto partu, quinque mensium alterum edidit. Rursus in alia, quæ septem mensium edito puerperio, insecutis mensibus geminos enixa est. Iam illa vulgata, variè ex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademque parte truncos: signa quædam, næuosq; & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla similitudinum.

CAP. XII.

IN Lepidorum gente tres, intermisso ordine, obducto membrana oculo, genitos accepimus. Similes quidem alios auo: & ex geminis quoque alterum patri, alterum matri: annoque post genitum, maiori similem fuisse, vt geminum. Quasdam sibi similes semper parere, quasdam viro, quasdam nulli, quasdam foeminam patri, marem sibi. Indubitatum exemplum est Nicæi nobilis pyctæ Byzantij geniti, qui adulterio Aethiopis nata matre, nil à cæteris colore differente, ipse auum regenerauit Aethiopem. Similitudinum quidem in mente reputatio est, & in qua credantur multa fortuita pollere, visus, auditus, memoria, haustæque imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam vtri vslibet animum subito transuolans, effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoque plures in homine, quàm in cæteris omnibus animalibus differentia, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulisque in suo cuique genere. Antiocho regi Syriæ, è plebe nomine Arremon intantum similis fuit, vt Laodice coniunx regia, necato iam Anthiocho, mimum per eum commendationis, regni que successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam è plebe, & Publicius etiam seruitute liberatus, indiscreta propè specie fuere similes, illud os probum reddentes, ipsumque honorem eximia frontis. Qualis causa patri quoque eius, Menogenis coci sui cognomen imposuit, iam Strabonis à specie oculorum habenti, vitium imitata & in seruo: Scipioni Serapionis: erat suarij negotiatoris vile mancipium. Eiusdem familiae Scipioni post eum cognomen Salutio Mimus dedit: sicut Spinter secundarum, tertiarumque Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli coss. In quo perquam importunè fortuitum hoc quoque fuit, duorum simul Consulium in scena imagines cerni. Ediuerfo L. Plancus orator, histrioni Rubrio cognomen imposuit. Rursus Curioni Patri Burbuleius, itemque Messalæ Censorio Menogenes, perinde histriones. Suræ quidem Proconsulis etiam rictum in loquendo, contractionemque linguæ, & sermonis tumultum, non imaginem modò, piscator quidam in Sicilia reddidit. Cassio Seucero celebri oratori, armentarij Mirmillonis obiecta similitudo est. † Toranius M. Antonio iam Triumviro, eximios forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans Alpes, vt geminos vendidit: tanta vnitas erat. Postquam deinde sermone puerorum detecta fraude à furente increpitus Antonio est, inter alia magnitudinem pretij conquerente (nam ducentis mercatus erat sestertiis) respondit versutus in genij mango, ob id ipsum se tanti vendidisse, quoniam non esset mira similitudo in vllis eodem vtero editis: diuersarum quidem gèrium natales tam concordia figura reperiri, super omnem esse taxationem. Adeoque tempestiuam admirationem intulit, vt ille proscripser animus, modò & contumelia furens, non aliud in censu magis ex fortuna sua duceret.

Qua sit generandi ratio.

CAP. XIII.

EST quædam priuatim dissociatio corporum: & inter se steriles, vbi cum aliis iunxere, gignunt: sicut Augustus & Liuia. Item alij aliæque foeminas tantum generant, aut mares: plerunque & alternant: sicut Gracchorum mater duodecies, & Agrippina Germanici nouies. Aliis sterilis est iuuenta: aliis semel in vita datur gignere. Quædam non perferunt partus: quales, siquando medicina & cura vicere, foeminam ferè gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplorum raritate, neptis suæ nepotem vidit, genitum quo excessit anno, † M. Syllanum: qui cum Asiam obtineret post Consulatum, Neronis principis successionem, veneno eius interemptus est. Q Metellus Macedonicus, cum sex liberos relinqueret, vndecim nepotes reliquit, nurus verò generosque, & omnes qui se patris appellacione salutarèt, viginti septem. In actis temporum Diui Augusti inuenitur, xij. Consulatus eius, L. que Sylla collega, ad iij. Idus Aprilis, C. Crispinum Hilarum ex ingenua plebe Fesulana, cum liberis nouem (in quo numero filia duæ fuerunt) nepotibus xxvij. pronepotibus xxix, neptibus ix, prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse.

† Petrus. cod.
Toranius m.
go Antonio
iam Trium-
viro &c.

† Alias sic: Tu-
nium Syllanum,
qui cum Asia
obtinere Pro-
consulatum,
&c. Cui le-
ctioni adscrip-
tusar & Tacit-
tus libr. 13.
scribens iun-
Syllanum au-
gusti abnepo-
tem, cum Asia
Proconsulatu
fungeretur.
Agrippina ve-
neno fuisse sub-
latum.

L 3 De eodem

De eodem multiplicius.

CAP. XIII.

† lxxv.

MVlier post quinquagesimum annum nō gignit, maiorq; pars quadragesimo profluuium genitaliale sistit. Nam in viris Masinissam regem, post lxxxvj. annum generasse filium, quem Methymathnum appellauerit, clarum est: Catonem Censorium octogesimo exacto, ē filia Salonij clientis sui. Qua de causa, aliorum eius liberorum propago, Liciniani sunt cognominati, hi Saloniani, ex quibus Vticensis fuit. Nuper etiam L. Volusio, Saturnio in vrbis præfectura extincto, notum est Cornelia Scipionum gentis Volusium Saturninum, qui fuit Consul, genitum post lxij. annum. Et vsq; ad † lxxxv. apud ignobiles vulgaris reperitur generatio.

De menstrui mulierum.

CAP. XV.

† Aera, redundat, nec est in vetust. codic. Si tamen cuiuspiam vox ea retinenda videatur, aralegendum erit duabus syllabis, ut metalum intelligamus, non elementum: docente id Plinio libro 28. capit. 7. ubi sic habet. Aes contactum graue virus odoris accipere & argentinem.

Solum autem animal menstruale mulier est: inde vnus vtero, quas appellarunt molas. Ea est ca-
10
ro informis, inanima, ferri ictum & aciem respuens. Mouetur, sistitque menses: & vt partus, aliās letalis, aliās vnā senescens, aliquando aluo citatiore excidens. Simile quiddam & viris in ventre gignitur, quod vocant scirron: sicut Oppio Capitori prætorio viro. Sed nihil facile reperiatur mulierum profluuium magis monstrificum. Acefcunt superuentu musta, sterilefcunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum, quibus insedēre, decidunt: speculorum fulgor aspectu ipso hebetatur, acies ferri præstringitur, eborisq; nitor: aluei apum emoriuntur: æ etiam ac ferrum rubigo protinus corripit, odorq; dirus † aera: & in rabiem aguntur gustato
20
eo canes, atque insanabili veneno morsus inficitur. Quin & Bituminum sequax alioquin ac lenta natura, in lacu Iudææ (qui vocatur Asphaltites) certo tempore anni supernatans, nequit sibi auelli, ad omnem contactum adhærens, præterquàm filo, quod tale virus infecerit. Etiam formicis, anima
20
li minimo, inesse sensum eius ferunt: abiiciq; gustatas fruges, nec postea repeti. Et hoc tale tantum que omnibus tricenis diebus malum in muliere existit, & trimestri spatio largius. Quibusdam verò sapius mense: sicut aliquibus nunquàm: sed tales non gignunt, quando hæc est generando homini materia, semine ē maribus coaguli modo hoc in sese glomerante, quod deinde tempore ipso animatur, corporaturque. Ergo cūm grauidis fluxit, inualidi aut non vitales partus eduntur, aut saniosi, vt author est Nigidius.

Item de ratione partuum.

CAP. XVI.

Idem, lac fœminæ non corrumpi alenti partum, si ex eodem viro rursus conceperit, arbitratur. Incipiente autem hoc statu, aut desinente, conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuam accepimus, inunctis medicamine oculis, saliuam infici. Cæterum editis primores,
30
septimo mense gigni dentes, priusq; in supra ferè parte, haud dubium est. Septimo eosdem decidere anno, aliosque suffici. Quosdam & cum dentibus nasci, sicut M. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus est: & Cn. Papyrium Carbonem, præclaros viros. In fœminis ea res inauspicati fuit exempli regum temporibus. Cū ita nata esset Valeria, exitio ciuitati, in quam delata esset, futurū, responso aruspicum vaticinante, Sueffam Pometiam illa tempestate florentissimam deportata est, veridico exitu consecuto. Quosdam concreto genitali gigni, in fausto omine, Cornelia Gracchorū mater indicio est. Aliqui vice dentium, continuo osse gignuntur: sicuti Prusiæ regis Bithyniorum filius, superna parte oris. Dentes autem tantum inuicti sunt ignibus, nec cremantur cum reliquo corpore. Idem flammis indomiti, cauantur tæpe pituitæ. Candorem trahunt quodam medicamine. Vsu atteruntur, multoq; primū in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantū & alimentis necessarij: quippe vocis sermonisque regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum lin-
40
guæ, seriemq; structuræ, atque magnitudine mutilantes molientesve aut hebetantes verba: & cū defluxere, explanationem omnem adimentes. Quin & augurium in hac esse creditur parte. Triceni bini viris attribuuntur, excepta Turdulorum gente: quibus plures fuere, longiora promitti vitæ putant spatia. Fœminis minor numerus: quibus in dextra parte gemini supernæ, à canibus cognominati, fortunæ blandimenta pollicentur, sicut in Agrippina Domitij Neronis matre: contrā in læua. Hominem priusquàm genito dente cremari, mos gentium non est. Sed mox plura de hoc, cū mēbratim historia decurret. Risisse eodem die, quo genitus esset, vnum hominem accepimus Zoroastrem. Eidem cerebrum ita palpitasse, vt impositam repelleret manum, futuræ præfagio scientiæ. In
50
† trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram † statuere certum est. In plenum autem cuncto mortaliū generi minorem in dies fieri, propemodum obseruatur: rarosque patribus proceriores, consumente vbertate seminum exustione, in cuius vices nunc vergat æuum. In Creta terræ motu rupto monte, inuentum est corpus stans † xlvj. cubitorum, quod alij Orionis, alij Oti fuisse arbitrantur. Orestis corpus oraculi iussu refossum, vij. cubitorum fuisse monumentis creditur. Iam verò ante annos propè mille, vates ille Homerus non cessauit minora corpora mortalium, quàm prisca, con-queri. Næuij Pollionis amplitudinem Annales non tradunt. Sed quia populi concursu penè interemptus esset, prodigij vice habitum, Procerissimum hominem ætas nostra Diuo Claudio principe Gabbaram nomine, ex Arabia aduectum ix. pedum & totidem vnciarum vidit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito, quorum corpora eius miraculi gratia, in conditorio Sallustianorum asseruabantur hortorum. Pusioni & Secundillæ erant nomina. Eodem præside minimus homo duos pedes &

† Alias, Qui matu adstipulante Aristoteb. libr. 1. cap. 18. Hist. Animal. † statura, legendum. † xvj. cubitorum.

des & palmum Conopas nomine, in deliciis Iuliæ neptis eius fuit: & mulier Andromeda liberta Iuliæ Augustæ. Manium Maximum, & M. Tullium equites Romanos, binum cubitorum fuisse author est M. Varro: & ipsi vidimus in oculis asseruatos. Sesquipedales gigni quosdam longiores, in trimatu implentes vitæ cursum, haud ignotum est. Inuenimus in monumentis Salamine Euthimenis filium, in tria cubita triennio adoleuisse, incessu tardum, sensu heberem: & iam puberem factum voce robusta, absumptum contractione membrorum subita triennio circumactum. Ipsi nos pridem vidimus eadem ferme omnia, præter pubertatem, in filio Cornelij Taciti equitis Romani, Belgicæ Galliæ rationes procurrantis. Etrapelos Græci vocant eos; in Latino non habent nomen.

Insignia corporum.

CAP. XVII.

Quod sit hominum spatium à vestigio ad verticem, id esse passis manibus inter longissimos digitos obseruatum est: sicuti vires dextra parte maiores, quibusdam æquas vtraque, aliquibus læua manu præcipuas; nec id vnquam in foeminis. Mares præstare pondere, & defuncta viuentibus corpora omnium animalium, & dormientia vigilantibus. Virorum cadauera supina fluitare, foeminarum prona; velut pudori defunctorum parcente natura.

Exempla variarum figurarum.

CAP. XVIII.

Concretis quosdam ossibus, ac sine medullis viuere accepimus. Signum eorum esse, nec sitim sentire, nec sudorem emittere: quanquam & voluntate scimus sitim victam; equitemq; Romanum Iulium Viatorum gente foederata, in pupillaribus annis aquæ subter cutem fusæ morbo prohibitum humore à medicis, naturam fecisse consuetudine, atq; in senecta caruisse potu. Necnon & alij multa sibi imperauere.

Diuerforum morum exempla.

CAP. XIX.

Ferunt Crassum auum Crassi in Parthis interempti, nunquam risisse, ob id Agelastum vocatum: sicuti nec flesse multos. Socratem clarum sapientia eodem semper visum vultu, nec aut hilari magis, aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quandam toruitatemque naturæ duram & inflexibilem, affectusque humanos adimit, quales apâthes Græci vocant, multos eius generis experti: quodq; mirum sit, authores maximè sapientiæ, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc prauæ naturæ insignia in multis varia cognoscuntur: vt in Antonia Drusi nunquam expuisse in Pomponio Consulari Poeta nunquam rustasse. Quibus natura concreta sunt ossa, qui sunt rari admodum, cornei vocantur.

De fortitudine & velocitate.

CAP. XX.

Corpore vesco, sed eximiis viribus Tritanum, in gladiatorio ludo Samnitium armaturâ celebrem filiumque eius militem Magni Pompeij, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos, in brachiis etiam manibusque, author est Varro in prodigiosa virium relatione. Atque etiam hostem ab eo ex prouocatione dimicantem, † inermi dextra vno digito superatum, & postremò correptum in castra translatum. A. Iunius Valens meruit in prætorio Diui Augusti centurio, vehicula cum culeis onusta, donec exinanirentur, sustinere solitus: carpenta apprehensa vna manu retinere, obnixus contrâ nitentibus iumentis: & alia mirifica facere, quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo M. Varro: Rusticellus, inquit, Hercules appellatus, multum suum tollebat. Fusius Saluius duo centeparia pondera pedibus, totidem manibus, & ducenaria duo humeris contra scalas ferebat. Nos quoque vidimus Athanatum nomine, prodigiosæ ostentationis, quingenario thorace plumbeo indutum, corhurnisque quingentorum pondo calciatum, per scenam ingredi. Crotonia tam Milonem athletam, cum constitisset, nemo vestigio educebat: malum tenenti nemo digitum corripiebat, Cucurrisse MCXL. stadia, ab Athenis Lacedæmonem, biduo Philippi den, magnum erat: donec Anistis cursor Lacedæmonius, & Philonides Alexandri Magni, à Sicyone Elin, vno die MCC. stad. cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdam CLX. M. pass. tolerare nō ignoramus. Nuperque Fonteio & Vipsano coff. annos ix. genitum puerum à Meridie ad vesperam † lxxv. M. pass. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida perueniat, si quis cogitet nocte ac die longissimum iter vehiculis tribus Tiberium Neronem emensum, festinantem ad Drusum fratrem ægotantem in Germania: in eo fuerunt CCM. passuum.

De visu.

CAP. XXI.

Oculorum acies vel maximè fidem excedentia inuenit exempla. In nuce inclusam Iliada Homeri carmen in membrana scriptum, tradidit Cicero. Idem, fuisse qui peruideret cxxxv. M. pass. Huic & nomen M. Varro reddidit, Strabonem vocatum. Solitum autem Punico bello, à Lilybeo Siciliæ promontorio, exeunte classe Carthaginis portu, etiam numerum nauium dicere, Callicrates ex ebore formicas, & alia tam parua fecit animalia, vt partes earum à cæteris cerni non possent. Myrmecides quidam in eodem genere inclauit, à quo quadrigam ex eadem materia, quam musca integeret alis, fabricatam, & nauem, quam apicula pinnis absconderet.

De auditu.

† Melius sit, inermi dextra superatū & vno digito postremò correptum, & in castra translatum. Cui lecti oni suffragatur & Solinus capit. 4.

† Vetus lectio, vij. annos agnoscit, non ix. & paulo post, xlv. M. pass. non lxxv. M. Vtriq; adstipulatur Solinus c. 4.

De auditu.

CAP. XXII.

AVditus vnum exemplum habet mirabile, praelium, quo Sybaris delera est, eo die quo gestum erat, auditum Olympiæ. Nam Cimbrica victoriæ, Castoresq; Romani, qui Persicam victoriam ipso die, quo contigit, nuntiauerunt, visus, & numinum fuere præsagia.

Exemplum patientiæ.

CAP. XXIII.

Patientia corporis, ut est crebra sors calamitatum, innumera documenta peperit. Clarissimum in fœminis Læonæ meretricis, quæ torta non indicauit Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas; in viris Anaxarchi, qui simili de causâ cum torqueretur, prærosam dentibus linguam, vnamq; spem indicij in tyranni os expuit.

Memoria exempla.

CAP. XXIII.

† Rectius, Carneades quidē. Nam & Cice. 1. Tuscul. & 2. de Orat. & Quint. lib. 11. c. de memoria, Carneadem hunc, nō Charmidam appellant.

Memoria necessarium maximè vitæ bonum, cui præcipua fuerit haud facillè dictum est, tam multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddidit, L. Scipio populo Romano, Cincas Pyrrhi regis legatus senatui & equestri ordini Romæ postero die quàm aduenerat. Mithridates duarum & xx. gentium rex, totidem linguis iura dixit, pro concione singulas sine interprete affatus. † Charmidas quidam in Græcia, quæ quis exegerat volumina in bibliothecis, legentis modo repræsentauit. Ars postremò eius rei facta, & inuenta est à Simonide Melico, consummata Metrodoro Scepsio, ut nihil non iisdem verbis redderetur auditum. Nec aliud est æquè fragile in homine, morborum & casus iniuras atque etiam metus sentiens, aliàs particulatim, aliàs vniuersa. Ictus lapide oblitus est literas tantum. Ex præalto tecto lapsus, matris & affinium, propinquorumq; cepit obliuionem. Alius ægrotus, seruorum etiam: si verò nominis Melsala Coruinus orator. Itaq; sæpe deficere tentat, ac meditatur, vel quieto corpore & valido. Somno quoq; serpente computat, ut inanis mens quærat, ubi sit loci.

Laus C. Iulij Cæsaris.

CAP. XXV.

Animi vigore præstantissimum arbitror. C. Cæsarem Dictatorem. Nec virtutem constantiamque nunc commemoro, nec sublimitatem omnium capacem, quæ cælo continentur: sed proprium vigorem celeritatemq; quodam igne volucrum. Scribere & legere simul, dictare & audire solitum accepimus. Epistolas verò tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret, septenas. Idem signis collatis quinquagies dimicauit: solus M. Marcellum transgressus, qui vndequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles victorias, vndecies c. & xcij. M. hominum occisa præliis ab eo, non equidem in gloria posuerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam: quod ita esse confessus est ipse, bellorum ciuilium stragem non prodendo. Iustius Pompeio Magno tribuatur dcccxlvi. naues piratis ademisse. Cæsari proprium & peculiare sit, præter suprà dicta, clementiæ insigne: qua vsque ad poenitentiam omnes superauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum, cui comparari non possit aliud. Spectacula enim edita effusaq; opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, luxuriæ fauentis est. Illa fuit vera & incōparabilis inuicti animi sublimitas: captis apud Pharsaliam Pompeij Magni scriniis epistolarū, iterumq; apud Thapsum Scipionis, concremassè ea optima fide, atq; non legisse.

Laus Pompeij Magni.

CAP. XXVI.

† Melius sic mutata interpunctione: Ad decus imperij Romani, non solum ad viri vnus pertinet, victorias Pompeij Magni titulos omnes triumphosq; hoc in loco nuncupari.

Verum † ad decus imperij Ro. non solum ad viri vnus pertinet victoriam, Pompeij Magni titulos omnes, triumphosq; hoc in loco nuncupari: æquato non modò Alexandri Magni rerum fulgore, sed etiam Herculis propèac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, vnde primū Syllanus in Reip. causa exoriens auspicatus est: Africa verò tota subacta, & in ditionem redacta, Magniq; nomine spolio inde capto, eques Ro. (id quod antea nemo) curru triumphali reuectus est: & statim ad solis occasum transgressus, excitatis in Pyrenæo tropæis, oppida dcccclxxvj. ab Alpius ad fines Hispaniæ vltioris in ditionem redacta victoriæ suæ ascripsit, & maiore animo Sertorium tacuit: belloq; ciuili (quod omnia externa conciebat) extincto, iterum triumphales currus eques Ro. in duxit, toties Imperator, antequàm miles. Postea ad tota maria & deinde Solis ortus missus, hoc retulit patriæ titulos, more sacris certaminibus vincientium. Neque enim ipsi coronantur, sed patrias suas coronant. Hos ergo honores vrbi tribuit in delubro Mineræ, quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompeius Magnus Impe. bello xxx. annorum confecto, fufis, fugatis, occisis, in ditionem acceptis hominum vices semel contentis lxxxiiij. M. depressis aut captis nauibus dcccclxvi. oppidis, castellis M. D. xxxviiij. in fidem receptis; terris à Mæotis lacu ad rubrum mare subactis, votum meritò Mineræ. Hoc est breuiarium eius ab oriente. Triumphus verò, quem duxit ad tertium Calendas Octobres M. Messala, M. Pisone Consulibus, præfatio hæc fuit: Cum oram maritimam à prædonibus liberasset, & imperium maris populo Romano restituisset, ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia Syria, Scythiis, Iudæis, Albanis, Iberia, insula Creta, Basternis, & super hæc de regibus Mithridate atque Tigraue triumphauit. Summa summarum in illo gloria fuit (ut ipse in concione dixit, cum de rebus suis differeret) Asiam vltimam prouinciarum accepisse, eandemque mediam patriæ reddidisse. Si quis è contrario simili modo velit percensere Cæsaris res, qui maior illo apparuit, totum profectò terrarum orbem enumeret; quod infinitum esse conueniet.

Laus

Laus Catonis primi.

CAP. XXVII.

CAeteris virtutum generibus variè & multi fuere præstantes. Cato primus Porciæ gentis, tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator: quæ mihi omnia, etiam si non prius, attamen clarius fulsisse in Scipione Aemiliano videntur: dempro præterea plurimorum odio, quo Cato laborauit. Itaque sit proprium Catonis, quater & quadragies causam dixisse; nec quenquam sæpius postulatam, & semper absolutum.

Item de fortitudine.

CAP. XXVIII.

Fortitudo in quo maximè extiterit, immensæ quæstionis est, utique si recipiatur poetica fabulosa. Q. Ennius T. Cæcilius Teucrum, fratremque eius præcipuè miratus, propter eos sextum adiecit Annalem. L. Sicius Dentatus, qui Tribunus plebei fuit, Sp. Tarpeio, A. Aeternio Consulibus, haud multo post exactos reges, vel numerosissima suffragia habet, centies vices præliatus, octies ex prouocatione victor, xlv. cicatricibus aduerso corpore insignis, nulla in tergo. Item spolia cepit xxxiiij. donatus hastis puris duodeuiginti, phaleris xxv. torquibus tribus & lxxx. armillis clx. coronis xxvj. ciuicis xiiij. aureis viij. muralibus iij. obsidionali vna, fisco æris, x. captiuis & xx. simul bubus, Imperatores ix. ipsius maximè opera triumphantes secutus: præterea (quod optimū in operibus eius reor) vno ex ducibus. T. Romulio ex Consulatu ad populum conuicto malè acti imperij rei militaris. Haud minora forent Manlij Capitolini decora, ni perdidisset illa exitu vitæ. Ante decimum septimum annum bina ceperat spolia. Primus omnium eques coronam muralem acceperat, vi. ciuicas, xxxvij. dona. xxxiiij. cicatrices aduerso corpore exceperat: P. Seruilius Magistrum equitū seruauerat, ipse vulneratus humerum ac femur. Super omnia, Capitolium summamque rem in eo solus à Gallis seruauerat, si non regno suo seruasset. Verum sunt in his quidem virtutis opera magna, sed maiora fortunæ. M. Sergio, ut quidem arbitror, nemo quenquam hominū iure prætulit: licet pronepos Catilina gratiam nomini deroget. Secundo stipendio dexteram manum perdidit: stipendiis duobus ter & vices vulneratus est: ob id neutra manu, neutro pede satis utilis: vno tantum seruo, plurimis postea stipendiis debilis miles. Bis ab Annibale captus (neque enim cum quolibet hoste res fuit) bis vinculorum eius profugus, xx. mensibus nullo non die in catenis aut compedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnavit, duobus equis insidente eo suffossis. Dextera sibi ferream fecit, eaque religata præliatus, Cremonam obsidione exemit, Placentiam tutatus est: duodena castra hostium in Gallia cepit: quæ omnia ex oratione eius apparent, habita cum in Prætura sacris arceretur à collegis ut debilis. Quos hic coronarum acervos constructurus hostem mutato? Etenim plurimum refert, in quæ cuiusque virtus tempora inciderit. Quas Trebia Ticinusque aut Thrasymenus ciuicas dedere? Quæ Cannis corona merita? unde fugisse, virtutis summum opus fuit. Cæteri profecto victores hominum fuere, Sergius vicit etiam fortunam.

De ingenij sue laudibus quorundam ab ingenijs.

CAP. XXIX.

Ingeniorum gloriæ quis possit agere delectum, per tot disciplinarum genera, & tantam rerū operumque varietatem? nisi fortè Homero vate Græco, nullum felicius extitisse conuenit, siue operis fortuna, siue materia æstimetur. Itaque Alexander Magnus (etenim insignibus iudiciis optimè citraque inuidiam tam superba censura peragetur) inter spolia Darij Persarum regis vnguentorum scrinio capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretiosum, varios eius vsus amicis demonstrantibus (quando tædebat vnguenti bellatorem & militia sordidum) imò Hercule, inquit, librorum Homeri custodiæ detur: ut pretiosissimum humani animi opus, quàm maximè diuiti opere seruaretur. Idem Pindari vatis familiæ penatibusque iussit parci, cum Thebas caperet. Aristotelis philosophi patriâ condidit: tantæque rerum claritati, tam benignū testimonium miscuit. Archilochi Poetæ & interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum sepeliri Liber pater iussit, obsidentibus moenia Lacedæmoniis: Lyfandro eorum rege in quiete sæpius admonito, ut pateretur humari delicias suas. Requisiuit rex, quis supremum diem Athenis obisset: nec difficulter ex iis, quem Deus significasset: intellexit: pacemque funeri dedit.

De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone.

CAP. XXX.

Platoni sapientiæ antistiti Dionysius tyrannus, aliàs sæuitiæ superbiæque natus, vittatam nauem misit obuiam, ipse quadrigis albis egredientem in litore excepit. Viginti talentis vnam orationem Isocrates vendidit. Aeschines Atheniensis summus Orator, cum accusationem, qua fuerat vsus, Rhodi legisset, legit & defensionem Demosthenis, ob quam in illud depulsus fuerat exilium, mirantibusque, tum magis fuisse miraturos dixit, si ipsum orantem audiuisent, in calamitate testis ingens factus inimici. Thucydidem Imperatorem Athenienses in exilium egere, rerū conditorem reuocauere, eloquentiam mirati, cuius virtutem damnauerant. Magnum & Menandro in comico focco testimonium regum Aegypti & Mæcedoniæ cōtigit, classe & per legatos petito, maius ex ipso, regiæ fortunæ prælata literarum conscientia. Perhibuere & Romani proceres etiam exteris testimonia. Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit, & fasces lictorios ianuæ submisit is, cui se Oriens Occidentisque submiserat. Cato Censorius, in illa nobili trium sapientiæ procerum ab Athenis lega-

† Alias, interfectorem, vnus enim fuit. Catondas cognomine Corax, ut Suidæ placet: aut certe Archias, ut mauult Eusebius lib. 5. Præparat. cap. 12.

M

tionē,

† abegisse,

† è tota

et eue, ex illa ingeniorum, quæ tunc fuit, multitudine, vni hanc coronam dante, quàm cum eidem Magnus Pompeius piratico ex bello naualem dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla Romana, si persequi libeat: cum plures vna gens in quocunque genere eximios tulerit, quàm cæteræ terræ. Sed quo te M. Tulli piaculo taceam? quòve maximè excellentem insigni prædicem? quo potius, quàm vniuersi populi illius gentis amplissimo testimonio, † & tota vita tua Consulatus tantum operibus electis? Te dicente, legem agrariam, hoc est alimenta sua, abdicauerunt tribus: te suadente, Roscio theatralis auctori legis ignouerunt, notatasq; se discrimine sedis æquo animo tulerunt: te orante, proscriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proscripsisti. Salue primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum, linguæque lauream merite, & facundiæ Latiarumq; literarum parens: atque (vt Dictator Cæsar hostis quondam tuus, de te scripsit) omnium triumphorum lauream adepte maiorem, quanto plus est, ingenij Romani terminos in tantum promouisse, quàm imperij.

De morum maiestate.

CAP. XXXI.

Reliquis animi bonis, præstiteret cæteros mortales sapientia, ob id Cati, Corculi, apud Romanos cognominati. Apud Græcos Socrates, oraculo Apollinis Pythij prælatus cunctis.

De auctoritate.

CAP. XXXII.

Rursus mortales oraculorum societatem dedere Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta eius Delphis consecrando aureis literis, quæ sunt hæc: Nosse se quenque: & Nihil nimium cupere: Comitumque æris alieni atque litis, esse miseriam. Quin & funus eius, cum victore filio Olympiæ expirasset gaudio, tota Græcia profecuta est.

De Diuinitate.

CAP. XXXIII.

Diuinitas, & quædam cælitum societas nobilissima, ex foeminis in Sibylla fuit: ex viris in Melampode apud Græcos, apud Romanos in Marcio.

De Nafica.

CAP. XXXIII.

Vir optimus semel à condito æuo iudicatus est Scipio Nafica, à iurato Senatu. Idem in toga candida bis repulsa notatus à populo. In summa, ei in patria mori non licuit: non Hercule magis, quàm extra vincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia.

CAP. XXXV.

Pudicissima foemina semel matronarum sententia iudicata est Sulpitia Paterculi filia, vxor Fuluij Flacci: electa ex centum præcipuis, quæ simulachrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterum religionis experimento Claudia, inducta Romam Deum matre.

De pietate.

CAP. XXXVI.

† donata filia pietati

Pietatis exempla infinita quidem toto orbe extitere, sed Romæ vnum, cui comparari cuncta non queant. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera supplicij causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum, à ianitore semper excussa ne quid inferret cibi, deprehensa est vberibus suis alens eam. Quo miraculo, matris salus † donata pietati est, ambæq; perpetuis alimentis, & locus ille eidem cōsecratus Deæ, C. Quintio, M. Acilio coss. templo Pietatis extructo in illius carceris sede, vbi nunc Marcelli theatrum est. Gracchorum pater, anguibus prehensus in domo, cum responderetur, ipsum victurum alterius sexus interempto: imò verò, inquit, mecum necate: Cornelia enim iuuenis est, & parere adhuc potest. Hoc erat vxori parcere, & reipublicæ consulere. Idque mox consecutum est. M. Lepidus Apuleiæ vxoris charitate post repudium obiit. P. Rutilius morbo leui impeditus, nuntiata fratris repulsa in Consulatus petitione, illico expirauit. P. Catienus Philotimus, patronum, adeo dilexit, vt hæres omnibus bonis institutus, in rogum eius se iaceret.

De artium

De artium plurimarum excellentia, Astrologia, Grammatica, Geometria. CAP. XXXVII.

Variarum artium scientia innumerabiles enituere, quos tamen attingi par sit, florem hominū libantibus: Astrologia Berosus, cui ob diuinas prædictiones Athenienses publicè in gymnasio statuam inaurata lingua statuere, Grammatica Apollodorus, cui Amphictyones Græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina: qui venientem ab Illyriis pestilentiam prædixit, & discipulos ad auxiliandum circa vrbes dimisit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Eandem scientiam in Cleombroto Ceo Prolemæus rex Megalensibus sacris donauit C. talentis, seruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama est, extracta Philippi regis oculo sagitta, & circa deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa autem Asclepiadi Prusiensi, condita noua secta, spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione, qua vinum ægris medetur, relato è funere homine & seruato: sed maximè sponfione facta cum fortuna, ne medicus crederetur, si vnquam inualidus vllō modo fuisset ipse: † & victor suprema in senectâ lapsu scalarum examinatus est. Grande & Archimedi Geometricæ ac machinalis scientiæ testimonium M. Marcelli contigit, interdicto, cum Syracusæ caperentur, ne violaretur vnus, nisi sefellisset imperium militaris imprudentia. Laudatus est & † Ctesiphon Gnosius, æde Ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philon, Athenis armentario mille nauium, Ctesibus, pneumatica ratione & hydraulicis organis repertis: Dinocrates, metatus Alexandro condente in Aegypto Alexandriam. Idem hic Imperator edixit, ne quis ipsum alius, quàm Apelles, pingeret: quàm Pyrgoteles, sculperet: quàm Lysippus ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

† & vicit, suprema in senectâ lapsu scalarum examinatus.
† Ctesiphon legendum videtur ex Strabonis lib. 13.

Item mira opera artificis.

CAP. XXXVIII.

Aristidis Thebani pictoris vnam tabulam, centum talentis rex Attalus licitatus est. Octoginta emit duas Cæsar Dictator, Medeam & Aiace Timomachi, in templo Veneris Genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam Magnetum exitij mediocris spatij pari rependit auro. Rhodum nō incendit rex Demetrius, Expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenis cremaret, à parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est, Gnidiaque Venere, præcipuè vāsano amore cuiusdam iuuenis insigni: & Nicomedis æstimatione regis, grandi Gnidorum ære alieno permutare eam conati. Phidia Iupiter Olympius quotidie testimonium perhibet. Mentori capitulinus & Diana Ephesia, quibus fuere consecrata artis eius vasa.

De seruitijs.

CAP. XXXIX.

Pretium hominis in seruitio geniti maximum ad hanc diem (quod equidem compererim) fuit Grammaticæ artis Daphnidis, Cn. Pisaurēsi vendente, † & M. Scauro principe ciuitatis IIII^{MDCC}. festeriis licente. Excessere hoc in nostro æuo nec modicè histriones, sed libertatem suam mercati. Quippe cum iam apud maiores Roscius histrio H—S quingenta annua meritaſſe prodatur: nisi si quis in hoc loco desiderat Armeniaci belli, paulò antè propter Tyridatem gesti, dispensatorem, quem Nero H—S. cxx. M. manumisit. Sed hoc pretium belli, non hominis fuit, tam hercule, quàm libidinis, non formæ, Pæzontem è spadonibus Seiani iij. M. D. mercante Sutorio Prisco. Quam quidem iniuriam lucrificet ille mercatus in luctu ciuitatis, quoniam arguere nulli vacabat.

† Expedit hūc locum Budæus libr. 2 de Asse, circa fin. tandem in eam discedit sententiā, vbi hic legendū censet, CCCM. DCC. festeriis.

De præstantia gentium.

CAP. XL.

Gentium in toto orbe præstantissima vna omni virtute haud dubiè Romanā extitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini, non est humani iudicij: cum prosperitatem ipsam alius alio modo, & suo opte ingenio quisque terminet. Si verum facere iudicium volumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione discernere, mortalium nemo est felix. Abundè igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non infelix potest. Quippe vt alia non sint, certè ne lassescat fortuna metus est: quo semel recepto, solida felicitas non est. Quid, quod nemo mortalium omnibus horis sapit? vtinamque falsum hoc, & non à vate dictum quàm plurimi iudicent. Vana mortalitas, & ad circumscribendū seipsam ingeniosa, computat more Thraciæ gentis: quæ calculos colore distinctos, pro experimento cuiusque diei in vnam condit, ac supremo die separatos dinumerat, atque ita de quoque pronuntiat. Quid, quod iste calculi candore illo laudatus dies, originem mali habuit? Quàm multos accepta affligere imperia? quàm multos bona perdidere, & vltimis mersere suppliciis? Ita nimirū bona, si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est profectò, alius de alio iudicat dies, & tamen supremus de omnibus: ideoque nullis credendum est. Quid, quod bona malis paria nō sunt, etiam pari numero, neclæticia vllō minimo mœrore pensanda? Heu vana & imprudens diligentia: numerus dierum comparatur: vbi quæritur pondus.

De felicitate summa.

CAP. XLI.

Vna fœminarum in omni æuo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis vxor, regis mater fuit. Vna Pherenice, quæ filia, soror, mater Olympionicarum. Vna familia Curionum, in qua tres continua serie oratores extiterunt. Vna Fabiorum, in qua tres continui principes Senatus, M. Fabius Ambustus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos.

M 2

Varia

Varia exempla fortune.

CAP. XLII.

CAetera exempla fortunæ variantis innumera sunt. Etenim quæ fecit magna gaudia, nisi ex malis? aut quæ mala immensa, nisi ex ingentibus gaudiis?

De his proscripto, L. Sylla, Q. Metello.

CAP. XLIII.

Seruauit proscriptum à Sylla M. Fiduſtium Senatorem, annis xxxvj. sed iterum proscriptus. Superstes Syllæ vixit vsque ad Antonium: constatque nulla alia de causa ab eo proscriptum, quam quia proscriptus fuisset. Triumphare P. Ventidium de Parthis voluit quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompeij Strabonis duxit puerum: quanquam Massurius auctor est, bis in triumpho ductum: Cicero, mulionem castrensem suffarraneum fuisse: plurimi, iuuentam inopem in caliga militari tolerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior Consul, sed accusatus, atque de iure virgarum in eum, iudicum in consilium missus, primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum vsus illo honore, quem maiores Latio quoque negauerunt. Est & L. Fuluius inter insignia exempla, Tusculanorum rebellantium Consul: eodemque honore, cum transisset, exornatus confestim à populo Romano: qui solus eodem anno, quo fuerat hostis, Romæ triumphauit ex iis, quorum Consul fuerat. Vnus hominum ad hoc æui, felicitis sibi cognomen asseruit L. Sylla, ciuili nempe sanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatus. Et quibus felicitatis inductus argumentis? quod proſcribere tot millia ciuium ac trucidare potuisset. O praua interpretatio, & futuro tempore infelix. Non melioris fortis tunc fuere pereuntes, quorum miseremur hodie, cum Syllam nemo non odeat? Age, non exitus vitæ eius omnium proſcriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente seipso corpore, & supplicia sibi gignente? Quod ut dissimulauerit, & supremo somnio eius (cui immortuus quodammodo est) credamus, ab vno illo inuidiam gloria victam: hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quod Capitolium non dedicauiſſet Quintus Metellus in ea oratione, quam habuit supremis laudibus patris sui L. Metelli, Pontificis, bis Consulis. Dictatoris, Magistri equitum, Quindecimviri agris dandis, † qui primus elephantos primo Punico bello duxit in triumpho, scriptum reliquit: decem maximas res optimasque, in quibus quærendis sapientes atatem exigent, consummasse eum. Voluisse enim primarium bellatorem esse, optimum oratorem, fortissimum Imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore uti, summa sapientia esse, summum Senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo inuenire, multos liberos relinquere, & clarissimum in ciuitate esse. Hæc contigisse ei, nec vlli alij post Romam conditam, longum est refellere & superuacuum, abundè vno casu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit senectam, amissis incendio, cum Palladiū raperet ex æde Vestæ, memorabili causa, sed euentu misero. Quo fit, ut infelix quidem dici non debeat, felix tamen non possit. Tribuit ei populus Romanus. quod nunquam vlli alij ab condito æuo, ut quoties in Senatum iret, curru veheretur ad curiam. Magnum & sublime, sed pro oculis datum.

De altero Metello.

CAP. XLIIII.

Huius quoque Q. Metelli, qui illa de patre dixerat, filius, inter rara felicitatis humanæ exempla numeratur. Nam præter honores amplissimos, cognomenque è Macedonia, quatuor filiis illatus rogo, † vno Prætoris, tribus Consularibus, duobus Triumphalibus, vno Censorio: quæ singula quoque paucis contigere: in ipso tamen flore dignationis suæ ab Catinio Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, Tribuno plebis, quem è Senatu Censor eiecerat, reuertens è campo Meridia- no tempore, vacuo foro & Capitolio, ad Tarpeium raptus, ut præcipitaretur, conuolante quidem tam numerosa illa cohorte, quæ patrē eum appellabat, sed (ut necesse erat in subito) tardè & tanquā cum L. Metel- in exequias, cum resistendi sacroque sanctum repellendi ius non esset, virtutis suæ opera & Censu- lus triumpho periturus, ægrè Tribuno, qui intercederet, reperto, à limine ipse mortis reuocatus: alieno beneficio postea vixit, bonis inde etiam consecratis † à damnato suo: tanquam parum esset, faucium certè intortarum, expressique per aures sanguinis poenam exactam esse. Equidem & Africani sequentis inimicum fuisse, inter calamitates duxerim, ipso teste Macedonico. Siquidem liberis dixit: te filij, celebrate exequias, nunquam ciuis maioris funus videbitis. Et hoc dicebatiam Balea- ricis & Creticis & Diadematis, iam Macedonicus ipse. Verum ut illa sola iniuria æstimeretur, quis hunc iure felicem dixerit, periclitatū ad libidinem inimici, nec Africani saltem, perire? quos hostes vicisse tanti fuit: aut quos non honores currusque illa sua violentia fortuna retroegit, per mediā urbem Censore tracto, (etenim sola hæc moriendi ratio fuerat) tracto in Capitolium illud, in quod triumphans ipse de eorum exuiis, ne captiuos quidem sic traxerat. Maius hoc scelus felicitate consecuta factum est, periclitato Macedonico vel funus tantum ac tale perdere, in quo à triumphalibus liberis portaretur in rogam, velut exequiis quoque triumphans. Nulla est profecto solida felicitas, quam contumelia vlla vitæ rumpit, nedum tanta. Quod superest, nescio morum gloriæ an indignationis sit, Quem è dolori accedat, inter tot Metellos tam sceleratam Catinij audaciam semper fuisse inultam.

De viuo Augusto.

CAP. XLV.

INDiuo quoque Augusto, quem vniuersa mortalitas in hac Censura nuncupat, si diligenter æstimentur cuncta, magna sortis humanæ reperiantur volumina. Repulsa in Magisterio apud auunculum,

De supremo
hoc Sylla so-
mnio, vide Ap-
pianum Ale-
xand. Bel. ci-
uil. libr. 1. &
Plutarchum
in vita eius.
† Ante L. Me-
telli elephan-
tos in trium-
pho duxit Ma-
nius Curius
bello Tarenti-
no, ut ex Poly-
bio, L. Floro,
Liuji Epitome
ceterisque Hi-
storici notum
est. Quo fit, ut
hic legendum
videatur, Qui
plurimos ele-
phantos. Cuius
castigationis
auctor ipse no-
bis est Plinius,
sic scribens li-
bro 18. cap. 3.
Cum L. Metel-
lus triumpho
plurimos du-
xit elephantos.
† Alias, vno
Prætorio: quo
pactis legitur
& apud Vale-
Maxi. libr. 7.
cap. de felici-
tate.
† Alias, à da-
mnato suo: ut
ad id respice-
re videatur,
quod præcef-
sit, Quem è
Senatu Cen-
sor eiecerat.

eulum, & contra petitionem eius prælatus Lepidus: proscriptionis inuidia, collegium in Triumviratu pessimorum ciuium, nec æqua saltem portione, sed prægrauis Antonio: Philippensi prælio morbus, fuga, † & triduo in palude latebræ ægroti: & (vt fatentur Agrippa & Mecænas) aqua subtercurem fula turgida latera: naufragia Sicula, & alia ibi quoque in spelunca occultatio. Iam in naturali fuga vrgente hostium manu, preces Proculeio mortis admotæ: cura Perusina contentionis: sollicitudo Martis Actiæ: Pannonici belli ruina è turri: tot seditiones militum, tot ancipites morbi corporis: suspecta Marcelli vota, pudenda Agrippæ ablegatio, toties petita insidiis vita, inculatæ liberorum mortes, luctusq; non tantum orbitate tristes: adulterium filiæ, & consilia parricidæ palam facta: contumeliosus priuigni Neronis secessus: aliud neptis adulterium: iuncta deinde tot mala: inopia stipendij, rebellico Illyrici, seruitiorum delectus, iuuentutis penuria: pestilentia vrbs, fames sitisque Italiæ, destinatio expirandi, & quadridui inedia maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hæc Variana clades, & maiestatis eius foeda sugillatio, abdicatio Posthumi Agrippæ post adoptionem, desiderium post relegationem: inde suspicio in Fabium, arcanorumq; proditorem: hinc vxoris & Tiberij cogitationes suprema eius cura. In summa, Deus ille, cælumque nescio adeptus magis, an meritis, hære de hostis sui filio excessit.

Quos beatissimos dii iudicauerunt.

CAP. XLVI.

SVbeunt in hac reputatione Delphica oracula, velut ad castigandam hominum vanitatem à Deo semissa. Duo sunt hæc: Phedium felicissimum, qui pro patria proximè occubisset. Iterum à Gyge rege tunc amplissimo terrarum consultum, Aglaum Psophidium esse feliciorum. Senior hic in angustissimo Arcadiæ angulo paruum, sed annuis victibus largè sufficiens, prædium colebat, nunquam ex eo egressus: atque (vt è vitæ genere manifestum est) minima cupidine minimum in vita mali expertus.

Quem videntem, vt Deum, coli iusserunt.

CAP. XLVII.

Consecratus est viuus sentiensq; oraculi eiusdem iussu, & Iouis deorū summi astipulatu, Euthymus pytha, semper Olympiæ victor, & semel victus. Patria ei Locri in Italia: ibi imaginem eius & Olympiæ alteram eadem die tactam fulmine, Callimachū vt nihil aliud, miratum video, Deumq; iussisse sacrificari: & viuo factitatū & mortuo: nihilq; adeo mirum aliud, quàm hoc placuisse Diis.

De spatio vitæ longissimis.

CAP. XLVIII.

DE spatio atque longinquitate vitæ hominum, non locorum modò situs verum exempla, ac suæ cuique fors nascendi incertum fecere. Hesiodus, qui primus aliqua de hoc prodidit, fabulosè (vt reor) multa de hominum æuo referens, cornici nouem nostras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatum coruis. Et reliqua fabulosius in phœnice ac Nymphis. Anacreon Poeta Arganthonio Tartessiorum regi cl. tribuit annos, Cinyræ Cypriorum x annis amplius, Aegimio cc. Theopompus Epimenidi Gnosio cl. vij. Hellanicus quosdam in Aetolia Epiorum gentis cc. ex- plere. Cui astipulatur Damastes, memorans Pictorem ex iis præcipuum corpore viribusque etiam ccc. vixisse Ephorus Arcadum reges ccc. annis. Alexander Cornelius, Dandonem quendam in Illyrico ccccc. vixisse. † Xenophon in Periplo, maritimum regem ccccc. atq; vt parèe mentitus, filium eius dccc. quæ omnia in scita temporum acciderunt. Annum enim alij ætate vnum determinabant, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus, sicut Arcades, quorum anni trimestres fuerunt. Sed vt ad confessa transcamus, Arganthonium Gaditanum octoginta annis regnasse, propè certum est: putant quadragesimo cœpisse. Masinissam sexaginta annis regnasse, indubitatū est: Gorgiam Siculum centum & octo vixisse. **Q** Fabius Maximus sexaginta tribus annis Augur fuit. M. Perpenna, & nuper L. Volusius Saturninus, omnium quos in Consulatu sententiam rogauerant, superstites fuere. Perpenna septem reliquit ex iis, quos Censor legerat: vixit annos xcviij. Qua in re & illud adnotare succurrit, vnum omnino quinquennium fuisse, quo Senator nullus moreretur: cum Flaccus & Albinus Censores lustrum condidere vsque ad proximos Censores, ab anno vrbs quingentesimo septuagesimo nono. M. Valerius Corvinus c. annos impleuit: cuius inter primum & sextum Consulatum xlvj. anni fuere. Idem sella curuli semel ac vicies sedit, quoties nemo alius. Aequanteius vitæ spatium Metellus Pontifex. Et ex foeminis Liua Rutilij xcviij. annos excessit: Statilia Claudio principe ex nobili domo nonaginta nouem: Terentia Ciceronis ciiij. Clodia Ofilij cxv. hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centum annis in scena pronuntiauit. Galeria Copiola Emboliaria reducta est in scenam, Cn. Pompeio, Q. Sulpitio coss. ludis pro salute Diui Augusti votiuis, annum centesimum quartum agens: quæ producta fuerat tyrocinio à M. Pomponio Aedili plebis, C. Mario, Cn. Carbone Consulibus, ante annos nonaginta unum: & à Magno Pompeio magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. Samulam quoque centum decem annis vixisse, author est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionē (q primus togatus saltare instituit) vtriusq; secularibus ludis saltasse, & diui Augusti, & quos Claudius Cæsar Consulatu suo quarto fecit, quando lxiiij. non amplius anni interfuere, quanquā & postea diu vixit. In Tmoli montis cacumine, quod vocant Templin, cl. annis viuere, Mutianus author est. Totidē annos censum Clau-

† Verus lectio, & tridui in palude ægroti: & (vt fatentur Agrippa & Mecænas) aqua subtercurem fula turgiditate.

† Val. Max. lib. 8. cap. de senectute, hæc eandem refertens historiam citansq; Xenophonem, non in Periplo, vt hic, cœci γὰρ ποτ, hoc est, de senectute, Latinorum regem legisse videtur, non, vt hic maritimum. In hoc tamē à vulgata Plinij lectione discrepat, quod Latino-rum regi octingentos annos, filio autē eius dederit sexcentos.

dij Cæsaris censura T. Fullonium Bononiensem: idq; collatis censibus, quos antè detulerat, vitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) verum apparuit.

De varietate nascendi.

CAP. XLIX.

† Est autem
Tetartemori-
on Græcè, qui
Quadrans La-
tinè dicitur,
constans ex

quatuor par-
tibus signiferi
circuli, hoc
est, signis tri-
bus, ut anno-

tavit Budens
libr. 1. de Affe.
† Aliàs, Ascle-
piadis, cuius
in indice
meminit, &
libr. 7. ca. 37.
noua secta co-
ditorem no-

minat.
† Vetus lectio,
Ruffinus adsti-
pulate Vale-
rio Max. libr.
2. cap. de cen-
soria nota, Itē
L. Floro lib. 1.
Eutropio libr.
2. Liuij Epito-
me, & A. Gell.
libr. 17. c. 21.
euenit, pariterq;
domini ac serui
gignuntur, reges
& inopes.

† Legendum
Phareus la-
son, ex Val.
Max. libr. 1.
capit. de mi-
raculis.

Poscere videtur locus ipse sideralis scientiæ sententiam. Epigenes cxxij. annos impleri negauit posse: Berofus excedi cxvij. Durat & ea ratio, quam Petosiris ac Necepsos tradiderunt, & † tetartemorion appellant, à trium signorum portione, qua posse in Italiæ tractu cxxvj. annos vitæ contingere apparet. Negauere illi quenquam xc. partium exortiuam mensuram (quod anaphoras vocant) transgredi, & has ipsas incidi occurso maleficorum siderum, aut etiam radiis eorum, Solisq;e. Rursus † Aesculapij secta, quæ stata vitæ spatia à stellis accipi dicit, sed quantum plurimum tribuat, incertum est. Rara autem esse dicunt longiora tempora, quandoquidem momentis horarum insignibus Lunæ dierumue septem atque ix. (quæ nocte ac die obseruantur) ingens turba nascatur, scan-
40
sili annorum lege occidua, quàm climacteras appellant, non ferè ita genitis liiij. annum excedenti-
bus. Primum ergo artis ipsius inconstantia declarat, quàm incerta res sit. Accedunt experimenta &
exempla recentissimi census, quem intra quadriennium Imperatores Cæsares Vespasiani, pater fi-
liusq;e Censores egerunt. Nec sunt omnia vafaria excutienda: mediæ tantum partis, inter Apenni-
num Padumq;e, ponemus exempla. Centum viginti annos Parmæ tres edidere, Brixelli vnus. cxxv,
Parmæ duo. cxxx, Placentiæ vnus. cxxxj, Fauentiæ vna mulier. cxxxij, Bononiæ L. Terentius Marci
† Vetus lectio, filius, Arimini verò M. Aponius. c. & l, Tertulla, cxxxvij. Circa Placentiam in collibus oppidum est
Ruffinus adsti Velleiacium, in quo cx. annos sex detulere, quatuor centenos vicanos, vnus cxi. M. Mutius M. filius,
pulate Vale- Galerius Felix. Ac ne pluribus moremur in re confessa, in regione Italiæ octaua centenûm annorû
rio Max. libr. censi sunt homines liiij. centenûm denûm homines lvij. centenûm vicanûm quinûm homines
2. cap. de cen- duo, centenûm tricenûm homines quatuor, centenûm tricenûm quinûm aut septenûm totidem, 50
soria nota, Itē centenûm quadragenûm homines tres. Alia mortalitatis inconstantia: Homerus eadem nocte na-
L. Floro lib. 1. tos Hectorem & Polydamanta tradit, tam diuersæ sortis viros. C. Mario, Cn. Carbone iij. coff. ad
Eutropio libr. quintû. kalend. Iunias, M. Cæcilius Rufus & C. Licinius Caluus eadem die geniti sunt, oratores qui-
2. Liuij Epito- me, & A. Gell. dem ambo, sed tam dispari euentu. Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie
libr. 17. c. 21. euenit, pariterq; domini ac serui gignuntur, reges & inopes.

In morbis varia exempla,

CAP. L.

Pvblus Cornelius † Rufus, qui Consul cum M. Curio fuit, dormiens oculorum visum amisit, cum id sibi accidere somniaret. E diuerso † Phareus tum deploratus à medicis vomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam inuenit ex hoste. Q Fabius Maximus Consul apud flumen Isaram prælio commisso aduersus Allobrogum Aruernorumq; gentes, ad vj.

ad vj. Idus Augustas cxxx. M. perduellium cæsis, febri quartana liberatus est in acie. Incertum ac fragile nimirum est hoc munus nature, quicquid datur nobis: malignum verò & breue etiam in iis, qui bus largissimè contingit, vniuersum vtique æui tempus intuentibus. Quid, quòd æstimatione nocturnæ quietis, dimidio quisque spatio vitæ suæ viuitt? pars æqua morti similis exigitur, aut pœnæ, nisi contingit quies. Nec reputantur infantiæ anni, qui sensu carent, non senectæ in pœnam viuacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties inuocata morte, vt nullum frequentius sit votum. Natura verò nihil hominibus breuitate vitæ præstitit melius. Hebescent sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta: & tamen vitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id solitarium reperitur exemplum, Xenophilum Musicum centum & quinque annis vixisse sine vilo corporis incommodo. At Hercule reliquis omnibus per singulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis pestifer calor remeat horis aut rigor neque horis modò, sed & diebus noctibusque trinis quadrinisque, etiam anno toto. Atque etiam morbus est aliquis, per sapientiam mori. Morbis enim quoque quasdam leges natura posuit. Quadrini circuitus febrem, nunquàm bruma, nunquàm hybernis mensibus incipere: quosdam post sexagesimum vitæ spatium non accidere: alios pubertate deponi, à fœminis præcipuè. Senes minimè sentire pestilentiam. Nanque & vniuersis gentibus ingruunt morbi, & generatim modò procerū ordini, aliosq; per gradus. Qua in re obseruatum, à meridianis partib. ad occasum Solis pestilentia semper ire: nec vnquā ferè aliter nisi hyeme, nec vt ternos excedat menses.

De signis mortis.

CAP. LI.

Iam signa letalia: in furoris morbo ritum: sapientiæ verò ægritudine, simbriarum curam & stragula vestis plicaturas, à somno mouentium neglectum, præfandi humoris è corpore effluuium: in oculorum quidem & narium aspectu indubitata maximè, atque etiam supino assiduè cubitu: venarum inæquabili aut formicante percussu: quæque alia Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa, salutis securitatisque nulla sunt. Quippe cum Censorius Cato ad filium de validis quoque obseruationem, vt ex oraculo aliquo, prodiderit, senilem iuentam præmaturæ mortis esse signum. Morborum verò tam infinita est multitudo, vt Pherecydes Syrius copia serpentium ex corpore eius erumpente expirauerit. Quibusdam perpetua febris est, vt C. Mecœnati. Eidem triennio supremo nullo horæ momento contigit somnus. Antipater Sidonius Poeta omnibus annis vno die tantum natali corripiebatur febri, & eo consumptus est satis longa senectæ.

De his qui elati reuixerunt.

CAP. LII.

Viola Consularis in rogo reuixit: & quoniam subueniri non potuerat præualente flamma, viuus crematus est. Similis causa in L. Lamia Prætorio viro traditur. Nam C. Aelium Tuberonem Prætura functum à rogo relatum, Messala Rufus, & plerique tradunt. Hæc est conditio mortaliū: ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gignimur, vt de homine ne morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla, Hermotimi Clazomenij animam relicto corpore errare solitam, vagamque è longinquo multa annuntiare, quæ nisi à præsentibus nosci non possent, corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici (qui Cantharidæ vocabantur) remeanti animæ velut vaginam ademerint. † Aristæi etiam visam euolantem ex ore in Proconneso, corui effigie, magna quæ sequitur fabulositate: quam equidem & in Gnosio Epimenide simili modo accipio. Puerum æstu & itinere fessum in specu septem & quinquaginta dormisse annis: rerū faciem mutationemq; mirantē,

† Legendum
Aristæa, ex Herodoto, Plutarcho, Suidæ, Strabone, ceterisque Græcis, ad vnum omnibus scriptorem hunc Proconnesiū. Aristæam non Aristæum nominantibus.
velut

velut postero expectatum die: hinc pari numero dierum senio ingruente, ut tamen in septimum & quinquagesimum atque centesimum vitae duraret annum. Foeminarum sexus huic malo videtur maxime opportunus, conuersione vulvae: quae si corrigatur, spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud Graecos volumen Heraclidis, septem diebus foeminae exanimis ad vitam reuocatae. Varro quoque auctor est, xx. viris agros diuidentibus Capuae, quendam qui efferretur feretro, domum remeasse pedibus. Hoc idem Aquini accidisse. Romae quoque Corfidium matertera suae maritum funere locato reuixisse, & locatorem funeris ab eo elatum. Adicit miracula, quae tota indicasse conueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse, ut videretur expirasse, apertoque testamento recitatum heredem minorem funeri instituisse: interim eum, qui videbatur extinctus, plaudendo conciuisse ministeria, & narrasse a fratre se venisse, commendatam sibi filiam ab eo. Demonstratum praeterea, quo in loco defodisset aurum nullo conscio, & rogasse ut iis funebribus, quae comparasset, efferretur. Hoc eo narrante, fratris domestici propere annuntiauerunt exanimatum illum: & aurum, ubi dixerat, repertum est. Plena praeterea vita est his vaticiniis, sed non conferenda, cum saepius falsa sint, sicut ingenti exemplo docebimus. Bello Siculo Gabienus Caesaris classarius fortissimus captus a Sexto Pompeio, iussu eius incisa ceruice, & vix cohaerente, iacuit in litore tota die. Deinde cum aduersperauisset, cum gemitu precibusque congregata multitudo petiit, ut Pompeius ad se veniret, aut aliquem ex charis mitteret: se enim ab inferis remissum, habere quae nuntiaret. Misit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus: Inferis diis placere Pompeij causas & partes pias: proinde euentum futurum, quem optaret: hoc se nuntiare iussum: argumentum fore veritatis, quod peractis mandatis, protinus expiraturus esset. Idque ita euenit. Post sepulturam quoque visorum exempla sunt: nisi quod naturae opera, non prodigia consecramur.

De mortibus repentinis.

CAP. LIII.

In primis autem miraculo sunt atque frequenti mortes repentinae, hoc est, summa vitae felicitas, quae esse naturales docebimus. Plurimas prodidit Verrius: nos cum delectu modum seruabimus, Gaudio obire, praeter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionysius Siciliae tyrannus, vterque accepto tragicae victoriae nuntio. Mater pugna illa Cannensi, filio incolumi viso contra falsum nuntium. Pudore Diodorus sapientiae Dialecticae professor, luforia quaestione non protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euentibus causis obire, dum calciantur matutino duo Caesares, Praetor & Praetura perfunctus Dictatoris Caesaris pater: hic Pisis exanimatus, ille Romae. Q. Fabius Maximus in Consulatu suo pridie kalend. Ianuarias: in cuius locum Rebilus paucissimarum horarum Consulatum petiit: Item C. Vulcatius Gurgis Senator: omnes adeo sani atque tempestiui, ut de progrediendo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius egressus cum in Senatum iret, offenso pede in comitio. Legatus quoque, qui Rhodiorum causam in Senatu magna cum admiratione orauerat, in limine Curiae protinus expirauit progedi volens. Cn. Bebius Pamphilus, Praetura & ipse functus, cum a puero quaesisset horas. A. Pompeius in Capitolio, cum Deos salutasset. M. Iuuentius Talua coel. cum sacrificaret. C. Seruilius Pansa, cum staret in foro ad tabernam hora diei secunda, in P. Pansam fratrem innixus. Bebius iudex, cum vadimonium differri iubet. M. Terentius Corax, dum tabellas scribit in foro. Necnon & proximo anno, dum Consulari viro in aurem dicit, eques Romanus, ante Apollinem ebo-reum, qui est in foro Augusti. Super omnes C. Iulius medicus, dum iungit, specillum per oculum trahens. Iam L. Manlius Torquatus Consularis, cum in cena placentam appeteret. L. Durus Val-

† Magis placet diuortij, ut ex vetustis codicibus legit Pin-tianus, ipso praesertim suffragante Plinio, capite huius libri 36. ubi M. Lepidum Apuleia uxoris desiderio post repudium tradit interisse.

la medicus, dum mulsi potionem haurit. Ap. Saufeius, cum a balneo reuersus mulsum bibisset, ouumque sorberet. P. Quintius Scapula, cum apud Aquilium Gallum coenaret. Decimus Saufeius scriba, cum domi suae pranderet. Cornelius Gallus Praetorius, & T. Aetherius eques Rom. in Venere obire. Et quos nostra adnotauit aetas, duo equestris ordinis in eodem Pantomimo Mythico, tum forma praecellente. Operosissima tamen securitas mortis in M. Ofilio Hilario ab antiquis traditur, Comoediarum histrione. Is cum populo admodum placuisset natali die suo, conuiuiumque haberet, edita cena calidam potionem in pultario poposcit, simulque personam eius diei acceptam intuens, coronam e capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubantiū proximus tepefcere potionem ammoneret. Haec felicia exempla: at contra miseriae innumera. L. Domitius clarissimae gentis apud Massiliam victus, Corfinij captus ab eodem Caesare, veneno pot-

De sepultura.

CAP. LIIII.

Ipsum cremare, apud Romanos non fuit veteris instituti: terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc institutum. Et tamen multae familiae priscos seruauerunt ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus. Idque voluisse, veritum talionem,

talionem, cruento C. Marij cāduere. Sepultus intelligitur quoquō modo cōditus: humatus verō humo contextus.

De anima, vel de Manibus.

CAP. LV.

POST sepulturam aliā atque aliā Manium ambages. Omnibus à suprema diē eadem, quē ante primum; nec magis à morte sensus vllus aut corpori aut animā, quā ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum etiā se propagat, & in mortis quoque tempora ipsa sibi vitam mentitur: aliās immortalitatem animā, aliās transfigurationem, aliās sensum inferis dando, & Manes colendo; Deūque faciendo, qui iam etiā homo esse desierit, ceu verō vllō modo spirandi ratio homini à ceteris animalibus distet, aut non diuturniora in vita multa reperiantur, quibus nemo similem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animā persequitur materiam? vbi cogitatio illi? quomodo visus, auditus, aut quid agit? qui vsus eius? aut quod sine his bonum? Quā deinde sedes, quantāue multitudo tot seculis animarum velut vmbrarum? Puerilium ista deliramentorum, auidāque nunquā desinere mortalitatis commenta sunt. Similis & de asseruendis corporibus hominum; ac reuiuiscendi promissa Democrito vanitas, qui non reuixit ipse. Quā (malū) ista dementia est, iterari vitam morte? quāue genitis quies vnquam, si in sublimi sensus animā manet, inter inferos vmbra? Perdit profectō ista dulcedo credulitasque præcipuum naturā bonum mortem, fac duplicat obitus, si dolere etiā post futuri æstimatione euenit. Etenim si dulce viuere, cui potest esse vixisse? At quanto facilius certiusque, sibi quenque credere, ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

† Aliās sic: Ac duplicat obituri dolorem etiam post futuri æstimatione.

Qua quis inuenerit in vita.

CAP. LVI.

Consentaneum videtur, priusquā digrediamur à natura hominum, indicare quā cuiusque inuenta sunt. Emere ac vendere instituit Liber pater. Idem diadema, regum insigne, & triumphum inuenit. Ceres frumenta, cū ante glande vescerentur. Eadem molere & conficere in Attica, Italia, & Sicilia, ob id Dea iudicata. Eadem prima leges dedit, vt alij putauere, Rhadamanthus. Literas semper arbitror Assyrias fuisse, sed alij apud Aegyptios à Mercurio, vt Gellius, alij apud Syros repertas volunt. Vtique in Grāciam intulisse è Phoenice Cadmum sedecim numero. Quibus Troiano bello Palamedem adiecisse quatuor hac figura $\Theta \Xi \Phi \chi$. Totidem post eum Simonidem Melicum. $\Sigma \eta \theta \omega$. quarum omnium vis in nostris recognoscitur. Aristoteles x. & viij. priscas fuisse, $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \kappa \lambda \mu \nu \rho \pi \sigma \tau \theta$: & duas ab Epicharmo additas $\theta \chi$. quā à Palamede mauult. Anticlidēs in Aegypto inuenisse quendam nomine Menona tradit xv. annis ante Phoroneum antiquissimum Grāciæ regem, idque monumentis approbare conatur. E diuerso Epigenes, apud Babylonios dccxx. annorum obseruationes siderum cōtilibus laterculis inscriptas docet, grauis author in primis, qui minimū, Berofus & Critodemus, cccc. lxxx. annorum. Ex quo apparet æternus literarum vsus. In Latium eas attulerunt Pelasgi. Laterarias, ac domos constituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: anteā specus erant pro domibus. Gellio Doxius Cæli filius, lutei ædificij inuentor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Cecrops à se appellauit Cecropiam, quā nunc est arx Athenis. Aliqui Argos à Phoroneo rege ante cōditum volunt: quidam & Sicyonem. Aegyptij multō ante apud ipsos Diospolin. Tegulas inuenit Cinyra Agriopæ filius, & metalla æris, vtrunque in insula Cypro: Item forcipem, marculū, veetem, incudem. Puteos Danaus, ex Aegypto aduectus in Grāciam, quā vocabatur Argos Dipson. Lapidinās Cadmus Thebis, aut (vt Theophrastus) in Phoenice. Thrason muros. Turres, vt Aristoteles, Cyclopes: Tiryntij, vt Theophrastus. Aegyptij textilia: inficere lanas Sardibus Lydi. Fusos in lanificio Closter filius Arachnes: linum & retia Arachne. Fulloniam artem Nicias Megarensis. Sutrinam Boethius. Medicinam Aegyptij apud ipsos volunt repertam: alij per Arabum, Babylonis & Apollinis filium: Herbariam & medicamentariam à Chirone, Saturni & Phylliræ filio. Aes conflare & temperare, Aristoteles Lydum Scythen monstasse, Theophrastus Delam Phrygem putat. Aerariam fabricam alij Chalybas, alij Cyclopes. Ferrum Hesiodus in Creta eos, qui vocati sunt Daetyli Idæi. Argentum inuenit Erichthonius Atheniensis, vt alij, Aeacus. Auri metalla & cōflaturam, Cadmus Phoenix ad Pangæū montem: vt alij, Thoas & Eacis in Panchaia: aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inuentionem & mellis assignat. Plumbū ex Cassiteride in insula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferrariā inuenere Cyclopes Figlinas Corœbus Atheniensis. In iis orbem Anacharsis Scythes, vt alij, Hyperbios Corinthius. Fabricā materiariā Dædalus, & in ea serrā, asciam, perpendiculū, terebram, glutinū, † ichthyocollā: normam autem, & libellā, & tornum, & clauem. Theodorus Samius. Mensuras & pondera, Phidon Argiuis: aut Palamedes, vt maluit Gellius. Ignem è filice Pyrodes Cielis filius: eundem asseruare in ferula, Prometheus. Vehiculū cū quatuor rotis Phryges. Mercaturas Poeni. Culturas vitiū & arborū Eumolpus Atheniensis. Vinū aqua misceri Staphylus Sileni filius. Oleum & trapetas † Aristæus Atheniensis. Idem mella. Bouem & aratrum Buzyges Atheniensis, vt alij, Triptolemus. Regiam ciuitatem Aegyptij, popularem Attici. Post Theseum tyrannus primus fuit Phalaris Agrigenti. Seruitiū inuenere Lacedæmonij. Iudiciū capitis in Ariopago primū actum est, Prælium Afri cōtra Aegyptios primū fecere fustibus, quos vocant phalangas. Clypeos inueni-

† Ichthyocollam:

† Diodorus libro 5. Aristatū hunc olei & mellis repertorem; in eā parte Africae, qua de nomine matris eius dicta est Cyrenaica. Quo sit vt & hic nonnulli, Cyrenensis, legeremā lint, quā Atheniensis.

N

runt

runt Proetus & Acrisius inter se bellantes, siue Chalcus Athamantis filius. Loricâ Midias Messenius. Galeam, gladiû, hastam Lacedæmonij. Ocreas & cristas Cares. Arcû & sagittâ Scythen Iouis filium, alij sagittas Persen Persei filiû inuenisse dicunt: lanceas Aetolos, iaculû cum amento Aetolû Martis filiû. Hastas velitares Tyrrhenû, pilumq; Penthesileâ Amazonem securim. Piseum venabula, & in tormentis scorpionê Cretas, catapultâ Syros, Phœnicas ballistam & fundam. Aencâ tubam Piseum Tyrrhenû. Testudines Artemonem Clazomeniû. Equum (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Troiam. Equo vehi Bellerophontem. Frenos & strata equorû Pelethronium. Pugnare ex equo Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundû Peliû montem. Bigas primû iunxit Phrygû natio, quadrigas Erichthonius. Ordinem exercitus, signi dationê, tesseras, vigilias Palamedes inuenit Troiano bello. Specularem significationê eodem Sinon. Inducias Lycanor. Foedera Theseus. Auguria ex auibus Car: à quo Caria appellata. Adiecit ex cæteris animalibus Orpheus. Aruspiciû Delphus, ignispicia Amphiarus, auspicia auium Tiresias Thebanus. Interpretationem ostentorû & somniorû Amphictyon. Astrologiam Atlas Libyæ filius, vt alij, Aegyptij vt alij, Assyrij. Sphæram in ea Milesius Anaximander. Ventorum rationem Aeolus Hellenis filius. Musicam Amphion. Fistulâ & monaulum Pan Mercurij: obliquam tibiam Midas in Phrygia: geminas tibias Marsyas in eadem gente: Lydios modulos Amphion: Dorios Thamyras Thrax: Phrygios Marsyas Phryx: Citharam Amphion: vt alij, Orpheus: vt alij, Linus Septem chordis additis Terpander. Octauam Simonides addidit: nonam Timotheus. Cithara sine voce cecinit Thamyras primus: cum cantu Amphion: vt alij, Linus. Citharœdica carmina composuit Terpander. Cum tibiis canere voce Trœzenius Dardanus instituit. Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhichen Pyrrhus, vtranque in Creta. Versum heroicum Pythio oraculo debemus. De poematum origine magna quæstio est. Ante Troianum bellum probantur fuisse. Profam orationem condere Pherecydes Syrius instituit, Cyri regis ætate. Historiam Cadmus Milesius. Ludos gymnicos in Arcadia Lycaon: funebres Acastus in Iolco: post eum Theseus in Isthmo. Hercules Olympiæ athleticam: Pythus pilam lusoriâ: Gyges Lydius picturam in Aegypto: in Græcia verò Euchir Dædali cognatus, vt Aristoteli placet: vt Theophrasto, Polygnorus Atheniensis. Naue primus in Græciam ex Aegypto Danaus aduenit: antè ratibus nauigabatur, inuentis in mari rubro inter insulas à rege Erythra. Reperiuntur, qui Myfos & Troianos priores excogitasse in Hellesponto putent, cum transirent aduersus Thracas. Etiam nunc in Britannico Oceano vitiles corio circumsutæ sunt: in Nilo ex papy-

ro, & scirpo, & arundine. Longa naue Iasonem primum nauigasse, Philostephanus author est: Egeſias Paralum: Ctesias Samyram: Saphanus Semiram: Archimachus Aegæonem: Biremem Damastes Erythræos fecisse: triremem Thucydides Aminoclen Corinthiû: quadriremem Aristoteles Carthaginienſes. Quinqueremem instituit Neſichthon Salaminius: ſex ordinû Xenagoras Syracuſius: ab ea ad decemremem Mneſigeton. Alexandrû Magnum ferunt inſtituiſſe ad xij. ordines. Philoſtephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim: Demetrium Antigoni ad xxx. Ptolemæum Philadelphum ad xl. Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus eſt ad l. Onerariam Hippus Tyrius inuenit, lembum Cyrenſes, cymbam Phœnices, celocem Rhodij, cercuron, Cyprij. Siderum obſeruationê in nauigâdo Phœnices, remû Copæ, latitudinê eius Plateæ, vela Icarus, malum

malum & antennam Dædalus: Hippagum Samij, aut Pericles Atheniensis: tectas longas Thasij: anteà ex prora tantum & puppi pugnabatur. † Rostra addidit Piseus: Tyrrheni anchoram: Eupalamus eandem bidentem: Anacharsis harpagonas: & manus Pericles Atheniensis, adminicula gubernandi Typhis. Classe princeps depugnauit Minos Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem.

In quo primus gentium consensus.

CAP. LVII.

Gentium consensus tacitus primus omnium conspirauit, vt Ionum literis vterentur.

De literis antiquis.

CAP. LVIII.

10 **V**eteres Græcas fuisse eandem penè, quæ nunc sunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiquæ æris, quæ est hodie in Palatio, dono principum Mineræ dicata in Bibliotheca, cum inscriptione talī, *Ναυσιπάρης πρὸς Αἰνυαῖον ἡρώα καὶ Αἰνυᾶ ἀνέθηκεν.*

Quando primum tonsores Roma.

CAP. LIX.

Sequens gentium consensus in tonsoribus fuit, sed Romanis tardior. In Italiam ex Sicilia venire post Romam conditam anno quadringentesimo quarto, adducente P. Ticinio Mena, vt author est Varro: antè intonsi fuere. Primus omnium radi quotidie instituit Africanus: sequens Diuus Augustus cultris semper vsus est.

Quando primum horologia.

CAP. LX.

20 **T**ertius consensus fuit in horarum obseruatione, iam hic rationi accedens. Quando & à quo in Græcia reperta, diximus in secundo volumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. Duodecim

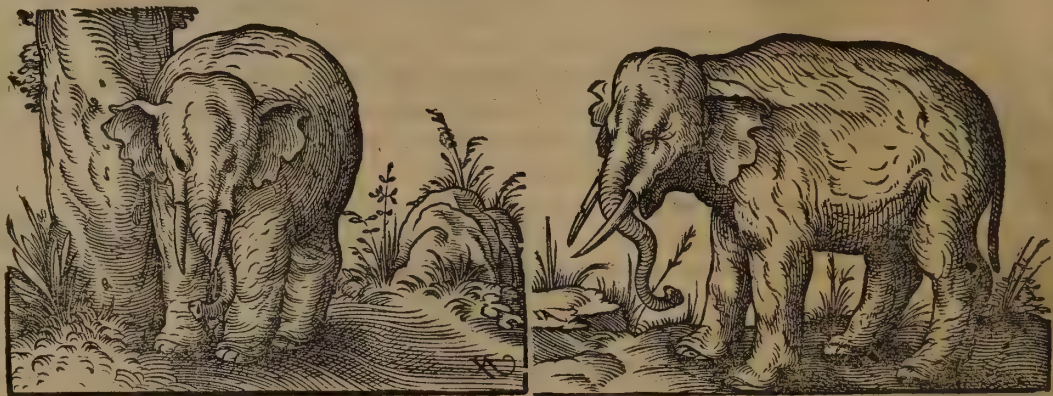
tabulis Ortus tantum & Occasus nominantur: post aliquot annos adiectus est & Meridies, Accenso Consulium id pronuntiant, † cum Curio inter Rostra & Græcostasim prospexisset talem Solem. † A columna ænea ad carcerem inclinato sidere, supremam pronuntiabat. Sed hoc serenit tantum diebus vsq; ad primum Punicum bellum. Princeps Romanis solarium horologium statuisse, ante duodecim annos, quàm cum Pyrrho bellatum est, ad ædem Quirini, L. Papyrius Cursor, cum eandem dedicaret, à patre suo voram, à Fabio Vestali proditur. Sed neque facti horologii rationem vel artificem significat, nec vnde translatus sit, aut apud quem scriptum id inuenerit. M. Varro primum statutum in publico secundum Rostra in columna tradit, bello Punico primo, à M. Valerio Messala Consule Catana capta in Sicilia: deportatum inde post xxx. annos, quàm de Papyriano horologio traditur, anno vrbs cccclxxvij. nec congruebant ad horas eius lineæ: paruerunt tamen eis annis vndecentum, donec Q. Marcius Philippus, qui cum L. Paulo fuit Censor, diligentius ordinatum iuxta potuit: idq; munus inter Censoria opera gratissimè acceptum est. Etiam tum tamen nubilo incertæ fuere horæ vsque ad proximum lustrum. Tunc Scipio Nasica collega Lænatius, primus aqua diuisit horas æquè noctium ac dierum. Idque horologium sub tecto dicauit, anno vrbs dxcv. Tam diu populi Romani indiscreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia, primumque terrestria.

† Melius alia verborum interpunctione: Rostra addidit Piseus Tyrrhenus: anchoram Eupalamus: eandem bidentem Anacharsis: harpagonas & manus Pericles Atheniensis, &c. Pisei Tyrrheni meminit supra Plin. hoc ipso capi. Anchoræ autē bidentem Anacharsis esse inueniunt, notum est ex Strabonis lib. 7.

† Verus. lect. Cum à Curio inter Rostra & Græcostasim prospexisset Solem Rostra autē ante Curiam Hostiliam fuisse autem est Varro. † Verus cod. A columna Mennia cuius columna meminit Pompeius Festus in distinctione Menniana.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
OCTAVVS.

De animalibus terrestribus, elephantorum commendatio, & de sensu eorum.

CAP. I.

De reliqua transeamus animalia, & primum terrestria. Maximum est elephas, proximumque humanis sensibus: quippe intellectus illis sermonis patrij, & imperiorum obedientia, officiorumque, quæ didicere, memoria, amoris & gloriæ voluntas: imò verò (quæ etiam in homine rara) probitas, prudentia, æquitas: religio quoque siderum, Solisque ac Lunæ veneratio. Authores sunt, in Mauritaniæ saltibus ad quandam amnem, cui nomen est Amilo, nitescere Luna noua, greges eorum descendere: ibique se purificantes solenniter aqua circumspergi, atque ita salutato sidere in sylvas reuerti, vitulorum fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoque religionis intellectu, creduntur maria transitori non antè naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu. Visique sunt fessi ægritudine (quando & illas moles infestant morbi) herbas supini in cælum iacentes, veluti tellure precibus allegata. Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorant, genua submitunt, coronas porrigunt. Indis arant minores, quos appellant nothos.

Quando primum iuncti.

CAP. II.

Romæ iuncti primum subire currum Pompeij Magni Africano triumpho: quod prius India victa triumphante Libero patre memoratur. Procius negat potuisse Pompeij triumpho iunctos ingredi portam. Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdam inconditos motus edidere, saltantium modo. Vulgare erat, per auras arma iacere non auferentibus ventis, atque inter se gladiatorios congressus edere, aut la sciuiente pyrrhiche colludere: postea & per funes incessere, lecticis etiam ferentes quaterni singulos puerperas imitantes: plenisque hominum tricliniis accubitu iere per lectos, ita libratis vestigiis, ne quis potantium attingeretur.

De docilitate eorum.

CAP. III.

Certum est, vnum tardioris ingenij in accipiendis, quæ tradebantur, sæpius castigatum verberibus, eadem illa meditantem noctu repertum. Mirum maxime, & aduersis quidem funibus subire, sed regredi magis utique pronis. Mutianus ter Consul author est, aliquem ex his & literarum ductus Græcarum didicisse, solitumque perscribere eius linguæ verbis: Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui. Itemque se vidente Puteolis, cum aduecti è naue egredi cogerentur, territos spatio pontis procul à continente porrecti, ut sese longinquitatis æstimatione fallerent, auersos retrorsus isse. Prædam ipsi in se expetendam, sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, & consuetudo melius, dentes. Quam ob rem deciduos casu aliquo vel senectâ defodiunt. Hoc solum ebur est, cætero, & in his quoque, quæ corpus intexit, vilitas offea. Quanquam nuper ossa etiam in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium, præterquam ex India, reperitur: cætera in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos belluis summa cura: alterius mucroni parant, ne sit præliis hebes, alterius operario vsu fodiunt radices, impellunt moles, circumuentique à venantibus, primos constituunt, quibus sunt minimi, ne tanti prælium putetur, postea fessi, impactos arbori frangunt, prædaque se redimunt.

De

De clementia eorum, & quod pericula sua intelligant, & de tigridis truculentia.

CAP. IIII.

Mirum in plerisque animalium, scire quare petantur: sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuius fortè in solitudine, & simpliciter oberrante, clemens placidusque etiam demonstrare viam traditur. Idem vestigio hominis animaduerso priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspicere, iras proflare, nec calcare, sed erutum proximo tradere, illum sequenti, nuntio simili usque ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemque dirigi: ad eò omnium odori durare virus illud, maiore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta, † atque ipsa elephantum quoque spernens vestigia, homine viso transferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? ubi ante conspecto illo, quem timet? Etenim tales sylvas minimè frequentari certum est. Sanè mirentur ipsam vestigij raritatem: sed vnde sciunt timendum esse? Imò verò cur vel ipsius conspectum paueant, tanto viribus, magnitudine, velocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum, hæc potentia eius, sæuissimas ferarum maximatq; nunquam vidisse quod debeant timere, & statim intelligere cur sit timendum.

De intellectu & memoria eorum.

CAP. V.

Elephantum gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natus, cogitatione proximus. Annem transitori minimos præmittunt, ne maiorum ingressu atterente alueum, crescat gurgitis altitudo. Antipater auctor est, duos Antiocho regi in bellicis visibus celebres etiam cognominibus fuisse: etenim nouere ea. Certe Caro, cum Imperatorum nomina Annalibus describeret, eum qui fortissimè præliatus esset in Punica acie, Surum tradidit vocatum, altero dente mutilato. Antiocho vadum fluminis experienti renuit Ajax, alioquin dux agminis semper. Tum pronuntiatum, eius fore principatum qui transisset: ausumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maximè gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille, qui notabatur, inedia mortè ignominia prætulit. Mirus nanq; pudor est, victusq; vocem fugit victoris terram ac verbenas porrigit. Pudore nunquam nisi in abdito cocunt: mas quinquennis, foemina decennis. † Initur autem biennio, quinis (vt ferunt) cuiusq; anni diebus, nec amplius: sexto perfunduntur anæ, non antè reduces ad agmen. Nec ad altera nouere, nullæ propter foeminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris vis: nanque traditur vnus amasse quandam in Aegypto corollas vendentem: ac ne quis vulgariter dilectam putet, miretur gratia Aristophani, celeberrimo in arte Grammatica. Alius Menandrum Syracusanum incipientis iuuentutis in exercitu Ptolemæi, desiderium eius, quotiens non videret, inedia testatus. Et vnguentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium à conspectu, blanditiæq; inconditæ, stipesque, quas populus dedisset, seruata & in sinum effusa. Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria. Idem nanq; tradit, agnitum in senecta multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset. Idem diuinationem quandam iustitiæ. Cum Bocchus rex triginta elephantis, totidem, in quos sæuire instituerat, stipitibus alligatos obiecisset, procurantibus inter eos qui lacerarent, non potuisse effici, vt crudelitatis alienæ ministerio fungeretur.

Quando primum in Italia.

CAP. VI.

Elephantos Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit, in Lucanis visos, Anno Urbis quadringentesimo septuagesimo secundo: Roma autem in triumpho, septem annis ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos annos quingentesimo secundo, victoria L. Metelli Pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadraginta duo fuere transuecti ratibus, quas doliorum confertis ordinibus imposuerant. Verrius eos pugnasse in Circo, interfectosq; iaculis tradit penuria consilij: quoniã neq; ali placuisset, neq; donari regibus. L. Piso inductos duntaxat in Circum atq; vt contemptus eorum increderet, ab operariis hastas præpilatas habentibus, per Circum totum actos. Nec quid deinde iis factum sit, auctores explicant, qui non putant interfectos.

Pugna eorum.

CAP. VII.

Clara est vnus è Romanis dimicatio aduersus elephantum, cum Annibal captiuos nostros dimicare inter se coegisset. Nanq; vnum qui supererat, obiecit elephantum: & ille, dimitti pactus si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal, cum famam eius dimicationis contemptum allaturam bellis intelligeret, equites misit, qui abeuntem interficerent. Proboscidem eorum facillimè amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit primum omnium in Circo Claudij Pulchri Aedilitate curuli, M. Antonio, A. Posthumio coss. anno Urbis sexcentesimo quinquagesimo quinto. Item post annos xx. Luculorum Aedilitate curuli, aduersus tauros. Pompeij quoque altero Consulatu, dedicatione templi Veneris Victricis, pugnauiere in Circo viginti, aut vt quidam tradunt, xvij. Gætulis ex aduerso iaculantibus, mirabili vnus dimicatione, qui pedibus confossis respit genibus in cateruas, arrepta scuta iaciens in sublime, quæ decidentia voluptati spectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore bellæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, vno ictu occiso: Pilum sub oculo adactum, in vitalia capitis venerat. Vniuersi eruptione tentauere, non sine vexatione populi, circumdati clathris ferreis. Quæ de causa Cæsar Dictator, postea simile spectaculum editurus, euripis harenam circumdedit: quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens. Sed Pœpeiani amissa fugæ spe misericordiam

† Melius fieri atque ipsa elephantum quoque spernens, vestigio hominis viso, transferre dicitur protinus catulos. Cui lectio ni præter veteres codices, ipse etiam Plinius ad stipulat, paulò post subiiciens, Sanè mirentur ipsam vestigij raritatem, &c.
† Aristoteles libr. 5. Histor. Animal. auctor est, elephantos non nisi triennio interposito coitum repetere. Quo fit, vt quidam & hic legere malint, Initur à triennio.
† mirentur gratiam Aristophani.

*Pintianus le-
gendum exi-
stimat, Ac ve-
lut imperio
auctorati.*

diam vulgi inenarrabili habitu quærentes supplicauere, quadam sese lamentatione complorantes: tanto populi dolore, vt oblitus Imperatoris, ac munificentia honori suo exquisita, flens vniuersus consurgeret, dirasque Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauiere & Cæsari Dictatori tertio Consulatu eius viginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum sexagenis propugnatoribus, eodem, quo priores, numero peditum, & pari equitum ex aduerso dimicantes: postea singuli, principibus Claudio & Neroni, in consummatione gladiatorum. Ipsius animalis tanta narratur clementia contra minus valida, vt in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quod obterat imprudens: nec nisi laceffiti noceant, ideoque gregatim semper ambulent, minime ex omnibus soliuagi. Equitatu circumuenti, infirmos aut fessos vulneratosue in medium agmen recipiunt: ac velut imperio ac ratione, per vices subeunt. Capri celerrime mirificantur hordei succo.

Quomodo capiantur.

CAP. VIII.

Capiuntur autem in India vnum ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitarium, abactumue à grege, verberat ferum: quo fatigato, transcendit in eum, nec secus ac priorem regit. Africa foueis capit, in quas decerrante aliquo, protinus ceteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres construunt, omniue vi conantur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius inclusos ripis fossisque fame domabant. Argumentum erat ramus homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium causa, pedes eorum iaculantur alioquin mollissimos. Troglodyta contermini Aethiopia, qui hoc solo venatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati, extremas in clunes desiliunt. Læua apprehenditur cauda: pedes stipantur in sinistro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit præcuta bipenni: hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alij tutiore genere, sed magis falaci, intentos ingentes arcus defigunt huiusmodi longius. Hos præcipui viribus iuuenes continent: alij connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus sagittarum venabula infigunt, mox sanguinis vestigiis sequuntur. Elephantorum generis foemina multo pauidiores.

Quomodo domentur.

CAP. IX.

Domentur autem rabidi fame & verberibus, elephantis aliis admotis, qui tumultuantem catenis coerceant: & alias circa coitus maxime efferantur, & stabula Indorum dentibus sternunt. Quapropter arcent eos coitu, foeminarumque pecuaria separant, quæ haud alio modo, quam armentorum habent. Domiti militant, & turres armatorum in hostes ferunt, magnaue ex parte Orientis bella conficiunt. Prosterunt acies, proterunt armatos. Idem minimo suis stridore terrentur, vulneratiq; & territi retro semper cedunt, haud minore partium suarum pernicie. Indicum Afri pauent, nec contueri audent, nam & maior Indicis magnitudo est.

De partu eorum, & reliqua natura.

CAP. X.

Decem annis gestare in vtero vulgus existimat: Aristoteles biennio, nec amplius quam semel gignere, plurisue quam singulos: viuere ducenis annis, & quosdam trecentis. Iuuenta eorum à sexagesimo incipit. Gaudent omnibus maxime, & circa fluuios vagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. Idem frigoris impatientes. Maximum hoc malum, inflationemque & profluuium alui, nec alia morborum genera sentiunt. Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæreant, decidere inuenerio: à sudore autem facilius adhærescere. Et terram edisse iis tabificum est, nisi sæpius mandant. Deuorant autem & lapides. Truncos quidem gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores fronte prosternunt, ac ita iacentium absumunt fructum. Mandunt ore: spirant & bibunt, odoranturque haud improprie appellata manu. Animalium maxime odore murem: & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo videre, fastidiunt. Cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirsutine, quam sanguisugam vulgo coepisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso animæ canali se fixit, intolerando afficit dolore. Durissimum dorso tergus, ventri molle, setarum nullum regumentum, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum (nanque id & tanta vastitas sentit) sed cancellata cutis, & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecant. Hoc iis pro cauda, iuba, villo est. Dentibus ingens pretium, & Deorum simulachris laudatissima ex iis materia. Inuenit luxuria commendationem & aliam: expetit in callo manus vim saporis, haud alia de causa credo, quam quia ipsum ebur sibi mandere videtur. Magnitudo dentium videtur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africa, quæ confinis Aethiopia est, postium vicem in domiciliis præbere: sepeque in iis & pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, auctore Gulussa regulo.

Vbi nascantur, & de discordia eorum, & draconum.

CAP. XI.

*† Antiq. cod.
tanta magni-
tudinis & i-
psos, vt circū-
flexu &c.*

Elephantes fert Africa vltra Syrticas solitudines, & in Mauritania: ferunt Aethiopes & Troglodyta, vt dictum est: sed maximos India, bellantesque cum iis perpetua discordia dracones, & tantæ magnitudinis, vt & ipsos circumflexu facili ambiant, nexuque nodi præstringant. Commoritur ea dimicatio: victusque corruens, complexum elidit pondere.

De soler-

De solertia animalium.

CAP. XII.

Mira animalium pro se cuique solertia est, vt iis vna scanderet in tantam altitudinem difficultas. Draco itaque iter ad pabula speculatus, ab excelsa se arbore iniicit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus. itaque arborum aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones, ob idq; gressus primùm alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt, pariterq; spiritum præcludunt, & mollissimas lancinât partes. Idem obuij deprehensi, in aduersos erigunt se, oculosq; maximè petunt. Ita fit, vt plerunq; cæci ac fame & mœroris tæbe confecti reperiuntur. Quam quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit, † nisi naturæ spectaculum sibi paria componentis? Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem: ob id æstu torrente præcipuè à draconis expeti. Quamobrem in amnes merfos insidiari bibentibus: arctatisq; illigata manu in aurem morsum defigere: quoniam is tantùm locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, vt totum sanguinem capiant. Itaq; elephantos ab iis ebibi, siccatisq; concidere: & dracones inebriatos opprimi, commoriqu;.

De draconibus.

CAP. XIII.

Generat eos & Aethiopia Indicis pares, vicenùm cubitorum. Id modò mirum, vnde cristatos Iubacrediderit. Asachæi vocantur Aethiopes, apud quos maximè nascuntur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinosq; inter se cratium modo implexos erectis capitibus velificantes ad meliora pabula Arabiæ vehi fluctibus.

De serpentibus maximis, & boi.

CAP. XIII.

Megasthenes scribit, in India serpentes in tantâ magnitudinem adlescere, vt solidos hauriât ceruos taurosque. Metrodorus, circa Rhyndacum amnem in Ponto, vt superuolâtes quaruis altè perniciterque alites haustu raptas absorbeant. Nota est,

in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo Imperatore ballistis tormentisq; vt oppidum aliquod, expugnata serpens cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæque vsque ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ: in tantâ amplitudinè exeunt, vt Diuo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primò bubuli lactis succo, vnde nomen traxere. Cæterorum animalium, quæ modò conuecta vndiq; Italiæ contigere sæpius, formas nihil attinet scrupulosè referre.

De Scythicis animalibus, & Septentrionalibus.

CAP. XV.

Paucissima Scythia gignit, inopia fruticum: pauca contermina illi Germania, insignia tamen bouum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentique & vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa, vituli potius ceruicæ quadam similitudine. Septentrio fert & eorum greges ferorum, sicut asinorum Asia, & Africa: præterea alcæ, ni proceritas aurium & ceruicis distinguat; iumento similem. Item notam in Scandinauia insula, nec vnquam visam in hoc orbe, multis tamè narratam, machlin, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu: ideoque non cubantem, sed acliuem arbori in somno, eaque incisa ad insidias, capi aliàs velocitatis † memoratæ. † Labrū ei superius prægrande: ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens inuoluatur. Tradunt in Pæonia feram, quæ bonafus vocetur, equina iuba, cætera Tauro similem, cornibus ita in se flexis, vt non sint vtilia pugnæ, quapropter fuga sibi auxiliari, redudentem in ea finum interdum & trium iugerum longitudine: cuius contactus sequentes, vt ignis aliquis, amburat. Mirum pardos, pantheras, leones, & similia, condito in corporis vaginas vnguium mucrone, ne refringatur hebeteturque, ingredi; auersisq; falculis currere, nec nisi appetendo protendere.

De leonibus.

CAP. XVI.

Leonis præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt iubæ. Id enim ætate contingit è leone conceptis. Quos verò pardi generauere, semper insigni hoc carent: simili modo foemina. Magna iis libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maximè spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus, variè foeminis cuiusq; generis mares aut vi aut voluptate miscente. Vnde etiam vulgare Græciæ dictum, Semper aliquid noui Africam afferre. Odore pardi coitum sentit in adulteriali leo, totaq; vi consurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Semel autè edi partū, lacerato vnguine acie vtero in enixu, vulgū credidisse video. Aristoteles diuersa tradit, vir quem in iis magna secuturus ex parte præfandum reor. Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegatæque hac commentatione Aristoteli, summo in omni doctrina viro, aliquot milia homi-

† nisi naturæ
spectaculum
sibi ac paria
componen-
tem.

† memoran-
da.
† Hanc labri
magnitudinē
Solinus cap.
22. alci non

machli tribu-
it. Quo fit, vt
verba hæc ex
sua sede perpe-
ram huc vide-
antur traie-
cta, cum tri-
bus ante ver-
bis locum
habeant post
illa verba, iu-
mento simile.
† Aristoteles
libr. 9. Histor.
animal. vnde
Plinius hac se-
re omnia vide-
tur mutua-
tus, bonafus
ait finum red-
dere ad qua-
tuor orgia.
quæ appellati-
one Plinius in-
gera, Theodo-
rus (quod verè
similius est)
passus intelli-
git.

† Alij sic:
Non sarietate
hebeant. Alij
rursus, Non sa-
rietate gran-
tur.

† rotatumq;

lia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu parē-
re iussa, omnium quos venatus, aucupia, piscatusque
alebant: quibusque viuaria, armenta, aluearia, pisci-
næ, auaria in cura erant: ne quid usquam genitum i-
gnoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta
fermè volumina illa præclara de animalibus condi-
dit: quæ à me collecta in arctum, cum iis quæ ignora-
uerat, quæso vt legentes boni consulant, in vniuersis
rerum naturæ operibus, medioque clarissimi regum
omnium desiderio cura nostra breuiter peregrinan-
tes. Is ergo tradit leonem primo foetum parere quin-
catulos, ac per annos singulos vno minus, ab vno ste-
rilescere. Informes minimasque carnes magnitudi-

ne mustelarum esse initio, semestres vix ingredi posse, nec nisi bimestrem moueri. In Europa au-
tem inter Acheloum tantum Nestumque amnes leones esse, sed longè viribus præstantiores iis,
quos Africa aut Syria gignant. Leonum duo genera, compactile & breue crispioribus iubis. Hos pa-
uidiores esse, quàm longo simpliciue villo, eos contemptores vulnerum. Vrinam mares crure sub
lato reddere, vt canes: grauem odorem, nec minus halitum: raros in potu, vesci alternis diebus: à sa-
turitate interim triduo cibus carere. Quæ possint, in mandendo solida deuorare: nec capiente audis-
tatem aluo, coniectis in fauces vnguibus extrahere, vt (si fugiendum sit) † non in sarietatem ab-
cant. Vitam iis longam docet argumento, quod plerique dentibus defecti reperiantur. Polybius Ae-
miliani comes, in senecta hominem appeti ab iis refert, quoniam ad persequendas feras vires non
superant. Tunc obsidere Africæ vrbes: eaque de causa crucifixos vidisse se cum Scipione, quia cæte-
ri metu poenæ similis absterrentur eadem noxa. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: pro-
stratis parcat: & vbi sæuit, in viros prius, quàm in foeminas, fremit, in infantes non nisi magna fame.
Credit Libyæ intellectum peruenire ad eos precum. Captiuam certè Gætuliæ reducem audiui, mul-
torum in syluis impetum à se mitigatum alloquio, ausam dicere se foeminam, profugam, infirmam,
supplicem animalis omnium generosissimi, cæterisque imperantis, indignam eius gloria prædam.
Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusque vel casu, mulceri alloquiis feras: quippe vbi etiam ser-
pentes extrahi cantu, cogique in poenam, verum falsumue sit, vita non decreuerit. Leonum animi
index cauda, sicut & equorum aures. Nanque & has notas generosissimo cuique natura tribuit. Im-
mota ergo placidus, clemens, blandientiue similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius.
In principio terra verberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis summa
in pectore. Ex omni vulnere, siue vngue impresso siue dente, ater profluit sanguis. Idem satiati, in-
noxij sunt. Generositas in periculis maximè deprehenditur: non in illo tantummodo, quod sper-
nens tela diu se terrore solo tuetur, ac velut cogi testatur: cooriturque non tanquàm periculo coa-
ctus, sed tanquàm amentia iratus. Illa nobilior animi significatio: quamlibet magna canum & ve-
nantium urgente vi, contemptim restitantque cedit in campis, & vbi spectari potest: idem vbi vir-
gulta syluasque penetrauit, acerrimo cursu fertur, velut abscondente turpitudine loco. Dum sequi-
tur, insilit saltu, quo in fuga non vtitur. Vulneratus, obseruatione mira percussorem nouit, & in
quantalibet multitudine appetit. Eum verò qui telum quidem miserit, sed tamen non vulnerauerit,
corruptum † raptatumque sternit, nec vulnerat. Cum pro catulis foeta dimicat, oculorum aciem
traditur defigere in terram, ne venabula expauescat. Cæterum dolis carent & suspicione: nec limis
intuentur oculis, aspiciue simili modo nolunt. Creditum est, à moriente humum morderi, lacry-
mamque leto dari. Atque hoc tale tam sæuum animal, rotarum orbis circumacti, currusque inanes,
& gallinaceorum cristæ, cantusque etiam magis terrent, sed maximè ignes. Aegritudinem fastidij tan-
tum sentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lasciuia simiarum. Gusta-
tus deinde sanguis in remedio est. Leonum simul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Scæ-
uola P. filius in curuli Aedilitate. Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea
Dictator fuit, in Prætura. Post eum Pompeius Magnus in Circo de. in iis iubatorum cccxv. Cæsar
Dictator cccc. Capere eos, ardui erat quondam operis, foueisque maximè. Principatu Claudij casus
rationem docuit, pudendam penè talis feræ nomine, pastoris Gætuli sago contra ingruentis impe-
tum obiecto: quod spectaculum in harenam protinus translatus est, vix credibili modo torpescen-
te tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita vt deuinciatur non repugnans: videlicet
omnis vis constat in oculis. Quo minus mirum sit, à Lyfimacho Alexandri iussu simul incluso strā-
gulatum leonem. Iugo subdidit eos, primumque Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem
ciuili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine quodam ostento temporum, ge-
nerosos spiritus iugum subire illo prodigio significante: nam quod ita vectus est cum mima Cythe-
ride, supra monstra etiam illarum calamitatum fuit. Primus autem hominum leonem manu tracta-
re ausus, & ostendere mansuetum, Hanno è clarissimis Pœnorum traditur: damnatusque illo argu-
mento,

mento, quoniam nihil non persuasurus vir tam artificis ingenij videbatur: & malè credi libertas ei cui intantum cessisset etiam feritas. Sunt verò & fortuita eorum quoq; clementiæ exempla. Mentor Syracusanus in Syria leone obuio suppliciter voluntate, attonitus pauore, cum refugienti vndiq; fera opponeret sese, & vestigia lamberet adulanti similis, animaduertit in pede eius tumorem vulnusq; & extracto furculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis. Simili modo Elpis Samius natione, in Africam delatus naue, iuxta litus conspecto leone hiato minaci, arborem fuga petit, Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus votorum locus est, cum spei nullus est. Neque profugienti, cum potuisset, fera institerat: & procumbens ad arborem, hiato, quo terruerat, miserationem quærebat. Os morsu audiore inhæferat dentibus, cruciabatque inedia tum penè in 10 ipsis eius telis suspectantem, ac velut mutis precibus orantem: dum fortuitum fidens non est contra feram, multo diutius miraculo, quam metu, cessatum est. Degressus tandem euellit præbenti, & quam maximè opus esset, accommodanti. Traduntque, quandiu naus ea in litore steterit, retulisse gratiam venatus aggerendo. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo facto Græci *κεχνηότο Διονύσου* appellauere. Miremur postea vestigia hominum intelligi à feris, cum etiam auxilia ab vno animalium sperent. Cur enim non ad alia iere? aut vnde medicas manus hominis sciunt? nisi fortè vis malorum, etiam feras omnia experiri cogit.

De pantheris.

CAP. XVII.

A Equè memorandum & de panthera tradit Demetrius Physicus, iacentem in media via hominis desiderio, repentè apparuisse patri cuiusdam Philini, affectatoris sapientiæ: illū pauore cœpisse regredi, feram verò circumuolutari non dubiè blandientem, seseque conficiantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foueam delapsis. Primum ergo miserationis fuit non expauescere, proximum ei curam intendere: secutusque, quā trahebat vestem vnguuium leui iniectu, vt causam doloris intellexit, simulq; salutis suæ mercedem, exemit catulos: eaque cum iis prosequente, vsque extra solitudines deductus, læta atque gestiente: vt faciliè appareret gratiam referre, & nihil imputare: quod etiā in homine rarum est. Hæc fidem etiam Democrito afferunt, qui Thoantem in Arcadia seruatum à dracone narrat. Nutrierat eum puer dilectum admodum: † pauensq; serpentis naturam, & magnitudinem metuens, in solitudines tulerat: in quibus circumuento latronum insidiis, agnitoq; voce, subuenit. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, cum essent expositi, produntur, sicut de conditoribus nostris à lupa, magnitudinis factorum accepta ferri æquius, quam ferarum naturæ, arbitror. Panthera & tigris macularum varietate propè solæ bestiarum spectantur: cæteris vnus ac suus cuiusque generis color est. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt odore earum mirè sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripunt. Sunt qui tradunt in armo iis similem Lunæ esse maculam, crescentem in orbem, & cauantem pari modo cornua. Nunc varias, & pardos, qui mares sunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaq;. Quidam ab iis pantheras candore solo discernunt: nec adhuc aliam differentiam inueni. Senatusconsultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius Tribunus plebis, permisitq; Circensium gratia importare. Primus autem Scaurus Aedilitate sua varias centum quinquaginta vniuersas misit: dein Pompeius Magnus quadringentas decem: Diuus Augustus quadringentas viginti. Idem Q. Tuberone, Fabio Max. cos. iiii. Nonas Maias, theatri Marcelli dedicatione, tigrin primus omnium Romæ ostendit in cauea mansuefactam: Diuus verò Claudius simul quatuor.

† Aprius, pantherens, vt in vetust. codic. hoc est, Thoantis pater. Alioqui redundabit, metuens.

De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primum visa Roma.

CAP. XVIII.

50 T Igrin Hyrcani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, & maximè cognitæ, dum capitur. Totus enim fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quàm maximè pernici, atq; in recentem subinde transfertur. At vbi vacuum cubile reperit fœta (maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps, odore vestigans. Raptor appropinquante fremitu, abiicit vnum è catulis. Tollit illa morsu, & pondere etiam ocyora remeat, iterumque consequitur, ac subinde, donec in nauem regresso irrita feritas sæuit in litore. Camelos inter armenta pascit Oriens, quorum duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quod illi bina habent tubera in dorso, hi singula, & in pectore alterum, cui incumbant. Dentium superiore ordine, vt boues, carent in vtroque genere. Omnes autem iumentorum in iis terris dorso funguntur, atque etiam † equitantur in præliis. Velocitas in- † equitatu ter equos, sed sua cuique mensura, sicuti vires. Nec vltra assuetum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim & quatrduo tolerant: implenturq; cum

cum bibendi occasio est, & in præteritū & in futurū, obturbata proculcatione prius aqua: aliter potu nō gaudent. Viuunt quinquagenis annis, quidā & centenis. Vt cunq; rabiem & ipsi sentiunt. Castrandi genus etiā foeminas, quæ bello præparentur, inuentū est: fortiores ita fiunt coitu negato. Horum aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabin Aethiopes vocant, collo similem equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguuntibus, vnde appellata camelopardalis, Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primū vīsa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis, quā feritate, conspicua: quare etiam ouis feræ nomen inuenit.

De chao, & cepho.

CAP. XIX.

Pompeij Magni primū ludi ostenderunt chaum, quem Galli raphiū vocabāt, effigie lupi, paridorū maculis. Idem ex Aethiopia, quas vocant cephos, quarum pedes posteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere similes. Hoc animal postea Roma non vidit.

De rhinocero.

CAP. XX.

Idem ludis & rhinoceros, vnus in nare cornu, qualis sæpe, visus. Alter hic genitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ, in dimicatione alium maximè petens, quam scit esse molliorem. Longitudo ei par, crura multo breuiora, color buxeus.

De lyncibus, & sphingibus, & crocutis, & cercopithecis, Indici bubus, leucrocotis, eale, tauris Aethiopia, mantichora, monocerote, catoblepa, basilisco.

CAP. XXI.

† Legendū videtur Leocrotum, ex eo quod sequitur, collo, cauda, pectore leonis: tū quia infra cap. 30. crocuta quoddam genus facit ex leana conceptum.

Lyncas vulgò frequentes, & sphingas, fusco pilo, mammis in pectore geminis, Aethiopia generat, multaq; alia monstro similia: pennatos equos, & cornibus armatos, quos Pegafos vocant: Crocutas, velut ex cane lupoq; conceptos, omnia dentibus frangentes, protinusque deuorata confidentes ventre: Cercopithecus, nigris capitibus, pilo afinino, & dissimiles cæteris voce: Indicos boves vnicornes tricornesque: † Leucrocutam perniciosissimam feram, afini feri magnitudine, cruribus ceruinis: collo, cauda, pectore leonis, capite melium, bisulca vngula, ore ad aures vsque rescisso, dentium locis ossē perpetuo. Hanc feram humanas voces tradunt imitari. Apud eosdem & quæ vocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephanti, colore nigra vel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, variatq; infesta aut obliqua, vt cunq; ratio monstrauit. Sed atrocissimos habet tauros syluestres maiores agrestibus, velocitate ante omnes, colore fuluos, oculis cæruleis, pilo in contrariū verso, rictu ad aures dehiscente, iuxta cornua mobilia, tergori durtia silicis, omne respuens vulnus. Feras omnes venantur: ipsi non aliter, quā foueis, capti, feritate semper intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit, quam mantichoram appellat, triplici dentiū ordine pectinatim coeuntiū, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula insignentem: vocis, vt si misceatur fistulæ & tubæ concentus: velocitatis magnæ humani corporis vel præcipuè appetentem. In India & boues solidis vngulis, vnicornes: & feræ nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris. Orsei Indi simias candentes toto corpore, venantur. Asperissimam autem ferā monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte cubitorū duū eminentem. Hanc feram viuam negant capi. Apud Hesperios Aethiops fons est Nigris, vt plerique existimauere, Nili caput, vt argumenta quæ diximus persuadent: iuxta hunc fera appellatur catoblepas, modica alioquin, cæterisque membris iners, caput tantum prægrauæ ægrè ferens: id deiectum semper in terrā, aliās internecio humani generis, omnibus qui oculos eius videre confestim expirantibus. Eadem & basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat prouincia, xij. non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, vt quodam diademate insignem. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici vt reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus † in medio incedens. Necat frutices, nō contactos modò, verum & afflato: exurit herbas, rumpit saxa. Talis vis malo est. Creditum quondam, ex equo occiso hasta, & per eam subeunte vi, non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Atque huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges videre) mustelarum virus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Iniiciunt eas cauernis, facillè cognitis † sola tabe, necant illas simul odore, moriunturque, & naturæ pugna conficitur.

† à medio

† Verus. cod. Soli tabe. cui lectioni adstipulatur. & Solinus cap. 29. circa basilisci cauernā terrā ipsam pollutā cerni & exustam affirmans.

De Lupis.

CAP. XXII.

Sed in Italia quoque creditur luporum visus esse noxius: vocemque homini quem priores constemplentur, adimere ad præsens. Inertes hos paruosque Africa & Aegyptus gignunt, asperos trucesque frigidior plaga. Homines in lupos verti, rursumque restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia, quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista vulgo infixā sit fama in tantum, vt in maledictis versipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter authores Græciæ non spretus, tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cuiusdam sorte familiæ lectum ad stagnum quoddam regionis eius duci, vestituque in quercu suspenso tranare, atq; abire in deserta, transfigurariq; in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos ix. Quo in tempore si homine se abstinerit, reuertit ad idem stagnum: & cum tranauerit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito nouem annorum senio, † Id quoque Fabius, eandem recipere vestem.

† Addit quoque Fabius.

Mirum

Mirum est, quò procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium est, vt teste careat. Itaque Agriopas, qui Olympionicas scripsit, narrat † Demænetum Parrhasium in sacrificio, quod † Pausania in Eliacis Dama-
Arcades Ioui Lyceo humana etiamtum hostia faciebant, immolati pueri extra degustasse, & in lu- marchum huc
pum conuertisse: eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, victoremque O- nominat, non
lympia reuersum. Quin & caudæ huius animalis creditur vulgo inesse amatorium virus exiguo in Demanetum.
villo, eumque, cum capiatur, abiici, nec idem pollere, nisi viuenti direptum. Dies, quibus coeat, to-
ro anno non amplius xij. Eundem in fame vesci terra. Inter auguria ad dexteram commeantiū præ-
ciso itinere, si pleno id ore fecerit, † nullum omnium præstantius. Sunt in eo genere, qui ceruarij † nullum o-
vocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni harena spectatum diximus. Huic quamuis in fame nino.
mandenti, si respexit, obliuionem cibi furripere aiunt, digressumque quærere aliud.

De Serpētib⁹.

CAP. XXIII.

QVod ad serpentes attinet, vulgatum est colorem plerosque terræ habere, qua occultentur. In-
numera esse genera. Ceraſtis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quorum motu
reliquo corpore occultato, sollicitent ad se aues. Geminum caput amphibænæ, hoc est, ad caput &
ad caudam, tanquam parum esset vno ore fundi venenum. Aliis squamas esse, aliis picturas: omni-
bus exitiale virus. Iaculum ex arborum ramis vibrari: nec pedibus tantum cauendas serpentes, sed
& missili volare tormento. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio, præterquam si confe-
ctim partes contactæ amputentur. Vnus huic tam pestifero animali sensus, vel potius affectus est.
Coniuga fermè vagantur: nec nisi cum compare, vita est: itaque alterutra interempta, incredibilis
alteri vltionis cura. Persequitur interfectorem, vnumque eum in quantolibet populi agmine noti-
tia quadam infestat, perrumpit omnes difficultates, permeat spatia, nec nisi amnibus arcetur, aut
præceleri fuga. Non est fateri, rerum natura largius mala, an remedia, genuerit. Iam primùm hebe-
tes oculos huic malo dedit: eosque non in fronte ex aduerso cernere, sed in temporibus: itaque ex-
citatur sapius auditu, quàm visu.

De ichneumone.

CAP. XXIII.

HABet deinde internecinum bellum cum ichneumone. Notum est animal hac gloria maximè, Verbum Ha-
ber, redundas
in eadem natum Aegypto. Mergit se limo sapius, siccaturq; Sole. Mox vbi pluribus eodem mo- nec est in ve-
do se coriis loricauit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auersus excipit, tustis codic.
donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debel- Repetendum
lat animal. est enim ex su-
rioribus Na-
tura dedit.

De crocodilo, & scinco, & hippopotamo.

CAP. XXV.

CROcodilum habet Nilus, quadrupes malum, & terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc
animal terrestre lingue vsu caret. Vnum superiore mobili maxilla imprimit morsum, aliàs ter-
ribile, peſtinatim stipante se dentium serie. Magnitudine excedit plerunque duodeuiginti cubita.
Parit oua, quanta anseres: eaque extra eum locum semper incubat, prædiuinatione quadã, ad quem
summo auctu eo anno accessurus est Nilus. Nec aliud animal ex minori origine in maiorem crescit
magnitudinem. Et vnguibus hic armatus est, contra omnes ictus cute inuicta. Dies in terra agit,
noctes in aqua, teporis vtrunque ratione. Hunc saturum cibo piscium, & semper esculento ore, in
litore somno datum, parua auis, quæ trochilos ibi vocatur, rex auium in Italia, inuitat † ad hiatum
pabuli sui gratia os primùm eius assultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoque, ad hanc
scabendi dulcedinem quàm maximè hiantes: in qua voluptate somno pressum cõspicatus ichneu-
mon, per easdem fauces, vt telum aliquod, immissus, erodit aluum. Similis crocodilo, sed minor
etiam ichneumone, est in Nilo natus scincos, contra venena præcipuus antidotis: item ad inflam-
mandam virorum Venerem. Verùm in crocodilo maior erat pestis, quàm vt vno esset eius hoste na-
tura contenta. Itaque & delphini immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc vsu cultella-
ta inest pinna, abigentes eos præda, ac velut in suo tantum amne regnantes, alioquin impares vi-
ribus ipsi, astu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia, sciuntque non sua modò commo-
da, verùm & hostium aduersa: norunt sua tela, norunt occasiones, partesque dissidentium imbel-
les. In ventre mollis est tenuisque cutis crocodilo: ideo se, vt territi, mergunt delphini, subeuntesq;
aluum illa secant spina. Quin & † gens hominum est huic belluæ aduersa in ipso Nilo Tentyritæ, ab † Aliis, genus
insula, in qua habitat, appellata. Mensura eorum parua, sed præsentia animi in hoc tantum vsu mi- hominū huic
ra. Terribilis hæc contra fugaces bellua est, fugax contra insequentes, sed aduersum ire soli hi au- belluæ aduer-
dent. Quin etiam flumini innatant, dorsoque equitantium modo impositi, hiantibus refupino ca- sum. Sic paulò
pite ad morsum, addit in os claua, dextra ac læua tenentes extrema eius vtrinque, vt frænis in ter- post: olfactuq;
ram agunt captiuos, ac voce etiam sola territos, cogunt euomere recentia corpora ad sepulturam. eius generis ho-
Itaque vni ei insulæ crocodili non adnatant, olfactuque eius generis hominum, vt Pphyllorum fer- minū fugati-
pentes, fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi visus, quatuorq; tur.
menses hyemis inedia semper transmittere in specu. Quidam hoc vnum quamdiu viuatur, crescere
arbitrantur, viuit autem longo tempore. Maior altitudine in eodem Nilo bellua hippopotamus
editur, vngulis bifidis, quales bubus, dorso equi, & iuba, & hinnitu, rostro resimo, cauda & dentibus
O 2 aprorum,

aprorum, ad uncis sed minus noxiis: tergoris ad scuta galeasque impenetrabilis, præterquam si humore madeat. Depascitur segetes, destinatione antè (ut ferunt) determinatas in diem, & ex agro ferentibus vestigiis, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur.

Quis primus Romæ hippopotamum, & crocodilos ostendit: & medicina ab animalibus reperta. CAP. XXVI.

Primus eum, & quinque crocodilos Romæ Aedilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister extitit. Assidua nanque satietate obesus exit in litus, recentes harundinum cæsuras speculatus: atque ubi acutissimum videt stirpem, imprimens corpus, venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluvio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit.

Quæ animalia quas herbas ostenderunt, cerui, lacerti, hirundines, testudines, mustela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, vrsi, palumbes, columba, grues, coruus. CAP. XXVII.

Simile quiddam & volucris in eadem Aegypto monstravit, quæ vocatur ibis: rostri aduncitate sper eam partem se perluens, qua reddi ciborum onera maximè salubre est. Nec hæc sola à mutis animalibus reperta sunt, vsui futura & homini. Dictamnium herbæ extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussu eo telo, pastuque eius herbæ eiectione. Iidem percussu à phalangio, quod est aranei genus, aut aliquo simili, cancos edendo sibi medentur. Est & ad serpentum ictus præcipua, qua se lacerti, quoties cum his cõseruere pugnam, vulnerati refouent. Chelidonium visui saluberrimam hirundines monstrauere, vexatis pullorum oculis illa medentes. Testudo cunilæ, quam bubulam vocant, pastu vires contra serpentes refouet: mustela rutæ, in murium venatu cum iis dimicatione conferta: Ciconia origano, edera apri in morbis sibi medentur, & cancos vescendo, maximè marieiectiones. Anguis hyberno situ membrana corporis obducta, fœniculi succo impedimentum illud exuit, nitidusque vernat. Exiit autem à capite primum, nec celerius quàm vno die ac nocte replicans, ut extrà fiat membranæ, quod fuerat intus. Idem hyberna latebra visu obscurato, marathro herbæ sese affricans, oculos inungit ac refouet: si verò squamæ obtorpuere, spinis iuniperi se scabit. Draco vernam nauseam syluestris lactucæ succo restinguit. Pantheras perfricata carne aconito (venenum id est) barbari venantur. Occupat illico fauces earum angor: quare pardalianches id venenum appellauere quidam. At fera contra hæc excrementis hominis sibi medetur: & aliàs tam auida eorum, ut à pastoribus ex industria in aliquo vase suspensa altius, quàm ut queat saltu attingere, iaculando se appetendoque deficiat, & postremo expiret: alioqui viuacitatis adeò lentæ, ut eiectionis interaneis pugnet. Elephas chamæleonte concolori frondi deuorato, occurrit oleastro huic veneno suo. Vrsi cum mandragoræ mala gustauere, formicas lambunt. Ceruus herba cinare venenatis palubus resistit. Palumbes, gracculi, merulæ, perdices lauri folio annum fastidium purgant: columbæ, turtures & gallinacei herba quæ vocatur helxine: anates, anseres, cæteræque aquaticæ herba sinderite: grues & similes iunco palustri. Coruus occiso chamæleonte, qui etiam victori nocet, lauro infestum virus extinguit.

† Aliter vetustissimi codices. In Thracia locis rigentibus & vulpes, animal alioqui solerti auditu, amnes gelatos lacusque non nisi ad pastus ituræ redituræque transcunt. Cui lectioni suffragatur & Plutarchus eo in opusculo, cui ritulum fecit. Sagaciorane sint terrestria animalia, an aquatica: Thracas asserens glaciæ se non comittere, priusquam vulpem transcurrentem conspexerint, eiuve vestigia in nive deprehendant.

Prognostica animalium.

CAP. XXVIII.

Milia præterea, utpote cum plurimis animalibus eadem natura rerum, cæli quoque observationem & ventorum, imbrium, tempestatum præfagia, aliis alia dederit: quod persequi immensum est, æquè scilicet quàm reliquæ cum singulis hominum societate. Siquidem & pericula præmonent, non sibi modò extis, circa quod magna mortaliu portio hæret, sed alia quadam significatione. Ruinis imminentibus muscoli præmigrant, aranei cum telis primi cadunt. Auguria quidem artem fecere, apud Romanos & sacerdotum collegium vel maximè solenne est. † In Thracia locis rigentibus & vulpes, animal alioqui solerti auditu, amnes gelatos lacusque non nisi ad pastus ituræ redituræque transcunt. Obseruatum, eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelus.

Ciuitates, & gentes à minutis animalibus deletæ.

CAP. XXIX.

Nec minus clara exitij documenta sunt etiam ex contemnendis animalibus. M. Varro author est, à cuniculis suffosum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia: ab ranis ciuitatem in Gallia pulsam, ab locustis in Africa: ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à serpentibus deletas. Citra Cynamolgos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus & solpugis gente sublata: & à scolopendris abactos Trierienses, author est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.

De hyana, & crocota, & mantichora, & fibris, & lutris.

CAP. XXX.

Hyenæ utranque esse naturam, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri, parere sine mare, vulgus credit, Aristoteles negat. Collum & iuba continuitate spinæ porrigitur, flexiisque, nisi circumactu totius corporis, nequit. Multa præterea mira traduntur. Sed maximè sermonem humanum inter pastorum stabula assimulare, nomenque alicuius addiscere, quem euocatum foras laceret. Item vomitionem hominis imitari, ad sollicitandos canes, quos inuadat. Ab vno animali sepulchra erui, inquisitione corporum. Fœminā rarò capi. Oculis mille esse varietates, colorumque mutationes. Præterea umbræ eius cõactu canes obmutescere. Et quibusdā magicis artibus omne animal, quod ter lustrauerit, in vestigio hætere. Huius generis coitu læna Aethiopica

plea parit † crocutam, similiter voces imitantem hominum pecorumque. Acies ei perpetua in vtraque parte oris, nullis gingiuis dente continuo: qui ne contrario occurso hebetetur, capsarū modo includitur. Hominum sermones imitari & mantichoram in Aethiopia, author est Iuba. Hyænæ plurimæ gignuntur in Africa, quæ & asinorum syluestrium multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli foeminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulos, & ideo grauidas custodiunt, morsuq; natos mares castrant. Contrà grauidæ latebras petunt, & parere furto cupiunt, gaudentq; copia libidinis. Easdem partes sibi ipsi Pontici amputant fibri, periculo vrgēte, ob hoc se peti gnari: castoreum id vocant medici: aliās animal horrendi morsus, arbores iuxta flumina, vt ferro, cædit: hominis parte comprehensa, non antequam fracta concrepuerint ossa, morsus resoluit. Cauda piscium iis, cætera species lutræ. Vtrunq; aquaticum, vtriq; mollior pluma pilus.

De ranis, & vitulis marinis, & stellionibus.

CAP. XXXI.

RAnæ quoq; rubetæ, quarum & in terra, & in humore vita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac resumere à pastu dicuntur, venenatantum semper sibi referuantes. Similis & vitulo marino victus, in mari ac terra: simile fibro & ingenium. Euomit fel suum, ad multa medicamēta vtile. Item coagulum, ad comitiales morbos: ob ea se peti prudens. Theophrastus author est, anguis modo & stelliones senectutem exuere, eamq; protinus deuorare, præripientes comitiali morbo remedia. † Eosdem mortiferi in Græcia morsus, innoxios esse in Sicilia.

De ceruū.

CAP. XXXII.

Ceruus quoque est sua malignitas, quanquam placidissimo animalium. Vrgente vi canum, vltro confugiunt ad hominem. Et in pariendo semitas minus cauent, humanis vestigiis tritas, quàm secreta ac feris opportuna. Conceptus earum post Arcturi sidus. Oſtonis mensibus ferunt partus, interdum & geminos. A conceptu separant se. At mares relictī rabie libidinis sæuiunt: fodiunt scrobes. Tunc rostra eorum nigrescunt, donec aliquando abluant imbres. Foemina autem ante partum purgantur herba quadam, quæ sesellis dicitur, faciliore ita vtentes vtero. A partu duas habent herbas, quæ aros & seselis appellantur: pastæ redeunt ad foetum: illis imbui lactis primos volunt succos, quacunque de causa. Editos partus exercent cursu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, saltumq; demonstrant. Iā mares soluti desiderio libidinis, auidè petunt pabula. Vbi se præpingues sensere, latebras quærunt, fatētes incommodū pondus. Et alās semper in fuga acquiescunt, stantēsq; respiciunt: cum propè ventū est, rursus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore, tā infirmi, vt icū leui rumpatur intus. Fugiant autē latratu canū audito secunda semper aura, vt vestigia cū ipsis abeant. Mulcentur fistula pastoralī & cantu: cum erexere aures, acerrimi auditus: cum remiscere, surdi. Cæterò animal simplex, & omniū rerū miraculo stupēs: intantum, vt equo aut bucula accedente propius, hominē iuxta venantē non cernant, aut si cernant, arcū ipsum sagittasq; mirentur. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentiū clunibus, vicibusq; ad terga redeunt. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traicientibus. Nec vident terras, sed in odorem earum natant. Cornua mares habent, soli q; animalium omnibus annis stato veris tempore amittunt: ideo sub ipsa die quam maximè inuia petunt. Latent amissis velut inermes, sed & hi bono suo inuidentes. Dextrū cornu negans inueniri, ceu medicamento aliquo præditum. Idq; mirabilius fatendum est, cum & in viuariis mutent omnibus annis, defodi ab iis putāt. Accensis autē vtriuslibet, odore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoq; ætatis in illis gerunt, singulos annis adiciuntibus ramos vsq; ad sexcennes. Ab eo tempore similia reuiuiscūt: nec potest ætas discerni, sed dentibus senectā declaratur. Aut enim paucos aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos, alioquin ante frontē prominere solitos iunioribus. Non decidunt castratis cornua, nec nascuntur. Erumpunt autem renascentibus tuberibus primò aridæ cutis similia. Eadem teneris increscunt ferulis arū dineas in paniculas, molli plumata lanugine. Quam diu carenti iis, noctibus procedunt ad pabula: increscentia Solis vapore durant, ad arbores subinde experientes: vbi placuit robur, in aperta prodeunt. Captiq; iam sunt, edera in cornibus viridante ex attritu arborum, vt in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuisse traditur Q. Sertorij ceruam, quam esse fatidicam Hispaniæ gentibus persuaferat. Et iis est cū serpente pugna. Vestigant cauernas, nariumq; spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare abigendis serpentibus odor adusto ceruino cornu. Contra morsus verò præcipuum remedium ex coagulo hinuli in matris vtero occisi. Vita ceruis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, ad optis iam cute in magna obestitate. Februm morbos non sentit hoc animal: quin & medetur huic timori. Quasdam nos principes foeminas scimus omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas, longo æuo caruisse febribus: quod ita demum existimant ratum, si vulnere vno interierit.

De tragelapho, & chamaleonte

CAP. XXXIII.

Eadem est species, barba tantum & armorum villo distans, quem tragelaphon vocant, non alibi, quàm iuxta Phasin amnem, nascēs. Ceruos Africa propemodum sola non gignit. At chamaleontem & ipsa, quāquam frequētiore India. Figura & magnitudo erat lacertæ, nisi crura essent recta

† Crocutam
supra c. 21. ex
carne & lupo
concupi tra-
didit. Quos fit,
vt hic leocro-
cutam legere
malim, tum
ex vocis com-
positione lea-
næ matre præ-
ferente, tum
hoc argumē-
to, quòd capite
iam citato le-
ocrocute eas-
dem, quas hic,
notas assigna-
uerit, quòd
scilicet, & hu-
manas imite-
retur voces, et
dentium loco
os habeat con-
tinuum.
† Contra Ari-
stoteles & e-
daphneion
ἀρρυσίων
stelliones scri-
bit in Sicilia
morsu esse le-
tali, innoxios
autem in
Græcia.

† Mutanda vi-
detur distin-
ctio, hoc mo-
do: Et spina si-
mili modo e-
minet. Rostru-
m ad stipu-
lante Aristote-
le lib. 2. Histo-
animal. cap.
12. vbi chama-
leontem spina
esse scribit emi-
nenti, qualis
et in piscibus
cernitur.

† Contra Ari-
stotelem lib. 9.
ca. 44. thos
quoque inter a-
nimalia annu-
merat colore
mutantia.

† Verba hac
alienam in se-
dem videntur
traiecta, po-
stremoque capi-
tis versu collo-
canda, post il-
la verba. Ideo
que raro capi-
tur.

† Hyeme ma-
res.

† non aliter,
quam incubi-
tu oua volu-
cres.

† Melius, astu-
tia, vt in ve-
rust. cod.

† Negatio vi-
detur redun-
dare, neg. est
in vetust. codi-
cib. Hoc enim
videtur velle
Plinius heri-
naceum pra-
ter poma spi-
nis affixa vnu
praeter ore
apprehen-
sum, in cauas
arbores defer-
re.

& excelsiora. Latera ventri iunguntur, vt piscibus, † & spina simili modo. Eminent rostrum, vt in par-
uo, haud absimile fuillo: cauda praelonga in tenuitatem desinens, & implicans se viperinis orbibus:
vngues adunci, motus tardior, vt testudini: corpus asperum, ceu crocodilo: oculi in recessu cauo, te-
nui discrimine praerandes, & corpori concolores: nunquam eos operit: nec pupillæ motu, sed to-
tius oculi versione circumspectit. Ipse celsus hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu
alitur, nec alio quam aeris alimento: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mira-
bilior. Mutat nanque eum subinde, & oculis & cauda & toto corpore: redditque semper quencunq;
proximè attingit, praeter rubrum candidumque. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis, & ad
commisuram caudæ admodum exigua, nec alibi toto corpore: sanguis in corde, & circa oculos tan-
tum: viscera sine splene. Hybernis mensibus, latet, vt lacertæ.

De tarando, & lycæone, & thoe.

CAP. XXXIII.

Mutat colores & Scytharum tarandus, nec aliud exiis quæ pilo vestiuntur, nisi in Indis lycæon,
cui iubata traditur ceruix. Nam thoes, (luporum id genus est procerius longitudine, breuita-
te crurum dissimile, velox saltu, venatu viuens, innoxium homini) † habitum, non colorem mu-
tant, per hyemes hirti, æstate nudi. Tarando magnitudo, quæ boui, caput maius ceruino, nec absimi-
le: cornua ramosa, vngulæ bifidæ, villus magnitudine vrsorū. † Sed cum libuit sui coloris esse asini,
similis est. Tergori tanta duritia vt thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum,
florum, locorumque: reddit in quibus latet, metuens, ideoque raro capitur. Mirum esset habitum cor-
pore tam multiplicem dari, mirabilius & villo.

De hystrice.

CAP. XXXV.

Hystrices generat India & Africa spina contextas, ac herinaceorum genere: sed hystrici longi-
ores aculei, & cum intendit cutem, missiles. Ora vrgentium figit canum, & paulò longius iacu-
latur. Hybernis autem se mensibus condit: quæ natura multis, & ante omnia vrsis.

De vrsis, & sætibus eorum.

CAP. XXXVI.

Eorum coitus hyemis initio: nec vulgari quadrupedum more, sed ambobus cubantibus com-
plexisque. Deinde secessus in specus separatim, in quibus pariunt trigesimo die, plurimum qui-
nos. Hi sunt candida informisque caro, paulo muribus maior, sine oculis, sine pilo: vngues tantum
prominent: hanc lambendo paulatim figurant. Nec quicquam rarius, quam parientem videre vr-
sam. † Ideo mares quadragenis diebus latent, foemina quaternis mensibus. Specus si non habuere,
ramorum fruticumque congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, mollique fronde constratos.
Primis diebus bis septenis tam graui somno premuntur, vt ne vulneribus quidem excitari queant.
Tunc mirum in veterno pinguescunt. Illi sunt adipēs medicaminibus apti, contraque capilli deflu-
uium tenaces. Ab iis diebus residunt, ac priorum pedum suctu viuunt. Foetus rigentes apprimendo
pectori fouent, † non alio incubitu, quam oua volucres. Mirum dictu, credit Theophrastus, per id
tempus coctas quoque vrsorum carnes, si asseruentur, incrementum: cibi tunc nulla argumenta, nec ni-
si humoris minimum in aluo inueniri: sanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpo-
ri nihil inesse. Procedunt vere, sed mares præpingues: cuius rei causa non prompta est: quippe nec
somno quidem saginatis, præter quatuordecim dies, vt diximus. Exeuntes herbam quandam aron
nomine laxandis intestinis alioqui concretis deuorant, circaque furculos sentium prædomantes
ora. Oculi eorum hebetantur crebro: qua maximè causa fauos expetunt, vt conuulceratum ab api-
bus os leuet sanguine grauedinem illam. Inualidissimum vrsi caput, quod leoni fortissimum: ideo
vrgente vi, præcipitaturi se ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur, ac sæpe in harena colapho
infraeto exanimantur. Crebro beneficium inesse Hispaniæ credunt, occisorumque in spectaculis
capita cremant, testato, quoniam potum in vrsinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arbore
auerſi derepunt. Tauros, ex ore cornibusque eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant.
Nec alteri animalium in maleficio † stultitia solertior. Annalibus notatum est, M. Pisone, M. Messa-
la Coss. ad xiiij. Calend. Octobr. Domitium Aenobarbum Aedilem curulem vrsos Numidicos cen-
tum, & totidem venatores Aethiopas in circo dedisse. Miror adiectum Numidicos fuisse, cum in
Africa vrsos non gigni constet.

De muribus Ponticis, & Alpinis, & herinaceis.

CAP. XXXVII.

Conduntur hyeme & Pontici mures, hi duntaxat albi: quorum palatum in gustu sagacissimum,
cauthores quonam modo intellexerint, miror. Conduntur & Alpini, quibus magnitudo meliù
est: sed hi pabulo antè in specus conuecto, cum quidam narrent alternos marem ac foeminam supra
se complexo fasce herbæ supinos, cauda mordicus apprehensa, inuicem detrahi ad specum: ideoque
illo tempore detricto esse dorso. Sunt his pares & in Aegypto: similiterque residunt in clunes, & bi-
nis pedibus gradiuntur, prioribusque, vt manibus, vtuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac
volutati supra iacentia poma affixa spinis, vnum † non amplius tenentes ore, portant in cauas arbo-
res. Idem mutationem Aquilonis in Austrum, condentes se in cubile, præſagiunt. Vbi verò senſe-
re venantem, contracto ore pedibusque, ac parte omni inferiore, quæ raram & innoxiam habent
lanuginem,

lanuginem, confluunt in formam pilæ, ne quid comprehendi possit præter aculeos. In desperatione verò, vrinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisque noxiam, propter hoc se capi gnari. Quam obrem exinanita prius vrina venari, ars est. Et cum præcipua dos tergori, aliàs corrupto, fragili putribus spinis atque deciduis, etiam si viuat substractus fuga: ob id non nisi nouissima spe maleficio eo perfunditur: quippe & ipsi odore suum veneficium, ita parcentes sibi terminumque supremum opperientes, vt fermè antè captiuitas occuget. Calidæ postea aquæ aspersu resoluitur pila: apprehensusque pede altero è posterioribus, suspensio ac fame necatur: aliter non est occidere & tergori parcere. † Ipsum animal non verentur pleriq; dicere vitæ hominum superuacuum esse, si non sint illi aculei, frustra vellerum mollitie in pecore mortalibus data. Hac cute expoliuntur vestes. Magnū fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloq; non princeps adito querimoniis prouincialibus.

De leontophono, lynce, melibus, & sciuris.

CAP. XXXVIII.

VRINÆ & è duobus aliis animalibus ratio mira est. Leontophonon accipimus vocari paruum, nec aliubi nascens, quam vbi leo gignitur: quo gustato tanta illa vis, ac cæteris quadrupedum imperitans, illico expiret. Ergo corpus eius † adustum aspergunt aliis carnibus potentæ modo, insidiantes feræ, necantque etiam cinere. Tam contraria est pestis. Haud immeritò igitur leo, visumq; frangit, & citra morsum exanimat. Ille contrà vrinam spargit prudens, hanc quoque leoni exitiale. Lyncum humor ita redditus, vbi gignuntur, glaciatur arefcitque in gemmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes, lyncurium vocatas, atq; ob id succino à plerisque ita generari prodito. Nouere hoc sciuntque lynces, & inuidentes vrinam terra operiunt, eoque celerius solidatur illa. Alia solertia in metu melibus: sufflatæ cutis distentu ictus hominum & morsus canum arcet. Præuident tempestatem & sciuri: obturatisque, quæ spiraturus est ventus, cauernis, ex alia parte aperiunt fores: de cætero ipsis villosior cauda prætegumento est. Ergo in hyemes aliis prouisum pabulum, aliis pro cibo somnus.

De vipera, cochleis, & lacertis.

CAP. XXXIX.

Serpentium † vipera sola terra dicitur condi: cæteræ arborum aut saxorum cauis. Et aliàs vel annua fame durant, algore modò dempto. Omnia secessus tempore veneno orba dormiunt. Simili modo & cochleæ. Illæ quidem iterum & æstatibus, adhærentes maximè saxis: vt etiam iniuria resupinata auulsaque, non tamen exeant. In Balearibus verò insulis cauaticæ appellatæ, non prouident è cauis terræ: neque herba viuunt, sed vix modo inter se coherent. Est & aliud genus minus vulgare, adhærente operculo eiusdem testæ se operiens: obruta terra semper hæ, & circa maritimas tantum Alpes quondam effosæ, cœpere iam erui & in Veliterno. Omnium tamen laudatissimæ in Astypalæa insula. Lacertæ inimicissimum genus cochleis, negantur semestrem vitam excedere. Lacerti Arabiæ cubitales: † in Indiæ verò Nysa monte xxiiij. in longitudine pedum, colore fului, aut punicei, aut cærulei.

De canibus.

CAP. XL.

EX his quoque animalibus, quæ nobiscum degunt, multa sunt cognitu digna: fidelissimumque ante omnia hominicanis, atque equus. Pugnasce aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumque plagis à corpore non recessisse, volucres & feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitus in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactum fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reducere, præliati contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemque Castabalenses, cohortes canum habuerunt: præ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes. Hæcerant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendere Cimbris cæsis domus eorum palustris impositas. Canis Iafone Lycio interfecto, cibum capere noluit, inediaque consumptus est. Is verò, cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenso regis Lysimachi rogo, iniecit se flammæ: similiterque Hieronis regis. Memorat † & Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philistus. Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis, vxore eius Consingi lacerata propter lasciuiores cum marito iocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui Cæselium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cum aduersperauisset, canis à grassatore defendit. Item Cælium Senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppressum: nec prius ille vulneratus est, quam cane interempto. Sed super omnia in nostro æuo actis populi Romani testatum, Appio Iunio & P. Silio Coss. cum animaduertetur ex caussa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum, & seruitia eius, vnus ex his canem nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abiecto in gradibus gemoniis mœstos edentem vlulatus, magna populi Romani corona circumstante: ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse. Innatauit idè caduere in Tiberim abiecto sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem. Soli dominum nouere: & ignotum quoque, si repentè veniat, intellegunt. Soli nomina sua, soli vocem domesticam agnoscunt. Itinera, quamuis longa, meminere. Nec vlli præter hominè memoria maior. Impetus eorum & sæuitia mitigatur ab homine confidente humi. Plurima alia in his quoque vita inuenit. Sed in venatu solertia & sagacitas præcipua est. Scrutatur vestigia atque persequitur, comitatem ad feram inquisitorem loro trahens: qua visâ quam silens & occulta, quam significans demonstratio est, cauda primùm, deinde rostro. Ergo etiam senecta

vrinam in se reddunt.

† Preferenda videtur lecti-
quam Pintia-
nus ex Toletā
no eruit exen-
plari, ipsum
animal non
vt rentur ali-
qui, vitæ homi-
num superna-
cium est, &c.
† exustum

† Contrà Ari-
stoteles Histo-
animal. lib. 8.
c. 15. viperam
tradit sub pe-
tris sese conde-
re, reliquas
serpentes in
terra abdū.

† Nysam suprā
lib. 6 c. 21. in-
diā urbē facit
non montem.
Quamobrem
nō desunt, qui
hic legere ma-
lint, in India
Mero Nysæorū
monte. Mero
enim India
montem esse
Nysæ urbem
minimè, præ-
ter Pliniū lo-
co iam citato,
testantur etia
Strabo lib. 15.
& Pomponius
Mela lib. 3.

† Aliās. Et Pyrrhi & Gelonis tyranni canes. Pyrrhi enim canes celebrat Plutarchus in opusculo quod inscripsit, Solertiorane sint terrestria animalia; an aquatica. &c. Iul. Pollux in Onomast. ad Commodum imp.

fecios

† Aliter vetu-
stis codices alia
q̃ interpun-
ctiōne: contē-
ptim immobi-
li iacente eo.
Qua segnitie
et c.

fessos cæcosque ac debiles sinu ferunt, ventos & odorem captantes, prodentesque rostro cubilia. E tigris eos Indi volunt concipi: & ob id in sylvis coitus tempore alligant foeminas. Primo & secundo foetu nimis feroces putant gigni; tertio demum educant. Hoc idem è lupis Galli, quorum greges suum quisque ductorem è canibus & ducem habent. Illum in venatu comitantur, illi parent. Nanq; inter se exercent etiam magisteria. Certum est iuxta Nilum amne currentes lambere, ne crocodilorum audiatu occasionem præbeant. Indiam petenti Alexandro Magno, rex Albaniae dono dederat inusitatae magnitudinis unum: cuius specie delectatus iussit vrsos, mox apros, & deinde damas emitti, † contemptu immobili iacente. Ea que segnitie tanti corporis offensus Imperator generosi spiritus, cum interim iussit, Nuntiauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens addidit mandata, ne in parvis experiri vellet, sed in leone elephantum. Duos sibi fuisse: hoc interempto, præterea nullum fore. 10 Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit assultans, contraque belluam exurgens hinc & illinc, artifice dimicatione, quā maxime opus esset, infestans atque euitans, donec assidua rotatum vertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa. Canum generibus annui partus. Iusta ad pariendum annua ætas. Gerunt veterum sexagenis diebus. Gignunt cæcos: & quo largiore aluntur lacte, eo tardiores visum accipiunt: non tamen unquam ultra vicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. Idemque in singulos adiici, totidemque esse tarditatis ad lucem dies. Erab ea, quæ foemina sit ex primipara genita, faunos cerni. Optimus in foetu, qui nouissime cernere incipit, aut quem primum fert in cubile foeta. Rabies canum Sirio ardente ho- 20 mini pestifera, ut diximus, ita morsis letali aquæ metu. Quapropter obuiam itur per xxx, eos dies, gallinaceo maxime fimo misto canum cibis: aut si præuenerit morbus, veratro.

Ad canis rabidi morsum.

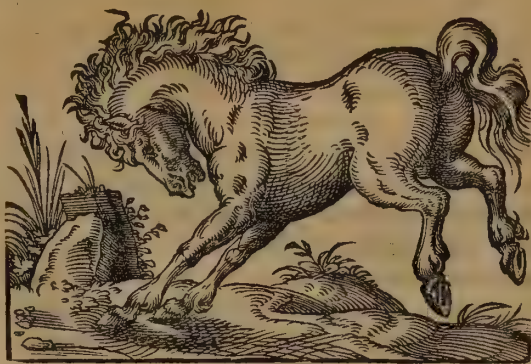
CAP. XLI.

Quodnam fu-
erit hoc mira-
culum, latius
explicat infra
libr. 25. c. 2.

A Morfu verò unicum remedium oraculo quodam nuper repertum, radix sylvestris rosæ, quæ cynorrhodos appellatur. Columella author est, si quadragesimo die, quā sit natus, castratur morfu cauda, summusque eius articulus auferatur, sequenti neruo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri. Canem locutum, in prodigiis (quod equidem annotauerim) accepimus: & serpentem latrasse, cum pulsus est regno Tarquinius.

De natura equorum.

CAP. XLII.

† Quæ eadem
ex causa.
† Historia ra-
tio exigit ut
sic legatur:
Philarchus re-
fert Cætaretum
è Galatis in
prælio occiso,
Antiochum po-
tutum equo e-
ius, conscendisse
se ouantem.
Cui lectioni
apertissime
suffragatur
Solinus. c. 46.
Item Appian.
in Syr. & Lu-
cian. in Zeuxi-
de seu Antio-
cho.

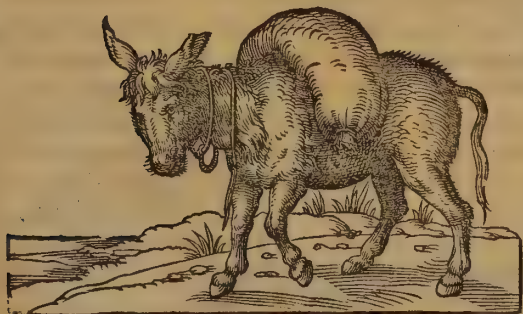
E Idem Alexandro & equi magna raritas contigit: 30 Bucephalon eum vocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sedecim talentis ferunt ex Philonici Pharsalij grege emptum etiam tum puero capto eius decore. Neminem hic alium, quā Alexandrum, regio instratus ornatu, recepit in sedem, alios passim reiiciens. idem in præliis memorata cuiusdam prohibetur opere, Thebarum oppugnatione vulneratus in alium transire Alexandrum non passus: multa præterea eius- 40 dem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbemque tumulo circumdedit nomine eius. Nec Cæsaris Dictatoris quenquam alium recepisse dorso equus traditur: idemque humanis similes pedes priores habuisse, hac effigie locatus ante Veneris Genetricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent. Equum adamatum à Semiramide vsque ad coitum Iuba author est. Scythæ quidem equitatus & equorum gloria strepunt. Occiso denique ipsorum regulo ex prouocatione dimicante, hostem cum victor ad spoliandum venisset, ab equo eius ictibus morfuque confectum. Alium detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petiisse prærupta, atque exanimatum. † Equæ eadem ex causa in Reatino agro laceratum, 50 prorigam inuenimus. Nanque & cognationum intellectus in iis est: itaque in grege prioris anni sorore libentius etiam, quā matre, equa comitatur. Docilitas tanta est, ut uniuersus Sybaritani exercitus equitatus ad symphoniarum cantum saltatione quadam moueri solitus inueniatur. Idem præfagiunt pugnam, & amissos lugent dominos lacrymasque interdum desiderio fundunt. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia vitam finiuit. † Philarchus refert Centaretum è Galatis, in prælio occiso Antiocho, potitum equo eius conscendisse ouantem. At illum indignatione accensum domitis frænis, ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumque vnâ. Philistus à Dionysio relictum in cæno hærentem, ut sese euellisset, secutum vestigia domini, examine apum iubæ in hærente eoque ostento tyrannidem à Dionysio occupatam. Ingenia eorum inenarrabilia iaculantes obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixuque inuitantium. Iam tela humi collecta

lecta equiti porrigunt. Nam in circo ad currus iuncti, non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudij Cæsaris Secularium ludorum Circensibus excusso in carceribus auriga, albatì equi palmam occupauere, primatum obtinere, opposita effundentes, omnia quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistente, facientes: cum puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo cursu ad metam steterè. Maius augurium apud priscos, plebeiis Circensibus excusso auriga, ita vt si staret, in Capitoliũ cucurrisse equos: sedemq; ter lustrasse: maximũ verò, eòdem peruenisse ab Veiis cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi vicerat: vnde postea nomen portæ est. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum imparti-
 20 quidã quinquagenis: foeminæ minore spatio: eadem quinquennio finem crescendi capiunt, mares anno addito. Forma equorũ, quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidem Virgilio vate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito: & ferè inter omnes constare video Diuersa autè Circo ratio quæritur. Itaq; cum bimi in alio subigatur imperio, nõ ante quinquen-
 nes ibi certamen accipit. Partum in eo genere vndenis mensibus ferunt, duodecimo gignũt. Coitus verno æquinoctio bimo vtrinq; vulgaris: sed à trimatu firmior partus. Generat mas ad annos triginta-
 30 tates, vtpote cum à Circo post vicesimũ annũ mittantur ad sobolem reparandã. † Et ad quadraginta durasse tradunt, adiutũ modò in attollenda priore parte corporis. Sed ad generandũ paucis animalium minor fertilitas: qua de causa per interualla admissuræ dantur: nec tamen quindecim initus eiusdem anni valet tolerare. Equarum libido extinguitur iuba tonsa. Gignunt annis omnibus
 ad quadagesimum. Vixisse equum septuagintaquinq; annos proditur. In hoc genere grauida stans parit, præterq; cæteras foetũ diligit. Et sanè equis amoris innasci veneficiũ, hippomanes appellatũ, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim edito partu deuorat foeta, aut partũ ad vbera nõ admittit, si quis præreptũ habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur. Amisssa parète in grege armentis: reliquæ foetæ educant orbem. Terram attingere ore triduo proximo, quàm sit genitus, negant posse. Quò quis acrior, in bibendo profundius nares mergit. Scythæ per bella foeminis vti malunt, quoniam vrinam cursu non impedito reddant. Constat in Lusitania circa Olyssiponem oppidum & Tagum amnem equas Fauonio flante obuertas animalem concipere spiritũ, idq; partum fieri, & gigni perniciosissimũ ita, sed trienniũ vitæ non excedere. † In eadem Hispania Gallica gens, & Asturica, equini generis, quos thieldones vocamus, minori forma appellatos asturcones gignunt:
 30 quibus non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: vnde equis tolutim carpere incursum traditur arte. Equo ferè, qui homini morbi, præterque vesicæ conuersio, sicut omnibus in genere veterino.

De Asinis.

CAP. XLIII.

A Sinum cccc. nummũ emptum Q. Axio Senatori auctor est M. Varro, haud scio an omniũ pretio animalium victo; opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maximè pro generatione. Patria etiam spectatur in his, Arcadicis in Achaia, in Italia Reatinis. Ipsum animal frigoris maximè impatiens: ideo non generatur in Ponto: nec æquinoctio verno, vt cætera pecua, admittitur, sed solstitio. Mares † in remissione operis deteriores. Partus à tricesimo mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus: totidem, quot equæ, & eisdem mensibus, & simili modo. Sed incontinens vterus yrinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum verberibus à coitu. Rarò geminos parit: paritura lucem fugit, & tenebras quærit, ne conspiciatur ab homine. Gignit tota vita, quæ est ei ad trigessimũ annũ. Partus charitas summa, sed aquarum tedium maius. Per
 50 ignes ad foetus tendunt: eadem, si riuus minimus intersit, horrent ita, vt pedes omnino caueant tingere. Nec nisi assuetos potant fontes, qui sunt in pecuariis, atque ita sicco tramite ad potum eant: nec pontes transeunt, per raritatem eorum translucentibus fluuiis. Mirumque dictu, sitiunt: & si immutentur aquæ, vt bibant cogendæ exorandæue sunt. Nec nisi spatiosa incubitant laxitate, Varia nanque somnio visa concipiunt, icu pedum crebro: qui nisi perinane emicuerit, repulsu durioris materiæ clauditem illico affert. Quæstus ex iis opima prædia exuperat. Notum est, in Celtiberia singulas quadragenis millibus nummorum enixas. Ad mularum maximè partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quamuis enim vnicolor reliquo corpore, totidem tamen colores, quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Mæcenas instituit, multum eo tempore prelatos onagris: post eum interiit autoritas saporis. Asino moriente viso, celerrimè id genus deficit.

ad emq;
 † Plinius rusticodices:
 Opunte & ad quadraginta durasse tradunt. De qua lectione si quis ambigat, ad-
 eat Aristoteli Histo. anima. lib. 6. cap. 22. vnde totus hic locus huc est translatus.
 "Distingue sit, Si quis præreptum habeat, olfactu in rabiem id genus agitur. Ex Aristot. loco iam citato.
 † Tolerabilior videtur lectio quam ex codice Tolerano eruit Pimianus: In eadem Hispania Gallica gens est & Asturica. Equini generis hic sunt, quos thieldones vocamus. Minori fama appellatos asturcones gignunt.
 † intermissione

EX Asino & Equa Mulus gignitur mense xij. animal viribus in labores eximium. Ad tales partus equas neque quadrimis minores, neque decennibus maiores legunt: arcerique vtrunq; genus

† Melius, hinos. ita hoc genus appellant & Columella lib. 6. c. 35. nomenq; hoc à patris, hoc est, equi hinitu deducen-

te. † Rectius Ginnum: ut apud Aristot. Histo. animal. lib. 6. c. 24. & lib. 2. de Generat. animal. cap. ultimo.

† Arist. operis iam citati lib. 8. c. 7. de Epiroticis agens bubus, quas et Pyrrhicis nominat, sic habet: Εὐνέα ἐστὶν διατρησὶν ἀνοχέυσις hoc est, nouem annis à coitu prohibent. Quo fit, ut hinc Plinij locus mendæ, suspitione non vacet. † Alias, quindena: quæ vacarum numerum Columella quoque & Palladius singulis tauris attribuit. † Alias, quadraginta. qui dierum numerus & apud Varro, legitur lib. 2. Reirust. capit. 5.

equæ generarent. Obseruatum, è duobus diuersis generibus nata, tertij generis fieri, & neutri parentum esse similia: eaque ipsa, quæ sunt ita nata, non gignere, in omni animalium genere: idcirco mulas non parere. Est in Annalibus nostris, peperisse sæpe, verum prodigij loco habitum. Theophrastus vulgò parere in Cappadocia tradit: sed esse id animal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhihetur vini crebriore potu. In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocauerint † hinnum, id est, paruū mulum. Generantur ex equa & onagris mansuetis mulæ veloces in cursu, duritia eximia pedum, verum strigoso corpore, indomito animo, sed generoso. Onagro & asina genitus omne antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui. Pullis eorum, ceu præstantibus sapore, Africa gloriatur, quos lalisiones appellant. Mulum lxxx. annis vixisse, Atheniensium monumentis apparet. Eo gauisi, cum templum in arce facerent, quod derelictus senecta, cadentia iumenta comitatu nisuque exhortaretur, decretum fecere, quo caueretur, ne fumentarij negotiatores ab incerniculis eum arcerent.

BVbus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. In nostro orbe Epiroticis laus maxima, à Pyrrhi (vt ferunt) iam inde regis cura. Id consecutus est, † non ante quadrimatum ad partus vocando. Prægrandes itaque fuere, & hodieque reliquæ stirpium durant. At nunc anniculæ ad foecunditatem poscuntur, tolerantius tamen bimæ. Tauri generationem quadrimi implent: & singulis † denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum ad dextram partem abeant tauri, generatos mares esse: si in læuam foeminas. Conceptio vno initu peragitur: quæ si fortè errauit, vigesimo post die marem foemina repetit. Pariunt mense decimo: quicquid ante genitum, inutile est. Sunt auctores, ipso complente decimum mensem die parere. Gignunt rarò geminos. Coitus à Delphini exortu ad pridie Nonas Ianuarij diebus † xxx. aliquibus & autumno: gentibus quidem, quæ lacte viuunt, ita dispensatur, vt omni tempore anni supersit id alimentum. Tauri non sæpius, quàm bis die, ineunt. Boues animalium soli, & retro ambulantes pascentur: apud Garamantas quidem haud aliter. Vita foeminis xv. annis longissima, maribus xx. Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur pinguescere, & si quis incisa cute spiritū harundine in viscera adigat. Non degeneres existimandi etiam minus laudato aspectu. Plurimum lactis Alpinis, quibus minimū corporis, plurimū laboris, capite, non ceruice, iunctis, Syriacis nō sunt palearia, sed gibber in dorso. Carici quoq; in parte Asiæ foedi visu, tubere super artus à ceruicib; eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: cætero nigri coloris candidive, ad laborem damnantur. Tauris minora, quàm bubus, cornua, tenuioraq;. Domitura bouum in trimatu, postea fera, antè præmatura. Optimè cum domito iuuenus imbuitur. Socium enim laboris agriq; culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, vt sit inter exempla damnatus à populo Romano, die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderat bouē, actusq; in exilium, tanquam colono suo interempto. Tauris in aspectu generositas, torua fronte, auribus setosis, iragliscente alternos replicans, spargensq; in altum harenā, & solius animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demōstratos rotari, cornibus cadētes excipi, iterumq; resurgere, modò iacentes ex humo tolli, bigarumq; etiā cursu citato, velut aurigas, insistere. Thessalorum gentis inuentū est, equo iuxta quadripedatē cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar Dictator. Hinc victimæ opimæ & lautissima Deorum placatio. Huic tantum animalium omnium, quibus procerior cauda, non statim nato consummata, vt cæteris, mensuræ: crescit vni, donec ad vestigia ima perueniat, Quamobrè victimarū probatio in vitulo, vt articulum suffra-

suffraginis contingat: breuiore non litant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, sicut nec claudicante, nec aliena hostia Deos placari, nec trahente se ab aris. Est frequens in prodigiis priscorum, bouem locutum: Quo nuntiato, Senatum sub dio haberi solitum.

De Api boue.

CAP. XLVI.

Bos in Aegypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant. Insigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus Lunæ crescere incipientis, † Nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas cum certos vitæ excedere annos, mersumque in sacerdotum fonte enecant, quæsiturium. Rhodig. lib. 8. cap. 5. quam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum. Alterum intrasse lætum est, in altero dira portendit. Respõsa priuatis dat, è manu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multò post extincti. Cæterò secretus, cum se proripuit in cœtus, incedit summotu liçorum, grexque puerorū comitatur carmen honori eius canentium; intelligere videtur, & adorari velle. Hi greges repentè lymphati futura præcunt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam aliis; semperque eodem die & inueniri eam, & extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura vocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamq; mergentes, diebus quos habet natales Apis: septem hi sunt: mirumque neminem per eos à crocodilis attingi; octauo post horam diei sextam redire belluæ feritatem.

De natura pecorum, & generatione eorum.

CAP. XLVII.

Magna & pecori gratia, vel in placamentis Deorum, vel in vsu vellerum. Vt boues victum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis vtrique ad nouenos annos, quibusdam & ad decimum. Primiparis minores fœtus. Coitus omnibus † ad Arcturi occasum, id est, à tertio Idus Maias, ad Aquilæ occasum, x. Calendas Aug. Gerunt partum diebus cl. Postea concepti inualidi. Cordos vocabant antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt vernis, quoniam magis interstitante solstitium, quam ante brumam firmos esse, solumque hoc animal vtiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire, senectâ ouium consecrari: & ipse senectâ melior, illis quoque vtilior. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aurem terebrato. Dextro teste præligato fœminas generat, læuo mares. Tonitrus solitariis ouibus abortus infertur. Remedium est congregare eas, vt cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares cõcipi dicunt, Austri fœminas: atque in eo genere arietum maximè spectantur ora: quia cuius coloris sub lingua habuerint venas, eius & lanicium est in fœtu, variumque si plures fuere: & mutatio aquarum potusq; variatur. Ouium summa genera duo, testum & colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius, quippe cum testum rubis vescatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua.

† Omnino legendū, Ab Arcturi occasu, id est, à tertio Idus Maias, ad Aquilæ occasum, x. Calendas Aug. Gerunt partum diebus cl. Postea concepti inualidi. Cordos vocabant antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt vernis, quoniam magis interstitante solstitium, quam ante brumam firmos esse, solumque hoc animal vtiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire, senectâ ouium consecrari: & ipse senectâ melior, illis quoque vtilior. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aurem terebrato. Dextro teste præligato fœminas generat, læuo mares. Tonitrus solitariis ouibus abortus infertur. Remedium est congregare eas, vt cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares cõcipi dicunt, Austri fœminas: atque in eo genere arietum maximè spectantur ora: quia cuius coloris sub lingua habuerint venas, eius & lanicium est in fœtu, variumque si plures fuere: & mutatio aquarum potusq; variatur. Ouium summa genera duo, testum & colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius, quippe cum testum rubis vescatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua.

De generibus lanarum, & vestium.

CAP. XLVIII.

Lana autem laudatissima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertium locum Milesiæ oues obtinent. Apulæ breues villos, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canusiumque summam nobilitatem habent. In Asia verò eodem genere Laodiceæ. Alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos nummos ad hoc æui excessit vlla. Oves non vbiq; tondentur: durat quibusdam in locis vellendi mos. Colorū plura genera: quippe cum desint etiam nomina eis, quas natiuas appellant, aliquot modis. Hispania nigri velleris præcipuas habet. Pollentia iuxta Alpes cani: Asia rutili, quas Erythræas vocant: item Batia: Canusium fului: Tarentum & suæ pulliginis. Succidis omnibus † vsus medicatus. Istriæ Liburniæque pilo propior, quam lanæ, pexis aliena vestibus, & quam sola ars scutulato textu cõmendat in Lusitania. Similis circa Piscenas prouinciæ Narbonensis: similis & in Aegypto, ex qua vestis detrita vsu tingitur, rursusq; æuo durat. Est & hirtæ pilo crasso in tapetis antiquissima gratia: iam certè priscos iis vsos, Homerus auctor est. Aliiter hæc Galli pingunt, aliter Parthorum gentes. Lanæ & per se coactæ vestem faciunt: & si addatur acetum, etiam ferro resistunt: imò verò etiam ignibus, nouissimo sui purgamento: quippe alienis polientium extracta, in tomenti vsu veniunt, Galliarum, vt arbitror, inuento: certè Gallicis hodie nominibus discernitur: nec faciliè dixerim, quæ id ætate cõperit. Antiquis enim torus è stramento erat, qualiter etiam nunc in castris gauisape. Patris mei memoria cõperere amphimalla nostra, sicut villosa etiam ventralia. Nam tunica lati clauī in modum gauisape texti nunc primū incipit. Lanarum nigræ nullum colorem bibunt, De reliquarū infectu suis locis dicemus, in conchyliis marinis, aut herbarum

herbarum natura. Lanam cum colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia vocata est, in templo Sangi durasse, prodente se, author est M. Varro: factamque ab ea togam regiam undulatam in æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat usus. Inde factum, ut nubentes virgines comitaretur colus compta, & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam, quales cum toga pura tyroni induuntur, nouæque nuptæ. Undulata vestis primò è lautissimis fuit: inde foriculata defluxit. Togas raras Phrygianasque, Diui Augusti nouissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem, iam sub Lucilio Poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud Hetruscos originem inuenere. Trabeis usus accipio reges: pictas vestes iam apud Homerum fuisse, unde triumphales natæ. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideoque phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex: unde nomen Attalici. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maximè celebrauit, & nomen imposuit. Plurimis verò licis texere, quæ polymita appellat, Alexandria instituit scutulicis diuidere, Gallia. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertium octingentis millibus vauisse iam tunc, posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper steteret. Serui Tullij prætextæ, quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Seiani exitum. Mirumque fuit nec defluisse eas, nec teredinum iniurias sensisse annis DLX. Vidimus iam & viuientium vellera, purpura, cocco, conchylio, & sesquibris infecta, velut illa sic nasci cogente luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurum, ventris vestitu: quibus nudus esset, apicas vocabant, damnabantque. Syriæ cubitales ouium caudæ, plurimumque in ea parte lanicij. Castrari agnos, nisi quinque mestres, præmaturum existimatur.

† Budens li. 2.
de Asse legit,
quadringentes
sestertio.
† s. s. q. r. p. on-
dialibus.

De Musmone.

CAP. XLIX.

Est & in Hispania, sed maximè Corsica, non maximè absimile pecori, genus musmonum, capri-
no villo, quàm pecoris velleri, propius. Quorum è genere & ouibus natos prisici Umbros voca-
runt. Infirmissimum pecori caput: quamobrem auersum à Sole pasci cogendum. Quàm stultissima
animalium lanata. Quà timuere ingredi, vnum cornu raptum sequuntur. Vita longissima anni x. in
Aethiopia xiiij. Capris eodem loco xj. in reliquo orbe plurimum octoni. Vtrunque genus intra coi-
tum impletur.

De Capris & generatione earum.

CAP. L.

† Pintianus ex
Tolerano codi-
ce legit, ante
trimos, ut hoc
de hircis intel-
ligatur. Nam
de capris in-
frà dicturus
est.

† Legendum
In trimatu v-
tilis ad stipu-
larem Columel-
la lib. 7. ca. 6.
& Palladio li-
bro 12. tit. 12.
vbi capras an-
niculas bi-
masve ferui
educando in-
utiles tradit,
in trimatu ve-
rò vtilissimas.

Capræ pariunt & quaternos, sed raro admodum. Ferunt quinque mensibus, ut oues. Capræ pin-
guetudine sterilesunt. † Trimæ minus vtiliter generant, & in senectæ, nec ultra quadrienniū.
Incipiunt septimo mense, adhuc lactentes. Mutilum
in utroque sexu vtilius. Primus in die coitus non im-
plet: sequens efficacior, ac deinde. Concipiunt No-
uembri mense, ut Martio pariant turgescentibus vir-
gultis, aliquando anniculæ, semper bimæ & in trimæ-
tu inutiles. Pariunt octonis annis. Abortus frigori
obnoxius. Oculos suffulos capra iunci puncto san-
guine exonerat, caper rubi. Solertiam eius animalis
Murianus visam sibi prodidit in ponte prætenui,
duabus obuicis è diuerso: cum circumactum angus-
tiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo
in exilitate cæca, torrente rapido minaciter subter-
fluente, alteram decubuisse, atque ita alteram pro-
culcatæ supergressam. Mares quàm maximè simos, longis auriculis infractis, armis quàm villo-
sissimis probant. Fœminarum generositatis insigne, laciniæ corporibus è ceruice binæ dependen-
tes. Non omnibus cornua: sed quibus sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum.
Mutilis lactis maior vbertas. Auribus eas spirare, non naribus, nec vnquam febri carere, Archelaus
author est: ideo fortassis anima his, quàm ouibus, ardentior, calidioresque concubitus. Tradunt &
noctu non minus cernere, quàm interdiu: ideo si caprinum iecur vescantur, restitui vespertinam
aciem his, quos Nyctalopas vocant. In Cilicia, circaque Syrtes villo tonsili vestiuntur. Capras in
occasum decliui Sole, in pascuis negant contueri inter sese, sed auersas iacere: reliquis autem horis
auersas, & intercognitiones. Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant: hoc si quis
apprehensam ex grege vnā trahat, cæteræ stupentes spectant. Id etiam euenire, cum quandam her-
bam aliqua ex eis momorderit. Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoque sterilem
faciunt, eaque ex causa Mineruæ non immolantur.

De suis & natura earum.

CAP. LI.

Svilli pecoris admissura à Fauonio ad æquinoctium vernum, ætatis viij. mense: quibusdam in lo-
cis etiam iij. vsq; ad vij. annum. Partus bis anno: tempus vtero, iij. mensi: numerus fœcundi-
tatis ad vicanos: sed educare tam multos nequeunt. Diebus x. circa brumam statim dentatos nasci, Ni-
gidius tradit. Implentur vno coitu, qui & geminatur propter facilitatem abortiendi. Remedium, ne
prima subatione, neque antè flaccidas aures coitus fiat. Mares non ultra trimatū generant. Fœminæ
senectute

senectute fessæ, cubantes coeunt. Comesse foetus his, non est prodigium. Suis foetus sacrificio † die quinto purus est, pecoris die octauo, bouis xxx. Coruncanus ruminales hostias, donec bidentes fierent, puras negauit. Suem oculo amisso putant citò extingui: alioqui vita ad xv. annos, quibusdam & vicanos. Verùm efferantur, & aliàs obnoxium genus morbis, anginæ maximè, & strumæ. Index suis inualidæ, cruor in radice setæ dorso euulsæ, caput obliquum in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiunt, & primo foetu minus sunt numerosæ. In luto volutatio generi grata. Intorta cauda: id etiam notatum, facilius litare, in dexterum, quàm in læuum, detorta. Pinguescunt lx. diebus, sed magis tridui inedia saginatione orsa. Animalium hoc maximè brutum, animamque ei pro sale datam non illepidè existimabatur. Compercum agnitam vocem suarij furto abactis, morsoq; nauigio inclinatione lateris vnus remeasse. Quin & duces in vrbe forū nundinarium domosq; petere discunt: & feri sapiunt vestigia palude confundere, vrina fugam leuare. Castrantur foeminæ quoque sicuti cameli, post bidui inediam, suspensæ † pernis primoribus, vulua recisa; celerius ita pinguescunt. Adhibetur & ars iecori foeminarum, sicut anserum, inuentum M. Apicij, fico carica saginatis, ac satie necatis repentè multis potu dato. Neque alio ex animalium numerosior materia ganæ: quinquaginta propè saporis, cùm cæteris singuli. Hinc Censoriarum legum paginæ, interdictaq; cœnis abdominalia, glandia, testiculi, vuluæ, sincipita verrina, vt tamen Publij Mimorum Poetæ cœna, postquàm seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis ab eo imposito. Placere autem & feri sues. Iam Catonis Censoris orationes aprugnum exprobrant callum. In tres tamè partes diuiso, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis Consulatu legem agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nūc quotidianæ rei est. Et hoc Annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, sed in principio, bini ternique pariter mandantur apri.

De viuarijs bestiarum.

CAP. LII.

Viuaria horum cæterorumque syluestrium, primus togati generis inuenit Fuluius Lippinus, qui in Tarquinienſi feras pascere instituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus, & Q. Hortensius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant, indurantes attritu arborum costas, lutoque se tergorantes. Foeminæ in partu asperiores, & ferè similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus, non nisi anniculis generatio. In India cubitales dentium flexus ex gemini rostro, totidem à fronte ceu vituli cornua, exeunt. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger. At in Arabia suillum genus non viuut.

De semiferis animalibus.

CAP. LIII.

In nullo genere æquè facilis mistura cum fero, qualiter natos antiqui hybridæ vocabant, ceu semiferos, ad homines quoque vt in C. Antorium Ciceronis in Consulatu collegam, appellatione translata. Non in suis tantum, sed in omnibus quoque animalibus, cuiuscunque generis vllū est placidum, eiusdem inuenitur & ferum, vtpote cū hominum etiam syluestrium tot genera prædicta sint. Capræ tamen in plurimas similitudines transfigurantur. Sunt capræ, sunt rupicapræ, sunt ibices pernecitatis mirandæ, quanquàm onerato capite vastis cornibus, gladiorumque vaginis: in hæc se librant, vt tormento aliquo rotati in petras, potissimū è monte aliquo in alium transilire quærentes, atque recussu pernecitatis, quò libuerit, exultant. Sunt & coryges, soli quibusdam dicti contrario pilo vestiri, & ad caput verso. Sunt & damæ, & pygargi, & strepsicerotes, multa q; alia haud dissimilia. Sed illa Alpes, hæc transmarini situs mittunt.

De simijs.

CAP. LIIII.

Simiarum quoque genera hominis figuræ proxima, caudis inter se distinguuntur. Mira solertia, visco inungi, laqueisque calceari imitatione venantium tradunt. Mutianus & latrunculis luisse fictis cera, nuces visu distinguere: Luna caua tristes esse, quibus in eo genere cauda sit nouam exultatione adorare: nam defectum siderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga foetum affectio. Gestant catulos, quos mansuefactæ intra domos peperere, omnibus demonstrant, tractarique gaudent, similes gratulationem intelligentis. Itaque magna ex parte complectendo necant. Efferatior cynocephalis natura, sicut mitissima Satyris, & Sphingibus. Callitriches tota penè aspectu differunt: barba est in facie, cauda latè fusa primori parte. Hoc animal negatur viuere in alio, quàm in Aethiopiæ, quo gignitur, cælo.

De leporibus & cuniculis.

CAP. LV.

ET leporum plura sunt genera: In Alpibus candidi, quibus hybernis mēſibus pro cibatu niuem credunt eſſe; certè liqueſcente ea rutilaſcunt annis omnibus: & eſt alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis ſunt & quos Hiſpania cuniculos appellat fœcunditatis innumera, famemque Balearibus inſulis, populatis meſſibus afferentes. Fœtus ventre exectos vel vberibus ablatoſ nō repurgatiſ interaneis, gratiſſimo in cibatu habent: laurices vocant. Certum eſt, Balearicos aduerſus prouentum eorum auxilium militare à Diuo Auguſto petiſſe. Magna propter venatum eum viuerris gratia eſt. Iniiciunt eaſ in ſpecus, qui ſunt multiforeſ in terra, vnde & nomen animali; atque ita eiectos ſupernè capiunt. Archelaus author eſt, quot ſint corporis cauernæ ad excrementa lepori, totidem annos eſſe ætatiſ. Variuſ certè numeruſ reperitur. Idem vtranque vim ſinguliſ in eſſe, ac ſine mare æquè gignere. Bènigna circa hoc natura, innocua & eſculenta animalia fœcunda generauit. Lepuſ omnium prædæ naſcens, ſoluſ præter daſypodem ſuperfœtat, aliud educans, aliud in vtero pilis veſtituſ, aliud implume, aliud inchoatuſ gerens pariter. Necnon & veſteſ leporino pilo facere, tentatuſ eſt, tactu non perinde molli, vt in cute, propter breuitatem pilis dilabidas.

De ſemiferis.

CAP. LVI.

HI manſueſcunt raro, cum fieri dici iure non poſſint. Complura nanque ſunt nec placida nec fera, ſed mediæ inter vtrunque naturæ, vt in volucribuſ, hirundineſ, apes, in mari delphini.

De muribuſ & gliribuſ.

CAP. LVII.

Quo in genere multi & hoſ incolæ domuum poſuere mureſ, haud ſpernenduſ in oſtentis etiam publicis animal. Arroſiſ Lauiniſ clypeiſ argenteiſ, Marſicum portendèrè belluſ; Carboni Imperatori apud Cluſium faſciſ, quibuſ in calceatu vtebatur, exitiuſ. Plura eorum genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungentibuſ pilis. Theophratuſ author eſt, in Gyaro inſula cum incolæ fugaeſſent, ferruſ quoque roſiſſe eoſ, id quod natura quadam & ad Chalybaſ facere in ferrariſ officiſ. Aurariſ quidem in metalliſ, ob hoc aliuoſ eoruſ excidi, ſemperque furtuſ id deprehendi: tantam eſſe dulcedineſ furandi. Vanſſe murem cc. nummiſ, Caſilinuſ obſidente Annibale; cumque qui vendiderat fame interiſſe, emptoreſ vixiſſe, Annales tradunt. Cum candidi prouenere, lætuſ faciunt oſtentuſ. Nam ſoricuſ occentuſ dirimi auſpicia, Annales reſertot habemuſ. Soriceſ & ipſoſ hyeme condi, author eſt Nigidiuſ, ſicut glires: quos Cenſoriæ leges, princepſque M. Scauruſ in Conſulatu, non alio modo cœniſ ademere, quàm conchylia, aut ex alio orbe conuectat aueſ. Semiferuſ & ipſuſ animal, cui viuaria in doliſ idem qui apriſ, inſtituit. Qua in re notatuſ, non congregari, ni populareſ eiuſdem ſyluæ: & ſi miſceantur alienigenæ, amne vel monte diſcreti, interire dimicando. Genitoreſ ſuoſ ſeſſoſ ſeneſta, alunt in ſigni pietate. Seniuſ finiſitur hyberna quiete. Condiſ enim & hi cubant: ruſſuſ æſtate iuuenēſcunt, ſimili & niteliſ quiete.

Quæ animalia quibuſ lociſ non ſint.

CAP. LVIII.

† Legenduſ, in Cilicia. Ea enim regio Syria vicina eſt, Amano monte ab ea dirempta. Lycia autem totiuſ Aſia diametro à Syria diſtat.

Miruſ reruſ naturam non ſolū alia aliſ dediſſe terriſ animalia, ſed in eodem quoque ſitu quædam aliquibuſ lociſ negaſſe. In Mæſia ſylua Italiæ, non niſi in parte reperiuntur hi glires. † In Lycia dorcadēſ non tranſeunt monteſ Syriſ viciniſ: onagri monteſ qui Cappadociam à Cilicia diuidit. In Hellesponto in alienoſ fineſ non comitant cerui; & circa Arginuſſam Elatuſ monteſ non excedunt, auribuſ etiam in monte ſiſſiſ. In Porofelene inſula viam muſtelæ non tranſeunt: in Bœotiæ Lebadia illatæ ſoluſ ipſuſ fugiunt, quæ iuxta in Orchomeno tota arua ſubruunt, talpæ, quaruſ è pellibuſ cubicularia vidimuſ ſtragula. Adeo ne religio quidem à portentiſ ſummuet deliciaſ. In Ithaca leporeſ illati moriuntur, extremiſ quidem in litoribuſ; in Ebuſco cuniculi non ſunt, ſcatent in Hiſpania Balearibuſque. Cyreniſ mutæ fuere ranæ, illatiſ è continente vocalibuſ durat genitruſ earuſ. Mutæ ſunt etiam nunc in Seripho inſula. Eadem aliò tranſlatè canunt: quod accidere & in lacu Theſſaliæ Sicendo tradunt. In Italia muribuſ araneis venenatuſ eſt morſuſ: eoſdem vltior Apennino regio non habet. Iidem vbicunque ſint, orbitam ſi tranſiere, moriuntur. In Olympo Macedoniaſ monte non ſunt lupi, nec in Creta inſula. Ibi quidem non vulpeſ, vrsiue, atque omnino nullū maleficuſ animal, præter phalangiuſ; aranei id genus, de quo dicemuſ ſuo loco. Mirabiliuſ, in eadem inſula ceruoſ, præterquàm in Cydoniataruſ regione, non eſſe: item aproſ, & attagenas, herinaceoſ; in Africa autem nec aproſ, nec ceruoſ, nec capreaoſ, nec vrfioſ.

Quæ adueniſ noceant.

CAP. LIX.

Iam quædam animalia indigeniſ innoxia, aduenas interimunt: ſicut ſerpenteſ parui in Tirynthe, quos terra naſci proditur. Item in Syria angueſ, circa Euphratiſ maximè ripaſ, dormienteſ Syroſ non attingunt: aut etiam ſi calcati momordere, non ſentiuntur maleſicia; aliſ cuiuſcunque gentiſ in feſti, auidè & cum cruciatu exanimanteſ: quamoſbrem & Syri non necant eoſ. Contra in Latmo Cariaſ monte Ariſtoteleſ tradit à ſcorpioniſ hoſpiteſ non lædi, indigenaſ interim. Sed reliquoruſ quoque animaliuſ, & præter terreſtria indicemuſ genera.

C. PLINII

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
NONVS.

127

De aquatilium natura.

CAP. I.

ANIMALIVM, quę terrestria appellauimus, hominum quadam consortione de-
gentia, indicata natura est. Ex reliquis minimas esse volucres conuenit. Quamob-
rem prius æquorum, amnium stagnorumque dicentur.

Quare in mari maxima animalia.

CAP. II.

Sunt autem complura in iis maiora etiam terrestribus. Causa euident, humoris
luxuria. Alia sors alitum, quibus vita pēdentibus. In mari autem tam latē supi-
no, mollique ac fertili accremento, accipiente causas genitales ē sublimi, semperque pariente natu-
ra, pleraque etiam monstrifica reperiuntur, perplexis & in semet aliter nunc flatu, nunc fluctu con-
uolutis seminibus atque principiis: vt vera fiat vulpi opinio, quicquid nascatur in parte naturę vlla,
& in mari esse, præterque multa, quę nusquam alibi. Rerum quidem, non solum animalium simu-
lachra esse, licet intelligere intuentibus vnam, gladium, feras, cucumim vero & colore & odore si-
milem: quod minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis.

De Indici maris belluis.

CAP. III.

Plurima autem & maxima in Indicio mari animalia, ē quibus balæna quaternum iugerum, pri-
stes ducenū cubitorum; quippe vbi locustę quaterna cubita impleant: anguillę quoque in Gan-
ge amne tricenos pedes. Sed in mari belluę circa solstitia maximē visuntur. Tunc illic ruunt turbi-
nes, tunc imbres, tunc deiectę montium iugis procellę ab imō vertunt maria, pulsataque ex pro-
fundo belluas cum fluctibus voluunt, & aliās tanta thynnorum multitudine, vt Magni Alexandri
classis haud alio modo, quā hostium Acie obuia contrarium agmen aduersa fronte direxerit: ali-
ter sparsis non erat euadere; non voce, non sonitu, non ictu, sed fragore terrentur, nec nisi ruina tur-
bantur. Cadara appellatur rubri maris peninsula ingens. Huius obiectu vastus efficitur sinus, xij. di-
erum & noctium remigio enauigatus Ptolemæo regi, quando nullius aurę recipit afflātum. Huius
loci quietum præcipua ad immobilem magnitudinem belluę adolefcunt. Gedrosos, qui Arbin am-
nem accolunt, Alexandri Magni classium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis belluarum
facere, ossibus tecta contignare ex quibus multa quadragenū cubitorum longitudinis reperta.
Exeunt & pecori similes belluę ibi in terram, pastęque radices fruticum remeant: & quædam equo-
rum, asinorum, taurorum capitibus, quę depascuntur sata.

Quę in quoque Oceano maxima.

CAP. IIII.

Maximum animal in Indico mari pristis & balæna est: in Gallico Oceano physeter, ingentis co-
lumnę modo se attollens, altiorque nauium velis diluuiem quandam eructans. In Gaditano
Oceano arbor in tantum vastis dispansa ramis, vt ex ea causa fretum nunquam intrasse credatur. Ap-
parent & rotę appellatę à similitudine quaternis distinctę radiis, modiolos earum oculis duobus
ytrinque claudentibus.

De Trito-

De Tritonum, & Nereidum, & elephantorum marinarum figuris.

CAP. V.

Tiberio principi nuntiavit Olyssipponensium legatio ob id missa, visum auditumque in quodā specu concha canentem Tritonem, qua nō scitur, forma: & Nereidum falsa non est, squamis modo hispidō corpore, etiam quā humanam effigiem habent. Nanque hāc in eodem spectata litore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuerē longē. Et Diuo Augusto legatus Galliæ complures in litore apparere exanimes Nereidas scripsit. Authores habeo in equestri ordine splendentes, visum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, toto corpore absoluta similitudine: ascendere cum nauigia nocturnis temporibus, statimque degrauari, quas infederit, partes: & si diutius permaneat, etiam mergi. Tiberio principe, contra Lugdunensis provinciae litus in infula simul trecentas amplius belluas reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonum litore: interque reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus assimilatis, Nereidas verò multas. Turanius prodidit, expulsam belluam in Gaditana litora, cuius inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes eiusdem cxx. maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. Belluæ, cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ, apportata ex oppido Iudææ Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in Aedilitate sua M. Scaurus longitudine pedum xl. altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

De balænis & orcas.

CAP. VI.

Balæna & in nostra maria penetrant. In Gaditano Oceano non antè brumam conspici eas tradunt, condi autem statis temporibus in quodam sinu placido & capaci, mirè gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas, infestam his belluam, & cuius imago nulla representatione exprimi possit alia, quàm carnis immensæ dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in secreta, ac vitulos earum, & foetas, vel etiamnum grauidas lancinant morsu, incussæque ceu Liburnicarum rostris fodiunt. Illa ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes, & pondere suo oneratae, tunc quidem & vterogruues, pariendūe pœnis inualidæ, solum auxilium nouere in altum profugere, & se toto defendere Oceano. Contrà, orca occurrere laborant, seseque opponere & cautium angustis trucidare, in vada vrgerē, saxis illidere. Spectantur ea praelia, ceu mari ipso sibi irato, nullis in sinu ventis, fluctibus verò ad anhelitus ictusque, quantos nulli turbines voluunt. Orca & in portu Ostiensis visa est, oppugnata à Claudio principe. Venerat tunc ex ædificante eo portum, inuitata naufragiis tergorum aduectorum è Gallia: satiansque se per complures dies, alueum in vado sulcauerat, accumulata fluctibus intantum, vt circumagi nullo modo posset: & dum saginam persequitur, in litus fluctibus propulsa emineret dorso multum supra aquas carinæ vice inuersæ. Præterdi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: profectusque ipse cum prætorianis cohortibus populo Romano spectaculum præbuit, lanceas congerente milite è nauigiis assultantibus, quorum vnum mergi vidimus, reflatu belluæ oppletum vnda. Ora balænae habent in frontibus: ideoque summa aqua natantes, in sublimē nimbos afflant.

An spirant pisces, an dormiant.

CAP. VII.

Spirant autem confessione omnium & paucissima alia in mari, quæ internorum viscerum pulmonem habent, quoniam sine eo nullum animal putatur spirare: nec piscium branchias habentes, anhelitum reddere, ac per vices recipere existimant, quorum hæc opinio est: nec multa alia genera etiam branchiis carentia: in qua sententia fuisse Aristotelem video, & multis persuasisse doctrinæ indagibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud dissimulo: quoniam & pulmonum vice aliis possunt alia spirabilia inesse viscera, ita volente natura: sicut & pro sanguine est multis alius humor. In aquas quidē penetrare vitalem hunc halitum quis miretur, qui etiā reddi ab his cum cernat: & in terras quoque tanto spissiore naturæ partem, penetrare, argumento animalium, quæ semper defossa viuunt, ceu talpæ? Accedunt apud me certè efficacia, vt credam etiam omnia in aquis spirare naturæ suæ sorte: primum sæpe adnotata piscium æstiuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo velut oscitatio: ipsorum quoque, qui sunt in aduersa opinione, de somno piscium confessio. Quis enim sine respiratione somno locus? Præterea bullantium aquarum sufflatio, Lunæque effectū concharum quoque corpora augescencia. Super omnia esse auditum & odoratum piscibus, non erit dubium, ex aeris vtrunque materia. Odorem quidem non aliud, quàm infectum aera, intelligi posse. Quamobrem de his opinetur, vt cuique libitum erit. Branchiæ non sunt balænis, nec delphinis. Hæc duo genera fistulis spirant, quæ ad pulmonem pertinent, balænis à fronte delphinis à dorso. Et vituli marini, quos vocant phocas, spirant ac dormiunt in terra: Item testudines, de quibus mox plura.

De delphinis.

CAP. VIII.

Velocissimum omnium animalium, non solum marinarum, est delphinus, ocyor volucre, ocyor telo: ac nisi multū infra rostrum os illi foret medio penè in ventre nullus pisciū celeritatem eius euaderet. Sed affert morā prouidentia naturæ, quia nisi refupini atque conuersi non corripiunt: quæ causa præcipuè velocitatē eorū ostendit. Nam cum fame conciti, fugientē in vada imā persecuti piscem diutius spiritum continuere, vt arcu emissi, ad respirandum emicant: tantaque vi exiliunt, vt ple-

vt plerunque vela nauium tranſuolent. Agunt † fere coniugia: pariunt catulos decimo menſe, æſtuo tempore, interim & binos; nutriunt vberibus, ſicut balæna: atque etiam geſtant foetus infantia infirmos. Quin & adultos diu comitantur, magna erga partum charitate. Adoleſcunt celeriter, decem annis putantur ad ſummam magnitudinem peruenire: viuunt & tricenſis, quod cognitum præciſa cauda in experimentum. Abduntur tricenſis diebus circa Canis ortum, occultanturq; incognito modo: quod eo magis mirum eſt, ſi ſpirare in aqua nequeunt. Solent in terram erumpere incerta de cauſa: & ſtatim tellure tacta moriuntur, multoque ocyus fiſtula clauſa. Lingua eſt his contra naturam aquatiliū mobilis, breuis atque lata, haud differens ſuillæ. Pro voce gemitus humano ſimilis, dorſum repandum, roſtrum ſimū. Qua de cauſa nomen Simonis omnes miro modo agnoſcunt, maluntq; ita appellari. Delphinus nō homini tantū amicū animal, verū & muſicæ arti, mulcetur ſymphoniæ cantu, & præcipuè hydraulī ſonō. Hominem nō expauēſcit, vt alienum: obuīam nauigiis venit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena præterit vela. Diuo Auguſto principe Lucrinum lacum inueſtus pauperis cuiuſdam puerum, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cū Meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine, ſæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mecœnatis, & † Flauiani, & Flauī Alſij, multorumq; eſſet literis mandata. Quocunq; diei tempore inclamatus à puero, quamuis occultus atq; abditus, ex imo aduolabat: paſtusq; è manu præbebat aſcenſuro dorſum, pinnæ aculeos velut vagina condens: receptumq; Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, ſimili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, ſubinde ad cōſuetum locum ventitans, triſtis & mœrenti ſimilis, ipſe quoque (quod nemo dubitaret) deſiderio expirauit. Alius intra hos annos in Africō litore Hipponis Diarrhyti ſimili modo ex hominis manu veſcens, præbensq; ſe tractandū, & alludens natantibus, impoſitosq; portans, vnguento perunctus à Flauiano Proconſule Africæ, & ſopitus (vt apparuit) odoris nouitate, fluctuatusq; ſimilis exanimi, caruit hominum conuerſatione, vt iniuria fugatus, per aliquot menſes: mox reuerſus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ poteſtatum inhospitales ad viſendum venientium, Hipponenſes in necem eius compulerunt. Ante hæc ſimilia de puero in Iaſſo vrbe memorantur, cuius amore ſpectatus longo tempore, dum abeuntem in litus auide ſequitur, in harenam inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni ſacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuiſſe interpretatus. In eadem vrbe Iaſſo Egeſidemus ſcribit & alium puerum Hermiam nomine, ſimiliter maria perequitantem, cū repentinæ procellæ fluctibus exanimatus eſſet, reſtatū: delphinumq; cauſam, lethi fatentem non reuerſum in maria, atque in ſicco expiraſſe. Hoc idem & Naupaſti acciditſe Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphiloſchi & Tarentini de pueris delphinisq; narrant. Quæ faciunt, vt credatur Arionem quoque citharædicæ artis interficere nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæſtus, eblanditum, vt prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cū ſeieciſſet in mare, exceptum ab vno Tænarum in litus peruectum. Eſt provinciæ Narbonenſis & in Nemaufenſi agro ſtagnum Laterra appellatum, vbi cum homine delphini ſocietate piſcantur. Innumera viſ mugilum ſtato tempore anguſtis faucibus ſtagni in mare erumpit, obſeruata æſtus reciprocatione. Qua de cauſa prætendi non queunt retia, quæ molem ponderis vllō modo tolerant, etiam ſi non ſolertia inſidietur tempori. Simili ratione in altum protinus tendunt, quod vicino gurgite efficitur, locūq; ſolum pandendis retibus habilem effugere feſtinat. Quod vbi animaduertēre piſcantes, (concurrit autem multitudo temporis gnara, & magis etiam voluptatis huius auida) totusq; populus è litore quanto poteſt clamore conciet Simonem ad ſpectaculi euentum. Celeriter delphini exaudiunt deſideria, Aquilonum ſtatu vocem proſequentes, Auſtro verò tardius ex aduerſo referente. Sed tum quoque improuiſo in auxilium aduolant. Properè apparet acies, quæ protinus diſponitur in loco, vbi coniectus eſt, pugna opponente ſeſe ab alto: trepidosq; in vada vrgent. Tum piſcatores circundant retia, furcisq; ſubleuant: mugilum nihilominus velocitas tranſilit. At illos excipiūt delphini, & occidiſſe ad præſens contenti, cibos in victoriam differunt. Opere prælium feruet, includiq; retibus ſe fortiſſimè vrgentes gaudent: ac ne idipſum fugam hoſtium ſtimulet, inter nauigia & retia, natantēſve homines ita ſenſim elabuntur, vt exitus non appareat. Saltu, quod eſt aliàs blandiſſimum his, nullus conatur euadere, ni ſummittantur ſibi retia. Egreſſus protinus ante vallum præliatur. Ita peracta captura, quos interemere, diripiunt. Sed enixioris operæ, quàm in vnius diei præmium, conſcij ſibi, opperiantur in poſterum: nec in piſcibus tantū, ſed intrita panis è vino ſatiantur. Quæ de eodem genere piſcandi in Iaſſo ſinu Mutianus tradit, hoc differunt, quod vltro neque inclamati præſto ſint, partesq; è manibus accipiant, & ſuum quæque cymba è delphinis ſocium habeat, quamuis noctu, & ad faces. Ipſis quoque inter ſe publica eſt ſocietas. Capto à rege Carix, alligatoq; in portu delphino, ingens reliquorum conuenit multitudo, mœſtitia quadam, quæ poſſet intelligi, miſerationem petens, donec dimitti rex eum iuſſit. Quint & paruos ſemper aliquis grandior comitatur, vt cuſtos. Conſpectiq; ſunt iam deſunctum portantēſ, ne laceraretur à belluis.

† vera coniugia:

† Fabiani, legendum, non Flauiani; tum ex Indice authorum, quorum testimonio hoc in libro videtur Plinius; tum ex Solino cap. 17. eade hæc tantum non ad verbum referente.

De Tursionibus.

CAP. IX.

Delphinorū similitudinem habent, qui vocantur tursiones. Distāt & tristitia quidem aspectus: abest enim illa lasciuiā, maximē tamen rostris canicularum maleficientiæ assimilati.

De testudinibus, & quomodo capiantur.

CAP. X.

Testudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut singularū superficie habitabiles casas integant: atque inter insulas rubri præcipuē maris his nauigāt cymbis. Capiuntur multis quidem modis, sed maximē euectæ in summa pelagi antemeridiano tempore blandito, eminente toto dorso per tranquilla fluitantes: quæ voluptas liberē spirandi, intantum fallit oblitā sui, ut Solis vapōre siccato cortice, non queant mergi, inuitæque fluitent, opportunæ venantium prædæ. Ferunt & pastum egressas noctu, auideque saturatas lassari: atque ut remearint matutino, summa in aqua obdormiscere: id prodi stertentium sonitu, tumque leuiter capi. Adnatate enim singulis ternos, à duobus in dorsum verti, à tertio laqueum iniici supinæ, atque ita ad terrā à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud vlla difficultate capiuntur, vltroque veniunt statō tempore anni in amnem Eleutherum effusa multitudine. Dentes non sunt testudini, sed rostri margines acuti, superna parte inferiorem claudente pyxidum modo. † In mari conchyliis viuunt, tanta oris duritia, ut lapides comminiant. In terram egressæ, in herbis pariunt oua, auium ouis similia, ad centena numero. Eaque defossa extra aquas, & cooperta terra, ac pautā pectore & complanata, incubant noctibus. Educunt foetus annuo spatio. Quidam oculis spectando quoque oua foueri ab iis putāt. Foeminam coitum fugere, donec mas festucam aliquam imponat auersā. Troglodytē cornigeras habent, ut in lyra, annexis cornibus latis, sed mobilibus, quorum in natando remigio se adiuuant: Celtium genus id vocant, quod in troglodytibus nascitur, sed raræ. Nanque scopuli præacuti Chelonophagos terrent. Troglodytæ autem, ad quos adnant, ut sacras, adorant. Sunt & terrestres; quæ ob id in operibus cheloniæ vocantur, in Africæ desertis, qua parte maximē siccitibus harenis squalent, roscido, ut creditur, humore viuētes. Neque aliud ibi animal prouenit.

Qui primus testudines secare instituerit.

CAP. XI.

Testudinum putamina secare in laminas, lectosque & repositoria his vestire, Carbilius Pollio instituit, prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenij.

Digestio aquatiliū per species.

CAP. XII.

Aquatiliū tegumenta plura sunt. Alia corio & pilo integuntur, ut vituli, & hippopotami. Alia corio tantum, ut delphini: cortice, ut testudines: silicum duritia, ut ostrea & conchæ: crustis & spinis, ut echini: squamis, ut pisces: aspera cute, ut squatina, qua lignum & ebora poliuntur: molli, ut murænæ: alia nulla, ut polypi.

De vitulo marino.

CAP. XIII.

Quæ pilo vestiuntur, animal pariunt, ut pristi, balæna, vitulus. Hic parit in terra pecudum more: † secundo partus reddit initu. Canum modo cohæret: & parit nunquam geminis plures; educat mammis foetum. Non ante duodecimum diem deducit in mare, ex eo subinde assuefaciens. Interficiuntur difficulter, nisi capite eliso. Ipsi in somno mugitus: unde nomen vituli. Accipiunt tamen disciplinam, voceque pariter & visu populum salutant, incondito fremitu: nomine vocati respondent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pinnis, quibus in mari vtuntur, humi quoque vice pedum serpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori, sensum æquorum retinere tradunt, semperque æstu maris recedente inhorrescere: præterea dextræ pinnæ vim soporiferam inesse, somnosque allicere subditam capiti.

Depiscibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera.

CAP. XIII.

Pilo carentium duo omnino animal pariunt, delphinus ac vipera. Piscium species sunt septuaginta quatuor: præter crustis intacta, quæ sunt triginta. De singulis aliās dicemus. Nunc enim naturæ tractantur insignium.

De nominibus & naturis multorum piscium.

CAP. XV.

Præcipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta quindecim pependisse. Eiusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores, silurus in Nilo, esox in Rheno, attilus in Pado, inertia pinguescens, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec nisi boum iugis extractus. Atqui hunc minimus piscis appellatus clupea, venam quandam eius in faucibus mira cupidine appetens, morsu exanimat. Silurus grassatur, vbi cunq; est, omne animal appetens, equos natantes sæpe demergens, præcipuē in Mæno Germanicæ anne prope Lisboū. Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino simillimus: & in Borysthene memoratur præcipua magnitudo, nullis ossibus spinisve interstitis, carne prædulci. In Gangē Indiæ platanistas vocant, rostro delphini & cauda, magnitudine autē xv. cubitorū. In eodē esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert, vermes branchiis binis lx. cubitorū, ceruleos, qui nomē à facie traxerūt. His tantas esse vires, ut elephantos ad potū venientes, mordicus comprehensa manu corū abstrahāt. Thymni mares sub ventre nō habent pinnā. Intran tē magno mari Pontū verno tempore gregatim, nec alibi foetificant. Cordyla appellatur partus, qui foetas redeuntes in mare autumnō comitatur. Lymosæ verò

† Legendum mutata distinctione: In mari conchyliis viuunt, tanta oris duritia ut lapides comminuant in terra egressæ, herbis. Pariunt &c. Ad stipulam tur huic lectio ni & Aristoteles Histo. animal. lib. 8. c. 2. ubi postquam testudinem marinam conchulis & lapillis in mari vesci docuit, statim subiicit, xxi. Testudines, quæ in troglodytibus nascitur, sed raræ. Nanque scopuli præacuti Chelonophagos terrent. Troglodytæ autem, ad quos adnant, ut sacras, adorant. Sunt & terrestres; quæ ob id in operibus cheloniæ vocantur, in Africæ desertis, qua parte maximē siccitibus harenis squalent, roscido, ut creditur, humore viuētes. Neque aliud ibi animal prouenit.

† Melius sic: Secundas cum partu reddit: initu canum modo cohæret ad stipulante Arist. Histo. animal. lib. 5. ca. 2. & lib. 6. ca. 12. quibus e locis Plinius hac videtur transulisse. Verus codic. Ipsi in sono mugitus. cuius loco Hermodorus substituit. Ipsi in somno mugitus: quam rectè, ipse videtur. Aristoteles certe, cuius testimonio nititur, sic habet lib. 6. Histo. animal. c. 12. Αἰχινὸς ὁ δεινός ποσειδών βοι. hoc est, vocem edit bouis similem, nulla prorsus somni ficta mentione.

verò à luto pelamides incipiunt vocari, & cum annum excessere tempus, thynni. Hi membratim cæsi, ceruice & abdomine commendantur atque clidio, recenti duntaxat, & tum quoque graui rutu; cætera parte plenis pulpamentis sale asseruantur. Melandrya vocantur, cæsis quernis assulis simillima. Viliissima ex his, quæ caudæ proxima, quia pingui carent; probatissima, quæ faucibus: at in alio pisce circa caudam exercitissima. Pelamides in apolectos particulatimque confectæ, in genera cybiorum dispartiantur. Piscium genus omne præcipua celeritate adolescit, maximè in Ponto. Causa, multitudo amnium dulces inferentium aquas. Amiam vocant, cuius incrementum singulis diebus intelligitur. Cum thynnis hæ & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum suis quæq; ducibus, & primi omnium scombri, quibus est in aqua sulphureus color, extrà qui cæteris. Hispaniæ cetarias hi replent, thynnis non commeantibus. Sed in Pontū nulla intrat bestia piscibus malefica, præter vitulos & paruos delphinos. Thynni dextra ripa intrant, exeunt læua. Id accidere existimatur, quia dextro oculo plus cernant, vtroque natura hebetæ. Est in euripo Thracij Bospori, quo Propontis Euxino iungitur, in ipsis Europā Asiāq; separantis freti angustiiis, saxum miri candoris, à vado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Asiæ. Huius aspectu repente territi, semper aduersum Byzantij promontorium, ex ea causa appellatum Auricornu, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantij est, magna Chalcedonis penuria, D. pass. medij interfluentis euripi. Opperiuntur autem Aquilonis flatum, vt secundo fluctu exeāt è Ponto: † nec nisi intrantes Pontum, Byzantij capiuntur. Bruma non vagantur; vbicunque deprehensi, vsque ad æquinoctium, ibi hybernant. Idem sæpe nauigia velis euntia comitantes, mira quadam dulcedine per aliquot horarum spatia & passuum millia à gubernaculis spectantur, ne tridente quidem in eos sæpius iacto territi. Quidam eos, qui hoc è thynnis faciant, pompilos vocant. Multi in Pontide æstiuant, Pontum non intrant. Item soleæ, cum rhombi intrent; nec sepia est, cum loligo reperiatur Saxatiliū, turdus & merula defunt, sicut conchylia, cum ostreæ abundant. Omnia autem hybernant in Aegæo. Intrantium Pontum soli non remeant trichiæ. Græcis enim in plerisque nominibus vti par erit, quando aliis atque aliis eodem diuersi appellauere tractus. Sed hi soli Istrū amnem subeunt: ex eo subterraneis eius venis in Adriaticum mare defluunt: itaque & illic descendentes, nec vnquam subeuntes è mari, visuntur. Thynnorum captura est à Vergiliarum exortu ad Arcturi occasum: reliquo tempore hyberno latent in gurgitibus imis, nisi tepore aliquo euocati, aut pleniluniis. Pinguescunt & intantum, vt dehiscantur. Vita longissima his biennio. Animal est paruum, scorpionis effigie, aranei magnitudine. Hoc se & thynno, & ei qui gladius vocatur, crebrò delphini magnitudinem excedenti, sub pinna affigit aculeo; tantoque infestat dolore, vt in naues sæpenumero exiliant. Quod & aliàs faciunt aliorum vim timentes, mugiles maximè, tam præcipua velocitatis, vt transuersa nauigia interim superiactent.

De augurijs & diuersitate piscium.

CAP. XVI.

SVnt & in hac parte naturæ auguria, sunt & piscibus præscita. Siculo bello ambulante in litore Augusto, piscis è mari ad pedes eius exiliit; † quo argumento vates, spondere Neptunum patrem, adoptato tum sibi Sex. Pompeio (tanta erat naualis rei gloria) sub pedibus Cæsaris futuros, qui maria tempore illo tenerent. Piscium foemina maiores, quàm mares. In quodam genere omnino non sunt mares, sicut in erythinis & chanis. Omnes enim ouis grauidæ capiuntur. Vagantur gregatim ferè cuiusque generis squamosi. Capiuntur ante Solis ortum: tum maximè piscium fallitur visus. Noctibus quidem illustribus æquè, quàm die, cernunt. Aiunt & si iteretur gurgis, interesse capturæ; itaq; plures secundo tractu capi, quàm primo. Gustu olei maximè, dein modicis imbribus gaudent, alunturque. Quippe & harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen sine imbre adulescunt; & aliàs vbicunque pisces in eadem aqua assidui, nisi appluat, exanimantur. Prægelidam hyemem omnes sentiunt, sed maximè qui lapidem habere in capite existimantur, vt lupi, chromes, scienæ, pagri. Cum asperæ hyemes fuere, multi cæci capiuntur. Itaque his mensibus iacent speluncis conditi, sicut in terrestrium genere retulimus. Maximè hippurus & coracinus, hyeme nō capti, præterquam statis diebus paucis, & iisdem semper: Item muræna & orphus, conger, percæ, & saxatiles omnes. Terra quidem, hoc est, vado maris excauato condi per hyemes torpedinem, psittā, soleamq; tradunt. Quidam rursus æstus impatientia, mediis feruoribus sexagenis diebus latent, vt glaucus, aelli, auratæ. Fluuiatiliū silurus Caniculæ exortu sideratur, & aliàs fulgure sopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant. Et alioquin totum mare sentit exortum eius sideris; quod maximè in Bosporo apparet. Algæ enim & pisces superferuntur, ab imo versâ omnia.

De Mugili, & alijs piscibus, & quod non idem vbiq; placeant.

CAP. XVII.

MVgilum natura ridetur, in metu capite abscondito, totos se occultari credentium. Iisdem tamen tanta falacitas, vt in Phoenice & Narbonensi prouincia coitus tempore è viuariis marem linea longinqua per os ad branchias religata emissum in mare, eademque linea retractum, foemina sequantur ad litus, rursusque foeminam mares partus tempore. Apud antiquos piscium nobilissimus habitus acipenser, vnus omnium squamis ad os versis, contra aquam nando meat: nullo nunc in honore est; quod quidem miror, cum sit rarus inuentu. Quidam cum elopem vocāt. Postea præcipuam

† Contra Aristoteles lib. 8. Hist. animal. cap. 13. è Ponto remeantes iuxta Byzantium capi tradit pelamides, post austrinā quidā hyemē adultas, post Aquilonis vero flatu non nisi exiguas. Quo fit, vt & hic locus mendæ suspicione non vacet. † Clarior est, meliorq; vetust. codic. lectio: Quo argumentum vates respondere (Neptunū patrem adoptatū sibi Sex. Pompeio: tanta erat naualis rei gloria) sub pedibus Cæsaris futuros, qui maria illo tempore tenerent.

cipiam auctoritatem fuisse lupo & asellis, Cornelius Nepos, & Laberius Poeta mimorum tradidere. Luporum laudatissimi, qui appellantur lanati à candore mollitiæque carnis. Asellorum duo genera, callariæ minores & bacchi, qui non nisi in alto capiuntur, ideo prælati prioribus. At in lupis in amne capti præferuntur. Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisque vesci, non aliis piscibus, mari Carpathio maximè frequens. Promontorium Troadis Lecton sponte nunquam transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus è libertis eius præfatus classis, inter Ostiensem & Campaniæ oram sparsos disseminauit. Quinquennio ferè cura est adhibita, ut capti redderentur mari. Postea frequentes inueniuntur Italiæ in litore, non antè ibi capti. Admonuitque sibi gula sapes piscibus satis, & nouum incolam mari dedit, ne quis peregrinas aues Romæ parere miretur. Proxima est his mensa generis duntaxat mustelarum, quas mirum dictu inter Alpes quoque lacus Rhætiæ Brigantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia nullis, sicut magnitudo modica: binasque libras ponderis raro admodum exuperant, nec in viuariis piscinisque crescunt. Septentrionalis tantum hos & proxima Occidentis parte nongignit Oceanus. Cæterò eorū genera plura. Nam & alga vescuntur, & ostreis, & limo, & aliorum piscium carne: barba gemina insigniuntur inferiori labro. Lutarium ex iis vilissimi generis appellant. Hunc semper comitatur sargus nomine alius piscis, & cœnum fodiente eo, excitatū deuorat pabulū. Neclitoralibus gratia. Laudatissimi conchyliū sapiunt. Nomen his Fene-stella à colore mulleorum calciamentorum datum putat, Pariunt ter anno. His certè toties foetura apparet. Mullum expirantem versicolori quadam & numerosa varietate spectari, procures gulæ narrant, rubentium squamarum multiplici mutatione pallecentem, utique si vitro spectetur inclusus. 20
M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus, in sociorum garo (nam ea quoque res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit, atque èiecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id enim est facilius dixisse, quàm quis vicerit. Asinius Celer è Consularibus, hoc pisce prodigus, Caio principe vnum mercatus octo millibus nummūm; quæ reputatio aufert transuersum animum ad contemplationem eorum, qui in conuestione luxus cocos emi singulos pluris, quàm equos, quiritabant. At nunc coci triumphorum pretiis parantur, & coquorum pisces. Nullusque prope iam mortalis æstimatur pluris, quàm qui peritissimè censum domini mergit.

De Mullo, & coracino, salpa & salmone.

CAP. XVIII.

Mullum lxxx. librarum in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit. Quanti mercatura eum luxuria, suburbanis litoribus inuentum? Est & hæc natura, ut alij alibi pisces principatum obtineant: coracinus in Aegypto: zeus, idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebusum salpa, obsoecnus alibi, & qui nusquam percoqui possit, nisi ferula verberatus: in Aquitania salmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Piscium alij branchias multiplices habent, alij simplices, alij duplices. his aquam emittunt acceptam ore. Senectutis indicium squamarum duritia, quæ non sunt omnibus similes. Duo lacus Italiæ in radicibus Alpium, Larius & Verbanus appellantur, in quibus pisces omnibus annis Vergiliarum ortu existunt squamis conspicui crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie: nec amplius, quàm circa eum mensem, visuntur.

De exocæto.

CAP. XIX.

Miratur & Arcadia suum exocætum, appellatum ab eo, quod in siccum somni causa exeat. Circa Clitorium vocabulis hic traditur, & sine branchiis: idem aliquibus Adonis dictus. Exeunt in terram, & qui marini mures vocantur, & polybi, & murænæ. Quin & in Indiæ fluminibus certum genus piscium, ac deinde resilit. nam in stagna & amnes transeundi plerisque euident ratio est, ut tuto foetus edant, quia non sint ibi quæ deuorent partus, fluctusque minus sæuiant. Has intelligi ab his causas, seruarique temporum vices, magis miretur, si quis reputet quoto cuique hominum no-sci vberriam esse capturam Sole transeunte Piscium signum.

Digestio piscium in figuras corporum.

CAP. XX.

Marinorum alij sunt plani, ut rhombi, soleæ ac passerres, qui à rhombis situ tantum corporum differunt. Dexter resupinatus est illis, passeri læuus. Alij longi, ut muræna, conger. Ideo primarum quoque sunt discrimina, quæ pedum vice sunt datæ piscibus: nullis supra quaternas: quibusdam binæ, quibusdam trinæ, aliquibus nullæ. In Fucino tantum lacu piscis est, qui octonis pinnis natat. Binæ omnino longis & lubricis, ut anguillis & congris. Nullæ, ut murænis, quibus nec branchiæ. Hæc omnia flexuoso corporum impulsu ita mari vtuntur, ut serpentes terra. In sicco quoque repunt, ideo etiam viuaciora talia. Et è planis aliqua non habent pin-nas, ut pastinacæ: ipsa enim latitudine natant. Et quæ mollia appellantur, ut polypi, quoniam pedes illis pinnarum vicem præstant.

De Anguillis.

CAP. XXI.

Anguillæ octonis viuunt annis. Durant & sine aqua senis diebus Aquilone spirante, Austro paucioribus. At hyemem eadem in exigua aqua non tolerant: nec in turbida: ideo circa Veti-gilias maximè capiuntur, fluminibus tum præcipuè turbidis. Pascuntur noctibus. Exanimes piscium solæ non fluitant.

De

CAP. XXII.

† hyemante
lacu.

De muræna.

CAP. XXIII.

† Arist. libr. 5.
Histo. animal.
c. 10. sic habet:
ἐξ ὀδόντων ἐξέρ-
χεται ὡς δὲν καὶ
ἐξ ὀδόντων. Vnde
hic nonnul-
li legendum
putant: Den-
tesq; intra &
extra os ha-
bet.

De planis piscibus.

CAP. XXIII.

† Paulò aliter
verusf. codic.
eodem tamen
feruato sensus
Hac Gracia in
vniuersum se
lache appel-
lat. Aristote-
les primus hoc
nomen impo-
suit.

De echeneide.

CAP. XXV.

De varietate naturæ piscium.

CAP. XXVI.

De lucerna pisce, & dracone marino.

CAP. XXVII.

SVbit in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna linguaq; ignea per os exerta, tranquillis noctibus relucet. Attollit è mari sesquipedanea ferè cornua, quæ ab his nomē traxit. Rursus draco marinus captus, atq; immisus in harenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus.

CAP. XXVIII.

Piscium quidam sanguine carent, de quibus dicemus. Sunt autem tria genera: In primis quæ mol-
lia appellantur: deinde contacta crustis tenuibus: postremo testis conclusa duris. Mollia sunt,
loliigo, sepia, polypus, & cætera eius generis. His caput inter pedes & ventrem: pediculi octoni om-
nibus. Sepiæ & loligini pedes duo ex his longissimi & asperi, quibus ad ora admovent cibos, & in
fluxibus se, velut ancoris, stabiliunt cæteri cirri, quibus venantur.

De loligine, & sepÿs, & polypis, & nautilus.

CAP. XXIX.

L Oligo etiam volitat, extra aquam se efferens, quod & pectunculi faciunt, sagittæ modo. Sepiarum generis mares varij & nigriores, constantiæque maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliantur: at fœmina isto mare fugit. Ambo autem, ubi sentire se apprehendi, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Polyporum multa genera: terreni maiores, quàm pelagij: omnes brachiis, ut pedibus ac manibus, utuntur: cauda verò, quæ est bifurca & acuta, in coitu. Est polypis fistula in dorso, qua transmittunt mare: eamque modò in dexteram partem, modò in sinistram transferunt. Natant obliqui in caput, quod prædurum est sufflatione viventibus. Cæterò per brachia velut acetabulis dispersis, hausto quodam adhærescunt, tenent supini, ut a uelli non queant. Vada non apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in siccum

Q 3 exeunt,

exeunt, duntaxat asperum, læuitatem odere. Vescuntur conchyliorum carne, quorum conchas cōplexu crinium frangunt: itaque præiacentibus testis cubile eorum deprehenditur. Et cum alioqui brutum habeatur animal, ut quod ad manum hominis adnatat, in re quodammodo familiari callet. Omnia in domum comportat, dein putamina erosa carne egerit, adnatantesque pisciculos ad ea venatur. Colorem mutat ad similitudinem loci, & maximè in metu. Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id enim à congris euenit ei: sed renasci, sicut et colotis & lacertis, caudam, haud falsum. Inter præcipua autem miracula est, qui vocatur rutilos, ab aliis pompilos. Supinus in summa æquorum peruenit, ita se paulatim subrigens, ut remissa omni per fistulam aqua, velut exonertus sentina, facile nauiget. Postea prima duo brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua velificante in aura, cæteris sub remigans brachiis, media cauda, ut gubernaculo, se regit. Ita vadit alto, Liburnicarum ludens imagine: & si quid pauoris interueniat, hausta se mergens aqua.

† Vetus lectio, Colubris, non Colotis, adfipulante etiā Aristotele Hist. animal. cap. vltimo, ubi sic habet: ὁ κέκροτος ὁ δὲ τεμνόμενος τὸν δὲ σαρκοῦν, ὁ τὸν ὀφθαλμὸν φέρονται:

De ozæna, nauplio, & locustis.

CAP. XXX.

Polyporum generis est ozæna, dicta à graui capitis odore, ob hoc maximè murænis eam constantibus. Polypi binis mensibus conduntur. Ultra bimatum non viuunt. Pereunt autem tabe semper, foemina celerius, & ferè à partu. Non sunt prætereunda & L. Lucullo Proconsule Baticæ comperta de polypis, quæ Trebius Niger è comitibus eius prodidit. Auidissimos esse concharum: illas ad tactum comprimi, præcidentes brachia eorum, vltroque escam ex prædante capere. Carent conchæ visu, omni que sensu alio, quàm cibi & periculi. Insidiantur ergo polypi apertis: impositoque lapillo extra corpus, ne palpitatu eiiciatur, ita securi grassantur, extrahuntque carnes: illæ se contrahunt, sed frustra, discuneatæ. Tanta solertia animalium hebetissimis quoque est. Præterea negat vllum esse atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu, & sorbet acetabulis, ac numeroso suctu detrahit, cum in naufragos vrinantæ sue impetum cepit. † Sed si inuertatur, elanguescit vis. Exporrigunt enim se resupinati, mirè omnibus marinis expetentibus odore quoque eorum: qua de causa & nassis illinuntur. Cætera, quæ idem retulit, monstro propiora possunt videri. Carteiæ in cetariis assuetus exire è mari in lacus eorum apertos, atque ibi salsamenta populari, conuertit in secustodum indignationem assiduitate furti immodici. Sepes erant obiectæ: sed has transcendebat per arborem: nec deprehendi potuit, nisi canum sagacitate. Hi redeuntem circumuafere noctu, conciti que custodes expauere nouitatem. Primum omnium magnitudo inaudita erat, deinde color muria obliuio odore diri. Quis ibi polypum expectasset, aut ita cognosceret? cum monstro dimicare sibi videbantur. Nanque & afflatu terribili canes † agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robustioribus brachiis clauarum modo incussos: ægreque multis tridentibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius dolij magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (ut ipse Trebij verbis utar) barbas, quas vix utroque brachio complecti esset, clauarum modo torosas: longas pedum xxx. acetabulis siue caliculis vrnalibus peluuium modo, dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo, pependere pondo dcc. Sepias quoque & loligines eiusdem magnitudinis expulsas in litus illud, idem author est. In nostro mari loligines quinum cubitorum capiuntur, sepia binum. Neque his bimatu longior vita. Nauigeram similitudinem & aliā in Propontide visam sibi prodidit Mutianus: concham esse acarij modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata: in hac condi naupliū, animal sepia simile, ludendi societate sola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim vectorem demissis palmulis ferire, ut remis, si verò flatus inuitent, easdē in vsu gubernaculi porrigi, pandique concharum sinus auræ. Huius voluptatem esse, ut ferat: illius, ut regat: simulque eam descendere in duo sensu carentia: nisi fortè tristi (id enim constat) omine nauigantium humana calamitas in causa est. Locustæ crusta fragili muniuntur in eo genere, quod caret sanguine. Latent mensibus quinis. Similiter cancri, qui eodem tempore occultantur, & ambo veris principio senectutem anguium more exuunt renouatione tergorum. Cætera in vndis nant: locustæ reptantium modo fluitant: si nullus ingruat metus, recto meatu cornibus, quæ sunt propria rotunditate præpilata, ad latera porrectis: iisdem erectis in pauore oblique in latera procedunt. Cornibus inter se dimicant. Vnum hoc animalium, nisi viuum feruenti aqua incoquatur, fluida carne non habet callum.

† Scribendum videtur non Hippæ, sed Hippæ, siue Hippæis, ex Arist. Hist. animal. libr. 4. cap. 2. Theodoro quoque Equites verente, non Equos.

De cancri, echini, & echinometris.

CAP. XXXI.

Viuunt petrosi locis, cancri mollibus. Hyeme aprica litora sectantur: æstate in opaca gurgitum recedunt. Omnia eius generis hyeme læduntur, autumno & vere pinguescunt, & plenilunio magis, quia nocte sidus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera, carabi, astaci, maiæ, paguri, heracleotici, leones, & alia ignorabilia. Carabi cauda à cæteris cancri distat. In Phœnice † hippæ vocantur, tantæ velocitatis, ut consequi non sit. Cancris vita longa: pedes octoni, omnes in obliquum flexi. Foemina primus pes duplex, mari simplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars in primoribus his mouetur: inferiore immobili. Dextrum brachium omnibus maius. Vniuersi ubi aliquando congregantur, os Ponti euincere non valent: quamobrem regressi circumcunt,

eunt, apparetq; tritum iter. Pinniores autem vocatur minimus ex omni genere, ideo opportunus iniuriæ. Huic solertia est inanum ostrearum testis se condere: & cum accreuerit, migrare in capaces. Cancræ in pauore etiam retrorsum pari velocitate redeunt. Dimicant inter se, ut arietes, aduersis cornibus incurfantes. Contra serpentium ictus medentur. Sole Cancræ signum transeunte, & ipsorum, cum exanimati sint, corpus transfigurari in scorpiones narratur in sicco. Ex eodem genere sunt echini, quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est his, in orbem volui: itaque detritis sæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur, quorum longissimæ spinæ, calices minimi. Nec omnibus idem vitreus color. Circa Toronem candidi nascuntur, spina parua. Oua omnium amara, quina numero. Ora in medio corpore in terram versa. Tradunt sæuitiam maris præfagire eos, correptisque operiri lapillis, mobilitatem pondere stabiliētes. Nolunt volutatione spinas atterere: quod ubi videre nautici, statim pluribus ancoris nauigia infrænant.

De cochleis.

CAP. XXXII.

IN eodem genere cochleæ, aquatiles terrestresque, exerentes se domicilio, binaque, ceu cornua protendentes contrahentesque: oculis carent; itaque corniculis prætentant iter.

De pectinibus, murice, & concharum generibus.

CAP. XXXIII.

PECTINES in mari ex eodem genere habentur, reconditi & ipsi in magnis frigoribus, ac magnis æstibus: vuguesque velut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. Firmiores iam testæ murices, & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiarum, tot figurarum, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, læuibus, rugatis, denticulatis, striatis, vertice muricatis, in torto, margine in mucronem emisso, foris effuso, intus replicato: iam distinctione virgulata, crinita, crispa, canaliculata, † pectinatim, imbricatim vndata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expansa, densata, porrecta, sinuata, breui nodo ligatis, toto latere connexis, ad plausum apertis, ad buccinam recuruis. Nauigant ex his veneriæ, præbentesque, concavam sui partem, & auræ opposites, per summa æquorum velificantes. Saliunt pectines, & extra volitant, seque & ipsi carinant.

† pectinatim
diuisa, imbricatim
vndata.

De diuitijs marinis.

CAP. XXXIII.

SED quid hæc tam parua commemoro, cum populatio morum atque luxuria non aliunde maior, quam è concharum genere, proueniat? Iam quidem ex tota rerum natura damnosissimum mare est, tot modis, tot mensis, tot piscium saporibus, quibus pretia capientium periculo fiunt.

Quomodo, & ubi inueniantur margaritæ.

CAP. XXXV.

SED quanta hæc portio est reputantibus purpuras, conchylia, margaritæ? Parum scilicet fuerat in singulas condi maria, nisi manibus, auribus, capite, totoque corpore à fœminis iuxta virisque gestarentur. Quid mari cum vestibis? Quid vndis fluctibusque cum vellere? Non recipit hæc nos rerum natura, nisi nudos. Esto, sit tanta ventri cum eo societas, quid tergori? Parum est, nisi qui vescimur periculis, etiam vestiamur. Adeo per totum corpus, anima hominis quæsita maximè placent. Principium ergo culmenque omnium rerum pretij, margaritæ tenent. Indicus maximè has mittit Oceanus. Inter illas belluas tales tantasque, quas diximus, per tot maria venientes, tam longo terrarum tractu, è tantis Solis ardoribus, atque Indis quoque in insulas petuntur, & admodum paucas. Fertilissima est Taprobane & Toidis, ut diximus in circuitu mundi: item Perimula promontorium Indiæ. Præcipue autem laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo atque genitura conchæ, est haud multum ostrearum conchis differens. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pendentes sese quadam oscitatione, impleri roscido conceptu tradunt, grauidas postea eniti: partumque concharum esse margaritæ pro qualitate roris accepti: si purus influxerit, cando rem conspicitur: si verò turbidus, & fœtum sordescere, eundem pallere, cælo minante conceptum: ex eo quippe constare, cuique eis maiorem societatem esse, quam maris: inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum. Si tempestiue fatientur, grandescere & partus. Si fulgurer, comprimi conchas, ac pro ieiunij modo minui. Si verò & tonuerit, pauidas ac repente compressas,

† specie modo
inani inflata.

pressas, quæ vocant phylemata, efficere, † speciem modo inani inflatam sine corpore: hos esse concharum abortus. Sani quidem partus multiplici constant cute, non improprie callum vt existimari corporis possit: itaque & purgantur à peritis, Miror ipso tantum eos cælo gaudere, Sole rubescere, candoremque perdere, vt corpus humanum. Quare præcipuum custodiunt pelagiæ, altius merfæ, quàm vt penetrent radij. Flauescunt tamen & illæ senecta, rugisq; torpescunt: nec nisi iuuenta constat ille, qui quæritur, vigor. Crassescunt etiam in senecta, conchisq; adhærescunt: neciis auelli queunt, nisi lima. Quibus vna tantum est facies, & ab ea rotunditas, auersis planities, ob id tympania nominantur. Cohærentes videmus in conchis hac dote vnguenta circumferentibus. Cæterò in aqua mollis vnio, exemptus protinus durefcit. Concha ipsa cum manum videt comprimit sese, operitque opes suas, gnara propter illas se peti: manumque si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore poena, & aliis munita suppliciis. quippe inter scopulos maior pars inuepitur: sed in alto quoque comitantur marinis canibus: nec tamen aures fœminarum arcentur. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine & vetustate præcipuas esse veluti duces, miræ ad cauendum solertiæ: has vrinantium cura peti: illis captis, facile cæteras palantes retibus includi. Multo deinde obrutas sale in vasis fictilibus, erosa carne omni, nucleos quosdam corporum, hoc est, vniones decidere in ima. Vsu atteri non dubium est, coloremque indiligentia mutari. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere, haud promptis rebus, in tantum vt nulli duo reperiantur indiscreti: vnde nomen vnionum Romanæ scilicet imposuere deliciæ. Nam id apud Græcos non est, ne apud Barbaros quidem inuentores eius aliud, quàm margaritæ. Et in candore ipso magna differentia. Clarior in Rubro mari repertus. Indicus specularium lapidum squamas assimilat, aliàs magnitudine præcellens. Summa laus coloris est exaluminatos vocari. Et procerioribus sua gratia est, elenchos appellant fastigata longitudine, alabastrorum figura in plenior orbem de finentes. Hos digitis suspendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria est. Subeunt luxuriæ eius nomina & tædia exquisita perditore portatu: siquidem cum id fecere, crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant, & collisu ipso margaritarum. Affectantque iam & pauperes; listorem fœminæ in publico vnionem esse distantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obstragulis, sed totis focculis addunt. Neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent, ac per vniones etiam ambulent, satis est. In nostro mari reperiri solebant, crebrius circa Bosporum Thracium, rufi ac parui in conchis, quas myas appellant. At in Acarnania, quæ vocatur pinna gignit. Quo apparet non vno conchæ genere nasci. Nanque & Iuba tradit, Arabicis concham esse similem pectini infecto, hirsutam echinorum modo, ipsum vnionem in carne, grandini similem. Conchæ non tales ad nos afferuntur. Nec in Acarnania autem laudati reperiuntur, enormes ferè, colorisq; marmorei. Meliores circa Actium, sed & hi parui: & in Mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhistor & Sudines senescere eos putant, coloremque expirare. Eorum corpus solidum esse manifestum est, quod nullo lapsu franguntur. Non autem semper in media carne reperiuntur, sed aliis atque aliis locis. Vidimusque iam in extremis etiam marginibus velut concha exeuntes: & in quibusdam quaternos quinosque. Pondus ad hoc æui semenciæ pauci singulis scrupulis excessere. In Britannia paruos atque decolores nasci certum est: quoniam Diuus Iulius thoracem, quem Veneri Genitrici in templo eius dicauit, ex Britannicis margaritis factum voluerit intelligi. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij principis matrona, ne serio quidem ac solenni cæremoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponfalium cœna, vidi smaragdis margaritisque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, † spiris, auribus, collo, manibus digitisq; quæ summa quadringenties H—S colligebat: † ipsam confestim paratam nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, sed auitæ opes, prouinciarum scilicet spoliis partæ. Hic est rapinarum exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto Oriente, interdicta amicitia à Caio Cæsare Augusti filio venenum biberet, vt neptis eius † quadringenties H—S opera spectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint: imagnetur illorum fercula, & ex altera parte Lolliam, vnam imperij mulierculam accubantem: non illos curru detractos, quàm in hoc vicisse malit? Nec hæc summa luxuriæ exempla sunt: Duo fuere maximi vniones per omne æuum: vtrunque possedit Cleopatra, Aegypti reginarum nouissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, vt regina meretrix, lautitiam eius omnem apparatusque obtrectans, quærente eo quid astrui magnificentiæ possit, respondit, vna se cœna centies H—S absumpturam. Cupiebat discere Antonius, sed fieri posse non arbitrabatur. Ergo sponsonibus factis, postero die quo iudiciū agebatur, magnificam aliàs cœnam, ne dies periret, sed quotidianam Antonio apposuit, itridenti, computationemque exostulanti. At illa corollarium id esse, consumpturamque se ea in cœna taxationem confirmans, solamque sexcenties H—S cœnaturam, inferri mensam secundam iussit. Ex præcepto ministri vnum tantum vas ante eam posuere aceti, cuius asperitas visque in tabem margaritas resoluit. Gerebatur auribus cum maximè singulare illud, & verè vnicum naturæ opus. Itaque expectante Antonio quid nam esset actura, detractum alterum meruit, ac liquefactum absorbit. Iniecit

† spira,
† ipsa confestim
parata
&c.

† Hoc est, si ad
Gallica pecu-
nia astima-
tionem redi-
gas, coronato-
rum decies cœ-
renis millibus.

iecit alteri manum L. Plancus, iudex sponſionis eius, eum quoque paranti ſimili modo abſumere, viſumque Antonium pronuntiauit, homine irato. Comitetur fama vnionis eius parem, capta illa tantæ quaſtionis viſtrice regina diſſectum, vt eſſet in vtriſque Veneris auribus Romæ in Pantheo dimidia eorum cœna. Non ferent tamen hanc palmam, ſpoliabunturque etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat Romæ in vnionibus magnæ taxationis Clodius Tragoedi Aſſopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres, ne Triumviratu ſuo nimis ſuperbiat Antonius, penè hiſtrioni comparatus, & quidem nulla ſponſione ad hoc producto: quo id magis regium erat: ſed vt experiretur in gloria palati, quid ſaperent margaritæ: atque vt mirè placuere, ne ſolus hoc ſciret, ſingulos vniones conuiuiſ abſorbendos dedit. Romæ in promiſcuum ac frequentem vſum veniſſe, Alexandria in ditionem redacta: primùm autem cœpiſſe circa Syllana tempora minutas & viles, Fenestella tradit manifeſto errore, cum Aelius Stilo Iugurthino bello vnionum nomen impoſitum maximè grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ propè poſſeſſionis eſt. Sequitur hæredem, in mancipatum venit, vt prædium aliquod. Conchyliæ & purpuras omnis ora atterit, quibus eadem mater luxuria paria penè etiam margaritis pretia fecit.

De natura purpure, & muricæ.

CAP. XXXVI.

Purpuræ viuunt annis plurimùm † ſeptenis. Latent, ſicut murices, circa Canis ortū tricenis diebus. Congregantur verno tempore, mutuoque attritu lentorem cuiusdā ceræ ſaliuant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitum veſtibibus, in mediis habent faucibus. Liquoris hic minimi eſt in candida vena, vnde pretioſus ille bibitur nigrantis roſæ colore ſublucēs. Reliquum corpus ſterile. Viuas capere contendunt, quia cum vita ſuccum eum euomunt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores trapetis frangūt, ita demum rorem eum excipientes Tyrij. Præcipuus hic Aſiæ, in Meninge Africa, & Gætulo litore Oceani, in Liconica Europæ. Huic faſces ſecuresque Romanæ viâ faciunt: idemque pro maiestate pueritiæ eſt. Diſtinguit ab equite Curiam: Diis aduocatur placandis: omnemque veſtem illuminat: in triumphali miſcetur auro. Quapropter excuſata & purpuræ ſit infania. Sed vnde conchyliis pretia, quæ virus graue in fūco, color auſterus in glauco, & irascenti ſimilis mari? Lingua purpuræ longitudine digitali, qua paſcitur perforando reliqua conchyliæ: tanta duritia aculeo eſt. Aqua dulci necantur, & ſicubi flumen immergitur: alioqui captæ, diebus quinquagenis viuunt, ſaliua ſua. Conchæ omnes celerrimè creſcunt, præcipuè purpuræ: anno magnitudinē implent. Quod ſi hætenus tranſcurrat expoſitio, fraudatam proſectò ſe luxuria credat, noſque indigentia damnet. Quamobrem perſequemur etiam officinas: vt tanquam in vita frugum noſcitur ratio, ſic omnes, qui iſtis gaudent, præmia vitæ ſuæ caleant. Concharū ad purpuras & conchyliæ eadem quidem eſt materia, ſed diſtat temperamēto. Duo ſunt genera: Buccinū minor concha, ad ſimilitudinem eius buccini, quo ſonus editur: vnde & cauſa nomini, rotunditate oris in margine incifa. Alterū purpura vocatur, cuniculatim procurrente roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, quā proferatur lingua. Prætereā clauatum eſt ad turbinem vſque aculeis in orbem ſeptenis ferè, qui non ſunt buccino, ſed vtriſque orbes totidem, quot habeant annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaque ſcopulos legitur.

Quot ſint genera.

CAP. XXXVII.

Purpuræ, nomine alio pelagiæ vocantur. Earū genera plura, pabulo & ſolo diſcreta. Lutenſe putrilimo, & algenſe enutritum alga, viliffimū: vtriſque melius Tenienſe, in Tenei maris ora collectum: hoc quoque tamen etiamnum leuius atque dilutius: calculoſæ appellantur à calculo maris, mirè apto conchyliis: & longè optimum purpuris Dialutenſe, id eſt vario ſoli genere paſtum. Capiuntur autem purpuræ paruulis rariſque, textu veluti naſſis in alto iaſtis. Ineſt iis eſca, cluſiles mordacesque conchæ, ceu mitulos videmus, has ſemineces, ſed redditas mari auidio hiatu reuiuiſcentes, appetūt purpuræ, porrectiſque linguis infeſtant. at illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe, comprimuntque mordentia: ita pendentes auiditate ſua purpuræ tolluntur.

Quo capiantur tempore.

CAP. XXXVIII.

Capi eas poſt Canis ortū, aut ante vernum tempus vtiliſſimum: quoniā cum † ſœtiſicauere, fluſcos habent ſuccos. Sed id tingentium officinæ ignorant, cum ſumma vertatur in eo. Eximitur poſteā vena, quā diximus: cui addi ſalem neceſſariū, ſextarios ſermè in libras centenæ: macerari tri-duo, iuſtum. Quippe maior vis tantò, quantò recentior. Feruere in plumbo, ſinguliſque aquæ amphoris centenæ atque quinquagenas medicaminis libras æquari, ac modico vapore torrerī, & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubinde carnibus, quas hæſiſſe venis neceſſe eſt, decimo ſermè die liquata cortina, vellus elutriatum mergitur in experimentum: & donec ſpei ſatis fiat, vritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rurfusque mergitur carminata, donec omnem ebibat ſaniem. Buccinum per ſe damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligatur, nimiaque eius nigritia dat auſteritatem illam nitoremque, qui quæritur, cocci. Ita permiſtis viribus alterum altero excitatur, aut aſtringitur. Summa medicaminū in libras vellerū, buccini ducenta pelagij cxj. Ita fit amethyſti color eximius ille. At Tyrius pelagio primū ſatiatur immatura viridique cortina: mox permutatur in buccino. Laus ei ſumma, color ſanguinis

† *Ariſtot. Hiſt. animal. lib. 5. cap. 15. Ζη γὰρ ἢ πορφύρα ἐστὶν ἴσ. Vnde & hic nonnulli, Senis, legere malūt, quàm Septenis.*

† *In vetuſt. codic. Ceriſficauere legitur, non ſœtiſficauere. adſtipulante etiā Ariſtotele Hiſt. animal. lib. 5. cap. 15. vbi ſic habet: ὁ τανὺν κινεῖται ὡς τὸν αἰ πορφύρας, ἡ δὲ ἐστὶν ἐκ τούτου ἀνδρῶν. Quin & Plinius ipſe paulò ante ca. 36. purpuræ tradit verno tempore congregatas lentorem ceræ cuiuſdam ſaliuare.*

guinis concreti, nigricans aspectu, idemque suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis.

Roma quando usus purpure.

CAP. XXXIX.

† Budens li. 2.
de Asse legem-
dū censet, Vis
temperatur
aqua &c.

Purpuræ usum Romæ semper fuisse video, sed Romulo in trabea. Nam toga prætexta, & latiore clauo Tullum Hostilium è regibus primum usum Hetruscis deuictis, satis constat. Nepos Cornelius, qui Diui Augusti principatu obiit: Me, inquit, iuvene violacea purpura vigeat, cuius libra denariis centum vñibat: nec multò post rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille nō poterat emi. Hac P. Lentulus Spinter Aedilis curulis primus in prætexta usus improbat: qua purpura quis non iam, inquit, triclinaria facit? Spinter Aedilis fuit vrbs condita anno septingentesimo, Cicerone Consule. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes penè commodiores purpuræ tinguntur. In conchyliata veste cætera eadem sine buccino: præterque † ius temperatur aqua pro inuiso humani potus excremento: dimidia & medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor saturitate fraudata, tantoque dilutior, quanto magis vellera esuriunt.

De pretio earum.

CAP. XL.

Pretia medicamento sunt quidem pro fertilitate litorum viliora: non tamen vsquam pelagij libras quinquagenos nummos excedere, & buccini centenos sciant, qui ista mercantur immenso. Sed alia sunt è sine initia: iuuatque ludere impendio, & lusus geminare miscendo iterum, & ipsa adulteria naturæ: sicut testudines tingere, argentum auro confundere, vt electra fiant, addere his æra, vt Corinthia.

De tingendo amethystino, & cocco, & hysgino.

CAP. XLI.

Non est satis abstulisse geminæ nomen amethystum: rursum absolutus inebriatur Tyrio, vt sit nex utroque nomen improbum, simulque luxuria duplex: & cum confecere conchyliā, transire melius in Tyrium putant. Poenitentia hoc primum debet inuenisse, artifice mutante quod damna-
bat: inde ratione nata, votum quoque factum è vitio portentosis ingeniis, & gemina demonstrata via luxuriæ, vt color alius operiretur alio, suauior ita fieri leniorque dictus. Quin & terrena miscere, coccoque tinctum Tyrio tingere, vt fieret hysginum. Coccum Galatiæ rubens granum, vt dicemus in terrestribus, aut circa Emeritam Lusitaniam, in maxima laude est. Verum vt simul peragantur nobilia pigmenta, anniculo grano languidus succus: idem à quadrimo euavidus. Ita nec recenti vires, neque senescenti. Abundè tractata est ratio, qua se virorum iuxta foeminarumque forma credit amplissimam fieri.

De pinna, & pinnotere, & aquatiliū sensu.

CAP. XLII.

† Verust. cod.
illa cōpressu,
quicquid in-
cluserit, exani-
mat.

Concharum generis & pinna est. Nascitur in limosis subrepta semper, nec vnquam sine comite, quem pinnoterem vocant, alij pinnophylacem. is est squilla parua: alibi cancer dapis affectator. Pandit se pinna, luminibus orbem corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus, & vbi licentia audacia creuit, implent eam. Hoc tempus speculatus index, morfu leui significat. † Illa ore compresso, quicquid incluserit, exanimat, partemque socio tribuit. Quo magis miror, quosdam existimasse, aquatilibus nullum inesse sensum. Nouit torpedo vim suam, ipsa nō torpens: imersaque in limo se occultat, piscium qui securi supernatantes obtorpuere, corripiens. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor solertia ranæ, quæ in mari piscatrix vocatur. Eminentia sub oculis cornicula turbato limo exerit, assultantes pisciculos attrahens, donec tam propè accedant, vt affiliat. Simili modo squatina, & rhombus abditi pinna exertas mouent specie vermiculorum: itemque quæ vocatur raia. Nam pastinaca latrocinator ex occulto, transeuntes radio (quod telum est ei) figens. Argumenta solertiæ huius, quod tardissimi piscium hi, mugilem velocissimū omniū habentes in ventre reperiuntur.

De scolopendris, vulpibus, & glanis.

CAP. XLIII.

Scolopendræ terrestribus similes, quas centipedes vocant, hamo deuorato omnia interanea euomunt, donec hamum egerant, deinde resorbent. At vulpes marinæ, simili in periculo glutunt amplius vsque ad infirma lineæ, quæ facillè prærodant. Cautius qui glanis vocatur; auersos mordet hamos, nec deuorat, sed esca spoliatur.

De arietepisce.

CAP. XLIIII.

Graffatur aries, vt latro. Et nunc grandiorum nauium in salo stantiū occultatus vmbra, si quem Gnandi voluptas inuitet, expectant: nunc elato extra aquam capite, piscantium cymbas speculatur, occultusque adnatans mergit.

De his quæ tertiam naturam habent, non animalium, neque fruticum, & de vrticis, & spongijs.

CAP. XLV.

Equidem & his inesse sensum arbitror, quæ nec animalium, nec fruticum, sed tertiam ex utroque naturam habent, vrticis dico, & spongijs. Vrticæ noctu vagantur, noctuque mutantur. Carnosæ frondis his natura: & carne vescuntur. Vis pruritu mordax, eademque: quæ terrestris vrticæ. Contrahit ergo se quàm maximè rigens, ac prænatate pisciculo frondem suam spargit, cōplectensque deuorat. Aliàs marcenti similis, & iactari se passa fluctu algæ vice, contactos pisces, attrituque petreæ

petræ scalpentes pruritum, inuadit. Eadem noctu pectinos & echinos perquirat: dum admoueri sibi manum sentit, colorem mutat & contrahitur. Tacta vredinem mittit, paulumque si fuit interualli, absconditur. Ora ei in radice esse traduntur: excrementa per summa tenui fistula reddi. Spongiarū tria genera accipimus: spissum ac prædurum & asperum, tragos id vocatur: minus spissum & mollius, manon: tenue densumque, ex quo penicilli, Achilleum. Nascuntur omnes in petris: aluntur conchis, pisce, limo. Intellectum inesse his apparet, quia ubi auulsores sensere, contractæ multò difficilius abstrahuntur. Hoc idem fluctu pulsante faciunt. Viuere esca, manifestò conchæ minutæ in his repertæ ostendunt. Circa Toronen vesci illis auulsas etiam aiunt, & ex relictis radicibus recrefcere. In petris cruoris quoque inhæret color, Africis præcipuè, quæ generantur in Syrtibus. Maxime fiunt manæ, sed mollissimæ, circa Lyciā. In profundo autem, nec ventoso, molliores. In Helleponto asperæ, & densæ circa Maleam. Putrescunt in apricis locis: idè optimè ingurgitibus. Viuentibus idem, qui madentibus, nigricans color. Adhærent nec parte, nec totæ intersunt enim fistulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinæ, per quas pasci existimantur. Sunt & aliæ, sed supernè concretæ. Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligitur. Viuere constat lōgo tempore. Pessimum omnium genus est earum, quæ aplysiæ vocantur, qui elui nō possunt, in quibus magnæ sunt fistulæ, & reliqua densitas spissā.

De caniculis marinis.

CAP. XLVI.

Canicularum maximè multitudine circa eas vrinantes graui periculo infestantur. Ipsi ferunt & nubem quandam crassescere super capita, planorum piscium similem, prementem eos, arcen-
temque à recipiendo, & ob id stilos præcutos lineis annexos habere sese: quia nisi perforatæ ita, non recedant, caliginis & pauoris, vt arbitror, opere. Nubem enim & nebulam (cuius nomine id malum appellant) inter animalia haud vllam comperit quisquam. At cum caniculis atrox dimicatio. Inguina, & calces, omnemque candorem corporum appetunt. Salus vna in aduersas eundi, vltroque terrendi. Pauet enim hominem æquè ac terret. Et fors æqua in gurgite, vt ad summa aquæ ventum est, ibi periculum anceps, adempta ratione contrā eundi, dum conetur emergere: & salus omnis in sociis, funem illi religatum ab humeris eius trahunt: hunc dimicans, vt sit periculi signū, læua quatit; dextra apprehenso stilo in pugna est: modicus aliās tractus. Vt prope carinam ventum est, nisi præceleri vi repentè rapiant, absumi spectant. Ac sæpè iam subducti, è manibus auferuntur, si non trahentium opem, conglobato corpore in pilæ modum, ipsi adiuuere. Protendunt quidem tridentes alij: sed monstro solertia est nauigium subeundi, atque ita è tuto præliandi. Omnis ergo cura ad speculandum hoc malum infumitur.

De his, quæ silicea testa includuntur, & quæ sine vllō sensu, & de reliquis sordidis animalibus.

CAP. XLVII.

Certissima est securitas vidisse planos pisces: quia nunquā sunt, ubi maleficæ bestiæ: qua causa vrinantes sacros appellant eos. Silicea testa inclusis fatendū est nullum esse sensum, vt ostreis. Multis in eadem natura, quæ frutici, vt holothuriis, pulmonibus, stellis. Adeoque nihil non gignitur in mari, vt cauponarum etiam æstiuā animalia, pernici molesta saltu, & quæ capillus maximè celat, existant: & circumglobata esca sæpè extrahuntur: quæ causa somnum piscium in mari noctibus infestare existimatur. Quibusdam verò ipsis innascuntur, quo in numero chalcis accipitur.

Quod hic Plinius generaliter plantis piscibus, Aristoteles lib. 9. ca. 30. Hist. animal. (vnde hic locus translatus videtur) peculiariter anthijs adscribit, quos ibidē & sacros pisces ex ob causam cognomi-

De venenatis marinis.

CAP. XLVIII.

Nec venena cessant dira, vt in lepore: qui in Indico mari etiam tactu pestilens, vomitum dissolutionemque stomachi protinus creat: in nostro offa informis, colore tantum lepori similis: in Indis, & magnitudine, & pilo durior tantum: nec viuus ibi capitur. Aequè pestiferum animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Sed nullum vsquam execrabilius, quàm radius, super caudam eminens trygonis, quam nostri pastinacam appellant, quincunciali magnitudine. Arbores infixus radici necat: arma, vt telum, perforat vi ferri & veneni malo.

De morbis piscium.

CAP. XLIX.

Morbos vniuersa genera piscium, vt cætera animalia, etiam fera, non accipimus sentire. Verum ægrotare singulos, manifestum facit aliquorum macies, cum in eodem genere præpingues alij capiantur.

De generatione eorum mirā.

CAP. L.

Quoniam modo generent, desiderium & admiratio hominum differri non patitur. Pisces attritu ventriū coeunt, tanta celeritate vt visum fallant: delphini, & reliqua cete, simili modo, paulò diutius. Fœmina piscis coitus tempore marem sequitur, ventrem eius rostro pulsans: sub partū mares fœminā similiter, oua vscientes earū. Nec satis est generationi per se coitus, nisi editis ouis, inter se versando mares & fœminæ vitale asperferint virus. Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudine: alioqui repleretur maria & stagna, cum singuli vteri innumerabilia concipiant.

Item de generatione, & qui pisces oua pariant.

CAP. LI.

Piscium oua in mari crescunt, quædam summa celeritate, vt murænarum, quædam paulò tardius. Plani piscium quibus cauda non est, aculeatiquæ, vt testudines in coitu superueniūt: polypi cri-

R 2 ne vno

noluit, aliâue merce. Huius villam intra quàmmodicam quadragies piscinæ†vanierunt. Inuasit de-
inde singulorum piscium amor. Apud Baulos in parte Baiana piscinam habuit Hortensius Orator,
in qua murænam adeò dilexit, vt exanimatam flecte credatur. In eadem villa, Antonia Drusi, muræ-
næ, quam diligebat, in aures addidit: cuius propter famam nonnulli Baulos videre concupiuerunt.

† Alias, vendi-
derunt. Quâ
lectionem a-
gnoscat & Bu-
deus 2. de Asse.

De cochlearum viuarijs, & quis primus instituit.

CAP. LVI.

Cochlearum viuarum instituit Fuluius Hirpinus in Tarquiniensi, paulo ante ciuile bellum, quod
cum Pompeio Magno gestum est, distinctis quidem generibus earum, separatim vt essent † al-
bæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, qui-
bus fecunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Quin & saginam earum commentus est, sapa & farre, a-
liisq; generibus, vt cochleæ quoque altiles ganeam implerent: cuius artis gloria in eam magnitu-
dinem perductæ sint, vt octoginta quadrantes caperent singularum calices. Author est M. Varro.

† Albulæ, for-
tiss: vt apud
Varronem
lib. 3. Reirust.

De piscibus terrenis.

CAP. LVII.

Piscium genera etiamnum à Theophrasto mira produntur: circa Babylonis rigua decedentibus
fluijs, in cauernis aquas habentibus remanere. Quosdam inde exire ad pabula pinnulis gra-
dientes, crebro caudæ motu, contraq; venanteis refugere in suas cauernas, & in iis obuertos stare:
capita eorum esse ranæ marinæ similia, reliquas partes gobiorum, branchias vt cæteris piscibus. Cir-
ca Heracleam & Cromnam, † & multifariam in Ponto vnum genus esse, quod extremas fluminum
aquas sectetur, cauernaq; faciat sibi in terra, atque in his viuat, etiam reciprocis amnis siccato
litore. Effodi ergo: motu demum corporum viuere eos approbant. Circa Heracleam eandem, co-
demque Lyco amne decedente, ouis relictis in limo generari pisces, qui ad pabula petenda palpi-
tent exiguis branchiis, quod fieri non indigno humoris: propter quod & anguillas diutius viuere
exemptas aquis. Oua autem in sicco maturari, vt testudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi
glacie piscium maximè gobiones, non nisi patinarum calore vitalem motum fatentes. In his qui-
dem, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio. Idem tradit in Paphlagonia effodi pisces gratissimos
cibus terrenos altis scrobibus, in his locis vbi nullæ restagnent aquæ: miraturque & ipse, gigni sine
coitu. Humoris quidem vim aliquam inesse, quam puteis, arbitratur, cum in nonnullis reperian-
tur pisces. † Quicquid est hoc, certè minus admirabile talparum facit vita subterranei animalis, nisi
fortè vermium terrenorum & piscibus natura inest.

† Addendum
hic ex scrip-
cod. Et Lycum
amnem. alio-
quin non erit,
quod refera-
tur, quod mox
sequitur, Eo-
demq; Lyco
amne.

† Rectius ve-
rusti codic.

Quicquid est
hoc, certè mi-
nus admirabi-
lem talparum
facit vitam,
subterranei ani-
malis.

† deturgente

De muribus Nili.

CAP. LVIII.

Verum omnibus his fidem Nili inundatio affert, omnia excedentem miracula: quippe † dete-
gente eo muscoli reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræq; iam parte corporis viuen-
tes, nouissima effigie etiamnum terrena.

De anthia pisce, & quomodo capiatur.

CAP. LIX.

Nec de anthia pisce sileri conuenit, quæ plerosque aduerto credidisse. Chelidonias in insulas dixi-
mus Asiæ, scopulosi maris, ante promontorium sitas: ibi frequens hic piscis, & celeriter capi-
tur, vno genere. Paruo nauigio, & concolori veste, eademque hora per aliquot dies continuos pesca-
tor enauigat certo spatio, escamque proiicit. Quicquid ex eo mittitur, suspecta fraus prædæ est: ca-
nenque quod timuit, cum id sæpe factum est, vnus aliquando consuetudine inuitatus anthias, escæ
appetit. Notatur hic intentione diligenti, vt author spei, conciliatorque capturæ. Neque enim est
difficile, cum per aliquot dies solus accedere audeat. Tandem & aliquos inuenit: paulatimque co-
mitator, postremò greges adducit innumeros, iam vetustissimis quibusque assuetis piscatorem a-
gnosceret, & è manu cibum rapere. Tum ille paulum vltra digitos in esca iaculatus hamum, singu-
los inuolat verius quàm capit, ab vmbra nauis breui conatu rapiens, ita ne cæteri sentiant, alio in-
tus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio vlla aut sonus cæteros abigat. Conciliatorem nos-
se ad hoc prodest, ne capiatur. Parcit piscator fugituro in reliquum gregem. Ferunt discordem so-
cium duci insidiatum pulchrè noto cepisse maleficia volunrate: agnitum in macello à socio, cuius
iniuria erat, & dati damni formulam editam, condemnatumque: addidit Mutianus æstimata lite de
cem libris. Idem anthiæ, cum vnum hamo teneri viderint, spinis, quas in dorso serratas habent, li-
neam secare traduntur: eo qui tenetur, extendente, vt præcidi possit. At inter sargos, ipse qui tene-
tur, ad scopulos lineam terit.

De stellis marinis

CAP. LX.

Præter hæc claros sapiëntia authores video mirari stellam in mari. Ea figura est parua admodum,
caro intus, extra duriore callo. Huic tam igneum feruorem esse tradunt, vt omnia in mari con-
tacta adurat, omnem cibum statim peragat. Quibus sit hoc cognitum experimentis, haud facile di-
xerim: multo memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occasio est.

De dactylis, eorumq; miraculis.

CAP. LXI.

Concharum è genere sunt dactyli, ab humanorum vnguium similitudine appellati. His natura
in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere, & quanto magis humorem habeant, ludere in
ore mādentium, ludere in ore mandentium, lucere in manibus, atq; etiam in solo ac veste, deciden-
tibus guttis: vt procul dubio pateat, succi illam naturam esse, quam miremur etiam in corpore.

R 3 De ini-

De inimicitijs & amicitijs inter se aquatilium.

CAP. LXII.

† Legendum
videtur Locu-
sta congruum
ex Aristotele
libr. 8. Histor.
animal. c. 2.
ubi sic legitur:
Οἱ ἰσχυροὶ
τὸς γόφους
ἀπαύσιιν.

Sunt & inimiciarum atque concordiae miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrant: conger & muræna, caudas inter se prærodentes. Polypum intantum locusta pauet, ut si iuxta viderit, omnino moriatur. † Locustam conger: rursus polypum congeri lacerant. Nigidius author est, prærodere caudam mugili lupum, eosdemque statim mensibus concordare esse. Omnes autem vivere, quibus caudæ sic amputentur. At è contrario amicitiae exempla sunt, præter illos, de quorum diximus societate, balæna & musculus: quando prægravi superciliorum pondere obrutis eius oculis, instantia magnitudinem vada prænatans demonstrat, oculorumque vice fungitur. Hinc volucrum naturæ dicuntur.

10

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
DECIMVS.

20

30

De natura auium.

CAP. I.

† Melius, Qui-
busdam habi-
ta pro vasis.

EQVITVR natura auium, quarum grandissimi & penè bestiarum generis, struthiocameli Africi vel Aethiopici, altitudinem equitis insidentis equo excedunt, celeritatem vincunt: ad hoc demum datis pennis, ut currentem adiuvent: cæterò non sunt volucres, nec à terra tolluntur. Vugulæ iis ceruinis similes, quibus dimicant, bisulcæ, comprehendendis lapidibus utiles, quos in fuga contra sequentes ingerunt pedibus. Concoquendi sine delectu deuorata mira natura, sed non minus stoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cum colla frutice occultauerint, latere se existimantium. Præmia ex iis oua, propter amplitudinem † pro quibusdam habita vasis, conosque bellicos & galeas adornantes pennæ.

40

De phænice.

CAP. II.

Æthiopes atque Indi, discolors maximè & inenarrabiles ferunt aues, & ante omnes nobilem Arabia phœnicem: haud scio an fabulosè, vnum in toto orbe, nec visum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, cæruleam roseis caudam pennis distinguuntibus, cristis faciem caputque plumeo apice cohonestante. Primus atque diligentissimus togatorum de eo prodidit Manilius, Senator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo: neminè extitisse qui viderit vescentem: sacrum in Arabia Soli esse, vivere annis dclx. senescentem casia thurisque surculis construere nidum, replere odoribus, & superemori. Ex ossibus deinde & medullis eius nasci primò ceu vermiculum: inde fieri pullum: principioque iusta funeri priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem, & in ara ibi deponere. Cum huius alitis vita magni conuersionem anni fieri prædixit idem Manilius, iterumque significationes tempestatum & siderum easdem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die signum Arietis Sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annum prodente se P. Licinio, M. Cornelio Consulibus. Cornelius Valerianus phœnicem deuolasse in Aegyptum tradit, Q. Plautio, Sex. Papinio Coss. Allatus est & in urbem, Claudij principis Censura, anno vrbs dccc. & in comitio propositus, quod actis testatū est, sed quem falsum esse nemo dubitaret.

De

De aquilis.

CAP. III.

EX his, quas nouimus, aquilæ maximus honos, maxima & vis. Sex earum genera: Melænaetos à Græcis dicta, eademque Valeria, minima magnitudine, viribus præcipua, colore nigricans; sola aquilarum foetus suos alit; cæteræ, vt dicemus, fugant; sola sine clangore, sine murmuratione. Conuersatur autem in montibus. Secundi generis pygargus, in oppidis mansitat & in campis, albicante cauda. Tertiij morphnos, quam Homerus & percnon vocat, aliqui & plancum, & anatariam, secunda magnitudine & vi: huicque vita circa lacus. Phœmonoe Apollinis dicta filia, dentes ei esse prodidit, mutæ aliàs, carentiq; lingua: eandem aquilarum nigerrimam, prominentiore cauda. Consentit & Boethus. Ingenium est ei, testudines raptas frangere è sublimi iaciendo: quæ fors interemit Poetam Aeschylum, prædictam fati (vt ferunt) eius dici ruinam secura cæli fide cauentem. Quarti generis est percnopterus: eadem oripelargus, vulturina specie, alis minimis, reliqua magnitudine antecellens, sed imbellis & degener, vt quam verberet coruus. Eadem ieiunæ semper auiditatis, & querulæ murmurationis. Sola aquilarum exanima fert corpora: cæteræ, cum occidere, confidunt. Hæc facit, vt quintum genus gnesion vocetur, velut verum, solumq; incorruptæ originis, media magnitudine, colore subrutilo, rarum conspectu. Superest halæetos, clarissima oculorum acie, librans ex alto sese: visq; in mari pisce, præceps in eum ruens, & discussis pectore aquis rapiens. Illa, quam tertiã fecimus: circa stagna aquaticas aues appetit mergentes se subinde, donec sopitas lassatasq; rapiat. Spectanda dimicatio, aue ad perfugia litorum tendente, maximè si condensa harundo sit: aquila inde ictu abigente alæ, & cum appetit, in lacus cadente, vmbra q; suam nanti sub aqua à litore ostendente: rursus aue in diuersa, & vbi minimè se credat expectari, emergente. Hæc causa gregatim anibus natandi, quia plures simul non infestantur, resperu pinnarum hostem obæcantes. † Sæpe & aquilæ ipsæ non tolerantes pondus apprehensum, vnà merguntur. Halæetus

tantum implumes etiamnum pullos suos percutiens, subinde cogit aduersos intueri Solis radios: & si conuiuentem humectantemq; animaduertit, præcipitat è nido, velut adulterinum atq; degenerem: illi cuius acies firma contra steterit, educat. Halæeti suum genus non habent, sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntur. Id quidem, quod ex iis natum est, in ossifragis genus habet, è quibus vultures progenerantur minores: & ex iis magni, qui omnino non generant. Quidam adliciunt genus aquilæ, quam barbaram vocant, Thusci verò ossifragam. Tribus primis & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aetites, quem aliqui dixere gagaten, ad multa remedia vtilis, nihil igne deperdens. Est autem lapis iste prægnans, intus cum quatiis, alio velut in vtero sonante. Sed vis illa medica non nisi nido direptis. Nidificant in petris & arboribus: pariunt oua terna: excludunt pullos binos: visi sunt & tres aliquando. Alterum expellunt tadio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis cibū negauit natura, prospiciens ne omnium ferarum foetus raperentur. Vngues quoq; earum inuertuntur

diebus iis, albescunt inedia pennæ, vt meritò partus suos oderint. Sed eiectos ab his cognatum genus ossifragæ excipiunt, & educant cum suis. Verum adultos quoq; persequitur parens, & longè fugat, æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin vnum per aquilarum magno ad populandum tractu, vt satietur indiget. Determinant ergo spatia, nec in proximo prædantur. Rapta non protinus ferunt, sed primo deponunt, expertaq; pondus tunc demum † abeunt. Oppetunt non senio, nec ægritudine, sed fame, in tantum superiore accrescente rostro, vt ad uncitas aperiri non queat. A meridiano autem tempore operantur, & volant: prioribus horis diei, donec impleantur hominum conuentu fora, ignauæ sedent. Aquilarum pennæ mistas reliquarum alitum pennas deuorant. Negant vnquam solam hæc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Iouis consuetudo iudicauit.

† Quod hic tetio aquilarum generari tribuitur, quem morphnam supra Plin. nō minauit, Aristoteles lib. 9. Histor. animal. cap. 32. (vnde hæc ferè omnia sunt desumpta) hæc aucto assignat. Quo fit, vt verba hæc alieno loco posita videantur, & supra reponenda post ea verba. Et discussu pectore aquis rapiens. † auehant.

Quando legionum signa esse cœperint, & cum quibus sit aquilis bellum.

CAP. IIII.

ROMANIS eam legionibus C. Marius in secundo Consulatu suo propriè dicauit. Erat & antea prima cum quatuor aliis: lupi, minorauri, equi, apriq; singulos ordines anteibant. Paucis antea annis sola in aciem portari cœpta erat: reliqua in castris relinquebantur. Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum, non fere legionis vnquam hybernasse castra, vbi aquilarum non sit iugum. Primo & secundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina, sed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem volutatu collectum, insidens cornibus excutit in oculos, pennis ora verberans, donec præcipitet in rupes. Nec vnus hostis illi satis est: acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps, etiam si in aere. Oua hic consecratur aquilæ auiditate malefica: at illa ob hoc rapit vbicunque visum. Ille multiplici nexu alias ligat, ita se implicans, vt simul decedant.

Mirum

Mirum de aquila.

CAP. V.

Est percelebris apud Seston urbem aquilæ gloria: educatam à virgine retulisse gratiam, aues primò, mox deinde venatus aggerentem. Defuncta postremò, in rogi accensum eius iniecisse sese, & simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ, quod vocant Heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & virginis, quoniam illi Deo ales ascribitur.

De vulturibus.

CAP. VI.

Vulturum prævalent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiam fuere, qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare, falsò. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Foetus quidem sæpe cernuntur ferè bini. Vmbrius Aruspicum in nostro æuo peritissimus, parere tradit oua tria: vno ex iis reliqua oua nidumque lustrare, mox abicere. Triduo autem antè aut biduo volare eos, vbi cadauera futura sunt.

De sanguale.

CAP. VII.

Sangualem auem, atque immussulum, Augures Romani in magna quæstione habent. Immussulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, & sangualem ossifragæ. Massurius sangualem ossifragam esse dicit, immussulum autem pullum aquilæ, priusquam albicet cauda. Quidam post Mutium Augurem visos non esse Romæ confirmauere: ego (quod verisimilius est) in desidia rerum omnium non arbitratoragnitos.

De accipitribus.

CAP. VIII.

† Alias, decē.
quot accipi-
trum genera
facit & Ari-
stor. lib. 9. Hi-
stor. animal.
capit. 36.

Accipitrum genera† xvj. inuenimus. Ex iis circumclaudum altero pede prosperrimi augurij nuptialibus negotiis & pecuariæ rei. Triorchem à numero testium, cui principatum in auguriis Phœmonoe dedit: buteonē hunc appellat Romani, familia etiam ex eo cognominata, cum p̄spero auspicio in ducis naui sedisset. Aesalona Græci vocant, q̄ solus omni tempore apparet; ceteri hyeme abeunt. Distinctio generum ex auiditate. Alij non nisi ex terra rapiunt auem: alij non nisi circa arbores volitantē; alij sedentem in sublimi: aliqui volantem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula, visoque confidunt, vel subuolant, contra naturā eius auxiliantes sibi. In insula Africæ Cerne in Oceano accipitres totius Massylæ humi foetificant: nec alibi nascuntur, illis assueti gentibus. In Thraciæ parte super Amphipolim homines atque accipitres societate quadam aucupantur. Hi ex syluis & harundinetis excitant aues: illi superuolantes deprimunt. Rursus captas aucupes diuidunt cum iis. Traditum est, missas in sublime sibi excipere eos: & cum tempus sit capturæ, clangore ac volatus genere inuitare ad occasionem. Simile quiddam lupi apud Mæorin paludem faciunt. Nam nisi partem à piscantibus suam accepere, expansa eorum retia lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus accipiter cymindis vocatur, rarius etiam in syluis, interdum minus cernens. Bellū internecium gerit cum aquila, cohærentesq; sæpeprehenduntur.

De coccyce, qua à suo genere interimitur.

CAP. IX.

† aspectu col-
umbi potius.

Coccyx ex accipitre videtur fieri, tempore anni figuram mutans, quoniam tunc non apparent reliqui, nisi perquam paucis diebus: ipseque modico tempore æstatis visus non cernitur postea. Est autem neque aduncis vnguibus solus accipitrum, nec capite similis illis, neque alio quam colore, † acristu columbi potius. Quin & absumitur ab accipitre, si quando vna apparuerit: sola omnium auis à suo genere interempta. Mutat autem & vocem: procedit vere, occultatur Caniculæ ortu: semperq; parit in alienis nidis, maximè palumbium, maiori ex parte singula oua, quod nulla alia auis: raro bina. Causa subiiciendi pullos putatur, quòd sciat se inuisam cunctis auibus. † nam minutas quoque infestant: ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, ni se fellerit: quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal. Educatergo subditum adulterato foeta nido. Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis, iraque pinguescit, & nitidus in se nutricem conuertit. illa gaudet eius specie, miraturq; sese ipsam, quòd talem pepererit: suos comparatione eius damnat, vt alienos, absumique etiam se inspectante patitur, donec corripiat ipsum quoque iam volandi potens. Nulla tum auium suauitate carnis comparatur illi.

† Legendum.
Nam minuta
quoque infestant
tū ex vetust.
codicib. tum
ex Arist. Hist.
animal. lib. 9.
cap. 29. vbi sic
habet: Τίλλε-
ν ὃ ὑπὸ τῶν
μικρῶν θηρίων
καὶ ὁ ὅλος
αὐτοῦ.

De miluis.

CAP. X.

Milui ex eodem accipitrum genere, magnitudine differunt. Notatum in his, rapacissimam & famelicam semper alitem nihil esculenti rapere vnquam ex funerum ferculis, nec Olympiæ ex ara. Ac ne ferentium quidem manibus, nisi lugubri municipiorum immolantium ostento. Iidem videntur artem gubernandi docuisse caudæ flexibus, in cælo monstrante natura, quid opus esset in profundo. Milui & ipsi hybernis mensibus latent, non tamen ante hirundinem abeuntes. Traduntur autem à solstitiis affici podagra.

Digestio auium per genera.

CAP. XI.

Volucrum prima distinctio pedibus maximè constat. Aut enim aduncos vngues habent, aut digitos, aut palmipedum in genere sunt, vt anseres, & aquaticæ ferè aues. Aduncos vngues habentia, carne tantum vescuntur ex parte magna.

De in-

De inauspicatis auiibus, cornice, corui, bubone.

CAP. XII.

Cornices † & alio pabulo. Atque duritiem nucis rostro repugnantem, volantes in altum in saxa † *Vetust. cod. Cornices. Et alio pabulo, ut quæ duritiem nucis &c.* regulasve iaciunt iterum ac sæpius, donec quaslatam perfringere queant. Ipsa ales est inauspicata garrulitatis, à quibusdam tamen laudata. Ab Arcturi sidere ad hirundinum aduentum notatur eam in Mineræ lucis templisque raro, alicubi omnino non aspici, sicut Athenis. Præterea sola hæc etiam volantes pullos aliquandiu pascit: inauspicatissima foetus tempore, hoc est, post solstitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac volare cogunt, sicut & corui: qui & ipsi non carne tantum aluntur, sed robustos quoque foetus suos fugant longius. Itaque paruis in vicis non plus bina coniugia sunt: circa Cranonem quidem Thessaliæ singula perpetuo: genitores soboli loco cedunt. Diuersa in hac, & supra dicta alite quædam. Corui ante solstitium generant, iidem ægrescunt sexagenis diebus, siti maximè, antequam fici coquantur autumno. Cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimum quinos. Ore eos parere aut coire vulgus arbitratur: ideoque grauidas, si ederint coruinum ouum, per os partum reddere: atque in totum, difficulter parere, si tecto inferantur. Aristoteles negat, non hercule magis, quam in Aegypto ibim: sed illam exosculatorem, quæ sæpe cernitur, qualem in columbis, esse. Corui in auspiciis soli videntur intellectum habere significationum suarum. nam cum Mediæ hospites occisi sunt, omnes è Peloponneso & Attica regione volauerunt. Pessima eorum significatio, cum glutunt vocem velut strangulati. Vncos vngues & nocturnæ aues habent, ut noctuæ, bubo, vlulæ. Omnium horum hebetes interdum oculi. Bubo funebris, & maximè abominatus, publicis præcipue auspiciis, deserta incolit: nec tantum desolata, sed dira etiam & inaccessa: noctis monstrum, nec cantu aliquo vocalis, sed gemitu. Itaque in urbibus aut omnino in luce visus, dirum ostentum est. Priuatorum domibus insidentem plurimis scio non fuisse feralem. Volat nunquam, quod libuit, sed transuersus aufertur. Capitolij cellam ipsam intrauit Sex. Papellio Istro, L. Pedamio Coss. propter quod nonis Martiis vrbs lustrata est eo anno.

De incendiaria aue.

CAP. XIII.

Inauspicata est & incendiaria auis, propter quam sæpenumero lustratam urbem in annalibus inuenimus, sicut L. Cassio, C. Mario Coss. quo anno & bubone viso lustrata est. Quæ sit auis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam esse, quæcunque apparuerit carbonem ferens ex aris, vel altaribus. Alij spinturnicem eam vocant: sed hæc ipsa quæ esset inter aues, qui se scire diceret, non inueni.

De cliuina.

CAP. XIII.

Cliuinam quoque auem ab antiquis nominatam, animaduerto ignorari. Quidam clamato-riam dicunt, Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur auis, quæ aquilarum oua frangat.

De auiibus incognitis.

CAP. XV.

Sunt præterea complura genera depicta in Hetrusca disciplina, seculis non visa: quæ nunc desesse mirum est, cum abundant etiam, quæ gula humana populatur.

De auiibus nocturnis.

CAP. XVI.

Externorum de auguriis peritissimè scripsisse Hylas nomine puratur. Is tradit noctuam, bubonem, picum arborescuentem, trogonem, cornicem, à cauda de ouo exire: quoniam pondere capitum peruersa oua, posteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis.

CAP. XVII.

Noctuarum contra aues solers dimicatio. Maiore circumdatae multitudine, resupinæ pedibus repugnant, collectæque in arctum, rostro & vnguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodam naturæ, bellumque partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare, & nouem voces habere, tradit Nigidius.

De pico Martio.

CAP. XVIII.

Sunt & parua aues vncorum vnguium, ut pici, Martio cognomine insignes, & in auspiciis magni. Quo in genere arborum cauatores, scandentes in subrectum felium modo: illi verò & supini, percussi corticis sono, pabulum subesse intelligunt. Pullos in cauis educant auium soli. Adactos cauernis eorum à pastore cuneos, admota quadam ab his herba, elabi creditur vulgò. Trebius author est, clauum cuneumve adactum, quanta libeat vi, arbori in qua nidum habeat, statim exilire, cum crepitu arboris, cum infederit clauo aut cuneo. Ipsi principales Latio sunt in auguriis, à rege qui nomen huic aui dedit. Vnum eorum præscitum transire non queo. In capite Prætoris urbani L. Tuberonis, in foro iura pro tribunali reddentis, sedit ita placidè, ut manu prehenderetur. Respondere vates, exitium imperio portendi, si dimitteretur: at si examinaretur, Prætori. Et ille auem protinus concerpfit: nec multò post impleuit prodigium. Vescuntur & glande in hoc genere, pomisque multæ, sed quæ carne tantum non viuunt, excepto miluo: quod ipsum in auguriis dirum est.

De vncos vngues habentibus & digitos.

CAP. XIX.

VNcos vngues habentes omnino non congregantur, & sibi quæque prædantur. Sunt autem omnes ferè altiuolæ præter nocturnas: & magis, maiores. Omnibus alæ grandes, corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris rarò consistunt, curuatura vnguium prohibente. Nunc de secundo ordine dicamus, qui in duas diuiditur species, oscines, & alites: illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedent & ordine.

De pauonibus, & qui eos primus cibi causa occiderit.

CAP. XX.

OMnesque reliquas in his pauonum genus, cum forma, tum intellectu eius & gloria. Gemmantur laudatus expandit colores, aduerso maximè Sole, quia sic fulgentius radiant. Simul umbræ quosdā repercussus cæteris, qui in opaco clarius micant, conchata quærit cauda: omnesque in acruum contrahit pennarum, quos spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascatur iterum cum flore, pudibundus ac mœrens quærit latebram. Viuit annis xxv. Colores incipit fundere in trimatu. Ab authoribus non gloriosum tantum animal hoc traditur, sed & maleuolum, sicut anser verecundum: quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his, haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia Romæ primus occidit Orator Hortensius, adituali cœna sacerdotij. Saginare primus instituit circa nouissimum piraticum

bellum M. Aufidius Lurco, exque eo quæstu redditus sextertiū sexagena M. habuit.

De gallis, & quomodo castrentur, & de gallinæo locuto.

CAP. XXI.

PROximè gloriam sentiunt & hi nostri vigilēs nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Norunt sidera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum Sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque reuocant. Nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum. Imperitant suo generi, & regnum, in quacunq; sunt domo, exercent. Dimicatione paritur hoc quoque inter ipsos, velut ideo tela agnata cruribus suis intelligentes: † nec finis sæpe commorientibus. Quod si palma contingit, statim in victoria canunt, seque ipsi principes testantur. Victus occultatur silens, ægreque seruitium patitur. Et plebs tamen æque superba graditur ardua ceruice, cristis celsa: cælumque sola volucrum aspicit crebrò, in sublime caudam quoque fal-

† nec finis sæpe, nisi commorientibus.

† victima, legendum, non victoria.

† præproperi

catam erigens: itaque terrori sunt etiam leonibus ferarum generosissimis. Iam ex his quidam ad bella tantum & prælia assidua nascuntur, quibus etiam patrias nobilitarunt, Rhodum, ac Tanagram. Secundus est honos habitus Melicis, ac Chalcidicis, ut planè dignæ aliti tantum honoris præbeat Romana purpura. Horum sunt tripudia solistima. Hi magistratus nostros quotidie regunt, domosque ipsis suas claudunt aut referant: hi fasces Ro. impellunt aut retinent, iubent acies aut prohibent, victoriarum omnium toto orbe partarum auspices: hi maximè terrarum imperio imperant, extis etiam fibrisque haud aliter quàm opimæ † victoriæ, Diis grati. Habent ostenta & † præproperi eorum verspertinique cantus. Nanque totis noctibus canendo, Boeotiis nobilem illam aduersus Lacedæmonios prælaguere victoriam, ita coniecta interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret. Desinunt canere castrati: quod duobus fit modis, lumbis adustis candente ferro, aut imis cruribus: mox hulcere oblito figlina creta: facilius ita pinguescunt. Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publicè editur, ceu gladiatorum. Inuenitur in Annalibus, in Ariminensi agro, M. Lepido, Q. Catulo Coss., in villa Galerij locutum gallinaceum, semel, quod equidem sciam.

De anseribus, & qui primus iecur anserinum comederit, & de adipe anserino Comageno.

CAP. XXII.

EST & anseri vigil cura, Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus. Equamobrem cibaria anserum Censores in primis locant. Quin & fama amoris, Argis dilecta forma pueri nomine Oleni, & Glaucis Ptolemæo regi cithara canentis, quam eodem tempore & aries adamasse proditur. Potest & sapientiæ videri intellectus iis esse. Ita comes perpetuò adhæsisse Lacydi philosopho dicitur, nusquā ab eo, non in publico, non in balneis, non noctu, non interdiu digressus.

digressus. Nostri sapientiores, qui eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinem crescit: exemptum quoque lacte mulso augetur. Nec sine causa in quaestione est, quis primus tantum bonum inuenerit, Scipio Metellus vir Consularis, an † M. Sestius eadem ætate eques Ro. Sed (quod constat) Messalinus Corra, Messalæ Oratoris filius, palmas pedum ex his torrere, atque patinis cum gallinaceorum cristis condire reperit. Tribuetur enim à meculinis cuiusq; palma cum fide. Mirum in hac alite, à Morinis vsque Romam pedibus venire. Fessi proferuntur ad primos: ita cæteri stipatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum vesticum in pluma. Velluntur quibusdam locis bis anno. Rursus plumigeri vestiuntur: molliorq; quæ corpori quàm proxima: & è Germania laudatissima. Candidi ibi, verum minores, ganzæ vocantur. Pretium plumæ eorum, in 10 libras denarij quini. Et inde crimina plerunque auxiliorum præfectis, à vigili statione ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis. Eoque deliciæ processere, vt sine hoc instrumento durare iam ne virorum quidem ceruices possint. Aliud reperit Syriæ pars, quæ Comagene vocatur: adipem eorum in vase æreo cum cinnamo niue multa obrutum, ac rigore gelido maceratum, ad vsum præclari medicaminis, quod ab gente dicitur Comagenum. Anserini generis sunt chenalopeces, & quibus lautiores epulas non nouit Britannia chenerotes, fero anseres minores. Decet tetraonas suos nitor, absolutaq; nigritia, in supercilliis cocci rubor. Alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit, quorū & colorem reddit. Nec vlla ales excepto struthiocamelo maius corpore implens pondus, in tantum aucta, vt in terra quoque immobilisprehendatur. Gignunt eos alpes, & Septentrionalis regio. In auariis saporem perdunt. Moriuntur cõtumacia spiritu reuocato. Proximæ eis sunt, 20 quas Hispania aues tardas appellat, Græcia otidas, damnatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla, odoris tædium extemplò sequitur.

De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, & coturnicibus, & glotte. CAP. XXIII.

Inducias habet gens Pygmæa abscessu gruū (vt diximus) cum iis dimicantium. Immensus est tractus, quo veniunt, si quis reputet à mari Eoo. Quando proficiantur consentiunt: volant ad

prospiciendum altè: ducem, quem sequatur, eligunt: in extremo agmine per vices, qui acclament, dispositos habent, & qui gregem voce contineat. Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno & decidens, indiligentiâ coarguat. Cæteræ dormiunt capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo, ac prædicit. Eadem mansuefactæ lasciuiunt, gyrosque quosdam indecoro cursu vel singulæ peragunt: Certum est, Pontum transuolaturas, primum omnium angustias petere, inter duo promontoria Criu metopon, & Carambin: mox saburra stabiliri. Cum medium transierint, abiici lapillos è pedibus:

cum attigerint continentem, & è gutture harenam. Cornelius Nepos, qui Diui Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paulò antè coeptos saginari, addidit, ciconias magis placere, quàm 40 grues: cum hæc nunciales inter primas expetatur, illam nemo velit attigisse. Ciconiæ quoniam è loco veniant, aut quò se referant, incertum adhuc est. E longinquo venire non dubium, eodem, quo grues, modo: illas hyemis, has æstatis aduenas. Abituræ congregantur in loco certo: comitaturq; sic, vt nulla sui generis relinquatur, nisi captiua & serua, ceu lege prædicta die recedunt. Nemo vidit agmen discedentium, cum discessurum appareat: nec venire, sed venisse cernimus: vtrunque nocturnis sit temporibus. Et quamuis vltra citràue peruolent, nunquàm tamen aduenisse vsquã, nisi noctu, existimantur. Pythonos comen vocant in Asia patentibus campis, vbi congregatæ inter se commurmurant, eamq; quæ nouissima aduenit, lacerant, atque ita abeunt. Notatum, post Idus Augusti non temerè visas ibi. Sunt qui ciconiis non inesse linguas confirmant. Honos iis serpentium exitio tantus, vt in Thessalia capitale fuerit occidisse, eademq; legibus poena, quæ in homicidam. 50 Simili anseres quoque & olores ratione commeant: sed horum volatus cernitur: liburnicarum more rostrato impetu feruntur, facilius ita findentes aera, quàm si recta fronte impellerent: à tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmen, largeq; impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus: fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eosdem repetunt: genitricum senectam inuicem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus, falsò, vt arbitror, aliquot experimentis. Idem mutua carne vescuntur inter se. Verum hæc commeantium per maria terrasq; peregrinatio non patitur differri minores quoque, quibus est natura similis: vtcunque enim suprà dictas magnitudo & vires corporum inuitare videri possunt. Coturnices antè etiam semper adueniunt, quàm grues, parua auis, & cum ad nos venit, terrestris potius, quàm sublimis. Aduolant & hæ simili modo non sine periculo nauigantium, cum appropinquauere terris. Quippe velis sæpè insidunt, & hoc semper noctu, merguntq; nauigia. Iter est his per hospitia certa. Austro non volant, humido scilicet

† Rectius, M. Sestius ex Varro ne Reirust. libro 3. cap. 10.

cet & grauiore vento. Aura tamen vehi volunt, propter pondus corporū, viresq; paruas. Hinc volātium illa conquestio labore expressa. Aquilone ergo maximè volant ortygomētra duce. Primā earū terræ appropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes comitatum sollicitant: abeuntque vnā persuasā glottis, & otis, & cychramus. Glottis praelongam exerit linguā: vnde ei nomen. Hanc initio blandita peregrinatione auidè profectam, poenitentia in volatu cum labore scilicet subit. Reuertit incomitatum piget, & sequi: nec vnquam plus vno die pergit: in proximo hospitio deserit. Verum inuenitur alia, antecedente anno relicta: simili modo in singulos dies. Cychramus perseuerantior festinat etiā peruenire ad expetitas sibi terras. Itaq; noctu is eas excitat, admonetq; itineris. Otis bubone minor est, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus: vnde & nomen illi: quidam Latine asionem vocant: imitatrix alijs auis ac parasita, & quodam genere saltatrix. Capitur haud diffi-

† Scripti cod. paulo aliter, sed eodem sensu: Intentam in aliquē circumuente alio. † veratri.

cultus, vt noctuæ, † intenta in aliquo, circumuente alio. Quod si ventus agmen aduerso flatu cœperit inhibere, pondusculis lapidum apprehensis, aut gutture harena repleto, stabilitæ volant. Coturnicibus † veneni semen gratissimus cibus: quam ob causam eas damnauere mensæ, simulq; comitalem propter morbum desui suctum, quem solæ animalium sentiunt, præter hominem.

De hirundinibus, merulis, turdis, & sturnis, turturibus & palumbis.

CAP. XXIII.

Abeunt & hirundines hybernis mensibus, sola carne vescens auis ex iis quæ ad uncōs vngues nō habent: sed in vicina abeunt, apricos secutæ montium recessus: inuentæque iam sunt ibi nudæ deplumes. Thebarum tecta subire negantur, quoniam vrbs illa sæpius capta sit: nec Bizis in Thracia, propter scelera Terei. Cecina Volaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus, comprehensas in urbem secum auferens, victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito victoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in Annalibus suis, cum obsideretur præsidium Romanum à Ligustinis, hirundinem à pullis ad se allatam: vt lino ad pedem eius alligato nodis significaret, quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ, turdiq; & sturni simili modo in vicina. Sed hi plumam non amittunt, nec occultantur, visi sæpe ibi, quò hybernū pabulum petunt: itaque in Germania hyeme maximè turdi cernuntur. Verius turtur generi proprium cæteruati volare, & quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum soli hirundini flexuosi volatus, velox celeritas: quibus ex causis neque rapinæ cæterarum alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium non nisi in volatu pascitur.

Quæ auium perennes, quæ semestres, quæ trimestres.

CAP. XXV.

Temporum magna differentia auibus. Perennes, vt columbæ: semestres, vt hirundines: trimestres, vt turdi & turtures, & quæ, cum foetum eduxere, abeunt, vt galguli, vpupæ.

CAP. XXVI.

De auibus mira.

Avtiores sunt, omnibus annis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & confluere ad Memnonis tumulum, quas ob id Memnonidas vocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa regiam Memnonis, exploratum sibi Cremutius tradit. Simili modo pugnant Meleagrides in Boeotia. Africa hoc est gallinarum genus, gibberum, variis sparsum plumis: quæ nouissimæ sunt peregrinarum auium in mensas receptæ propter ingratum virus. Verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus.

CAP. XXVII.

Seleucides aues vocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Casij montis incolæ, fruges eorum locustis vastantibus. Nec vnde veniant quòve abeant, compertum, nunquā conspectis, nisi cum præsidio earum indigetur.

De lbi.

CAP. XXVIII.

Inuocant & Aegyptij ibes suas contra serpentium aduentum: & Elei Myiagron Deum, muscarum multitudo pestilentiam adferente: quæ protinus intereunt, qua litatum est illi die.

Quæ aues in quibus locis non sunt, & quæ mutant colorem & vocem, & de luscinjs.

CAP. XXIX.

† Alijs, Amœnum arbuta- Sed in secessu auium & noctuæ paucis diebus latere traduntur: quarum genus in Crera insula nō est: etiam si qua inuecta sit emoritur. Nam hæc quoque mira naturæ differentia: alia alijs locis negat, tanquam genera frugum fruticumve, sic & animalium: non nasci, translatitium: inuecta emori, mirum. Quid est illud vnus generis saluti aduersum, quæue ista naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Transpadana Italia iuxta Alpes Larium lacum appellat, † amœnum arbuta, agro, ad quem ciconiæ non permeant: sicuti nec octauum circa cum appellat, † amœnum arbuta, agro, ad quem ciconiæ non permeant: sicuti nec octauum circa lapidem ab eo, immensa aliqui finitimo Insubrium tractu, examina gracculorum monedularumq; cui soli aui furacitas auri argentiq; præcipue mira est. Picus Martius in Tarentino agro negatur esse. Nuper, & adhuc tamen rara, ab Apennino ad urbem versus cerni cœpere picarum genera, quæ longa insignes cauda variæ appellantur. Proprium his caluescere omnibus annis, cum serantur rapa. Perdices non transuolat Boeotiæ fines in Attica: nec vlla auis in Ponto, insula qua sepultus est Achilles, sacratæ ei ædem. In Fidenate agro iuxta urbem ciconiæ nec pullos nec nidum faciunt. At in agrum Volaterranum palumbium vis è mari quotannis aduolat. Romæ in ædem Herculis in foro Boario, nec

† Alijs, Amœnum arbuta- to agro. Et ne cui verbum illud videatur insolitū, sciat eria in fr. lib. 17. ca. 23. verbum Arbutare usurpasse Plinium pro eo quod est Arbuta agro conferre.

nec muscæ, nec carnes intrant. Multa præterea similia, quæ prudens subinde omitto in singulis generibus, fastidio parcens: quippe cum Theophrastus tradat inuectitias esse in Asia etiam columbas, & pauones, & coruos, & in Cyrenaica vocales ranas. Alia admiratio circa oscines; ferè mutant colorem vocemque; tempore anni, ac repente fiunt aliæ: quod in grandiore alitum genere grues tantum. Eæ enim senectute nigrescunt. Merula ex nigra rufescit, canit æstate, hyeme balbutit, circa solstitiū muta. Rostrum quoque anniculis in ebur transfiguratur, duntaxat maribus. Turdis color æstate circa ceruicem varius, hyeme concolor. Luscinii diebus ac noctibus continuis xv. garrulus sine intermisso cantus, densante se frondium germine, non in nouissimum digna miratu aue. Primum tanta vox tam paruo in corpusculo, tam pertinax spiritus. Deinde in vna perfecta musicæ scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur reuocato, infusatur ex inopinato: interdum & secum ipse murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extensus, ubi visum est, vibrans, summus, medius, imus. Breuiterque omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiærum tormentis ars hominum excogitauit: vt non sit dubium hanc suauitatem præmonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus, nec iidem omnibus, sed sui cuique. Certant inter se, palamque; animosa contentio est. Viستا morte finit sæpe vitæ, spiritu prius deficiente, quam cantu. Meditantur aliæ iuniores, versuque; quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna & reddit, vicibusque; reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docete quædam reprehensio. Ergo seruorum illis pretia sunt, & quidem ampliora, quam quibus olim armigeri parabantur. Scio sestertiis sex, candidam alioquin, quod est propè inusitatum, vanissime, quæ Agrippinæ Claudij principis coniugi dono daretur. Visum iam sæpe, iussas canere cœpisse, & cum symphonia alternasse: sicut homines repertos, qui sonum earum, addita in transuersas harundines aqua, foramen inspirantes, linguæque parua aliqua opposita mora, indiscreta redderent similitudine. Sed eæ tantæ tamque; artifices argutiæ à xv. diebus paulatim desinunt, nec vt fatigatas possis dicere aut satiatas. Mox æstu aucto in totum alia vox fit, nec modulata, aut varia. Mutatur & color. Postremo hyeme ipsa non cernitur. Linguis earum tenuitas illa prima non est, quæ cæteris auibus. Pariunt vere primo cum plurimum senu oua. Alio ratio ficedulis. Nam † formam simul coloremque mutant. Hoc nomen non nisi autumno habent: postea à melancoryphi vocantur. Sic & erithacus hyeme, idem phœnicurus æstate. Mutat & vpupa, vt tradit Aeschylus Poeta, obscœna aliàs pastu auis, crista visenda plicatili, contrahens eam subrigensque; per longitudinem capitis. Oenanthe quidē etiam statos latebræ dies habet, ex oriēte Sirio occultata, ab occasu eiusdem prodit: quod miremur, ipsi diebus vtrunque. Chlorion quoque, qui totus est luteus, hyeme non visus, circa solstitia pcedit.

De merulis.

CAP. XXX.

Merulæ circa Cyllenen Arcadiæ, nec vsquam aliubi, candidæ nascuntur. Ibis circa Pelusium tantum nigra est, cæteris omnibus locis candida.

Tempus auium genitura.

CAP. XXXI.

Oscines, præter exceptas, non temerè foetus faciunt ante æquinoctium vernum, aut post autumnale: ante solstitium autem dubios, post solstitium vitales.

De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus, & gaudijs, & mergis.

CAP. XXXII.

EO maximè sunt insignes halcyones. Dies earum partus, maria quique nauigant, nouere. Ipsa auis paulo amplior passere, colore cyaneo ex parte maiore, tantum purpureis & candidis admixtis pennis, collo gracili ac procero. Alterum genus earum magnitudine distinguitur & cantu. Minores in harundinetis canunt. Halcyonem videre rarissimum est, nec nisi Vergiliarum occasu, & circa solstitia brumamque, naue aliquano circumuolata statim in latebras abeuntem. Foetificant bruma, qui dies halcyonides vocantur, placido mari per eos & nauigabili, Siculo maximè. In reliquis partibus est quidem mitius pelagus, Siculum utique tractabile. Faciunt autem septem ante brumam diebus nidos, & totidem sequentibus pariunt. Nidi earum admirationem pilæ figura, paulum eminentiore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine: ferro intercidi non queunt, franguntur ictu valido, vt spuma arida maris. Nec vnde confingantur, inuenitur. Putant ex spinis aculeatis: piscibus enim viuunt. Subeunt & in amnes. Pariunt oua quina. Gaudiæ in petris nidificant, mergi & in arboribus. Pariunt plurimum terna: sed gaudiæ æstate, mergi incipiente vere.

De auium solertia in nidificando, hirundine, argatili, cinnamologi & perdicibus.

CAP. XXXIII.

Halcyonum nidi figura, reliquarum quoque solertiæ admonet: neque alia parte ingenia auium magis admiranda. Hirundines luto construunt, stramento roborant. Si quando inopia est luti, madefactæ multa aqua pennis puluerem spargunt. Ipsum verò nidum mollibus plumis floccisque; consternunt tepesciendis ouis, simul ne durus sit infantibus pullis. In foetu summa æquitate alternant cibum. Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultioresque circumagi docent, & foris saturitatem emittere. Alterum genus hirūdinum est rusticarū & agrestium, quæ ratò in domibus, diuersos figura, sed eadē materia confingunt nidos, totos supinos, faucibus porrectis in angustū, vterò capaci: mirum qua peritia & occultandi habiles pullis, & substernendis molles. In Aegypti

S 3

Hera-

† Sunt qui hinc sonum legere malint, quam formam. Aristotelis auctoritate adducti, qui li. 9. Hist. animal. c. 4. de mutua ficedule & melancoryphi mutatione loquens, sic ait, Διὰ τὴν αἰσθησὶν ὅτι καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῇ χειρὶ, καὶ τῇ φωνῇ.

† Legendum videtur, Ex spinis aculeatis piscis. suffragente Arist. Hist. animal. lib. 3. ca. 14. ubi halcyones nidos conficere tradat ἐν τῶν αἰσθησὶν τῆς βελόνης.

† Aristoteles
libr. 9. Hist.
animal. cap.
33. (vnde huc
locum trans-
tulit Plinius)
autem hanc
Scythicam,
ipsam esse ori-
dem tradit,
non aliam ori-
dis magnitu-
dine. Quo fit,
vt nonnulli
hic malint le-
gere: In Scy-
this auis ma-
gna, nomine
otis.
† Sunt, qui il-
licem malint,
quam Indicē.
† Melius, olfa-
ctū: ad stipu-
lante etiam
Aristotele de
Generat. ani-
mal. lib. 3. ca.
1. ubi sic ha-
bet:
Ὁ σφραγισ-
μενός τ' ἀπ-
φένος, ἢ ἀνέ-
σται τῆς φωνῆς.
hoc est, aut
marem olfa-
cientes, aut vo-
cem eius au-
dientes.

Heracleotico ostio molem continuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt sta-
dij ferè vnus spatium: quod humano opere perfici non posset. In eadem Aegypto iuxta oppidum Co-
pton insula est sacra Isidi, quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus vernis diebus
palea & stramento rostrum eius firmantes, continuatis per triduum noctibus tanto labore, vt mul-
tas in opere emori constet. Ea militia illis cum anno redit semper. Tertium est earum genus, quæ ri-
pas excavant, atque ita internidificant. Harum pulli ad cinerem ambugi, mortifero faucium malo,
multisq; aliis morbis humani corporis medentur. Non faciunt hæ nidos, migrantque multis die-
bus antè, si futurum est vt auctus amnis attingat. In genere parrarum est, cui nidus ex musco arido
ita absoluta perficitur pila, vt inueniri non possit aditus. Argatilis appellatur, eadem figura ex lino
intextens. Picorum aliquis suspendit in furculo primis in ramis cyathi modo, vt nulla quadrupes
possit accedere. Galgulos quidem ipsos dependentes pedibus somnum capere confirmant, quia
tutiores ita se sperent. Iam publicum quidem omnium est, tabulata ramorum sustinendo nido pro-
uidè eligere, cameraque ab imbri, aut fronde protegere densa. In Arabia cinnamologos auis appel-
latur: cinnami furculis nidificat. Plumbatis eos sagittis decutiunt indigenæ, mercis gratia. † In Scy-
this auis magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle semper in cacuminibus ramorum suspen-
sa. Picæ cum diligentius visum ab homine nidum sensere, oua transferunt alio. Hoc in his auibis,
quarum digiti non sunt accommodati complectendis transferendisq; ouis, miro traditur modo.
Nanque furculo super bina oua imposito, ac ferruminatoalui glutino, subdita ceruice medio, æqua
vtrinque libra deportant alio. Nec verò iis minor solertia, quæ cunabula in terra faciunt, corporis
grauitate prohibita sublime petere. Merops vocatur, genitores suos reconditos pascens, pallido in-
tus colore pennarum, supernè cyaneo, primori subbrutulo. Nidificat in specu sex pedum defossa alti-
tudine. Perdices spina & frutice sic muniunt receptaculum, vt contra feras abundè vallentur. Ouis
stragulum molli puluere contumulant, nec in quo loco peperere incubant: neque cui frequentior
conuersatio sit suspecta, transferunt aliò. Illæ quidem & maritos suos fallunt, quoniam intempe-
rantia libidinis frangunt earum oua, ne incubando detineantur. Tunc inter se dimicant mares de-
siderio foeminarum: victum aiunt Venerem pati. Id quidem & coturnices, Trogus, & gallinaceos
aliquando: perdices verò à domitis feros & nouos aut victos iniri promiscuè. Capiuntur quoque
pugnacitate eiusdem libidinis, contra aucupis † indicem exeunte in prælium duce totius gregis.
Capto eo procedit alter, ac subinde singuli. Rursus circa conceptum foeminae capiuntur, contra au-
cupum foeminam exeuntes, vt rixando abigant eam. Neque in alio animali par opus libidinis. Si
contrà mares steterint foeminae, aura ab his flante prægnantes fiunt. Hiantes autem exerta lingua
per id tempus æstuant, concipiuntque superuolantium † afflatu, sæpe voce tantum audita masculi.
† Melius, olfa-
ctū: ad stipu-
lante etiam
Aristotele de
Generat. ani-
mal. lib. 3. ca.
1. ubi sic ha-
bet:
Ὁ σφραγισ-
μενός τ' ἀπ-
φένος, ἢ ἀνέ-
σται τῆς φωνῆς.
hoc est, aut
marem olfa-
cientes, aut vo-
cem eius au-
dientes.

De columbis.

CAP. XXXIII.

A B his columbarum maximè spectantur simili ratione mores iidem: sed pudicitia illis prima, &
neutri nota adulteria. Coniugij fidem non violant, communemq; seruant domum. Nisi cœ-
lebs aut vidua, nidum non relinquit. Et imperiosos mares, subinde etiam iniquos, ferunt: quippe
suspicio est adulterij, quamuis natura non sit. Tunc plenum querela guttur, sæuique rostro ictus,
mox in satisfactione exosculatio, & circa Veneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor
vtriq; sobolis æqualis: sæpe & ex hac causa castigatio, pigrius intrante foemina ad pullos. Parturi-
enti solatia & ministeria ex mare. Pullis primò falsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt,
præparantes tempestiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturum, cum bibant, colla non re-
supinare, largeq; bibere iumentorum modo.

De palumbibus.

CAP. XXXV.

Viuere palumbes ad xxx. annum, aliquos ad xl. habemus authores, vno tantum incommodo
vnguuium eodem & argumento senectæ, qui citra perniciem reciduntur. Cantus omnibus si-
milis atq; idem, trino conficitur versu, præterq; in clausula gemitu: hyme mutis, vere vocalibus.
Nigidius putat, cum oua incubat, sub tecto nominatam palumbem relinquere nidos. Pariunt autè
post solstitium. Columbae & turtures octonis annis viuunt.

De passeribus.

CAP. XXXVI.

Contrà passeri minimum vitæ, cui salacitas par. Mares negantur anno diutius durare, argumen-
to quia nulla veris initio apparet nigrigudo in rostro, quæ ab æstate incipit. Foeminis longiu-
sculum spatium. Verum columbis inest quidam & gloriæ intellectus. Nosse credas suos colores,
varietate.

varietatemque dispositam: quin etiam ex volatu quæritur plaudere in cælo, variegue sulcare. Quæ in ostentatione, ut vindictæ, præbentur accipitri, implicatis strepitu pennis, qui non nisi ipsis alarum humeris eliditur, alioquin soluto volatu in multum velociore. Speculatur occultus fronde latro, & gaudentem in ipsa gloria rapit.

De tinnunculo.

CAP. XXXVII.

Obid cum iis habenda est auis, quæ tinnunculus vocatur. Defendit enim illas, terretque accipitres naturali potentia, in tantum, ut visum vocemque eius fugiant. Hac de causa præcipuus columbis amor eorum. Feruntque, si in quatuor angulis defodiantur in ollis novis oblitis, non mutare sedem columbas: quod auro insectis alarum articulis quæsiere aliqui, non aliter innoxiiis vulneribus, multiuaga alioquin aue. Est enim ars illis inter se blandiri, & corrumpere alias, furtoque comitatiores reuerti. Quin & internuntie in rebus magnis fuere, epistolas annexas earum pedibus obsidione Mutinensi in castra Consulium, Decimo Bruto mittente. Quid vallum & vigil obsidio, atque etiam retia amne prætenta profuere Antonio, per cælum eunte nuntio? Et harum amore insaniunt multi super tecta exædificant turres iis, nobilitatemque singularum & origines narrant, vetere iam exemplo. L. Axius eques Romanus ante bellum ciuile Pompeianum denariis quadringentis singula paria vendidit, ut M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere, in Campania grandissimæ prouenire existimata. Harum volatus in reputationem ceterarum quoque volucrum nos impellit.

De volatu & incessu auium.

CAP. XXXVIII.

Omnibus animalibus reliquis certus & vniuersi modi, & in suo cuique genere incessus est: aues solæ vario meatu feruntur & in terra, & in aere. Ambulant aliquæ, ut cornices: saliant aliquæ, ut passerres, merulæ: currunt, ut perdices, rusticulæ: ante se pedes iaciunt, ut ciconiæ, grues: expandunt alas, pendentesque raro interuallo quatiunt, aliæ crebrius, sed & primas duntaxat pennas: aliæ & tota latera pandunt: quædam verò maiore ex parte compressis volant: percussoque semel aliquæ & gemino ictu aere feruntur: vel ut inclusum eum prementes, ei aculantur sese in sublime, in rectum, in pronum. Impingi putes aliquas, aut rursus ab alto cadere has, illas salire. Anates solæ, quæque sunt eiusdem generis, in sublime protinus sese tollunt, atque euestigio cælum petunt, & hoc etiam ex aqua. Itaque in foueas quibus feras venamur, delapsæ solæ euadunt. Vultur, & ferè grauiores, nisi ex procurfu, aut altiore cumulo immissæ non euolant, cauda reguntur. Aliæ circumspiciunt, aliæ flectunt colla. Nonnullæ vescuntur ea, quæ rapuere pedibus. Sine voce non volant multæ: aut è contrario semper in volatu silent. Subrectæ, pronæ, oblique, in latera, in ora, quædam & resupinæ feruntur: ut si pariter cernantur plura genera, non in eadem natura meare videantur.

De apodibus.

CAP. XXXIX.

Plurimum volant, quæ apodes, quia careant vsu pedum: ab aliis cypseli appellantur, hirundinum specie. Nidificant in scopulis. Hæ sunt, quæ toto mari cernuntur: nec vnquam tam longæ naues, tamque continuo cursu recedunt à terra, ut non circumuolent eas apodes. Cetera genera residunt & insistant: his quies, nisi in nido, nulla: aut pendent, aut iacent. Et ingenia eque varia, ad partum maximè.

De caprimulgis & plateis.

CAP. XL.

Caprimulgi appellantur grandioris merulæ aspectu, fures nocturni: interdiu enim visu carent. Intrant pastorum stabula, caprarumque vberibus aduolant suctum propter lactis: qua iniuria vber emoritur, caprisque cæcitas, quas ita mulserunt, oboritur. Platea nominatur, aduolans ad eas, quæ se in mari mergunt, & capita illarum morsu corripit, donec capturam extorqueat. Eadè cum deuoratis se impleuit conchis, calore ventris coctas euomit, atque ex iis esculenta legit, testas excernens.

De ingenij auium.

CAP. XLI.

Villaribus gallinis & religio inest. Inhorrescunt edito ouo, excutiuntque sese & circumactæ purificant, ac festuca aliqua sese & oua lustrant.

De carduele, & psittaco, & auibus quæ loquuntur.

CAP. XLII.

Minimæ auium cardueles imperata faciunt, nec voce tantum, sed pedibus & ore pro manibus. Est quæ bouum mugitus imitetur, in Arelatensi agro taurus appellata, alioquin parua. Est quæ equorum quoque hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo aduentu eorum pulsa imitatur, ad hunc modum se vlciscens. Super omnia humanas voces reddunt, psittaci quidem etiam sermonicantes. India hanc autem mittit, sitracen vocat, viridem toto corpore, torque tantum miniato in ceruice distinctam. Imperatores salutat, & quæ accipit verba, pronuntiat, in vino præcipue lasciuia. Capiti eius duritia eadè, quæ rostro. Hoc, cum loqui discit, ferreo verberatur radio: non sentit aliter ictus. Cum deuolat, rostro se excipit, illi innititur, leuiorèque se ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas, quia non ex longinquo venit, sed expertior loquacitas, certo generi picarum est. Adamant verba, quæ loquantur. Nec discunt tantum, sed diligunt: meditantèque intra semet, cura atque cogitatione intentionem non occultant. Constat emori victas difficultate verbi, ac nisi subinde eadem audiant, memoria falli: quærentes mirum in modum hilarari, si interim audierint id verbum. Nec vulgaris iis forma, quæ uis non spectanda. Satis illis decoris in specie sermonis humani est. Verum addiscere alias negat posse, quam

quàm quæ ex genere earum sunt, quæ glande vescantur: & inter eas facilius, quibus quinti sunt digiti in pedibus: ac ne eas quidem ipsas, nisi primis duobus vitæ annis. Latior iis est lingua: omnibusq; in suo cuiq; genere, quæ sermonem imitantur humanum: quanquam id penè in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudij Cæsaris turdum habuit (quod nunquam antè) imitantem sermones hominum, cùm hæc pröderem. Habebant & Cæsares iuvenes sturnum, item lusciniæ, Græco atque Latino sermone dociles: præterea meditato, & vbi nulla alia vox misceatur, assidue qui crebrò dicat ea, quæ condita velit, ac cibis blandiente.

De coruorum intelligentia.

CAP. XLIII.

† incitatus

† In scriptis
codicibus par-
ticipio Venan-
tis clauditur
sententia. De-
inde sequitur,
Equo deuehe-
bat in syluas
eos &c.

Reddatur & coruis sua gratia, indignatione quoque populi Ro. testata, non solum conscientia. 10
Tiberio principe ex fœtu supra Castorum ædem genitus pullus, in oppositam sutrinam deuolauit, etiam religione commendatus officinæ domino. Is maturè sermoni assuefactus, omnibus matutinis euolans in rostra, in forum versus, Tiberium, dein Germanicum & Drusum Cæsares nominatim, mox transeuntem populum Rom. postea ad tabernam remeans, plurimum annorum assiduo officio mirus. Hunc siue æmulatione † vicinitatis manceps proximæ sutrinæ, siue iracundia subita, vt voluit videri, excrementis eius imposita calceis macula, exanimauit, tanta plebei consternatione, vt primò pulsus ex ea regione, mox & interemptus sit, funusq; innumeris aliti celebratum exequiis, constrictum lectum super Aethiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generum, ad rogam vsq; qui constructus dextra viæ Appiæ ad secundum lapidem, in campo Rediculi appellato, fuit. Adeò satis iussa causa populo Ro. visa est exequiarum, ingenium auis aut sup- 20
plicij de ciue Romano, in ea vrbe, in qua multorum principum nemo duxerat funus, Scipionis verò Aemiliani post Carthaginem Numantiamq; deletas ab eo, nemo vindicauerat mortem. Hoc gestum M. Seruilio, C. Cestio Coss. ad v. Calend. April. Nunc quoq; erat in vrbe Roma, hæc prodente me, equitis Ro. cornix è Bætica, primùm colore mira admodum nigro, deinde plura contexta verba exprimens, & alia atque alia crebrò addiscens. Nec non & recens fama Crateri Monocerotis cognomine, in Erizena regione Asiæ coruorum opera venantis, † eò quòd deuehebat in syluis eos confidentes corniculis humerisque: illi vestigabant agebantque, eò perducta consuetudine, vt exeuntes sic comitarentur & feri. Tradendum putauere memoriæ quidam, visum per sitim lapides congerentem in situlam monumenti, in qua pluuiæ aqua durabat, sed quæ attingi non posset: ita descendere pauentem expressisse tali congerie, quantum poturo sufficeret. 30

De Diomedis auibus.

CAP. XLIIII.

Nec Diomedas præteribo aues: Iuba cataraclas vocat, eis esse dentes, oculosq; igneo colore, cetero candidis tradens. Duos semper iis duces: alterum duce agmen, alterum cogere. Scrobes excuare rostro, inde crate consternere, & operire terra, quæ ante fuerit egesta: in his fœtificare. Fores binas omnium scrobibus: orientem spectare, quibus exeant in pascua: occasum, quibus redeant. Aluum exoneraturas subuolare semper, & contrario flatu. Vno hæc in loco totius orbis visuntur, in insula, quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro, contra Apuliæ oram, fulicarum similes. Aduenas barbaros clangore infestant, Græcis tantum adulantur, miro discrimine, velut generi Diomedis hoc tribuentes: ædemque eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant; vnde origo fabulæ, Diomedis socios in earum effigies mutatos. 40

Quæ animalia nihil discant.

CAP. XLV.

Non omittendum est, cùm de ingeniis differimus, è volucribus hirundines esse indociles, è terrestribus mures: cùm elephantii iussa faciant, leones iugum subeant, in mari vituli, totque piscium genera mitescant.

De potu auium.

CAP. XLVI.

Bibunt aues suctu, ex his quibus longa colla, intermittentes, & capite refupinato velut infundentes sibi. Porphyriosolus morfu bibit. Idem est proprio genere, omnem cibum aqua subinde tingens, deinde pede ad rostrum, veluti manu afferens. Laudatissimi in Comagene. Rostra iis & prælonga crura rubent.

De himantopode, & onocrotali, & de peregrinis auibus.

CAP. XLVII.

Haec quidem & himantopodi, multo minori, quanquam eadem crurum altitudine. Nascentur in Aegypto. Insistit ternis digitis. Præcipue ei pabulum muscæ. Vita in Italia paucis diebus. Grauiiores omnes fruge vescuntur, altiuolæ carne tantum. Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare, quæ cæteræ reddunt. Olorum similitudinem onocrotali habent: nec distare existimaretur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius vteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerit, mira vt sit capacitas. Mox perfecta rapina, sensim inde in os reddita, in veram aluum ruminantis modo refert. Gallia his septentrionali proxima Oceano mittit. In Hercynio Germaniæ saltu inusitata alitum accepimus, quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus: in cæteris nihil præter nobilitatem longinquitatem factam, memorandum occurrit. 50

De mul-

De multarum auium nominibus, & natura.

CAP. XLVIII.

Phalerides in Seleucia Parthorum, & in Asia aquaticarum laudatissima: rursus phasianæ in Colchis geminas ex pluma aures submittunt subriguntque. Numidicæ in parte Africa Numidia, omnesque iam in Italia. Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse, Apicius docuit, nepotum omnium altissimus gurgis. Attagen maximè Ionius celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmutescens, quondam extimatus inter raras aues. Iam & in Gallia Hispaniaque capitur, & per Alpes etiam, ubi & phalacrocoraces aues, Balearium insularum peculiare; sicut Alpium pyrrhocorax, luteo rostro: & præcipuo sapore lagopus. pedes leporino villo nomen ei hoc dedere, cætero candida, columbarum magnitudine. Non extra terram eam vesci facilè, quando nec viua mansuescit, & corpus occisæ statim marcescit. Est & alia nomine eodem, à coturnicibus magnitudine tantum differens, croceo tinctu cibis gratissima. Visam in alpibus ab se peculiarem Aegypti ibi M. Egnatius Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis.

CAP. XLIX.

Venere in Italiam Bebriacensibus bellis ciuilibus trans Padum & nouæ aues (ita enim adhuc vocantur) turdorum specie, paulum infra columbas magnitudine, sapore gratæ. Balcares insulæ nobiliorem etiam supra dicto porphyriionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mensarum est: item vipiones: sic enim vocant minorem gruem. Pegafos equino capite volucres, & gryphas aurita aduncitate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia. Equidem & tragopanadem, de qua plures affirmant, maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo. Nec Sirenes impetrauerint fidem: licet affirmet Dino, Clitarchi celebrati authoris pater, in India esse: mulceriq; earum cantu, quos grauatos somno lacerent. Qui credit ista, & Melampodi profecto aures lambendo, dedisse intellectum auium sermonis dracones non abnuet: vel quæ Democritus tradit, nominando aues, quarum confuso sanguine serpens gignatur: quem quisquis ederit, intellecturus sit alitum colloquia: quæque de vna aue gale-rita priuatim commemorat, etiam sine his immensa vitæ ambage circa auguria. Nominatur ab Homero scopes, auium genus: neq; harum satyricos motus, cum insident, plerisque memoratos facile conceperim mente: neq; ipsæ iam aues nascuntur. Quamobrem de confessis differuisse præstiterit.

*Odyssee lib. 9.
† noscuntur*

Quæ gallinas farcire instituerit. De auarijs, & quæ ea primus instituerit.

CAP. L.

Gallinas faginare Deliaci coepere: vnde pestis exorta, opimas aues, & suo pte corpore vntas de-
30 Guorandi. Hoc primum antiquis cœnarum interdictis exceptum inuenio iam lege C. Fannij Coss. xj. annis ante tertium Punicum bellum, nequid volucrum poneretur præter vnam gallinam, quæ non esset altilis: quod deinde caput translatum, per omnes leges ambulauit. Inuentumque diuerticulum est, in fraude earum gallinaceos quoque pascendi lacte madidis cibis: multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidem ad faginam non omnes eliguntur, nec nisi in ceruice pingui cute. Postea culinarum artes, vt clunes spectentur, vt diuidantur in tergora, vt à pede vno dilatata repositoria occupent. Dedere & Parthi cocis suos mores. Nec tamen in hoc mangonio quicquam totum placet: hic clune, alibi pectore tantum laudaris. Auaria primus instituit, inclusis omnium generum auibus, † M. Lælius Strabo Brundisij equestris ordinis. Ex eo coepimus carcere animalia coercere, quibus natura cælum assignauerat.

† Legendum videtur, M. Lælius, ex Varonis de Rusticis lib. 3. c. 5. Vnde locum hunc mutatum est Plin. Aristot. lib. 6. Histo. animal. cap. 2. (vnde hic locus ad verbum est translatus) phasianæ oua tribuit punctis distincta, quemadmodum & meleagridi, cenchridi autem rubra. Quod sit vt locum hunc ita legendum existimemus: Alia punctis distincta, vt meleagridi, & Phasianæ alia rubri coloris, vt cenchridi.

De Aesopi patina.

CAP. LI.

Maximè tamen insignis est in hac memoria, Clodij Aesopi tragici histrionis patina, sexcentis
30 H—S. taxata: in qua posuit aues cantu aliquo, aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coemptas: nulla alia inductus suauitate, nisi vt in his imitationem hominis manderet, neque istus quidem suos reueritus illos opimos & voce meritos, dignus prorsus filio, à quo deuoratas diximus margaritas. Non sit tamen (vt verum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: nisi quod minus est, summas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas, cœnasse.

De generatione auium, & præter aues quæ quadrupedes oua pariant.

CAP. LII.

Generatio auium simplex videtur esse, cum & ipsa sua habeat miracula, quoniã & quadrupedes
30 oua gignunt, chamæleontes, lacertæ, & quæ diximus inter serpentes. Pennatorum autem infœcunda sunt, quæ ad uncas habent ungues: cenchris sola ex his supra quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura, vt fecundiores essent fugaces earum, quàm fortes. Plurima pariunt struthio-cameli, gallinæ, perdices, sali. Coitus auibus duobus modis: fœmina humi cõsidente, vt in gallinis: aut stante, vt in gruibus. Ouorum alia sunt candida, vt columbis, perdicibus: alia pallida, vt aquaticis: † alia punctis distincta, vt meleagridi: alia rubri coloris, vt phasianis, cenchridi. Intus autem omne ouum volucrum bicolor. Aquaticis lutei plus, quàm albi, idq; ipsum magis luridum, quàm cæteris. Piscium vnus color, in quo nil candidi. Auium oua ex calore fragilia, serpentium ex frigore lenta, piscium ex liquore mollia. Aquatiliū rotunda, reliqua ferè fastigio cacuminata. Exeunt à rotundissima sui parte, dum pariuntur, molli putamine, sed protinus durescente, quibuscunq; emergunt portionibus. Quæ oblonga sint oua, gratioris saporis putat Horatius Flaccus. Fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem. Umbilicus ouis à cacumine inest, ceu gutta eminens in putamine.

T

De

Quædam omni tempore cocunt, vt gallinæ, & pariunt, præterquam duobus mensibus hyemis brumalibus. Ex iis iuuentæ plura, quàm veteres, sed minora: & in eodem foetu prima ac nouissima. Est autem tanta fecunditas, vt aliquæ & sexagena pariant, aliquæ quotidie, aliquæ bis die, aliquæ in tantum, vt effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Columbæ decies anno pariunt, quædam & vndecies: in Aegypto etiâ brumali mense. Hirundines, & merulæ, & palumbi, & turtures bis anno pariunt: cæteræ aues ferè semel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes, pene contextim, in secessu generant. A coitu decem diebus oua maturescunt in vtero. Vexatæ autem gallinæ & columbæ penna euulsa, aliæve simili iniuria, diutius. Omnibus ouis medio vitelli parua inest velut sanguinea gutta, quod esse corauium existimant, primum in omni corpore id gigni opinantes: in ouo certè gutta salit, palpitatque. Ipsum animal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo est. Omnibus intus caput maius toto corpore: oculi compressi capite maiores. Incremente pullo, candor in medium vertitur, luteum circumfunditur. Vicesimo die, si moueatur ouum, iam viuentis intra putamen vox auditur. Ab eodem tempore plumescit, ita positus, vt caput supra dextrum pedem habeat, dexteram verò alam supra caput. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes in pedes nascuntur, contrà quàm reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, & geminos interdum excludunt, vt Cornelius Celsus author est, alterum maiorem. Aliqui negant omnino geminos excludi. Plus vicena quina incubanda subiici vetant. Parere à bruma incipiunt. Optima foetura ante vernum æquinoctium. Post solstitium nata non impleat magnitudinem iustam, tantoque minus, quanto serius prouenere.

De vitij & remedijs incubantium.

CAP. LIIL.

Oua incubari intra x. dies edita vtilissimum, vetera aut recentiora infœcunda. Subiici impari numero debent. Quarto die postquam coepere incubari, si contra lumen cacumine ouorum apprehenso vna manu, purus & vniusmodi perluceat color, sterilia existimantur esse, proq; eis alia substituenda. Et in aqua est experimentum: inane fluitat: itaque sidentia, hoc est plena, subiici volunt. Concuti verò experimento vetant, quoniam non gignant confusis vitalibus venis. Incubationi datur initium post nouam Lunam, quia prius inchoata non proueniant. Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æstate vndeicesimo educunt foetū, hyeme xxv. Si incubatu tonuerit, oua pereunt: & accipitris audita voce vitiantur. Remedium contra tonitruum, clauus ferreus sub stramine ouorum positus, aut terra ex aratro. Quædam autem & citra incubitum, sponte naturæ gignūt, vt in Aegypti fimetis. Scitum de quodam potore reperitur, Syracusis tam diu potare solitum, donec cooperta terra foetum ederent oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De augurijs ouorum.

CAP. LV.

Iulia Augusta, prima sua iuuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida, cum parere virilem sexum admodum cuperet, hoc vsa est puellari augurio, ouum in sinu fouendo, atque cum deponendum haberet, nutrici per sinum tradendo, ne intermitteretur tepor. Nec falsò augurata proditur. Nuper inde fortasse inuentum, vt oua in calido loco imposita paleis igne modico fouerentur, homine ver fante, pariterque & statò die illincerumperet foetus. Traditur quædam ars gallinarij cuiusdam, dicentis quòd ex quaque esset. Narrantur & mortua gallina mariti earum visi succedentes in vicem, & reliqua foetæ more facientes, abstinentesque se à cantu. Super omnia est anatum ouis subditis atque exclusis admiratio, primò non planè agnoscentis foetum: mox incertos incubitus sollicitè conuocantis: postremò lamenta circa piscinæ stagna, mergentibus se pullis natura duce.

Quæ Gallinæ optima.

CAP. LVI.

Gallinarū generositas spectatur crista erecta, interdū & gemina † primis nigris, ore rubicundo, digitis imparibus, aliquando & super quatuor digitos transuerso vno. Ad rem diuinam, luteo rostro pedibusq; puræ nō videntur: ad opertanea sacra, nigræ. Est & pumilionum genus non sterile in iis, quod non in alio genere alitum, sed quibus certa fecunditas rara, & incubatio ouis noxia.

De morbis earum, & remedijs.

CAP. LVII.

Inimicissima autem omnium generi pituita, maximeque inter messis & vindemiæ tempus. Medicina in fame, & cubatus in fumo, vtique si ex lauro aut herba sabina fiat: penna per transuersas inserta nares, & per omnes dies mota: cibus allium cum farre, aut aqua perfusus, in qua lauerit notua, aut cum semine vitis albæ coctus: & quædam alia.

De conceptu & numero fetus auium.

CAP. LVIII.

Columbæ proprio ritu osculatur ante coitū. Pariunt ferè bina oua: ita natura moderatè, vt aliis crebrior sit partus, aliis numerosior. Palumbes & turtures plurimum terna: nec plus quàm bis ferè pariunt: atque ita, si prior foetus corruptus est: & quamuis tria pepererint, nunquam plus duobus educunt. Tertium quod irritum est, vrinum vocant. Palumbes incubat foemina post meridianam in matutinū, cætero mas. Columbæ marem semper & foeminā pariunt, priorem marem, postri die foeminam. Incubant in eo genere ambo, interdū mas, noctu foemina. Excludunt xx. die. Pariūt à coitu quinto. Aestate quidem interdū binis mensibus terna edunt paria. nam xvij. die excludunt, statimq;

† Varro rei rust. lib. 3. cap. 9. (vnde locus hic desumptus videtur) & Colum. lib. 8. ca. 2. gallinarum bonitatē ex plumariū, non ex oris rubedine spectandā præcipiūt. Quo fit vt hic vetust. cod. lectionem sequi malim. Pinnis nigris, cætera rubicunda.

statimq; concipiunt. Quare inter pullos sæpe oua inueniuntur, & alij prouolant, alij erumpunt. Ipsi deinde pulli quinquemestres foetificant. Et ipsæ autem inter se (si mas non sit) foemina æquæ saliūt, pariuntque oua irrita, ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia Græci vocant.

De pauone & anseribus.

CAP. LIX.

PAuo à trimatu parit. Primo anno vnum aut alterum ouum, sequenti quaterna quinquæ, cæteris duodena, non amplius. Intermittens binos dies ternosve parit, & ter anno, si gallinis subiiciantur incubanda. Mares ea frangunt desiderio incubantium. Quapropter noctu & in latebris pariunt, aut in excelso cubantes; & nisi molli strato excepta, franguntur. Mares singuli quinis sufficiunt con-
gibus, Cum singulæ aut binæ fuere, corrumpitur salacitate foecunditas. Partus excluditur diebus
10 ter nouenis, aut tardius † vicesimo. Anseres in aqua coeunt, pariunt vere; aut si bruma coiungere, post
solstitium, quadraginta propè. Bis anno, si priorem foetum gallinæ excludant: aliàs plurima oua se-
decim, paucissima septem. Si quis surripiat, pariunt, donec rumpantur. Aliena non excludunt. In-
cubanda subiici vtilissimum ix. aut xj. Incubant foemina tantum tricenis diebus. Si verò tepidio-
res sint, † vigintiquinque. Pullis eorum vrtica contactu mortifera. Nec minus auiditas, nunc satie-
tate nimia, nunc suamet vi: quando apprehensa radice, morsu sæpe conantes auellere, antè colla sua
abruptunt. Contra vrticam remedium est, stramento ab incubatu subdita radix earum.

† Repone, tri-
cesimo, quem-
admodum an-
te à legeba-
tur.

† vicens qui-
nis.

De ardeolis, & quomodo seruentur optimè oua.

CAP. LX.

ARdeolarum tria genera, leucon, asterias, pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum vo-
ciferatu sanguinem etiam ex oculis profundunt. Nec minus ægrè pariunt grauidæ. Aquila tri-
20 nis diebus incubat, & ferè maiores alites: minores vicens: vt miluus & accipiter. Singulos ferè pa-
rit, nunquam plus ternos: is qui † ægolos vocatur, quaternos: coruus aliquando & quinos: incu-
bant totidem diebus. Cornicem incubantem mas pascit. Pica nouenos, melancoryphus supra xx.
parit, semper numero impari: nec alia plures: tanto foecunditas maior paruis. Hirundini cæci pri-
mò pulli, & ferè omnibus, quibus numerosior partus. Irrita oua, quæ hypenemia diximus, aut mu-
tua foemina inter se libidinis imaginatione concipiunt, aut puluere: nec columbæ tantum, sed &
gallinæ, perdices, pauones, anseres, chenalopeces. Sunt autem sterilia, & minora, ac minus iucun-
di saporis, & magis humida. Quidam & vento putant ea generari: quæ de causa etiam Zephyria ap-
pellantur. Hæc autem vere tantum. Vrina fiunt, incubatione derelicta, quæ alij cynosura dixere. Oua
aceto macerata in tantum emolliuntur, vt per annulos transeant. Seruari eam lomento, aut hyeme
30 in paleis, æstate in furfuribus, vtilissimum. Sale exinaniri creduntur.

† Aristoteles
Aerolum vo-
cat, si emen-
data sint ex-
plaria: eumq;
miluorum gene-
ri videtur at-
tribuere.

Quæ volucrum sola animal pariat, & lacte nutriat.

CAP. LXI.

Volucrum animal parit vespertilio tantum, cui & membranaceæ pinnæ vni. Eadem sola volu-
crum lacte nutrit, vbera admouens: geminos volitat amplexa infantes: secumq; deportat. Ei-
dem coxendix vna traditur, & in cibatu culices gratissimi.

De conceptu vipera & partu & quæ terrestrium oua pariant.

CAP. LXII.

Vrsus in terrestribus oua pariunt serpentes: de quibus nondum dictum est. Coeunt complexu,
Radeò circūuolutæ sibi ipsæ, vt vna existimari biceps possit. Vipera mas caput inserit in os, quod
illa abrodit voluptatis dulcedine. Terrestrium eadem sola, intra se parit oua vnius coloris, & mol-
lia, vt pisces. Tertia die intra vterum catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit, viginti
40 ferè numero. Itaque cætera tarditatis impatientes, perrumpunt latera, occisa parente. Cætera ser-
pentes † contexta oua in terra incubant, & foetum sequente excludunt anno. Crocodili vicibus in-
cubant mas & foemina. Sed reliquorum quoque terrestrium reddatur generatio.

† Contexta,
legendū, non
contexta. ex
Aristo. libr. 6.
Hist. animal.
ca. vlti. vbi sic
habet: τὰ δὲ
ὄντα ἀπὸ τοῦ
ῥεχθῆναι.

De generatione terrestrium.

CAP. LXIII.

Bipedum solus homo animal gignit. Homini tantum primi coitus poenitentia, augurium scili-
cet vitæ à poenitenda origine. Cæteris animalibus statim per tempora anni concubitus, homini
(vt dictum est) omnibus horis dierum noctiumque. Cæteris satietas in coitu, homini propè nulla.
Messalina Claudij Cæsaris coniunx, hoc regalem existimans palmam, elegit in id certamen nobilif-
simam è prostitutis ancillam mercenariæ stipis, eamque die ac noctu superauit quinto ac vicesimo
50 minis verò abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores, quàm feræ, sumus? Viros audiores
Veneris hyeme, foeminas æstate, Hesiodus prodidit. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus,
lyncibus, rhinoceroti, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus auersa genitalia. Cameli etiam solitudines
aut secreta certè petunt: neque interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tantum iis ex o-
mnibus, quibus solida vngula. In quadrupedum genere mares olfactus accendit. Auertuntur & ca-
nes, phocæ, lupi, in medioque coitu, inuitique etiam coherant. Suprà dictorum plerisque foemina
priores superueniunt, reliquis mares. Vrsi autem, vt dictum est, † humanitus strati: herinacei stan-
tes ambo inter se cōplexi: feles mare stante, foemina subiacente: vulpes in latera proiectæ, maremq;
foemina amplexa. Taurorum ceruorumque foemina vim non tolerant: ea de causa ingrediuntur in
coitu. Cerui vicissim ad alias transeunt, & ad priores redeunt. Lacertæ, vt ea quæ sine pedibus sunt,
circumplexu Venerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore, hoc minus foecunda sunt.

† Rectius, hu-
mi strati: vt
apud Arist. 6.
Animal. c. 30.
κατακεκλιμέ-
ναι ἐπὶ τῆς
γῆς.

T 2

Singulos

Singulos gignunt elephanti, cameli, equi; Acanthis duodenos, auis minima. Ocyssimè pariunt, quæ plurimos gignunt. Quo maius est animal, tanto diutius formatum in vtero. Diutius gestantur quibus longiora sunt vitæ spatia. Neque crescentium tempestiua ad generandum ætas. Quæ solidas habent ungulas, singulos: quæ bifurcas, & geminos pariunt. Quorum in digitos pedum fissura diuisa est, ea numerosiora in foetu. Sed superiora omnia perfectos edunt partus, hæc inchoatos: in quo sunt genere leonæ, vrsæ, & vulpes. Informia etiam magis, quàm suprà dicta, vrsæ pariunt: rarumque est videre parientes. Postea lambendo calefaciunt foetus omnia ea, & figurant. Pariunt plurimum quaternos. Cæcos autem gignunt canes, lupi panthera, thoes. Canum plura genera. Laconicæ octauo mense vtrinque generant. Ferunt sexaginta diebus, & plurimum tribus. Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur. Implentur omnes vno coitu. Quæ ante iustum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus. Existimantur in vrina attollere crura ferè semestres: id est signum consummati virium roboris; foemina hoc idem fidentes. Partus duodeni, quibus numerosissimi, cætero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant: sicut omnes mares, aut omnes foeminas gigni. Primos quoque mares pariunt: in cæteris alternant, si incant opportuno & recto mense. Ineuntur à partu sexto mense. Octonos Laconicæ pariunt. † Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt Laconici annis denis, foemina duodenis: cætera genera xv. annos, aliquando viginti. Nec tota sua ætate generant, ferè à xij. desinentes. Felium & ichneumonum reliqua, vt canum. Viuunt annis senis. Dasypodes omni mense pariunt, & superfoetant, sicut lepores. A partu statim implentur. Conciipiunt, quamuis vbera siccante foetu. * Pariunt non cæcos. Elephanti, vt diximus, pariunt singulos, magnitudine vituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferunt: à trimatu pariunt vere, iterumque post annum implentur à partu. Equas autem post tertium annum, aut post vnum ab enixu vtiliter admitti putant, coguntque inuitas. † Et mulier septima die concipere facillimè creditur. Equarum iubas tondere præcipiunt, vt asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire. A coitu solæ animalium currunt ex aduerso Aquilonum Austrorumve, prout marem aut foeminam concepere. Colorem illico mutant rubriore pilo, vel quicumque sit, plenior: hoc argumento desinunt admittere etiam volentes. Nec impedit partus quasdam ab opere, falluntque grauidæ. Vicisse Olympia prægnantem Echekratidis Thessali inuenimus. Equos, & canes, & sues initum matutinum appetere, foeminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt. Equas domitas lx. diebus equare, antequàm gregales: sues tantum coitu spumam ore fundere: verrem subantis audita voce, nisi admittatur, cibum non capere vsque in maciem: foeminas autem in tantum efferari, vt hominem lacerent, candida maximè veste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ asperfo. Auiditas coitus putatur & cibis fieri: sicut vero eruca, pecori capra. Quæ ex feris mitigentur, non concipere, vt anseres: apros verò tardè, & ceruos, nec nisi ab infantia educatos. Mirum est: quadrupedum prægnantes Venerem arcent, præter equam & suem. Sed superfoetant dasypus & lepus tantum.

† Pintianus sic legit: Propria in eo genere maribus à labore salacitas. Cuius castigationis auctor habet Aristotelem, qui libro 6. Histor. animal. c. 20. Peculiare hoc esse tradit Laconico canum generi, vt à labore melius incant quam à quiete. * Negatio abundat. ex Aristot. 6. animal. cap. 33. vbi sic habet: τὸν δὲ τρυφὰς, ὡς περ τὰ πόλιν, ἀπὸ τῶν πόλεων χιρῶν. † Quod hic mulieri tribuitur, Aristot. lib. 6. c. 23. & Plin. lib. 8. ca. 44. asina asignant.

De varia generatione animalium.

CAP. LXIII.

Quæcunque animal pariunt, in capita gignunt, circumactò sub enixum foetu, aliàs in vtero porrecto. Quadrupedes gestantur extensis ad longitudinem cruribus, & ad aluum suam applicatis: homo in semet conglobatus, inter duo genua naribus sitis. Molas, de quibus antè diximus, gigni putant, vbi mulier non ex mare, verum ex semetipsa tantum conceperit: ideo nec animari, quia non sit ex duobus: altricemque habere per se vitam illam, quæ satis arboribusque contingat.

De murium fetu.

CAP. LXV.

Ex omnibus, quæ perfectos foetus, † sues tantum & numerosos edunt: item plures, contra naturam solidipedum, aut bifurcorum. Suprà cuncta est murium foetus, haud sine cunctatione dicendus, quanquàm sub auctore Aristotele & Alexandri Magni militibus. Generatio eorū lambendo constare, non coitu, dicitur: ex vna genitos cxx. tradiderunt: apud Persas verò prægnantes & in vtero parentis repertas. Et salis gustatu fieri prægnantes opinantur. Itaque definit mirum esse, vnde vis tanta messes populetur murium agrestium: in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimis reperiuntur, neque extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem proueniunt: & iam inde fugauerunt incolæ. Prouentus eorum siccitatibus tradunt: & iam obituris vermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus, sicut herinaceis. Iidem bipedes ambulant, ceu Alpini. Cum diuersi generis coiuere animalia, ita demum generant, si tempus nascendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere (vt creditur vulgò) Aristoteles negat: neque incubant eadem, oblitæ quo sint in loco enixæ, quoniam huic animali nulla memoria. Itaque catuli per sese erumpunt.

† Arist. lib. 4. de generat. animal. cap. 6. de suis agens partu, sic habet: καὶ μονοκέφαλοι, καὶ δίκεφαλοι, καὶ πολυκέφαλοι. Vnde & locum hunc nonnulli sic corrigendū existimant: Sues tantum & vnum, & duos edunt, item plures.

De spina hominis anguem nasci.

CAP. LXVI.

Anguem ex medulla hominis spinæ gigni, accepimus à multis. Pleraque enim occulta & cæca origine proueniunt, etiam in quadrupedum genere.

De

De salamandra.

CAP. LXVII.

Sicut salamandra, animal lacerti figura, stellatum, nunquam, nisi magnis imbribus, proueniens, & serenitate deficiens. Huic tantus rigor, ut ignem tactum extinguat, non alio modo, quam glacies. Eiusdem sanie, quæ lactea ore vomitur, quacunq; parte corporis humani contacta, toti defluunt pili; idq; quod contactum est, colorem in vitiliginem mutat.

De iis quæ nascuntur ex non genitis: & quæ nata nihil gignunt.

CAP. LXVIII.

Quædam verò gignuntur ex non genitis, & sine vlla simili origine, ut supra dicta: & quæcunque æstas, aut ver, statumque tempus anni generant. Ex iis quædam nihil gignunt, ut salamandræ. Neque est iis genus masculinum foemininumue, sicut neque in anguillis, omnibusque quæ nec animal, nec ouum ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus, & ceteris adherentibus vado vel saxo. Quæ autem per se generantur, si in mares ac foeminas descripta sunt, generant quidem aliquid coitu, sed imperfectum & dissimile, & ex quo nihil amplius gignatur, ut vermiculus muscæ. Id magis declarant naturæ eorum, quæ infecta dicuntur, arduæ explanationis omnia, & priuatim dicato opere narranda. Quapropter ingenium prædictorum, & reliqua subrextur dissertatio.

De sensibus animalium.

CAP. LXIX.

Ex sensibus ante cætera homini tactus, deinde gustatus: reliquis superatur à multis. Aquilæ clariùs cernunt: vultures sagaciùs odorantur: liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denso atque surdo naturæ elemento. Præterea voce omnium in sublime tendente, sermonem exaudiunt: & si de iis loquere, intelligere etiam dicuntur, & profugere. Auditus cui hominum primò negatus est, huic & sermonis usus ablati: nec sunt naturaliter surdi, ut non iidem sint & muti. In marinis ostreis auditum esse, non est verisimile: sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentium in mari piscantibus.

Auditum, & olfactum esse piscibus.

CAP. LXX.

Pisces quidem auditus nec membra habent nec foramina: audire tamen eos palàm est: utpote cum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam viuariis spectatur: & in piscinis Cæsaris, genera piscium ad nomen venire, quosdam singulos. Itaque produntur etiam clarissimè audire, mugil, lupus, salpa, chromis, & ideo in vado viuere. Olfactum iis esse, manifestè patet. Quippe non omnes eadem esca capiuntur: & prius, quàm appetant, odorantur. Quosdam & speluncis latentes, falsamento illitis faucibus scopuli piscator expellit, veluti sui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntque ex alto etiam ad quosdam odores, ut sapiam vltam, & polypum: quæ id eo coniiciuntur in nassas. Sentinæ quidem nauium odorem procul fugiunt: maximè tamen pisciū sanguinem. Non potest petris auelli polypus: idem cunila admota, ab odore protinus resilit. Purpure quoque foetidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore serpentes fugantur, sed maximè styracis: organum, aut calcis, aut sulphuris formicæ necantur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum commune esse omnibus.

CAP. LXXI.

Tactus sensus omnibus est, etiam quibus nullus alius: nam & ostreis, & terrestribus vermibus quoque. Existimauerim omnibus sensum & gustatus esse. Cur enim alios alia sapes appetunt? in quo vel præcipua naturæ architectio. Alia dentibus prædantur, alia vnguibus, alia rostri aduncitate carpunt, alia latitudine ruunt, alia acumine excauant, alia sugunt, alia lambunt, sorbent, mandunt, vorant. Nec minor varietas in pedum ministerio, ut rapiant, distrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem scabere non cessent.

Quæ venenis viuunt, & quæ terra.

CAP. LXXII.

Venenis capreæ & coturnices (ut diximus) pinguescunt, placidissima animalia: at serpentes ouis, spectanda quidem draconum arte. Aut enim solida hauriunt, si iam fauces capiunt, quæ de inde in semet conuoluti frangunt intus, atque ita putamina excutunt: aut si tenerior est, & catuli adhuc ætas, orbe apprehensa spiræ, ita sensim vehementerque præstringunt, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, sorbeant. Simili modo auibis deuoratis, solidis, contentione pluma & ossa reuomunt. Scorpiones terra viuunt. Serpentes, cum occasio est, vinum præcipuè appetunt, cum alioqui exiguo indigeant potu. Eadem minimo & penè nullo cibo, cum adseruantur inclusæ: sicuti aranei quoque, alioqui suctu viuentes. Ideo nullum interit fame aut siti venenatum. Nam neque calor his, neque sanguis, neque sudor, quæ auiditatem naturali sale augent. In quo genere omnia magis exitialia, si suum genus edere, antequàm noceant. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus: mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solenne est, his in dies vel horas.

De cibo & potu quorundam.

CAP. LXXIII.

Num animal digitos habentium herba alitur, lepus: sed & fruge solidipedes, & è bifulcis suis omni cibatu & radicibus. Solidipedum volutatio propria. Serratorum dētium carniuora sunt omnia. Vrsi & fruge, fronde, vindemia, pomis viuunt & apibus, cancris etiam & formicis. Lupi, ut diximus, & terra in fame. Pecus potu pinguescit: ideo sal illis aptissimus: item veterina, quam & fruge & herba, sed & ut bibere, secedunt. Ruminant, præter iam dicta, syluestrium cerui, cum

† Melius, Quæ auiditatem naturalem solam augent, ut naturalis auiditatis appellatione intelligamus cibipotus, & appetentiā, quæ calore potissimum & sudore excitatur.

† Legendum, Sed ut bibere, sic edunt, tradente Aristotele Hist. anim. lib. 6. c. 8. veterina pro aqua modo quam hauserunt pabulum sumere, quæq; vberius potarint auidius item vorare.

à nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius quàm stantia, & hyeme magis quàm æstate septenis ferè mensibus. Pontici quoque mures simili modo remandunt. In potu, quibus ferrati dentes, lambunt: & mures hi vulgares, quamuis ex alio genere sint. Quibus continui dentes, sorbent, vt equi, boues. Neutrum vrsi, sed aquam quoq; morfu vorant. In Africa maior pars ferarum æstate non bibunt, inopia imbrium: quam ob causam capti mures Libyci, si biberint, moriuntur. Orygem perpetuò sitientia Africæ generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia sitientium. Nanq; Gætuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum saluberrimi liquoris vesicis. Insidunt in eadem Africa pardi condensa arborum, occultatiq; earum ramis, in prætereuntia desiliunt, atq; è volucrum sede grassantur. Feles quidem quo silentio, quàm leuibus vestigiis obrepunt auibus! quàm occulto speculatu in musculos exiliunt! Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se dissideant, & quæ inter se conueniant.

CAP. LXXIII.

ERgo & alios quosdam sensus esse, quàm suprà dictos, haud difficulter apparet. Sunt enim quædam his bella amicitiaque, vnde & affectus, præter illa quæ de quibusque eorum suis diximus locis. Dissident olores & aquilæ; coruus & chlorio, noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus & miluus, illo præripiente huic cibos: cornices & noctua: aquilæ & trochilus (si credimus) quoniam rex appellatur auium: noctua, & cætera minores aues. Rursus cum terrestribus, mustela & cornix: turtur & pyralis: ichneumones, vespæ, & phalangia aranei. Aquaticæ, anates & gaviæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ, inuicem foetibus insidiantes. Aegithus auis minima cū asino. Spinetis enim se scabendi causa atterens, nidos eius dissipat: quod adeò pauet, vt voce omnino rudentis audita, oua eiiciat, pulli ipsi metu cadant. Igitur aduolans hucera eius rostro excavat. Vulpes & Nili angues: mustelæ & fues. Aesalon vocatur parua auis, oua corui frangens, cuius pulli infestantur à vulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipsamque vellit. Quod vbi viderunt corui, contrà auxiliantur, velut aduersus communem hostem. Et acanthis in spinis viuit: idcirco asinos & ipsa odit, flores spinæ deuorantes. Aegithum verò anthus in tantum, vt sanguinem corum credant non coire, multisque ob id beneficiis infament. Dissident thoes & leones, & minima æquè ac maxima. Formicosam arborem forices cauent. Librat araneus se filo in caput serpentis porrectæ sub vmbra arboris suæ: tantaque vi morfu cerebrum apprehendit, vt stridens subinde, ac vertigine rotata, ne filum quidem desuper pendentis rumpere, adeò non fugere queat: nec finis ante mortem est. Rursus

† Arist. Histo. anim. libr. 9. c. 1. sic habet: *ἐἷς ὁ ἀνθρώπου τῆς τρυφῆς. Vnde & hic legendum videtur, Merula & turtures.*

amici pauones & columbæ, turtutes & psittaci, † merulæ & turdi, cornix & ardeolæ contra vulpium genus communibus inimicitiis. Harpe & miluus contra triorchem. Quid, non & affectus indicia sunt etiam in serpentibus, immitissimo animalium genere? Dicta sunt, quæ Arcadia narrat de domino à dracone seruato, & agnita voce hominis. De aspide miraculum Philarcho reddatur: is enim author est, cū ad mensam cuiusdam veniens in Aegypto aleretur assidue, enixam catulos, quorū ab vno filium hospitis interemptum illam reuersam ad consuetudinem cibi, intellexisse culpam, & necem intulisse catulo, nec postea in tectum id reuersam.

De somno animalium.

CAP. LXXV.

Somni quæstio non obscuram coniectationem habet. In terrestribus, omnia quæ conuiueant, dormire manifestum est. Aquatilia quoque exiguum quidem, etiam qui de cæteris dubitant, dormire tamen existimant: non oculorum argumento, quia non habent genas: verum ipsa quiete cernuntur placida, ceu soporata, neq; aliud, quàm caudas, mouentia, & ad tumultum aliquem expeuentia. De thynnis confidentiùs affirmatur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autem piscium in vado, vt manu sæpe tollantur. Nam delphini balænaeque stertentes etiam audiuntur. Infecta quoque dormire silentio apparet, quia ne luminibus quidem admotis excitentur. Homo genitus premitur somno per aliquot menses: deinde longior in dies vigilia. Somniat statim infans. Nam & pauore expergiscitur, & suctum imitatur. Quidam verò nunquàm: quibus mortiferum fuisse signum contra consuetudinem somnium, inuenimus exempla. Magnus hinc inuitat locus, & diuersis refertus documentis, vtrumne sint aliqua præscita animi quiescentis: qua fiant ratione, an fortuita res sit, vt plaraque. Et si exemplis agatur, profectò paria fiant. A vino à cibis proxima, atque in redormitatione vana esse visa, prope conuenit. Est autem somnus nihil aliud, quàm animi in medium sese recessus. Præter hominem somniare equos, canes, boues, pecora, capras, palàm est. Ob hoc creditur & in omnibus, quæ animal pariant. De iis quæ oua gignunt, incertum est: sed dormire ea, certum. Verum ad insecta transeamus.

C. PLINII

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
VNDECIMVS.

159

10

20

R

ESTANT immensæ subtilitatis animalia: quando aliqui ea neq; spirare, & si-
ne sanguine esse etiam prodiderunt.

De insectorum genere.

CAP. I.

Multa hæc & multigena, terrestrium volucrumque vita. Alia pennata, vt a-
pes: alia utroque modo, vt formicæ: aliqua & pennis & pedibus carentia:
iure omnia insecta appellata ab incisuris, quæ nunc ceruicis loco, nunc pectorū
atque alui præcincta separant membra, tenui modo fistula coherentia. Aliqui-
bus verò non tota incisura eas ambiente rugas, sed in aluo aut supernè tantum imbricatis flexilibus
vertebris, nusquam alibi spectatiore naturæ rerum artificio.

30

De subtilitate in his natura.

CAP. II.

40

IN magnis siquidem corporibus, aut certè maioribus, facilis officina sequaci materia fuit. In his
tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quàm inextricabilis perfectio! Vbi tot sensus
collocavit in culice? & sunt alia dictu minora. Sed vbi visum in eo prætendit? vbi gustatum applica-
uit? vbi odoratum inseruit? vbi verò truculentam illam & portione maximam vocem ingeneravit?
qua subtilitate pennas adnexuit? prælongavit pedum crura? disposuit ieiunam caueam, vt aluum
avidam sanguinis, & potissimum humani sitim accendit? Telum verò perfodiendo tergori, quo spi-
culavit ingenio? Atque vt in capaci, cum cerni non possit exilitas, ita reciproca geminauit arte, vt fo-
diendo acuminatum pariter sorbendoque fistulosum esset. Quos teredini ad perforanda robora
cum sono teste dentes affixit? Potissimumque è ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum
miramur humeros, taurorumque colla, & truces in sublime iactus, tigrium rapinas, leonum iubas,
cum rerum natura nusquam magis, quàm in minimis, tota sit. Quapropter quæso, ne hæc legentes,
quoniam ex his spernunt multa, etiam relata fastidio damnent, cum in contemplatione naturæ ni-
hil possit videri superuacuum.

Utrum spirent, an habeant sanguinem.

CAP. III.

50

INsecta multi negarunt spirare, idque ratione persuadentes, quoniam visceri interiori nexus spi-
rabilis non inesset. Itaque viuere vt fruges, arboresque: sed plurimum interesse, spiret aliquid, an
viuat. Eadem de causa nec sanguinem iis esse, qui sit nullis carentibus corde atque iecore. Sic nec
spirare ea, quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionum series exoritur. Iidem enim & vocem
esse his negant, in tanto murmure apum, cicadarum sono, & aliis quæ suis æstimabuntur locis. Nā
mihi contuenti se persuasit rerum natura, nihil incredibile existimare de ea. Nec video, cur magis
possint non trahere animam talia, & viuere, quàm spirare sine visceribus: quod etiam in marinis do-
cuimus, quamuis arcente spiritum densitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua, & ani-
matu carere in ipso spiritu viuentia, habere sensum victus, generationis, operis, atq; etiam de futuro
curam: & quamuis non sint membra, quæ velut carina sensus inuehant, esse tamen his auditum, ol-
factum, gustatum, eximia præterea naturæ dona, solertiam, animum, artem, quis facile crediderit?
Sanguinem non esse his fateor, sicut ne terrestribus quidem cunctis, verum simile quiddam. Vt se-
piæ in mari sanguinis vicem atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille succus: sic & in-
sectis, quisquis est vitalis humor, hic erit & sanguis, donec existimatio sua cuique sit. Nobis propo-
situm est, naturas rerum manifestas indicare, non causas iudicare dubias.

De cor.

De corpore eorum.

CAP. IIII.

INsecta, vt intelligi possit, non videntur neruos habere, nec ossa, nec spinas, nec cartilaginem, nec pinguia, nec carnes, ne crustam quidem fragilem, vt quædam marina, nec quæ iure dicatur cutis: sed mediæ cuiusdam inter omnia hæc naturæ corpus, arenti simile, neruo mollius, in reliquis partibus siccius veriùs, quàm durius. Et hoc solùm his est, nec præterea aliud. † Nihil intus, nisi admodùm paucis intestinum implicatum. Itaq; diuulsis præcipua viuacitas, & partium singularum palpitatio. Quia quæcunq; est ratio vitalis, illa nõ certis inest membris, sed toto in corpore, minimè tamẽ capite: solumq; non mouetur, nisi cum pectore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex his plurimi, diutius viuunt diuulsa, vt in scolopendris videmus. Habent autem oculos, præterq; è sensibus tactum atque gustatum: aliqua & odoratum, pauca & auditum.

† Legendum
videatur, Nihil
intus, nisi in-
testinum, ad
modùm paucis
repliatum. ex
Aristo. libr. 4.

anim. c. 7. vbi

insecta nihil
intus habere
tradit, præter
intestinum ab
ore ad exitum
protensum: id
q; in plerisque
restitu, in pau-
cis verò repli-
catum.

† Alias sic: Fa-
uos confingunt
& ceras, mille
ad vsus vitæ.
Laborem to-
lerant, &c.

De apibus.

CAP. V.

Sed inter omnia ea principatus apibus, & iure præcipua admiratio, solis ex eo genere hominum scausa genitis. Mella contrahunt, succumq; dulcissimum atque subtilissimum, ac saluberrimũ. † Fauos confingunt & ceras. Illæ ad vsus vitæ laborem tolerant, opera conficiunt, rempublicam habent, consilia priuatim ac duces gregatim: & quod maximè mirum sit, mores habent. Præterea cùm sint neque mansueti generis, neque feri: tamen tanta est natura rerum, vt propè ex vmbra minimi animalis, incomparabile effecerit quiddam. Quos efficaciaz industriæq; tantæ comparemus neruos? quas vires? quos rationi mediusfidius viros? hoc certè præstantioribus, quò nihil nouere, nisi commune. Non sit de anima quæstio: constet & de sanguine, quantulum tamen esse in tantulis potest. Aestimemus postea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis.

CAP. VI.

Hyme conduntur. Vnde enim ad pruinas niuesq; & aquilonum flatus perferendos vires? Sane & insecta omnia: sed minus diu, quæ parietibus nostris occultata maturè tepefiunt. Circa apes aut temporum locorumue ratio mutata est, aut errauerunt priores. Conduntur à vergiliarum occasu, sed latent ultra exortum: adeò non ad veris initium, vt dixere, nec vt quisquam in Italia de alucis existimat. Ante fabas florentes non exeunt ad opera & labores, nullusq; cùm per cælũ licuit, otio perit dies. Primùm fauos construunt, ceram fingunt, hoc est, domos cellasq; faciunt. Deinde sobolem, postea mella, ceram ex floribus, melliginem è lacrymis arborum, quæ glutinum pariunt, salicis, vلمي, harundinis, succo, gummi, resina. His primùm alucum ipsum intus totum, vt quodam tectorio, illinunt, & aliis amarioribus succis contra aliarum bestiolarum auiditates: id se facturas conscia, quod concupisci possit. His deinde fores quoq; latiores circumstruunt.

De vocabulis operis.

CAP. VII.

Prima fundamenta commosin vocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin, intercoria cerasq; magni ad medicamina vsus. Commosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam venit, picantium modo † ceu dilutior: ceræ initium plerunq; è mitiore gummi. Propolis, crassioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obstruuntur, odore & ipsa etiamnum graui, vt qua plerique pro galbano vtantur. Præter hæc conuehitur erithace, quam aliqui sandaracham, alij cerinthum vocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sepe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis. Gignitur autem rore verno, & arborum succo, gummi modo, Africi minor, Austri 40 flatu nigrior, Aquilonibus melior & rubens, plurimis in Græcis nucibus. Menecrates florem esse dicit, futuræ messis indicium: sed nemo prætereum.

† Pintianus
ex Hispanicis
codicibus hæc
eruit lectionẽ:
Pissoceros su-
peream venit,
picatus modo,
ceui dilutior ce-
ræ, è vitium
populorumq;
mitior gummi.

Ex quibus floribus opera fiunt.

CAP. VIII.

Ceras ex omnium arborum satorumq; floribus confingunt, excepta rumice & chenopode. Herbarum hæc genera. Falsò excipitur & spartum, quippe cùm in Hispania multa in spartariis mella herbam eam sapiant. Falsò & oleas excipi arbitror, quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum est. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem, non modò corporibus, insidunt. Operantur intra sexaginta passus. Et subinde consumptis in proximo floribus, speculatores ad pabula vltiora mittunt. Noctu deprehensæ in expeditione excubant supinæ, vt alas à rore protegant,

De amatoribus earum.

CAP. IX.

Ne quis miretur amore earum captos, Aristomachum Solensem duode sexaginta annis nihil aliud egisse: Philiscum verò Thasium in desertis apes colentem Agrium cognominatum: qui ambo scribere de his.

Ratio operis.

CAP. X.

Ratio operis hæc: inter diu statio ad portas more castrorum, noctu quies in matutinum, donec vna excitet gemino aut triplici bombo, vt buccino aliquo. Tunc vniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim ventos imbresq; & tunc se continent tectis. Itaque temperie cæli (& hoc inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq; lanugine totius corporis. Quibus est earum adolefcetia, ad opera exeunt,

exerunt, & suprà dicta conuolunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro: totæque onustæ remeant facina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atque exonerant. Sunt enim intus quoque officia diuisa. Aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neque enim separatim vescuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. † Struunt orsa ea concameratione aluei, texumque vel vsque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut aliis intrent, aliis exeant. Fauis superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus firmul hærent & pendent vnâ. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poposcit alueus: aliquando & duorum generum, cum duo examina concordibus populis dissimiles habuerit. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad faciendum. Primi ferè tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maximè implentur melle: ideoque auerso alueo fauis eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi pondusculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta verò terram volant in aduerso flatu vepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam norant, castigant mox, & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæque inter opera spurcitia iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, vnum congesta in locum, turbidis diebus, & operis otio egerunt. Cum aduesperascit, in alueo strepunt minus ac minus, donec vna circumuolet eodem, quo excitauit, bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castrorum more. Tunc repente omnes conticescunt.

† Melius sic: Struunt orsa à concameratione aluei, textuque, vel vsque ad imatelas deducunt. Sumptus est enim hic locus ex Arist. Hist. animal. lib. 9. cap. 40. ubi sic habet: Ἀπὸ τῶν ἰσθμῶν ἀναστάντες ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τῆς σπηλῆς καὶ ἀναστάντες ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τῆς σπηλῆς καὶ ἀναστάντες ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τῆς σπηλῆς.

De fucis.

CAP. XI.

Domos primùm plebeis exadificant, deinde regibus. Si speratur largior prouentus, adiciuntur contubernia & fucis. His cellarum minimæ, sed ipsi maiores apibus. Sunt autem fuci, sine aculeo, velut imperfectæ apes, nouissimæque à fessis & iam emeritis inchoatæ, serotinus foetus, & quasi seruitia verarum apum. Quamobrem imperant iis, primosque in opera expellunt, tardantes sine clementia puniunt. Neque in opere tantum, sed in foetu quoque adiuuant eas, multum ad calorem conferente turba. Certè quò maior fuerit multitudo, eò maior fiet examini prouentus. Cum mella cœperunt maturescere, abigunt eos: multæque singulos aggressæ trucidant. Nec id genus, nisi vere, conspicitur. Fucus ademptis alis in alueum reiectus, ipse cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in vna parte aluei extruunt amplas, magnificas, separatas, tuberculo eminentes: quod si exprimatur, non gignuntur soboles. Sexangulæ omnes cellæ, à singulorum capedum opere. Nihil horum statò tempore, sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle vno alteròve ad summum die cellas replent.

Quæ natura mellis.

CAP. XII.

Venit hoc ex aere, & maximè siderum exortu, præcipueque ipso Sirio explendescente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque tum prima aurora folia arborum melle roscida inueniuntur: ac si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore vestes, capillumque concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum salua, siue purgantis se aeris succus: utinamque esset & purus ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò: nunc verò è tanta cadens altitudine, multumque, dum venit, sordescens, & obuio terræ halitu infectus, præterea è fronde ac pabulis potus, & in vterculos congestus apum (ore enim vomunt) ad hæc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesque mutatus, magnam tamen cælestis naturæ voluptatem affert.

Quæ optima mella.

CAP. XIII.

Ibi optimus semper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ, Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Est autem initio mel, ut aqua, dilutum, & primis diebus feruet, ut mustum, seque purgat: vicesimo die crassescit, mox obducitur tenui membrana, quæ feruoris ipsius spuma concrevit. Sorbetur optimum, & minimè fronde infectum, è quercus, tiliæ, harundinum foliis.

Quæ genera mellis in singulis.

CAP. XIII.

Summa quidem bonitatis natione constat (ut suprà diximus) pluribus modis. Aliubi enim fati scera spectabiles gignuntur, ut in Pelignis, Sicilia: aliubi mellis copia, ut in Creta, Cypro, Africa: aliubi magnitudine, ut in Septentrionalibus, viso iam in Germania octo pedum longitudinis fauo, in caua parte nigro. In quocunque tamen tractu terna sunt mellis genera. Vernum, ex floribus constructo fauo, quod ideo vocatur anthinum. Hoc quidam attingi vetant, ut largo alimento valida exeat soboles. Alij ex nullo minus apibus relinquunt, quoniam magna sequatur vberitas magnorum siderum exortu. Præterea solstitio, cum thymum & vua florere incipiunt, præcipua cellarum materia. Est autem in eximendis fauis necessaria dispensatio, quoniam inopia cibi desperant, moriunturque aut effugiunt: contra copia ignauiam affert: aciam melle, non erithace, pascuntur. Ergo diligentiores ex hac vindemia xij. partem apibus relinquunt. Dies status inchoandi, ut qua-

V dam

dam lege naturæ, si scire aut obseruare homines velint, xxx. ab educto examine: fereque Maio mensē includitur hæc vindemia. Alterum genus est mellis æstiuū, quod ideo vocatur horæum, à tempestiuitate præcipua, ipso Sirio explendescente post solstitium diebus xxx. ferè. Immensa circa hoc

† *sublimitas* † subtilitas naturæ mortalibus patefacta est, nisi fraus hominū cuncta perniciē corrumpere. Namque ab exortu sideris cuiuscunque, sed nobilium maximè, aut cælestis arcus, si non sequantur imbres, sed ros tepescat Solis radiis, medicamenta, non mella, gignuntur, oculis, h ulceribus, internisq; visceribus dona cælestia. Quod si seruetur hoc Sirio exoriente, casuque congruat in eundem diem, vt sæpè, Veneris, aut Iouis, Mercurijve exortus, non alia suauitas, visque mortalium malis à morte vocandis, quàm diuini nectaris, fiat.

Quomodo probentur Mella.

CAP. XV.

MEl plenilunio vberius capitur, serena die pinguius. In omni melle, quod per se fluit, vt mustū oleumque, appellaturque acæton, maximè laudabile est. Aestiuum omne rutilum, vt diebus confectum siccioribus. Aptissimum existimatur è thymo, coloris aurei, saporis gratissimi, quod sit palàm doliolis, pingue, marino è rore spissum. Quod concrefcit autem, hoc minimè laudatur. Thymosum non coit, & tactu prætenua fila mittit: quod primum grauitatis argumentum est. Abram-pi statim & resiliere guttas, vilitatis indicium habetur. Sequens probatio, vt sit odoratum, ex dulci acre, glutinosum, perlucidum. Aestiuam mellatione decimam partem † Thasio Dionysio apibus relinqui placet, si pleni fuerint aluci: si minus, pro rata portione: aut si inanes, omnino non attingi. Huic vindemiæ Attici signum dedere initium Caprificalem diem Vulcano sacrum.

† C. Sio, le-
gendum, non
Thasio, tum
ex vetust. cod.
tum ex Varro-
ne in princip.
operis, de Re
rust. vbi & V-
ticam patriam
ei assignat,
Magonemq;
ab eo versum
asserit: quod
& Plin. lib. 1.
tradit in au-
thorum cata-
logo.

De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur.

CAP. XVI.

Tertium genus mellis, minimè probatum, syluestre, quod ericæum vocant. Conuehitur post primos autumnii imbres, cum erice sola floret in syluis, ob id harenoso simile. Gignitur id maximè Arcturi exortu à pridie Idus Septemb. Quidam æstiuam mellationem ad Arcturi exortū proferunt, quoniam ad æquinoctium autumnii ab eo supersint dies xiiij. & ab æquinoctio ad Vergiliarum occasum diebus xlvij. plurima sit erice. Athenienses tetralicem appellant, Eubœa sisaram, quam putant apibus esse gratissimam, fortassis quia nulla tunc alia sit copia. Hæc ergo mellatio sine vindemiæ & Vergiliarum occasu, Idibus Nouemb. ferè includitur. Relinquitur ea duas partes apibus ratio persuadet, & semper eas partes fauorum, quæ habeant erithacen. A bruma ad Arcturi exortum diebus lx. somnò aluntur sine vlllo cibo. Ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernum tepidiore tractu iam vigilant: sed etiam tunc aluco se continent, seruosque in id tempus cibos re-
petunt. In Italia verò hoc idem à Vergiliarum exortu faciunt, & in eum dormiunt. Alueos quidam in eximendo melle expendunt, ita diribentes quantum relinquunt. Aequitas siquidem etiam in eis obstringitur: feruntque societate fraudata alueos mori. In primis ergo præcipitur vt lautū purique eximant mella. Et furem mulierumque menses odere. Cum eximuntur mella, apes abigi fumo vtilissimum, ne irascantur, aut ipsæ auidè vorent. Fumo crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera. Nam nisi incubauere, fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrimè sentiunt mella, vel minimo contactu roris acescentia. Et ob id inter genera seruator, quod acapnon vocant. Album mel non fit, quod bithymum est, sed oculis & h ulceribus aptissimum existimatur. Foetus quonam modo progenerent, magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apum enim coitus visus est nunquam. Plures existimauere oportere confici floribus compositis aptè atque vtiliter. Aliqui coitu vnus, qui rex in quoque appellatur examine. Hunc esse solum marem, præcipua magnitudine, ne fatiscat. Ideo foetus sine eo non edit: apesque reliquas, tanquàm marem fœminas, comitari, non tanquàm ducem: quam probabilem aliàs sententiam fucorum prouentus coarguit. Quæ enim ratio, vt idem coitus alios perfectos, imperfectos generet alios? Propior verò prior existimatio fieret, ni rursus alia difficultas occurreret. Quippe nascuntur aliquando in extremis fauis apes grandiores: quæ cæteras fugant. Oestrus vocatur hoc malum: quonam modo nascens, si ipsæ fingunt? Quod certum est, gallinarum modo incubant. Id quod exclusum est, primum vermiculus videtur candidus, iacens transversus, adhærensque ita vt pascere videatur. Rex statim mellei coloris, vt electo flore ex omni copia factus, neque vermiculus, sed statim penniger. Cætera turba cum formam capere coepit, nymphae vocantur: vt fuci, sirenes, aut cephenes. Si quis alterutris capita demat, prius quàm pennas habeant, pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos, atque incubant, tum maximè murmurantes calor (vt putant) faciendi gratia, necessarij excludendis pullis, donec ruptis membranis, quæ singulos cingunt ouorum modo, vniuersum agmen emergat. Spectatum hoc Romæ consularis cuiusdam suburbano, alueis cornu laternæ translucido factis. Foetus intra xlv. diem peragitur. Fit in fauis quibusdam, qui vocatur clerus, amaræ duritia ceræ, cum foetus inde non eduxere morbo aut ignauia, aut infœcunditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus autem educti operantur quadam disciplina cum matribus: regemq; iuuenem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoantur, ne desint. Postea ex his soboles cum adulta esse coepit, concordī suffragio deterrimos necant, ne distrahāt agmina. Duo autem genera eorum melior, rufus, quàm niger variusque. Omnibus forma
semper

10

20

30

40

50

semper egregia, & duplo quàm cæteris maior, pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans, Multum etiam nitore à vulgo differunt.

Quæ regiminis ratio.

CAP. XVII.

QUærat nunc aliquis, vnusne Hercules fuerit, & quod Liberi patris sepulcrum, & reliqua vetustatis situ obruta. Ecce in re parua, villisque nostris annexa, cuius assidua copia est, nō constat inter authores; rex nullūne solus habeat aculeū, maiestate tantum armatus: an dederit eum quidem natura, sed vsum eius illi tantum negauerit. Illud constat, imperatorem aculeo non uti. Mira plebei circa eum obedientia. Cum procedit, vnā est totum examen, circaque eum cōglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circueit
10 similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam lictoresque, assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multo intelligitur antè, aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cum processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Festum humeris subleuant: validius fatigatum ex toto portant. Si qua lassata deficit, aut forte aberrauit, odore persequitur. Vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Tunc ostenta faciunt priuata ac publica, vna dependēte in domibus templisque, sæpè expiata magnis euentibus. Sedēre in ore infantis tum etiam Platonis, suauitatem illam prædulcis eloquij portendentes. Sedēre in castris Drusi imperatoris, cum prosperrimè pugnatum apud Arbalonem est, haudquaquam perpetua aruspicum coniectura, qui dirum id ostentum existimant semper. Duce prehensio totum
20 netur agmen: amisso dilabitur, migratque ad alios. Esse vtrique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cum plures fuere, potiusque nascentium domos diruunt, si prouentus desperatur: tunc & fucos abigunt. Quanquam de iis video dubitari, propriumque iis genus esse aliquos existimare, sicut furibus, grandissimis inter illas, sed nigris, lataque aluo: ita appellatis, quia furtim deuorent mella. Cerrū est, ab apibus fucos interfici. Vtrique regem non habent. Sed quomodo sine aculeo nascantur, in quæstione est. Humido verè melior foetus, sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus, impetum in proximas faciunt rapinæ proposito. At illæ contra dirigunt aciem: & si custos adsit, alterutra pars, quæ suis fauere sentit, non appetit eum. Ex aliis quoque sæpè dimicant causis, easque acies contrarias duo imperatores instruunt, maximè rixa in conuehendis floribus exorta, & suos quibusque euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur.
30 tur. Reconciliantur verò lacte vel aqua mulsa.

De genere apum. & qua inimica apibus.

CAP. XVIII.

APES sunt & rusticæ syluestresque, horridæ aspectu, multo iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Vrbaniarum duo genera: optimæ breues, variæque, & in rotunditatem compactiles: deteriores longæ, & quibus similitudo vesparum: etiamnum deterrimæ ex iis pilosæ. In Ponto sunt quædam albæ, quæ bis in mense mella faciunt. Circa Thermodontem autem fluuium duo genera: aliarum, quæ in arboribus mellificant: aliarum, quæ sub terra, triplici cerarū ordine vberissimi prouentus. Aculeum apibus natura dedit ventri consertum. Ad vnum ictum hoc infixo, quidam eas statim emori putant. Aliqui, non nisi intantum adacto vt intestini quippiam sequatur: sed fucos postea esse, nec mella facere, velut castratis viribus, pariterque & nocere & prodesse desinere. Est in
40 exemplis, equos ab iis occisos. Odere foedos odores, proculque fugiunt, sed & infectos. Itaque vniuentia redolentes infestant, ipsæ plurimorum animalium iniuriis obnoxie. Impugnant eos nature eiusdem degeneres vespæ atque crabrones, & è culicum genere qui vocantur muliones: populantur hirundines, & quædam aliæ aues. Insidiantur quantibus ranæ, quæ maxima earum est operatio tum, cum sobolem faciunt. Nec hæ tantum, quæ stagna riuosque obsident, verum & rubetæ veniunt vltro, abreptentesque foribus per eas sufflant: ad hoc prouolant, confestimque abripiuntur. Nec sentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues, difficile se à lanis earum explicantibus. Cancrorum etiam odore, si quis iuxta coquat, exanimatur. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens, & cum ante fores in teporem Solis promotis aliæ cibos ministrant, cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Rege peste consumpto,
50 moeret plebs ignauo dolore, non cibos conuehit, non procedit: tristi tantum murmure glomeratur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deductæ multitudini: aliās spectantes exanimem, luctum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore sanitas æstimmatur.

De morbis apum.

CAP. XIX.

SVNT & operis morbi: cum fauos non explent, cleron vocant. Item blapsigoniam, si foetum non speragant. Inimica & echo est resultanti sono, qui pauidas alterno pulsar ictu: inimica & nebula. Aranci quoque vel maximè hostiles, cum præualuere vt intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accensis aduolitans, pestifer, nec vno modo. Nam & ipse ceras depascitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignantur: filis etiam araneosæ, quacunque incessit, alarum maximè lanugine obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredines, quæ ceras præcipue
V 2 appetunt.

appetunt. Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate, verno maximè tempore aluo cita. Oleo quidem non apes tantum, sed omnia insecta exanimantur, præcipuè si capite vncto in Sole ponantur. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas, cum sensere eximi mella auidè vorantes. Cæterò præparcæ, & quæ alioquin prodigas atque edaces, non secus ac pigras & ignauas, proturbent. Nocent & sua mella ipsis, illitæque ab aduersa parte moriuntur. Tot hostibus, tot casibus, & quota portione eorum commemorata? tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis: nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus, & quomodo reparentur.

CAP. XX.

GAudent plausu atque tinnitu æris, eoque conuocantur. Quò manifestum, auditus quoque inesse sensum. Effecto opere, educto foetu, functæ munere omni, exercitationem tum solennem habent: spatiataque in aperto, & in altum datæ gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longissima, vt prosperè inimica ac fortuita cadât, septenis annis vniuersa. Alueos nunquam vltra decem annos durasse proditur. Sunt qui mortuas, si intra testum hyeme seruentur, deinde Sole verno torreantur, ac ficulneo cinere toto die foueantur, putent reuiuiscere. In totum verò amissas reparari ventribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius iuencorum corpore exanimato, sicut equorum vespas atque crabrones, sicut asinorum scarabæos, mutante natura ex aliis quædam in alia. Sed horum omnium coitus cernuntur. Et tamen in foetu eadem propè natura, quæ apibus.

De vespis & crabronibus.

CAP. XXI.

† Melius, E cortice & araneis. ad stipulante Aristot. libro 5. Hist. animal. c. 23. vbi crabrones ait fauos suos conficere ex phalangiis & araneis. hoc est, e cortice & araneosa materia.

Vespæ in sublimi è luto nidos faciunt, & in iis ceras: crabrones in cauernis, ac sub terra. Et horum omnium sexangulæ cellæ, cætera autem † è cortice & harena. Foetus ipse inæqualis vt barbaris, alius euolat, alius in nymphea est, alius in vermiculo. Et autumnio, non vere omnia ea. Plenilunio maximè crescunt. Vespæ, quæ ichneumones vocantur (sunt autem minores, quàm aliæ) vnum genus ex araneis perimunt, phalangium appellatum, & in nidos suos ferunt: deinde illinunt, & ex iis incubando suum genus procreant. Præterea omnes carne vescuntur, contrà quàm apes, quæ nullum corpus attingunt. Sed vespæ muscas grandiores venantur: & amputato iis capite, reliquum corpus auferunt. Crabronum syluestres, in arborum cauernis degunt: hyeme, vt cætera insecta conduntur: vita bimatum non transit. Ictus eorum haud temerè sine febris est. Authores sunt, ter nouenis punctis interfici hominem. Aliorum qui mitiores videntur, duo genera: opifices minores corpore, qui moriuntur hyeme: matres, quæ biennio durant: ij & clementes. Nidos vere faciunt ferè quadrifores, in quibus opifices generentur. Iis eductis, alios deinde nidos maiores fingunt, in quibus matres futuras producant. Iam tum opifices funguntur munere, & pascunt eas. Latior matrum species: dubiumque an habeant aculeos, quia non egrediuntur. Et his sui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem, nec vespæ generi reges aut examina: sed subinde renouatur multitudo sobole.

De bombycibus, & bombycio, & necydalo, & quis primus bombycinam vestem inuenerit.

CAP. XXII.

† Ordo verborum videtur hic non nihil esse inuersus, ex Aristotelicis fontibus sic restituendus: E gradiore vermiculo, gemina protendens cornua, sui generis. Hinc eruca sunt, &c. vide Aristot. lib. 5. Hist. animal. c. 19. † Aristot. hanc Plati filia facit. lib. 5. Hist. animal. c. 19.

Quartum inter hæc genus est bombycum, in Assyria proueniens, maius quàm suprà dicta. Nidos luto fingunt, salis specie applicatos lapidi, tanta duritia, vt spiculis perforari vix possint. In iis & ceras largius, quàm apes, faciunt, deinde maiorem vermiculum. Et alia horum origo † è gradiore vermiculo, gemina protendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde, quod vocatur bombylius: ex eo necydalus, ex hoc in vj. mensibus bombyx. Telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque foeminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri, rursusque texere inuenit in Cæo mulier Pamphyla † Latoi filia, non fraudanda gloria excogitata rationis, vt denudet foeminas vestis.

De bombyce Coa.

CAP. XXIII.

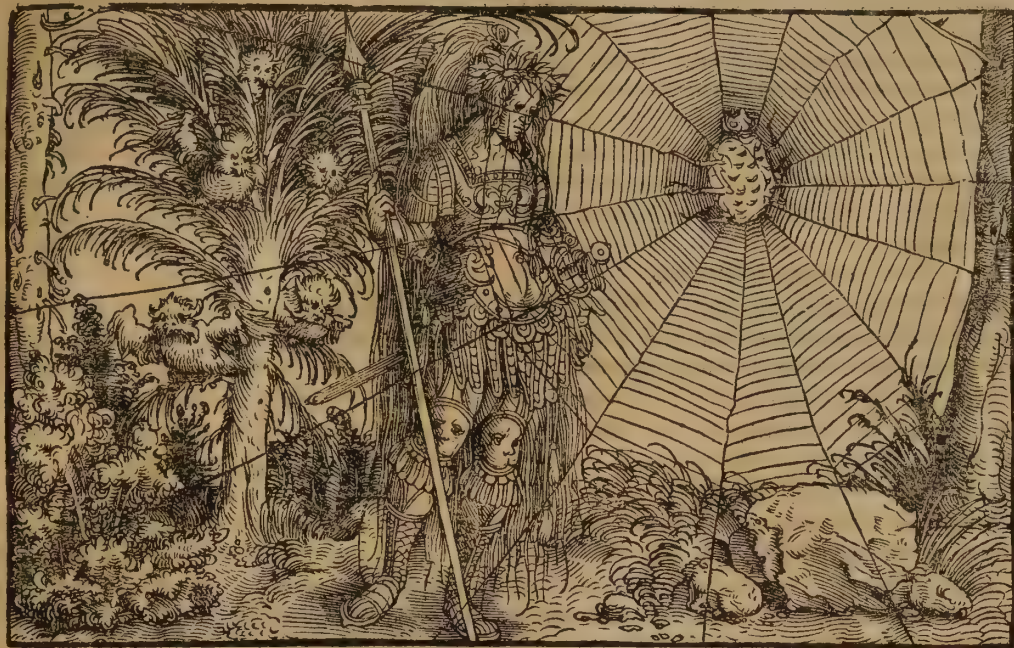
Bombycas & in Co insula nasci tradunt, cupressi, terebinthi, fraxini, quercus florem imbribus decussum terræ halitu animante. Fieri autem primò papiliones paruòs nudosque, mox frigorum impatientia villis inhorrescere, & aduersum hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera. Hanc ab his cogi subigique vnguuium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori inuolui nido volubili. Tum ab homine tolli, fictilibusque vasis tepore & fursurum esca nutriri: atque ita subnasci sui generis plumas, quibus vestitos ad alia pensa dimitti. Quæ verò cœpta sint lanificia, humore lentescere, mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has vestes vsurpare etiam viros, leuitatem propter æstiuam. In tantum à lorica gerenda discessere mores, vt oneri sint etiam vestes. Assyria tamen bombyce adhuc foeminis cedimus.

De araneis & generatione eorum.

CAP. XXIII.

Arancorum his non absurdè iungatur natura, digna vel præcipua admiratione. Plura autem sunt genera, nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalangia ex his appellantur, quorum noxij morsus, corpus exiguum, varium, acuminatum, assultum ingredientium. Altera eorū species, nigri, prioribus cruribus lōgissimis, Omnibus internodia terna in cruribus. Luporū nomine minimi non texunt

texunt. Maiores in terra cauernis exigua vestibula præpandunt. Tertium eorundem genus erudita operatione conspicuum. Orditur telas, tantique operis materiæ vterus ipsius sufficit: siue ita corru-

pta alui natura stato tempore (vt Democrito placet) siue est quædam intus lanigera fertilitas: tam moderato vngue, tam tereti filo, & tam æquali deducit stamina, ipso se pondere vsus. Texere à medio incipit, circinato orbe subregmina adnectens: maculasque paribus semper interuallis, sed subinde crescentibus, ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas scutulato rete grassantes! quàm non ad hoc videtur pertinere cribatæ pexitas telæ, & quadam polituræ arte, ipsa per se tenax ratio tramæ! quàm lusus ad flatum, non ad respuenda quæ veniant, sinus: derelicta lasso prætenti summa parte, vt arbitrari licet illa quæ difficile cernuntur: atque vt in plagis lineæ offensæ præcipitant in sinum! Specus ipse qua concameratur architectura! & contra frigora quanto villosior! quàm remotus à medio, aliudque agenti similis! inclusus verò sic, vt sit, nec ne, intus aliquis, cerni non possit. Age firmitas quanta irrupentibus ventis! qua puluerum mole de grauate! Latitudo telæ sæpè inter duas arbores, cum exercet artem & discit texere: longitudo fili à culmine ac rursus à terra per illud ipsum velox reciprocatio: subitque pariter ac fila deducit. Cum verò captura incidit, quàm vigilans & paratus ad cursum! licet extrema hæreat plaga, semper in medium currit: quia sic maximè totum concutiendo implicat. Scissa protinus reficit, ad polituram faciens. Nanque & lacertarum catulos venantur:† hos primùm tela inuoluentes, & tunc demum labra vtraque morfu apprehendentes, amphitheatrali spectaculo cum contigit. Sunt ex eo & auguria. Quippe incremento amnium futuro telas suas altius tollunt. Idem sereno non texunt, nubilo texunt. Ideoque multæ aranæ imbrium signa sunt. Fœminam putant esse quæ texat, marem qui venatur: ita paria fieri merita coniugio. Aranei conueniunt clunibus: pariunt vermiculos ouis similes. Nam nec horum differri potest genitura, quoniam insectorum vix vlla alia narratio est. Pariunt autem oua ea in telas, sed sparsa, quia saliant, atque ita emittunt. Phalangius tantum in ipso specu incubat magno numero: qui vt emerferit, matrem consumit, sæpè & patrem: adiuuat enim incubare. Pariunt autem & † tricenos, cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Consummantur aranei quater septenis diebus.

De scorpionibus.

CAP. XXV.

Similiter his & scorpiones terrestres, vermiculos ouorum specie pariunt, similiterque pereunt: Spestis importuna veneni serpentium, nisi quod grauiore supplicio lenta per triduum morte conficiunt, virginibus lethali, semper ictu, & fœminis ferè in totum: viris autem matutino, exeuntes cauernis, prius quàm aliquo fortuito ictu ieiunium egerant venenum. Semper cauda in ictu est: nulloque momento meditari cessat, ne quando desit occasio. Ferit & obliquo ictu & inflexo. Venenum ab iis candidum fundi Apollodorus auctor est, in nouem genera descriptis, per colores maximè superuacuos, quoniam non est scire, quos minimè exitiales prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse, maresque, sæuissimos. Nam coitum iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, cum incanduerit Solis ardoribus. Itemque cum sitiunt, inexpleriles potu. Constat & septena caudæ internodia sæuiora esse. Pluribus enim sena sunt. Hoc malum Africæ volucre etiam Austri faciunt, pendentibus brachia, vt remigia subleuant. Apollodorus idem,

† Legè, os præmum tela inuoluentes, ex Aristot. Hist. animal. 5. c. 27.

† Melius, tricenos, siue tricenos, ex eodem Aristot. lo co iam citato.

V 3 plano

† Legendum.
In Caria, ex
Græcis Aristoteli
codicib.
libr. 8. Histor.
animal. c. 28.
Nam in Scythia
frigorib.
scorpiones gi-
gni, non sit
verisimile.

planè quibusdam inesse pennas tradit. Sæpè Psylli, qui reliquarum venena terrarum inuehentes, quæstus sui causa peregrinis malis impleuere Italiam, hos quoque importare conati sunt: sed vivere intra Siculi cæli regionem non potuere. Visuntur tamen aliquando in Italia, sed innocui, multif- que alijs in locis, vt circa Pharum in Aegypto. † In Scythia interimunt etiam sues, alioquin viuaciores contra venena talia: nigras quidem celerius, si in aquam se immerferint. Homini ictu putatur esse remedio ipsorum cinis potus in vino. Magnam aduersitatem oleo merfis & stellionibus putant esse, innocuis duntaxat ijs, qui & ipsi carent sanguine, lacertarum figura. Atque scorpiones in totum nulli nocere, quibus non sit sanguis. Quidam & ab ipsis foetum deuorari arbitrantur. Vnum modò relinqui solertissimum, & qui se ipsius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morsu loco fiat. Hunc esse reliquorum vltorem, qui postremò genitores supernè conficiat. Pariuntur autem vndeni.

De stellionibus, & cicadis.

CAP. XXVI.

Chamæleonum stelliones quodammodo naturam habent, rore tantum viuentes, præterq; araneis. Similis cicadis vita: quarum duo genera: minores, quæ primæ proueniunt, & nouissimæ pereunt: sunt autem mutæ. Sequens est volatu rara. Quæ canunt, vocantur achetæ: & quæ minores ex eis sunt, tettigonix: sed illæ magis canoræ. Mares canunt in vtroque genere: foeminae silent. Gentes vescuntur iis ad Orientem, etiam Parthi opibus abundantibus. Ante coitum mares præferunt, à coitu foeminas, ouis earum correptis quæ sunt candida. Coitus supinis. Asperitas præcursa in dorso, qua excauant foeturæ locum in terra. Fit primò vermiculus: dein ex eo, quæ vocatur tettigometra, cuius cortice rupto circa solstitia euolant, noctu semper: primùm nigræ atque duræ. Vnum hoc ex iis quæ viuunt, & sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum: hoc canunt achetæ, vt diximus. De cætero in ventre nihil est. Excitata cum subuolant, humorem reddunt: quod solum argumentum est rore easdem alijs. Idem folis nullum ad excrementa corporis foramen. Oculi tam hebetes, vt si quis digitum contrahens ac remittens iis appropinquet, transeant velut in folia. Quidam duo alia faciunt earum: furculariam, quæ sit grandior: frumentariam, quam alij auenariam vocant. Apparet enim simul cum frumentis arefcentibus.

Cicada vbi non sint, & vbi muta.

CAP. XXVII.

Cicadæ non nascuntur in raritate arborum: idcirco sunt Cyrenis circa oppidum: nec in campis, nec in frigidis aut vmbrosis nemoribus. Est quædam & iis locorum differentia. In Milesia regione paucis sunt locis. Sed in Cephalenia amnis quidam penuriam earum & copiam dirimit. At in Rhegino agro silent omnes: vltra flumen in Locrensi canunt. Pennarum illis natura quæ apibus, sed pro corpore amplior.

De pennis insectorum, & scarabæorum generibus.

CAP. XXVIII.

Insectorum quædam binas gerunt pinnas, vt muscæ: quædam quaternas, vt apes. Membranis & cicadæ volant. Quaternas habent, quæ aculeis in aluo armantur. Nullum, cui telum in ore, pluribus quàm binis aduolat pennis. Illis enim vltionis causa datum est, his auditatis. Nullis eorum pennis reuiuiscunt auulsæ. Nullum, cui aculeus in aluo, bipenne est. Quibusdam pennarum tutelæ crusta superuenit, vt scarabæis, quorum tenuior fragiliorque penna. His negatus aculeus: sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga, bifulcis dērata forcipibus, in cacumine, cum libuit, ad mortuum coeuntibus, infantum etiam remedijs exceruice suspenduntur. Lucanos vocat hos Nigidius. Aliud rursus eorum genus, qui è simo ingenteis pilas auersi pedibus volutant, paruosque in iis contrarigorem hyemis vermiculos foetus sui nidulantur. Volitant alij magno cum murmure ac mugitu. Alij focos & parata crebris foraminibus excauant, nocturno stridore vocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore lampyrides, nunc pennarum hiatu refulgentes, nunc verò compressu obumbratæ, non ante matura pabula, aut post defecta conspicuæ. Econtrario tenebrarum alumna blattis vita, lucemque fugiunt, in balineis maximè humido vapore prognatæ. Fodiunt ex eodem genere rutili atque prægrandes scarabæi tellurem aridam, fauosque paruæ ac fistulosæ modo spongiæ, medicato melle fingunt. In Thracia iuxta Olynthum locus est paruus, in quo vnum hoc animal exanimatur, ob hoc Cātharolethrus appellatus. Pennæ insectis omnibus sine scissura: nulli cauda, nisi scorpionibus. Hic eorum solus & brachia habet, & in cauda spiculum. Reliquorum quibusdam aculeus in ore, vt scilio, siue tabanum dici placet: item culicibus, & quibusdam muscis. Omnibus autem his in ore & pro lingua sunt hi aculei. Quibusdam hebetes, neque ad punctum, sed ad sustum, vt muscarum generi, in quo lingua euidens fistula est. Nec sunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos prætenduntur ignaua, vt papilionibus. Quædam insecta carent pennis, vt scolopendre. Insectorum pedes quibus sunt, in obliquum mouentur. Quorundam extremi longiores foris curuantur, vt locustis.

De locustis.

CAP. XXIX.

Hæc pariunt in terram demisso spinæ caule, oua condensæ, autumnī tempore. Ea durant hyemem sub terra. Subsequenti anno exitu veris emittunt paruas, nigrantes, & sine cruribus, pennisq; reptan-

reptantes. Itaque vernis aquis intereunt oua; sicco vere maior prouentus. Alij duplicem earum foetum, geminumque exitum tradunt. Vergiliarum exortu parere; deinde ad Canis ortum obire, & aliam renasci. Quidam Arcturi occasu renasci. Mori matres, cum pepererint, certum est, vermiculo statim circa fauces innascente, qui eas strangulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes, serpentem, cum libuit, necant singulae, faucibus eius apprehensis mordicus. Non nascuntur, nisi in planis & rimosis locis. In India ternum pedum longitudinis esse traduntur, cruribus & feminibus ferrarum usum praebere, cum inaruerint. Est & alius earum obitus. Gregatim sublata vento in maria aut stagna decidunt. Fortè hoc casuque euenit, non (vt prisci existimauere) madefactis nocturno humore alis. Iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab iis transiri, continuata plurium dierum (quod maximè miremur) fame quoque, quam propter externa pabula petere sciunt. Deorum iræ pestis ea intelligitur. Nantque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, vt aliae alites credantur: Solemque obumbrant, sollicitè spectantibus populis, ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe vires: & tantum parum sit maria transisse, immensos tractus permeant, diraque messibus contegunt nube, multa contactu adurentes; omnia verò morfu erodentes, & fores quoque tectorum. Italiam ex Africa maximè coortæ infestant, sæpè populo ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopiæ metu. In Cyrenaica regione lex etiam est ter anno debellandi eas, primò oua obterendo, deinde foetum, postremò adultas: desertoris poena in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfixa est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Gracculos quoque ob id colunt, aduerso volatu occurrentes earum exitio. Necare & in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficisci ab occipitio videtur. Eo loco in commissura scapularum habere quasi dentes existimantur, eosque inter se terendo stridorem edere, circa duo æquinoctia maximè, sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustarum, qui & insectorum omnium quæ coeunt, marem portante foemina, in eum foeminarum ultimo caudæ reflexo, tardoque digressu. Minores autem in omni hoc genere foeminis mares.

De formicis nostratibus.

CAP. XXX.

Plurima insectorum vermiculum gignunt. Nam & formicæ similem ouis vere: & hæ communitantes laborem, vt apes: sed illæ faciunt cibos, hæ condunt. Et si quis comparet onera corporibus earum, fateatur nullis portione vires esse maiores. Gerunt ea mortui. Maiora auersec postremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Et iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa condunt, ne rursus in fruges exeant è terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur & noctu plena Luna. Eadem interlunio cessant. Iam in opere qui labor? quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionem mutuum nundinis dantur. Quæ tunc earum concursatio? quàm diligens cum obuiis quædam collocutio atque percontatio? Silices intrinsece earum attritos videmus, & in opere semitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantalacunque assiduas. Sepeliuntur inter se viuientium solæ, præter hominem? Non sunt in Sicilia pennatæ.

De Indiciis.

CAP. XXXI.

Indicæ formicæ cornua, Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerunt terræ, in regione septentrionalium Indorum, qui Dardæ vocantur. Ipsi color felium, magnitudo Aegypti luporum. Erutum hoc ab iis tempore hyberno, Indi furantur æstiuo feruore, conditis propter vaporem in cuniculos formicis: quæ tamen odore sollicitatè prouolant, crebroque lacerant, quæ uis præuolocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas feritasque est cum amore auri.

De diuersitate insectorum.

CAP. XXXII.

Multa autem insecta & aliter nascuntur, atque in primis ex rore. Insidet hic raphani folio primo vere, & spissatus Sole in magnitudinem milij cogitur. Inde porrigitur vermiculus paruus & triduo mox eruca: quæ adiectis diebus accrescit, immobilis, duro cortice: ad tactum tantum mouetur aranei. Hæc eruca, quam chrysalidem appellant, rupto deinde cortice volat papilio.

De animalibus in ligno, & ex ligno nascentibus.

CAP. XXXIII.

Sic quædam ex imbre generantur in terra, quædam & in ligno. Nec enim cossi tantum in eo, sed etiam tabani ex eo nascuntur, & alia, vbicunque humor est nimius: sicut intra hominem tæniæ tricenum pedum, aliquando plurium longitudine. Iam in carne ex animi, & viuientium quoque hominum capillo: quæ foeditate & Sylla dictator, & Alcman ex clarissimis Græciæ Poetis, obiere. Hoc quidem & aues infestat: phasianas verò interimit, nisi puluerantes sese. Pilos habentium asinum tantum immunem hoc malo credunt, & oues. Gignuntur autem & vestis genere, præcipuè lanicio interemptarum à lupis ouium. Aquas quoque quasdam, quibus lauamur, fertiliores eius generis, inuenio apud authores. Quippe cum & ceræ id gignant, quod animalium nimium existimatur. Alia rursus generantur sordibus aridi soli, posteriorum crurum lasciuiæ petauristarum. Alia puluere humido in cauernis, volucris.

† Distinctio collocanda videtur post verbum. Monetur, Reliqua sunt mutilata: vt palam fit: ex Arist. de animal. lib. 5. ca. 19. vbi sic habet: ἀποπύου & xivv) & σερέ- xov) & πρὸς ἀπαρχὴν δέσιν. † Capillo, re- dundat: vt facile est animaduertere ex ijs. quæ de Sylla & Alcmanis exiis subiungit.

De

De animali, cui cibi exitus non est.

CAP. XXXIIII.

Est animal eiusdem turpitudinis, infixo semper sanguini capite viuens, atque ita intumescens, vnum animalium cui cibi non sit exitus: dehiscitque nimia satietate, alimento ipso moriens. Nunquam hoc in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc solum. Aequè est mira sanguinis & hirudinum generi in palustri aqua sitis. Nanque & hæ toto capite conduntur. Est & volucre canibus peculiare suum malum, aures maximè lancinans, quæ defendi morfu non queunt.

De tineis, & culicibus.

CAP. XXXV.

Idem pulvis in lanis & veste tineas creat, præcipuè si araneus vnà includatur. Sitit enim & omnem humorem absorbens, ariditatem ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est earum genus tunicas suas trahentium quo cochleæ modo. Sed harum pedes cernuntur, spoliatae expirant. Si accreuerunt, faciunt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharidas vermiculi ficorum & pyri, & peuces, & cynacanthæ, & rosæ. Venenum hoc remedia secum habet. Alæ medentur: quibus

† *Contrà Ari-* demptis, lethale est. Rursus alia genera culi cum acescens natura gignit. † *Quippe cùm & in niue* candidi reperiantur, & vetustiore vermiculi: in media quidem altitudine rutili (nam & ipsa nix vetustate rubescit) hirti pilis, grandiores torpentesque.

De pyrali, siue pyrausta.

CAP. XXXVI.

Ignit aliqua & contrarium naturæ elementum. Siquidem in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni, maioris muscæ magnitudinis volat pennatum quadrupes: appellatur pyralis, à quibusdam pyrausta. Quandiu est in igne, viuit: cùm euasit longiore paulò volatu, emoritur. Hypanis fluuius in Ponto, circa solstitium defert acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit volucre quadrupes supra dicti modo, nec vltra vnum diem viuit, vnde hemerobion vocatur. Reliquis talium ab initio ad finem septenarij sunt numeri, culici & vermiculo ter septeni, corpus parientibus quater septeni. Mutationes & in alias figuras transitus, trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex his pennata, autumno ferè moriuntur; tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore exanimatis, si cinere condantur, redit vita.

Historia naturæ animalium per singula membra.

CAP. XXXVII.

Nunc per singulas corporis partes, præter iam dicta, membratim tractetur historia. Caput habent cuncta, quæ sanguinem. In capite paucis animalium, nec nisi volucribus, apices, diuersi quidem generis: phœnici plumarum serie, è medio eo exeunte alio: pauonibus crinitis arbusculis, stymphalides cirro: phasianæ corniculis: prætereà parua, quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legionem nomen dederat alaude. Diximus & cui plicatilem cristam dedisset natura, per medium caput à rostro residentem. Et fulicarum generi dedit cirros. Pico quoque Martio & grui Balearicæ. Sed spectatissimum insigne gallinaceis, corporeum, ferratum: nec carnem id esse, nec cartilaginem, nec callum iure dixerimus, verum peculiare. Draconum enim cristas qui viderit, non reperitur. Cornua multis quidem & aquatilium, marinorum, & serpentium varijs data sunt modis: sed quæ iure cornua intelligantur, quadrupedum generi tantum. Actæonem enim, & Cippum etiam in Latina historia, fabulosos reor. Nec alibi maior naturæ lasciuia. Lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramos, ut ceruorum. Alijs simplicia tribuit, ut in eodem genere subulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas, digitosque emisit ex ijs: vnde platycerotas vocant. Dedit ramosa capreis, sed parua; nec fecit decidua. Conuoluta in anfractum arietum generi, ceu cæstus daret; infesta, tauris. In hoc quidem genere, & foeminis tribuit: in multis, tantum maribus. Rupicapris in dorsum adunca, damis in aduersum. Erecta autem, rugarumque ambitu contorta, & in leue fastigium exacuta (ut lyras diceret) strepsiceroti, quem addacæ Africa appellat. Mobilia eadem, ut aures, Phrygiæ armentis: Troglodytarum, in terram directa: qua de causa obliqua ceruice pascuntur. Alijs singula, & hæc medio capite, aut naribus ut diximus. Iamque, alijs ad incursum robusta, alijs ad ictum, alijs adunca, alijs redunca, alijs ad iactum, pluribus modis, supina, conuersa, connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad scabendum corpus. Cochleis ad prætentandum iter: corporea hæc, sicut cerastris: aliquando & singula. Cochleis semper bina, & ut prætendantur, ac resiliant. Vrorum cornibus Barbari Septentrionales potant: vnaqueque binas capit vnius cornua implent. Alii præfixa hastilia cuspidant. Apud nos in laminas secta translucent, atque etiam lumen inclusum latius fundunt; multasque alias ad delicias conferuntur, nunc tinctæ, nunc sublita, nunc quæ cerostrota picturæ genere dicuntur. Omnibus autem caua, & in mucrone demum concreta sunt. Ceruis tantum tota solida, & omnibus annis decidua. Boum attritis ungulis, cornua vnguendo aruina, medentur agricolæ. Adeoque sequax natura est, ut in ipsis viuentium corporibus feruenti cera flectantur, atque incisa nascentium in diuersas partes torqueantur, ut singulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora foeminis plebunq; sunt, ut in pecore multis: ouium nulla, nec ceruarum, nec quibus multifidi pedes, nec solidipedum vlli: excepto asino. In dico, qui vno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit: nulli. Supernè primores habenti dentes. Qui putant eos in cornua absumi, facile coarguuntur ceruarum natura, quæ neque dentes habent, ut neque mares,

mares, nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhærent, ceruorum tantum cutibus enascuntur. Capita piscibus portione corporum maxima, fortassis ut mergantur. Ostrearum generi, nulla, nec spongiis, nec aliis ferè quibus solus ex sensibus tactus est. Quibusdam indiscretum caput est, ut cancris. In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, iam quidem promiscuè maribus ac foeminis, apud intonsas utique gentes. Atque etiam nomina ex eo capillatis Alpium incolis, Galliarum comata: ut tamen sit aliqua in hoc terrarum differentia. Quippe Myconij carentes eo gignuntur, sicut in Cauno lienosi. Et quædam animalium naturaliter caluent, sicut struthiocameli, & corui aquatici, quibus apud Græcos nomen est inde. Desluuium eorum in muliere rarum, in spadonibus non visum, nec in ullo ante Veneris usum. Nec infra cerebrum, aut infra verticem, aut circa tempora atque aures. Caluitium vni tantum animalium homini, præterquam innatum. Canities homini tantum & equis, sed homini semper à priori parte capitis, tum deinde ab aversa. Vertices bini homini tantum. Aliquibus capitis ossa plana, tenuia, sine medullis, serratis pestinatim structa comitibus. Perfracta non queunt solidari: sed exempla modicè non sunt letalia, in vicem eorum succedente corpora cicatrice. Infirmissima esse visis, durissima psittacis, suo diximus loco. Cerebrum omnia habent animalia, quæ sanguinem: etiam in mari, quæ mollia appellauimus, quamuis careant sanguine, ut polypi. Sed homo portione maximè & humidissimè, omniumque viscerum frigidissimè, duabus supra subterque membranis velatè, quarum alterutram rumpi mortiferum est. Cæterò viri, quàm foemina, maius. Hominibus hoc sine sanguine, sine venis, & reliquis sine pingui. Aliud esse, quàm medullam, eruditi docent, quoniam coquendo durecat. Omnium cerebro medio insunt

30 ossicula parua. Vni hominum infantia palpitat, nec corroboratur ante primum sermonis exordium. Hoc est viscerum excelsum, proximumque cælo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus. Hanc habent sensus arcem: huc venarum omnis à corde vis tendit, hic desinit: hic culmen altissimum, hic mentis est regimen. Omnium autem animalium in priora pronum: quia & sensus ante nos tendunt. Ab eo proficiscitur somnus: hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. Ceruis in capite inesse vermiculi, sub linguæ inanitate, & circa articulum, quæ caput iungitur numero viginti produntur. Aures homini tantum immobiles. Ab iis Flaccorum cognomina. Nec in alia parte foeminis maius impendium, margaritis dependentibus. In Oriente quidem & viris aurum gestare eo loci, decus existimatur. Animalium aliis maiores, aliis minores. Ceruis tantum scissæ, ac velut diuisæ: foricibus pilosæ. Sed auriculæ omnibus, animal duntaxat generantibus, excepto vitulo marino atque delphino, & quæ cartilaginea appellauimus, & viperis. Hæc cauernas tantum habent aurium loco, præter cartilaginea, & delphinum, quem tamen audire manifestum est. Nam & cantu mulcentur, & capiuntur attoniti sono. Quoniam modo audiant, mirum. Iidem nec olfactus vestigia habent, cum olfacciant sagacissimè. Pennatorum animalium buboni tantum & oro plumæ, velut aures: cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo squamigeris atque serpentibus. In equis & omnium iumentorum genere, indicia animi præferunt: fessis marcidæ, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris. Facies homini tantum: cæteris os, aut rostra. Frons & alii: sed homini tantum tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis index. In ascensu eius supercilia homini, & pariter & alternè mobilia, & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant fastum. Superbia aliubi conceptaculum, sed hæc sedem habet. In corde nascitur,

40 huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque inuenit in corpore, ubi solitaria esset. Subiacent oculi, pars corporis pretiosissima, & qui lucis usu vitam distinguant à morte. Non omnibus animalium hi: ostreis nulli: quibusdam concharum dubij. Pectines enim, si quis digitos aduersum hiantes eos moueat, contrahuntur, ut videntes. Et solenes fugiunt ad mota ferramenta. Quadrupedum talpis visus non est: oculorum effigies inest, si quis prætentam detrahat membranam. Et inter aues ardeolarum genere, quos leucos vocant, altero oculo carere tradunt. Optimi augurij, cum ad Austrum volant, Septentrionem uer. Solui enim pericula & metus narrant. Nigridius nec locustis, nec cicadis esse dicit. Cochleis oculorum vicem cornicula bina prætentu implent. Nec lumbricus ulli sunt, vermium uero generi. Oculi homini tantum diuerso colore: cæteris in suo cuique genere similes. Et equorum quibusdam glauci, sed in homine numerosissimæ varietatis atque differentiarum, grandiores, modici, parui, prominentes, quos hebetiores putant: conditi, quos clarissimè cernere, sicut in colore caprinos. Præterea alij contuentur longinqua, alij nisi propè admota, non cernunt. Multorum visus fulgore Solis constat, nubilo die non cernentium, nec post occasum. Alij interdum hebetiores, noctu præter cæteros cernunt. De geminis pupillis, aut quibus noxij visus essent, satis diximus. Cælij in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Cæsari, nec alij genitorum mortalium, fuisse naturam, ut expergefactus noctu paulisper, haud alio modo, quàm luce clara, contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Diuo Augusto equorum modo glauci fuere, supraque hominem albicantis magnitudinis. Quæ ob causam diligentius spectari eos, iracundè ferebat. Claudio Cæsari ab angulis candore carnosio, sanguineis venis subinde suffusi: Caio principi rigentes: Neroni, nisi cum conuiueret, ad propè admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caij principis ludo fuere: in iis duo omnino, qui contra comminationem aliquam non conuiuerent,

† Melius sic: vertices bini hominū tantū aliquibus. Capitis ossa, &c. Bini enim vertex paucis admodū contingunt. Contra quod de capitis ossibus statim subiungitur, totius prope modum huius generis est commune. Vide Arist. lib. 1. Hist. animal. cap. 7.

& ob id inuisti. Tantæ hoc difficultatis est homini. Plerisque verò naturale, vt nictare non cessent, quos pauidiores accepimus. Oculus vnicolor nulli, cum candore omnibus medius color differens. Neq; vlla ex parte maiora animi indicia cunctis animalibus, sed homini maximè, id est, moderatio- nis, clementiæ, misericordiæ, odij, amoris, tristitiæ, lætitiæ. Contuitu quoque multiformes, truces, torui, flagrantés, graues, transuersi, limi, summissi, blandi. Profectò in oculis animus inhabitat. Ar- dent, intenduntur, humectant, cōniunt. Hinc illæ misericordiæ lacrymæ. Hos cum osculamur, ani- mum ipsum videmur attingere. Hinc fletus, & rigantes ora riuī. Quis ille humor est, in dolore tam foecundus & paratus? aut vbi reliquo tempore? Animo autē videmus, animo cernimus: oculi, ceu vasa quædam, visibilem eius partē accipiunt, atq; transmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abdu- cto intus visu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernūt, animo caligante. Quin & patentibus dor- miunt lepores, multiq; hominū, quod corybantiā Græci dicunt. Tenuibus multisq; membranīs eos natura cōposuit, callosis cōtra frigora caloresq; in extremo tunicis, quas subinde purificant la- crymationum saluiis, lubricos propter incurstantia & mobiles. Media eorū cornea fenestruit pu- pillā, cuius angustia non sinunt vagari incertā aciem, & velut canali dirigunt, obiterq; incidentia fa- cile declinant; aliis nigri, † aliis atrī, aliis rufi, aliis glauci coloris orbibus circundatis, vt habili mi- stura & accipiatur circumiecto candore lux, & temperato percussu nō obstrepat. Adeoq; iis abso- luta vis speculi, vt tam parua illa pupilla, totam imaginem reddat hominis. Ea causa est, vt pleiæque alitum ē manibus hominum oculos potissimum appetant, quod effigiem suam in iis cernentes, ve- lut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tantum quædam, ad incrementa Lunæ morbos sen- tiunt. Sed homo solus emissio humore cæcitāte liberatur. Post vicesimum annum multis restitu- tus est visus. Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculorum vitio: multis repentē ablati simili modo, nulla præcedente iniuria. Venas ab iis pertinere ad cerebrum, peritissimi auctores tra- dunt: ego ad stomachum crediderim. Certè nulli sine redundatione eius, eruitur oculus. Morien- tibus illos operire, rursusque in rogo patefacere, Quiritium magno ritu sacrum est: ita more condi- to, vt neque ab homine supremum eos spectari fas sit, & cælo non ostendi, nefas. Vni animalium homini deprauantur: vnde cognomina Strabonum & Pætorum. Ab iisdem qui altero lumine orbi nascerentur, Coclites vocabantur: qui paruis vtrisque, Ocellæ: Luscini iniuriæ cognomen habue- re. Nocturnorum animalium, velut felium, in tenebris fulgent radiantque oculi, vt contueri non sit: & capræ lupoque splendent, lucemque iaculantur. Vituli marini & hyænæ in mille colores trāseunt subinde. Quin & in tenebris multorum piscium refulgent aridi, sicut robusti caudices ve- rustate putres. Non conuiuere diximus, quæ non obliquis oculis, sed circumactō capite cernerēt. Chamæleontis oculos ipsos circumagi totos tradunt. Canceri in obliquum aspiciunt. Crusta fra- gili inclusis rigentes. Locustis squillisque magna ex parte sub eodem munimento præduri eminet. Quorum duri sunt, minus cernunt, quàm quorum humidi. Serpentium catulis, & hirundinum pullis, si quis eruat, renasci tradunt. Insectorum omnium, & quibus testacea operimenta, oculi mo- uentur, sicut quadrupedum aures. Quibus fragilia operimenta, iis oculi duri. Omnia talia, & pi- sces, & insecta, non habent genas, nec integunt oculos. Omnibus membrana vitri modo translu- cida obtenditur. Palpebræ in genis homini vtrinque. Mulieribus verò etiam insectæ quotidiano. Tanta est decoris affectatio, vt tingantur oculi quoque. Alia de causa hoc natura dederat, ceu vallum quoddam visus, & prominens munimentum contra occurstantia animalia, aut alia fortui- tu incidentia. Desfluere eas, haud immeritò, Venere abundantibus tradunt. Ex cæteris nulli sunt, nisi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedibus in superiore tantum gena, volucris in inferiore: & quibus molle tergus, vt serpentibus; & quadrupedū quæ oua pariunt, vt lacerræ. † Stra- thiocamelus alitum sola, vt homo, vtrinque palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus: ideo ne- que nictationes iis, quæ animal generant. Grauiore alitum inferiore gena conuiuent. Eadem ni- ctantur, ab angulis membrana obeunte. Columbæ & similia vtraque conuiuent. At quadrupedes quæ oua pariunt, vt testudines, crocodili, inferiore tantum sine vlla nictatione, propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ superioris, antiqui cilium vocauerunt: vnde & supercilia. Hoc vulnere aliquo diductum non coalescit, vt in paucis humani corporis membris. Infra oculos ma- læ, homini tantum, quas prisci genas vocabant, xij. tabularum interdicto radi à foeminis eas ve- tantes. Pudoris hæc sedes, Ibi maximè ostenditur rubor. Infra eas hilaritatem risumque indican- tes, buccæ. Et altior homini tantum, quem noui mores subdolæ irrisioni dicauere, nasus. Non alij animaliū nares eminent. Auibus, serpentibus, piscibus foramina tantum ad olfactus, sine naribus. Et hinc cognomina Simorum, Silonum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium & narium defuere. Labra, à quibus Brocci, Labeones dicti, & os probum duriusve, animal gene- rantibus: pro iis cornea & acuta volucris rostra. Eadem raptō viuētib; adunca: collecto, recta: herbas ruentibus limumque, lata, vt suum generi. Iumentis vice manus ad colligenda pabula: ora: apertiora laniatu viuētib; . Mentum nulli præter hominē, nec malæ. Maxillas crocodilus tan- tum superiores mouet: terrestres † quadrupedes, eodem, quo cætera, more, præterquam in obliquū. Dentiū tria genera: serrati, aut cōtinui, aut exerti. Serrati pectinatim cocuntes, ne cōtrario occurſu atterantur,

† alijs rauri.

† Contra Ari-
stotel. de Part.
animal. lib. 4.
cap. vlti. Stru-
thiocamelū in
superiore tan-
tum genā pal-
pebras habere
asserit. Quare
non temere
quidam suspi-
cantur, locum
hunc mutila-
tum esse: eaq;
que sequitur
ad simias per-
tinere: quibus
solis, excepto
homine, vtra-
que in genā
palpebras tri-
buunt Aristō.
operis iam ci-
tati lib. 2. c. 8.
c. Plin. infra
cap. 44.
† Quadrupe-
des redundat,
à sciolo quo-
piam adiectū
non animad-
uertente Pli-
niū hic de al-
tero loqui cro-
codili genere,
in terra tan-
tum viuente,
idq; diuerso
maxillarū mo-
tu à fluuiarili
distinguere.

atterantur, vt serpentibus, piscibus, canibus. Continui, vt homini, equo. Exerti, vt aprō, hippopotamo, elephanto. Continuatorum qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt, duplices: qui discriminant eos, canini appellantur. Hi sunt ferratis longissimi. Continui aut vtraque parte oris sunt; vt equo: aut superiore primores non sunt, vt bubus, ouibus, omnibusque quæ ruminant. Capræ superiores non sunt, præter primores geminos. Nulli exerti, quibus ferrati. Rarò fœminæ, & tamen sine vsu. Itaque cum apri percutiant, fœminæ sues mordent. Nulli, cui cornua, exerti: sed omnibus concaui, cæteris dentes solidi. Piscium omnibus ferrati, præter scarum: huic vni aquatiliū plani. Cæterò multis eorum in lingua & toto ore: vt turba vulnerum molliant, quæ attrito subigere non queant. Multis & in palato, atq; etiā in cauda. Præterea in os vergentes, ne excidant cibi, nullū habentibus retinendi adminiculū. Similes aspidi & serpentibus: sed duo in supera parte dextera læuaque longissimi, tenui fistula perforati vt scorpionū aculei, venenum infundentes. Non aliud hoc esse, quàm fel serpentii, & inde venis sub spina ad os peruenire, diligentissimi authores scribunt. Quidā vnū esse eum: & quia sit aduncus, resupinari, cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum: rursusq; recrescere, facilem decussu, & sine eo esse, quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ inesse eum, & plerisque ternos. Viperæ dentes gingiuis conduntur. Hæc eadem prægnans veneno, impresso dentium repulsu virus fundit in morsus. Volucrum nulli dentes, præter vespertilionem. Camelus vna ex iis, quæ non sunt cornigera, in superiori maxilla primores non habet. Cornua habentiū nulli ferrati. Et cochleæ dentes habent: indicio est à minimis earum deroſa vitis. At in marinis crustata & cartilaginea primores habere, item echinis quinos esse, vnde intelligi potuerit, miror. Dentium vice aculeus insectis. Simiæ dentes, vt homini. Elephantō intus ad mandendum quatuor, præterq; eos qui prominent, masculis reflexi, fœminis recti atque proni. Musculus marinus, qui balenam antecedit, nullos habet: sed pro iis, setis intus os hirtum, & linguam etiam ac palatum. Terrestrium minutis quadrupedibus, primores bini vtrinque longissimi. Cæteris cum ipsis nascuntur: homini, postquam natus est, septimo mense. Reliquis perpetuò manent. Mutantur homini, leoni, iumentō, cani, & ruminantibus. Sed leoni & cani, nō nisi canini appellati. Lupi dexter caninus, in magnis habetur operibus. Maxillares, qui sunt à caninis, nullū animal mutat. Homini uouissimi, qui genuini vocantur, circiter vicissimū annum gignuntur, multis & octogesimo. Fœminis quoq; sed quibus in iuuenta non fuere nati, decidere in senectā, & mox renasci, certum est. † Zancle Samothracenū ciuem, cui renati essent post centum & quatuor annos, Mutianus visum à se prodidit. Cætero maribus plures, quàm fœminis, in homine, † pecude, caprisve. * Timarchus Nicoclis filius Paphij, duos ordines habuit maxillarum. Frater eius non mutauit primores, ideoque prætriuir. Est exemplum dentis, homini & in palato geniti. At canini casu aliquo, nunquàm renascuntur. Cæteris senectā rubescunt: equo tantum candidiores fiunt. Aetas veterinorum dentibus indicatur. Equo sunt numero xl. Amittit tricesimo mense primores vtrinque binos: sequenti anno totidem proximōs, cum subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur. Secundo omneis habet & renatos, & immutabiles. Equo castrato prius, non decidunt dentes. Asinorum genus tricesimo mense similiter amittit, deinde senis mensibus. Quod si non prius peperere, quàm decidant postremi, sterilitas certa. Boues bimī mutant. Suibus decidunt nunquàm. Absumpta hac obseruatione, senectus in equis, & cæteris veterinis, intelligitur dentium brochitātē, superciliorum canitiē, & circa ea lacunis, cum ferè xvj. annorum existimantur. Hominū dentibus quodam inest virus. Nanque & speculi nitorem ex aduerso nudati hebetant, & columbarum fœtus implumes necant. Reliqua de iis in generatione hominū dicta sunt. Erumpentibus morbi corpora infantii accipiunt. Reliqua animalia quæ ferratos habent, sæuissima dentibus. Lingua non omnibus eodem modo. Tenuissima serpentibus & † trifidula, vibrans, atrii coloris, & si extrahas, prælonga: læcertis bifida & pilosa: vitulis quoque marinis duplex: sed supra dictis capillamenti tenuitate: cæteris ad circumlambenda ora. Piscibus paulò minùs quàm tota adhærens, crocodilis tota. Sed in gustatu, lingua vice carnosum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis, omnibûsq; generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis, ac limæ similis, attenuansque lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, vbi ad vicinum sanguinem peruenit salua, inuitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohæret, intima absoluta à gutture, † quæ vocem mittunt. Mares tum vocantur ololygones. Statio id tempore euenit, cientibus ad coitum fœminas. Tum si quidem inferiore labro demisso, ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces, palpitante ibi lingua vlulatus eiicitur. Tunc extenti buccarū sinus perlucet, oculi flagrant labore perpulsi. Quibus in posteriori parte aculei, iis & dentes, & lingua. Apibus etiam prælonga, éminētis & cicadis. Quibus aculeus in ore fistulosus, iis neclingua, nec dentes. Quibusdam insectis intus lingua, vt formicis. Cæterum lata elephanto præcipue. Reliquis in suo genere semper absoluta: homini tantum ita sæpè constricta venis, vt intercidi eas necesse sit. Metellum Pontificem adeo inexplanatæ fuisse accepimus, vt multis mensibus tortus credatur, dum meditatur in dedicandæ de Opiferæ dicere. Cæteris septimo fermè anno sermonem exprimit. Multis verò talis eius ars contingit, vt auium & animalium vocis indiscretè datur imitatio. Intellectus saporum est cæteris in prima lin-

† Zancleſa =
mothracen;
cui &c.
† rectius ve-
tust. cod. Pecū
de, capris, sue:
Nam & Arist.
lib. 2. cap. 3. de
anim. l. ius
interea nume-
rat genera, in
quibus mares
dentiū nume-
ro vinct
fœminas.
* iul. Pollux
lib. 2. cap. de
dentib Timar-
chum hunc Ni-
coclis patrem
fuisse non filium.
Vnde nonnulli
hic legendum
putant, Timar-
chus Nicoclis
illius pater.
† Arist. lib. 2.
de part. anim.
bisulcam lin-
guam serpenti-
bus tribuit, nō
trifidulam;
† Melius sic
Quæ vocem mis-
sunt mares;
quæ vocant
ololygonē. Sū-
prum est enim
hoc ex Arist.
lib. 1. Hist. ani-
mal. ca. 9. vbi
sic habet: Καί
τὸν ὀλολυγόν-
να γινώσκοντες
ἐν τῷ ὕδατι οἱ
βατράχοι οἱ
ἀππρεῖς ἀκού-
σιν

† *Legendum hic, Exterior: infra verò, vbi de gula agit, Interior. Ad stipulantibus Corn. Celfo libro 4. cap. 1. Arist. libro 2. de partibus animal. & Galeno lib. 7. de usu partium. *Repone, Dissimili, vt antea legebatur ex Arist. lib. 4. de part. animal. ca. 12. vbi tradit, nulli vncos habentium vngues, longum esse col- lum.*

† *vt par erat præcipuâ vitæ causam & originem.*

† *Aliàs, pectus dissequare viuenti, ex vultu cod.*

gula, homini & in palato. Tonsillæ in homine, in sue glandulæ. Quod inter eas vix nomine ultimo dependet palato, homini tantum est. Sub ea minor lingua, epiglottis appellata, nulli oua generantium. Operacius gemina, duabus interpositæ fistulis. † Interior earum appellatur arteria, ad pulmonem atque cor pertinens. Hanc operit in epulando, ne spiritu ac voce illac meante, si potus cibiue in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera exterior appelletur sanè gula, qua cibus atque potus deuoratur. Tendit hæc ad stomachum, is ad ventrem. Hanc per vices operit, cum spiritus tantum aut vox com meat, ne restagnatio intempestiua alui obstrepat. Ex cartilagine & carne arteria, gula neruo & carne constat. Ceruix nulli, nisi quibus vtraque hæc. Cæteris collum, quibus tantum gula. Sed quibus ceruix, è multis vertebratisque orbiculatim ossibus flexilis ad circumspectum, articulorum nodis iungitur. Leoni tantum, & lupo, & hyænæ, ex singulis rectisque ossibus rigens. Cæterò spinæ annectitur, spina lumbis, ossæ sed tereti structura, per media foramina à cerebro medulla descendente. Eandem esse ei naturam, quæ cerebro, colligunt, quoniam prætenui eius membrana modò incisa statim expiretur. Quibus longa crura, iis longa & colla. Item aquaticis, quæuis breuia cura habentibus; *simili modo vncos vngues. Guttur homini tantum & suis intumesceat, aquarum quæ potantur plerumque vitio. Summum gulæ fauces vocantur, extremum stomachus. Hoc nomine est sub arteria iam carnosâ inanitas adnexa spinæ, ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fusa. Quibus fauces non sunt, ne stomachus quidem est, nec colla, nec guttur, vt piscibus: & ora ventribus iunguntur. Testudini marinæ lingua nulla, nec dentes: rostri acie comminuit omnia. Postea arteria & stomachus denticulatus callo, in modum rubi, ad cõficiendos cibos, decrecentibus crenis quicquid appropinquat ventri. Nouissima asperitas, vt scobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore est: homini tantum infra læuam papillam, turbinato mucrone in priora emittens. Piscibus solis ad os spectat. Hoc primum nascentibus formari in vtero tradunt: deinde cerebrum, sicut tardissime oculos. Sed hos primum emori, cor nouissimè. Huic præcipuus calor. Palpitat certè, & quasi alterum mouetur animal, & intra præmolli firmoque opertum membranæ inuolutum, munitum costarum & pectoris muro, † vt pariat præcipuâ vitæ causam & originem. Prima domicilia intra se animo & sanguini præbet, sinuoso specu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes venæ in priora & terga discurrunt, sparsæque ramorum serie, per alias minores omnibus membris vitalem sanguinem rigant. Solum hoc viscerum vitis non maceratur, nec supplicia vitæ trahit: læsumque mortem illico affert. Cæteris corruptis, vitalitas in corde durat. Bruta existimantur animalium, quibus durum riget: audacia, quibus paruum est: pauida, quibus prægrande. Maximum autem est portione muribus, lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustelis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis. In Paphlagonia bina perdicibus chorda. In equorum corde & bouum ossa reperiuntur interdum. Augeri id per singulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: ab eo detrahi tantundem, & ideo non viuere hominem ultra centesimum annum defectu cordis, Aegyptij existimant, quibus mos est cadauera asseruare medicata. Hirsuto corde gigni quosdam homines proditur, neque alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenem Messenium qui ccc. occidit Lacedæmonios. Ipse conuulneratus & captus, semel per cauernam latomiarum euasit, angustos vulpium aditus secutus. Iterum captus, lopitis custodibus somno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exussit. Tertio capto Lacedæmonij † pectus dissequare causâ videndi, hirsutumque cor repertum est. In corde summo, pinguitudo est quædam lætis extis. Non semper autem in parte extorum habitum est. L. Posthumio Albino Rege sacrorum post centesimam vicesimam tertiam Olympiadem, cum rex Pyrrhus ex Italia discessisset, cor in extis Aruspiciis inspicere coeperunt. Cæsari Dictatori, quod die primum veste purpurea processit, atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis in extis defuit. Vnde quæstio magna de diuinatione argumentantibus, potuerintne sine villo viscere hostia viuere, an ad tempus amiserint? Negatur cremari posse in iis, qui cardiaco morbo obierint: negatur & veneno interemptis. Certè extat oratio Vitellij, qua reum Pisonem eius sceleris coarguit, hoc usus argumento: palamque testatus, non potuisse ob venenum cor Germanici Cæsaris cremari. Contrà genere morbi defensus est Piso. Sub eo pulmo est, spirandique officina, attrahens ac reddens animam, idcirco spongiosus, ac fistulis inanibus cauus. Pauca eum (vt dictum est) habent aquatilia, ac cætera oua parientia exiguum, spumosum, nec sanguineum: ideo non sitiunt. Eadem est causâ, quare sub aqua diu ranæ & phocæ vrinentur. Testudo quoque, quæuis prægrandem & sub toto tegumento habeat, sine sanguine tamen habet. Quantum minor hic corporibus, tantò velocitas maior. Chamæleoni portione maximus, & nihil aliud intus. Iecur in dextra parte est. In eo quod caput extorum vocant, magnæ varietatis. M. Marcello circa mortem, cum periit ab Annibale, defuit in extis. Sequenti deinde die geminum repertum est. Defuit & C. Mario, cum immolaret Vticæ: item Caio principi Calend. Ianuariis, cum iniret Consulatum, quo anno interfectus est: Claudio successori eius, quo mense interemptus est veneno. Diuo Augusto Spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die, sex victimarum iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt: responsumque, duplicaturum intra annum imperium. Caput extorum tristis ostenti casum

sum quoque est, præterquam in sollicitudine ac metu. Tunc enim perimit curas. Bina iocinefa leporibus circa Brileum & Tharnen, & in Cherrhoneso ad Propontidem. Mirumque, translatis aliò interit alterum. In eodem est fel, non omnibus datum animalibus. In Euboeæ Chalcide nullum pecori. In Naxo prægrande geminumque, ut prodigij loco vtrunque aduenæ. Equi, muli, asini, cerui, & capræ, apri, cameli, delphini non habent. Murium aliqui habent. Hominum paucis non est, quorum valetudo firmitior, & vita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in aluo putent; & ceruo in cauda, aut intestinis. Ideo tantam habent amaritudinem, ut à canibus non attingantur. Est autem nihil aliud, quam purgamentum pessimi sanguinis, & ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est, nisi sanguinem habentibus. Accipit hoc à corde, cui iungitur, funditque in venas. Sed in felle nigro insanix causa homini, morsque toto reddito. Hinc & in mores crimen, bilis nomine Adeò magnum est in hac parte virus, cum se fundit in animum. Quin & toto corpore vagum, colorem quoque oculis aufert: illud quidem redditum, etiam ahenis: nigrescuntque contacta eo: ne quis miretur id venenum esse serpentium. Carent eo, qui absinthium vescuntur in Ponto. Sed & renibus, & parte tantum altera intestino iungitur in coruis, coturnicibus, phasianis: quibusdam intestino tantum, ut columbis, accipitri, murænis. Paucis autem in iecore. Serpentibus portione maximè copiosum, & piscibus. Est autem plerisque toto intestino, sicut accipitri, miluo. Præterea in iecore est & ceteris omnibus: & vitulis quidem marinis ad multa quoque nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruspices id Neptuno & humoris potentia dicauere: geminumque fuit Diuo Augusto, quo die apud Actium vicit. Murium iecusculis fibræ ad numerum Lunæ in mense congruedicuntur, totidemque inueniri, quorum lumen eius sit. Præterea bruma incrementum. Cuniculorum extra in Bærica sæpe gemina reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra à formicis non attingitur, propter venenum, ut arbitrantur. Iecur maximè vetustatis patiens, centenis durare annis, obsidionum exempla prodidere. Extra serpentibus & lacertis longa. Cecinæ Volaterrano dracones emicuisse de extis lato prodigio traditur. Et profectò nihil incredibile sit, existimantibus. Pyrrho regi, quo die periit, præcisa hostiarum capita repisse, sanguinem suum lambentia. Extra homini ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia viscera, membranis propriis, ac velut vaginis inclusit prouidens natura: in hac fuit & peculiaris causa vicinitas alui, ne cibo supprimeretur animus. Huic certe refertur accepta subtilitas mentis: ideo nulla est ei caro, sed nervosa exilitas. In eadem præcipua hilaritatis sedes, quod titillatu maximè intelligitur alarum, ad quas subit, non alibi tenuiore cute humana, ideo scabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in præliis gladiatorumque spectaculis mortem cum risu traiecta præcordia attulerunt. Subest venter stomachum habentibus, cæteris simplex, ruminantibus geminus, sanguine carentibus nullus. Intestinis enim quibusdam ab ore incipiens, quadam via eodem reflectitur, ut sapiæ, polypo. In homine adnexus infimo stomacho, similis canino. His solis animalium inferiore parte angustior: itaque & sola vomunt, quia repleto propter angustias supprimitur cibus: quod accidere non potest iis, quorum spaciola laxitas eum in inferiora transmittit. Ab hoc ventriculo lactes in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ile: à quibus capaciora intestina ad aluum, homini que flexuosissimis orbibus. Idcirco magis auidi ciborum, quibus ab aluo longius spacium. Iidem minus solertes, quibus obesissimus venter. Aues quoque geminos sinus habent quædam: vnum, quo merguntur, recentia, ut gutturalterum, in quem ex eo demittunt concocti one maturata, ut gallinæ, palumbes, colubæ, perdices. Cætera ferè carent eo, sed gula potentiore vtuntur, ut graculi, corui, cornices. Quædam neutro modo, sed ventrem proximum habent, quibus prælonga colla & angusta, ut porphyroni. Venter solidipedum asper & durus. Terrestrium aliis denticulata asperstatis, aliis cancellatim mordacis. Quibus neque dentes vtrinque, nec ruminatio, hic conficiuntur cibi, hinc in aluum delabuntur. Media hæc umbilico adnexa in omnibus, in homine suille infima parte similis, à Græcis appellatur colon, ubi dolorum magna causa est. Angustissima canibus: qua de causa vehementi nifu, nec sine cruciatu, leuant eam. Infatiabilia animalium, quibus à ventre protinus recto intestino transeunt cibi, ut lupis ceruariis, & inter aues mergis. Ventres elephantum quatuor, cætera suis similia: & pulmo quadruplo maior bubulo. Auius venter carnosus callosusque. In ventre hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore, qui chelidonij vocantur, magicis narrati artibus reperiuntur. Et in iuencarum secundo ventre pilæ rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: singulare (ut putant) remedium agrè parientibus, si tellurem non attigerit. Ventriculus atque intestina pingui ac tenui omento integuntur, & præterquam oua gignentibus. Huic adnectitur lien in sinistra parte aduersus iecori, cum quo locum aliquando permutat, sed prodigiosè. Quidam eum putant inesse oua parientibus, item serpentibus admodum exiguum: ita certè apparet in testudine, & crocodilo, & lacertis, & ranis. Ageocephalo aui non esse constat, neque iis quæ careant sanguine. Peculiare cursus impedimentum aliquando in eo: quamobrem inuritur cursorum laborantibus. Et per vulnus etiam exempto viuere animalia tradunt. Sunt qui putent adimi simul risum homini: intemperantiamque eius constare lienis magnitudine. Asiæ regio Scepsis appellatur,

† Caprea, legendum videtur, non Capra. Respondet enim illi, quod apud Ari. legitur, & cetera. Theodorus de manu venit, q̄ est caprea species. Capras autem fel habere vel ex ipso notum est Plinio. li. 28. cap. 10. Sequētem autem vocem, Apri, crederim reddidare, Plinij authoritate adductus, ex lib. 28. cap. 16. vbi apugni felis usum in medicinis docet. † Aui in fr̄ hoc ipso capit. de renibus agens, negat eos esse cuiquam animalium oua parientiū. excepta testudine: quod & ipsum affirmat Aristor. Hist. animal. lib. 2. capit. 16. † Aristoteles contra lib. 4. de part. animal. cap. 2. vitulum marinum enumerat inter animalia felle carentia. † Quod hic Plin. de elephantis pulmone. Arist. li. 2. Hist. animal. cap. ult. de eiusdem iecinore tradit. † Contra Arist. lib. 4. de part. animal. capit. 3. & 4. generaliter omnibus sanguine praeditis, tam terrestribus, quam aquaticis, tribuit omentum.

in qua minimos esse pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia. At in Brileto & Tharne quaterni renes ceruis: contra pennatis squamosisq; nulli. Cæterò summis adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior, & minus pinguis, siccioreque. Vtrique autem pinguitudo è medio exit, præterquam in vitulo marino. Animalia in renibus pinguißima: oues quidem lethaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniuntur lapilli. Renes habent omnia quadrupedum quæ animal generant: oua parientium testudo sola, quæ & alia omnia viscera: sed homo bubulis similes, velut è multis renibus compositos. Pectus hoc est ossa, præcordiis & vitalibus natura circumdedit: at ventri, quem necesse erat incrementum ademit. Nulli animalium circa ventrem ossa. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, volucribus magis, & inter eas aquaticis maximè. Costæ homini tantum octonæ, suis denæ, cornigeris tredecim, serpentibus triginta. Infra aluum est à priore parte vesica 10 quæ nulli oua gignentium, præter testudinem: nulli nisi sanguineum pulmonem habenti, nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ ilia appellantur. In vesica lupi lapillus, qui Syrites appellatur. Sed in hominum quibusdā diro cruciatu subinde nascentes calculi, & setarum capillamenta. Vesica membrana constat, quæ vulnerata cicatrix non solidescit: neque qua cerebrum aut corinuoluitur. plura enim membranarum genera. Fœminis eadem omnia, præterq; vesicæ iunctus vtriculus, vnde dictus vterus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus vuluam. Hæc viperæ, & intra se parientibus, duplex: oua generantium adnexa præcordiis: & in muliere geminos sinus ab vtraque parte laterum habet, funebris quoties versa spiritum inclusit. Boues grauidas negant præterquam dextero vuluæ sinu ferre, etiam cum geminos ferant. Vulua eiecto partu melior, quam edito. Eiectitia vocatur illa, hæc porcaria, primiparæ suis optima: 20 contra effœtis. A partu, præterquam eodem de suis occisæ, liuida ac macra. Nec nouellarum suum, præterquam primipararum probatur, potiusque veterum, dum effœtarum, nec biduo ante partum aut post partum, aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ est occisæ vno die post partum. Huius & sumen optimum, si modò fœtus non hauserit: eiectitiæ deterrimum. Antiqui abdomen vocabant, priusquam calleret id, scientes occidere non assueti. Cornigera vna parte dentata, & quæ in pedibus talos habet, sæuo pinguescunt. Bisulca scissisue in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Concretus hic: & cum refrixit, fragilis: semperque in fine carnis. Contra pingue inter carnem cutemque succo liquidum. Quædam non pinguescunt, vt lepus, perdix. Steriliora cuncta pingua, & in maribus, & in fœminis. Senescunt celerius præpingua. Omnibus animalibus est quoddam in oculis pingue. Adeps cunctis sine sensu, qui nec arterias habet, nec venas. Plerisque animalium est pinguitudo 30 sine sensu, quam ob causam sues spirantes à muribus tradunt arrosas. Quin & L. Apronij Consularis viri filio detractos adipos, leuatumque corpus immobili onere. Et medulla ex eodem videtur esse, in iuuenta rubens, & senecta albescens. Non nisi cauis hæc ossibus, nec cruribus iumentorum aut canum: quare fracta non ferruminantur, quod defluente euenit medulla. Est autem pinguis iis, quibus adeps, seu ossa cornigeris: neruosa & in spina tantum dorfi, ossa non habentibus, vt piscium generi: vrsis nulla: leoni in feminum & brachiorum ossibus paucis exigua admodum: cætera tanta duritie, vt ignis elidatur, velut è silice. Et iis dura, quæ non pinguescunt: asinorum ad tibias canora. Delphinis ossa, non spinæ: animal enim pariunt: serpentibus spinæ. Aquatilium mollibus nulla: sed corpus circulis carnis vinctum, vt sepia atque loligini. Et insectis negatur æquè esse vlla. Cartilaginea aquatilium habent medullam in spina. Vituli marini cartilaginem, non ossa. Item o- 40 mnium auriculæ ac nares, quæ modicum eminent, flexili mollitia, naturæ prouidentia, ne frangerentur. Cartilago rupta non solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt, præterquam veterinis ab ungula ad suffraginem. Homo crescit in longitudinem ad annos vsque ter septenos: tum deinde ad plenitudinem. Maximè autem pubescens nodum quendam soluere, & præcipuè ægritudine, sentitur. Nerui orsi à corde, bubuloque etiam circumuoluti, similem naturam & causam habent, in omnibus lubricis applicati ossibus: nodosque corporum, qui vocantur articuli, aliubi interuentu, aliubi ambitu, aliubi transitu ligantes, hic teretes, illic lati, vt in vnoquoque poscit figuratio. Neq; ij solidantur incisi: mirumque, vulneratis summus dolor, præfectis nullus. Sine neruis sunt quædam animalia, vt pisces: arteriis enim constant. Sed neque eæ molli piscium generi. Vbi sunt nerui, interiores conducunt membra, superiores reuocant. Inter hos latent arteriæ, id est, spiritus semitæ. His innas- 50 tant venæ, id est, sanguinis riuus. Arteriarum pulsus, in cacumine maximè membrorum euident, index ferè morborum, in modulos certos, legesque metricas, per ætates, stabilis, aut citatus, aut tardus, descriptus ab Herophilo medicinæ vate, miranda arte, nimiam propter subtilitatem desertus: obseruatione tamen crebri aut languidi iustus, gubernacula vitæ temperat. Arteriæ carent sensu: nam & sanguine. Nec omnes vitalem continent spiritum: præcisissque torpescit tantum pars ea corporis. † Aues nec venas, nec arterias habent: item serpentes, testudines, lacertæ, minimumque sanguinis. Venæ in prætenues postremò fibras subter totam cutem disperse, adeò in angustum subtilitatem tenuantur, vt penetrare sanguis non possit, aliudue quam exilis humor ab illo, qui cacumini- bus innumeris sudor appellatur. Venarum in vmbilico nodus ac coitus.

† Pugnat hoc cum Aristotelis sententia lib. 3. animal. cap. 4. vbi omnia sanguine prædita, venas habere asserit.

De sanguine, & quorum celerrimè siccetur, quorum non coeat, quorum grauiſſimus vel tenuiſſimus, quorum nullus.

CAP. XXXVIII.

Sanguinis quibus multus & pinguis, iracunda; maribus, quàm fœminis, nigrior: & iuuentē magis, quàm senio: & inferiore parte pinguior. Magna & in eo vitalitatis portio. Emissus spiritum secum trahit: tamen tactum non sentit. Animalium fortiora, quibus sanguis crassior: sapientiora, quibus tenuior: timidiora, quibus minimus: at quibus nullus, hebetia. Taurorum celerrimè coit atque durescit, ideo pestifer potu maximè, Aprorum, & ceruorum, caprearumq; , & bubalorum omnium non spissatur. Pinguissimus asinis, homini tenuissimus. Iis, quibus plus quaterni pedes nullus. Obesibus minus copiosus, quoniam absumitur pingui. Profluuium eius vni sit in naribus homini, aliis nare altera, aliis vtraque, quibusdam per inferna: multis per ora statim tempore, vt nuper Macrino Visco viro Prætorio, & omnib. annis Volusio Saturnino vrbis præfecto, qui nonagesimū etiam excessit annum. Solum hoc in corpore temporarium sentit incrementum. Siquidem hostiæ abundantiorē fundunt, si prius bibere. Quæ animalium latere certis temporibus diximus, non habent tunc sanguinem, præter exiguas admodum circa corda guttas, miro opere naturæ: sicut in homine, vim eius ad minima momenta mutari, non modò tanto minore suffusi materia, verum ad singulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris. Alius enim iræ, & alius verecundiæ. Nam & in metu refugere, & nusquam esse certum est: multisq; non transflueret transfossis: quod homini tantum euenit. Nam quæ mutari diximus, colorem alienum accipiunt quodam percussu: homo solus in se mutat. Morbi omnes, morsq; sanguinem absumunt.

An in sanguine principatus, & de tergore, & pilis, & mamis.

CAP. XXXIX.

Svnt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisq; corporum magis aut minus bruta esse, vt ostrea & testudines: bouum tergora, setas suum obfarcire tenuitati immanis spiritus, nec purum liquidumq; transmitti: sic & in homine, cum crassior callosiorue excludat cutis: ceu verò non crocodilis & duritia tergoris tribuatur & solertia. Hippopotami corij crassitudo talis, vt inde torquentur hastæ, & tamen quædam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabiles cetras habent, cum tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret, maximè in capite. Vbi cunq; per se, ac sine carne est, vulnerata non coit, vt in bucca cilioq;. Quæ animal pariunt, pilos habent: quæ oua, pennas, aut squamas, † aut corticem, aut testam, vt testudines: aut cutem puram, vt serpentes. Pennarum caules omnium caui, præcisique non crescunt: euulsa renascuntur. Membranis volant fragilibus insecta, humentibus hirundines in mari, siccis inter testa vespertilio. Horū alæ quoq; articulos habent. Pili à cute exeunt crassa hirti, fœminis tenuiores, equis in iuba largi, in armis leoni: dasypodi & in buccis intus, & in pedibus, quæ vtraq; Trogius & in lepore tradit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. Villosissimum animal iulepus. Pubescit homo solus: quod nisi contingat, sterilis in gignendo est, seu mas, seu fœmina. Pili in homine partim simul, partim postea gignuntur. Congeniti autē non desinunt, sicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen quædam defluuio capitis inualidæ, vt & lanuginis oris, cum menstrui cursus steterit. Quibusdam post geniti viris sponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atq; subnasci, annuum est. Viri crescunt maximè in capite, mox in barba. Recisi non, vt herba, ab ipsa incisura augentur, sed ab radice exeunt. Crescunt & in quibusdam morbis, maximè phthisi, & in senectate: defunctorum quoq; corporib. Libidinis congeniti, maturius defluunt: agnati, celerius recrecunt. † Quadrupedibus senectute crassescunt, lanæq; rareſcunt. Quadrupedum dorsa pilosa, ventres glabri. Bouum coriis glutinum excoquitur, taurorumq; præcipuum. Mammas homo solus è maribus habet: cætera animalia mammarum notas tantum. Sed ne fœminæ quidem pectore, nisi quæ possunt partus suos attollere. Oua gignētium nulli: nec lac, nisi animal parienti: volucrum vespertilioni tantum. Fabulosum enim arbitror de strigibus, vbera eas infantium labris immulgere. Esse maledictis iam antiquis strigem conuenit: sed quæ sit auium, constare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mamis.

CAP. XL.

Asinis à fœtu dolenti: ideo sexto mense arcent partus, cum equæ anno propè toto præbeant. Quibus solida vngula, nec supra geminos fœtus, hæc omnia binas habent mammas, nec aliubi quàm in feminibus. Eodem loco bifulca & cornigera: boues quaternas, oues capræque binas. Quæ numeroso fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habent toto ventre duplici ordine, vt sues: generosæ duodenas, vulgares binis minus: similiter canes. Alia ventre medio quaternas, vt pantheræ: alia binas, vt leonæ. Elephas tantum sub armis duas: nec in pectore, sed citrà in alis occultas. Nulli in feminibus digitos habentium. Primis genitis in quoq; partu sues primas præbent: cæ sunt faucibus proximæ: & suam quisque nouit in fœtu, quo genitus est ordine, eaque alitur, nec alia: Detracto illa alumno suo sterileſcit illico, ac resilit. Vno verò ex omni turba relicto, sola munifex, quæ genito fuerat attributa, descendit. Vrsæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum, nec euidentes, & paulò in obliquum porrectas. Neque aliud animal in cursu lambitur. Et balæne autem vituliq; mamis nutriunt fœtus.

De la-

† Verū. eodē
sic habent:
Aut cortice,
vt testudines
nulla testa in
tione. Name-
riam siā testa
testudines vi-
deantur dens
minare: pro-
priè tamen lo-
quendo, corti-
ce teguntur,
non testa: vt
suprà docuit
Plinius lib. 9.
cap. 12.
† Melius sic
Quadrupedi-
bus senectute
crassescunt la-
ne; quæquante
rareſcunt. Vi-
de Arist. lib. 3.
animal. cap.
11. vnde hæc
sunt trans-
lata.

De lacte, & vnde caseus non fiat.

CAP. XLI.

Mulier ante septimum mensem profusum lac, inutile. Ab eo mense, quod vitalis est partus salubre. Plerisque autem totis mammis, atque etiam alarum sinu fluit. Cameli lac habent, donec iterum grauescant. Suauissimum hoc existimatur, ad vnam mensuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo semper à partu colostrum sunt: quæ ni admisceatur aqua, in pumicis modum coeunt duritia. Asinæ prægnantes continuo lactescunt. Pullis earum, ubi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac gustasse lethale est. Genus mali vocatur colostratio. Caseus non fit ex vtrunque dentatis, quoniam eorum lac non coit. Tenuissimum camelis, mox equis: crassissimum asinæ, ut quo coaguli vice utantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute existimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniux, quingentas secum per omnia trahens foetas, balnearum etiam folio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. Omne autem lac igne spissatur, frigore serefcit. Bubulum caseo fertilius, quam caprinum, ex eadem mensura penè altero tanto. Quæ plures quaternis mammas habent, caseo inutilia, & meliora quæ binas. Coagulum hinculei, leporis, hædi laudatum. Præcipuum tamen dasypodis, quod & profluuium alui medetur, vnius vtrunque dentatorum. Mirum barbaras gentes, quæ lacte viuunt, ignorare aut spernere tot seculis casei dorem, densantes id alioquin in acorem iucundum, & pingue butyrum: spuma id est lactis, concretiusque quam quod serum vocatur. Non omittendum in eo olei vim esse, & barbaros omnes infantisque nostros ita vngi.

De diuersitate caseorum.

CAP. XLII.

Laus caseo Romæ, ubi omnium gentium bona cominus iudicantur, è prouintiis Nemausensi præcipua, Lesuræ Gabalicique pagis, sed brevis ac musteo tantum commendatio. Duobus Alpes generibus pabula sua approbant: Dalmaticæ Docleatem mittunt, Ceutronicæ Varusicum. Numerosior Apennino. Cebanum hic è Liguria mittit, ouium maximè lactis: Aesinatem ex Umbria: mixtoque Hetruriæ atque Liguria confinio, Lunensem magnitudinè conspicuum: quippe & ad singula millia pondopremittitur. Proximum autem vrbi Vestinum, eumque è Cæditio campo laudatissimum. Et caprarum gregibus sua laus est, recenti maximè, eam augente gratiam fumo: qualis in ipsa vrbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum sapor medicamenti vim obtinet. Transmaria verò Bithynus ferè in gloria est. Inesse pabulis salem, etiam ubi non detur, ita maximè intelligitur, omni in salem caseo senescente: quales redire in musteum saporem, aceto & thymo maceratos, certum est. Tradunt Zoroastrem in desertis caseo vixisse annis viginti, ita temperato, ut vetustatem non sentiret.

Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus.

CAP. XLIII.

Terrestrium solus homo bipes. Vni iuguli, humeri, cæteris armi: vni vlnæ. Quibus animalium manus sunt, intus tantum carnosæ: extrà neruis & cute constant. Digni quibusdam in manibus seni? M. Curiatij ex patritia gente filias duas ob id Sedigitas appellatas accepimus, & Volcatium Sedigitum, illustrem in Poetica. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos, & digitis aduersus vniuersis flectitur: per se verò in obliquum porrigitur, crassior cæteris. Huic minimus mensura par est: duo reliqui sibi, inter quos medius longissimè protenditur. Quibus ex rapina victus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni. Leones, lupi, canes, & pauca in posterioribus quoque quinos vngues habent, vno iuxta cruris articulum dependente: reliqua, quæ sunt minora, digitos quinos. Brachia non omnibus paria secum. Studioso Thraci in C. Cæsaris ludonotum est dextram fuisse proceriorem. Animalium quædam, ut manibus, utuntur priorum ministerio pedum: sedentque ad os illis ad mouentia cibos, ut sciuri.

De simiarum similitudine.

CAP. XLIII.

Nam simiarum genera perfectam hominis imitationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas solæ quadrupedum & in inferiore habent gena. Iam mammas in pectore, & brachia, & crura in contrarium similiter flexa: in manibus vngues, digitos, longioremque medium. Pedibus paulum differunt. Sunt enim, ut manus, prælongæ, & vestigium palmæ simile faciunt. Pollex quoque his & articuli, ut homini: ac præter genitale, & hoc in maribus tantum, uiscera etiam interiora omnia ad exemplar.

† Legendum
videtur, Mar-
culi breues, nō
Articuli. ex
Aristo. histor.
animal. libro.

2. cap. I. ubi

sic habet:

ἡ δὲ τοῖς
ὀπίσθιοις ὁκέ-
λοι σφύρα ἴ-
σκι βραχέα.

Quo in loco

Theodorus

σφύρα malleo-

los vertit.

De vnguibus.

CAP. XLV.

Vngues clausulæ neruorum summæ existimantur. Omnibus hi, quibus & digiti. Sed simiæ imbricati, hominibus lati, & defuncto crescunt: rapacibus vinci: cæteris recti, ut canibus, præter eum qui à crure plerisque dependet. Omnia digitos habent, quæ pedes, excepto elephantum. Huic enim informes numero quidem quinque, in diuisi, ac leuiter discreti, vngulisque haud vnguibus similes, & pedes maiores priores. In posterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit hominis modo. Cætera animalia in diuersum posterioribus articuli pedibus, quam prioribus. Nam quæ animal generant, genua ante se flectunt, & suffraginum artus in auersum. Homini genua, & cubita contraria: Item vrsus & simiarum generi, ob id minimè perniciosus. Qua parientibus quadrupedum, croco-

erocodilo, lacertis, † priora genua post curuantur, posteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua, humani pollicis modo. Sic & multipedibus, præterquam nouissima salientibus. Aues, ut quadrupedes, alas in priora curuant, suffraginem in posteriora. Hominis genibus quædam & religio inest, obseruatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras, adorant, fortassis quia inest iis vitalitas. Nanque in ipsa genu vtriusque commissura, dextra læuaque à priore parte gemina quædam buccarum inanitas inest: qua perfoffa, ceu iugulo, spiritus fugit. Inest & aliis partibus quædam religio: sicut dextra osculis auersa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Græciæ in supplicando mentum attingere mos erat. Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestamur. Est post aurem æquæ dextram Nemefios, (quæ Dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem inuenit) quò referimus tacto ore proximum à minimo digitum, veniam sermonis à diis ibi recondentes. Varices in cruribus viro tantum, mulieri raro. C. Marium, qui septies Consul fuit, stantem sibi extrahi passum vnum hominem, Oppius auctor est. Omnia animalia à dextris partibus incedunt, sinistris incubant. Reliqua, ut libitum est, gradiuntur. Leo tantum & camelus pedatim, hoc est, ut sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur. Pedes homini maximi, fœminis tenuiores in omni genere. Suræ homini tantum, & crura carnosæ. Reperitur apud auctores, quendam in Aegypto non habuisse suras. Vola homini tantum, exceptis quibusdam. Nanque & hinc cognomina inuenta, Planci, Plauti, Scauri, Pansæ, sicut à cruribus Vari, Vatiæ, Vatinij: quæ vitia & in quadrupedibus. Solidas habent ungulas, quæ non sunt cornigera: igitur pro eis telum ungula est illis. Nec talos habent eadem. At quæ bisulca sunt, habent. Iidem digitos habentibus non sunt: neque in prioribus pedibus omnino vlli. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo. Est enim bisulcus discrimine exiguo pes imus, vestigio carnosæ, ut vrsi: qua de causa in longiore itinere sine calciatu fatiscunt.

De vngulis.

CAP. XLVI.

Vngulæ veterino tantum generi renascuntur. Sues in Illyrico quibusdam locis solidas habent ungulas. Cornigera ferè bisulca. Solida ungula, & bicornè nullum. Vnicornè asinus tantum Indicus: vnicornè & bisulcum oryx. Talos asinus Indicus vnus solidipedum habet. Nam sues ex vtroque genere existimantur, ideo fœdi earum. Hominem qui existimant habere, facile conuicti. Lynx tantum digitos habentium, simile quiddam talo habet: leo etiam nunt tortuosius. Talus autem rectus est in articulo pedis ventre eminens, concaua in vertebra ligatus.

De pedibus auium & vnguibus.

CAP. XLVII.

Auium aliarum digitarum, aliarum palmipedes, aliarum inter vtrunque, diuisis digitis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti, tres in priore parte, vnus à calce. Hic deest quibusdam longa crura habentibus. Iynx sola vtrunque binos habet. Eadem linguam serpentium similem in magnam longitudinem porrigit. Collum circumagit in auersum. Vngues ei grandes, ceu gracculis. † Auium quibusdam grauioribus, in cruribus additi radij. Nulli uncas habentium vngues, longi pedes. Porrectis ad caudam cruribus volant: quibus breues, contractis ad medium. Qui negant volucrum vllam sine pedibus esse, confirmant & apodas habere, & ocn, & drepanin, in eis quæ rarissime apparent. Visæ iam etiam serpentes anserinis pedibus.

De pedibus insectorum.

CAP. XLVIII.

Insectorum pedes primi longiores, duos habentibus oculos, ut subinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muscis. Quæ ex his nouissimos habent longos, saliant, ut locustæ. Omnibus autem his seni pedes. Araneis quibusdam prælongi accedunt bini. Internodia singulis terna. Octonios & marinis esse diximus, polypis, sepiis, loliginibus, cancris, qui brachia in contrarium mouent, pedes in orbem aut in obliquum. Iidem soli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habent, cancri tantum quaternos. Quæ hunc numerum pedum excessere terrestria, ut plerique vermes, non infra duodenos habent, aliqua verò & centenos. Numerus pedum impar nulli est. Solipedum crura statim iusta nascuntur mensura: postea exporrigentia se veriùs, quam crescentia. Itaque in infantia scabunt aures posterioribus: quod addita ætate non queunt: quia longitudo superficiem corporum solam ampliat. Hac de causa inter initia pasci, nisi submissis genibus non possunt, nec usque dum ceruix ad iusta incrementa perueniat.

De pumilionibus & genis alibus.

CAP. XLIX.

Pumilionum genus in omnibus animalibus est, atque etiam inter volucres. Genitalia maribus quibus essent retro, satis diximus. Ossea sunt lupis, vulpibus, mustelis, viuerris: vnde etià calculo humano remedia præcipua. Vrsus quoque simul atque expirauerit, cornescere aiunt. Camelinus arcus intendere, Orientis populis fidissimum. Necnon aliqua gentium quoque in hoc discrimina, & sacrorum etiam, citra perniciem amputantibus Marris Deum Gallis. Contra mulierum paucis prodigiosa assimulatio: sicut hermaphroditis vtriusque sexus: quod etiam quadrupedum generi accidisse Neronis principatu primum arbitror. Ostentabat certè hermaphroditas subiunctas carpento suo equas, in Treuerico Galliæ agro repertas: ceu planè visenda res esset, principem terrarum

† Contradict Arist. li. 2. animal. cap. 1. lacerta & erocodilo; ceterum, id genus quadrupedibus oua parientibus tantum anteriora, quam posteriora crura eis non æquæ sunt: hoc est, in anteriora flectitur. Quotamen in loco Theodorus videtur legisse, eis non æquæ esse, unde vertitur: Retro flectuntur.

† Legendum: mutata distinctione: Auium quibusdam grauioribus in cruribus additi radij; sed nulli uncas habentium vngues. Longipedes porrectis ad caudam cruribus volant. Consulte Arist. lib. 2. Hist. animal. c. 12. unde totus hic locus est desumptus.

rum insidere portentis. Testes pecori armentoque ad crura decidui, subus adnexus: delphino prælongi ultima conduntur aluo, & elephanto occulti. Oua parientium lumbis intus adhærent: qualia occyssa in Venere. Piscibus serpentibusque nulli, sed eorum vice binæ ad genitalia à renibus venæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria, aut sponte naturæ franguntur; idque tertium ab hermaphroditis & spadonibus semiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & vrsis.

De caudis.

CAP. L.

CAudæ, præter hominem ac simias, omnibus ferè animalibus, & ova gignentibus, pro desiderio corporum: nudæ hirtis, ut apris: parvæ villosis: ut vrsis: prælongis setosæ, ut equis. Amputatæ lacertis & serpentibus renascuntur. Piscium meatus gubernaculi modo regunt: atque etiam in dextram atque læuam motæ, ut remigio quodam impellunt. Lacertis inveniuntur & geminæ. Boum caudis longissimus caulis, atque in ima parte hirtus. Idem asinis longior, quam equis, sed setosus venterinis. Leoni infima parte, ut bubus & sorici: pantheris non item: vulpibus & lupis villosus, ut ouibus, quibus procerior. Sues retorquent: canum degeneres sub aluum reflectunt.

De vocibus.

CAP. LI.

VOcem non habere, nisi quæ pulmonem & arterias habent, hoc est, nisi quæ spirant, Aristoteles putat. Idcirco & insectis sonum esse, non vocem, intus meante spiritu, & incluso sonante. Alia murmur edere, ut apes: Alia cum tractu stridorem, ut cicadas. Recepto enim duobus sub pectore cauis spiritu, mobili occurrente membrana intus, attritu eius sonare viscera, sat notum est. Cætera simul cum volatu & incipere audiri & desinere, ut muscas, apes. Sonum enim attritu & interiore aura, non anima, reddi. Locustas pennarum & feminum attritu sonare, creditur sanè. Item aquatiliū pectines stridere, cum volant. Mollia & crusta intacta, nec vocem nec sonum vllum habere. Sed & cæteri pisces, quamuis pulmone & arteria careant, non in totum sine vlllo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillantur. Et is qui caper vocatur, in Acheloo amne, grunnitum habet, & alij de quibus diximus. Oua parientibus sibilus, serpentibus longus, testudini abruptus. Ranis sonus sui generis, ut dictum est, nisi si & in his ferenda dubitatio est, qui mox in ore concipitur, non in pectore. Multum tamen in iis refert & locorum natura. Mutæ in Macedonia traduntur, muti & apri. Auium loquaciores, quæ minores, & circa coitus maximæ. Aliis in pugna vox, ut coturnicibus: aliis ante pugnam, ut perdicibus: aliis cum vicere, ut gallinaceis. Iisdem suarum maribus: aliis eadem, ut scæminis, ut lusciniarum generi. Quædam toto anno canunt, quædam certis temporibus, ut in singulis dictum est. Elephas citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum, per nares autem tubarum raucitati. Bubus tantum scæminis vox grauior: in omni alio genere exilior, quam maribus: in homine etiam castratis. Infantis in nascendo nulla auditur, antequam totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locutus est Cræsi filius in crepundiis: quo prodigio totum id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere, tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur xiiij. anno. Eadem in fenestra exilior: neque in alio animalium sapius mutatur. Mira præterea sunt de voce digna dictu. In theatrorum orchestris scobe aut harena superiecta deuoratur, & in rudi parietum circumiectu, doliis etiam inanibus: currit eadem concauo vel recto parietum spatio, quamuis leui sono dicta verba ad alterum caput perferens, si nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam vultus habet partem. Agnoscimus ea prius, quam cernamus, non aliter quam oculis: totidemque sunt eæ, quot in rerum natura mortales, & sua cuique, sicut facies. Hinc illa gentium totque linguarum toto orbe diuersitas: hinc tor cantus & moduli flexionesque. Sed ante omnia explanatio animi, quæ nos distinxit à feris, inter ipsos quoque homines discrimen alterum æquè grande, quam à belluis, fecit.

† hinc tot cantus
sibus moduli
flexionesque.
Ex vetust. cod.

De agnascensibus membris, & dicta Aristotelis de vita hominis.

CAP. LII.

Membra animalibus agnata inutilia sunt, sicut sextus homini semper digitus. Placuit in Aegypto nutrire portentum, binis & in auersa capitis parte oculis hominem, sed iis non cernentem. Miror quidem Aristotelem non modò credidisse præcита vitæ esse aliqua in corporibus ipsis, verum etiam prodidisse. Quæ quanquam vana existimo, nec sine cunctatione proferenda, ne in se quisque & auguria anxie quærat: attingam tamen, quæ tantus vir in doctrinis non spreuit. Igitur vitæ brevis signa ponit raros dentes, prælongos digitos, plumbeum colorem, pluresque in manu incisuras, nec perpetuas. Contrà longæ esse vitæ incuruos humeris, & in manu vna duas incisuras longas habentes, & plures quam xxxij. dentes, auribus amplis. Nec vniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat, friuola (ut reor) & vulgò tamen narrata. Addidit morum quoque aspectus simili modo apud nos Trogius, & ipse author seuerissimus: quos verbis eius subiiciam: Frons ubi est magna, segnem animum subesse significat: quibus parua, mobilem: quibus rotunda, iracundum, velut hoc vestigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles significant: quibus iuxta nasum flexa sunt, austeros: quibus iuxta tempora inflexa, derisores: quibus in totum demissa, maleuolos & inuidos. Oculi quibuscunque sunt longi, maleficos esse indicant. Qui carnosos

carnosos à naribus angulos habent, malitiæ notam præbent. Candida pars extenta, notam impudentiæ habet: qui identidem operire solent, inconstantia. Oricularum magnitudo, loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

De anima & de halitu animalium, & quæ gustata interimant, & de victu hominis, & quibus de causis non coquantur. CAP. LIII.

A Nimæ leonis virus graue, vrsi pestilens. Contacta halitu eius nulla fera attingit: citiusque putrescunt afflata reliquis. Hominis tantum natura infici voluit pluribus modis, & ciborum ac dentium vitiis, sed maximè senio. Dolorem sentire non poterat: tactu sensuque omni carebat, sine qua nihil sentitur. Eadem commeabat recens assidue, exitura supremo, & sola ex omnibus superflua. Denique hæc trahebatur è cælo. Huius quoque tamen reperta poena est, vt neq; id ipsum, quo viuitur, in vita iuuaret. Parthorum populis hoc præcipuè, & à iuuenta, propter indiscretos cibos: nanque & vino foetent ora nimio. Sed sibi procures medentur grano Assyrii mali, cuius est suauitas præcipua, in esculenta addito. Elephantorum anima serpentes extrahit, ceruorum item vrit. Diximus hominum genera, qui venena serpentium suctu corporibus eximerent. Quin & subus serpentes in pabulo sunt, & aliis venenū est. Quæ insecta appellauimus, omnia olei aspersu necantur. Vultures vnguento qui fugantur, alios appetunt odores: scarabæi rosam. Quasdam serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittas tingunt viperina sanie, & humano sanguine: irremediabile id scelus, mortem illico adfert leui tactu. Quæ animalium pascuntur veneno, diximus. Quædam innocua alioquin, venenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montosis, salamandra ab his deuorata, qui edere, moriuntur. Nec est intellectus vllus in odore, vel sapore. Et aqua vinumque interimit, salamandra ibi immortua, vel si omnino biberit, vnde potetur: item rana, quam rubetam vocant. Tantum insidiarum est vitæ. Vespæ serpente auidè vescuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoque magna differentia est victus: vt in tractu pisce viuientium Theophrastus prodidit, boues quoque pisce vesci, sed non nisi viuente. Homini cibus vtilissimus simplex, Aceruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Difficulus autè perficiuntur omnia in cibus acria, nimia, & auidè hausta, & ætate, quàm hyeme, difficilius, & in senectâ, quàm in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitata, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maximè ac dentibus. Somno concoquere corpulentia, quàm firmitati, vtilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilo quidem præcipuè vincuntur cibi.

Theophrastus lib. 6. de causis plor. c. 4. scribit vultures vnguento, scarabæos rosam necari. Quæ obrem hic, sic legendū existimo: vultures vnguento quidem fugantur, alios appetunt odores, scarabæi rosam.

De corpulentia augenda vel minuenda, & quæ gustu famem ac sitim sedent. CAP. LIIII.

A Vgescunt corpora dulcibus, atque pinguibus & potu: minuuntur siccis & aridis, frigidisque, ac siti. Quædam animalia & pecudes quoque in Africa, quarto die bibunt. Homini non vtique septimo letalis inedia: durasse & vltra vndecimum plerosque, certum est. Mori esuriendi semper inexplabili auiditate, animalium vni homini. Quædam rursus exiguo gustu famem ac sitim sedant, conseruantque vires, vt butyrum, hippace, glycyrrhizon. Perniciosissimum autem in omni quidem vita, quod nimium, præcipuè tamen corpori: minuique quod grauat, quolibet modo vtilius. Verum ad reliqua naturæ transeamus.

non ante septimum.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
DVO DECIMVS.

PROOEMIUM.

Nimalium omnium, quæ nosci potuere, naturæ generatim membratimque ita se habent. Restant neque ipsa anima carentia (quandoquidem nihil sine ea viuit) 30 terra edita, ut inde eruta dicantur, ac nullum sileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia, summumque munus homini datum, arbores syluæque intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libro vestis. Etiamnum gentes sic degunt. Quo magis ac magis admirari subit, ab iis principiis cædi montes in marmora, vestes ad Seras peti: vnionem in Rubri maris profundo, smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sunt aurium vulnera: nimirum quoniam parum erat collo crinibusque gestari, nisi infoderentur etiam corpori. Quamobrem sequi par est ordinem vitæ, & arbores ante alia dicere, ac moribus primordia ingerere.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum. CAP. I.

Hæc fuere numinum templa, priscoque ritu simplicia rura etiam nunc Deo præcellentem 30 arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atque ebore simulacra, quam lucos, & in iis silentia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus suis dicata perpetuò seruantur, ut Ioui esculus, Apollini laurus, Mineræ olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin & Syluanos Faunosque, & deorum genera syluis, ac sua numina, tanquam & cælo, attributa credimus. Arbores postea blandioribus fruge succis hominem mitigauere. Ex iis recreans membra olei liquor, viresque potus vini: tot denique sapes annui sponte venientes; & mensæ, depugnetur licet earum causa cum feris, & pasti naufragorum corporibus pisces expetantur, etiamnum tamen secundæ. Mille præterea sunt usus earum, sine quibus vita degi non possit. Arbore sulcamus maria, terrasque admoemus, arbore ex- 30 edificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato belluarum cadaueri, antè, quàm, ut à Diis nato iure luxuriæ, eodem ebore numinum ora spectarentur & mensarum pedes. Produunt Alpibus coercitas, & tum inexuperabili munimento Gallias, hanc primum habuisse causam superfundendi se Italiæ, quod Elico ex Heluetiis ciuis earum, fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum siccam & vnam, oleique ac vini præmissa remeans secum tulisset. Quapropter hæc vel bello quæsisse venia sit. Sed quis non iure miretur, arborem umbræ gratia tantum ex alieno petitam orbe? Platanus hæc est, per mare Ionium in Diomedis insulam eiusdem tumuli gratia primum inuecta: inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ: & iam ad Morinos usque peruecta, ad tributarium etiam pertinens solum, ut gentes vectigal & pro umbra pendant. Dionysius prior, Siciliæ tyrannus, Rhegyum in urbem transtulit eas, domus suæ miraculum,

miraculum, vbi postea factum gymnasium: nec potuisse in amplitudinem adulescere, & alias fuisse in Italia, ac nominatim Hispania, apud auctores inuenitur. Hoc actum circa captæ vrbs ætatem: tantumque postea honoris increuit, vt mero infuso enutrientur: compertum id maximè prodesse radicibus: docuimusque etiam arbores vina potare. Celebratæ sunt primum in ambulatione Academicæ Athenis cubitorum xxxvj. vnus radice ramos antecedente. Nunc est clara in Lycia gelidi fontis socia amœnitate, itineri apposita, domicilij modo caua lxxx. atque vnus pedum specu, nemoroso vertice, & se vastis protegens ramis, arborum instar, agros longis obtinens vmbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona musculos complexa pumicis: tam digna miraculo, vt Licinius Mutianus ter cos. & nuper prouinciæ eius Legatus, prodendum etiam posteris putarit, epulatum intra eam se cum duodeuicesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum optantem imbrium per folia crepitus lætorem, quàm marmorum nitore, picturæ varietate, laquearium auro cubuisse in eadem. Aliud exemplum Caij principis, in Veliterno rure mirati vnus tabulata, laxisque ramorum trabibus scamna patula, & in ea epulati, cum ipse pars esset vmbræ, xv. conuiuiarum ac ministerij capace triclinio, quam cœnam appellauit ille nidū. Est Gortynæ in insula Creta iuxta fontem platanus vna, insignis vtriusque linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: Statimque ei Græciæ fabulositas superfuit, Iouem sub ea cum Europa concubuisse: ceu verò non alia eius generis in Cypro: sed ex ea primum in ipsa Creta (vt est natura hominum nouitatis auida) platani satæ regenerauere vitium: quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior est, quàm Solem ætate arcere, hyeme admittere. Inde in Italiam quoque ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Eterni libertus, sed qui se potentiae causa Cæsaris libertis adoptasset, spado Thessalicus prædiues, vt meritò dici posset is quoque Dionysius, transtulit id genus. Durantque etiam in Italia portenta terrarum, præter illa scilicet, quæ ipsa excogitauit Italia.

De chamæplatano, & quis primus tonderit viridaria.

CAP. II.

NAnque & chamæplatini vocantur coactæ breuitatis: quoniam arborum etiam abortus inuenimus. Hoc quoque ergo in genere pumilionum infelicitas dicta erit. Fit autem & serendi genere, & recidendi. Primus Cn. Matius ex equestri ordine, Diui Augusti amicus, inuenit nemora tota filia intra hos lxxx. annos.

De peregrinis arboribus, & malo Assyria.

CAP. III.

PERegrinæ & cerasi, Persicæque, & omnes quarum Græca nomina aut aliena: sed quæ ex his incollarum numero esse cœpere, dicuntur inter frugiferas. In præsentia externas persequemur, à salutaris maximè orsi. Malus Assyria, quam alij vocant Medicam, venenis medetur. Folium eius est vnedonis, intercurrentibus spinis. Pomum ipsum aliàs non manditur: odore præcellit foliorum quoque, qui transit in vestes vnà conditus, arcetque animalium noxia. Arbor ipsa omnibus horis pomifera est, aliis cadentibus, aliis maturefcentibus, aliis verò subnascētib. Tentauere gentes transferre ad sese propter remedij præstantiam fictilibus in vasis, dato per cauernas radicibus spiramento: qualiter omnia transitura longius, seri arctissimè transferriq; meminisse cōueniet, vt semel quæque dicantur. Sed nisi apud Medos, & in Perside, nasci noluit. Hæc est autem, cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus esculentis, commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in Medis. Lanigeras Scrum in mentione gentis eius narrauimus.

De India arboribus, & quando Roma primum ebenus.

CAP. IIII.

ITEM Indiæ arborum magnitudinem. Vnam è peculiaribus Indiæ Virgilius celebrauit ebenum, inusquam alibi nasci professus. Herodotus eam Aethiopiæ intelligi maluit, in tributi vicem regibus Persidis è materie eius centenas phalangas tertio quoque anno pensitasse Aethiopas cum auro & ebore, prodendo. Non omittendum id quoque, vicanos dentes elephantorum grandes, quoniā ita significauit, Aethiopas eadem causa pendere solitos. Tanta eborei authoritas erat vrbs nostræ trecentesimo decimo anno: tunc enim author ille historiam eam condidit Thuriis in Italia. Quò magis mirum est, quodeidem credimus, qui Padum amnem vidisset, neminem ad id tempus Asiæ Græciæque, aut sibi cognitum. Aethiopiæ forma, vt diximus, nuper allata Neroni principi, raram arborem ebenum Meroen vsque à Syene sine imperij, per nongenta xvj. M. passuum, nullamque aliam nisi palmarum generis esse docuit. Ideo fortassis in tributorum authoritate tertiæ res fuerit ebenus. Romæ eam Magnus Pompeius in triumpho Mithridatico ostendit. Accendi eam Fabianus negat: vritur tamen odore iucundo. Duo genera eius: rarum id, quod melius, arboreum, trunco enodi, materie nigri splendoris, ac vel sine arte protinus iucundi; alterum fruticosum cythi modo, & tota India dispersum.

De spina & ficu Indici.

CAP. V.

IBi & spina similis, sed deprehensa vel lucernis, igni protinus transiliente. Nunc eas exponam, quas mirata est Alexandri Magni victoria, orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipsa se semper serens, vastis diffunditur ramis: quorum imi adeò in terram curuantur, vt annuo spatio infingantur, nouamque sibi propaginem faciant circa parētem in orbem, quodam opere topiario. Intra sepem eam æstuant pastores, opacam pariter & munitā vallo arboris, decora specie subter intuenti,

Y 3 procūlus

procūlue fornicato ambitu. Superiores eius rami in excelsum emicant, syluosa multitudine, vasto matris corpore, ut lx, pleræque orbe colligant, vmbra verò bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet; ea causa fructum integens, crescere prohibet. Rarusque est, ne fabæ magnitudinem excedens: sed per folia solibus coctus prædulci sapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Acesinem maximè annem.

De arbore pala, & arboribus Indicis sine nominibus, & laniferis.

CAP. VI.

MAioralia, pomo & suauitate præcellentior, quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, ut vno quaternos satiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino. Est & alia similis huic, dulcior pomo, sed interanc-
orum valetudini infesta, Edixerat Alexander, ne quis agminis sui ad pomum attingeret. Gencra arborum Macedones narrauerunt, maiore ex parte sine nominibus. Est & terebintho similis cætera, pomo amygdalis, minore tantum magnitudine, præcipuè suauitatis. In Baëtris utique hanc aliqui terebinthum esse proprii generis potius, quam similem ei, putauerunt. Sed vnde vestes lineas faciunt, foliis moro similis, calyce pomi cynorrhodo. Scrunt eam in campis: nec est gratior vllarum prospectus. Oliua Indiæ sterilis, præterquam oleastri fructu.

De piperis arboribus, de garyophyllo, & alijs pluribus.

CAP. VII.

PASSIM verò quæ piper gignunt, iuniperis nostris similes: quanquam in fronte Caucaſi solibus opposita gignitantum eas aliqui tradidere. Semina à iunipero distant paruulis siliquis, quales in faseolis videmus. Hæ priusquam dehiscant decerptæ tostæque sole, faciunt quod vocatur piper
longum: paulatim verò dehiscences maturitate, ostendunt candidum piper: quod deinde tostum solibus, colore rugisque mutatur. Verum & iis sua iniuria est, atque cæli intemperie carbunculantur, fiuntque semina cassæ & inania, quod vocant brechmasin, sic Indorum lingua significant abortum. Hæc ex omni genere asperrimum est, leuissimumque & pallidum. Gratius nigrum, leniusque utroque candidum. Non est huius arboris radix, ut aliqui existimauere, quod vocant zimpiberi, alij verò zingiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia atque Troglodytica in villis nascitur, paruæ herbæ radice candida. Celeriter ea cariem sentit, quamuis in tanta amaritudine. Pretium eius in libras vj. Piper longum facillimè adulteratur Alexandrino sinapi. Emitur in libras x. xv. Album x. vij. nigrum x. iij. Vsum eius adeo placuisse mirum est. In alijs quippe suauitas cepit, in alijs species inuitauit: huic nec pomi nec baccae commendatio est aliqua: sola placere amaritudine, & hanc in
dos peti. Quis illa primus experiri cibus voluit? aut cui in appetenda auiditate esurire non fuit satis? Vtrunque syluestre gentibus suis est, & tamen pondere emitur, ut aurum vel argentum. Piperis arborem iam & Italia habet, maiorem myrto, nec absimilem. Amaritudo grano eadem quæ piperi musteo creditur esse. Deest tosta illa maturitas, ideoque & rugarum colorisque similitudo. Adulteratur iuniperi baccis mirè vim trahentibus. In pondere quidem multis modis. Est etiamnum in India piperis grani simile, quod vocatur garyophyllon, grandius fragiliusque. Tradunt in Indico lucco id gigni. Aduchitur odoris gratia. Fert & spina piperis similitudinem, præcipua amaritudine, folijs paruis densisque cypri modo, ramis trium cubitorum, cortice pallido, radice lata, lignosaque, buxei coloris. Hæc in aqua cum semine excepta in æreo vase medicamentum fit, quod vocatur Lycion. Ea spina & in Pelio monte nascitur, adulteratque medicamentum. Item asphodeli radix aut
fel bubulum, aut absinthium, vel thus, vel amurca. Lycion aptissimum medicinæ, quod est spumofum. Indi in vtribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt. Spinam ipsam in Græcia quidam pyxacanthum Chironium vocant.

Demacir, & saccaro, & arboribus Arianae gentis.

CAP. VIII.

ET macir ex India aduehitur, cortex rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ. Qualis sit ea, incompertum habeo. Corticis melle decocti vsus in medicina ad dysentericos præcipuus habetur. Saccaron & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in harundinibus collectum, gummi-
um modo candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantum vsus. Contermina Indis gens Ariana appellatur, cuius spina lacrymarum pretiosa, myrrhæ si-
milis, accessu propter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilens raphani, folio lauri, odore equos inui-
rante, qui penè equitatu orbauit. Alexadrum primo introitu: quod & in Gedrosia accidit. Item laurino folio & ibi spina tradita est, cuius liquor aspersus oculis, cæcitatem infert omnibus animalibus. Necnon & herba præcipui odoris, referta minutis serpentibus, quarum ictu protinus moriendum esset Onesicritus tradit in Hyrcaniæ conuallibus ficis similes esse arbores, quæ vocentur occhi, ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio, & arboribus Persici maris.

CAP. IX.

Vicina est Baëtriana, in qua bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturæque. Gummi alij brochon appellant, alij malachram, alij maldacon. Nigrum verò & in offas conuolutum, hadrobolon. Esse autem debet translucidum simile ceræ,

le cœræ, odoratum, & cùm fricatur, pingue, gustu amarum citrà acorẽ. In sacris vinò per-
fufum, odoratiùs. Nascitur & in Arabia, Indiâque, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum vo-
cant ex Media aduectum. Facilius hoc & crustosius, amariùsque; at Indicum humidius & gummo-
sum. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius genera cortice scordasti. Ita vocatur arbor æmulo
gummi. Sed deprehenduntur (quod semel dixisse & in cæteros odores satis sit) odore, colore, ponde-
re, gustu, igne. Bactriano nidor siccus, multiq̃ue candidi vngues. Præterea suum pondus, quod gra-
uius esse aut leuius non debeat. Pretium syncero in libras x. terni. Gentes suprâ dictas Persis attingit, Rubro mari (quod ibi Persicum vocauimus) longè in terra æstus agente, mira arborum natura.
Nanq; erosæ sale, inuectis derelictisq; similes, siccolitore radicibus nudis polyporũ modo amplexæ
steriles harenas spectantur. Egedem mari adueniente fluctibus pulsate, resistunt immobiles. Quin &
pleno æstu operiuntur totæ: apparetq; rerum argumentis asperitate aquarum illas ali. Magnitudo
miranda est, species similis vnedomis, pomum amygdalis extrâ, intus contortis nucleis.

De arboribus Persicæ insula, & lanigeris arboribus.

CAP. X.

TYLOS insula in eodem sinu est, repleta syluis, quâ spectat Orientem, quâque & ipsa æstu maris
perfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici, flos suauitate inenarrabili, pomum lupino si-
mile, propter asperitatem intactum omnibus animalibus. Eiusdem insulæ excelsiore suggestu lan-
igeræ arbores alio modo, quàm Serum. His folia infœcunda: quæ, ni minora essent, vitium poterant
videri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ ostendunt lanuginis pi-
las, ex quibus vestes pretioso linteo faciunt.

*De gossampinis, & arboribus ex quibus vestes fiunt, & quibus modis consent arborum
fructus.*

CAP. XI.

ARBORES vocant gossampinos, fertiliore etiam Tylo minore, quâ distat x. M. pass. Iuba circa fru-
ticem lanugines esse tradit, linteaque ea Indicis præstantiora. Arabiæ autem arbores, ex qui-
bus vestes faciant, cynas vocari, folio palmæ simili. Sic Indos suæ arbores vestiunt. In Tylis autem
& alia arbor floret albæ violæ specie, sed magnitudine quadruplici, sine odore, quod miremur in co-
tractu. Est & alia similis, foliosior tamen roseique floris: quem noctu comprimens, aperire incipit
Solis exortu, meridie expandit. Incolæ dormire eum dicunt. Fert eadem insula & palmas, oleasq̃ue
ac vites, & cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturq̃ue geli-
dis fontibus, & imbres accipit. Vicina his Arabia flagitat quandam generum distinctionem, quo-
niam fructus is constat radice, frutice, cortice, succo, lacryma, ligno, furculo, flore, folio, pomo.

De costo, & nardo, & differentijs nardi.

CAP. XII.

RADIX & folium Indis est maximo pretio. Radix costi gustu feruens, odore eximio, frutice aliâs
inutili. Primo statim introitu amnis Indi in Patale insula, duo sunt eius genera, nigrũ, & quod
melius, candicans. Pretium in libras xvj. De folio nardi plura dici par est, vt principali in vnguentis.
Frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra, fragiliq̃ue, quamuis pingui, situm redolente, vt
cyperi, aspero sapore, folio paruo densoq̃ue. Cacumina in aristas se spargunt; ideo gemina dote nar-
di spicas ac folia celebrant. Alterum eius genus apud Gangem nascens, damnatur in totum, ozæni-
tidis nomine, virus redolens. Adulteratur & pseudonardo herba, quæ vbique nascitur crassiore at-
que latiore folio, & colore languido in candidum vergente. Irẽ sua radice permessa ponderis causa,
& gummi, spumaq̃ue argenti, aut stibio, cyperiue cortice. Syncerum quidem leuitate deprehendi-
tur, & colore ruffo, odorisq̃ue suauitate, & gustu maximè siccante os, sapore iucundo. Pretium spi-
cæ in libras x. c. Folia diuisere annonam: ab amplitudine hadrosphærum vocatur maioribus foliis
x. xxx. Quod minore folio est mesosphærum appellatur: emitur x. lx. Laudatissimum microsphæ-
rum è minimis folium: pretium eius x. lxxv. Odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo co-
lor qui inueterauerit, nigriori melior. In nostro orbe proximè laudatur Syriacum, mox Gallicum,
tertio loco Creticum, quod aliqui agrium vocant, alij phu, folio olusatri, caule cubitali, genicula-
to, in purpura albicante, radice obliqua villosaq̃ue, & imitante auium pedes. Baccaris vocatur nar-
dum rusticum, de quo dicemus inter flores. Sunt autem ea omnia herbæ, præter Indicum. Ex iis
Gallicum & cum radice vellitur, abluiturq̃ue vino. Siccatur in vmbra, alligatur fasciculis in char-
ta, non multum ab Indico differens, Syriaco tamen leuius. Pretium xij. In his probatio vna, ne
sint fragilia, & arida potiùs, quàm sicca, folia. Cum Gallico nardo semper nascitur herba, quæ hir-
culus vocatur, à grauitate odoris & similitudine, qua maximè adulteratur. Distat, quod sine cauli-
culo est, & quod minoribus foliis, quodq̃ue radice neque amaræ, neque odoratæ.

De asaro, amomo, amonide & cardamomo.

CAP. XIII.

NARDI vim habet & asarum: quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant. Est autem ede-
ræ foliis rotundioribus tantum mollioribusq̃ue, flore purpureo, radice Gallici nardi: Semen
acinosum, saporis calidi ac vinosi. Montibus in vmbrosis bis anno floret. Optimum in Ponto,
proximum in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur cùm folia mittere incipit, & in sole siccatur,
celeriter situm trahens ac senescens. Inuenta nuper & in Thracia herba est, cuius folia nihil ab Indico
nardo

nardo distant. Amomi vna in vsu est, Indica vite labrusca: vtalij existimauere, frutice myrtooso, palmi altitudine: capiturque cum radice, manipulatim leniter componitur, protinus fragile. Laudatur quam maximè Punici mali foliis simile, nec rugosis, colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Herbaceum peius, pessimùmque candidum, quod & vetustate euenit. Pretium vnae in libras x. lx. friato verò amomo xlvij. Nascitur & in Armenia parte, quæ vocatur Otene, & in Media, & in Ponto. Adulteratur foliis Punicis, & gummi liquido, vt cohæreat, conuoluatque se in vnae modum. Est & quæ vocatur amomis, minus venosa atque durior, ac minus odorata: quo apparet, aut aliud esse, aut colligi immaturum. Simile his & nomine & frutice cardamomum, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera: viridissimum ac pingue acutis angulis contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è ruffo candicans: tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu, odorisque parui: qui verus, costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Pretium optimi in libras duodecim. Cinnamomo proxima gentilitas erat, ni prius Arabia diuitias indicari conueniret, causa scq, quæ cognomen illi felicitis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus, & myrrha: hæc & cum Troglodytis communis.

De thurifera regione.

CAP. XIII.

THura, præter Arabiam, nullis, ac ne Arabia quidem vniuersæ. In medio eius ferè sunt Atrami-
tæ pagus Sabæorum, regni Sabora, in monte excelso, à quo octo mansionibus distat regio eorū
thurifera, Saba appellata, quod significare Græci mysterium dicunt: Spectat ortus Solis æstiu, vnde
que rupibus inuia, & à dextera maris scopulis inaccessa. Id solum è rubro lacteum traditur. Syluarū
longitudo est schoenorum xx. latitudo dimidium eius. Schoenus pater Eratosthenis ratione, stadia
xl. hoc est, pass. quinque M. aliqui xxxij. stadia singulis schoenis dedere. Attolluntur colles alti, decur
runtq; & in plana arbores sponte natæ. Terram argillosam esse conuenit, raris fontibus ac nitrosis.
Attingunt & Minæi pagus alius, per quos euehitur vno tramite angusto. Hi primi commercium
thuris fecere, maximeque exercent: à quibus & Minæum dictum est. Nec præterea Arabum alij thu-
ris arborem vident, ac ne horum quidem omnes. Feruntque MMM. non amplius esse familiarum,
quæ ius per successiones id sibi vendicent. Sacros vocari ob id, nec vlllo congressu foeminarum fu-
nerumque, cum incidant eas arbores aut metant, pollui: atq; ita religione merces augeri. Quidam
promiscuum ius iis populis esse tradunt in syluis: alij per vices annorum diuidi. Nec arboris ipsius
quæ sit facies, constat. Res in Arabia gessimus, & Romana arma in magnam partem eius penetraue-
re: Caius etiam Cæsar Augusti filius inde gloriam petiit: nec tamen ab vlllo (quod equidem
sciam) Latino arborum etiam tradita est facies. Græcorum exempla variant. Alij folio pyri mi-
nore duntaxat, & herbidi coloris, prodidere. Alij lentisco similem subrutilo folio. Quidam
terebinthum esse, & hoc visum Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis voluminibus, quæ scri-
psit ad Caium Cæsarem Augusti filium ardentem fama Arabia, tradit contorti esse caudicis, ra-
mis aceris maximè Pontici. Succum amygdalæ modo emittere, talesque in Carmania appare-
re, & in Aegypto satas studio Ptolemæorum regnantium. Cortice lauri esse constat: quidem & foliū
simile dixere. Talis certè fuit arbor Sardibus. Nam & Asiæ reges serendi curam habuerūt. Qui mea
ætate legati ex Arabia venerunt, omnia incertiora fecerunt, quod iure miremur virgis etiam thuris
ad nos commeantibus: quibus credi potest, matrem quoque teretem enodi fruticare trunco. Meti
semel anno solebat, minore occasione vendendi. Iam quæstus alteram vindemiam affert. Prior at-
que naturalis vindemia circa Canis ortum flagrantissimo æstu, incidentibus quæ maximè videatur
esse prægnans, tenuissimisque tendi cortex. Laxatur hinc plaga, non adimitur. Inde profilit spuma
pinguis. Hæc concreta densatur, vbi loci natura poscat tegete palmea excipiente, aliubi area circum-
pauita. Purius illo modo, sed hoc ponderosius. Quod in arbore hæsit, ferro depectitur, ideo cortico-
sum. Sylua diuisa certis portionibus, mutua innocentia tuta est. Neque vllus faucias arbores custo-
dit. Nemo furatur alteri. At hercule Alexandria vbi thura interpolantur, nulla satis custodit diligē-
tia officinas. Subligaria signantur opifici. Persona adiicitur capiti densus uereticulus. Nudi emit-
tuntur. Tantò minus fidei apud nos poena, quam apud illos syluæ habent. Autumno legitur ex æsti-
uo partu. Hoc purissimum, candidum. Secunda vindemia est vere, adeam hyeme corticibus incisis.
Ruffum hoc exit, nec comparandum priori. Illud carpheotum, hoc dathiathum vocant. Creditur
& nouellæ arboris candidius, sed veteris odoratius. Quidam & in insulis melius putant gigni. Iuba
in insulis negat nasci. Quod ex rotunditate guttæ pependit, masculum vocamus, cum aliàs non fe-
rè mas vocetur, vbi non sit foemina. Religioni tributum, ne sexus alter vsurparetur. Masculum alij
putant à specie testium dictum. Præcipua autem gratia est mammoso, cum hærente lacryma priore
consecuta alia miscuit se. Singula hæc manum implere solita inuenio, cum minore diripiendi auidi-
tate lentius nasci liceret. Græci stagoniam & atomum tali modo appellant, minorem autem oro-
biam. Micas concussu elisas mannam vocamus. Etiamnum tamen inueniuntur guttæ, quæ tertiam
partem minæ, hoc est † xxxix. denariorum pondus æquent. Alexandro Magno in pueritia sine par-
simonia thura ingerenti aris, pædagogus Leonides dixerat, vt illo modo, cum deuicisset thuriferas
gentes, supplicaret. At ille Arabia potitus, thure onustam nauem misit ei, exhortatus, vt largè Deos
adoraret.

† Quadam ex
emplaria ha-
bent, xxix. de-
nariorum, a-
lia xxvij.

adoraret. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, porta ad id vna patente. Digredi via capitale leges fecere. Ibi decimas Deo, quem vocant Sabin, mensura, non pondere, sacerdotes capiunt. Nec antè mercari licet inde impensæ publicæ tolerantur. Nam & benignè certo itinerum numero Deus hospites pascit. Euehi non potest, nisi per Gebanitas: itaque & horum regi penditur vestigal. Caputeorum Thomna abesi à Gaza nostri litoris in Iudæa oppido lxxx. xxvij. mill. pass. quod diuiditur in mansiones camelorū lxij. Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones, scribisque regum certæ. Sed præter hos & custodes, satellitesque, & hostiarij, & ministri populantur. Iam quacunque iter est, aliubi pro aqua, aliubi pro pabulo, aut pro mansionibus, variisque portoriis pendunt, ut sumptus in singulos camelos denarium DCLXXXVIII. ad nostrum litus colligat: iterumque imperij nostri publicanis penditur. Itaque optimi thuris libra xvj. pretium habet; secunda xv. tertia xiiij. Apud nos adulteratur rensiæ candidæ gemma perquam simili: sed deprehenditur, quibus dictum est, modis. Probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone, ut statim ardeat. Item ne dentem recipiat potius, quàm in micæ frietur.

Demyrtha, & arboribus myrrha.

CAP. XV.

MYrrham in iisdem syluis permixta arbore nasci tradidere aliqui, plures separatim, Quippe multis in locis Arabiæ gignitur, ut apparebit in generibus. Conuehitur & ex insulis laudata, petuntque eam etiam ad Troglodytas Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit, multum syluestri prælata. Gaudet rastris atque ablaqueationibus, melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, caudice duro & intorto, crassiore quàm thuris, & ab radice etiam, quàm reliqua sui parte. Corticem læuem similemque vnedoni: scabrum alij spinosumque dixerunt. Folium oliuæ, verum crispus, & aculeatum. Iuba olusatri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantum spinisque horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere, qui è thuris arbore vtrunque nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ, iisdemque temporibus, sed à radice usque ad ramos, qui valent. Sudant autem sponte prius, quàm inciduntur, statim dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoque melior æstiuæ. Nondant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Regi tamen Gebanitarum quartas partes eius pendunt. Cæterò passim à vulgo coemptam in folles confarciunt, ipsique vnguentarij digerunt haud difficulter odoris atque pinguedinis argumentis.

De generibus myrrha, & natura, & pretio eius.

CAP. XVI.

GENERA complura: Troglodytica syluestriū prima. Sequens Minæa, in qua & Atramitica est, & Ausaritis Gebanitarum regno. Tertia Dianitis. Quarta collatitia. Quinta Sembracena, à ciuitate regni Sabæorum mari proxima. Sexta, quam Dufaritin vocant. Est & candida vno tantum loco, quæ in Messalū oppidum confertur. Probatur Troglodytica pinguitudine, & quod aspectu aridior est, sordidaque; ac barbara, sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret vitiis, ante alias hilaris, sed viribus tenuis. In plenū autem probatio est minutis glebis, nec rotundis, in concretu albicantis succi & tabescentis: utque fracta candidos vngues habeat, gustu leniter amara. Secunda bonitas intus variæ. Pessima intus nigra: peior si etiam foris. Pretia ex occasione ementiū varia. Statæ verò à vj. ad l. Satiuæ summum ad xxij. Erythræ ad xvj. Hanc volunt Arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad xiiij. eius verò quam odorariam vocant, ad xiiij. Adulteratur lentisci glebis, & gummi. Item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis spuma argenti. Reliqua vitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescens. Fallacissimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solum peius India affert facili distinctione: tantò deterior est.

De mastiche, ladano, & bruta, enhamo, & strobo, & de styrace.

CAP. XVII.

ERGO transit in mastichen, quæ & ex alia spina fit in India, itemque in Arabia: lamam vocat. Sed mastiche quoque gemina est: quoniam & in Asia Græciaque reperitur herba radice folia emittens, & carduum similem malo, seminis plenum: lacrymaque erumpit incisa parte summa, vix ut dignosci possit à mastiche vera. Necnon & tertia in Ponto est, bituminis similior. Laudatissima autem Chia candida, cuius pretium in libras xx. nigræ verò xij. Chia è lentisco traditur gigni gummi modo. Adulteratur, ut thura, resina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: fortè casuque hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficum aliàs frondibus animal, odoratorum verò fruticum appetentius, tantum intelligant pretia, carpere germinum caules prædulci liquore turgentibus, distillantemque ab his casus mistura succum improbo barbarum villo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui Sole. Et ideo in ladano caprarum infringi, atque ita succum villis inhærescere: verum autem ladanium Cypri insulæ esse: ut obiter quæque genera odorum dicantur, quamuis non terrarum ordine. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse cæsypum hircorum barbis genibusque villosis inhærens, sed edera flore derofo, pastibus matutinis, cum est rorulenta Cypros. Deinde nebula sole discussa, puluerem madentibus villis adhærescere, atque ita ladanium depecti. Sunt qui herbam in Cypro, ex qua id fiat, ledam appellant: etenim illi ledanium vocant. huius pingue insidere:

Z

itaque

† Alias, afferes
xxx.

itaque attractis funiculis herbam eam conuolui, atque ita offas fieri. Ergo in vtraque gente bina genera, terrenum & factitium. Id quod terrenum est, friabile: factitium, lentum. Necnon & fruticem esse dicunt in Carmania, & super Aegyptum per Ptolemæos translatis plantis: aut (vt alij) generante & id thuris arbore: colligique, vt gummi, inciso cortice, & caprinis pellibus excipi. Pretia sunt laudatissimo in libras † asses xl. Adulteratur myrti baccis, & aliis animalium sordibus. Synceri odor debet esse ferus, & quodammodo solitudinem redolens: ipsum visu aridum, tactu statim mollescere, accensum fulgere, odore iucundo gratum. Myrtata deprehenduntur, crepitantque in igne. Præterea syncero, calculi potius è rupibus inhærent, quàm puluis. In Arabia & olea dotatur lacryma, qua medicamentum conficitur, Græcis enhæmon dictum, singulari effectû contrahendis vulnerum cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æstuque operiuntur. Nec bacca nocetur, cum constet & in foliis salem relinqui. Hæc sunt peculiaria Arabiæ: & pauca præterea communia, alibi dicenda, quoniam in iis vincitur. Peregrinos ipsa mirè odores & ad externos petit. Tanta mortalibus suarum rerum satietas est, & alienarum auiditas. Petunt igitur in Helimæos arborem brutam, cupressio fusæ similem, exalbidis ramis, iucundi odoris accensam, & cum miraculo historiis Claudij Cæsaris prædicatam. Folia eius inspergere potionibus Parthos tradit. Odorem esse proximum cedro, fumumque eius cōtra ligna alia remedio. Nascitur vltra Palitigrin in finibus oppidi Sitacæ, monte Zagro. Petunt & in Carmanos arborem strobum ad suffitus, perfusam vino palmeo accendentes. Huius odor redit à cameris ad solum iucundus, sed aggrauans capita, citra dolorem tamen. Hoc somnum ægris quærunt. His commerciis Carras oppidum aperuere, quod est illis nundinarium. Inde Gabbam omnes petere solebant, dierum xx. itinere, & Palæstinam Syriam. Postea Characem peti coeptum, ac regna Parthorum ex ea causa, author est Iuba. Mihi ad Persas etiam prius ista portasse, quàm in Syriam aut Aegyptum, videntur, Herodoto teste, qui tradit singula talentum thuris annua pensitasse Arabas regibus Persarum. Ex Syria reuehunt styracem, acri odore eius in focis abigentes suorum fastidium. Cæterò, non alia ligni genera sunt in vñ, quàm odorata: cibosque Sabæi coquunt thuris ligno, alij myrrhæ, oppidorum vicorumque non alio, quàm ex aris, fumo atque nidore. Ad hunc ergo sanandum vrunt styracem in pellibus hircinis, suffiuntque recta. Adeò nulla est voluptas, quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundem ad serpentes fugandas vrunt, in odoriferis syluis frequentissimas.

De felicitate Arabiæ.

CAP. XVIII.

Non sunt eorum cinnamomum aut casia: & tamen Felix appellatur Arabia, falsa & ingrata cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria, quæ Diis intellexerat genita, adhibens vrendis defunctis. Periti rerum asseuerant, non ferre tantum annuo foetu, quantum Nero princeps nouissimo Poppæ suæ die concremauerit. Ac stimentur postea toto orbe singulis annis tot funera, aceruatimque congesta honori cadauerum, quæ Diis per singulas micas dantur. Nec minus propitij erant mola falsa supplicanti-
bus, imò verò (vt palàm est) placatiores. Verùm Arabiæ etiam nū felicius mare est. Ex illo nanque margaritas mittit. Minimaque computatione millies centena millia festertium annis omnibus India & Seres peninsulaque illa imperio nostra adimunt. Tantò nobis deliciæ & foeminæ constant. Quota enim portio ex illis ad Deos quæso iam vti ad inferos pertinet?

De cinnamomo, & xylocinnamomo, & casia.

CAP. XIX.

Cinnamomum & casias fabulosa narrauit antiquitas, princepsue Herodotus, auium nidis, & priuatim phœnicis, in quo situ Liber pater educatus esset, ex inuiis rupibus arboribusque decuti, carnis quam ipsæ inferrent pondere, aut plumbatis sagittis. Item casiam circa paludes propugnante vnguibus diro vespertilionum genere, aligerisque serpentibus: his commentis augentes rerum pretia. Commutata verò fabula est, ad meridiani solis percussus inenarrabilem quandam vniuersitatis halitum è tota peninsula existere, tot generum auræ spirante concentu, Magnique Alexandri classibus Arabiam odore primum nuntiatam in altū. Omnia falsa, siquidem cinnamomum, idemque cinnamum, nascitur in Aethiopia Troglyditis connubio permixta. Ij mercatores id à coterminis, vehunt per maria vasta ratibus, quas neque gubernacula regant, neque remi trahant vel impellant, non vela, non ratio vlla adiuuet, cum omnium instar ibi sint homo tantum & audacia. Præterea hybernū mare exigunt circa brumam, Euris tum maximè flantibus. Hi recto cursu per sinus impellunt, atque à promontorij ambitu Argeste deferunt in portum Gebanitarum, qui vocatur Ocila. Quamobrem illi maximè id petunt, produntque vix quinto anno reuerti negotiatores, & multos interire. Contra reuehunt vitrea, & athena, vestes, fibulasque cum armillis ac monilibus. Ergo negotiatio illa foeminarū maximè fide constat. Ipse frutex duūm cubitorū altitudine amplissimus, palmique minimus, iij. digitorum crassitudinis, statim à terra sex digitis surculosus, arido similis. Cum virescat non odoratus, folio origani, siccitate gaudens, sterilior imbre, cæduæ naturæ. Gignitur in planis quidem, sed densissimis in vepribus rubisque, difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit Deus. Iouem hunc intelligunt aliqui: Assabinum illi vocant. xliij. bouum caprarumque & arietum extis impetratur venia cædendi. Non tamen aut ante ortum Solis, aut post occasum licet,

licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos, Deoque partem ponit: reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama, cum Sole diuidi, ternasque partes fieri, dein sorte cremia discerni: quodq; Soli cesserit relinqui, ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas virgultorum tenuissimis partibus, ad longitudinem palmi. Secunda proximis breuiore mensura, atq; ita ordine. Viliissimum, quod radicibus proximum, quoniam ibi minimum corticis, in quo summa gratiæ. Qua de causa præferuntur cacumina, ubi plurimus cortex. Ipsum verò lignū in fastidio est propter organi acrimoniā: xylocinnamomū vocatur. Pretiū est in libras xx. Quidā cinnami duo genera tradidere, candidius, nigriusque. Quondam præferēbatur candidū, nunc contrā nigrum laudatur: atq; etiā varium præferunt candido. Certissima tamen æstimatio, ne sit scabrū, atq; vt inter sese tritū tardē frietur. Damnatur in primis molle, aut cui albet cortex. Ius eius Gebanitarū rege solo proficiscitur: is edicto mercatu vendit. Pretia quondam fuere in libras denariū mille. Auctum id parte dimidia est, incensis, vt ferūt, syluis ira barbarorum. Id accideritne ob iniquitatem præpotentiū, an forte, non satis constat. Austeros ibi tam ardentē flare, vt æstatibus syluas accendāt, inuenimus apud authores. Coronas ex cinnamo interrasili auro inclusas, primus omniū in templis Capitolij atq; Pacis dicauit Imperator Vespasianus Augustus. Radicem eius magni ponderis vidimus in palatij templo, quod fecerat Diuus Augustus coniux Augusta, aureæ pateræ impositā: ex qua guttæ editæ annis omnibus in grana durabantur, donec id delubrum incendio consumptum est. Frutex & casia est, iuxtaq; cinnami campos nascitur, sed in montibus crassiore sarmento, tenui cute veriū, quā cortice, quem contra atq; in cinnamo leuari & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cū primū emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: vltra nigricans. Hæc pars maximē laudatur, ac deinde proxima: damnatur verò candida. Consecant surculos longitudine binū cubitorum. Mox præsuunt recentibus coriis quadrupedum ob id interemptarū, vt iis putrescentibus vermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum amaritudine. Probatur recens maximē, & quæ sit odoris mollissimi, gustūve quā maximē feruens potiū, quā lento tepore leniter mordens, colore purpureo, quæque plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fistula, & non fragili. Lactam vocant talem barbaro nomine. Alia est balsamodes, ab odore simili appellata, sed amara, ideoque vtilior medicis, sicut nigra vnguentis. Pretia nulli diuersiora. Optimæ in libras x. l. cæteris x. v.

De isocinnamo, & cancamo, ac taro.

CAP. XX.

His addidere mangones, quam daphnoiden vocāt, isocinnamon cognominatā: pretiumq; eius faciunt x. ccc. Adulteratur styrace, & propter similitudinem corticū lauri tenuissimis furculis. Quin & in nostro orbe seritur: extremoq; in margine imperij, quā Rhenus alluit, viuit in alueariis apum sata. Color abest ille torridus sole, & ob id simul idem odor. Ex confinio casia cinnamidiq; & cancamum ac tarum inuehitur, sed per Nabataeos Troglodytas, qui confidere ex Nabataeis.

De sericato, & gabalio, & de myrobalano.

CAP. XXI.

Eo comportatur & serichatum, & gabalium, quæ intra se consumunt Arabes, nostro orbi tantum nominibus cognita, sed cum cinnamo casiaque nascentia. Peruenit tamen aliquando serichatum, & in vnguenta additur ab aliquibus. Permutatur in libras x. vj. Myrobalanum Troglodytis, & Thebaidi, & Arabiæ quæ Iudæam ab Aegypto determinat, commune est, nascentis vnguento, vt ipso nomine apparet. Quo item indicatur & glandem esse arboris, helio tropio, quam dicemus inter herbas, simili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex his in Arabia nascentis Syriaca appellatur, & est candida. Contrā in Thebaide nigra. Præfertur illa bonitate olei quod exprimitur: sed copia Thebaica. Inter hæc Troglodytica vilissima est. Sunt qui Aethiopicam iis præferant, glandem nigrā ac pinguem, nucleoq; gracili, sed liquore, qui exprimitur, odoratori, nascentem in campestribus. Aegyptiā pinguiorem esse, & crassiori cortice rubentem: & quāuis in palustribus nascatur, breuiorem sicciorēq;. E diuerso Arabicā viridem ac tenuiorem: & quoniam sit montosa, spissiorē. Longè autem optimā Petræam, ex quo diximus oppido, nigro cortice, nucleo candido. Vnguentarij autem tantū cortices premunt: medici nucleos, tundentes affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano, & calamo odorato.

CAP. XXII.

Myrobalano in vnguentis similem proximumque vsum habet palma in Aegypto, quæ vocatur adipso, viridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno. Colligitur autem paulò antè, quā incipiat maturescere. Quod relinquitur, phœnicobalanus vocatur, & nigrescit, vscientesque incubriat. Myrobalano pretiū in libras x. bini. Institores & facem vnguenti hoc nomine appellant. Calamus quoq; odoratus in Arabia nascentis, communis Indis atq; Syriæ est: in qua vincit omnes, à nostris mari centum L. stadiis. Inter Libanum montem, aliumq; ignobilem, non (vt quidam existimauere) Antilibanum, in conualle modica iuxta lacum, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignuntur. Sanè enim dicamus & de iunco, quāuis alio herbis dicato volumine, quoniam tamen hic vnguentorum materia tractatur. Nihil ergo à cæteris sui generis differunt aspectus: sed calamus præstantior odore, statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorque qui minus fragilis, & qui assulosè potius quā raphani modo frangitur. Inest fistulæ araneum,

neum, quod vocant florem. Præstantior est, cui numerosius. Reliqua probatio, ut niger sit. Damna-
tur aliubi. Melior, quò breuior & crassior, lentusque in frangendo. Calamo pretium in libras xj. iun-
co xv. Traduntque iuncum odoratum & in Campania inueniri. Discessimus à terris Oceanū spe-
ctantibus ad conuexas in nostra maria.

De Hammoniaco, & sphagno.

CAP. XXIII.

† Asse xxx.

Ergo Aethiopiæ subiecta Africa Hammoniæ lacrymam stillat in harenis suis: inde & nomine
etiam ab Hammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam metopion vocant, resinæ mo-
do aut gummi. Genera eius duo. Thrauston, masculi thuris similitudine, quod maximè probatur.
Alterum pingue & resinofum, quod phyræ appellat. Adulteratur harenis, velut nascendo ap-
prehens. Igitur quàm minimis glebis probatur, & quàm purissimis. Pretium optimi in libras † as-
ses xl. Sphagnos infra eos situs in Cyrenaica prouincia maximè probatur. Alij bryon vocant. Se-
cundum locum obtinet Cyprius, tertium Phoenicius. Fertur & in Aegypto nasci: quin & in Gallia:
nec dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborū villi, quales in quercu maximè videmus, sed
odore præstantes. Laus prima candidissimis atque altissimis, secunda rutilis, nulla nigris. Et in insu-
lis plerisque nati improbantur, omnesque quibus palmarum, atque non suus odor sit.

De cypro, & aspalatho, & maro.

CAP. XXIII.

CYprus in Aegypto est arbor ziziphi foliis, semine coriandri, flore candido odorato. Coquitur
hoc in oleo, premiturque postea quod Cyprus vocatur. Pretium ei in libras quinq. Optimū
habetur à Canopica in ripis Nili nata: secundum Ascalone Iudææ: tertium Cypro insula odoris sua-
uitate. Quidam hanc esse dicunt arborem, quæ in Italia ligustrum vocetur. In eodem tractu aspal-
athos nascitur, spina candida, magnitudine arboris modicæ flore rosæ. Radix vnguentis expetitur.
Tradunt, in quocunque frutice curuetur arquis cælestis, eandem, quæ sit aspalatho, suauitatem
odoris existere, sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Quidam eum Erysiæ vocant, alij
sceptrum: probatio eius in colore ruffo vel igneo, tactuque spisso, & odore castorei. Permutantur in
libras xv. In Aegypto nascitur & maron, peius quàm Lydium, maioribus foliis ac variis. Illa breuia
ac minuta & odorata.

De balsamo, & opobalsamo, & xylobalsamo, & styrace, & galbano.

CAP. XXV.

† Anni verò
fecunditate
maior horto
congiis senos
singulis annis,
cum & du-
plo &c.

Sed omnibus odoribus præfertur balsamum, vni terrarum Iudææ concessum, quondam in duo-
bus tantum hortis, vtroque regio, altero iugerum xx. non amplius, altero pauciorum. Ostende-
re arbusculam hanc vbi Imperatores Vespasiani. Clarumque dictū à Pompeio Magno: in trium-
pho arbores quoque duximus. Seruit nunc hæc, & tributa pendit cum sua gente, in totum alia na-
tura, quàm nostri externique prodiderant. Quippe viti similior est, quàm myrto. Malleolis feri di-
citur, nuper vincta, ut vitis: & implet colles vinearum modo, quæ sine adminiculis se ipsæ susti-
nent. Tondetur similiter fruticans, ac rastris nitescit, properatque nasci, intra tertium annum
fructifera. Folium proximum rutæ, perpetua coma. Sæuere in eandem Iudæi, sicut in vitam quo-
que suam. Contra defendere Romani, & dimicatum pro frutice est. Seritque nunc eam fiscus: nec
vnquam fuit numerosior, aut procerior. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbori tria ge-
nera: Tenui & capillacea coma, quod vocant eutheriston. Alterum scabro aspectu, incuruum,
fruticosum, odoratius: hoc trachy appellant. Tertium eumeces, quia est reliquis procerius, læui
cortice. Huic secunda bonitas, nouissima eutheristo. Semen eius vino proximum gustu, colore
ruffum, nec sine pingui: peius in grano, quod leuius atque viridius. Ramus crassior, quàm myrto.
Inciditur vitro, lapide, osseive cultellis. Ferro lædi vitalia odit. Emoritur protinus, eadem amputa-
ri superuacua patiens. Incidentis manus libratur artifice temperamēto, ne quid ultra corticem vio-
let. Succus è plaga manat, quem opobalsamū vocāt, suauitatis eximie, sed tenui gutta, ploratu lanis
parua colligitur in cornua. Ex iis nouo fistili cōditur crassiori similis oleo, & in musto candida. Ru-
bescit deinde, simulq; durefcit è translucido. Alexandro Magno res ibi gerente, toto die æstiuo vnā
concham impleri iustum erat. † Omni verò fecunditate è maiore horto cōgiis senos, minore sin-
gulos, cum duplo rependebatur argento. Nunc etiam singularum arborum largior vena, ter omni-
bus percutitur æstatibus, postea deputatur. Et sarmenta quoq; in merce sunt. DCCC. amputatio ipsa
furculusque vānit intra quintum demum annū. Xylobalsamū vocatur, & coquitur in vnguentis.
Pro succo ipsum substituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta pretium est. Præcipua autem
gratia lacrymæ, secunda semini, tertia cortici, minima ligno. Ex hoc buxosum est optimum, quod
est odoratissimum: è semine autem maximum & ponderosissimum, mordens gustu, feruensque in
ore. Adulteratur Petræo hyperico, quod coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris
ignauia, sapore piperis. Lacrymæ probatio, ut sit pinguis, tenuis, ac modicè ruffa, & in fricando odo-
rata. Secundus candido colos, peior viridis crassusque, pessimus niger. Quippe, ut oleum senescit.
Ex omni incisura maximè probatur, quod antè semen fluxit. Et aliàs adulteratur semine suo, vixq;
maleficium deprehenditur gustu amariore. Esse enim debet lenis, non subacidus, odore tantum
austerus Vitiatur & oleo rosæ, cyperi, lentisci, balani, terebinthi, myrti, resina, galbano, cera Cypria,
prout quæque res fuit. Nequissimè autem gummi, quoniam ipsum quoque inhærescit manu inuer-
sa, &c

sa, & in aqua sedit: quæ probatio eius gemina est. Debet syncerum & inhærescere: sed hoc & gummi addita fragili crusta euenit. Et gustu deprehenditur. Carbone verò, quod cera resinaque adulteratum est, nigriori flamma. Nam melle mutatum statim contrahit muscas. Præterea synceri densatur in tepida aqua gutta sidens ad ima vasis: adulterata olei modo innatat: & si metopio vitata est, circulo candido cingitur. Summa probatio est, ut lac coagulet, in veste maculas non faciat: nec manifestior alibi fraus. Quippe millibus denarium sextarii empti: vendente fisco trecentis denariis vaneunt. In tantum expedit augere liquorem. Xylobalsamo pretium in libras vi. Proxima Iudææ Syria supra Phoenicem styracem gignit, circa Gabala & Marathunta & Casium Seleuciæ montem. Arbor est eodem nomine, coroneo malo similis, lacrymæ ex austero iucundioris, intus similitudo harundinis, succo prægnans. In hanc circa Canis ortum aduolant pennati vermiculi erodentes: ob id in scobe sordefcit. Styrax laudatur post suprà dicta ex Pisidia, Sidone, Cypro, Cilicia, Creta minime. Ex Amano Syriæ medicis, sed vnguentariis magis. Colos in quacunq; natione præfertur ruffus, & pinguius lentus: deterior furfurosus, & cano situ obductus. Adulteratur cedri resina vel gummi, aliàs melle, aut amygdalis amaris: omniaque ea deprehenduntur gustu. Pretium optimo xix. Exit & in Pamphylia, sed aridior, minusque succosus. Dat & galbanum Syria in eodem Amano monte è ferula, quam eiusdem nominis resinæ modo stagonitin appellant. Quod maximè laudant, cartilaginofum, purum ad similitudinem Hammoniæ, minimeque lignotum. Sic quoque adulteratur faba sagapeno. Syncerum si vratur, fugat nidore serpentes. Permutatur in libras v. Medicinæ hoc tantum.

De panace, & spondylion, & malobathron.

CAP. XXVI.

PAnacem & vnguentis eadem gignit, nascentem & in Psophide Arcadiæ, circaque Erymanthi fontes, & in Africa, & in Macedonia: ferula sui generis v. cubitorum, foliis primò quaternis, mox senis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis, & cacumine verò oleagineis, semine in muscariis dependente, ut ferula: Excipitur succus inciso caule messibus, radice in autumno. Laudatur candor eius coacti. Sequens pallido statera. Niger color improbatur. Pretium optimo in libras biniaffes. Ab hac, ferula differt quæ vocatur spondylion, foliis tantum, quia sunt minora & platani diuisura, Non nisi in opacis gignitur. Semen eodem nomine filis speciem habet, medicinæ tantum utile. Dat & malobathron Syria, arborem folio conuoluto, arido colore: ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliore eiusdem Aegypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratus croco, nigricans, scabrumque, quodam salis gustu. Minus probatur candidum. Celerrimè situm in vetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor verò in vino sufflatus antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est, à singulis ad ccc. peruenire libras: oleum autem ipsum in libras lx.

De oleo omphacio.

CAP. XXVII.

Oleum & omphacium est. Fit duobus generibus, & totidem modis, ex olea, & vite: olea adhuc alba expressa: deterius ex druppasita vocatur priusquam cibo matura sit, iam tamen colorem mutans Differentia, quòd hoc viride est, illud candidum. E vite fit psythia aut amminea, cum sint acini ciceris magnitudine ante Canis ortum. In prima lanugine demetitur vua, eiusque melligo. Reliquum corpus sole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fistili condita melligo colligitur: subinde Cyprio ære feruatur. Optima, quæ ruffa, acriorque, & aridior. Pretium omphacio in libras vi. Fit & alio modo, cum in mortariis vua immatura teritur: siccataque in sole, postea digeritur in pastillos.

De bryo & ænanthe, & de elate arbore, & cinnamo caryopo.

CAP. XXVIII.

Eodem & bryon pertinet, vua populi albæ. Optima circa Gnidum aut Cariam, in sitientibus aut siccis asperisq;: secunda in Lyciæ cedro. Eodem & ænanthe pertinet. Est autem vitis labruscæ vua. Colligitur, cum floret, id est, cum optimè olet. Siccatur in vmbra substrato linteo, atque in cados conditur. Præcipua ex Parapotamia: secunda ab Antiochia, atque Laodicea Syriæ, tertia ex montibus Medicis. Hæc vtilior medicinæ. Quidam omnibus iis præferunt eam, quæ in Cypro insula nascitur. Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantum pertinet, vocaturque massaris. Omnis autem ex alba labrusca præstantior, quàm è nigra. Est præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elatem vocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen. Laudatur Hammoniaca maximè, mox Aegyptia. Dein Syriaca, duntaxat in locis sitientibus odorata, pingui lacryma, quæ in vnguenta additur ad domandum oleum. In Syria gignitur & cinnamum, quod caryopon appellant. Hic est succus nuci expressus, multum à furculo veri cinnami differens, vicina tamen gratia. Pretium in libras asses quadraginta,

Z 3 C. PLINII

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
DECIMVSTERTIVS.

P R O E M I V M.

HACTENVS in odoribus habent pretia sylvarum: erantque per se mira singula: iuuatque luxuriam ea omnia miscere, & de cunctis vnum odorem facere: ita reperiuntur sunt vnguenta.

De vnguentis, & quando primum sunt cognita nobis, & de compositione.

CAP. I.

Qvis primus inuenerit non traditur. Iliacis temporibus non erant: nec thure supplicabatur: Cedri tantum & citri suorum fruticum in sacris fumo conuolutum nidorem verius, quam odorem, nouerant, iam rosæ succo reperto. Nominatur enim id quoque in olei laude. Persarum esse debet gentis vnguentium. Illi madent eo, & accersita commendatione, ingluuie natum virus extinguunt. Primum, quod equidem inueniam, castris Darij regis expugnatis, in reliquo eius apparatu Alexander cepit scrinium vnguentorum. Postea voluptas eius à nostris quoque inter laudatissima atque etiam honestissima vitæ bona admissa est. Honorisque is & ad defunctos pertinere coepit. Quapropter plura de eo dicemus. Quæ ex his non erunt fruticum, ad præsens nominibus tantum indicabuntur: natura verò eorum suis reddetur locis. Vnguentis cognomina dedere aliis patriæ, aliis succi, aliis arbores, aliis causæ. Primumque id scire conuenit, mutatam authoritatem, & sæpius transisse gloriam. Laudatissimum fuit antiquitus in Delo insula, postea Mendesium. Nec mixtura & compositione tantum hoc accidit: sed iidem succi variè alibi atque alibi ad quælibet præualuere, aut degenerauere. Irinum Corinthi diu maximè placuit, postea Cyzici: simili modo rhodinum Phaselis: quam gloriam abstulere Neapolis, Capua, Præneste. Crocinum in Solis Ciliciæ diu maximè laudatum, mox Rhodi. Oenanthinum in Cypro, deinde in Aegypto præpositum, postea Adramyttio. Amaracinum in Coos: postea eodem loco prælatum est Melinum. Cyprinum in Cypro, deinde in Aegypto, ubi Mendesium & Metopium subito gratius factum est. Mox hæc abstulit Phoenice, & Cyprini laudem Aegypto reliquit. Panathenaicon suum Athenæ per seueranter obtinuerunt. Fuerat & pardalium in Tarso: cuius etiam compositio & mixtura oblitterata est. Narcissinum quoque ex flore narcissi desit componi. Ratio faciendi duplex: succus, & corpus. Ille olei generibus ferè constat, hoc odorum. Hæc stymmata vocant, illa hedy-smata. Tertius inter hæc est colos, multis neglectus. Huius causa adduntur cinnabari & anchusa. Sal aspersus olei naturam coercet. Quibus anchusa adiecta est, sal non additur. Resina aut gummi adiaciuntur ad continendum odorem in corpore. Celerrimè is euanesceatque defluit, si non sint hæc addita. Vnguentorum expeditissimum fuit, primumque, ut verisimile est, è bryo & balanino oleo, de quibus supra diximus. Increuit deinde Mendesium, balanino resina mista, magisque etiam Metopio. Oleum hoc est, amygdalis amaris expressum in Aegypto. Cui addidere omphacium, cardamomum, iuncum, calamum, mel, vinum, myrrham, semen balsami, galbanum, resina terebinthinam. Et è vilissimis quidem hodie est, ob id creditum & id in vetustissimis esse, quod constat oleo myrteo, calamo, cupresso,

presso, cypro, lentisco, malogranati cortice. Sed diuulgata maximè vnguenta crediderim rosa, quæ plurima vbique gignitur. Itaque simplicissima rhodini mistura diu fuit, additis omphacio flore rosa, crocino, cinnabari, calamo, melle, iunco, salis flore aut anchusa, vino. Similis ratio & in crocino, additis cinnabari, anchusa, vino. Similis & in sampsuchino, admistis omphacio, calamo. Optimum hoc in Cypro & Mitylenis, vbi plurima sampsuchus. Miscentur & viliora genera olei è myrto, lauro, quibus additur sampsuchinum, lilium, fœnumgræcum, myrrha, casia, nardum, iuncus, cinnamomum. E malis quoque cotoneis & struthis fit oleum (vt dicemus) melinum, quod in vnguenta transit, admistis omphacio, cyprino, sesamino, balsamo, iunco, casia, abrotano. Sustinum tenuissimum omnium est. Constat ex liliis, balano, calamo, melle cinnamomo, croco, myrrha, aspalatho. Et idem cyprinum ex cypro, & omphacio, & cardamomo, calamo, aspalatho, abrotano. Aliqui & in cyprinum addunt myrrham & panacen. Hoc optimum Sidone, mox Aegypto, si non addatur sesaminum oleum. Durat & quadriennio. Excitatur cinnamomo. Telinum fit ex oleo recenti, cypero, calamo, meliloto, fœnogræco, melle, melino, maro, amaraco. Hoc erat celeberrimum Menandri Poetæ Comici ætate. Postea multo successit propter gloriam appellatum megalium, ex oleo balanino, balsamo, calamo, iunco, xylobalsamo, casia, resina. Huius proprietas, vt ventiletur in coquendo, donec desinat olere. Rursus refrigeratum, odorem suum capit. Singuli quoque succi nobilia vnguenta faciunt. In primis malobathrum, postea iris Illyrica, & Cyzicena amaracus. Herbarij in vtraque pauca, sed alia alij miscent: qui plurima, alterutri mel, salis florem, omphacium, agni folia, panacem, externa omnia & prodigiosa. Cinnamino adicitur balaninum oleum, xylobalsamum, calamus, iuncus, balsamisemina, myrrha, mel odoratum. Vnguentorum hoc crassissimum. Pretia ei à xxxv. ad x. ccc. Nardinum siue foliatum constat omphacio, balanino, iunco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo. In hoc genere conueniet meminisse, herbarum, quæ nardum Indicum imitentur, species nouem à nobis esse dictas: tanta materia adulterandi est. Omnia autem acutiora sunt costo, amomo, quæ maximè nares feriunt: crassiora myrrha suauioraque: medicinæ autem vtiliora croco: acerrima per se amomo. Hoc & capitis dolores facit. Quidam satis habent aspergere, quæ sunt pretiosissima, cæteris decoctis, impendio parentes: sed non eadem est vis, nisi vnà decoctis. Myrrha & per se vnguentum facit sine oleo, stacte duntaxat: alioquin nimiam amaritudinē affert. Cyprino viride fit, si sine vnguinosum, Mendefio nigrum, rhodino candidum, myrrha pallidum. Hæc sunt antiquæ intutionis genera, & postea officinarum furta. Nunc dicetur cumulus ipse deliciarum, & summa autoritas rei.

30 *Quod vnguentum regale vocetur, & quæ diapasmata, & qualiter seruentur.*

CAP. II.

ERgo regale vnguentum, appellatum, quoniam Parthorum regibus ita temperatur, constat myrobalano, costo, amomo, cinnamomo, comaro, cardamomo, nardi spica, maro, myrrha, casia, styrace, ladano, opobalsamo, calamo iuncoque Syrio, ænanthe, malobathro, serichato, cypero, aspalatho, panace, croco, cypro, amaraco,colato melle, vino. Nihilque eius rei causa in Italia victrice omnium, in Europa verò tota, præter irin Illyricam, & nardum Gallicum, gignitur. Nam vinum, & rosa, & myrti folia oleumque, communia ferè omnium terrarum intelliguntur. Siccis odoribus constant, quæ diapasmata vocantur. Nam faciem vnguenti magma appellant. Inter omnes potentissimus odor, quisquis nouissimè additur. Vnguenta optimè seruantur in alabastris, odores in oleo: quod diurnitati eorum tantò vtilius, quantò pinguius, vt ex amygdalis. Et ipsa vnguenta vetustate meliora. Sol inimicus his, quamobrem in vmbra coquuntur plumbeis vasis. Experimentum eorum in uersa manu capitur, ne carnosæ partis calor vitiet.

Quanta in vnguentis luxuria, & quando primum Romanis in usu.

CAP. III.

40 **H**Aec est materia luxus è cunctis maximè supernacui. Margaritæ enim gemmæque ad hæredem tamen transeunt: vestes prorogant tempus: vnguenta illico expirant, ac suis moriuntur horis. Summa commendatio eorum, vt transeunte fœmina odor inuitet etiam aliud agentes. Exceduntque quadringenos denarios libræ. Tanti emitur voluptas aliena. Etenim odorem qui gerit, ipse non sentit. Sed & hæc aliqua differentia signanda sunt. In M. Ciceronis monumentis inuenitur, vnguenta gratiora esse, quæ terram, quàm quæ crocum sapiant: quando etiam corruptissimo in genere magis tamen iuuat quædam ipsius vitij seueritas. Sed quosdam crassitudo maximè delectat spissum appellantes: linique iam non solum perfundi vnguentis gaudent. Vidimus etiam vestigia pedum tingi: quod M. Othonem monstrasse Neroni principi ferebant. Quæso vt qualiter sentiretur, iuuaretque ab ea parte corporis? Necnon aliquem ex priuatis audiuius iussisse spargi parietes balinearum vnguento, atque Caium principem solia temperari: ac ne principale videatur hoc bonum, & postea quendam ex seruis Neronis. Maximè tamen mirum est, hanc gratiam penetrasse & in castra. Aquilæ certè ac signa, puluerulenta illa & custodiis horrida, iunguntur festis diebus: vti namque dicere possemus, quis primus instituisse. Ita est, nimirum hac mercede corruptæ terrarum orbem deuicere aquilæ. Ista patrocinia quærimus vitiis, vt per hoc ius sumantur sub casside vnguenta. Quando id primum ad Romanos penetrauerit, non facile dixerim. Certum est Antiocho rege Asiaque deuictis, vrbis anno quingentesimo sexagesimo quinto, P. Licinium Crassum, L. Iulium Cæsarem Censores edixisse, ne quis venderet vnguenta exotica: sic enim appellauere. Ar hercule iam

iam quidam etiam in potus addunt: tantiq̃ue amaritudo est, vt odore prodigo fruantur ex vtraque parte corporis. L. Plotium, L. Planci bis Consulis Censorisq̃ue fratrem, proscriptum à Triumuiris, in Salernitana latebra vnguenti odore proditum constat: quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet periisse tales? Cæterum terrarum omnium Aegyptus accommodatissima vnguentis: ab ea Campania est, copia rosæ.

De palmis, & natura earum, & generibus.

CAP. IIII.

Ivdæa verò inclyta est vel magis palmis: quarum natura nunc dicetur. Sunt quidem & in Europa, vulgoq̃ue Italia, sed steriles. Ferunt in maritimis Hispaniæ fructum, verum immitem: dulcem in Africa, sed statim euanescentem. Contrà in Oriente ex his vina, gentiumq̃ue aliquibus panis: plurimis verò etiam quadrupedum cibus. Quamobrem iure dicentur externæ. Nulla est in Italia sponte genita, nec in alia parte terrarum, nisi in calida: frugifera verò nusquam, nisi in feruida. Gignitur leui fabulosaq̃ue terra, maiore in parte & nitrosa. Gaudet & riguis, totoq̃ue anno bibere cum amet, anno sitienti. A fimo quidam etiam lædi putant: & Assyriorum pars aliqua, si non riuis misceatur. Genera earum plura: & prima fruticem non excedentia: sterilem hunc, aliubi & ipsum fertilem, breuiq̃ue ramorum orbe foliosum. Tectorij vicem hic parietibus, plerisque in locis præstat contra aspergines. Procerioribus sylua arbore ex ipsa, foliorum aculeo fruticante circa totas pectinatim, quas sylvestres intelligi necesse est. Incerta tamen libidine etiam mitioribus se miscent. Reliquæ teretes atque proceræ, densis gradatisq̃ue corticum pollicibus, vt orbibus, faciles se ad scandendum Orientis populis præbent, vtilem sibi arborisq̃ue induuiis circulum mira pernecitate tum homine subeunte. Coma omnis in cacumine: & pomum est, non inter folia, vt in cæteris, sed suis inter ramos palmitibus racemosum, vtraque natura vuæ atque pomi. Folia cultrato mucrone, lateribus in sese bifidatis, bellas primùm demonstrauere gemmas: nunc ad funes vitiliumq̃ue nexus & capitum leuia vmbacula finduntur. Arboribus, imò potius omnibus quæ terra gignat, herbisq̃; etiam, vtrunque sexum esse diligentissimi naturæ tradunt. Quod in plenum satis sit dixisse hoc in loco. Nullis tamen arboribus manifestius. Mas in palmite floret, foemina citra florem germinat tantum spinæ modo. Vtrisq̃ue autem prima nascitur pomi caro: postea lignum intus, hoc est semen eius. Argumentum, quod paruæ sine hoc reperiuntur in eodem palmitē. Est autem oblongum, non, vt oliuis, orbiculatum. Præterea cæsum à dorso puluinata fissura, & in aluo media plerisque vmbilicatum, vnde primum spargitur radix. Seritur autem pronum, & bina iuxta composita semina, superq̃; totidem, quoniam infirma singulis planta est: quaternæ coalescunt. Multis candidisq̃ue lignum hoc à carnis discernitur tunicis, aliis corpori adherentibus: laxæque distans, tantum cacumini filio adheret. Caro maturescit anno. Quibusdam tamen in locis, vt in Cypro, quanquam ad maturitatē non perueniat, grato sapore dulcis est: folium ibi latius, fructusq̃ue reliquis rotundior: nec vt deuoretur corpus, verum vt expuatur, succo modò expresso. Et in Arabia languidè dulces traduntur esse palmæ: quanquam Iuba apud Scenitas Arabas præfert omnibus saporibus, quam vocant dabulan. Cæterò non sine maribus gignere foeminas sponte edito nemore confirmant: circaque singulos plures nutare in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hispidum, afflatu visûque ipso & puluere etiā reliquas maritare. Huius arbore excisa viduas post sterilefcere foeminas. Adeoque est Veneris intellectus, vt coitus etiam excogitatus sit ab homine, ex maribus flore ac lanugine, interim verò tantum puluere inperfo foeminis. Seruntur autem palmæ & trunco, duum cubitorum longitudine, à cerebro ipso arboris viridi fissuris diuiso atque defosso. Et ab radice auulsæ vitalis est satus, & ramorum tenerimis. In Assyria, ipsa quoque arbor strata in solo humido tota radicatur, sed in frutices, non in arborem. Ergo plantaria instituunt, anniculasq̃ue transferunt, & iterum bimas. Gaudent enim mutatione sedis. verna alibi, in Assyria autem circa Canis ortum. Nec ferro attingunt ibi nouellas: sed religant comas, vt in altitudinem exeant. Robustas deputant crassitudinis gratia, semipedales ramorum reliquentes truncos, qui decisi alibi necant matrem. Diximus falsum ab his solum diligi. Ergo vbi non est tale, salem aspergunt, non radicibus, sed longius paulo. Quædam in Syria & Aegypto in binos diuidunt se truncos: in Creta & ternos, quædam & in quinos. Ferunt statim in trimatu. In Cypro verò, Syria, Aegypto, quadrimæ aliæ, aliæ quinquennes, altitudine hominis, nullo intus pomi ligno, quamdiu sunt nouellæ, ob id spadonum accepto nomine. Genera earum multa, Sterilibus ad materias, operumq̃ue lautiora vititur Assyria, & tota Persis. Sunt & cæduæ palmarum quoque syluæ, germinantes rursus ab radice succisæ. Dulcis Medulla earum in cacumine, quod cerebrum appellant: exemptaq̃ue viuunt, quod non aliæ. Vocantur autem chamero pes, folio latiore ac molli, ad vitilia utilissimo. Copiosæ in Creta, sed magis in Sicilia. E palmis prunæ viuaces, ignisq̃; lentus. Fructiferarum aliis breuius lignum in pomo, aliis longius: his mollius, illis durius: quibusdā osseum lunatumq̃ue, dente contra fascinantes religione politum. Aliud pluribus vestitum paucioribus tunicis: aliud crassioribus tenuioribusq̃ue. Ita fiunt vnde quinquaginta genera, si quis omnium persequi velit nomina etiam barbara, vinorumq̃ue ex iis differētias. Clarissimæ omnium, quas regias appellauere ab honore: quoniam regibus tantum Persidis seruabantur, Babylone natæ vno in horto Bagou. Ita enim vocant spadones: qui apud eos etiam regnauere. Hortus ille nunquam nisi

nisi dominantis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuam obtinent nobilitatem syagri, proximaque margarides. Eæ breues, candidæ, rotundæ, acinis, quàm balanis, similiores. Quare & nomen à margaritis accepere. Vna earum arbor in Chora esse traditur, vna & syagrorum. Mirumque de ea accepimus, cum phœnice aue, quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepisse, emori ac renasci ex se ipsa: eratque, cum hæc proderem, fertilis. Ipsum pomum grande, durum, horridum, & à cæteris generibus distans sapore ferino, quem fermè in apris nouimus; euidentissimèque causa est nominis. Quarta auctoritas sandalidum, à similitudine appellatarum. Iam in Aethiopiæ sine quinq; earum nec plures arbores tradunt, non raritate magis, quàm suauitate mirabiles. Ab his caryotæ maximè celebrantur, & cibo quidem, sed & succo vberimæ. Ex quibus præcipua vinà Orienti, iniqua capiti, vnde pomo nomen. Sed vt copia ibi atque fertilitas, ita nobilitas in Iudæa, nec in tota, sed Hierichunte maximè. Quanquàm laudatæ & Archelaide, & Phaselide, atque Liniade, gentis eiusdem conuallibus. Dos his præcipua succo pingui lactentibus, quodamque vini sapore in melle prædulci. Sicciores in hoc genere Nicolai, sed amplitudinis præcipuæ, quaterni cubitorum longitudinem efficiunt. Minus speciosæ, sed sapore caryotarum sorores, ob hoc adelphides dictæ, proxima suauitatem habent, non tamen eandem. Tertium ex his genus pateton, nimio liquore abundat: rumpitque se pomi ipsius, etiam in sua matre, ebrietas, calcatis similis. Suum genus è sicciore turba dactylis, prælonga gracilitate curuatis interim. Nam quos ex his honori Deorum dicamus, Chydæos appellauit Iudæa, gens contumelia numinum insignis. In totum arentes Thebaides atque Arabicæ, macroque corpore exiles, & assiduo vapore torrentes, crustam veriùs, quàm cutem, obducunt. In ipsa quidem Aethiopia friatur (tanta est siccitas) & farinæ modo spissatur in panem. Gignitur autem in frutice ramis cubitalibus, folio latiore, pomo rotundo, sed maiore, quàm mali, amplitudine: Cycas vocant. Triennio maturescunt. Semperque frutici pomum est subnascente alio. Thebaidis fructus extemplo in cados cõditur, cum sui ardoris animam: ni ita fiat, celeriter expirat: marcescitque; non retostus furnis. Ex reliquo genere plebeia videntur. Syri & Iuba tragemata appellant. Nam in aliqua parte Phœnices Ciliciæque, populari etiam nomine à nobis appellantur balani. Eorū quoque plura genera. Differunt figura rotunditatis aut proceritatis. Differunt & colore, nigriores ac rubentes. Nec pauciores ficu traduntur colores. Maximè tamen placent candidi. Distant & magnitudine, prout multi cubitū effecere. Quidam sunt non ampliores faba. Seruantur hi demum, qui nascuntur in salis atque fabulosi, vt in Iudæa, & Cyrenaica Africa. Non item in Aegypto, Cypro, Syria, & Seleucia Assyriæ. Quamobrem sues, & reliqua animalia ex his saginātur. Vitiati aut vetusti eius pomi signum est, decidisse candidam verrucam, quæ racemo adhæserit. Alexandri milites palmis viridibus strangulati sunt. In Gedrosia id factum est pomi genere, alibi copia euenit. Est enim tanta musteis suauitas, vt finis mandendi non nisi periculo fiat.

De Syria arboribus.

CAP. V.

Syria præter hanc peculiare habet arbores. In nucum genere pistacia nota. Prodesse aduersus serpentium traduntur morsus, & potu & cibo. In ficorum autem caricas, & minores eius generis, quæ cottana vocant. Item pruna in Damasco monte nata, & myxa: vtranque iam familiarem Italiæ. Ex myxis in Aegypto & vina fiunt. Iuniperi similem habent Phœnices & cedrum minorem. Duo eius genera, Lycia & Phœnicia. Differunt folio. Nam quæ durum, acutum, spinosum habet, oxycedros vocatur, ramosa & nodis infesta. Altera odore præstat. Fructum ferunt myrti magnitudine, dulcem sapore. Et maioris cedri duo genera. Quæ floret, fructum non fert. Frugifera non floret: & in ea antecedentem fructum occupat nouus. Semen eius cupresso simile. Quidam cedrelaten vocant. Ex hac resina laudatissima. Materiam verò ipsi æternitas. Itaque & simulacra deorum ex ea factitauerunt. Cedrinus est Romæ in delubro Apollo Sosianus, Seleucia aduectus. Cedro similis in Arcadia est arbor: in Phrygia frutex vocatur.

De terebintho.

CAP. VI.

Syria & terebinthum habet. Ex his mascula est sine fructu. Fœminarum duo genera. Alteri fructus rubet lentis magnitudine, alteri pallidus. Cum vite maturescit, non grandior faba, odore iucundior, tactu resinosus circa Idam Troadis. Sed in Macedonia brevis arbor hæc atque fruticosa, in Damasco Syriæ magna. Materies ei admodum lenta, ac fidelis ad vetustatem, eximij ac nigri splendoris: flos racemosus oliuæ modo, sed rubens: folia densa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia, ceu culices, lentoremque resinosum, qui & cortice erumpit. Etiā rhus Syriæ mascula fert, sterili fœmina, folio vltimi paulo longiore & piloso, foliorum inter se semper contrariis pediculis, gracili breuique ramo. Pelles candidæ conficiuntur iis. Semen lenti simile, cum vna rubescit, quod vocatur rhus, medicamentis necessarium.

De Ficu Aegyptia, & Cypria.

CAP. VII.

ET in Aegypto multa genera, quæ non alibi. Ante omnia ficus, ob id Aegyptia cognominata. Arbor moro similis folio, magnitudine, aspectu. Pomum fert non ramis, sed caudice ipso. Idque ipsum ficus est prædulcis, sine granis interioribus, perquam fœcundo prouentu, scalpendo tantum ferreis vnguibus; aliter non maturescit. Sed cum factum est quarto die demetitur, alio subnascente:

a

septeno

septeno ita numerosa partu, per singulas æstates multo lacte abundante. Subnascitur, etiam si non scalpatur, foetus quater æstate, prioremque expellit immaturum. Materies proprii generis inter utilissimas. Cæsa statim stagnis mergitur. Hoc est eius siccare. Et primò sedit, postea fluitare incipit; cer- toque fugit eam alienus humor, qui aliam omnem rigat. Cum innatare cœpit, tempestiuæ habet si- gnum. Huic similis quadantenus quæ vocatur Cypria ficus in Creta. Nam & illa in caudice ipso fert pomum, & ramis, cum in crassitudinem adolevere. Sed hæc germina emittit sine vllis foliis radice- similia. Caudex arboris similis populo, folium vlmò. Fructus quaternos fundit; toties & germinat. Sed grossus eius nò maturefcit, nisi incisura emissio lacte. Suauitas & interiora fici, magnitudo sorbi.

De Ceraunia filiqua.

CAP. VIII.

Similis his filiqua, quam Iones cerauniam vocant: trunco & ipsa fertilis, sed pomo filiquæ. Ob id quidam Aegyptiam ficum dixere, errore manifesto. Non enim in Aegypto nascitur, sed in Syria Ioniaque, & circa Gnidum, atque in Rhodo, semper comantibus foliis, flore candido, cum vehemen- tia odoris: plantigera imis partibus, & ideo superficie flauescens, succum auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa Canis ortus detracto, statim alterum parit: postea florem, per Arcturū hye- me foetus enutrientem.

De Persica Aegypti, & spina Aegyptia.

CAP. IX.

AEgyptus & persicam arborem sui generis habet, similem pyro, folia retinentem. Fertilitas as- sidua ei, subnascente crastino fructu. Maturitas Etesiarum afflatu. Pomum longius pyro, in- clusum amygdalæ putamine & corio colore herbido: sed vbi nux illi, huic pomum, differens breui- tate ac mollitie: & quamuis blandiatur prædulcis suauitas, innocuum. Materies bonitate, firmitu- dine, nigritia quoque nihil differens à loto. Simulacra ex ea factitauere, non eadem gratia, quàm fi- deli materie, ut ex arbore quam balanum appellauimus, magna ex parte contorta. Naualis itaque tantum est. At è diuerso cuci in magno honore, palmæ similis, quædo & eius foliis vtuntur ad texti- lia. Differt, quòd in brachia ramorum spargitur. Pomo magnitudo, quæ manum impleat, color ful- uus, commendabilis succo ex austero dulci. Lignum intus grande, firmæque duritiæ, ex quo velares detornant annulos. In eo nucleus dulcis, dum recens est. Siccatus durefcit ad infinitum, ut mandi non possit, nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegantia, & ob id Persis gratissima. Nec minus spina celebratur in eadem gente duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis du- rat, ob id utilissima nauium costis. Candida facillè putrescit. Aculeus spinarum & in foliis. Semen in filiquis, quo coria perficiuntur gallæ vice. Flos & coronis iucundus, & medicamentis utilis. Ma- nat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas, quòd cæsa anno tertio resurgit. Circa Thebas hæc, vbi & quercus, & Persica, & oliua, ccc. à Nilo stadiis syluestri tractu, & suis fontibus riguo.

De pruno, & arboribus circa Memphim.

CAP. X.

Ibi & prunus Aegyptia, non dissimilis spinæ proximè dictæ, pomo mespili, maturefcens bruma, nec folia dimittens. Lignum in pomo grande, sed corpus ipsum natura copiaque messium instar incolis. Purgatum enim tundunt, seruantque eius offas. Syluestris fuit circa Memphim regio tam vastis arboribus, ut terni nequirent vel circumplecti, vnius peculiari miraculo, nec pomū propter, vsumve aliquem, sed euentum. Facies enim spinæ folia habet ceu pennas, quæ tactis ab homine ra- mis, cadunt protinus, ac postea renascuntur.

De gummi generibus, & papyro.

CAP. XI.

Gummi optimum esse ex Aegyptia spina conuenit, vermiculatum, colore glauco, purum, sine cortice, dentibus adhærens. Pretium eius in libras x. III. Deterius ex amygdalis amaris & cera- so, pessimum ex prunis. Fluit & ex vitibus, infantium h ulceribus aptissimum. & aliquando ex olea dentium dolori: vlmò etiam in Coryco monte Ciliciæ, ac iunipero, ad nihil vile: ex vlmò verò gum- mi & culices ibi enascuntur. Fit & sarcocolla (ita vocatur arbor) gummi utilissimum pectoribus ac medicis, simile pollini thuris: & ideo candidum, quàm ruffum, melius. Pretium eius, quod suprà. Nondū palustria attigimus, nec frutices amniū. Prius tamen, quàm digrediamur ab Aegypto, & pa- pyri natura dicetur, cum chartæ vsum maximè humanitas vitæ constet & memoria. Et hanc Alexan- dri Magni victoria repertam, authorest M. Varro, condita in Aegypto Alexandria. Antea nò fuisse chartarum vsum: in palmarum foliis primò scriptitatum: deinde quarundam arborum libris. Postea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis confici cœpta, aut ceris. Pugillarium enim vsum fuisse etiam ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum. Illo verò prodente, ne terram quidem ipsam totam fuisse, quæ nunc Aegyptus intelligitur, cum in Sebennytico saltem eius nomo omnis charta nascatur: postea adaggeratam Nilo. Siquidem à Pharo insula, quæ nunc Alexandriæ ponte iungitur, noctis dieique velifico nauigij cursu terram fuisse prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regū Ptolemæi & Eumenis, supprimeute char- tas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradidit repertas. Postea promiscuè patuit vsum rei, qua constat immortalitas hominum. Papyrus ergo nascitur in palustribus Aegypti, aut quie- scentibus Nili aquis, vbi euagatæ stagnat, duo cubita nò excedente altitudine gurgitū, brachiali ra- dicis

dicis obliquæ crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem fastigiatum, thyrsi modo cacumen includens. Semine nullo, aut vsu eius alio, quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno vtuntur: nec ignis tantum gratia, sed ad alia quoq; utensilia vasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt; & è libro vela, tegetesque, nec non & vestem, etiam stragulam, ac funes. Mandunt quoque crudum decoctumque, succum tantum deuorantes. Nascitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Neque aliis vsus est, quàm inde, funibus rex Antigonus in naualibus rebus, nondum sparto communicato. Nuper & in Euphrate nascens circa Babylonem papyrum intellectum est eundem vsum habere chartæ. Et tamen adhuc malunt Parthi vestibus literas intexere. Præparantur ex eo chartæ, diuiso acu in prætenues, sed quàm latissimas, philuras.

De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant, & de chartarum probatione, & vitijs, & glutino earum. CAP. XII.

Pincipatus medio, atque inde scissuræ ordine. Hieratica appellabatur antiquitus, religiosi tantum voluminibus dicata, quæ ab adulatione Augusti nomen accepit, sicut secunda Liuiæ à coniuge eius. Ita descendit hieratica in tertium nomen. Proximum amphitheatricæ datum fuerat à confecturæ loco. Excepit hanc Romæ Fannij sagax officina, tenuatamque curiosa interpolatione principalem fecit è plebeia, & nomen ei dedit. Quæ nõ esset ita recurata, in suo mansit amphitheatrica. Post hanc Saitica, ab oppido, vbi maxima fertilitas ex vilioribus ramentis; propiorq; etiamnum cortici Tæniotica à vicino loco, pondere iam hæc, non bonitate, vanaalis. Nam emporetica in utilis scribendo, inuolucris chartarum, segestriumque in mercibus vsum præbet, ideo à mercatoribus cognominata. Post hanc papyrum est, extremumque eius scirpo simile, ac ne funibus quidem, nisi in humore, vtile. Texuntur omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor vim glutini præbet, cum primo supina tabula scheda adlinitur, longitudine papyri, quæ potuit esse resegminibus vtrinque amputatis. Transuersa postea crates peragitur. Premitur deinde prælis, & siccantur Sole plagulæ, atq; inter se iunguntur, proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures scapo, quàm vicinæ. Magna in latitudine earum differentia, xij. digitorum optimis. Duo detrahuntur hieraticæ. Fanniana denos habet. Et vno minus amphitheatrica. Pauciores Saiticæ; nec malleo sufficit. Nam emeoreticæ breuitas sex digitos non excedit. Præterea spectantur in chartis, tenuitas, densitas, candor, læuor. Primatum mutauit Claudius Cæsar. Nimia quippe Augustæ tenuitas, tolerandis non sufficiebat calamis. Ad hoc transmittens literas lituræ metum afferebat aduersis, & aliàs indecoro visu pertranslucida. Igitur & secundo corio statumina facta sunt è primo subtegmine. Auxit & latitudinem. Pedalis erat mensura, & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehendit vitium, vnius schedæ reuulsione plures infestante paginas. Ob hoc prælata omnibus Claudia; Augustæ in epistolis autoritas relicta; Liuiana suam tenuit, cui nihil è prima erat, sed omnia è secunda. Scabritia læuigatur dente conchæ, sed caducæ literæ fiunt. Minus sorbet politura charta, magis splendet. Rebellat sæpe humor incuriosè datus, primoque malleo deprehenditur, aut etiam odore, cum fuerit indiligentior. Deprehenditur & lentigo oculis, sed inserta medijs glutinamentis tænia, fungo papyri bibula, vix nisi litera fundente se: tantum inest fraudis. Alius igitur iterum texendis labor. Glutinum vulgare à pollinis flore temperatur feruente aqua, minimò aceti aspersu. Nam fabrilis, gummisq; fragilia sunt. Diligentior cura, molli panis fermentati colata aqua feruente: minimum hoc modo intergerij: atque etiam Nili lenitas superatur. Omne autem glutinum, nec vetustius esse debet vno die, nec recentius. Postea malleo tenuatur, & iterum glutino percurritur: iterumque constricta erugatur, atque extenditur malleo. Ita sunt longilingua monumenta Tiberij Calique Gracchorum manus, quæ apud Pomponium Secundum vatem ciuemque clarissimum vidi annos ferè post cc. Iam verò Ciceronis ac Diui Augusti Virgiliique sæpenumero videmus.

De libris Numæ.

CAP. XIII.

Ingentia quidem exempla contra Varronis sententiam de chartis reperiuntur. Nanque Cassius Hemina, vetustissimus auctor Annalium, quarto eorum libro prodidit, Cn. Terentium scribam agrum suum in Ianiculo repastinantem offendisse arcam, in qua Numa, qui Romæ regnauit, situs fuisset. In eadem libros eius repertos P. Cornelio L. F. Cethego, M. Bebio, Q. F. Pamphilo cossi: ad quos à regno Numæ colliguntur anni DXXXV. & hos fuisse è charta: maiore etiamnum miraculo, quòd tot infossi durauerunt annis. Quapropter in re tanta ipsius Hemina verba ponam. Mirabantur alij, quomodo illi libri durare potuissent. Ille ita rationem reddebat: Lapidem fuisse quadratum, circiter in media arca vinctum candelis quoque versum. In eo lapide insuper libros impositos fuisse: propterea arbitrarier eos non computruisse. Et libros cedratos fuisse: propterea arbitrarier tineas non tetigisse. In his libris scripta erant philosophiæ Pythagoricæ. Eosque combustos à Q. Petilio Prætoris, quia philosophiæ scripta essent. Hoc idem tradit C. Piso Censorius primo commentariorum: sed libros septem iuris pontificij, totidemque Pythagoricos fuisse. Tuditanus decimo tertio, Numæ decretorum fuisse. Libros duodecim fuisse, ipse Varro Humana-

rum antiquitatum quinque Antias secundo, duos pontificales Latinos, totidem Græcos præcepta philosophiæ continentes. Idem tertio ponit, quò comburi eos placuerit. Inter omnes verò conuenit, Sibyllam ad Tarquinium Superbum treis libros attulisse. Ex quibus igni duo cremati ab ipsa, tertius cum Capitolio Syllanis temporibus. Præterea Mutianus ter Consul prodidit nuper se legisse, cum præsideret Lyciæ, Sarpedonis à Troia scriptam in quodam templo epistolæ chartam. Quod eò magis miror, si etiamnum Homero condente Aegyptus non erat: aut cur, si iam hic erat vltus, in ipsa illa Lycia Bellerophonti codicillos datos, non epistolas, prodidit? Sterilitatem sentit hoc quoque. Factumque iam Tiberio principe inopia chartæ, vt è Senatu darentur arbitri dispensandi; aliàs in tumultu vita erat.

De arboribus Aethiopia.

CAP. XIII.

A Ethiopia Aegypto contermina insignes Arbores non ferè habet, præter laniferas, quarum natura in descriptione Indorum, atque Arabiæ dicta est. Propior tamen huic natura lanæ, maiorque folliculus granati modo mali: similesque & inter se arbores ipsæ. Præter hanc palmæ, quales retulimus. Insularum arbores ambitu Aethiopiæ, & nemora odorata, in mentione earum dicta sunt.

De Atlantis arboribus, & cedrinis mensis, & qua in his laudentur, & qua vituperentur. CAP. XV.

Atlas mons peculiari proditur sylua, de qua diximus. Confines ei Mauri, quibus plurima arbor cedri & mensarum insania, quas foemina viris contra margaritas regerunt. † Extat hodie M. Ciceronis in illa paupertate, & quod magis mirum est, illo æuo emptæ H—S. x. memoratur & Galli Asinij, H—S. xj. Venundatæ sunt & duæ Iuba rege vendente: quarum alteri pretium fuit H—S. xv. alteri paulò minus. Interiit nuper incendio à Cethegis descendens. H—S. xiiij. permutata, latifundij taxatione, si quis prædia tanti mercari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit, vnius commissæ ex orbibus dimidiatis duobus, à rege Mauritanie Ptolemæo, quatuor pedum & semipedis per medium ambitum, crassitudine quadrantali. Maiusque miraculum in ea est artis, latente iunctura, quam potuisset esse natura solidæ. Item à Nomio Tiberij Cæsaris liberto cognomen trahētis, tribus sicilicis infra quatuor pedes, totidemque, infra semipedem crassitudinis. Qua in re nō omittendum videtur: Tiberio principi mensam quatuor pedes sextante & sicilico excedentem, tota verò crassitudine fescunciali, operimento laminæ vestitam fuisse, cum tam opima Nomio liberti eius esset, cuius materia erat tuber. Hoc est radices vitium, maximeque in eo laudatum, quòd sub terra totum fuerit, & rarius quàm quæ supernè, quæque gignuntur etiam in ramis proprièque, quod tanti emitur, arborum vitium est, quarum amplitudo ac radices æstimari possunt ex orbibus. Sunt autem cupresso foemina etiamnum syluestri similes folio, odore, caudice. Anchorarius mons vocatur citerioris Mauritanie, qui laudatissimam dedit cedrum, iam exhaustus. Mensis præcipua dos in vena crispis, vel in vertice variis. Illud oblongo euenit discursu, ideoque tigrinæ appellantur: hoc intorto, & ideo tales pantherinæ vocantur. Sunt & vndatim crispæ, maiore gratia, si pauonū caudæ oculos imitentur. Magna verò post has gratia extra prædictas crispis densa veluti grani congeries, quas ob id à similitudine apiatas vocant. Summa verò omnium in colore. Hic maxime multis placet, suis refulgens venis. Post hæc amplitudo est iam totius caudicis. Iuuant plura quoque in vna mensa vitia: lignum, ita vocatur materia surda, & indigesta simplicitas, aut platani foliorum modo digesta; item ilignæ venæ similitudo, vel coloris; & quibus maxime obnoxias fecere ætus ventique, rimæ, aut capillamenta rimas imitata. Postea muræna nigro transcurrens limite, variisque corticum punctis apprehensus papauerum modo, & in totum atro propior color, maculæue discolors. Virides terra condunt barbari, & illinunt cera. Artifices verò frumenti aceruis imponunt septenis diebus, totidem intermissis; mirumque, ponderi quantum ita detrahant. Naufragia docuere nuper, hanc quoque materiā siccata mari, duritie incorrupta spissari, nō vllō modo vehementius. Nutriuntur optimè, splendentque, manu sicca fricata à balineis maxime, nec à vinis leduntur, vt his genitæ. Inter pauca nitidioris vitæ instrumenta hæc arbor est: quæ propter insistendum ei quoque paulum videtur.

Thya arbor que.

CAP. XVI.

Nota etiam Homero fuit: Græcè vocatur, ab aliis thya. Hanc igitur inter odores vri tradit in deliciis Circes, quā Deam volebat intelligi, magno errore eorū, qui odoramenta in eo vocabulo accipiunt, cum præsertim eodem versu cedrum laricemque; vnà tradat: in quo manifestum est de arboribus tantum locutum. Theophrastus, qui primus à Magni Alexandri ætate scribit, quæ circa vrbes Romæ quadriagentesimū quadragesimū gesta sunt annū, magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes, quandamque immortalitatem materiæ in fectis contra vitia omni incorruptæ. Radice nihil crispius, nec aliunde pretiosiora opera. Præcipuā autem esse eam arborem circa Hammonis delubrum. Nasci & in interiore Cyrenaicæ parte. De mensis tamen tacuit; & aliàs nullius ante Ciceronianam vetustior memoria est: ex quo nouitiæ apparent. Alia est arbor eodem nomine, malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine, aliis expetitur, domos etiam decorans, nec dicenda verbosius.

De

De arbore loto.

CAP. XVII.

EAdem Africa, quā vergit ad nos, insignem arborem loton gignit, quam vocant celtin, & ipsam Italiam familiarem, sed terra mutatam. Præcipua est circa Syrtes atque Nasamonas. Magnitudo, quæ pyro, quanquam Nepos Cornelius breuem tradat. Incisuræ folio crebriores: alioquin ilicis viderentur. Differentiæ plures, eæque maximè fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ, color croci, sed ante maturitatem alius atque alius, sicut in vis. Nascitur densus in ramis myrti modo, non ut in Italia, cerasi: tam dulci ibi cibo, ut nomen etiam genti terræque dederit, nimis hospitali aduenarum obliuione patriæ. Ferunt ventris non sentire morbos, qui cum mandant. Melior sine interiore nucleo, qui in altero genere offeus videtur. Vinum quoque exprimitur illi, simile mulso, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos: baccasque confusas cum alica ad cibos doliis condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus, vltro citroque commeantes per Africam. Ligno colos niger. Ad tibiæ cantus expetitur. E radice cultellis capulos, breuesque alios vsus excogitant. Hæc ibi natura arboris. Est autem eodem nomine & herba, & in Aegypto caulis in palustrium genere. Recedentibus enim aquis Nili riguis, prouenit similis fabæ, caule, foliisque densa congerie stipatis, breuioribus tantum gracilioribusque: cui fructus in capite papaueri similis incisuris, omni que alio modo, intus grana, ceu milium. Incolæ capita in aceruis putrefaciunt: mox separant lauando & siccata tundunt, eoque pane vtuntur. Mirum est, quod præter hæc traditur: Sole occidente papauera ea comprimunt, & integri foliis. Ad ortum autem aperiri, donec maturescant, flosque qui est candidus, decadat.

De scapo ipso, & radice loti.

CAP. XVIII.

HOcampius in Euphrate tradunt, & scapum ipsum & florem vespera mergi vsque in medias noctes, totumque abire in altum, ut ne demissa quidem manu possit inueniri. Verti deinde, paulatimque subrigi, & ad exortum Solis emergere extra aquam, ac florem patefacere, atque etiam num exurgere, ut planè ab aqua absit altè. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine, opertam nigro cortice, qualis & castaneas tegit. Interius candidum corpus, gratum cibus, sed crudogratius decoctum, siue aqua, siue pruna. Nec aliunde magis, quam purgamentis eius, sues crassescunt.

De paliuro, & Punico malo, & de flore Punici mali.

CAP. XIX.

CYrenaica regio loton suæ postponit paliuro. Fruticosior hæc, fructuque magis rubens, cuius nucleus non simul manditur, iucundus per se atque suauior è vino, quin & vina succo suo commendans. Interior Africa ad Garamantas vsque, & deserta palmarum magnitudine & suauitate constat, nobilibus maximè circa delubrum Hammonis. Sed circa Carthaginem Punicum malum cognomine sibi vindicat. Aliqui granatum appellant. Diuisit & in genera, apyrinon vocando, cui lignosus nucleus abest. Sed candidior ei natura, & blandiores sunt acini, minusque amaris distincti membranis. Alia structura eorum, ut in fauis, communis. Nucleos habentium v. species, dulcia, acria, mista, acida, vinosa. Samia & Aegyptia, distinguuntur erythrocomis, & leucocomis. Corticis maior vsus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balaustrum vocatur, & medicinis idoneus, & tingendis vestibus, quarum color inde nomen accepit.

De Asia & Græcia fruticibus.

CAP. XX.

IN Asia & Græcia nascuntur frutices, † Epicactis, quem alij embolinen vocant, paruis foliis, quæ † Legendum ex Dioscoride, Epipactis, quæ alij ellebwinè appellant.

De thymelæa, siue chamelæa, & tragacanthæ, & de tragio, siue scorpione, & myrice, & brya, & galla.

CAP. XXI.

ET in quo nascitur granum Gnidium, quod alij linum vocant. Fruticem verò thymelæam, alij chamelæam, alij pyros achnen, alij cnestron, alij encoron. Est similis oleastro, foliis angustioribus, gummosis si mordeantur, myrti magnitudine, semine colore & specie farris, ad medicinæ tantum vsus. Tragion fruticem sola Creta insula gignit, terebintho similem & semine, quod contra sagittarum ictus efficacissimum tradunt. Eadem & tragacanthem, spinæ albæ radice, multum prælatam apud Medos aut in Achaia nascenti. Pretium eius in libras xii. Tragion & Asia fert, siue scorpionem, veprem sine foliis, racemis rubentibus, ad medicinæ vsus. Myricen & Italia, quam alij tamaricen vocant, Achaia autem bryan syluestrem: insigne in ea, quod satiua tantum ferat gallæ similem fructum. In Syria & in Aegypto copiosa hæc est, cuius infelicia ligna appellamus, quæ tamen infeliciora sunt Græciæ. Gignit enim arborem ostryn, quam & ostryam vocant, solitariam circa saxa aquosa, similem fraxino cortice, & ramis, folio pyri, paulo tamen longioribus crassioribusque, ac rugosis incisuris, quæ per tota discurrent: semine hordeo simili & colore. Materies est dura atque firma qua in domum illata, difficiles partus fieri produnt, mortefque miseras.

De euonymo, & adrachne, coggryia, & thapsia.

CAP. XXII.

NEc auspiciator in Lesbos insula arbor quæ vocatur euonymos, non absimilis Punicæ arbori, inter eam & laurum folij magnitudine, figura verò & mollitia Punicæ, flore candidiore, statim pestem denuntians. Fert siliquas sesami similes, intus granum quadrangula figura, spissum, letale animantibus; nec non & in folio eadem vis. Succurrit aliquando præcepsalui exinanitio. Alexan

der Cornelius arborem eonem appellauit, ex qua facta esset Argo, similem robori viscum ferenti, quæ nec aqua nec igni posset corrumpi, sicuti nec viscum, nulli alij cognitam, quod equidem sciam. Adrachnen omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cum illa sit herba, & andrachne vocetur, vnius literæ diuersitate. Cæterum adrachne est syluestris arbor, neque in planis nascens, sed in montibus, folio tantum minore, & nunquam decedente: cortice non scabro quidem, sed qui circumgelatus videri possit: tam tristis aspectu est. Similis & coggytria folio, magnitudine minor. Proprietatem habet fructum amittendi lanugine (pappum vocant) quod nulli alij arborum euenit. Similis & apharce, biferæ æquæ quàm adrachne. Priorem fructum incipiente pubescere vna peragunt, alterum initio hyemis: quales eos, non traditur. Et ferulam inter externas dixisse conueniet, arborumque generi ascripsisse: quoniam quarundam naturæ (sicut distinguemus) lignum omne corticis loco habent, hoc est forinsecus: ligni autem loco fungosam intus medullam, ut sambuci: quædam verò inanitatem, ut harundines. Ferula calidis nascitur locis, atque trans maria, geniculatis nodata scapis. Duo eius genera: Nartheca Græci vocant, assurgentem in altitudinem: Narthechiam verò semper humilem. Agenibus exeuntia folia maxima, ut quæque terræ proxima. Cæterò natura eadem, quæ anetho, & fructu similis. Nulli fruticum leuitas maior: ob id gestatu facilior, baculorum usum senectuti præbet. Semen ferulæ, thapsiam quidam vocauerunt: decepti eo, quoniam ferula sine dubio est thapsia, sed sui generis, foliis fœniculi, inani caule, nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulæ, radix candida. Incisa lacte manat, & contusa succo: nec corticem abdicant, omnia ea venena. Quippe etiam fodientibus nocet: si minima aspiet aura, intumescunt corpora, faciemque inuadunt ignes sacri: ob id cerato prius illinunt. Quibusdam tamen morbis auxiliari dicunt medici, permiscam aliis. Item in alopeciis suggillatisque ac liuentibus: ceu verò remedia desunt, ut scelera contractent. Sed ista prætexunt noxio instrumento: tantumque impudentiæ est, ut venenum artis esse persuadeant. Thapsia est in Africa vehementissima. Quidam caulem incidunt per menses, & in ipsa excauant radice, quò succus confluat, arefactumque tollunt. Alij folia, caulem, radicem tundunt in pila, & succum in sole coactum diuidunt in pastillos. Nero Cæsar claritatem ei de dit initio imperij, nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thure ceræque, & sequuto die contra famam cutem synceram circumferens. Ignem ferulis optimè seruari certum est, easque in Aegypto præcellere.

De cappari, siue cynosbato, aut opheostaphyle, & de sari.

CAP. XXIII.

Ibi & capparis, firmioris ligni frutex, seminisque & cibi vulgati, caule quoque vna plerunque decerpito. Cauenda eius genera peregrina. Siquidem Arabicum pestilens, Africum gingiuis inimicum, Marmaricum vuluis, & omnium inflationibus. Apulum vomitus facit stomachum & aluum soluit. Quidam id cynosbaton vocant, alij opheostaphylen. Fruticosa est generis & sari, circa Nilum nascens duorum ferme cubitorum altitudine, pollicari crassitudine, coma papyri, similique manditur modò: radice ferrariis officinis præcipua, carbonis usu, propter duritiam.

De spina Babylonis regia, & de cytiso.

CAP. XXIIII.

Non omittendum est & quod Babylone seritur in spinis, quoniam non aliubi viuunt, sicut & viscum in arboribus: sed illud in spina tantum, quæ regia vocatur. Mirum, quòd eodem die germinat, quo iniectum est. Iniicitur autem ipso Canis ortu, & celerrimè arborem occupat. Condiunt eo vine, & ideo serunt. Spina illa nascitur & Athenis in longis muris. Frutex est & cytiso, ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus verò etiam suum: spondetque iugero eius annua H—S. M. M. vel mediocri solo redditus. Vtilitas, quæ eruo, sed ocyor satietas, perquam modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior, super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutritibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum vino dari iubet: firmiores celsioresque infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit, madefactum. Apes quoque nunquam defore cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut vere semine, ut porrum, vel caule autumnò ante brumam. Si semine, madidum: & si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur per æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetit verno æquinoctio, cum florere desit, vel pueri vel anus vilissima opera. Canus aspectu, breuiterque: si quis exprimere similitudinem velit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper. Hyeme verò quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterque inter ordines allium & cape feri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in vrbes Græcas, magno casei prouentu: propter quod maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigor, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. Adiicit Hyginus, ne hostium quidem, propter nullam gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris, atque Rubri, & Indici.

CAP. XXV.

Nascuntur & in mari frutices arboresque, minores in nostro. Rubrum enim, & totus Orientis Oceanus refertus est syluis. Non habet lingua alia nomen, quod Græci vocant phycos: quoniam

niam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hinc autem est frutex. Folia lata colore viridi gignit, quod quidam prason vocant, alij zoster. Alterum genus eiusdem, capillaceo folio simile foeniculo, in saxis nascitur: superius in vadis haud procul litore: verno vtrunque inficiunt, laudatissimo à parte Aquilonis, aut cum spongiis. Tertium est gramine simile, radice geniculata & caule, qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon vocatur, folio lactucæ, rugosiore tantum, iam hoc interius nascens. In alto verò abies & quercus cubitali altitudine. Ramis earum adhærent conchæ. Quercu etiam tingi lanæ tradunt. Glandem etiam quasdam ferre in alto: naufragis hæc deprehensa vrinantibusque. Et aliæ traduntur prægrandes circa Sicyonem. Vitis enim passim nascitur. Sed ficus sine foliis, rubro cortice: Fit & palma fruticum generis. Extra Herculis columnas porri fronde nascitur frutex, & alij lauri & thymi, qui ambo eiectione in pumicem transfigurantur. At in Oriente mirum est, statim à Copto per solitudines nihil gigni, præter spinam, quæ sitiens vocatur, & hanc raram admodum. In mari verò Rubro sylvas vivere, laurum maximè & oliuam ferentem baccas: & cum pluatur fungos, qui sole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipsorum magnitudo ternorum est cubitorum, caniculis referta, ut vix prospicere è naui tutum sit, remos plerunque ipsos inuadentibus. Qui nauigauere in Indos Alexandri milites, frondem marinarum arborum tradidere in aqua viridem fuisse, exemptam sole protinus in salem arefcentem. Iuncos quoque lapideos perquam similes veris perlitora, & in alto quasdam arbusculas colore bubuli cornus ramosas, & cacuminibus rubentes: cum tractarentur, vitri modo fragiles, in igne autem ut ferrum inardescerent, restinctis colore suo redeunte. Eodem tractu insularum sylvas operit æstus, quanquam altiores platanis populisq; altissimis. Folia iis lauri, flos violæ & odore & colore. Baccæ, ut oleis, & ipse odoris iucundi autumnino nascentes, foliis nunquam deciduis. Harum minores totas integit mare. Maximarum cacumina extant, ad quæ naues religantur: & cum recessit æstus, ad radices. Alias quoque arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari visas, semper folia retinentes: fructu earum lupino simili. Iuba tradit, circa Troglodytarum insulas fruticem in alto vocari Isidos plocamon, corallio similem sine foliis: præcisum mutato colore in nigrum durescere. Cum cadat, frangi. Item alium, qui vocatur charitoblepharon, efficacem in amatoriis. Spathalia eo facere & monilia foeminas. Sentire eum se capi, durarique cornus modo, & hebetare aciem ferri. Quod si sefellerint insidiæ, in lapidem transfigurari.

C. PLINII
SECUNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER
DECIMVS QVARTVS.

In quo frugiferae arbores traduntur.

P R O O E M I V M.

ETERNÆ arbores, indocilesque nasci alibi, quam ubi cœpere, & quæ in alienas non commeant terras, hætenus ferè sunt. Licetque iam de communibus loqui, quarum omnium peculiaris parens videri potest Italia. Noscen-tes tantum meminerint, naturas earum à nobis interim dici, non culturas: quanquam & colendi maxima in natura portio est. Illud satis mirari non queo, interisse quarundam memoriam, atque etiam nominum, quæ authores prodidere, notitiam. Quis enim non communicato orbe terrarum, maiestate Romani imperij profecisse vitam putet commercio rerum ac societate festæ pacis, omniaque etiam quæ occulta antè fuerant, in promiscuo usu facta? At hercule non reperiuntur, qui norint multa ab antiquis prodita: tanto priorum cura fertilior, aut industria felicio-rior fuit, ante millia annorum inter principia literarum Hesiodo præcepta agricolæ pandere orso, subsequutisque non paucis hanc curam eius, unde nobis creuit labor. Quippe cum requirenda sint non solum postea inuenta, verum etiã ea, quæ inuenerant prisca, desidia rerum internecione memoriæ inducta. Cuius somni causas quis alias, quam publicas mundi, inuenerit? Nimirum alij subiere ritus, circaque alia mentes hominum detinentur, & auaritiæ tantum artes coluntur. Antea inclusis gentium imperiis intra ipsas, ideoque & in geniis, quadam sterilitate fortunæ, necesse erat animi bona exercere: regesque innumeri honore artium colebantur, & in ostentatione has præferebant opum, immortalitatè sibi per illas prorogari arbitantes.

Quare

Quare abundabant & præmia, & operæ vitæ. Posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, postquam Senator censu legi cœptus, iudex fieri censu, magistratum ducemq; nil magis exornare, quàm census: postquam cœpere orbitas in autoritate summa & potentia esse, captatio in quæstu fertilissimo, ac sola gaudia in possidendo: pessumiere vitæ prætia: omnesque à maximo bono liberales dictæ artes, in contrarium cecidere, ac seruitute sola profici cœptum. Hanc alius alio modo, & in aliis adorare, eodem tamen, habendi quò eat spes, omnium tendente voto. Passim verò etiam egregij aliena vitia, quàm bona sua, colere malle. Ergo hercule voluptas viuere cœpit, vita desit. Sed nos oblitterata quoque scrutabimur. Nec deterrebit quarundam rerum humilitas, sicut nec in animalibus fecit. Quanquàm videmus Virgilium præcellentissimum vatem, ea de causa hortorum dotes fugisse: è tantisq; quæ retulit, flores modò rerum decerpisse, beatum felicemq; gratiæ xv. omnino generibus vuarum nominatis, tribus oleæ, totidem pyrorum, malo verò tantum Assyrio, cæteris omnibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus, quàm à vitibus? quarum principatus in tantum peculiaris Italiæ est, vt vel hoc vno omnia gentium vicisse, quàm quàm odorifera, possit videri bona: quanquàm vbicunq; pubescentium odori nulla suauitas præfertur.

De vitium natura, & quibus modis ferant.

CAP. I.

Vites iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabantur. Iouis simulachrum in vrbe Populonia ex vna conspicimus, tot æuis incorruptum: Item Massiliæ pateram. Metaponti templum Iunonis vitigineis columnis stetit. Etiam nunc scalis rectum Ephesiæ Dianæ scanditur vite vna Cypria, vt ferunt, quoniam ibi ad præcipuam amplitudinem exeunt. Nec est ligno vili æternior natura. Verùm ista ex syluestribus facta crediderim, quando hæ vites tonsura annua cœrentur, & vis earum omnis euocatur in palmites, aut deprimitur in propagines, succiq; tantum gratia ex his pluribus modis ad cæli mores, soliq; ingenia. In Campano agro populis nubunt: maritæq; complexæ, atq; per ramos earum procacibus brachiis geniculato cursu scandentes, cacumina æquant, in tantum sublimes, vindemiator authoratus rogum ac tumulum excipiat. Nullo sine crescunt, diuidiq; aut potius auelli nequeunt. Villas & domos ambiri singularum palmitibus, ac sequacibus loris quoq; memoria dignum inter prima Valerianus quoque Cornelius existimauit. Vna vitis Romæ in Liviæ porticibus subdiales inambulationes vmbrosis pergulis opacat, eadem duodenis musti amphoris fœcunda. Vmos quidem vbic; exuperant. Miratumq; altitudinem earum Ariciæ ferunt legatum regis Pyrrhi Cineam facere luisse in austeriorem gustum vini, meritò matrem eius pendere in tam alta cruce. Rumbotinus vocatur, & alio nomine populus, arbor Italiæ Padum transgressis, cuius tabulata in orbem patula replent, puroque producto dracone in palmam eius, inde in subrectos ramorum digitos flagella dispergunt. Eadem modici hominis altitudine ad miniculatæ sudibus † horrent, vineamque faciunt: & aliæ improbo reptatu, pampinorumq; superfluitate peritia domini amplo discursu atria media complètes. Tot differentias vel sola tantum Italia recipit. Stat prouinciarum aliquarum per se vitis sine vlllo pedamento, artus suos in se colligens, & breuitate crassitudinem pascens. Vetant hoc aliubi venti, vt in Africa & in Narbonensis prouinciæ partibus. Excrecere vltra suos pollices prohibetæ, semperque pastinatis similes, herbarum modo vagantur per arua, ac succum terræ passim vuis bibunt, quæ ob id magnitudinem infantium puerorum in interiore Africæ parte exuperant. Vna non aliubi gratior callo, vt inde possit inuenisse nomen

† hærent,

nomen duracina. Nanque genera magnitudine, colore, saporibus, acinis, innumera, etiamnum multiplicantur vino. Hic purpureo lucent colore, illic fulgent roseo, nitentque viridi. Candicans enim nigerque; vulgares. Tument verò mammarm modo bumasti. Prælongis dactyli porriguntur acinis. Est & illa naturæ lasciuia, ut prægrandibus adhæreant parui, mites, & suauitate certantes: leptoragas has vocant. Durant aliæ per hyemem, pensili concameratæ nodo. Aliæ in sua tantum continentur anima ollis fistilibus, & insuper doliis inclusæ, stipatæ vinaceis circumsudantibus. Aliis gratiam, qui & vinis, fumus affert fabrilis, usque; gloriâ præcipuam in fornacibus Africæ Tiberij Cæsaris authoritas fecit. Ante eum Rhætici prior mensa erat, & vuis Veronensium agro. Quin & à patientia nomen acinis datur passis, Conduntur & musto vuæ, ipsæque; vino suo inebriantur. Aliæ decoctæ in musto dulcescunt; aliæ verò sobolem nouam in matre ipsa expectant translucidæ vitro: additque; acinis eandem, quam in doliis amphorisve, duratricem illam firmitatem austeritas picis infusa pediculo. Iam iuuenta vitis per se in vino picem respiciens, Viennensem agrum nobilitans, Aruernum, Sequanoque; & Heluico generibus non pridem illustrata. Atque; hæc Virgilij vatis ætate incognita, à cuius obitu xc. aguntur anni. Quid, quod insertæ castris summam rerum imperiumque cōtinent? Centurionum in manu vitis, & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque; etiam in delictis pœnam ipsam honorat. Necnon vineæ oppugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnum obtinent locum, ut per sese vino ipso remedia sint.

De generibus vitium.

CAP. II.

Genera vitium numero comprehendi posse vnus existimauit Democritus, cuncta sibi Græciæ cognita professus. Cæteri innumera atque; infinita esse prodiderunt: quod verius apparebit ex vinis. Nec omnia dicentur, sed maxime insignia: quippe quæ totidem penè sunt, quot agri. Quamobrem celeberrimas vitium, aut quibus est aliqua proprietate miraculū, ostendisse satis erit. Principatus datur ammineis propter firmitatem, senioque; proficientem vini eius vbiq; vitam. Quinque earū genera; ex iis germana minor acino melior deflorescit, imbres tempestatesque; tolerat: non item maior, sed in arbore, quam in iugo, minus obnoxia. Gemellarū, quibus hoc nomen vuæ semper geminæ dedere, asperimus sapor, sed vires præcipuæ. Ex iis minor Austro læditur, cæteris ventis alitur, ut in Vesuuii monte, Surrentinisque collibus. In reliquis Italiæ partibus non nisi arbori accommodata. Quintum genus lanatæ, ne Seres miremur, aut Indos, adeo lanugo eam vestit. Prima ex ammineis maturescit, ocyssimeque putrescit. Proxima dignitas Nomentanis rubente materia: quapropter quidam rubellas appellauere vineas. Eæ minus fertiles vino, acinis & fæce nimia: contra pruinæ fortissimæ, siccitate magis quam imbre, æstu quam algore vexantur. Quamobrem in frigidis humidisque; principatum obtinent. Fertilior, quæ minor acino, & folio scissa minus. Apianis apes dedere cognomen, præcipuè earū auidæ. Ex his duo genera, lanugine & ipsa pubescunt. Distant, quod altera celerius maturescit, quamquam & altera properante. Situs frigidus non respuunt: & tamen nullæ celerius imbre putrescunt. Vina primò dulcia, austeritatem annis accipiunt, & rubra fiunt. Nulla magis vite gaudet. Et hætenus potissima nobilitas datur peculiaribus atque vernaculis Italiæ. Cæteræ aduenere Chio, Thasosve. Græcula non inferior ammineis bonitate, prætenera acino: & vuæ tam parua, ut nisi pinguiissimo solo colere non proffit. Eugeniæ Taurominitani colles cum generositatis cognomine, misere Albano tantum agro: quoniam translata statim mutatur. Nanque est aliquibus tantus locorum amor, ut omnem in his gloriam suam relinquāt, nec usquam transeant totæ. Quod & in Rhetica Allobrogicaque; quam supra picatam appellauimus, euenit, domi nobilibus, nec agnoscendis alibi. Fecundæ tamen, bonitatis vice copiā præstant: Eugeniæ feruentibus locis, Rhætica temperatis, Allobrogica frigidis, gelu maturescens, & colore nigra. Ex his, quas adhuc diximus, sed etiam enigris vina vetustate in album colorem transeunt. Reliquæ ignobiles. Aliquando tamen cæli aut soli opera non fallunt vetustatem, sicuti fecenia, & cum ea florens Biturica, acino rarior, nunquam floris obnoxij, quoniam antecedunt, ventisque & imbribus resistunt, meliores tamen argentibus locis, quam calidis, humidis quam sitientibus. Vix vlla magis tam denso vuarum partu, impatiens variantis cæli, sed contra tenorem vnum aloris æstusve constas. Quæ minor est ex eo genere, melior. In eligendo solo morosa, pingui putrescit, gracili omnino non prouenit. Mediam temperiem delicatè quarit, ob hoc Sabinis collibus familiaris. Vuæ eius indecora visu, sapore iucunda: nisi matura protinus rapiatur, etiam non putrescens cadit. Contra grandines eam tueretur foliorum amplitudo atque; duritia. Insignes iam colore inter purpureas nigrasque; medio heluolæ, sæpius varianti, & ob id varianæ à quibusdam appellatæ. Præfertur in his nigrior: utraq; alternis annis fertilis: sed melior vino, cum parciore. Et præciæ duo genera magnitudine acini discernuntur: quibus materies plurima, vuæque ollis vtilissima, folium apio simile. Basilicam Dyrrhachini celebrant, Hispaniæ cocolobin vocant. Rarior vuæ, æstus Austrosque; tolerat, capiti inimica, copia larga. Hispaniæ duo genera eius faciunt: vnum oblongo acino, alterum rotundo: nouissimas vindemiant. Quo dulciore cocolobis, hoc melior. Sed & austerata transit in dulcem vetustate: & quæ dulcis fuit, in austeritatem: tuncque; Albano vino æmulantur. Tradunt vesicæ vitiis vtilissimū ex his potum. Albuellis summis arboribus fertilior est, visula imis. Quamobrem circa easdem sæcra diuersitate naturæ

te naturæ locupletant. Inerticulâ è nigris appellauere, iustius sobriam dicturi, inueterato præcipuè cōmendabilem vino, sed viribus innoxiam. Siquidem temulentiam sola nō facit. Fertilitas cōmendat cæteras, principemq; heluenacâ. Duo eius genera: maior, quâ quidam longam: minor quam arcam appellant, non tam fœcundâ, sed gratiorem hauſtu. Discernitur folio circinato. Verùm vtrâq; gracilis. Farcas subdere his neceſſariū: alioqui vbertatem suam non tolerant. Maritimo afflatu gaudent, roſcido odore. Nulla vitium minus Italiam amat, rara, parua, putrescens in ea: vino quoque, quod genuit, ætatem non exuperans. Nec alia macro solo familiarior. Græcinus, qui alioqui Corneliū Celsum transcripsit, arbitratur non naturâ eius repugnare Italiæ, sed culturâ, auidè palmites euocantium. Ob id fertilitatem suam absumi, si non præpinguis soli vbertas lassescens sustineat. Carbunculari negatur, magna dote, si verum est, aliqua in vite cælo non esse ius. Aestum fert spionia, quam quidam spineam vocant, autumnisq; & imbris pinguescit. Quinimo nebulis vna alitur, ob id Rauennati agro peculiaris. Veniculam inter optimè deflorescentes, & ollis aptissimam, Campani malunt firculam vocare, alij staculam, Tarracina numisiam, nullas vires proprias habentem, sed totam perinde ac solum valeat. Surrentinis tamen efficacissima testis Vesuuius tenuis. Ibi enim murgentina è Sicilia potissima, quam Pompeianam aliqui vocant, Latio demum feracem: sicut horconia in Campania, tantum vilitatis cibaria, sed vbertate præcipua. Tolerat & annos mœrica, contra omne sidus firmissima, nigro acino, vinis vetustate rubescentibus.

Item de vitium generibus, secundum locorum & regionum proprietatem.

CAP. III.

EThactenus publica sunt genera: cætera regionum locorumque, aut ex his inter se insitu mista. Siquidem Thuscis peculiaris est tudernis, atque etiam eius nominis florentia. Est opima Aretio talpana, & etesiaca, & confeminia. Talpana nigra candidum facit mustum. Etesiaca fallax, quæ quò plus tulit, eò laudabilius fundit: mirumq; fœcunditate cessat. Confeminia nigra, vino minimè durante, vua maximè: post xv. dies, quàm vlla alia, metitur, fertilis, sed cibaria. Huius folia, sicut labruscæ, prius quàm decidant, sanguineo colore mutantur. Euenit hoc etiam quibusdam aliis, pessimi generis argumento. Irtiola Umbriæ, Mæuanatq; & Piceno agro peculiaris est, Amiternino pumula, siſdem bannanica fallax est: amant tamen eam. Municipij vnam Pompeij nomine appellant: quâuis Clusinis copiosiore. Municipij & Tiburtes appellauere, quâuis oleaginam nuper inuenerint à similitudine oliuæ. Nouissima hæc vuarum ad hoc tempus reperta est. Vinaciolam soli nouere Sabini & Laurenti. Nam Gauranas scio à Falerno agro translatas vocari Falernas, celerrimè vbique degenerantes. Necnon Tarentinum genus aliqui fecere, prædulci vua. Capnias & bucconiatis, & tarrupia, in Thurinis collibus non ante demetuntur, quàm gelauerit. Pharia gaudent Pisæ, Mutina prusina, nigro acino, intra quadriennium albescens vino. Mirum, ubiq; cum Sole circumagi vnam, quæ ob id streptos vocatur. Et in Italia Gallicam placere, trans Alpes verò Picenam. Dixit Virgilius Thasias & Mareotidas, & lageas: compluresque externas, quæ non reperiuntur in Italia. Sed sunt etiamnum insignes vua, non vino, ambrosiaca, duracina, sine vllis vasis in vite seruabilis: tanta est contra frigora æstus tempestatesque firmitas. Nec orthampelos indiget arbore aut palis, ipsa se sustinens: non item dactylides digitali gracilitate. Columbinæ acinosissima: & magis purpureæ cognomine bimammia, quando non racemos, sed vuas alias gerunt. Item tripedanea, cui nomen à mensura est. Item scripula passo acino. Et Rhætica in maritimis Alpibus appellata, dissimilis laudatæ illi. Nanque hæc brevis, conferta acino, degener vino, sed cute omnium tenuissima, nucleo quem Chium vocant, vno ac minimo, acinum prægrandem vnum alterumve habens. Est & nigra amminea, cui Syriacæ nomen imponunt. Item Hispana ignobilium probatissima. In pergulis verò seruntur escariæ appellatæ, edere acinis, albæ nigræque. Et bumasti totidem coloribus. At nondū dictæ Aegia, & Rhodia, & vncialis, velut à pondere acini. Item pucina omnium nigerrima: & coronario naturæ lusu stephanitis, acinos foliis intercurſantibus: & quæ forenses vocantur, celeres prouentu, vendibiles aspectu, portatu faciles. Contra damnantur etiam visu cinerea, & rabuscula, & asinifca: minus tamen, caudas vulpium imitata, alopecis. Alexandrina appellatur vitis circa Phalacram brevis, ramis cubitalibus, acino nigro fabæ magnitudine, nucleo molli & minimo, obliquis racemis prædulcibus, folio paruo & rotundo, sine diuisuris. Septem his annis, in Narbonensis prouinciæ Alba eluia inuenta est, vitis vno die deflorescens: ob id tutissima. Narbonicam vocant, quam nunc tota prouincia conserit.

Insignia cultura vinearum.

CAP. IIII.

Catonum ille primus, triumpho & Censura super cætera insignis, magis tamen etiam nū claritate literarum, præceptisque omnium rerum expetendarum datis generi Romano, inter prima verò agrum colendi, illius æui confessione optimus ac sine æmulo agricola, pauca attigit vitium genera, quarundam ex iis iam etiam nominibus abolitis. Separatim toto tractatu sententia eius indicanda est, vt in omni genere noscamus quæ fuerint celeberrima, anno sexcentesimo vrbis, circa captas Carthaginem ac Corinthum, cum supremum is diem obiit, & quantum postea cccxxx. annis vita profecerit. Ergo de vitibus vniſque ita prodidit: Qui locus vino optimus dicetur esse, & ostentus solibus, ammineum minusculum & geminum eugenium, heluinū minusculum conserito.

ferito. Qui locus crassior aut nebulosior, amminum maius, aut murgentinum, Apicium, Lucanū ferito. Cæteræ vites miscellæ maximè in quemuis agrum conueniunt. In lora rectè conduntur. Quas suspendas duracinas, ammineas maiores, vel ad fabrum ferrariū pro passis hæ rectè seruantur. Nec sunt vetustiora de illa re Latinæ linguæ præcepta; tam propè ab origine rerum sumus. Ammineam proximè dictam, Varro scantianam vocat. In nostra ætate pauca exempla consummatæ huius artis fuere; verum eò minus omittenda, vt noscantur etiam præmia, quæ in omni re maximè spectantur. Summam ergo adeptus est gloriam Acilius Sthenelus è plebe libertina, lx. iugerum non ampliùs vineis excultis in Nomentano agro, atque cccc. nummum venundatis. Magna fama & Vetuleno Aegialo perinde libertino fuit in Campaniæ rure Linternino, maiorque etiam fauore hominum, quoniã ipsum Africani colebat exilium. † Sed maxima, eiusdem Stheneli opera, Rhemmio Palæmoni, aliàs Gramatica arte celebri, in hisce xx. annis mercato rus DC. nummum in eodem Nomentano, decimi lapidis ab vrbe diuerticulo. Est autem vsquequaq; nota vilitas mercis per omnia suburbana, ibi tamen maxima, quoniam & neglecta per indigentiam prædia parauerat, ac ne in pessimis quidem elegantioris soli. Hæc aggressus excolere, non virtute animi, sed vanitate primò, quæ nota mirè in illo fuit, pastinatis de integro vineis, cura Stheneli dum agricolam imitatur, ad vix credibile miraculum perduxit, intra octauum annum cccc. nummum emptori addicta pendente vindemia. Curritque non nemo ad spectandas vuarum in iis vineis strues, literis eius altioribus contra id pigra vicinitate sibi patrocinate; nouissimè Anneo Seneca, principe tum eruditionis, ac potentia, quæ postremò nimia fuit super ipsum, minimè vtique miratore inanium, tantò prædij eius amorem recapto, vt non puderet † inuiso aliàs & ostentaturo tradere palmam eam, emptis quadruplicato vineis illis intra decimum ferè curæ annum; digna opera, quæ in Cæcubis Setinisque agris proficeret; quando & postea sæpenumero septenos culeos singula iugera, hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere. Ac ne quis victam in hoc antiquitatem arbitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit, efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori, non in Rubrum litus Indicūve merces petitas, quàm sedulum ruris larem. Vino antiquissima claritas Maroneo, in Thraciæ maritima parte genito, vt author est Homerus. Neque enim fabulosa, aut de origine variè prodita consecramur, præterquam Aristæum primum omniū in eadem gente mel miscuisse vino, suauitate præcipua vtriusque naturæ sponte prouenientis. Maroneum vices tantò addito aquæ miscendum Homerus prodidit. Durat etiam vis eadem in terra generi, vigorque indomitus. Quippe cùm Mutianus ter Consul ex his qui nuperrimè prodidere, sextarios singulos octonis aquæ misceri compererit præsens in eo tractu. Esse autem colore nigrum, odoratum, vetustate pinguescere. Et Pramnio, quod idem Homerus celebrauit, etiam nunc honos durat. Nascitur Smyrnæ regione, iuxta delubrum Matris Deūm. In reliquis claritas generi non fuit alicui. Anno fuit omnium generū bonitas, L. Opimio Consule, cùm C. Gracchus Tribunus plebem seditionibus agitans interemptus, ea cæli temperies fulsit, quam costuram vocant, solis opere, natali vrbis DCXXXIII. Durantq; adhuc vina ducentis ferè annis, iam in speciem redacta mellis asperiri; etenim hæc natura vinis in vetustate est: nec potari per se queunt, si non peruincat aqua, vsque in amaritudinem carie indomita; sed cæteris vinis cōmendandis minima aliqua mistura medicamentata sunt; quo fit, vt eius temporis æstimatione in singulas amphoras centeni nummi statuuntur. Ex his tamen vsura multiplicata semissibus, quæ ciuilis ac modica est, in C. Cæsaris Germanici filij principatu, † annis CLX. singulas vncias vini constitisse nobili exemplo docuimus, referentes vitæ Pompeij Secundi vatis, cœnamque quam principi illi dedit. Tantum pecuniarum detinent vini apothecæ. Nec alia res maius incrementum sentit ad vicesimum annum, maiusve ab eo dispendium, non proficiente pretio. Rarò quippe adhuc fuere, nec nisi in nepotatu, singulis testis millia nummum: Viennenses soli picata sua, quorum genera diximus, pluris permutasse, sed inter sese amore patrio creduntur. Idque vinum frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

De naturæ vini.

CAP. V.

Vino natura est, hausto accendendi calore viscera intus, foris infuso refrigerandi. Nec alienum fuerit commemorare hoc in loco, quod Androcydes sapientia clarus ad Alexandrū Magnum scripsit, intemperantiam eius cohibens: Vinum potaturus rex, memento te bibere sanguinem terræ: sicut cicuta homini venenum est, sic cicuta vinum. Quibus præceptis si ille obtemperauisset, profectò amicos in temulentia non interemisset. Prorsus vt iure dici possit, neque viribus corporis vtilius aliud, neque aliud voluptatibus perniciosius, si modus absit.

Vina generosa.

CAP. VI.

Genera autem vini alia aliis gratiora esse, quis dubitet? aut non ex eodem lacu aliud præstantius Galtero germanitatem præcedere, siue testa, siue fortuito euentu? Quamobrem de principatu se quisque iudicem statuatur. Iulia Augusta lxxxij. annos vitæ pucino retulit acceptos, non alio vsa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauro fonte, saxeo colle, maritimo afflatu paucas coeunte amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctan non appellauerunt ex Adriatico sinu, Diuus Augustus Setinū prætulit

† De loco hoc, atque adeo de toto hoc capite consule Budæum libr. 5. Asse.

† Aliàs sic: inuisuro alias regiones, & ostentaturo. Quam lectionem agnoscit Budæus libro 5. de Asse.

† Rectius, anno centesimo sexagesimo. ad stipulante eodem Budæo loco iudicato.

tulit cunctis, & ferè secuti principes, confessi propter experimenta, non temere cruditatibus noxiis ab ea salua. Nascitur supra forum Appij. Antea Cæcubo erat generositas celeberrima in palustribus populetis, sinu Amyclano: quod iam intercidit & incuria coloni lociq; angustia, magis tamen fossa Neronis, quam à Baiano lacu Ostiam vsque nauigabilem inchoauerat. Secunda nobilitas Falerno agro erat, & ex eo maximè Faustiano. Cura culturaque id collegerat. Exolescit hoc quoq; , copiar potius, quàm bonitati, studentium. Falernus ager à ponte Campano læua petentibus vrbana coloniam Syllanam nuper Capuæ contributam incipit. Faustianus autem circiter quatuor milliaria à vico prope Cedias, qui vicus à Sinuessà vj. millibus abest. Nec vlli in vino maior autoritas: solo vinorum flamma accenditur. Tria eius genera, austerum, dulce, tenue. Quidam ita distinguunt: summis collibus Gauranum gigni, mediis Faustianum, imis Falernum. Non omittendum autem 10 nulli eorum, quæ celebrentur, iucundum saporem vuæ esse. Ad tertiam palmam variè venere Albana vrbi vicina, prædulcia ac rara in austero. Item Surrentina in vineis tantum nascentia, conualescentibus maximè probata, propter tenuitatem salubritatemque. Tiberius Cæsar dicebat consensisse medicos, vt nobilitatem Surrentino darent, alioquin esse generosum acetum. C. Cæsar, qui successit illi, nobilem vappam. Certant Massica æquè, ex monte Gaurano Puteolos Baiasque prospectantia. Nam Falerno Contermina Statana ad principatus venere non dubie: palamque fecere sua quibusque terris tempora esse, sicut rerum prouentus occasusque. Iuncta his præponi solebant Calena, & quæ in vineis arbutis que nascuntur, Fundana. Ex alia vicina vrbs Veliternina, Priuernatiaque. Nam quod Signia nascitur, austeritate nimia continendæ vtile aluo, inter medicamina numeratur. Quartum curriculum publicis epulis obtinuerè à Diuo Iulio (is enim primus auctori- 20 tatem his tribuit, vt in epistolis eius apparet) Mamertina, circa Messanam in Sicilia genita. Ex iis Potulana, ab autore dicta, in loco proximo Italiæ laudantur præcipue. Est in eadem Sicilia & Taurominitanis honos, lagenis pro Mamertino plerunque subditis. Ex reliquis autem à supero mari Prætutia, atque Ancone nascentia, & quæ à palma vna fortè enata palmesia appellantur. In mediterraneo verò Cefenatia ac Mecœnatiana. In Veronensi item Rhætica, Falernis tantum posthabita à Virgilio. Mox ab intimo sinu maris, Adriana. Ab infero autem Latinensis, Grauiscana, Statoniensis. Hetruriæ palmam Luna habet, Liguriæ Genua: Inter Pyrenæum Alpesque Massilia gemino sapore, quando & condiendis aliis pinguius gignit, quod vocant succosum. Beterrarum intra Gallias consistit autoritas. De reliquis in Narbonensi genitis assueverare non est: quoniam officina 30 eius rei fecere tingentes fumo, vtinamque non & herbis, ac medicaminibus noxiis. Quippe etiam aloen mercantur, qua saporem coloremque adulterant. Verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari, non carent gloria, Tarentina, & Seruitiana, & Consentia genita, & Tempæ ac Babiæ, Lucanaque antecedentibus Thurinis. Omnium verò eorum maximè illustrata Messalæ potu & salute Lagarina, non procul Grumento nascentia. Campania nuper excitauit nouis nominibus auctoritatem, siue cura, siue casu, ad quartum à Neapoli lapidem Trebellicis, iuxta Capuam Caulinis, & in suo agro Trebulanis: alioqui semper inter plebeia & Trifolinis gloriata. Nam Pompeianis summum x. annorum incrementum est, nihil senectæ conferente. Dolore etiam capitum in sextam horam diei sequentis infesta deprehenduntur. Quibus exemplis, nisi fallor, manifestum est, patriam terramque referre, non vuam: & superuacua generum consecrationem in numerum, cum eadem vitis aliud aliis in locis polleat. Hispaniarum Lalatana copia nobilitantur elegantia verò 40 Tarraconensis, atque Lauronensis: & Balearica ex insulis, conferuntur Italiæ primis. Nec ignoro, multa prætermissa plerosque existimatueros, quando suum cuique placet, & quocunque eatur, fabula eadem reperitur: Diui Augusti iudiciorum ac palati peritissimum è libertis, censuram vini in epulas eius facientem, dixisse hospiti de indigena vino, nouum quidem sibi gustum esse eum, atque non ex nobilibus, sed Cæsarem non aliud poturum. Nec negauerim & alia digna esse fama: sed de quibus consensus æui iudicauerunt, hæc sunt.

Vina transmarina.

CAP. VII.

Nunc simili modo transmarina dicemus. In summa gloria post Homericam illam, de quibus supra diximus, fuere Thasium Chiumque. Ex Chio quod Aruesium vocant. His addidit Lesbium Erasistrati maximi Medici autoritas, circiter DC. annum vrbs Romæ. Nunc gratia ante omnia est 50 Clazomenio, postquam parcius mari condiunt. Lesbium sponte naturæ suæ mare sapit. Nec Tmoliti per se gratia, vt vino: sed cuius dulci admisto, reliquorum duritia suauitatem accipiat, simul & ætatem, quoniam vetustiora protinus videntur. Ab his dignatio est Sicyonio, Cyprio, Telmesico, Tripolitico, Berytio, Tyrio, Sebennytico. In Aegypto hoc nascitur tribus generibus vuarum ibi nobile, Thasia, athalo, peuce. Post hæc autoritas hippodamantio, mystico, cantharitz, protropo Gnidio, Catacecaumenitz, petritz, Myconio. Nam mesogiten capitis dolores facere compertum est: nec Ephesium salubre esse, quoniam mari & defruto condiatur. Apamenum mulso præcipue conuenire dicitur, sicut Prætutium in Italia. Est enim & hæc proprietates generum, vt dulcia vtique inter se non congruant. Exoleuit & protagion, quod Italicis proximum fecerant Asclepiadis scholæ. Apollodorus medicus, in volumine, quo suasisit Ptolemæo regi quæ vina biberet, Italicis etiam tum igitur

ignotis, laudauit in Ponto Nasperceniten, mox Oræticum, Oeneaten, Leucadium, Ambracioten, & quod cunctis prætulit Præparentium: sed minoris famæ esse dixit, quoniam post sex annos non placeret.

De vini falsi generibus septem.

CAP. VIII.

HAstenus bonitas vini nationibus debetur. Apud Græcos iure clarissimum nomen accepit, quod appellauerunt bion, ad plurimos valetudinum vsus excogitatum, vt docebimus in parte medicinæ. Fit autem hoc modo: Vua paulum ante maturitatem decerptæ, siccantur acri sole, ter die versatæ per triduum: quarto exprimuntur, dein cadis sole inueterantur. Cui marinam aquam largiorem miscent, à serui furto origine orta, sic mensuram explentis, idque translatum in album mustum leucochrun appellatur. In aliis autem gentibus simili modo factum tethalassomenon vocant: Thalassiten autem vasis musti deiectis in mare, quo genere præcox fit vetustas. Nec non apud nos quoque Coum vinum ex Italico faciendi ratione Cato demonstrauit, super cætera in sole quadriennio maturandum præcipiens, Rhodium Coo simile est, Phorineum falsius Coo. Omnia trans marina septem aut sex annis ad vetustatem mediam peruenire existimantur.

De dulcium generibus XIII.

CAP. IX.

Vinum omne dulce minus odoratum: quod tenuius, eò odoratius. Colores vinis quatuor: albus, fuluus, sanguineus, niger. Psythium & melampsythium passi genera sunt, suum saporem, non vini referentia: Cissibiles verò musti, in Galatia nascens, & Halyntium in Sicilia. Nam siræum, quod alij hepsēma, nostri sapam appellant, ingenij, non naturæ opus est, musto vsq; ad tertiam partem mensuræ decocto: quod vbi factum ad dimidiam est, defrutum vocamus. Omnia in adulterium mellis excogitata. Sed priora vna terraque constant. Passum à Cretico Cilicium probatur, & Africum, & in Italia prouinciisq; finitimis. Fieri certum est ex vua, quam Græci sticam vocant, nos apianam, item scirpula, diutius in vite sole adustis, aut feruente oleo. Quidam è quacunque dulci, dum præcocta alba faciunt siccantes sole donec paulo amplius dimidium pondus super sit, tusaq; leniter exprimunt. Deinde quantum expressere, adiiciunt vinaceis aquæ puteanæ, vt & secundarium passum faciant. Diligentiores eodem modo siccatis acinos eximunt: ac sine sarmentis madefactos vino excellenti, donec intumescant, premunt. Et hoc genus ante cætera laudant. Ac simili modo aqua addita, secundarium faciunt. Medium inter dulcia vinumq; est, quod Græci aigleuces vocant, hoc est semper mustum. Id euenit cura, quoniam feruere prohibetur. sic appellant musti in vina transitum. Ergo mergunt è lacu protinus in aqua cados, donec bruma transeat, & consuetudo fiat algendi. Est etiamnum aliud genus eius per se, quod vocat dulce Narbonensis prouincia, & in ea maximè Vocontij. Asseruatur eius gratia vua diutius in vite, pediculo intorto. Ab aliis ipse palmes inciditur in medullam, ab aliis vua torretur in tegulis: omnia ex Heluenaca vite. His adiiciunt aliqui, quod vocant diachyton, vuis in sole siccatis loco clauso per dies septem, in cratibus, totidem pedes à terra altè, noctibus à rore defensis, octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisq; dulci è genere est & melitites. Distat à mulso quod sit è musto, cum quinque congiis austeri musti, congiio mellis & salis cyatho sufferuefactis, austerum. Sed inter hæc genera potuum ponere debeo & protropum: ita appellatur à quibusdam mustum sponte defluens, antequam calcentur vua. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi, postea in sole quadraginta diebus torrent æstatis secuta ipso Canis ortu.

De deuterijs & secundarijs, vini genera tria.

CAP. X.

Non possunt iure dici vina, quæ Græci deuteria appellant, Cato & nos loram, maceratis aqua vinaceis: sed tamen inter vina operaria numerantur. Tria eorum genera. Decima parte aquæ addita, quæ musti expressa sit, & ita nocte ac die madefactis vinaceis, rursusq; prælo subiectis. Alterum, quomodo Græci factitauere, tertia parte eius quod expressum sit, addita aquæ, expressoq; decocto ad tertias partes. Tertiū est, facibus vini expressum, quod factum Cato appellat. Nulli ex his plus, quàm anno, vsus.

Que nuper in Italia generosa vina esse cœperunt.

CAP. XI.

Verum inter hæc subit mentē, cum sint genera nobilia, quæ propriè vini intelligi possint, lxxx. ferè in toto orbe, duas partes ex hoc numero Italiæ esse, longè prætereā ante cunctas terras. Et hinc deinde altius cura serpit, non à primordio hanc gratiam fuisse.

De vini obseruatione.

CAP. XII.

Authoritatem post sexcentiesimum vrbis annum cœpisse. Romulum lacte, non vino, libasse, indicio sunt sacra ab eo instituta, quæ hodie custodiunt morem. Numæ regis posthumia lex est: Vino rogi ne respergito. Quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadem lege, ex imputata vite libari vina diis, nefas statuit, ratione excogitata, vt putare cogerentur, aliàs aratores, & pigri circa pericula arbuti. M. Varro author est, Mezentium Hetruriæ regem auxilium Rutulis contra Latinos tulisse vini mercede, quod tum in Latino agro fuisset.

Qui vini usus antiquis, & de vini antiquorum.

CAP. XIII.

Non licebat foeminis Romæ bibere. Inuenimus inter exempla, Egnatij Mecēnij vxorem, quod vinum bibisset è dolio, interfectam fuisse à marito, eumque cædis à Romulo absolutum. Fabius Pictor in Annalibus suis scripsit: Matronam quòd loculos, in quibus erant clauēs vinariæ cellæ, resignauisset, à suis inedia moricoactam. Cato, ideo propinquos foeminis osculum dare, vt scirent an temetum olerent. Hoc tum nomen vino erat: vnde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronuntiauit, mulierem videri plus vini bibisse, quàm valetudinis causâ viro insciente, & dote mulctauit. Diuque eius rei magna parsimonia fuit. L. Papyrius Imperator aduersus Samnites dimicaturus votum fecit, si vicisset, Ioui pocillum vini. Denique inter dona sextarios lactis datos inuenimus, nusquam vini. Idem Cato, cum in Hispaniam nauigaret, vnde cum triumpho rediit, Non aliud, inquit vinum bibi, quàm remiges: in tantum dissimilis istis qui etiam conuiuis alia, quàm sibi metipsis, ministrant, aut procedente mensa subiiciunt. Lautissima apud priscos vina erant, myrrhæ odore condita, vt apparet in Plauti fabula, quæ Persa inscribitur, quanquàm in ea & calamum addi iubet. Ideo quidam aromatice delectatos maximè credunt. Sed Fabius Dorſenus his versibus decernit:

Mittebam vinum pulchrum, murrhinam.

Et in Acharistione.

Panem & polentam, vinum murrhinam.

Scæuolam quoque & Lælium & Atteium Capitonem in eadem sententia fuisse video, quoniam in Pseudolo sit.

Quod si opus est, vt dulce promat

Indidem, ecquid habet? rogas?

Murrhinam, passum, defrutum, mella.

Quibus apparet non inter vina modò murrhinam, sed inter dulcia quoque nominatum.

De apothecis, & de vino Opimiano.

CAP. XIII.

Apothecas fuisse, & diffundi solita vina anno dcxxxij. vr̄bis apparet indubitato Opimiani vini argumento, iam intelligente suum bonum Italia. Nondum tamen ista genera in claritate erant: Itaque omnia tunc genita vnum habent Consulibus nomen. Sic quoque postea diu transmarina in auctoritate fuerunt, & ad auos vsque nostros: quin & Falerno iam reperto, sicut apparet ex illo Comico versu, Quinque Thasij vini inde depromam, Falerni bina. P. Licinius Crassus, & L. Iulius Cæsar Censores anno vr̄bis conditæ dclxxv. edixerunt, ne quis vinum Græcum ammineumque octonis æris singula quadrantalia venderet. Hæc enim verba sunt. Tanta verò vino Græco gratia erat, vt singulæ portiones in conuictu darentur. Quibus vinis authoritas fuerit sua in mensa, M. Varro his verbis tradit: L. Lucullus puer ad patrem nunquam lautum conuiuium vidit, in quo plus semel Græcum vinum daretur. Ipse cum rediit ex Asia, millia cadum congiariorum diuisit amplius centum. C. Sentius, quem Prætorem vidimus, Chium vinum in domum suam illatū dicebat tum primum, cum sibi cardiaco medicus dedisset. Hortensius super decem millia cadum hæredi reliquit. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæsaris in vino.

CAP. XV.

Quid, non & Cæsar Dictator triumphī sui cœna vini Falerni amphoras, Chij cados in conuiuium distribuit? Idem Hispaniensi triumpho Chium & Falernum dedit. Epulo verò in tertio Consulatu suo, Falernum, Chium, Lesbium, Mamertinum: quo primum tempore quatuor genera vini apposita constat. Postea ergo alia omnia in nobilitatem venerunt, circiter septingentesimum vr̄bis annum.

De vini factitijs.

CAP. XVI.

Itaque non miror innumerabilia penè genera factitij reperta multis antè seculis, quæ nunc dicemus, omnia ad medicinæ usum pertinentia. Omphacium quo modo fieret, propter vnguenta, diximus priori libr. Fit è labrusca, hoc est, vite syluestri, quod vocatur œnanthinum. Flores eius libris duabus in musti cado macerati, post xxx. dies mutantur. Præter hoc radix labruscæ & acini coria perficiunt. Ij paulò postquàm defloruere, singulare remedium habent ad refrigerandos in morbis corporum ardores, gelidissima, vt ferunt, natura. Pars eorum æstu moritur, priusquam reliqui, qui solstitiales dicuntur. Vniuersi nunquàm matureſcunt: & si prius, quàm tota matureſcat, vna incocta detur cibo gallinaceo generi, fastidiū gignit vuas appetendi. Factitiorum primum fit ex ipso vino, quod vocant adynamon, hoc modo: Albi musti sextarij xx. aquæ dimidium, feruet donec excoquatur aquæ mensura. Alij marinæ sextarios decem, tantundem pluuię, in sole quadraginta diebus torrent. Dant ægris, quibus vini noxiam timent. Proximum fit è millij semine maturo, cum ipsa stipula libram & quadrantem in congios duos musti macerato, & post septimum mensem transſuso. Ex loto arbore, frutice, herba, dictum est vti quæq; fierent. Fiunt & è pomis quæ dicemus, interpretationibus non nisi necessariis additis: primumq; è palmis, quo Parthi & Indi vtuntur, & Oriens totus, maturam quas vocant chydæas modio in aquæ congiis tribus macerato expressoque. Sic fit & sycites è

fyctites è fico, quem alij palmiprimum, alij catorchiten vocant. Aut si dulce esse non libeat, pro aqua tantundem vinaceorum adiicitur. E Cypria fico & acetum fit præcellens, atq; Alexandrino quoque melius. Vinum fit & è siliqua Syriaca, & pyris, malorumq; omnibus generibus. Sed è Punicis, quod rhoiten vocent: & è cornis, mespilis, sorbis, moris siccis, nucleis pineis. Hi musto madidi exprimuntur; superiora per se mitia. Myrtiten Cato quemadmodum fieri docuerit, mox paulò indicabimus. Græci & alio modo. Ramis teneris cum suis foliis in albo musto decoctis, tufis libram in tribus musti congiis deferuere faciunt, donec duo supersint. Quod ita sylvestris myrti baccis factum est, myrtidanum vocant. hoc manus tingit. Ex his quæ in hortis gignuntur fit vinum è radice, asparago, cunila, origano, apij semine, abrotano, mentastro, ruta, nepeta, serpillio, marrubio. Manipulos binos tundunt in cadum musti, & sapæ sextarium, & aquæ marinæ heminam. Enapis sit, xj. denariorum pondere in sextarios binos musti addito. Item è scillæ radice. Inter flores ex rosæ foliis tufis, in linteolo in mustum colatis cum pondusculo vt fidat, xl. pondere denariorum in sextarios videnos musti, nec ante tres menses vase aperto. Item è nardo gallico, & aliud è sylvestri. Aromatiten quoque inuenio factitatum tantum non vnguentorum compositione, primò è myrrha, vt diximus, mox & nardo Celtico, calamo, aspalatho, offis in mustum aut dulce vinum decoctis. Aliud è calamo, iunco, costeo, nardo Syriaco, amomo, casia, cinnamomo, croco palma, asaro, similiter & offa. Apud alios nardi, & malobathri selibris in musti congiis duos additis: qualia nunc quoque fiunt pipere & melle addito, quæ alij condita, alij piperata appellant. Inuenitur & nectartes ex herba, quam alij helenion, alij medicam, alij symphyton, alij Idæam, & orektion, alij nectaream vocant, radice ponderis xl. denariorum in sextarios, sex musti addita, similiter in linteolo. Ex ceteris herbis fit absinthites † in xl. sextarios musti absinthij Pontici libra decocta ad tertias partes, vel scopis absinthij in vinum additis. Similiter hyssopites è Cili cio hyssopo, vnciis tribus in duos congios musti coniectis, aut tufis in vinum. Fiunt vtraq; & alio modo, circa radices vitiū sato. Sic & elleboriten fieri ex veratro nigro Cato docet. Sic fit & scammonites. Mira vitiū natura, saporem alienū in se trahendi, qualè & salicum redolent Patauinorum in palustribus vindemiæ. Sic & elleborum feritur in Thaso, aut cucumis syluester, aut scammonia, q̃ vinum phthorium vocant quoniā abortus facit. Fit & ex herbis, quarum naturæ suo loco dicentur. E stœchade & radice gentianæ, & trago rigano, & dictamnno, asaro, dauco, eleliphaco, panacæ, acoro, conyza, thymo, mandragora, iunco. Vocarunt & scyzinum, & itæomelin, & lestisphagiten, quorū iam oblitterata ratio est. Et fruticum vero è genere, cedri vtriūsq; cupressi, laurus, iuniperi, terebinthi, calami, lentisci, baccas aut lignum recens musto decoquunt. Item chamelææ, & chamæpitycos lignum. Eodem modo & ex flore, in congiū musti decem denariorum pondere addito.

De hydromelite & oxymelite.

CAP. XVII.

Fit vinum & ex aqua ac melle tantum. Quinquennio ad hoc seruari cælestem iubent. Aliqui prudentiores statim ad tertias decoquunt, & tertiam mellis veteris adiciunt deinde xl. diebus Canis ortu in sole habent. Alij diffusa ita x. die obturant. Hoc vocatur hydromeli, & vetustate saporē vini assequitur, nusquam laudatius, quàm in Phrygia. Quin & acetum melle temperabatur: adeò nihil intentatum vitæ fuit. Oxymeli hoc vocarunt, mellis x. libris, aceti veteris heminis quinq; , salis marini libra, aquæ pluuiæ sextariis quinq; , sufferue factis decies, mox elutriatis atq; ita inueteratis. Omnia ab Themissione summo authore damnata: & hercule coactuse eorum vsus videri potest, nisi si quis naturæ opus esse credit aromatiten, & ex vnguentis vina composita, aut vt biberentur genuisse eam frutices. Ita sunt cognitu iucunda, solertia humani animi omnia exquirente. Nihil quidem ex his anno durare, præterquàm quæ vetustate ipsa fieri diximus, & plura ne tricenis quidē diebus, non erit dubium.

Prodigiosa genera vini.

CAP. XVIII.

Sunt & in vino prodigi. Dicitur in Arcadia fieri, quod fecunditatem foeminis importet, viris rationibus. At in Achaia maximè circa Caryniam abigi partum vino, atq; etiam si vnam edant gravidæ, cum differentia in gustatu non sit. Træzenium vinum qui bibunt, negantur generare. Thasios duo genera vini diuersa facere proditur: vnum quo somnus concilietur, alterum verò quo fugetur. Apud eosdem vitis theriace vocatur, cuius & vinum & vna contra serpentium ictus medetur. Libanios thuris odore, ex qua Diis prolibant. E diuerso aspendios, damnata aris. Ferunt eā nec ab alite vlla attingi, Thasiam vna Aegyptus vocat apud se prædulcē, quæ soluit aluū. Est contra in Lycia, quæ solutā firmat. Aegyptus & ecbolada habet, abortus facientem. Vina in apothecis Canis ortu mutantur quædam, posteaque restituntur sibi. Sic & mari nauigato, cuius iactatus his, quæ durauerint, tantum vetustatis adicere sentitur, quantum habuerint.

Quibus vinis ad sacra vtis non sit, & quibus generibus musta condiantur.

CAP. XIX.

Et quoniam religione vita constat, prolibare Diis nefastum habetur vina, præter imputatæ vitis, fulmine tactæ, quamq; iuxta hominis mors laqueo pependerit, aut vulneratis pedibus calcata, & quod circuncisis vinaceis profluxerit, aut supernè deciduo immundiore lapsu aliquo polluta. Item Græca, quoniam aquam habeant. Vitis ipsa quoque manditur, decoctis caulibus summis, qui & condiuntur in aceto ac muria. Verum & de apparatu vini dixisse conueniat, cum

† XLVIII.
sextariis musti,
absinthij
Pontici libra,
decoctis ad tertias partes.

† Præter, non est in vetust. cod. & omnino videtur redundare. Sunt enim omnia, quæ hic enumerantur polluta, & a sacris reijcienda. Huc accedit, quod supra libri huius cap. 12. retulit, Numæ regis lege Posthumia cauit fuisse ne ex imputata vite Diis vina libarentur.

Græci

Græci priuatim ea præcepta condiderint, artemq; fecerint, sicut Euphronius, & Aristomachus, & Coniades, & Hicesius. Africa gypso mitigata asperitatem, nec non aliquibus sui partib' calce. Græcia argilla, aut mormore, aut sale, aut mari, lenitatem excitat: Italia pars aliqua rabulana pice: ac resina condire musta vulgare est ei, prouinciisq; finitimis. Nonnusquam prioris vini sæce acetone condunt. Nec non & ex ipso musto fiunt medicamina: decoquitur, vt dulcescat portione virium. Nec du rare ultra annum spatium tale proditur. Aliquibus in locis decoquunt ad sâpas musta, infusisq; his ferociam frangunt. Et in hoc tamen genere, & in omni alio subministrant vasa ipsa condimentis piceis. Cuius faciendæ ratio proximo dicitur volumine.

De pice generibus, & resinis, & mustis condiendis, & de aceto & sæce.

CAP. XX.

ARborum succo manantium picem resinamq; aliæ ortæ in Oriente, aliæ in Europa ferunt. Quæ interest Asia, vtrinq; quasdam habet. In Oriente optimam tenuissimamq; terebinthi fundunt: deinde lentisci, quam & mastichen vocant: postea cupressi, acerrimam sapore. Liquidam omnes, & tantum resinâ: crassiorem verò & ad pices faciendas cedrus. Arabica resina alba est acris odore, difficilis coquenti. Iudaica callosior, & terebinthina quoque odoratior. Syriaca Attici mellis similitudinem habet. Cypria antecedit omnes: est autem melleo colore, carnosa. Colophonia præter cæteras fulua, si teratur alba fit, grauior odore, ob id non vtuntur ea vnguentarij. In Asia quæ fit è picea, admodum candida, spagas vocatur. Resina omnis dissoluitur oleo. Quidam & creta figlinarum hoc fieri arbitrantur. Pudetque confiteri, maximum iam honorem eius esse in euellendis virorum corpori pilis. Ratio autem condiendi musta, in primo feruore, qui nouem diebus cum plurimum peragitur, aspersu pice, vt odor vino contingat, & saporis quædam acumina. Vehementius id fieri arbitrantur crudo flore resinæ, excitariq; lenitatem. E diuerso crapula compesci feritatem nimiam, frangi; virus: aut vbi pigra lenitas torpeat, virus addi. Liguriæ maximè Circumpadanisq; mustis utilitas discernitur hoc modo: Pugnacibus mustis crapulæ plus inditur, lenibus parcius. Sunt qui ex vtroque condiri velint. Nec non alia æquè multiplici natura. Vitiūque musto quibusdam in locis, iterum sponte feruere: qua calamitate deperit sapor, vappæque accipit nomen, probrosū etiam hominum, cum degenerauerit animus. Aceti enim nequitia inest virtus magnos ad vsus, & sine quæ vita mitior degi non possit. Cæterò vinorum medicaminis tanta cura est, vt cinere apud quosdam, ceu gypso, alibi quibus diximus modis instaurentur. Sed cinerem è vitis sarmentis, aut quercu præferunt. Quin & marinam aquam eiusdem rei gratia ex alto peti iubent, seruariq; ab æquinoctio verno, aut certè nocte solstitio & Aquilone flante hauriri, vel si circa vindemiam hauriatur, decoqui. Pix in Italia ad vasa vino condendo maximè probatur Brutia. Fit è picea resina, in Hispania autem è pinastris, minimè laudata. Est enim resina harum amara & arida, & graui odore: Differentiam rationemq; faciendi proximo volumine demonstrabimus inter arbores feras. Vitia, præter supra dicta, acor, aut fumidum virus, pice autem adustio: experimentum verò, si fragmenta sub luceant, ac sub dente lentescant acore iucundo. Asia picem Idæam maximè probat, Græcia Piericam, Virgilius Naryciam. Diligentiores admiscunt nigram mastichen, quæ in Ponto bituminis similis gignitur, & iris radicem oleumque. Nam ceram accipientibus vasis compertum est vina accescere. Sed transferre in ea vasa, in quibus acetum fuerit, vtilius, quàm in ea, in quibus dulce aut mulsum. Cato iubet vina concinnari (hoc enim vtitur verbo) cineris lixiuij cum defruto cocti parte qua dragesima, pulegij vel salis sesquilibra, interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mentionem, resinæ verò in nouissimis. Super omnia addi maturescere iam vino iubet mustum, quod ille tortiuū appellat, nos intelligimus nouissimè expressum: & adiici mustis tingendi gratia coloris, vt pigmentum aliquod vini, atq; ita pinguius fieri. Tot veneficijs placere cogitur: & miramur noxium esse. In vitium inclinantis experimentum est laminæ plumbeæ mutatus in ea colos. Proprium autem inter liquores vino, mucescere, aut in acetum verti: extantq; medicinæ volumina. Et fex vini siccata recipit ignes, ac sine alimento per se flagrat. Cinis eius nitri naturam habet, eandemq; vires, hoc amplius, quò pinguior sentitur.

De cellis vinarijs.

CAP. XXI.

Magna & collecto iam vino differentia in cella. Circa Alpes ligneis vasis condunt, circulisq; cingunt, atque etiam hyeme gelida ignibus rigorem arcent. Mirum dictu, sed aliquando visum, ruptis vasis steteret glatiatæ moles prodigij modo, quoniam vini natura non gelaescit, aliàs ad frigus stupens tantum. Mitiores plagæ doliis condunt, infodiuntq; terræ tota, aut ad portionem situs. Item cælum præbent: alibi verò impositis tectis arcent: tradunturq; & hæc præcepta: Latus cellæ vinariæ, aut certè fenestras obuerti in Aquilonem oportere, vel vtiq; in exortum æquinoctialem. Sterquilinia & arborum radices procul abesse, omniaq; odoris euitandi, facilimo in vina transitu: ficos vtiq; & caprificos. Dolijs etiam interualla dari, ne inter sese vitia serpent, cōtagione vini semper ocysima. Quin & figuras referre. Ventrosa ac patula minus vtilia. Picari oportere protinus à Canis ortu, postea perfundi marina aqua aut salsa, dein cinere sarmenti, aspergi vel argilla, abstergeri myrrha suffiri, ipsatq; sæpius cellas. Imbecilla vina demissis in terram doliis seruanda, valida expositis. Nunquam implenda: & quod supersit, passo aut defruto perungendum, admisto croco, pice veteri

terti cum sapas; sic opercula doliorum medicanda, addita mastiche ac pice. Bruma aperiri vetant, nisi fereno die. Vetant Austro flante, Lunaque plena. Flos vini candidus probatur: rubens triste signum est, si non vini colos sit. Item vasa incallescunt, operculave sudantia. Quod celeriter florere coeperit, odoremque trahere, non fore diutinum. Ipsa quoque defruta ac sapas, cum sit cælum sine Luna, hoc est, in sideris eius coitu, neque alio die coqui iubent. Præterea plumbeis vasis, non æreis, nucibus iuglandibus additis: eas enim fumum excipere. Campaniæ nobilissima exposita sub dio cadis verberari Sole, Luna, imbre, ventis, aptissimum videtur.

De vitanda ebrietate.

CAP. XXII.

10 **A**C si quis diligentius reputet, in nulla parte operosior vita est, ceu non saluberrimū ad potum aquæ liquorem natura dederit, quo cætera omnia animantia vtuntur. At nos vinum bibere & iumenta cogimus, tantoque opere, tanto labore & impendio constat, quod hominis mentem mutet, ac furorem gignat, millibus scelerum huic deditis tanta dulcedine, vt magna pars nō aliud vitæ præmii intelligat. Quinimō vt plus capiamus, sacco frangimus vires: & alia irritamenta excogitantur ac bibendi etiam causa venena conficiuntur, aliis cicutā præsumuntibus, vt bibere mors cogat, aliis pumicis farinam, & quæ referendo pudet docere. Cautissimos ex his balineis coqui videmus, exanimisque efferri. Iam verò alios lectum expectare non posse, imò verò nec tunicam, nudos ibi protinus anhelos ingentia vasa corripere, velut ad ostentationem virium, ac planè infundere, vt statim euomant, rursusque hauriant, idque iterum tertiumque: tanquam ad perdenda vina geniti, & tanquam effundi illa non possint, nisi per humanum corpus. Huc pertinent peregrinæ exercitationes, & volutatio in cæno, ac pectorosa ceruicis repandæ ostentatio. Per omnia hæc prædicatur sitis quæri. Iam verò quæ vasa adulteris cælata: tanquam per se parum doceat libidines temulentia. Ita vina ex libidine hauriuntur, atque etiā præmio inuitatur ebrietas. Et si diis placet, emitur alius, vt quantum biberit tantum edat: & pretium vinolentiæ lege accipit. Alius quantum alca quæsierit tantum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur, graues produnt marito: tunc animi secreta proferuntur. Alij testamenta sua nuncupant: alij mortifera loquuntur, rediturasque per iugulū voces non continent, quam multis ira interemptis. Vulgoque veritas iam attributa vino est. Interea vt optimè cedat, Solem orientem non vident, ac minus diu viuunt. Hinc pallor, & genæ pendulæ, oculorum hulcera, tremulæ manus, effundentes plena vasa, & (quæ sit pœna præsens) furiales somni, & inquietæ nocturna, præmii quoque summum ebrietatis libido portentosa, ac iucundum nefas. Postera die ex ore halitus cadi, 30 ac ferè rerū omnium obliuio, morsque memoriæ. Rapere se ita vitā prædicant, cum priorē diem quotidie perdant, illi verò & venientem. Tib. Claudio principe ante hos annos xl. institutū, vt ieiuni biberent, potusque vini antecederet cibos, externis & hoc artibus, ac medicorum placitis nouitate aliqua sese commendantiū. Gloriam hac virtute Parthi quærant, famam apud Græcos Alcibiades meruit, apud nos cognomen etiā Nouellius Torquatus Mediolanensis ad Proconsulatum vsque è Prætura honoribus gestis, tribus congiis (vnde & cognomen illi fuit) epotis vno impetu, spectante miraculi gratia Tib. principe in senectā iam seuerō atque etiā sæuō aliās, sed ipsa iuuenta ad merum pronior fuerat. Eaque commendatione credidere L. Pisonem vrbs Romæ curæ ab eo delectum, quod biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam principem. Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse patrem Tiberium ferebatur. Torquati rara gloria (quando & hæc 40 ars suis legibus constat) non labasse sermone, nec leuatū vomitione, non altera corporis parte, dum biberet: matutinas obisse vigilias, plurimum hausisse vno potu: plurimū præterea aliis minoribus addidisse: optima fide non respirasse in hauriendo, neque expuisse: nihilque ad elidendū in pauimentis sonum ex vino reliquisse, diligenti scito legum contra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronem M. filium binos congios simul haurire solitum ipsi obiicit: Marcoque Agrippæ a temulento scyphū impactum. Etenim hæc sunt ebrietatis opera. Sed nimirū hanc gloriam auferre Cicero voluit interfectori patris sui M. Antonio. Is enim ante eum auidissimè apprehenderat hanc palmam, edito etiam volumine de sua ebrietate: quo patrocinari sibi ausus, approbavit planè (vt equidem arbitror) quanta mala per temulentiam terrarum orbi intulisset. Exiguo tempore ante prælium Actiacum id volumen euomit: quo faciliè intelligatur ebrius iam sanguine ciuium, & tanto magis eum sitiens. Namque & hæc necessitas vitium comitatur, vt bibendi consuetudo augeat auiditatem. Scitumque est 50 Scytharum legati, quanto plus biberint, tanto magis sitire Parthos. Est & Occidentis populis sua ebrietas, fruge madida: pluribus modis per Gallias Hispaniasque, nominibus aliis, sed ratione eadem. Hispaniæ iam & vetustatem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoque è fruge sibi potus similes excogitauit. Nullaque in parte mundi cessat ebrietas. Meros quippe hauriunt tales succos, nec diluendo, vt vina, mitigant. At hercule illic tellus fruges parere videbatur. Heu mira vitiorum solertia, inuentum est quemadmodum aqua quoque inebriaret. Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi, intus vini, foris olei, arborum è genere ambo præcipui, sed olei necessarius. Nec segnitè vita in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingeniosior apparebit, ad bibendum generibus centum nonagintaquinque, si species æstimentur, penè duplici numero excogitatis, tantoque paucioribus olei. De quo in sequenti volumine dicemus.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
DECIMVS QVINTVS.

Natura frug ferarum arborum.

CAP. I.

OLEAM Theophrastus è celeberrimis Græcorum authoribus vrbs Romæ anno circiter quadringentesimo quadragésimo, negauit nisi intra xl. mil. passuum à marinasci: Fenestella verò omnino non fuisse in Italia, Hispania, atque Africa, Tarquinio Prisco regnante, ab annis populi Romani clxxxij. quæ nunc peruenit trans Alpes quoque, & in Gallias Hispaniasq; medias. Vrbis quidem anno quingentesimo quinto, Appio Claudio Cæci nepote, L. Iunio Coss. olei libræ duodenæ assibus vaniere. Et mox anno sexcentesimo octogésimo, M. Seius L. F. Aedilis curulis olei denas libras singulis assibus præstitit populo Romano per totum annum. Minus ea miretur, qui sciat post annos xxij. Cn. Pompeij iij. Consulatu oleum prouinciis Italiâ misisse. Hesiodus quoque in primis cultum agrorum docendam arbitratus vitam, negauit oleæ satorem fructum ex ea percepisse quenquam. Tam tarda tunc res erat. At nunc etiam in plantariis ferunt, translatarumque altero anno decerpuntur bacca Fabianus negat prouenire in frigidissimis oleam, neq; in calidissimis. Genera earū tria dixit Virgilius, orchites, & radios, & pausias: nec desiderare rastros, aut falcem, vllamve curam. Sine dubio & in iis solum maximè cælumque refert. Veruntamen & rudentur, cū & vites: atque etiam interradi gaudent. Consequens earum vindemia est, arsque vel maior, oleum quàm musta temperandi. Ex eadem quippe oliua differunt succi. Primum omnium è cruda, atque nondum inchoatæ maturitatis: hoc sapore præstantissimum. Quin & ex eo prima vnda præli laudatissima, ac deinde per diminutiones, siue (vt nuper inuentum est) exilibus regulis pede incluso. Quantò maturior bacca, tantò pinguior succus, minusque gratus. Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatemque, incipiente bacca nigrescere. Nostri vocant drupas, Græci verò drypetas. Cætero distat, an maturitas illa in torcularibus fiat, an ramis: rigua fuerit arbor, an suo tantum bacca succo, nihilque aliud quàm rores cæli biberit.

De oleo.

CAP. II.

Vetustas oleo tedium affert, non item vt vino: plurimūque ætatis annuo est, prouida (si libeat intelligere) natura. Quippe temulentia nascentibus vinis, vti necesse non est: quinimo inuitat ad seruandum blanda inueterati caries. Oleo noluit parci, fecitque ea necessitate promiscuum & vulgo. Principatū in hoc quoque bono obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, eiusque parte quæ Licinianum fundit oleum: vnde & Liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguenta hanc palmam dedere, accommodato ipsis odore. Dedit & palatum delicatiore sententia. De cætero baccas Liciniæ nulla auis appetit, Reliquum certamen inter Istriæ terram & Bæticæ par est. Vicina bonitas prouin-

provinciis, excepto Africæ frugifero solo. Cereri totum id natura concessit: oleum ac vinum non invidit tantum: satisque gloriæ in messibus fecit. Reliqua erroris plena, quem in nulla parte vitæ numerosior esse docebimus.

De natura oliuæ, & oleæ incipientis.

CAP. III.

Oliuæ constant, oleo, carne, amurca: sanies hæc est eius amara. Fit ex aquis, ideo siccitatibus minima, riguis copiosa. Suus quidem oliuæ succus oleum est, idque præcipue ex immaturis intelligimus, sicut de omphacio docuimus. Augetur oleum ab Arcturi exortu xvj. calendas Octobris: postea nuclei increfcunt, & caro. Cum sitienti imbres copiosi accessere, vitiatum oleum in amurcā. **H**uius color oliuam cogit nigrescere. Ideoque incipiente nigritia minimum amurcæ, ante eam nihil. Et error hominum falsus, existimantium maturitatis initium, quod est vitij proximum. Deinde quod oleum crescere oliuæ carne arbitrantur, cum succus omnis in corpus abeat, lignumque intus grandescat. Ergo tum maxime rigantur. Quod ubi cura multa siue imbris accedit, oleum absumitur, nisi consecuta serenitate, quæ corpus extenuet. Omnino enim, ut Theophrasto placet, est olei causa calor, quare & in torcularibus & iam in cellis multo igne queritur. Tertia est culpa in parsimonia, quoniam propter impendium decerpenti expectatur ut decidat oliuā. Qui medium temperamentum in hoc seruant, perticis decutiunt, eum iniuria arborum, sequentisque anni damno. Quippe oliuantibus lex antiquissima fuit: Oleam ne stringito, ne verberato. Qui cautissime agunt, harundine leui ictu, nec aduersos percutiunt ramos. Sic quoque alternare fructus cogitur decussis germinibus. Nec minus, si expectetur ut cadat. Hærendo enim ultra suum tempus, absumunt venientibus alimentum, & detinent locum. Argumentum est, quod nisi ante Fauonium collectæ, nouas vires resumunt, & difficilius cadunt. Prima ergo ab autumno colligitur, vitio operæ, non naturæ, pausia cui plurimum carnis: mox orchites, cui olei: post radius. Has enim ocysissime occupatas, quia sunt tenerrimæ, amurca cogit decidere. Differuntur verò etiam in Martium mensem callosæ, contra humorem pugnaces, ob idque minimæ, Licinia, Cominia, Contia, Sergia, quam Sabini regiam vocant, non ante Fauonij afflatum nigrescentes, hoc est ad vj. Idus Febr. Tunc arbitrantur eas maturefcere, & quoniam probatissimum ex iis fiat oleum, accedere etiam ratio prauitati videtur. Feruntque frigore sterilitatem fieri, sicut copiam maturitate: cum sit illa bonitas non temporis, sed generis tardè putrescentium in amurcam. Similis error collectam seruandi in tabulatis, nec priusquam sudet premendi, cum omni mora oleum decrefcant, amurca augeatur. Itaque vulgo non amplius senas libras singulis modiis exprimi dicunt. Amurcæ mensuram nemo agit, quanto ea copiosior reperiatur in eodem genere diebus adiectis. Omnino in vita error est publicus, tumore oliuæ crescere oleum existimantium: præsertim cum magnitudine copiam olei non constare, indicio sint quæ regiæ vocantur, ab aliis maiorinæ, ab aliis phauliæ, grandissimæ, alioquin minimo succo. Et in Aegypto carnosissimis olei exigui. Decapoli verò Syriæ perquam parvæ, nec cappari maiores, carne tamen commendantur. Quam ob causam Italicis transmarinæ præferuntur in cibus, cum oleo vincantur. Et in ipsa Italia cæteris Picenæ, & Sidicinæ. Sale illæ primum condiuntur, & ut reliquæ, amurca sapave. Nec non aliquæ oleo suo sine accersita commendatione puræ innatant, colymbades: franguntur eadem herbarumque viridium sapore condiuntur. Fiunt & præcoces feruenti aqua perfusæ, quamlibet immaturæ. Mirumque, dulcem succum oliuas bibere, & alieno sapore infici. Purpureæ sunt & in iis, ut vis in nigrum colorem transeuntibus, pausiæ. Sunt & superbæ, præter iam dicta genera, Sunt & prædulces, per se tantum siccæ, visque passis dulciores, admodum raræ in Africa, & circa Emeritam Lusitanæ. Oleum ipsum sale vindicatur à pinguitudinis vitio. Cortice oleæ conciso odorem accipit medicati: aliàs, ut vino, palati gratia nulla est. Nec tam numerosa differentia: tribus ut plurimum bonitatibus distat. Odor in tenui argutior, & is tamen etiam in optimo brevis.

De natura olei.

CAP. IIII.

Oleo natura tepescere corpus, & contra algores munire. Eidemque feruores capitis refrigerare. Vsum eius ad luxuriam vertere Græci, vitiorum omnium genitores, in gymnasiis publicando. Notum est, magistratus honoris eius octogenis sestertiis strigmenta olei vendidisse. Oleæ honorem Romana maiestas magnum præbuit, turmas equitum Idibus Iuliis ex ea coronandos: item minoribus triumphis ouantes. Athenæ quoque victores olea coronant, Græci verò oleastro Olympiæ.

De cultura oliuarum.

CAP. V.

Nunc dicuntur Catonis placita de oliuis. In calido & pingui solo radium maiorem Salentinā, Orchitem, pausiam, Sergianam, Cominianam, albiceram feri iubet. Adicitque singulari prudentia, quæ earum in finitimis locis optimam esse dicant. In frigido autem & macro Liciniā. Pingui enim aut feruenti vitari eius oleum, arboremque ipsam fertilitate consumi. Musco præterea rubro infestari. Spectare oliueta in Fauonium loco exposito solibus censet.

c 2

De ser-

De seruandis oliuis, & quomodo faciendum oleum. CAP. VI.

NEcalio vlllo modo laudat condi oliuas, optimè orchites & pausias, quàm vel virides in muria, vel fractas in lentisco. Oleum quàm acerbissima oliua optimum fieri. Cæterò quàm primum è terra colligendam: si inquinata sit, lauandam: siccare triduo satis esse. Si gelent frigora, quarto die premendam. Hanc & sale aspergi. Oleum in tabulato minui, deteriusque fieri. Item & in amurca & fracibus, hæ sunt carnes, & inde fæces. Quare sæpius die decapulandum: præterea in conchas & plumbeas cortinas: ære vitari. Feruentibus omnia ea fieri clausisq; torcularibus, & quàm minimè ventilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de causa è nucleis ipsarum ignis aptissimus. Et è cortinis in labra fundendum, vt fraces & amurca liquentur. Ob id crebrius vasa mundanda, fiscinas spongia tergendas, vt quàm maximè pura synceritas constet. Postea inuentum, vt lauarentur vtique feruenti aqua: protinus prælo subiicerentur solidæ (ita enim amurca exprimitur) mox trapetis fractæ premerentur. Iterum premi plus quàm centenos modios, non probant. Factus vocatur. Quod verò post molam primum est, flos. Factus tergeminos ferè à quaternis hominibus nocte ac die premi iustum est.

De oleo factitio.

CAP. VII.

Non erat tum factitium oleum: ideoque arbitror nihil à Catone dictum. Nunc eius genera plura. Primumque persequemur ea, quæ ex arboribus fiunt, & inter illas ante omnes ex oleastro. Tenuè id, multoque amarius, quàm oleæ, tantum ad medicamentum vtile. Simillimum huic est ex chamelæa frutice saxoso, non altiore palmo, foliis oleastri baccisque. Proximum fit & è cici, arbore in Aegypto copiosa: alij crotonem, alij trixin, alij sesamum syluestre appellant: ibique non pridem. Et in Hispania repente prouenit altitudine oleæ, caule ferulaceo, folio vitium, semine vuarum gracilium, pallidarumque. Nostri eam ricinum vocant à similitudine seminis. Coquitur id in aqua, innatansque oleum tollitur. At in Aegypto, vbi abundat, sine igne & aqua sale aspersum exprimitur, cibus fœdum, lucernis vtile. Amygdalinum, quod aliqui metopium vocant, ex amaris nucibus arefactis, & in offam contusis, aspersis aqua iterumque tuis, exprimitur. Fit & è lauro, admisto druparum oleo. Quidamque è baccis exprimunt tantum: alij foliis modò: alij folio & cortice baccarum. Necnon styracem addunt, aliosque odores. Optima laurus ad id latifolia, syluestris, nigra baccis. Simile est è myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tunduntur bæcæ aspersæ calida aqua, mox decoquuntur. Alij foliorum mollissima decoquunt in oleo, & exprimunt. Alij deiecta ea in oleum prius sole maturant. Eadem ratio & in satiuæ myrto, sed præfertur syluestris minore semine, quam quidam oxymyrsinem vocant, alij chamæmyrsinen, alij acaron à similitudine. Est enim brevis, fruticosa. Fit & ex citro, cupresso, nucibus iuglandibus, quod carynon vocant: malis cedri, quod cedrelæon. Ex grano quoque Gnidio purgato semine & tuso. Item lentisco: nam & cyprium è glande Aegyptia vt fieret odorum causa, dictum est. Indi ex castaneis & sesama atque oryza facere dicuntur: Ichthyophagi è piscibus. Inopia cogit aliquando luminum causa & è platani baccis fieri, aqua & sale maceratis. Et œnanthinum fit de ipsa œnanthe, vt dictum est in vnguentis. Gleucino mustum incoquitur vapore lento: ab aliis sine igne circumdatis vinaceis diebus xxij. bis singulis, permistum: consumiturque mustum oleo. Aliqui non sampsuchum tantum admiscunt, sed etiã pretiosiora odoramenta. Et in gymnasiis quoque conditur odoribus, sed vilissimis. Fit & de aspalatho, calamo, balsamo, iri, cardamomo, meliloto, nardo Gallico, panace, sampsucho, helenio, cinnami radice, omnium succis in oleo maceratis expressisque. Sic & rhodinum è rosis: iuncinum è iunco, quod est rosaceo simillimum. Item hyoscyamo, lupinis, & narcisso. Plurimum autem in Aegypto è raphani semine, aut gramine herba, quod chortinon vocant. Item sesama & vrtica, quod cnècinum appellant. Elilio & alibi fit sub dio sole, luna, pruina maceratum. Suis herbis componunt inter Cappadociam & Galatiam, quod Selgiticum vocant, neruis admodum vtile: sicut in Italia è gummi. E pice fit, quod pissinum appellant, cum coquitur velleribus supra halitum eius expansis, atque ita expressis, probatum maximè è Brutia. Est enim pinguißima & resinossissima. Color oleo fuluus. Sponte nascitur in Syriæ maritimis, quod elæomeli vocant. Manat ex arboribus pingue, crassius melle, resina tenuius, sapore dulci, & hoc medicis. Veteri quoque oleo vsus est ad quædam genera morborum. Existimatur & ebori vindicando à carie vtile esse. Certè simulachrum Saturni Romæ intus oleo repletum est.

De amurca.

CAP. VIII.

SVper omnia autem celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearia cadosque illa imbui, ne sibi oleum. Amurca subigi areas terendis messibus, vt formicæ rimæque absint. Quin & lutum parietum ac tectoria & pauimenta horreorum frumenti, vestiariū etiam contra teredines ac noxia animalia, amurca aspergi: semina frugum perfundi: morbis quadrupedum, arborum quoque illa medendum, efficaci ad hucera interiora humani quoque oris. Lora etiam ac coria omnia, & calciamina, axesque, decocta vngi, atque æramenta contra æruginem, colorisq; gratia elegantioris: & totā supellestem ligneam, ac vasa fictilia, in quibus sic aridam libeat asseruare: aut si folia baccaq; in virgis myrti, aliudve id genus simile. Postremò ligna macerata amurca, nullius fumi tædio ardere.

ardere. Oleam si lambendo capra lingua contigerit, depauperitque primo germinatu, sterilefcere, au-
thor est M. Varro. Et haftenus de olea, atque oleo.

Pomorum omnium genera, & natura.

CAP. IX.

Reliqui arborum fructus vix specie figuratæ, non modò saporibus, succisquæ toties permistis
atque insitis, enumerari queunt.

Nucum pinearum genera IIII.

CAP. X.

Grandissimus pineis nucibus, altissimeque suspensus, intus exiles nucleos lacunatis includit to-
ris, vestitos alia ferruginis tunica, mira naturæ cura molliter semina collocandi. Harū genus
alterum Tarentinæ, digitis fragili putamine, auiumque furto in arbore. Tertium sapinæ è picea sa-
tia, nucleorum cute verius quàm putamine, adeò molli, vt simul mandatur. Quartum pityida vo-
cant è pinastris, singularis remedij aduersus tussim. In melle decoctos nucleos Taurini aquicelos
vocat. Pineæ corona victores apud Isthmum coronantur.

De malo cotoneo.

CAP. XI.

His proxima amplitudine mala quæ vocamus cotonea, & Græci cydonea, ex Creta insula adue-
cta. Incuruatos trahunt ramos, prohibentque crescere parentem. Plura eorum genera. Chry-
somela, incisuris distincta, colore ad aurum inclinato. Quæ candidiora, nostratia cognominata, o-
doris præstantissimi. Est & Neapolitanis suus honos. Minora ex eodem genere struthea, odoratus
vibrant, serotino prouentu, præcoci verò mustea. Strutheis autem cotonea insita suum genus fece-
re mulianum; quæ sola ex his vel cruda manduntur, Omnia iam & virorum saluatoriis cubilibus
inclusa, simulachris noctium conscis imposita. Sunt præterea parua syluestria, à strutheis odora-
tissima, in sepibus nascentia. Mala appellamus, quanquam diuersi generis, Persica, & granata, quæ
in Punicis arboribus nouem generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus: illis lignum in corpo-
re. Nec non & quædam è pyris libralia appellata, amplitudinem sibi ponderis nomine asserunt.

De Persico, genera IIII.

CAP. XII.

Sed Persicorum palma duracinis. Nationum habent cognomen Gallica & Asiatica. Post autum-
num maturefcunt, ætate præcoccia, intra xxx annos repera, & primò denariis singula venunda-
ta. Supernatia è Sabinis veniunt, popularia vndique. Pomum innocuum expetitur agris: pretium-
que iam singulis triceni nummi facere, nullius maiore: quod miremur, quia non aliud fugacius.
Longissima nanque decerpto bidui mora est: cogitque se venundari.

De pruno, genera XI.

CAP. XIII.

Ingens postea turba prunorum, versicolor, nigra, candicans. Hordearia appellata, à comitatu fru-
gis eius. Alia eodem colore seriora maioraque, asinina cognominata à vilitate. Sunt & nigra, ac
laudatiora cerina atque purpurea. Nec non ab externa gente Armeniaca, quæ sola & odore com-
mendantur. Peculiaris impudentia est nucibus insitorum, quæ faciem parentis succumque ado-
ptionis exhibent, appellata ab vtroque nucipruna. Et hæc autem & persica & cerina, ac syluestria, vt vuc,
autumno cadis condita, vsq; ad alia nascentia ætatem sibi prorogant. Reliquorum velocitas citò mi-
tescentium transuolat. Nuper in Bætica malina appellari cœperunt malis insita, & alia amygdalina
amygdalis. His intus in ligno nucleis amygdalæ est: nec aliud pomum ingeniosus geminatum est.
In peregrinis arboribus dicta sunt Damascena, à Syria Damasco cognominata, iam pridem in Italia
nascentia, grandiore quanquam ligno, & exiliore carne, nec vnquam in rugas siccata, quoniam fo-
les sui de sunt. Simul dici possunt populares eorum myxæ, quæ & ipsæ nunc cœpere Romæ nasci in-
sita sorbis. In totū quidem Persica peregrina etiam Asiæ Græciæque esse, ex nomine ipso apparet, at-
que ex Perside aduecta. Sed pruna syluestria vbique nasci certum est. Quo magis miror, huius pomi
mentionem à Catone non habitam, præsertim cum condenda demonstraret quædam & syluestria.
Nam Persicæ arbores serò, & cum difficultate transiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod pri-
mum ab Aegypto earum fuerat hospitium. Falsum est, venenata cum cruciatu in Persis gigni, &
pœnarum causâ à regibus translata in Aegyptum, terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tra-
dunt, quæ in totum alia est, myxis rubentibus similis, nec extra Orientem nasci voluit. Eam quoque
eruditiores negauerunt ex Perside propter supplicia translata, sed à Perseo Memphi satam. Et ob
id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse, in honorem arui sui, Semper autem folia ha-
bet & poma, subnascentibus aliis. Sed pruna quoque omnia post Catonem cœpisse manifestum est.

De diuersis generibus malorum, genera XXIX.

CAP. XIII.

Malorum plura sunt genera. De citreis cum sua arbore diximus. Medica autem Græci vocant
patriæ nomine. Aequè peregrina sunt zizipha, & tuberes, quæ & ipsa non pridem venere in
Italiam, hæc ex Africa, illa ex Syria. Sext. Papinius, quem Consulem vidimus, primus vtraque
attulit, Diui Augusti nouissimis temporibus, in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quàm
malis, sed aggeribus præcipuè decora quoniam & in testâ iam sylus scandunt. Tuberum duo gene-
ra: candidum, & à colore lericum dictum. Penè peregrina sunt in vno Italiæ agro Veronensi na-
scentia, quæ lanata appellantur. Lanugo ea obducit, strutheis quidem Persicisque plurima: his

c 3 tamen

tamen peculiare nomen dedit, nulla alia commendatione insignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indicare, cum conditoribus suis æternam propagauerint memoriam, tanquam ob egregium aliquid in vita factum? Nisi fallor, apparebit ex eo ingenium inferendi: nihilque tam paruum esse, quod non gloriam parere possit. Ergo habent originem à Matio, Gestioque & Manlio, item Claudio. Quibus cotoneo insito ab Appio è Claudia gente, Appiana sunt cognominata. Odor est his cotoneorum, magnitudo quæ Claudianis, color rubens. Ac ne quis id ambitu valuisse claritatis & familiæ putet, sunt & Sceptiana ab inuentore libertino, insignia rotunditate. Cato adiicit Quiriana, & quæ tradit in dolijs condi, Scantiana. Omnium autem nuperrimè adoptata sunt parua, gratissimi saporis, quæ Petisia nominantur. Patrias nobilitauere Camerina, & Græcula. Cætera è causis traxere nomen: germanitatis cohærentia & gemella, nunquam singula in fœtu, coloris serica, cognatio- 10 nis melappia. Mustea à celeritate mitescendi; quæ nunc melimela dicuntur, à sapore melleo. Orbiculata, à figura orbis in rotunditatē circumacti. Hæc in Epiro primùm prouenisse, argumento sunt Græci, qui Epirotica vocant. Mammæarum effigie orthomastica. A conditione castrati seminis, quæ spadonia appellant Belgæ. Melosoliis folium vnum, aliquando, & geminum erumpit è latere medio. Celerrimè in rugas marcescunt pannucea. Stolidè tument pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color, origine ex mori insitu tracta. Cunctis verò quæ fuerunt à sole, partes rubent. Sunt & parua gratia saporis, atque etiam acutiora odore, syluestria. Id peculiare improbitatis & acerbitalis conuicium, & vis tanta, ut aciem gladij perstringat. Dacis fermè vilissimis nomen, quanquam primis aduentu, decerpique properantibus.

De pyris, & insitorum varietate.

CAP. XV.

20

EAdem causa in pyris taxatur superbiæ cognomine, Parua hæc, sed ocyssima. Cunctis autè Crustumina gratissima. Proxima iis Falerna, à potu, quoniam tanta vis succi abundat. Lactea hæc vocantur, in ijsque alia colore nigro donantur Syria. Reliquorum nomina aliter in aliis locis appellantur. Sed confessis vrbis vocabulis authores suos nobilitauere Decimiana, & ex eo tractum quod pseudodecimianum vocat. Dolabelliana longissimi pediculi. Pompeiana cognomine mammosa, Liceriana, Scueriana: & quæ ex iis nata sunt Tyranniana, longitudine pediculi distantia. Fauoniana rubra, paulò superbis maiora. Lateriana, Anitiana post autumnalia acidulo sapore iucunda. Tiberiana appellantur, quæ maximè Tiberio principi placuere. Colorantur magis sole, grandescuntque: alioquin eadem essent, quæ Liceriana. Patriæ nomina habent, serissima omnium Amerina, Picentina, Numantina, Alexandrina, Numidiana, Græca, & in iis Tarentina: Signina, quæ alij à colo- 30 re testacea appellant, sicut onychina, purpurea. Ab odore, myrapiæ, laurea, nardina. A tempore, hordearia: collo ampullacea, & Coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitina, acidula succi. Incerta nominum causa est Barbaricis Venereisque, quæ colorata dicunt; regiis, quæ minimo pediculo sessilia, patriciis, voconiis, viridibus oblongisque. Præterea dixit volema Virgilius à Catone sumpta: qui & fermentina, & mustea nominat. Pars hæc vitæ iam pridem peruenit ad culmen, expertis cuncta hominibus. Quippe cum Virgilius insitam nucibus arbutum, malis platanum, cærasis vlmum dicat. Nec quicquam amplius excogitari potest. Nullum certe pomum nouum diu iam inuenitur. Neque omnia insita misceri fas est, sicut nec spinas inseri, quando fulgura expiari non queunt facile: quotque genera insita fuerunt, tot fulgura vno ictu pronuntiantur. Turbinatior pyris figura. In iis serotina ad hyemem vsque ad matrem pendent gelu maturescunt, Græca, ampullacea, laurea: sicut in malis Amerina, Scantiana. Conduntur verò pyra, ut vuæ, ac totidem modis: neque aliud in cadis, præterquam pruna. Pomis proprietas pyrisque vini: similiterque in ægris medentes cauent: ac vino & aqua coquuntur, atque pulmentarij vicem implent: quod non alia præter cotonea, & struthæa. 40

De pomis seruandis.

CAP. XVI.

IN vniuersum verò de pomis seruandis præcipitur: pomaria in loco frigido ac sicco contabulari: septentrionalibus fenestris sereno die patere: Austros specularibus arcere, Aquilonis quoque afflatu poma deturpante rugis. Colligi mala post æquinoctiū autumnale, neque antequam lunam, neque ante primam horam. Cadiua separari, stramentis, storeis, paleisue substerni. Rara componi, ut limites peruij spiritum æqualem accipiant. Amerina maximè durare, melimela minimè.

De cotoneis, Punicis, pyris, & sorbis, & vuis seruandis.

CAP. XVII.

50

COtoneis interclusis spiramentum omne adimendum, aut incoqui melle ea immergiue oportere. Punica aqua marina seruente indurari: mox triduo sole siccata, ita ne nocturno rore contingantur, suspendi. Cum libeat uti, aqua dulci perlui. M. Varro & in dolijs harenæ seruari iubet, & immatura obrui terra in ollis fundo effracto, sed spiritu excluso, ac furculo pice illito. Sic etiam crescere amplitudine maiore, quam possunt in arbore. Cætera mala foliis ficulnis, præterquam cadiuis, singula conuolui, cistisque vitilibus condi, vel creta figlinarum illini. Pyra in vasis fictilibus picatis in versis obrui inter scobes. Tarentina serissimè legi. Anitiana seruari & in passo. Sorba verò & in scrobibus gypsato operculo, dum pedum terra superinducta, in loco aprico, inuersis vasis, & in dolijs, ut vuas, cum ramis suspendi. E proximis authoribus quidam altius curam petunt: deputari- que

que statim poma ac vites ad hunc usum præcipiunt, decresciente luna, post horam diei tertiam, cælo sereno, ac siccis ventis. Similiter deligi & ex locis siccis, & ante perfectam maturitatem, addito ut luna infra terram sit: vuas cum malleolo sarmenti duro, demptis forfice corruptiorib⁹ acinis, in doliopicato recenti suspendi, exclusa omni aura operculo & gypso: sic & sorba ac pyra, illitis omnium furculis pice. Dolia procul ab aqua esse. Quidam sic cum palmitibus in gypso condunt, capitibus eius scillæ infixis vtrinque. Alij etiam vina habentibus doliis, dum ne contingant ea vut. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & vino odorem acquiri putant. Aliqui omnia hæc in milio seruare malunt. Plerique verò in scrobe duum pedum altitudinis harena substrato, & fictili operculo, dein terra operto. Creta quidam etiam figlina vuas illinunt, siccataque sole suspendunt, in usu diluentes cretam. Eandem pomis vino subigunt. Mala verò generosissima eadem ratione crustant gypso vel cera: quæ nisi maturuerint, incremento calycem rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alij decerpunt cum furculis, eosque in medullam sambuci additos obruunt, ut supra scriptum est. Alij singulis malis pyrisque, singula vasa fictilia assignant, & opercula eorum picata doliis iterum includunt. Necnon aliqui in floccis capsisque, quas luto paleato illinunt. Alij hoc quidem in patinis fictilibus: aliqui & in scrobe subiecta harena, ita sicca operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cera Pontica illita melle demergant. Columella author, in puteos cisternæ sue in fictilibus vasis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima Alpius proxima, vuas sole siccata iunci fasciis inuoluit, cadisque, conditas, gypso includit. Hoc idem Græci platani folijs, aut vitis ipsius, aut fici, vno die in umbra siccatis, atque in cado vinaceis interpositis. Quo genere Coa vut & Berytia seruatur, nullius suauitati postferendæ. Quidam ut has faciant, in cinere lixuo tingunt protinus quàm detraxere vitibus, mox in sole siccant: tum folijs (ut supra dictum est) inuolutas vinaceis stipant. Sunt qui malunt vuas in scrobe ramentisue abietis, populi, fraxini seruare. Sunt qui suspendi procul malis, protinusque, in granariis iubeant, quoniam optimè sit operimento pulvis pensilibus. Contra vespas remedio est oleo aspergi ex ore. De palmis diximus.

De fici generis XXXIX.

CAP. XVIII.

Reliquo genere pomorum ficus amplissima est: quædamque & pyris magnitudine æmula. De Aegypcia Cypriaque miraculis retulimus inter externas. Idæa rubet oliuæ magnitudine, rotundior tantum, sapore mespili. Alexandrinam hanc ibi vocant, crassitudine cubitali ramosam, materiæ validam, lentâ, sine lacte, cortice viridi, folio tilia, sed molli. Onesicritus tradit in Hircania multum nostris esse dulciores, fertilioresque, ut quæ modios cclxx singulæ ferant. Ad nos ex aliis transire gentibus, Chalcide, Chio: quarum plura genera. Siquidem & Lydia, quæ sunt purpureæ, & mammillanæ, similitudinem earum habent: & callistruhiæ parum sapore præstantiores, ficosum omnium frigidissima. Nam de Africanis, quas multi præferunt cunctis, magna quæstio est: cum id genus in Africam nuperrimè transierit, patriæ nomen obrinent. Nam Alexandrina è nigris est, candicantissima, cognomine delicatæ. Nigra & Rhodia est, & Tiburtina de præcocibus. Sunt & authorum nomina iis, Liuiæ, Pompeiæ: siccandis hæc sole in annuos usus aptissima, cum mariscis, & quas harundinum folij macula variat. Est & Herculeana, & albicerata, & aratia alba, pediculo minimo, latissima. Primò autem provenit porphyritis, longissimo pediculo. Comitatur eam è minimis & vilissimis, popularis dicta. Contrà nouissima sub hyeme maturatur chelidonia. Sunt præterea eadem serotina & præcoces, biferæ, alba ac nigra, cum messe vindemiaque maturescentes. Serotina & à corio appellata duro: ex Chalcidicis quarundam trifero prouentu. Taranti tantum prædulces, nascuntur, quas vocant omas. Cato de ficis ita memorat: Ficos mariscas in loco cretoso aut aperto serito. In loco autem crassiore aut stercoreato Africanas, & Herculeanas, Saguntinas hybernas, Tellianas, atras pediculo longo. Postea tot subiere nomina atque genera, ut vel hoc solum æstimantibus appareat, mutatam esse vitam. Sunt & hybernæ quibusdam prouinciis, sicuti Moesiæ, sed artis, non nature. Paruarum genus arborum post autumnum fimo contegunt, deprehensasque in his hyeme grossos: quæ mitiore cælo refossæ cum arbore atque in lucem remissæ, novos soles, aliosque, quàm quibus vixere, auidè, tanquam iterum natæ, accipiunt: & cum venientium flore maturescunt, alieno præcoces anno, in tractu vel gelidissimo. Sed à Catone appellata iam tum Africana, admonet & Africæ, ad ingens documentum usu eo pomo. Nanque perniciali odio Carthaginis flagrans, nepotumque securitatis anxius, cum clamaret omni senatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in curiam præcocem ex ea prouincia ficum: Ostendensque patribus, in terrogo vos, inquit, quando hoc pomum demptum putetis ex arbore? Cum inter omnes recentem esse constaret, Atqui tertium, inquit, ante diem scitote decerptum Carthagine: tam propè à muris habemus hostem: statimque sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est: quanquam Catone anno sequente raptò. Quid primum in eo miremur? curam ingenij, an occasionem fortuitam? celeritatemque cursus, an vehementiam viri? Supra omnia quiddam est, quo nihil equidem duco mirabilius, tantam illam urbem, & de terrarum orbe per cxx annos æmulam, vnius pomi argumento euerfam: quod non Trebia aut Thrasymenus, non Cannæ busto insignes Romani nominis perficere potuerunt: non castra Punica ad tertium lapidem vallata, portæque Collinæ

† vrbis æmulam.

Collinæ adequitans ipse Annibal. Tanto propius Carthaginem pomo Cato admouit. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis: magisque ob memoriam eius, quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mamam) miraculo ex ære iuxta dicato, tanquam in comitium sponte transisset. Adacto nauigio illico arefcit: rursusque cura sacerdotum feritur. Fuit & ante Saturni ædem, vrbis anno cclx sublata, sacro à Vestalibus factò, cum Syluani simulachrū subuerteret. Eadem fortuito satū viuit in medio foro, quā sidentia imperij fundamenta ostento fatali Curtius maximis bonis, hoc est virtute ac pietate, ac morte præclara expleuerat. Aequè fortuita eodem loco est vitis atque olea, vmbæ gratia sedulitate plebeia satæ. Ara inde sublata gladiatorio munere Diui Iulij, quod nouissimè pugnavit in foro. Amirabilis est pomi huiusce festinatio, vnius in cunctis, ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico, & caprificatione.

CAP. XIX.

CAprificus vocatur è syluestri genere ficus nunquàm maturefcens, sed quod ipsa nō habet, alijs tribuens: quoniam est naturalis causarum transitus, atque è putrescentibus identidem generatur aliquid. Ergo culices parit: hi fraudati alimento in matre, putri eius tabe, ad cognatam volant: morsuque ficorum crebro, hoc est auidiore pastu aperientes ora earum, atque ita penetrantes, intus solem primò secum inducunt, cerealesque aures immittunt foribus apertis. Mox lacteum humorem, hoc est, infantiam pomi, absumunt: quod fit & sponte. Ideoque ficetis caprificus permittitur ad rationē ventī, ut flatus euolantes in ficus ferat. Inde repertum, ut illatæ quoque aliunde, & inter se colligatæ iniicerentur fico: quod in macro solo & aquilonio non desideratur: quoniam sponte arefcunt loci situ, rimisque eadem, quæ culicum opera, causā perficit: nec non ubi multus puluis: quod euenit maximè frequenti via appōita. Namque & pulueri vis siccandi, succumque lactis absorbendi: quæ ratio puluere & caprificatione hoc quoque præstat, ne decident, absumpto humore tenero, & cum quadā fragilitate ponderoso. Ficis mollis omnibus tactus: maturis frumenta intus: succus maturefcentibus lactis, percoctis mellis. Senescunt in arbore, anusque distillant gummi modo lacrymam, siccanturque. Honos laudatas seruat in capsis, Ebuso insula præstantissimas, amplissimasque, mox in Marrucinis. At ubi copia abundat, implentur orcæ in Asia, cadi autem in Ruspina Africæ vrbe: panisque simul & obsonij vicem siccata implent: ut pote cum Catocibaria ruris operariis iusta ceu lege sanciens, minui iubeat perfici maturitatem. Cum recenti fico salitis vice casei vesci, super excogitatum est. Ex hoc genere sunt, ut diximus, coctana & caricæ, quæque conscendenti nauim aduersus Parthos omen fecere M. Crasso, venales prædicantis voce caueat. Omnia hæc in Albense rus è Syria in tulit L. Vitellius, qui postea censor fuit, cum legatus in ea prouincia esset nouissimis Tiberij Cæsaris temporibus.

De mespila, & eorum generibus tribus.

CAP. XX.

MAlorum pyrorumque generi adnumerentur iure mespila atque sorba. Mespilis tria genera, Anthedon, setania: tertium degenerat, tamen si anthedoni similis est, quod Gallicum vocant. Seraniæ maius pomum candidiusque, acini molliore ligno: cæteris minus pomum, sed odore præstantius, & quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissimis. Folia, antequam decident, rubescunt: radices multæ atque altæ, & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in Italia Catonis æuo.

De sorbis genera quatuor

CAP. XXI.

SOrbis quadruplex differentia. Alijs enim eorum rotunditas mali, alijs turbinatio pyri, alijs ouata species, ceu malorum aliquibus. Hæc obnoxia acori. Odore & suauitate rotunda præcellunt: cæteris vini sapor. Generosissima, quibus circa pediculos tenera folia. Quartum genus torminale appellant, remedio tantum probabile, assiduum prouentu minimumque pomo, arbor dissimili, foliis planè platani. Non ferunt ante trimatum ex vllò genere, Cato & sorba sapa condi iubet.

De nuce iuglandæ.

CAP. XXII.

AB his locum amplitudine vindicauerunt, quæ cessere authoritati, nuces iuglandes: quanquam & ipsæ nuptialium Fescenniorum comites, multum pineis minores vniuersitate, eademque portione ampliores nucleo. Necnon & honor his naturæ peculiaris, gemino protectis operimento, puluinati primū calycis, mox lignei putaminis. Quæ causa eas nuptiis fecit religiosas, tot modis foetu munito: quod est verisimilius, quam quia cadendo tripudium sonumue faciant. Et hæc è Perside à regibus translata, indicio sunt Græca nomina. Optimum quippe genus earum Persicon atque Basilicon vocant. Et hæc fuere prima nomina. Caryon à capitis grauedine, propter odoris grauitatem conuenit dictum. Tinguntur cortice earū lanæ, & rufatur capillus primum prodeuntibus nuculis. Id compertū infectis tractatu manibus. Pinguescunt vetustate. Sola differentia generū in putamine duro fragiliū, & tenui ac crasso, loculoso & simplici. Solū hoc pomum natura compacti operimento clausit. Nanque sunt bifide putaminum carinæ, nucleorumque illis quadripartita distinctio, lignea intercurrente membrana. Cæteris quicquid est, solidum est, ut in auelanis, & ipso nucum genere, quas antea abellinas patrio nomine vocabant. In Asiam Græciamque è Ponto venere, & ideo Ponticæ nuces vocantur. Has quoque mollis protegit barba.

Sed

Sed putamini nucleis quæ solida rotunditas inest. Eæ & torrentur. Umbilicus illis intus ventre medio. Tertia ab his natura amygdalis, tenuiore sed simili iuglandium summo operimento: item secundo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine, & acriore callo. Hæc arboran fuerit in Italia Catonis ætate, dubitatur, quoniam Græcas nominat, quas quidam & in iuglandium genere seruant. Adicit præterea auellanas & galbas, Prænestinas, quas maximè laudat, & conditas ollis, in terra seruari virides tradit. Nunc Thasiæ & Albenfes celebrantur. Et Tarentinarum duo genera, fragili putamine, ac duro; quæ sunt & amplissimæ, & minimè rotundæ. Præterea molluscæ putamen rumpentes. Sunt qui honoris nomen interpretentur, & Iouis glandem esse dicant. Nuper Consularem virum audiui, biferas & iuglandes nuces habere se profitentem. De pistaciis & ipsi retulimus. Et hæc autem idem Vitellius in Italiam primus intulit eodem tempore: simulq; in Hispaniam Flaccus Pompeius eques Romanus, qui cum eo militabat.

De Castaneis genera octo.

CAP. XXIII.

NVces vocamus & castaneas, quanquam accommodatiores glandium generi. Armatum iis echinato calyce vallum, quod inchoatum glandibus. Mirumque, vilissima esse quæ tanta occultauerit cura naturæ. Trini quibusdam partus ex vno calyce, cortexq; lentus. Proxima verò corpori membrana, & in his & in nucibus saporem, ni detrahatur, infestat. Torrere has in cibis gratus. Moluntur etiam, & præstant ieiunio scæminarum quandam imaginem panis. Sardibus eæ prouenire primùm. Ideo apud Græcos Sardonios balanios appellant. Nam Diuus Tiberius postea balanum nomen imposuit, excellentioribus satum factis. Nunc plura earum genera. Tarentinæ faciles, nec operoso sunt cibo, planæ figura. Rotundior, quæ balanitis vocatur, purgabilis maximè & sponte profiliens. Pura & plana est ex eis & Salariana; Tarentina minus tractabilis: laudatior Corelliana, & ex ea facta, quo dicemus in insitis modo, meterana, quam rubens cortex præfert triangulis, & popularibus nigris, quæ coctiæ vocantur. Patria laudatissimis Tarentum, & in Campania Neapolis. Cæteræ suum pabulo gignuntur, scrupulosa corticis intra nucleos quoque ruminatione.

De siliquis, & carnosissimis pomis, & moris, & de acinis, & baccis.

CAP. XXIIII.

HAud procul abesse videantur & prædulces siliquæ, nisi quod in iis cortex ipse manditur. Digitorum hominis lōgitudō illis, & interim falcata, pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari non possunt: quamobrem in sua natura dicuntur. Reliqua carnosissimi sunt generis; ea baccis atq; carnibus distant. Alia acinis caro, alia moris, alia vnodonibus; & alia acinis inter cutem succumque, alia myxis, alia baccis, vt oliuis. Moris succus, in carne vinosus: trini colores, candidus primo, mox rubens, maturis niger. In nouissimis florent, inter prima maturescunt. Tingunt manus succo matura eluunt acerba. Minimū in hac arbore ingenia profecerunt, nec nominibus, nec insitis, nec alio modo, quam pomi magnitudine. Differunt mora Ostiensia & Tusculana Romæ. Nascuntur & in rubis, multum differente callo. Aliud corpus est terrestribus fragis, aliud congeneri eorum vnodoni: quod solū pomum simile fructui terræ gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus annō maturescit: pariterq; floret subnascens, & prior cogitur. Mas sit an scæmina sterilis, inter authores non constat. Pomum in honorū, vt cui nomen ex argumento sit vnum tantum edendi. Duobus tamen hoc nominibus appellant Græci, comaron & memecylon: quo apparet totidem esse genera & apud nos. Alio nomine arbutus vocatur. Iuba author est, quinquagenum cubitorum altitudine in Arabia esse eas. Acinorum quoque magna est differentia. Primum inter vvas ipsas callo, teneritate, crassitudine, interiore ligno aliis paruo, & in aliis etiam gemino, qui minimè feraces multi. Plurimū verò differunt edera sambuci quæ acini: & figura etiam Punici, angulosi quippe soli. Nec cutis vlla singularis, præter communem, quæ est candida. Totis quæ succus & caro est, iis præcipuè, quibus paruulum inest ligni. Magna & baccis differentia. Aliæ nanque sunt oliuis, lauris: & alio modo loto, cornis; alio myrtis, lentisco. Aquifolio enim ac spinæ sine succo; medioque etiamnum genere inter baccas acinosque cerasis. Pomum his primò candidum, & ferè omnibus baccis. Mox aliis virescit, vt oliuis, lauris: rubet verò moris, cerasis, cornis. Deinde nigrescit moris, cerasis, oliuis.

De Cerasis, genera octo.

CAP. XXV.

CErasi ante victoriam Mithridaticam L. Lucullinō fuere in Italia. Ad vrbis annum DCLXXX. Cis primū vexit è Ponto; annisque cxx. trans Oceanum in Britanniam vsque peruenere. Eadem, vt diximus, in Aegypto nulla cura potuere gigni. Ceraforum Aproniana maximè rubent: nigerrima sunt, vt Actia: Cæciliana verò & rotunda. Iulianis gratus sapor, sed penè tantum sub arbore sua, adeò teneris, vt gestatum non tolerant. Principatus duracinis, quæ Pliniana Campania appellat: in Belgica verò Lusitanis. In ripis etiam Rheni. Tertius iis colos è nigro ac rubenti viridiq; similis maturescitibus semper. Minus quinquennium est, quod prodire quæ vocant laurea, non ingrata amaritudinis, insitæ in lauro. Sunt & Macedonica parua arboris, raroque tria cubita excedentis: & minore etiamnum frutice chamæcerasi. Inter prima hoc è pomis colono gratiam annuam refert. Septentrione frigidisque gaudet: siccatur etiam sole, conditurque, vt oliua, cadis.

De Corno & Lentisco.

CAP. XXVI.

Quæ cura & cornis atq; etiam lentisco adhibetur, ne quid non hominis ventri natū esse videatur. Miscentur sapor, & alio alius placere cogitur. Miscentur verò & terræ cælique tractus. In alio cibi genere India aduocatur, in alio Aegyptus, Creta, Cyrene, singulæque terræ. Nec cessat in beneficiis vita, dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarum natura.

De generibus succorum, & de odore.

CAP. XXVII.

Interim quæ sunt communia & pomis omnibusque succis, saporum genera xiiij. reperiuntur, dulcis, suavis, pinguis, amarus, austerus, acer, acutus, acerbus, acidus, salus. Præter hæc, tria sunt genera mirabili maximè natura. Vnum, in quo plures pariter sentiuntur sapor, vt vinis. Nanque in his & austerus, & acutus, & dulcis, & suavis, omnes alieni. Alterum est genus, in quo sit & alienus quidem, sed & suus quidam ac peculiaris, vt in lacte. Siquidem inest ei, quod tamen iure dici dulce, & pingue, & suaue non posset, obtinente lenitate, quæ ipsa succedit, in saporis vicem. Nullus hic aquis, ne succus quidem, vt tamen eo ipso fiat aliquis, ac suum genus faciat. Sentiri quidem aquæ saporem vllum succūme, vitium est. Magnum his omnibus in odore momentum, & magna cognatio, qui & ipse nullus est aquis: aut si sentitur, omnino vitium est. Mirum, tria naturæ præcipua elementa sine sapore esse, sine odore, sine succo: aquas, aera, ignes.

De succis fructuum, & arborum, & coloribus, & odoribus, & natura pomorum, & de commendatione fructuum.

CAP. XXVIII.

Ergo succorum vinosus pyro, moro, myrto: minimè (quod miremur) vuis. At pinguis oliuæ, lauro, nuci iuglandi, amygdalis: dulcis vuis, ficis, palmis: aquosus prunis. Magna differentia & in colore succi. Sanguineus moris, cerasis, cornis, vuis nigris. Idem albis candidus. Lacteus in capite ficis, in corpore non item: spumeus malis: nullus persicis, cum præsertim duracina succo abundant: sed quis eius vllum dixerit colorem? Sua & in odore miracula. Malis acutus, Persicis dilutus, dulcibus nullus. Nam & vinum tale sine odore, tenue odoratius. Multoque celerius talia ad nasum veniunt, quàm pingua. Quæ odorata, non eadem in gustu tenera: quia non sunt pariter odor & sapor. Quamobrem citreis odor acerrimus, sapor asperimus: quadà tenuis & cotoneis: nullusque odor ficis. Et hæc tenus sint species ac genera pomorum: naturas arctius colligi par est. Alia siliquis gignuntur, ipsis dulcibus, semenque complexis amarum: cum in pluribus semina placeant, in siliqua damnantur. Alia baccis, quarum intus lignum, & extra caro, vt oliuis, cerasis. Aliquorum intus bacca, foris lignum, vt his quæ in Aegypto diximus gigni. Quæ baccis natura, eadem & pomis. Aliorum intus corpus, & foris lignum, vt nucum. Aliis foris corpus, intus lignum, vt Persicis & prunis, vitiumque cinctum fructu, cum fructus alibi muniatur vitio. Putamine clauduntur nuces, corio castaneæ. Detrahitur hoc iis: at in mespilis manditur. Crusta teguntur glandes, cute vuae, corio & membrana Punica. Carne & succo mora constant, cute & succo cerasi. Quædam statim à ligno recedunt, vt nuces & palmæ. Quædam adhærent, vt oliuæ laurique. Quorundam generi vtraque est natura, vt Persicis. Etenim duracina adhæret corpus, è lignoque: auelli nequit, cum in ceteris facile separetur. Quibusdam nec intus, nec extra lignum, vt in palmarum genere. Aliquorum lignum ipsum in usu & pomi vice, vt generi amygdalæ, quàm in Aegypto gigni diximus. Quorundam extra gemina geminantur vitia, vt in castaneis, amygdalis, nucibusque iuglandibus. Quorundam natura trigemina est, corpus, deinde lignum, rursusque semen in ligno, vt Persicis. Quædam inter se densa, vt vuae, sorba: quæ ramos circumdata ex omni parte vuarum modo degrauant. Alia rara, vt in Persicis. Quædam aluo continentur, vt granata. Dependent alia pediculis, vt pyra. Alia racemis, vt vuae, palmæ. Alia & pediculis & racemis, vt edera, sambuci. Alia ramo adhærent, vt in lauro. Quædam vtroque modo, vt oliuæ. Nam & breues pediculi & longi. Quædam vasculis constant, vt punica & mespila, lotosque in Aegypto & Euphrate. Iam verò diuersa gratia & commendatio. Carne palmæ placent, crusta Thebaicæ, succo vuae & cariotæ: callo pyra ac mala, corpore melimela, mora cartilagine, nuclei grano. Quædam in Aegypto cute, vt caricæ. Detrahitur hæc ficis virentibus, vt putamen: eadem in siccis maximè placet. In papyris & ferulis, spinaque alba, caulis ipse pomum est. Sunt & ficulni caules. In fruticoso genere cum caule capparum: in siliquis verò quod manditur, quid nisi lignum, est? non omitenda seminis earum proprietate. Nam neque corpus, nec lignum, nec cartilago dici potest, neque aliud nomen inueniat.

De myrto, generis eius XI.

CAP. XXIX.

Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex vna omnium olei viniq; sbina genera fiunt. Item myrtidanum, vt diximus. Et alius usus bacca fuit apud antiquos, antequàm piper reperiretur, illius obtinens vicem, quod etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiam nunc myrtatum vocatur. Eademque origine aprorum sapor commendatur, plerumque ad intinctus additis myrtis. Arbor ipsa in Europæ citeriore cælo, quod à Cerauniis montibus incipit, primum Circeiis in Elpenoris tumulo visa traditur: Græcumque ei nomen remanet, quo peregrinam esse apparet. Fuit vbi nunc Roma est, iam tum cum conderetur. Quippe ita traditur: myrtea verbera Romanos Sabinosque, cum propter rapras virgines dimicare voluissent, depositis armis purgatos

purgatos in eo loco, qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim antiqui purgare dicebāt. Et in ea quoque arbore suffimentigenus habetur. Ideo tum electa, quoniam coniunctioni, & huic arbori Venus præest. Haud scio, an prima etiam omnium in locis publicis Romæ sata sit, fatidico quidem & memorabili augurio. Inter antiquissima nanque delubra habetur Quirini, hoc est, ipsius Romuli; in eo sacræ fuere myrti duæ ante ædem ipsam per longum tempus, altera patritia appellata, altera plebeia. Patritia multis annis præualuit, flaccescente plebeia, exuberans ac læta: quandiu Senatus quoque floruit, illa vicens, plebeia retorrída ac squalida. Quæ posteaquàm eualuit flaccescente patritia Marfco bello, languida authoritas patrum facta est, ac paulatim in sterilitatē emarcuit maiestas. Quin & ara vetus fuit Veneri Myrtæ, quam nunc Murtiam vocant. Cato tria genera myrti prodidit: nigram, candidam, coniugulam, fortassis à coniugiis, ex illo Cluacinæ genere. Nunc & alia distinctio, satiuæ, aut sylvestris, & in vtraque latifolia. In sylvestri propria oxymyrsine. Satiuarum genera topiarij faciunt. Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, exoticam densissimo, senis foliorum versibus. Hæc non est in vsu; ramosa vtraque alia. Coniugulam existimo nunc nostratem dici. Myrtus odoratissima est in Aegypto. Cato docuit vinum fieri è nigra, siccata vsque in ariditatem in umbra, atque ita mulso indita. Si non siccentur baccæ, oleum gigni. Postea comperit, & ex alba vinum fieri album, duobus sextariis myrti tusæ in vini tribus heminis macerata expressæque. Folia & per se siccantur in farinam ad hulcerū remedia in corpore humano, leniter mordaci puluere, ac refrigerandis sudoribus. Quinimò oleo quoque (mirum dictu) inest quidam vini sapor, simulque pinguis liquor, præcipua vi ad corrigenda vina, saccis antè perfusis. Retinet quippe facem, nec præter purum liquorem transire patitur, datque se comitem præcipua commendatione liquato. Virgæ quoque eius gestatæ manu viatori prolunt in longo itinere pediti. Quin & virgei anuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Bellicis quoque se rebus inseruit; triumphansque de Sabinis Posthumius Tubertus in Consulatu (qui primus omnium ouans ingressus urbem est, quoniã rem leuiter sine cruore gesserat) myrto Veneris Victricis coronatus incescit, optabilemque arborem etiam hostibus fecit. Hæc postea ouantium fuit corona, excepto M. Crasso, qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus incescit. Massurius author est, curru quoque triumphantes myrtea corona vsos. L. Piso tradit, Papyriū Massonem, qui primus in monte Albano triumphauit de Corsis, myrto coronatum ludos Circenses spectare solitum. Auus maternus Africani sequentis hic fuit. Marcus Valerius duabus coronis vtebatur, laurea & myrtea; qui & hoc vouerat.

De lauro generatredecim.

CAP. XXX.

LAurus triūphis propriè dicatur, vel gratissima domibus ianitrix Cæsarū Pontificumque: quæ sola & domos exornat, & ante limina excubat. Duo eius genera tradit Cato: Delphicam & Cypriã. Pompeius Lenæus adiecit quam mustacem appellauit, quoniam mustaceis subiiceretur. Hanc esse folio maximo, flaccidoque & albicante, Delphicam æquali colore, viridiorem, maximis baccis, atque è viridi rubentibus. Hæc victores Delphis coronari, & triumphantes Romæ. Cypriam esse folio breui, nigro, per margines imbricato, crispam. Postea accessere genera: tinus, hanc sylvestrem laurū aliqui intelligunt, nonnulli sui generis arborem. Differt colore: est enim ei cærulea bacca. Accessit & regia, quæ cœpit Augusta appellari, amplissima & arbore & folio, baccis gustatu quoque non asperis. Aliqui negant eandem esse, & suum genus regię faciunt longioribus foliis latioribusque. Idem in alio genere baccaliam appellant hanc quæ vulgatissima est, baccarumque fertilissima. Sterilem verò earum (quod maximè miror) triumphalem, eaque dicunt triumphantes vti: nisi id à Diuo Augusto cœperit, vt docebimus, ex ea lauru, quæ ei missa è cælo minima est altitudine, folio crispo ac breui, inuentu rara. Accedit in topiario opere taxa, excrecente in medio folio paruulo, veluti lacinia folij. Et sine ea spadonia, mira opacitatis patientia. Itaque quanta libet sub umbra solū implet. Est & chamædaphne sylvestris frutex. Est & Alexandrina, quam aliqui Idæam, alij hippoglottion, alij daphnitin, alij carpophyllon, alij hypelaten vocant. Ramos spargit à radice dodrantes, topiarij ac coronarij operis, folio acutiore quàm myrti, molliore & candidiore, maiore semine inter folia rubro. Plurima in Ida, & circa Heracleam Ponti, nec nisi montosis. Id quoque quod Daphnoides vocatur, genus, in nominum ambitu est. Alij enim Pelasgum, alij eupetalon, alij stephanon Alexandri vocant. Et hic frutex est ramosus, crassiore ac molliore, quàm laurus, folio, cuius gustatu accenditur os atque guttur, baccis è nigro ruffis. Notatum antiquis, nullum genus lauri in Corsica fuisse: quod nunc satum & ibi prouenit. Ipsa pacifera, vt quam prætendi etiam inter armatos hostes quietis sit indicium? Romanis præcipuè lætitiæ victoriarumque nuntia additur literis, & militum lanceis, pilisque. Fasces Imperatorum decorat. Ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quoties lætitiā noua victoria attulit. Idque non quia perpetuò viret, nec quia pacifera est, præferenda ei vtroque olea: sed quia spectatissima in monte Parnasso. Ideoque etiam grata Apollini, assuetis eò dona mittere iam & regibus Romanis, teste L. Bruto, Fortassis etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruisset, lauriferam tellurem illam osculatus ex responso: Et quia manu satarum receptarumque in domos, fulmine sola non icitur. Ob has causas equidem crediderim, honorem ei habitum in triumphis potius, quàm quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio, vt

tradit Massurius. Adeoq; in profanis vsibus pollui laurū & oleam fas non est, vt ne propitiandis quidē numinibus accendi ex his altaria aræue debeant. Laurus quidem manifesto abdicat ignes crepitu, & quadā detestatione, interaneorū etiam vitia & neruorū ligno torquēte. Tiberiū principem tonante cælo coronari ea solitū ferunt contra fulminū metus. Sunt & circa Diuum Augustū euenta eius digna memoratu. Nanque Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matrimonij nomen accepit, cū pacta esset illa Cæsari, gallinā conspicui candoris sedentia aquila ex alto abiecit in gremiū illæsam. Intrepideq; miranti accessit miraculū, quoniam teneret rostro laureum rārum onustum suis baccis. Conseruari alitem & sobolem iussere aruspices, ramumq; cum seri, ac ritē custodiri. Quod factū est in villa Cæsari, fluuiio Tiberi imposita iuxta nonum lapidem Flaminia via, quæ ob id vocatur Ad gallinas: mireq; sylua prouenit. Ex ea triumphans postea Cæsar, laurū in manu tenuit, coronamq; capite gessit; ac deinde Imperatores Cæsares cūcti. Traditusq; mos est ramos, quos tenuerunt, ferendi. Et durant syluæ nominibus suis discretæ, fortassis ideo mutatis triumphalibus. Vnius arborum Latina lingua nomen imponitur viris. Vnius folia distinguuntur appellatione. Lauream enim vocamus. Durat & in vrbe impositum loco, quando Loretum in Auentino vocatur, vbi sylua lauri fuit. Eadem purificationibus adhibetur; testatumq; sit obiter & ramo eam seri, quoniam dubitauere Democritus & Theophrastus. Nunc dicemus syluestrium naturas.

C. PLINII
SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER
DECIMVSSEXTVS.

Syluestrium arborum natura.

PROOEMIUM.

Omiferæ arbores, quæque mitioribus succis voluptatem primæ cibis attulerunt, & necessario alimento delicias immiscere docuerunt, siue illæ vltro, siue ab homine didicere blandos sapes adoptione & connubio, idque munus etiam volucrisque dedimus, intra prædictas constant. Proximum erat narrare glandiferas quoque, quæ primò victum mortalium aluerunt, nutrices inopis ac feræ fortis, ni præuerti cogeret admiratio vsu comperta, quænam qualisque esset vita, sine arbore vlla, sine frutice viuientium.

Gentes

Gentes sine arbore, & miracula in Septentrionalis regionis arboribus.

CAP. I.

DIximus & in Oriente quidem iuxta Oceanum complures ea in necessitate gentes. Sunt verò in Septentrione visæ nobis Cauchorum, qui maiores minoresque appellantur. Vasto ibi meatu, bis dierum noctiumque singularum intervallis, effusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens rerum naturæ controuersiam: dubiumque terræ sit, an parte in maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis: nauigantibus similes, cum integant aquæ circumdata: naufragis verò, cum recesserint: fugientesque cum mari pisces circa turgia venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit, omni procul abacta frutice. Vluæ & palustri iunco funes neunt ad prætexenda piscibus retia: captumque manibus lutum ventis magis, quam sole, siccantes terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua vunt. Porus iis non nisi ex imbre seruat scrobibus vestibulo domus. Et hæ gentes, si vincantur hodie à po, Ro, seruire se dicunt. Ita est profectò, multis fortuna parcit in pœnam. Aliud è syluis miraculum: totam reliquam Germaniam replent, adduntque frigori umbras: altissimæ tamè haud procul supra dictis Cauchis, circa duos præcipuè lacus. Litora ipsa obtinent quercus, maxima auiditate nascendi: suffossæque fluctibus, aut propulsæ flatibus, vastas complexu radicū insulas secum auferunt: atque ita librata stantes nauigant ingentium ramorum armamentis, sæpe territis classibus nostris, cum velut industria fluctibus agerentur in proras stantium noctu, inopesque remedij illæ, prælium nauale aduersus arbores inirent.

De Hercynia syluæ magnitudine.

CAP. II.

In eadem Septentrionali plaga Hercyniæ syluæ roborum vastitas intacta æuis, & congenita mundo, propè immortalis sorte miracula excedit. Ut alia omittantur fide caritura, constat attolli colles occurfantium inter radicum percussu: aut ubi secuta tellus non sit, arcus ad ramos vsque, & ipsos inter serixantes, curuari portarum patentium modo, ut turmas equitum transmittant.

De glandiferis.

CAP. III.

Glandiferi maximè generis omnes quibus honos apud Romanos perpetuus.

De ciuica corona, & quifrondea corona donari.

CAP. IIII.

Hinc ciuicæ coronæ, militum virtutis insigne clarissimum: iam pridem verò & clementiæ Imperatorum, postquam ciuiliū bellorum profano meritum cœpit videri ciuem non occidere. Cedunt his murales vallaresque, & aureæ, quanquam pretio antecedentes. Cedunt & rostratæ, quamuis in duobus maximè ad hoc æui celebres: M. Varrone è piraticis bellis, dante Magno Pompeio: itémque M. Agrippa, tribuente Cæsare è Siculis, quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa fori decus erant, veluti populo Ro. ipsi corona imposita. Postquam verò Tribunitiis seditionibus calcari ac pollui cœpere, postquam vires ex publico in priuatum magis singulisque ciuium quæri, & sacrosancta omnia profana fecere, tum à pedibus eorum subiere in capita ciuium rostra. Dedit hanc Augustus coronam Agrippæ: sed ciuicam à genere humano accepit ipse. Antiquitus quidem nulla, nisi Deo, dabatur: ob id Homerus cælo tantum eas & prælio vniuerso tribuit, viritum verò ne in certamine quidem vlli. Feruntque primum omnium Liberum patrem imposuisse capiti suo ex edera. Postea Deorum honori sacrificantes sumpserunt, victimis simul coronatis, Nouissimè & in sacris certaminibus usurpatæ, in quibus hodieque non victori datur, sed patriam ab eo coronari pronuntiatur. Inde natum, ut etiam triumphaturis conferrentur in templis dicandæ: mox ut & ludis darentur. Longum est nec instituti operis, differere quisnam Romanorum primus acceperit. Neque enim alias nouerant, quam bellicas. Quod certum est, vni gentium huic plura sunt genera, quam cunctis. Romulus frondea coronauit Hostum Hostilium, quod Fidenam primus irrupisset. Auus hic Tulli Hostilij regis fuit. P. Decium patrem, Tribunum militum, frondea donauit exercitus ab eo seruatus, Imperatore Cornelio Cossò cos, Samnitium bello. Ciuica iligna primò fuit, postea magis placuit ex esculo Ioui sacra. Variatumque & cum quercu est, ac data ubique, quæ fuerat, custodito tantum honore glandis. Additæ leges arctæ, & ideo superbæ, quasque conferre libeat cum illa Græcorum summa, quæ sub ipso Ioue datur, cuique muros patria gaudens rumpit: Ciuem seruare, hostem occidere: Utque eum locum, in quo sit actum, hostis obtineat eo die: Utque seruatus fateatur: aliàs testes nil profunt: Ut ciuis fuerit. Auxilia, quamuis rege seruato, decus id non dant. Nec crescit honos idem imperatore conseruato, quoniam conditoris in quocunque ciue summum esse voluere. Accepta licet uti perpetuò. Ludos ineunti semper assurgi etiam ab Senatu, in more est. Sedendi ius in proximo Senatui. Vacatio munerum omnium ipsi, patrique, & auo paterno. Quatuordecim eas accepit Siccus Dentatus, ut retulimus suo loco: sex Capitolinus. Is quidem & deduce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud Trebiam. O mores æternos qui tanta opera honore solo donauerint: & cum reliquas coronas auro cõmendarent, salutem ciuis in pretio esse noluerint: clara professione, seruari quidem hominem nefas esse lucricausa.

De glande, genera XIII.

CAP. V.

Glandes opes esse nunc quoque multarum gentium, etiam pace gaudantium, constat. Nec non & inopia frugū arefactis molitur farina, spissaturque in panis vsum. Quin & hodieque per

d 3

Hispanias,

Hispanias, secundis mensis glans inseritur. Dulci ore ad eam in cinere tosta. Cautum est præterea lege xij. tabularum, ut glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere. Genera earum multa. Distant fructu, situ, sexu, sapore. Nanque alia fageæ glandi figura, alia quernæ, & alia ilignæ: atque inter se quoque generum singulorum differentia. Præterea sunt aliquæ sylvestres, alia placidiores, quæ culta obtinent. Iam etiam in montosis planisque distant: sicut & sexu mares ac foeminae. Item sapore. Dulcissima omnium fagi, ut qua obsessos etiam homines durasse in oppido Chio, tradat Cornelius Alexander. Genera distinguere non datur nominibus, quæ sunt alia alibi. Quippe cum robur quercumque vulgò nasci videamus, esculo non ubique. Quartam verò generis eiusdem, quæ cerrus vocatur, ne Italiae quidem maiore ex parte notam esse. Distinguemus ergo proprietate naturaque: & ubi res coget, etiam Græcis nominibus.

De fagina glande, & reliquis glandibus, & carbone, & pastu porcorum.

CAP. VI.

Fagi glans nucleis similis, triangula cute includitur. Folium tenue, ac leuissimum, populo simile, celerrimè flavescent: & media partē plerunque gignens, supernè paruulam baccam viridem, cacumine aculeatam. Fagi glans muribus gratissima est, & ideo animalis vna prouentus. Glires quoque faginat. Expetitur & turdis. Arborum fertilitas omnium ferè alternat, sed maximè fagi. Glandem, quæ propriè intelligit, ferunt robur, quercus, esculus, cerrus, ilex, suber. Continentur hispido calyce, per genera plus minus cutem complectente. Folia præter ilicem grauiora, carnosiora, proceriora, sinuosa lateribus, nec dum cadunt, flavescentia, ut fagi, pro differentia generum breuiora, vel longiora. Ilcis duo genera. Ex iis in Italia folio non multum ab oleis distant, similaces à quibusdam Græcis dictæ, in prouinciis aquifoliae. Ilcis glans vtriusque breuior & gracilior, quam Homerus acylon appellat, eoque nomine à glande distinguit. Masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu atque grandissima, mox esculo: nam roboris parua: cerro tristis, horrida, echinato calyce, ceu castaneæ. Sed & in querna alia dulcior, molliorque foeminae, maris spissior. Maximè autem probantur latifoliae ex argumento dictæ. Distant autem inter se magnitudine, & cutis tenuitate. Item quòd alijs subest tunica rubigine scabra, alijs protinus candidum corpus. Probatum & ea, cuius in balano vtrunque ex longitudine extrema lapidescit duritia: melior, cui in cortice, quàm cui in corpore, vtrunque non nisi mari. Præterea aliis ouata, aliis rotunda, aliis acutior figura. Sicut & color nigrior, candidiorue, qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus, mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritasque differentiam habet. In ipsis verò arboribus, quæ maximam fert, hemeris vocatur, breuior, & in orbem comosa, alasque ramorum crebro cauata. Fortius lignum quercus habet & incorruptius: ramosa & ipsa, procerior tamen & crassior caudice. Excelsissima autem ægilops, incultis amica. Ab hac proxima latifoliae proceritas, sed minùs utilis ædificiis: atque carbone dotata, vitiis obnoxia est. Quamobrem solida vtuntur carboni, ærariorum tantum officinis compendio: quoniam desinente flatu protinus, emoriens, sæpius recoquitur: cæterò plurimis scintillis. Idem è nouellis melior. Acerui confertis taleis recentibus luto caminantur: accensaque strue contis pungitur durefcens calyx, atque ita sudorem emittit. Pessima & carboni & materiae haliphleos dicta, cui crassissimus cortex atque caudex, & plerunque cauus fungosusque. Nec alia putrescit ex hoc genere etiam cum viuit. Quin & fulmine sæpissimè icitur, quamuis altitudine non excellat: ideo ligno eius nec ad sacrificia vti fas habetur. Eidem rarè glans, & cum tulit, amara, quàm præter sues nullum attingat animal: ac ne ea quidem, si aliud pabulum habeant. Hoc quoque inter reliqua neque glæ religionis est, quòd emortuo carbone sacrificatur. Glans fagea suem hilarem facit carnem coquibilem ac leuem & vtilem stomacho: iligna suem angustam, nitidam, strigosam, ponderosam: querna diffusam & grauissimam, & ipsa glandium æquè dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia sordidiorem carnem, sed duram. Iligna tentari sues, nisi paulatim detur. Hanc nouissimam cadere. Fungosam carnem fieri esculo, robore, subere. Quæ glandem ferunt, omnes & gallam, alternisque annis glandem. Sed gallam hemeris optimam, & coriis perficiendis aptissimam. Similem huic latifolia, sed leuiorem, multoque minus probatam. Fert & nigram. Duo enim genera sunt. Hæc tingendis vtilior.

De galla, & quàm multa præter glandem eadem ferant arbores.

CAP. VII.

Nascitur autem galla sole de Geminis exeunte, erumpens noctu semper vniuersa. Crescit vno die candidior. Et si æstu excepta est, arefcit, protinus, neque ad iustum incrementum peruenit: hoc est, ut nucleum fabæ magnitudine habeat. Nigra diutius virescit, ut interdum mali compleat magnitudinem. Optima Comagena, deterrima ex robore. Signum eius, quòd cauernæ translucent, Robur, præter fructum, plurima & alia gignit. Nanque fert & gallæ vtrunque genus, & quædam veluti mora, ni distarent arida duritie, plerunque tauri caput imitantia, quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascuntur in eo & pilulæ, nucibus non ab similes, intus habentes floccos molles, lucer narum luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrant, sicuti galla nigra. Fert & aliam inutilem pilulam cum capillo, verno tamen tempore melligeni succi. Gignunt & alæ ramorum eius pilulas, corpore, non pediculo, adhærentes, candicantes vmbilicis. Cætera nigra varietate dispersa. Media cocci colorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquando & pumices gignit, nec non & è foliis conuolutas

†solidiorem

lutas pilulas: & in folio rubente aquosos nucleos candicantes & translucidos, quàm diu molles sint, in quibus & culices nascuntur; maturescunt in modum gallæ.

De cachrye, & cocco grano, & agarico, & subere.

CAP. VIII.

Ferunt robora & cachryn: ita vocatur pilula in medicina vrendi vim habens. Gignitur & in abiete, larice, picea, tilia, nuce, platano, postquam folia cecidere, hyeme durans. Continet nucleum pineis similem. Is crescit hyeme, aperitur vere pilula tota. Cadit, cum folia coeperint crescere. Tam multifera sunt, & tot res præter glandem pariunt robora. Sed & boletos suillósque, gulæ nouissima irritamenta, quæ circa radices gignuntur: quercus probatissimos, robur autem & cupressus, & pinus, noxios. Robora ferunt & viscum, & mella, ut author est Hesiodus. Constatque, rores melleos è calo, ut diximus, cadentes, non aliis magis insidere frondibus. Cremati quoque roboris cinerem nitrosum esse certum est. Omnes tamen has eius dotes ilex solo prouocat cocco. Granum hoc, primoque ceu scapus fruticis parua aquifolia ilicis: cuscium vocant: pensionem alteram tributi pauperibus Hispaniæ donat. Vsum eius gratiorem in conchylij mentione tradidimus. Gignitur & in Galatia, Africa, Pisidia, Cilicia, pessimum in Sardinia. Galliarum glandiferæ maximè arbores agaricum ferunt. Est autem fungus candidus, odoratus, antidotis efficax, in summis arboribus nascens, nocte relucens. Signum hoc eius, quo in tenebris decerpitur. E glandiferis sola quæ vocatur ægilops, fert panos arentes, muscoso villo canos, non in cortice modò, verum & è ramis dependentes cubitali magnitudine, odoratos, ut diximus inter vnguenta. Suberi minima arbor, glans pessima, rara, cortex tantum in fructu præcrassus ac renascens, atque etiam in denos pedes vndique explanatis. Vsum eius ancoralibus maximè nauium, piscantiumque tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno foeminarum calceatu. Quamobrem non infacere Græci corticis arborem appellant. Sunt & qui foeminam ilicem vocent: atque vbi non nascitur ilex, pro ea subere vtantur, in carpentariis præcipuè fabricis, ut circa Elin & Lacedæmonem. Nec in Italia tota nascitur, aut in Gallia omnino.

Quarum sint in usu cortices.

CAP. IX.

Cortex & fagis, tilia, abieti, picea, in magno usu agrestium. Vasa, corbésque, ac patentiora quædam messibus conuehendis vindemiisque faciunt, atque prætexta tuguriorum. Scribit in recenti ad duces explorator, incidens literas à succo. Nec non in quodam usu sacrorum religiosus est fagi cortex. Sed non durat arbor ipsa.

De scandulis, & pinu, pinastro, abiete, picea, larice, teda, taxo.

CAP. X.

Scandula è robore aptissima, mox è glandiferis aliis, fagoque: facillimè ex omnibus quæ resinam ferunt, sed minimè durant, præterquam è pino. Scandula contestam fuisse Romam, ad Pyrrhi vsque bellum annis quadringentis lxx. Cornelius Nepos author est. Sylvarum certè distinguebatur insignibus, Fagutali Ioui etiam nunc, vbi lucus fageus fuit, porta querquetulana, colle in quem vimina petebantur, totque lucis, quibusdam & geminis. Q. Hortensius Dictator, cum plebs secessisset in Ianiculum, legem in esculeto tulit, ut quod ea iussisset, omnes Quirites teneret. Peregrinæ tunc videbantur, quoniam non erant suburbanæ, pinus atque abies, omnesque quæ picem gignunt, de quibus nunc dicemus, simul ut tota condiendi vina origo cognoscatur. Quædam ferunt in Asia, aut Oriente, è prædictis picem. In Europa sex genera cognatarum arborum ferunt. Ex iis pinus atque pinafter folium habent capillamenti modo prætenue, longumque, & mucrone aculeatum. Pinus fert minimum resinæ, interdum & nucibus ipsis, de quibus dictum est, vix ut adscribatur generi. Pinafter nihil aliud est, quàm pinus sylvestris, mira altitudine, & à medio ramosa, sicut pinus in vertice. Copiosiore dat hæc resinam, quo dicemus modo. Gignitur & in planis. Eisdem arbores alio nomine esse per oram Italiæ, quos tibulos vocant, plerique arbitrantur, sed graciles succinctioresque, & enodes, liburnicarum ad vsus, penè sine resina. Picea montes amat atque frigora: feralis arbor, & funebri indicio ad fores posita, ac rogis virens: iam tamen & in domos recepta, tóssili facilitate. Hæc plurimam resinam fundit, interueniente candida gemma, tam simili thuris, ut mista visu discerni non queat: vnde fraus Seplassæ. Omnib' his generibus folia breui seta & crassiore duraq;, ceu cupressis. Piceæ rami penè statim ab radice modici, velut brachia, lateribus inhaerent. Similiter abieti expetitæ nauigiis. Situs in excelso montium, ceu maria fugerit: nec forma alia. Materies verò præcipua trabibus, & plurimis vitæ operibus. Resina ei vitiū, vnde fructus vnus piceæ: exiguumq; sudat aliquando contactu solis. E diuerso materies, quæ abieti pulcherrima, piceæ ad fissiles scandulas, cupasq;, & pauca alia secamenta. Quinto generi situs idem, eadem facies: larix vocatur. Materies præstantior longè, incorrupta vis, emori contumax, rubens præterea, & odore acrior. Plusculum huic erumpit liquoris, melleo colore, atq; lentiore, nunquam durefcientis. Sextum genus est teda propriè dicta, abundantior succo, quàm reliqua, parciore liquidiorq; quàm picea, flammis ac lumini sacrorum etiam grata. Hæ, mares duntaxat, ferunt & eam, quam Græci sycen vocant, odoris grauissimi. Laricis morbus est, ut teda fiat. Omnia autem hæc genera accensa, fuligine immodica, carbonem repente expuunt cum eruptionis crepitu, ei aculanturq; longè: excepta larice, quæ nec ardet, nec carbonem facit, nec alio modo ignis vi consumitur.

sumitur, quàm lapides. Omnia ea perpetuò virent, nec facillè discernuntur in fronde, etiam à peritis. Tanta natalium misturà est: sed picea minus alta, quàm larix. Illa crassior, leuiorq̃ue cortice, folio villosior, pinguior, & densior, molliorq̃ue flexu. At piceæ rariora siccioraq̃ue folia, & tenuiora, ac magis argentia: totaq̃ue horridior est, & perfusa resina. Lignum abietis similius. Larix vltis radicibus non repullulat, picea repullulat, vt in Lesbo accidit, incenso nemore Pyrrhæo. Alia etiamnū generibus ipsis in sexu differentia. Mas breuior & durior: foemina procerior, pinguioribus foliis & simplicibus, atq; non rigentibus. Lignum maribus durum, & in fabrili opere contortum: foemine mollius, publico discrimine in securibus. Hæ in quocunq; genere deprehendunt marem: quippe respuuntur, & fragosius sidunt, ægrius reuelluntur. Ipsa materies retorrida, & nigrior maribus radix. Circa Idam in Troade & alia differentia est, montanæ maritimæq; . Nam in Macedonia & Arcadia, circaque Elin permutant nomina: nec constat authoribus, quod cuique generi attribuant: nos ista Romano discernimus iudicio. Abies è cūctis amplissima est, & foemina etiam prolixior: materie mollior vtiliorque, arbore rotundior, folio pinnato densa, vt imbres non transmittat, atq; hilarior in totum. E ramis generum horum panicularum modo nucamenta squammatim compacta dependent, præterquam larici. Hæ abietis masculæ, primori parte nucleos habent, non item foemina. Piceæ verò totis paniculis, minoribus gracilioribusq; minimos ac nigros. Propter quod Græci phthirophoron eam appellant. In eadem nucamenta compressiora maribus sunt, ac minus resina roscida. Similis his etiamnum aspectus est, ne quid prætereatur, taxus, minus virens, gracilisq̃ue & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu. Lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, venenum inest. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia facta, mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis vocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis veneni, vt qui obdormiant sub ea, cibumue capiant; moriantur. Sunt qui & toxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tingantur. Repertum, innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur.

Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat cedrium, & de spissa pice quomodo fiat, & quibus modis resina coquatur.

CAP. XI.

Pix liquida in Europa è teda coquitur, naualibus muniendis, multosq̃ue alios ad vltus. Lignum eius concisum, furnis vndique igni extrà circumdato, feruet: primus sudor aquæ modo fluit canali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis est, vt in Aegypto corpora hominum defunctorū eo perfusa feruentur. Sequens liquor, crassior iam, picem fundit. Hæc rursus in cortinas æreas coniecta, aceto spissatur: & coagulata Bruticæ cognomen accipit, doliis duntaxat vasisq̃ue cæteris vtilis, lentore ab alia pice differens: item colore rutilante, & quod pinguior est. E teda omnia illa fiunt. E picea resina, feruentibus cocta lapidibus, in alueis validi roboris: aut si aluei non sint, struis congerie, velut in carbonis vsu. Hæc in vinum additur, farinæ modo tusa, nigrior colore. Eadem resina si cum aqua leuius decoquatur coleturque, rufo colore lentescit, ac stillatitia vocatur. Seponuntur autem in id ferè vitia resinæ cortéxque. Alia temperies ad crapulam. Nanq; flos crudus resinæ, cum multa assula tenui breuique, auulsus, conciditur ad cribri minuta: deinde feruenti aqua, donec coquatur, perfunditur. Huius expressum pingue, præcipua resina fit, atque rara, nec nisi paucis in locis Subalpinæ Italiæ, conueniens medicis. Resinæ albæ congiunt in duobus aquæ pluuiæ coquunt. Alij vtilius putant sine aqua coquere lento igne tota die, vtiq̃ue vase æris albi. Item terebinthinam in sartagine referuenti, hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentisco.

De Zopissa, & sapio, & quarum arborum materia in pretio.

CAP. XII.

Non omittendum, apud eosdem zopissam vocari derafam nauibus maritimis picem cum cera, nihil non experiente vita, multò efficaciorē ad omnia, quibus pices resinæque profunt, videlicet adiecto salis callo. Aperitur picea è parte solari, non plaga, sed vulnere ablati corticis, cum plurimum bipedali hiatu, vt à terra cubito cum minimum absit. Nec corpori ipsi parcitur, vt in cæteris, quoniam assula in fructu est. Verum hæc terræ proxima laudatur: altior amaritudinem affert. Postea humor omnis è tota confluit in hulus. Item in teda. Cum id manare desit, simili modo ex alia parte aperitur, ac deinde alia. Postea tota arbor succiditur, & medulla eius vritur. Sic & in Syria terebintho detrahunt cortices, ibi quidem & è ramis ac radicibus, cum resina damnetur ex his partibus. In Macedonia laricem masculam vrunt, foeminæ radices tantum. Theopompus scripsit, in Apolloniatarum agro picem fossilem, non deteriore Macedonica, inueniri. Pix optima vbique ex apricis Aquilonis situ. Ex opacis horridior, virusq̃ue præferens. Frigida hyeme deterior, ac minus copiosa, & decolor. Quidam arbitrantur in montosis copia præstantiorem ac colore, & dulciorem fieri, odorem quoque gratiorem, dum resina sit: decoctam autem minus picis reddere, quoniam in serum abeat: tenuioresq̃ue esse ipsas arbores, quàm in planis: sed has & illas serenitate steriliores. Fructum quædam proximo anno ab incisu largiuntur, alia secundo, quædam tertio. Expletur autem plaga resina, non cortice, nec cicatrice, quæ in hac arbore non coit. Inter hæc genera proprium quidam fecere sapium, quoniam ex cognatione earum feritur, qualis dicta est in nucleis.

Eiusq̃ue

Eiusque arboris imas partes tedas vocant, cum sit illa arbor nil aliud, quam picea, feritate paulum mitigata satu: sapinus autem materies caesarum e genere fiat, sicuti docebimus.

De fraxino, genera eius quatuor.

CAP. XIII.

Materiae enim causa reliquas arbores natura genuit, copiosissimamque fraxinum. Procera haec ac teres, pennata & ipsa folio: multumque Homeri praconio, & Achillis hasta nobilitata. Materies est ad plurima utilis. Ea quidem, quae sit in Ida Troadis, intantum citro similis, ut ementes fallat cortice ablato. Graeci duo genera eius fecere: longam, enodem: alteram, breuem, durior, fuscioremque, laureis foliis. Bumeliam vocant in Macedonia amplissimam lentissimamque. Alij situ diuisere. Campestem enim esse crispam, montanam spissam. Folia earum iumentis mortifera, caeteris ruminantium innocua, Graeci prodidere. In Italia nec iumentis nocent. Contra serpentes vero succo expresso ad potum, & imposita hulceribus, opifera, ac nihil aequè, reperiuntur. Tantaque est vis, ut ne matutinas quidem, occidentesve umbras quam sunt longissimae, serpens arboris eius attingat, adeo ipsam procul fugiat. Experti prodimus: si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius, quam in fraxinum fugere serpentem. Mira naturae benignitas, prius quam haec prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere.

De tilia, genera duo.

CAP. XIII.

Tilia mas & foemina differunt omni modo. Nanque & materies maris dura, rufiorque ac nodosa, & odoratio. Cortex quoque crassior, ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florem, ut foemina, quae crassior arbore, materie candida praecellensque est. Mirum in hac arbore, fructum a nullo animalium attingi: foliorum corticisque succum esse dulcem. Inter corticem ac lignum tenues tunicas multiplici membrana, e quibus vincula tiliae vocantur: tenuissimae earum Philyrae, coronarum lemniscis celebres, antiquorumque honore. Materies teredinem non sentit, proceritate perquam modica, verum utilis.

De aceris generibus X.

CAP. XV.

Acer eiusdem ferè amplitudinis, operum elegantia ac subtilitate cedro secundum. Plura eius genera. Album quod praecipui candoris, vocatur Gallicum, in Transpadana Italia, transque Alpes nascens. Alterum genus crispo macularum discursu, qui cum excellentior fuit, a similitudine caudae pavonis nomen accepit, in Istria Rhætiaque praecipuum. E viliori genere crassiuscens vocatur. Graeci situ discernunt. Campestre enim candidum esse, nec crispum, quod glinon vocant: montanum vero crispus duriusque, etiamnum e mascula crispus ad lautiora opera. Tertium genus zygiam, rubentem, fissili ligno, cortice liuido, & scabro. Hoc alij generis proprii esse malunt, & Latine carpinum appellant.

De brusco, mollesco, & staphylo dendro, & buxu generat tria.

CAP. XVI.

Pvlcherimum vero est bruscum, multoque excellentius etiamnum molluscum. Tuber vtrunque arboris eius: bruscum intortius crispum: molluscum simplicius sparsum. Et si magnitudinem mensurarum caperet, haud dubie praeferreretur citro. Nunc intra pugillares lectorumque silicios aut laminas raro usu spectatur. E brusco fiunt & mensae nigrescentes. Reperitur & in alno tuber: tanto deterius, quanto ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florent. Etiamnum in siccis natae praeferuntur aquaticis, sicut & fraxini. Est & trans Alpes arbor, simillima aceri albo materia, quae vocatur staphylo dendron. Fert filiquas, & in iis nucleos sapore nucis auellanae. In primis vero materies honorata buxo est, raro crispicanti, nec nisi radice: caetero lenis quies materiae, silentio quodam & duritie ac pallore commendabilis: in ipsa vero arbore topiario opere. Tria eius genera: Gallicum quod in metas emittitur, amplitudinemque proceriorem. Oleastrum in omni usu damnatum, grauem praefert odorem. Tertium genus nostrate vocant: sylvestre, ut credo, mitigatum satu: diffusius, & densitate parietum virens semper ac tonsile. Buxus Pyrenaeis, ac Cytoriis montibus plurima, & Berecynthio tractu: crassissima in Corsica, flore non spernendo: quae causa amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animantibus inuisum. Haec in Olympo Macedoniae gracilior, sed brevis. Amat frigida, aprica. In igni quoque duritia, quae ferro, nec flamma, nec carbone utili.

De vlmis, genera quatuor.

CAP. XVII.

Inter has atque frugiferas, materie vitiumque amicitia, accipitur vlmus. Graeci duo eius genera inouere: montosam, quae sit amplior: campestem, quae fruticosa. Italia Atinias vocat excelsissimas, & ex iis siccanas praefert, quae non sint riguae. Alterum genus Gallicas. Tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore. Quartum sylvestre. Atiniae non ferunt samara: ita vocatur vلمي semen: omnesque radicum plantis proueniunt, reliquae semine.

De arborum natura per sitis.

CAP. XVIII.

Nunc celeberrimis arborum dictis, quaedam in vniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes namant cedrus, larix, teda, & caetera e quibus resina gignitur. Item aquifolia, buxus, ilex, iuniperus, terebinthus, populus, ornus, cornus, carpinus. Est & in Apennino frutex qui vocatur cotinus, ad lineamenta modo, conchylij colore insignis. Montes & valles diligit abies, robur, castanea, tilia, ilex, cornus. Aquosis montibus gaudent acer, fraxinus, sorbus, tilia, cerasus. Non temere in montibus

bus visæ sunt prunus, Punica, oleastri, iuglans, morus, sambuci. Descendunt & in plana, cornus, corylus, quercus, ornus, acer, fraxinus, fagus, carpinus. Subeunt & in montosa, vlmus, malus, pyrus, laurus, myrtus, sanguinei frutices, ilex, tingendisq; vestibis nascentes genistæ. Gaudet frigidis forbus, & magis etiã betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore atq; tenuitate, terribilis magistratuum virgis. Eadem circulis flexilis, item corbium sportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. In eosdem situs comitatur & spina, nuptiarum facibus auspicatissima, quoniam inde fecerint pastores qui raperunt Sabinas, vt author est Massurius. Nunc facibus carpinus & corylus familiarissimæ. Aquas odere cupressi, iuglandes, castanæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec vulgò nota, dura ac candida materie, cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Odit & quæ appellatur Iouis barba, in opere topiario tonsilis, & in rotunditatem spissa argenteo folio. Non nisi in aquosis pro-
ueniunt salices, alni, populi, filer, ligustra tesseriis vtilissima. Item vaccinia, Italiæ in aucupiiis sata; Galliæ verò etiam purpurea, tingendi causa ad seruitiorum vestes. Quæcunque cõmunia sunt montibus planisque, maiora fiunt, aspectuque pulchriora in campestribus, meliora materie crispioraq; in montibus, exceptis malis, pyrisque.

Diuisio generum.

CAP. XIX.

PRæterea arborum aliis decidunt folia: aliæ sempiterna coma virent. Quam differentiam antecedit necesse est prior. Sunt enim arborum quædam omnino syluestres, quædam vrbaniore: quas his placet nominibus distinguere. Ergo mites, quæ fructu, aut aliqua dote vmbraarumve officio humanius iuuant, non improbè dicantur vrbana.

Quibus folia non decidant, & de rhododendro.

CAP. XX.

HArum generi non decidunt, olea, lauro, palma, myrto, cupressò, pinis, edera, rhododendro. Et quâuis herba dicatur Sabina rhododendron, vt nomine apparet, à Græcis venit. Alij nerion vocarunt, alij rhododaphnen, sempiternum fronde, rosæ similitudine caulibus fruticosum. Iumentis caprisque & ouibus venenum est. Idem homini contra serpentium venena remedio.

Item quibus folia non decidant, & quibus non omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborum.

CAP. XXI.

Syluestrium generis folia non decidunt abieti, larici, pinastro, iunipero, cedro, terebintho, buxo, silici, aquifolio, suberi, taxo, tamarici. Inter vtraq; genera sunt adrachne in Græcia, & vbiq; vnedo. Reliqua enim folia decidunt his, præterquam in cacuminibus. Non decidunt autem & in fruticum genere cuidam rubo, & calamo. In Thurino agro, vbi Sybaris fuit, ex ipsa vrbe prospiciebatur quercus vna, nunquam folia dimittens, nec ante mediam æstatem germinans. Idq; mirum est, Græcis authoribus proditum, apud nos postea fileri. Nam locorum tanta vis est, Græcis authoribus proditum, apud nos postea fileri. Nam locorum tanta vis est, vt circa Memphim Aegypti, & in Elephantine Thebaidis nulli arbori decidant, ne vitibus quidem.

De natura foliorum cadentium, & quibus foliorum varij colores.

CAP. XXII.

Cætera omnes extra prædictas (etenim enumerare longum est) folia deperdunt: obseruatumq; non arefcere, nisi tenuia, & lata, & mollia. Quæ verò non decidant, callo crassa & angusta esse. Falsa definitio est, non decidere his, quarum succus pinguior sit. Quis enim potest in ilice intelligere? Decidere Timæus Mathematicus sole Scorpionem transeunte, sideris vi, quodam veneno acris, putat. Cur ergo non eadem causa aduersum omnes polleat, iure miremur. Cadunt plurimis autumno. Quædam tardius amittunt, atque in hyemes prorogant moras. Nec interest maturius germinasse, vtpote cum quædam primæ germinent, & inter nouissimas nudentur: vt amygdalæ, fraxini, sambuci. Morus autem nouissimè germinat, cum primis folia dimittit. Magna & in hoc vis soli. Prius decidunt in siccis macrisque, & vetustæ prius arbori: multis etiam, antequam mature scat fructus. In serotina ficu, & hyberna pyro, & malo granato est pomum tantum aspici in matre. Neq; his autem, quæ semper retinent comas, eadem folia durant: sed subnascentibus aliis, tum arefcunt vetera: quod euenit circa solstitium. Maximè foliorum vnitas in suo cuique genere permanet, præterquam populo, edera, crotoni, quam & cici diximus vocari.

De populo tria genera, & quorum foliorum figura mutetur.

CAP. XXIII.

Populi tria genera, alba, nigra, & quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima, fungisque nascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi. Huic nigra, vt crotoni, folia in iuuenta circinata rotunditatis sunt: vetustiora in angulos exeunt. Econtrario edera angulosa rotundantur. Populorum foliis grandissima lanugo. Euolat candida (tradita folio numerosiore candida) vt iulus. Folia granatis & amygdalis rubentia. Mirum in primis id, quod vltimo tiliæque, & oleæ, & populo albæ, & salici euenit. Circumaguntur enim folia earum post solstitium. Nec alio argumento certius intelligitur sidus confectum.

Qua folia versentur omnibus annis, qua foliorum è palmis cura & vsus, & foliorum mirabilia.

CAP. XXIII.

Est & publica omnium foliorum in ipsis differentia. Nanque pars inferior à terra herbido viret colore. Ab eadem læuiores, neruos callumque & articulos in superiore habent parte: incisuras verò subter, vt manus humana. Olea supernè candidiora, & minus læuia: item edera. Sed
omnium

omnium folia quotidie ad solem oscitant, interiores partes tepesieri voluntia. Superior pars omnium lanuginem quantulancunque habet, quæ in aliis gentium lana est. In Oriente funes validos è palmæ foliis fieri dictum est, eosque in humore vtiliores esse. Et apud nos ferè palmis à mense decerpuntur. Ex his meliora, quæ sese non diuiserint. Siccantur sub tecto quaternis diebus: mox in sole expanduntur, & noctibus relicta, donec candore inarescant, postea in opera finduntur. Latissima fico, viti, platano: angusta myrto, Punicæ, oleæ: capillata pino, cedro: aculeata aquifolio, & ilicum generi: nam iunipero spina pro folio est: carnosa cupresso, tamarici: crassissima alno: longa harundini, salici, palmæ etiam duplicia: circinata pyro, mucronata malo, angulosa edera, diuisa platano: insecta pectinum modo piceæ, abieti: sinuosa toto ambitu robori: spinosa cute, rubo. Mordacia sunt quibusdam, vt vrticis. Pungentia pino, piceæ, abieti, larici, cedro, aquifoliis. Pediculo breui oleæ, & ilici: longo vitibus: tremulo populis, & iisdem solis inter se crepitantia. Iam & in pomo ipso, mali quodam in genere, parua mediis emicant folia, interim & gemina. Præterea aliis circa ramos, aliis & in cacumine ramorum, robori & in caudice ipso. Iam densa, ac rara: semperque lata rariora. Disposita myrto, concava buxo, inordinata pomis. Plura eodem pediculo exeuntia malis pyrisque. Ramulosa vlmō, & cytiso. Quibus adiicit Cato decidua, populea quernaq; animalibus iubens dari non perarida: bubus quidem & ficulnea, iligna que & ederacea. Dantur & ex harundine, ac lauro. Decidunt sorbo vniuersa, cæteris paulatim. Et de foliis hæcenus.

De ordine naturæ in satis, & de flore arborum, & conceptu, & germinatione, & partu, & quo ordine floreat. CAP. XXV.

Ordo autem naturæ annuus ita se habet. Primus est conceptus, flare incipiente vento Fauonio circiter ferè vj. Idus Feb. Hoc enim maritantur viuescencia è terra, quo etiam equæ in Hispania, vt diximus. Hic est genitalis spiritus mundi, à fouendo dictus, vt quidam existimauere. Flatab Occasu æquinoctiali, ver inchoans. Catulitionem rustici vocant, gestiente natura semina accipere, coque animam inferente omnibus satis. Conciunt variis diebus, & pro sua quæque natura. Alia protinus, vt animalia: tardius aliqua, & diutius grauida partus gerunt: quod germinatio ideo vocatur. Pariunt verò cum florent, flosque ille ruptis constat vtriculis. Educatio in pomo est: hoc & germinatio. Arborum flos est pleni veris indicium, & anni renascentis, flos gaudium arborum. Tunc se nouas, aliasque quàm sunt, ostendunt: tunc variis colorum picturis in certamen vsque luxuriant. Sed hoc negatum plerisque. Non enim omnes florent, & sunt tristes quædam, quæque nō sentiant gaudia annorum. Nam neque ilex, picea, larix, pinus, vllō flore exhilarantur, natalisve pomorū recursus annuus versicolori nuntio promittunt: nec fici atque caprifici. Protinus enim fructum flores gignunt. In ficis mirabiles sunt & abortus, qui nunquam maturescunt. Nec iuniperi florent. Quidam earum duo genera tradunt: alteram florere, nec ferre: quæ verò nō floreat, ferre protinus bacis subnascentibus, quæ biennio hæreant. Sed id falsum: omnibusque iis dura facies semper. Sic & hominum multis fortuna sine flore est. Omnes autem germinant, etiam quæ non florent, magna & locorum differentia. Quippe cum ex eodem genere quæ sunt in palustribus, priora germinant: mox campestria, nouissima in syluis. Per se autem tardius pyri syluestres, quàm cætera. Primo Fauonio germinat cornus, proximè laurus, pauloque ante æquinoctium tilia, acer. Inter primas verò populus, vlmus, salix, alnus, nuces. Festinat & platanus. Cæteræ vere coepturo, aquifolium, terebinthus, paliurus, castanea, glandes. Serotino autē germine malus, tardissimo suber. Quibusdam germinatur germinatio, nimia soli vbertate, aut inuitantis cæli voluptate: quod magis in herbis segetum euenit. In arboribus tamen nimia germinatio efflescit. Sunt aliæ naturales quibusdam, præterque vernas, quæ suis constant sideribus, quorum ratio aptius reddetur tertio ab hoc volumine. Hyberna Aquilæ exortu, æstiuæ Canis ortu, tertia Arcturi. Has duas quidam omnibus arboribus communes putant: sentiri autem maximè in fico, vite, Punicis: causam afferentes, quoniam in Thessalia Macedoniaque plurima tum ficus exeat. Maximè tamen in Aegypto apparet hæc ratio. Et reliquæ quidem arbores, vt primum coepere, continuant germinationem. Robur, & abies, & larix intermittunt tripartitò, ac terna germina edunt: ideo & inter squamas corticum spargunt: quod omnibus arboribus in germinatione euenit, quoniam prægnantium rumpitur cortex. Est autem prima earum incipiente vere, circiter xv. diebus. Iterum germinant transeunte Geminos sole. Sic fit, vt prima cacumina impelli secutis appareat, geniculato incremento. Tertia est earundem ad solstitium breuissima, nec diutius septenis diebus. Clareque & tunc cernitur excrecentium cacuminum articulatio. Vitis sola bis parturit, cum primum emittit uiam, iterum cum digerit. Eorum quæ non florent, partus tantum est, & maturitas. Quædam statim in germinatione florent, properantque in eo, sed maturescunt tardè, vt vites. Serotino quædā germinatu florent, maturantq; celeriter, sicuti morus, quæ nouissima vrbis arborum germinat, nec nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborum. Sed cum coepit, intantum vniuersa germinatio erumpit, vt vna nocte peragat etiam cum strepitu. Ex his, quæ hyeme Aquila exoriente (vt diximus) concipiunt, floret prima omnium amygdala mense Ianuario: Martio verò pomum maturat. Ab ea proximè florent Armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ perëgrinæ, hæc coactæ. Ordine autem naturæ, sylue-

strium primæ sambucus, cui medulla plurima: & cui nulla, cornus mascula, urbanarum malus, par-
uôq; post, vt simul videri possit, pyrus, & cerasus, & prunus. Sequitur laurus, illamq; cupressus: dein
Punica, fici. At vites & oleæ florentibus iam iis germinant. Concipiunt Vergiliarū exortu. Hoc fi-
dus illarum est. Floret autem solstitio vitis, & quæ paulò serius incipit, olea. Deflorescunt omnia se-
ptenis diebus, non celerius: quædam tardius, sed nulla pluribus bis septenis. Omnia & intra viij.
Idus Iulij, Etesiarum præcurfu. Nec statim fructus sequitur in aliquibus.

*De corno, & quo tempore quæ ferant, & quæ fructum non ferant, & quæ infelices existimantur, & quæ facil-
limè fructum perdunt, & quibus fructus, antequam folium, nascantur.* CAP. XXVI.

Cornus enim circa solstitia reddit primò candidum, postea sanguineum. Ex eo genere fœmina
post autumnum fert baccas acerbæ, & ingustabiles cunctis animantibus: ligno quoq; fungo- 10
sa & inutilis, cum mas è fortissimis quoque sit: tanta differentia ab eodem genere sit. Sed & terebin-
thus messibus reddit semen, & acer, & fraxinus: nuces & mala, & pyra, præterquàm hyberna aut præ-
cocia, autumnno. Glandiferæ serius etiamnum, Vergiliarum occasu: esculus tantum, autumnno. In-
cipiente autem hyeme quædam genera mali pyriq; & suber. Abies flores croci colore circa solsti-
tium, semen reddit post Vergiliarum occasum. Pinus autem & picea præueniunt germinatione
xv. ferè diebus. Semen verò post Vergilias & ipsæ reddunt. Citreæ & iuniperus & ilex anniferæ
habentur, nouusque fructus in his cum annotino pendet. In maxima tamen admiratione pinus
est. Habet fructum maturefcentem: habet proximo anno ad maturitatem venturum, ac deinde
tertio. Nec vlla arborum audius se promittit. Quo mense ex ea nux decerpitur, eodem mature-
scit alia: & sic dispensatur, vt nullo non mense maturefcent. Quæ se in arbore ipsa diuisere, zamia 20
vocantur: læduntque cæteras, nisi detrahantur. Fructum arborum solæ nullum ferunt, hoc est,
ne semen quidem, tamarix scopis tantum nascens, populus, alnus, vlmus Atinia, alaternus, cui
folia inter ilicem & oliuam. Infelices autem existimantur, damnatæque religione, quæ neque fe-
runtur vnquam, neque fructum ferunt. Cremutius author est, nunquam virere arborem, ex qua
Phyllis se suspenderit. Quæ gummi gignunt, post germinationem aperiuntur: gummi verò non
nisi fructu detracto spissatur. Nouellæ arbores carent fructu, quandiu crescunt. Perdunt facilli-
mè ante maturitatem, palma, ficus, amygdala, malus, pyrus. Item Punica, quæ etiam roribus ni-
miis & pruinis florem amittit. Quæ de causa inflectunt ramos eius, ne subiecti humorem infestum
excipiant, atque contineant. Pyrus & amygdala, etiam si non pluat, sed fiat Austrinum cælum, aut
nubilum, amittunt florem & primos fructus, si cum deflorere tales dies fuerint. Ocyssimè autem 30
salix amittit semen, antequàm omnino maturitatem sentiat, ob id dicta Homero frugiperda: secu-
taque ætas scelere suo interpretata est hanc sententiam, quando semen salicis mulieri sterilitatis
medicamentum esse constat. Sed in hoc quoque prouidens natura, facilè nascenti & depacto sur-
culo, incuriosius semen dedit. Vna tamen proditur ad maturitatem perferre solita, in Creta in-
sula, ipso descensu Iouis speluncæ, toruum ligneumque magnitudine ciceris. Fiunt verò quædam
& loci vitio infructuosa, sicut in Paro sylua cædua, quæ nihil fert. Persicæ arbores in Rhodo, flo-
rent tantum. Fit hæc differentia & ex sexu: in iisque mares non ferunt. Aliqui hoc permutantes,
mares esse, quæ ferant, tradunt. Facit & densitas sterilitatem. Gignentium autem quædam & late-
ribus ramorum & cacuminibus ferunt, vt pyrus, Punica, ficus, myrtus. Cæterò eadem natura,
quæ frugibus. Nanque & in eis spica in cacumine nascitur, legumina in lateribus. Palma sola (vt di-
ctum est) in spathis habet fructum, racemis propendentem. Reliquis sub folio pomum, vt pro- 40
tegatur, excepta fico, cui folium maximum vmbrosissimumque, & ideo supra id pomum: eidemq;
serius folium nascitur, quàm pomum. Insigne proditur in quodam genere Ciliciæ, Cypri, Helladis,
ficus sub folio, grossos verò post folium nasci. Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos
vocant, In Laconico genere maximæ sunt.

De biferis & triferis, & quæ celerrimè senescant, & de ætatibus earum. CAP. XXVII.

Sunt & biferæ in eisdem. In Cea insula caprifici triferæ sunt. Primo fœtu sequens euocatur, se-
quenti tertius, hoc fici caprificantur. Et caprifici autem ab aduersis foliis nascuntur. Biferæ & in
malis ac pyris quædam, sicut & præcoces. Malus syluestris biferæ. Sequens eius fructus post Arcturū
in apricis maximè. Vites quidem & triferæ sunt, quas ob id insanas vocant: quoniam in iis alia ma- 50
turefcent, alia turgescent, alia florent. M. Varro author est, vitem fuisse Smyrnæ apud mare bife-
ram, & malum in agro Consentino. Hoc autem euenit perpetuò in Tacapensi Africæ agro, de quo
plura aliàs: ea est soli fertilitas. Triferæ est & cupressus. Nanq; baccæ eius colliguntur mense Ianuario,
& Maio, & Septembri: ternasq; earum gerit magnitudines. Est verò & in ipsis arboribus etiam onu-
stis peculiaris differentia. Summa sui parte fertilior est arbutus: quercus inferiore, iuglandes, fici,
mariscæ. Omnes, quò magis senescunt, hoc maturius ferunt, & in apricis locis, nec pingui ter-
ra. Syluestriora omnia tardiora. Quædam ex iis omnino non maturefcent. Item quæ subaran-
tur, aut quæ ablaqueantur, celeriora neglectis: hæc & fertiliora. Est etiamnum ætatis differentia.
Amygdala enim & pyrus in senecta fertilissime, vt glandiferæ, & quoddam genus fidorū. Cæteræ in iu-
uenta, tardiusq; maturantes: quod maximè notatur in vitibus. Vetustioribus enim vinum melius,
nouellis

nouellis copiosius. Celerrimè verò senescit, & in senectâ deteriore fructum gignit malus. Nanq; & minora poma proueniunt, & vermiculis obnoxia. Quin & in ipsa arbore nascuntur. Ficus sola ex omnium arborum foetu, maturitatis causa medicatur: iam quidem ex portentis, quoniam maiora sunt pretia præposteris. Omnia autè celerius senescunt præfecunda. Quin & protinus moriuntur aliqua, cælo fecunditatem omnem eblandito: quod maximè vitibus euenit.

De moro.

CAP. XXVIII.

Contra morus tardissimè senescit, fructibus minimè laborans. Tardè & quorum crispâ materies, ut acer, palma, populus. Et subarata ocyus senescunt.

De syluestribus.

CAP. XXIX.

Syluestria autem tardissimè. Atque in totum, omnis cura fertilitatem adiicit, fertilitas senectam: ideo & præflorent talia & prægerminant, atq; in totum præcoccia fiunt: quoniam omnis infirmitas cælo magis obnoxia est. Multæ verò plura gignunt, ut diximus in glandiferis: inter quas laurus uvas suas: maximèque sterilis, quæ non gignit aliud: ob id à quibusdam mas existimatur. Ferunt & auellanæ iulos compactili callo, ad nihil utiles.

De buxo, & faba Græca, siue loto.

CAP. XXX.

Plurima verò buxus, nam & semen suum, & granum, quod carthegon vocant, & à Septentrione viscum, à Meridie hyphear: de quibus plura mox paulò. Interdumque pariter res quaternas habent. Arborum quædam simplices, quibus à radice caudex vnus, & rami frequentes, ut oliuæ, fico, viti. Quædam fruticosi generis, ut paliurus, myrtus. Item nux auellana: quinimò melior est & copiosior fructu, in plures dispersa ramos. In quibusdam omnino nullus, ut in suo genere buxo, loto transmarinæ. Quædam bifurcæ, atque etiam in quinas partes diffusæ. Quædam diuiduæ, nec ramosæ, ut sambuci. Quædam indiuiduæ, ramosæ, ut piceæ. Quibusdam ramorum ordo, sicut piceæ, abietis. Aliis inconditus, ut robori, malo, pyro. Et abieti quidem subrecta diuisura, ramiq; in cælum tendentes, non in latera proni. Mirum, cacuminibus eorum decisis moritur, totis verò detruncatis durat. Et si infrà, quàm rami fuere, præcidatur, quod superest, viuit: si verò cacumen tantum auferatur, tota moritur. Alia ab radice brachiata, ut vlmus. Alia in cacumine ramosa, ut pinus, lotos, siue faba Græca: quam Romæ à suauitate fructus syluestris quidem, sed ceraforum penè natura, loto appellant. Præcipuè domibus expetitur ramorum petulantia, breui caudice, latissima expatantium umbra, & in vicinas domos sæpe transilientium. Nulli opacitas breuior: nec aufert solem hyeme, decidentibus foliis. Nulli cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores validioresque, aut plures, ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. Malis proprium genus. Ferarum enim rostra reddunt, adhærentibus vni maximo minoribus. Ramorum aliqui cæci, qui non germinant: quod natura sit, si non eualuere: aut poena, cum deputatos cicatrix hebetavit. Quæ diuiduis in ramo natura est, hæc viti in oculo, harundini in geniculo. Omnium terræ proxima crassiora. In longitudinem excrescunt abies, larix, palma, cupressus, vlmus, & siqua vni stirpia. Ramosarum cerasus etiam in xl. cubitorum trabes, æquali per totum duum cubitorum crassitudine reperitur.

De ramis, & cortice, & radicibus arborum.

CAP. XXXI.

Quædam statim in ramos sparguntur, ut mali. Cortex aliis tenuis, ut lauro, tilia: aliis crassus, ut robori. Aliis læuis, ut malo, fico. Idem scaber robori, palmæ. Omnibus in senectâ rugosior. Quibusdam rumpitur sponte, ut viti: quibusdam etiam cadit, ut malo, vnedoni: carnosus, suberi, populo: membranaceus, ut viti, harundini: libris similis, ceraso: multiplex tunicis, ut vitibus, tilia, abieti. Quibusdam simplex, ut fico, harundini. Magna & radicum differentia. Copiosæ fico, robori, platano: breues & angustæ, malo: singulares abietis, larici. Singulis enim innituntur, quanquam minimis in latera dispersis. Crassiores lauro & inæquales: Item oleæ, cui & ramosæ. At robori carnosæ. Robora suas in profundum agunt. Si Virgilio quidem credimus, esculus, quantum corpore eminet, tantum radice descendit. Oleæ, malis & cupressis per summa cespitem. Aliis recto meatu, ut lauro, oleæ: aliis flexuoso, ut fico. Minutis hæc capillamentis hirsuta, ut abies, multæque syluestrium: è quibus montani prætenuia fila decerpentes, spectabiles lagenas, & alia vasa necunt. Quidam, non alius descendere radices, quàm solis calor tepefaciat, idq; natura loci tenuioris crassiorisue, dixerunt: quod falsum arbitror. Apud authores certè inuenitur, abietis planta cum transferetur, viij. cubitorum in altitudine nec toram refossam, sed abruptam. Maxima spatio atque plenitudine & citri est. Ab ea platani, roboris, & glandiferarum. Quarundam radix viuacior superficie, ut lauri. Itaq; cum trunco inaruit, recisa, etiam lætius fruticat. Quidam breuitate radicum celerius senescere arbores putant: quod coarguunt fici, quarum radices longissimæ, & senectus ocyssima. Falsum arbitror & quod aliqui prodidere, radices arborum vetustate minui. Visa etenim est annosa quercus euerfa vi tempestatis, & iugerum soliamplexa: Prostratas restitui plerunque, & quadam terræ cicatrice reuiuiscere, vulgare est. Et familiarissimum hoc platani, quæ plurimum ventorum concipiunt propter densitatem ramorum: quibus amputatis, leuata onere in sua scrobe reponuntur. Factumq; iam est hoc in iuglandibus oleisq; ac multis aliis.

De prodigijs arboribus, & quibus modis sponte nascantur, & quod non omnia vbique nascantur, & qua non alibi nascantur arbores.

CAP. XXXII.

Est in exemplis, & sine tempestate, vllâue causa alia, quàm prodigij, cecidisse multas, ac sua sponte resurrexisse. Factum hoc populo Rom. Quiritibus ostentum Cimbricis bellis Nuceriæ in luco Iunonis, vlmò, postquam etiam cacumen amputatum erat, quoniam in aram ipsam procumbebat, restituta sponte, ita vt protinus floreret: à quo deinde tempore maiestas populi Rom. resurrexit, quæ antè vastata cladibus fuerat. Memoratur hoc idem factum & in Philippis, salice procidua atq; detruncata. & Stagiris in Musæo populo alba. omnia fausti ominis. Sed maximè mirū. Antandri platanus etiam circundolatis lateribus restibilis sponte facta, vitæque reddita longitudine xv. cubitorum, crassitudine quatuor vlnarum. Arbores, quas natura debeamus, tribus modis nascuntur: sponte, aut semine, aut ab radice. Cura numerosior existit: de qua suo dicemus volumine: nunc enim totus sermo de natura est, multis modis mirisq; memorabili. Nanque non omnia in omnibus locis nasci docuimus, nec translata viuere. Hocque aliàs fastidio, aliàs contumacia, sæpius imbecillitate eorum, quæ transferuntur, euenit: aliàs cælo inuidente, aliàs solo repugnante. Fastidit balsamū alibi nasci. Assyria malus alibi ferre: nec non & palma nasci vbique, aut nata parere: vel cūm promissit etiā ostenditq; ea educare, quæ tanquàm inuita peperit. Nō habet vires frutex cinnami in Syriæ vicina perueniendi. Non ferunt amomī nardiq; delicia, ne in Arabia quidem ex India naue peregrinari. Tentauit enim Seleucus rex. Illud maximè mirum, ipsas arbores plerunq; exorari vt uiuant, atq; transmigrent: aliquando & à solo impetrari, vt alienas alat, aduenasq; nutriat: cælum nullo modo flecti. Viuit in Italia piperis arbor: casia verò etiam in Septentrionali plaga: vixit & in Lydia thuris. Sed vnde sorbentes succum omnem ex iis soles, coquentesque lacrymam? Illud proximè mirum, mutari naturam in iisdem locis, atque pro indiuiso valere. Cedrum æstuosis partibus dederat: at in Lyciis Phrygiisque montibus nascitur. Frigus inimicum lauro fecerat: sed in Olympo copiosior nulla est. Circa Bosporum Cimmerium in Pandicapæo vrbe, omni modo laborauit Mithridates rex, & cæteri incolæ, sacrorum certè causa laurum myrtumque habere: non contigit, cū teporis arbores abundantibi, punice sicque, iam mali & pyri laudatissimæ. Frigidæ eodem tractu non genuit arbores, pinum, abietem, piceam. Et quid attinet in Pontum abire? Iuxta Romā ipsam castaneæ cerasique ægrè proueniunt, Persica in Tusculano: nec non nuces Græcæ cum tædio inseruntur, Tarracina syluis scatente earum.

De cupresso: & quod ex terra noua aliqua sæpe nascantur, qua in ea antè non fuerunt.

CAP. XXXIII.

Cupressus aduena, & difficilimè nascentium fuit, vt de qua verbosius sæpiusq;, quàm de omnibus alijs, prodiderit Cato. Natu morosa, fructu superuacua, baccis torua, folio amara, odore violèta, ac ne vmbra quidē gratiosa, materie rara, vt penè fruticosi generis, Diti sacra, & ideo funebri signo ad domos posita: Fœmina sterilis diu. Metæ demum aspectu non repudiata, distinguendis tantum pinorum ordinibus: nunc verò consilis facta in densitate parietū, coercitæque gracilitate perpetuò tenera, Trahitur etiam in picturas opere historiali: venatus classisque, & imagines rerum tenui folio, breuique, & virenti superuestiens. Duo genera earum: Metæ in fastigium conuoluta, quæ & fœmina appellatur. Mas spargit extra se ramos, deputaturque & accipit vitem. Vtraque autem immittitur in perticas asseresque amputatione ramorum, qui xij. anno denariis singulis vaneunt. Quæstuosissima in satus ratione sylua: vulgoq; dotem filiarum antiqui plantaria appellabant. Huic patria insula Creta, quanquàm Cato Tarentinam eam appellat, credo, quod primum eò venerit. Et in Aenaria succisa regerminat. Sed in Creta quocunque loco terram mouerit quispiam, nisi feratur alia, hæc gignitur, protinusque emicat. Illa verò etiam non appellato solo, ac sponte, maximèq; in Idæis montibus, & quos Albos vocant, summisque iugis, vnde niues nunquàm absunt, plurimæ: quod miremur, alibi non nisi in tepore proueniens, & nutricem magnopere fastidians. Nec terræ tantum natura circa has refert, aut perpetua cæli, verum & quædam temporaria vis. Imbres aliquæ plerunque semina afferunt, & certo fluunt genere, aliquando etiam incognito: quod accidit Cyrenaicæ regioni, cū primum ibi laerpitiū natum est: vt in herbarum natura dicemus. Nata est & sylua vrbi ei proxima imbre piceo crassoque, circiter vrbs Romæ annum cccxxx.

De edera.

CAP. XXXIII.

Ederā iam dicitur in Asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec India, nisi in monte Mero. Quin & Harpalum omni modo laborasse, vt fereret eam in Medis, frustra Alexandrum verò ob rari-
tatem ita coronato exercitu, victorem ex India rediisse, exemplo Liberi patris: cuius Dei & nunc ad-
ornat thyrsos, galeasque etiam & scuta, in Thraciæ populis in solennibus sacris. Inimica arbori sa-
tisque omnibus, sepulcræque ac muros rumpens: serpentium frigori gratissima, vt mirum sit vllum
honorem habitum ei. Duo genera eius prima, vt reliquarum, mas, & fœmina. Maior traditur mas
corpore, & folio duriore etiam ac pinguiore, & flore ad purpuram accedente. Vtriusque autem flos
similis est rosæ syluestri, nisi quod caret odore. Species horum generum tres. Est enim candida &
nigra

nigra edera, tertiâque quæ vocatur helix. Etiamnum hæ species diuiduntur in alias: quoniam est aliqua fructu tantum candida, alia & folio: fructum quoque candidum ferentium aliis densus acinus, & grandior, racemis in orbem circumactis, qui vocantur corymbi. Item selenitium, cuius est minor acinus, sparsior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & semen nigrum, alij crocatum: cuius coronis Poetæ vtuntur, foliis minus nigris, quam quidam Nysiam, alij Bacchicam vocant, maximis inter nigras corymbis. Quidam apud Græcos etiamnum duo genera huius faciunt, à colore acinorum erythranum & chrylocarpum. Plurimas autem habet differentias helix, quoniam folio maxime distat. Parua sunt & angulosa concinnioraque, cum reliquorum generum simplicia sint. Distat & longitudine internodiorum, præcipue tamen sterilitate, quoniam fructum non gignit. Quidam hoc ætatis esse, non generis existimant: primoque helicem esse, fieri ederam vetustate. Horum error manifestus intelligitur, quoniam helicis plura genera reperiuntur, sed tria maxime insignia: herba ac virens, quæ plurima est: altera candido folio: tertia versicolor, quæ Thracia vocatur. Etiamnum herbaceæ tenuiora folia, in ordinem digesta, densioraque. In alio genere diuersa omnia. Et in versicolori alia tenuioribus foliis, & similiter ordinatis densioribusque est: alteri generi neglecta hæc omnia. Maiora quoque aut minora sunt folia, macularumque habitu distant: Et in candidis alia sunt candidiora. Adolefcit in longitudinem maxime herbacea. Arbores autem necat candida: omnemque succum auferendo tanta crassitudine augetur, vt ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima atque latissima, mammas erigentis, quæ sunt cæteris inflexæ: racemi stantes, ac subrecti. Et quam omnium ederarum generi radica brachia, huic tamen maxime ramosa ac robusta: ab ea nigra. Sed proprium albæ, quod inter media folia emittit brachia vtrinque semper amplectens: hoc & in muris, quamuis ambire non possit. Itaque etiam pluribus locis intercisa, viuit tamen duratque: & totidem initia radicum habet, quot brachia, quibus incolumis & solida arbores fugit ac stranguulat. Est & in fructu differentia albæ nigræque: edera: quoniam aliis tanta amaritudo acini, vt aues non attingant. Est & rigens edera, quæ sine adminiculo stat, sola omnium generum ob id vocata cissos. E diuerso nunquam nisi humi repens chamæcissos.

De edera, quæ vocatur smilax.

CAP. XXXV.

Smilis est edera, è Cilicia quidem primum profecta, sed in Græcia frequentior, quam vocant smilacem, densis geniculata caulibus, spinosis fruticosa ramis, folio ederaceo paruo non anguloso, à pediculo emittente pampinos, flore candido, olente lilium: Fert racemos labruscæ modo, nõ edera, colore rubro, complexa acinis maioribus nucleos ternos, minoribus singulos, nigros durosque: infauista omnibus sacris & coronis, quoniam sit lugubris, virgine eius nominis propter amorem iuuenis Croci, mutata in hunc fruticem. Id vulgus ignorans, plerumque festa sua polluit, ederam existimando: sicut in Poetis, aut Libero patre, aut Sileno, quis omnino nescit quibus coronentur. E smilace fiunt codicilli. Propriumque materiæ est, vt admota auribus leuem sonum reddat. Edera mira proditur natura ad experienda vina: si vas fiat ex ligno eius, vina transfluere, ac remanere aquam, si qua fuerit mista.

De aquaticis calamis, & fruticibus.

CAP. XXXVI.

Inter ea, quæ frigidis gaudent, & aquaticos frutices dixisse conueniat. Principatû in his tenebunt harundines, belli pacisque experimentis necessaria, atque etiam deliciis grata. Tegulo earum domus suas Septentrionales populi operiunt: durantque æuis tecta alta. Et in reliquo verò orbe cameras leuissime suspendunt. Chartisque seruiunt calami, Aegyptii maxime, cognatione quadam papyri. Probatiores tamen Gnidij, & qui in Asia circa Anaiticum lacum nascuntur. Nostratibus fungosior subest natura cartilagine bibula, quæ cauo corpore intus, supernè tenui inarescit ligno: fissilis, præacuta semper acie, geniculata. Cæterò gracilitas nodis distincta, læui fastigio tenuatur in cacumina, crassiore panniculæ coma, neque hac superuacua. Aut enim pro pluma strata cauponarum replet: aut vbi limosiore callo induruit, sicut in Belgis, contusa & interiecta nauium commissuris ferruminat textus, glutino tenacior, rimisque explendis fidelior pice. Calamis Orientis populi bella conficiunt. Calamis spicula addunt irreuocabili hamo noxia. Mortem accelerant pinna addita calamis. Fitque & ex ipso telum aliud fracto in vulneribus. His armis solem ipsum obumbrant. Propter hoc maxime serenos dies optant: odere ventos & imbres, qui inter illos pacem esse cogunt. Ac si quis Aethiopus, Aegyptum, Arabas, Indos, Scythas, Bactros, Sarmatarum tot gentes, & Orientis, omniaque Parthorum regna diligentius computet, æqua ferè pars hominum in toto mundo calamis superata degit. Præcipuus hic usus in Creta bellatores suos præcipitauit. Sed in hoc quoque vt cæteris in rebus, vicit Italia: quando nullus sagittis aptior calamus, quam in Rheno Bononiensi amne, cui plurima inest medulla, pontusque volucres: contra status quoque perucax libra. Quippe non eadem gratia Belgicis. Hæc & Creticis commendatioribus: quanquam præferantur Indi, quorum alia quibusdam videtur natura, quando & hastarum vicem præbent additis cuspidibus. Harundini quidem Indicæ arborea amplitudo: quales vulgo in templis videmus. Differre mares ac foeminas in his quoque Indi tradunt. Spissius mari corpus, foeminae capacius. Nauigiorumque etiam vicem præstant (si credimus) singula internodia. Circa Acesinè amnē maxime nascuntur. Harundo omnis ex vna stirpe numero

sa.

fa. Atque etiam recisa foecundiùs resurgit. Radix natura viuax, geniculata & ipsa. Folia Indicis tantùm breuia. Omnibus verò à nodo orsa, complexu tenues per ambitum inducunt tunicas: atque à medio internodio cum plurimum desinunt vestire, procumbuntque. Latera harundini calamoque in rotunditatem bina, super nodos alterno semper inguine, vt alterum ad dextra fiat, alterum superiore geniculo ad læua per vices. Inde exeunt aliquando rami, qui sunt calami tenues. Plura autem genera. Alia spissior densiorque geniculis, breuibz internodiis. Alia rarior maioribus, renuiorque & ipsa, Calamus verò alius totus concavus, quem syringiam vocant, vtilissimus fistulis, quoniam nihil est ei cartilaginis atque carnis. Orchomenius est continuo foramine peruius, quem auleticon vocant. hic tibiis vtilior, fistulis ille. Est alius crassiore ligno, & tenui foramine. Hunc totum fungosa replet medulla. Alius breuior, alius procerior, exilior, crassiorque: Fruticosissimus, qui vocatur donax, non nisi in aquaticis natus: quoniam & hæc differentia est, multum prælata harundine, quæ in siccis proveniat. Suum genus sagittario calamo, vt diximus, sed Cretico longissimis internodiis, obsequentiisque quò libeat flecti calefacto. Differentias faciunt & folia, non multitudine, verùm robore & colore. Valida Laconicis, & ab vna parte densiora: quales in totum circa stagna gigni putant, dissimiles amnicis, longisque vestiri tunicis, spatiosius à nodo scandente complexu. Est & obliqua harundo, non in excelsum nascens, sed iuxta terram fruticis modo se spargens, suauissima in teneritate animalibus. Vocatur à quibusdam elegia. Est & in Italia nascens ad arca nomine, palustris: & cortice, tantùm sub ipsa coma, vtilissima dentibus: quoniam vis eadem est, quæ sinapi. De Orchomenij lacus harundinetis accuratius dici cogit admiratio antiqua. Characiam vocabant crassiorem firmioremque, plotiam verò subtiliorem, hanc in insulis fluitantibus natam, illam in ripis expatiantis lacus. Tertia harundo est tibialis calami, quem auleticon dicebant. Nono hic anno nascebatur. Nam & lacus incrementa hoc temporis spatio seruabat, prodigiosus si quando amplitudinem biennio extendisset: quod notatum apud Cheroniam in fausto Atheniensium prælio, & apud Lebadiam sæpe notatur influente Cephisso. Cum igitur anno permansit inundatio, proficiunt in aucupatoriam quoque amplitudinem: vocabantur zeugitæ. Contrà bombyciæ maturius reciproco, graciles, foeminarum latiore folio atque candidiore, modica lanugine, aut omnino nulla, spadonum nomine insignibus. Hinc erant armamenta ad inclusos cantus, non silendo & reliquo curæ miraculo, vt venia sit, argento iam potius cani. Cædi solebant tempestiuè vsque ad Antigenem tibicinem, cum adhuc simplici musica vterentur, sub Arcturo: sic præparatæ aliquot post annos vtilis esse incipiebant. Tunc quoque multa domandæ exercitatione, & canere tibiæ ipsæ docendæ, comprimantibus se lingulis, quod erat illis theatrorum moribus vtilius. Postquam varietas accessit, & cantus quoque luxuria, cædi ante solstitia cœptæ, & fieri vtilis in trimatu, apertioribus earum lingulis ad flectendos sonos: quæ inde sunt & hodie. Sed tum ex sua quanque, tantum harundine congruere persuasum erat: & eam, quæ radicem antecesserat, læuæ tibiæ conuenire: quæ cacumen, dextræ: immensum, quantum prælatis, quas ipse Cephissus abluisset. Nunc sacrificæ Thuscorum è buxo, ludicræ verò loto, ossibusque asininis & argento fiunt. Aucupatoria harundo à Panhormo laudatissima, piscatoria Abaritana ex Africa. Harundinis Italiæ vsus ad vineas maximè. Cato feri eam iubet in humidis agris, bipalio subacta prius solo, oculis dispositis interuallo ternorum pedum, Simul & corrudam, vnde asparagi fiant: concordare enim amicitiam.

De salice, eius genera octo, & quæ præter salicem sint vitilia ligaturis, & de rubis.

CAP. XXXVII.

Salicem verò circa, qua nulla aquaticarum vtilior, licet populi vitibus placeant, & Cæcuba edulcent: licet alni sepibus muniant, contraque erumpentiùm amnium impetus, riparum muro in tutela ruris excubent in aqua satæ, cæsarque densius in numero hærede profint. Salicis statim plura genera. Nanque & in proceritatem magnam emittunt iugis vinearum perticas, pariuntque baltheo corticis vincula: & aliæ virgas sequacis ad vincturas lentitiæ. Aliæ prætenues viminibus texendis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores corbibus, ac plurimæ agricolarum supellectili: candidiores ablato cortice, leuique tractatu, vilioribus vasis quàm vt è corio fiant, atque etiam supinarum in delicias cathedrarum aptissimæ. Cædua salici fertilitas, densior tonsura ex breui pugno verius, quàm ramo, non, vt remur, in nouissimis curanda arbore. Nullius quippe tutior est reditus minorisue impendij, aut tempestatum securior. Tertium locum ei in æstimatione ruris Cato attribuit, prioremque quàm oliuetis, quàmque frumento, aut pratis: nec quia desint alia vincula. Siquidem & genistæ, & populi, & vlmæ, & sanguinei frutices, & betulæ, & harundo fissa, & harundinum folia, vt in Liguria, & vitis ipsa, recisisque aculeis rubi alligant, & intorta corylus. Mirumque, contuso ligno aliqui maiores ad vincula esse vires. Salici tamen præcipua dos. Finditur Græca rubens, candidiorque Amerina, sed paulò fragilior, ideo solido ligat nexu. In Asia tria genera obseruant. Nigram, vtiliorem viminibus: candidam agricolarum vsibus: tertiam, quæ breuissima est, helicem vocant. Apud nos quoque multi totidem generibus nomina imponunt: vimineam vocant, eandem purpuream. Alteram nitelinam à colore, quæ sit tenuior. Tertiam Gallicam, quæ tenuissima. Nec in fruticum, nec in veprium cauliumue, neque in herbarum, aut alio villo, quàm suo genere, numerentur iure scirpi fragiles palustresque ad tegulum tegetesque: è quibus detracto cortice, candelæ luminibus & funeribus

funeribus feruiunt. Firmior quibusdam in locis earum rigor. Nanque iis velificant nō in Pado tantum nautici, verum & in mari piscator Africus, præpostero more vela intra malos suspendens. Et mapalia sua Mauri tegunt: proximeque æstimanti hoc videantur esse, quo inferiore Nili parte papyri sunt vsu. Sed fruticosi generis sunt inter aquaticas & rubi, atque sambuci fungosi generis, aliter tamen, quam ferulæ. Quippe plus ligni utique sambuco. Ex qua magis canorâ buccinâ tubamque credit pastor ibi cæsa, ubi gallorū cantum frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferunt, & alio genere similitudinem rosæ, qui vocatur cynosbatos. Tertiū genus Idæum vocat Græci à loco. Tenuius est, quam cætera, minoribusque spinis, & minus aduncis. Flos eius contralippitudines illinitur ex melle & igni sacro. Contra stomachi quoque vitia bibitur ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atque paruos, humoris lenti, inficiendo maximè capillo: qui & ipsi aqua decocti manduntur.

De succis arborum, & natura materiarum, & de cadendis arboribus. CAP. XXVIII.

Hvmor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet, non idem omnibus. Ficis lateus: huic ad caseos figurandos coaguli vis. Ceruis gummosus, vlmis saliuosus, lentus ac pin guis malis, vitibus ac pyris aquosus. Viuaciora, quibus lentior. Atque in totum corpore arborum, ut reliquorum animalium, cutis, sanguis, caro, nerui, venæ, ossa, medullæ. Pro cute cortex. Mirum, hic in moro medicis succum quærentibus, ferè hora diei secunda, lapide incussus manat: altius fractus siccus videtur. Proximi plerisque adipēs, ij vocantur à colore alburnum: mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore facillè putrescens, teredini obnoxia: quare semper amputabitur. Subest huic caro, cui ossa: id est, materiæ optimum. Alternant fructus, quibus siccius lignum, ut olea, magis quam quibus carnosum, ut cerasus. Nec omnibus adipēs carnēsve largæ, sicuti nec animalium acerrimis. Neutrum habet buxus, cornus, olea; nec medullam, minimumque etiam sanguinis: sicut ossa non habent forba, carnem sambuci, & plurimam ambæ medullam: nec harundines maiore ex parte. In quarundam arborum carnibus pulpæ venæque sunt. Discrimen earum facile. Venæ latiores candidioresque pulpæ fissilibus insunt. Ideo fit, ut aure ad caput trabis quamlibet prælongæ admota, ictus ab altero capite vel graphij sentiatur, penetrante rectis meatibus sono. Vnde deprehenditur, an torta sit materies, nodisque concisa. Quibusdam sunt tubera, sicut sunt in carne glandia. In iis nec vena, nec pulpa, quodam callo carnis in se conuoluto. Hoc pretiosissimum in cedro & acere. Cætera mensarum genera fissis arboribus circinantur in pulpam: alioqui fragilis esset vena in orbem arboris cæsa. Fagis pectines transversi in pulpa. Apud antiquos inde & vasis honos. Manius Curius iurauit se ex præda nihil attigisse, præter guttum faginum, quo sacrificaret. Lignum in longitudinem fluctuatur, ut quæ pars fuit ab radice, validius sedit. Quibusdam pulpa sine venis, mero stamine & tenui constat. Hæc maximè fissilia. Alia frangi celeriora, quam findi, quibus pulpa non est, ut oleæ, vites. At è contrario, totum è carne corpus fico. Tota ossæa est ilex, cornus, robur, cythus, morus, ebenus, lotos, & quæ sine medulla esse diximus. Cæteris nigricans color. Fulua cornus, in venabulis nitet incisuris nodata propter decorem. Cedrus, & larix, & iuniperus rubent.

De larice, & abiete, & sapino, & cæteris huiusmodi arboribus cadendis. CAP. XXXIX.

Larix foeminam habet, quam Græci vocant ægida, mellei coloris. Inuentum est pictorum tabellis immortale nullisque fissile rimis hoc lignum. Proximum medullæ est. In abiete leuson Græci vocauerunt. Cedrus quoque durissima, quæ medullæ proxima, ut in corpore ossa, derafo modò li mo. Et sambuci interiora mirè firma traduntur. Nanque qui venabula ex ea faciunt, præferunt omnibus. Constat enim ex cute & ossibus. Cædi tempestiuum quæ decorticentur, ut teretes, ad templa cæteraque vsus rotundi, cum germinant, aliàs cortice inextricabili, & carie subnascante ei, materiaque nigrescente. Tigna, & quibus aufert securis corticem, à bruma ad Fauoniū: aut si præuenire cogamur, Arcturi occasu, & ante eum Fidiculæ. Nouissima ratione solstitio. Dies siderum horum reddentur suo loco. Vulgò satis putant obseruare, ne quæ dedolandæ arbores sternantur ante editos suos fructus. Robur vere cæsum, teredinem sentit: bruma autem neque vitatur, neque pandatur, aliàs obnoxium etiam ut torqueat sese findatque: quod in subere tempestiuè quoque cæso euenit. Infinitum refert & lunaris ratio: nec nisi à vicesima inter tricesimam cædi volunt. Inter omnes verò conuenit, vtilissimè in coitu eius sterni, quem diem alij interlunium, alij silentis lunæ appellant. Siccitè Tib. Cæsar, concremato ponte naumachiario, larices ad restituendum cædi ex Rhætia præfiniuit. Quidam dicunt, ut in coitu & sub terra sit luna: quod fieri non potest, nisi noctu. At si competant coitus in nouissimum diem brumæ, illa sit æterna materies: proximè, cum suprà dictis sideribus. Quidam & Canis ortum addunt, & sic cæsas materies in forum Augustum. Nec nouellæ autem ad materiem, nec veteres vtilissimæ. Circuncisas quoque ad medullam aliqui non inutiliter relinquunt, ut omnis humor stantibus defluat. Mirū, apud antiquos primo Punico bello classem Duellij Imperatoris ab arbore excisa lx. die nauigasse. Contra verò Hieronem regem ccxx. naues effectas diebus xlv. tradit L. Piso. Secundo quoque Punico bello, Scipioniæ classis xl. die à securi nauigauit. Tantum tempestiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Cato hominum summus in omni vsu, de materiis hæc adiicit: Prælum è sapino atra potissimū facito. Vlmeam, pineam, nuceam,

f

hanc

hanc atque aliam materiem omnem cum effodies, luna decrefcente eximito post meridiem, sine vento Austro. Tunc erit tempestiva, cum semen suum maturum erit. Caueto, ne per rorem trahas, aut doles. Idemque mox: Nisi intermestri luna atque dimidiata, ne tangas materiem. Tunc ne effodias, aut præcidas abs terra. Diebus quatuor proximis, quibus luna plena fuerit, optimè eximitur. Omnino caueto nigram materiam doles, nève cædas, nève tangas, nisi siccam, nève gelidam, nève rorulentam. Tiberius idem & in capillo tondendo seruauit interlunia. M. Varro aduersus defluuia præcepit obseruandum id à pleniluniis. Larici & magis abieti succisis, humor diu defluit. Hæ omnium arborum altissimæ ac rectissimæ. Nauium malis antennisque propter leuitatem præfertur abies. Communia his pinnoque, vt quadripartitos venarum cursus bifidosque habeant, vel omnino simplices. Ad fabrorum intestina opera medulla scetilis. Optima quadripartitis materies, & mollior, quàm cætera. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis est: hæc, quæ diximus, ratione fluuiata decorticatur, atque ita sapinus vocatur: superior pars nodosa, duriorque, susterna. Et in ipsis autem arboribus robustiores Aquiloniæ partes. Et in totum deteriores ex humidis opacisque: spissiores ex apricis ac diurnæ. Ideo Romæ infernas abies supernati præfertur. Est per gentium quoque regiones in iis differentia. Alpibus Apenninoque laudatissimæ: in Gallia Iura ac monte Vogefo: in Corsica, Bithynia, Ponto, Macedonia. Deteriores Aenatica & Arcadica. Pessimæ Parnassia, & Euboica, quoniam ramosæ ibi & cõtortæ, putrescentisque: facile. At cedrus in Creta, Africa, Syria laudatissima. Cedri oleo peruncta materies, nec tineæ, nec cariem sentit. Iunipero eadem virtus, quæ cedro. Vasta hæc in Hispania, maximæque baccae eius. Medulla eius vbicunque solidior etiam, quàm cedrus. Publicum omnium vitium vocant spiras, vbi conuoluere se venæ atque nodi. Inueniuntur in quibusdam, sicut in marmore, contraxid est duritia clauo similis, inimica ferris. Et quædam fortè accidit, lapide comprehenso aut recepto in corpus, aut alterius arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster in foro, cui viri fortes affixerant arma, quæ cortice ambiente ætas longa occulta uerat. Fuitque arbor illa fatalis excidio vrbs, præmonitæ oraculo, cum arbor arma peperisset: quod succisæ accidit, ocreis galeisque intus reperiis. Ferunt lapides ita inuentos, ad continendos partus esse remedio.

De materijs, de magnitudine arborum, & qua cariem & ruinam non sentiunt, & de perpetuitate materiarum.

CAP. XL.

Amplissima arborum ad hoc æui existimatur Romæ visa, quam propter miraculū Tiberius Cæsar in eodem ponte naumachiario exposuerat aduectam cum reliqua materie: durauitque ad Neronis principis amphitheatrum. Fuit autem trabs è larice longa pedes cxx. bipedali crassitudine æqualis. Quo intelligebatur vix credibilis reliqua altitudo fastigiū ad cacumen æstimantibus. Fuit memoria nostra & in porticibus septorum à M. Agrippa relicta, æquè miraculi causa, quæ diribitorio superfuerat xx. pedibus breuior, sesquipedali crassitudine. Abies admirationis præcipuæ visa est in naui, quæ ex Aegypto Caij principis iussu, obeliscum in Vaticano circo statutum, quatuorque truncos lapidis eiusdem ad sustinendum cum adduxit: qua naue nil admirabilius visum in mari certum est. cxx. mil. modium lentis pro saburra ei fuere. Longitudo spatium obtinuit magna ex parte Ostiensis portus latere læuo. Ibi nanque demersa est à Claudio principe, cum tribus molibus, turrim altitudine in ea exædificatis obiter Puteolano puluere, aduectisque. Arboris eius crassitudo quatuor hominum vlnas complectentium implebat. Vulgoque auditur octoginta nummorum & pluris malos venundari ad eos vsus, rates verò connecti quadraginta sestertiis pleraque. At in Aegypto & Syria reges inopia abietis cedro ad classes feruntur vsi. Maxima ea in Cypro traditur ad vndecirem Demetrii succisa centum triginta pedum, crassitudinis verò ad trium hominum complexum. Germaniæ prædones singulis arboribus cauatis nauigant, quarum quædam & triginta homines ferunt. Spississima ex omni materie, ideo & grauissima, iudicatur ebenus, & buxus, graciles natura: neutra in aquis fluitat, nec subter, si dematur cortex, nec larix. Ex reliquis siccissima lotos, quæ Romæ ita appellatur. Deinde robur exalburnatum: & huic nigricans color, magisque etiam cytiso, quæ proximè accedere ebenum videtur. Quanquam non desint, qui Syriacas terebinthos nigriores affirmant. Celebratur & Thericles nomine, calices ex terebintho solitus facere torno, per quem probatur materies. Omnium hæc sola vngi vult, meliorque oleo fit. Colos mirè adulteratur iuglande ac pyro syluestri tinctis, atque in medicamine decoctis. Omnibus, quæ diximus, spissa firmitas. Ab his proxima est cornus: quanquam non potest videri materies propter exilitatem, sed lignum non aliò penè, quàm ad radios rotarum, vtile: aut si quid cuneandum sit in ligno, clauisve figendum seu ferreis. Ilex item & oleaster, & olea, atque castanea, carpinus, populus. Hæc & crispa aceris modo, si vlla, materies idonea esset ramis sæpe deputatis: castratio illa est, adimitque vires. De cætero plerisque eorum, sed vtique robori tanta duritia est, vt terebrari nisi madefactum non queat, & ne sic quidem adactus auelli clauus. E diuerso clauum non tenet cedrus. Mollissima tilia, eadem videtur & calidissima: argumentum afferunt, quod citissimè ascias retundat. Calidæ & morus, laurus, edera, & omnes è quibus igniaria fiunt. Exploratorum hoc vsus in castris, pastorumque repperit, quoniam ad excudendum ignem non semper lapidis occasio est.

Teritur

Teritur ergo lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi, vel foliorum facillimè conceptum. Sed nihil edera præstantius quæ teratur, lauro quæ terat. Probatur & vitis sylvestris, alia quàm labrusca, & ipsa edera modo arborem scandens. Frigidissima quæcunque aquatica: lentissima autem, & ideo scutis faciendis aptissima, quorum plaga contrahit se protinus, cluditque suum vulnus, & ob id contumacius transmittit ferrum: in quo sunt genere fici, salix, tilia, betulla, sambucus, populus vtræque. Leuissima ex his ficus & salix, ideoque vtilissima. Omnes autem etiam ad cistas, quæque flexili crate constant. Habent & candorem rigoremque, & in sculpturis facilitatem. Est lentitia platano, sed madida, sicut alno. Siccior eadem vlmus, fraxino, moro, ceraso, sed ponderosior. Rigorem fortissimè seruat vlmus, ob id cardinibus assamentisque portarum vtilissima, quoniam minimè torquetur: permutanda tantum sic, ut cacumen ab inferiore sit cardine, radix superior. Palmæ est mollis, & suberis: spissæ & malus, pyrusque, nec non acer: sed fragiles, & quæcunque crispa. In omnibus sylvestria & mascula differentias cuiusque generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus, nisi quo in genere mares ferunt, sicut cupressus & cornus. Cariem vetustatemque non sentiunt cupressus, cedrus, ebenus, lotos, buxum, taxus, iuniperus, oleaster, & olea. Et ex reliquis tardissimè larix, robur, suber, cæstanea, iuglans. Rimam fissuramque non capit sponte cedrus, cupressus, olea. Buxum maximè æternam putant, ebenum & cupressum, cedrumque, claro de omnibus materiis iudicio in templo Ephesæ Dianæ, vtpote cum tota Asia extruente quadringentis annis peractum sit. Conuenit tectum eius esse cedrinis trabibus. De ipso simulachro Deæ ambigitur. Cæteri ex ebena esse tradunt. Mutianus ter Consul, ex his qui proximè viso eo scripsere, vitigineum & nunquam mutatum, septies restituto templo. Hanc materiam elegisse eandem, Canetiæ nomen artificis nuncupans: quod equidem miror, cum antiquiorem Minerua quoque non modò Libero patre vetustatem ei tribuat. Adicit multis foraminibus nardo rigari, ut medicatus humor alat, teneatque iuncturas, quas & ipsas esse modico admodum miror. Valuas esse cupressum, & iam quadringentis propè annis durare materiam omnem nouæ similem. Id quoque notandum, valuas in glutinis compage quadriennio fuisse. Cupressus in eas electa, quoniam præter cætera vno in genere materiæ nitor maximè valeat æternus. Nonne simulachrum Veionis in arce è cupressum durat, à condita vrbe quingentesimo quinquagesimo primo anno dicatum? Memorabile & Vticae templum Apollinis, vbi Numidicarum cedrorum trabes durant, ita ut positæ fuere prima vrbs eius origine, annis mille centum octoginta octo. Et in Hispania Sagunti aiunt templum Dianæ à Zacyntho aduectæ cum conditoribus, annis ducentis ante excidium Troiæ, ut auctor est Bocchus, infraque oppidum ipsum id haberi. Cui pepercit religione inductus Annibal: iuniperi trabibus etiā nunc durantibus. Super omnia memoratur ædes in Aulide eiusdem Deæ, seculis aliquot ante Troianum bellum exædificata: quoniam genere materiæ scientia oblitterata. In plenū dici potest, utique quæ odore præcellant, ea æternitate præstare. A prædictis morus proximè laudatur, quæ vetustate etiam nigrescit. Et quædā tamen in aliis diuturniora sunt vñibus, quàm alia. Vlmus in perflatu firma, robur defossum, & in aquis quercus obruta. Eadem supra terram rimosa facit opera torquendo sese. Larix in humore præcipua, & alnus nigra. Robur marina aqua corrumpitur. Non improbatur & fagus in aqua & iuglans, hæc quidem in his, quæ defodiuntur, vel principales. Item iuniperus: eadem & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescunt. Esculus quoque humoris impatiens. Contrà adacta in terram in palustribus alnus æterna, onerisque quantilibet patiens: cerasus firma: vlmus & fraxinus lentæ, sed facilè panduntur, flexiles tamen, stantesque à circuncisura siccatae fideliores. Laricem in maritimis nauibus obnoxiam teredini tradunt: omniaque præterquam oleastrum & oleam. Quædam enim in mari, quædam in terra vitiis opportuniora.

Deteredinibus.

CAP. XLI.

In festantium quatuor genera. Teredines capite ad portionem grauissimo, rodunt dentibus. Hæ tantum in mari sentiuntur: nec aliam putant teredinem propriè dici. Terrestris tinea vocant: culicibus verò similes, thripas. Quartum est & è vermiculorum genere, quorum quidem alij putrescente succo ipsa materie: alij pariuntur, sicut in arboribus, ex eo qui cerastes vocatur. Cum tantum erofert, ut circumagat se, generat alium. Hæc nasci prohibet in aliis amaritudo, ut cupressum: aliis duritia, ut buxo. Tradunt & abietem circa germinationes decorticatam, qua diximus luna, aquis non corrumpi. Alexandri Magni comites prodiderunt, in Tylo Rubri maris insula arbores esse, ex quibus naues fierent, quas cc. annis durantes inuentas: & si mergerentur, incorruptas. In eadem esse fruticem baculis tantum idoneæ crassitudinis, varium tigrum maculis, ponderosum: & cum in spissiora decadat, vitri modo fragilem.

De materijs architecti, & quæ materies ad quid vtilis, & quæ firmior materia in tectum. CAP. XLII.

A pud nos materiæ finduntur aliquæ sponte: ob id architecti eas simo illitas siccari iubent, ut afflatus non noceant. Pondus sustinere validæ, abies, larix, etiam in transuersum positæ. Robur, olea, incuruantur ceduntque ponderi. Illæ renituntur, nec temere rumpuntur, priusque carie, quàm viribus, deficiunt. Et palmæ arbor inualida, in diuersum enim curuatur. At populus contra

omnia inferiora pandatur: palma è contrario fornicatur. Pinus & cupressus aduersus cariem tineasque firmissime. Facile pandatur iuglans. fiunt enim & ex ea trabes: frangique se prænuntiat strepitu: quod in Antandro accidit, cum è balneis territi sono profugerunt. Pinus, piceæ, alni, ad aquarum ductus in tubos cauantur. Obrutæ terra, plurimis durant annis. Eadem si non integantur, citò senescunt: mirum in modum fortiores, si humor extrà quoque supersit. Firmissima ad tetum abies. Eadem valuarum repagulis, & ad quæcunq; libeat intestina opera aptissima, siue Græco, siue Campano, siue Siculo fabricæ artis genere spectabilis, ramentorum crinibus pampinato semper orbe se voluens ad incitatos runcinarum raptus. Eadem & de curribus, maximè socialibus glutino, in tantum, vt findatur antè, quà solida est.

Deglutinanda materia, & lignis scetilibus.

CAP. XLIII.

Magna autem & glutini ratio, propter ea quæ scetilibus laminis, ac in alio genere operiuntur. Stamineam in hoc vsu probant venam, & vocant fertilem, argumento similitudinis, quoniã lacrymosè crispa. In omni genere & glutinum abdicant quædam, & inter se & cum aliis infociabilia glutino, sicut robur. Sed nec ferè cohærent, nisi similia natura, vt si quis lapidem lignumq; coniungat. Cornum maximè audit sorbus, carpinus, buxus, postea tilea. Cuicunque operi facilia, flexilia omnia, quæ lenta diximus, præterque morus & caprificus. Durabilia ac scetilia, quæ modicè humida. Arida enim latius, quàm viridia, ferris cedunt, præter robur & buxum, quæ pertinacius resistunt, ferrarumque dentes replent æqualitate inerti: qua de causa altera inclinatione egerunt scobem. Obedientissima quocunq; in opere fraxinus, eademq; hastis corylo melior, cornu leuior, sorbo lentior. Gallica verò etiam ad currus flexibilis. Vitem æmuletur vlmus, ni pondus esset in culpa. Facilis & fagus, quanquam fragilis & tenera. Eadem scetilibus laminis in tenui flexilis, capsisque ac scriniis sola utilis. Secatur in laminas prætenues & ilex, colore quoque non ingrata: sed maximè fida iis quæ terantur, vt rotarum axibus: ad quos lentore fraxinus utilis, sicut duritia ilex, & vtroque legitur vlmus. Sunt verò & parui vsus fabrilium ministeriorum insignes. Ideoque proditum, terebris vaginas ex oleastro, buxo, ilice, vlmò, fraxino vtilissimas fieri. Ex iisdem malleos, maiores quoque pinu & ilice. Et his autem maior ad firmitatem causa tempestiuæ cæsura, quàm immaturæ: quippe cum ex olea durissimo ligno cardines in foribus diutius immoti, plantæ modo germinauerint. Catovestes aquifolios, laureos, vlmcos fieri iubet. Hyginus manubria rusticis carpineæ, iligna, cerrea. Quæ in laminas secantur, quorumq; operimento vestiatur alia materies, præcipua sunt citrum, terebinthus, aceris genera, buxum, palma, aquifolium, ilex, sambuci radix, populus. Dat & alnus, vt dictum est, tuber scetile, sicut citrum acerque. Nec aliarum tubera in pretio. Mediaque pars arborum crispior, & quò propior radici minoribus magisque flexilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ, arborem alia integri, & viliores ligno pretiosiores cortice fieri, vt vna arbor sæpius vñiret. Excogitatae sunt & ligni bractæ. nec satis: cœpere tingi animalium cornua, dentes secari: lignumq; ebore distingui, mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Testudo in hoc scetia. Nuperq; portentosis ingeniis principatu Neronis inuentū, vt pigmentis perderet se, plurisque vñiret imitata lignū. Sic lectis pretia quærentur: sic terebinthum vinci iubent, sic citrum pretiosius fieri, sic acer decipi. Modò luxuria non fuerat contenta ligno: iam lignum emi testudinem facit.

De arborum ætate, & qua genera arborum minimè durant. Similiter de visco & Druidis.

CAP. XLIIII.

Vita arborum quarundam immensa credi potest, si quis profunda mundi & saltus inaccessos cogitet. Verum ex his quas memoria hominum custodit, durant in Linternino Africani prioris manu satæ oliuæ. Item myrtus eodem loco conspicuæ magnitudinis. Subest specus, in quo manes eius custodire draco traditur. Romæ verò lotos in Lucinæ area, anno qui fuit sine magistratibus ccclxix, vrbis æde condita, incertum ipsa quanto vetustior. Esse quidem vetustiore non est dubiū, cum ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nunc circiter annum cccl. habet. Antiquior illa est, sed incerta eius ætas, quæ capillata dicitur, quoniam Vestalium virginum capillus ad eam defertur. Verum altera lotos in Vulcanali, quod Romulus constituit ex victoria de decumis, æquæua vrbis intelligitur, vt author est Massurius. Radices eius in forum vsque Cæsaris per stationes municipiorum penetrant. Fuit cum ea cupressus æqualis, circa suprema Neronis principis prolapsa atque neglecta. Vetustior autem vrbe in Vaticano ilex, in qua titulus æreis literis Hetruscis, religione arborem iam tunc dignam fuisse significat. Tiburtes quoque originem multo ante vrbem Romam habent. Apud eos extant ilices tres, etiam Tiburto conditore eorum vetustiores, apud quas inauguratus traditur. Fuisse autem eum tradunt filium Amphiarai, qui apud Thebas obierit vna ætate ante Iliacum bellum. Sunt authores, & Delphicam platanum Agamemnonis manu satam: & alteram in Caphyis Arcadiæ luco. Sunt hodie ex aduerso Iliensium vrbis iuxta Hellepontum in Protefilai sepulchro arbores, quæ omnibus ephebiis eius cum intantum accreuerunt, vt Ilium aspiciant, inarescunt, rursusque adolescunt. Iuxta vrbem autem quercus in Ili tumulo tunc satæ dicuntur, cum cœpit Ilium vocari. Argis olea nunc etiam durare dicitur, ad quam Io in vaccam mutata

tatam Argus alligauerit. In Ponto circa Heracleam arē sunt Iouis Stratij cognomine, ibique quercus duę ab Hercule satę. In eodem tractu portus est, Amyco Bebrycum rege interfecto clarus. Eius tumulus à supremo die lauro tegitur, quam insanam vocant: quoniam si quid ex ea decerptum inferatur nauibus, iurgia fiant, donec abijciatur. Regionem Aulocrenen diximus, per quam ab Apamiā in Phrygiam itur: ibi platanus ostenditur, ex qua pependit Marsya victus ab Apolline, quę iam tum magnitudine electa est. Nec non palma Deli ab eiusdem Dei etate conspicitur. Olympię oleaster, ex quo primus Hercules coronatus est, & nunc custoditur religiosę. Athenis quoque olea dure traditur in certamine edita à Minerua. E diverso breuissima vita est Punicis, fico, malis: & ex his precocibus breuior quàm ferotinis, dulcibus quàm acutis, & dulciori in Punicis. Itē in vitibus, precipueque fertilibus. Gręcinus author est, sexagenis annis durasse vites. Videntur & aquaticę celerius interire. Senescunt quidem velociter, sed ē radicibus repullulant, laurus & mali, & Punicę. Firmissimę ergo ad viuendum oleę, vt quas durare annis cc. inter authores conueniat. Est in suburbano Tusculani agri colle, qui Corne appellatur, lucus antiqua religione Dianę sacratus à Latio, velut arte tonsili coma fragei nemoris. In hoc arborem eximiam etate nostra adamauit Passienus Crispus, bis Consul, orator, Agrippinę matrimonio & Nerone priuigno clarior postea, osculari completisque eam solitus, non modò cubare sub ea vinumque illi affundere. Vicina luco est ilex, & ipsa nobilis, xxxv. pedum ambitu caudicis, x. arbores mittens singulas magnitudinis visendę: syluamque sola facit. Edera necari arbores certum est. Simile quiddam & in visco: tamen si tardiore earum iniuriam arbitrantur. Nanque & hoc præter fructus agnoscitur non in nouissimis mirabile.

- 20 Quędam enim in terra gigni non possunt, & in arboribus nascuntur. Nanque cum suam sedem nō habeant, in aliena viuunt, sicut viscum. Est & in Syria herba, quę vocatur cadytas, non tantum arboribus, sed ipsi setiam spinis circumuoluens sese. Item circa Tempe Thessalica, quę polypodion vocatur, & quę dolichos ac serpillum. Oleastro quoque depurato quod gignatur, vocant phaunos. Quod verò in spina fullonia hippophæston, calyculis inanibus, foliis paruis, radice alba, cuius succus ad detractiones in comitali morbo vtilissimus habetur. Visci tria genera. Nanque in abiete ac larice stelin dicit Eubœa nasci, hyphear Arcadia. Viscum autem in quercu, robore, ilice, pruno syluestri, terebintho, nec aliis arboribus adnasci, plerique. Copiosissimum in quercu, quod dryos hyphear vocant. In omni arbore, excepta ilice & quercu, differentiam facit odor virtutis: & folium non iucundi odoris in vtroque, visco amarum & lentum. Hyphear ad saginanda pecora vtilius. Vicia modò purgat primò: dein pinguefacit, quę suffecere purgationi. Quibus sit aliqua tabes intus, negant durare. Ea medendi ratio æstatis quadragenis diebus. Adiciunt discrimen, visco in his quę folia amittant, & ipsi decidere: contrā inhærere nato in in æterna fronde. Omnino autem satum nullo modo nascitur, nec nisi per alium auium redditum, maximè palumbis ac turdi. Hęc est natura, vt nisi maturatum in ventre auium, non proueniat. Altitudo eius non excedit cubitalem, semper fruticosi ac viridis. Mas fertilis, foemina sterilis. Aliquando non fert. Viscū confit ex acinis quę colliguntur messium tempore immaturi. nam si accessere imbres, amplitudine quidem augentur, visco verò marcescunt. Siccantur deinde, & aridi tunduntur, ac conditi in aqua putrescunt duodenis ferè diebus. Vnumq; hoc rerum putrescendo gratiam inuenit. Inde in profluente rursus malleo tusi, amissis corticibus interiore carne lentescunt. Hoc est viscū pennis auium tactu ligandis, iuglandis oleo subactum, cum libeat insidias moliri. Non est omittenda in ea re & Galliarum admiratio. Nihil habent Druidę (ita suos appellant Magos) visco, & arbore in qua gignatur (si modò sit robur) sacratius. Iam per se roborum eligunt lucos: nec vlla sacra sine ea fronde conficiunt, vt inde appellati quoque interpretatione Gręca possint Druidę videri. Enimuero quicquid adnascatur illis, è cælo missum putant, signumque esse electę ab ipso Deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu, & repertum magna religione petitur: & ante omnia sexta luna, quę principia mensium annorumq; his facit, & seculi post tricesimum annum, quia iam virium abundè habeat, nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo vocabulo, sacrificiis epulisque rite sub arbore præparatis, duos admovent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primū vinciantur. Sacerdos candida veste cultus arborem scandit. Falce aurea demetit. Candido id excipitur sago. Tum deinde victimas immolant, precantes vt suum donum Deus prosperum faciat his quibus dederit. Fœcunditatem eo poto dari cuicunque animali sterili arbitrantur, contraque venena omnia esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunque religio est.

C. P^EINII
SECUNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER
DECIMVSSEPTIMVS.

P R O O E M I V M.

Arborum pretia mirabilia.

CAP. I.

† In vetustis
codic. nume-
rus desidera-
tur, ex Val.
Max. restitu-
endus, qui lib.
9. cap. 1. de lu-
xuria. hanc
Crassi domū
sexagies H-S.
astimat, hoc
est, Coronato-
rum centum
quingigin-
ta millibus.
Nā quod hīc
nonnulli sup-
ponendum pu-
tarunt, H-S.
millies, maio-
rem efficit
summā quā
vī fidem me-
reatur. Vide
Bud. libr. 3.
de Asse.

NATVRA arborum, terra mariq; sponte sua prouenientium, dicta est. Restat ea-
rum, quæ arte & humanis ingeniis fiunt verius quā nascuntur. Sed prius mira-
ri succurrit, quæ abstulimus penuria pro indiuiso possessa à feris, depugnante
cum iis homine circa caducos fructus, circa pendentes verò & cum alitibus, in
tanta deliciarum pretia venisse, clarissimo (vt equidem arbitror) exemplo L.
Crassi atq; Cn. Domitij Aenobarbi. Crassus orator fuit in primis nominis Ro-
mani; domus ei magnifica: sed aliquanto præstantior in eodem palatio Q. Catu-
li, qui Cimbros cum C. Mario fudit. Multò verò pulcherrima consensu omnium ætate ea in colle
viminali C. Aquilij equitis Romani, clarioris illa etiam, quā Iuris ciuilis scientia, cum tamen ob-
iecta Crasso sua est. Nobilissimarum gentium ambo Crassus atque Domitius Censuram post Con-
sulatum simul gessere, anno conditæ vrbis Dclxij. frequentem iurgis propter dissimilitudinem mo-
rum. Tum Cn. Domitius, vt erat vehemens natura, prætereà accensus odio, quod ex æmulatione
audivissimum est, grauiter increpuit tanti Censorem habitare, † pro domo eius sestertium millies
identidem promittens. Et Crassus, vt præsens ingenio semper, & faceto lepore solers, addicere se
respondit, exceptis sex arboribus. ac ne vno quidem denario, si adimerentur, emptam volente Do-
mitio: Crassus, Vtrumne igitur ego sum, inquit, quæso Domiti, exemplo grauis & ab ipsa mea Cen-
sura notandus, qui in domo quæ mihi hæreditate obuenit, comiter habitem; an tu, qui H-S millies
sex

sex arbores æstimes? Eæ fuere loti, patula ramorum opacitate lasciua, Cecina Largo è proceribus crebrò in iuuenta nostra eas in domo sua ostentante. Duraueruntque quoniam & de longissimo æuo arborum diximus, ad Neronis principis incendia, quibus cremauit urbem, annis clxxx. postea, cultu virides iuuenesque, ni princeps ille accelerasset etiam arborum mortem. Ac ne quis vilem de cætero Crassi domum, nihilque in ea iurgante Domitio fuisse dicendum præter arbores iudicet, iam columnas quatuor Hymettij marmoris, Aedilitatis gratia ad scenam ornandam aduectas, in atrio eius domus statuerat, cum in publico nondum essent vllæ marmoreæ. Tam recens est opulentia: tantoque tunc plus honoris arbores domibus afferebant, vt sine illis ne inimicitiarum quidem pretium seruauerit Domitius. Fuere ab ijs & cognomina antiquis: Fronditio militi illi, qui præclara facinora, Vulturum transhatans, fronte capiti imposita, aduersus Annibalem edidit: Stolonum Lici-
 10 niæ genti: ita enim appellatur in ipsis arboribus fruticatio inutilis: vnde & pampinatio inuenta primo Stoloni dedit nomen. Fuit & arborum cura legibus priscis: cautumque est xij. tabulis, vt qui iniuria cecidisset alienas, lueret in singulas æris xxv. Quid existimamus, futuræne eas credidisse ad supra dictam æstimationem illos, qui frugiferas tanti taxauerant? Nec minus miraculum in pomo est, multarum circa suburbana fructu annuo addito binis millibus nummum, maiore singularum redditu, quàm erat apud antiquos prædiorum. Ob hoc insita, & arborum quoque adulteria excogitata sunt, vt nec poma pauperibus nascerentur. Nunc ergo dicemus, quo maximè modo tantum ex his vectigal contingat, veram colendi rationem absolutamque prodituri. Et ideo non vulgata tractabimus, nec quæ constare animaduertimus, sed in certa atque dubia, in quibus maximè fallitur vita.
 20 Nam diligentiam in superuacuis affectare, non nostrum est. Ante omnia autem in vniuersum, & quæ ad cuncta arborum genera pertinent in commune, de cælo terraque dicemus.

De natura calis ad arbores, & quam partem calis spectare debeant.

CAP. II.

Aquilone maximè gaudent, densiores ab afflatu eius lætioresque, & materiæ firmioris. Qua in re plerique falluntur, cum in vineis pedamenta non sint à vento eo opponenda, & id tantum à Septentrione seruandū. Quinimo tempestiua frigora plurimum arborum firmitati conferunt, & sic optimè germinant: alioqui si blandiantur Austri, defatiscunt, ac magis etiam in flore. Nam si cum defloruere, protinus sequantur imbres, in totū poma depereunt: adeo vt amygdalæ & pyri, etiam si omnino nubilum fuit, Austrinusque flatus, amittant fœtus. Circa Virgilia quidem pluere, inimicissimū viti & oleæ: quoniam tunc coitus est earum, hoc est illud quadriduum oleis decretorium,
 30 hic articulus Austrinus nubili spurci, quo diximus. Fruges quoque peius maturescunt Austrinis diebus, sed celerius. Illa sunt noxia frigora, quæ Septentrionibus aut præposteris fiunt horis. Hyemem quidem Aquiloniam esse omnibus satis vtilissimum. Imbres verò tunc expetendi euident causa est, quoniam arbores fœtu exinanitas, & foliorum quoque amissione Languidas, naturale est auide esurire. Cibus autem earum imber. Quare tepidam esse hyemem, vt absumpto partu arborum, sequatur protinus conceptus, id est germinatio, ac deinde alia florescendi, exinanitio, inutilissimū experimentis creditur. Quinimo si plures ita continuentur anni, etiam ipsæ moriuntur arbores, quando nemini dubia pœna est in fame laborantiū. Ergo qui dixit hyemes serenas optandas, non pro arboribus vota fecit. Nec per solstitia imbres vitibus conducunt. Hyberno quidem puluere lætiores fieri menses, luxuriantis ingenij fertilitate dictum est. Alioqui vota arborum frugumque
 40 communia sunt, niues diutinas sedere. Causa, non solum quia animam terræ, euanescentem exhalatione, includunt & comprimunt, retroque agunt in vires frugum atque radices: verum quod & liquorem sensim præbent, purum præterea leuissimumque, quando nix aquarum cælestium spuma est. Ergo humor ex his non vniuersus ingurgitans diluensque, sed quomodo sititur distillans, velut ex vberibus alit omnia quæ non inundat. Tellus quoque illo modo fermentescit, & succi plena ac lactescentibus satis non effœta, cum tempus aperit, tepidis aridet horis. Ita maximè frumenta pinguescunt, præterquam vbi calidus semper aer est, vt in Aegypto. Continuatio enim & ipsa consuetudo, idem quod modus aliubi efficit: plurimumque prodest vbicunque, non esse quod noceat. In maiore parte orbis, cum præcoces excurrere germinationes, euocatæ indulgentia calis, secutis frigoribus exuruntur. Qua de causa serotinæ hyemes noxiæ syluestribus quoque, quæ magis etiā dolent
 50 vrgente vmbra sua, nec adiuuante medicina: quoniam vestire teneras intorto stramento in syluestribus non est. Ergo tempestiua aqua hybernis primū imbribus, deinde germinationem antecedentibus. Tertium tempus est, cum educat poma, nec protinus, sed iam valido fœtu. Quæ fructus suos diutius continent, longioresque desiderant cibos, his & serotinæ aqua vtilis, vt viti, oleæ, Punici. Hæ iam pluuiæ generis cuiusque arboribus diuerso modo desiderantur, aliis alio tempore maturantibus. Quapropter iisdem imbribus quædam lædi videas, alia iuuari, etiam in eodem genere, sicut in pyris: alio die hyberna quærunt pluuias, alio verò præcocia, vt pariter quidem omnia desiderent. Hybernū tempus est ante germinationem, quæ Aquilonem Austro vtiliorem facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert (sunt enim plerunque frigidiora) & montosa planis, & nocturnos imbres diurnis. Magis fruuntur aquis sata, non statim auferente eas sole. Connexa & situs vinearum, arborumque ratio est, quas in oras debeant spectare. Virgilius ad occasus seri damna-
 uit.

uit. Aliqui sic maluerunt, quàm in exortu. A pluribus meridiem probari aduerto: nec arbitror perpetuum quicquàm in hoc præcipi posse. Ad soli naturam, ad loci ingenium, ad cæli cuiusque mores dirigenda solertia est. In Africa Meridiem vineas spectare, & si viti inutile, colono salubre est, quoniam ipsa meridianæ subiacet plagæ: quapropter qui ibi in occasum aut Septentriones conseret, optimè miscebit solum cælo, cum Virgilius occasus improbet. Nec de Septentrione relinqui dubitatio videtur. Atqui in Cisalpina Italia magna ex parte vineis ita positis, compertum est nullas esse fertiliores. Multum rationis obtinent venti. In Narbonensi prouincia atque Liguria, & parte Hetruriae, contra Circium ferere imperitia existimatur: eundemque obliquum accipere, prouidentia. Is nanque æstates ibi temperat, sed tanta plerunq; violentia, vt auferat tecta.

De societate cæli & terra ad arbores.

CAP. III.

Quidam cælum terræ parere cogunt: vt quæ in siccis serantur, Orientem ac Septentriones spectent: quæ in humidis, Meridiem. Nec non ex ipsis vitibus causas mutantur, in frigidis præcoces ferendo, vt maturitas antecedat algorem. Quæ poma vitæque rores oderint, contra ortus, vt statim auferat sol: quæ ament, ad occasus, ve etiam ad Septentriones, vt diutius fruantur. Cæteri vero ferè rationem naturæ secuti, in Aquilonem obuertas vites & arbores poni suaserunt. Odoratiores etiam fieri talem fructum Democritus putat.

De qualitate regionum.

CAP. IIIL

Aquilonis situm, ventorumque reliquorum, diximus in secundo volumine, dicemusque proximo plura cælestia. Interim manifestum videtur salubritatis argumentum, quoniam in Meridiem etiam spectantium semper antè decidant folia. Similiis & in maritimis causa. Quibusdam locis afflatus maris noxii, in plurimis iidem vtilis: quibusdam satis è longinquo aspicere maria, iucundum: propius admouere salis halitum, inutile. Similis & fluminum stagnorumque ratio. Nebulis adurunt, & æstuantia refrigerant opacitate, atque etiam rigore gaudent, quæ diximus. Quare experimentis optimè creditur. A cælo proximum est terræ dixisse rationem, haud faciliore tractatu. Quippe non eadem arboribus conuenit & frugibus plerunq;: nec pulla, qualem habet Campania, vbique optima vitibus, aut quæ tenues exhalat nebulas: nec rubrica multis laudata. Cretam in Albensium Pompeianorum agro & argillam cunctis ad vineam generibus anteposunt, quanquam præpingues, quod excipitur in eo genere. Inuicem sabulum album in Ticinensi, multisque in locis nigrum, itemque rubrum etiam pingui terræ permixtum, infœcundum est. Argumenta quoque iudicantium sæpe fallunt. Non vtique lætum solum est, in quo proceræ arbores nitent, præterquam illis arboribus. Quid enim abiete procerius? aut quæ vixisse possit alia in loco eodem? Nec luxuriosa pabula pinguis soli semper indicium habent. Nam quid laudatius Germaniæ pabulis? & tamen statim subest harena tenuissimo cespitis corio. Nec semper aquosa est terra, cui proceritas herbarum, non Hercule magis, quàm pinguis, adhærens digitis, quod in argillis arguitur. Scrobes quidem regeſta in eos nulla complet, vt densa atque rara ad hunc modum deprehendi possit: ferroque omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehenditur pondere. Quod enim pondus terræ iustum intelligi potest? Nec fluminibus aggesta semper laudabilis, quando senescant sata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur, diu, præterquam salici, vtilis sentitur. Inter argumenta stipulæ crassitudo est, tanta alioquin in Laborino Campaniæ nobili campo, vt ligni vice vtantur. Sed idem solum vbicunq; arduum opere, difficile cultu, bonis suis acrius penè quàm vitiis posset, affligit agricolam. Et carbunculus, terra quæ ita vocatur, emendari vite macra putatur. Nam tophus scaber natura friabilis expetitur quoque ab authoribus. Virgilius & quæ filicem ferat, non improbat vitibus. Salsæque terra multa melius creduntur, tutiora à vitiis innascentium animalium. Nec colles opere nudantur, si quis peritè fodiat. Nec campi omnes minus soles atque perflatus, quàm opus sit, accipiunt. Et quasdam pruinis ac nebulis pasci diximus vites. Omnium rerum sunt quædam in alto secreta, & suo cuique corde peruidenda. Quid, quod mutantur sæpe iudicata quoque, ac diu comperta? In Thessalia circa Larissam emissio lacu frigidior facta ea regio est, oleæque desierunt quæ prius fuerant. Item vites aduri, quod non antea, Aenos sensit admoto Hebro. Et circa Philippos cultura siccata regio mutauit cæli habitum. At in Syracusano agro aduena cultor elapidato solo perdidit fruges luto, donec regeſsit lapides. In Syria leuem tenui sulco imprimunt vomerem, quia subest saxum exurens æstate semina. Iam in quibusdam locis similes æstus immodici, & frigorum effectus. Est fertilis Thracia frugum rigore, æstibus Africa & Aegyptus. In Chalcia Rhodiorum insula locus quidam est in tantum fœcundus, vt suo tempore satum demetant hordeum, sublatumque protinus serant, & cum aliis frugibus metant. Glareosum oleis solum aptissimum in Venafrano, pinguiſſimum in Bætica. Pucina vina in saxo coquuntur. Cæcubæ vites in Pontinis paludibus madent. Tanta est argumentorum & soli varietas ac differentia. Cæsar Vopiscus, cum causam apud Censores ageret, campos Rosæ dixit Italiæ sumen esse, in quibus perticas pridie relictas gramen operirer. Sed non nisi ad pabulum probantur. Non tamen indociles natura nos esse voluit, & vitia confessa fecit, etiam vbi bona certa non fecerat. Quamobrem primum crimina dicamus.

Genera

TERRAM amaram siue macram si quis probare velit, demonstrant eam atræ degeneresq; herbæ: frigidam autem retorridè nata. Item vliginosam, tristia: rubricam oculi argillamque, operi difficillimas, quæque rastros ac vomeres ingentibus glebis onerent: quanquam non quod operi, hoc & fructui aduersum. Item è contrario cineraceam, & sabulum album. Nam sterilis densa callo facile deprehenditur vel vno istu cuspidis. Cato breuiter atque ex suo more vitia determinat: Terram cariosam caue; nève plauistro, nève pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tanto opere reformidari, vt penè vestigiis quoque interdicitur? Redeamus ad ligni cariem, & inueniemus illa, quæ in tantum abominatur, vitia, arida, fistulosa, scabra, canescentis, exesæ, & pumicosæ. Plus dixit vna significatione, quàm possit vlla copia sermonis enarrari. Est enim interpretatione vitiorum quædam non ætate (quæ nulla in ea intelligi potest) sed natura sua, anus terra: & ideo infœcunda ad omnia, atque imbecilla. Idem agrum optimum iudicat ad radicem montium planitie in meridiem excurrente, qui est totius Italiæ situs: terram verò teneram, quæ vocetur pulla. Erit igitur hæc optima & operi satior. Intelligere modò libeat dictam mira significatione teneram: & quicquid optari debet, in eo vocabulo inuenietur. Illa temperatæ vbertatis, illa mollis facilisque cultura, nec madi-da, nec sitiens. Illa post vomerem nitescens: qualem fons ingeniorum Homerus in armis à Deo ce-latam dixit, addiditque miraculum nigrescentis, quamuis fieret in auro. Illa, quam recentem exqui-runt improba alites vomerem comitantes, coruique aratoris vestigia ipsa rodentes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoque sententia, & aliqua in propositum. Certè Cicero lux doctrinarum altera, Meliora, inquit, vnguenta sunt, quæ terram, quàm quæ crocum sapiunt. Hoc enim maluit dixisse, quàm redolent. Ita est profectò: illa erit optima, quæ vnguenta sapiet. Quòd si admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille qui quæritur, contingit sæpe etiam quiescente ea sub occasum Solis, in quo loco arcus cælestis deiecerit capita sua: & cum à siccitate continua immaduit imbre: tunc emittit il-lum suum halitum diuinum ex Sole conceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Is esse odor in commota debebit, repertusque neminem faller: ac de terra odor optimè iudicabit. Talis ferè est in noualibus cæsa vetere sylua, quæ consensu laudatur. Et in frugibus quidem ferendis eadem terra vtilior intelligitur, quoties intermissa cultura quieuit: quod in vineis non fit. Eoque diligentius eli-genda est, ne vera existat opinio eorum, qui iam Italiæ terram existimauere lassam. Operis quidem facultas in aliis generibus constat & cælo: nec potest arari post imbres aliqua, vbertatis vitio lente-scens. Contrà, in Byzacio Africæ illum centena quinquagena fruge fertilem campum, nullis, cum siccus est, arabilem tauris, post imbres vili afello, & à parte altera iugi anu vomerem trahente vidi-mus scindi. Terram enim terra emendari (vt aliqui præcipiunt) super tenuem pingui iniecta, aut gracili bibulaque super humidam ac præpinguem, dementia operæ est. Quid enim potest sperare, qui talem colit?

De terra, quam Britannia & Gallia amat.

CAP. VI.

ALIA est ratio, quam Britannia & Gallia inuenere alendi eam ipsa: quod genus vocant margam. Spissior vbertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps, ac velut glandia in corpori-bus, ibi densante se pinguitudinis nucleo.

De Græcorum circa hac doctrina.

CAP. VII.

NON omifere & hoc Græci. Quid enim intentatum illis? Leucargillon vocant candidam argil-lam, qua in Megarico agro vtuntur, sed tantum in humida frigidaque terra. Illas Gallias Bri-tanniasque locupletantes cum dura dici conuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis. Est enim alba, ruffa, columbina, argillacea, tophacea, harenacea. Natu-ra duplex, aspera, aut pinguis. Experimenta vtriusque in manus, vsusque geminus, aut vt fruges tan-tum alant, aut edant & pabulum. Fruges alit tophacea alba: quæ si sit inter fontes reperta, est ad infi-nitum fertilis, verum aspera tractatu: & si nimia iniecta est, exurit solum. Proxima est ruffa, quæ vo-catur capnumargos, intermixto lapide terræ minutæ, harenosæ. Lapis contunditur in ipso campo: primisque annis stipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamen minimo leuitate di-midio minoris, quàm cæteræ, inuehitur. Inspargitur rara: sale eam misceri putant. Vtrunque hoc genus semel iniectum in l. annos valet, & frugum & pabuli vbertate.

De terrarum generibus.

CAP. VIII.

QUÆ pingues esse sentiuntur, ex his præcipua alba. Plura eius genera. Mordacissimum, quod su-pra diximus. Alterum genus albæ cretæ argentaria est. Petitur ex alto, in centenos pedes actis plerunque puteis, ore angustatis, intus, vt in metallis, spatiente vena. Hac maximè Britannia vti-tur. Durat annis lxxx. Neque est exemptum vllius, qui bis in vita hanc eidem iniecerint. Tertiū ge-nus candidæ glischromargon vocat. Est autem creta fullonia mista pingui terra, pabuli quàm frugū fertilior, ita vt messe sublata ante sementem alterā lætissimū secetur. Dum in fruge est, nullum aliud gramen emittit. Durat xxx. annis: densior iusto cymini modo strangulat solū. Columbinam Gallia suo nomine eglecopalā appellat: glebis excitatur lapidum modo: sole & gelatione ita soluitur, vt te-nuissimas bractæas faciat. Hæc ex æquo fertilis. Harenacea vtuntur, si alia non sit: in vliginosis verò,

& si alia sit. Vbios gentium solos nouimus, qui fertilissimum agrum colentes, quacunq; terra infra tres pedes effossa, & pedali crassitudine iniecta lætificent. Sed ea non diutius annis x. prodest. Hedui & Pictones calce vberriimos fecere agros: quæ sanè & oleis, & vitibus vtilissima reperitur. Omnis autem marga arato iniicienda est, vt medicamentum rapiatur: & fimi desiderat aliquantulum quæ primò plus aspera, & quæ in herbas non effunditur: alioqui nouitate, quæcunq; fuerit, solum lædet, ne sic quidem primo post anno fertilis. Interest & quali solo quærat, Sicca enim humido melior, arido pinguis. Temperatæ alterutra, creta vel columbina conuenit.

De cineris vsu, & de fimo, & quæ sata vberiore terram faciant, & quæ vrant. CAP. IX.

TRanspadanis cineris vltus adeò placet, vt anteponant fimo iumentorum: quod quia leuissimū est, ob id exurunt. Vtroque tamen pariter non vtuntur in eodem aruo, nec in arbuſtis cinere, nec quasdam ad fruges, vt diximus. Sunt qui puluere quoque vuas ali iudicent, pubescentesq; puluerent, & vitium arborumque radicibus aspergant. Quod certum est Narbonensi prouinciæ, & vindemias certius siccò coqui, quia plus puluis ibi, quàm sol, confert. Fimi plures differentiæ: ipsa res antiqua. Iam apud Homerum regius senex agrum ita suis manibus lætificans reperitur. Augeas rex in Græcia excogitasse traditur: diuulgasse verò Hercules in Italia, quæ regi suo Stercutio Fauni filio ob hoc inuentū immortalitatem tribuit. M. Varro principatū dat turdorum fimo ex auariis. Quod etiā pabulo bouum suumq; magnificat: neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat. De nostris moribus bene sperare est, si tanta apud maiores fuere auaria, vt ex his agri stercorearentur. Proximum Columella columbariis, mox gallinariis facit, natantium alitum damnato. Cæteri authores consensu humanas dapes ad hoc in primis aduocant. Alij ex his præferunt hominum potus, in coriariorum officinis pilo madefacto. Alij per sese, aqua iterum, largiusq; etiam, quàm cum bibitur, admista. Quippe plus iam ibi malè domandum est, cum ad virus illud vini homo accesserit. Hæc sunt certamina, quibus inuicem ad tellurem quoque alendam vtuntur homines. Proximè spurcicias suam laudant. Columella solus damnat. Alij cuiuscunq; quadrupedis ex cytisò. Aliqui columbaria præferunt. Proximum deinde caprarum est, ab hoc ouium, deinde bouum, nouissimū iumentorum. Hæc fuere apud priscos differentiæ, simulq; præcepta (vt inuenio) re tali vtendi, quando & hic vetustas vtilior: visumque iam est apud quosdam prouincialium, in tantum abundante geniali copia pecudum, farinæ vice cribris superiniici, foetore aspectuq; temporis viribus in quandam etiam gratiam mutato. Nuper repertum, oleas gaudere maximè cinere è calcariis fornacibus. Varro præceptis adiicit, equino, quod sit leuissimum, segetes alendas: prata verò grauiore, & quod ex hordeo fiat, multasq; gignat herbas. Quidā etiā bubulo iumentorū præferunt, ouillumq; caprino: omnibus verò asininū, quoniā lentissimè mandant. Econtrario vsus aduersus vtrunq; pronūtiat. Inter omnes autem constat nihil esse vtilius lupini segete, priusquam siliquetur, aratro vel bidentibus versa, manipulisve delectæ circa radices arborū ac vitium obrutis. Etiam vbi nō sit pecus, culmo ipso, vel etiā filice stercoreare arbitrantur. Cato sterces vnde fiat, stramenta, lupinū, paleas, fabalia, ac frondes ilignas, quernasq;. E segete euellito ebulum, cicutam, & circum salicta herbam auctam, vluamque: ea substernito ouibus, frondemque putridam. Vineæ si macruerit, sarmenta sua comburito, & ibidem inarato. Itemq; vbi saturus eris frumentum, oues ibi delectato. Necnon & latis quibusdam ipsis pasci terram dicit. Segetem stercoreant fruges, lupinum, faba, vicia. Sicut è contrario cicer, quia vellitur, & quia falsum est, hordeum, foenum Græcum, eruum, hæc omnia segetem exurunt, & omnia, quæ velluntur. Nucleos in segetem ne indideris. Virgilius & lino segetem exuri, & auena, & papauere arbitratur. Fimeta sub dio concauo loco, & qui humorem colligat, stramento intacta, ne in sole areſcant, palo è robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innaſcantur his serpentes. Fimum miscere terræ, plurimum refert Fauonio flante, ac luna sitiente. Id plerique prauè intelligunt à Fauonij ortu faciendum, ac Februario mense tantū, cum id pleraque sata aliis postulent mensibus. Quocunq; tempore facere libeat, curandum vt ab occasu æquinoctiali flante vento fiat, lunaque decreſcente ac sicca. Mirum in modum augetur vbertas effectusque eius obseruatione tali.

De satione arborum, & quod auulsione nascuntur arbores.

CAP. X.

ABundè prædicta ratione cæli ac terræ, nunc de his arboribus dicemus, quæ cura hominum atq; arte proueniunt. Nec pauciora propè sunt genera: tam benignè naturæ gratiam retulimus. Aut enim semine proueniunt, aut plantis radicis, aut propagine, aut auulsione, aut furculo, aut insito & conſecto arboris trunco. Nam folia palmarum apud Babylonios seri, atque ita arborem prouenire, Trogum credidisse demiror. Quædam autem pluribus generibus ſeruntur, quædam omnibus. Ac plerique ex his natura ipsa docuit, & in primis semen ſerere, cum decidens exceptumq; terra viuificeret. Sed quædam non aliter proueniunt, vt castanæ, iuglandes, cædus duntaxat exceptis. Et semine autem, quanquàm dissimili, ea quoque, quæ & aliis modis, ſeruntur, vt vites, & mala, atque pyra. Nanque iis pro semine nucleus, non vt suprà dictis fructus ipſe. Et mespila semine nasci possunt. Omnia hæc tarda prouentu, ac degenerantia, & insito restituenda. Interdum etiam castanæ. Quibusdam natura contrà, omnino non degenerandi, quoquo modo ſerantur, vt cupressis, palmis, lauris. Nanque & laurus pluribus modis ſeritur. Genera eius diximus. Ex his augusta, & baccalis,

& baccalis, & tinus simili modo feruntur. Baccæ mense Ianuario Aquilonis afflatu siccante leguntur, expandunturque raræ, ne calefiant aceruo. Postea quidam fimo ad satum præparatas, vrina madefaciunt. Alij in qualo pedibus in profluente deculcant, donec auferatur cutis. Alioquin vlgo infestat, nec patitur nasci. In sulco repastinato palmi altitudine, viciuæ ferè acervatim mense Martio: eadem & propagine feruntur: triumphalisq; talea tantum. Myrti genera omnia in Campania baccis feruntur, Romæ propagine Tarentina. Democritus & alio modo feri docet, grandissimis baccarum tuis leuiter, ne grana frangantur, eaque intrita restem circumlini atque ita feri: parietem fore densitatis, ex quo virgulæ differantur. Sic & spinas sepi causa ferunt, tomice moris spinarum circumlita. Pila autem laurus & myrti inopia à trimatu tempestiuum est transferre. Inter ea quæ semine feruntur, Mago in nucibus operosus est. Amygdala in argilla molli meridiem spectante feri iubet. Gaudere & dura calidaque terra: in pingui aut humida mori, ac sterilefcere. Serendas quam maxime falcatas & è nouella, fimoque diluto maceratas per triduum, aut pridie quam ferantur, aqua mulsa. Macrone defigi, aciem lateris in Aquilonem spectare: ternas simul ferendas triangula ratione, palmo inter se distantes: denis diebus adaquari, donec grandescant. Iuglandes nuces porrectæ feruntur commissuris iacentibus. Pineæ nucleis septenis ferè in ollas perforatas additis: aut vt laurus, quæ baccis feritur. Citrea grano & propagine: sorba semine, & à radice planta, & auulsione proueniunt. Sed illa in calidis, sorba in frigidis & humidis. Natura & plantaria demonstrauit, multarum radicibus pullulante sobole densa, & pariente matre, quas enecet. Eius quippe vmbra turba indigesta premitur, vt in lauris, Punicis, platanis, cerasis, prunis. Paucorum in hoc genere rami par-
20 cunt soboli, vt vlmorum palmarumque. Nullis verò tales pulluli proueniunt, nisi quarum radices amore solis atque imbris in summa tellure spatiantur. Omnia ea non statim moris est in sua locari, sed prius nutrici dari, atque in seminariis adolescere, iterumque migrare. Qui transitus mirum in modum mitigat etiam syluestres: siue arborum quoque, vt hominum natura, nouitatis ac peregrinationis auida est: siue discedentes virus relinquunt, mansuescuntque tractatu, ceu feræ, dum radici auellitur plania. Et aliud genus simile natura monstrauit: auulsi que arboribus stolones vixere. Quo in genere & cum perna sua auelluntur, partemque aliquam è matris quoque corpore auferunt secum fimbriato corpore. Hoc modo plantantur Punicæ, coryli, mali, sorbi, mespili, fraxini, fici, in primisq; vites. Cotoneum ita satum degenerat. Ex eodem inuentum est furculos abscissos ferere. Hoc primo sepi causa factum, sambucis, cotoneo, & rubis depactis: mox & cultura, vt populis, alnis,
30 salici, quæ vel in uerso furculo feritur. Iam ea ibi disponuntur, vbi libeat esse eas. Quamobrem seminarij curâ ante conuenit dici, quam transeat ad alia genera. Nanq; ad id præcipuum eligi solum refert, quoniam nutricem indulgentiorem esse, quam matrem, sæpe conuenit. Sit ergo siccum succosumq; bipalio subactum, aduenis hospitale, & quam simillimum terræ, in quam transferendæ sint. Ante omnia elapidatum, munitumq; ad incursum etiã gallinæ generis. Quam minimè rimosum, ne penetrans solex urat fibras. Interuallo sesquipedum feri, ne se inter se contingant. Præter alia vitia etiam verminosa sunt: ideo sarriri conuenit sæpius, herbasq; euelli. Præterea semina ipsa fruticantia supputare, ac falcem pati consuescere. Cato & furcis crates imponi iubet, altitudine hominis, ad solem recipiendū: atq; integri culmo ad frigora arcenda. Sic pyrorum malorumq; semina nutrir, sic pineas nuces, sic cupressos, semine satas & ipsas. Minimis id granis constat, vt vix perspicui quæ-
40 dam possint: non omittendo naturæ miraculo, è tam paruo gigni arbores, tanto maiore tritici & hordei grano, ne quis fabam reputet. Quid simile originis suæ habent malorum pyrorumque semina: his principiis respuentem secures materiem nasci, indomita ponderibus immensis præla, arbores velis, turribus murisq; impellendis arietes: Hæc est naturæ vis, hæc potentia. Super omnia erit, è lacryma nasci aliquid, vt suo loco dicemus. Ergo è cupresso foemina (mas enim, vt diximus, non gignit) pilulæ collectæ, quibus docui mensibus siccantur sole ruptæq; emittunt semen, formicis mirè expetitū: ampliatio etiã miraculo, tantuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum. Seritur mense Aprili, area æquata cylindris, aut volgiolis, densum: terraq; cibus supercernitur pollicis crassitudine. Contra immane pondus attollere se non valet, retorqueturque sub terra. Ob hoc parcitur vestigiis. Leniter rigatur à solis occasu in trinis diebus, vt æqualiter bibat, donec erumpant. Diffe-
50 runt post annum dodrantali filo, custodita temperie, vt viridi cælo ferantur, ac sine aura. Mirumq; dictu, periculum eo tantum die est, si rorauerit quantuluncunq; imbrem, aut si afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate, aquasq; postea odore. Et zizipha grano feruntur mense Aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice: ea est spina syluestris. Quæcunque optimè & myxas recipit, vtiliter & sorbos.

De transferendis seminarijs, & vlmis ferendis, & scrobibus.

CAP. XI.

PLantas ex seminario transferre in aliud, priusquam suo loco ponantur, operosè præcipi arbitror, licet translatione folia latiora fieri spondeant. Vlmorum, prius quam folio vestiantur, samara colligenda est circa Martias Calend. cum flauescere incipit. Deinde biduo in vmbra siccata ferenda, densa in refracto, terra super minutatim cribrata crassitudine quæ in cupressis. Pluuiæ si non adiuuent, rigandum. Differendæ ex arearum venis post annum in vlmaria, interuallo pedali in vnam-
quamque

quamque partem. Maritas vltimos autumnos ferere vtilius, quia carent semine. Nam eæ è plantis feruntur. In arbutum quinquennes sub vrbe transferunt, aut (vt quibusdam placet) quæ vicenũ pedum esse cœperunt. Sulco, qui nouenarius dicitur, altitudine pedum trium, pari latitudine, & eo amplius circa positas pedes terni vndiq; è solido adaggerantur. Arulas id vocant in Campania. Interualla ex loci natura sumuntur. Aridiores ferendas in campestribus conuenit. Populos & fraxinos, quia festinantius germinant, disponi quoq; maturius conuenit, hoc est, ab Idibus Febr. plantis & ipsas nascentes. In disponendis arboribus arbutisq; ac vineis, quincuncialis ordinũ ratio vulgaris & necessaria, non perflatu modo vtilis, verũ & aspectu grata, quocunq; modo intueare, in ordinem se porrigente versu. Populis eadem ratio semine, qua vltimos, ferendi: transferendi quoque è seminariis eadem & syluis. Ante omnia igitur in similem transferri terram aut meliorem oportet. Nec è tepidis aut præcocius in frigidis aut serotinis situs, vt neq; ex his in illos. Præfodere scrobes antè (si fieri posset) tantò prius, donec pingui cespite obducantur. Mago ante annum iubet, vt solem pluuiasq; combibant: aut si id conditio largita non sit, ignes in medio fieri ante menses duos, nec nisi post imbres in his feri. Altitudinem eorum in argilloso aut duro solo trium cubitorum esse in quamque partem. In prunis palmo amplius, & vbique caminata fossura ore compressiore sint. Nigra verò terra duo cubita, & palmum quadratis angulis. Eadem mensura Græci auctores consentiunt, non altiores quino semipede esse debere, nec latiores duobus pedibus. Nusquã verò sesquipede minus altos, quoniam in humido solo ad vicina aquæ perueniat. Cato, si locus aquosus sit, inquit, latos pedes ternos in faucibus, imosq; palmum & pedem, altitudine iij. pedum. eos lapide consterni: aut si non sit, perricis salignis viridibus. Si neque eæ sint, sarmentis, ita vt in altitudinem semipedem trahantur. Nobis adiciendum videtur ex prædicta arborum natura, vt altius demittantur ea quæ summa tellure gaudent, tanquã fraxinus, olea. Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris sat est, si altitudinis pedes ternos effecerint. Excide, inquit, radicem istam Papyrius Cursor imperator, ad terrorem Prænestinorum Prætoris. Destringi securius se teste, innoxium abradi partes, quæ se nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos subiici malunt, qui & contineant humorem, & transmittant: non item planos facere, & à terreno arcere radicem, existimantes. Glarea substrata inter vtranque sententiam fuerit. Arborem nec minorem bima, nec maiorem trima transferri quidam præcipiunt: alij, cum annum impleat: Cato crassiorẽ quinq; digitis. Non omisisset idem, si attineret, meridianam cæli partem signare in cortice, vt translata in iisdem & assuetis statueretur horis: ne Aquiloniæ Meridiani oppositæ solibus finderentur, & algerent Meridianæ Aquilonibus. Quod è diuerso affectant etiam quidam in vite ficoque, permutantes in contrarium. Densiores enim folio ita fieri, magisque protegere fructum, & minus amittere: ficumq; sic etiam scanfilem fieri. Pleriq; id demum cauent, vt plaga depurati cacuminis meridiem spectet, ignari fissuris nimij vaporis opponi. Id quidem in horam diei quintam vel octauam spectare maluerim. Aequè latet non negligendum, ne radices mora inarescãt, nè à septentrionibus, aut ab ea parte cæli vsque ad exortum brumalem vento flante effodiantur arbores, aut certè nõ aduersæ iis ventis radices præbeantur: propter quod emoriuntur, ignaris causæ agricolis. Cato omnes ventos, & imbrem quoque in tota translatione damnat. Et hoc proderit, quamplurimum terræ, in qua vixerint, radicibus cohærere, ac totas cespites circumligari: cum ob id Cato in corbibus transferri iubeat. Proculdubio vtilissimè quidam summam terram contentus est subdi. Quidam Punicis malis substrato lapide, non rumpi pomum in arboribus tradunt. Radices inflexas poni melius. Arborem ipsam ita locari, vt media sit totius scrobis, necessarium. Ficus si scilla (bulborum hoc genus est) feratur, ocysimè ferre traditur pomum, neque vermiculationi obnoxium: quo vitio non carent reliqua poma, similiter sata. Radicum eius magnam adhibendam curã, vt exemptas appareat, non euulsas, quis debitet? Qua ratione & reliqua confessa omittimus, sicuti terram circa radices fistucato spissandam, quod Cato primum in ea re censet: plagam quoque à trunco oblini fimo, & foliis præligari præcipiens.

De interuallis plantandarum arborum, & vmbri, & stillicidijs, & vbi plantari debeant. CAP. XII.

Huius loci pars est ad interualla pertinens. Quidam punicas, & myrtos, & lauros densiores ferri iusserunt, in pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo, vel magis etiam pyros, magisque amygdalas, & ficus: quod optimè diiudicabit ramorum amplitudinis ratio, locorumque, & vmbra cuiusque arboris: quoniam has quoq; obseruari oportet. Breues sunt, quamuis magnarũ arborum, quæ in orbem ramos circinent, vt in malis, pyrisque. Eadem enormes cerasis, lauris. Iam quædam vmbrae proprietates. Iuglandium grauis & noxia, etiam capiti humano, omnibusque iuxta satis. Necat germina & pinus: sed ventis vtraque resistit, quoniam & protecta vinearum ratione egent. Stillicida pinus, quercus, ilicis ponderosissima. Nullum cupressi, vmbra minima, & in se conuoluta. Ficorum leuis, quamuis sparsa: ideoque inter vineas feri non verantur. Vltorum leuis etiam nutrens, quacunque opacat. Attico hæc quoque videtur è grauissimis: nec dubito, si emittantur in ramos. Constrictæ quidem vltius noxiam esse non arbitror. Lucunda & platani, quanquam crassa. Licet gramini credere non soli, haud alia lætius operiente toros. Populo nulla, ludentibus foliis.

liis. Pinguis alno, sed pascens sata. Vitis sibi sufficit, mobili folio, iactatuque crebro solem umbra temperans: eodē graui protegens in imbre. Omnium ferē leuis umbra, quorum pediculi longi. Nō fastidienda hęc quoq; scientia, atque non in vltimis ponenda, quando quibusque satis umbra aut nutrix, aut nouerca est. Iuglandium quidem, pinorumque, & picearum, & abietis, quęcunque attingere, non dubiē venenum est. Stillicidij brevis definitio est. Omnium quę proiectu frondis ita defenduntur, vt per ipsas non defluant imbres, stilla sęua est. Ergo plurimum intererit hac in quęstione, terra in qua seremus, in quantum arbores quasque alat. Iam per se colles minora quęrunt intervallo. Ventosis locis crebriores feri conducit. Olea tamen maximo intervallo, de qua Catonis Italica sententia est: in xxv. pedibus minimum, plurimum xxx. feri. Sed hoc variatur locorum natura. Non alia maior in Bætica arbor. In Africa verū (fides penes authores erit) miliarias vocari multas narrant à pondere olei, quod ferant annuo prouentu. Ideo lxxv. pedes Mago intervallo dedit vndique: etiam in macro solo ac duro, atque ventoso, cū minimum xlv. Bætica quidem vberimas menses inter oleas meret. Illam inscitiam pudendam esse conuenit, adultas interlucare iusto plus, & in senectam præcipitare, aut (plerunque ipsis qui posuere, coarguentibus imperitiam suam) totas excidere. Nihil est foedius agricolis, quàm gestę rei poenitentia, multo vt præstet laxitate delinquere.

Quę arbores tardē crescunt, & quę celeriter: & de Sabina.

CAP. XIII.

Quędam autem natura tardē crescunt, & in primis semine tantū nascentia, & longo æuo durantia. At quę citō occidunt, velocia sunt, vt ficus, Punica, prunus, malus, pyrus, myrtus, salix: & tamen antecedunt diuitiis. In trimatu enim ferre incipiunt ostendentes & antē. Ex his lentissima pyrus. Ocyssima omnium cypirus, & pseudocypirus frutex. Protinus enim floret, semenque profert. Omnia verō celerius adolefcunt stolonibus ablatis, vnāque in stirpem redactis alimentis. Eadem natura & propagines docuit. Rubi nanque curuati gracilitate & simul proceritate nimia, defungunt rursus in terram capita, iterumq; nascuntur ex sese, repleturi omnia, ni resistat cultura, protus vt possint videri homines terrę causā geniti. Ita pessima atque execrāda res, propaginem tamen docuit, ac viuiradicem. Eadem autem natura est ederis. Cato propagari præter vitem tradit ficum, oleam, Punicam, malorum genera omnia, laurum, prunos, myrtos, nuces auellanas, & prænestinas, platanum. Propaginum duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobem quatuor pedum quoque, & post biennium amputato flexu, plantaque translata post trimatum: quas si longius ferre libeat, in qualis statim, aut vasis fictilibus defodere propagines aptissimum, vt in iis transferantur. Alterum genus luxuriosius, radices in ipsa arbore sollicitando, traiectis per vasa fictilia vel qualos ramis, terraque circum pactis: atque hoc blandimento impetratis radicibus, inter poma ipsa & cacumina (in summa enim cacumina hoc modo petuntur) audaci ingenio arborem aliam longē à tellure faciendi, eodem, quo suprà, biennij spatio abscissa propagine, & cum qualis illis sata. Sabina herbapropagine feritur & auulsione. Tradunt fœce vini, aut ē parietibus latere tuso mirē ali. Iisdem modis rosinarum ferunt & ramo, quoniam neutri semen. Rhododendro propagine & semine.

De satione arborum, & insitione, & quomodo inuenta sit tenera inserendi emplastratio.

CAP. XIII.

Semine quoque inserere natura docuit, raptim autem fame deuorato, solidoque, & alui tepore madido, cum fecundo simi medicamine abiecto in mollibus arborum lecticis, & ventisæpe translato in aliquas corticum rimas: vnde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro, laurum in ceraso & baccas simul discolores. Tradunt & monedulam condentem semina in thesauros cauernarum, eiusdem rei præbere causas. Hinc nata inoculatio futuriæ simili fistula aperiendi in arbore oculum cortice exciso, semenq; includendi eadem fistula sublatum ex alia. In ficis autem & malis hęc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quę sinum in nodo gemmę expulsi corticis, gemmāq; ex alia arbore includit. Et hætenus natura ipsa docuit. Insitionem autem casus, magister alius, & penē numerosior, ad hunc modum: Agricola sedulus casam sepi munimento cingens, quō minū putrescerent fudes, limen subdidit ex edera. At illæ viuaci morsu apprehensę, suam ex alieno fecere vitam, apparuitque truncum esse pro terra. Aufertur ergo ferra æqualiter superficies: læuigatur falce truncus. Ratio postea duplex: Et prima inter corticem lignumque inserendi. Timebant priscei truncum findere: mox inforare ausi medio. Ipsique medullę calamum imprimebant, vnum inferentes: neq; enim plures capiebat medulla. Subtilior postea ratio vel senos adiicit, mortalitati eorum & numero succurrere persuasa, per media trunco leniter fisso, cuneoque tenui fissuram custodiēte, donec cuspidatim decifus descendat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primum omnium, quę patiatu coitum talem arbor, & cuius arboris calamus. Variē quoque & non iisdem in partibus subest omnibus succus. Vitibus ficiisque media sicciora, & ē summa parte conceptu, ideo illinc furculi petuntur. Oleis circa medias succus: inde & furculi: cacumina sitiunt. Facillimē coalescunt, quibus eadem corticis natura, quęque pariter florentia eiusdem horę germinationem succorumque societatem habent. Lenta enim res est, quoties humidis repugnant sicca, mollibus corticū duri. Reliqua observatio, ne fissura in nodo fiat: repudiat quippe aduenam inhospitalis duritia: vt in parte nitidissima, ne longior multo tribus digitis, ne obliqua, ne translucens. Virgilius exca-

g i cumine

cumine inferi vetat. Certumque est, ab humeris arborum orientem æstiuum spectantibus surculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, nisi vetustæ arbori inferantur. ij enim robustiores esse debent. Præterea vt prægnantes, hoc est, gemmatione turgentes, & qui parere illo sperauerint anno. Bimi vtrique, nec tenuiores digito medio. Inferuntur autem & inuersi, cum id agitur, vt minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante omnia gemmantes nitere conueniet, nihil nusquam hulcerosum esse aut retorridum. Spei fauet medulla calami commissuræ, si in matre ligni corticisq; iungatur. Id enim satius, quàm foris cortici æquari. Calami exacutio medullam ne nudet. Tenui tamen fistula detegat, vt fastigatio læui descendat cuneo, tribus non ampliore digitis. Quod facillime contingit, tinctum aqua radentibus. Ne exacuatur in vento, nec cortex à ligno decedat alterutri. Calamus ad corticem vsque suum deprimatur. Ne luxetur, dum deprimitur: nèue cortex replicetur in rugas. Ideo lacrymantes calamos inferi non oportet, non hercule magis, quàm aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc vitali defectu non humescit neque concorporatur. Id etiam religionis seruant, vt luna crescente, vt calamus vtraque deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur, necessario temperamento. Validius enim demissi tardius ferunt, fortius durant: contraria ex diuerso. Ne hiscat nimium rima, laxæque capiat, aut ne parum: & exprimat, aut compressum necet. Hoc maximè præcauendum, vt præualidè accipientis trunco in media fissura relinquatur. Quidam vestigio fissuræ falce in truncis facto falice præligant marginem ipsum. Postea cuneos figunt, continente vinculo libertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita eodem die transferuntur. Si crassior truncus inferatur, inter corticem & lignum inferi melius, cuneo optimè osseo, ne cortice rumpatur laxato. Cerafilibro dempto finduntur. Hæ solæ & post brumam inferuntur. Dempto libro habent veluti lanuginem, quæ si comprehendit insitum, putrefacit. Incolumi cuneo adactum vtilissimè adstringitur. Inferere aptissimū quàm proximum terræ, si patiatur nodorum truncique ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non amplius debent. Cato argillæ, vel cretæ harenam, simumque bubulum admisceri, atq; ita vsque ad lentorem subigi iubet, idque interponi & circumlini. Ex ijs quæ commentatus est, facile apparet illa ætate inter lignum & corticem, nec alio modo inferere solitos, aut vltra latitudinem duum digitorum calamos demittere. Inferi autem præcipit pyra ac mala per ver, & post solstitiū diebus l. post vindemiam. Oleas autem & ficos per ver tantum, luna sitiente, hoc est, sicca. Præterea post meridiem, ac sine vento Austro. Mirum, quod non contentus insitum munisse, vt dictum est, & cespitem ab imbre frigorisque protexisse, ac mollibus bifidorum viminum fascibus, lingua bubula (herbeid genus est), insuper obtegi iubet, eamque illigari opertam stramentis. Nunc abundè arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos insito extante. Verno inferentes tempus vrget, incitantibus se gemmis, præterquam in olea, cuius diutissimè oculi parturiunt, minimumque succi habent sub cortice, qui nimius insitis nocet. Punicam verò & ficum, quanquam aliàs sicca sint, recraftinare minimè vtile. Pyrum vel florentè inferere licet, & in Maium quoq; mensem protendere insitionem. Quod si longius afferantur pomorum calami, rapo infixos optimè custodire succum arbitrantur: seruari inter duos imbrices iuxta riuos vel piscinas, vtrinque terra obstructos.

De vite inferenda.

CAP. XV.

Vitium verò in scrobibus siccis stramento opertos, ac deinde terra obrutos, vt cacumine existant, Cato vitem tribus modis inserit. Præfectam findi iubet per medullam, in eam surculos exacutos (vt dictum est) addi, medullas iungi. Altero, si inter sese vites contingant, vtriusque in obliquum latere contrario adraso, iunctis medullis colligari. Tertium genus est, terebrare vitem in obliquum ad medullam, calamosque addere longos pedes binos: atque ita ligatum insitum, intritaque illitum operire terra, calamis subrectis. Nostra ætas correxit, vt Gallica vteretur terebra, quæ excavat, nec vrit: quoniam adustio omnis hebetat: atque vt gemmascere incipiens legatur calamus. Nec plus quàm binis ab insito emerget oculis, vlmeo vimine alligatus, binæque circuncideretur acie à duabus partibus, vt inde potius distilaret mucor, qui maximè vites infestat. Deinde cum eualluissent flagella pedes binos, vinculum insiti incideretur, vbertati crassitudine permessa. Vitibus inferendis tempus dedere ab æquinoctio autumnus ad germinationis initia. Satiua plantæ syluestriū radicibus inferuntur natura siccioribus. Si satiua syluestribus inferantur, degenerant in feritatem. Reliqua celo constant. Aptissima insitis siccitas. Huius enim remedium apposisis fictilibus vasis modicus humor per cinerem distillat. Inoculatio rores amat leueis.

De emplastratione.

CAP. XVI.

Emplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata videri potest. Crasso autem maximè cortici conuenit, sicut est ficis. Ergo amputatis omnibus ramis, ne succum auocent, nitidissima in parte, quæque præcipua cernatur hilaritas, exempta scutula (ita ne descendat vltra ferrum) cortici imprimitur ex alia cortex par cum sui germinis mamma, sic compage densata vt cicatrici locus non sit, & statim fiat vnitas, non humorem, non afflatum recipiens: nihilominus tamen & luto munire, & vinculo melius. Hoc genus non pridem repertum volunt, qui nouis moribus fauent. Sed id etiam apud veteres Græcos inuenitur, & apud Catonem, qui oleam ficumque sic inferi iussit, mensura etiam præfinita

finita secundum reliquam diligentiam suam: cortices scalp pro excidi quatuor digitorum longitudine, & trium latitudine, atque ita coagmentari, & illa sua intrita oblini. eadem ratione & in malo. Quidam huic generi miscuere fissuram in vitibus, exempta cortice tessella, furculo à latere plano adigendo. Tot modis insitam arborem vidimus iuxta Tiburtes Tulas, omni genere pomorum onustam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, Punicis, malorumque generibus. Sed huic brevis fuit vita. Nec tamen omnem experimentis assequi naturam possumus. Quædam enim nasci, nisi sponte, nullo modo queunt: eaque immitibus tantum & desertis locis proueniunt. Capacissima insitorum omnium dicitur platanus, postea robur: verum vtraque saporis corrumpunt. Quædam omni genere inferuntur, ut ficus & punica. Vitis non recipit emplastra, nec quibus
 10 tenuis ac caducus rimosusque cortex. Neque inoculationem sicca, aut humoris exigui. Fertilissima omnium inoculatio, postea emplastratio. Sed vtraque infirmissima. Et quæ cortice nituntur tantum, vel leui aura ocysimè deplantantur. Inferere firmissimum, & fecundius, quam serere.

Exemplum huius rei.

CAP. XVII.

Non est omittenda raritas vnius exempli. Corellius eques Ro. Ateste genitus, inseruit castaneam suomet ipsam furculo in Neapolitano agro. Sic facta est castanea, quæ ab eo nomen accepit inter laudatas. Postea hæres eiusdem libertus Corellianam iterum inseruit. Hæc est inter eas differencia, illa copiosior, hæc Corelliana melior. Reliqua genera casus ingenio suo excogitauit, ac defractus serere ramos docuit, cum pali defixi radices cepissent. Multa sic feruntur, in primisque ficus, omnibus aliis modis nascens, præterquam talea: optimè quidem, si vastiore ramo pali modo exacto
 20 adigatur altè, exiguo super terram relicto capite, eoque ipso harena cooperto. Ramo feruntur & Punica, palis laxato prius meatu: item myrtus. Omnium horum longitudine trium pedum, crassitudine minus brachiali, cortice diligenter seruato, trunco exacto. Myrtus & taleis feritur: morus talea tantum, quoniam ramo eam seri religio fulgurum prohibet. Quapropter de talearum satum nunc dicendum est. Seruandum in eo ante omnia, ut taleæ ex feracibus fiant arboribus: ne curuæ, neue scabræ, aut bifurcæ: neue tenuiores: quam ut manum impleant: ne minores pedibus: ut illibato cortice: atque ut sectura inferior ponatur semper, & quod erit ab radice: accumuleturque germinatio terra, donec robur planta capiat.

De cultura olearum, & quibus temporibus insitio fiat.

CAP. XVIII.

Væ custodienda in olearum cultura Cato iudicauerit, ipsius verbis optimè præcipiemus: Taleas oleaginas, quas in scrobe saturus eis, tripedaneas facito. Diligenterque tractato, ne liber
 30 laboret, cum dolabis aut secabis. Quas in seminario saturus eris, pedales facito: eas sic inserito: Locus bipalio subactus sit, beneque glutus. Cum taleam demittis, pede taleam opprimito. Si parum descendat, malleo aut mateola adigito: cauetoque, ne librum scindas. Cum adigis, palo prius locum feceris, quò taleam demittas: ita melius viuet talea. Et vbi trina sunt, tum denique curæ sint, vbi liber se vertet. Si in scrobibus aut in sulcis seras, ternas taleas ponito. Eas diuariato supra terram, ne plus quatuor digitos tranuersos emineant, vel oculos serito. Diligenter eximere oleam oportet, & radices quamplurimas cum terra ferre. Vbi radices bene operueris, calcare bene ne quid
 40 noceat. Si quis quærat quod tempus oleæ ferendæ sit, agro sicco per sementem, agro læto per ver. Oliuetum diebus xv. ante æquinoctium vernum incipito putare. Ex eo die dies xl. rectè putabis. Id hoc modo putato. Quà locus rectè ferax erit quæ arida erunt, & si quid ventus interfregerit, ea omnia eximito. Quà locus ferax non erit, id plus concidito, aratoque bene, enodatoque, stirpesque leues facito. Circumoleas autumnò ablaqueato, & sterco addito. Qui oliuetum sæpissime & altissime miscebit, is tenuissimas radices exarabit. Radices si sursum abibunt, crassiores fient, & eò in radices vires oleæ abibunt. Quæ genera olearum, vel in quo genere terræ viuere & feri debeant, quoque spectare oliueta, diximus in ratione olei. Mago in colle & siccis, & argilla, inter autumnum & brumam feri iussit. In crasso aut humido aut subriguo à messe ad brumam. Quod præcepisse eum Africæ intelligitur. Italia quidem nunc vere maximè ferit. Sed si & autumnò libeat, post æquinoctium xl. diebus ad Vergiliarum occasum, xiiij. soli dies sunt, quibus feri noceat. Africæ peculiare quidem in oleastro est inserere. Quædam æternitate consenscunt proxima ad
 50 optione virga emissâ, atque ita alia arbore ex eadem iuuenescunt: iterumque & quoties opus sit, ut ævis eadem oliueta consent. Inseritur autem oleaster calamo & inoculatione. Olea, vbi quercus effossa sit, malè ponitur: quoniam vermes qui rauæ vocantur, in radice quercus nascuntur & transeunt. Non inhumare taleas, aut siccare prius quam serantur, vtilius compertum. Vetus oliuetum ab æquinoctio verno intra Vergiliarum exortum interradi alternis annis, melius inuentum. Idem muscum circumdare radici. Circunfodi autem omnibus annis à solstitio duum cubitorum scrobe pedali altitudine: stercoreari tertio anno. Mago idem amygdalas ab occasu Arcturi ad brumam feri iubet. Pyra non eodem tempore omnia, quoniam non æquè floreat. Eadè oblonga, aut rotunda, ab occasu Vergiliarum ad brumam. Reliqua genera media hyeme, ab occasu Sagittæ, subsolanum, aut Septentrionem spectantia. Laurum ab occasu Aquilæ ad occasum Sagittæ. Connexa enim de tempore ferendi æquè ratio est. Vere & autumnò id magna ex parte fieri decreuere. Est & alia hora circa Ca-

† Reponendū.
 trima, ex Cato-
 ne de Reru-
 sic. cap. 43.

ca Ca-

ca Canis ortus, paucioribus nota, quoniam non omnibus locis pariter utilis intelligitur: sed haud omittenda nobis, non tractus alicuius rationem, verum naturæ totius indagantibus. In Cyrenaica regione sub Etesiarum flatu conferunt: necnon & in Græcia, oleam maximè in Laconia Cos insula & vites tunc ferit. Cæteri apud Græcos inoculare & inferere non dubitant, sed arborem non ferunt. Plurimumq; in eo locorum natura pollet. Namq; in Aegypto omni ferunt mense, & vbicunque imbres æstiu non sunt, vt in India & Aethiopia. Necessariò post hæc autumno feruntur arbores. Ergo tria tempora eadem germinationis, ver, & Canis, Arcturique ortus. Neque enim animalium tantum est ad coitus auditas, sed multo maior est terræ ac satorum omnium libido: qua tempestiuè vti, plurimum interest conceptus. Peculiare vtiq; in infitis, cum sit mutua cupiditas vtriusque coeundi. Qui ver probant, ab æquinoctio statim admittunt, prædicantes germina parturire, indeo faciles corticum esse complexus. Qui præferunt autumnum, ab Arcturi ortu, quoniam statim radicem quandam capiant, & ad ver parata veniant, atque non protinus germinatio auferat vires. Quædam tamen statutum tempus anni habent vbique, vt cerasi & amygdalæ circa brumam, ferendi vel inferendi. De pluribus locorum situs optimè iudicabit. Frigida enim & aquosa verno conferi oportet, sicca & calida autumno. Communis quidem Italiae ratio tempora ad hunc modum distribuit: Moro ab Idib. Februariis in æquinoctium, pyro autumnum, ita vt brumam xv. nec minus diebus antecedant. Malis æstiuis & cotoneis, item sorbis, prunis, post mediam hyemem in Idus Februarias. Siliquæ Græcæ & Persicis ante brumam per autumnum. Nucibus, iuglandi, & pinæ, & auellanæ, Græcæ, atque castaneæ, à Calendis Martiis ad Idus easdē. Salici, genistæ, circa Martias Calendas. Hanc in siccis semine, illam in humidis virga feri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant, de disciplina ablaqueandi & accumulandi

CAP. XIX.

Est etiam noua inferendi ratio, ne quid sciens quidem præteream, quod vsquam inuenerim, Columellæ excogitata, vt affirmat ipse, qua vel diuersæ insociabilesque naturæ arborum copulentur, vt fici atque oleæ. Iuxta hanc feri ficum iubet, non ampliore interuallo, quam vt contingi largè possit ramo oleæ quàm maximè sequaci atque obedituro: eumque omni interim tempore edomari meditatione curuandi. Postea fico adepta vires (quod euenire trimæ aut vtiq; quinquenni solet) detruncata superficie, ipsum deputatum, & vt dictum est, adrafo cacumine: desigi in crure fici, custoditum vinculis, ne curuatura fugiat. Ita quodam propaginũ insitorumque temperamento, triennio communi inter duas matres coalescere. Quarto anno abscissum totum adoptantis esse, nondum vulgata ratione, mihi certè satis comperta. Cæterò eadem illa de calidis frigidisque, & humidis & siccis supra dicta ratio, & scrobes fodere monstrauit. In aquosis enim neque altos, neque amplos facere expediet: aliter in æstuoso solo & sicco, vt quàm maximè accipiant aquam contineantque. Hæc & veteres arbores colendi ratio est. Feruentibus enim locis accumulanti æstate radices operiuntq;, ne solis ardor exurat. Aliubi ablaqueant, perflatusque admittunt. Idem hyeme cumulis à gelu vindicant. Contra illi hyeme aperiunt, humorẽque sitientibus quærent. Vbicunque circumfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbem ternos, neque id in pratis, quando amore solis humoris que in summa tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidem fructus gratia ferendis inferendisq; in vniuersum sint dicta.

De salicis, & harundinato, & cæteris cædis ad perticas, palos.

CAP. XX.

Hinc restat earum ratio, quæ propter alas feruntur, ac vineas maximè, cæduo ligno. Principatũ in ijs obtinent salices, quarum satio fit loco madido: tamen refoffo duos pedes & semipedem, talea sesquipedali, vel pertica, quæ vtilior, quò plenior. Interuallo esse debent pedes seni. Trimæ pedibus binis à terra putatione coercentur, vt se in latitudinem fundant, ac sine scalis tondeantur. Salix enim fœcundior est, quò terræ propior. Has quoque omnibus annis confodi iubent mense Aprili. Hæc viminalium cultura. Perticalis & virga & talea seritur fossura eadem. Perticas ex ea cædi iustum est, quarto ferè anno. Et eæ autem senescentium propagine sarciant locum, pertica immersa, ac post annum recisa. Salicis viminalis ingera singula sufficiunt xxv. vineæ iugeribus. Eiusdem rei causa populus alba seritur bipedaneo pastinatu, talea sesquipedali, biduo siccata, palmipede interuallo, terra superiniecta duorum cubitorum crassitudine. Harundo etiamnum dilutior, quàm hæc, solo gaudet. Seritur bulbo radice, quem alij oculum appellant, dodrantali scrobe, interuallo duum pedum & semipedis: reficiturque ex sese vetere harundinato extirpato: quod vtilius repertũ, quàm castrare, sicut antea. Nanque in se radices serpunt, mutuòque discursu necantur. Tempus inferendi, priusquàm oculi harundinum intumescant, ante Calen. Martias. Crescit ad brumam vsq;, desinitque cum durescere incipit. Hoc signum, quod tempestiuam habet cæsuram: & hanc autem, quoties & vineam fodiendam putant. Seritur & transuersa, non altè terra condita: erumpuntque singulis oculis totidem plantæ. Seritur & deplantata pedali sulco binis obruptis gemmis, vt tertius nodus terram attingat prono cacumine, ne rores concipiat. Cæditur decrecente luna. Vineis anno siccata vtilior, quàm viridis. Castanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus, per durandi peruicacia, regerminatione cædua vel salice lætior. Quærit solum facile, necnon harenosum,

harenosum, maximeque sabulum humidum aut carbunculum, vel topi etiā farinam, quamlibet opaco septentrionali que & præfrigido situ, vel etiam decliui. Recusat eadem Gallicam, rubricam, cretam, omnemque terræ fecunditatem. Seri nuce diximus, sed nisi ex maximis non prouenit, nec nisi quinis acruatim satis. Perfringi solum debet supra ex Nouembri mense, in Februarium: quo soluta, sponte cadunt ex arbore, atque subnascuntur. Interualla sint pedalia vndique sulco dodrantali. Ex hoc seminario transferuntur in aliud, bipedali interuallo, plus biennio. Sunt & propagines, nulli quidem faciliores. Nudata enim radice, tota in sulco prosternitur. Tunc ex cacumine super terrā relicto renascitur, & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari, pauetque nouitatem. Biennio ferè postea prosilit. Ideo nucibus potiùs, quàm viuiradicibus, plantaria cædua implentur. Cultura non alia, quàm supra dictis fodiendis supputandisque per biennium sequens: de cætero ipsa se colit, umbra stolones superuacuos enecante. Cæditur intra septimum annum. Sufficiunt pedamenta iugeri vnus vicenis vinearum iugeribus, quando etiam ea bifida stirpe fiunt, durantque vltra alteram syluæ suæ cæsuram. Esculus similiter prouenit, cæsuræ triennio serior, nimis morosa nasci. In quacunque terra feritur, nascitur è balano, sed non nisi esculi, scrobe dodrantali, interuallis duorum pedum feritur leuiter quater anno. Hoc pedamentum minimè putrescit, læsumque maximè fruticat. Præter hæc sunt cædua, quæ diximus, fraxinus, laurus, Persica, corylus, malus: sed tardiùs nascuntur, terramque defixa vix tolerant, non modò humorem. Sambucus contrà firmissima ad palum, taleis feritur, vt populus. Nam de cupresso satis diximus.

De culturis, & disciplina colendarum vinearum. CAP. XXI.

ET prædictis velut armamentis vinearum, restat ipsarum natura præcipua tradenda cura. Vitiū surculi, & quarundam arborum, quibus fungosior intus natura est, genicularis scaporum nodis intersepiunt medullam. Ferula ipsæ breues, & ad summa breuiore, articulis vtique duobus internodia includunt. Medulla, siue illa vitalis anima est, ante se tendit, longitudinè impellens, quando in nodis peruia patet fistula. Cùm verò concreti ademere transitum, percussa erumpit, ab ima sui parte, iuxta priorem nodum, alternis laterum semper inguinibus, vt dictum est in harundine ac ferula, quorum dextrum ab imo intelligitur articulo, læuum in proximo, atque ita per vices. Hoc vocatur in vite gemma, cùm ibi cespitem fecit. Antè verò quàm faciat, in concauo oculus: & in cacumine ipso, germen. Sic palmites, nepotes, vna, folia, pampini gignuntur. Mirumque, firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo in surculis nodos, cùm feruntur, medios secare oportet, ita ne profluat medulla. Et in fico quidem dodrantales paxillo solo patefacto feruntur, sic vt descendant quæ proxima arbori fuerint, duo oculi extra terram emineant. Oculi autem in arborum surculis propriè vocantur vnde germinant. Hac de causa & in plantariis aliquando eodem anno ferunt, quos fuere laturi fructus in arbore: cùm tempestiue sati prægnantes, inchoatos conceptus aliubi pariunt. Ita factas ficos, tertio anno transferre facile! Hoc pro senescendi celeritate attributum huic arbori, vt citissimè proueniat. Vitium numerosior satus. Primum omnium nihil feritur ex his, nisi inutile, & deputatum in sarmento. Opputatur autem, quicquid proximo tulit fructum. Solebat capitulatus vtrinque è duro surculus ferire: eoque argumento malleolus vocatur etiam nunc. Postea auelli cum sua calce ceptus est, vt in fico: neque est aliud viuacius. Tertium genus adiectum etiamnum expeditius sine calce, propter quod sagittæ vocantur, cùm intorti panguntur: iidem cùm recisi nec intortiti, trigemmes. Plures autem ex eodem surculo hoc modo fiunt. Serere è pampinariis sterile est: nec nisi fecundo oportet. Quæ raros habet nodos, infœcunda iudicatur. At densitas gemmarum, fertilitatis indicium est. Quidam feri vetant, nisi eos, qui floruerint, surculos. Sagittas serere minus vtile, quoniam in transferendo facillè rumpitur, quod intortum fuit. Seruntur pedali, non breuiore, longitudine, quinque, sexve nodorum. Pauciores tribus gemmis in hac mensura esse non poterunt. In feri eodem die, quo deputentur, vtilissimum. Si multo postea necesse sit serere custoditos, vt præcepimus, cauere vtique, ne extra terram positi sole inarescant, ventove aut frigore hebetentur. Qui diutius in sicco fuerint, priùs quàm serantur, in aqua pluribus diebus reuifescant. Solum apricum & quàm amplissimum in seminario, siue in vinea, bidente pastinari debet ternos pedes, bipalio alto marra reiici quaternum pedum ferramento, ita vt in pedes binos fossa procedat. Fossam purgari, & extendi, ne crudum relinquatur: verum exigi mensura. Malè pastinatum deprehendunt scamna inæqualia. Metienda est & ea pars, quæ interiacet, puluini. Surculi feruntur & in scrobe & in sulco longiore, super quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili solo frustra, nisi substrato pinguiore. Nec minus, quàm duos, integri oportet, & proximam attingi terram, eodem paxillo deprimi & spissari. Interesse in plantario sesquipedes inter bina semina in latitudinem, in longitudinem semisses. Ita satos malleolos xxiiij. mense recidere ad imum articulum, nisi ipsi parcatur. Oculorum inde materia emicat, cum qua xxxvj. mense viuiradix transfertur. Est & luxuriosa ratio vites serendi, vt quatuor malleoli vehementi vinculo colligentur in parte luxuriosa: atque ita vel per ossa bubuli cruris, vel per cocta scitilia traiecti, obruantur binis eminentibus gemmis. Humescunt hoc modo, recisi que palmitem emittunt. Postea fistula fracta radix liberè capit vires, vnamque fert, & omnium corporum suorum acinos. In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus, medullaque crassa, in

h

se colli-

se colligantur ipsi caules, ita ut gemmis parcatur omni modo. Tum malleolus in terra fimo mista feritur, & cum spargere coepit caules, deciditur, foditurque; sæpius. Talis vuae acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit, cum viuere semina ipsa perquam mirum sit, & medulla adempta nasci. Surculis etiam quibusnam sit articulatio arboris, non omittendum videtur. Nanque buxi tenuissimis quinis senisve colligatis depacti proueniunt. Quondam in obseruatione erat, ut defringerentur ex imputata buxo, aliter viuere non crediti. detraxere hoc experimenta. Seminarij curam sequitur vinearum ratio. Quinque generum hæ: Sparsis per terram palmitibus, aut per se vite subrecta, vel cum adminiculo iunc iugo, aut pedatæ simplici iugo, aut compluuiatæ quadruplici. Quæ pedatæ ratio erit, eadem intelligitur eius quoque, in qua sine adminiculo vitis per se stabit. Id enim non fit, nisi pedamenti inopia. Simplici iugo constat porrecto ordine, quem canterium appellant. Melior ea vino, quando sibi ipsa non obumbrat, assiduoque sole coquitur, & afflatum magis sentit, & celerius rorem dimittit: pampinationi quoque & occationi, omni que operi facilius. Super cætera deflorescit utilius. Iugum sit pertica, aut harundine, aut crine, funiculove, ut in Hispania, Brudusioque. Compluuiata copiosior vino est, dicta à cauis ædium compluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidem iugis. Huius ferendi ratio dicitur, eadem valitura in omni genere, in hoc verò numerosior tantum. His verò tribus feritur modis: Optimè in pastinato, proximè in sulco, nouissimè in scrobe. De pastinatione dictum est.

De sulco, & vinearum putatione.

CAP. XXII.

Sulco latitudo palæ satis est: scrobibus ternorum pedum in quaque partem. Altitudo in quocunque genere tripedalis, ideo nec vitis minor transferri debet, extatura etiam nū duabus gemmis. Emolliri terram minutis in scrobe ima sulcis, fimoque misceri, necessarium. Cliuosa altiores possunt scrobes, præterea puluinatis à deuexitate labris. Qui ex his longiores fient, ut vites binas accipiant è diuerso, alui vocabuntur. Esse vitis radicem in media scrobe oportet: sed ipsam innixam solido in orientem æquinoctialem spectare: adminicula prima è calamo accipere. Vincas limitari decumano xvij. pedum latitudinis ad contrarios vehiculorum transitus, aliisque transuersis limitibus denum pedum distingui per media iugera. Aut si maior modus sit, totidem pedum cardine, quot decumano, limitari. Semper verò quintanis seminari, hoc est, ut quinto quoque palo singulæ iugo paginæ includantur. Solo spisso, non nisi repastinato, nec nisi viuiradicem feri: tenero & soluto, vel malleolum sulco, vel scrobe. In colles sulcos agere transuersos, melius quam pastinare, ut defluuia palis eorum contineantur. Aquoso cælo, vel sicco solo, malleolos ferere autumno, nisi si tractus ratio mutauit. Siccus enim & calidus autumno possit feri, humidus frigidusque etiam veris exitu. In arido solo viuiradix quoque frustra feritur. Malè & in siccis malleolus, nisi post imbrem. At in riguis, vel frondens vitis, & usque ad solstitium rectè, ut in Hispania, Quiescere ventos satioris die utilissimū. Plerique Austros optant, Cato abdicat. Interesse medio temperamento inter binas vites oportet pedes quinos; minimum autem lato solo pedes quaternos: tenui plurimum octonos. Umbri & Marfi ad videnos intermittunt arationis gratia in his quæ vocant porculeta. Pluuio & caliginoso tractu rariores poni, sicco densiores congruit. Subtilitas parsimonie compendia inuenit, cum vinea in pastinato feritur, obiter seminarium faciendi, ut viuiradix loco suo, & malleolus qui transferatur, inter vites & ordines feratur. Quæ ratio in iugero circiter xvj. mil. viuiradicum donat. Interest autem biennium fructus, quo tardius in satio prouenit, quam in translato. Viuiradix posita in vinea post annum rescatur usque ad terram, ut vnus tantum emineat oculus, adminiculo iuxta affixo, & fimo addito. Simili modo & secundo anno reciditur, viresque concipit, & intra se pascit suffecturas oneri; aliàs festinatione pariendi gracilis ac emucida, ni cohibeatur castigatione tali, in foetum exeat tota. Nihil audius nascitur: ac nisi ad pariendū vires feruentur, tota sit foetus. Pedamenta optima quæ diximus, aut ridicæ robore, aleaque: aut si non sint, pali è iunipero, cupresso, laburno, sambuco. Reliquorum generum sudes omnibus annis reciduntur. Saluberrima in iugo harundo connexa fasciculis, durat quinque annis. Cum breuiore palmitem sarmento iunguntur inter se funium modo, ex hoc arcus functa dicuntur. Tertius vineæ annus palmitem velocem robustumque emittit, & quem faciat ætas vitem. Hic in iugum insilit. Quidā tunc excæcant eum, supina falce auferendo oculos, ut noxia iniuria longius euocent. Vtilior enim consuetudo pariendi, satiusque pampinos adiugate detergere, usquequo placet roborari eam. Sunt qui vêtat tangi proximo anno quam translata sit, neque ante lx. mensem falce curari: tunc autem ad tres gemmas recidi. Alij & proximo quidem anno recidunt, sed ut ternos quaternosve singulis annis adiciant articulos, quarto demum perducant ad iugum. Id vtrunque fructum tardum, præterea retorridum & nodosum reddit, pumilionum incremento. Optimum autem, matrem esse firmam, postea foetum audacem. Nec tutum est quod cicatricosum, magno imperitiæ errore. Quicquid est tale, plagis nascitur, non è matre. Totas enim habet illa vires dum roboratur: & annuos accipit tota foetus, cum permissum fuerit nasci. Nil natura portionibus parit. Quæ cum excreuerit, satis firma protinus in iugo collocari debet: sin etiamnum infirmior erit, sub ipso iugo hospitari recisa: viribus, non ætate decernitur. Temerarium est, ante crassitudinem pollicarem viti imperare. Sequenti anno palmites salutentur

salutentur pro viribus matris singuli aut gemini. Idem & secuto, si cogit infirmitas, nutriatur: tertioque demum duo adiciantur. Nec sunt plures quaternis vnquam permittendi. Breuiterque, nō indulgendum est, & semper inhibenda foecunditas: Ea est enim natura, vt parere malit, quā viuere. Quicquid materiae adimitur, fructui accedit. Illa semina mauult, quā fructum gigni: quoniam fructus caduca res est. Sic perniciosè luxuriat: nec ampliat se, sed egerit. Dabit consilium & soli natura. In macro etiam si vites habebit, recisa intra iugum moretur, vt omnis foetura sub eo exeat. Minimum id esse debet interuallum, vt attingat iugum, speretque, non teneat: adeo non recumbat in eo, nec delicatè se spargat. Ita temperetur hic modus, vt crescere etiam malit, quā parere. Palmes duas tréve gemmas sub iugo habere debet ex quibus materia nascatur: tunc per iugum mergi
10 alligarique, vt sustineatur iugo, non pendeat. Vinculo mox astrictus à tertia gemma alligari: quoniam & sic coercetur impetus materiae, densioresque citrà pampini exultant: cacumen religari ventant. Natura hæc est, deiecta pars aut præligata fructum dat, plurimumque ipsa curuatura. Quod citrà est, materiem mittit, offensante credo spiritu, & illa, quam diximus, medulla. Quæ ita emicuerit materia, fructum dabit anno sequente. Sic duo genera palmitum: Quod è duro exit, materiamque in proximum annum promittit, pampinarium vocatur: at vbi supra cicatricem est, fructuariū. Alterum ex anniculo palmitre, semperque fructuarium relinquitur sub iugo, & qui vocatur custos. Hic est nouellus palmes, non longior tribus gemmis, proximo anno materiam daturus, si vitis luxuria se consumpserit. Et alius iuxta eum verrucæ magnitudine, qui furunculus appellatur, si fortè custos fallat. Vitis antequam septimum annum à surculo compleat, euocata ad fructum euanesceat, ac
20 moritur. Nec veterem placet palmitem in longum, & ad quartum vsque pedamentum emitti, quod alij dracones, alij iuniculos vocant, vt faciant quæ masculata appellant. Cum induruit vitis, pessimum in vinea traducere. Quinto anno & ipsi palmites intorquentur, singulæque è singulis materiae emittuntur, ac deinde è proximis, prioresque amputantur. Semper custodem relinqui melius: sed is proximus viti esse debet, nec longior, quā dictum est: & si luxuriauerint palmites, intorqueri: vt quatuor materias, vel duas, si vni iuga erit vinea, emittat. Si per se vitis ordinabitur sine pedamento, quaecunque initio adminiculum desiderabit, dum stare condiscat, & recta surgere. Cætera à primordio eadem. Diuidia autem putatione pollices æquali examine vndique, ne pragrauet fructus parte aliqua, obiter idem deprimens prohibebit in excelsum emicare. Huic vineæ trium pedum altitudo excelsior nutat, cæteris à quinto, dum ne excedat hominis longitudinem iustam. Iis
30 quoque, quæ sparguntur in terra, breues ad innitendum caueas circundant, scrobibus per ambitū factis, ne vagi palmites inter se pugnent occurrentes: maiorque pars terrarum ita supinam in tellure vindemiam metit. Siquidem & in Africa, & in Aegypto Syriaque, ac tota Asia, & multis locis. Europæ hic mos præualet. Ibi ergo iuxta terram comprimi debet vitis, eodem modo & tempore nutrita radice, quo in iugata vinea, vt semper pollices tantum relinquatur, fertili solo cum tribus gemmis, graciliore quinis: præstatque multos esse, quā longos. Quæ de natura soli diximus, tanto potentiora sentientur, quanto propior fuerit vua terræ. Genera separari, ac singulis conseri tractibus, vtilissimum. Mistura enim generum etiam in vino, non modò in musto, discors. Aut si misceantur, non alia, quā pariter maturefcentia, iungi necessarium. Iuga altiora, quò lätior ager, & quò planior item roscido, nebuloso, minusque ventoso conueniunt. Contrà, humiliora gracili & arido,
40 æstuoso, ventisque exposito. Iuga ad pedamentum quā arctissimo nodo vinciri oportet, vitem leui contineri. Quæ generum vitium, & in quali solo caloque essent conferenda, cum enumeraremus naturas earum & vinorum, notauimus: De reliquo cultu vehementer ambigitur. Plerique æstate tota post singulos rores confodi iubent vineam. Alij vetant gemmantem: decuti enim oculos, tractūque intrantium deteri: & ob id arcendum procul omne quidem pecus, sed maximè lanatū, quoniam facillimè auferat gemmas: Inimicos & pubescente vua rastros: satisque esse vineam ter anno confodi, ab æquinoctio verno ad Vergiliarum exortum, & Canis ortu, & nigrescente acino. Quidā ita determinant: Veterem semel à vindemia ante brumam, cum alij ablaqueare & stercorare lätis putent. Iterum ab Idib. Aprilis, antequam concipiat, hoc est, in vj. Idus Maias. Deinde prius quā florere incipiat, & cum defloruerit, & variante se vua. Peritiores affirmant, si iusto sæpius fodiat, in tantum tenerefcere acinos, vt rumpantur. Quæ fodiantur, ante feruentes horas diei fodiendas
50 conuenit: sicuti lutum neque arare, neque fodere: Fossione puluerem excitatum contra soles nebulasque prodesse. Pampinatio verna in confesso est, ab Idibus Maiis intra dies x. vtrique antè quā florere incipiat: & eam infra iugum debere fieri. De sequente variant sententiæ. Cum defloruerit, aliqui pampinandū putant: alij sub ipsa maturitate. Sed de his Catonis præcepta decernent. Nanq; & putationum tradenda ratio est. Protinus hanc à vindemia, vbi cæli tepor indulget, adoriuntur. Sed hoc fieri nunquā debet ratione naturæ ante Aquilæ exortum, vt in siderū causis docebimus proximo volumine. Imò verò fauonio, quoniam anceps culpa sit præproperæ festinationis. Si faucias recenti medicina mordeat quædam hyemis ruminatio, certum est gemmas earum frigore hebetari, plagasque findi, & cæli vitio exuri oculos lacryma distillante. Nam gelu fragiles fieri quis nesciat? Operarum ista computatio est in latifundiis, nō legitima naturæ festinatio: quò maturius putantur

tantur aptis diebus, eò plus materiæ fundūt: quò serius, eò fructum vberiores. Quare macras prius conuenit putare, validas nouissimè. Plagam omnem obliquam fieri, vt facillè decidant imbres: & ad terram verti, quàm leuissima cicatrice acie falcis exacta, plagaque conuelata. Recidi autem semper inter duas gemmas, ne sit vulnus oculis in recisa parte. Nigram esse eam existimant: & donec ad syncera veniatur, recidendam: quoniam è vitiosa materie utilis non exeat. Si macra vitis idoneos palmities non habeat, ad terram recidi eam, nouosque elici utilissimum. In pampinatione non hos detrahare pampinos, qui cum vua sint: id etenim vuas supplantat, præterquam in nouella vinea. Inutiles iudicantur in latere nati, non ab oculo: quippe etiam vua, quæ nascatur è duro rigescente, vt nisi ferro detrahi non possit. Pedamentum quidam inter duas vites utilius putant statui: & facilius ablaqueantur ita: meliusque est vniugæ vineæ, si tamen & ipsi iugo sint vires, nec flatu infesta regio. 10 In quadripartita quàm proximum oneri adminiculum esse debet: ne tamen impedimentū sentiat ablaqueatio, cubito abesse, non amplius: ablaqueari autem prius, quàm putari, iubent. Cato de omni cultura vitium ita præcipit: Quàm altissimam vineam facito, alligatoque rectè, dum ne nimium constringas. hoc modo etiam curato: Capita vitium putata circumfodito, arare incipito. Vltro citroque sulcos perpetuos ducito. Vites teneras quamprimum propagato: veteres quàm minimum castrato. Potius, si opus fuerit, deiicito, biennioque post præcidito. Vitem nouellam rescari tum erit tempus, vbi valebit. Si vinea ab vite caluata erit, sulcos interponito, ibique viuiradicem serito. Vmbram à sulcis remoueto: crebroque fodito. In vinea veteri serito ocymum. Si macra erit, quod granum capit, ne serito: & circum capita addito sterus, paleas, vinaceas aut aliquid horunce. Vbi vinea frondere cœperit, pāpinato. Vineas nouellas alligato crebro, ne caulis præfringatur. Et quæ 20 iam in perricam ibit, eius pampinos teneros alligato leuiter, porrigitoque. Quæ vbi rectè steterint, vbi vua varia fieri cœperit, vites subligato. Vitis insitio vna est per ver, altera cum vua floret: ea optima est. Vineam veterem si in aliū locum transferre voles, duntaxat brachium crassum primū deputato. Binas gemmas, nec amplius, relinquito. Ex radicibus bene effodito. Et caue radices ne saucies. Ita vti fuerit, ponito in scrobe, aut in sulco, operitoque, & bene occulcato. Eodemque modo vineam statuminato, alligato, laxatoque vti fuerat, crebroque fodito. Ocymum, quod in vinea feri iubet, antiqui appellabant pabulum, vmbra patiens, quod celerrimè proueniat.

Ratio arbutorum.

CAP. XXIII.

Sequitur arbuti ratio, mirum in modum damnata Sarsennæ patri filioque, celebrata Scrofæ, vetustissimis post Catonem, peritissimisque: ac ne à Scrofa quidem, nisi vni Italiæ, concessa: cum 30 tam longo iudicetur æuo, nobilia vina non nisi in arbutis gigni, & in his quoque laudatiora summis, sicut vberiora imis: adeò excelsitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium vlmus, excepta propter nimiam frondem atinea. Deinde populus nigra, eadem de causa, minus densa folio. Non spernunt plerique & fraxinum, sicumque, etiam oleam, si non sit vmbrosa ramis. Harum satus cultusque abunde tractatus est. Ante tricesimum sextum mensem attingi falce vetantur. Alterna seruantur brachia: alternis putantur annis: sexto anno maritantur. Transpadana Italia, præter supra dictas, cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino, quercu, arbutat agros: Venetia salice, propter vlginem soli. Et vlmus detruncata à media in ramorum scamna digeritur, nulla ferè xx. pedum altiore arbore. Tabulata earum ab octauo pede altitudinis dilatantur in collibus siccisque agris, à xij. in campestribus & humidis. Meridianum solem spectare palmæ debent. Rami à proiectu 40 digitorum modo subrigi, tonsili in his tenuium quocumque virgultorum barba, ne obumbrent. Interuallum iustum arborum, si aretur solum, quadragenī pedes in terga frontemque, in latera viceni. Si non aretur, hoc in omnes partes. Singulis denas sæpe adnutriunt vites, damnato agricola minus ternis. Maritare, nisi validas, inimicum, enecante veloci vitium incremento. Serere tripedano scrobe necessarium, distantes inter sese arboremque singulis pedibus. Nihil ibi malleolis atque pastinationi, nulla fodiendi impendia: vtpote cum arbuti ratio hac peculiari dote præstet, quod in eodem solo feri fruges & vitibus prodest. Superque, quod vindicans se altitudo, non, vt in vinea, ad arcendas animalium iniurias pariete, vel sepe, vel fossarum utique impendio muniri se cogat. In arbutis è prædictis sola viuiradicum ratio, item propaginum, & hæc gemina, vt diximus. Qualorum in ipso 50 tabulato maximè probata, quoniam à pecore tutissima est. Altera, deflexa vite vel palmite iuxta suam arborem, aut circa proximam calibem. Quod supra terram est è matre, radi iubetur, ne fruticet. In terra non pauciores gemmæ quatuor obruuntur ad radicem capiendam: extra in capite binæ relinquuntur. Vitis in arbutis quatuor pedes in longo constat, omni sulco tres lato, alto duos cum semipede. Post annum propago inciditur ad medullam, vt paulatim radicibus suis assuescat. Caulis à capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus abscinditur, reponiturque altius in terram, ne ex reciso frondeat. Tolli viuiradix à vindemia protinus debet. Nuper repperit, draconem serere iuxta arborem: ita appellamus palmitem emeritum, pluribusque induratum annis. Hunc præcisum quàm maxima amplitudine tribus partibus longitudinis derafo cortice, quatenus obruatur, (vnde & rasilem vocant) deprimere sulco, reliqua parte ad arborem erecta, ocylissimum in vite. Si gracilis sit vitis aut terra, vstitutum est quàm proximè solum decidi, donec firmetur

firmetur radix: sicut neq; roscidam feri, neque à Septentrionis flatu. Vites Aquilonem spectare debent ipsæ, palmites autem earum meridiem. Non est festinandum ad putationem nouellæ, sed primò in circulos materies colligenda, nec nisi validæ putatio admouenda. Seriora ferè anno ad fructum arbuta, quàm vitis iugata. Sunt qui omnino putari vetant, priusquàm arborum longitudinem æquauerit. Prima falce sex pedes à terra recidatur, flagello infra relicto, & nasci coacto incuruatione materiæ. Tres ei gemmæ, non amplius, deputato supersint. Ex his emissi palmites proximo anno imis inferantur scaminis, ac per singulos annos ad superiora scandant relicto semper duramento in singulis tabulatis, & emissario vno, qui subeat, vsque quo placuerit. De cætero putatione omni, flagella quæ proximè tulerint, recidantur: noua circuncisis vndique capreolis spargantur in tabulatis. Vernacula putatio deiectis per ramos vitium crinibus circumuehit arborem, crinesque ipsos vuis: Gallica in traduces porrigitur, Aemiliæ viæ in ridicas, atinearum ambitu frondem earum fugiens. Est quorundam imperitia sub ramo vinculo suspendendi, suffocante iniuria: quando contineri debet vimine, non arctari. Quinimo etiam quibus salices supersunt, molliore hoc vinculo facere malunt: herbæque, Sicali quam vocant ampelodesmon. Græcia verò vniuersa iunco, cypero, vluu. Liberatam quoque vinculo per aliquot dies vagari, & inconditam spargi, atque in terra, quam per totum annum spectauerit, recumbere. Nanque vt veterina à iugo, & canes à cursu volutatio iuuat, ita tum & vitium porrigi lumbos. Arbor quoque ipsa gaudet assiduo leuata onere similis respiranti. Nihilque est in opere naturæ, quod non exemplo dierum noctiumque aliquas vices feriarum velit. Ob id protinus à vindemia putari, & lassas etiamnum fructu edito, improbatur, vt putatæ rursus alligentur alio loco. Nanque orbitas vinculi sentiunt vexatione non dubia. Traduces Gallica cultura bini vtrinque lateribus, si pes quadrageno distet spatio, quaterni si viceno, inter se obuij miscentur, alliganturque vnà conciliati, virgultorum comitatu obiter rigorati quæ deficient: aut si breuitas non patiatur ipsorum, ad alligato protenduntur in viduam arborem vnco. Traducem bimum præcidere solebant. Oneratis enim vetustate melius donare tempus, vt transilem faciant, si largiatur crassitudo: aliàs vtile toros futuri draconis pasci. Vnum etiamnum genus est medium inter hoc & propaginem, totas supplantandi in terram vites cuneisque findendi, & in sulcos plures simul ex vna propagandi, gracilitate singularum firmata circumligatis hastilibus, nec recisis qui à lateribus excurrant pampinis. Nouariensis agricola traducum turba non contentus, nec copia ramorum, impositis etiamnum patibulis palmites circumuoluit. Itaque præter soli vitia, cultura quoque torua fiunt vina. Alia culpa iuxta urbem Varacinis, quæ alternis putantur annis non quia id viti conducit, sed quia vilitate redditum impendia exuperent. Medium temperamentum in Carseolano sequuntur: cariosasque tantum vitis partes incipientes inarescere deputando, cæteris ad vnam relictis, detracto onere superuacuo pro nutrimento omni est raritas vulneris. Sed nisi pingui solo talis cultura degenerat in labruscam. Arbuta arari quàm altissimè desiderant, etsi tantum frumenti ratio exigit. Pampinari ea non est moris: & hoc compendium operæ. Deputantur cum vite pariter interlucata densitate ramorum, qui sint superuacui, & absument alimenta. Plagas ad Septentriones, aut ad Meridiem spectare vetuimus. Melius, si neque in Occasus Solis. Diu dolent talia quoque hulnera, & difficilè sanescunt, algendo nimis æstuandoue. Non eadem in vite, quæ in arbutis, libertas, quoniam certa latera est facilius abscondere, quàm detorquere, quò velis, plagas. In arborum ronsura supiniore velut calices faciendi, ne consistat humor. Viti adminicula addenda, quæ scandat apprehensa, si maiora sint.

De seruandis vuis, & morbis arborum.

CAP. XXIII.

Vitium generosarum pergulas quinquatribus putandas, & quarum seruare vuas libeat, decresciente Luna tradunt. Quæ verò interlunio sint putatæ, nullis animalium obnoxias esse. Alia ratione plena Luna noctu tondendas, cum sit ea in Leone, Scorpione, Sagittario, Tauro: atque in totum ferendas plena, aut crescente vtrique, censent. Sufficiunt in Italia cultores deni in centena iugera vinearum. At abundè satum cultuque arborum tractato, quoniam de palmis ac cytis in peregrinis arboribus affatim diximus, ne quid desit, indicanda reliqua natura sit, magnopere pertinens ad omnia ea. Infestantur nanque & arbores morbis. Quid enim genitum caret his malis? Et syluestrium quidem perniciosus negans esse, vexarique tantum grandine in germinatione aut flore. Aduri quoque feruore, aut flatu frigidiore præpostero die: quoniam suo frigora etiam profunt, vt diximus. Quid ergo? nonne & vites algore intereunt? Hoc quidem est, quo deprehendatur soli vitium, quoniam non euenit, nisi in frigido. Itaque per hyemes cæli rigorem probamus, non soli. Nec infirmissimæ arbores gelu periclitantur, sed maximæ: vexatisque ita cacumina prima inarescunt, quoniam præstrictus gelu non potuit eò peruenire humor. Arborum quidam cōmunes morbi, quidam priuati generum. Communis vermiculatio est, sideratio, & dolor membrorum. Vnde partium debilitas, societas nominum quoque cum hominum miseriis. Trunca dicimus certè corpora, & oculos germinum exustos, ac multa simili forte. Itaque laborant & fame, & cruditate, quæ sunt humoris quantitate. Aliquæ verò & obesitate: vt omnia quæ resinam ferunt, nimia pinguitudine in redā mutantur: & cum radices quoque pinguescere cœpere, intereunt, vt animalia, nimio adipe: ali

h 3 quando

quando & pestilentia per genera, sicut inter homines, nunc seruitia, nunc plebs urbana vel rustica. Vermiculantur magis minúsque quædam, omnes tamen ferè; idque aues caui corticis sono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria esse coepit: prægrandesque roborum delicatiore sunt in cibo: cossos vocant; atque etiam farina saginati, hi quoque altiles fiunt. Maximè autem arborum hoc sentiunt pyri, mali, fici: minus, quæ amaræ sunt & odoratæ. Eorum qui in ficis existunt, alij nascuntur ex ipsis, alios parit qui vocatur cerastes. Omnes tamen in cerasten figurantur, sonumque edunt par uuli stridoris. Et sorbus arbor infestatur vermiculis ruffis pilosis, atque ita emoritur. Mespilus quoque in senecta obnoxia ei morbo est. Sideratio tota cælo constat. Quapropter & grando in his causis intelligi debet, & carbunculatio, & quod pruinarum iniuria euenit. Hæc enim verno tepore inuitatis, & erumpere audentibus satis mollibus insidens, adurit lætescentes germinū oculos, quod in flore carbunculum vocant. Pruinæ perniciosior natura, quoniam lapsa persidet, gelatque, ac ne aura quidem vlla depellitur, quia non fit nisi immoto aëre & sereno. Proprium tamen siderationis est, abortu Canis siccitatum vapor, cum insit ac nouellæ arbores moriuntur, præcipuè ficus, & vitæ. Olea præter vermiculationem, quam æquè ac ficus sentit, clauum etiam patitur, siue fungum placet dici, vel patellam. Hæc est Solis exustio. Nocere tradit Cato & muscum rubrum. Nocet perunque vitibus atque oleis nimia & fertilitas. Scabies communis omnium est. Impetigo, & quæ adnasci solent, cochleæ, peculiaria ficorum vitia; nec vbique sunt enim quædam ægritudines & locorum. Verum ut homini neruorū crutiatus, sic & arbori, ac duobus æquè modis. Aut enim in pedes hoc est, radices erumpit vis morbi; aut in articulos, hoc est, cacuminum digitos, qui longissimè à toto corpore exeunt. Inarescunt ergo, & sunt apud Græcos sua nomina utriusque vitio. Undique primò dolor, mox & macies earum partium fragilis, postremò tabes morbusque non intrante succo, aut non perueniente: maximèque id fici sentiunt. Caprificus omnibus immunis est, quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis post Vergilias. Nam si rariores fuere, perfundunt arborem, non scalpunt scabie. Cæterum si cadunt, siue imbres nimij fuere, alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter vermiculationem & siderationem morbus peculiaris articulatio, tribus de causis: vna, vi tempestatum germinibus ablatis; altera, ut notauit Theophrastus, in supinum excisis; tertia, culturæ imperitia læsis. Omnes enim earum iniuriæ in articulis sentiuntur. Siderationis genus est in his deflorescentibus roratio. Aut cum acini, priusquam crescant, decoquuntur in calum. Aegrotant & cum alsere, læsis vredine attonsarum oculis. Et calore hoc euenit intempestiuo: quoniam omnia modo constant, certoque temperamento fiunt. Et culpa vinitorum colentiū, cum præstringuntur, ut dictum est. Aut circumfossor iniurioso ictu verberauit. Vel etiam subarator imprudens luxauit radices, corpusque desquamauit. Est & quædam contusio falcis hebetioris. Quibus omnibus causis difficilius tolerant frigora aut æstus: quoniam in hulus penetrat omnis à foris iniuria. Infirmissima verò malus, maximèque quæ dulcis est. Quibusdam debilitas sterilitatem, non necesse, affert, ut si quis pino cacumen auferat vel palmæ. Sterilescunt enim nec moriuntur. Aegrotant aliquando & poma ipsa per se sine arbore, si necessariis temporibus imbres aut tepores vel afflatus defuere, aut contrà abundauere. Decidunt enim, aut deteriora fiunt. Pessimum est inter omnia, cum deflorescentem vitem & oleam percussit imber, quoniam simul defluit fructus. Sunt ex eadem causa nascentes & erucæ dirum animal, eroduntque frondem, aliæ florem, oliuarum quoque, ut in Mileto: ac depastam arborem turpi facie relinquunt. Nascitur hoc malum tepore humido, & lento. Fit aliud ex eodem, si Solacrior insecutus inussit ipsum vitium, ideòque mutauit. Est etiam num peculiare oliuis & vitibus (araneam vocant) cum veluti telæ inuoluunt fructum & absument. Adurunt & flatus quidam eas maximè, sed & alios fructus. vermiculationem & poma ipsa per se quibusdam annis sentiunt, mala, pyra, mespila, punica. In oliua ancipiti euentu, quando subeunt nati fructum adimunt; augent, si in ipso nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos prohibent pluuiæ, quæ fiunt post Arcturum. Eadem si Austrinæ fuere, generant, in drupis quoque, quæ maturescentes tunc sunt præcipuè caducæ. Id riguis magis euenit, etiam si non cecidere, fastidiendis. Sunt & culicum genera aliquibus molesta, ut glandibus, fico, qui videntur ex humore nasci, tunc dulci subdito corticibus. Et ægrotatio quidem ferè in his est. Quædam temporum causæ, aut locorum non propriè dicuntur morbi, quoniam protinus necant, sicut tabes cum inuasit arborem, aut vredo: vel flatus alicuius regionis proprius, ut est in Apulia Atabulus, in Eubœa Olympias. Hic enim, si flauit circa brumam, frigore exurit arefaciens, ut nullis postea solibus recreari possint. Hoc genere conuales & apposita fluminibus laborant, præcipuèque vitis olea, ficus. Quod cum euenierit, detegitur statim in germinatione: in oliua tardius. Sed in omnibus signum est reuiuiscendi, si folia amiserit: alioquin, quas putes præualuisse, moriuntur. Nonnunquam inarescunt folia, eademque reuiuiscunt. Aliæ in septentrionalibus, ut Ponto, Phrygia, frigore aut gelu laborant, si post brumam continuauerint diebus. Et ibi autem, & in reliquis partibus, si protinus editis fructibus gelatio magna consecuta est, etiam paucis diebus necat. Quæ iniuria hominum constant, secundas habent causas. Pix, oleum, adeps, inimica præcipuè nouellis. Cortice in orbem detracto necantur, excepto subere, quod sic etiam iuuatur. Crassescens enim præstringit & strangulat. Nec adrachne offenditur, si non simul

simul incidatur & corpus. Alioquin & cerasus, & tilia, & vitis corticem mittunt, sed non vitalem, nec proximum corpori, verum eum, qui subnascante alio expellitur. Quarundam natura rimosus cortex, ut platanis. Tilia renascitur paulo minus, quam totus. Ergo his, quarum cicatricem trahit, medentur luto fimoque. Et aliquando profunt, si non vehementior frigorum aut calorum vis secuta est. Quædam tardius ita moriuntur, ut robora & quercus. Refert & tempus anni. Abieti enim & pino si quis detraxerit Sole Taurum vel Geminus transeunte, cum germinant, statim moriuntur. Eandem iniuriam hyeme passæ diutius tolerant. Similiter ilex, & robur, & quercus. Quod si angusta decortatio fuit, nihil nocetur supra dictis. Infirmiores quidem & in solo gracili, vel ab vna tantum parte detractus interimit. Similem & decacuminatio rationem habet, cupressi, piceæ, cedri. he-
 30 enim detracto cacumine, aut ignibus adusto intereunt. Similem & depastio animalium. Oleam quidem etiam si lambat capra, sterilefcere, auctor est Varro, ut diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora tantum sunt, ut amygdalæ: ex dulcibus enim transfiguntur in amaras. Aliqua verò etiam vitiora, ut apud Chios pyrus, quam Phocida appellant. Nam detruncatio diximus quibus prodesset. Intereunt pleraque & fissa stirpe, exceptis vite, malo, fico, Punica. Quædam vel ab hulcere tantum. Ficus hanc iniuriam spernit, & omnia quæ resinam gignunt. Radicibus amputatis mori, minimè mirum est. Pleraque tamen non omnibus, sed maximis, aut quæ sunt inter illas vitales absclis, moriuntur. Necant inuicem inter sese vmbra, vel densitate, atque alimenti rapina. Necat & edera vinciens: Nec viscum prodest, & cytisus, nec auro, quod alimon vocant Græci. Quo-
 20 rundam natura non necat quidem, sed lædit odore, aut succi mistura: ut raphanus & laurus vitem. Olfactatrix enim intelligitur, & tangi odore mirum in modum: ideo cum iuxta sit, auerti & recedere, saporemque inimicum fugere. Hinc sumpsit Androcydes medicinam contra ebrietates, raphanum mandi præcipiens. Odit & caulem & olus omne, odit & corylum, ni procul absint, tristis atque ægra. Nitrum quidem & alumen, marina aqua calida, & fabæ putamina vel crui, vltima vena sunt.

De varijs prodigijs siue ostentis in arboribus: deque oliueto publicam viam olim transgresso.

CAP. XXV.

Inter vitia arborum, est & prodigijs locus. Inuenimus enim sine foliis natas: vitem & malum Punicam stirpe fructum tulisse, non palmite, aut ramis, vitem vuas sine foliis, oleas quoque amisisse folia baccis hærentibus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua in totum ambusta reuixit: & in Bœotia derosa à locustis ficus iterum germinauere. Mutantur arbores & colore, fiuntque ex nigris candidæ, non semper prodigiosa, & maximè que ex semine nascuntur, ut populus alba in nigram transit. Quidam & sorbum, si in calidiora loca venerit, sterilefcere putant. Prodigio autem fiunt ex dulcibus acerba poma, aut dulcia ex acerbis, è caprisfico fici, aut contrà, graui ostento, cum in deteriora mutantur, ex olea in oleastrum, ex candida vua & fico in nigras: ut Laodiceæ Xerxis aduentu platano in oleam mutata: qualibus ostentis Aristandri apud Græcos volumen scætet, ne in infinitum abeamus: apud nos verò C. Epidij commentarij, in quibus arbores locutæ quoque reperiuntur. Subsedit in Cumano arbor graui ostento, paulò ante Pompeij Magni bella ciuilia, paucis ramis eminentibus. Inuentum Sibyllinis libris internicionem hominum fore, tantoque eam maiorem, quanto propius ab vrbe postea facta esset. Sunt prodigia, & cum alienis locis enascuntur, ut in capitibus statuarum, vel aris, & cum in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est Cyzici ante ob-
 40 dionem. Simili modo Trallibus palma in basi Cæsaris Dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnon & Romæ in Capitolio in capite bis bello Persei enata palma, victoriam triumphosque portendit: hac tempestatibus postrata, eodè loco ficus enata est, M. Messalæ, C. Cassij Censorum lustro. A quo tempore pudicitiam subuersam Piso grauis auctor prodidit. Super omnia, quæ vnquam audita sunt, erit prodigium in nostro æuo Neronis principis ruina factum in agro Marrucino, Vestij Marcelli è primis equestris ordinis oliueto vniuerso viam publicam transgresso, aruisque inde è contrario in locum oliueti profectis.

De remedijs morborum arborum.

CAP. XXVI.

Nunc expositis arborum morbis, consentaneum est dicere & remedia. Ex his quædam sunt communia omnium, quædam propria quarundam. Communia ablaqueatio, accumulatio, afflari
 50 radices, aut cooperiri, riguis dato potu vel ablato, fimi succo resectis, putatione leuatis onere. Item succo emisso quædam veluti detractio sanguinis, circunrasio coracis, vitium extenuatio, & dormitura palmitum. Gemmas si frigus retorridas hirtasque fecerit, repunicatio, & quædam politura. Arborum iis aliæ magis, aliæ minus gaudent: veluti cupressus & aquam aspernatur. & fimum, & circunfossuram, amputationemque, & omnia remedia odit: quinetiam necatur. Riguis & vites, & Punicæ præcipue aluntur. Ficus arbor ipsa riguis alitur, pomum verò eius marcescit. Amygdalæ si colantur fossione, floreamittunt. Nec infitas circunfodere oportet priusquam validæ ferre coeperint poma. Plurimæ autem amputari sibi volunt onerosa ac superuacua, sicut nos vngues & capillum. Reciduntur veteres totæ, ac rursus à stolone aliquo resurgunt: sed non omnes, nec nisi quarum naturam pati diximus. Rigua æstiuus vaporibus vtilia, hyeme inimica, autumnus varia & ex natura soli: quippe cum vindemiator Hispaniarum stagnante solo vuas demetat.
 Catero

Cætero maiore in parte orbis etiam pluuias autumnia aquas criuari conuenit. Circa Canis ortum rigua maximè profunt, ac ne tunc quidem nimia, quoniam inebriatis radicibus nocent. Et ætas modum temperat. Nouellæ enim minus sitiunt. Desiderant autem maximè rigari, quæ affluere. Contrà siccis locis genita non expetunt humorem, nisi necessarium. Asperiora vina rigari utique cupiunt in Sulmonensi Italiæ agro, pago Fabiano, ubi & arua rigantur: mirumque, herbæ aqua illa necantur, fruges aluntur, & riguus pro sarculo est. In eodem agro bruma, tanto magis si niues iaceant gelætue, ne frigus vites adurat, circumfundunt riguis, quod ibi tepidare vocant, memorabili natura in amne solo. Sed idem æstate vix tolerandi rigoris.

De caprificatione, & stercoreatione.

CAP. XXVII.

Carbunculi ac rubiginum remedia demonstrabimus volumine proximo. Interim est & scarificatio quædam in remediis: cum macie corticis ex ægritudine astringente se, iustoque plus vitalia arborum comprimente, exactam, falcis aciem vtraque manu imprimentes, perpetuis incisuris deducunt, ac veluti cutem laxant. Salutare id fuisse, argumento sunt dilatatæ cicatrices, & internato corpore expletæ. Magnaque ex parte similis hominum medicina & arborum est, quando earum quoque terebrantur ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite, & ab ima parte circumforato defluens pituita abstergeatur. Et vlmis detrahitur succus inutilis, supra terram foratis vsque ad medullam in senectâ, aut cum alimento nimio abundare sentiuntur. Idem & ficorum turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis, quæ germinant, nec ferunt fructum, fissa radice inditur lapis, fertilisque fiunt. Hoc idem & amygdalis, è robore cuneo adacto. In pyris sorbisque è teda, ac cinere & terra cooperto. Etiam radices circumcidisse prodest vitium luxuriantium ficorumque, & circuncisis cinerem addidisse. Fici serotiniæ fiunt, si primæ grossi, cum fabæ magnitudinem excessere, detrahantur. Subnascuntur enim, quæ serius maturescunt. Eadem cum frondere incipiunt, si cacumina rami cuiusque detrahantur, firmiores fertilioresque fiunt. Nam caprificatione maturata, in ea culices nasci è grossis manifestum est: quoniam cum euoluere, non inueniuntur intus grana, quæ in eos versâ apparet. Exeundi tanta est auditas, ut plerique aut pede relicto aut penna, pariter erumpant. Est & aliud genus culicum quos vocant centrinas, fucis apum similes ignauia malitiæque, cum perniciæ verorum & vtilium. Interimunt enim illos, atque ipsi moriuntur. Vexant & tineæ semina ficorum. Contra quas remedium, in eodem scrobe defodere Italicam lentiscum, inuersâ parte quæ fuerit à cacumine. Vberimas autem ficus rubrica amurca diluta, & cum fimo infusa radicibus frondere incipientium facit. Caprificorū laudantur maximè nigra, & in petrosis, quoniā frumenta plurima habeant: caprificatione ipsa post imbrem. In primis autem cauendū, ne ex remediis vitia fiant: quod euenit nimia aut intempestiua medicina. Interlucatio arboribus prodest: sed omnium annorum trucidatio inutilissima. Vitis tantum ronsuram annuam querit, alternam verò myrtus, Punica, oleæ, quia celeriter fruticescunt. Cæteræ rariùs tondentur, nulla autumnō. Ac ne raduntur quidem, nisi vere putatione. Plagæ ad vitalia sunt omnia, quæcunque non superuacua. Similis fimi ratio. Gaudet eo, sed cauendum ne in feruore solis admoueatur, ne immaturum, ne validius quàm opus sit. Vrit vineas suillum, nisi quin quennio interposito, præterquàm si riguis diluatur. Et è coriariorum sordibus, nisi admista aqua. Item largius. Iustum existimant in denos pedes quadratos tres modios. Id quidem soli natura decernit. Columbino ac suillo plagis quoque arborum medentur. Si mala Punica acida nascantur, ablaqueatis radicibus fimum suillum adhibent: eo anno vinolenta, proximo dulcia futura. Alij vrina hominis aqua mista riganda censent quater anno, singulis amphoris: aut cacumina spargi vino laesere diluto. Si findantur in arbore, pediculum intorqueri. Ficis utique amurcam affundi. Cæteris arboribus ægris, facem vini: ac lupinum circa radices earum seri. Aqua quoque lupini decocti circumfusa, pomis prodest. Fici, cum Vulcanalibus tonuit, cadunt. Remedium est, ut antè stipula hordeacea aræ stringantur. Cerasos præcoces facit, cogitque maturefcere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma interuelli melius est, ut quæ relicta sunt, grandescant.

De diuersis medicamentis arborum contra venenata animalia, & formicas, & contra noxia animalia

CAP. XXVIII.

Quædam poena emendantur, aut morfu excitantur, ut palmæ & lentisci. Salis enim aquis aluntur. Salis vim & cinis, sed leniorem, habet. Ideo ficis asperguntur ruta, ne fiant verminosæ, neque radices putrescant. Quin & vitium radicibus aquam salis iubent affundi, si sint lacrymosæ. Si verò fructus earum decidant, cinerem aceto aspergi, ipsasque illini, aut sandaracha, si putrescat vna. Si verò fertiles non sunt, aceto acri subacto cinere rigari atque oblini. Quodd si fructum non maturerent, prius inarescentem, præcisarum ad radices plagam, fibrasque, aceto acri & vrina vetusta madefacere, atque eo luto obruere, sæpe fodere. Olearum, si parum promissere fructus, nudatas radices hyberno frigori opponunt, eaque castigatione proficiunt. Omnia hæc annua cæli ratione constant: & aliquando serius poscuntur, aliquando celerius. Nec non ignis aliquid prodest, ut harundini. Ambusta nanque densior mitiorque surgit. Cato & medicamenta quædam componit, mensuræ quoque distinctione, ad maiorum arborum radices amphoram, ad minorum vnam amurcæ, & aquæ portionem

portionem æquam, ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubens. In olea hoc amplius, stramentis antea circumpositis; item fico. Huius præcipue veterem terram adaggerari radicibus; ita futurum, ut non decendant grossi, maiorque fecunditas nec scabra proueniat. Simili modo, ne conuoluolus fiat in vinea, amurcæ congios duos decoctos in crassitudinem mellis, rursusque cum bituminis tertia parte, & sulphuris quarta sub dio coqui, quoniam exardescat sub testeo. Hoc vites circa capita ac sub brachiis vngi: ita non fore conuoluolum. Quidam contenti sunt fumo huius misturæ suffire vineas secundo flatu, continuo triduo. Plerique non minus auxilij & alimenti arbitrantur in vrina, quàm Cato in amurca, addita modò aquæ pari portione, quoniam per se noceat. Alij voluocem appellant animal prærodens pubescentes vuas; quod ne accidat, falces, cum sint exacutæ, fibrina pelle detergent, atque ita putant. Aut sanguine vrsino liniri volūt post putationem easdem. Sunt arborum pestes & formicæ. Has abigunt, rubrica ac pice liquida perunctis caudicibus. Nec non & pisce suspenso iuxta in vnum locum congregant. Aut lupino trito cum oleo radices linunt. Multi & has & talpas amurca necant; contraque erucas, & mala ne putrescant, lacertæ viridis felle tangi cacumina iubent. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores singulas à muliere incitati mensis nudis pedibus recincta. Item ne quod animal pastu malefico decerpit frondem, fimo bouum diluto aspergi folia, quoties imber interueniat, quoniam ita abluatur virus medicaminis, mira quædam excogitante solertia humana. Quippe cum auerti carmine grandines credant plerique; cuius verba inserere non equidem seriò aulim, quanquàm à Catone prodita, contra luxata membra iungenda harundinum fissuræ. Idem arbores religiosas lucosque succidi permisit, sacrificio prius facto: cuius rei rationem quoque eodem volumine tradidit.

C. PLINII
SECUNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER
DECIMVS OCTAVVS.

PRO OE M I V M.

Quod antiquis maximum studium agriculturæ fuit, & de hortorum singulari diligentia. CAP. I.

Equitur natura frugum hortorumque ac florum quæque alia præter arbores aut frutices benigna tellure proueniunt, vel per se tantum herbarum immensa contemplatione, si quis æstimet varietatem, numerum, flores, odores, coloresque & succos ac vires earum, quas salutis aut voluptatis hominum gratia gignit. Quæ in parte primum omnium patrocinari terræ, & adesse cunctorum parenti iuuat, quanquàm inter initia operis defensæ. Quoniam tamen ipsa materia intus accendit ad reputationem eiusdem parientis & noxia, nostris eam criminibus vrgemus, culpamque nostram illi imputamus. Genuit venena: sed quis inuenit illa, præter hominem? Cauere ac refugere alitibus ferisque satis est. Atque cum arbore exacuant limentum; cornua elephanti, & saxo rhinocerotis, & vtroque apri dentium ficas, sciuntque ad nocendum se præparare animalia: quod tamen eorum tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos & sagittas vngimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus, & rerum naturæ elementa. Ipsum quoque, quo viuitur, aerem in perniciem vertimus. Neque est ut putemus ignorari ea ab animalibus, quæ quidem quæ præparent contra serpentium dimicationem, quæ post prælium ad medendum excogitent, indicauimus. Nec ab ullo, præter hominem, veneno pugnaturali. Fateamur ergo culpam, ne iis quidem, quæ nascuntur, contenti: etenim complura eorum genera humana manu fiunt. Quid? non & homines quidem ut venena nascuntur? Atra ceu serpentium lingua vibrat, tabesque animi contrectata adurit culpantium omnia, ac dirarum alitum modo, tenebris quoque suis & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu (quæ sola vox eorum est) ut inauspicatarum animantium vice obuui quoque vetent agere, aut prodesse vitæ. Nec vllum aliud abominati spiritus præmiu nouere, quàm odisse omnia. Verum & in hoc eadem naturæ maiestas, tanto plures bonos genuit ac frugi, quanto fertilior in iis quæ iuuant aluntque, quorum estimatione & gaudio nos quoque, relictis æstuationi suæ istis hominum turbis, pergimus excolere vitam: eoque constantius, quod operæ nobis maior, quàm famæ, gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est, agrestesque usus, sed quibus vita honosque apud præfatos maximus fuerit.

Quæ corona prima Roma.

CAP. II.

Aruorum sacerdotes Romulus in primis instituit, sequæ duodecimum fratrem appellauit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice sua, spicea corona, quæ vitta alba colligaretur, in sacerdotio ei

i

pro

pro religiosissimo insigni data, quæ prima apud Rom. fuit corona: honosq; is non nisi vita finitur, & exules etiam captosq; comitatur. Bina tunc iugera Pop. Rom. satis erant, nullique maiorem modum attribuit: quo seruos paulò antè principis Neronis, contemptis huius spatij viridariis, piscinas iuuat habere maiores: gratumq; si non aliquem & culinas. Numa instituit Deos fruge colere, & mola salsa supplicare, atque (vt author est Hemina) far torrere, quoniam tostum cibo salubrius esset. Id vno modo consecutum, statuendo non esse purum ad rem diuinam, nisi tostum. Is & Fornacalia instituit farris torrendi ferias, & æquè religiosas terminis agrorum. Hos enim Deos tunc maximè nouerant: Sciamque à serendo, Segetam à segetibus appellabant: quarum simulachra in Circo vide-

† Hanc Ma- mus. † Tertiam ex iis nominare sub tecto religio est. Ac ne degustabant quidem nouas fruges aut
crobius libr. 1. vna, antequam sacerdotes primitias libassent.

Saturnal. ca.

16. Tutilinā

nominat: id-

eoq; à Roma-

nis cultā ait,

vt cōditas iam

fruges incor-

ruptas tuerer-

tur. Vide Cæl.

Rhod. Antiq.

lect. li. 1. c. 30.

De iugere, & actu, & legibus circa pecora, & quoties, & quibus temporibus suis summa vilitas
annona, & qui agricultura illustres. CAP. III.

Iugerum vocabatur, quod vno iugo boum in die exarari posset. Actus, in quo boues agerentur, cum aratur, vno impetu iusto. Hic erat cxx. pedum: duplicatusq; in longitudinem iugerum faciebat. Dona amplissima Imperatorum ac fortium ciuium, quantum quis vno die plurimum circumarauisset. Item quartarii farris, aut heminae, conferente populo. Cognomina etiā prima inde, Pilumni, qui pilum pistrinis inuenerat: Pisonis, à pisendo. Iam Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, vt quisq; ali- quod optimè genus fereret. Iuniorum familiæ Bubulcū nominauerunt, qui bubus optimè utebatur. Quin & in sacris nihil religiosius cōfarrationis vinculo erat: nouæque nuptæ farreum præferebant. Agrum malè colere, Censorium probum iudicabatur. Atq; (vt refert Cato) quem virum bonum co- lonum dixissent, amplissime laudasse existimabāt. Hinc & locupletes dicebāt, loci, hoc est, agri ple- nos. Pecunia ipsa à pecore appellabatur. Etiam nunc in tabulis Censoriis pascua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet, quia diu hoc solū vectigal fuerat. Multatio quoq; nō nisi ouium bo- umq; impendio dicebatur: nō omittenda priscarū legum beneuolentia. Cautum quippe est, ne bo- uem, priusquam ouem, nominaret, qui indiceret multā. Ludos boum causa celebrantes, bubertios vocabant. Seruius rex, ouium bouumq; effigie primus æs signauit. Frugem quidem aratro quæsitam furtim noctu pauisse, ac secuisse, puberi xij. tabulis capitale erat: suspensumq; Cereri necari iubebāt grauius quam in homicidio conuictum: impubem Prætoris arbitratu verberari, noxamve duplio- nēme decerni. Iam distinctio honosq; ciuitatis ipsius nō aliunde erat. Rusticæ tribus laudatissimæ eorū qui rura haberent. Vrbana verò in quas transferri ignominia esset, desidia probro. Itaq; qua- tuor solæ erāt à partibus vrbis, in queis habitabant, Suburrana, Palatina, Collina, Exquilina. Nundini- nis urbem reuisitabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs rustica auocaretur. Quies somnusq; in stramentis erat. Gloriā deniq; ipsam à farris honore adorem appellabāt. Equi- dem etiam verba prisca significationis admiror. Ita enim est in commentariis Pontificum: Augurio canario agendo dies constituentur, priusquam frumenta vaginis exeant, & antequam in vaginas per- ueniāt. Ergo iis moribus nō modò sufficiebant fruges, nulla prouinciarum pascua Italiā, verum- etiam annonæ vilitas incredibilis erat. Manius Marcius Aedilis plebis primum frumentum populo in modios assibus donauit. Minutius Augurinus, qui Sp. Melium coarguerat, farris pretium in tri- nis nundinis ad assē redexit vndecimus plebei Tribunus: qua de causa statua ei extra portam Tri- geminam, à populo stipe collata statuta est. Trebius in Aedilitate assibus populo frumentum præ- stitit. Quam ob causam & ei statuæ in Capitolio ac Palatio dicatæ sunt. Ipse supremo die populi hu- meris portatus in rogum est. Verum quo anno Mater Deū aduecta Romam est, maiorem ea æsta- te, quam antecedentibus annis x. factā esse tradunt. M. Varro author est, cum L. Metellus in trium- pho plurimos duxit elephantos, assibus singulis farris modios fuisse, item vini congios, ficiq; sic- cæ pondo xxx. olei pondo x. carnis pondo xij. Nec è latifundiis singulorum continebat arcen- tium vicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licinij incluso modo D. iugerum, & ipso sua lege damnato, cum substituta filij persona amplius possideret. Luxuriantis iam Reipubl. fuit ista men- sura. Manij quidem Curij post triumphos immensumque terrarum adiectum imperio nota con- cio est, perniciosum intelligi ciuem, cui septem iugera non essent satis. Hæc autem mensura plebei post exactos reges assignata est. Quænam ergo tantæ vbertatis causa erat? Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (vt fas est credere) gaudente terra vomere laureato, & trium- phali aratore: siue illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eademque diligentia arua dis- ponebant, qua castra: siue honestis manibus omnia lætiùs proueniunt, quoniam & curiosius fiunt. Serentem inuenerunt dati honores Serranum, vnde cognomen. Aranti quatuor sua iugera in Va- ticano, quæ prata Quintia appellantur, Cincinnato Viator attulit Dictaturam, & quidem vt tradi- tur nudo, plenoque pulueris etiamnum ore. Cui Viator, vela corpus, inquit, vt proferam Sena- tus populiq; Romani mandata. Tales tum etiam Viatores erant: quod ipsum nomen inditum est subinde & ex agris Senatum ducesque accersentibus. At nunc eadem illa vincti pedes, damna- tæ manus, inscripti vultus exercent: non tamen surda tellure, quæ parens appellatur, colique dicitur & ipsa: honore his assumpto, vt noi inuita ea, & indignè ferente, credatur id fieri. Sed

nos miramur erga stultorum non eadem emolumenta esse, quæ fuerint Imperatorum. Igitur de cultura agri præcipere principale fuit etiam apud externos. Siquidem & reges fecere, Hiero, Philometor, Attalus, Archelaus: & duces, Xenophon, & Pœnus etiam Mago: cui quidem tantum honorem Senatus noster habuit Carthaginæ capta, ut cum regulis Africæ bibliothecas donaret, vnius eius duodeviginti volumina censeret in Latinam linguam transferenda, cum iam M. Cato præcepta condidisset: peritisque linguæ Punicæ dandum negotium, in quo præcessit omneis vir clarissimæ familiæ D. Syllanus. Sapientes verò complures, quos sequentes prætexuimus in hoc volumine, non ingratis nominando M. Varrone, qui octogesimum primum vitæ annum agens, de ea re prodendum putauit.

Ratio de agricultura.

CAP. IIII.

A Pud Romanos multo serior vitium cultura esse cœpit. Primoque, ut necesse erat, arua tantum coluere. Quorum nobis ratio nunc tractabitur non vulgari modo, verum, ut adhuc fecimus, & vetustis & postea inuentis omni cura perquisitis, causaque rerum & ratione simul eruta. Dicemus & sidera, siderumque ipsorum terrestria signa dabimus indubitata. Quandoquidem qui adhuc ea diligentius tractauere, quibus suis oratoribus potius, quam agricolis scripsisse possunt videri. Ac primum omnium oraculis maiore ex parte agemus, quæ non in alio vitæ genere plura certiora sunt. Curenim non videantur oracula, è certissimo die, maximèque veridico vsu profecta? Principium autem à Catone sumemus.

Laus agricolarum, & quæ obseruanda in agro parando.

CAP. V.

Fortissimi viri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur, minimeque malè cogitantes. Prædium ne cupidè emas. In re rustica operæ ne parcas, in agro emendo minimè. Quod malè emptum est, semper pœnitet. Agrum paraturos ante omnia intueri oportet aquarum vim, & vicinū. Singula magnas interpretationes habent, nec dubias. Cato in conterminis hoc amplius æstimari iubet, quo pacto niteant. In bona est, inquit, regione bene nitere. Attilius Regulus ille Punico bello bis Consulaiebat, neque fecundissimis locis insalubrem agrum parandum, neque effœtis saluberrimum. Salubritas loci non semper incolarum colore detegitur, quoniam assueti etiam in pestilentibus durant. Præterea sunt quædam partibus anni salubria: nihil autem salutare est, nisi quod toto anno salubre. Malus est ager, cum quo dominus luctatur. Cato inter prima spectari iubet, ut solum sua virtute valeat, qua dictum est positione. Ut operariorum copia propè sit, oppidumque validum: Ut nauigiorum euectus vel itinerum: Ut bene ædificatus & cultus, in quo falli plerisque video. Segnitiam enim prioris pro emptore esse arbitrantur: Nihil est damnosius deserto agro. Itaque Cato, De bono domino melius emi, nec temere contemnendam alienam disciplinam: agroque, ut homini, quamuis quæstuosus sit, si tamen & sumptuosus, non multum superesse. Ille in agro quæstuosissimam indicat vitem, non frustra, quoniam ante omnia de impensæ ratione cauit. Proximè hortos riguos: nec id falsò, si sub oppido sint. Et prata, antiqui parata dixere. Idemque Cato interrogatus, quis esset certissimus quæstus, respondit, Si bene pascas. Quis proximus? Si mediocriter pascas. Summa omnium in hoc spectando fuit, ut fructus is maximè probaretur, qui quàm minimo impendio constaturus esset. Hoc ex locorum occasione aliter alibi decernitur. Eodemque pertinet, quod agricolam vendacem esse oportere dixit. Fundum in adolescentia conferendum sine cunctatione, ædificandum non nisi consito agro. Tunc quoque cunctanter: optimumque est (ut vulgò dixere) aliena insania frui, sed ita, ut villarum tutela non sit oneri. Eum tamen qui bene habitet, sapius ventitare in agrum, frontemque domini plus prodesse quàm occipitium, non mentiuntur.

De villarum positione, & præcepta antiquorum de agro colendo.

CAP. VI.

Modus hic probatur, ut neque fundus villam quærat, neque villa fundum. Non ut fecerunt iuxta diuersis eadem ætate exemplis L. Lucullus & Q. Scæuola, cum villa Scæuolæ fundus caret, villa Luculli agro. Quo in genere Censoria castigatio erat, minus arare, quàm verrere. Nec hoc sine arte quadam est. Nouissimus villam in Misenenſi posuit C. Marius septies Consul, sed peritia castrametandj, sicut comparatos ei cæteros etiā Sylla Felix cæcos fuisse diceret. Conuenit nec iuxta paludes ponendā esse, neque aduerso amne. Quanquam Homerus omnino è flumine semper antelucanas auras insalubres verissimè tradidit. Spectare in æstuosis locis Septentriones debet, Meridiem in frigidis. In temperatis exortum æquinoctialem. Agri ipsius bonitas, quibus argumentis iudicanda sit, quanquam de terræ optimo genere differentes abundè dixisse possumus videri, etiamnum tamen traditas notas subſignabimus, Catonis maximè verbis: Ebulum, vel prunus syluestris, vel rubus, bulbus minutus, trifolium, herba pratensis, quercus, syluestris pyrus, malusque frumentarij soli notæ. Item nigra terra, & cinerei coloris. Omnis creta coquit, nisi permacra. Sabulum etiam, nisi id pertenuè est, & multo campestribus magis, quàm cliuosis, respondent eadem. Modū agri in primis seruandum antiqui putauere. Quippe ita censebant, Satiùs esse minus serere, & melius arare. Qua in sententia & Virgilium fuisse video. Verumque confitentibus latifundia perdidere Italiam: iam verò & prouincias. Sex domini semissem Africæ possidebant, cum interfecit eos Ne-

ro princeps: non fraudando magnitudine hac quoque sua Cn. Pompeio, qui nunquam agrum mercatus est conterminum. Agro empto domum vendendam inclementer, atque non ex utilitate publici status Mago censuit, hoc exordio præcepta pandere ingressus, ut tamen appareat assiduitatem desideratam ab eo. Dehinc peritia villicorum in curâ habenda est: multa quæ de iis Cato præcepit. Nobis satis sit dixisse, quam proximum domino cordi esse debere, & tamen sibi metipsum non videri. Coli rura ergastulis pessimum est, & quicquid agitur à desperantibus. Temerarium videatur vnam vocem antiquorum posuisse, & fortassis incredibile penitus existimetur, Nihil minus expedire, quam agrum optimè colere. L. Tarius Rufus infima natalium humilitate, Consulatum militari industria meritis, antiquæ aliâs parsimoniæ, circiter millies H—S liberalitate Diui Augusti congestum, usque ad detractionem hæredis exhaustit, agros in Piceno coemendo, colendoque in gloriam. Internicionem ergo famemque censemus? Imò hercule iudico modum rerum omnium utilissimū. Bene colere necessariū est, optimè damnosum, præterquam sobole sua, colonove pascendis. Alioqui domino aliquas messes colligere non expedit, si computetur impendium operæ. Nec temere oliuam. Nec quasdam terras diligenter colere, sicut in Sicilia tradunt. Itaque decipi aduenas. Quoniam igitur modo utilissimè colentur agri? ex oraculo scilicet, malis bonis. Sed defendi æquū est ab auos, qui præceptis suis prospexere vitæ. Nam cum dicerent malis, intelligere voluere vilissimos. Summum prouidentia illorū fuit, ut quam minimū esset impendij. Præcipiebant enim ista, qui triūphali denas argenti libras in supellectile crimini dabant; qui mortuo villico relinquere victorias, & reuerti in sua rura postulabant; quorū prædia colenda suscipiebat respublica exercitusque; ducebant, Senatu illis villicante. Inde illa reliqua oracula: Nequam agricolâ esse, quisquis emeret, quod præstare ei fundus posset. Malum patrem familiâs, quisquis interdum faceret, quod noctu posset, nisi in tempestate cæli. Peiorem, qui profectis diebus ageret, quod feriatis deberet. Pessimum, qui sereno die sub tecto potius operaretur, quam in agro. Nequeo mihi temperare, quod minus vnum exemplū antiquitatis afferam, ex quo intelligi possit, apud populum etiam de culturis agendi morem fuisse, qualiter defendi soliti sint illi viri. C. Furius Cresinus è seruitute liberatus, cum in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albino curuli die dicta, metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque (ut ait Piso) bene curatam ac vestitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos. Postea dixit: Veneficia mea Quirites hæc sunt: nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas vigilasque & sudores. Omnium sententiis absolutus. Itaque est profectū, opera, non impensa, cultura constat. Et ideo maiores fertilissimum in agro oculū domini esse dixerunt. Reliqua præcepta reddentur suis locis, quæ propria generum singulorum erunt. Interim communia quæ succurrunt, non omittemus. Et in primis Catonis humanissimum & utilissimum, Id agendum, ut diligant vicini. Causas reddit ille, quas existimamus nulli esse dubias. Inter prima idem cauet, ne familiæ malæ sint. Nihil serò faciendum in agricultura omnes censent: iterumque sub quæque tempore facienda. Et tertio præcepto, prætermittam frustra reuocari. De terra cariola execratio Catonis abundè indicata est. Quamquam prædicere non cessat is. Quicquid per asellum fieri potest, vilissimè constat. Filix biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacissimè contingit, germinantis ramis baculo decussis. Succus enim ex ipsa defluens, necat radices. Aiunt & circa solstitiū auulsas non renasci, nec harundine sectas, aut exaratas vomeri harundine imposita. Similiter & harundinem exarari filice vomeri imposita præcipiunt. Luncosus ager verti pala debet, at in saxoso bidentibus. Fructu igni optimè tolluntur. Humidiorum agrum fossis concidi atque siccari, utilissimum est: fossas autem cretosis locis apertas relinqui: in solutior terra sepibus firmari, ne procidant, aut supinis lateribus procumbere: quasdam occæcari, & in alias dirigi maiores patentioresque: si sit occasio, filice vel glareâ sterni. Ora autem earum binis vtrinque lapidibus statuminari, & alio superintegi. Syluæ extirpandæ rationem Democritus prodidit, lupini flore in succo cicutæ vno die macerato, sparsisque radicibus.

De frugum generibus, & natura.

CAP. VII.

ET quoniam præparatus est ager, natura non indicabitur frugum. Sunt autem duo prima earum genera, Frumenta, ut triticum, hordeum: & legumina, ut faba, cicer. Differentia verò notior, quam ut indicari deceat. Frumenti ipsius totidem genera per tempora satū diuisa. Hyberna, quæ circa Vergiliarum occasum sata terra per hyemem nutriuntur, ut triticum, far, hordeum. Aestiuæ, quæ æstate ante Vergiliarum exortum seruntur, ut milium, panicum, sesama, horminum, irio, Italiæ duntaxat ritu. Alioquin in Græcia & in Asia omnia Vergiliarum occasu seruntur. Quædam autem utroque tempore in Italia. Ex his quædam & tertio, veris scilicet: Aliqui verna, milium, panicum, lentem, cicer, alicam appellant: Sementiuæ autem triticum, hordeum, fabam, napum, rapam. Et in tritici genere pars aliqua pabuli est, quadrupedum causa sati, ut farrago: & in leguminibus, ut vicia. At commune quadrupedum hominumque vsui, lupinum. Legumina omnia singulas habent radices, præter fabam, easque turculosas, quia non in multa diuiduntur: altissimas autem cicer.

Frumenta

Frumenta multis radican-
 tur fibris sine ramis. Erumpit à primo satù hordeum die septimo: legumi-
 na quarto, vel cùm tardissimè septimo: faba à xv. ad xx. legumina in Aegypto tertio die. Ex hordeo
 alterum caput grani in radicem exit, alterum in herbam, quæ & prior floret. Radicem crassior pars
 grani fundit, tenuior florem. Cæteris seminibus eadem pars, & radicem & florem. Frumenta hye-
 me in herba sunt, verno tempore fastigiantur in stipulam, quæ sunt hyberni generis: at milium &
 panicum in culmum geniculatum & concauum, sesama verò in ferulaceum. Omnium satorum fru-
 ctus, aut spicis continetur, vt tritici, hordei, muniturque vallo aristarum quadruplici: aut includi-
 tur siliquis, vt leguminum: aut vasculis, vt sesamæ, ac papaueris. Milium, ac panicum tantum pro in-
 diuiso, & paruis auib. exposita sunt. In defensa quippe membran. continentur. Panicum à pa-
 10 niculis dictum, cacumine languidè nutante, paulatim extenuato culmo penè in surculum, præden-
 sis acruatur grani, cùm longissima pedali obba. Milij comæ granum complexæ fimbriato capillo
 curuantur. Sunt & panico genera: Mammoso, è pano paruis racemato paniculis, & cacumine gemi-
 no. Quin & colore distinguuntur, candido, nigro, ruffo, etiam purpureo. Panis multifariè & è milio
 fit, è panico rarius. Sed nullum frumentum ponderosius est, aut quod coquendo magis crescat
 lx. pondo panis è modio reducunt, modiumque pultis ex tribus sextarijs madidis. Milium intra
 hos decem annos ex India in Italiam inuectum est nigrum colore, amplum grano, harundineum
 culmo. Adolefcit ad pedes altitudine septem prægrandibus culmis: lobas vocant: omnium frugum
 fertilissimum. Ex vno grano terni sextarij gignuntur. Seri debet in humidis. Frumenta quædam in
 tertio geniculo spicam incipiunt concipere, quædam in quarto, sed etiamnum occultam. Genicu-
 20 la autem sunt tritico quaterna, farri sena, hordeo octona. Sed non ante suprà dictum geniculorum
 numerum conceptus est spicæ: qui vt spem sui fecit, quatuor aut quinque tardissimè diebus florere
 incipiunt: totidè que aut paulo pluribus deflorescunt: hordea verò cùm tardissimè septem. Varro
 quaternouenis diebus fruges absolui tradit, & mense nono meti. Fabæ in folia exeunt, ac deinde
 caulem emittunt, nullis distinctum internodijs. Reliqua legumina surculosa sunt. Ex his ramo-
 sa, cicer, eruum, lens. Quorundam caules sparguntur in terram, si non habeant adminiculum,
 vt pisorum. Quod si non habuere, deteriora fiunt. Leguminum vnicaulis faba sola, vnus &
 lupinis: cæteris ramosus prætenui surculo: omnibus verò fistulosus. Folium quædam ab radice
 mittunt, quædam à cacumine. Frumentum & hordeum vtrunque, & quicquid in stipula est,
 in cacumine vnum folium habet. Sed hordeo scabra sunt, cæteris læuia. Multiplicia contrà fa-
 30 bæ, ciceri, pisco. Frumentis folium harundinaceum, fabæ rotundum, & magnæ leguminum par-
 ti. Longiora eruiliæ & pisco. Fæolis venosa, sesamæ & irioni sanguinea. Cadunt folia lupino tan-
 tum, & papaueri. Legumina diutius florent, & ex his eruum accicer, sed diutissimè faba xl. die-
 bus. Non autem singuli scapi tandiu, quoniam alio desinente alius incipit: nec tota seges, sicut
 frumenti, pariter. Siliquantur verò omnia diuersis diebus, & ab ima primum parte, paulatim flo-
 re subeunte. Frumenta, cùm defloruere, crassescunt, maturanturque cum plurimum diebus qua-
 draginta: item faba: paucissimis cicer. Id enim à semente diebus xl. perficitur. Milium, & panicum,
 & sesama, & omnia æstiuæ, xl. diebus maturantur à flore, magna terræ cælique differentia. In Aegy-
 pto enim hordeum sexto à satù mense, frumenta septimo metuntur. In Hellade hordeum. In Pelo-
 40 ponneso octauo, & frumenta etiamnum tardius. Grana in stipula crinito textu spicantur. In faba le-
 guminibusque, alternis lateribus siliquantur. Fortiora ad hyemes frumenta, legumina in cibo. Tu-
 nicæ frumento plures. Hordeum maximè nudum, & arinca, sed præcipuè auena. Calamus altior
 frumento, quàm hordeo. Arista mordacior hordeo. In area exteruntur triticum, & siligo, & horde-
 um. Sic & seruntur pura, qualiter moliuntur, quia tosta non sunt. E diuerso far, milium, panicum
 purgari, nisi tosta, non possunt. Itaque hæc cum suis folliculis seruntur cruda. Et far in vaginulis suis
 seruant ad satus, atque non torrent. Leuissimum ex his hordeum, rarè excedit xv. libras, & faba xxij.
 Ponderosius far, magisque etiamnum triticum. Far in Aegypto ex olyra conficitur. Tertium genus
 spicæ hoc ibi est. Galliæ quoque suum genus farris dedere: quod illhic brance vocant, apud nos san-
 dalū, nitidissimi grani. Et alia differentia est, quod ferè quaternis libris plus reddit panis, quàm far
 aliud. Populum Romanum farre tantum è frumento ccc. annis vsus, Verrius tradidit. Tritici ge-
 50 nera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore ac pondere, quo
 maximè discernitur: montanis modò comparatur Italiæ agris externum, in quo principatum te-
 nuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Tertium pondus erat Thracio Syrioque, deinde Aegy-
 pto, athletarum cum decreto, quorum capacitas iumentis similis, quem diximus ordinem fece-
 rat. Græcia & Ponticum laudauit, quod in Italiam non peruenit. Ex omni eadem genere grani
 prætulit dracontiam, strangiam & Selenusium, argumento crassissimi calami: itaque pingui solo
 hæc genera assignabat. Leuissimum & maximè inane, seu tenuissimi calami, in humidis seri iube-
 bat, quoniam multo egeret alimento. Hæ fuere sententiæ Alexandro Magno regnante, cùm cla-
 rissima fuit Græcia, atque in toto terrarum orbe potentissima: Ita tamen, vt ante mortem eius an-
 nis ferè cxlv. Sophocles Poeta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit,
 ad verbum translata sententia,

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodièq; Italico est. Quo magis admiror, posteros Græcorum nullam mentionem huius fecisse frumenti. Nunc ex his generibus quæ Romam inuehuntur, leuissimum est Gallicum, atq; è Chersoneso aduectum: quippe non excedunt in modium vicens libras, si quis granum ipsum ponderet. Adicit Sardum selibras, Alexandrinum & trientes: hoc & Siculi pondus. Bœoticum totam libram addit, Africum & dodrantes. In transpadana Italia scio vicens quinas libras faris modios pendere: circa Clusium & senas. Lex certa naturæ, ut in quocunq; genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat: sicut optimum frumentum esse, quod in subactu congruum aquæ capiat. Quibusdam generibus per se pondus, sicut Balearico: modio tritici panis pondo xxx. reddit. Quibusdam in binis mixtis, ut Cyprio, & Alexandrino, xx. propè libras non excedentibus. 10 Cyprium fuscum est, panemque nigrum facit: itaque miscetur Alexandrinum candidum, redduntque xxv. pondo. Thebaicum libras adicit. Marina aqua subigi, quod plerique maritimis in locis faciunt occasione lucrandi salis, inutilissimum. Non alia de causa opportuniora morbis corpora existunt. Galliæ & Hispaniæ frumento in potum resoluta, quibus diximus generibus, spuma ita concreta pro fermento utuntur. Qua de causa leuior illis, quam cæteris, panis est. Differentia, est & calami. Crassior quippe melioris est generis. Plurimistunicis Thracium triticum vestitur, ob nimia frigora illi plagæ exquisitum. Eadem causa & trimestria inuenit, detinentibus terras niuibis, quod tertio ferè à satu mense & in reliquo orbe metitur. Totis hoc Alpibus notum, & hyemalibus provinciis nullum hoc frumento lætius. Vnicalamum præterea, nec usquam capax: seriturque non nisi tenui terra. Est & bimestre circa Thracium sinum, quod quadragesimo die, quam satum est, maturefcit: mirumque, nulli frumento plus esse ponderis, & furfuribus carere. Utitur eo & Sicilia & Achaia, montosis utraque partibus. Eubœa quoque circa Carystum. Intantum fallitur Columella, qui ne trimestris quidem proprium genus existimauerit esse, cum sit antiquissimum. Græci trimestrion non vocant. Tradunt in Bactris grana tantæ magnitudinis fieri, ut singula spicas nostras æquent. Primum ex omnibus frumentis seritur hordeum. Dabimus & dies serendi cuique generi, natura singulorum exposita. Hordeum Indis satium & syluestre, ex quo panis apud eos præcipuus. Italica maximè quidem oryza gaudent, ex qua ptisanam conficiunt, quam reliqui mortales ex hordeo. Oryzæ quidem folia carnosa, porro similia, sed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis. Antiquissimum in cibis hordeum, sicut Atheniensium ritu Menandro auctore apparet, & gladiatorum cognomine, qui hordearii vocabantur. Polentam quoque Græci non ali- 30 unde præferunt. Pluribus fit hæc modis: Græci perfusum aqua hordeum siccant nocte vna, ac postero die frigunt, deinde molis frangunt. Sunt qui vehementius tostum rursus exigua aqua aspergant, siccantque prius, quam molant. Alij verò virentibus spicis decussum hordeum recens purgant, madidumque, in pila tundunt, atque in corbis eluunt, ac siccatum sole rursus tundunt, & purgatum molunt. Quocunque autem genere præparato, vicens hordei libris, ternas feminis lini, & coriandri selibras, salisque acetabulo, torrentes ante omnia miscunt in mola. Qui diutius volunt seruare, cum polline ac furfuribus suis condunt nouis fistilibus. Italia sine perfusione tostum in subtilem formam molit, iisdem additis, atque etiam milio. Panem ex hordeo antiquis usitatum vira damnavit, quadrupedumque tradidit refectibus. Ptsanæ inde usus validissimus saluberrimusque, tantopere probatur. Vnum laudibus eius volumen dicauit Hippocrates, è clarissimis medicinæ scientia, 40 Ptsanæ bonitas præcipua Uticensi. In Aegypto verò ea est, quæ fit ex hordeo cui sunt bini anguli. In Bactica & Africa genus, ex quo fiat, hordei, glabrum appellat Turannius. Idem olyram & oryzam eandem esse existimat. Ptsanæ conficiendæ vulgata ratio est. Simili modo ex tritici semine tragus fit, in Campania duntaxat & Aegypto. Amylum verò ex omni tritico ac siligine, sed optimum è trimestri. Inuentio eius Chio insulæ debetur: & hodie laudatissimum inde est, appellatum ab eo quod sine mola fiat. Proximum è trimestri quodam minimè ponderoso tritico. Madescit dulci aqua ligneis vasis, ita ut integatur, quinquies in die mutata. Melius si & noctu, ita ut misceatur pariter emol litum, prius quam acescat. Linteum aut sportis siccatum tegulæ infunditur illitæ fermento, atque ita in sole densatur. Post Chium maximè laudatur Creticum, mox Aegyptium. Probatur autem leuitate ac læuore, atque ut recens sit, iam & Catoni dictum. Apud nos hordei farina & ad medendum 50 utuntur. Mirumque, in usu iumentorum ignibus durato, ac postea molito, ossisque humana manu demissis in aluum, maiores vires, torosque corporis fieri. Spicæ quædam binos ordines habent, quædam plures usque ad senos. Grano ipsi aliquot differentiæ, longius, leuiusque, aut breuius, aut rotundius, candidius, nigrius, vel cui purpura est. Vltimo ad polentā, contra tempestates candido maxima infirmitas. Hordeum frugum omnium molissimum est: seri non vult, nisi in sicca & soluta terra, ac nisi læta. Palea ex optimis stramento verò nullum comparatur. Hordeum ex omni frumento minimè calamitosum, quia tollitur antequam triticum occupet rubigo. Itaque sapientes agricolæ triticum cibariis tantum serunt. Hordeum sarculo seri dicunt, propterea celerrimè redit, fertilissimumque: quod in Hispaniæ Carthagine Aprili mense collectum est, hoc seritur eodem mense in Celtiberia, eodemque anno bis nascitur. Rapitur omne à prima statim maturitate festinantis, quam cætera.

cætera. Fragili enim stipula & tenuissima palca granum continetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt, si non excocta maturitate tollatur.

Non omnia frumenti genera ubique nasci, & de reliquis in Oriente generibus.

CAP. VIII.

Frumenti genera non eadem ubique; neque ubi eadem sunt, iisdem nominibus. Vulgatissima far, quod adorem veteres appellauere, siligo, triticum. Hæc plurimis terris communia. Arinca Galliarum propria, copiosa & Italia est. Aegypto autem ac Syria, Ciliciæque & Asia, ac Græciæ peculiare zea, olyra, tiphe. Aegyptus similaginem conficit è tritico suo, nequaquam Italiciæ parem. Qui zea vtuntur, non habent far. Est & hæc Italia in Campania maximè, semenque appellatur. Hoc habet nomen res præclara, vt mox docebimus: propter quam Homerus *Ζεῆδος & ἄνθη* dixit: non utaliqui arbitrantur, quoniam vitam donaret. Amylum quoque ex ea fit, priore crassius. Hæc sola differentia est. Ex omni genere durissimum far, & contra hyemes firmissimum. Patitur frigidissimos locos, & minus subactos vel æstuosos, sitientesque. Primus antiquis Latio cibus, magno argumento in adorem donis, sicuti diximus. Pulte autem, non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur. Et Ennius antiquissimus vates obsidionis famem experimens, offam eripuisse plorantibus liberis patres commemorat. Et hodie sacra prisca atque natalium pulte fitilla conficiuntur: videturque tam puls ignota Græciæ fuisse, quam Italia polenta. Tritici semine audius nullum est, nec quod plus alimenti trahat. Siliginem propriè dixerim tritici delicias: candor est, & sine virtute, & sine pondere, conueniens humidis tractibus, quales Italia sunt & Gallia comata. Sed & trans Alpes in Allobrogum tantum Meninorumque agro pertinax. in cæteris ibi partibus biennio in triticum transit. Remedium, vt grauissima quæque grana eius serantur.

De pistorijs, & molitura, & farina.

CAP. IX.

Esiligine lautissimus panis, pistrinarumque opera laudatissima. Præcellit in Italia, si Campana Pisis nata misceatur. Ruffior illa, at Pisana candidior, ponderosior verò cretacea. Iustum est è grano Campanæ, quam vocant castratam, è modio redire sextarios quatuor siliginis, vel è gregali sine castratura sextarios quinque, præterea floris semodium. Et cibarij, quod secundarium vocant, sextarios quatuor: furfuris sextarios totidem. E Pisana autem siliginis sextarios quinque, cætera paria sunt. Clusina, Aretinaque etiam nunc sextarios siliginis assumunt: in reliquis pares. Si verò pollinem facere libeat xvi. pondo panis redeunt, & cibarij tria, furfurumque semodius. Molæ discrimine hoc constat. Nam quæ siccæ moluntur, plus farinæ reddunt: quæ salsa aqua sparsa, candidiorem medullam: verum plus retinent in furfure. Farinam à farre dictam nomine ipso apparet. Siligineæ farinæ modius Gallicæ xxij libras panis Italiciæ duabus tribusue amplius in artopticio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras in quocunque genere.

De similagine, siligine, & alijs generibus, & de pistura.

CAP. X.

Similago ex tritico fit laudatissima. Ex Africo iustum est è modijs redire semodios, & pollinis sextarios quinque. Ita autem appellant in tritico, quod florem in siligine. Hoc ærariæ officinæ chartariæque vtuntur. Præterea secundarij sextarios quatuor, furfurumque tantundem. Panes verò è modio similaginis cxxij. è floris modio cxvij. Pretium huic annona media in modios farinæ xl. asses. similagini castratæ octonis assibus amplius, siligini castratæ duplum. Est & alia distinctio. Similago l. pollin autem xvij. pondo panis reddere visa, tritici xxx. cum triente, & secundarij panis quinque libras, totidem cibarij, & furfurum sextarios sex. Siligo nunquam maturefcit pariter, nec vlla segetum minus dilationem patitur propter teneritatem, iis quæ maturuere, protinus granum dimittentibus. Sed minus, quam cætera frumenta, in stipula periclitatur, quoniam semper rectam habet spicam: nec rorem continet, qui rubiginem faciat. Ex arinca dulcissimus panis ipsa spissior, quam far, & maior spica, eadem & ponderosior. Rarò modius grani non xvi. libras implet. Exeritur in Græcia difficulter: ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim est, quam olyram vocat. Eadem in Aegypto facilis fertilisque. Far sine arista est, Item siligo, excepta quæ Laconica appellatur. Adiiciuntur his genera, bromos, siligo exceptitia, & tragos, externa omnia ab Oriente inuecta, oryzae similia. Tiphe & ipsa eiusdem generis, ex qua fit in nostro orbe oryza. Apud Græcos est zea. Traduntque eam ac tiphen, cum sunt degeneres, redire ad frumentum, si pista serantur, nec protinus, sed tertio anno. Tritico nihil est fertilius: hoc ei natura tribuit, quoniam eo maximè alat hominem: vt pote cum è modio, si sit aptum solum, quale in Byzacio Africa campo, centeni quinquageni modij reddantur. Misit ex eo loco Diuo Augusto procurator eius ex vno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina, extantque de ea re epistolæ. Misit & Neroni similiter cccxl. stipulas ex vno grano. Cum centesimo quidem & Leontini Siciliae campi fundunt, alijque, & tota Bætica, & in primis Aegyptus Fertilissima tritici genera, ramosum, aut quod centigranum vocant. Inuentus est iam & scapus vnus centum fabis onustus. Aestiuæ frumenta diximus, sesamam, milium panicum. Sesama ab Indis venit: ex ea & oleum faciunt. Color eius candidus. Huic simile est in Asia Græciaque erysimum: idemque erat nisi pinguius esset, quod apud nos vocant irionem, medicaminibus annumerandum potius, quam frugibus. Eiusdem naturæ & horminum à Græcis dictum

dictum, sed cymino simile, seritur cum sesama: hoc & irione nullum animal vescitur virentibus. Pistura non omnium facilis: quippe & Hetruria spicam farris tosti pisente pilo præferrato, fistula serrata, & stella intus denticulata, ut nisi intenti pisant, concidantur grana, ferroque frangantur. Maior pars Italiæ ruidus utitur pilo, rotis etiam quas aqua verset obiter, & molat. De ipsa ratione pisendi Magonis proponitur sententia. Triticum ante perfundi aqua multa iubet, postea eualli, deinde sole siccatum pilo repeti. Simili modo hordeum. Huius sextarios xx. spargi duobus sextariis aquæ. Lentem torrere prius, deinde cum furfuribus leuiter pisi. Aut addito in sextarios xx. lateris crudi frusto, & harenæ semodio. Eruiliam iisdem modis, quibus lentem. Sesamam in calida maceratam exporrigi: deinde confricari, frigida immergi, ut paleæ fluctuent, iterumque exporrigi in sole super lintea. Quod nisi festinato peragatur, lurido colore murescere. Et ipsa autem, quæ eualluntur, variam pisturarum rationem habent. Acus vocatur, cum per se pisitur spica tantum aurificum ad usus. Si verò in area teritur cum stipula, palea, ut maiore in terrarum parte ad pabula iumentorum. Milij, & panici, & sesamæ purgamenta, appludam vocant, alibi aliis nominibus. Milio Campania præcipue gaudet, pultrémque candidam ex eo facit. Fit & panis prædulcis. Sarmatarum quoque gentes hac maxime pultré aluntur, & cruda etiam farina, equino lacte vel sanguine è cruris venis admixto. Aethiopes non aliam frugem, quam milii hordei que, nouere. Panico Galliæ quædam, præcipue Aquitania utitur. Sed & circumpadana Italia addita faba, sine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum. Cæterò æstiuæ frumenta riguis magis etiam, quam imbribus, gaudent. Milium & panicum aquis minime, cum in folia exeunt. Vetant inter vites arborésue frugiferas feri, terram emacrari hoc satum existimantes.

De fermentis, & panis faciendi ratio, & genera, & quando primum pistores Romæ, & de cribris, & alicæ.

CAP. XI.

Milij præcipuus ad fermenta usus, è musto subacti in annum tempus. Simile fit ex tritici ipsius furfuribus minutis & optimis, è musto albo triduo maturato subactis, ac sole siccatis. Inde pafillos in pane faciendo dilutos, cum similagine seminis feruefaciunt, atque ita farinæ miscent, sic optimum panem fieri arbitantes. Græci in binos semodios farinæ satis esse besse fermenti constituerunt. Et hæc quidem genera vindemiis tantum fiunt. Quo libeat verò tempore, ex aqua hordeoque bilibres offæ feruenti foco, vel fistili patina torrentur cinere & carbone, usque dum rubeant. Postea operiuntur in vasis, donec acefiant: hinc fermentum diluitur. Cum fieret autem panis hordeaceus, eruiliæ aut cicercule farina ei præfermentabatur: iustumque erat, duæ libræ in quinque semodios. Nunc fermentum fit ex ipsa farina quæ subigitur, prius quam addatur sal, ad pultis modum decocta, & relicta, donec acefcat. Vulgò verò nec fufferuefaciunt, sed tantum pridie asseruata materia utuntur. Palamque natura est acore fermentari: sicut & validiora esse corpora, quæ fermentato pane alantur: quippe cum apud veteres ponderosissimo cuique tritico, præcipua salubritas perhibita sit. Panis ipsius varia genera persequi superuacuum videtur: aliàs ab obsoniis appellati, ut ostrearii: aliàs à deliciis, ut artolagani: aliàs à festinatione, ut speustici: nec non à coquendi ratione, ut furnacei, vel artoptitij, aut in clibanis cocti: non pridem etiam è Parthis inuesto, quem aquaticum vocant, quoniam aqua trahitur, tenuem & spongiosam inanitate, alij Parthicum. Summa laus, siliginis bonitate & cribri tenuitate constat. Quidam & ouis aut lacte subigunt. Butyro verò gentes etiam pacatæ, ad operis pistoriij genera transeunte cura. Durat sua Piceno in panis inuentione gratia, ex alicæ materia: Eum nouem diebus macerant: decimo ad speciem tractæ subigunt vix passæ succo: postea in furnis, ollis inditum, quæ rumpantur ibi, torrent. Neque est ex eo cibus, nisi madefacto: quod fit lacte maxime mulso. Pistores Romæ non fuerunt ad Persicum usque bellum, annis ab vrbe condita super Dlxxx. Ipsi panem faciebant Quirites: mulierumque id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gentium. Artoptam Plautus appellat in fabula, quam Aululariam scripsit: magna ob id concertatione eruditorum, an is versus Poetæ sit illius: certumque fit, Atteij Capitonis sententia tostum panem lautioribus coquere solitos: pistoresque tantum eos, qui far pinsebant, nominatos. Nec cocos verò habebant in seruitiis, eosque ex macello conducebant. Cribrorum genera Galli è fetis equorum inuenere, Hispani è lino excussoria & pollinaria, Aegyptus è papyro atque iunco. Sed inter prima dicatur & alicæ ratio, præstantissimæ saluberrimæque, quæ palma frugum indubitanter Italiam contingit. Fit sine dubio & in Aegypto, sed admodum spernenda. In Italia verò pluribus locis, sicut Veronensi Pisanoque agro, in Campania tamè laudatissima. Campus est subiaccens montibus nimboris totis quidem xl. M. passuum planitie. Terra eius (ut protinus solinatura dicatur) puluerea summa, inferior bibula, & pumicis vice fistulans: montium quoque culpa in bonum cedit. Crebos enim imbres percolat atque transmittit: nec dilui aut madere voluit propter facilitatem culturæ. Eadem acceptum humorem nullis fontibus reddit, sed temperat, & concoquens intra se vice succi continet. Seritur toto anno, panico semel, bis farre. Et tamen vere segetes, quæ, interquievere, fundunt rosam odoratiorem satiuæ: adeò terra non cessat parere. Vnde vulgò dictum, Plus apud Campanos vnguenti, quam apud cæteros olei fieri. Quantum autem vniuersas terras campus Campanus antecedit, tantum ipsum pars eius, quæ Laboriæ vocantur, quem Philegræum Græci appellant. Finiuntur La-

tur Laboria via ab utroque latere Consulari, quæ à Puteolis, & quæ à Cumis Capuam ducit. Alica fit è Zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo victorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea: excussis inde tunicis, iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria genera, minimum, ac secundarium: grandissimum verò aphærema appellant. Nondum habent candorem suum quo præcellunt, iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Postea (mirum dictu) admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremque & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos & Neapolim in colle Leucogæo appellato. Extatque Diui Augusti decretum, quo annua vicena milliâ Neapolitanis pro eo numerari iussit è fisco suo, coloniam deducens Capuam. Adiecitque causam afferendi, quoniam negassent Campani alicam confici sine eo metallo posse. In eodem reperitur & sulphur: emicantque fontes Oraxi oculorum claritati, & vulnerum medicinæ, dentiumque firmitati. Alica adulterina fit maximè quidem è zea, quæ in Africa degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresque, & breui stipula. Pisunt cum harena, & sic quoque difficulter deterunt vtriculos, sitque dimidia nudi mensura. Posteaque gypsi pars quarta inspargitur, atque ut cohæsit, farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit, exceptitia appellatur, & grandissima est. Rursus quæ transit, arctiore cernitur, & secundaria vocatur. Item cribraria, quæ simili modo in tertio remansit cribro angustissimo, & tantum harenas transmittente. Alia ratio ubique adulterandi: Ex tritico candidissima & grandissima eligunt grana, ac semicocta in ollis, postea arefaciunt Sole ad initium, rursusque leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius, quàm ex tritico, fit granum, quamuis id alicæ vitium sit. Candorem autem ei pro creta lactis incocti mistura confert.

De leguminibus.

CAP. XII.

SEquitur natura leguminum, inter quæ maximus honos fabæ: quippe ex qua tentatus sit etiam Spanis. Lomentum appellatur farina ea, aggrauaturque pondus illa ex omni legumine. Iam verò & pabulo venalis. Fabæ multiplex usus omnium quadrupedum generi, præcipue homini. Frumento etiam miscetur apud plerasque gentes, & maximè panico solida, ac delicatius fracta. Quin & prisco ritu fabacia suæ religionis Diis in sacro est, præualens pulmentari cibo, & hebetare sensus existimata, in somnia quoque facere. Ob hæc Pythagorica sententia damnata: ut alij tradidere: quoniam mortuorum animæ sint in ea. Qua de causa parentando utique assumitur. Varro & ob hæc Flaminem ea non vesci tradit, & quoniam in flore eius literæ lugubres reperiuntur. In eadem peculiaris religio. Nanque fabam utique è frugibus referre mos est auspicii causa, quæ ideo refrina appellatur. Et auctionibus eam adhiberi lucrosam putant. Sola certe frugum etiam exesa repletur crescente Luna. Aqua marina, aliæve salsa non percoquitur. Seritur ante Vergiliarum occasum leguminum prima ut antecedit hyemem. Virgilius eam per ver feri iubet, circumpadanæ Italiæ ritu. Sed maior pars malunt fabalia maturæ sationis, quàm trimestrem fructum eius. Nanque siliquæ caulesque gratissimo sunt pabulo pecori. Aquas in flore maximè concupiscit: cum verò defloruit, exiguas desiderat. Solum, in quo sata est, lætificat stercoreis vice. Ideo circa Macedoniam Thessaliamque, cum florere incepit, vertunt arua. Nascitur & sua sponte plerisque in locis, sicut septentrionalis Oceani insulis, quas ob id nostri Fabarias appellant. Item in Mauritania syluestris passim, sed prædura, & quæ percoqui non possit. Nascitur & in Aegypto spinoso caule: qua de causa crocodili oculis timentes refugiunt. Longitudo scapo quatuor cubitorum est, amplissima crassitudo. Nec genicula habet mollicalamo. Simile caput papaueri, colore roseo. In eo fabæ non supra tricenas: folia ampla: fructus ipse amarus & odore: sed radix perquam lauta incolarum cibis, cruda, & omnino decocta, harundinum radicibus similis. Nascitur & in Syria, Ciliciaque, & in Torone Chalcidis lacu. Ex leguminibus autem Nouembri feruntur lens, & in Græcia pisum. Lens amat solum tenue magis, quàm pingue, cælum utique; siccum. Duo genera eius in Aegypto, alterum rotundius nigriusque, alterum sua figura. Vnde vario usu translatus est in lenticulas nomen. Inuenio apud authores, æquanimi-
tatem fieri vespertibus ea. Pisum in apricis feri debet, frigoribus impatientissimum. Ideo in Italia & in austriore cælo non nisi verno tempore, terra facili ac soluta. Ciceris natura est gigni cum falsilagine: ideo solum vrit. Nec nisi madefactum pridie, feri debet. Differentiæ plures, magnitudine, figura, colore, sapore. Est enim arietino capiti simile, vnde ita appellatur, album nigrumque. Est & columbinum, quod alij Venerium vocant, candidum, rotundum, leue, arietino minus, quod religio peruigiliis adhibet. Est & cicerula minuti ciceris, inæqualis angulosi, veluti pisum. Dulcissimum autem id, quod eruo simillimum: firmissimumque quod nigrum & rufum, quàm quod album. Siliquæ rotundæ ciceri, cæteris leguminum longæ, & ad figuram seminis latæ: pisco cylindraceæ. Fateolorum cum ipsis manduntur granis. Serere eos qua velis terra licet ab Idibus Octobr. in Calend. Nouembri. Legumina, cum maturefcere cœperint, rapienda sunt, quoniam citò exiliunt, latentque cum decidere, sicut & lupinum.

De rapis, & naps Amiterninis.

CAP. XIII.

QVanquam prius de rapis dixisse conueniat. In transcurso ea attingere nostri, paulò diligentius Græci, & ipsi tamen inter hortensia: si iustus ordo fiat, à frumento protinus aut certe faba dicendis,

cendis, quando alij vsus præstantior ab his non est. Ante omnia nanque cunctis animalibus nascuntur, nec in nouissimis satiant ruris alitum quoque genera, magisque si decoquantur aqua. Quadrupedes & fronde eorum gaudent. Et homini non minor rapaciorum suis horis gratia, quam cymarum; flaccidorum quoque, & in horreis enecatorum, vel maior quam virentium. Ipsa verò durant & in sua terra seruata; & postea passa, penè ad alium prouentum, famemque sentiri prohibent. A vino atque messe tertius hic Transpadanis fructus. Terram non morosè eligit, penè ubi nihil aliud feri possit. Nebulis & pruinis ac frigore vltro aluntur amplitudine admirabili. Vidi xl. libras excedentia. In cibis quidem nostris pluribus modis commendantur; durantque ad alia, sinapis acrimonia domita, etiam coloribus picta præter suum sex aliis, purpureo quoque: neque aliud in cibis tingi decet. Genera eorum Græci duo prima fecere, masculum foemininumque, & ea ferendi modo ex eodem semine. Denfiores enim satum masculoscere, item in terra difficili. Semen præstantius, quo subtilius. Species verò omnium tres. Aut enim in latitudinem fundi, aut in rotunditatem globari. Tertiam speciem syluestrem appellauere, in longitudinem radice procurrente, raphani similitudine, & folio angulo scabroque, succo acri: qui circa messem exceptus oculos purget, medeaturque caligini admisto lacte mulierum. Frigore dulciora fieri existimantur, & grandiora: repore in folia exeunt. Palma in Nursino agro nascentibus. Taxatio in libras sestertij singuli, & in penuria bini. Proxima in Algido natis. Napi verò Amiternini, quorum eadem ferè natura, gaudent æque frigidis. Seruntur & ante Calend. Martias in iugero sextarij quatuor. Diligentiores quinto sulco napum feri iubent, rapa quarto, vtrunque stercoreato. Rapa latiora fieri, si cum palea seminantur. Serere nudum volunt, precantem sibi & vicinis serere se. Satum vtrique generi iustus, inter duorum 20 numinum dies festos, Neptuni atque Vulcani. Feruntque subtili obseruatione, quota Luna præcedente hyeme nix prima ceciderit, si totidem luminum die intra prædictum temporis spatium serantur, mirè prouenire. Seruntur & vere in calidis atque humidis.

De Lupino.

CAP. XIII.

Lupino est vsus proximus, cum sit & homini, & quadrupedum generi ungulas habenti, communis. Remedium eius, ne metentes fugiat exiliendo, vt ab imbre tollatur. Nec vllius, quæ feruntur, natura assensu terræ mirabilior est. Primum omnium cum Sole quotidie circumagitur, horasque agricolis etiam nubilo demonstrat. Ter præterea floret. Terram amat, terraque operiri non vult. Et vnum hoc feritur non arato. Quærit maximè fabulosa, & sicca, atque etiam harenosa. Coli vtrique non vult. Tellurem adeo amat, vt quamuis fruteo solo coniectum inter folia vepresque, ad terram tamen radice perueniat. Pinguescere hoc satum arua vineasque diximus. Itaque adeo non eget fimo, vt optimi vicem representent. Nihilque aliud nullo impendio constat, vt quod ne ferendi quidem gratia opus sit afferre. Protinus feritur ex aruo: ac ne spargi quidem postulat decidens sponte. Primumque omnium feritur, nouissimum tollitur: vtrunque Septembri ferè mense, quia si non antecessit hyemem, frigoribus obnoxium est. Impunè præterea iacet, vel derelictum etiam, si non protinus secuti obruant imbres, ab omnibus animalibus amaritudine sua tutum. Plerumque tamen leui sulco integunt. Ex denfiores terra rubricam maximè amat. Ad hanc alendam post tertium florem verti debet, in fabulo post secundum. Cretosa tantum limosaque odit, & in iis non prouenit. Maceratum calida aqua homini quoque in cibo est. Nam bouem vnum modij singuli satiant, validumque præstant: quando etiam impositum puerorum ventribus, pro remedio est. Condi in fumo maximè conuenit, quoniam in humido vermiculi vmbilicum eius in sterilitatem castrant. Si depastum sit in fronde, inarari protinus solum opus est.

De vicia, & eruo.

CAP. XV.

Et vicia pinguescunt arua, nec ipsa agricolis operosa: vno sulco sata, non sarritur, non stercoreatur, nec aliud quam deoccur. Stationis eius tria tempora: Circa occasum Arcturi, vt Decembri mense pascatur, tunc optimè feritur in semen. Aequè nanque fert depasta. Secunda satio mense Ianuario est: nouissima Martio, tum ad frondem vtilissima. Siccitatem ex omnibus, quæ feruntur, maximè amat: non aspernatur etiã vmbrosa. Ex semine eius, si lecta matura est, palea cæteris præfertur. Vitibus præripit succum: languescuntque, si in arbusto feratur. Nec erui operosa cura est. Hoc amplius, quam vicia, runcatur, & ipsum medicaminis vim obtinens. Quippe pereruum Diuum Augustum curatum, epistolis ipsius memoria extat. Sufficiunt singulis bouum iugis modij quini satii. Martio mense satum, noxium esse bubus aiunt, item autumnos grauedinosum: innoxium autem fieri primo vere satum.

De fœnu Græco, & farragine, & de ocymo, & medica, & cytiso.

CAP. XVI.

Et silicia, hoc est fœnum Græcum, scarificatione feritur, non altiore quatuor digitorum sulco: quantoque peius tractatur, tanto prouenit melius. Rarum dictu, esse aliquid cui profuit negligentia. Id autem quod secale atque farrago appellatur, occari tantum desiderat. Secale Taurini sub Alpibus asiam vocant, deterrimum, & tantum ad arcendam famem vtile: fœcunda, sed

sed gracili stipula, nigritia triste, sed pondere præcipuum. Admiscetur huic far, vt mitiget amaritudinem eius: & tamen sic quoque ingratissimum ventri est. Nascitur qualicumque solo cum centesimo grano: ipsumque pro lætamine est. Farrago ex recrementis farris prædensa feritur, admista aliquando & vicia. Eadem in Africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia: degeneransque ex leguminibus quæ vocatur cracca: in tantum columbis grata, vt pastas ea, negent fugitiuas illius loci fieri. Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato ocymum vocat, quo sistebant aluum bubus. Id erat è pabulis, segete viridi defecta, antequam gelaret. Sura Manlius id aliter interpretatur, & tradit fabæ modios decem, viciæ duos, tantundem eruiliæ in iugero autumnino misceri & feri solitum. Melius & auena Græca, cui non cadit semen, admista. Hoc vocitatum ocymum, boumque causa feri solitum. Varro appellatum à celeritate proueniendi, è Græco quod *αἰνός*, dicunt. Medica externa etiam Græciæ, vt à Medis aduecta per bella Persarum, quæ Darius intulit: sed vel in primis dicenda. Tanta dos eius est, cum vno satum amplius quam tricenis annis duret. Similis est trifolio, caule foliisque geniculata: quicquid in caule assurgit, folia contrahuntur. Vnum de ea & cytiso volumen Amphilochns fecit confusum. Solum, in quo feratur, elapidatum purgatumque subigitur autumnino: mox aratum & occatum integitur crate iterum & tertium, quinis diebus interpositis, & fimo addito. Poscit autem siccum succosumque, vel riguum. Ita præparato feritur mense Maio, aliàs pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari, internascentesque herbas excludi. Id præstant in iugera modia vicena. Cauendum ne adurat, terraque protinus integri debet. Si sit humidum solum herbosumve, vincitur, & desciscit in pratum. Ideo protinus altitudine vnciali herbis omnibus liberanda est manu potius, quam sarculo. Secatur incipiens florere, & quoties re floruit. Id sexies euenit per annos, cum minimum quater. In semen maturescere prohibenda est, quia pabulum vtilius est vsque ad trimatum. Verno feri debet, liberarique cæteris herbis: ad trimatum marris ad solum radi. Ita reliquæ herbæ intereunt sine ipsius damno, propter altitudinem radicum. Si euicerint herbæ, remedium vnicum est aratio, sæpius vertendo, donec omnes aliæ radices intereant. Dari non ad fatiætatem debet, ne deplere sanguinem necesse sit. Et viridis vtilior est. Arescit surculosè, ac postremò in puluerem inutilem extenuatur. De cytiso, cui & ipsi principatus datur in pabulis, affatim diximus inter frutices, Et nunc frugum omnium natura peragenda est: cuius in parte de vitibus quoque dicatur.

De vitibus frugum, & remedijs, quid in quoque terra debeat feri.

CAP. XVII.

Primum omnium frumenti vitium auena est: & hordeum in eam degenerat: sicut ipsa frumenti fit instar: quippe cum Germaniæ populi ferant eam, neque alia pulte viuant. Soli maximè cælique humore hoc euenit vitium. Sequentem causam habet imbecillitas seminis, cum diutius retentum est terra, prius quam erumpat. Eadem est ratio, si cariosum fuit cum sereretur. Prima autem statim eruptione agnoscitur: ex quo apparet in radice esse causam. Est & aliud ex vicino auenæ vitium, cum amplitudine inchoata granum, sed nondum matura, prius quam roboretur corpus, afflatu noxio cassum & inane in spica euanescit quodam abortiuo. Venti autem tribus temporibus nocent frumento & hordeo: in flore, aut protinus cum defloruere, vel maturescere incipientibus. Tum enim exinaniunt grana: prioribus causis nasci prohibent. Nocet & Sol creber è nube. Nascuntur & vermiculi in radice, cum sementem imbribus secutis, inclusit repentinus calor humorè. Gignuntur & in grano, cum spica pluuiis calor inferuescit. Est & cantharis dictus scarabæus parvus, frumenta erodens. Omnia ea animalia cum cibo deficiunt. Oleum, pix, adeps, contraria seminibus: cauendumque ne contacta eis ferantur. Imber in herba vtilis tantum: florentibus autem frumento & hordeo nocet, leguminibus innocuus, præterquam ciceri. Maturescencia frumenta imbre læduntur, & hordeum magis. Nascitur & herba alba, panico similis, occupans arua, pecori quoque mortifera. Nam lolium & tribulos, & carduos, lappasque, non magis quam rubos, inter frugum morbos potius, quam inter ipsius terræ pestes numerauerim. Cæleste frugum vinearumque malum, nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, conuallibusque, ac perflatum non habentibus. E diuerso carent ea ventosa & excelsa. Inter vitia segetum & luxuria est, cum onerata fertilitate procumbunt. Commune autem omnium satorum vitium vrica, etiam ciceris, cum falsilaginem eius abluendo imber dulcius id facit. Est herba, quæ cicer enecat & eruum, circumligando se: vocatur orobanche: Triticum simili modo æra: Hordeum festuca, quæ vocatur ægilops: Lentem herba securidaca, quam Græci à similitudine pelecini non vocant. Et hæc quidem complexu necant. Circa Philippos ateramnon nominant in pingui solo herbam, qua faba necatur: terramnon, qua in macro, cum vdam quidam ventus afflauit. Aeræ granum minimum est in cortice aculeato. Cum est in pane, celerrimè vertigines facit: aiuntque in Asia & Græcia balneatores, cum velint turbam pellere, carbonibus id semen iniicere. Nascitur & phalangion in eruo, bestiola aranei generis, si hyems aquosa sit. Limaces nascuntur in vicia: & aliquando è terra cochleæ minutæ, mirum in modum erodentes eam. Et morbi quidem ferè hi sunt. Remedia eorum, quæcunq; pertinent ad herbas, in sarculo, & cum semen iactatur, cinere. Quæ verò in semine & circa radicem consistunt, præcedente

cedente cura cauentur. Vina antè semina perfusa, minus ægrotare existimant. Virgilius nitro & amurca perfundi iubet fabam; sic etiam grandescere promittit. Quidam verò, si triduo ante satum vrina & aqua maceretur, præcipuè adulescere putant. Ter quidem sarritam modium fractæ è modio solidæ reddere. Reliqua semina cupressi foliis rufis si misceantur, non esse vermiculis obnoxia, nec si interlunio ferantur. Multi ad milij remedia, rubetam noctu aruo circumferri iubent, prius quàm sarriatur, defodi que in medio inclusam vase fœtili: ita nec passerem, nec vermem nocere: sed cruendam prius quàm metatur, alioqui armarum fieri. *Quin* & armo talpæ cõtacta semina vberiora esse. Democritus succo herbæ, quæ appellatur aizoon, in tegulis nascens tabulisve, Latine verò sedum aut digitellum, medicata seri iubet omnia semina. Vulgò verò, si dulcedo noceat, & vermes radicibus inhæreant, remedium est, amurca pura, ac sine sale spargere, deinde sarrire. Si in articu-
10
lum seges ire coeperit, runcare, ne herbæ vincant. Pestem à milio atque panico sturnorum passelumve agmina scio abigi herba, cuius nomen ignotum est, in quatuor angulis segetis defossa: mirum dictu, vt omnino nulla auis intret. Mures abiguntur cinere mustelæ, vel felis diluto, & semine sparso, vel decoctarum aqua. Sed redolet virus animalium eorum etiam in pane. Ob id felle bubulo semina attingi vtilius putant. Rubigo quidam, maxima segetum pestis, lauri ramis in aruo defixis, transit in earum folia ex aruis. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in herba duntaxat: & depastæ quidem, vel sæpius, nullam in spica iniuriam sentiunt. Retonsarum etiam semel, omnino certu est, granu longius fieri, sed inane cassumq; ac satum non nasci. Babylone tamen bis secât, tertio depascunt: alioquin folia tantum fierent. Sic quoque cum quinquagesimo fœnore messes red-
20
dit † exilitas soli: verum diligentioribus cum centesimo quinquagesimo. Neque est cura difficilis,

† *Budeus legit, Felicitas soli. ex Theophrasto lib. 8. de Plantis.*

† *Præpostera verborum inter punctio sensum hic prorsus perurbat, hoc modo restitutum: Si vero nebulosus sit idem, raphanum, milium, panicum. In frigido & aquoso prius serendum, postea in calido. Vide Catonem de Re. rust. ca. 6. & 34. vnde hæc sunt desumpta.*

quàm diutissimè aqua rigandi, vt præpinguis & densa vbertas diluatur. Limum autem non inuehunt Euphrates Tigrisq; sicut in Aegypto Nilus. Nec terra ipsa herbas gignit. Vbertatis tamen tate sunt, vt sequente anno sponte restibilis fiat seges, impressis vestigio seminibus: quæ tanta soli differentia admonet terræ genera in fruges describere. Igitur Catonis hæc sententia est: In agro crasso & lato frumentum seri. † Si verò nebulosus sit idem, raphanum: milium panicum in frigido & aquoso prius serendum, postea in calido. In solo autem rubricoso, vel pullo, vel harenoso, si non sit aquosum, lupinum. In creta & rubrica, & aquosiore agro adorem. In sicco & non herbofo, nec umbroso, triticum: In solido valido fabam. Viciam verò quàm minimè in aquoso herbidoq;. Siliginem & triticum in loco aperto editoq;, qui Sole quàm diutissimè torreatur. Lentem in frutescofo & rubricoso, qui non sit herboidus. Hordeum in nouali, & in aruo, quod restibile possit fieri: trimestre, vbi
30
sementem maturam facere non possit, & cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sententia, Serenda ea in tenuiore terra, quæ non multo indigent succo, vt caryophyllus & cicer, exceptis leguminibus quæ velluntur è terra, non subsecantur. Vnde & legumina appellata, quia ita leguntur. In pingui autem, quæ cibi sunt maioris, vt olus, triticum, siligo, linum. Sic ergo tenue solum hordeo dabitur: minus enim alimenti radix poscit: leuior terra densiorque tritico. In loco humili far adorem, potius quàm triticum, seretur: temperato & triticum & hordeum. Colles robustius, sed minus, reddunt triticum. Far & siligo, & cretosum & vliginosum solum fortiuntur.

De prodigijs frugum, & arandi disciplina, & vomerum generibus.

CAP. XVIII.

ET frugibus ostentum semel (quod equidem inueni) accidit, P. Aelio, Cn. Cornelio Coss. quo anno superatus est Annibal. In arboribus enim tum nata produntur frumenta. Et quoniã
40
de frugum terræque generibus abundè diximus, nunc de arandi ratione dicemus, ante omnia Aegypti facilitate commemorata. Nilus ibi coloni vice fungens, euagari incipit, vt diximus, à solstitio aut noua Luna, ac primò lentè, deinde vehementius, quàm diu in Leone solet. Mox pigrescit in Virginem transgresso, atque in Libra residet. Si duodecim cubita non excessit, fames certa est. Nec minus, si xvj. exuperavit. Tanto enim tardius decedit, quanto abundantius creuit, & sementem arceat. Vulgò credebatur, ab eius decessu ferere solitos, mox sues impellere vestigiis semina depri-
50
mentes in madido solo: & credo antiquitus factitatum. Nunc quoque non multo grauiore opera: sed tamen in arari certu est abiecta prius semina in limo digressi amnis, hoc est, Nouembri mense incipiente: postea pauci runcant, quod botanistæ mon vocant. Reliqua pars non nisi cum falce arua visit paulo ante Calend. Aprilis. Peragitur autem messis Maio, stipula nunquam cubitali. Quippe
50
fabulum subest, granumque limo tantum continetur. Excellentius Thebaidis regioni frumentum, quoniã palustris Aegyptus. Similis ratio, sed felicitas maior Babyloni ac Seleuciæ, Euphrate atq; Tigri restagnantibus, quoniã rigandi modus ibi manu temperatur. Syria quoque tenui sulco arat, cum multifariam in Italia ostioni boues ad singulos vomeres anhelent. In omni quidem parte culturæ, sed in hac quidem maximè valet oraculum illud, Quid quæque regio patiat. Vomerum plura genera: Culter vocatur, prædensam, prius quàm proscindatur, terram secans, futurisq; sulcis vestigia præscribens incisuris, quas resupinus in arando mordeat vomer. Alteru genus est vulgare, rostrati vectis. Tertiū in solo facili, nec toto porrectum dentali, sed exigua cuspide in rostro. Latior hæc quarto generi, sed exacutior in mucronem fastigiata, eodemq; gladio scindens solu, & acie laterum radices herbaru secans; id non pridem inuentu in Rhætia, Galliæ duas addiderunt tali rotulas, quod

quod genus vocant planarati. Cuspis effigiem palæ habet. Serunt ita non nisi culta terra, & ferè noua. Latitudo vomeris cespites versat. Semen protinus iniiciunt, cratèsque dentatas super trahunt. Nec sarrienda sunt hoc modo sata: sed procellis binis ternisq̃ue sic arant. Vno bouum iugo censi an no facilis foli quadragea iugera, difficilis tricena, iustum est.

De temporibus arandi, & iunctione bouum.

CAP. XIX.

IN arando magnopere seruandum est Catonis oraculum: Quid est primum? Agrum bene colere. Quid secundum? Bene arare. Quid tertium? Stercorare. Sulco vario ne ares. Tempestiue ares. Tepidioribus locis à bruma proscindi arua, oportet, frigidioribus ab æquinoctio verno. Et maturius sicca regione, quàm humida. Maturius densa terra, quàm soluta, pingui quàm macra. Vbi sicca & graues æstates, terra cretosa aut gracilis, vtilius inter solstitium & autumnii æquinoctium aratur. Vbi leues æstus, frequentes imbres, pingue herbosumq̃ue solum, ibi melius caloribus. Altum & graue solum etiam hyeme moueri placet: renue valde & aridum, paulo ante sationis tempus. Sunt & hic suæ leges. Lutosam terram ne tangito. Vi omni arato: prius quàm ares, proscindito. Hoc vtilitatem habet, quòd inuerso cespite herbarum radices necantur. Quidam vtique ab æquinoctio verno proscindi volunt. Quod vere semel aratum est, à temporis argumento veruactum vocatur. Hoc in nouali atq̃ue requieto necessarium est. Nouale est, quod alternis annis seritur. Araturos boues quàm arctissime iungi oportet, vt capitibus sublati arent: sic minimè colla contundunt. Si inter arbores vitèsq̃ue aretur, fiscellis capistrari, ne germinum tenera præcerpant. Securiculam insitiuam pendere, qua intercidantur radices. Hoc melius, quàm conuelli aratro, bouesq̃ue luctari. In arando versum peragi, nec striare in actu sæptus. Iustum est proscindi sulco dodrantali iugerum vno die, iterari sesqui iugerum, si sit facilitas soli: si minus, proscindi semissem, iterari assem: quando & animalium labori natura leges statuit. Omne aruum rectis sulcis, mox & obliquis subigi debet. In collibus transuerso tantum monte aratur, sed modò in superiora, modò in inferiora rostrante vomere. Tantumq̃ue est laboris homini, vt etiam bouum vice fungatur. Certè sine hoc animali montanæ gentes sarculis arant. Arator, nisi incuruus, præuaricatur. Inde translatus hoc crimen in forum. Ibi itaque caueatur, vbi inuentum est. Purget vomerem subinde stimulus cuspidatus nulla. Scamna inter duos sulcos cruda ne relinquantur, glebæ ne exultent. Malè aratur aruum, quod satis frugibus occandum est. Id demum rectè subactum erit, vbi non intelligitur vtrò vomer ierit. In vsu est, & collicias interponere, si ita locus poscat, ampliore sulco, quæ in fossas aquam deducant.

De occando, & quodam arationis genere, & de iteratione & refectione.

CAP. XX.

ARatione per transuersum iterata, occatio sequitur, vbi res poscit, crate vel rastro, & sato semine iteratio. Hæc quoque vbi consuetudo patitur, crate dentata, vel tabula aratro adnexa, quod vocant lirare, operientes semina: vnde primum appellata deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimatur voluisse, cum dixit optimam esse segetem, quæ bis solem, bis frigora sensisset. Spissius solum, sicut plerunque in Italia, quinto sulco seri melius est, in Thuscis vero nono. At fabam & viciam non proscisso ferere sine damno, compendium operæ est. Non omittemus vnam etiamnum arandi rationem, in transpadana Italia bellorum iniuria excogitatam. Salassi cum subiectos Alpibus depopularentur agros, panicum miliumq̃ue iam excrescens tentauere. Postquam respuebat natura, inararunt. At illæ messes duplicatæ docuere quod nunc vocant artrare, id est aratrare, vt credo tunc dictum. Hoc fit vel incipiente culmo, cum iam is bina ternæue emisserit folia. Nec recens subtrahemus exemplum, in Treuertico agro tertio ante hunc annum compertum. Nam cum hyeme prægelida capte segetes essent, reseuerunt, resarrientes campos mense Martio, vberrimasq̃ messes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terre.

CAP. XXI.

Siliginem, far, triticum, semen, hordeum occato, sarrito, runcato quibus dictum erit diebus. Singulæ operæ cuique generi in iugero sufficient: Sarculatio induratum hyberno rigore soli tristitiam laxat temporibus vernis, nouosq̃ soles admittit. Qui sarriet, caueat ne frumenti radices suffodiatur. Triticum, hordeum, semē, fabam bis sarrite melius. Runcatio, cum seges in articulo est, euulsis inutilibus herbis, frugum radicem vindicat, segetemq̃ue discernit à cespite. Leguminum cicer eadem, quæ far, desiderat. Faba runcari non gestit, quoniam euincit herbas: lupinum runcatur tantum. Milium, panicum occatur & sarritur, non iteratur, non runcatur: silicia & faseoli occantur tantum. Sunt genera terræ, quarum vbertas pectinari segetem in herba cogat. Cratis & hoc genus, dentatæ stylis ferreis. Eadem nihilominus & depascuntur. Quæ depasta sunt, sarculo iterum excitari necessarium. At in Bactris, Africa, Cyrene, omnia hæc superuacua fecit indulgentia cæli, & à semente non nisi nonis mensibus in aream redeunt: quia siccitas coercet herbas fruges nocturno tactas rore nutriens. Virgilius alternis cessare arua suadet, & hoc, si patiantur ruris spatia, vtilissimum procul dubio est. Quod si neget cessatio, far serendum, vnde lupinum, aut vitia, aut faba sublata sint, & quæ terram faciant lætorem. In primisq̃ue & hoc notandum, quædam propter alia seri obiter: sed parum prouenire priori diximus volumine, ne eadem sæpius dicantur. Plurimum enim refert soli cuiusque ratio.

De summa fertilitate, & biferâ vite, & aquarum differentia.

CAP. XXII.

Clitas Africæ in mediis harenis, petentibus Syrteis Leptinque magnam, vocatur Tacape, felici super omne miraculum riguo solo: ternis ferè mill. pass. in omnem partem fons abundat, largus quidem, sed certis horarum spatiis dispensatus inter incolas. Palmæ ibi prægrandi subditur olea, huic ficus, fico Punica, illi vitis: sub vite seritur frumentum, mox legumen, deinde olus, omnia eodem anno: omniâque aliena umbra aluntur. Quaterna cubita eius soli in quadratum, nec ut à porrectis metiantur digitis, sed in pugnum contractis, quaternis denariis venundantur. Super omnia est, biferam vitem bis anno vindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniatur vbertas, pereunt luxuria singuli fructus. Nunc verò toto anno metitur aliquid. Constatque fertilitati non occurrere homines. Aquarum quoque differentia magna riguis est. In Narbonensi prouincia nobilis fons Orge nomine est: in eo herbæ nascuntur in tantum expetita bubus, ut merfis capitibus totis eas quærant. Sed illas in aqua nascentes certum est non nisi imbribus ali. Ergo suam quisque terram aquamque nouerit.

De qualitate, terra & stercoreatione.

CAP. XXIII.

Si fuerit illa terra quam appellauimus teneram, poterit sublato hordeo milium seri, eo condito Rhaphanus: his sublati hordeum vel triticum, sicut in Campania: satisque talis terra aratur, cum seritur. Alius ordo: ut ubi adorem fuerit, cesset iij. mensibus hybernis, & vernam fabam recipiat, aut ante hyemalem ne cesset. Nec non minus pinguis alternari potest ita, si frumento sublato legumen tertio seratur. Gracilior & in annum tertium cesset. Frumentum quidam seri vetant, nisi in ea quæ proximo anno quieuerit. Maximam huius loci partem stercoreationis obrinet ratio, de qua & priori diximus volumine. Hoc tantum vnum in confesso est, nisi stercoreato seri non oportere: quanquam & hic leges sunt propriæ. Milium, panicum, rapa, napus, nisi in stercoreato non serantur. Non stercoreato frumentum potius quam hordeum serito. Item in noualibus, tametsi in illis fabam seri volunt, eandem ubicunque quam recentissime stercoreato solo. Autumno aliquid saturus, Septembri mense finum inaret post imbrem. Vtique si verno erit saturus, per hyemem finum disponat. Iustum est vehes xvij. iugero tribui: dispergere autem prius quam arescat, aut iactato semine. Si hæc omissa sit stercoreatio, sequens est, prius quam serat, ante puluerem. Quod ut hanc quoque curam determinemus, iustum est singulas vehes fimi denario ire, in singulas pecudes minores, in maiores denas: nisi contingat hoc, malè subtrauisse pecori colonum appareat. Sunt qui optimè stercoreari putent, sub dio retibus inclusa pecorum mansione. Ager si non stercoreatur, alget: si nimium stercoreatus est, aduritur: satiusque est id sæpe, quam supra modum facere. Quò calidius solum est, eò minus addi stercoreis, ratio est.

De bonitate seminum, & disciplina seminandi, & quantum ex quoque genere frumenti, in iugero ferendum, & temporibus ferendi.

CAP. XXIII.

Semen optimum, anniculum, bimum deterius, trimum pessimum, vltra sterile: & in vno optimum definita genere ratio est. Quod in ima area subsedit, ad semen reseruandum est. Id enim optimum, quoniam grauissimum: neque alio modo utilius discernitur. Quæ spica per intervalla semina habebit, abiicietur. Optimum granum quod rubet, & dentibus fractum eundem habet colorem: deterius, cui plus intus albi est. Certum terras alias plus seminis recipere, alias minus. Religiosumque inde primum colonis augurium, cum auidius accipiat, esurire creditur, & comesse semen. Sationem locis humidis celerius fieri ratio est, ne semen imbre putrescat. Siccis serius, ut pluuia sequantur: ne diu iacens atque non concipiens, euanescat. Itemque festinata satione densum spargi semen, quia tardè concipiat. Serotina rarum, quia densitate nimia necetur. Artis quoque cuiusdam est, æqualiter spargere. Manus utique congruere debet cum gradu, semperque cum dextro pede. Fit quoque quorundam occulta ratione, quòd fors genialis atque foecunda est. Non transferendum est ex frigidis locis semen in calida, neque ex præcocius in serotina: idque in contrarium præcepere quidam falsa diligentia. Serere in iugero temperati soli iustum est tritici aut siliginis modios v. farris aut seminis (quod frumenti genus ita appellamus) x. hordei vj. Fabæ quintam partem amplius quam tritici, viciæ xij. ciceris & cicerculæ & pisi iij. lupini x. lentis iij. sed hanc cum fimo arido seri volunt, erui vi. siliciæ vi. fascolorum iij. pabuli xx. milij, panici sextarios quatuor. Pingui solo plus, gracili minus. Est & alia distinctio. In denso, aut cretoso, aut vliginoso solo, tritici aut siliginis modios sex: in soluta terra & nuda, & sicca, & læta, quatuor. Macies enim soli maior, nisi rarum culmum habeat, spicam minutâ facit & inanem. Pingua arua ex vna seminis radice fruticem numerosum fundunt, densamque segetem è raro semine emittunt. Ergo inter quatuor & sex modios pro natura soli, alij quinque non minus seri, pluresue præcipiunt: item in consito, aut cliuoso, ut in macro. Huc pertinet oraculum illud magnopere custodiendum, Segetem ne defruges. Adiecit iis Accius in praxidico, ut sereretur, cum Luna esset in Ariete, Geminis, Leone, Libra, Aquario. Zoroastres Sole xij. partes Scorpionis transgresso, cum Luna esset in Tauro. Sequitur huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges ferendi quæstio, magnaque ex parte ratione siderum connexa. Quamobrem sententias omnium in primis ad id pertinentes exponemus. Hesiodus,

10 dus, qui princeps omnium de agricultura præcipit, vnum tempus ferendi tradidit à Vergiliarum occasu. Scribebat enim in Boetia Helladis, vbi ita feri diximus. Inter diligentissimos conuenit, vt in alitum quadrupedumque genitura, esse quosdam ad conceptum impetus & terræ. Hos Græci ita definiunt, cum sit calida & humida. Virgilius triticum & farà Vergiliarum occasu feri iubet, hordeum inter æquinoctiū autumnī & brumam; viciam verò fascolos & lentem, Boote occidente. Quo fit, vt horum siderum aliorumque exortus occasus digerendi sint in suos dies. Sunt qui & ante Vergiliarum occasum feri iubeant, duntaxat in arida terra, calidisque prouincijs. Custodiri enim semen corrumpente humore, & à proximo imbrevno die erumpere. Alij statim ab occasu Vergiliarum sequi imbres, à septimo ferè die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autumnī; in calidis serius, ne ante
20 hyemem luxurient. Inter omnes autem conuenit circa brumam ferendum non esse, magno argumento: quoniam hyberna semina, cum ante brumam nata sint, septimo die erumpant: si post brumam, vix xl. Sunt qui properent, atque ita pronuntient, festinatam sementem sæpe decipere, serotinam semper. E contrario alij, vel vere potius ferendum, quàm malè in autumnno. Atque vbi fuerit necesse, inter Fauonium & vernum æquinoctium. Quidam omiſſa cælesti cura, vt inutili, temporibus definiunt. Verolinum & auenam, & papauer: atque vti nunc etiam transpadani seruant, vsque in Quinquatrus: fabam, siliginem Nouembri mense: far Septembri extremo vsque in Idus Octobris. Alij post hunc diem in Calendas Nouemb. Ita his nulla naturæ cura est: illis nimia & ideo cæca subtilitas: cum res inter rusticos geratur, litera rumque expertes, non modò siderum. Et confitendum est, cælo maximè constare ea: quippe Virgilio iubente prædisci ventos ante omnia, ac siderum
30 mores, neque aliter, quàm nauigantibus, seruari. Spes ardua & immensa, misceri posse cælestem diuinitatem imperitiæ: sed tentanda tam grandi vitæ emolumento. Prius tamen sideralis difficultas, quam sensere etiam periti, subiicienda contemplationi est: quòd deinde lætior mens discedat, à cælo, & facta sentiat, quæ futura prænosci non possint.

Digestio siderum in noctes & dies.

CAP. XXIV.

PRimum omnium dierum ipsorū anni, Solisq; motus propè inexplicabilis ratio est. Ad ccclxv. adiciunt etiamnum intercalarios diei noctisque quadrantes. Ita fit, vt tradi non possint certa siderum tempora. Accedit confessa rerum obscuritas, nunc præcurrente, nec paucis diebus, tempestatum significatu, quod proximazin Græci vocant: nunc postueniente, quod epichimazin: & plerunque aliàs citius: aliàs tardius cæli affectu ad terram deciduo: vnde vulgo serenitate reddita, confectum sidus audimus. Præterea cum omnia hæc statis sideribus cæloque affixis constent, interueniunt motu stellarum grandines, imbres, & ipsi non leui effectū, vt docuimus, turbantq; conceptæ spei ordinem. Idque ne nobis tantum putemus accidere, & reliqua fallit animalia sagaciora circa hoc, vt quo vita eorum constet: æstiuasque alites præposterī aut præproperi rigores necant, hybernas ætus. Ideo Virgilius errantium quoque siderum rationem ediscendam præcipit, admonens obseruandum frigida Saturni stellæ transitum. Sunt qui certissimum veris indicium arbitrentur ob infirmitatem animalis, papilionis prouentum. Id eo ipso anno, cum commentaremur hæc, notatum est, prouentum eorum ter reperito frigore extinctum, aduenasque volucres ad vi. Calend. Februarij spem veris attulisse, mox sæuissima hyeme confictatas. Res anceps primum omnium à cælo peti legem, deinde eam argumentis esse quærendam. Super omnia est mundi conuexitatis, terrarumque globi differentia, eodem sidere alio tempore aliis aperiente se gentibus: quo fit vt causa eius non
40 iisdem diebus vbique valeat. Addidere difficultatem & authores diuersis in locis obseruando, mox etiam in iisdem diuersa prodèdo. Tres autem fuere sectæ, Chaldaea, Aegyptia, Græca. His addidit apud nos quartam Cæsar Dictator, annos ad Solis cursum redigens singulos, Sosigine perito scientiæ eius adhibito. Et ea ipsa ratio postea comperto errore correctæ est: ita vt xij annis continuis non intercalaretur, quia coeperat sidera annus morari, qui prius antecederat. Et Sosigenes ipse trinis commentationibus, quanquam diligentior esset cæteris, non cessauit tamen addubitare, ipse semet corrigendo. Authores prodidere ea, quos prætexuimus volumini huic, rarò vllius sententia cum alio congruente. Minus hoc in reliquis mirum, quos diuersi excusauerint tractus. Eorum qui in eadē regione dissidere, vnam discordiam ponemus exempli gratia: Occasum matutinum Vergiliarum.
50 Hesiodus (nam huius quoque nomine extat Astrologia) tradidit fieri, cum æquinoctium autumnī conficeretur: Thales xxv. die ab æquinoctio: Anaximander xxix. Euctemon xlvij. Nos sequemur obseruationem Cæsaris: maximèque hæc erit Italiæ ratio. Dicemus tamen & aliorum placita: quoniam non vnus terræ, sed totius naturæ interpretes sumus, non authoribus positus (id enim verbum est) sed regionibus: vt legentes tantum meminerint, breuitatis gratia, cum Attica nominata fuerit, simul intelligere Cycladas insulas: cum Macedonia, Magnesiā, Thraciam: cum Aegyptus, Phœnicen, Cyprum, Ciliciam: cum Bœotia, Locridem, Phocidem, & finitimos semper tractus: cum Hellespontus, Cherrhonesum, & continentia vsque Atho montem: cum Ionia, Asiam, & insulas Asiæ: cum Peloponnesus, Achaiā, & ad Hesperum iacentes terras. Chaldaei Assyriam & Babyloniam demonstrabunt. Africam, Hispanias, Gallias sileri non erit mirum. Nemo enim obseruabit iniis, qui siderum proderet exortus. Non tamen difficili ratione dignoscantur in illis quo-

quoque terris digestionem circulatorum, quam in sexto volumine fecimus: qua cognatio cæli, non gentium modò, verùm, vrbium quoque singularum intelligitur, nota ex his terris, quas nominauimus, sumpta conuexitate circuli, pertinentis ad quas quisque quæret terras, & ad earum siderum exortus, per omnium circulatorum pares umbras. Indicandum & illud, tempestates ipsas ardores suos habere quadris annis: & easdem non magna differentia reuerti ratione Solis: octonis verò augeri easdem, centesima reuolvente se Luna. Omnis autem ratio obseruata est tribus modis, exortu siderum occasuque, & ipsorum temporum cardinibus. Exortus occasusque binis modis intelliguntur. Aut enim aduentu Solis occultantur stellæ & conspici desinunt, aut eiusdem abscessu proferunt se. Emersum hoc melius, quàm exortum consuetudo dixisset: & illud occultationem potius, quàm occasum. Alio modo, quo die incipiunt apparere vel desinunt, oriente Sole, aut occidente, matutini 10 vespertiniue cognominati, prout alterutris eorum manè vel crepusculo contingit. Dodrantes horarum, cum minimum, interualla ea desiderant ante Solis ortum, vel post occasum, ut aspici possint. Præterea bis quædam exoriuntur & occidunt. Omnisque sermo de his est stellis, quas adhærere cælo diximus. Cardo temporum quadripartita anni distinctione constat, per incrementa lucis. Augetur hæc à bruma, & æquatur noctibus verno æquinoctio diebus xc. horis tribus. Deinde superat noctes ad solstitium diebus xcij. horis xij. vsque ad æquinoctium autumnii. Et tum æquata die procedit ex eo ad brumam diebus lxxxix. horis iij. Horæ nunc in omni accessione æquinoctiales, non cuiuscunque diei significantur: omnesque eæ differentiæ sunt in octauis partibus signorum. Bruma Capricorni, ad viij. Calend. Ianuarij ferè: æquinoctium vernum, Arietis: solstitium, Cancrj: alterumque æquinoctium, Libræ: qui & ipsi dies rarò non aliquos tempestatum significatus ha- 20 bent. Rursus hi cardines singulis etiamnum articulis temporum diuiduntur, per media omnes dierum spatia. Quoniam inter solstitium & æquinoctium autumnii, Fidiculæ occasus autumnum inchoat die xlv. At ab æquinoctio eo ad brumam, Vergiliarum matutinus occasus hyemem die xliij. Inter brumam & æquinoctium die xlv. flatus Fauonij vernum tempus. Ab æquinoctio verno initium æstatis die xlvij. Vergiliarum exortus matutinus. Nos incipiemus à sementibus frumenti, hoc est, Vergiliarum occasu matutino. Nec deinde paruorum siderum mentione concidenda ratio est, & difficultas rerum augenda, cum sidus vehemens Orionis iisdem diebus longo decedat spatio. Sementibus tempora plerique præsumunt, & ab xi. die autumnalis æquinoctij fruges ferunt, adueniente Coronæ exortu, continuis diebus certo propè imbrium promisso. Xenophon non antequam Deus signum dederit. Hoc Cicero Nouembris imbre fieri interpretatus est, cum sit vera ratio non 30 prius ferendi, quàm folia cœperint decidere. Hoc ipso Vergiliarum occasu fieri putant. Aliqui ad iij. Idus. Nouembris, ut diximus, seruant: quoniam id sidus etiam vestis institoris est, & est in cælo notatu facillimum. Ergo ex occasu eius de hyeme augurantur, quibus est cura insidiandi negotiatoris auaritia. Nubilo occasu pluuiosam hyemem denuntiat: statimque augent lacernarum pretia: sereno asperam, & reliquarum vestium accendunt. Sed ille indocilis cæli agricola, hoc signum habeat inter suos vepres, humumque suam aspiciens, cum folia viderit decidua. Sic indicatur anni temperies, alibi tardius, alibi maturius. Ita enim sentitur, ut cæli locique afficit natura: Idque in hac ratione præcellit, quod eadem & in mundo publica est, & vnicuique loco peculiaris. Miretur hoc, qui non meminerit ipso brumali die pulegium in carnariis florere: adeò nihil occultum esse natura voluit. Et ferendi igitur hoc dedit signum. Hæc est vera interpretatio, argumentum naturæ secum 40 afferens. Quippe sic terram peti suadet, promittitque quandam stercoreis vicem, & contra rigores terram flatusque operiri à se nuntiat, & monet festinare. Varro in fabæ utique satum hanc obseruationem custodiri præcepit. Alij plena Luna ferendam. Lentem verò à xxv. ad xxx. Viciam quoque iisdem Lunæ diebus. Ita demum sine limacibus fore. Quidam pabuli causa sic feri iubent, seminis autem vere. Est & alia manifestior ratio, mirabiliore naturæ prouidentia, in qua Ciceronis sententiam ipsius verbis subsignabimus.

Iam verò semper viridis, semperque grauata

Lentiscus, triplici solita est grandescere foetu:

Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Ex his vnum hoc erit idem & limo ac papaueri ferendo. Cato de papauere ita tradit: Virgas & sar- 50 menta, quæ tibi in satione superant, in segete comburito. Vbi eas combusseris, ibi papauer serito syluestre: quod in miro usu est melle decoctum ad faucium remedia. Visque somnifera etiam fatiuo. Et hæcenus de hyberna semente.

Replicatio totius culture, & quid quoque mense in agro fieri oporteat.

CAP. XXVI.

Verum ut pariter omnis culturæ quoddam breuiarium peragatur, eodem tempore conuenit & arbores stercoreare, accumulare item vineas: sufficit in iugerum opera: & vbi patietur loci ratio, arbuta ac vineas putare, seminariis solum bipalio præparare, incilia aperire, aquam de agro pellere, torcular lauare & recondere. A Calend. Nouemb. gallinis oua supponere nolito, donec bruma conficiatur. In eum diem ternadena subiicito æstate tota, hyeme pauciora, non tamen infra nouena. Democritus talem futuram hyemem arbitratur, qualis fuerit brumæ dies, & circa eum terni: item

item solstitio æstatem. Circa brumam plerisq; bis septem halcyonum foetura ventorū quiete mollius cælū: sed & in his & in aliis omnibus ex euentu significationū intelligi sidera debebunt, non ad dies utiq; præfinitos expectari tempestatū vadimonia. Per brumam vitem ne colito. Vina tum defæcari, vel etiā diffundi Hyginus suadet à cōfecta ea septimo die, utique si septima Luna competat. Cerasa circa brumam feri. Bubus glandem tunc aspergi conuenit in iuga singula modios. Largior valetudinem infestat, & quocunq; tempore detur, si minus xxx. diebus continuis data sit, narrant verna scabie pœnitere. Materiei cædendæ tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maximè vigilia constant, cum sint noctes tanto ampliores. Qualos, crates, fiscinas texere. Faces incidere. Ridicas præparare interdiu xxx. palos lx. in lucubratione vespertina ridicas v. palos x. totidem antelucana. A bruma in Fauonium Cæsari nobilia sidera significant, iij. Calend. Ianuarij matutinò Canis occidens. Quo die Atticæ & finitimis regionibus Aquila vesperi occidere traditur. Pridie Nonas Ianuarij Cæsari Delphinus matutinò exoritur, & postero die Fidicula, quo Aegypto Sagitta vesperi occidit. Item ad vj. Idus Ianuarij eiusdem Delphini vespertino occasu continui dies hyemant Italiæ, & cum Sol in Aquariū sentiatur transire, quod ferè xvj. Calend. Feb. euenit, viij. Calend. stella regia appellata Tuberoni in pectore Leonis occidit matutinò. Et pridie Nonas Feb. Fidicula vesperi. Huius temporis nouissimis diebus, vbicunq; patietur cæli ratio, terrā ad rosarū & vineæ sarū vertere bipalio oportet. Iugero operæ lx. sufficiunt. Fossas purgare, aut nouas facere. Antelucanis ferramenta acueri, manubria aptare, dolia quassā sarcire, ipforumq; laminas scabendo purgare, aut nouas facere. A Fauonio in æquinoctium vernū Cæsari significat xvij. Calend. Martij triduum variè. Et viij. Calend. hirundinis visū, & postero die Arcturi exortu vespertino. Item iij. Nonas Martij Cæsari Cancrī exortu fieri obseruauit. Maior pars authorū Vindemitoris emerſu viij. Idus aquilonij piscis exortu, & postero die Orionis. In Attica Miluium apparere obseruatur. Cæsari & Idus Martias ferales sibi annotauit Scorpionis occasu: xv. verò Calend. Aprilis Italiæ Miluum ostendi, xij. Calend. Equum occidere matutinò. Hoc interuallū temporis vegetissimū agricolis, maximeq; operosum est, in quo præcipuè falluntur. Neq; enim eo die vocantur ad munia, quo Fauonius flare debeat sed quo cœperit. Hoc acri intentione seruandum est. Hoc illo mense signum Deus habet, obseruatione minimè fallaci aut dubia, si quis attendat. Vnde autem spiret iis ventus, quaque parte veniat, diximus secundo volumine, & dicemus mox paulo operosius. Interim ab eo die (quisquis ille fuerit) quo flare cœperit, non utique vj. Idus Feb. sed siue antè, quando peruernat, siue post, quando hyemat: posteam 30 diem, inquam, innumera rusticos cura distringat, & prima quæq; peragantur, quæ differri nequeūt. Trimestria serantur. Vites putentur qua diximus ratione. Oleæ curentur. Poma serantur in seranturque. Vineæ pastinentur. Semina digerantur, instaurentur alia. Harundines, salices, genistæ serantur cædanturque. Serantur verò vlmī, populi, platani, uti dictum est. Tum & segetes conuenit purgare, sarcire hyernas fruges, maximeq; far. Lex certa in eo, cum quatuor fibrarum esse cœperit. Fabæ verò non antequam triū foliorū. Tunc quoq; leui sarculo purgare verius, quàm fodere. Florentem utique xv. primis diebus non attingere. Hordeum nisi sicco, ne serito. Putationem æquinoctio peractam habeto. Vinæ iugerū quaternæ operæ putant, alligantque: in arbusco singulæ operæ arbores xv. Eodem hoc tempore hortorum rosariorumque cura est, quæ separatim proximis voluminibus dicitur: eodem & topiariorum. Tunc optimè scrobes fiunt. Terra in futurū proscinditur, Virgilio maximè authore, ut glebas Sol coquat. Vtilior sententia, quæ non nisi temperatū solū in medio vere arari iubet: quoniā in pingui statim sulcos occupant herbæ, gracili insecuti æstus exiccant: tum nanque succum venturis seminibus auferunt. Talia autumno melius arari certū est. Cato verna opera sic definit: scrobes fieri, seminaria propagari in locis crassis & humidis: vlmōs, ficos, poma, oleas, prata stercoreari Luna sitiente: Quæ rigua non erunt, ab afflatu Fauonij defendi, purgari herbæ, malas radicitus erui, ficus interpurgari, seminaria fieri, & vetera sarciri. Hæc, antequam vinea florere incipiat. Itemq; pyro florente arare incipiat macra harenosaque. Postea utique grauissima & aquosissima. Ita postremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas, lentisçi primū fructum ostendentis, ac pyri florentis. Erit & tertia in bulborum satū scillæ. Item in coronamentorū narcissi, nanque & hæc ter florent: primoque flore primā arationem ostendunt, medio secundā, tertio nouissimā, quando inter sese alia aliis notas præbent. Ac non in nouissimis cauetur, ne fabis florentibus attingatur edera. Id enim noxiū & exitiale ei est tempus. Quædā verò & suas habent notas, sicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli modo germinant, tunc maximè ferendas ficus. Aequinoctium vernum ad viij. Calend. Aprilis peragi videtur. Ab eo ad Vergiliarū exortum matutinum, Cæsari significant Calend. Aprilis. iij. Nonas Aprilis in Attica Vergiliæ vesperi occultantur. Eadem postridie in Bœotia. Cæsari autem & Chaldæis Nonis, Aegypto Orion & gladius eius incipiunt abscondi. Cæsari sexto Idus significatur imber Libræ occasu: xiiij. Calend. Maij Aegypto Suculæ occidunt vesperi, sidus vehemens, & terra mariq; turbidum, decimo sexto Atticæ, xv. Cæsari, cōtinuoq; triduo significat. Assyriæ autem xij. Calen. Hoc est vulgo appellatū sidus Palilicium, quoniā xj. Calend. Maij vrbis Romæ natalis, quo ferè serenitas redditur, claritatē obseruationi dedit, nimborum argumento Hyadas appellantibus Græcis has stellas. Quod nostri à similitudine cognominis Græci

propter sues impositum arbitantes, imperitia appellauere Suculas. Cæsariad viij. Calend. notatur dies. vij. Calend. Aegypto Hoedi exoriuntur: vi. Calend. Boeotiae & Atticae Canis vesperi occultatur, Fidicula manè oritur: v. Calendas. Assyriae Orion totus absconditur, tertio autem Canis: vi. Nonas Maij Cæsari Suculae matutinò exoriuntur, & viij. Idus Capella pluuiialis. Aegypto autem eodem die Canis vesperi occultatur. Sic ferè in vi. Idus Maij, qui est Vergiliarum exortus, decurrunt sidera. In hoc temporis interuallo, xv. diebus primis agricolae rapienda sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit, dum sciat inde natam exprobrationem foedam putantium vites perimitationem cantus alitis temporarij, quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur, opprobriumque meritum, falcem ab illa volucre in vite deprehendi, vt ob id petulantiae sales etiam cum primo vere ludantur. Auspicio tamen detestabiles videntur. Adeò minima quæque in agro naturalibus trahuntur argumentis. Extremo autem hoc tempore panici miliique satio est. Iustum est hoc feri maturato hordeo, atque etiam in eodem aruo. Estque signum illius maturitatis, & horum satio nis commune, lucentes vespere per arua cicindelæ. Ita appellant rustici stellantes volatus, Græci verò lampyridas, incredibili benignitate naturæ.

Ne agricola aspiciant stellas, sed magis tempora serenda frugis. & ortus occasus sideris, in quibusdam herbis, & de stellarum ortu & occasu.

CAP. XXVII.

IAm Vergilias in cælo notabiles caterua fecerat: non tamen his contenta, terrestres fecit alias, veluti vociferans: Cur cælum intuearis agricola? Cur sidera quæras rustice? iam te breuiore somno fessum premunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas spargo peculiare stellas, easque vespere & ab opere disiungenti ostendo: ac ne possis præterire, miraculo sollicito. Vidésne vt fulgor igni similis alarum compressu tegatur, secumque lucem habeat & nocte? Dedi tibi herbas horarum indices: & vt ne sole quidem oculos tuos à terra auoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum illo. Cur etiam nunc altius spectas, ipsumque cælum scrutaris? Habes ante pedes tuos ecce Vergilias. In certis cæ diebus proueniunt, durantque foedere sideris huiusce: partumque eas illius esse certum est. Proinde quisquis æstiuos fructus ante illas seuerit, ipse frustrabitur sese. Hoc interuallo & apicula procedens fabam florere indicat: fabaque florens eam euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indicium. Cum germinare videris morum, iniuriam postea frigoris timere nolito: Ergo opera, taleas oliuarum ponere, ipsasque oleas interrare, rigare prata æquinoctij diebus primis. Cum herba creuerit in festucam, acere aquas. Vineas pampinare. Et huic lex sua, cum pampini quatuor digitos longitudine expleuerint. Pampinat vna opera iugerum. Segetes iterare. Sarritur vero diebus viginti. Ab æquinoctio satura nocere & vineæ & segeti existimatur. Et oues lauandi hoc idè tempus est. A Vergiliarum exortu significant Cæsari postridie Arcturi occasus matutini, tertio Idus Maij Fidiculæ exortus. xij. Calend. Iunij Capella vesperi occidens & in Attica Canis. xi. Calend. Cæsari Orionis gladius occidere incipit: tertio Nonas Iunij Cæsari & Assyriae Aquila vesperi oritur: octauo Idus Arcturus matutinò occidit: Italia sexto, & quarto Idus Delphinus vesperi exoritur: decimo septimo Calendas Iulij gladius Orionis exoritur, quod Aegypto post quadriduum. xi. Calend. eiusdem Orionis gladius Cæsari occidere incipit. viij. Calend. Iulij verò longissima dies totius anni, & nox breuissima solstitium conficiunt. In hoc temporis interuallo vineæ pampinantur, curanturque vt vinea vetus semel fossa sit, bis nouella. Oves tondentur: Lupinum stercoreandi causa vertitur: terra proscinditur: vicia in pabulum secatur: faba metitur, deinde concutitur.

De pratis & reparatione prati, & cotibus, & falcibus, & descriptio frugum & siderum.

CAP. XXVIII.

Prata circa Calend. Iunij cæduntur, quorum facilima agricolis cura, ac minimi impendij, hæc de se postulat dici. Relinqui debent in læto solo, vel humido, vel riguo, eaq; aqua pluuiæ rigari via publica. Vtilissimum simul & herbæ arare, deinde cratire, serere florem ex foenilibus, atque ex præsepibus foeno dilapsum spargere, prius quàm cratiantur. Nec primo anno rigari, nec pasci ante secunda foenifecia, ne herbæ vellantur, obtrituque hebentur. Senescunt prata, restituique debent faba in his sata, vel rapis, vel milio. Mox insequente anno frumento, rursumque in prata tertio relinqui. Præterea quoties secunda sint, siciliri, hoc est quæ foenifeces præterierunt, secari. Est enim in primis inutile, enasci herbas sementaturas. Herba optima in prato trifolij, proxima graminis, pessima mimuli: siliqua etiam dira foenifecis: inuisa & equisilis est, à similitudine equinae setæ. Secandi tempus, cum spica deflorescere coepit, atque roborari: secundum, antequàm inarescat. Cato, foenum, inquit, ne serò seces, prius quàm semen maturum sit, secato. Quidam pridie rigant, vbi sunt rigua. Noctibus roscidis secari melius. Quædam partes Italiae post messem secant. Fuit hoc quoque maioris impendij apud priores, Creticis tantum transmarinisque cotibus notis, nec nisi oleo falcis aciem excitantibus. Igitur cornu propter oleum ad crus ligato foenifex incedebat. Italia aquarias cotes dedit, limæ vicem imperantes ferro. Sed aquaria protinus viret. Falcium ipsarum duo genera. Italicum breuius, ac vel inter vepres quoque tractabile. Galliarum latifundia maioris compendij, quippe medias cædunt herbas, breuioreque prætereunt. Italus foenifex dextra vna manu secat, Iustum est vna opera iugerum in die defecari, alligarique manipulos mille ducentos

† quaterna

† quaterna pondo. Sectum verti ad solem, nec nisi siccum construi oportet. Nisi fuerit hoc obserua-
 tum diligenter, exhalare, matutinò nebulam quandam, metasque mox sole accendi, & conflagrare
 certum est. Rursus rigari defecta oportet, vt secetur autumnale fœnum, quod vocant cordum. In-
 teramnæ in Vmbria quater anno secantur, etiam non rigua. Ter verò plerisque in locis, & postea in
 ipso pabulo non minus emolumenti est, quàm à fœno. Armentorum id cura, iumentorumq; pro-
 generatio suum cuique consilium dabit optimum, maximè quadrigarum quæstus. Solstitium per-
 agi in octaua parte Cancrī, & octauo Calendas Iulij diximus. Magnus hic anni cardo, magna res
 mundi. In hoc vsque, à bruma dies creuerunt sex mensibus. Sol ipse ad Aquilonem scandens, ac per
 ardua enisus, ab ea meta incipit flecti, & digredi ad Austrum, aucturus noctes aliis sex mensibus, ab-
 laturusque diei mensuram. Ex hoc deinde rapiendi conuehendi que fructus alios atque alios tem-
 pus, & præparandi se contra sæuam feramque hyemem: decebatque hoc discrimen indubitatis no-
 tis signasse naturam. Quam ob rem eas manibus ipsis agricolarum ingessit, vertique iussit ipsa die
 folia, & esse confecti sideris signum: nec syluestrium arborum remotarumque, ne in saltus deuios
 montesque eundum esset quærentibus signa: non rursus vrbana, quæque topiario tantum co-
 luntur, quanquam & in his illa visantur: Vertit oleæ ante pedes satæ, vertit tiliæ ad mille vsus peten-
 dæ: vertit populi albæ etiam vitibus nuptæ. Adhuc parum est, inquit, vltimum vite dotatam habes, &
 huius vertam. Pabulo folia eius stringis, vitem deputas. Aspice, & tenes sidus. Alia parte cælum re-
 spiciunt, quàm qua spectauere pridie. Salice omnia alligas, humillima arborum, ipse toto capite al-
 tior: & huius circumagam. Quid te rusticum quereris? Non stat per me, quo minus cælum intelli-
 gas, & cælestia scias. Dabo & auribus signum. Palumbum utique exaudi gemitus. Transisse solstitiū
 cauet opites, nisi cum incubantem videris palumbum. A solstitio ad Fidiculæ occasum vj. Calend.
 Iulij Cæsari Orion exoritur, zona autem eius iij. Nonas Assyriæ, Aegypto verò Procyon matuti-
 no æstuosus: quod sidus apud Romanos non habet nomen, nisi Caniculam hanc velimus intelligi,
 hoc est minorem Canem: sanè vt in astris pingitur. Est autem magnopere pertinens, sicut paulo
 mox docebimus. iij. Nonas Chaldæis Corona occidit matutinò. Atticæ Orion totus eo die exori-
 tur, Pridie Idus Iulij & Aegyptiis Orion desinit exoriri. xvj. Calend. Augusti Assyriæ Procyon exo-
 ritur. Dein postridie, ferè vbique confessum inter omnes sidus indicans, quod Canis ortū vocamus,
 sole partem primam Leonis ingresso. Hoc fit post solstitium xxij. die. Sentiant id maria & terræ,
 multæ verò & feræ, vt suis locis diximus. Neque est minor ei veneratio, quàm descriptis in Deos stel-
 lis. Accenditque solē, & magnā æstus obtinet causam. xvij. Calend. Augusti Aegypto Aquila occidit
 matutinò, Etesiarumque prodromi flatus incipiunt, quod Cæsar x. Calend. sentire Italiā existimauit.
 Aquila Atticæ matutinò occidit, iij. Calend. regia in pectore Leonis stella matutinò Cæsari immer-
 gitur viij. Idus Augusti. Arcturus medius occidit. iij. Idus Fidicula occasu suo autumnum inchoat,
 vt is adnotat: sed vt vera ratio id fieri inuenit, vj. Idus eiusdem. In hoc tēporis interuallo res summa
 vitium agitur, decretorio vis sidere illo, quod Caniculam appellauimus. Vnde carbunculare dicun-
 tur, vt quodam vredinis carbone exustæ. Non comparantur huic malo grandines, procellæ, quæque
 nunquam annonæ intulere caritatem. Agrorum quippe mala sunt illa. Carbunculus autem regio-
 num latè patentium, non difficili remedio, nisi calumniari naturam rerū homines, quàm sibi pro-
 deesse, mallent. Ferunt Democritum, qui primus intellexit ostenditque cum terris cæli societatem,
 spernentibus hanc curam eius opulentissimis ciuium, præuisa olei caritate ex futuro Vergiliarū or-
 tu, qua diximus ratione, ostendemusque iam plenius, magna tum vilitate propter spem oliuæ, coe-
 misse in toto tractu omne oleum, mirantibus qui paupertatem & quietem doctrinarum ei sciebant
 in primis cordi esse. Atque vt apparuit causa, & ingens diuitiarum cursus, restituisse mercedem an-
 xiæ & auidæ dominorum pœnitentiæ, contentum ita probasse, opes sibi in facili, cum vellet, fore.
 Hoc postea Sextius è Romanis sapientiæ affectatoribus Athenis fecit eadem ratione. Tanta litera-
 rum occasio est: Quas equidem miscebo agrestibus negotiis, quàm potero, dilucidè atque perspicuè.
 Plerique dixerunt errorem iniustum Sole acri, frugibus rubiginis causam esse, & carbunculi vitibus.
 Quod ex parte falsum arbitror, omnemque vredinem frigore tantum constare, sole innoxio. Id ma-
 nifestum fiet attendentibus. Nam primum omnium non hoc euenire, nisi noctibus & ante solis ar-
 dorem, deprehenditur, totumque lunari ratione constat: quoniam talis iniuria non fit nisi interlu-
 nio, plenæ luna, hoc est præualente: vtroque enim habitu plena est, vt sæpius diximus. Sed inter-
 lunio omne lumen, quod à sole accepit, cælo regerit. Differentia vtriusque habitus magna, sed ma-
 nifesta. Nanque interlunio æstate calidissima est, hyeme gelida. E diuerso in plenilunio æstate geli-
 das facit noctes, hyeme tepidas. Causa euidens, sed alia redditur à Fabiano, Græcisque authoribus.
 Aestate enim interlunio necesse est cum Sole nobis proximo circulo currat, igne eius cominus re-
 cepto candens: eademque interlunio absit hyeme, quando abscedit & Sol. Item plenilunio æstiuo
 procul abeat aduersa Soli: hyeme autem ad nos per æstiuum circulum accedat. Ergo per se rosca
 quoties alget, infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat. Ante omnia autem duo
 genera esse cælestis iniuriæ meminisse debemus. Vnum quod tempestates vocamus, in quibus grā-
 dines, procellæ, cæteraque similia intelliguntur: quæ cum acciderint, vis maior appellatur. Hæc ab

horridis sideribus exeunt, ut sæpius diximus, veluti Arcturo, Orione, Hædis. Alia sunt illa, quæ si lente cælo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi cum facta sunt. Publica hæc, & magnæ differentię à prioribus, aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò sterilitatem. De his nunc dicemus, à nullo ante nos prodita, priusque causas reddemus.

De tempestatibus vtriusque temporis, & remediis sterilitatum. CAP. XXIX.

DVæ sunt præter lunarem, paucisque cæli locis constant. Nanque Vergiliæ priuatim attinent ad fructus, ut quarum exortu æstas incipiat, occasu hyems, semestri spatio intra se messes vindemiasque & omnium maturitatem complexæ. Est præterea in cælo, qui vocatur lacteus circulus, etiam visu facilis. Huius destituitio, velut ex vbere aliquo, sata cuncta lateſcunt, duorum siderum observatione, Aquilæ in Septentrionali parte, & in Austrina Caniculæ, cuius mentionem suo loco fecimus. Ipse circulus fertur per Sagittarium atque Geminos, Solis centro bis æquinoctialem circulum secans, commissuras eorum obtinente hinc Aquila, illinc Canicula. Ideo effectus vtriusque ad omnes frugiferas pertinent terras: quoniã in his tantum locis Solis terræque centra congruunt. Igitur horum siderum diebus, si purus atque mitis aer genitalem illum lacteumque succum transmisit in terras, læta adoleſcunt sata. Si Luna, qua dictum est ratione, roscidum frigus asperſit, admixta amaritudo, ut in lacte, puerperium necat. Modus in terris huius iniuriæ, quem fecit in quacunque conuexitate comitatus vtriusque causæ. Et ideo non pariter in toto orbe sentitur, ut nec dies. Aquilam diximus in Italia exoriri ad xij. Calend. Ianuarij. Nec patitur ratio naturæ quicquam in satis ante diem spei esse certæ. Si verò interlunium incidat, omnes hybernos fructus & præcoces lædi necesse est. Rudis fuit præſcorum vita, atque sine literis: non minus tamen ingenioſam fuiſſe in illis observationem apparebit, quàm nunc esse rationem. Tria nanque tempora fructibus metuebant, propter quod instituerunt ferias, diesque festos. Rubigalia, Floralia, Vinalia. Rubigalia Numa constituit anno regni sui xj. quæ nunc aguntur ad vij. Calend. Maij, quoniam tunc ferè segetes rugigo occupat. Hoc tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente, sicut tunc ferebat ratio. Sed vera causa est, quod post dies vndeiginti ab æquinoctio verno, per id quatridentium, varia gentium observatione in iij. Calend. Maij, Canis occidit, sidus & per se vehemens, & cui præoccidere Caniculam necesse sit. Itaque iidem Floralia iij. Calend. eiusdem instituerunt, vrbis anno quingentesimo sextodecimo, ex oraculis Sibyllæ, ut omnia bene deflorescerent. Hunc diem Varro determinat, Sole Tauri partem quartamdecimam obtinente. Ergo si in hoc quatridentium inciderit plenilunium fruges & omnia quæ floreant, lædi necesse erit. Vinalia priora, quæ ante hos dies sunt ix. Calend. Maij degustandis vinis instituta, nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus, ad vites oleasque, quoniam earum conceptus exortu Vergiliarum incipit ad vj. Idus Maij, ut docuimus. Aliud hoc quatridentium est, quod neque rore sordere velint: exhorrent enim frigidum sidus Arcturi poſtridie occidens: & multo minus plenilunium incidere. iij. Nonas Iunij iterum Aquila exoritur vespere decretorio die florentibus oleis vitibusque, si plenilunium in eum incidat. Equidem & solstitium viij. Calend. Iulij in simili causa duxerim, & Canis ortum post dies à solstitio xxij. sed interlunio accidente, quoniam vapore constat culpa, acinique præcoquantur in callum. Rursus plenilunium nocet ad iij. Nonas Iulij, cum Aegypto Canicula exoritur: vel certè xvj. Calend. Augusti cum Italiæ. Item xij. Calend. Augusti cum Aquila occidit, usque in x. Calend. eiusdem. Extra has causas sunt Vinalia altera, quæ aguntur ad xij. Calendas Septembris. Et Varro à Fidicula incipiente occidere manè, determinat, quod vult initium autumnii esse, & hunc diem festum tempestatibus leniendis institutum. Nunc Fidiculam occidere ad sextum Idus Augustas feruatur. Intra hæc constat cælestis sterilitas. Neque negauerim posse eam permutari arbitrio legentium, locorum æſtimantium naturas. Sed à nobis rationem demonstratam esse satis est: reliqua observatione cuiusque constabunt. Alterutrum quidem fore in causa, hoc est plenilunium aut interlunium, non erit dubium. Et in hoc mirabilem admirari benignitatem naturæ succurrit: iam primum hanc iniuriam omnibus annis accidere non posse, propter statos siderum cursus: nec nisi paucis noctibus anni, idque quando futurum sit, facile nosci. Ac ne per omnes menses timeretur, earum quoque lege diuisum, æstate interlunia præterquam biduo secura esse, hyeme plenilunia: nec nisi æſtiuis breuissimisque noctibus metui, diebus non idem valere. Præterea tam facile intelligi, ut formica minimum animal interlunio quiescat, plenilunio etiam noctibus operetur. Auem parram oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat. E diuerso vireonem prodire ipso die solstitij. Neutrum verò Lunæ statum noxium esse, ne noctibus quidem, nisi serenis, & omni aura quiescente: quoniam neque in nube, neque in statu cadunt rores: sic quoque non sine remedio. Sarmenta, aut palearum acervos, & euulsas herbas fruticesque, per vineas camposque, cum timebis, incendito: fumus medebitur. Hic è paleis & contra nebulas auxiliatur, vbi nebulæ nocent. Quidam tres cancros viuos cremari iubent in arbuſtis, ut carbunculi non noceant. Alij siluri carnem leuiter vri à vento, ut per totam vineam fumus dispergatur. Varro author est, si fidiculæ occasu, quod est initium autumnii,

tumni, vna picta consecratur inter vites, minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum Syriæ regem scripsit: Si fictili nouo obruatur rubeta rana in media segete, non esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli, terram iterare, arbores circumfodere, vbi æstiosa regio poscat, accumulare. Germinantia, nisi in solo luxurioso, fodienda non sunt. Seminaria purgari sarculo. Messē hordeaceam facere. Aream ad messē creta præparare, Catonis sententia amurca temperata, Virgilij operosius, Maiore ex parte æquant tantum, & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id satis ad pulueris remedium videtur.

De messe, & tritico, & paleo, & frumento seruando.]

CAP. XXX.

Messis ipsius ratio varia. Galliarum latifundiis valli prægrandes dentibus in margine infestis, duabus rotis per segetem impelluntur, iumento in contrarium iuncto: ita direptæ in vallum cadunt spicæ. Stipulæ alibi mediæ falce præciduntur, atque inter duas mergites spica distringitur. Alibi ab radice vellunt: quique id faciunt, proscindi ab se obiter agrum interpretantur, cum extrahant succum. Differentia hæc, Vbi stipula domos contegunt, quàm longissimam seruant. Vbi fœni inopia est, stramento paleam quærunt. Panici culmo non tegunt. Milij culmum ferè inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant. Panicum & milium singillatim pectine manuali legunt Gallia. Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equorum gressibus exteritur, alibi perticis flagellatur. Triticum, quod serius metitur, copiosius inuenitur: quo celerius verò, hoc speciosius ac robustius. Lex aptissima, antequàm granum indurescat, & cum iam traxerit colorem. Oraculum verò, biduo celerius messē facere potius, quàm biduo serius. Siliginis & tritici etiam ratio in area horreoque. **20** Far, quia difficulter excutitur, conuenit cum palea sua condi: & stipula tantum, & aristis liberatur. Palea plures gentium pro fœno vtuntur. Meliore, quæ tenuior minutiorque, & pulueri propior: ideo optima è milio, proxima ex hordeo, pessima ex tritico, præterquàm iumentis opere laborantibus. Culmum saxosis locis, cum inaruit, baculo frangunt substratu animalium. Si palea defecit, & culmus teritur. Ratio hæc: maturius defectus muria diu † respersus: dehinc siccatus in manipulos † respergitur. conuoluitur, atque ita pro fœno bubus datur. Sunt qui accendant in aruo & stipulas, magno Virgilij præconio. Summa autem eius ratio, vt herbarum semen exurant. Ritus diuersitatem magnitudo facit messium, & caritas operarum. Connexa est ratio frumenti seruandi. Horrea operosa tripedali crassitudine, pariete lateritio, exædificari iubent aliqui. Præterea supernè impleri, nec afflatus admittere, aut fenestras habere vllas. Alij ab exortu tantum æstiuo, aut, Septentrione: eaque sine calce **30** construi, quoniam sit frumento inimicissima. Nam quæ de amurca præceperint, indicauimus. Alibi contrà suspendunt granaria lignea columnis, & perflari vndique malunt, atque etiam à fundo. Alij omnino pendente tabulato extenuari granum arbitrantur: & si tegulis subiaceat, conferuere. Multi ventilari quoque vetant. Curculationem enim non descendere infra quatuor digitos, nec amplius periclitari. Columella & Fauonium ventum conferre frumento præcipit: quod miror equidem, siccissimum alioqui. Sunt qui rubeta rana in limine horrei pede è longioribus suspensa, inuhere iubeant. Nobis referre plurimum tempestiuitas condendi videbitur. Nam si parum tostum atque robustum collectum sit, aut calidum conditum, inimica innasci necesse est. Diurnitatis causæ plures. Aut in ipsius grani corio, cum est numerosius, aut milio, aut succi pinguedine, qui pro humore sufficit tantum, vt sesamæ: aut amaritudine, vt lupino & cicerculæ. In tritico maximè crescunt animalia, quoniam spissitate sua concalescit, & fursure crasso vestitur. Tenuior hordeo palea, exilis & legumini: ideo non generant. Faba crassioribus tunicis operitur, ob hoc efferuescit. Quidam ipsum triticum diurnitatis gratia aspergunt amurca, mille modios quadrantali. Alij Chalcidica aut Carica creta, aut etiam absinthio. Est & Olynthi, ac Cerinthi Eubœæ terra, quæ corrumpi non sinat. Nec ferè condita in spica læduntur. Vtilissimè tamen seruantur in scrobibus, quos siros vocant, vt in Cappadocia, & in Thracia. In Hispania & Africa, ante omnia vt sicco solo fiant curant: mox vt palea substernatur. Præterea cum spica sua conduntur. Ita frumenta si nullus spiritus penetret, certum est nihil maleficum nasci. Varro author est, sic conditum triticum durare annis quinquaginta, milium verò centum. Fabam & legumina in oleariis cadis oblita cinere, longe tempore seruari. Idem fabam à Pyrrhi regis **40** ætate, in quodam specu Ambraciæ vsque ad piraticum Pompeij Magni bellum durasse, annis circiter cxx. Ciceri tantum nullæ bestiolæ in horreis innascentur. Sunt qui vrceis cinere substratis & illitis acetum habentibus, leguminum acervos superingerant, ita non nasci maleficia credentes, Alij, qui in falsamentariis cadis gypso illinant. Alij, qui lentem aceto laserpitiato respergant, siccataque oleo inungant. Sed breuissima obseruatio, quod vitis carere velis, interlunio legere. Quare plurimum refert, condere quis malit, an vendere. Crescente enim luna frumenta grandescunt.

De vindemia, & autumnii temporibus

CAP. XXXI.

Sequitur ex diuisione temporum autumnus à Ficulæ occasu ad æquinoctium, ac deinde Vergiliarum occasum, initiumque hyemis. In his interuallis significatur, pridie Idus August. Artica Equus oriens, vesperi Aegypto & Cæsari Delphinus occidens, xi. Calend. Septembr. Cæsari

1 3 & Assyrie

& Assyriæ stella quæ Vindemiator appellatur, exoriri manè incipit, vindemiæ maturitatem promittens. Eius argumentum erunt acini colore mutati. Assyriæ v. Calend. & Sagitta occidit, & Etesie desinunt. Vindemiator Aegypto Nonis exoritur. Atticæ Arcturus matutino, & Sagitta occidit manè. Quinto Idus Septembr. Cæsari Capella oritur vesperi. Arcturus verò medius pridie Idus, vehementissimo significatu terra marique per dies quinque. Ratio eius hæc traditur: Si Delphino occidente imbres fuerint, non futuros per Arcturum. Signum orientis eius sideris seruetur hirundinū abitus: nanque deprehensæ intereunt. Decimosexto Calend. Octobr. Aegypto Spica, quā tenet Virgo, exoritur matutino, Etesiaq; desinunt. Hoc idem Cæsari xiiij. Calend. xiiij. Assyriæ significant: & xi. Calend. Cæsari commissura Piscium occidens, ipsumque æquinoctij sidus viij. Calend. Octobr. Deinde consentiunt (quod est rarum) Philippus, Callippus, Dositheus, Parmeniscus, Conon, Criton, Democritus, Eudoxus, Ion, iij. Calend. Octobr. Capellam matutinò exoriri, & iij. Calend. Hædos. Sexto Nonas Octobr. Atticæ Corona exoritur manè. Asiæ & Cæsari v. Calend. Heniochus occidit matutinò. Tertio Calendas Cæsari Corona exoriri incipit: & postridie occidunt Hædi vesperi, viij. Idus Octobris Cæsari fulgens in Corona stella oritur. Et iij. Idus Vergiliæ vesperi. Idibus Corona tota. Sexto Calend. Nouembr. Sucleæ vesperi exoriuntur. Pridie Calend. Cæsari Arcturus occidit: & Sucleæ exoriuntur cum Sole. Quarto Nonas Arcturus occidit vesperi. Quinto Idus Nouembris Gladius Orionis occidere incipit. Deinde iij. Idus Vergiliæ occidunt. In his temporum intervallis opera rustica, naps, raphanos serere, quibus diebus diximus. Vulgus agreste & rapa post ciconiæ discessum malè feri putat, Nos omnino post Vulcanalia, & præcicia cum panico. A Fidiculæ autem occasu viciam, faseolos, pabulum. hoc silente Luna seri iubent. Et frondis præparandæ tempus hoc est. Vnus frondator quatuor frondarias fiscinas complere in die iustum habet. Si decresciente Luna præparetur, non putrescit. Ardam colligi non oportet. Vindemiam antiqui nunquam existimauere maturam ante æquinoctium: iam passim rapi cerno. Quam ob rem & huius tempora notis argumentisque signentur. Leges ita se habent: Vnam calidam ne legito, hoc est in eius siccitate, ac nisi imber interuenerit, Hanc ne legito rorulentam, hoc est, si ros nocturnus fuerit, nec prius, quàm sole discutiatur. Vindemiare incipito, cum ad palmitem pampinus procumbere cœperit, aut cum exempto acino ex densitate intervallum non compleri apparuerit, acinum non augeri. Acino plurimum refert, si contingat crescente Luna vindemiare. Pressura vna culeos xx. implere debet. Hic est pes iustus. Ad totidem culeos & lacus xx. iugeribus vnum sufficit torculum. Premunt aliqui singulis, vtilius binis, licet magna sit vastitas singulis. Longitudo in his refert, non crassitudo. Spatiofa melius premunt. Antiqui funibus vittisque loreis ea detrahebant & vestibus. Intra C. annos inuenta Græcanica, mali rugis per cochleas bullantibus, palis affixa arbori stella, à palis arcas lapidum attollente secum arbore: quod maximè probatur. Intra xxij. hos annos inuentum, paruis prælis, & minori torculari, ædificio breuiore, & malo in medio decreto, tympana imposita vinaceis, supernè toto pondere vrgere, & super præla construere congeriem. Hoc & poma colligendi tempus, & obseruatio, cum aliquod maturitate, nō tēpestare, deciderit: hoc & facies exprimendi: hoc & defrutū coquendi, silente Luna noctu, aut si interdiu, plena. Cæteris diebus aut ante exortum Lunæ, aut post occasum. Ne de nouella vite aut palustri, ne nisi è matura vua, nec nisi folijs despumādum: quia si ligno contingatur vas, adustum ac fumosum fieri putant. Iustum vindemiæ tempus ab æquinoctio ad Vergiliarum occasum dies xliij. Ab eo die oraculū occurrit, frigidū picari pronihilo ducentiū. Sed iam & Calendis Ianuarij defectu vasorū vindemiantes vidi, piscinisque musta condi, aut vina effundi priora, vt dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouentu nimio euenit, quàm sæuitia insidiantium caritati ciuili. Sed æqui patris familias modus est, annona cuiusque anni vt. Id per æquè etiam lucrosissimum. Reliqua de vinis affatim dicta sunt. Item vindemia facta oliuam esse rapiendam, & quæ ad oleum pertinent, quæq; ad Vergiliarum occasum agi debent.

De Lunari ratione.

CAP. XXXII.

His, quæ sunt necessaria de Luna, ventisque & præfagiis, vt sit tota sideralis ratio perfecta. Nanque Virgilius etiam in numeros Lunæ digerenda quædam putauit, Democriti secutus ostentationem. Nos legum vtilitas, quæ in toto opere, in hac quoque mouet parte. Omnia quæ caduntur, carpuntur, conduntur, innocentius decresciente Luna, quàm crescente fiunt. Stercus, nisi decresciente Luna, ne tangito. Maximè intermenstrua dimidiaque stercorato. Verres, iuuenços, arietes, hœdos decresciente Luna castrato. Oua Luna noua supponito. Scrobes Luna plena noctu facito. Arborum radices Luna plena operito. Humidis locis interlunio serito, & circa interlunium quatri-duo. Ventilari quoque frumenta ac legumina, & condi circa extremam Lunam iubent. Seminaria, cum Luna supra terram sit, fieri: Calcari musta, cum Luna sub terra. Item materies cædi, quæq; alia suis locis diximus. Neque facilius est obseruatio, ac iam dicta à nobis secundo volumine: sed quod intelligere vel rustici possint, quoties ab occidente Sole cernetur, prioribusque noctis horis lucebit, crescens erit, & oculis dimidiata iudicabitur: cum verò occidente Sole oriatur ex aduerso, ita vt pariter aspiciantur, tum erit plenilunium. Quoties ab ortu Solis oriatur, prioribusque noctis horis detrahet lumen, & in diurnas extendet, decrescens erit, iterumque dimidia. In coitu verò (quod interlunium

terlunium vocant) cum apparere desierit. Supra terras autem erit, quandiu & Sol, interlunio, & prima tota die: secunda, horæ noctis vnus † dextante sicilico: ac deinde tertia vsq; ad quintamdecimam, multiplicatis horarum iisdem portionibus: quintadecima tota supra terras noctu erit, eademq; sub terris tota die. Decimasexta ad primæ horæ nocturnæ dextantem sicilicū sub terra aget, easdemque portiones horarum per singulos dies adiiciet vsque ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit, quod sub terris agat, tantundem nouissimis ex die adiiciet supra terram. Alternis autem mensibus xxx. implebit numeros, alternis verò detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris.

† Dextante sicilico vnus hora, id est, decem vncijs, cum quarta vncia parte. interprete Budaoli bro 1. de Asse.

De ventorum ratione.

CAP. XXXIII.

o VEntorum paulò scrupulosior. Obseruato Solis ortu quocunque libeat die, stantibus hora diei sexta, sic vt ortum eum à sinistro humero habeant, contra mediam faciem Meridies, à vertice Septentrio erit. Qui ita limes per agrum currit, cardo appellatur. Circumagi deinde melius est, vt vmbra suam quisque cernat: alioqui post hominem erit. Ergo permutatis lateribus, vt ortus ilius diei à dextro humero fiat, occasus à sinistro, tunc erit hora sexta, cum minima vmbra contra medium fiet hominem. Per huius mediam longitudinem duci sarculo sulcum, vel cinere lineam, verbi gratia pedum xx. conueniet: mediamque mensuram, hoc est in x. pede, circumscribì circulo paruo, qui vocetur vmbilicus. Quæ pars fuerit à vertice vmbrae, hæc erit ventus septentrionalis. Illò tibi putator arborum plagæ ne spectent, nève arbusta vineæue, nisi in Africa, Cyrenis, Aegypto. Illinc flante ne arato, quæque alia præcepimus. Quæ pars lineæ fuerit à pedibus vmbrae, Meridiem spectans, hæc ventum Austrum dabit, quem à Græcis Notum diximus vocari. Illinc flatu veniente, materiam vineamque agricola ne tractes. Humidus aut æstuosus Italiæ est. Africa quidem incendia cum serenitate affert. In hunc Italiæ palmites spectent, sed non plagæ arborum vitiumve. Hunc oliueti metator Vergiliarum quatruiduo, hunc caueat insitor calamis, gemmisque inoculator. De ipsa regionis eius hora præmonuisse conueniet. Frondem media die arborator ne cædito. Cum meridiem adesse senties pastor, æstate contrahente se vmbra, pecudem à Sole in opaca cogito. Cum æstate pascas, in occidentem specta ante meridiem, post meridiem in orientem. Aliter noxium, sicut hyeme & vere, si in rorulentum duceres. Nec contra Septentrionem paueris supra dictum. Clodunt ita, lippiuntve ab afflatu, & aluo cita pereunt. Qui foeminas concipi voles, in hunc ventum spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum.

CAP. XXXIII.

30 DIXimus vt in media linea designaretur vmbilicus. Per hunc mediū transuersa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialem: & limes qui ita secabit agrū, decumanus vocabitur. Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decussis obliquæ, ita vt à Septentrionis dextra læuamq; ad Austri dextralæuamq; descendant. Omnes per eundem currant vmbilicū, omnes inter se pares sint, omnium interualla paria. Quæ ratio semel in quoq; agro ineunda erit: vel si sæpius libeat vti, è ligno facienda, regulis paribus in tympanū exiguū, sed circinatū adaectis. Ratione qua doceo, occurrendū ingeniis quoq; imperitorum est. Meridiem excuti placet, quoniā semper est idem: Sol autem quotidie ex alio cæli momento, quàm pridie, oritur: ne quis fortè ad exortum capiendā putet lineā. Ita cæli exacta parte, quod fuerit lineæ caput Septentrioni proximum à parte exortiuā, solstitialem habebit exortum, hoc est longissimi diei, ventumq; Aquilonem, Boream Græcis dictum. In hunc ponito arbores vitæsq;. Sed hoc flante ne arato: frugem ne ferito: semen ne iacito. Præstringit enim atq; percellit hic radices arborū, quas positurus afferes. Prædoctus esto: alia robustis profunt, alia infantibus. Nec sum oblitus, in hac parte ventum Græcis poni, quem Cæciam vocāt. Sed idem Aristoteles vir immensæ subtilitatis, qui id ipsum fecit, rationem conuexitatis mundi reddit, qua contrarius Aquilo Africo flat. Nectamen eum toto anno in prædictis timet agricola. Mollit sidera æstate media, mutatq; nomen, & Etesias vocatur. Ergo cum frigidum senties, caueto, ac quacunque Aquilo prædicatur, tanto perniciosior Septentrio est. In hunc Asiæ, Græciæ, Hispaniæ, maritimæ Italiæ, Campaniæ, Apuliæ arbusta vineaq; spectent. Qui mares concipi voles, in hunc pascito, vt sic 50 † ineuntem ineat. Ex aduerso Aquilonis ab occasu brumali Africus flabit, quē Græci Liba vocāt. In hunc à coitu cum se pecus circumegerit, foeminas conceptas esse scito. Tertia à Septentrione linea, quam per latitudinem vmbrae duximus, & decumanam vocauimus, exortum habebit æquinoctialem, ventumq; Subsolanum, Græcis Apelioten dictum. In hunc salubribus locis villæ vineaq; spectent. Ipse leniter pluuius, tamē est sicciior Fauonius, ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu, Zephyrus Græcis nominatus, In hunc spectare oliueta Cato iussit. Hic ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber. Hic vites putandi, frugesq; curandi, arbores ferendi, poma inferendi, oleas tractandi ius dabit, afflatuque nutrimum exercebit. Quarta à Septentrione linea, eadem Austro ab exortiuā parte proxima, brumalem habebit exortum, ventumque Vulturum, Eurum Græcis dictum, sicciorem & ipsum tepidioremque. In hunc apiaria & vineæ Italiæ, Galliarumque spectare debent. Ex aduerso Vulturini flabit Corus, ab occasu solstitiali & occidentali latere Septentrionis, Græcis dictus

† in eundem

dictus Argæstus, ex frigidissimis & ipse, sicut omnes, qui à Septentrionis parte spirant. Hic & grandines infert, cauendus & ipse non secus ac Septentrio. Vulturus si à serena cæli parte cœperit flare, non durabit in noctem; at Subsolanus in maiorem partem noctis extenditur. Quisquis erit ventus, si feruidus sentietur, pluribus diebus permanebit. Aquilonem prænuntiat terra siccescens repente, Austrum humescens rore occulto.

Prognostica tempestatum.

CAP. XXXV.

ETenim prædicta ventorū ratione, ne sæpius eadem dicantur, transire conuenit ad reliqua tempestatum præfagia, quoniam & hoc placuisse Virgilio magnopere video, Siquidem in ipsa mese sæpe concurrere prælia ventorum damnosa imperitis refert. Tradunt eundem Democritum mentente fratre eius Damaso ardentissimo æstu orasse, vt reliquæ segeti parceret, raperetq; defecta sub tectum, paucis mox horis sæuo imbri vaticinatione approbata. Quinimo & harundinem non nisi impendente pluuiā feri iubent, & fruges insecuturo imbri. Quamobrem & hæc breuiter attingemus, scrutati maximè pertinentia, primumque à Sole capiemus præfagia. Purus oriens atque non feruens serenum diem nuntiat; at hybernā pallidus grandinem. Si & occidit pridie serenus, & oritur, tanto certior fides serenitatis. Concauus oriens pluuias prædicat; item ventos, cum ante exorientem eum nubes rubescunt, quod si & nigrae rubentibus interuenerint, & pluuias. Cum orientis atque occidentis radij rubent, coire pluuias. Si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spondent. Si in exortu spargentur partim ad Austrum, partim ad Aquilonem, pura circa eum serenitas sit licet, pluuiam tamen ventosque significabunt. Si in ortu aut in occasu contracti cernentur radij, imbrem. Si in occasu eius pluet, aut radij in se nubem trahent, asperam in proximū diem tempestatem significabunt. Cum oriente radij non illustres eminebunt, quamuis circumdati nube non sint, pluuiam portendent. Si ante exortum nubes globabuntur, hyemem asperam denuntiabunt. Si ab ortu repellentur, & ad occasum abibunt, serenitatem. Si nubes Solem circumcludent, quanto minus luminis relinquent, tanto turbidior tempestas erit: si verò etiam duplex orbis fuerit, eo atrocior. Quod si in exortu fiet ita vt rubescant nubes, maxima ostendetur tempestas. Si non ambibunt, sed incumbunt, à quocunque vento fuerint, eum portendent. Si à meridie, & imbrem. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is se aperit, expectetur ventus. Si totus defluxerit æqualiter, serenitatem dabit. Si in exortu longè radios per nubes porriget, & medius erit inanis, pluuiam significabit. Si ante ortum radij se ostendent, aquam & ventum. Si circa occidentem candidus circulus erit, noctis leuem tempestatem. Si nebula, vehementiorem. Si candente Sole, ventum. Si ater circulus fuerit, ex qua regione is ruperit se, ventum magnum. Proxima sint iure Lunæ præfagia. Quartam eam maximè obseruat Aegyptus. Si splens exorta puro nitore fulsit, serenitatem: si rubicunda, ventos: si nigra, pluuias portendere creditur. In quinta cornua eius obtusa, pluuiam: erecta & infesta ventos semper significant; quarta tamen maximè. Cornu eius Septentrionale acuminatum atque rigidum, illum præfagit ventum. Inferius Austrum: vtraque recta, noctem ventosam. Si quartam orbis rutilus cingit, ventos & imbres præmonebit. Apud Varronem ita est: Si quarto die Luna erit directa, magnam tempestatem in mari præfagiet, nisi si coronam circa se habebit, & eam synceram; quoniam illo modo non ante plenam Lunam hyematurum ostendit. Si plenilunio per dimidium pura erit, dies serenos significabit: si rutila, ventos: nigrescens, imbres. Si caligo orbis nubem incluserit, ventos, quā se ruperit: si gemini orbis cinxerint, maiorem tempestatem. Et magis, si tres erunt, aut nigri, aut interrupti atque distracti. Nascens Luna, si cornu superiore obatro surget, pluuias decrescens dabit: si inferiore, ante plenilunium: si in media nigritia illa fuerit, imbrē in plenilunio. Si plena circa se habebit orbem, ex qua parte is maximè splendeat, ex ea ventum ostendet. Si in ortu cornua crassiora fuerint, horridam tempestatem. Si ante quartam non apparuerit, vento Fauonio flante, hyemalis toto mense erit. Si xvi. vehementius flammea apparuerit, asperas tempestates præfagiet. Sunt & ipsius Lunæ octo articuli, quoties in angulos Solis incidit, plerisque inter eos tantum obseruantibus præfagia eius, hoc est, tertia, septima, vndecima, decima quinta, decimonona, vigesima tertia, vigesima septima, & interlunium. Tertio loco stellarum observationem esse oportet. Discurrere eæ videntur interdum: ventique protinus sequuntur. In quarum parte ita præfagiunt: Cælum cum æqualiter totum erit splendidum, articulis temporum, quos proposuimus, autumnum serenum præfagibunt & frigidum. Si ver & æstas non sine riguo aliquo transierint, autumnum serenum & densum minusque ventosum facient. Autumni serenitas ventosam hyemem facit. Cum repente stellarum fulgor obscuratur, & id neque nubo, neque caligine, pluuiā aut graues denuntiantur tempestates. Si volitare plures stellæ videbuntur, quod ferentur albescentes, ventos ex iis partibus nuntiabunt. Aut si cursitabunt, certos: si id in pluribus partibus fiet, inconstantes ventos effundent. Si stellarum errantium aliquam orbem incluserint, imbres. Sunt in signo Cancrī duæ stellæ paræ, Acelli appellatæ, exiguum inter illas spatium obtinente nubecula, quam præsepia appellant. Hæc cum cælo sereno apparere desierit, atrox hyems sequitur. Si alteram earum Aquiloniam caligo abstulit, Auster sæuit: si Austrinam, Aquilo. Arqus cum sunt duplices, pluuias nuntiant. A pluuiis serenitatem non perinde certam. Circuli noui circa sidera aliqua, pluuiam.

uiam. Cum æstate vehementius tonuit quàm fulsit, ventos ex ea parte denuntiat: contrà si minus tonuit, imbrem. Cum sereno cælo fulget, pluuiæ erunt & tonitrua, & hyemabit. Atrocissimè autem, cum ex omnibus quatuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab Aquilone tantum, in posterum diem aquam portendit. Cum à Septentrione, ventum eum. Cum ab Austro vel Coro, aut Fauonio nocte serena fulgurauerit, ventum & imbrem ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina ventum significant, imbrem meridiana. Nubes cum sereno cælo feruntur, à quacunque parte id fiet, expectentur venti: si eodem globabuntur, appropinquante Sole discutientur. Et hoc si ab Aquilone fiat, ventos: si ab Austro, imbres portendant. Sole occidente, si ex vtraque parte eius cælum petent, tempestatem significabunt. Vehementius atræ ab oriente, in noctem aqua minantur: ab occidente, in posterum diem. Si nubes, vt vellera lanæ, spargentur multæ ab oriente, aquam in triduum præfagient. Cum in cacuminibus montium nubes concident, hyemabit. Si cacumina pura fient, differenabit. Nube grauida candicante, quod vocant tempestatem albam, grando imminet. Cælo quamuis sereno, nubecula quamuis parua, ventum procellosum dabit. Nebulæ è montibus descendentes, aut cælo cadentes, vel in vallibus sedentes, serenitatem promittunt. Ab his terreni ignes proximè significant: pallidi nanque murmurantesque tempestatum nuntij sentiuntur: pluuiæ etiam, in lucernis fungi. Si flexuosè volitet flamma, ventum. Et lumina cum ex sese flammæ elidunt, aut vix accenduntur. Item cum in eo pendentes coaceruantur scintillæ: vel cum tollentibus ollas carbo adhærescit: aut cum contactus ignis è se fauillam discutit, scintillamve emittit: vel cum cinis in foco concreuit, & cum carbo vehementer perlucet. Est & aquarum significatio. Mare si tranquillum in portu à cursu stabit, & murmurauerit intra se, ventum prædicit. Si identidem, & hyemem, & imbrem. Litora ripæque si resonabunt tranquillo, asperam tempestatem: item maris ipsius tranquillo sonitus, spumæque dispersæ, aut aquæ bullantes. Pulmones marini in pelago, plurium dierum hyemem portendunt. Sæpe & silentio intumescit, flatuque altius solito iam intra se esse ventos fatetur. Equidem & montium sonitus, nemorumque mugitus prædicunt: & sine aura, quæ sentiatur, folia ludentia. Lanugo populi aut spinæ volitans, aquisque pluma innatans. Atque etiam in campis tempestatem venturam præcedens suus fragor: cæli quidem murmur, non dubiam habet significationem. Præfagiunt & animalia. Delphini tranquillo mari lasciuiantes flatum, ex qua veniunt parte: item spargentes aquam turbato, tranquillitatem. Loliigo volitans, conchæ adhærescentes, echini affigentes sese, aut harenæ saburrantes, tempestatis signa sunt. Rana quoque vltra solitum vocales. Et fulicæ matutino clangore. Item mergi anatesque, pennas rostro purgantes, ventum. Cæteræque aquaticæ aues concursantes. Grues in mediterranea festinantes. Mergi maria aut stagna fugientes, grues silentio per sublime volantes, serenitatem: sic noctua in imbre garrula: at sereno, tempestatem. Coruique singultu quodam latrantes, seque concutientes, si continuabunt, ventos: si verò carptim vocem resorbeant, ventosum imbrem. Graculi serò à pabulis recedentes, hyemem. Et albæ aues, cum congregabuntur. Et cum terrestres volucres contra aquam clangores dabunt, perfundentes sese: sed maximè cornix. Hirundo tam iuxta aquam volitans, vt penna sæpe percutiat. Quæque in arboribus habitant, fugitantes in nidis suis. Et anseres continuo clangore intempestiui. Ardea in mediis harenis tristis. Nec mirum, aquaticas, aut in totum volucres præfagia aeris sentire. Pecora exultantia, & indecora lasciuiæ ludentia, eandem significationem habent. Et boues cælum olfactantes, seque lambentes contra pilum. Turpesque porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes: segniterque & contra industriam suam absconditæ formicæ, vel concursantes, aut oua progerentes. Item vermes terreni erumpentes.

Trifolium quoque, inhorrescere, & folia contra tempestatem subrigere certum est.

Necnon & in conuiujs mensisque nostris, vasa quibus esculentum additur, sudorem repositoriis linquentia, diras tempestates prænuntiant.

m

C. PLI.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
DECIMVS NONVS.

PROOEMIUM.

SIDERVM quoque tempestatumque ratio, vel imperitis facili, atque indubi-
tato modo monstrata est: vereque intelligentibus non minus conferunt rura de-
prehendendo caelo, quam fideralis scientia agro colendo. Proximam multi hor-
torum curam fecere. Nobis non protinus transire ad ista tempestiuum videtur.
Miramurque quosdam scientiae gratia, eruditionis suae gloriam ex his petentes
tam multa praeteriisse, nulla mentione habita tot rerum sponte curae prouenien-
tium, praefertim cum plerisque earum pretio vsuque vitae maior etiam, quam fru-
gibus, perhibeatur autoritas. Atque ut à confessis ordiamur vtilitatibus, quaeque non solum terras
omnes, verum etiam maria repleuere: feritur, ac dici neque inter hortensia potest, linum. Sed in qua non
occurret vitae parte, quodve miraculum maius, herbam esse quae admoveat Aegyptum Italiae: in tantum, ut
Galerius à freto Siciliae Alexandria septima die peruenerit, Babilius sexta, ambo praefecti: aestate ve-
ro proxima Valerius Marianus ex Praetoriis Senatoribus, à Puteolis nono die lenissimo flatu: herbam
esse, quae Gadeis ad Herculis columnas septimo die Ostiam afferat, & citeriorem Hispaniam quar-
to, prouinciam Narbonensem tertio, Africam altero: quod etiam mollissimo flatu contigit C. Flacco
legato Vibij Crispij Proconsulis? Audax vita, scelerum plena, aliquid feri, ut ventos procellasque reci-
piat: & parum esse fluctibus solis vehi. Iam verò nec vela satis esse maiora nauigijs. Sed quamuis am-
plitudini antennarum singulae arbores sufficiant, super eas tamen addi velorum alia vela: praeterque
alia in proris, & alia in puppibus pandi, ac tot modis prouocari mortem. Denique tam paruo semine
nasci, quod orbem terrarum vltro citroque portet, tam gracili auena, tam non altè à terra tolli: neque
id viribus suis neque, sed passum tufumque & in mollitiem lanæ coactum, iniuria naturae, ac summa
audacia, & quò peruenire nulla execratio sufficit, contra inuentorem dictum suo loco à nobis: cui
satis non fuit hominem in terra mori, nisi periret & insepultus. At nos priore libro imbres & flatus
cauendos, frugum causa victusque, praemonebamus. Ecce feritur hominis manu, metitur eiusdem
hominis ingenio, quod ventos in mari optet. Praeterea ut sciamus fauuisse poenas, nihil gignitur faci-
lius: ut sentiamus nolente id fieri natura: vrit agrum, deterioreque etiam terram facit.

*De linsatione, & generibus eius, & quomodo perficiatur, & de mappis, & lino non ardente,
& quando primum in theatris vela.* CAP. I.

Seritur fabulosis maximè, vnoque sulco: nec magis festinat aliud. Vere satum aestate vellitur: &
hanc quoque terrae iniuriam facit. Ignoscat tamen aliquis Aegypto ferenti, ut Arabiae Indiaeque
merces importet: itane & Galliae censentur hoc reditu? montesque mari oppositos esse non est satis,
& à latere Oceani obstare ipsum quod vocant inane? Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, vltimique
hominum existimati Morini, imò verò Galliae vniuersae vela texunt. Iam quidem & transhenani hos-
tes, nec pulchriorem aliam vestem eorum foeminae nouere. Qua admonitione succurrit, quod M. Var-
ro tradit, in Serranorum familia gentilitium esse, foeminas linea veste non vti. In Germania autem
defossi atque sub terra id opus agunt. Similiter & in Italia ratione alia inter Padum Ticinumque
amnes, vbi à Setabi tertia in Europa lino palma: secundam enim in vicino Allianis capeffunt Reto-
uina, & in Aemilia via Fauentina. Candore Allianis semper crudis Fauentina praeferruntur: Retoui-
nis tenuitas summa densitasque, candor aequè ut Fauentinis, sed lanugo nulla: quod apud alios gra-
tiam, apud alios offensionem habet. Nervositas filo aequalior penè quam araneis, tinnitusque, cum
dente libeat experiri: ideo duplex, quam ceteris, pretium. Et Hispania citerior habet splendorem Ni-
ni praecipuum, torrentis in quo politur natura, qui alluit Tarraconem. Et tenuitas mira, ibi primum
carbassis repertis. Non dudum ex eadem Hispania Zoelicum venit in Italiam, plagis vtilissimum. Ci-
uitas ea Callaeciae & Oceano propinqua. Est sua gloria & Cumano in Campania, ad piscium & alitum
capturam. Eadem & plagis materia. Neque enim minores cunctis animalibus insidias, quam no-
bismetipsis lino tendimus. Sed Cumanæ plagae concidunt apros, & haec casses ve ferri aciem vincunt.
Vidimusque iam tantae tenuitatis, ut anulum hominis cum epidromis transirent, vno portante mul-
titudinem qua saltus cingerentur. Nec id maximè mirum, sed singula earum stamina centeno quin-
quageno filo constare, sicut paulo ante Iulio Lupo, qui in praefectura Aegypti obiit. Mirentur hoc,
ignorantes in Aegyptij quondam regis, quem Amasim vocant, thorace in Rhodiorum insula osten-
di in templo Mineruae ccclxv. filis singula fila constare. Quod se expertum nuper Romae prodi-
dit Mutianus ter Consul, paruasque iam reliquias eius superesse hac experientium iniuria. Italia
& Pe-

& Pelignis etiamnum linis honorem habet, sed fullonum tantum in usu. Nullum est candidius, lanæque similis: sicut in culcitris præcipuam gloriam Cadurci obtinent. Galliarum hoc & tomenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramenti. Aegyptio lino minimum firmitatis, plurimum lucri. Quatuor ibi genera: Taniticum, ac Pelusiæ, Buticum, Tentyriticum, cum regionum nominibus, in quibus nascuntur. Superior pars Aegypti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui gossipion vocant, plures xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruus est, similemque barbatae nucis deserti fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec vlla sunt eis candore mollitiæ præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ. Quartum genus Orchomenium appellant. Fit è palustri velutharundine, duntaxat pannicula eius.

10 Asia è genista facit lina ad retia præcipua, in piscando durantia, frutice madefacto x. diebus. Aethiopes Indique è malis, Arabes cucurbitis, in arboribus, ut diximus, genitis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur, in tumescente semine, aut colore flavescente. Tum euulsum, & in fasciculos manuales colligatum, siccatur in Sole pendens conuersis supernè radicibus vno die, mox quinque aliis, in contrarium inter se versis fascium cacuminibus, ut semen in medium cadat. Inter medicamina huic vis, & in quodam rustico ac prædulci Italiæ transpadanæ cibo, sed iam pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeam virgæ ipsæ merguntur in aquam solibus tepetactam, pondere aliquo depressæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas, indicio est membrana laxatior. Iterumque inuersæ, ut prius, Sole siccantur. Mox arefactæ in saxo tunduntur stupario malleo. Quod proximum cortici fuit, stupa appellatur, deterioris lini, lucernarum ferè luminibus aptior. Et

20 ipsa tamen pestitur ferreis hamis, donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio, candore, mollitia. Linumque nere & viris decorum est. Cortices quoque decussi clibanis & furnis præbent usum. Ars depestandi digerendique: Iustum è quinquagenis fascium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur, illisum crebro in silice ex aqua: textumque rursus tunditur clauis, semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam, quod ignibus non absumeretur. Viuum id vocant, ardentisque in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendescences igni magis, quam possent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis fauillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in desertis adustisque Sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes: assuescitque viuere ardendo, rarum inuentu, difficile textu propter breuitatem. Rursus de cætero colos, splendescit igni. Cum inuentum est, æquat pretia excellentium margaritarum.

30 Vocatur autem à Græcis asbestinum ex argumento naturæ. Anaxilaus author est, linteo eo circumdatam arborem, surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Proximus byssino, mulierum maximè deliciis circa Elim in Achaia genito: quaternis denariis scripula eius permutata quondam, ut auri, reperio. Linteorum lanugo, è velis nauium maritimarum maximè, in magno usu medicinæ est: & cinis spodij vim habet. Est & inter papauera genus quoddam, quo candorem lintea præcipuum trahunt. Tentatum est tingi lini quoque, & vestium insaniam accipere, in Alexandri Magni primum classibus, Indo amne nauigantis, cum duces eius ac præfetti in certamine quodam variassent insignia nauium: stupueruntque, litora statu versicoloria implente. Velo purpureo ad Actium cum M. Antonio Cleopatra venit, eodemque effugit. Hoc fuit imperatoris nauis insigne. Postea in theatris tantum umbram fecere: quod primus omnium inuenit Q. Catulus, cum

40 Capitolium dedicaret. Carbasina deinde vela primus in theatro duxisse traditur Lentulus Spinter Apollinaribus ludis. Mox Cæsar Dictator totum forum Romanum intexit, viamque sacram ab domo sua ad clium usque Capitolinum: quod munere ipso gladiatorio mirabilibus vitum tradunt. Deinde & sine ludis Marcellus Octauia sorore Augusti genitus, in Aedilitate sua, auunculo xj. Consule Calen. Augusti, velis forum inumbravit, ut salubrius litigantes consisterent: quantum mutatis moribus Catonis Censorij, qui sternendum quoque forum muricibus censuerat. Vela nuber colore cæli stellata per rudentes, terra etiam in amphitheatris principis Neronis rubente: in cauis ædium, & muscum à sole defendunt. Cæterò mansit candori pertinax gratia. Honor etiam & Troiano bello. Cur enim non & præliis intersit, ut naufragiis? Thoracibus lineis paucos tamen pugnas, testis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta apud eundem interpretantur eruditiores: quoniam cum sparta dixit, significauerit fata.

50

De sparti natura, & quando primum usus eius, & quomodo perficiatur, & qua sine radice nascantur, & viuant.

CAP. II.

Sparti quidem usus multa post secula coëptus est: nec ante Pœnorum arma, quæ primum Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat feri, iuncusque propriè aridi soli, vni terræ dato vitio. Nanque id malum telluris est: nec aliud ibi feri aut nasci potest. In Africa exiguum & inutile gignitur. Carthaginensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque sparto operit. Hinc strata rusticis eorum, hinc ignes faciesque, hinc calceamina, & pastorum vestis, animalibus noxium, præterquam cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriosè euellitur, ocreatis cruribus, manibusque testis manicis, conuolutum osseis ligneisque conamentis. Nunciam in hyemem vix. Facillimè ramen ab Idibus. Maiis in Iunias: hoc maturitatis tempus. Vultum

fascibus in aceruo animatum biduo, tertio resolutum, spargitur in sole, siccaturque, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua, marina optimè, sed & dulci, si marina desit. Siccaturumque Sole iterum rigatur, si repente urgeat desiderium, perfusum calida in folio, ac siccatur stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipue in aquis marique inuietum. In sicco præferunt è cannabi funes. At spartum alitur etiam demersum, veluti natalium sitim pensans. Est quidem eius natura interpollis: rursusque quam libeat vetustum nouo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui volet miraculum æstimare, quanto sit in usu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, aliisque desideriis vitæ. Ad hos omnes usus quæ sufficiant, minus xxx. M. pass. in latitudinem à litore Carthaginis nouæ, minusque in longitudinem esse reperiuntur. Longius vehi impendia prohibent. Iunco Græcos ad funes vsos nomini credamus, quo herbam eam appellant; postea palmarum foliis philuraque, manifestum est: & inde translaturum à Poenis sparti usum, perquam simile veri est. Theophrastus author est, esse bulbi genus circa ripas amnium nascens, cuius inter summum corticem eamque partem qua vescuntur, esse laneam naturam ex qua mapalia vestesque quædam conficiantur. Sed neque regionem, in qua id fiat, neque quicquam diligentius, præterquam eriophoron id appellari, in exemplaribus, quæ quidem inuenerim, tradit: neque omnino ullam mentionem habet sparti, cuncta cura magna persecutus ccccxc. annis antenos, ut iam & alio loco diximus. quo apparet, post id temporis spatium in usum venisse spartum. Et quoniam à miraculis rerum coepimus, sequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum est, aliquid nasci aut viuere sine vlla radice. Tuberum hæc vocantur, vndique terra circumdata, nullisque fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec utique extuberante loco in quo gignuntur, aut rimas agent: neque ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram esse possimus dicere, nec aliud quam terræ callum. Siccis hæc ferè & sabulosis locis fructuosissque nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera, harenosa dentibus inimica, & altera syncera. Distinguuntur & colore, ruffo nigroque, & intus candido, laudatissima Africa. Crescant, annè vitium id terræ (neque enim aliud intelligi potest) ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est: & viuantne, an non, haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio communis est iis cum ligno. Lartio Licinio Prætorio viro iura reddenti in Hispania Carthagine, paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit, terræ naturam in se globari: quod certum est ex iis quæ nascantur, & feri non possint.

De misy, & tuberibus: de fungis pezicis, laserpitio & magydari, & rubia, & radícula.

CAP. III.

Simile est & quod in Cyrenaica prouincia vocant misy, præcipuum suauitate odoris ac saporis, sed carnosius: & quod in Thracia cerauniū. De tuberibus hæc traduntur peculiariter: Cum fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus: nec ultra annū durare: tenerrima autem verno esse. Quibusdam locis accepta riguis feruntur: sicut Mitylenis negant nasci, nisi exundatione fluminum inuectò semine ab Tiaris. Est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Asiæ nobilissima circa Lampſacum & Alopeconnesum, Græciæ verò circa Elin. Sunt & in fungorū genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice aut pediculo nascuntur. Ab his proximū dicitur auctoritate clarissimum laserpitium, quod Græci silphion vocant, in Cyrenaica prouincia reperiunt: cuius succum vocant laser, magnificum in usu medicamentis, & ad pondus argentei denarii pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur: quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Vnus omnino caulis nostra reperiuntur memoria, Neroni principi missus est. Si quando incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue, cum comederit, dormiente protinus, capra sternuente. Diuque iam non aliud ad nos inuehitur laser, quam quod in Perside aut Media & Armenia nascitur largè, sed multo infra Cyrenaicum: id quoque adulteratum gummi, aut sagapeno, aut faba fracta. quo minus omittendum videtur, C. Valerio, M. Herennio Coss. Cyrenis aduecta Romam publicè laserpitij pondo xxx. Cæsarem verò Dictatorem initio belli ciuilis, inter aurum argentumque protulisse ex ærario laserpitij pondo cxj. Id apud authores Græciæ euidentissimos inuenimus natum imbre piceo repente madefacta tellure, circa Hesperidum hortos Syrtinque maiorem, septem annis ante oppidum Cyrenarum, quod cõditum est vrbis nostræ anno cxlij. Vim autem illam per quatuor millia stadiū Africa valuisse. In ea laserpitium gigni solitum, rem feram ac contumacem: & si coleretur, in deserta fugientem: radice multa crassa, caule ferulaceo, haud simili crassitudine. Huius folia masperum vocabant, apio maximè similia. Semen erat foliaceum, folium ipsum vere deciduum. Vesci pecora solita, primoque purgari, mox pinguescere, carne mirabilem in modum iucunda. Post folia amissa, caule ipso & homines vesciebantur decoctò, asso, elixoque: eorum quoque corpora xl. primis diebus purgante à vitis omnibus. Succus duobus modis capiebatur, è radice atque caule. Et hæc duo erant nomina, rhizias, atque caulias, vilior ille ac putrescens. Radice cortex niger & ad mercis adulteria. Succum ipsum in vasa coniectum, admisto furfure, subinde concutiendo ad maturitatem

ritatem perducebant: ni ita fecissent, putrescentem. Argumentum erat maturitatis, color, siccitasque sudore finito. Alij tradunt laserpitij radicem fuisse maiorem cubitali, tuberq; in ea super terrā. Hoc inciso, profluere solitum succum, ceulactis, supernato caule, quem magydarin vocarunt. Folia aurei coloris pro semine fuisse, cadentia à Canis ortu, Austro flante. Ex his laserpitium nasci solitum annuo spacio & radice & caule consummantibus sese. Hoc & circumfodi solitum prodidere. Nec purgari pecora, sed agra sanari, aut protinus mori, quod in paucis accidere. Persico silphio prior opinio congruit. Alterum genus est quod magydaris vocatur, tenerius & minus vehemens, sine succo: quod circa Syriam nascitur, non proueniens in Cyrenaica regione. Gignitur & in Parnasso monte copiosius, quibusdam laserpitium vocantibus: per quæ omnia adulteratur rei saluberrima vtilissimeque authoritas. Probatio synceri prima in colore modicè ruffo, & cum frangitur, candido intus, mox translucente: gutta aqua saliuæque liquefcit. Vfus in multis medicaminibus. Sunt etiamnum duo genera, non nisi sordido nota vulgo, cum quæstu multum polleant. In primis rubia, tingendis lanis & coriis necessaria. Laudatissima Italica, & maximè suburbana: & omnes penè provinciae scatent ea. Sponte prouenit, feriturque similitudine eruiliæ. Verum spinosus ei caulis: geniculatus hic est, quinis circa articulos in orbe foliis. Semen eius rubrum est. Suos in medicina vſus habeat, suo dicemus loco. At quæ vocatur radícula, lauandis demum lanis succum habet: mirum, quantum conferens candori molitiæque. Nascitur satiuæ vbique, sed sponte præcipua in Asia Syriaque, saxosis & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulacco tenui, & ipso cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur, folio oleæ, Struthion Græci vocant, floret ætate, grata aspectu: verum sine odore, spinosa, & caule lanuginoso. Semen ei nullum, radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est vſum.

De hortorum cura, & digestio terræ nascentium, præter fruges & frutices.

CAP. IIII.

AB his superest reuerti ad hortorum curam, & suapte natura memorandum, & quoniam antiquitas nihil prius mirata est, quàm Hesperidum hortos, ac regum Adonis & Alcinoi, itemq; pensiles, siue illos Semiramis, suæ Assyriæ rex Cyrus fecit, de quorum opere alio volumine dicemus. Romani quidem reges ipsi coluere. Quippe etiam Superbus Tarquinius nuntium illum sæuum atque sanguinarium filio remisit ex horto. In xij. tabulis legum nostrarum nusquam nominatur villa, semper in significatione ea hortus: in horti verò hæredium. Quam rem comitata est & religio quædam: hortosque & fores tantum contra inuidentium effascinationes dicari videmus. In medio satyrica signa, quanquàm hortos tutelæ Veneris assignante Plauto. Iam quidem hortorum nomine in ipsa vrbe delicias, agros, villasque possident. Primus hoc instituit Athenis Epicurus otij magister. Vſque ad eum, moris non fuerat in oppidis habitari rura. Romæ quidem per se hortus ager pauperis erat. Ex horto plebei macellum, quanto innocentiore victu! Mergienim, credo, in profunda satius est, & ostrearum genera naufragio exquiri, aues vltra Phasidem amnem peti, & fabuloso quidem terrore tutas, imò sic pretiosiores, alias in Numidiam atque Aethiopiæ sepulchra: aut pugnare cum feris, mandique capientem quod mandat alius. At hercule quàm vilia hæc, quàm parata voluptati satietatiq; nisi eadem quæ vbique indignatio occurreret! Ferendum sanè fuerit exquisita nasci poma, alia sapore, alia magnitudine, alia monstro, pauperibus interdicta: inueterari vina, saccisq; castrari: nec cuiquàm adeò longæ esse vitam, vt nō ante se genita potet: è frugibus quoq; quoddam alimentum sibi excogitasse luxuriam, ac medullam tantum earum, superq; pistrinarum operibus & cælaturis viuere, alio pane procerum, alio vulgi, tot generibus vſq; ad infimā plebem descendente annona. Etiamne in herbis discrimen inuentum est, opesque differentiam fecere in cibo, etiam vno asse vœnali? In his quoque aliqua sibi nasci tribus negant, caule in tantum saginato, vt pauperis mensa non capiat. Syluestres fecerat natura corrudas, vt quisque demeteret passim. Ecce altiles spectantur asparagi. Et Rauenna ternos libris rependit. Heu prodigia ventris. Mirū esset non licere pecori carduis vesci: non licet plebei. Aquæ quoque separantur: & ipsa naturæ elementa vi pecuniæ discreta sunt. Hi niues, illi glaciem potant, pœnāsque montium in voluptatem gulæ vertunt. Seruatur aliorum æstibus, excogitaturq; vt alienis mensibus nix algeat. Decoquunt alij aquas: mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini sic, quomodo rerum naturæ placet. Etiamne herba aliqua diuitiis tantum nascitur? Nemo Sacros Auentinosque montes, & iratæ plebis secessus circumspexerit. Mors enim certè æquabit, quos pecunia separauerit. Itaq; hercule nullum macelli vectigal maius fuit Romæ, clamore plebis incusantis apud omnes principes, donec remissum est portorium mercis huius: compertumque non aliter quæstuosius censum haberi aut tutias, ac minore fortunæ iure, cum credatur pensio ea pauperum. Is in solo sponsor est, & sub dio redditus, superficiésq; cælo quocunq; gaudens. Hortorum Cato prædicat caules. Hinc primum agricolæ æstimabantur prisci, & sic statim faciebant iudicium, nequam esse in domo matrem familiam (etenim hæc cura foemina dicebatur) vbi indiligens esset hortus. Quippe è carnario aut macello viuendū esse. Nec caules, vt nunc, maximè probabant, damnantes pulmentaria quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam gari desideria etiam in exprobratione erant. Horti maximè placebant, quia non egerent igni, parcerentque ligno, expedita res & parata semper: vnde & acetaria apellantur, facilia con-

† *præfluo*

coqui, ne oneratura sensum cibo, & quæ minimè accenderent desiderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens, fatetur domi versuram fieri solitam. atq; non Indicum piper quæsitum, quæq; trans maria petimus. Iam in fenestris suis plebs vrbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura præbebant, antequàm præfigi prospectus omnis coëgit multitudinis innumeræ sæua latrocinatio. Quam ob rem sit aliquis & his honos, nèue authoritatem rebus vtilitas adimat, cum præferim etiam cognomina procerum inde nata videamus: Lactucinosq; in Valeria familia non puduisse appellari: & contingat aliqua gratia operæ curæque nostræ, Virgilio quoq; confesso, quàm sit difficile verborum honorem tam paruis perhibere. Hortos villæ iungendos non est dubium, riguosq; quæ maximè habendos, si contingat † profluo amnes si minus, è putco pertica, organisue neumaticis, vel tollenonum hauustu rigandos. Solum proscindendum à Fauonio: in autumnum præparandum est post xiiij. dies, iterandumque ante brumam. Octo iugerum operis palati iustum est, fimum tres pedes altè cum terra misceri, areis distingui, easq; resupinis puluinorum toris, ambiri singulas tramitum sulcis, quà detur accessus homini, scatebrisque decursus. In hortis, nascentium alia bulbo commendantur, alia capite, alia caule, alia folio, alia vtroque, alia semine, alia cortice, alia cute, aut cartilagine, alia carne, alia tunicis carnosis. Aliorum fructus in terra est, aliorum & extra, aliorum non nisi extra. Quædam iacent crescuntque, vt cucurbitæ & cucumis. Eadem pendent, quam grauiora multo etiam iis quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis cartilagine. Cortex huic vni maturitate transit in lignum. Terra conduntur raphani, napique, & rapa, atque alio modo inulæ, siser, pastinacæ. Quædam vocabimus ferulacea, vt anethum, maluas. Nanque tradunt auctores, in Arabia maluas septimo mense arborefcere, baculorum vsum præbere extemplo. Sed & arbor est malua in Mauritania Lixi oppidi æstuario, vbi Hesperidum horti fuisse produntur cc. pass. ab Oceano, iuxta delubrum Herculis, antiquius Gaditano, vt ferunt. Ipsa altitudinis pedum xx. crassitudinis quam circumplecti nemo possit. In simili genere habebitur & cannabis. Necnon & carnosa aliqua appellabimus, vt spongas in humore pratorum enascentes. Fungorum enim callum, in ligni arborumq; natura diximus, & alio genere tuberum paulò antè.

Natura & genera, & historia nascentium in hortis rerum.

CAP. V.

† *Vet. cod. pau-
lo aliter, eodẽ
tamen serua-
to sensu: Cibo
salubres ac le-
ues pluribus
modis existi-
mantur.*

Cartilaginei generis, extraque terram est cucumis, mira voluptate Tiberio principi expetitus. Nullo quippe non die contigit ei, pensiles eorum hortos promouentibus in Solem rotis olitoribus: rursusque hybernis diebus intra specularium munimenta reuocantibus. Quin & lacte multo semine eorum biduo macerato, apud antiquos Græciæ auctores scriptum est feri oportere, vt 30 dulciores fiant. Crescunt qua coguntur forma. In Italia virides, & quàm minimè in prouinciis quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copiosissimi Africæ, grandissimi Mœsiæ: cum magnitudine excessere, pepones vocantur. Viunt hausti in stomacho in posterum diem, nec perfici queunt in cibis, non insalubres tamen plurimum. Natura oleum odere mirè: nec minus aquas diligunt. Defecti quoque, ad eas modicè distantes adrepunt: contra oleum refugiant: aut si quid obstat, vel si pendent, curuantur: idque vel vna nocte deprehenditur, si vas cum aqua subiiciatur à quatuor digitorum interuallo descendentibus ante posterum diem: at si oleum eodem modo sit, in hamos curuatis. Idem in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Ecce cum maximè noua forma eorum in Campania prouenit, mali cotonei effigie. Fortè primò natum ita audio vnum: mox semine ex illo genus factum, melopeponas vocant. Non pendent hi, sed humi rotundantur. Mirum in his, præ- 40 ter figuram coloremque, & odorem, quòd maturitatem adepti, quamquam non pendentes, statim à pediculo recedunt. Columella suum tradit commentum, vt toto anno contingant. Fruticem rubi quàm vastissimum in apricum locum transferre, & recidere, duum digitorum relicta stirpe, circa vernum æquinoctium: ita in medulla rubi semine cucumeris insito, terra minuta simoque circum aggeratas resistere frigori radices. Cucumerum Græci tria genera fecere. Laconicum, Scytalicum, Bœoticum. Ex his tantum Laconicum aqua gaudere. Sunt qui herba, quæ vocatur culix nomine, trita, semen eorum maceratum feri iubeant, vt sine semine nascantur. Similis & cucurbitis natura, duntaxat in nascendo. Aequè hyemem odere. Amant rigua ac fimum. Seruntur ambo semine in terra sesquipedali fossura, inter æquinoctium vernum & solstitium. Parilibus tamen aptissimè. Aliqui malunt ex Calend. Martij cucurbitas, & Nonis cucumeres, & per Quinquatrus serere, si- 50 mili modo reptantibus flagellis, scandentes parietum aspera intectum vsque, natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo standi non sunt, velocitas pernix, leui vmbra cameras ac pergulas operiens. Inde hæc duo prima genera: Camerarium, & plebeium, quod humi repit. In priore mirè tenui pediculo libratur pondus immobile auræ. Cucurbita quoque omni modo fastigiatur, vaginis maximè vitilibus, coniecta in eas postquam destituit. Crescit qua cogitur forma, plerunque & draconis intorti figura. Libertate verò pensili concessa, iam visæ est nouem pedum longitudinis. Particulatim cucumis floret, sibi ipse superflorescens, & sicciores locos patitur, candida lanugine obdutus, magisque, cum crescit. Cucurbitarum numerosior vsus. Et primus caulis in cibo. Atque ex eo totum natura diuersa. Nuper in balinearum vsum venere vrceorum vice, iam pridem verò etiam cadorum ad vina condenda, Cortex viridi tener. Deraditur nihilominus in cibis, † Cibus saluber ac lenis

lenis pluribus modis existimatur, qui perfici humano ventre non queant, sed non intumescant. Semina quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non comparandas suprâ dictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, crassas breuioreſque. Siccantur in vmbra, & cum libeat serere, in aqua macerantur. Cibis, quò longiores tenuioreſque, eò gratiores. Et ob id salubriores, quæ p̄dendo creuere: minimumque seminis tales habent, duritia eius in cibis gratiam terminante. Eas quæ semini seruentur, ante hyemem præcidi non est mos. Postea fumo siccantur, condendis hortensiorum seminibus rusticæ supellectili. Inuenta est ratio, qua cibis quoque seruantur: eodemque modo cucumis, vsque ad alios penè prouentus: & id quidem in muria fit. Sed & scrobe, opaco in loco harena substrato, scenoque sicco opertos, ac deinde terra, virides seruari tradunt. Sunt & sylvestres in vtroque genere, & omnibus ferè hortensiiſ. Sed & his medica tantum natura est. Quam ob rem differentur in sua volumina. Reliqua cartilaginum naturæ terra occultantur omnia. In quibus de rapis abundè dixisse poteramus videri, nisi medici masculini sexus facerent in his rotunda: latiora verò concaua & foeminini, præstantiora suauitate, & ad cõdiendum faciliora: quæ sæpius fata transeunt in marem. Iidem naporum quinque genera fecere: Corinthium, Cleonæum, Liothasium, Bœoticum, & quod per se viride dixerunt. Ex iis in amplitudinem adoleſcit Corinthium, nuda ferè radice. Solum enim hoc genus supernè tendit, non, vt cætera, in terram. Liothasium quidam Thracium appellant, frigorum patientissimum. Ab eo Bœoticum dulce est, rotunditate etiam breui notabile, neque vt Cleonæum prælongum. In totum quidem, quorū tenuiora folia, ipsi quoque dulciores: quorum scabra & angulosa & horrida, amarioreſ. Est præterea genus sylvestre, cuius folia sunt erucæ similia. Palma Romæ Amiterninis datur, inde Nursinis, tertia nostratibus. Cætera de satu eorum in rapis dicta sunt. Cortice & cartilagine constant raphani: multiſque eorum cortex crassior etiam, quàm quibusdam arborum. Amaritudo plurima illi est, & pro crassitudine corticis. Cætera quoque aliquando lignosa. Et vis mira colligendi spiritum, laxandique ructum. Ob id cibus illiberalis, vtiq; si proxime olus mandatur: si verò cum oliuiſ drupis, rarior ructus fit, minusque foetidus. Aegypto mirè celebratur propter olei fertilitatē, quod è semine eius faciunt. Hoc maximè cupiunt serere, si liceat: quoniā & quæstus plus quàm à frumento, & minus tributi est, nullumque copiosius oleum. Genera raphani Græci fecere tria foliorū differentia, crispi, ante læuis, & tertium sylvestre. Atque huic læuia quidem, sed breuiora ac rotunda, copiosaſque atque fruticosa: sapor autem asper, & medicamenti instar ad eliciendas aluos. Et in prioribus tamen differentia seminis est, quoniam aliqua peius, aliqua admodum exiguum ferunt. Hæc vitia non cadunt, nisi in crispa folia. Nostri alia fecere genera: Adgidenſe à loco, longum atque translucidum. Alterum rapī figura, quod vocant Syriacum, suauissimum ferè ac tenerimum, hyemisſque patiens. Præcipuum tamen est, quod è Syria non pridem aduectum apparet, quoniam apud authores non reperitur: id autem tota hyeme durat. Etiam nū vnum sylvestre Græci agrion vocant, Pontici armon, alii leucen, nostri armoraciam, fronde copiosius quàm corpore. In omnibus autem probandis maximè spectantur caules. Immitiū enim rotundiores crassioresque, ac longis canalibus. Folia ipsa tristiora, & angulis horrida. Seri vult raphanus terra soluta, humida. Fimū odit, palea contentus. Frigore adeò gaudet, vt in Germania infantium puerorum magnitudinem æquet. Seritur post Idus Febr. vt vernus sit: iterumque circa Vulcanalia, quæ satio melior. Multi & Martio & 40 Aprilī serunt & Septembri. Incipiente incremento, confert alterna folia circumobruere, ipsos verò accumulare. Nam qui extra terram emerſit, durus fit atque fungosus. Aristomachus detrahi folia per hyemem iubet, & ne lacunæ stagnent accumulare: ita æstatem grandescere. Quidam prodidere, si palo adacto cauerna palea insternatur sex digitorum altitudine, † deinde semen finumque & terra congeratur, ad magnitudinem scrobis crescere. Præcipuè tamen falsis aluntur. Itaque etiam talibus aquis irrigantur, & in Aegypto nitro sparguntur, vbi sunt suauitate præcipui. In totum quoque; salugine amaritudo eorum eximitur, fiuntque coctis similes. Nanque & cocti dulcescunt, & in naporum vicem transeunt. Crudos medici suadent ad colligenda acria viscerum dandos cum sale ieiunis esse, atque ita vomitionibus præparant meatum. Tradunt & præcordiis necessarium hunc succum: quando phthisin cordi intus inhærentem, non alio potuisse depelli comper- 50 tum sit in Aegypto, regibus corpora mortuorum ad scrutandos morbos infecantibus. Atque vt est Græca vanitas, fertur in templo Apollinis Delphis adeò cæteris cibis prælatus raphanus, vt ex auro dicaretur, beta ex argento, rapum è plumbo. Scires non ibi genitum Manium Curium Imperatorem, quem Samnitium legatis aurum repudiaturo afferentibus, rapum torrentem in foco inuentum Annales nostri prodidere. Scripsit & Moschion Græcus vnum de raphano volumen. Vtilissimi in cibis hyberno tempore existimantur: idemque dentibus semper inimici, quoniam attrant. Eboracertè poliunt. Odiū his cum vite maximū, refugitque iuxta satos. Lignosiora sunt reliqua in cartilaginū genere à nobis posita. Mirumque, omnibus vehementiam saporis inesse. Ex iis pastinacæ vnum genus agreste sponte prouenit: staphylinos Græcè dicitur. Alterum seritur vel semine, primo vere vel autumno, vt Hygino placet Februario, Augusto, Septembri, Octobri, solo quàm altissimè reſoſſo, Annicula utilis esse incipit, bima vtilior, gratior autumno, patiniſque, maximè. & sic quoque

virus

† deinde semē
fimoque & ter-
ra cõregatur.

virus illi intractabile est. Hibiscum à pastinaca gracilitate distat, damnatum in cibis, sed medicinæ utile. Est & quartum genus in eadem similitudine pastinacæ, quam nostri Gallicam vocant. Græci verò daucon: cuius genera etiam quatuor fecere. Inter media dicendum siser: & ipsum Tiberius princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur castellum Rheno impositum, ubi generositas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis conuenire. Inest longitudine neruus, qui de coctis extrahitur amaritudinis tamen magna parte relicta: quæ mulso in cibis temperata, etiam in gratiam vertitur. Neruus idem & pastinacæ maiori, duntaxat anniculæ. Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri. Breuior his est, sed torosior amariorque, inula, per se stomacho inimicissima: eadem dulcibus mistis saluberrima. Pluribus modis austeritate victa gratiam inuenit. Nanque & in pollinem tunditur arida, liquidoque dulci temperatur: & decocta posca, aut asseruata, vel macerata pluribus modis, & tunc mista defruto, aut subacta melle, vixitue passis, aut pinguibus cariotis. Alio rursus modo cotoneis malis, vel sorbis, aut prunis, aliquando pipere aut thymo variata, defectus præcipue stomachi excitat, illustrata maximè Iulii Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen, quoniam oculis ex radice excisis, ut harundo feritur. Et hæc autem feritur, & siser, & pastinaca utroque tempore, vere & autumno magnis seminum interuallis, nullæque minus quam ternorum pedum, quoniam spatiosè fruticat. Siser autem transferre melius. Proxima his est bulborum natura, quos Cato in primis ferendos præcepit, celebrans Megaricos. Verum nobilissima est scilla, quanquam medicamini nata, acetoque exacuendo. Nec ulli amplitudo maior, sicut nec vis asperior. Duo genera medica: masculus albis folijs, foemina nigris. Et tertium genus est cibis gratum: Epimenidium vocatur, angustius folio, ac minus aspero. 20
Seminis plurimum omnibus. Celerius tamen proueniunt satæ bulbis circa latera natis. Et ut crescant, folia quæ sunt sunt his ampla, deflexa circa obruuntur. Ita succum omnem in se trahunt capita. Sponte nascuntur copiosissimè in Balearibus Ebusoque insulis, ac per Hispanias. Vnum de iis volumen cōdidit Pythagoras philosophus, colligens medicas vires, quas proximo reddemus libro. Reliqua bulborum genera differunt colore, magnitudine, suauitate. Quippe cum quidam crudi mandantur, ut in Cherroneso Taurica. Post hos in Africa nati maximè laudantur, mox Apuli. Genera Græci hæc fecere. Bulbinen, setanion, Pythion, acrocorion, ægilopa, sisyrrinchion. In hoc mirum, imas eius radices crescere hyeme: verno autem, cum apparuerit viola, minui & contrahi, tum deinde bulbum pinguescere. Est inter genera & quod in Aegypto aron vocant, scillæ proximum amplitudine, folijs lapathi, caule recte duum cubitorum, baculi crassitudine, radice mollioris naturæ, 30
quæ datur & cruda. Effodiuntur bulbi ante ver, aut deteriores illico fiunt. Signum maturitatis, folia inarescentia ab imo. Vetusiores improbant: item paruos & longos. Contrà rubicundis rotundioribusque laus, & grandissimis. Amaritudo plerisque in verrice est. Media eorum dulcia. Bulbos non nasci, nisi ex semine, priores tradiderunt. Sed & prænestinis campis sponte nascuntur, ac sine modo etiam in Rhemorum aruis.

De hortensum herbarum radicibus, folijs, floribus, coloribus.

CAP. VI.

Hortensij omnibus ferè singulæ radices, ut raphano, betæ, apio, maluæ. Amplissima autem lapathio, ut quæ descendat ad tria cubita. Sylvestri minores, tumidæ. Effossa quoque diu viuit. Quibusdam tamen capillatæ, ut apio, maluæ. Quibusdam surculosæ, ut ocimo. Alijs carnosæ, ut betæ, aut magis etiam num croco. Aliquibus ex cortice & carne constant, ut raphano, radis. Quorum 40
dam geniculatæ sunt, ut graminis. Quæ rectam non habent radicem, statim plurimis nascuntur capillamentis, ut atriplex, & blitum. Scilla autem, & bulbi, & cæpe, & allium, non nisi in rectum radicantur. Sponte nascentium quædam numerosiora sunt radice, quam folio, aspalax, perdicium, crocum. Florent cum fraxino serpyllum, abrotanum, napi, raphani, menta, ruta, & cætera quidem cum cœpere, deflorescunt. Ocimum autem particulatim & ab imo incipit: qua de causa diutissime floret. Hoc & in heliotropio herba euenit. Flos aliis candidus, aliis luteus, aliis purpureus. Folia cædunt à cacuminibus, origano, inulæ, & aliquando rutæ iniuria læsæ. Maximè concava sunt cæpe, gethyo. Allium cæpæque inter Deos in iureiurando habet Aegyptus. Cæpe genera apud Græcos, Sardia, Samothracia, alsidena, setania, schista, Ascalonia, ab oppido Iudææ nominata. Omnibus etiam 50
† *tentum* odor lacrymosus, & præcipue Cipriis, minimè Gnidiiis. Omnibus corpus † totum pinguitudinis earum cartilagine. E cunctis minima, excepta Tusculana, sed dulcis. Schista autem & Ascalonia conduntur. Schistam hyeme cum coma sua relinquunt, vere folia detrahunt, & alia subnascuntur iisdem diuisuris: unde & nomen. Hoc exemplo reliquis quoque generibus detrahi iubent, ut in capita crescant potius, quam in semina. Ascaloniarum propria natura. Etenim velut steriles sunt ab radice, & ob id semine feri illas, non deponi, iussere Græci. Præterea serius circa ver, cum germinant, transferri: ita crassescere, & tunc properare præteriti temporis pensitatione. Festinandum autem in his est, quoniam maturæ celeriter putrescunt. Si deponantur, & caulem emittunt & semen, ipsæque euanescent. Est & colorum differentia. Samo enim & Sardibus candidissimæ proueniunt. Sunt in honore & Creticæ, de quibus dubitant, an eadem sint, quæ Ascaloniæ: quoniam satis capita crassescunt: depositis, caules & semina. Distant sapore tantum dulci. Apud nos duo prima genera: Vnum condimen-

condimentaria, quam illi gethyon, nostri pallacanam vocant. Seritur mensibus Martio, Aprili, Maio. Alterum capitata, quæ ab æquinoctio autumnii, vel à Fauonio. Genera eius austeritatis ordine, Africana, Gallia, Tusculana, Amiternina. Optima autem, quæ rotundissima. Item rufa acrior, quàm candida: sicca, quàm viridis; & cruda, quàm cocti: sicca, quàm condita. Seritur Amiternina frigidis & humidis locis, & sola alij modo capite, reliquæ semine. Proximaque æstate nullū semen emittunt, sed caput tantum, quod inarescit. Sequenti autem anno permutata ratione semen gignitur, caput ipsum corrumpitur. Ergo omnibus annis separatim semen capæ causa seritur, separatim capæ seminis. Seruatur autem optimè in paleis. Gethyum penè sine capite est, ceruicis tantum longæ, & ideo totū in fronde: sæpiusque refecatur, vt porrum. Ideo & illud serunt, nō deponunt. Cæterò capas ter fosso solo feri iubent, extirpatis radicibus herbarū in iugera denas libras. Intermisceri satureiam, quoniā melius proueniat. Runcari præterea, & farriri, si non sæpius, quater. Ascaloniam mense Februario serūt nostri. Semen caparum nigrescere incipiens, antequam marcescat, metunt. Et de porro in hac cognatione dici conueniat, præsertim cū sectiuo nuper auctoritatem dederit princeps Nero, vocis gratia, ex oleo statis mensium omnium diebus, nihilque aliud, ac ne pane quidem vescendo. Seritur semine ab æquinoctio autumnii: si sectiuum facere libuit, densius. In eadem area secatur, donec deficiat, stercoraturque semper: nutritur in capita, antequam secetur. Cū increuit in aliam aream transfertur, summis foliis leuiter recisis ante medullam, & capitibus retractis, tunicisve extremis. Antiqui silice vel tegula subiecta capita dilatabant. Hoc item in bulbis. Nunc sarculo leuiter conuelluntur radices, vt delumbatæ alant, neque distrahant. Insigne, quod cū fimo lætoque solo gaudeat, rigua odit, & tamen proprietate quadam soli constant. Laudatissimus in Aegypto, mox Orthiæ atque Ariciæ. Sectiui duo genera: Herbaceum folio incisuris eius euidentibus, quo vtuntur medicamentarij. Alterum genus suauioris folij, rotundiorisque, incisuris leuioribus. Fama est, Melam equestris ordinis reum ex procuratione à Tiberio principe accersitum, in summa desperatione succo porri ad trium denariorum argenteorum pondus hausto, confestim expirasse sine cruciatu. Ampliorem modum negant noxium esse. Allium ad multa ruris præcipuè medicamenta prodesse creditur. Tenuissimis & quæ separantur, in vniuersum velatur membranis: mox pluribus coagmentatur nucleis, & his separatim vestitis. Asperi saporis: quo plures nuclei fuere, hoc est asperius. Tedium huic quoque, halitu, vt capis, nullū tamen coctis. Generum differentia in tempore. Præcox maturescit sexaginta diebus. Tum in magnitudine. Vlpicum quoque in hoc genere Græci appellauere allium Cyprium, alij antisco rodon, præcipuè Africæ celebratum inter pulmentaria ruris, grandius allio. Tritum in oleo & aceto, mirum quantum increseat spuma. Quidam vlpicum & allium in plano feri vetant, castellatimque grumulis imponi, distantibus inter se pedes ternos. Inter grana digiti interesse debet, simulatque tria folia eruperint, farriri. Grandescunt, quod sæpius farriuntur. Maturescentiū caules depressi in terrā obruuntur: ita cauetur ne in frondem luxurient. In frigidis vtilius vere feri, quàm autumnio. Cæterum vt odore careant, omnia hæc iubentur feri cū luna sub terra sit, colligi, cū in coitu. Sine his Menander è Græcis author est, allium euidentibus, si radicem betæ in pruna tostam superederint, odorem extingui. Sunt qui & allium & vlpicum inter Compitalia ac Saturnalia feri aptissime putent. Allium & semine prouenit, sed tardè. Primo enim anno porri crassitudine caput efficitur: sequenti diuiditur, tertio consummatur: pulchriusque, tale existimant quidā. In semen exire non debet, sed intorqueri caulibus sationis gratia, vt caput validius fiat. Quod si diutius allium capamque, inueterari libeat, aqua salsa tepida capita intingenda sunt. Ita diuturniora fient, melioraque vsui, sed in satū sterilia. Alij cōtenti sunt primò super prunas suspendisse, abundeque ita profici arbitrantur ne germinet. Quod facere allium capamque extra terram quoque certum est, & cauliculo acto euanescere. Aliqui & allium palea optimè seruari putant. Allium est & in aruis sponte nascens, alium hoc vocant: quod aduersus improbitatem alitū depascentium semina coctum, ne renasci possit, abijcitur: statimque quæ deuorauere aues, stupentes manu capiuntur, & si paulum commorauere, sopitæ. Est & sylvestre, quod vrsinum vocāt, odore molli, capite prætenui, foliis grandibus.

Quoto die quaque herba nascuntur: seminum natura: quomodo quaque serantur. & quorum singula genera sint, & quorum plura.

CAP. VII.

IN horto satorum celerrimè nascuntur ocimum, blitum, napus, eruca: tertio enim die erumpunt: Ianethum quarto, lactuca quinto, raphanus sexto, cucumis & cucurbita septimo, prior cucumis: nasturtium ac sinapi quinto, beta æstate sexto, hyeme decimo, atriplex octauo, capæ xix. aut xx. gethyum x. aut xij. Contumacius coriandrum. Cunila quidem & origanum post xxx. diem. Omnium autem difficillimè apium: quadragesimo enim die cū celerrimè, quinquagesimo maiore ex parte emergit. Aliquid & seminū ætas confert, quoniā recentiora maturius gignuntur, in porro, gethyo, cucumere, cucurbita: ex vetere autem celerius proueniunt apium, beta, cardamum, cunila, origanum, coriandrum. Mirum in betæ semine: non enim totum eodem anno gignit, sed aliquid sequente, aliquid tertio. Itaque ex copia seminis, modicè nascitur. Quædam anno tantum suo pariunt, quædam sæpius, sicut apium, porrum, gethyum. Hæc enim semel sata pluribus annis restibili ferti-

litate

litate proueniunt. Semina plurimis rotunda, aliquibus oblonga, paucis foliacea & lata, ut atriplici. Quibusdam angusta & canaliculata, ut cumino. Differunt & colore, nigro candidoque: item duritie. Surculacea in folliculo sunt raphano, sinapi, rapo. Nudum semen apij, coriandri, anethi, fœniculi, cumini. Cortice obducta bliti, betæ, atriplicis, ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo fecundius: cum maledictis ac probris ferendum præcipiunt, ut lætius proueniat: sato pauit terra. Et cuminum qui ferunt, precantur ne exeat. Quæ in cortice sunt, difficillimè inarescunt, maximeque ocimum & gith. siccantur omnia, ac sunt fœcunda. Vtique meliora nascuntur acruatim sato semine, quàm sparsa. Ita certè porrum & allium ferunt in laciniis colligatū. Apium etiam paxillo cauerina facta, ac fimo ingesto. Nascuntur autem omnia aut semine, aut auulsione. Quædam semine & surculo, ut ruta, organū, ocimum: præcidunt enim & hoc cum peruēnit ad palmum altitudinis. Quædam & radice & semine, ut cæpa, allium, bulbi, & si quorum radicem anniferorum relinquunt. Eorum verò quæ à radice nascuntur, radix diuturna & fruticosa est, ut bulbi, gethyi, scillæ. Fruticant alia & non capite, ut apium & beta. Caule reciso ferè quidem omnia regerminant, exceptis quæ non scabrum caulem habent: & in vsum verò ocimum, raphanus, lactuca. Hanc etiam suauiore putant à regerminatione. Raphanus utique iucundior detractis foliis antequàm decaulescat. Hoc & in rapis. Nam & eadem directis foliis cooperta terra crescunt, durantque in æstate. Singula genera sunt ocimo, lapatho, blito, nasturtio, erucæ, atriplici, coriandro, anetho. Hæc enim ubique eadem sunt, neque aliud alio melius vsquam. Rutam furtiuā tantum prouenire fertilius putant, sicut apes furtiuas pessimè. Nascuntur etiam non sata, mentastrum, nepeta, intubum, pulegium. Contrà plura genera sunt eorum quæ diximus dicemusque, & in primis apio.

Natura & genera, & historia ad condimenta in horto satarum rerum XXXVI. CAP. VIII.

ID enim quod sponte in humidis nascitur, eleoselinum vocatur, vno folio, nec hirsutum. Rursus in siccis hipposelinum, pluribus foliis, simile eleoselino. Tertium est oreoselinum, cicuta foliis, radice tenui, semine anethi, minuiore tantum. Et satiui autem differentiæ in folio, denso, crispo, aut rariore & leniore. Item caule tenuiore aut crassiore. & caulis aliorum candidus est, aliorum purpureus, aliorum varius. Lactucæ Græci tria fecere genera: vnum lati caulis, adeo ut hostiola olitoria ex his factitari prodiderint. Folium his paulo maius herbaceo & angustissimum, ut alibi consumpto incremento. Alterū rotundi caulis: tertium sessile, quod Laconicon vocant. Alij colore & tempore satus genera discreuere. Esse enim nigras, quarum semen mense Ianuario feratur: albas, quarum Martio: rubentes, quarum Aprili. Et omnium earum plantas post binos menses differri. Diligentiores plura genera faciunt, purpureas, crispas, Cappadocas, Græcas. Longioris has folij, caulisque lati, præterea longi & angusti, intubi similis. Pessimū autem genus cum exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Est etiamnum alia distinctio atræ, quæ meconis vocatur, à copia lactis soporiferi, quanquā omnes somnū parere creduntur. Apud antiquos Italiæ hoc solū genus earum fuit, & ideo lactucæ nomen adeptæ. Purpuream maximæ radicis, Cæcilianam vocant. Rotundam verò ac minima radice, latis foliis, astylida: quidamque eunuchion, quoniam hæc maximè refragetur Veneri. Est quidem natura omnibus refrigeratrix, & ideo æstate gratæ stomacho fastidiū auferunt, cibi que appetentiam faciunt. Diuus certè Augustus lactuca conseruatus in ægritudine fertur, prudentia Musæ medici. Cum priores cauerent, religione nunc omni caret, in tantum recepta cōmendatione, ut feruari etiam in alienos menses eas oxymelite repertum sit. Sanguinem quoque augere creduntur. Est etiamnum quæ vocatur caprina lactuca, de qua dicemus inter medicas. Et ecce cum maximè cœpit irrepere satiuis admodum probata, quæ Cilicia vocatur, folio Cappadocæ, nisi crispum latiusque esset. Nec ex eodem genere possunt dici neque ex alio intrubi, hyemis impatientiores, virusque præferentes, sed caule non minus grati. Seruntur verno plantæ eorum: ultimo vere transferuntur. Est & erraticum intubum, quod in Aegypto cichorium vocant, de quo plura aliàs. Inuentum omnes thyrsos vel folia lactucarum prorogare vreis conditos, ac recentes in patinis coquere. Seruntur lactucæ anno toto lætis & riguis stercoreatisque, binis mensibus inter semen plantamque & maturitatem. Legitimum tamen, à bruma semen iacere, plantam Fauonio transferre: aut semen Fauonio, plantam æquinoctio verno. Albæ maximè hyemem tolerant. Humore omnia hortensia gaudent, & stercore, præcipuè lactucæ, & magis intubi. Seri etiā radices illitas fimo interest, & repleri ablaqueata humo. Quidam & aliter amplitudinem augēt, recisis cum ad semipedem excreuerint, fimoque suillo recenti illitis. Candorem verò putant cōtingere iis duntaxat quæ sint seminis albi, si harena delitore à primo incremento congeratur in medias, atque incrementa folia contra ipsas religuntur. Beta hortensiorum leuissima est. Eius quoque à colore duo genera Græci faciunt, nigrum, & candidius, quod præferunt, paucissimi seminis: appellantque Siculum, candoris sanè discrimine præferentes & lactucæ. Nostri betæ genera faciunt, vernum & autumnale, à temporibus satiuis, quanquā & Iunio feritur. Transferuntur autem in planta hæ quoque, & oblini fimo radices suas, locumque similiter madidum amant. Vfus iis & cum lente ac faba, idemque qui oleris: & præcipuus, ut lenitas excitetur acrimonia sinapis. Medici nocentiorē, quàm olus, esse iudicauere. Quamobrē appositas nō nemini degustare etiā religio est, ut validis potius

tius in cibo sint. Gemina iis natura, & oleris, & capite ipso exilientis bulbi. Species summa in latitudine. Ea contingit, vt in lactucis, cum coeperint colorem trahere imposito leui pondere. Neque alij hortensiorum latitudo maior. In binos pedes aliquando se pandunt, multum & soli natura conferente. Hæ quidem in Circeiensi agro amplissime proueniunt. Sunt qui betas Punica malo florente optimè feri existiment, transferri autem, cum quinque foliorum esse coeperint. Mira differentia, si vera est, candidis solui aluos modicè, nigris inhiberi. Et cum brassica corrumpatur in dolio vini sapor, odore betæ foliis demersis restitui. Olus caulesque, quibus nunc principatus hortorum, apud Græcos in honore fuisse non reperio. Séd Cato brassicæ miras canit laudes, quas in medendi loco reddemus. Genera eius facit tria: vnam extentis foliis, caule magno: alteram crispo folio, quæ apianam vocat: tertiam minutis caulibus, lenem, teneram, minimè probat. Brassica toto anno feritur, quoniam & toto secatur. Vtilissimè tamen ab æquinoctio autumnus. Transfertur, cum quinque foliorum est. Cymas à prima sectione præstat proximo vere. Hic est quidam ipforum caulium delicatior teneriorque cauliculus, Apicii luxuria, & per eum Druso Cæsari fastiditus, non sine castigatione Tiberij patris. Post cymam ex eadem brassica contingunt æstiuæ autumnalesque cauliculi, mox hyberni, iterumque cymæ, nullo æquè genere multifero, donec sua fertilitate consumatur. Tertia circa solstitium, ex qua si humidior locus est, æstate, si siccior, autumnus plantatur. Humusque si defuere, maior saporis gratia est: si abundauere, lætior fertilitas. Fimum asininum maximè conuenit. Est hæc quoque res inter opera ganæ, quapropter non pigebit verbosius persequi. Præcipuus sit caulis sapore ac magnitudine, primum omnium si in repastinato seras: dein si terram fugientes cauliculos secas, à terraque proceritate luxuriosa attollentes se, exaggerando aliam accumules, ita ne plus quam cacumen emineat. Tritianum hoc genus vocatur, bis computabili impendio tædioque. Cætera genera complura sunt. Cumanum sessili folio, capite patulum, Aricinum altitudine non excelsius, folio numerosius, quam tenuius. Hoc vtilissimum existimatur, quia sub omnibus penè foliis fruticat cauliculis peculiaribus. Pompeianum procerius, caule ab radice tenui, intra folia crassescit. Rariora hæc angustioraque, sed teneritas in dote, si frigora non tolerat: quibus etiam aluntur Brutiani, prægrandes foliis, caule tenues, sapore acuti. Sabellico vsque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem ipsum extenuat: sed dulcissimi perhibentur ex omnibus. Nuper subiere lacuturres ex conualle Aricina, vbi quondam fuit lacus turrisque quæ remanet: capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem torosi. Nec plus vllis capitis post Tritianum, cui pedale aliquando conspicitur, & cyma nullis serior. Cuicunq; autem generi pruinæ plurimum suauitatis conferunt: & nisi obliquo vulnere defendatur medulla, plurimum nocent. Semini destinati non secantur. Est etiam suagrata nunquam plantæ habitum excellentibus: halmyridia vocant, quoniam nisi in maritimis non proueniunt, nauigatione quoque longinqua viridibus adseruatis. Statim defecit ita ne humum attingant, in cados olei quam proximè siccatos, obturatosque conduntur omni spiritu excluso. Sunt qui plantam in transferendo alga subdita pediculo, nitro ve trito, quod tribus digitis capiatur, celeriore ad maturitatem fieri putent. Sunt qui semen trifolij nitrumque simul tritum aspergant foliis. Nitrum in coquendo etiam viriditatem custodit: aut Apiciana coctura, oleo ac sale, prius quam coquantur, maceratis. Est inter herbas genus inferendi, præcis germinibus caulibus, & in medullam semine ex aliis addito. Hoc & in cucumere syluestri. Nec non olus quoque syluestre est trium foliorum, Diui Iulij carminibus præcipue iocisque militaribus celebratum. Alterius quippe versibus exprobauere lapsa se vixisse apud Dyrrachium, præmiorum parsimoniam cauillantes. Est autem id cyma syluestris. Omnium hortensiorum lautissima cura asparagis. De origine eorum in syluestribus curis abundè dictum, & quomodo eos iuberet Cato in harundinetis feri. Est & aliud genus incultius asparago, mitius corrua, passim etiam montibus nascens, refertis superioris Germaniæ campis, non infaceto Tiberij Cæsaris dicto, herbam ibi quandam nasci simillimam asparago. Nam quod in Neside Campaniæ insula sponte nascitur, longè optimum existimatur, Hortensium feritur spongiis. Est enim plurimæ radicis, altissimèque germinat. Viret thyrsos primum emicante: qui caulem educens, tempore ipso fastigiatus in toros striatur. Potest & semine feri. Nihil diligentius comprehendit Cato, nouissimumque libri est, vt appareat repentinam ac nouitiam viro curam fuisse. Locum subigi iubet humidum & crassum, Semipedali vndique intervallo feri, ne calcetur. Præterea ad lineam grana bina aut terna paxillo dimitti: videlicet semine tum tantum ferebantur. Id fieri secundum æquinoctium vernum. Stercore satiari, crebro purgari, cauere ne cum herbis euellatur asparagus. Primo anno stramento ab hyeme protegi. Vere aperiri, sarriri, runcari. Tertio incendi verno. Quod maturius incensus est, hoc melius prouenit. Itaque harundinetis maximè conuenit, quæ festinant incendi. Sarriri iubet idem, non antequam asparagus natus fuerit, ne in sarriendo radices vexentur. Ex eo velli asparagum ab radice. Nam si defringatur, stirpescere, & intermori. Velli, donec in semen eat. Id autem maturefcere ad ver, incendi que: ac rursus, cum apparuerit asparagus, sarriri ac stercorari. Ac post annos nouem, cum iam vetus sit, digeri subacto solo stercoratoque. Tum spongiis feri, singulorum pedum intervallo. Quin & ouillo simo nominatim vti, quoniam aliud herbasceret. Nec

quicquàm postea tentatum vtilius apparuit, nisi quod circa Idus Februa, defosso semine acernatis parvulis scrobibus serunt, plurimum maceratum fimo. Dein nexis inter se radicibus, spongas factas post æquinoctium autumnii disponunt pedalibus intervallis, fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius his solum, quàm Rauennatum hortorum. Indicauimus & corrudam. Hunc enim intelligo syluestrem asparagum, quem Græci orminum aut myacanthon vocant, alijsve nominibus. Inuenio nasci & arietis cornibus tuis atque defossis. Poterant videri dicta omnia quæ in pretio sunt, nisi restaret res maximi quæstus, nō sine pudore dicenda. Certum est quippe carduos apud Carthaginem magnam, Cordubamque præcipuè, sestertia sena millia, vt parcius, reddere; quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea quæ refugiunt quadrupedes consciæ. Carduos ergo duobus modis serunt; autumno planta, & semine ante Nonas Martias: plantæque ex eo disponuntur ante Idus Nouembris, aut in locis frigidis circa Fauonium. Stercorantur etiam, si diis placet, lætiusque proueniunt; condiunturque aceto, melle diluto, addita laseris radice, & cumini, ne quis dies sine carduo sit. Cætera in transcurso dici possunt. Ocimum Parilibus optimè feri ferunt. Quidam & autumno: iubentque, cum hyeme seratur, aceto semen perfundi. Eruca quoque & nasturtium, vel æstate vel hyeme facillimè nascuntur. Eruca præcipuè frigorū cōtemptrix, diuersa est, quàm lactuca, naturæ, cōcitatrix Veneris: idcirco iungitur illi ferè in cibis, vt nimio frigori par feruor immixtus temperamentum æquet. Nasturtium nomen accepit à nariū tormento. Et inde vigoris significatio prouerbio id vocabulum vsurpauit, veluti torporem excitantis. In Arabia miræ amplitudinis dicitur gigni. Ruta quoque seritur Fauonio, & ab æquinoctio autumnii: odit hyemem & humorem ac fimum. Apricis gaudet & siccis, terra quàm maximè lateraria. Cinere vult nutriri. hic & semini miscetur, vt careat erucis. Authoritas enim peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio mustum rutatum populo datum à Cornelio Cethego, in Consulatu collega Quintij Flaminij, comitiis peractis. Amicitia est ei cum fico, in tantū, vt nusquā lætior proueniat, quàm sub hac arbore. Seritur & surculo, melius in perforatam fabam indito, quæ succo nutrit comprehendendo surculum. Seritur & à seipsa. Nanque incuruato cacumine alicuius rami, cum attigerit terram, statim radicitur. Eadem & ocimo natura, nisi quodd difficilior crescit. Sed durata runcatur non sine difficultate, prouenientibus hulceribus, ni munitis manibus id fiat, oleo ve defensis. Conducuntur autem & eius folia, seruanturque fasciculis. Ab æquinoctio verno seritur apium, semine paululum in pila pulsat. Crispus sic putant fieri, aut si satum calcetur cylindro pedibusve. Proprium ei, quodd colorem mutat. Honos ipsi in Achaia, coronare victores sacri certaminis Nemeæ. Eodem tempore seritur menta planta: vel si nondum germinat, sponsia. Minus hæc humido gaudet. Aestate viret, hyeme flauescit. Genus eius sylvestre, mentastrum est. Et hoc propagatur, vt vitis, vel si inuersi rami serantur. Mentæ nomen suauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioqui mintha vocaretur: vnde veteres nostri nomen declinauerunt. Grato menta mentas odore percurrit in rusticis dapibus. Semel fata, diutina ætate durat. Congruit pulegio, cuius natura in carnariis reflorescens sæpius dicta est. Hæc quoque seruantur simili genere, mentam dico pulegiumque & nepitam. Condimentorum tamen omnium fastidiis cuminum amicissimum. Nascitur in summa tellure vix hærens, & in sublime tendens. In putridis & calidis maximè locis, medio ferendum vere. Alterum eius genus sylvestre, quodd rusticum vocat, alij Thebaicum: si tritum ex aqua potetur, in dolore stomachi prodest. In Carpetania nostri orbis maximè laudatur; alioqui Aethiopico Africoque palma est. Quidam huic Aegyptium præferunt. Sed præcipuè olusatrum miræ naturæ est. Hipposelinum Græci vocant, alij smyrneum. E lacryma caulis sui nascitur. Seritur & radice. Succum eius qui colligunt, myrrhæ saporem habere dicunt. Authorque est Theophrastus, myrrha fata natum. Hipposelinum veteres præceperant in locis incultis, lapidosis, iuxta maceriam feri: nunc & repastinato seritur, & à Fauonio post æquinoctium autumnii. Quippe cum capparidis quoque seratur siccis maximè, arca in defossu cauata, ripisque vndique circumstructis lapide; aliàs euagatur per agros, & cogit solum sterile scire. Floret æstate. Viret vsque ad Vergiliarum occasum, sabulosis familiarissimum. Vitia eius, quodd trans maria nascitur, diximus inter peregrinos frutices. Peregrinum & Careum, gentis sui nomine appellatum, culinis principale. In quacunque terra feri vult, ratione eadem, qua olusatrum. Laudatissimum tamen in Caria, proximum Phrygia. Ligusticum sylvestre est in Liguria suæ montibus: seritur vbique: suauius satium, sed sine viribus. Panacem aliqui vocant. Crateuas apud Græcos cunilam bubulam eo nomine appellat. Cæteri ferè conizoides, cunilaginem: thymbra verò, quæ sit cunila. Hæc apud nos habet vocabulum & aliud, satireia dicta in condimentario genere. Seritur mense Februario, origano æmula. Nusquam vtrunque additur, quippe similis effectus. Sed cunilæ Aegyptium organum tantum præfertur. Peregrinum fuit & lepidium. Seritur à Fauonio: dein cum fruticauit, iuxta terram præciditur: tunc runcatur, sterco-raturque. per biennium hoc. Postea iisdem fruticibus vtuntur, si non sæuitia hyemis ingrauat, quando impatientissimum est frigorū. Exit & in cubitalem altitudinem, foliis laurinis, sed mollibus: vsusque eius non sine lacte. Gith pistrinis, anisum & anethum culinis & medicis nascuntur. Sycoponium & ipsum in hortis quidem, sed medicinæ tantum. Sunt quædam comitantia aliorum satius, vt pa-

vt papauer. Nanque cum brassica feritur, ac portulaca, & eruca cum lactuca. Papaueris fatiui tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos dabatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur affuso ouo inhærens, vbi inferiorem crustam apium githque cereali sapore condiunt. Alterum genus est papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus excipitur. Tertium genus rhœam vocant Græci, id nostri erraticum. Sponte quidem, sed in aruis cum hordeo maximè nascitur, erucæ simile, cubitali altitudine, flore rufo & protinus deciduo: vnde & nomen à Græcis accepit. De reliquis generibus papaueris sponte nascentis dicemus in medicinæ loco. Fuisse autem in honore apud Romanos semper, indicio est Tarquinius Superbus, qui legatis à filio missis decutiendo papauera in horto altissima, sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autumnii feruntur coriandrum, anethum, atriplex, malua, lapathum, cærefolium, quod pæderota Græci vocant: & acerrimum sapore, ignei effectus ac saluberrimum corpori, sinapi, nulla cultura, melius tamen planta tralata. Quin è diuerso vix est fato semel eo liberare locum, quoniam semen cadens protinus viret. Vfus eius etiam pro pulmentario in patellis decocto, citra intellectum acrimoniæ. Coquuntur & folia sicut reliquorum olerum. Sunt autem trium generum: Vm gracile, alterum simile rapi folijs tertium erucæ. Semen optimum Aegyptiū. Athenienses napy appellauerunt, alij thapsi, alij saurion. Serpyllo & sisymbriomotes plerique scitent, sicut in Thracia, vbi aquæ deferunt ex iis auulso ramos feruntque. Item Sicyone ex suis montibus, & Athenis ex Hymetto. Simili modo & sisymbrium ferunt, Lætissimum nascitur in puteorū parietibus, & circa piscinas ac stagna.

De feniculo & cannabe.

CAP. IX.

Reliqua sunt ferulacei generis, ceu fœniculum, anguibus (vt diximus) gratissimum, ad condienda plurima, cum inaruit. Eique perquam similis thapsia, de qua diximus inter externos frutices. Deinde vtilissima funibus cannabis feritur à Fauonio. Quò densior est, eò tenerior. Semen eius cum est maturum, ab æquinoctio autumnii distringitur, & Sole aut vento aut fumo siccat. Ipsa cannabis vellitur post vindemiam, ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima Alabandica, plagarum præcipuè vsibus. Tria eius ibi genera. Improbatur cortici proximum, aut medullæ: laudatissimum est è medio, quæ mesa vocatur. Secunda Mylasæa. Quod ad proceritatem quidem attinet, Rosea agri Sabini arborum altitudinè æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in Italia cibus est. Conditur quippe duratque in vrceis, vel anni spatio. Duo eius genera: caules, & racemi. Corymbiam hanc vocant, corymbosque quos condiunt.

De morbis hortorum, & remedia circa formicas, erucas, & culices.

CAP. X.

Morbos hortensia quoque sentiunt, sicut reliqua terræ sata. Nanque & ocimum senecta degenerat in serpyllum, & sisymbrium in calamintham. Et ex semine brassicæ veteris rapa fiunt, atque inuicem. Et necatur cuminum ab imo dorso, nisi repurgetur. Est autem ynicaule, radice bulbo simili, non nisi in solo gracili nascens. Aliàs priuatim cumini morbus scabies. Et ocimum sub Canis ortu pallefcit. Omnia verò accessu mulieris menstrualis flauescunt. Bestiolarum quoque genera innascuntur. Napis culices, raphano erucæ, & vermiculi: item lactucis & oleri: vtrisque hoc amplius limaces & cochleæ. Porro verò priuatim animalia, quæ faciliè stercore iniecto capiuntur, condentia in id se. Ferro quoque non expedire tangi rutam, cunilam, mentam, ocimum, author est Sabinus Tyro in libro Cepuricôn, quem Mecœnati dicauit. Idem contra formicas, non minimū hortorum exitium, si non sint rigui, remedium monstrauit, limum marinum aut cinerem obturandis earum foraminibus. Sed efficacissimè heliotropio herba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicina est, siliquas vnà feri, sicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quo si omisso iam natæ sint, remedium est absinthij succus decocti inspersus, & sedi, quam aizoum vocant: genus hoc herbæ diximus. Semen olerū si succo eius madefactum feratur, olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totum verò nec erucas, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus erucas & cancrum fluuiatilem in medio orto suspensum auxiliari narrant. Sunt qui sanguineis virgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse.

Infestant & culices hortos riguos præcipuè, si sint arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

Quæ magis sint fortia vel minus, & quibus salsa aqua profint.

CAP. XI.

Nam quod ad permutationem seminum attinet, quibusdam ex iis firmitas maior est, vt coriandro, betæ, porro, nasturtio, sinapi, erucæ, cunilæ, & ferè acribus. Infirmiora autem sunt atriplici, ocimo, cucurbitæ, cucumi: & æstiuæ omnia hybernis magis durant, minimè autem gethyum. Sed ex his quæ sunt fortissima, nullum vltra quadratum vtile est, duntaxat ferendo. Cumilis & vltra tempestiuæ sunt. Peculiaris medicina raphano, betæ, rutæ, cunilæ, in falsis aquis, quæ & alioqui plurimum suauitati, & fertilitati conferunt. Cæteris dulcium aquarum rigua profunt. Vtilissima ex iis, quæ frigidissima, & quæ potu suauissima. Minus vtilis è stagno, & quas elices inducunt, quoniam herbarum semina inuicunt. Præcipuè tamen imbres alunt. Nam & bestiolæ innascuntur necantur.

n 3 Ratio

Ratio rigandorum horticorum, & quæ translata meliora fiant, & de succis hortensiorum & saporibus.

CAP. XII.

His horæ rigandi matutina atq; vespera, ne inferuescat aqua Sole. Ocimo tantum & meridianæ: etiam satum celerrimè erumpere putant, inter initia feruenti aqua aspersum. Omnia autem translata meliora grandioraq; fiunt, maximè porri napique. In translatione & medicina est, desinuntque sentire iniurias, ut gethyum, porrum, raphani, apium, lactucæ, rapæ, cucumis. Omnia autem sylvestria ferè sunt & foliis minora & caulibus, succo aciora, sicut cunila, origanum, ruta. Solum verò ex omnibus lapathum sylvestre melius: hoc in satiuis rumex vocatur, nasciturque fortissimum: traditur certè semel satum durare, nec vinci vnquam à terra, maximè iuxta aquam. Vfus eius cum ptisana tantum in cibis leuiorem gratioremque saporem præstat. Sylvestre ad multa medicina vtile est. Adeoque nihil omisit cura, ut carmine quoque comprehensum reperiam, in fabis caprini fimi singulis cauatis, si porri, erucæ, lactucæ, apij, intubi, nasturtij semina inclusa serantur, mirè prouenire. Quæ sunt & sylvestria, eadem in satiuis sicciora intelliguntur & aciora. Namq; & succorum saporumque dicenda differentia est, vel maior in his, quam pomis. Sunt autem acres cunilæ, origani, nasturtij, sinapis. Amari, absinthij, centaurei. Aquatiles, cucumeris, cucurbite, lactucæ, Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati, apij, anethi, foeniculi. Salsus tantum è saporibus non nascitur: aliquid quando extrà insidit pulueris modo, & circulis tantum aquæ: ut intelligatur vana, ceu plerunque, vitæ persuasio. Panax piperis saporem reddit, & magis etiam siliquastrum, ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris, murrha myrrhæ. De panace abundè dictum est. Libanotis locis putribus & macris ac roscidis seritur semine. Radicem habet olusatris, nihil à thure differentem. Vfus eius post annum stomacho saluberrimus. Quidam eam nomine alio rosmarinum appellant: Et smyrnium olus seritur iisdem locis, myrrhamque radice resipit. Eadem & siliquastrum satio. Reliqua à cæteris & odore & sapore differunt, ut anethum. Tantæque est diuersitas atque vis, ut non solum aliud alio mutetur, sed etiam in totum auferatur. Apio eximunt coqui obsoniis acetum, eodem cellarij in faccis odorem vino grauem. Et hæcenus hortensia dicta sint, ciborum gratia duntaxat. Maximum quidem opus in iisdem naturæ restat, quoniam prouentus tantum adhuc, summæque quasdam tractauimus. Vera autem cuiusque natura non nisi medico effectu pernosci potest, opus ingens occultumque diuinitatis, & quo nullum reperiri possit maius. Ne singulis id rebus contexere iusta fecit ratio, cum ad alios medendi desideria pertineret, longis vtriusque dilationibus futuris, si miscuissimus, Nunc suis quæque partibus constabunt, poteruntque à volentibus iungi.

C. PLINII SECUNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER

VIGESIMVS.

PROOEMIUM.

MAXIMUM hinc opus naturæ ordiemur, & cibos suos homini narrabimus, fati-
terique cogemus ignota esse, per quæ viuatur. Nemo id paruum ac modicum ex-
stimauerit, nominum vilitate deceptus. Pax simul in his aut bellum naturæ di-
cet, odia amicitiaque rerum surdarum ac sensu carentium. Et quò magis mi-
remur, omnia ea hominum causa (quod Græci sympathiam appellauere) quibus
cuncta constant, ignes aquis restinguentibus, aquam Sole deuorante, Luna pa-
riente, altero alterius iniuria deficiente sidere. Atque ut à sublimioribus receda-
mus, ferrum ad se trahente magnete lapide, & alio rursus abigente à sese: adamantem opum gaudi-
um, infragilem omni cætera vi & inuisum, sanguine hircino rumpente, quæque alia in suis dicemus
locis, paria vel maiora mira. Tantum venia sit, à minimis, sed à salutaribus ordienti, primumque
ab hortensibus.

De cucumere sylvestri & elaterio.

CAP. I.

CUCUMIM sylvestrem esse diximus, multo infra magnitudinem satiui. Ex eo fit medicamen-
tum, quod vocatur elaterium, succo expresso è semine. Cuius causa nisi maturius incidatur, se-
men exilit, oculorum etiam periculo. Seruatur autem deceptus vna nocte: postero die inciditur ha-
rundine. Semen quoque cinere conspergitur, ad coercendam succi abundantiam; qui expressus su-
scipitur

scipitur aqua caelesti, atque subsidit, deinde Sole cogitur in pastillos, ad magnos mortalium usus. Obscuritates & vitia oculorum sanat, genarumque hucera. Tradunt hoc succo tactis radicibus vitium, non attingi vias ab auiibus. Radix autem ex aceto cocta podagris illinitur, succoque dentium dolori medetur. Arida cum resina impetiginem & scabiem, quæ psoram & lichenas vocant, parotidas & panos sanat, & cicatricibus colorem reddit. Et foliorum succus auribus surdis cum aceto instillatur. Elaterium tempestiuum est autumno. Nec vllum ex medicamentis longiore æuo durat. Incipit à trimatu. Si quis recentiore vti velit, pastillos in nouo fistili igne lento in aceto domet. Melius, quod vetustius: fuitque iam ducentis annis seruatum, vt author est Theophrastus. Et vsque ad quinquagesimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum est, si ad motum prius quam extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat. Pallidum ac læue herbaceo ac scabro melius, ac leniter amarum. Putant conceptus ad alligato semine adiuuari, si terram non attigerit: partus verò, si in arietis lana alligatum in scientis lumbis fuerit, ita vt protinus ab exitu rapiatur extra domum. Ipsum cucumim qui magnificant, nasci præcipuum in Arabia, mox Cyrenis, alij in Arcadia tradunt, similem heliotropio, cuius inter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis semen. Esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa, sed candida. Aliqui etiam ab eo scorpionium cucumim vocant, efficacissimum contra scorpionum ictus & semine & elaterio, & ad purgandum vterum, aluosque. Modus portione virium ab dimidio obolo ad solidum. Copiosius necat. Sic & contra phthiriasin bibitur hydropifis. Illitum anginas & arterias cum melle & oleo vetere sanat.

De anguino cucumere, siue erratico, & de satiuo, & de pepone.

CAP. II.

Multi hunc esse apud nos qui anguinus vocatur, ab aliis erraticus, arbitrantur. Quo decocto sparsa mures de eius medicina non attingunt. Iidem podagris cum articulorum morbis decoctum in aceto, illinunt præsentaneo remedio. Lumborum verò dolori semine solo siccato, deintrito triginta denariorum pondere in hemina dato aquæ. Sanat tumores subitos illitum cum lacte mulierum. Purgat eas elaterium. Sed grauidis abortum facit, Suspiriosis prodest. Morbo verò regio in nares coniectum. Lentigines ac maculas è facie tollit in Sole illitum. Multi eadem omnia fatiuis attribuunt. Magnum etiam in eis momentum. Nanque & eorum semen, quantum tres digiti apprehenderint, cum cumino tritum, potumque in vino tussientibus auxiliatur. Sed & phreniticis in lacte mulieris. Et dysentericis acetabuli mensura. Purulenta autem expuentibus cum cumino pari pondere, & iocineris vitiis in aqua mulsâ. Vrinam mouet ex vino dulci, & in renum dolore clysteribus simul cum cumino infunditur. Pepones qui vocantur, refrigerant maximè in cibo, & emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix sanat hucera concreta in modum faui, quæ ceria vocant. Eadem contra vomitiones siccatur, & in farinam tusa datur quatuor obolis in aqua mulsâ, ita vt qui biberit, quingentos postea passus ambulet. Hæc farina & in smegmata adicitur. Cortex quoque vomitionem mouet, faciem purgat. Hoc & folia cuiuscunque satiuu illita. Eadem cum melle epinyctidas sanant: cum vino, canis morsus, Item millepedæ, spea Græci vocant, oblongam, pilosis pedibus, pecori præcipuè nociuam. Morsum tumor insequitur, & putrescit locus. Ipse cucumis odore defectum animi. Coctus derafo cortice, ex oleo, aceto, & melle, iucundiores esse certum est.

Decucurbita syluestri, & rapo.

CAP. III.

Cucurbita quoque syluestris inuenitur, somphos à Græcis appellata, inanis, (vnde & nomen) digitali crassitudine, non nisi in saxosis nascens. Huius commanducata succus stomacho admodum prodest. Colocynthis vocatur alia, ipsa plena, sed minor quàm satiuua. Vtilior pallida, quando eius sunt medicina. Herbacea arefacta per se inanit aluum. Infusa quoque clysteribus, intestinum omnium vitiis medetur & renum, & lumborum, & paralyti. Eiecto semine, aqua mulsâ in ea decoquitur ad dimidias: sic tussienti infunditur obolis quatuor. Prodest & stomacho, farinæ aridæ pilulis cum decocto melle sumptis. In morbo regio vtiliter semina eius sumuntur, & protinus aqua mulsâ. Carnes eius cum absinthio & sale dentium dolorem tollunt. Succus verò cum aceto calefactus mobiles sistit. Item spinæ & lumborum accoxendicū dolores, cum oleo si infricetur. Præterea mirum dictu: semina eius, si fuerint pari numero adalligata febribus, sanare dicuntur quas Græci periodicas vocant. Satiuæ quoque rasæ succus tepesfactus auribus medetur. Caro eius interior sine semine, clauis pedum, & suppurationibus quæ Græci vocant apostemata. Decocta autem vniuersæ succus, dentiū motus stabilit, & dolores inhibet. Vinum cum ea feruefactum, oculorum etiam impetus. Folia eius cum recentibus cupressi, contusa, & imposita: ipsa quoque tosta in argilla, ac trita cum adipe anferis vulneribus medetur. Nec non ramentis corticis recentes podagras refrigerat, & ardores capitis, infantium maximè. Et ignes sacros destrigmentis, vel his impositis, vel seminibus. Succus ex strigmentis illitus cum rosaceo & aceto, febrium ardores refrigerat. Aridæ cinis impositus mirè combusta sanat. Chrysippus medicus damnabat eas in cibis. Sed omnium consensu stomacho vtilissimæ iudicantur, & interancorum vesicarumque exulcerationibus. Est & rapo vis medica. Perniones feruens impositum sanat. Item frigus vellit è pedibus aqua decoctum. Et ius feruens

feruens podagris medetur: & crudum tufum fale, cuicunque vitio pedum. Semen illitum & potum in vino, contra serpentes & toxica falutare esse proditur. A multis verò antidoti vim habere in vino & oleo. Democritus in totum ea abdicauit in cibis, propter inflationes. Diocles magnis laudibus tulit, etiam Venerem stimulari ab eis professus: Item Dionysius: magisque, si eruca condirentur. Tosta quoque articulorum dolori cum adipe prodesse. Syluestre rapum in aruis maximè nascitur, fruticosum, semine candido, duplo maiore, quàm papaueris. Hoc ad læuigandam cutem in facie, totoque corpore, vtuntur mista vrina pari mensura. Erui, hordei, tritici, & lupini radix ad omnia inutilis.

Denaporum differentijs, & raphano syluestri, & de raphano satiuo, & pastinaca:

CAP. IIII.

NAporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosi foliorum caulibus florentis, quod bunion vocant, purgationibus foëminarum, & vesicæ & vrinæ vtile decoctum, potum ex aqua mulsa, vel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumque in aqua calida, è cyathis quatuor. Sed vrinam inhibet, si non lini semen vnà bibatur. Alterum genus bunia da appellant, & raphano & rapo simile: seminis præclari contra venena; ob id & in antidotis vtuntur illo. Raphanum & syluestrem esse diximus. Laudatissimum in Arcadia, quanquam & alibi nascitur, vtilior vrinæ duntaxat ciendæ. Ceterò bilem detrahunt. Præterea cortices in vino. Præter ea, quæ circa eos dicta sunt, stomachum purgant, pituitam extenuant, vrinam concitant. Est & satiuus vsus in Italia, & armoraciam vocant. Et satiuus verò decocti manè poti ad ternos cyathos, comminuunt & eiiciunt calculos. Idem in posca decocti contra serpentium morsus illinuntur. Ad tussim etiam manè ieiunis raphanus prodest cum melle: Semen eorum tostum ipsumque commanducatum, ad lagonoponon: Aquam foliis eius decoctis bibere, vel succum ipsius cyathis binis contra phthiriasis; phlegmoni ipsos illinire tusos, liuori verò recenti corticem cum melle: veteriosis autem quàm acerrimos mandere, semenque tostum, dein contritum cum melle, suspiriosis. Idem & contra venena profunt. Ceterò & scorpionibus aduersatur: vel ipso vel semine infectis manibus impunè tractabis: impositoque raphano scorpiones moriuntur. Salutares & contra fungorum aut hyoscyami venena æquè, vt Nicander tradit. Et contra viscum quoque dari Apollodori duo iubent, sed Citiæ semen ex aqua tritum, Tarentinus succum. Lienem item extenuant: iocineri profunt, & lumborum doloribus. Hydropicis quoque ex aceto, aut sinapi sumpti, & lethargicis. Praxagoras & iliosis dandos censet, Plistonius & coeliacis. Intestinorum hulcera sanant: at purulenta præcordiorum, si cum melle edantur. Quidam ad hæc coquere eos in luto illitos malunt: sic & foëminas purgari. Ex aceto & melle sumpti, intestinorum animalia detrahunt. Item ad tertias decocto eorum potum cum vino, enterocelis profunt, sanguinem quoque inutilem sic extrahunt. Medius ad hæc & sanguinem excreantibus coctos dari iubet: & puerperis ad lactis copiam augendam. Hippocrates capitis mulierum defluuia fricari raphanis: & super vmbilicum imponi, contra tormenta vuluæ. Reducunt & cicatricem ad colorem. Semen quoque ex aqua impositum, sistit hulcera quæ phagedænas vocant. Democritus Venerem hoc cibo stimulari putat: ob id fortassis voci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis duntaxat nascuntur, excitare oculorum aciem dicuntur. Vbi verò acrior raphani medicina admota sit, hyssopum dari protinus imperant. Hæc antipathia est. At aurium grauitati succum raphani instillant: Nam vomituris summo cibo esse eos, vtilissimum est. Pastinacæ simile hibiscum, quod molochen agrian vocant, & aliqui plistolochiam, hulceribus cartilaginis & ossibus fractis medetur. Folia eius ex aqua potum aluum soluunt, serpentes abigunt. Apum, vesparum, crabronum ictibus illita medentur. Radicem eius ante Solis ortum erutam inuoluunt lana coloris, quem natiuum vocant, præterea ouis quæ foëminam peperit, strumisque vel suppuratis alligant. Quidam ad hunc vsum auro effodiendam censent, cauendumque ne terram attingat. Cellus & podagris quæ sine tumore sint, radicem eius ex vino decoctam imponi iubet.

De staphylino siue pastinaca, & gingidio & sifere, & seseli, & inula, & de cape.

CAP. V.

Alterum genus est staphylinos, quod pastinacam erraticam vocant. Eius semen contritum & in vino potum, tumentem aluum, & suffocationes mulierum doloresque lenit, in tantum vt vuluas corrigat, illitum quoque è passo ventri earum proffit: viris verò prodest, cum panis portione aqua tritum, ex vino potum contra ventris dolores. Pellit & vrinam, & phagedænas hulcerum sistit recens cum melle impositum, ver aridum farina inspersum. Radicem eius Dieuches contra iocineris ac lienis, ilium, lumborum, & renum vitia, ex aqua mulsa dari iubet. Cleopantus & dysentericis veteribus. Philistio in lacte coquit, & ad stranguriam dat radicis vncias quatuor: Ex aqua hydropicis, similiter & opisthotonicis, & pleuriticis, & comitialibus. Habentes eam, feriri à serpentibus negantur: aut qui antè gustauerint, non lædi. Percussis imponitur cum axungia. Folia contra cruditates manduntur. Orpheus amatorum inesse staphylino, dixit, fortassis quoniam Venerem stimulari hoc cibo certum est: ideo conceptus, adiuuare aliqui prodiderunt. Ad reliqua & satiuus pollet. Efficacior tamen syluestris, magisque in petrosi nata. Semen satiuæ quoque contra scorpionum ictus, ex vino aut posca, salutare est. Radice eius circumscalpti dentes, dolore liberantur. Syria in hortis operosissima. Indèque prouerbium Græcis: Multa Syrorum olera. Simillimam staphylino herbam

herbam ferit, quam alij gingidion vocant, tenuius tantum & amarius, eiuſdemque effectus. Eſtur coctum crudumque ſtomachi magna vtilitate. Siccat enim ex alto omnes eius humores. Siſer erraticum ſatiuo ſimile eſt & effectus: ſtomachum excitat, ſaſtidium abſterget. Ex aceto laſerpitiato ſumptum, aut ex pipere & mulſo, vel ex garo, vrinam ciet, vt Opion credit, & Venerem. In eadem ſententia eſt & Diocles. Præterea cordi conuenire conualeſcentium, aut poſt multas vomitiones perquam vtile. Heraclides contra argentum viuum dedit, & Veneri ſubinde offenſanti, ægrisque ſe recolligentibus. Hiceſius ideo ſtomacho vtile videri dixit, quoniam nemo tres ſiſeres edendo continuaret; eſſe tamen vtile conualeſcentibus ad vinum tranſeuntibus. Satiui priuatim ſuccus cum lacte caprino potus ſiſtit aluum. Et quoniam pleroſque ſimilitudo nominum Græcorum confundit, contexemus & de ſili: ſed hoc eſt vulgaris notiæ. Optimum Maſſilienſe; lato enim grano & fuluo eſt, Secundum Aethiopicum, nigrus. Creticum odoratiſſimum omnium. Radix iucundi odoris eſt. Semen eius eſſe & vultures dicuntur. Prodeſt homini ad tuſſim veterem, rupta, conuulſa, in vino albo potum. Item opiſthotonicis, & iocinerum vitiis, & torminibus, & ſtranguriæ, duarū aut trium ligularum menſura. Sunt & folia vtilia, vt quæ partus adiuuent etiam quadrupedum. Hoc maxime paſci dicuntur ceruæ parituræ. Illinitur & igni ſacro. Multumque in ſummo cibo concoctionibus confert, vel folio vel ſemine. Quadrupedum quoque aluum ſiſtit, ſiue tritum potui infuſum, ſiue mandendo commanducatum eſt. Boum morbis tritum infunditur. Inula quoque à ieiunis commanducata, dentes confirmat, ſi vt eruta eſt, terram non attingat: condita tuſſim emendat. Radicis verò decoctæ ſuccus tinea pellit: ſiccata autem in vmbra farina tuſſi, & conuulſis, & inflationibus, & arteriis medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex vino lumborū dolori illinuntur. Capæ ſylueſtres non ſunt. Satiuæ olfactu ipſo & delacrymatione caligini medentur, magis verò ſucci inunctione. Somnum etiam facere traduntur, & hulcera oris ſanare, commanducata cum pane. Et canis morſus, virides ex aceto illitæ, aut ſiccæ cum melle & vino, ita vt poſt diem tertium ſoluantur. Sic & tritæ ſanant. Coctā in cinere & epiphoris multi impoſuere cum farina hordeacea, & genitalium hulceribus. Succo & cicatrices oculorum & albugines, & argema inunxere: & ſerpentium morſus, & omnia hulcera cum melle. Item auricularū cum lacte mulierū: & in iſdem ſonitū ac grauitatem emedantes, cum adipe anſerino, aut cum melle ſtillauere. Et ex aqua bibendum dedere repente obmutefcentibus. In dolore quoque ad dentes colluendos inſtillauere, & plagis beſtiarum omnium, priuatim ſcorpionum. Alopecias fricere & pſoras tuſis capis. Coctas dyſentericis veſcendas dedere, & contra lumborum dolores, purgamenta quoque earum cremata in cinerem illinentes ex aceto ſerpentium morſibus, ipſasque multipedæ ex aceto. Reliqua inter medicos miradiuerſitas. Proximi inutilia eſſe præcordiis & concoctioni, inflationemque & ſitim facere dixerunt. Aſclepiadis ſchola, ad colorem quoque validum proſci hoc cibo. Et ſi ieiuni quotidie edant, firmitatem valetudinis cuſtodiri: ſtomacho vtilia eſſe, ſpiritus agitatione, ventrem molire, hæmorrhoidas pellere ſubditas pro balanis: ſuccum cum ſucco fœniculi contra incipientes hydropiſes mirè proſicere. Item contra anginas, cum ruta & melle. Excitari eiſdem lethargicos. Varro, quæ ſale, & aceto piſta eſt arefactaque, vermiculis non inſeſtari, author eſt.

De porro ſectiuo, & capitato, & de allio.

CAP. VI.

Porrum ſectiuum proſtutia ſanguinis ſiſtit in naribus, contrito eo obturatis, vel gallæ miſto, aut mentæ; Item ex abortu proſtutia, pote ſucco cum lacte mulierum. Tuſſi etiam veteri ac pectoris & pulmonis vitiis medetur. Illitis foliis ſanantur & ambuſta, & epinyctides: † ita vocatur hunc, quæ & ſyce, in angulo oculi perpetuo humore manans. Quidam eodem nomine appellant puſtulas liuentes, ac noctibus inquietantes. Et alia hulcera cum melle trito. Vel beſtiarum morſus ex aceto; item ſerpentium. Aurium verò vitia cum felle caprino, vel pari menſura mulſi; ſtridores cum lacte mulieris: capitis dolores, ſi in nares fundatur; dormituriſve, in aurem duobus ſucci cochlearibus, vno mellis. Succus & ad ſerpentiū ſcorpionumque; iſtus bibitur cum mero, & ad lumborū dolores cum vini hemina potus. Sanguinem verò excreantibus & phthiſicis, diſtillationibus longis, vel ſuccus, vel ex ipſo cibo prodeſt. Item morbo regio, vel hydropicis. Et ad renum dolores, cum piſana ſucco acetabuli menſura. Idem modus cum melle, vuluas purgat. Eſtur verò & contra fungorū venena: imponitur & vulneribus. Venerem ſtimulat: ſitim ſedat: ebrietates diſcutit. Sed oculorum aciem hebetare traditur: inflationem quoque facere, quæ tamen ſtomacho non noceat, ventremque molliat. Voci ſplendorem affert. Capitato maior eſt ad eadem effectus. Sanguinem reiicientibus ſuccus eius cum gallæ aut thuris farina, vel acacia datur. Hippocrates & ſine alia miſtura dari iubet: vuluasque cōtractas aperire putat: ſœcunditatem etiā ſœminarū hoc cibo augeri. Contritū ex melle hulcera purgat. Tuſſim & diſtillationes thoracis, pulmonis & arteriæ vitia ſanat, datū in ſorbtione piſanæ vel crudum, præter capita, ſine pane, ita vt alternis diebus ſumatur: vel ſi purulenta excreantur. Sic & voci vel Veneri, ſomnoque multū confert. Capita bis aqua mutata cocta, aluum ſiſtunt, & fluxiones veteres. Cortex decoctus illitusque; inſicit canos. Allio magna vis, magnæ vtilitates contra aquarū & locorū mutationes. Serpentes abigit, & ſcorpiones odore: atque, vt aliqui tradidere, & beſtiarū omniū iſtibus medetur, potu vel cibo, vel illitu: priuatim contra hæmorrhoidas prodeſt,

† ita vocatur hunc aciem hebetas, & in angulo &c.

o

cum

cum vino redditū vomitu. Ac ne contra araneorum murum venenatum morsum valere miremur, aconitū, quod alio nomine pardalianches vocatur, debellat; item hyoscyamum: canum morsus, in quæ vulnera cum melle imponitur. Ad serpentium quidem ictus potum cum restibus suis, efficacissimè ex oleo illinitur; attritisque corporum partibus, vel si in vesicas intumuerint. Quin & suffitu eo, secundos partus euocari existimauit Hippocrates: cinere eorum cum oleo, capitis ulcera manantia sanitati restituens. Suspiriosis coctum, aliqui crudū id dedere. Diocles hydropicis cum centauro, aut in fico duplici ad euacuandam aluum: quod efficacius præstat viride cum coriandro in mero potū. Suspiriosis aliqui & tritum in lacte dederunt. Praxagoras & contra morbum regium vinomiscuit: & contra ileum in oleo & pulte, sicillinens strumis quoque. Antiqui & insanientibus dabant crudum. Diocles phreneticis elixum. Contra anginas tritum imponi, & gargarizare prodest. Dentium dolorem tribus capitibus in aceto tritis imminuit, vel si decocti aqua colluantur, addaturque ipsum in caua dentium. Auribus etiam instillatur succus cum adipe anserino: phthiriasis & prurigines potum, tussum item cum aceto & nitro compescit: distillationes cum lacte coctum, vel tritum permistumve caseo molli: quo genere & raucitatem extenuat. Vel phthisin, in fabæ forbitio-
† *Tenias* ne. In totum autem coctum vtilius est crudo, elixumque, tosto: sic & voci confert. † Tineas & reliqua animalia interaneorū pellit, in aceto mulso coctū. Tenesmo in pulte medetur: Temporū doloribus illitum elixum, & pustulis coctum cum melle, deinde tritum: Tussi cum adipe vetusto decoctū, vel cum lacte: Aut si sanguis etiam excreetur, vel purulenta, sub pruna coctum, & cum mellis pari modo sumptum: Conuulsis ruptis cum sale & oleo. Nam cum adipe tumores suspectos sanat. Extrahit fistulis vitia cum sulphure & resina, etiam harundines cum pice. Lepras, lichenas, lentigines exulcerat, sanatque cum origano, vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & sacros ignes. Suggillata aut liuentia ad colorem reducit, combustum ex melle. Credunt & comitalem morbum sanare, si quis eo in cibo vtatur ac potione. Quartanas quoque excutere potum caput vnum cum laserpitij obolo in vino austero. Tussim & alio modo ac pectorum suppurationes quantalibet sanat, fraætæ incoctum fabæ, atque ita in cibo sumptum, donec sanitatem restituat. Facit & somnos, atque in totum rubicundiora corpora. Venerem quoque stimulat cum coriandro viridi tritum, potumque è mero. Vitia eius sunt, quod oculos hebetat, inflationes facit, stomachum ledit copiosius sumptum, sitim gignit. Cæterò contra pituitam, & gallinis & gallinaceis prodest mistum farre in cibo, lumenta vrinam reddere, atque non torqueri tradunt, si trito natura tangatur.

De lactuca syluatica, siue caprina, & esopo, & isati, & lactuca satina.

CAP. VII.

Lactuca sponte nascentis primum est genus eius, quam caprinam vocat, qua pisces in mare delicta protinus necantur, qui sunt in proximo. Huius lac spissatum, mox in aceto pondere obolorum duum, adiecto aquæ vno cyatho, hydropicis datur. Caule & foliis contusis, asperso sale, nerui incisi sanantur. Eadem trita ex aceto, colluta matutinis bis mense, dentium dolorem prohibet. Alterum est genus, quod Græci esopon vocant. Huius folia trita, & cum polenta illita, hulneribus medentur. Hæc in aruis nascitur. Tertium genus est in syluis nascens, isatin vocant. Huius folia trita cum polenta, vulneribus profunt. Quarto insectores lanarum vtuntur, quod glastū vocant: simile erat lapathosyluestri foliis, nisi quod plura habet & nigriora. Sanguinem sistit. Phagedænas & putrescentia hulnera, quæ serpunt, sanat: item tumores ante suppurationem. Contra ignem sacrum radice vel foliis prodest, vel ad lienes pota. Hæc propria singulis. Communia autem sponte nascentibus, candor, caulis interdum cubitali longitudine, & ipso, & foliis scabritia. Ex his rotunda folia & breuia habentem sunt qui hieraciam vocent: quoniam accipitres scalpendo eam, succoque oculos tingendo, obscuritatem, cum sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, viribus quoque papaueri similis: carpitur per messes inciso caule: conditur in fictili nouo, ad multa præclarus. Sanat omnia oculorū vitia cum lacte mulierū. Arcet nubeculas, cicatrices adustionesque omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis in lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in vino potus. Et folia tosta thyrisque triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra scorpionum ictus. Verum cōtra phalangia, commixto vino & aceto. Aliis quoque venenis resistunt, exceptis quæ strangulando necant, aut iis quæ vesicæ nocent: item psimythio excepto. Imponuntur & ventri ex melle atque aceto, ad detrahenda vitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto & cyatho vini dari iubet. Quidā & è satiuis colligunt succum minus efficacem. Peculiares earum vires partim iam dictæ sunt, somnum faciendi, Veneremque inhibendi, æstum refrigerandi, stomachum purgandi, sanguinem augendi. Non paucae restant: quoniam & inflationes discutunt, ructusque lenes faciunt, concoctiones adiuuant. Cruditatem ipsæ nequaquam faciunt. Nec vlla res in cibis auaritatem incitat inhibetque eadem: in causa alterutraque modus est. Sic & aluum copiosiores solunt, modicæ sistunt. Lentitiam pituitæ digerunt: atque vt aliqui tradiderūt, sensus purgant. Stomachi dissoluti vtilissimè adiuuantur: in eo vsu & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes, si crassior pituita sit, scillite aut vino absinthite, si tussis sentiat, hyssopite admisto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melan-

& melancholicis candidæ copiosiores, & ad vesicæ vitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoque profunt recentibus, priusquam pustulæ fiant, cum sale illitæ. Hulcera etiam, quæ serpunt, coercent, initio cum aphronitro, mox in vino. Tritæ igni sacro illinuntur. Conuulsa & luxata caulibus tritis cum polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones papularum ex vino & polenta. In cholera quoque coctas patinis dederunt: ad quod vtilissimæ quàm maximi caulis & amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuefacti hi caules & stomacho vtilissimi traduntur, sicut somno satiuæ maxime lactuca, & amara lacténisque, quam meconidem vocauimus. Hoc lac & oculorum claritati cum muliebri lacte vtilissimum esse præcipitur, dum tempestiuè capiti inunguntur: Oculorum quoque vitiis, quæ frigore in iis facta sunt. Miras & alias inuenio laudes: Thoracis vitiis prodesse, non secus quàm abrotonum, cum melle Attico. Purgari & foeminas hoc cibo. Semen satiuarum contra scorpiones dari. Semine trito ex vino potu & libidinum imaginationes in somno compesci. Tentantes aquas non nocere lactucam edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus beta, & intubis, & cichorio, & seri genera duo. CAP. VIII.

NEc beta sine remedio est vtraque. Siue candida, siue nigra, radix recens, & madefacta, suspensa funiculo, contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Candida beta cocta, & cum allio crudo sumpta, contra tineas. Nigra radices ita in aqua coctæ, porriginem tollunt: atque in totum efficacior esse traditur nigra. Succus eius capitis dolores veteres & vertigines, item sonitum aurium sedat, infusus iis: ciet vrinam. Medetur dysentericis iniecta, & morbo regio. Dolores quoque dentium sedat illitus succus. Et contra serpentium ictus valet, sed huius radici duntaxat expressus. Ipsa verò decocta, pernionibus occurrit. Albæ succus epiphoras sedat, fronte illita: aluminis pauco admisto, ignem sacrum. Sine oleo trita licet, adustis medetur. Et contra eruptiones papularum, cocta quæ eadem contra hulcera quæ serpunt, illinitur: & alopeciiis cruda, & hulceribus quæ in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquitur & cum lenticula addito aceto, vt ventrem molliat. Validius cocto fluxiones stomachi sistit & ventris. Est & beta syluestris, quam limonion vocant, alij neuroides, multum minoribus tenuioribusque ac densioribus foliis, vndecim sæpe caulium. Huius folia ambustis vtilia, guttanta astringunt. Semen acetabuli mensura dysentericis prodest. Aqua & è radice coctæ maculas vestium elui dicunt, item membranarum. Intubi quoque non extra remedia sunt. Succus eorum cum rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Idem cum vino potus, iocinoribus & vesicæ, & epiphoris imponitur. Erraticum apud nos quidam ambugiam appellauere. In Aegypto cichorium vocant, quod syluestre sit. Satium autem serin, quod est minus & venosius. Cichorium refrigerat. In cibo sumptum & illitum collectiones, succusque decocti ventrem soluit. Iocinori & renibus, & stomacho prodest. Item si in aceto decoquatur, vrinæ tormina discutit. Item morbum regium è mulso, si sine febre sit. Vesicam adiuuat. Mulierum quidem purgationibus decoctum in aqua adeò prodest, vt emortuos partus trahat. Adiciunt Magi, succo totius cum oleo perunctos fauorabiles fieri, & quæ velint, facilius impetrare. Quod quidem propter singularem salubritatem aliqui chreston appellant, alij pancration. Et syluestre genus, alij hedyphnoida vocant, latioris folij. Stomachum dissolutum astringit cocta: crudaque sistit aluum. Et dysentericis prodest, magis cum lente. Rupta & conuulsa vtroque genere iuuantur. Item quibus genitura valetudinis morbo effluat. Seris & ipsa lactucæ simillima, duorum generum est: syluestris melior. Nigra ista, & æstiuæ. Deterior hyberna, & candidior. Vtraque tamen stomacho vtilissima, præcipuè quem humor vexat. Cum aceto in cibo refrigerant vel illitæ: discutuntque & alios, quàm stomachi. Cum polenta syluestrium radices stomachi causa sorbentur: & cardiacis illinuntur super sinistram mamam ex aceto. Omnes hæ & podagricis vtilis, & sanguinem reiciuntibus. Item quibus genitura fluit, alterno dierum potu. Petronius Diodorus, qui antilegomena scripsit, in totum damnauit serin multis modis arguens. Sed aliorum omnium opinio resistit.

De brassica, & lapsana, & de brassica marina, & scilla, & de bulbis, & bulbine. CAP. IX.

BRassicæ laudes longum est exequi, cum & Chrysippus medicus priuatim volumen ei dicauerit. ^{† Legendū videtur, felinoidæ, siue felinoides, ex Cato ne cap. 157. de Re rust. vnde hæc omnia sunt desumpta.} Per singula membra hominis digestum, & Dieuches: ante omnes autem Pythagoras & Cato non parcius celebrarint. Cuius sententiam vel eò diligentius persequi par est, vt noscatur qua medicina vsus sit annis DC. Ro. populus. In tres species diuisere eam Græci antiquissimi. Crispam, quæ ^{† felinada vocauerunt, à similitudine apij foliorum, stomacho vtilem, aluum modicè mollientem.} Alteram leam, latis foliis è caule exeuntibus. Vnde caulodem quidam vocauerunt, nullius in medicina momenti. Tertia est propriè appellata crambæ, tenuioribus foliis, & simplicibus densissimisque, ^{* vel stomacho, prælieni, stomacho, præcho, præcor-} amarior, sed efficacissima. Cato crispam maxime probat, dein leuem grandibus foliis, caule mapta. Prodesse tradit capitis doloribus, oculorum caligini scintillationibusque, ^{* vel stomacho, prælieni, stomacho, præcho, præcor-} cordiis, crudam ex aceto & melle, coriandro, ruta, mentha, laferis radícula sumptâ acetabulis duobus matutino: tantamque esse vim, vt qui terat hæc, validiorem fieri se sentiat. Ergo vel cum his tritam, sorbendam, vel ex hoc intinctu sumendam. Podagræ autem, morbisque articulariis illini cum rutæ, coriandri, & salis mica, hordei farina. Aqua quoque eius decocta, nervos articulosque

losque mirè iuari. Si foucantur vulnera, & recentia & vetera, etiam carcinomata, quæ nullis aliis medicamentis sanari possint. Foveri prius aqua calida iubet, ac bis die tritam imponi. Sic etiam fistulas eluxatas, & tumores euocari, quæque discuti opus sit. Insomnia etiam, vigiliasque tollere decoctam, si ieiuni edant quamplurimam ex oleo & sale. Tormina si decocta iterum decoquantur, addito oleo, sale, cumino, polenta. Si ita sumatur sine pane, magis profuturam. Inter reliqua bissem detrahi per vinum nigrum pota. Quin & vrinam eius qui brassicam esitauerit, asseruari, calefactamque nervis remedio esse. Verba ipsius subiiciam, ad exprimendam sententiam: Pueros pusillos si laues ea vrina, nunquam debiles fieri. Auribus quoque ex vino succum brassicæ tepidū instillari suadet. Idque etiam tarditati audientium prodesse asseuerat. Et impetigines eadem sanari sine hulcere. Græcorum quoque opiniones iam & Catonis causa poni conuenit, in iis duntaxat, quæ ille prætermiserit. Biles detrahare non percoctam putant. Item aluum soluere, eademque bis coctam sistere. Vino aduersari, vt inimicam vitibus. Antecedente in cibis caueri ebrietatem: postea sumpra crapulam discuti. Hunc cibum & oculorum claritati conferre multum: succum verò crudæ vel angulis tantum tactis cum Attico melle, plurimum. Facillimè concoqui, ciboque eo sensus purgari. Erasistrati schola clamat, nihil esse vtilius stomacho nervisque, ideo & paralyticis & tremulis dari iubet, & sanguinem excreantibus. Hippocrates coeliacis & dysentericis bis coctam cum sale. Item ad tenefmon & renum causas, lactis quoque vbertatem puerperis hoc cibo fieri iudicans, & purgationem foeminis. Crudus quidem caulis si mandatur, partus quoque emortuos pellit. Apollodorus aduersus fungorum venena semen aut succum bibendum censet. Philistion opisthotonicis succum ex lacte caprino cum sale & melle. Inuenio & à podagra liberatos edendo eam, decoctamque ius bibendo. Hoc & cardiacis datum & comitialibus morbis addito sale. Item spleneticis in vino albo per dies xl. Ictericis, necnon & phreneticis radicis crudæ succum gargarizandum bibendumque demonstrat. Contra verò singultus cum coriandro & anetho, & melle ac pipere, ex aceto. Illitam quoque prodesse inflationibus stomachi. Item serpentium ictibus, & sordidis hulceribus, ac vetustis, vel ipsam aquam cum hordeacea farina: succum ex aceto, vel cum fœno Græco. Sic aliqui & articulis, podagrisque imponunt. Epinyctidas ac quicquid aliud serpit in corpore, imposita leuat. Item repentinas caligines: has & si manditur ex aceto. Suggillata verò & alios liuores pura illita. Lepras, & psoras cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epicharmus testium & genitalium malis hanc vtilissimè imponi asserit. Efficacius eandem cum faba trita. Item conuulsis cum ruta. Contra ardorem febrium & stomachi vitia cum rutæ semine: & ad secundas. Et murisaranei morsus, foliorum aridorū farina alterutra parte exinanit. **Ex omnibus brassicæ generibus suauissima est cyma, etsi inutilis habetur, difficilis in coquendo, & renibus contraria.** Illud quoque non est omittendū, aquam decoctæ ad tot vsus laudatam foetore humi effusam. Stirpium brassicæ aridorū cinis, inter caustica intelligitur. Ad coxendicum dolores cum adipe peruetusto. At cum lasere & aceto in vicem psilothri euulsis illitus pilis: nasci alios prohibet. Bibitur & cum oleo subferuefactus, vel per se elixus ad conuulsæ & rupta intus, lapsusque ex alto. Nulla ergo sunt crimina brassicæ: imò verò apud eosdem animæ grauitatem facere, dentibus & gingiuis nocere: & in Aegypto propter amaritudinem non estur. Syluestris, siue erraticæ immenso plus effectus laudat Cato, adeo vt aridæ quoque farinam in olfactorio collectam, vel odore tantum naribus rapto, vitia earum graueolentiamque sanare affirmet. Hanc alij petræam vocant, inimicissimā vino, quam præcipuè vitis fugiat: aut si non possit fugere, moriatur. Folia habet bina, parua, rotunda, læuia, plantis oleris similior, candidior satiuæ & hirsutior. Hanc inflationibus mederi, melancholicis quoque ac vulneribus recentibus, cum melle, ita ne soluantur ante diem septimum: strumis, fistulis, in aqua contritam, Chrysippus author est. Et alij verò conspescere mala corporis quæ serpant: nomas vocant. Item excrefcentia absumere. Cicatrices ad planum redigere. Oris hulcera & tonsillas manducaram & coctam succo gargarizato cum melle tollere. Item psoras & lepras veteres, ipsius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus satis esse eam contra canis rabiosi morsum imponi. Melius, si cum lasere & aceto acri. Necari quoque canes ea, si detur ex carne. Semen eius tostum auxiliatur contra serpentes, fungorumque venena, tauri sanguinem. Folia cocta spleneticis in cibo data, & cruda illita cum sulphure & nitro profunt. Item mammarum duritiæ. Radicum cinis vuæ in faucibus tumentis tactu medetur: & parotidas cum melle illitus reprimat: serpentium morsus sanat. Virium brassicæ vnum & magnum argumentum addemus & mirabile. Crustæ si occupent intus vasa omnia in quibus aqua feruent, in tantum, vt non sit eas auellere, si brassica in iis decoquantur abscedunt. Inter syluestres brassicas & lapsana est, pedalis altitudinis, hirsutis foliis, napi simillimis, nisi candidior esset flore. Coquitur in cibo. Aluum leniter emollit. Marina brassica vehementissimè ex omnibus aluum ciet. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne, stomacho inimicissima. Scillarum in medicina alba est quæ masculus, foemina nigra. Quæ candidissima fuerit, vtilissima erit. Huic aridis tunicis direptis, quod reliquum è viuo est, confectum suspenditur lino modicis interuallis. Postea arida frustra in cadum aceti quàm asperriimi pendentia immerguntur, ita ne villa parte vas contingant. Hoc fit ante solstitium

tium diebus xlvij. Gypso deinde oblitus cadus ponitur sub tegulis, totius diei accipientibus. Post
 cum numerum dierum tollitur vas, scilla eximitur, acetum transfunditur. Hoc clariorem oculo-
 rum aciem facit. Salutare est stomachi laterumque doloribus, parum sumptum binis diebus. Sed
 tanta vis est, ut auidius haustum extinctæ animæ momento aliquo speciem præbeat. Prodest & gin-
 giuis & dentibus, vel per se commanducata. Tineas & reliqua ventris animalia pellit ex aceto &
 melle sumpta. Linguae quoque recens subiecta præstat, ne hydropici sitim sentiant. Coquitur plu-
 rimis modis: in olla, quæ coniiciatur in clibanum aut furnum, vel adipe aut luto illita, aut frustatim
 in patinis. Et cruda siccatur, deinde conciditur, coquiturque in aceto, tum serpentium ictibus im-
 ponitur. Tosta quoque purgatur, & medium eius iterum in aqua coquitur. Vfus sic coctæ ad hydro-
 picos. Ad vrinam ciendam tribus obolis cum melle & aceto potæ. Item ad spleneticos & stomachi-
 cos, si non sentiant hunc, quibus innatet cibus. Ad tormina, regios morbos, tussim veterem cum
 suspirio. Discutit & foliis strumas, quadrinis, diebus soluta. Furfures capitis, & hulcera manantia
 illita & ex eo cocta. Coquitur & in melle cibi gratia, maximè uti coctionem facias. Sic & interiora
 purgat. Rimas pedum sanat in oleo cocta, & mista resinæ. Semen eius lumborum dolori ex melle
 imponitur. Pythagoras scillam in limine quoque ianuæ suspensam malorum medicamentorum
 introitum pellere tradit. Cæterum bulbi ex aceto & sulphure vulneribus in facie medentur. Per se
 verò triti neruorum contractioni, & ex vino porrigini: cum melle canum morsibus. Erasistrato pla-
 cet cum pice. Sanguinem idem eos sistere tradit illitos cum melle. Alij si è naribus fluat, corian-
 drum & farinam adiiciunt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat, & erumpentia in capite
 cum vino austero aut ouo. Et bulbos epiphoris idem illinit, & sic lippitudini medetur. Aequè vitia
 quæ sunt in facie, eorum rubentes maximè, in Sole illiti, cum melle & nitro emendant: lentiginem
 cum vino, aut cucumi cocto. Vulneribus quoque mirè profunt per se, aut (ut Damion) ex mulso, si
 quinto die soluantur. Iisdem & aurículas fractas curat, & testium pituitas. In articulorum dolori-
 bus miscet farinam. In vino cocti illiti ventri, duritiem præcordiorum emolliunt. Dysentericis in
 vino ex aqua cælesti temperato dantur. Ad conuulsâ intus, cum silphio pilulis fabæ magnitudinis.
 Ad sudorem tussi illinuntur. Neruis vtiles: ideo & paralyticis dantur. Luxata in pedibus, qui sunt
 rufi ex his, citissimè sanant cum melle & sale. Venerem maximè Megarici stimulant, Hortensij par-
 tum cum sapa aut passo sumpti, Syluestres interaneorum plagas & vitia cum silphio pilulis deuora-
 tis sedant. Et satiuorum semen contra phalangia bibitur in vino. Ipsi ex aceto illinuntur contra ser-
 pentium ictus. Semen antiqui bibendum insanientibus dabant. Flos bulborum tritus crurum ma-
 culas varietatesque igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos assis minus v-
 tiles esse adiicit, & difficile concoqui ex vi vniuscuiusque naturæ. Bulbinem Græci vocant herbam
 porraceis foliis, rubicundo bulbo. Hæc traditur vulneribus mirè utilis, duntaxat recentibus. Bul-
 bus, quem vomitorium vocant ab effectu, folia habet nigra, cæteris longiora.

De asparagi & corruda, & Libyci, & orminio.

CAP. X.

Vtilissimus stomacho cibus asparagi, ut traditur. Cumino quidem addito inflationes stomachi
 collique discutiunt, iidem oculis claritatem afferunt. Ventrem leniter molliunt. Pectoris &
 spinæ doloribus intestinorumque vitiis profunt, vino cum coquantur addito. Ad lumborum & re-
 num dolores, semen trium obolorum pondere, pari cumini bibitur. Venerem stimulant. Vrinam
 cient vtilissimè, præterquam quod vesicam exulcerant. Radix quoque plurimorum prædicatione
 trita, & ex vino albo pota, calculos quoque exturbat, lumborum & renum dolores sedat. Quidam
 & ad vuluæ dolorem radicem cum vino dulci propinant. Eadem in aceto decocta contra elephan-
 tiasin proficit. Asparago trito cum oleo perunctum pungi ab apibus negant. Syluestrem asparagum
 aliqui corrudam, aliqui Libycum vocant, Attici orminium. Huius ad iuprà dicta omnia efficacior
 vis, & candidiori maior. Regium morbum extenuat. Veneris causa aquam eorum decoctam bibi iu-
 bent ad heminam. Ad idem & semen valet cum anetho, ternis vtrunque obolis. Datur & ad serpen-
 tium ictus succus decoctus. Radix miscetur radici marathri inter efficacissima auxilia. Si sanguis
 pervrinam reddatur, semen asparagi, & apij, & cumini ternis obolis in vini cyathis duobus, quin-
 diebus Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis contrarium esse, quamuis vrinam moueat, docet:
 Item Veneri: Vesicæ quoque nisi decoctum: quæ aqua si canibus detur, occidi eos. In vino decoctæ
 radices succum, si ore contineatur, dentibus mederi.

De apio, & apiastro, & eleoselino, & oreoselino.

CAP. XI.

Apio gratia vulgò est. Nanque rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis pe-
 culiarem gratiam habent. Præterea oculis illitum cum melle, ita ut subinde foueantur feruen-
 ti succo decocti, aliisque membrorum epiphoris per se tritum, aut cum pane, vel polenta impositum,
 mirè auxiliatur. Pisces quoque si ægrocent in piscinis, apio viridi recreantur. Verum apud eruditos
 non aliud erutum terra in maiore sententiarum varietate est. Distinguitur sexu. Chrysippus fœ-
 minam esse dicit crispioribus foliis & duris, crasso caule, sapore acri & feruido. Dionysius nigrio-
 rem, breuioris radices, vermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendum, imo om-
 nino nefas; nam id defunctorum epulis feralibus dicatum esse, visus quoque claritati inimicum.

o 3 Caule

Caule foeminae vermiculos gigni. Ideoque eos qui ederint sterilefcere, mares foeminaeque. In pueris periis verò ab eo cibo comitia fieri qui vbera hauriunt. Innocentio rem tamen esse marem. Eaque causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. Mammarum duritiam impositis foliis emollit. Suaviores aquas potui incoctum prestat. Succo maxime radice cum vino lumborum dolores mitigat. Eodem iure instillato gravitatem aurium. Semine urinam ciet, menstrua ac secundos partus. Et si foueantur semine decocto, suggillata reddit color. Cum oui albo illitum, aut ex aqua coctum potumque renibus medetur. In frigida tritum oris huculceribus. Semen cum vino, vel radix cum veteri vino vesicae calculos frangunt. Semen datur & arquatis ex vino albo. Apiastrum Hyginus quidem melissophyllon appellat. Sed in confessa damnatione est venenatum in Sardinia. Contexenda enim sunt omnia, ex eodem nomine apud Græcos pendentia. Olusatrum quod Hippofelinum vocant, aduersatur scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medetur. Itemque difficultatibus urinae semen eius decoctum ex mulso potum. Radix eius in vino decocta calculos pellit, & lumborum ac lateris dolores. Canis rabiosi moribus potum & illitum medetur. Succus eius algentes calefacit potus. Quartum genus ex eodem faciunt aliqui Oreoselinon, palmum alto frutice ac recto, semine cumino simile, urinae & mensuris efficax. Eleoselino vis priuata contra araneos. Sed & oreoselino foeminae purgantur è vino.

De petroselino & ocimo.

CAP. XII.

ALio genere petroselinon quidam appellant in faxis natum, præcipuum ad vomicas, cochlearibus binis succi additis in cyathum marrubij succi, atque ita aqua calidæ tribus cyathis. Ad didere quidam buselinon, differens breuitate caulis à satiui & radice colore ruffo, eiusdem effectus. Præualere contra serpentes potu & linitu. Ocimum quoque Chrysippus grauiter increpuit, inutile stomacho, urinae oculorum quoque claritati. Præterea insaniam facere & lethargos & iocinoris vitia; ideoque capras id aspernari. Hominibus quoque fugiendum censet. Addunt quidam, tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere; commanducatum & in sole positum, vermes afferre. Afri verò, si eo die feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Quinimo tradunt aliqui manipulo ocimi cum cancri decem marinis vel fluuiatilibus trito, conuenire ad id scorpiones à proximo omnes. Diodotus in empiricis, etiam pediculos facere ocimi cibum. Secuta ætas acriter defendit; nam id esse capras. Nec cuiquam mentem motam: & scorpionum terrestrium ictibus, marinorumque venenis mederi ex vino, addito aceto exiguo. Vsu quoque comperit deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris impositum ex vino. Stomacho quoque vtile, inflationes & rustum ex aceto dissoluere sumptum. Alium sistere impositum, urinam ciere. Sic & morbo regio & hydropicis prodesse. Choleras eo & distillationes stomachi inhiberi. Ergo etiam coeliacis Philistio dedit: & coctum dysentericis, & colicis Plistonis. Aliqui & in tenasmo & sanguinem excreantibus in vino duritia quoque præcordiorum. Illinitur mæmis, extinguitque lactis prouentum. Auribus vtilissimum infantium, præcipue cum adipe anserino. Semen tritum & haustum naribus, sternutamenta mouet, & distillationes quoque capiti illitum. Vulvas purgat in cibo ex aceto. Verrucas misto atramento sutorio tollit. Venerem stimulat. Ideo etiam equis asinisque admissuræ tempore ingeritur.

De syluestri ocimo, & eruca, & nasturtio, & ruta.

CAP. XIII.

Syluestri ocimo vis efficacior ad eadem omnia, peculiaris ad vitia, quæ vomitionibus crebris constrahuntur. Vomiciisque vuluæ, contraque bestiarum morsus radix in vino est efficacissima. Erucæ semen scorpionum venenis & muris aranei medetur. Bestiolas omnes innascentes corpori arceat. Vitia cutis infacie cum melle illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad candorem cum felle bubulo. Aiunt verbera subituri potum ex vino, duritiam quandam contra sensum inducere. In condiendis obsoniis tanta est suauitas, ut Græci euzomon appellauerint. Putant subtrita eruca si foueantur oculi claritatem restitui. Tussim infantium sedari. Radix eius in aqua decocta fracta ossa extrahit. Nam de venere stimulanda diximus: tria folia sylvestris erucæ sinistra manu decerpta, & trita in aqua multa si bibantur. E contrario nasturtium Venerem inhibet, animum exacuit. Ut diximus, duo eius genera. Album purgat, detrahit bilem potum in aqua x. pondere. Cum lomento strumis illitum opertumque brassica præclare medetur. Alterum est nigrius, quod capitis vitia purgat. Visum compurgat. Commotas mentes sedat ex aceto sumptum. Lienem ex vino potum, vel cum fico. Tussim ex melle, si quotidie ieiuni sumant. Semen ex vino omnia intestinorum animalia pellit, efficacius addito mentastro. Prodest & contra suspiria & tussim cum origano & vino dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. Panos discutit cum pice, extrahitque corpori aculeos. Et maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adiicitur ouorum album. Et lienibus illinitur ex aceto. Infantibus verò è melle vtilissimè. Sextius adiicit, vsum serpentes fugare, scorpionibus resistere. Capitis dolores contrito & alopecias emendari addito sinapi, gravitatem aurium trito imposito auribus cum fico. Dentium dolores infuso in aures succo. Porriginem & hucera capitis cum adipe anserino, Furunculos concoquit cum fermento. Carbunculos ad suppurationem

nem perducit, & rumpit, Phagedanas huiusmodi expurgat cum melle, Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur; Item licheni: Item vnguibus scabris: quippe natura eius caustica est. Optimum autem Babylonium. Sylvestris verò ad omnia ea effectus maior. In præcipuis autem medicaminibus ruta est. Latiora sativæ folia, rami fruticosiores. Sylvestris horrida ad effectum est, & ad omnia acrior. Succus exprimitur, tusa ea & aspersa modicè aqua, & in pyxide Cypria asseruatur. Hic copiosior datus veneni noxiam obtinet, in Macedonia maximè iuxta flumen Aliacmonem. Mirumque, cicutæ succo extinguitur: adeò etiam venenorum venena sunt, quando cicutæ succus prodest manibus colligentium rutam. Cæterò inter prima miscetur antidotis, præcipueque Galatica. Quæcunque autem ruta & per se pro antidoto valet, foliis tritis, & ex vino sumptis. Contra aconitum maximè & viscum. Item fungos, siue in potu detur, siue in cibo. Simili modo contra serpentium ictus, utpote cum mustelæ dimicaturæ cum his, rutam prius edendo se muniant. Valent & contra scorpionum ictus, & araneorum, apum, crabronum, vesparum aculeos, & cantharidas, ac salamandras, canisue rabiosi morsus: acetabuli mensura succus è vino bibitur, & folia trita vel commanducata imponuntur cum melle & sale, vel cum aceto & pice decocta. Succo verò perunctos aut eam habentes, negant feriri ab his maleficijs. Serpentesque, si vratur ruta, nidorem fugere. Efficacissima tamen est sylvestris radix cum vino sumpta. Eandem adiiciunt efficaciorē esse sub dio potam. Pythagoras & in hac marem minoribus herbaceisque coloris foliis à foemina discrevit: eam latioribus foliis & colore. Idem oculis noxiam putavit falsò, quoniam scalptores & pictores hoc cibo vtuntur oculorum causa. Cum pane quoque vel nasturtio sativæ atque sylvestris propter visum. Vt aiunt, multi succo eius cum melle Attico inuncti discusserunt caligines, vel cum lacte mulieris puerum enixæ, vel puro succo angulis oculorum tactis. Epiphoras cum polenta imposito. Lenit autem capitis dolores pota cum vino, aut cum aceto & rosaceo illita. Si verò sit cephalæa, cum farina hordeacea, & aceto. Eadem cruditates discutit, mox inflationes, dolores stomachi veteres. Vulvas aperit, corrigitque conuersas illita in melle toto ventre & pectore. Hydropicis cum ficu, & decocta ad dimidias partes, potaque ex vino. Sic bibitur & ad pectoris dolores, laterumque & lumborum, tussis, suspiria: pulmonum, iocinerum, renum vitia, horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines, decoquuntur folia poturis. Et in cibo vel cruda, vel decocta conditæ prodest. Item torminibus in hyssopo decocta, & cum vino. Sic & sanguinem sistit interiorem, & narium indita, sic & collutis dentibus prodest. Auribus quoque in dolore succus infunditur, custodito, ut diximus, modo. E sylvestri verò contra tarditatem & sonitum cum rosaceo, vel cum laureo oleo, aut cumino & melle. Succus & phreneticis ex aceto tritæ instillatur in tempora & cerebrum. Adiecerunt aliqui & serpyllum, & laurum, illinentes capita, & colla. Dederunt & lethargicis ex aceto olfaciendum. Dederunt & comitialibus bibendum decoctæ succum in cyathis quatuor ante accessiones, quarum frigus intolerabile est: aliosque crudam in cibo. Vrinam quoque vel cruentam pellet. Foeminarum etiā purgationes, secundasque, etiam emortuos partus, ut Hippocrati videtur, ex vino dulci nigro pota. Itaque illitam & vulvarum causa etiam suffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cum farina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo, & velleribus collecta. Multi verò & contrapurulentas excreationes siccæ drachmas duas, sulphuris vnam & dimidiam sumi censent: Et contra cruentas, ramos tres in vino decoctos. Datur & dysentericis cum caseo in vino contrita. Dederunt & cum bitumine infriatam potioni propter anhelitum. Ex alto lapsis seminis tres vncias. Olei libra, vini que sextario illinitur cum oleo coctis foliis partibus quas frigus adusserit. Si urinam mouet (ut Hippocrati videtur) mirum est quosdam dare velut inhibentem potui contra incontinentiam urinæ. Psoras & lepras cum melle & alumine illita emendat. Item vitiligines, verrucas, strumas, & similia, cum stryachno & adipe suillo ac taurino seuo. Item ignem sacrum ex aceto & oleo, vel psimmythio: Carbunculum ex aceto. Nonnulli la serpitium vnà illini iubent, sine quo epinyctidas pustulas curant. Imponunt & mammis turgentibus decoctam, & pituitæ eruptionibus cum cera. Testium verò epiphoris cum ramis laureæ teneris, adeò peculiari in visceribus his effectū, ut sylvestri ruta cum axungia veteri illitos ramices sanari prodant. Fracta quoque membra semine trito cum cera imposito. Radix rutæ sanguinem oculis suffusum, & toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat. Ex reliquis quæ traduntur, mirum est, cum feruentem rutæ naturam esse conueniat, fasciculum eius in rosaceo decoctum addita vncia aloes, perunctis sudorem reprimere. Itemque generationes impediri hoc cibo, ideo profluuii genitali datur, & Venerē crebrò per somnia imaginantibus. Præcauendum est grauidis, abstineant hoc cibo: necari enim partus inuenio. Eadem ex omnibus satis quadrupedum quoque morbis in maximo vsu est, siue difficile spirantibus, siue contra maleficorum animalium ictus, infusa per nares ex vino: aut si sanguisuga exhauserit, ex aceto: & quocunque in simili morborum genere, ut in homine temperato.

De mentastro, & menta, & pulegio, & nepeta, & de cumino.

CAP. XIII.

Mentastrum sylvestris menta est, differens specie foliorum quasi figura ocimi, pulegij colore. Propter quod quidam sylvestre pulegiū vocant. Iis commanducatis & impositis sanari elephantiasin, Magni Pompeij ætate, fortuito cuiusdam experimento propter pudorem facie illita compertum

compertum est. Eadem illinuntur bibunturque aduersus scolopendras, & serpentium ictus, drachmis duabus in vini cyathis duobus. Aduersus scorpionum ictus cum sale, oleo & aceto. Item aduersus scolopendras ius decocti. Aduersusque omnia venena seruantur folia arida, ad farinæ modum. Substratum vel accensum fugat scorpiones. Potum foeminas purgat à partu: sed partus necat. Orthopnoicis, torminibus cholericis efficacissimum: Item lumbis, podagris impositum. Succus auribus verminosis instillatur, in regio morbo bibitur. Strumis illinitur. Somnia Veneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Contra porriginem ex aceto infunditur capiti in Sole. Mentæ ipsius odor animum excitat, & sapor auditatem in cibis, ideo embammatum misturæ familiaris. Ipsa accescere aut coire densereque lac non patitur. Quare lactis potionibus additur, ne huius coagulati potu stranguletur. Datur in aqua aut mulso: eadem vi resistere & generationi creditur, cohibendo genitalia densari. Aequè maribus ac foeminis sistit sanguinem: & purgationes foeminarum inhibet. Cum amylo ex aqua pota, coeliacorum impetus. Syriation & vomicas vuluæ curauit. Ille & iocinerum vitia ternis obolis ex mulso datis. Item sanguinem excreantibus in sorbitionem. Hulcera in capite infantium mirè sanat. Arterias humidas siccatur, siccas astringit. Pituitas corruptas purgat in mulso & aqua. Voci succus sub certamine utilis duntaxat, qui & gargarizatur vna tumente adiecta ruta & coriandro ex lacte. Vtilis & contra tonsillas cum alumine, linguæ asperæ cum melle. Ad conuulsa intus per se vitiiisque pulmonis. Singultus & vomitiones sistit cum succo granati, vt Democritus monstrat. Recentis succus narium vitia spiritu subductus emendat. Ipsa trita choleras, in aceto quidem pota. Sanguinis fluxiones intus. Ileum etiam imposita cum polenta: & si mammae tendantur. Illinitur & temporibus in capitis dolore: Sumitur & contra scolopendras, & scorpiones marinos, & ad serpentes. Epiphoris illinitur, & omnibus in capite eruptionibus: item sedis vitiiis. Intertrigines quoque, vel si teneatur tantum, prohibet. Auribus cum mulso instillatur. Aiunt & licet ni mederi eam in horto gustatam, ita ne vellatur: si is qui mordeat, dicat se licet mederi, per dies ix: Arida quoque farinam tribus digitis apprehensam & stomachi dolorem sedare in aqua: & similiter aspersam in potionem, ventris animalia expellere. Magna societas cum hac ad recreandos defectos animo pulegio, cum furculis suis in ampullas vitreas aceti vtriusque deiectis. Qua de causa dignior è pulegio corona vertigini, quàm è rosis, cubiculis nostris pronuntiata est. Nam & capitis dolores imposita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tueri contra frigoris æstusque iniuriam, & ab siti traditur: neque æstare eos, qui duos è pulegio furculos impositos auribus in sole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto. Foemina efficacior. Est autem hæc flore purpureo. Mas candidum habet. Nauseas cum sale & polenta in frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac ventris dolorem. Stomachi autem ex aqua item rosiones sistit, & vomitiones cum aceto & polenta. Intestinorum vitia melle decocta & nitro sanat. Vrinam pellit ex vino: & si ammineum sit, & calculos, & interiores omnes dolores. Ex melle & aceto sedat menstrua, & secundas. Vuluas conuersas corrigit. Defunctos partus eiicit. Semen obmutescens olfactu admouetur. Comitibus in aceto cyathi mensura datur. Si aquæ in salubres bibendæ sint, tritum aspergitur. Salsitudines corporis, si cum vino tradatur, minuit. Nervi causa & in contractione cum sale & aceto & melle confricatur opisthotono. Bibitur ad serpentium ictus decoctum: ad scorpionum in vino tritum, maximè quod in siccis nascitur. Ad oris exulcerationes, ad tussim efficax habetur. Flos recentis incensus, pulices necat odore. Xenocrates pulegij ramum lana inuolutum, in tertianis ante accessionem olfactandū dari, aut stragulis subiici, & ita collocari ægrum, inter remedia tradit. Syluestri ad eadem vis efficacior est, quod simile est origano, minoribus foliis, quàm satium: & à quibusdam dictamnus vocatur. Gustatum à pecore caprisque, balatum concitat. Vnde quidam Græci literas mutates blechon vocauerunt. Natura tam feruens est, vt illitas partes exulceret. In tussi ex perfrictione fricari ante balnea conuenit, & ante accessionum horrore conuulsis & torminibus. Podagris mirè prodest. Hepaticis cum melle & sale bibendū datur: pulmonū vitia excreabilia facit. Ad liemē cum sale vtile est, & vesicæ, & suspiriis, & inflationibus, decoctū succo æqualiter: & vuluas corrigit: & contra scolopendrā terrestrem vel marinam, item scorpiones: priuatimque valet contra hominis morsum. Radix contra incrementa hulcera recens potentissima. Arida verò cicatricibus decorē affert. Itē pulegio est nepetæque societas. Decocta enim in aqua ad tertias discutiunt frigora, mulierumque menstruis profunt. Et æstate sedant colores. Nepeta quoque vires contra serpentes habet. Fumum ex ea nidoremque fugiunt, quā & substernere in metu obdormituris vtile est. Tusa egilopis imponitur, & capitis doloribus recens cū tertia parte panis tēperata aceto illinitur. Succus eius instillatus naribus supinis, profluuiū sanguinis sistit. Itē radix, quæ cū myrti semine in passo tepido gargarizata anginis medetur. Cumini syluestre est prætenue, quaternis aut quinis foliis, veluti serratis. Sed & satiuo magnus vsus, in stomachi præcipuè remediis. Discutit pituitas & inflationes, tritū & cum pane sumptum, vel potū ex aqua vinoque: tormina quoque & intestinorum dolores. Veruntamen omne pallorē bibentibus gignit. Ita certè, ferunt Porcij Latronis clari inter magistros dicendi adsectatores similitudinem coloris studiis cōtracti imitatos: & paulò antè Iulium Vindicem adfertorem illum à Nerone libertatis, captatione testamenti sic lenocinatū. Narium sanguinem pastillis inditum, vel ex aceto recens sistit.

Et oculorum epiphoris per se impositū, timentibus cum melle prodest. Infantibus imponi in ventre satis est. Morbo regio in vino albo à balineis datur.

De cumino Aethiopico, quod vrinam stringit, & de cappari, & de ligustico siue panace, & cunila bubula.

CAP. XV.

Aethiopicum maximè in posca, & in ligmate cum melle. Africano priuatim vrinæ incontinentiam cohiberi putant. Satiuum datur ad iocineris vitia tostum, tritum in aceto. Item ad vertiginem. Iis verò, quos acriore vi vrina mordeat, in dulci tritum vino. Ad vuluarum vitia in vino: præterque impositis vellere foliis; testium tumoribus, tostum, tritumq; cum melle, aut cum rosaceo & cera. Syluestre ad omnia eadem efficacius. Præterea ad serpentes cum oleo, ad scorpiones, ad scolopendras. Sistit & vomitionem nauasq; ex vino, quantum apprehenderint tres digiti. Propter colum quoq; bibitur, illiniturq;, vel penicillis feruens adprimitur fasciis. Strangulationes vuluæ potū in vino aperit, tribus drachmis in tribus cyathis vini. Auribus instillatur ad sonitus atque tinnitus cum seuo vitulino, vel melle. Suggillatis illinitur cum melle, & vua passa, & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Est cumino simillimū, quod Græci vocant ammi. Quidā verò Aethiopicum cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat, videlicet, quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius & candidius. Similis autem & huic vsus. Nanque & panibus Alexandrinis subditur, & condimentis interponitur. Inflationes & tormina discutit. Vrinam & menstrua ciet. Suggillata & oculorum epiphoras mitigat. Cum lini semine scorpionum ictus in vino potum drachmis duabus; priuatimque cerastrarum, cum pari portione myrrhæ. Colorem quoque bibentium similiter mutat in pallorem. Suffitum cum vua passa aut resina, vuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas, quæ odorentur id per coitum. De cappari satis diximus inter peregrinos frutices. Non vtendum transmarino: innocentius Italicum est. Ferunt, eos qui quotidie id edunt, paraly si non periclitari, nec lienis doloribus. Radix eius vitilignes albas tollit, si trita in Sole fricentur. Splenetis prodest in vino potu radices cortex duabus drachmis, dempto balnearum vsu. Feruntque xxxv. diebus per vrinam & aluum totum lienem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paraly si. Dentium dolores sedat tritum ex aceto semen decoctum, vel manducata radix. Infunditur & aurium dolori decoctum oleo. Hulcera quæ phagedænas vocant, folia & radix recens cum melle sanant. Sic & strumas discutit radix; parotidas vermiculosque cocta in aqua. Iocineris quoque malis medetur. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit, stomacho inutile esse inter authores cōuenit. Ligusticum (aliqui panacem vocant) stomacho inutile est. Item conuulsionibus & inflationibus. Sunt & qui cunilam bubulam appellauerint, vt diximus, falsò.

Item de cunila bubula, gallinacea siue origano heracleotico, cumilagine molli, libanotide, cunila satiuæ & montana.

CAP. XVI.

Cunilæ præter satiuam plura sunt in medicina genera. Quæ bubula appellatur, semen pulegij habet, vtile ad vulnera commanducatum impositumque, vt quinto post die soluatur. Et contra serpentes in vino bibitur, ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta perfricantur. Item testudines cum serpentibus pugnaturæ hac se muniunt: quidamque in hunc vsum panacem vocant. Sedat & tumores, & virilium mala sicca, vel foliis tritis, in omni vsu mirè cōgruens ex vino. Est alia cunila, gallinacea appellata nostris, Græcis origanum heracleoticum. Prodest oculis trita addito sale. Tussim quoque emendat & iocinerum vitia. Laterum dolores cum farina, oleo & aceto in sorbitionem temperata. Præcipue verò serpentium morsus. Tertium genus est eius, quæ à Græcis mascula, à nostris cunilago vocatur, odoris foedi, radices lignosæ, folio aspero. Vires eius vehementissimas in omnibus generibus earum tradunt. Manipulo quoque eius abiecto, omnes è tota domo blattas conuenire ad eam. Priuatim aduersus scorpiones ex posca pollere. Tribus foliis ex oleo peruncto homine, fugari serpentes. Econtrario quæ mollis vocatur, pilosioribus foliis ac ramis, & aculeatis, trita mellis odorē habet, digitis tractu eius cohærescentibus. Altera thuris, quā libanotidem appellamus. Medetur vtraq; contra serpentes ex vino vel aceto. Pulices etiā contrite cum aqua sparsæ necant. Satiua quoque suos vsus habet, Succus eius cum rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictus bibitur. Fit ex ea montana, serpillio similis, efficax contra serpentes. Vrinam mouet; purgat & à partu mulieres. Concoctionem mirè adiuuat, & ad cibos auiditatem. Vtraque velin cruditate ieiunis in potione aspersa. Luxatis quoque utilis. Contra vesparum & similes ictus, ex farina hordeacea, & posca, vtilissima. Libanotidis alia genera suis dicentur locis.

Depiperiti & origano, & oniti prasio, & tragorigano, & heraclio, & lepido, & de gith, siue melanthio, & aniso.

CAP. XVII.

Piperitis, quam & siliquastrum appellauimus, contra morbos comitiales bibitur. Castor & aliter demonstrabat, caule rubro & longo, densis geniculis, foliis lauri, semine albo, tenui, gustu piperis, vtilem gingiuis, dentibus, oris suauitati & rustibus. Origanum quod in sapore cunilæ æmuletur, vt diximus, plura genera in medicina habet; onitin vel prasion appellant, non dissimile hyssopo. Priuatim eius vsus contra rosiones stomachi in tepida aqua, & cruditates: contra araneas scorpionesque

P

pionesque

pionesque in vino albo: luxata & incussa in aceto, & oleo, & lana. Tragoriganum similis est serpil-
lo sylvestri. Vrinam ciet, tumores discutit, contra viscum potum viperæque idum efficacissimum,
stomachoque acida ructanti & præcordiis. Tussientibus quoque cum melle datur, & pleuriticis, &
peripneumoniacis. Heraclium quoque tria genera habet, nigrius latioribus foliis, glutinosum. Al-
terum exilioribus, mollius, sampsucho non dissimile, quod aliqui prasion vocare malunt. Tertium
est inter hæc medium, minus quam cætera efficax. Optimum autem Creticum. Nam & iucundè
olet. Proximum Smyrnæum. Deinde Heracleoticum, ad potum utilius, quod onitin vocant. Com-
munis autem usus serpentes fugare, percussis esui dare decoctum, potu vrinam ciere, ruptis, con-
uulsis mederi cum panacis radice, hydropicis cum fico, aut cum hyssopo, acetabuli mensuris deco-
ctum ad sextam. Item ad scabiem, pruriginem, psoras in descensione balnearum. Succus auribus 10
infunditur cum lacte. Tonsillis quoque & vis medetur, & capitis hulceribus. Venena opij & gypsi
extinguit decoctum, si cum cinere in vino bibatur. Alum mollit acetabuli mensura. Suggillatis il-
linitur. Item dentium dolori, quibus etiam & candorem facit, cum melle & nitro. Sanguinem na-
rium sistit. Ad parotidas decoquitur cum hordeacea farina. Ad arterias asperas cum galla & mel-
le teritur: ad lienem folia cum melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctum cum
aceto & sale, sumptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo in nares infunditur. Lassi per-
unguntur ex eo, ita ut ne venter attingatur. Epinyctidas cum pice sanat. Furunculos aperit cum
fico trita. Strumas cum oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cum fico illitum.
Fluxiones sanguinis in genitalibus tulum, ex aceto illitum. Reliquias purgationum à partu.
Lepidium inter vrentia intelligitur. Sic & in facie cutem emendat exulcerando, ut tamen ce- 20
ra & rosaceo facile sanetur. Sic & lepras & psoras tollit semper facile, & cicatricum hulcera. Tra-
dunt in dolore dentium adalligatum brachio quâ doleat, compescere dolorem. Gith ex Græcis, alij
melanthion, alij melaspermon vocant. Optimum, quàm excitatissimi odoris, & quàm nigerrimū.
Medetur serpentium plagis & scorpionum. Illini ex aceto ac melle reperio, incensoque serpentes
fugari. Bibitur drachma vna contra araneos. Distillationem narium discutit tulum in linteolo ol-
factum. Capitis dolores illitum ex aceto & infusum naribus. Cum irino oculorum epiphoras & tu-
mores. Dentium dolores coctum cum aceto. Hulcera oris tritum aut commanducatum. Item le-
pras & lentigines ex aceto. Difficultates spirandi addito nitro potum. Duritias tumoresque; vete-
res & supputationes illitum. Lac mulierum auget continuis diebus sumptum. Colligitur succus
eius, ut hyoscyami. Similiterque; largior venenū est, quod miremur: cum semen gratissimè panes etiā 30
condiat. Oculos quoque; purgat: vrinā & menses ciet. Quinimò linteolo alligatis tantum granis xxx.
secundas trahi reperio. Aiunt & clavis in pedibus mederi tritū in vrina: culices suffitu necare: item
muscas. Et anisum aduersus scorpiones ex vino bibitur, Pythagoræ inter pauca laudatum, siue cru-
dum, siue decoctum. Item viride aridūve, omnibus quæ condiuntur, quæque intinguntur deside-
ratum. Panis etiam crustis inferioribus subditum. Saccis quoque additur. Cum amaris nucibus vi-
na commendat. Quin ipsum oris halitum iucundiorem facit, fetoremque tollit manducatum ma-
tutinis cum smyrnio, & melle exiguo, mox vino collutum. Vultum iuniorem præstat. Insomnia le-
uat suspensum in puluino, ut dormientes olfaciant. Appetentiam ciborum præstat, quando id quo-
que inter artificia deliciæ fecere, ex quo labor desit cibos poscere. Ob has causas quidam anicetum 40
id vocauere. Laudatissimum est Creticum, proximum Aegyptium. Hoc ligustici vicem præstat in
condimentis. Dolores capitis leuat suffitum naribus. Epiphoris oculorum è vino radicem eius tu-
sam imponit Iollas: Ipsum cum croco pari modo & vino, & per se tritum cum polenta ad magnas
fluxiones, extrahendisque si qua in oculos inciderint. Narium quoque carcinodes consumit illitū
ex aqua. Sedat anginas cum melle & hyssopo ex aceto gargarizatum. Auribus infunditur cum ro-
saceo. Thoracis pituitas purgat tostum: cum melle sumptum melius. Cum acetabulo anisi nuces
amaras L. purgatas tere in melle ad tussim. Facilius verò anisi drachmæ tres, papaueris duæ miscen-
tur melle ad fabæ magnitudinem, & ternis diebus sumuntur. Præcipuum autem est ad ructus, ideo in-
flationibus stomachi, & intestinorum torminibus, & coeliacis medetur. Singultus & olfactū decoctū
potumque inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates. Succus decocti cum apio olfactus sternuta-
menta inhibet. Potum somnum concitat: calculos pellit: vomitiones cohibet, & præcordiorum tu- 50
mores. Et pectorum vitiis, nervis quoque, quibus succinctum est corpus, utilissimum. Prodest ei &
capitis doloribus instillari succum cum oleo decocti. Non aliud utilius ventri & intestinis pu-
tant, ideo dysentericis & in tenesmo datur tostum. Aliqui addunt & opium, pilulis in die ternis
lupini magnitudine in vina cyatho dilutis. Dieuches & ad lumborum dolores succo usus est. Se-
men hydropicis & coeliacis dedit tritum cum menta è vino, radicem ad renes. Dalion herba-
rius parturientibus ex eo cataplasma imposuit cum apio: item vulnarum dolori: deditque bi-
bendum cum anetho parturientibus. Phreneticis quoque illinunt vel recens cum polenta. Sic
& infantibus comitialia vitium aut contractiones sentientibus. Pythagoras quidem negat cor-
ripi vitio comitali in manu habentes. Ideoque quamplurimum domi ferendum. Parere quoque; fa-
cilis olfactantes. Et statim à partu dandum potui polenta aspersa. Sosimenes contra omnes duritias
ex aceto

ex aceto vsus est eo: & contra lassitudines, in oleo decoquens addito nitro. Semine eius poto, lassitudinis auxilium viatoribus spondit. Heraclides ad inflationes stomachi semen tribus digitis cum castorei obolis duobus ex mulso dedit. Similiter ad ventris aut intestinorum inflationes. Et orthopnoicis, quod ternis digitis prehenderit seminis, tantundem hyoscyami cum lacte asinino. Multi vomituris acetabula eius & folia lauri decem trita in aqua, bibenda inter coenam suadent. Strangulationes vuluæ, si manducetur & linatur calidum, vel si bibatur cum castoreo in aceto & melle, sedat. Vertigines à partu cum semine cucumeris & lini pari mensura ternum digitorum, vini albi tribus cyathis discutit. Tlepolemus ad quartanas ternis digitis seminis anisi & foeniculi vsus est, in aceto & mellis cyathovno. Lenit articulares morbos, cum amaris nucibus illitum. Sunt qui & aspidum venenis aduersari naturam eius putent. Vrinam ciet. Sitim cohibet. Venerem stimulat. Cum vino sudorem leniter præstat. Vestes quoque à tineis defendit. Efficacius semper recens, & quò nigrius. Stomacho tamen inutile est, præterquam inflato.

De anetho, sacopenio, & sagapeno, & de papauere albo & nigro, & quomodo succus herbarum colligendus est, & de opio. CAP. XVIII.

A Nethum quoque ructus mouet, & tormina sedat. Aluum sistit. Epiphoris radices illinuntur ex aqua vel vino. Singultus cohibet semen feruens, olfactum. Sumptum ex aqua, sedat cruditates. Cinis eius vnam in faucibus leuat: oculos & genituram hebetat. Sacopeniū, quod apud nos gignitur, in totum transmarino alienatur. Illud enim Hammoniæ lacrymæ simile, sagapenon vocatur. Prodest laterum & pectoris doloribus, conuulsis, tussibus vetustis excreationibusque, præcordiorum tumoribus. Sanat & vertigines, tremulos, opisthotonicos, lienes, lumbos, perfrictiones. Datur & olfactum ex aceto in strangulatu vuluæ. Cæteris & potui datur, & cum oleo infricatur. Prodest & contra mala medicamenta. Papaueris satiui diximus genera: & sponte nascentis alia promissimus. Sed satiui albi calyx ipse teritur, & è vino bibitur somni causa. Semen elephantiæ medetur. E nigro papauere sapor gignitur scapo inciso, vt Diagoras suadet, cum turgescit: vt lollas, cum deflorescit hora diei sereni, hoc est, cum ros in eo exaruerit. Incidi iubent sub capite & calyce. Nec in alio genere ipsum inciditur caput. Succus & hic, & herbæ cuiuscunque, lana excipitur: aut si exiguus est, vngue pollicis, vt lactucis, & postero die magis quod inaruit. Papaueris verò largus densatur, & in pastillos tritus in umbra siccatur, non vi soporifera modò, verum si copiosior hauriatur, etiam mortifera per somnum: opion vocant. Sic scimus interemptum Licinij Cecinnæ Prætorij viri patrem in Hispania Bauili, cum valetudo impatibilis odium vitæ fecisset: item plerosque alios. Quæ de causa magna concertatio exiit. Diagoras & Erasistratus in totum damnauere, vt mortiferum, infundi verantes. Præterea quoniam visui noceret: Addidit Andreas, ideo non protinus excæcari eo, quoniam adulteraretur Alexandria. Sed postea vsus eius non improbatum est medicamento nobili, quod diacodion vocant. Semine quoque eius trito in pastillos, è lacte vtuntur ad somnum: item ad capitis dolores cum rosaceo. Cum hoc & aurium dolori instillatur. Podagris ihiniatur cum lacte mulierum. Sic & foliis ipsis vtuntur. Item ad sacros ignes & vulnera ex aceto. Ego tamen damnauerim collyriis addi: multoq; magis quas vocant lexyretas, quasque pepticas & cœliacas. Nigrum tamen cœliacis in vino datur. Satiuum omne magis rotundat capita. At syluestri longum ac pusillum, & ad omnes effectus valentius. Decoquitur & bibitur cōtra vigilias, eademq; aqua fouent ora. Optimum in siccis, & vbi rarò pluit. Cum capita ipsa & folia decoquuntur, succus meconium vocatur, multum opio ignauior. Experimentum opij est primum odore: syncerum enim perpeti non est, mox in lucernis, vt pura luceat flamma, aut extinctum demum oleat: quæ in fucato non eueniunt. Accenditur quoque difficilius, & crebrò extinguitur. Est synceri experimentum & in aqua, quia nebula innatat: fictum in pustulas coit. Sed maximè mirum, æstiuo Sole deprehendi. Syncerum enim sudat, & se diluit, donec succo recenti simile fiat. Mnesicles optimè seruari putat hyoscyami semine adiecto: alij in faba.

De erratico & ceratiti, & glaucio siue paralio, & heraclio siue aphro, & de diacodio, & tishymalo. CAP. XIX.

I Nter satia & syluestria medium genus, quoniam in aruis, sed sponte nasceretur, rhœam vocauimus & erraticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calyce mandunt. Aluum exinanit capita quinque decocta in vini tribus heminis pota, & somnum faciunt. Syluestrium vnum genus, ceratitin vocant, nigrum, cubitali altitudine, radice crassa & corticosa, calyculo inflexo, vt cornicula. Folia minora & tenuiora, quàm cæteris syluestribus. Semen exile, tempestiuum est messibus: aluum purgat dimidio acetabulo in mulso. Folia trita cum oleo, argema iumentorum sanant. Radix acetabuli mensura cocta in duobus sextariis ad dimidias, datur ad lumborū vitia & iocineris. Carbunculis medentur ex melle folia. Quidā hoc genus glaucion vocant, alij paralion. Nasctur enim in afflatu maris, aut nitroso loco. Alterum è syluestribus genus heraclion vocatur, ab aliis aphron, foliis (si procul intuearis) speciem passerum præsentantibus, radice in summa terræ cute, semine spumeo. Ex hoc linea splendorem trahunt æstate. Tunditur in pila comitialibus morbis, acetabuli mensura in vino albo, vomitiones enim facit. Medicamento, quod diacodion & arteriace vocatur, vtilissimum.

utilissimum. Fit autem huius papaueris aut cuiuscunque sylvestris capitibus cxx. in aquæ cælestis sextariis tribus biduo maceratis, in eademq; discoctis: deinde saccatis, iterumque cum melle decoctis ad dimidias partes vapore tenui. Addidere postea drachmas senas croci, hypocisthidis, thuris, acaciæ, & passî Cretici sextarium. Hæc ostentatione, simplex quidem & antiqua illa salubritas papauere & melle constat. Tertium genus est tithymalon, mecona vocant, alij paralion, folio leui, albo, capite magnitudinis fabæ. Colligitur vna florēte. Siccatur in vmbra. Semen potum purgat aluum, dimidio acetabulo in mulso. Cuiuscunque autem papaueris caput viride, vel siccum, illitum epiphorâs oculorum lenit. Opium ex vino mteraculo si protinus detur, scorpionum ictibus resistit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt, si capita eius vel folia terantur.

De portulaca siue peplio, coriandro & atriplici.

CAP. XX.

Est & portulaca quam peplion vocant, non multum satiuâ efficaciôr. Cuius memorabiles vsus traduntur. Sagittarum venena, & serpentium hæmorrhoidum & presterum restingui, pro cibo sumpta, & plagis imposita extrahi. Item hyoscyami, pota è passô expresso succo. Cum ipsa non est, semen eius simili effectu prodest. Resistit & aquarum vitiis, capitis dolori, huculceribusque in vino tusa & imposita. Reliqua huculcera commanducata cum melle sanat. Sic & infantium cerebro imponitur, vmbilicoque prociduo. In epiphoris verò omnium, fronte temporibusque cum polenta. Sed ipsis oculis, è lacte & melle. Eadem, si procident, prodest, foliis tritis cum corticibus fabæ. Pustulis cum polenta & sale, & aceto. Huculcera oris, tumoremque gingivarum commanducata cruda sedat: item dentium dolores. Tonsillarum huculcera, succus decoctæ. Quidam adiecere paulum murræ. Nam & mobiles dentes stabilit commanducata. Cruditates sedat, vocemque firmat, & sitim arcet. Ceruicis dolores, cum galla & lini semine pari mensura sedat. Mammarum vitia, cum melle & Cimolia creta. Salutaris & suspiriosis, semine cum melle hausto. Stomachum in acetariis sumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et aliâs manducata refrigerat etiam intestina, Vomitiones sistit. Dysenteria & vomices estur ex aceto, vel bibitur cum cumino. Tenesimis autem cocta, & comitialibus cibo vel potu prodest. Purgationibus mulierum, acetabuli mensura in sapa. Podagris calidis, cū sale illita, & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat, ac vesicas. Ventrîs animalia pellit. Ad vulnerum dolores, ex oleo cum polenta imponitur. Nervorum duritias emollit. Metrodorus, qui ἐπιτομὴν τῶν ῥιζοτομυμένων scripsit, purgationibus à partu dandam censuit. Venerem inhibet, Venerisque somnia. Prætorij viri pater est, Hispaniæ princeps, quæ scio propter impatibiles vna morbos, radicem eius filo suspensam è collo gerere, præterquam in balineis, & ita liberatum incommodo omni. Quinetiam inueni apud authores, caput illitum ea distillationem anno toto non sentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrum inter sylvestria non inuenitur. Præcipuum tamen esse constat Aegyptium. Valet contra serpentium genus vnū, quod amphibenas vocant, potum impositumque. Sanat & alia vulnera. Epinyctidas, pustulas tritum. Sic & omnes tumores collectionesque, cum melle aut vna passa. Panos verò ex aceto tritū. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante accessionem: vel plura illini fronti. Sunt qui & ante Solis ortum ceruicalibus subiici efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores viridi. Huculcera quoque, quæ serpunt, sanat cum melle, vel vna passa: item testes, ambusta, carbunculos, aures: cum lacte mulieris epiphoras oculorum: ventris & intestinorum fluxiones semen ex aqua potum. Bibitur & in choleris cum ruta. Pellit animalia interaneorū, cum mali Punici succo & oleo semen potum. Xenocrates tradit rem, si vera est: menstrua contineri vno die, si vnum granum biberint foemina: biduo, si duo: & totidem diebus, quot grana sumpserint. Marcus Varro, coriandro subtrito cum aceto, carnem incorruptam ætate seruari putat. Atriplex & sylvestre est, accusatum à Pythagora, tanquam faceret hydropicos, morbosque: regios & pallorem, coqueretur difficillimè: ac ne in hortis quidem iuxta id nasci quicquam, nisi languidum, culpauit. Addidere Dionysius & Diocles, plurimos gigni ex eo morbo. Nec nisi murata sæpius aqua coquendum: stomacho contrarium esse, lentigines & papulas gignere. Miror, quare difficulter in Italia id nasci tradiderit Solon Smyrnæus. Hippocrates vuluarum vitiis id infundit cum beta. Lycus Neapolitanus contra cantharidas bibendum dedit. Panos, furunculos incipientes, duritias omnes, vel cocto, vel crudo vtiliter illini putauit. Item ignem sacrum, cum melle, aceto, nitroque: similiter podagras. Vngues scabros detrahare dicitur si ne huculcere. Sunt qui & morbo regio dent semen eius cum melle, arterias & tonsillas nitro addito perfricent, aluum moueant, cocto vel per se, vel cum malua aut lenticula, concitantes vomitiones. Sylvestri capillos tingunt, & ad suprâ dicta vtuntur.

De malua, & malope, & althæa, & lepatho, & oxylapatho, & hydrolapatho, & hippolapatho, & bulapatho.

CAP. XXI.

Econtrario in magnis laudibus malua est vtraque, & satiuâ & sylvestris. Duo genera earum amplitudine folij discernuntur. Maiorem Græci malopen vocant in satiuis. Alteram ab emolliendo ventre, dictam putant malachen. E sylvestribus, cui grande foliū & radices albæ, althæa vocatur, ab excellentia effectus à quibusdam aristalthæa. Omne solum, in quo serantur, pinguius faciunt. Huic contra omnes aculeatos ictus efficaciôr vis, præcipuè scorpionum, vesparum, similiumque & muris

& muris aranei. Quin & trita cum oleo qualibet earum peruncti antè, vel habentes eas, non feriuntur. Folium impositum scorpionibus torporem affert. Valent & contra venena. Aculeos omnes extrahunt illitæ crudæ cum nitro, potæ verò decoctæ cum radice sua, leporis marini venena restringunt: & ut quidam dicunt, si vomatur. De eisdem mira & alia tranduntur. Sed maximè, si quotidie quis succi ex qualibet earum sorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis cariturum. Hulcera manantia in capite sanant in vrina putrefactæ, lichenas & hulcera oris cum melle. Radix decocta, furfuris capitis & dentium mobilitates. Eius, quæ vnum caulem habet, radice circa dentem qui doleat punge, donec desinat dolor. Eadem strumas & parotidas panosque, addita hominis saliuæ, purgat citra vulnus. Semen in vino nigro potum à pituita & nauseis liberat. Radix mammarum vitii occidit, adalligata in lana nigra. Tussim in lacte cocta, & sorbitionis modo sumpta, quin diebus emendat. Stomacho inutiles Sextius Niger dicit. Olympias Thebana, abortiuas esse cum adipe anseris. Aliqui purgari foeminas, foliis earum manus plenæ mensura, in oleo & vino sumptis. Vtiq; constat parturientes foliis substratis celerius solui, protinus à partu reuocandum, ne vulua sequatur. Dant & succum bibendum parturientibus ieiunis, in vino decocta hemina. Quin & semen tritum adalligant brachio, genitale non continentium. Adeoque eæ Veneri nascuntur, ut semen vnicaulis aspersum genitali, foeminarum auiditates augere ad infinitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta adalligatas. Tenesmo & dysentericis vtilissimè infundi. Itè sedis vitiiis, vel si foucantur. Melancholicis quoque succus datur cyathis ternis tepidus & infanientibus quaternis. Decoctæ comitialibus heminæ succi. His calculosis, & inflatione & torminibus, aut opisthotonico laborantibus, tepidus illinitur. Et sacris ignibus, & ambustis, decocta in oleum folia imponuntur: & ad vulnorum impetus cruda cum pane. Succus decoctæ neruis prodest, & vesicæ, & intestinorum rofionibus. Vuluas & cibo & infusione emollit in oleo: succus decoctæ pori meatus suaues facit. Althææ in omnibus supra dictis efficacior radix: præcipuè conuulsis ruptisque. Cocta in aqua aluum sistit. Ex vino albo strumas & parotidas, & mammarum inflammationes, & panos in vino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta, quamlibet perniciosæ tussis citissimè medentur. Hippocrates vulneratis, sitientibusque defectu sanguinis, radices decoctæ succum bibendum dedit: & ipsam vulneribus cum melle & resinâ, item contusis, luxatis, tumentibus, & musculis, neruis, articulis imposuit: & asthmaticis ac dysentericis in vino bibendum dedit. Mirum, aquam radice ea addita addensari sub dio, atque lactescere. Efficacior autem, quo recentior. Nec lapathum dissimiles effectus habet. Est autem & syluestre, quod alij oxalidem appellant, satiuo proximum, foliis acutis colore betæ candidæ, radice minima: nostri verò rumicem, alij lapathum cantherinum, ad strumas cum axungia efficacissimum. Est & alterum genus, ferè oxylapathon vocant, satiuo item similis, & acutiora habet folia ac rubriora, non nisi in palustribus nascens. Sunt qui hydrolapathon tradunt in aqua natum. Est & aliud hippolapathon, maius satiuo, caudidiusque ac spissius. Syluestria scorpionum ictibus medentur, & ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta si coletur, succus dentibus auxiliatur: si verò bibatur, morbo regio. Semen stomachi inextricabilia vitia sanat. Hippolapathi radices priuatim vngues scabros detrahunt. Dysentericos semen duabus drachmis in vino potum liberat. Oxylapathi semen lotum in aqua caelesti, sanguinem reiicientibus adiecta acacia lentis magnitudine prodest. Præstantissimos pastillos faciunt & foliis & radice, addito nitro & iure exiguo, in vsu aceto diluunt. Sed satiuum in epiphoris oculorum illinunt frontibus. Radice melicerias & lepras curant. In vino verò decocta, strumas, & parotidas, & calculos: Poto vino & lienes, coeliacos æquè & dysentericos, & tenesmos. Ad eademque omnia efficacius ius lapathi: & ructus facit, & vrinam ciet, & caliginem oculorum discutit: Item pruritum corporis, in folia balinearum additum, aut prius ipsum illitum sine oleo. Firmat & commanducata radix dentes. Eadem decocta cum vino, sistit aluum: folia soluunt. Adiecit Solon (ne quid omittamus) bulapathon, radice tantum altitudine differens, & arga dysentericos effectum, potum ex vino.

De sinapi tribus generibus, & marrubio, & serpyllo, & sisymbrio, siue thymbræo, & de lini semine, & blito,

CAP. XXII.

Sinapi, cuius in satiuis tria genera diximus, Pythagoras principatum habere ex his, quorum sublimè vis feratur, iudicauit, quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret. Ad serpentium ictus & scorpionum tritum cum aceto illinitur. Fungorum venena discutit. Contra pituitam tenetur in ore, donec liquefeat, aut gargarizatur cum aqua mulsa. Ad dentium dolorem manditur. Ad vrinam gargarizatur, cum aceto & melle. Stomacho vtilissimum contra omnia vitia, pulmonibusque. Excreationes faciles facit in cibo sumptum: datur & suspiriosis. Item comitialibus tepidum cum succo cucumerum. Sensus, atque sternutamentis caput purgat, aluum molliat, menstrua & vrinam ciet. Hydropicis imponitur: cum fico & cumino tusum ternis partibus comitali morbo. Et vuluarum conuersione suffocatas excitat odore, aceto misto: item lethargicos. Adiecitur tordilion. Est autem id semen ex fesele. Et si vehementior somnus lethargicos premat, cruribus aut etiâ capiti illinitur cum fico ex aceto. Veteres dolores, thoracis, lumborum, coxendicum, humerorum,

†*tetranicos.*

& in quacunq; corporis ex alto vitia extrahenda sunt, illitum caustica vi emendat, pustulas faciendo. At in magna duritia sine fico impositum: vel si vehementior vrigo timeatur, per duplices pannos. Vtuntur ad alopecias cum rubrica, psoras, lepras, phthiriasis, † lithanicos, opisthotonicos. Inungunt quoque scabras genas, aut caligantes oculos cum melle. Succusque tribus modis exprimitur in fictili, calefcitque in eo in Sole modicè. Exit & è cauliculo succus lacteus, qui ita cum induruit, dentium dolori medetur. Semen ac radix, cum immaduere multo, conteruntur, manusque plenæ mensura sorbentur ad firmandas fauces, stomachum, oculos, caput, sensusque omnes: mulierum etiam lassitudines, saluberrimo genere medicinæ. Calculos quoque discutit potum ex aceto. Illinitur & liuoribus suggillatisque cum melle & adipe anserino, aut cera Cypria. Fit & oleum ex semine madefacto in oleo expressoque, quo vtuntur ad neruorum rigores, lumborumque & coxendicum perfrictiones. Sinapis naturam effectusque eisdem habere traditur ad arca, inter syluas tacta, cortice calamorum sub ipsa coma nascens, Marrubium plerique inter primas herbas commendauere, quod Græci prasion vocant, alij linoistrophon, nonnulli philopæda, aut philochares, notius quàm vt indicandum sit. Huius folia semenque contrita profunt contra serpentes, pectorum & lateris dolores, tussim veterem. Et iis qui sanguinem reiecerint, eximie vtile, scopis eius cum panico aqua decoctis, vt asperitas succi mitigetur. Imponitur strumis cum adipe. Sunt qui viridis semen quantum duobus digitis capiant, cum farris pugillo decoctum, addito exiguo olei & salis, sorbere ieiunos ad tussim iubeant, Alij nihil comparant in eadem causâ marrubij & fœniculi succis ad sextarios ternos expressis, decoctisque ad sextarios duos, cum addito mellis sextario, rursum decocto ad sextarios duos, si cochlearij mensura in die sorbeatur in aquæ cyatho. Et virilium vitiis tusum cum melle mire prodest. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis, conuulsis, spasticis neruis salutare. Potum aluum soluit cum sale & aceto. Item menstrua & secundas mulierum. Arida farina cum melle ad tussim siccam efficacissima est. Item ad gangrænas & pterygia. Succus verò auriculis, & naribus, & morbo regio, minuendæque bili cum melle prodest. Item contra venena inter pauca potens. Ipsa herba stomachum & excreationes pectoris purgat. Cum iride & melle urinam ciet. Cauenda tamen exhulceratæ vesicæ, & renum vitiis. Dicitur succus claritatem oculorum adiuuare. Castor marrubij duogenera tradit: nigrum, & quod magis probat, candidum. In ouum inane succum addit is, ipsumque ouum infundit melle æquis portionibus tepesfactum, vomicas rumpere, purgare, persanare promittens: illitis etiam vulneribus à cane factis tuso cum axungia veteri. Serpyllum à serpendo putant dictum. Quod in syluestri euenit, in petris maximè. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increfcit. Pinguius voluntarium, & candidioribus foliis ramisque aduersus serpentes efficax, maximè cenchrin & scolopendras terrestres ac marinas, & scorpiones decoctis in vino ramis foliisque. Fugat & odore omnes, si vratur. Et contra marinorum venena præcipue valet. Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum rosaceo. Itè phreneticis, lethargicis: contra tormina, & urinæ difficultatem, anginas, vomitiones, drachmis quatuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocinerum desideria. Folia obolis quatuor dantur ad lienem ex aceto. Ad cruentas excreationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis. Sifymbrium sylvestre à quibusdam thymbræum appellatum, pedali non amplius altitudine. Quod in riguis nascitur, simile nasturtio est. Vtrumque efficax aduersus aculeata animalia, vt crabrones & similia. Quod in sicco ortum odoratum est, & inseritur coronis angustiore folio. Sedant vtraque capitis dolorem. Item epiphoras. Alij panem addunt: alij per se decoquunt in vino. Sanat & epinyctidas, cutisque vitia in facie mulierum intra quartum diem noctibus impositum, diebusque detractum. Vomitiones, singultus, tormina, stomachi dissolutiones cohibet siue in cibo sumptum, siue succo potum. Non edendum grauidis, nisi mortuo conceptu. Quippe etiam impositum eiicit. Mouet urinam cum vino potum, sylvestre & calculos. Quos vigilare opus sit, excitat infusum capiti cum aceto. Lini semen cum alijs quidem in vsu est: & per se mulierum cutis vitia emendat in facie. Oculorum aciem succo adiuuat. Epiphoras cum thure & aqua, aut cum myrrha ac vino sedat: parotidas cum melle aut adipe, aut cera: stomachi solutiones inspersum polentæ modo: anginas in aqua & oleo decoctum, & cum aniso illitum. Torretur, vt aluum sistat. Coeliacis, & dysentericis imponitur ex aceto. Ad iocineris dolores estur cum vua passa. Ad phthisin vtilissimè è semine fiunt ecligmata. Musculorum, neruorum, articulorum, ceruicæ duritias, cerebri membranas mitigat farina seminis, nitro aut sale, aut cinere additis. Eadem cum fico idem concoquit ac maturat. Cum radice verò cucumeris sylvestris extrahit quæcunque corpori inhæcant. Sic & fracta ossa. Serpere hulus in vino decocta prohibet, eruptiones pituitæ cum melle. Emendat vngues scabros cum pari modo nasturtij: & testium vitia & ramices cum resina & murrha, & gangrænas ex aqua. Stomachi dolores cum fœno Græco sextariis vtriusque decoctis in aqua mulsa. Intestinorum & thoracis perniciofa vitia, clystere in oleo & melle. Blitum iners videtur ac sine sapore, aut acrimonia vlla. Vnde conuicium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeo turbat, vt choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum è vino prodesse & clauis pedum illini: item lienibus & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat.

De meu, & feniculo, & hippomarathro vel myrsineo, & cannabi, & de ferula, & cardui.

CAP. XXIII.

MEu in Italia non nisi à medicis seritur, & iis admodum paucis. Duo genera eius. Nobilius Athamanticum vocant, illi tanquam ab Athamante inuentum, hi quoniam laudatissimum in Athamante reperiatur, foliis aniso simile, & caule aliquando bicubitali, radicibus multis & obnigris, quibusdam altissimis. Minus ruffum, quàm illud alterum. Ciet vrinam in aqua potum, radice trita vel decocta. Inflationes stomachi mirè discutit. Item tormina & vesicæ vitia: vuluarumque articulis cum melle, infantibus cum apio illitum imo ventri yrinas mouet. Fœniculum nobilitauere serpentes, gustatu, vt diximus, senectam exuendo, oculorumque aciem succo eius reficiendo. Vnde intellectum est hominum quoque caliginem præcipuè eo leuari. Colligitur hic caule turgescente. In Sole siccatur, inungiturque ex melle. Vbique hoc est. Laudatissimus in Iberia è lacrymis fit, & ex semine recenti. Fit etiam è radicibus, prima germinatione incisis. Est & in hoc genere syluestre, quod alij hippomarathron, alij myrsineum vocant, foliis maioribus, gustu acriore, procerius, brachiali crassitudine, radice candida. Nascitur in calidis, sed saxosis. Diocles & aliud hippomarathri genus tradit, longo & angusto folio, semine coriandri. Medicinæ in satiuo, ad scorpionum ictus & serpentium, semine in vino poto. Succus & auribus instillatur, vermiculosque in his necat. Ipsum condimentis propè omnibus inseritur, oxyporis etiam aptissimè. Quin & panis crustis subditur. Semen stomachum dissolutum astringit, vel in febribus sumptum, Nauseam ex aqua tritum sedat. Pulmonibus & iocineribus laudatissimum. Ventrem sistit, cum modicè sumitur, vrinam exciet, & tormina mitigat decoctum, lactisque defectu potum mammas replet. Radix cum ptisana sumpta renes purgat, siue decocto succo, siue semine sumpto. Prodest & hydropicis radix ex vino cocta: Item conuulsis. Illinuntur folia tumoribus ardentibus ex aceto. Calculos vesicæ pellunt. Genituræ abundantiam quoquo modo haustum facit. Verendis amicissimum, siue ad fouendum radice cum vino cocta, siue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & suggillatis cum cera illinunt. Et radice in succo vel cum melle contra canis morsum vtuntur, & contra multipedam ex vino. Hippomarathron ad omnia vehementius. Calculos præcipuè pellit. Prodest vesicæ cum vino leni, & foeminarum menstruis hærentibus. Efficacius in eo semen, quàm radix. Modus in vtroque, quod duobus digitis tritum additur, in potionem. Petridius qui ophiaca scripsit, & Miction qui rhizotomumena, aduersus serpentes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sanè & Nicander non in nouissimis posuit. Cannabis in syluis primùm nata est, nigriore folio & asperiore. Semen eius extinguere genituram virorum dicitur. Succus ex eo vermiculos aurium, & quodcunque animal intrauerit, eiicit, sed cum dolore capitis. Tantaque vis ei est, vt aquæ infusa, coagulare eam dicatur. Et ideo iumentorum aluo succurrit pota in aqua. Radix contractos articulos emollit in aqua cocta: item podagras & similes impetus. Ambustis cruda illinitur, sed sæpius mutatur priusquam arefcat. Ferula semen anatho simile habet. Quæ ab vno caule diuiditur in cacumine, foemina putatur. Caules eduntur decocti, commendanturque musto ac melle, stomacho vtiles. Sin plures sumpti, capitis dolores faciunt. Radix denarij pondere in vini cyathis duobus, bibitur aduersus serpentes. Et ipsa radix imponitur. Sic & torminibus medetur. Ex oleo autem & aceto, contra sudores immodicos, vel in febribus proficit. Succus ferulæ aluum soluit, fabæ magnitudine deuoratus. Et viridi ferula ramusculus, vtiles est ad omnia ea vitia. Ad sanguinem sistendum decem grana seminis bibuntur, in vino trita, vel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant Luna quarta, sexta, septima, ligulæ mensura. Natura ferularum murænis infestissima est: tactæ siquidem ea moriuntur. Castor radice succum & oculorum claritati conferre multum putauit. Et de carduorum satu inter hortensia diximus: quapropter & medicinam ex iis non differamus. Syluestrium genera sunt duo: vnum fruticosius à terra statim alterum vnicaule crassius. Vtrique folia pauca, spinosa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos, celiter canescentem, & abeuntem cum aura: Scolymon Græci vocant. Hic antequam floreat contusus atque expressus, illito succo alopecias replet. Radix cuiuscunque ex aqua decocta, potioribus sitim facere narratur. Stomachum corroborat: & vuluis (si credimus) etiam cōferre aliquid traditur, vt mares gignantur. Ita enim Chereas Atheniensis scripsit, & Glaucias, qui circa carduos diligentissimus videtur, Manducatus carduus, odorem commendat oris.

Theriaca compositio, medicaminis Antiochi.

CAP. XXIIII.

Sed discessuri ab hortensibus, vnam compositionem ex his clarissimam subtexemus, aduersus venenata animalia, incisam lapide versibus in limine ædis Aesculapij. Serpylli duum denariorū pondus: opopanacis & milij tantundem singulorum, trifolij pondus denarij: anethi & fœniculi seminis, & anisi, & ammij, & apij, denariorum senum singulis generibus, erui farinæ duodecim.

Hæc tusa cribrataque vino quàm possit excellenti, digeruntur in pastillos, victoriari pondere. Ex his singuli dantur ex vini misti cyathis ternis. Hæc theriaca magnus Antiochus rex aduersus omnia venena vsus traditur.

C. PLINII

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
VIGESIMVS PRIMVS.

De natura florum & coronamentorum.

De mira florum varietate.

CAP. I.

IN HORTIS seri & coronamenta iussit Cato, inenarrabili florum maximè subtilitate: quando nulli potest facilius esse loqui, quàm rerum naturæ pingere, la-
sciuenti præsertim & in magno gaudio fertilitatis tam variè ludenti. Quippe reliqua, usus alimentique gratia genuit: ideoque secula annosque tribuitiis. Flores verò odoresque in diem gignit: magna (vt palàm est) admonitione hominum, quæ spectatissimè floreant, celerrimè marcescere. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorum reddendæ, misturam varietati, siue alterni atque multiplices inter se nectantur, siue priuatis generū funiculis in orbem, in obliquum, in ambitum, quædam coronæ per coronascurrunt.

De strophio sero, & qui primum flores miscere cœperint, & quando primum corolla inuenta est vel appellata, & quare.

CAP. II.

Tenuioribus vtebantur antiqui, strophia appellantes: vnde nata strophio. Quin & vocabulum ipsum tardè communicatum est, inter sacra tantum & bellicos honores coronis suum nomen vindicantibus. Cùm verò è floribus fierent seræ, à serendo seruiæ appellabantur: quod apud Græcos quoque non ad eò antiquitus placuit. Arborum enim ramis coronari in sacris certaminibus, mos erat primum. Postea variari cœptum mistura versicolori. Florumque inuicem odores coloresque accendère Sicyonij, ex ingenio Pausiæ pictoris atque Glyceræ coronariæ, dilectæ admodum illi, cùm opera eius pictura imitaretur, & illa prouocans variaret, essetque certamen artis ac naturæ: quales etiam nunc extant artificis illius tabellæ, atque in primis appellata Stephanoplocos, qua pinxit ipsam. Idque factum est post Olympiadem centesimam. Sic coronis è floribus receptis paulò mox subiere, quæ vocantur Aegyptiæ, ac deinde hybernæ, cum terra flores negat, ramento è cornibus tincto. Paulatimque & Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollariis, postquam è lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primum coronam folijs aureis & argenteis dedit, & de honore coronarum apud antiquos, & de Scipionis honore, & de pacilibus coronis, & Cleopatra regina factis.

CAP. III.

CRassus diues, primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesseruntque & lemnisci, quos adiici ipsarum coronarum honos erat propter Hetruscas, quibus iungi nisi aurei non debebant. Puri diu fuere ii. Cælaræ eos primus instituit. P. Claudius Pulcher, bractæque etiā phylæ dedit. Semper tamen authoritas vel ludicro quæsitum fuit. Nanque ad certamina in Circum per ludos & ipsi descendebant, & seruos suos quisque mittebant. Inde illa xii. tabularum lex: qui coronam parit, ipse pecuniæ eius, virtutis ergò arguitur. Quam serui equique meruissent, pecunia partam lege dici, nemo dubitauit. Quis ergo honos? vt ipsi mortuo, parentibusque eius, dum intus positus esset, forisue ferretur, sine fraude esset imposita. Aliàs in vsu promiscuo ne ludicræ quidem erant. Ingenisque & hinc seueritas. L. Fuluius argentarius, bello Punico secundo, cum corona rosacea interdum è pergula sua in forum prospexisse dictus, ex autoritate Senatus in carcerem adductus, non ante finem belli emissus est. P. Munatius, cùm demptam Marfyæ coronam è floribus capiti suo imposuisset, atque ob id duci eum in vincula Triumviri iussissent, appellauit Trib. Pleb. Nec intercessere illi, aliter quàm Athenis, vbi comessabundi iuuenes ante meridiem conuentus sapientium quoque doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplū licentiæ huius non est aliud, quàm filia Diui Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marfyam, literæ illius dei gemunt. Florum quidem Popul. Romanus honorem Scipioni tantum habuit. Serapio cognominabatur, propter similitudinem suarum cuiusdam negotiatoris. Ob id erat in Tribunatu plebei admodum gratus, dignusque Africanorum familia. Nec erat in bonis funeris impenfa. Asses ergo contulit populus, ac funus elocauit, quæque præferebatur, flores è prospectu omni sparsit. Et iam tunc coronæ Deorum honos erant, & Larum publicorum priuatorumque, ac sepulchorum & Manium. Summaque authoritas pacili coronæ. Sutiles aliorum sacris inuenimus, & solennes cœnis. Transiere deinde ad rosaria: eoque luxuria processit, vt non esset gratia mero folio: sutilibus mox petitis ab India, aut ultra Indos. Lautissimum quippe habetur è nardi folio eas dari, aut veste serica versicolores vnguentis ma-

tis madidas. Hunc habet nouissimè exitum luxuria fœminarum. Et apud Græcos quidem de coronis priuatim scripsere Mnestheus atque Callimachus medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc est aliqua valetudinis portio, in potu atque hilaritate præcipuè, odorum vi surrepente fallaciter, scelerata Cleopatraz solertia. Nanque apparatu belli Actiaci gratificationem ipsius reginæ Antonio timente, nec nisi prægustatos cibos sumente, fertur pauore eius lussisse, extremis coronæ floribus veneno illitis, ipsaque capiti imposita, mox procedente hilaritate inuitauit Antonium vt coronas biberent. Quis ita timeret insidias? Ergo concepta in scyphum incipienti haurire opposita manu: En ego sum inquit, illa chare Antoni, quam tu noua prægustantium diligentia caues: adeo mihi, si possim sine te viuere, occasio aut ratio deest. Inde eductum custodia bibere iussit, illico expirante. De floribus extra supra dictos scripsit Theophrastus apud Græcos. Ex nostris autem inscribere aliqui libros Anthologicôn: flores verò persecutus est nemo, quod equidem inueniam. Nec nos nunc scilicet coronas necemus: id enim friuolum est: sed de floribus, quæ videbuntur digna, memorabimus. Paucissima nostri genera coronamentorum inter hortensia nouere, ac penè violas rosasque tantum.

De rosa in coronis, & de generibus eius, & vbi feratur. CAP. IIII.

Rosa nascitur spina verius, quàm frutice, in rubo quoque proueniens, illic etiam iucundi odoris, quamuis angusti. Germinat omnis primò inclusa granoso cortice. Quo mox intumescente, & in virides alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio sui stantis complexa luteos apices. Vfus eius in coronis propè minimus est. Oleo maceratur, idque iam à Troianis temporibus, Homero teste, Præterea in vnguenta transit, vt diximus. Per se medicas artes præbet. Emplastris atque collyriis inseritur mordaci subtilitate. Mensarum etiam deliciis inungendis minimè noxia. Genera eius nostri fecere celeberrima Prænestinam & Campanam. Addidere alij MileSIam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam minus rubentem. Mox Alabandicam, viliores albicantibus foliis. Vtilissimam verò plurimis, sed minutissimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, læuore, colore, odore. Paucissima quina folia, ac deinde numerosiora: cum sit genus eius, quam centifoliam vocant: quæ est in Campania Italiæ, Græciæ verò circa Philippos: sed ibi non suæ terræ prouentu. Pangæus mons in vicino fert, numerosis foliis ac paruis: vnde accolæ transferentes conserunt, ipsaque plantatione proficiunt. Non autem talis odoratissima est, nec cui latissimum maximumque folium. Breuiterque indicium est odoris, scabritia corticis. Cepio Tiberij Cæsaris principatu, negauit centifoliam in coronas addi, præterquam extremos velut ad cardines, nec odore, nec specie probabilem. Est & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis lychnis, non nisi in humidis locis proueniens, nec vnquam excedens quinque folia, violæ magnitudine, odore nullo. Est & alia Græcula appellata, conuolutis foliorum paniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperque nascenti similis, latissimis foliis. Alia funditur è caule maluaceo, folia oleæ habente, mosceuton vocant. Atque inter has media magnitudine autumnalis, quam coroneolam vocant. Omnes sine odore, præter coroneolam & in rubo natam: tot modis adulterantur. Et aliâs vera quoque plurimum solo præualent. Cyrenis odoratissima est, ideoque ibi vnguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniæ, hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies. Quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis omnis siccis quàm humidis odorator. Seri nec pinguibus vult, nec argillofis locis, nec riguis, contenta raris, propriæque ruderatum agrum amat. Præcox Campana, sera MileSia. Nouissimè tamen desinit Prænestina. Fodiuntur altius quàm fruges, læuius quàm vites. Tardissimè proueniunt semine, quod in ipso cortice est sub ipso flore opertum lanugine: ob id potius caule conciso inferuntur. Et ocellis radices, vt harundo, vnū genus inseritur pallidæ spinosæ, longissimis virgis quinquefoliæ, quæ è Græcis altera est. Omnis autem recisione atque vstione proficit: translatione quoque, vt vitis optimè ocysimeque prouenit, fuculis quaternum digitorum longitudine, aut ampliore, post Vergiliarum occasum sata: dein per Fauonium translata, pedalibus interuallis, crebroque circumfossa. Qui præcocem faciunt, pedali circa radicem scrobe aquam calidam infundunt, germinare incipiente calyce.

De Lilio tria genera, & ratione ea inferendi.

CAP. V.

Lilium rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione vnguenti oleique, quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec vlli florum excelsitas maior, interdiu cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, foliis foris striatis, & ab angustis in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuique filo & semine, stantibus in medio crocis. Ita odor colorque duplex, & alius calycis, alius staminis, differentia angusta. In vnguenti verò oleique vsu, & folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba quam conuoluulum vocant, nascens per frutecta, nullo odore, nec crocis intus, candorè tantum referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscens. Alba lilia iisdem omnibus modis feruntur, quibus rosa: & hoc amplius lacryma sua, vt hipposelinum: nihilque est fœcundius, vna radice quinquagenos sæpe emittente bulbos.

bulbos. Est & rubens liliū, quod Græci crinon vocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide. Quartum locū obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia, aliquando gemino caule, carnosiore tantū radice, maiorisq; bulbi, sed vnius: Narcissum vocāt: Huius alterū genus flore candido, calyce purpureo. Differentia à liliis est & hæc, quod narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem, calyx herbaceus. Omnes serotini. Post Arcturū enim florent, ac per æquinoctiū autumnum. Inuenta est & in his ratio inferendi, monstrificis hominū ingeniis. Colliguntur nanque mense Iulio scapi arecentes, liliaque suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis, in facie nigri vini vel Græci mense Martio macerātur, vt colorem percipiant; atq; ita in scrobiculis feruntur, heminis facis circumfusus. Sic fiunt purpurea lilia: mirumque, ita tingi aliquid, vt nascatur infectum.

De violis & de caltha, & de baccare, combreto, asaro & croco. CAP. VI.

Violis honos proximus. Earum plura genera. Purpureæ, luteæ, albæ: plantis omnes, vt olus, sata. Ex iis verò, quæ sponte apricis & macris locis proueniunt, purpureæ, latiore folio statim ab radice carnosâ exeunt, solæque Græco nomine à cæteris discernuntur, appellata Ia, vt ab his Ianthina vestis. Sed satius maxima authoritas luteis. Genera iis Tusculana, & quæ marina appellatur, folio aliquanto latiore, sed minus odorato. In totum verò sine odore, minutoq; folio calathiana, munus autumnī, cæteræ veris. Proxima ei caltha est concolori amplitudine. Vincit numero foliorum marinam, quinque non excedentem. Eadem odore superatur. Est enim grauis caltha. Non leuiore ei, quam scopam regiam appellant: quanquam folia eius olent, non flores. Baccar quoque radice tantum odoratæ est, à quibusdam nardum rusticum appellatum. Vnguenta ex ea radice fieri solita apud antiquos, Aristophanes prisce Comediæ Poeta testis est. Vnde quidam errore falso barbaricam eam appellabant. Odor est ei cinnamomo proximus. Gracili solo nec humido prouenit. Simillimum ei combretum appellatur, foliorum exilitate vsque in fila attenuata, & procerius quàm baccar. Nec hæc sunt tantum, sed eorum quoque error corrigendus est, qui baccar, rusticum nardum appellauere. Est enim alia herba sic cognominata, quam Græci asaron vocant, cuius speciem figuramque diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio vocitari, quoniam in coronis non addatur. Crocum sylvestre optimum: terere in Italia minimè expedit, ad scrupula vsque singula arcis decoquentibus. Seritur radice bulbo. Satium latius, maiusque & nitidius, sed multò lenius degenerans. Sed nec vbiq; fecundū, etiam Cyrenis, vbi semper flores laudatissimi. Prima nobilitas Cilicio, & ibi in Coryco monte; dein Lycio, monte Olympo: mox Centuripino Sicilia. Aliqui Phlegræo secundū locum dedere. Adulteratur nihil æquè. Probatio synceri, si imposita manu crepat, veluti fragile. Humidum enim, quod euenit adulteratione, cedit. Altera probatio: si manu prolata ad ora, leniter faciem oculosq; mordeat. Est per se genus satui blandissimū vulgo, cum sit medio candidū, dialeucon vocant. Contra Cyrenaico vitiū, quod omni croco nigrius est, & celerimè marcescit. Optimum vbiq; quod pinguisimum, & breuib; capillis: pessimum verò, quod situm redolet. Mutianus auctor est, in Lycia anno septimo aut octauo transferri in locū subactum, atque ita degenerans renouari. Vfus eius in coronis nusquā. Herba enim est folio angusto penè in capillamenti modum. Sed vino mirè congruit, præcipuè dulci, tritum ad theatra replenda. Floret Vergiliarum occasu paucis diebus, folioque florem expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatur vmbra, melius etiam hyberna. Carnosa illi radix, viuaciorque quàm cæteris. Gaudet calcari & atteri pe reundoque melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fontes lætissimum.

De floribus antiquis, & de odoramentorum diuersitate, saluunca, & polio. CAP. VII.

TRoianis temporibus iam erat honos ei. Hos certè flores Homerus treis laudat, loton, crocon, hyacinthum. Omnium autem odoramentorum, atque adeo herbarum differentia est in colore, & odore, & succo. Odorato sapor rarò vlli non amarus: è contrario dulcia rarò odorata. Itaque & vina multis odoratiora, & sylvestria magis omnia satius. Quorundam odor suauior è longinquo, propius ad motus hebetatur, vt violæ. Rosa recens à longinquo olet, sicca propius. Omnis autem verno tempore acrior, & matutinis: quicquid ad meridianas horas dies vergit, hebetatur. Nouella quoque vetustis minus odorata. Accerrimus tamen odor omnium æstate media. Rosa & crocū odoratiora, cum serenis diebus leguntur; & omnia in calidis, quàm in frigidis. In Aepypto tamen minimè odorati flores, quia nebulosus & rosçidus aer est à Nilo flumine. Quorundam suauitati grauitas inest. Quædam, cum virent, non olent, propter humorem nimium: vt buceros, quod est fœnum Græcum. Acutus odor non omnium sine succo est, vt violæ, rosæ, croco. Quæ verò ex acutis succo carent, eorum omnium odor grauis, vt in lilio vtriusque generis. Abrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundam flos tantum iucundus, reliquæ partes ignauæ, vt violæ ac rosæ. Hortensium odoratissima quæ sicca, vt ruta, menta, apium, & quæ in siccis nascantur. Quædā verustate odoratiora, vt cotonea: eademq; decerpta, quàm in suis radicibus. Quædam non nisi defracta, aut ex attritu olent: alia non nisi detracto cortice: quædam verò non nisi vsta, sicut thura myrrhæq;. Flores triti omnes amariore, quàm intacti. Aliqua arida diutius odorem continent, vt melilotos. Quædam locum ipsum odoratiorem faciunt, vt iris: quin & arborē totam cuiuscun-

cuiuscunque radices attingit. Hesperis noctu magis olet, inde nomine inuento. Animalium nullum odoratum, nisi si de pantheris quod dictum est, credimus. Illa quoque non omittenda differentia est, odoramentorum multa nihil pertinere ad coronamenta, ut irin atque saluncam, quanquam nobilissimi odoris utranque. Sed iris radice tantum commendatur, vnguentis & medicina nascens. Laudatissima in Illyrico. Eribi quoque non in maritimis, sed in sylvestribus Drilonis & Naronæ. Proxima in Macedonia, longissima hæc & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, amplissima inter omnes, gustuque amarissima. Illyrica quoque duorum generum est, Rhaphanitis à similitudine, quæ & melior; Rhizotomos subrufa. Optima, quæ sternutamenta tactu mouet. Caulem habet cubitalem, erectum. Floret diuersi coloris specie, sicut arqus cælestis, unde & nomen.

10 Non improbat & Pisidica. Et fossuri tribus ante mensibus multa aqua circumfusa, hoc veluti placamento terræ blandiuntur, circumscripta mucrone gladij orbe triplici: & cum legerint eam, protinus in cælum attollunt. Natura est feruens, tractataque pustulas ambusti modo facit. Præcipitur ante omnia, ut casti legant. Teredines non sicca modo, verum & in terra celerrimè sentit. Optimum antea irinum Leucade & Elide ferebatur; iam pridem enim & feritur, nunc è Pamphylia; sed Ciliciū maximè laudatur atque Septentrionale. Saliunca foliosa quidem est, sed brevis, & quæ neci non possit. Radici numerosæ cohæret, herba veriùs quàm flos, densa veluti manu pressa, breuiterque cespis sui generis. Pannonia hanc gignit & Norici, Alpiumque aprica; vrbium Eporrhedia, tantæ suauitatis, ut metallum esse cœperit. Vestibus interponi eam gratissimum. Sic & apud Græcos polion herbam, in clytam Musæi & Hesiodi laudibus, ad omnia vtilem prædicantium, superque cætera ad

20 famam etiam ac dignitates: prorsusque miram, si modò (ut tradunt) folia eius manè candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea aspiciuntur. Duo genera eius, campestre maius, sylvestre quod minus est. Quidam teuthrion vocant. Folia canis hominis similia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. Et de odoratis floribus satis dictum.

De vestium emulatione cum floribus, & amaranto, & chrysocome, siue chrysi. CAP. VIII.

In quibus vnguento vicisse naturam gaudens luxuria, vestibus quoque prouocauit eos flores qui colore commendantur. Hos animaduerto tres esse principales: vnū in cocco, qui in rosis micat. Gratiùs nihil traditur aspectu, & in purpuras Tyrias, dibaphasque ac Laconicas. Alium in amethysto, qui in viola: & ipse in purpureum, quemque ianthinum appellauimus. Genera enim tractamus in species multas sese spargentia. Tertius est, qui propriè conchylj intelligitur, multis modis: vnus in heliotropio, & in aliquo ex his plerunque saturior; alius in malua, ad purpuram inclinans; alius in viola serotina, conchyliorum vegetissima. Paria nunc componuntur, & natura atque luxuria depugnant. Lutei video honorem antiquissimum, in nuptialibus flammeis totum foeminis concessum: & fortassis ideo non numerari inter principales, hoc est, communes maribus ac foeminis, quoniam societas principatum dedit. Amaranto non dubiè vincimur. Est autem spica purpurea veriùs, quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirum in eo, gaudere decerpi, & lætius renasci. Prouenit Augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumque postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescat. In nomine & cyani colos: item holochrysi. Omnes autem hi flores non fuere in vsu Alexandri Magni ætate, quoniam proximi à morte eius au-

40 thores siluere de illis: quo manifestum est postea placuisse. A Græcis tamen repertos quis dubitet, non aliter Italia vsurpante nomina illorum? At Hercules petilio ipsa nomen imposuit autumnali, circaque vepres nascenti, & tantum colore commendato, qui est rosæ sylvestris. Folia parua, quina. Mirumque in eo flore, inflecti cacumen, & non nisi retorto folia nasci, paruo calyce, ac versicolori, luteum semen includente. Luteus & bellio pastillicantibus quinquagenisquinis barbulis coronatur. Pratenfes hi flores, ac sine vsu plerique, & ideo sine nominibus. Quin & his ipsis alia alij vocabula imponunt. Chrysocome siue chrysi, non habet Latinā appellationem. Palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex austero dulci, in petrosis opacisque nascens.

De honore coronarum, & cyclamino, & meliloto, & trifolio, tria genera eius. CAP. IX.

ET ferè peractis colorum quoque celeberrimis, transeat ratio ad eas coronas, quæ varietate sola placent. Duo earum genera, quando aliæ flore constant, aliæ folio. Florem esse dixerim genistas: (namque & iis decerpitur luteus) item rhododendron: item zizipha, quæ & Cappadocia vocatur: his odoratus similis olearum floribus. In vepribus nascitur cyclaminū, de quo plura aliàs. Flos eius colossinus in coronas admittitur. Folia in coronamentis similacis & edera, corymbique earum obtinent principatum, de quibus in fruticum loco abundè diximus. Sunt & alia genera, nominibus Græcis indicanda, quia nostris maiore ex parte huius nomenclaturæ defuit cura. Et pleraque eorū in exteris terris nascuntur, nobis tamen confectanda, quoniam de naturâ sermo, non de Italia est. Ergo in coronamenta folio venere melothron, spireon, trigonon, cneoron, quod casiam Hyginus vocat: & quod cunilaginem, quæ conyza, melisophyllon quod apiastrum, meliloton quod fertulā Campanam vocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio: mox Chalcidica & Cretica, vbicunque verò asperis & sylvestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatis, in-

dicio est nomen fertulæ, quod occupauit. Odor eius croco vicinus est, & flos, ipsa cana. Placet maximè foliis breuissimis atque pinguissimis. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. Minyanthes vocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo vtuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphylon. Tertium ex omnibus minutissimū. Inter hæc neruosi cauliculi quibusdam, vt marathro, hippomarathro, myophono. Vtuntur è ferulis & corymbis, & ederæ flore purpureo. Est & in alio genere earum syluestribus rosis similis. Et in iis quoque colos tantum delectat, odor autem abest. Et cneori duo genera, nigri atque candidi. Hoc & odoratum: ramosa ambo. Florent post æquinoctium autumnum.

De origano, & thymo, & melle Attico, & conyzæ, & Iouis flore, & helenio, & abrotono, & leucanthemo. CAP. X.

Totidem & origani in coronamentis species. Alterius enim nullū semen. Id, cui odor est, Creticum vocatur. Totidem & thymi: candidum, ac nigricans. Floret autem circa solstitia, cum & apes decerpunt, & augurium mellis est. Prouentum enim sperat apiarij largè florescente eo. Læditur imbris amittitq; florem. Semen thymi non potest deprehendi, cum origani per quàm minutum, non tamen fallat. Sed quid interest occulasse id naturam? In flore ipso intelligitur, satoque eo nascitur. Quid nō tentauere homines? Mellis Attici in toto orbe summa laus existimatur. Ergo trāslatum est ex Attica thymum, & vix flore (vti docemus) satum. Sed alia ratio naturæ obstitit, nō durante Attico thymo, nisi in afflatu maris. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo, ideoque non nasci in Arcadia. Tunc oleam non putabant gigni, nisi intra ccc. stadia à mari. Thymis quidem nunc etiam lapideos campos in prouincia Narbonensi refertos scimus: hoc penè solo reditu, è longinquis regionibus pecudum millibus conuenientibus, vt thymo vescantur. Et conyzæ duo genera in coronamentis, mas ac foemina. Differentia in folio: Tenuius foeminæ & constrictius angustiusque, imbricatum maris & ramosius. Flos quoque magis splendet eius, serotinus utriq; post Arcturum. Mas odore grauior, foemina acrior, & ideo contra bestiarum morsus aptior. Folia foeminæ mellis odorem habent. Masculæ radix à quibusdam libanotis appellatur, de qua diximus. Et tantum folio coronant Iouis flos, amaracus, hemerocalles, abrotonum, helenium, sisymbrium, serpyllum, omnia surculosa rosæ modo. Colore tantum placet Iouis flos, odor abest: sicut & illi, qui Græcè phlox vocatur. Et ramis autem & folio odorata sunt, excepto serpyllo. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena insula laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Abrotonum odore iucundè graui floret æstate. Flos aurei coloris. Vacuum sponte prouenit. Cacumine suo se propagat. Seritur autem semine melius, quàm radice aut surculo: semine quoque non sine negotio: plantaria transferuntur. Sic & adoniū. Vtrunque æstate. Alsiōsa enim admodum sunt: & Sole tamen nimio læduntur. Sed vbi conualuerit, ritu vitis fruticant. Abrotono simile odore leucanthemum est, flore albo foliosum.

De amaraco vel sampsucho, & nyctegreto, & meliloto, & viola alba, & codiamino, & de syluestribus bulbis, & heliochryso, & lychni, & de herbis citra mare. CAP. XI.

Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus & Syria sampsuchum. Seritur utroq; genere, & semine & ramo, viuacius prædictis, & odore melius. Copiosum amaraco æquè, quàm abrotono, semen. Sed abrotono radix vna & altè descendens: cæteris in summo terræ leuiter hærens. Reliquorum satio autumnosere incipiente, necnon & vere quibusdam locis quæ umbra gaudent, & aqua ac fimo. Nyctegretum inter pauca miratus est Democritus, coloris ignei, foliis spinæ, nec à terra se attollentem, præcipuam in Gedrosia narrat. Erui post æquinoctium vernum radicitus, siccarique ad Lunam xxx. diebus, ita lucere noctibus. Magos Parthorumque reges uti hac herba ad vota suscipienda. Eandem vocari chenomychon, quoniam anseres à primo conspectu eius expauescant: ab alijs nyctilopa, quoniam è longinquo noctibus fulgeat, Melilotos vbique nascitur: laudatissima tamen in Attica: vbicunque verò recens, nec candicans, & croco quàm simillima: quanquam in Italia odoratior & candida. Florum prima ver nuntiantium, viola alba. Tepidioribus verò locis etiam hyeme emicat. Postea quæ appellatur purpurea. Proximè flammea, quæ & phlox vocatur, syluestris duntaxat. Codiamnion bis anno, vere & autumnos: æstates hyemesque fugit. Seriores supra dictis aliquanto narcissus & lilium trans maria: in Italia quidem, vt diximus, post rosam. Nam in Græcia tardius etiam num anemone. Est autem hæc syluestrium bulborum flos, aliaque quàm quæ dicitur in medicinis. Sequitur cœnanthe, melanion, ex syluestribus heliochrysos. Deinde alterum genus anemones, quæ limonia vocatur. Post hanc gladiolus comitatus hyacinthis. Nouissima rosa. Eademq; prima deficit, excepta satiuæ: cæteris hyacinthus maximè durat, & viola alba, & cœnanthe: sed hæc ita, si deuulsa crebrò prohibeatur in semen abire. Nascitur locis tepidis. Odor idem ei, qui germinantibus vis, atque inde nomen. Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens eius quem Apollo dilexerat, aut ex Aiæcis cruore editi, ita discurrentibus venis, vt Græcarum literarum figura A I legatur inscripta. Heliochrysos florem habet auro similem, folium tenue, cauliculum quoque gracilem, sed durum. Hoc coronare se Magi, si & vnguenta sumantur ex auro, quod apyron vocant, ad gratiam quoque vitæ gloriam

gloriamque pertinere arbitrantur. Et verni quidem flores hi sunt. Succedunt illis æstiu, lychnis, & Iouis flos, & alterum genus lilij. Item tiphon, & amaracus, quem Phrygium cognominant. Sed maximè spectabilis pothos. Duo genera huius: vnum, cui flos hyacinthi est: alterum candidius, qui ferè nascitur in tumulis, quoniam fortius durat. Et iris æstate floret. Abeunt & hi, marcescuntque. Alij rursus subeunt autumnò. Tertium genus lilij & crocum, in vtroque genere vnum hebes, alterum odoratum: primis omnia imbribus emicantia. Coronarij quidem & spinæ flore vtuntur: quippe cum spinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoque condiantur. Hic est trans maria ordo florum. In Italia violis succedit rosa: huic interuenit lilium: rosam cyanus excipit, cyanum amaranthus. Nam vincaperuinca semper viret, in modum linæ folijs geniculatim circumdata. Topiaria herba: inopiam tamen florum aliquando supplet. Hæc à Græcis chamædaphne vocatur. Vita longissima violæ albæ est trimatu. Ab eo tempore degenerat. Rosa & quinquennium perfert, nec recisa, nec adusta. Illo enim modo iuuenescit. Diximus & terram referre plurimum. Nam & in Aegypto sine odore hæc omnia: tantumque myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis mensibus antecedit germinatio omnium. Rosaria à Fauonio fossa oportet esse, iterumque solstitio. Et id agendum, vt intra id tempus purgata ac pura sint.

De cura apum, pabulo & morbis earum, & remedijs.

CAP. XII.

Verum hortis coronamentisque maximè aluearia & apes conueniunt, res præcipui quæstus cõpendiique, cum fauit. Harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, eruialam, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melistophyllum, cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Horum floris audissimæ sunt, atque etiam sinapis, quod miremur, cum oliuæ florem ab his non attingi constet. Ideoque hanc arborem procul esse melius sit: cum aliquas quàm proximè feri conueniat, quæ & euolantium examina inuitent, ne longius abire patiantur. Cornum quoque arborem caueri oportet. Nam flore eius degustato, aluo concita moriuntur. Remedium, sorba confusa è melle præbere his, vel vrinam hominum, vel boum, aut grana punici mali, ammineo vino conspersa. At genistas circumferi alueariis gratissimum. Mirum est dignumque memoratu, de alimentis quod comperi. Hostilia vicus alluitur Pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus alueos, noctibusque quina millia passuum contrario amne naues subuehunt. Egressæ luce apes pastæque, ad naues quotidie remeant, mutantes locum, donec pondere ipso pressis nauibus, pleni aluei intelligantur, reuectisque, eximantur mella.

De venenato melle, & de remedijs mellis venenati, & mellis infani.

CAP. XIII.

Et in Hispania mulis prouehunt, simili de causa. Tantumque pabulum refert, vt mella quoque venenata fiant. Heracleæ in Ponto, quibusdam annis perniciosissima existunt, ab iisdem apibus facta. Nec dixere authores, è quibus floribus ea fierent. Nos trademus, quæ comperimus. Herba est ab exitio & iumentorum quidem, sed præcipuè caprarum, appellata ægolethron. Huius flores concipiunt noxium virus aquoso verè marcescentes. Ita fit, vt non omnibus annis sentiat hoc malum. Venenati signa sunt, quod omnino non densatur, quod color magis rutilus est, odor alienus, sternutamenta protinus mouens, quod ponderosius innoxio. Qui edere, abiiciunt se humi, refrigerationem quærentes: nam & sudore diffuunt. Remedia sunt multa, quæ suis locis dicemus. Sed quoniam statim repræsentari aliqua in tantis insidiis oportet, mulsam vetus è melle optimo & ruta: salsamenta etiam si reiciantur sumpta crebrò. Certumque id est malum per excrementa ad canes etiam peruenire, similiterque torqueri eos. Mulsam tamen ex eo inueteratum, innocuum esse constat: & foeminarum cutem nullo melius emendari cum costo, suggillata cum aloë. Aliud genus in eodem Ponto gente Sannorum mellis, quod ab infania, quam gignit, mænomenon vocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent syluæ. Gensque ea, cum ceram in tributa Romanis præstet, mel (quoniam exitiale est) non vendit. Et in Perside, & in Mauritaniæ Cæsariensis Gætulia, contermina Massæsulis, venenati faui gignuntur: quidamque à parte, quod nihil esse fallacius potest, nisi quod liuore deprehenduntur. Quid sibi voluisse naturam iis arbitremur insidiis, vt ab iisdem apibus, nec omnibus annis fierent, aut non totis fauis? Parum enim erat genuisse rem, in qua venenum facillimè daretur, etiãne hoc ipsa in melle tot animalibus dedit? Quid sibi voluit, nisi vt cautiorem minusque audum faceret hominem? Non enim ipsi melli, sed apibus iam cuspides dederat, & quidem venenatas, remedio aduersus has utique non differendo. Ergo malæ succo, aut foliorum ederæ perungi salutare est, vel percussos eas bibere. Mirum tamen est, venena portantes ore, fingentesque ipsas non mori: nisi quod illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus: sicut contra serpentes Psyllis Marissique inter homines.

De melle quod musca non attingunt, & aluearijs, & cura eorum si famem sentiunt apes, & quomodo cera fiat.

CAP. XIII

Aliud in Creta miraculum mellis. Mons est Carina ix. M. pass. ambitu: intra quod spatium muscæ non reperiuntur, natumque ibi mel nusquam attingunt. Hoc experimento singulare medicamenti eligitur. Aluearia orientem æquinoctialem spectare conuenit. Aquilonem euitent: nec

q 3 Fauonium

Fauonium minus. Aluearia optima è cortice, secunda ferula, tertia vimine. Multica & speculari lapide fecere, vt operantes intus spectarent. Circunlini salucos fimo bubulo vtilissimum, operculum à tergo esse ambulatorium, vt proferatur intus, si magnus sit alueus, aut sterilis operatio, ne desperatione curam abiiciant: id paulatim reduci, fallente operis incremento. Aluearia hyeme stramento operiri, crebrò suffiri, maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iis, innascentes bestiolas necat, araneos, papiliones, teredines: apesque ipsas excitat. Et araneorum quidem exitium facilius est, papilionum maior pestis. Tollitur verò, cum maturefcit malua noctu, interlunio, cælo sereno, accensis lucernis ante alueos. In eam flammam sese ingerunt. Si cibis deesse censeatur apibus, vuas passas siccasue, ficosque tutas, ad fores earum posuisse conueniet. Item lanas tractas madentes passis, aut defruto, aut aqua mulsa. Gallinarum etiam crudas carnes. Quibusdam etiam æstatibus iisdem cibi præstandi, cum siccitas continua florum alimentum abstulit. Alueorum, cum mel eximitur, illini oportet exitus, melissophyllo aut genista tritis: aut medios alba vite præcingere, ne apes diffugiant. Vas mellaria aut fauos lauari aqua præcipiunt: hac decocta, fieri saluberrimum acetum. Cera fit expressis fauis, sed antè purificatis aqua, & triduo in tenebris siccatis, quarto die liquatis igni in nouo fictili, aqua fauos tegente, tunc sporta colatis. Rursus in eadem olla coquitur cera cum eadem aqua, excipiturque alia frigida, vasis melle circunlitis. Optima, quæ Punica vocatur. Proxima quàm maximè fulua, odorisque mellei, pura, natione autem Pontica, quam constare equidem miror inter venenata mella. Deinde Cretica. Plurimum enim ex propoli habet, de qua diximus in natura apum. Post has Corsica, quoniam ex buxo fit, habere quandam vim medicaminis putatur. Punica fit hoc modo: Ventilatur sub dio sæpius cera fulua. Deinde feruet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro. Indeligulis hauriunt florem, id est candidissima quæque, transfunduntque in vas, quod exiguum frigida habeat. Et rursus marina decoquunt separatim: dein vas ipsum refrigerant. Et cum hæc ter fecere, iunce crate sub dio siccant Sole, Lunaque: hæc enim candorem facit. Siccantes, neliquefaciant, protegunt tenui linteo. Candidissima verò fit, post insolationem etiamnum recocta. Punica medicis vtilissima. Nigrescit cera addito chartarum cinere, sicut anchusa admista rubet. Variosque in colores pigmentis trahitur, ad reddendas similitudines, & innumeros mortalium vsus, parietumque etiam & armorum tutelam. Cætera de melle apibusque in natura earum dicta sunt. Et hortorum quidem omnis ferè ratio peracta est.

De herbis sponte nascentibus & aculeatis.

CAP. XV.

Sequuntur herbae sponte nascentes, quibus pleraque gentium vtuntur in cibis, maximeque Aegyptus, frugum quidem fertilissima, sed vt propè sola iis carere possit: tanta est ciborum ex herbis abundantia. In Italia paucissimas nouimus, fraga, tanum, ruscum, batin marinam, batin hortensiam, quam aliqui asparagum Gallicum vocant. Præter has pastinacam pratensem, lupum salictarium, eaque verius oblectamenta, quàm cibos. In Aegypto nobilissima est colocasia, quam cyamon aliqui vocant. Hanc à Nilo metunt, caule, cum coctus est, arancofo in mandendo, thyrsos autem, qui inter folia emicat, spectabili, foliis latissimis, etiam si arboreis comparentur, ad similitudinem eorum quæ personata in nostris amnibus vocamus. Adeoque Nili sui dotibus gaudent, vt implexis colocasiae foliis in variam speciem vasorum, potare gratissimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. In Aegypto proxima authoritas cichorio est, quam diximus intubum erraticum. Nascitur post Vergilias. Floret particulatim. Radix ei lenta, quare etiam ad vincula vtuntur illa. Anthalium longius à flumine nascitur, mespili magnitudine & rotunditate, sine nucleo, sine cortice, folio cyperi. Mandunt igni paratum. Mandunt & ætæum, cui pauca folia minimaque, verum radix magna. Aracidna quidem & aracos, cum habeant radices ramosas ac multiplices, nec folium, nec herbam vllam, aut quicquam aliud supra terram habent. Reliqua vulgarium in cibis apud eos herbarum nomina condrylla, hypochæris, & caucalis, anthriscum, scandix, quæ ab aliis tragopogon vocatur, foliis crocosimillimis: parthenium, strychnum, corchorus, & æquinoctio nascens aphace, acinos, quam epipetron vocant, quæ nunquam floret. At è contrario aphace subinde marcescente flore emittit alium, tota hyeme totoque vere vsque in æstatem. Multa præterea ignobiles habent: sed maximè celebrant enicon Italiae ignotam, ipsis autem oleo, non cibo, gratam. Hoc faciunt è semine eius. Differentia prima, sylvestris & satiuæ. Sylvestrium duæ species. Vna mitior est, simili caule, tamen rigido: itaque & colu antiquæ mulieres utebantur ex illis: quare quidam atractylida vocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. Aculeatarum generis hæc est: quoniam distinguenda sunt & genera. Ergo quædam herbarum spinosæ sunt, quædam sine spinis. Spinosa sunt multæ species. In totum spina est asparagus, scorpio: nullum enim folium habet. Quædam spinosa foliata sunt, vt carduus, eryngion, glycyrrhizon, vrtica. Iis enim omnibus foliis inest aculeata mordacitas. Aliqua & secundum spinam habent folium, vt tribulus, & ononis. Quædam in folio habent & in caule, vt phleos, quod aliqui stœben appellauere. Hippophaës spinis geniculatum: tributa proprietas, quod & fructum spinosum habet. Ex omnibus his generibus vrtica maximè noscitur, acetabulis in flore purpuream lanuginem fundentibus, sæpè altior binis cubitis. Plures eius differentiæ. Sylvestris, quam foeminam vocant, mitior. Et in sylvestri quæ dicitur

dicitur cania, acrior, caule quoque mordaci, simbratis foliis. Quæ verò etiam odorem fundit, Herculeana vocatur. Semen omnibus copiosum, nigrum. Mirum, sine vllis spinarum aculeis lanuginem ipsam esse noxiam: & tactu tantum leni pruritum, pustulasque confestim adusto similes existere. Notum & remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipsa herba gignitur, nec nisi solibus roborata. Incipiens quidem ipsa nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est ad pellen- dos torius anni morbos. Sylvestrium quoque radix, omnem carnem teneriorem facit simul cocta. Quæ innoxia, morfu carens, lamium vocatur. De scorpione dicemus inter medicas.

De carduo, & helxine, & tribulo & anchusa.

CAP. XVI.

CARDUUS & folio & caule spinosas lanugines habet. Itē acorna, leucacanthos, chalceos, cnicos, polyacanthos, onopyxos, helxine, scolymos. Chamæleon, in foliis non habet aculeos. Est & illa differentia, quòd quædam in iis multicaulia ramosaque sunt, vt carduus. Vno autem caule, nec ramosum, cnicos. Quædam cacumine tantum spinosa sunt, vt eryngium. Quædam æstate florent, vt tetralix, & helxine. Scolymus quoque floret serò & diu. Acorna colore tantum rufo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet. Qua de causa phonos vocatur à quibusdam, odore etiam grauis, serò maturescente semine, nec ante autumnum: quanquam id de omnibus spinosis dici potest. Verum omnia hæc & semine & radice nasci possunt. Scolynus carduorum generis ab iis distat, quòd radix eius vscendo est decocta. Mirum, quòd sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Aculei arefcente folio desinunt pungere. Helxine rara visu est, neque in omnibus terris est, radice foliosa, ex qua media veluti malum extuberat, contectum sua fronde. Huius vertex summus lacrymam continet iucundi saporis, acanthicen mastichen appellatam. Et castos quoque in Silicia tantum nascitur, suæ proprietatis & ipsa, cuius in terra serpunt caules, à radice emissi, lato folio & spinoso. Caules vocant castos: nec fastidiunt in cibis inueteratos quoque. Vnum caulem rectum habent, quem vocant pternica, eiusdem suauitatis, sed vetustatis impatientem. Semen ei lanuginis, quam pappon vocant: quo detracto & cortice, teneritas similis cerebro palmæ est: vocant ascaliam. Tribulus non nisi in palustribus nascitur, dira res alibi, iuxta Nilum & Strymonem amnes extipitur in cibis, inclinatus in vadum, folio ad effigiem vlmæ, pediculo longo. At in reliquo orbe genera duo: vni cicerculæ folia, alteri aculeata. Hic & serius floret, magisque septa obsidet villarum. Semen ei rotundius, nigrum in siliqua. Alteri harenaceum. Spinosorum etiamnum aliud genus ononis. In ramis enim spinas habet appposito folio rutæ simili, toto caule foliatum in modum coronæ: sequitur à frugibus, aratro inimica, viuaxque præcipue. Aculeatarum caules aliquarum per terram serpunt, vt eius quam coronopum vocant. E diuerso stant, anchusa inficiendo ligno cerisque radice apta, & è mitioribus anthemis, & phyllanthes, & anemone, & aphace. Caule foliato est & crepis, & apate. Differentia foliorum & hic quæ in arboribus, breuitate pediculi ac longitudine, angustis ipsius folij, amplitudine, angulis, incisuris, odore, flore. Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus, vt ocimo, heliotropio, aphacæ, onocichlæ.

Differentia herbarum per folia, & quæ herba toto anno florent, & de hastula regia, & pistana, & gladiolo.

CAP. XVII.

MVLtis inter hæc æterna folia, sicut quibusdam arborum: in primisque heliotropio, adianto. Aliud rursus spicatarum genus, ex quo est cynops, alopecuros, stelephuros, (quam quidam ortyga vocant, alij plantaginem, de qua plura dicemus inter medicas) thryallis. Ex iis alopecuros spicam habet mollem & lanuginem densam, non dissimilem vulpium caudis, vnde ei & nomen. Proxima est ei & stelephuros, nisi quòd illa particulatim floret. Cichorion & similia, circa terram folia habent, germinantibus ab radice post Vergilias. Perdicion & aliæ gentes, quàm Aegyptij, edunt: nomen dedit auis, id maxime eruens. Crassas, plurimasque habet radices. Item ornithogale, caule tenero, candido, semipedali radice, bulbosa, molli tribus aut quatuor agnatis. Coquitur in pul- te, Mirum, loron herbam & ægilopa, non nisi post annum è semine suo nasci. Mira & anthemidis natura, quòd à summo florere incipit, cum cæteræ omnes, quæ particulatim florent, ab ima sui parte incipiant. Notabile & in lappa, quæ adhærescit, quoniam in ipsa flos nascitur, non euident, sed in- tus occultus, & intra se germinat, velut animalia quæ in se pariunt. Item circa Opuntem Opuntia est herba, etiam homini dulcis. Mirumque, è folio eius radicem fieri, ac sic eam nasci. Iasione vnum folium habet, sed ita implicatum, vt plura videantur. Condrylla amara est, & acri in radice succo. Amara & aphace, & quæ picris nominatur, & ipsa toto anno florens: nomen ei amaritudo imposuit. Notabilis & scillæ croci que natura, quòd cum omnes herbæ folium primum emittant, mox in cau- lem rotundentur, in iis caulibus prior intelligitur, quàm folium. Et in croco quidem flos impelli- tur caule: in scilla verò caulis exit, deinde flos ex eo emergit. Eademque ter floret (vt diximus) tria tempora sationum ostendens. Bulborum generi quidam adnumerant & cypiri, hoc est gladioli, ra- dicem. Dulcis ea est, & quæ decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderosiorémque simul sub- acta. Non dissimilis est & quæ thesion vocatur, gustu aspera. Cæteræ eiusdem generis folio diffe- runt. Asphodelus oblongum & angustum habet, scilla latum & tractabile, gladiolus simile nomini.

Asphodelus

Asphodelus manditur, & semine tosto, & bulbo: sed hoc in cinere tosto, dein sale & oleo addito: præterà tuso cum ficis, præcipua voluptate, vt videtur Hesiodo. Traditur & ante portas villarum satum, remedio esse contra veneficiorum noxiam. Asphodeli mentionem & Homerus fecit. Radix eius napis modicis similis est: neque alia numerosior, lxxx. simul acruatis sæpe bulbis. Theophrastus & ferè Græci, princepsque Pythagoras, caulem eius cubitalem, & sæpe duum cubitorum, foliis porri sylvestris, anthericon vocauere: radicem verò, id est bulbos, asphodelon. Nostri illud album vocant, & asphodelum hastulam regiam. Ea est & caulis acinosi. Eius duo genera faciunt. Albuco est scapus cubitalis, amplius, purus, læuis. De quo Magno præcipit, exitu mensis Martij, & initio Aprilis, cum floruerit, nondum semine eius intumescente, demetendum: findendoque scapos, & quarto die in Solem proferendos: ita siccatis manipulos faciendos. Item pistanam dicit à Græcis vocari, quam inter vlus sagittam appellamus. Hanc ab Idibus Maij vsque ad finem Octobris mensis decorticari, arque leni Sole siccari iubet. Idem & gladiolū alterum, quem cypiron vocant, & ipsum palustrem, Iulio mense toto secari iubet ad radicem, tertioque die in Sole siccari, donec candidus fiat. Quotidie autem ante Solem occidentem in tectum referri, quoniam palustribus defectis nocturni rores noceant.

De iunco genera sex, & de cypero, & de medicamentis eorum, & de cypiro, & odorato iunco.

CAP. XVIII.

Similia præcipit & de iunco, quem mariscon appellant, ad texendas tegetes, & ipsum Iunio mense eximi ad Iulium medium præcipiens. Cætera de siccando, eadem quæ de vlua suo loco diximus. Alterum genus iuncorum facit, quod marinum, & à Græcis oxychoenon vocari inuenio. Tria genera eius: acuti, sterilis, quem marem, & oxyn Græci vocant: reliqua foeminini, ferentis semen nigrum, quem melancranin vocant. Crassior hic & fruticosior. Magisque etiamnum tertius, qui vocatur holoschoenos. Ex his melancranis sine aliis generibus nascitur. Oxys autem & holoschoenos eodem cespite. Vtilissimus ad vitilia holoschoenos, quia mollis & carnosus est. Fert fructum ouorum coherentium modo. Nascitur autem is, quem marem appellamus, ex semetipso, cacumine in terram defixo: melancranis autem suo semine. Alioquin omnium radices omnibus annis intermoriuntur. Vfus ad nassas marinas, vitilium elegantiam, lucernarū lumina, præcipua medulla, amplitudine iuxta maritimas Alpes tanta, vt inciso ventre impleant penè vnciarum latitudinem, in Aegypto verò cribrorum longitudinem, non aliàs vtiliorem. Quidam etiamnum vnum genus faciunt, iunci trianguli, cyperon vocant. Multi verò non discernunt à cypiro vicinitate nominis. Nos distinguemus vtrumque. Cypirus est gladiolus, vt diximus, radice bulbosa, laudatissimus in insulis Creta, dein Naxo, & postea in Phoenice. Cretico candor odorque vicinus nardo, Naxio acrior, Phoenicio exiguum spirans, nullus Aegyptio. Nam & ibi nascitur. Discutit duritias corporum. Iam enim remedia dicemus: quoniam & florum odorumque generi est magnus vsus in medicina. Quod ad cypiron attinet, Apollodorum quidem sequar, qui negabat bibendum: quanquam professus efficacissimum esse † aduersus calculosos, eo fouet. Foeminis quidem abortus facere non dubitat. Mihi que tradit, barbaros suffitum huius herbæ excipientes ore, lienes consumere: & non egredi domibus, nisi ab hoc suffitu. Vegetiores enim firmioresque sic etiam fieri. Intertriginum & alarum vitiiis, perfrictionibusque cum oleo illitum, non dubiè mederi. Cyperos iuncus est, qualiter diximus, angulosus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisque. Folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen. Radix oliuæ nigræ similis, quam, cum oblonga est, cyperida vocant, magni in medicina vsus. Laus cypero prima Hammoniaco, secunda Rhodio, tertia Thracio, nouissima Aegypto: quod & confundit intellectum, quoniam & cypiros ibi nascitur. Sed cyperos durissima, vixque spirans. Cæteris odor & ipsis nardum imitans. Est & per se Indica herba, quæ cypiris vocatur, zingiberis effigie: commanducata croci vim reddit. Cypero vis in medicina psilothri. Illinitur pterygiis, hulceribusque genitalium, & quæ in humore sunt omnibus, sicut oris hulceribus. Radix aduersus serpentium ictus, & scorpionum præsertim, remedio est: Vulus aperit pota. Largiori tanta vis, vt expellat eas. Vrinam ciet, & calculos, ob id vtilissima hydropicis. Illinitur & hulceribus, quæ serpunt, sed his præcipuè quæ in stomacho sunt, ex vino vel aceto illita. Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias, tussi medetur. Semen tostum, & in aqua potum, sistit aluum & foeminarum menses, capitique dolores facit. At qui vocatur holoschoenos, eius quæ proxima sunt radices, commanducantur aduersus araneorum morsus. Inuenio etiamnum vnum iunci genus, quod euripicen vocant. Huius semine somnum allici, sed modum seruandum, ne sopor fiat. Ob id & odorati iunci medicinæ dicuntur, quoniam & in Syria cœle (vt suo loco retulimus) nascitur. Laudatissimus ex Nabatæa, cognomine teuchites, proximus Babylonius, pessimus ex Africa, ac sine odore. Est autem rotundus, vinosæ mordacitatis ad linguam. Syncerus in confricando odorem rosæ emittit, rubentibus fragmentis. Discutit inflationes, ob id stomacho vtilis, bilemque & sanguinem reicientibus. Singultus sedat, ructus mouet, urinā ciet, vesicæ medetur. Ad muliebres vsus decoquitur. Opisthotonicis cum resina arida imponitur. Ex calfactoria & rosa. Vteros astringit, refris gerat. Vfus eius diuiditur in folia & flores. Capita foliorum partesque candidæ, vngues vocantur. In flore

† aduersus
calculos.

In flore aliud est semen, aliud capillus in capite, aliud cortex, aliud calyx. Folium siccatur, aut tribus modis exprimitur. Per se, cum vngues nō detrahuntur: ibi enim humoris plurimum. Aut cum detractis vnguibus, reliqua pars aut oleo aut vino maceratur in Sole vasis vitreis. Quidam & salem ad miscent, & anchusam nonnulli, aut aspalathum, aut iuncum odoratum: quia talis maximè prodest vuluæ ac dysentericis. Exprimuntur eadem folia detractis vnguibus, trita per linteam spissum in æreum vas, lenique igni succus coquitur, donec fiat crassitudo mellis. Ad hoc eligi oportet odoratissima quæque folia.

Ex rosa medicina, & de lilio, & de narcisso, & ex viola, & de bacchar, & combreto, & asaro.

CAP. XIX.

Vinum quomodo fieret è rosa, diximus inter genera vini. Vñs succi ad aures, oris hulcera, gingivas, tonsillas, gargarizatus, stomachum, vuluas, sedis vitia, capitis dolores. In febre per se, vel cum aceto ad somnos, nauseas. Folia vruntur in calliblepharum. Et siccis foemina asperguntur. Epiphoras quoque arida leniunt. Flos somnum facit. Inhibet fluxiones mulierum, maximè albas, in posca porus: & sanguinis excreationes. Stomachi quoque dolores, quantū in vini cyathis tribus. Semen his optimum crocinum, nec anniculo vetustius: & in vmbra siccatur. Nigrum inutile. Dentiū dolori illinitur. Vrinam ciet. Stomacho imponitur. Item igni sacro nō veteri. Naribus subductū caput purgat. Capita pota ventrem & sanguinem sistunt. Vngues rosæ epiphoris salubres sunt. Hulcera enim oculorū rosā sordescunt, præterquā in initiis epiphoræ, ita vt arida cum pane imponatur. Folia quidem vitiis stomachi, rosionibus & vitiis ventris, & intestinorum, & præcordiis vtilissima vel illita. Cibo quoque lapathi modo condiuntur. Cauendus in his situs celeriter insidens. Et aridis & expressis aliquis vñs. Diapasmata inde fiunt ad sudores coercendos, ita vt à balineis inarescant corpori, dein frigida abluantur. Sylvestris cū adipe vrsino alopecias mirificè emendat. Lilij radices multis modis florem suum nobilitauere, contra serpentium ictus ex vino potæ, & contra fungorum venena. Propter clauos pedū in vino decoquuntur, triduoque nō soluuntur. Cum adipe aut oleo decoctæ, pilos quoque adustis reddunt. E mulso potæ inutilem sanguinē cum alio trahunt: lienique & ruptis vulsis profunt, & mensibus foeminarū. In vino verò decoctæ, impositæque cū melle neruis præcis medentur. Lichenas & lepras, & surfures in facie emendat. Erugant corpora. Folia in aceto coctæ, vulneribus imponuntur: epiphoris testium, in melle cum hyoscyamo & farina tritici. Semen illinitur igni sacro: flos & folia hulcerū vetustati. Succus, qui flore expressus est, ab aliis mel vocatur, ab aliis syriū, ad emolliendas vuluas sudoresque faciendos, & suppurationes coquendas. Narcissi duo genera in vñs medici recipiunt. Vnum purpureo flore, & alterum herbaceum. Hunc stomacho inutilem, & ideo vomitorium, aluosque soluentem, neruis inimicū, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puero. Vtriusque radix mulsei saporis est. Ambustis prodest cum exiguō melle. Sic & vulneribus & luxatis. Panis verò cum melle & auenæ farina. Sic & infixæ corpori extrahit. In polenta tritus oleoque, contusis medetur & lapide percussis. Purgat vulnera permixtus farinæ. Nigras vitilignes emaculat. Ex hoc flore fit narcissinum oleum ad emolliendas duritias, calfacienda quæ alserint. Auribus est vtilissimus: sed capitis dolores facit. Violæ sylvestres sunt, & satiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflammationes illinuntur stomacho ardenti. Imponuntur & capiti in fronte. Oculorum priuatim epiphoris, & sede procidente vuluæ: & contra suppurationes. Crapulam & grauedines capitis impositis coronis olfactiue discutiunt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum est ex iis, comitialibus medetur, maximè pueris in aqua potū. Semen violæ scorpionibus aduersatur. Contra flos albæ suppurata aperit: ipsa discutit. Et alba autem & lutea extenuant menstrua, vrinā ciet. Minor vis est recentibus: ideoque aridis post annū vtendū. Lutea dimidio cyatho in aqua tribus, menses trahit. Radices eius cum aceto illitæ sedant lienem: item podagrā: oculorum autem inflammationes cum myrrha & croco. Folia cum melle purgant capitis hulcera: cum cerato rimas sedis, & quæ in humidis sunt. Ex aceto verò collectiones sanant. † Bacchar in medicina vñs aliqui ex nostris perperis vocant. Auxiliatur contra serpentes, capitis dolores feruoresque: item epiphoras. Imponitur mammis tumentibus à partu & ægilopis incipientibus & ignibus sacris. Odor somnū gignit. Radicem decoctā bibere spasticis, euersis, conuulsis, suspiriosis, salutare est. In tussi vetere radices eius tres quatuorve decoquuntur ad tertias partes. Hæc potio mulieres ex abortu purgat. Laterū punctiones tollit, & vesicæ calculos. Conditur cum diapasmate. Vestibus odoris gratia inferitur. Combretū, quod simile ei diximus, tritū cum axungia, vulnera mirè sanat. Asarum iocinerum vitiis salutare esse traditur, vncia sumptū in hemina mulsi misti. Aluum purgat ellebori modo. Hydropicis prodest & præcordiis vuluisque ac morbo regio. In mustum si addatur, facit vinum vrinis ciendis. Effoditur cum folia emittit. Siccatur in vmbra. Situm celerrimè sentit.

De nardo Gallico, & de croco medicina, & crocomagmate, & saluunca, & polio, & iri, & holochryso, & chrysocome, & meliloto.

CAP. XX.

ET quoniam quidam, vt diximus, nardum rusticum nominauere radicem baccharis, contemus & Gallici nardi remedia in hunc locū dilata in peregrinis arboribus. Ergo aduersus serpentes duabus drachmis in vino succurrit. Inflammationibus coli, vel ex aqua, vel ex vino. Item iocineris & renum

† Paulò aliter
vetusti codi-
ces, aliq̃, ver-
borum inter-
punctio: Bac-
char & in me-
dicina vñs est.
Aliqui ex no-
stris &c.

& renum, suffusisq; felle. Et hydropicis per se, vel cum absinthio. Sistit purgationū mulierum impetus. Eius verò quod plu eodem loco appellauimus, radix datur potui trita, vel decocta ad strangulationes, vel pectoris dolores, vel laterum. Menses quoq; ciet. Bibitur cum vino. Crocum melle non soluitur, nulloq; dulci: facillimè autē vino, aut aqua, vtilissimū in medicina. Adseruatur cornea pyxide. Discutit inflammationes omnes quidem, sed oculorū maximè ex ouo illitum. Vuluarū quoque strangulatus, stomachi exulcerationes, pectoris & renum, iocinerū, pulmonum, vesicarumq; peculiariter inflammationi earum vehemēter vtile. Item tussi & pleuriticis. Tollit & pruritus. Vrinam ciet. Qui crocum prius biberint, crapulam non sentiunt. Ebrietati eo resistunt. Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatem. Somnum facit. Caput leniter mouet. Venerem stimulat. flos eius igni sacro illinitur cum creta Cimolia. Ipsum plurimis medicaminibus miscetur. Collyrio vni etiā nomen dedit, ex eo quoq; expresso vnguento crocino, quod crocomagma appellant. Habet suas utilitates contra suffusiones oculorū. Vrinæ magis excalfacit, quàm crocū ipsum. Optimū, quod gustatum saluam dentesq; inficit. Iris rufa melior, quàm candida: infantibus eam circumligari salutare est, dentientibus præcipuè & tussientibus, tinearūve vitio laborantibus instillari. Cæteri effectus eius nō multum à melle differūt. Hulcera purgat capitis præcipuè, suppurationes veteres. Aluum soluit duabus drachmis cum melle. Tussim, tormina, inflationes pota. Lienes ex aceto. Contra serpentium & araneorum morsus, ex posca valet. Contra scorpiones, duarum drachmarum pondere in pane vel aqua sumitur. Contra canum morsus, ex oleo imponitur: & contra perfrictiones. Sic & nervorū doloribus. Lumbis verò & coxendicibus cum resina illinitur. Vis ei concalfactoria. Naribus subducta, sternutamenta mouet, caputq; purgat. Dolori capitis cū cotoneis malis aut struthis illinitur. Crapulas quoq; & orthopnoæ discutit. Vomitiones ciet, duob' obolis sumpta. Ossa fracta extrahit, imposita cum melle. Ad paronychias farina eius vtuntur: cum vino, ad clauos vel verrucas: triduoq; nō soluitur. Halitus oris cōmanducata abolet, alarumq; vitia. Succo duritias omnes emollit. Somnū conciliat, sed geniturā consumit. Sedis rimas & condylomata, omniaq; in corpore excrecentia sanat. Sunt qui syluestrem xyrin vocent. Strumas hæc vel panos vel inguina discutit. Præcipitur, vt sinistra manu lecta ad hos vsus eruatur, colligentesq; dicant cuius hominis vtiq; causa eximant. Scelus herbariorū aperitur in hac mentione. Partem eius seruāt, & quarundam aliarum herbarū, sicut plantaginis: & si parum mercedis tulisse se arbitrantur, rursusque opus quærunt, partem eam quam seruauere, eodem loco infodiunt: credo, vt vitia quæ sanauerint, faciant rebellare. Saliuncæ radix in vino decocta, sistit vomitiones, corroborat stomachum. Polio Musæus & Hesiodus perungi iubent dignationis gratia, gloriæq; audios polium tractare, colere. Polium contra serpentes substernitur vel portatur. Medici in vino decoquunt recens, vel aridum, illinuntq;, vel spleneticis propinant ex aceto: morbo regio in vino: & hydropicis incipientibus in vino decoctū. Vulneribus quoque sic illinunt. Secundas mulierum, partusque emortuos repellit: Item dolores corporis. Vesicas inanit: & epiphoris illinitur. Nec magis alia herba cōuenit medicamento, quod alexipharmacō vocant. Stomacho tamen inutile esse, caputque eo impleri, & arbortum fieri poto, aliqui negant. Ad religionem addunt, vbi inuentum sit, protinus ad alligandum contra oculorum suffusiones, cauendumque ne terram attingat. Hi & folia eius thymo similia tradūt, nisi quod molliora sūt, & lanatiore canitie. Cum ruta syluestri, & si teratur ex aqua cælesti, aspidas mitigare dicitur: & non secus atque cytinus astringit & cohibet vulnera, prohibetque serpere. Holochrysos medetur stranguriæ in vino pota, & oculorū epiphoris illinita. Cum face verò vini cremata & polenta, lichenas emendat. Chrysocomes radix calfacit, & stringit. Datur potui ad iocinerum vitia: item pulmonum: vuluæ dolores in aqua mulsā decocta. Ciet menstrua: & si cruda detur, hydropicorum aquam. Melissophyllo siue melittide si perungantur alucaria, non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Copia istius examina facillimè continentur. Idem præsentissimum est contra ictus earum, vesparumque, & araneorum, item scorpionum. Item contra vuluarum strangulationes, addito nitro. Contra tormina, è vino. Folia eius strumis illinuntur, & sedis vitiis, cum sale decocta. Succus scæmineas purgat, & inflationes discutit, & hulcera sanat. Articularios morbos sedat, canisq; morsus. Prodest dysentericis veteribus & coeliacis, & orthopnoicis, lienibus, hulceribus thoracis. Caligines oculorum succo cum melle inungi eximium habetur. Melilotos quoque oculis illis medetur cum lacte, aut cum lini semine. Maxillarum quoque dolores lenit: & capitis cum rosaceo: item aurium è passo, quæque in manibus intumescunt, vel erumpunt. Stomachi dolores in vino decocta, vel cruda tritaque. Idem effectus & ad vuluas. Testes verò & sedem proci duam, quæq; ibi sint vitia recens ex aqua decocta, vel ex passo. Adiecto rosaceo illinitur ad carcinomata. Deferuescit in vino dulci. Peculiariter & contra meliceridas efficax.

De trifolio, & thymo, & heme rocallæ, & de helenio, & abrotono. CAP. XXI.

Trifolium scio credi præualere contra serpentium ictus & scorpionū, ex vino aut posca, seminis granis viginti potis: vel foliis, & tota herba decocta: serpentesq; nunquā in trifolio aspici. Prætereā celebratis authoribus, contra omnia venena pro antidoto sufficere xxv. grana eius, quod minianthes ex eo appellauimus, tradi. Multa alia prætereā in remediis eius adscribi. Sed me contra sententias

rentias eorum grauiſſimi viri authoritas mouet. Sophocles enim Poeta venenatum id dicit. Simus quoque medicus decocti, aut contriti succum infusum corpori, easdem vredines facere, quas si percussis à serpente imponatur. Ergo non aliter vtendum eo, quàm contra venena, censuerim. Fortassis enim & his venenis inter se contraria sit natura, sicut multis aliis. Item animaduerto, semen eius, cuius minima sint folia, vtile esse ad custodiendam mulierum cutis gratiam, in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore, & in vmbra siccari. Duo autem sunt genera eius: candidum, radice celnosa, in collibus nascens, quod & præfertur: alterum nigrius, florisq; nigri. Vtraque oculorū claritati multum conferre existimantur, & in cibo, & in medicamentis. Item diutina tussi ecligmate faciles excreationes facere cum aceto & sale. Sanguinem concreſcere non patitur melle: Longas faucium distillationes extrahit illita cum sinapi, extenuare: item stomachi & ventris vitia. Modicè his tamen vtendū est, quoniam excalfaciunt, quamuis sistunt aluum: quæ si exulcerata sit, denarij pondus in sextariū aceti & mellis addi oportet. Item si lateralis dolor sit, aut inter scapulas, aut in thorace. Præcordiis medentur ex aceto cum melle: quæ potio datur & in alienatione mentis ac melancholicis. Datur & comitialibus, quos correptos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodest & orthopnoicis & anhelationi, mulierumque mensibus retardatis. Vel si emortui sint in vtero partus, decoctū in aqua ad tertias. Et viris verò contra inflationes, cum melle & aceto. Et si venter turgat, testēsve aut vesicæ dolor exigat. E vino tumores & impetus tollit impositum. Item cum aceto callum & verrucas. Coxendicibus imponitur, & articularibus morbis, & luxatis tritum ac lanæ inspersum ex oleo. Dant & potionem articularibus morbis trium obolorū pondere in tribus aceti & mellis. Et in fastidio, tritum cum sale. Hemerocalles pallidum è viridi, & molle folium habet, radice odorata atque bullosa: quæ cum melle imposita ventri, aquam pellit, & sanguinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculorum, mammarumque post partum doloribus illinuntur. † Helenium ab Helena, vt diximus, natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant vsu eius quandam gratiam iis veneremque conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quod tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis. Prodest & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Est autem candida intus & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex vino. Mures quoque contrita dicitur necare. Abrotolum duorum traditur generum, campestre ac montanum: hoc foeminam, illud marem intelligi volumus. Amaritudo absinthij in vtroque. Siculum laudatissimum, dein Galaticum. Vfus est & foliis, sed maior semini ad excalfaciendum: ideo neruis vtile, tussi, orthopnoicis, conuulsis ruptis, lumbis, vrinæ angustis. Datur bibendum manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua drachmæ pondere. Prodest & vuluæ. Cōcoquit panos cum farina hordeacea, & oculorum inflammationibus illinitur, cotoneo malo concocto. Serpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum vino, illiniturque. Efficacissimum contra ea, quorum veneno tremores & frigus accidunt, vt scorpionum & phalangiorum: & contra venena alia pota prodest, & quoquo modo agentibus, & ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interancorum mala. Ramo eius, si subiiciatur puluino, Venerem stimulari aiunt: efficacissimamque esse herbam contra omnia veneficia, quibus coitus inhibeat.

† Rectius velti codi. Helenium ab Helena, vt diximus, lacrymis natum. Quæ lectio etiā alio Plinij loco fulcitur ex libri huius ca. 10. vbi sic habet: Heleniū è lacrymis Helena dicitur natū: & ideo in Helena insula laudatissimū.

Ex leucanthemo & sampsocho medicina.

CAP. XXII.

L Eucanthemum suspiriosis medetur, duabus partibus aceti permistum. Sampsuchū siue amaracum, in Cypro laudatissimum & odoratissimum, scorpionibus aduersatur, ex aceto ac sale illitum. Menstruis quoque multum confert impositum. Minor est eidem potio vis. Cohibet & oculorum epiphoras cum polenta. Succus decocti tormina discutit. Et vrinis & hydropicis vtile. Mouet & aridum sternutamenta. Fit ex eo oleum, quod sampsuchinum vocatur aut amaracinum, ad excalfaciendos emolliendosque neruos: & vuluas calfacit, Et folia suggillatis cum melle, & luxatis cum cera profunt.

De anemona medicina.

CAP. XXIII.

A Nemonas coronarias tantum diximus: nunc reddemus & medicas. Sunt qui phenion vocet. Duo eius genera, Sylvestris prima, altera in cultis nascens, vtraque sabulosis. Huiusque plures species. Aut enim phœniceum florem habet, quæ & copiosissima est, aut purpureum, aut lacteum. Harum trium folia apio similia sunt. Nec temere semipedem altitudine excedunt, cacumine asparagi. Flos nunquam se aperit, nisi vento spirante: vnde & nomen accepit. Sylvestri amplitudo maior, latioribus foliis, flore phœniceo. Hanc, errore ducti, argemonem putant multi: alij rursus papauer, quod rhœan appellauimus. Sed distinctio magna, quod vtraque hæc postea floret. Nec aut succū illarū anemonæ reddunt, aut calyces habent, nec nisi asparagi cacumen. Profunt anemonæ capitis doloribus & inflammationibus, vuluis mulierum, lacti quoque. Et menstrua cient cum ptisana sumpta, aut vellere appositæ. Radix commanducata pituitam trahit, dentes sanat, decocta oculorum epiphoras. Magi multum quidem iis tribuere, quam primū aspiciatur eo anno tolli iubentes: diciq; colligi eam tertianis & quartanis remedio. Postea alligari florem panno roseo, & in vmbra asseruari,

ri, ita cum opus sit adalligari. Quæ ex his phoeniceum florem habet, radice contrita, cuiusque animalium imposita, hulus facit septica vi. Et ideo expurgandis hulusibus adhibetur.

De ananthe medicina.

CAP. XXIII.

Oenanthe herba nascitur in petris, folio pastinacæ, radice magna, numerosa. Caulis eius & folia cum melle ac vino nigro pota, facilitatem pariendi præstant, secundasque purgant. Tussim è melle tollunt; vrinam cient. Radix & vesicæ vitiis medetur.

De heliochryso medicina.

CAP. XXV.

Heliochrysum, quod alij chrysanthemon vocant, ramulos habet candidos, folia subalbida, abrotono similia; ad solis percussum, aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt, quæ de causa Deos coronant illo, quod diligentissime seruauit Ptolemæus Rex Aegypti. Nascitur in frutetis. Ciet vrinæ è vino pota, & menses. Duritias & inflammationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentium ictus & lumborum vitia bibitur. Sanguinem concretum ventris aut vesicæ absumit cum mulso. Folia eius trium obolorum pondere sistunt profluuium mulierum in vino albo. Vestes tuetur odore non ineleganti.

Ex hyacintho medicina, & lychnide.

CAP. XXVI.

Hycinthus in Gallia eximie prouenit. Hoc ibi pro cocco hyssinum tingitur. Radix est bulbacea, mangonicis venalitiis pulchre nota; quæ è vino dulci illita, pubertatem coarctet, & non patitur erumpere. Torminibus & araneorum moribus resistit. Vrinam impellit. Contra serpentes & scorpiones, morbumque regium, semen eius cum abrotono datur. Lychnis quoque flammea illa aduersus serpentes, scorpiones, crabrones, similiaque bibitur è vino, semine trito. Syluestris eadem stomacho inutilis. Aluum soluit. Ad detrahendam bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo contraria, ut omnino visa ea torpescant. Radicem eius Asiani boliten vocant; quæ alligata oculo, albugines tolli dicuntur.

Ex vincaperuinca medicina, rusco, bati, & acino.

CAP. XXVII.

Et vincaperuinca, siue chamædaphne, arida rufa hydropicis datur in aqua, cochleari mensura, celerrimeque reddunt aquam. Eadem decocta in cinere, sparsa vino, tumores siccant. Auribus succo medetur. Aluinis imposita multum prodesse dicitur. Rusci radix decocta, bibitur alternis diebus in calculorum valetudine, & tortuosiore vrina vel cruenta. Radicem pridie erui oportet, postero mane decoqui: ex ea sextarium vini cyathis duobus misceri. Sunt qui & crudam radicem tritam ex aqua bibant; & in totum ad virilia, cauliculis eius in vino & aceto tritis, nihil vtilius putant. Patis quoque aluum mollit. Illinitur podagricis tosta & contusa. Acinon & coronarum causa & ciborum Aegyptij serunt. Eademque erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis ac foliis esset, & admodum odorata. Ciet menses & vrinæ.

Ex colocasia medicina.

CAP. XXVIII.

Colocasia Glaucias acris corporis leniri putauit, & stomachum iuuari.

Ex anthalio medicina.

CAP. XXIX.

Anthali, quod Aegyptij edunt, nullum alium reperi vsum. Est & herba anthyllion, quam alij anticellion vocant, duorum generum, foliis & ramis lenticulæ similis, palmi altitudine, sabulosis apricis nascens, subfalsa gustanti. Altera chamæpityj similis, breuior & hirsutior, purpurei floris, odore grauis, in saxosis nascens. Prior vuluis aptissima, & ex rosaceo ac lacte imposita & vulneribus. Bibitur in stranguria renumque doloribus, tribus drachmis. Altera bibitur in duritia vuluarum, & in torminibus, & in comitali morbo, cum melle & aceto, quatuor drachmis.

De parthenio medicina.

CAP. XXX.

Parthenium, alij leucanthen, alij ramnacum vocant. Celsus apud nos, perdicium & muralium. Nascitur in hortorum sepibus, flore albo, odore mali, sapore amaro. Ad insidendum decocta in duritia vuluarum, & inflammationibus. Sicca cum melle, & aceto imposita, bilem detrahit atram. Ob hoc contra vertigines vtilis, & calculosis. Illinitur & sacro igni: item strumis, cum axungia inuenterata. Magi contra tertianas sinistra manu euellere iubent, dicitque cuius causa vellatur, nec respicere. Dein eius folium ægri linguæ subiicere, ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

De strychno medicina.

CAP. XXXI.

Strychno, quam quidam trychnon scripsere, utinam nec coronarij in Aegypto vterentur, quos sinuit edere florum similitudo, in duobus eius generibus. Quorum alterum, cui acini coccinei, granosi folliculi, halicacabum vocant, alij callion. Nostri autem vesicariam, quoniam vesicæ & calculis prodest. Frutex est surculosus verius, quam herba, folliculis magnis latisque, & turbinatis, grandi intus acino, qui maturefcit Nouembri mense. Tertio folia sunt ocimi, minimè diligenter demonstranda, remedia non venena tractanti: quippe insaniam facit paruo quoque succo. Quanquam & Græci auctores in iocum vertere. Drachmæ enim pondere lusum pudoris gigni dixerunt, species vanas imaginesque conspicuas obuersari demonstrantes. Duplicatum hunc modum, legitimam insaniam facere. Quicquid verò adiciatur ponderi, representari mortem. Hoc est venenum, quod innocentissimi auctores simpliciter dorycnion appellauere, ab eo, quod cuspidem in præliis tingerentur illo passim

passim nasente. Qui parcius spectauerant, manicon cognominauere: qui nequiter occultabant, erythron, aut neurida: ut nonnulli, perisson: ne cauendi quidem causa curiosius dicendum. Quin & alterum genus, quod halicacabon vocant, soporiferum est, atque etiam opio velocius ad mortem: ab alijs morion, ab alijs moly appellatum. Laudatum verò à Diocle & Euenore, à Timaristo quidem etiam carmine, mira obliuione innocentiae: quippe praesentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos, si colluerentur: halicacabo vni exceptionem addidere, ne diutius id fieret. Delirationem enim gigni eo. Nec demonstranda remedia, quorum medicina maioris mali periculum afferat. Commendatur & in cibis tertium genus, licet praefertur hortensis saporibus. Et nihil esse corporis malorum, cui non salutare sit strychnos, Xenocrates praedicat. Non tamen auxilia eorum tanti sunt, ut vel profutura de ijs commemorare fas putem, praesertim tanta copia innoxiorum medicaminum. Halicacabi radicem bibunt, qui sunt vaticinandi callentes, quod furere ad confirmandas superstitiones aspici se volunt. Remedio est (id enim libentius retulerim) aqua copiosa mulsæ calida potui data. Nec illud praeteribo, aspidum naturæ halicacabum in tantum aduersam, ut radice eius propius admota soporetur illa sopore encansvis earum. Ergo trita ex oleo percussis auxiliatur.

De corchoro, & cnico.

CAP. XXXII.

COrchorum Alexandrinicibi herba est, conuolutis foliis ad similitudinem mori, praecordiis (ut ferunt) utilis, alopeciusque & lentigini. Boum quoque scabiem celerrimè sanari ea inuenio, apud Nicandrum quidem, & serpentium morsus, antequam floreat, Nec de cnico siue atractylide verbosius dici par esset, Aegyptia herba, ni magnum contra venenata animalia praerberet auxilium: item aduersus fungos. Constat à scorpione percussos, quandiu teneant eam herbam, non sentire crutiatum.

De persoluta.

CAP. XXXIII.

ET persolutam Aegyptus in hortis serit, coronarum gratia. Duo genera eius, foemina ac mas. Vtraque subdita Venerem in hiberi, virorum maximè, tradunt.

De mensuris & ponderibus.

CAP. XXXIIII.

ET quoniam in mensuris quoque ac ponderibus, crebrò Græcis nominibus vtendum est, interpretationem eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma Attica (ferè enim Attica obseruatione medici vtuntur) denarij argentei habet pondus. Eadem sex obolos pondere efficit. Obolus x. chalcos. Cyathus pendet per se drachmas x. Cum acetabuli mensura dicitur, significat heminae quartam partem, id est, drachmas xv. Mna, quam nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

PROOEMIUM.

COMPLESSE poterant miraculum sui natura atque tellus, reputantium vel prioris tantum voluminis dotes, totque genera herbarum, vtilitatibus hominum, aut voluptatibus genita. Sed quanto plura restant? quantoque mirabilia inuentus? Illa enim maiore in parte cibi aut odoris decorisue commendatio ad numerosa experimenta duxit. Reliquarum potentia approbat, nihil à rerum natura sine aliqua occultiore causa gigni.

De gentibus, herbis forma gratia vtentibus.

CAP. I.

EQuidem & formæ gratia ritusque perpetui, in corporibus suis aliquas exterarum gentium uti herbis quibusdam, aduerto animum. Illi nunt certè aliis aliæ faciem in populis Barbarorum foeminae, marisque etiam apud Dacos & Sarmatas corpora sua inscribunt. Simile plantagini glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum coniuges nurusque toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris & nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes.

Quod herbis vestes insciantur.

CAP. II.

IAm verò infici vestes scimus admirabili fuco. Atque ut fileamus, Galatiæ, Africae, Lusitaniæ granis, coccum Imperatoriis dicatum paludamentis, transalpina Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit, omneisque alios colores. Nec quærit in profundis murices, seseque obiciendo escam, dum præripit belluis marinis, intacta etià ancoris scrutatur yada, ut inueniat per quod facilis

matro-

matrona adultero placeat, corruptor insidiatur nuptæ. Stans & in sicco carpit, quod frugi mundos exsculpat. His alioqui fulgentibus instrui poterat luxuria, certè innocentius. Nunc propositum ista consecrari non est; nec commitemus, ut subiiciendo vtiliora, luxuriam utilitate circumscribamus, dicturi & aliàs herbis tingi lapides parietesque pingi. Nec tingendi tamen rationem omissemus, si vnquam ea liberalium artium fuisset. Interim fortius augetur authoritas: quæ quanta debeatur etiam surdis, hoc est ignobilibus, herbis perhibebitur. Siquidem authores imperij Romani conditoresque immensum quiddam & hinc sumpsere, quoniam non aliunde sagmina in remediis publicis fuere, & in sacris legationibusque verbenæ. Certè utroque nomine idem significatur, hoc est, gramen ex arce cum sua terra euulsum: ac semper & legati cum ad hostes clarigatumque mitterentur, id est, res raptas clarè repetitum, vnus utique Verbenarius vocabatur.

De corona graminea.

CAP. III.

CORONA quidem nulla fuit graminea nobilior, in maiestate populi terrarum principis, præmiisque gloriæ. Gemmatæ & aureæ, vallares, murales, rostratæ, ciuicæ, triumphales, post hanc fueruntque cunctæ magno interuallo, magnaue differentia. Cæteras omnes singuli, & duces ipsi, Imperatoresque militibus, aut aliquando collegis dedere.

De ratione eius.

CAP. IIII.

DEcreuit in triumphis Senatus, cura belli solutus, & populus otiosus: graminea nunquam nisi in desperatione suprema contigit, nulli nisi ab vniuerso exercitu seruato decreta. Ceteras Imperatores dedere, hanc solam miles Imperatori. Eadem vocatur obsidionalis, liberatis obsidione abominandoque exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos vno aliquo ac vel humillimo ciue seruato, præclarus sacerque habetur, quid tandem existimari debet vnus virtute seruatus vniuersus exercitus. Dabatur hæc viridi è gramine, decerpto inde vbi obsessos seruasset aliquis. Nanque summum apud antiquos signum victoriæ erat, herbam porrigere victos, hoc est, terra & altrice ipsa humo, & humatione etiam cedere: quem morem etiam nunc durare apud Germanos scio.

Qui soli corona ea donati.

CAP. V.

DONATUS est ea L. Siccus Dentatus semel, cum ciuicas quatuordecim meruisset, depugnassetque cxx. præliis semper victor. Tanto rarius est seruatores vnum à seruatis donari. Quidam Imperatores & sæpius donati sunt, veluti P. Decius Mus, Tribunus militum ab exercitu, altera ab his, qui in præsidio obsessi fuerant, quanta esset eius honoris authoritas, confessus religione, siquidem donatus bouem album Marti immolauit, & centum fuluos, qui ei virtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea se Consul, Imperioso collega, pro victoria deuouit. Data, est & à Senatu populoque Romano, qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco, Fabio illi, qui rem omnem Romanam restituit non pugnando. Nec data, cum Magistrum equitum & exercitum eius seruasset: tunc satius fuit nomine nouo coronari, appellatum patrem ab his quos seruauerunt: sed quo dictum est consensu honoratus est, Annibale ex Italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperij manibus imposita est, & quod peculiare ei est, sola à tota Italia data.

Qui solus centurio coronatus.

CAP. VI.

PRÆTER hos contigit eius coronæ honos M. Calphurnio Flammæ, Tribuno militum in Sicilia: Centurioni verò vni ad hoc tempus Cn. Perreio Atinati, Cimbrico bello. Primum pilum is capessens sub Catulo, exclusam ab hoc legionem suam hortatus, Tribunum suum dubitantem per castra hostium erumpere interfecit, legionemque eduxit. Inuenio apud authores, eundem præter hunc honorem, adstantibus Mario & Catulo coss. prætextatum immolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & Sylla dictator, ab exercitu se quoque donatum apud Nolam, legatum bello Marfico. Idque etiam in villa sua Tusculana, quæ fuit postea Ciceronis, pinxit. Quod si verum est, hoc execrabilior eum dixerim, quandoquidem eam capiti suo proscriptione ipse detraxit, tanto paucioribus ciuium seruatis, quam postea occisis. Addat etiamnum huic gloriæ superbum cognomen Felicem, ipse tamen obsessis in toto orbe proscriptis, hac corona Sertorio cessit. Aemilianum quoque Scipionem Varro author est donatum obsidionali in Africa, Manlio coss. tribus cohortibus seruatis, totidemque ad seruandas eas eductis: quod & statuæ eius in foro suo Diuus Augustus adscripsit. Ipsum Augustum cum M. Cicerone filio Consulem Idibus Septembribus Senatus obsidionali donauit. Adeo ciuica non satis videbatur. Nec præterea quenquam hac inuenimus donatum. Nullæ ergo herbæ fuere certæ in hoc honore: sed quæcunque fuerant periculi sede, quamuis ignobiles ignotæque, honorem nobilem faciebant: quod latere apud nos minus quidem miror, cernens negligi ea quoque, quæ ad valetudinem conseruandam, cruciatusque corporis propulsandos, & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere viuendi pretio deliciæ, luxusque. Nunquam fuit cupido vitæ maior, nec minor cura. Aliorum hanc operæ credimus, ac nec mandato quidem nostro alios id agere, medicisque prouisum esse. Proh, bonis ipsi fruimur voluptatis, & (quod nihilequidem probrosius duco) viuimus aliena fiducia. Imò verò plerisque vltro

ultro etiam irrisui sumus ista commentantes, atque friuoli operis arguimur. Magna, quanquam immensi laboris, solatia sperni cum rerum natura: quam certè non defuisse nobis docebimus, & in-
uicis quoque herbis inseruisse remedia: quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proximè restant ex his, quas priori libro nominauimus, in quibus ipsis prouidentiam naturæ satis admirari amplectique non est. Dederat, quas diximus, molles, cibisque gratas. Pinxerat remedia in floribus, visisque ipso animos inuitauerat, etiam deliciis auxilia permiscens. Inde excogitauit ali-
quas aspectu hispidas, tactu truces, ut tantum non vocem ipsius fingentis illas, rationemque reddē-
tis exaudire videamur, ne se depascat auida quadrupes, ne procaces manus rapiant, ne neglecta ve-
stigia obterant, ne insidens ales infringat: his muniendo aculeis, telisque armando, remediis ut tuta
ac salua sint. Ita hoc quoque, quod in iis odimus, hominum causa excogitatum est.

Medicina ex reliquis coronamentis, & erynge. CAP. VII.

ET clara in primis aculeatarum erynge est, siue eryngion, contra serpentes & venenata omnia nascens. Aduersus ictus morsusque, radix eius bibitur drachmæ pondere in vino: aut si plerun-
que tales iniurias comitatur & febris, ex aqua. Illinitur plagis, peculiariter efficax contra cherfidros
ac ranas. Omnibus verò contra toxica & aconita efficacior Heraclides medicus, in iure anseris
decoctam arbitrat. Apollodorus aduersus toxica cum rana decoquit, cæteri in aqua. Ipsa dura,
fruticosa, spinosis foliis, caule geniculato, cubitali & maiore aliquando, alia albicans, alia nigra, ra-
dice odorata, & satiuæ quidem est. Sed & sponte nascitur in asperis & saxosis: & in litoribus maris,
durius, nigriusque, folio apii.

De herba quam centum capita vocant.

CAP. VIII.

EX his candidam nostri centum capita vocant. Omnes eiusdem effectus, caule & radice in
cibos Græcorum receptis utroque modo, siue coquere libeat, siue cruda vesci. Portentosum
est, quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre, raram inuentu: sed si
viris contigerit mas, amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem Lesbium dilectum à Sappho. Multæ circa
hoc nō Magorum solum vanitates, sed etiam Pythagoricorum. Sed in medico usu præter supra dicta
auxiliatur inflationibus, torminibus, cordis vitiis, stomacho, iocineri, præcordiis in aqua mulsa, li-
eni in posca. Item ex mulsa renibus, stranguriæ, opisthotonicis, spasmodicis, lumbis, hydropicis, comi-
tialibus, mulierum mensibus, siue subsidant, siue abundant, vuluarumque omnibus vitiis. Extrahit in-
fixa cum axungia salsa, & cerato: item fracturas. Crapulam præsumpta arcet, aluum sistit. Aliqui è
nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aqua cælesti imponi omnibus ceruicis vitiis. Oculorum
quoque albugines sanare adalligatam tradiderunt.

De acano & glycyrrhiza.

CAP. X.

Sunt qui & acanon eryngio adscribant, spinosam breuemque, ac latam herbam, spinisque latio-
ribus. Hanc impositam, sanguinem mirè sistere. Alij eryngen falsò eandem putauerunt esse &
& glycyrrhizam: quare subiungi eam protinus refert. Et ipsa sine dubio inter aculeatas est, foliis e-
chinatis, pinguibus, tactuque gummosis. fruticosa, binum cubitorum altitudine, flore hyacinthi,
fructu pilularum platani magnitudinis. Præstantissima in Cilicia, secunda Ponto, radice dulci, &
hæc tantum in usu. Capitur ea Vergiliarum occasu, longa ceu viti, coloris buxci. Meliùsque nigra,
quæque læta, quàm quæ fragilis. Vfus in subditis decocta ad tertias, cæterò ad mellis crassitudinem,
aliquando & tusa: quo genere & vulneribus imponitur, & faucium vitiis omnibus. Item voci vtilis-
simo succo, sic ut spissatus est, linguæ subdito. Item thoraci, iocineri. Hæc diximus sitim famemque
sedari. Ob id quidam adipson appellauere eam, & hydropicis dedere, ne sitirent. Ideo & comman-
ducata stomatice est, & huculceribus oris inspersa sæpe, & pterygiis. Sanat & vesicæ scabiem, renum
dolores, condylomata, huculcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis, drachmarum
duarum pondere, & pipere, hemina aquæ. Commanducata sanguinem ex vulnere sistit. Sunt qui &
calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius, & medicinis.

CAP. X.

TRibuli vnū genus in hortis nascitur, alterum in fluminibus tantum. Succus ex his colligitur ad
oculorum medicinas. Est enim refrigerantis naturæ, & ideo utilis contra inflammationes collectio-
nesque. Huculcera per se erumpentia, & præcipuè in ore, cum melle sanat: item tonsillas. Potus calculos
frangit. Thraces, qui ad Strymona habitant, foliis tribuli equos saginant: ipsi nucleo viuunt, panem
facientes prædulcem, & qui contrahat ventrē. Radix castè purèque collecta, discutit strumas. Semē
adalligatum, varicum dolores sedat: tritum verò in aquam sparsum, pulices necat.

De stæbe, & medicinis eius.

CAP. XI.

STæbe, quam aliqui phleon vocant, decocta in vino, præcipuè auribus purulentis medetur: item
oculis ictu cruentatis: hæmorrhagiæ quoque & dysenterię infusa.

De hippophye & hippope, & medicinis earum.

CAP. XII.

Hippophyes in sabulosis maritimisque nascitur spinis albis. Ederæ modo racemosa est, candi-
dis, & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet, qui aut per se conditur, aut pastillis fari-
næ. Hæc bilem detrahit obolo ponderis, saluberrimè cum mulso. Est altera hippope, sine caule, sine
flore,

flore, foliis tantum minutis. Huius quoque succus hydropicis mirè prodest. Debent accommodatæ esse equorum naturæ, neque ex alia causa nomen accepisse. Quippe quædam animalium remediis nascuntur, locupleti diuinitate ad gerenda præsidia: ut non sit mirari satis ingenium eius, disponentis auxilia in genera, in causas, in tempora, ut aliis prosit atque aliis horis, dieisque nullus prope sine præsiis reperiatur.

De vrtica, & medicinis eius.

CAP. XIII.

VRtica quid esse inuisius potest? At illa præter oleum, quod in Aegypto ex ea fieri diximus, vel plurimis scadet remediis. Semen eius cicuta contrarium esse Nicander affirmat: item fungis & argento viuo. Apollodorus & salamandris cum iure decoctæ testudinis. Item aduersari hyoscyamo, & serpentibus, & scorpionibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax, vuas in ore, proci dentesque vuluas, & infantium sedes, tactu resiliere cogit: lethargicos expergisci tactis cruribus, magisque fronte. Eadem canis moribus addito sale medetur. Sanguinem trita naribus indita sistit, & magis radice. Carcinomata & sordida hulcera, sale admisto: item luxata sanat, & panos, parotidas, carnesque ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa, vuluas strangulantes aperit, & profluuiariorum sistit impositum. Vomitiones in aqua mulsa sumptum à coena faciles præstat, duobus obolis: vno autem in vino potio lassitudines recreat. Vuluæ vitiis tostum, acetabuli mensura: potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Orthopnoicis prodest cum melle: & thoracem purgat eodem ecligmate. Et lateri medetur cum semine lini. Addunt hyssopum & piperis aliquid. Illinitur lieni. Difficilem ventrem tostum cibo emollit. Hippocrates vuluam purgari potio eo pronuntiat. Dolo-
re leuari tosto acetabuli mensura dulci potio, & imposito cum succo maluæ. Intestinorum animalia
pelli cum hydromelite & sale. Defluuii capitis, semine illito cohonestari. Articularibus morbis &
podagricis plurimi cum oleo vetere, aut folia cum vrsino adipe trita imponunt. Ad eadem radix tu-
sa cum aceto non minus utilis: item lieni. Et cocta in vino discutit panos, cum axungia vetere salsa.
Eadem psilothrum est sicca, Condidit laudes eius Phanius physicus, vtilissimam cibus coctam con-
ditamue professus arteriæ, tussi, ventris distillationi, stomacho, panis, parotidibus, pernionibus:
cum oleo sudorem, coctam cum conchyliis ciere aluum, cum ptisana pectus purgare, mulierumque
mentes: cum sale hulcera quæ serpant cohibere. Succus quoque in vso est. Expressus illitusque fron-
ti, sanguinem narium sistit: potus vrinam ciet, calculos rumpit: vrinam gargarizatus reprimit. Semen
colligi messibus oportet. Alexandrinum maximè laudatur. Ad omnia hæc & mitiores quidem te-
neræque efficaces, sed præcipuè sylvestris illa, & amplius lepras è facie tollit, in vino pota. Si qua-
drupes foetum non admittat, vrtica naturam fricandam monstrant.

De lamio, & medicinis eius.

CAP. XIII.

EA quoque num, quam lamium inter genera earum appellauimus, mitissima, & foliis non mor-
dentibus, medetur cum mica salis contusis incussisque, inustis & strumis, tumoribus, poda-
gris, vulneribus. Album habet in medio folio, quod ignibus sacris medetur. Quidam è nostris tem-
pore discreuere genera. Autumnalis vrticæ radice alligata in tertianis, ita ut ægri nuncupentur,
cum eruitur ea radix, & dicatur quæ, & cui, & quorum filio eximatur, liberari morbo tradiderunt.
Hoc idem contra quartanas pollere. Idem vrticæ radice addito sale, infixæ corpori extrahi. Foliis
cum axungia strumas discuti: vel si suppurauerint, erodi compleri que.

De scorpione, generibusque, ac medicinis eius.

CAP. XV.

EX argumento nomen accepit scorpius herba. Semen enim habet ad similitudinem caudæ scor-
pionis, folia pauca. Valet & aduersus animal nominis sui. Est & alia eiusdem nominis effectus-
que sine foliis, asparagi caule, in cacumine aculeum habens, & inde nomen.

De leucacantha, & medicinis eius.

CAP. XVI.

LEuacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ com-
manducata dentium dolorem sedat. Item laterum & lumborum, ut Hicæsius tradit, semine po-
tio drachmis octo, aut succo. Eademque ruptis conuulsis medetur.

De helxine, perdicio, parthenio, sideriti, & medicinis eius.

CAP. XVII.

HElxinen alij perdicium vocant, quoniam perdices ea præcipuè vescantur. Alij sideritin, non
nulli parthenium. Folia habet mistæ similitudinis plantagini & marrubio, cauliculos densos,
leuiter rubentes, semina in capitibus lappaceis adhærentia vestibibus: unde & helxinem dictam vo-
lunt. Sed nos qualis verè esset helxine, diximus priori libro. Hæc autem inficit lanas, sanat ignes sa-
cros & tumores, collectionesque omnes, & adusta. Panos succus eius cum psimmythio, ignes sa-
cros, tumores, collectionesque, & guttura incipientia turgescere. Item veterem tussim cyatho hau-
sto, & omnia in humido, sicut tonsillas & varices cum rosaceo. Imponitur & podagris cum caprino
seuo ceræque Cypria. Perdicium siue Parthenium (nam sideritis alia est) à nostris herba vrceolaris
vocatur, ab alijs astericum, folio similis ocimo, nigrior tantum, nascens in tegulis, parietinisque,
Medetur cum mica salis trita iisdem omnibus, quibus lamium, & eodem modo: item vomicæ cal-
facto succo pota. Et contra hulcera, rupta, lapsusque & præcipitia, aut vehiculorum euerisiones sin-
gularis.

gularis. Vernula charus Pericli Atheniensii principi, cum is in arce templum ædificaret, repissetq; super altitudinem fastigij, & inde cecidisset, hac herba dicitur sanatus, monstrata Pericli somnio à Minerua. Quare Parthenium vocari cœpta est, assignaturque ei Deæ. Hic est vernula, cuius effigies ex ære fusa est, & nobilis ille Splanchnoptes.

De chamæleon, generibusq; & medicinis eius. CAP. XVIII.

Chamæleonem aliqui ixiam vocât. Duo genera eius. Candidior asperiora folia habet: serpit in terra echini modo spinas erigens, radice dulci, odore grauissimo. Quibusdâ in locis viscum gignit album sub alis foliorum, maximè circa Canis ortum, quomodo thura nasci dicuntur: vnde & ixia appellatur. Hoc, vt mastiche, vtuntur mulieres. Quare & chamæleon vocetur, varietate foliorû cœuenit. Mutat enim cum terra colores, hic niger, illic viridis, aliubi cyaneus, aliubi croceus, atq; aliis coloribus. Ex his candidus hydropicos sanat succo radices decoctæ. Bibitur drachma in passo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli mensura succi eiusdem in vino austero cum origani scopis. Facit ad difficultatem vrinæ. Hic succus occidit canes suesque in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in se mures ac necat, nisi protinus aquam sorbeant. Radicem eius aliqui concisam serui iubent funiculis pendentem, decoquantque in cibo contra fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant. Ex nigris aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset, & fœminam cui violaceus. Vno nascuntur caule cubitali, crassitudine digitali. Radicibus earum lichenes curantur, cum sulphure & bitumine vna coctis: commanducatis verò dentes mobiles, aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant. Et ricinos canum necant: iuuenas quoque anginae modo. Quare à quibusdam ¹⁰ vlophonon vocatur, & cynozolon, propter grauitatem odoris. Ferût & hæc viscum hulceribus utilissimum. Omnium autem generum eorum radices scorpionibus aduersantur.

De coronopo, & medicinis eius. CAP. XIX.

Coronopus oblonga herba est cum fissuris. Seritur interim, quoniam radix coeliacis præclare facit in cinere tosta.

De anchusa, & pseudanchusa, & medicinis earum. CAP. XX.

Et anchusæ radix in vsu est, digitali crassitudine. Finditur papyri modo: manusq; inscit sanguineo colore: præparat lanas pretiosis coloribus. Sanat hulcera in cerato, præcipuè senum, item adusta. Liquari non potest in aqua: oleo dissoluitur: idque syncera experimentum est. Datur & ad renum dolores drachma eius potui in vino: aut si febris sit, in decocto balani. Item iocinerum vitiis, ³⁰ & lienis, & bile suffusis. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cum melle & farina, luxatis imponuntur: & pota drachmis duabus in mulso aluum sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Est & alia similis, pseudanchusa ob id appellata, à quibusdam verò enchusa, aut doris, & multis aliis nominibus, lanuginosior & minus pinguis, tenuioribus foliis & languidioribus. Radix oleum non fundit, sed rubentem succum: & hoc ab anchusa discernitur. Contra serpentes efficacissima potu foliorû, vel seminis. Folia ictibus imponuntur. Virus serpentium fugat. Bibitur & propter spinam. Foliû eius sinistra decerpi iubet Magi, & cuius causa sumatur dici, tertianisq; febribus alligari.

De onochile, anthemii, loto, & lotometra, heliotropio, tricocco, & adianto siue callitricho. CAP. XXI.

Et & alia herba proprio nomine onochiles, quam aliqui anchusam vocant, alij [†] arcebion, alij [†] archibellion, [†] onochelion, alij [†] onocleam. ⁴⁰ [†] onochelim, aliqui rhexiam, multi enchusam, paruo frutice, flore purpureo, asperis foliis & ramis, radice messibus sanguinea, cæterò nigra, in sabulosis nascens, efficax contra serpentes, maximeque viperas, & radice & foliis, æquè cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus vulua procidente. Pellit & tineas cum hyssopo. Et in dolore renum aut iocineris ex aqua multa, si febris sit: sin aliter, ex vino bibitur. Lentigini ac lepris radix illinitur. Habentes eam, à serpentibus feriri negantur. Est & alia huic similis flore rubro, minor, & ipsa ad eosdem vsus. Traduntq; comanducata ea, si inspuiatur, mori serpentem. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade. Aliqui leucanthemida vocant, alij leucanthemon, alij eranthemon, quoniâ vere floreat: alij chamæmelon, quoniâ odorem mali habeat. Nonnulli melanthemon vocât. Genera eius tria flore tantum distant, palmû non excedentia, paruisq; floribus, vt rutæ, candidis, aut melinis, aut purpureis. In macro solo, aut iuxta semitas colligitur vere, & in coronamenta reponitur. Eodem tẽpore & medici folia tusa in pastillos digerunt: item florem & radicem. Dantur omnia ⁵⁰ mista drachmæ vnius pondere, contra serpentium omnium ictus. Pellit mortuos partus: item menstrua in potu, & vrinam, calculosq; Inflationes, iocinerum vitia, bilem suffusam, ægilopia comanducata, hulcerum eruptiones manantes sanat. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est. Hanc propriè quidam eranthemon vocant. Loto qui arborẽ putant tantum esse, vel Homero authore coargui possunt. Is enim inter herbas subnascens Deorum voluptati, loton primam nominauit. Folia eius cum melle, oculorum cicatrices, argema, nubeculas discutunt. Est & lotometra, quæ fit ex loto sata, ex cuius semine simili milio, fiunt panes in Aegypto à pastoribus, maximè aqua vel lacte subacti. Negatur quicquam illo pane salubrius esse, aut leuius, dum caleat: refrigeratus difficilius cõcoquitur, sitque ponderosus. Constat, eos qui illo viuunt, nec dysenteria nectenesmo, neq; aliis morbis ventris infestari. Itaq; inter remedia eorû habetur. Heliotropij miraculum sæpius diximus,

diximus, cum Sole se circumagentis, etiam nubilo die: tantus sideris amor est. Noctū velut desiderio contrahi cæruleum florem. Genera eius duo: tricoccum, & helioscopium. Hoc altius (quanquā vtrunque semipedalem altitudinem non excedat) ab ima radice ramosum. Semen in folliculo melsibus colligitur. Nascitur non nisi in pingui solo, cultoque maximè: tricoccum vbiq̃ue. Si decoquatur, inuenio cibis placere: & in lacte iucundius aluum molliri: & si decocti succus bibatur, efficacissimè exinaniti. Maioris succus excipitur æstate, hora sexta: miscetur cum vino, sic firmior. Capitis dolores sedat, rosaceo admisto. Verrucas cum sale tollit succus è folio: vnde nostri verrucariam herbam appellauere, aliis cognominari effectibus digniorem. Nanque & serpentibus, & scorpionibus resistit, ex vino aut aqua mulsa, vt Apollaphanes & Apollodorus tradunt. Folia infantium destillationibus, quod siriasin vocant, illita medentur. Item contractionibus, etiamsi id comitialiter accidat. Decocto quoque foueri eos, saluberrimum est. Potum id pellit tinea, & renum harenas. Si cuminum adiiciatur, calculos frangit. Decoqui cum radice oportet, quæ cum foliis & hircino seuo podagris illinitur. Alterum genus, quod tricoccum appellauimus, & alio nomine scorpiuron vocatur, foliis non solum minoribus, sed etiam in terram vergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudæ: quare ei nomen. Vis ad omnia venenatā & phalangia, & contra scorpiones præcipuè illita. Non feriuntur habentes. Et si terram surculo heliotropij circumscribat aliquis, negant scorpionem egredi. Imposita verò herba, aut vda omnino respersum, protinus mori. Seminis grana quatuor pota, quartanis prodesse dicuntur, tria verò tertianis: vel si herba ipsa ter circumlata subiiciatur capiti. Semen & Venerem stimulat. Cum melle panos discutit. Et verrucas hoc vtrique heliotropium radicitus extrahit, & excrecentia in sedibus. Spinæ quoq; ac lumborum sanguinem corruptum trahit, illitū semen & potū in iure gallinacei decoctum, aut cum beta & lente. Cortex verò liuentib' colorem reddit. Magi heliotropiū quartanis quater, in tertianis ter alligari iubent ab ipso ægro, precariq; eum, soluturum se nodos liberatum, & ita facere non exempta herba. Aliud adianto miraculum: æstate viret, bruma non marcescit: aquas respuit, perfusum mersumue sicco simile est: tanta dissociatio deprehenditur: vnde & nomē à Græcis, alioquin frutici topiario. Quidam callitrichon vocant, alij polytrichon, vtrunque ab effectu. Tingit enim capillum: & ad hoc decoquitur in vino cum semine apij, adiecto oleo copiosè, vt crispum densumque faciat: defluere autem prohibet. Duo eius genera, cædidius, & nigrum breuiusque. Id quod maius est, polytrichon: aliud, trichomanes vocat. Vtrique ramuli nigro colore nitent foliis filicis: ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt: omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla. Umbrosas petras, parietumque aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia, quod miremur, cum aquas non sentiat. Calculos è corpore mirè pellit, frangitque, vtrique nigrum. Quæ de causa potius, quàm quòd in saxis nasceretur, à nostris saxifragum appellatum crediderim. Bibitur è vino, quantum terni decerpere digiti. Vrinam cient. Serpentium & araneorum venenis resistunt. In vino decocti aluum sistunt. Capitis dolores corona ex his sedat. Contra scolopendræ morsus illinuntur, crebrò auferendi ne pereant: hoc & in alopeciis. Strumas discutiunt, fursuræque in facie, & capitis manantia hulcera. Decoctum ex his prodest suspiriosis, & iocineri, & lieni, & felle suffusis, & hydropicis. Stranguriæ illinuntur, & renibus cum absinthio. Secundas cient & menstrua. Sanguinem sistunt ex aceto, aut rubi succo poti. Infantes quoque exulcerati perunguntur ex iis cum rosaceo & vino prius. Folium in vrina pueri impubis, tritum quidem cum aphronitro, & illitum ventri mulierum, ne rugosus fiat, præstare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putant, in cibum eorum additis: pecorūque esse vtilissimos.

Depicride, thesio, asphodelo, alimo, acantho, buprestis, elephobosco, scandice, iasione, & de caucalide, silybo, scolymo siue limonio, soncho, chondrilla siue chondrille, & boletis. CAP. XXII.

Pleris ab insigni amaritudine cognominatur, vt diximus: rotundo folio. Tollit eximiè verrucas. Thesium quoque non dissimili amaritudine est: sed purgat aluum, in quem vsus teritur ex aqua. Asphodelum de clarissimis herbarum, quam heroion aliqui appellauerunt, Hesiodus & in syluis nasci dixit: Dionysius, marem ac foeminam esse. Defectis corporibus & phthisicis constat bulbos eius cum ptisana decoctos aptissimè dari: panemque ex his cum farina subactis, saluberrimum esse. Nicander & contra serpentes ac scorpiones, vel caulem, quem anthericon vocauimus, vel semper, vel bulbos dedit in vino tribus drachmis: subtrauitque somno contra hos metus. Datur & contra venenata marina, & contra scolopendras terrestres. Cochleæ mirè in Campania caulem cum persequuntur, & sugendo arefaciunt. Folia quoque illinuntur venenatorum vulneribus ex vino. Bulbineruis articulisque cum polenta tusi illinuntur. Prodest & concisis ex aceto lichenas fricare: item hulceribus putrescentibus ex aqua imponere: mammarum quoque & testium inflammationibus. Decocti in facie vini, oculorum epiphoris supposito linteolo medentur. Ferè in quocunque morbo decoctis magis medici vtuntur. Item ad tibiurum tetra hulcera, rimasque corporum quacumq; in parte farina arefactorum. Autumno autem colliguntur, cum plurimum valent. Succus quoq; ex tuis expressus aut decoctis, vtilis sit corporis dolori, cum melle: idem odorē corporis iucundū affectatibus,

ribus, cum iri arida & salis exiguo. Folia etiam supra dictis medentur, & strumis, panis, h ulceribus in facie, decocta in vino. Cinis è radice alopecias emendat, & rimas pedū. Decoctæ radicis in oleo succus, perñiones & ambusta. Et ad grauitatem aurium infunditur: à contraria aure in dolore dē-
 rium. Prodest & vrinæ pota modicè radix, & menstruis & lateris doloribus: item ruptis conuulsis, tussibus, drachmæ pondere in vino pota. Eadem & vomitiones adiuuat commanducata. Semine sumpto turbatur venter. Chrysermus & parotidas in vino decocta radice curauit: item strumas ad-
 mīsta cachry ex vino. Quidam aiunt, si imposita radice pars eius in fumo suspendatur, & quarta die soluatur, vnā cum radice arescere strumā. Sophocles ad podagras vtroq; modo, cocta crudaq; vsus est. Ad perñiones decoctam ex oleo dedit, & suffusis felle in vino, & hydropicis. Venerem quoque
 10 concitari cum vino & melle perunctis, aut bibentibus, tradiderunt. Xenocrates & lichenas & pso-
 ras, radice in aceto decocta, tolli dicit. Item si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida, alarum quo-
 que & feminum vitia, & capillum crispiorē fieri, rafo prius capite, si radice ea fricetur. Simus la-
 pides renū in vino decocta atq; pota eximit. Hippocrates semen eius ad impetus lienis dari cen-
 set. Lumentorum quoque h ulcerac scabiem, radix illita, aut decoctæ succus ad pilum reducit. Mu-
 res etiam eadem fugantur, cauerna præclusa moriuntur. Asphodelon ab Hesiodo quidam alimon
 appellari existimauere, quod falsum arbitror. Est enim suo nomine alimon, non parui & ipsum er-
 roris inter auctores. Alij enim fruticē esse dicunt densum, candidum, sine spina, foliis oleæ, sed mol-
 lioribus. Coquitur autem hocciborum gratia. Radix tormina discutit, drachmæ pondere in aqua
 mulsā pota: item conuulsā & rupta. Alij olus maritimum esse dixere falsum, & inde nomen, foliis in
 20 rotunditate longis, laudatum in cibis. Duorum præterea generum, syluestre, & mitius: vtrunq; pro-
 deesse dysentericis etiam ex h ulceratis cum pane, stomacho verò ex aceto. H ulceribus vetustis illini
 crudum, & vulnē recentium impetus lenire, & luxatorum pedum ac vesicæ dolores. Syluestri
 tenuiora folia, sed in eisdem remediis effectus maiores, & in sananda hominū ac pecorū scabie.
 Præterea nitorem corpori fieri dentibusq; candorem, si fricentur radice ea. Semine linguæ subdito
 sitim non sentiri. Hoc quoque mandi, & vtraque etiam condiri. Crateuas tertium quoque genus
 tradidit, longioribus foliis & hirsutioribus, odore cupressi: nasci sub edera maximè, prodesse opi-
 sthotonicis, contractionibus neruorum, tribus obolis in sextariū aquæ. Acanthos est topiaria & vr-
 bana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum, ad surgentiumq; puluinorū toros vestiens.
 Duo genera eius sunt, aculeatum & crispum, quod breuius: alterum læue, quod aliqui pæderota
 30 vocant, alijs melamphyllum. Huius radices vsus luxatisq; mirè profunt: item ruptis conuulsis &
 phthisin metuentibus incoctæ cibo, maximè prisana. Podagris quoque illinuntur trita & calefactæ
 calidis. Bupleuron in sponte nascentium olerum numero Græci habent, caule cubitali, foliis mul-
 tis longisq; capite anethi, laudatum in cibis ab Hippocrate, in medicina à Glaucone & Nicandro.
 Semen contra serpentes valet. Folia ad secundas fœminarū, vel succum ex vino illinunt: & strumis
 folia cum sale & vino. Radix contra serpentes datur in vino, & vrinæ ciendæ. Buprestim magna in-
 constantia Græci in laudibus ciborum etiam habuerunt: idemq; remedia tanquam contra venenū
 prodiderunt. Et ipsum nomen indicio est boum, certè venenum esse, quos dissilire degustata faten-
 tur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Est verò causa, quare venena monstremus inter grami-
 neas coronas, nisi libidinis causa expetenda alicui videtur, quam non aliter magis accendi putant,
 40 quàm potu. Elaphoboscon ferulaceum est, geniculatum, digiti crassitudine, semine corymbis de-
 pendentibus simile effigie, sed non amaris, foliis olusatris: & hoc laudatum in cibis. Quippe etiā con-
 ditum prorogatur ad vrinam ciendam, lateris dolores sedandos, rupta conuulsā sananda, inflatio-
 nes discutiendas, coli quoq; tormenta. Contra serpentium omniumq; aculeatorum ictus. Quippe
 fama est, hoc pabulo ceruus resistere serpentibus. Fistulas quoq; radix nitro addito illita sanat. Sic-
 canda autem in eos vsus prius est, ne succo suo madeat, qui contra serpentium ictus non facit eam
 deteriorem. Scandix quoq; in olerē syluestri à Græcis ponitur, vt Opion & Erasistratus tradūt. Item
 decocta aluum sistit. Semine singultus confestim ex aceto sedat. Illinitur ambustis, vrinas ciet. De-
 coctæ succus prodest stomacho, ioniceri, renibus, vesicæ. Hæc est, quā Aristophanes Euripidi poetæ
 obiicit ioculariter, matrem eius ne olus quidem legitimum venditasse, sed scandicem. Eadem erat
 50 anthriscus, si tenuiora folia & odoratiora haberet. Peculiaris laus eius, quod fatigato Venere cor-
 pori succurrit, marcentesq; senio iam coitus excitat. Sistit profluuiā alba fœminarum. Et iasione
 olus syluestre habetur, in terra repens, cum lacte multo: florem fert candidum: concilium vocant.
 Et huius eadem commendatio ad stimulos coitus. Cruda ex aceto in cibo sumpta, mulieribus
 lactis vbertatem præstat. Salutaris est phthisin sentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillum,
 tenacioremq; eius cutem efficit. Estur & caucalis, fœniculo similis, breui caule, flore candido, cordi
 vtilis. Succus quoque eius bibitur, stomacho perquam commodatus & vrinæ, calculisque & hare-
 nis pellendis, & vesicæ pruritibus. Extenuat & lienis, iocineris, renūque pituitas. Semen menses
 fœminarum adiuuat, bilemque à partu siccāt. Datur & contra profluuiā genituræ viris. Chrysippus
 & conceptionibus eam putat conferre multū: bibitur in vino ieiunis. Illinitur & contra venena ma-
 rinorū, sicut Petricus in carmine suo significat. His adnumerant sion, latius apio, in aqua nascens,
 2 pinguius,

pinguius, nigriusq; copiosum semine, sapore nasturtij. Prodest vrinis, renibus, lienibus, mulierdq; mensibus, siue ipsum in cibo sumptū, siue ius decocti, siue semen è vino drachmis duabus. Calculos rumpit, aquisq; quæ gignunt eos, resistit. Dysentericis prodest infusum. Item lentigini illitū, & mulierum vitis in facie noctu illitum, momentoq; cutem emendat, & ramices lenit, & scabiem equorum. Silybum, chamæleonti albo similem, æquè spinosam, ne in Cilicia quidem, aut Syria, aut Phœnice, vbi nascitur, coquere tanti est: ita operosa eius culina traditur. In medicina nullum vsum habet. Scolymon quoq; in cibos recipit Oriens, & alio nomine limonion appellat. Frutex est nunquam cubitali altior, cristisque foliorum ac radice nigra, sed dulci: Eratostheni quoque laudata in pauperis cœna. Vrinam ciere præcipuè traditur; sanare lichenas & lepras ex aceto: Venerem stimulare in vino, Hesiodo & Alcæo testibus: qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse, & mulieres libidinis audissimas, virosq; in coitum pigerrimos scripsere, velut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc valentissimo. Item graueolentiam alarum emendat radicis emedullatæ vncia, in vini Falerni heminis tribus decocta ad tertias, & à balineo ieiuno, itemque post cibum cyathis singulis pota. Mirum est, quod Xenocrates promittit experimento, vitium id ex alis per vrinam effluere. Estur & fonchos, vt quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale, vterque albus & niger, lactucæ similes ambo, nisi spinosi essent, caule cubitali, anguloso, intus cauo, sed qui fractus copioso lacte manet. Albus, qui è lacte nitor, vtilis orthopnoicis lactucarum modo. Erasistratus calculos per vrinam pelli eo monstrat, & oris graueolentiam commanducato corrigi. Succus trium cyathorum mensura, in vino albo & oleo calefactus, adiuuat partus, ita vt à partu ambulent grauidæ. Datur & in forbitione. Ipse caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus, coloremque meliorem infantium: vtilissimus his, quæ lac sibi coire sentiant. Instillatur auribus succus, calidusque in stranguria bibitur cyathi mensura, & in stomachi rofionibus cum semine cucumeris nucleisque pineis. Illinitur & sedis collectionibus. Bibitur contra serpentes scorpionesque, radix verò illinitur. Eadem decocto in oleo Punici mali calyce, aurium morbis præsidium est. Hæc omnia ex albo. Clemporus nigro prohibet vesci, vt morbos faciente, de albo consentiens. Agathocles etiam contra sanguinem tauri demonstrat succum eius. Refrigeratoriam tamen vim esse conuenit nigro, & hac causâ imponendum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari. Chondrillon siue chondrille, folia habet intubi circunrosis similia, caulem minus pedalem, succo madentem amaro, radice fabæ simili, aliquando numerosa. Habet proximam terræ mastichen tuberculo fabæ, quæ apposita foeminarum menses trahere dicitur. Tusa cum radicibus tota, diuiditur in pastillos, contra serpentes argumento probabili. Siquidem mures agrestes læsi ab his, hanc esse dicuntur. Succus ex vino coctæ, aluum sistit. Eadem palpebrarum pilos inordinatissimos, pro gummi efficacissimè regit. Dorothæus stomacho & concoctionibus vtilem carminibus suis pronuntiauit. Aliqui foeminis & oculis, generationique virorum contrariam putauerunt. Inter ea quæ temere manduntur, boletos meritis posuerim, optimi quidem hos cibi, sed immenso exemplo in crimen adductos, veneno Tiberio Claudio principi per hanc occasionem à coniuge Agrippina dato: quo facto illa terris venenum alterum, sibi que ante omnes, Neronem suum dedit. Quorundam ex his faciliè noscuntur venena, diluto rubore, rancido aspectu, liuido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro. Non sunt hæc in quibusdam: sicci que & nitri similes veluti guttas in vertice albas ex tunica sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit, ipsum postea in volua, ceu in ouo est luteum. Nec tunica minor gratia in cibo infantis boleti. Rumpitur hæc primò nascente; mox in pediculo corpus absumitur, raroque vnquam geminis ex vno pede. Origo prima causaq; è limo, & acescente succo madentis terræ, aut radicis ferè glandiferæ: initioque spuma lentior, dein corpus membranæ simile, mox paratus. Vt diximus, illa pernicialia, prorsus improbanda. Si enim caligaris clauus ferrive aliqua rubigo, aut panni marcor affuerit nascenti, omnem illico succum alienum saporemque in venenū concoquit: deprehendisse nisi agrestes possunt atque qui colligunt. Ducunt ipsi alia vitia, nunc quidem si serpentis cauerna iuxta fuerit, si patescens primò adhalauerit, capaci venenorum cognatione ad virus accipiendum. Itaque caueri conueniet, prius quàm se condant serpentes. Signa erunt tot herbæ, tot arbores fruticesque, ab emerfu earum ad latebrā vsque vernantes: & vel fraxini tantum folia, nec postea nascentia, nec antè decidentia. Et boletis quidem ortus occasusque omnis intra dies septem est.

De fungis, & filphio, & de lafere.

CAP. XXIII.

FVngorum lentior natura, & numerosa genera, sed origo non nisi ex pituita arborum. Tutissimi qui rubent callo, minus diluto rubore, quàm boleti. Mox candidi, velut apice Flaminis insignibus pediculis. Tertium genus suilli, venenis accommodatissimū. Familias nuper interemere, & tota conuiuia, Anneum Serenum præfectum Neronis vigilū, & tribunos, & centuriones. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Quidā discere uere arborū generibus, fico, ferula, & gummi ferentibus: nos item fago, aut robore, aut cupressu, vt diximus. Sed ista quis spondet in venalibus? Omnium colos liuidys. His aberit veneni argumentum, quò similior fuerit arborum fici. Aduersus hæc diximus remedia. dicemusque: interim sunt aliqua & in his, Glaucias stomacho vtilis putat boletos. Siccantur

Siccantur pendentes suilli, iunco transfixi, quales è Bithynia veniunt. Hi fluxionibus alui, quas rheumatismos vocant, medentur, excrecentibusque in sede carnibus: minuunt enim eas, & tempore absumunt. Item lentigines, & mulierum vitia in facie. Lauantur etiam vt plumbum, in oculorum medicamenta. Sordidis huculceribus & capitis eruptionibus, canum moribus ex aqua illinuntur. Libet & coquendi dare aliquas communes in omni eo genere obseruationes, quando ipsæ suis manibus delicia præparant hunc cibum solum, & cogitatione antè pascuntur, succineis nouaculis aut argenteo apparatu comitante. Noxij erunt fungi, qui in coquendo duriores fient: innocentiores qui nitro addito coquentur, si vtiq; percoquantur. Tutiores fient cum carne cocti, aut cum pediculo pyri. Profunt & pyra confestim sumpta. Debella eos & aceti natura, contraria iis. Imbribus proueniunt omnia hæc. Imbre & silphion. Venit primò è Cyrenis, vt dictum est. Ex Syria nunc maximè importatur, deterius Parthico, sed Medico melius, extincto omni Cyrenaico, vt diximus. Vfus silphij in medicina. Nam folia ad expurgandas vuluas pellendosque emortuos partus decoquantur in vino albo odorato, vt bibatur mensura acetabuli à balineis. Radix prodest arteriis exasperatis: & collectionibus sanguinis illinitur. Sed in cibis concoquitur ægré. Inflationes facit & rictus. Vrinæ quoque noxia. Suggillatis cum vino & oleo amicissima, & cum cera strumis. Verrucæ sedis crebriore eius suffitu cadunt. Laser è silphio profluens quo diximus modo, inter eximia naturæ dona numeratum, pluribus compositionibus inseritur. Per se autem algores excalfacit. Potum neruorum vitia extenuat. Fœminis datur in vino. Et lanis mollibus admouetur vuluæ ad menses ciendos. Pedum clauos circumscripitos ferro, mistum ceræ extrahit. Vrinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andreas spondet, copiosius sumptum nec inflationes facere, & concoctioni plurimum conferre senibus & fœminis: item hyeme, quàm æstate, vtilius, & tum aquam bibentibus: cauendumque nequa intus sit exhulceratio. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempestiuè enim datum, cauterij vim obtinet: assuetis etiam vtilius, quàm expertibus. Ad externa corporum indubitatas confessiones habet. Venena telorum & serpentium extinguit potum: ex aqua vulneribus his circumlinitur: scorpionum tantum plagis ex oleo: huculceribus verò non maturescentibus cum farina hordeacea vel fico sicca. Carbunculis cum ruta, vel cum melle, vel per se visco superlitum vt hæreat: sic & ad canis morsus. Excrecentibus circa sedem, cum tegmine Punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedum, qui vulgò morticini appellantur, nitro misto, antè subactum. Carnes replet cum vino & croco, aut pipere, aut murium fimo & aceto. Perniones ex vino fouet, & ex oleo coctum imponitur: sic & callo. Clauis pedum superrasis præcipuæ vtilitatis. Contra aquas malas, pestilentes tractus, vel dies. In tussi, vna, fellis veteri suffusione, hydropisi, raucitibus: confestim enim purgat fauces, vocemque reddit. Podagras in spongia dilutum posca lenit. Pleuriticis in sorbitione vini poturis datur: contractionibus, opisthotonicis, ciceris magnitudine cera circumlinitum. In angina gargarizatur. Anhelatoribus & in tussi vetusta cum porro ex aceto datur: æquè ex aceto his, qui coagulum lactis sorbuerint. Præcordiorum vitiis, syntecticis, comitialibus in vino, in aqua mulsâ lingue paralyti. Coxendicibus & lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non censuerim, quod authores suadent, cauernis dentium in dolore inditum cera includi, magno experimento hominis qui se ea de causa præcipitavit ex alto. Quippe tauros inflammat naribus illitis: serpentes audissimas vini admistum rumpit. Ideo nec inungi suaserim cum Attico melle, licet præcipiant.

Quas habeat vtilitates admistum aliis immensum est referre: & nos simplicia tractamus: quoniam in his naturam esse apparet, in illis coniecturam sæpius fallacem, nulli satis custodita in misturis concordia naturæ ac repugnantia. Qua de re mox plura.

*De natura mellis, & aqua mulsæ, & quare genere ciborum mores immutentur, & de melitire & cera:
& contra compositiones medicorum.*

CAP. XXIII.

Non esset mellis auctoritas in pretio minor, quàm laseris, ni vbique nasceretur. Illud ipsa fabricata sit natura, sed huic gignendo animal, vt diximus, innumeros ad vsus, si quoties misceatur, æstimemus. Prima propolis alueorum (de qua diximus) aculeos & omnia infixa corpori extrahit, tubera discutit, dura concoquit, dolores neruorum mulcet, huculceræque iam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est, vt putrescere corpora non sinat, iucundo sapore atque non aspero, alia quàm salis natura. Faucibus, tonsillis, angina, omnibusque oris desiderijs vtilissimum, arefcentique in febribus linguæ, lam verò peripneumonicis, pleuriticis decoctum. Item vulneribus à serpente percussis. Et contra venena fungorum. Paralyticis in mulso: quanquam suæ mulso dotes constant. Mel auribus instillatur cum rosaceo: lendes & foeda capitis animalia necat. Vfus despumati semper aptior: stomachum tamen inflat, bilem auget, fastidium creat, & oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidam angulos exhulceratos melle tangi suadent. Mellis causas atque differentias nationesque & indicationem, in apium, ac deinde florum natura diximus, cum ratio operis diuidi cogeret miscenda rursus naturam rerum pernoscere volentibus & aqua mulsâ tractari debet. Duo genera eius: subitæ ac recentis, alterum inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram vtilitatem habet in cibo ægrotantium leui, hoc est alicæ elutæ, viribus recreandis, ore stomachoque mulcendo, ardore refrigerando. Frigidam enim vtilius dari ventri mol-

liendo, inuenio apud authores. Hunc potum bibendum alsiosis: item animi humilis & præparci, quos illi dixerunt micropsycho. Est & ratio subtilitatis immensæ à Platone descendens: corpusculis rerum læuibus, scabris, angulosis, rotundis, magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideo non eadem omnibus amara aut dulcia esse. Sic & in lassitudine prouiores esse ad iracundiam, & in siti. Ergo & hæc animi asperitas, seu potius animæ, dulciore succo mitigatur. Lenit transitum spiritus, & molliores facit meatus, ne scindant euntem redeuntēque. Experimenta in se cuique: nullius non ira luctusque, tristitia & omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoque obseruanda sunt, quæ non solum corporum medicinam, sed & morum habent. Aqua mulsæ, & tussientibus utilis traditur, calefacta inuitat vomitiones. Contra venenum psimythij salutaris, addito oleo. Item contra hyoscyamum, cum lacte maxime asinino, & contra halicacabum, ut diximus. Infunditur & 10 auribus & genitalium fistulis. Vultus imponitur cum pane molli, subitis tumoribus, luxatis, leniēdisque omnibus. Inueteratæ vsum damnauere posteri, minus innocentem aqua, minusque vino firmum. Longa tamen vetustate transit in vinum, ut constat inter omnes stomacho inutilissimum, neruisque contrarium. Semper mulsum ex vetere vino vtilissimum, faciliusque cum melle incorporatur, quod in dulci nunquam euenit. Ex austero factum non implet stomachum, neque ex decocto melle, minusque inflat, quod ferè euenit. Appetendi quoque reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus, calido sistit. Corpora auget. Multi senectam longam mulsi tantum nutritu tolerauere, neque alio villo cibo, celebri Pollionis Romuli exemplo. Centesimum annum excedentem cum Diuus Augustus hospes interrogauit, quam maxime ratione vigorem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit: intus mulso, foris oleo. Varro regium cognominatum morbum arquat, quoniam mulso curetur. Melitites quo fieret modo ex musto & melle docuimus in ratione vini. Seculis iam fieri non arbitror hoc genus, inflationibus obnoxium. Solebat tamen inueteratum alui causa dari in febre: item articulario morbo, & neruorum infirmitate laborantibus, & mulieribus vini abstemiis. Mellis naturæ adnexa cera est: de cuius origine, bonitate, nationibus, suis diximus locis. Omnis autem mollit, calefacit, explet corpora: recens melior. Datur in sorbitione dysentericis, fauique ipsi, in pulste alicæ prius tostæ. Aduersatur lactis naturæ: ac milij magnitudine x. grana ceræ hausta, non patiuntur coagulari lac in stomacho. Si inguentum eat, albam ceram in pube fixisse remedio est. Nec huius vsus, quos mista aliis præstat, enumerare medicina possit, sicuti nec cæterorum, quæ cum aliis profunt. Ista, ut diximus, ingeniis constant. Non fecit cerata, malagmata, emplastra, collyria, antidota, parens illa ac diuina rerum artifex: officinarum hæc imò verius auaritiæ commenta sunt. Naturæ quidem opera absoluta atque perfecta 30 gignuntur: paucis ex causa non ex coniectura rebus assumptis, ut succo aliquo sicca temperentur ad meatus, aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere ac miscere vires, non coniecturæ humanæ opus, sed impudentiæ est. Nos nec Indicarum Arabicarumque mercium, aut externi orbis attingimus medicinas. Non placent remediis tam longè nascentia: non nobis gignuntur: imò ne illis quidem, alioquin non venderent. Odorum causa vnguentorumque & deliciarum, si placet, etiam superstitionis gratia emanant, quoniam thure supplicamus & costo. Salutem quidem sine his posse constare, vel ob id probabimus, ut tanto magis sui delicias pudeat. Sed medicinas è floribus coronamentisque, & hortensibus, quæque manduntur herbis profecti, quoniam modo frugum omittimus: Nimirum & has indicare conueniat.

Medicina ex frugibus.

CAP. XXV.

IN primis sapientissima animalium esse constat, quæ fruge vescantur. Siliginis grana combusta & trita in vino ammineo, oculis illita epiphoras sedant: tritici verò ferro combusta iis, quæ frigus vsserit, præsentaneo sunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta, neruorum contractionibus, cum rosaceo verò & fico sicca myxique decoctis fursures tonsillis faucibusque gargarizatione profunt. Sextus Pomponius Prætorii viri pater, Hispaniæ citerioris princeps, cum horreis suis ventilandis præsideret, correptus dolore podagræ, mersit in triticum sese super genua: leuatusque siccatis pedibus mirabilem in modum, hoc postea remedio vsus est. Vis tanta est, ut cados plenos siccet. Paleam quoque tritici vel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti iubent, quæque decoctæ sunt aqua foueri. Est in farre vermiculus teredini similis: quo cauis dentium cera incluso, cadere vitiati dicuntur, etiam si fricentur. Olyram arincam diximus vocari. Hac decocta fit medicamentum, quod Aegyptii atharam vocant, infantibus vtilissimum: sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetūsque discutit, lenit, & concoquit. Decoquitur aliàs in mulsæ aqua, aut fico sicca. Ad iocineris dolores eam cum posca concoqui opus est, aut cum vino. Cum verò inter coquendum discutiendumque cura est, tunc in aceto melius, aut in facie aceti, aut in cotoneis pyrisue decoctis. Ad multipedarum morsus cum melle, ad serpentium in aceto, & contra suppurantia, ad extrahendas suppurationes ex posca, addita resina & galla. Ad concoctiones verò & huiusmodi vetera, cum resina. Ad duritias cum fimo columbarum, aut fico sicca, aut cinere. Ad neruorum inflammationes aut intestinorum vel laterum, vel virilium dolores, cum papauere aut meliloto, & quoties ab ossibus caro recedit. Ad strumas cum pice & impubis pueri vrina. Cum oleo & 40 fœnogræco

foenograceo contra tumores præcordiorum, vel in febribus cum melle vel adipe vetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cū hyoscyami succo illinitur: ex aceto & melle lentigini. Zeę, ex qua alicā fieri diximus, efficacior etiam hordeacea videtur, trimestris mollior. Ex vino rubro ad scorpionū ictus tepida, & sanguinem excreantibus: item arteriæ. Tussi cum caprino seuo, aut butyro. Ex foenograceo mollissima omnium, Hulcera manantia sanat, & furfures corporis, stomachi dolores, pedes & mammas cum vino & nitro cocta. Aerina magis cæteris purgat hulcera vetera & gangrænas: cum raphano & sale & aceto lichenas: lepras cū sulphure viuo; & capitis dolores cum adipe anserino imposita fronti, Strumas & panos concoquit cum fimo columbino, & lini semine decocta in vino. De polentæ generibus in frugum loco satis diximus, locorū ratione. A farina hordei distateo quod torretur, ob id stomacho utilis. Aluum sistit, impetusq; rubicundi tumoris. Et oculis illinitur, & capitis dolori cum menta, aut alia refrigerante herba. Item pernionibus & serpentium plagis: item ambustis ex vino. Inhibet quoque pustulas. Farina in pollinem subacta, vim extrahendi humoris habet: ideo & cruore suffusus in fascias vsque sanguinem perducit: efficacius in sapa. Imponitur & pedum callo clauisque. Nam cum oleo vetere ac pice decocto polline, condylomata & alia omnia sedis vitia quàm maximè calido mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina, qua chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus datur tepida sorbenda efficaciter. Alica res Romana est, & non pridem excogitata: alioquin non ptisanæ potius laudes scripsissent Græci. Nondum arbitror Pompeij Magni ætate in usu fuisse, & ideo vix quicquam de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximiè vtilem nemo dubitat, siue eluta detur ex aqua multa, siue in sorbitiones decocta, siue in pultem. Eadem in aluo sistenda torretur: dein fauorum cera coquitur, vt supra diximus. Peculiariter tamen longo morbo ad habitudinem redactis subuenit, ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies, mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur syntexes. Milio sistitur aluus, discutuntur tormina, in quem usum torretur antè. Neruorum doloribus & aliis feruens in sacco imponitur: neque aliud vtilius: quoniam leuissimum molliissimumq; est, & caloris capacissimum. Itaque talis vsus eius est ad omnia, quibus calor profuturus est. Farina eius cum pice liquida, serpentium & multipedæ plagis imponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet, quos milium. In vino potum prodest dysentericis. Similiter his, quæ vaporanda sunt, excofactum imponitur. Sistit aluum in lacte caprino decoctum, & bis die haustum: sic prodest & ad tormina. Sesama trita in vino sumpta, inhibet vomitiones. Aurium inflammationi illinitur, & ambustis. Eadem efficit & dum in herba est. Hoc amplius oculis imponitur decocta in vino. Stomacho inutilis cibus, & animæ grauitatem facit: stellionum moribus resistit: item hulceribus, quæ cacoethe vocant. Et auribus oleum, quod ex ea fit, prodesse diximus. Sesamoides à similitudine nomen accepit, grano amaro, folio minore. Nascitur in glareosis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni sacro: discutit panos. Est etiamnum aliud sesamoides Anticyræ nascens, quod ideo aliqui Anticyricon vocant: cætera simile erigeronti herbæ, de qua suo dicemus loco. Granum sesamæ datur in vino dulci ad detractiones, quantum tribus digitis capitur, miscetque ellebori albi vnum & dimidium obolum, purgationem eam adhibentes, maximè infaniæ melancholicæ, comitialibus, podagricis. Et per se drachmæ pondere exinanit. Hordeum optimum, quod candidissimum. Succus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos, vt infundatur ex hulceratis interaneis & vuluis. Cinis eius ambustis illinitur, & carnibus quæ recedunt ab ossibus, & eruptionibus pituitæ, muris aranei moribus. Idem asperso sale ac melle, candorem dentibus, & suauitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo vtuntur, morbo pedum tentari negant. Nouemque granis si furunculum quis circumducatur, singulis ter, manu sinistra, & omnia in ignem abiiciat, confestim sanari aiunt. Est & herba Phœnicea appellata Græcis, nostris verò hordeum murinum. Hæc trita è vino pota præclare ciet menses. Ptisanæ quæ ex hordea fit, laudes vno volumine condidit Hippocrates: quæ nunc omnes in alicam transeunt. Contrà quanto innocenter est alica. Hippocrates tantum sorbitionis gratia laudauit, quoniam lubrica ex facili hauriretur, quoniam sitim arceret, quoniam in aluo non intumesceret, quoniam facili redderetur.

50 & assueris hic solus cibus in febris die possit dari: tantum remotus ab istis, qui medicinam fame exercent. Sorbitionem tamen dari totam vetuit, aliudve quàm succum ptisanæ. Item quamdiu pedes frigidi essent, tunc quidem nec potionem dandam. Fit & ex tritico glutinosior, arteriæque ex hulceratæ vtilior. Amylon hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & hulcera sanat: item pustulas & fluxiones sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo his qui sanguinem reiecerint. In vesicæ verò dolore, semuncia amyli cum ouo & passi tribus ouis sufferuefacta, à balineo. Quin & auenacea farina decocta in aceto nauios tollit. Panis hic ipse, quo viuunt, innumeras penè continet medicinas. Ex aqua & oleo aut rosaceo mollit collectiones: ex aqua multa duritias valde mitigat. Datur & ex vino ad discutienda quæ præstringi opus sit, & si magis etiamnum, ex aceto: duersus acutas pituitæ fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant: item ad percussa, luxata. Ad omnia autem hæc fermentatus, qui vocatur autopyros,

pyros, vtilior. Illinitur & paronychiiis, & callo pedum in aceto. Vetus aut nauticus panis tusus atq; iterum coctus, sistit aluum. Vocis studiosos, & contra distillationes, siccum esse primo cibo, vtilissimum est. Sitaius (hoc est è trimestri) incussa in facie, aut desquamata cum melle aptissime curat. Candidus ægris, aqua calida frigidæ madefactus, leuissimum cibum præbet. Oculorum tumori ex vino imponitur. Sic & pustulis capitis, aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua esse ieiunis statim à balineis demonstrant. Quin & grauitatem odorum in cubiculis vstus emendat, & vini, in saccos additus. Auxiliatur & faba. Nanque solida fricta, feruensque in acre acetum coniecta, torminibus medetur. In cibo fressa, & cum allio cocta, contra deploratas tusses suppurationesque pectorum, quotidiano cibo sumitur: & commanducata ieiuno ore, etiam ad furunculos maturandos discutiendosue imponitur: & in vino decocta, ad testium tumores & genitalium. Lomento quoque ex aceto decocto, tumores maturat atque aperit. Item liuoribus, combustis medetur. Vocicam prodesse, author est M. Varro. Fabalium etiam siliquarumque cinis, ad coxendices & ad nervorum veteres dolores, cum adipis suilli vetustate prodest. Et per se cortices decocti ad tertias sistunt aluum. Lens optima, quæ facillimè coquitur, eaque quæ maximè aquam absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit, & stomachum inflat: sed aluum sistit in cibo, magisque discocta callesti aqua: eadem soluit, minus percocta. Crustulas hulcerum rumpit, eaque quæ intra os sunt, purgat & adstringit. Collectiones omnes imposita sedat, maximèque ex hulceratas & rimosas. Oculorum autem epiphoras cum meliloto aut cotoneo. Contra suppurantia cum polenta imponitur. Decoctæ succus ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur: ad sedem, cum rosaceo aut cotoneo. In iis, quæ acius remedium exigunt, cum putamine Punici, melle modico adiecto. Ad id demum ne celeriter inarescat, adiiciunt & betæ folia. Imponitur & strumis panisque, vel maturis vel mature-scentibus, ex aceto discocta. Rimis ea aqua mulsa: & gangranis cum Punici tegmine. Item podagris cum polenta, & vuluis & renibus, pernionibus, hulceribus difficilè cicatricem trahentibus. Propter dissolutionem stomachi triginta grana lentis deuorantur. In choleris quoque & dysenteria efficacior est in tribus aquis cocta: in quo vsu melius semper eam torrere aut tundere, vt quàm tenuissima detur, vel per se, vel cum cotoneo malo, aut pyris, aut myrto, aut intubo erratico, aut beta nigra, aut plantagine. Pulmoni est inutilis, & capitis dolori, neruosisque omnibus, & felli: nec somno facilis: ad pustulas vtilis, ignique sacro & mammis in aqua marina decocta, in aceto autem duritias & strumas discutit. Stomachi quidem causa, polentæ modo porionibus inspergitur. Quæ sunt ambusta, aqua semicocta curat, postea trita, & per cribrum effuso furfure, mox procedente curatione addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est & palustris lens per se nascentis in aqua non fluente, refrigeratoriæ naturæ: propter quod collectionibus illinitur, & maximè podagris, & per se & cum polenta: glutinat & interanea procidentia. Est & syluestris eleliphacos dicta à Græcis, ab aliis phacos. Est ea satiuale lente leuior, & folio minore, atque sicciore odoratiore. Est & alterum genus eius syluestris, odore graui: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie, sed minora & candida, quæ cum ramis decoquuntur. Menses ciet & vrinas, & pastinacæ marinæ ictus sanat. Torporem autem obducit percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum vino eadem commorantes menses trahit: abundantes sistit decocto eius poto. Per se imposita herba, vulnerum sanguinem cohibet. Sanat & serpentium morsus. Et si in vino decoquatur, pruritus testium sedat. Nostri, qui nunc sunt, herbarii eleliphacon Græcè, Latine saluiam vocant, mentæ similem, canam, odoratam. Partus & mortuos ea apposita extrahunt: item vermes aurium hulcerumque. Cicer & syluestre est, foliis satiuo simile, odore graui. Si largius sumatur, aluus soluitur, & inflatio contrahitur, & tormina. Tostum salubrius habetur. Cicercula etiam num magis in aluo proficit. Farina vtriusque hulcera manantia capitis sanat, efficacius syluestris. Item comitiales & iocinerum tumores, & serpentium ictus. Ciet menses & vrinas, grano maximè. Emendat & lichenas, & testium inflammationes, regium morbum, hydropicos. Lædunt omnia hæc genera exulceratam vesicam & renes. Gangranis vtiliora cum melle, & his quæ cacoethe vocantur. Verrucarum in omni generi prima Luna singulis granis singulas tangunt, eaque grana in linteolo deligata post se abiiciunt, ita fugari vicium arbitantes. Nostri præcipiunt arietinum in aqua cum sale discoquere, ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus vrinæ. Sic & calculos pellit, morbumque regium. Eiusdem foliis sarmentisque decoctis aqua quàm maximè calida morbos pedum mollit, & ipsum calidum tritumque illitum. Columbini decocti aqua, horrorem tertianæ & quartanæ minuere creditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum, oculorum hulceribus ex passio medetur. De eruo quædam in mentione eius diximus: nec potentiam ei minorem veteres quàm brassicæ, tribuere. Contra serpentium ictus ex aceto, ad crocodilorum hominumque morsum. Si quis eruum quotidie ieiunus edat, lienem eius absumi certissimi authores affirmant. Farina eius (vt ait Varro) maculas toto corpore emendat. Serpere hulcera non patitur: in mammis efficacissimum. Carbunculos rumpit ex vino. Vrinarum difficultates, inflationem, vitia iocineris, tenesmon, & quæ cibum non sentiunt, atrophæ appellata, tostum, & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum deuoratumque corrigit: item impetigines, ex aceto coctum, & quarto die solutum. Panos in melle impositum suppurare prohibet. Aqua decocti perniones &

nes & pruritus sanat fouendo. Quin & vniuerso corpori, si quis quotidie ieiunus biberit, meliorem fieri colorem existimant. Cibus idem hominis alienum. Vomitiones mouet, aluum turbat, capiti & stomacho onerosum. Genua quoque degrauat. Sed madefactum pluribus diebus, mitescit, bubus iumentisque vtilissimum. Siliquæ eius virides, prius quàm indurescant, cum suo caule foliisque contritæ, capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoque syluestres sunt, omni modo minores satiuis, præter quàm amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur, sicco nulli minus ponderis est, nec plus vtilitatis. Mitescunt cinere aut aqua calidis. Colorem hominis frequentiores in cibo exhilarant: amari contra aspidas valent. Hulcera atra, aridi decorticaque triti, supposito linteolo, ad viuum corpus redigunt. Strumas, parotidas in aceto cocti discutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere, vel in febris datur ad ventris animalia pellenda, minoribus triginta annorum; pueris verò impositi in ventrem ieiunis profunt. Et alio genere tosti, & in defruto poti, vel ex melle sumpti. Idem auiditatem cibi faciunt, fastidium detrahunt. Farina eorum aceto subacta, papulas pruritusque in balneis illita cohibet, & per se siccatur hulcera. Liuios emendat. Inflammationes cum polenta sedat. Syluestrium efficacior vis est contra coxendicum & lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigunt: si verò ad mellis crassitudinem decoquantur vel satiui, vitilignes nigras & lepras emendant. Satiui quoque rumpunt carbunculos impositi: panos & strumas minuunt, aut maturant. Cocti ex aceto, cicatricibus candidum colorem reddunt. Si verò cælesti aqua discoquantur, succus ille smegma fit: quo fouere gangrænas, eruptiones pituitæ, hulcera manantia, vtilissimum. Expedit ad lienem bibere, & cum melle menstruis hærentibus. Lienis crudi cum fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoque in aqua decocta, vrinas pellit. Medentur pecori cum chamæleonte herba decocti aqua in potum collata. Sanant & scabiem quadrupedum omnium, in amurca decocti, vel vtroque liquore postea misto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges sesamæ similem esse diximus, & à Græcis erysimon vocari: Galli velarum appellant. Est autem fruticosum, foliis erucæ angustioribus paulò, semine nasturtij. Vtilissimum tussientibus cum melle, & in thoracis purulentis excreationibus. Datur & regio morbo, & lumborum vitiis, pleuriticis, torminibus, coeliacis. Illinitur verò parotidum & carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua, aliàs cum melle. Infantibus quoque vtilissimum. Item sedis vitiis & articulariis morbis, cum melle & fico. Contra venena etiam efficax potum. Medetur & suspiriosis: item fistulis, cum axungia veteri, ita ne intus addatur. Horminum semine (vt diximus) cumino simile est, cætero porro, dodrantali altitudine. Duorum generum alteri semen nigrius, & oblongum. Hoc ad Venerem stimulant, & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius. Vtroque tuso extrahuntur aculei ex corpore: per se illitum ex aqua, folia ex aceto imposita, panos per se, vel cum melle discutiunt: item furunculos, prius quàm capita faciant, omnesque acrimonias. Quin & ipsæ frugum pestes in aliquo sunt vsu. Infelix dictum est à Virgilio lolium. Hoc tamen molitum, ex aceto coctum, impositumque sanat impetigines, celerius, quò sæpius mutatum est. Medetur & podagris, aliisque doloribus ex oxymelite. Curatio hæc à cæteris differt. Aceti sextario vno dilui mellis vncias duas iustum est: ita temperatis sextariis tribus, decocta farina lolij sextariis duobus vsque ad crassitudinem, calidumque ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellatur herba, quæ necat milium. Hæc trita, & cornu cum vino infusa, podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semen est spicam ferentis herbæ: nascitur inter vitia segetis auenæ genere: folio & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes, paruulas velut locustas habet. Semen vtile ad cataplasmata, atque hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanthen appellauimus necantem eruum & legumina: alij cynomorion eam appellant, à similitudine canini genitalis: Cauliculus est sine foliis, pinguis, rubens. Estur & per se, in patinis cum tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiolæ venenatæ, quæ manus pungunt, & periculum vitæ afferunt, solifugarum generis. Aduersus has omnia eadem medentur, quæ contra araneos & phalangia demonstrantur. Et frugum quidem hæc sunt in vsu medico. Ex iisdem fiunt & potus, zythum in Aegypto, cælia & ceria in Hispania, ceruisia & plura genera in Gallia, aliisque prouinciis: quorum omnium spuma cutem foeminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet, præstat ad vini transire mentionem, atque à vite ordiri medicinas arborum.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
VIGESIMVSTERTIVS.

PROOEMIUM.

PERACTA cerealium in medendo quoque natura est, omniumque quæ ciborum aut florum odorumque gratia proueniunt supina tellure. Non cessit his Pomana, partesque medicas pendentibus quoque dedit, non contenta protegere, arborumque alere umbra quæ diximus, imò velut indignata plus auxilij interesse his quæ longius à cælo abessent, quæque postea cœpissent. Primum enim hominicum fuisse inde, & sic inductos cælū spectare, pasciq; & nunc ex se posse sine frugibus. Ergo hercule has in primis dedit vitibus, non contenta delicias etiam & odores atque vnguenta omphacio & œnanthe ac massari (quæ suis locis diximus) nobiliter instruxisse: Plurimū, inquit, homini voluptatis ex me est. Ego succum vini, liquorem olei igno. Ego palmas & poma, totque varietates: neque, ut tellus, omnia per labores, aranda tauris, terenda arcis, deinde saxis, ut quando quantòve opere cibi fiant. At ex me parata omnia, nec curuo adoranda aratro, nec cura laboranda, sed sese porrigentia vltro: & si pigeat attingere, etiam cadentia. Certauit ipsa secum, plūsque vtilitatis causa genuit etiam, quàm voluptatis. Folia vitium & pampini capitis dolores, inflammationesque corporum mitigant cum polenta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida: cum farina verò hordei, articularios morbos. Pampini triti & impositi, tumorem omnem siccant. Succus eorum dysentericis infusus medetur. Lacryma vitium, quæ velut ignummi est, lepras & lichenas, & psoras nitro antè preparatas sanat. Eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet, maximæquæ aqua, quam virides accensæ vites exudant: quæ & verrucæ tolluntur. Pampini sanguinem excreantibus, & mulierum à conceptu defectioni diluti potu profunt. Cortex vitium & folia arida, vulnere sanguinem sistunt, ipsumque vulnus conglutinant. Vitis albæ viridis tuxæ succo & thure impetigines tolluntur. Cinis sarmentorum vitiumque & vinaceorum condylomatis & sedis vitis medetur ex aceto: item luxatis & ambustis, & lienis tumori, cum rosaceo & ruta & aceto. Item igni sacro ex vino citra oleum aspergitur: & intertrigines & pilos absumit. Dant & bibendum cinerem sarmentorum ad lienis remedia aceto confersum, ita ut bini cyathi in tepida aqua bibantur, utque qui biberit, in lienem iaceat. Clauiculæ ipsæ, quibus repunt vites, tritæ, & ex aqua potæ, sistunt vomitionum consuetudinem. Cinis vitium cum axungia vetere contra tumores proficit, fistulas purgat, mox & per sanat: item neruorum dolores frigore ortos, contractionesque: contusas verò partes cum oleo: carnes excrecentes in ossibus cum aceto & nitro: scorpionum & canum plagas cum oleo. Corticis per se cum cinis combustis pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipientis vix pubertate, in vnguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicabimus. Sanat ea, quæ in humido sunt, hulcera, ut oris, tonsillarum, genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabritiæ genarum, hulceribusque angulorum, nubeculis, hulceribus quacunque in parte manantibus, cicatricibus marcidis, ossibus purulentè limosis. Frangitur vehementia eius melle aut passo. Prodest & dysentericis, sanguinem excreantibus, anginis. Omphacio cohæret œnanthe, quam vites syluestres ferunt, dicta à nobis in vnguenti ratione. Laudatissima in Syria, maximè circa Antiochiæ & Laodiceæ montes: & ex alba vite refrigerat, adstringit, vulneribus inspergitur, stomacho illinitur, utilis vrinæ, iocineri, capitis doloribus, dysentericis, cœliacis, cholericis. Contra fastidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiones, efficacissima ad vitia quæ sunt in humidis: ideoque & oris hulceribus, & verendis, ac sedi. Cum melle & croco aluum sistit. Genarum scabiem emendat, oculorumque lacrymationes: ex vino stomachi dissolutionem: ex aqua frigida pota sanguinis excreationem. Cinis eius ad collyria, & ad hulcera purganda, & paronychia, & pterygia probatur. Vritur in furno, donec panis percoquatur. Massaris odoribus tantum gignitur, omniaque ea auiditas humani ingenij nobilitauit, rapere festinando.

De medicinis vuarum recentium, & sarmentis vuarum, & vinaceis, & de vuarberiacis, & de vua passa, & astaphide, & agria, pituitaria, & labrusca, & de vite alba & nigra, & de mustis, & vini generibus, & aceto. CAP. I.

MATURESCENTIA autem vix vehementiores nigra, ideoque vinum ex his minus iucundum: suauiores albæ, quoniam è translucido facilius accipitur aer. Recentes stomachum & spiritum inflant, aluumque turbant: itaque in febre damnantur utique largiores. Grauedinem enim capiti, morbumque lethargicum faciunt. Innocentiores, quæ decerpunt diu pependere: qua ventilatione etiam utiles fiunt stomacho, ægrisque. Nam & refrigerant leuiter, & fastidium auferunt. Quæ autem in vino dulci conditæ fuere, caput tentant. Proximæ sunt pensilibus in palea seruata. Nam in vinaceis seruata, & caput & vesicam & stomachum infestant. Sistunt tamen aluum, sanguinem excreant.

excreantibus vtilissimæ. Quæ verò in musto fuere, peiorem vim etiamnū habent, quàm quæ in vinaceis. Sapa quoque stomacho inutiles facit: saluberrimas putant medici in cælesti aqua seruatas, etiam si minimè iucundas: sed voluptatem earum in stomachi ardore sentiri, & in amaritudine iecoris fellisque vomitione in choleris, hydropicis, cum ardore febrium ægrotantibus. At in ollis seruata, & os & stomachum & auiditatem excitant. Paulò tamen grauiores existimātur fieri vinaceorum halitu. Vuæ florem in cibus si edere gallinacci, vuas non attingunt. Sarmenta earum in quibus acini fuere, adstringendi vim habent, efficaciora ex ollis. Nuclei acinorum eandem vim obtinent. Hi sunt, qui in vino capitis dolorem faciunt. Tosti tritique stomacho vtilis sunt. Inspergitur farina eorū polentæ modo portionis dysentericis, & cœliacis, & dissolutis stomacho. Decocto etiā eorum fouere pforas & pruritus, vtile est. Vinacei per se, minus capiti aut vesicæ nocent, quàm nucleis: mammarum inflammationi triti cum sale vtilis. Decoctum eorum veteres dysentericos & cœliacos iuuat & potione, & fōtu. Vua theriace, de qua suo loco diximus, contra serpentium ictus estur. Pampinos quoque eius edendos censent, imponendosque, vinumq; & acetum ex his factum auxiliarem contra eadem vim habent. Vua passa, quam astaphida vocant, stomachum, ventrem, interanea tentaret, nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent: his exemptis, vesicæ vtilis habetur, & tussi alba vtilior. Vtilis & arteriæ & renibus, sicut ex his passum priuatim è serpentibus contra hæmorrhoida potens. Testium inflammationi cum farina cumini aut coriādri imponuntur: item carbunculis, articularibus morbis, sine nucleis trita cum ruta: fouere antè vino hulcera oportet. Sanant epinyctidas & dysenteria cum suis nucleis. Et in oleo coctæ gangrænis illinuntur cum cortice raphani & melle. Podagris & vnguibus mobilibus cum panace, & per se ad purgandum os caputque, cum pipere commanducantur. Astaphis agria siue staphis, quam vuam taminiam aliqui vocant falsō, (suum enim genus habet, cauliculis nigris rectis, foliis labruscæ) fert folliculos verius, quàm acinos, virides, similes ciceri: in his nucleum triangulum. Maturescit cum vindemia nigrescitque, cum taminia rubentes norimus acinos: sciamusque illam in apricis nasci, hanc non nisi in opacis. His nucleis ad purgationem vti non censuerim propter ancipitem strangulationem: nec ad pituitam oris siccandam: fauces enim lædunt. Phthiriasi caput & reliquum corpus liberant triti, facilius admista sandarachas: item pruritu & pforis. Ad dentium dolores decoquuntur in aceto: ad aurium vitia, rheumatismum cicatricum, hulcerum manantia. Flos tritus in vino contra serpentes bibitur: semen enim abdicaui, propter nimiam vim ardoris. Quidam eam pituitariam vocant, & plagis serpentiū vtiq; illinunt. Labrusca quoq; œnanthen fert, satis dictā, quæ à Græcis ampelōs agria appellatur, spissis & candicantibus foliis, geniculata, rimoso cortice: fert vuas rubentes cocci modo, quæ cutem in facie mulierum purgant, & variis coxendicum & lumborum vitiis tusa cum foliis & succo profunt. Radix decocta in aqua, pota in vini Coi cyathis duobus, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim esse, quam vulgus vuam taminiam vocat. Utuntur ea pro amuleto: & ad expuitionem sanguinis quoq; adhibent, nō vltra gargarizationes, & ne quid deuoretur, addito sale, thymo, aceto mulso. Ideo & purgationibus ancipitem putant. Est huic similis, sed in salictis nascens: ideo distinguitur nomine, cum eisdem vsus habeat, & salicastrum vocatur. Scabiem & pruriginem hominum quadrupedumque aceto mulso trita hæc efficacius tollit. Vitis alba est, quæ Græci ampeloleucen, alij ophiostaphylon, alij melothron, alij psilothrū, alij archezostin, alij cedrostin, alij madon appellant. Huius sarmenta longis & exilibus internodiis geniculata scandunt. Folia pampinosa ad magnitudinē ederæ, diuiduntur vt vitiū. Radix alba, grandis, raphano similis initio: ex ea caules asparagi similitudine exeunt. Hi decocti in cibo aluum & vrinā cient. Folia caules exulcerant corpus: vtiq; hulcerum phagedænis & gangrænis, tibiærumque tædio cum sale illinuntur. Semen in vua raris acinis dependet, succo rubente, postea croci. Nouere id qui coria perficiunt: illo enim vtuntur. Pforis & lepris illinitur. Lactis abundantiam facit coctum cum tritico, potumque. Radix numerosis vtilitatibus nobilis, contra serpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie, variosque & lentigines, & suggillata emendat, & cicatrices. Eademque præstat decocta in oleo. Decocta datur & comitialibus potus: item mente commotis, & vertigine laborantibus, drachmæ ponderē quotidie anno toto. Et ipsa autem largior aliquanto, sensus purgat. Illa vis præclara, quod ossa infracta extrahit in aqua imposita, vt bryonia: quare quidam hanc albam bryoniam vocant. Alia verò nigra efficacior in eodem vsu cum melle & rhure. Suppurationes incipientes discutit, veteres maturat & purgat. Ciet menses & vrinā. Ecligma ex ea fit suspiriosis, & contra lateris dolores, vulsis, ruptis. Splenem ternis obolis pota triginta diebus consumit. Illinitur eadem cum fico & pterygiis digitorum. Ex vino secundas foeminarum apposita trahit: & pituitam, drachma pota in aqua mulsa. Succus radicis colligi debet ante maturitatem seminis: qui illitus per se & cum eruo, lætiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora: serpentes fugat. Tunditur ipsa radix cum pingui fico, erugatq; corpus si statim bina stadia ambulentur: aliàs vrit, nisi frigida abluatur. Iucundius hoc idem præstat nigra vitis: quoniam alba pruritū affert. Est ergo & nigra, quam propriè bryoniā vocant, alij Chironiam, alij gynecanthen, aut aproniam, & similem priori, præterquam colore. Huius enim nigrum esse diximus. Asparagos eius

Diocles prætulit veris asparagis in cibo urinæ ciendæ, lienique minuendo. In fructibus & harundinetis maximè nascitur. Radix foris nigra, intus buxco colore, ossa infracta vel efficacius extrahit, quàm suprà dicta. Cæterum eidem peculiare est, quod iumentorum ceruicibus vnicè medetur. Aiunt si quis villam ea tinxerit, fugere accipitres, tutasque fieri villaticas alites. Eadem in iumento homineque phlegma, aut sanguinem, qui se ad talos deiecerit, circumligata sanat. Et hætenus de vitium generibus. Multa differentias habent naturales has, quod sunt candida, aut nigra, aut inter utrunq; aliq; ex quibus vinum fiat, alia ex quibus passum: cura differentias innumerabiles facit. In plenum ergo hæc dixisse conueniat. Mustum omne stomacho inutile, venis iucundum. A balineis raptim & sine interpiratione potum, necat. Cantharidum naturæ aduersatur. Item serpentibus, maximè hæmorrhoidi & salamandræ. Capitis dolores facit, & gutturi inutile. Prodest renibus, iocineri, & interaneis vesicæ: colleuat enim ea. Priuatim contra buprestin valet. Contra meconium, lactis coagulationem, cicutam, toxica, dorycnium, ex oleo potum, redditumque vomitionibus. Ad omnia infirmius album, iucundius passum mustum, & quod minorem capitis dolorem afferat. Vini genera differentiasque perquam multas exposuimus, & ferè cuiusque proprietates. Neque est vlla pars difficilior tractatu, aut numerosior: quippe cum sit tardum dictu, pluribus profit an noceat: præterea quàm ancipiti euentu potu statim auxilium sit, aut venenum. Etenim de natura ad remedia tantum pertinente nunc loquimur. Vnum de dando ei volumen Asclepiades condidit, ab eo cognominatum: qui verò postea de volumine illo disseruere, innumera. Nos ista Romana grauitate, artiumque liberalium appetentia, non ut medici, sed ut iudices salutis humanæ, diligenter distinguemus. De generibus singulis disserere immensum & inexplicabile est, discordibus medicorum sententiis. Surrentinum veteres maximè probauere: sequens ætas Albanum aut Falernum. Deinde alia alij, iniquissimo genere decreti, quod cuique gratissimum cæteris omnibus pronuntiando. Quin ut constarent sententiæ, quota portio tamen mortalium iis generibus posset vti? Iam verò nec proceres usquâ synceris. Eò venere mores, ut nomina modò cellarum vaneant, statimque in lacubus vindemiæ adulterentur. Ergo hercle, mirum dictu, innocentius iam est quodcunq; & ignobilius. Hæc tamen facere constantissimè videntur sententiæ victoriam, quorum mentionem fecimus, si quis hoc quoque discrimen exigat. Falernum nec in nouitate, nec in nimia vetustate corpori salubre est. Media eius ætas à quintodecimo anno incipit. Hoc non rigido potu stomacho vtile, non item in calido. Et in diutina tussi sorbetur merum vtiliter à ieiunis: item in quartanis. Nullo æquè venæ excitantur. Aluum sistit, corpus alit. Creditum est obscuritatem visus facere: nec prodesse neruis, aut vesicæ. Albana neruis vtiliora. Stomacho minus, quæ sunt dulcia: austera vel Falerno vtiliora. Concoctionem minus adiuuant: stomachum modicè implent. At Surrentina nullo modo, nec caput tentant: stomachi & intestinorum rheumatismos cohibent. Cæcuba iam non gignuntur. At quæ supersunt Setina, cibos concoqui cogunt. Virium plus Surrentino, austeritatis Albano, vehementiæ minus Falerno. Ab his Statana non longo interuallo abfuerint. Aluo citæ Signinum maximè conducere indubitatum est. Reliqua in commune dicuntur. Vino aluntur vires, sanguis colosque hominum. Hoc quoque distat orbis medius, & mitior plaga à circumiectis: quantum illis feritas facit roboris, tantum nobis hic succus. Lactis potus ossa alit, frugum neruos, aquæ carnes. Ideo minus ruboris est in corporibus illis, & minus roboris, contraque labores patientiæ. Vino modico nerui iuuantur, copiosiore læduntur: sic & oculi. Stomachus recreatur: appetentia ciborum inuitatur: tristitia & cura hebetatur: vrina & algore expellitur: somnus conciliatur. Præterea vomitiones sistit: collectiones extrà lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades vtilitatem vini æquare vix Deorum potentia posse pronunciauit. Vetus copiosiore aqua miscetur, magisque urinam expellit: minus siti resistit. Dulce minus inebriat, sed stomacho innatat: austerum facilius concoquitur. Leuissimum est, quod celerrimè inueteratur. Minus infestat neruos, quod vetustate dulcescit. Stomacho minus vtile est pingue, nigrum, sed corpora magis alit. Tenue & austerum minus alit, magis stomachum nutrit. Celerius per urinam transit, tantoque magis capita tentat: hoc & in omni alio succo semel dictu sit. Vinu si sit fumo inueteratum, insaluberrimum est. Mangones ista in apothecis excogitauere. Iam & patres familias ætatem ademere his, quæ per se cariem traxere. Quo certe vocabulo satis consilij dedere prisca: quoniã & in materiis cariem fumus erodit, at nos è diuerso fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida, hæc vetustate salubria fiunt. Quod generosius vinum est, hoc magis vetustate crassescit, & in amaritudinem corpori minimè vtilem coit. Condire eo aliud minus annosum, insalubre est. Sua cuique vino salua innocentissima, sua cuique ætas gratissima, hoc est, media. Corpus augere volentibus, aut mollire aluum, conducit inter cibos bibere. Contrà minuendis aluumque cohibentibus, sistere in edendo, postea parum bibere. Vinum ieiunos bibere nouitio inuento, inutilissimum est. Curas vigoremque animi impedit, ad procinctum tendentibus: somno, verò ac securitatibus iam dudum hoc fuit, quod Homericæ illa Helena ante cibum ministravit. Sic quoque in Prouerbiis cessit, sapientiam vino obumbrari. Vino debemus homines, quod soli animalium non sitientes bibimus. Aquæ potum interponere vtilissimum: Itemque iugi superbibere ebrietati: quam quidem frigida

frigida potus extemplo discutit. Meracis portionibus per viginti dies ante Canis ortum, totidemque postea, suadet Hesiodus uti. Merum quidem remedio est contra cicutas, coriandrum, aconita, viscum, meconium, argentum viuum, apes, vespas, crabrones, phalangia, serpentium scorpionumque ictus, contraque omnia quae refrigerando nocent. Priuatim contra haemorrhoidas, presteras, fungos. Item contra inflationes rosionesque praecordiorum, & quorum stomachus in vomitiones effunditur: & si venter aut interanea rheumatismum sentiant. Dysentericis, sudatoribus, in longa tussi, in epiphoris, meracum. At vero cardiacis, in mammalæua merum in spongia imponi prodest. Ad omnia autem maxime album inueterascens. Vtiliter etiam fouetur vino calido virilitas iumentis: quo etiam infuso cornu lassitudinem auferri aiunt. Simias, quadrupedsque quibus digiti sunt, negant crescere assuetas meri potu. Nunc circa aegritudines sermo de vinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis, Campaniae quodcumque tenuissimum: vulgo vero, quod quenque maxime iuuerit validum. Vtilissimum omnibus sacco viribus fractis. Meminerimus succum esse, qui feruendo vires multo sibi fecerit. Misceri plura genera, omnibus inutile. Saluberrimum, cui nihil in musto additum est: meliusque, si nec vasis pix affuit. Marmore enim & gypso aut calce condita, quis non etiam validus expauerit? In primis igitur vinum marina aqua factum, inutile est stomacho, nervis, vesicae. Resina condita, frigidis stomachis vtilia existimantur. Non expedire vomitoribus, sicut neque mustum, neque sapa, neque passum. Nouitium resinatum nulli conducit. Capitis dolorem & vertigines facit: ab hoc dicta crapula est. Tussientibus & in rheumatismo nominata profunt. Item coeliacis & dysentericis, mulierum mensibus. In hoc genere rubrum nigrumue magis constringit, magisque calfacit. Innocentius pice sola conditum. Sed & picem meminisse debemus, non aliud esse, quam combustae resinae fluxum. Hoc genus vini exalfacit, concoquit, purgat: pectori, ventri vtile: item vuluarum dolori, si sine febre sint, veteri rheumatismo, exulcerationi, ruptis conuulsis, vomitis, nervorum infirmitati, inflationibus, tussi, anhelationibus, luxatis, in succida lana impositum. Ad omnia haec vtilius id, quod sponte naturae suae picem resipit, picatumque appellatur. Heluenaco quoque tamen nimio caput tentari conuenit. Quod ad febrium valetudines attinet, certum est non dandum in febre, nisi veteribus aegris, vinum: nec nisi declinante morbo. In acutis vero periculis, nullis nisi qui manifestas remissiones habeant, & has noctu potius. dimidia enim pars periculi est, noctu, hoc est spe somni, bibentibus: nec à partu abortiue, nec à libidine aegrotantibus, nec in capitis doloribus, nec quorum accessiones cum frigore extremitatum fiant, nec in febris tussientibus, nec in tremore nervorumque doloribus vel faucium, aut si vis morbi circa illa intelligatur, nec in duritia praecordiorum, venarum vehementia, neque in opisthotono, tetano, nec singultientibus, nec si cum febre dyspnoea sit. Minimè vero oculis rigentibus, & genis stantibus, aut defectis grauibuscque: nec quorum conuiuentium perlucebunt oculi, neu palpebris non coeuntibus, vel si dormientibus hoc idem eueniet: aut si cruore suffunduntur oculi, vel si lemæ in oculis erunt. Minimè lingua fungosa, nec graui, & subinde imperfecta loquentibus: nec si vrina difficilè reddetur, neque expauescentibus repente, nec spasticis, aut rursus torpentibus, nec si per somnos genitura effundatur. Cardiacorum morbo vnicam spem in vino esse, certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent, alij non nisi in remissione. Illi, ut sudorem coerceant: hi, quia tutius putant, minuente se morbo: quam plurimum sententiam esse video. Dari utique non nisi in cibo debet, nec à somno, nec praecedere alio potu: hoc est, utique sitienti, nec nisi in desperatione suprema: & viro facilius quam foeminæ: seni, quam iuueni: iuueni, quam puero: hyeme, quam aestate: assuetis potius, quam expertibus. Modus dandi pro vehementia vini: item mistura. Atque vulgo satis putant vnum vini cyathum duobus aquae misceri. Si dissolutio sit stomachi, dandum: & si cibus non descendat. Inter vini genera, quae fingi docuimus, nec fieri iam arbitror, & superuacaneum eorum usum, cum ipsis rebus, ex quibus finguntur, doceamus uti. Et alias modum excefferat medicorum in his ostentatio, veluti è nasis vinum vtile esse ab armorum equitandue lassitudine praecipientium, atque ut reliqua omittamus, etiam è iunipero. Et quis satius censeat, absinthite vino utendum potius, quam absinthio ipso? In reliquis omittetur & palmeum, capiti noxium, ventrique tantum molliendo, & sanguinem excreantibus non inutile. Fictitium non potest videri, quod bion appellauimus, cum sit in eo sola pro arte festinatio. Prodest stomacho dissoluto, aut cibos non perficienti, praegnantibus, defectis, paralyticis, tremulis, vertigini, torminibus, ischiadicis. In pestilentia quoque ac peregrinationibus, vim magnam auxiliandi habere dicitur. Vini etiam vitium transit in remedia. Aceto summa vis est in refrigerando, non tamen minor in discutiendo: ita fit, ut infusum terrae spumet. Dictum est saepius, dicereturque quoties cum aliis profit. Per se haustum fastidia discutit, singultus cohibet, sternutamenta olfactu. Vim in balineis aestus arcet, si contineatur ore. Quin & cum aqua bibitur. Multorum stomacho vtiliter gargarizatur: cum eadem conualescentium & à solis ardoribus. Oculis quoque illo modo saluberrimum. Plurimum fotu medetur post vredines. Item lepris, furfuribus, h ulceribus manantibus, canis moribus, scorpionum ictibus, scolopendrarum, muris aranei: contraque omnium aculeatorum venena & pruritus. Item contra multipedæ morsum. Calidum in spongia appositum, adiecto sulphu-

ris sextante sextariis tribus aceti, aut hyssopi fasciculo, medetur sedis vitiis. In sanguinis fluxione post excisos calculos, & omnia alia, foris in spongia impositum, intus potum cyathis binis quàm acerrimum. Conglobatum utiq; sanguinem discutit. Contra lichenas & bibitur, & imponitur. Siftit alios, & rheumatismos interaneorum infusum: item procidentia sedis vulvæq; Tussim veterem inhibet, & gutturis rheumatismos, orthopnoeam, dentium labefactionem. Vesicæ nocet, nervorumque infirmitatibus. Nesciere medici, quantum contra aspidas polleret. Nuper ab aspide calcata percussus utrem aceti ferens, quoties deposuisset, sentiebat ictum, aliàs illæso similis. Intellectum ibi remedium est, potuq; succursum. Neque altero os colluunt venena exuentes. In totum domitrix vis hæc non ciborum modò est, verum & rerum plurimarum. Saxa rumpit infusum, quæ non ruperit ignis antecedens. Cibos quidem & sapes non alius magis succus commendat aut excitat: in quo usu mitigatur tosto pane aut vino, vel accenditur pipere ac laesere: utique sale compescitur. Non est prætereundum in eo exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa supremis suis annis confectus gravi morbo pedum, cum dolorem eum perpeti nequiret, vnius medicorum portentosa scientia, ignorante Diuo Augusto, tanti putavit usu pedum sensuque omni carere, dummodo & dolore illo careret, demersis in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi.

De aceto scillino, & oxymeli, & sapa, & face vini, aceti, & sapa.

C. A. P. II.

ACetum scillinum inueteratum magis probatur: prodest, super ea quæ diximus, acescentibus cibis: gustatum enim discutit pœnam eam. Et his qui ieiuni vomunt: callum enim faucium facit, ac stomachi odorem oris tollit, gingivas astringit, dentes firmat, colorem meliorem præstat. Tarditatem quoque aurium gargarizatione purgat, & transitum auditus aperit. Oculorum aciem obiter exacuit. Comitibus, melancholicis, vertiginosis, vulvarum strangulationibus, percussis aut præcipitatis, & ob id sanguine conglobato, nervis infirmis, renum vitiis perquam utile. Cauendum exulceratis. Oxymeli antiqui (ut Dieuches tradit) hoc modo temperabant: mellis minas decem, aceti veteris heminas quinque, salis marini pondo, thymbræ quadrantem, aquæ marinæ sextarios quinque; pariter coquebant, decies deferuescente cortina, atque ita diffundebant inueterabantque. Sustulit totum id Asclepiades, coarguitque. Nam etiam in febribus dabant. Profuisse tamen fatentur contra serpentes, quas sepas vocant, & contra meconium, ac viscum, & anginas, calidum gargarizatum, & auribus, & oris gutturisque desideriiis, quæ nunc omnia oxalme contingunt; id sale & aceto recente efficacius est. Vino cognata res sapa est, musto decocto, donec tertia pars supersit. Ex albo hoc melius. Vfus contra cantharidas, buprestin, pinorû erucas, quas pityocampas vocant, salamandras, & contra mordentia venenata. Secundas partûsque emortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor est, venenum esse, si quis ieiunus à balineis id bibat. Consequens horum est vini fax, sui cuiusque generis. Ergo vini faci tanta vis est, ut descendentes in cupas enecet. Experimentum demissa præbet lucerna, quandiu extinguitur, periculum denuntians. Illota miscetur medicamentis. Cum iridis verò pari pondere, eruptionibus pituitæ illinitur. Et sicca vel madida contra phalangia, & testium mammarumque inflammationes, vel in quacunque parte corporis. Item cum hordacea farina, & thuris polline in vino decocta crematur & siccatur. Experimentum est legitime coctæ, ut refrigerata linguam tactu videatur vrere. Celerrimè exanimatur loco non incluso condita. Crematio ei multum virium adiicit. Vtilissima est ad compescendas lichenas furfurisque cum fico decocta. Sic & lepris & h ulceribus manantibus imponitur. Fungorum naturæ contraria est pota, sed magis cruda. Oculorum medicamentis cocta & lota miscetur. Medetur illita & testibus, & genitalibus. In vino autem aduersus strangurias bibitur. Cum expirauit quoque, lauandis corporibus & vestibus utilis: tuncque vsum acaciæ habet. Fax aceti pro materia acrior sit necesse est, multoque magis exulceret. Resistit suppurationum incrementis: stomachum, interanea, ventrem illita adiuvat. Siftit earum partium rheumatismos, & mulierum menses. Panos discutit nondum exulceratos, & anginas: sacros ignes cum cera. Mammæ lactis sui impatientes eadem extinguit. Ungues scabros aufert. E serpentibus contra cerastas validissima cum polenta. Cum melanthio autem contra crocodili morsus, & canis. Et hæc cremata ampliat vires. Tunc addito lentiscino oleo, illita vna nocte rufat capillum. Eadem ex aqua in linteolo apposta, vulvas purgat. † Sæpe face ambusta sanantur, melius addita lanugine harundinis. Eadem face decocta potaque tusses veteres. Decoquitur in patinis cum sale & adipe ad tumorem quoque maxillarum & ceruicem.

De oleis, & folijs oleæ, & flore, & cinere, & de oliua alba & nigra, & de amurca.

C. A. P. III.

OLearum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum vehementissimè adstringunt, purgant, sistunt. Itaq; commanducata imposita h ulceribus medentur, & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle his quæ medici vsserint, gingivarum inflammationibus, paronychiis, sordidisque h ulceribus excrescentibus. Cum melle profluuium sanguinis è nervosis partibus cohibet. Succus eorum carbunculantibus circa oculos h ulceribus, & pustulis, procidentique pupillæ efficax: quapropter in collyria additur. Nam & veteres lacrymationes sanat, & genarum erosiones. Exprimitur autem succus tussis, affuso vino & aqua cælesti, siccatusque in pastillos digeritur. Siftit menses in lana ad motus vulvæ, Vtilis & saniem emanantibus, Item condylomatis, ignibus sa-

bus sacris, quæq; serpunt hulcera, epinyctidi. Eisdem & flos earum habet effectus. Vruntur & cauliculi florentes, ut spodij vicem cinis præstet: vinoque infuso iterum vritur. Suppurationes & panos illinunt cinere eo, vel foliis tuis cum melle, oculos verò cum polenta. Succus fruticis recentis accensi distillans, sanat lichenas, furfures, manantia hulcera. Nam & lacryma quæ ex arbore ipsa distillat, Aethiopica maxime oleæ, mirari satis est repertos, qui dentium dolores illinendos censerent, venenum esse prædicantes, atque etiam in oleastro quæredam. E radice oleæ quàm tenerriam cortex derasus, in melle crebro gustatu medetur sanguinem reiicientibus, & suppurata extussientibus. Ipsius oleæ cinis cum axungia tumores sanat: extrahitque fistulis vitia, & ipsas sanat. Oliuæ albæ stomacho vtiliores, ventri minus. Præclarum habent, antequàm condiantur, vsum, recentes per se cibi modo deuorata. Medentur enim arenosæ vrinæ item dentibus, aut attritis, aut conuulsis. Nigra oliua stomacho inutilior, ventri faciliior, capiti & oculis non conuenit. Vtraque ambustis prodest trita & illita. Sed nigra commanducatur, & protinus ex ore imposita, pustulas gigni prohibet. Colymbades sordida hulcera purgant, inutiles difficultatibus vrinæ. De amurca poteramus videri satis dixisse, Catonem secuti: † sed reddenda medicinæ quoque est. Gingiuus & oris hulceribus, dentium stabilitati efficacissime subuenit. Item ignibus sacris infusa, & his quæ serpunt. Pernionibus nigra oliuæ amurca vtilior: item infantibus fouendis. Albæ verò mulierum vuluæ in lana admouetur. Multò autem omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cupreo vase ad crassitudinē mellis. Vfus eius cum aceto, aut vino vetere, aut mulso, ut quæque causa exigat in curatione oris, dentium, aurium, hulcerum manantium, genitalium, rhagadum. Vulneribus in linteolis imponitur, luxatis in lana: ingens hic vsum, utique inueterato medicamēto. Tale enim fistulas sanat. Infunditur sedis, genitalium, vuluæ ex hulcerationi. Illinitur verò podagris incipientibus: item articularibus morbis. Si verò cum omphacio recoquatur ad mellis crassitudinem, casuros dentes extrahit. Item iumentorum scabiem, cum decocto lupinorum & chamæleonte herba, mirè sanat. Cruda amurca podagris foueri vtilissimum.

† Sed reddenda medicinæ quoque ratio est.

De folijs oleastri, & ananthino oleo, & cicino, & amygdalino, & laurino, & myrteo, chamæmyrsino, & cupresino, & cytreo, & caryino.

CAP. IIII.

Oleastri foliorum eadem natura. Spodium è cauliculis vehementius inhibet rheumatismos. Sedat & inflammationes oculorum, purgat hulcera, alienata explet, excrescentia leniter erodit, siccatur, & ad cicatricem perducit: cætera, ut in oleis. Peculiare autem, quòd folia decoquuntur ex melle, danturque cochlearibus contra sanguinis excreationes. Oleum tamè acrius atque efficacius: & os quoque colluitur illo ad dentium infirmitatem. Imponuntur folia & paronychiis, & carbunculis, & contra omnem collectionem cum vino: iis verò quæ purganda sunt, cum melle. Miscentur oculorum medicamentis, & decoctum foliorum, & succus oleastri. Vtiliter etiam auribus instillatur cum melle, vel si plus effluat. Flore oleastri condylomata illinuntur & epinyctides. Item cum farina hordeacea venter: in rheumatismo cum oleo capitis dolores. Cutem in capite ab ossibus recedentem cauliculi decocti, & cum melle impositi comprimunt. Ex oleastro maturi in cibo sumpti sistunt aluum. Tosti autem & cum melle triti, nomas repurgant, carbunculos rumpunt. Olei naturam causasque abundè diximus. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Vtilissimum est omphacinum, proximè viride. Præterea quàm maxime recens, nisi cum vetustissimum quæritur, tenue, odoratum, quòdque non mordeat, è diuerso quàm in cibos eligitur. Omphacinum prodest gingiuus. Si contineatur in ore, colorem dentium custodit magis, quàm aliud: sudores cohibet. Oenanthino idem est effectus, qui rosaceo. Omni autem oleo mollitur corpus, vigorem & robur accipit. Stomacho contrarium. Auget hulcerum incrementa. Fauces exasperat, & venena omnia hebetat, præcipuè psimmythij & gypsi in aqua mulsa, aut ficorum siccarum decocto potum: contra meconium ex aqua: contra cantharidas, buprestin, salamandras, pityocampas per se potum, redditumque vomitionibus, contra omnia supra dicta laudatissimum. Et lassitudinum perfriktionumque refectio est. Tormina calidum potum cyathis sex, magisque ruta simul decocta pellit. Item ventris animalia. Soluit aluū heminæ mensura, cum vino & calida aqua potum, aut ptisanæ succo. Vulnerrariis emplastris vtile. Faciem purgat. Bubus infusum per nares, donec ruent, inflationem sedat. Verus autem magis exalfacit corpora, magisque discutit sudores. Duritias magis diffundit. Lethargicis auxiliare, & inclinato morbo. Oculorū claritati confert aliquid, cum pari portione mellis acapni: Capitis doloribus remedium est. Item ardoribus in febris cum aqua: & si vetusti non sit occasio, decoquitur, ut vetustatem repræsentet. Oleum cicinum bibitur ad purgationes ventris cum pari caldæ mensura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodest & articularum morbis, duritiis omnibus, vuluis, auribus, ambustis. Cum cinere verò muricum, sedis inflammationibus, item pforæ. Colorem cutis commendat, capillūque fertili natura euocat. Semen ex quo fit, nulla animans attingit. Ellychnia ex vua fiunt, claritatis præcipuè. Ex oelo lumen obscurum propter nimiam pinguitudinem. Folia igni sacro illinuntur ex aceto: per se autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in vino inflammationibus cum polenta & croco: per se autem triduo imposita faciem purgant. Oleum amygdalinum purgat, mollit corpora, cutem erugat, nitorem commendat, varos

ros cum melle tollit è facie. Prodest & auribus, cum rosaceo & melle & mali Punici germine decoctum, vermiculosque in his necat, & grauitatem auditus discutit, sonos incertos & tinnitus, obiter capitis dolores & oculorum. Medetur furunculis, & à Sole vstis cum cera. Hulcera manantia & furfures cum vino expurgat: condylomata cum meliloto. Per se verò capiti illitum, somnum allicit. Oleum laurinum vtilius quo recentius, quòque viridius colore. Vis eius excafactoria, & ideo paralyticis, spasticis, ischiadicis, suggillatis, capitis doloribus, inueteratis distillationibus, auribus, in calyce Punici calfactum illinitur. Similis & myrtei olei ratio, astringit, indurat, medetur gingiuis, dentium dolori, dysenteriae, vuluæ exulceratae, vesicis, hulceribus vetustis vel manantibus, cum squama æris & cera: Item eruptionibus, ambustionibus. Attrita sanat & furfures, & rhagadas condylomata, articulos luxatos, odorem grauem corporis. Aduersatur cantharidi buprestis, aliisque malis medicamentis, quæ exulcerando nocent. Chamæmyrsinæ siue oxomyrsinæ eadem natura. Cupressinū oleum eisdem effectus habet, quos myrteum. Item citreum. E nuce verò iuglande, quod caryinum appellauimus, alopeciiis vtile est, & tarditati aurium infusum. Item capitis doloribus illitum. Cæterum iners & graui sapore. Enimvero si quid in nucleo putridi fuerit, totus modus deperit. Ex Gnidio grano factum, eandem vim habet, quam cicinum. E lentisco factum, vtilissimum acopo est. Idemque proficeret æquè vt rosaceum, ni durius paulò intelligeretur. Vtuntur eo & contra nimios sudores, papulasque sudorum. Scabiem iumentorum efficacissimè sanat. Balaninum oleum repurgat varos, furunculos, lentigines, gingiuas. Cypros qualis esset, & quemadmodum ex ea fieret oleum, docuimus. Natura eius excafacit, molliat nervos. Folia stomacho illinuntur: & vuluæ concitata succus quoque eorum apponitur. Folia recentia commanducata, hulceribus in capite manantibus, item oris medentur, & collectionibus, condylomatibus. Decoctum foliorum ambustis & luxatis prodest. Ipsa rufant capillum tusa, adiecto struthi mali succo. Flos capitis dolores sedat cum aceto illitus. Idem combustus in cruda olla nomas sanat, & putrescentia hulcera per se, vel cum melle. Odor floris olet, qui somnum facit. Adstringit gleucinum, & refrigerat, eadem ratione quæ & œnanthinum. Balsaminū longè pretiosissimum omnium, vt in vnguentis diximus, contra omnes serpentes efficax. Oculorum claritati plurimum confert, caliginem discutit. Item dyspnoeas, collectiones omnes duritiâque lenit. Sanguinem densari prohibet, hulcera purgat: auribus, capitis doloribus, tremulis, spasticis, ruptis perquam vtile. Aduersatur aconito ex lacte potum. Febres cum horrore venientes perunctis leuiiores facit. Vtendum tamén modicè, quoniam adurit, augēt, que vitia non seruato temperamento. Malobathri quoque naturam & genera exposuimus. Vrinā ciet. Oculorum epiphoris vino expressum vtilissimè imponitur. Item frontibus dormire volentibus: efficacius, si & nares illinantur: aut si ex aqua bibatur. Oris & halitus suauitatem commendat linguæ subditum folium, sicut & vestium odorem interpositum. Hyoscyaminum emolliendo vtilius, neruis inutile. Porum quidem cerebri motus facit. Therminum è lupinis emollit, proximum rosaceo effectum habens. Narcissinum dictum est cum suo flore. Rhaphaninum phthirias longæ valetudine contractas tollit, scabritiâque cutis in facie emendat. Sesaminum aurium dolores sanat, & hulcera quæ serpunt, & quæ cacoethe vocant. Lirinon, quod & phaselinum & Syrium vocauimus, renibus vtilissimum est, sudoribusque euocandis, vuluæ molliendæ, concoquendoque intus. Selgiticum neruis vtile esse diximus, sicut herbaceum quoque, quod Iguini circa Flaminiam viam vendunt. Elæomeli, quod in Syria ex ipsis oleis manare diximus, sapore melleo non sine nauisæ, aluum emollit: bilem præcipuè detrahit, duobus cyathis in hemina aquæ datis: qui bibere torpescunt, excitanturque crebrò. Potiores certaturi præsumunt ex eo cyathum vnum. Pissino oleo vsus & passim ad quadrupedum scabiem est. A vitibus oleisque proxima nobilitas palmis: inebriant recentes: capitis dolorem afferunt minus sicca: nec quantum videtur, vtilis stomacho: tussim exasperant, corpus augment. Succum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant agris ad vires recreandas, sitim sedandam, in quem vsum præferebant Thebaicas. Sanguinem quoque excreantibus vtilis, in cibo maximè. Illinuntur caryotæ stomacho, vesicæ, ventri, intestinis. Cum cotoneis & cera & croco suggillata emendat. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo, cinere loto spodij vicem efficiunt, miscenturque collyriis, & calliblephara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma, & de palma elate.

CAP. V.

Palma quæ fert myrobalanum, probatissima in Aegypto, ossa non habet reliquarum modo in balanis. Aluum & menses sistit in vino austero, & vulnera conglutinat. Palma, siue elate, siue spathe, medicinæ confert germina, folia, corticem. Folia imponuntur præcordiis, stomacho, iocineri, hulceribus quæ serpunt cicatrici repugnantia. Psoras cortex eius tener cum resina & cera sanat diebus x. Decoquitur & ad testium vitia. Capillum denigrat suffitu, partus extrahit. Datur bibendus renum vitiis & vesicæ, & præcordiorum, & capiti & neruis inimicus. Vuluæ ac ventris fluxionem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in vino albo, in vuluarum vitiis efficacissimus.

Medicina ex singulorum generum flore, folijs, fructu, ramis, cortice, ligno, succo, radice, cinere.

CAP. VI.

Proximæ varietates generū medicinarumque, quæ mala habent. Ex his verna, acerba, stomacho inutilia sunt: aluum, vesicam circumagunt: nervos lædunt. Cocta meliora. Cotonea cocta suauiora.

uiora. Cruda tamen duntaxat matura, profunt sanguinem excreantibus ac dysentericis, cholericis, coeliacis. Non idem possunt decocta, quoniam amittunt constringentem illam vim succi. Imponuntur & pectori in febris ardoribus: & tamen decoquuntur in aqua cælesti, ad eadem quæ suprà scripta sunt. Ad stomachi autem dolores cruda decoctæ cerati modo imponuntur. Languo eorum carbunculos sanat, cocta in vino, & illita cum cera. Alopecii capillū reddunt. Quæ ex his cruda in melle condiuntur, aluum mouent. Mellis autem suauitati multum adiciunt, stomacho quæ vtilius id faciunt. Quæ verò in melle condiuntur cocta, quidam ad stomachi vitia trita cum rosæ foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lienibus, orthopnoicis, hydropicis prodest. Item mammis, condylomatis, varicibus. Flos & viridis & siccus inflammationibus oculorū, excreationibus sanguinis, mensibus mulierum. Fit & succus ex his mitis, cum vino dulci tussis, vtilis & coeliacis & iocineri. Decocto quoque eorum fouentur, si procidant vuluæ & interanea. Fit & oleum ex his, quod melinum vocauimus, quoties non fuerint in humidis nata. Ideo vtilissima, quæ ex Sicilia veniunt. Minus vtilia struthæa, quamuis cognata. Radix eorum circumscripserunt terra manu sinistra capitur, ita ut qui facit, dicat quæ capiat, & cuius causa: sic ad alligata strumis medetur. Melimela & reliqua dulcia, stomachum & ventrem soluunt, siticulosa, æstuosa, sed nervos non lædunt. Orbiculata sistunt aluum & vomitiones, vrinas cient. Syluestria mala similia sunt neruis acerbis, aluum quæ sistunt. Sanè in hunc usum immatura opus sunt.

Citrea contra venenum in vino bibuntur, vel ipsa vel semen. Faciunt oris suauitatem, decocto eorum colluto, aut succo expresso. Horum semen edendum præcipiunt in malacia prægnantibus: ipsa verò contra infirmitatem stomachi, sed non nisi ex aceto facillè manduntur. Punici mali nouem genera nunc iterare superuacuum. Ex his dulcia, quæ apyrina alio nomine appellauimus, stomacho inutilia habentur, inflationes pariunt, dentes gingiuasque lædunt. Quæ verò ab his sapore proxima vinosa diximus, paruum nucleum habentia, vtiliora paulò intelliguntur. Aluum sistunt, & stomacho profunt, duntaxat pauca citraque satietatem. Sed hæc minimè danda: quanquam omnino nulla in febre, nec carne acinorum vtili nec succo. Cauentur æquè vomitionibus, ac bilem reicientibus. Vuam in his, ac ne mustum quidem, sed protinus vinum aperuit natura. Vtrunque asperiore cortice. Hic ex acerbis in magno usu. Vulgus coria maximè perficere illo nouit: ob id malicorium appellant medici. Vrinam cieri eodem monstrant: mistaque galla in aceto decocto, mobiles dentes stabilire. Expetitur grauidarum malaciæ, quoniam gustatu moueat infantem. Diuiditur malum, cælestique aqua madescit ternis ferè diebus. Hæc bibitur frigida coeliacis, & sanguinem excreantibus. Ex acerbis fit medicamentum, quod stomatice vocatur, vtilissimum oris vitiis, narium, aurium, oculorum caligini: pterygiis, genitalibus, & his quas nomas vocant, & quæ in hulceribus excrescunt. Contra leporem marinum hoc modo: Acinis detracto cortice tussis, succoque decocto ad tertias, cum croci, & aluminis scissi, myrrhæ, mellis Attici selibris. Alij & hoc modo faciunt: Punica acida multa tunduntur: succus in cacabo nouo coquitur mellis crassitudine, ad virilitatis & sedis vitia, & omnia quæ Lycio curantur, aures purulentas, epiphoras incipientes, rubras maculas. In manibus rami Punicorum serpentes fugant. Cortice Punici ex viuo decocti & impositi, perniones sanantur. Contusum malum ex tribus heminis vini, decoctum ad heminam, tormina & tineas pellit. Punicum in olla noua, operculo indito, in furno tostum & contritum, potumque in vino, sistit aluum, discutit tormina. Primus pomi huius partus florere incipientis, cytinus vocatur Græcis, miræ obseruationis multorum experimento. Si quis vnum ex his, solutus vinculo omni cinctus & calceatus, atque etiam annuli, decerpserit duobus digitis, pollice & quarto sinistræ manus, atque ita lustratis leui tactu oculis, mox in os additum deuorauerit, ne dente contingat, affirmatur nullam oculorū imbecillitatem passurum eo anno. Iidem cytini siccati tritique, carnes excrescentes cohibent: gingiuas & dentibus medentur: vel si mobiles sint, decocto succo. Ipsa corpuscula trita, hulceribus quæ serpunt putrescuntve, illinuntur. Item oculorum inflammationi intestinorumque: & ferè ad omnia, quæ cortices malorum. Aduersantur scorpionibus. Non est satis mirari curam diligentiamque priscurum, qui omnia scrutati, nihil intentatum reliquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt, antequam scilicet malum ipsum prodeat, erumpentes, quos balauitium vocari diximus. Hos quoque ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari. Sistunt potumenses foeminarum: sanant oris hulcera, tonsillas, vuam, sanguinis excreationes, ventris & stomachi solutiones, genitalia, hulcera quacunque in parte manantia. Siccauere etiam, ut sic quoque experirentur, inueneruntque tusorum farina dysentericos à morte reuocari, aluum sisti. Quin & nucleos ipsos acinorum experiri non piguit. Tosti tussique stomachum iuuant, cibo aut potioni inspersi. Bibuntur ex aqua cælesti, ad sistendum aluum. Radix decocta succum remittit, qui tineas necat, Victoriati pondere. Eadem discocta in aqua, quas Lycium, præstat vtilitates. Est & syluestre Punicum, à similitudine appellatum. Eius radices rubro cortice denarij pondere ex vino potæ somnos faciunt, Semine poto, aqua quæ subiecit cūtem, siccatur, Mali Punici corticis fumo culices fugantur.

De pyris & eorum observationibus, & deficatorum observatione, & caprifico, & erineo, & aliorum generibus medicina. CAP. VII.

PYrorum omnium cibus etiam valentibus onerosus, ægris quoque vini modo negatur. Decocta eadem mirè salubria & grata, præcipuè Crustumina. Quæcunq; verò cum melle decocta, stomachum adiuuant. Fiunt cataplasmata è pyris, ad discutienda corporum vitia: & decocto eorū ad duritias vtuntur. Ipsa aduersantur boletis atque fungis, pelluntque pondere & pugnante succo. Pyrum sylvestre tardissimè maturescit. Conciditur, suspensumq; siccatur ad sistendam aluum: quod & decoctum eius potum præstat. Decoquuntur & folia cum pomo ad eisdem vsus. Pyrorum ligni cinis, contra fungos etiamnum efficacius proficit. Mala pyraque portatu iumentis mirè grauiasunt vel pauca. Remedio aiunt esse, si prius edenda dentur aliqua, aut utiq; ostendantur. Fici succus lacteus, aceti naturam habet. Itaque coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi, & in umbra siccatur ad aperienda hulcera, cienda menstrua, apposito cum luteo oui, aut potu cum amylo. Podagris illinitur cum farina fœnigræci & aceto. Pilos quoque detrahit, palpebrarumque scabiem emendat: item lichenas & psoras. Aluum soluit. Lactis ficulni natura aduersatur crabronum vesparumque & similibus venenis, priuatim scorpionum. Idem cum axungia verrucas tollit. Folia, & quæ non maturuere fici, strumis illinuntur, omnibusque quæ emollienda sunt discutiendæ. Præstant hæc & per se folia. Et alij vsus eorum, tanquam in fricando lichene, & alopeciiis, & quæcunque exulcerari opus sit. Et aduersus canis morsus, ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur. Iidem cum melle hulceribus, quæ ceria vocantur, illinuntur. Extrahunt infracta ossa cum papaueris sylvestris foliis. Canum rabioforum morsus, folio trito ex aceto restringunt. E nigra ficu candidi cauliculi illinuntur furunculis, muris aranei morsibus cum cera. Cinis earum è foliis gangrænis, consumendisque quæ excrecunt. Fici maturæ vrinam cient: aluum soluunt: sudorem mouent, papulasque. Ob id autumno infalubres, quoniam sudantia huius cibi opera corpora perfrigescunt. Nec stomacho vtilis: sed ad breue tempus, & voci contrariæ intelliguntur. Nouissimæ salubriores, quàm primæ: medicatæ verò nunquam. Iuuenum vires augent: senibus meliorem valetudinem faciunt, minusque rugarū. Sitim sedant: calorem refrigerant. Ob id non negandæ in febribus constrictis, quas stegnas vocant. Siccæ fici stomachum lædunt: gutturi & faucibus magnificè vtilis. Natura his exalfaciendi. Sitim adferunt. Aluum molliunt, rheumatismis eius & stomacho contrariæ. Vesicæ semper vtilis, & anhelatoribus, ac suspiriosis. Item iocinerum, renum, lienum vitiis. Corpus & vires adiuuant: ob id antè athletæ hoc cibopascebantur: Pythagoras exercitator, primus ad carnes eos transtulit. Recolligentibus se à longa valetudine vtilissimæ. Item comitialibus, & hydropicis, omnibusque, quæ maturanda aut discutienda sunt, imponuntur: efficacius calce aut nitro admisto. Coctæ cum hyssopo pectus purgant, pituitam, tussim veterem. Cum vino autem ad sedem & tumorem maxillarum, & furunculos, panos, parotidas decoctæ illinuntur. Vtile & decocto earum fouere fœminas. Decoctæ quoque eadem cum fœnogræco vtilis sunt pleuriticis & peripneumonicis. Cum ruta coctæ torminibus profunt. Tibiarum hulceribus cum æris flore. Pterygiis cū Punico malo. Ambustis, pernionibus cum cera. Hydropicis coctæ in vino, & cum absinthio & farina hordeacea, nitro addito. Aluum sistunt manducatæ. Scorpionum ictibus cum sale tritæ illinuntur. Carbunculos extrahunt in vino coctæ & impositæ. Carcinomati, si sine hulcere est, quàm pinguis simam ficum imponi, penè singulare remediū est: item phagedænæ. Cinis non ex alia arbore aciem purgar acrior, conglutinat, replet, astringit. Bibitur & ad discutiendum sanguinem concretū. Item percussis, præcipitatis, conuulsis, ruptis, cyathis singulis aquæ & olei. Datur tetanicis & spasticis: item potus vel infusus cœliacis, dysentericis. Et si quis eo cum oleo perungatur, exalfacit. Item cū cera & rosaceo subactus, ambustis cicatricem tenuissimā obducit. Lusciosos ex oleo illitus emendat, dentiumque vitia crebro fricatu. Produnt etiam, si quis inclinata arbore, supino ore aliquem nodum eius morsu abstulerit nullo vidente, atque in aluta illigatum licio è collo suspenderit, strumas & parotidas discuti. Cortex tritus cum oleo, ventris hulcera sanat. Crudæ grossi verrucas & thymos, nitro farinaque additis, tollunt. Spodij vicem exhibet fruticum à radice exeuntium cinis. Bis tostus adiecto psimmythio digeritur in pastillos, ad hulcera oculorum & scabritiam. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet: surculo quoq; eius lac coagulatur in caseum. Exceptum id coactumque in duritiam, suauitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miscetur exulceratoriis medicamentis. Aluum soluit: vuluam cum amylo aperit. Pota mentes ciet cum luteo oui. Podagris cum farina fœnigræci illinitur. Lepras, psoras, lichenas, lentigines expurgat: item venenatorum ictus, & canis morsus. Dentium quoque dolori hic succus appositus in lana prodest, aut in cauis eorum additus. Cauliculi & folia, admisto eruo, contra marinorum venenarum profunt. Adiciunt & vinum. Bubulas carnes additi caules magno ligni compendio percoquant. Grossi illitæ strumas, & omnium collectionem emolliunt, & discutiunt. Aliquatenus & folia. Quæ mollissima sunt ex his, cum aceto hulcera manantia & epinyctidas & surfures sanant. Cum melle item & foliis ceria sanant, & canis morsus. Recentes cum vino, phagedænas. Cum papaueris foliis ossa extrahunt. Grossi caprifisci inflammationes discutiunt suffitu. Resistunt & sanguini taurino potu,

poto, & psimythio, & lacti coagulato potæ. Item in aqua decoctæ atque illitæ parotidas sanant. Cauliculi aut grossi eius quàm minutissimæ, ad scorpionum ictus è vino bibuntur. Lac quoque instillatur plagæ, & folia imponuntur. Item aduersus murem araneum. Cauliculorū cinis vuam faucium sedat. Arboris ipsius cinis ex melle, rhagadia. Radix deferuefacta in vino, dentiū dolores. Hyberna caprificus in aceto cocta & trita, impetigines tollit. Illinūtur ramenta rami sine cortice quàm minutissima ad scobis modum. Caprifico quoque medicinæ vnus miraculum additur. Cortice eius impubescentem puer impubis si defracto ramo detrahat dentibus, medullam ipsam adalligatam ante Solis ortum, prohibere strumas. Caprificus tauros quamlibet feroces, collo eorū circumdata, in tantum mirabili natura compescit, vt immobiles præstet. Herba quoque, quam Græci ericon vocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmum alta est, cauliculis quinis ferè, ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, paruum: tritum cum melle Attrico, oculorum epiphoris medetur: vtcunque autem decerpta manat lacte multo & dulci. Herba perquam vtilis aurii dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt venenis. Pruni folia decocta tonsillis, gingiuis, vuæ profunt in vino decocta, & subinde ore colluto. Ipsa pruna aluum molliunt, stomacho verò vtilissima, sed breui momento. Vtiliora Persica, succusque eorum, etiamnum in vino aut in aceto expressus. Nec est alius eis pomis innocentior cibus. Nusquam minus odoris, succi plus, qui tamen sitim stimulet. Folia eius trita illita, hæmorrhagiam sistunt. Nuclei Persicorum in aceto & oleo, capitis doloribus illinuntur. Syluestrium quidem prunorum baccæ, vel è radice cortex, in vino austero si decoquantur, ita vt triens ex hëmina supersit, aluum & tormina sistunt. Satis est singulos cyathos decocti sumi. Et in iis, & satiis prunis est limus arborum, quem Græci lichena appellant, rhagadiis & condylomatis mirè vtilis. Mora in Aegypto & Cypro sui generis, vt diximus, largo succo abundant, summo cortice desquamato: altiore plaga, siccantur, mirabili natura. Succus aduersatur venenis serpentium, prodest dysentericis, discutit panos, omnesque collectiones: vulnera conglutinat, capitis dolores sedat, item aurium: spleneticis bibitur. Illinitur & contra perfriktiones. Celerim è teredinem sentit. Nec apud nos succo vsus minor. Aduersatur aconito & araneis, in vino potus. Aluum soluit, pituitasque ac t tinea & similia ventris animalia extrahit. Hoc idem præstat & cortex tritus. Folia tingunt capillum cum fici nigræ & vitis corticibus simul coctis in aqua cælesti. Pomi ipsius succus aluum soluit protinus. Ipsa poma ad præsens stomacho vtilia, refrigerant, sitim faciunt. Si non superueniat alius cibus, intumescunt. Ex immaturis succus sistit aluum: veluti animalis alicuius, in hac arbore obseruandis miraculis, quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo panchrestos stomatice, eadem arteriace appellata, hoc modo: Sextarij tres succi è pomo, leui vapore ad crassitudinem mellis rediguntur. Post additur omphacij aridi pondus x duorū, aut myrrhæ x vnus, croci x vnus. Hæc simul trita miscuntur decocto. Neq; est aliud oris, arteriæ, vuæ, stomachi, iucundius remedium. Fit & alio modo: Succi sextarij duo, mellis Attici sextarius, decoquantur, vt supra diximus. Mira sunt præterea, quæ produntur. Mori germinatione, prius quàm in folia exeant, sinistra decerpi iubentur futura poma: ricinos Græci vocant. Hi terrā si non attigere, sanguinem sistunt adalligati, siue ex vulnere fluat, siue ore, siue naribus, siue hæmorrhoidis: ad hoc seruantur repositi. Idem præstare & ramus dicitur, Luna plena defractus, incipiens fructum habere. Si terram non attigerit, priuatim mulieribus adalligatus lacerto contra abundantiam mensium. Hoc & quocunque

tempore ab ipsis decerptum ita vt terram non attingat, adalligatumque existimant præstare. Folia mori trita, aut arida decocta, serpentium ictibus imponuntur. Ad idemq; potu proficitur. Scorpionibus aduersatur è radice corticis succus, ex vino aut posca potus. Reddenda est & antiquorū compositio: Succum expressum pomi maturi immaturique mistum, coquebant in vase æreo ad mellis crassitudinem. Aliqui myrrha adiecta & cupresso præduratū vas Sole torrebant, permiscentes spatha ter die. Hæcerat stomatice, qua & vulnera ad cicatricem perducebant. Alia ratio: succum siccatoto exprimebant pomo, multum saporis obsoniorum conferente. In medicina verò contra nomas & pectoris pituitas, & vbicunque opus esset astringi viscera. Dentes quoq; colluebant eo. Tertium genus succi foliis & radice decoctis ad ambusta ex oleo illinenda. Imponuntur & per se folia. Radix per menses incisa succum dat aptissimum dentiū dolori, collectionibusque & suppurationibus.

Aluum purgat, Folia mori in vrina madefacta, pilum coriis detrahunt. Cerasa aluum molliunt stomacho inutilia. Eadem siccata aluum sistunt, vtinam cient. Inuenio apud authores, si quis maturi non roscida cum suis nucleis deuoret, intantum leuari aluum, vt pedes morbo liberentur. Mespila, exceptis setaniis, quæ malo propiorem vim habent, reliqua astringunt stomachum, sistuntque aluum. Item sorba sicca: nam recentia stomacho & aluo citæ profunt.

De pineis & amygdalis, & nuce auellana, & de nuce iuglande, & de pistacijs & castaneis, siliquis, cornu, & vnedone, & lauro.

CAP. VIII.

N Vces pineæ, quæ resinam habent, contusæ leuiter, additis in singulis sextariis aquæ ad dimidium decoctæ, sanguinis excreationi medentur, ita vt cyathi bini bibantur ex eo. Corticis è pino in vino decoctum contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ sitim sedant, & acrimoniā stomachi rosionesque, & contrarios humores consistentes ibi, & infirmitatem virium roborant, renibus

& vesicæ vtilis. Fauces videntur exasperare, & tussim. Bilem pellunt poti ex aqua, aut vino, aut passo, aut balanorū decocto. Miscetur his contra vehemētiore stomachi rosiones cucumeris semen, & succus portulacæ. Item ad vesicæ hulcera & renum, quoniam & vrinam cient. Amygdalæ amaræ radicū decoctum cutem in facie corrigit, coloremque hilariorem facit. Nuces ipsæ somnum faciunt & auiditatem. Vrinam & menses cient. Capitis dolori illinuntur, maximeque in febris: si ab ebrietate, ex aceto & rosaceo & aquæ sextario. Et sanguinem sistunt. Cum amylo & menta lethargicis comitialibusque profunt. Capite peruncto epinyctidas sanant: è vino veteri hulcera putrescentia. Canum morsus cum melle. Et surfures ex facie, antè fotu præparata. Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ: & sæpe ex ecligmate cum resina terebinthina. Calculosis & difficili vrinæ in passo, & ad purgandam cutem in aqua mulsa trita, sunt efficaces. Profunt ecligmate iocineri, tussi & colo, cum elelisphaco modicè addito. In melle sumitur nucis auellanæ magnitudo. Aiunt, quinis ferè præsumptis ebrietatem non sentire potores: vulpesque, si ederint eas, nec contingat è vicino aquam lambere, mori. Minus valent in remediis dulces, & hæ tamen purgant, & vrinam cient. Recentes stomachum implent. Nucibus Græcis cum absinthij semine ex aceto sumptis, morbus regius sanari dicitur: item illitis per se vitia sedis, & priuatim condylomata. Idem tussi & sanguinis reiectioni prodest. Nuces iuglandes Græci à capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipsarum foliorumque vires, in cerebrum penetrant: hocque minore momento, sed in cibis, nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucundiores, siccæ vnguinosiores, & stomacho inutiles, difficiles concoctu, dolorem capitis inferentes, tussientibus inimicæ, & vomituris ieiunis: aptæ in tenesmo solo: trahunt enim pituitam. Eadem præsumptæ venena hebetant: item anginam cum ruta & oleo. Item aduersantur capis, leniuntque earum saporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo. Item cum ruta mammis, & luxatis. Cum capæ autem & sale & melle, canis hominisque morsui. Putamine nucis iuglandis, dens cauus inuritur. Putamen combustum tritumque in oleo aut vino, infantium capite peruncto, nutrit capillum: & ad alopecias eo sic vtuntur. Quò plures nuces quis ederit, hoc facilius tineas pellit. Quæ perueteres sunt nuces, gangrænis & carbunculis medentur: item suggillatis. Cortex iuglandium, lichenum vitio, & dysentericis prodest. Folia trita cū aceto: aurium dolori. In sanctuariis Mithridatis maximi regis deuicti, Cn. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu cōpositionem antidoti, è duabus nucibus siccis, item ficis totidem, & ruta foliis viginti simul tritis, addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat, nullum venenum nociturum illo die. Contra rabiosi quoque canis morsus, nuclei à ieiuno homine commanducati illitique præsentī remedio esse dicuntur. Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt, inflationem stomachi, & pinguedini corporis conferunt, plus quàm sit verisimile. Tostæ & destillationi medentur. Tussi quoque veteri trita, & in aqua mulsa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis, alij è passo bibunt. Pistacia eisdem vsus & effectus habent, quos pinei nuclei, præterque ad serpentium ictus, siue edantur, siue bibantur. Castanæ vehementer sistunt stomachi & ventris fluxiones, aluum cient, sanguinem excreantibus profunt, carnes alunt. Siliquæ recentes, stomacho inutiles, aluum soluunt. Eadem siccatæ sistunt, stomachoque vtiliores fiunt. Vrinam cient. Syriacas in dolore stomachi ternas in aqua sextariis decoquunt quidam ad dimidium, eumque succum bibunt. Sudor virgæ corni arboris lamina ferrea candente exceptus, non contingente ligno, illitaque inde ferrugo, incipientes lichenas sanat. Arbutus siue vnedo, fructum fert difficilem cōcoctioni, & stomacho inutilem. Laurus excafactoriam naturam habet, & foliis, & cortice, & baccis. Itaque decoctum ex his, maximè è foliis, prodesse vuluis & vesicis conuenit. Illita vesparum crabronumque, & apium, item serpentium venenis resistunt, maximè sepi, dipsadis, & viperæ. Profunt & mensibus foeminarum cum oleo cocta. Cum polenta autem quæ tenera sunt trita, ad inflammationes oculorum, cum ruta testium, cum rosaceo capitis dolores, aut cum irino. Quin & commanducata atque deuorata per triduum terna, liberant à tussi. Eadem profunt suspiriis trita cum melle. Cortex radicis cauendus grauidis. Ipsa radix calculos rumpit, iocineri prodest, tribus obolis in vino odorato pota. Folia pota vomitiones mouent. Baccæ menses trahunt appositæ trita, vel potæ. Tussim veterem & orthopnoeam sanant binæ, detracto cortice in vino potæ. Si & febris sit, ex aqua, aut ecligmate ex aqua mulsa, aut ex passo decoctæ. Profunt & phthisicis eodem modo, & omnibus thoracis rheumatismis. Nam & concoquunt pituitam, & extrahunt. Aduersus scorpiones quaternæ ex vino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines, & hulcera manâtia, & hulcera oris, & surfures. Cutis pruriginem succus baccarum emendat, & phthiriasin. Aurium dolori & grauitati instillatur, cum vino vetere & rosaceo. Perunctos eo fugiunt venenata omnia: Prodest contra ictus & potus, maximè autem eius laurus, quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum vino serpentibus, & scorpionibus, & araneis resistunt. Ex oleo & aceto illinuntur & lieni & iocineri: gangrænis cum melle. Et in fatigatione etiam aut perfrictione succo eo perungi, nitro adiecto, prodest. Sunt qui celeritati partus multum conferre putent radicem, acetabuli mensura in aqua potam, efficacius recentem, quàm aridam. Quidam aduersus scorpionum ictus, decem baccas dari iubent potui. Item & in remedio vix iacentis, quadrantem pondo baccarum foliorumque decoqui in aqua sextariis tribus ad tertias, eamque calidam gargari-
zare:

zare: & in capitis dolore, impari numero baccas cum oleo conterere, & calefacere. Laurus Delphica folia trita olfactaque subinde, pestilentia contagia prohibent, tanto magis si & vrantur. Oleum ex Delphica ad cerata acopumq; ad perfriktiones discutiendas, nervos laxandos, lateris dolores, febrisq; frigidas vtile est. Item ad aurium dolorem, in mali Punici cortice tepesfactum. Folia decocta ad tertias partes aquae, vnam cohibent gargarizatione: potu alui dolores, intestinorumque. Tenerima ex his trita in vino, papulas pruritumq; illita noctibus. Proximè valēt cetera lauri genera. Laurus Alexandrina siue Idæa, partus celeres facit, radice pota trium denariorum pondere, in vini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit, mensēque eodem modo pota. Daphnoides (siue his nominibus quæ diximus) sylvestris laurus prodest, aluum soluit, vel recenti folio vel arido drachmis 10 tribus cum sale in hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & vomitus, stomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denariæ, purgationis causa sumuntur.

De myrto sativa, & myrtidano, & de myrto sylvestri.

CAP. IX.

MYRTUS sativa candida, minus utilis est medicinæ, quàm nigra. Semen eius medetur sanguinem excreantibus. Item contra fungos in vino potum. Odorem oris commendat vel pridie commanducatum. Item apud Menandrum Synaristusa hoc edunt. Datur & dysentericis denarij pondere in vino. Hulcera difficilia in extremitatibus corporis sanat, cum vino subferuefactū. Imponitur. lippitudini cum polenta, & cardiacis in mamma sinistra: & contra scorpionis ictus in mero, & ad vesicæ vitia, capitis dolores, & ægilopas, antequam suppurēt: item tumoribus, exemptisque nucleis in vino vetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus seminis aluum sistit, vrinam ciet. Ad eruptiones pustularum pituitæque cum cerato illinitur: & contra phalangia. Capillum denigrat. Lenius succo oleum est ex eadem myrto: lenius & vinum, quo nunquam inebriatur. Inueteratum sistit aluum & stomachum: tormina sanat, fastidium abigit. Foliorum arentium farina sudores cohibet inspersa, vel in febris. Vtilis & coeliacis & procidentia vuluarum, sedis vitiis, h ulceribus manantibus, igni sacro fotu, capillis fluentibus, furfuribus: item aliis eruptionibus, ambustis. Additur quoque in medicamento, quod liparas vocant, eadem de causa qua oleum ex his, efficacissimum ad ea quæ in humore sunt, tanquam in ore & vulua. Folia ipsa fungis aduersantur trita ex vino, cum cera verò articularibus morbis & collectionibus. Eadem in vino decocta dysentericis & hydropicis potui datur. Siccantur in farinam, quæ inspergitur h ulceribus, aut hæmorrhagiæ. Purgat & lentigines, pterygia & paronychia & epinyctidas, condylomata, testes, tetra hulcera: item ambusta cum cerato. Ad aures purulentas & foliis crematis vtuntur & succo & decocto. Comburuntur & in antidota. Item cauliculi flore decerpti, in nouo fictili operto cremati in furno, dein triti ex vino. Et ambustis foliorum cinis medetur. Inguen ne intumescat ex h ulcere, satis est furculum tantum myrti habere secum, non ferro nec terra contactum. Myrtidanum diximus quomodo fieret: Vulua prodest appositum fotu, & illitu. Multo efficacius & cortice, & folio, & semine. Exprimitur & foliis succus mollissimis in pilatulis, affuso paulatim vino austero, aliàs aqua cælesti: atque ita expresso vtuntur ad oris sedisque h ulceræ, vulua & ventris: capillorum nigritiam, malarum perfusiones, purgationes lentiginum, & vbi constringendum aliquid est. Myrtus sylvestris, siue oxymyr sine, siue chamæmyrsine, baccis rubentibus & breuitate à sativa distat. Radix eius in honore est, decocta vino, ad renum dolores pota, & difficili vrina, præcipueque crassa, & graue olenti: morbo regio, & vuluarum purgationi trita cum vino. Cauliculi quoque incipientes asparagorum modo in cibo sumpti, & in cinere cocti: semen cum vino potum, aut oleo aut aceto, calculos frangit. Item in aceto & rosaceo tritum, capitis dolores sedat: & potum morbum regium. Castor oxymyr sinen myrti foliis acutis, ex qua fiunt ruri scopæ, ruscum vocauit, ad eisdem vsus. Et hæcenus habent se medicinæ vrbanae arborum. Transeamus ad syluestres.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
VIGESIMVS QVARTVS.

Medicina ex arboribus sylvestribus.

CAP. I.

NE sylvarum quidem, horridiorque naturae facies, medicinis carent, sacra illa par-
rente rerum omnium, nusquam non remedia disponente homini, ut medicina
fieret etiam solitudo ipsa, sed ad singula illius discordiae atque concordiae mira-
culis occurrentibus. Quercus & olea tam pertinaci odio dissident, ut altera in al-
terius scrobe depacta moriantur: quercus verò & iuxta nucem iuglandem. Per-
nicialia & brassicae cum vite odia: ipsumque olus, quo vitis fugatur, aduersum
cyclamino & origano arescit. Quin & annosas iam, & quae sternuntur arbores,
difficilius cædi, ac celerius inarescere tradunt, si prius manu, quam ferro, attingantur. Pomorum
onera à iumentis statim sentiri: ac nisi prius ostendantur his, quamvis pauca portent; sudare illico.
Ferulae asinis gratissimae sunt in pabulo, cæteris verò iumentis praesentaneo veneno: quae de causa id
animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Surdis etiam rerum sua cuique sunt venena, ac mini-
mis quoque. Philyra coci & polline nimium salem cibis eximunt. Praedulcium fastidium sal tempe-
rat. Nitrosae aut amarae aquae, polenta addita mitigantur, ut intra duas horas bibi possint. Quae de
causa & in saccos vinarios additur polenta. Similis vis Rhodiae cretae, & argillae nostratis. Concor-
dia valent, cum pix oleo extrahitur, quando utrunque pinguis naturae est. Oleum solum calci mi-
scetur, quando utrunque aquas odit. Gummi aceto facilius eluitur, atramentum aqua. Innumera
praeterea alia, quae suis locis dicuntur assidue. Hinc nata medicina. Haec sola naturae placuerat esse re-
media parata vulgo, inuentu facilia, ac sine impendio, ex quibus viuimus. Postea fraudes hominum
& ingeniorum capturae officinas inuenere istas, in quibus sua cuique homini vernalis promittitur
vita. Statim compositiones & mixturae inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio
aestimantur, huiusque paruo medicina à Rubro mari imputatur, cum remedia vera quotidie pau-
perimus quisque coenat. Nam si ex horto petantur, aut herba vel frutex quaeratur, nulla artium vili-
or fiat. Ita est profectò, magnitudo populi Romani perdidit ritus, vincendo victi sumus. Paremus
externis, & vna artium Imperatoribus quoque imperat. Verum de his aliàs plura.

Lotos.

CAP. II.

LOton herbam, itemque Aegyptiam eodem nomine, aliàs & Syrticam arborem, diximus suis
locis. Haec lotos, quae faba Graeca appellatur à nostris, aluum baccis sistit. Ramenta ligni decocta
in vino prosunt dysentericis, menstruis, vertigini, comitialibus. Cohibent & capillum. Mirum, his
ramentis nihil esse amarius, fructuque dulcius. Fit & è scobe eius medicamentum, ex aqua myrti
decocta, subacta, & diuisa in pastillos, dysentericis vtilissimum, pondere Victoriati cum aquae cya-
this tribus.

Glans.

CAP. III.

GLans intrita duritias, quas cacoethe vocant, cum salsa axungia sanat. Vehementiora sunt ligna
& in omnibus cortex ipse, corticique tunica subiecta. Haec decocta iuuat coeliacos. Dysentericis
etiam illinitur, vel ipsa glans. Eademque resistit serpentium ictibus, rheumatismis, suppurationi-
bus. Folia & baccae, vel cortex vel succus decocti prosunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus
lacte vaccino, serpentis plagae. Datur & ex vino dysentericis. Eadem & ilici vis.

De cocco ilici, & galla, & visco, pilulis, glande, & de corri radice, & subere.

CAP. IIII.

COccum ilicis, vulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua, & oculis suffusis
languine instillatur. Est autem genus ex eo in Attica ferè & Asia nascens, celerrimè in vermicu-
lum semutans, quod ideo scolecion vocant: improbantque. Principalia eius genera diximus. Nec
pauciora gallae genera fecimus, solidam, perforatam; item albam, nigram, maiorem, minorem. Vis
omnium similis. Optima Comagena. Excrescentia in corpore tollit. Prosunt gingiuis, vuae, oris ex-
hulcerationi. Crematae & in vino extinctae, coeliacis. Dysentericis illinuntur. Paronychiis ex melle,
& vnguibus scabris, pterygiis, huiusmodi manantibus, condylomatibus, vulneribus quae phagedaeni-
ca vocantur. In vino autem decoctae auribus instillantur, oculis illinuntur: aduersus eruptiones &
panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem sedat; item intertrigines, & ambu-
sta. Immaturae ex his ex aceto potae, lienem consumunt. Eadem crematae, & aceto salso extinctae,
menses sistunt, vuluāsque procidentes fotu. Omnes capillos denigrant. Viscum è robore praeipu-
um diximus haberi, & quo conficeretur modo. Quidam contusum in aqua decoquunt, donec in-
natet. Quidam commanducantes acinos, expuunt cortices. Optimum est, quod sine cortice est,
ca. adq;

quodque leuissimum, extrâ fuluum, intus porraceum, quo nihil est glutinosius. Emollit, discutit tumores, siccatur strumas. Cum resina & cera panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adijciunt, pari pondere singulorū: eoque modo & ad vulnera vtuntur. Vnguium scabritias expolit, si septenis diebus soluantur, nitroque colluantur. Quidam id religione efficacius fieri putant, prima Luna collectum è robore sine ferro. Si terram non attingit, comitialibus mederi. Conceptum foeminarum adiuuare, si omnino secum habeant. Hulcera commanducato impositoque efficacissimè sanari. Roboris pilulæ ex adipe vrsino alopecias capillo replent. Cerri folia & cortex, & glans, siccatur collectiones suppurationesque: fluxiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctū eius fortis: cui & insidere expedit, siccandis astringendisue partibus. Radix cerri aduersatur scorpionibus. Suberis cortex tritus, ex aqua calida potus, sanguinem fluentem ex vtralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex vino calido, sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupresso, & cedro magna, & de cedride, galbano.

CAP. V.

Fagi folia manducantur in gingiuarum labiorumque vitiis. Calculis glandis fagineæ cinis illinitur: item cum melle alopeciiis. Cupressi folia trita, serpentium ictibus imponuntur: & capiti cū polenta, si à Sole doleat: item ramici: qua de causa & bibuntur. Testium quoque tumori cum cera illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis, & è vino ammineo subacta, pedum ac neruorum dolores sedant. Pilulæ aduersus serpentium ictus bibuntur, aut si eiciatur sanguis. Collectionibus illinuntur. Ramici quoque teneræ tulsæ cum axungia & lomento, profunt. Bibuntur ex eadem causa. Parotidi & strumæ cum farina imponuntur. Exprimitur succus tulsis cum semine, qui mistus oleo caliginem oculorum aufert. Item Victoriati pondere in vino potus illitusque, cum fico sicca pingui, exemptis granis, vitia testium sanat, tumores discutit, & cum fermento strumas. Radix cum foliis trita potaque, vesicæ & stranguriæ medetur: & contra phalangia. Ramenta pota menses cient: scorpionum ictibus aduersantur. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quæ cedria vocatur, dentium doloribus vtilissimam. Frangit enim eos & extrahit: dolores sedat. Cedri succus ex ea quomodo fieret, diximus, magni ad lumina vsus, ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta æuis seruat, viuientia corrumpit: mira differentia, cum vitam auferat spirantibus, defunctis pro vita sit. Vestes quoque corrumpit, & animalia necat. Ob hoc non censeam in anginis hoc remedio vtendum, neque in cruditatibus, quod suasere aliqui, gustu. Dentes quoque colluere ex aceto in dolore timuerim, vel grauitati aut vermibus aurium instillare. Porrentum est, quod tradunt, abortiuum fieri in Venere, antè perfusa virilitate. Phthirias perungere eo non dubitauerim, itemque porrigines. Suadent & contra venenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephantiasi illinatur. Et hulcera sordida & excrementa in iis aures quidam, & oculorum albugines caliginisque inunxere eo: & contra pulmonis hulcera cyathum eius sorbere iusserunt: item aduersus tineas. Fit ex eo & oleum, quod pisselæon vocant, vehementioris ad omnia eadem vsus. Cedri scobe serpentes fugari certum est: item baccis tritis cum oleo, si qui perungantur. Cedrides, hoc est, fructus cedri, tussim sanat, vrinam cient, aluum sistunt, vtilis ruptis conuulsis, spasticis, stranguriæ, vuluis, admoti. Contra lepores marinos, eademque quæ supra, collectionibus, inflammationibusque. De galbano diximus. Neque humidum neque aridum probatur, sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim veterem, suspiria, rupta conuulsa. Imponitur ischiadicis, lateris doloribus, panis, furunculis, corpori ab ossibus recedenti, strumis, articulorum nodis, dentium quoque doloribus. Illinitur & cum melle capitis hulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo, aut nardo. Odore comitialibus subuenit, & vulua strangulante, & in stomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit appositum vel suffitum: item ramis ellebori circumlitum atque subiectum. Serpentes nidore vrentium fugari diximus. Fugiant & peruncios galbano. Medetur & à scorpione percussis. Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in vini cyatho: vuluasque conuersas corrigit. Cum myrrha autem & in vino mortuos partus extrahit. Aduersatur & venenis, maximè toxicis, cum myrrha & in vino. Serpentes oleo & spondylionis misto tactu necat. Nocere vrinæ existimatur.

De Hammoniaco, & styrace, & spondylionis, & sphagno, & terebintho, & chamapity, & pityusa, & resinis, & picea, & lentisco.

CAP. VI.

Similis Hammoniaco natura atque lacrymæ probandæ, vt diximus, mollit, calefacit, discutit, dissoluit. Claritati visus in collyriis conuenit. Pruritus, cicatrices, albugines oculorū tollit. Dentium dolores sedat, efficacius accensum. Prodest dyspnoicis, pleuriticis, pulmonibus, vesicis, vrinæ cruentæ, lieni, ischiadicis potum. Sic & aluum soluit. Articulis & podagræ cum pari pondere picis aut ceræ & rosaceo coctum. Maturat panos, extrahit clauos cum melle. Sic & duritias emollit. Lien cum aceto & cera Cypria, vel rosaceo efficacissimè imponitur. Lassitudines perungi cum aceto & oleo exiguoque nitro, vtile est. Et styracis naturam in peregrinis arboribus exposuimus. Placet præter illa quæ diximus, maximè pinguis, purus, albicantibus fragmentis, Medetur tussi, faucibus, pectoris vitiis, vuluæ præclusæ, duritiæque laboranti. Ciet menses potu, appositumque aluum

aluum mollit. Inuenio potu modico tristitiam animi resolui, largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infusum: strumas illitum, neruorumque nodos. Aduersatur venenis quæ frigore nocent: ideo & cicuta. Spondylion vnà demonstratum, infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum: item capitis doloribus longis. Cum oleo vetere bibitur, & in iocinerum vitis, morbo regio, comitialibus, orthopnoicis, vuluarum strangulatione: quibus & suffitu prodest. Aluum mollit. Illinitur hulceribus serpentibus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed succus, cum exprimitur, integendus est, quoniam mirè appetitur à muscis & similibus. Radix derafa, & in fistulas coniecta, callum earum erodit. Auribus quoque instillatur cum sacco. Datur & ipsa contra morbum regium, & in iocineris vitio & vuluarum. Capillos crispas facit peruncto capite. Sphagnos, siue sphacos, siue bryon, & in Gallia, vt indicauimus, nascitur, vuluis decocto insidētium utilis: item genibus & feminum tumoribus, mistus nasturtio, & aqua salsa tritus. Cum vino ac resina sicca potus, vrinam pellit celerrimè. Hydropicos inanit, cum vino & iunipero tritus & potus. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in vino, & contra difficultatem vrinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ, & laricis folia trita, & in aceto decocta, dentium dolori profunt. Cinis corticum intertrigini & ambustis: Potus aluum sistit, vrinam mouet. Suffitu vuluas corrigit. Piceæ folia priuatim iocineri vtilia sunt, drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Syluas, eas duntaxat quæ picis resinæque gratia radantur, vtilissimas esse phthificis, aut qui longa ægitudine non recolligant vires, satis constat: & illum cæli aera plus ita, quàm nāigationem Aegyptiam, proficere, plus quàm lactis herbidos per montium æstiuā potus. Chamæpitys Latine abiga vocatur propter abortus, ab aliis thus 20 terræ: cubitalibus ramis, flore pinus & odore. Altera breuior, & incuruæ similis. Tertia eodem odore, & ideo nomine quoque, paruulo cauliculo, crassitudine digitali, foliis seabris, exilibus, albis, in petris nascens. Omnes herbæ, sed propter cognationem nominis non differendæ. Profunt aduersus scorpionum ictus. Item iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis. Renibus & vesicæ, decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoque regio, & vrinæ difficultatibus, ex aqua decoctæ bibuntur. Nouissima contra serpentes valet cum melle. Sic & apposita vuluas purgat. Sanguinem densatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus vtilis. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ, cum ficu aluum trahentes. Lumborum quoque dolorem Victoriati pondere in vino finit, & tussim recentem. Mortuos partus, ex aceto cocta potaque, eicere protinus dicitur. Cum honore & pityusa simili de causa dicitur, quam quidam in tithymali genere numerant. Frutex est similis piceæ, flore paruo purpureo. Bilem & pituitam per aluum detrahit radix, decocti hemina: aut seminis ligula in balanis. Folia in aceto decocta, furfures cutis emendant: mammas quoque misto ruta decocto & tormina, & serpentium ictus, & in totum collectiones incipientes. Resinam è supra dictis arboribus gigni docuimus, & genera eius & nationes in ratione vini, ac postea in arboribus. Summa species duæ, sicca, & liquida. Sicca è pinu & picea fit, liquida è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Nam & ea ferunt in Asia & Syria. Falluntur, qui eandem putant esse è picea atque larice. Picea enim pinguem, & thuris modo succosam fundit: larix gracilem, ac mellei liquoris, virus redolentem. Medici liquida raro vtuntur, & in ouo ferè: è larice propter tussim hulceræque viscerum. Nec pinea magnopere in vsu: cæteris non nisi coctis. Et coquendi genera satis demonstrauimus. In arborum differentia placet terebinthina, odoratissima atque leuissima: nationum Cypria & Syriaca 40 vtraque mellis Attici colore, sed Cypria carnosior sicciorque. In sicco genere quærunt vt sit cædida, pura, perlucida. In omni autem, vt mōtana potius, quàm campestris: item Aquilonia potius, quàm ab alio vento. Resoluitur resina ad vulnerū vsus & malagmata oleo, in potiones amygdalis amari: Natura in medendo contrahere vulnera, purgare, discutere collectiones: item pectoris vitia. Terebinthina illinitur: & eadem calida membrorum doloribus spasticisque illinitur in Sole, totisque corporibus, mangonum maximè cura, ad gracilitatem emendandā, spatius ita laxantium cutem per singula membra, capacioreque ciborum faciendā corpora. Proximū locum obtinet è lentisco. Inest ei vis astringendi. Mouet & ante cæteras vrinam. Reliquæ ventrem molliunt, cruda concoquunt, tussim veterem sedant, vuluæ onera extrahunt etiam suffitæ. Priuatim aduersantur visco. Panos & similia, cum seuo taurino & melle sanant. Palpebras lentiscina commodissimè replicat. Fractis quoque 50 vtilissima, & auribus purulentis: item in pruritu genitalium. Pineæ capitis vulneribus optimè medetur.

De pice spissa, & liquida: & palimpissa, & pissaspalto, & zopissa, & teda, & lentisco. CAP. VII.

Pix quoque vnde & quibus conficeretur modis, indicauimus: & eius duo genera, spissum, liquidumque. Spissarum vtilissima medicinæ est Brutia, quoniam pinguiissima & resino resinossissima vtrasque præbet vtilitates: ob id magis rutila, quàm cæteræ. Idem quod in hoc adiiciunt, è mascula arbore meliorem esse, non arbitror posse intelligi. Picis natura exalfacit, explet. Aduersatur priuatim cerastæ moribus cum polenta: item angina cum melle; distillationibus & sternutamentis. Purulentis auribus infunditur cum rosaceo: illinitur cum cera. Sanat lichenas, aluum soluit, excreationes pectoris adiuuat ecligmate, aut illita tonsillis cum melle. Sic & hulcera purgat: explet

plet cum vua passa & axungia. Carbunculos purgat, & putrescentia hulcera: quæ verò serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure. Phthisicis etiam cyathi mensura quidam dederunt, & contra veterem tussim. Rhagadas sedis & pedum, panosque & vngues scabros emendat: vuluæ duritias & conuersiones, odore: item lethargicos. Strumas item cum farina hordeacea, & pueri impubis vrina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice vtuntur. Ad mulierum mammas Brutia, ex vino subferuefacta cum polline farraceo, quàm calidissimis impositis. Liquida pix, oleumque quod pisselæon vocant, quemadmodum fieret, diximus. Quidam iterum decoquunt, & vocant palimpissam. Liquida angina perunguntur intus, & vua. Ad aurium dolores, claritatem oculorum, oris circunlitiones, suspiriosos, vuluas, tussim veterem, & crebras excreationes pectoris, spasmos, tremores, opisthotonos, paralytes, neruorum dolores. Præstantissimum ad canum & iumentorum scabiem. Est & pissaspaltos, mista bitumini pice, naturaliter ex Apollinatarum agro. Quidam ipsi miscunt, præcipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si foetus mammas læserit. Maturum optimum ex eo, quod cum feruet, innatat. Zopissam eradi nauibus diximus, cera marino sale macerata. Optima hæc a tyrocinio nauium. Additur autem in malagmata ad discutiendas collectiones. Teda decocta in aceto, dentium dolores efficaciter colluunt. Lentisci, & arbores, & semen, & cortex, & lacryma vrinam cient, aluum sistunt. Decoctum eorum hulcera quæ serpunt, fotu. Illinitur in humidis, & igni sacro, gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur: mobiles decocto colluuntur. Capillum tingunt. Lacryma sedis vitiis prodest, cum quid siccari exalferiue opus sit. Decoctum & è lacryma stomacho vtile, ructum & vrinam mouens: quod & capitis dolori cum polenta illinitur. Folia tenera oculis inflammatis illinuntur. Item mastiche lentisci replicandis palpebris, & ad extendendam cutem in facie, & smegmata adhibetur, & sanguinem reiicientibus, tussi veteri: & ad omnia quæ Hammoniæ vis. Medetur & attritis partibus, siue oleo è semine eius facto cerâque misto, siue foliis ex oleo decoctis, siue cum aqua virilia foueantur. Scio Democratem medicum in valetudine Confidiæ M. Seruiliæ Consularis filiæ, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter vsum lacte caprarum, quas lentisco pascebat.

De platano, & fraxino, & acere, & alba populo, & vlmo, & tilia, & sambuco, & iunipero. CAP. VIII.

Platani aduersantur vespertilionibus. Pilulæ earum in vino potæ x quatuor pondere, omnibus serpentium & scorpionum venenis medentur: item ambustis. Tusæ autem cum aceto acri, magisque scillite, sanguinem omnem sistunt. Et lentiginem & carcinomata, melanias quoque veteres, addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus & suppurationibus, & decoctum eorum. Corticis autem in aceto dentium remedium est: folia eorum tenerissima in vino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum, & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni vel frigore, Cortex è vino scorpionum ictus restinguit. Fraxinus quam vim aduersus serpentes haberet, indicauimus. Semen foliis eius inest, quo medentur iocineris & lateris doloribus in vino. Aquam quæ subit cutem, extrahunt. Corpus obesum leuant onere, sensim ad maciem reducentes, iisdem foliis cum vino tritis ad virium portionem, ita vt puero quinque folia tribus cyathis diluantur, robustioribus septem folia quinque cyathis vini. Non omittendum, ramenta eius & scobem quibusdam cauenda prædici. Aceris radix contusa iocineris doloribus efficacissimè imponitur. Populi albæ vuarum in vnguentis vsum exposuimus. Cortex potus ischiadicis & straguriæ prodest. Foliorum succus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficacissima habetur, quæ in Creta nascitur. Comitibus semen ex aceto vtile. Fundit illa & resinam exigua, qua vtuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor è cauis populi nigra effluens, verrucas, papulasque, & attrita corporis tollit. Populi ferunt & foliis guttam, ex qua apes propolin faciunt. Gutta quoque aquæ propolis ex aqua remedium quàm efficax est. Vlmi & folia & cortex & rami vim habent spissandi, & vulnera contrahendi. Corticis vtique interior tilia lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat, pituitasque & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma, & vulneribus, & ambustis, quæ decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens, cuti nitorem inducit, faciemque, gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi vino decocti tumores sanant, extrahuntque, per fistulas. Idem præstât & tilia & cortices. Multi corticem commanducatū vulneribus vtilissimum putant: folia trita aqua aspersa pedum tumori. Humor quoque è medulla, vt diximus, castrata arboris effluens, capillum reddit capiti illitus, defluentesque contrinet. Arbor tilia leniter tusa ad eadem ferè vtilis est, atque oleaster. Folia autem tantum in vsum, & ad infantium hulcera in ore commanducata: decocta vrinam cient: menses sistunt illita: sanguinem pota detrahunt. Sambucus habet alterum genus magis sylvestre, quod Græci chamæacten, alij helion vocant, multo breuius. Vtriusque decoctum in vino veteri foliorum, vel seminis, vel radicis ad cyathos binos potum, stomacho inutile est, aluo detrahens aquam. Refrigerat etiā inflammationem, maximè recentis ambusti: & canis morsum cum polenta mollissimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones, priuatimque membranæ, quæ circa cerebrum est, lenit infusus. Acini eius infirmiores,

† Vetus. codices, corticis, habent pater-
no casui vt Tilia, rectus sit
numeri plu-
rium: eoq, no-
mine accipia-
mus membra-
nas interiores
corticis vlmi,
quas phyllyras
Dioscorides
appellat. Plinius paulo an-
te etiā tilias,
Corticis, in-
quiens. inte-
rior tilia le-
pras sedat.

res, quàm reliqua, tingunt capillum. Poti acetabuli mensura, vrinam mouent. Foliorum molli-
 ma ex oleo & sale eduntur, ad pituitam bilemque detrahendam. Ad omnia efficacior, quæ minor.
 Radicis eius in vino decoctæ duo cyathi poti, hydropicos exinaniunt: vuluas emolliunt, has & folio-
 rum decoctum insidentium. Caules teneri mitioris sambuci, in patinis cocti, aluum soluunt. Resistunt
 folia & serpentium ictibus in vino pota. Podagricis cum seuo hircino vehementer profunt caulicu-
 li illiti. Idemque in aqua macerantur, ut ea sparsa pulices necentur. Foliorum decocto si locus spar-
 gatur, muscæ necantur. Boa appellatur morbus papularum, cum rubent corpora, sambuci ramo ver-
 beratur. Cortex interior tritus, ex vino albo potus, aluum soluit. Iuniperus vel ante cætera omnia
 excalfacit, extenuat, cedro assimilis. Et eius duo genera: altera maior, altera minor. Vtraque accensa
 serpentes fugat. Semen stomachi, pectoris, lateris doloribus vtile. Inflationes algoresque discutit,
 rufes concoquit & duritias. Illitum tumores sistit: item aluum, baccis ex vino nigro potis: item ven-
 tris tumores illitis. Miscetur & antidotis oxyporis. Vrinæ ciet. Illinitur & oculis in epiphoris. Da-
 tur conuulsis ruptis, torminibus, vuluis, ischiadicis cum vino albo potum pilulis quaternis, aut de-
 coctis viginti in vino. Sunt qui & perungant corpus è semine eius in serpentium metu.

De salice, & amerina, & vitilibus, & erice. CAP. IX.

Salicis fructus ante maturitatem in araneam abit: sed si prius colligatur, sanguinem reicienti-
 bus prodest. Corticis è ramis primis cinis, clauum & callum aqua mista sanat. Vitia cutis in facie
 emendat, magis admisto succo suo. Est autem hic trium generum. Vnum arbor ipsa exudat gummi
 modo. Alterum manat in plaga, cum floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine. Hic ad
 expurganda, quæ obstant oculis: item ad spissanda quæ opus sunt, ciendamque vrinam, & ad omnes
 collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum à falce distillans. Ex his
 ergo aliquis cum rosaceo in calyce Punicicalfactus, auribus infunditur: vel folia cocta, & cum cera
 trita imponuntur: item podagricis. Cortice & foliis in vino decoctis foueri nervos utilissimum. Flos
 tritus cum foliis furfures purgat in facie. Folia contrita & pota intemperantiam libidinis coercent,
 atque in totum auferunt vsum sæpius sumpta. Amerinæ nigre semen cum spuma argenti pari pon-
 dere, à balneo illitum, psilothrum est. Non multum à salice vitilium vsu distat vitex, foliorum quo-
 que aspectu, nisi odore gravior esset. Græci lygon vocant, alij agnon: quoniam matronæ thesmopho-
 riis Atheniensium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt. Duo genera eius. Maior
 in arborem salicis modo assurgit: minor ramosa, foliis candidioribus lanuginosis. Prima album flo-
 rem mittit cum purpureo, quæ & candida vocatur: nigra, quæ tantum purpureum. Nascuntur in pa-
 lustribus campis. Semen potum vini quendam saporem habet, & dicitur febres soluere: & cum vn-
 gantur, oleo admistum sudorem facere: sic & lassitudines dissoluere. Vrinam ciet & menses. Caput
 tentant vini modo: nam & odor similis est. Inflationes pellunt in inferiora. Aluum sistunt, hydro-
 picis & lienibus perquam viles. Lactis vbertatem faciunt. Aduersantur venenis serpentium maximè
 quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad serpentes: bibitur seminis drachma in vino vel posca, aut
 duabus foliorum teneriorum. Et illinuntur vtraque aduersus araneorum morsus: vel perun-
 ctis tantum, suffitu quoque aut substratu fugant venenata. Ad Venerem impetus inhibent: eoque
 maximè phalangiis aduersantur, quorum morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate se-
 dant cum rosaceo flos tenerique cauliculi. Seminis decoctum vehementiorem capitis dolorem
 dissoluit foris: & vuluam etiam suffitu vel appositu purgat: aluum cum pulegio & melle potum. Vo-
 micas panosque difficile concoquentes, cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cum
 aphronitro & aceto semen sanat, & oris hucera & eruptiones cum melle: testium cum butyro & fo-
 liis vitium: rhagadas sedis cum aqua illitum: luxata cum sale & nitro, & cera. Et semen, & folium ad-
 ditur in malagmata neruorum & podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia
 & phrenesi. Virgam qui in manu habeant aut cinctu, negantur intertriginem sentire. Ericen Græ-
 ci vocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hoc ad-
 uersari serpentibus tradunt. Genista quoque vinculi vsum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubi-
 to an hæc sit, quàm Græci authores sparton appellauere, cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari
 docuerim: & nunquid hanc designauerit Homerus, cum dixit nauium sparta dissoluta. Nondum
 enim fuisse Africanum vel Hispanum spartum in vsu, certum est: & cum sutiles fierent naues, lino
 tamen, non sparto, vnquam sutas. Semen eius quod Græci eodem nomine appellant, in follicu-
 lis phaseolorum modo nascens, purgat ellebori vice, drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cya-
 this quatuor ieiunis. Rami similiter cum fronde in aceto macerati pluribus diebus, & tusi, succum
 dant ischiadicis vtilem, cyathi vnus potu. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere
 clystere. Perunguntur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriam vtuntur se-
 mine. Genista tusa cum axungia, genua dolentia sanat. Myricen, quæ & tamaricem vocat Lenæus,
 similem scopis amerinis dicit. Sanari ea carcinomata in vino decocta tritaque cum melle illi-
 ta. Arbitrantur quidam hanc esse tamaricem: sed ad lienem præcipua est, si succus eius expres-
 sus in vino bibatur. Adeoque mirabilem eius antiphathiam contra solum hoc viscerum faciunt,
 ut affirmant, si ex ea alucis factis bibant sues, sine liene inueniri. Et ideo homini quoque splenetico
 cibum

cibum potumque dant in vasis ex ea factis. Grauis author in medicina, virgam ex ea defractam, vt neque terram neque ferrum attingeret, sedare ventris dolores asseuerauit impositam, ita vt tunica cinctuque corpori apprimeretur. Vulgus infelicem arborem eam appellat, vt diximus, quoniam nihil ferat, nec feratur vnquam. Corinthus, & quæ circa est regio, bryoniam vocat, eiusque duo genera facit. Syluestrem planè sterilem: alteram mitiorem. Hæc fert in Aegypto Syriaque etiam abundanter lignosum fructum, maiorem galla, asperum gustu, quo medici vtuntur vice gallæ, & in compositionibus, quas antheras vocant. Et lignum autem & flos, & folia, & cortex in eisdem vsus adhibentur, quanquam remissiora. Datur sanguinem reiicientibus cortex tritus, & cōtra profluvia fœminarum, cœliacis quoque. Idem tusus impositusque collectiones omnes inhihet. Foliis exprimitur succus ad hæc eadem. Et in vino decoquuntur: ipsa verò adiecto melle gangrenis illinuntur. Decoctum eorum in vino potum, vel imposita cum rosaceo & cera sedant. Sic & epinyctidas sanant. Ad dentium dolorem auriumque, decoctum eorum salutare est; radix ad eadem: similiter & folia. Hæc amplius ad ea quæ serpunt, imponuntur cum polenta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangia & araneos bibitur. Cum altitium verò pingui furunculis imponitur. Efficax & cōtra serpentium ictus, præterquam aspidum. Necnon morbo regio, phthiriasi, lendibusque decoctū infusum prodest, abundantiamque mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest. Aiunt; si bouis castrati vrinæ immisceatur, vel in potu vel in cibo, Venerem finiri. Carboque ex eo genere vrina ea restinctus in vmbra conditur: idem cum libeat accendere, resoluitur. Magi & id ex spadonis vrina fieri tradiderunt.

De virga sanguinea, & silere, & ligustro, & alno, & edera, & cistho, & cisso, & erythrano, & chamacisso, & smilace, & declematide.

CAP. X.

Nec virga sanguinea felicior habetur. Cortex eius interior cicatrices, quæ præsanauere, aperit. Sileris folia illita fronti, capitis dolores sedant. Eiusdem semen tritum in oleo phthiriasis coercet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt; baculumque rustici ob id ex eo gerunt. Ligustrum eadem arbor est, quæ in Oriente cypros. Suos in Europa vsus habet. Succus eius neruis, articulis, algoribus; folia vbique veteri hulceri cum salis mica, & oris exulcerationibus profunt. Acini contra phthiriasin, item contra intertrigines, foliæ. Sanant & gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certissimo remedio sunt tumori. Ederæ genera xx. demonstrauimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentem turbat, & caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdem neruis adhibita foris prodest. Eadem natura, quæ aceto, ei est. Omnia genera eius refrigerant. Vrinam cient potu; capitis dolorem sedant, præcipuè cerebro continentique cerebrum membranæ vtiliter mollibus impositis foliis, cum aceto & rosaceo tritis & decoctis, addito postea rosaceo oleo. Illinuntur autem fronti: & decocto eorum fouetur os, caputque perungitur. Lien & pota & illita profunt. Decoquuntur & contra horrores febrium eruptionesque pituitæ, aut in vino teruntur. Corymbi quoque poti vel illiti, lienem sanant; iocinera autem illiti. Trahunt & menses appositi. Succus ederæ tædia narium graueolentiamque emendat, præcipuè albæ satiuæ. Idem infusus naribus caput purgat, efficacius addito nitro. Infunditur etiam purulentis auribus, aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoque decorem facit. Ad lienes efficacior albæ est, ferro calefactus: satisque est acinos sex in vini cyathis duobus sumi. Acini quoque ex eadem alba terni, in aceto mulso poti, tineas pellunt: in qua curatione ventri quoque imposuisse eos vtile est. Ederæ, quam chrysocarpon appellauimus, baccis aurei coloris viginti, in vini sextario tritis, ita vt terni cyathi potentur, aquam quæ cutem subierit, per vrinam educit Erasistratus. Eiusdem acinos quinque tritos in rosaceo oleo, calefactosque in cortice Punici, instillauit dentium dolori à contraria aure. Acini, qui croci succū habent, præsumpti potu, à crapula tutos præstant: item sanguinem excreantes, aut torminibus laborantes. Ederæ nigræ candidiores corymbi poti, steriles etiā viros faciūt. Illinitur decocta in vino omnium hulcerū generi, etiamsi cacoethe sint. Lacryma ederæ psilothrū est, phthiriasinque tollit. Flos cuiuscunque generis trium digitorum captu, dysentericos & aluum citam emendat, in vino austero bis die potus. Et ambustis illinitur vtiliter cum cera. Denigrant capillum corymbi. Radicis succus in aceto potus, cōtra phalangia prodest. Huius quoque ligni vase splenericos bibentes sanari inuenio. Et acinos terunt, moxque comburunt, & ita illinunt ambusta, prius perfusa aqua calida. Sunt qui & incidant succi gratia, eoque vtantur ad dentes erosos, frangi que tradunt, proximis cera munitis, ne lædantur. Gummi etiam in edera quærunt, quod ex aceto vtilissimum dentibus promittunt. Græci vicino vocabulo cisthon appellant fruticem maiorem thymo, foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus, fœminæ albus. Ambo profunt dysentericis & solutionibus ventris, in vino austero ternis digitis flore capto, & similiter bis die potu: hulceribus veteribus & ambustis cum cera, & per se oris hulceribus. Sub his maximè nascitur hypocisthis, quam inter ederas diximus. Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis ederæ, coxendicibus vtilis è vino potus: item lumbis. Tantiūque vim accipiunt, vt sanguinem vrina detrahant. Item chamæcisson appellant ederam, nō attollentem se à terra. Et hæc contusa in vino acetabuli mensura, lienem medetur. Folia ambustis cum axungia. Smilax quoque, qui & nicophoros cognominatur, similitudinem ederæ habet, tenuiori-

bus foliis, Coronam ex eo factam impari foliorum numero, aiunt capitis doloribus mederi. Quidā duo genera similacis dixerunt. Alterum immortalitati proximum, inconuallibus opacis, scandentem arborescomantibus acinorum corymbis, contra venenata omnia efficacissimis, in tantum, ut acinorum succo infantibus sæpe instillato, nulla postea venena nocitura sint. Alterū genus culta amare, & in his gigni, nullius effectus. Illam esse similacem priorem, cuius lignum ad aures sonare diximus. Similem huic aliqui clematida appellauerunt, repentem per arbores, geniculatā & ipsam. Folia eius lepram purgant. Semen aluum soluit acetabuli mensura, in aquæ hemina, aut aqua mulsa.

• Datur ex eadem causa & decoctum eius.

De harundine, & papyro, & ebano, & rhododendro, de rhue erythro, & de erythrodano, alyssō & radiscula, & apocyno & rore marino, & cacthy, & sabina, & selagine, & samulo, & gummi medicino. CAP. XI.

Harundines genera xxix. demonstrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quam continuis his voluminibus tractamus. Siquidem harundinis radix contrita & imposita, filicis stirpem corpore extrahit; item harundinem filicis radix. Et quoniam plura genera fecimus, illa quæ in India Syriaque nascitur odorum vnguentorumque causa, vrinam mouet cum gramine aut apij semine decocta. Ciet menstrua admota. Medetur conuulsis duobus obolis pota, iocineri, renibus, hydropi, tussim etiam suffitu, magisq; cum resina. Furfuribus hulcerumq; manantibus cum myrrha decocta. Excipitur & succus eius, sitque elaterio similis. Efficacissima autē in omni harundine, quæ proxima radici. Efficacia & genicula. Harundo Cypria, quæ donax vocatur, corticis cinere alopecias emendat; item putrescentia hulcera. Foliis eius ad extrahendos aculeos vtuntur. Efficacius & contra ignes sacros collectionesq; omnes. Vulgaris harundo extractoriam vim habet, & recens tusa, nō in radice tantum. Multum enim & ipsam harundinem valere tradunt. Medetur & luxatis, & spinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita & in vino pota, Venerem concitat. Harundinum lanugo illata auribus, obtundit auditum. Cognata in Aegypto res est harundini papyrus, præcipuæ vtilitatis, cum inaruit, ad laxandas siccandasq; fistulas, & intumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea, cremata inter caustica. Cinis eius ex vino potus somnū facit; ipsa ex aqua imposita callum sanat. Ne in Aegypto quidem nascitur ebenus, ut docuimus; nec tractamus in medicina alienos orbes: non omittetur tamen propter miraculū. Scobem eius oculis vnice mederi dicunt: lignoque ad cotem trito cum passo, caliginem discutit. Ex aqua verò radice, albugines oculorū. Item tussim pari modo dracunculi radicis adiecto cum melle. Ebenum medici & inter erodentia assument. Rhododendros ne nomen quidem apud nos inuenit Latinum: rhododaphnen vocant, aut nerium. Mirum, folia eius quadrupedum venenum esse, homini verò contra serpentes præsidium, ruta addita è vino pota. Pecuseriam, & capræ, si aquam biberint, in qua folia ea maduerint, mori dicuntur. Nec rhus Latinum nomen habet, cum in vsum pluribus modis veniat. Nam & herba est syluestris, foliis myrti, cauliculis breuib; quæ venena & tineas pellit: & frutex coriarius appellatur, subrutilus, cubitalis, crassitudine digitali. cuius aridis foliis, ut malicorio, coria perficiuntur. Medici autem rhoicis vtuntur ad cōtusa: item coeliacos & sedis hulcera, aut quæ phagedænas vocant, trita cum melle, & illita cum aceto. Decoctum eorum instillatur auribus purulentis. Fit & stomatice decoctis ramis ad eadem, quæ ex moris, sed efficacior admisto alumine. Illiniturque eadem hydropicorum tumoribus. Rhus, quæ erythros appellatur, frutex est: & huius fruticis semen vim habet astringendi refrigerandique. Aspergitur pro sale obsoniis. Aluos soluit, omnesque carnes cum silphio suauiores facit. Hulceribus medetur manantibus cum melle; asperitati linguæ, percussis, liurdis, desquamatis eodem modo. Capitis hulcera ad cicatricem celerrimè perducit: & foeminarum abundantiam sistit cibo. Alia est erythrodanus, quam aliqui ereuthodanū vocant, nos rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesque perficiuntur: in medicina vrinam ciet: morbum regium sanat ex aqua mulsa, & lichenas ex aceto illita: & ischiadicos & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix semenque trahunt menses, aluum sistunt, & collectiones discutiūt. Contra serpentes rami cum foliis imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantum. Distat ab eo, qui alysson vocatur, foliis tantum & ramis minoribus: nomen accepit, quod à cane commorosos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto adalligatusque. Mirum est quod additur, saniem conspecto omnino frutice eo siccari. Turgentibus & radícula lanas præparat, quam struthion à Græcis vocari diximus. Medetur morbo regio & ipsa decocti eius potu: item pectoris vitiis. Vrinam ciet, aluum soluit, & vuluas purgat. Quamobrem aureum poculum medici vocant. Ea & ex melle prodest magnificè ad tussim, orthopnææ cochlearis mensura. Cum polenta verò & aceto lepras tollit. Eadem cum panace & capparis radice calculos frangit, pellitque. Panos discutit, cum farina hordeacea & vino decocta. Miscetur & malagmatis & collyriis, claritatis causa. Ad sternutamenta vtilis inter pauca: leni quoque ac iocineri. Eadem pota denarij vnus pondere ex mulsa aqua, suspiciosos sanat. Sic & pleuriticos, & omnes lateris dolores, apocyni semen ex aqua. Frutex est folio ederæ, molliore tamen, & minus longis viticulis, semine acuto, diuiso, lanuginoso, graui odore. Canes & omnes quadrupedes necat

necat in cibo datum. Est & rosmarinum. Duo genera eius. Alterum sterile, alterum cui & caulis, & semen resinaceum, quod cachrys vocatur. Foliis odor thuris. Radix vulnera sanat viridis imposita, & sedis procidentia, condylomata & hæmorrhoidas. Succus & fruticis & radice morbum regium, & ea quæ repurganda sunt. Oculorū aciem exacuit. Semen ad vetera pectoris vitia datur potui. Et ad vultus cum vino & pipere. Menses adiuvat. Podagris illinitur cum ærina farina. Purpat & lentigines, & quæ excalfacienda sunt, aut cum sudor quærendus, illitum; item conuulsis. Auget & lac in vino potum; item radix. Ipsa herba strumis cum aceto illinitur: ad tussim cum melle prodest. Cachrys multa genera habet, vt diximus. Sed hæc, quæ ex rore suprâ dicto nascitur, si fricetur, resinosa est. Aduersatur venenis & venenatis, præterquàm anguib. Sudorem mouet, tormina discutit, lactis vbertatem facit. Herba Sabina, brathy appellata à Græcis, duorum generum est: altera tamarici similis folio, altera cupresso. Quare quidam Creticam cupressum dixerunt. A multis in suffitus prothure assumitur. In medicamentis verò duplicato pondere eisdem effectus habere, quos cinnamū, traditur. Collectiones minuit, & nomas compescit. Illita hulcera purgat. Partus emortuos apposita extrahit & suffitu. Illinitur igni sacro & carbunculis. Cum melle & vino pota, regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbæ sanari tradunt. Similis herbæ huic Sabinæ est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicam, qua sinistra exiit velut à furante, candida veste vestito, purèque lotis nudis pedibus, sacro facto prius quàm legatur, pane vinoque. Fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum eius prodesse. Idem samolum herbam nominauere nascentem in humidis: & hanc sinistra manu legi à ieiunis contra morbos suum boūmque, nec respicere legentem, nec alibi, quàm in canali, deponere, ibique conterere poturis. Gummium genera diximus. Ex his maiores effectus melioris cuiusque erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinem coagulant, & ideo reicientibus sanguinem profunt: item ambustis, arteriæ vitiis. Inutilem vrinam cient, amaritudines hebetant astrictis cæteris. Quæ ex amygdala amara est, spissandique viribus efficacior, habet excalfactorias vires. Præponuntur aut prunorum, & cerasorum, ac vitium. Siccant illitæ & astringunt: ex aceto vero infantium lichenas sanant. Profunt & tussi veteri, quatuor obolis in misto potis. Creduntur & colorem gratiorem facere, ciborumque appetentiam, & calculosis prodesse cum passo potæ. Oculorum & vulnerum vtilitatibus maximè conueniunt è spina Aegyptia.

De spina Arabica, & spina alba, & acanthio, & acacia.

CAP. XII

SPINÆ Arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat stringitque distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumque abundantiam, etiamnum radice valentior. Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita, capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa, quam Græci acanthion vocant, minoribus multò foliis, aculeatis per extremitates, & araneosâ lanugine obductis: qua collecta, etiam vestes quædam bombycinis similes fiunt in Oriente. Ipsa folia vel radices ad remedia opisthotoni bibuntur. Est & acaciæ spina. Fit in Aegypto alba nigræque arbore: item viridi, sed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerissima spinosiore arbore. Semen omnium lenticulæ simile: minore est tantum & grano & folliculo. Colligitur autumno: antè collectum nimio validius. Spissatur succus ex folliculis aqua cœlesti perfusus: mox in pilatulis exprimitur organis: tunc densatur in Sole mortariis in pastillos. Fit & ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda semine progalla vtuntur. Foliorum succus & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbat; item qui valde rufus. Purpurea aut leucophæa, & quæ facillimè diluitur, vi summa ad spissandum refrigerandumque est, oculorum medicamentis ante alias vtilis. Lauantur in eos vsus pastilli ab aliis, torrentur ab aliis. Capillum tingunt. Sanant ignem sacrum, hulcera quæ serpūt, & humida vitia corporis, collectiones, articulos, contusos, perniones, pterygia. Abundantiā mensium fœminis sistunt, vuluamque & sedem procidentes. Item oculos, oris vitia & genitalium.

De vulgari spina, & syluestri, & de erysicepro, & de appendice spina, & pyxacantho, & paliuro, aquifolia, & saxo, & rubis medicina

CAP. XIII.

VULGARIS quoque hæc spina, ex qua cortinæ fulloniæ implentur, radice vsus habet. Per Hispanias quidem multi, & inter odores, & ad vnguenta vtuntur illa, aspalathum vocantes. Est sine dubio hoc nomine spina syluestris in Oriente (vt diximus) candida, magnitudine arboris iustæ. Sed & frutex humilior æquè spinosus in Nisyro, & Rhodiorum insulis, quem alij erysicepro, alij adiplatheon, siue diplacon, siue diacheton vocant. Optimus, qui minimè ferulaceus, rubens, & in purpuram vergens, detracto corticè. Nascitur pluribus locis, sed non vbique odoratus. Quam vim haberet cœlesti arcu in eum innixo, diximus. Sanat tetra oris hulcera & ozænas, genitalia exhulcerata aut carbunculantia, item rhagadia, inflationes potu. Discutit & strangurias cortex. Sanguinem reddentibus medetur decoctum eius. Aluum sistit cortex. Similia præstare syluestrem quoque putant. Spina est appendix appellata, quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices vocantur. Hæ crudæ per se, & aridæ in vino decoctæ, aluum citant, ac tormina compescunt. Pyxacanthi

x 3 baccæ

baccæ contra serpentium ictus bibuntur. Paliurus quoque spinæ genus est. Semen eius Afri zuram vocant, contra scorpiones efficacissimum: item calculosis & tussi. Folia astrictoriam vim habent. Radix discutit panos, collectiones, vomicas: vrinam trahit pota. Decoctum eius potum in vino aluum sistit: serpentibus aduersatur. Radix præcipuè datur in vino. Aliqui folia contusa addito sale, articulorum morbis imponunt. Pro sunt baccæ purgationi foeminarum, coeliacis, dysentericis, ac cholericis. In vino potæ aluum sistunt. Radix decocta & illita extrahit infixæ corpori. Vtilissima est & luxatis, tumoribusque. Aquifolia arbor in domo aut villa sata, veneficia arcet. Flore eius aquam glaciari Pythagoras tradit: itémque baculum ex ea factum, in quoduis animal emissum, etiam si citrà ceciderit defectu mittentis, ipsum per sese recubitu propius adlabi: tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura: ideoque ex eis mora vel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi, astringendique, gingiuis, tonsillis, genitalibus accomandatissimi. Aduersantur serpentium sceleratissimis hæmorrhoidi & presteri flos aut mora. Scorpionum vulnera sine collectionum periculo iungunt: vrinam cient. Caules eorum tunduntur teneri, exprimiturque succus, mox Sole cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio contra mala oris oculorumque, sanguinem excreantes, anginas, vulvas, sedes, coeliacos potus aut illitus. Oris quidem vitis etiam folia commanducata profunt: & hulceribus manantibus, aut quibuscunque in capite illinuntur. Cardiacis vel sic per se imponuntur à mamma sinistra: item stomachi doloribus, oculisque procidentibus. Instillatur succus eorum & auribus. Sanat Condylomata cum rosaceo cerato. Cauliculorum ex vino decoctum, vel præsentaneum remedium est. Idem per se in cibo sumpti cymæ modo, aut decocti in vino austero, labantes dentes firmant. Aluum sistunt & profluua sanguinis: dysentericis profunt. Siccantur in umbra, ut cinis crematorum vuam reprimat. Folia quoque arefacta & contusa, iumentorum hulceribus vtilia traduntur. Mora, quæ in his nascuntur, vel efficacior stomachicæ præbuerint, quàm sativa morus. Eademque compositione, vel cum hypocistide tantum & melle bibuntur in cholera, & à cardiacis, & contra arancos. Inter medicamenta, quæ styptica vocant, nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in vino ad tertias partes, ut colluantur eo oris hulcera, & sedis foueantur: tantæque vis est, ut spongiæ ipsæ lapidescant. Alterum genus rubi est, in quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorrhoda, quam proximo dicemus volumine.

De cynosbato, & Idæo rubo, & rhamno, & Lycio, & sarcocallo, & de oporice medicina.

CAP. XIII.

Cynosbato, alij cynospaston, alij neurospaston vocant: folium habet vestigio hominis simile. Fert & vuam nigram, in cuius acino neruum habet, unde neurospastos dicitur. Alia est à cappari, quam medici cynosbato appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastiche Chia commanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per menses colligitur. Candidus pleuriticis præcipuus ex vino potus, item coeliacis. Radix ad tertias decocta, aluum sistit & sanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem succo fouentur sedes atque genitalium hulcera. Cinis è radice deprimit vuam. Idæus rubus appellatus est, quoniam in Ida, non aliàs, nascitur. Est autem tenerior ac minor, rarioribus calamis innocentioribusque, sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris: stomachicis que ex aqua bibendus datur. Cætera eadem præstat, quæ supra dicta. Inter genera ruborum rhamnos appellatur à Græcis candidior & fruticosior. Is floret, ramos spargens rectis aculeis, non ut cæteri aduncis, foliis maioribus. Alterum genus est sylvestre, nigrius, & quadantenus rubens. Fert veluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamentum, quod vocatur Lycium. Semen secundas trahit. Alter ille candidior adstringit magis, refrigerat, collectionibus & vulneribus accommodatior. Folia vtriusque & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præstantius è spina fieri tradunt, quam & pyxanthon Chironiam vocant, quales in Indicis arboribus diximus, quoniam longè præstantissimum existimatur Indicum. Coquuntur in aqua tusi rami, radicisque, summæ amaritudinis, æreo vase ferè per triduum, iterumque exempto ligno, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis, etiam amurca ac fella bubulo. Spuma eius ac flos quidam oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat, & pforas sanat, erosos angulos oculorum, veteresque fluxiones, aures purulentas, tonsillas, gingiuas, tussim, sanguinis excreationes, fabæ magnitudine deuoratum. Aut si ex hulceribus fluat, illitum, rhagadas, genitalium hulcera, attritus, hulcera recentia, & serpentina, ac putrescentia. In naribus clauos, suppurationes. Bibitur & à mulieribus in lacte contra profluua. Indici differentia, glebis extrinsecus nigris, intus rufis, cum fregeris, citò nigrescentibus. Astringit vehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia vtile est, sed præcipuè ad genitalia. Sunt qui & sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum vino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate & hæc maximè nigrescit, melior, quò candidior. Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum, quod oporice vocant. Fit ad dysentericos stomachique vitia, in congio musti albi, læto vapore decoctis malis cotoneis quinque cum suis seminibus, Punicis totidem, sorborum sextario, & pari mensura eius, quod rhus Syriacon

con vocant, croci semuncia. Coquitur vsque ad crassitudinem mellis. His subtexemus ea, quæ Græci communicatione nominum in ambiguo fecere, an ne arborum essent.

De chamedrye, et chamadaphne, & chamelæa, & chamæsyce, & chamæcisso, & chamæleuce, & chamæcyparisso, & ampelopraso, & stachye, & clinopodio, & centunculo, & clematide
Aegyptia medicina. CAP. XV.

Chamædrys herba est, quæ Latine triffago dicitur. Aliqui eam chamædropem, alij Teucrion appellauere. Folia habet magnitudine mentæ, colore & diuisione quercus. Alij ferratam, & ab ea ferram inuentam esse dixere, flore penè purpureo. Carpitur prægnans succo in petrosis, aduersus serpentium venenâ potu illitûque efficacissima; item stomacho, tussi vetustæ, pituitæ in gula coherescenti, ruptis conuulsis, lateris doloribus. Lienem consumit, vrinam & menses ciet. Obid incipientibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius in tribus heminis aquæ decoctis vsque ad tertias. Faciunt & pastillos, terentes eam ex aqua. Ad suprâ dicta sanat & vomicas, & vetera hulcera, vel sordida cum melle. Fit & vinum ex ea pectoris vitiiis. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctione. Chamædaphne vnico ramulo est cubitali ferè, folio tenui, lauri similitudine. Semen rubens admistum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardore refrigerat; ad tormina cum vino bibitur. Menses succus eius, & vrinam ciet potu, partûsque difficiles in lana appositus. Chamelæa similitudinem foliorû oleæ habet. Sunt autem amara, odorata, in petrosis, palmum altitudine non excedente. Aluum purgat: detrahit pituitam bilêmque, foliis in duabas absinthij partibus decoctis, succoque eo cum melle poto. Foliis impositis & hulcera purgantur. Aiunt, si quis ante Solis ortum eam capiat, dicatque ad albugines oculorum se capere, adalligata discuti id vitium. Quoquo modo collectam iumentorum pecorûmque oculis salutarem esse. Chamæsyce lentis folia habet, nihil se attollentia, in aridis petrosisque nascens. Claritati oculorû, & contra suffusiones vtilissima, & cicatrices, caligines, nubeculas in vino cocta, inuncta. Vuluæ dolores sedat apposita in linteolo. Tollit & verrucas omnium generum illita. Prodest & orthopnoicis. Chamæcissos spicata est tritici modo, ramulis quinis ferè, foliosa; cum floret, existimari potest alba viola, radice tenui, cuius bibunt ischiadici folia tribus obolis, in vini cyathis duobus vij. diebus admodum amara potione. Chamæleucen apud nos farranum siue farfugium vocant. Nascitur secundum fluuios, folio populi, sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupressi, atq; is nidor per infurnibulum imbibitur in vetere tussi. Chamæpeuce laricis foliis similis, lumborum & spinæ doloribus propria est. Chamæcyparissos herba ex vino pota contra venena serpentium omnium scorpionûque pollet. Ampeloprason in vinetis nascitur, foliis porri, ructu grauius. Contra serpentium ictus efficax. Vrinam & menses ciet: eruptiones sanguinis pergenitale inhibet potum impositumque. Datur & à partu mulieribus, & contra canis morsum. Ea quoq; quæ stachys vocatur, porri similitudinem habet, longioribus foliis pluribûsq; & odoris iucundi, colorisq; in luteum inclinati. Pellit menstrua. Clinopodion, alij cleonicion, alij zopyron, alij ocymoides appellant, serpyllo similem, surculosam, palmi altitudine: nascitur in petrosis, orbiculato florum ambitu, speciem lecti pedum præbens. Bibitur ad conuulsa rupta, strangurias, serpentium ictus. Item decoctæ succus. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem, sed minùs claras, nobilibus in sequentia volumina dilatis. Itali centunculum vocant rostratis foliis, ad similitudinem capitis penularum iacentem in aruis: Græci autem clematidem. Est eius egregius effectus ad sistendam aluum in vino austero. Idem sanguinem sistit tritus cum oxymelitis aut aquæ calidæ cyathis quinque denarij vnus ponderis: sic & ad secundas mulierum efficax. Sed Græci clematidas & alias habent, vnâ quam aliqui echiten vocant, alij laginem, nonnulli tenuem scammoniam: & pedales, foliosos, non dissimiles scammonia ramos habet, nisi quod nigriora minorâque sunt folia. Inuenitur in vineis aruisque. Estur, vt olus, cum oleo ac sale: aluum ciet. Eadem à dysentericis cum lini semine in vino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta, supposito vdo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt, deinde axungia adiecta percurant. Item hæmorrhoidas cum oleo viridi, phthysicos iuuant cum melle. Lactis quoq; vbertatem faciunt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores sedant. Venerem stimulant. Est & alia clematis, Aegyptia cognomine, quæ ab aliis daphnoides, ab aliis polygonoides vocatur, folio lauri, longa tenuisq; aduersus serpentes ac priuatim aspides ex aceto pota efficax Aegyptus hanc maximè gignit.

De aro & dracunculo, & dracontio, & ari, & millefolio, & herba eiusdem nominis, & pseudobunio, & myrrhi, & onobrichi medicina. CAP. XVI.

Quæ & aron, de qua inter bulbos diximus, magnæ cum dracontio litis. Quidam enim eandem esse dixerunt. Glaucias satû discreuit, dracontium syluestrem arum pronuntiando. Aliqui radicem aron appellauerunt, caulem verò dracontium, in totum alium, si modò hic est, qui apud nos dracunculus vocatur. Nanq; aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet multoq; maiorem, & qua manus impleatur. Dracunculus subrutilam, & draconis conuoluti modo, vnde ei & nomen. Quin & ipsi Græci immensam posuere differentiam, semen dracunculi feruens mordaxq; tradendo; tan-

do: tantumque inesse ei virus, ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere, primum in cibis foeminam praeferentes, quoniam mas durior esset, & in coquendo lentior. Pectoris vitia purgare, & aridum in potione inspersum, aut ecligmate urinam & menses ciere. Sic & in oxymelite potum stomacho, interaneisque exulceratis ex lacte ouillo bibendum, ad tussim in cinere coctum ex oleo dedere. Alij coxere in lacte, ut decoctum biberetur, Epiphoris elixum imposuere: item suggillatis, tonsillis. Ex oleo haemorrhoidum vitio infudere, lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophrantus & pro antidoto contra venena: pleuriticis, peripneumonicis, quo tussientibus modo: semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori. Dieuches tussientibus aut spiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Dioscorus phthisicis è melle ecligmate, & pulmonis vitiis: ossibus etiam fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit, naturæ circumlitum. Succus radices cum melle Attico, oculorum caligines, ac stomachi vitia discutit, tussim decocti ius cum melle. Hucera omnium generum, siue phagedaenæ sint, siue carcinomata, siue serpant, siue polypi in naribus, succus mirè sanat. Folia ambustis profunt ex vino & oleo cocta. Aluum inaniunt ex sale & aceto sumpta. Etiam luxatis cocta cum melle profunt: item articulis podagricis cum sale, recentia vel sicca. Hippocrates quaslibet ad collectiones cum melle imposuit. Ad menses trahendos seminis vel radices drachmæ duæ in vini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio, si à partu non purgantur, & secundas trahit. Hippocrates & radicem ipsam apposuit. Dicunt & in pestilentia salutarem esse in cibis. Ebrietatem discutit. Serpentes nidore, cum crematur, priuatimque aspides fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inueniantur. Perunctos quoque aro è laureo oleo fugiunt. Ideo & contra ictus dari potu in vino nigro putant utile. In foliis ari casus optimè seruari traditur. Dracunculus, quem dixi, hordeo maturesciente effoditur luna crescente. Omnino habentem serpentes fugiunt. Ideo percussis prodesse in potu aiunt maiorem: ut & menses, si ferro non attingatur, sistat. Succus eius & aurium dolori prodest. Id autem, quod Græci draccontion vocant, triplici effigie demonstratum mihi est, foliis betæ non sine thyrso, flore purpureo. Hoc est simile aro. Alij radice longa, veluti signata articulosaque, monstrare tribus omnino cauliculis, folia eius ex aceto decoqui contra serpentium ictus iubentes. Tertia demonstratio fuit, folio maiore quam cornus, radice harundinea, totidem, ut affirmabant, geniculata nodis, quot haberet annos, totidemque esse folia. Hic ex vino vel aqua contra serpentes dabant. Est & aris, quæ in eadem Aegypto nascitur, similis aro, minor tantum minoribusque foliis, & utique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet: alba geminum caulem, altera vnum tantum emittens. Medetur vtraque huculceribus manantibus: item combustis ac fistulis. Collyrio immisso nomas sistunt, decoctarum in aqua, & postea tritarum rosaceo addito. Sed vnum miraculum ingens, contactu genitali cuiusque foeminini sexus, animal in perniciem agi. Myriophyllum, quod nostri millefolium vocant, caulis est tener, similis foeniculo, plurimis foliis: unde & nomen accepit. Nascitur in palustribus, magnifici usus ad vulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinae & vesicae, & suspiria, praecipitatisque ex alto. Efficacissima eadem ad dentium dolores. Heturia hoc nomine appellat herbam in pratis tenuem à lateribus capillamenti modo foliosam, eximii usus ad vulnera: bouum neruos abscessos vomere solidari ea, rursumque iungi addita axungia affirmans. Pseudobunion napi folia habet, fruticans palmi altitudine. Laudatissima in Creta. Contra tormina atque stranguriam, laterum praecordiorumque dolores bibuntur rami eius quini seniae. Myrrhis, quam alij smyrhizam, alij myrrham vocant, simillima est cicutæ, caule foliisque & flore, minor tantum & exilior, cibo non insuauis. Ciet menstrua & partus cum vino. Aiunt quoque eandem potam in pestilentia salutarem esse. Subuenit & phthisicis in sorbitione. Auiditatem cibi facit. Phalangiorum morsus restringit. Hucera quoque in facie aut capite succus eius in aqua triduo macerata sanat. Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exigua & gracilem. Nascitur circa fontes. Siccata in farinae modum & inspersa vino albo, strangurias finit. Aluum sistit. Succus eius perunctis cum oleo sudores mouet.

De coriaceia, & callicia, & menaide, & alijs XXIII. & medicinis earum, quas quidam Magicas esse dicunt, & confidia, & de aproxi, & de recidiuis.

CAP. XVII.

IN promisso herbarum mirabilium, occurrit aliqua dicere & de Magicis. Quæ enim mirabiliores sunt? Primi eas in nostro orbe celebrauere Pythagoras atque Democritus, consecrati Magos. Coriaceia & callicia Pythagoras aquam glaciari tradit: quarum mentionem apud alios non reperio, nec apud eum alia de his. Idem menaidem appellat, & nomine alio corinthadem, cuius decocto in aqua succo, protinus sanari ictus serpentium, si foueantur, dicit. Eundem effusum in herba qui vestigio contigerint, aut fortè respersi fuerint, insanabiles perire, monstrifica prorsus natura veneni, praeterquam contra venena. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba, cuius radix è longinquo concipiat ignes, ut naphtha, de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit: si qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi, quamuis sanatos, admonitionem eorum sentire, quoties florere eam contigerit: & frumentum, & cicutam, & violam similem conditionem habere. Nec me fallit, hoc volumen eius à quibusdā Clemporo medico adscribi: Pythagoræ pertinax fama antiquitasque vindi-

vindicant, Et idipsum auctoritatem voluminibus affert, si quis alius curæ suæ opus, illo viro dignum iudicauit: quod fecisse Cleemporum, cum alia suo & nomine ederet, quis credat? Democriti certè chirocineta esse constat. At in his ille post Pythagoram Magorum studiosissimus, quanto portentosiora tradit? Aglaophotin herbam, quæ admiratione hominū propter eximium colorem acceperit nomen, in marmoribus Arabiæ nascentem Persico latere. Qua de causa & marmaritin vocari. Magos utique ea uti, cum velint Deos euocare. Achæmenidon, colore electri sine folio, nasci in Tardistilis Indiæ, cuius radice in pastillos digesta, in dieque pota in vino, noxij per cruciatus nocte confiteantur omnia per varias ruminum imaginationes. Eandem hippophouada appellat, quoniā equæ præcipuè caueant eam. Theombrotion xxx. Schoenis à Choaspe nasci, pauonis picturis similem, odore eximio. Hanc autem à regibus Persarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda, instabilitatemque mentis: eandem semnion à potentia maiestate appellari. Aliā deinde adamantida, Armeniæ Cappadociæque alumnā. Hac admota, leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse, quod conteri nequeat. Arianidem in Arianis gigni igneam colore: colligi, cum Sol in Leone sit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi. Therionarca in Cappadocia & Mysia nascente, omnes feras torpescere, nec nisi hyænæ vrinæ aspersu recreari. Aethiopida in Meroe nasci. Ob id & Meroidem appellari, folio lactucæ, hydropicis vtilissimam è mulso potam. Ophiufam in Elephantine eiusdem Aethiopiæ, liuidam, difficilemque aspectu, qua pota terrorem minasque serpentium obuersari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant: ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem ei palmeum vinum. Thalasseglen circa Indum amnem inueniri, quæ ob id nomine alio potamautis appellatur: hac pota symphari homines, obuersantibus miraculis. Theangelida in Libano Syriæ, Diæte Cretæ montibus, & Babylone, & Susis Persidis nasci, qua pota Magi diuinent. Gelotophyllida in Baetris & circa Borysthenem. Hæc si bibatur cum myrrha & vino, varias obuersari species, ridendique finem non fieri, ni potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in vino palmeo. Sissitieterida à conuictu in Perside nominari, quoniam hilarentur illa. Eandem protomediam, qua primatum apud reges obtineant. Casigneten, quoniā secum ipsa nascatur, nec cum vllis aliis herbis. Eandem Dionysymphadem, quoniam vino mirè conueniat. Helianthen vocat in Themiscyra regione & Ciliciæ montibus maritimis, folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo vino, perungi Magos & Persarum reges, ut fiat corpus aspectu iucundum. Ideo eandem heliocallidem nominari. Hermefias ab eodē vocatur, ad liberos generandos pulchros

30 bonosque: non herba, sed compositio è nucleis pineæ nucis tritis cum melle, myrrha, croco, vino palmeo, postea admisto theombrotio & lacte: bibere generaturos iubet, & à conceptu puerperas partum nutrientes: ita fieri excellentes animo & forma, atque bonos. Harum omnium Magica quoque vocabula ponit. Adiecit his Apollodorus affectator eius herbam æschynomēnen, quoniā appropinquante manu folia contraheret. Aliam crocidem, cuius tactu phalangia morerentur. Crateuas cœnotheridem, cuius aspersu è vino, feritas omnium animalium mitigaretur. Anacampserotem celebrare arte Grammatica paulò ante, cuius omnino tactu redirent amores, vel cum odio depositi. Et abundè sit hæctenus attigisse insignia Magorum in his herbis, alio de his aptiore dicturis loco.

De eriphia, & lanaria, & stratioti medicina. CAP. XVIII.

40 **E**Riphiam multi prodidere. Scarabæum hæc in auena habet, sursum deorsum decurrentem cum sono hædi, unde & nomen accepit. Hac ad vocem nihil præstantius esse tradunt. Herba lanaria ouibus ieiunis data, lactis abundantiam facit. Acque nota lactoris vulgo est, plena lactis, quod degustatum vomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt, alij similem illi, quam militarem vocant, quoniam vulnus ferro factum, nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita. Celebratur autem & à Græcis stratiotis, sed ea in Aegypto tantum & inundatione Nili nascitur, acizoo similis, ni maiora haberet folia. Refrigerat mirè, & vulnera sanat ex aceto illita: item ignes sacros, ac suppurationes. Sanguinem quoque qui defluit à renibus, pota cum thure masculo mirificè sistit.

50 *De herba quæ nascitur in capite statua, & de herba è fluminibus, de herba lingua, & cribro, & fimetis, & rhodora, & impia, & Veneris pectine, & nodia, & philanthropo, & canaria lappa, & tordile, & de gramine, & dactylo, & fenograce medicina.* CAP. XIX.

HERBA in capite statua nata, collectaque alicuius in vestis panno, & alligata in lino rufo, capitis dolorem confestim sedare traditur. Herba quæcunque à riuis aut fluminibus ante Solis ortum collecta, ita ut nemo colligentem videat, contra tertianas adalligata læuo brachio, ita ut æger quid sit illud ignoret, tertianas arcere traditur. Lingua herba nascitur circa fontes. Radix eius combusta & trita cum adipe suis (adiiciunt ut nigra sit & sterilis) alopecias emendat vngentium in Sole. Cribro in limite abiecto herbæ intus extantes decerpit adalligataque grauidis, partus accelerant. Herba quæ gignitur supra fimeta ruris, contra anginas efficacissimè pollet ex aqua pota. Herba, iuxta quam canes vrinam fundunt, euulsa ne ferro attingatur, luxatis celerrimè medetur. Rombotinum arborem demonstrauimus inter arbuta. Iuxta hanc viduam vite nascitur herba, quam Galli rho-

y doram

doram vocant: caulem habet virgæ siculneæ modo geniculatum, folia vrticæ in medio exalbida, eadem procedente tempore tota rubentia, florem argenteum, præcipua contra tumores feruoresque & collectiones cum axungia veteri tusa, ita vt ferro non attingatur: qui perunctus est despuat ad suam dexteram ter. Efficacius remedium esse aiunt, si tres quoque trium nationum homines perungant dextrorsus. Herba impia vocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo vestita atque capitata. Inde alij ramuli exurgunt sua capitella gerentes: ob id impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellant. Alij potius ita appellatam, quod nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & vino admisto. Mirum traditur, nunquam ab eo morbo tentari qui gustauerint. Itaque & suis dari: quæque medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi. Sunt qui & in auium nidis inferi aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos auidiùs deuorantes. Veneris pectinem appellant à similitudine pectinis, cuius radix cum malua tusa, omnia corpori infixæ extrahit. Veneriosa curat, quæ exedum vocatur. Nodia herba coriariorum officinis nota: ea mularis dicitur, aliisque nominibus. Nomias curat efficacissimamque aduersus scorpiones esse potam in vino aut posca reperio. Philanthropon herbam Græci appellant hirsutam, quoniam vestibis adhærescat. Ex hac corona imposita capitis dolores sedantur. Nam quæ canaria appellatur lappa, cum plantagine & millefolio trita ex vino carcinomata sanat, ternis diebus soluta. Medetur & suis hæc effossa sine ferro, & addita in colluuiem poturis, vel ex lacte ac vino. Quidam adiiciunt & fodientem dicere oportere. Hæc est herba argemon, quam Minerva reperit suis remedium, qui de illa gustauerint. Tordilen alij semen filis esse dixerunt, alij herbam per se, quam & syreon vocauerunt. Neque aliud de ea proditum inuenio, quam in montibus nasci: combustam potu ciere menses, & pectoris excretaiones, efficacior etiam nū radice: succo eius ternis obolis hausto renes sanari: addi radicem eius & in malagmata. Gramen ipsum est inter herbas vulgatissimum. Geniculatis serpit internodiis, crebroque ab his, & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnasso tantum ederacea specie densius, quam vsquam, fruticant, flore odorato candidoque. Iumentis herba non alia gratior, siue viridis, siue in fœno siccata, cum detur aspersa aqua. Succum quoque eius in Parnasso excipi tradunt propter vbertatem. Dulcis hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda, quod & ipsa herba tusa præstat, tueturque ab inflammationibus plagas. Decocto adicitur vinum ac mel: ab aliquibus & thuris, & piperis, myrrhæque tertiæ portiones. Rursusque coquitur in æreo vase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur & vrinæ difficultatibus, huiusmodi vesicæ. Calculos frangit. Semen vehementius vrinam impellit. Aluum vomitionesque sistit. Priuatim autem draconum morsibus auxiliatur. Sunt quigenicula nouem vel vnus, vel è duabus tribusve herbis, ad hunc articulum numerum inuolui lana succida nigra iubeant, ad remedia strumæ panorumve. Ieiunum debere esse qui colligat: ita ire in domum absentis cui medeatur, superuenientique ter dicere, ieiuno ieiunum medicamentum dare, atque ita adalligare, tri-duoque id facere. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter vesicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias à balineis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen vocent trium generum: cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon appellant: hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero quod est acizoo simile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cum caro vnguibus increuit, vtuntur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietinis, aut regulis. Huic caustica vis est. Sistit hulcera quæ serpunt. Gramen capiti circumdatum, sanguinis è naribus fluxiones sistit. Camelos necare traditur in Babylonis regione id, quod iuxta vias nascitur. Nec fœnogræco minor auctoritas, quod felin vocant, alij carphos: aliqui buceras, alij ægoceras, quoniam corniculis semen est simile, nos siliciam: quod quomodo fereretur, suo loco docuimus. Vis eius siccare, molli-re, dissoluere. Succus decocti fœminarum pluribus malis subuenit, siue duritia, siue tumor, siue contractio sit vuluæ, fouentur, insidunt: infusum quoque prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impositum medetur. Item ex aceto. Sic & iocineri decoctum. Diocles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouem cyathis sapæ, vt cum tertias partes biberint, calida lauarentur: & in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit, mox à balneo reliquum, pro summo auxilio. Farinam fœnigræci cum hordeo aut lini semine decoctam aqua mulsa contra vuluæ cruciatus subiecit. Item imposuit imo ventri. Leptas, lentigines, sulphuris pari portione mista farina curauit, nitro antè præparata cute, sæpius die illinens, perungique præcipiens. Theodorus fœnogræco miscuit quartam partem purgati nasturtij acerrimò aceto ad lepras. Damion fœnigræci semen acetabuli dimidia mensura cum sapæ & aquæ nouem cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur, quin decoctum eius vtilissimum sit vuluis interaneisque exhulceratis, sicuti semen articulis atque præcordiis. Si verò cum malua decoquatur, postea addito mulso potus ante cætera vuluis interaneisque laudatur. Quippe cum vapor quoque decocti

costi plurimum proſit. Alarumque etiam graueolentiam decoctum ſœnigræci ſemen emendat. Farina porrigines capitis ſurfuresque cum vino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: item pano, parotidi, podagræ, chiragræ, articulis, carni- busque quæ recedunt ab oſſibus: aceto verò ſubacta luxatis. Illinitur & lieni decocta in aceto & mel- le tantum. Carcinomata ſubacta ex vino purgat: mox addito melle perſanat. Sumitur & ſorbitio è farina ad pectus exulceratum, longamque tuſſim. Diu decoquitur, donec amaritudo deſinat. Poſt ea mel additur. Nunc ipſa claritas herbarum dicitur.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
VIGESIMVS QVINTVS.

Natura herbarum ſponteneſcentium.

CAP. I.

PSA quæ nunc dicitur herbarum claritas, medicinæ tantum gignente eas tel- lure, in admirationem curæ priſcorum diligentiaque animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumque illis fuit: nihil deinde occultatum, quod non pro- deſſe poſteris vellent. At nos elaborata iis abſcondere atque ſupprimere cupi- mus & fraudare vitam etiam alienis bonis? Ita certè recondunt, qui pauca aliqua nouere, inuidentes aliis: & neminem docere, in authoritatem ſcientiæ eſt. Tan- tum ab excogitandis nouis, ac iuuanda vita mores abſunt: ſummumque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, vt intra vnum quenque rectè facta veterum perirent. At hercule ſin- gula quosdam inuenta Deorum numero addidere, omnium vtique vitam clariorem fecere cogno- minibus herbarum, tam benignè gratiam memoria referente. Non æquè hæc cura eorum mira eſ- ſet in his, quæ ſatu blandiuntur, aut cibo inuitant: ſed culmina quoque montium inuia & ſolitudi- nes abditas, omniſque terræ fibras ſcrutati inuenere, quid quæque radix polleret, ad quos vſus her- barum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta ad ſalutis vſus vertentes.

Qui Latine vſus herbarum ſcripſerint, & quando ad Romanos notiſſima earum peruenerit, & qui primi Græcorum de his compoſuerint, & de herbarum inuentione, & antiqua medicina, & quare minus exerceantur earum reme- dia, & de cynorrhodo, & de dracunculo medicina.

CAP. II.

Minus hoc, quàm par erat, noſtri celebrauere, omnium vtilitatum & virtutum rapaciſſimi. Pri- musque & diu ſolus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magiſter, paucis duntaxat attigit, boum etiam medicina non omiſſa. Poſt eum vnus illuſtrium tentauit C. Valgius eruditio- ne ſpectatus, imperfecto volumine ad Diuum Auguſtum, inchoata etiam præſatione religioſa, vt omnibus malis humanis illius potiſſimum principis ſemper medicetur maiestas. Antea condide- rat ſolus apud nos, quod equidem inueni, Pompeius Lenæus, Magni libertus: quo primùm tempo- re hanc ſcientiam ad noſtros perueniſſe animaduerto. Nanque Mithridates, maximus ſua ætate re- gum, quem debellauit Pompeius, omnium ante ſe genitorum diligentiſſimus vitæ fuiſſe argumen- tis, præterquàm fama, intelligitur. Vni ei excogitatum, quotidie venenum bibere, præſumptis re- mediis, vt conſuetudine ipſa innoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti, ex quibus vnum etiã nomen eius retinet. Illius inuentum autumât, ſanguinem anatum Ponticarum miſcere antidotis, quoniam veneno viuerent. Ad illum Aſclepiadis medendi arte clari, volumina compoſita extant, cum ſolicitatus ex vrbe Roma, præcepta pro ſe mitteret. Illum ſolum mortalium vigintiduabus lin- guis locutum certum eſt, nec de ſubiectis gentibus vllum hominem per interpretem appellatū ab eo annis lvi, quibus regnauit. Is ergo in reliqua ingenij magnitudine medicinæ peculiariter curio- ſus, & ab hominibus ſubiectis, qui fuere pars magna terrarum, ſingula exquirens, ſcriniū commen- tationum harum & exemplaria, effectusque in arcanis ſuis reliquit. Pompeius autem omnia regia præda potitus, transferre ea ſermone noſtro libertum ſuum Lenæum, Grammaticæ artis doctiſſi- mum, iuſſit: vitæque ita profuit non minus, quàm reipub. victoria illa. Præter hos Græci authores medicinæ prodidere, quos ſuis locis diximus. Ex his Euax rex Arabum, qui de ſimplicium effectibus ad Neronē ſcripſit: Crateuas, Dionyſius, Metrodorus, ratione blandiſſima, ſed qua nihil penè aliud, quàm rei difficultas, intelligatur. Pinxere nanque effigies herbarum, atque ita ſubſcribere effectus. Verum & pictura fallax eſt, & coloribus tam numeroſis, præſertim in æmulatione naturæ, multum degenerat tranſcribentium ſors varia. Præterea parum eſt ſingulas earum ætates pingi, cum quadri-

y 2

partitis

partitis varietatibus anni faciem mutant. Quare cæteri sermone eas tradidere: aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerunque nominibus defuncti, quoniam satis videbatur, potestates vimque demonstrare quærere volentibus. Nec est difficile cognitu. Nobis certè, exceptis admodum paucis, contigit reliquas contèplari scientia Antonij Castoris, cui summa autoritas erat in ea arte nostro æuo, visendo hortulo eius, in quo plurimas alebat, centesimum ætatis annum excedens, nullū corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoria aut vigore concussis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inuenta iam pridem ratio est prænuntians horas, non modò dies ac noctes, Solis Lunæque defectuum. Durat tamen tradita persuasio in magna parte vulgi, veneficiis & herbis id cogi, eamque num foeminarum scientiam præualere. Certè quid non repleuere fabulis Colchis Medea, aliæque, in primis Itala Circe, Diis etiam adscripta? vnde arbitror natum, vt Aeschylus è vetustissimis in Poetica referram Italiam herbarum potentia proderet, multique Circeios, vbi habitauit illa, magno argumento etiamnum durante in Maris à filio eius orta gente, quos esse domitores serpentium constat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus aliàs in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit, cum etiam, quæ rigatur, Aegyptus illa non esset, postea fluminis limo inuenta. Herbas certè Aegyptias à regis vxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes, obliuionem tristitiæ veniamque afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium, quos memoria nouit, Orpheus de herbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Musæus & Hesiodus polion herbam in quantum mirati sunt, diximus. Orpheus & Hesiodus suffitones cõmendauere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat, quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia, primus volumen de earum effectu composuit, Apollini, Aesculapioque, & in eorum Diis immortalibus inuentione & origine assignata. Composuit & Democritus, ambo peragratis Persidis, Arabiæ, Aethiopiæ, Aegyptique Magis. Adeoque ad hæc ætonita antiquitas fuit, vt affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus historiarum author, in prima earum tradit, occisum draconis catulum reuocatum ad vitam à parente herba, quam balin nominat: eademque Thylonem, quem draco occiderat, restitutum saluti. Et Iuba in Arabia herba reuocatum ad vitam hominem tradit. Dixit Democritus, credidit Theophrastus, esse herbam, cuius contactu illatæ ab alite, quam retulimus, exiliret cuneus à pastoribus arbori adactus: quæ etiam si fide carent, admirationem tamen implent: coguntque confiteri, multum esse quod vero supersit. Inde plerosque ita video existimare, nihil non herbarum vi effici posse, sed plurimarum vires esse incognitas: quorum in numero fuit Herophilus clarus medicina, à quo ferunt dictum, quasdam fortassis etiam calcatas prodesse. Obseruatum certè est, inflammari vulnera ac morbos superuentu eorum, qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina, quæ tota migrabat in Græciæ linguas. Sed quare non plures noscantur, causa est quod eas agrestes literarumque ignari experiuntur: vt qui soli inter illas viuant: præterea securitas quærendi, obuia Medicorum turba. Multis etiam inuentis nomina desunt, sicut illi, quam retulimus in frugum cura, scimusque defossam in angulis segetis præstare, ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quod etiam qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquam ipsis perituum sit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias inuenit casus, alias (vt verè dixerim) Deus. Infanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pauorem aquæ, potusque omnis afferens odium. Nuper cuiusdam militantis in Prætorio mater vidit in quiete, vt radicem syluestris rosæ, quam cynorrhodon vocant, blanditam sibi aspectu pridie in fructu, mitteret filio bibendam: in Lacetania res gerebatur, Hispaniæ proxima parte: casusque accidit, vt milite à morsu canis incipiente aquas expauescere, superueniret epistola orantis vt pareret religioni: seruatusque est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentauit. Alias apud authores cynorrhodi vna medicina erat, spongiolæ, quæ in mediis spinis eius nascitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum caulem, pollicari crassitudine versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedium. Alius est, quàm quos in priori volumine eiusdem nominis diximus, sed huic alia figura, aliudque miraculum exercentis se terra ad primas serpentium vernationes bipedali ferè altitudine, rursusque cum iisdem in terram condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens, vel hoc per se satis officioso naturæ munere, si tantum præmoneret, tempusque formidinis demonstraret.

De quodam pestifero fonte Germania, & de Britannica, & maximis morborum doloribus.

CAP. III.

Nec bestiarum solum ad nocendum scelera sunt, sed interim aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erataquæ, dulcis solus, qua pota intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus soluerentur. Stomacem Medici vocabant, & sceleryben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britannica, non neruis modò & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque & serpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigram. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem vibones vocant: qui collectus prius, quàm tonitrua audiatur, & deuoratus, securos in totum reddit. Frisij, quæ castra erant,

erant, nostris demonstrare illam. Mirorq; nominis causam, nisi fortè confines Oceano Britannia, velut propinqua, dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est, etiam tum Britannia libera. Fuit quidem & hic quondam ambitus, nominibus suis eas adoptandi, ut docebimus fecisse reges, ut res tanta debeatur, herbam inuenire, vitam iuuare, nunc fortassis aliquibus curam nostram friuolam quoque existimaturis: adeò deliciis sordent etiam quæ ad salutem pertinent. Authores tamen quarum inueniuntur, in primis celebrare par est, effectum earum digesto in genera morborum. Quæ quidem in reputatione misereri sortis humanæ subit, præter fortuita casusque, & nomina quæ omnis hora excogitat ad millia morborum, singulis mortalium timenda. Qui grauissimi ex his sint, discernere stultitia propè videri potest, cum ius cuique ad præsens quisque atrocissimus videatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimento, asperimos cruciatus esse calculorum à stillicidio vesicæ. Proximum stomachi, tertium eorum quæ in capite doleant, non ob alios ferè morte conscita. A Græcis & noxias herbas demonstratas miror equidem. Nec venenorum tantum: quoniam ea vitæ conditio est, ut mori plerunque etiam optimi portus sit: tradatque M. Varro, Seruium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxisse, & postea caruisse sensu omni æquæ quàm dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit venia monstrandi, qua mentes soluerentur, partus eliderentur, multaque similia? Ego nec arbortiuo dico, ac ne amatoria quidem, memor Lucillum Imperatorem clarissimum amatoria periisse: nec alia Magica portenta, nisi ubi cauenda sunt aut coarguenda in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundeque præstitum vitæ, salutare dixisse, ac postea inuentas.

Demoly, & dodecatheo, & pæonia, vel pentorobo, vel glycyfide, & panace, vel asclepio, & heraclio, & panace Chironio, & panace centaureo, vel pharnaceo, & heraclio siderio, & hyoscyamo, vel apollinari, siue altercangeno. CAP. IIII.

Laudatissima herbarum est Homero, quam vocari à Diis putat moly, & inuentionem eius Mercurio assignat, contrarij summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda nigrâque, magnitudine capæ, folio scyllæ: effodi autem difficulter. Græci authores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inueniè peritis herbarum Medicis, qui & in Italia nasci eam diceret, afferrique Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxæas, radicis xxx. pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ. Ab ea maxima authoritas herbæ est, quam dodecatheon vocant, omnium Deorum maiestatem commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septem, lacucis simillima, exeunt à lutea radice. Vetusissima inuentu pæonia est, noménque authoris retinet, quam quidam pentorobon appellant, alij glycyfiden. Hæc quoque difficultas est, quod eadem aliter alibi nuncupantur. Nascitur opacis montibus, caule inter folia digitorum quatuor, ferente in cacumine veluti Græcas nuces quatuor aut quinque. Inest iis semen copiosum, rubrum nigrumque. Hæc medetur & Faunorum in quiete ludibriis. Præcipiunt eruere noctu, quoniam si picus Martius videat, tuendo in oculos impetum faciat. Panaces ipso nomine omnium morborum remedia promittit, numerosum & Diis inuentoribus ascriptum. Vnum quippe Asclepion cognominatur, quoniam is filiam Panaceam appellauit. Succus est coactus ferulæ, qualem diximus, radice multi corticis & salis. Hæc euulsa scrobem repleri vario genere frugum religio est, ac terræ piamentum. Vbi, & quo fieret modo, & quale maximè probaretur, inter peregrina docuimus. Id quod è Macedonia affertur, bucolicon vocant, armentariis sponte erumpentem succum excipientibus: hoc celerrimè euanescit. Et in aliis autem generibus improbat maximè nigrum ac molle. Id enim argumentum est cera adulterati. Alterum genus heraclion vocant, & ab Hercule inuentum tradunt, alij origanum heracleoticum syluestre, quoniam est origano simile, radice inutiles: de quo origano diximus. Tertium panaces Chironion cognominatur ab inuentore. Folium eius lapathum simile, maius tamen & hirsutius. Flos aureus, radix parua. Nascitur pinguibus locis. Huius flos efficacissimus, eoque amplius, quàm supra dicta, prodest. Quartum genus panacis ab eodem Chirone reperiunt, centauration cognominatur: sed & Pharnaceon, in controuersiam inuentionis à Pharnace rege deductum. Seritur hoc longioribus, quàm cætera, foliis, & ferratis. Radix odorata in umbra siccat, vinoque gratiam adiicit. Huius genera duo fecere, alterum leuioris folij, alterum tenuioris. Heracleon siderion & ipsum ab Hercule inuentum est, caule tenui digitorum quatuor altitudinis, flore Puniceo, foliis coriandri. Iuxta lacus & amnes inuenitur, omniæque vulnera ferro illata efficacissimè sanat. Est Chironis inuentum ampelos quæ vocatur Chironia, de qua diximus inter vites, sicuti de herba, cuius inuentio assignatur Mineræ. Herculi eam quoque ascribunt, quæ apollinariis, apud Arabas altercangenus, apud Græcos verò hyoscyamus appellatur. Plura eius genera: vnum nigro semine, floribus penè purpureis, spinosum. Talis nascitur in Galatia. Vulgare autem candidius est & fruticosius, altius papauere. Tertij semen irionis semini simile: & omnia insaniam gignentia, capitisque vertigines. Quartum genus molle, lanuginosum, pinguius cæteris, candidi seminis, in maritimis nascens, hoc recepere Medici. Item rufi seminis. Nonnun-

y 3 quàm

quàm antè candidum rufescit, si non ematuruit, improbatúrque. Et alioqui nullum, nisi cum in-
aruit, legitur. Natura vini, ideóque mentem capútq; infestans. Vlus seminis & per se, & succo ex-
presso. Exprimitur separatim, & caulibus foliisq; vtuntur & radice, temeraria in totum (vt arbitror)
medicina. Quippe etiam foliis constat mentem corrumpi, si plura quàm quatuor bibantur. Etiam
antiqui in vino febrem depelli arbitrabantur. Et oleum fit ex semine, vt diximus, quod ipsum auri-
bus infusum tentat mentem. Miréque vt contra venenum remedia prodidere his qui id bibissent,
& ipsum pro remediis, adeo nullo omnia experiendi sine, vt cogerentur etiam venena prodesse.

*De linozoste, parthenio, Hermupoa, siue potius Mercuriali, & Achilleo, & panace heracleo, sideriti, millefolio, & de
scoparegia, & hemionio, teucris, splenio, & melampodio siue elleboro, quóru eorum genera, & de nigro
elleboro & albo medicina, & quando derur, & quomodo sumendum, & quibus non dan-
dum, & quid mures necet. CAP. V.*

Linozostis siue parthenion Mercurij inuentum est, ideo apud Græcos Hermupaon multi vocant
eam, apud nos omnes Mercurialem. Duo eius genera, masculus & femina, quæ efficacior, caule
cubitali, interdum ramoso in cacumine, ocimo angustioribus foliis, geniculis densis, alarum cauis
multis, semine in geniculis dependente foeminæ copioso, mari iuxta genicula stante rariori ac breui
contortóq; foeminæ soluto & candido. Folia maribus nigriora, foeminis candidiora, radix superua-
cua, prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de vtroque eorum genere prodi-
tur: vt mares gignantur, hunc facere, vt foeminæ, illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protin-
us bibatur in passo, edantúrue folia decocta ex oleo & sale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt
eam in nouo fistili cum heliotropio, & duobus aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari
iubent & herbam ipsam in cibo altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo
coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum vsu prædicauit has: ad hunc modum Medicorū
nemo nouit. Ille eas vuluæ cum melle, vel rosaceo, vel irino, vel lirino admouit: item ad ciendos
menses ad secundasque. Hoc idem præstare potu fortique dixit. Instillauit auribus olidis succum,
inunxitque cum vino vetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & vesicæ. Decoctum
eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem soluendæ, vel in febris, decoquitur quantum manus
capiat, in duobus sextariis aquæ ad dimidias: bibitur sale & melle admisto, necnon cum vngula suis,
aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui vtranque dandam, siue cum
malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Reliquos vsus di-
cemus suis locis. Inuenit & Achilles discipulus Chironis, qua vulneribus medetur, quæ ob id Achil-
leos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alij primum æruginem inuenisse, vtilissimam empla-
stris, ideóq; pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alij vtroque vsum medica-
mento volunt. Aliqui & hanc panacem heracleon, alij sideritin, & apud nos millefoliam vocant,
cubitali scapo, ramosam, minutioribus quàm foeniculi foliis vestitam ab imo. Alij fatentur quidem
illam vulneribus vtilem, sed veram achilleon esse scapo cæruleo pedali, sine ramis, ex omni parte
singulis foliis rotundis eleganter vestitam. Alij quadrato caule, capitibus marrubij, folio quercus.
Hanc etiam præcisos nervos glutinare faciunt. Alij sideritin in maceris nascentem, cum teratur,
foedi odoris. Etiamnum aliam similem huic, sed candidioribus foliis & pinguioribus, tenerioribus
cauliculis, in vineis nascentem. Aliam uerò binum cubitorum, ramulis exilibus, triangulis, folio fi-
licis, pediculo longo, betæ semine, omnes vulneribus præcipuas. Nostri eam, quæ est latissimo fo-
lio, scopas regias vocant. Medetur anginis suum. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam
quidam hemionion vocant, spargentem iuncos tenues, folia parua, asperis locis nascētem, austero
sapore, nunquàm florentem: neque semē gignit, Medetur lienibus. Constátque sic inuentam: Cum
exta super eam proiecta essent, adhæsisse lieni, eumque exinanisse. Ob id à quibusdam splenion vo-
catur. Narrant sues, qui radicem eius ederint, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi furculo-
sam, folio fabæ, eodem nomine appellant, & colligi florentem adhuc iubent: adeò florere non du-
bitant: maximéque ex Ciliciis & Pisidiæ montibus laudant. Melampodis fama, diuinationis arti-
bus nota est. Ab hoc appellatur vnum ellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem no-
mine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datóque lacte earum sanasse
Proetidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici simul conuenit. Prima duo sunt,
candidum & nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt plerique. Alij folia nigri platani simi-
lia, sed minora nigrioraque, & pluribus diuisuris scissa: albi, betæ incipientis. Hæc quoque nigrio-
ra, & canalium dorso rubescencia. Vtraque caule palmi ferulaceo, bulborum tunicis conuoluto,
radice fibrata caparum modo. Nigro equi, boues, sues necantur, itaque cauent id, cum candido
vescantur. Tempestiuum esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in Oeta monte: & opti-
mum vno eius loco circa Pyram. Nigrum vbiq; provenit, sed melius in Helicone, qui mons & a-
liis laudatur herbis. Candidum probatur Oetæum: secundum Ponticum: tertio loco Eleaticum,
quod in vitibus nasci ferunt: quarto Parnassium, quod adulteratur Aetolico ex vicino. Nigrum ex
his Melampodion vocant, quo & domos suffiunt purgántque spargentes, & pecora, cum precatio-
ne solenni: hoc & religiosius colligitur. Primum enim gladio circumscribitur. Dein qui succisurus
est,

est, Ortum spectat: & precatur, ut id liceat sibi concedentibus Diis facere, obseruatque aquilæ volatus: ferè enim secantibus interest: & si propè aduolauit, moriturum illo anno qui succidat, augurium est. Nec album facillè colligitur, caput aggrauans, maximè nisi præsumatur allium: & subinde vinum sorbeat, celeritèrque fodiatur. Nigrum alij entomon vocant, alij polyrrhizon: purgat per inferna. Candidum autem vomitione, causasque morborum extrahit, quondam terribile, postea tam promiscuum, ut plerique studiorum gratia ad peruidenda acrius, quæ commentabantur, sæpius sumptitauerint. Carneadem responsum Zenonis libris, Drusum quoque apud nos, Tribunorum popularium clarissimum, cui ante omnes plebs stans plaussit, optimates verò bellum Marficum imputauere, constat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in Anticyra insula. Ibi enim tutissimè sumitur, quoniam (ut diximus) sesamoides admiscant. Italia veratrum vocat. Farina eorum per se, & mista radícula, qua lanas diximus lauari, sternutamentum facit, ambòque somnum. Leguntur autem tenuissimæ radices breuèsque, ac velut decurtatæ etiam hæ. Nam summa, quæ est crassissima, capis similis, canibus tantum datur purgationis causa. Antiqui radicem cortice quàm carnosissimo seligebant, quò tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis spongiis opertam, turgescensque acu in longitudinem findebant. Deinde fila in vmbra siccabant, iis vtentes: nunc ramulos ipsos ab radice quàm grauiissimi corticis ira dant. Optimum, quod acre gustu feruensque in frangendo puluerem emittit. Durare vim eius xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis, insanientibus, hydropicis, dum citra febrim, podagris veteribus, articulariis morbis. Trahit aluum & bilem, pituitasque. Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum, plurimum drachma, modicè quatuor obolis. Miscuere aliqui & scamnoneam, sed tutius salem. In dulcibus datum copiosius periculum infert, oculorum caliginem fotu discutit: ob id quidam & inunxere trito. Strumas, suppurata, duritias concoquit & purgat: item fistulas, tertia die exemptum. Verrucas tollit cum squamis æris & sandaracha. Hydropicorum ventri imponitur cum farina hordeacea & vino. Pecorum & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedum cum thure aut cera, ac pice, vel cum pissellæ. Album optimum, quod celerrimè mouet sternutamenta, sed multum terribilius nigro, præcipuè si quis apparatus poturorum apud antiquos legat, contra horrores, strangulatus, intempestiuas somni vires, singultus infinitos aut sternutamenta, stomachi dissolutiones, tardiores vomitus aut longiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti, quæ concitarent vomitiones, ipsumque elleborum extraherent medicamentis, aut clysteribus, sæpe etiam sanguine venis emissio. Iam verò & cum prosperè cedat, terribili visu variis coloribus vomitionum, & post vomitiones obseruatione alui, balnearum dispensatione, totius corporis cura, antecedente omnia hæc magno terrore famæ. Nanque tradunt absumi carnem, si coquatur vnà. Sed antiquorum vitium erat, quòd propter hos metus parcius dabant: cum celeritèr erumpat, quò largitèr sumitur. Themison binas non amplius drachmas datauit: sequentes & quaternas dedere, claro Herophilæ præconio, qui ellebori fortissimi ducis similitudini æquabat. Concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire. Præterea mirum inuentum est, quòd incisum forficulis, ut diximus, cribrat: cortex remanet, hoc inani: medulla cadit, hæc in nimia purgatione data vomitiones sistit. Caueendum est felici quoque cura, ne nubo die detur: quippe impatibiles cruciatus existunt. Nam æstate potius, quàm hyeme, dandum, non est in dubio. Corpus septem diebus antè præparandum cibis acerbis, abstinentia vini, quarto & tertio die vomitionibus, pridie coenæ abstinentia. Album & in dulci datur, aptissimè verò in lacte aut pulte. Nuper inuenere, dissectis raphanis inferere elleborum, rursusque comprimere raphanos, ut transeat vis, atque eo lenimento dare. Reddi post quatuor ferè horas incipit. Totum opus septenis peragitur horis. Medetur ita morbis comitialibus, ut diximus, vertigini, melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephantia albæ, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis, incipientibusque tympanicis, stomachicis, spasticis, clinicis, ischiadicis, quartanis quæ aliter non desinant, tussi veteri, inflammationibus torminibus redeuntibus. Vetant dari senibus & pueris: item mollis ac foemine corporis animæ, exilibus aut teneris, & foeminis minus, quàm viris. Idem timidis, aut si exulcerata sint præcordia, vel tumeant, minimèue sanguinem excreantibus, causariis, vel latere, vel faucibus. Medetur extrà corporis eruptionibus pituitæ cum axungia salsa illitum: item suppurationi veteri. Mures polenta admistum necat. Galli sagittas in venatu elleboro tingunt, circumcisoque vulnere teneriorem sentiri carnem affirmant. Muscæ quoque necantur albo trito, & cum lacte sparso. Eodem & phthiriasis emendatur,

De Mithridatio & scordoti siue scordio, & polemonia, & philetaria, vel chiliodynata, & eupatoria, & centaurea siue Chironia, & de leptocentaureo libadio, felle terra, & triorchæ medicina. CAP. VI.

Ipsi Mithridati Crateuas adscripsit vnam, Mithridation vocatam. Huic folia duo à radice acantho similia. Caulis inter vtraque sustinens roseum florem. Alteram Lenæus, scordotin siue scordion, ipsius manu adscriptam, magnitudine cubitali, quadrangulo caule, ramosam quernæ similitudine, foliis lanuginosis. Reperitur in Põto campis pinguibus humidisque, gustus amari. Est & alterius generis, latioribus foliis, mêtastro similis, plurimòque vtraque ad vsus per se & inter alia in antidotis. Polemoniam,

Polemoniam, alij philetariam, à certamine regum inuentionis appellant. Cappadoces autem chiliodynamam, radice crassa, exilibus ramis, quibus in summis corymbi dependent, nigro semine: cætero rutæ similis, nascitur in montosis. Eupatoria quoque regiam auctoritatem habet, caulis lignosus, nigricantis, hirsuti, cubitalis, & aliquando amplioris, foliis per interualla quinque folii, aut canabris, per ambitum incisis quinquepartito, nigris & ipsis plumosisque: radice superuacua. Semen dysentericis in vino potum auxiliatur vnicè. Centaurea curatus dicitur Chiron, cum Herculis excepti hospitio pertractanti arma, sagitta excidisset in pedem: quare aliqui Chironion vocant. Folia sunt lata & oblonga, serrato ambitu, densa ab radice, caules ternum cubitorum, geniculati. In his capita ceu papauerum. Radix vasta rubescens, tenera fragilisque, ad bina cubita, madida succo, amara cum quadam dulcedine. Nascitur in collibus pingui solo. Laudatissima in Arcadia, Elide, Messenia, Pholoe, & Lycæo, & in Alpibus verò, plurimisque aliis locis. Quidam & ex ea Lycium faciunt. Vis in vulneribus tanta, ut cohaerescere etiam carnes tradant, si coquantur simul. In vsu radix tantum duabus drachmis bibenda, quibus dicitur, si febris sit, in aqua trita, cæteris in vino. Medetur & ouium morbis decoctæ succus. Est alterum centaureon cognomine leptò, minutis foliis, quod aliqui libadion vocant, quoniam secundum fontes nascitur, origano simile, angustioribus & longioribus foliis, anguloso caule paululum alto, fruticante, flore lychnidis, radice tenui & superuacua, succo efficax. Ipsa herba autumnò legitur, succus è fronde. Quidam caules concisos madefaciunt diebus xvij. atque ita exprimunt. Hoc centaurion nostri fel terræ vocant, propter amaritudinem summam: Galli exacon, quoniam omnia mala medicamenta potum è corpore exigit per aluum. Tertia est centauris, cognomine triorches. Qui eam secat, rarum est ut non vulneret sese. Hæc succum sanguineum mittit. Theophrastus defendi eam, impugnarique colligentes tradidit à triorche accipitrum genere, à quo & nomen accepit. Imperiti confundunt hæc omnia, & primo generi assignant.

De clymeno, & gentiana, & lysimachia, & parthenide, & artemisia, & ambrosia, & nymphaea, & heraclio, & euphorbia medicina. CAP. VII.

Clymenos à rege herba appellata est, edera foliis, ramosa, caule inani, articulis præcincta, odore graui, & semine edera, syluestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus. Sed hic indicandum est, dum medeatur, sterilitatem pota etiam viris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt, caule quadrato, folliculis cum semine inter se implexis, velut in polyporum cirris. Et succus autem in vsu, vi summa in refrigerando. Gentianam inuenit Gentius, rex Illyriorum, ubique nascentem, in Illyrico tamen præstantissimam, folio fraxini: sed magnitudine lactucæ, caule tenero pollicis crassitudine cauo & inani, ex interuallis foliato, tritum aliquando cubitorum, radice lenta, subnigra, sine odore, aquosis montibus subalpinis plurima. Vfus in radice & succo. Radicis natura est excafactoria, sed prægnantibus non bibenda. Inuenit & Lysimachus herbam Lysimachiam, quæ ab eo nomē retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis viridia, florem purpureum, fruticosa, ramulis erectis, odore acri: gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, ut iumentis discordantibus iugo imposita, asperitatem cohibeat. Mulieres quoque hanc gloriam affectauere, in quibus Artemisia vxor Mausoli, adoptata herba quæ ante à parthenis vocabatur. Sunt qui ab Artemide Ili-thyia cognominatam putent, quoniam priuatim medeatur foëminarum malis. Est autem absinthii modo fruticosa, maioribus foliis pinguibusque. Ipsi duo genera. Altera latioribus foliis, altera tenera tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent, simplici caule, minimis foliis, floris copiosi, erumpentis, cum vix maturescit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambrosiam vocant. Talis in Cappadocia nascitur. Nymphaea nata traditur, Nympha zelotypia erga Herculem mortua. Quare heraclion vocant aliqui, alij rhopalon, à radice clauæ simili. Ideoque eos, qui biberint eam, duodecim diebus coitu genituræque priuari. Laudatissima in Orchomeno & Marathone. Bœoti madon vocant, qui & semen edunt. Nascitur in aquosis, foliis magnis, in summa aqua, & aliis ex radice prodeuntibus, flore lilio simili, & cum defloruit, capiti papaueris. In caule secatur autumnò. Radix nigra in Sole siccatur, aduersaturque aluinis. Est & alia nymphaea in Thessalia, amne Peneo, radice alba, capite luteo, rosæ magnitudine. Inuenit & patrum nostrorum ætate rex Iuba, quam appellauit Euphorbiam, medici sui nomine & fratri Musæ, à quo Diuum Augustum conseruatum indicauimus. Iidem fratres instituere à balineis frigida multa corpora adstringi. Antea non erat mos, nisi calida tantum lauare, sicut apud Homerum etiam inuenimus. Sed Iubæ volumen quoque extat de ea herba, & clarum præconium. Inuenit eam in monte Atlante: spectatur foliis acanthinis. Vis tanta est, ut è longinquo succus excipiat: incisæ conto subditur excipulus ventriculo hoëdino: humor lactis videtur effluere, siccatus cum coit, thuris effigiem habet. Qui colligunt, clariùs vident. Contra serpentes medetur, quacunque parte percussa, vertice inciso, & medicamēto addito. Ibi Gætuli, qui legunt, hoëdino lacte adulterant: sed discernitur igni. Id enim, quod syncerum non est, fastidiendum odorem habet. Multum infra hunc succum est, qui in Gallia fit ex herba chamelæa, granum cocci ferente. Fractus Hammoniaco similis est, etiam leui gustu os accensum diu detinens, & magis ex interuallo, donec fauces quoque siccet.

De plantagine, & bugloſſo, & cynogloſſo, & buphthalmo, & Scythica, & hippice, & iſchamone, & vettonica, & Cantabrica, & conſilagine, & hiberide, & chelidonia, & canaria, & elaphoboſco, & dictamno, & ariſtolochia, & quod eius delectatione aduolant piſces, & ſtatim capiuntur, & medicina contra ſerpentium iſtus ex herbis, quas ſuperius nominauit. CAP. VIII.

Celebrauit & Themifon Medicus vulgarem herbam plantaginem, tanquam inuentor, volumine de ea edito. Duo eius genera. Minor anguſtioribus foliis & nigrioribus, linguæ pecorum ſimillimis, caule anguloſo, in terram inclinato, in pratis naſcens. Altera maior, foliis laterum modo incluſa: quæ quia ſeptena ſunt, quidam eam heptapleuron vocauere. Huius & caulis cubitalis eſt, & napi ſimilis. Naſcitur in humidis multò efficacior. Viſ mira in ſiccando denſandoque corpore, cauterij vicem obtinens. Nulla res æquè ſiſtit fluxiones, quas Græci rheumatifmos vocant. Iungitur huic bugloſſos, boum linguæ ſimilis: cui præcipuum, quòd in vinum deiecta, animi voluptates auget: & vocatur euphroſynum. Iungitur & cynogloſſos, caninas imitans linguas, topiariis operibus gratiſſima. Aiuntque quæ tres thyrfos ſeminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. Eſt alia ſimilis ei, quæ ferat lappas minutas, eius radix pota ex aqua, ranis & ſerpentibus aduerſatur. Eſt & buphthalmos ſimilis boum oculis folio fœniculi, circa oppida naſcens, fruticoſa caulibus, qui & manduntur decocti. Quidam cachlam vocant. Hæc cum cera ſcirrhomata diſcutit. Inuenere herbas & vniuerſæ gentes. Scythia primùm eam quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam naſcens, prædulcis. Aliam vtiliſſimam ad ea quæ ſpasmata vocant. Magna & ea commendatio, quòd in ore eam habentes, famem ſitimque non ſentiunt. Idem præſtat apud eoſdem hippice dicta, quòd in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis Scythas etiã in duodenos dies durare in fame ſitique. Ichæmonen Thracia inuenit, qua ferunt ſanguinem ſiſti, non aperta modò vena, ſed etiam præciſa. Serpit è terra milio ſimilis, foliis aſperis & lanuginofis, farcitur in nares. Quæ in Italia naſcitur, & ſanguinem eadem adalligata ſiſtit. Vettones in Hiſpania eam, quæ Vettonica dicitur in Gallia, in Italia autem ferratula, à Græcis ceſtron aut pſychotrophon, ante cunctas laudatiſſima. Exit anguloſo caule, cubitorum duùm, à radice ſpargens folia ferè lapathi, ſerrata, ſemine purpureo. Folia ſiccantur in farinam plurimos ad vſus. Fit vinum ex ea, & acetum ſtomacho & claritati oculorum. Tantumque gloriæ habet, vt domus in qua ſata ſit, tuta exiſtimetur à piaculis omnibus. In eadem Hiſpania inuenta eſt Cantabrica, per diui Auguſti tempora à Cantabris reperta. Naſcitur vbique, caule iunceo pedali, in quo ſunt floſculi oblongi, velut calathi: in his ſemen perquam minutum. Nec aliàs deſuere Hiſpaniæ herbis exquirendis, vt in quibus etiam nunc hodie in numeroſo & lætiore conuictu, potionem è centum herbis mulſo additis credidere ſaluberrimam ſuauiſſimamque: nec quiſquam genera earum iam nouit aut multitudinem: numerus tamen conſtat in nomine. Noſtra ætas meminit herbam in Marſis reperi- tam. Naſcitur & in Aequicolis circa vicum Nerueſiæ, vocatur conſiligo. Prodeſt, vt demonſtrabimus ſuo loco, deploratis in phthiſi. Inuenit nuper & Seruilius Damocrates è primis medentium, quam appellauit hiberida, quanquam ficto nomine, inuentioni eius assignato carmine. Naſcitur maximè circa vetera monumenta parietinasque, & inculta itinerum. Floret ſemper folio naſturtij, caule cubitali, ſemine tam paruo, vt vix aſpici poſſit. Radici odor naſturtij. Vſus æſtate efficacior, & recenti tantum. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cum axungia modica vtiliſſima, viris plurimum quaternis horis, foeminis minus dimidio adalligata, vt deinde in balineis deſcendatur in calidam, & poſtea oleo ac vino corpus perungatur: diebusque vicienis interpoſitis idem fiat, ſiqua admonitio doloris ſuperſit. Hoc modo rheumatifmos omnes ſanat occultos. Imponitur non in ipſa inflammatione, ſed imminuta. Animalia quoque inuenere herbas, in primisque chelidoniã. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt viſum, vt quidam volunt, etiã erutis oculis. Genera eius duo: Maior fruticoſa caule, folio paſtinacæ erraticæ ampliore, ipſa altitudine duùm cubitorum. Colos albicans, floſ luteus. Minori folia edera rotundiora, minus candida. Succus croci mordax, ſemen papaueris. Florent aduentu hirundinum, diſceſſu marceſcunt. Florentibus ſuccus exprimitur, & in æreo vaſe cum melle Attico leniter cinere feruerti decoquitur, ſingulari remedio contra caligines oculorum. Vtuntur & per ſe ſucco in collyriis, quæ chelidonia appellantur ab ea.

Inueniunt & canes canariam, qua ſaſtidium deducunt, eamque in noſtro conſpectu mandunt, ſed ita vt nunquam intelligatur quæ ſit: etenim depaſta cernitur. Notata eſt hæc animalis huius malignitas in alia herba maior. Percuſſus enim à ſerpente mederi quadam ſibi dicitur: ſed illam homine inſpectante non decerpit. Simplicius ceruæ monſtrauere elaphoboſcon, de qua diximus. Item ſeſeli, enixæ à partu. Dictamnnum oſtendere (vt indicauimus) vulneratæ paſtæ, ſtatim decidentibus telis. Non eſt alibi, quam in Creta, ramis prætenue, pulegio ſimile, feruens & acre guſtu: foliis tantum vtuntur. Floſ nullus ei, aut ſemen, aut caulis. Radix tenuis ac ſuperuacua. Et in Creta autem non ſpacioſè naſcitur: mireque capris expetitur. Pro eo eſt & pseudodictamnũ, multis in terris naſcens, folio ſimili, ramulis minoribus, à quibusdam chondris vocatum. Minoris effectus ſtatim intelligitur. Dictamnnum enim minima portione accendit os. Qui legere eam, in ferula vel harundine condunt, præligantque, ne potentia euaneſcat. Sunt qui dicant, vtranque naſci multifariã, ſed deteriores

in agris pinguibus, veram quidem dictamnium non nisi in asperis. Est & tertium genus dictamnium vocatum, sed neque facie neque effectu simile, folio sisymbrij, ramis maioribus: procedente persuasione illa, quicquid in Creta nascitur, infinito præstare cæteris eiusdem generis alibi genitis. Proximè quod in Parnasso. Alioquin herbiferū esse & Pelium montem in Thessalia, & Telethriū in Eubœa, & totam Arcadiam ac Laconicam tradunt. Arcades quidem non medicaminibus vti, sed lacte circa ver, quoniam tunc maximè succis herbæ turgeant, medicenturque vbera pascuis. Bibunt autem vaccinum, quoniam boues omniuoræ ferè sunt in herbis. Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis manifesta fit. Circa Abderam, & limitem qui Diomedis vocatur, equi pastu inflammantur rabie: circa Potnias verò asini. Inter nobilissimas aristolochiæ nomen dedisse grauidæ videntur, quoniam esset *αἰσιν λειχάλας*. Nostri malum terræ vocant, & quatuor genera eius seruant. Vnum tuberibus radicum rotundis, foliis inter maluam & ederam, nigrioribus mollioribusque. Alterum masculæ, radice longa quatuor digitorū longitudine, baculi crassitudine. Tertium longissimæ tenuitatis, vitis nouellæ, cui sit præcipuā vis, quæ clematis vocatur, ab aliis Cretica. Omnes colore buxco, caulibus paruis, flore purpureo. Ferunt bacculas paruas, vt capparis. Valent radice tantum. Est & quæ pistolochia vocatur, quarti generis, tenuior, quàm proximè dicta, densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus, sed oblongæ radici tenuiori que gravior. Carnosi enim est corticis, vnguentis quoque nardinis conueniens. Nascuntur pinguibus locis & campestribus. Effodere eas messibus tempestiuum: ita desquamato terreno seruantur. Maximè tamen laudatur Pontica: & in quocunque genere ponderosissima quæque, medicinis aptior. Rotunda contra serpentes. Oblonga tamen in summa gloria est, si modò à conceptu admota vuluis in carne bubula, mares figurat, vt traditur. Piscatores Campaniæ radicem eam quæ rotunda est, venenum terræ vocant, coramque nobis cõtusam immista calce in mari spargere: aduolant pisces cupiditate mira, statimque exanimati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominatur, conuulsis, contusis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, vtilissima esse traditur. Semine pleuriticis & nervos confirmare, excalfacere. Eadem satyrion est. Verum & effectus earum vsusque dicendi sunt: ordiendumque à malorum omnium pessimo, id est serpentium icu. Medentur ergo Britannica herba, panacisque generum omnium radix è vino, Chironij flos & semen potum, illitumve ex vino & oleo: priuatimque, quæ cunila bubula appellatur, polemonia vel philetæria radicis drachmis quatuor ex mero: teucris, sideritis, scordotis ex vino, priuatim ad angues, pota & illita, siue succo, siue folio, siue decocto: centaurij maioris radix drachma in vini albi cyathis tribus: gentiana præcipuè aduersus angues, duabus drachmis cum pipere & ruta, vini cyathis sex, siue viridis, siue sicca. Et lysimachiæ odorem fugiunt. Datur ex vino percussis chelidonia. Morsibus imponitur Vettonica præcipuè, cui vis tanta perhibetur, vt inclusa circulo eius serpentes, ipsæ sese interimant flagellando. Datur ad icus semen eius denarij pondere cum tribus cyathis vini: vel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur. Cantabrica, dictamnium, aristolochia radicis drachma in vini hemina sæpius bibenda. Prodest & illita ex aceto: similiter pistolochia. Quin & omnino suspensa supra focum fugat è domibus serpentes.

De argemonia, & agarico, & echio, & hyoscyamo, & hierabotane, & blattaria, & lemonia, & quinquesolio, & dauco, & persolata, & arcio, & cyclamino, & peucedano, omnia ad serpentium icus. CAP. IX.

ARgemonia quoque radice eius denarij pondere in vini cyathis tribus potatur. Plura de ea conuenit dici, cæterisque quæ primū nominabuntur: in eo autem genere medendi primū nominari quanque, in quo maximè valebit. Folia habet, qualia anemone, diuisa apij modo, caput in cauliculo papaueris syluestris, item radicem. Succum croci colore acrem & acutum. Nascitur & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciūt, & id demum probant, cuius radix thus redoleat. Agaricon vt fungus nascitur in arboribus circa Bosporum, colore candido. Datur obolis quatuor contritū cum binis cyathis aceri mulsi. Id quod in Gallia nascitur, infirmius habetur. Præterea mas spissior, amariorque. Hic & capitis dolores facit. Fœmina solutior, initio gustu dulcis, mox in amaritudinem transit. Echios vtriusque generis pulegio similis, foliis coronata, drachmis duabus ex vini cyathis quatuor datur. Item altera, quæ lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula viperæ similia sunt: hæc ex vino & aceto. Quidam arcion personatam vocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Huius radicem decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contusum cum foliis ex vino datur peculiariter contra aspidas. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet, quàm hierabotane. Aliqui peristireon, nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa verritur, domus purgantur lustranturque. Genera eius duo sunt: foliosa, quam fœminam putant: mas rarioribus foliis. Ramuli vtriusque plures, tenues, cubirales, angulosi. Folia minora, quàm quercus, angustioraque, diuisuris maioribus: flos glaucus, radix longa, tenuis. Nascitur vbique in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed vnum omnino genus faciunt, quoniā vtraque eisdem effectus habeat. Vtraque sortiuntur Galli, & præcinit responsa. Sed magi vti que circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare, quæ velint, febres abigere,

gere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa Canis ortum debere, ita vt ne Luna aut Sol conſpiciat, fauis antè & melle terræ ad piamētum datis. Circunſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli. Siccari in vmbra, ſeparatim folia, caulem, radicem. Aiuntque, ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Aduerſus ſerpentes conteritur ex vino. Eſt ſimilis verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit: ideoque Romæ blattariam vocant. Lemonium ſuccum lacteum mittit, concreſcentem gummi modo humidis locis. Datur denarij pondus in vino. Quinquefolium nulli ignotum eſt, cum etiam fraga gignendo commendetur. Græci vocant pentapetes, ſiue chamæzelon, ſiue pentaphyllon. Cum effoditur, rubram habet radicem. Hæc inareſcens nigreſcit, & anguloſa fit. Nomen à numero foliorum habet. Et ipſa herba incipit & deſinit cum vite. Adhibetur & purgandis domibus. Aduerſus ſerpentes bibitur & eius radix, quæ ſparganion vocatur, ex vino albo. Dauci genera quatuor fecit Petronius Diodotus, quæ perſequi nihil attinet, cum ſint differentiæ duæ. Probatiffimæ in Creta, mox in Achaia, & in ſiccis vbicunque nati, ſœniculi ſimilitudine, candidioribus foliis & minoribus hirsutis que. Caule pedali recto, radice ſuauiſſimi guſtus & odoris. Hoc in ſaxoſis naſcitur meridianis. Reliqua genera vbique naſcuntur terrenis collibus limitibus que, nec niſi pingui ſolo, foliis coriandri, caule cubitali, capitibus rotundis, ſæpe pluribus quàm ternis, radice lignoſa, ſed cum inaruit, ſuperuacua. Semen huius cumino ſimile, prioris milio, album, acre, odoratum omnibus & feruens. Secundum priore vehementius eſt, ideoque parcè ſumi debet. Si iam maximè tertium genus facere libeat, eſt ſimile ſtaphylino, quod paſtinacam erraticam appellant, ſemine oblongo, radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æſtate ſunt intacta quadrupedi, niſi poſt abortus. Ex aliis uſus ſeminis: ex Creta radicis dulcis, & magis ad ſerpentes eſt. Bibitur è vino drachma vna. Datur & quadrupedib⁹ percuffis. Therionarca alia quàm Magica, & in noſtro orbe naſcitur, fruticoſa, foliis ſubuiridibus, flore roſeo: ſerpentes necat: cuius que admota feræ & hæc torporem affert. Perſolata, quam nemo ignorat, Græci verò arcion vocant, folia habet maiora etiam cucurbitis & hirsutiora, nigriora que & craſſiora, radicem albam & grandem. Hæc ex vino bibitur denariorum duum pondere. Item cyclamini radix contra ſerpentes omnes. Folia habet minora, quàm edera, nigriora que & tenuiora, ſine angulis: in quibus albicant maculæ. Caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata, vt rapum videri poſſit, cortice nigro. Naſcitur in vmbroſis: noſtris tuber terræ vocatur: in omnibus ſerenda domibus, ſi verum eſt, vbi ſata ſit, nihil nocere mala medicamenta: amuletum vocant: narrant que & ebrietatem repræſentari, addita in vinum. Radix ſiccata ſcillæ modo concifa reponitur: decoquitur eadem ad craſſitudinem mellis. Suum tamen venenum ei eſt: tradunt que ſi prægnans radicem tranſgrediatur, abortū fieri. Eſt & altera cyclaminos cognomine ciſſanthemos, geniculatis caulibus, ſuperuacuis, à priore diſtans, circa arbores ſe voluens, acinis edera, ſed mollibus, flore candido, ſpecioſo, radice ſuperuacua. Acini tantum in uſu, guſtu acri, ſed lentis. Siccantur in vmbra, tuſique diuiduntur in paſtillos. Mihi & tertia cyclaminos demonſtrata eſt, cognomine chamæciſſos, vno omnino folio, radice ramoſa, qua piſces necantur. Sed inter primas celebratur peucedanū laudatiſſimum in Arcadia, mox Samothrace. Caulis eſt ei tenuis, longus, ſœniculo ſimilis, iuxta terram folioſus, radice nigra, craſſa, graui odore, ſuccoſa. Gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumnis. Placent tenerrimæ & altiſſimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digitos offeis cultellis, fundunt que ſuccum in vmbra, capite prius & naribus roſaceo perunctis, ne vertigo ſentiat. Et alius ſuccus inuenitur caulibus adhærens, incifis que manat. Probatur craſſitudine mellea, colore rufo, odore ſuauius graui, feruens guſtu. Et hic in uſu, & radix, & decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tamen efficaciffimo, qui reſoluitur amaris amygdalis aut ruta, bibitur que contra ſerpentes, & ex oleo perunctos tuetur.

Deebulo, & verbaſco, & thelyphono, & contra ſcorpionum icſus, & rubetorum & canum morſus, & generaliter contra omne venenum.

CAP. X.

EBuli quoque, quem nemo ignorat, fumo fugantur ſerpentes. Priuatim aduerſatur ſcorpionibus polemoniæ radix, vel alligata tantum: item phalangio, ac cæteris minoribus venenatis. Scorpionibus ariſtolochia: agaricum obolis quatuor in vini miſti cyathis totidem. Verbenaca & phalangio cum vino aut poſca: item quinquefolium, daucum. Verbaſcum Græci phlomon vocant. Genera habet prima duo: album, in quo mas intelligitur: alterum nigrum, in quo ſœmina. Tertium genus nō niſi in ſyluis inuenitur. Sunt folia braſſicæ latiora, piloſa, caulis erectus, cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix vna craſſitudine digiti. Naſcuntur & in campeſtribus. Sylueſtri folia eleliſphaci, alta, ramis lignoſis. Sunt & phlomidæ duæ hirsutæ, rotundis foliis, humiles. Tertia lychnitis vocatur, ab aliis thryallis, foliis ternis, aut cum plurimum quaternis, craſſis, pinguiſque, ad lucernarum lumina aptis. Aiunt in foliis eius, quam ſœminam diximus, ficus omnino non putreſcere. Diſtingui genera hæc penè ſuperuacuum eſt, cum ſint omnia eiufdem effectus. Contra ſcorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua, magna amaritudine, ſed effectū pari. Thelyphonon herba ab aliis ſcorpion vocatur, propter ſimilitudinem radicis, cuius tactu moriuntur ſcorpiones.

nes. Itaque contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum si quis elleboro candido linat, reuiuiscere aiunt. Thelyphonon omnem quadrupedem necat, imposita verendis, radice; folio quidem intra eundem diem, quod est simile cyclamino. Ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpionibus aduersatur & Vettonicæ succus, ac plantaginis. Sunt & ranis venena, rubetis maximè: vidimusque psyllos in certamine patinis candefactas admittentes, ocyore etiam quàm aspidum pernicie. Auxiliatur eis phrynion in vino pota. Aliqui neurada appellant, alij poterion, floribus paruis, radicibus multis, nervosis, bene olentibus. Item alisma, quam alij damasonion, alij lyron appellant. Folia erant plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaque in terram, aliàs etiam venosa similiter, caule simplici & tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus foliis. Vfus in radice vtriusque aduersus ranas & lepores marinos, drachmæ pondere in vini potu. Lepori marino aduersatur & cyclaminos. Veneni vim canis quoque rabidi morsus habent, contra quos erit cynorrhodum, de quo diximus. Plantago ad omnes bestiarum morsus pota atque illita prodest: Vettonica ex mero veteri. Peristereos vocatur, caule, alto, foliato, cacumine in alios caules se spargens, columbis admodum familiaris, vnde & nomen. Hanc habentes negant latrari à canibus. Proxima ab his malis, venena sunt, quæ sibi metipso homines excogitant. Contra hæc omnia Magicasque artes erit primum illud Homericum moly, dein Mithridation, & scordotis, & centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per aluum Vettonicæ semen in mulso aut passo, vel farinæ drachma in vini veteris cyathis IIII. Vomere cogendi, atque iterum bibere. Lis qui quotidie gustent eam, nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Poto veneno aristolochia subuenit eadem mensura, qua contra serpentes. Quinquefolij succus: Agaricum, postquam vomuerint, denarij pōdere ex aquæ mulsæ cyathis tribus. Antirrhinon vocatur siue anarrhinon, siue lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium. Et hoc perunctos venustiores fieri, nec vllō malo medicamento lædi posse, aut veneno, si quis in brachiali habeat, arbitratur Magi. Similiter ea quam eupleam vocant, traduntque ea perunctos commendationis esse famæ. Artemisiā quoque, secum habentibus negant nocere mala medicamenta bestiāve vllam, ne Solem quidem, Bibitur & hæc ex vino aduersus opium. Alligata priuatim potens traditur, potaue aduersus ranas. Pericarpum bulbi genus est. Duæ eius species: cortice rubro alterum, alterum nigro papaueri simile. Sed vis maior, quàm priori: vtrique autem excalfaciendi. Ideo contra cicutam dantur, contra quam & thus & panaces, Chironium præcipuè. Hoc & contra fungos.

Remedia ad capitis vitia.

CAP. XI.

VERUM & generatim membratimque singulis corporum morbis remedia subtexemus, orsi à capite. Alopecias emendat nymphææ & cicutæ radix radix, si vnà trita illinantur. Polytricha distat à callitricha, quod iuncos albos habet, & folia plura maioraque. Frutice quoque maior est: defluentem capillum cōfirmat & densat. Item lingula circa fontes nascens, cuius radix admista combusta teritur cum adipe suis nigræ. Id quoque excipitur, vt eius sit suis quæ nunquàm peperit. Sol deinde plurimū confert illitæ. Similis vfus est cyclamini radice. Porriginem veratri radix tollit in olea decocta, vel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix in oleo contrita: aristolochia, & iberis adalligata hora, vel diutius, si pati possit, comitante balinei vsu. Medetur & daucum. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita: & hucera capitis sanat illita. Medetur & peristereos. Cacalia siue leontice vocatur, semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. Huius grana xv. in oleo macerantur, atque ita aduerso capillo caput vngitur. Fit & ex callitriche sternutamentum. Folia sunt lenticulæ similia. Caules iuncis tenuissimis, radice minima. Nascitur in opacis & humidis, gustatu feruens. Hyssopum in oleo contritum phthiriasi resistit, & prurigini in capite. Est autem optimum Cilicium è Tauro monte, dein Pamphylium at Smyrnæum: stomacho contrarium. Purgat cum fico sumptum per inferna, cum melle vomitionibus. Putant & serpentium ictibus aduersari, tritum cum melle & sale & cumino. Lonchitis non (vt plerique existimauerunt) eadem est quæ xiphion, aut phasganion, quanquā cuspidi similis semine. Habet enim folia porri, rubentia ad radicem, & plura, quàm in caule, capitula, personis Comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. Nascitur in sitientibus. E diuerso xiphion, & phasganion in humidis, cum primum exit, gladij præbet speciem, caule duū cubitorum, radice ad nucis auellanae figuram simbiatæ, quam effodi ante messes oportet, ficcari in vmbra. Superior pars eius cum thure trita, æquo pondere admisto vino, ossa fracta è capite extrahit, aut si quid in corpore suppurat, vel si calcata sunt ossa serpentis, eadem cōtra venena efficax. Caput in dolore veratro, vel oleo, vel rosaceo decocto tritoque vngi conuenit: peucedano ex oleo vel rosaceo & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus, qui plerunque ex dimidia parte capitis sentiuntur, & vertigini. Perungunt & radice eius sudoris causa eliciendi, quoniam caustica vis ei est. Psyllion alij cynoides, alij crystallion, alij scelion, alij cynomyian appellant, radice tenui, superuacua, sarmentosum, fabæ granis in cacuminibus, foliis canino capiti non dissimilibus, semine autem pulci, vnde & nomen: hoc in baccis, ipsa herba in vineis inuenitur. Vis ei ad refrigerandum

gerandum & discutiendum ingens. Semen in vsu. Fronti imponitur in dolore & temporibus, ex aceto & rosaceo, aut posca. Ad cetera illinitur acetabuli mensura sextario aquæ, densat ac contrahit. Tunc terere & crassitudinem illinire oportet cuicunque dolori & collectioni inflammationique. Et vulneribus capitis medetur aristolochia, fracta extrahens ossa, & in alia quidem parte corporis, sed maximè capite; similiter pistolochia. Thysseliū est non dissimile apio. Huius radix commanducata purgat capitis pituitas.

De centaureo, & chelidonia, & panace, & hyoscyamo, & euphorbio, ad oculorum vitia. CAP. XII.

Oculorum aciem centaureo maiore putant adiuuari; si addita aqua foueantur. Succo verò minoris cum melle culices, nubeculas, obscuritatem discuti, cicatrices extenuari. Albugines quidem etiam iumentorum sideriti. Iam chelidonia suprà dictis omnibus mirè medetur. Panacis radix cum polenta epiphoris imponitur. Hyoscyami semen bibunt obolo, tantundem meconij adiciētes vinūque, ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gentianæ succum, quem collyriis acrioribus pro meconio miscent. Facit claritatem & euphorbium inunctis. Instillatur plantaginis succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis adalligata capiti cum quinquefolio, epiphoras, & si qua in oculis vitia sunt, emendat. Verbascum epiphoris imponitur. Peristereos ex rosaceo vel aceto. Ad hypochoysin & caliginem, cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani succum, ut diximus, ad claritatem & caligines, cum meconio & rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

De anagallide siue corchoro, & mandragora siue circeo, & cicuta, & crethmo agrio, & molybdana, & capno, & acoro, & iride, & cotyledone, & aeizoo, & andrachne, & erigero, & de ephemero, & de labro Veneris, & de ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, dentium, orisque vitia medicina. CAP. XIII.

Anagallida aliqui corchoron vocant. Duo genera eius: mas flore phoeniceo, foemina cæruleo, non altiores palmo, frutice tenero, foliis pusillis, rotundis, in terra iacentibus; nascuntur in hortis & aquosis. Prior floret cærulea. Vtriusque succus oculorum caliginem discutit cum melle, & ex istu cruorem & argema rubens, magis cum Artico melle inunctis. Pupillas dilatat: & ideo hoc inunguntur antè, quibus paracentesis fit. Iumentorum quoque oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus, ita ut deinde vino colluatur. Bibitur & contra angues succi drachma in vino. Mirum, quod pecora foeminam vitant. At si decepta similitudine (flore enim tantum distant) degustauere, statim eam quæ asyla appellatur, in remedio quaerunt: ea à nostris ferus oculus vocatur. Præcipiunt aliqui effossuris, ante Solis ortum, priusquam quicquam aliud loquantur, ter salutare eam, tum sublatam exprimere: ita præcipuas esse vires. De euphorbio satis dictum est, cuius succus lippitudini, si tumor erit, item absinthium cum melle tritum, itemque Vettonicæ farina cōueniet. Aegilopas sanat herba eodem nomine, quæ in hordeo nascitur, tritici folio, semine contrito cum farina permixta impostaque, vel succo. Exprimitur hic à caule foliisque prægnantibus, demta spica, & in trimestri farina digeritur in pastillos. Aliqui & mandragoræ utebantur: postea abdicatus in hac curatione est. Epiphoris (quod certum est) medetur & oculorum dolori, radix tusa cum rosaceo & vino. Nam succus multis oculorum medicamentis miscetur. Mandragoram, alij Circeium vocant. Duo eius genera: candidus, qui & mas: niger, quæ foemina existimatur, angustioribus foliis, quam lactucæ, hirsutis & caulibus, radicibus binis ternisue rufulis, intus albis, carnosissimisque, penè cubitalibus. Ferunt mala auellanarum nucum magnitudine, & iis semen ceu pyrorum. Albū hoc alij arsen, alij morion, alij hypophlomon vocant. Huius folia alba, quam alterius, latiora, ut lappathi satiuæ. Cauent effossuri contrarium ventū, & tribus circulis antè gladio circumscribunt: postea fodiunt ad occasum spectantes. Succus fit & à malis & caule, deciso cacumine & radice punctis aperta, aut decocta: utilis hæc vel surculo. Concisa quoque in orbiculos seruatur in vino. Succus nō ubique inuenitur, sed ubi potest, circa vindemias quaeritur. Odor grauis eius, sed radicis & mali grauior. Ex albo mala matura in vmbra siccantur. Succus ex iis Sole densatur: item radicis tusa, vel in vino nigro ad tertias decocta. Folia seruantur in muria efficacius, aliàs recentium succus pestis est: sic quoque noxiæ vires. Grauedinem afferūt etiam olfactu: quanquam mala in aliquibus terris mandantur, nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro viribus bibentium. Media potio cyathi vnus. Bibitur & cōtra serpentes, & ante sectiones punctionesque ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus somnum odore quæsisse. Bibitur & pro elleboro duobus obolis in mulso. Efficacius elleborum, ad vomitiones & ad bilem nigram extrahendam. Cicuta quoque venenum est, publica Atheniensium pœna inuisa, ad multa tamen vsus non omitteri. Semen habet noxium. Caulis autem & viridis estur à plerisque & in patinis. Levis hic & geniculatus ut calami, nigricans, altior sæpe binis cubitis, in cacuminibus ramosus: folia coriandri teneriora, graui odorata: semen aniso crassius: radix concava, nullius vsus. Semini & foliis refrigeratoria vis, quæ si enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est, priusquam pueniatur ad vitalia, vini natura excafactoria. Sed in vino pota, irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribusque: tunc enim maximè tempestiuus est. Semine trito expressus, & Sole densatus in pastillos, necat sanguine spissando. Hæc altera vis. Et ideo sic necatorum macula in cor-

poribus apparent. Ad resoluenda medicamenta vtuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachum malagma. Præcipuus tamen est ad cohibendas epiphoras æstivas, oculorumque dolores sedandos circumlitus. Miscetur collyriis, & alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoque tumorem omnem dolorumque & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est, mammas à virginitate illitas, semper staturas. Quod certum est, lac puerperarum mammis imposita extinguit, Veneremque testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi, quibus bibenda censetur, non equidem præceperimus. Maxima vis natæ Sufis Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ. In Græcia verò Megaricæ, deinde Atticæ. Crethmos agrios gramiâs tollit oculorum impositus, tumorem quoque polenta addita. Nascitur vulgo molybdæna, id est plumbago, etiam in aruo, folio lapathi, crassa radice, hispida. Hac commanducata si oculus subinde elingatur, plumbum (quod est genus vitij) ex oculo tollitur. Capnos prima, quam pedes gallinacos vocant, nascens in parietinis & sepibus, ramis tenuissimis, sparsisque, flore purpureo, viridis, succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine & effectu, sed alia est capnos fruticosa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemque, ceu fumus: unde nomen. Eadem euulsas palpebras renasci prohibet. Acoros iridis folia habet, angustiora tantum & longiore pediculo, radices nigras minusque venosas, cætero & has similes iridis, gustu acres, odore non ingratis, ructu faciles. Optimæ Ponticæ, dein Galaticæ, mox Creticæ. Sed primæ in Colchide iuxta Phasin amnem, & ubicunque in aquosis. Recentibus virus maius, quam vetustis. Creticæ candidiores Ponticis. Siccantur vtriusque in umbra digitalibus frustis. Necnō inueniuntur, quo oxy myrsinæ radicem acoron vocant: ideoque quidam hanc acaron agrium vocare malunt. Vis ei ad calfaciendum extenuandumque efficax, contra suffusiones & caligines oculorum succo eiusdem potio, contraque serpentes. Cotyledon paruula herba, cauliculo tenero, pusillo, pingui folio & concauo, & vt coxendices, nascitur in maritimis petrosisque, viridis, radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdem, sordidis foliis, latoribus densioribusque circa radicem velut oculum cingentibus, asperissimi gustus, longiore caule, sed pergracili. Vfus eius ad eadem, quæ iris. Aëizoi duo genera: Maius in fistilibus vasculis feritur, quod aliqui buphthalmum vocant alij zoophthalmum, alij stergethron, quod amatoris conueniat: alij hypogeson, quoniam in subgrundiis ferè nascitur. Sunt qui ambrosiampotius vocant, & qui amerimnon: Itali sedum magnum, aut oculum, aut digitellum. Alterum minusculum, quod erithales vocant, alij trithales, quia ter floreat, alij chrysothales, aliqui isoetes: sed aëizoum vtrunque, quoniam viret semper: alij semperuium. Maius cubiti altitudinem excedit, crassitudine plusquam pollicari. Folia cacumine linguæ similia, carnosâ, pingui, largo succo, latitudine pollicari, alia in terram conuexa, alia stantia, ita vt ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus est, in muris parietinisque nascitur & tegulis, fruticosum à radice, & sursum vsque ad cacumen: foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule: radix inutilis. Huic similis est, quam Græci andrachnen agriam vocant, Itali illecebram, pusillis latoribus foliis, breuiori cacumine. Nascitur in petris & colligitur cibi causa. Omnium harum vis eadem, perfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita, vel succus inunctis. Purgant enim hulcera oculorum, explentque & ad cicatricem perducunt, palpebras deglutinant. Eadem capitis doloribus medentur, succo vel folio temporibus illitis. Aduersantur phalangiorum ictibus: aconito verò maius aëizoum præcipue. A scorpionibus quoque habentem id feriri negant. Medentur & aurium dolori. Item succus inunctus hyoscyami modicè: item Achilleæ, & minoris centaurei, & plantaginis, peucedani cum rosaceo & meconio: acori succus cum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam purulentis, & cum medulla ceruina calefacta. Ebuli radice trita succus linteolo colatus, mox in Sole densatus, cum opus est, rosaceo dilutus & calefactus, parotidas sanat. Verbenaca quoque: item plantago: item sideritis cum axungia vetere. Narium ozænas emendat aristolochia cum cypero. Dentibus remedio sunt panacis radix commanducata, præcipue Chironiæ, item succus collutis: radix hyoscyami ex aceto manducata: item polemoniæ. Commanducantur & plantaginis radices, aut colluuntur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt vtilia, vel si sanguine gingiuæ putrescant, vel sanguinis sit reiectio. Semen eiusdem apostemata, & collectiones gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentesque confirmat. Verbenaca cum radice māducata, & decocta ex vino aut aceto succus collutus: Item quinquæfolij radices, decoctæ ad tertias vino aut aceto. Prius verò quam decoquantur, aqua marina aut salsa lauantur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinquæfolij fricare malunt. Et verbasci radix decoquitur in vino ad colluendos dentes. Et hyssopo colluuntur, & peucedani succo cum meconio: vel radicum anagallidis magis foeminæ succo, ab altera nare, quam doleat, infuso. Erigeron à nostris vocatur senecio. Hanc si ferro circumscripam effodiat aliquis, tangatque ea dentem, & alternis ter despuat, ac reponat in eundem locum, ita vt viuat herba, aiunt dentem cum postea non doliturum. Herba est trixaginis specie & mollitia, cauliculis subrubicundis: nascitur & in tegulis, & in muris. Nomen hoc Græci dederunt, quia vere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine (qualis est spinæ) inter diuisuras exeunte. Quare eam Callimachus acanthida appellat, alij pappum. Nec deinde Græcis

Græcis de ea constat. Alij eruca foliis esse dixerunt, alij roboris, sed minoribus multo. Radice alij superuacua, alij neruis utili, alij potu strangulante. E diuerso quidam regio morbo cum vino dederunt, & contra omnia vesicæ vitia: item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenam dixerunt: Ischiadicis drachmam cum oxymelite ab ambulatione propinauere: torminibus quoque in passo vtilissimam, præcordiis etiam cibo ex aceto eam prædicantes, ferentisque in hortis. Nec defuere, qui & alterum genus facerent. Nec quale esset, demonstrarunt, contra serpentes in aqua bibendam, edendamque comitialibus dantes. Nos eam Romanis experimentis per vsus digeremus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinitur epiphoris: tosta cum mica salis strumis. Ephemerum folia habet lilij, sed minora, caulem parem, florem cæruleum, semen superuacuum, radicem vnam digitali crassitudine, dentibus præcipuam concisam in aceto, decoctamque vt tepido colluantur. Et ipsa etiam radix mobiles sistit. Caus & exesis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. Erosi veratrum nigrum imponitur: mobiles vtralibet decocta in aceto firmantur. Labrum Venereum vocant in flumine nascentem. Est ei vermiculus, qui circa dentes necatur, aut caus dentium cera includitur. Cauendum, ne auulsa herba terram tangat. Ranunculum vocamus quem Græci batrachion. Genera eius quatuor. Vnum pinguioribus, quàm coriandri, foliis, & ad latitudinem maluæ accedentibus, colore liuido, caule albo, gracili, & radice alba. Nasceitur in limiribus humidis & opacis. Alterum foliosius, pluribus foliorum incisuris, altis caulibus. Tertium minimum est, graui odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore luteo. Omnibus vis caustica, si cruda folia imponantur, pustulasque, vt ignis, faciunt. Ideo ad lepras & psoras eis vtuntur, & ad tollenda stigmata: causticisque omnibus miscent. Alopecii imponunt, celeriter remouentes. Radix in dolore commanducata diutius, rumpit dentes. Eadem sicca concisa, sternutamentum est. Nostri herbarij strumeam vocant, quoniam medetur strumis & panis, parte in fumo suspensa. Creduntque ea rursus fata rebellare, quæ curauerint, vitia: quo scelere & plantagine vtuntur. Oris hulcera intus succus plantaginis emendat, & folia radicisque commanducata, vel si rheumatismo laboret os. Hulcera foetoremque quinefolium. Hulcera psyllium. Composita quoque ad foetorem, vel maximè pudentium vitium trademus. Ergo folia myrti & lentisci pari pondere, gallæ Syriacæ dimidium pondus, simul terere & vino vetusto sparsa mandere matutino, optimum est. Vel ederae baccas cum casia & myrrha, pari pondere ex vino. Naribus vtilissimum est draconitii semen contritum ex melle, etiâ si carcinomata in his sint, Suggillata hyssopo emendantur. Stigmata in facie, mandragora illita delet.

C. PLINII
SECUNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER
VIGESIMVS SEXTVS.

Reliqua per membrorum genera medicina, & de nouis morbis, & lichenes quid sint, & quando primum in Italia ceperint, & de carbunculo, & de elephantiâ, & colo. CAP. I.

SENSIT & facies hominum nouos, omniq; æuo priore incognitos, non Italiæ modò, verum etiam vniuersæ propè Europæ, morbos: tunc quoque nec tota Italia, nec per Illyricum Galliæque aut Hispanias magnopere vagatos, aut alibi, quàm Romæ circaq; sine dolore quidem illos, ac sine perniciæ vitæ: sed tanta foeditate, vt quæcunque mors præferenda esset. Grauiissimum ex his lichenas appellauere, Græco nomine, Latine, quoniam à mento ferè oriebatur, ioculari primum laciua (vt est procax natura multorum in alienis miseriis) mox & vsurpato vocabulo mentagram, occupantem in multis totos vtiq; vultus, oculis tantum immunibus, descendentem verò & in colla pectusque ac manus, foedo cutis fursure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresque nostros. Et primum Tiberij Claudij Cæsaris principatu medio irrepsit in Italiam, quodam Perusino equite Romano Quæstorio scriba, cum in Asia apparuisset, inde contagionem eius importante. Nec sensere id malum foeminae, aut seruitia, plebesque humilis, aut media, sed procures veloci transitu osculi maximè, foediore multorum, qui perpeti medicinam tolerauerant, cicatrice, quàm morbo. Causticis nanq; curabatur, ni vsque in ossa corpus exustum esset, rebellante tædio. Ad ueneruntque ex Aegypto genitrice talium vitiorum medici, hanc solam operam afferentes, magna sua præda. Siquidem certum est, Manilium Cornutum ex Prætoriiis legatum Aquitanicæ prouinciæ, H. S. C. C. elocasse in eo morbo curandum sese. Acciditque sæpius, vt noua contra genera morborum

morbis gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repētē vitia terrarum in parte certa membrisque hominum certis, vel ætatibus, aut etiam fortunis, tanquam malo eligente, hæc in pueris grassari, illa in adultis: hæc procures sentire, illa pauperes. L. Paulo, Q. Marcio Censoribus, primum in Italiam carbunculum venisse, Annalibus conscriptū est, peculiare Narbonensis prouinciæ malum: quo duo Consulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno, Iulius Rufus, & Q. Lecanius Bassus, ille medicorum inscitia sectus, hic verò pollice læuæ manus euulso acu ab semetipso, tam paruo vulnere, vt vix cerni posset. Nascitur occultissimis corporum partibus, & plerunque sub lingua, duritia rubens varicis modo, sed nigricans capite, aliàs liuida, corpus intendens, neque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quàm somni indicio, quo grauatos in triduo aufert, aliquando & horrorem afferens, circæque pustulas paruas, rarius febrem, stomachum faucisque cum inuasit, ocysimè exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompeij Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpius incipientem, in nare prima veluti lenticula; mox inualecente per totum corpus, maculosa, variis coloribus & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera; ad postremum verò nigrescente, & ad ossa carnes apprimente, intumescens digitis in pedibus manibusque. Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabatur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est: sicut & ille, quem gemuram appellauere prisci, inter digitos pedum nascentem, etiam nomine oblitterato. Idipsum mirabile, alios desinere in nobis, alios durare, sicuti colum. Tiberij Cæsaris principatu irrepsit id malum. Nec quisquam prior Imperatore ipso sensit, magna ciuitatis ambage, cum edicto eius excusantis valetudinem, legeret nomen incognitum. Quid hoc esse dicamus, aut quas Deorum iras? Parum enim erant homini certa morborum genera, cum supra cecissent, nisi etiam noua timerentur? Neque ipsi autem homines pauciora sibi opera sua negotia important. Hæc apud priscos erant, quæ memoramus, remedia, medicinam ipsa quodammodo rerum natura faciente, & diu fuere.

Laus Hippocratis.

CAP. II.

Hippocratis certè, qui primus medendi præcepta clarissimè condidit, referta herbarum mentione inuenimus volumina: nec minus Dioclis Carystij, qui secundus ætate famæque extitit: item Praxagoræ & Chrysippi, ac deinde Erasistrati: Herophilo quidem, quanquam subtilioris sectæ conditori, ante omnes celebratam rationem eam, paulatim vsu, efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter vtique medicinæ, ad verba garrulitatēque descendente. Sedere nanque in his scholis auditioni operatos gratius erat, quàm ire per solitudines, & quærere herbas alias aliis diebus anni.

De noua medicina, & Asclepiade medico, & qua ratione veterem medicinam mutauerit.

CAP. III.

VRabat tamen antiquitas firma, magnasque confessæ rei vindicabat reliquias, donec Asclepiades ætate Magni Pompeij oradi magister, nec satis in arte ea quæstuosus, vt ad alia sagacis ingenij, huc se repētē conuertit: atque (vt necesse erat homini qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis vsuque percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicauit: totamque medicinam ad causam reuocando, coniecturam fecit, quinque res maximè communium auxiliorum professus, abstinentiam cibi, aliàs vini, fricationem corporis, ambulationem, gestationes: quæ cum vnusquisque semetipsum sibi præstare posse intelligeret, fauentibus cunctis vt essent vera quæ facillima erant, vniuersum propè humanum genus circumegit in se, non alio modo, quàm si cælo emissus aduenisset. Trahebat præterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo ægris, dandōque tempestiuè, tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum scrutari prior Herophilus instituerat, vini rationem illustrauerat Cleophantus apud priscos, ipse cognominari se frigida danda præferens, vt auctor est M. Varro, alia quoque blandimenta excogitabat, iam suspendendo lectulos, quorum iactatu aut morbos extenuaret, aut somnos alliceret, iam balineas audivissima hominum cupidine instituendo, & alia multa dictu grata atque iucunda: magna auctoritate, nec minore fama, cum occurrisset ignoto funeri, relato homine ab rogo atque seruato, ne quis leuibus momentis tantam conuersionem factam existimet. Id solum possumus indignari, vnum hominem è leuissimagine gente, sine opibus vllis orsum, vctigalis sui causâ, repentè leges salutis humano generi dedisse, quas tamen postea abrogauere multi. Asclepiadem adiuuere multa, quorum cura nimis anxiosa & rudis, vt obruendi ægros veste, sudoresque omni modo ciendi, nunc corpora ad ignes torrendi solisue assiduo quærendi, in vrbe vmbrosa: imò verò tota Italia imperatrice, tum primum pensili balinearum vsu ad infinitum blandientem. Præterea in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit, vt in anginis, quas curabant in fauces organo demisso. Damnavit meritò & vomitiones, tunc supra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus stomacho inimicos, quod est magna ex parte vetitum. Itaque nos in primis quæ sunt stomacho vtilia signamus.

Irrisio Magica artis, & de lichene, eiusque remedio, & faucium.

CAP. IIII.

SVper omnia adiuuere eum Magica vanitates, in tantum euectæ, vt abrogare herbis fidem cunctis possent. Aethiopide herba amnes ac stagna siccare coniectu, tactu clausa omnia aperiri. Achimide

nide coniecta in aciem hostium, trepidare agmina, ac terga vertere. Lata cen dari solitam à Persarū rege legatis, ut quocunque venissent, omnium rerum copia abundarent, ac multa similia. Vbinam ista fuere, cum Cimbri Teutonique terribili Marte ulularent, aut cum Lucullus tot reges Magorū paucis legionibus sterneret? Curve Romani duces primam semper in bellis commerciorū habuere curam? Cur hercule Cæsaris miles ad Pharsaliā famem sensit, si abundantia omnis contingere vnius herbae felicitate poterat? Non satius fuit Aemilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quā machinis claustra per tot annos quater? Siccentur hodie Aethiopide Potinæ paludes, tantumq; agri suburbanæ reddatur Italiæ. Nam quæ apud eundem Democritum inuenitur compositio medicamenti, quo pulchri bonique & fortunati gignantur liberi, cur nunquā Persarum regi tales dedit? Mirum esset profectò, hucusq; prouectam credulitatem antiquorum, saluberrimis ortam initiis, si in vlla re modum humana ingenia nouissent, atque non hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam, suo loco probaturi eissemus euectam ultra Magos etiam. Sed hæc est omni in re animorum cōditio, ut à necessariis orsa primò, cuncta peruenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus reddemus: adiiciemus, ut quasque ratio dictauerit. Sed in lichenis remediis, atque tam fœdo malo, plura vndique aceruabimus, quanquam non paucis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita, quinquefolium, radix albuci ex aceto, ficulnei caules aceto decocti, hibiſci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice, ut rumicis radix trita ex aceto illinatur, & flos visci cum calce subactus. Laudatur & tithymali cum resina decoctum. Lichen verò herba omnibus his præfertur, inde nomine inuento. Nascitur in saxosis, folio vno ad radicem lato, caule vno, paruo, longis foliis dependentibus. Hæc delet & stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis, petris totum inhærens, ut muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit vulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curantur, aqua salſa lauari iubentur, vngi oleo amygdalino, hortensis abstinere. Ad lichenas & thapsiæ radice vtuntur trita cum melle. Anginæ argemonia medetur sumpta ex vino: hyssopum cum vino decoctum & gargarizatum: peucedanum cum coagulo vituli marini æquis partibus. Proserpinaca cum muria ex mænis & oleo trita, vel sub lingua habita. Item succus de quinquefolio, potus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium vitiis medetur gargarizatus: verbas cum priuatim tonsillis in aqua potum.

Ad strumas, & ad digitos, & ad pectus, & ad tussim medicina. CAP. V.

Strumis plantago: chelidonia cum melle & axungia: quinquefolium: radix perfolatæ item cum axungia, operitur folio suo imposita. Item artemisia: radix mandragoræ ex aqua. Sideritis lata folia, clauo sinistra manu circumfossa adalligantur, custodienda sanatis, ne rursus sata diro herbariorum scelere (ut in quibusdam) rebellet: quod & in his, quos artemisia sanauerit, prædici reperio: item in his, quos plantago. Damasonion, quæ & alcea vocatur, sub solstitio collecta, imponitur ex aqua cælesti, folium trium, vel radix cum axungia tusa, ita ut imposita folio suo operiatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores, tumoresque quacunque in parte. Bellis in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illitam, efficaciorē esse produnt. Condurdum herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo, cōprimere dicitur strumas: item verbenaca cum plantagine. Digitorum vitiis omnibus, & priuatim pterygiis, quinquefolium medetur. In pectoris vitiis vel grauissimum est tussis: huic medetur panacis radix in vino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem excreantibus: nidor quoque accensi tussientibus. Item scordotis misto nasturtio & resina, cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreationes. Item centaureum maius, vel sanguinem reiicientibus: cui vitio & plantaginis succus medetur. Et Vertonica obolis tribus in aqua, contra purulentas, contraque cruentas excreationes. Perfolatæ radix drachmæ ponderis, cum pineis nucleis vndecim. Peucedani succus, pectoris doloribus, & acorum subuenit, & ideo antidotis miscetur: tussi daucum: item Scythica herba. Ea demum omnibus pectoris vitiis, tussi & purulenta excreantibus, obolis tribus in passo.

De verbasco, & cacalia vel tussilagine, & bechion, & saluia, ad tussim. CAP. VI.

Totidem verbasco, cuius flos aureus. Tanta huic vis est, ut iumentis etiam non tussientibus modò, sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu: quod & de gentiana reperio. Radix cacaliæ commanducata, & in vino madefacta, non tussi tantum, sed & faucibus prodest. Hyssopi quoque quinque rami cum duobus rutæ & ficis tribus decocti thoracem purgant. Tussim sedat bechion, quæ & tussilago dicitur. Duo eius genera, Sylvestris ubi nascitur, subesse aquas credunt: & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quā edera, quinque aut septem, subalbida à terra, superne pallida, sine caule, sine flore, sine semine, radice tenui. Quidam eandem esse bechion, & alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per harundinem haustus & deuoratus, veterem sanare dicitur tussim: sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera à quibusdā saluia appellatur, similis verbasco: conteritur ea, & colata calefit, atque ita ad tussim laterisq; dolores bibitur: contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoque ex oleo perungi ea prodest. Hyssopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

ad lateris dolores & pectoris, ad orthopnoæ, ad iocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, vrinæ, tussis, pectori, bulceribus, renibus, hepaticis, ad vomitiones, & ad singultus, pleuriticis, lateri. CAP. VII.

Lateris & pectoris dolores verbasum cum ruta ex aqua, Vettonicæ farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat scordotis succus, centaureum, gentiana, ex aqua potæ. Plātago aut per se sumpta in cibo, aut cum lente alicæue sorbitione. Vettonica aliās grauis stomacho, vitia tamen sanat pota, vel foliis commanducata. Item aristolochia pota: agaricum manducatum siccum, vt ex interuallo merum sorbeatur: nymphæa heraclia illita: peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur, vel cotyledon trita cum polenta, vel acizoum. Molop scapo est striato, foliis mollibus paruis, radice iij. digitorum, in qua extrema alij caput est. Vocatur à quibusdam syron. Ex vino stomacho, & dyspnœæ medetur: centaureū maius ecligmate: plantago succo vel cibo: Vettonicæ tussæ pondo libra mellis Attici semuncia ex aqua calida quotidie bibentibus. Aristolochia vel agaricon, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnoæas bibitur: item hyssopum & asthmaticis. Peucedani succus in iocineris doloribus, & pectoris laterisque, si febres non sint. Sanguinem quoq; expuentibus subuenit agaricum, Victoriati pondere tritum & in mulsi cyathis datū. Idem & amomon facit. Iocineri priuatim Teucra bibitur recens, drachmis iij, in poscæ hemina. Vettonicæ drachma vna in aqua calida cyathis iij. ad cordis vitia, in frigida cyathis ij. Quinquefolij succus iocineris & pulmonis vitiis, sanguinemque reiicientibus, & cuicunque sanguinis vitio intus occurrit. Iocineri anagallides mirè prosunt. Capnon herbam qui edere, bilem per vrinā reddunt. Acoron iocineri medetur, thoraci quoq; & præcordiis. Caucon, quæ & euphedra, ab aliis anabasis vocata, nascitur ventoso ferè tractu, scādens arborem, & ex ramis propendens, folio nullo, cirris numerosa, qui sunt iunci geniculati, radice pallida. Datur ex vino nigro austero trita ad tussim, suspiria, tormina, & sorbitione facta, in quā vinū addi conuenit. Item gentiana madefacta pridie contrita denarij pondere in vini cyathis tribus. Geum radículas tenues habet, nigras, bene olentes. Medetur nō modò pectoris dolorib⁹ aut lateris, sed & cruditates discutit iucundo sapore. Verbenaca verò omnibus visceribus medetur, lateribus, pulmonibus, iocineribus, thoraci. Peculiariter autem pulmonibus, & quos ab his phthisis tentat. Radix herbæ consiliginis, quam nuper inuentā diximus, suum quidem & pecoris omnis remediū præfens est pulmonum vitio, vel traiecta tantū in auricula. Bibi debet ex aqua, haberiq; in ore assiduè sub lingua. Superficies eius herbæ an sit in aliquo vsu, adhuc incertū est. Renibus prodest plantaginis cibus, Vettonicæ potus, & agaricū potū, vt in tussi. Tripoliū in maritimis nascitur saxi, vt alludit vnda, neq; in mari, neque in sicco, folio isatis crassiore, palmo alto, in mucrone diuiso, radice alba, odorata, crassa, calidi gustus. Datur hepaticis in farre decocta. Hæc herba eadem videtur quibusdā, quæ polium, de qua suo loco diximus. Symphonia, vel gromphena, alternis viridibus roseisq; per caulem foliis, in poscæ sanguinem reiicientibus medetur. Iocineri autem herba melandryum, nascens in segete ac pratis, flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex vino vetere. Item herba chalcetū è vineis contrita imponitur. Faciles præstat vomitiones radix Vettonicæ, ellebori modo iij. drachmis in passio aut mulso. Hyssopum tritum cum melle vtilius, præsumpto nasturtio aut irione: molemoniū denarij pondere. Est & silybo lacteus succus, qui densatus in gummi, sumitur cum melle suprā dicto pondere: præcipueq; bilem trahit. Rursus sistunt vomitionem cuminum syluestre, Vettonicæ farina: sumuntur ex aqua. Abstergent fastidia, cruditatesq; digerunt, daucum, Vettonicæ farina ex aqua mulsā, plantago decocta caulū modo. Singultus hemioniū sedat: item aristolochia. Suspiria clymenos. Pleuriticis & peripneumoniciis centaureū maius: item hyssopum bibitur. Pleuriticis peucedani succus. Halus autem, quā Galli sic vocant, Veneti cotoneā, medetur lateri: item renibus conuulsisq; & ruptis. Similis est cunilæ bubulæ, cacuminibus thymo, dulcis, & sitim sedans, raræ radicis, alibi alba, alibi nigra. Eisdem effectus lateris doloribus habet chamerops, myrteis circa caulem geminis foliis, capitibus Græculæ rosæ, ex vino pota. Ischiadicos dolores & spinæ leuat agaricum potum, vt in tussi. Item stoehadis, aut Vettonicæ farina ex aqua mulsā.

De omnibus vitijs ventri & remedijs, & eorum que circa vel intrā sunt, & de alio sistenda vel soluendo. CAP. VIII.

Plurimum tamen homini negotij alius exhibet, cuius causa maior pars mortalium viuunt. Aliās enim cibos non transmittit, aliās non continet, aliās non capit, aliās non conficit. Eoque mores venere, vt homo maximè cibo pereat. Pessimum corporum vas instat vt creditor, & sæpius die appellat. Huius gratia præcipuè auaritia expetitur: huic luxuria conditur: huic nauigatur ad Phasin: huic profundi vada exquiruntur. Et nemo vilitatem eius æstimat, consummationis foeditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera. Sistit eam scordotis recentis drachma cū vino trita, vel decocta potu. Polemonia quoq; & dysentericis ex vino datur: verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine: nymphæa heraclia semen cum vino potum: radix superior è xiphio, drachmæ pondere ex aceto. Semen plātiginis in vino tritū, vel ipsa ex aceto cocta, aut alica ex succo eius sumpta. Item cū lentacula cocta, vel arida farina insparsa potioni cum papauere tosto & trito, vel

vel succus infusus, aut succus Vetonice, in vino ferro calefacto. Eadē coeliacis in vino austero autur; his & iberis imponitur, vt dictū est. Teneſmo radix nymphæ heraclie è vino bibitur: psylliū in aqua: acori radicis decoctū. Aeizoi succus aluum sistit & dysenterias, & tineas rotundas pellit. Symphyti radix dysenteria sistit: item dauci. Aeizoum foliis contritis ex vino torminibus resistit. Alceæ sicca farina torminibus pota cum vino. Astragalus folia habet longa incisuris multis, obliqua circa radices, caules iij. aut iijj. foliorū plenos, florem hyacinthi, radices villosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petrosis, apricis, & iisdem niualibus, sicut Phenco Arcadiæ. Vis ei ad spissanda corpora. Aluum sistit radix in vino pota: quod fit vt moueat vrinam percusso liquore, sicut pleraq; quæ aluum sistunt. Sanat & dysentericos in vino rubro tusa. Difficile autem tunditur. Eadem gingiuarum suppurationi vtilissima est fotu. Colligitur exitu autumnī, cum folia amisit: siccatur in vmbra. Et ladanum sistitur aluus vtroq; , quod in segetibus nascitur, contuso & cribrato: bibitur ex aqua mulsā: item nobili è vino. Lada appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cyprio, barbis caprarum adhærescens. Nobilius in Arabia. Fit iam & in Syria atq; Africa, quod toxicon vocant. Nervos enim in arcu circumdatos lanis trahunt, adhærescente roscida lanugine. Plura de eo diximus inter vnguenta. Hoc grauiſſimū odore est, durissimumq; tactu. Plurimum enim terræ colligit, cum probetur maximè purum, odoratū, molle, viride, resinofum. Natura ei, molliendi, siccandi, cōcoquendi, somnū alliciendi. Capillum fluentem cohibet, nigritiamq; custodit. Auribus cum hydromelite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis & manantia hucera sale addito sanat. Tussim veterem cum styra-ce sumptum. Efficacissimum ad ructus. Aluum sistit & chondris, siue pseudodistamnum: hypocisthis, orobathion quibusdā dicta, malogranato immaturo similis. Nascitur, vt diximus, sub cistho, vnde nomen. Hæc arefacta in vmbra sistit aluum ex vino austero nigroq; vtraq;. Duo enim genera eius, candida & rufa. Vſus in succo: spissat, siccatur: & rufa magis stomachi rheumatismos emendat. Pota tribus obolis, sanguinis excreationes. Cum amylo dysenterias pota & infusa. Item verbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex vino ammineo: cochlearibus quinq; additis in cyathos tres vini. Lauer quoque nascens in riuis condita & cocta torminibus medetur. Potamogeton verò ex vino dysentericis etiā & coeliacis, similis betæ foliis, minoribus tantum hirsutioribusq;, paulatim supereminens extra aquam, peculiariter refrigerat, spissat. Vſus in foliis, cruribus vitiosis vtilia, & contra huculcerū nomas, cum melle vel aceto. Castor hanc aliter nouerat, tenui folio velut equinis setis, thyrsos longo & læui, in aquosis nascentem. Radice sanabat strumas & dūritias. Potamogeton aduerſatur & crocodilis, itaq; secum habent eam, qui venantur illos. Aluum sistit & Achillea. Eisdem effectus præstat & statice vij. caulibus, veluti rosæ capita sustinens. Ceratia vno folio, radice nodosa & magna, in cibo coeliacis & dysentericis medetur. Leontopodion, alij leuceoron, alij dorypetron, alij thorybetron vocant, cuius radix aluum sistit, purgatq; bilem, in aquā mulsā addito pondere denariorū duūm. Nascitur in campeſtri & gracili solo. Semen eius potum, lymphatica somnia facere dicitur. Lagopus sistit aluum è vino pota, aut in febre ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinq; foliū, decoctis in lacte radicibus potis: & aristolochiā Victoriati pondere in cyathis vini tribus. Quæ ex supra dictis calida sumentur, hæc candente ferro temperari aptius erit. E diuerso purgata aluum succus centaurei minoris, drachma in hemina aquæ cum exiguo salis & aceti, bilemq; detrahit. Maiore tormina discutiuntur. Vetonica aluū soluit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis nouem. Item euphorbium vel agaricū drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua, aut in mulsō obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota, aut balanis subditis: item chamæcissi balanus. Hyssopi manipulus decoctus ad tertias cum sale, pituitas trahit illitus, vel contritus cum oxymelite & sale: pellitq; ventris animalia. Pituitam & bilem detrahit peucedani radix. Aluum purgat anagallis ex aqua mulsā: item epithymon, qui est flos è thymo, satyreæ simili. Differentia, quod hic herbaceus est, alterius thymi albus: quidā hippopheon vocant: stomacho minus vtilis, vomitiones minus mouet: sed tormina & inflationes discutit. Sumitur & ecligmate ad pectoris vitia cum melle, & aliquādo iride. Aluum soluit, à quatuor drachmis ad sex, cum mellis exiguo salisq; & aceti. Quidā aliter epithymum tradunt, sine radice nasci tenui similitudine pallioli, rubens: siccari in vmbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahente pituitam bilemq;. Aluum leniter soluit & nympha in vino austero. Soluit & pycnocomon, erucæ foliis crassioribus & rarioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olente, caule quadrangulo, modico, tenui, flore ocimi. Inuenitur in saxosis locis. Radix eius in aquā mulsā denariorum duūm pondere, & aluum, & bilem, & pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit, vna drachma in vino potum. Et capnos strumam discutit. Detrahit bilem polypodion, quā nostri filiculam vocant: similis enim est filici. Radix in vſu, pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis cauernosa, ceu polyporū cirri, subdulcis, in petris nascens, aut sub arboribus vetustis. Exprimitur succus aqua madefacta: & ipsa concisa inspergitur oleri vel betæ, vel maluar, vel salsamento: vel cum pulicula coquitur ad aluum vel in febre leniter soluendā. Detrahit bilem & pituitam, stomachū offendit. Aridæ farina indita haribus polypum consumit. Floret, & semen non fert. Scammoniū quoq; dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, aluum soluit, præ-

terquàm si adiiciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Est autem succus herbæ ab radice ramosa, pinguibus foliis, triagulis, albis, radice crassa, madida, nauseosa. Nascitur pingui & albo solo. Radix circa Canis ortū excavatur, ut in ipsa confluat succus: qui Sole siccatus, digeritur in pastillos. Siccatur & ipsa, vel cortex. Laudatur natione Colophoniu, Mysiu, Prienense: specie autē nitidum, & quàm simillimum taurino glutini, fungosum tenuissimis fistulis, citò liquefcens, virus redolens, gummosum, linguæ tactu lactescens, quàm leuissimū, cum diluitur, albescens. Hoc euenit & adulterino, quod fit erui farina & tithymali marini succo, in Iudæa ferè: quod etiā strangulat sumptum. Deprehenditur gustu. Tithymalus enim linguam excalfacit bulbi more, nec antè, nec postea vtile. Dedere & per se ex aqua mulsa & sale quaternis obolis. Sed vtilissimè cū aloe, ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur. Fit & decoctū radice in aceto ad crassitudinē mellis, quo lepræ illinuntur: & caput vngitur in dolore cum oleo. Tithymalū nostri herbā lactariā vocant, alij lactucam caprinam: narrantq; lacte eius inscripto corpore, cum inaruerit, si cinis inspergatur, apparere literas, & ita quidam adulteras alloqui maluerè, quàm codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur characias, qui & masculus existimatur, ramis digitali crassitudine, rubris, rugosis, quinq; aut sex, cubitali longitudine, à radice foliis pendulis, in cacuminibus coma iunci. Nascitur in asperis maritimis. Legitur semen autumnò cū coma: siccātū sole tunditur & reponitur. Succus verò incipiente pomorū lanugine defractis ramulis excipitur farina erui, aut ficis, ut cum iis arefcant. Quinas autem guttas singulis excipi satis est. Traduntq; etiā toties purgari hydropicos fico sumpta, quot guttas lactis exceperit. Succus cum colligitur, ne attingat oculos cauendū est. Fit & è foliis tuis priore minus efficax. Fit & decoctū è ramis. Est & semen in vsu cum melle decoctū ad catapotia soluendæ alui gratia. Semen & dentiū cauis cera includitur. Colluuntur & radice decocto è vino aut oleo. Illinunt & lichenas succo: bibuntq; eum, ut purgent vomitione, & aluo soluta, aliàs stomacho inutilem. Trahit pituitā sale adiecto in potu, bilem aphronitro. Si per aluum purgari libeat, in posca: si vomitione, in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis datur. Ficos à cibo sumpsisse melius est. Fauces vrit leniter. Est enim tam feruentis naturæ, ut per se extrà corpori impositū, pustulas igniū modo faciat, & pro caustico in vsu sit. Alterū genus tithymali myrsiniten vocant, alij caryiten, foliis myrti acutis & pungentibus, sed mollioribus, & ipsum in asperis nascens. Colliguntur comæ eius hordeo turgescente, siccataq; in vmbra diebus nouem in Sole inarescunt. Fructus nō pariter maturefcit, sed pars anno sequente, & nux vocatur. Inde cognomen Græci dedere. Demetitur cum messium maturitate, lauaturq; dein siccatur, & datur cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut sit totum acetabuli modus: minus hic vomitionibus, quàm superior, ceteri item. Aliqui sic & folium eius dedere, nucem verò ipsam in mulso, aut passo, vel cum sesama. Trahit bilem & pituitam per aluum. Oris hucera sanat. Ad nomas oris foliū cum melle estur. Tertiū genus tithymali paralius vocatur siue tithymalis, folio rotundo, caule palmū alto, ramis rubentibus, semine albo, quod colligitur incipiente vua, & siccātū teritur, sumiturq; acetabuli mensura ad purgationes. Quartū genus helioscopion appellant, foliis portulacæ, ramulis stantibus à radice quatuor aut quinq; rubentibus, semipedali altitudine, succi plenis. Hoc circa oppida nascitur, semine albo, columbis gratissimo, quod colligitur incipiente vua. Nomen accipit, quoniā capita cū Sole circumagit. Trahit bilem per inferna in oxymelite dimidio acetabulo: ceteri vsus, qui characiæ. Quintū cyparissian vocant propter foliorum similitudinem, caule gemino aut triplici nascentem in campestribus: cui eadē vis, quæ helioscopio, aut characiæ. Sextum platyphyllon vocant: alij corymbiten, alij amygdaliten à similitudine. Nec vilius latiora sunt folia. Pisces necat, aluum soluit, radice vel foliis vel succo in mulso aut aqua mulsa drachmis quatuor. Detrahit priuatim aquas. Septimum dendroides cognominant, alij cobion, alij leptophyllon, in petris nascens, comosissimū ex omnibus maximè cauliculis rubentibus, & semine copiosissimū, eiusdem effectus, cuius characias. Apios ischas, siue raphanosagria, iuncos duos, siue tres spargit in terra rubentes, foliis rutæ: radix cæpæ, sed amplior: quare quidā raphanum sylvestrem vocant. Intus habet mammam candidam, extrà cortices nigros. Nascitur in montosis asperis, aliquando & in herbosis. Effoditur vere, tusaq; in fictili mergitur: deiectoq; quod supernatat, reliquus succus purgat vtraq; parte, sesquiobolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur & aridæ radice farina potioni: aiuntq; superiorem partē eius vomitione biles extrahere, inferiorem per aluum. Tormina discutit quodcunque panaces & Vettonica, præterquàm à cruditate: peucedani succus & inflationes, ructus gignens: item acori radix daucūve, si lactucæ modo sumatur. Ladanum Cyprium potum interaneorum vitiis occurrit: item gentianæ farina, ex aqua tepida fabæ magnitudine. Plantago manè sumpta duabus linguis, & tertia papaueris in vini nō veteris cyathis iij. Datur & in somnum euntibus, addito nitro vel polenta, si multo post cibum datur. Colo infunditur hemina succi, vel in febris. Agaricum potum obolis tribus in vini veteris cyatho vno, lieni medetur: & panacis omnium generum radix in mulso. Sed Teucra præcipuè, pota arida & decocta, quantū manus capiat, in aceti heminis tribus. Ad vulnus illinitur eadem cum aceto: aut si tolerari non possit, ex ficu vel aqua. Polemonia bibitur ex vino. Vettonica drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia, ut cōtra serpentes. Argemonia vij. diebus in cibo sumpta lienē consu-

consumere dicitur: agaricū in aceto mulso obolis duobus. Nymphææ heraclæ radix è vino pota, & ipsa cōsumit. Cissanthemus, drachma bis die sumpta, in vini albi cyathis ij. per dies xl. lienē dicitur paulatim emittere per vrinā. Prodest & hyssopū cum fico decoctū. Lonchitidis radix decocta, priusquam semen emittat. Peucedani quoque radix decocta, & lienī & renibus. Lien acori potu consumitur. Præcordiis & ilibus vtilissimæ radices. Clymeni semen potum diebus xxx. pondere denarij in vino albo. Vettonicæ farina ex melle & aceto scillite pota. Radix lonchitidis in aqua, & Teucriū illinitur. Item scordiū cum cera, agaricū cum farina fœnigræci, vesicæ malis, contraque calculos grauissimis cruciatibus, vt diximus, auxilio est. Polemonia ex vino pota; item agaricū. Plātago radice vel foliis potis ex passo. Et Vettonica, vt in iocinere diximus. Item ramici, pota atque illita. Eadem ad strangurias efficacissima. Ad calculos quidam Vettonicam & verbenacam & millefoliū æquis portionibus ex aqua, pro singulari remedio bibere suadent. Strangurias discuti & dictamno certum est. Item quinquefolio decocto ad tertias in vino: hoc & enterocelice dari atque illini, vtilissimum est. Xiphij quoque radix superior, vrinam ciet infantibus. Enterocelice datur ex aqua, & illinitur vesicæ vitiis. Peucedani succus infantium ramici; & vmbilicis eminentibus psyllion illinitur. Vrinā ciet anagallides, acoriq; radices decoctum, vel ipsa trita potaque, & omnia vesicæ vitia sanat. Et calculos herba & radix cotyledonis. Itemque genitalium inflammationem omnem, pari pondere caulī & seminis & myrrhæ. Ebulum teneris cum foliis tritum, ex vino potum, calculos pellit: impositum testes sanat. Erigeron quoque cum farina thuris & vino dulci, testium inflammationes sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet; genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoque datur contra calculos ex vino dulci, & ad stranguriam. Dolores vesicæ sedat ex vino nymphææ heraclæ radix. Eadem vis crethmo, ab Hippocrate admodum laudata. Est autem inter eas, quæ eduntur syluestrium herbarum. Hanc certè apud Callimachum apponit rustica illa Hecale: speciesque est batistis hortensis. Caulis vnus palmum altus, semen feruens, odoratum, ceu libenotidis, rotundum, siccatum rumpitur; habet intus nucleum candidum, quem aliqui cachryn vocant. Folia pingua, albicant veluti oliuæ, crassiora, & salsa gustu: radices digiti crassitudine tres aut quatuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctumue cum olere, odorati saporis & iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipui vsus ad stranguriam, folio, vel caule, vel radice ex vino. Colorem quoque corporis gratiorem facit, verum æquo largior inflationes. Aluum soluit decocto vrinamque, & à renibus humorem trahit, Sic & althææ sicca farina in vino pota, stranguriam tollit, efficacius addito dauco. Lienī quoque vtilis. Aduersus serpentes bibitur. Lumentis quoque in pituita, aut stranguria hordeo inspersa succurrit. Anthyllion est lenti simillima, quæ in vino pota, vesicas vitiis liberat, sanguinem sistit. Altera est anthyllis, chamæpityos similis, flore purpureo, odore graui, radice intubi. Vel magis cepæa, similis portulacæ, nigriore radice, sed inutili, nascens in litoribus harenosis, gustu amara. In vino cum asparagi radice vesicæ plurimum prodest. Eadem præstat hypericon, quam alij chamæpityn, alij corion appellant, oleraceo frutice, tenui, cubitali, rubente, folio rutæ, odore acri, semine in siliqua nigro, maturescente cum hordeo. Natura semini spissandi, aluum sistit: vrinam ciet: ad calculos vesicæ cum vino bibitur. Et aliud hypericon, quod alij corin appellant, folio tamaricis, & sub ea nascitur, sed pinguioribus foliis & minus rubentibus, odoratum, palmo altius, leniter suaue, aculeatum. Vis semini excafactoria, & ideo inflationem facit enterocelis: sed stomacho non inutile, præcipuum ad stranguriam, si exulcerata non sit vesica. Medetur & pleuriticis ex vino potum. Vesicæ autem callitrichon trita simul cum cumino, & data ex vino albo. Verbenaca quoque foliis decocta ad tertias, vel radix eius è mulso calido calculos eiicit. Itè perpressa, quæ Aretij & in Illyrico nascitur, in aqua decocta è tribus heminis ad vnam, & pota. Trifolium ex vino sumptum, & chrysanthemum primum. Anthemum quoque calculos eiicit, paruis à radice foliis quinis, caulibus longis duobus, flore roseo: radices tritæ per se, ceu lauer crudum. Silaus nascitur glareosis & perennibus riuis, cubitalis, apij similitudine. Coquitur, vt olus acidū, magna vtilitate vesicæ: quæ si scabiem sentiat, panacis radice sanatur, aliter inutile vesicis. Calculos pellit malum erraticum, radice libra in vini congio decocta ad dimidias: inde heminæ sumuntur per triduum. Reliquum ex vino cum sio, & vrtica marina, & daucum, & plantaginis semen ex vino. Et herba Fuluiana trita ex vino: & hæc nomen inuentoris habet, nota tractantibus, vrinas ciet. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamū genitalibus medetur: peucedani succus ex melle, & semen, stranguriæ: agaricum obolis tribus in vini veteris cyatho vno: trifolij radix drachmis duabus in vino: dauci vna drachma, vel seminis. Ischiadicis & semine & foliis erythrodani tritis sanantur, panace pota: & infricata polemonia, aristolochiæ decocto folij. Agarico quidem & neruus, qui platys appellatur, & humerorum dolor sanatur, obolis tribus in vini veteris cyatho vno pota. Quinquefolium ischiadicis & bibitur & imponitur. Item scammonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici vtriusque bibitur ex vino. Sedis vitia & attritus celerrimè sanat plantago: condylomata quinquefolium: sedem conuersam cyclamini radix ex aceto. Anagallis cærulea præcidentia sedis retro agit: è diuerso rubens proritat. Cotyledō condylomata & hæmorrhoidas mirè curat. Testium tumores acori radix decocta in vino tritaque & illita. Intertrigines negar fieri Cato, absinthium Ponticum secum habentibus.

scapulas, humeris, spinæ, lumbis pota, vt in iocinere. Articulis quinquefolium impositum. Mandragoræ folia cum polenta, vel radix recens tusa cum cucumere syluestri, vel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodij radix. Articulis succus hyoscyami cum axungia. Amomi succus cum decocto: item centumculus decocta, vel muscus recēs ex aqua obligatur, donec inarescat: item lappæ boariæ radix è vino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat, omniâque alia frigoris vitia. Perniunculos curat & cotyledon cum axungia: folia ex batrachio: epithymi succus. Clauos pedum extrahit ladanum cum castoreo: verbenaca ex vino. Nunc peractis malis, quæ membra-
tim sentiuntur, dicemus de his, quæ totis corporibus grassantur. Remedia autem hæc communia inuenio. Ante omnes potam dodecatheum, de qua diximus. Deinde panacis omnium generum ra-
dices, peculiariter longinquis morbis, & semen interaneorum vitiis. Ad omnes verò corporis dolo-
res succum è scordio: item Vettonicæ, quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emendat, gratioremq; reducit. Geranion aliqui myrrhin, alij merthryda appellât. Similis est cicutæ, foliis mi-
nutoribus, & caule breuiori, rotundo, saporis & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis cãdidioribus paulò quàm maluæ, caulibus tenuibus, pilosis, ramosam ex interuallis binum palmo-
rum, & in his foliis, inter quæ in cacuminibus capitula sint gruum. Alterum genus foliis anemones, diuisuris longioribus, radice mali modo rotunda, dulci, reficientibus se ab imbecillitate vtilissima: & ferè talis vera est. Bibitur contra phthisin drachma in vini cyathis tribus bis die. Item contra infla-
tiones: & cruda idem præstat. Succus radices auribus medetur. Opisthotonicis semē drachmis qua-
tuor cum pipere & myrrha potum. Phthisin sanat & plantaginis succus, si bibatur, & ipsa decocta. In
cibo cum sale & oleo, à somno matutino refrigerat. Eadem datur his, quos atrophos vocât, interpo-
sitis diebus. Vettonica phthisicis ecligmate cum melle fabæ magnitudine: Agaricum potum duo-
bus obolis in passo, vel daucon cum centaureo maiore in vino. Phagedænis (quod nomē sine modo exedentium est, & aliàs huculcerum) tithymali medentur cum sesamis sumpti. Inter mala vniuersi cor-
poris vigilæ sunt plerisq; Harum remedio monstratur panaces, clymenos, aristolochia, & odore, & peruncto capite: acizoum, siue sedum, si inuolutum panno nigro, ignorantis puluino subiiciatur: & ænothera siue onuris hilaritatem afferens in vino, amygdalaceo folio, flore rosaceo, fruticosa, lon-
ga radice, & cum siccata est, vinum olente. Hæc in potu data feras quoq; mitigat. Cruditates, quæ nauseam faciunt, digerit Vettonica. Eadem pota à coena concoctionem facit, in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere, & crapulâ discutit. Item agaricum post cibos in aqua calida potū. Paraly-
sin Vettonica sanare dicitur: item iberis, vt dictum est. Eadem & torpentibus membris prodest: item argemonia, omnia quæ periclitentur secari, discutiendo. Comiriales sanant panacis, quam heraclia-
am diximus, radices potæ cum coagulo vituli marini, ita vt sint panacis tres partes: plātago pota: Vet-
tonica in oxymelite drachma, vel agaricum obolis tribus: folia quinquefolij ex aqua. Sanat & arche-
zostis, sed cum ammineo pota. Sanat & baccharis radix arida in puluerem contrita, cyathis tribus cū coriandro in aqua calida. Et centūculus trita in aceto, aut melle, aut in aqua calida: verbenaca ex vi-
no pota: hyssopi baccæ ternæ contritæ, & in aqua potæ diebus sedecim: peucedanum cum coagulo vituli marini æquis portionibus potum: quinquefolij contrita folia ex vino pota diebus xxxj. Vet-
tonicæ farina pondere x. iij. cum aceti scillitici cyatho, mellis Attici vncia: scammonium obolis duo-
bus cum castorei drachmis quatuor. Febres frigidas leuiiores facit agaricum potum in calida aqua:
tertianas sideritis cum oleo: item ladanum, quod in segetibus nascitur, contusum: plantago ex aqua mulsâ, duabus horis ante accessionem pota binis drachmis: vel succus radices madefactæ vel tulsæ: vel ipsa radix trita in aqua ferro calefacta. Quidā ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Idem in quartanis quaternas fecerunt. Buglosio inarescente, si quis medullam è caule eximat, dicatq; ad quem liberandum febre id faciat, & alliget ei septem folia ante accessionem, aiunt à febre liberari. Item Vettonicæ drachmam, in aquæ mulsæ cyathis tribus, vel agaricum, maximè in his febribus, quæ cum horrore veniunt. Quinquefolij folia quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura cæteris: alij omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulsâ. Verbenaca quidem & iumen-
torum febribus in vino medetur: sed in tertianis à tertio geniculo incisa, quartanis à quarto. Bibi-
tur & semen hyperici vtriusque in quartanis, & horroribus Vettonicæ farina, quæ omnes horrores
coercet. Item panaces, adeò exalfactoria natura, vt per niuem ituris bibere id, ac perungi eo præci-
pant. Et aristolochia perfrictionibus resistit. Phreneticos somnus sanat, qui contingit peucedano ex aceto capiti infuso, anagallidum succo. E diuerso lethargicos excitari labor est, hoc præstante (vt perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias Vettonica bibitur. Car-
bunculos rumpit panaces. Sanat Vettonicæ farina ex aqua, aut brassica cum thure, frequenti potu calidæ: vel è carbone in conspectu extincto fauilla, digito sublata & illita, vel plantago tusa. Tithy-
malus characites hydropicos sanat. Panaces, plantago in cibo, cum prius panem siccum ederint si-
ne potu: Vettonica drachmis duabus in duobus cyathis vini aut mulsæ: vel agaricū, vel semē lonchi-
tidis, duabus lingulis ex aqua potū: psyllium ex vino: anagallidum succus: cotyledonis radix è mul-
so: ebuli recētis radix, excussa tantum, nec colluta, quantum duo digiti comprehendât, ex vini vete-
ris calidi hemina: trifolij radix drachmis duabus ex vino: tithymalū, platyphyllō cognomine, semen
hyperici,

hyperici, quod coris appellatur: ac te, quam quidam esse ebulum putant, radice contrita in vini cyathis tribus, si febris absit, vel semine ex vino nigro. Item verbenaca, fasciculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias. Præcipuè tamen chamæactæ succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitæ emendant plantago, cyclamini radix cum melle: ebuli folia contrita, & è vetere vino imposita etiam boam sanant, id est, rubentes papulas. Pruriginem succus strychni illitus. Igni sacro medetur acizoum: folia trita cicutæ: mandragoræ radix. Siccatur in aere, ut cucumis: primòq; super mustum suspenditur, mox in fumo: dein tunditur in vino aut aceto. Prodest & vino myrteo fouere: Mentæ sextas, viui sulphuris vncia, ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera, inter quæ medium hominem ambiens, qui zooster appellatur, & enecat, si cinxerit. Medetur plantago cum creta Cimolia, & peristereos per se: radix perfolatæ. Aliis quæ serpunt, cotyledonis radix cum mulso, acizoum, succus linozostis ex aceto.

Ad luxata membra, & contra morbum regium, & contra furunculos, & fistulas, & inflationes, & ambustionem, & contra alios morbos, ad nervos, ad sanguinem. CAP. XII.

RAdix polypodij illita luxatis medetur. Dolorèmq; & tumores tollunt semen psyllij, folia plantaginis tusa, sale modico addito: verbasci semen ex vino decoctum & contritum: cicuta cum axungia. Folia ephemeris tuberibus atque tumoribus illinuntur, quæ etiam dum discuti possunt. Morbum regium in oculis præcipuè mirari est, tenuitatem illam densitatèmq; tunicularum felle subeunte. Hippocrates à septimo die in febre, mortiferum signum esse docuit. Nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit verò & citra febres impugnaturq; centaureo maiore (ut diximus) potto, Vettonica, agarici obolis tribus ex vini veteris cyatho: item verbenacæ folio, obolis tribus ex vini calidi hemina quatrduo. Sed celerrimè quinquæfolij succus medetur tribus cyathis potus cum sale & melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido, & à perfrictionibus tuto: sudores enim felleos mouet. Folia tussilaginis ex aqua: semen linozostis vtriusq; in persum portioni, vel cum absinthio, aut cicere decoctum: hyssopi baccæ cum aqua potæ: Lichen herba, si cum sumitur, cætero olere abstineatur: polytrix in vino data, struthion in mulso. Passim & in quacunque parte ac maximo incommodo nascuntur, qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio sunt pycnocomi folia trita cum polenta, si nondum caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illita. Fistulæ quoque in omni parte serpunt, medicorum vitio malè sectis corporibus. Auxilio est centaureum minus collyriis cum melle decocto additis: plantaginis succus infusus: quinquæfolium cum sale & melle: ladanum cum castoreo: cotyledon cum medulla ceruina calefacta, imposita: Verbasci radicis medulla collyrij tenuitate in fistulam additur: vel aristolochiæ radix, vel succus tithymali. Collectiones inflammationesq; sanant argemoniæ folia illita. Duritias & collectiones omnes verbenaca, vel quinquæfolium, decoctum in aceto: verbasci folia vel radice: hyssopum è vino impositum: acori radix, decocto eius herbæ fouentibus: acizoum. Item quæ contrita sint, duritiæq; & sinus corporis. Illecebræ omnia infixæ corpori extrahunt, folia tussilaginis, daucum, semen leontopodij tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta, vel semen: item orchis. Vitia quæ sint in ossibus, satyrij radice imposita, efficacissimè sanari dicuntur. Nomæ & collectiones omnes fūco maris priusquam inarescat: Et alceæ radix collectiones discutiit. Ambusta sanantur plantagine, arcio, ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta & contrita illinuntur: radices cyclamini cum acizoo: herba ipsa hyperici, quod corion appellauimus. Neruis & articulis conuenit plantago trita cum sale: argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur spastici, tetanici. Nervorum duritiæ ægilopis succo. Doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis opisthotonicis perungi, semine hyperici, quod coris vocatur, idèmq; bibere prodest. Phrynion dicitur etiam abscessos sanare nervos, si confestim imponatur trita vel mansa. Spasticis, tremulis, opisthotonicis alceæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis profluuium sistit herbæ pæoniæ semen rubrum. Eadem & in radice vis. Cyclaminos verò, si ore sanguis reiciatur, siue è naribus, siue aluo fluat, siue fœminarum vtero: item lyfimachia pota vel illita, vel naribus indita: item plantaginis semen: quinquæfolium potum & illitum: cicutæ semen in nares, si inde fluat, tritum ex aqua inditum: acizoum, astragali radix: sistit & ischæmon, & Achillea.

De herba equiseti, nymphæa, peucedano, sideriti, aliisque pluribus ad sanguinem sistendum vrilibus, & stephanomeli, & erisibale, & contra vermes. CAP. XIII.

Equisetum, hippuris à Græcis dicta, & pratis vituperata nobis, (est autem pilus terræ, equinæ scilicet similis) lienem cursorum extinguit decocta fistili nouo ad tertias, quantum vas capiat, & per triduum heminis pota. Vnctis esculentis ante diem vnum interdicitur. Græcorum varia circa hanc opinio. Alij pini foliis similem, nigricantem, eodem nomine appellant, vim eius admirabilem tradentes, quod etiam sanguinis profluuium vel tacto ea tantum homine sistat. Alij hippurin, alij ephedron, alij anabasin vocant. Traduntq; iuxta arbores nasci, & scandentem eas dependere comis iunctis multis nigris, ut est equorum cauda, geniculatis ramulis folia habere pauca, tenuia, exigua. Semen ro-

men rotundum, simile coriandro, radice lignosa: nasci in arbutis maximè. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem è naribus fluentem inclusus sistit; item aluum. Medetur dysentericis in vino dulci potus cyathis tribus. Vrinam ciet; tussim, orthopnoeam sanat; item rupta, & quæ serpunt. In testinis & vesicæ folia bibuntur. Enterocelen cohibet. Faciunt & aliam hippurin, breuioribus & mollioribus comis candidioribusq; perquam vtilem ischiadicis, & vulneribus ex aceto imposita, propter sanguinem sistendum. Et nymphæa trita plagis imponitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur, si sanguis per os redditus est, fluxitq; ab infernis. Sideritis tantam vim habet, vt quavis recenti gladiatoris vulnere illigata, sanguinem claudat: quod facit & ferulæ cinis, vel carbo: fungus verò etiam efficacius, qui secundum radicem eius nascitur. Per nares autem fluenti, & cicuta semen tritum ex aqua inditumque, efficax habetur: item stephanomelis ex aqua. Vettonicæ farina è lacte caprino pota, sistit ex vbere fluentem: plantagoq; contusa. Eiusdem succus vomentibus sanguinem datur. Ad erraticum autem radix perfolatæ cum axungia vetere illita probatur. Ruptis cõuulsisq;, ex alte deiectis centaureum maius, gentianæ radix trita vel decocta, vel succus Vettonicæ, & hoc amplius à vocis aut lateris contentionibus: panaces, scordion, aristolochia, pota; agaricum. Item contusis & euersis potum duobus obolis in mulsi cyathis tribus, aut si febris sit, in aqua mulsa: verbasum, cuius flos similis auro est, acori radix, acizoum omne, sed è maiori succus efficacissimè: item symphyti vel radice decoctum: daucum crudum. Erisithales est flore luteo, foliis acanthi: bibitur è vino: item chamærops; & in sorbitione irio, vel plantago omnibus modis. Item phthiriasi, qua Sylla Dictator consumptus est: nascunturque in sanguine ipso hominis animalia exesura corpus. Resistitur vix taminia succo, aut veratri, cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta, etiam vestes eo tadio liberat.

Ad hucera, plagas, & ad verrucas tollendas, & de polycnemo.

CAP. XIII.

Hulcera multorum sunt generum, ac multis modis curantur. Panacis omnium generum radix, ex vino calido illinitur manantibus. Siccat priuatim, quam Chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit: hucerbisq; quæ serpunt, deploratis auxilio est cum æris flore, vino temperata omnib; modis, vel flore vel semine, vel radice. Eadem cum polenta vetustis vulneribus prodest. Heracilion quoque siderion, apollinaris, psyllium, tragacantha, scordotis cum melle purgat. Farina eius carnes excrescentes per se in parsa cõsumit. Polemonia hucera, quæ cacoethe vocant, sanat: centaureum maius in parsa vel illitum: item minoris coma decocta vel trita, vetera quoq; hucera purgat & per sanat. Folliculi clymeni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autem gentiana hucerbis, quæ serpunt, radice tusa, vel decocta in aqua ad mellis crassitudinem, vel succo: vulneribus, ex ea factum lycium. Lysimachia recentibus plagis medetur. Plantago omnium generum hucerbis, peculiariter foeminarum, senum & infantium. Igne mollita melior, & cum ceroto crassa hucorum labra purgat, nomas sistit: Tritam suis foliis integere oportet: Suppurationes, collectiones, sinus hucorum chelidonia quoq; siccantur: vulnera adeò, vt etiam pro spodio vtantur. Eadem iam desperatis cum axungia imponitur. Dictamnium pota sagittas pellit, & alia tela extrahit illita. Bibitur ex aqua cyatho foliorum obolo. Proximè pseudodictamnium. Vtraq; etiam suppurationes discutit. Aristolochia quoq; putria hucera exest: sordida expurgat cum melle, vermesque extrahit: item clauos in hucerbis natos: & infixæ corpori omnia, præcipuè sagittas, & ossa fracta, cum resina. Caena verò hucera explet per se. Et cū iride recentia vulnera ex aceto. Vetera hucera verbenaca, quinquefoliū cum sale & melle. Radices perfolatæ, vulneribus ferro illatis recentibus imponuntur: folia veteribus. Cum axungia vtrunq; & suo folio operitur. Damafonium, vt in struma: folia verbasci ex aceto aut vino. Peristericos ad omnia genera, vel callosorum putrescentiumq; hucorum facit. Manantia nymphææ heraclia radix sanat. Item cyclamini radix vel per se, vel ex aceto, vel cum melle. Eadem & cõtra steatomata efficax, sicut ad hucera manantia hysopū: item peucedanum, cui ad recentia vulnera vis tanta est, vt saniem ossibus extrahat. Præstant hoc & anagallides, cohibentq; quas vocant nomas, & rheumatismos. Vtiles & recentibus plagis, sed præcipuè senum corpori. Cum ceroto apostemata & hucera tetra, folia mandragoræ recentia: radix vulnera cum melle aut oleo: cicuta cum siligine mista mero: acizoum herpetas quoque & nomas, ac putrescentia: sicut erigeron verminosa: recentia autem vulnera astragali radix: & vetera quoq; hucera purgat hypocisthis vtraque. Leontopodij semen tritum in aqua, & cum polenta illitum, spicula sagittarum extrahit: item pycnocomi semen. Tithymalus characias succo gangrænas, phagedænas, putria, vel decocto ramorum cum polenta & oleo: orchis radices, hoc amplius & cacoethe ex aceto cum melle sicca & recentes: per se œnothera efferentia sese hucera sanat. Scythica vulnera curant. Ad carcinomata, argemonia ex melle efficacissima est. Vulneribus præsanatis asphodeli radix decocta, vt diximus, trita cum polenta & illita: quibuscunque verò apollinaris. Astragali radix in puluerem trita, humidis hucerbis prodest: item callitrix decocta in aqua. Priuatim verò iis quæ calceamento facta sint verbenaca, necnon & lysimachia cõtrita, ac nymphæa arida infriata. Polytrix inueteratis iisdem vtilior. Polycnemon cunilæ bubulæ similis est, semine pulegij, furculosa, multis geniculis, corymbo odorato, acri & dulci odore, quæ ferro factis vulneribus cõmanducata imponitur, quinto die soluitur.

tur. Symphyton ad cicatricem celerrimè perducit: item sideritis. Hæc imponitur ex melle. Verba-
sci semine ac foliis ex vino decoctis ac tritis omnia corpori infixæ extrahuntur: item mandragoræ
foliis cum polenta: cyclamini radicibus cum melle. Triffaginis folia in oleo contrita, iis maximè
adhibentur hulceribus, quæ serpunt: & alga in melle trita. Vettonica ad carcinomata, & melanias
veteres addito sale. Verrucas tollit argemonia ex aceto, vel batrachij radix, quæ & vngues scabros
aufert. Linozostidis vtriusq; folia vel succus illitus. Tithymali omnes, genera verrucarum omnium:
item omnia pterygia, varosq; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

*De pluribus experimentis ad mulierum menses, & vulvæ morbos, & partus eiiciendos, & continendos,
& cutis in facie vitia, & capillum tingendum & tollendum, & quadrupedum scabiem.*

CAP. XV.

Artemisiā, & eleliphacum alligatas qui habeat viator, negatur fastidium sentire. Mulie-
ribus morbis medetur maximè in vniuersum præoniæ herbæ semen nigrum ex aqua mulsæ. Ea-
dem in radice vis menses ciet: panacis semen cum absinthio menses & sudores: scordotis potum & il-
litum. Vettonica drachma in vini cyathis tribus bibitur contra omnia vulvarum vitia, aut quæ à par-
tu fiunt. Menses nimios sistit Achillea imposita, & decoctum eius insidentibus. Mammis imponi-
tur hyoscyami semen ex vino: locis radix è cataplasmate: & mammis etiā chelidonia. Secundas mo-
rantes, vel partus emortuos, radices panacis appositæ extrahunt. Ipsum panaces in vino potum vul-
uas purgat, appositumq; cum melle. Polemonia pota ex vino, secundas pellit: nidore purgat vulvas.
Centaurei minoris succus potum, fotuque menses ciet. Item maioris radix, in vulvæ doloribus iisdem
modis prodest. Dersa verò & apposita, extrahit partus emortuos. Plantago apponitur in lana in do-
lore vulvæ: in strangulatu bibitur. Sed præcipua dictamno vis est. Menses ciet, partus emortuos vel
transuersos eiicit: bibitur ex aqua foliorum obolo, ad eò ad hæc efficax, vt ne in cubiculum quidem
prænantium inferatur. Nec potum tantum, sed & illitum & suffitum valet. Proximè pseudodictamnū.
Sed menses ciet cum mero decoctum pondere denarij. Plurimis tamen modis aristolochia prodest:
nam & menses & secundas ciet, & emortuos partus extrahit, myrrha & pipere additis, pota, vel sub-
dita. Vulvas quoque procidentes inhibet fotum vel suffitum, vel subiectum, maximè tenuis. Strangula-
tum ab his, mensiumque difficultatem agaricum tribus obolis in vini veteris cyatho potum, emen-
dat: peristereos apposita in adipe suillo recenti: antirrhinum cum rosaceo & melle. Item apposita
nymphæ thessalæ radix, dolori medetur. In vino nigro pota profluuiā inhibet. E diuerso ciet cy-
clamini radix pota & apposita. Et vesicæ insidentium decocto medetur. Secundas pota cissanthem-
os pellit, vuluam sanat. Et xiphij radix superior menses ciet, drachma ex aceto pota. Peucedanum
strangulatus vulvæ nidore vsum recreat. Menses aluosque præcipue psyllium, drachma in cyathis
tribus aquæ mulsæ ciet: semen mandragoræ potum vuluam purgat. Menses ciet succus appositus,
& emortuos partus. Nimia rursus profluuiā sistit semen cum vino & sulphure. Alui profluuiā si-
stunt & contrahit batrachion potum vel cibo, ardens aliās (vt diximus) cruda. Sed cocta commendatur
sale & oleo, & cumino. Daucum & menses & secundas potum facillimè pellit. Ladanum suffitum cor-
rigit vulvas: dolori earum exulceratisque imponitur. Emortua scammonium pellit, potum vel
appositum. Menses ciet hypericum vtrunque, appositum. Ante alia verò (vt Hippocrati videtur)
crethmos è vino semine vel radice: cortice trahit & secundas: succurrit & strangulationibus ex
aqua pota: item radix è getanio, peculiariter secundis inflammationibusque vulvarum conue-
niens. Purgat hippuris pota & apposita vulvas. Polygonus pota menses ciet & althææ radix. Folia
plantaginis pellunt, item agaricum ex aqua mulsæ. Artemisia vulvæ medetur trita, ex oleo irino
aut fico, aut cum myrrha apposita. Eiusdem radix pota in tantum purgat, vt partus enectos extra-
hat. Menses & secundas ciet ramorum decoctum insidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem
omnia profunt, vel imposita ventri imo cum farina hordeacea. Acoron quoque vtile est interiori-
bus foeminarum morbis, & coniza vtraque, & crethmos. Et anthyllides duæ vuluis vtilissimæ, tora-
minibusque, & secundarum moræ, in vino potæ. Callitrix fotum locis medetur, albugines in capi-
te tollit, capillos inficit oleo trita. Geranion in vino albo potum, hypocisthis in rubro, profluuium
sistunt. Hyssopum suffocationes laxat. Radix verbenacæ pota ex aqua, ad omnia in partu aut ex par-
tu mala, præstantissima est. Peucedano quidam miscunt in vino nigro semen cupressi contritum. Nam
semen psyllij deferuefactum in aqua, cum intepuit, epiphoras omnes vteri lenit. Symphyton tritum
in vino nigro euocat menses. Partus accelerat scordotis pota, drachma succi in aqua mulsæ cyathis
quatuor: dictamini folia præclare dantur ex aqua. Constat, vnius oboli pondere, vel si mortui sint in
vtero infantes, protinus reddi sine vexatione puerperæ. Similiter prodest pseudodictamnū, sed
tardius: cyclaminos adalligata, cissanthemos pota, vettonicæ farina ex aqua mulsæ. Arsenogonon
& thelygonon herbæ sunt, habentes vuas floribus oleæ similes, pallidiores tamen, semen album pa-
pueris modo, Thelygoni potum foeminam concipi narrant. Arsenogonon ab ea semine oleæ, nec
alio distat. Huius potum mares generari perhibentur, si credimus. Alij vtranque ocimo similem tradunt.
Arsenogoni autem semen geminum esse testibus simile. Mammarum vitis acizoum, quod digitellum
appellauimus, vnicè medetur. Erigeron ex passo mammas vberiores facit: sonchum in farre coctum.

Quæ

Quæ verò mastos vocatur, indita, pilos mammarum è partu nascentium aufert, & tincas in facie: aliâque cutis vitia emendat. Gentiana, nymphæa Heraclia illita, cyclamini radix, maculas omnes. Cacaliæ grana mista ceræ liquidæ, extendunt cutem in facie, erugantque: vitia omnia acori radix emendat. Capillum lysimachia flauum facit: denigrat hypericon, quod & corion vocatur: item ophrys herba denticulato oleri similis, foliis duobus. Nigritiam dat & polemonia, in oleo decocta. Psilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus: verum iam & viris est in usu. Efficacissimum autem habetur archezostis. Item tithymali succo, vel in Sole, cum oleo illito crebro, vel euulsis pilis. Quadrupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo, suum anginas peculiariter sideritis. Verum & reliqua genera herbarum reddamus.

10

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
VIGESIMVS SEPTIMVS.

Reliqua herbarum genera. CAP. I.

RESCIT profecto apud me certè, tractatu ipso admiratio antiquitatis: quantoque maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inueniendo curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubiè superata hoc modo posset videri etiam rerum naturæ ipsius munificentia, si humani operis esset inuentio. Nunc verò Deorum fuisse eam apparet, aut certè diuinam, etiam cum homo inueniret: eandemque omnium parentem & genuisse hæc, & ostendisse, nullo vitæ miraculo maiore, si verum fateri volumus. Scythicam herbam à Mæo-

30

tidis paludibus, & euphorbiam è monte Atlante, vltraque Herculis columnas, & ipso rerum naturæ defectu, parte alia Britannicam ex Oceani insulis extra terras positis: itemque æthiopidem ab exusto sideribus axe, alias præterea aliunde vltro citroque humanæ salutis in toto orbe portari, immensa Romanæ pacis maiestate non homines modò diuersis inter se terris gentibusque, verum etiam montes, & excedentia in nubes iuga, partusque eorum & herbas quoque inuicem ostentante. Aeternum quæso Deorum sit munus istud. Adeo Romanos, velut alteram lucem, dedisse rebus humanis videntur.

De aconito, & panthera, qua extinguitur aconito. CAP. II.

Sed antiquorum curam diligentiamque quis possit satis venerari, cum constet omnium venenorum Socysimum esse aconitum: & tactis quoque genitalibus fœminini sexus, animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenū, quo interemptas dormientes à Calurnio Bestia vxores M. Cæcilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Fabulæ narrauerunt, è spumis Cerbericis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticā, vbi monstratur is ad inferos aditus gigni. Hoc quoque tamen in usus humanæ salutis vertere, scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, velut pari intus inueto. Sola hæc pugna est, cum venenum in visceribus reperit: mirumque, exitialia per se ambo cum sint, duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Imò verò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venenata quoque ipsa sanarentur. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes, & vinci se confitentur. Auxiliatur eis elleborū album, tactu resolvente: ceditque aconitum duobus malis, suo & omnium. Quod si quis illa fortè ab homine excogitari potuisse credit, ingratè Deorum munera intelligit. Tangunt carnes aconito, necantque gustu earum pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu, demonstratū. Quod certè casu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc ut nouum nasci, quoniam feris ratio & usus inter se tradi non possit.

Quod omnium creaturarum conditor sit Deus.

CAP. III.

Hic ergo casus, hic est ille, qui plurima in vitâ inuenit Deus. Hoc habet nomen, per quem intelligitur eadem & parens rerum omnium & magistra natura, vtraque coniectura pari, siue ista quotidie feras inuenire, siue semper scire iudicemus. Pudendumque rursus, omnia animalia, quæ sint salutaria ipsis, nosse, præter hominem. Sed maiores, oculorum quoque medicamentis aconitū misceri, saluberrimè promulgauere, aperta professione malum quidem nullum esse sine aliquo bono.

B b 2 no. Fas

no. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monstrare quale sit aconitum, vel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicā cammaro similem marino. Quare quidā cammaron appellauere, alij thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incuruatur paulum scorpionū modo, quare & scorpion alij appellauerunt. Nec defuere, qui myosoton appellare mallent, quoniā procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas aconas nominant. Et ideo aconitum alij dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem nutriente. Hanc alij rationem nominis attulere. Alij, quoniam vis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem deterendam, statimq; admota velocitas sentiretur.

De arhiopide, & agerato, & aloë, & alcea, & alypo, & alsina, & androsace, & androsamo, & ambrosia, & anoni, & anagyro, & anonymo.

CAP. IIII.

AEthiopis folia habet phlomo similia, magna & multa, & hirsuta ab radice. Caulem quadrangulum, scabrum, similem arcio, multis concuum alis, semen eruo simile, candidum, geminū, radices numerosas, longas, plenas, molles, glutinosas gustu. Siccæ nigrescunt, duranturq; vt cornua videri possint. Præter Aethiopiā nascuntur, & in Ida monte Troadis, & in Messenia. Colliguntur autumno, siccantur in Sole aliquot diebus, ne situm sentiāt. Medentur vuluis, potæ in vino albo, ischiadicis, pleuriticis, faucibus scabris, decoctæ potu dantur. Sed quæ ex Aethiopia venit eximia est, atq; illico prodest. Ageraton ferulacea est, duorū palmorum altitudine, origano similis, flore bullis aureis. Huius vstæ nidor vrinā ciet, vuluamq; purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis non hæc, sed quoniā diutissimè non marcescit. Aloe scillæ similitudinē habet, maior, & pinguioribus foliis ex obliquo striata. Caulis eius tener est, rubens medius, non dissimilis antherico: radice vna, ceu palo in terram demissa, graui odore, gustu amara. Laudatissima ex India affertur, sed nascitur & in Asia, nō tamen ea vtuntur, nisi ad vulnera recentibus foliis: mirificè enim conglutinat, vel succo. Ob id in turbinibus cadorū eam serunt, vt acizoum maius. Quidā & caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia, alij & folia. Inuenitur & per selacryma adhærens. Ergo pauimentandum, vbi sata sit, censent, vt lacryma nō absorbeatur. Fuere, qui traderent in Iudæa super Hierosolymam metallicā eius naturam: sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est, aut humidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, ac iocineris modo coacta, facillè liquefcens. Improbanda nigra & dura, harena quoc; quæ & gustu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius spissare, densare, & leuiter calfacere. Vfus in multis, sed principalis aluum soluere, cum penè sola medicamentorū quæ id præstant, confirmet etiam stomachū, adeo non infestet vlla vi contraria. Bibitur drachma: ad stomachi verò dissolutionem, in duobus cyathis aquæ tepidæ vel frigidæ, cochlearis mensura, bis tēve in die ex interuallis, vt res exigit. Purgationis etiā causa plurimū tribus drachmis. Efficacior, si pota ea sumatur cibis. Capillū fluentem continet cum vino austero, capite in Sole contra capillū peruncto. Dolorem capitis sedat temporibus & fronti imposita ex aceto & rosaceo, dilutiorq; infusa. Oculorum vitia omnia sanari ea cōuenit, priuatim prurigines & scabiem genarū: item insignita ac liuida, illita cū melle, maximè Pontico. Tonsillas, gingiuas, & omnis oris hulcera. Sanguinis excreationes, si modicæ sint, drachmæ pondere ex aqua: si minus, ex aceto pota. Vulnerum quoc; sanguinem, & vndecunq; fluentem sistit per se, vel ex aceto. Aliās etiam est vulneribus vtilissima, ad cicatricem perducens. Eadem inspergitur ex hulceratis genitalibus viro-
rum, condylomatis, rimisq; sedis aliās ex vino, aliās ex passio, aliās sicca per se, vt exigit mitiganda cura, aut coercenda. Hæmorrhoidum quoc; abundantiam leniter sistit. Dysentericæ infunditur. Et si difficilius concoquantur cibi, bibitur a cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Deuorantur & pilulæ cum mellis decocto, aut resina terebinthina, ad purganda interiora. Digitorū pterygia tollit. Oculorū medicamentis lauatur, vt quod sit harenosissimū, subsidat. Aut torretur in testa, pennaq; subinde versatur, vt possit æqualiter torrerī. Alcea folia habet similia verbenacæ, quæ & peristereon cognominatur, caules tres aut quatuor, foliorū plenos, florem rosæ, radices albas, cum plurimū sex, cubitales, obliquas. Nascitur in pingui solo, nec sicco. Vfus radice ex vino vel ex aqua dysentericis, aluo citæ, & ruptis conuulsis. Alypon cauliculus est molli capite, non dissimilis betæ, acre gustatu ac lentum, mordensq; vehementer & accendens. Aluum soluit in aqua mulsa, addito sale modico. Minima potio duarū drachmarum, mediā quatuor, maxima sex, ea purgatione quibus datur è gallinaceo iure. Alsine, quam quidā myosoton appellant, nascitur in lucis, vnde & alsine dicta est. Incipit à media hyeme, arefcit æstate mediā: cum prorepat, musculorū aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus esse, quæ iustius myosotis vocetur. Hæc eadem erat quæ helxine, nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascitur in hortis, & maximè in parietibus. Cum teritur, odorem cucumeris reddit. Vfus eius ad collectiones inflammationesq;: & in eadem omnia, quæ helxine, sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur: item verendis hulceribusq;: cū farina hordeacea. Succus eius auribus infunditur. Androsaces herba est alba, amara, sine foliis, folliculos in cirris habens, & in his semen: nascitur in maritimis Syriæ maximè. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua, vel aceto, vel vino. Vehementer enim vrinæ ciet. Datur & podagricis illiniturq;. Idem effectus est & semini, Androsæmon, siue (vt alij appellauerunt) ascyron, non absimile est hyperico,

hyperico, de qua diximus, cauliculis maioribus, densioribusque, & magis rubentibus. Folia alba ru-
ta figura: semen papaueris nigri. Comæ trita sanguineo succo manant. Odor ei resinofus. Gignitur
in vineis. Ferè medio autumno effoditur, suspenditurque. Vfus ad purgandam aluum tusa cum se-
mine, potaque matutino, vel à cœna duabus drachmis, in aqua mulsâ, vel vino, vel aqua pura, totius
portionis sextario. Trahit bilē: prodest ischiadicis maximè. Sed postera die, capparis radicem resinæ
permistam deuorare oportet drachmæ pondere, iterumque quadridui intervallo eadem facere: à
purgatione autem ipsa robustiores vinum bibere, infirmiores aquam. Imponitur & podagris & am-
bustis, & vulneribus, cohibens sanguinem. Ambrosia vagi nominis est, & circa alias herbas fluctuati:
fruticem vnum habet densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuio-
10 rem, foliis rutæ. Circa imum caulem in ramulis semen est vis dependentibus, odore vinoso: qua de
causa botrys à quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vfus eius ad ea
quæ discuti opus sit. Anonin quidam ononida malunt vocare, ramosam, similem scœnogræco, nisi
fruticosior hirsutiorque esset, odore iucundo, post ver spinosa. Estur etiam muria condita. Recens
verò margines huculcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentium. Eadem cum melle po-
ta, calculos pellit. Comitralibus datur in oxymelite decocta ad dimidias. Anagyros, quam aliqui a-
copon vocant, fruticosa est, grauis odore, flore oleris: semen in corniculis non breuibis gignit, simi-
le renibus, quod durefcit per menses. Folia collectionibus imponuntur, difficultérque parientibus
adalligantur, ita vt à partu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat, & secundæ mensēque mo-
rentur, drachmæ pondere bibuntur in passo folia. Sic & suspiriosis dantur: & in vino vetere ad pha-
20 langiorum morsus. Radix discutiendis concoquendisque adhibetur. Semen commanducatum vo-
mitiones facit. Anonymos non inueniendo nomen inuenit. Affertur è Scythia, celebrata Hicesio,
non parua authoritatis Medico, item Aristogitoni, in vulneribus præclara, ex aqua tusa & imposita:
pota verò, mammis præcordiisque percussis: item sanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendâ
vulneraris. Fabulosa arbitror, quæ adiciuntur, recente ea, si vratur, ferrum aut æs ferruminari.

*De aparine, & arctio, & aspleno, & asclepiade, & astere vel bubonio, & ascyro vel ascyroide,
& aphace, & de alcibio, & alectorolopho. CAP. V.*

A Parinen aliqui omphacocarpon, alij philanthropon vocant, ramosam, hirsutam, quinis sensu-
ue in orbem circa ramos foliis per interualla. Semē rotundum, durum, concuum, subdulce.
30 Nascitur in frumentario agro, aut hortis pratiscue, asperitate etiam vestium tenaci. Efficax contra ser-
pentes, semine poto ex vino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex vulneribus
reprimunt folia imposita: succus auribus infunditur. Arction aliqui arcturum vocant similis est ver-
basco foliis, nisi quod hirsutiora sunt, caule longo, molli, semine cumini. Nascitur in petrosis, radice
tenera, alba, dulcique. Decoquitur in vino ad dentium dolorem, ita vt contineatur ore decoctum.
Bibitur propter ischiada & stranguriam è vino, ambustis imponitur & pernionibus. Fouentur eadē
cum radice semine trito in vino. Asplenum sunt qui hemionion vocant, foliis trientalibus multis,
radice limosa, cauernosa, sicut filicis, candida, hirsuta: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Na-
scitur in petris, parietibusque opacis, humidis, laudatissima in Creta. Huius foliorum iure in aceto
decocto, per dies xl, poto lienem absumi aiunt: & illinuntur autem, eadem sedante singultus. Non
40 danda foeminis, quoniam sterilitatem facit. Asclepias folia ederæ habet, ramos longos, radices nu-
merosas, tenues, odoratas: floris virus graue, semen securidacæ. Nascitur in montibus. Radices tor-
minibus medentur, & contra serpentium ictus, non solum potu, sed etiam illitu. Aster ab aliquibus
bubonion appellatur, quoniam inguinum præsentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblon-
gis duobus aut tribus: in cacumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur & aduersus serpentes. Sed
ad inguinum medicinam, sinistra manu decerpi iubent, & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendi-
cis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides, similia sunt inter se, & hyperico: maiores habet ramos,
quod ascyroides vocatur, ferulaceos, omnino rubentes, capitulis paruis, luteis. Semen in calyculis
pusillum, nigrum, resinofum. Comæ trita velut cruentant. Qua de causa quidam hanc androsæmon
vocauere. Vfus seminis ad ischiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis sextario. Aluum sol-
50 uit, bilem detrahit. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet: pusillo altior lenti-
cula est. Siliquas maiores fert, in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora, & madidiora &
minora lenticula. Nascitur in aruis. Natura ei ad spissandum efficacior, quàm lenti: reliquo vsu eos-
dem effectus habet. Stomachi aluique fluxiones sistit semen decoctum. Alcibion qualis esset herba,
apud authores non reperi. Sed radicem eius & folia trita, ad serpentis morsum imponi & bibi iu-
bent: folia quantum manus capiat, trita cum vini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarum tri-
um pondere cum vini eadem mensura. Alectorolophos, quæ apud nos crista dicitur, folia habet si-
milia gallinacei cristæ, plura, caulem tenuem, semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta
cum faba fressa, melle addito, & caligini oculorum. Solidum Semen coniicitur in oculum, nec
turbat, sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem, sed ex nigro albicare incipit, & intumescit, ac
per se exit.

Alum nos vocamus, Græci symphyton petræum, simile cunilæ bubulæ, foliis parvis, ramis tribus aut quatuor à radice, cacuminibus thymi, surculosum, odoratum, gustu dulce, salivam ciens, radice longa rutila. Nascitur in petris, ideo petræum cognominatum: vtilissimum lateribus, lienibus, renibus, torminibus pectoris, pulmonibus sanguinem reiicientibus, faucibus asperis. Bibitur radix trita, & in vino decocta, & aliquando superlinitur. Quin & commanducata sitim sedat, præcipueque pulmonem refrigerat. Luxatis quoque imponitur & conuulsis, lieni, interaneis. Aluum sistit cocta in cinere: detractisque folliculis trita cum piperis nouem granis, & ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta præstantia est, vt carnes quoque, dum coquantur, conglutinet addita: vnde & Græci nomen imposuere. Ossibus quoque fractis medetur.

De alga, & actæa, & de ampelo agria, & absinthio.

Alga rubra & scorpionum ictibus. Actæa graui foliorum odore, caulibus asperis geniculatis, semine nigro, vt ederæ, baccis mollibus, nascitur in opacis & asperis, aquosisque. Datur acerabulo pleno, interioribus foeminarum morbis. Ampelos agria vocatur herba, foliis duris cineracei coloris, qualem in satis diximus, viticulis longis, callosis, rubentibus, qualiter flos, quem Iouis flammam appellauimus in violis, fert semine Punici mali simile acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis, additis vini Coi cyathis duobus, aluum soluit leniter: ideoque hydropicis datur. Vuluæ vitia & cutis in facie mulierum emendat. Ischiadicos quoque vt hac herba prodest, tusa cum foliis, & illita cum succo suo. Absinthij genera sunt plura: Santonicum appellatur à Galliæ ciuitate: Ponticum à Ponto, vbi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur: neque aliud præstantius, multoque Italico amarius, sed medulla Pontici dulcis. De vsu eius conuenit dicere herbæ facillimæ, atque inter paucas vtilissimæ, præterea sacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum feriis quadrigæ certant in Capitolio, victorque absinthium bibit: credo, sanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus. Stomachum corroborat, & ob hoc sapor eius in vina transfertur, vt diximus. Bibitur & decoctum aqua, ac postea nocte & die refrigeratum sub dio, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cælestis aquæ sextariis tribus: oportet & sale addi. Vetusissime in vsu est. Bibitur & madefacti dilutum: ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio, vt (quisquis fuerit modus aquæ) tegatur per triduum. Tritum raro in vsu est, sicut & succus expressi. Exprimatur autem cum primum semen turgescit, madefactum aqua triduo recens, aut succum septem diebus. Deinde coctum in æneæ vase ad tertias x. heminis in aquæ sextariis XLV. iterumque percolatum herbalentè coquitur ad crassitudinem mellis, qualiter ex minore centaureo quaritur succus. Sed hic absinthij, inutilis stomacho capitique est, cum sit ille decocti saluberrimus. Nanque astringit stomachum, bilémque detrahit, vrinam ciet, aluum emollit, & in dolore sanat: ventris animalia pellit, malaciam stomachi & inflationes discutit cum sili & nardo Gallico, aceto exiguo addito. Fastidia absterget, concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta, & pipere & sale. Antiqui purgationis causa dabant, cum marinæ aquæ veteris sextario, seminis sex drachmis, cum tribus salis, & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem teri debet, propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere supra dictum pondus, addito pulegio: alij contra paraly sin: alij pueris folia in fico, sic vt amaritudinem fallerent. Thoracem purgat cum iride sumptum. In regio morbo crudum bibitur cum opio, aut adiuto. Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex aqua: iocineris causa cum Gallico nardo: lienis, cum aceto, aut pulte, aut fico sumitur. Aduersatur fungis ex aceto: item visco: cicuta ex vino, & muris aranei moribus, draconi marino, scorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum passo imponitur: suggillatis cum melle. Aures decoctum eius vaporis suffitu sanat: aut si manat sanies, cum melle tritum. Vrinam ac menses cient tres quatuorue ramuli, cum Gallici nardi radice vna, cyathis aquæ vj. Menses priuatim cum melle sumptum, & in vellere appositum. Anginis subuenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat: vulnera recetia, prius quam aqua tangantur, impositum: præterea capitis hucera. Peculiariter ilibus imponitur, cum Cypriacera, aut cum fico. Sanat & pruritus. Non est dandum in febris. Nauseas maris arcet in nauigationibus potum: inguinum tumorem in ventrali habitum. Somnos allicit olfactum, aut in scio sub capite positum. Vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit, & fumo, si vratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum, literas à musculis tuetur: capillum denigrat absinthij cinis vnguento rosaceoque permixtus. Est absinthium marinum, quod quidam Seriphium vocant, probatissimum in Taposiri Aegypti. Huius ramum Isiaci præferre solenne habent: angustius priore, minusque amarum, stomacho inimicum, aluum mollit, pellitque animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & sale, aut in farinæ trimestris sorbitione dilutum. Coquitur, quantum manus capiat, in aquæ sextario ad dimidias.

De ballote, & borrye fruticosa, & brabyla, & bryo & bupleuro, & catanance, & calla, & circea, & cirso, & crataegono, & thelygono, & crocodilio, & cynosorchi, & chrysolachano, & cucubalo, & conferua.

† Ballotes fo. **B**Alloten alio nomine melampursion Græci vocant, herbam fruticosam, angulosis caulibus nigris, hirsutis foliis vestientibus, maioribus quam † porri, & nigrioribus, graue olentibus. Vis eius

eius efficax aduersus canis morsus, ex sale foliis tritis imposita: item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat & sordida hulcera cum melle. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis. Semē circa toram nascitur: folia cichorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc Cappadoces ambrosiam vocant, alij artemisiam. Brabyla spissandi vim habet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt authores. Bryon marina herba sine dubitatione est, lactuæ foliis similis, rugosa veluti contracta, sine caule, ab ima radice excurrentibus foliis. Nascitur in scopulis maxime, testisque terra comprehensis. Præcipua siccandi ei spissandique vis, & collectiones omnes inflammationesque cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus sit. Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio, foverique plagas decocta ea herba, adiectis foliis mori aut origani. Catanancè thessalam herbam, qualis sit, à nobis describi superuacuum est, cum sit vñs eius ad amatoria tantum. Illud non ab re est dixisse ad detegendas Magicas vanitates, electam ad hunc vñsum coniectura, quoniam arefcens contraheret se ad speciem vnguivum milui exanimati. Eadem ex causa & cemos silebitur à nobis. Calla duorum generum est. Vna similis aro. Nascitur in arationibus. Colligitur antequā inarescat, vñsque eosdem habet, quos arum. Bibitur quoque radix huius ad exinaniendas aluos, mensisque mulierum: item caules cum foliis in leguminibus decocti, sanant tensesmon. Alterum genus eius quidam anchusam vocat, alij rhinochisiam. Folia lactuæ longiora, plumosa, radice rubra, quæ ignes sacros cum flore polente sanat imposita: iocineris autem vitia, in vino albo pota. Circæa strychno satiuo similis est, flore nigro, pusillo, paruo semine, vt milij, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici fermè aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in vino, bibiturque ad dolorem vuluæ & vitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusæ, noctem & diem. Trahit eadem potio & secundas: semine lac minuitur, in vino aut mulsæ aqua potio. Cirsion cauliculus est tener duum cubitorum, triangulo similis, foliis spinosis circumdatus. Spinæ molles sunt. Folia bouis linguæ similia, minora, subcandida, & in cacumine capitula purpurea, quæ soluuntur in lanugines. Hanc herbam radicemue eius adalligatam, dolores varicum sanare tradunt. Cratægonon spicæ tritici simile est, multis calamis ex vna radice emicantibus, multorumque geniculorum. Nascitur in opacis, semine milij, vehementer aspero gustu: quod si bibant ex vino ante cœnam, tribus obolis in cyathis aquæ totidem, mulier ac vir, ante conceptum diebus xl. virilis sexus partum futurum aiunt. Est & alia cratægonos, quæ thelygonos vocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sūt qui florem cratægoni bibentes mulieres, intra xl. diem concipere tradant. Eadem sanant hulcera vetera nigra cum melle: explent sius hulcerum, & atropa carnosiora faciunt: purulenta expurgat: panos discutit: podagras, collectionesque omnes leniunt, peculiariter mammaram. Theophrastus arboris genus intelligi voluit cratægonon siue cratægona, quam Itali aquifoliam vocant. Crocodjlion chamæleontis herbæ nigre figuram habet radice longa, æqualiter crassa, odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum crassumque, atque ita lienem consumere dicitur. Cynosforchin aliqui orchin vocant, foliis oleæ, mollibus, ternis, per semipedem longitudinis in terra stratis, radice bulbosa, oblonga duplici ordine, superiore quæ durior est, & inferiore quæ mollior. Eduntur vt bulbi cocti, in vineis ferè inuenti. Ex his radicibus si maiorem edant viri, mares generari dicūt: si minorem foeminæ, alterum sexum. In Thessalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad stimulos coitus, duriores verò ad inhibendos. Aduersatur alter alteri. Chrysolachanum in pineto, lactuæ simile nascitur. Sanat neruos incisos, si confestim imponatur. Et aliud genus chrysolachani traditur, flore aureo, foliis oleris. Coctum estur, vt olus molle. Herba hac adalligata morbum regium habentibus, ita vt spectari ab his possit, sanari id malum traditur. De chrysolachano nec satis dici scio, nec plura reperio. Nanque & hoc vitio laborauere proximi vtique herbarij nostri, quod ipsis notas, velut vulgares, strictim & nominibus tantum indicauere: tanquam coagulo terræ aluum sisti, stranguriam dissolui, si bibatur ex vino aut aqua. Cucubali folia trita cum aceto, serpentium ictibus & scorpionum mederi. Quidam hanc alio nomine strumum appellant, alij Græcè strychnon: Acinos habet nigros. Ex his cyathus succi cum mulsi duobus, medetur lumbis: item capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita. Peculiaris est Alpinis maxime fluminibus conferua, appellata à conferruminando, spongia aquarum dulcium verius, quàm muscus aut herba, villosæ densitatis atque fistulosæ. Curatum ea scio, omnibus ferè ossibus contractis, prolapsum ex arbore alta putatorem circumdata vniuerso corpori, aquam suam inspergentibus, quoties inaresceret, raroque nec nisi deficientem herbam mutationis causa resoluentibus, conualuisse vix credibili celeritate.

De cocco Gnidio, & disphaco, & dryopteris, & dryophono, & elatine, & empetro siue calcisfraga, & epipacti, siue elleborine, & epimedio, & enneaphyllo, & filice, & de femore bubulo, & galeopside siue galeobdolo, & glauce siue eugalacto. CAP. IX.

Coccognidio color cocci, magnitudo grano piperis maior, vis ardens. Itaque in pane deuoratur, & ne adurat, cum gulam transit. Huic vis præsentanea contra cicutam. Sistit aluum. Disphacos folia habet lactuæ, bullasque spinosas in dorso medio caulē duum cubitorū, iisdem spinis horridum, genicula

nicula eius binis foliis amplectentibus, concauo alarum sinu, in quo subsistit ros salus. In cacumine capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in vino radice, usque dum sit crassitudo ceræ, ut possit in fistula collyrium mitti. Item verrucas omnium generum. Quidam & alarum, quas supra diximus, succum illinunt his. Dryopteris filici similis, in arboribus nascitur, tenui foliorum subdulcium incisura, radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psilothrum est radix tusa. Illinitur enim, usque dum sudores euocet: iterumque & tertio, ita ne sudor abluatur. Dryophonon similis herba est, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circumdatis utrinque foliis, pollicari amplitudine, qualia oxymyrsmes, sed candidioribus mollioribusque, flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine verò eius pro pipere utuntur. Elatine folia habet helinxæ, pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis quinis senisue, à radice statim foliosis. Nascitur in segetibus, acerbago gustu, & ideo oculorum fluxionibus efficax, foliis cum polenta tritis & impositis, subdito linteolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu dysenteria liberat. Empetron, quam nostri calcifragam vocant, nascitur in montibus maritimis, ferè in saxo: quò propius mari fuerit, minus falsa est, potaque bilem trahit ac pituitas: quò longius magisque terrena, amarior sentitur. Trahit aquam. Sumitur autem in iure aliquo, aut in hydromelite. Vetustate vires perdit. Recens vrinas ciet decoctum in aqua vel tritum, calculosque frangit. Qui fidem promisso huic quærunt, affirmant lapillos, qui subferuefiant vnà, rumpi. Epipactis, ab aliis elleborine vocatur, parua herba, exiguis foliis, iocineris vitis vtilissima, & contra venena pota. † Epimenidion caulis est non magnus, edere foliis denis atque duodenis, nunquam florens, radice tenui, nigra, graui odore. Nascitur in humidis, & huic spissandi refrigerandique natura, foeminis cauenda. Folia in vino trita virginum mammas cohibent. Enneaphyllon, longa folia nouena habet, causticæ naturæ. Imponitur lana circumdatum, ne vrat latus; continuo enim pustulas excitat, lumborum doloribus & coxendicum vtilissimum. Filicis duo genera nec florem habent, nec semen. Pterin Græci vocant, alij belchnon, cuius ex vna radice complures exeunt filices, bina etiam cubita excedentes longitudine, non graues odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci vocant, alij nymphæam pterin. Est autem singularis atque non fruticosa, breuior, molliorque & densior, foliis ad radicem canaliculata. Vtriusque radice sues pinguescunt. Folia vtriusque lateribus pinnata, vnde nomen Græci imposuere. Radices vtrique longæ in obliquum, nigrae, præcipuè cum inaruerè. Siccari autem eas Sole oportet. Nascuntur vbique, sed maximè frigido solo. Effodi debet Vergiliis occidentibus. Vfus radice in trimatu tantum, neque antea, neque postea. Pellunt interaneorum animalia, ex his ténias cum melle: cætera ex vino dulci triduo potæ. Vtraque stomacho inutilissima. Aluum soluit, primò bilem trahens, mox aquam: melius ténias cum scammonij pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua, post vnus diei abstinentiam bibitur, melle prægustato contra rheumatismos. Neutra danda mulieribus, quoniam grauidis abortum, cæteris sterilitatem facit. Farina earum huculceribus tetrīs inspergitur: iumentorum quoque in ceruicibus. Folia cimicem necant: serpentem non recipiunt. Ideo substerni vtile est in locis suspectis: vstæ etiam fugant nidore. Fecere Medici huius quoque herbae discrimen. Optima Macedonica est, secunda Cassiopica. Femur bubulum appellatur herba, neruis & ipsa vtilis, recens in aceto ac sale trita. Galeopsis, aut vtraliq, galeobdolon vel galion, caulem & folia habet vrticæ læuiores, & quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas vbique. Folia caulisque durities & carcinomata sanat ex aceto trita & imposita: item strumas. Panos & parotidas discutit. Ex vfu est & decocto succo fouere. Putrescentia quoque & gangrænas sanat cum sale. Glaux antiquitus eugalaeton vocabatur, cytiso & lenticulæ foliis similis: auersa candidiora. Rami in terram serpunt quini senisue, admodum tenues ab radice flosculi purpurei exeunt. Inuenitur iuxta mare. Coquitur in sorbitione similaginis, ad excitandam vbertatem lactis. Eam qui hauserint, balineis vti conuenit.

De glaucio, & glycyfide, & gnaphalio, siue chamezelo, & galedrago, & holco, & hyosiri, & holosteio, & hippophaïto. CAP. X.

Glaucion in Syria & Parthia nascitur, humilis herba, densis foliis, ferè papaueris, minoribus tamen sordidioribusque, odoris tetri, gustus amari cum astringitione. Granum habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circumlitum, in clibanis calefaciunt: deinde exempto succum exprimunt eiusdem nominis. Vfus est & succi, & foliorum, si terantur, aduersus epiphoras, quæ vniuersæ vno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium, quod Medici diaglaucion vocant. Lactis quoque vbertas intermissa restituitur. Sumitur eius rei causa ex aqua. Glycyfide, quam aliqui pæoniam, pentorobon vocant, caulem habet duum cubitorum, comitantibus duobus aut tribus, subrutilum, cute lauri: folia qualia isatis, pinguiora, rotundioraque, & minora: semen in filiquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Foemina existimatur, cuius radicibus seu balani longiores circiter octo aut sex adherent. Mas plures habet, quoniam non vna radice nixus est, palmi altitudine, candidaque. Ea gustu astringit. Foeminae folia myrrham redolent, & densiora sunt. Nascuntur in syluis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico Martio impetum in oculos faciente, interdiu periculosum sit. Radix verò cum effodiatur, periculum esse ne sedes procidat. Magna id vanitate ad ostentationem

† Repone Epimenidion, vti antea legabatur. Nam epimenidion scilla genus est, de quo supra egit lib. 19. capit. 5. Epimedium autem hic legendum esse, satis constat ex Dioscoride, apud quæ hæc omnia penè ad verbum leguntur.

tionem rei fictum arbitror. Vfus in his diuerfus. Rubra enim grana rubentis menses sistunt, xv. ferè pota in vino nigro. Nigra grana vuluis medentur, ex passo aut vino totidem pota. Radix omnes ventris dolores sedat in vino, aluumque purgat: sanat opisthotonum, morbum regium, renes, vesicam: matricem autem & stomachum decocta in vino: aluumque sistit: estur etiam contra malum mentis: sed in medendo quatuor drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliantur & suppressionibus nocturnis, in vino pota quo dictum est numero. Stomachi verò erosionibus, & esse ea & illinire prodest. Suppurationes quoque discutiuntur: recentes nigro semine, veteres rubro. Vtrunque auxiliatur à serpente percussis: & pueris contra calculos, incipiente stranguria. Gnaphalion alij chamæzelon vocant, cuius foliis albis mollibusque pro tomento vtuntur: sanè & similia sunt. Datur in vino austero ad dysenteriam: ventris solutiones, mensesque mulierum sistit. Infunditur autem tenesmo. Illinitur & putrescentibus huculæ. Galedragon vocat Xenocrates leucacantho similem, palustrem & spinosam, caule ferulaceo, alto, cui summo capite inhæret simile ouo. In hoc crescente ætate vermiculos nasci tradunt, quos pyxide cõditos ad alligari cum pane brachio ad eam partem, qua dens doleat, mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno, & ita si terram non attigerit. Holcus in faxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine tenues, culmo, quale ordeum restibile. Hæc circa caput alligata, vel circa lacertum, educit è corpore aristas. Quidam ob id Aristidiâ vocant. Hyosiris intubo similis, sed minor, & tactu asperior: vulneribus cõtusa præclare medetur. Holosteon sine duritia est herba, ex aduerso appellata à Græcis, sicut fel dulce, tenuis vsque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum, ceu gramen, foliis angustis, astringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Vfus eius ad conuulsa rupta, in vino pota. Vulnera quoque conglutinat. Nam & carnes coguntur, addita. Hippophæston nascitur in spinis, ex quibus fiunt æneæ fulloniæ, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus, & foliis paruis, multis, herbacei coloris, radículas habens albas, molles. Succus earum exprimitur æstate, ad soluendam aluum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. Contra vertigines, orthopnoeas, paralyseis incipientes.

De hypoglossa, & hypecoo, Idæa, isopyro, lathyri, leontopetalo, lycopside, lithospermo, lapide vulgari, de limeo, leuce, & leucographi.

CAP. XI.

Hypoglossa folia habet figura sylvestris myrti, concaua, spinosa, & in his ceu linguas folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex his imposita minuit. Hypecoon in segetibus nascitur, foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris succo. Idæa herbæ folia sunt, quæ oxymyrsines: adhærent his velut pampini, in quibus flos. Aluum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendique naturam habet. Isopyron alij a phaselion vocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthij. Contra tussim & cætera pectoris vitia, ex melle aut aqua mulsa, item iocineri vtilissima. Lathyris folia habet multa, lactucæ similia, tenuiora, germina multa, in quibus semen tuniculis continetur, vt capparidis, quæ cum inaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. Hæc vicena in aqua pura aut mulsa pota, hydropicos sanant. Trahunt & bilem. Qui vehementius purgari volunt, cum folliculis ipsis sumunt ea: nam stomachum lædunt. Itaque inuentum est, vt cum pisce aut iure gallinacei sumerentur. Leontopetalon alij rhapeion vocant, folio brassicæ, caule semipedali: alæ multæ, semen in cacumine in siliquis ciceris modo: radix rapo similis, grandis, nigra. Nascitur in aruis. Radix aduersatur omnium serpentium generibus ex vino pota: nec alia res celerius proficit. Datur & ischiadicis. Lycopsis longioribus, quàm lactuca, est foliis, crassioribusque. Caule longo, hirsuto, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo. Nascitur in campestribus. Illinitur cum farina hordeacea igni sacro. Sudorem in febribus mouet, succo aquæ calidæ admisto. Inter omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui agonychon vocant, alij Diospyron, alij Heracleos. Herba quincuncialis ferè, foliis duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis furculosis, crassitudine iunci: gerit iuxta folia singulas veluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipsi, quæ pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Nascitur & in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo aspexi. Tantus est decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascitur. Iacere atque humi serpere authores tradunt. Ego vulsam, non hærentem vidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis in vino albo calculos frangi, pelli que constat, & strangulariam discuti. Neque in alia herbarum fides est visus statim, ad quam medicinam nata sit. Est autem eius species, vt etiam sine authore visu statim nosci possit. Lapis vulgaris iuxta flumina fert muscum siccum, canum. Hic fricatur altero lapide, addita hominis saliuæ: illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit, dicit, *ἡ ἀγρία γυναικίδες, λίθος ἀγρίου οὐμὲ δίδωκεν*. Limeum herba appellatur à Gallis, quæ sagittas in venatu tingunt medicamento, quod venenum ceruarium vocant. Ex hac in tres modios saliuati additur, quantum in vna sagitta addi solet: ita ossa demittitur bouum faucibus in morbis. Alligari postea ad præsepia oportet, donec purgentur (insanire enim solent) si sudor insequitur, aquæ frigida perfundi. Leuce Mercuriali similis, nomen ex ea causâ accepit, per medium folium candida linea trans-

Alias, phasiolum, vt apud Dioscorid. & Gal. libro 6. Simpl. med.

Cc

currente:

currente; quare mesoleucon quidam vocant. Succus eius fistulas sanat: ipsa contrita, carcinomata. Fortassis eadem sit, quæ leucas appellatur, contra omnia marina venena efficax. Speciem eius aucthores nō tradunt, nec aliud, quàm sylvestrem latioribus foliis esse efficaciorē, hanc semine acriorē. Leucographis qualis esset, scriptum non reperi: quod eo magis miror, quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum croco: item coeliacis, trita ex aqua & apposita: profluuiis foëminarum, oculorum quoque medicamentis, & explendis hulceribus, quæ sunt in teneris partibus corporis.

De medio, & myosota, & myagro, & natrice, & othone, & onosina, & onopordo, & osyri, & oxye, & batrachio, & polygono, & leucanthemo, & phyteuma, & phyllo, & phelliandrio, & phalaris, & polyrrhizo, & proserpinaca, & derhacoma, de reseda, & stachade. CAP. XII.

MEdion folia habet iridis satiuæ, caulem tripedalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundū, semine minuto, radicem semipedalem. In saxi opacis nascitur. Radix drachmis duabus cum melle menses foëminarum sistit ecligmate per aliquot dies sumptō. Semen quoque in vino tritum, contra abundantiam foëminarum datur. Myosota siue myosotis, lævis herba, caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus rubentibus, concavis, ab imo foliis angustis, oblongis, dorso acuto, nigris, per intervalla assiduè geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore caruleo. Radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Vis ei septica & exulceratrix, ideoque ægilopas sanat. Tradunt Aegyptij, mensis quem Thiatin vocant die xxvij. ferè in Augustum mensem incurrente, si quis huius herbæ succo inungatur manè priusquàm loquatur, non lippiturum eo anno. Myagros herba ferulacea est foliis similis rubiæ, tripedanea. Semen oleosum, quod & fit ex eo. Medetur oris hulceribus perunctis hoc succo. Herba, quæ vocatur nigina, tribus foliis longis intubaceis, illita cicatrices ad colorem reducit. Natrix vocatur herba, cuius radix euulsa virus hirci redolet. Hac in Piceno à foëminis abigunt, quos mira persuasione Fatuos vocant: ego species lymphantium hoc modo animorū esse crediderim, qui tali medicamento iuuentur. Odontitis inter foëni genera est, cauliculis densis ab eadem radice geniculatis, triangulis, nigris. In geniculis folia parua habet, longiora tamen quàm polygonon. Semen in alis hordeo simile, florem purpureum, pusillum. Nascitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in vino austero, quantum manus capiat, dentium dolori medetur, ita vt contineatur ore. Othonne in Syria nascitur, similis erucæ, perforatis crebrò foliis, flore croci: quare quidam anemonen vocauerūt. Succus eius oculorum medicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & excalfacit, astringitque siccando. Purgat cicatrices & nubeculas, & quicquid obstat. Quidam tradunt lauari, atque ita siccata digerere in pastillos. Onosma longa folia habet ferè ad tres digitos in terra iacentia, tria, ad similitudinem anchusæ incisa, sine caule, sine flore, sine semine. Prægnans si edat eam, vt supergradiatur, abortum facere dicitur. Onopordon si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit vrinas & menses, aluum sistit, suppurationes & collectiones discutit. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigra ceu lini: semenque in ramulis nigrum initio, dein colore murato rubescens. Smegmata mulieribus faciunt ex his. Radicum decoctum potum, sanat arquatos. Eadem, priusquàm mature scat semen, concisæ, & Sole siccata, aluum sistunt. Post maturitatem verò collectæ, & in sorbitione decoctæ, rheumatismis ventris medentur, & per se trita ex aqua cælesti bibuntur. Oxyis folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Polyanthemum, quam quidam batrachion appellant, caustica vi exulcerat cicatrices, & ad colorem reducit. Eademque vitilignes concorporat. Polygonon Græci vocant, quam nos sanguinariam: non attollitur à terra, foliis rutæ, semine graminis. Succus enim infusus naribus supprimit sanguinem: & potus cum vino, cuiuslibet partis profluuiū, excretionisque cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt, hanc marem intelligi volunt, appellarique à multitudine seminis, aut densitate fruticis calligonon. Alij polygonaton à frequentia geniculorum: alij theuthalida, alij carinetron, alij clema, multi myrtopetalon. Necnon inueniuntur, qui hanc foëminam esse dicunt: marem autem maiorem, minúsque nigrā, & geniculis densiorem, semine sub omnibus foliis turgescentem. Quocunq; hæc modo se habeant, vis earū est spissare ac refrigerare. Semina aluum soluunt, largius sumpta vrinam cient, rheumatismos cohibent: qui si non fuere, nō profunt. Stomachi feruori folia imponuntur: vesicæ dolori illinuntur, & ignibus sacris. Succus & auribus purulentis instillatur & oculorū dolori per se. Dabatur & in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis, quartanisve præcipuè: item cholericis, dysentericis, & in solutione stomachi. Tertium genus oreon vocatur in montibus nascens harundini teneræ simile, vno caule, densis geniculis, & in se fractis, foliis autem piceæ, radice superuacua, inefficacius quàm superiora. Peculiare ischiadicis. Quartum genus sylvestre appellatur, penè arboris modo frutex, radice lignosa, stirpe cedri rubicundo: ramis sparti, binum palmarum, nigris geniculorum ternis quaternisve articulis. Huic quoque spissandi natura, sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inspergitur & oris hulceribus, & attritis partibus. Propter gingiuarum verò vitia ipsa cōmanducatur. Nomas sistit, omniaque quæ serpunt, aut difficilem cicatricem habent. Priuatim verò sanat à niue facta hulcera. Herbarij & ad anginas vtuntur illa: & in capitis dolore coronā exea

ex ea imponunt:& contra epiphoras collo circundant. In tertianis quidam sinistra manu euulsam adalligant: adeo contra profluua sanguinis, nec vllam magis aridam, quàm polygonum, seruant. Pancration aliqui scillā pusillam appellare malunt, foliis albi lilij longioribus crassioribusq;, radice bulbi magni, colore rufo. Aluum soluit, succo cum farina crui sumpto: hucera purgat. Hydropicis spleneticisq; cum melle datur. Alij decoquunt eam, donec aqua dulcis fiat: eaq; effusa, radicem terentes digerunt in pastillos Sole siccatos:& postea vtuntur ad capitis hucera, & cætera quæ repurganda sunt. Item ad tussim, quantum tribus digitis apprehenderint, in vino dantes, & ad lateris dolores, aut peripneumonici ecligmate. Propter ischiada in vino bibendū, & propter tormina mensesque ciendos. Peplos, quam aliqui sycen, alij meconion aphrodes vocant, ex vna radice tenui fruticat, foliis rutæ paulo latioribus, semine sub foliis rotundo, minore quàm candidi papaueris. Inter vites ferè colligitur messibus: siccaturq; cum fructu suo, subiectis aquis, in quas excidat. Hoc potio alius soluitur, bilis ac pituita detrahatur. Media potio est acetabuli mensura, in aquæ mulæ heminis tribus. Et cibus inspergitur obsoniisq; ad molliendam aluum. Periclymenos fruticat & ipsa, ex interuallo duo folia habens, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum, & quod difficile euellatur. Nascitur in aruis ac sepibus, conuoluens se adminiculis quibuscunque. Semen eius in vmbra siccatum tunditur, & in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus, ad lienem: eumq; vrina cruenta, aut per aluum absomit: quod intelligitur à decimo statim die. Vrinam cient & folia decocta: quæ & orthopnoicis profunt. Partum quoq; adiuuant, secundasq; pellunt pota simili modo. Pelecini in segetibus diximus nasci, fruticosam cauliculis, foliis ciceris. Semen in siliquis fert, corniculorum modo aduncis, ternis quaternisve, quale gith nouimus, amarū, stomacho vtile. Additur in antidotis. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis lenticulæ, gustu astricto, quæ pota lactis abundantia facit. ^a Poterion, aut (vt alij vocant) phrynion, vel neurada, largè fruticat, spinis retorrída, lanugine spissa, foliis paruis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris: seminis nulli vsus, sed gustu acuto & odorato. Inuenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres, binum cubitorum in altitudine, neruofas, candidas, firmas. Circunfoditur autumnis, & præciso frutice dat succum gummi similem. Radix mira vulneribus sanandis traditur, præcipueq; neruis vel præcisis illita. Decoctum quoq; eius cum melle potum dissolutiones neruorum, & infirmitates, & incisuras iuuat. Phalangites, à quibusdam phalangion vocatur, ab aliis leucanthemon, vel (vt in quibusdā exemplaribus inuenio) ^a leucantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendentes: flos candidus, lilio rubro similis, semine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multo tenuiore, radice herbacei coloris. Huius folio vel flore vel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumq;, & serpentium ictus: item contra tormina. Phyteuma qualis sit, describere superuacuum habeo, cum sit vsus eius tantum ad amatoria. Phyllon à Græcis vocatur herba in saxosis montibus, foemina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parua, semine rotundo, papaueri simili. Hæc sui sexus facit partus: mares autem semine tantum differens, quod est incipientis oliuæ. Vtrumq; bibitur in vino. Phellandriion nascitur in palustribus, folio apij. Bibitur semen eius propter calculos & vesicæ incommoda. Phalaris thyrsum habet longum, tenue, ceu calamum, in summo florem inclinatum: simile sesamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex vino vel aceto vel cum melle & lacte. Idem & vitia vesicæ sanat. ^a Polyrhizon folia habet myrti, radices multas. Hæ tussæ dantur in vino contra serpentes: profunt & quadrupedibus. Proserpinaca herba vulgaris est, eximij aduersus scorpiones remedij. Eadem contrita, addita muria & oleo, anginam eximie curari tradunt. Præterea in quantalibet lassitudine recreari defessos, etiā cum obmutuerint, si subiiciatur linguæ. Si deuoretur, vomitionem sequi salutarem. Rhacoma affertur ex his, quæ supra Pontum sunt, regionibus. Radix costo nigro similis, minor & rufior paulò, sine odore, calfaciens gustu & astringens. Eadem trita vini colorem reddit, ad crocū inclinantem. Illita collectiones inflammationesq; sedat: vulnera sanat: epiphoras oculorum sedat ex passo illita: insignita cum melle, & alia liuentia ex aceto. Farina eius inspergitur contra cacoethe, & sanguinem reiicientibus drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam & coeliacis, si febris carent, in vino: sin aliter, ex aqua. Facilius teritur, nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendū duplici mensura ad rupta conuulsa, contusis, ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores, additur piperis aliquid & myrrhæ: si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur: siue intus siue extrà, purulentis excreationibus: item hepaticis, spleneticis, ischiadicis: ad renum vitia, suspiria, orthopnoeas. Arteriæ scabritias sanat ex passo, tribus obolis potis trita, aut decoctum eius. Lichenas quoq; ex aceto imposita purgat. Bibitur contra inflationes & perfrictiones, febres frigidas, singultus, tormina, asperitates, capitis grauitates, melancholicas vertigines, lassitudinum dolores & conuulsiones. Circa Ariminum nota est herba, quam resedam vocant. Discutit collectiones, inflammationesq; omnes. Qui curat ea, addunt hæc verba, Reseda morbos reseda, scisne scisne quis hîc pullos egerit? radices nec caput, nec pedes habeant. Hæc ter dicunt, totiesque despuunt. Stœchas in insulis tantum eiusdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyssopi, amara gustu. Menses ciet potu: pectoris dolores leuat, Antidotis quoque miscetur.

† thlaspi &
trachinia.

De solano, & smyrnio, & telephio, & trichomane, & thaliatro, & thlaspe, & tragonia, & tragoni, & trago, & tragopogo, & spondyli. Et quoddam morbi in quibusdam non sunt gentibus. CAP. XIII.

Solanū Græci strychnon vocāt, vt tradit Cornelius Celsus. Huic vis reprimendi refrigerandiq;
Smyrnion caulem habet apij, folia latiora, & maximè circā stolones multos, quorū à sinu exiliūt
pinguia, ad terram infracta, odore medicato, & cum quadā acrimonia iucundo, colore, in luteū lan-
guescente, capitibus caulī orbiculatis, vt anethi semine rotundo, nigro, quod arefcit incipiente æ-
state. Radix quoq; odorata, gustu acri mordet, succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus pallidus.
Odor myrrhæ habet qualitatem: vnde & nomen. Nascitur & in saxosis collibus, & in terrenis. Vfus
eius calfacere, extenuare. Vrinā & menses cient folia & radix. Semen aluum sistit. Radix collectio-
nes & suppuraciones non veteres, item duritias discutit illita. Prodest & contra phalangia ac serpē-
tes, admisto cachry aut polio, aut melissophyllo, in vino pota, sed particulatim, quoniā vniuersa vo-
mitionem mouet. Qua de causā aliquando cum ruta datur. Medetur tussi & orthopnœæ semen, vel
radix: item thoracis, aut lienis, aut renum, aut vesicæ vitiiis. Radix autē ruptis conuulsis. Partus quo-
que adiuuat, & secundas pellit. Datur & ischiadicis cū crethmo in vino. Sudores ciet & ructus: ideo
inflationem stomachi discutit. Vulnere ad cicatricem pēducit. Exprimitur & succus radici, vtillis
fœminis & thoracis præcordiorumq; desideriiis: calfacit enim & concoquit, & purgat. Semen pecu-
liariter hydropicis datur potu, quibus & succus illinitur, & malagmate è cortice arido. Et ad obfo-
nia vtuntur cum mulso & oleo, & garo, maximè in elixis carnibus simul. Concoctiones facit, sapore
simillima piperi. Eadē in dolore stomachi efficax. Telephion portulacæ similis est & caule & foliis.
Rami à radice septeni octonive fruticant, foliis crassis, carnosiss. Nascitur in cultis, & maximè inter
vites. Illinitur lentigini, & cū inaruit, teritur. Illinitur & vitilagini, ternis ferè mensibus, senis horis
noctis aut diei: postea farina hordeacea illinitur. Medetur & vulneribus & fistulis. Trichomanes
adianto similis est, exilius modò, nigriusq; foliis lenticulæ densis, amaris, aduersis inter se. Decoctū
eius strangurias sanat in vino albo potū, addito cumino rustico. Succus cohibet capillos defluētes,
aut si effluxerint, reparat. Alopeciasq; densat tritū, & in oleo illitū. Sternutamenta quoque gustatu
mouet. ^a Thaliatru folia coriandri habet, pinguiora paulò, caulem papaueris. Nascitur vbiq;, præ-
cipuè in campestribus. Medentur hulceribus folia cum melle. ^b Thaspe duorum generū est, angu-
stis foliis digitali longitudine, & latitudine in terrā versis, in cacumine diuisis, cauliculo semipeda-
li, nō sine ramis, peltarū specie, semine incluso lenticulæ effigie, nisi quod infringitur, vnde nomen.
^c Flos abdicat. Nascitur in semitis & sepibus. Semen asperi gustus, bilem & pituitā vtrinque extrahit.
^d Modus sumendi, acetabuli mensura. Prodest & ischiadicis infusum, donec sanguinem trahat. Men-
ses quoq; ciet, sed partus necat. Alterum ^e thlaspe, aliqui ^f Persicum napi vocant, latis foliis, radici-
bus magnis, & ipsum vtile ischiadicorū infusioni. Prodest & inguinibus vtrunq;. Præcipitur, vt qui
colligit, dicat sumere se contra inguina & contra omnes collectiones, & contra vulnera, vnaq; ma-
nu tollat. Trachinia herba qualis sit, nō traditur. Credo & falsum esse promissum Democriti. Por-
tentosum enim est, adalligatā triduo absumere lienes. Tragonis, siue tragon, nascitur in Crete tan-
tū in insulæ maritimis, iunipero similis & semine, & folio, & ramis. Succus eius lacteus in gummi
spissatus, vel semel, impositione spicula è corpore elicit. Tunditur recens, & cum vino illinitur, aut
sicca farina cum melle. Eadem lactis abundantia facit: mammisq; vnicè medetur. Est & alia herba
tragos, quā aliqui scorpion vocant, semipedem alta, fruticosa, sine foliis, pusillis racemis rubentib;
grano tritici acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorū x. aut xij. cacumina trita
ex vino pora coeliacis, & dysentericis, sanguinem excreantibus, mensumque abundantia auxilian-
tur. Est & tragopogon, quem alij comen vocant, caule paruo, foliis croci, radice longa, dulci, super
caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine vsu. Et de herbis quidem memoria digna hactē-
nus aut accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus, aliis alias viriū
ætates esse. Longissimo tempore durat elaterium, vt diximus: chamæleon niger xl. annis: centaureū
non vltra xij. Peucedanum & aristolochia ac vitis syluestris anno in vmbra seruantur. Et animalū
quidem cæterorum nullum aliud radices à nobis dictas attingit, excepta spondyli, quæ omnes per-
sequitur. Genus id serpentis est. Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum vim effectusque mi-
nui, si fructus prius maturescant: item seminum, antè radice propter succum incisa. Resoluitur au-
tem omnium vis consuetudine: & desinunt prodesse, cū opus est, quæ quotidie in vsu fuere, æquē
quàm nocere. Omnes verò herbæ vehementiores effectu viribusq; sunt in frigidis locis, & in Aquil-
loniis: item siccis. Sunt & gentium differentia non mediocres: sicut accepimus de tineis lumbrici-
cisque, inesse Aegypti, Arabiæ, Syriæ, Ciliciæ populis: è diuerso Græciæ, Phrygiæ omnino non inna-
sci. Minus id mirum, quàm quod in confinio Atticæ Bœotiæq; Thebanis innascuntur, cū absint
Atheniensibus. Quæ contemplatio aufert rursus nos ad ipsorum animalium naturas, ingenitasque
iis vel certiores morborum omnium medicinas. Enimuero rerum omnium parens, nullū animal
ad hoc tantū vt pasceret, aut alia satiare, nasci voluit: artesque salutes inseruit & visceribus,
quippe cū surdis etiam rebus inseruerit. Tum verò illa animæ auxilia præstantissima ex anima
alia esse voluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

^a Thalictrum
Dioscoridi.^b

Legendum,

Thlaspi, ex eo-

dem Diosco-

ride.

^c

Thlaspi,

^d

Melius, Persi-

cū sinapi, rum

ex vetust. Co-

dicibus, tum

ex Dioscoride.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
VIGESIMVS OCTAVVS.

397

De medicinis ex animalibus.

CAP. I.

DICTAE erant omnium rerum naturæ, inter cælum ac terram nascentium, restabantque quæ ex ipsa tellure fodiuntur, si non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent transuersos, ex ipsis animalibus quæ sanantur, reperta maiore medicina. Qui ergo dixerimus herbas & florum imagines, ac pleraque inuentura ac officilia, iidem tacebimus quid in ipso homine profuit homini, cæteraque genera remediorum inter nos viuientia? cum præsertim, nisi carenti doloribus morbisque vita ipsa poena fiat. Minimè verò. Quin omnè insumemus operam, licet fastidij periculum vrgeat: quando ita decretum est, minorè gratiæ, quàm vtilitatum vitæ, respectum habere. Quinimo externa quoque, & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellat. Quamquam & ipsi consensu propè iudicata eligere laborauimus, potiusque curæ rerum, quàm copiarum institimus. Illud admonuisse perquam necessarium est, dictas iam à nobis naturas animalium, & quæ cuiusque essent inuenta: (neque enim minus profuere medicinas reperiendo, quàm profunt præbendo) nunc quæ in ipsis auxiliantur indicari, neque illhic in totum omissa. Itaque hæc esse quidem alia, illis tamen connexa. Incipiemus autem ab homine, ipsum sibi exquirentes, immensa statim difficultate obuia. Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, vt viuentibus poculis, comitiales morbi: quod spectare facientes in eadem harena feras quoque horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum spirantemque, & vnà ipsam animam ex osculo vulnerum, cum plagis ne ferarum quidem ad moueri ora fas sit humana. Alij medullas crurum quærunt, & cerebrum infantium. Nec pauci apud Græcos, singulorum viscerum membrorumque etiam sapores dixere, omnia persecuti vsque ad refegmina vnguium: quasi verò sanitas videri possit, feram ex homine fieri, morboque dignum in ipsa medicina, egregia hercule frustratione, si non profuit. Aspici humana extra nefas habetur, quid mædi? Quis ista inuenit ostenta? Tecum enim res erit euersor iuris humani, monstrorumque artifex, qui primus ea condidisti, credo ne vita tui obliuisceretur. Quis inuenit singula membra humana mandere? qua coniectura inductus? Quam potest medicina ista originem habuisse? Quis veneficia innocenter effecit, quàm remedia? Esto barbari externique ritus inuenerint, etiàmne Græci suas fecere has artes? Extant commentationes Democriti, ad alia noxij hominis è capite ossa plus professe: ad alia, amici & hospitis. Iam verò vi interempti dente gingiuas in dolore scarificari, Apollonius efficacissimum scripsit: Miletus, oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon caluaria interfecti, neque cremati, propinauit aquam è fonte noctu comitalibus morbis. Ex eadem suspensio interempti catapotia fecit, contra canis rabiosi morsus Antheus. Atque etiam quadrupes homines sanauere, contra inflationes bouum, perforatis cornibus inferentes ossa humana: vbi homo occisus esset, aut crematus, siliginem quæ pernoctasset, suum morbis dando. Procul à nobis nostrisque literis absint ista. Nos auxilia dicemus, non piacula: si cubi lactis puerperarum vsus mederi potuit, sicubi salua tactusue corporis, cæteraque similia. Vitam quidem non ad eò expetendam censemus, vt quoquo modo trahenda sit. Quisquis es talis, æquè moriere, etiam cum obscœnus vixeris, aut nefandus. Quapropter hoc primum quisque in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura, nullum melius esse tempestiua morte: in eaque id optimum, quod illam sibi quisque præstare poterit.

An sit in medendo verborum aliqua vis: ostenta & sanciri & depelli. CAP. II.

EX homine remediorum primum maximæ quæstionis, & semper incertæ est, valeantne aliquid verba & incantamenta carminum. Quod si verum est, homini acceptum ferri oportere conueniet. Sed viritim sapientissimi cuiusque respuit fides. In vniuersum verò omnibus horis credit vita, nec sentit. Quippe victimas cædi sine precatione non videtur referre, nec Deos ritè consuli. Præterea alia sunt verba impetrantis, alia depulsoris, alia commentationis. Vidimus certis precationibus obsecrasse summos magistratus. Et ne quid verborum prætereatur, aut præposterum dicatur, de scripto præire aliquem, rursusque alium custodem dari qui attendat, alium verò præponi, qui faueri linguis iubeat: tibicinem canere, ne quid aliud exaudiatur: vtraque memoria insigni, quoties ipsæ diræ obstrepentes nocuerint, quotiesue precatio errauerit: sic repente extis adimi capita, vel corda, geminari victima stante. Duratque immenso exemplo Deciorum, patris filique, quo

Cc 3 . se deuoue-

† incesti de-
precatio

se deuouere, carmen. Extat Tucciæ Vestalis † incestæ precatio, quæ vsa aquam in cribro tulit, anno vrbis DCIX. Boario verò in foro Græcum Græcâque defossos, aut aliarum gentium, cum quibus tum res esset, etiam nostra ætas vidit. Cuius sacri precationem, quæ solet præire Quindecimuirum collegij magister, si quis legat, profectò vim carminum fateatur, ea omnia approbantibus octingentorum triginta annorum euentibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa vrbe mancipia fugitiua retinere in loco precatione: cum si semel recipiatur ea ratio, & Deos preces aliquas exaudire, aut vllis moueri verbis, confitendum sit de tota coniectatione. Prisci quidem nostri perpetuò talia prodidere: difficillimùmque ex his etiam fulmina elici, vt suo loco docuimus. L. Piso primo Annalium author est, Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodem, quo illum, sacrificio locum coelo deuocare conatum, quoniam parum ritè quædâ fecisset, fulmine ictum: multi verò magnarum rerum fata & ostenta verbis permutari. Cum in Tarpeio fodientes delubro fundamēta, caput humanum inuenissent, missis ob id à Senatu legatis, Hetruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatùmque cernēs, interrogatione in suam gentem transferre tentauit, scipione prius determinata templi imagine in solo ante se: Hoc ergo dicitis Romani? Hic templum loci optimi maximi futurum est; hinc caput inuenimus constantissima Annalium affirmatione, transiitum fuisse fatum in Hetruriam, ni præmoniti à filio vatis legati Romani respondissent: Non planè hinc, sed Romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidisse tradunt, cum in fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent; & ærum simili modo retetum augurium. Hæc satis sint, exemplis vt appareat, ostentorum vires & in nostra potestate esse: ac prout quæque accepta sint, ita valere. In Augurum certè disciplina constat, neque diras, neque vlla auspicia pertinere ad eos, qui quanque rem ingredientes, obseruare se ea negauerint: quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum est. Quid? non & legum ipsarum in Duodecim tabulis verba sunt? Qui fruges excantasset. Et alibi, Qui malum carmen incantasset. Verrius Flaccus authores ponit, quibus credat, in oppugnationibus ante omnia solitum à Romanis sacerdotibus euocari Deum, cuius in tutela id oppidum esset: promitti que illi eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultumue. Durat in Pontificum disciplina id sacrum: constatque ideo occultatum, in cuius dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent. Desigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ouorum, vt exorbuerit quisque calyces cochlearumque protinus frangi, aut eosdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud Græcos, Catulli apud nos, proximèque Virgilij incantamentorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo: non pauci etiam serpentes ipsas incantari: & hunc vnum illis esse intellectum, contrahique Marforum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur. Neque est facile dictu, externa verba atque ineffabilia derogent fidem validius, an Latina inopinata, & quæ ridicula videri cogit animus, semper aliquid immensum expectans, ac dignum Deo mouendo, imò verò quod numini imperet. Dixit Homerus profluuium sanguinis vulnerato femine Vlixem inhibuisse carmine: Theophrastus ischiadicos sanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari, M. Varro podagris. Cæsarem Dictatorem post vnum ancipitem vehiculi casum, ferunt semper, vt primum confidisset, id quod plerisque nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem itinerum aucupari solitum. Licet hanc in partem singulorum quoque conscientiam coarguere. Cur enim primum anni incipientis diem lætis precationibus inuicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus alij, Græcam Nemefin inuocantes? cuius ob id Romæ simulachrum in Capitolio est, quamuis Latinum nomen non sit. Cur ad mentionem defunctorum, testamur memoriam eorum à nobis nō sollicitari? Cur impares numeros ad omnia vehementiores credimus? idque in febribus dierum obseruatione intelligitur? Cur ad primitias pomorum, hæc vetèra esse dicimus, alia noua optamus? Cur sternutamentis salutamur? quod etiam Tiberium Cæsarem, tristissimum (vt constat) hominū, in vehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare, religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermones de se, receptum est. Atralus affirmat, scorpione viso, si quis dicat duo, cohiberi, nec vibrare ictus. Et quoniam scorpio admouit, in Africa nemo destinat aliquid, nisi præfatus Africam. In cæteris verò gentibus, Deos ante obtestatur, vt velint. Nam si mēsa adsit, nullum ponere, translatitium videmus etiam, quoniam multas religiones pollere manifestum est. Alius saliuā post autem digito relata, sollicitudinem animi propitiat. Pollices, cum fauamus, premere etiam prouerbio iubemur. In adorando dexteram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus: quod in læuum fecisse, Galliæ religiosius credunt. Fulgetras popysmis adorare, consensus gentium est. Incendia inter epulas nominata, aquis sub mensis profusis abominamur. Recedente aliquo ab epulis, simul verri solum: aut bibente conuiuia, mensam vel repositorium tolli, inauspicatissimum iudicatur. Seruij Sulpitij principis viri commentatio est, quam obrem mēsa linquenda non sit. Nondum enim plures quàm conuiuæ, numerabantur. Nam sternutamento reuocari ferculum mensamue, si non postea gustetur aliquid, inter diras habetur, aut omnino non esse. Hæc instituere illi qui omnibus negotiis horisque interesse credebant Deos: & ideo placatos etiam

etiam vitilis nostris reliquerunt. Quin & repentè conticescere conuiuium adnotatum est, non nisi in pari præsentium numero: qua in re famæ labor est, ad quencunque eorum pertinens. Cibus etiam è manu prolapsus reddebatur, vtique per mensas: vetabantque munditiarum causa deflare. Et sunt condita auguria, quid loquēti cogitantue id acciderit, inter execratissima. Si Pontifici accidat Ditis causa epulanti, in mensa vtique id reponi, adolerique ad Larem, piatio est. Medicamenta, priusquam adhibeantur, in mensa fortè deposita, negantur prodesse. Vngues rescari nundinis Romanis tacenturque à digito indice, multorum pecuniæ religiosum est. Capillum verò contrectari, contra defluuia ac dolores capitis XVII. Luna, atque XIX. Pagana lege in plerisque Italiae prædiis cauetur, ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fusos, aut omnino detectos ferant: quoniam aduersetur id omnium spei, præcipueque frugum. M. Seruilius Nonianus princeps ciuitatis, non pridem in metu lippitudinis, priusquam ipse eam nominaret, aliū sue ei prædiceret, duabus literis Græcis, Π & Α, chartam inscriptam, circumligatam lino, subnectebat collo. Mutianus ter Consul, eadem obseruatione viuentem muscam in linreolo albo, his remediis carere ipsos lippitudine prædicantes. Carmina quædam extant contra grandines, contraque morborum genera, contraque ambusta, quædam etiam experta: sed prodendo obstat ingens verecundia, in tanta animorum varietate. Quapropter de his, vt libitum cuique fuerit, opinetur.

Remedia ex homine contra Magos.

CAP. III.

Hominum monstrificas naturas & veneficos atpectus, diximus in portentis gentium, & multas animalium proprietates, quæ repeti superuacuum est. Quorundam hominum tora corpora profunt, vt ex his familiis, quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso leuant percussos, suctūue modico. Quorum è genere sunt Psylli Marisque, & qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro: ex qua familia legatus Exagon nomine, à Consulibus Romæ in dolum serpentium coniectus experimenti causa, circummulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ est, si modò adhuc durat, vernis temporibus odoris virus. Atque eorum sudor quoque medebatur, non modò salua. Nam in insula Nili Tentyri nascentes tanto sunt crocodilis terrori, vt vocem quoque eorum fugiant. Horum omnium generum in sua repugnantia interuentum quoque mederi constat: sicuti aggrauari vulnera introitu eorum, qui vnquam fuerint serpentium canitue dente læsi. Iidem gallinarum incubitus, pecorum foetus, abortu vitiant. Tantum remanet virus excepto semel malo, vt venefici fiant venenapassi. Remedio est, ablui prius manus eorum, aquaque illa eos, quibus medearis, inspergi. Rursus à scorpione aliquando percussus, nunquam postea à crabronibus, vespis, apibū sue feriuntur. Minus miretur hoc, qui sciat, vestem à tinea non attingi, quæ fuerit in funere: serpentes ægrè, præterquam læua manu extrahi.

De quibusdam sortilegijs, & salua hominis.

CAP. IIII.

Pythagoræ inuentis non temerè fallere, impositiuorum nominum imparem vocalium numerū, clauditates, oculorūue orbitatem, ac similes casus dextris assignare partibus, parem læuis. Ferunt difficiles partus statim solui, cum quis testum, in quo sit grauida, transmiserit lapide, vel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, vrsam. Probabilius id facit hasta velitaris, euulsa à corpore hominis, si terram non attigerit. Eosdem enim illita effectus habet. Sic & sagittas corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus, amatorium esse, Orpheus & Archelaus scribunt. Quin & comitalem morbum sanari cibo è carne feræ occisæ eodem ferro, quo homo interfectus sit. Quorundam partes medicæ sunt, sicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et Elide solebat ostendi Pelopis costa, quam eburneam affirmabant. Næuos in facie tondere, religiosum habent etiā nunc multi. Hominum verò in primis ieiunam saluam, contra serpētes præsidio esse, docuimus. Sed & alios efficaces eius vsus recognoscat vita. Despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus. Simili modo & fascinationes repercutimus, dextræque clauditis occursum. Veniam quoque à Deis spei alicuius audacioris petimus, in sinum spuendo etiā. Eadem ratione terna despuere deprecatione, in omni medicina mos est, atque effectus adiuuare: incipientes furunculos ter præsignare ieiuna salua. Mirum dicemus, sed experimento facile: Si quem poeniteat ictus eminus cominū sue illari, & statim expuat mediam in manum, qua percussit, leuatur illico percussus à poena. Hoc sæpe delumbata quadrupede approbatur, statim à tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam verò aggrauant ictus, ante conatum simili modo salua in manu ingesta. Credamus ergo lichenas leprasque ieiunæ illitu assiduo arceri: item lippitudines, matutina quotidie velut inunctione: carcinomata, malo terræ subactio: ceruicis dolor, salua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata, læua ad sinistrum: si quod animal aurem intrauerit, & inspuatur, exire. Inter amuleta est, editæ quæque vrinæ inspuere: similiter in calciamentū dextri pedis, antequā induatur: itē cum quis transeat locum, in quo aliquod periculū adierit. Marcion Smyrnæus, qui de simplicibus effectibus scripsit, rumpi scolopēdras marinas sputo tradit: item rubetas, aliāsque ranas: Ophilius, serpentes, si quis in hiatum earum expuat. Salpe, torporem sedari quocunq; membro instupēte, si quis in sinum expuat: aut si superior palpebra salua tangatur. Nos si hæc, & illa credamus ritè fieri: Extranei interuentu, aut si dormiens spectetur infans, à nutrice terna adspui: quanquā religione mutatur & Fasci-

& Fascinus, Imperatorum quoque, non solum infantium custos, qui Deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & currus triumphantium sub his pendens defendit medicus in tridat, iubetque eosdem respicere. Similis medicina linguæ, ut sit exorata à tergo Fortuna, gloriæ carnifex. Morsus hominis inter asperissimos quoque numeratur. Medentur sordes ex auribus: ac ne quis miretur, etiam scorpionum ictibus serpentiumque statim impositæ. Melius è percussis auribus profunt: ita & reducias sanari. Serpentium verò ictum, contusi dentis humani farina. Capillus puerorum, qui primum decisis est, podagræ impetus dicitur leuare circumligatus: & in totum impubium impositus. Virorum quoque capillus, canis moribus medetur ex aceto: & capitum vulneribus ex oleo aut vino. Si credimus, à reuulso cruci quartanis. Combustus æque capillus, carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens, ut terram non attingat, inclusus in armillam, & assidue in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digito, tumores inguinum sedat. In manu dextra duo medij lino leuiter colligati, distillationes atque lippitudines arcent. Quin & cictus lapillus calculoso, alligatus supra pubem leuare cæteros dicitur, ac iocineris etiam dolores: ac celeritatem partus facere. Addidit Granius, efficacior ad hoc esse ferro exemptum. Partus accelerat vicinos, ex quo quæque conceperit, si cinctu suo soluto foeminam cinxerit, dein soluerit, adiecta precatatione, se vinxisse, eundem & soluturum, atque abierit. Sanguine ipsius hominis, ex quacunque parte emisso, efficacissime anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus: item ora, comitiali morbo lapsorum: exurgere enim protinus. Quidam, si pollices pedum pungantur, exque his guttæ referantur in faciem: aut si virgo dextro pollice attingat: hac coniectura censentes virgines carnes edendas. Aeschines Atheniensis ex crematorum cinere anginis medebatur & tonsillis, vuisque, & carcinomatis. Hoc medicamentum vocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu soluuntur, primoque foeminarum mense. Aut si non id contingat, longinqua fiunt, maximæque comitiales. Quin & à serpente ac scorpione percussos, coitu leuari produnt: verum foeminas Venere calædi. Oculorum vitia fieri negant, ne clippire eos, qui cum pedes lauant, aqua inde ter oculos turgent. Immatura morte raptorum manu, strumas, parotidas, guttura tactu sanari affirmant. Quidam verò cuiusque defuncti: duntaxat sui sexus, læua manu auersa. Et è ligno fulgure icto, reiectis post terga manibus, demorderi aliquid, & ad dentem qui doleat, ad moueri, remedio esse produnt. Sunt qui præcipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus: & cum qui caninus vocetur, in sepulto exemptum ad alligari. Terram ex caluaria, psilothrum esse palpebrarum tradunt. Herba verò, si qua ibi genita sit, commanducata, dentes cadere. Hulcera non serpere osse hominis circumscripta. Alii è tribus partibus pari mensura aquas miscent, & prolibant nouo fictili: reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum. Item in quartanis fragmentum clauis à cruce, inuolutum lana, collo subnectunt: aut spartum è cruce: liberatoque condunt cauerna, quam Sol non attingat. Magorum hæc commenta sunt: Ut cotem, qua ferramenta sæpe exacuta sint, subiectam ignari ceruicalibus, de veneficio deficientis, euocare indicium, ut ipse dicat quid sibi datum sit, & ubi, & quo tempore: authorem tamen non nominare. Fulmine utique percussio, circumactum in vulnus hominem, loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui, licium telæ detractum alligantes nouenis septenisue nodis, ad singulos nominantes viduam aliquam, atque ita inguina alligantes licio. Et clauum, aliudue, quod quis calcauerit, alligatum ipsos iubent gerere, ne sit dolori vulnus. Verrucas auellunt à vicesima Luna, in limitibus supini ipsam intuentes, ultra caput manibus porrectis, & quicquid comprehen-
dère, eo fricantes. Clauum corporis, cum cadat stella, si quis distringat, vel citò sanari aiunt. Cardinibus hostiorum aceto affuso, lutum fronti illitum, capitis dolorem sedare: item laqueum suspensio-
si circumdatum temporibus. Si quid è pisce hæserit faucibus, in aquam demissis frigidam pedibus, cadere. Si verò ex aliis ossibus, impositis capiti ex eodem osse ossiculis. Si panis hæreat, ex eodem in utranque aurem addito pane. Quin & sordes hominis in magnis fecere remediis quatuor-
forum gymnasia Græcorum: quippe ea strigmenta molliunt, calfaciunt, discutiunt, complent, sudore & oleo medicinam facientibus. Vuluis inflammatis contractisque admoventur. Sic & menses
ciant: sedis inflammationes & condylomata leniunt: item neruorum dolores, luxata, articulorum
nodos. Efficaciora ad eadem, strigmenta à balineis, & ideo miscentur suppuratoriis medicamentis. Nam illa, quæ sunt è ceromate permisto coeno, articulos tantum molliunt, calfaciunt, discutiunt
efficacius, sed ad cætera minus valent. Excedit fidem impudens cura, qua sordes virilitatis contra
scorpionum ictus singularis remedij, celeberrimi authores clamant. Rursus in foeminis, quas in-
fantium aluo editas in utero ipso, contra sterilitatem subdi censent: moconium vocant. Imò etiam
ipsos gymnasiarum rasere parietes: & illæ quoque sordes ex calfactoriam vim habere dicuntur: pa-
nos discutiunt. Hulceribus senum puerorumque, & desquamatis ambustisue illinuntur. Eo minus
omitti conuenit ab animo hominis pendentes medicinas. Abstinere cibo omni, aut potu, aliàs vi-
no tantum aut carne, aliàs balineis, cum quid eorum postulet valetudo, in præsentissimis remedijs
habetur. His remedijs adnumeratur exercitatio, intentio vocis, vngue fricari cum ratione. Vhe-
mens enim fricatio spissat, lenis mollit: multa adimit corpus, auget modica. In primis verò prodest
ambulatio, gestatio, & ea pluribus modis, Equitatio stomacho & coxis vtilissima: phthisi nauigatio:
longis

longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi, aut lectulo, aut rara vomitione. Supini cubitus oculis conducunt, at proni tussibus, in latera aduersum distillationes. Aristoteles & Fabianus plurimum somnari circa vernum & autumnum tradunt, magisque supino cubitu, at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius à supinis. Solū quoque remedium maximum ab ipso sibi præstari potest, sicut linteorū stringiliumque vehementia; perfundere caput calida ante balnearum vaporationem, & postea frigida, saluberrimum intelligitur. Item præsumere cibis, & interponere frigidam, eiusdemque potu somnos antecedere, & si libeat interrompere. Notandum, nullū aliud animal calidos potus sequi, ideoque non esse naturales. Merò ante somnos colluere ora, propter halitus: frigida matutinis impari numero ad cauendos dentium dolores; item posca oculos contra lippitudines, certa experimenta sunt.

De obseruatione victus.

CAP. V.

Sicut totius corporis valetudini in varietate victus obseruata. Hippocrates tradit non prandentiū exta celerius senescere. Verū id remediis cecinit, nō epulis: quippe multo vtilissima est tēperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam seruo dederat; vltimoque probro manus in cibis triumphali senī deducebatur, vel in Capitolio epulanti, pudenda re, seruo suo facilius parēre, quàm sibi.

De sternutamento, & Venere, & ceteris remedijs.

CAP. VI.

Sternutamenta pinna grauedinem emendant, & si quis muris nares, vt tradunt, osculo attingat. Sternutamenta & singultum. Ob hoc Varro suadet palmam altera manu scalpere. Plerique; anulum è sinistra in longissimum dexterae digitum transferre, aut in aquam feruentem manus immergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit. Venerem damnauit Democritus, vt in qua homo alius exiliret ex homine. Est hercule raritas eius vtilior. Athletæ tamen torpentes restituntur Venere, vox reuocatur, cum è candida declinat in fuscā. Medetur & lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis ac melancholicis. Adfidere grauidis, vel cum remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter se implexis, veneficium est: idque compertum tradunt. Alcmena Herculem pariente. Peius, si circa vnū ambōvegenua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in concilijs ducum potestatumve fieri vetuere maiores, velut omnem actum impediētia. Vetuere & sacris notisve simili modo interesse. Capita autem aperi aspectu magistratuum, non venerationis causa iussere, sed (vt Varro author est) valetudinis, quoniam firmiora consuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit, alterum comprimi prodest. Cum aqua dexterae auriculæ, sinistro pede exultare, capite in dextrum humerum deuexo, inuicem è diuersa aure. Si tussis concitet, saluam in fronte ab alio afflari. Si iaceat vua, à vertice morfu alterius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare, aut ceruicem in poplitum. Pedes in humo deponi, si nerui in his cruribusve tendantur in lectulo. Aut si in læua parte id accadat, sinistrae plantæ pollicem dextra manu apprehendi. Item è diuerso. Extremitates corporis vel aurium perstringi contra horrores corporis, sanguinemve narium immodicum. Lino vel papyro principia genitalium: femur medium, ad cohibenda vrine profluuiā. In stomachi solutione pedes pressare, aut manus in feruentem aquam demittere. Iam & sermoni parci, multis de causis salutare est. Triennio Mecœnatem Messium accepimus silentium sibi imperauisse, à conuulsione reddito sanguine. Nam euersos scandentesque aciacentes, si quid ingruat, contraque ictus, spiritum cohibere singularis præsidij est: quod inuentum esse animalis docuimus. Clauum ferreum defigere, in quo loco primum caput defixerit corruens morbo comitali, absolutorium eius mali dicitur. Contra renum aut lumborum vesicæque cruciatus, in balnearum solijs pronos vrinam reddere, mitigatorium habetur. Vulnere nodo Herculis præligare, mirum quantum ocyor medicina est. Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo, vim quandam habere vtilem dicuntur: quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoque quaternarium Demetrius condito volumine, & quare quaterni cyathi sextariisve non essent potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodest, & lacrymosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso est non tumendi mortem in ægritudine, quandiu oculorum pupillæ imaginem reddant. Magna & vrinæ non ratio solum, sed etiam religio apud authores inuenitur, digesta in genera. Spadonum quoque ad foecunditatis beneficia. Verum ex his quæ referre fas sit, impubium puerorum contra saluas aspidū, quas ptyadas vocant, quoniam venena in oculos hominum expuant: contra oculorum albugines, obscuritates, cicatrices, argema, palpebras, & cum crui farina contra adustiones, contra aurium pura, vermiculosque, si decoquatur ad dimidias partes cum porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoque ea menses foeminarum ciet. Salpe fouet illa oculos firmitatis causa: illinit Sole vsta, cum oui albumine, efficacius struthiocameli, binis horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur, argumento fullonum, quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri miscetur cinis ostreorum, aduersus eruptiones in corpore infantium, & omnia hulcera manantia. Ea exesis, ambustis, sedis vitiis, rhagadiis, & scorpionum ictibus illinitur. Obstertricum nobilitas non alio succo efficacius curari pronuntiauit corporum pruritus nitro addito, hulcera caput, porrigines, nomas, præcipue genitalium. Sua cuique autem (quod fas sit dixisse, maximè prodest, confestim peruso canis morfu, echinorumque spinis inhærentibus, & in spongia lanisve imposita: aut aduersus canis rabidi mor-

D d

sus,

ſus, cinere ex ea ſubactō: contraque ſerpentium iſtus. Nam contra ſcolopendras mirum proditur, vertice tacto vrinæ ſuæ gutta, liberari protinus læſos. Auguria valetudinis ex ea traduntur. Si manē candida, dein ruſa ſit; illo modo concoquere, hoc concoxiſſe ſignificatur. Mala ſigna rubræ, peſſima nigræ: mala ballantis & craſſæ: in qua quod ſubſidit, ſi album eſt, ſignificat circa articulos aut viſcera dolorem imminere. Eadem viridis, morbum viſcerum, pallida bilis, rubēs ſanguinis. Mala &, in qua veluri ſurfures atque nubeculæ apparent. Diluta quoque alba, vitioſa eſt: mortifera verò craſſa, graui odore: & in pueris tenuis ac diluta. Magi vetant eius cauſa contra Solem Lunamque nudari, aut vmbra cuiuſquam ab ipſa aſpergi. Heſiodus iuxta obſtantia reddi ſuadet, ne Deum aliquem nudatio offendat. Hoſthanes contra mala medicamenta omnia promiſit auxiliari, matutinis horis ſuam cuique inſtillatam in pedem.

De remedijs muliebribus.

CAP. VII.

QUæ ex mulierum corporibus traduntur, ad portentorum miracula accedunt, vt ſileamus diuiſos membratim in ſcelera abortus, menſium piacula, quæque alia nō obſettrices modò, verum etiam ipſæ meretrices prodidere. Capilli ſi crementur, odore ſerpentes fugari. Eodem odore vuluæ morbo ſtrangulatas reſpirare. Cinere eo quidem, ſi in teſta ſint cremati, vel cum ſpuma argenti, ſcabritias oculorum ac prurigines emendarit: item verrucas, & infantium hulcera cum melle. Capitis quoque vulnera, & omnium hulcerum ſinus, addito melle ac thure. Panos, podagras, cum adipe ſuillo ſacrum ignem, ſanguinẽq; ſiſti illico, & fornicationes corporum. De lactis vſu conuenit, dulciſſimum eſſe molliſſimũq; & in longa febre cœliaciſq; vtiliſſimum, maximè eius quæ iam infantem remouerit. Et in malacia ſtomachi, in febribus, roſionibus efficaciſſimũ experiuntur. Itẽ mammarum collectionibus cum thure, oculo ab iſtu cruore ſuffuſo, & in dolore aut epiphoriſi ſi immulgeatur, plurimum prodeſt: magiſq; cum melle & narcissi ſucco, aut thuris polline. Semp̃erq; in omni vſu efficacius eius, quæ marem enixa ſit: multoq; efficaciſſimum eius, quæ geminos peperit mares, & ſi vino ipſa cibiſq; acrioribus abſtineat. Miſto prætereà ouorum candido liquore, madidãq; lana frõtib; impoſitum, fluxiones oculorum ſuſpēdit. Nam ſi rana ſaliua ſua oculum aſperſerit, præcipuũ eſt remedium. Et contra morſum eiũdem bibitur, ſtillatũq;. Qui ſimul matris filiaq; lacte inunctus ſit, liberari oculorum metu in totam vitam affirmant. Aurium quoque vitiis medetur, modicè admixto oleo: aut ſi ab iſtu dolent, anſerino adipe tepefactum. Si odor grauior ſit, vt plerunque ſit longis vitiis, diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum, inſtillatur cum elaterio. Peculiariter valet potum contra venena, quæ data ſunt à murino lepore bupreſtiq;, ¶ vt Ariſtoteles tradit, dorycnion. Et contra inſaniam, quæ facta ſit hyoſcyami potu. Podagris quoque iubet illini cum cicuta. Alij cum œſypo & adipe anſerino: qualiter etiam vuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam ſiſtit potum, vt Rabirius ſcribit: & menſes ciet. Eius verò quæ ſœminam enixa ſit, ad vitia tantũ in facie ſananda præualet. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris ſanantur: cui ſi admiſceatur impubis pueri vrina vel mel Atticum omnia ſingulorum cochlearium menſura, murmura quoque aurium eiici inuenio. Eius quæ marem peperit, lacte guſtato, canes rabioſos fieri negant. Mulieris ſaliuam quoque ieiunæ potẽtem diiudicant oculis cruentatis. Et ſi contra epiphoras, feruentes anguli oculorum ſubinde madefiant: efficaciſ, ſi cibo vinoque ſe pridie ea abſtinerit Inuenio & ſaſcia mulieris alligato capite, dolores minui. Poſt hæc nullus eſt modus. Iam primum abigi grandines turbinẽſque contra fulgura ipſa in menſe cõnudata: ſic auerti violentiam cæli: in nauigando quidem tempeſtates, etiã ſine menſtruis. Ex ipſis verò menſibus, monſtrificis aliàs, vt ſuo loco indicauimus, dira & infanda vaticinantur: è quibus dixiſſe non pudeat, ſi in defectu Lunæ Soliue congruat vis illa, irremediabilem fieri: non ſegnius & ſilente Luna, coitũſque tum maribus: exitiales eſſe atque peſtiferos. Purpuram quoq; ab his eo tempore pollui. Tanto vim eſſe maiorem. Quocunque autem alio menſtruo, ſi nudatæ ſegetem ambient, erucas ac vermiculos ſcarabæoſque ac noxiã alia decidere. Metrodorus Scepius in Cappadocia inuentum prodit, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media arua, reſectis ſuper clunes veſtibus. Alibi ſeruatur, vt nudis pedibus eant, capillo cinctũque diſſoluto. Cauendum ne id oriente Sole faciant: ſementem enim arſcere. Item nouellas vites eius tactu in perpetuum lædi: rutam & ederas res medicatiſſimas illico mori. Multa diximus de hac violentia. Sed præter illa certũ eſt, apes tactis alucariis fugere: linãque, cum coquantur, nigreſcere: aciem in cultris tonſorum hebetreſcere: æs contactum graue virus accipere & æruginem, magis ſi decreſcente Luna id accidat: equas, ſi ſint grauidæ, tactas abortum pati. Quin & aſpectu omnino, quamuis procul viſas, ſi purgatio illa poſt virginitatem prima ſit, aut in virginea ætate ſpontanea. Nam bitumen in Iudæa naſcens, ſola hac vi ſuperari, ſilo veſtis contactæ, docuimus. Ne igne quidem vincitur, quo cuncta: cinisq; etiam ille, ſi quis aſpergat lauãdis veſtibus, purpuras mutat, ſorem coloribus adimit, ne ipſis quidem ſœminis malo ſuo inter ſe immunibus. Abortum facit illitus, aut ſi omnino prægnans ſupergrediatur. Quæ Lais & Elephantis inter ſe contraria prodidere de abortiuis, carbone è radice braſſicæ vel myrti vel tamaricis in eo ſanguine extincto: item aſinas non concipere tot annis, quot grana hordei contacta ederint, quæque alia nuncupante monſtrifica, aut inter ipſas pugnancia, cum hæc ſœcunditatem fieri iſdem modis, quibus illa ſterilitatem,

sterilitatem, pronuntiaret, melius est non credere. Bythus Dyrrhachinus hebetata aspectu specula recipere nitorem tradit, iisdem auersa rursus contuentibus; omnemque vim talem resolui, si mul- lum piscem secum habeant. Multi verò inesse etiam remedia tanto malo aiunt: podagras illini, stru- mas, & parotidas, panos, sacros ignes, furunculos, epiphoras tractatu earum mulierum leniri. Lais & Salpe canum rabioforum morsus, & tertianas quartanasque febres, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus, vestis omnino ita infectæ portiuncula, ac vel li- cio, brachiali inserta. Sotira obstetrix, tertianis quartanisque efficacissimum dixit plantas ægri sub- terlini; multoque efficacius, ab ipsa muliere, & ignoranti. Sic & comitiales excitari. Ictetidas medi- cus quartanas coitu finiri, incipientibus duntaxat menstruis, sponondit. Inter omnes verò conue- nit, si aqua potusque formidetur à morsu canis, supposita tantum calici lacinia tali, statim metum eum discuti: videlicet præualente sympathia illa Græcorum, cum rabiem canum eius sanguinis gu- statu incipere dixerimus. Cinere co iumentorum omnium hulcera sanari certum est, addita cami- norum farina & cera. Maculas autem è veste eas, non nisi eiusdem vrina elui. Cinerem per se rosaceo mistum, foeminarum præcipue, capitis sedare dolores illitum fronti. Asperimamque vim proflu- uij eius esse primis annis virginitate soluta. Id quoque conuenit, quo nihil equidem libentius cre- diderim, tactis omnino menstruo postibus, irritas fieri Magorum artes, generis vanissimi, ut æstima- relicet. Ponam enim vel modestissimum è promissis eorum: ex homine siquidem resegmina vn- guium è pedibus manibusque; cera permista, ita ut dicatur tertianæ, vel quotidianæ, vel quartanæ fe- bri remedium quæri, ante Solis ortum alienæ ianuæ affigi iubent, ad remedia in iis morbis: quanta vanitate si falsum est, quantave noxa, si transferunt morbos ad innocentiores? Ex his omnium di- gitorum resegmina vnguium, ad cauernas formicarum abiici iubent, eamque quæ prima coeperit trahere, correptam subnecti collo, ita discuti morbum.

Medicina ex animalibus, peregrinis, de elephanto, & leone, & camelo, & hyana, & crocodylo, & chama- leonte, & scinco, & hippopotamo, & lyncibus.

CAP. VIII.

Haec sunt, quæ retulisse fas sit, ac pleraque ex iis non nisi honore dicto. Reliqua intestabilia & infanda, ut festinet oratio ab homine fugere. In cæteris claritates animalium aut operum seque- mur. Elephanti sanguis, præcipue maris, fluxiones omnes, quas rheumatismos vocant, sistit. Ramen- tis eboris cum melle Attico (ut aiunt) nubecula in facie, scobe paronychia tolluntur. Proboscidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius si & sternuat. Dextra pars proboscidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat. Sanguis & syntecticis prodest, iecurque comitialibus mor- bis. Leonis adipēs cum rosaceo, cutem in facie custodiunt à vitiiis, candoremque seruant. Sanant & adusta niuibis, articulorumque tumores. Magorum vanitas perunctis eo adipe, faciliorem gratiam apud reges populōsue promittit: præcipue tamen eo pingui, quod sit inter supercilia, ubi esse nullū potest. Similia dentis, maxime à dextra parte, villique è rostro inferiori, promissa sunt. Fel aqua ad- dita, claritatem oculis inunctis facit: & cum adipe eiusdem, comitiales morbos discutit, leui gustu, & ut protinus, qui sumpserē, cursu id digerant. Cor in cibo sumptū, quartanis medetur: adeps cum rosaceo quotidianis febribus. Perunctos eo bestiae fugiunt. Resistere etiam insidiis videtur. Came- li cerebrum arefactum, potumque ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi: item fel cum mel- le potum: hoc & angina. Cauda arefacta solui aluum: simi cinere crispari capillum cum oleo. Et dy- sentericis prodest illitus cinis, potusque quantum tribus digitis capiatur, & comitialibus morbis. Vrinam fullonibus vtilissimam esse tradunt: itemque huleribus manantibus. Barbaros constat eam seruare quinquennio, & heminis pota ciere aluum. Setas è cauda contortas, & sinistro bra- chio adalligatas, quartanis mederi. Hyenam Magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione posuerunt, utpote cui & ipsi Magicas artes dederint, vimque, qua alliciat ad se homines mente alie- natos. De permutationis sexus annua vice diximus, cæteraque de monstrifica natura eius: nunc persequemur quæcunque medicinis produntur. Præcipue pantheris terrori esse traduntur, ut ne conentur quidem resistere: & aliquid de corio earum habentem non appeti. Mirumque dictu, si pel- les vtriusque contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ. Cum fugiant venantem, declinare ad dextram, ut prægressi hominis vestigia occupent. Quod si successerit, alienari mente, ac vel ex equo hominem decidere. At si in læuam detorserit, deficientis argumentum esse, celeremque cap- turam. Facilius autem capi, si cinctus suos venator, flagellumque imperitans equo septenis alligauerit nodis. Mox, ut est solers ambagibus vanitas Magorum, capi iubent Geminorum signum transeunte Luna, singulosque propè pilos seruari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum frontibus: aut ne omnino lippiat, decoctū cum mel- lis Attici cyathis tribus & croci vncia, inunctum: sic & caligines discuti & suffusiones. Claritatem excitari melius inueterato medicamento. Asseruari autem in Cypria pyxide. Eodem sanari arge- ma, scabritias, excrementa in oculis: item cicatrices. Glaucomata verò iocineris recentis inassati sa- nie, cum despumato melle inunctis. Dentēs eius dentium doloribus tactu prodesse, vel adalligatos ordine, humeros humerorum & lacertorum doloribus. Eiusdem dentes si de sinistra parte rostri eru- ti sint, alligatos pecoris aut capri pelle, stomachi cruciatibus, Pulmones in cibo sumptos coeliacis.

Dd 2

Ventri-

Ven triculis, cinerem cum oleo illitum. Nervis medullas è dorso cum oleo vetere ac felle. Febribus quartanis, iecur degustatū ter ante accessiones. Podagris, spinæ cinerem cum lingua & dextro pede vituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atq; illita hyænæ pelle. In eodem morbo prodesse & fel cum lapide Assio, Tremulis, spasticis, exilientibus, & quibus cor palpitet, aliquid ex corde mandendū, ita vt reliquæ partis cinis cū cerebro hyænæ illinatur. Pilos etiā auferri hac compositione illita, aut per se felle, euulsis prius, quos renasci nō libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes è lumbis edendas, illinendasq; cum oleo. Sterilitatem mulierū emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho sumpto in cibo, promisso intra tridū conceptu. Contra nocturnos pavores vmbraarūq; terrorem vnus è magnis dentibus lino alligatus succurrere narratur. Furētes suffiri eodem, & circumligari ante pectus cum adipe renum, aut iocinere, aut pelle præcipiūt. 10 Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili septem, & genitale cerui si illigentur dorcædis pelle, collo suspensa continere partus promittūt. Venerem stimulari, genitalem ad sexus suos in melle sumpto, etiam si viri mulierum coitus oderint. Quinimò totius domus concordiam, eodem genitalem articulo spinæ cum adhærente corio asseruatis, constare: quem spinæ articulum siue nodum Atlantion vocant: est autem primus. In comitialium quoq; remediis habent eum. Adipe accenso, serpentes fugari dicunt. Maxillæ parte comminuta in aniso, & in cibo sumpta, horrores sedari. Eodem suffitu mulierum menses euocari. Tantumque est vanitatis, vt si ad brachiū adalligetur superioris rostri dextræ partis dens, iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiusdem arefacto, & cum alumine Aegyptio calefacto, ac ter in ore permutato, foetores & hulcera oris emendari. Eos verò, qui linguam in calceamento sub pede habeant, non latrari à canibus. Sinistra parte cerebri naribus illita, morbos perniciosos mitigari, siue hominum, siue quadrupedum. Frontis corium fascinationibus resistere. Cervicis carnes siue mandantur, siue bibantur, arefactæ, lumborum doloribus. Nervis à dorso armisq; sufficiens nervorum dolores. Pilos rostri admotos mulierum labris, amatorium esse. Iecur potum, torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potūve sumptum, omnibus doloribus corporum auxiliari: lienem lienibus: omentum, hulcerum inflammationibus cū oleo: medullas, doloribus spinæ & nervorum, lassitudini renum. Nervos potos in vino cum thure, fecunditatem restituere ademptam veneficio. Vuluam cum mali Punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierū vuluæ. Adipe è lumbis suffiri difficulter parientes, & statim parere. E dorso medullā adalligatā contra vanas species opitulari. Spasticis, genitale è maribus suffitu. Item lippientibus, ruptis, & contra inflammationes, seruatos pedes, tactu: lauos dextris partibus, dextros lauis. Sinistrum pedem superlatum parturienti, letalem esse: dextro illato, facile eniti. Membranam quæ fel 30 contineat, cardiacis potā in vino vel in cibo sumptā, succurrere: vesicam in vino potam, contra vrinæ incontinentiam. Quæ autem in vesica inuenta sit vrina, additis oleo ac sesamo, & melle, haustam prodesse egrimonix veteri. Costarum primam & octauam, suffitu ruptis salutarem esse: ex spina verò parturientibus ossa: sanguinem cum polenta sumptum, torminibus. Eodem tactis postibus, vbicūque Magorum infestari artes, nō elici Deos, nec colloqui, siue lucernis, siue pelui, siue aqua, siue pila, siue quo alio genere tententur. Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiamnum iecur efficacius. Carnes vel ossa hominis, si quæ in ventriculo occisæ inueniantur, suffitu podagricis auxiliari. Si vngues inueniantur in his, mortem alicuius capientium significari. Excrementa siue ossa reddita, cū interimuntur, contra Magicas insidias pollere. Fimum, quod in intestinis inuentū sit, arefactū, ad dysentericos valere potum: illitumque cum adipe anserino opitulari toto corpore lassis malo medicamento: à cane verò morsus adipem illitū, & corium substratū. Rursus tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelæ, perunctos omnibus odio venire: idem fieri oculo decocto. Super omnia est, quod extremā fistulam intestini contra ducū, ac potestatum iniquitates commonstrant, & ad successus petitionum, iudiciorumque ac litium euentus, si omnino tantum aliquis secū habeat. Eiusdem cauerna sinistro lacerto alligata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam præsens, vt illico sequatur. Eiusdem loci pilorum cinerem ex oleo illitum viris, qui sint probrosæ mollitiei, non modo pudicos, sed & seueros mores induere. Proximè fabulosus est crocodilus, ingenio quoq; illo, cui vita in aqua terraq; communis. Duo enim genera eorum: illius è dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto, coitus (si credimus) stimulant. Canini eius dentes 50 febres statas arcent thure repleti (sunt enim caui) ita ne diebus quinq; ab ægro cernatur, qui adalligauerit. Idem pollere & ventre exemptos lapillos, aduersus febriū horrores venientes tradunt. Eadem de causa Aegyptij perungunt & adipe ægros suos. Alter illi similis, multum infra magnitudinem, in terra tantum, odoratissimisque floribus viuit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore facta: crocodileam vocant, oculorum vitis vtilissimam, cū porri succo inunctis, & contra suffusiones vel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino, molestias in facie enascentes tollit: ex aqua verò morbos omnes, quorū natura serpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit ac varos, omnesq; maculas. Et cōtra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Apposita menses ciet. Optima, quæ candidissima & friabilis, minimeq; ponderosa: cū teratur inter digitos fermentescens. Lauatur, vt cerussa, Adulterāt amylo, aut Cimolia, sed maximè, qui captos oryza tantum

tantum pascunt. Felle inunctis oculis ex melle contra suffusiones, nihil vtilius prædicant. Intestinis & reliquo corpore eius suffiri vulua laborantes salutare tradunt. Item velleribus circundari vapore eius infectis. Corij vtriusque cinis ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis vtriusque claritatem visus inunctis donat: & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipsum excepto capite pedibusque, elixum mādatur ischiadicis: rufissimæ veterem sanat, præcipuè in pueris; item lumborum dolores. Habent & adipem, quo tactus pilus defluit. Hic perunctos à crocodilis tuetur, instillaturque moribus. Cor annexum in lana ouis nigra, cui nullus alius color incurfauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Iungemus illis simillima, & peregrina æquè animalia, priusque chamæleontem, peculiari volumine dignum existimatum Democrito, ac per singula membra defecratum, nō sine magna voluptate nostra, cognitis proditiisque mendaciis Græcæ vanitatis. Similis & magnitudine est supra dicto crocodilo, spinæ tantum acutiore curuatura, & caudæ amplitudine distans. Nullum animal pauidius existimatur, & ideo versicoloris mutationis. Vis eius maxima contra accipitrum genus. Detrahente enim supra volantem ad se traditur, & voluntarium præbere lacerandum cæteris animalibus. Caput eius & guttur si roboreis lignis accendantur, imbrium & tonitruum concursus facere, Democritus narrat: item iecur in tegulis vsum. Reliqua ad veneficia pertinentia quæ dicit, quanquam falsa existimantes, omitemus, præterquam vbi irrisu coarguendum. Dextro oculo, si viuenti eruat, albugines oculorum cum lacte caprino tolli: lingua adalligata, pericula puerperij. Eundem salutarem esse parturientibus, si sit domi: si verò inferatur, perniciosissimum. Linguam, si viuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere. Cor aduersus quartanas illigatum nigra lana primæ tonsuræ. Pedem è prioribus dextrum, hyænæ pelle adalligatum sinistro brachio, contra latrocinia terrorisque nocturnos pollere. Item dextram mamillam contra formidines paucioresque. Sinistram verò pedem torreret in furno cum herba quæ etiam chamæleon vocetur, additoque vnguento in pastillos digeri: eos in ligneo vase conditos, præstare (si credimus) ne cernatur ab aliis qui habeat. Armum dextrum ad vincendos aduersarios vel hostes valere, utique si abiectos eiusdem nervos calcauerit. Sinistrum humerum quibus monstris consecret, qualiter somnia quæ velis & quibus velis mittantur, pudet referre. Omnia ea dextro pede resoluit: sicut sinistro latere lethargos, quos fecerit dextrum. Capitis dolores, insperso vino, in quo latus alterutrum maceratum sit, sanari. Feminis sinistri vel pedis cineri si miscetur lac suillum, podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucumata & suffusiones corrigi propè creditur, tridui inunctione: serpentes fugari ignibus instillato: mustellas contrahi in aquam coniecto: corpore verò illito, detrahi pilos. Idem præstare narrat iecur, cum ranæ rubetæ pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria dissolui. Melancholicos autem sanari, si ex corio chamæleontis herbæ succus bibatur. Intestina & simum eorum, cum id animal nullo cibo viuat, cum simiarum vrina illita inimicorum ianuæ, odium omnium hominum his conciliare. Cauda, flumina & aquarum impetus sisti, serpentes soporari. Eadem medicata cedro & myrrha, illigataque gemino ramo palmæ, percussam aquam discuti, ut quæ intus sint, omnia appareant: utinamque eo ramo contactus esset Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promissit inhiberi. Palamque est, virum aliàs sagacem & vitæ vtilissimum, nimio iuuandi mortales studio prolapsum. Ex eadem similitudine est scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt, candidiore tantum & tenuiore cute.

Præcipua tamen differentia dignoscitur à crocodilo, squamarum seta à cauda ad caput versa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur falsi. Rostrum eius & pedes in vino albo poti, cupiditates Veneris accendunt: utique cum satyrio & erucae semine, singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admistis, ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur: per se laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ, efficaciores ad idem creduntur. Prodest & contra sagittarum venena, ut Apelles tradit, antè posteaque sumptus. In antidota quoque nobilia additur. Sestius plus quam drachmæ pondere in vini hemina potum, perniciem afferre tradit. Præterea eiusdem decocti ius cum melle sumptum, Venerem inhibere. Est crocodilo cognatio quædam amnis eiusdem geminique visus cum hippopotamo, repertore detrahendi sanguinis, ut diximus. Plurimi autem super Saiticam præfecturam. Huius corij cinis cum aqua illitus, panos sanat: adeps frigidas febres: item simum suffitu. Dentis è parte læua dolores dentium, scarificatis gingiuis. Pellis eius è sinistra parte frontis in inguina adalligata, Venerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachmæ ex aqua contra serpentes bibitur. Sanguine pictores vtuntur. Peregrinæ sunt & lynces, quæ clarissimè omnium quadrupedum cernunt. Vngues earum omnes cum corio exuri efficacissimè in Carpatho insula tradunt. Hoc cinere potio, propudia virorum: eiusdem aspersu, foeminarum libidines inhiberi: item pruritus corporum: vrina, stillicidia vesicæ. Itaque eam protinus terra pedibus aggesta obruere traditur. Eadem autem & iugulorum dolori monstratur in remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur ad nostrum orbem: primumque communia animalium remedia, atque eximia dicemus.

Sicuti de lactis vsu. Vtilissimum cuique maternū. Concipere nutrices exitiosum est: hi sunt enim Infantes qui colostrati appellantur, densato lacte in casei speciem. Est autem colostrum, prima à partu spongiosa densitas lactis. Maximè autem alit quodcunque humanum, mox caprinum: vnde fortassis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Dulcissimum ab hominis camelinum, efficacissimum ex asinis. Magnorum animalium & corporum, facilius redditur. Stomacho accommodatissimum caprinum, quoniam fronde magis, quàm herba, vescuntur. Bubulum medicatius. Ouillum dulcius & magis alit, stomacho minus vtile, quoniam est pinguius. Omne autem vernum aquatius æstiuo, & de nouellis: probatissimum verò quod in vngue hæret, nec defluit. Innocentius decoctum, præcipuè cum calculis marinis. Alius maximè soluitur bubulo. Minus inflat quodcunque decoctum. Vfus lactis ad omnia intus exulcerata, maximè renes, vesicam, interanea, fauces, pulmones: foris pruritus cutis, eruptiones pituitæ, post abstinentiam. Nam vt in Arcadia bubulum biberent phthisici, syntepticisq; & cachectæ, diximus in ratione herbarū. Sunt inter exempla, qui asinum bibendo liberati sint podagra chiragraue. Medici speciem vnā addidere lactis generibus, quod schiston appellauere. Id fit hoc modo: Fictili nouo feruet caprinum maximè, ramisque ficulneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis mulsi, quot sint hemina lactis. Cū feruet, ne circumfundatur, præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus, ita ne quid fundat: ablatum deinde igni refrigeratione diuiditur, & discedit serum à lacte. Quidam & ipsum serum iam multò potentissimum, decoquunt ad tertias partes, & sub dio refrigerant. Bibitur autem efficacissimè heminis per interualla singulis diebus quinis: melius à potu gestari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephantiasi, articularibus morbis. Infunditur quoque lac contra rosiones à medicamentis factas. Et si vratur dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum prisana hordeacea. Item ad rosiones intestinorum, bubulum aut ouillum utilius. Recens quoque dysentericis infunditur: ad colum autem crudum: item vuluæ, & contra serpentium ictus: phthisicis, cantharidum, aut salamandram, aut buprestis, aut pityocampes venenis. Priuatim bubulum his qui Colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum: sicut asinum contra gypsum, & cerussam, & sulphur, & argentum viuum: item duræ aluo in febris. Gargarizatur quoque faucibus exulceratis utilissimè. Et bibitur ab imbecillitate vires recolligentibus, quos atrophos vocant: in febris etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum, lactis asinini hemina dari, aut si in exitu cibi rosiones sentirent, antiqui in arcanis habuerunt: si hoc non esset, habuerunt è caprino. Bubuli serum orthopnoicis prodest ante cætera, addito nasturtio. Inungitur etiam oculi, in lactis heminis sciamæ additis drachmis quatuor tritis in lippitudine. Caprino lienes sanantur, post bidui in ediam tertia die edera pastis capris, per triduum potio sine alio cibo. Lactis vsus aliàs contrarius capitis doloribus, hepaticis, splenicis, neruorum vitio febres habentibus, vertigini, præterquam purgationis gratia, grauedini, tussientibus, lippis. Suillum vtilissimum tenesmo, dysenteria, necnon phthisicis. Hoc & mulieri saluberrimum qui dicerent, fuerunt. De generibus calceorum diximus, cū de vberibus singulisque animalium membris diceremus. Sextius eosdem effectus equino, quos bubulo, tradit. Hūc vocant hippacen. Stomacho vtilis, qui non sunt falsi, id est, recentes. Veteres aluum sistunt, corpusque minuunt, stomacho vtiliores: & in totū salsa minuunt corpus, alunt mollia. Caseus recens cum melle, suggillata emendat, mollis aluum sistit. Sedat tormina pastillis in vino austero decoctis, rursumque in patina tostis cum melle. Saproon vocant, qui cum sale & sorbis siccis è vino tritus potusque medetur coeliacis. Genitalium carbunculis caprinus tritus & impositus: item acidus cum oxymelite. Maculis in balneo illitus oleo interlinitur. E lacte fit & butyrum, barbararum gentium laudatissimus cibus, & qui diuites à plebe discernat. Plurimum è bubulo, & inde nomen: pinguisimum ex ouibus. Fit & ex caprino, sed hyeme calefacto lacte, æstate expresso tantum, crebro iactatu in longis vasis, angusto foramine spiritum accipientibus sub ipso ore, aliàs præligato. Additur paululū aquæ, vt æscat. Quod est maximè coactum, in summo fluitat: id exemptum addito sale, oxygala appellat. Reliqua decoquunt in ollis: ibi quod supernatat, butyrum est, oleosum natura. Quo magis virus resipit, hoc præstantius iudicatur. Pluribus compositionibus miscetur in ueteratum. Natura eius adstringere, mollire, replere, purgare. Oxygala fit & alio modo, acido lacte addito in recens quod velis acescere, vtilissimum stomacho. Effectus dicemus suis locis. Proxima in communibus adipis laus est, sed maximè suilli, apud antiquos etiam religiosi, Certè nouæ nuptæ intrantes, etiamnum solenne habent postes eo attingere. Inueteratur duobus modis, aut cum sale, aut syncerus: tanto vtilior, quanto sit vetustior. Axungiam etiam Græci appellauere cum in voluminibus suis. Neque est occulta virium causa, quoniam id animal herbarum radicibus vescitur. Itaque etiam fimo innumeri vsus. Quamobrem non de alia loquimur sue, multo efficaciore foemina, & quæ non peperit. Multo verò præstantior in apris est. Vfus igitur axungia est ad mollienda, exalfacienda, discutienda, purgandaque. Medicorum aliqui admisto anferis adipe, taurorumque seuo & œsypo, ad podagras vt iubent. Si verò permaneat dolor, cum cera, myrto, resina, pice, Syncera axungia medetur ambustis vel niue: pernio-

pernionibus autem cū hordei cinere & galla pari modo. Prodest & cōfricatis membris : itinerumq; lassitudines & fatigationes leuat. Ad tussim veterem recens decoquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle. Vetus etiā phthisin in pilulis sumpta sanat, quæ sine sale inueterata est. Omnino enim non nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ nō sint exulcerata, falsa petitur. Quidam quadrantes axungiae & mulsi in vini cyathis tribus decoquunt cōtra phthises, quintoq; die picem liquida in ovo sumi iubent, circumligatis lateribus, & pectoribus, & scapulis eorū qui phthisin sentiunt. Tantaq; est vis, vt genibus etiā adalligata, redeat in os sapor, eamq; expuere videantur. E sue quæ non pepererit, aptissimè vtuntur ad cutem mulieres. Contra scabiem verò quiuis, admisto iumentorū seuo, pro parte tertia, & pice, pariterq; subferuefactis, Syncera partus in abortū vergentes nutrit, collyrij modo subdita. Cicatrices concolores facit cerussa admista, vel argenti spuma. At cū sulphure, vnguiū scabritias emendat. Medetur & capillo fluenti : & huculceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta : & infumata pilis oculorum. Datur & phthisicis vnciatim, cum vini veteris hemina decocta, donec tres vnciæ è toto residant. Aliqui & mellis exiguum adiciunt. Panis illinitur cum calce, item furunculis duritiæq; mammarū. Rupta & conuulsa, & spasmata, & luxata sanat. Clauos & rimas callique vitia, cum elleboro albo : parotidas admista farina salsamentaria testæ : quo genere proficit & ad strumas. Pruritus & papulas in balneo perunctis tollit : alioq; etiamnum modo podagricis prodest misto oleo vetere, cōtrito vnā sarcophago lapide, & quinquefolio tuso in vino, vel cum calce, vel cum cinere. Facit & peculiare emplastrū lxxxv. pondo, centū spumæ argenteæ mistis, vtilissimum contra inflammationes huculcerum. Adipe verrino & inungi putant vtile, quæque serpant, illinire cum resina. Antiqui maximè axibus vehiculorū perungendis, ad faciliorem circum actum rotarum vtabantur : vnde nomen : sic quoque vtili medicina cum illa ferrugine rotarū ad sedis vitia virilitatisque. Et per se axungiam Medici antiqui maximè probabant renibus detractam, & exemptis venis aqua cælesti fricabant crebrò, decoquebanturq; fictili nouo sæpius, tum demum asseruantes. Conuenit salsam magis emollire, excalfacere, discutere, vtilioremq; esse vino lotam. Masfurius palmā lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamenti inferretur. Quæ ratio adipis, eadem in his quæ rumināt seui est, aliis modis, non minoris potentia. Perficitur omne exemptis venis aqua marina vel salsa lotum, mox in pilatufum, aspersum marina. Crebrò postea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox assiduo Sole ad candorem reducitur. A renibus autem omne laudatissimū est. Si verò vetus reuocetur ad curam, liquefieri prius iubent : mox frigida aqua lauari sæpius, dein liquefacere affuso vino quàm odoratissimo. Eodemq; modo iterum ac sæpius coquunt, donec virus euanescat. Multi priuatim sic taurorū, leonumq; ac pantherarum, & camelorum pingua curari iubent. Vfus dicetur suis locis. Cōmunis & ratio medullarum est. Omnes molliunt, explent, siccant, excalfaciunt. Laudatissima ceruina, mox vitulina, dein hircina & caprina. Curantur ante autumnum recentes lotæ, siccataeque in vmbra per cribrum. Dein liquatae per lineam exprimuntur, ac reponuntur in fictili locis frigidis. Inter omnia autem cōmunia animalium vel præstantissimi effectus fel est. Vis eius excalfacere, mordere, scindere, extrahere, discutere. Minorum animalium subtilius intelligitur, & ideo ad oculorum medicamentum vtilius existimatur. Taurino præcipua potentia, etiam in ære pellibusque colore aureo ducendis. Omne autem curatur recens præligato ore lino crasso, demissum in feruentem aquā semihora, mox siccatum sine Sole, atq; in melle conditum. Damnatur equinum tantum inter venena, ideo Flaminii sacrorum equum tangere non licet, cū Romæ publicis sacris equus etiam immoletur. Quin & sanguis eorū septicā vim habet. Item equarū, præterquam virginum erodit, emarginat hucera. Taurinus quidē recens inter venena est, excepta Aegira. Ibi enim sacerdos Terræ vaticinatura, tauri sanguinē bibit prius quàm in specum descendat. Tantum potest sympathia illa, de qua loquimur, vt aliquādo religione aut loco fiat. Drusus Tribunus plebis traditur caprinum bibisse, cū pallore & inuidia veneni sibi dati insimulare. Q. Cepionem inimicum vellet. Hircorum sanguinis tanta vis est, vt ferramentorū subtilitas nō aliter acrius induretur, scabritia tollatur vehemētius, quàm lima. Non igitur & sanguis animalium inter cōmunia dici potest, & ideo quisque suis dicetur effectibus. Digeremus enim in animalia singula vsus, plurimumq; contra serpentes. Exitio his esse ceruos nemo ignorat, vt si quæ sunt, extractas cauernis mandentes. Nec verò ipsi spirantesq; tantum aduersantur, sed membratim quoq; Fugari eas nidore cornus si vratur, dictum est : at è summo gutture vstis ossibus, congregari dicuntur. Pelles eiusdem animalis substratae, securos præstant ab eo metu somnos. Coagulum quoq; ex aceto potum abiectum : & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens. Testes quoq; eius inueterati, vel genitale maris, salutariter dantur in vino : item ventres qui centipelliones vocantur. Fugiant & omnino dentem cerui habentes, aut medulla perunctos seu oves cerui aut hinuli. Summis autem remediis præfertur hinulei coagulum, matris vtero execti, vt indicauimus. Sanguine quoq; ceruino si vnā vrantur dracontion & cunilago & anchusa lentisci ligno, contrahi serpentes dicunt. Dissipari deinde, si sanguine detracto adiciatur pyrethrum. Inuenio apud authores Græcos animal ceruo minus, & pilo demum simile, quod ophion vocatur. Sardiniam id tantum ferre solitam. Hoc interisse arbitror, & ideo medicinas ex eo omitto.

Medi-

APri quoque cerebrum contra eas laudatur cum sanguine. Iecur etiam inueteratum cum ruta potum ex vino. Item adeps cum melle resinæque. Similimodo verrinum iecur, exemptis duntaxat fibris quatuor obolorum pondere, vel cerebrum in vino potum. Caprarum cornu vel pilis accensis, fugari serpentes dicunt, cineremque eorum potum vel illitum contra ictus valere: item lactis haustus cum vua taminia, vel vrinæ cum aceto scillite: caseum caprinum cum origano impositum; vel seuum cum cera. Millia præterea remedium ex eo animali demonstrantur, sicut apparebit: quod equidem miror, cum febris negetur carere. Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus. Alia verò & hircis, Democritus etiamnum effectus eius auget, qui singularis natus sit. Fimo quoque caprarum in aceto decocto illini ictus serpentium placet, & recentis cinere in vino: atque in totum difficilius se recolligentes à serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescunt. Qui efficacius volunt mederi, occisæ capræ aluum dissectam cum fimo intus reperto statim illigant. Alij carnem recentem hœdorum pilo suffiunt, eodemque nidore fugant serpentes. Utuntur & pelle eorum recente ad plagas, carne & fimo equi in agro pastri, coagulo leporis ex aceto, contraque scorpionem & murem araneum. Aiunt autem non feriri leporis coagulo perunctos. A scorpione percussis, fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur: lardum iusque decocti potum his, qui buprestim hauserint. Quinetiam si quis asino in aurem percussus à scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt: venenatæque omnia accenso eius pulmone fugere. Et fimo vituli suffiri percussos à scorpione prodest. Canis rabidi morfu facta vulnera circumcidunt ad viuas usque partes quidam, carnemque vituli admouent, & ius ex eodem carnis decoctæ dant potui, aut axungiam cum calce tufam. Laudant hirci iecur, quo imposito, ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimum ex vino illitum, aut melle: melis, & cuculi, & hirundinis decoctum & potum. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum caseum siccum cum origano imponunt, & bibi iubent: ad hominis morsus carnem bubulam coctam: efficacius vituli, si non ante quintum diem soluant. Veneficiis rostrum lupi resistere inueteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt. Hoc idem præstare & pellis è ceruice solida existimatur: quippe tanta vis est animalis, præter ea quæ retulimus, ut vestigia eius calcata equis afferant torporem. Iis qui argentum viuum biberint, lardum remedio est. Asinino lacte poto venena restinguuntur, peculiariter si hyoscyamum potum sit, aut viscum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpalum: aut pharicon, aut dorycnium, & si coagulum alicui nocuerit: nam id quoque venenum est in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendum, aut non multo postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit. Ossa quoque asini confRACTA, & decocta, contra leporis marini venenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant. Veruntamen fortiora omnia eadem, quam in equis, intelligi debent. Lacte equino venena leporis marini & toxica expugnantur. Nec vros aut bisontes habuerunt Græci in experimentis, quanquam boue fero refertis Indiæ syluis: portione tamen eadem efficaciora omnia ex his credi par est. Sic quoque lacte bubulo cuncta venena expugnari tradunt, maxime supra dicta, & si ephemerum impactum sit, aut si cantharides datæ, vomitione omnia egeri: sic & caprino iure cantharides. Contra ea verò quæ exulceratione enecant, seuum vitulinum seu bubulum auxiliatur. Nam contra sanguifugas potas butyrum remedio est, cum aceto ferro calefacto: quod & per se prodest contra venena. Nam si oleum non sit, vicem eius repræsentat. Multipedum morsus cum melle sanat. Omasi quoque iure poto venena supra dicta expugnari putant, priuatim verò aconita & cicutas: itemque vitulino seuo. Caprinus caseus recens, his qui viscum biberint: lac verò contra cantharidas remedio est, & contra ephemerum potum cum taminia vua. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena sumitur: hœdinus contra reliqua. Coagulum hœdi contra viscum, & chamæleontem album, sanguinemque taurinum, contra quem & leporis coagulum ex aceto. Contra pastinacam verò & omnium marinarum ictus vel morsus, coagulum leporis, vel hœdi, vel agni, drachmæ pondere ex vino. Leporis coagulum & contra venena additur antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus aduolans, inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium est iecur caprinum, sicut fel veneficiis ex mustela rusticis factis.

De remediis ad morborum multa genera ex animalibus. CAP. XI.

Hinc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuii vsinus adeps admisto ladano & adianto continet, alopeciasque emendat, & raritatem superciliorum cum fungis lucernarum, ac fuligine quæ est in rostris earum. Porrigini cum vino prodest. Ad hanc & cornus ceruini è vino, utque non tædia animalium capillis in hærescant. Item fel caprinum cum creta Cimolia & aceto, sic ut paululum capilli inarescant: item fel hircinum cum vrina tauri. Si verò vetus sit, etiam fursures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asinini, spissari capillum putant, & è canitie vindicari, si rasus illinatur, plumboque tritus cum oleo. Densari & asinini pulli cum vrina: admiscerentque nardum fastidij gratia. Alopecias felle taurino cum Aegypto alumine tepefactis illinunt. Capitis hulnera manantia,

manantia, vrina tauri efficaciter ſanat: item hominis vetus, ſi cyclaminum adiciatur & ſulphur. Efficacius tamen & vitulinum fel: quo cum aceto calefacto, & lendes tolluntur. Seuum vitulinū cum ſale tritum, capitis hulceribus vtiliſſimum. Laudatur & vulpium adeps, ſed præcipuè fel, & ſimum cum ſinapis pari modo illitū. Caprini cornus farina vel cinis, magisq; hircini, addito nitro & tamaricis ſemine, & butyro oleoq; prius capite raſo, mirè continent ita fluentem capillū. Sicut & canis cinere ex oleo illito ſupercilia nigreſcunt. Laſte caprino lendes tolli tradunt: ſimo cum melle alopecias expleri: item vngularum cinere cum pice, fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrteo, capitis dolores ſedat. item aqua pota, quæ è bouis aut aſini potu relicta eſt: & ſi credimus, vulpis maſculæ genitale circumligatum: cornus ceruini cinis illitus ex aceto vel roſaceo, aut ex irino. Oculorum epiphoras bubulo ſeuo cum oleo cocto illinunt. Ceruini cornus cinere ſcabrities eorum inungunt: mucrones autem ipſos efficaciores putant. Lupi excrementis circumlini ſuffuſiones prodeſt. Cinere eorum cum Attico melle inungi obſcuritates: item felle vrfino. Epinyctidas, adipe aprugno cum roſaceo. Vngulæ aſinæ cinis inunctus è ſuo laſte, cicatrices oculorum, & albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligine, pilis & palpebrarū vitiis angulorumq; occurrit: calliblephariq; modo fuligo in hoc vſu temperatur: optimè ellychnio papyraceo oleoq; ſeſamino, fuligine in nouum vas pennis deterſa. Efficaciſſimè tamen euulſos ibi pilos coerceat. Felle tauri cum ouialbo, collyria fiunt, aquaq; diſſoluta inunguntur per quadri-
20 dum. Seuum vituli cum anſeris adipe & ocimi ſucco, genarum vitiis aptiſſimum eſt. Eiufdem medullæ cum pari pondere ceræ & olei vel roſacei, addito ouo, duritiæ genarum illinuntur.
30 Caſeo molli caprino impoſito ex aqua calida epiphoræ ſedantur: ſi tumor ſit, ex melle. Vtrunq; vero ſero calido fouendum. Sicca lippitudo, lumbulis ſuum toſtis atq; contritis, & impoſitis tollitur. Capras negant lippire, quoniam eæ quaſdam herbas edant: item dorcades. Et ob id ſimum earum cera circumdatum noua Luna deuorare iubent, & quoniā noctu equè quoq; cernant. Sanguine hircino ſanari luſcioſos putant: nyctalopas à Græcis dictos: capræ verò iocinere, in vino aſtremo decocto. Quidam inaſſati iocineris ſanie inungunt, aut felle capræ, carnesq; eas veſci, & dum coquantur oculos vaporari præcipiunt. Id quoque referre arbitrantur, ſi rutili coloris fuerint. Volunt & oculos ſuffiri, iociner e in ollis decocto: quidam inaſſato. Fel quidem caprinum pluribus modis aſumunt: cum melle, contra caligines: cum veratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cum vino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia, & argema: ad palpebras verò euulſo prius
40 pilo, cum ſucco oleris, ita vt vnctio inareſcat. Contra ruptas tuniculas, cum laſte mulieris. Ad omnia autem inueterata, fel efficacius putant. Nec abdicant ſimum ex melle illitum, epiphoris contraque dolores medullam: item pulmonem leporis. Sedat caliginem fel cum paſſo aut melle. Lupino quoque adipe, vel medulla ſuum, fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. Nam vulpinam linguam habentes in armilla, lippituros negant. Aurium dolori & vitiis medetur vrina apri in vitro ſeruata: ſel apri vel ſuis, vel bubulum, cum oleo cicino & roſaceo æquis portionibus. Præcipuè verò taurinum, cum porri ſucco tepidum, vel cum melle, ſi ſuppuret. Contraque odorem grauem per ſe tepefactum in malicorio. In ea parte rupta cum laſte mulierum efficaciter ſanat. Quidam etiam in grauitate aures ſic peruendas putant. Alij cum ſeneſta ſerpentium & aceto includunt lanas, antè aqua calida collutas. Aut ſi maior ſit grauitas aurium, fel cum myrrha & ruta in
50 malicorio excaſactum infundunt: lardum quoque pingue: item ſimum aſini recens cum roſaceo inſtillatur: omniaque ea tepefacta. Vtilior equi ſpuma, vel equini ſimi recentis cinis cum roſaceo. Seuum bubulum cum adipe anſerino, butyrum recens. Vrina capri vel tauri, vel fullonia vetus caſacta, vapore per lagenæ collum ſubeunte. Admiſcent & aceti tertiam partem: & aliquid vrinæ vituli, qui nondum herbam guſtauerit. Fimum etiam miſto felle eiufdem. Et cutem, quàm relinquunt angues, excaſactis prius auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodeſt & ſeuum vituli cum anſeris adipe, & ocimi ſucco: eiufdem medulla admiſto cumino trito inſuſa. Virus verrinum è ſcropha exceptum prius quàm terram attingat, contra dolores. Auribus fractis glutinum è naturis vitulorum factum, & in aqua liquatum. Aliis vitiis adeps vulpium. Item fel caprinum cum roſaceo tepido, aut porri ſucco: aut ſi ſint rupta ibi aliqua, è laſte mulieris. Si grauitas ſit
60 audiendi, fel bubulum cum vrina capræ, vel hirci, vel ſi pus ſit. In quocunq; autem vſu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies viginti inſumata. Laudant & coagulum leporis tertia denarij parte, dimidiaque ſagapeni in ammineo vino. Parotidas vrfinus adeps comprimit, pari pondere ceræ & taurini ſeui. Addunt quidam hypociſthidem: & per ſe butyrum illitum, ſi prius foueantur ſœnigræci decocti ſucco. Efficacius cum ſtrichno. Proſunt & vulpium teſtes, & taurinus ſanguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta inſtillata auribus: ſimumque eiufdem cum axungia illitū. Dentibus mobiles confirmat ceruini cornus cinis, doloresque eorum mitigat, ſiue infricentur, ſiue colluantur. Quidam efficaciorẽ ad omnes eoſdem vſus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia vtroque modo fiunt. Magnum remedium eſt & in luporum capitis cinere. Certumque eſt in excrementis eorum plerunque inueniri oſſa. Hæc adalligata eundem effectum habent. Item leporina coagula per aurem inſuſa contra dolores: & capitis eorū cinis dentifricium eſt, adiectoq; nardo
70 mulcet

mulcet graueolentiam oris. Aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malunt. Reperitur in latere leporis acui os simile, hoc scarificari dentes in dolore suadent. Talus bubulus accensus, eos qui labant cum dolore, ad motus confirmat. Eiusdem cinis cum myrrha, dentifriciū est. Ossa quoque ex ungulis suum combusta, eundem usum præbent; item ossa ex acetabulis pernarum, circa quæ coxendices vertuntur. Iisdem sanari, demissis in fauces, iumentorum verminationes notum est: sed & combustis dentes confirmari. Asinino quoque lacte percussu vexatos, aut dentium eiusdem cinere: lichene item equi cum oleo infuso per aurem. Est autem hoc non hippomanes, quod alioqui noxiū omitto, sed in equorum genibus, ac super ungulas. Præterea in corde equorum inuenitur os, dentibus caninis maximè simile; hoc scarificari dolorem, aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat, demonstrant. Equarum virus à coitu in ellychniis accensum Anaxilaus prodidit, equinorum capitum visus representare monstrificè; similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in veneficio vires habet, ut affusum æris misturæ in effigiem equæ Olympiæ, ad motus mares equos ad rabiem coitus agat. Medetur dentibus & fabril glutinum, in aqua decoctum illitumque, & mox paulò detractum, ita ut confestim colluantur vino, in quo decocti sunt cortices mali Punici dulcis. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes, vel felle taurino. Talorum capræ recentium cinis dentifricio placet, & omnium ferè villaticarum quadrupedum, ne sæpius eadem dicantur.

Ad faciei vitia, ceruicis & pectoris morbos.

CAP. XII.

CUtem in facie erugari & tenerescere, & candorem custodire lacte asinino putant. Notumque est quasdam quotidie D. custodito numero fouere. Poppæa hoc Neronis principis instituit, balnearum quoque sic folio temperato, asinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie, butyro illito tolluntur; efficacius cum cerussa. Syncero verò vitia quæ serpunt, insuper imposita farina hordeacea. Hucera in facie membrana è partu bouis madida. Priuolum videatur, non tamen omittendum, propter desideria mulierū: Talum candidi iuuenti, quadraginta diebus noctibusque, donec resoluitur in liquorem decoctū, & illitum linteolo, candorem cutisque erugationem præstare. Fimo taurino malas rubescere aiunt, non crocodileā illini melius, sed foueri frigida & antè & postea iubent. Aestates, & quæ decolorem faciunt cutem, fimum vituli cū oleo & gummi manu subactū emendat. Hucera oris ac rimas, seuum vituli vel bouis cum adipe anseris, & ocimi succo. Est & alia mistura, seuo vituli cū medulla cerui, & albæ spinæ foliis vnā tritis. Idem præstat & medulla cum resina, vel si vaccina sit, iusque è carne vaccina. Lichenas oris præstantissimè vincit glutinum factum è genitalibus vitulorum, liquatum aceto cum sulphure viuo, ramo ficulneo permixtum, ita ut bis die recens illinatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum, quas & iecur hirci calidū illitum tollit: sicut elephantiasin fel caprinum: etiamnum lepras ac furfures, tauri, vel addito nitro. Vrina asini circa Canis ortum, maculas in facie: sed vtriusque per sese aqua infractum, euitatisque solibus ac ventis post detractam cutem. Similis effectus in taurino seuo vitulinove felle, cum semine cunilæ accinere è cornu ceruino, si Canicula ex oriente comburatur. Asinino seuo cicatricibus ac licheni leprisque maximè color redditur. Hirci fel & lentigines tollit, admisto caseo ac viuo sulphure spongiæque cinere, ut mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluerunt, mistis calidis furfuribus pondere oboli vnus, quatuorque mellis, prius defricatis maculis. Efficax eiusdem & seuum cum melanthio, & sulphure, & iride. Laborum fissuris cum adipe anserino, ac medulla ceruina resinaque & calce. Inuenio apud authores, his qui lentiginem habeant, negari Magicæ sacrificiorum usum. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ leuātur. Gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefactū. Caprinū vtilius, cum malua decoctū & sale exiguo. Linguae exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatu: tonsillis autem priuatim renes vulpiū aridi, cum melle triti illitiq; anginae fel taurinum vel caprinum cum melle. Iecur mellis ex aqua oris grauitatem, huceraque butyrū emendat. Spinam aliūdue quid faucibus adhærens, felis extrinsecus fimo perfricatis, aut reddi aut delabi tradunt. Strumas discutit vel aprinum, vel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis è vino in linteolo exulceratis duntaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini vel equi cinis, ex oleo aqua illitus, & vrina calefacta; & bouis ungulæ cinis ex aqua: fimum quoque feruens ex aceto. Item seuum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctū, testesque vulpini. Prodest & sapo: Gallorum hoc inuentum rutilandis capillis, ex seuo & cinere. Optimus fagino & caprino, duobus modis, spissus ac liquidus: vterque apud Germanos maiore in usu viris, quam foeminis. Ceruicū dolores butyro aut adipe vrsino perfricantur: rigores bubulo seuo: quod & strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibilem (opisthotonon vocant) leuat vrina capræ auribus infusa, aut fimum cum bulbis illitum: vngues contusos fel cuiuscunque animalis circumligatum; pterygia digitorum fel taurinum aqua calida dissolutū. Quidam adiciunt sulphur & alumen, pari pondere omniū. Tussim iecur lupi ex vino tepido sanat; vrsinumque fel admisto melle, aut ex cornu bubuli summis partibus cinis: vel salua equi, triduo potu eam mori tradunt; pulmo ceruinus cum gula sua arefactus in fumo, dein tusus ex melle quotidiano ecligmate. Efficacior est ad id subulo ceruorum generis. Sanguinem expuentes, ceruini cornus cinis: coagulū leporis tertia parte denarij cū terra Samia & vino myrteo potū sanat. Eiusdem fimi cinis in vino vesperi potus nocturnas tussis: pili

pili quoque leporis suffiti, extrahunt pulmonibus difficiles excreationes. Purulentas autem exulcerationes pectoris pulmonisque, & à pulmone graueolentiam halitus, butyrū efficacissimè iuuat, cum pari modo mellis Artici decoctum, donec rufescat, & matutinis sumptum ad mensuram ligulæ. Quidā pro melle, laricis resinam addere maluerunt. Si sanguis reiiciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modicè & cum aceto sumptum; nam de taurino credere, temerarium est. Sed glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in vetere sanguinis excreatione.

Ad stomachi & lumborum dolores, & venum vitia. CAP. XIII.

Stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit; item bubuli. Rosiones eius caro bubula admisto aceto & vino cocta. Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hœdinus sanguis recens, ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo feruens potus: coagulum tertia parte ex aceto potum. Iocineris dolores, lupi iecur aridum ex mulso; asininum iecur aridū cum petroselini partibus duabus, ac nucibus tribus, ac melle tritum, & in cibo sumptum: sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorum sanguinis. Proximè lactis asinini tepidi cum bulbis decocti, ita vt serum ex eo bibatur, addito in tres heminas cyatho nasturtij albi, perfusi aqua, deinde melle diluti. Iecur quoque vulpinum, aut pulmo, in vino nigro, aut fel vrsinum in aqua, laxat meatus spirandi. Lumborum dolores, & quæcunque alia mollire opus sit, vrsino adipe perfricare conuenit; cinerem aprini aut suilli fimi inueterati, aspergi potioni vini. Afferunt & Magi sua commenta. Primum omnium rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa, non abire eos in alienum gregem. Huic admiscunt fimum caprinū, & subdito linteolo vncto canna manu, quantum pati possit, feruens, sustineri iubent: ita si læua pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat, aut è contrario. Fimum quoque ad eum vsum acus æræ punctis tolli iubent. Modus curationis est, donec vapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea verò manum porro tuso illinunt, item lumbos ipso fimo cum melle, suadentq; in eodem dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt, calfactū in foliis cinere feruenti. In renumq; dolore leporis renes crudos deuorari iubent, aut certè coctos, ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes. Lienem sedat fel apri vel suis potum, vel ceruini cornus cinis in aceto. Efficacissimè tamen inueteratus lien asini, ita vt in triduo sentiatur vtilitas. Asinini pulli fimum, quod primum edidit, (polean vocant Syri) datur in aceto mulso. Datur & equi lingua inueterata ex vino, præsentaneo medicamento, vt didicisse se ex barbaris Cæcilius Bion tradidit. Et lien bubulus simili modo. Recens autem assus vel elixus, in cibo. In vesica quoque bouis alij capita xx. tusa, cum aceti sextario, imponuntur ad lienis dolorem. Eadem ex causa emi lienem vituli, quanti indicatus sit, iubent Magi, nulla pretij contatione: quoniam hoc quoq; religiosè pertineat: diuifumq; per longitudinem annecti tunicæ vtrinque, & induentem pati decidere ad pedes: dein collectum in vmbra arefacere. Cum hoc fiat, simul residere lienem ægri vitiatum, liberariq; eum morbo dicitur. Prodest & pulmo vulpium cinere siccatus, atque in aqua potus. Item hœdorum lien impositus.

Ad aluum sistendam, cœliacos, dysentericos, inflationes alui, rupta, tenses, & tinea, & colum. CAP. XIII.

Aluum sistit ceruinus sanguis: item cornus cinis: iecur aprinum ex vino potum citra salem, recensque item assum suillum, vel hircinum decoctum in vini hemina. Coagulū leporis in vino ciceris magnitudine: aut si febris sit, ex aqua. Aliqui & gallam adiiciunt, alij per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus veteris ex parte ima cinis, inspersus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinum cum suo pilo decoctum, succo epoto. Coagulum equi, & sanguis caprinus, vel medulla, vel iecur aluum soluit. Fel lupi cum elaterio vmbilico illigatum. Vel lactis equini potus: item caprini cum sale & melle. Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquā adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditū pastillo. Butyrum largius sumptum cœliacis & dysentericis medetur, & iecur vaccinum. Cornus ceruini cinis, tribus digitis captus in potione aquæ. Coagulum leporis subactum in pane: si verò sanguinem detrahunt, in polenta. Aprini vel suilli vel leporini fimi cinis, inspersus potioni tepidæ vini. Vituli quoq; ius vulgariter datum, inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt. Lactis asinini potus vtilior, addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex vino, vtriq; vitio. Item polea suprâ dicta. Equi coagulum, quod aliqui hippacen vocant, etiam si sanguinem detrahant: vel fimi cinis, dentiumque eiusdem tuforum farina, salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & si tormina sint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinū cumino mistum, & cucurbitæ carnes vmbilico imponere. Caseus recens vaccinus immittitur ad vtrunque vitium. Item butyrum heminis quatuor, cum resinæ terebinthinæ sextante, aut cum malua decocta, aut rosaceo. Datur & seuum vitulinū, aut bubulum. Item medullæ excoquantur cum farina & cera exiguoq; oleo, vt sorberi possint. Medulla & in panē subigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina, additur protropum. Torminibus satis esse remedij in leporis coagulo poto è vino tepido, vel semel, arbitrantur aliqui. Cautiores & sanguine caprino cum farina hordeacea & resina, ventrem illinunt. Ad omnes epiphoras

ventris illini caseum mollem suadent: veterem autem in farina tritum, coeliacis & dysentericis dari, cyatho casei in cyathis vini tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis. Iecur assum capræ, coeliacis subuenit, magisque etiam hirci, in vino austero decoctum potumque, vel ex oleo myrteo vmbilico impositum. Quidam decoquunt à tribus sextariis aquæ ad heminam addita ruta. Vtuntur & liene asso capræ hirci, & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit, capræ à renibus maximè, vt per se hauriatur: protinusque modicè frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admista polenta, & cumino, & anetho, acetoque. Illinunt & ventrem coeliacis, fimo cum melle decocto. Vtuntur ad vtrunque vitium & coagulo hoedi in vino myrtite, magnitudine fabæ poto: & sanguine eiusdem in cibum formato quem sanguiculum vocant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum, aqua calida resolutum. Inflationes autem discutit vitulinum fimum in vino decoctum. Intestinorum vitiis magnopere prodest coagulum ceruorum, decoctum cum lente betaque, atque ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulum addatur, maioribus emolumentis fiat. Eadè vis est & in seuo caprino in sorbitione aliqua, vti protinus hauriatur frigida aqua. Item feminum hoedi cinis rupta intestina sarcire mirè traditur. Fimum leporis cum melle decoctum, & quotidie fabæ magnitudine sumptum, ita vt deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decocti succum. Tenesmos, id est, crebra & inanis voluntas egerendi, tollitur poto lacte asinino; item bubulo. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa, si terram non attigerint, colo medentur adalligata brachio. Polea quoque supra dicta magnopere prodest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cumino in aqua ruta decocta. Cornus ceruini teneri cinis, cochleis Africanis cum testa sua tussis mistus, in vini portione.

Ad vesicæ cruciatus & calculos: de genitalium & sedis vitijs, & inguinum remedijs.

CAP. XV.

Vesicæ calculorumque cruciatibus auxiliatur vrina apri, & ipsa vesica pro cibo sumpta: efficacius, si prius fumo maceretur vtrunque. Vesicam elixam mandi oportet, & à muliere foeminae suis. Inueniuntur & in iocineribus eorum lapilli, aut duritie lapillis similes, candidi, sicuti in vulgari sue: quibus contritis atque potis in vino, pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis sua vrina est, vt nisi egesta fugæ non sufficiat, ac velut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati, in vino poti, calculos pellunt. In perna suis articulos esse diximus, quorum decoctum ius facit vrinae vtile. Asinini renes inueterati tritique, & in vino mero dati, vesicæ medentur. Calculos expellunt lichenes equini ex vino aut mulso poti diebus xl. Prodest & vngulæ equinae cinis, in vino, aut aqua. Item fimum caprarum in mulso, efficacius syluestrium. Pili quoque caprini cinis. Verendorum carbunculis, cerebrum apri vel suis, sanguisque. Vitia verò, quæ in eadem parte serpunt, iecur eorum combustum, maximè iuniperi ligno cum charta & arthenico sanat: fimi cinis: fel bubulum cum alumine Aegyptio ac muria ad crassitudinem mellis subactum: insuper beta ex vino cocta imposita: caro quoque. Manantia verò hulcera, seuum cum medulla vituli in vino decoctum, vel caprinum cum melle rubique succo: vel si serpant, fimum etiam prodesse cum melle dicunt aut cum aceto, & per se butyrum. Testium tumor cum seuo vituli, addito nitro cohibetur: vel fimo eiusdem ex aceto decocto. Vrinae incontinentiam cohibet vesica aprina, si assa mandatur. Vngularum apri vel suis cinis potioni inspersus. Vesica foeminae suis combusta ac pota: Item hoedi, vel pulmo: Cerebrum leporis in vino: Eiusdem testiculi tosti, vel coagulum cum anserino adipe in polenta: Renes asinini in mero triti potique. Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci demonstrant vrinam facere in canis cubili, ac verba adicere, ne ipse vrinam faciat, vt canis, in suo cubili. Rursus ciet vrinam vesica suis, si terram non attigerit, imposita pubi. Sedis vitiis præclarè prodest fel vrsinum cum adipe. Quidam adiciunt spumam argenti ac thus. Prodest & butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsæ res statuunt, vt sint illitu faciles. Præclarè medetur & taurinum fel, in linteolis conceptis: rimasque perducit ad cicatricem. Inflationibus in ea parte, seuum vituli, maximè ab inguinibus cum ruta: cæteris vitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lupinum ex vino. Panos & apostemata in quacunque parte, sanguis vrsinus discutit: item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur cum interficiatur reddere vrina, liquidior in initio, sed in terra spissantem se. Hic adalligatus femini, omnes impetus discutit, omni que suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio. Prodest & vrina asini cum melanthio. Et vngulæ equinae cinis cum oleo & aqua illitus. Sanguis equi, præcipue admissarij: & sanguis bubulus: item fel. Caro quoque eisdem effectus habet calida imposita: & vngulæ cinis ex aqua aut melle: vrina caprarum, hircorumque: carnes in aqua decoctæ: aut fimum ex his cum melle decoctum: fel vrsinum siue verrinum: vrina suum in lana imposita. Femina atteri adurique equitatu notum est. Vtilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore inguinibusque illinire. Inguina ex hulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres, totidem nodis alligatæ intra hunc.

Ad

Ad podagras, ad morbum comitalem, ad sideratos, morbumque regium ossaque fracta, remedia. CAP. XVI.

Podagris medetur vrsinus adeps, taurinumque seuum, pari pondere & ceræ. Addunt quidam hypocistida & gallam. Alij hircinum præferunt seuum cum fimo capræ, & croco sinapiue, vel caulibus edera tritis, ac perdicio vel flore cucumeris sylvestris. Item bouis simum cum aceti sæce. Magnificat & vituli, qui nondum herbam gustauerit, simum, aut per se sanguinem tauri: vulpem decoctam viuam, donec ossa tantum restent: lupumue viuum oleo cerati modo incoctum: seuum hircinum, cum helxines parte æqua, sinapis tertia: fimi caprini cinerem cum axungia. Quin & ischiadicos vri sub pollicibus pedum eo fimo feruente, vtilissimè tradunt. Articulorumque vitii fel vrsinum vtilissimum esse, & leporis pedes adalligatos. Podagras quidam mitigari pede leporis viuentis abscisso, si quis secum assidue habeat. Perniones vrsinus adeps, rimasque pedum omnes farcit: efficacius alumine addito: seuum caprinum: dentium equi farina: aprinum vel suillum fel: cum adipe pulmo impositus: & si subtriti sint contusiuè offensione, si verò adusti frigore, leporini pili cinis. Eiusdem pulmo contusis dissectus, aut pulmonis cinis. Sole adusta, seuo asinino apertissimè curantur: item bubulo cum rosaceo. Clauos & rimas callique vitia, simum apri vel suis recens illitum, ac tertio die solutum sanat: talorum cinis, pulmo aprinus, aut suillus, aut ceruinus. Attritus calceamentorum, vrina asini cum luto suo illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline. Perniones verò corium combustum melius ex vetere calceamento. Iniurias è calceatu, ex oleo corij caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi vitulini cinis, cum lilij bulbis decoctis, addito melle modico: itemque omnia inflammata & suppuraciones minantia. Eadem res & podagricis prodest, & articulariis morbis, è maribus præcipuè vitulis. Articulorum attritis, fel aprorum vel suum, linteo calefacto impositum: vitulique qui nondum herbam gustauerit, simum: item caprinum cum melle in aceto decoctum. Vngues scabros seuum vituli emendat: item caprinum admista sandaracha. Verrucas verò aufert vitulini fimi cinis ex aceto: asini vrina lutum. Comitiali morbo testes vrsinos edisse prodest, vel aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua: item aprinam vrinam ex aceto mulso: efficacius, quæ inaruerit in vesica sua. Dantur & suum testiculi inueterati tritique in suis lacte, præcedente vini abstinentia, & sequente continuis diebus. Dantur & leporis sale custoditi pulmones, cum thuris tertia parte, in vino albo, per dies XXX. Item coagula eiusdem. Asini cerebrum ex aqua mulsa, infusum prius in foliis, semuncia per dies: vel vngularum eius cinis cochlearibus binis toto mense potus. Item testes sale asseruati, & aspersi potioni, in asinarum maximè lacte, vel ex aqua. Membrana partus earum, præcipuè si marè pepererint, olfactata accedente morbo comitialium resistit. Sunt qui è mare nigroque corendum cum pane sub dio prima aut secunda Luna præcipiant, Alij carnem, aliqui sanguinem aceto dilutum per dies xl. bibendum. Quidam vrinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent, eademque potione & lymphaticis medentur. Comitilibus datur & lactis equini potus, lichenque in aceto mulso bibendus. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, vt volunt Magi. Seuum earum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potum verò sub limine ex aqua. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus vel ceruini vsti nidor. Sideratis vrina pulli asinini nardo admisto perunctione prodesse dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis: sanguis asinini pulli ex vino. Item simum asinini pulli, quod primum edidit à partu, datum fabæ magnitudine è vino medetur intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo similiterque vis est. Fractis ossibus præsentaneus maxillarum apri cinis vel suis. Item lardum elixum atque circumligatum mira celeritate solidat. Coctis quidem fractis laudatur vnicè caprinum simum ex vino vetere, aperit, extrahit, persanat. Febres arcet ceruorum caro, vt diximus. Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt, oculus lupi dexter falsus adalligatusque, si credimus Magis. Est genus febrium, quod amphemerinon vocant. Hoc liberari tradunt, si quis è vena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis Magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, & ne recidant, non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? quæue est ista mistura? cur digitus potissimum bubonis electus est? Modestiores iecur felis decresciente Luna occisæ inueteratum sale, ex vino bibendum ante accessiones quartanæ dixere. Iidem Magi fimi bubuli cinere consperso puerorum vrina illinunt digitos pedum, manibusque leporis cor adalligat. Coagulum ante accessionem propinant. Datur & caseus caprinus recens cum melle diligenter sero expresso.

Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos: ad ignem sacrum, & ad dolores nervorum remedia. CAP. XVII.

Melancholicis simum vituli in vino decoctum remedio est. Lethargicos excitat asini lichen, naribus illitus ex aceto: caprini cornus nidor aut pilorum: iecur aprinum. Itaque & veteris datur. Phthisicis medentur, iecur lupi ex vino, macra suis foeminæ herbis pasta lardum, carnes asininæ ex iure sumptæ. Hoc genere maximè in Achaia curant id malum. Fimi quoque aridi, sed pabulo viridi pasto boue, fumum harundine haustum prodesse tradunt. Bubuli quoque cornus mucronè exustum, duorum cochleariorum mensura, addito melle, pilulis deuoratis. Capræ seuo in pulte ex ali-

Ec 3 ca &

ca & phthisin & tussim sanari, vel recenti cum mulso liquefacto, ita ut uncia in cyathum addatur, rutæque ramo permisceatur, non pauci tradunt. Rupicapra seu cyatho, & lactis pari mensura, deploratum phthisicum conualuisse certus author affirmat. Sunt & qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo: & cerui pulmonem, maximè subulonis, siccum in fumo, tritumque in vino. Hydropicis auxiliatur vrina vesicæ apri paulatim data in potus: efficacius quæ inauerit cum vesica sua. Fimi ceruini, maximè subulonis, sed & bubuli, de armentinis loquor (quod bolbiton vocant) cinis cochleariorum trium in mulsi hemina, bouis foeminæ in mulieribus, & ex altero sexu in viris: quod veluti mysterium occultarunt Magi; Fimum vituli masculi illitum; Fimi vituli cinis cum semine staphylini, æqua portione ex vino; Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorum putant hircorum, utique si lentisco pascantur: Igni sacro vrsinus adeps illinitur, maximè qui est ad renes: vitulinum fimum recens, vel bubulum: caseus caprinus siccus cum porro: ramenta pellis ceruinæ deiecta pumice, ex aceto trita. Rubori cum prurigne, equi spuma aut ungula cinis. Eruptionibus pituitæ, asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris, caseus caprinus siccus ex melle & aceto in balineis, oleo remoto. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus, vel cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimum aprinum vel suillum; item vitulinum; verris spuma recens cum aceto: fimum caprinum cum melle. Bubula caro imposita tumorem sanat. Fimum suillum in testa calefactum tritumque cum oleo, duritias corporum omnes tollit optimè. Adeps è lupis illitus, in his quæ rumpere opus est, plurimum proficit. Fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in vino vel aceto decoctum. In furunculis seuum bubulum cum sale: aut si dolor est intinctum oleo, liquefactum sine sale, similique modo caprinum. In ambustis vrsinus adeps cum lilij radicibus: aprinum aut suillum fimum inueteratum; setarum ex his è penicillis testoriis cinis cum adipe tritus: tali bubuli cinis, cum cera & medulla ceruina; fel tauri: fimum leporis. Sed caprarum fimum sine cicatrice sanare dicitur. Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus. Nec quicquam efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil æquè, quibus suis pellibus inueteratis, calceamentisque etiam decoctis. Rhodiaceum fidelissimum: eoque pictores & medici vtuntur: Id quoque quod candidius, eò probatius. Nigrum & lignosum damnatur. Nervorum doloribus, fimum caprinum decoctum in aceto cum melle, vtilissimum putant, vel putrescente nervo. Spasmata & percussu vitata fimo aprugno curant, vere collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tractos, rotæque vulneratos: & quoquo modo sanguine contuso, vel si recens illinatur. Sunt qui incoxisse aceto, vtilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratitque & euerfis ex aceto salutarem promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Feruntque & Neronem principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario approbare vellet. Proximam suillo fimo vim putant.

Ad sanguinem sistendum, & contra hulcera & carcinomata, & scabiem remedia: & quæ infixæ corpori extrahunt, & quæ cicatricibus profunt. CAP. XVIII.

Sanguinem sistit coagulum ceruinum ex aceto: item leporis. Huius quidem & pilorū cinis: item sex fimo asinino cinis: & pilorum quidem cinis illitus, Efficacior vis è maribus aceto admisto, & in lana ad omne profluuium imposito. similiter ex equino capite & femine. Aut fimi vitulorum cinis illitus ex aceto. Item caprini cornus vel fimi ex aceto. Hircini verò iocineris dissecti sanies efficacior: & cinis vtriusque ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus. Hircini quoque vtris vinarij duntaxat cinis, cum pari pondere resinæ: quo genere sistitur sanguis, & vulnus glutinatur. Hædium quoque coagulum ex aceto, & feminum eius combustorum cinis, similiter pollere traduntur. Hulcera sanat in tibiis cruribusque adeps vrsinus, admista rubrica. Quæ verò serpunt, fel aprugnum cum resina & cerussa: maxillarum apri vel suum cinis: fimum suum illitum siccum: item caprinum ex aceto subferuefactum. Cætera purgantur & explentur butyro: cornus ceruini cinere, vel medulla cerui: felle taurino cum cyprino oleo, aut fimo caprino, aut hircino. Fimum recens suum, vel inueterati farina illinitur vulneribus ferro factis. Phagedænis & fistulis immittitur fel tauri, cum succo porri, aut lacte mulierum, vel sanguis aridus cum cotyledone herba. Carcinomata curat coagulum leporis, cum pari pondere capparis aspersum vino. gangrenas vrsinum fel penna illitum: asini ungularum cinis ea quæ serpunt hulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes septica vi: Item fimi equini inueterati fauilla. Ea verò quæ phagedænas vocant in hulcerum genere, corij bubuli cinis cum melle. Caro vituli recentia vulnera non patitur intumescere: fimum bubulum cum melle. Feminum vituli cinis sordida hulcera, & quæ cacoethe vocant, è lacte mulieris sanat. Recentes verò plagas ferro illatas, glutinum taurinum liquefactum, tertio die solutum. Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle, purgat hulcera. Quæ verò serpent, cohibet seuum cum cera: item addita pice ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe, hædi feminum cinis è lacte mulieris. Et aduersus carbunculos, suis foeminæ cerebrum tostum illitumque. Scabiem hominis, asinina medullæ maximè abolēt: vrina eiusdem cum suo luto illitæ. Butyrum etiam, quod in iumentis proficit cum resina calida: glutinum taurinum in aceto liquefactum, addita calce: fel caprinum cum aluminis cinere: boas fimum bubulum: unde & nomen traxere. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti: iterumque, cum inarescat, illito, & postero die abluto cinere lixiuo. Spinæ ac similia corpori extrahuntur felis excrementis; item

tist item capræ ex vino: coagulo quocunque, sed maximè leporis, cum thuris polline & oleo, aut cū visci pari pondere, aut cum propoli. Cicatrices nigras seuum asininum reducit ad colorem. Fel vituli extenuat calefactum. Medici adiciunt myrrham & mel & crocum, æreæque pyxide condunt. Aliqui & florem æris admiscunt.

Ad muliebria mala medicina, & ad infantium morbos, & Veneris remedia.

CAP. XIX.

Mulierum purgationes adiuuat fel taurinum lana succida appositum. Olympias Thebana addidit hyssopum & nitrum. Cornus ceruini cinis potus. Item vuluas laborantes, illitu quoque: & fel taurinum cum opio appositum obolis binis. Vuluas & pilo ceruino suffire prodest. Tradunt, ceruas cum senserint se grauidas, lapillum deuorare: quem in excrementis repertum, aut in vulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus adalligatum. Inueniuntur & ossicula in corde & in vulua, perquam vtilia grauidis parturientibusque. Nam de pumice, qui in vaccarum vtero simili modo inuenitur, diximus in natura boum. Lupi adeps illitus vuluas mollit, dolores etiam iecur. Carnes lupi edisse parituris prodest: aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit, aded, vt etiam cōtra illatas noxias valeat. Eundem superuenire, perniciosum est. Magnus & leporis vsus mulieribus. Vuluas adiuuat pulmo aridus potus: profluuiā iecur cum Samia terra ex aqua potum: secundas coagulum: cauentur pridiana balinea. Illitum quoque cum croco & porri succo, vellere appositum, abortus mortuos expellit. Si vuluæ leporum in cibis sumantur, mares concipi putant. Hoc & testiculis eorū & coagulo profici. Conceptum leporis vtero exemptum his quæ parere desierint, restibilem fecunditatem afferre. Sed pro conceptu, leporis saniem & viro Magi propinant. Item virgini nouem grana
20 fimi, vt stent perpetuò mammæ. Coagulum quoque ob id cum melle illinunt: sanguinē, vbi euulsos pilos renasci volunt. Inflationi vuluæ, fimum aprugnum suillumue cum oleo illini prodest. Efficacius sistit farina aridi, vt aspergatur potioni, vel si grauidæ aut puerperæ torqueantur. Lacte suis potum cum mulso adiuuantur partus mulierum. Per se verò potum, deficientia vbera puerperarum replet. Eadem circūlita sanguine fœminæ suis, minus crescent. Si dolent, lactis asinini potu mulcentur quod addito melle sumptum, & purgationes earum adiuuat. Sanat & vuluarum exulcerationes eiusdem animalis seuum inueteratum, & in vellere appositum duritiem vuluarum emollit. Per se verò recēs vel inueteratum, ex aqua illitum, psilothri vim obtinet. Eiusdem animalis lien inueteratus, ex aqua illitus mammis, abundantiam facit vuluas suffitu corrigit. Vngulæ asinina suffitæ partum maturant, vt vel abortus euocetur: nec aliter adhibentur, quoniam viuentem partum necant. Eiusdem animalis fimum si recens imponatur, profluuiā sanguinis mirè sedare dicitur. Nec non & cinis eiusdem fimi, qui & vuluæ prodest impositus. Equi spuma illita per dies XX. prius quam primum nascantur, pili restinguuntur. Item cornus ceruini decocto: melius, si recentia sint cornua. Lacte equino iuuantur vuluæ colluræ. Quod si mortuus partus sentiat, lichen ex aqua dulci potus eiicit. Item vngulæ suffitu, aut fimum aridum. Vuluas procidentes butyrum infusum sistit. Induratum vuluam aperit fel bubulum rosaceo admisto, foris vellere cum resina terebinthina imposito. Aiunt & suffitu fimi è mare boue, procidentes vuluas reprimi, partus adiuuari: conceptus verò vaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus vexationem fieri, certum est. Hanc emendari Olympias Thebana affirmat fel le taurino, & adipe serpentium, & æruginē, addito melle, medicatis locis ante coitus. Vitulinū quoque fel, si in purgationibus fuerit sub coitu aspersum vuluæ, etiam duritiā ventris emollit, & profluuiū minuit vmbilico peruncto, atque in totum vuluæ prodest. Modum statuunt fellis pondere denarij ad apij tertiam, admisto amygdalino oleo, quantum esse satis appareat: hoc in vellere imponunt. Masculi fel vituli, cum mellis dimidio tritum, seruatur ad vuluas. Carnem vituli si cum aristolochia inassatam edant circa conceptum, mares parituras promittūt. Medulla vituli in vino ex aqua decocta cum seuo, exulcerationibus vuluarum imposita prodest. Item adeps vulpium, excrementūque felium: hoc cum resina & rosaceo impositum. Caprino cornu suffiri vuluam, vtilissimum putant. Syluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarum verò fel, callum vuluarum emollit inspersum, & à purgatione conceptus facit. Sic quoque psilothri vis efficitur, si euulsis pilis triduo seruetur illitum. Profluuiū, quamuis immensum, vrina capræ pota sisti, obsterices promittunt, & si fimum illinatur. Membrana caprarum in aqua partus editus, inueterata,
30 potūque sumpta in vino, secundas pellit. Hædorum pilis suffiri vuas, vtile putant, & in profluuiō sanguinis coagulum bibi, aut hyoscyami semen imponi. E boue syluestri nigro si sanguine recini lumbi perungantur mulieri, tedium Veneris fieri, dicit Osthānes. Idem amoris, pota hirci vrina, admista propter fastidium nardo. Infantibus nihil butyro vtilius, per se cum melle: priuatim & in dentitione & ad gingiuas, & ad oris hulcera. Dens lupi adalligatus, infantium pauores prohibet, dentitioneque morbos: quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi, equis quoque adalligati, infatigabilem cursum præstare dicuntur. Leporum coagulo illito vberē, sistitur infantium aluus. Iecur asini, admista modicè panace, instillatum in os, à comitialibus morbis & aliis infantes tue-
40 tur: hoc xl. diebus fieri præcipiunt. Et pellis asinina iniecta, impavidos infantes facit. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præstant infantibus adalligati: efficacius, si terram non attingere. Lien bubulus in melle editur: & illinitur ad lienis dolores: ad hulcera manantia cum melle.

Lien

Lien vituli in vino decoctus, tritūſque & illitus, hulcuſcula oris. Cœbrum capræ Magi per anulum aureum traiectum, prius quàm lac detur, infantibus inſtillant contra comitiales, cæteroſque infantium morbos. Caprinum ſimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maximè puellas, Lacte caprino, aut cerebro leporum perunctæ gingiua, faciles dentitiones faciunt. Somnos fieri lepore ſumpto in cibis Cato arbitratur; vulgus & gratiam corpori in vij. dies, friuolo quidem ioco, cui tamen aliqua debeat ſubefſe cauſa in tanta perſuaſione. Magi felle capræ, ſacrificatæ duntaxat, illito oculis, vel ſub puluino poſito, ſomnum allici dicunt. Sudores inſubibet cornus caprini cinis è myrteo oleo perunctis. Coitus ſtimulat fel aprugnum illitum; item medullæ ſuum hauſtæ: ſeuum aſininum, anſeris maſculi adipe permixto illitum. Item à coitu equi Virgilio quoque deſcriptum virus, & teſticulari equini aridi, vt potioni interi poſſint, dextæruè aſini teſtis in vino potus pro portione, vel ad alligatus brachiali. Eiſdem à coitu ſpuma collecta roſeo panno, & incluſa argento, vt Oſthanes tradit. Salpe genitale in oleum feruens mergi iubet ſepties, eoque perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi, vel tauri à coitu vrinam, lutoque ipſo illini pubem. At è diuerſo muris ſimo illito, cohibetur virorum Venus, Ebrietatem arcet pulmo apri aut ſuis aſſus, ieiuni cibo ſumptus eodice: item hoedinus.

Mira de animalibus.

CAP. XX.

Mira præterea traduntur in eiſdem animalibus. Veſtigium equi excuſſum vngula (vt ſolet plerumque) ſi quis collectum reponat, ſingultus remedium eſſe recordantibus quonam loco id repoſuerint. Iecur luporum equinæ vngulæ ſimile eſſe, & rumpi equos qui veſtigia luporum ſub equite ſequantur. Talis ſuum diſcordiæ vim quandam inefſe. In incendiis ſi ſimi aliquid egeratur è ſtabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues boueſque. Hircorum carnes virus non reſipere, ſi panem hordeaceum eo die, quo interficiantur, ederint, laſerue dilutum biberint. Nullas verò teredinem ſentire, Luna decreſcente induratas ſale. Adeoque nihil omiſſum, vt leporem ſurdum celeriùs pingueſcere reperiamus. Animalium verò medicinas: ſi ſanguis proſtuit iumentis, ſuillum ſimum ex vino inſundendum. Bouum autem morbis ſeuum, ſulphur viuum, allium ſylueſtre, ouum coctum: omnia hæc trita in vino danda, aut vulpis adipem. Carnem caballinam diſcoctam, potu ſuum morbis mederi. Omnium verò quadrupedum morbis, capram ſolidam cum corio, & ranam rubetâ diſcoctas. Gallinaceos non attingi à vulpibus, qui iecur animalis eiſ aridum ederint: vel ſi pellicula ex ea collo inducâ, galli inierint. Similia in felle muſtelæ. Boues in Cypro contra tormina hominum excrementis ſibi mederi. Non ſubteri pedes bouum, ſi prius cornua piceliquida perungantur. Lupos in agrum non accedere, ſi capti vnus pedibus inſraſtis, cultroque adacto, paulatim ſanguis circa fines agri ſpargatur; atq; ipſe defodiatur in eo loco, ex quo cœperit trahi. Aut ſi vomerè, quo primus ſulcus eo anno in agro ductus ſit, excuſſum aratro, focus Larium, quò familia conuenit, abſumat: ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro, quandiu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia ſui generis, quæ aut placida non ſunt, aut fera.

C. PLINII SECUNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VIGESIMVS NON VS.

De origine medicina. & quando primū clinice, & quando primū iatroleptice, & de Chryſippo & Eraſiſtrato, & empirice, & Herophilo, & reliquis illuſtribus Medicis, & quoties ratio medicina mutata ſit, & qui primus Roma Medicus, & quando, & quid de Medicis antiqui Romani iudicauerint & vitia medicina. CAP. I.

NATVRA remediorum, atque multitudo inſtantium ac præteritorum, plura de ipſa medendi arte cogunt dicere: quanquam non ignarus ſim, nullis antè hæc Latino ſermone condita, ancépſque lubricum eſſe rerum omnium nouarum, taliū vtique quàm ſteriles gratiæ difficultates in promendo: ſed quoniam occurrere veriſimile eſt omnium qui hæc cognoscant cogitationi, quonam modo exoleuerint in medicinæ vſu, quæ tam parata atque pertinentia erant: mirūque & indignum protinus ſubit, nullam artium inſtantiorem fuiſſe, & etiamnum ſæpius mutari, cū ſit fructuoſior nulla. Diis primū inuentores ſuos aſſignauit, & cœlo dicauit. Nec non & hodie

& hodie multifariam ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine, ictum fulmine Aesculapium fabulata, quoniam Tyndariden reuocauisset ad vitam. Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opera sua, clara Troianis temporibus, quibus fama certior, vulnerum tamen duntaxat remediis. Sequentia eius (mirum dictu) in nocte densissima latuere usque ad Peloponnesiacum bellum; tunc eam reuocauit in lucem Hippocrates, genitus in insula Coo, in primis clara ac valida, & Aesculapio dicata. Is cum fuisset mos, liberatos morbis scribere in templo eius Dei quid auxiliatum esset, ut postea similitudo proficeret, excripsisse ea traditur, atque (ut Varro apud nos credit) iam templo cremato, instituisse medicinam hanc, quae clinice vocatur. Nec fuit postea quaestus modus, quoniam Prodicus Selymbriae natus, discipulus eius, instituens quam vocat Iatrolepticen, reuictoribus quoque Medicorum ac mediastinis vestigal inuenit. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutauit, plurimumque etiam ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus, Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato c. talentis donatus est à rege Ptolemaeo filio eius, ut incipiamus & praemia artis ostendere. Alia factio ab experimentis se cognominans Empiricen, coepit in Sicilia, Acrone Agrigentino Empedoclis Physici autoritate commendato. Dissederuntque ex schola; & omnes eas damnauit Herophilus, in musicos pedes venarum pulsu descripto per aetatum gradus. Deserta deinde & haec secta est, quoniam necesse erat in ea literas scire. Mutata & quam postea Asclepiades (ut retulimus) inuenerat. Auditor eius Themison fuit, qui quae inter initia scripsit, illo mox recedente à vita, ad sua placita mutauit. Sed & illa Antonius Musa eiusdem autoritate Diui Augusti, quem contraria medicina graui periculo exemerat. Multos praeterea Medicos, celeberrimosque ex iis Cassios, Calpitanos, Aruntios, Albutios, Rubrios, ccl. H—S annua mercede iis fuere apud principes. Q. verò Stertinius imputauit principibus, quod H—S quingenis annuis contentus esset: sexcenta enim sibi quaestu urbis fuisse numeratis domibus ostendebat. Par & fratri eius merces à Claudio Caesare infusa est: censusque, quanquam exhausti operibus Neapoli exornata, haeredi + H—S cccc. reliquere, quantum ad eam aetatem Aruntius solus. Exortus deinde est Vectius Valens, adulterio Messalinæ Claudij Caesaris nobilitatus, pariterque eloquentiae affectator. Is eam potentiam nactus, nouam instituit sectam. Eadem aetas Neronis principatu ad Thessalum transiuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnis aevi medicos perorantem; quali prudentia ingenioque, aestimari vel vno argumento abunde potest, cum monumento suo (quod est Appia via) iatronicen se inscripserit. Nullius histrionum equarumque; trigarij comitator egressus in publico erat: cum Crinas Massiliensis arte geminata, ut cautior religiosiorque, ad siderum motus ex ephemeride Mathematica cibos dando, horasque obseruando, autoritate eum praecessit. Nuperque centies H—S reliquit muris patriae, moenibus quoque aliis penè non minori summa extructis. Hi regebant fata, cum repente ciuitatem Charmis ex eadem Massilia inuasit, damnatis non solum prioribus Medicis, verum & balineis: frigidaque etiam hybernis algoribus lauari persuasit. Merfit aegros in lacus. Videbamus senes Consulares usque in ostentationem rigentes. Qua de re extat etiam Annæi Senecæ astipulatio. Nec dubium est, omnes istos famam nouitate aliqua aucupantes, animas statim nostras negotiari. Hinc illae circa aegros miserae sententiarum concertationes, nullo idem censente, ne videatur accessio alterius. Hinc illa infelicis monumenti inscriptio, turba se medicorum perisse. Mutatur ars quotidie toties interpollis, & ingeniorum Graeciae statu impellimur. Palamque est, ut quisque inter istos loquendo polleat, imperatorem illico vitae nostrae necisque fieri: ceu verò non millia gentium sine Medicis degant, nec tamen sine Medicina: sicut populus Romanus ultra sexcentimum annum, nec ipse in accipiendis artibus lentus, Medicinae verò etiam audis, donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia praeceptorum in his moribus conuenit. Cassius Hemina ex antiquis author est, primum è Medicis venisse Romam Peloponneso Archagathum Lyfaniae filium, L. Aemilio, M. Liuiio Coss. anno urbis DXXXV. eique ius Quiritium datum, & tabernam in compito Acilio emptam ob id publicam. Vulnerarium eum tradunt fuisse vocatum, mireque gratum aduentum eius initio; mox à saeuitia secandi vrendique, transisse nomen in carnificem, & in tedium artem omnesque Medicos: quod clarissime intelligi potest ex M. Catone, cuius authoritati triumphus atque Censura minimum conferunt; tanto plus in ipso est. Quam obrem verba eius ipsa ponemus, Dicam de istis Graecis suo loco Marce fili, qui Athenis exquisitum habeam, & quod bonum sit eorum literas inspicere, non perdiscere. Vincam nequissimum & indocile genus illorum: & hoc puta vatem dixisse: Quandocunque ista gens suas literas dabit omnia corrumpet. Tum etiam magis, si Medicos suos huc mitter. Iurarunt inter se barbaros necare omnes Medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt: ut fides iis sit, & facile disperdant. Nos quoque distant barbaros, & spurcius nos, quam alios opicos, appellatione foedant. Interdixi tibi de Medicis. Atque hic Cato DCV. anno urbis nostrae obiit, LXXV. suo, ne quis illi defuisse publicè tempora, aut priuatim vitae spatia ad experiendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem vtilissimam credimus? Minimè hercule. Subiicit enim qua Medicina & se & coniugem usque ad longam senectam perduxerit, iis ipsis scilicet, quae nunc nos tractamus. Profiteturque esse commentarium sibi, quo medeatur filio, seruis familiaribus, quem nos per genera usus sui differimus. Non rem antiqui damabant, sed artem. Maximè verò quaestum esse immani pretio vitae recusabant. Ideo templum Aesculapij,

+ Hermolaus
hic legit se
stertina trecenta:
Budaus se
stertium trecenta:
maest centu-
plicato ma-
ior. Vide ipsu
libr. 2. de Affe.

etiam cum reciperetur is Deus, extra urbem fecisse, iterumque in insula, traduntur. Et cum Græcos Italia pellerent, diu etiam post Catonem exceperunt Medicos. Augebo providentiam illorum. Solam hanc artium Græcarum nondum exercet Romana gravitas in tanto fructu, paucissimi Quiritium attigere, & ipsi statim ad Græcos transfugæ. imò verò autoritas aliter quam Græcè eam tractantibus, etiam apud imperitos expertesque linguæ, non est. Ac minus credunt, quæ ad salutem suam pertinent, si intelligunt. Itaque hercule in hac artium sola evenit, ut cuicumque Medicum se professo statim credatur, cum sit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur: adeò blanda est sperandi pro se cuique dulcedo. Nulla præterea lex, quæ puniat in scitiam capitalem, nullum exemplum vindictæ. Discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt: Medicoque tantum hominem occidisse impunita summa est. Quinimò transit conuitium, & intemperantia culpatur, ultroque qui periere, arguuntur. Sed decuriæ pro more censuris principum examinantur: inquisitio per parietes agitur: & qui de nummo iudicet, à Gadibus columnisq; Herculis accersitur: de exilio verò non nisi die xl. quinque electis viris datur tabella. At de iudice ipso quales in consiliū eunt, statim occisuri? Merito, dum nemini nostrum libet scire, quid saluti suæ opus sit. Alienis pedibus ambulamus: alienis oculis agnoscimus: aliena memoria salutamus: aliena vivimus opera. Perieruntque rerum naturæ prætia & vitæ argumenta. Nihil aliud pro nostro habemus, quam delicias. Non deferam Catonem tam ambitiosæ artis invidia à me obiectum, aut Senatum illum qui ita censebat, idque non criminibus artis arreptis, ut aliquis expectauerit. Quid enim venenorum fertilius, aut unde plures testamentorum insidiæ? Iam verò & adulteria etiam in principum domibus, ut Eudemi in Liuvia Drusi Caesaris: item Valentis, in qua dictum est regina. Non sint artis ista, sed hominum. Non magis hæc urbi timuit Cato, ut equidem credo, quam reginas. Ne avaritiam quidem arguam, rapacesque nundinas pendentibus fatis, & dolorum indicaturam, ac mortis arrham, aut arcana præcepta. Squamam in oculis emouendam potius, quam extrahendam: per quæ effectum est, ut nihil magis prodesse videretur, quam multitudo grassantium. Neque enim pudor, sed æmuli prætia summittunt. Notum est ab eodem Charmide vnum ægrum ex provincialibus H—S ducentis conductum: Alconti vulnerum Medico H—S. c. damnato ademisse Claudium principem. Eidemque in Gallia exulanti, & deinde restituto acquisitum non minus intra paucos annos. Et hæc personis impurentur. Ne faciem quidem aut in scitiam eius turbæ arguamus, ipsorumque intemperantiam in morbis, aquarum calidarum diueticulis: imperiosam in ediam, & ab iisdem deficientibus cibos sæpius die ingestos, mille præterea poenitentiarum modis, culinarum etiam præceptis & vnguentorum misturis, quando nullas omisere vitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces, consiliariq; extrema prætia, displicuisse maioribus crediderim equidem, non tamen hoc Catonem providisse, cum damnaret artem. Theriace vocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis, cum tot remedia dederit natura, quæ singula sufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus liiij. componitur, interim nullo pondere æquali, & quarundam rerum sexagesima denarii vnus imperata. Quo Deorum perfidiam istam monstrante? Hominum enim subtilitas tanta esse non potuit. Ostentatio artis & portentosa scientiæ venditatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam nouere. Comperiq; vulgo pro cinnabari Indica in medicamenta minium addi, in scitia nominis, quod esse venenum docebimus inter pigmenta. Verum hæc ad singulorum salutem pertinent. Illa autem, quæ timuit Cato, atque prouidit, innocentiora multo & parua opinatu, quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatentur. Illa perdere imperij mores, illa quæ sani patimur, luctatus, ceromata, ceu valetudinis causa instituta, balinæ ardentes, quibus persuasere in corporibus cibos coqui, ut nemo non minus validus exiret, obedientissimi verò efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac vomitiones, & rursus perpotationes, ac pilorum euiratio instituta resinis eorum: Itemque pectines in foeminis quidem publicati. Ita est profectò, lues morum, nec aliunde maior, quam è medicina, vatem prorsus quotidie facit Catonem, & oraculum: Satis esse ingenia Græcorum inspicere, non perdiscere. Hæc fuerint dicenda pro Senatu illo, sexcentisque populi Romani annis aduersus artem, in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt: simul contra attonitas quorundam persuasiones, qui prodesse nisi pretiosa non putant. Neque enim dubitauerim, aliquibus fastidio futura quæ dicentur animalia: at non Virgilio fuit nominare formicas nulla necessitate, & curculiones, ac lucifugis congesta cubilia blattis: non Homero inter prælia Deorum improbitatem muscæ describere: non naturæ gignere ista, cum gignat hominem. Proinde causas quisque & effectus, non res, æstimet. Ordinem autem à confectis, hoc est, lanis, ouisque, ut obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam si alienis locis, tamen obiter dici necesse erit. Nec deerat materiæ pompa, si quicquam aliud intueri liberet, quam fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoque medicinis, ceu verò id certum esset, atque non fabulosum. Irridere est, vitæ remedia post millesimum annum reditura monstrare.

De medicinis lanarum.

CAP. II.

Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religiosam habuere, postea à nubentibus attingi iubentes. Præterq; cultum & tutelam contra frigora, succidæ plurima præstāt remedia ex oleo vinoque

noque aut aceto, prout quæque mulceri morderive opus sit, & astringi laxarive, luxatis membris, dolentibusq; nervis impositæ, & crebrò suffusæ. Quidam etiam salem admiscunt luxatis. Alij cum lana rutam tritam adipemque imponunt. Item contusis tumentibusque. Halitus quoque oris gravior facere traditur, confricatis dentibus atq; gingivis admisto melle. Prodest & phreneticis suffitu. Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo, & alio modo indita auribus obturatis spissius. Quin & hulceribus vetustis imponitur cum melle. Vulnere ex vino, vel aceto, velaqua frigida & oleo expressa sanat. Arietis vellera lota frigida ex oleo madefacta, in muliebribus malis inflammationes vulvæ sedant. Et si procidant, suffitu reprimunt. Succida lana imposita subditaque mortuos partus euocat. Sistit etiam profluvia earum. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimū soluitur. Reduias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro, sulphure, oleo, aceto, pice liquida feruentibus tincta, quàm calidissima imposita bis die, lumborum dolores sedat. Sanguinem sistit ex ariete succida, articulos extremitatum præligans. Laudatissima omnis è collo, natione verò Galatica, Tarentina, Attica, Milefia. Succidam imponunt & desquamatis, percussis, liuidis, incussis, collisis, contritis, deiectis, capitis & aliis doloribus, stomachi inflammationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis, vulneratis, ambustis. Et in oculorum medicamenta additur: item in fistulas auresque suppuratas. Ad hæc detonsam eam, alij verò euulsam decisis summis partibus siccant, carpuntque, & in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt vtrunque. Alij assulis tedæ subiectis, & subinde interstratis, oleo aspersam accendunt, cineremque in labellis aqua addita confricant manu, & considere patiuntur, idque sæpius mutant aquam, donec linguā astringat leniter, nec mordeat. Tum cinerem reponunt. Vis eius septica est, efficacissimeque genas purgat. Quin ipsæ sordes, pecudum sudorque feminum & alarum adhærentes lanis (œsypum vocāt) innumeros propè vsus habent. In Atticis ouibus genito palma. Fit pluribus modis, sed probatissimum, lana ab his partibus recenti concepta, aut quibuscunque sordibus succidis primū collectis, ac lento igni in æneo vase subferuefactis & refrigeratis, pinguique quod supernatet, collecto in fictili vase, iterumque decocta priori materia: quæ pinguitudo vtraque frigida aqua lauatur, & in linteo siccatur, ac Sole torretur, donec candida fiat ac translucida. Tum in stannea pyxide conditur. Probatio autem, vt sordium virus oleat, & manu fricante ex aqua non liqueatur, sed albescat vt cerussa. Oculis vtilissimum contra inflammationes genarumque callum. Quidam in testa torrent, donec pinguedinem amittat, vtilius tale existimantes erosio & duris genis, angulis scabiosis & lacrymantibus. Hulcera non oculorum modò sanat, sed oris etiam & genitalium cum anserino adipe. Medetur & vulvæ inflammationibus, & sedis rhagadiis & condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos vsus eius suo loco diggeremus. Sordes quoque caudarum concretæ in pilulas, ac siccatae per se tusæque in farinam & illita dentibus mirè profunt, etiam labantibus, gingivisque, si carcinoma serpat. Iam verò pura vellera aut per se imposita cæcis doloribus, aut accepto sulphure: & cinis eorum genitalium vitiis. Tantumque pollent, vt medicamentis quoque superponantur. Medentur ante omnia & pecori ipsi, si fastidio non pascatur. Cauda enim quàm arctissime præligata, euulsa inde lana, statim vescuntur. Traduntque quod extra nodum sit è cauda præmori.

De ouorum natura.

CAP. III.

LAnæ habent & cum ouis societatem simul fronti impositæ contra epiphoras. Non opus est eas in hoc vsu radica esse curatas: neque aliud, quàm candidum ex ouo, infundi ac pollinem thuris. Oua per se infuso candido oculis epiphoras cohibent, vrentesque refrigerant. Quidam cum croco præferunt, & pro aqua miscunt collyriis. Infantibus verò contra lippitudines vix aliud remediū est, butyro admisto recenti. Eadem cum oleo trita ignes sacros leniunt, betæ foliis superilligatis. Candido ouorum in oculis & pili reclinantur Hammoniaco trito admistoque. Et vari in facie cum pineis nucleis, ac melle modico. Ipsa facies illita Sole non aduritur. Ambusta aquis si statim ouo occupentur, pustulas non sentiunt. Quidam admiscunt farinam hordeaceam, & salis parum. Hulceribus verò ex ambusto cum candido ouorum tostum hordeum & suillo adipe, mirè prodest. Eadem curatione ad sedis vitia vtuntur: infantibus quidem, etiam si quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum candido decocto cum cerussæ denariorum duū pondere, pari spumæ argenti, myrrhæ, exiguò deinde vino. Ad ignem sacrum, candido ouorum trito cum amylo. Aiunt & vulnere candido glutinari, calculosque pelli. Lutea ouorum cocta vt indurescant, admisto croco modicè, item melle & lacte mulieris illita, dolores oculorum mitigant. Vel cum rosaceo & mulso lana oculis imposita, vel cum trito apij semine ac polenta in mulso illita. Prodest & tussientibus per se luteum deuoratum liquidum, ita vt dentibus non attingatur: thoracis distillationibus, faucium scabritiæ. Priuatim contra hæmorrhoidum morsum illinitur, sorbeturque crudum. Prodest & renibus, vesicæ rofionibus exulcerationibusque, & cruenta excreantibus. Quinque ouorum lutea in vini hemina cruda sorbentur dysentericis, cum iure putaminis sui & papaueris succo ac vino. Dantur cœliacis cum vuæ passæ pinguis pari pondere & malicorio, per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi veteris & mellis quadrantibus, vini veteris cyathis tribus trita ad crassitudinem mellis, & cum opus sit, auellanae nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna,

totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & lienicis. Sanguinem autem reiicientibus cum tribus cyathis musti. Utuntur iisdem ad liuentia, si vetustiora sint, cum bulbis ac melle. Siftunt & menses mulierum cocta, & ex vino pota inflationes quoque vuluæ cruda cum oleo ac vino illita. Vtilia sunt & ceruicis doloribus cum anserino adipe & rosaceo. Sedis etiā vitiis durata igni, vt calore quoq; profint. Et condylomatis cum rosaceo. Item ambustis durata ex aqua, mox in pruna putaminibus exustis, tum lutea ex rosaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea, quæ vocant schista, cum triduo incubata tolluntur. Stomachum dissolutum cōfirmant pulli ouorum cum gallæ dimidio, ita ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant & dysentericis pullos in ipso ouo decoctos, admista vini austeri hemina, & pari modo olei polentæq;. Membrana putaminis detracta siue crudo, siue cocto, labiorum fissuris medetur. Putaminis cinis in vino potus, sanguinis eruptionibus. Comburi sine membrana oportet: sic fit & dentifriciū. Idem cinis & mulierū menses cum myrrha illitus sistit. Firmitas putaminū tanta est, vt recta nec vi nec pondere vllō frangantur, nec nisi paululū inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partū, cum ruta, & anetho, & cumino pota ex vino. Scabiem corporum ac pruritū olēo & cedria mistis tollunt. Hulcera quoq; humida in capite cyclamino admista. Ad puris & sanguinis excreationes ouum crudum cum porri sectiui succo, pariq; mensura mellis Græci calefactū hauritur. Dantur & tussientibus cocta & trita cum melle, & cruda cum passo oleiq; pari modo. Infunduntur & virilitatis vitiis singula cum ternis passi cyathis, amyliq; semuncia à balineis. Aduersus ictus serpentium cocta tritaq; adiecto nasturtio illinuntur. Cibo quot modis iuuent notum est, cum transmeent faucium tumorem, calfactūque obiter foueant. Nullus est alius cibus, qui in ægitudine alar neq; oneret, simulq; vim potus ac cibi habeat. Maceratorū in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in pane subactis coeliaci recreantur. Quidā ita resoluta in patinis torrerit vtilius putant. Quo genere non aluos tantum, sed & menses foeminarum sistunt; aut si maior sit impetus, cruda cum farina ex aqua hauriūtur, & per selutea ex iis decocta in aceto, donec indurescant: iterumq; cum trito pipere torrentur ad cohibendas aluos. Fit & dysentericis remedium singulare, ouo effuso in fictili nouo, eiusdemque oui mensura, vt paria sint omnia, melle, mox aceto, item oleo, confusis crebroque permistis. Quo fuerint ea excellentiora, hoc præsentius remedium erit. Alij eadem mensura pro oleo & aceto resinam adiiciunt rubentem, vinumq;: & alio modo temperāt, olei tantum mensura pari, pinciq; corticis duabus sexagesimis denariorū, vna eius quod rhus diximus, mellis obolis quinque simul decoctis, ita vt cibus alius post quatuor horas sumatur. Torminibus quoque multi medentur, oua bina a cum aliis piscis quatuor vnā atterendo, viniq; hemina calefaciendo, atque ita potui dando. Et ne quid desit ouorum gratiæ, candidum ex his admistum calci viuæ glutinat vitri fragmenta. Vis verò tanta est, vt lignum perfusum ouo non ardeat, ac ne vestis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantum locuti sumus, cum & reliquarum alitum restent magnæ utilitates, sicut suis locis dicemus. Præterea est ouorum genus in magna Galliarum familia, omissum Græcis. Angues innumeri æstate conuoluti, saluius faucium corporumque spumis artificii complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari, sagoque oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi, donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentum eius esse, si contra aquas fluitet vel auro vinctum. Atq; vt est Magorum solertia occultandis fraudibus sagax, certa Luna capiendum censent, tanquam congruere operationem eam serpentiū humani sit arbitrij. Vidi equidem id ouum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorū polypi crebris, insigne Druidis. Ad victorias litium ac regum aditus mirè laudatur: tantæ vanitatis, vt habentem id in lite in sinu equitem Romanum è Vocontiis, à Diuo Claudio principe interemptum nō ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorum concordia, causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Neq; enim cristatos esse in caduceo mos est. De anserum ouis magnæ utilitatis, ipsoq; anserē dicturi hoc in volumine, debemus honorē & Comagenorū clarissimæ rei. Fit ex adipe anserum, alioquin celeberrimi vsus est, ad hoc in Comagene Syriæ parte cum cinnamo, casia, pipere albo, herba quæ Comagene vocatur, obrutis niue vasis, odore iucundo, vtilissimum ad perfrictiones, conuulsiones, cæcos ac subitos dolores, omniq; quæ acopis curatur; vnguentumq; pariter ac medicamentum est. Fit & in Syria alio modo, adipe auium curato, vt diximus, additis erysiseptro, xylobalsamo, phoenice elate, item calamo, si singulorum pondere, qui sit adipis, cum vino bis aut ter subferuefactis. Fit autem hyeme, quoniam æstate non glaciatur, nisi accepta cera. Multa præterea remedia sunt ex anserē, quod miror, æquē quàm capris. Nanq; anser coruūque ab æstate in autumnum morbo confictari dicuntur. De anserum honore, quem meruere Gallorum in Capitolium ascensu deprehenso, diximus.

Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non sunt, sed fera, & ex volucris, & contra morsus phalangiorum.

CAP. IIII.

EAdem de causa supplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & Summani, viui in furca sambuceæ arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorū mores. Catulos lactentes adeo puros existimabāt ad cibum, vt etiā placandis numinib; hostiarū vice vterentur his. Genito manē

Inuestigato quodam exemplari, quamuis alioqui deprauatissime scripto, postrema littera ex dictione, aliis, principio subsequens dictionis, piscis, coharebat. Quo fit, vt hic legendū conijciam. Cum alij spicis quatuor. Spicas enim Latini vocant segmenta illa in alij capitib; quas Græci ἀγλίας nominant.

manè catulores diuina sit, & in cœnis Deum etiamnum ponitur catulina. Aditialibus quidem epulis celebrem fuisse, Plauti fabulæ indicio sunt. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putatur. Vomitiones quoque hoc animal monstrasse homini videtur. Et alios vsus ex eo mirè laudatos referemus suis locis. Nunc ad statutum ordinem pergemus. Aduersus serpentium ictus efficacia habentur, si mum pecudis recens in vino decoctum illirumque: mures dissecti & impositi, quorum natura non est spernenda, præcipuè in assensu siderum (vt diximus) cum lumine Lunæ fibrarum numero crescēte ac decrescēte. Tradūt magi, iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal. In homine quoque similiter valere, sed resoluī cyatho olei poto. Mustelarum duo genera: alterum syluestre. Distant magnitudine. Græci vocant ictidas. Harum fel contra aspides dicitur efficax, cæterò venenum. Hæc autem quæ in domibus nostris oberrat, & catulos suos (vt auctor est Cicero) quotidie transfert, mutatque sedem, serpentes persequitur. Ex ea inueterata sale denarij pondus in cyathis tribus datur percussis, aut ventriculus coriandro fartus inueteratúsque & in vino potus. Et catulus mustelæ etiam efficacius. Quædam pudenda dictu tanta authorum asseueratione commendantur, vt præterire fas non sit. Siquidem illa concordia rerum, aut repugnantia, medicinæ gignuntur: veluti cimicum animalis foedissimi, & dictu quoque fastidiendi natura, contra serpentium morsus, & præcipuè aspidum valere dicitur. Item contra venena omnia: argumento, quod dicunt gallinas, quo die id ederint, nō interfici ab aspide: carnes quoque earum percussis plurimum prodesse. Ex his quæ tradūt, humanissimum est, illinire morsibus cum sanguine testudinis: item suffitu eorum abigere: sanguisugas adhærentes, haustasque ab animalibus restinguere in potu datos. Quamquam & oculos quidam iis inungunt tritis cum sale & lacte mulierum, aurésque cum melle & rosaceo admistis. Eos qui agrestes sint, & in malua nascantur, crematos cinere permisto rosaceo infundunt auribus. Cætera quæ de iis tradunt, vomicæ & quartanarum remedia aliorumque morborum, quamquam ouo aut cera aut faba inclusos censeant deuorandos, falsa, nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cum argumento adhibet, quoniam vincatur aspidum somnifica vis, septenos in cyatho aquæ dantes, puerilibus annis quaternos. Et stranguriæ fistulæque imposuere. Adeo nihil parens illa rerum omnium sine ingentibus causis genuit. Quin & adalligatos læuo brachio binos lana subrepta pastoribus, resistere nocturnis febribus prodiderūt, diurnis in rosaceo panno. Rursus iis aduersatur scolopendra, suffituque necat. Aspides percussos torpore & somno necant, omnium serpentium minimè sanabiles. Sed & venenum earum si sanguinem attingit, aut recens vulnus, statim interimit: inueteratum hulus tardius. De cætero potum quantalibet copia, non nocet. Non est enim tabifica vis: itaque occisa morfu earum animalia, cibis innoxia sunt. Cunctarē in proferendo ex his remedio, nisi M. Varonem scirem LXXXVIII. vitæ anno prodidisse, aspidum ictus efficacissimè curari, hausta à percussis ipsorum vrina. Basilisci, quem etiam serpentes ipsi fugiunt, alios olfactu nificantem, qui hominem vel si aspiciat tantum, dicitur interimere, sanguinem Magi miris laudibus celebrant, coeuntem picis modo & colore, dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuunt ei & successus petitionum à potestatibus, & à diis etiam precum, morborum remedia, veneficiorum amuleta. Quidam id Saturni sanguinem appellant. Draco non habet venena. Caput eius limini ianuarum subditum, propitiatis adoratione Diis, fortunatam domum facere promittunt. Oculis eius inueteratis, & cum melle tritis, inunctos non pauescere ad nocturnas imagines, etiam pavidos. Cordis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum victoriæ. Primum spondylum aditus potestatum mulcere. Dentes eius illigatos pedibus caprearum ceruinis neruis, mites præstare dominos, potestates exorabiles. Sed super omnia est compositio, qua inuictos faciunt Magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte & medulla eiusdem, equi victoris spuma, canis vnguibus adalligatis ceruino corio, neruisque cerui alternatis & dorcadis: quæ arguisse non minus refert, quam contra serpentes remedia demonstrasse, quoniam hæc morborum, veneficia sunt. Draconum adipem venenata fugiunt: item virus ichneumonum, & cutis cinere in aceto perunctos. Vipera caput impositum, vel alterius quam quæ percusserit, sine fine prodest. Item si quis eam ipsam in vapore baculo sustineat: aiunt enim præcauere: item si quis exustæ eius cinerem illinat. Reuertentem autem ad percussum serpentes necessitate naturæ, Nigidius auctor est. Caput quidem dissecant Scythæ inter aures ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea deuorari territa. Alij ipso toto capite vtuntur. Fiunt ex vipera pastilli, qui theriaci vocantur à Græcis, quaternis digitis vtrinque amputatis, exemptisque interaneis & liuore spinæ adhærente, reliquo corpore in patina ex aqua & anetho discosto, spinisque exemptis, & addita similagine, atque ita in vmbra siccatis pastillis, quibus ad multa medicamenta vtuntur. Significandum videtur è vipera tantum hoc fieri. Quidam purgatæ, vt supra dictum est, adipem cum olei sextario decoquunt ad dimidias. Ex eo, cum opus sit, ternis stillis additis in oleum perunguntur, vt omnes bestię fugiant eos. Præterea constat, contra omnium serpentium ictus, quamuis insanabiles, ipsarum serpentium exta imposita auxiliari: eosque qui aliquando vigere iecur coctū hauserint, nunquam postea feriri à serpente. Neque anguis venenatus est, nisi per mensem Luna instigatus. Sed prodest viuus comprehensus, & in aqua contusus, si foueatur ita morsus. Quin & inesse ei remedia multa creduntur, vt dicemus, & ideo Aesculapio dicatur. Democritus quidē

monstra quædam ex his conficit, vt possint auium sermones intelligi. Atqui anguis Aesculapius Epidauro Romam aduectus est; vulgòque pascitur & in domibus. Ac nisi incendiis semina exurerentur, non esset fœcunditati eorum resistere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est, quod in aqua viuit, hydri vocantur, nullis serpentium inferiores veneno. Horum iecur seruatum aduersus percussos ab his auxilium est. Scorpio tritus stellionum veneno aduersatur. Fit enim & è stellionibus malum medicamentum. Nam cum immortalis est vino, faciem eorum qui biberint, lentigine obducit. Ob hoc in vnguento necant eum, insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel ac nitrum. Fel stellionum tritum in aqua mustelas congregare dicitur. Inter omnia venenata salamandra scelus maximum est. Cætera enim singulos ferunt, nec plures pariter interimunt: vt omitram, quod perire conscientia dicuntur homine percusso, neque amplius admitti ad terras: salamandra populos pariter necare improuidos potest. Nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno vel pede crusta panis incoquatur, idem veneficium est: vel si in puteum cadat. Quippe cum salua eius quacunque parte corporis, vel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis ac tanta vis veneni à quibusdam animalium, vt suis, manditur, domante eadem illa rerum dissidentia. Venenum eius extingui primum omnium ab his quæ vescantur illa, verisimile est. Quæ prodantur, cantharidii potu, aut lacerta in cibo sumpta: cætera aduersantia diximus, dicemusque suis locis. Ex ipsis quæ Magi tradunt contra incēdia, quoniam ignes sola animalium extinguat, si forent vera, iam esset experta Roma. Sextius Venerem accendi cibo earum, si detractis interaneis, & pedibus, & capite in melle seruentur, tradit, negatque restingui ignem ab iis. Ex volucribus in auxilio contra serpentes primum vultur est. Annotatum quoque minus virium esse nigris. Pennarum ex his nidore, si vrantur, fugari eas dicunt. Item cor eius alitis habentes, tutos esse ab impetu non solum serpentium, sed etiam ferarum, latronumque, & regum ira. Carnibus gallinaceorum, ita vt tepeant auulsæ, appositis, venena serpentium domantur: item cerebro in vino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrum plagis imponere. Ius quoque ex his potum præclare medetur, & in multis aliis vsibus mirabile. Pantheræ leonésque non attingunt perunctos eo, præcipue si & allium fuerit incoctum. Aluum soluit: validius è vetere gallinaceo. Prodest & contra longinquas febres, & torpentibus membris tremulisque, & articulariis morbis, & capitis doloribus, epiphoris, inflationibus, fastidiis, incipienti tenesmo, iocineri, renibus, vesicæ: contra cruditates, suspiria. Itaque etiam faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cum olera marino, aut cybio, aut cappari, aut apio, aut herba Mercuriali, aut polypodio, aut anetho: vtilissimè autem in congiis tribus aquæ ad tres heminas cum supra dictis herbis, & refrigeratum sub dio dari tempestiuus antecedente vomitione. Non præteribo miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens: si auro liquefcenti gallinarum membra misceantur, consumunt id in se. Ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo, non canunt. Auxiliatur contra serpentes & columbarum caro recens concepta, & hirundinum: bubonis pedes vscicum plumbagine herba. Nec omittam in hac quoque alite exemplum Magicæ vanitatis. Quippe præter reliqua portentosa mendacia, cor eius impositum mammæ mulieris dormientis sinistra, tradunt efficere vt omnia secreta pronuntiet. Præterea in pugnam ferentes idem, fortiores fieri. Eiusdem ouo ad capillos remedia demonstrant. Quis autem quæso ouum bubonis vnquam videre potuit, cum ipsam auem vidisse prodigium sit? quis vtique experiri, & præcipue in capillo? Sanguine quidem pulli bubonis etiam crispari capillum promittunt. Cuius generis propè videri possint, quæ tradunt & de vespertilione, si ter circumlatus domui viuus, per fenestram inuerso capite infigatur, amuletum esse: priuatimque ouilibus circumlatus toties, & pedibus suspensum sursum in superliminari. Sanguinè quoque eius cum carduo, contra serpentium ictus inter præcipua laudant. Phalangium est Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum simile formicæ, sed multo maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis incurstantibus respersum guttis. Acerbior huius, quàm vespar ictus. Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio est, si quis eiusdem generis alterum percusso ostendat. Et ad hoc seruantur, cum mortui inueniuntur. Et cortices eorum contriti & poti medentur, & mustelæ catuli, vt diximus supra. Aequè phalangion Græci vocant intergenera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertium genus est eodem phalangij nomine araneus lanuginosus, grandissimo capite. Quo dissecto inueniri dicuntur intus vermiculi duo, adalligati que mulieribus ceruina pelle ante Solis ortum, præstare ne concipiant, vt Cæcilius in commentariis reliquit. Vis ea annua est: quam solâ ex omni atrocio dixisse fas sit, quoniam aliquarum fœcunditas plena liberis tali venia indiget. Vocatur & rhagionacino nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus breuissimis, tanquam imperfectis. Dolor à morfu eius qualis à scorpione. Vrina similis araneis textis. Idem erat asterion, nisi distingueretur virgulis albis. Huius morfu genua labefactantur. Peior utroque est cæruleus lanugine nigra, caliginem concitans, & vomitus araneosus. Etiamnum deterior, à crabrone penna tantum differens. Hic & ad maciem perducit. Myrmecion formicæ similis capite, aluo nigra, guttis albis distinguentibus, vesparum dolore torquet. Tetragnathij duo genera habent: peior, medium caput distinguente linea alba, & transuersa altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè

tior. Minimè autem noxius eodem colore, qui telas muscis in parietibus latissimè pandit. Contra omnium morsus remedium est gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in posca. Item formicæ quinque potæ: pecudum fimi cinis illitus ex aceto: & ipsi aranei quicunque in oleo putrefacti. Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in vino potu: vngulæ arietinæ cinere cum melle mustelæ catulo, ut in serpentibus dictum est. Si iumenta momorderit, mus recens cum sale imponitur, aut fel vespertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedio est, diuulsus & impositus. Nam si prægnans momordit, protinus dissilit. Optimum, si imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc usum seruant in oleo, aut luto circumlitos. Est & contra morsum eius remedio terra ex orbita. Ferrur enim non transiri ab eo orbitam, torpore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maximè inuicem stellio traditur, ut visu quoque pauorem iis afferat, & torporè frigidi sudoris. Itaque in oleo putrefaciunt eum, & ita ea vulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad emplastri genus, atque ita illinunt. Hunc Græci coloten vocant, & ascalaboten, & galeoten. In Italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine, stridotis acerbi, & vespertur, quæ omnia à nostris stellionibus aliena sunt. Prodest & gallinarum fimi cinis illitus, draconis iecur, lacerta diuulsa, mus diuulsus, scorpio ipse suæ plagæ impositus, aut assus in cibo sumptus, aut potus, in meri cyathis duobus. Proprium est scorpionum, quod manus palmam non ferunt, nec nisi pilos attigere. Lapillus qualiscunque, ab ea parte qua in terra erat, appositus plagæ, leuat dolorem. Item testa terra operta ex aliqua parte, sicut erat imposita, liberare dicitur. Non debent respicere qui imponunt, & cauere ne Sol aspiciat. Vermes terreni triti impositi profunt. Multa & alia ex his remedia sunt, propter quæ in melle seruantur. Noctua apibus contraria, & vespis crabronibusque; & sanguisugis: pici quoque Martij rostrum secum habentes non feruntur ab iis. Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis, quos attelabos vocant. Est & formicarum genus venenatum: non ferè in Italia. Solpugas Cicero appellat, salpugas Bætica. Iis cor vespertilionis contrarium, omnibusque formicis: salamandris cantharides, ut diximus. Sed in iis magna quæstio, quoniam ipsæ venena sunt potæ vesicæ cum cruciatu præcipuo. Cossinum equitem Romanum, amicitia Neronis principis notum, cum is lichene correptus esset, vocatus ex Aegypto Medicus ob hanc valetudinē eius à Cæsare, cum cantharidum potum præparare voluisset, interemit. Verum illitas prodesse non dubium est, cum succo taminix vix, & seuo ouis vel capræ. Ipsarum cantharidum venenum in qua parte sit, non constat inter auctores. Alij in pedibus & capite existimant esse, alij negant. Conuenit tamen pennas earum auxiliari, in quacunque parte sit venenum. Ipsæ nascuntur ex vermiculo, in spongia maximè, cynorrhodi quæ sit in caule, sed fecundissimè in fraxino: cætera in alba rosa, minus efficaces. Potentissimæ inter omnes variæ, luteis lineis, quas in pennis transversas habent, multum pingues: inertiores minutæ, latæ, pilosæ: inutilissimæ verò, vnius coloris macræque. Conduntur in calice fictili non picato, & linteo colligato, congestæ rosa matura, & suspenduntur super acetum cum sale feruens, donec per linteolum vaporentur, postea reponuntur. Vis earum adurere corpus, crustas obducere. Eadem pityocampis, in picea nascentibus, eadem buprestis, similiterque præparantur. Efficacissimæ omnes ad lepras lichenasque: dicuntur & menses cingere & vrinam. Ideo Hippocrates & hydropicis dabat. Cantharides obiectæ sunt Catoni Uticensi, ceu venenum vendidisset in auctione regia, quoniam eas sestertiis lx. addixerat.

De seuo struthiocamelino, & cane rabido, & lacerta, & anseribus, & columbis, & mustelia remedia.

CAP. V.

ET seuum autem struthiocamelinum tunc venisse sestertiis LXXX. obiter dictum sit, efficacioris ad omnia usus, quam est adeps anserinus. Diximus & mellis venenati genera: contra quod vtuntur melle, in quo apes sint mortuæ. Item potum in vino, remedium est vitiorum, quæ cibo piscium gignuntur. In canis rabidi morsu tuetur à pauore aquæ capitis canini cinis illitus vulneri. Oportet autem comburi omnia eodem modo, ut semel dicamus, in vase fictili nouo, argilla circumlito, atque in furnum indito. Idem & in potionem proficit. Quidam ob id edendum dederunt. Aliqui & vermem e cadauere canino adalligauere: menstruæ in panno subdidere calici, aut intus ipsius caudæ pilos combustos insuere vulneri. Cor caninum habentem fugiunt carnes. Non latrant verò, lingua canina in calceamento subdita pollici: aut caudam mustelæ, quæ abscissa dimissa sit, habentes. Est limus saluæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophouos non patitur. Multo tamen vtilissimè iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius coctis carnibus. Est vermiculus in lingua canum, qui vocatur à Græcis lytta, quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt. Item ter igni circumlatus, datur morsis à rabioso, ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantum eo prodest. Aiunt & cristam contritam efficaciter imponi, & anseris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorum, qui rabidi fuerunt, ad eadem remedia in cibo dandæ. Quin & necantur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, ut iecur crudum deuoretur ex iis. Prodest & fimum gallinaceum, duntaxat rufum, ex aceto impositum: & muris aranei caudæ cinis, ita ut ipse, cui abscissa sit, viuis dimittatur: glebula ex hirundinū nido illita ex aceto, vel pulli hirundinis combusti: membrana siue senectus anguim, vernatione exuta, cum cancro masculino trita. Nam etiā per se reposita

*Melin, Chal-
cidem, vt in-
frà lib. 32. ca.
3. & apud A-
risto. de ani-
mal li. 8. cap.
24.*

se reposita in arcis armariisque, tineas necat. Tanta vis mali est, vt vrina quoque calcata rabiosi canis noceat, maximè hulus habentibus. Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet, lapidem à cane morsum, vsque in prouerbium discordiæ venisse. Qui in vrinam canis suam egerit, torporem lumborum dicitur sentire. Lacerta, quam hi sepa, alij chalcidicen vocant, in vino pota, morsus suos sanat. Veneficiis ex mustela syluestri factis, contrarium est ius gallinacei veteris largè haustum, peculiari ter contra aconitum: addi parum salis oportet. Gallinarum fimum duntaxat candidum, in hyssopo decoctum aut mulso, venena fungorum boletorumque astringit: item inflationes ac strangulationes: quod miremur, cum si aliud animal gustauerit id fimum, torminibus & inflationibus afficiatur. Sanguis anserinus contra lepores marinos valet, cum olei æqua portione. Item contra mala medicamenta omnia asseruatur cū Lemnia rubrica & spinæ albæ succo, pastillorum drachmis quinque, qui in cyathis ternis aquæ bibantur: item mustelæ catulus, vt suprà diximus, præparatus. Coagulum quoque agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet: item sanguis anatum Ponticarum. Itaque & spissatus seruatur, vinoque diluitur. Quidam fœminæ anatis efficaciorē putant. Simili modo contra venena omnia, ciconiarum ventriculus valet, coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietum, priuatim aduersus cantharidas: item lac ouium calidum, præterquàm iis qui buprestin aut aconitum biberint. Columbarum syluestrium fimum priuatim contra argenti viui potum. Contra toxica, mustela vulgaris inuenterata, binis drachmis pota.

Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lentes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos, & ad parotidas remedia. CAP. VI.

Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle: item vngularum muli vel mulæ ex oleo myrteo. Præterea (vt Varro noster tradit) murinum fimum, quod item muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia, prius folio ficulneo asperatas. Alij sanguine muscarum vtuntur. Alij decem diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ, vel nucum, ita vt sit tertia pars è muscis. Alij lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subigunt: quidam melle tantum. Nullum animal minus docile existimatur, minorisue intellectus: eo mirabilius est, Olympiæ sacro certamine, nubes earum immolato tauro Deo, quem Myiodem vocant, extra territorium id abire. Alopecias cinis è murium capitibus caudisque & totius muris emendat: præcipuè si veneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cum melle, aut corium combustum cum pice liquida. Caput quidè eius vstum per se, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet no- uacula & sinapi. Quidam ex aceto vti maluerunt. Quæ de herinaceis dicuntur, omnia tanto magis valebunt in hystrice. Lacertæ quoque, vt docuimus, combustæ cum radice recentis harundinis, quæ vt vnà cremari possit, minutim findenda est: ita myrteo oleo permisto cineres capillorum defluuia continent. Efficacius virides lacertæ omnia eadem præstant. Etiamnum vtilius admisto sale, & adipe vrsino, & cæpa tusa. Quidam denas virides in decem sextariis olei veteris discoquunt, contenti semel in mense vngere. Pellium viperinarum cinis, alopecias celerrimè explet: item gallinarum fimum recens illitum. Corui ouum in æreo vase permistum illitumque derafo capite nigriliam capillis affert: sed donec inarescat, oleum in ore habendum est, ne & dentes simul nigrescant: Idque in vmbra faciendum, neque ante quatriduum abluendum. Alij sanguine & cerebro eius vtuntur cum vino nigro. Alij excoquunt ipsum, & nocte concubia in plumbeum vas condunt. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute. Caustica vis earum, cauendumque ne exulcerent altè. Postea ad hulcera ita facta, capita murium, & fel murium, & fimum cum elleboro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino, vel anguib; in cibo sumptis anguillarum modo, aut vernatione eorum, quam exuunt, pota. Porrigines felle ouillo cum creta Cimolia, illita capiti donec inarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochlearum, quæ nudæ inueniuntur nondum peractæ, ablata capita, ex his lapidea duritia exempta (est autem calculi latitudine) quæ alligantur, & minutæ fronti illinuntur tritæ. Item ægyptij ossa è capite aut vulturis adalligata, aut cerebrum, cum oleo cedrino peruncto capite, & intus naribus illitis. Cornicis cerebrum coctum, in cibo sumptum, vel noctuæ, idem præstat: gallinaceusque si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia eius qui doleat, euulsis collo plumis circunligatisque, vel cristis: mustelæ cinis illitus: furculus ex nido milui puluino subiectus: murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ officulum per aurem cum ebore traiectum, vel in pellicula canina adalligatum, quod remedium pluribus semperque prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita, non nisi vulnere sanato, abscedit. Hæc & vulneribus tonstrarum sanguinem sistit. A cerebro verò profluentem, anseris sanguis, aut anatis infusus: adèpsque earundem alitum cum rosaceo coctus. Matutinò pascentis harundinis caput præcisum, maximè Luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio: aut cera alba fronti illinunt, & pilos caninos panno adalligant. Cerebrum cornicis in cibo sumptum, palpebras gignere dicitur: œsypum cum myrrha calidum penicillo illitum. Idem præstare muscarum, fimi que murini cinerem æquis portionibus, vt efficiatur dimidiū pondus denarij, promittitur, additis duabus sextis denarij è stibi, vt omnia œsypo illinatur: item murini catuli triti in vino vetere ad crassitudinem

itudinem acopi. Pilos in his incommodos, euulos renasci non patitur fel herinacei: ouorum stellionis liquor: salamandræ cinis: lacertæ viridis fel in vino albo Sole coactum ad crassitudinem mellis in æreo vase: hirundinis pullorum cinis cum lacte tithymali, spumaque cochlearum. Glaucomata dicunt Magi cerebro catuli vij. dierum emendari, specillo demisso in dextram partem, si dexter oculus curetur: in sinistram, si sinister: aut felle recentis asonis. Noctuarum est id genus maximum, quibus pluma aurium modo micat. Suffusionem oculorum canino felle malebat quàm hyænæ curari Apollonius Pitaneus cum melle: item albugines oculorum. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis, claritatem visus restitui dicunt: multoque magis gliris aut muris sylvestris cinere, aut aquilæ cerebro vel felle. Cùm Attico melle cinis & adeps soricis combusti tritus, lacrymosis oculis plurimum confert: sibi, quod quid sit dicemus in metallis. Mustelæ cinis suffusionibus: item lacertæ hirundinisve cerebrum: quæ etiam trita coactæ fronti illitæ, epiphoras sedant, siue per se, siue cum polline, siue cum thure. Sic & solatis prosunt. Viuas quoq; cremare, & cinere earum cum melle Cretico inungi caligines, vtilissimum est. Iumentorum oculis membrana aspidis, quam exuerit, cum adipe eiusdem claritatem inunctis facit. Viperam viuam in fictili nouo comburere, addito fœniculi succo ad cyathum vnum, & thuris manna vna, atque ita suffusiones oculorum & caligines inungere vtilissimum est. Medicamentum id echion vocatur. Fit & collyrium è vipera, in olla putrefacta, vermiculisque enatis cum croco tritis. Exurit in olla cum sale, quem lingendo claritatem oculorum consequuntur, & stomachi totiusque corporis tempestiuitates. Hic sal & pectori datur salubritatis causa, & in antidotum contra serpentes additur. Quidam & viperis vtuntur in cibis. Primum omnium occisæ statim salem in os addi iubent, donec liquecat humor, quatuor digitorum mensura vtrinque præcisâ, exemptisque interaneis discoquant in aqua, aut oleo, sale, anetho, & omnibus aut statim vescuntur, aut pane colligunt vt sæpius vtantur. Ius præter supra dicta pediculos è toto corpore expellit, pruritusque etiam summæ cutis, Effectum ostendit & per se capitis viperinæ cinis. Vtilissimè oculos inungunt. Itemque adeps viperinus. De felle non audacter suaserim quæ præcipiunt, quoniam (vt suo loco docuimus) non aliud est serpentium venenum. Anguium adeps ærugini mistus, ruptas oculorum partes sanat, & membrana siue senectus vernatione eorum exuta, si adfricetur, claritatem facit. Vlulæ quoque fel prædicatur ad albugines, suffusiones, caligines: adeps similiter ad claritatem. Aquilæ, quam diximus pullos ad contuendum Solem experiri, misto felle cum melle Attico inunguntur nubeculæ & caligationes suffusionesque oculorum, Eadem vis & in vulturino felle est cum porri succo, & melle exiguo. Item in gallinacei felle alligato ad argema, & ad albugines ex aqua diluto: item ad suffusiones oculorum, maximè candidi gallinæ. Fimum quoque gallinaceorum, duntaxat rubrum, lusciosis illiniendum monstrant. Laudant & gallinæ fel, sed præcipuè adipem, contra pustulas in pupillis. Has scilicet eius rei gratia saginant. Adiuvat mirificè & ruptas oculorum tuniculas admittis schisto & hæmatite lapidibus. Fimū quoque earum, duntaxat candidum, in oleo vetere corneisque pyxidibus adseruant, ad pupillarum albugines. Quæ in mentione significandum est, pauones fimum suum resorbere tradi, inuidentes hominum vtilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones omnium vitiorū putatur: item fimi eius cinis cum Attico melle. Laudatur & milui iecur. Fimum columbarū ex aceto ad ægilopas. Similiter ad albugines & cicatrices. Fel anserinum, sanguis anatum contusis oculis, ita vt postea hyssopo & melle inungantur. Fel perdicum cum mellis æquo pondere, per se verò ad claritatem, dorcados. Hippocratis (vt putant) autoritate adiicitur, quòd in argentea pyxide id seruari iubent. Oua perdicum in vase æreo decocta cum melle, h ulceribus oculorum & glaucomatis medentur. Columbarum, turturum, palumbium, perdicum sanguis, oculis cruore suffusis eximè prodest. In columbis masculæ efficacior putat. Vena autem sub ala ad hunc vsum inciditur, quoniam suo calore vtilior est. Superimponi oportet splenium è melle decoctum, lanamque succidam ex oleo aut vino. Earundem auium sanguis nyctalopas sanat: & iecur ouium, atque (vt in capris diximus) efficacius fuluæ. Decocto quoque eius oculos abluere suadent: & medulla dolores tumoresque illinunt. Bubonis oculorum cinis collyrio mistus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimum albugines extenuat: item cochlearum cinis: fimum cenchridis: accipitrum generis hanc Græci faciunt. Argema ex melle omnibus, quæ supra scripta sunt, sanatur. Mel vtilissimū oculis, in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullum qui ederit, negatur annis continuis lippituris: item qui draconis caput habeat. Huius adipe & melle cum oleo vetere, incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena Luna excæcant, restitutaque eorum acie capita comburuntur: hoc cinere cum melle vtuntur ad claritatem & dolores, ac lippitudines & ictus. Lacertas quoque pluribus modis ad oculorum remedia assumunt. Alij viridem includunt nouo fictili: ac lapillos, qui vocantur cinædia, quæ & inguinum tumoribus adalligari solent, nouem singulos signis signantes, & singulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertam: lapillos seruant ad oculorum dolores. Alij terram substernunt lacertæ viridi excæcatæ, & vnâ in vitreo vase annulos includunt è ferro solido vel auro: cùm recepisse visum lacertam apparuerit per vitrum, emissâ ea, annulis contra lippitudinem vtuntur. Alij capitis cinere pro stibio ad scabritias, Quidam viridem longo collo in sabulosis

nascentem comburunt, & incipientem epiphoram inungunt; item glaucomata. Mustelæ etiâ oculis punctu erutis, aiunt visum reuerti: eademque quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculû dextrum adalligatum contra epiphoras prodesse, si serpens viua dimittatur. Lacrymantibus sine fine oculis, cinis stellionis capitis cum stibio eximiè medetur. Aranei muscarij telæ, & præcipue spelunca ipsa imposita per frontem ad duo tempora, ita vt à puero impube & capiatur & imponatur, necis triduo se ostendat ei cui medeatur, néve alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicuntur. Albugines quoque dicitur tollere inunctione araneus candidus, longissimis ac tenuissimis pedibus, contritus in oleo vetere. Sed is etiâ cui crassissimum textum est, in contignationibus ferè, adalligatus panno epiphoras sanare traditur. Scarabei viridis natura contuentium visum exacuit. Itaque gemmarum sculptores contuitu eorum acquiescunt. Aures purgat fel pecudis cum melle: canini lactis instillatio sedat dolorem. Grauitatem adeps cum absinthio & oleo veterè: item adeps anserinus. Quidâ adiciunt succum capræ & alij pari modo. Vtuntur & per se ouis formicarum. Nanque & huic animali est medicina: constatque vrsos ægros hoc cibo sanari. Anserum quoque & omnium auium adeps præparatur, exemptisque venis omnibus patina nouo fictili operta in Sole, subdita aqua feruenti liquatur: saccatusque lineis saccis, & in fictili nouo repositus loco frigido, minus putrescit addito melle. Murium cinis cum melle instillatus, aut cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal intrauerit, præcipuum remedium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit, adeps anserinus cum capræ succo. Gliris detracta pelle, intestinis exemptis discoquitur melle in vase nouo: sed Medici malunt è nardo decoqui vsque ad tertias, atque ita asseruari, deinde cum opus sit, strigili tepesacta infundere. Constat deplorata aurium vitia eo remedio sanari: aut si terreni vermes adipe anseris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito sale contusi & abiectu læsas aures sanant: efficacissimè autem ferrugineas maculas habentes, lineis etiam per caudam distincti. Millepeda, ab aliis centipeda aut multipeda dicta, animal est è vermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactuque contrahens se: oniscon Græci vocant, alij tilon: efficaciter sanat aurium dolores, in cortice Punici mali decoctum & porri succo. Addunt & rosaceum, & in alteram aurem infundunt. Illam autem quæ non arcuatur, sepa Græci vocant, alij scolopendram, minorem perniciosamque. Cochleæ, quæ sunt in vsu cibi, cum myrrha aut thuris polline appositæ, item minutæ & latæ fracturis aurium illinuntur cum melle. Senectus serpentium feruente testa vsta instillatur rosaceo admisto, contra omnia quidem vitia efficax, sed contra graueolentiam præcipuè: aut si purulentæ sunt, ex aceto: melius cum felle caprino, vel bubulo, aut testudinis marinæ. Vetusior anno eadem membrana non prodest, nec imbre perfusa, vt aliqui putant. Item aranei fanies cum rosaceo, aut per se in lana, vel cum croco, auribus prodest: gryllus cum sua terra effossus & illitus. Magnam autoritatem huic animali perhibet Nigidius, maiorem Magi, quoniam retro ambulet, terramque terebret, stridat noctibus. Venantur eum formica circumligato capillo in cauernam eius coniecta, efflato prius puluere ne sese condant: ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abiici solet, inueterata & in vino trita, auribus purulentis calida infunditur, gallinarum quoque adeps. Est & quædam pinguitudo blattæ, si caput auellatur: hanc tritam vnâ cum rosaceo auribus mirè prodesse dicunt, sed lanam, qua incluserint, post paulum extrahendam. Celerrimè enim id pingue transire in animal, fierique vermiculum. Alij binas ternasve in oleo decoctas efficacissimè auribus mederi scribunt, & tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoque animal inter pudenda est: sed propter admirationem naturæ, priscorumque curæ, totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles, quas in oleo decoctas, verrucis efficaciter illini experti sunt. Alterum genus mylœcon appellauere, circa molas ferè nascens. Has capite detracto attritas, lepras sanasse, Musa & Picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus & odoris tædio inuisum, exacuta clunc, cum pisselæo sanare hucera aliâs insanabilia: strumas, panos, diebus xxj. impositas, percussas, contusas, cacoethe, scabiem, furunculosque, detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam audita fastidimus. At hercule Diodorus & in morbo regio, & orthopnoicis se id dedisse tradit cum resina & melle. Tantum potestatis habet ea ars promedicamento dandi, quicquid velit. Humanissimi eorum cinerem crematarum seruandû ad hos vsus in cornea pyxide censuere, aut tritas clysteribus infundendas orthopnoicis aut rheumaticis. Infixa vtique corpori illitas extrahere constat. Mel vtilissimum auribus quoque est, in quo apes emortuæ sunt. Parotidas comprimit columbinum stercus vel per se, vel cum farina hordeacea aut aenaceæ. Noctuaque cerebrum vel iecur cum oleo infusum auriculæ aut parotidi: multipeda cum resinâ tertia parte illita: grylli siue illiti, siue adalligati. At reliqua morborum genera medicinasque ex iisdem animalibus, aut eiusdem generis, sequenti dicemus volumine.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS.

427

*De origine Magica artū, quando, & à quibus cœperis, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ
ex animalibus medicina. CAP. I.*

MAGICAS vanitates sapius quidem antecedentis operis parte, vbicunque causæ locusque poscebant, coarguimus, detegemusque etiamnum: in paucis tamen digna res est, de qua plura dicantur, vel eo ipso, quod fraudulentissima artium plurimum in toto terrarum orbe, plurimisque seculis valuit. Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur, quādoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis complexa in vnam se redegit. Natam primum è Medicina nemo dubitat, ac specie salutari irrepsisse velut altiorē sanctioremque, quā Medicinam: ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis, ad quas maximè etiamnum caligat humanum genus. Atque vt hoc quoque suggererit miscuisse artes Mathematicas, nullo non auido futura de sese sciendi, atque ea è cælo verissimè peti credente. Ita pos-
30 sessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum fastigij adoleuit, vt hodieque etiam in magna parte gentium præualeat, & in Oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in Perside à Zoroastre, vt inter authores conuenit, Sed vnus hic fuerit, an postea & alius, nō satis constat. Eudoxus, qui inter sapientiæ sectas clarissimam, vtilissimamque eam intelligi voluit, Zoroastrem hunc sex millibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit. Sic & Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentissimè scripsit, & vices centum millia versuum à Zoroastre condita, indicibus quoque voluminum eius positis explanauit, præceptorem, à quo institutum diceret, tradidit Azonacem, ipsum verò v. millibus annorum ante Troianum bellum fuisse. Mirum hoc in primis, durasse memoriam artemque tam longo æuo, commentariis non intercidentibus, præterea nec claris nec continuis successionibus custoditam. Quotus enim quisque auditu saltem cognitos habet, qui
40 soli cognominantur, Apuscorum & Zaratum Medos, Babyloniumque Marmaridium, & Arabem Hippocum, Assyrium verò Zarmocenidam, quorum nulla extāt mōnumenta. Maximè tamen mirum est, in bello Troiano tantum de arte ea silentium fuisse Homero, tantumque operis ex eadem in Vlixis erroribus, adeò vt totum opus non aliunde constet. Siquidem Protea & Sirenum cantus apud eum non aliter intelligi volunt: Circe vtique & inferorum euocatione hoc solum agi. Nec postea quisquam dixit, quonam modo venisset Telmessum religiosissimam urbem, quando transisset ad Thessalas vrbes, quarum cognomen diu obtinuit in nostro orbe alienæ gentis. Troianis itaque temporibus Chironis medicinis contenta, & solo Marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhæsisse, vt Menander quoque, literarum subtilitati sine æmulo genitus, Thessalam cognominari fabulam, complexam ambages sceminarum detrahentium Lunam. Or-
50 pheæ putarem è propinquo primum intulisse, ad vicinas vsque superstitiones ac Medicinæ profectū, si non expers sedes eius tota Thrace Magices fuisset. Primus extat (vt equidem inuenio) commentatus de ea Osthānes, Xerxem regem Persarum bello, quod is Græciæ intulit, comitatus: ac velut semina artis portentosa sparsisse, obiter infecto, quacunque cōmeauerat, mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroastrem alium Proconnesium. Quod certum est, hic maximè Osthānes ad rabiem, non auiditatem modò scientiæ eius, Græcorum populos egit. Quanquam animaduerto summam literarum claritatem gloriamque ex ea scientia antiquitus & penè semper petita. Certè Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad hanc discendam nauigauere, exiliis verius, quā peregrinationibus, susceptis. Hanc reuersi prædicauere: hanc in arcanis habuere. Democritus Apollonicem Captidenem & Dardanum è Phoenice illustrauit, voluminibus Dardani in sepulchrū eius
60 petitis, suis verò ex disciplina eorum editis: quæ recepta ab aliis hominum atque transisse per memoriam, æquè ac nihil in vita, mirandum est. In tantum fides istis fasque omne deest, adeò, vt ij qui cætera in viro illo probant, hæc eius esse opera inficientur. Sed frustra. Hunc enim maximè affixisse animis eam dulcedinem constat. Plenumque miraculi & hoc, pariter vtrasque artes effloruisse, Medicinam dico, Magicenque, eadem ætate illā Hippocrate, hanc Democrito illustrantibus, circa Peloponnesiacum Græciæ bellum, quod gestum est à ccc. vrbis nostræ anno. Est & alia Magices factio, à Mose & Iamne & Iotape Iudæis pendens, sed multis millibus annorum post Zoroastrem. Tanto recentior est Cypria. Non leuem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Osthānes, comitatu eius exornatus, planeque, quod nemo dubitet, orbem terrarum peragravit. Exrant itaque & apud Italas gentes vestigia eius in duodecim tabulis nostris, aliisque argumentis, quæ priori volumine exposui. DCLVII. demum anno vrbis, Cn, Cornelio Lentulo, P. Lici-

nio Crasso Coss. Senatusconsultum factum est, ne homo immolaretur: palamque in tempus illud sacra prodigiosa celebrata. Gallias utique possedit, & quidem ad nostram memoriam. Namque Tiberij Cæsaris principatus sustulit Druidas eorum, & hoc genus vatum medicorumque. Sed quid ego hæc commemorarem in arte Oceanum quoque transgressa, & ad naturæ inane peruecta? Britannia hodieque eam attonitè celebrat tantis ceremoniis, ut dedisse Persis videri possit. Adeo ista toto mundo consensere, quanquam discordi & sibi ignoto. Non satis æstimari potest, quantum Romanis debeat, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandati verò etiam saluberrimum.

De speciebus Magia, Neronisq; & magorum detestatio.

CAP. II.

VT narravit Osthanes, species eius plures sunt. Namque & ex aqua, & ex sphaeris, & ex aere, & stellis, & lucernis, ac peluibus, securibusque, & multis aliis modis diuina promittit: præterea umbrarum, inferorumque colloquia: quæ omnia ætate nostra princeps Nero vana falsaque comperit: quippe non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis. Primumque imperare Diis concupiuit, nec quicquam generosius voluit. Nemo unquam ulli artium validius fauit. Ad hæc, non opes ei defuere, non vires, non discendi ingenium, aliaque non patiente mundo. Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis, quam dereliquit Nero: utinamque inferos potius & quoscunque de suspicionibus suis Deos consulisset, quam lupanaribus atque prostitutis mandasset inquisitiones eas: nulla profecto sacra, barbari licet ferique ritus, non mitiora, quam cogitationes eius, fuissent. Sæuius sic nos repleuit umbris. Sunt quædam Magis perfugia, veluti lentiginem habentibus non obsequi numina, ut cerni non possint. Fortè hoc in illo. Nihil membris defuit: nam dies eligere certos liberum erat: pecudes verò, quibus non nisi ater colos esset, facile. Nam hominem immolare etiam gratissimum. Magus ad eum Tyridates venerat, Armeniacum de se triumphum afferens, & ideo provinciis grauis. Nauigare noluerat, quoniam expuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam cœnis cum initiauerat. Non tamen cum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita persuasum sit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis umbras, sed in his veneficas artes pollere, non Magicas. Quærat aliquis, quæ sint mentiti veteres Magi, cum adolescentibus nobis visus Apion Grammaticæ artis, prodiderit cynocephalam herbam, quæ in Aegypto vocaretur osyrites, diuinam, & contra omnia veneficia: sed si ea erueretur, statim eum qui eruisset, mori. Sequæ euocasse umbras ad percontandum Homërum, qua patria quibusque parentibus genitus esset: non tamen ausus profiteri, quid sibi respondisse diceret.

De Talpis, & reliqua medicina per morbos digesta in animalibus, quorum genera placida sunt, aut fera.

CAP. III.

PECULIARE vanitatis sit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maximè mirantur, tot modis à rerum natura damnatas, cæcitate perpetua, tenebris etiamnum aliis, defossas sepultisque similes. Nullis æquè credunt extis: nullum religionis capacius iudicant animal: ut si quis cor eius recens palpitansque deuoraret, diuinationis & rerum efficiendarum euentus promitteret. Dente talpæ viuæ exempto, sanari dentium dolores adalligato affirmant. Cæterò ex eo animali placita eorum, suis reddemus locis. Nec quicquam probabilius inuenietur, quam muris aranei morsibus aduersari eas, quoniam & terra orbitis (ut diximus) depressa aduersatur. Cæterum dentium doloribus (ut iidem narrant) medetur canum qui rabie perierunt, capitum cinis crematorum sine carnibus, instillatus ex oleo cyprino per aurem, cuius è parte doleat. Caninus dens sinister maximus, circumscalficatio eo qui doleat: aut draconis os è spinatitem enhydridis. Est autè serpens masculus & albus. Huius maximo dente circumscalficant. At in superiorum dolore duos superiores adalligant, è diuerso inferiores. Huius adipe perunguntur, qui crocodilum captant. Dentes scalficant & ossibus lacertæ è fronte Luna plena exemptis, ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in vino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tardè dentientes adiuvat cum melle. Fit eodem modo & dentifricium. Causis dentibus cinis murino fimo inditur, vel iecur lacertarum aridum. Anguinum cor si mordeatur, aut alligetur, efficax habetur. Sunt inter eos, qui murem bis in mense iubeant mandi, doloresque ita cauere. Vermes terreni decocti in oleo, infusi que auriculæ, cuius è parte doleant, præstant leuamentum. Eorundem cinis exesis dentibus cōiectus, ex facili cadere eos cogit: integros dolentes illitus iuuat. Comburi autem oportet in testa. Profunt & cum mori radice in aceto scillite decocti, ita ut colluantur dentes. Is quoque vermiculus, qui in herba Veneris labro appellata inuenitur, causis dentium inditus mirè prodest. Nam erucæ brassicæ, eius contactu cadunt. Et è malua cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Harenulæ, quæ inueniuntur in cornibus cochlearum, causis dentium inditæ statim liberant dolore. Cochlearum inanum cinis cum mirrha gingiuis prodest, serpentis cum sale in olla exustæ cinis, cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinæ vernationis membrana cum oleo tedæque resina calefacta, & auri alterutri infusa: adiciunt aliqui thus & rosaceum: eadem causis indita, ut sine molestia cadant, præstat. Vanum arbitror esse, Canis

ortu

ortu angues candidos membranam exuere, quoniam nec in Italia visum est, multoque minus credibile in tepidis regionibus tam serò exui. Hanc autem vel inueteratam cum ceta celerrimè dentes euellere tradunt. Et dens anguium adalligatus, dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipsum sinistra manu caprum tritumque in rosaceo, & in aurem infusum cuius à parte doleat, prodesse arbitrentur. Officulis gallinarum in pariete seruatis, fistula salua, adacto dente vel gingiua scarificata, proiectoque officulo, statim dolorem abire tradunt. Item fimo corui lana adalligato, vel passerum, cum oleo calefacto, & proximæ auriculæ infuso, pruritus quidem intolerabilem facit; & ideo tolerabilis est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare.

Quomodo commendetur os, & contra maculas faciei, & ad faucium vitia.

CAP. IIII.

ORis saporem commendari affirmant, murino cinere cum melle si fricentur dentes. Admiserunt quidam marathri radices, Penna vulturis si scalpatur dentes, acidum halitum faciunt. Hoc idem hystricis spina fecisse, ad firmitatem pertinet. Lingua hucera & labrorum, hirundines in mulso decoctæ sanant. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypum cum galla, araneorum telæ candidæ, & quæ in trabibus paruæ texuntur. Si feruentia os intus exusserint, lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie, oesypum cum melle Corsico, quod asperimum habetur, extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum vellere. Quidam & butyrum addunt. Si verò vitiligines sint, fel caninum prius acu punctas. Liuentia & suggillata pulmones arietum pecudumque in tenues confecti membranas calidi impositi, vel columbinum simum. Cutem in facie adeps anseris, vel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt, & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie vitia & cochlearum, quæ latæ & minutæ passim inueniuntur, cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis spissat, calfacit smectica vi; & ideo causticis commiscetur, psorisque & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas Herculeas appellatas, quibus tritis adiecto sale exiguo, talia vitia sanentur. Buprestis animal est rarum in Italia, simillimum scarabæo longipedi. Fallit inter herbas bouem maximè, unde & nomen inuenit: deuoratūque tacto felle ita inflammat, ut rumpat. Hæc cum hircino seuo illita lichenas ex facie tollit septica vi, ut supra dictum est. Vulturinus sanguis cum chamæleontis albæ (quam herbam esse diximus) radice & cedria tritus, coniectusque brassica lepras sanat: item pedes locustarum cum seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cum cepa tritus & subactus. Vtilissimum & in facie mel, in quo apes sint immortuæ. Præcipuè tamen faciem purgat atque erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem inuenio finiri, si quis nares murinas osculetur. Vna & faucium dolor mitigatur fimo agnorum, priusquam herbam gustauerint, in umbra arefacto. Vna succo cochleæ acu transforat illita, ut cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hirundinum cinere cum melle: sic & tonsillis succurritur. Tonsillas & fauces lactis ouilligargarizatio adiuuat. Multipeda trita, simum columbinum cum passo gargarizatum, etiam cum fico arida ac nitro impositum extrahit. Asperitatem faucium & distillationes leniunt cochleæ: coqui debent in lacte, demptoque tantum terreno conteri, & in passo dari potui. Sunt qui Astypalæicas efficacissimè putant, & in iis smegmarum. Lenit & gryllus infricatus: aut si quis manibus, quibus cum contriuerit, tonsillas attingat. Anginis felle anserino, cum elaterio & melle citissimè succurritur: cerebro noctuæ, cinere hirundinis, ex aqua calida poto. Huius medicinae author est Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monstrantur, pulli syluestrium. Figura nidorum eas deprehendit, Multo tamen efficacissimi ripariarum pulli, Ita vocant in riparum cauis nidificantes. Sunt qui cuiuscumque hirundinis pullum edendum censent, ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos cum sanguine comburunt in vase, & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & mustelæ cineres pari modo admiscunt. Sic & ad strumæ remedia dant, & comitialibus quotidie potu. In sale quoque seruatur hirundines ad anginam vna drachma bibuntur: cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis, efficacissimum putant. Alij XXI. tritas in aquæ mulsæ hemina dari per hirundinem, quoniam dentibus tactis nihil prosint. Tradunt & murem cum verbenaca excoctum, si bibatur is liquor, remedio esse. Et corrigiam caninam ter collo circumdatam: simum columbinum vino & oleo permistum. Ceruicis neruis & opisthotono ex milu nido surculus vitis adalligatus auxiliari dicitur.

Ad strumas exulceratas, ad humerorum & præcordiorum dolores.

CAP. V.

STRUMIS exulceratis mustelæ sanguis ipsa decocta in vino: non tamen sectis admouetur. Aiuunt & in cibo sumptam idem efficere. Vel cineri eius sarmentis combustæ miscetur axungia. Laceratus viridis adalligatur: post dies XXX. oportet alium adalligari. Quidam cor eius in argenteo vasculo seruant. Ad foeminarum strumas veteres cochleæ cum testa sua tulsæ illinuntur, maximè quæ fructibus adhærent. Item cinis aspidū cum seuo taurino imponitur. Anguinus adeps mistus oleo. Item anguium cinis ex oleo illitus, vel cum cera. Edisse quoque eos medios abscessis vtrinque extremis artibus aduersus strumas prodest: vel cinerem bibisse in nouo fictili ita crematorum: efficacius multo

Gg 3 inter

inter duas orbitas occisorum, Et gryllum illinire cum sua terra effossum suadent: item finum colubarum per se, vel cum farina hordeacea auenaceâ ex aceto. Talpæ cinerem ex melle illinire. Alij iecur eiusdem contritum inter manus illinunt, & triduo non abluunt. Dextrum quoque pedem eius remedio esse strumis affirmant. Alij præcidunt caput, & cum terrâ talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stannea, & vtuntur ad omnia quæ intumescunt, & quæ apostemata vocant, quæq; in ceruice sunt: vesicæque suilla tunc vetant. Tauri vocantur scarabei terrestres, ricino similes: nomen cornicula dedere. Alij pediculos terræ vocant. Ab his quoque terram egestam illinunt strumis & similibus vitis & podagris. Triduo non abluunt: prodèstque hæc medicina in annum. Omniaq; his adscribunt, quæ nos in gryllis retulimus. Quidam & à formicis terra egesta sic vtuntur. Alij vermes terrenos totidem, quot sint strumæ, adalligant, pariterque cum his arescunt. Alij viperam circa Canis ortum circuncidunt, vt diximus, dein mediam comburunt, dein cinerem cum dant bibendum ter septenis diebus, quantumprehenditur ternis digitis: sic strumis medentur. Aliqui verò circunligant eas lino, quo præligata infra caput vipera pependerit, donec exanimaretur. Et millepedis vtuntur, addita resinæ terebinthinæ parte quarta: quo medicamento omnia apostemata curari iubent. Humeri doloribus mustelæ cinis cum cera medetur. Ne sint malæ hirsutæ, formicarum oua pueris infricata præstant. Item mangonibus, vt lanugo tardior sit pubescentium, sanguis è testiculis agnorum, qui castrantur: qui euulsis pilis illitus & contra virus proficit. Præcordia vocamus vno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuscunque partis si catulus lactens admoueat, apprimaturq; his partibus, transire in eum morbus dicitur. Idq; in exenterato perfusioque vino deprehendi, vitiatoviscere illo quod doluerit hominis: & obrui tales religio est. Hi quoque, quos Melitæos vocamus, stomachi dolorem sedant applicati sæpius. Transireque morbos ægritudine eorum intelligitur, plerunque & morte.

De pulmonum vitis, iecoris, & sanguinis reiectionibus.

CAP. VI.

PULMONUM vitis medentur & mures, maximè Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atq; in cibo sumpti. Eadem res & purulentis vel cruentis excreationibus medetur. Præcipuè verò cochlearum cibus stomacho. In aqua eas subferuefieri intacto corpore earum oportet, mox & in pruna torreri, nihilo addito: atque ita è vino garoque sumi, præcipuè Africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoque obseruant, vt numero impari fumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Profunt & sanguinem excreantibus, dempta testa tritæ in aquæ potu. Laudatissimæ autem sunt Africanæ, ex his Solitanæ, Astypalæicæ, Siculæ modicæ, quoniam magnitudo duras facit & sine succo: Balearicæ, quas cauaticas vocant, quoniam in speluncis nascuntur. Laudatæ & ex insulis Caprearum. Nullæ autem cibus gratæ, neque veteres, neque recentes. Fluuiatiles & albæ virus habent: nec non syluestres, stomacho inutiles, aluum soluunt. Item omnes minutæ. Contra marinæ stomacho vtiliores: efficacissimæ tamen in dolore stomachi. Laudatiores traduntur quæcunque viuæ cum aceto deuorant. Præterea sunt quæ acratæ vocantur, latæ multifariamque nascentes: de quarum vsu suis dicemus locis. Gallinaceorum ventris membrana inueterata & inspersa potioni, distillationes pectoris & humidam tussim, vel recens tosta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus si sorbeantur, tussim sedant. Distillationes sedat & canina cutis cui libet digito circumdata. Iure perdicum stomachus recreatur. Iocinerum doloribus medetur mustela syluestris in cibo sumpta, vel iocinera eius. Item viuerra porcelli modo inassata. Suspiriosis multipedæ, ita vt ter septenæ in Attico melle diluantur, & per harundinem bibantur. Omne enim vas earum nigrescit contactu. Quidam torrent ex his sextarium in patina, donec candidæ fiant: tunc melle miscent. Alij centipedam vocant, & ex aqua calida dari iubent. Cochleæ in cibos his quos linquit animus, aut quorum alienatur mēs, aut quibus vertigines fiunt, ex passis cyathis tribus singulæ contritæ cum sua testa & calefactæ, in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui singulas primo die dedere, sequenti binas, tertio ternas, quarto duas, quinto vnam. Sic & suspiria emendant & vomicas. Est animal locustæ simile sine pennis, quod tryxalis Græcè vocatur. Latinum nomen non habet, vt aliqui arbitrantur: nec pauciores, hoc esse quod gryllus vocetur. Ex his XX, torreri iubent, ac bibi è mulso contra orthopnoeas, sanguinemque expuentibus. Est qui cochleis illotis protropum infundat, vel marinam aquam, ita decoquat, & in cibo sumat: aut si tritæ cum testis suis sumantur cum protropo, sic & tussi medentur. Vomicas priuatim sanat mel in quo apes sint emortuæ. Sanguinem reiicientibus pulmo vulturinus vitigineis lignis combustus, adiecto flore mali Punici ex parte dimidia, item cotoneorum liliorumque iisdem portionibus potus manè atque vesperi in vino si febris absit. Si minus, ex aqua in qua cotonea decocta sunt. Pecudis lien recens Magicis præceptis super dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lieni se remedium facere. Post hæc iubent eum in pariete dormitorij eius testæ includi, & obsignari annulo, tæque nouies carmen dici. Caninus si viuenti eximatur, & in cibo sumatur, liberat eo vitio. Quidam recentem superalligant. Alij duorum dierum catuli ex aceto scillitico dant ignorant, vel herinacei lienem. Item cochlearum cinerem cum semine lini & vrticæ addito melle, donec persanet. Eo liberat & lacerta viridis, viuua in olla ante cubiculum dormitorium eius, cui medetur, suspensa, vt egrediens reuertensque attingat manu: cinis è capite bubonis cum vnguento: mel in quo

in quo apes sint emortuæ: araneus, & maximè qui lycos vocatur. Vpupæ cor in lateris doloribus laudatur, & cochlearum cinis in ptisana decoctarum, quæ & per se illinuntur. Canis rabiosi caluarie cinis portioni inspergitur. Lumborum dolori stellio transmarinus, capite ablato & intestinis, decoctus in vino cum papaueris nigri denarii pondere dimidio eo succo bibitur. Lacertæ virides decisis pedibus & capite, in cibo sumuntur. Cochleæ tres contritæ cum testis suis, atque in vino decoctæ cum piperis granis XV. Aquilæ pedes euellunt in aduersum à suffragine, ita ut dexter dexteræ partis doloribus adalligetur, sinister læuæ. Multipeda quoque, quam oniscon appellauimus, medetur denarii pondere ex vino cyathis duobus pota. Vermem terrenum catillo ligneo antè fissio & ferro vincto impositum, aqua excepta perfundere, & defodere, vnde effoderis, Magi iubent, mox aquam bibere catillo, mirè id prodesse ischiadicis affirmantes.

Ad dysentericos, & ventris mala, remedia.

CAP. VII.

Dysentericos recreant femina pecudū decocta cum lini semine aqua pota. Caseus ouillus vetus, seuum ouium decoctum in vino austero. Hoc & ileo medetur, & tussi veteri. Dysentericis stellio transmarinus ablatis intestinis & capite, pedibusque acute, decoctusque & in cibo sumptus. Cochleæ duæ cum ouo, vtraque cum putamine contrita, atque in vase nouo addito sale & passi cyathis duobus, aut palmarum succo & aquæ cyathis tribus subferuefactis & in potu datis. Prosumt & combustæ, ut cinis earum bibatur in vino addito resinæ momento. Cochleæ nudæ, de quibus diximus, in Africa maximè inueniuntur, vtilissimæ dysentericis, quinæ combustæ cum denarii pondere dimidij acaciæ: exque eo cinere datur cochlearia bina in vino myrtite, aut quolibet austero cum pari modo caldæ. Quidam omnibus Africanis ita vtuntur. Alij totidem Africanas, vel latas infundunt potius. Et si maior fluxio sit, addunt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dysentericis & tenesmis in stanneo vase decoquitur cum rosaceo. Vel si in alio, cum stanno illinitur, Ius è gallinaceo iisdem medetur, sed veteris gallinacei vehementius. Salsum ius aluum ciet. Membrana gallinarum tosta & data in oleo ac sale, celiacorum dolores mulcet. Abstinere autem à frugibus antè & gallinam & hominem oportet. Fimum columbinum tostum potumque. Caro palumbi in aceto decocta dysentericis & celiacis medetur. Turdus inassatus cum myrti baccis dysentericis: item merula. Mel, in quo sint immortuæ apes, decoctum. Grauiissimum vitium ileos appellatur. Huic resisti aiunt discerpti vespertilionis sanguine: etiam illito ventre subuenire. Siftit aluum & cochlea, sicut diximus in suspiriosis, temperata. Item cinis earum quæ viuæ crematæ sint, potus ex vino austero. Gallinaceorum iecur assum cum ventriculi membrana, quæ abiici solet, inueterata, admisto papaueris succo. Alij recentem torrent ex vino bibendam. Ius perdicum, & per se ventriculus contritus ex vino nigro. Item palumbus ferus, è posca decoctus. Lien pecudis tostus, & in vino tritus. Fimum columbinum cum melle illitum. Ossifragi venter arefactus & potus, iis qui cibos non conficiunt, vtilissimus, vel si manu tantum teneant capientes cibum. Quidam adalligant ex hac causa, sed cōtinuare non debent: maciem enim facit. Siftit & anatum muscularum sanguis. Inflationem discutit cochlearum cibus. Tormina sanat lien ouium tostus, atque è vino potus: palumbus ferus ex posca decoctus: apodes ex vino: cinis ibidis sine pennis crematæ potus. Quod præterea traditur in torminibus, mirū est, anate apposita ventri transire morbum, anatēque emori. Tormina & melle curantur, in quo sunt apes immortuæ decocto. Coli vitium efficacissimè sanatur aue gale-
rita assa in cibo sumpta. Quidam in vase nouo cum plumis exuri iubēt, conteri; in cinerem, bibiq; ex aqua cochlearibus ternis per quadriduum: quidam cor eius adalligari femini: alij recens tepēsi-
que adhuc deuorari. Consularis Asprenatum domus est, in qua alter è fratribus colo liberatus est, aue hac in cibo sumpta, & corde eius armilla aurea incluso: alter sacrificio quodam facto crudis laterculis in formam camini, atque ut sacrum peractū erat, obstructo sacello. Vnum est ossifrago intestinum mirabili natura, omnia deuorata conficienti. Huius partem extremam adalligatam prodesse contra colum cōstat. Sunt occulti interaneorum morbi, de quibus mirum proditur. Si catuli, priusquam videant, applicētur triduo stomacho maximè ac pectori, & ex ore ægri suctum lactis accipiant, trāsire vim morbi, postremò exanimari, dissectisque palam fieri ægri causas. Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quidem vespertilionis sanguine cōtacto ventre, in totum annum caueri dolorem tradunt: aut per dolorem si quis aquam per pedes fluentem haurire sustineat.

Ad calculos & vesicæ dolores, testiumque & inguinum tumores, & ad panos.

CAP. VIII.

Mvrino fimo contra calculos illinire ventrē prodest. Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso vno ictu interficiatur, prius quam in se vrinam reddat: eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere minimè posse. Hæc caro ad hunc modum occisi, stillicidia vesicæ emendat: item suffitus ex eodem. Quod si vrinam in se reddiderit, eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere traditur. Iubent & vermes terrenos bibi ex vino aut passo ad comminuendos calculos: vel cochleas decoctas, uti suspiriosis. Easdem exemptas testis tritasque, tres in vini cyatho bibi, sequenti die duas, tertia die vnam, ut stillicidia vrinæ emendent. Testarum verò inanium cinerem ad calculos pellēdos. Item hydri iecur bibi, vel cinerē scorpionum in pane sumi, vel si quis cum locusta edit. Lapillos qui in gallinaceorū vesica, aut in palumbium ventriculo inueniuntur, conteri

tur, conteri & potioni inspergi. Item membranâ è ventriculo gallinacei aridâ: vel si recens sit, tostam. Fimum quoq; palumbinû in faba sumi cõtra calculos & alias difficultates vesicæ. Similiter plumarû cinerem palumbium ferorum ex aceto mulso. Et intestinorum ex his cinerem cochlearibus tribus è nido hirundinum. Gryllum dilutum aqua calida. Ossifragi ventrem arefactû. Turturis fimum in mulso decoctum, vel ipsius discoctæ ius. Turdos quoque edisse cum baccis myrti prodest vrinæ: cicadas tostas in patellis; millepedam oniscon bibisse: & in vesicæ doloribus decoctum agnorum pedum. Aluum ciet gallinaceorum discoctorum ius, & acria mollit. Ciet & hirundinum fimum, adiecto melle subditum. Sedis vitiis efficacissima sunt œsypum (quidam adiciunt pompholygem, & rosaceum) canini capitis cinis: senectæ serpentis ex aceto, si rhagades sint; cinis fimi canini candidi cum rosaceo; aiuntque inuentum Aesculapij esse, & eodem verrucas efficacissimè tolli; murini fimi cinis, adeps cygni, seuum bouis. Procidencia alui succus cochlearum punctis euocatus illita depellit. At tritis medetur cinis muris syluatici cum melle: vel herinacei, cum vespertilionis cerebro, & alumine, & œsypo. Fimum columbinum cum melle. Condylomatis priuatim araneus dempto capite pedibusque infricatur. Ne acria perurant, adeps anserinus cum cera Punica, cerussa, rosaceo: adeps cygni. Hæc & hæmorrhoidas sanare dicuntur. Ischiadicis cochleas crudas tritas cum vino ammineo & pipere, potu prodesse dicunt: lacertam viridem in cibo ablatis pedibus, interaneis, capite. Sic & stellionem, adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis conuulsis fel ouiu cum lacte mulierum. Verendorum fornicationibus verrucisq; medetur arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris vitiis vellerum eius vel fordidorum cinis ex aqua: seuum ex omento pecudis, præcipuè à renibus, admisto cinere pumicis & sale: lana succida ex aqua frigida: carnes pecudis combustæ ex aqua: mulæ vngularum cinis: dentis caballini contusi farina inspersa. Testibus verò, farina ex ossibus canini capitis sine carne tulsis. Si decidat testium alter, spumam cochlearum illitam remedio esse tradit. Tetrus ibi huleribus & manantibus auxiliatur canini capitis recentis cineres: cochleæ latæ parvæ contritæ ex aceto, vel cinis eius: mel, in quo apes sunt emortuæ, cum resina: cochleæ nudæ, quas in Africa gigni diximus, tritæ cum thuris polline & ouorum albo: tricesimòque die resoluunt. Aliqui pro thure bulbum admiscent. Hydrocelicis stelliones mirè prodesse tradunt, capite, pedibus, interaneisque dem-

† Melius, cū alumine schisto. tum ex velle rusto codi. tū ex Plinio ipso, qui infra libr. 35. ca. 15. duo facit aluminis concreti genera, eaq; Græcis nominibus distinguit, schiston appellans, & strōgylon, hoc est, scissile, & rotundum.

ptis, reliquum corpus inassatum. In cibo id sæpius datur, sicut ad vrinæ incontinentiam. Caninum adipem † cum alumine scisso fabæ magnitudine. Cochleas Africanas cum sua carne & testa crematas poto cinere. Anserum trium linguas inassatas in cibo: huius rei author est Anaxilaus. Panos aperit seuum pecudum cum sale tosto. Murinum fimum admisto thuris polline, & sandaracha discutit. Lacertæ cinis, & ipsa diuisa imposita. Item multipeda contrita, admista resina terebinthina ex parte tertia. Quidam & sinopidem admiscent cochleæ contusæ. Et per se cinis inanum cochlearum ceramistus, discussoriam vim habet. Fimum columbarum per sese, vel cum farina hordeacea, aut auenacea illitum. Cantharides mista calce panos scalpelli vice aperiunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt. Varices ne nascantur, lacertæ sanguine pueris crura ieiunis à ieiuno illinuntur.

Ad podagras articulorum dolores.

CAP. IX.

Podagras lenit œsypum cum lacte mulieris & cerussa: fimum pecudum, quod liquidum reddunt: pulmones pecudum: fel arietis cum seuo: mures dissecti impositi: sanguis mustelæ cum plantagine illitus, & viuæ combustæ cinis ex aceto & rosaceo, si penna illinatur, vel si cera & rosaceum admisceatur: fel caninum, ita ne manu attingatur, sed penna illinatur: fimum gallinarum: vermium terrenorum cinis cum melle, ita vt tertio die soluatur. Alij ex aqua illinire malunt. Alij ipsos acetum mēsurā cum mellis cyathis tribus, pedibus antè rosaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibuntur autem binæ in vino tritæ. Eadem illinuntur cum helxines herbæ succo. Quidam ex aceto intriuisse contenti sunt. Quidam sale cum vipera cremato in olla noua, & sæpius sumpto, aiunt podagra liberari. Vtile esse & adipe viperino pedes perungi. Et de miluo affirmant, si inueterato tritoque, quantum tres digiti capiant, bibatur ex aqua. Aut si pedes sanguinent cum vrtica: vel pennis eorum, cum primū nascuntur, tritis cum vrtica. Quin & fimus eorum articulorum doloribus illinitur: item cinis mustelæ aut cochlearum, & cum amylo vel tragacantho. Incussos articulos aranei telæ commodissimè curant. Sunt qui cinere earum vti malint, sicut fimi columbini cinere, cum polenta & vino albo. Articulis luxatis præsentaneum est & seuum pecudis cum cinere è capillo mulierum. Pernionibus quoque imponitur seuum pecudum cum alumine. Canini capitis cinis, aut fimi murini. Quod si putrida sint hulcera, cera addita ad cicatricem perducunt, vel gryllorum crematorum fauilla ex oleo: item muris syluatici cum melle: vermium quoque terrenorum cum oleo vetere: & cochleæ, quæ nudæ inueniuntur. Hulcera omnia pedum sanat cinis earum, quæ viuæ combustæ sint: fimi que gallinacei cinis ex h ulcerationes, columbini fimi cinis ex oleo. At tritus etiam calceamentorum, veteris soleæ crematæ cinis, agninus pulmo & arietis sanat. Dentis caballini contusi farina priuatim subluuiem. Lacertæ viridis sanguis subtritus, & hominum & iumentorum pedes sublitus sanat. Clauos pedum vrina muli mulæue cum luto suo illita: fimum ouium. Iecur lacertæ viridis, vel sanguis flocco impositus: vermes terreni ex oleo: stellionis caput cum viticis pari

pari modo tritum ex oleo: simum columbinum decoctum ex aceto. Verrucas verò omnium generum yrina canis recens cum suo luto illita: fimi canini cinis cum cera: simum ouium: sanguis recens murinus illitus, vel ipse mus diuulsus: herinacei fel: caput lacertæ vel sanguis, vel cinis totius: membrana senectutis anguium: simum gallinaceum cum oleo & nitro. Cantharides cum vua taminia intritæ exedunt: sed ita croscas aliis, quæ ad perfananda hulcera monstrauiamus, curari oportet.

Remedia aduersus morbi toti corpori.

CAP. X.

Nunc reuertemur ad ea, quæ totis corporibus metuenda sunt. Fel canis nigri masculi amuletum esse Magi dicunt domus totius, sufficit eo purificatæ: cōtra omnia mala medicamenta. Item sanguine canis respersis parietibus, genitalique eius sublimine ianuæ defosso. Minus mirentur hoc, qui sciunt foedissimum animalium in quantum magnificentissimum, quoniam vni nullus sit exitus saginæ, nec finis alia quàm morte, diutius in fame viuenti. Septenis ita diebus durasse tradunt: at in satietate paucioribus dehiscere. Hunc ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum. Eundem in augurio vitalium habent. Nam si æger ei respondeat qui intulerit, à pedibus stanti interrogantique de morbo, spem vitæ certam esse: moriturum nihil respondere. Adiciunt, vt euellatur ex aure læua canis, cui non sit alius, quàm niger color. Nigidius fugere tota die canes conspectum eius, qui è sue id animal euellerit, scriptum reliquit. Rursus Magi tradunt, lymphatos sanguinis talpæ aspersu respiscere. Eos verò, qui à nocturnis Diis Faunisque agitentur, draconis lingua, & oculis, & felle, intestinisque in vino & oleo decoctis, ac sub dio noctu refrigeratis, perunctos matutinis vespertinisque liberari. Perfrictionibus remedio esse tradit Nicander amphispænam mortuam adalligatam, vel pellem tantum eius. Quinimo arbori, quæ cædatur, adalligata non algere cædentes, faciliusque succidere. Itaque sola serpentium frigori se committit, prima omnium procedens, & ante cuculi cantum. Aliud est cuculo miraculum, quo quis loco primo audiat alitem illam, si dexter pes circumscribatur, ac vestigium id effodiatur, non gigni pulices, vbicunque spargatur. Paralyfin cauentibus pingui aglirium decoctorum & soricum vtilissima tradunt esse: millepedas, vt in anginis diximus, potas phthisin sentientibus: lacertam viridem decoctam in vini sextariis tribus ad cyathum vnum, singulis cochlearibus sumptis per dies, donec conualescant. Cochlearum cinerem potum in vino. Comitibus morbis æsypum cum myrrhæ momento, & vini cyathis duobus dilutum, magnitudine nucis auellana: à balneo potum. Testiculos arietinos inueteratos, tritosque dimidio denarij pondere in aqua vel lactis asinini hemina. Interdicitur vini potus quinidiebus antè & postea. Magnificè laudatur & sanguis pecudum potus: item fel cum melle, præcipuè agninum. Catulus lactens sumptus, abscisso capite pedibusque, ex vino & myrrha. Lichen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis transmarini cinis potus in aceto. Tunicula stellionis, quam eodem modo, vt anguis, exuit, pota. Quidam & ipsum harundine exenteratum inueteratumque bibendum dedere. Alij in cibo in ligneis verubus inassatum. Operæpretium est scire quomodo præripiatur, cum exuitur membrana hyberna, aliàs deuoranti eam, quoniam nullum animal fraudulentius inuidere homini tradunt. Inde stellionum nomen aiunt in maledictum translatum. Obseruant cubile eius æstatibus. Est autem in locis hostiorum fenestrarumque, aut cameris sepulchrisque tibi vere incipiente fissis harundinibus textas opponunt casas, quarum angustis etiam gaudet, eo facilius exuens circumdatum torporem. Sed eo derelicto non potest remeare. Nihil ei remedio in comitibus morbis præfertur. Prodest & cerebrum mustelæ inueteratum potumque, & iecur eius: testiculi vuluæque aut ventriculus inueteratus cum coriandro, vt diximus: item cinis: syluestris verò tota in cibo sumpta. Eadem omnia prædicantur ex viuerra. Lacerta viridis cum condimentis quæ fastidium abstergeant, ablatis pedibus & capite. Cochlearum cinis addito semine lini & vrticæ cum melle inunctos sanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis adalligata ceruinis neruis: vel lapilli è ventre pullorum hirundinum sinistro lacerto annexi. Dicuntur enim excluso pullo lapillum dare. Quod si pullus is detur incipienti in cibo quem primum peperit, cum quis primum tentatus sit, liberatur eo malo. Postea medetur hirundinum sanguis cum thure vel cor recens deuoratum. Quin & è nido earum lapillus impositus recreare dicitur confestim, & adalligatus in perpetuum tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum, & senectus serpentium. Iecur vulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus potum. Cor pulli vulturini adalligatum. Sed & ipsum vulturem in cibo dari iubent, & quidem satiatum humano cadauere. Quidam pectus eius bibendum censent, & in cerrino calice. Aut testes gallinacei ex aqua & lacte, antecedente quinque dierum abstinentia vini, ob id inueteratos. Fuere & qui viginti vnam muscas rufas, & quidem emortuas, in potu darent, infirmioribus pauciores.

Contra morbum regium, & phreneticos, & contra febres & hydropicos.

CAP. XI.

Morbo regio resistunt sordes aurium, aut mammarum pecudis denarij pondere cum myrrhæ momento, & vini cyathis duobus: canini capitis cinis in mulso: multipeda in vini hemina: vermes terreni in aceto mulso cum myrrha. Gallina si sit luteis pedibus prius aqua purificatis, dein collutis vino, quod bibatur. Cerebrum perdicis aut aquilæ in vini cyathis tribus. Cinis palmarum aut interaneorum palumbis in mulso ad cochlearia tria. Passerum cinis sarmentis crematorum cochlea-

Hh

ribus

ribus duobus in aqua mulsa. Auis icterus vocatur à colore, quæ si spectetur, sanari id malū tradunt, & auem mori. Hancputo Latine vocari galgulum. Phreneticis prodesse videtur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. Nam non modò muris cerebrum dare potui ex aqua, aut cinerem mustelæ, verumetiam inueteratas herinacei carnes quis possit furenti, etiamsi certa sit medicina? Buponis certè oculorum cinerem inter ea, quibus prodigiosè vitam ludificantur, acceperim. Præcipueque febrium medicina placitis eorum renuntiat. Nanq; & in xij. signa digessere eam Sole transmeante, iterumq; Luna: quod totum abdicandum paucis exemplaribus docebo. Siquidem crematis tritisque cum oleo perungi iubent ægros cum Geminis transit Sol, cristis, & auribus, & vnguib; gallinaceorū: si Luna, radiis barbisq; eorū: si Virginem alteruter, hordei granis: si Sagittarium, vespertilionis alis: si Leonem Luna, tamaricis fronde, & adiiciunt satiuæ: si Aquariū, è buxo carbonibus tritis. Ex istis confessa, aut certè verisimilia ponemus, sicut & lethargū olfactoris excitari: inter ea fortassis mustelæ testiculis inueteratis, aut iocinere vsto. His quoq; pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putāt vtile. In quartanis medicina clinice propemodū nihil pollet. Quāobrem plura eorū remedia ponemus: primumq; ea, quæ adalligari iubent: Puluerem, in quo se accipiter volutauerit, lino rutilo in linteolo: canis nigri dentem longissimum. Pseudosphæcem vocant vespam, quæ singularis volitat: hanc sinistra manu apprehensam subnectunt: alij verò, quam quis eo anno viderit primam. Viperæ caput abscissum in linteolo, vel cor viuentis exemptum. Muris rostellum auriculasque summas roseo panno, ipsumque dimittunt. Lacertæ viridis viua dextrū oculum effossum, mox cum capite suo deciso, in pellicula caprina. Scarabæum qui pilulas voluit. Propter hunc Aegypti magna pars scarabæos inter numina colit, curiosa Apionis interpretatione, qua col-
ligat Solis operū similitudinem huic animali esse, ad excusandos gentis suæ ritus. Sed & aliū adalligant Magi, cui sunt cornicula reflexa, sinistra manu collectum. Tertium, qui vocatur fullo, albis guttis, dissectum vtrique lacerto adalligant: cætera sinistro. Cor anguinum sinistra manu exemptū viuentibus. Scorpionis caudæ quatuor articulos cum aculeo panno nigro, ita vt nec scorpionem dimissum, nec eum qui alligauerit, videat æger triduo. Post tertium circuitum id condant. Erucam in linteolo ter lino circundant totidem nodis, ad singulos dicentes, quare faciat qui medebitur. Limacem in pellicula, vel quatuor limacum capita præcisa harundine. Multipedam lana inuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt, antequam pennas germinent. Alios è spinosis fructibus lanuginosos. Quidam ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant: cochleasq; quæ nudæ inueniuntur. Stellionem inclusum capsulis subiiciunt capiti, & sub decessu febris emit-
tunt. Deuorari autem iubent cor mergi marini sine ferro exemptum inueteratumque conteri, & in calida aqua bibi. Corda hirundinum cum melle. Alij simum drachma vna in lactis caprini & ouilli, vel passicyathis tribus ante accessiones. Sunt qui totas censeant deuorandas. Aspidis cutem pondere sexta parte denarij cum piperis pari modo, Parthorum gentes in remedium quartanæ bibunt. Chrysippus Philosophus tradidit phrygianion adalligatum remedio esse quartanis. Quod esset animal neque ille descripsit, nec nos inuenimus qui nouisset. Demonstrandū tamen fuit à tam graui auctore dictum, si cuiusquam cura efficacior esset ad inquirendum. Cornicis carnes esse, & nidum illinire, in longissimis morbis vtilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi, quoniam miseria spei delectat, anæ aranei, quem lycon vocant, tela cum ipso specu toto resina ceraque imposita vtrisque temporibus & fronti proffit: aut ipse calamo adalligatus, qualiter & aliis febribus
prodesse traditur: item lacerta viridis adalligata viua in eo vase quod capiat. Quo genere & recidivas frequenter abigi affirmant. Hydropicis œsypum ex vino addita myrrha modicè potui datur, nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addunt & anterinum adipem, & oleum myrteum. Sordes ab vberibus ouium eundem effectū habent. Item carnes inueteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoque canum illitus ventri, aquam trahere promittitur.

Ad ignem sacrum. ad carbunculos. furunculos. ambusta. neruorumq; contractiones. CAP. XII.

Igni sacro medetur œsypum cum pompholyge & rosaceo, ricini sanguis, vermes terreni ex aceto illiti, gryllus contritus in manibus. Quo genere præstat, vt qui id fecerit, antequam incipiat vitiū, toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cauernæ suæ tolli: Adeps anseris. Viperæ caput aridum asseruarum & combustum, dein ex aceto impositum. Senectus serpentium ex aqua illita à balineo cum bitumine & seuo agnino. Carbunculus fimo columbino aboletur per se illito, vel cum lini semine ex aceto mulso. Item apibus, quæ in melle sunt immortuæ impositis. Polentaque imposita inspersa. Si in verendis sit, cæterisq; ibi h ulceribus occurrit è melle œsypum cum plumbi squamis. Item simum pecudū incipientibus carbunculis. Tuberæ & quæcunq; molliri opus sit, efficacissimè anserino adipe curatur. Idem præstat & gruum adeps. Furunculis mederi dicitur araneus, priusquam nominetur impositus, & tertia die solutus. Mus araneus pendens enecatus, sic vt terrā nec postea attingat, ter circundatus furunculo, toties expuentibus medente & eo cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod est rufum maximè recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ ex vino decoctus. Muscæ impari numero infricatæ digito medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouīū vetus cū cinere è capillis mulierū. Seuum arietis cū cinere pumicis & salis paripondere. Ambustis

buftis canini capitis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cum cera commiftum. Muriū cinis & cochlearum: idque fic vt nec cicatrix quidem appareat. Item adeps viperinus. Fimico-
lumbini cinis ex oleo illitus. Neruorum nodis medetur capitis viperini cinis ex oleo cyprino illi-
tus. Terreni vermes cum melle illiti. Dolores tollit eorū amphibæna mortua adalligata. Adeps
vulturinus cum ventre arefactus, contritusque cum adipe fuillo inueterato. Cinis è capite bubo-
nis in mulfo potus cum lilij radice, fi Magis credimus. In contractione neruorum caro palumbina
in cibis prodest & inueterata: herinacei spasticis: item mustelæ cinis. Serpentiū senectus in pelle
taurina adalligata spasmos fieri prohibet. Opisthotonos milui iecur aridum tribus obolis in aque
mulfæ cyathis tribus potum. Reduuias, & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollunt, canini capitis
20 cinis, aut vulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cum melle. Item folliculus cuiuslibet ani-
malium fellis. Vnguium scabritiam cantharides cum pice tertio die solutæ, aut locustæ frictæ cum
seuo hircino. Pecudum seuum. Aliqui miscent viscum & portulacam, alij æris florem & viscum, ita
yt tertio die soluant.

*Ad sanguinem sistendum & tumores vulnerum, hulcera, vulnera, & alia mala, ex
animalibus remedia.*

CAP. XIII.

Sanguinem sistit in naribus seuum ex omento pecudum inditū. Item coagulum ex aqua, maxi-
mè agninum, subductum vel infusum, etiam si alia non prosint. Adeps anserinus cum butyro pa-
ri pondere pastillis ingestus. Cochlearum terrena. Sed & ipsæ extractæ testis. E naribus fluentem si-
stunt cochleæ contritæ fronti illitæ: aranei telæ suppositæ: gallinacei cerebellum, vel sanguinis pro-
20 fluuia ex cerebro: item columbinus sanguis ob id seruatus concretusque. Si verò ex vulnere immo-
dicè fluat, fimi caballini cum putaminibus ouorū cremati cinis impositus mirè sistit. Vulneribus
medetur œsypum cum hordei cinere & æruginè equis partibus. Ad carcinomata quoque ac serpentina
valet. Erodit & hulcerum margines: carnesque excrecentes ad æqualitatem redigit. Explet quoque,
& ad cicatricem perducit. Magna vis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata, addito nitro aut ci-
nere ex ossibus feminum agnorum, præcipuè in his hulceribus quæ cicatricem non trahant. Ma-
gna & pulmonibus quoque arietum. Excrecentes carnes in hulceribus ad æqualitatem efficacissi-
mè reducunt. Fimo quoque ipso ouium sub testis calefacto & subacto, tumor vulnerum sedatur. Fi-
stulæ purgantur sananturque: item epinyctides. Summa verò vis in canini capitis cinere: excrecen-
tia omnia spodij vice erodit ac persanat. Et murino fimo eroduntur. Item mustelæ fimi cinere. Du-
ritias etiam in alto hulcerum & carcinomata persequitur multipeda trita, admista resina terebin-
thina & sinopide. Eademque vtilissima sunt in his hulceribus, quæ vermibus periclitantur. Quin
& vermium ipsorum genera mirandos vsus habent. Cosses qui in ligno nascuntur, sanant hulcera
omnia. Nomas verò, combusti cum pari pondere anisi, & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglu-
tinant terreni, adeò vt neruos quoque abscessos illitis solidari infra septimum diem persuasum sit:
itaque in melle seruandos censent. Cinis eorum margines hulcerum duriores absomit, cum pice
liquida vel simblo melle. Quidam arefactis in Sole ad vulnera ex aceto vtuntur, nec soluunt, nisi
biduo intermisso. Eadem ratione & cochlearum terrena profunt: totæque exemptæ tufæ & impo-
sitæ, recentia vulnera conglutinant, & nomas sistunt. Herpes quoque animal à Græcis vocatur, quo
præcipuè sanantur quæcunque serpunt. Cochleæ profunt eis cum testis suis tufæ: cum myrrha qui-
dem & thure, etiam præcisos neruos sanare dicuntur. Draconum quoque adeps siccatus Sole ma-
gnopere prodest: item gallinacei cerebrū recentibus plagis, sale viperino in cibo sumpto. Tradunt
& hulcera tractabiliora fieri, & sanari celerius. Antonius Musa Medicus cum incidisset insanabi-
lia hulcera, viperas edendas dabat, miraque celeritate persanabat. Tryxalidum cinis margines
hulcerum duos aufert cum melle: item fimi columbini cinis cum arsenico & melle, ea quæ eroden-
da sunt. Bubonis cerebrum cum adipe anserino mirè vulnera dicitur glutinare: quæ verò vocantur
cacoethe, cinis feminum arietis cum lacte muliebri, diligenter prius elutis linteolis. Vlula auis co-
cta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel. Hulcerum labra duriora apes in melle
mortuæ emolliunt. Et elephantiasin sanguis & cinis mustelæ. Verberum vulnera atque vibices pel-
libus ouium recentibus impositis obliterantur. Articulorum fracturis cinis feminum pecudis pe-
50 culiariter medetur: efficacius cum cera. Idem medicamentum fit ex maxillis simul vstis, cornuque
ceruino & cera mollita rosaceo. Ossibus fractis caninum cerebrum linteolo illito, superpositis la-
nis, quæ subinde suffundantur, ferè xiiij. diebus solidat: nec tardius cinis syluestris muris cum mel-
le, aut cum vermium terrenorum cinere, qui etiam ossa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pe-
cudum pulmo, præcipuè ex ariete, seuum ex nitro: lacertæ viridis cinis: vernatio anguium ex vino
decocta: fimum columbinum ex melle. Item vitilignes albas ex vino. Ad vitiliginem & canthari-
des cum rutæ foliorum duabus partibus in Sole, donec formicet cutis, tolerandæ sunt. Post eà foue-
re, oleoque perungere, necessarium, iterumque illinire, idque diebus pluribus facere, cauentes ex-
hulcerationem multam. Ad easdem vitilignes & muscas illini iubent cum radice lapathorum: gal-
linarum fimum candidum, seruatum in oleo vetere cornea pyxide: vespertilionum sanguinem: fel
herinacei ex aqua. Scabiem verò, bubonis cerebrū cū aphronitro, sed ante omnia sanguis caninus
Hh 2 sedant:

sedant: pruritus cochleæ minutæ, latæ, contritæ illitæ. Harundines, & tela, quæque alia extrahenda sunt corpori, euocat mus dissectus impositus. Præcipue verò lacerta dissecta, & vel caput eius tantum contusum cum sale impositum. Cochleæ ex his quæ gregatim folia sectantur, contritæ impositæque cum testis, & eæ quæ manduntur, exemptæ testis: sed cum leporis coagulo efficacissimæ. Ossa anguim eundem cum coagulo cuiuscunque quadrupedis intra tertium diem approbant effectum. Laudantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea.

Ad muliebria mala medenda, & conceptus maturandos.

CAP. XIII.

IN muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt, sicut in capris retulimus. Fimū quoque pecudum eosdem vsus habet. Locustarum suffitu stranguriæ maximè mulierum iuuantur. Gallinaceorum testes subinde si à conceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos hystricum cinis potus continet; maturat caninum lac potum: euocat membrana è canum secundis, si terram non attigerit. Lumbos parturientium potus lactis: fimum murinum aqua pluuiæ dilutum, mammas mulierum à partu tumescentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctarum custodit partus contra abortus. Facilius enituntur, quæ fimum anserinum cum aqua cyathis duobus sorbuere: aut ex utriculo mustelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & scapulas, ne nerui doleant præstant. Grauidis secundas pellunt in passo poti. Iidem per se impositi, mammarum suppuraciones concoquunt & aperiunt, extrahuntque, & ad cicatricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulso. Inueniuntur & in gramine vermiculi, qui ad alligati collo, continent partum. Detrahuntur autem sub partu: aliis eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoque causa dantur in potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ accelerant partum: item conceptum impositæ cum croco. Eadem ex amylo & tragacantha illitæ, profluuiâ sistunt. Pro sunt & purgationibus sumptæ in cibo, & vuluam auersam corrigunt cum medulla ceruina, ita ut vni cochleæ denarij pondus addatur & cyperi. Inflationes quoque vuluarum discutunt exemptæ testis, tritæque cum rosacco. Ad hæc astypalæicæ maximè eliguntur. Alio modo Africanæ binæ tritæ cum fœnigræci quod tribus digitis capiatur, additis mellis cochlearibus quatuor, illinuntur aluo, prius irino succo perunctæ. Sunt & minutæ longæque, candidæ cochleæ, passim oberrantes. Eæ arefactæ Sole in tegulis, tustæque in farina, miscentur lomento æquis partibus, candoremque & læuorem corpori afferunt. Scabendi desideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans si transenderit, abortum faciet: item amphispænam, mortuam duntaxat. Nam viuâ habentes in pyxide, impunè transeunt, etiam si mortua sit: atque asseruata, partus faciles præstat vel mortua. Mirum, si non asseruatâ transenderit grauida, innoxiam fieri, si protinus transcendat asseruatam. Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuant. Anguim senectus ad alligata lumbis, faciliores partus facit, protinus à puerperio remouenda. Dant & in vino bibendam cum thure: aliter sumpta, abortum facit. Baculus, quo angui rana excussa sit, parturientes adiuuat: tryxalidum cinis illitus cum melle, purgationes. Item araneus, qui filum deducit ex alto, capi debet manu caua, tritusque admoueri: quod si redeuntem prehenderit, inhibebit idem purgationes. Lapis ætites in aquilæ repertus nido, custodit partus contra omnes abortuum insidias. Penna vulturina subiecta pedibus adiuuat parturientes. Ouum corui grauidis cauendum constat, quoniam transgressus abortus asperos faciat. Fimū accipitris in mulso potum, videtur fœcundas facere. Vuluarum duritias & collectiones, adeps anserinus aut cygni emollit. Mammas à partu custodit adeps anseris cum rosacco & araneo. Phryges & Lyaones mammis puerperio vexatis inuenere otidum adipem vtilem esse: his quæ vulua strangulentur, & blattas illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mistus, & ceræ, stantes mammas seruat. Putant & ter circumductas ouo perdicis non inclinari: & si sorbeantur eadem, fœcunditatem facere, lactis quoque copiam. Cum anserino adipe perunctis mammis, dolores minuere, molas vteri rumpere, scabiem vuluarum sedare, si cum cimice trito illinantur. Vespertilionum sanguis psilothri vim habet: sed malis puerorum illitus non satis proficit, nisi eruæ vel cicutæ semen postea inducatur: sic enim aut in totum tolluntur pili, aut non excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorum profici putant. Est autem duplex, rubens utique, & candidum. Aliqui sanguinem & iecur eius admiscunt. Quidam in tribus heminis olei discoquunt viperam, exemptis ossibus psilothri vice vtuntur, euulsis prius pilis quos renasci nolunt: Fel herinacei psilothrum est, utique misto cerebro vespertilionis, & lacte caprino. Item per se cinis cum lacte canis primi partus, euulsis pilis quos renasci nolunt: vel nondum natis, perunctis partibus, alij non surgunt. Idem euenire traditur sanguine ricini euulsi cani: item hirundinino sanguine vel felle.

Promiscua medicina.

CAP. XV.

Ovis formicarum supercilia denigrari cum muscis tritis tradunt. Si verò oculi nigri nascentium placeant, soricem prægnanti edendum. Capilli ne canescant, vermium terrenorum cinere præstari admisto oleo. Infantibus, qui lacte concreto vexantur, præsidio est agninum coagulum ex aqua potum. Aut si vitium coagulato lacte acciderit, discutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionem cerebrum pecoris vtilissimum est. Ossibus in canino simo inuentis, adustio infanti, quæ vocatur

vocatur *sirlafis*, adalligatis emendatur, ramices infantium lacertæ viridis admotæ dormientibus morfu. Postea harundini alligata suspenditur in fumo: traduntque pariter cum ea expirante sanari infantem. Cochlearum saliu illita infantium oculis, palpebras corrigit gignitque. Ramicosis cochlearum cinis cum thure ex oui albi succo illitus per dies triginta medetur. Inueniuntur in corniculis cochlearum harenaceæ duritiæ: eæ dentitionem facilem præstant adalligatæ. Cochlearum inanum cinis admistus ceræ, procidentium interancorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri saniem punctis emissam è cerebro viperæ. Cerebrum viperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem valent & grandissimi dentes serpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tussi medetur. Vix est seriò completi quædam: non omittenda tamen, quia sunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marem hanc prehendi. Id intelligi & quod sub cauda vnam cauernam habeat. Id agendum, vt per aurum & argentum aut ostrum mordeat vitium. Tum in calice nouo illigatur, & in fumo ponitur. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabæorum cornua grandia denticulata, adalligata his amuleti naturam obtinent. Bo- uis capiti lapillum inesse tradunt, quem ab eo expulsi necem timeat, inopinatis præciso capite exemptum, adalligatumque, mirè prodesse dentitioni. Item cerebrum eiusdem ad eundem vsum adalligari iubent: & limacis lapillum siue officulum, quod inuenitur in dorso. Magnificè iuuat & o- uis cerebrum gingiuis illitum: sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus. Sunt ver- miculi in spinosis herbis asperi, lanuginosi: hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus, si quid ex cibo hæreat. Somnos allicit ocyptum cum myrrhæ momento in vini cyathis duobus dilu- tum, vel cum adipe anserino & vino myrtite: auis cuculus leporina pelle adalligatus: ardeolæ rostrum in pelle asinina fronti adalligatum. Purant & per se rostrum eiusdem effectus esse vino collutum. E diuerso somnum arcet vespertilionis caput aridum adalligatum. In vrina virili lacerta necata. Venerem eius qui biberit, cohibet. Nam inter amatoria esse Magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ & columbinum cum oleo & vino potum. Pulmonis vulturini dextræ partes Venerem concitant viris adalligatæ gruis pelle. Item si lutea ex ouis quinque columbarum, admisto adipis suilli denarii pō- dere, ex melle sorbeantur. Passeres in cibo vel oua eorum. Gallinacei dexter testis arietina pelle ad- alligatus. Ibium cineres cum adipe anseris & irino perunctis si conceptus sit, partus continere: cō- trā inhiberi Venerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis adalligatisque pelle arietina tradunt. Item cuiuscunque galli gallinacei, si cum sanguine gallinacei lecto subiiciantur. Cogunt concipere inuitas setæ ex cauda mulæ, si iunctis euellantur, inter se colligatæ in coitu. Qui in vrinā canis suam ingesserit, dicitur ad Venerem pigrior fieri. Mirum & de stellionis cinere (si verum est) linamento inuolutum in sinistra manu Venerem stimulare: si transferatur in dextram, inhibere. Item vespertilionis sanguinem collectum flocco, suppositumque capiti mulierum, libidinem mo- uere: aut anseris linguam in cibo vel potione sumptam. Phthiriasin à toto corpore pota membra- na senectutis anguinum triduo inhibet: ac serum exempto caseo potum cum exiguo sale. Caseos, si cerebrum mustelæ coagulo addatur, negant corrumpi vetustate, aut à muribus attingi. Eiusdem mustelæ cinis si detur in offa gallinaceis pullis & columbinis, tutos esse à mustelis. Iumentorum vri- næ tormina vespertilione adalligato finiuntur. Verminatio ter circumlato verendis palumbo: mi- rum dictu, palumbus emissus moritur, iumentum liberatur confestim. Ebriosos oua noctuæ per tri- duum data in vino, tædium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus, & in vino quod bibetur inspersus, securos præstabit à te- mulentia. Inuenit hoc Horus Assyriorum rex. Præter hæc sunt notabilia animalium ad hoc volu- men pertinentium. Gromphenam auem in Sardinia narrant grui similem, ignotam iam etiam Sar- dis, vt existimo. In eadem prouincia est ophion ceruis tantum pilo similis, nec alibi nascens. Idem authores nominauere sirulugum, quod nec quale esset animal, nec vbi nasceretur, tradiderunt. Fu- isse quidem non dubito, cum & medicinæ ex eo sint demonstratæ, M. Cicero tradit animal byturos vocari, qui vites in Campania erodant.

De miraculis quarundam bestiarum.

CAP. XVI.

Reliqua mirabilia ex his, quæ diximus. Non latrari à cane membranam ex secundis canis habē- tem, aut leporis fimum vel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius, quàm vno die, viuere. Eosque qui arborarij pici rostrum habeant, & mella eximant, ab apibus non attingi. Porcos sequi eos, à quibus cerebrum corui acceperint in offa. Puluerē, in quo se mula volutauerit, corpori inspersum mitigare ardores amoris. Sorices fugari, si vnus castratus emittatur. Anguina pel- le, & sale, & farre cū serpyllo contritis vno die, deiectisq; cum vino in fauces boum vna maturescēte, toto anno eos valere: vel si hirundinū pulli tres tribus offis dentur. Puluerē è vestigio anguiū colle- cto, sparsas apes in alucaria reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tantum gigni. Nō lassescere in vilo labore, qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare, cum vinum bibe- rint. Vngulas tantum mularum repertas, neque aliam vllam materiam quæ non perroderetur à ve- neno Stygis aquæ, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum est, magna Aristotelis infamia excogitatum. Nunc ad aquatilia reuertemur.

Hh 3

C. PLI.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS PRIMVS.

Medicina ex aquatilibus. Aquarum mirabilia.

CAP. I.

QUATILIVM sequuntur in medicina beneficia, opifice natura ne in illis quidem cessante, & per vndas fluctusque ac reciprocos aestus, amniumque rapidos cursus improbas exerente vires; nusquam potentia maiore, si verum fateri volumus. Quippe hoc elementum ceteris omnibus imperat: terras deuorant aquae, flammam necant, scandunt in sublime, & caelum quoque sibi vindicant, ac nubium obtentu vitalem spiritum strangulant. Quae causa fulmina elidit, ipso secum discordante mundo. Quid esse mirabilius potest aquis in caelo stantibus? At illae, ceu parum sit in tantam peruenire altitudinem, rapiunt eò secum piscium examina. Saepè etiam lapides subuehunt, portantes aliena pondera. Eadem cadentes omnium terra nascentium causa sunt, prorsus mirabili natura, si quis velit reputare, ut fruges gignantur, arbores fruticesque viuant, in caelum migrare aquas, animamque etiam herbis vitalem inde deferre: iusta confessione, omnes terrae quoque vires aquarum beneficii. Quapropter ante omnia ipsarum potentiae exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum, medicinis, & observationibus

CAP. II

EMicant benignè passimque in plurimis terris, alibi frigida, alibi calida, alibi iuncta, sicut in Tarbellis Aquitanica gente, & in Pyrenaeis montibus, tenui interuallo discernente. Alibi tepida, egelidaque auxilia morborum conferentes, & è cunctis animalium hominum tantum causa erumpentes. Augent numerum Deorum nominibus variis, vrbisque condunt, sicut Puteolos in Campania, Statyellas in Liguria, Sextias in Narbonensi prouincia. Nusquam tamen largius quam in Baiano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus, aliae sulphuris, aliae aluminis, aliae salis, aliae nitri, aliae bituminis, nonnullae etiam acida salsaue mistura. Vapore quoque ipso aliquae profunt. Tantaeque eis est vis, ut balineas calefaciant, ac frigidam etiam in foliis feruere cogant, quae in Baiano Posidiana vocantur, nomine accepto à Claudij Caesaris liberto. Obsonia quoque percoquunt. Vaporant & in mari ipso, quae Licinij Crassi fuere: mediisque inter fluctus existit aliquid valetudini salutare. Iam generatim nervis profunt pedibusque, aut coxendicibus, aliae luxatis fractisque. Inaniunt aluos. Sanant hulcera. Capiti auribusque priuatim medentur: oculis verò Ciceronianae. Digna memoratu villa est ab Auerno lacu Puteolos tendentibus imposita litori, celebrata porticu ac nemore, quam & vocabat M. Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum ibi compositis voluminibus eiusdem nominis, in qua & monumentum sibi instaurauerat, ceu verò non & in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima exiguo post obitum ipsius. Antistio Vetere possidente, eruperunt fontes calidi perquam salubres oculis, celebrati carmine Laureae Tullij, qui fuit è libertis eius, ut protinus noscatur etiam ministerium eius ex illa maiestate. Ponam enim ipsum carmen, dignum ubique, & non ibi tantum legi,

*Quo tua Romana vindex clarissime lingua,
Sylua locomelius surgere iussa viret,
Atque Academia celebratam nomine villam,
Nunc reparat cultu sub potiore Vetus:
Hic etiam apparent lymphæ non antè repertæ,
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope.
Ut, quoniam totum legitur sine fine per orbem,
Sint plures, oculis quæ medeantur, aquæ.*

In eadem Campaniae regione Sinuessanae aquae sterilitatem foeminarum, & virorum insaniam abolere produntur. In Aenaria insula calculosis mederi. Et quae vocatur Acidula, ab Teano Sidicino quatuor M. pass. haec frigida. Item in Stabiano, quae dimidia vocatur: & in Venafrano ex fonte Acidulo. Idem contingit in Velino lacu potantibus. Item in Syriae fonte iuxta Taurum montem, author est M. Varro: & in Phrygiae Gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando necessarius modus, ne lymphatos

lymphatos agat, quod in Aethiopia accidere his qui fonte rubro biberint Ctesias scribit. Iuxta Romanam Albulæ aquæ vulneribus medentur: egelidæ hæc; sed Cutiliæ in Sabinis gelidissima, suctu quodam corpora inuadunt, ut propè morsus videri possit, aptissima stomacho, nervis, vniuerso corpori. Thespiarum fons conceptus mulieribus repræsentat: Item in Arcadia flumen Elatum. Custodit autem partum Linus fons in eadem Arcadia, abortusque fieri non patitur. E diuerso in Pyrrhea flumen, quod Aphrodisium vocatur, steriles facit. Lacus Alphion vitilignes tollit. Varro author est, Titium quendam Prætura functum, marmorei signi faciem habuisse propter id vitium. Cydnus Ciliciæ amnis podagricis medetur, sicut apparet in epistola Cassij Parmensis ad M. Antonium. Contrà, aquarum culpa in Trœzene omnium pedes vitia sentiunt. Tungri ciuitas Galliæ fontem habet insignem, plurimis bullis stellantem, ferruginei saporis: quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora: tertianas febres discutit, calculorumque vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit: ad postremum rubescit. Leucogæi fontes inter Puteolos & Neapolim oculis & vulneribus medentur. Cicero in admirandis posuit, Reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari. Eudicus in Hestiatide fontes duos tradit esse, Ceronem, ex quo bibentes oues nigras fieri: Melan, ex quo albas; ex vtroque autem varias. Theophrastus in Thuriis Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus ac pecori, Quin & homines sentire differentiam eam. Nam qui Sibarim bibant, nigriores esse, durioresque & crispo capillo: qui ex Crathide, candidos mollioresque, ac porrecta coma. Item in Macedonia qui velint sibi candida nasci, ad Aliacmonem ducere: qui nigra aut fulca ad Axium. Idem omnia fusca quibusdam in locis tradit nasci, & fruges quoque, sicut in Messapiis. At Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres viuere & conuersari. Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus. In Boëtiæ ad Trophonium Deum iuxta flumen Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter memoriam, alter obliuionem affert, inde nominibus inuentis. In Cilicia apud oppidum Cescum riuus fluit Nûs, ex quo bibentium subtiliores sensus fieri M. Varro tradit. At in Cea insula fontem esse, quo hebetes fiant: Zamæ in Africa, quo canoræ voces. Vinum tædio venire his qui ex Clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quos diximus. Mutianus Andri è fonte Liberi patris, statis diebus septenis eius Dei vinum fluere, si auferatur à conspectu templi: sapore in aquam transeunte. Polyclytus explere olei vicem iuxta Solos Ciliciæ fontem. Theophrastus hoc idem fieri in Aethiopia eiusdem virtutis fonte. Lycos, in Indiæ terris fontem esse, cuius aqua lucernæ ardeant. Idem Ecbatanis traditur. Theopompus in Scotussa lacum esse dicit, qui vulneribus medetur. Iuba in Troglodytis lacum, insanum malefica vi appellatum, ter die fieri amarum salsumque, ac deinde dulcem, totiesque etiam noctu, scatentem albis serpentibus videntium cubitorum. Idem in Arabia fontem exilire tanta vi, ut nullum non pondus impactum respuat. Theophrastus Marfyæ fontem in Phrygia ad Celænarum oppidum saxa egerere. Non procul ab eo duo sunt fontes, Clæon & Gelon, ab effectu Græcorum nominum dicti. Cyzici fons Cupidinis vocatur, ex quo potantes amorem deponere Mutianus credit. Cranone est fons calidus citra summum feruorem, qui in vinum additus, triduo calorem potionis custodit in vasis. Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum quorum haustus triduo feruet. Circa margines verò pumicem faciunt aquæ. Quod si quis fide carere ex his aliqua arbitratur, discat in nulla parte naturæ maiora esse miracula: quanquam inter initia operis abundè multa retulimus. Ctesias tradit Siden vocari stagnum in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur. Cælius apud nos in Auerno ait etiam folia subidere: Varro, aues, quæ aduolauerint, emori. Contrà in Africæ lacu Apuscidamo omnia fluitant, nihil mergitur: Item in Siciliæ fonte Phinthia, ut Apion tradit: & in Medorum lacu puteoque Saturni. Fons Limyræ transire solet in loca vicina, portendens aliquid: mirumque quòd cum piscibus transir. Responsum ab his petunt incolæ cibo, quem rapiunt annuentes: si verò euentum negent, caudis abigunt. Amnis Olachas in Bithynia Briazum alluit (hoc est & templo & Deo nomen) cuius gurgite periuri notantur pati velut flammam vrentem. Et in Cantabria fontes Tamarici in augurio habentur. Tres sunt, octonis pedibus distantes. In vnum alueum coeunt vasto amne. Singulis siccantur duodecies diebus, aliquando vicies, citra suspicionem vllam aquæ, cum sit vicinus illis fons sine intermissione largus. Dirum est, non profluere eos aspicere volentibus: sicut proximè Lartio Licinio legato post Præturam post septem dies accidit. In Iudæa riuus sabbatis omnibus siccatur. E diuerso miracula alia dira. Ctesias in Armenia scribit esse fontem, ex quo nigros pisces illico mortem afferre in cibis: quod & circa Danubij exortum audiui, donec veniatur ad fontem alueo appositum, vbi finitur id genus piscium. Ideoque ibi caput eius amnis intelligitur fama. Hoc idem & in Lydia in stagno nympharum tradunt. In Arcadia ad Pheneum aqua profluit è saxis, Styx appellata, quæ illico necat, ut diximus. Sed esse pisces paruos in ea tradit Theophrastus, letales & ipsos, quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus & in Thracia apud Cychros dicit: Lycus in Leontinis tertio die, si quisquam biberit. Varro ad Soracten in fonte, cuius sit latitudo quatuor pedum: Sole oriente eum exundare feruenti similem, auefque quæ gustauerint, iuxta mortuas iacere. Nanque & hæc insidiosa conditio est, quòd quædam etiam blandiuntur aspectu, ut ad Nonacrin Arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate. Hanc putant

putant nimio frigore esse noxiâ, vt pote cùm profluens ipsa lapidescat. Aliter circa Theſſalica Tempe, quoniam viſus omnibus terrori eſt: traduntque etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit (vt indicauimus) breui ſpatio: mirumque, ſiliqua ſylueſtris amplecti radicibus fontem eum dicitur, ſemper floreus purpura. Et quædam ſui generis herba in labris fontis viret. In Macedonia, non procul Euripidis Poetæ ſepulchro, quo riui confluunt, alter ſaluberrimi potus, alter mortiferi. In Perperenis fons eſt, qui quacunq; rigat, lapideam facit terrâ: item calidæ aquæ in Eubœæ Delio. Nanq; alluit riuus, ſaxa in altitudinem creſcunt. In Eurymenis deiectæ coronæ in fontem, lapides fiunt. In Coloffis flumen eſt, in quo lateres coniecti, lapides extrahuntur. In Scyretico metallo arbores quæcunque flumine alluuntur, ſaxa fiunt cum ramis. Diſtillantes quoq; guttæ in lapides dureſcunt in antris Coyrciis: nam Mieze in Macedonia, etiam pendentes in ipsis cameris: at in Coryco, cùm de-
cidere. In quibuſdam ſpelûcis vtroq; modo, columnasq; faciunt, vt in Phaſia Cherſoneſi Rhodiorum in antro magno, etiam diſcolori aſpectu. Et hæcenus contenti ſumus exemplis.

De qualitate aquarum, in ſalubritate vel commoditate earum.

CAP. III.

QVæritur inter Medicos, cuius generis aquæ ſint vtiliſſimæ. Stagnantes pigraſq; meritò damnât, vtiliores quæ profluunt exiſtimantes: curſu enim percuffûque ipſo extenuari atque proficere. Eoque miror, cifternarum ab aliquibus maximè probari. Sed hi rationem afferunt, quoniam leuiſſima ſit imbrum aqua, vt quæ ſubire potuerit ac pendere in aere. Ideo & niues præferunt imbribus, niuibûſque etiam glaciem, velut ad infinitum coacta ſubtilitate. Leuiora enim hæc eſſe, & glaciem multo leuiorem aqua. Horum ſententiam refellere intereſt vitæ. In primis enim lenitas illa deprehendi aliter, quàm ſenſu, vix poteſt, nullo penè momento ponderis aquis inter ſe diſtantibus. Nec
leuitatis in pluuiæ aqua argumentum eſt ſubiſſe eam in cælum, cùm etiam lapides ſubire appareat, cadensque inficiatur halitu terræ. Quò ſit vt pluuiæ aquæ ſordium ineſſe plurimum ſentiat, citiſſimèque ideo caleſcat aqua pluuiæ. Niuem quidem glaciemque ſubtiliſſimum elementi eius videri miror, appoſito grandinum argumento, è quibus peſtilentiſſimum potum eſſe conuenit. Nec verò pauci inter ipſos è contrario ex gelu ac niuib; in ſaluberrimos potus prædicant, quoniam
† exuſum ſit inde, quod tenuiſſimum fuerit. Minui certè liquorem omnem congelatione deprehenditur, & rore nimio ſcabiem fieri, pruina vredinem, cognatis & niuis cauſis. Pluias quidem aquas celerrimè putreſcere cōuenit, minimèque durare in nauigatione. Epigenes autem, aquam quæ ſepties putreſcens purgata ſit, perhibet amplius non putreſcere. Nam cifternas etiam Medici conſitentur inutilis, aluo duritias facientes, faucibûſque: etiam limi non aliis ineſſe plus, aut animalium quæ faciunt
tædium, conſitendum habent. Nec ſtatim amnium vtiliſſimas eſſe, ſicuti nec torrentium vilius, lacûſque plurimos ſalubres maximè. Quædam igitur & huius generis aptiſſimæ aliæ alibi. Parthorū reges ex Choaspe & Euleo tantum bibunt: & eam quauis in longinqua comitantur illos. Et horum placere potum, non quia ſint amnes, apparet, quoniam nec è Tigri nec Euphrate, nec è multis aliis bibunt. Limus aquarum vitium eſt: ſi tamen idem amnis anguillis ſcateat, ſalubritatis indicium habetur: ſicuti frigoris, tineas in fonte gigni. Ante omnia autem damnatur amara, & quæ ſcrobem ſtatim implent: quod euenit Trœzene. Nam nitroſas atque ſalmacidas in deſertis Rubrum mare petentes, addita polenta, vtilis intra duas horas faciunt, ipſæque veſcuntur polenta. Damnantur in primis fontes, qui cœnum faciunt, quique malum colorem bibentibus: reſert & ſi vaſa ære inficiunt, aut ſi legumina tardè percoquunt, ſi liquata leniter terram relinquunt, decoctæque craſſis ob-
ducunt vaſa cruſtis. Eſt etiam num vitium non foetidæ modò, verum omnino quicquam reſpicientis, iucundum ſit illud licet gratumque, & vt ſæpe, ad viciniâ lactis accedens. Aquam ſalubrem aeri quàm ſimillimam eſſe oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucundè olentis in Meſopotamia Caburæ. Fabulæ rationem afferunt, quoniam eo Iuno perfuſa ſit. De cætero aquarum ſalubrium ſapor odorue nullus eſſe debet. Quidam ſtatera iudicant de ſalubritate, fruſtrante diligentia, quando perrarum eſt, vt leuior ſit aliqua. Certior ſubtilitas, inter pares meliorem eſſe, quæ caleſcat refrigereturque celerius. Quin exhaustam vaſis ne manus pendeant, depoſitisque in humum tepereſcere affirmant. Ex quonam ergo genere maximè probabilis continget? Puteis nimirum, vt in oppidis conſtare video: ſed his, quibus exercitationis ratio crebro hauſtu contingit, & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc ſatis ſunt. Frigori & opacitas neceſſaria, vtque cælum videant. Super
omnia obſeruatione vna, eadem & ad perennitatem pertinet, vt illa vado exiliat vena, non è lateribus. Nam vt tactu gelida ſit, etiam arte contingit, ſi etiam expreſſa in altum, aut è ſublîmi deiecta, verberatu corripiat æra. In natando quidem ſpiritum continentibus frigidior ſentitur eadem. Neronis principis inuentum eſt, decoquere aquam, vitroque demiffam in niues refrigerare. Item voluptas frigoris contingit ſine vitiiſ niuis. Omnem vtrique decoctam vtiliorem eſſe conuenit: item calefactam magis refrigerari, ſubtiliſſimo inuento. Vitioſæ aquæ remedium eſt, ſi decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta ſiſtitur ſanguis. Aeſtus in balneis arcetur, ſi quis ore teneat. Quæ ſunt hauſtu frigidiſſimæ, nō perinde & tactu eſſe, alternante hoc bono, multi familiari exemplo colligunt. Clariſſima aquarum omnium in toto orbe, frigoris ſalubritatiſque palma præconio vrbis, Marcia eſt, inter reliqua Deum munere vrbi tributa. Vocabatur hæc quondam Auſeia, fons
autem

autem ipse Piconia. Oritur in vltimis montibus Pelignorum; transit Marfos & Fucinum lacū, Romam non dubiè petens. Mox specu mersa, in Tiburtina se aperit ix. M. p. fornicibus structis perducta, Primus eam in urbem ducere auspicatus est Ancus Marcius, vnus è regibus. Postea Q. Marcius Rex in Prætura. Rursusq; restituit M. Agrippa. Idem & Virginem adduxit ab octauilapidis diuerticulo ij. M. p. Prænestina via. Iuxta est Herculaneus riuus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit. Horū amnium comparatione differentia suprà dicta deprehenditur, cum quantū Virgo tactu, tantum præstet Marcia haustu. Quanquā vtriusq; iam pridem vrbi periit voluptas, ambitione avaritiq; in villas ac suburbana decoquentibus publicam salutem. Non ab re sit, quærendi aquas iunxisse rationem. Reperiuntur in conuallibus maximè, & quodam conuexitatis cardine, aut montiū radicibus. Multi septentrionales vbique partes aquosas existimauere. Quæ in re varietatem naturæ aperuisse conueniat. In Hyrcanis montibus à meridiano latere non pluit. Ideo syluigeri ab Aquilonis tantum parte sunt. At Olympus, Ossa, Parnassus, Apenninus, Alpes vndique vestiuntur, amnisque perfunduntur. Aliqui ab Austro, sicut in Creta Albi montes. Nihil ergo in his perpetuæ obseruationis iudicabitur. Aquarum sunt notæ iuncus aut harundo, aut herba, de qua dictum est: multumque alicui loco pectore incubans rana. Salix enim erratica, & alnus, aut vitex, aut edera sponte proueniunt, & corruatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem è superioribus defluentis, augurio fallaci. Certior multo nebulosa exhalatio est, ante ortum Solis longius intuentibus: quod ex edito quidam speculantur, proni terrâ mento attingente. Est & peculiaris æstimatio peritis tantum nota, quam feruentissimo æstu sequuntur, dieique horis ardentissimis, qualis ex quoque loco percussus splendeat. Nam si terra sitiente humidior est ille, indubitata spes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus est, vt indolescant: quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, loco in altitudinem pedum quinq; defosso, ollisq; è figlino opere crudis, aut peruncta pelui creta cooperito, lucernaq; ardente concamerata frondibus, dein terra. Si figlinū humidum ruptūmve, aut in ære sudor, vel lucerna sine defectu olei restincta, aut etiam vellus lanæ madidum reperiatur, non dubiè promittunt aquas. Quidam & igne prius excoquunt locum, tanto efficaciori vasorum argumento. Terra verò ipsa promittit candicantibus maculis, aut tota glauci coloris. In nigra enim scaturigines non ferè sunt perennes. Figulari creta semper adimitur spes. Nec amplius puteū fodiūt, coria terræ obseruantes, vt à nigra descendat ordo suprà dictus. Aqua semper dulcis in argillosa terra, frigidior in topho. Nanq; & hic probatur. Dulces enim leuesq; facit, & colando continet sordes. Sabulū exiles limosasque promittit. Glarea incertas venas, sed boni saporis. Sabulum masculum & harena carbunculosa, certas stabilesque & salubres. Rubra saxa optimus, speique certissima. Radices montium saxosæ, & silex, hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas, faciliusq; ferramenta descendere. Depressis puteis sulphurata vel aluminosa occurrentia putearios necant. Experimentū huius periculi est, demissa ardens lucerna, si extinguatur. Tunc secundū puteum dextra ac sinistra fodiuntur æstuaria, quæ grauiorem illum halitum recipiāt. Fit & sine his vitiis altitudine ipsa grauior aer, quem emendant assiduo linteorum iactatu euentilando. Cum ad aquam ventum est, sine harena opus surgit, ne venæ obstruantur. Quædam aquæ vere statim incipiente frigidiores sunt, quarū non in alto origo est: hybernis enim constant imbribus: quædam Canis ortu, sicut in Macedonia Pella vtrunque. Ante oppidum enim incipiente æstate, frigida est palustris; dein maximo æstu in excelsioribus oppidi riget. Hoc & in Chio euenit, simili ratione portus & oppidi. Athenis Enneacrunos nimborum æstate frigidior est, quàm puteus in Iouis hortu. At ille siccitatibus riget.

Aquarum subitò nascentium, aut desinentium ratio.

CAP. IIIL.

Maximè autem putei circa Arcturū. Nam ipsa æstate deficiūt, omnesq; quadriduo eo subsidūt. Iam verò multi hyeme tota; vt circa Olympū, vere primū aquis redeuntibus. In Sicilia quidem circa Messanā & Mylas hyeme in totū inarescunt fontes: æstate exundant, amnemque faciunt. Apolloniæ in Ponto fons iuxta mare æstate tantum superfluit, & maximè circa Canis ortū, parcius, si frigidior sit æstas. Quædā terra imbribus sicciore sunt, velut in Narniensis agro: quod admirandis suis inseruit M. Cicero, siccitate lutum fieri prodens, imbre puluerem. Omnis aqua hyeme dulcior, æstate autē minūs, autumno minimè: minusq; per siccitates. Neq; æqualis amnium plerunq; gustus est, magna aluci differentia: Quippe tales sunt aquæ, qualis terra per quā fluunt, qualesque herbarū quas lauant, succi. Ergo iidē amnes parte aliqua reperiuntur insalubres. Mutāt saporem & influentes riui, vt Borysthenem, victiq; diluuntur. Aliqui verò & imbre mutantur. Ter accidit in Bosporo, vt falsi deciderent, necarentq; frumenta. Toties & Nili rigua pluuiæ amara fecere, magna pestilētia Aegypti. Nascuntur fontes decisis plerunq; syluis, quos arborum alimenta consumeant: sicut in Hæmo obsidente Gallos Cassandro, cum valli gratia syluas cecidissent. Plerunque verò damnosiores torrentes corruantur detracta collibus sylua, continere nimbos ac digerere consueta. Et coli moueri; terram, callumque summæ cutis solui, aquarum interest. Proditur certè in Creta expugnato oppido, quod vocabatur Arcadia, cessasse fontes, amnesque qui in eo situ multi erant. Rursus condito post sex annos emeruisse, vt quæque cœpissent partes coli.

Ii

Obser-

Terræ quoque motus profundunt, sorbentque aquas: sicut circa Pheneum Arcadiæ quinquies accidisse constat. Sic & in Coryco monte amnis erupit, posteaquàm cœptus est coli. Illa mutatio mira, vbi causa nulla euidens apparet: sicut in Magnesia calidas factas frigidas, aliàs non mutato sapore. Et in Caria, vbi Neptuni templum est, amnis qui fuerat antè dulcis, mutatus in salem est. Et illa miracula plena, Arethusam Syracusis simum redolere per Olympia: verique simile, quoniam Alpheus in eam insulam sub ima maria permeet. Rhodiorum fons in Cherroneso nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colores aquarum: sicut Babylo niæ lacus æstate rubras habet dies xj. Et Borysthenes æstatis temporibus cæruleus fertur, quanquam omnium aquarum tenuissimus: ideoque innatans Hypani. In quo & illud mirabile, Austris flantibus superiorem Hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud est, quod nullum halitum non modò nebulam emittat. Qui volunt diligentes circa hoc videri, dicunt aquas grauiores post brumam fieri.

Ratio aqua ducenda, & quomodo medicata utendum: & quid profit nauigatio, & medicina aque marinae. CAP. VI.

Cacterum à fonte duci fistilibus tubis vtilissimum est, crassitudine binum digitorum, commissuris pyxidatis, ita ut superior intret, calce viua ex oleo læuigatis. Libramentum aque in centenos pedes sursum elici, minimum erit: si vno cuniculo veniet, in binos actus: laminæ esse debebunt, per quas surgere in sublime opus fuerit, è plumbo. Subit altitudinem exortus sui: si longiore tractu veniet, subeat crebrò descendatque, ne libramenta pereant. Fistulas denum pedum longitudinis esse legitimum est. Et si quinarie erunt, sexagena pondopendere: si octonarie, centena: si denarie, centena vicena, ac deinde ad has portiones. Denarie appellantur, cuius laminæ latitudo antequàm curuetur digitorum decem est, dimidioque eius quinarie. In omni anfractu collis quinariam fieri, vbi dometur impetus, necessarium est: item castella, prout res exigit. Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demiror, cum alioquin lauari calida frequenter induceret: videlicet quia medicina tunc non erat hæc, quæ nunc aquarum perfugio vitur. Est autem utilis sulphurata neruis, aluminata paralyticis, aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitrosa, qualis Cuulia, utilis est bibendo atque purgationibus. Plerique in gloria ducunt, plurimis horis perpeti calorem earum: quod est inimicissimum. nanque paulò diutius, quàm balineis, uti oportet, ac postea frigida dulci, nec sine oleo discedenteis: quod vulgus alienum arbitratur, idcirco non alibi corporibus magis obnoxiiis. Quippe & vastitate odoris capita replentur, & frigore infestantur sudantia, reliqua corporum partemersa. Similis error, quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidi quæ iam turgidos bibendo, in tantum ut annuli integerentur cute, cum reddi non posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit sine crebro salis gustu. Utuntur & cœno fontium ipsorum vtiliter, sed ita, si illitum Sole inarescat. Nec verò omnes quæ sint calidæ, medicatas esse credendum, sicut in Egesta Siciliæ, Larissa, Troade, Magnesia, Melo, Lipara. Nec decolor species æris argentiue (ut multi existimauerunt) medicaminum argumentum est, quando nihil eorum in Parauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus idem & in marinis erit, quæ calefiunt ad nervorum dolores, ferruminant & fracturas, ossaque contusa. Item corpora siccant, qua de causa & frigido mari utuntur. Præterea est alius usus multiplex, principalis verò nauigandi phthisi affectis, ut diximus, aut sanguinem egerentibus: sicut proximè Anneum Gallionem fecisse post Consulatum meminimus. Neque enim Aegyptus propter se petitur, sed propter longinquitatem nauigandi. Quin & vomitiones ipsæ instabili volutatione commotæ plurimis morbis capitis, oculorum, pectoris, medentur, omnibusque, propter quæ elleborum bibitur. Aquam verò maris per se efficaciorum discutiendis tumoribus putant Medici, si illa decoquatur hordeacea farina, ad parotidas. Emplastris etiam, maximè albis, & malagmatis miscent. Prodest & infusa crebro ictu. Bibitur quoque, quamuis non sine iniuria stomachi, ad purganda corpora, bilemque atram, aut sanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam & quartanis dedere eam bibendam, & in tenebris articularibusque morbis asseruatam, & in hoc verustate virus deponentem. Aliqui decoctâ, omnes ex alto haustam, nullaque dulcium mistura corruptam, in quo usu præcedere vomitum volunt. Tunc quoque acetum aut vinum aqua miscent. Qui parum dedere, raphanos supermâdi ex multo aceto iubent, ut ad vomitiones reuocent. Clysteribus quoque marinam infundunt tepescant. Testium quidem tumori fouendo non aliud præferunt. Item pernionum vitio ante hulcera, simili modo pruritibus, psoris, & lichenum curationi. Lendes quoque & tetra capitis animalia hac curantur: & liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fouere plurimum prodest. Quin & ad ictus venenatos salutaris intelligitur, ut phalangiorum & scorpionum, & ptyade aspide respersis. Calida autem in his assumitur. Sufficit eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoque & choleram calida infusa clysteribus sedat. Difficilius perfrigescunt marina calefacti. Mammæ sororiantes præcordia maciemque corporis piscinæ maris corrigunt. Aurium grauitatem, capitis dolores, cum aceto feruentium vapor. Rubiginem ferro marinæ celerrimè exterunt. Pecorum quoque scabiem sanant, lanasque emolliunt. Nec ignoro, hæc medi-

mediterraneis superuacanea videri posse. Verum & hoc cura prouidit, innēta ratione qua sibi quifque aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum, si plus quā sextarius salis cum quatuor aquæ sextariis mergatur, vinci aquam, salemque non liquari. Cæterò sextarius salis cū quatuor aquæ sextariis, falsissimi maris vim & naturam implet. Moderatissimum autem putant, suprā dictam aquæ mensuram octonis cyathis salis temperari, quoniam ita & nervos calefaciat, & corpus non exasperet. Inueteratur, quod vocatur thalassomeli, æquis portionibus maris, mellis, imbris: ex alto & ad hunc usum aduehunt, fictilique vase & picato condunt. Prodest ad purgationes maximè sine stomachi vexatione, & sapore grato & odore. Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabatur quondam, quod daretur appetentibus vinum ægris, veluti innocentiore potu, damnatū iam multis annis iisdem vitiis, quibus vinū, nec iisdem vtilitatibus. Quia sæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant, hæc quoque subsidia demonstrabimus. Expanſa circa nauim vellera madescunt accepto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitur. Item demissæ reticulis in mari concuæ cæra pilæ, vel vasa inania obturata, dulcem intra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulcescit. Luxata hominum corpora & quadrupedum, natando in cuiuslibet generis aqua, facillimè in artus redeunt. Est & in metu peregrinantium, vt tentent valetudinem aquæ ignotæ: hoc cauēt balineis egressi statim frigidam suspectam hauriendo. Muscus, qui in aqua fuerit podagris illitus prodest: item oleo admisto, talorum dolori tumoriq;. Spuma aquæ affricu verrucas tollit. Necnon harena litorum maris, præcipuè tenuis & solibus candens, in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorum, aut rheumatismos sentientium. Et hætenus de aquis: nunc de aquatilibus. Ordinemur autem, vt in reliquis, à principalibus eorum, quæ sunt sal & sponsia.

De generibus salis, & confecturis, & medicinis, & obseruationibus.

CAP. VII.

SAl omnis aut sit, aut gignitur: vtrunque pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstiuis solibus, totumque stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus vocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantum inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, vbi largius coquitur, & vsque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quod tantumdem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atque non gleba est. Aliud genus ex aquis maris sponte gignitur, spuma in extremis litoribus ac scopulis relicta. Hic omnis rore densatur, & est acrior qui in scopulis inuenitur. Sunt etiamnum naturales differentię tres. Nanque in Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios, sale æstuant: sicut ad Cittium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, dein Sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo veluti sub gelu fluente, vt apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus & Oxus, ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Africa lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hætenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natui salis, vt in Indis Oromenus, in quo lapicidinarum modo cæditur renascens: maiusque regum vestigal ex eo est, quam ex auro atque margaritis. Effoditur & è terra, vt palam est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros domosque massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus rex, cum castra faceret. Quo exemplo postea inter Aegyptum & Arabiam, etiam in squalentibus locis, coeptus est inueniri, detractis harenis: qualiter & per Africæ sitientia vsque ad Hammonis oraculum. Is quidem crescens cum Luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Hammoniaco, & ipso, quia sub harenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod Ichiston vocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinę utilis. Probatum quā maximè perspicuus, rectis scissuris. Insigne de eo proditur, quod leuissimus intra specus suos, in lucem vniuersam prolatus, vix credibili pondere ingrauescat. Causa euidens, cuniculorum spiritu madido sic adiuuante molientes, vt adiuuant aquæ. Adulteratur Siculo, quem Cocanicum appellauimus, necnon & Cyprio mirè simili. In Hispania quoque Citeriore Egelastæ cæditur, glebis penè translucentibus, cui iam pridem palma à plerisque Medicis inter omnia salis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur sal, sterilis est, nihilque gignit: & in totum sponte nascens inter hæc est. Factitij varia genera. Vulgaris plurimusque in salinis, mari adfuso, nō sine aquæ dulcis riguis, sed imbre maximè iuuante, ac super omnia Sole multo, non aliter inarescens. Africa circa Vticam construit acervos salis ad collium speciem: qui vbi Sole Lunaque induruerit, nullo humore liqueſcunt, vixque etiam ferro cæduntur. Fit tamen & in Creta sine riguis, in salinas mare infundentibus: & circa Aegyptum, ipso mari influente in solum (vt credo) Nilo succosum. Fit & è puteis in salinas ingestis. Prima densatio Babylone in bitumen liquidum cogitur, oleo simile, quo & in lucernis vtuntur: hoc detracto subest sal. Et in Cappadocia è puteis ac fonte aquam in salinas ingerunt. In Chaonia excoquunt aquam ex fonte, refrigerandoque salem faciunt inertem, nec candidum. Galliæ, Germaniæque ardentibus lignis aquam salſam infundunt, Hispaniæ quadam sui parte

è puteis hauriunt, muriam appellant; & illi quidem etiam lignum referre arbitrâtur. Quercus optima, ut quæ per se cinere syncero vim salis reddat: alibi corylus laudatur; ita infuso liquore salso, carbonem etiam in salem vertitur. Quicumque ligno confit sal, niger est. Apud Theophrastum inuenio, Imbrios harundinis & iunci cinerem decoquere aqua solitos, donec exiguum superesset humoris. Quin & è muria salsamentorum recoquitur, iterumque consumpto liquore ad naturam suam redit: vulgo è manis iucundissimus. Marinorum maximè laudatur Cyprius à Salamine: at è stagnis Tarentinus, ac Phrygius, qui Tattæus vocatur. Hi duo oculis vtilis. A Cappadocia verò qui in laterculis affertur, cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is, quem Citticum appellauimus. Itaque à partu ventrem eo cum melanthio illiniunt. Salsissimus sal siccissimus: suauissimus omnium Tarentinus, atque candidissimus. & de cætero fragilis, qui maximè candidus. Pluuia dulcescit omnis. Suauiores tamen rores faciunt: sed copiosum Aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos salis non fit, nisi Aquilonibus. In igne nec crepitat, nec exilit Tragafæus, neque Acanthus ab oppido appellatus: nec vilius spuma, aut ramentum, aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens, ex aqua exilit. Sunt & colorum differentiæ. Ruber Memphi, rufus est circa Oxtum, Centuripis purpureus. Circa Gelam in eadem Sicilia tanti splendoris, ut imaginem recipiat. In Cappadocia croceus effoditur, translucidus & odoratissimus. Ad medicinæ usus, antiqui Tarentinum maximè laudabant. Ab hoc quæcunque è marinis, ex eo genere spumeum præcipue. Iumentorum verò & bouum oculis, Tragafæum & Baticum. Ad obsonium & cibum vtilior, quisquis facillè liquefcit: item humidior, minorem enim amaritudinem habent, ut Atticus & Euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & ficcus, ut Megaricus. Conditur etiam odoribus additis, & pulmentarij vicem implet, excitans auditatem, inuitansque in omnibus cibis, ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta. Ita est in mandendo quæsitus garo. Quin & pecudes armenta; & iumenta sale maximè sollicitantur ad pastum, multo largiore lacte, multoque gratiore etiam in caseo dote. Ergo hercule vita humanior sine sale nequit degere: adeoque necessarium elementum est, ut transferat intellectus ad voluptates animi quoque. Nam ita sales appellantur: omnisque vitæ lepos & summa hilaritas, laborumque requies non alio magis vocabulo constat. Honoribus etiam militiæque interponitur, salariis inde dictis, magna apud antiquos autoritate, sicut apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illa sal in Sabinos portari consuevit. Ancus Marcius rex, salis modia sex millia in congiario dedit populo, & salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarij vice usus veteres, author est: efuisse enim salem cum pane & caseo, ut prouerbio apparet. Maximè tamen in sacris intelligitur autoritas, quando nulla conficiuntur sine mola salsa. Salinarum sinceritas summam fecit suam differentiam quadam fauilla salis, quæ leuissima ex eo est & candidissima: appellatur & flos salis, in totum diuersa res, humidiorisque naturæ, & crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo salis: odore quoque ingrato ceu gari, dissentiens à sale non modò à spuma. Aegyptus inuenit, videturque Nilo deferri. Et fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim etiam in sale pinguitudo, quod miremur. Adulteratur autem tingiturque rubrica, aut plerumque testa trita: qui fucus aqua deprehenditur, diluente fastidium colorem, cum verus ille non nisi oleo resoluatur, & vnguentarij propter colorem eo maximè vtantur. Canitia in vasis summa est: media verò pars humidior, ut diximus. Floris natura aspera, excelsa, stomacho inutilis. Sudorem ciet, aluum soluit in vino & aqua, acopicis & smegmaticis vtilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissime. Facies imæ concutuntur, ut color croci redeat. Præter hæc erianum appellatur in salinis salsugo, ab aliis salsilago, tota liquida, marina aqua salsior, vi distans. Aliud etiam num liquoris exquisiti genus, quod garon vocauerunt, intestinis piscium cæterisque quæ abicienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Græci garon vocabant. Capite eius vsto, suffitu extrahi secundas morantes.

De scombropisce, & muria, & alece.

CAP. VIII.

Nunc è scombropisce laudatissimum in Carthaginis Spartariæ cetariis: sociorum id appellatur, singulis millibus nummum permutantibus congios penè binos. Nec liquor vllus penè præter vnguenta maiore in pretio esse cœpit, nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidem, & Mauritania, Batica; & Carteia ex Oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud vtilis. Laudantur & Clazomenæ garo, Pompeiique & Leptis, sicut muria Antipolis ac Thuri, iam verò & Dalmatia. Vitium huius est alex, imperfecta nec colata fax. Cœpit tamen & priuatim ex inutili pisciculo, minimoque confici. Apuam nostri, aphyen Græci vocant, quoniam is pisciculus è pluuia nascitur. Foroiulienfes piscem ex quo faciunt, lupum appellant. Transiit deinde in luxuriam, creueruntque genera ad infinitum: sicuti garum ad colorem mulsi veteris, adeoque dilutam suauitatem, ut bibi possit. Aliud verò ad castimoniarum superstitionem, etiam sacris ludæis dicatum, quod sit è piscibus squama carentibus. Sic alex peruenit ad ostreas, echinos, vrticas, cammaros, nullorum iocinera. Innumerisque generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sint desiderijs vitæ, & ipsa tamen nonnulli usus in medendo. Nanque & alece scabies pecoris sanatur, infusa per cutem incisam: & contra canis morsus draconis; marini prodest. In linteolis autem cœceptis imponitur.

Et

Et gero ambusta recentia sanantur, si quis infundat ac non nominet garum. Contra canum quoque morsus prodest, maximèque crocodili, & hulceribus quæ serpunt, aut fordidis. Oris quoque & aurium hulceribus aut doloribus mirificè prodest. Muria quoque, siue illa falsugo, spissat, mordet, extenuat, siccatur. Dysentericis utilis est, etiam si nome intestina corripit. Ischiadicis, coeliacis veteribus infunditur. Fotu quoque apud mediterraneos aquæ marinæ vicem pensat.

De natura salu, & eius medicinis.

CAP. IX.

Salis natura est per se ignea, & inimica ignibus, fugiens eos, omnia erodens. Corpora verò astringens, siccans, alligans: defuncta etiam à putrescendo vendicans, ut durent ita per secula. In medendo verò mordēs, adurens, repurgans, extenuans, dissoluens. Stomacho tantum inutilis, præterquam ad excitandam auditatem. Aduersus serpentium morsus cum origano, melle, hyssopo. Contra cerasten cum origano, aut cedria, aut pice, aut melle. Auxiliatur contra scolopendras ex aceto potus: aduersus scorpionum ictus, cum quarta parte lini seminis, ex oleo vel aceto illitus: aduersus crabrones verò vel vespas, similiæque, ex aceto. Ad heterocraneas, capitūq; hulcera, & pustulas, papulæque, & incipientes verrucas, cum seuo vitulino: item oculorum remediis, & ad excrecentes ibi carnes totiusque corporis pterygia: sed in oculis peculiariter: ob id collyriis emplastrisq; additur. Ad hæc maximè probatur Tattæus, aut Caunites. Ex ictu verò suffusus cruore oculis suggillatisq; cum myrrha pari pondere ac melle, aut cum hyssopo ex aqua calida, utque foueantur falsugine. Ad hæc Hispaniensis eligitur, contraque suffusiones oculorum cum lacte in corticulis teritur. Priuatim suggillationibus in linteolo inuolutus, crebròque ex aqua feruenti impositus. Hulceribus oris manantibus in linteolo concepto. Gingiuarum tumori infricatus. Et contra scabritiem linguæ fractus comminutusque. Aiunt dentes non erodi neque putrescere, si quis quotidie manè ieiunus sallem contineat sub lingua, donec liquecat. Lepras idem & furunculos, & lichenas, & psoras emendat cum passa vua exempto eius ligno, & seuo bubulo atque origano ac fermento vel pane, maximè Thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tonsillis & vis cum melle prodest. Quicumque ad anginas, hoc amplius cum oleo & aceto, eodem tempore extrà faucibus illitus cum pice liquida. Emollit & aluum in vino mistus. Idem noxia, & tinearum genera pellit in vino potus. Aestus balnearum conualescentes ut tolerare possint, linguæ subditus præstat. Neruorum dolorem, maximè vsurpanda obseruatione circa humeros & renes, in saccis aqua feruenti crebrò madefactus leuat. Colum torminæque & coxarum dolores potus, & in iisdem saccis impositus candens. Podagras cum farina ex melle & oleo tritus, ibi maximè obseruanda vsurpatione, qua quidem totis corporibus nihil est utilius sale & Sole dicunt. Itaque corneâ videmus corpora piscatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit & clauos pedum: item perniones. Ambustis ex oleo imponitur, aut comanducatus, pustulæque reprimunt. Ignibus verò sacris hulceribusque quæ serpunt, ex aceto aut hyssopo. Carcinomatis cum vua taminia. Phagedænis hulcerum, tritus cum farina hordei, superimposito linteolo madente vino. Morbo regio laborantes, donec sudent ad ignem, contra pruritus quos sentiunt, ex oleo & aceto infricatus iuuat: & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere; feruorēque febrium cum oleo perunxere, & tussim veterem linctu eius discutere. Clysteribus infundere ischiadicis. Hulceribus excrecentibus vel putrescentibus imposuere. Crocodilorum morsibus ex aceto in linteolis, ita ut batuerentur antehac hulcera. Bibitur & contra opium ex aceto mulso. Luxatis imponitur cum farina & melle: item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto & foru, & illitus cum resina prodest. Ad omnia autem spuma salis iucundior utiliorque. Sed quicumque salacopis additur ad excalfactiones: item smegmaticis ad extendendam cutem lauandamque. Pecorum quoque scabiem & boum illitus tollit. Datūque lingendus: oculis iumentorum inspuitur. Hæc & de sale dicta sint.

De nitri generibus & confecturis, & medicinis, & obseruationibus.

CAP. X.

Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eo diligentius dicenda, quia palam est & Medicos qui de eo scribere naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod vocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata nunquam multum factitatum est, & iam pridem in totum omissum. Aquæ verò nitrosæ pluribus locis reperiuntur, sed sine viribus densandi. Optimum copiosumque in Clytis Macedonia, quod vocant chalastricum, candidum, purumque, proximum sali. Lacus est nitrosus, exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus, totidēque cessat, ac rursus innarat, & deinceps cessat. Quo apparet, soli naturam esse quæ gignat quoniam compertum est, nec Soles proficere quicquam cum cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, falsius nitrum faciunt, Aquilones deterius, qua validius commouent limum. Et hoc quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multo abundantius, sed deterius. Nam fuscum lapidosumque est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quod salinis mare infundunt, Nilum autem nitrariis. Excedente Nilo siccantur decedente madent succo nitri xl. diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si etiam imbres

li 3 affuerint,

affuerint, minus de flumine addūt; statimque ut densari est cœptum, rapitur ne resoluatur in nitrariis. Sic quoque olei natura interuenit, ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse potarique, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tamen sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras tincturasque omnes. Magnus & nitro vsus, qui dicitur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptiis. Nam circa Naucratis & Memphim tantum solebant esse, circa Memphin deteriores. Nam & lapides ibi in aceruis: multique sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex his vasa: necnon frequenter liquatum cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoque, quæ inueterari volunt, illo nitro vtuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cum ros cecidisset, prægnantibus nitrariis, sed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alij operimentum fermento gigni existimauere. Proxima ætas Medicorum aphronitrum tradidit in Asia colligi, in speluncis molibus distillans. Specus eos colycas vocant: dein siccant Sole. Optimū putant Lydium. Probatio, ut sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo. Hoc in pastillis affertur. Aegyptium in vasis picatis, ne liquecat. Vasa quoque ea Sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimum & quàm maximè spongiosum fistulosumque. Adulteratur in Aegypto calce: deprehenditur gustu. Syncerum enim facile resoluitur: adulteratum pungit. Calce aspersum reddit odorem vehementem. Vritur in testa opertum ne exultet: aliàs igni non exilit nitrum: nihilque gignit aut alit, cum in salinis herbæ gignantur, & in mari tot animalia, tantū algæ. Sed maiorem esse acrimoniam nitro apparet, non hoc tantum argumento, sed in illo, quod nitrariæ calceamenta protinus consumunt, aliàs salubres, oculorumque claritati viles. In nitrariis non lippiunt. Hulcera allata eò celerimè sanantur: ibi facta, tardè. Ciet & sudorem cum oleo perunctis, corpusque emollit. In pane salis vice vtuntur Chalastræo: ad raphanos Aegypto: teneriores eos facit, sed obsonia alba & deteriora, olera viridiora. In medicina autem, calfacit, extenuat, mordet, spissat, siccatur, exulcerat. Vtile his, quæ euocanda sint aut discutienda, & lenius mordenda atque extenuanda, sicut in papulis pustulisque. Quidam in hoc vsu accensum vino austero restinguunt, atque ita trito in balineis vtuntur sine oleo. Sudores nimios inhibet cū arida iride adiecta oleo viridi. Extenuat & cicatrices oculorum & scabritias genarum cum fico illitum, aut decoctum in passo ad dimidias partes: item contra argema oculorum. Vngues decoctum cum passo in mali Panici calyce adiuuat nitrum: claritatem visus cum melle inunctum. Prodest dentium dolori ex vino, si cum pipere colluantur: item cum porro decoctum. Nigrescentes dentes crematum dentificio ad colorem reducit. Capitis animalia, & lendes necat, cum Samia terra illitum ex oleo. Auribus purulentis vino liquatum infunditur. Sordes eiusdem partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus discutit siccum additum. Vitilignes albas cum Cimolia creta, æquo pondere ex aceto, in Sole illitum emendat. Furunculos admistum resinæ extrahit, aut cum vna alba passa, nucleis eius simul tritis. Testium inflammationi occurrit: item eruptionibus pituitæ in toto corpore cum axungia. Contraque canis morsus, addita & resina, iniunctis cum aceto illinitur. Sic & serpentium moribus, phagedænis, & hulceribus quæ serpunt, aut putrescunt, cum calce ex aceto. Hydropicis cum fico tusum datur illiniturque. Discutit & tormina, si decoctum bibatur pondere drachmæ cum ruta, vel anetho, vel cumino. Reficit lassitudines cum oleo ex aceto perunctorum. Et contra algores horroresque prodest, manibus pedibusque confricatis cum oleo. Comprimit & pruritus suffusorum felle, maximè cum aceto datum. Succurrit & venenis fungorum ex posca potum: aut si buprestis pasta sit, ex aqua: vomitionesque euocat. His qui sanguinem tauri biberint, cum lasere datur. In facie quoque, exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo. Ambustis tostum, donec nigrescat, tritumque illinitur. Infunditur ventris & renum doloribus, aur rigori corporum, neruorumque doloribus. Paralyti in lingua cum pane imponitur. Suspiriosis in ptisana sumitur. Tussim veterem sanat, flore misto galbano, resinæ terebinthinæ, pari pondere omnium, ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Coquitur, dilutumque postea cum piceliquida sorbendum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprino articularum doloribus in Sole iucundus est. Regium quoque morbum in vino exterminat potum. Et inflationes discutit, sanguinis profluuium è naribus sistit ex feruēti aqua vapore naribus raptō. Pruriginem alumine permixto tollit: alarum virus ex aqua quotidiano fotu. Hulcera ex pituita nata cera permixtum: quo genere neruis quoque prodest. Coeliacis infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic aduersus lepras, lentigines. Podagricis in balineis uti solio nitri prodest, atrophis, opisthotonis, tetanis. Sal nitrum sulphuri concoctum in lapidem vertitur.

De spongiarum natura.

CAP. XI.

Spongiarum genera diximus in naturis aquatiliū marinorum. Quidam eas ita distinguūt. Alias ex his mare existimauere, tenui fistula spissioresque, perforbentes, & quæ tinguntur in deliciis, aliquando & purpura: alias foeminas, maioribus fistulis ac perpetuis. E maribus duriores alias, quas appellant tragos, tenuissimis fistulis atque densissimis. Candidæ cura sunt: è mollissimis recentes per ætatem tinctæ salis spuma, ad Lunam & pruinās sternuntur inuersæ, hoc est, qua parte adhæscit, ut

Te, vt candorem bibant, Animal esse docuimus, etiam cruore inhaerente. Aliqui narrant & auditu regicas, contrahique ad sonum, exprimentes, abundantiam humoris, nec auelli petris posse, ideo abscindi ac saniem emittere. Quin & eas quæ ab Aquilone sint genitæ, præferunt cæteris. Nec vsquam diutius durare spiritum Medici affirmant. Sic & prodesse corporibus, quia nostro suum misceant, & ideo magis recentes, magisque humidas: sed minus in calida aqua minúsque vinctas, aut vinctis corporibus impositas: & spissas minus adhærescere. Mollissimum genus earum penicilli, oculorum tumores leuant ex mulso impositi. Idem abstergendæ lippitudini vtilissimi: eóque tenuissimos & mollissimos esse oportet. Imponuntur spongiæ ipsæ epiphoris ex posca: ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes discutiunt, molliunt, mitigant, Veteres conglutinant vulnera. Vfus earum
10 ad abstergenda, fouenda, operienda à fotu dum aliud imponatur. Hulcera quoque humida & senilia impositæ siccant: fracturæ & vulnera spongiis vtilissimè fouentur. Sanguis rapitur in secando, vt curatio perspicui possit. Et ipsæ vulnerum inflammationibus imponuntur, nunc siccæ, nunc ex aceto inspersæ, nunc è vino, nunc ex aqua frigida. Ex aqua verò cœlesti impositæ, secta recentia non patiuntur intumescere. Imponuntur & integris partibus, sed fluctuatione occulta laborantibus, quæ discutienda sit, & iis quæ apostemata vocant, melle decocto perunctis. Item articulis aliàs aceto salso madidæ, aliàs è posca. Si ferueat imperus, ex aqua. Eadem & callo salsa madidæ: at contra scorpionum ictus ex aceto. In vulnerum curatione & succidæ lanæ vicem implent, nunc ex vino & oleo, nunc ex eadem. Differentia hæc, quòd lanæ emolliunt, spongiæ coercēt, rapiuntque vitia hulcerum. Circunligantur & hydropicis siccæ, vel ex aqua tepida poscæ, vt cunque blandioribus opus est, o-
20 peririue aut siccaricutem. Imponuntur & his morbis, quos vaporari oporteat, feruenti aqua perfusæ, expressæque inter duas tabulas. Sic & impositæ stomacho profunt, & in febris contra nimios ardores. Sed spleneticis è posca, ignibus sacris ex aceto, efficaciores quàm aliud. Imponi oportet sic, vt sanas quoque partes spatiosè operiant. Sanguinis profluium sistunt ex aceto, aut frigida. Liorem abictu recentem, ex aqua salsa calida sæpius mutata tollunt, testium tumorem dolorémque ex posca. Ad canum morsus vtiliter concisæ imponuntur, ex aceto, aut frigida, aut melle, abundè subinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri sectiui succo, sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida prodest. Idem cinis vel cum oleo vel aceto fronti illitus, tertianas tollit. Priuatim Africanæ ex posca tumorem discutiunt. Omnium autem cinis eum pice crematarum, sanguinem sistit vulnerum, Aliqui raras tantum, ad hoc cum pice vrunt. Et oculorum causa comburuntur in
30 cruda olla figulini operis, plurimum proficiente eo cinere contra scabritias genarum, excrecentisque carnes, & quicquid opus sit tibi destringere, spissare, explere. Vtilius in eo vsu lauare cinerem. Præstant & strigilum vicem linteolorumque affectis corporibus. Et contra Solem aptè protegunt capita. Medici inscitia ad duo nomina eas rede gere, Africanas, quarum firmitus sit robur, Rhodiacasque, ad fouendum molliores. Nunc autem mollissimæ circa muros Antiphelli vrbis reperiuntur. Trogus auctor est, circa Lyciam penicillos mollissimos nasci in alto, vnde ablata sint spongiæ, Polybius super ægrum suspensos quietiores facere noctes. Nunc reuertemur ad marina animalia & aquatilia.

C. PLINII

SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER

TRIGESIMVSECVNDVS.

PROOEMIUM.

Medicina ex aquatilibus.

VENTVM est ad summa naturæ exemplorúmque, per rerum ordinem, & ipsum sua sponte occurrit immensum potentia occultæ documentum, vt prorsus nec aliud vltra quæri debeat, nec par aut simile possit inueniri, ipsa se vincente natura, & quidem numerosis modis. Quid enim violentius mari ventisue, & turbini-
bus & procellis? quo maiore hominum ingenio in vlla sui parte adiuta est, quàm velis remisque? Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis vis, versúmque totú mare in flumen.

De echeneide pisce, & mirabili eius proprietate, & torpedine, & marino lepore, & mirabilia Rubri maris. CAP. I.

Tamen omnia hæc pariterque eodem impellentia, vnus ac paruus admodum pisciculus, echeneis appellatus, in se tenet. Ruant venti licet, & sæuiant procellæ, imperat furori, virésque tantas compe-

tas compefcit, & cogit stare nauigia: quod non vincula vlla, non anchoræ pondere irrenocabili iactæ. Infrænat impetus, & domat mundi rabiem nullo suo labore, nō retinendo, aut alio modo, quā adhærendo. Hæc tantilla est fatis contra tot impetus, vt veret ire nauigia. Sed armatæ classes impo-
nunt sibi turrium propugnacula, vt in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana, cum rostra illa ære ferrōque ad ictus armata, semipedalis inhibere possit, ac tenere deuincta piscicu-
lus. Fertur Aetiaco Marte tenuisse prætoriam nauim Antonij, properantis circumire & exhortari suos, donec transiret in aliam. Ideoque Cæsariana classis impetu maiore protinus venit. Tenuit & no-
stra memoria Caij principis ab Astura Antium remigantis: vt res est etiam auspicalis pisciculus. Si quidem nouissimè tum in urbem reuersus ille Imperator, suis telis confossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio, statim causa intellecta, cum è tota classe quinquere mis sola non proficeret, 10
exilientibus protinus qui id quærent circa nauim, inuenere adhærentem gubernaculo, ostende-
runtque Caio, indignanti hoc fuisse quod se reuocaret, quadringentorumque remigum obsequio
contra se intercederet. Cōstabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuisset, nec idem pol-
leret in nauigium receptus. Qui tunc posteaque videre, eum limaci magnæ similem esse dicunt. Nos
plurium opiniones posuimus in natura aquatiliū, cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem va-
lere omnia genera, cum celebri & cōsecrato etiam exemplo apud Gnidiam Venerem conchas quo-
que eiusdem potētiae credi necesse sit. E nostris quidam Latinis remoram appellauere eum. Mirum-
que, è Græcis alij lubricos partus atque procidentes contineri ad maturitatem alligato eo (vt dixi-
mus) prodiderunt: alij sale aduersatum ad alligatumque grauidis partus soluere, ob id alio nomine
odinolyontem appellari. Quocunque modo ista se habeant, quis ab hoc tenendi nauigia exemplo 20
de vlla potentia naturæ atque effectu, in remediis sponte nascentium rerum dubitet? Quin & sine
hoc exemplo per se satis esset ex eodem mari torpedo: etiam procul & è longinquo, vel si hasta virgæ-
ue attingatur, quamuis præualidos lacertos torpescere, quamlibet ad cursum veloces alligari pedes.
Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse vim aliquam, quæ odore tantum & quadam aura
sui corporis afficiat membra, quid non de remediorum omnium momentis sperandum est? Nō sunt
minus mira, quæ de lepore marino traduntur. Venenum est aliis in potu, aut in cibo datus, aliis etiā
visus. Siquidem grauidæ si omnino aspexerint, foeminam ex eo genere duntaxat, statim nausea & re-
dundatione stomachi vitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas, ob id indura-
tus sale, vt in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Vescitur eo vnum tā-
tum animalium, vt non intereat, nullus piscis: tenere scit tantum, & ingrator viliorque sit. Homines 30
quibus impactus est, piscem olent, hoc primo argumento veneficium id deprehenditur. Cæterò mo-
riuntur totidem diebus, quot vixerit lepus. Incertūque temporis veneficium id esse, author est Lici-
nius Macer. In India affirmant non capi viuentem: inuicemque ibi hominem illi pro veneno esse, ac
vel digito omnino in mari tactum mori. Esse autem amplio rem multo, sicut reliqua animalia. Iuba
in his voluminibus, quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium de Arabia, tradit mitulos ternas he-
minas capere. Cetos sexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum sexaginta latitudinis in flu-
men Arabiæ intrasse, pinguique eius negotiatores & omnium piscium adipe camelos perungere in
eo situ, vt asilos ab his fugent odore.

*De ingenijs & mansuetudine quorundam piscium, & vbi ex manu edant, & vbi
responsa dantur ex piscibus.* CAP. II.

Mihi videntur mira & quæ Ouidius prodidit piscium ingenia, in eo volumine, quod Halieuticō
inscribitur. Scarum inclusum nassis non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inse-
rere, sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum
eius si fortè alius scarus extrinsecus videat, apprehensa mordicus cauda adiuuare nixus erumpentis.
Lupum rete circumdatum harenas arare cauda, atque ita conditum transire rete. Murænā macu-
las appetere ipsas consciam teretis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare, donec euadat. Poly-
pū hamos appetere, brachijsque complecti, non morsu: nec prius dimittere, quā escam circunro-
serit, aut harundine leuatum extra aquam. Scit & mugil esse in esca hamum, insidiāque non ignorat:
auditas tamen tanta est, vt cauda verberando excutiat cibos. Minus in prouidendo lupus solertiae
habet, sed magnum robur in poenitendo. Nam vt hæsit in hamo, tum multuoso discursu laxat vulnera, 50
donec excidant insidiæ. Murænæ amplius deuorant, quā hamum, admoventque dentibus lineas,
atque ita erodunt. Pytheas id tradit. Idem infixam hamo inuerrere se, quoniam sit dorso cultellato,
spināque lineam præsecare. Licinius Macer murēnas tantum foeminini sexus esse tradit, & concipe-
re è serpentibus, vt diximus, ob id sibilo à piscatoribus, tanquam serpentibus, euocari & capi: pin-
guescere lactatu, fuisse non interimi, easdem ferula protinus. Animam in cauda habere certum est,
eāque ista celerimè exanimari, at capitis ictu difficulter. Nouacula pisce quæ tacta sunt, ferrum olēt.
Durissimum esse piscium constat, qui orbis vocetur: rotundus est, & sine scamis, totusque capite cō-
stat. Miluago quoties cernatur extra aquam volitans, tempestates mutari, Trebius Niger author est.
Xiphiam, id est gladium, rostro mucronato esse: ab hoc naues perfossas mergi in Oceano ad locum
Mauritaniae qui Gotta vocetur, non procul Lixo flumine. Idem loligines euolare ex aqua tradit, tan-
ta multi-

ta multitudine vt nauigia demergant. Emanu vefcuntur pifces in pluribus quidem Cæſaris vil-
lis: ſed quæ veteres prodidere, in ſtagnis, non piſcinis, admirati, in Eloro Siciliae caſtello, non procul
Syracufis: item in Labradij Iouis fonte anguillas: hæ & in aures additas gerunt. Similiter in Chio
iuxta ſenum delubrum: in Meſopotamiae quoque fonte Cabura, de quo diximus. Nam in Lyciae
Myris in fonte Apollinis, quem Curium appellant, ter fiſtula euocati veniunt ad augurium. Diripe-
re eos carnes obiectas, lætū eſt conſultantibus: caudis abigere, dirum. Hierapoli Syriae in lacu
Veneris ædituorum vocibus parent vocati: exornati auro veniunt: adulantes ſcalpuntur: ora hian-
tia manibus inferendis præbent. In Stabiano Campaniae ad Herculis petram, melanuri in mari pa-
nem abiectū rapiunt: idem ad nullum cibum, in quo hamus ſit, accedunt. Nec illa in nouiſſimis mi-
o ra, amarus eſſe piſces ad Pelen inſulam, & ad Clazomenas. Contra, ad ſcopulum Siciliae, ac Leptin
Africae, & Eubœam, & Dyrrhachiū. Rurſus ita ſalſos, vt poſſint ſalſamenta exiſtimari, circa Cepha-
leniam & Ampelon & Paron, & Deli petras: in portu eiufdem inſulae, dulces. Quam differentiā pa-
bulo conſtare, non eſt dubium. Apion maximum piſcium eſſe tradit porcum, quem Lacedæmonij
orthagoriſcum vocant: grunnire eum, cūm capiat. Eſſe verò illam naturæ accidentiam, quod ma-
gis miremur, etiam in locis quibuſdam, appoſito occurrit exemplo. Siquidem ſalſamenta omnium
generum in Italia Beneuenti recentia effici conſtat. Piſces marinos in uſu fuiſſe protinus condita
Roma, author eſt Caſſius Hemina: cuius verba de ea re hic ſubiiciam: Numa conſtituit, vt piſces
qui ſquamoſi non eſſent, ni polluerent patrimonia, cōmentus vt conuiuia publica & priuata, cœ-
næque ad puluinaria facilius compararentur: ni qui ad polluctum emerent, pretio minus parceret,
o eaque præmercerentur. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium eſt, de quibus ſuo loco ſatis
diximus, tantū apud Indos in curialio. Nanque iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur qui-
dem & in rubro mari, ſed nigrius: item in Perſico vocatur Iace: laudatiſſimum in Gallico ſinu circa
Stœchadas inſulas, & in Siculo circa Heliam ad Drepanū. Naſcitur & apud Grauiſcas, & ante Nea-
polin Campaniae: maximeque rubens, ſed molle, & ideo vtiliſſimum Erythris. Forma eſt ei fruticis,
color viridis. Baccæ eius candidæ ſub aqua ac molles: exemptæ conſeſtim durantur & rubescunt,
quaſi corna ſatiua ſpecie atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere, ſi viuat. Itaque oc-
cupari, euelli que retibus, aut acri ferramento præcidi. Hac de cauſa curalium vocitatum interpre-
tantur. Probaſſimum quā maximè rubens, & quā ramoſiſſimum, nec ſcabroſum, aut lapideū,
vel rurſus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum viris quoque; pre-
o tioſa eſt, quā ſceminis noſtris vniones Indici. Aruſpices eorum vatesque imprimis religioſum id
geſtamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Prius quā hoc
notefceret, Galli gladios, ſcuta, galeas adornabant eo. Nunc tanta penuria eſt vendibili merce, vt
per quā rarò cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiae adalligati, tutelam habere creduntur. Con-
traque torminum ac veſicæ & calculorum mala in puluerem igne redacti, poti que cum aqua auxi-
liantur. Simili modo ex vino poti, aut ſi febris ſit, ex aqua, ſomnum afferunt. Ignibus diu repugnāt.
Sed eodem medicamine ſæpius poro tradunt lienem quoque abſumi. Sanguinem reiicientibus ex-
creantibusve medentur. Cinis eorum miſcetur oculorum medicamentis. Spiſſat enim ac refrige-
rat. Hulcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiam rerum attinet, quā Græ-
ci antipathiam vocant, nihil eſt uſquam venenatius, quā in mari paſtinaca, vtpote cū radio eius
o arbores necari dixerimus. Hanc tamen perſequitur galeos. Idem & alios quidem piſces, ſed paſti-
nacas præcipue, ſicut in terra ſerpentes muſtela. Tanta eſt auiditas ipſius veneni. Percuſſis verò ab
ea medetur & hic quidem, ſed & nullus ac laſer.

*De his, quibus in terris & in aquis victus eſt: & de caſtorei medicina, &
oſeruatiōes. CAP. III.*

Spectabilis naturæ potentia in his quoque, quibus & in terris & in aqua victus eſt, ſicut & fibris,
quos caſtores vocāt, & caſtorea teſtes eorū. Amputari hos ab ipſis, cūm capiantur, negat Sextius
diligentiſſimus medicina. Quinimò paruos eſſe ſubſtriſtosque, & adhærentes ſpinæ, nec adimi ſi-
ne vita animalis poſſe. Adulterari autem renibus eiufdem qui ſint grandes, cūm veri teſtes parui ad
modum reperiantur. Prætereā ne veſicas quidem eſſe, cūm ſint geminæ, quod nulli animalium. In
o his folliculis inueniri liquorem, & aſſeruari ſale. Itaque inter probationes falſi eſſe folliculos gemi-
nos ex vno nexu dependentes, quod ipſum corrumpi fraude, coniicientibus gummi cum ſale Ham-
moniaci: quoniam Hammoniaco coloris eſſe debeant, tunicis circundati liquore veluti mellis ce-
roſi, odoris grauis, guſtu amaro & acri friabiles. Efficaciſſimè Ponto Galatiæ, mox Africae. Sternu-
tamenta olfactu mouent. Somnum conciliant, cum roſaceo & peucedano peruncto capite: & per
ſe poti in aqua: ob id phreneticis vtilis. Item lethargicos odoris ſuffitu excitant: vuluarumque exa-
nimationes vel ſubditi. Et menſes ac ſecūdas cient, duabus drachmis ex aqua cū pulegio poti. Me-
dentur & vertigini, opithotonis, tremulis, ſpaſticis, neruorum vitiis, iſchiadicis, ſtomachicis, para-
lyticis, perunctis omnibus: Vel triti ad craſſitudinē mellis cum ſemine viticis, ex aceto, aut roſaceo.
Sic & contra comitiales ſumpti: poti verò contra inflationes, tormina, venena. Differentia tantū
contra genera eſt miſturæ, Quippe aduerſus ſcorpiones ex vino bibuntur: aduerſus phalāgia & ara-
K k neos,

neos, ex mulso, ita vt vomitione reddantur, aut vt retineantur, cum ruta: aduersus chalcidas, cum myrtite: aduersus cerasen & præsteras, cū panace, aut ruta ex vino: aduersus cæteras serpentes, cum vino. Dari binas drachmas satis est: eorum quæ adiiciantur, singulas. Auxiliantur priuatim contra viscum ex aceto: aduersus aconitum ex lacte, aut aqua: aduersum elleborum album ex aqua mulsâ nitroque Medentur & dentibus, infusi cum oleo triti in aurem à cuius parte doleant: aurium doloribus melius, si cum meconio. Claritatem visus faciunt cum melle Attico inuncti. Cohibent singultus ex aceto. Vrina quoque fibri resistit venenis, & ob id in antidota additur. Adseruatur autem optimè in sua vesica, vt aliqui existimant.

De testudine, & multorum piscium medicina, & obseruationes.

CAP. IIII.

Geminus similiter victus in aquis terrarū, & testudinū: effectus quoque pari honore habendi, vel propter excellens in vsu pretiū, naturāque proprietatem. Sunt ergo testudinū genera, terrestres, marinæ, lutariæ, & quæ in dulci aqua viuunt. Has quidā è Græcis emydæ appellant. Terrestriū carnes suffitionibus propriæ, Magicisq; artibus refutandis, & contra venena salutare produntur. Plurimæ in Africa. Hæ ibi amputato capite pedibusq; pro antidoto dari dicuntur: & ex iure in cibo sumptæ, strumas discutere, ac lienes tollere: item comitiales morbos. Sanguis earū claritatem visus facit, suffusionesq; oculorū tollit. Et contra serpentū omnium & araneorum ac similibus, & ranarū venena auxiliatur, seruato sanguine in farina pilulis factis, & cū opus sit, in vino datis. Felle testudinum cum Attico melle glaucomata inungi prodest: & scorpionum plagæ instillari. Tegumenti cinis vino & oleo subactus pedum rimas huceraq; sanat. Squamæ è summa parte derafæ, & in potu datæ, Venerem cohibent. Eò magis hoc mirum, quoniā totius tegumenti farina accendere traditur libidinem. Vrinam earum aliter quā in vesica dissectarum, inueniri posse non arbitror: & inter ea hoc quoque esse, quæ portentosa Magi demonstrent: aduersus aspidum ictus singulare, efficacior tamen, vt aiunt, cimicibus admistis. Oua durata illinuntur strumis, & huculceribus frigore aut adustione factis. Sorbentur in stomachi doloribus. Marinarum carnes admistæ ranarum carnibus cōtra salamandras præclare auxiliantur. Neque est testudine aliud salamandræ aduersus. Sanguine alopecia rum inanitas & porrigo, omniaq; capitis huculcera curantur. Inarescere autem cum oportet, lenteque ablui. Instillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduersus comitiales morbos manditur cū polline frumenti. Miscetur autem sanguis heminis tribus aceti, hemina vini addita his, & cum hordeacea farina: aceto quoque admisto, vt sit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc singula & matutina & vespertina dantur, deinceps aliquot dies vespere. Comitibus instillatur ore diducto, his qui modicè corripiantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur. Quod si dentes per annos coluantur testudinum sanguine, immunes à dolore fiunt. Et anhelitus discutit, quasque orthopnoeas vocant: ad has in polenta datur. Fel testudinum claritatem oculorum facit: cicatrices extenuat: tonsillas sedat & anginas, & omnia oris vitia. Priuatim nomas ibi: item ardentium testium. Naribus illitum comitiales erigit, attollitque. Idem cum vernatione anguium aceto admisto, vnicè purulentis auribus prodest. Quidam bubulum fel admiscet, decoctarumque carniū testudinis succū, addita æquè vernatione anguiū. Sed diu in vino testudinē excoquunt. Oculorū quoque vitia omnia fel inunctum cū melle emendat: suffusiones etiā marinæ fel cū fluuiatilis sanguine & lacte mulierū. Capillus mulierum inficitur felle. Contra salamandras vel succum decoctū bibisse satis est. Testudinum est tertium genus in cœno & paludibus viuentium. Latitudo his in dorso pectori similis, nec conuexo incurua calyce, ingrata visu. Ex hac quoque tamen aliqua contingunt auxilia. Tres nanque in succensa sarmenta coniectæ, diuidentibus se tegumentis rapiuntur: tum euulsæ carnes earum coquuntur in aquæ congio, sale modicè addito: ita decoctarū, ad tertias partes succus, paralyfin & articulares morbos sentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas, sanguinemque vitiatum. Sistitur ab eo remedio alius aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere testudinum, quæ sunt in amnibus, diuulsarum pinguium acizoo herba tuso, admisto vnguento & semine lilij, ante accessiones si perungatur ægri, præter caput, mox conuoluti, calidam aquam bibant, quartanis liberari dicuntur. Hanc testudinem quintadecima Luna capi oportere, vt plus pinguium reperiatur. Verum ægrum sextadecima Luna perungi tradunt. Ex eodem genere testudinum sanguis instillatus crebros capitis dolores sedat: item strumas. Sunt, qui testudinum sanguinem cultro æreo supinarum capitibus præcisis, excipi nouo fictili iubeant: ignem sacrum, cuiuscunque generis sanguine illini: item capitis huculcera manantia, & verrucas. Idem promittunt testudinum omnium simo panos discuti. Et licet incredibile dictu sit, aliqui tradunt, tardius ire nauigia, testudinis pedem dextrum vehentia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia, nō quia ignoremus gratiorem esse vniuersitatem animalium, maiorisq; miraculi: sed hoc vtilius est vitæ, contributa habere remedia, cū aliud alij prosit, aliud alibi facilius inueniatur.

De aquatilibus, remedia in morbos digesta: & primum contra venena & venenata animalia.

CAP. V.

Venenatum mel diximus vbi nasceretur. Auxilio est piscis aurata in cibo. Vel si ex melle syncero fastidium cruditasve, quæ sit grauissima, incidat: testudinem circuncisis pedibus, capite, cauda,

cauda, decoctam, antidotum esse, author est Pelops, scincumque Apelles. Qui esset scincus, diximus: sapius verò, quantum veneficium menstruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur, ut diximus, nullus: Item contra pastinacam & scorpiones terrestres marinosque, & dracones, & phalangia illitus sumptusve in cibo. Eiusdem recentis è capite cinis contra omnia venena, priuatim contra fungos. Mala medicamenta inferri negant posse, aut certè nocere, stella marina vulpino sanguine illita, & affixa limini superiori, aut clauo æreo ianuar. Draconis marini scorpionumque ictus, carnis earum impositis: item araneorum morsus sanantur. In summa, contra omnia venena, vel potu, vel ictu, vel morsu noxia, succus earum ex iure decoctarum, efficacissimus habetur. Sunt & seruatis piscibus medicinæ, salsamentorumque cibus prodest à serpente percussis, & contra bestiarum ictus, mero subinde hausto, ita ut ad vesperam cibus vomitione reddatur. Peculiariter à chalcide, ceraste, aut quas sephas vocant, aut elape dipsadëve percussis. Contra scorpiones largius sumi, sed non euomi salsamenta prodest, ita ut sitis toleretur: & imponere eadem plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius habetur. Priuatim contra presteris morsum sarda prodest. Imponuntur salsamenta & contra canis rabiosi: vel si non sint ferro vltæ plagæ, corporaque clysteribus exinanita, hoc per se sufficit. Et contra draconem marinum ex aceto imponuntur. Idem & cybij profectus. Draco quidem marinus ad spinæ suæ, qua ferit, venenum ipse impositus, vel cerebro toto prodest. Ranarum marinarum ex vino & aceto decoctarum succus contra venena bibitur, & contra ranæ rubetæ venenum, & contra salamandras. Fluuiatiles, si carnes edantur iusve decoctarum sorbeatur, profunt & contra leporem marinum, & contra serpentes supra dictas. Contra scorpiones ex vino. Democritus quidem tradit, si quis extrahat ranæ viuenti linguam, nulla alia corporis parte adhærente, ipsaque dimissa in aquam, imponat supra cordis palpitacionem mulieri dormienti, quæcunque interrogauerit, vera responsuram. Addunt etiam num alia Magi, quæ si vera sunt, multo vtiliores vitæ existimentur ranæ, quàm leges. Nanque harundine transfixa natura per os, si furculus in menstruis defigatur à marito, adulteriorum tedium fieri. Carnibus earum vel hamo additis, præcipue purpuras certum est alluci. Iecur ranæ geminum esse dicunt, obiciique formicis oportere: eam partem, quam appetant, contra omnia venena esse pro antidoto. Sunt quæ in vepribus tantum viuunt, ob id rubetarum nomine, ut diximus, quas Græci phrynos vocant, grandissimæ cunctarum, geminis veluti cornibus, plenæ veneficiorum. Mira de his certatim tradunt authores. Illatis in populum silentium fieri. Officulo, quod sit in dextro latere, in aquam feruentem deiecto, refrigerari vas, nec postea feruere, nisi exempto. Id inueniri obiecta rana formicis, carnibusque erosis, singula in solum addi. Et aliud esse in sinistro latere, quo deiecto feruere videatur, apocynon vocari. Canum impetus eo cohiberi, amorem concitari, & iurgia addito in potionem. Venerem adalligatum stimulare. Rursus à dextro latere refrigerari feruentia. Hoc & quartanas sanari adalligato in pellicula agnina recenti, aliasque febres. Amorem inhiberi eo. Item ex his ranis lien contra venena, quæ fiant ex ipsis, auxiliatur. Cor verò etiam efficacius est. Coluber est in aqua viuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos veniunt, mirè adiuuari dicunt, nihil contra bellua audente. Efficacius etiamnum, si herba potamogiton misceatur. Cancri fluuiatiles triti potique ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra venena omnia profunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: vel si non sit, caprino, vel quocunque. Addi & vinum oportet. Necant eos triti cum ocimo admoti. Eadem vis contra venenatorum omnium morsus, priuatim scytalen, & angues, & contra leporem marinum, ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pauore potus periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiciunt gentianam, & dant in vino. Nam si iam pavor occupauerit, pastillos vino subactos deuorandos ita præcipiunt. Decem verò cancris cum ocimi manipulo alligatis, omnes qui ibi sint scorpiones ad eum locum coituros Magi dicunt: & cum ocymo ipsos cineremve eorum percussis imponunt. Minus in omnibus his marini profunt, ut Thrasyllus author est. Nihil autem æquè aduersari serpentibus, quàm cancos, suesque percussas hoc pabulo sibi mederi. Cum Sol sit in Cancro, torqueri serpentes. Ictibus scorpionum & carnes fluuiatilium cochlearum resistunt crudæ vel coctæ. Quidam ob id salsas quoque adseruant. Imponunt & ipsis plagis. Coracini pisces Nilo quidem peculiare sunt: sed nos hæc omnibus terris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones valent impositæ. Inter venena sunt piscium porci marini spinæ in dorso, cruciatu magno læsorum: remedio est limus ex reliquo piscium eorum corpore. Canis rabidi morsu potum expauescentibus, faciem perungunt adipe vituli marini. Efficacius, si medulla hyænæ & oleum è lentisco & cera misceatur. Murænæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur. Et pastinaca contra suum ictum remedio est, cinere suo ex aceto illito, vel alterius. Cibi caula extrahi debet è dorso eius, quicquid simile est croco, caputque totum: & hanc autem, & omnia testacea modicè collui in cibis, quia saporis gratia perit. E lepore marino veneficium restinguunt poti hippocampi. Contra dorycnium echini maximè profunt: & iis qui succum carpathi biberint, præcipue eius iure sumpto. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur.

Peculiariter verò contra leporis marini venena & ostrea aduersantur. Idem videtur, nec potest videri satis dictum esse de his, cum palma mensarum diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis, & vbi plurimi influunt amnes: ideo pelagia parua & rara sunt. Gignuntur tamen in petrosis, carentibusque aquarum dulcium aduentu, sicut circa Grynium & Myrinam. Grandescunt sideris quidem ratione maximè, vt in natura aquatiliū diximus: sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia, atque vbi Sol penetret in vada. Hæc videtur causa, quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enim prohibet incrementum, & tristitia minus appetunt cibos. Variant coloribus, rufa in Hispania, fusca in Illyrico, nigra & carne & testa Circeiis. Præcipua verò habentur, in quacunque gente spissa, nec salua sua lubrica, crassitudine potius spectanda, quam latitudine: neque in luto capta, neque in harenosis, sed solido vado, spondylo breui atque non carnosio, nec fibris lacinioso, ac tota in aluo. Addunt peritiores notam, ambiente purpureo crine fibras, eoque argumento generosa interpretantur, calliblephara appellantes. Gaudent & peregrinatione, transferrique in ignotas aquas. Sic Brundusiana in Auerno compasta, & suum retinere succū, & à Lucrino adoptare creduntur. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus, ne fraudentur gloria sua litora: sed dicemus aliena lingua, quæque peritissima huius censuræ in nostro æuo fuit. Sunt ergo Mutiani verba, quæ subiiciam: Cyzicena maiora Lucrinis, dulciora Britannicis, suauiora Edulis, acriora Lepiticis, pleniora Lucensibus, sicciora Coryphantenis, teneriora Istricis, candidiora Circeiensibus. Sed his neque dulciora, neque teneriora esse vlla compertum est. In Indico mari Alexandri rerum authores pedalia inueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomenclator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiens, vt ter mordenda essent. Dos eorum in medicina hoc in loco tota dicitur. Stomachum vnice reficiunt: fastidiis medentur. Addiditque luxuria frigus obrutis niue, summa montium & maris ima miscens. Molliunt aluum leniter. Eadem cocta cum mulso, tenebræ, qui sine exulceratione sit, liberant. Vesicarum hulcera quoque repurgant. In conchis suis vti clausa venerint, mirè distillationibus profunt. Testæ ostreorum cinis vnam sedat, & tonsillas admisto melle. Eodem modo parotidas, panos, mammarumque duritias, capitum hulcera ex aqua: cutemque mulierum extendit. Inspergitur & ambustis. Et dentifricio placet. Pruritus quoque & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ si tundantur, strumas sanant & perniones pedum. Purpuræ quoque contra venena profunt. Et algam maris theriacen esse, Nicander tradit. Plura eius genera, vt diximus: longo folio & latiore, rubente, aliæve crispo. Laudatissima, quæ in Creta insula iuxta terram in petris nascitur: tingendis etiam lanis ita colorem alligans, vt elui postea non possit. E vino iubet eam dari.

Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mistus, aut syncerus ex aceto. Præparat cutem sepiarum crustæ farina medicamentis. Cutem replet & muris marini cinis cum oleo: Item echini cum carnibus suis cremati: fel scorpionis marini. Ranarum quoque trium, si viuæ in olla concrementur, cinis cum melle: melius cum pice liquida. Capillum denigrant sanguisuga, quæ in nigro vino diebus lx. computruere. Alij in aceti sextariis duobus sanguisugarum sextarium in vase plumbeo iubent putrescere totidem diebus, mox illini in Sole. Sornatius tantam vim habere tradit, vt nisi oleum ore contineant qui tingunt, dentes quoque eorum denigrare dicat. Capitis hulceribus, muricum vel purpurarum testæ cinis cum melle vtiliter illinitur: conchyliorum, vel si non vrantur, farina ex aqua doloribus. Castoreum cum peucedano & rosaceo. Omnium piscium fluuiatiliū marinorumque adeps liquefactus oleo admisto melle, oculorum claritati plurimum confert: item castoreum cum melle. Callionymi fel cicatrices sanat, & carnes oculorum superuacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius, vt existimauit Menander quoque in Comædiis. Idem piscis & vranoscopus vocatur ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel excitat visum. Et marini scorpionis rufi cum oleo vetere aut melle Attico incipientes suffusiones discutit: inungi ter oportet intermissis diebus. Eadem ratio albugines oculorum tollit. Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradit. Lepus marinus ipse quidē venenatus est, sed sinus eius in palpebris pilos inutiles, euulsos cohibet. Et ad hunc vsum vtilissimi minimi: Item pectunculi falsi triti cum cedria: & ranæ, quas diopetes & calamitas vocant, sanguis earum cum lacryma vitis si euulso pilo palpebris illinatur. Oculorum tumorem ruboremque sepiæ cortex cum lacte mulieris illitus sedat, & per se scabritias emendat. Inuertunt itaque genas id agentes, & medicamentum auferunt post paulum, rosaceoque inungunt, & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctalopes curantur in farinam trita & ex aceto illita. Extrahit & squamas eius cinis. Cicatrices oculorum cum melle sanat, pterygia cum sale & cadmia singulis drachmis. Emendat & albugines oculorum iumentorum. Adiciunt & ossiculis eius genas, si terantur, sanari. Echini ex aceto epinyctidas tollunt. Eundem comburi cum viperinis pellibus ranisque, & cinerem aspergi potioni iubent Magi, claritatem visus promittentes. Ichthyocolla appellatur piscis, cui glutinosum est corium: idemque nomen glutino eius. Hoc epinyctidas tollit. Quidam ex ventre, non è corio, fieri dicunt ichthyocollam, vt glutinū taurinum. Laudatur

Laudatur Pontica candicans & carens venis squamisque, & quæ celerrimè liquefit. Madescere autem debet concisa in aqua, aut aceto nocte ac die; mox tundi marinis lapidibus, vt faciliùs liquefcit. Vtilem eam in capitis doloribus affirmant, & tetanothris. Ranæ dexter oculus dextro, sinistro læuus fufpenfi è collo nariui coloris panno, lippitudines fanant. Quòd fi per coitum ranæ eruantur, albuginem quoq; alligati fimiliter in putamine oui. Reliquæ carnes impofitæ fuggillationem rapiunt. Cancræ etiam oculos adalligatos collo, mederi lippitudini dicunt. Eft parua rana in harundinæ & herbis maximè viuens, muta ac fine voce, viridis, fi fortè hauriatur, ventres boum diftendens. Huius corporis humorem fpecillis derafum claritatem oculis inunctis narrant afferre: ipfæq; carnes doloribus oculorū fuperponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configūt quidam: fuccum earum, qui ita effluxerit, admifcent lacrymæ, quæ ex alba vite emanat, atque ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis, acu inftillantes hunc fuccum in veftigia euulforum. Merges pfilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrefcentes, & huc utebatur multis variifque per aquationes autumnî nascentibus. Idem præftare fanguifugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburî eas oportet in nouo vafe. Idem tæniæ iecur ficcatum pondere X.III cum oleo cedrino perunctis pilis IX. menfibus. Auribus vtiliffimum bati pifcis fel recens, fed & inueteratum vino: item banchi, quem quidam myxona vocant: item callionymi cum rofaceo infufum: vel caftoreum cum papaueris fucco. Vocant & in mari pedunculos, eòsque tritos inftillari ex aceto auribus iubent. Et per fe conchylio infecta lana magnopere prodeft. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Suntque qui præcipuè contrà omnia aurium vitia laudent gari excellentis fociorum cyathum, mellis dimidio amplius, aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere, fubinde fpuma pennis deterfa, & poftquàm defierit fpumare, tepidum infundere. Si tumeant aures, coriandri fucco priùs mitigandas iidem præcipiunt. Ranarum adeps inftillatus, ftatim dolores tollit. Cancrorum fluuiatiliū fuccus cum farina hordeacea aurium vulneribus efficaciffimè prodeft. Parotides muricum teftæ cinere cum melle, vel conchyliorum ex mulfo curantur. Dentium dolores fedantur offibus draconis marini fcarificatis gingiuis: cerebro caniculæ in oleo decocto aduerfatòque, vt ex eo dentes femel anno colluantur. Pafinacæ quoque radio fcarificare gingiuas, & in dolore vtiliffimum. Conteritur is, & cum elleboro albo illitus, dentes fine vexatione extrahit. Salfamentorum etiam fictili vafe combuftorum cinis, addita farina marmoris, inter remedia eft. Et cybia vetera eluta in nouo vafe, deinde trita profunt doloribus. Acque prodeffe dicuntur omnium falfamentorum fpinæ combuftæ tritaque & illitæ. Decoquuntur & ranæ fingulæ in aceti heminis, vt dentes ita colluantur, contineaturque in ore fuccus. Si faftidium obftaret, fufpenderat pedibus pofterioribus eas Saluftius Dionyfius, vt ex ore virus deflueret in acetum feruens, idque è pluribus ranis. Fortioribus ftomachis ex iure edendas dabat. Maxillaresque ita fanari dentes præcipuè putant, mobiles verò fuprà dicto aceto ftabiliri. Ad hoc quidam ranarum corpora binarum præcis pedibus in vini hemina macerant, & ita collui dentes labantes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alij denas in aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes, vt mobiles dentium ftabilirent. Necnon XXXVI ranarum corda in olei veteris sextario fub æreo tefto difcoxere, vt infunderent per aurem dolentis maxillæ, Alij iecur ranæ decoctum & tritum cum melle impofuere dentibus. Omnia fuprà fcripta ex marina tantò efficaciora. Si carioli & foetidi funt centum in furno areferi per noctem præcipiunt: poftèa tantundem falis addi atque fricari. Enhydri vocatur à Græcis coluber in aquis viuens. Huius quatuor dentium fuperioribus in dolore fuperiorum gingiuas fcarificant, inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti funt. Vtuntur & cancrorum cineres: nam muricum cinis dentifricium eft. Lichenas & lepras tollit adeps vituli marini: murænarum cinis cum mellis obolis ternis: iecur pafinacæ in oleo decoctum: hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem fequi debet curatio, quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in fictili torrent, donec pinguitudo fimilitudine olei fluat, ac perungunt. Muricum vel conchyliorum teftæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus, cutemque erugat, extenditque feptenis diebus illitus, ita vt octauo candido quorum foueantur. Muricum generis funt, quæ vocant Græci colycia, alij corythia, turbinata æque, fed minora multo, efficaciora etiam, & oris halitum cuftodientia. Ichthyocolla erugat cutem, extenditque in aqua decocta horis quatuor, dein contrufa, colluta & fubacta ad liquorem vfque mellis. Ita præparata in vafe nouo conditur, & in vfu quatuor drachmis eius binæ sulphuris, & anchufæ totidem, octo fpumæ argenteæ adduntur, afperfaque aqua teruntur vnà. Sic illita facies poft quatuor horas abluitur. Medetur & lentigini caterifque vitiis ex offibus fepiarum cinis. Idem & carnes excrefcentes tollit & humida hulcera.

Promifcua medicina.

CAP. VIII.

PSoras tollit rana decocta in heminis quinque aque marine. Excoqui debet, donec fit craffitudo mellis. Fit in mari & halcyoneum appellatum, ex nidis, vt aliqui exiftimant, halcyonum & ceycum: vt alij, è fordibus fpumarum craffefcentibus: alij è limo, vel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera: cinereum fpiffum, odoris afperi: alterum molle, lenius, odore ferè alge: tertium cãdidiore vermiculi: quartum pumicoſius, ſpongiæque putri fimile, penè purpureum, quod optimũ: hoc & Milesium voca-

sum vocatur. Quo candidius autem, hoc minus probabile est. Vis eorum, ut exulcerent, purgent. Vfus tostis & sine oleo. Mirè lepras, lichenas, lentigines tollunt cum lupino, & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo vtuntur & ad oculorum cicatrices. Andreas ad lepras cancri cinere cum oleo vsus est: Attalus thynni recentioris adipe ad hulcera. Murænarum muria, & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius qui rana in mari appellatur, officulo de cauda, ita ut non vulneret, prodest. Id faciendum quotidie, donec percurentur. Eadem vis & pastinacæ radio, & lepore marino imposito, ita ut celeriter remoueantur: echini testis contusis & ex aceto illitis: Item scolopendræ marinæ è melle: cancro fluuiatili contrito vel combusto ex melle. Mirificè profunt & sepia ossa cum axungia vetere contusa & illita. Sic & ad parotidas vtuntur, & scari piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi balsamentarii tuis cum axungia vetere, muricumque cinere ex oleo ad parotidas strumâscue. Rigor ceruicis mollior cum marinis, qui pedunculi vocantur, drachma pota: castoreo pota cum pipere ex mulso misto ranis decoctis ex oleo & sale, ut sorbeatur succus. Sic & opisthotono medentur, tetano: spasticis verò pipere adiecto. Anginas mænarum salsarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet: ranarum decoctarum ex aceto succus: hic & contra tonsillas prodest. Cancri fluuiatiles triti singuli in heminam aquæ anginis medentur gargarizati, aut è vino, aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditum. Vocem siluri recentes, salsiue in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones nulli inueterati triti que in portione concitant. Suspiriosis castoreum cum Hammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis vtilissimè potatur. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo è iure decoctæ in patinis ranæ. Suspensæ autem pedibus, cum destillauerit in patinam salua earum, exenterari iubentur, abiectisque interaneis condiri. Est rana parua arborem scandens, & ex ea vociferans. In huius os si quis expuat, ipsamque dimittat, tussi liberari narratur. Præcipiunt & cochleo crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta.

Ad iocineris vitia laterumque, ad stomachi, alui, & alia promiscua medicina.

CAP. IX.

Iocineris doloribus scorpio marinus in vino necatur, ut inde bibatur. Conchæ longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo, aut si febres sint ex aqua mulsa. Lateris dolores leniunt hippocampi tosti sumpti, tetheæque similis ostreo in cibo sumpta: ischiadicorum muria siluri clystere infusa. Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in vini sextariis duobus per dies quindecim. Aluum emollit silurus è iure, & torpedo in cibo. Et olus marinum simile satiuo, stomacho inimicum, aluum facillimè purgat: sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur. Et omnium piscium ius. Idem & vrinæ ciet, è vino maximè. Optimum è scorpionibus & iulide, & saxatilibus, nec virus respicientibus. Coqui debent cum anetho, apio, coriandro, porro, additis oleo & sale. Purgant & cybia vetera, priuatimque cruditates, pituitas bilémque trahunt. Purgant & myaces, quorum natura tota in hoc loco dicitur. Aceruantur muricum modo, viuuntque in aglossis, gratissimi autumnis, & ubi multa dulcis aqua miscetur mari, ob id in Aegypto laudatissimi. Procedente hyeme, amaritudinem trahunt, colorémque rubrum. Horum ius traditur aluum & vesicas exinanire, interanea destingere, omnia adaperire, renes purgare, sanguinem adipémque minuere. Itaque vtilissimi sunt hydropicis, mulierum purgationibus, morbo regio, articulari, inflationibus. Item prodesse felli pituitæque pulmonis, iocineris, splenis vitiis, rheumatismis. Fauces tantum vexant, vocémque obrundunt. Hulcera quæ serpant, aut sint purganda, sanant: Item carcinomata. Cremati autem, ut murices, & morsus canum hominumque cum melle, lepras, lentigines. Cinis eorum potus emendat caligines, gingiuarum & dentium vitia, eruptiones pituitæ: & contra dorycnium aut opocarpathon antidoti vicem obtinet. Degenerant in duas species, in mitulos, qui salè virisq; resipiunt: myscas, quæ rotunditate differunt, minores aliquanto atque hiriæ, tenuioribus testis, carne duriores. Mituli quoque, ut murices, cinere causticam vim habent, & ad lepras, lentigines, maculas. Lauantur quoque plumbi modo ad genarum crassitudines, & oculorum albugines, caliginésq; atque in aliis partibus sordida hulcera, capitisque pustulas. Carnes verò eorum ad canis morsus imponuntur. Et pelorides emolliunt aluum: item castorea ex aqua mulsa drachmis binis. Qui vehementius volunt uti, addunt cucumeris satiuæ radicis siccæ drachmam, & aphronitri duas. Tetheæ torminibus & inflationibus occurrunt. Inueniuntur hæ in foliis marinis sugentes, fungorum verius generis, quam piscium. Eadem & tenesum dissolunt, renumque vitia. Nascitur & in mari absinthium, quod aliqui Seriphium vocant, circa Taposirin maximè Aegypti, exilius terrestri. Aluum soluit, & noxiis animalibus intestina liberat. Soluunt & sepia. In cibo dantur cum oleo, & sale & farina decoctæ. Mænæ salsa cum felle taurino illitæ vmbilico, aluum soluunt. Ius piscium in patina coctorum cum lactucis tenesum discutit. Cancri fluuiatiles triti ex aqua poti, aluum sistunt, vrinam cient, in vino aluum. Ademptis brachiis calculos pellunt tribus obolis cum myrrha triti, singulis eorum drachmis. Ileos & inflationes castoreum cum dauci semine & petroselini quantum ternis digitis sumatur, ex mulsi calidi cyathis quatuor: tormina verò cum aceto vino misto. Erythini in cibo sumpti sistunt aluum. Dysentericis medentur ranæ cum scilla decoctæ, ita ut pastilli fiant: fel siue cor earum cum melle tritum, ut tradit Niceratus. Morbo regio balsamentum cum pipere, ita ut reliqua carne abstinetur. Lien medetur solæ piscis impositus: item

Situs: item torpedo: item rhombus viuus: dein remittitur in mare. Scorpius marinus, necatus in vino, vesicæ vitia & calculos sanat. Lapis qui inuenitur in scorpionis marini cauda pondere oboli potus: enhydridis iecur: blenniorum cinis cum ruta. Inueniuntur & in banchi piscis capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculosis præclare medentur. Aiunt & vrticam marinam in vino potam prodesse: item pulmonem marinum decoctum in aqua. Oua sepia vrinam mouent, renūque pituitas extrahunt. Rupta conuulsa cancri fluuiatiles triti in asinino lacte maximè sanant: echini verò cū spinis suis contusi in vino poti calculos. Modus singulis hemina: bibitur donec proficit: & aliās in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur vesica & pectinum cibo. Ex his mares alij donacas, alij aulos vocant: foeminas onychas. Vrinam mares mouent. Dulciores foeminae sunt & vnicolores. Sepia quoque oua vrinam mouent, renes purgāt. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle. Iecur quoque aquatici colubri, itē hydri tritum potūque calculosis prodest. Ischiadicōs autem liberant salsamenta ex siluro infusa clystere, euacuata prius aluo. Sedis attritus cinis ē capite mugilum mullorūque. Comburentur autem in fictili vase. Illini cum melle debent. Item capitis mænarum cinis ad rhagadas, & ad condylomata vtilis, sicut pelamidum salsarum capitum cinis, vel cybiorum cum melle. Torpedo apposita procidentis interanei morbum ibi coerces. Cancrorum fluuiatilium cinis ex olea & cera, rimas in eadem parte emendat: item & marini cancri polline. Panos salsamenta coracini discutiunt: sciaenæ interanea & (quam combustæ: scorio in vino decoctus, ita vt foueantur ex illo. At echinorum testæ contusæ & ex aqua illitæ, incipientibus panis resistunt. Muricum vel purpurarum cinis utroque modo, siue discutere opus sit incipientes, siue concoctos emittere. Quidam ita componunt medicamentum, ceræ & thuris drachmas xx. spumæ argenti xl. cineris muricū x. olei veteris heminam. Profunt per se salsamenta cocta. Cancri fluuiatiles triti verendorum pustulas discutiunt: cinis ex capite mænarum: item carnes decoctæ & impositæ. Similiter perca salsæ ē capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis, aut squatinæ piscis cutis combusta. Hæc est, qua diximus lignum poliri: quia & ē mari fabriles vsus exeunt. Profunt & smarides illitæ: item muricum vel purpurarum testæ cinis cum melle: efficacius crematarum cum carnibus suis. Carbunculos verendorum priuatim salsamenta cocta cum melle restinguunt. At testem, si descenderit, cochlearum spuma illini volunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi tosti & in cibo sæpius sumpti emendant. Item ophidion pisciculus congro similis cum lilij radice. Pisciculi minuti, ex ventre eius qui deuorauerit exempti, & cremati, ita vt cinis eorum bibatur ex aqua. Iubent & cochleas Africanas cum sua carne comburi, cineremque ex vino Signino dari. Podagris articularibusque morbis vtile est oleum, in quo decocta est rana, & ipsius intestina, & rubetæ cinis cum adipe vetere. Quidam & hordei cinerem adiiciunt, trium generum æquo pondere. Iubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoque pellibus calceari, maximè Pontici fibri. Item vituli marini: cuius & adeps prodest. Item & bryon, de quo diximus, lactucæ simile, rugosioribus foliis, sine caule. Natura est ei styptica. Impositū lenit impetus podagræ. Item alga, de qua supra dictum est: obseruatūque in ea ne arida imponatur. Perniones emendat pulmo marinus, cancrique marini cinis ex oleo: item fluuiatiles triti, sicque cinere & oleo subacti: & siluri adeps. Et in articulis morborum impetus sedant ranæ subinde recentes impositæ: quas quidam dissectas iubent imponi. Corpus augeat ius mitulorum, & concharum. Comitiales, vt diximus, coagulum vituli marini bibunt cum lacte equino, absininoque, aut cum Punici succo: quidam ex aceto mulso. Nec non aliqui per se pilulas deuorant. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur. His verò, qui sæpius corripiuntur, clystere infusum mirificè prodest. Castorei drachmæ duæ esse debent, mellis & olei sextarius, & aquæ tantundem. Ad præsens verò correptis olfactu subuenit cum aceto. Datur & mustelæ marinæ iecur: item muris vel testudinum sanguis.

Ad febres omnium generum, & contra diuersas infirmitates.

CAP. X.

Febrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocampi nicantur in rosaceo, vt perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipsi adalligantur ægris. Item ex asello piscis lapilli qui plena Luna inueniuntur in capite, alligantur in linteolo. Pagri fluuiatilis longissimus dens capillo adalligatus, ita vt quinque diebus eum qui alligauerit, non cernat æger: ranæ verò in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus, perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas, in oleo ipsas clam adalligent, oleoque eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit: & oleum, in quo intestina decocta sint. Maximè autem quartanis liberant, ablatis vnguibus ranæ adalligatæ, & rubetæ. Iecureius vel cor adalligatur in panno leucophæo. Cancri fluuiatiles triti in oleo & aqua, perunctis ante accessiones in febribus profunt. Aliqui & piper addunt. Alij decoctos ad quartas in vino ē balineo egressis bibere suadent in quartanis. Aliqui verò sinistrum oculum deuorari iubent. Magi quoque oculis earum ante Solis ortum adalligatis ægro, ita vt cæcas dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt. Eisdem oculos cum carnibus luscinia in pelle ceruina adalligatos, præstare vigiliam somno fugato tradunt. In lethargūque vergentibus coagulo balænæ, aut vituli marini ad olfactum vtuntur. Aliqui sanguinem testudinum lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur & spondylus per se adalligatus: quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recentes. Quidam ob id afferunt sale, vt dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti, lethargicos excitant odore.

Profunt

tem faciunt. Item in febris quæ sit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione, mulieribus in vino austerum poti prodesse dicuntur. Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest: contraque vuluam olfactum cum aceto & pice, aut subditum pastillis. Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in iiii. cyathis vini: & à frigore laborantibus ternis obolis. Sed si castoreum fibrumve supergrediatur grauida, abortum facere dicitur, & periclitari partus, si superferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio: si capiatur, cum Luna in Libra fuerit, triduoque asseruetur sub dio, faciles partus facere postea, quoties inferatur. Adiuuare & pastinacæ radius ad alligatos umbilico æstimatur, si viuenti ablatus sit, ipsaq; denuò in mare dimissa. Inuenio apud quosdā ostracium vocari, quod aliqui onychem vocant: hoc suffitū vuluæ pœnis mirè resistere. Odorem esse castorei, meliusque cum eo vsum proficere. Vetera quoque hulcera & cacoethe eiusdem cinere sanari. Nam carboniculos & carcinomata in mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradunt cancro fœmina, cum salis flore contuso post plenam Lunam, & ex aqua illito. Psilothrum est thynni sanguis, fel, iecur, siue recentia, siue seruata. Iecur etiam tritum, mixtaque cedria plumbea pyxide asseruatum. Ita pueros mangonizauit Salpe obstetrix. Eadem vis est pulmonis marini: leporis marini sanguine & felle: vel si in oleo lepus hic necetur. Cancræ scolopendræ marini cinis cum oleo: vrtica marina trita ex aceto scillite: torpedinis cerebrum cum alumine illitum xvj. Luna. Ranæ parua, quam in oculorum curatione descripsimus, sanies efficacissimè psilothrum est, si recens illinatur: & ipsa arefacta ac tusa, mox decocta tribus heminis ad tertias, vel in oleo decocta æreis vasis. Eadem mensura alij ex quindecim ranis conficiunt psilothrum, sicut in oculis diximus. Sanguisugæ quoque tostæ in vase fictili, & ex aceto illitæ, eundem contra pilos habent effectum. Et suffitus vrentium eas necat cimices inuectas. Castoreo quoque cum melle pro psilothro vsi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem psilothro vellendi prius sunt pili. Infantium gingiuis dentitionibusque multum confert delphini cum melle dentium cinis, & si ipso dente gingiuæ tangantur. Ad alligatusque idem pauores repentinis tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Hulcera verò, quæ in auribus, aut vlla corporis parte fiant, cancrorum fluuiatilium succus cum farina hordeacea sanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis prosunt. Siria scilicet infantium spongia frigida crebro humefacta, rana in uersa ad alligata efficacissimè sanat, quam aridam inueniri affirmant. Mullus in vino necatus, vel piscis rubellus, vel anguilla duæ, item vna marina in vino putrefacta, iis qui inde biberint, tædium vini affert. Venerem inhibet echeneis & hippopotami frontis è sinistra parte pellis in linteolo ad alligata, felve torpedinis viuæ genitalibus illitū. Concitant cochlearum fluuiatilium carnes sale aduersatæ, & in potu ex vino datæ: erythini in cibo sumpti: iecur ranæ diopetis vel calamitæ in pellicula gruis alligatum, vel dens crocodili maxillaris annexus brachio, vel hippocampus, vel nerui rubetæ dextro lacerto ad alligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubetæ alligata. Equorum scabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant, donec illiniri possit. Aiuntque ita curatos non repeti postea. Et Salpe negat canes latrare, quibus in ossa rana viuata data sit. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latine adarca appellata. Nascitur circa harundines tenues è spuma aquæ dulcis ac marinæ, vbi se miscent. Vim habet causticam: ideo acopis additur contra perfrictionum vitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami simul dici debent. Phragmitis radix recens tusa luxatis medetur, & spinæ doloribus ex aceto illita. Cyprij verò, qui & donax vocatur, cortex alopecii medetur vstus, & hulceribus veteratis: folia extrahendis quæ infixæ sint corpori, & igni sacro. Paniculæ flos si aures intrauerit, exurdat. Sepiæ atramentum tanta vis est, vt in lucerna addito Aethiops videri ablato priore lumine, Anaxilaus tradat. Rubetæ decocta, & in aqua potu data, suum morbis medetur: vel cuiuscunque ranæ cinis. Pulmone marino si confricetur lignum, ardere videtur, adeò vt baculum ita præluceat.

Animalium omnium in mari viuentium, centum septuaginta sex genera esse. CAP. XI.

Peracta aquatiliū dote, non alienum videtur indicare per tot maria, tam vasta, & tot millibus passuum terræ infusa, extraque circumdata mensura penè ipsius mundi, quæ intelligantur animalia centum septuaginta sex omnino generum esse, eaque nominatim complecti: quod in terrestribus volucrisque fieri non quit. Neque enim omnis Indiæ Aethiopiæque aut Scythiæ desertorumve nouimus feras aut volucres, cum hominum ipsum multo plurimæ sint differentiæ, quas inuenire potuimus. Accedat his Taprobanæ, insulæque aliæ Oceani fabulosè narratæ. Profectò conueniet, non posse omnia genera in contemplationem vniuersam vocari. At hercule in tanto mari Oceano quæcunque nascuntur, certa sunt, notioraque, quod miremur, quæ profundo natura merfit. Vt à belluis ordiamur, arbores, phyteteres, balænæ, pristæ, Tritones, Nereides, elephanti, homines qui marini vocantur, rotæ, orcæ, arietes, musculi, & alij piscium forma arietes, delphini, celebresque Homero vituli. Luxuriæ verò testudines, & Medicis fibri, quorum è genere lutranusquam mari accepimus mergi, tantum marina dicentes. Iam caniculæ, dæmones, cornutæ, gladij, serræ: communesque mari, terræ, amni, hippopotami, crocodili: & amni tantum ac mari, thyn-

ni, thynnides, siluri, coracini, percæ. Peculiaris autem maris acipenser, aurata, asellus, acarne, aphyæ alopecias, anguilla, araneus, box, batis, banchus, batrachus, belone, quos aculeatos vocamus, balanus, coruus, cytharus. Chromborum genera, cyprinus, chalcis, cobio. Callarias asellorum generis: ni minor esset. Colias siue parianus, siue saxitanus à patria Bætica, lacertorum minima: ab iis Mæotici: cybium. Ita vocatur concisa pelamis, quæ post quadraginta dies à Ponto in Mæotin reuertitur. Cordyla, & hæc pelamis pusilla, cum in Pontum è Mæotide exit, hoc nomen habet: cantharus, callionymus, siue vranoscopus, cinædi toti piscium lutei: cnide, quam nos vrticam vocamus. Cancrorum genera, chamætrachea, chamæleos, chamæpelorides generis varietate distantes & rotunditate, chamæglycymerides, quæ sunt maiores, quàm pelorides, colycia siue corophia. Concharum genera, inter quæ & margaritifera: cochleæ, quarum generis pentadactyles, melicembales, echinophoræ dicuntur quibus cantant. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus cynosdextra, draco. Quidam aliud volunt esse dracunculum. Est autem gracculo similis. Aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes. Sic & scorpio lædit, dum manu tollitur: erythinus, echeneis, echinus. Elephantii locustarum generis nigri, pedibus quaternis, bisulcis: præterea brachia duo binis articulis, singulisque forficulis denticulatis. Faber siue zeus, glaucisci, glanis, gonger, gerres, galeos, garus, hippos, hippuros, hirundo, halipleumon, hippocampos, hepar, helacathenes. Sunt lacertorum genera, loligo volitans, locustæ, lucernæ, liparis, lamyrus, lepus, leones, quorum brachia cancris similia sunt, reliqua pars locustæ: mullus, merula inter saxatiles laudata, mugil, melanurus, mæna, meryx, muræna, mys, mitulus, myscus, murex, oculata, ophidion, ostrea, otia, orcynus. Hic est pelamidum generis maximus, neque redit in Mæotin, similis tritoni, vetustate melior. Orbis, orthagoriscus, phager, phycis saxatilium, pelamis: earum generis maxima apolectus vocatur, durior tritone: phorcus, phitharus, passer, pastinaca. Polyporum genera: pectines maximi & nigerrimi æstate, laudatissimi Mitylenis, Tyndaride, Salonis, Altini, Antij, in Insula Alexandria in Aegypto. pectunculi, purpuræ, percides, pinna, pinnotheræ, rhina, quem squatum vocamus. Rhombus, scarus principalis hodie. Solea, sargus, scylla, sarda. Ita vocatur pelamis longa, ex Oceano veniens. Scomber, salpa, sparus, scorpæna, scorpios, sciadeus, sciæna, scolopendra, smyrus, scepini, strombus, solen, siue aulos, siue donax, siue onyx, siue dactylus, spondylus, smarides, stella, spongia. Turdus inter saxatiles nobilis. Tomus thurianus, quem alij xiphiam vocant. Thessa, torpedo, tethea. Triton pelamidum generis magni: ex eo vræa cybia fiunt. Vrenæ, vua, xiphia. His adiciemus apud Ouidium posita nomina, quæ apud neminem alium reperiuntur: sed fortassis in Ponto nascuntur, ubi id volumen supremis suis temporibus inchoauit: Bopgyrum in scopulis viuentem, orphum rubentem, rhacinumque pullum, pictas mormyras, aureique coloris chryson. Præterea paruum teragum, & placentem cauda labrum: epodas lati generis. Præter hæc insignia piscium tradit channem ex seipsa concipere, glaucum æstate nunquam apparere, pompilum qui semper committetur nauigiorum cursus, chromin qui nidificet in aquis. Helopem quoque dicit esse nostris incognitum vndis: ex quo apparet falli eos, qui eundem acipenserem existimauerunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere. Sunt præterea à nullo authore nominati, sudis Latine appellata, à Græcis sphyræna rostro similis nomine, magnitudine inter amplissimos, rarus, sed tamen non degener. Appellatur & perna concharum generis, circa Pontias insulas frequentissima. Stant velut suillo crure longo in harena defixæ, hiantesque, quæ limpitudo est, pedali non minus spatio, cibum venantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus pro spondylo grandis caro est. Et hyænam piscem vidi in Aenaria insula captum, caput exerentem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna, & algis
• potius anumeranda, quàm animalibus.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS TERTIVS.

459

Metallorum natura.

PROOEMIUM.

METALLA nunc, ipsæque opes, & rerum pretia dicentur, tellurem intus inquirente cura multiplici modo: quippe alibi diuitiis foditur, quærente vita aurum, argentum, electrum, æs: alibi deliciis gemmas, & parietum digitorumque pigmenta: alibi temeritati ferrum, auro etiam gratius inter bella cædesque. Persequimur omnes eius fibras, viuimusque super excauatam, mirantes dehiscere aliquando, aut intremiscere illam, ceu verò non hoc etiam indignatione sacræ parentis exprimi possit. Imus in viscera eius, & in sede Manium opes quærimus, tanquā parum benigna fertilique, quaquā calcatur. Inter hæc minimum remediorum gratia scrutamur. Quoto enim cuique fodiendi causa medicina est? Quanquā & hæc summa sui parte tribuit, ut minime parca, facilisque in omnibus quæ profunt. Illa nos premunt, illa nos ad inferos agunt, quæ occultauit atque demersit, illa quæ non nascuntur: ut repente mens ad inane euolans reputet, quæ deinde futura sit finis, seculis omnibus exhauriendi eam, quousque penetret avaritia. Quā innocens, quā beata, imò verò & delicata esset vita, si nihil aliud, quā supra terras, concupisceret, breuiterque nisi quod secum est! Eruitur aurum & chrysocola iuxta, ut pretiosior videatur nomen ex auro custodiens. Parum enim erat vnam vitæ inuenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies. Quærebat argentum avaritia: boni consuluit interim inuenisse minium, rubentisque terræ excogitauit vsum. Heu prodigiosa ingenia, quot modis auximus pretia rerum? Accessit ars picturæ, & aurum argentumque cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare. Auxere & artem vitiorum irritamenta. In poculis libidines cælare iuuit, ac per obscenitates bibere. Abiecta deinde sunt hæc & sordere cœpere: & auri argenti que nemiū fuit. Murrhina & crystallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, hæc vera luxuriæ gloria existimata est, habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis, turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices: ac temulentia causa tenere Indiam iuuat: & aurum iam accessio est.

Quæ prima commendatio metallorum auri, & de origine anulorum aureorum, & modo auri apud antiquos, & equestri ordine, & de iure anulorum aureorum. CAP. I.

Vtinamque posset è vita in totum abdicari aurum, sacra fames, ut celeberrimi authores dixere, proscissum conuiciis ab optimis quibusque, & ad perniciem vitæ repertum: quantum feliciores æuo, cum res ipsæ permutabantur inter se, sicut & Troianis temporibus factitatum, Homero credi conuenit. Ita enim (ut opinor) commercia victus gratia inuenta. Alios coriis boum, alios ferro captiuisque rebus emptitasse tradit: quanquā & ipse miratus aurum, estimationes rerum ita fecit, ut centum boum arma aurea permutasse Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua consuetudine multa legum antiquarum pecore constat, etiam Romæ. Pessimum vitæ scelus fecit, qui anulum primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquā illi quoque ferreum anulum dederit antiquitas: vinculumque id, non gestamen intelligi voluerit. Midæ quidem anulū, quo circumactō habentem nemo cerneret, quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus & prorsus sinistra maximam auctoritatem conciliauere auro, non quidem Romanæ, quorum more ferreum id erat & bellicæ virtutis insigne. De regibus Romanis nō facile dixerim. Nullum habet Romuli in Capitolio statua, nec præter Numæ Seruique Tullij alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquiniis maximè miror, quorum è Græcia fuit origo, vnde hic anulorum vsus venit, quanquā etiam nunc Lacedæmone ferreo vtantur. Sed à Prisco Tarquinio omnium primo filium, cum in prætextæ annis occidisset hostem, bulla aurea donatum constat: vnde mos bullæ durauit, ut eorum qui equo meruissent filij, insigne id haberent, cæterorum. Et ideo miror Tarquinij eius statuam sine anulo esse. Quanquā & de nomine ipso ambigi video: Græci à digitis appellauere: apud nos prisci vngulum vocabant, postea & Græci & nostri symbolum. Longo certè tempore, ne Senatū quidem Romanum habuisse aureos, manifestum est. Siquidem his tantum qui legati ad exterarum gentes ituri essent, anuli publicè dabantur, credo quoniam ita exterorum honoratissimi intelligebantur. Neque aliis uti mos fuit, quā qui ex ea causa publicè acceperant: vulgoque sic triumphabant. Et cum corona ex auro Hetrusca sustineretur à tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, æquè triumphantis, & serui fortasse coro-

nam sustinentis. Sic triumphauit de Iugurtha C. Marius: aureumque non ante tertium Consulatum sumpsisse traditur. Hi quoque, qui ob legationem acceperant aureos, in publico tantum utebantur eis: intra domos vero ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsæ annulus ferreus mittitur, isque sine gemma. Nec Iliacis temporibus ullos fuisse anulos video: nusquam certe Homerus dicit, cum & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet, & conditas arcis vestes, ac vasa aurea argenteaque, & ea colligata nodi, non anuli, nota. Sortiri quoque contra prouocationem duces non anulis tradit. Fabricam etiam Deum fibulas, & alia muliebris cultus, sicut in aures, in primordio factitasse, sine mentione anulorum. Et quisquis primus instituit, cunctanter id fecit, læuisque manibus ac latentibus induit, cum si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum potuit in eo aliquod intelligi etiam consertoris usu, argumentum est, maius in læua fuisse, qua scutum capitur. Est quidem apud eundem Homerum vitorum crinibus aurum implexum: ideo nescio an prior usus à fœminis coeperit. Romæ quidem non fuit aurum, nisi admodum exiguum, longo tempore. Certè cum à Gallis capta vrbe pax emeretur, non plus quam mille pondo effici potuerit. Nec ignoro duo millia pondo auri perisse, Pompeij tertio Consulatu, è Capitolini Iouis folio, à Camillo ibi condita, & ideo à plerisque existimari duo millia pondo collata. Sed quod accessit, Gallorum præda fuit, detractumque ab his in parte capte vrbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare solitos, Torquatus indicio est. Apparet ergo Gallorum templorumque tantundem, nec amplius fuisse: quod quidem in augurio intellectum est, cum Capitolinus duplum reddidisset. Illud quoque obiter indicari conuenit, quoniam de anulis sermonem repetimus, ædituum custodiæ eius comprehensum, fracta in ore anuli gemma, statim expirasse, & indicium ita extinctum. Ergo ut maxime duo tantum millia pondo, cum capta est Roma anno trecentesimo lxiij, fuere, cum iam capitulum liberorum censa essent clij. millia quingenti lxxx. In eadem post annos cccvij. quod ex Capitolinæ ædis incendio cæterisque omnibus delubris C. Marius filius Præneste derulerat, tredecim millia pondo: quæ sub eo titulo in triumpho transtulit Sylla, & argenti vij. millia. Idem ex reliqua omni victoria pridie transtulerat auri pondo xv. millia, argenti pondo centum & quindecim millia. Frequentior autem usus anulorum non ante Cn. Flauium Annij filium deprehenditur. Hic nanque publicatis diebus fastis, quos populus à paucis principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus est, alioquin libertino patre genitus, & ipse Appij scriba, cuius hortatu exceperat eos dies, consultando assidue sagaci ingenio, promulgaueratque, ut Aedilis curulis crearetur cum Q. Anicio Prænestino, qui paucis ante annis hostis fuisset, præteritis C. Petilio & Domitio, quorum patres Consules fuerant. Additum Flauio, ut simul & Tribunus plebis esset. Quo facto tanta Senatus indignatione exarsit, ut anulos ab eo abiectos fuisse, in antiquissimis reperiatur Annalibus. Fallit plerosque, qui tum & equestrem ordinem id fecisse arbitrantur. Est enim adiectum hoc quoque: sed & phalera posita, propter quæ nomen Equitum adiectum est. Anulos quoque depositos à nobilitate, in Annales relatum est, non à Senatu vniuerso. Hoc actum P. Sempronio Longo, L. Sulpitio Coss. Flauius vouit ædem Concordiæ, si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur, ex mulctatitia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in Græcostasi, quæ tunc supra comitium erat. Inciditque in tabella ærea eam ædem c. quatuor annis post Capitolinam dedicatam. Ita cccclxviij. à condita vrbe gestum est: & primum anulorum vestigium extat. Promiscui autem usus alterum secundo Punico bello: neque enim aliter potuissent trimodia illa anulorum Carthaginem ab Annibale mitti. Inter Cepionem quoque & Drusum ex anulo in auctione vœnali, inimicitia coepere: unde origo socialis belli, & exitia rerum. Ne tum quidem omnes Senatores habuerunt: utpote cum memoria a uorum multi Prætura quoque functi, in ferro consenuerint: sicut Calphurnium & Manilium, qui legatus C. Marij fuerat Iugurthino bello, Fenestella tradit: & multi L. Fufidium illum, ad quem Scaurus de vita sua scripsit: in Quintiorum vero familia aurum ne fœminas quidem habere mos fuerit: nullosque omnino anulos maior pars gentium hominumque, etiam qui sub imperio nostro degunt, hodieque habeat. Non signat Oriens aut Aegyptus etiam nunc, literis contenta solis. Multis hoc modis, ut cætera omnia, luxuria variavit, gemmas addendo exquisiti fulgoris, sensuque opimo digitos onerando, sicut dicemus in gemmarum volumine: mox & effigies varias cælando, ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putauit: ac ne quis signandi causam in anulis esse intelligeret, solidas induit. Quasdam vero neque ab ea parte quæ digito occultatur, auro cludit, aurumque millibus lapillorum vilius fecit. Contra vero multi nullas admittunt gemmas, auroque ipso signant: id Claudij Cæsaris principatu repertum. Necnon & seruitia iam ferrum auro cingunt: alia per sese mero auro decorant: cuius licentiæ origo nomine ipso in Samothrace id institutum declarat. Singulis primò digitis gerimos fuerat, qui sunt minimis proximi: sic in Numæ & Seruij Tullij statuis videmus. Postea pollicis proximo induere, etiā Deorum simulachris: dein iuuat & minimo dare. Galliæ Britannique in medio dicuntur usæ. Hic nunc solus excipitur: cæteri omnes onerantur, atque etiam priuatim articuli minoribus alijs. Sunt qui tres vni minimo congerant: alij verò & huic vnum tantum, quo signantem signent. Conditus ille, ut res rara, & iniuria usus indigna, velut è sacrario promitur: & vnum in minimo digito habuisse,

habuisse, pretiosioris in recondito suppellectilis ostentatio est. Iam alij pondera eorum ostentat. Aliis plures quam vnum, gestare labor est. Alij bracteas infarcire leuiore materia propter casum tutius gemmarum sollicitudini putant. Alij sub gemmis venena cludunt, sicut Demosthenes summus oratorum Græciæ, anulósque mortis gratia habent. Denique vt plurimum opum scelera anulis fiunt. Quæ fuit illa priscorum vita, qualis innocentia, in qua nihil signabatur? At nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur à rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones, & in domo turba externa, ac seruorum quoque causa nomenclator adhibendus. Aliter apud antiquos, singuli Marci pores Luciporésue dominorum gentiles, omnem victum in promiscuo habebant: nec vlla domi custodia à domesticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiant eas, & clauēs quoque ipsas signasse non est satis: grauatīs somno aut morientibus anuli detrahuntur: maiorque vitæ ratio circa hoc instrumentum esse coepit, incertum à quo tempore. Videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem Sami tyrannum, cui dilectus ille anulus in mare abiectus, capto relatus est pisce, ipso circiter CCXXX. annum vr̄bis nostræ interfecto. Celebratior quidem vsus cum scenore coepisse debet: argumento est consuetudo vulgi, ad sponsiones etiamnum anulo exiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arrha velocior: vt planè affirmare possimus, nummos antè apud nos, mox coepisse anulos. De nummis paulò post dicitur. Anuli distinxere alterum ordinem à plebe, vt semel coeperant esse celebres, sicut tunica ab anulis Senatum tantum: quanquam & hoc serò: vulgòque purpura latiore tunicæ vsus inuenimus etiam præcones, sicut patrem L. Aelii Stilonis, Præconini ob id cognominati. Sed anuli planè medium ordinem, tertiumque plebi & patribus inferuere: ac quod antè militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum: Diuo Augusto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo anulo fuit: iique non equites, sed iudices vocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoque non nisi quatuor decuriæ fuere primò: vixque singula millia in decuriis inuenta sunt, nondum prouinciis ad hoc munus admissis: seruatumque in hodiernum est, ne quis è nouis ciuibus in iis iudicaret.

De decurijs iudicum, & quoties nomina equestris ordinis immutata, & donis militariibus, & quando primum corona aurea. CAP. II.

DEcuriæ quoque ipsæ pluribus discretæ nominibus fuere, Tribunorum æris, & Selectorum, & Iudicum. Præter hos etiamnum Nongenti vocabantur ex omnibus selecti, ad custodiendas ciuitas suffragiorum in comitiis. Et diuisus hic quoque ordo erat superba vsurpatione nominum, cum alius se Nongentum, alius Selectum, alius Tribunum appellaret. Tiberij demum principatus nono anno in vnitatem venit equester ordo: anulorumque authoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno vr̄bis conditæ DCC LXXV. quod miremur, futili penè de causa, cum C. Sulpitius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarum poenis accipatur, questus esset in Senatu, vulgò institores eius culpæ defendi anulis. Hac de causa constitutum, ne cuius id esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri auoque paterno sestertia CCCC. census fuisset, & lege Iulia theatrali in xiiij. ordinibus sedendi. Postea gregatim insigne id appeti coeptum. Propterque hæc discrimina Caius princeps decuriam quintam adiecit: tantumque natum est fastus, vt quæ sub Diuo Augusto impleri non potuerant decuriæ, non capiant eum ordinem, passimque ad ornamenta ea etiam seruitute liberati transfiliant: quod antè nūquam erat factum, quoniam in ferreo anulo equites iudicésque intelligebantur: adeoque promiscuum id esse coepit, vt apud Claudium Cæsarem in Censura eius vnus ex equitibus Flauius Proculus CCCC. ex ea causa reos postularet. Ita dum separatur ordo ab ingenuis, communicatus est cum seruitiis. Iudicum autem appellatione separari eum ordinem, primi omnium instituere Gracchi discordi popularitate in contumeliam Senatus: mox ea debellata, authoritas nominis vario seditionum euentu circa publicanos substituit: & aliquandiu tertig vires publicani fuere. M. Cicero demum stabilivit equestre nomen in Consulatu suo, ei Senatū concilians, ex eo se ordine profectum esse celebrans, eiusque vires peculiari popularitate quærens. Ab illo tempore planè hoc tertium corpus in republica factum est, coepitque adiaci Senatui populoque Romano & equester ordo. Qua de causa & nunc post populum scribitur, quia nouissimè coeptus est adiaci. Quinetiā ipsum equitum nomen sæpe variatum est, in his quoque qui ad equitatum trahebantur. Celeres sub Romulo regibusque appellati sunt: deinde flexumines: postea trossuli, cum oppidum in Tuscis citra Volsinios passum IX. M. sine vlllo peditum adiumento cepissent eius vocabuli: idque durauit vltra C. Gracchum. Iunius certè, qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus est, scriptum reliquit his verbis: Quod ad equestrem ordinem attinet, antè trossulos vocabant, nunc equites vocant: ideo quia non intelligunt trossulos nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari: & causam, quæ supra indicata est, exponit: inuitosque etiamnū tamen trossulos vocari. Sunt adhuc aliquæ nō omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares quippe & externos torquibus aureis donauere, at ciues non nisi argenteis. Præterque armillas ciuibus dedere, quas nō habent externi. Idem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere ciuibus. Quis primus donatus sit ea, non inueni, sed quis primum donauerit à L. Pisone traditur. A. Ponthumius Dictator apud lacum Regillum ca-

stis Latinorum expugnatis, ei cuius maximè opera capta essent, hanc coronam ex præda dedit. Item L. Lentulus Coss. Serg. Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto. Sed quinque librarum corona Piso Frugi filium ex priuata pecunia donauit: eamque coronam testamento reipublicæ legauit.

De reliquo vsu auri in viris & mulieribus, & de nummo aureo: & quando primum signatum est æs, argentum, & aurum, & antequam signaretur quimos in ære, & quæ maxima pecunia primo censu, & quoties & quibus temporibus auctoritas auri.

CAP. III.

DEorum verò honori in sacris nihil aliud excogitatum est, quàm vt auratis cornibus hostiæ, maiores duntaxat, immolarentur. Sed in militia quoq; in tantum adoleuit hæc luxuria, vt M. Bruti in Philippicis campis epistolæ repetiantur frementes, fibulas tribunitias ex auro geri. At Hercules idem tu Brute mulierum pedibus aurum gestari tacuisti: cuius sceleris nos coarguimus illum primū, 10 qui auro dignitatem per anulos fecit, vt habeant in lacertis iam pridem & viri, quod è Dardanis venit, itaque & Dardanium vocabatur. Viriæ Celticæ dicuntur: viriles Celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris: discurrant catenæ circa latera, & inserta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeant, vt in somno quoque vnionum conscientia adsit: etiā ne pedibus induitur, atque inter stolam plebēmque hūc medium fœminarum equestrem ordinem facit? Honestius viri pædagogiis id damus: balineasque diues puerorum forma cōuertit. Iam verò etiam Harpocratem, statuāsque Aegyptiorum numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt. Fuit & alia Claudij principatu differentia, in solis his, quibus admissionem liberti eius dedissent imaginem Principis in anulo ex auro gerendi, magna criminū occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani Principis aboleuit, æqualiter publicando Principem. De anulis aureis eorūque vsu 20 hætenus dictum sit. Proximum scelus fecit, qui primus ex auro denarium signauit: quod & ipsum later auctore incerto. Populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem deuictū vsus est. Libralis, vnde etiam nunc libella dicitur, & dipondius appendebatur assis. Quare æris grauius poena dicta. Et adhuc expensa in rationibus dicuntur: item impendia & dependere. Quin & militum stipendiorum, hoc est stipis ponderandæ pensatores, libripendes dicuntur: qua consuetudine in his emptionibus quæ mancipij sunt, etiam nunc libra interponitur. Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi vsos Romæ Remeus tradit. Signatum est nota pecudum: vnde & pecunia appellata. Maximus census CX. M. assium fuit illo rege: & ideo hæc prima classis. Argentum signatum est anno vrbs D. LXXXV. Q. Fabio Coss. quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro x. libris æris, quinarium pro quinque, sestertium pro dipondio ac semisse. Libræ autem pondus 30 æris imminutum bello Punico primo, cum impensis resp. non sufficeret, constitutumque vt asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinque partes factæ lucri, dissolutumque æs alienum. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altra rostrum naui: in triente verò & quadrante rates. Quadrans antea triuncis vocatus à III. vncijs. Postea Annibale vrgente, Q. Fabio Maximo Dictatore, asses vnciales facti: placuitque denarium xvj. assibus permolari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Ita resp. dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro x. assibus datus. Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ: & inde bigati quadrigatique dicti. Mox lege Papyria semunciales asses facti. Liuius Drusus in Tribunatu plebis octauam partem æris argento miscuit. Qui nūc Victoriatus appellatur, lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico aduectus, mercis loco habebatur. Est autem signatus Victoria, & inde nomen. Aureus nummus post annum LXII. percussus est, quàm argenteus, ita vt scrupulum valeret sestertiis vicens, quod efficit in libras ratione sestertiorū, qui tunc erant, sestertios DCCCC. Post hæc placuit xl. M. signari ex auri libris, paulatimque principes imminuere pondus: minutissimus verò ad XLV. M. Sed à nummo prima est origo cuaritiæ excogitata, fœnore quæstiosa segnitia. Hæc paulatim exarsit rabie quadam, non iam auaritia, sed fames auri: vtpote cum Septimuleius C. Gracchi familiaris auro repēsū caput eius excisum ad Opimium tulerit, plumbōque in os addito parricidio suo rempublicam etiam circumscripserit: nec iam Quiritiū aliquo, sed vniuerso nomine Romano infami, rex Mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit: hæc parit habendi cupido. Pudet intuētē tantum nomine ista, quæ subinde noua Græco sermone excogitantur, expressio argenteis vasis auro, aut inclusio, quibus deliciis vaneunt tam aurea quàm aurata, cum sciamus interdixisse castris suis Spartacum, ne quis aurum haberet aut argentum. Tanto fuit plus animi fugitiuis nostris. Messala Orator prodidit, Antonium Triumvirum aureis vsus in omnibus obscenis desideriis, pudendo crimine etiam Cleopatram. Summæ apud externos licetiæ fuerat, poculo aureo puluino subdito, Philippum regem dormire solitum: Agnonem Teium Alexandri Magni præfectum aureis clauis suffigere crepidas. Antonius in contumeliam naturę vilitatem auro fecit, opus proscriptione dignum. Sed præter alia equidem miror populum Romanum victis gentibus in tributo semper argentum imperitasse, non aurum: sicut Carthaginicum Annibale victę argenti pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri. Nec potest videri penuria mundi id venisse. Nam Midas & Cræsus infinitum possederant. Iam Cyrus deuicta Asia pondo XXXIII. millia inuenerat, præter vasa aurea, aurumque factum, & in eo folia ac platanum vitæque. Qua victoria argenti quingenta millia talentorum reportauit, & craterem Semiramidis, cuius

Locum hunc
expendit Bu-
deus libr. 3. de
Asses, tandem-
que in eam dis-
cedit senten-
tiam, vt hunc
in modum le-
gendū existi-
met: Post hæc
placuit, L. nū-
mos signari
ex auri libris.
paulatimque
Principes im-
minuere pon-
dus: minutis-
simè vero ad
LV. nummos,
&c.

folia

cuius pondus quindecim talenta colligebat. Talentum autem Aegyptium pondo lxxx. capere Varro tradit. Iam regnauerat in Colchis Salauces & Eubopes, qui terram virginem nactus, plurimum argenti aurique eruisse dicitur in Samnorum gente, & alioquin velleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ camera, & argentæ trabes narrantur, & columnæ atque parastatæ victo Sesoistre Aegypti rege tam superbo, ut prodatur annis quibusque sorte reges singulos è subiectis iungere ad currum solitus, sicque triumphare. Et nos fecimus, quæ posteris fabulosa arbitrentur. Cæsar qui postea Dictator fuit, primus in Aedilitate munere patris funebri, omni apparatu harenæ argenteo usus est: feràsque argenteis vasis incessere, tum primum visum. Mox, quod etiam in municipiis æmulantur, C. Antonius ludos scena argentea fecit. Item L. Murena, & Caius princeps in Circo pegma duxit, in quo fuere argenti pōdo c. xxiiij. Claudius successor eius, cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas vnam vij. pondo habuit, quam contulisset Hispania citerior, alteram ix. quam Gallia Comata, sicut titulus indicauit. Huius deinde successor Nero, Pompeij theatrum operuit auro in vnum diem, quod Tyridati regi Armeniæ ostenderet. Et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbem? Auri in ærario populi Romani fuere, Sex. Iulio, L. Aurelio Coss. septem annis ante bellum Punicum tertium a pondo d c. xxvij. argenti nonaginta duo millia, & extra numerum ccc. & lxxxv. M. Item Sex. Iulio, L. Marcio Coss. hoc est, belli socialis initio, dcccxlvi. b auri pondo. C. Cæsar primo introitu urbis in ciuili bello suo ex ærario protulit c laterum aureorum xxvj. M. & in numero pondo ccc. Nec fuit aliis temporibus respublic. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus, d Perseo rege Macedonico deuicto, prædam pondo trium millium: à quo tēpore populus Romanus tributum pendere desit. Laquearia, quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur, post Carthagi nem euersam primò inaurata sunt in Capitolio, Censura L. Mummi. Inde transiere in cameras, in parietes quoque, qui iam & ipsi tanquam vasa inaurantur: cum sua æras varia de Catulo existima- uerit, quòd tegulas æreas Capitolij inaurasset primus. Inuentores auri, sicut metallorum ferè omni- um septimo volumine diximus. Præcipuam gratiam huic materiæ fuisse arbitror, non colore, qui in argento clarior est, magisque diei similis, & ideo militariis signis familiarior, quoniam is longi- us fulget: manifesto errore eorum, qui colorem siderum placuisse in auro arbitrantur, cum ingem- mis aliisque rebus non sit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatum est cæteris me- tallis, cum cedat per vtrumque plumbo. Sed quia rerum vni nihil igne deperit, turò etiam in incen- diis rogisque durante materia. Quinimo quò sæpius arsit, proficit ad bonitatem. Aurique experi- mento ignis est, ut simili colore rubeat, quo ignis: atque ipsum obryzum vocant. Primum autem bonitatis argumentum est, quàm difficillimè accendi. Præterea mirum, prunæ violentissimæ igni indomitum, palea citissimè ardescere: atque ut purgetur, cum plumbo coqui. Altera causa pretij maior, quàm minimum vsu deteri, cum argento, ære, plumbo, lineæ producantur, manúsque forde- scant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur, aut numerosius diuiditur, utpote cuius vnciæ in septingenas & quinquagenas pluresq; bracteas, quaternum vtroque digitorum spargantur. Crassis- simæ ex his Prænestinæ vocantur, etiamnum retinentes nomen. Fortunæ inaurato ibi fidelissimè si- mulachro. Proxima bractea quæstoria appellatur. Hispania strigiles vocat auri paruulas massas, quod super omnia solum in massa aut ramento capitur, cum cætera metallis reperta igni perfician- tur. Hoc statim aurum est, consummatamque materiam protinus habet, cum ita inuenitur. Hæc c- nim inuentio eius naturalis est: alia, quam dicemus, coacta. Super cætera non rubigo vlla, non æru- go, non aliud ex ipso quod consumat bonitatem, minuatue pondus. Iam contra salis & aceti succos domitores rerum constantia: superque omnia netur, ac textitur lanæ modo, & sine lana. Tunica au- rea triumphasse Tarquinium Priscum Verrius tradit. Nos vidimus Agrippinam Claudij principis, edente eo naualis prælij spectaculum, assidentem ei, indutam paludamento, auro textili sine alia materie. Attalicis verò iam pridem intexitur, inuento regum Asiæ. Marmoris & iis quæ candesceri non possunt, oui candido illinitur: ligno glutini ratione composita: leucophoron vocant. Quid sit hoc, aut quemadmodum fiat, suo loco docebimus. Aes inaurari argento viuo, aut certè hydrargy- ro legitimum erat: de quibus, ut dicemus illorum naturam reddentes, excogitata fraus est. Nanque æs cruciatur in primis, accensumque restinguitur sale, aceto, alumine. Postea exarenatur, an satis re- coctum sit, splendore deprehendente, iterumque exhalatur igni, ut possit edomitum, mistis pumi- ce, alumine, argento viuo, inductas accipere bracteas. Alumen in purgando vim habet talem, qua- lem esse diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri, & quando primum aurea statua, & me-
dicina ex auro. CAP. III.

AVrum inuenitur in nostro orbe: ut omittamus Indicum, atque à formicis, aut gryphibus apud Scythas erutum. Apud nos tribus modis, fluminum ramentis, ut in Tago Hispaniæ, Pado Ita- liæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Asiæ, Gange Indiæ. Nec vllum absolutius aurum est, cursu ipso tritu- que perpolitum. Alio modo puteorum scrobibus effoditur, aut in ruina montium. Quare vtraque ratio dicetur. Aurum qui quærunt, ante omnia segillum tollunt: ita vocatur indicium: alueus, vbi id est, arenæq; lauantur, atq; ex eo quod refedit, coniectura capitur, ut inueniatur aliquando in sum-
ma tellure

^a Budæus par-
tim vetustorū
exemplariis
fidem sequi-
tur, partim
coniecturis nō
leuibus nixus,
hic legendum
arbitratur.
Auri pondo D
CC. M. XXVI.
argenti XCII.
M. & in nume-
rato recentis-
es & septuagi-
es quinquies.
^b
auri pondo D
CCC. XLVI.
Ex eodem Bu-
dao.
^c
laterū aureo-
rum quindecim,
argenteo-
rum triginta
quinque mil-
lia, & in nu-
merato sexier-
tiū quadrim-
genties. Ex eo-
dem.
^d
Perseo rege vi-
cto, è Macedo-
nica præda, se-
stertiū ter-
millies. Ex eo-
dem.

ma tellure protinus rara felicitate: vt nuper in Dalmatia principatu Neronis, singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens, cum iam inuentum in summo cæspite. Alutationem vocant, si & auro ea tellus subest. Cæterum montes Hispaniæ aridi sterilesque, & in quibus nihil aliud gignatur, huic bono coguntur fertiles esse. Quod puteis foditur, canalicium vocant, alij canaliense, marmoris glareæ inhaerens, non illo modo, quo in Oriente sapphiro atque Thebaico, aliisque in gemmis scintillat, sed micæ amplexum marmoris. Hi venarum canales per marmor vagantur, & latera puteorum, & huc illuc, inde nomine inuento, tellusque ligneis columnis suspenditur. Quod effossum est, tunditur, lauat, vritur, molitur in farinam. Nam quod ad pilas eundem, apila eundem vocant: argentum, quod exit à fornacis sudore. Quæ è catino iactatur spurcitia, in omni metallo vocatur scoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiunt ex tasconio. Hæc est terra alba similis argillæ. Neque enim alia afflatum ignemque & ardentem materiam tolerat. Tertia ratio opera vicerit Gigantum: cuniculis per magna spatia actis, cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem mensura vigiliarum est, multisque mensibus non cernitur dies. Arrugias id genus vocant: sicutque rimæ subito, & opprimunt operarios, vt iam minus temerarium videatur è profundo maris petere margaritas: tantò nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaque fornices crebri montibus sustinendis. Occursant in vtroque genere silices. Hos igni & aceto rumpunt. Sæpius verò, quoniam in cuniculis vapor & fumus strangulat, cadunt fracturis C.L. libras ferri terram agentibus: egeruntque humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouissimi cernunt. Si longior videtur flix, latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice facilius existimatur opera. Est nanque terra ex quodam argillæ genere glareæ mista (candidam vocant) propè inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur, & iisdem malleis: nihilque durius putant, nisi quod inter omnia auri fames durissima est. Peracto opere, ceruices fornicum ab vltimo cadunt, dantque signum ruinæ, eamque solus intelligit in cacumine montis eius peruigil. Hic voce istius repente operarios reuocari iubet, pariterque ipse deuolat. Mons fractus cadit à sese longo fragore, qui concipi humana mente non possit, & flatu incredibili. Spectant victores ruinam naturæ. Nec tamen adhuc aurum est; nec scire esse, cum fodere. Tantæque ad pericula euincenda fuit satis causæ, sperare quod cuperent. Alius par est labor, vel hoc maioris impendij, flumina ad laudum hanc ruinam iugis montium ducere obiter à centesimo plerunque lapide. Corrugos vocant, à corruatione, credo: nimirum & hic labor est. Præcepisse libramento oportet, vt fruaris quando influat: itaque altissimis partibus ducitur. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes inuiæ caduntur, sedemque trabibus cauatæ præbere coguntur. Is qui cadit, funibus pendet, vt procul intuentibus species nefaria quidem, sed alitum fiat. Pendentes maiore ex parte librant, & lineas itineri præfigunt. Itaque insistentis vestigiis hominis locus non est. Manes trahuntur ad homines, vt vitium importent. Id genus terræ vrium vocant. Ergo per silices calculosue ducuntur, & vrium euitant. Ad capita deiectus in superciliis montium piscinæ cauantur, ducenos pedes in quasque partes, & in altitudinem denos. Emissaria in his quina pedum quadratorum ternum ferè relinquuntur, & repleto stagno excussis obturamentis erumpit torrens tanta vi, vt saxa peruoluat. Alius etiamnum in plano labor. Fossæ, in quas profluat, cauantur: agogas vocant, & sternuntur gradatim. Frutex est vlex roris marini similis, asper aurumque retinens. Latera cluduntur tabulis, ac per prærupta suspenduntur, canali ita profluente de terra in mare. His de causis iam promouit Hispania in priore genere: quæ exhauriuntur immenso labore, ne occupent puteos, in hoc rigantur. Aurum arrugia quæsitum non coquitur, sed statim suum est. Inueniuntur ita massæ. Necnon in puteis etiam denas excedentes libras. Palacras Hispani, alij palacranas: iidem quod minutum est, balucem vocant. Vlex siccatus vritur, & cinis eius lauat substrato cæspite herbofo, vt fidat aurum. Vicena millia pondo ad hunc modum annis singulis Asturiam atque Gallæciam & Lusitaniam præstare quidam tradiderunt, ita vt plurimum Asturia gignat. Neque in alia parte terrarum tot seculis hæc fertilitas. Italiæ paritum est vetere interdicto patrum, vt diximus: alioquin nulla fecundior metallorum quoque erat tellus. Extrat lex censoria Istimulorum aurifodina, qua in Vercellensi agro cauebatur, ne plus quinque M. hominum in opere publicani haberent. Aurum faciendi est etiam vna ratio ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus, in summa tellure, auri colore, sed fragili lapidum specularium modo. Inuitaueratque spes Caium principem auidissimum auri, quamobrem iussit excoqui magnum pondus: & planè fecit aurum excellens, sed ita parui ponderis, vt detrimentum sentiret, illud propter auaritiam expertus, quanquam auripigmenti libræ XIII. permutarentur: nec postea tentatum ab vlllo est. Omni auro inest argentum vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octaua parte. In vno tantum Galliæ metallo, quod vocant Albicrarense, XXXVI. portio inuenitur: ideo cæteris præest. Vbicunque quinta argenti portio est, electrum vocatur. Scrobes eæ reperiuntur in Canaliensi. Fit & cura electrum argento addito. Quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit. Et electro authoritas, Homero teste, qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Mineruæ templum habet Lindos insule Rhodiorum, in quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adicit historia, mamme sue mensura. Electri natura est, ad lucernarum lumina clarius argento splendere. Quod est natium, & venena deprehendit. Nanque discurrunt in calicibus

calicibus arqus cælestibus similes, cum igneo stridore, & gemina ratione prædicunt. Aurea statua prima omnium nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quã vocant holosphyraton, in templo Anaitidis posita dicitur, quod in situ terrarum nomine hoc significauimus, numine gentibus illis sacratissimo. Direpta est Antonij Parthicis rebus. Scitumque narratur dictũ vnus veteranorum Bononiæ, hospitali Diui Augusti cœna, cum interrogaretur, essetne verum, eum qui primus violasset hoc numen, oculis membrisque captum expirasse? Respondit enim, tum maximè Augustum de cruce eius cœnare, seque illum esse, totumque sibi censum ex ea rapina esse. Hominũ primus & auream statuam & solidam Gorgias Leontinus Delphis in templo sibi posuit lxx. circiter Olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus. Aurum plurimis modis pollet in remediis. Vulneratisque & infantibus applicatur, vt minus noceant, quæ inferantur, veneficia. Est & ipsi superlato vis malefica, gallinarum quoque & pecorum foetibus. Remedium est abluere illatum, & spargere eos, quibus mederi velis. Torretur & cum salis grumo, pondere triplici misso, & rursum cum duabus salis portionibus, & vna lapidis, quem schiston vocant: ita virus tradit rebus vnà crematis in fictili vase, ipsum purum & incorruptũ. Reliquus cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus, lichenas in facie sanat. Lomento eum conuenit abluui. Fistulas etiam sanat, & quæ vocantur hæmorrhoides. Quod si trito spuma adiiciatur, putria hulcera & tetri odoris emendat. Ex melle verò decoctum cum melanthio, & illitum vmbilico, leuiter soluit aluum. Verrucas curarico M. Varro est author.

De chrysocolla, & medicina ex chrysocolla VI. & mirabilis natura eius glutinandi inter se persiciendiq; metallis. CAP. V.

Chrysocolla humor est in puteis, quos diximus, per venam auri defluens crassesciente limo rigoribus hybernis vsq; in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærariis metallis, & proximam in argentariis fieri compertum est. Inuenitur & in plumbariis, vilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura multum infra naturalem illam, immixtis in venã aquis leuiter hyme tota vsque in Iunium mensem, dein siccatis in Iunio & Iulio, vt planè intelligatur nihil aliud chrysocolla, quàm vena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam vocant. Et tamen illa quoque herba, quam luteam appellat, tingitur. Natura est, quæ lino lanæue, ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur: postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, repetitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maccatur, vt omnis duritia soluatur: ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturque. Tunc tinguatur alumine schisto & herba supra dicta, pingiturque, antequam pingat. Refert, quàm bibula docilisque sit. Nam nisi rapuit colorem, adduntur & schytanum atque turbystum: ita vocant medicamenta sorbere cogentia. Cum tinxere pictores, orobitin vocant, eiusq; duo genera faciunt: luteam, quæ seruatur in lomentum, & liquidam globulis sudore resolutis. Hæc vtraque genera in Cypro fiunt. Laudatissima in Armenia: secunda in Macedonia: largissima in Hispania. Summa cõmendationis est, vt colorem herbæ segetis lætè virentis quàm simillimè reddat. Visumq; iam est Neronis principis spectaculis harenam circi chrysocolla sterni, cum ipse concolori panno aurigaturus esset, introducta opificum turba. Tribus eam generibus distinguunt: asperã, quæ taxatur in libras vij. mediam, quæ denariis quinis: attritam, quam & herbaceam vocant, quæ x. iij. sublinunt autem harenosam, priusquàm inducant, atramento & parætonio. Hæc sunt tenacia eius & colori blanda. Parætonium, quoniam est natura pinguisimum, & propter læuorem tenacissimum, atramento aspergitur, ne Parætonij candor pallorem chrysocollæ afferat. Luteam putant à lutea herba dictam, quam ipsam cæruleo subtritam, pro chrysocolla inducunt, vilissimo genere atque fallacissimo. Vtus chrysocollæ & in medicina est ad purganda vulnera cum cera & oleo. Eadem per se arida siccatur & contrahit. Datur & in angina, orthopnoeãve, miscenda cum melle. Concitat vomitiones: miscetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac viridibus emplastris, ad dolores mitigandos, & cicatrices trahendas. Hanc chrysocollam Medici acesin appellant, quæ non est orobitis. Chrysocollam & aurifices sibi vendicant agglutinando auro: & inde omnes appellatam similiter vtentes dicunt. Temperatur autem ea Cypria ærugine, & pueri impubis vrina, addito nitro. Teritur Cyprio ære in Cypriis mortariis: santernam vocant nostri. Ita ferruminatur aurum, quod argentosum vocant. Signumque est, si addita santerna nitescit. E diuerso ærosus contrahit se hebetaturque, & difficulter ferruminatur. Ad id glutinum fit, auro, & septima parte argenti ad supra dicta additis, vnaque contritis. Contexti par est reliqua circa hoc, vt vniuersa naturæ contingat admiratio. Auri glutinũ est tale. Argilla ferro, cadmia æris massis, alumen laminis, resina plumbo & marmori: sed plumbũ nigrum albo iungitur, ipsumque album sibi oleo. Item stannum æramentis, stanno argentum. Pineis optimè lignis æs ferrumque funditur: sed & Aegyptia papyro, paleis aurum. Calx aqua accenditur, & Thracius lapis, idemq; oleo restinguitur. Ignis autem aceto maximè, & visco, & ouo. Terra minimè flagrat, Carboni maior vis exusto, iterumque flagranti.

De argento, & argento viuo, & stibio, siue alabaſtro, & scoria argenti, & de
spuma argenti.

CAP. VI.

AB his argenti metalla dicantur, quæ sequens insania est. Non nisi in puteis reperitur, nullaque sui spe nascitur, nullis, ut in auro, lucentibus scintillis. Terra est alia rufa, alia cineracea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi. Galenam vocant, quæ iuxta argenti venas plerunque reperitur. Et eodem opere ignium descendit pars in plumbum, argentum autem supernè innatat, ut oleum aquis. Reperitur in omnibus penè prouinciis, sed in Hispania pulcherrimum: id quoque in sterili solo, atque etiam montibus; & vbicunque vna inuenta vena est, non procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni ferè materia: vnde metalla Græci videntur dixisse. Mirum, adhuc per Hispanias ab Annibale inchoatos puteos durare, sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quæis Bebelo appellatur hodieq; qui ccc. pondo Annibali subministravit in dies, ad mille quingentos iam passus cauato monte, per quod spatium Aquitani stantes diebus noctibusque egerunt aquas lucernarum mensura, amnemq; faciunt. Argenti vena, quæ in summo reperta est, crudaria appellatur. Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum: ultra nihil quærebatur. Nuper inuenta æris vena infra alumen alba, nullum finem spei fecit. Odor ex argenti fodinis inimicus omnibus animalibus, sed maximè canibus. Aurum argentumque quod mollius, eò pulchrius. Lineas ex argento nigras produci pleriq; mirantur. Est & lapis in his venis, cuius vomica liquoris æterni argentum viuum appellatur, venenum rerum omnium. Exest ac perumpit vasa permanens tabe dira. Omnia ei innatant, præter aurum: id vnum ad se trahit. Ideo & optimè purgat, cæteras eius sordes expuens crebrò iactatu fistilibus in vasis, ita vitii abiectis, ut & ipsum ab auro discedat. In pelles subactas effunditur, per quas sudoris vice defluens, purum relinquit aurum. Ergo & cum æra inaurantur, sublitum bracteis pertinacissimè retinet. Verum pallore detegit simplices aut prætenues bractæas. Quapropter id furtum quærentes, ouiliquore candido vsum eum adulterare: mox & hydrargyro, de quo suo dicemus loco. Et aliàs argentum viuum non largum inuentum est. In iisdem argenti metallis inuenitur, ut propriè dicamus, spuma lapis candida nitentisq; non tamen translucens, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij laraſon. Duo eius genera, mas & foemina. Magis probant foeminæ: horridior est mas, scabriusq; & minus ponderosus, minusque radians, & harenosior: foemina contrà nitet, friabilis, fissurisque, non globis, dehiscens. Vis eius adstringere & refrigerare, principalis autem circa oculos: namq; ideo etiam plerique platyophthalmos id appellare, quoniam in calliblepharis mulierum dilatet oculos. Et fluxiones inhibet oculorum exulcerationesque farina eius ac thuris, gummi admisto. Sistit & sanguinem è cerebro defluentem. Efficacior & contra recentia vulnera, & contra veteres canum morsus in spersa farina: & contra ambusta igni, cum adipe ac spuma argenti cerussa; & cera. Vritur autem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis: dein restinguitur mulierum lacte, teriturq; in mortariis, admista aqua pluuiali. Ac subinde turbida transfunditur in æreum vas, & mundatur nitro. Fax eius intelligitur plumbosissima, quæque subsidit in mortario abiiciturque. Dein vas, in quo turbida transfusa sunt, opertum linteo per noctem relinquitur, & postero die, quod innatat, effunditur, spongiaque tollitur. Quod ibi subsidit, flos intelligitur, ac linteolo interposito in Sole siccatur, non ut perarescat. Iterumq; in mortario teritur, & in pastillos diuiditur. Ante omnia autem vrendi modus necessarius est, ne plumbum fiat. Quidam non fimo vtuntur coquentes, sed adipe. Alij tritum in aqua triplici linteo saccant, facemque abiiciunt, idque quod defluxit, transfundunt, quicquid subsidat colligentes, emplastris quoq; & collyriis miscent. Scoriam in argento Græci vocant helcysma. Vis eius adstringere & refrigerare corpora. Additur emplastris ut molybdæna, de qua dicemus in plumbo, cicatricibus maximè glutinandis, & contra tenesmos, dysenteriasque, infusa clysteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta, quæ vocant liparas, ad excreſcentia hulcerum, aut ex attritu facta, aut in capite manantia. Fit in iisdem metallis & quæ vocatur spuma argenti. Genera eius tria: optima, quam chryſitin vocant: secunda, quam argyritin; tertia, quam molybditin. Et plerunque omnes hi colores in eisdem tubulis inueniuntur. Probatissima est Attica, proxima Hispaniensis. Chryſitis ex vena ipsa fit, argyritis ex argento, molybditis plumbi ipsius fusura, quæ fit Puteolis, & inde habet nomen. Omnis autem fit excocta sua materia ex superiori catino defluens in inferiorem, & ex eo sublata veruculis ferreis, atque in ipsa flamma conuoluta veruculo, ut sit modici ponderis. Est autem, ut ex nomine ipso intelligi potest, feruescentis & futuræ materiæ spuma. Distat à scoria, quo potest spuma à face distare. Alterum purgantis se materiæ, alterum purgatæ vitium est. Quidam duo genera faciunt spumæ, quæ vocant sterelytida & peumenem: tertium molybdænam, in plumbo dicendam. Spuma ut sit utilis, iterum coquitur, confractis tubulis ad magnitudinem anulorum: ita accensa foliis, ad separandos carbones cineremque abluitur aceto aut vino, simulque restinguitur. Quod si sit argyritis, ut candore ei detur, magnitudine fabæ confracta, in fistili coqui iubetur ex aqua, addito in linteolis tritico & hordeo nouis, donec ea purgentur. Postea sex diebus terunt in mortariis, ter die abluentes aqua frigida: & cum desināt, calida, addito sale fossili, in librā spumæ obolo. Nouissimo die condunt in plumbeo vase. Alij cum faba candida ac prisana coquunt, & in Sole siccant, Alij in lana candida

Auellanarū.

dida cum faba, donec lanam non denigrent. Tunc salem fossilem adiiciunt, subinde aqua mutata, siccantque diebus xl. calidissimis æstatis. Necnon in ventre suo in aqua coquunt, exemptamque nitro fricant, & ut supra, terunt in mortariis cum sale. Sunt qui non coquant, sed cum sale terant, & adiecta aqua abluant. Vfus eius ad collyria, & litu ad muliebrum cicatricum fœditates tollendas maculasque, & abluendum capillum. Vis autem siccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere hucera, tumores lenire. Talibusque emplastris supra dictis ignes etiam sacros tollit cum ruta myrtoque & aceto. Itemque perniones cum myrtis & cera.

De minio, quanta auctoritatis fuerit apud Romanos, ac in uentione eius, & cinnabari ratione in picturis & medicina: de generibus minij, & ratione eius in picturis. CAP. VII.

Inuenitur in argentariis metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis, & quondam apud Romanos non solum maximæ, sed etiam sacræ. Enumerat authores Verrius, quibus credere sit necesse, Iouis ipsius simulachri faciem diebus festis minio illini solitam, triumphantumque corpora: sic Camillum triumphasse. Hac religione etiam nunc addi in vnguenta cœnæ triumphalis, & à Cenforibus in primis louem miniandum locari. Cuius rei quidem causam miror: quanquam & hodie id expeti constat Aethiopum populis, totosque eo tingi proceres, huncque ibi Deorum simulachris colorem esse. Quapropter diligentius persequemur omnia de eo. Theophrastus xc. annis ante Praxibulum Atheniensem magistratum (quod tempus exit in urbis nostræ cccxlix. annum) tradit inuentum minium à Callia Atheniense, initio sperante aurum posse excoqui harena rubente in metallis argenti: hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispaniis, sed durum & harenosum: item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum: optimum verò supra Ephesum Cilbianis agris. Harenam cocci colorem habere: hanc teri, dein lauare, farinam, & quod subsidat, iterum lauare. Differentiâ artis esse, quod alij minium faciunt prima lotura: apud alios id esse dilutius, sequentis autem loturæ optimum. Auctoritatem colori fuisse non miror. Iam enim Troianis temporibus rubrica in honore erat, Homero teste, qui naueis ea commendat, aliâs circa picturas pigmentaque rarus. Milton vocant Græci minium, quidam cinnabari. Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sicenim appellant illi saniam draconis elisi elephantorum morientium pondere, permixto utriusque animalis sanguine, ut diximus. Neque alius est color, qui in picturis propriè sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisque vtilissima est. At hercule Medici, qui cinnabarin vocant, pro ea vtuntur hoc minio, quod venenum esse paulo mox docebimus. Cinnabari veteres, quæ etiam nunc vocant monochromata, pingebant. Pinxerunt & Ephesio minio, quod derelictum est, quia curatio magni operis erat. Præterea utrunque nimis acre existimatur. Ideo transire ad rubricam, & sinopidem, de quibus suis locis dicam. Cinnabaris adulteratur sanguine caprino, aut sorbis tritis. Pretium synceræ nummi quinquaginta. Iuba minium nasci & in Carmania tradit: Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quam ex Hispania. Celeberrimum ex Sisaponensi regione in Bætica, miniario metallo vectigalibus populi Romani, nullius rei diligentiore custodia. Non licet id ibi perficere excoqui que. Romam perfertur vena signata, ad dena millia ferè pondo annua. Romæ autem lauatur, in vendendo pretio statuta lege ne modum excederet lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis, vnde præda societati. Nanque est alterum genus in omnibus ferè argentariis, itemque plumbariis metallis, quod sit exusto lapide venis permixto, non ex illo, cuius vomica argenti viuum appellauimus (is enim & ipse in argentum excoquitur) sed ex aliis simul repertis. Steriles etiam plumbi deprehenduntur suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exusti que tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium, per quàm paucis notum, multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur minium in officinis sociorum: item Scyrico. Quonam modo Scyricum fiat, suo loco dicemus. Sublini autem Scyrico minium compendij ratio demonstrat. Et alio modo pingentium furto opportunum est, plenos subinde abluentium penicillos. Sedit autem in aqua, constatque furantibus. Syncero cocci nitor esse debet. Secundarij autem splendor in parietibus sentit viginem. Quanquam hoc rubigo quædam metalli est. Sisaponensibus autem miniariis suæ venæ harena sine argento excoquitur. Auri modo probatur. Auro candente fucatum nigrescit: syncerum retinet colorem. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. Solis atque Lunæ contactus inimicus: remediū, ut parietis siccato cera Punica cum oleo liquefacta candens setis inducatur, iterumque ad motis gallæ carbonibus aduratur ad sudorem usque: postea candelis subigatur: ac deinde linteis puris, sicut & marmora nitescunt. Qui minium in officinis poliunt, faciem laxis vesicis illigant, ne in respirando perniciousalem puluerem trahant, & tamen ut per illas spectent. Minium in voluminibus quoque scriptura vsurpatur, clarioresque literas, vel in auro, vel in marmore etiam in sepulchris facit.

De hydrargyro, de argento in aurando, de coticulis in argenti generibus, & experimentis. CAP. VIII.

EX secundario inuenit vita & hydrargyrum in vicem argenti viui, paulò antè dilatatum. Fit autem duobus modis: æreis mortariis pistillisque trito minio ex aceto: aut patinis fictilibus impositū

ferrea concha, calyce coopertum, argilla superillita: dein sub patinis accensum foliis continuo igni, atque ita calycis sudore deterfo, qui sit argenti colore & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis, & lubrico humore confluere. Quod cum venenum esse conueniat, omnia quæ de minio in medicina vfu traduntur, temeraria arbitror: præterquam fortasse, quod illitum capiti ventræ, sanguinem sistit, dum ne quid penetret in viscera, ac vulnus attingat: aliter vtendū non equidem censeam. Hydrargyro argentum inauratur solum nunc propè, cum & in æra simili modo duci debeat. Sed eadem fraus, quæ in omni vitæ parte ingeniosissima est, viliores excogitauit materiam, vt docuimus. Auri argenti que mentionem comitatur lapis, quem coticulam appellant, quondam non solitus inueniri, nisi in flumine Tmolo, vt author est Theophrastus: nunc verò passim, quem alij heraclium, alij Lydium vocant. Sunt autem modici, quaternas vncias longitudinis, binasque latitudinis non excedentes. Quod à Sole fuit in his, melius, quam quod à terra. His coticulis periti, cum è vena vt lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti vel æris, scrupulari differentia, mirabili ratione, non fallente. Argenti duæ differentiæ. Batillis ferreis candentibus ramento imposito, quod candidum permaneat, probatur. Proxima bonitas rufo, nulla nigro. Sed experimento quoque fraus interuenit: seruatis in virorum vrina batillis, inficitur ita ramentū obiter dum vritur, candoremque mentitur. Est aliud experimentum politi, & in halitu hominis, si fudet protinus, nubemque discutiat.

De speculis & Aegypto argento.

CAP. IX.

LAminas duci, & specula fieri nō nisi ex optimo posse creditum fuerat. Id quoque iam fraude corrumpitur. Sed natura mira est imagines reddendi, quod repercusso aere, atque in oculos regeſto fieri conuenit. Eadem vi in speculis vfu polita crassitudine, paulumque propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginū. Tantum interest, repercussum illum respuat, an excipiat. Quinetiam pocula ita figurantur, expulsis intus crebris ceu speculis, vt vel vno intente, populus totidem imaginum fiat. Excogitantur & monstrifica, vt in templo Smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimumque refert concaua sint & poculi modo, an parmæ Threidicæ, media depressa an elata, transuersa an obliqua, supina an recta, qualitate excipientis figuræ torquente venientis umbras. Nec enim est aliud illa imago, quam digesta claritas materiæ excipientis umbram. Atque vt omnia de speculis peragantur hoc loco, optima apud maiores fuerant Brundusina, stanno & ære mistis. Præolata sunt argentea. Primus fecit Praxiteles Mag. Pompeij ætate. Nuper credi cœptum, certiores imaginem reddi, auro appposito auersis. Tingit & Aegyptus argentum, vt in vasis Anubem suum spectet, pingitque, non cælat, argentū. Transit inde materia & ad triumphales statuas, mirumque crescit pretium fulgoris excæcati. Id autem fit hoc modo. Miscetur argēto, tertia pars æris Cyprij tenuissimi, quod coronariū vocant, & sulphuris viui, quantum argenti. Conflantur ita in fictili circumlito argilla. Modus coquendi, donec seipsa opercula aperiant. Nigrescit & oui indurati luteo, vt tamen aceto & creta deteratur. Miscuit denario Triumuir Antonius ferrum, & Miscuit æri falsæ monetæ. Alij è pondere subtrahunt, cum sit iustum lxxxiiij. è libris signari. Igitur ars facta denarios probare, tam iucunda lege plebi, vt Mario Gratidiano vicatim totas statuas dicauerit. Mirumque, in hac artium sola vitia discuntur, & falsi denarii spectantur exemplar, pluribusque veris denariis adulterinus emitur.

Alias, Miscetur æra falsæ monetæ, ad stipulante & Bu deo libr. 3. de Asse.

De immodica pecunia, & quorum maxima opes fuerint, & quando primum populus Romanus stipem sparserit.

CAP. X.

NON erat apud antiquos numerus vltra centum millia: itaque & hodie multiplicantur hæc, vt decies centena millia, aut sæpius dicantur. Fœnus hoc fecit, nummusque percussus: & sic quoque æs alienum etiam num appellatur. Postea Diuites cognominati, dum modo notum sit, eum qui primus acceperit hoc cognomen, decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente M. Crassus negabat locupletem esse, nisi qui redditu annuo legionem tueri posset. In agris suis sestertiū MM. possedit, Quiritium post Syllam ditissimus. Nec fuit satis, nisi totum Parthorum esurisset aurum: atque vt nomen quidem optimi occupauerit (iuuat enim insectari inexplabilem istam habendi cupidinem) multos postea cognouimus seruitute liberatos opulentiores, pariterque tres Claudij principatu, Pallantem, Callistum, & Narcissum. Atque vt hi omittantur, tanquam adhuc rerum potiantur, C. Asinio Gallo, C. Marcio Censorino Coss. ad vj. Cal. Feb. C. Cæcilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quamuis multa ciuili bello perdidisset, tamen relinquere seruorum quatuor millia centum xvj. iuga bouum tria millia sexcenta, reliqui pecoris cc. quinquaginta septem millia: in numerato H—S. D. C. Funerari se iussit H—S. XI. Congerant excedentes numerum opes quora tamen portio erūt Ptolemæi? quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudæam, octona millia equitum sua pecunia tolerauisse: mille conuiuas, totidem aureis patoriis, mutantem vasa cum ferculis, saginasse. Quota verò ille ipse (neque enim de regibus loquor) portio fuit Pythij Bithyni, qui platanum auream, vitemque nobilem illam Dario regi donauit: Xerxis copias, hoc est septies centena lxxxviiij. millia hominum excepit epulo, stipendium quinque mensium frumentumque pollicitus, vt è quinque liberis senectuti suæ in delectu vnus saltem concederetur. Hunc quoque ipsum aliquis comparet Croeso regi, Quæ (malum) amentia est, id in vita cupere, quod aut etiam seruis contigerit, aut ne in regibus

regibus quidem inuenerit finem? Populus Roman. stipem spargere cœpit, Sp. Posthumio, Q. Marcio Coss. tanta abundantia pecuniæ erat, vt eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit. Nam quod Agrippæ Menenio sextantes æris in funus contulit, honoris id necessitatique propter paupertatem Agrippæ, non largitionis esse dixerim.

*De luxuria & frugalitate in vasis, & lectis argenteis, & quando lances immo-
dica facta. CAP. XI.*

Vasa ex argento mira inconstantia humani ingenij variat, nullum genus officinæ diu probando, nunc Furniana, nunc Clodiana, nunc Gratiana (etenim tabernas mensis adoptauimus) nunc anaglypta, in asperitatēque excisa, circa linearum picturas quærimus. Iam verò & mensas repositoriis imponimus, & ad sustinenda obsonia interrādimus latera, & interest quamplurimum lima perdidit. Vasa coquinaria ex argento Caluus Orator fieri queritur: at nos carrucas ex argento cælare inuenimus. Nostræque ætate Poppæa coniunx Neronis principis delicatioribus iumentis suis soleas ex auro quoque induere solebat. Libras xxxij. argenti Africanus sequēs hæredi reliquit. Idem que cū de Pœnis triumpharet, quater millies cccc. lxx. M. pondo transtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quod nunc in mensarum est apparatus. Postcā victa Numantia & deleta, idem Africanus in triumpho militibus xvij. millia pondo dedit, O viros illo Imperatore dignos, quibus hoc satis fuit. Frater eius Allobrogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Drusus in Tribunatu plebis xj. millia. Nam propter quinque pondo notatum à Censoribus triumphalem senem, fabulosum iam videtur. Item Catum Aelium, cū legati Aetolorum in Consulatu prandentem in fistilibus adissent, missa ab his vasa argentea non accepisse, neque aliud habuisse argenti ad supremum vitæ diem, quàm duo pocula, quæ L. Paulus socer ei ob virtutem deuictō Perseo rege donasset. Inuenimus legatos Carthaginensium dixisse, nullos hominum inter se benignius viuere, quàm Romanos. Eodem enim argento apud omnes cœnitauisse ipsos. At Hercules Pompeium Paulinum Arelatensis equitis Romani filium, paterna quoque gente pulsum, quod xj. pondo argenti habuisset apud exercitum, ferocissimis gentibus oppositum scimus. Lectos verò mulierum iam pridem toros operiri argēto, & triclinia quædam quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius Pollio eques Romanus, non vt operiret, aut Delia specie faceret, sed Punica. Idem & aureos fecit. Nec multo post argentei Deliacos imitati sunt. Quæ omnia expiauit bellum ciuile Syllanum. Paulō enim antè hæc facta sunt, lancesque è centenis libris argenti, quas tunc super quingentas numero Romæ fuisse constat, multosque ob eas proscriptos dolo concupiscentium. Erubescant Annales, qui bellum ciuile illud talibus vitiis imputauere. Nostra ætas fortior fuit: Claudij principatu seruus eius Drusillanus nomine Rotundus, dispensator Hispaniæ citerioris quingenariam lancem habuit, cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat: & comites eius octo quinquaginta librarum: quæso vt quàm multas conserui eius inferrent, aut quibus cœnantibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ victoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea. Repositoriis argentum addi sua memoria cœptum Feneftella dicit, qui obiit nouissimo Tiberij Cæsaris principatu. Sed & testudineatum in vsum venisse. Ante se autem paulo lignea rotunda solida: nec multo maiora, quàm mensas fuisse. Se quidem puero, quadrata & compacta, aut acere operata, aut citro cœpisse. Mox additum argentum in angulis, lineasque per commissuras. Tympana verò se iuvene appellata stateras, & lances, quas antiqui magidas appellauerant. Neccopia tantum argenti fuerit vitæ, sed validius penè manupretium, idque iam pridem, vt ignoscamus nobis. Delphinos quinis millibus sestertiis in libras emptos c. Gracchus habuit. L. verò Crassus Orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertiis C. Confessus tamen est, nunquàm se his vti propter verecundiam ausum. Constat eundem vj. millibus sestertiis in singulas libras vasa empta habuisse. Asia primū deuicta luxuriam misit in Italiam. Siquidem L. Scipio transtulit in triumpho argenti cælati pondo millia quadringenta L. Et vasorum aureorum pondo centum millia, anno conditæ vrbs quingentesimo sexagesimo quinto. Eadem Asia † domata multo etiam grauius afflixit mores, inutiliorque victoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi Romæ in auctionibus regis verecundia exempta est, vrbs anno dcxxvj, mediis lvj. annis erudita ciuitate
50 amare etiam, non solum admirari, opulentiam externam: immenso & Achaicæ victoriæ momento ad impellendos mores, quæ & ipsa hoc interuallo, anno vrbs dcviij. parta, signa & tabulas pictas inuexit, ne quid deesset. Pariterque luxuria nata est, & Carthago sublata, ita congruentibus fatis vt libèret amplecti vitia, & liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterū. C. Marius post victoriā Cimbricā cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas, & manipularis Imperator.

De statu argenteis, & calatura argenti, & ceteris quibusdam. CAP. XII.

Argenti vsum in statuas primū ad honorem Diui Augusti in adulationem temporum transisse, falsò existimatur. Iam enim triumpho Magni Pompeij reperimus translatum Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argenteam statuam: item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteosque. Argentum succedit ex re aliquando & auro, luxu fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tristior vetat. Vidimus & ipsi Arellium Fuscum motū equestri

M m 3 ordine

† Alias, donata: quam lectionem agro sit & Budanus libr. 3. de Asse.

ordine ob insignem calumniam, cum celebritate affectarentur adulescentium scholæ, ex argento annulos habentem. Et quid hæc attinet colligere, cum capuli militum ebore etiam fastidito, cælentur argento, vaginæ batillis, balthei laminis crepitent. Iam verò pædagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento, foeminæ lauentur, & nisi argentea folia fastidiant, eadēque materia & cibis & probris seruiat. Videret hæc Fabricius, & stratas argēto mulierum balineas, ita ut vestigio locus nō sit, cum viris lauantium: Fabricius inquam, qui bellicosos imperatores plus quàm pateram & salinum ex argento habere vetabat. Videret hinc dona fortium fieri, aut in hæc frangi. Heu mores, Fabricij nos pudet. Mirum in auro cælando inclaruisse neminem, argento multos. Maximè tamen laudatus est Mētor, de quo suprà diximus. Quatuor paria denique ab eo omnino facta sunt: ac iam nullum extare dicitur. Ephesiæ Dianæ templum iacet, Capitolium incendiis. Varro & æreum signum eius habuisse scripsit. Proximi ab eo in admiratione Acragas, & Boethus, & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in insula Rhodiorum: Boethi apud Lyndiam Mineruam, Acragantis in templo Liberi patris in ipsa Rhodo, Bacchæ Centauriq; cælati in scyphis: Myos in eadem æde & Silenus, & Cupidines. Acragantis & venatio in scyphis magnam famam habuit. Post hos celebratus est Calamis & Antipater, quique Satyrum in phiala grauatum somno collocauisse verius, quàm cælasse dictus est, Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauriscus. Item Ariston & Eunicus Mitylenæi laudantur, & Hecataus: & circa Magni Pompeij ætatem Praxiteles, Posidonius Ephesius, Lædus Stratiates, qui prælia armatosque cælauit: Zopyrus, qui Arcopagitas & iudicium Orestis in duobus scyphis H. S. XII. æstimated. Fuit dein Pytheas, cuius binæ vnciæ vnginti vñierunt. Vlixes & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium furripiētes. Fecit idem & cocos magiriscia appellatos, paruulis potioris, sed è quibus ne exempla quidē liceret exprimere: tam opportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer crustarius famam. Subitoque ars hæc ita exoleuit, ut sola iam vetustate censeatur, vsque adeo attritis cælaturis, ne figura discerni possit, autoritas constet. Argētum medicatis aquis inficitur, atq; etiam afflatu falso, sicut in mediterraneis Hispaniæ. In argenti & auri metallis nascuntur etiam num pigmēta, sil & cæruleum. Sil propriè limus est. Optimum ex eo, quod Atticum vocatur. Pretium in libras XXXII. Proximum marmarosum sub dimidio Attici pretio. Tertium genus est pressum, quod alij Scyricum vocant ex insula Scyro. Iam quidem & ex Achaia, quo vtuntur ad picturæ umbras. Pretium in libras huius H. S. bini. Dipondiis verò detractis, quod lucidum vocant, è Gallia veniens. Hoc autem & Attico ad lumina vtuntur: ad abacos, non nisi marmoroso, quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur & ad xx. ab vrbe lapidem in montibus. Postea vritur, pressum appellantis qui adulterant. Sed esse falsum exustumque amaritudine apparet, quoniam resolutum in puluerem est.

De file, & cæruleo, & Nestoriano: & cælo, & quod non omni anno equaliter species vendantur. CAP. XIII.

Sil pingere instituere primi Polygnotus & Mycon, Attico duntaxat. Hoc secuta ætas ad lumina vsa est: ad umbras autem Scyrico & Lydio. Lydium Sardibus emebatur, quod nunc obmutuit. Cæruleum harena est, Huius genera tria fuere antiquitus: Aegyptium, quod maximè probatur: Scythicum, hoc diluitur facile: cumque teritur, in III. colores mutatur, candidiorè nigriorémue, crassiorè tenuiorémue. Præfertur huic etiam num Cyprium. Accessit his Puteolanum & Hispaniense, harena ibi confici cœpta. Tingitur autem omne, & in sua coquitur herba, bibitq; succum. Reliqua confectura eadem quæ chrysocollæ. Ex cæruleo fit quod vocatur lomentum: perficitur id lauando terendoue: & hoc est cæruleo candidius. Pretia eius, XXIII. in libras, cærulei XVIII. Vfus in creta, calcis impatiens. Nuper accessit & Nestorianum ab autore appellatum. Fit ex Aegypti leuissima parte: pretium eius xl. in libras. Idem & Puteolani vsus, præterquàm ad fenestras: vocant cœlon. Nō pridè apportari & Indicū est cœptū, cuius pretium xvij. in libras. Ratio in pictura ad incisuras, hoc est, umbras diuidendas ab lumine. Est & vilissimū genus lomenti, quidā tritum vocant, quinis assibus æstimatum. Cærulei synceri experimentum in carbone ut flagret: fraus viola arida decocta in aqua, succoq; per linteam expresso in cretam Eretriam. Vis eius in medicina, ut purget hulcera. Itaque & emplastris adiiciunt: item causticis. Teritur difficillimè sil. In medendo leuiter mordet, astringitque & explet hulcera. Vritur in fistilibus, ut profit. Pretia rerum, quæ vsquam posuimus, non ignoramus alia in aliis locis esse, & omnibus penè annis mutari, prout nauigationes constiterint, aut ut quisque mercatus sit, aut aliquis præualens manceps annonam flagellet, non obliui De-metrium à tota Seplasia Neronis principatu accusatum apud Consules: poni tamen necessarium fuit, quæ plerunque erant Romæ, ut exprimeretur autoritas rerum.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS QVARTVS.

471

Aeris metalla.

CAP. I.

PROXIME dicantur æris metalla, cui & in vsu proximum est pretium, imò verò ante argentum, ac penè etiam ante aurum, Corinthio. Stipis quoque auctoritas, vt diximus. Hinc æra militum, Tribuni ærarij, & ærarium, & obæratum ab ære dicti. Docuimus, quandiu populus Romanus ære tantum signato vsus esset, & alia, quæ vetustas tradidit, cum æqualem vrbi auctoritatẽ eius declararet, à rege Numa collegio tertio ærariorum fabrũ instituto. Venã quo dictum est modo effoditur, ignique perficitur. Fit & è lapide æroso, quem vocant cadmiam: Celebritas in Asia, & quondam in Campania, nunc in Bergomatium agro, extrema parte Italiæ. Feruntque nuper etiam in Germania prouincia repertum.

Genera æris, quæ Corinthia, quæ Delia, quæ Aeginetica.

CAP. II.

Fit & ex alio lapide, quem chalcitem vocant in Cypro, vbi prima fuit æris inuentio: mox vilitas præcipua, reperto in aliis terris præstantiore, maximè orichalco, quod præcipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore, effœta tellure. Proximum bonitate fuit Salustianum in Ceutronum Alpino tractu, non longi & ipsum æui. Successitque ei Liuianum in Gallia. Vtrunque à metallorum dominis appellatum, illud ab amico Diui Augusti, hoc à coniuge, velocis defectus. Liuianum quoque certè admodum exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in Marianum conuersa, quod & Cordubense dicitur. Hoc à Liuiano cadmiam maximè forbet, & orichalci bonitatem imitatur in sestertiis dupondariis, Cyprio suo assibus contentis. Et hætenus nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant, quæ suis locis reddentur, summa claritate ante omnia indicata. Quondam æs confusum auro argentoque miscebatur, & tamen ars pretiosior erat: nunc incertum est, peior hæc sit, an materia. Mirumque, cum ad infinitum operum pretia creuerint, auctoritas artis extincta est. Quæstus causa enim, vt omnia, exerceri cœpta est, quæ gloriæ solebat. Ideo etiam Deorum adscripta operi, cum procures gentium claritatẽ & hac via quærerent, adeoque exoleuit fundendi æris pretiosi ratio, vt iandiu ne fortuna quidem in ære ius artis habeat. Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maximè laudatur: hoc casus miscuit, Corintho, cum caperetur, incensam: mirèque circa id multorum affectatio fuit: quippe cum tradatur, non alia de causa Verrem, quem Cicero damnauerat, proscriptum cum eo ab Antonio, quam quod Corinthiis se ei cessurum negauisset. At mihi maior pars eorum simulare eam scientiam videtur, ad segregandos se à cæteris magis, quam intelligere aliquid ibi subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta est Olympiadis clvj. anno tertio, nostræ vrbis dcviij. cum antè seculo fictores nobiles esse desissent, quorum ista omnia signa hodie Corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos, ponemus artificum ætates. Nam vrbis nostræ annos ex supra dicta comparatione Olympiadum, colligere facile erit. Sunt ergo vasa tantum Corinthia, quæ isti elegantiores modò in esculentis transferunt, modò in lucernas aut trulleos, nullo munditiarum respectu. Eius tria genera: candidum, argento nitore quam proximè accedens, in quo illa mixtura præualuit: alterum, in quo auri fulua natura: tertium, in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est, cuius ratio non potest reddi, quanquam hominis manu facta dederit Fortuna temperamentum simulachro signisque, illud suo colore pretiosum ad iocineris imaginem vergens, quod ideo hepatizon appellant, procul à Corinthio: longè tamen ante Aegineticum atque Deliacum, quæ diu obtinere principatum. Antiquissima æris gloria Delia fuit, mercatus in Delo concelebante toto orbe, & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcrisque. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad Deum simulachra, effigiemque hominum, & aliorum animalium. Proxima laus Aeginetica fuit. Insula & ipsa, nec æs gignens, sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario est Romæ. Hic est exemplar Aeginetici æris: Deliaci autem Iupiter in Capitolio in Iouis tonantis æde: illòque ære Myrò vsus est, hoc Polycletus, æquales atque condiscipuli. Emulatio autem & in materia fuit.

De candelabris, & templorum ornamentis.

CAP. III.

Præcipuam Aegina candelabrorum superficiem duntaxat elaborauit, sicut Tarentum scapos. In his ergo iuncta commedatio officinarum est. Nec pudet Tribunorum militarium salariis emere, cum ipsum nomẽ à candelarum lumine impositum appareat. Accessio candelabri talis fuit: Theonis iussu præconis Cleippus fullo, gibbere præterea & alio fœdus aspectu, emere id Gegania sestertiis L, eademque

démque ostentante conuiuio emptum ludibrij causa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in torum, mox in testamentum, prædiues numinum vice illud candelabrum coluit, & hanc Corinthiis fabulam adiecit: vindicatis tamen moribus nobili sepulchro, per quod æterna supra terras Geganæ dedecoris memoria duraret. Sed cum esse nulla Corinthia candelabra constet, nomen id præcipuè in his celebratur, quoniam Mummij victoria Corinthum quidem diruit, sed compluribus Achaia oppidis simul æra dispersit. Prisci limina etiam ac valuas ex ære in templis factitauere. Inuenio & à Cn. Octauio, qui de Perseo rege naualem triumphum egit, factam porticum duplicem ad circum Flamininum, quæ Corinthia sit appellata à capitulis æreis columnarum. Vestæ quoque ad ipsam Syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum à M. Agrippa posita. Quinetiam priuata opulentia eo modo usurpata est. Camillo inter crimina obiecit Sp. Caruilius Quæstor, quod ærata ostia haberet in domo. Nam triclinia ærata abacisque & monopodia Cn. Manlium Asia deuicta primū inuexisse triumpho suo, quem duxit urbis anno cccclxvij. L. Piso auctor est. Antias quidem L. Crassum hæredem L. Crassi Oratoris, multa etiam triclinia ærata vendidisse. Ex ære factitauere & cortinas tripodum nomine Delphicas, quoniam donis maxime Apollinis Delephici dicantur. Placuerunt & lychnuchi peniles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes: qualis est in templo Apollinis Palatini, quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicauerat eidem Deo. Transiit deinde ars ubique; vulgò ad effigies Deorum.

Quando primum simulachrum Romæ factum, & de origine statuarum, & honore statuarum, & generibus, & figuris. CAP. IIII.

Romæ simulachrum ex ære factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassij, quem regnum affectantem pater ipse interemerat. Transiit & ab Diis ad hominum statuas atque imagines multis modis. Antiqui pingebant eas bitumine, quò magis mirum est placuisse auro integere. Hoc nescio an Romanum fuit inuentum: certè etiam Romæ non habet vetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium, primò sacrorum certaminum victoria, maximeque Olympiæ ubi omnium qui vicissent, statuas dicari mos erat. Eorum verò, qui ter ibi superauissent ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas vocant: Athenienses nescio an primi omnium Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publicè posuerint statuas. Hoc actum est eodem anno, quo & reges Romæ pulsi. Excepta deinde res est à toto orbe terrarum humanissima ambitione. Etiam omnium municipiorum foris statua ornamentum esse cœpere, prorogarique memoria hominum, & honores legendi æuo basibus inscribi, ne in sepulchris tantum legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atque in atriis, Honos clientum instituit sic colere patronos.

De statu togatis, & quibusdam alijs, & quibus primum in columna, & quando primum publice, & quæ primum statua Romæ. CAP. V.

Togata effigies antiquitus ita dicantur. Placuerunt & nudè tenentes hastam, ab epheborum & gymnasiis exemplaribus, quas Achilleas vocant. Græca res est, nihil velare: at contra Romana ac militaris, thoracas addere. Cæsar quidem Dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est. Nā Iupercorum habitu factæ, tam nouitiæ sunt, quàm quæ nuper prodire penulis indutæ. Mancinus eodem habitu sibi statuit, quo deditus est. Notatum ab authoribus, & L. Actium Poetam in Camænarum ædè maxima forma statuam sibi posuisse, cum breuis admodum fuisset. Equestres utique statua Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. Sed illi celetas tantum dicantur in sacris victores. Postea verò & qui bigis vel quadrigis vicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent. Serum hoc, & in his non nisi à Diuo Augusto seiuges, sicut & elephantum. Non vetus & bigarum celebratio in his qui Prætura functi curru vestiti essent per Circum. Antiquior columnarum, sicut C. Menio, qui deuicerat priscos Latinos, quibus ex fœdere tertias prædæ Rom. pop. præstabat, eodemque in Consulatu in suggestu rostra deuictis Antiatibus fixerat anno urbis cccxvj. Item C. Duellio, qui primus naualem triumphum egit de Pœnis, quæ est etiam nunc in foro. Item P. Minutio præfecto annonæ extra portam Trigeminam vinciari stipe collata, nescio an primo honore tali à populo, antea enim à senatu erat: præclara res, nisi friuolis cœpisset initiis. Nanque & Aetij Nauij statua fuit ante Curiam, cuius basis conflagrauit Curia incensa P. Clodij funere. Fuit & Hermodori Ephesij in comitio, legum, quas Decemviri scribebant, interpretis, publicè dicata. Alia causa & alia auctoritas maior in Horatij Coclitis statua, quæ durat hodièque, cum hostes à ponte sublicio solus arcuisset. Equidem & Sibyllæ iuxta rostra esse non miror, tres sint licet: vna, quam Sex. Pacuuius Taurus Aedilis plebis restituit: duas, quas M. Messala, Primas putarem has, & Aetij Nauij, positas ætate Tarquinij Prisci, nisi regum antecedentium essent in Capitolio.

De statu sine tunicis, & quibusdam alijs, & quæ prima Roma statua equestris, & quando omnes statua priuatim & publicè sublata, & quibus Roma mulieribus, quæ prima ab exteris publicè posita. CAP. VI.

Ex his Romuli est sine tunica, sicut & Camilli in rostris, & ante ædem Castorum fuit Q. Marcij Tremuli equestris togata, qui Samnites bis deuicerat, captaq; Anagnia, populum stipendio liberauerat.

berauerat. Inter antiquissimas sunt & Tulli Cælij, L. Roscij, Sp. Nautij, C. Fulcinij in Rostris, à Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc à Romano populo tribui solebat iniuria cæsis, sicut & P. Iunio, & T. Coruncano, qui ab Teuca Illyriorum regina interfecti erant. Non omittendum videtur, quod Annales annotauere, tripedaneas his statuas in foro statutas. Hæc videlicet mensura honorata tunc erat. Non præteribo C. Octauium ob vnum verbum: hic regem Antiochum, daturū responsum dicentem, virga, quam tenebat fortè, circumscripsit, & prius quàm egrederetur circulo illo, responsum dare coegit. In qua legatione interfecto, Senatus statuam poni iussit quàm oculatissimo loco in Rostris. Inuenitur statua decreta & Taraciæ Caiæ siue Suffetiæ virgini Vestali, vt poneretur vbi vellet: quod adiectū nō minus honoris habet, quàm fœminæ esse decretam. Meritum eius in ipsis ponam Annaliū verbis: Quod campum Tiberinū gratificata esset ea populo. Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus Comitij positas, cum bello Samniti Apollo Pythius fortissimo Græcorum gentis iussisset, & alteri sapientissimo, simulachra celebri loco dicari, donec Sylla Dictator ibi Curiam faceret. Mirumque est, illos patres Socrati cunctis ab eodem Deo sapientia prælato Pythagoram prætulisse, aut totalis virtute Alcibiadem, aut quenquam utroque Themistocli. Columnarum ratio erat, attolli suprâ cæteros mortales: quod & arcus significant nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit à Græcis. Nullique arbitror plures statuas dicatas, quàm Phalereo Demetrio Athenis. Siquidem cœclx. statuere, quas mox lacerauerunt, nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant Romæ etiam in omnibus vicis C. Mario Gratidiano tribus, vt diximus, easdemque subuertere Syllæ introitu. Pedestres sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equestrium tamen origo perquam vetus est, cum fœminis etiam honore communicato. Clœliæ enim statua est equestris, ceu parum esset toga eam cingi: cum nec Lucretiæ, nec Bruto, qui expulerant reges, propter quos Clœlia inter obsides fuerat, decernerentur. Hanc primam & Horatij Coclitis publicè dicatam crediderim: antè enim sibi ac Sibyllæ Tarquinium, & reges sibi ipsos posuisse verisimile est: nisi Clœliæ Piso traderet ab his positam, qui vnâ obsides fuerant, redditis à Porfena in honorem eius. E diuerso Annius Fœcialis, equestrem, quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in vestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ Consul filia: eamque solam refugisse, Tiberimque tranauisse, cæteris obsidibus, quæ Porfenæ mittebantur, interemptis Tarquinij insidiis L. Piso prodidit, M. Aemilio, C. Popilio II. Coss. à Censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, statuas circa forum eorum qui magistratum gesserunt, sublatas omnes, præter eas quæ populi aut Senatus sententia statutæ essent. Eam verò, quam apud ædem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius qui regnum affectauerat, etiam conflata à Censoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni prouidebant illi viri. Extant Catonis in Censura vociferationes, mulieribus Romanis in prouinciis statuas poni. Nec tamen potuit inhibere, quò minus Romæ quoque ponerentur, sicuti Cornelie Gracchorum matri, quæ fuit Africani prioris filia. Sedens huic posita, soleisque sineamento insignis, in Metelli publica porticu: quæ statua nunc est in Octauie operibus. Publicè autem ab exteris posita est Romæ C. Aelio Tribuno plebis, lege perlata in Stennium Statilium Lucanum, qui Thurinos bis infestauerat: ob idem Aelium Thurini statua & corona aurea donauerunt. Idem postea Fabricium donauere statua, liberati obsidione. Passimque clientes in clientelas ita recepti: & adeò discrimen omne sublatum, vt Annibalis etiam statuæ tribus locis visantur in vrbe,

30 cuius intra muros solus hostium emisit hastam.

De antiquis statuariis, & pretiis signorum immodicis, & colosis in vrbe celeberrimis. CAP. VII.

30 **F**uisse autem statuariam artem familiarem Italiæ quoque & vetustâ, indicant, Hercules ab Euanthro sacratus, vt ferunt, in foro boario, qui triumphalis vocatur, atque per triumphos vestitur habitu triumphali: præterea Ianus geminus à Numa rege dicatus, qui pacis bellique argumento collitur, digitis ira figuratis, vt trecentorum sexagintaquinque dierum nota, per significationem anni, temporis & æui se Deum indicaret. Signa quoque Thuscânica per terras dispersa, quæ in Hetruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Romani nominis odio inditum est, propter duo millia statuarum Volsinios expugnatos obiceret. Mirumque mihi videtur, cum statuarum origo tam vetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia Deorum simulachra in delubris dicata, vsque ad deuictam Asiam, vnde luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo, in ea quam plasticen Græci vocant, dici cōuenientius erit: etenim prior, quàm statuaria, fuit. Sed hæc ad infinitum effloruit multorum voluminum opere, si quis plura persequi velit: omnia enim quis possit? In M. Scauri Aedilitate tria millia signorum in scena tantum fuere temporario theatro. Mummius deuicta Achaia repleuit urbem: ipse excessit nō relicturus filia dotem. Curenim non cum excusatione ponatur? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiamnum tria millia signorum esse, Mutianus ter Consul prōdidit, nec pauciora Athenis, Olympiæ, Delphis superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi possit? aut quis vsus noscendi intelligatur? Insignia tamen maximè, & aliqua de causâ notata, voluptarium sit artigisse, artificesque celebratos nominauisse, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lysippus ad sexcenta

Nn x.opera

C. Popilium legendum videtur ex Vale. Max. ceteris Historiis.

x. opera fecisse prodatur, tantæ omnia artis, ut claritatem possent dare vel singula. Numerum apparuisse defuncto eo, cum thesaurum effregisset hæres: solitum enim ex manipretio cuiusque signi denarios deponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidem ars est successu, mox & audacia. In argumentum successus vnum exemplum afferam, nec Deorum hominumve similitudinis expressæ. Aetas nostra vidit in Capitolio, prius quam id nouissimè conflagrauit à Vitellianis incensum, in cella Iunonis, canem ex ære, vulnus suum lambentem: cuius eximium miraculum & indiscrcta veri similitudo, non eo solum intelligitur, quod ibi dicata fuerat, verum & noua satisfactio: nam summa nulla par videbatur; capite tutelarios cauere pro ea, instituti publici fuit. Audaciæ innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas videmus statuarum, quas colossos vocant, turribus pares. Talis est in Capitolio Apollo, translatus à M. Lucullo ex Apollonia Ponti vrbe xxx. cubitorum, cl. talentis factus: talis in campo Martio Iupiter à Claudio Cæsare dicatus, qui vocatur Pompeianus à vicinitate theatri: talis & Tarenti factus à Lysippo xl. cubitorum. Mirum in eo, quod manu, ut ferunt, mobilis (earatio libramenti est) nullis conuellatur procellis. Id quidem prouidisse & artifex dicitur, modico interuallo, unde maximè statum opus erat frangi, opposita columna. Itaque propter magnitudinem difficultatemque moliendi, non attigit eum Fabius Verrucosus, cum Herculem qui est in Capitolio, inde transferret. Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lysippi supra dicti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulachrum post quinquagesimum sextum annum terræ motu prostratum, sed iacens quoque miraculo est. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores sunt digiti, quam pleræque statuarum. Vasti specus hiant de fractis membris. Spectantur intus magnæ molis saxa, quorum pondere stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum ccc. talentis, quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii, relicto moræ tædio. Sunt alij minores hoc in eadem vrbe colossi centum numero, sed ubicunque singuli fuissent nobilitaturi locum. Præterque hos Deorum quinq;, quos fecit Bryaxis. Fastitauit colossos & Italia: videmus certè Apollinem in bibliotheca templi Augusti Thuscenicum l. pedum à pollice, dubium ære mirabiliorem, an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouem, qui est in Capitolio, victis Samnitibus sacrata lege pugnantibus, è pectoralibus corum ocreisque & galeis. Amplitudo tanta est, ut conspiciatur à Latiario Ioue. Reliquis limæ suam statuam fecit, quæ est ante pedes simulachri eius. Habent in eodem Capitolio admirationem & capita duo, quæ P. Lentulus Consul dicauit: alterum à Charete supra dicto factum: alterum fecit Decius, comparatione in tantum victus, ut artificium minimè probabilis artificis videatur. Verum omnem amplitudinem statuarum eius generis vicit ætate nostra Zenodorus, Mercurio facto in ciuitate Galliarum Aruernis, per annos decem, H—S. cccc. manipretio. Postquam satis ibi artem approbauerat, Romam accitus est à Nerone, ubi destinatum illius principis simulachrum colossus fecit cx. pedum longitudine, qui dicatus Solis venerationi est, damnatis sceleribus illius principis. Mirabamur in officina non modò ex argilla similitudinem insignem, verum & ex paruis admodum surculis, quod primum operis instar fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiam, cum & Nero largiri aurum argentumque paratus esset, & Zenodorus scientia fingendi calandique nulli veterum postponeretur. Statuam Aruernorum cum faceret, prouinciæ Vibio Auito præsidente, duo pocula Calamidis manu celata, quæ Cassio Syllano auunculo eius præceptoris suo Germanicus Cæsar adamata donauerat, æmulatus est, ut vix vlla differentia esset artis. Quantoque maior in Zenodoro præstantia fuit, tanto magis deprehendi æris obliteratio potest.

Nobilitates ex ære operum & artificum CCCLXVI.

CAP. VIII.

Signis, quæ vocant Corinthia, plerique in tantum capiuntur, ut secum circumferant, sicut Hortensius Orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei se ænigmata intelligere, respondit debere, quoniam sphingem domi haberet. Circuntulit & Nero princeps Amazonem, de qua dicemus: & paulò antè C. Cestius Consularis signum, quod secum etiam in prælio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum sustinere traduntur solitæ statuarum, ex quibus duæ ante Martis Vltoris ædem dicatæ sunt, totidem ante regiam. Minoribus simulachris signisque innumera propè artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias Atheniensis, Ioue Olympiæ facto, ex ebore quidem & auro: sed ex ære signa fecit. Floruit autem Olympiade lxxxij. circiter ccc. nostræ vrbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius fuere Alcámenes, Critias, Nestocles. Hegias. Et deinde olympiade lxxxvij. Agelades, Callon, Polyclethus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelios. Ex his Polyclethus, discipulos habuit Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Dameam Clitorium, Myronem Lycium. Nonagesima quinta Olympiade florere Naucydes, Dinomedes, Canachus, Patrocles. Centesima secunda Polycles, Cephissodorus, Leochares, Hypatodorus. Centesima quarta Praxiteles, Euphranor. Centesima septima Echion, Therimachus. Centesima quartadecima Lysippus fuit, & cum eo Alexander Magnus. Item Lysistratus, & frater eius Sthenis, Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quod nullo doctore nobilis fuit ipse. Discipulos habuit Zeuxim & Iaden. Centesima vicesima Eutychides, Euthycrates, Labippus.

Lahippus, Cephissodorus, Timarchus, Pyromachus. Cessauit deinde ars, ac rursus Olympiade centesimaquingagesimaquinta reuixit, cum fuere longè quidem infra prædictos, probati tamen, Antheus, Callistratus, Polycles, Athenæus. Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. Ita distinctis celeberrimorum ætatibus insignes raptim transcurram, reliqua multitudine passim dispersa. Venere autem & in certamen laudatissimi, quanquã diuersis ætatibus geniti, quoniã fecerant Amazonas: quæ cum in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum, qui præsentibus erant, iudicio, cum apparuit eam esse, quam omnes secundam à sua quisque iudicassent. Hæc est Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Ctesilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis. Phidias, præter Iouem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit & exebore æquæ Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone adstans. Ex ære verò, præter Amazonem supra dictam, Mineruam tam eximie pulchritudinis, ut à forma cognomen acceperit. Fecit & Cliduchum & aliam Mineruam, quæ Romæ Aemilius Paulus ad ædem Fortunæ dedicauit. Item duo signa, quæ Catulus in eadem æde posuit palliata: & alterum colossicon nudum: primusque artem toreuticen aperuisse atque demonstrasse meritò iudicatur. Polyclethus Sicyonius Ageladis discipulus, Diadumenum fecit molliter iuuenem c. talentis nobilitatum. Idem & Doryphorum viriliter puerum. Fecit & quem canona artifices vocant, lineamenta artis ex eo perentes, velut à lege quadam: solusque hominum artem ipse fecisse, artis opere iudicatur. Fecit & distringentem, & nudum talo incessentem. Duosque pueros, item talis nudos ludentes, qui vocantur Astragalizontes: & sunt in Titi Imperatoris atrio: quo opere nullum absolutius plerique iudicant. Item Mercurium, qui fuit Lysimachiæ: Herculem, qui Romæ, Antæum à terra sustinentem: Artemona, qui Periphoretos appellatus est. Hic consummasse hanc scientiam iudicatur, & toreuticen sic erudisse, ut Phidias aperuisse. Proprium eiusdem, ut vno crure insisterent signa, excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, & penè ad vnum exemplum. Myronem Eleutheris natum, & ipsum Ageladis discipulū, bucula maximè nobilitauit, celebratis versibus laudata, quando alieno plerique ingenio magis, quàm suo, cōmendantur. Fecit & canem, & discobolon, & Persæ, & Priastas, & Satyrū admirantem tibias, & Mineruā, Delphicos pentathlos, Pancratiastas: Herculem etiā, qui est apud Circum maximū in æde Pompeij Magni. Fecisse & cicadæ monumentum ac locustæ, carminibus suis Erinna significat. Fecit & Apollinem, quem à Triumuiro Antonio sublatum restituit Ephesiis Diuus Augustus, admonitus in quiete. Primus hic multiplicasse varietatem videtur, numerosior in arte, quàm Polyclethus, & symmetria diligentior: & ipse tamen corporum tenus curiosus, animi sensus non expressisse, capillum quoque & pubem non emendatius fecisse, quàm rudis antiquitas instituisset. Vicit eum Pythagoras Rheginus ex Italia, pancratiaste Delphis posito. Eundem vicit & Leontius, qui fecit stadiodromon Astylon, qui Olympiæ ostenditur, & Libyn puerum tenentem tabellam eodem loco, & mala ferentem nudum. Syracusis autem claudicantem: cuius hulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur. Item Apollinem citharædum, serpentemque eius sagittis confici, qui Dicæus appellatus est, quod cum Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente conditum, sinu eius celatum esset. Hic primus neruos & venas expressit, capillumque diligentius. Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor, cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce Deæ septem nuda, & senis vnum, laudata sunt. Hic supra dicto facie quoque indiscreta similis fuisse traditur: Rheginia autem discipulus & filius sororis fuisse Sosistratus. Lysippum Sicyonium Duris negat, Tullius fuisse discipulum affirmat, sed primò ærarium fabrum, audendi rationem cœpisse pictoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium, dixisse demonstrata hominum multitudine, naturam ipsam imitandam esse, non artificem. Plurima ex omnibus signa fecit, ut diximus, fecundissimæ artis, inter quæ distringentem se, quem M. Agrippa ante thermas suas dicauit, mirè gratum Tiberio principi: qui non quiuit temperare sibi in eo, quanquam imperiosus sui inter initia principatus, transtulitque in cubiculum, alio ibi signo substituto: cum quidem tanta populi Romani contumacia fuit, ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitauerit, princepsque, quanquam adamatum, reposuerit. Nobilitatur Lysippus & temulentatibicina, & canibus ac venatione. In primis verò quadriga cum Sole Rhodiorum. Fecit & Alexandrum Magnum multis operibus, à pueritia eius orsus. Quam statuam inaurari iussit Nero princeps, delectatus admodū illa. Dein cum pretio perisset gratia artis, detractum est aurum: pretiosiorque talis existimatur, etiam cicatricibus operis atque conscissuris, in quibus aurum hæserat, remanentibus. Idem fecit Hephæstionem Alexandri Magni amicū, quæ quidā Polycleto adscribunt, cum is centum propè annis antè fuerit. Idē Alexādrī venationem: quæ Delphis sacrata est: Athenis Satyrorum turmam. Alexandrum amicorumque eius imagines summa omnium similitudine expressit. Has Metellus Macedonia subacta transtulit Romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Statuariæ arti plurimum traditur contulisse, capillum exprimendo, capita minora faciendo, quàm antiqui, corpora graciliora siccioraque, per quæ proceritas signorum maior videtur. Non habet Latinum nomen symmetria, quam diligentissimè custodiuit, noua intactaque ratione quadratas veterum staturas permutando: vulgoque dicebat, ab illis factos, quales essent, homines: à se, quales viderentur esse. Propriæ huius videntur

tur esse argutiæ operum, custoditæ in minimis quoque rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices, Lahippum & Bedam, sed ante omnes Euthycratem: quanquam is constantiam patris potius æmulatus, quàm elegantiam, austero maluit genere, quàm iucundo, placere. Itaque optimè expressit Herculem Delphis & Alexandrum, Thespin venatorem, & Thespiadas: prælum equestre, ad Trophonij oraculum: quadrigas Medæ complures: equum cum fiscinis: canes venantium. Huius porrò discipulus fuit Tisicrates, & ipse Sicyonius, sed Lyssippi sectæ propior, ut vix discernantur cōplura signa, ceu senex Thebanus, Demetrius rex, Peucestes Alexandri Magni seruator, dignus tanta gloria. Artifices, qui cōpositis voluminibus condidere hæc, miris laudibus celebrant, & Telephanem Phocum, ignotum aliàs, quoniam in Thessalia, ubi habitauerat, latuerint opera eius: alioquin suffragiis ipsorum æquatur Polycleto, Myroni, Pythagoræ. Laudant eius Larissam, & Spinarū pentathlon, & Apollinem. Alij non hanc ignobiliratis fuisse causam, sed quoniam se regum Xerxis atque Darij officinis dediderit, existimant. Praxiteles quoque marmore felicior: ideo & clarior fuit. Fecit tamen ex ære pulcherrima opera: Proserpinæ raptum: item Catagufam, & Ebrietatem, & Liberum patrem, nobilemque vnā Satyrum, quem Græci periboeton cognominant. Signa etiā, quæ ante Felicitatis ædem fuere, Veneremque, quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudij principatu, marmoreæ illi suæ per terras inclytæ parem. Item Stephusam, Spilumenem, Oenophorum, Harmodium & Aristogitone tyrannicidas, quos à Xerxe Persarum rege captos victa Perside Atheniensibus remisit magnus Alexāder. Fecit & puberem subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon vocant. Spectantur & duo signa eius diuersos affectus exprimentia, flentis matronæ, & meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynen fuisse,prehenduntque in ea amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis. Habet simulachrum & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit, ne melior in equorū effigie defecisse in homine crederetur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasque fecit, equis semper sine æmulo expressis. Sed ne videatur in hominum effigie inferior, Alcmena nullius est nobilior. Alcámenes Phidiæ discipulus & marmorea fecit, & æreum pentathlon, qui vocatur encrinomenos. At Polycleti discipulus Aristides quadrigas bigasque, Et Iphicratis Leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrannicidio, vsq; ad mortem excruciat, tyrannis non prodidit. Quamobrem Athenienses & honorem habere ei volentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere: atque ut intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt. Briaxis Aesculapium & Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton Apollinem, & Iunonem, qui sunt Romæ in Concordiæ templo. Cresilas vulneratum deficientem, in quo possit intelligi, quantum restet animæ: & Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumque in hac arte est, quod nobiles viros nobiliores fecit. Cephissodorus Mineruam mirabilem in portu Atheniensium, & aram ad templum Iouis Seruatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. Canachus Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur in Didymæo, Aeginetica æris temperatura. Ceruumque vnā ita vestigiis suspendit, ut linum subter pedes trahatur, alterno morsu digitis calceque retinentibus solum, ita vertebrato dente utrisque in partibus, ut à repulso per vices resiliat. Idem Celerizontas pueros fecit. Chæreas Alexandrum Magnum & Philippum patrem eius fecit. Ctesilaus doryphoron, & Amazonem vulneratam. Demetrius Lysimachen, quæ sacerdos Mineruæ fuit annis lxiiij. Idem & Mineruam, quæ Musica appellatur, quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonant. Idem equitem Sarmenem, qui primus de equitatu scripsit. Dædalus & ipse inter fictores laudatus, pueros duos distringentes se fecit. Dinomenes Protefilaum & Pythodemū luctatorem. Euphranoris Alexander Paris est: in quo laudatur, quod omnia simul intelligantur, iudex Dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector. Huius est Minerua Romæ, quæ dicitur Catuliana, infra Capitolium à Q. Luctatio Catulo dicata, & simulachrum Boni euentus, dextra patram, sinistra spicam ac papauer tenens. Item Latona puerpera, Apollinem & Dianam infantes sustinens, in æde Concordiæ. Fecit & quadrigas bigasque, & Cliduchon eximia forma: & Virtutem & Græciam, utrasque colosseas: mulierem ministrantem & adorantem. Item Alexandrum & Philippum in quadrigis. Eutychides Eurotam, in quo artem ipso amne liquidiorum plurimi dixerunt. Hegiæ Minerua, Pyrrhusque rex laudatur, & celerizontes pueri, & Castor ac Pollux ante ædem Iouis tonantis. In Pario colonia Hercules Isidori. Buthyreus Lycius Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerum sufflantem languidos ignes, & Argonautas. Leocras aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede, & cui ferat, parcentem vnguibus etiam per vestem: puerū Autolycon pancratio victorem, propter quem Xenophon Symposion scripsit: Iuuenemque illum tonantem in Capitolio, ante cundā laudabilem: item Apollinem diadematum. Lyciscus Lagonem puerum subdolæ ac fucatæ vernilitatis. Lycus & ipse puerum suffitorem. Menæchmi vitulus genu premitur, replicata ceruice: ipseque Menæchmus scripsit de sua arte. Naucydes Mercurio & Discobolo & immolante arietem censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit. Nicerates Aesculapium & Hygiam, qui sunt in Concordiæ templo Romæ. Pyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Policles Hermaphroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiam & Mineruam: Phoenix Lyssippi discipulus

pulus Epitherfen. Stipax Cyprius vno celebratur signo, Splanchnopte. Periclis Olympij vernula hic fuit, extra torrens, ignem oris pleni spiritu accendens. Sillanion Apollodorum fecit, fictorem & ipsum, sed inter cunctos diligentissimum artis, & inimicum sui iudicem, crebro perfecta signa frangentem, dum satiare cupiditatem nequit artis, & ideo insanum cognominatū. Hoc in eo expressit, nec hominem ex ære fecit, sed iracundiam: & Achillem nobilem. Item Epistatem exercentem athletas: Strongylion Amazonem, quam ab excellentia crurum Eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis principis circunlatam. Item fecit puerum, quem amando Brutus Philippensis cognomine suo illustravit. Theodorus, qui labyrinthum fecit Sami, ipse se ex ære fudit, præter similitudinem mirabilē fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limā tenet, læva tribus digitis quadrigulā tenuit translata Preneſte, tantæ paruitatis, vt totam eam currumq; & aurigam integeret alis simul facta musca. Xenocrates Tificratis discipulus: aut, vt alij, Euthycratis, vicit vtrosque copia signorum, & de sua arte composuit volumina. Plures artifices fecere Attali & Eumenis aduersus Gallos prælia, Iſgonus, Pyromachus, Stratonicus, Antigonus, qui condidit volumina de sua arte. Boethi, quam argēto melioris, infans eximie anserem stranguat. Atque ex omnibus, quæ retuli, clarissima quæque in vrbe iam sunt dicata à Vespasiano Principe in templo Pacis, aliisque eius operibus, violentia Neronis in vrbe conuecta, & in sellariis domus aureæ disposita. Præterea sunt æqualitate celebrati artifices, sed nullis operum suorum præcipui, Ariston, qui & argentum cælare solitus est, Callias, Clesias, Cantharus Sicyonius, Dionysodorus Critiæ discipulus, Deliades, Euphorion, Eunicus, & Hecatæus. Argenti cælatores, Lesbocles, Prodorus, Pythodicus, Polygnatus: iidem pictores nobilissimi. Item ex cælatoribus Stratonicus, Scymnus, qui fuit Critiæ discipulus. Nunc percontabo eos, qui eiusdem generis opera fecerunt, vt Apollodorus, Androbulus, Aſclepiodorus, Aleuas philosophos: Apellas & adorantes fœminas: Antigonus & Perixyomenon, tyrannicidæque supra dictos: Antimachus, Athenodorus fœminas nobiles: Aristodemus & luctatores, bigæque cum auriga, philosophos, anus, Seleucum regem. Habet gratiam suam huius quoq; Doryphorus. Cephisodori duo fuere: prioris est Mercurius, Liberum patrem in infantia nutriens. Fecit & concionantem manu elata: persona in incerto est. Sequens philosophos fecit. Colotas, qui cum Phidia Iouem Olympium fecerat, philosophos. Item Cleon & Cenchramis, & Callicles, & Cephis: Chalcoſthenes & comædos & athletas. Dahippus Perixyomenon. Daiphron, & Democritus, & Dæmon philosophos. Epigonus omnia ferè prædicta imitatus præcessit in tubicinē, & matri interfecit infante miserabiliter blandiente. Eubolidis digitis computans: Mycon athletis spectatus, Menogenes quadrigis. Nec minus Niceratus omnia quæ cæteri, aggressus, repræsentauit Alcibiadem, lampadēque accensa matrem eius Demaraten sacrificantem. Pſicrates bigæ Pitho mulierem imposuit. Idemque fecit Martem & Mercurium, qui sunt in Concordiæ templo Romæ. Perillum nemo laudat fœuio-rem Phalaride tyranno, qui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus igne subdito, & primus eum expertus cruciatum iustiore fœuitia. In hoc à simulachris Deū hominūque deuocauerat humanissimam artem. Ideo ne tot conditores eius elaborauerant, vt ex ea tormenta fierent? Itaque vna de causa seruantur opera eius, vt quisquis illa videat, oderit manus. Sthenis Cererem, Iouem, Minervam fecit, qui sunt Romæ in Concordiæ templo. Idem fientes matronas, & adorantes sacrificantēque. Simon canem & sagittarium fecit. Stratonicus cælator ille philosophos, Scopas vterque. Athletas autem & armatos, & venatores, sacrificantēque Batton, Euchir, Glaucides, Heli-
40 dorus, Hicanus, Lophon, Lyson, Leon, Menodorus, Myagrus, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, Protogenes, idem pictura clarissimus, vt dicemus: Patrocles, Polis, Posidonius, qui & argentum cælauit nobiliter, natione Ephesius, Periclymenus, Philon, Simenus, Timotheus, Theomnestus, Timarchides, Timon, Tisias, Thrason. Ex omnibus autem maximè cognomine insignis est Callimachus, semper calumniator sui, nec finem habens diligentia, ob id Cacizotechnos appellatus, memorabilis exemplo adhibendi curæ modum. Huius sunt salantes Lacenæ, emendatum opus, sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. Hunc quidam & pictorem fuisse tradunt. Non ære captus, nec arte, vnā solummodo Zenonis statuam Cypria in expeditione nō vendidit Cato, sed quia philosophi erat, vt obiter hoc quoque noscatur taminane exemplum. In mentione statuarum est
50 & vna non prætereunda, licet authoris incerti, iuxta rostra Herculis tunicati, Eleo habitu Romæ, torua facie, sentienteque suprema in tunica. In hac tres sunt vituli: L. Luculli Imperatoris, de manubiis alter, pupillum Luculli filium ex S. C. dedicasse: tertius, T. Septimium Sabinum Aedilem curulem ex priuato in publicum restituisse. Tot certaminum tantæq; dignationis simulachrum id fuit. Nūc reuertemur ad differentias artis & misturas. In Cyprio coronarium & regulare est, vtrunque ductile. Coronarium tenuatur in laminas, taurorumque felle tinctum, speciem auri in coronis histrionum præbet. Idemque in vncias additis auri scrupulis senis, prætenui pyropi bractea ignescit. Regulare & in aliis fit metallis, itemque caldarium. Differentia, quod caldarium funditur tantum, malleis fragile, quibus regulare obsequitur, ab aliis ductile appellatum, quale omne Cyprium est. Sed & in cæteris metallis, cura distat à caldario. Omne enim purgatis diligentius igni vitis, excoctisque, regulare est. In reliquis generibus palma Campano. Simile in multis partibus Italiæ prouin-

ciisque. Sed octonas plumbi libras addunt, & lenè recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentia afferat, in Gallia maximè sentitur vbi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura, nigrum atque fragile conficitur. Præterea semel recoquunt: quod sæpius fecisse, bonitati plurimum confert.

Differentia æris & mixtura, & de seruando ære.

CAP. IX.

IN quoq; notasse non ab re est, æs omne frigore magno melius fundi. Sequens temperatura statuariæ est, eadè que tabularis, hoc modo: Massa proflatur in primis, mox in proflatum additur tertia portio æris collectanei, hoc est, ex vsu coempti. Peculiare in eo condimentum atritu domiti, & consuetudine nitoris veluti mansuefacti. Miscentur & plumbi argentarij pondo duodena ac selibra, ceteris proflati. Appellatur etiamnum & formalis temperatura æris tenerrimi, quoniam nigri plumbi decima portio additur, & argentarij vigesima; maximè que ita colorem bibit, quem Græcicum vocant. Nouissima est, quæ vocatur ollaria, vase nomen hoc dante, ternis aut quaternis libris plumbi argentarij in centenas æris additis. Cyprio si addatur plumbum, colos purpuræ fit in statuarum prætextis. Aera extersa rubiginem celerius trahunt, quàm neglecta, nisi oleo perungantur. Seruari ea optimè in liquida pice tradunt. Vfus æris ad perpetuitatem monumètorum iam pridem translatus est, tabulis æreis, in quibus publicæ constitutiones inciduntur.

De cadmia medicina.

CAP. X.

Metalla æris multis modis instruunt medicinam, vtpote cùm hulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Hic rursus in fornacibus existit, aliàmque nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis atque flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusue fornacum pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacum ore, quæ flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima, cameris dependens, & ab eo argumento botrytis cognominata. Ponderosior hæc priore, leuior porro secuturis. Duo eius colores: deterior cinereus, puniceus melior, friabilis, oculorumque medicamentis vtilissima. Tertia est in lateribus fornacum, quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta verius, quàm pumex, intus varia, ad psoras vtilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt & ex ea duo alia genera: onychitis extra penè cærulea, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cæterarum sordidissima, vulneribus maximè vtilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima, iterumque à Medicis coquitur carbone puro, atque vbi in cinerem rediit, extinguitur vino ammineo, quæ ad emplastra præparatur: quæ verò ad psoras, aceto. Quidam in ollis fictilibus tusam vrunt, ac lauant in mortariis, postea siccant. Nymphodorus lapidem ipsum quàm grauissimum spississimūque vrit pruna, & exustum Chio vino restinguit tunditque, mox linteo cribrat, atque in mortario terit, mox aqua pluuia macerat, iterumque terit quod subsidit, donec cerussæ similis fiat nullo dentium offensa. Eadè lollæ actio: sed quàm purissimum lapidem eligit. Cadmiæ effectus siccare, per sanare, sistere fluxiones, pterygia & sordes oculorum purgare, scabritiem extenuare, & quicquid in plumbi effectu dicemus. Et æs ipsum ad omnia eadem vritur, præterque albugines oculorum & cicatrices. Hulcera quoque oculorum cum lacte sanat, idque Aegyptij collyrij modo terunt in coticulis. Facit & vomitiones è melle sumptum. Vritur autem Cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari pondere, circumlito spiramento in caminis, donec vasa ipsa percoquantur. Quidam & salem addunt, alij alumè pro sulphure, alij nihil, sed aceto tantum aspergunt. Vstum teritur mortario Thebaico, aqua pluuia lauatur, minore effectu, iterumque adiecta largiore teritur, & dum confidat, relinquitur: hoc sæpius, donec ad speciem minij redeat. Tunc siccatum in Sole, in ærea pyxide seruatur.

De scoria, & flore, & squama æris, & stomomate, & erugine, & hieracio.

CAP. XI.

ET scoria æris simili modo lauatur, minore effectu, quàm æs ipsum. Sed & æris flos medicinæ vtilis est. Fit ære fuso, & in alias fornaces translato: ibi flatu crebriore excutiuntur velut milij squamæ, quas vocant florem. Cadunt autem, cùm panes æris aqua refrigerantur rubentque. Similiter ex eis fit, quam vocant lepida, & sic adulteratur flos, vt squama veneat pro eo. Est autem squama hæc decussa vi clauis, per quos panes ærei ferruminantur. In Cypriis maximè officinis omnia. Differentia hæc est, quòd squama excutitur ictibus iisdem panibus: flos cadit sponte. Squamæ est alterum genus subtilius, ex summa scilicet lanugine decussum, quod vocant stomoma. Atque hæc omnia Medici (quod pace eorum dixisse liceat) ignorant, pars maior & nominibus, in tantum à conficiendis medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinæ solebat. Nunc quotiens incidere in libellos, componere ex his volentes aliqua, hoc est, impendio miserorum experiri commentaria, credunt seplasiæ, ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti, factaque iam pridem emplastra & collyria mercantur, tabesque mercium. Fraus seplasiæ sic exteritur. Et squama autem & flos vruntur in patinis fictilibus aut æreis, deinde lauatur, vt supra, ad eosdem vsus: & amplius ad narium carnosa vitia, itémque sedis & grauitates aurium, per fistulas in eas flatu impulsæ, & hulcera oris farina admota.

admota. Tollit & tonsillas cum melle. Fit & ex candido ære squama, Cypria longè efficacior. Nec non vrina pueri prius macerant clauos panésque. Quidam verò excussam squamam terunt, & aqua pluuiā lauant: Dant & hydropicis eam duabus drachmis in mulsi hemina, & illinunt cum polline. Aeruginis quoque magnus vsus. Sed pluribus fit ea modis. Nanque & è lapide, ex quo coquitur æs, deraditur, & ære candido perforato, atque in cadis super acetum suspenso, æreo obturatis operculo, multo probatiore, quàm si hoc idem squamis fiat. Quidam vasa ipsa candidi æris fictilibus condunt in aceto, raduntque x. die. Alij vinaceis contegunt, totidémque post dies radunt. Alij delimatam æris scobem aceto spargūt, versantque (pathis sapius die, donec absumatur. Eandémque scobem alij terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocyssimè verò contrahit coronarium æruginem, recisamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maximè Rhodiam æruginem: alij pumice aut gummi. Præcipuè autem fallit atramento sutorio adulterata. Cætera enim dente deprehenduntur, stridentia in frendendo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quæ syncera est, suum colorem retinet: quæ mista atramento, rubescit. Deprehenditur & papyro, galla prius macerata: nigrescit enim statim ærugine illita. Deprehenditur & visu, malignè virens. Sed siue synceram siue adulteratam, aptissimum est siccatam in patina noua vri & versari, donec fauilla fiat: postea teritur & reconditur. Aliqui in crudis fictilibus vrunt, donec figlinum percoquatur. Nonnulli & thus masculum admiscunt. Lauatur autem ærugo, sicut cadmia: vis eius collyriis oculorum aptissima, delacrymationibus mordendo proficiens. Sed ablui necessarium penicillis calidis, donec rodere desinat. Hieracium vocatur collyrium, quod ita maximè cõstat: temperatur autem id Hammoniaco vncijs quatuor, æruginis Cypriæ duabus, atramenti sutorij, quod chalcanthum vocant, totidem, misyos verò vna, croci sex. Hæc omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas, excellentis remedij contra initia glaucomatum & suffusionum, contra caligines & scabritias & albugines, ac genarum vitia. Cruda autem ærugo vulnerariis emplastris miscetur. Oris etiam gingiuarumque h ulcerationem mirificè emendat, & labiorum h ulcera cum oleo. Quod si & cera addatur, purgat, & ad cicatricem perducit. Aerugo & callum fistularum erodit, vitiorumque quæ circa sedem, siue per se, siue cū Hammoniaco illita, vel collyrij modo in fistulas adacta. Eandémque cum resina terebinthinæ tertia parte subacta, lepras tollit.

De scolecia, & chalciti, & misy, & sory, & chalcantho.

CAP. XII.

Est & alterum genus æruginis, quam vocant scoleciam, in Cyprio ære, hoc trito alumine & sale, aut nitro pari pondere, cum aceto albo quàm acerrimo. Non fit hoc nisi æstuosissimis diebus circa Canis ortum. Teritur autem, donec viride fiat, contrahatque se vermiculorum specie, vnde & nomen. Quod vitium vt emendetur, duæ partes quæ fuere aceti, miscentur vrina pueri impubis. Idè autem in medicamentis & santerna efficit, qua diximus aurum ferruminari, vsuq; vtriusque, qui æruginis. Scolecia fit & per se, derasa ab ærario lapide, de quo nunc dicemus. Chalcitim vocant lapidem, ex quo & ipsum æs coquitur. Distat à cadmia, quod illa super terram ex subdialibus petris caditur, hæc ex obrutis. Item, quod chalcitis friat se statim mollis natura, vt videatur lanugo concreta. Est & alia distinctio, quod chalcitis tria genera continet, æris, & misyos, & soryos, de quibus singulis dicemus suis locis. Habet autem æris venas oblongas. Probatur mellei coloris, gracili venarum discursu, friabilis, nec lapidosa. Putant & recentem vtiliorem esse, quoniam inueterata sory fiat. Vis eius ad excrecentia in h ulceribus, sanguinem sistere, gingiuas, vuam, tonsillas farina compescere. Vuluæ quoque vitiis in vellere imponitur. Cum succo verò porri, verendorum additur emplastris. Maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo diebus xl. & colorem croci trahit. Tunc admisto cadmiæ pari pondere, medicamentum efficit, psoricon dictum. Quod si duæ partes chalcitidis tertia cadmiæ temperentur, acrius hoc idem fiet. Acrius etiamnum & vehementius, si aceto, quàm vino, temperentur. Tosta verò efficacior fit ad eadem omnia. Sory Aegyptiū maximè laudatur, multum superato Cyprio. Hispaniensi & Africo: quanquàm oculorum quoque curationi quidam vtilius Cyprium putant: sed in quacunque natione optimum, cui maximum virus, in olfactu tritūque pinguius nigrescens & spongiosum. Stomacho res contraria in tantum, vt quibusdam olfactu modo vomitiones moueat: & Aegyptium quidem tale. Alterius nationis contritum splendet. Et misy est lapidosius. Prodest autem & dentium dolori, si contineatur atque colluat: & oris h ulceribus grauib; quæq; serpunt. Vritur carbonibus, vt chalcitis. Misy aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scrobibus, flori eius luteo miscente se ligni pinei fauilla. Reuera autem è suprà dicto fit lapide cõcretū naturā discretūmq; & optimum in Cypriorū officinis: cuius notæ sunt friati aureæ scintillæ, & cum teratur, harena natura, siue terrea, chalcitidi similis. Hoc admiscet, qui aurum purgant. Vtilitas eius infusi cum rosaceo auribus purulentis, & in lana impositi capitis h ulceribus. Extenuat etiam scabritias oculorum inueteratas. Præcipuè vtile tonsillis, contraque anginas & suppurata. Ratio, vt xvj. drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle, donec lentescat. Sic ad suprà dicta vtile est. Quotiens opus sit molliri vim eius, mel aspergitur. Erodit & callum fistularum ex aceto foueatum: & collyriis additur. Sistit & sanguinem, h ulceraque quæ serpent, quæue putrescant. Absumit & excrecentes carnes, Peculiariter virilitatis vitiis vtile: & foeminarū profluuiū sistit. Græci cognationem

tionem æris nomine fecerunt & atramento sutorio. Appellant enim chalcanthum. Nec vilius æque mira natura est. Fit & in Hispania è puteis stagnisue, id genus aquarum habentibus. Decoquitur ea, admixta dulci pari mensura, & in piscinas ligneas funditur. Immobiles super has transtris dependent restes lapillis extentæ, quibus adhærescens limus vitreis acinis imaginem quandam vix reddit. Exemptum ita siccatur diebus xxx. Color est cæruleus, perquam spectabili nitore, vitrumque esse creditur: diluendo fit atramentum tingendis coriis. Fit & pluribus modis, genere eo in scrobes cauato: quarum è lateribus distillantes hyberno gelu stirias, stalagmian vocant: neque est purius aliud. Sed ex eo candidum colorem sentientem violam, leucoion appellant. Fit & in saxorum catinis, pluuia aqua corriuato limo gelante. Fit & salis modo, flagrantissimo Sole admissas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia, fossile aut factitium appellant. hoc pallidius, & quantum colore, 10 tantum bonitate deterius. Probant maximè Cyprium in medicinæ vfu. Sumitur ad depellenda ventris animalia drachmæ pondere cum melle. Purgat & caput dilutum, ac naribus instillatum: item stomachum, cum melle aut aqua multa sumptum. Medetur & oculorum scabritiei dolorique, nec non & caligini, & oris huculceribus. Sistit & sanguinem narium: item hæmorrhoidum. Extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami. Suspedit epiphoras, penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda vulnera, & excrecentia huculcerum. Tollit & vuas, vel si decocto tangantur. Cum lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos: quodque ex eo candicat, in eo vfu præfertur violaceis, & grauitati aurium per fistulas inspiratur. Vulnera etiam per se illitum sanat, sed stringit cicatrices. Nupérque inuentum, vrsorum in harena & leonum ora inspergere illo: tantaque est vis in astringendo, vt non queant mordere.

De pompholyge, & spodo, & antispodo, & diphryge, & triente Seruilio.

CAP. XIII.

ETiamnum in ærariis reperiuntur, quem vocant pompholygem & spodon. Differentia, quod pompholyx lotura paratur, spodos illota est. Aliqui id quod sit candidum leuissimumque, pompholygem dixere, & esse æris & cadmiæ fauillam. Spodon nigriorem ponderosiorémque esse, derasam parietibus fornacum, mistis scintillis, aliquando & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem æris præstat, & si tangatur lingua, saporem horridum. Conuenitque oculorum medicamentis, quibuscunque vitiis occurrens, & ad omnia, quæ spodos: hoc solum distat, quod huius elutior vis est: Additur & in emplastra, quibus lenis quæritur refrigeratio & siccatio. Vtilior ad omnia, quæ vino lota est. Spodos Cypria optima. Fit autem liquefcentibus cadmia & ærario lapide. Leuissimè hæc efflatur & ocys, euolatque è fornacibus & tectis adhærescit, à fuligine distans candore. Quod minus candidum ex ea, immaturæ fornacis argumentum est: hoc quidam pompholygem vocant. Quod verò rubicundius ex iis inuenitur, acriorem vim habet, exhulceratque adeò, vt cum lauatur, si oculos attingat, excæcet. Est & mellei coloris spodos, in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcunque genus lauando fit vtilius. Purgatur antè pinna, dein crassiore lotura. Digitis scabritiem exterit. Media vis eius est, quæ vino lauatur. Est aliqua & in genere vini differentia. Leni enim lota collyriis oculorum nimium vigiliis fatigantium apta putatur. Eadem efficacior huculceribus quæ manant, vel oris quæ madent, & omnibus medicamentis, quæ parantur contra gangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodos, quam vocant lauriotin. Vtilissima autem oculis affirmatur, quæ fiat in aurariis: nec in alia parte magis est vitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla, vilissimis rebus utilitates easdem excogitauit. Antispodon vocant cinerem fici arboris vel caprifici, vel myrti foliorum cum tenerimis ramorum partibus, vel oleastri vel cydonij mali vel lentisci. Item ex moris immaturis, id est candidis, in Sole arefactis: vel è buxi coma, vel pseudocyperi, aut rubi, aut terebinthi, vel ocynanthæ. Taurini quoque glutinis, aut linteorum cinerem, similiter pollere inuentum est. Vruntur omnia ea crudo fistili in fornacibus, donec siglina percoquantur. In ærariis officinis & psegma fit, iam liquato ære atque percocto, additis etiamnum carbonibus, flatuque accensis: ac repente vehementiori flatu expuitur æris palea quædam. Solum, quo excipitur, stratum esse debet. Facile ab ea discernitur, quod in iisdem officinis diphrygem vocant Græci, ab eo quod bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis, donec excoquatur in rubricâ. Fit & in Cyprio ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paulatim circumdatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris facie subsidente. Differentia est quidem, quod æs ipsum in catino defluit, scoria extra fornaces, flos supernatat, diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquantur, ferruminari, circa hunc æs feruere, ipsum verò non percoqui, nisi translatum in alias fornaces, & esse nodum quandam materiæ. Id quod excocto superfit, diphryges vocari. Ratio eius in medicina similis supra dictis, siccare, & excrecentia consumere, & perpurgare. Probatum lingua, vt eam siccet tactu statim, saporémque æris reddat. Vnum etiamnum æris miraculum non omittemus. Seruilia familia illustris in Fastis, trientem æreum pascit auro & argento, consumente vtrunque. Origine atque natura eius incomperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messalæ senis ponam. Seruiliorum familia habet trientem sacrum, cui summa cum cura magnificentiaque sacra quotannis faciunt: quem ferunt aliàs creuisse, aliàs decreuisse videri, & ex eo aut honorem aut diminutionem familiæ significari.

† quod in iisdem officinis diphryges vocant Græci.

De fer-

De ferro, & ferreis metallis, & differentia ferri.

CAP. XIII.

Proximè indicari debent metalla ferri, optimo pessimoq; vitæ instrumento. Siquidem hoc tel-
lurem scindimus, ferimus arbuta, ponimus pomaria, vites squalore deciso annis omnibus co-
gimus iuuenescere. Hoc extruimus tecta, cædimus saxa, omnesque ad alios vsus ferro vtimur. Sed
eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus solùm, sed etiam missili volucrisq;, nunc tormen-
tis extusso, nunc lacertis, nunc verò pennato: quam sceleratissimam humani ingenij fraudem ar-
bitror. Siquidem, vt ocyus mors perueniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennasque ferro
dedimus. Quamobrem culpa eius non naturæ fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est,
posse innocens esse ferrum. In fœdere, quod expulsis regibus populo Romano dedit Porfena, no-
minatim comprehensum inuenimus, ne ferro nisi in agricultura vterentur. Et stilo scribere intui-
tum est, vt vetustissimi authores prodiderunt. Magni Pompeij in tertio Consulatu extat edictum,
vt in tumultu necis Clodianæ, prohibentis vllum telum esse in vrbe. Et tamen vita ipsa non desijt
honorem mitiorem habere ferro quoque Aristonidas artifex cùm exprimere vellet Athamantis
furorem Learcho filio præcipitato residentem, poenitentiamque, ferrum & æs miscuit, vt rubigine
eius per nitorem æris relucere, exprimeretur verecundiæ rubor. Hoc signum extat Thebis hodie.
Est in eadem vrbe & ferreus Hercules, quem fecit Alcon, laborū Dei patientia inductus. Videmus
& Romæ scyphos è ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obsistit eadem naturæ benignitas, exi-
gentis à ferro ipso poenas rubigine, eademque prouidentia nihil in rebus mortalius faciente, quàm
quod infestissimum mortalitati. Ferri metalla vbique propemodū reperiuntur, quippe insula etiam
Italia illa gignente: minimaque difficultate cognoscuntur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio
eadem excoquendis venis. In Cappadocia tantum quæstio est, aquæ an terræ fiat acceptum, quoniã
perfusa certo fluuiio terra, neque aliter, ferrum è fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Pri-
ma in genere terræ calivæ. Aliæ molle tantum, plumboque vicinior subministrant: aliæ fragile &
ærosum, rotarumque vsibus & clavis maximè fugiendum, cui prior ratio conuenit. Aliud breuita-
te sola placet, clavisque caligariis: aliud rubiginem celerius sentit, stricturæque vocatur cæ omnes,
quod non in aliis metallis, à stringenda acie vocabulo imposito. Et fornacum maxima differen-
tia est. In iis equidem nucleus ferri excoquitur ad indurandam aciem, alioque modo ad densandas
incudes, malleorumve rostra. Summa autem differentia in aqua est, cui subinde candens immer-
gitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispania & Turia-
sonem, Comum in Italia, cùm ferraria metalla in his locis non sint. Ex omnibus autem generibus
palma Serico ferro est. Seres hoc cum vestibus suis pellibusque mittunt. Secunda Parthico: neque
alia genera ferri ex mera acie temperantur: cæteris enim admiscetur. Mollior complexus in nostro
orbe. Aliubi vena bonitatem hanc præstat, vt in Noricis: aliubi factura, vt Sulmone aqua, vt dixi-
mus. Quippe cùm in exacuendo oleares cotes aquarumque differat, & oleo delicatior fiat acies. Mi-
rumque, cùm excoquatur vena, aquæ modo liquari ferrum, postea in spongas frangi. Tenuiora fer-
ramenta oleo restingui mos est, ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se vici-
scitur, Contactum nanque eo, celerius subinde rubiginem trahit. De magneti lapide suo loco di-
cemus, concordiaque quam cum ferro habet. Sola hæc materia vires ab eo lapide accipit, retinetq;
longo tempore, aliud apprehendens ferrum, vt annulorum catena spectetur interdum: quod im-
peritum vulgus appellat ferrum viuum, vulneraque tali asperiora fiunt. Lapis hic & in Cantabria
nascitur, non ille magnes verus caute continua, sed sparsa bubbatone, ita appellant: nescio an vitro
fundendo perinde utilis: nondum enim expertus est quisquam: ferri utiq; inficit aciem, vt magnes.
Eodem lapide Dinocrates architectus Alexandriæ Arsinoes templum concamerare inchoauerat,
vt in eo simulachrum eius è ferro pendere in aere videretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi,
qui id sorori suæ iusserat fieri. Metallorum omnium vena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ
parte, quam Oceanus alluit, mons præruptè altus, incredibile dictu, totus ex ea materie est, vt in am-
bitu Oceani diximus.

*De temperatura ferri, & medicina ex ferro, & arugine, & rubigine, & squama ferri,
& hygremplastro.*

CAP. XV.

Ferrum accensum igni, nisi duretur ictibus, corrumpitur. Rubens non est habile tundendo, ne-
que antequàm albescere incipiat. Aceto aut alumine illitum fit æri simile. A rubigine vindica-
tur cerussa & gypso, & liquida pice. Hæc est temperatura à Græcis antipathia dicta. Ferunt quidam
& religione quadam id fieri. Et extare ferream catenam apud Euphratem amnem, in vrbe quæ
Zeugma appellatur, qua Alexander Magnus ibi vinxerat pontem, cuius annulos, qui resecti sunt,
rubigine infestari, carentibus ea prioribus. Medicina è ferro est & alia, quàm secandi. Nanque cir-
cumscribi circulo, tæve circunlato mucrone, & adultis & infantibus prodest contra noxia medica-
menta: & præfixisse in limine è sepulchro euulsos clauos aduersus nocturnas lymphationes. Pun-
giq; leuiter mucrone, quo percussus homo sit, contra dolores laterū pectorumq; subitos, qui pun-
ctionem afferant. Quædã vstione sanantur: priuatim verò canis rabidi morsus. Quippe etiã præua-
lente morbo, expauescentesq; potum, vsta plaga illico liberantur. Calefit etiã ferro candente aqua,
Oo in mul-

in multis vitiis, priuatim verò dysentericis. Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Telephum proditur sanasse Achilles, siue id ærea, siue ferrea cuspe fecit. Ita certè pingitur eam decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis veteribus. Vis eius ligare, siccare, restringere. Emendat alopecias illita. Utuntur & ad scabritias genarum pustulasque totius corporis, cum cera & oleo myrteo: ad ignes verò sacros ex aceto: item ad scabiem, paronychia digitorum & pterygia in lintheolis. Sistit & foeminarum profluvia imposita velleribus. Plagis quoque recentibus vino diluta, & cum myrrha subacta: & condylomatis ex aceto prodest. Podagras quoque illita lenit. Squama quoque ferri in usu est ex acie aut mucronibus, maximè simili, sed acriore, quàm rubigo: quam obrem & contra epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemque sistit, cum vulnera maximè ferro fiant. Sistit & foeminarum profluvia. Imponitur & contra lienum vitia. Hæmorrhoidas compefcit, hulerumque serpentia. Et genis prodest, farinæ modo aspersa paulisper: præcipua tamen commendatio eius in hygreplastro ad purganda vulnera fistulasque, & omnem callum erodendum, & rasis ossibus carnes recreandas. Componitur hoc modo: obolis ex Cimolia creta duobus, drachmis sex ex ære, totidem ex squama ferri, totidem ceræ, ex olei sextario. His adiicitur, cum sunt repurganda vulnera aut replenda, ceratum.

De plumbi metallis, & albo plumbo, & nigro.

CAP. XVI.

Sequitur natura plumbi. Cuius duo genera, nigra, atque candidum. Pretiosissimum candidum, à Græcis appellatum cassiteron, fabuloseque narratum in insulas Atlantici maris peti, vitilibusque nauigiis circumfusus corio aduehi. Nunc certum est, in Lusitania gigni & in Gallæcia, summa tellure harenosa, & coloris nigri: pondere tantum ea deprehenditur. Interueniunt & minuti calculi, maximè torrentibus siccatis. Lauant eas harenas metallici, & quod subsidit, coquunt in fornacibus. Inuenitur & in aurariis metallis (quæ elutia vocant) aqua immissa eluente calculos nigros paulum candore variatos, quibus eadem grauitas quæ auro. & ideo in calathis, in quibus aurum colligitur, remanent cum eo, postea caminis separantur, conflaturque in album plumbum resoluuntur. Non fit in Gallæcia nigrum, cum vicina Cantabria nigro tantum abundet: nec ex albo argentum, cum fiat ex nigro. Iungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest, nec hoc ei sine oleo. Ac ne album quidem secum sine nigro. Album habuit auctoritatem & Iliacis temporibus, teste Homero, cassiteron ab illo dictum. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim sua prouenit vena, nec quicquid aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisque venis conflatur. Eius qui primus fuit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentum: quod remansit in fornacibus, galæna, quæ portio est tertia addita venæ. Hæc rursus conflata, dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus.

De stanno, plumbo argentario, & quibusdam aliis.

CAP. XVII.

Stannum illitum æneis vasis, saporem gratiorem facit, & compefcit æruginis virus, mirumque, spondus non auget. Specula quoque ex eo laudatissima, ut diximus, Brundusij temperabantur, donec argenteis vti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur stannum addita æris tertia portione candidi in plumbum album. Fit & alio modo mistis albi plumbi nigrique libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Idem & tertiarium vocant, in quo duæ nigri portiones sunt, & tertia albi. Pretium eius in libras xxx. hoc fistulæ solidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi, argentarium vocant, & eo quæ volunt incoquunt. Pretia huius faciunt in pondo centum triginta. In libras, albo per se syncero pretia sunt triginta, nigro sexdecim. Albi natura plura aridi habet: contraque, nigri tota humida est. Ideo album nulli rei sine mistura vtile est. Neque argentum ex eo plumbatur, quoniam prius liquefcit argentum. Album incoquitur æreis operibus Galliarum inuento, ita ut vix discerni queat ab argento, eaque incoctilia vocant. Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere, equorum maximè ornamentis, iumentorumque iugis in Alexia oppido: reliqua gloria Biturigum fuit. Cœpere deinde & effeda, & vehicula, & petorita exornare: simili quoque modo ad aurea quoque, non modò argentea, stacula inanis luxuria peruénit: quæque in scyphis cerni prodigium erat, hæc in vehiculis atteri, cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charra est, ut liquefactum pondere videatur, non calore, rupisse. India neque æs neque plumbum habet, gemmisque suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistulas laminaeque vtimur laboriosius in Hispania eruto, tota quoque per Gallias: sed in Britannia summo terræ corio adeò largè, ut lex ultro dicatur, ne plus certo modo fiat. Nigri generis hæc sunt nomina: Iouetanum, Caprariense, Oleastrense. Nec differentia vlla scorix, modò sit excocta diligenter. Mirumque in his solis metallis, quod derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc videtur facere relaxatis spiramentis ad satietatem infusus aer, æquè ut foeminas quasdam foecundiores abortus facere. Nuper id compertum in Bætica Santarensi metallo, quod locari solitum x. libris per cc. antè annos, postquam obliteratum erat, lv. locatum est. Simili modo Antonianum in eadem prouincia pari locatione peruénit ad pondo cccc. vestigialis. Et mirum, aqua addita nō liquefcere vasa è plumbo constare: eadem in aqua calculus æreusve quadrans si addatur, vas peruri.

Medicina

IN medicina per se plumbi vsus est cicatrices reprimere: ad alligatisque lumborum & renum parti laminis frigidioris natura inhibere impetus Veneris. Visaque in quiete Veneria sponte naturæ erumpentia usque in morbi genus, his laminis Caluus Orator cohibuisse traditur, viresque corporis studiorum labori custodisse. Nero (quoniam ita diis placuit) princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans, alendis vocibus demonstravit rationem. Coquitur ad medicinæ vsus patinis fictilibus, substrato sulphure minuto, laminis impositis tenuibus, opertisque sulphure & ferro mistis. Cum coquitur, munienda in eo opere foramina spiritus conuenit: alioquin plumbi è fornacibus halitus noxius sentitur, & pestilens, & canibus ocysimè: omnium verò metallorū, muscis & culicibus: quamobrem non sunt ea tædia in metallis. Quidam in coquendo scobem plumbi lima quæsitam sulphuri miscent: alij cerussam potiùs, quàm sulphur. Fit & lotura plurimi vsus in medicina, cum se ipso teritur in mortariis plumbeis addita aqua cælesti, donec crassescat. Postea supernatans aqua tollitur spongiis: quod crassissimum fuit, siccatur diuiditur in pastillos. Quidam limatū plumbum sic terunt: quidam etiam plumbaginem admiscent: alij verò acetum, alij vinum, alij adipem, alij rosam. Quidam in mortario lapideo, & maximè Thebaico, plumbeo pistillo terere malunt: candidiusque fit ita medicamentum. Id autem quod vsutum est plumbum, lauatur, ut stibi & cadmia. Potest adstringere, sistere, contrahere cicatrices. Vsus enim ex eodem & in oculorum medicamentis, & maximè contra procidentiam eorum & inanitatem, & huculcerum excrecentia, rimasque sedis aut hæmorrhoidas, aut condylomata. Ad hæc maximè lotura plumbi facit: cinis autem vsus ad huculcerum serpentina, aut fordida: eademque, quæ chartis, ratio profectus. Vritur autem in patinis per laminas minutas cum sulphure, versatum rudibus ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alij elimatam scobem in fictili crudo coquant in caminis, donec percoquatur sigillū. Alij cerussam miscent pari mensura, aut hordeū, teruntque, ut in crudo dictū est, & præferunt sic tritum plumbum spodio Cyprio. Scoria quoque plumbi in vsu est, optimaque, quæ ad luteum maximè colorem accedit sine plumbi reliquiis, aut sulphuris specie, & terra carens. Lauatur hæc in mortariis minutim fracta, donec aqua luteū colorem trahat, & transfunditur in vas purum, idque sæpius, usque dum subsadat, quod vtilissimum est: eodemque effectus habet, quos plumbum, sed acriores. Mirari succurrit experientiam vitæ, ne facere quidem rerum, excrementorumque foeditate intentata tot modis. Fit & spodiū ex plumbo eodem modo, quo ex Cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris in aqua cælesti, separaturque terrenum transfusione, cribratumque teritur. Quidam puluerem pennæ detergere malunt, ac terere in vino odorato. Est & molybdæna, quam alibi galenam vocauimus, plumbi & argenti vena communis. Melior hæc, quanto magis aurei coloris, quantoque minus plumbofa, friabilis, & modicè grauis. Cocta cum oleo, iocineris colorem trahit. Adhærescit & auri & argenti fornacibus. Et hæc metallicam vocant. Laudatissima, quæ in Zephyrio fiat. Probantur minimè terrenæ, minimeque lapidosæ: coquantur lauanturque scoriam modo. Vsus in liparas ad linienda refrigerandaque: huculcera: emplastrisque, quæ non alligantur, sed illita ad cicatricem perducunt, in teneris corporibus mollissimisque partibus. Compositio eius est libris tribus, & ceræ libra vna, olei tribus heminis, quod in senili corpore cum fracibus additur. Temperatur & cum spuma argenti, & scoria plumbi, ad dysenteriam & tenesmum fouendo calida. Psimythiū quoque, hoc est cerussam, plumbi dant officinæ. Laudatissimum in Rhodo. Fit autem ramentis plumbi tenuissimis super vas aceti asperrimi impositis, atque ita distillantibus. Quod ex eo cecidit in ipsum acetum, arefactum molitur & cribratur, iterumque aceto misto in pastillos diuiditur, & in Sole siccatur æstate. Fit & alio modo, addito in vrceos aceti plumbo, obturatos per dies x. derafoque: ceu situ, ac rursus deiecto, donec deficiat materia. Quod derafum est, teritur & cribratur, & coquitur in patinis, misceturque rudiculis, donec rufescat, & simile sandarachæ fiat. Dein lauatur dulci aqua, donec nubeculæ omnes eluantur. Siccatur similiter postea, & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem, quæ supra dictis, leuissima tantum ex omnibus: præterque ad candorem foeminarum, est autem letalis potus, sicut spumæ argenti. Postea cerussa ipsa si coquatur, rufescit. Sandarachæ quoque, propemodum dicta natura est. Inuenitur autem & in aurariis & in argentariis metallis, melior quò magis rufa, quoque magis virus redolens, ac pura friabilisque. Valer purgare, sistere, excalfacere, perrodere. Summa eius dos septica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cum melle sumpta. Vocem lymphidam ac canoram facit. Suspiriosis suffientibusque iucundè medetur, cum resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoque cum cedro, ipso nidore itidem medetur. Et arsenicū ex eadem est materia. Quod optimū, coloris etiam in auro, excellentius: quod verò pallidius aut sandarachæ similis est, deterius existimatur. Est & tertium genus, quo miscetur aureus color sandarachæ. Vtraque hæc squamosa. Illud verò siccum purumque gracili venarum discursu fissile. Vis eadem, quæ supra, sed acrior. Itaque & causticis additur, & psilothris. Tollit & pterygia digitorum, carnesque narium, & condylomata, & quicquid excrefcit. Torretur, ut validius prosit, in noua testa, donec mutet colorem.

C. PLINII
SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS QVINTVS.

PROOEMIUM.

ET ALLORVM, quibus opes constant, annascentium quoq; eis natura indicata propemodum est, ita connexis rebus, vt immensa medicinae sylua, officinarumque tenebrae, & morosa caelandi pingendiue ac tingendi subtilitas simul dicerentur. Restant terrae ipsius genera lapidumque, vel numerosiore serie, plurimis singula à Gracis praecipue voluminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur vtilem instituti modo, nihil necessarium aut naturale omittentes.

Honos pictura.

CAP. I.

Primumque dicemus quae restant de pictura, arte quondam nobili, tunc cum expeteretur à Regibus populisq; & illos nobilitante, quos esset dignata posteris tradere: nunc verò in totum marmoribus pulsa, iam quidem & auro, nec tantum vt parietes toti operiantur, verum & interrafo marmore, vermiculatis ad effigies rerum & animalium crustis. Non placent iam abaci, nec spatia montis in cubiculo delitentie: coepimus & lapidem pingere. Hoc Claudij principatu inuentum: Neronis verò, maculas, quae non essent, in crustis inferendo vnitatem variare, vt ouatus esset Numidicus, vt purpura distingueretur Sinnadicus, qualiter illos nasci optarent deliciae. Montium haec subsidia deficientium: nec cessat luxuria id agere, vt quam plurimum incendiis perdat.

Honos imaginum.

CAP. II.

Imaginum quidem pictura quam maxime similes in aeuum propagabantur figurae: quod in totum exoleuit. Aerei ponuntur clypei, argenteae facies surdo figurarum discrimine, statuarum capita permutantur, vulgatis iam pridem salibus etiam carminum. Ad eò materiam malunt conspici omnes, quam se nosci. Et inter haec pinacothecas veteribus tabulis consuunt, alienasque effigies colunt, ipsi honorem non nisi pretio ducentes, vt frangat haeres, furis detrahat laqueus. Itaque nullius effigie viuente, imagines pecuniae, non suas, relinquunt: iidem palestras athletarum imaginibus & ceromata sua exornant, & vultus Epicuri per cubacula gestant, ac circumferunt secum. Natali eius vicesima Luna sacrificant, feriasque omni mense custodiunt, quas icadas vocant, hi maxime, qui se ne viuentes quidem nosci volunt. Ita est profectò, artes desidia perdidit: & quoniam animorum imagines non sunt, negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atrijs haerebant, quae spectarentur, non signa externorum artificum, nec aera, aut marmora. Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, vt essent imagines, quae comitarentur gentilitia funera, semperque defuncto aliquo, totus aderat familiae eius, qui ynquam fuerat, populus. Stemmata verò lineis discurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliae foris & circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis hostium spoliis, quae nec emptori refringere liceret; triumphabantque etiam dominis mutatis ipsae domus: & erat haec stimulatio ingens, exprobrantibus testis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Messalae Oratoris indignatio, qua prohibuit inferi genti suae Leuinorum alienam imaginem. Similis causa Messalae seni expressit volumina illa, quae de familiis condidit, cum Scipionis Africani transisset atrium, vidissetque adoptione testamentaria Salutionis (hoc enim ei fuerat cognomen) Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionum nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat, etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutum amor: multoque honestius, quam mereri, ne quis suas expeteret. Non est praetereundum & nouitium inuentum. Siquidem non solum ex auro argentoque, aut certe ex aere in bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animae in iisdem locis ibi loquuntur: quinimo etiam quae non sunt, finguntur, pariuntque desideria non traditi vultus, sicut in Homero euenit. Quo maius (vt equidem arbitror) nullum est felicitatis specimen, quam semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis. Asinij Pollionis hoc Romae inuentum, qui primus bibliothecam dicando, ingenia hominum rem publicam fecit. An priores coeperint Alexandriae & Pergami reges, qui bibliothecas magno certamine instituere, non facile dixerim. Imaginum amorem flagrasse quondam, testes sunt, & Atticus ille Ciceronis edito de his volumine, & M. Varro benignissimo inuento insertis voluminum suorum fecunditati, non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus, non passus intercidere figuras, aut vetustatem aui contra homines valere, inuentione muneris etiam Diis inuidiosus, quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam in omnes terras misit, vt praesentes esse vbique & claudi possent.

Quan-

Quando primum clypei imaginum publicè, quando in domibus positi, & de pictura initijs, & monochromato & primis pictoribus, & antiquitate picturarum in Italia.

CAP. III.

ET hoc quidem alienis ille præstitit. Suorum verò clypeos in sacro vel publico priuatim dicare primus instituit (vt reperio) Ap. Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit anno urbis cclix. Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos, placuitque in excelso spectari, & titulos honorum legi. Decoras res, vtrique si liberorum turba paruulis imaginibus ceu nidum aliquem sobolis pariter ostendat: quales clypeos nemo non gaudens fauēnsque aspicit. Post eum M. Aemilius, collega in Consulatu Q. Lutatij, non in basilica modò Aemilia, verum & domi suæ posuit, id quoque Martio exemplo. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines: vnde & nomen habere clypeorum, non, vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit, à cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in scuto cuiusque, qui fuerit vsus illo. Poeni ex auro factitauere & clypeos, & imagines, secumque in castris tulere. Certè captis eis talem Asdrubalis inuenit Q. Marcius, Scipionum in Hispania ultor: isque clypeus supra fores Capitolinæ ædis vsque ad incendium primum fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in eare annotatur, vt L. Manlio, Q. Fulvio Coss. anno urbis quingentesimo septuagesimo quinto M. Aufidius tutelæ Capitolij redemptor, docuerit patres argenteos esse clypeos, qui pro æreis per aliquot iam lustra assignabantur. De picturæ initijs incerta, nec instituti operis quæstio est. Aegyptij sex millibus annorum apud ipsos inuentam, prius quam in Græciam transiret, affirmant, vana prædicatione, vt palàm est. Græci autem alij Sicyone, alij apud Corinthios repertam, omnes vmbra hominis lineis circumducta. Itaque talem primam fuisse: secundam singulis coloribus, & monochromaton dictam, postquam operosior inuenta erat: duratque talis etiam nunc. Inuentam linearem dicunt à Philocle Aegypcio, vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, sine vlllo etiamnum colore, iam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent, adscribere institutū. Primus inuenit eas colorare, testa (vt ferunt) trita, Cleophantus Corinthius. Hunc, aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Demaratum, Tarquinij Prisci Romani regis patrem, fugientem à Corintho iniurias Cypseli tyranni, mox docebimus. iam enim absoluta erat pictura etiam in Italia. Extant certè hodièque antiquiores vrbe picturæ Ardeæ in ædibus sacris, quibus equidem nullas æquè demiror tam longo æuo durantes in orbitate testæ, veluti recentes, Similiter Lanuuij, vbi Atalanta & Helena cominus pictæ sunt nudæ ab eodem artifice, vtraque excellentissima forma, sed altera, vt virgo, ne ruinis quidem templi concussæ. Pontius legatus Caij principis eas tollere conatus est, libidine accensus, si testorij natura permisisset. Durant & Cære, antiquiores & ipsæ. Fatebiturque, quisquis eas diligenter æstimauerit, nullam artium celerius consummatam, cum Iliacis temporibus non fuisse eam appareat.

De pictoribus Romanis, & quando primum dignitas picturæ, & qui victorias suas pictura proposuerunt, & quando externis picturis dignitas Roma.

CAP. IIII.

APud Romanos quoque honos maturè huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea Pictorū traxerunt Fabij clarissimæ gentis, princepsque eius cognominis ipse ædem Salutis pinxit anno urbis conditæ ccccl. quæ pictura durauit ad nostrā memoriam, æde Claudij principatu exusta. Proximè celebrata est in foro boario æde Herculis Pacuuij Poetæ pictura. Ennij sorore genitus hic fuit: clariorēque eam artem Romæ fecit gloria scenæ. Postea non est spectata honestis manibus, nisi fortè quis Turpilium equitem Romanum è Venetia nostræ ætatis velit referre, hodièque pulchris eius operibus Veronæ extantibus. Læua is manu pinxit, quod de nullo antè memoratur. Paruis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa senectæ, Aterius Labeo Prætorius, etiam Proconsulatu prouinciæ Narbonensis functus. Sed ea res in risu & iam contumelia erat. Fuit & principum virorum non omittendum de pictura celebre consilium. Q. Pedius, nepos Q. Pedij Consularis triumphalisque, à Cæsare Dictatore cohæredis Augusto dati, cum natura mutus esset, eum Messala Orator, ex cuius familia pueri auia erat, picturam docendum censuit, idque etiam Diuus Augustus comprobauit. Puer magni profectus in ea arte obiit. Dignatio autem præcipua Romæ increuit (vt existimo) à M. Valerio Max. Messala, qui princeps tabulam picturæ prælij, quo Carthaginenses & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere Curia Hostilia, anno ab vrbe condita quadringentesimo nonagesimo. Fecit hoc quidem & L. Scipio, tabulamque victoriæ suæ Asiaticæ in Capitolio posuit. Idque ægrè tulisse fratrem Africanum tradunt, iratum haud immerito, quoniam filius eius in illo prælio captus fuerat. Non dissimilem offensionem & Aemiliani subiit L. Hostilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruerat, situm eius expugnationesque depictas proponendo in foro, & ipse assistens populo spectanti singula enarrando: qua comitate proximis comitiis Consulatum adeptus est. Habuit & scena ludis Claudij Pulchri magnam admirationem picturæ, cum ad regularum similitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis autoritatē Romæ publicè fecit primus omnium L. Mummius, cui cognomen Achæici victoria dedit. Nanq; cum in præda vendēda rex Attalus vj. M. sestertiū emisset Aristidis tabulā, Liberū patrem continentē, pretium miratus, suspicatusque, aliquid in ea virtutis, quod ipse nesciret,

Oo 3 reuocauit

reuocauit tabulam Attalo multum querentē, & in Cereris delubro posuit: quam primam arbitror picturam externam Romę publicatam. Deinde video & in foro positas vulgò. Hinc enim ille Crassi oratoris lepos agentis sub veteribus, cum testis compellatus instaret: Dic ergo Crasse, qualem mereris? Talem, inquit, ostendens in tabula pictum inficetissimè Gallum exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus, interrogatus, quanti eum æstimaret, respondit, sibi donari nolle talem viuum verumque. Sed præcipuam authoritatem fecit publicè tabulis Cæsar Dictator, Aiace & Medea ante Veneris Genitricis ædem dicatis. Post eum M. Agrippa vir rusticitati propior, quàm deliciis. Extat certè eius oratio magnifica, & maximo ciuium digna de tabulis omnibus signisque publicandis: quod fieri satius fuisset, quàm in villarum exilia pelli. Verum eadem illa toruitas tabulas duas Aiace & Veneris mercata est à Cyzicenis H—S. 10 xij. M. In thermarum quoque calidissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas, paulò antè cum reficerentur, sublatas. Super omnes Diuus Augustus in foro suo celeberrima in parte posuit tabulas duas, quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Castores ac Victoriā posuit, & quas dicemus sub artificum mentione in templo Cæsaris patris. Idem in curia quoque, quam in Comitio consecrabat, duas tabulas impressit parieti: Nemeam sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, adstante cum baculo fene, cuius supra caput tabula bigæ depēdet. Nicias scripsit se inuississe: tali enim vsus est verbo. Alterius tabulæ admiratio est, puberem filium seni patri similem esse, salua ætatis differentia, superuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse testatus est. Immensa, vel vnam si quis tantum hanc tabulam æstimet, potentia artis, cum propter Philocharem ignobilissimos alioquin Glaucionem filiumque eius Aristippum, Senatus populūque Romanus tot seculis spectet. Posuit & Tiberius Cæsar minimè comis Imperator, in templo ipsius Augusti, quas mox indicabimus.

Ratio pingendi, de pigmentis.

CAP. V.

HAtenus dictum sit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus singulis primi pinxissent, diximus, cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromateā genera picturæ vocauerint, qui deinde, & quæ & quibus temporibus inuenerint, dicemus in mentione artificum, quoniam indicare naturas colorum, causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit, & inuenit lumen atque umbras, differentia colorum alterna vice sese excitante. Deinde adiectus est splendor, alius hic quàm lumen: quem quia inter hoc & umbram esset, appellauerunt tonon: commissuras verò colorum & transitus, armogen.

De coloribus natiuis & falsis.

CAP. VI.

Sunt autem colores austeri aut floridi. Vtrunque natura, aut mixtura euenit. Floridi sunt, quos dominus pingenti præstat, minium, Armenium, cinnabaris, chryfocolla, Indicū, purpurissum. Cæteri austeri. Ex omnibus alij nascuntur, alij sunt. Nascuntur sinopis, rubrica, parætanium, melinum, Eretria, auripigmentum. Cæteri finguntur, primumque quos in metallis diximus. Præterea è vilioribus ochra, cerussa vsta, sandaracha, sandyx, Scyricum, atramentum. Sinopis inuenta est primum in Ponto: inde nomen à Sinope vrbe. Nascitur & in Aegypto, Balearibus, Africa: sed optima in Lemno & in Cappadocia, effossa è speluncis. Quæ saxis adhæsit, excellit. Glebis suis colos, extra maculosus. Hæcque vsi sunt veteres ad splendorem. Species sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Pretium optimæ in libras xij. denarij. Vsus ad penicillum, aut si lignum colorare libeat. Eius, quæ ex Africa venit, octoni asses: cicerculum appellant. Quæ magis cæteris rubet, vtilior abacis. Idem pretium eius quæ pressior vocatur, & est maximè fusca. Vsus eius ad bases abacorum. In medicina verò blandus, emplastrisque & malagmatis siue sicca compositione eius, siue liquida facilis, contra hulcera in humore sita, veluti oris, sedis. Aluum sistit infusa: foeminarum profluvia, porta denarij pondere. Eadem adusta siccatur scabritias oculorum, è vino maximè. Rubricæ genus in ea voluere intelligi quidam secundæ authoritatis. Palmam enim Lemniæ dabāt, minio proximam. Hæc est multum antiquis celebrata, cum insula, in qua nascitur. Nec nisi signata venundabatur: vnde & sphragidem appellauere. Hac minium sublinunt adulterantque. In medicina præclara res habetur. Epiphoras enim oculorum mitigat & dolores circunlita. Aegilopas manare prohibet. Sanguinem reicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lienum renūque vitia, & purgationes foeminarum. Item & contra venena, & serpentium ictus terrestrium marinorumque, omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ generibus, fabris vtilissima Aegyptia & Africana, quoniam maximè sorbentur. Picturis autē apta nascitur & in ferrariis metallis. Ex ea fit ochra, exusta rubrica in ollis nouis luto circunlitis. Quò magis arsit in caminis, hoc melior. Omnis autem rubrica siccatur, ideoque & emplastris conuenit, igni etiam sacro. Sinopidis Ponticæ selibra, silis lucidi libris x. & melini Græciensis duabus mistis tritisque vnà per dies xij. leucophorum fit, hoc est, glutinum auri, cum inducitur ligno. Parætanium nomen loci habet ex Aegypto: spumam maris esse dicunt solidatam cum limo: & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit & in Creta insula atque Cyrenis. Adulteratur Romæ creta Cimolia decocta conspissatæque. Pretium optimo in pondofex x. E candidis coloribus pinguisimum, & testoriis tenacissimum propter læuorem. Melinum candidum

† Budens. XVI
talentis. Vide
ipsum lib. 3. de
asse.

candidum & ipsum est, optimum in Melo insula. In Samo quoque nascitur: sed eo non utuntur pictores propter nimiam pinguitudinem. Accubantes effodiunt ibi inter saxa venas scrutantes. In medicina eundem usum habet, quem Eretria creta. Præterea linguam tactu siccat. Pilos detrahit & mitigat. Pretium in libras sestertij singuli. Et colos tertius è candidis cerussa, cuius rationem in plumbi metallis diximus. Fuit & terra per se in Theodoti fundo inuenta Smyrnæ, qua veteres ad nauium picturas utebatur. Nunc omnis ex plumbo & aceto fit, ut diximus. Vsta casu reperta incendio Piræci, cerussa in orcis cremata. Hac primus usus est Nicias supra dictus. Optima nunc Asiatica habetur quæ & purpurea appellatur. Pretiū eius in libras ꝑ æris quinq; fit & Romæ cremato file marmoroso & restincto aceto. Sine vsta nō sunt umbræ. Eretria terræ suæ habet nomē. Hac Nicomachus & Parasius vsi. Refrigerat emollitq;. Explet vulnera, si coquatur, ad siccanda præcipuè utilis, & capitis doloribus, & ad deprehendēda pura. Subesse enim ea intelligitur, si ex aqua illita arescat. Sandaracham & ochram Iuba tradit in insula Rubri maris Topazo nasci: sed inde nō peruehuntur ad nos. Sandaracha quomodo fieret, diximus. Fit & adulterina ex cerussa in fornace cocta. Colos esse debet flammeus. Pretium in libras asses quini. Hæc si torreatur, æqua parte rubrica admista sandycem facit. Quanquam animaduerto Virgilium existimasse herbam id esse, illo versu:

Sponte sua sandyx pascens vestret agnos.

Pretium in libras dimidium eius, quod sandarachæ. Nec sunt alij colores maioris ponderis. Inter factitios est & Scyricum, quo minium sublini diximus. Fit autem sinopide & sandyce mistis. Atramentum quoque inter factitios erit, quanquam est & terra geminæ originis. Aut enim falsuginis modo emanat, aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc probatur. Inuenti sunt pictores, qui è sepulchris carbones infectos effoderent. Sed importuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis, resina vel pice exustis. Propter quod officinas etiam ædificauere, fumum eum non emittentes. Laudatissimum eodem modo fit è tedis. Adulteratur fornacum balinearumque fuligine, quo ad volumina scribenda vtuntur. Sunt qui & vini facem siccata excoquant: affirmantq;, si ex bono vino fax fuerit, Indici speciem id atramentum præbere. Polygnatus & Mycon celeberrimi pictores Athenis, è vinaceis fecere, tryginon appellant. Apelles commentus est ex ebore combusto facere, quod elephatinum vocant. Apportatur & Indicum ex India, inexplorata adhuc inuentionis mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro, qui adhærescit æreis cortinis. Fit & è tedis ligno combusto, tritūq; in mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarum natura: sed ex his non fit. Omne autē atramentū Sole perficitur, librarium gummi, tectorium glutino admisto. Quod autem aceto liquefactum est, ægrè eluitur. E liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretij, ante omnes est purpurissimum è creta argentaria: cum purpuris pariter tingitur, bibitq; eū colorē celerius lanis. Præcipuum est primū, feruente a heno rudibus medicamentis inebriatum. Proximum egesto eo addita creta in ius idem. Et quoties id factum est, leuatur bonitas pro numero dilutione sanie. Quare Puteolanum potius laudatur, quàm Tyrium aut Gætulicum, vel Laconicum, vnde pretiosissima purpuræ. Causa est, quod hygino maximè inficitur, rubiāque cogitur sorbere. Vilitissimum à Canusio. Pretium huic à singulis denariis in libras ad triginta. Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissimum, fulgorē minij faciunt. Si purpuram facere malunt, cæruleum sublinūt, mox purpurissimum ex ouo inducunt. Ab hoc maxima autoritas Indico. Ex India venit, harundinū spumæ adhærescente limo, cum teritur, nigrum: at in diluendo misturam purpuræ cæruleique mirabilem reddit. Alterum genus eius est in purpurariis officinis innatans cortinis: & est purpuræ spuma. Qui adulterant, verò Indico stercore columbina, aut cretā Selinusiam, vel anulariam vltro inficiunt. Probatur carbone. Reddit enim, quod syncerū est, flammam excellentis purpuræ: & dum fumat, odorē maris olet. Ob id quidam è scopulis id colligi purant. Pretium Indico denarij vinginti in libras. In medicina Indicum rigores & impetus sedat, siccātque hulcra. Armenia mittit, quod eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus. Optimumque est, quod maximè viret, communicato colore cum cæruleo. Solebant libræ eius trecentis nummis taxari. Inuenta per Hispanias harena est, similem curam recipiens. Itaque ad denarios senos vilitas rediit. Distat à cæruleo candore modico, qui teneriorē hunc efficit colorē. Vsum in medicina ad pilos tantum alendos habet, maximèq; in palpebris. Sunt etiam num nouitij duo colores è vilissimis, viride quod Appianū vocatur, & quod chrysocollam luteam mētur, ceu parum multa sint mendacia eius. Fit & ex creta viridi æstimatum sestertiis in libras. Anulare quod vocant, candidum est, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta admistis vitreis gemmis, ex vulgi anulis, vnde & anulare dictum.

Qui colores non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primum gladiatorum pugna proposita sunt. CAP. VII.

EX omnibus doribus cretulam amare, vdoque illini recusant, purpurissimum, Indicum cæruleum, melinum, auripigmentum, Appianum, cerussa. Cretæ tinguntur iisdem his coloribus ad eas picturas, quæ inuruntur, alieno parietibus genere, sed classibus familiari, iam vero & onerariis nauibus: quoniam & pericula expingimus, ne quis miretur & rogos pingi. Iuuatq; pugnatu ad mortē, aut certe

cerrè eadē, speciosè vehi. Quā contemplatione tot colorum tanta varietate subit antiquitatem mirari. Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cū tabulæ eorum singulæ oppidorum vānirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus, & India conferente fluminum suorum limum, & draconum & elephantorum saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cū minor copia. Ita est, quoniam, ut suprà diximus, rerum non animi pretiis excubatur. Et nostræ ætatis infāniam ex pictura non omittā. Nero princeps iusserat colosseum se pingi cxx. pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cū peracta esset in Lamianis hortis, accensa fulmine cum optima hortorum parte conflavit. Libertus eius cū daret Antij munus gladiatorium, publicas porticus inuestiuit pictura, ut cōstat gladiatorum ministrorūque omnium veris imaginibus redditis. Hic multis iam seculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cōpta à C. Terentio Lucano. Is auo suo, à quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per tridū dedit, tabulamque pictam in nemore Dianæ posuit.

De ætate picturæ, operum & artificum indicatura, nobilitates. CCCV.

CAP. VIII.

Nunc celebres in ea arte quā maxima breuitate percurram; neque enim instituti operis est talis executio. Itaque quosdam vel in transcurso, & in aliorum mentione obiter nominasse satis erit, exceptis operum claritatibus, quæ & ipsa conueniet attingi, siue extant, siue interciderē. Non constat sibi in hac parte Græcorum diligentia, tam multas post Olympiadas celebrando pictores, quā statuarios authores: primūque Olympiade nonagesima, cū & Phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur, clypeūque Athenis ab eo pictum: præterea in cōfesso sit, octogesimatertia fuisse Panæum fratrem eius, qui clypeum intus pinxit, & in Aegide Mineruæ, quam fecerat Colotes Phidiæ discipulus, & in faciendo Ioue Olympio adiutor. Quid? quod in confesso perinde est, Bularchi pictoris tabulam, in qua erat Magnetum prælium, à Candaule rege Lydiæ Heraclidarum nouissimo, qui & Myrsilus vocitatus est, repensam auro. Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est: duo enim de vicesima Olympiade interiit Candaules: aut (ut quidam tradunt) eodem anno, quo Romulus, nisi fallor, manifesta iam tum claritate artis atque absolutiorne. Quod si recipi necesse est, simul apparet multò vetustiora principia esse, eosque qui monochromata pinxerint, (quorum ætas non traditur) aliquanto antè fuisse, Hygiænonem, Diniam, Charmam, & qui primus in pictura marem fœminamque discreuerit, Eumarum Atheniensem figuras omnes imitari ausum, quique inuenta eius excoluerit, Cimonem Cleonæum. Hic catagrapha inuenit, hoc est, obliquas imagines, & variè formare vultus, respicientes suspicientesque & despicientes. Articulis etiam membra distinxit. Venas protulit, præterque in veste & rugas & sinus inuenit. Panæus quidem frater Phidiæ, etiam prælium Atheniensium aduersus Persas apud Marathona factum pinxit. Ad eam iam colorum usus percrebuerat, adeoque ars perfecta erat, ut in eo prælio iconicos duces pinxisse tradatur, Atheniensium Milciadem, Callimachum, Cynegyrum; Barbarorum Datim, Artaphernem.

Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt.

CAP. IX.

Quinimo certamen picturæ etiam florente in eo institutum est Corinthi ac Delphis: primūque omnium certauit cum Timagora Chalcidense, superatus ab eo Pythiis: quod & ipsius Timagoræ carmine vetusto apparet, chronicorum errore non dubio. Aliquoque post hos clari fuere ante nonagesimam Olympiadem, sicut Polygnотus Thasius, qui primus mulieres lucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit, plurimūque picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adaperire, dentes ostendere, vultum ab antiquo rigore variare. Huius est tabula in porticu Pompeij, quæ ante curiam eius fuerat: in qua dubitatur, ascendentem cum clypeo pinxerit, an descendentem. Hic Delphis ædem pinxit: hic & Athenis porticum, quæ Pœcile vocatur, gratuito, cū partem eius Mycō mercede pingeret: unde maior huic authoritas. Siquidem Amphictyones, quod est publicum Græciæ concilium, hospitia ei gratuita decreuere. Fuit & alius Mycon, qui minoris cognomine distinguitur: cuius filia Timarete & ipsa pinxit. Nonagesima autem Olympiade fuere Aglaophon, Cephissodorus, Phrylus, Euenor pater Parasij & præceptor maximipictoris, de quo suis annis dicemus: omnes iam illustres, non tamen, in quibus hæere expositio debeat, festinans ad lumina artis, in quibus primus refulsit Apollodorus Atheniensis nonagesimatertia Olympiade. Hic primus species exprimere instituit, primūque gloriam penicillo iure contulit. Eius est sacerdos adorans, & Ajax fulmine incensus, qui Pergami spectatur hodie: neque ante eum tabula vllius ostenditur, quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuxis Heracleotes intrauit, Olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto, audentemque iam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit, à quibusdam falsò in octogesimanona Olympiade positus, cū fuisset necesse est Demophilum Himeræum, & Neseam Thasium, quoniam vtrius eorum discipulus fuerit, ambigitur. In eum Apollodorus suprà dictus versus fecit, artem ipsis ablatam Zeuxin ferre secū. Opes quoque tantas acquisiuit, ut in ostentatione earum, Olympiæ aureis literis in palliorū tessaris intextum:

intextum nomen suum ostentavit. Postea donare opera sua instituit, quod ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret, sicuti Alcmenam Agrigentinis, Pana Archelao. Fecit & Penelopen, in qua pinxisse mores videtur, & athletam. Adeoque esibi in illo placuit, ut versum subscriberet, celebrem ex eo, inuisurum aliquem facilius, quam imitaturum. Magnus est Iupiter eius in throno, adstantibus Diis, & Hercules infans dracones strangulans, Alcmena matre coram pauente & Amphitryone. Deprehenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus articulisque; alioquin tantus diligentia, ut Agrigentinis facturum tabulam, quam in templo Iunonis Laciniae publice dicarent, inspexerit virgines eorum nudas, & quinque elegerit, ut quod in quaque laudatissimum esset, pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuere Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parasius.

De anibus per picturam deceptis: & quid difficillimum in pictura. CAP. X.

Descendisse hic in certamen cum Zeuxide tradatur. Et cum ille detulisset vvas pictas tanto successu, ut in scenam aues aduolarent, ipse detulisset lintheum pictum, ita veritate representata, ut Zeuxis alitum iudicio tumens, flagitaret tandem remoto lintheo ostendi picturam, atque intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parasius autem se artificem. Fertur & postea Zeuxis pinxisse puerum vvas ferentem, ad quas cum aduolassent aues, eadem ingenuitate processit iratus operi, & dixit: vvas melius pinxi, quam puerum. nam si & hoc consummassem, aues timere debuerant. Fecit & figlina opera, quae sola in Ambracia relictæ sunt, cum inde Musas Fulvius Nobilior Romam transferret. Zeuxidis manu Romæ Helena est in Philippi porticibus; & in Concordiæ delubro Marfyas religatus. Parasius Ephesi natus, & ipse multa constituit. Primus symmetriam picturæ dedit, primus argutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc est in pictura summa subtilitas. Corpora enim pingere & media rerum, est quidem magni operis, sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere, & definientis picturæ modum includere, rarum in successu artis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic definire, ut promittat alia post se, ostendatque etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam concessere Antigonus & Xenocrates, qui de pictura scripsere, prædicantes quoque, non solum confitentes. Alia multa graphidis vestigia extant in tabulis ac membranis eius, ex quibus proficere dicuntur artifices. Minor tamen videtur sibi comparatus in mediis corporibus exprimendis. Pinxit & Demon Atheniensium, argumento quoque ingenioso. Volebat namque variū, iracundum, iniustum, inconstantem: eundem exorabilem, clementem, misericordem, excelsum, gloriosum, humilem, ferocem, fugacemque, & omnia pariter ostendere. Idem pinxit & Thesea, qui Romæ in Capitolio fuit; & Nauarchum thoracatum. Et in vna tabula, quæ est Rhodi, Meleagrum, Herculem, Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta, neque oblitterata, hoc ipso miraculo augeat. Pinxit & Archigallū: quā picturā amavit Tiberius princeps: atque ut author est Decius Eculleo, lx. festeriis æstimatam, cubiculo suo inclusit. Pinxit & Cressam nutricem, infantemque in manibus eius: & Philiscum & Liberum patrem adstante Virtute; & pueros duos, in quibus spectatur securitas & ætatis simplicitas: item face, dotem, adstante puero cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ, Hoplitides: alter in certamine ita decurrens, ut sudare videatur: alter arma deponens, ut antihelare sentiat. Laudantur & Aeneas Castorque ac Pollux in eadem tabula: item Telephus, Achilles, Agamemnon, Vlixes. Fecundus artifex, sed quo nemo insolentius & arrogantius sit usus gloria artis. Namque & cognomina usurpavit, Abrodiaetum se appellando, aliisque verbis principem artis, & eam ab se consummatam. Super omnia Apollinis se radice ortum: & Herculem, qui est Lynceus, talem a se pictum, qualem sæpe in quiete vidisset. Ergo magnis suffragiis superatus à Timanthe Sami in Aiace armorumque iudicio, herois nomine se molestè ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus esset. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci se reficiens. Nam Timanthi vel plurimum affuit ingenij. Eius enim est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata, quæ stante ad aras peritura, cum moestos pinxisset omnes, præcipue patrum, cum tristitiæ omnem imaginem consumpisset, patris ipsius vultum velavit, quem dignè non poterat ostendere. Sunt & alia ingenij eius exemplaria, veluti Cyclops dormiens in paruula tabella: cuius & sic magnitudinem exprimit cupiens, pinxit iuxta Satyros, thyrsos pollicem eius metientes: atque in omnibus eius operibus intelligitur plus semper, quam pingitur: & cum ars summa sit, ingenium tamen ultra artem est. Pinxit & Heroa absolutissimi operis, artem ipsam complexus viros pingendi: quod opus nunc Romæ in templo Pacis est. Euxenidas hac ætate docuit Aristidem præclarum artificem, Eupompus Pamphilum Apellis præceptorem. Est Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. Ipsius autoritas tanta fuit, ut diuiserit picturam in genera tria quæ ante eum duo fuere, Helladicum, & quod Asiaticum appellabant. Propter hunc quierat Sicyonius, diuiso Helladico tria facta sunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum. Pamphili pictura est cognatio, & prælium ad Phliuntem, & victoria Atheniensium: item Vlixes in rate. Ipse Macedo natione, sed primus in pictura omnibus literis eruditus, præcipue Arithmetice & Geometrice, sine quibus negabat artem perfici posse. Docuit neminem minoris talento annis decem: quam mercedem & Apelles & Melanthius ei dedere. Et huius au-

† Budam ex
vetusto codice
legit, annis
talentis decem.

ius autoritate effectū est Sicyone primū, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui ante omnia diagraphicē, hoc est picturam in buxo docerentur, recipereturq; ars ea in primum gradum liberaliū. Semper quidem honos ei fuit, ut ingenui eam exercerent, mox ut honesti, perpetuò interdicto ne seruitia docerentur. Ideo neq; in hac neq; in toreutice, vilius qui seruierit, opera celebrantur. Clarī etiā cū Olympiade extitere Echion & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ, Liber pater, item Tragœdia & Comœdia, Semiramis ex ancilla adipiscens regnum, anus lampadas præferens, & noua nupta verecundia notabilis. Verū omnes prius genitos futurosq; postea superauit Apelles, eousq; Olympiade cxij. in pictura prouectus, ut plura solus propè, quàm cæteri omnes, contulerit, voluminibus etiā editis quæ doctrinā eam cōtinent. Præcipua eius in arte vetustas fuit, cū eadem ætate maximi pictores essent: quorū opera cū admiraretur, collaudatis omnibus. deesse iis vnam illam Venerem dicebat, quam Græci Charita vocant: cætera omnia contigisse, sed hac soli sibi neminem parem. Et aliam gloriā vsurpauit, cū Protogenis opus immensi laboris ac curæ supra modum anxie miraretur. Dixit enim, omnia sibi cū illo paria esse, aut illi meliora, sed vno se præstare, quod manū ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepto, nocere sæpe nimiam diligentiam. Fuit autem non minoris simplicitatis, quàm artis. Nam cedebat Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid à quo distare deberet. Scitum est, inter Protogenem & eum quod accidit. Ille Rhodi viuebat: quò cū Apelles ad nauigasset, auidus cognoscendi opera eius, fama tantū sibi cogniti, continuò officinā petiit. Aberat ipse, sed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ, anus vna custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit, interrogauitque, à quo quæsitum diceret. Ab hoc, inquit Apelles: arreptoque penicillo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulā. Reuerso Protogeni, quæ gesta erant, anus indicauit. Ferunt artificem protinus contemplatum subtilitatem, dixisse Apellem venisse: non enim cadere in aliū tam absolutum opus. Ipsumque alio colore tenuiorem lineam in illa ipsa duxisse, præcepisseque abeuntem, si redisset ille, ostenderet, adiiceretque hunc esse quem quæreret: atque euenit. Reuertitur enim Apelles, sed vinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Protogenes victum se confessus, in portum deuolauit, hospitem quærens. Placuitque, sic eam tabulam posteris tradi, omnium quidem, sed artificum præcipuo miraculo. Consumptā eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio, auidè antè à nobis spectatam, spatiosiore amplitudine nihil aliud continentem, quàm lineas visum effugientes, inter egregia multorū opera inani similem, & eo ipso allicientem, omniq; opere nobiliorem. Apelli fuit alioquin perpetua consuetudo, nunquā tam occupatam diem agendi, ut non lineam ducendo exerceret artem: quòd ab eo in prouerbiū venit. Idem perfectā opera proponebat in pergula transeuntibus; atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notarentur auscultabat, vulgū diligentiorē iudicem, quàm se, præferens. Feruntq; à sutore reptehensum, quòd in crepidis vna intus pauciores fecisset anas, eodem postero die superbo emendationis pristinæ admonitionis cauillante circa crus, indignatum prospexisse, denuntiantem, ne supra crepidam sutor iudicaret: quod & ipsum in prouerbiū venit. Fuit enim & comitas illi, propter quam gratior Alexandro Magno erat, frequenter in officinam ventitanti: nam ut diximus, ab alio pingi se vetuit edicto. Sed & in officina imperitè multa differenti silentiū comiter suadebat, rideri eum dicens à pueris qui colores tererent. Tantū erat authoritati iuris in regē, alioquin iracundum: quanquam Alexander ei honorem clarissimo præbuit exemplo. Nanque cū dilectam sibi ex pallacis suis præcipuè nomine Campaspen nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle iussisset, eumque tum pari captum amore sensisset, dono eam dedit. Magnus animo, maior imperio sui, nec minor hoc facto, quàm victoria aliqua. Quippe se vicit, nec torum tantū suum, sed etiam affectum donauit artifice: ne dilectæ quidem respectu motus, ut quæ modò regis fuisset, modò pictoris esset. Sunt qui Venerem Anadyomenen illo pictam exemplari putant. Apelles & in æmulis benignus, Protogeni dignationem primus Rhodi constituit. Sordebat ille suis, ut plerunq; domestica: percontantiq; quanti licitaretur opera effecta, paruū nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis poposcit: famamque dispersit, se emere, ut pro suis venderet. Ea res concitauit Rhodios ad intelligendum artificem: nec nisi argentibus pretium, cessit. Imagines adeò similitudinis indiscretæ pinxit, ut incredibile dictu Apion Grammaticus scriptum reliquerit, quendā ex facie hominum addiuinantem (quos Metoposcopos vocant) ex iis dixisse aut futuræ mortis annos, aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo: quo regnante, Alexandriam vi tempestatis expulsus, subornato fraude æmulorum plano regio inuitatus, ad regis cœnam venit: indignantiq; Ptolemæo, & vocatores suos ostendenti, ut diceret à quo eorum inuitatus esset, arrepto carbone extincto è foculo, imaginem in pariete delineauit, agnoscente vultum plani rege ex inchoato protinus. Pinxit & Antigoni regis imaginem altero lumine orbā, primus excogitata ratione vitia condendi: obliquam nanque fecit, ut quod corpori deerat, picturæ potiùs deesse videretur: tantumque eam partem è facie ostendit, quam totam poterat ostendere. Sunt inter opera eius & expirantiū imagines. Quæ autem nobilissima sint, non est facile dictu. Venerem exeuntem è mari Diuus Augustus dicauit in delubro patris Cæsaris, quæ Anadyomene vocatur, versibus Græcis tali opere

opere, dum laudatur, victo, sed illustrato. Huius inferiorem partem corruptam qui reficeret, non potuit reperiri. Verum ipsa iniuria cessit in gloriam artificis. Consenuit hæc tabula carie; aliamque pro ea Nero principatu substituit suo Dorothei manu. Apelles inchoauerat aliam Venerem Cois, superaturus etiam suam illam priorem. Inuidit mors peracta parte; nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta inuentus est. Pinxit & Alexandrum Magnū, fulmen tenentem in templo Ephesiæ Dianæ viginti talentis auri. Digiti eminere videntur, & fulmen extra tabulam esse. Sed legentes meminerint, omnia ea quatuor coloribus facta: manipretium eius tabulæ in nummo aureo mensura accepit, non numero. Pinxit & Megabyzi sacerdotis Dianæ Ephesiæ pompam: Clytū equo ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Alexandrum & Philippū quoties pinxerit, enumerare superuacuum est. Mirantur eius Abrohem Samij, & Menandrum regem Cariæ Rhodij. Item Ancæum: Alexandriæ Gorgosthenem tragœdum: Romæ Castorem & Pollucem, cum Victoria & Alexandro Magno. Item belli imaginem, restrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante. Quas vtræque tabulas Diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluris existimauit, in vtrisque excisa facie Alexandri Diui Augusti imaginem subdere. Eiusdem arbitrantur manu esse & in Antoniæ templo Herculem auersum, vt (quod est difficillimum) faciem eius ostendat verius picturā, quā promittat. Pinxit & heroa nudum: eaque pictura naturam ipsam prouocauit. Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine: quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nanque ambitu æmulos præualere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Apellis tantum equo adhinuere: idque postea semper illius experimentum artis ostentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus Persas, Archelaum cum vxore & filia, Antigoni thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo: Dianam sacrificantium virginum choro mistam, quibus vicisse Homeri versus videtur idipsum describentis. Pinxit & quæ pingi non possunt, tonitrua, fulgetra, fulguraque: Bronten, Astrapen, Ceraunobolon appellant. Inuenta eius & cæteris profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit, quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui, vt idipsum percussu claritates colorū excitaret, custodiretque; à puluere & sordibus, ad manum intuenti demum appareret. Sed & tum ratione magna, ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, veluti per lapidem specularem intuentibus è longinquo: & eadem res nimis floribus coloribus austeritatem occultè daret. Aequalis eius fuit Aristides Thebanus: is omnium primus animum pinxit, & sensus omnes expressit, quos vocāt Græci ethe: item perturbationes, durior paulo in coloribus. Huius pictura est, oppido capto ad matris morientis è vulnere mammam adrepens infans: intelligiturque sentire mater, & timere ne emortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam in patriam suam. Idem pinxit præliū cum Persis, centū homines ea tabula complexus, pactusque in singulos mnas denas à tyranno Elatensium Mnafone. Pinxit & currentes quadrigas, & supplicantem penè cum voce: & venatores cum captura, & Leontionē pictorem, & Anapauomenen propter fratris amorem morientem. Item Liberum patrem & Ariadnen, spectatos Romæ in æde Cereris: Tragœdum & puerum in Apollinis: cuius tabulæ gratia interiit pictoris incititia, cui tergendam eam mandauerat M. Iunius Prætor sub die ludorum Apollinarium. Spectata est & in æde Fidei in Capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ægrum sine fine laudatum. Qua in arte tantum valuit, vt Attalus rex vnam tabulam eius centum talentis emisse tradatur. Simul vt dictum est, & Protogenes floruit. Patria ei Caunus, gentis Rhodiis subiectæ. Summa eius paupertas initio, artisque summa intentio, & ideo minor fertilitas. Quis eum docuerit, non putant constare. Quidam & naues pinxisse vsque ad annum quinquagesimum argumentum esse, quod cum Athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro propylæon pingeret, vbi fecit nobile Paralum & Hemionida, quam quidam Nausicaam vocant, adiecerit paruulas naues longas in iis, quæ pictores parerga appellāt, vt appareret, à quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua peruenissent. Palmam habet tabularū eius Ialysus, qui est Romæ, dicatus in templo Pacis: quem cum pingeret, traditur madidis lupinis vixisse: quoniam simul famem sustinerent, & sitim, ne sensus nimia dulcedine obstrueret. Huic picturæ quater colorem induxit subsidio iniuriæ & vetustatis, vt decedente superiore inferior succederet. Est in ea canis mirè factus, vt quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, cum in reliqua omni parte (quod difficillimum erat) sibi ipse satisfecisset. Displicebat autem ars ipsa, nec minui poterat, & videbatur nimia, ac longius à veritate discedere, spumaque illa pingi non ex ore nasci, anxio animi cruciatu, cum in pictura verum esse, non verisimile vellent; absterferat sæpius mutaueratque penicillum, nullum, nullo modo sibi approbans. Postremò iratus arti, quod intelligeretur, spongiam eam impegit inuiso loco tabulæ, & illa reposuit ablatos colores, qualiter cura optabat: fecitque in pictura fortuna naturā. Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur, cum pingeret popyzonta retinentē equū. Canem ita Protogenes monstrauit & fortuna. Propter hunc Ialysum, ne cremaret tabulas Demetrius rex, cum ab ea parte sola posset Rhodū capere, non incendit: parcentemque picturæ fugit occa-

Ho victoriæ. Erat tunc Protogenes in suburbano hortulo suo, hoc est, Demetrii castris. Neque interpellatus præliis inchoata opera intermisit omnino, sed accitus à rege interrogatusque, qua fiducia extra muros ageret, respondit, scire se illi cum Rhodiis bellum esse, non cum artibus. Disposuit ergo rex in tutelam eius stationes, gaudens quòd posset manus seruare, quibus iam pepercerat: & ne sapius auocaret, vltro ad eum venit hostis: relictisque victoriæ suæ votis, inter arma & murorū iñtus spectauit artificem. Sequiturque tabulam eius temporis hæc fama, quòd eam Protogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est, quem Anapauomenon vocant, ne quid desit temporis eius securitati, tibia tenens. Fecit & Cydippen, Tlepolemon, Philiscum Tragoediarum scriptorem meditantem, & athletam, & Antigonum regem, & imaginem matris Aristotelis Philosophi: qui etiam suadebat, vt Alexandri Magni opera pingeret, propter æternitatem rerum. Impetus animi & quædam artis libido in hæc potius eum tulere. Nouissimè pinxit Alexandrum, ac Pana. Fecit & signa ex ære, vt diximus. Eadem ætate fuit Asclepiodorus, quem in symmetria mirabatur Apelles. Huic Mnason tyrannus pro duodecim Diis dedit in singulos mnas trecentas: idemque Theomnesto in singulos heroes mnas centenas. His annumerari debet Nicomachus, Aristodemi filius ac discipulus. Pinxit hic raptum Proserpinæ: quæ tabula fuit in Capitolio in Mineræ delubro supra ædiculam Iuuentutis. Et in eodem Capitolio alia, quam Plancus Imperator posuerat, Victoria quadrigam in sublime rapiens. Hic primus Vlixæ addidit pileum. Pinxit & Apollinem & Dianā, Deūmq; matrem in leone sedentem: item nobiles Bacchas arreptantibus Satyris: Scyllamque, quæ nunc est Romæ in templo Pacis. Nec fuit alius in ea arte velocior. Tradunt nanque conduxisse pingendum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno, quod is faciebat Telesti poetæ, monumentum, præfinito die, intra quem perageretur, nec multò antè venisse, tyranno in poenam accenso: paucisque diebus absoluisse celeritate & arte mira. Discipulos habuit Aristidem fratrem, & Aristoclem filium, & Philoxenum Eretrium, cuius tabula nullis postferenda, Cassandro regi picta, continuit Alexandri prælium cum Dario. Idem pinxit & lasciuiam, in qua tres Sileni comessantur. Hic celeritatem præceptoris secutus, breuiores etiamnum quasdam picturæ vias & compendiaras inuenit. Annumeratur his & Nicophanes, elegans & concinnus, ita vt vetusta opera pingeret propter æternitatem rerum, impetuosi animi, & cui pauci comparentur. Cothurnus ei & grauitas artis. Multum à Zeuxide & Apelle abest Apellis discipulus Perseus, ad quem de hac arte scripsit, qui huius fuit ætatis. Aristidis Thebani discipuli fuerunt & filij, Niceros, & Aristippus, cuius est Satyrus cum scypho coronatus. Discipuli eius fuerunt Antorides & Euphranor, de quibus mox dicemus. Nanque subtexi par est minoris picturæ celebres in penicillo, è quibus fuit Pyreicus arte paucis postferendus: proposito nescio an destruxerit se, quoniam humilia quidem secutus, humilitatis tamen summam adeptus est gloriam. Tonstrinas sutrinæque pinxit, & asellos & obsonia ac similia, ob hoc cognominatus Rhyparographos, in iis consummatæ voluptatis. Quippe ex pluris vèniere, quàm maximæ multorum. E diuerso meniana, inquit Varro, omnia operiebat Serapionis tabula sub veteribus. Hic scenas optimè pinxit, sed hominem pingere non potuit. Contrà Dionysius nihil aliud, quàm homines pinxit, ob id Anthropographus cognominatus. Parua & Callicles fecit: item Calaces comicis tabellis: vtraque Antiphilus. Nam & Hesione nobilem pinxit, & Alexandrum ac Philippū cum Minerua, qui sunt in schola in Octauianæ porticibus: & in Philippi Liberum patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum tauro emissio expauescentem: in Pompeia verò Cadmum & Europen. Idem iocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ grylli vocantur. Ipse in Aegypto natus didicit à Ctesidemo. Decet non sileri & Ardeatis templi pictorem, præsertim ciuitate donatum ibi & carmine, quod est in ipsa pictura versibus:

*Dignis digna loca picturis condecorauit,
Regina Iunonis suprema coniugis templum,
Marcus Ludius Elotas Aetolia oriundus,
Quem nunc & post semper ob artem hanc Ardea laudat.*

Ea sunt scripta antiquis literis Latinis: non fraudando & Ludio Diui Augusti ætate, qui primus instituit amoenissimam parietum picturam, villas, & porticus, ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, piscinas, euripos, amnes, litora, qualia quis optarat, varias ibi obambulantium species, aut nauigantium, terraque villas adeuntium asellis aut vehiculis. Iam piscantes aucupantesque, aut venantes, aut etiam vindemiantes. Sunt in eius exemplaribus nobiles palustri accessu villæ: succollantiū specie mulieres labentes trepidæque feruntur: plurimæ præterea tales argutiæ, facetissimi sales. Idemque subdialibus maritimas vrbes pingere instituit, blandissimo aspectu minimoque impendio. Sed nulla gloria artificum est, nisi eorum qui tabulas pinxere: eoque venerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos vno in loco mansuras, quæ ex incendiis rapæ non possent. Casula Protogenes cõtentus erat in hortulo suo. Nulla in Apellis tectoriis picta erat. Nondū libebat parietes totos pingere. Omnis eorū ars vrbibus excubabat: pictorque res com-

communis terrarū erat. Fuit & Arellius Romæ celeberrimus, paulò ante Diuum Augustū, nisi flagitio insigni corrupisset artem, semper alicuius foeminæ amore flagrans, & ob id Deas pingens, sed dilectarum imagine. Itaque in pictura eius scorta numerabantur. Fuit & nuper grauis ac seuerus, idemque floridus, humilis rei pictor Amulius. Huius erat Minerua, spectantem aspectans, quacunque aspiceretur. Paucis diei horis pingebat, id quoque cum grauitate, quòd semper togatus, quanquā in machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo nō extant exempla alia magnopere. Post eum fuisse in autoritate Cornelius Prinus & Actius Priscus, qui Honoris & Virtutis ædes Imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt: sed Priscus antiquis similior.

De auium cantu compefcendo, & quis encausto & penicillo primus lacunaria & camerae pinxerit, sparsimq; pretia mirabilia picturarum.

CAP. XI.

Non est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in Triumviratu quodā loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cum iis postero die exposulauit, somnum ademptum sibi volucrum concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circumdedere loco: eoque terrore aues tum siluisse narratur, & postea cognitum est ita posse compesci. Ceris pingere, ac picturam inurere quis primus excogitauerit, non constat. Quidam Aristidis inuentum putant, postea consummatum à Praxitele. Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ extitere, ut Polygnoti & Nicanoris & Arcesilai Pariorū. Lysippus quoque Aeginæ picturæ suæ inscripsit *ἐνέκτυον*, quod profecto non fecisset, nisi encaustica inuenta. Pamphilus quoque Apellis præceptor non pinxisse tantum encaustica, sed etiam docuisse traditur Pausaniam Sicyonium primum in hoc genere nobilem. Brietis filius hic fuit, eiusdemque primò discipulus. Pinxit & ipse penicillo parietes Thespiis, cum reficerentur, quondam à Polygnoto picti, multumque comparatione superatus existimabatur, quoniam non suo genere certasset. Idem & lacunaria primus pingere instituit: nec camerae ante eum taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas, maximèque pueros. Hoc æmuli eum interpretabatur facere, quoniam tarda picturæ ratio esset illa. Quamobrem arti [†] daturus & celeritatis famam, absoluit vno die tabellam, quæ vocata est [†] *hemerios*, puero picto. Amauit in iuuenta Glyceram municipem suam, inuentricem coronarum, certandoque imitatione eius, ad numerosissimam florum varietatem perduxit artem illam. Postremo pinxit illam sedentem cum corona, quæ è nobilissimis eius tabula appellata est *stephanoplocos*, ab alijs *stephanopolis*, quoniam Glycera venditando coronas sustentauerat paupertatem. Huius tabulæ exemplar, quod apographon vocant, L. Lucullus duobus talentis emit à Dionysio Athenis. Pausias autem fecit & grandes tabulas, sicut spectatam in Pompeij porticibus bouum immolationem. Eam enim picturam primus inuenit, quam postea imitati sunt multi, æquauit nemo. Ante omnia cum longitudinem bouis ostendere vellet, aduersum eum pinxit, non transuersum: vnde & abundè intelligitur amplitudo. Dein cum omnes, quæ volunt eminentia videri, candicantia faciant, colorumque condiant nigro: hic totum bouem atri coloris fecit, vmbraque corpus ex ipsa dedit, magna prorsus arte in æquo extantia ostendens, & in confractione solida omnia. Sicyone & hic vitam egit, diuque fuit illa patria picturæ. Tabulas inde è publico omnes propter æs alienum ciuitatis addictas, Scauri Aedilitas Romam transtulit. Post eum eminuit longè ante omnes Euphranor Isthmius, Olympiade centesima quarta, idem qui inter fectores dictus est à nobis. Fecit & colossos & marmora, ac scyphos scalpfit: docilis ac laboriosus ante omnes, & in quocunque genere excellens ac sibi æqualis. Hic primus videtur expressisse dignitates heroum, & v surpassere symmetriam. Sed fuit vniuersitate corporum exilior, capitibus articulisque grandior. Volumina quoque composuit de symmetria & coloribus. Opera eius sunt, equestre prælium, duodecim Dij: Theseus, in quo dixit, eundem apud Parasium rosa pastum esse, suum verò carne. Nobiles eius tabulæ Ephesi, Ulixes simulata vestigia bouem cum equo iungens, & palliati cogitantes, dux gladium condens. Eodè tempore fuit & Cydias, cuius tabulam Argonautas H. S. cxliij Hortensius Orator mercatus est, eique ædem fecit in Tusculano suo. Euphranoris autem discipulus fuit Antidotus. Huius est clypeo dimicans Athenis, & luctator, tibiçenque inter pauca laudatus. Ipse diligentior, quàm numerosior, & in coloribus seuerus, maximè inclauit discipulo Nicia Atheniensi, qui diligentissimè mulieres pinxit. Lumen & vmbra custodiuit, atque vt eminentè tabulis picturæ, maximè curauit. Opera eius, Nemea aduecta ex Asia Romam à Syllano, quam in Curia diximus positam: item Liber pater in æde Concordiæ: Hyacinthus, quem Cæsar Augustus delectatus eo secum deportauit Alexandria capta: & ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hanc tabulam: & Diana. Ephesi verò est Megabyzi sacerdotis Ephesiæ Dianæ sepulchrum: Athenis Necromantia Homeri. Hanc vendere noluit Attalo regi talentis sexaginta, potiusque patriæ suæ donauit, abundans opibus. Fecit & grædes picturas, in quibus sunt Calypso & Io, & Andromeda: Alexander quoque in Pompeij porticibus præcellens, & Calypso sedens. Huic quidem adscribuntur quadrupedes. Prosperrimè canes expressit. Hic est Nicias, de quo dicebat Praxiteles interrogatus quæ maximè opera sua probaret in marmoribus, quibus Nicias manum admoisset: tantum circunlitioni eius tribuebat. Non satis discernitur, alium eodem nomine, an hunc eundem quidā faciant Olympiade centesima duodecima. Niciæ compa-

pp i ratur,

† Alias, X. VI.
hoc est, dena-
rium sex mil-
bus. quam le-
ctionē agno-
scit & Budaus
4. de Affe.

ratur. & aliquanto præfertur Athenion Maronites Glaucionis Corinthij discipulus, & austerior eo-
lore, & in austeritate iucundior, ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eleusine Phy-
larchum, Athenis frequentiam, quam vocauere polygynæcon. Item Achillem virginis habitu oc-
cultatum Vlixæ deprehendente. Et in vna tabula, quæque maximè inclaruit, agasonem cum equo.
Quod nisi in iuuenta obiisset, nemo ei compararetur. Est nomen & Heraclidi Macedoni. Initio na-
ues pinxit: captòque rege Perseo Athenas commigravit, ubi eodem tempore erat Metrodorus pi-
ctor, idemque philosophus, magnæ in vtraque scientia authoritatis. Itaque cum L. Paulus deuicto
Perseo petisset ab Atheniensibus, ut sibi quàm probatissimum philosophum mitterent ad eruden-
dos liberos, itemque pictorem ad triumphum excolendum, Athenienses Metrodorum elegerunt,
professi eundem in vtroque desiderio præstantissimum: quod ita quoque Paulus iudicauit. Timo-
machus Byzantius Cæsaris Dictatoris ætate Aiace ei pinxit & Medeam, ab eo in Veneris Genitri-
cis ædes positas, octoginta talentis venundatas. Talentum Atticum † xvi, taxat M. Varro, Timoma-
chi æquæ laudantur Orestes, Iphigenia in Tauris, Lecythion agilitatis exercitator, cognatio nobili-
um: palliati, quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem. Præcipue tamen ars ei fauisse
in Gorgone visa est. Pausiæ filius & discipulus Aristolaus è seuerissimis pictoribus fuit: cuius sunt
Epaminondas, Pericles, Meda, Virtus, Theseus: imago Atticæ plebis, boum immolatio. Sunt qui-
bus & Mechopanes eiusdem Pausiæ discipulus placeat diligentia, quam intelligant soli artifices, ali-
as durus in coloribus, sed & multus. Nam Socrates iure omnibus placet. Talisque sunt eius pictu-
ræ, cum Aesculapio filia Hygia, Aegle, Panacea, Iaso, & piger qui appellatur Ocnos spartum torquens,
quod asellus arrodit. Hactenus indicatis in genere vtroque proceribus, non silebuntur & primis
proximi. Aristoclides, qui pinxit ædem Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem conflante lau-
datur, ac pulchra aliàs domo splendescente, ipsiusque pueri ore: item lanificio, in quo properant om-
nium mulierum pensa: Ptolemæo venante. Sed & nobilissimo Satyro cum pelle pantherina, quem
Aposcoponta appellant. Aristophon Ancæo vulnerato ab apro cum socia doloris Astypale: nume-
rosæque tabula, in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas, Vlixes, Deiphobus, Dolon, Androbis
pinxit Scyllin ancoras Persicæ classis præcidentem: Artemon Danaen, mirantibus eam prædonibus:
reginam Stratonicen, Herculem & Deianiram. Nobilissimas autem, quæ sunt in porticibus Octa-
uiæ, operibus. Herculem ab Oeta monte Doridos exuta mortalitate consensu Deorum in cælum
euntem, Laomedontis circa Herculem & Neptunum historiam. Alcimachus Dioxippum, qui pan-
cratio Olympiæ citra pulueris iactum (quod vocant aconiti) vicit: Cœnus stemmata. Ctesilochus
Apellis discipulus petulanti pictura innotuit, Ioue Liberum parturiente depicto mitrato, & mulie-
briter ingemiscente inter ostetricia Dearum: Cleon Admeto: Ctesidemus Oechaliæ expugnatione
& Laodamia: Ctesides reginæ Stratonices iniuria. Nullo enim honore exceptus ab ea, pinxit volu-
tantem cum piscatore, quem reginam amare sermo erat. Eamque tabulam in portu Ephesi propo-
suit: ipse velis raptus est. Regina tolli vetuit, vtriusque similitudine mirè expressa. Craterus comœ-
dos Athenis in Pompeo pinxit: Eutychides bigam: regit Victoria. Eudorus scena spectatur: idem &
ex ære signa fecit. Iphis Neptuno & Victoria. Abron Amicitiam & Concordiam pinxit, & Deorum
simulacha. Leontiscus Aratum victorem cum trophæo, psaltriam. Leon Sappho. Nicearchus Ve-
nerem inter Gratias & Cupidines: Herculem tristem infantiæ poenitentia. Nealcus Venerem, inge-
niosus & solers in arte. Siquidem cum prælium nauale Aegyptiorum & Persarum pinxisset, quod
in Nilo, cuius aqua est mari similis, factum volebat intelligi, argumento declarauit, quod arte non
poterat. Asellum enim in litore bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei. Ocnias Syngeni-
con. Philiscus officinam pictoris, ignem conflante puero, Phalerion Scyllam: Simonides Agatar-
chum & Mnemosynen. Simus iuuenem requiescentem in officina fullonis, Quinquatrus celebra-
ntem: idemque Nemesis egregiam. Theodorus verò emungentem: idem ab Oreste matrem & Aegi-
sthum interfici: bellumque Illicum pluribus tabulis, quod est Romæ in Philippi porticibus: & Cas-
sandræ, quæ est in Concordiæ delubro: Leontium Epicuri cogitantem: Demetrium regem. The-
on Orestis insaniam, Thamiram citharoedum. Tauriscus Discobolum, Clytæmnestram, Paniscum,
Polynicem regnum repetentem, & Capanea. Non omittetur inter hos insigne exemplum. Nanque
Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipse profecit, ut celebrem etiam discipulum re-
liquerit Passam, fratrem Aeginetæ pictoris. Illud verò perquam rarum ac memoria dignum, etiam
suprema opera artificum imperfectasque tabulas, sicut Irin Aristidis, Tyndaridas Nicomachi, Me-
deam Timomachi, & quam diximus Venerem Apellis, in maiori admiratione esse, quàm perfectæ.
Quippe in iis lineamenta reliqua, ipsæque cogitationes artificum spectantur: atque in lenocinio
commendationis dolor est: manus, cum id agerent, extinctæ desiderantur. Sunt etiam nū non igno-
biles quidem, in transcurso tamen dicendi, Aristonides, Anaxander, Aristobulus Syrus, Arcefilas
Tificratis filius, Corybas Nicomachi discipulus, Carmanides Euphranoris, Dionysodorus Colo-
phonius, Diogenes qui cum Demetrio rege vixit, Euthymedes, Heraclides Macedo, Mydon Soleus
Pyromachi statuarij discipulus, Mnasis theus Sicyonius, Mnatisimus Aristonidis filius & discipulus
Nessus Abronis filius, Polemō Alexandrinus, Theodorus Samius, & Stadias Nicosthenis discipuli,
Xenoc

Xenon Neoclis discipulus Sicyonius. Pinxere & mulieres, Timarete Niconis filia Dianam in tabula, quæ Ephesi est antiquissima picturæ: Irene Cratini pictoris filia & discipula puellam quæ est Eleusine: Calypso senem & præstigiatorum Theodorum: Alcisthene saltatorem: Aristarete Nearchi filia, & discipula Aesculapium. Lala Cyzicena perpetua virgo Marci Varronis iuuenta Romæ & penicillo pinxit, & cestro in ebore, imagines mulierum maximè, & Neapolitanum in grandi tabula: suam quoque imaginem ad speculum. Nec vllius velocior in pictura manus fuit: artis verò tantum, ut multum manipretio antecederet, celeberrimos eadem ætate imaginum pictores Sopylon & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc solum memoratur, discipulum eius fuisse Autobulum. Encausto pingendi duo fuisse antiquitus genera constat, cera, & in ebore cestro, id est, viriculo, donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit, resolutis igni ceris penicillo vtendi, quæ pictura in nauibus nec sole nec sale ventisque corrumpitur. Pingunt & vestes in Aegypto inter pauca mirabili genere, candida vel postquam attriuere illinentes non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere, non apparet in velis: sed in cortina pigmenti feruentis mersa, post momentum extrahuntur picta. Mirumque, cum sit vnus in cortina colos, ex illo alius atque alius sit in veste, accipientis medicamēti qualitate mutatus. Nec postea ablui potest: ita cortina non dubiè confusura colores si pictos acciperet, digerit eos ex vino, pingitque dum coquit. Et adustæ vestes firmiores fiunt, quàm si non vrentur.

Plastices primi inuentores, de simulachris, de vasis fictilibus, & pretio eorum.

CAP. XII.

DE pictura satis superque: contextuisse his & plasticen conueniat. Eiusdem opere terræ fingere. Ex argilla similitudines, Dibutades Sicyonius figulus primus inuenit Corinthi filia opera: quæ capta amore iuuenis, illo abeunte peregre, vmbra ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circumscripsit: quibus pater eius impressa argilla typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni proposuit: eumque seruatum in nymphæo, donec Corinthum Mummius euerteret, tradunt: Sunt, qui in Samo primos omnium plasticen inuenisse Rhœcum & Theodorum tradant, multo ante Battidas Corintho pulsos. Demaratum verò ex eadem vrbe profugum, qui in Hetruria Tarquinium Priscum regem populi Romani genuit, comitatos fictores Euchira & Eugrammum: ab iis Italiæ traditæ plasticen. Dibutadis inuentum est, rubricam addere, aut ex rubrica cretâ fingere. Primusque personas regularum extremis imbricibus imposuit, quæ inter initia protypa vocauit. Postea idem eotypa fecit. Hinc & fastigia templorum orta, propter hunc plastæ appellati. Hominis autem imaginem gypso è facie ipsa primus omnium expressit, ceramque in eam formam gypsi infusa emendare instituit. Lyfistratus Sicyonius frater Lyfippi, de quo diximus. Hic & similitudinem reddere instituit: ante eum quàm pulcherrimas facere studebāt. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit. Creuitque res in tantum, ut nulla signa statuarum sine argilla fierent. Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam, quàm fundendi æris. Plastæ laudatissimi fuere Damophilus & Gorgasus, iidemque pictores: qui Cereris ædem Romæ ad Circum maximum vtroque genere artis suæ excoluerunt, versibus inscriptis Græcè, quibus significarunt, à dextra opera Damophili esse, à parte læua Gorgasi. Ante hanc ædem Thuscanica omnia in ædibus fuisse, author est M. Varro. Ex hac, cum reficeretur, crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse: Item signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Chalcothenes cruda opera Athenis qui locus ab officina eius Ceramicos appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum Romæ Posim nomine, à quo factas Romæ vvas, item pisces, ita ut non sit aspectu discernere à veris. Idem magnificat Arcesilaum L. Luculli familiarem, cuius propsalmata pluris venire solita artificibus ipsis, quàm aliorum opera. Ab hoc factam Venerem Genitricem in foro Cæsaris, & prius quàm absolueretur, festinatione dedicandi positam. Deinde eidem à Lucullo H. S. lx signum Felicitatis locatum, cui mors vtriusque inuiderit. Octauio equiti Romano cratera facere volenti, exemplar è gypso factum talento. Laudat & Pasitelem, qui plasticen matrem statuarum sculpturæque & cælaturæ esse dixit, & cum esset in omnibus his summus, nihil vnquam fecit, antequàm finxit. Præterea elaboratam hanc artem Italiæ, & maximè Hetruriæ: Turianumque à Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priscus effigiem Iouis in Capitolio dicendam. Fictilem eum fuisse, & ideo minari solitum: fictiles in fastigio templi eius quadrigas, de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem, qui hodieque materiæ nomen in vrbe retinet. Hæ enim tum effigies Deum erant laudatissimæ. Nec poenitet nos illorum, qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne Diis quidem conficiebant. Durant etiam nunc plerisque in locis talia simulachra. Fastigia quidem templorum etiam in vrbe crebra & municipiis mira cælatura, & arte æuque firmitate certiora auro, certè innocentiora. In sacris quidem etiam inter has opes hodie non murrhinis crystallinisue, sed fictilibus prolibatur sympuuiis: inenarrabili terræ benignitate, si quis singula æstimet, etiam ut omitantur in frugum, vini, pomorum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorum generibus, beneficia eius, quæque adhuc diximus, vel quæ assiduitate satiāt figlinarum opera imbricibus, tubulis, tegulisque: ad balineas hamatis, vel ad tecta coctilibus laterculis, frontatisque, aut quæ rota sunt, etiam fictilibus doliis ad vina excogitatis, & ad aquas. Propter quæ Numæ rex septimū collegiū figulorum instituit.

Quin

Quin & defunctos sese multi fictilibus doliis condi maluerunt, sicut M. Varro, Pythagorico modo in myrti & oleæ atque populi nigra foliis. Maior quoque pars hominum terrenis vititur vasis. Samia etiamnum in esculentis laudantur. Retinet hanc nobilitatem & arcium in Italia: & calicum tantum Surrentum, Asta, Pollentia: in Hispania Saguntum, in Asia Pergamum. Habent & Tralleis opera sua, & Mutina in Italia: quoniam & sic gentes nobilitantur. Hæc quoque per maria terrasque vltro citroque portantur, insignibus rotæ officinis Erythris. Hodieque in templo ostenduntur amphoræ duæ propter tenuitatem consecratæ, discipuli magistrique certamine, vter tenuiorem humum ducceret. Cois laus maxima, Hadrianis firmitas, nonnullis circa hoc seueritatis quoque exemplis. Q. Coiponium inuenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dedisset dono ei, cuius suffragij latitio erat. Atque ut luxu quoque aliqua contingat authoritas, siglinis, tripatinum, inquit Feneftella, appellabatur summa coenarum lautitia. Vna erat murænarum, altera luporum, tertia myxonis pisicis, inclinatis iam scilicet moribus, ut tamen eos præferre Græciæ etiam Philosophis possumus. Sicquidem in Aristotelis hæredum auctione lx patinas vendisse traditur. Nam nos cum vnam Aescopi tragœdiarum histrionis in natura auium diceremus a sefertis C. stetisse, non dubito indignatos legentes. At Hercules, Vitellius in principatu suo bcc. sefertis condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: quoniam eo peruenit luxuria, ut etiam fictilia pluris constent, quam murrhina. Propter hanc Mutianus altero Cōsulatu suo in conquisitione exprobrauit patinarum paludes Vitellij memoriæ, non illa foediore, cuius veneno Asprenateo Cassius Seuerus accusator obiciebat interisse cxxx. conuiuas. Nobilitantur iis oppida quoque, ut Rhegium, & Cumæ. Samia testa Matris Deum sacerdotes, qui Galli vocantur, virilitatem amputant, nec aliter citra perniciem, si M. Cælio credamus, qui linguam sic amputandam obiecit graui probro, tanquam & ipse iam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam testis vtendo sic ut firmitus durent tuis calce addita, quæ vocant Signina. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

Terra varietates, & de puluere Puteolano, & alijs terra generibus, quæ in lapidem vertuntur.

CAP. XIII.

Verum & ipsius terræ sunt alia segmēta. Quis enim satis miretur, pessimam eius partem, idcirco puluerem appellatum in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus, mersumque protinus fieri lapidem vnum inexpugnabilem vndis, & fortiolem quotidie, utique si Cumano misceatur cæmento. Eadem est terræ natura & in Cyzicena regione: sed ibi non puluis, verum ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahitur. Hoc idem circa Cassandriam produnt fieri: & in fonte Gnidio dulci intra octo menses terram lapidescere. Ab Oropo quidem Aulidem usque quicquid terræ attingitur mari, mutatur in saxa. Non multum à puluere Puteolano distat è Nilo harena tenuissima sui parte, non ad sustinenda maria fluctusque frangendos, sed ad debellanda corpora palæstræ studiis. Inde certè Patrobio, Neronis principis liberto, aduehebatur. Quin & Leonnato & Cratero ac Meleagro Alexandri Magni ducibus fabulum hoc portari cum reliquis militaribus commerciis reperio. Plura de hac parte non sum dicturus, non Hercules magis, quam de terræ usu in ceromatis, quibus exercendo iuuentus nostra corpora, vires animorum perdidit.

De parietibus formaceis, & lateritijs, & eorum ratione.

CAP. XIII.

Quid non in Africa Hispaniæque ex terra parietes, quos appellant formaceos, quoniam in forma circundatis vtrinque duabus tabulis inferciuntur veriùs, quam instruuntur, ævis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus, omnique cæmento firmiores? Spectat etiam nunc speculas Annibalis Hispania, terrenasque turres iugis montium impositas. Hinc & cæspitum natura, castrorum vallis accommodata, contra fluminum impetus aggeribus. Illini quidem crates parietum luto, & lateribus crudis extrui, quis ignorat? Lateres non sunt è fabuloso, neque harenoso, multoque minus calculoso ducendi solo, sed è cretoso & albicante, aut ex rubrica, vel si iam ex fabuloso, è masculo certè. Finguntur optimè vere; nam solstitio rimosi fiunt. Aedificiis non nisi bimos probant. Quin & intritam ipsam eorum, prius quam fingantur, macerari oportet. Genera eorum tria: didoron, quo utimur, longum sesquipedale, latum pedale; alterum tetradoron; tertium pentadoron. Græci enim antiqui doron palmum vocabant, & ideo doramunera, quia manu darentur. Ergo à quatuor & quinque palmis, prout sunt, nominantur. Eadem est latitudo. Minore in priuatis operibus, maiore in publicis vtuntur in Græcia. Pitaneæ in Asia, & in vltioris Hispaniæ ciuitatibus Massia & Calento fiunt lateres, qui siccati non merguntur in aqua. Sunt enim è terra pumicosa, cum subigi potest, utilissima. Græci, præterquam ubi è silice fieri poterat structura, parietes lateritios prætulere. Sunt enim æterni, si ad perpendicularum fiant: ideo & in publica opera & regias domos adduntur. Sic struxere ædificia Athenis, qui ad montem Hymettum spectat: sic Patris ædes Iouis & Herculis, quauis lapideas columnas & epistylia circumdarent: domum Trallibus regiam Artalitiem Sardibus Croesi, quam gerusiam fecere: Halicarnassi Mausoli: quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem excisum lateritijs parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligneis formis inclusum, Romam deportauere in Aedilitate ad comitium exornandum Muræna & Varro. Quod opus cum per se mirum esset, translatum tamen magis mirabantur. In Italia quoque lateritius murus Aretij & Meuania est.

Roma

Suprà lib. 10. cap. 51. hanc Aescopi patinam DC. taxat sefertis. Vnde & hic DC. legendum videtur, non C.

Decies sefertium, hic legit Budau, ex vestro quodam codice. Vide ipsum lib. 4. de Asse.

in concione.

Romæ non fiunt talia ædificia, quia sesquipedalis paries non plus quàm vnā contignationem tolerat. Cautumque est, ne communis crassior fiat, nec intergerinorum ratio patitur.

De sulphure, alumine, & generibus eorum, & medicina.

CAP. XV.

Hæc sint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus vel maximè mira natura est sulphuris, quo plurima domatur. Nascitur in insulis Aeoliis inter Siciliam & Italiam, quas arde-
re diximus. Sed nobilissimū in Melo insula. In Italia quoque inuenitur, in Neapolitano Campano-
agro, collibus qui vocantur Leucogæi: Quod est cuniculis effossum, perficitur igni. Genera quatuor:
vium, quod Græci apyron vocant, nascitur solidum, hoc est glebosum. Eo solo ex omnibus gene-
ribus Medici vtuntur. Cætera enim liquore constant, & conficiuntur oleo incocta. Vium autem
effoditur, translucetque, & viret. Alterū genus appellant glebā, fullonum tantum officinis familiare.
Tertio quoque generi vnus tantum est vsus ad suffiendas lanas, quoniā candorem tantum molliemque
confert. Egula vocatur hoc genus. Quarto autem ad ellychnia maximè conficienda. Cæterò tanta
vis est, vt morbos comitiales deprehendat nidore, impositū igni. Lusit & Anaxilaus eo, candens in
calice nouo, prunaque subdita circumferens, exardescens percussu pallorem dirū, velut defuncto-
rum, offundente conuiuiis. Natura eius calfacit, concoquit: sed & discutit collectiones corporū: ob
hoc talibus emplastris malagmaticisque miscetur. Renibus quoque & lumbis in dolore cum adipe,
mirè prodest impositum. Aufert & lichenas à facie cum terebinthini resina, & lepras. Harpacticon
vocatur à celeritate auellendi: auelli enim subinde debet. Prodest & suspiriosis linctum. Purulenta
quoque extussientibus: & contra scorpionū ictus. Vitilignes vium nitro mistū, atque ex aceto tritum
& illitum tollit: item lendes in palpebris, aceto sandarachato admisto. Habet & in religionibus lo-
cum ad expiandas suffitu domos. Sentitur vis eius & in aquis feruentibus. Neque alia res facilius ac-
cenditur: quo apparet igniū vim magnam etiam ei inesse. Fulmina & fulgura quoque sulphuris odo-
rem habent: ac lux ipsa eorū sulphurea est. Et bituminis vicina est natura, alibi limus, alibi terra: li-
mus è Iudæa lacu, vt diximus, emergens: terra in Syria circa Sidonem oppidum maritimū. Spissan-
tur hæc vtraque, & in densitatem coeunt. Est verò liquidum bitumen, sicut Zatyinthium, & quod à
Babylone inuehitur. Ibi quidem & candidum gignitur. Liquidum est & Apolloniaticū, quæ omnia
Græci pissasphalton appellāt ex argumento picis & bituminis. Gignitur & pingue liquorisque olea-
cei in Sicilia Agragantino fonte inficiens riuum. Incolæ id harundinum paniculis colligunt, citissi-
mè sic adhærescens. Vtuntur eo ad lucernarum lumina olei vice: item ad scabiem iumentorū. Sunt
qui & naphtham, de qua in secundo diximus volumine, bituminis generi ascribant. Verum ardens
eius vis ignium naturæ cognata, procul ab omni vsu abest. Bituminis probatio, vt quàm maximè
splendeat, sitque ponderosum ac graue: leue autem modicè, quoniam adulteratur pice. Vis, quæ
sulphuris, sistit, discutit, contrahit, glutinat. Serpentes nidore fugat accensum. Ad suffusiones ocu-
lorum & albugines Babylonium efficax traditur: item ad lepras, lichenas, pruritusque corporum.
Illinitur & podagris. Omnia autem eius genera in commodos oculorum pilos replicant. Dentium
doloribus medentur simul cum nitro illita. Tussim veterem & anhelitus cum vino potum emen-
dat. Dysentericis etiam datur eodem modo, sistitque aluum. Cum aceto verò potum discutit con-
cretum sanguinem, & detrahit. Mitigat lumborum dolores, item articulorum. Cum farina hordea-
cea impositum, emplastrum peculiare facit sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnera colligat. Gluti-
nat neruos. Vtuntur etiā ad quartanas bituminis drachma, & hedyosmi pari pondere cum myrrhæ
obolo subacti. Comitiales morbos vstum deprehendit. Vuluarum strangulationes olfactum discu-
tit cum vino & castoreo. Procidentia sedis suffitu reprimat. Purgationes foeminarū in vino potum
elicit. In reliquo vsu æramētis illinitur, firmatque ea contra ignes. Diximus & tingi solitas ex eo sta-
tuas & illini. Calcis quoque vsum præbuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Placet & ferrariis fabro-
rum officinis tingendo ferro, clauorumque capitibus, & multis aliis vsibus. Nec minor, aut ab eo dif-
fimilis est aluminis opera, quod intelligitur falsugo terræ. Plura & eius genera. In Cypro candidum
& nigrum, exigua coloris differentia, cum sit vsus magna: quoniā inficiendis claro colore lanis can-
didum liquidumque, vtilissimum est, contraque fuscis aut obscuris nigrū. Et aurum nigro purgatur. Fit
autem omne ex aqua limoque, hoc est terræ exudantis natura. Corruatū hyeme æstiuis solibus matu-
ratur. Quod fuerit ex eo præcox, candidius fit. Gignitur autē in Hispania. Aegypto, Armenia, Mace-
donia, Ponto, Africa: in insulis Sardinia, Melo, Lipara, Strongyle. Laudatissimū in Aegypto, proximū
in Melo. Huius quoque duæ species, liquidum spissumque. Liquidi probatio, vt sit lympidū lacteumque,
sine offensis fricantiū, cum quodā igniculo caloris. Hoc phorimon vocāt. An sit adulteratū, depre-
henditur succo. Punici mali. Syncerum enim mistura ea nigrescit. Alterum genus est pallidæ & sca-
bræ naturæ, & quod inficitur galla. Ideoque hoc vocāt paraphoron. Vis liquidi aluminis astringere,
indurare, rodere. Melle admisto sanat oris hulcera, papulas, pruritusque. Hæc curatio fit in balineis
duabus mellis partibus, tertia aluminis. Virus alarū sudoresque. Sumitur pilulis contra lienis vitia,
pellendumque pruritus ac per vrinā sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melanthio admistis.
Concreti aluminis vnum genus schiston appellant Græci, in capillamenta quædam canescencia
dehiscens. Vnde quidam trichitin potius appellauere. Hoc fit è lapide, ex quo & chalcitin vocant:

ut sit sudor quidam eius lapidis in spumam coagulatus. Hoc genus aluminis siccatur, minusque sistit humorem inutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodest infusum, vel illitum, vel oris huculceribus, dentibusque, si saliva cum eo contineatur. Et oculorum medicamentis inseritur apte, verendisque, utriusque sexus. Coquitur in patinis, donec liquari desinat. Interioris est alterum generis, quod strongylen vocant. Duæ eius species, fungosum atque omni humore dilui facile: quod in totum damnatur. Melius pumicosum, & foraminum fistulis spongiæ simile, rotundumque; natura, candido propius, cum quadam pinguitudine sine harenis friabile, nec inficiens nigrizia. Hoc coquitur per se carbonibus puris, donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod melinum vocant, ab insula Melo, ut diximus. Nulli vis maior neque adstringendi, neque denigrandi, neque indurandi. Nullum spissius. Oculorum scabritias extenuat; combustum vtilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoque sistit in totum foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitum, renascentem mollit languinem summam. Omnium generum vis in adstringendo: unde nomen Græcis. Ob id oculorum vitiis aptissima sunt. Sanguinis fluxiones inhibet cum adipe. Sic & infantium huculcera. Putrescentia huculcerum compescit cum adipe, & hydropicorum eruptiones siccatur. Et aurium vitia cum succo Punici mali: & vnguium scabritias, cicatricumque duritias & pterygia, perniones: Phagedænas huculcerum ex aceto, aut cum galla pari pondere cremata; lepras cum succo olerum: cum salis verò duabus partibus, vitia quæ serpunt: lentes & alia capillorum animalia, permixtum aquæ. Sic & ambustis prodest, & furfuribus corporum cum sero & pice. Infunditur & dysentericis. Vuam quoque in ore comprimat, ac tonsillas. Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo aduectum. Nam ad reliquos usus vitæ in coriis lanisque perficiendis, quanti sit momenti, significatum est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

† pigniti

De terra Samia, & Eretria, & Chia, & Selinusia, & † pigniti, & ampelitis
medicina. CAP. XVI.

Samiæ duæ sunt, quæ syropicon, & quæ aster appellantur. Prioris laus, ut recens sit & levis, linguæque glutinosa. Altera glebosior, candida. Vtraque vritur, ac lauatur. Sunt qui præferant priorem. Pro sunt sanguinem expuentibus. Emplastrisque, quæ siccandi causa componuntur, oculorum quoque medicamentis miscentur. Eretria totidem differentias habet. Nanque & alba est, & cinerea, quæ præfertur in medicina. Probatum mollit, & quod si æra præducantur, violaceum reddit colorem. Vis & ratio eius in medendo dicta est inter pigmenta. Lauatur omnis terra (in hoc enim loco dicemus) perfusa aqua siccataque, solibus, iterum ex aqua trita ac reposita, donec confidat, & digeri possit in pastillos. Coquitur in calicibus crebro concussu. Est in medicaminibus & Chia terra candidans, effectum eius, qui Samiæ. Vtus ad mulierum maxime cutem. Idem & Selinusiæ. Lactei coloris est hæc, & aqua dilui celerrima. Eademque lacte diluta, & tectoriorum albaria interpolantur. a Pignitis Eretriæ simillima est, grandioribus tantum glebis & glutinosa, cui effectus idem qui Cimoliæ, infirmior tamen. Bitumini simillima est ampelitis. Experimentum eius, si cera modo accepto oleo liquecat, & si nigricans colorem maneat tostæ. Vtus ad molliendum discutiendumque. Ad hæc medicamentis additur, præcipueque in calliblepharis & inficiendis capillis.

a Pignitis
Dioscoridi.

Creta genera ad vestium usus, Cimolia, Sarda, Vmbrica, saxum argentaria. CAP. XVII.

Creta plura genera. Ex iis Cimoliæ duo ad Medicos pertinentia, candidum, & ad purpurissimum inclinans. Vis utrique ad discutiendos tumores, & sistendas fluxiones aceto assumpto. Panos quoque & parotidas cohibet; & lichenas illita, pustulasque. Si verò aphronitrum & nitrum adiiciatur & acetum, & pedum tumores sanat, ita ut in Sole curatio hæc fiat, ut post sex horas aqua salsa ablatur. Testium tumoribus Cypria cera addita prodest. Et refrigerandi quoque natura cretæ est: sudoresque immodicos sistit illita. Atque ita papulas cohibet ex vino sumpta in balineis. Laudatur maxime Thessalica. Nascitur & in Lycia circa Bubonem. Est & alius Cimoliæ usus in vestibus. Nam Sarda, quæ affertur è Sardinia, candidis tantum assumitur, inutilis versicoloribus: & est vilissima omnium Cimoliæ generum: pretiosior Vmbrica, & quam vocant saxum. Proprietatesque saxi, quod crescit in macerando; atque pondere emitur, illa mensura, Vmbrica non nisi poliendis vestibus assumitur. Neque enim pigebit hanc quoque partem attingere, cum lex Metella extet fullonibus dicta, quam C. Flaminius L. Aemilius Censores dedere ad populum ferendam. Ad eò omnia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic est: primum abluatur vestis Sarda: dein sulphure sufficitur: mox desquamatur Cimolia, quæ est coloris veri. Fucatus enim deprehenditur, nigrescitque, & effunditur sulphure. Veros autem & pretiosos colores emollit Cimolia, & quodam nitore exhilarat contristatos sulphure. Candidis vestibus saxum vtilius à sulphure, inimicum coloribus. Græcia pro Cimolia Tymphaico vtitur gypso. Alia creta argentaria appellatur, nitorem argento reddens. Est & vilissima, qua Circum præducere ad victoriæ notam, pedesque vernalium trans mare ad vectorum denotare instituerunt maiores. Talemque Publium mimice scenæ conditorem, & Astrologiæ confobrinum eius Manlium Antiochum, item Grammaticæ Taberium Erotem, eadem naue aduectos videre proavi.

Qui

Qui & quorum liberti prapotentis.

CAP. XVIII.

Sed quid hos refero aliquo literarum honore commendatos? Talem in catastra videre Chrysogonum Syllæ, Amphionem Q. Catuli, Heronem L. Luculi, Demetrium Pompeij, Augenque Demetrii, quanquam & ipsa Pompeij credita est: Hipparchum M. Antonij, Menam & Menecratem Sex. Pompeij, aliosque deinceps, quos enumerare iam non est, è sanguine Quiritium & proscriptionū licentia ditatos. Hoc est insigne vernalitiis gregibus, opprobriumque insolentis fortunæ: quod & nos adeo potiri rerum vidimus, ut Prætoria quoque ornamenta decerni à Senatu iubente Agrippina Cl. Cæsaris viderimus libertis: tantumque non cum laureatis fascibus remitti illò, unde creatis pedibus aduenissent.

De terra ex Galata, terra Clupea, terra Balearica, terra Ebusitana.

CAP. XIX.

Præterea sunt genera terræ proprietatis, suæ de quibus iam diximus: sed & hoc loco reddenda natura. Ex Galata insula, & circa Clupeam Africæ, scorpiones necat: Balearis & Ebusitana serpentes.

C. PLINII SECUNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVSSEXTVS.

Natura lapidum, ac marmorum luxuria.

CAP. I.

LAPIDVM natura restat, hoc est, præcipua morum insania, etiã ut gemmæ cum succinis, atque crystalli cum murrhinis sileantur. Omnia nanque, quæ usque ad hoc volumen tractauimus, hominum causâ genita videri possunt. Montes naturæ sibi fecerat ad quosdam compages telluris visceribus densandas, simul ad impetus fluminum domandos, fluctusque frangendos, ac minimè quietas partes coercendas durissima sui materia. Cædimus hos, trahimusque nulla alia, quam deliciarum, causa, quos transcendisse quoque mirum fuit. In portento propè maiores habuere Alpeis ab Annibale exuperatas, & postea à Cimbris: nunc ipsæ caduntur in mille genera marmorum: promontoria aperiuntur mari, & rerum natura agitur in planum. Euchimus ea, quæ separandis gentibus pro terminis constituta erant: nauesque marmorū causâ fiunt, ac per fluctus, sæuissimam rerum naturæ partem, huc illucque portantur iuga montium, maiore etiamnum vesania, quam cum ad frigidos potus vas peritur in nubila, cæloque proximæ rupes cauantur, ut bibatur glacie. Secum quisque cogitet, quæ pretia horum audiat, quas vehi trahique moles videat. Sed & quam sine his multorum fuerit beator vita, ad quamque multorum necesse sit necesse ista facere, imò verius pati mortaleis, quos ad vsus, quæve ad voluptates alias, nisi ut inter maculas lapidū iaceant: ceu verò non tenebris noctium dimidiæ parti vitæ cuiusque gaudia hæc auferentibus. Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. Extant Censoriæ leges, glandia in cœnis, gliresque, & alia dictū minora apponi vetantes, Marmora inuehi, & maria huius rei causa transiri, quæ vetaret, lex nulla lata est.

Quis primus marmor in publicis operibus ostenderit.

CAP. II.

Dicat fortassis aliquis: non enim inuehebatur. Id quidem falsò, Trecentas lx. columnas M. Scauri Aedilitate ad scenam theatri temporarij, & vix vno mense futuri in vsu, viderunt portari silentio legum. Sed publicis nimirum indulgentes voluptatibus. Id ipsum cur? aut qua magis via irrepunt vitia, quam publica? Enimvero non alio modo in priuatos vsus illa venere, ebora, aurum, gemmæ: aut quid omnino Diis relinquimus? Verum esto, indulserint publicis voluptatibus, etiã ne tacuerunt maximas earū atque adeo duodequadragenū pedum, Lucullei marmoris in atrio Scauri collocari? Nec clām illud occulteque factum est. Satisfieri sibi damni infecti egit redemptor cloacarum, cum in Palatium extraherentur. Non ergo in tam malo exemplo moribus cauere vtilius fuerat, quam tacere tantas moles in priuatam domum trahi præter fœtalia Deorum fastigia?

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ.

CAP. III.

Nec potest videri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepisse quodam vitæ rudimento. Iam enim L. Crassum Oratorem illū, qui primus peregrini marmoris colūnas habuit in eodem Palatio, Hymettias tamen nec plures sex aut longiores duodenū pedum, M. Brutus in iurgiis obid Venerem Palatinam appellauerat. Nimirum ista omifere moribus vitis: frustra; interdita quæ vetuerant cernentes, nullas potius, quam irritas, esse leges maluerūt. Qui nos sequen-

tur meliores nos esse probabunt. Quis enim tantarum hodie columnarum atrium habet? Sed prius, quam de marmoribus dicamus, hominum in iis præferenda dicemus pretia. Antè igitur artifices percensebimus.

Qui primum laudati in marmore scalpendo, & quibus temporibus.

CAP. IIII.

Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scyllis geniti in Creta insula, Meriamnum Medis imperantibus, priusque quam Cyrus in Persis regnare inciperet, hoc est, Olympiade circiter L. Ij Sicyonem se contulere, quæ diu fuit officinarum omnium metallorum patria. Deorum quorundam simulachra publicè locauerant Sicyonij, quæ prius quam absoluerentur, artifices iniuriam questu abierunt in Aetolos. Protinus Sicyonios fames inuasit ac sterilitas, moerorq; dirus. Remedium petentibus Apollo Pythius affuturum respondit, si Dipœnus & Scyllis Deorum simulachra perfecissent. Quod magnis mercedibus obsequiisque impetratum est. Fuere autem simulachra ea Apollinis, Dianæ, Herculis, Mineræ, quod è cælo postea tactum est.

Nobilitates operum & artificum in marmore CXXVI. de marmore Paro, & Mausoleo.

CAP. V.

Cum ij essent, iam fuerant in Chio insula Malas sculptor, dein filius eius Micciades, ac deinde nepos Anthermus Chius, cuius filij Bubalus & Anthermus clarissimi in ea scientia fuere. Hipponactis Poetæ ætate, quem certum est lx. Olympiade fuisse. Quod si quis horum familiam ad proauum usque retro agat, inueniet artis eius originem cum Olympiadum origine cœpisse. Hipponacti notabilis fœditas vultus erat: quam obrem imaginem eius lasciuia iocorum ij proposuere ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse: quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulachra postea fecere, sicut in Delo, quibus subiecerunt carmen, non vitibus tantum censeret Chium, sed & operibus Anthermi filiorum. Ostendunt & Iasij Dianam manibus eorum factam. Et in ipsa Chio narrata est operis eorum Dianæ facies in sublimi posita, cuius vultum intrantes tristem, exeuntes exhilaratum putant. Romæ signa eorum sunt in Palatina æde Apollinis in fastigio, & in omnibus ferè quæ Diuus Augustus fecit. Patris quoque eorum & Deli fuere opera, & in Lesbos insula. Dipœni quidem Ambracia, Argos, Cleone, operibus refertæ fuere. Omnes autem tantum candido marmore vti sunt è Paro insula, quem lapidem cœpere lychniten appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis caderetur, ut author est Varro, multis postea candidioribus repertis, nuper etiam in Lunensium lapidicinis. Sed in Pariorum mirabile proditur, gleba lapidis vnus cuneis diuidentium soluta imaginem Sileni intus extitisse. Non omittendum, hanc artem tanto vetustiorē fuisse, quam picturam aut statuariam, quarum vtraque cum Phidia cœpit lxxxij. Olympiade, post annos circiter cccxxij. Et ipsum Phidiam tradunt scalpisse marmora, Veneremque eius esse Romæ in Octauianæ operibus eximia pulchritudinis. Alcamenem Atheniensem (quod certum est) docuit in primis nobilem, cuius sunt opera Athenis complura in ædibus sacris, præclaraque Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite *ἐν χιτῶνι*. Huic summam manum ipse Phidias imposuisse dicitur. Eiusdem discipulus fuit Agoracritus Parius, ei ætate gratus. Itaque è suis operibus pleraque nomini eius donasse fertur. Certauere autem inter se ambo discipuli in Venere facienda. Vicitque Alcamenes non opere, sed ciuitatis suffragiis, contra peregrinum suo fauentis. Quare Agoracritus ea lege signum suum vendidisse traditur, ne Athenis esset, & appellasse Nemescim. Id positum est Rhamnunte pago Atticæ, quod M. Varro omnibus signis prætulit. Est & in Matris magnæ delubro in eadem ciuitate Agoracriti opus. Phidiam clarissimum esse per omnes gentes, quæ Iouis Olympij famam intelligunt, nemo dubitat: sed ut meritò laudari sciant etiam qui opera eius non viderunt, proferemus argumenta parua & ingenij tantum. Neque ad hoc Iouis Olympij pulchritudine utemur, non Mineræ Athenis factæ amplitudine, cum sit ea cubitorum xxvj; ebore hæc & auro constat: sed scuto eius, in quo Amazonum prælium cælauit intumescēte ambitu parmæ, eiusdem concava parte Deorum & gigantum dimicationem, in soleis verò Lapitharum & Centaurorum: adeo momenta omnia compacta artis illius fuere. In base autem quod cælatum est, Pandoras genesin appellauit. Ibi Dij sunt xxx. numero nascentes, Victoria præcipue mirabili. Periti mirantur & serpentem, & sub ipsa cuspidē æream sphingem. Hæc sunt obiter dicta de artifice nunquam satis laudato, simul ut noscatur illam magnificentiam æqualem fuisse & in paruis. Praxitelis ætatē inter statuarios diximus, qui marmoris gloria superauit etiam semet. Opera eius sunt Athenis in Ceramico, sed ante omnia, & non solum Praxitelis, verum & in toto orbe terrarum Venus, quam ut viderent multi, nauigauerunt Gnidum. Duas fecerat, simulque vendebat, alteram velata specie, quam ob id quidem prætulerunt optione, quorum cōditio erat, Coi, cum alteram etiam eodem pretio detulisset, seuerum id ac pudicum arbitantes: reiectam Gnidij emerunt, immensa differentia famæ. Voluit eam postea à Gnidij mercari rex Nicomedes, totum æs ciuitatis alienum, quod erat ingens, dissoluturum se promittens. Omnia perpeti maluerit, nec immerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitauit Gnidum. Aedícula eius tota aperitur, ut cōspici possit vndique effigies Deæ, fauente ipsa, ut creditur, facto. Nec minor ex quacunque parte admiratio est. Ferunt amore captum quendam, cum detulisset noctu, simulachro cohaesisse, eiusque cupiditatis esse indicem maculam. Sunt in Gnido & alia signa marmorea illustriū artificum, Liber pater Bryaxidis, & alter

alter Scopas, & Minerva: nec maius aliud Veneris Praxitelica specimen, quàm quòd inter hæc sola memoratur. Eiusdem est & Cupido obiectus à Cicerone Verri, ille propter quem Thespiæ visebantur, nunc in Octaviæ scholis positus. Eiusdem & alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Gnidia nobilitate & iniuria. Adamavit enim cum Alchidas Rhodius, atque in eo quoque simile amoris vestigiū reliquit. Romæ Praxitelis opera sunt, Flora, Triptolemus, Ceres in hortis Seruilianis, boni Euentus & bonæ Fortunæ simulachra in Capitolio: item & Mænades, & quas Thyadas vocant, & Caryatidas, & Sileni in Asinij Pollionis monumentis, & Apollo & Neptunus. Praxitelis filius Cephissodorus rei & artis hæres fuit. Cuius laudatum est Pergami symplegma, signum mobile, digitis corpori veriùs, quàm marmori, impressis. Romæ eius opera sunt Latona in Palatii delubro: Venus in Asinij Pollionis monumentis: & intra Octaviæ porticus in Iunonis æde Aesculapius ac Diana. Scopæ laus cum his certat. Is fecit Venerem & Pothon & Phaethontem, qui Samothraciæ sanctissimis ceremoniis coluntur. Item Apollinem Palatinum, Vestam sedentem laudatam in Seruilianis hortis, duasque chæmetæras circa eam quarum pares in Asinij monumentis sunt, vbi & Canephorus eiusdem. Sed in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in Circo Flaminio Neptunus ipse, & Thetis, atque Achilles, Nereides supra Delphinos & cete & hippocampos sedentes. Item tritones, chorùsque Phorci & priestes, ac multa alia marina, omnia eiusdem manus, præclarum opus etiam si totius vitæ fuisset. Nunc verò præter supra dicta, quæque nescimus, Mars est etiamnum sedens colosseus eiusdem in templo Bruti Callaici apud Circum eundem ad Labicanam portam eunti. Præterea Venus in eodem loco nuda Praxitelicam illam Gnidiam antecedens, & quencunque alium locum nobilitatura. Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negotiorumque acerui omnes à contemplatione talium abducunt, quoniam otiosorum & in magno loci silentio apta admiratio talis est. Qua de causa ignoratur artifex eius quoque Veneris, quam Vespasianus Imperator in operibus Pacis suæ dicauit, antiquorum dignam famam. Par hæsitatio est in templo Apollinis Sosiani, Nioben cum liberis morientem Scopas an Praxiteles fecerit: item Ianus pater in suo templo dicatus ab Augusto ex Aegypto aduectus, vtrius manus sit, iam quidem & auro occultatus. Similiter in Curia Octaviæ quæritur de Cupidine fulmen tenente. Id demum affirmatur, Alcibiadem esse principem forma in ea ætate. Multa in eadem schola sine authoribus placet. Satyri quatuor, ex quibus vnus Liberum patrem palla velatus humeris præfert: alter Liberum similiter: tertius ploratum infantis cohibet: quartus cratere alterius sitim sedat: duasque Auræ velificantes sua veste. Nec minor quæstio est in Septis, Olympum & Pana Chironemque cum Achille qui fecerint, præsertim cum capitali satisfactione fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin & Timotheum, & Leocharem, de quibus simul dicendum est, quoniam pariter cælauere Mausoleum. Sepulchrum hoc est ab vxore Artemisia factum Mausolo Cariae regulo, qui obiit Olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id vt esset inter septem miracula ij maximè artifices fecere: Paret ab Austro & Septentrione sexagenos ternos pedes, breuius à frontibus, toto circuitu pedes quadringentos xj. attollitur in altitudinē xxv. cubitis: cingitur columnis xxxvj. Ab Oriente cælauit Scopas, à Septentrione Bryaxis, à Meridie Timotheus, ab Occasu Leochares. Priùsque quàm peragerent, regina Artemisia, quæ mariti memoriæ id opus extrui iusserat, obiit. Non tamen recesserunt, nisi absoluto iam, id gloriæ ipsorum artisque monumentum iudicantes: hodièque certant manus. Accessit & quintus artifex. Nanque supra pteron pyramis altitudine inferiorem æquauit, xxiiij gradibus in metæ cacumē se contrahens. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adiecta cxi. pedum altitudine totum opus includit. Timothei manu Diana Romæ est in Palatio, Apollinis delubro, cui signo caput reposuit Aulanius Euander. In magna admiratione est & Hercules Menestrati: & Hecate Ephesi in templo Dianæ post ædem, in cuius contemplatione admonent æditui parcere oculis, tanta marmoris radiatio est. Nō postferuntur & Charites in propylæo Atheniensium, quas Socrates fecit, alius ille quàm pictor, idem vt aliqui putant. Nam Myronis illius, qui in ære laudatur, anus ebria est Smyrnæ in primis inclyta. Pollio Asinius, vt fuit acris vehementiæ, sic quoque spectari monumenta sua voluit. In iis sunt Centauri nymphas gerentes Archesiæ, Thespiades Cleomenis, Oceanus & Iupiter Entochi, Hippiades Stephanani, Hermerotes Taurisci, non cælatoris illius, sed Tralliani. Iupiter hospitalis Pamphili Praxitelis discipuli. Zetus & Amphion ac Dirce & taurus, vinculumque ex eodem lapide, Rhodo aduecta opera Apollonij & Taurisci. Parentum ij certamen de se fecere. Menecratem videri professi, sed esse naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber pater Eutychidis laudatur: ad Octouia verò porticum Apollo Philisci Rhodij in delubro suo. Itē Latona & Diana, & Musæ nouem, & alter Apollo nudus. Eum, qui citharā in eodem templo tenet, Timarchides fecit. Inter Octaviæ verò porticus in æde Iunonis ipsam Deam Dionysius & Polycles: aliam Venerem eodem loco Philiscus. Cætera signa Praxiteles. Item Polycles & Dionysius Timarchidis filij Iouem, qui est in proxima æde, fecerūt. Pana & Olympū luctantes, eodem loco Heliódorus, quod est alterū in terris symplegma nobile: Venerem lauante sese. Dædalum stantē Polycharmus. Ex honore apparet in magna authoritate habitum Lysicæ opus, quod in Palatio super arcū Diuus Augustus honori Octauij patris sui dicauit in ædícula

columnis adornata. Id est quadriga currusque, & Apollo ac Diana ex vno lapide. In hortis Seruili-
 nis reperio laudatos, Calamidis Apollinem illius cælatoris, Dactylidis Pythias, Amphistrati Calli-
 sthenem historiarum scriptorem. Deinde multorum obscurior fama est, quorundam claritati in o-
 peribus eximiis obstante numero artificum, quoniam nec vnus occupat gloriam, nec plures pari-
 ter nuncupari possunt, sicut i. Laconte, qui est in Titi Imperatoris domo, opus omnibus & pictu-
 ra & statuaria artis præfendum. Ex vno lapide cum liberos draconumque mirabiles nexus de
 consilij sententia fecerunt summi artifices Agesander & Polydorus & Athenodorus Rhodij. Simili-
 ter Palatinas domo Cæsarum repleuere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydectes
 cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus. Agrippa
 Pantheum decorauit Diogenes Atheniensis: & Caryatides in columnis templi eius probantur in- 10
 ter pauca operam: sicut in fastigio posita signa, sed propter altitudinem loci minus celebrata. Inho-
 norus est, nec in templo vlllo Hercules, ad quem Poeni omnibus annis humana sacrificauerunt vi-
 ctima, humi stans, ante aditum porticus ad nationes: Sitæ fuere & Thespiades ad ædem Felicitatis,
 quarum vnam adamauit eques Romanus Iunius Pisciculus, vt tradit Varro: admiratur & Pasiteles,
 qui & quinque volumina scripsit nobilium operum in toto orbe. Natus hic in Græciæ Italiæ ora, &
 ciuitate Romana donatus cum iis oppidis, Iouem fecit eburneum in Metelli æde, quæ campus peti-
 tur. Accidit ei, cum in naualibus, vbi feræ Africanæ erant per caueam intuens leonem cælaret, vt ex
 alia cauea panthera erumperet, non leui periculo diligentissimi artificis. Fecisse opera complura di-
 citur: sed quæ fecerit, nominatim non refertur. Arcesilaum quoque magnificat Varro, cuius se mar- 20
 moream habuisse leonem tradit, aligerosque ludentes cum ea Cupidines, quorum alij religatam te-
 nerent, alij è cornu cogerent bibere, alij calcearent soccis, omnes ex vno lapide. Idem & à Coponio
 xiiij nationes, quæ sunt circa Pompeij, factas auctor est. Inuenio & Canachum laudatum inter sta-
 tuarios, fecisse marmorea. Nec Sauron atque Batrachum obliterari conuenit, qui fecere templa O-
 &auia porticibus inclusa, natione ipsi Lacones. Quidam & opibus præpotentes fuisse eos putant,
 ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes. Qua negata, hoc tamen alio loco & modo vsur-
 passe. Sunt certè etiamnum in columnarum spiris insculpta nomina eorum argumento, rana at-
 que lacerta. In Iouis æde extitisse picturam, cultusque reliquos omnes foemineis argumentis con-
 stat. Etenim facta Iunonis æde cum inferrentur signa, permutasse geruli traduntur: & id religione
 custoditum, velut ipsis Diis sedem ita partitis. Ergo & in Iunonis æde cultus est, qui Iouis esse de- 30
 buit. Sunt & in paruis marmoreis famam consecuti, Myrmecides, cuius quadrigam cum a-
 gitatore cooperuit alis musca: & Callicrates, cuius formicarum pedes atque alia membra perui-
 dere non est.

*Quando primum marmorum in aedificijs vsus, & quis primus Romæ crustauerit parietes, & quibus
 atatibus quaque marmora in vsu venerint, & qui primus marmora secuerit, &
 ratio secandi de harena.* CAP. VI.

HAec sint dicta de marmorum sculptoribus, summæque claritate artificum: quo in tractatu su-
 bit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori: fecere è Thasio, Cycladum in-
 sularum, æquæ & è Lesbio: liuidius hoc paulo. Versicolores quidem maculas, & in totum marmo-
 rum apparatus Menander etiam diligentissimus luxuriæ interpres, primus & raro attigit. Columnis 40
 demum utebantur in templis, nec lautitiæ causa (nōdum enim ista intelligebantur) sed quia firmio-
 res aliter statui non poterant. Sic est inchoatum Athenis templum Iouis Olympij, ex quo Sylla ca-
 pitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atque marmor differentia iam &
 apud Homerum. Dicit enim Paridis os marmoreo saxo percussum: sed hætenus, regias quoque do-
 mos cum laudatissimè præter æs, aurum, electrum, argentum, ebore tantum adornans. Primum (vt
 arbitror) versicolores istas maculas Chiorum lapidicinæ ostenderunt, cum extruerent muros, fac-
 to in id M. Ciceronis sale: omnibus enim ostentabant, vt magnificum. Multo, inquit, magis mirarer,
 si Tiburtino lapide fecissetis. Et Hercules non fuisset picturæ honos vllus, non modò tantus. in ali-
 qua marmorum auctoritate. Secandi marmor in crustas nescio an Cariæ fuerit inuentum. Antiquis-
 sima, quod equidem inueniam, Halicarnassi Mausoli domus Proconnesio marmore exculta est, la- 50
 teritiis parietibus. Is obiit Olympiadis C. anno ij. vrbis Romæ anno cccij. Primum Romæ parietes
 crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram
 Formis natum, equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsar in Gallia. Neque indignatio
 sit tali auctore inuenta re. Hic nanque est Mamurra Catulli Veronensis carminibus profectus, quæ,
 vt res est, domus ipsius clarius, quàm Catullus, dixit habere, quicquid habuisset Comata Gallia. Nā-
 que adiecit idem Nepos, cum primum totis ædibus nullam nisi è marmore columnam habuisse, o-
 mnes solidas è Carystio aut Lunensi. Denique M. Lepidus Catuli in Consulatu collega, primus o-
 mnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione. Is fuit Consul anno
 vrbis dclxvj. Hoc primum inuesti Numidici marmoris vestigium inuenio, non in columnis tantū
 crustis sue, vt Mamurra Carystium posuit, sed in massa ac vilissimo liminum vsu. Post hunc Lepidum
 fermè quadriennio L. Lucullus Consul fuit, qui nomen (vt apparet ex re) Luculleo marmori dedit,
 admodum

admodum delectatus illo, primusque Romam inuexit, atrum alioqui, cum cætera maculis aut coloribus commendentur. Nascitur autem in Nili insula, solumque penè horum marmorum ab amatore nomē accepit. Inter hos primum (ut arbitror) marmoreos parietes habuit scena M. Scauri, non facile dixerim sectos, an solidis glebis positos, sicuti est hodie Iouis tonantis ædes in Capitolio. Nōdum enim secti marmoris vestigia inuenerat Italia. Sed quisquis primum inuenit secare, luxuriāque diuidere, importuni ingenij fuit. Harena hoc fit, & ferro videtur fieri, serra in prætenui linea premente harenas, versandōq; tractu ipso secante, Aethiopica hæc maximè probatur. Nam id quoque accessit, ut ad Aethiopas vsque peteretur, quod ^a faceret marmora: imò verò etiam in Indos, unde margaritas quoque peti seueris moribus indignum erat. Hæc proximè laudatur. Mollior tamen, quæ Aethiopica. Illa nulla scabritie secat. Indica non æquè leuigat: sed ea combusta polientes marmora fricare iubentur. Simile & Naxiæ vitium est, & Coptidi, quæ vocatur Aegyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus secandis. Postea reperta est harena non minus probanda, ex quodam Adriatici maris vado, æstu nudante, obseruatione non facili. Iam quidem quacunque harena secare è fluuiis omnibus fraus artificum ausa est: quod dispendium admodum pauci intelligunt. Crassior enim harena laxioribus segmentis terit, & plus erodit marmoris, maiusque opus scabritia polituræ relinquit. Ita sectæ attenuantur crustæ. Rursusque Thebaica polituris accommodatur, & quæ sit è poro lapide aut è pumice.

De Naxio, & Armenio, & de generibus marmorum.

CAP. VII.

Signis è marmore poliendis, gemmisque etiam scalpendis atque limandis Naxium diu placuit. Sante alia: ita vocantur cotes in Cypro insula genitæ. Vicere postea ex Armenia vectæ. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta notitia: nec facile est enumerare in tanta multitudine. Quoto quoque enim loco non suum marmor inuenitur? Et tamen celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum gentibus suis. Non omnia tamen in lapicidinis gignuntur, sed multa & sub terra sparsa. Pretiosissimi quidem generis Lacedæmonium viride, cunctisque hilarius. Sic & Augustum, ac deinde Tiberium, in Aegypto Augusti ac Tiberij primum principatu reperta. Differentiæque eorum est ab ophite, cum sit illud serpentiū maculis simile, unde & nomen accepit, quod hæc maculas diuerso modo colligunt, Augustum vndatim crispum in vertices, Tiberium sparsim conuoluta canitie. Neque ex ophite columnæ, nisi parue admodum, inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem à quibusdam laudatur præcipuè ex his, quem tephriam appellant, à colore cineris. Vocatur & Memphites à loco, gemmantis naturæ. Huius vsus conteri, & iis, quæ vrenda sint aut secanda, ex aceto illini. Obstupescit ita corpus, nec sentit cruciatum. Rubet porphyrites in eadem Aegypto: ex eo candidis interuenientibus punctis, leucostictos vocatur. Quanti sibi molibus cædendis sufficiunt lapicidinæ. Statuas ex eo Cl. Cæsari procurator eius in urbem ex Aegypto aduexit Triarius Pollio, non admodum probata nouitate. Nemo certè postea imitatus est. Inuenit eadem Aegyptus in Aethiopia, quem vocant basalten, ferrei coloris atque duritiæ. Vnde & nomen ei dedit. Nunquam hic maior repertus est, quàm in templo Pacis ab Imperatore Vespasiano Augusto dicatus: argumento Nili xvj. liberis circà ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi augmentis se amnis intelliguntur. Non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis statua dicatus: quem quotidiano Solis orru contactum radiis, crepare dicunt. Onychem etiam tum in Arabiæ montibus, nec vsquam aliubi, nasci putauere nostri veteres: Sudines in Germania. Potoriis primum vasis inde factis, dein pedibus lectorum sellisque, Cornelius Nepos tradit fuisse magno miraculo, cum P. Lentulus Spinter amphoras ex eo Chiorum magnitudine cadorum ostendisset: post quinquennium deinde triginta duorum pedum longitudine columnas vidisse se. Variatum in hoc lapide postea est. Nanque pro miraculo insigni, quatuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta vidimus in cœnatione, quam Callistus Cæsaris Claudij libertorum potentia notus sibi exædificauerat.

De alabastrite, & Lygdino, & Alabandico.

CAP. VIII.

Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optimè seruare incorrupta dicitur. Idem & vsus emplastris conuenit. Nascitur circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus verò in Carmania, mox in India: iam quidem & in Syria Asiæque. Vilissimus autem & sine vlllo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris, in vertice maculosi atque non translucidi. Vitia in iis corneus color aut candidus, & quicquid simile vitro est, Paulum distare ab eo in vnguentorum fide multi existimant Lygdinos in Tauro repertos, amplitudine, qualances craterasque non excedant, antea ex Arabia tantum aduehi solitos, candoris eximij. Magnus & duobus contrariæ inter se naturæ honos: Corallitico in Asia reperto, mensuræ non ultra bina cubita, candore proximo ebori & quadā similitudine. E diuerso niger est Alabandicus terræ suæ nomine, quanquam & Miletus nascens, ad purpurā tamē magis aspectu declināte. Idemq; liquatur igni, ac funditur ad vsum vitri, Thebaicus intertinctus aureis guttis,

guttis, inuenitur in Africæ parte Aegypto adscriptæ, coticulis ad terenda collyria quadam vtilitate naturali conueniens. Circa Syenen verò Thebaidis Syenites, quem antè pyrrhopœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratos. Radiorū eius argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Aegyptio. Primus omnium id instituit Mitres, qui in Solis vrbe regnabat, somnio iussus; & hoc ipsum inscriptum est in eo. Etenim sculpturæ illæ effigiesque, quas videmus, Aegyptiæ sunt literæ. Postea & alij regum in suprà dicta vrbe, Sochis quatuor numero, quadragenū octonū cubitorum longitudine; Ramises autem is, quo regnante Ilium captum est, quadraginta cubitorum. Idem digressus inde, vbi fuit Mneuidis regia, posuit alium, longitudine vndecenis pedibus, per latera cubitis quatuor.

De obelisco Thebaico, & Alexandrino, & de illo qui est in Circo magno.

CAP. IX.

Opus id fecisse dicuntur xx. M. hominum. Ipse rex, cum subrecturus esset, verereturque ne machinæ ponderi non sufficerent, quò maius periculum curæ artificum denuntiaret, filium suum adalligauit cacumini, vt salus eius apud molientes prodesset lapidi. Hac admiratione operis effectum est, vt cum oppidum id expugnaret Cambyfes rex, ventumque esset incendio ad crepidines obelisci, extingui ignem iuberet molis reuerentia, qui vrbis nullam habuerat. Sunt & alij duo, vnus à Smarre positus, alter ab Eraphio sine notis, quadragenū octonū cubitorum. Alexandriæ statuit vnum octoginta cubitorum Ptolemæus Philadelphus, quem exciderat Nectabis rex purum; maiusque opus fuit in deuchendo statuendūe multo, quàm in excidendo. A Satyro architecto aliqui deuectum tradunt rate: Callixenus à Phœnice, fossa perducta vsque ad iacentem obeliscum è Nilo Nauēque duas in latitudinem patulas, pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminari per duplicem mensuram ponderis oneratas, ita vt subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis vtrinque; postea egestis laterculis alleuatas naues excepisse onus statutum. Excisos autem sex tales in monte eodem, & artificem donatum talentis quinquaginta. Hic autem obeliscus fuit in Arsinoe positus à rege suprà dicto, munus amoris in coniuge, eademque sorore Arsinoe. Inde cum naualibus incommodum Maximus quidam præfectus Aegypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum vult fastigium addere auratum, quod postea omisit. Et alij duo sunt Alexandriæ in portu ad Cæsaris templum, quod excidit Mesphees rex quadragenū binū cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari Romam deuchendi, spectatis admodum nauibus. Diuus Augustus priorem aduexerat, miraculique gratia Puteolis naualibus perperuis dicauerat; sed incendio consumpta est. Diuus Claudius aliquot per annos asseruatam, qua Caius Cæsar importauerat, omnibus quæ vnquam in mari visæ sunt, mirabiliorem, turribus Puteolano expulvere exadificatis, perductam Ostiam, portus gratia merfit: alia ex hoc cura nauium, quæ Tiberi subuehant. Quo experimento patuit, non minus aquarum huic amni esse, quàm Nilo. Is autem obeliscus, quem Diuus Augustus in Circo magno statuit, excisus est à rege Semneferteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit, ceterum viginti quinque pedum, & dodrantis, præter basim eiusdem lapidis: is verò, qui est in campo Martio, nouem pedibus minor, à Sesostride. Inscripti ambo rerum naturæ interpretationē Aegyptiorum opera philosophiæ continent.

De illo, qui est in campo Martio prognomone.

CAP. X.

Equi est in campo, Diuus Augustus addidit mirabilem vsum ad deprehendendas solis vmbas, dierumque ac noctium magnitudines, strato lapide ad obelisci magnitudinem, cui par fieret vmbra Romæ confecto die sexta hora, paulatimque per regulas (quæ sunt ex ære inclusæ) singulis diebus decresceret, ac rursus augesceret, digna cognitis res & ingenio fecundo. Manlius Mathematicus apici auratam pilam addidit, cuius vertice vmbra colligeretur in semetipsum, alia atque alia incrementa iaculantem apice, ratione (vt ferunt) à capite hominis intellecta. Hæc observatio triginta iam ferè annis non congruit, siue Solis ipsius dissono cursu, & cæli aliqua ratione mutato, siue vniuersa tellure aliquid à centro suo dimota, vt deprehendi & in aliis locis accipio, siue vrbis tremoribus, ibi tantum gnomone intorto, siue inundationibus Tiberis sedimento molis facto; quanquā ad altitudinem impositæ rei, in terram quoque dicantur iacta fundamenta.

De tertio obelisco Romæ in Vaticano.

CAP. XI.

Tertius Romæ in Vaticano, Caij & Neronis principum Circo, ex omnibus vnus omnino fractus est in molitione, quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus. Eiusdem remanet & alius cubitorum, quem post cæcitatem visu reddito, ex oraculo Soli sacrauit.

De pyramidibus Aegyptijs, & sphinge.

CAP. XII.

Dicantur obiter & pyramides in eadem Aegypto, regum pecuniæ otiosa ac stulta ostentatio. Quippe cum faciendi eas causa à plerisque tradatur, ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent, aut ne plebs esset otiosa. Multa circa hoc vanitas illorum hominum fuit, vestigiaque complurium inchoatarum extant. Vna est in Arsinuite nomo, duæ in Memphite, non procul labyrintho, de quo & ipso dicemus. Totidem vbi fuit Moeridis lacus, hoc est, fossa grandis. Sed Aegyptus inter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema, quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres, quæ orbem terrarum implevere fama, sanè conspicuæ vndiq; annauigantibus, sitæ sunt in parte

in parte Africa monte saxeo sterilique inter Memphim oppidum, & quod appellari diximus Delta, à Nilo minus quatuor millia passuum, à Memphi sex, vico appposito, quem vocant Busirin, in quo sunt assueti scandere illas. Ante has est sphinx, vel magis miranda, quasi sylvestre numen accolentium. Amasin regem putant in ea conditum, & volunt inuectam videri. Est autem saxo naturali elaborata, & lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit, longitudo pedum cxliij, est, altitudo à ventre ad summum apicem in capite lxij. Sed pyramis amplissima ex Arabicis lapidinis constat. Trecenta lx. hominum millia annis xx. eam construxisse produntur. Tres verò factæ annis lxxvij. & mensibus iij. Qui de iis scripserint, sunt Herodotus, Euhemerus, Duris Samius, Aristagoras, Dionysius, Artemidorus, Alexander Polyhistor, Butorides, Antisthenes, Demetrius, Demoteles, Apion. Inter omnes eos non constat à quibus factæ sint, iustissimo casu oblitteratis tantæ vanitatis auctoribus. Aliqui ex his prodiderunt, in raphanos, & allium ac cæpas mille octingenta talenta erogata. Amplissima octo iugera obtinet soli, quatuor angulorum paribus interuallis, per octingentos octoginta res pedes singulorū laterum, latitudo à cacumine pedes xx. Alterius interualla singula per quatuor angulos pares dccxxvij. comprehendunt. Tertia minor prædictis, sed multo spectatior, Aethiopicis lapidibus assurgit cccxij. pedibus inter angulos. Vestigia ædificationum nulla extant. Harena latè pura circū, lentis similitudine, qualis in maiori parte Africa. Quæstionum summa est, quam ratione in tantam altitudinem subuecta sint cæmenta. Alij enim nitro ac sale adaggeratis cum crescente opere, ac peracto fluminis irrigatione dilutis: alij lateribus è luto factis extructos pontes, peracto opere in priuatas domos distributos.

10 Nilum enim non putant rigare potuisse multo humiliorem. In pyramide maxima est intus puteus octoginta sex cubitorum, flumen illò admissum arbitrantur. Mensuram altitudinis earū omniumq; similibus deprehendere, inuenit Thales Milesius vmbra metiendo, qua hora par esse corpori solet. Hæc sunt pyramidum miracula: supremumque illud, ne quis regum opus miretur, minimam ex his, sed laudatissimam, à Rhodope meretricula factam. Aesopi fabularum Philosophi conserua quondam & contubernalis hæc fuit, maiore miraculo tantas opes meretricio esse conquistas quæstu. Magnificatur & alia turris, à rege facta in insula Pharo, portum obtinente Alexandria, quā constituisse octingentis talentis tradunt: magno animo, ne quid omitteremus, Ptolemæi regis, quod in ea permiserit Sostriati Gnidij architecti structuræ ipsius nomen inscribi. Vñ eius, nocturno nauium cursui ignes ostendere ad prænuntianda vada, portusque introitum: sicut iam tales compluribus locis

20 flagrant, vt Puteolis ac Rauennæ. Periculum in corruatione ignium ne sidus existimetur, quoniam è longinquo similis flammæ aspectus est. Hic idem architectus primus omnium pensilem ambulationem Gnidij fecisse traditur.

De labyrinthis, Aegypto, Lemnio, Italico.

CAP. XIII.

Dicamus & labyrinthos, vel portentosissimū humani ingenij opus, sed nō (vt existimari potest) falsum. Durat etiam nunc in Aegypto in Heracleopolite nomo qui primus factus est ante annos, vt tradunt IIII MDC. à Petesuco rege, siue Tithoe. Quanquam Herodotus totum opus regū esse dicit, nouissimeque Psammetichi. Causam faciendi variè interpretantur. Demoteles regiam Mothrudis fuisse, Lycias sepulchrum Mœridis, plures Soli sacrum id extructum, quod maximè creditur. Hinc vtique sumpsisse Dædalum exemplar eius labyrinthi, quem fecit in Creta, non est dubium, sed centesimam tantum portionem eius imitatum, quæ itinerum ambages occursumque ac recursus inexplicabiles continet: non (vt in pauimentis puerum ve ludicris campestribus videmus) breui lacinia millia pass. plura ambulationis continentem, sed crebris foribus inditis ad fallendos occursum, redeundumque in errores eisdem. Secundus hic fuit ab Aegypto labyrinthus: tertius in Lemno: quartus in Italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti: Aegyptius (quod miror equidem) introitu columnisq; reliquis è molibus compositis, quas dissoluere ne secula quidem possint, adiuuātibz Heracleopolitis, qui id opus inuisum mirè infestauere. Positionem operis eius singulasque partes enarrare non est, cum sit in regiones diuisum, atque in præfecturas (quas vocant nomos) sedecimi, nominibus earum totidem vastis domibus attributis: præterea templā omnium Aegypti Deorum contineat, superque Nemefes quindecim ædiculis incluserit pyramides complures quadragenarum vlnarū, senos radice muros obtinentes. Fecit iam eundo perueniunt ad viarum illū inexplicabilem errorem. Quin & coenacula prius excelsa, porticusq; ascenduntur nonagenis gradibus omnes: intus columnæ de porphyrite lapide, Deorum simulachra, regum statua, monstificæ effigies. Quarundam autem domorum talis est situs, vt adaperientibus fores, tonitruum intus terribile existat. Maiore autem in parte transitus est per tenebras: aliæque rursus extra murum labyrinthi ædificiorum moles, pteron appellant. Inde aliæ perfossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit vnus omnino pauca ibi Circammon spado Nestabis regis, ante Alexandrum Magnum annis quingentis. Id quoque traditur, fulsisse trabibus spinæ oleo incoctæ, dum fornices quadrati lapidis assurgerent. De Aegypto & Cretico labyrinthis, satis dictum est. Lemnius similis illis, columnis tantum centū quadraginta mirabilior fuit: quarū in officina turbines ita librati pependērūt, vt puero circumagente tornarentur. Architecti illū fecere Zmilus & Rholus, & Theodoros indigena. Ex-

Rr

tantque

tantque adhuc reliquæ eius, cum Cretici Italicique nulla vestigia extent. Nanque & Italicum dici conuenit, quem fecit sibi Porfena rex Heturriæ sepulchri causa, simul ut externorum regum vanitas quoque ab Italis superaretur. Sed cum excedat omnia fabulofitas, utemur ipsius M. Varronis in expositione eius verbis: Sepultus est, inquit, sub vrbe Clusio, in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: singula latera pedum lata tricenum, alta quinquagenum: inque basi quadrata intus labyrinthum inextricabilem: quo si quis improperet sine glomere lini, exitum inuenire nequeat. Supra id quadratum pyramides stant quinque, quatuor in angulis, in medio una, in imo latæ pedum septuagenum quinum, altæ centum quinquagenum: ita fastigiata, ut in summo orbis æneus & petasus vnus omnibus sit impositus, ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula, quæ vento agitata, longè sonitus referant, ut Dodonæ olim factum. Supra quem orbem quatuor pyramides 10 insuper singulæ extant altæ pedum centenum. Supra quas vno solo quinque pyramides, quarum altitudinem Varronem puduit adicere. Fabulæ Hetruscæ tradunt, eandem fuisse, quam totius operis: adeo vesana dementia quesisse gloriam, impendio nulli profuturo. Præterea fatigasse regnivires, ut tamen laus maior artificis esset.

De pensili horto & oppido, & templo Diana Ephesiæ.

CAP. XIII.

Legitur & pensilis hortus, imò verò totum oppidum Aegyptiæ Thebæ, exercitus armatos subter educere solitis regibus, nullo oppidanorum sentiente. Eriamnum hoc minus mirum, quam quod flumine medium oppidum interfluente. Quæ si fuissent, non dubium est Homerum dicturum fuisse, cum centum portas ibi prædicaret. Magnificentia vera admiratio extat templum Ephesiæ Dianæ ducentis viginti annis factum à tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terræ motus sentiret, aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea substruere carbonibus, dein velleribus lanæ. Vniuerso templo lōgitudine est ccccxv. pedum, latitudo ducentorum viginti, columnæ centum viginti septem à singulis regibus factæ, lx. pedum altitudinem: ex iis xxxvj. cælatæ, vna à Scopa. Operi præfuit Chersiphron architectus. Summa miracula, epistylia tantæ molis attolli potuisse. Id consecutus est ille peronibus harena plenis, molli puluino super capita columnarum exaggerato, paulatim exinaniens imos, ut sensim totum insideret. Difficillimè hoc contigit in limine ipso, quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit: nec sedit in cubili, anxio artifice mortis destinatione suprema. Traduntq; in ea cogitatione fessum nocturno tempore in quiete vidisse præsentem Deam, cui templum fiebat, hortantem ut viueret: se composuisse lapidem, atque ita postero die apparuit, pondereque ipso correctus videbatur. Cætera 30 eius operis ornamenta plurimum librorum instar obtinent, nihil ad speciem naturæ pertinentia.

De delubro Cyzici, & lapide fugituo, & de Echo septies resonante, & de edificio sine clauo, & mirabilia adificiorum Roma.

CAP. XV.

Durat & Cyzici delubrum, in quo filum aureum commissuris omnibus politi lapidis subiecit artifex, eburneum Iouem dicaturus intus, coronante eum marmoreo Apolline. Tralucet ergo iuncturæ tenuissimis capillamentis, lenique afflatu simulachra refouente, præter ingenium artificis ipsa materia, quauis occulta, in pretio operis intelligitur. Eodem in oppido est lapis, fugitiuus appellatus: Argonautæ eo pro anchora vsi, ibi reliquerant. Hunc è Prytaneo (ita vocatur locus) sæpe profugum fixere plumbo. Eadem in vrbe iuxta portam quæ Thracia vocatur, turres vij. acceptas 40 voces numerosiore percussu multiplicant; nomenque huic miraculo Echo est à Græcis datum. Et hoc quidem natura locorum euenit, & plerunque conuallium: ibi casu accidit: Olympiæ autem arte, mirabili modo, in porticu quam ob id heptaphonon appellant, quoniam septies eadem vox redditur. Cyzici & Buleuterion vocant ædificium amplum, sine ferreo clauo, ita disposita contignatione, ut eximantur trabes sine fulturis, ac reponantur. Quod item Romæ in ponte sublicio religiosum est, posteaquam Coclite Horatio defendente agrè reuulsus est. Verum & ad urbis nostræ miracula transire conueniat, non gentorumq; annorum dociles scrutari vires, & sic quoque terrarum orbem victum ostendere: quod accidisse roties penè, quot referentur miracula, apparebit. vniuersitate verò accruata, & in quendam vnum cumulum coniecta, non alia magnitudo exurget, quam si mundus alius quidam in vno loco narretur. Nam ut Circum maximum à Cæsare Dictatore extructum longitudine stadiorum trium, latitudine vnus, sed cum ædificiis iugerum quaternum, ad sedem cclx. millium inter magna opera dicamus, nonne inter magnifica basilicam Pauli columnis è Phrygiis mirabilem, forumq; Diui Augusti, & templum Pacis Vespasiani Imperatoris Augusti, pulcherrima operum, quæ vnquam: Pantheon Ioui Vitori ab Agrippa factum, cum theatrum antè texerit Romæ Valerius Ostiensis architectus ludis Libonis? Pyramides regum miramur opera, cum solum tantum foro extruendo H—S. millies Cæsar Dictator emerit: & si quidem impensæ mouent captos auaritia animos, P. Clodius, quem Milo occidit, festeritum centies & quadragies octies domo emptā habitauerit: quod equidem non secus, ac regum insaniam, miror. Itaque & ipsum Milonem festeritum septingenties æris alieni debuisse, inter prodigia animi humani duco. Sed tunc senes aggeris vastum spatium, & substructiones insanas Capitolij mirabatur: præterea cloacas, operum omnium dictum maximum,

maximum, suffossis montibus, atque (vt paulò antè retulimus) vrbe pensili, subterque nauigata. A M. Agrippa in Aedilitate post Consulatum, per meatus corriuati vij. amnes, cursuque præcipiti torrentium modo rapere atque auferre omnia coacti, in super mole imbrium concitati, vada ac latera quatiant: aliquando Tiberis retro infusi recipiunt fluctus: pugnantque diuersi aquarum impetus intus: & tamen obnixæ firmitas resistit. Trahuntur moles internæ tantæ, non succumbentibus causis operis: pulsant ruinæ sponte præcipientes, aut impactæ incendiis: quatitur solum terræ motibus: durat tamen à Tarquinio Prisco annis dccc. propè inexpugnabiles: non omittendo memorabili exemplo, vel eo magis, quoniâ celeberrimis rerum conditoribus omisum est: cum id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret, essetque labor incertum longior an periculosior, passim cõscita nece Quiritibus, tedium fugientibus, nouum & inexcogitatum antea posteaque remedium inuenit ille rex, vt omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora spectanda ciuibus, simul & feris volucribusque laceranda. Quamobrem pudor Ro. nominis proprius, qui sæpe res perditas seruauit in præliis, tunc quoque subuenit, sed illo tempore imposuit, tum erubescens cum puderet viuos, tanquam puditurum esset extinctos. Amplitudinem cauis eam fecisse proditur, vt vehem scæni largè onustam transmitteret. Parua sunt cuncta, quæ diximus, & omnia vni comparanda miraculo, antequam noua attingam. M. Lepido, Q. Catulo Consulibus, vt constat inter diligentissimos authores, domus pulchrior non fuit Romæ, quàm Lepidi ipsius. At hercule intra annos xxxv. eadem centesimum locum non obtinuit: Computer in hac æstimatione, qui volet, marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, & cum pulcherrima laudatissimaque certantes centum domos, posteaque eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem vietas. Profectò incendia puniunt luxum: nec tamen effici potest, vt mores aliquid ipso homine mortalius intelligant. Sed eas omnes duæ domus vicerunt. Bis vidimus urbem totam cingi domibus principum, Caij & Neronis, & huius quidem (ne quid deesset) aurea. Nimirum sic habitarunt illi, qui hoc imperium fecere, tantas ad vincendas gentes triumphosque referendos ab aratro aut foco exeuntes, quorum agri quoque minorem modum obtinere, quàm cellaria istorum. Subit verò cogitatio, quora portio harum fuerint areæ illæ, quas inuictis Imperatoribus decernebant publicè ad exædificandas domos: summusque illarum honos erat, sicut in L. Valerio Publicola, qui primus Consul fuit cum L. Bruto, post tot merita, & fratre eius, qui bis in eodem magistratu Sabinos deuicerat, adiici decreto, vt domus eorum fores extrà aperirentur, & ianua in publicum reiceretur. Hoc erat clarissimum insigne inter triumphales quoque domos. Non patiemur duos Caios, vel duos Neronis ne hac quidem gloria famæ frui: docebimusque etiam infantiæ eorum victam priuatis operibus M. Scauri, cuius nescio an Aedilitas maximè prostrauerit mores ciuiles, maiusque sit Syllæ malum, tanta priuigni potentia, quàm proscripcio tot millium. Hic fecit in Aedilitate sua opus maximum omnium, quæ vnquam fuere humana manu facta, non temporaria mora, verum etiam æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit. Scena ei triplex in altitudinem cccx. columnarum, in ea ciuitate quæ sex Hymettias non tulerat sine probro ciuis amplissimi. Imæ pars scenæ è marmore fuit, mediæ è vitro, inaudito etiam postea genere luxuriæ. Summæ tabulis inauratis columnæ, vt diximus: imæ duodequadragenum pedum. Signa ærea inter columnas, vt indicauimus, fuerunt tria millia numero. Cauca ipsa cepit hominum lxxx. millia, cum Pompeij amphitheatri toties multiplicata vrbe, tantoque maiore populo, sufficiat largè xl. millia. Sed & reliquus apparatus tantus Attalica veste, tabulis pictis, cæteroque choragio fuit, vt in Tusculanam villam reportatis quæ superfuerant quotidiani vsus deliciis, incensa villa ab iratis seruis, concremaretur ad H—S. millies. Aufert animum, & à destinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis, aliamque connecti maiorem infaniam è ligno. C. Curio, qui bello ciuili in Cæsarianis partibus obiit, funebri patris munere, cum opibus apparatuque non posset superare Scaurum, (vnde enim illi vitricus Sylla, & Metella mater proscriptionum scetrix? vnde M. Scaurus pater, toties princeps ciuitatis, & Marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus?) cum iam ne ipse quidem Scaurus comparari sibi posset, quando hoc certè incendij illius præmium habuit, cõuectis ex orbe terrarum rebus, vt nemo postea par esset infantiæ illi: Ingenio ergo vtendum fuit: operæ pretium est scire quid inuenerit, & gaudere moribus nostris, ac nostro modo nos vocare maiores. Theatra duo iuxta fecit amplissima è ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento: in quibus vtrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito inter sese auersis, ne inuicem obstreperent scenæ, & repente circumactis vt contrà starent, postremò iam die descendentibus tabulis, & cornibus inter se coeuntibus, faciebat amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat, ipsum magis authortum populum Romanum circumferens. Quid enim miretur quisque in hoc primum? inuentorem, an inuentum? artificem, an authorem? ausum aliquem hoc excogitare; an suscipere? parère, an iubere? Super omnia erit populi furor, sedere ausi tam infida instabili que sede. En hic est ille terrarum victor, & totius domitor orbis, qui gentes & regna diribet, iura externis mittit, Deorum quædam immortalium generi humano portio, in machina pendens, & ad periculum suum plaudens. Quæ vilitas animarum ista! aut quæ querela de Cannis! quantum mali potuit accidere! Hauriri vrbes terræ hiatibus, publicus mortalium dolor est. Ecce populus Romanus vniuersus velut duo-

bus nauigiis impositus, binis cardinibus sustinetur, & seipsum depugnantem spectat, periturus momento aliquo luxatis machinis: & per hoc quaeritur Tribunitiis concionibus gratia, ut pensiles tribus faceret. Qualis hic in rostris? Quid non ausurus apud eos, quibus hoc persuaferit? Vera namque confitentibus populus Romanus funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit vniuersus. Variavit hanc suam magnificentiam fessis turbatisque cardinibus, & amphitheatri forma custodita, nouissimo die duabus per medium scenis athletas edidit, raptisque e contrario repente pulpitis eodem die victores e gladiatoribus suis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentium Imperator, non opibus insignis, ut qui nihil in censu habuerit præter discordiam principum. Sed dicantur vera æstimatione inuidia miracula, quæ Q. Marcius Rex fecit. Is iussus à Senatu aquarum, Appiæ, Anienis, Tepulæ, ductus reficere, nouam à nomine suo appellatam cuniculis per montes actis intra Præturæ suæ tempus adduxit. Agrippa verò in Aedilirate sua, adiecta Virgine, aqua, cæteris corruatis atque emendatis, lacus septingentos fecit: præterea salientes centum quinque: castella centumtriginta complura etiam cultu magnifica: operibus iis signa trecenta ærea aut marmorea imposuit, columnas ex marmore quadringentas, eaque omnia annuo spatio. Adiecit ipse in Aedilitatis suæ commemoratione, & ludos vnde sexaginta diebus factos, & gratuita præbita balinea centum septuaginta, quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum. Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimum impendium operis inchoati à C. Cæsare, & peracti à Claudio. Quippe à lapide quadagesimo ad eam excelsum, ut in omnes vrbes montes leuantur, influxere Curtius atque Cæruleus fontes. Erogatum in id opus a festerium ter millies. Quod si quis diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico, balneis, piscinis, domibus, euripis, hortis, suburbanis, villis, spatioque aduenientis extructos arcus, montes perfossos, conualles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Eiusdem Claudij inter maximè memoranda equidem duxerim, quamuis destitutum successoris odio, montem perfossum ad lacum Fucinum emittendum, inenarrabili profecto impedio, & operarum multitudine per tot annos: cum aut corruatio aquarum, qua terrenus mons erat, egeretur in vertice machinis, aut silex caderetur, omniaque intus in tenebris fierent, quæ neque concipi animo, nisi ab iis qui videre, neque humano sermone enarrari possunt. Nam portus Ostiensis opus prætereo: item vias inter montes excisas: mare Tyrrhenum à Lucrino molibus seclusum: tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia Italiæ miracula, ipsa marmora in lapidinis crescere auctor est Papyrius Fabianus, naturæ rerum peritissimus: exemptores quoque affirmant compleri sponte illa montium hulcera. Quæ si vera sunt, spes est nunquam defuturam luxuriam.

Budans ex vest. codic. legit, festerium quingentes, quinquagies quinquies.

De magnetis generibus, & medicinis.

CAP. XVI.

A Marmoribus digredienti ad reliquorum lapidum insignes naturas, quis dubitet in primis magnetem occurrere? quid enim mirabilius? aut qua in parte naturæ maior improbitas? Dederat vocem saxi, ut diximus, respondentem homini, imò verò & obloquentem. Quid lapidis rigore pigrius? Ecce sensus manusque tribuit illi. Quid ferri duritia pugnacius? Sed cedit & patitur mores: trahitur namque à magnete lapide, domitrixque illa rerum omnium materia ad inane nescio quid currit: atque ut propius venit, assistit, teneturque, & complexu hæret. Siderit in ob hoc alio nomine appellant, quidam Heracleon. Magnes appellatus est ab inuentore (ut auctor est Nicander) in Ida repertus. Namque & passim inuenitur, ut in Hispania quoque. Inuenisse autem fertur, clauis crepidarum & baculi cuspide hærentibus, cum armenta pasceret. Quinque genera magnetis Sotacus demonstrat: Aethiopicum, b è Magnesia Macedonia contermina Boebeida lacum petentibus dextra: tertium in Echio Boeotia: quartum circa Alexandriam Troadem: quintum in Magnesia Asia. Differentia prima, mas sit an foemina: proxima in colore. Nam qui in Macedonia & Magnesia reperiuntur, rufi nigrique sunt. Boetius verò rufi coloris plus habet, quam nigri. Is qui in Troade inuenitur, niger est & foeminei sexus, ideoque sine viribus. Deterrimus autem in Magnesia Asia, candidus, neque attrahens ferrum, similisque pumici. Compertum tantò meliores esse, quantò sunt magis cærulei. Aethiopico laus summa datur, pondusque argento rependitur. Inuenitur hic in Aethiopia Zimiri: ita vocatur regio harenosa. Ibi & hæmatites magnes sanguinei coloris, sanguinemque reddens si teratur, sed & crocum. In attrahendo ferro non eadem, quæ magneti, hæmatitis natura. Aethiopici argumentum est, quod magnetem quoque alium ad se trahit. Omnes autem ij oculorum medicamentis profunt ad suam quisque portionem: maximeque epiphoras sistunt. Sanant & adusta cremati tritique. Alius rursus in eadem Aethiopia non procul mons gignit lapidem theameden, qui ferrum omne abigit, respuitque. De vtraque natura sæpius diximus.

b è Magnesia cū è Magnesia Macedonia contermina.

De lapidibus qui cito absument corpora in se condita, & de his qui diu seruant, & de Assio lapide, & medicinis eius.

CAP. XVII.

Lapidem è Scyro insula integrum fluctuari tradunt, eundem comminutum mergi. In Assio Troadis sarcophagus lapis fissili vena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo, absumi constat intra xl. diem, exceptis dentibus. Mutianus specula quoque & strigiles & vestes & calciamenta illata omnia lapidea fieri, auctor est. Eius generis & in Lycia saxa sunt, & in Oriente, quæ viuētibus quoque adalligata, erodunt corpora. Mitior est autem seruandis corporibus, nec absumentis chernites, ebori similli-

simillimus, in quo Darium conditum ferunt. Parioque similis candore & duritia, minus tamen poderosus, qui porus vocatur. Theophrastus author est & translucidos lapides in Aegypto inueniri, quos ophitæ similes ait: quod fortassis tunc fuerit, quoniam & ij desinunt, & noui reperiuntur. Assius gusto falsus podagras lenit, pedibus in vase ex eo cauato inditis. Præterea omnia crurum vitia in iis lapidinis sanantur, cum in metallis omnibus crura vitientur. Eiusdem lapidis flos appellatur, in farinam mollis, ad quædam perinde efficax. Est autem similis pumici rufo. Admixtus æri Cyprio mammaram vitia emendat: pici autem resinæue, strumas & panos discutit. Prodest & phthisicis linctu. Cum melle vetera hulcera ad cicatricem perducit: excrescentia erodit. Et ad bestiarum morsus utilis. Repugnantia curationi, ac suppurata siccatur. Fit & cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento.

De ebone fossili, & lapidibus ossis, & palmaris, & aliorum generibus.

CAP. XVIII.

Idem Theophrastus & Mutianus, esse aliquos lapides qui pariant, credunt. Theophrastus author est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri, & ossa à terra nasci, inueniri que lapides ossis. Palmatis circa Mundam in Hispania, vbi Cæsar Dictator Pompeium vicit, reperiuntur, idque quoties freris. Sunt & nigri, quorum authoritas venit in marmora, sicut Tænarius. Varro nigro ex Africa firmiores esse tradit, quàm in Italia. E diuerso albos tornis duriores, quàm Parios. Idem Lunensem silicem serra secari, at Tusculanum dissilire igni. Sabinum fuscum addito oleo etiam lucere. Item molas versatiles Volfiniis inuentas, aliquas & sponte motas inuenimus in prodigiis. Nusquam hic vtillior, quàm in Italia, gignitur, lapisque, non saxum, est. In quibusdam verò provinciis omnino non inuenitur. Sunt quidam in eo genere molliores, qui & cote læuigantur, vt procul intuentibus ophitæ videri possint. Neque est alius firmior: quando & lapidis natura, vt lignum, similiter imbres solisque aut hyemes non patitur, in aliis atque aliis generibus. Sunt qui & Lunam non tolerant, & qui vetustate rubiginem trahant, coloremque candidum oleo mutant.

De curialis vel pyrite, & medicinis eius, & ostracite, de amianto lapide & medicinis eius, & melitite lapide & viribus eius, de gagate lapide & medicinis eius, de spongijs, de Phrygio lapide & natura eius.

CAP. XIX.

Molarem quidam pyriten vocant, quoniam sit plurimus ignis illi: sed est alius etiamnum pyrites similitudine æris. In Cypro eum reperiri volunt, & in metallis, quæ sunt circa Acarnaniam, vnum argenteo colore, alterum aureo. Coquuntur variè: ab aliis iterum tertioque in melle, donec consumatur liquor: ab aliis pruna prius, dein melle, & postea lauantur, vt æs. Vt utque eorum in medicina exalfacere, siccare, discutere, humorem extenuare, & duritias nimias mollire. Utuntur & crudis tufisque ad strumas atque furunculos Pyritarum etiamnum aliqui genus vnum faciunt, plurimum habens ignis, quos viuos appellamus, & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maximè necessarij, qui clauo vel altero lapide percussi, scintillas edunt: quæ exceptæ sulphuratis aut fungis aridis vel folijs, dicto celerius ignem præbent. Ostracitæ similitudinem testæ habet. Vt utque eorum pro pumice ad læuigandam cutem. Poti sanguinem sistunt, & illiti cum melle hulcera dolorisque mammaram sanant. Amiantus alumini similis, nihil igni deperdit. Hic veneficiis resistit omnibus, priuatim Magorum. Gæoden ex argumento appellant, quoniam amplexus est terram, oculorum medicamentis vtillissimum: item mammaram ac testium vitis. Melitites lapis succum remittit dulcem mellitumque tufus. Et ceræ mistus eruptionibus pituitæ maculisque corporis medetur, & faucium exulcerationi. Epinyctidas tollit, & vuluarum dolores impositus velleri. Gagates lapis nomen habet loci & amnis Gagis Lyciæ. Aiunt & in Leucola expelli mari, atque infra xij stadia colligi. Niger est, planus pumicosus, non multum à ligno differens, levis, fragilis: odore, si teratur, grauis. Fictilia ex eo inscripta non delentur. Cum vritur, odorem sulphureum reddit. Mirumque, accenditur aqua, oleo restinguitur. Fugat serpentes ita, recreatque; vuluæ strangulationes. Deprehendit fonticum morbum & virginitatem suffitus. Idem ex vino decoctus, dentibus medetur: strumisque; ceræ permixtus. Hoc dicuntur vti Magi in ea, quam vocant axinomantiam, & peruri negant, si euenturum sit, quod aliquis optet. Spongiæ lapides inueniuntur in spongijs, & sunt natiui. Quidam eos tecolithos vocant, quoniam vesicæ medentur: calculos rumpunt in vino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Est autem gleba pumicosa. Vritur antè vino perfusus, statumque; foliis, donec rufescat, ac rursus dulci vino extinguitur, & hoc trinis vicibus, ringendis vestibis tantum vtillis.

De hamatite, & quinque generibus eius, & schiston.

CAP. XX.

Schistos & hamatites cognationem habent. Hamatites inuenitur in metallis. Vt utque minij colorem imitatur. Vritur, vt Phrygius, sed non restinguitur vino. Adulteratur schisto. Hamatiten discernunt venæ rubentes: & friabilis est natura. Oculis cruore suffusis mirè conuenit. Sistit profluuium mulierum potus. Bibunt eum & qui sanguinem reiecerunt, cum succo Punici mali. Et in vesicæ vitis efficax. Bibitur in vino contra serpentium ictus. Infirmior ad omnia hæc eadem est, quem schiston appellant. Sed in iis commodior croco similis, peculiarius splendet. Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri: procidentisque oculos præclare cohibet. Hæc est sententia eorum, qui nuperri-

mè scribere. Sed Sotacus è vetustissimis authoribus, quinque genera hæmatitarum tradit, præter magnetem: principatum dat ex iis Aethiopico, oculorum medicamentis vtilissimo, & iis quæ pan-chresta appellant: item ambustis. Alterum androdamanta dicit vocari, colore nigro, pondere ac duritia insignem, & inde nomen traxisse, præcipuè que in Africa repertum. Trahere autem in se argentum, æs, ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide basanite. Reddere enim succum sanguineum, & esse ad iocineris vitia præcipui remedij. Tertium genus Arabici facit, simili duritiæ, vix reddentis succum ad cotem aquariam, aliquando croco similem. Quarti generis elatiten vocari, quandiu crudus sit: coctum verò militem, vtilem ambustis, ad omnia vtiliorem rubrica. Quinti generis schiston, hæmorrhoidas reprimentem. In totum autem hæmatitas omnes tritos in oleo triu drachmarum pondere à ieiunis sumendos, ad vitia sanguinis. Idem author, schistò alterius generis, quàm hæmatiten, tradit, quem vocant anthraciten. Nasci in Africa nigrum, attritum aquariis cotibus redere ab ea parte, quæ fuerit ab radice, nigrum colorem, ab altera croci. Ipsum vtilem esse oculorum medicamentis.

De quatuor generibus aëritis, & calamo, & Samio, & Arabo, & pumicibus.

CAP. XXI.

Aetites lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicuti in decimo volumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem & foeminam. Nec sine iis parere, quas diximus, aquilas, & ideo binos tantum. Genera eorum quatuor. In Africa nascentè pusillum ac mollem, intra se & velut in aluo habentem argillam suauem, candidam, ipsum friabile, quem foeminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem, aut sub-rutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Africa nascentibus similis, amplior tamen atque dilatatus: cæteris enim globosa facies. Habet in aluo harenā iucundam & lapillos, ipse tam mollis, vt etiam digitis frictur. Quarti generis Taphiusus appellatur, nascens iuxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus & rotundus. Huic est in aluo lapis, qui vocatur callimus, nec quicquam tenerius. Aëritæ omnes grauidis adalligati mulieribus vel quadrupedibus in pelliculis sacrificatorum animalium continent partus, non nisi parturiant, remouendi: alioqui vuluæ excidunt. Sed nisi parturientibus auferantur, omnino non pariunt. Est & lapis Samius in eadem insula, vbi terram laudauimus, poliendo auro vtilis. Vtilis & in medicina oculorum hulceribus cum lacte, quo supra dictum est modo, contra veteres lacrymationes. Prodest & contra vitia stomachi potus: versus prædictum est modo, contra veteres lacrymationes. Prodest & morbis comitialibus vtiliter dari putant, & ad tigrines sedat: mentes commotas restituit. Quidam & morbis comitialibus vtiliter dari putant, & ad vrinæ difficultates. Ac opis etiam miscetur. Probatur grauitate & candore. Vuluas & partus contineri adalligato eo tradunt. Arabus lapis ebori similis, dentifriciis accommodatur crematus. Priuatim hæmorrhoidas sanat cum lanugine linteorū, linteolis insuper impositis. Non Prætermittenda est & pumicum natura. Appellantur quidem ita & erosa saxa, in ædificiis quæ musea vocant, dependentia, ad imaginem specus arte reddendam: sed & ij pumices, qui sunt in vsu corporum læuigandorum foeminis, iam quidem & viris, atque (vt ait Catullus) libris, laudatissimi sunt in Melo, Scyro, & Aeoliis insulis. Probatio in candore minimoque pondere, & vt quàm maximè spongiosi aridique sint, ac teri faciles, nec harenosi in fricando. Vis eorum in medicina, extenuare, siccare, trina vstione, ita vt torreantur carbone puro, ac toties vino restinguantur albo. Lauantur deinde, vt cadmia, & siccati conduntur, quàm minimè vliginoso loco. Vfus farinæ eius oculorū maximè medicamentis: hulcera purgat eorum leniter, explētq; cicatrices & emendat. Quidā tertia vstione refrigeratos potius quàm restinctos, terere malūt ex vino. Adduntur etiam ad malagmata, capitū veredorūq; hulceribus. Vtilissima fiunt ex his dentifricia. Theophrastus auctor est, potiores in certamine bibendi præsumere farinam eius, sed nisi immenso potu impleantur periclitari: tantamq; refrigerandi naturam esse, vt musta feruere desinant pumice addito.

De lapidibus mortariorum medicinalium, & mollibus lapidibus, & speculari lapide, & silicibus, & phengite, & coribus, & reliquis ad structuram lapidibus, igni & tempestatibus resistentibus.

CAP. XXII.

Authoribus curæ fueret lapides mortariorum quoq; nec medicinalium tantum, aut ad pigmenta pertinentium. Ephesiumq; lapidem in iis prætulere cæteris, mox & Thebaicum, quem pyrrhopœcilon appellauimus: aliqui psaronium vocant. Tertium ex chalazio chrysitē. Medici autem & basaniten. Hic enim lapis nihil ex sese remittit. Ii autem lapides, qui succum reddunt, oculorum medicamentis vtilis existimantur: ideoque Aethiopici maximè ad ea probantur. Tanarium verò lapidem & Poenicum, & hæmatiten iis medicamentis prodesse tradunt, quæ ex croco componantur: ex alio Tanario, qui niger est, & ex Pario lapide, non æquè medicis vtilem: potiore ex alabastrite Aegypto, vel ex ophite albo. Est enim hoc genus ophitis, ex quo vasa & etiam cados faciunt. In Siphno lapis est, qui cauatur, tornaturq; in vasa coquendis cibis vtilia, vel ad esculentorum vsus, quod in Comensi Italiæ lapide viridi accidere scimus. Sed in Siphnio singulare, quod excalfactus oleo nigrescit durefcitque, natura mollissimus. Tanta qualitatū differentia est. Nam mollitiæ & trans Alpes præcipua sunt exempla. In Belgica prouincia candidum lapidem serra, qualignum, faciliusq; etiam,

etiam, secant ad regularum & imbricum vicem: vel si libeat, ad quæ vocant pavonacea tegendi genera: & hi quidem sectiles sunt. Specularis verò (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quamlibet tenues crustas. Hispania hunc olim citior tantum dabat, nec tota, sed intra centum millia passuum circa Segobricam urbem: iam & Cypros, & Cappadocia, & Sicilia, & nuper inuentum Africa: postferendos omnes tamen Hispaniæ, & Cappadociæ mellissimis & amplissimæ magnitudinis, sed obscuris. Sunt & in Bononiensi Italiæ parte breues, maculosi, complexu silicis alligati, quorum tamen appareat natura similis eis, qui in Hispania puteis effodiuntur profunda altitudine. Nec non & saxo inclusus sub terra inuenitur, extrahiturque, aut exciditur. Sed maiori parte fossili natura, absolutus segmenti modo, nunquam adhuc quinque pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ quidam autumat crystalli modo glaciari. Er in lapidem concrefcere manifestò apparet, quod cum feræ decidere in puteos tales, & medullæ ex ossibus earum in eandem lapidis naturam post vnam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira, cum sit mollitia nota, perpetiendi Solis rigorisque: nec senescit, si modò iniuria absit, cum hoc etiam in cæmentis multorum generum accadat. Inuenere & alium vsum in ramentis quoque Circum maximum ludis Circensibus sternendi, vt sit in commedatione candor. Nerone principe in Cappadocia repertus est lapis duritia marmoris, candidus atque translucens, etiâ qua parte fuluæ inciderant venæ, ex argumento phengites appellatus. Hoc construxerat ædem Fortunæ, quæ Sciam appellant, à Seruio rege sacratam, aurea domo complexus. Quare etiam foribus apertis interdum claritas ibi diurna erat, haud alio quam specularium modo, tanquam inclusa luce, non transmissa. In Arabia quoque esse lapidem vitri modo translucidum, quo vtuntur pro specularibus, Iuba author est. Nunc ad operarios lapides transisse conueniat, primumque cotes ferro acuendo. Multa earum genera: Creticæ diu maximam laudem habuere: secundam Laconicæ ex Taygeto monte, vtræque oleo indigentes. Iter aquarias Naxiæ laus maxima fuit, mox Armeniacæ, de quibus diximus. Ex oleo & aqua Ciliciæ pollent, ex aqua Arsinoericæ. Repertæ sunt & in Italia aqua trahentes aciem acerrimo effectui. Nec non & trans Alpes, quas passernices vocant. Quarta ratio est salina hominis proficientium in tonstrinarum officinis, inutilis fragili mollitia. Flaminitanæ ex Hispania citiore in eo genere præcipuæ. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est mortalitate mollitiæ. Quædam tamen loca non alium habent, sicut Carthago in Africa. Exercetur halitu maris, fricatur vento, & verberatur imbri. Sed cura tuentur picando parietes, quoniam & testorij calce roditur. Scitèque dictum est, ad testæ eos pice ad vinum calce vti, quoniam sic musta condiunt. Alia mollitia circa Romam Fidenati & Albano. In Liguria quoque, Vmbria, & Venetia, albus lapis dentata ferra secatur. Hi tractabiles in opere, laborem quoque tolerant, sub testæ duntaxat. Aspergine & gelu pruiniisque rumpuntur in testas: nec contra humores & auram maris robusti. Tiburtini ad reliqua fortes, vapore dissiliunt. Nigri silices optimi: quibusdam in locis & rubentes. Nonnullam verò & albi, sicut in Tarquinienfi Anicianis lapidinis circa lacum Volsiniensem. Et in Statonienfi sunt, quibus ne ignis quidem nocet. Idem & in monumenta scalpti, contra vetustatē quoque incorrupti permanent. Ex iis formæ fiunt, in quibus æra funduntur. Est & viridis lapis, vehementer igni resistens, sed nusquam copiosus: & ubi inuenitur, lapis, non saxum est. E reliquis pallidus, in cæmento rarò utilis. Globosus, contra iniurias fortis, sed ad structuram infidelis, nisi multa suffratione deuinctus. Nec certior fluuiatilis, semper veluti madens. Remedium est in lapide dubio, æstate eum eximere, nec ante biennium eum inferere testæ, domitum tempestatibus. Quæ ex coarsa fuerint, in subterranea structura aptantur vtilius. Quæ restiterint, tutum est vel calo committere. Græci è lapide duro ac silice æquato construunt veluti lateritios parietes. Cum ita fecerint, isodomon vocant genus structuræ. At cum inæquali crassitudine structa sunt, pseudisodomon. Tertium est emplecton, tantum modo frontibus politis. Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri, vt commissuras antecedentium medijs lapides obtineant, necessarium est in medio quoque pariete, si res patitur: si minus, vtrique à lateribus: medios parietes farcire fractis cæmentis. Dictyotheton vocant reticulatam structuram, quam frequentissimè Romæ struunt, rimis opportunam. Structuram ad normam & libellam fieri, & ad perpendicularum respondere oportet.

De cisternis & calce, & harenæ generibus, & mistura calcis & harenæ, & vitijs structura, & testorij, & columnis.

CAP. XXIII.

ET cisternas harenæ puræ & asperæ quinque partibus, calcis quàm vehementissimæ duabus constructui conuenit fragmentis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis vectibus calcari solum, parietesque similiter. Vtilius geminas esse, vt in priore vitia consident aquæ, atque per colum in proximam transeat maximè pura aqua. Calcem è vario lapide Cato Censorius improbat. Ex albo melior, quàm ex duro, & structuræ vtilior: quæ ex fistuloso, testorij. Ad vtrunq; damnatur ex silice. Vtilior eadem ex effosso lapide, quàm ex ripis fluminum collecto. Vtilior è molari, quia est quædam pinguior natura eius. Mirum, aliquid postquam arserit, accendi aquis. Harenæ tria genera. Fossitia, cui quarta pars calcis addi debet: fluuiatili aut marinæ tertia. Si & testæ tufæ tertia pars addatur, melior

melior materia erit. Ab Apennino ad Padum non inuenitur fossilia, nec trans maria. Ruinarum vrbis ea maximè causa, quòd furto calcis sine ferrumine suo cæmenta componuntur. Intrita quoque quòd vetustior, eo melior. In antiquarum ædium legibus inuenitur, ne recentiore trima vteretur redemptor. Ideo nulla tectoria eorum rimæ fœdauere. Tectoriũque, nisi ter harenato, & bis marmorato inductum est, non satis splendoris habet. Viginosa, & vbi salugo vitiat, testaceo sublini vtilius. In Græcia tectoriis etiam harenarum quod inducturi sunt, prius in mortario ligneis vestibus subigunt. Experimentum marmorati est in subigendo, donec rutro non cohæreat. Contrà in albario opere, vt macerata calx ceu glutinum hæreat. Sed macerari non nisi à gleba oportet. In Elide ædes est Mineruæ, in qua frater Phidiæ Pannæus tectorium induxit lacte & croco subactum, vt ferunt: ideòque si teratur in ea hodièque salua pollice, odorem croci saporèque reddere traditur. Columellæ in æde densius positæ, crassiores videntur. Genera earum quatuor. Quæ sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent, Doricæ vocantur; quæ nonam, Ionicæ; quæ septimam, Thulcanicæ, Corinthiis eadem ratio, quæ Ionicis. Et differentia, quoniam capitulis Corinthiarum eadem est altitudo, quæ colligitur crassitudine ima: ideòque graciliores videntur. Ionici enim capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis, tertia pars latitudinũ delubri. In Ephesiæ Dianæ æde, de qua prius fuit sermo, primum columnis spiræ subditæ, & capitella addita. Placuitque altitudinis octaua pars in crassitudine, & vt spiræ haberent crassitudinis dimidium, septimæque partes detraherentur summarum crassitudini. Præter has sunt, quæ vocantur Atticæ columnæ, quaternis angulis, pari laterum interuallo.

De medicinis calcis, & malthæ, & gypso.

CAP. XXIII.

Calcis & in medicina magnus vsus. Eligitur recens, nec aspersa aquis: vrit, discutit, extrahit, incipientesque serpere huculcerum impetus coercet. Aceto & rosacco temperata perducit ad cicatricem. Luxatis quoque cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur: eadem compositione & strumis. Maltha è calce fit recenti. Gleba vino restinguitur; mox tunditur cum adipe suillo & ficu, duplici linamento: quæ res omnium tenacissima, & duritiæ lapidis antecedens. Quod malthatur, oleo perfricatur antè. Cognata calcis res gypsum est. Plura eius genera. Nam & è lapide coquitur, vt in Syria ac Thuriis: & è terra foditur, vt in Cypro ac Perrhæbis: è summa tellure & Tymphaicum est. Qui coquitur lapis, non dissimilis alabastritæ esse debet, aut marmoroso. In Syria durissimos ad id eligunt, coquuntque fimo bubulo, vt celerius vrantur. Omnium autem optimum fieri compertum est è lapide speculari, squamamue talem habente. Gypso madido statim vtendum est, quoniam celerimè coit, ac siccatur: tamen rursus tundi & in farinam resoluī patitur. Vsus gypsi in albariis, sigillis ædificiorum & coronis gratissimus. Exemplum illustre C. Proculeium Augusti Cæsaris familiaritate subnixum in maximo stomachi dolore gypso poto, consciuisse sibi mortem.

De pauimentis & quando primum Roma, & subdialibus pauimentis, & Græcanicis, & quando primum camera.

CAP. XXV.

frans

Pauimenta originem apud Græcos habent elaborata arte, picturæ ratione, donec lithostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosus, qui Pergami statuit quem vocant asaroton œcon, quoniam purgamenta cœnæ in pauimento, quæq; euerri solent, veluti relicta fecerat paruis è testulis tinctisque in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens, & aquam vmbra capitis infuscans. Apricantur aliæ scabentes sese in canthari labro. Pauimenta credo primum facta, quæ nunc reuocamus, barbarica, atque subtegulanea, in Italia fistucis pauita: hoc certè ex nomine ipso intelligi potest. Romæ scalpturnum in Iouis Capitolini æde primum factum est post tertium Punicum bellum initum. Frequentata verò pauimenta ante Cimbricum magna gratia animorum, indicio est Lucillianus ille versus: Ante pauimenta, atque emblemata vermiculata. Subdialia Græci inuenerunt, talibus domos contegentes: facilè tractu tepente, sed fallax, vbicunque imbres gelant. Necessarium binas per diuersum coassationes substerni, capita earum præfigi ne torqueantur, & ruderi nouo tertiam partem testæ tusæ addi: deinde rudus, in quo duæ quintæ calcis misceantur, pedali crassitudine festucari. Tunc nucleo crasso sex digitos induci, & ex tessera grandi non minus alta duos digitos strui. Fastigium verò seruari in pedes denos sesquuncem, ac diligenter cote despumare, quernisque axibus contabulare. Quæ torquentur, inutilia putant: imò & silice aut palea substerni melius esse, quò minor vis calcis perueniat. Necessarium & globosum lapidem subiici. Similiter fiunt spicata testacea. Non negligendum est etiamnum vnum genus Græcanicum. Solo festucato iniicitur rudus aut testaceum pauimentum: dein spissè calcatis carbonibus inducitur, sabulo calce ac fauilla mistis: materia crassitudine semipedali ad regulam & libellam exigitur, & est forma terrena. Si verò cote depoliturum est, nigri pauimenti visum obtinet. Lithostrota cœpta uere iam sub Sylla paruulis certè crustis, extrat hodièque, quod in Fortunæ delubro Præneste fecit. Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transiere è vitro: nouitium & hoc inuentum. Agrippa certè in thermis, quas Romæ fecit, figlinum opus encausto pinxit: in reliquis albaria adornauit: non dubiè vitreas facturum cameras, si prius inuentum id fuisset, aut à parietibus scenæ, vt diximus, Scauri peruenisset in cameras. Quamobrem & vitri natura indicanda est.

De origine

De origine vitri, & ratione faciendi, & de Obsidiano vitro, & generibus multiformibus vitri.

CAP. XXVI.

Pars est Syriæ, quæ Phœnice vocatur, finitima Iudææ, intra montis Carmeli radices paludem habens, quæ vocatur Cendeuia. Ex ea creditur nasci Belus amnis quinq; M. pass. spatio in mare perfluens iuxta Ptolemaidem coloniã. Lentus hic currit, in salubri potu, sed ceremoniis sacer, limosus, vado profundus. Non nisi refuso mari harenas fatetur, Fluctibus enim volutata nitescunt, detritis sordibus. Nunc & à marino creduntur astringi morfu, non prius vtilis. Quingentorum est passuum non amplius litoris spatium, idque tantum multa per secula gignendo fuit nitro. Fama est, appulsa naue mercatorum nitri, cum sparsi per litus epulas pararent, nec esset cortinis attollendis lapidum occasio, glebas nitri è naue subdidisse. Quibus accensis permixta harena litoris, translucentes nobilis liquoris fluxisse riuos, & hanc fuisse originem vitri. Mox, ut est astuta & ingeniosa solertia, non fuit contenta nitrum miscuisse: coeptus addi & magnes lapis: quoniam in se liquor vitri quoque, ut ferrum, trahere creditur. Simili modo & calculi splendentes multifariam coepti vtri: deinde conchar, & fossiles harenæ. Authores sunt, in India è crystallo fracta fieri, & ob id nullum comparari Indico. Lenibus autem aridisque lignis coquitur, addito Cyprio ac nitro, maxime Ophirio. Continuis fornacibus, ut æs liquatur: massæque sunt colore pingui nigricantes. Acies tanta est quacunque, ut citra vllum sensum ad ossa consecet, quicquid afflauerit corporis. Ex massis rursus funditur in officinis, tingiturque. Et aliud statu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur, Sidone quondam iis officinis nobili: siquidem etiam specula excogitauerat. Hæc fuit antiqua ratio vitri. Iam verò & in Vulturno mari Italiæ arena alba nascens, sex M. pass. litore inter Cumas atque Lucrinum, quæ molliissima est, pila molaque teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri pondere vel mensura, ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi fit massa, quæ vocatur hammonitrum: atque hæc recoquitur, & fit vitrum purum, ac massa vitri candidi. Iam verò & per Gallias Hispaniasque simili modo harenæ temperantur. Ferunt Tiberio principe excogitatum vitri temperamentum, ut flexibile esset: & totam officinam artificis eius abolitam, ne æris argenti auri metallis pretia detraherentur: eaque fama crebrior diu, quam certior, fuit. Sed quid refert, Neronis principatu reperta vitri arte quæ modicos calices duos, quos appellabant pterotos, H—S. sex milibus venderet. In genere vitri & Obsidiana numerantur, ad similitudinem lapidis, quæ in Aethiopia inuenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine umbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt: vidimusque & solidas imagines Diui Augusti, capti materia huius crassitudinis: dicauitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ Obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremoniis repertam ibi in hereditate eius qui præfuerat Aegypto, Obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenocrates Obsidianum lapidem in India, & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum in Hispania nasci tradit. Fit & tincturæ genere Obsidianum, ad escaria vasa, & totum rubens vitrum, atque non translucens, hæmatinon appellatum. Fit & album & murrhinum, aut hyacinthos sapphirosque imitatum, & omnibus aliis coloribus. Nec est alia nunc materia sequacior, aut etiam picturæ accommodatior. Maximus tamen honos in candido translucentibus, quam proxima crystallo similitudine. Vfus verò ad potandum argenti metalla & auri pepulit. Est autem caloris impatiens, nisi præcedat frigidus liquor: cum addita aqua vitreæ pilæ Sole aduerso, in tantum excandescant, ut vestes exurât. Fragmenta teporata agglutinantur tantum, rursus affundi non queunt, præterquam abrupta sibi met: veluti cum calculi fiunt, quos quidam abaculos appellant, aliquos etiam pluribus modis versicolores. Vitrum sulphuri concoctum ferruminatur in lapidem. At peractis omnibus, quæ constant ingenio, artem natura faciente, succurrit mirari, nihil penè non igni perfici.

Ignium miracula, & medicina, & prodigia.

CAP. XXVII.

Ignis accipit harenas, ex quibus alibi vitrum, alibi minium, alibi plumbi genera, alibi pigmenta, alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluuntur, igne ferrum gignitur, ac domatur, igne cremato lapide cæmenta in tectis ligantur. Alia sæpius vtri prodest. Eademque materia aliud gignit primis ignibus, aliud secundis, aliud tertiis. Quando ipse carbo vires habere incipit restinctus, atque interiisse creditus, maioris fit virtutis. Immensa & improba rerum naturæ portio: & in qua dubium sit plura absumat, an pariat. Est & ipsis ignibus medica vis. Pestilentia, quæ Solis obscuracione contrahitur, ignis suffitu multiformiter auxiliari certum est. Empedocles & Hippocrates id monstrauere diuersis locis. Ad conuulsa viscera, aut contusa, ut M. Varro author est: ipsis enim verbis eius utar: Lix cinis est inquit foci. Inde enim cinis lixius potus medetur: ut licet videre gladiatores cum deluserint, hac iuuari potione. Quin & carbunculum genus morbi, quo duos Consulares nuper absumptos indicauimus, quærneus carbo tritus cum melle sanat. Adeo in rebus damnatiss quoque ac iam nullis, sunt aliqua remedia, ut in carbone ecce & cinere. Non præteribo & vnum foci exemplum, Romanis literis clarum: Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco eius apparuisse genitale è cinere masculini sexus, eamque quæ infederat ibi, Tanaquilis reginæ ancillam Ocriam captiuam, consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tullum natum, qui regno successit. Inde & in regia cubanti puero caput arsisse visum, creditumque Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

C. P L I N I I
S E C V N D I N A T V R A L I S
H I S T O R I A E L I B E R
T R I G E S I M V S S E P T I M V S .

P R O O E M I V M .

VT NIHIL instituto operi desit, gemmæ supersunt, & in arctum coacta rerum, naturæ maiestas, multis nulla sui parte mirabilior. Tantum tribuunt varietati, coloribus, materiæ, decori, violari etiam signis gemmas nefas ducentes. Aliquas verò extra pretia vlla, taxationemque humanarum opum arbitantes, vt plerisque; ad summam absolutamque rerum naturæ contemplationem satis sit vna aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initiis in tantum admiratio hæc exarserit, diximus quadantenus in mentione auri anulorumque. Fabulæ primordium à rupe Caucasea tradunt. Promethei vinculorum interpretatione fatali: primumque saxi huius fragmentum inclusum ferro ac digito circumdatum, anulum, & hoc gemmam.

De gemma Polycratis tyranni, & Pyrrhi regis, & qui sculptores optimi, & nobilitates artificum, & qui primus dactyliothecam Romæ habuit. CAP. I.

His initiis cœpit authoritas, in tantum amorem elata, vt Polycrati Samio seuero insularum ac litorum tyranno felicitatis suæ, quam nimiam fatebatur etiam ipse, satis piamenti in vnus gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret: planeque ab inuidia eius abundè se redimi putaret, si hoc vnum doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus, prouectus nauigio in altum, anulum merisit. At illum piscis eximia magnitudine Regi natus, escæ vice raptum, vt faceret ostentum, in culinam domini rursus Fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonychem eam gemmam fuisse constat: ostenduntque Romæ, si credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Augustæ dono inclusam, & nouissimum propè locum tot prælatis obtinentem. Post hunc anulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur achaten, in qua ix. Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia. Nec deinde alia quæ tradatur, magnopere gemmarum claritas extat apud authores, præterquam Ismeniam choraulen, multis fulgentibusque vti solitum, comitante fabula vanitatem eius, indicato in Cypro sex aureis denariis smaragdo, in quo fuerat sculpta Amymone, iussisse numerari: & cum duo relati essent, imminuto pretio, malè me Hercules curatum, dixisse: multum enim detractum gemmæ dignitati. Hic videtur instituisse, vt omnes musicæ artis hac quoque ostentatione censerentur, veluti Dionysodorus æqualis eius & æmulus, vt sic quoque par videretur. Tertius, qui eodem tempore fuit inter musicos, Nicomachus, multas gemmas habuisse traditur, sed nulla peritia electas: fortè quadam his exemplis initio voluminis oblatis aduersus istos, qui sibi hanc ostentationem arrogant, vt patet iam sit eos tibicinum gloria tumere. Polycratis gemma, quæ demonstratur, illibata intactaque est. Ismenia ætate multos post annos, apparet scalpi etiam smaragdos solitos. Confirmat hanc eandem opinionem edictum Alexandri Magni, quo vetuit in gemma se ab alio scalpi, quàm à Pyrgotele, nõ dubiè clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & Cronius in gloria fuere, qui que Diui Augusti imaginem similem expressit, qua postea principes signabant, Dioscorides. Sylla Dictator traditione Iugurthæ semper signauit. Est apud authores, & Intercatiensem illum, cuius patrem Scipio Acmilianus ex prouocatione interfecerat, pugnae eius effigie signasse: vulgato Stilonis Præconini sale, quid nam fuisse facturum eum, si Scipio à patre eius interemptus esset. Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas in matris anulis iam indiscretæ similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia, absente eo, amici signauere epistolas & edicta, quæ ratio temporum nomine eius reddi postulabat, non infaceto lepore accipientium, ænigmata afferre eam sphingem. Quinetiam Mecænatæ rana, per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad cuitanda conuicia sphingis, Alexandri Magni imagine signauit. Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine dactyliothecam, primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, vt M. Varro alique eiusdem ætatis authores confirmant, multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar Dictator sex dactyliothecas in æde Veneris Genitricis consecrauit: Marcellus Octauia genitus in Palatina Apollinis æde vnam. Victoria tamen illa Pompeij primum ad margaritas gemmasque mores inclinauit: sicut L. Scipionis & Cn. Manlij ad cælatum argentum, & vestes Attalicas, & trichnia ærata: sicut L. Mummi, ad Corinthia & tabulas pictas.

De gem-

*De gemmis translatis in triumpho Pompeij, & natura crystalli, & medicinis, & luxuria circa ea, & quando
primum inuenta murrhina, & luxuria circa ea, & natura murrhinorum, & qua
mentiti sunt authores de succino. CAP. II.*

ID ut planius noscatur, verba ex ipsis Pompeij triumphorum actis subiiciam. Ergo tertio triumpho, quem de piratis Asia, Ponto, gentibusq; & regibus in septimo operis huius volumine indicatis, M. Pisone, M. Messala consulibus, pridie Calend. Octob. die natalis sui egit, transtulit aluceum cum tesseriis lusorium e gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor: & ne quis de ea re dubitet, nulla gemmarum magnitudine hodie propè ad hanc amplitudinem accedente, in eo fuit Luna aurea pondo xxx. lectos tricliniarios tres: vasa ex auro & gemmis abacorum nouem: signa aurea tria, Mineruæ, Martis, & Apollinis: coronas ex margaritis triginta tres: montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus, & pomis omnis generis, circumdata vite aurea. Muscum ex margaritis, in cuius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeij e margaritis, illa regio honore grata, illius probi oris venerandique per cunctas gentes, illa inquam ex margaritis, seueritate victa, & veriore luxuriæ triumpho. Quàm profectò inter illos viros durasset cognomen Magni, si prima victoria sic triumphasset: & margaritis, Magne, tam prodiga re, & foeminis reperta, quam gerere te fas non sit, hinc fieri tuos vultus? sic te pretiosum videri? Nonne illa similior tui est imago, quam Pyrenæi iugis imposuisti? Graue profectò foedumque probum erat, ni verius iræ Deorum ostentum credi oporteret: clareque intelligi posset, iam tum illud caput Orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. ^a Cætera triumphus eiusdem quàm virilia! Reipublicæ datum mille talentum, legatis & quæstoribus, qui oras maris defendissent, H—S. bina millia, commilitibus singulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit causam Caij principis, qui super omnia muliebria socculos indubat e margaritis: & Neronis principis, qui sceptrum, & ^b personas, & cubicula viatoria vnionibus construebat. Quinimò etiam ius videmur perdidisse corripiendi gemmata potoria, & varia supellectilis genera, anulos transeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior existimari possit? Eadem victoria primum in urbem murrhina induxit: primusque Pompeius sex pocula ex eo triumpho Capitolino Ioui dicauit: quæ protinus ad hominum usum transiere, abacis etiam escariisque vasis inde expetitis. Excrescitque indies eius rei luxus, murrhino octoginta sestertiis empto, capaci planè ad sextarios tres calice. Potauit ex eo ante hos annos Consularis, ob amorem obroso eius margine, ut tamen iniuria illa pretium auget: neque est hodie murrhini alterius præstantior indicatura. Idem ³⁰ in reliquis generis eius quantum vorauerit, licet existimare ex multitudine, quæ tanta fuit, ut auferente liberis eius Nerone Domitio, theatrum peculiare trans Tiberim & hortis exposita occuparent: quod à populo impleri canente se, dum Pompeiano præludit, etiam Neroni satis erat: qui vidit tunc annumerari vnus scyphi fracta membra, quæ in dolorem credo seculi inuidiamque fortunæ, tantumquam Alexandri Magni corpus in conditorio seruari, ut ostentarentur, placebat. T. Petronius Consularis moriturus, inuidia Neronis principis, ut mensam eius exhæredaret, trullam murrhinam trecentis sestertiis emptam fregit. Sed Nero, ut par erat principem, vicit omnes, trecentis sestertiis capidem vnâ parando. Memoranda res, tanti Imperatorem patremque patriæ bibisse. Oriens murrhina mittit. Inueniuntur enim ibi in pluribus locis, nec insignibus, maximè Parthici regni: præcipuè tamen in Carmania, Humorem putant sub terra calore densari. Amplitudine nusquam paruos excedunt abacos: crassitudine rarò, quanta dictum est vasi potorio. Splendor his sine viribus, nitorque veriùs, quàm splendor. Sed in pretio varietas colorum, subinde circumagentibus se maculis in purpuram candoremque, & tertium ex utroque ignescentem, velut per transitum coloris purpura rubescente, aut lacte candescente. Sunt qui maximè in iis laudent extremitates, & quosdam colorum percussus, quales in cœlesti arquo spectantur. His maculæ pingues placent: trans lucere quicquam aut pallere vitium est: Item sales verrucæq; non eminentes, sed ut in corpore etiâ plerunque sessiles. Aliqua & in odore commendatio est. Contraria huic causa crystallum facit, gelu vehementiore concreto. Non aliubi certè reperitur, quàm vbi maximè hybernæ niues rigent: glaciemque esse certum est: vnde & nomen Græci dederunt. Oriens & hanc mittit, sed Indicæ nulla præfertur. Nascitur & in Asia, vilissima circa Alabanda & Orthosiam, finitimisque montibus, ⁵⁰ item in Cypro. Sed laudata in Europæ Alpium iugis. Iuba author est, & in quadam insula rubri maris ante Arabiam sita nasci, quæ Neron vocetur: & in ea, quæ iuxta gemmam topazion ferat, cubitalemque effossam à Pythagorâ Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in Lusitania nasci perquam mirandi ponderis, immensis iugis depressis ad libramentum aquæ puteis. Mirum & quod Xenocrates tradit Ephesius, aratro in Asia & Cypro excitari. Non enim inueniri in terreno, nec nisi inter cautes creditum fuerat. Similius verò est, quod idem Xenocrates tradit, torrentibus sæpe deportari. Sudines verò negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci: quod certum est: non enim reperitur in aquosis, quanquam in regione prægelida, vel si ad vada vique glacientur amnes. Cœlesti humore paruaque niue id fieri necesse est: ideo caloris impatiens, nisi in frigido potu abdicatur. Quare sexangulis nascatur lateribus, non facilè ratio inueniri potest, eò magis quòd neq; mucronibus eadem species est, & ita absolutus est laterum læuor, ut nulla id arte possit

^a De triumphus
huius estimatione
consules
Budeum de
Asse.
^b personas
historionum.

^c orcis

æquari. Magnitudo amplissima adhuc visa nobis erat, quam in Capitolio Liua Augusta dicauerat, librarum circiter quinquaginta. Idem Xenocrates author est, vas amphorale visum, & aliqui ex India crystallum sextariorum quatuor. Nos liquidò affirmare possumus, in cauitibus Alpium nasci, atque adeò inuiis, ut plerunq; fune pendentes eam extrahant. Peritis signa & indicia nota sunt. Infestantur plurimis vitiis, scabro, ferrugine, maculosa nube, occulta aliquando vomica, præduro fragiliq; centro & sale appellato. Est & rufa aliquibus rubigo: aliis capillamentum rimæ simile. Hoc artifices calatura occultant. Quæ verò sine vitio sunt, puras esse malunt, acenteta appellant, nec spumei coloris lymphidæ aquæ. Postremò authoritas in pondere est. Inuenio Medicos, quæ sunt vrenda corporum, non aliter vtilius id fieri putare, quàm crystallina pila aduersis posita Solis radiis. Alius hic furor, H—S. C. L. M. trullam vnā non ante multos annos mercatam à matrefamiliās, nec diuite. Idem Nero amissarum rerum nuntio accepto, duos calices crystallinos in suprema ira fregit illos. Hæc fuit ratio seculum suum punientis, ne quis alius ex his biberet. Fragmenta sarciri nullo modo queunt. Mirè ad similitudinem accedere vitrea, sed prodigij modo, ut suum pretium auxerint crystalli, non diminuerint. Proximum locum in deliciis fœminarum tamen adhuc tantum, succina obtinent, eandemque omnia hæc, quam gemmæ, authoritatem, sanè maiorem aliquibus de causis crystallina & murrhina, rigidi potus vtræque. In succinis causam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occasio est vanitas Græcorum diligentia. Legentes modò æquè perpetiantur me de ortu eorum, cum hoc quoque intersit vitæ, scire posteros quicquid illi prodidere mirandū. Phaethontis fulmine idēi sorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus: & electrum appellatum, quoniam Sol vocitatus sit Elector, plurimi Poetæ dixerunt, primi que ut arbitror, Aeschylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus. Quod esse falsum, Italiæ testimonio patet. Diligentiores eorum, Electridas insulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas vnquam ibi fuisse, certum est: nec verò vllas ibi appostas esse, in quas quicquam cursu Padi deuehi possit. Nam quod Aeschylus in Iberia, hoc est in Hispania, Eridanum esse dixit, eundemque appellari Rhodanum, Euripides rursus & Apollonius in Adriatico litore confluere Rhodanum & Padum, faciliorem veniam facit ignorati succini in tanta orbis ignorantia. Modestiores sed æquè falsum prodidere, in extremis Adriatici sinus rupibus inuiis arbores stare, quæ Canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus in Liguria effodi dixit. Phaetontem in Aethiopia Hammonis obisse: ob id delubrum ibi esse atque oraculum, electrumq; gigni. Philemon fossile esse, & in Scythia erui duobus locis: candidum atque cerei coloris quod vocaretur electrū: in alio loco fuluum, quod appellaretur sualternicum. Demonstratus lyncurion id vocat, & fieri ex vrina lyncum bestiarum, è maribus fuluum & igneum, è fœminis languidius atque candidum. Alij dixerunt langurium, & esse in Italia bestias langurias. Zenothemis langas vocat easdem, & circa Padum iis vitam affirmat. Sudines arborem quæ gignat in Liguria. In eadem sententia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in Britannia arboribus effluere, quas electridas vocauit. Pytheas Guttonibus Germaniæ genti accoli æstuarium Oceani Metonomon nomine; spatio stadiorum sex millium: ab hoc diei navigatione insulam abesse Abalum: illò vere fluctibus aduehi, & esse concreti maris purgamentum: incolas pro ligno ad ignem vti eo, proximisque Teutonibus vendere. Huic & Timæus credidit, sed a insulam Baltiam vocauit. Philemon negauit flammiam ab electro reddi. Niceas Solis radiorum succum intelligi voluit. Hos circa occasum credit vehementiores in terram actos, pinguem sudorem in ea parte Oceani relinquere, deinde æstibus in Germanorum litora eiici. Et in Aegypto nasci simili modo, & vocari Sacal: item in India, gratiusque thure esse Indis. In Syria quoque fœminas verticillos inde facere, & vocare harpaga, quia folia & paleas vestiumque fimbrias rapiat. Theophrastus Oceano id exæstuarē ad Pyrenæi promontorium eiici: quod & Xenocrates credidit, qui de iis nuperrimè scripsit. Viuit adhuc Asarubas, qui tradidit iuxta Atlanticum mare esse lacum Cephisida, quem Mauri vocant electrum. Hunc Sole excafactum è limo dare electrum fluitans. Mnesias Africæ locum Sicyonem appellatum, & Crathin amnem in Oceanum effluentem è lacu, in quo aues, quas meleagridas & penelopas vocat, viuere. Ibi nasci ratione eadem, qua supra dictum est de electride lacu. Theomenes dicit, iuxta Syrtim magnam hortum Hesperidum esse, ex quo in stagnum cadat, colligi verò à virginibus Hesperidum. Cresias Indis flumen esse Hypobarum, quo vocabulo significetur omnia vasa ferre bona: fluere à Septentrione in exortium Oceanum iuxta montem syluestrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas aphytaoras vocari, qua appellatione significetur prædulcis suauitas. Mithridates in Germaniæ litoribus esse insulam, vocariq; eam Oserictam, cedri genere syluosam: inde defluere in petras. Xenocrates non succinum tantum in Italia, verum etiam thieum vocari, à Scythis verò sacrium, quoniam & ibi nascatur. Alios putare in Numidia gigni. Super omnes est Sophocles Tragicus Poeta, quod equidem miror tanta grauitate cothurni, & præterea vitæ fama, aliās principe loco genitus Athenis, rebus gestis, exercitu ducto. Hic vltra Indiam fieri dixit è lacrymis meleagridum auum Meleagrum deflentium. Quod & credidisse eum, vel sperasse aliis persuaderi posse, quis non miretur: quàmve pueritiam tam imperitam posse

^a
Insulam hanc
suprà lib. 4. c.
13. ex eiusdem
Timæi senten-
tia Bannomā-
nam nomi-
nat. Quosq;
ut aut hic lo-
cus ex illo, aut
ille ex hoc sit
restituendus.

posse reperiri, quæ autum ploratus annuos credat, lacrymæ sue tam grandes, auēsque è Græciâ, vbi Meleager periit, ploratum isse in Indos? Quid ergo? non multa æquè fabulosa produnt Poetæ? Sed hoc ea in re, quæ quotidie inuehatur atque abundet, & hoc mendacium coarguat, serîo quenquam dixisse, summa hominum contemptio est, & intoleranda mendaciorum impunitas.

*De ortu & medicinis & generibus & luxuria succinorum, & lyncurio,
& medicina.*

CAP. III.

Certum est gigni in insulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari glessum: itaque & à nostris vnâ insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente, Austraiam à barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in cerasis, resina pineis. Erumpit humoris abundantia; densatur rigore vel tepore autumnali. Cum intumescens æstus rapuit ex insulis, certè in litora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur atque confidere in vado; quod arboris succum esse prisca nostri credidere, ob id succinum appellant. Pinæ autem arboris esse indicio est pineus in attritu odor, & quod accensum tædæ modo ac nidore flagret. Affertur à Germanis in Pannoniam maximè prouinciam. Inde Veneti primùm, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. Pado verò annexa fabulæ videtur causa, hodièque transpadanarum agrestibus fœminis, monilium vice succina gestantibus, maximè decoris gratia, sed & medicinæ: quando tonsillis creditur resistere, & faucium vitiis, vario genere aquarum iuxta illos infestante guttura ac vicinas carnes. D.C. fere M. pass. à Carnunto Pannoniæ, abest litus id Germaniæ, ex quo inuehitur, percognitum nuper. Vidit enim eques Romanus, missus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorum munus Neronis principis, qui hæc commercia & litora peragrauit, tanta copia inuecta, vt retia arcendis feris podium protegentia succinis nodarentur, arma verò & libitina totusque vnus diei apparatus esset è succino. Maximum pondus is glebæ attulit xiiij. librarum. Nasci & in India certum est. Archelaus, qui regnavit in Cappadocia, illinc cortice in hærente tradit aduehi rude, polirique adipe suis lactentis incoctum. Liquidum primò destillare, argumento sunt quædam intus translucentia, vt formicæ aut culices, lacertæque, quas adhæsisse musteo non est dubium, & inclusas indurescenti. Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his, nec cereis pretium: Fulvis maior authoritas. Ex iis etiamnum amplior translucentibus, præterquam si nimio ardore flagrent: imaginemque igneam inesse, non ignem, placet. Summa laus Falernis à vini colore dictis, molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verùm hoc quoque notum fieri oportet, quocunque libeat, tingi, hoc odorum sæuo & anchusæ radice: quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitorum accepta caloris anima trahunt in se paleas ac folia arida, ac phyliras, vt magnes lapis ferrum. Ramenta quoque eius in oleo addita flagrant dilucidius diutiusque, quam lini medulla. Taxatio in deliciis tanta, vt hominis quamuis parua effigies, viuorum hominum vigintiūque pretia superet, prorsus vt castigatio vna non sit satis. In Corinthiis æs placet auro argentoque misto, in cælati ars & ingenia. Murrhinorum & crystallinorum diximus gratiam: vniones, quod capite circumferuntur, gemmæ digitis; in omnibus denique aliis vitiis ostentatio aut vsus placet; in succinis deliciarum tantum conscientia. Domitius Nero in cæteris vitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis suæ Popæ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine succina appellando. Et quoniam nullis vitiis defunt pretiosa nomina, ex eo tertius quidam hic colos coepit ex peti à matronis. Vsus tamen succinorum inuenitur aliquis in medicina: sed non ob hoc fœminis placent. Infantibus ad alligari amuleti ratione prodest. Callistratus & quicunque ætati contra lymphationes prodesse tradit: & vrinæ difficultatibus potum, ad alligatumque. Hic & differentiam nouam attulit appellando chryseletrum, quasi coloris aurei, & matutino gratissimo aspectu, rapacissimum ignium, & si iuxta fuerint, celerrimè ardescens. Hoc collo ad alligatum, mederi febribus & morbis: tritum cum melle ac rosaceo aurium vitiis; & si cum melle Attico conteratur, oculorum quoque obscuritatibus. Stomachi etiam vitiis vel per se farina eius sumpta, vel cum mastiche ex aqua pota. Succina etiam gemmis; quæ sunt translucida, adulterandis magnum habent locum, maximè amethystis, cum omni, vt diximus, colore tingantur. De lyncurio proximè dici cogit authorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset, lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex vrina quidem lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniam inuideat hominum vsui. Esse autem, qualem in igneis succinis, colorem, scalpique. Nec folia tantum aut stramenta ad serapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem & Theophrastus credidit. Ego saltum id totum arbitror, nec visam in æuo nostro gemmam vllam ea appellatione, & quod de medicina simul proditur, calculos vesicæ eo poto elidi, & morbo regio occurri, si ex vino bibatur, aut si portetur etiam. Nunc gemmarum confessa genera dicemus, à laudatissimis orsi. Nec verò id solum agemus, sed ad maiorem vtilitatem vitæ obiter coarguetur Magorum infanda vanitas, quando illi vel plurima prodidere de gemmis, medicinæ ex his species blando prodigio transgressi.

Maximum in rebus humanis, non solum inter gemmas, pretium habet adamas, diu non nisi regibus & iis admodum paucis cognitus, vnus modò in metallis repertus, perquam rarò comes auri, nec nisi in auro nasci videbatur. Veteres cum in Aethiopum tantum metallis inueniri existimauere, inter delubrum Mercurij atque insulam Meroen, dixeruntque non ampliorem cucumis semine, aut colore dissimilem inueniri. Nunc generatius sex noscuntur: Indici, non in auro nascentis, sed quadam crysalli cognatione. Siquidem & colore translucido non differt, & laterum sexangulo laeuore turbinatus in mucronem, aut duabus contrariis partibus, quò magis miremur, vt si duo turbines latissimis suis partibus iungantur: magnitudine verò etiam auellanae nuclei. Similis est huic quidem Arabicus, minor tantum, similiter & nascens: ceteris pallor gentis, & in auro non nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur, ita respuentes ictum, vt ferrum vtrinque diffultet incudésque etiam ipsa dissiliant. Quippe duritia inenarrabilis est, simulque ignium victrix natura, & nunquam incallescens. Vnde & nomen indomita vis Græca interpretatione accepit. Vnum ex iis vocant cenchron, quod est milij magnitudine. Alterum Macedonicum in Philippico auro repertum: & hic est cucumis semini par. Post hos Cyprius vocatur in Cypro repertus, vergens in æreum colorem, sed in medicina, vt dicemus, efficacissimus. Post hunc est siderites ferrei splendoris, pondere ante ceteros, sed natura dissimilis Nam & ictibus frangitur, & alio adamante perforari potest: quod & Cyprio euenit; breuitérque, vt degeneres, nominis tantum auctoritatem habent. Idque, quod totis voluminibus his docere & mandare conati sumus, de discordia rerum concordiaque, quam anthipathiam ac sympathiam appellauere Græci, non aliter clariùs intelligi potest. Siquidem illa inuicta vis duarum violentissimæ naturæ rerum ferri ignisque contemptrix, hircino rumpitur sanguine, nec aliter quàm recenti calidoque macerata, & sic quoque multis ictibus, tunc etiam, præterquam eximias, incudes, malleosque ferreos frangens. Cuius hoc ingenio inuentum? quòue casu repertum? aut quæ fuit coniectura experiendi rem immensi secreti, & in fœdissimo animalium? Numinum profectò muneris talis inuentio omnis est. Nec quærenda in vlla parte naturæ ratio, sed voluntas. Et cum feliciter rumpere contingit, in tam paruas frangitur cruistas, vt cerni vix possint. Expetuntur à sculptoribus, ferroque includuntur, nullam non duritiam ex facili cauantes. Adamas dissidet cum magnete lapide in tantum, vt iuxta positus ferrum non patiat abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. Adamas & venena irrita facit, & lymphationes abigit, metusque vanos expellit à mente: & ob id quidam eum anachiten vocauere. Metrodorus Scepsius in eadem Germania & Baltia insula nasci, in qua & succinum, quod equidem legerim, solus dicit: & præfert Arabicis: quod falsum esse quis dubitet? Proximum apud nos Indicis Arabicisque margaritis pretium est, de quibus in nono diximus volumine inter res marinas.

Tertia autoritas smaragdis perhibetur pluribus de causis. Nullius coloris aspectus iucundior est. Nam herbas quoque virentes frondésque auidè spectamus. Smaragdos verò tantò libentius, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret. Præterea soli gemmarum contuitu oculos implent nec satiant. Quin & ab intentione alia obscurata, aspectu smaragdi recreatur acies. Scalpentibusque gemmas non alia gratior oculorum refectio est: ita viridi lenitate lassitudinè mulcent. Præterea longinquo amplificantur visu, inficientes circa se repercussum æra, non Sole mutati, non umbra, non lucernis, semperque sensim radiantes, & visum admittentes; ad crassitudinem sui facilitate translucida: quod etiam in aquis non fit. Idem plerunque & concaui, vt visum colligant. Quapropter decreto hominum iis parciatur scalpi vetitis. Quamquam Scythicorum Aegyptiorumque duritia tanta est, vt nequeant vulnerari. Quorum verò corpus extensum est, eadem, qua specula, ratione supini imagines rerum reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat smaragdo. Genera eorum duodecim: Nobilissimi Scythici, ab ea gente in qua reperiuntur appellati. Nullius maior austeritas, nec minus vitij. Et quantum smaragdi à gemmis distant, tantum Scythici a ceteris smaragdis. Proximam laudem habent, sicut & sedem, Bactriani, quos in commissuris saxorum colligere dicuntur Etesis flantibus. Tunc enim tellure internitent, quia iis ventis maximè harenæ mouentur. Sed hos minores multò Scythicis esse tradunt. Tertium locum Aegyptij habent, qui eruuntur circa Copton oppidum Thebaidis in collibus & cauitibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniuntur. Quapropter principatum ex iis Cyprij obtinent: dósque eorum est nec in colore liquido nec diluto, verum ex humido pingui, quaque perspiciatur, imitante translucidum mare: paritérq; translucet & nitet, hoc est, colorem expellit, & aciem recipit. Ferunt in ea insula tumulo reguli Herminæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos ex smaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, vt territi instrumenta refugerent thynni, diu mirantibus nouitatè piscatoribus, donec mutare oculis gemmas. Sed & vitia demonstrari oportet in tam proclui erratu. Sunt quidem omnium eadem. Quædam tamen nationum peculiaria, sicut in homine. Ergo Cyprij variè glauci, magisque ac minus in eodem smaragdo aliis partibus tenorem illum Scythicæ auctoritatis non semper custodiunt.

custodiunt. Ad hoc quibusdam intercurrit umbra, surdusque fit color: qui improbat etiam dilu-
tior. Hinc genera distinguuntur. Sunt aliqui obscuro, quos vocant cæcos: alij densi, nec è liquido
translucidi: quidam varia nubecula improbat. Aliud est hoc, quàm umbra, de qua diximus. Nube-
cula enim albicans est vitium, cum viridis non pertransit aspectus, sed aut intus occurrit, aut exci-
pit in fine visum candor. Hæc coloris vitia: illa corporis, capillamentum, sal, plumbago. Ab iis Ae-
thiopici laudantur à Copto dierum trium itinere, ut author est Iuba, acriter virides, sed non facile
puri aut concolores. Democritus in hoc genere ponit Hermineos & Persicos. Illos extumescences
pinguiter: Persicos verò non translucidos, sed iucundi tenoris, visum implere, quem non admit-
tant, felium pantherarumque oculis similes. Nanque & illos radiare nec perspicere. Eosdem in Sole
hebetari, umbris refulgere, & longius, quàm cæteros, nitere. Omnium horum etiamnum vitium,
quòd fellis colorem aut aeris habet. In Sole dilucidi quidem ac liquidi, sed non virides. Hæc vitia
& Atticis maximè sentiuntur in argentariis metallis repertis in loco qui Thoricos vocatur, semper
minus pingues, & è longinquo speciosiores. Frequens & iis plumbago, hoc est, ut in Sole plumbei
videantur. Illud peculiare, quòd quidam ex iis senescunt, paulatim viriditate evanida, & Sole læ-
duntur. Post hos Medici plurimum viriditatis habent, interdum & è sapphiro. Ii sunt fluctuosi,
ac rerum imagines complexi, ut verbi gratia papaverum aut auium, pinnarumque vel catulorum
aut similiū. Qui non omnino virides nascuntur, vino & oleo meliores fiunt: neque est aliorum
magnitudo amplior. Carchedonij nescio an in totum exoleuerint, postquam metalla æris ibi de-
fecerunt, & semper tamen vilissimi fuere minimique. Idem fragiles, sed colore incerti, & virenti-
um in caudis pavonum columbarumque collo plumis similes, ad inclinationem magis aut minus
lucidi, venosi quidem squamosique. Peculiare erat in his vitium sarcion appellatum: hoc est qua-
dam gemmæ caro. Mons iuxta Carchedonem, in quo legebantur, smaragdites vocatus est. Iuba est
author, smaragdum quem cholon vocant, in Arabia ædificiorum ornamentis includi, & lapidem,
quem alabastrum Aegyptij vocant. Complures verò è proximis Laconicos in Taygeto monte erui
Medicis similes, & alios in Sicilia. Inseritur smaragdis & quæ vocatur tanos, è Persis veniens gemma,
ingratè viridis, atque intus sordida. Item chalcosmaragdos è Cypro, turbida æreis venis. Theophra-
stus tradit in Aegyptiorum commentariis reperiri, regi eorum à rege Babylonio missum smaragdū
munere iij. cubitorum lōgitudine, & trium latitudine. Et fuisse apud eos in Iouis delubro obeliscū
è iij. smaragdis xl. cubitorum lōgitudine, latitudine verò in parte quatuor, in parte duorū. Se au-
tem scribente, esse in Tyro Heræulis templo stantem pilam è smaragdo, nisi potius pseudosmarag-
dus sit Nam & hoc genus reperiri, & in Cypro inuentum ex dimidia parte smaragdum, ex dimidia
iaspidem, nondum humore in totum transfigurato. Apion cognominatus Plistonices, paulò antè
scriptum reliquit, esse etiam nunc in labyrintho Aegypti colosseum Serapin è smaragdo nouem cu-
bitorum. Eandem multis naturam aut certè similem habere berylli videntur, in India originè ha-
bentes, rarò alibi reperti. Poliuntur omnes sexangula figura artificū ingeniis, quoniam hebescent,
ni color surdus percussu angulorum excitetur. Aliter enim politi non habent fulgorem eundem.
Probatissimi sunt ex iis, qui viriditatem puri maris imitātur. Proximi, qui vocantur chrysoberylli,
& sunt paulo pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinū genus huic est pallidius, & à
quibusdā proprii generis existimatur, vocatq; chrysoprasus. Quarto loco numerātur hyacinthi-
zontes. Quinto quos aeroides vocāt. Post eos autem cerini: ac deinde oleagini, hoc est, colore olei.
Postremi crystallis ferè similes. Hi capillamenta habent, sordescque, alioquin evanidi, quæ sunt o-
mnium vitia. Indi mirè gaudent longitudine eorū, solosque gemmarū esse prædicant, qui carere auro
malint: ob id perforatos elephantorū setis religant, Et alios convenit nō oportere perforari, quorū
sit absoluta bonitas, umbilicis statim ex auro capita comprehendentibus. Ideo cylindros ex iis face-
re malunt, quàm gemmas, quoniā est summa cōmendatio in longitudine. Quidā & angulosos pu-
tant statim nasci, & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta, additq; auro percussā
aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinem. Vitia præter iam dicta eadē ferè, quæ in
smaragdis, & pterygia. In nostro orbe aliquando circa Pontum inueniri putantur, Indi & alias qui-
dem gemmas crystallo inuento adulterare repperunt, sed præcipuè beryllos.

De opali generibus, & vitijs, & experimentis, & varijs gemmis.

CAP. VI.

Minimum, iidemque plurimum ab iis differunt opali, smaragdis tantum cedentes. India sola &
horum est mater. Atque ideo eis pretiosissimam gloriam compositores gemmarum & maxi-
mè inenarrabilem difficultatem dederunt. Est enim in iis carbunculi tenuior ignis, est amethysti
fulgens purpura, est smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia. Alij sum-
mo fulgoris argumento colores pigmentorū æquauerunt: alij sulphuris ardentem flammam, aut etiā
ignis oleo accensi. Magnitudo nucem auellanam æquat, insigni apud nos historia. Siquidem extat
hodièque huius generis gemma, propterquam ab Antonio proscriptus Nonius Senator est, filius
Strumæ Nonij eius, quem Catullus poeta in sella curuli visum indignè tulit, auusque Seruilius No-
niani, quem Consulem vidimus: illèque proscriptus fugiens, hunc è fortunis suis omnibus anulum
abstulit secum, quem certum est sestertiis viginti millibus æstimatum. Sed mira Antonij feritas
atque

atque luxuria, propter gemmam proscibentis: nec minor Nonij contumacia, proscriptionem suâ amantis, cum etiam feræ abrosas partes corporis relinquant, propter quas se periclitari sciant. Vitia opali, si color in florem herbæ, quæ vocatur heliotropium, exeat, aut crystallum, aut grandinem: si sal interueniat aut scabritia, aut puncta oculis occurrantia: nullòque magis India similitudine indiscreta vitro adulterat. Experimentum in Sole tantum. Falsis enim contra radios libratæ digito ac pollice, vnus atque idem translucet colos in se consumptus. Veri fulgor subinde variat, & plus huc illucque spargit, & fulgor lucis in digitos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam plerique appellauere pæderota, Sunt & qui priuatim genus faciunt, sanganonque ab Indis vocari dicunt. Traduntur nasci & in Aegypto, & in Arabia, & vilissimi in Ponto. Item in Galatia ac Thaso & Cypro. Quippe opali gratiam habet: sed mollius nitet, raro non scaber. Summa coloris ex ære & purpura constat: viriditas smaragdi deest. Constatque melior ille color, cuius fulgor vini colore fuscatur, quam qui diluitur aqua. Hastenus de principatu conuenit, mulierum maximè senatusconsulto. Minus certa sunt, de quibus & viri iudicant. Singulorum enim libido singulis prætia facit, & præcipue regum. Claudius Cæsar smaragdus induebat & sardonychas. Primus autem Romanorum sardoniche vsus est prior Africanus, vt tradit Demostratus, & inde Romanis hanc gemmam fuisse celeberrimam. Quam obrem proximum ei dabimus locum. Sardoniches olim, vt ex nomine ipso apparet, intelligebantur candore in Sardis, hoc est, velut carnibus vngue hominis imposito, & vtroque trans lucido. Talisque esse Indicas tradunt, Ismenias, Demostratus, Zenothemis, Soracus: hi quidem duo reliquas omnes, quæ non traluceant, cæcas appellantes, quæ nunc nomen abstulere. Nullo sardonidarum vestigio Arabicæ sunt, coeperuntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut cæruleum imitante, & vnguē: creditum enim candido pingi, nec sine quadam spe purpuræ candore in minium transeunte. Has Indis nō habitas in honore Zenothemis scribit: tantæ aliàs magnitudinis, vt inde capulos facerent. Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio, quoniam solæ propè gemmarum sculptæ, ceram non auferrent. Persuasimus deinde & Indis, vt ipsi quoque iis gauderent. Vtiturque perforatis vtrique vulgus tantum in collo. Et hoc est nunc Indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli præ lucido atque non gracili, neque in recessu gemmæ aut in deiectu renitente, sed in ipsis vmbonibus nitente, præterea substrato nigerrimi coloris. Et hoc in Indicis cereum aut corneum inuenitur, etiam circuli albi: quædam in iis cælestis arquus anhelatio est. Superficies verò locustarum maris crustis rubetior. Iam melleæ aut fæculentæ (hoc enim nomen est vitio) improbantur, & si zona albâ fundat se, non colligat. Simili modo, si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter. Nihil enim in sua sede alieno interpellari placet. Sunt & Armeniæ, cætera probandæ, sed pallida zona. Exponenda est & onychis ipsius natura, propter nominis societatem: hoc in gemmam transfuit ex lapide Carmaniæ. Sudines dicit in gemma esse candorem vnguis humani similitudine: item chrysolithi colorem & sardæ & iaspidis. Zenothemis Indicam onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingentibus candidis venis oculi modo, interuenientibus quarundam oculis obliquis venis. Soracus & Arabicam onychem tradit: sed eam à cæteris distare, quòd Indica igniculos habeat, albis cingentibus zonis singulis pluribusque, aliter quàm in sardoniche Indica. Illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas onychas nigras inueniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse Indicas, parte carbunculi, parte chrysolithi & amethysti, totumque id genus abdicat. Veram autem onychem plurimas variâque cum lacteis zonis habere venas, omnium in transitu colore inenarrabili, & in vnum redeunte concentum suauitate grata. Nec sardæ natura differentia est, diuiduæ ex eodem nomine: obiterque ardentium gemmarum indicanda.

De generibus carbunculorum, & vitij, & experimentis, & gemmis ardentibus.

CAP. VII.

PRincipatum habent carbunculi, à similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes ob id à quibusdam apyroti vocati. Horum genere, Indici & Garamantici, quos & Carchedonicos vocauere propter opulentiam Carthaginis magnæ. Adiciunt Aethiopicos & Alabandicos, in Orthosia caute nascentes, sed qui perficiantur Alabandis. Præterea in omni genere masculi appellantur acriores, at foeminæ languidiùs resurgentes. In masculis quoque obseruant liquidioris alios, & quosdam lucidiùs, ac magis cæteris in Sole flagrantes. Optimos verò amethystizontas, hoc est, quorum extremus igniculus in amethysti violam exeat: proximos illis, quos vocant syrtitas, pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem vbicunque, maximè Solis percussu. Satyrus Indicos non esse claros dicit, ac plerumque sordidos, ac semper fulgoris retorridi: Aethiopicos pingues, lucemque non emittentes, sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse positi, extremo visu nubilantem: si attollatur, exardescentem: ob id à plerisque hunc carbunculum candidum vocari. Qui languidiùs ac liuidiùs ex Indicis lucent, lithizontas appellari. Carchedonios multo minores esse: Indicos etiam in sextarij vnus mensuram cauari. Archelaus Carchedonios nigrioris aspectus esse, sed igne, vel Sole, & inclinatione acrius, quàm cæteros, excitari. Eosdem vmbante tecto purpureos videri, sub cælo flammeos, contra radios Solis & scintillare:

centillare;ceras signantibus his liquefcere,quamuis in opaco. Multi Indicos Carchedoniis candidiores effe,& è diuerfo inclinatione hebetari fcripfere: etiamnum in Carchedoniis maribus ftellas intus ardere,foeminas fulgorem vniuerfum fundere extra fe. Alabandicos cæteris nigriores effe fcabrosque.Nafcuntur & in Thracia coloris eiuſdem,ignem minimè ſentientes. Theophrastus authoreſt,& in Orchomeno Arcadiæ inueniri,& in Chio:Illos nigriores,è quibus & ſpecula fieri.Eſſe & Træzenios varios interuenientibus maculis albis:Item Corinthios ex pallidiore candidos.Maſſilia quoque importari Bocchus & Olyſſipone ſcripſit magno labore ob argillam Sole aduſtis ſaltibus. Nec eſt aliud difficilius,quàm diſcernere hæc genera:tanta eſt in eis occaſio artis, ſubditis per quæ tranſlucere cogantur. Aiunt ab Aethiopibus hebetiores in aceto maceratos quatuordecim diebus niteſcere,totidem menſibus durante fulgore.Adulterantur vitro ſimillimè, ſed cote deprehenduntur,ſicut aliæ gemmæ factitiæ:mollior enim materia & fragilis:& centroſa ſcobe deprehenduntur & pondere,quod minus eſt vitreis:aliquando & puſtulis argenti modo relucentibus. Eſt & anthracitis appellata,in Theſprotia foſſilis,carbonibus ſimilis.Falſum arbitror,quòd & in Liguria naſci tradiderunt,niſi fortè tunc naſcebatur.Eſſe in iis & præcinctæ candida vena traduntur: harum igneus color,vt ſuperiorum eſt:peculiare quidem,quòd iactatæ in ignem velut intermortuæ extinguntur:contrà aquis perfuſæ exardeſcunt. Cognata eſt huic ſandaſtros,quam aliqui Garamantirin vocant:naſcitur in India loco eiuſdem nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem verſa.Commendatio ſumma,quòd velut in tranſlucido ſtellantes,intus fulgent aureæ guttæ,ſemper in corpore,nunquam in cute. Accedit religio narrata à ſiderum cognatione ab inſpectoribus, quoniam ferè ſtellarum Hyadum & numero & diſpoſitione ſtellantur,ob id Chaldæis in ceremoniis habitæ.Et hic mares auſteritas diſtinguit,quodam vigore appoſita tingens.Indicæ quidem etiam hebetare viſus dicuntur,Blandior foeminis flamma,alliciens magis,quàm accendens.Sunt qui præferant Arabicas Indicis,fumidæq; chryſolitho illas ſimiles dicunt.Iſmenias verò negat poliri ſandaſtros propter teneritatem,& ob id in magno errore ſunt,qui ſandareſon vocant,Inter omnes conſtat, quantum numero ſtellarum accedat,tantum & pretio accedere. Affert errorem aliquando ſimilitudo nominis,ſandaſer,quod Nicanor ſandaſerion vocauit,alijs ſandaſeron. Quidā verò hæc ſandaſtron, illam ſandareſon, in India naſcentem illam quoque,& loci nomen cuſtodientem;mali colore, aut olei viridis,omnibus improbatam.Ex eodem genere ardentium lychnites appellata à lucernarum accenſarum præcipua gratia.Naſcitur circa Orthoſiam,totaq; Caria ac vicinis locis, ſed probatiſſima in Indis,quam quidam remiſſiorem carbunculum eſſe dixerunt.Secunda bonitate ſimilis eſt Ionis appellata à prælatis floribus.Et alias inuenio differentias:vnam quæ purpura radiet, alterā quæ cocco,à Sole excaſfactas,aut digitorum attritu,paleas & chartarū ſila ad ſe rapere.Hoc idem & Carchedonius facere dicitur,quanquàm multo vilior prædiſtis. Naſcitur apud Naſamonas in montibus,vt incolæ putant,imbre diuino.Inuenitur ad repercuſſum Lunæ,maximè plenæ.Carthaginem quondam deportabatur.Archelaus & in Aegypto circa Thebas naſci tradidit,fragiles,venolas, morienti carboni ſimiles. Potoria vaſa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera ſculpturæ contumaciter reſiſtunt,partemque ceræ in ſigno tenent. E diuerſo ad hæc ſar-da vtiliſſima, quæ nomen cum ſardonyche communicauit. Ipſa gemma vulgaris, & primū Sardibus reperta, ſed laudatiſſima circa Babyloniam, cū lapidicinæ quædam aperirentur, hærens in faxi corde. Hocque modo metallum apud Perſas defeciſſe traditur. Sed inueniuntur compluribus alijs locis,ſicut in Paro & Aſſo.In India trium generum;rubrum,& quod demium vocant à pinguedine,tertium quod argenteis bracteis ſublinitur.Indicæ perlucent: craſſiores ſunt Arabicæ. Inueniuntur & circa Leucada Epiri,& circa Aegyptum,quæ bractea aurea ſublinuntur. Et in his autem mares excitatiſſe fulgent;foeminæ pinguiores ſunt,& craſſius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos vſu frequentior. Hac certè apud Menandrum & Philemonem fabulæ ſuperbiunt. Nec vllæ tranſlucentium tardius ſuffuſo humore hebetantur,oleoq; magis,quàm alio liquore. Damnantur exiis melleæ,& validius teſtaceæ.

De generibus topazij, & callaide, & de gemmis viridibus non tranſlucentibus. CAP. VIII.

EGregia etiamnum topazio gloria eſt, ſuo virenti genere,& cū reperta eſt, prælatæ omnibus.Id accidit in Arabiæ inſula, quæ Chitis vocatur;in qua Troglodytæ prædones, cū diutius fame & tempeſtate preſſi,herbas radiceſq; effoderent,eruerunt topazion.Hæc Archelai ſententia eſt. Iuba topazon inſulam in Rubro mari à continente ſtadiis ccc.abefſe tradit,nebulofam & ideo quaſitam sæpe nauigantibus,ex ea cauſa nomen accepiffe.Topazin enim Troglodytarum lingua ſignificationem habere quaerendi.Ex hac primū importatam Berenicæ regi-næ, quæ fuit mater ſequentis Ptolemæi, à Philemone præfecto regis,ac mirè placuiſſe,& inde factam ſtatuam Arſinoæ Ptolemæi Philadelphi vxori quatuor cubitorum,ſacratam in delubro,quod aureum cognominabatur.Recentiſſimi authores & circa Thebaidis Alabaſtrum oppidum naſci dicunt:& duo eius genera faciunt,praſoidem atq; chryſopteron ſimilem chryſopraſio.Eius enim tota ſimilitudo ad porri ſuccū dirigitur.Eſt autem ampliſſima gemmarum.Eadem ſola nobilium limam ſentit:cæteræ Naxiis co-

T t ribus

tibus poliuntur. Hæc & vsu atteritur. Comitatur eam similitudine propior, quàm autoritate, cal-
lais, è viridi pallens. Nascitur post auersa Indiæ apud incolas Caucaſi montis Phicaros ac Asdatis
amplitudine conspicua, sed fistulosa ac sordiū plena. Syncerior multo præstantiorque in Carmania.
Vtrobique autem in rupibus inuiis & gelidis, oculi figura extuberās, leuiterque adhærens, nec vt agna-
ta petris, sed vt apposita. Quapropter scandere ad eam pigritia pedū equestres populos tædet, simul
& periculū terret. Ergo fundis è longinquo incessunt, & cum toto musco excutunt. Hoc veſtigal,
hocque gestamen diuites in ceruice gratissimū norunt. Hic census, hæc gloria à pueritia deiectorū
numerus prædicantium, in quo varia fortuna. Quidam istu primo cœpere præclaras, multi inse-
ctando nullas. Et venatus quidem callidis talis; sectura formantur, aliās fragiles. Optimus color
smaragdi: vt tamen apparet, ex alieno est quod placeant. Inclusæ decorantur auro, aurumque nullæ
magis decent. Quæ sunt earum pulchriores, oleo, vnguento, & mero colorem deperdunt. Viliores
constantius repræsentant; neque est imitabilior alia mendacio vitri. Sunt qui in Arabia inueniri eas
dicant in nidis auium, quas melancoryphos vocant. Viridantium & alia plura sunt genera. Vilioris
est turbæ præsūs; cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret: tertium virgulis tribus distin-
ctum est candidum. Præfertur his chrysoprasiis, porri succum & ipsa referens, sed hæc paulum de-
clinans à topazio in aurum. Huic & amplitudo ea est, vt cymbia etiam ex ea fiant: cylindri quidem
celerrimè. India & has generat, & nilion, fulgore hebeti ac breui, & cum intucare, fallaci. Sudines
dicit & in Syuero Atticæ flumine nasci. Est autem color fumidæ topazij, aut aliquando melleæ. Lu-
ba in Aethiopia gigni tradit, in litoribus amnis, quem Nilum vocamus, & inde nomē trahere. Non
translucet molochites spissius virens, à colore maluæ nomine accepto, reddendis laudata signis, &
infantium custodia quadam innato contra pericula ipsorum medicamine. Viret, & sæpe translucet
iaspis, etiam si victa à multis, antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes, (sma-
ragdo similem Indi: Cypros duram glaucoque pingui: Persæ aeri similem: ob id vocatur aerizusa. Ta-
lis & Caspia est: cærulea circa Thermodontem amnem: in Phrygia purpurea; in Cappadocia ex pur-
pura cærulea, atque non refulgens. Amisos Indicæ similem mittit, Chalcedon turbidam. Sed minus
refert nationes, quàm bonitates, distinguere. Optima ergo, quæ purpuræ quicquam habet: secun-
da, quæ rosæ: tertia, quæ smaragdi. Singulis autem Græci nomina ex argumēto dedere. Quarta apud
eos vocatur Borea, cælo autumnali matutino similis: & hæc erit illa, quæ vocatur aerizusa. Similis
est & Sardæ, imitata & violas. Non minus multæ species reliquæ, sed omnes in vitio cæuleæ aut
crystallo similes, aut myxis. Item terebinthizusa, improprio (vt arbitror) cognomine, velut è mul-
tis eiusdem generis composita gemmis. Quamobrem præstantiores funda clauduntur, id est paten-
tes, nec præterquam margines auro amplectente. Vitium est & brevis in iis nitor, & longè splendēs,
& sal, & omnia, quæ in cæteris. Et vitro adulterantur, quod manifestū fit, cum extrâ fulgorem spar-
gunt, atque non in se continent: nec diuersæ, quas sphragidas vocant, publico gemmarum domi-
nio iis tantum dato, quoniam optimè signent.

De Iaspide generibus.

CAP. IX.

Totus verò Oriens pro amuletis traditur gestare eam, quæ ex iis smaragdo similis est: & trans-
uersa linea alba media præcingitur, & grammatis vocatur: quæ pluribus, polygrammos. Libet
obiter vanitatem Magicam hinc quoque coarguere, quoniam hanc concionantibus vtilem esse pro-
diderunt. Est & onychipuncta, quæ iasponyx vocatur, & nubem complexa, & niues imitata. Hæc
stellata rutilis punctis est, & sal Megarico similis: & veluti fumo infecta, quæ capnias vocatur. Ma-
gnitudinem iaspidis vndecim vnciarum vidimus, formatamque inde effigiem Neronis thoracatā.
Redderetur & per se cyanos, accommodato paulò antè iaspidis nomine, colore cæruleo. Optima Scy-
thica, dein Cypria, postremò Aegyptia. Adulteratur maximè tinctura, idque in gloria Regis Aegyptij
adscribitur, qui primus eam tinxit. Diuiditur autem & hæc in mares foeminasque. Inest ei aliquan-
do & aureus puluis, non qualis in sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Cæuleæ
& sapphiri, raroque cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen perlucidæ. Præterea in-
utiles sculpturæ interuenientibus crystallinis centris. Quæ sunt ex iis cyanei coloris, mares existi-
mantur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur, & ab illis descendit. Principatum amethy-
sti Indicæ tenent. Sed in Arabiæ quoque parte, quæ finitima Syriæ Petrea vocatur, & in Ar-
menia minore, & in Aegypto, & in Gallia reperiuntur: sordidissimæ autem vilissimæque in
Thaso & Cypro. Causam nominis afferunt, quod vsque ad vini colorem accedens, prius quàm
eum degustet, in violam desinat: fulgorque quidam in illa purpuræ non ex toto igneus, sed
in vini colorem deficiens. Perlucent autem omnes violaceo colore, sculpturis faciles. Indicæ
absolutum felices purpuræ colorem habent: ad hancque tingentium officinæ dirigunt vota. Fun-
dit autem eum aspectu leniter blandum, neque in oculos, vt carbunculi, vibrat. Alterum earum
genus descendit ad hyacinthos. Hunc colorem Indi sacon vocant, talem gemmam sacodion.
Dilutior ex eodē sapinos vocatur. Eadem paranites in contermino Arabiæ, gentis nomine. Quar-
tum genus colorem vini habet. Quintum ad viciniā crystallo descendit, albicante purpuræ deiectu.
Hoc & minimè probatur, quando præcellens debet esse in suspectu velut ex carbunculo refulgens
quidam.

quidam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas vocari, alij anterotas, multi Veneris gemmam, quod maximè videtur decere & specie & colore extremo gemmæ. Magorū vanitas resistere ebrietati eas promittit, & inde appellatas. Præterea si Lunæ nomen ac Solis scribatur in iis, atque ita suspendantur è collo capillis cynocephali vel plumis hirundinis, resistere veneficiis. Jam verò quoquo modo adesse reges adituris. Grandinem quoque auertere, ac similia, & locustas, precatione addita, quam demonstrant. Nam è smaragdis quoque similia promissere, si aquilæ scalperentur, aut scarabæi: quæ quidem scripsisse eos non sine contemptu & irrisu generis humani arbitror. Multum ab ea distat hyacinthos, tamen è vicino descendens. Differentia hæc, quod ille emicās in amethysto fulgor violaceus, dilutus est in hyacintho. Primo quoque aspectu gratus, evanescit antequam satiet, adeoque non implet oculos, vt penè non attingat, marcescens celerius nominis sui flore. Hyacinthos Aethiopia mittit & chrysolithos, aureo colore translucens. Præferuntur iis Indicæ, & si variæ non sint, Bactrianæ. Deterrimæ autem Arabicæ, quoniam turbidæ sunt & variæ, & fulgoris interpellati nubilo macularum, etiam quælympidæ contigere, veluti scobe sua refertæ. Optimæ verò sunt, quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur perspicuæ. Cæteris subiicitur orichalcum. Tamen si iam expertes gemmarum vsu appellantur aliqui & chryseletri, in colorem electri declinantes, matutino aspectu iucundiore. Ponticas deprehendit leuitas. Quædam in iis duræ sunt rufæque, quædam molles & sordidæ. Bocchus author est, & in Hispania repertas, quo in loco crystallum dicit ad libramentum aquæ puteis defossis inde erutam. Et chrysolithon xij. pondo à se visam. Fiunt & leucochrysi, interueniente candida vena. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & vitreis similes, veluti croco refulgentes. Vitreæ verò, vt visu discerni non possint. Tactus autem deprehendit, tepidior in vitreis. In eodem genere sunt melichrysi, veluti per aurum syncero melle translucens, quas india mittit, quanquam ad iniuriam fragiles. Eadem & xyftion parit, plebeiam ibi gemmam. Candidarum dux est pæderos: quanquam potest quæri, an in colore numerari debeat toties iactati per alienas pulchritudines nominis, adeo decoris prærogatiua in vocabulo facta est. Est & suum genus expectatione tanta dignum. Coeunt in translucidam crystallum viridis suo modo aer, simulque purpura, & quidam vini aureus nitor, semper extremus in visu: sed purpura coronatus madere singulis videtur his, & pariter omnibus. Nec gemmarum vlla est liquidior, capiti iucunda, suavis & oculis. Laudatissima est in Indis, apud quos argenon vocatur. Proxima apud Aegyptios, vbi senites, Tertia in Arabia, verum scabra. Mollius radiat Pontica, & Asiatica. Ipsæ verò molliores sunt, Galatica & Thracica & Cypria. Vitia earum languor, aut alienis turbari coloribus, & quæ cæterarum. Proxima candicantium est Asteria, principatum habens proprietate naturæ, quod inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit cum inclinatione, velut intus ambulantem ex alio atque alio loco reddens, eademque contraria Soli regens candicantes radios, vnde nomen inuenit, difficilis ad celandum. Indicæ præfertur in Carmania nata. Similiter candida est, quæ vocatur astris, crystallo propinquans, in India nascens, & in Pallenes litoribus: intus à centro ceu stella lucet fulgore Lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quod astris opposita fulgorem rapiat, ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullamque minus obnoxiam vitio. Cerauniam enim vocari, quæ sit deterior. Pessimam lucernarum lumini similem. Celebrant & astroten, mirasque laudes eius in Magicis artibus Zoroastrem cecinisse. Quidam diligentius de ea produnt. Astrobolon Sudines dicit oculis piscium similem esse, & radiare candido, vt Solem. Est inter candidas & quæ ceraunia vocatur, fulgorem siderum sapiens. Ipsa crystallina, splendoris cærulei, in Carmania nascens. Albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellam concursantem. Fieri & hebetes ceraunias, quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam eam, quæ post totidem menses relanguescat. Sotacus & alia duo genera fecit cerauniarum, nigras rubentesque, ac similes eas esse securibus: per illas quæ nigrae sunt & rotundæ, vrbes expugnari & classes, easque betulos vocari: quæ verò longæ sunt, ceraunias. Faciunt & aliam raram admodum, & Parthorum Magis quæsitam, quoniam non aliubi inueniatur, quam in loco fulmine ictio. Proximum cerauniarum nomen apud eos habet, quæ appellatur iris. Effoditur in quadam insula Rubri maris, quæ distat à Berenice vrbe sexaginta millia pass. cætera sui parte crystallus. Itaque quidam radicem crystalli esse dixerunt. Vocatur ex argumento iris. Nam sub tecto percussa Sole, species & colores arquus cælestis in proximos parietes eiacular, subinde mutans, magnaque varietate admirationem sui augens. Sexangulam esse, vt crystallum, constat. Sed esse aliquas scabris lateribus & angulis inæqualibus dicunt, in Sole aperto proiectas, radios in se cadentes discutere: aliquas verò ante se proiecto nitore adiacentia illustrare. Colores verò non nisi ex opaco reddunt, nec vt ipsæ habeant, sed vt repercussu parietum elidant: optimaque, quæ maximos arquus facit simillimosque cælestibus. Est & alia iris ceræ similis, prædura: quam Horus crematam tusamque ad ichneumonum morsus remedio esse, nasci autem in Perside tradit. Similis est aspectu, sed non eiusdem effectus, quæ vocatur zeros, alba nigraque macula in transuersum distinguente crystallum. Expositis per genera colorum principalium gemmis, reliquas literarum ordine explicabimus.

Achates in magna fuit authoritate, nunc in nulla est: reperta primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, postea plurimis locis, excedens amplitudine, numerosa varietatibus diuersis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim phasachates, cerachates, sardachates, hamachates, leucachates, dendrachates, velut arbuscula insignis; antachates, cum vritur, myrrhæ redolens, coralloachates guttis aureis sapphiri modo distincta, qualis copiosissima in Creta, sacra appellata. Putant eam contra araneorum & scorpionum ictus prodesse. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum eius provincie afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenta contra eadem pollent, & aliis magnis miraculis. Reddunt enim species fluminum, nemorum & iumentorum, etiam effeda & staticula, & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoque sedant in os additæ. Phrygiæ viridia non habent. Thebis Aegyptiis repertæ carent rubentibus venis & albis. Et hæc quoque contra scorpiones validæ. Eadem authoritas & Cypriis est. Sunt qui maxime probent vitream perspicuitatem in his. Reperiuntur & in Thracia & circa Oetam, & in Parnasso, & in Lesbo ac Messene, similes limitum floribus, & Rhodo. Aliæ apud Magos differentiæ. Leonine pelli similes, potentiam habere contra scorpiones dicuntur. In Persis verò suffitu earum tempestates auerti, & præterea flumini sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additæ refrigerent: sed ut profint, leoninis iubis alligandas: nam hyænæ pelli similem abominantur, discordialem domibus. Eam verò, quæ vnus coloris sit, inuictam athletis esse. Argumentum eius, quod in olla plena olei cocta cum pigmentis, & intra duas horas subferuefacta, vnum colorem ex omnibus facit minij. Acopis nitro similis est, pumicosa, aureis guttis stellata. Cum hac oleum subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit. Alabastrites nascitur in Alabaastro Aegypti, & in Syria Damasco, candore interstincto variis coloribus. Hæc cremata cum fossili sale ac trita, grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Aleatorias vocant in ventriculis gallinaceorum inuentas, crystallina specie, magnitudine fabæ: quibus Milonem Crotoniensem vsu in certaminibus, inuictum fuisse videri volunt. Andromachas argenti nitorem habet, ut adamas, quadrata, semperque tessellis similis. Magi putant nomen impositum ab eo, quod impetus hominum, & iracundias domet. Eadem sit, an alia, argyrodamas, authores non explicant. Antipathes nigra non translucet. Experimentum eius si coquatur in lacte: facit enim hoc myrrhæ simile immixta. Eamque contra effascinationes auxiliari Magi volunt. Arabica ebori similissima est, & hoc videretur, nisi abnueret duritia. Putant contra dolores neruorum prodesse habentibus. Aromatites & ipsa in Arabia traditur gigni, sed in Aegypto circa Pyras, vbi que lapidosa, & myrrhæ coloris & odoris, ob hoc reginis frequentata. Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur, coloris ferrei. Aspilaten Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris. Eam oportere cameli pilo splenetis alligari, inueniri que in nido Arabicarum alitum. Et aliam eodem nomine ibi in Leucopetra nasci argentei coloris, radiantem, contra lymphatum habendam. Atizoen in India & in Perside ac Ida monte nasci tradit, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenticulæ figuram, odoris iucundi, necessariam Magis regem constituentibus. Augites non multis alia videtur esse, quam quæ callais. Amphitane alio nomine appellatur chrysocolle, in Indiæ parte, vbi formicæ erunt aurum, in qua inuenitur auro similis quadrata figura: affirmaturque natura eius, quæ magnetis, nisi quod trahere quoque aurum traditur. Aphrodisiæ ex candida rufa est. Aspyctos septenis diebus calorem tenet ex calfacta igni, nigra ac ponderosa, distinguuntibus eam venis rubentibus. Putant prodesse contra frigora. Aegyptillam Iacchus intelligit, per album sarda nigraque vena transeunte: vulgus autem in nigra radice cæruleam facit. Balanitæ genera duo habent, subuirides, & Corinthij æris similitudine. Illa à Copto, hæc ex Troglodytica veniens, medias secante flammea vena. Coptos & Batrachitas mittit: vnam ranæ similem colore: alteram ebori: tertiā rubentis è nigro. Baptes, mollis alioquin, odore excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter suam speciem sacratissimo Assyriorum Deo dicatur. Aliam autem, quæ Belum vocant, in Arbelis nasci Democritus tradit, nucis iuglandis magnitudine vitrea specie. Baroptenus siue baroptis nigra, sanguineis & albis nodis alligata dicitur, velut portentosa. Botrytes alia nigra est, alia pampinea, incipienti vix similis. Zoroastres crinibus mulierum similiorem Botrychiten vocat. Bucardia bubulo cordi similis Babylone tantum nascitur. Brontia capitibus testudinum similis, & cum tonitruis cadens (ut putant) fulmine icta restinguit, si credimus. Bolæ nimbo inueniuntur, glebæ similitudine. Cadmitis eadem esset, quam Ostracitin vocant, nisi quod hanc cæuleæ interdum cingunt bullæ. Callais sapphirum imitatur, candidior, & littoroso mari similis. Capnites quibusdam videtur suum genus habere, plurimis spiris fumida, ut suo loco diximus: in Cappadocia & in Phrygia nascitur, ebori similis. Callainas ferunt plures coniunctos semper inueniri. Catochites Corsicæ lapis est, ceteris maior, mirabilis, si vera traduntur, impositam manum veluti gummi retinens. Catopyrites in Cappadocia prouenit. Cepites, siue cepocapites, candida est, venarum nodis cocuntibus, candore imaginem regerens. Ceramites, testæ colorem habet. Cinædiæ inueniuntur in cerebro piscis eiusdem nominis, candidæ & oblongæ, euentuque mirandæ, si modò

modò est fides, præ sagire eas habitum maris nubilo colore aut tranquillitate. Cerites ceræ similis est: Circos pyris: Corfoides canitiei hominis: Corralloachates corallo aureis guttis distinctæ: Corallis minio: gignitur in India & Syene. Craterites inter chrysolitum & electrum colorem habet, præduræ naturæ. Crocallis cerasum repræsentat. Cissites circa Copton nascitur candida, & videtur intus habere partum, qui sentiatur etiam strepitu. Chalcophonos nigra est, sed illisa æris tinnitum reddit, tragœdis, ut suadent, gestanda. Chelidoniæ duorum sunt generum, hirundinum colore, & altera parte purpureæ nigris interpellantibus maculis. Chelonia oculus est Indicæ testudinis, vel portentosissima Magorum mendaciis. Melle enim colluto ore impositam linguæ, futurorum diuinationem præstare promittunt: quintadecima Luna & silente, tota die: decrescen te verò ante Solis ortum, cæteris diebus à prima in sextam horam. Sunt & chelonitides testudinum similes, ex quibus ad tempestates sedandas multa vaticinâ tur. Ea verò, quæ sit aureis guttis, cum scarabæo deiecta in aquam feruentem, tempestates auerti. Chlorites herbacei coloris est, quam dicunt Magi inueniri in motacillæ auis ventre, congenitam ei: ferròq; includi iubent, ad quædam prodigiosa moris sui. Choaspites à flumine dicta est, viridis, fulgoris aurei. Chrysolampis in Aethiopia nascitur pallidi coloris die, noctu ignei. Chrysophis autem videtur esse. Cepionides in Acolidis Atarne, nunc, pago, quondam oppido, nascuntur, multis coloribus translucens, aliàs vitreæ, aliàs crystallinæ, aliàs iaspideæ. Sed & sordidis tantus est nitor, ut imagines reddant, ceu specula. Daphniam Zoroastres morbis comitialibus demonstrat. Diadochus beryllo similis est. Diphrys duplex, candida ac nigra, mas ac foemina, genitale vtriusque sexus distinguente linea. Dionysias nigra ac dura mistis rubentibus maculis: ex aqua trita saporem vini facit, & ebrietati resistere putatur. Draconites siue dracontia è cerebro fit draconum: sed nisi viuentibus abscisso nunquam gemmescit, inuidia animalis mori se sentientis. Igitur dormientibus amputant. Sotacus qui visam eam gemmam sibi apud regem scripsit, bigis vehi quærentes tradit, & viso dracone spargere somnifica medicamenta, atque ita præcidere. Esse autem candore translucido, nec postea poliri, aut artem admittere Encardia cognominatur & cardisce: vna, in qua nigra effigies cordis eminet: altera, eodem nomine viridi colore, cordis speciem repræsentat: tertia nigrum cor ostendit, reliqua sui parte candida. Enorchis candida est, diuisa que fragmentis testium effigiem repræsentat. Exhebenum Zoroastres speciosam & candidam tradit, qua aurifices aurum poliunt. Eristalis cum sit candida, ad inclinationes rubescere videtur. Erotylos eadem amphotrope & hieromnemon, à Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumeces in Baetris nascitur, silici similis, & capiti supposita visa nocturna oraculi modo reddit. Eumetren Beli gemmam, sanctissimi Deorum sibi, Assyrij appellant, porracei coloris, superstitionibus gratam. Eupetalos quatuor colores habet, cæruleum, igneum, minij, mali. Eureos nucleo oliuæ similis est, striata concharum modo, non adeò candida. Eurotias situm videtur operire nigritiam Eusebes ex eo lapide est, ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta sedes, ex qua Dij facile surgebant. Epimelas sit, cum in candida gemma supernè nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten vocant, similem proximè dictis, sed intercurrentibus sanguineis aut candidis venis. Galactites ex vino colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephiten, tritam lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fecunditatem, infantium quoque alligata collo saluam facere dicitur, in ore autem liquefcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. Sunt qui smaragdum albis venis circumligatum galactiten vocent. Galaicos argyrodamanti similis est, paulo sordidior. Inueniuntur autem binæ vel ternæ. Gasidanem Medi mittunt, coloris orobini, veluti floribus sparsam. Nascitur & in Arbelis. Hæc quoque gemma concipere dicitur, & intra se partum fateri concussa, concipere autem trimestri spatio. Glossopetra linguæ similis humanæ in terra non nascitur, sed deficiente Luna cælo decidere, & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus, promissi quoque vanitas facit. Ventos enim ea comprimi narrat. Gorgonia nihil aliud est, quàm corallium: nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur. Emollit maria: fulminibus & typhoni resistere affirmant. Genianen eadem vanitate inimicorum pœnas efficere promittunt. Heliotropium nascitur in Aethiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, sanguineis venis distincta. Causa nominis, quoniam deiecta in vasa aquæ fulgorem Solis accedentem percussu sanguineo mutat, maximè Aethiopica. Eadem extra aquam speculi modo Solem accipit, deprehenditq; defectus, subeuntè Lunam ostendens. Magorū impudentiæ vel manifestissimum in hac quoque exemplum est, quoniam admista herba heliotropio, quibusdam quoque additis precationibus, gerentem conspici negent. Hephaestites quoque speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutila. Experimentum est, si feruentè aquam addita statim refrigeret, aut si in Sole addita aridam materiam accedat. Nascitur in Coryco. Horminodes, ex argumēto viriditatis in candida gemma vel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris, appellatur. Hexecontalithos in parua magnitudine multicolor, hoc sibi nomen adoptauit. Reperitur in Troglodytica regione. Hieracites alternat tota, miluinis nigricans veluti plumis. Hammites ouis piscium similis est, & alia velut nitro composita, prædura alioquin. Hammonis cornu inter sacratissimas Aethiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigie red-

dens promittitur prædiuina somnia representare. Hormesio inter gratissimas aspicitur, ex igneo colore radians auro, portante secum in extremitatibus candidam lucem. Hyæniæ ex oculis hyæniæ, & ob id in vase inueniri dicuntur: & si credimus, linguæ hominis subditæ futura prædicere. Hæmatites in Aethiopia quidem principalis, sed & in Arabia & Africa inuenitur, sanguineo colore, non omittenda promissis ad coarguendas barbarorum insidias. Zacharias Babylonius in his libris quos scripsit ad regem Mithridatem, humana gemmis attribuit fata: has non contentus oculorum & iocinerum medicina decorasse, à rege etiam aliquid petituris dedit, & litibus iudiciisque interposuit; in præliis etiam eas salutare pronuntiauit. Est & alia eiusdem generis, quæ vocatur henui ab Indis, xanthos appellata Græcis è fuluo candicans. Idæi dactyli in Creta, ferreo colore pollicem humanum exprimunt. Isterias aliti lurido similis, ideo existimatur salubris contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi similis, latior prioribus, penè sine pondere venis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris venis descendentibus. Iouis gemma candida est, non ponderosa, tenera. Indica gentium suarum habet nomen, subrufo colore, in attritu sudorem purpureum emanat. Alia eodem nomine candida, puluereo aspectu. Ion apud Indos violacea est, sed raro saturo colore luccet. Lepidotes squamas piscium variis coloribus imitatur. Lesbias Lesbii patriæ nomen habens, inuenitur & in India. Leucophthalmos rutila aliàs, oculi speciem candidam nigramque continet. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. Libanochros thuris similitudinem ostendit, sed succum mellis. Limoniates eadem videtur, quæ smaragdus. De lipare hoc tantum traditur, suffita ea omnes bestias euocari. Lyfimachus Rhodio marmoris similis est aureis venis: politur ex marmore, amplitudine in angustias coeunte, ut inutilia exterantur, Leucochrysos fit chrysolito interalbicante. Mennonia qualis sit, non traditur. Medea nigra est, à Medea illa fabulosa inuenta: habet venas aurei coloris: sudorem reddit croci, saporem autem vini. Meconites papauera exprimit. Mitrax à Persis accepta est & Rubri maris montibus multicolor, contra Solem variè refulgens. Meroetes porracea lacte sudat. Morion Indica, quæ nigerrimo colore translucet, vocatur pramnion: in qua miscetur & carbunculi colos, Alexandrinum: vbi sardæ, Cyprium. Nascitur & in Tyro & in Galatia. Xenocrates & sub Alpibus nasci tradit. Hæ sunt gemmæ, quæ ad ætymas sculpturas aptantur. Myrrhites myrrhæ colorem habet, facièmq; minimæ gemmæ, vnguenti odorem, attrita etiam nardi. Myrmecias nigra habet eminentias similes verrucis. Myrsinites melleum colorem habet, myrti odorem. Mesoleucos est, mediam gemmam candida distinguente linea: Mesomelas, nigra vena quemlibet colorem secante per medium. Nasamonites est sanguinea, nigris venis. Nebrites Libero patri sacra, nomen traxit à nebridum eius similitudine. Sunt & aliæ nigræ generis eiusdem. Nympharena vrbs & gentis Persicæ nomen habet, similis hippopotami dentibus. Orca barbari nominis, è nigro fuluoque ac viridi & candido placet. Ombria, quam aliqui notiam vocant, sicut ceraunia & brontia cadere cum imbris & fulminibus dicitur, eundemque effectum habere, quem brontia, narratur. Præterea in aras addita ea, traditur libamenta non amburi. Orites globosa specie à quibusdam & siderites vocatur, ignem non sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea durior: altera achata similis, nisi quod achates politura pinguescit: duriori tanta inest vis, ut aliæ gemmæ scalpantur fragmentis eius. Ostraciti ostrea nomen & similitudinem dedere. Ophicardelon Barbari vocant, nigrum colorem binis lineis albis includentibus. De Obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniuntur & gemmæ eodem nomine ac colore, non solum in Aethiopia Indiæque, sed etiam in Samnio, ut aliqui putant, & in litoribus Hispaniensis Oceani. Panchrus ferè ex omnibus coloribus constat. Pangonius non longior digito, ne crystallus videatur, numero plurium angulorum cauetur. Paneros qualis sit, à Metrodoro non dicitur: sed carmen Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri non inelegans ponit, ex quo intelligitur additam ei fecunditatem. Quidam hanc pansebaston vocant. Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur. Alia prostellis eiusdem coloris lineas habet, alia montium conualliumque effigies. Phloginos, quem & chrysitē vocant, ostrea Atticæ assimilata inuenitur in Aegypto. Phoenicites ex balani similitudine appellatur: Phycites algæ. Perileucos, filo ab ore gemmæ ad radicem usque candido descendente. Præantides, quas quidam gemonidas vocant, prægnantes fieri & parere dicuntur, mederi que parturientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentum Tiresiæ inueniuntur, specie aquæ glaciata. Solis gemma candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. Sagdam Chaldei adherescentem nauibus inueniunt, prasini coloris. Samothracia insula eiusdem nominis gemmam dat nigram, ac sine pondere, ligno similem. Sauriten in ventre viridis lacerti harundine dissecti tradunt inueniri. Sarcites bubulas carnes præsentat. Selenites ex candido translucet melleo fulgore, imaginem Lunæ continens, redditque eam in dies singulos crescentis minuentisque numero: nascique putatur in Arabia. Siderites ferro similis, litigio illita discordias facit: quæque nascitur in Aethiopia Sideropœcilos ex ea fit variantibus guttis. Spongites spongiæ nomen representat. Synodontites è cerebro piscium est, qui synodontes vocantur. Syrtitē in litore Syrtium, iam quidem & in Lucania inueniuntur è melleo colore croco refulgentes: intus autem stellas continent languidas. Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cauatur. Trichrus ex Africa nigra est, sed tres succos reddit,

dit, à radice nigrum, medio sanguineum, summo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut rufi, candidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis, Persas apud quos gignitur, magnopere delectat, maculamque appellant. Thracia trium generum est, viridis, aut pallidior, tertia sanguineis guttis. Tephritis nouæ Lunæ speciem habet curuatæ in cornua, quamuis cinerei coloris. Tecolirhos oleæ nucleo similis videtur: neque est ei gemmæ honos, sed lingentium calculos frangit pellitque. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se speciem rufi cinis. Veientana Italica gemma est, Veis reperta, nigram materiam distinguente limite albo. Zanthemem in Media nasci Democritus tradit, electri colore, & si quis terat in vino palmeo & croco, ceræ modo lentescere, odore magnæ suauitatis. Zmilaces in Euphrate nascitur, Proconnesio marmoris similis, medio colore glauco. Zoronisios in Indo flumine nascitur: Magorum gemma esse narratur: neque aliud amplius de ea.

De gemmis, quæ à membris hominum cognominantur, & quæ ab animalibus, & de iis, quæ à cæteris rebus.

CAP. XI.

Est etiamnum alia distinctio, quam equidem fecerim, subinde variata expositione. Siquidem à membris corporis habent nomina, Hepatites à iocinere, Steatites singulorum animalium adipe numerosa. Adadunephros eiusdem oculus dicitur: Deus & hic colitur Syris. Triophthalmos cū onyche nascitur, tres hominis oculos simul exprimens. Ab animalibus cognominantur, carcinias marini cancri colore, echites viperæ, scorpites scorpionis aut colore aut effigie, scarites scari piscis, triglites mulli, ægophthalmos caprino oculo: item alia suillo. & à gruvis collo granites, hieracites accipitris. Aetites à colore aquilæ candicante cauda. Myrmecites innatam repentis formicæ effigiem habet: scarabæorum cantharias. Lycophthalmos quatuor est colorum ex rutilo sanguinea: in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia similis. Taos pauoni est similis, item aspidi, quam vocari chelidoniam inuenio. Arenarum similitudo est in hamnochryso, velut auro harenis misto. Cenchrites milij granis velut sparsis.

Dryites è truncis arborum: hæc & ligni modo ardet. Cissites in candido collucet ederæ foliis, quæ totam tenent. Narcissites venis etiam ederæ distincta. Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Pyren ab oliuæ nucleo dicta est: huic aliquando inesse piscium spinæ videntur. Chalcias grandinum & colorem & figuram habet, adamantina duritiæ. Narrant eam in ignem additæ manere suum frigus. Pyrites nigra quidem, sed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis candicat.

30 Astrapiæ in candido aut cyano discurrunt è medio fulminis radij. In Phlegontide intus ardere quædam videtur flamma quæ non exeat. In Anthracitide scintillæ discurrere aliquando videntur. Enhydros semper rotunditatis absolutæ, in candore est levis, sed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ouis liquor. Polytrix in viridi capillatur, sed defluuia comarum facere dicitur. Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ, leontios, pardalios. Colos appellauit chrysolitum aureus, chrysoprasum herbaceus, melleus melichiora: quamuis plura eius genera sint. Melichloron est geminus, parte flauus, parte melleus: Crociæ croci. Polia canitiem quandam sparti indicat: eandem duriorem, nigra Spartopolios. Rhodites à rosa † est. Melites mali coloris, Chalcices æris, Sycites fici. Ratio nominum non est in Borsycite, in nigro ramosa, candidis aut sanguineis frondibus: nec gemite, velut in petra candidis manibus inter se complexis. Ananchitide in hydromantia dicunt euocari imagines deorum: Synochitide umbras inferorum euocatas teneri: Dendritide alba defossa sub arbore, quæ exardatur, securis aciem non hebetari. Et sunt multo plures, magisque monstrificæ, quibus Barbari dedere nomina, confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

† Est, redundat, neq. est in vetustis codicibus. Dependent enim hæc ab eo quod præcessit, Colos appellauit, &c.

De gemmis nascentibus & factis iis, & figuris gemmarum.

CAP. XII.

40 Gemmæ nascuntur & repente nouæ ac sine nominibus: ut Lampfaci in metallis aurariis vna inuenta, quæ propter pulchritudinem Alexandro regi missa fuit, ut author est Theophrastus. Cochlides quoque nunc vulgatissimæ, fiunt veriùs, quàm nascuntur: in Arabia repertis ingentibus glebis, melle excoqui tradunt septenis diebus noctibusque sine intermissione: ita omni terreno vitiofoque decusso purgatam puramque glebam artificum ingenio variè distribui in venas, ductusque macularum quàm maximè vendibili ratione sectantium: quodamque tantæ magnitudinis fecere, ut equis regum in Oriente frontalia atque prophaleris pensilia facerent. Et aliàs omnes gemmæ mellis decoctu nitescunt, præcipuè Corfici, in omni alio vsu acriora abhorrentes. Quæ variæ sunt, & ad nouitatē accedere calliditate ingeniorū contigit, ut nomen vsitatum non habeant, physes appellant, velut ipsius naturæ admirationem in iis venditantes, cū finis nominum non sit, quæ persequi non equidem cogito, innumera ex Græca vanitate conficta. Indicatis nobilibus gemmis, etiā plebeiis rarorum generum, dictu dignas distinxisse satis erat. Illud verò meminisse conueniet, in crescentibus variè maculis ac verrucis, linearumque interueniente multiplici ductu & colore, mutari sæpius nomine in eadem plerumque materia. Nunc cōmuniter ad omnium gemmarum obseruationes pertinentia dicemus, opiniones secuti authorū. Cauæ aut extuberantes viliores videntur æqualibus. Figura oblōga maximè probatur, deinde quæ vocatur lenticula, postea a clypeidos & rotunda: clypeoides angu-

angulosissima gratia. Veras à falsis discernendi magna difficultas: quippe cùm inuentum sit, ex veris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonyches è cerauniis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi ars nō possit, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio sumptis, omnibus in suo genere probatissimis. Quinimo etiam extant commentarij authorum, quos non equidem demonstrarim, quibus modis ex crystallo tingantur smaragdi, alięq; translucētes, sardonyx è sarda, item cetera ex aliis. Neque est vlla fraus vitæ lucrosior.

De ratione probandarum gemmarum.

CAP. XIII.

† Budæus in
posterioribus
in Pandit. An-
notation. le-
gendum cen-
set, candican-
tia, septimo
casu.

Nos contra rationem deprehendendi falsas demonstrabimus, (quando etiam luxuriam aduersus fraudes muniri decet) præter illa, quæ in principalibus quibusque generibus priuatim diximus. Translucētes matutinò probari censent; aut si necesse est, in quartam horam, postea vetant, 10 Experimenta pluribus modis constant. Primum pondere, si grauiores sentiuntur, post hæc corpore. Factitiis pustulæ in profundo apparent, scabritia in cute, in capillamento fulgoris incōstantia, prius quàm ad oculos perueniat, definens nitor. Decussi fragmēti paulum, quod in lamina ferrea teratur, efficacissimum experimento excusant mangones gemmarum. Recusant similiter & limæ probatio- nem. Obsidianæ fragmenta veras gemmas non scarificant: Factitiæ scarificationis † candicantiam fugiunt. Tantāq; differentia est, ut aliæ ferro scalpi non possint, aliæ non nisi reueto, verum omnes a- damante. Plurimum verò in his terebrarum proficit feruor. Gemmiferi amnes sunt Acesines & Gan- ges: terrarum autem omnium maximè India. Et iam peractis omnibus naturæ operibus, discrimen quoddam rerum ipsarum atque terrarum facere conueniat. Ergo in toto orbe & quacunq; cæli con- uexitas vergit, pulcherrima est omnium, rebusque meritò principatum naturæ obtinens, Italia, re- 20 ctrix parēnsque mundi altera, viris, foeminis, ducibus, militibus, seruitiis, artium præstātia, ingenio- rum claritatibus, iam situ ac salubritate cæli atque temperie, accessu cunctarum gentium facili, lito- ribus portuosus, benigno ventorum afflatu, (etenim contingit recurrentis positio in partem utilis- simam, & inter ortus occasusq; mediam) aquarum copia, nemorum salubritate, montium articulis, ferorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli vbertate. Quicquid est, quo carere vita non debeat, nusquam est præstantius: fruges, vinum, olea, vellera, lina, vestes, iuuenti. Ne equos quidem in trigariis præferri vllis vernaculis animaduerto. Metallis auri, argenti, æris, ferri, quandiu libuit exercere, nullis cessit: & iis nunc in in grauida pro omni dote varios succos, & frugum pomorumq; sapes fundit. Ab ea, exceptis Indiæ fabulosis, proximè quidem duxerim Hispaniam, quacun- que ambitur mari.

C. PLINII NATVRALIS HISTORIAE
LIBRI XXXVII. ET VLTIMI
FINIS.

CLARISSIMO VIRO DOMI-
NO DAMIANO A GOES SIGIS-
MVNDVS GELENIVS S. P. D.

Haud facile erat, Damiane optime, post Hermolaum super historia Pliniana annotanti, impudentiae arrogantiaeue opinionem euadere, si primus tale aliquid attentassem. Nunc posteaquam eruditorum aliquot in hoc genere lucubrationes magno applausu exceptas video, non opinor ullis apologyis opus, quod quae pro parte virili animaduerti, ipse quoque studiosis communico. Et tamen, etiamsi alius nemo post illum annotasset, dicere poteram, manere illi mansuramque suam gratiam, quod labore suo nos maxima parte laboris leuaret: qui ut primus hanc viam ingredientibus munivit, ita neminem, quod minus eiusdem industriae successionem capesseret, vetuit modo suis vestigijs insistere studeret: & fortassis quaedam, quae vir ille restituit, post eius obitum à librarijs denuo vitata sunt. Quin & gloria illi manet illibata per nos, quotquot aliquid castigationibus Plinianis adiecimus. Neque enim statim doctior est, qui posterior aliquid deprehendit, sed saepenumero felicior. Equidem quamuis cupide arripuerim conferendi exemplaria munus, quod partim iam expertus essem, id publico studiosorum commodo me facturum: Annotationes tamen inuitus adieci, nec nisi doctissimorum amicorum auctoritate compulsus: quibus neque quicquam pernegari decebat, & illis sciebam consilij sui rationem constare. Nec hac dico, quod hoc modo velim culpam in illos translatam, imò non deprecor arrogantiae crimen, nisi in his Annotationibus euicero, me nihil temere, nihil superuacaneè mutasse: sed tamen libentius Persiorum, quam Leliorum, iudicio staturus, quantumuis diuersam ipse Plinius iudicum reiectionem habeat: idque non sine causa. Nam ille sua per modestiam extenuare maluit: nos non nostra in medium proponimus, sed Pliniana ex vetustissimis archietypis reuocata adferimus. Namque eam castigandi rationem secutus sum, quam omnium certissimam usu comperi. Quid enim certius, quam duo peruetusta exemplaria inter se consentientia sequi: alterum longè integerrimum deprauatius alterum, ita tamen ut syncerioris lectionis manifesta etiam nunc vestigia retineat: maximè, si phrasin quoque Plinianam diligenter obserues. Me certè hic oculatiorem fecit cum diuturnam in ceteris Latinis scriptoribus exercitatio, dum eò attentius in his versor, quod non mihi solum caueo, sed & his qui Frobenianos codices euoluunt prospectum cupio: tum hic ipse author plus minus decies non oscitanter perlustratus, ac proinde iam familiarior. Et in prima quidem editione quadam non exigui momenti restituiumus, parcius tamen, quia ultro, & à nemine dum demandata ea prouincia: at in secunda accuratius idem egimus, sed tum quoque ob angustiam temporis saltuatim duntaxat, prout ad singulos scrupulos resposcere videbatur, exemplaria consulendo. Nunc postremò nactus plusculum otij, à capite usque ad calcem totum opus contuli: tantumque erratorum sublatum est, quantum superesse non eram crediturus, nisi ipse periculum fecissem: non solum eius generis, quae sensum vitiant: sed etiam, quae orationis vetustatem deformant, maiora pleraque, quam ipso literarum numero. Dicet aliquis. Tunc igitur postulas, ut quicquid quomodo-

Vu cunque

cunque mutasti, pro sincera lectione recipiamus: quod nemo ante te postulavit, quantumvis doctior? Hic quisquis est, non aliud responsum feret, quam diuersam esse meam, atq; illorum, castigandirationem. Illi homines ingeniosi, etiam sicunde se non satis explicabant, vex ex authorum, quos citat Plinius, collatione, vel alioqui coniecturis probabilibus, interdum variis, adiutare Lectorem pro sua benignitate conati sunt. Ego secutus consensum probatæ fidei codicum, quoties inueni manifestam veriore lectionem, eam in contextum reposui: sicubi hæsui, (quod sanè præterquam in nomenclatura herbarum, perrarò incidit in tanto archetyporum præsidio) locum aliis disquirendum relinquere malui, quam frustra vexare. Quoniam verò ingenuè fatendum erat, nonnulla hodieq; deprauata manere si quis eis quoq; restituendis operam impendere velit aut etiam à nobis attracta retractare, unum orabitur, à diuinationibus, non semper feliciter cadentibus, absteat, & ea demum adferat, quæ nō solum speciem sinceritatis præferant, verum etiam alicuius ex tam multis manuscriptis codicibus testimonio fulciri possint. Meam verò operam ideo tibi vir integerrime dedicaui, quod & te hoc genus studii cum primis delectari animaduerti: & affectionis erga te meæ, quam degustata tua humanitas excitauit, pignus aliquod esse volui: simul ut per te hic meus conatus innotescat Italis quoq; apud quos nunc viuis, quorumq; exacta iudicia demiror, & candorem excusculor. Vale. Basileæ calendis Ianuarij, Anno.

M. D. XXXV.

SIGIS-

SIGISMVNDI GELENII CASTIGATIONES EX VETVSTORVM ARCHETYPORVM

collatione, in aliquam multa Pliniani operis loca, ab alijs antea parum animaduersa.

EX LIBRO SECVNDO CAP. VIII.

Inculorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptius dicitur, quando ad eam pertinet tota Signiferi modulatio inuentionibus non dilatis.) Si hoc modo legamus, quo referentur hæc verba, Inuentionibus non dilatis? Non ad circulos, de quorum inuentione hic nihil. vt iam demus Signiferi modulationem hic rectè posse dici. Veteres codices habent: Quando ad eam tota pertinet, Signiferi modo inuentionibus non dilatis. Vt Tota referatur ad Ratio, non ad Modulatio, quæ vox in manu scriptis non est: & sensus sit: de vno Signifero circulo hic se dicturum, quid circa eum primi Anaximander & Cleostratus obseruauerint: cæterorum circulorum mentionem cum mentione terræ aptius coniungendam: quod facit in fine libri. Minutiora annotare nō videtur necesse. Satis est, in eis quæ maioris sunt momenti, fidem codicum, quos sequimur, approbare. Tertium Martis, quod quidam Herculis vocant, ignea ardentis Solis vicinitate, binis ferè annis conuertitur.) Vetus lectio, Ignei, ardentis à Solis vicinitate: quemodum & Lilius sæpe loquitur. Causam reddit non cur biennio circulum absumat, sed cur ardens sit & igneus. Temperari Iouem, salutaremque fieri Deum. De sydere loquitur, non de Deo. Scriba proximè sequentem particulam Deinde, deprauauit in Deum Inde. Vt temporum ratio facilius Solis itineri congruat. Facilius redundat. Circa finem capituli pro Ctesias & Sosigenes, legitur, Hic idem & Sosigenes, magno manu scriptorum codicum consensu. Refertur autem ad Timæum. Quin & in Catalogo mox post Timæum Sosigenes subiicitur. Eodem versu in vtroque exemplari est, Peculiaris syderum ratio, non statio. Cap. ix. Quæ mensis exitu latet, cum laborare iam creditur. Antiquorum atque emendatorum codicum lectio est: Cum laborare non creditur, id est, interquiescere creditur, eò quod tunc lucere desinat. Vnde quod interlunio sit, aliquoties Plinio silente Luna fieri dicitur. Vnum locum adscribam, qui primus occurrit libr. 28. cap. 7. Non segnus silente Luna, coitusque tum maribus exitiales esse. Tale est & illud apud Maronem: A Tenedo tacitæ per amica silentia Lunæ. vbi interlunium significat, notisq; obscuritatem, Græcorum insidijs accommodam. Reperiuntur quidem apud poetas Solis labores, & Luna laborans: verum illi tum de eclipsibus loquuntur. Reliqui tamē vulgatam lectionem, contentus diuersam indicasse, mutaturus alioqui, nisi maturè animaduertissem, esse quibus & illa non displiceat. Tertio inde versu illic legitur de Endymione. Et ob id amore eius famæ traditus. Arbitrium sit penes eruditum lectorem. Dein remorata in coitu.) Scripsi morata. Remorari enim actionem significationem habet: vnde remora piscis, quod pauces remoretur. Omnium, quæ in cælo prænosci potuerunt, magistra.) Lego pernosci, vt intelligas certā & absolutam cognitionem. De præfagijs Plinius hic non loqui indicant quæ mox subsequuntur. In duodecim mensium spatia, &c. Sequenti versu lege: Ipsa toties Solem, non, ipsum. Cap. xi. Immensum esse con-

stat, quia arborum, &c.) Verbum constat, redundat, refertur enim hæc tota oratio ad præcedens verbum aperitur. & Qui arborum, habent veteres codices, nō Quia. Scriba a literam geminauit. Cap. xii. Solis defectu, qui sub Astyage rege factus est) Vetus lectio, Qui Alyatte rege f. e. Cap. xvi.

Hoc vno protinus intelligi potest visu.) Lege, Hoc non protinus. Cap. xviii. In triquetrum semiambitur orbe.) Legendum Seminam ambitur orbe. Cap. xxv. Fium & hirci, villorum specie.) Scribo, Hirti. Lampades ardentis imitantur faces.) Legendum, Lampadias ardentis imitantur faces. Lampadias eadem forma, qua proximò versu dixit Ceratias singulari numero. Item versu à fine pag. 4. Spiræ modo, non Spinæ. Pag. sequentis versu decimotertio: Eo sidere significari, nō Eo signo. Cap. xxvi. Non modo an obirent nolcerenturque, sed omnino aliqua transirent.) Melius, Non modo an obirent nascerenturque, sed an om. &c. Cap. xxvii. Atqui hæc ego statis temporibus.) Rectius: Atque hæc ego statis temporibus. Cap. xxxi. Semel in meridie. Vetus lectio. Semel & meridie. Exemplaria consentiunt. Mox post singula paria Consulū adieci-mus coniunctionem, quo euidentius anni ab inuicem secernerentur. Cap. xxxii. Alter Consul est C. Fannius. nō L. Annius. Cap. xxxv. Postquam in Lunæ magnitudinem facta sit. Miror, cur hic hebraismus placuerit. Sic enim illi loquuntur: Factus est mihi Deus in protectorem, & in locum refugij. Nostri codices habent, Lunæ magnitudine. Cap. xxxviii. Infra Lunam hæc sedes multo inferior (vt animaduerto propemodum constare infinitum) ex superiore naturā aëris, & terreni halitus miscens vtraque sorte conditur.) Planior lectio: Infra Lunam hæc sedes, multoque inferior (vt animaduerto propemodum constare) infinitum ex superiore natura aëris, infinitum & terreni halitus miscens, vtraque sorte confunditur. Attestantur ambo exemplaria. Cap. xlvii. Veteres quatuor omnino seruauere per totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebetius mox iudicatum id est. Secuta ætas octo addidit, ratione nimis subtili & concisa. Proximis inter vtranque media placuit.) Est quidem sensus idem in antiqua lectione: mirum tamen, quantum sibi hic indulerit castigator nescio quis, dictiones alias transponendo, alias diuisas componendo, vnāque continuam orationem in plures minutas ineptè concidendo. Talem audaciam ardellionum probare non possum. Hermolaus extra culpam est: Aleriensis fortasse non est. Nunc vide synceriorē lectionem. Veteres quatuor omnino seruauere, per totidem mundi partes, (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti (vt mox iudicatum est) ratione: secuta ætas octo addidit, nimis subtili & concisa: proximis inter vtranque media placuit. Quod si quis contendat nostram lectionem scribarum temeritate inuectam: primū exemplaria consentiunt: deinde scribæ non solent tam feliciter errare. Castigatorum hæc solertia est, deprauationibus speciem aliquam sinceritatis affingere, quorum impudentia sæpius, quam vellem, ansam destomachandi præbet. Argeften intelligit & Cæciam.) Distingue, vt Cæcias lequentibus cohæreat: Et Cæciam aliqui vocant Helle-

In Plinii Naturalem Historiam

spōtium. Saluberrimus autem omnium Aquilo, quia ficans & frigidior: noxius Auster, fortasse quia magis humidus.) Non video, cur hic quoque libuerit castigatibus tantum verborum transponere, fortiter contempta fide archetyporum. Auster, qui Græcis Notus, sapius quidem imbifer, interdum tamen serenificus est, vel Horatio teste: Albus ut obscuro detergit nubila cælo Sæpe Notus. neque semper imbres adfert: utroque modo noxius: atque etiam magis, quoties est ficans, quod tunc etiam æstuosus sit. Id an non satis Latine Plinius expresit his verbis? Saluberrimus autem omnium Aquilo Noxius Auster: & magis ficans, fortassis quia humidus frigidior est. Sequenti versu in ambobus legitur: Etesia nocte desinunt ferē, non Flare. & quorsum attinebat supponere Flare: cum æquē perfecta locutio sit: Etesia noctu desinunt. Nec male nostri in sequenti versu: Cum vocantur Ornithia: pro quo in vulgatis est, Qui vocantur. Nam & Ornithia sunt Etesia æquē statim.

Cap. XLVII. Rursusque deiecit in terram, obducta nubium cute.) Antiqua scriptura, Rursusque deiecit: interim obducta. Quod si maiore depressa nubis eruperit specu, sed minus alto, quam procella.

Scribo Lato, non Alto. Superius enim dixerat, Silatē ficans ruperint nubem, procellam gignunt.

Cap. XLIX. Quod si simul rupit nubem, exarsitque, & ignem habuit, aut postea concepit, fulmen est.) Lego. Non postea concepit. Id addit ad differentiam presteris, quem in fine præcedentis capitis dixit, rupta nube demum, dum furit, accendi. Vortex autem hoc meando distat à turbine, quo stridor à fragore.) Non displicet, quod habent nostra exemplaria: Vortex autem remeando distat à turbine & quod stridor à fragore.

Cap. L. Quæ à septentrione descendunt ad teporē, qualis est omnis campaniæ tractus) Rursus in ambobus est: Quæ à septentrione discedunt ad teporem, qualis est Urbis & Campaniæ tractus.

Cap. LII. Saturni ea fidere proficisci.) Deest præpositio: A Saturni fidere.

Cap. LIII. Impetratum Vulfinijs, & vrbe & agris depopulatis, subeunte monstro, quod vocauere Oltam.) Syncera lectio: Impetratum, Volsinios urbem agris depopulatis subeunte monstro, quod vocauere Voltam. Alioqui ferum erat Iouistonantis auxilium iam depopulata vrbe. Quod autem ad monstri nomen attinet, Tusci terram vocabant volam. Inde Volta, terri-gena bellua.

Cap. LV. Quia nonnullæ earum sunt fulmine diruta,) Magis idonea causa est in manuscriptis voluminibus: Nulla non earum fulmine diruta.

Cap. LXI. Cuius numen vltimum iam nullis imprecamur, rati graue.) Quid est imprecari numen? Imprecamur mala. Numen, nisi aliquid addas, nihil mali est. Transposuit vnam syllabam nescio quis, Imprecamur rati, scribendo, pro Precamur irati. Dicebant enim male precantes: Sit tibi terra grauis. Sicut contra bene precantes: Sit tibi terra levis: ut est videre in epitaphijs. Irati precamur defunctis terram graue, cupientes & ipsam eis iratam, quasi nesciamus solam nunquam homini irasci.

Cap. LXVIII. Iam primum in dimidio computari mihi videtur, tanquam nulla portio ipsi decedat Oceano.) Mihi, redundat. nam ipse improbat eam opinionem. & pro decedat Decidatur legendum. Portio tertia deciditur oceano, eique accedit, non decessit. Europam Asiāque dispartit.) In nostris exemplaribus pro Dispartit legitur Dispersit.

Cap. LXX. Neque enim (ut dixere aliqui) mundus hic polo excelsiore se attollit, ut vndique non cernantur hæc sidera.) Primum non, Mundus, hic, sed, Hoc polo, legendum: deinde, Aut vndique; cernerentur hæc sidera. Aut, id est, alioqui. nam & hoc significatu apud probos authores reperitur hæc particula. Sic libr. 19. cap. 5. Effodiuntur bulbi ante ver, aut deteriores illico fiunt.

Cap. LXXI. Eundemque remeans obuium contrario præuertebat occursum.) Malui, quod est in scriptis exemplaribus, Præuertebat. præuertimus enim ad eandem metam nobiscum tendentes, non obuios. Et æquē integra locutio est absque coniunctione Que.

Cap. LXXII. Vasaque horoscopa non vbiq̃ue eidem sunt vsui. Lege, Eadem. s. vasa.

Cap. LXXVIII. Ipsoque crinium argumento.) Melius Crurum, quam Crinium.

Cap. LXXXVIII. In eadem & oppidum haustum profundo: alioque motu terræ Statinas emerisse: & alio, prouolutis montibus insulam extitisse Prochytam.) Veteres codices pro Statinas habent Stagnum, ut intelligas omnia in vna insula accidisse, oppidum hiatu haustum, stagnum emeruisse, montes prouolutos, non eodem tamen terræ motu, sed alio post alium.

Cap. LXXXIX. Domiston & Prienen Mileto, Artemisiam Parthenio promontorio.) Illic verius legitur: Dromiscon & Pernen, Mileto, Narthecusam Parthenio promontorio.

Cap. XCIII. Similiter in Reatino.) Hæ tres voces cum fine huius capitis coherent, non cum sequentis initio.

Cap. XCVIII. His adde, ut nihil quod equidem noverim præteream, Aristoteles.) Legendum, Addit. & sequenti versu redundat, affirmat.

Cap. CIII. In Falisco Clitumni amnis aqua potata candidos boues facit.) Hominem peritum regionū, qui tam leui momento Clitumnum ex Umbria in Hetruriam traduxit. Vetus lectio: In Falisco omnis aqua potata candidos boues facit.

In Ponto fluuius Aftaces irrigat campos, in quibus pasta oues nigro lacte æquē gentes alunt.) Cui absurdum visum est, Scythicam gentem equino lacte ali, is multo vaniora credidisset, quæ Pausanias de victimis ex hoc armento tradit, & sacras quoque dapes apud illos equinis visceribus consistere. Certè apud Maronem legisse debuerat: Et lac concretum cum sanguine potat equino. Quare non erat cur mutaretur vetus lectio: In quibus pasta nigro lacte equæ gentem alunt.

Cap. CVI. In medio mari Hiera insula ardet. Aeolia insula iuxta Italiam cum ipso mari arsit.) Nulla insula propriè vocatur Aeolia, sed ex septem Aeolijs vni nomen est Hiera. Proinde magis placet antiqua lectio: In medio mari Hiera insula iuxta Italiam, &c.

Cap. CVI. Quid, quod innumerabiles partus, sed naturales scitent?) Pro partus illic legitur Parui. Naturales dixit propter præcedentem speculorum mentionem: Parui, quia hæcenus de magnis loquutus.

Cap. CVIII. Quæ mensura Artemidoro attestante efficit.) Melius: Artemidori ratione efficit.

EX LIBRO TERTIO CAP. I.

Usus enim Liberi patris ac Lyssam cum eo bacchantem.) Lyssam istum nunquam natum opinor: & plena est vetus lectio: Lusum enim Liberi patris, ac lyssam cum eo bacchantium, nomen dedisse Lusitaniam. Nota est ex poetis lyssa, hoc est rabies, mænadam Bacchi comitum obuios thyrsos ferientium, & canes

Annotationes.

& canes pecudēque discerpentium: de qua illud, Et toruum vitulo caput ablatura superbo Bassaris, & lyncem Mēnas flexura corymbis. Libida quæ Clausa, Strici quod Iulienſes.) Antiqui codices verius: Ilipula, quæ Laus: Artigi quod Iulienſes, ac mox pro Auia Ecclanum, Aialdunum: pro Heburā, Vbeda: pro Ipho, Hippo: pro Tuati, Tucci. & subiicit: omnia Baſſetanā: quod aliquis in obuia deprauauit. Obulco, quod Boſticeſe.) Lege Ponticeſe. Ferē enim barbaris oppidorum in hoc tractu nominibus Latina cognomina adiungit. mox Ilipa cognomine magna, Italica, Magna, redundat. Ab ora venti prope Menobam.) Venienti lege, non Venti.

Cap. III. Oppida orā prima, Vrci.) Lege, orā proxima. Qui Phocensium fuere soboles.) Scribo Phocensium, à Phocæa Ionīā, non à Phocide Helladis. Oscenses regionis Baſſetanā: Rectius Vescitanā. Hæc mediterranea est regio, illa maritima: quamvis & illa suam habeat Oscam, ab hac diuersam. Ac mox pro Carcenses, Cinnenſes, Cortenses: illic legitur, Carenſes, Cincenses, Cortonenſes.

Caputque Caltiberiæ, Segobrigenses, Carpetani, & Toletani.) Lege & distingue sic: Caputq; Celtiberiæ Segobrigenses, Carpetani Toletani. Aliquanto post, Asturum duodecim populi diuisi in Augustanos: lege addendo: Diuisi in Augustanos & transmontanos. Ac mox, In ijs sunt Gyri,) Legendum Gíguri, attestante Ptolemæo.

Cap. IIII. Amnis Cema.) Cum omnes Geographi Varum in hac ora Galliæ finem faciant. miror cur castigatōribus libuerit Cemam pro Varo supponere reclamantibus manu scriptis codicibus.

Cap. V. A Corſica minus cxx.) Est quidem huic ferme par interuallum, & inter Corſicam: magis tamen placet Corcyram legi. quā Corſicam, quemadmodum habent vetuſti codices. alioqui Corſica ante Sardiniam, non ante Iſſam ponenda erat: eo videlicet ordine, quo ipſæ inſulæ sitæ sunt. Oppido Vendiaticorum, ciuitas Cemelion.) Melior vetus lectio: Oppidū Vedianſium ciuitatis Cemelion. Cæſar Liuius & Plinius solent gentes Hispanas atque Gallicas in ciuitates diuidere: cuiusmodi nunc imperitum vulgus communitates vocat. Sic inter Belgarum ciuitates numerantur, Remi, Treuiri Eburones, Neruii. Morini, atque alii. Singulæ ciuitates plura habebant oppida, pro ſuis quæq; opibus: quædam exiguæ non plus vno. Ita hoc loco Vedianſium ciuitatis oppidum Cemelion recensetur non longè ab ora. Et Vedianſij dicuntur ea forma, qua in eiſdem alpiſ Ebroduntij, qui hodie sunt Ebrodunenſes. Venidates diuerſi sunt ab his trans Padum vicini Carnis. Trira, Barderate.) Iria, non Trira. Atentanis Græca gente.) Scribo Atintanis, à recto Atintan, ſicut Acarnan. Fluentini præfluenti Arno appoſiti.) Non mutauit lectio: omnes tamen. quotquot vidi, manuſcripti codices, Florentinos habent. Ibi fuere Amyclæ.) Antiqua lectio: & vbi fuere Amy. Mox, Dein lacus Fundanus: lege addendo iuxta fidem veterum codicum, Dein locus Speluncæ, lacus Fundanus. Meminerunt huius loci Tacitus & Tranquillus. Item ſequenti verſu pro. Oppidum Formiæ, antiq. Læſt. ſedes: Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, vt exiſtimauere, antiqua Læſtrygonum ſedes. Nauigatione à Circeiis.) Lege, nauigatio. & pro. Capua ab xi. campo dicta: illic eſt tantum, Capua ab campo dicta. Nec multò poſt, Verulani, pro Nerulanis. Cópita earum cclxv. paſſ.) Syncera lectio: Compita Larum cclxv. aſſeſſatur Ouidianus verſiculus: Compita grata Lari, compita grata cani. nam in com-

pitis ſacrum anniuerſarium Laribus fiebat. vnde Cópitalia dicta, dies ei ſacrificio ſtatus. & verba quæ ſubiiciuntur intelligenda ſunt de paribus inter ſe à miliario ad omnes portas ſpatiis. Quòd ſi quis altitudinem.) Melius, Quò ſi quis. Paulò poſt pro Ficulnea veteres habent Ficana: & pro Aeneipolis conſtanter habent Antipolis. Veriſimileque eſt. Pelasgos aut Arcadas, qui cum Aboriginibus Saturniam tenebant, hoc nomen Ianiculo indidiſſe, quòd id oppidulum ſibi ex aduerſo ſitum eſſet. Ibidem, quòd Antennas pluratiuo numero malui ſcribere, Virgilium quoque ſecutus ſum, non ſolùm libros manuſcriptos. Mutucumenſes, Olliculani.) Noſtra exemplaria, Mutucumenſes, Munienſes, Numinienſes, Olliculani. Atque ita conſit LIII. populorum numerus. In antiquo Latio LIII. populi.) Syncera lectio: Ita ex antiquo Latio. Paſtum, à Græcis Poſidonia appellatum.) Propoſitionem caſtigatores de ſuo adiecerunt. Idem factum & aliis locis plurimis. Crathis fluuius, pater, vt dixere, Scyllæ.) Alius eſt Cratis, non in hac ora ſed in fronte Italiæ circa Thurios. Legendum igitur, Cratæis fluuius, mater, vt dixere, Scyllæ: teſtantibus Homero ſimul & emendatis exemplaribus Plinianis. Inde Apennini ſylua.) Addendum nomen ſyluæ Sila, cuius & Virg. meminit. id aliquis ſuſtulit, putans per errorem repetitam diſtinctionem. Oppida habet ciuium Romanorum Palmam & Pollentiam, Latina Ciniū & Cunicum, quod fœderatum Bochorum fuit.) Quis hic ſentiret erratum? eſt tamen non leue. Legendum enim: Et fœderatum Bochri fuit. Senſus eſt: Olim quinque in ea inſula oppida fuiſſe, duo ius ciuitatis habuiſſe, duo ius Latii: quintum fœderatum Romanorum fuiſſe, idq; intercidiffe. Qui lectioſam mutauit, ſomniauit Bochos reges. nec ſenſit eodem propè modo dictum, Fuit, quo illud, Fuit Iſlium. Iamnonem & Magonem.) Scio Strabonem has ſolas enumerare. fieri tamen potuit, vt tertiam Saniferam aut ignorauerit, aut prudens, tanquam minus nobilem, præterierit. Veriſimile eſt autem eam ſolam indigenarum fuiſſe, reliquas duas à Pœnis colonias deductas, & à deductoribus denominatas vocabula Punica indicant. ſequenti verſu pro Meraria legendum Mænariæ, à mænīs piſcibus ſaſamento aptis.

Cap. VI. Et Barpona, Mænaria, Colubraria, Venaria.) Barpona vox eſt nihili & fictitiæ. Lege, Et parux, Men. Col. Ven. Cap. VII. Inter ſe autem hæc promontoria latè diſtant his ſpatiis, Antiqui codices: Inter ſe autem hæc promontoria a clatera diſtant his ſpatiis. Cephalædis, Aleuntium, Agathyrſum.) Vera lectio: Cephalædis, Aluntium, Agathirna. Hanc & Liuius ſic nominat. Cephalædis hodièque nomen retinet. Cap. IX. Cui ſucceſſit Aeolus.) Lege: qui ſucceſſit Aeolo, & Longonis vox eſt deprauata, nam Melogonis ſiue Melogonis ſcribendum eſt, à prouentu ouium, *μυλονογίς*. Cap. XI. Amita, Paſſius, Aufidus.) Scribendū, Amnes, Paſſius, Aufidus. In fine capitis intercidit vna vox. integra lectio eſt, Norbanenſes, Palionenſes, Sturnini. Cap. XII. Succentes, Lucentes.) Scribo, Fucentes, Lucenſes. Fucentes à Fucino lacu, Lucenſes à lucò quopiam. & pro Mutuſtæis Mutuſcæos. Virg. Oliuiferæq; Mutuſcæ. & Aequiculus, non Aequicolas. Eſt enim diminutiuum. Cap. XIII. Forosempronienſes, Inguini.) Imò Inguini. hodie Eugubini dicuntur. Aesti-ni, Sentinates.) Peleſtini, non Aesti-ni. Suprà Interam-nani.) Lego, ſupra Interamnam, cohærent enim hæ duæ voces cum præcedentibus. Cap. XV. Regiates, Vrbinateſ.) Imò Vmbranates. nam Vrbinateſ in ſexta regione cenſentur. Cap. XVI. Finibus Ligurum Gabi-

In Plinii Naturalem Historiam

ennorum. Lege Vagiennorum, quorū oppidum Augusta, non longè à fonte Padi.

Cap. xvii. Transpadana appellatur ab eo regio nona.) Quia mox cap. 18. sequitur. Venetia decima regio castigatō pro sua sapientia hic ex vndecima fecit nonam, oblitus suprà Liguriam ex descriptione D. Augusti dici nonam regionem. is totam Italiam diuisit in regiones vndecim. Quod si hæc nona est, quānam erit vndecima? Sequenti versu non est, Fluuioso alneo, sed Fructuoso, videlicet ob importationem variarum mercium.

Cap. xix. Pola, quæ nunc Iulia pietas.) Rectius Pietas Iulia. Solet enim ferè in talibus oppidorum nominibus substantiuum adiectiuo præponi. Sic in Hispania, Fama Iulia, Concordia Iulia. Similiter in Italia Laus Pompeia. In mediterraneo regionis decimæ, Colonia Cremona: Brixia, Cenomannorum agro: Venetorum autem Natri Ateste.) Antiqua & sincera lectio: In mediterraneo regionis decimæ Coloniam, Cremona, Brixia Cenomannorum agro, Venetorum autem Ateste. Error est non simplex. primum sola Cremona Colonia vocatur, quasi non & Brixia & Ateste coloniam fuerint: deinde Natri coloniarum enumerationi inseritur, quo nomine nulla vsquam colonia legitur. Paulò post Fertini legendum, non Feltrini. nam hoc posterius nomen recens est, & ex illo altero vetere deprauatum.

Cap. xxi. Populorum pauca effatu digna aut felicia nomina.) Melius, facilia. Insula in eo sinu, Absyrtium, Arba.) Integra lectio: Insulae eius sinus cum oppidis, præter supra significatas, Absyrtium, Arba.

Cap. xx. Petunt in eaiura iuribus descriptis in decurias.) Legendum, Petunt in eam iura descripti in decurias. Stæi, Colentini.) Issæi, non Stæi.

Cap. xxiii. In ora verè ciuium Romanorum.) Lege addendo, In ora verò Denda ciuium Ro. vt intelligamus huic oppido ius municipale fuisse.

Cap. xxiiii. Iam tamen colonia D. Claudii Sabaria, & oppida Carabatia, Iulia.) Restituimus: iam tamen colonia D. Claudij Sabaria & oppido Scarabantia Iulia habitantur. Cap. xxvi. Flumina clara Dardanus, Margis, Pingius, Timachus ex Rhodope, Oescus ex Hæmo, Vtus, Escamus, Ieterus.) Lege & distingue: Flumina clara, è Dardanis Margis, Pingus, Timachus: ex Rhodope Oescus: ex Hæmo V. E. I. Eleftridas vocaueret, in quibus prouenit & succinum.) Scribo, proueniret succinum.

Adeò vt ijs quas earum designent, haud vnquam constiterit.) Particula ijs redundat: quemadmodum sequenti versu hæc dictio, Trucones: si credimus vetustis iuxta atque emendatis codicibus.

EX LIBRO QUARTO CAP. III.

Cum oppidis, Gymnis, Thebis.) Vera lectio, Siphis. Thebis. Cap. v. Amnis Alpheus nauigabilis prope sex oppida.) Veteres codices habent, Amnis Alpheus nauigatur in oppida Aulos & Lepriō. vt intelligamus non vltra hæc oppida nauigabilem. Intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Thamyra vatis clara temporibus.) Lege, Dorion, Zancle, varijs clara temporibus. Sensus est, hæc oppida non simul claruisse, sed diuersis temporibus aliud post aliud effloruisse. pleraque heroicis temporibus nobilia fuere: inter quæ post Zancle eminuit, cæteraque obscurauit, & ad vltimum Zanclem Messene, aliquantò post Peloponnesiacum bellum opera Thebanorum condita. Locus Thy-

ra, Gerania.) Thyrea est in vetustis exemplaribus: & sic Herodotus quoque nominat. Apesas, Antes.) Pro his duobus nominibus vnum reposuimus. Apesantus, ex fide eorundem codicum. Sic enim Apesas dicitur Apesantus Latina terminatione, sicut elephas elephantus. Cap. vii. Oppida, Sidus, Cremyon.) Sidus in curia scribarum omisum fuerat. Cap. x. Ampelos, Torone, Sogostedes.) Singos non Sogostedes. Paulò post, pro Acanthus, Istria. Graftonia, vetus lectio habet, Acanthus: Stagira, Sitone. Ac mox, Amphipolis liberum. Cap. xi. Doriscus cxxm. hominum capax.) Lege xiii. hoc est, myriadis, attestante Herodoto. Veteranorum, coniungenda est cum Deuelto præcedente proximè. nam ea fuit Colonia, non Phinopolis, teste præter alios Ptolemæo.

Cap. xii. In quem mutatam Vlysis nauem.) Neminem offendat, quòd vbique Vlixem scripsi sequuntur antiqua exemplaria. Fui & ipse quondam in ea opinione, vt putarè barbarè dici Vlixem. Postea reperi apud Plutarchum *Ἰδύσα* Romanos Vlixem sua lingua appellare. Sed hæc leuiora passim consèdari non est propositum, duntaxat in annotationibus: in contextu & talium est habita ratio. Paulò post pro Arnoxia Oxia scribendum, attestantibus Græcis Geographis. Dacenchris, Aspis.) Nulla est insula Dacenchris nomine: sed Cenchreis nauali Corinthiorum obiacet Aspis insula: & sic lectionem vitiosam emendauimus. Ophiussa, Buto, Aranus.) Scribo ad fidem codicum, quos sequor, Butoa, Rhamnus. & sequenti versu pro Plachia Platia. Rursus huic proximo pro Lycades Lichades, à Licha in hoc mare ab Hercule proiecto, cuius Naso meminit in sua Metamorph. Eodem versu pro Phocasia Phocaria, à phocis, hoc est, vitulis marinis. Mesatia, Eantiron.) Lege, Mesate, Acantion: quasi dicas, Aiatis fanum. Aliquantò post, Montis Abnobæ, non Arnobæ. In ora Carcinite.) Scribo, In ora à Carcinite.

Cap. xiii. Circa Istrum Apolloniatarum vna.) Lege, Citra Istrum. Aliquantò post. Corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant: non integant.

Cap. xviii. Sed peninsulam spectatiorem excurrentem in Oceanum, à fine Osismiorum circuitu dcxxviii. pass. longitudine. In latitudine cxxviii.) Vera lectio: Circuitu dcxxviii. pass. ceruice in latitudinem cxxviii. Ceruicem vocat Isthmon, qua insula, ceu caput, continenti ceu corpori cohæret. Sequenti versu pro Vannetes Nannetes, pro Cauritani lege Carnutani, pro Eburones Eburouices ac mox Secusiani liberi, pro Secusij, Albij liberi.

Cap. xix. In primo versu, Bituriges liberi, redundat. nam hoc ipso capite post aliquot versus horum facit mentionem. Bergebi, Tarbeli quatuor. Signani, Cocossates, Sexagnani.) Veteres codices: Begerri, Tarbeli quatuor signani, Cocossates sexsignani. In fine capitis deerat nomen insulae: Et in Aquitanico sinu Vliarus. Cap. xx. Ipsa Pyrenæi iuga ab ortu æquinoctiali in occasum brumalem.) Deest vna dictio: Ab ortu æqu. fusa in oc. br. Eodem capite, Pefici scribendum, non Pifici, & pro Gronijs Grauij, quasi Graij. Cap. xxi. Oppidum & flumen Eumenium.) Lege Minium. Cap. xxii. Abest à continente proxima parte minus pedes dcc.) Passus, non Pedes. Nostri Tartesson appellant, quam Pœni quondam Gadira: nam Gadira Punica lingua septum significant.) Antiqui codices: Nostri Tartesson appellant. Pœni Gadir, ita Punica lingua septem significante.

Annotationes.

EX LIBRO QUINTO CAP. IX.

Caesareæ in Theseo dicatus.) Quid Mauris cum Theseo? Antiqua lectio, in Iseo, hoc est in Isidis fano: cuius numen, initio ab Aegyptiis orto, tota Africa religiosè colebat. Elephantis insula infra nouissimum cataracten ccccm. pass. Scribendum iiii. pass. est enim cataractis vicina. Copiosa Indicarum Arabicarumq; mercium Nilo proximum emporium.) Coptos emporij nomen est, quod in copiosa deprauauerunt. Infra quod Abydus, Memnonis regia & Osiris templo inclutum, septem dierum itinere in Libyam remotum à flumine.) O crassum erratum. Quomodo enim Abydus infra Tentyra in Aegypto atque adeo inter ripenses vrbes recensetur, si tantum spatij inter eam & flumen interest? Itaque reposuimus ex manu scriptis: vii. m. pass. in L. r. a. f.

Cap. x. xviii. Laxitate inserta.) In Iseia, non inserta. Ac mox: Quinta situs parte regiae dicata: non, Regi. Et paulò post, xi. enim reperiuntur, super quæ iiii. lege, Superque.

Cap. xii. Qui subtilius diuidunt, circum Euphraten Syriam, Phœnicen volunt esse oram maritimam Syriæ, cuius pars sit Idumæa & Iudæa: deinde Phœnicen, deinde Syriam.) Mollius erat, Circa Euphraten. Sed præstat ab exemplaribus non discedere, quæ sic habent: Qui subtilius diuidunt, circumfundi Syriam Phœnicen volunt, & esse oram maritimam Syriæ cuius pars sit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Hic nulla mentio Euphratis. Syria Phœnicem à lateribus, & à tergo amplectitur: frontem mare alluit. eius oræ partes sunt Idumæa & Iudæa, Phœnice, & Syria Antiochena.

Cap. xiii. Iannes duæ, altera vicus.) Scribo, Altera intus. Cap. xiiii. Pars enim Syriæ iuncta.) Vetus. Pars eius Syriæ iuncta. Et intertoparchias est Gophnitica, non Zophantica. attestatur Iosephus. Nomen Iudææ modo Herodium.) Portentosa deprauatio. Legendum vt cohæreat cum præcedentibus: Hierosolyma longè clarissima vrbium Orientis, non Iudææ modo: Herodium cum oppido. Est autem Herodium arcis nomen. Cap. xvii. Haud procul ab Asphaltite.) Vetus lectio, Haud procul Asphaltite. Cap. xxvii. A mari relata, vbi vocabatur Olmia.) Legendum Hormia, à portu, Lalassis fluuius.) Dele fluuius, quæ vox non habetur in manu scriptis. Est enim Lalassis oppidi nomen, teste Stephano. Caterum Decurrit verbum ad Ifauriam referendum, quod decliuus sit, quæ versus mare protenditur, editiore situ mediterraneo. metaphora castigatorem parum attentum fefellit. Oronda, Sagalestos.) Oroanda, est in codicibus manu scriptis, & apud Liuium. Edigis, Paropamisus, Circius.) Scribo, Emodus Paropamisus, Circius. In proxima ora Caria est, mox Ionia, vltra eam Aeolis, media Doride. circumfunditur mari vtroque latere ambiens.) Hominem geographi peritum, quisquis Dorida Ioniam inter & Aeoliden collocauit. Quid autem est libros deprauare, si hoc non est? Syncera lectio manet etiam nunc in antiquis exemplaribus. In proxima ora Caria est, mox Ionia, vltra eam Aeolis. Caria media Doridi circumfunditur, ad mare vtroque latere ambiens. Sic superius capite duodecimo dixerat Syria Phœnicen circumfundi. Nec dubium est vtrumque locum ab vno castigatore data opera tam belè deprauatum.

Cap. xxviii. Amnis Ninus.) Hermolao placet Ninus, de quo tamen subdubitat: manu scripti libri, tum etiam typis excusi quidam Indum habent. Et sunt nonnulli amnes binomines, atque haud scio an huic

ipsi nomen mutatum narret Liuius, posteaquam in eum Indus belluæ rector ab elephanto prolapsus est. Cap. xxix. Fuit in ora eius oppidum Temnos, nunc in extremo sinu Smyrnæ Cheseopolis promontorium. Leuce dein oppidum, quod insula fuit finisque Ioniz.) Syncera lectio: Fuit in ore eius oppidum Temnos: hunc in extremo sinu Myrmeces scopuli, oppidum Leuce in promontorio quod fuit insula, finisque Ioniz Phocæa.

Cap. xxx. Pergamum, quod intermeat Silenus.) Selinus, non Silenus. Cap. xxxi. Elyfia, Nymphalis, Mæris.) Lege: Lafia, Nymphais, Macris. Proximaque Cynorrhodussa.) Lege: Proximaque Cauno Rhodussa. Præter has citra Rhodum Cyclopiis, Tergamon.) Verius: Præter has circa Rhodum, Cyclopiis, Teganon. Posteriores à similitudine patellæ dictam apparet. Ac mox: Ciferussa Therion, Archia.) Legendum Ciferussa, Therionarce. hæc inde dicta, quod in ea venenatæ bestiolæ obtorpescant. Argiæ numero viginti. Etheusa.) Lego, Et Hyetussa: quasi dicas pluuiialis. Bolbulæ, Phæte, Priapos.) Vetus lectio pro Phæate habet Phanæ: & sic etiam Liuius nominat.

Cap. xxxii. In quo portus Azari.) Amyci, non Azari. Is fuit Bebricum rex, pugil eximius, à Polluce in eo certamine victus & occisus, cum Argonautas hospitio prohiberet.

EX LIBRO SEXTO. CAP. I.

Calpeque Africæ auulsa multo maiora absorbuisset, quàm reliquerit, spatia.) Antiqui codices habent, Tanto maiora: non, Multo maiora. Cap. ii. Carambis vadosa excursu.) Lege vasto excursu. Paulò Colonia Sinope Pteria. Pteria redundat.

Cap. iii. Megapolin, Zelam.) Scribe, Magnopolin, Zelam. & in fine sapitis, Sortira, Amasia, Comana. Lege addendo, Sotira, Amasia. Comana, nunc Manteum, hoc est oraculum. Testis est Strabo.

Cap. iiii. Nunc Manteum Genetarum, Chalybum.) In antiquis voluminibus hoc caput sic incipit: Gentes, Genetarum, Chalybum. Mox est Pharnaceæ op. non Pharnace: & Pyxites fluuius non Pyxites, Cap. vii. Iaxamata Medorum vt ferunt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi.) Legendum Sarmata. Nā Iaxamatarum gens non erat tam ampla, vt in multa genera diuidi posset, & mox fuciicit, Primo Sauromata Gynæocratumeni. Paulò post est: Saltuosius conuallibus asperas: non Saxosis.

Cap. ix. Adiabenen Tigris & montes in vii. m. p. cingunt.) Veralectio: Adiabenen Tigris & montium sinus cingunt.

Cap. xii. Insula in Ponto Planetæ suæ Cyanæ.) Planctæ Legendum. Homerus, ὡς δ' ἵκετο πλανήτης.

Cap. xv. Adiabenis connectuntur Cadurci quondam dicti, nunc Gordieni, præfluente Tigri. Hypsiratitæ Paredoni appellati.) Veteres codices: Adiabenis connectuntur Carduchi, nunc Cordueni, præfluente Tigri: his Pratitæ Paredoni appellati. Cadurci Galliæ sunt prouinciæ, non Parthorum regni. Et Carduchorum appellationem Macedones postea in mollius deflexerunt, Corduenos vocantes. Pratitarum mentio fit & 25. capite. Circa finem huius capituli legendum: Stadia. 15680. prodendo: non Procedendo.

Cap. xvi. Fertilitatis inclutæ locus Darieum mons, gentes Tapyri, Auariaci.) Lege & distingue sic: Locus Darieum, mox gentes, Tapyri, Anariaci. Aliquantò post est, Aduersa montis Paropamis, & ad-

In Plinij Naturalem Historiam

& aduersus fontes Indi. vbi legendum, Auerfa montis Paropamisi, ex aduerso fontis Indi. Item pro Demodamante Demonax repositus est: cuius nominis fuit & philosophus Luciani ætate non incelebris.

Cap. xvii. Persæ illos Sacas vniuersos appellauere.) Plinius scribit, in vniuersum appellauere. Sic enim & alibi sæpè loquitur.

Cap. xx. Pagungæ, Ialij, hi montium, qui perpetuo tractu oceani oram tenent, incolæ: Manuscripti codices. Pagungæ: iam hi montium &c. Elegans verò, quod mox nescio quis x. elephantorum posuit, pro x. elephantis. Mutani super hos Caucaſo subiecti, Soleadæ, Sondræ. (Lege Montani super hos. quibus enumeratis subiicit Taxilas iam in plana demisso tractu.

Cap. xxii. Patrem Mabacem commecasse eò.) In vetustis codicibus est: Patrem Rachia com. eò. nam id fuit legato nomen. Scribam fecellit similitudo literarum. Agros diligenter coli pomis abundare.) Plus est in manu scriptis. ag. dil. coli. vitis vsum non esse, po. abundare.

Cap. xxiii. Hæc regio est ex aduerso Bactrianorum. Deinde eius oppidum Alexandria.) Lege & distingue sic: Hæc regio est ex aduerso. Bactrianorum deinde, cuius oppidum Alexandria. Arienæ partem esse Dararin aliqui volunt. pro Dararin scribo Daritin. Circumuectus in mediterranea Persidis & Indiæ.) Ex India, non Et Indiæ.

Mille millibus passuum ab Alexandria abest oppidum Heliopolis.) Scribendum, Duo m. passuum. Scriptum erat hoc modo mm. id typographi verterunt in mille millia. adeò nulla ratio habita est numerorum, perinde ac si minimum referat. Deinde ex Iuliopoli fecerunt Heliopolim, quæ alibi sita est. Ibi regnat Paridion. (Lego, Pandion. Aut Mecheris Aegypti intra diem sextum.) Lege addendo Aut utique Mechiris.

Cap. xxvi. Habet ipsa ab ortu Caspios.) Adde coniunctionem: Habet ergo ipsa. Antiochiam, quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicatore condita, Nicatoris vel Arbelis vocatur.) Nostra exemplaria habent: Antiochiam, quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicanore condita, Arabis vocatur. Arabis cognominata est ad differentiam aliarum, ideò quod esset inter Arabas sita. Nicator verò regis est cognomen, non præfecti nomen. Supra Sicilasi tria milliapassuum, Lycus &c.) Illic tantum legitur: Supra Silici. Classitæ. per quos Lycus &c. Pauloque post, Gobaris, non Cobaris. Feruntur ei plebes vrbane d. c. esse.) Et hic vitatus est numerus. Legendum est: Ferunt ei plebis vrbane d. c. m. esse. alioqui malè cohærent sequentes accusatui Situm, & Agrum. Cum Persæ quoque schoenos & parasangas alia mensura determinent.) Lege addendo, Alij alia mensura determinent. Sensus est, non debere cuiquam mirum videri, quod inter autores de spatiis earum regionum parum constet, cum apud ipsos Persas locorum indigenas alibi magis, alibi minus prolixa sint parasangæ, quod idem apud Germanos quoque in milliariis accidit.

Cap. xxvii. Alterum deinde transit lacum qui Tesbites appellatur. Thospites, non Tesbites. Aliquantò post est Zagrus mons, non Sagrus. Susianis ab oriente sunt Cossæi.) Addo vnam dictionem: Ab Oriente proximi sunt. Sunt enim his ab Oriente & aliæ gentes, sed nulla æquè propinqua, ac Cossæi. Circuit arcem Susarum, ac Dianæ templum augustissimum cum illis gentibus & ipse magna ceremonia sit.) Vetusta exemplaria: Circuit arcem Susorum, ac Dianæ templum augustissimum illis gentibus, & ipse in magna ceremonia. Præter asylum Persarum venientem ad vnum ex Susianis oppidum.)

Lege, & distingue: Præter asylum Persarum venientem, & vnum ex Susianis, videlicet asylis: Oppidum iuxta eum Magora. Pasionis Sogdonaci filius.) Pasionis est in antiquis exemplaribus: & sic Græci Geographi vocant πασιον χασαρα.

Cap. xxviii. Insula Deuade.) Deuadæ scribo, ut sit genitiuus: sicut aliquantò post Dioscoridu pro Dioscorida. Sic enim solent denominari à præfectis classium. Eadem ratione in hoc ipso capite leges Malchu insulam, vbi hætenus in impressis exemplaribus corruptè Malacho legebatur. Sueleni, Sarraceni, Arrareni. Oppidum, in quo &c.) Scribendum, Sueleni, Sarraceni. Arra oppidum. Amyelome.) colonia Milesiorum.) Milesij coloniis suis, vel in barbarissimas gètes deductis, Græca tamè solebant imponere nomina, quemadmodum videre licet in tot eorum coloniis per orā Ponticā dispersis. Proinde magis placet Amyelone, à vinetis, (quæ appellatio est in manu scriptis exemplaribus) quàm Amyelome vox Græcis nihil significans. Cap. xxix. A Troglodytico verò.) A præpositio redundat. præcedit enim in fine proximi Capitis, Arabiæ latere, absque præpositione. Fuit & Cambyso.) Scribo Cambyſu, paterno casu, & Græca inflectione. Sic enim pleraque in eo tractu oppida nominantur ἡρώων πόλεις, καὶ μέγιστον πόλεις.

Insulæ Stenæ diræ aliquot, Holennenses non pauciores, Cardamine, Topazos.) Lego Halonnese non pauciores, Cardamine, Topazos. Et Stenæ diræ, Græcæ sunt voces στενὰί δειράι. Insula ibi Cytis, topacium ferens, & ipsa vltra syluas, vbi Ptolemais.) Lege & distingue, Topazium ferens & ipsa. vltra syluæ. ut intelligas non in sola Topazo insula gemmam ipsius cognominem inueniri. deinde Ptolemaidos cognomē non est Epitherias, sed ἐπὶ θήγας, quemadmodum Antiochia ἐπὶ δαφνῶν. Horarum sex consumuntur vmbra.) Non leue & hoc mendum. Castigauimus sic: Hora sexta consumuntur vmbra, hoc est meridie, iuxta Romanam supputationem. Insula Cytis.) Vetusta exemplaria, Colocastis. Distam apparet, à prouentu copioso colocasia. Celetum testudinum.) Eadem exemplaria habent Celtium: & sic Græci quoque hoc genus vocant, κελτικόν. Animal spingion.) Scribo, Sphingion. Diminutiuum est à sphinge, & simiarum generis est hoc animal. Herbas circa Meroen demum viridiores sylvarumque; aliquid aperuisse rhinocerotum elephantorumque; vestigia.) Scio verbum hoc Aperire, interdum perquam eleganter dici de nauigantibus, maxime quoties oram aliquam sinuosam legunt: mihi tamen videtur hic non habere locum proinde malui & hic manu scripta sequi exemplaria, quæ hanc lectionem habent: Herbas circa Meroen demum viridiores, sylvarumque; aliquid apparuisse, & rhinocerotum elephantorumque; vestigia. Insula Diodori, & aliæ desertæ.) Addendum hic: Per continentem quoque; desertæ. ut intelligamus, quicquid litoris ex aduerso harum, insularum, inter sinum Abaliten & Gazam situm est, totum esse desertum & incultum. Gentes Troglodytarum Iuba tradit.) Scribe. Idem Iuba. Gauconem, Emeum, Pidibotas, Endondacometas.) Syncera lectio. Graucomen, E. P. Hebdomedontacometas. ac si Latine dicas Grauicum, & Septuagintaucanos à numero vicorum. Enonimiton Aethiopum.) Vera lectio extat in manu scriptis Euonymiton, Græca appellatione, quod accolant sinistram. Nil ripam aduerso flumine nauigantibus. Aliam insulam tractu dextro subeuntibus alueo.) Legendum non tractu, sed Tatu. est enim genitiuus Græcus, & insulæ nomen Τάτυ νῆσος. & Dextro, ad alueum refertur. Delubrum Hammonis est ibi religiosum.) Melius legitur, Et ibi. Dicit enim

Annotationes.

enim in Meroe quoque Hammonis delubrum esse, diuersum ab illo Libyco, in quo oracula reddebantur, & quod Alexander adiit, Hammonem patrem, vt credi volebat, salutaturus.

Cap. xxx. Inde Paropas oppidū, Nauos Modundā, Mandadini, Secanduni, Colligati, Secandā Nauectabā, Cumi, Agrospi, Aegipani, Candrogari, Arabum summorū.) Hic nostra exemplaria, quā sequimur, discrepant à vulgatis editionibus, inter se verò consentiunt: vbi sic legitur: Inde per ripas oppida, Nauos Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secande, Nauectabe, Cumi, Agrospi, Aegipam, Candrogari, Arabam, Summaram. Per ripas, dicit ideo, quia superius ex Bionis commentariis relata, in insulis Nili sita sunt. Sunt autem appellationis barbaricæ, & accusatiuo casu posita. Meridiana parte imminens mari mons. Illic legitur: A media eius parte im. m. m.

Cap. xxxi. Contra hoc promontorium Gorgones insulæ narrantur.) Lege Gorgades, quod est denominatiuum à Gorgon.

Caput xxxii. Ex quibus perducti sunt à Iuba duo.) Iubæ, est in vetustis codicibus. Iuba enim nunquam illuc nauigauit, sed ab ipsius clasiaris hircanes ei aduecti sunt.

Cap. xxxiii. Agrippa hoc idem interuallum à freto Gaditano ad sinum Persicum.) Legendum est, ad sinum Ihsicum.

Cap. xxxiiii. Bessicam Thraciam, Mediam.) Est qui dem Mædia Thraciæ pars, sicut & Bessica: magis tamen placet ita additum mediam, quemadmodum superius dixit Hispania media: itemque Septentrionalia Siciliæ, Narbonensis Galliæ exoritiua: quod hæ prouinciæ longè lateque patent. Huc accedit quod in manu scriptis non est diphthongus. Paulò post, Galliam, Aquitaniam: lege coniunctam, Galliam Aquitanicam, & versu sequenti, in parte Venetiæ, non in partem.

EX LIBRO SEPTIMO. CAP. VII.

AT qui etiam hodie minoris potes.) Melius veteres, Atque etiam hodie.

Cap. xi. Sed vbi paululum temporis inter duos conceptus intercessit, vterque est perfectus.) Lege, Vterque perfertur.

Cap. xvi. Quod alij Orionis, alij Etionis, fuisse tradunt.) Vetus lectio: Quod alij Orionis, alij Oti fuisse arbitrantur. Hunc Otum tam vasto corpore tantisque viribus præditum fuisse Poëtæ narrant. vt socio Ephialte fratre, Martem ipsum ex insidiis aggredi sit ausus. Hos Maro Aeneid. sexto Aloidas vocat. Sequenti versu illic legitur, Monumentis creditur: non, Traditur. & rectè, mea sententia: quod hoc posterius ab Historicis memoriæ proditum sit, non à Poëtis. Salamiam Euthimenis filium.) Scribo. Salamine. Quid enim attinebat nominare puerum? Sic mox: In filio, inquit, Cornelij Taciti.

Cap. xvii. Id esse sparsis manibus.) Rectius est, Passis manibus. Sequenti versu hæc vox, Quibusdam, priore loco redundat: neque in nostris archetypis geminatur.

Cap. xx. Obnixo contra nitentibus iumentis.) Lego, Obnixus. Ac mox: Et ducenaria duo humeris: non, Duobus, & sequenti versu. Quingenario thorace, non quinquagenario.

Cap. xxii. Leænam meretricis exemplum.) Exemplum redundat. Sequenti versu est, Anaxarchi, non Anaxarchus.

Cap. xxiii. Sui verò nominis oblitus Messala Corvinus.) Et hic Oblitus, redundat.

Cap. xxvi. Belloque civili, quod omnia concutiebat externa.) Quid opus erat hic Conciebat, mutare in Concutiebat? quasi non rectè dictum esset, externos hostes, Mithridatem, aliosque, intestinis Romanorum bellis excitos fuisse, ratos inuiso alioqui populo inferendi bellum nullū aliud tempus opportunius fore.

Cap. xxviii. L. Sicinius Dentatus.) Siccium vocant manu scripti codices, atque etiam Liuius, & Dionysius Halicarnassensis. Ante xxij. annos bina cœperat spolia.) Verior antiqua lectio: Ante decimum septimum annum: nam ab hoc anno militaris ætas incipiebat. At hoc idem ante vigesimum secundum in tam insigni viro mirum videri non debuérat. Quas Trebia, Ticinusque, aut Thrasymenus ciuicas coronas dederunt? Coronas, aliquis interpretans primo in spatio, quod versus dirimit, adscripsit: ea vox deinde in contextum irrepsit: alioqui elegantius subintelligitur, quemadmodum in Laurea.

Cap. xxx. Ille semper alioquin exitiali appellans nomine, vniuersos ex Italia pellendos censuit Græcos.) Hæc tria verba, exitiali appellans nomine, nec in vetustis habentur exemplaribus, nec Plinium admodum sapiunt: & alioqui etiam absque eis integra est sententia. Quibus de causis haud illibenter ea omisimus, maxime cum similem superuacanea verbum infulcendi licentiam sapius & alibi, & in hoc ipso capite deprehenderimus. Quo potius, quam vniuersi populi & illius gentis amplissimo testimonio, & in tota vita tua, & ad Consulatum tantum operibus electis? Nostorum codicum lectio melior: Quo potius, quam vniuersi populi illius gentis amplissimi testimonio, & tota vita tua Consulatus tantum operibus electis? Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt, notataque; sedes ignominie discrimine quo animo tulerunt.) Et hoc indidem restituimus ad hunc modum: Roscio theatralis auctori legis ignouerunt, notataque; se discrimine sedis æ. a. t.

Cap. xxxvii. Cui ob meritum honores illos, quos Herculi, decreuit Græcia.) Sensus vterque manet: à verbis Plinij discessum est. Legendum: Quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Ibi dem Cleombrotus Ceus legitur, non Theombrotus, hic medicus fuit, alter Ambraciotes patria, professio ne philosophus. Relato è funere homine & conseruato.) Lege, Seruato. Laudatus Ctesiphon. Lege addendo: Laudatus est & Ctesiphon.

Cap. xxxix. Sed hoc pretium belli non hominis fuit: tam Hercule, quam libidinis, non fortunæ Peronotomi spadonis, Seiano III. M. D. mercante à Sutorio Prisco.) Hic locus multum torfit eruditor, multa frustra diuinantes. Atqui expedire illos potuerat ex hac difficultate exemplaria vetusta: quæ nobis certè cum hic tum alibi sæpè egregiè succurrerunt. Ea sic habet: Tam Hercule, quam libidinis, non formæ, Pazontem è spadonibus Seiani III. M. D. mercante Sutorio Prisco. Nomen conuenit homini probroso, quale est Comazon, quem Heliogabalus Impera. in deliciis habitum ad Consulatum usque euexit. Porro participia interdum verti in propria nomina, nouum videri non debet, cum etiam passiuæ formæ quædam in hoc genere reperiantur: vt Sozomenus. is fuit Ecclesiasticæ historiæ scriptor.

Cap. xl. Numerus dierum computatur, vbi quaeritur pondus.) Non erat mutanda vetus lectio: Numerus dierum comparatur: hoc est. numeri dierum feliciū infeliciūque inter se cōferuntur vter maior sit.

In Plinij Naturalem Historiam

Cap. xli. Lampido Lacedæmonia refertur.) Reperitur melius, quàm Refertur. Et Ambusti filius Rullianus est, non Rutilianus, in Liuianis æquè ac Plinianis vetustis exemplaribus.

Cap. xliii. Sed accusatus, atq; de iure virgarum in iudicium consilium missus.) Plenior ac planior est antiqua lectio: Sed accusatus, atq; de iure virgarum in eum, iudicium consilium missus. Neq; enim in omnes passim ius virgarum magistratus habebat, sed in tergum ciuis Roman. nihil illi licebat. Paulò pòst legendum, Supremo somnia, non Somno.

Cap. xliiii. Quod superest, nescio maior gloriæ, an indignationi, dolor accedat, inter tot Metellos tam sceleratam Catinij audaciam semper fuisse inultam.) Codices antiqui habent: nescio morum gloriæ, an indignationis dolori, accedat. Subindicat Plinius, maiorem vlciscendi libidinem ætate sua regnasse, quàm Metellorū, de quibus loquitur, tempore, cum mores P. R. adhuc minus corrupti essent. Cap. xlv. Proscriptionis inuidia in collegam.) In collegam redundat. Sollicitudo Martis Aetiæ Pannoniciq; belli, ruinæ pontis.) In exemplaribus nostris constanter legitur: Sollicitudo Martis Aetiæ, Pannonici belli ruina è turri. Videtur aliquis data opera lectionem mutasse ex Tranquillo. Hærede hostis sui non suo filio excessit.) Nihil opus erat addere duas voces: Satis plena erat vetus lectio, nempe hæc: Hærede hostis sui filio excessit. Sed hic quoq; glossula interpretis irrepsit in contextum.

Cap. xlviii. Cui astipulatur Damiates.) Damastes legendum, is fuit historiæ scriptor, patria Sigienfis ex Helleponto.

Cap. l. Hebescent sensus, membra torquentur.) Torpent, non Torquentur.

Cap. li. Profundi humoris è corpore effluuium.) Vetus & sincera lectio, Præfandi humoris. Sic enim Plinius more suo verecundè genitale semen circumloquitur, ac si dicat, cum præfatione honoris aurium nominandi.

Cap. lii. Nam Cælium Tuberonem.) Scribo, C. Aelium Tuberonem. Tuberonum enim familia Aeliæ gentis est. Mox est, Hermotimus non Hermotinus. Se enim ab inferis remissum, habereq; quod nuntiaret.) Vetus. Habere, quæ nuntiaret.

Cap. liii. Duo Cæsares, Prætor, & Prætura populi Roman. functus.) Legendum, Prætor. & Prætura perfunctus. Cum populo admodum placuisset.) Adde, is, lscum p. a. p.

Cap. liii. Ettamen multifariè priscos seruare ritus: sicut in Cornelia domo nemo ante Syllam Dictatorem traditur esse crematus.) Lege: Ettamen multæ familiæ priscos seruauere ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus.

Cap. lvi. Vtiq; in Græciam attulisse è Phœnice Cadmum xvi. numero.) Legendum, Intulisse. Hic nescio quis subiecit Latina elemēta, cum Plinius de Græcis literis loquatur, quare sustulimus ea: nec enim sūt in archetypis. Doxius Cælij filius.) Cæli, non Cælij. Phœnices, vt Theophrastus.) Tirinthij, nō Phœnices. teste Pausania. Paulò pòst est, Aeacus inuentor argenti, non Ceacus. Terebram, glutinum, ichthyocollā.) Malim veterem lectionem, Ter. glu. lithocollā. Staphylus Sitheni filius.) Imò Sileni. Bouem & aratrum Briges Atheniensis.) Scribo, Buzyges. ex re nomen habet. Inducias Lycaon.) Lycanor verius. Cithara edita carmina composuit Terpander.) Lege, Citharœdica car. Prosaicam orationem.) Apage Prosaicam: Scribo, Profam orationem. In Græcia verò Pyrrhus Dædali cognatus.) Euchir, non Pyrrhus, attestantibus

Græcis scriptoribus Hippagum Salaminij.) Vetus lectio habet, Samij, pro Salaminij.

Cap. lviii. Græca inscriptio plenior erit hoc modo: Ναυσιγράφος τριγυῖνος ἀδελφῶν νόστος καὶ ἀδελφῶν ἀνέθνυκε. Vbi omissum erat, cui numini anathema consecratum esset.

Cap. lx. Nafica collega Lanati.) Lanatis, legi debet. EX LIBRO OCTAVO CAP. I.

Q Vippe intellectus illis sermonis patrij, & in primis obedientia.) Rectius legitur in manuscriptis, Et imperiorum obedientia. Indicis Arabici minores.) Veteres codices: Indis arant minores. Supra quoq; libri sexti ca. xix. de elephantorum apud Indos vsu dixit: Is arant, iis inuehuntur. Ad hoc ca. huius libri xi. docens vbi nascantur, Arabiæ non meminit.

Cap. li. Aut lasciuiente pernecitate colludere.) Syncera lectio veterum codicum: Aut las. pyrrhiche col. Est autem πυρρική saltationis genus Cretensibus in primis familiare. Lecticas etiam ferentes quaterni singulas, puerperas imitantes.) Nec lecticæ puerperas imitabantur, nec elephantum lecticarij. Quapropter sic scripsimus: Lecticis etiam ferentibus quaterni singulos, puerperas imitantes.

Cap. lii. Circa hos belli cura summa.) Veteres rectius: Circa hos belluis summa cura.

Cap. vii. Et illum dimitti pactus si interremisset. Solus ergo in harena congressus, magno Pænorum dolore confecit.) Scribo ex fide nostrorum exemplarium: Et ille, dimitti pactus, si interremisset, solus in harena congressus, m. p. d. c. Et non longè à fine huius capitis: Pari equitum ex aduerso dimicante: non, E. diuerso.

Cap. viii. Antea domitandi gratia gregis, equitatu cogeant in conuallem.) Distinguendum: Domitandi gratia greges equitatu cogeant.

Cap. xv. Cuius contactus sequentes, vt ignis aliquis comburat.) Nimium est, Comburat. Amburat, satis erat.

Cap. xvi. Non tanquam periculo coactus, sed tanquam amentia iratus.) Amentia, legi debet. Velut deputans absconione turpitudinem.) Noua elegantia, dignior tamen Apuleianis istis, quàm Plinio. Simplicior est vetus lectio: Velut abscondente turpitudine loco. Leonum simul pugnam plurium.) Turbatus est ordo: restituiimus sic: Leonum simul plurium pugna. Non sine ostento quodam tēpore illo generosos spiritus iugū subire prodigio significante.) Et hic veram lectionem commonstrant archetypa, nempe hanc: Nō sine ostento quodam temporum, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante. Quod ab eo factum Græci σωτήριον, id est, saluatoris templum Dionysij appellauere.) Antiqui codices: Quod ab eo facto Græci κερυβότον Διονύσου appellauere. ab eo facto, scilicet ab hiatu leonis.

Cap. xxi. Nec flexu multiplici, nec vt reliquæ, corpus impellit.) Posterius Nec, redundat. Interficiunt eos cauernis facile cognitis sola tabe. necant illi simul odore, moriunturq;.) Verba quæ proximo versu præcedunt, faciunt vt magis probem veterem lectionem, videlicet hæc: Sæpe enim enectum concupiere reges videre. Proinde sic lego: Iniiciunt eas cauernis, facile cognitis sola tabe. necant illæ simul odore, moriunturq;.) Iniiciunt eas mustelas scilicet, regiæ cupiditatis mercenarij ministri. Alioqui mihi non fit verisimile, mustelam esse adeò nocendi audam, vt vltro latebras basilisci peruestiget, & vel cum certa sua pernecie tam dirum monstrum laceffere non dubitet. Dissimile est, quod de viuerris in cuniculorum venatu narrat infra capite 55. Iniiciunt eas,

Annotationes.

eas, inquit, in specus, qui sunt multiflores in terra.

Cap. xxii. Itaque Copas, qui Olympionicas scripsit. Antiqui codices, Agriopas. Nomen est Doricum, quale Gorgopas. Et in lupum se conuertisse. Conuertisse dixit pro conuersum esse. itaque Se, redundat. Sic Vertere quoque; saepe est apud Liuium reperire. Id consilium in caput authoris vertit & similes locutiones. Sequitur. Eundem x. anno restitutum, athleticè restitisse in pugilatu, victoremque; victoria Olympia reuersum. Vetus potior: Eundem decimo anno restitutum athleticè, certasse in pugilatu, victoremque Olympia reuersum. Sic Horatius: Magna coronari quis victor Olympia & Athleticè, est *τῇ ἀθλητικῇ*, sicut Arithmeticen dicimus. Cap. xxiii. Nec pedibus pauendas tantum serpentes. Restitue luxatum ordinem: Nec pedibus tantum. Eosque non in fronte aut ex aduerso cernere. Aut redundat.

Cap. xxvii. Iaculando ea petendoque deficiat. Quanto melior antiqua lectio: iaculando se appetendoque deficiat.

Cap. xxx. Alternis annis esse marem, alternis foeminam fieri. Germana lectio: Alternis annis mares, alternis foeminas fieri.

Cap. xxxi. Theophrastus author est, angues eo modo & stelliones senectutem exuere, eamque protinus deuorare. Quoniam referendum est illud, 'Eo modo? Nihil enim praecedit, quod referri possit. Et exuias deuorari, ut de stellionibus verum esse ipse Plinius libro trigesimo capite decimo testatur, ita de anguibus manifestò falsum est, cum ex pascim reperiantur. Legendum itaque, Anguis modo, non Angues eo modo. Eosdem pestiferos ferunt in Græcia, innocuos esse in Sicilia. Hoc quoque, sicut id quod praecedit, ex autoritate Theophrasti refertur. Quid igitur attinebat veterem lectionem mutare? Eosdem pestiferi morsus in Græcia, innocuos esse in Sicilia.

Cap. xxxii. A partu duas habent herbas, quæ aros & seselis appellantur: pastæ redeunt ad foetum: illos imbui lactis primo nolunt succo. Cur illos, potius, quam illum? Sed longè aliter scripsit Plinius: Illis imbui lactis primos volunt succos. illis, aro & seseli, quod intelligant eis occultam quandam vim inesse, foetui suo salubrem.

Cap. xxxv. Sæpe in harena colaphis inflictis examinantur. Rursus data opera vitata lectio. Opinor parum Latinum doctulis istis videbatur, infra to colapho dignam. Arborem auersi diripiunt. Bellum & hoc. Sed quis vnquam id vidit saltem scriptum aut pictum? Legendum igitur, quemadmodum habent magno consensu vetusti codices: Arborem auersi derepunt: hoc est, non proni, sed posterioribus primùm pedibus, anterioribus interim motum est omnibus, qui modò vel semel vrsu ab arbore descendem viderunt. Atque in hoc quoque hominem imitantur, præter morem quadrupedum. Quamobrem pulchrè cohæret cum eo quod proximè praecedit: Ingreduuntur & bipedes.

Cap. xxxvii. Conduuntur & alpini, quibus magnitudo media est. Vera lectio vetus, Quibus magnitudo melius est. Sunt his pares & in Aegypto: similiter resident in clunes. Lege, Similiterque; residunt in clunes. Aliquanto post. Maleficio eo, aliquis de industria mutauit in Maleficio illo, nimirum quod minus esset vocalium. Grande verò opus precium.

Cap. xxxviii. Sufflata cute distenta, iustus hominum & morsus canum arcent. Manente sensu, verba tantummodo mutata sunt. Sed quid opus erat? Nonnulli codices habent. Sufflata cutis distenta.

Cap. xxxix. Vel annua fame edurant. Rectius, Durant. Scriba dormitans e literam geminauit.

Cap. xl. Canes defendere Cimbro, cæsis domini eorum plastris impositi. Legendum, canes defendere Cimbris cæsis domus eorum plastris impositas. Cui nomen Hyrcani reddidit Durides. Duris, lege, quemadmodum primo libro in catalogo. Samius is fuit, Alexandri rerum scriptor. Et reginam Bithyniæ Confinigin vocant veteres codices, non Confygnen. Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro retrahens. quamuis aquam transiliens se occultasset, quam significans demonstratio est, cauda primùm deinde rostro. Hæc oratio media sui parte malè facta est. Confulamur archetypa. Illic reperio sic scriptum: Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens: qua visa, quam silens & occulta, quam sign. dem. &c. qua scilicet fera, à cane visa. Vides nimirum Lector, quantum intersit. Et ab ea, quæ foemina sit ex primipara genita, citius cerni. Hic quoque longè aliter habent incorrupta exemplaria, ubi legitur, Faunos cerni, quam diuisionem deprauator non intellexit.

Cap. xli. Laceratumque pariter aurigam inuenimus. Quid hic facit auriga, cuius longè aliud officium est? Lege non Pariter aurigam, sed Protigam, vnica voce, Proriga enim appellatur, qui equos admittit, ut est apud Varronem lib. 2. c. 7. In fine capitis legendum: Præterque vesicæ conuersio: non, Præterquam. Est enim is morbus iumentorum proprius, non hominum. Simile mendum & alibi aliquoties in hoc authore occurrebat.

Cap. xlii. Ut bibant cogendæ exonerandæque sunt. Melius, Exorandæque. hoc est, cogendæ sunt, nisi malis eblandiri, ut bibant. Notum est, in Celtiberia singulas quadragenis millibus nummorum emi. Lege, Quadragenis millibus enixas. Cum enim dixisset, quæstus ex iis opima prædia exsuperare, qui ferè ex foetura solet fieri vberimus, hoc subiecit exemplum.

Cap. xlv. Sunt authores, ipsa complente decimum mensem duos parere, nunc rarò geminos. Hæc lectio nihili est. Plinius longè aliud scripsit. Sunt authores, ipso complente decimum mensem die parere. Cignunt rarò geminos. Cap. xlvii.

Hispania nigri velleris præcipuas habet: Pollentia iuxta alpes. Canusia retuli, quas Erythras vocant: item Batia, ut Canusium: furuas Tarentum ac pulliginis suæ, & succidis omnibus vsus medicatus. Facile agnoscas & hic eundem castigatorem. Syncera lectio est hæc: Hispania nigri velleris præcipuas habet. Pollentia iuxta Alpes cani: Asia rutili, quas Erythreas vocant: item Batia: Canusium fului, Tarentum & suæ pulliginis. Succidis omnibus vsus medicatus. Quippe ahenis coquentium extractæ, indumentis vsu veniunt. Et hinc se explicare nequiverunt, etiam doctissimi viri. Vetus ac syncera lectio: Quippe ahenis polientium extracta, in tomenti vsu veniunt. Loquitur de lanarum purgamentis. est autem tomentum, culcitæ fartum. Martialis. Culcitæ tomento quam viduata suo. & de tomento, non de indumento, accipiendum, alioqui satis indicant quæ sequuntur: Antiquis enim torus è stramento erat. Sicut villosa, & etiam ventralia. Coniunctio Et superfluit. In templo M. Anci durasse. Quid sibi vult hic M. Anci templum? aut quisnam fuit iste supposititius M. Ancus? Certò scio in Roman. Historia neminem hominum, aut Deorum esse hoc nomine. Di-

In Plinij Naturalem Historiam

cet aliquis, de Anco Marcio accipiendum. at ex omni regum Roman numero solum Romulum consecratum legimus. Sed quid ego his lectorem remoror, cum in promptu sit in archetypis verum nomen: In templo Sangi. Equidem demiror, quod hic Sanguis tantopere ignotus fuerit recentioribus Grammaticis, ut etiam in Liuiana historia vno atque altero loco in Ianum sit demutatus. Et est quidem vnius nominis vtrunque nomen: sed hæc Romana appellatio est, illa altera Sabina. Vehementer suspicor pro talibus castigationibus Alerienſi nos malam gratiam debere: nam huius primi operatypographi Roman. sunt vsi. Vndulata vestis primo laudatissimis fuit.) Lege, E lautissimis. Ac mox: Acu facere Idæi Phryges inuenerunt.) Quid significat. Acu facere, Latine scientibus? Lego: Acu facere id (hoc est pingere: nam pictæ vestis mentio præcessit.) Phryges inuenerunt. Et sic habent antiqua exemplaria.

Cap. l. Mares quàm maximè fimos, longis auribus, infractisq; armis quàm villosissimos probant.) Lege, & distingue: Mares quàm maximè fimos longis auribus infractisque, armis quàm villosissimis, probant.

Cap. lxx. Primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus.) Et hic & lib. 9. cap. 56. in antiquis exemplaribus constanter legitur, Fuluius Lippinus.

Cap. lxxiii. Mira solertia, visco inungunt oculos. calceariq; imitatione venantium tradunt.) Vetus codices: Visco inungi, laqueisque calceari, nam vtroque modo capiuntur. Sequenti versu, Cornelius, superflue adiectus est, nam & hoc ex autoritate Mutiani narrat, quod nescio quis ad Cornelium authorem retulit. Alioqui cum duo sint in Indice Cornelij, Valerianus & Celsus, Plinius cognomen adieciſſet. Item sequenti versu lege, Nouam exultatione adorare, non, Noua exultationem adorari.

Cap. lxxv. Vltima huius capitis dictio dilabidas, est, non Labili.

Cap. lxxvi. Damæ mansueſcunt raro cum fere iure dici non possint.) Cum Plinius hic perquam elegantem transitionem faciat ad reliqua animantia, ut videre licet in manu scriptis, hoc modo: Hi (nempe lepores) mansueſcunt raro, cum feri dici iure non possint. Complura nanque sunt nec placida nec fera &c. demiror, quibus intemperis agitatus deprauator lectionem mutandam putarit, ac damas hic inserendas, quamuis iam antè in alio genere recensitas, nec hic villo modo quadrantes. Et quasi hoc parum eſſet, titulum quoque, quem Plinius fecit, De semiferis, ipse vertit, De damis. Sic nobis hic verè literarius porcus bonos authores castigat. Et talia dissimulanter transilit Hermolaus, dum Aristotelem, dum Theophrastum, dum id genus alios consulit, dum Roman. editionem cum Veneta confert, non paucis locis vtranque ex æquo vitiatam, securus interim quid in ipsis Plinianis habeatur archetypis, quod tamen imprimis curandū erat, quod non illius insectandi causa dictum accipi velim, cui per pauci in literis conferri possunt, præferri fortassis nemo: sed ut appareat, hanc viam succurrendi veterum monumentis, quam non ingredimur, esse longè certissimam, si modò viri docti negotium id, qua par est, cura ac religione tractandum suscipere non grauentur.

Cap. lxxvii. Quos Censoria legis princeps. Q. Scaurus & M. in Consulatu non alio modo cœnis ademer. quàm conchyliis.) Vbi nam legitur istue Consul par? imò vbi Q. Scaurus? deinde, vbi sic loquuntur Latini scriptores, Q. Scaurus & M. & non potius, Q. & M. Scauri? Fatendum est & hic corruptam esse

lectionem. Integra sic habet: Quos Censoria legis, princepsq; M. Scaurus in Consulatu, hoc est, Censores, & ante eos Scaurus Consul, cœ. ad. Sic enim dictum est hic, Princeps, quomodo apud Poëtam: Princeps ærata Trachon secut æquora prora. id est, primus Librarij ferè non aliter scribebant Que, coniunctionem, quàm primæ literæ puncto postposito. id est, et imperitus prænomen putauit: vnde deprauandi occasio.

EX LIBRO NONO. CAP. VIII.

Delphinus non tantum homini samicum animal, verum & musica arte mulcet symphoniam cantu.) Rectius: Non homini tantum amicum animal, verum & musicæ arti. m. s. c. Ex hominum manibus vescens, ferensq; se tractandum.) Lege, Præbensq; se tractandum. Paulò post, Amphilocho, scribendum, non Amphilochoij, ἀμφιλοχοι. Sunt autem in Epiro.

Cap. x. Et cooperta terra, ac pauca corpore.) Melius, Ac pauca pectore.

Cap. xiii. Iphis in somno mugitus: vnde nomen vituli accipiunt. Tenent disciplinam.) Lege, & distingue: Vnde nomen vituli. Accipiunt tamen disciplinam.

Cap. xv. Silurus grassatur, vbicunque est, omne animal appetens, equos innatantes sæpe demergens, præcipit in Moeno Germaniæ amne prope Lisboun, & in Danubio. Mari extrahitur porculo marino simillimus.) Hoc loco nominatim recensentur pisces magnitudine insignes, nō marini, sed fluuiorum, Nili, Rheni, Padi, Danubij, Borysthenis, Gangis. Horum medio catalogo non satis aptè inseritur marinus quidam piscis innominatus. Sequenda igitur antiquorum codicum lectio, ut post Lisboun nouæ orationis initium faciamus. Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino similimus. Is vulgo Italarum etiam nunc semilatio nomine more appellatur, ob salamenta illis notus, gustu asper, etque porcinam salitam non nihil referentia: Germanis Husio dictus, quasi ὕς, sicut marino ἀπὸ τῆς μασέλας. Cap. xvi. Sunt & piscibus præstita in hac parte auguria.) Nostri codices melius: Sunt & in hac parte naturæ auguria, sunt piscibus præscripta. Cap. xvii. Inde aduectos Tib. Claudio principe Optatus Elipertius præf. classis, inter Ostiensem & Campaniæ oram sparsos disseminauit.) Lego: Optatus è libertis, scilicet ipsius principis. notum est autem ex Tranquillo & Tacito, quanta fuerint potentia liberti Cafarum. Cap. xviii.

His aquam acceptam ore remittunt.) Quisquis hic ordinem mutauit, fecit sermonem ἀμφιβολον, Vetus ordo est hic: His aquam emittunt, acceptam ore. Cap. xix. Miratur Arcadia suum exocetum.) Deest coniunctio, Et. Commemorato enim Verbani & Larij piscium miraculo, subiicit, Miratur & Arcadia. Nam stagna & amnes transeunt. Plerisque euident ratio est.) Scribendum coniunctim: Nam in stagna & amnes transeundi plerisque euident ratio est. Cap. xxvii. Item miluus subit in summa maria. Has voces, Item miluus, adiunximus fini præcedentis capitis, quas inde reſectas nescio quis hic non suo loco asluta. Attollit cornua è mari sesquipedalia ferè, cornuta, quæ ab his nomen traxit.) Diuersa lectio antiquior, quam secuti sumus: Attollit è mari sesquipedanea ferè cornua, quæ ab his nomen traxit, ut periphrasi vtatur, de vulgo nota loquens. alioqui superuacaneum videri potest, de etymologia admonere in re tam clara

Annotationes.

clara. Si quis tamen illam alteram lectionem mauult, fruatur. Cap. xxix. Terreni maiores quam pelagici. Lege pelagij, *πελάγιοι*. Sic Græci longè à litoribus disita vocant: nostri *πέλαγος*, altum. In fine capitis, Liburnicarum ludens imagine, scribendum ex fide archetyporum, pro Liburnicarum gaudens imagine. Cap. xxx. Simulque eam descendere in duo sensu carentia, nisi fortè tristi. Id enim ubi constat rumore nauigantium humana calamitas in causa est. Antiquior lectio: Nisi fortè tristi (id enim constat) omne nauigantium, humana calamitas in causa est. Cap. xxxiii.

Nauigant ex his neritæ præbentesque concauam sibi partem, & alteram auræ opposcentes, per summa æquorum velificant. Primum Rectius legitur Veneriæ. Sunt enim conchæ non gratæ modò Veneri, sed etiam cognatæ, ob communem è mari originem: celebrisque est eius deæ effigies, concham, atque haud scio an ex hoc ipso genere, pede premens. deinde mirum, quod non concauam partem auræ præbeat concha, sed diuersam, cum concaua sit velificationi aptior. Sequenda igitur & hic vetera exemplaria: Nauigant ex his veneriæ, præbentesque concauam sui partem & auræ opposcentes, p. f. æ. u. Castigator non intelligens quid Latinis significet præbere se & hunc locum corripit, & suprâ Præbens se tractandû, in Ferens se tract. deprauauit, quemadmodum illic annotauimus. Cap. xxxiiii. Iam quidem in tota rerum natura damnosissimum ventri mare est. Venti superest, nec habebatur in archetypis manu scriptis. Cap. xxxv. Animæ hominis periculo quæsitæ maxime placent. Idem castigator nec hic sensit Quæsitæ, positum pro Acquisita. Proinde vitiauit veterem lectionem: Anima hominis quæsitæ m. p. Ac mox: E tantis Solis ardoribus, atque Indicis quoque insulis petunt, & admodum pauci. Syncera lectio: atque Indis quoque in insulas petuntur, & admodum paucas. Nec aliter ferè Plinius hoc verbo vitur, quamui. ubique studium fuit literatori nescio cui syntaxin temerè mutare. Speciem verò inani inflatam. Vetus lectio, Speciem modò inani inflatam Modò, id est, tantummodo, frequens apud hunc scriptorem.

Præcipuum custodiunt, pelago altius mersæ, quam vt penetrent radij. Tu scribe: Quare præcipuum custodiunt pelagiæ, altius mersæ, quam vt penetrent radij. De pelagiis piscibus suprâ monui. Nam apud Græcos non est, nec apud barbaros inuentores eius aliud, quam margaritæ. Lege addendo. Nam apud Græcos id non est: ne apud barbaros quidem inuentores eius aliud, quam margaritæ. Mox est, Squamas assimulat: non Assimilat, quod Gallicum idioma sapit. Enormes, & feri, colorisque marmorei. Vetus lectio: Enormes ferè c. que. m. Lautitiam eius omnem, apparatusque detrahens. Imò, Obtrahens. Gerebatque auribus tum maxime. Scribe: Gerebāt cum maxime. In primis elegans locutio, sed persæpe apud bonos auctores scribarum vel oscitantia vel peruersitate mutata. Vniones conuiuis ad sorbendū dedit. Melius, Absorbendos dedit.

Cap. xxxvi. Quia cum vita sua succum eum euomunt. Sua, superest. Fraudatam se protinus luxuria credat, nos indiligentiæ damnet. Magis placet vetus lectio: Fraudatam profectò se luxuria credat, nosque indiligentiæ damnet.

Cap. xxxvii. Capiuntur autem purpuræ paruulis rarisque conchis textu, veluti nasis, in alto iactis. Inest iis esca clusiles mordacesque concharum, quales videmus has semineces, sed redditas mari auido

hiatu reuiuiscences. Appetunt eas purpuræ. Et hic locus pessimè est à castigatōribus acceptus. Deprauationibus singillatim commonstrandis prolixior esse nolo: collatio eas satis indicabit. Scribi debet iuxta fidem archetyporum sic: Capiuntur autem purpuræ paruulis rarisque textu veluti nasis, in alto iactis. Inest iis esca, clusiles mordacesque conchæ, ceu mitulos videmus. Has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscences appetunt purpuræ. Cap. xxxix. In conchyliata veste cetera eadem sine buccino, præterque ius temperaturæ. Acque pro indiuiso humani potus excremento dimidia & medicamina addunt. Hæc perobscura sunt, nec mirum, cum sint deprauata. Legendum: Præterque ius temperaturæ aqua pro inuiso humani potus excremento: dimidia & medicamina adduntur. Hoc est, præterquam quòd buccinum detrahitur, etiam hoc interest, quòd hic ius pro lotio aqua temperatur, & ex medicaminibus dimidium inditur eius quod in purpuræ tinctura indi solet. Præter, Plinius vitur pro Præterea: id ubique sefellit castigatorem qui exceptionem esse putabat. Cap. lx. Sed alia sunt, nec habent finem vitia: iuuatque ludere impendio, & lusus geminare miscendo iterum, & ipsa adulterare, adulteria naturæ. Syncerior lectio: Sed alia sunt è fine initia: quod pulchrè quadrat cum his verbis. Lusus geminare miscendo iterum. Cap. xliiii. Glanus, qui & glanis vocatur. Castigator lectio: Cautius, qui glanis vocatur. nam sic præcedentibus pulchrè coheret. Cap. li. Plani piscium, quibus cauda non obest aculeique, vt testudines & raia, in coitu superueniunt. Ita ne testudines inter planos pisces numerantur? Rectius: Plani piscium, quibus cauda non est, aculeatique, vt testudines, in coitu superueniunt, id est, testudinum modo.

Spari, torpedo, squali. Sargi, non spari. Circa finem capitis est, Coalescit vulnus, non Calescit.

Cap. lvi. Postea visum tanti in extrema Italia petere Brundisium ostreas. Rectius, In extremam Italiam, familiari Plinio locutione. Cap. lvii.

In cauernis aquas hebetes remanere. Vetus lectio, In cauernis aquas habentibus remanere.

EX LIBRO DECIMO CAP. III.

Ingentium est ei, testudines raptas frangere. Legendum: Ingenium est ei, id est, natura.

Quarti generis est percnopterus, eadem moratur per lacus. Vetus exemplaria: Percnopterus, eadem oripelargus. Sequenti versu, Vt quam verberet coruus: nihil erat necesse mutare in, Vtpote quam. Cap. viii. Traditum est, missas in sublime ibi excipere eos. Melius, Missas in sublime sibi. Cap. ix. Acrictu columbis potius. Vetus lectio: Ac victu columbi potius: vt intelligamus, eam & leguminibus vesci, præter reliquorum accipitrum morem. Ad hoc ricium vix puto inueniri de villis aubus, nedum de columbis.

Cap. xix. Vncos vngues habentes omnino non congregantur, & sibi quoque prædantur. Lege: Et sibi quæque prædantur. Cap. xxii.

Scipio, an Metellus vir Consularis, an M. Sextius. Prius An superfluit. Is Scipio Metellus Pompeij Magni focer fuisse fertur. Cap. xxviii.

Et Cyrenaici Achorem. Legendum, Et Elei Myiagron. Attestatur nostris exemplaribus & Pausanias. Ibidem, Qualitatum est illi die: non, Postquam litatum est illi deo. Cap. xxxiii.

In Plinij Naturalem Historiam

Madefactum multa aqua pennis puluerem spargunt.) Lege, Madefacta multa aqua. In genere item ripariarum est.) Antiqua lectio: In genere parrarum est. Parrarum & Horatius meminit, tanquam inauspicatarum: Impios parræ recinentis omen Ducat. Eadem iam pauore libera, ac materna vocante cura.) Rectius: Eadem in pauore libera, ac materna vacans cura. Non enim narrat, quid perdix facere soleat abducto per dolum à nidis aucupe, (nam tunc volatu se proripit) sed quo ingenio aduersus illum alioqui vitatur, cum aut non habet pullos: aut longè alio loco habet. Cap. xl.

Caprimulgi appellantur grandiores merula aspectu.) Lege, Grandioris. Hæc minutiora pigeret annotare, nisi animaduertissem omnibus inoleuisse editionibus. Cap. xlii. Super omnia humanas voces reddunt psittaci, & quidem sermocinantes. India auem hanc mittit, Psittacem vocant.) Legendum, Psittaci quidem etiam sermocinantes. nam hæc verba, Super omnia humanas voces reddunt, ad præcedentia referuntur. Præterea legendum, psittacem vocat. & ita adhuc nonnullis barbaris nominatur. nam quod ad terminationes attinet, altera Græca est, Latina altera, neutra barbara. Vltimorum hoc capite verborum vera lectio est, Ac cibis blandiente, non, Ad ciues. Sensus est apertus. Quin & proximè sequentis cap. extrema verba deprauatè leguntur: Quæ poturo sufficeret: pro, Quantum poturo suff. Cap. xlii.

Hunc siue æmulatione incitatus manceps.) Nihil deterius habuit pristina lectio, Aemulatione vicinitatis: & plena erat locutio etiam absque participio. Cap. xlix. Venerunt in Italiam Bebriacenses bellis ciuilibus trans Padum externæ & nouæ aues (ita enim adhuc vocantur) turdorum specie.) Quibus tam bellis ciuilibus? nam plura fuerunt diuersis temporibus. Deinde si Bebriacenses vocabantur, verba per parenthesim interiecta, post hanc vocem Bebriacenses, statim subiici debuerant. Præclare adiuerunt hic quoque nostra exemplaria, ubi sic legitur: Venere in Italiam Bebriacensibus bellis ciuilibus trans Padum & nouæ aues (ita enim adhuc vocantur) turdorum specie, &c. Loquitur de bello ciuili Othoniano. quod ob cladem ad Bebriacum Galliæ Cisalpinæ oppidum, Bebriacense nominat. & Externæ, verbū est superuacaneum, in scitia castigatori adiectum. Is quisquis fuit, non sentiens, Et pro etiam dictum, putauit aliquid deesse. Caterum aues ipsæ nouæ appellatæ sunt, cum recens aduenissent, ac deinde appellatio mansit, etiam post multos annos ab earum aduentu: id quod satis indicare poterat vel titulus capitis. De nouis auibus. Sic enim & hic, & in primo libro constanter habetur in manu scriptis voluminibus. Cap. l. Gallinaceos quoque pascendi lacte addito cibis.) Non multum fortasse refert: attamen antiqua scriptura est, Lactē madidis cibis.

Cap. lv. Liuia Augusta.) Vetus lectio, Iulia Augusta. Nec erat mutanda nam tamen si hæc ipsa gentilitio nomine Liuia primū dicta est, tamen iam natu grandior, ut marito tam honorifica appellatione æquaretur, Augusta consalutata, & per eam honoris gratia in gentem Iuliam asscita, Iulia Augusta vocari cepit, relicto priore nomine: quemadmodum ex Tacito discere licet. Nec aliter legitur in omnibus emendatis authorum monumentis, duntaxat quoties Augusta cognomen additur. Cap. lx. Nec aliās in pluribus tanta fecunditas, maior tamen paruis.) Legendum, Nec alia plures. s. parit, quā melancoryphus. Tantō fecunditas maior paruis Cap. lxi.

Cui membrana, ceu pennæ.) Melius, Cui & membranae pinnæ vni. Cap. lxi.

Ea de causa ingrediuntur in conceptu.) Melius quadrabit, si legas, In coitu, ut est in manu scriptis. Vicisse Olympia prægnantem equā Hecratidis Thesali inuenimus.) Scribo, Prægnantem Echecratidis. Cap. lxi. Ex omnibus quæ perfectos fœtus, vel tantos & innumerosos edunt.) Lege: Ex omnibus, quæ perfectos fœtus, sues tantum & numerosos edunt. Cap. lxx.

Qui ob id coguntur in nassas.) Lege. Quæ ideo coniiciuntur in nassas. Cap. lxxiii. Orygem perpetuò sitientem Africa generat, ex natura loci potu carentem cum mirabili modo ad remedia sitientium.) Germana lectio. Orygem perpetuò sitientia Africa generant, & natura loci potu carentem mirabili modo ad rem. si. Sequenti versu ubi legitur, Saluberrimi liquoris haustu vescis: dele, Haustu. Cap. lxxiii. Vulpes & milui: angues, & mustelæ, & sues.) Codices antiqui melius. Vulpes, & Nili angues: mustelæ, & sues. Componit enim animalium paria inter se dissidentium. De aspidē miraculum à Philarcho traditur: Is enim author est, &c.) Vetus lectio: De aspidē miraculum Philarcho reddatur. Vult enim Plinius fidem rei, quam narrat, penes authorem Philarchum esse. Id cum non intelligeret castigator, homo crassæ Mineruæ, more suo castigauit, hoc est, mutauit in deterius.

EX LIBRO VNDECIMO. CAP. VII.

Nigra crusta est prima, saporis amari.) Lege, Cōmosis crusta est prima. Explanat enim has voces, commosin, pissocero, propolin, ac primò commosin. Cap. x. Apprehensis pondusculo lapillis se liberant.) Melius, Apprehensi pondusculo lapilli se librant.

Cap. xi. Fucus ademptis alisin alueum traiectus.) Scribo, Reiectus. Cap. xii. Itaque cum prima.) Lego pro Cum, Tum, hoc est, Vergiliarum exortu. Cap. xiii. Quæ feruoris ipsius spuma concreuit.) Scribe, Quæ videlicet membrana. nam si spuma nominatiuus non ablatiuus esset, In quam, dixisset potius, quā Quā.

Cap. xiiii. Contrā copia ignauiam affert. Maciem melle non erithacæ pascunt.) Non leue erratum. Lege, Ac iam melle, non erithacæ pascuntur: ut sit sensus, Si copia mellis adsit, fastidiri erithacen in cibo ab apibus. Et mox error errorem peperit. Quia deprauato, Ac iam, in Maciem, non bellè cohæret. Ergo diligētiore: pro vna voce Ergo, suppositæ sunt tres, Qui autem sunt. Mox, Dies status inchoandi: melius quā, statutus. In fine capitis pro, Non talia suauitas: vsusque, reposuimus, Non alia suauitas visque Cap. xv.

Aptissimum in æstimatione è tympo.) Vetus lectio, Aptissimum existimatur è tympo. & sequenti versu pro, Cum sit, Quod sit. Sequens probatio, ut sit odoratum, & dulce, reglutinosum.) Quid hoc verbi est, Reglutinosum? Restituimus: Odoratum, ex dulci acre, glutinosum. Cap. xvi.

Aequitas etiam in eis obstringitur.) Lege addendo voculam, Aequitas quidem etiam in eis obstringitur. Nec caret sua elegantia particula Quidem. Sicut sequenti versu temerariè fecit, qui detraxit vocem Ergo, scribens, In primis præcipitur, pro In primis ergo præcipitur. Nam ubi incubauere, fauos liuidos faciunt.) Antiqui codices, Nā nisi incubauere. ut quod præcedit, ad opera, non de mellificio, sed de proliferatione intelligatur, quæ incubatu fit.

Tertio

Annotationes.

Tertio inde versu adde verbum Existimatur. Hulneribus aptissimum existimatur. Quam probabilem aliâs sententiam fucorum euentus coarguit.) Prouentus, non Euentus. Cap. xvii. Cum procedit, vna est: totum examen circa eum conglobatur.) In vetustis codicibus aliter legitur, ac distinguitur: Cum procedit, vna est totum examen, circaque eum conglobatur. Bellum verò, quod mox, Absidui custodes authoritatis, nescio quis deprauit in, Absidua custodientes authoritate. Apparatus indicio diem tempestiuium eligentium.) Lego, Apparatus indice, nempe murmure, quod nomen proximè præcessit. Si quâ lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur.) Verior lectio: Si quâ lassata def. a. f. a. odore persequitur, nam lassari & aberrare in regem competere nō potest. Sedere in ore infantis Platonis, tunc etiam suauitatem illam prædulcis eloquij portendentes.) Vt verior, ita multo elegantior vetus lectio: Sedere in ore infantis tum etiam Platonis, suauitatem, &c.

Et continenter: Sedere in caltris ducis Drusi Imperatoris, tunc prosperrimè pugnatum) Lege: In caltris Drusi Imperato. cum prosp. pug. Et circa finem capituli. Alterutra pars, quæ suis: non, Quem suis. & sequenti versu: Maximè rixa in conuehendis floribus exorta: non, Maxima rixa & in c. f. e. Cap. xviii. Aliqui non nisi in tantum adaçtio intestinum sape assequatur.) Vetus lectio: Vt intestini quippiam sequatur. Sequenti versu redundabat, Dein. Adrepentesque foribus operas sufflant: ab hoc spatium pronolant.) Restituimus ex fide veterum codicum: Adrepentesque foribus per eas sufflant: ad hoc prouolant. hoc est: ad flatum ranarum prouolant apes. Cap. xix.

Papilio etiam ignauus & inhonoratus, luminibus accensis aduolans.) Adde voculam Hic, Papilio etiam hic, quod non de quouis papilione loquatur. & Aduolitus frequentatiua forma legendum. Sed grauius erratum mox sequitur, utpote non simplex: Filis etiam araneus, quacunque inceserit, alarum maximè lanugines obtexit. Non enim de araneo loquitur, sed tertium nocendi modum papilionis narrat: Filis etiam araneosa, quacunque incesit, alarum maximè lanugine obtexit.

Cap. xxi. Prima eas retorquere rursusque texere inuenit.) Veteres codices: Redordiri, rursusque texere. Cap. xxiii. Hanc ab his quoque cogi subigique.) Quoque redundat, sicut antepenultimo versu duæ dictiones, More ceræ: quæ cera ex postremis syllabis verbi Lentescere, nata est. Et primam dictionem huius capituli, quæ est Bombyces, mutatis postremis literis perperam assuerunt fini vigesimisecondi capituli, cum ibi non minus grauius, quàm argutè, dictum sit, ut denudet fœminas vestis: ac si dicat nihil absurdius fieri posse, quàm cum vestis ad tegendum partes, quibus pudor debetur, inuenta, eadem ad nudandum eas adhibeatur pellucida: quæ argutia perit, si dicas, Vestis bombycina, ac non simpliciter Vestis.

Nec puduit has vestes etiam viros leuitate vsurpare, propter onera æstiuæ. Ita ne hæ vestes propter onera vsurpantur, ac non magis propter leuitatem? Verior lectio: Nec puduit has vestes vsurpare etiam viros leuitatem propter æstiuam. Primum fœminarum lasciuia his vsa est, quæ gauderent nuditatem suam per eas spectari. Deinde viri quoque vsurpare cœperunt, ob delicatam leuitatem æstati conuenientem.

Cap. xxiiii. Circinato adnectens.) Hoc adiectiuum nomen substantiuum poscit. & habetur sanè in manuscriptis: Circinato orbe adnectens. Circini-

tum vocat tam absolutum, ut circino ductus videri possit. Derelicto laxo prætenti summa parte.) In his quidem verbis nullum commodum sensum video. Quod si legas, ut in nostris archetypis habetur, Derelicta lasso prætenti summa parte: sensus erit, prætentæ telæ summam partem imperfectam præ lassitudine ab araneo derelictam. Ibidem Arbitrari licet, legendum est, non Liceat. Pariunt autem oua ea in telas expansa, quia saliant.) Pro Expansa, lege, Et sparsa. Ideo sparsa, quia saliant. Pariunt autem trecentos.) Reposuimus: Pariunt autem & tricenos.

Cap. xxviii. In Thraciæ partibus iuxta Olynthū.) Vetus lectio, In Thracia iuxta Olynthū. Quod in hoc annotaui, ne indocti, qui sic loqui solent, exemplum apud Plinium inueniri iacent.

Cap. xxix. Iidem quippe noctibus non volare eas propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinquamaria ab iis transiri, continuata plurium dierum profectio. Quod maximè miretur, famem quoque, quam propter externa pabula petiere, sciunt imminere.) Non obscurum erit ex collatione, quanto & hic antiqua lectio sit incorruptior: Iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinquamaria ab iis transiri, continuata plurium dierum (quod maximè miretur, fame quoque, quam propter externa pabula petere sciunt. Italiam ex Africa magna cohorte infestant.) Scribo, Italiam ex Africa maximè coortæ infestant.

Cap. xxxi. Multa autem insecta & aliter nascuntur, atque asilus in primis ex rore.) Asilus nec est in emendatis exemplaribus, nec alioqui hic locum habere potest, ubi de papilionibus fit mentio, non de asilis. Sequenti versu est, Inde porrigitur vermiculus, non oritur.

Cap. xxxvii. Alij præfixa his pila cuspidant.) Malm, ut vetus: Alij præfixa hastilia cuspidant. præcedit enim Cornibus. Oculos vnicolores nulli, cum candore omnibus medioculo differentes. Vetus lectio melior: Oculus vnicolor nulli, cum cādore omnibus medius color differens. Ardent, intenduntur, humectantur, cohibentur.) Legi debet: Humectant, conuiet. Ab iisdem, qui altero lumine orbi nasceretur, Coclites vocantur: quæ parui vtrinque; ocelli, Lucini iniuriæ cognomen habuere.) Locus est fœdè corruptus. Exemplaria manu scripta habent: Ab iisdem, qui altero lumine orbi nasceretur, Coclites vocabantur: qui paruis vtrinque; Ocellæ: Luscini iniuriæ cognomen habuere. Vt hoc intersit inter Luscinum & Coclitem, quod hic sit vnoculus natus, ille per vim eluscat. Porro Coclitem eo modo Opici ex Cyclope detorserunt, quo ex Ganymede Catamitum. Fuerunt autem Coclites Horatorum gentis, sicut Seruiliorum Ocellæ. Fabriciorum Luscini. Pompeiorum Strabones, Papyriorum atque Aeliorum Pæti.

Bobus bis mutantur.) Vetus lectio: Boves bimimutant. Setis intus os hirtum, & linguam etiam appellatam.) Lege, & linguam etiam ac palatum.

Cap. xxxix. Quæ verò ratio, crocodilis, si non cruori, sed duritiæ tergoris tribuatur, & solertia.) Lectio sanè inepta, castiganda ad exemplaria vetera sic: Ceu verò nō crocodilis duritia tergoris tribuatur, & solertia. Coarguit enim hoc exemplo quorundam opinio, ne qui subtilitatem animiconstare cute operimentisq; corporum putabant.

Velut languidiores, cum menstrui cursus steteret.) Legendum, Vt & lanugines oris, c. m. c. f.

Cap. xl. Primogeniti in quaq; parte sues primas premit, & si esca sunt faucibus proximæ.) Prodigiosa deprava-

In Plinij Naturalem Historiam

deprauatio, cum à Plinio scriptum sit: Primis genitis in quoq; partu sues primas præbent: ex sunt faucibus proximæ, scilicet Mammæ.

Cap. xli. Tenuissimum camelis, mox equabus.) Manuscripti codices habent Equis, nusquam obseruantes recentiore exceptionem de ablatiuo in filiabus, equabus, afinabus. Sicut & supra 40. cap. Afinis à fœtu dolent, non Afini. Idem animaduerti & in Liuianis exemplaribus.

Cap. xlii. Duobus Alpes generibus pabula sua ap probant, Dalmatæ Docleatem mittunt Ceutronum terræ Natuficum.) Vetus lectio: Dalmatæ Docleatem mittunt, Ceutronicæ Vatusicum. Dalmaticas vocat iuga à Carnis ad Dalmatas vsq; pertinentia.

Cap. xlv. Sunt autem crura his obliqua, humani poplitis modo.) Pollicis, non Poplitis. Qua per fossa, ceu vinculis, spiritus fugit.) Legendum, Ceu iugulo, scilicet per fossa.

Cap. xlv. Leo etiamnum tortuosos.) Scribo, Tortuosius.

Cap. xlvii. Confirmant & apodas habere, nycterin & drepanin, in eis quæ rarissime apparent.) Nycterin pro rara non agnosco, quæ Græcis vespertilionem sonat volucrem potius, quàm auem. Raræ autem rarum nomen magis conuenit, quemadmodum habet antiqua scriptura. Et apodas habere, & ocen & drepanin.

Cap. li. Hinc tot cantibus & modulis flexiones.) Antiqua lectio potior: hinc tot cantus & moduli flexionesq;.

Cap. liii. Qui venena serpentium suctu è corporibus exigerent.) Melius Corporibus eximerent.

Scythæ sagittarum vngunt aciem.) Vetus lectio, Scythæ sagittas tingunt.

EX LIBRO. DVODECIMO. CAP. IIIL.

V Nam quam peculiarius Virgilius celebravit, ebenum.) Rectius manu scripta volumina: Vnà è peculiaribus Indiæ Virg. celebravit ebenum.

Cap. v. Quorum pondera adeò in terram curuantur, vt annuo s. i.) In corruptiora exemplaria: Quorum imi adeò & c.

Cap. vi. Quo sapientiores Indorum viuunt.) Lege, Sapientes, id est, philosophi.

Cap. ix. Facilius hoc & crustosius amariùsque & gummosum.) Lege addendo iuxta fidem veterum codicum: Facilius hoc, & crustosius, amariùsque: at Indicū humidius & gummosum. Ibidem legitur, In libras x. terni. non, x tantum.

Cap. xiii. Vt alij existimauere frutice venoso.) Exemplaria nostra, quæ ob vetustatem sequimur, habent Frutice myrtaoso. Quod nescio cur debuerit magis absurdum videri, quàm gummosus, & similes Plinianæ voces.

Cap. xiiii. Græci stagoniam & atomum tali modo appellant, minorem autem Arabiam.) Indò, Orobiam, à magnitudine *ὀρόβη*, hoc est, erui. Vltimo huius capitis versu lege, Potius quàm in micæ frietur.

Cap. xvi. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha.) Scribo, Facillissimè autem adult.

Cap. xviii. Perit rerum astruxerunt.) Assueuerant, non Astruxerunt.

Cap. xix. Reuehunt vitrea & ænea.) Melius, Et ahe na. Sterilior imbre, ceu dire naturæ.) Vetus codices: Sterilior imbre, cædus naturæ, & mox illic legitur, Venia cædendi, non, Metendi. Deinde sorte germina discerni.) Cremia, non Germina: quæ vox vel ex Psal-mographo nota esse poterat

Cap. xx. Per Nabatæos Troglodytasque confines, qui considere ex Nabatæis.) Vetus lectio: per Nabatæos Troglodytas, qui considere ex Nabatæis. Vt intelligamus coloniam à Nabatæis negotiatoribus in Troglodyticen deductam.

Cap. xxiii. Eandem quæcunque sit aspalatho.) Lege, Eandem, quæ sit aspalatho.

Cap. xxv. Maximè probatur, quòd ante semel fluxit.) Melius vetus exemplar Maximè probatur, quòd ante semen fluxit, id est, antequam semen prolatum sit. Paulò post illic legitur: Exit & in Pamphylia, sed aridior: non Acrior.

EX LIBRO DECIMOTERTIO. CAP. I.

Primumque id scire conuenit, mutata autoritate ad peius transisse gloriam.) Syncera lectio: Mutatam auctoritatem, & sapius transisse gloriam.

Cap. iiii. Vestes prolongant tempus.) Antiqui codices: Vestes prorogant tempus. Summa commendatio eorum, vt transeuntem fœminam odor inuiter, etiam aliud agentem.) Magis placet quòd iisdem codicibus habetur: Vt transeunte fœmina odor inuiter etiam aliud agentes. Neque enim vsque adeo corrupti fuerunt Romanorum mores vt frequentior esset viris, quàm fœminis, vnguentorum vsus. Ac mox: Sed quosdam crassitudo maximè delectat, id ipsum approbantes.) Illic est, Spissum appellantes, non id ipsum approbantes.

Atque Caium principem solitum lauare.) Lege, Atque Caium principem folia temperari, scilicet insulse.

Vtinamque dicere possemus, quis primus institisset ista, nimirum hac mercede orbem terrarum corruptæ deuicere aquilæ.) Duas voculas, Ita est, quibus perquam eleganter Plinius vitur, scribarum siue potius castigatorum temeritas deprauauit in, Ista. Sic enim scribitur ac distinguitur in emendatis voluminibus: Vtinamque dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est, nimirum hac mercede corruptæ terrarum orbem deuicere aquilæ. Sic libr. 7. c. 40. dixit. Ita est profectò, alius de alio iudicat dies. Item libro 18. ca. 6. Itaque est profectò, opera, non impenfa, cultura constat. Præterea libro 24. ca. 1. Ita est profectò, magnitudo populi Romani perdit ritus, vincendoque victi sumus.

Cap. iiii. Genera earum plurima: & prima fruticem non excedentia: sterilem hanc, aliubi & ipsum fertilem, breuèque ramis obiri vmbra foliorum.) Emendata lectio: Sterilem hunc, aliubi & ipsum fertilem breuèque ramorum orbe foliosum. Qui error tam crassus est, vt mirum sit à nemine deprehensum. Præterea cæsum à dorso puluinato, & in aluo media fissura plerisque vmbilicatum.) Reposuimus ex manu scriptis: Præterea cæsum à dorso puluinata fissura, & in aluo media plerisque vmbilicatum. Quod erat prius, pomis refertam.) Pro his verbis longè alia sunt in antiquis voluminibus, nempe hæc: Eratque, cum hæc proderem, fertilis.

Cap. vii. Certoq; eam fugit alienus humor, qui aluum omnem rigat.) Lege: Qui aliam omnem rigat.

Cap. xi. Neq; ad alios vsus illis, quàm funibus. Rex Antigonus in naualibus vsus est rebus, nondum sparto communicato.) Syncera lectio; Nec aliis vsus est, quàm inde, funibus rex Antigonus in naualibus rebus, n. s. c.

Cap. xii. Quæ potuit esse segminibus vtrinq; amputatis.) Scribo, Resegminibus. Minus sorbet. Politur & charta magis, vt splendeat.) Lege, & distingue: Minus sorbet politura charta magis splendet. Deprehenditur &

Annotationes.

ditur & lentigo oculis, sed mediis inserto glutinamentis ceu tania iunco papyri bibulo, ibi vix litera fundente se.) Voluminum veterum emendatio lectio: Sed inferia mediis glutinamentis tania fungo papyri bibula, vix nisi litera fundente se. Nam fabrilis à gummi commissuræ fragiles sunt.) In eisdem codicibus melius est. Nam fabrilis, gummiisque fragilia sunt. Fabrilis videlicet glutinum. & Gummi, genitius est à Gummi, *κόμμι κόμμι*. Minimum hunc modum intergerit.) Lege, Minimum hoc modo intergerij.

Cap. xiii. Quod eò magis miror, si etiamnum Homero condente Aegyptus non erat. At cur si iam hic erat vsus, in plumbeis linteisque voluminibus scripturatum constet? Cur & Homerus in ipsa illa Lycia Belerophonti, codicillos datos, non Epistolas prodidit? Hic tenebrio nescio quis aliquot voces ex *ir. cap. repetitas*, sed deprauatè, infulcire ausus est. nam vetusta exemplaria omnia tantum habent. *Q. e. m. m. s. e. H. c. Ae.* non erat: aut cur, si iam hic erat vsus in ipsa illa *L. B. & c.* Agnoscis erudite Lector Plinianum orationis fluxum, nullam interpolatoris operam desiderantem. ò impudentiam.

Cap. xv. Interiit nuper incendio, quam Cethegus decedens libris 14. permutauerat.) Vetus lectio: interiit nuper incendio à Cethegis descendens, *H. S. xiiij.* permutata. A Nomio Tiberij Cæsaris liberto.) Lege addendo: Item à Nomio. nam duas recenset amplissimas. *Prolemæi vnam*, alteram *Nomij*. Operimento conchylij & laminæ per mediam vestitam fuisse.) Propeissima opera malum gratiam meritis est, quisquis hic Pliniana verba, aliquot de suo additis, interpolare non est veritus. Nam sincera scriptura tantum habet: Operimento laminæ vestitam fuisse. quemadmodum lateritij parietes ornatus causa marmoreis crustis vestiuntur. Nutriuntur optimè splendescuntque, manuq; sicca fricantur ab alienis maximè: nec ab aculis læduntur, ut in his genitæ.) O bellè tractatum Plinium. Vide obsecro Lector, quantum hæc à germana lectione discrepent, quæ talis est: Nutriuntur optimè splendescuntque manu sicca fricata à balineis maximè: nec à vinis læduntur, uti his genitæ.

Cap. xviii. Totumque abire in lacum.) In altum, non in lacum.

Cap. xix. Punicum malum cognomen sibi vendicat.) Lege, Cognomine sibi vendicat.

Cap. xxi. Semine colore & specie foris.) Farris, non Foris.

Cap. xxiii. Vtilitas herbosa ergo, & eò lætior satietas, quod perquam modico pinguescunt & quadrupedia.) Exemplaria vetera: Vtilitas. quæ eruo, sed ocycor satietas, perquam modico pinguescente quadrupede.) Obiterque inter ordines allium capeffere fertile est.) Lege, Allium & cape feri fertile est.

Cap. xxv. Vix ut respicere è nauitutum sit.) Prospicere, non Respicere.

EX LIBRO DECIMO QVARTO.

CAP. I.

Subdiales inambulationes vmbrosis operculis Sopacat.) Sincera lectio, Vmbrosis pergulis. ut est videre in emendatis manu scriptis.

Cap. ii. Vua tam parua, ut nisi pinguisimo solo colere non possit.) Rectius, Colere non proffit. In neglecto solo morosa, pingui putrescit, gracili omnino non prouenit.) Legendum, In eligendo solo morosa. Morosam in eligendo ideo dicit, quod ei nec pingue nec gracile satis conueniat. Tuncque Albanum vinum æmulantur, Restituimus ex vetustis codicibus.

Albano vino æm. Sic Martialis: Aemula Baianis Altini littora villis. locutione à Græcis accepta, *ἀμίλλομαι σοι*. leuius hoc videri poterat, nisi in his leuibus tam sepe scribæ ludere sibi permittant. Mærica contra omnes ictus firmissima.) Veteres libri, Contra omne fidus fir.

Cap. iii. Et coronaria naturæ lusu stephanitis.) Scribo, Coronaria naturæ lusu.

Cap. iii. Cum C. Gracchus Tribunus plebis seditionibus agitatibus interemptus.) Latinius nostra exemplaria, Plebem seditionibus agitans. Rarò quippe adhuc fuere, nec nisi importatis singulis testis millia nummum.) Vetus lectio, Nec nisi in nepotatu.

Cap. vi. Pucino retulit acceptos, non aquoso.) Lege, Pucino retulit acceptos, non alio vsa. Cum eadem vitis aliud aliis locis pullulet.) Maluimus & hic nostros manu scriptos sequi, in quibus est, Aliud aliis locis polleat.

Cap. vii. Nec Cymoliti per se gratia.) Nostri veteres codices, Tmoliti, habent, cuius & apud Galenum fit mentio. Cæsarem non aliud potaturum.) Scribo, Poturum.

Cap. xiii. Interfectam fuisse à marito.) Scribo ad exemplar vetus, Interfectam fuisse à marito, attestante Gellio. Aromaticis delectatos.) Lege Aromaticis, id est, quod nunc Hippocratis vocant, cuius inuentum videri volunt.

Cap. xiiii. Sic quoque diu transmarina fuerunt in autoritate ad atavos vsque nostros, etiam Falerno iam reperto, sicut apparet ex illo Comico versu Anaxipolis Thasij: Quinq; Thasij vini inde depromam, Falernibina.) Quid ego audio, Anaxipolim Thasium Latinos versus scriptitasse? an fortè Græcè quidem scripsit, sed togatas fabulas. alioqui ineptè citatur testis, ubi agitur de autoritate, quæ fuit vinis in Vrbe atq; Italia. Subiciam & hic veterem lectionem, quò magis appareat deprauatio. Sic quoque postea diu transmarina in autoritate fuerunt, & ad auos vsque nostros: quin & Falerno iam reperto, sicut apparet ex illo Comico versu: Quinque Thasij & c. Neque enim ratio temporum patitur, ut legamus ad atavos, de vinis, quæ post Opimium Consulem in pretio fuerunt. Millia cadorum congiorum.) Lege, Cadorum congiorum, id est, qui congium caperent. Sequenti versu est, C. Sentius, non Censius. Hortensius super decem cados hæredi reliquit.) Non video, cur hoc magnum videri debeat, cum Lucullo eiusdem vini plusquam c. m. cadorum fuisse supra in hoc ipso capite scriptum sit. verior est dubio procul manu scripta lectio *xm.* cadorum, quod scribæ hoc modo scribere solent *x*. inde lapsus occasio.

Cap. xv. Quid ni? Et Cæsar Dictator triumphi sui cæna vini Falerni amphoras c. Chij cados c. in conuiuia distribuit.) Conuiuia hic vocat certum conuiuarum numerum vnà discumbentium, qui ferè intra Musarum numerum consistebat, iuxta tritum illud prouerbum: Septem conuiuium, nouem conuiuium. Quare nimio plus essent centum cadi vel Cyclopum conuiuio. Itaq; malui antiquam scripturam sequi, Quid, non & Cæsar Dictator triumphi sui c. v. F. Amphoras, Chij cados, in conuiuia distribuit, id est, in singula conuiuia singulos cados, singulasque amphoras.

Cap. xvi. Fit & è pomis.) Melius, Fiunt & è pomis. Ac mox: Primumque è palmis, non, Proximumque ei è palmis. Myrtiten Cato quemadmodum fecerit, hoc paulò post indicabimus.) Melius, Myrtiten Cato quemadmodum fieri docuerit, mox paulò indicabimus. Ex cæteris herbis colatis.) Colatis, redundat. Qualem

In Plinii Naturalem Historiam

& redolent salicum Patauinorum in palustribus vindemiæ.) Lege, Qualem & salicum redolent Patauinorum in palustribus vin.

Cap. xvii. Adeo nihil intentatum in vita fuit.) Elegantius datiuo casu: Adeo nihil intentatum vitæ fuit.

Cap. xviii. Aspendios, damnata à feris.) Damnata aris, lege. ἀσπείδην enim libare significat. Aegyptus & ecbolinam habet abortiuos facientem.) Vetus, Aegypt. & ecbolada habet, abortus facientem. Sic & maris nauigio.) Rectius, Marinauigato.

Cap. xix. Prohibere diis in fastum habetur vino.) Rectius in vetustis codicibus scribitur Vina, sicut tertio abhinc versu, Polluta & Græca. Præcepta tradiderint.) Præcepta condiderint, est in veteribus, idq; non ineleganter, ut nihil opus fuerit mutare. Anni prioris vina non nusquam facie acetouæ condiunt.) Vetus lectio: Non nusquam prioris vini facie acetouæ condiunt.

Cap. xx. Iterum sponte feruere: qua calamitate cum deferbuit, deperit sapor.) Cum deferbuit, voces sunt superuacaneæ, & ab interprete primum adiectæ. Acor aut fumidum virus, aut picis adustio.) Lege, Picis autem adustio, nam superiora resine vitia sunt, hoc picis. Asia picem Indicam maximè probat, Græcia Piericam.) Non Indicam, quod absurdum erat, sed Idæam, ab Ida cantatissimo Troadis monte, attestante etiam Theophrasto.

Cap. xxi. Sic coopercula doliorum medicanda.) Imò Opercula. Error natus ex geminatione. literarum.

Cap. xxii. Postera die ex ore halitus foetidi.) Veteres codices disertè habent, Halitus cadi, ut intelligamus eos nimia temulentia cadum olere. Cum priorem diem quotidie perdant, imò verò & venientem.) Nihilò deterior erat vetus lectio: Illi verò & venientē. L. Pisonem vrbs Romæ curatorem ab eo delectum.) Syncerior lectio extat in antiquis voluminibus, L. Pisonem vrbs Pom. curæ ab eo delectum, hoc est, ad curam. Præfectus vrbs creatus est, non curator: & præfæturam circumloqui libuit.

EX LIBRO DECIMO QVINTO.

CAP. I.

Oleam Theophrastus celeberrimus è Græcorum authoribus.) Moderatius Plinius Theophrastus è celeberrimis Græcorum authoribus. M. Seruius T. F. Aedilis curulis.) Antiqua scriptura, M. Seius L. F. Certè Seruius, prænomen est, non nomen. Nec desiderare rastros, aut falcem vllam, aut curam.) Elegantius vetus: Nec desiderare rastros, aut falces, vllamve curam.

Cap. iii. Has enim ocyssimè occupat æstas, quia sunt tenerrimæ, & amurca cogit decidere.) Vera lectio: Has enim ocyssimè occupatas, quia sunt tenerrimæ, amurca cogit decidere. Cum omni hora oleum decreseat.) Lege, Omni mora.

Cap. v. Quam earum in his locis optimam esse dicant.) Veteres codices: Quam earum finitimis locis o. e. d. Nec erat opus mutare.

Cap. vi. Præterea conchas & plumbeas cortinas aere vitari.) Vitiata lectio est: restituiimus iuxta fidem archetyporum sic: Præterea in conchas & plumbeas cortinas: ære vitari. Refertur enim ad Decapulandū, quod præcessit.

Cap. vii. Suisherbis componunt inter Cappadociam & Seleuciam, quod Seleucinum vocant.) Vera lectio vetus, Inter Cappadociam & Galatiam quod

Selgiticum vocant. Idem erratum deprehendimus & castigauimus lib. 23. cap. 4. scribendo sic: Selgiticum neruis vtile diximus. Epice fit, quod picinum appellant.) Lege Pilsinum, non Picinum, ut sit Græca vox.

Cap. xi. Præcocia verò mustea.) Scribo, Præcoci, referendo ad proximè præcedens Prouentu.

E strutheis odoratissima.) Lege A strutheis, id est, post struthea.

Cap. xiii. Tamen peculiare nomen dedit.) Lege addendo: His tamen peculiare. His. s. lanatis, quorum mentio præcessit. A conditione castrati feminis, quæ spadonia appellant. Belgemela à foliis, folium enim vnum, aliquando & geminum erumpit è latere medio.) Mira verò denominatio à gemino folio Belgemela. Sed cur potius à gemino, cum sæpius vnicum erumpat? Antiqua exemplaria aliter habent: Quæ spadonia appellant Belgæ. Melofoliis folium vnum, aliquando & geminum, erumpit. Mirum autem videri non debet, si Belgæ spadonia vocabant Romano, & non Gallico vocabulo, ut qui prouinciales id temporis essent: apud quos ipse Plinius aliquandiu vixit: unde hoc pomum in eius notitiam venit, vrbani aliique non admodum notum. Melofolium verò dictio est ex Græca ac Latina composita, quasi μελόφυλλον.

Cap. xv. Reliquorum nomina aliter in aliis locis appellantur.) Scribe addendo, Aliter in aliis atq; aliis loc. a. Cōduntur verò pyra, ut vuæ, ac totidem modis, non aliter, quàm in cadis. Præterea quæ in pomis proprietates pyris quoq; vini. Similiter iis ægris medentes in escam dant.) Vera lectio: Conduntur verò pyra, ut vuæ, ac totidē modis, nec aliud in cadis, præterquam pruna. Pomis proprietates pyrisq; vini: similiterq; in ægris medentes cauent.

Cap. xvii. Eandem pomis in vino subigunt.) Melius, Vino subigunt. Oleo spergi in ore, ut de palmis diximus.) Hoc nusquam dictum est: sed particula Vt, redundat. Mox legendum, De palmis diximus: ut sit transitus ad reliqua. Ac si dicat, Nisi inter peregrinas arbores de palmis dictum esset, potuisse hic inter secundas mentas de earum fructu dici, nunc de ficis proximè dicendum.

Cap. xviii. Ad nos ex aliis transiere gentibus Chalcidicæ, quarum plura genera. siquidem & Lydiæ quæ sunt purpureæ & mamillanæ similitudinem mammarum habent.) Legendum ex fide veterum exemplariorum: Ad nos ex aliis transiere gentibus. Chalcide, Chio, quarum plura genera. siquidem & Lydiæ, quæ sunt purpureæ, & mamillanæ, similitudinem earum habent. Alioqui Plinius omiserat Chias, Romæ non incelebres, & Martiali in primis amatas. Nam Alexandrinæ enixiores. Candicans terina, cognomine delicata.) Eadem exemplaria veram etiam nunc lectionē retinent: Nam Alexandrina è nigris est, candicante rima, cognomine delicatæ. Alioqui non bene cohæret, quod mox subsequitur: Nigra & Rhodia est. Tanto propius Carthaginem pomo Cato admonuit.) Elegantius vetus lectio: Tanto propius Carthaginem pomo Cato admouit.

Cap. xix. Ergo culices partim fraudati alimento in matre, hoc est, putri eius tabe, ex qua nati ad cognatā volant.) Antiquior lectio, & melior: Ergo culices parit: hi fraudati alimento in matre, putri eius tabe, ad cognatam volant.

Cap. xx. Setaniæ tamen maius pomum est.) Tamen superuacaneum est, natum ex proximis syllabis, tænie, nec ad sensum quicquam facit.

Cap. xxi. Hæc obnoxia acri odore, nec suauitate iucunda.) Cuiam obnoxia? Syncera lectio: Hæc obnoxia acori. Odore & suauitate rotūda præcellunt. cate-

ris

Annotationes.

risvini sapor. Et rufatur capillus primùm prodeuntibus nucleis.) Nuculis, non nucleis.

Cap. xxiii. Molitura etiam præstant.) Vetus, Moluntur etiam, & præstant &c.

Cap. xxv. Minus quinquennio est.) Satis Latine dixerat Plinius, Minus quinquennium est: nec erat, cur mutaretur.

Cap. xxviii. Aliquorum lignum ipsum in vsum & pomi vicem, vt grana myxtis, quas in Aegypto gigni diximus.) Vetus lectio: Aliquorum lignum ipsum in vfu & pomi vice, vt generi amygdalæ, quam in Aegypto gigni diximus. Dixit autem Plinius his verbis: Pomum longius pyro, inclusum amygdalæ putamine & corio, colore herbido.

Cap. xxix. Antequam piper reperiretur, illam obtinens vicem.) Illius obtinens vicem, legendum est. Plebeia, torrida, ac squalida.) Scribo, Retorrida: qua voce libenter vtitur. Quin & virgæ anuli.) Lege: Virgæ Papyrium Nasonem.) Massonem, non Nasonem, attestante Liui.

Cap. xxx. Et postea accessere genera eius. Hanc syluestrem &c.) Quam hanc? Libri vetusti: Postea accessere genera: tinus, hanc syluestrem &c. Alioqui malè cohæret, Accessit & regia, nisi tinus præcedat. Folio crispo ac breui, quæ inuenitur rara.) Lege, Inuentu rara. Præferenda vtiq; myrto & oleæ est.) Vetus lectio, Præferenda ei vtroque olea.

EX LIBRO DECIMOSEXTO CAP. I.

NAuigantibus similes, cum integant aquæ circumdata naufragiis. Cum verò recesserint, fugientes cum mari pisces circa tuguria venantur.) Vera lectio: Nauigantibus similes, cum integant aquæ circumdata naufragis verò, cum recesserint: fugientesque cum mari &c.

Non pecudes hos habere, nō lacte ali, vt finitimos. Ne cum feris quidem dimicare cōtingit.) Melius: Nō pecudem his habere, nō lacte ali, vt finitimis, ne cum feris quidem dimicare eo. Potus non nisi ex imbri.) Legendum addendo, Potus iis. Et sequenti versu, Et hæc gentes certè: Certè, superfluit.

Cap. ii. Roborum vastitas intacta.) Et hîc adde vnâ dictionem: Aeuis roborum vastitas intacta.

Cap. iiii. Veluti pop. Rom. ipsa corona imposita.) Ipsi nō ipsa. Longum est, nec ex institutione operis.) Vetus lectio, Nec instituti operis.

Quique patriæ muros primus scandens, audentem irrumperè occidit. Quique ciuem maluit seruare, quàm hostē occidere.) An non hæc inter se pugnant? sicut nec id aptè cohæret quod mox subiicitur: Vtque eum locum, in quo sit actum, obtineret hostis eo die. Ostrenuè nauatam à deprauatore operam, & cui nulla ex his, quæ hîc memorantur, corona dignum sit præmium. Restituimus ex fide manu descriptorum hoc modo: Quæ sub ipso loue datur, cuique muros patria gaudens rumpit. Confert enim leges Romanas de ciuica, cum illa Græcorum de Hieronicis, hoc est sacrorum certaminum victoribus, in quorum honorem patria cuique sua redeuntî murorum partem diruebat, quâ oppidum intraret: tanquam nihil opus esset mœnibus ciuitati, quæ tales viros gigneret. Mox subiiciuntur capita legum, Ciuem seruare, Hostem occidere, Vtque eum locum, in quo sit actum, hostis obtineat eo die.

Cap. v. Nec non & in copia frugum.) Veteres codices: Nec non & inopia frugum. Distinguemus ergo proprietate naturaque, & vbi res coget, etiam Græcis nominibus vtendum.) Vtendum, superfluit, nam o-

mnia referuntur ad verbum Distinguendum.

Cap. vi. Continentur hispido calyce, per genera plus minus complectente.) Scribe addendo. Plus minus cutem complectente. cutem glandis scilicet.

Cap. vii. Gignunt & alia ramorum eius pilulas, corpori, non pediculo, adhærentes.) Legendum, Gignunt & alæ ramorum eius pilulas, corpore, non pediculo adh. Item circa finem capituli: Et in folio rubente aquosos nucleos candicantes. non Rubentes, quod nescio quis ad pilulas præcedentes referendum putauit.

Cap. viii. Granum hoc, primoq; ceu species frutices paruos aquifolia ilicis, quisquilium vocant.) Syn-cera lectio: Primoq; seu scapus fruticis parua aquifolia ilicis: cusculium vocant. Est enim Hispanum vocabulum, non Romanum: & cusculiatum videtur olim dictum, quod nunc deprauatè scarlatum. Signū hoc eius, quod in tenebris decerpitur.) Quo, non, Quod. Græci cortices arborum appellant.) Vetus, Corticis arborem.

Cap. xviii. Tingendi causa ad seruorum vestes.) Illic legitur, Ad seruitorum vestes.

Cap. xxiii. Et apud nos vere palmæ à matre integræ decerpuntur: meliores enim sunt, quæ non diuise fuerint.) Integra lectio: Et apud nos ferè palmis à messe decerpuntur, ex his meliora, quæ sese non diuiserint. Loquitur de foliis. Decidua à populo quernaque.) Rectius, Decidua populea quernaque.

Cap. xxv. Cætera vere concepto.) Vetus lectio: Cætera vere cœptuto. Sic fit, vt dum prima cacumina impelluntur, se cutis aperiat, geniculato incremēto.) Et hîc diuersa lectio, Vt prima cacumina impelli sequutis appareat.

Cap. xxvi. Cedri, & iuniperus, & ilex, annuæ ferè habentur: nouus fructus in iis autumno pendet.) Nota exemplaria: Citreæ, & iuniperus, & ilex, anniferæ habentur: nouusq; fructus in his cum annotino pendet.

Cap. xxix. Quoniam omnis infirmitas cælo magis accidit.) Lege, Cælo magis obnoxia est.

Cap. xxxi. Fastidio balsamum alibi nasci natura, quàm in Syria, noluit ferè: nec non & palmam nasci vbique, aut natam parere.) Si dixisset Alibi, quàm in Iudæa, verisimilius erat: neque enim in tota Syria nascitur, aut vlla alia eius parte, præterquam Iudæa. Antiquior ac verior lectio hæc: Fastidit balsamum alibi nasci, Assyria malus alibi ferre: nec non & palma nasci vbique, aut nata parere. Cælum nullo modo quit fle-cti.) Quit redundat. Mutari naturam in iisdem locis, atq; in profundo valere.) Exemplaria vetera: Atq; pro indiuiso valere. An in Lyciis frigidisq; montibus nascitur.) Lege, At in Lyciis Phrygiisque man.

Cap. xxxvi. Durantque eius alta tecta.) Eius, non est quò referatur. Lego, Durantque æuis. Sic supra: Aeuis roborum vastitas intacta. Et canori tibiæ ipso educendæ.) Melius: Et canere tibiæ ipsæ docendæ. Nec aliter est in emendatis exemplaribus.

Cap. xxxvii. Licet populi vitibus placeant, & Cæcubum ducant.) Lege, Et Cæcuba educunt. Sequacis adiuncturas lentitiæ.) Rectius, Ad adiuncturas. Mollioribus vasis, quàm vt è corio fiant.) Vilioribus, non Mollioribus. Decidua salici fertilitas.) Legi debet: Cædua salici fertilitas.

Cap. xxxviii. Ictus ab altero capite vel grauis sentiatur.) Atqui magis conueniebat, Vel leuissimus. Legendum itaque, Vel graphij, non, Vel grauis. Est autem graphium (vt vulgo etiam notum est) stylus ferreus, quo in ceratistabellis, quicquid libuerit, exarare solemus. Fagis pectines transuersi in pulpa apud

In Plinii Naturalem Historiam

antiquos. Inde & vasis honos.) Distingue: Apud antiquos inde & vasis honos.

Cap. xl. cxx. modij tunc lentis pro faburra ei fuerit. Pudendum erratum, cum tam modica faburra vix mediocri nauigio sufficiat, nedum illi vsq; ad miraculum ingenti: *ἀλλὰ τὸν τοιούτων ὅσον τις ἱπποκλέδῃ*, modò sensus sit vtcunq; Grammaticus. Vera lectio est, cxxm. modium lentis. Quas & ipsas esse modicas admodum miror.) Modico, scilicet simulachro. Id miratur, quòd alioqui iuncturae ferè nullae sint, nisi in grandibus simulachris. Nónne simulachrum Iouis in arce è cупpresso durat.) Veteres codices, Simulachrū Veiovis.

Cap. xlii. Et dulcior in Punicis.) Restituimus ex archetypis nostris. Et dulciori in Punicis. Sensus est, Quò dulciora poma, eò minus viuacè esse arborem. Decè arbores metiens.) Mittens, non, Metiens. Quod notatur & in spina fullonia.) Scribo: Quod verò in spina fullonia: Pendet enim à præcedente verbo Gignatur. Edendi ratio ætatis quadragenis diebus. Rectius, Ea medendi ratio ætatis quadragenis diebus.

EX LIBRO DECIMO SEPTIMO.

CAP. III.

IN Aquilonem obseruare vites & arbores poni sua-
lere.) Lege, In Aquilonem obuertas vites.

Cap. iiii. Sed idem solum vbi cunq; arduum opere, difficile cultu, bonis suis acrius penè pascit, quàm vitiis. Affligit agricolam & carbunculus terræ, quæ ita vocatur. Emendari vitem hac terra putatur.) Longè emendatior, ac planior vetus lectio: id quod vel absq; commonstratore cuius Latine scientis perspicuum esse potest. Est autem hæc: Sed idem solum vbi cunq; arduum opere, difficile cultu, bonis suis acrius penè, quàm vitiis posset, affligit agricolam. Et carbunculus, terra quæ ita vocatur, emendari vite macta putatur. Hæc lectio bellè quadrat & ad præcedentia, & ad sequentia.

Item vites aduri, quod non antea, Thracia sensit admoto Hebro.) Nostra exemplaria verius. Aenos sensit. Campos Rosciæ dixit Italiæ sumè esse.) Roseæ scribendum, vt est in veteribus. Virg. Et Rosea rura Velini.

Cap. viii. Harenacea vtuntur, si aliqua non sit: in vliginosis verticibus, & si alia sit, vbi hos gentium solos nouimus &c.) Emendatior lectio: Harenacea vtuntur, si aliena non sit: in vliginosis verò, & si alia sit. Vbios gentium solos nouimus, & reliqua. Vbij Germanica gens erat, sed in Gallicam ripam à Romanis traducta: quo loco nunc est celeberrima Agrippinensis Colonia.

Cap. x. Amygdalæ in argilla molli meridiem spectanti feri iubentur.) Amygdala legi debet, & iubet, non iubentur. Præcedit enim proximo versu Mago, cuius hoc est præceptum. Ac mox eodem versu, Gaudere & dura non, Gaudere eas in dura.

Quo in genere & cum parui sunt, auelluntur.) Vetus codices magno consensu habent, Et cum perna sua auelluntur: & ita melius cohæret cum his quæ sequuntur. Nanq; & huic principio eligi solum refert.) Melius, Nanq; ad principium e. s. r.

Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo gigni arbores.) Magis placet vetus lectio: Non omittendo naturæ miraculo. Sic enim sæpe Plinius loquitur.

Cap. xi. Cato, si locus aquosus sit, inquit, latas pedes ternos: in faucibus imosq; palmum & pedem.) Restituimus mutata distinctione sic: Latos pedes ternos in faucibus, imosq; palmum & pedem. In faucibus, id est, summa sui parte. Imosq; id est, ima sui parte. Cato crassiores quinq; digitis non omisit. Idem ait, at-

tinere meridianam cæli partem signari in cortice.) Scribo, & distingo: Cato crassiores quinq; digitis. Non omisset idem, si attineret, &c. Cato referri debet ad præcedens verbum, Præcipiunt. Et Nō omisset, eleganti eclipsi dictum est, ac si dicat, ideo à Cato ne omissum præceptum hoc, quia nullius sit momēti.

Cap. xii. Illam inscitiam pudendam esse conueniet, & adultas inter sese luctari iusto plus.) Pudenda sanè inscitia locum hunc deprauatum apparet, cum in antiquis voluminibus rectè legatur, adultas interlucare iusto plus. Interlucari autem arbores dicuntur, quoties adempta ramorum parte, quantum opacitati earum detrahitur, tantum luci accedit: vnde & Interlucare, dictum.

Cap. xiiii. Ne excutiat in vento, ne cortex à ligno decidat alterutri.) Vetus lectio: Ne exacuatur in uento, ne cortex à ligno decedat alterutri. Præcessit enim: Calami exacutio medullam ne nudet.

Cap. xv. Atq; vt gemmafcere incipiens ligetur calamus.) Legendum pro Ligetur, Legatur. Ac mox: Vt inde potius distillaret mucor. vbi humor, pro Mucor legebatur.

Cap. xviii. Autumno ablaqueato, & sterco aduicito.) Lege, Addito, non Aduicito. Sic enim Cato loqui solet. Vt eadem oliueta consent. Integra lectio est: Vt æuis eadem oliueta consent. Sic suprà lib. 16. capite secundo, Aëuis roborum vastitas intacta. Eiusdem capite 36. Durantq; æuis tacta alta. Mirumq; quæ Pallas castigatori hanc mentem dederit, vt eam vocè vbiq; aut omitteret, aut deprauaret. Confessa enim de tempore ferendi æquè ratio est, vere & autumno id ex magna parte fieri decreuere.) Rectius in archetypis legitur, & distinguitur, hoc modo: Connexa enim de tempore ferendi æquè ratio est. Vere & autumno id magna ex parte fieri decreuere. Ac mox, Naturæ totius, non, Potius. Ideo faciles corticum esse amplexus.) Illic habetur, Complexus.

Cap. xx. Ideo nucibus potius, quàm radice, p. c. i.) Scribo, potius, quàm viuira dicibus.

Cap. xxi. Et prædictis velut armamentis vinearum.) Hæc verba, quæ nescio quis fini præcedentis perperâ assuerat, huius capituli initio ad posuimus, melius hic cohærentia. Id enim, cum decisi, nec intorti trigemmes.) Lege, Idem cum decisi. Paulò post pro In area, restituimus Marra.

Oculorum exinde materia emicat cum aqua, trigemosexto mense viuira dix transfertur.) Scribo & distingo. Oculorum inde materia emicat, cum quæ xxxvi. mense u. t. Detraxe hoc experimenta seminarij cura q; Sequitur vinearum ratio.) Distinguendum, Detraxe hoc experimenta. Seminarij curam sequitur u. r.

Cap. xxii. Sulco latitudo palæ est.) Lege addendo, Sulco latitudo palæ satis est. Eodem versu, In quanq; partem, non, Quancunq; Quæ ex his longiores fient, vt vites binas accipiant. E diuerso aliæ labuntur.) Antiqua lectio, Qui ex his longiores fient, vt vites binas accipiant è diuerso, alui vocabuntur. Intra biennium autem fructus.) Malui veterem lectionem: Inter est autem biennium fructus, quò tardius in sato prouenit, quàm in translato. Ideo vtriusq; fructum tardū, præterea retorridum & nodosum puluinosumq; reddi incremento.) Alia lectio antiquior, in quam exemplaria consentiunt, sic habet: Id vtrunq; fructum tardum, præterea retorridum & nodosum reddit, pumilionum incremento. Operarum ista computatio est. In latifundiis verò legitima naturæ festinatio.) Vetus lectio: Operarum ista computatio est in latifundiis, non legitima nat. fest.

Cap. xxiii.

Annotationes.

Cap. xxiii. Et vltimus detruncata à media inter ramorum scamna digeritur.) Legendum, In ramorum scamna. Meridianum Solem spectare palmites debent.) Non malè est in manu scriptis: Spectare palmæ debent. nam sequitur mox: Rami à proiectu digitorum modo subrigi. nec de vitibus loquitur, sed de arboribus, quæ vitibus maritantur.

Traduces Gallica cultura binis vtrinque lateribus, si pedum quadragenò distent spatio, quaternis viceno, inter se obuij miscentur alliganturque vno conciliati, virgultorum comitatu obiter ligati quæ deficiant. Aut si breuitas non patiatur ipsorum, adalligato protenduntur in viduam arborem iunco.) Repræsentabimus & hic veterem lectionem, quàm veriolem esse certè illi facilè iudicabunt, quibus id culturæ genus visu cognitum est, etiam hodie in ea Italiæ parte frequens. Nam de Cisalpina Gallia loquitur. Est autè talis: Traduces Gallica cultura bini vtrinque lateribus, si spes quadragenò distet spatio, quaterni si viceno, inter se miscentur alliganturque vnà conciliati, virgultorum comitatu obiter rigorati, quæ deficiant: aut si breuitas non patiatur ipsorum, adalligato protenduntur in viduam arborem vnco. Sed quia vilitate reddituum impendia exuperent.) Reditum, non Redituum. Vilitas enim de vino intelligi debet. Cariofactæque tantum vitis partes incipientes marcescere deputando.) Antiqua scriptura, Incipientes inarescere. Quoniam certa latera est facilius abscondere, quàm detorquere, quò velis. Plagas in arborum tonsura supinare, velut calices faciendi.) Satis apparet deprauatorem hunc neque literaturam calluisse, nec agriculturam. Reponenda igitur ex vetustis exemplaribus in corrupta lectio, & hoc modo distinguendum: Quàm detorquere, quò velis, plagas. In arborum tonsura supinare velut calices faciendi, ne consitat humor.

Cap. xxiiii. Itaque per hyemes cæli rigorem probamus. Non enim solum infirmisimæ arbores gelu periclitantur, sed maximæ.) Verior lectio, & cum proximè præcedentibus Plinij verbis melius coherens, est hæc: Itaque per hyemes cæli rigorem probamus, non soli. Nec infirmisimæ arbores gelu periclitantur, sed maximæ. Vnde partium adhibita societate, nonnigum quoque cum hominum miseriis.) Castigauimus ex fide manu descriptorum: Vnde partium debilitas, societate nominum quoque cum hominum miseriis. Idque aues corticis sono experiuntur.) Adde Cui. Aues caui corticis sono experiuntur. Quapropter & grando in iis causis intelligi debet, & carbunculatio, quod pruinarum iniuria euenit. Deest coniunctio, &. Et pruinarum iniuria euenit. Sunt enim tria diuersa mala. Nascitur hoc malum tempore humido & lento.) Lege, Tempore humido. Quod araneum vocant.) Quod particulam scriba de suo adiecit. Legendum (araneum vocant) per parentheses. Idem peccatum scribarum & aliis locis, nec in hoc solo auctore, deprehendere licet. Ibi autem & in reliquis partibus.) Malè detracta est cōiunctio, cum scriptum sit: Et ibi autem, & in reliquis partibus.

Intereunt pleraque excisa stirpe.) Lego, & fissa stirpe. Olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirum in modum.) Vetus scriptura mollius, Olfactrix enim intelligitur, & tangi odore mirum in modum.

Cap. xxv. Inter vitia arborum est & prodigijs locus.) Ethic nescio quis tres primas huius capituli voces finis præcedentis assuerat.

Cap. xxvi. Autumno varia, & hoc est ex natura soli.) Scribo, Varia, & ex natura soli. Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuia aut in omni aqua feri & ara-

rinon conuenit.) Antiqua lectio manu scriptorum voluminum: Etiam pluuias autumnus aquas eruari conuenit quod sanè aptius ad præcedentia de Hispanorum vindemijs verba quadrat. In Sulmonensi Italiæ agro Fabiano.) Lege addendo, In Sulmonensi Italiæ agro, pago Fabiano.

Tantò magis si niues scateant.) Quis vnquam vel vidit, vel legit niues scatere? Vsq; adeo nihil referre putant isti, quem sermonem etiam facundissimis auctoribus affingant. Scribi debet. Si niues iaceant.

Cap. xxvii. Et ab ima parte circumforato defluens pituita abstrahatur.) Abstergeatur, non abstrahatur.) Similis stercoreatio. Gaudet ea, &c.) Melius, Similis fini ratio. Gaudet ea, & reliqua.

Eo anno violenta, proximo dulcia futura.) Lege, Violenta. De Punicis loquitur.

Cap. xxviii. Multi talpas amurca necant.) Lege addendo, Multi & has, & talpas. Et has, scilicet formicas, quarum mentio proximè præcedit. Vltimo versu legendum: Cuius rei rationem quoque eodem volumine tradidit.

EX LIBRO DECIMO OCTAVO.

CAP. I.

Tenebris quoque & ipsarum noctium quieti inuidendum gemitu.) Nescio quis detraxit vnum verbum minimè hoc loco superuacaneum. Legendum enim, Tenebris quoque suis, &c.

Cap. ii. Pilumni, qui pilum pistrinis inuenerunt.) Lego, Inuenerat. Est enim paternus casus Pilumni, sicut mox Pisonis. Et vnus tantum apud auctores Latinos memoratur Pilumnus, qui ob hoc ipsum inuentum suum à priscis consecratus est. Ludos bouum causa celebrantes, Bupetios vocabant.) Vetus scriptura, Bubetios. Noxiæmve duplionemve decerni.) Antiqui cod. Noxiæmve, & sicalibi quoque. Marci quidem Curij post triumphos.) Manius est verum prænomen huius Curij.

Et quidem vt tradit Norbanus nudo.) In huius libri indice, vbi recenset Plinius quos auctores sequatur, nullus est Norbanus; & in manu scriptis exemplaribus tantum est: Et quidem, vt traditur nudo, nulla omnino Norbani in hoc loco mentione. D. Syllanus sapientiæ compositissimæ. Quos sequeremur prætexuimus in hoc volumine.) Hæc duo verba, Sapientiæ compositissimæ, neque aptè coherent Syllano, & alioqui sunt deprauata. Incorrupta lectio est hæc: Sapientes verò complures, quos sequentes prætexuimus in hoc volumine. Aliquot, inquit, reges & duces scripserunt de agricultura, sapientes verò, id est, philosophi, complures.

Cap. vi. Nouissimus villam in Misenenfi posuit C. Marius septies Consul, sed peritia castrametandi, sicut comparatus ei in cæteris etiam Sylla Felix, quos cæcos fuisse dicere conuenit. Nec iuxta paludes ponendam esse, neque aduerso amne.) Næ hic castigato magno conatu magnas nugæ attulit. Nunc vide Germanam lectionem: Sic vt comparatos ei cæteros etiam Sylla Felix cæcos fuisse diceret. Cæcos ideo, quod cum Marius nouissimus in Misenenfi villam ædificaret, tamen commodissimo eam situ posuit, quem alij præoccupare neglexissent ob imperitiam eligendi. Id testimonium eò grauius fuit, quia ab inimico prolutum. Postea sequitur, Conuenit nec iuxta pal. &c. Nō fraudabo magnitudine hac quoque sua Cn. Pompeiū.) Vera lectio: Non fraudando magnitudine hac quoque sua Cn. Pompeio. Quæ locutione per septimum casum cum sæpe Plinius vtatur, tamen castigatores ferè

In Plinii Naturalem Historiam

semper mutare eam ausi sunt. Omnium sententiis absolutus itaque est. Profecto opera non impensa cultura constat.) Distinguendum aliter, hoc modo: Omnium sententiis absolutus. Itaque est profectio, opera non impensa cultura constat.

Fruteta igni optime tolluntur.) Lego frutecta. Sic enim a frutice frutectum denominatur, sicut a carice carectum. Humidum agrum fossione concidi.) Melius, Fossis concidi. Fossas autem retusis locis apertas relinqui, in solutiore terra sepibus firmari, imbricibus ac supinis lateribus procumbere.) Male tractato loco succurrimus auxilio veterum codicum hoc modo: Fossas autem cretosis locis apertas relinqui, in solutiore terra sepibus firmari, ne procidant, aut supinis lateribus procumbere. Hæc lectio longè est planior. Cretosum enim solum opponit solutiori, & pro natura terræ fossas alia atque alia latera habere debere præcipit. Ora vtrinque lapidibus statuminari. Plenior antiqua lectio: Ora autem earum binis vtrinque lapidibus statuminari.

Cap. vii. At communis quadrupedum hominumque vici lupinus.) Commune lupinum, neutro genere, legi debet. Sed nullum frumento ponderosius.) Lege: Sed nullum frumentum ponderosius est. nam Plinius milium quoque frumenti genus facit, ut ex quo tum panem rustica plebs conficeret, cum hodie in pulte sit eius usus, in panificio perraro. Et fortunatam Italiam frumento canescere candido.) Magis conuenit Canere, quam Canescere, inchoatiua forma: nec habent inchoatiua vetera exemplaria. Sequenti versu lege, Peculiaris hodieque. Adiciit Sardum sex libras.) Vetus lectio: Adiciit Sardum selibras. quod verisimilius est, cum sequatur: Bæoticum totam libram addit. Porro Selibras, distributiue dixit. Lex naturæ certa est in quocunque genere. Pani militari tertia portio ad grani pondus accedit. Sicut optimum esse frumentum quod in subactu congium aquæ cupiat.) Emendata lectio: Lex certa naturæ, ut in quocunque genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat: sicut optimum frumentum esse, quod in subactu congium aquæ cupiat. Quibusdam impermixtis, ut Cyprio & Alexandrino.) Rectius, Quibusdam in binis mixtis. In Bæotia & Africa genus.) In Batia, non, Bæotia. Seri non valet, nisi in sicca & st.) Elegantius, Seri non vult. Quod quadragesimo die, quo satum est, maturescit.) Lege, Quam satum est. Proximum trimestri, quod est minimè ponderosum, tritico.) Scribo: Proximè è trimestri quodam minimè ponderoso tritico.

Probatur autem leuitate, & læuiore, atque ut recens sit. Iam & Catonis dicto, apud nos hordei farina ad medendum vtuntur.) Verior antiqua lectio: Atque ut recens sit, iam & Catoni dictum. Apud nos hordei farina & ad medendum vtuntur. Significat autem amyllum, tametsi rem exoticam, tamen iam tum atate Catonis Romæ fuisse notum.

Ignibus durato, ac postea emollito.) Molito: non Emollito. Ita sapientes agricolæ triticum cibariis tantum ferunt.) Legendum, itaque sapientes.

Quod in Hispania & Carthagine Aprilimense collectum est.) Lego, In Hispania Carthagine. Ea est Carthaginensium colonia, ab aliquibus Noua, ab aliis Spartaria cognominata.

Cap. viii. In Aegypto autem & Syria, Ciliciaque & Asia, ac Græciæ parte peculiares.) Nec hic operæpretium erat mutare veterem lectionem hanc: Aegypto autem, & Syriæ. Ciliciæque, & Asiæ, ac Græciæ peculiares. Et mox, Aegyptus similaginem conficit è tritico suo, nequaquam Italiæ parem.) Scribo, Italiæ.

Obsidionis famem describens.) Famem exprimens, est in emendatis codicibus. Pulte fritilla conficiuntur.) Legendum, Fritilla, attestante Arnobio, libro aduersus gentes septimo.

Cap. ix. Et cibarij tria, fursurum semodium. Melius, Fursurumque semodius.

Cap. x. Tritico nihil est fertilius: hoc enim natura ei attribuit.) Vetus lectio: Hoc ei natura tribuit. Sequenti versu est, Byzacio Africa campo, non Byzantio. Triticum antè profundi aqua multa iubet, postea euelli, deinde Sole siccatum pilo repeti.) Euelli, hic malè conuenit, ubi de pistrinis sermo est. Magis placet, quod habent vetera exemplaria, Eualli, Sicut paulò post iterum eodem verbo vitur Plinius. Et ipsa autem, inquit, quæ eualluntur, variam pistrinarum rationem habent. Acus vocatur cum per se pinsitur spica. Eualli frumentum intelligo, dum repurgatur modò, non etiam frangitur. Id Basilienfes molitioris vernacula sua lingua renlen dicunt: quomodo alij vocent, nescio.

Cap. xi. Cum fieret autem panis hordeaceus, erullia aut cicercula admisione fermentabatur.) Absurda lectio, restituenda ad verum sic: Erullia aut cicercula farina ei præfermentabatur. hoc est, ex erullia aut cicercula farina fermentum ei præparabatur. Vulgò verò nec sufferuere faciunt.) Lege, Suffervesciunt, composita dictione. Cum apud veteres ponderosissimo cuique, præcipuo tritico, salubritas perhibita sit.) Crassum hercle erratum, pro Ponderosissimo cuique tritico præcipua salubritas. A festinatione, ut speusfici.) Imò, Speusfici. Non pridem etiam è Parthis aduecti.) Lege, E Parthis inuecto, aliàs oratio erit parum cògrua. Durat sua Piceno in panis inuentione gratia, ex alicà materia: cum nouem diebus macerata, decimo & ad speciem tracta, & subacta vuæ passæ succo est. Ibi postea in furnis ollis indita quæ rumpantur ibi, torrent.) Admetiar & hic totidem verbis veterem lectionem: ea per se satis coarguet istam supposititiam. Eum nouem diebus macerant, decimo ad speciem tracta subigunt vuæ passæ succo: postea in furnis, ollis inditum, quæ rumpantur ibi, torrent. Vtitur tracta vocabulo & Cato cap. 76. Galliæ fetis equorum inuenere, Hispaniæ lino.) Scribe, Galli è fetis, Hispani è lino. Sed inter hæc dicatur prima & alicæ ratio.) Melius manu descripti libri: Sed inter prima dicatur & alicæ ratio. Inter prima, sicut, In primis. In Campania tamen laudatissimus campus est montibus subiacens.) Lego, Laudatissima, & aliter distingo: sicut Veronenfi Pisanoque agro, in Campania tamen laudatissima. Deinde est nouæ orationis initium: Campus est subiacens montibus. Extatque D. Augusti decretum, quo anno ad vicena millia.) Scribe, Quo annua u. m. Alica adulterina sit maximè è zea.) Rectius, Alica adulterina sit, maximè quidem è zea. Ac mox legendum, Difficiliter deterunt vtriculos, non Conterunt.

Cap. xii. Ob hoc Pythagorica sententia damnata: vel, ut alij tradidere, quoniam mortuorum animæ sunt in ea.) Vetus lectio: Ob hæc Pythagorica sententia damnata: ut alij tradidere, quoniam mortuorum animæ sunt in ea. Est enim arietino capiti simile, unde ita appellatur. Album, nigrumque est, & columbinum, quod alij venerium vocant, candidum, rotundum, leue. Arietino minus, quod religio peruigiliis adhibet. Est & cicercula minuti cicercis, inæquales angulos habens, veluti pisum.) Hæc partim sunt deprauata, partim (quod non leuius est crimen) perperam distincta: quamobrem totam orationem retexam: Est enim arietino capiti simile, unde ita appellatur, album nigrumque: est & columbinum, quod

Annotationes.

quod alij venerium vocant, candidum, rotundum, leue, arietino minus, quod religio peruigiliis adhibet. est & cicerula minuti ciceris, inæqualis, angulosi, velut pisum. Siliquæ rotundæ ciceri, cæterisq; leguminū longæ.) Que redundat.

Cap. xiiii. In transcurso eas attingere nostri.) Scribo, Ea. Sunt enim rapa Plinio ubiq; neutri generis, sicut mox, Quadrupedes & fronde eorum gaudent, non Earum. Masculinum, fœmininumq;.) Antiqua scriptura: Masculum fœmininumq;. Ac rursus ^{ad 15} Rapam lætiorē, pro eo quod recte erat: Rapam lætiora. Quota Luna procedente hyeme nix prima ceciderit.) Scribendum, Præcedente.

Cap. xiiii. Et vnum hoc seritur non arata, ubi fuerit maximè fabulosa.) In corrupta lectio: Seritur non arato: quærit max. f. &c.

Cap. xv. Degeneratq; ex leguminibus cracca.) Lege: Degeneransq; nam & hæc pabulum est. Maris à solo radi.) Melius, Ad solum quemadmodum dicimus, Ad viuum radi. Ac mox, Ita reliquæ, non, Itaq;. Et paulò post, Deplere sanguinem, non Repellere. Sunt enim contraria, Deplere, & Replere.

Cap. xvii. Quippe cum Germaniæ populi edant eam.) Melius. Serant eam. frumentum esse probat, quod cultura proueniat.

Cap. xxi. At in Baetris, Africa, Cyrene, omnia hæc superflua: quæ fecit indulgentia cæli.) Syncera lectio: Omnia hæc superuacua fecit indulgentia cæli.

Cap. xxii. Ut meris capitibus totis eas quærant viribus.) Viribus, abundat. Satis est, Meris capitibus totis & attestantur antiqui codices.

Cap. xxiii. Nisi hic malè substrauisse pecori colonum appareat.) Integra lectio: Nisi hoc contingat, malè substrauisse pecori. col. app.

Cap. xxiiii. Id enim optimum, quoniam grauissimum: neque alio modo vilius dispergitur.) Antiqua scriptura: Vilius discernitur. Nihilq; contrarium præripere quadam falsa diligentia.) Hæc verba neque coherent cum superioribus, neque sensum habent probum. Germana lectio est, Idq; in contrarium præcepere quidam falsa diligentia.

Spes ardua & immensa, misceri posse cælestem diuinitatem imperitiæ, sed contemplanda tamen, grandivitæ emolumento.) Posteriora verba aliter leguntur in vetustis exemplaribus, nempe sic: Sed tentanda tam grandivitæ emolum.

Cap. xxvi. Foveas aperire, aquam de agro pelle-re.) Vetis: Incilia aperire, aquam de a p.

Bubus glandem tunc aspergi conuenit: in iuga singula modios ccxi.) Ipsa absurditas numeri falsam scripturam coarguit. Tollendus est omnino, cum absoluta sit locutio etiam absque eo, q. d. iugatim singulos modios. Non vtique vi. Idus Feb. sed siue antè quàm ver præuenerit, siue postquàm hyemarit.) Confer veterum codicum lectionem, & senties quanto pulchrius cum ad præcedentia, tum ad sequentia quadret. Illic sic legitur, Sed siue antè, quando præuernat, siue post, quando hyemat. Quando præuernat, hoc est, quando præmaturè ver incipit: quando hyemat, hoc est, quando hyems nondum desæuiit. In priore verbo elegans est compositio: posterius ex Græco ^{ῥημῶς} translatus est.

Cap. xxvii. Dedi eccetibi herbas horarum indices: & vt ne sic quidem oculos tuos à terra reuoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum Sole.) Antiqua scriptura melius: Et vt ne sole quidem oculos tuos à terra auoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum illo.

Cap. xxviii. Itali fœnum ex dextera vna manu se-

cant.) Restituimus ex nostris manu scriptis: Italus fœ-nis ex dex. u. m. secat. Ex hoc vsq; ad brumâ decrescunt dies; qui creuerunt sex mensibus. At Sol ipse ad Aquilonem scandens, asper, ardua emensus, ab ea meta incipit flecti.) Hæc lectio aliquot manifesta errata habet: in vetere nihil est offenculi: In hoc vsq; à bruma dies creuerunt sex mensibus. Sol ipse ad Aquilonem scandens, ac per ardua enisus, ab ea m. i. f. Et huius veterinorum pabulo versâ folia stringis, stringens autem deputas.) Syncera lectio: Et huius vertam. Pabulo folia eius stringis, vitem deputas. Hæc lectio collata ad præcedentia, quæque mox sequuntur, magis etiam probabitur, euidentius veritate eius elucente. nos breuitati studemus. Transisse solstitium cantu ne putes.) Emendati codices: Transisse solstitium caueto putes. Et huius folia circumaguntur.) Scribendum, Et huius circumagam. vt supra tertio ab hoc versu, Et huius vertam. Nec quæque vnquam annonæ intulere caritatem.) Lege: Quæque nunquam annonæ in. ca. Paulò post lego, Sapientiæ adfectatoribus.

Cap. xxx. Ritus diuersitatem magnitudo facit messium, & raritas operariorum.) Elegantius est, Et caritas operariorum. Alij omnino pendunt, & effatu extenuari granum arbitrantur.) Quid est, omnino pendunt? Legendum. Alij omnino pendente tabulato extenuari granum arbitrantur.

Cap. xxxi. Vindemiator Aegypto non exoritur.) Scribo, Vindemiator Aegypto Nonis exoritur. Et paulò post, Arcturus verò medius, non Medis. Sed iam & Calendis Ianuarij defectu valorum vindemiantes vites vidi.) Vites, superfluit.

Sed æqui patris familiæ modus est annonæ, cuiusque anni utilitate.) Quanto elegantior vetus lectio? S. æ. p. modus est, annona cuiusq; anni vti. quemadmodum dicimus, Vti foro.

Cap. xxxv. Cum repente stellarum fulgor obumbratur, vt neque nubilo, neque caligine fluitans, graues denuntiantur tempestates.) Nostra exemplaria rectius: Cum repente stellarum vulgor obscuratur, idque neque nubilo, neque caligine, pluuia aut graues denuntiantur tempestates. Cum à Septentrione, ventum.) Illic legitur, ventum eum f. Aquilonem. Sole occidente, si ex vtraq; parte eius cælum putet, tempestatem significabunt.) Cælum petent. f. nubes. Nisi ita legas, non est quò referas verbum Significabunt. Delphini tranquillo mari lasciuientes, flatum, ex qua veniunt parte: item spargentes aquam, item turbantes tranquillitatem.) Posterior pars castiganda sic: Item spargentes aquam turbato, tranquillitatem. Seq; tam bentes contra pluuiam.) Lege, Contra pilum. Formicæ absconditæ cōcursantes.) Addenda particula Ver, Absconditæ, vel concursantes.

EX LIBRO DECIMONONO CAP. I.

Textumq; rursus tundiur clauis) Lego, Textumque. vt de tela intelligatur. Quaternis denariis stipula eius permutata quondam, vt auri.) Equidem stipulas auri nusquam antea reperi. In manu scriptis exemplaribus legitur, scripula. id ponderis genus est. Ad clium vsq; in Capitolium.) Rectius, Ad cliuū vsque Capitolinum.

Cap. ii. In sicco præferunt è cannabi funes. Et spatum alitur etiam demessum, veluti natalium sit impesa.) Germana lectio. At spatū alitur etiam demersum veluti natalium sitim pēsans. Superius enim dixerat, Iuncum esse aridi soli. Distinguuntur & colore, ruffo nigroque, & intus candido. Laudatissima sunt, quæ

Africa

In Plinii Naturalem Historiam

Africa crescunt. Anne vitium id terræ, neque enim aliud intelligi potest, malumne id ea protinus globetur magnitudine qua futurum est, & viuante, an non, haud facile arbitror intelligi posse.) Ita quidem legitur in vulgatis editionibus: sed longè aliud est in emendatis exemplaribus manu descriptis. Distinguuntur & colore, ruffo nigroque, & intus candido, laudatissima *Africa*. Crescant, anne vitium id terræ (neque enim aliud intelligi potest) ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est: & viuante, an non, haud facile arbitror intelligi posse.

Cap. III. Misy, præcipuum suauitate, odore ac sapore.) Melius, Suauitate odoris ac saporis.

Quibusdam locis acceptantur riguis, & feruntur.) Absona lectio. Elegantiæ integritas in nostris manu scriptis exemplaribus extat: Quibusdam locis accepta riguis feruntur. Diuque iam non aliud ad nos inuehitur, quàm quod in Perside aut Media & Armenia nascitur, laser, multo infra Cyrenaicum. Id quoque adulteratur gummi.) Vetus lectio, Quàm quod in Perside, aut Media, & Armenia nascitur largè, sed multo infra Cyrenaicum: id quoque adulteratum gummi. Mirum quantum conferens candori mollitiæque. Aequè nascitur satiuia ubique.) In vetustis codicibus tantum est, Nascitur satiuia ubique. Aequè Echo, opinor, addidit, quod præcedens oratio in eas syllabas exeat.

Cap. IIII. Epicurus hortorum magister.) Antiqui codices habent, Otij Magister. quod magis probatur. Alias in Numidia atque Aethiopia in sepulchris aucupari, aut pugnare cum feris mandab eo cupientem quod mandat alius.) Castigauimus ex fide archetyporum hoc modo: Alias in Numidiam atque Aethiopiæ sepulchra: aut pugnare cum feris, mandique capientem quod mandat alius. In Numidiam peti, quod verbum eodem versu præcedit: non, In Numidia aucupari, cum nullum sit aucupium Numidarum, quæ cicures sunt, gallinaceique generis. de his enim accipiendum est. E frugibus quoque quoddam alimentum excogitasse luxuriam.) Lego addendo, Excogitasse sibi luxuriam. Ac mox, Alio pane procerum, alio vulgi, non, Alios. Et quæ minimè accederent ad desiderium panis.) Vitiauit elegantiam sermonis, quisquis hic Ad, præpositionem de suo addidit. Scribendum erat, Accenderent de. Ac mox, tam quoque in fenestris. Quoque superuacaneum est, nec habetur in emendatis codicibus. Et contingit aliqua gratia operi, curaque nostræ.) Mollior est antiqua lectio, Operæ curaque nostræ.

Cap. v. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem, nec perfici queunt, in cibis non insalubres, tamen plurimum natant. Oleum odore mirè.) Aliter legitur in nostris exemplaribus, ad hunc modum: Nec perfici queunt in cibis, non insalubres tamen plurimum. Natura oleum odore mirè. Quod de semine eius faciunt.) Lego, Quod è semine eius faciunt. Nostrum armoracion.) Imò Armoraciam. Est enim Latipum nomen. Adeò cæteris cibis prælatus raphanus, ut ex auro dicaretur raphanus.) O battologiam. quid opus erat repetere raphanus? Scripsit & Morchion Græcus.) Moschion, non Morchion. Fuit eius nominis medicus, cuius libellum Latine versum vidimus, nondum publicatum. Inest longitudine neruus, qui in decoctis extrahitur.) In, præpositio redundat. Lege, Qui decoctis extrahitur. Sifer his feritur mensibus, Februario, Martio Aprili.) Vetus lectio, Siferis satus mensibus, Febr. & c. Mox est, Pluribus modis austeritate victa, non Plurimis. Sed hoc genus leuiora non semper annotamus, ob euitandum lectoris

tedium. quale est mox, Melle, vuisque passis, cum scribendum sit: Vuisque. Et aliquantò post, Folia quæ sunt in eis ampla, pro Quæ sunt his. Effodiuntur bulbi ante ver. At deteriores ilico fiunt, si finduntur.) Si finduntur, superfluit. Sic enim est in vetustis voluminibus. Effodiuntur bulbi ante ver, aut de. il. fiunt. Aut, id est, alioqui. Sic lib. 2. cap. 70. Aut vndique; cernerentur hæc sidera.

Cap. vi. Sectiui duo genera. hoc herbaceum fol.) Hoc, redundat. Sunt qui & allium & vlpicum inter Opalia ac Saturnalia seri aptissimè putent.) Veteres codices, Inter Compitalia ac Saturnalia. Pulchriusque existimatur tale.) Antiqua lectio: Pulchriusque; tale existimant quidam. Sed hoc ad sensum nihil refert.

Cap. vii. Mirum in betæ semine: non enim totum eo anno gignitur.) Non malè antiqua scriptura: Non enim totum eodem anno gignit.) Nil ocimo fecundius. Cum maledictis ac probris serendum præcipiunt: latius proueniet. Satum etiam pauit terra adacta cuminum, & qui seruit, precantur ne exeat.) Syn-cera lectio: Cum maledictis ac probris serendum præcipiunt, ut latius proueniat. sato pauit terra. Et cuminum qui ferunt, precantur ne exeat. Attestantur vetusti codices manu scripti.

Cap. viii. Est autem satiuus differentia in folio.) Legendum: Et satiuus autem differentia in folio.

Alij coloris & temporis satus genera discernere.) Scribo, Alij colore, & tempore satus, genera discernere. Cappadocas, Græcas. Longiora his folia, caulesque lati.) Sine causa mutata est vetus lectio: Cappadocas, Græcas, longioris has folij, caulisque lati. Tamen si ad sensum perparum refert. Medici innocentiorè, quàm olus esse iudicauere.) Verba, quæ sequuntur, postulant ut legamus Nocentiorum, quemadmodum legitur in antiquis voluminibus. Errori occasione præbuit postrema litera præcedentis dictionis. Sequenti versu: Utque validis potius in cibo sint: Que, redundat. Sed teneritas in dote fit. Frigora non tolerat.) Antiqua scriptura rectius: Sed teneritas in dote, si frigora non tolerat. Est etiam sua gratia nonnunquam plantæ habitum excellentibus, halmyridia vocant.) Vera lectio veterum exemplarium: Nunquam plantæ habitum excellentibus. Intelligendum est enim de plantis brassicæ. huc facit diminutiva vox, ἀμυρίδιον.

Viret thyrsio primum emicante: qui caulem educens, tempore ipso quo fastigiatus est in toros, stringitur.) Duæ voculæ, Quo, & Est, redundant: & Striatur, lege, non Stringitur. nam inter toros interueniunt striæ, sicut in aruo inter porcas sulci. Eadem ratione striatæ columnæ apud Vitruuium leguntur. Sic & melopepones striato cortice conspiciuntur. Nullum gratius his solum, quàm Rauennatium. Hortorum indicauimus corrudam. Hunc intelligimus syluestrem asparagum, quem Græci orminum aut myacanthon vocant.) Distingue, Quàm Rauennatium hortorum. Indicauimus & corrudam. Hunc enim intelligo syluestrem asparagum. Apricis gaudet & siccis, terra quam maximè lateritia.) Lego, Lateraria. Lateritios parietes dicimus, ex lateribus constructos. Laterariam terram, quæ apta sit fingendis lateribus. A Cornelio Cethego in Consulatu collega Q. Flaminij.) Quintius Flaminus est verum nomen. Ligusticum syluestre est. In Liguria suæ montibus feritur. Vbi que suauius satiuum, sed sine viribus.) Integra manente scriptura, vitiosa distinctio sensum in contrarium deprauauit. Tus sic distinguo: Ligusticum syluestre est in Liguria suæ montibus: feritur ubique: suauius & c. Sinapi nulla cultura, melius tamen planta relata.) Legendum, Planta relata.

Cap. x.

Annotationes.

Cap. x. Nanque & ocimum se necat, degeneratq; rite in serpyllum.) Vera lectio, Nanque & ocimum senecta degenerat in serpyllum. Item contra formicas.) Lege, Idem Ac mox: Remedium monstravit limum marinum, aut cinerem obturandis earum foraminibus. pro eo quod vulgò deprauatè legitur, Limo marino, aut cinere obturatis. Naporum medicinz sunt.) Scribo, Medicina est. & proximè sequenti versu, Quo si amisso, non Quæ.

Cap. xii. Solummodo ex omnibus lapathum sylvestre melius. Hoc insatium rumex vocatur, nasciturque fortissimum. Traditur semel satum durare, nec vnquam vitari terra.) Demiror quam ob rem castigatioribus visum sit ab archetypo hic discedere. Vera exemplaria habent sic: Solum verò ex omnibus lapathum sylvestre melius: hoc in satius rumex vocatur, nasciturque fortissimum. Traditur certè semel satum durare, nec vinci vnquam à terra. Quæ sunt sylvestria.) Atqui non de sylvestribus sermo est, sed de hortensibus. Legendum igitur, Quæ sunt & sylvestria. Alioquin extra insidit pulueris modo.) Vetus lectio: Aliquando extra insidit. Sed perparum refert, vtro modo legas.

Apio eximi in coctis obsoniis aceto, in eodem cellario in fassis odorem vino grauem.) Quis intelliget hæc? Syncera lectio: Apio eximunt coqui obsoniis acetum, eodem cellarij in fassis odorem vino graue. vera autem vnus cuiusque natura non nisi medico effectus prænosci potest.) Pernosci, non Prænosci.

EX LIBRO VIGESIMO.

IN fine Procemij legendum, Tantum venia sit à minimis, sed à salutaribus ordienti. non, Ordinem.

Cap. i. Suscipitur aqua cælesti, atque subsidet. Deinde in Sole cogitur in pastillos.) Legendum, Atque subsidit: Deinde Sole cogitur. Idque melius, quo vetustius erit, quod iam c. c. annis seruatum esse, author est Theophrastus.) Nec hic video cur mutanda fuerit vetus lectio, nisi quod castigatores, dum archetypalegere nesciunt, nihil non corrumpunt. Atqui non satis est solum sensum vtcunq; reddere: verba etiam ipsa authoris optima fide annumeranda sunt. Reposuimus igitur vetera hoc modo: Melius, quod vetustius: fuitque iam c. c. annis seruatum, vt author est Theophrastus.

Partus verò, si in arietis lana alligatum inscientis lûbis fuerit, ita vt protinus ab ea eximatur, & rapiatur extra domum ipsam.) Vtrum tandem iubet eximi, partum ne ipsum, an semen adalligatum? atqui neutrum quadrat. Sequamur & hic antiquam scripturam: Ita vt protinus ab exitu rapiatur extra domum. Iam euident est, de semine accipiendum, quod raptim ab exitu foetus efferri domo vult, quod omnis mora periculosa sit. Tanta vis educendi inest. Superest vna vox, Ipsam. Lege, Ipsum: vt cum sequentibus cohæreat, Ipsum cucumim, & reliqua. nam hæcenus de succo & semine eius locutus est.

Cap. ii. Sanat & humores subitos.) Tumores, non Humores. Radix sanat hucera concreta in modum faui, quem cerion vocant. Scribo, Quæ ceria vocant. nam melius ad hucera refertur: nec aliter legitur in emendatis codicibus. Item millepedem: sepa Græci vocant.) Lege, millepedæ. s. morsus. Et putrescit locus ipse. Cucumis odore defectum animi.) Distingue, Ipse cucumis. Idem erratum & proximo capite annotauimus.

Cap. iii. Non nisi saxosis nascens. Adde præpositionem, In saxosis. In morbo verò regio vtiliter

semina eius insumuntur.) Legendum, In morbo regio vtiliter semina eius sumuntur. Item spinæ & lumborum ac coxarum dolores.) Lego, Coxendicum. Et ardores capitis, & maximè infantium.) Vetus: Et ardores capitis. infantium maximè.

Democritus in totum ipsum abdicauit in cibis.) Rectius in totum ea abdicauit. Ea. s. rapa. Et sequenti versu, Ab eis, non, Ab eo, Ibidem, Condirentur, non Condiretur. Item prodesse, non Prodest: vt ex autoritate Dionysij dictum accipiamus. Et iam antea monui de rapo neutri generis, quod perpetuò raparius iste castigatior in rapam transmouit quod vulgus ita loquatur. Hoc ad albicandam cutem.) Albicare, Latinum non est, hoc significatu. Adlaurigandam legi debet, non Albicandam. Ac mox: Nam vt supra diximus, erui, hordei, tritici & lupini radix ad omnia inutilis.) Hoc nusquam superius dictum est: & primæ quatuor voces non habentur in vetustis codicibus: quamobrem & nos deleuimus.

Cap. iii. Quamquam & alibi nascitur, vtilior vrinæ duntaxat eiiciendæ.) Ciendæ, non, Eiiciendæ. In aqua foliis eius decoctis, bibere vel succum ipsius cyathis binis. Contra phlegmoni ipsos illinire tusos vile. Inchoantibus verò recentem corticem cum melle.) Hic foedissimam deprauationem sustulimus, adiuti exemplaribus antiquis. Legendum enim, Aquam foliis eius decoctis bibere, vel succum ipsius cyathis binis contra phthiriasis: Phlegmoni ipsos illinire tusos, liuori verò recenti corticem cum melle. Nec est necesse addere hanc dictionem, Vtile. Pendet enim oratio à præcedenti verbo, Prodest. Cæterum cerastis scorpionibus aduersatur, vel ipso semine infectis manibus impunè tractantibus. Imposito raphano scorpionibus, moriuntur. Non multo mitius hunc locum deprauator tractauit. Castigauimus, vnde & priorem, hoc modo. Cæterò scorpionibus aduersatur: vel ipso, vel semine infectis manibus impunè tractabis: impositoque raphano scorpiones moriuntur.

Hydropicis quoque & aceto & sinapi sumpti.) Scribo: Ex aceto aut sinapi sumpti. Hippocrates capillis mulierum defluos fricari raphanis.) Vetus lectio: Capitis mulierum defluuia fricari.

Cap. v. Et Phagedænas hucera sistit recens cum melle impositum. Vel aridæ farinæ inspersam radicem eius Dieuches & c.) Lege, & distingue sic: Et phagedænas hucera sistit recens cum melle impositum, vel aridum farina inspersum. Radicem eius Dieu. & c. Inde quoque est proverbiū.) Melius: Indeque est proverbiū. Simillimam staphylino herbam ferit, quam alij gingidion vocant. Tenuius tamen & amarius, eiusdemque effectus est coctum crudumque stomachi magna vtilitate.) Ex his verbis intelligitur, gingidion coctum eiusdem effectus esse, cuius crudum. Atqui Plinius aliud dicit, videlicet gingidij eundem esse effectum, quem staphylini. Sed nihil mirum, si deprauatis verbis & perperam distinctis etiam sensus vitatus est. Proinde rectius legitur hoc modo: Quam alij gingidion vocant, tenuius tantum & amarius, eiusdemque effectus. Estur coctum crudumque, stomachi magna vtilitate.

Fastidium abstergit.) Absterget, grammatica nescio quis mutauit in abstergit, quasi verò alterum parum Latine dicatur. In eadem sententia est Diocles.) Lege addendo, In eadem sententia est & Diocles. Heraclides contra argentum viuum dedit, & Veneri subinde offensantem, ægrisque se recolligentibus. Hunc Hicæsius ideo stomacho vtilem videri

In Plinij Naturalem Historiam

dixit, quoniam nemo tres siferes edendo continuaret: esse tamen vtilem conualescentibus ad vitam transeuntibus.) Primum Offensanti, legendum pro Offensantem, deinde particula Hunc, superfluit, præterea Vtile, bis mutatum est in Vtilem, non rectè. Apparet enim Sifer, inter illa nomina connumerari, quæ genus cum numero mutant. Superius enim dixerat. Sifer erraticum satiuo simile est. Sed grauissimum est erratum, quod nescio quis pro Ad vinum transeuntibus, scripsit Ad vitam transeuntibus, non sentiens verba hæc de hydropisia ægrorum & ænopsia intelligenda. Et quoniam plerisque similitudo nominum Græcorum confundit, contexamus & de sefeli.) Vetus lectio hic, & in Indice, De fili: nec erat necesse Græcam vocem pro Latina supponere. quod enim Græci medici *σέσση μασσηλιωτικήν* vocant, apud Marcellum, qui sub Theodosio floruit, Sil Masiliense legitur. Qui mutauit lectionem, putabat fil, pigmenti tantum nomen esse, cum sit vox polysëma. Boum morbis medetur, vel si contritum infunditur.) Satis erat: Boum morbis tritum infunditur. nec egebat Pliniana verba tali interpolatore. Siccata autem in umbra farina tusa & conuulsis, & inflationibus, & arteriis medetur.) Legendum: Siccata autem in umbra farina tusa & conuulsis &c. Satiæ olfactu ipso & delacrymatione caligini medentur, magis verò succi iniunctione.) Caligini tantum his verbis remedia traduntur, si legamus ita, ut Plinius scriptum reliquit, nempe sic: Olfactu ipso & delacrymatione Caligini medentur. Significat delacrymationem acrimonia caparum excitam oculorum caligini prodesse. Purgamenta quoque earum cremata in cinerem illinentes ex aceto serpentium moribus inter ipsasque multipedes ex aceto.) Dele Inter, & pro Multipedes, repono Multipedæ. s. moribus. Ipsasque, videlicet capas.

Et si succum ieiuni quotidie edant.) Succum, superuacanea dictio est. Stomacho vtilia esse, ac spiritus agitationi.) Lege, Stomacho vtilia esse spiritus agitatione Apparet eundem castigatorem supra in hoc capite ex Delacrymatione fecisse Delacrymationi.

Cap. vi. Porro sefuiuo profluua sanguinis sisti in naribus, contrito eo obturatis.) Scribo, Porrum sefuiuum profluua sanguinis sistit, naribus contrito eo obturatis. Neque enim hoc ita, ut superius, ex auctoritate Varronis refert: sed transitum facit ad aliam speciem: quemadmodum est videre in emendatis exemplaribus. Hulus aciem hebetans, & in angulo oculi perpetim humor emanans.) Lege, Perpetuo humore manans. Epinyctidis est descriptio. Sanguinem reiicientibus succus eius cum caule, aut thuris farina, vel acacia datus.) Scribendum, cum gallæ aut thuris farina. Allio magna vis magnæ etiam utilitates, contra aquarum & quorumlibet locorum mutationes.) In vetustis voluminibus nec Etiam est, nec Quorumlibet. Aconitum, quod alio nomine pardalianches vocatur, depellit: item hyoscyamum: contra canum morsus. Inque vulnera cum melle imponitur.) Vetus & syncerior lectio: A. q. a. n. p. vocatur, debellat: item hyoscyamum, canum morsus, in quæ vulnera &c.

Attritis corporum partibus, vel si vesica intumuerit.) Scribendum, Vel si in vesicas intumuerint: hoc est, Etiam si vesicas produxerint attritæ partes. Vel si decocta aqua colluantur. Decocti, non Decocta. Porro si indicare pergam quotiescunque in distinguendo peccatum est, vereor ne Lectori tædiosum sit. Sic & voci plus confert.) Plus, redundat. Aut si sanguis etiam excreetur, vel purulenta

sint. Et pituitæ sub pruna coctum, potum & cum mellis pari modo sumptum.) In antiquis voluminibus tantum est. Aut si sanguis excreetur vel purulenta, sed pruna coctum, & cum mellis pari modo sumptum. Cætera verba satis apparet esse nugatoris alicuius additamenta. Quartanas quoque excutere potum caput vnum cum laserpitij obolo. In vino austero tussim, & alio modo acceptum. Suppurationes quantaslibet sanat fractæ incoctum fabæ, atque ita in cibo sumptum.) Omnia hic confusa ac vitiata, distinguenda emendaque in hunc modum, idque ex fide archetyporum, ut reliqua: Quartanas quoque excutere potum caput vnum cum laserpitij obolo in vino austero. Tussim & alio modo, ac pectorum suppurationes quantaslibet sanat, fractæ &c. Sensus est, Tussim & hoc modo sanari, & illo altero remedio, iam contra quartanas dicto. Iumentis urinam reddere, atque non torqueri tradunt.) Iumenta, non Iumentis.

Cap. vii. Huius lac expissatum.) Scribe, Spissatum. Thyrsos & foliis scabritia.) Vetus lectio: Et ipso & foliis scabritia & ipso. s. caule, quod nomen proximè præcedit. Quidam & è satiuis colligunt, succo minus efficaci.) Melius legetur, Quidam & è satiuis colligunt succum minus efficacem. Et tertio inde versu: Nunc non pauca restant, Nunc superfluit. Nec nulla res maiorem in cibis aueritatem incitat inhihetque. Eadem in causa alterutrinque modus.) Lege & distingue: Nec vlla res in cibis aueritatem incitat inhihetque eadem: in causa alterutraque modus est. Nunc pulchrè cohærebit quod sequitur: Sic & alium copiosiores solunt, modicè sistunt.

Cap. viii. Nigræ radices ita in aqua coctæ, pruriginem tollunt.) Lege, Porriginem tollunt.

Cap. ix. Ergo vel cum vino tritam sorbendam, vel ex olei intinctu sumendam.) In corruptior lectio, Ergo vel cum his tritam sorbendam, vel ex hoc intinctu sumendam. Pendet enim hæc oratio à præcedente. Et alij comescere mala corporis.) Lege addendo: Et alij verò. Semen eius totum auxiliatur contra serpentes, fungorumque venena. In tauri sanguine folia cocta spleneticisque in cibo data, & cruda illita cum sulphure & nitro, profunt.) O bellum medicum: hic nimirum tauri sanguinem etiam pro antidoto præberet. Germana lectio est hæc: Contra serpentes, fungorumque venena, & tauri sanguinem. Folia cocta spleneticis in cibo data, &c. Nervis vtilis: ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus. Qui sunt ruffi ex his citissimè sanant.) Lege & distingue: Ideo paralyticis dantur. Luxata in pedibus, qui sunt ruffi &c. Elixos assis minus viles esse adiiciunt.) Scribo, Adiicit, scilicet Diocles.

Cap. x. Vesicæ quoque nisi coctum aqua. Si canibus detur, occidi eos.) Distingue, & castiga sic: Vesicæ quoque nisi decoctum: quæ aqua si canibus detur, occidi eos. Alioqui canes non vescuntur asparagis.

Cap. xi. Verum apud eruditos non aliud erutum terra in maiore sententiarum auctoritate est.) Varietate, non Auctoritate. Nam id defunctorum epulis feralibus dicatum existimatur. Ipsius quoque visus claritati inimicum.) Lego, Epulis feralibus dicatum esse, visus quoque claritati inimicum. Nam hoc ex Chrysippi & Dionysij auctoritate refertur: ideoque melius per infinitum legitur absque verbo existimatur. Semen datur ex tribus cyathis ex vino albo.) Antiqua scriptura potior: Semen datur & aqua-

Annotationes.

quatis ex vino albo. Arquatis, id est, iſtericis.

Cap. xii. Ocimum quoque Chryſippus graui-
ter increpuit, inutile eſſe dicens ſtomacho vrinæ, o-
culorum quoque claritati.) Duo verba, eſſe dicens,
aliquis de ſuo adiecit, mirum ni elegantiz cauſa. Alij
verò ſi eo die feriatuſ quiſpiam à ſcorpione, qui ede-
rit ocimum, ſanari non poſſe.) Vera lectio: Afri verò,
ſi eo die feriatuſ quiſpiam à ſcorpione, quo ederit o-
cimum, ſeruari non poſſe. Secuta ætas alacriter de-
fendit.) Rectius, Acriter defendit.

Cap. xiii. Seſtius adiecit, hoc ſerpentes fugare.)
Vetus lectio: Sextius adiecit, vſtum ſerpentes fugare.
Multi ſucco eius cum melle attrito inuncti.) Lege,
Cum melle Attico. Dederunt & cum bitumine
infrictam.) Infrictam, non Inſrictam.

Item vitilignes vel rugas, ſtrumas, & ſimilia cum
hircino & adipe ſuillo.) Codices veteres: Item vitili-
gines, verrucas, ſtrumas, & ſimilia, cum ſtrychno &
adipe ſuillo.

Cap. xiiii. Iis commanducatis & impositis ſana-
ri elephantiam, ſicut Magni Pompeij ætate fortuito
cuiuſdam experimento, propter pudorem facie illi-
ta compertum eſt.) Elephantiaſin, non elephantiam
hunc morbum Plinius vocare ſolet. Legendum igitur
pro Elephantiam ſicut, Elephantiaſin, & bene
habebit tota oratio. Mentæ ipſius odor animum
excitat, & ſapor auſcultatem in cibis: ideo in mamma-
rum miſtura familiares ipſæ acceſſere, vt coire den-
ſereque lac non patiantur.) Tota via aberratum eſt.
Vera lectio eſt hæc: Ideo embammatum miſturæ fa-
miliaris. Ipſa acceſſere ac coire denſerique lac non
patitur. Embammata Græcè vocantur intinctus,
ad excitandam orexim inuenti. Recentis ſuccus na-
rium vitia ſpiritu ſubductus. Impetigines quoque,
vel ſi teneatur tantum, prohibet.) Intertrigines le-
gendum, quemadmodum eſt in archetypis. Morbo
regio in vino albo ab alienis datur.) Lego, A balineis
datur.

Cap. xv. Propter colum quoque bibitur, illini-
turque vel penicillis ſeruens, vel aſtringitur faſciis.)
Vetus lectio: Propter colum quoque bibitur, illini-
turque, vel penicillis ſeruens apprimitur faſciis.

Nanque & panibus ſubigitur.) Vetus lectio, ſubdi-
tur. Sic cap. 17. Panis etiam cruſtis inferioribus ſub-
ditum. Sunt & quidam qui cunilam bubulam appel-
lauerint.) Quidam, ſupernacanea vox eſt hoc loco.

Cap. xvi. Trita mellis odorem habet, digitis ta-
ctu eius cohærentibus.) Melius. Cohæreſcentibus.

Cap. xvii. Caſtore taliter demonſtrante. Vetus
lectio: Caſtor & aliter monſtrabat: vt intelligamus
alterum piperitidis genus. Sequenti verſu lego,
Vtilem. ſ. demonſtrabat. Luxata & contuſa in aceto.)
Archetypa Luxata & incuſſa. Vrinam & menſtrua
ciet.) Plinius ſcripſit, Vrinam & menſes ciet, ſicut
paulò poſt, Pythagoræ, inter pauca laudatum, non à
Pythagora: quod genus deprauationis frequens eſt
in hoc opere Epiphoriſ oculorum radicem eius tu-
ſam imponit Iollas.) Lege addendo, E vino radicem
eius. Et mox, Extrahendiſque, ſiqua in oculos in-
ciderint. Dyſentericis & tenaſmis datur.) Rectius,
Dyſentericis & in tenefmo. Semen hydropicis &
cœliacis dedit tritum cum menta. Verum & radi-
cem ad renes.) Caſtigauimus ad exemplaria hoc mo-
do: Tritum cum menta è vino: radicem & ad renes.
Pythagoras quidem non corripit vicio comitali in
manu habentes.) Legendum, Pythagoras quidem
negat corripit.

Cap. xviii. Satiui albi calyx ipſe teritur, & bibitur

ſomni cauſa. Semen elephantiaſis medetur.) Scri-
bendum erat, Et è vino bibitur. Item, Elephantiaſi,
non Elephantiaſi. Succus & hic, & herbæ cuiuſque.)
Lege, Cuiuſcunque. Sequenti verſu, Vt lactucis,
non Aut. Prætorij viri patrem in Hiſpania baiuli.)
Baiuli malim, vt ſit loci nomen, quemadmodum di-
cimus Bilbili, Sacili. Cum hiſ aurium dolori inſtilla-
tur.) Melius: Cum hoc & aurium dolori, cum hoc. ſ.
roſaceo. Sic & foliis ipſis vtuntur ad ſacros ignes. I-
tem vulnera cum aceto.) Si ſic legamus, & prodagrat
vnum remedium peribit, nec ſacro igni ſuum, vt o-
portet, adhibebitur. Synceram lectionem etiam
num retinent antiqui codices: Sic & foliis ipſis vtun-
tur. Item ad ſacros ignes & vulnera ex aceto. Expe-
rimentum opij eſt primum odore: ſyncerum enim
perpeti non moſ eſt. Dein in lucernis.) Indidem caſti-
gauimus & hæc: Syncerum enim perpeti non eſt.
mox in lucernis. Sed hic Latinitatis grauior iactu-
ra eſt, quàm ſenſus. Fœdiore mendò mox pro, In pu-
ſtulas coit, ſcriptum eſt, In poſca coit: cum tamen ex-
perimentum fiat in aqua, non in poſca.

Cap. xix. Inter ſatiua & ſylueſtria medium genus,
quod niſi in aruiſ eſſet, ſponte naſceretur, rhœam vo-
cauimus & erraticum.) Lectio vetus magis Plinium
ſapit: Inter ſatiua & ſylueſtria medium genus, quoni-
am in aruiſ, ſed ſponte naſceretur, r. u. & e. Alte-
rum eſt in ſylueſtribus generibus heraclion: vocatur
ab aliis aphron.) Elegantior eſt vetus lectio. Alterum
è ſylueſtribus genus heraclion vocatur, ab aliis a-
phron.

Cap. xx. Dyſenteria & vomicaſ datur ex aceto.)
Noſtra exemplaria habent, Eſtur ex aceto. Caput in-
delitum diſtillationem toto anno non ſentire.) Illic
legitur: Caput illitum ea, diſtillationem anno toto
non ſentire. Aliquantò poſt pro. Coquitur difficilli-
mè, repoſuimus, Conqueretur. Refertur enim ad præ-
cedentem particulam, Tanquam.

Hippocrates vuluarum vitiis id inſundi.) Lege, In-
fundit. Duritias omnes vel cocto, vel crudo vtili-
ter illini putant.) Scribo, Putauit. ſ. Lycus. Cocto
aut per ſe, aut cum malua, aut lenticula.) Rectius, Vel
per ſe, vel cum malua, aut lenticula.

Cap. xxi. Aculeos omneſ extrahunt illitæ crudæ,
aut cum anetho potæ. Decoctæ verò cum radice ſua
leporis marini venena reſtringunt.) Incorrupta ſcri-
ptura aliter habet: Illitæ crudæ cum nitro: potæ verò
decoctæ cum, &c. Nec lapathum diſſimiles effectus
habet. Eſt autem ſylueſtre.) Non hoc dicit, lapathum
herbæ eſſe ſylueſtre, ſed præter ſatiuum eſſe etiā ali-
ud lapathi genus ſylueſtre. Quare melius legitur ad-
iecto, &c. Eſt autem & ſylueſtre. Foliis aquoſis.) Recti-
us, Acutis, vt eſt in veteribus voluminibus. Vnde et-
iam oxalidem appellatam videri poteſt. Oxylapathi
ſemen lotum in aqua cœleſti, ſanguinem prodeſt re-
iicientibus, adiecta acacia lentis magnitudine, pro-
deſt.) Prius Prodeſt, redundat. Radicis tantum alti-
tudine differens, & erga dyſentericos efficacis effe-
ctus, potum ex vino.) Veteres codices habent: Et erga
dyſentericos efficaci effectū, potu ex vino. Vt intelli-
gamus hoc quoque differre à reliquis lapathi generi-
bus, quod peculiarem vim contra dyſenteriam ha-
beat.

Cap. xxii. Senſus atque ſternutamenta capitiſ
purgat.) Lege ſternutamentis caput purgat. Et vulua-
rum conuerſionem ſuffitum excitat odore.) Melius,
Et vuluarum conuerſione ſuffocatas excitat odore.
Addito exiguo oleo & ſaliſ.) Scribo, Olei & ſaliſ. Ru-
ptis, conuulſis, ſpaſmatum neruiſ ſalutare.) Spatiſcis

In Plinij Naturalem Historiam

neruis, non spasmatum. In ouum inane succum ad-
iicit iis.) Rectius, Addit, quàm Adicit. Fugat & o-
dore, cominus si vratur.) Legendum, Fugat & odore
omnes, si vratur. omnes. s. serpentes. Ex aqua bibitur
& ad iocinerum dolores.) Antiqui codices habent,
Adiocinerum desideria, familiari Plinio locutione.
Stomachi dissolutiones cohibet siue in cibo sumptu,
siue in succo potum.) Lego Siue succo potum.

Epiphoras cum thure & aqua, aut cum myrrha.
Cum vino sedat parotidas. Cum melle, aut adipe, aut
cera, stomachi solutiones, inspersum polentæ mo-
do.) Aliter legitur & distinguitur in vetustis codici-
bus. Epiphoras cum thure & aqua, aut cum myrrha
ac vino sedat: Parotidas cum melle aut adipe, aut ce-
ra. stoma. si. p. m. Adiocinoris dolores estur cum v-
ua passa, & ad phthisim vtilissimè. Semine fiut & eclig-
mata.) Nimis sæpe in distinguendo peccatum est,
maximè in his medicinalibus libris, aliquando non
vno loco in eodem capite, vt in hoc ipso. Distinguen-
dum ad hunc modum: Adiocinoris dolores estur cū
vua passa. Ad phthisim vtilissime è semine f. e.

Cap. xxiii. Prodest vesicæ cum vino leui, & scemi-
narum menstruis.) Lege addendo, P. u. c. u. leni, & scæ.
menstruis hærentibus.

Cap. xxiiii. Sed ante discessum ab hortensibus.)
Elegantius, Sed discessuri ab hortensibus, vnam com-
positionem ex his clarissimam subtexemus.

EX LIBRO VIGESIMO PRIMO.

CAP. II.

Quin & vocabulum ipsum tardè inde communi-
catum est.) Inde superfluit.

Cap. iiii. Calare eos primùm instituit. P. Claudi-
us.) Malo veterem scripturam: Primus instituit. Qui
coronam, ipse, pecuniæ eius, virtutis ergò arguitur
quam serui equiue meruissent, Pecuniam partam le-
ge dicit, nemo dubitauit.) Verba Plinij, quibus duo-
decim tabularum legem interpretatur, restituimus
ex fide archetyporum. Quam serui, equiue meruiss-
sent, pecunia partam lege dici, nemo dubitauit. Vide
licet quia serui ipsi, & equi pecunia parantur. In-
genque & his seneritas.) Hinc non His. P. Mutianus,
cum demptam Marfyæ.) Munatius, scribi debet. Cu-
ius luxuria noctibus coronatum Marfyam, literæ illi-
us describunt.) Antiqua exemplaria habent: Literæ
illius dei gemunt. Apparet ironiam esse. Florum
quidem P. R. honorem Scipioni tantum adhibuit.
Suario cognominabatur, propter similitudinem sua-
rij cuiusdam negatiatoris.) Pro, Adhibuit, lege Habu-
it, pro Suario Serapio. nam idem nomen fuit nega-
tatori. Huius fit mentio & libri 7. capit. 12.

Nec ei fuit in bonis funeris impensa.) Vetus lectio,
Nec erat in bonis. Leuius hoc, fateor: sed cū vide-
am in hoc capite tam multa de industria mutata, ni-
hil dubito, quin hoc quoque mendum eidem debe-
amus, cui cætera. Sequenti versu est, Quæque præfer-
atur, nō, Quæque parte. Et aliquantò post pro Quod nō
ceret capti, legendū, Quæ nocent. Quoniam & hono-
est aliqua valetudinis portio, in potu atque hilaritate
præcipuè, odorum vi surripiente fallaciter solertiam.
Nanque scelerata Cleopatra, apparatu belli Actia-
ci gratificationem ipsius reginæ Antonio timente,
nec nisi prægustatos cibos sumente, fertur ab ore eius
luisse extremis coronæ floribus veneno illitis. Ipsa-
que capiti imposita & c.) Egregiè hoc loco adiuue-
runt nostra exemplaria, in quibus ita legitur. In
potu, atque hilaritate præcipuè odorum vi surrepen-
te fallaciter, scelerata Cleopatraz solertia. Nanque ap-

paratu belli. Actiaci gratificationem ipsius reginæ
Antonio timente, nec nisi prægustatos cibos sumete,
fertur pauore eius luisse, extremis coronæ floribus
veneno illitis. ipsaque capiti imposita. Est autem per-
quam familiare Plinio, septimo casu orationem clau-
dere. Quis istas timeret insidias? Nihilo peior erat
vetus lectio, Quis ita t. i. Adeo mihi, si possim sine
te viuere, occasio & ratio adest.) Rectius ironicè, Oc-
casio aut ratio deest.

Caput iiii. Contrà genera eius nostri fecere.)
Contrà, redundat. Vtilissimum verò plurimis, sed
minutissimis, (spermoniam.) Pro Spermonia emen-
dati codices habent Spineolam, à spinis dominatam,
quemadmodum in alio genere Coroneola à coronis
nomen traxit. Pangæus nanque mons in vicino fe-
rè est.) Lege, Pangæus mons in vicino fert. Negauit
centifoliam in coronis addi.) Antiquior lectio est,
In coronas addi.

Quæ Græcula altera est.) Vetus lectio, Quæ è Græ-
cis altera est.

Cap. v. Nec vllis florum excelsitas maior.) Melius,
Nec vlli. Ita odor colorque duplex, vt alius calycis,
alius staminis.) Non malè vetus. Et alius calycis, alius
staminis. nam ita ad præcedentia refertur. Inuen-
ta est in his & ratio inferendi.) Rectius, Inuenta est &
in his, Menfe Martio macerantur, vt colorem accipi-
ant.) Magis placet, Percipiant ac si dicat, vt colorem
prohibant.

Cap. vi. Calathiana munus autumnii, cæteris ve-
ris.) Scribo, Cætera veris. Vincit numero foliorum
marinam quinque folia non excedentem.) Quid o-
pus repetere, Folia? satis erat, quinque non exceden-
tem. Foliorum exilitate vsque in fila extenuata.) In an-
tiquis voluminibus legitur, Attenuata. Prima no-
bilitas Cilicio croco.) Croco, aut scriba addidit, aut
interpretis aliquis inter prælegendum. Sicut Paulò
post: Gaudet calcari & atteri pede.) Pede, non est in
manu scriptis.

Cap. vii. Troianis temporibus ei iam erat honos.
Et hos certè flores Homerus treis laudat, loton, cro-
con, hyacinthum.) Rectior lectio: Troianis tempori-
bus iam erat honos ei. Hos certè flores & c. Dicit ali-
quis, leuicula sunt ista, nec annotatu digna. Hunc e-
go rogabo, ipse æquòne animo ferret huiusmodi
leuicula in suis scriptis, à librariis deprauari. At multo
plus religionis debetur veterum monumentis. Om-
nis autem verno tempore acrior, & matutinis: Quic-
quid ad meridianas horas dies vergit, hebetatur.) Ve-
rior lectio vetus: Quicquid ad meridianas horas dies
vergit.

Animalium nullum odoratum, nisi de pantheris
quicquam dictum est, si credimus.) Vetus lectio: Ni-
si de pantheris quod dictum est, credimus. Dixit au-
tem hoc libr. 8. cap. 17. tametsi quidam illic odorem
in colorem deprauauerant. Vt irin atque saluincam,
& quanquam nobilissimi sit odoris vtraque.) Lego,
Quanquam nobilissimi odoris vtranque. Proxima
in Macedonia, longissima hæc & candicans. Et exil-
lis tertium locum habet Africana.) Lege & distingues
Longissima hæc, & candicans: & exilis. Tertium, h.
Pannonia hanc gignit & Norica.) Scribo, Norici. alio
qui Noricum dicendum erat, sicut Illiricum. Su-
perque cætera ad famam etiam dignitatis.) Legen-
dum, Ad famam etiam ac dignitates.

Cap. viii. In quibus vnguenta vicisse naturam
gaudent. Luxuria vestibus quoque prouocauit eos
flores, qui colore commendantur.) Hæc verba non
deprauarunt modò homines insulsiissimi, verum
etiam.

Annotationes.

etiam partem eorum reuulsam præcedentis capitis fini assuerunt. Scribendum, In quibus vnguento vicisse naturam gaudens luxuria, vestibus quoque, &c. Paria nunc componuntur, & natura atque luxuria depugnante.) Lege, Depugnant.

Cap. ix. Folia similacis & edera in coronamenta se dedere, coronaque earum obtinent principatum.) Hanc tam ingeniosam deprauationem mirum ni professor aliquis excogitauit, dum diuinare mauult, quam ad archetypa recurrere. Vera lectio aliud sonat: Folia in coronamentis similacis & edera, corymbique earum obtinent principatum.

Quia nostris maiore ex parte nomen dare iis defuit cura.) Non minor priore hic error, utcumque sensus manet. Plinius enim longè aliis verbis usus est: Quia nostris maiore ex parte huius nomenclaturæ defuit cura.

Cap. x. Non durante Attico thymo, nisi in afflatu maris feratur.) Seratur, superuacaneum verbum est, natum ex vltima litera maris, & prima dictione sequentis orationis, Erat. Abrotonum iucundi odoris est, & grauis. Floret æstate.) Elegantius, Abrotonum odore iucundè graui, floret æstate. Alsiosa enim admodum sunt, & Sole nimio læduntur.) Hic particulam necessariam, per incuriam librariorum omisissam, denuo adiecimus: Et Sole tamen nimio læduntur.

Cap. xi. Eruiitur post æquinoctium vernum radicibus, siccaturque ad Lunam xxx. diebus, italucens noctibus.) Lege, Erui, siccari, lucere: quod hæc omnia ex commentariis Democriti, referantur. Sequitur enim, Magos Parthorumque reges uti hac. Et in Italia quidem, ut diximus postrosam.) Satis erat, in Italia quidem. Coniunctio hic addita vitiat sermonem. Cæterum hyacinthus maximè durat.) Lego, E cæteris hyacinthus maximè durat. Sed hæc ita, si deuulsa crebro. prohibeatur in seminibus.) Legendum, Prohibeatur in semen abire. Attestantur vetera exemplaria: & alioqui ex illis verbis nullus sensus elici potest. Alterum candidius, qui ferè nascitur ad tumulos.) Rectius, In tumulis.

Cap. xii. Hostilia vicus abluitur Pado.) Melius, Alluitur.

Cap. xiii. Nos tamen trademus, quæ comperimus. Herba est alba, vexatio quidem iumentorum est, sed præcipuè caprarum, appellata ægoethron.) Antiqua scriptura potior: Nos trademus, quæ comperimus. Herba est ab exitio & iumentorum quidem, sed præcipuè caprarum, appellata ægoethron. Huius flores concipiunt noxium virus, aquoso vere marcescente.) Lege, Marcescentes. Aliud genus in eodem Ponti situ viget, ex annona mellis. Codices vetusti longè aliud habent: Aliud genus in eodem Ponto gente Sannorum mellis, quod ab infania, quam gignit manomenon appellant. Hi sunt, quos posterior ætas Tzanos vocauit, Lazis conterminos. Vtraque Colchica gens fuit in clientela fideque Constantinopolitani Imperatoris. Et in Mauritania Cæsariensi, Gætulia contermina Massylis.) Emendatio lectio: Et in Mauritania Cæsariensi Gætulia, contermina Massæfulis. Nam & Gætuli, & Massæfuli hanc prouinciam incolebant, quod ipse Plinius supra docuit. Remedium aduersus has utique non differendum.) Lege, Remedio, non Remedium. De quo loquendi modo iam supra capite tertio monui.

Cap. xiiii. Circunlini alucaria fimo bubulo utilissimum. Operculum à tergo esse ambulatorium,

ut properatus intus sit prosper. Si magnus sit vterus alucariis, prouentus autem sterilis, ne operandi desperatione curam abiiciant, id paulatim reduci oportet, fallente operis incremento.) Huius lectionis absurditas magis detegitur, collata ad germanam lectionem, quam ex fide veterum codicum restitui-mus ad hunc modum. Circunlini alucos fimo bubulo utilissimum: operculum à tergo esse ambulatorium, ut proferatur intus, si magnus sit alucos, aut operatio sterilis, ne desperatione curam abiiciant: id paulatim reduci, fallente operis incremento. Post has Corsica quoniam ex buxo fit, & habere aliquantam vim medicaminis putatur.) Lege: Quoniam ex buxo fit, habere quandam vim medicaminis putatur. Inde ligulis eligunt florem, id est, candidissimam quæque transfunduntque in vas, quod exiguum marinæ habeat frigidæ.) Toties expertus fidem veterum codicum, ne hic quidem ausus sum ab eis discedere. Illi pro Eligunt, habent hauriunt. Item, quod exiguum frigidæ habeat. Siccant Sole, Lunaque hoc enim candorem facit, si sic siccantur. Et ne liquefaciant, protegunt tenui linteo.) Melior vetus lectio: Siccant Sole, Lunaque hæc enim candorem facit. siccans, ne liquefaciant. p. t. l.

Cap. xv. Maximeque Aegyptus, frugum fertilissima, sed ut sola iis carere possit.) Non parum detraxit elegantiae quisquis hic particulam Quidem, detraxit. Legendum enim, Frugum quidem fertilissima. Hanc à Nilo metunt.) Scribo, E Nilo.

Folliis latissimis, etiam si arbores cõparentur.) Rectius, Arboreis. Scandix, come, ab aliis tragopogon.) Vetus lectio. Scandix, quæ ab aliis tragopogon vocatur. Syluestrium duæ species. Vna mitior est simili caule, tamen rigido, itaque & colu antiquæ mulieres utebantur, exilis, quam quidam atraçylida vocant.) Legendum: Itaque & colu antiquæ mulieres utebantur ex illis, quare q. a. u.

Cap. xvi. Et ex diuerso stans anchusa, inficiendo ligno cerisque apta. Est autem mitior iis anthemis, & phyllantes, anemone, & aphace.) Lege: E diuerso stant, anchusa inficiendo ligno cerisque radice apta, & è mitioribus anthemis, & phyllantes, & anemone, & aphace. Sic enim melius quadrabit ad præcedentia.

Cap. xvii. Perdicio, quàm & Aeoliæ & Aegyptij edunt, nomen dedit auis.) Verior lectio: Perdicium & aliæ gentes, quàm Aegyptij, edunt. Suprà dixerat, Aegyptios præ cæteris gentibus herbis vesci: nunc dicit, perdicium herbam etiam aliarum gentium cibum esse. Iulio mense secari iubet.) Lege addendo: Iulio mense toto secari iubet.

Cap. xviii. Iunio mense eximi, ante Iulium remedium præcipiens.) Melius, Iunio mense eximi ad Iul. m. p. Vfus ad nassas marinas, vitilium nexus elegantium.) In antiquis codicibus tantum est, Vitilium elegantiam. Quanquam professus efficacissimum esse aduersus calculosos. Eo fœtas fœminas quidem abortus facere non dubitat.) Syncera lectio. Quanquam professus efficacissimum esse aduersus calculos, eo fouet. Fœminis quidem abortus facere non dubitat. Largiori tanta vis expellit eas.) Legendum, Largiori tanta vis, ut expellat eas. Laudatissimus ex Nabathæa iuncus.) Non erat opus hic repetere, Iuncus.

Cap. xix. Ita ut à balineis inarescant corpora.) Scribo, Inarescant corpori. Lieniq; & ruptis vulsis profunt: & menstruis fœminarum in vino decoctæ. Impositæque cum melle neruis præcis medentur. Contra

In Plinij Naturalem Historiam

lichenas & lepras, & furfures in facie emendant.) Lege, & distingue. Lienique & ruptis vulsis profunt, & menstruis foeminarum. In vino verò decoctæ, impositæq; cum melle, nervis præcis medentur. Lichenas, &c.

Cap. xx. In hunc locum dilata, cum disputaremus de peregrinis arboribus.) Vetusta exemplaria tantum habent, Dilata in peregrinis arboribus, id est, in mentione peregrinarum arborum. Sistit purgationes mulierum. Nardi verò eius quam Phu eodem loco appellauimus, &c.) Antiqua scriptura melius: Sistit purgationum mulierum impetus. Et verò, quod Phu eodem loco appellauimus, & reliqua. Crocum cum melle non soluitur.) Cum, redundat. Sequenti versu pro vino & aqua, lege, Vino aut aqua. Collyrio vni nomen dedit. Dentientibus præcipua est, & rufisientibus.) Scribo, Dentientibus præcipue. Partem eius seruantium, & quarundam aliarum herbarum: sicuti plantaginis, substituentium, si parum mercedis tulisse se arbitrantur. Rursusq; vt plus operis acquirant, p. e. q. s. e. l. i. Incorrupta lectio etiamnum durat in vetustis codicibus manu descriptis: Partem eius seruant, & quarundam aliarum herbarum, sicuti plantaginis: si parum mercedis tulisse se arbitrantur, rursusq; opus querunt, partem eam, quam seruaue- rint, eodem loco infodiunt: credo vt vitia quæ sanae- rint, faciant rebellare.

Ciet menstrua: & si cruda detur, hydropicorum a- quam sistit. Sistit, verbum superfluit. Nam Ciet ad vtrumq; refertur.

Cap. xxi. Coxendicibus imponitur cum vino: Articularibus morbis trium obolorum pondere, &.) Lege addendo non pauca verba: Coxendicibus im- ponitur, & articularibus morbis, & luxatis, tritum ac lanæ inspersum ex oleo. Dant & potionem articu- laribus morbis t. o. p. Præterea putant vsu eius quan- dam datam gratiam iis veneremq; conciliari.) Hæc dictio Datam, superflua est. Coquitur panis cum fa- rina hordeacea. Lege, Concoquit panos.

Cap. xxii. Mouet & narium sternutamenta. Ari- dum, non Narium.

Cap. xxiii. Imposita huculcerum facit stipticam vim.) Scribe, Huculcerum facit septica vi. id est, corrosiua.

Cap. xxxi. Vt radice eius propius admota sopor- entur, illam sopore enecante vim earum.) Sic scilicet Plinius loqui solet. Scribo, Soporetur illa sopore ene- cans vise earum.

Cap. xxxii. Nec de cnico siue atracylide verbo- sius disputetur. Aegyptia herba est, & magnum con- tra venenata animalia præbet auxilium.) Hanc sen- tentiam Plinius alijs extulit verbis, quam quæ in vul- gatis leguntur editionibus: Nec de cnico, siue atra- ctylide verbosius dici par esset, Aegyptia herba, ni magnum contra venenata animalia præberet auxi- lium.

EX LIBRO VIGESIMOSECVNDO. CAP. II.

IAm verò infici vestes scimus admirabili succo.) Fu- co, non Succo. Stans & in sicco carpit, quo fru- gi mundos exculpat vsu alioquin fulgentis. Instrui luxuria poterat certè innocentius.) Pro Vsù alioquin fulgentis, antiqua scriptura habet: His alioqui ful- gentibus instrui poterat luxuria certè innocentius. Et in sacris legationibus quam verbenæ.) Quam re- dundat.

Cap. iiii. Vlli nisi ab vniuerso.) Scribo, Nulli nisi ab vniuerso. distinctione etiam mutata.

Cap. v. Donatus est ea L. Sicinius.) Siccius, Legen- dum, vt etiam supra libro octauo monuimus.

Hic Decius postea Consul, & imperio & collegio se pro victoria deuouit.) Lege: Hic Decius postea se Consul, Imperioso collega, pro victoria deuouit. In- telligendum de Manlio Imperioso.

Cap. vi. Ipse tamen obsessus in toto orbe proscri- ptus. Hæc corona Sertorio etiam cecidit.) Vera lectio: Ipse tamen obsessus in toto orbe proscriptis, hæc co- rona Sertorio cecidit. Notum est ciuile bellum Serto- rianum, in quo præcipua fuit opera proscriptorum à Sylla. Cohortibus seruatis, totidemque ad eas ser- uandas eductis.) Lege addendo, Tribus cohortibus seruatis. Quod & statua eius in foro suo Diuus Augustus scripsit.) Adscripsit, non, Scripsit. Addi- dere viuendi pretia deliciae luxusq;.) Pretio, non Pre- tia. Aliorum hanc operam esse credimus.) Vetus lectio: Aliorum hanc operæ credimus. In quibus ipsi- us prouidentiam natura.) Melius, In quibus ipsis, sci- licet aculeatis.

Cap. xi. Hæmorrhoidæ quoque & dysenteria in- fusa.) Scribo, Hæmorrhagiæ.

Cap. xxi. Imposita verò herba, aut inde omnino respersum, protinus mori.) Antiqua scriptura: Aut v- da omnino respersum. Sequenti versu lege adden- do: Vel si herba ipsa. Infantes quoque huculcerati.) Le- ge, Exhulcerati.

Cap. xxii. Constat Bulbos eius cum ptisana deco- ctos aptissimè mederi. Scribo, Aptissimè dari.

Foliis in quocunq; morbo decoctis magis medici vtuntur.) Legendum, Ferè in quocunq; De bul- bis enim accipi debet, non de foliis. Vtunque pro- desse dysentericis & exhulceratis.) Melius, etiam ex- hulceratis. hoc est, etiam si sit dysenteria cum exhul- ceratione intestinorum: quod sanè periculosius est. Contra sanguinem tauri demonstrant succo eius vti.) Paulò elegantius videtur: Demonstrant succum eius. Optimus quidem ex iis cibis.) Vetus lectio ma- gis placet: Optimi quidem hos cibi. vt cum præce- dentibus cohereat. Si enim caligaris clauus, si ferri vel chalybis aliqua rubigo.) In veteribus tantum est, Ferrive aliqua rubigo.

Cap. xxxiii. Communes in omni eorum genere obseruationes. Illic igitur, in omni eo genere.

Item hyeme quam æstate vtilius veruntamen aqua bibentibus.) Scriptura vetus, Item hyeme, quam æ- state, vtilius, & tum aquam bibentibus. Atque ex aceto his qui coagulum lactis forbuerint.) Lege, Ac- què ex aceto. Qui se eadem causa præcipitauit.) Scribe, Ea de causa. Mox est, Coniecturam sapius fal- lacem: non, Sape.

Cap. xxxiii. Calefacta incitat vomitiones.) Re- ctiùs, Inuitat. Quem centesimum annum exceden- tem cum D. Augustus hospes interrogaret, quam ratione maxime vigorem illum animi corporisque custodisset, ille respondit, Intus mulso, foris oleo.) Ad sensum quidem nihil refert, libet tamen reponere veterem lectionem, ab audaculis temere mutatam: Centesimum annum excendentem eum D. Augustus hospes interrogauit, quam r. m. u. i. a. corporisque custodisset. at ille respondit.

Cap. xxv. Leuatusque ficcatis pedibus mirabili modo.) Et hic nihilo peius erat antea. Mirabilè in mo- dum. Ad iocineris dolores eam in posca positam cõ- coqui opus est.) Veteres co dices melius: Eam cõ po- sca cõcoqui opus est. Quæ farina hordei distat, eo, q

torre-

Annotationes.

torretur. Ad stomachum utilis.) Antiqui codices, A farina hordei distat eo quod torretur, ob id stomacho utilis. Datur tepida forbenda, efficaciter prodest.) Lege: Datur tepida forbenda efficaciter. Peculiariter tamen longo morbo ad tabitudinem redactis.) Emendata exemplaria habent, Ad habitudinem redactis. ut de hecticis intelligatur. Nervorum doloribus & aliis feruens in sacco ponitur.) Scribendum, Imponitur. Amplius hoc oculis imponitur.) Melius est: Hoc amplius oculis imponitur. Et per se drachmæ pondere exinaniant.) Lego, Exinanit. s. granum. Quoniam in aluo non tumesceret.) Vetus, Intumesceret. Semuncia amyli cum ovo & passis tribus.) Antiqua lectio, Cum ovo & passis tribus ovis.

Mox est Auenacea farina, non Auenæ farina. Sitanus, hoc est trimestris.) Scribe, Hoc est trimestris. s. frumento. Et vini, in saccis additis.) Rectius, In saccos additus. Fabalium etiam siliquarum cinis.) Scribo ex veteri exemplari. Siliquarumque. Nec redundat coniunctio, quando fabalia hic substantiua vox est, ut alibi quoque apud hunc ipsum auctorem. Sed si largius sumatur, aliud soluitur.) Sed, perfluit. Horrorem tertianæ & quaternæ minuere traditur.) Vetus lectio: Minuere creditur. Refertur enim hoc ex vulgi opinione, non ex autoritate medicorum. Maculas ex toto corpore emendat.) Particula Ex, superuacanea est. Aqua decoctum perniones & pruritus sanat.) Decocti, non Decoctum. Si vero ad mellis crassitudinem decoquantur satini.) Adde necessariam particulam Vel. Decoquantur vel satini. Supra enim dixit syluestres efficaciores esse. Si vero cælestia aqua decoquantur, succus ille sine gema fit.) Discoquantur, non Decoquantur, Sequenti versu verbum Solent, redundabat. Item fistulis, cum axungia veteri, ne intus addatur.) Lege addendo, Ita ne intus addatur. Nascitur inter vitia segetis aenæ Græcæ genere.) Græcæ, superfluit. Estus & per se, & in patinis cum tenera est recocta.) Posterius Et redundat.

EX LIBRO VIGESIMOTERTIO.

CAP. I.

ET ad expiationem sanguinis quoque adhibent non ultra gargarizationes. Quid faciunt gargarizationes in expiatione? Legendum igitur, Ad expuitionem sanguinis, qua laborantes hæmoptoicos Græci vocant. Ideo & purgationibus accipitem temperant.) Putant, non Temperant. Error natus est ex geminatione præcedentis syllabæ. Huius enim colorem nigrum esse diximus, cuius asparagos similes Diocles prætulit veris asparagis.) Vetus lectio: Huius enim nigrum esse diximus. Asparagos eius Diocles p. u. a. Ossa infracta efficacius extrahit, quam supra dicta.) Plinius scripsit, Vel efficacius, id est, efficacius etiam. Aiunt, si quis in villa eam extruxerit, fugere accipitres, tutaque fieri aves villaticæ. Aliter eadem in iumento homineque phlegma aut sanguinem qui scretur, talos circumligata sanat.) Hostibus eueniat ita tractari, ut hic Plinius tractatus est. Equidem peruelim discere, quam ratione radices extruantur apud istos deprauatores, ut ne cætera portenta exagitem. Præstat enim synceram indicare lectionem, ex archetypis erutam: Aiunt, si quis villam ea tinxerit, fugere accipitres, tutaque fieri villaticas alites. Eadem in iumento homineque phlegma aut sanguinem, qui se ad talos deiecerit, circumligata sanat.

Quod sunt candida, aut nigra, aut inter utrunque alia ex aliis, in quibus vinum fiat, alia ex quibus passum.) Emendata lectio: Aut inter utrunque, aliaque ex quibus vinum fiat, alia ex quibus passum. Albana nervis utiliora. Stomacho minus quæ sunt dulcia, vel austera Falerna utiliora. Somno vero ac securitatibus iandudum hoc fuit.) Sic enim legendum ac distinguendum, sublata dictione Accommodatum, quæ redundabat. In sanguinis fluxione post excisos calculos, & omnes alias rosiones foris in spongia impositum.) Legendum, In sanguinis fluxione post excisos calculos, & omnia alia, foris in spongia impositum. omnia alia, scilicet sanguinis fluxione.

Cap. II. Quandiu extinguatur descensionis periculum denuntians.) Descensionis, superfluit.

Cap. III. Succus eorum carbunculantibus excrecentibus circa oculos h ulceribus.) Dele, Excrecentibus. Nam lacrymam, quæ ab arbore ipsa distillat, æthiopica maxime oleæ mirari satis non est. Reperti sunt, qui dentium dolores illinendos censerent, venenum esse prædicantes.) Hic una oratio, praua nescio cuius industria, in duas dissecta est. Legendum enim coniunctim, Nam lacryma, quæ ex arbore ipsa distillat, æthiopica maxime oleæ, mirari satis non est repertos qui dentium dolores illinendos censerent. Non enim lacrymam ipsam miratur, sed eorum potius temeritatem, qui tam ancipiti remedio uti non dubitaret, cum etiam ipsi venenum faterentur. In fine cap. legendum, cum decocto lupinorum, non Lupino.

Cap. IIII. Fauces exasperat. & venena omnia cohibet hebetatque.) Emendatio lectio: Et venena omnia hebetat: absque verbo Cohibet. Cum pari portione mellis ac opij.) Lege. Mellis ac apni.

Cæterum iners & graue sapore corpori.) Dele superfluum vocem, Corpori.

Cap. VI. Expeditur in grauidarum malacia, & quoniam gustatu moueat infantem.) Lego Expeditur grauidarum malaciæ, quoniam g. m. i. Cytinus vocatur à Græcis.) Satis erat, Vocatur Græcis. Tales præpositiones sexcentas de suo adiecerunt castigatores.

Cap. VII. Quoniam sudantia huius cibi opera corpora refrigescunt.) Scribendum, Perfrigescunt, Folia eius trita illita hæmorrhoidiam sistunt.) Lege, Hæmorrhoidiam. Post additur omphacij aridi. pondus sextariorum duorum, aut myrrhæ sextarij vnus, croci vnus. Sed hæc simul mixta vel trita, miscentur decocto.) Hic sextarij pro denariis sunt suppositi, ut indicant vetusta exemplaria, in quibus sic legitur: Post additur omphacij aridi pondus x. duorum: aut myrrhæ x. vnus, croci x. vnus. Hæc simul trita miscentur decocto.

Cap. IX. Lenius succo oleum est ex eadem myrto, & vinum quo nunquam inebriatur.) Lege addendo, Lenius & vinum. Et foliis crematis vtuntur & succo decocto.) Lege, Et succo & decocto.

EX LIBRO VIGESIMO QVARTO.

CAP. I.

Similis vis Rhodiæ Cretæ, & argillæ nostratis concordia valentium. Pix oleo extrahitur.)

Hæc dictio concordia, nouam orationem incipit, hoc modo: Concordia valent, cum pix oleo extrahitur, quando utrunque pinguis naturæ est.

Cap. IIII. Emollit, discutit, humore siccat strumas.) Lege,

In Plinij Naturalem Historiam.

EX LIBRO VIGESIMO QVINTO.
CAP. I.

Lege, Emollit, discutit tumores, siccatur strumas. Hulnera commanducato impositoque optimè sanari.) Scribo, Commanducato impositoq;

Cap.v. Defuncta corpora incorrupta conseruat.) Vera lectio: Incorrupta æuis seruat. De hac locutione & suprà libro xvi. monui.

Cap.vi. Chamæpitys Latine aiuga appellatur, diciturque propter abortus.) Vetus & syncera lectio, Chamæpitys Latine abiga vocatur propter abortus. Abiga ab abigendo partu, aiugæ cum abortu nihil est commune.

Cap.viii. Ita ut puero quinque folia tribus cyathis dentur.) Rectius, Diluantur, quàm Dentur.

Acetis radix contusa iocinoris doloribus utilissimè imponitur.) Lege. Efficacissimè imponitur.

Cap. ix. Grauis quidam author in medicina, virgam ex eadem fractam, &c.) Antiqua scriptura Grauis author in medicina, virgam ex ea defractam. Ac mox: Vulgus infelicem arborem eam appellat: non, Infelicem eam arborem.

Cap. xi. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant.) Lege addendo, Alia est erythrodanus. Tingentibus & radícula ramos præparat.) Lanas, nõ ramos. Gummi genera diximus.) Lege, Gummium.

Cap. xiii. Sed & frutex humilior atq; spinosus in Nisyro.) Scribo Aequè spinosus non atq;

Calculorumve ex vino decoctum, vel præsentaneum remedium est.) Nisi legas, Cauliculorum ex vino decoctum: neque præcedentia cohærebunt aptè, neque sequentia. Vel efficaciorẽ stomaticen præbueret.) Rectius, Præbuerint.

Cap. xiiii. His subnectemus ea, quæ Græci, &c. Non malè vetus scriptura, His subtexemus.

Cap. xv. Atque is nidor per infundibulum imbibitur in vetere tufsi.) Antiqui codices habent. Per infundibulum.

Cap. xvii. Pythagoræ verè esse pertinax fama antiquitasq; vindicant.) Duæ voces, Verè esse redundant. Quod fecisse scimus Clemporum, cum & alia suo & nomine ederet, quis crederet? Vetus lectio: Quod fecisse Clemporum cum alia suo & nomine ederet, quis credat? Achæmenidon colore est electri, sine folio nascens in Tardastilis.) Legendum, Achæmenidon colore electri, sine folio, nasci in Tardastilis. nam & hoc Democritus tradit. Alio de his aptiore dicturus loco. Lege, Dicturis. Abundè sit dicturis.

Cap. xviii. Celebratur autem à Græcis stratiotes. Est ea in Aegypto tantum, & inundatione Nili nascitur. Melior antiqua lectio: Celebratur autem & à Græcis stratiotis: sed ea in Aegypto tantum & inundatione Nili nascitur.

Cap. xix. Qui perunctus est, si despuat ad suam dexteram ter.) Lege Qui perunctus est, despuat ad suam dext. ter. Tueturque & ab inflammationibus placat.) Scribo: Tueturque ab inflammationibus plagas. Decoctum ex vino gramen ad dimidias è balneis bibi iubent.) A balneis, non E balneis. Et cum caro vngui bus excreuerit.) Increuit, nõ excreuerit. Diocles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouem cyathis sapæ ad tertias partes bibere, ut qui biberint in calida lauarentur.) O Grammaticum deprauatorem, cui parientes masculi sunt generis. Emendata lectio hæc est: Diocles difficile parientibus semen eius dedit, acetabuli mensura tritum in nouè cyathis sapæ: ut cum tertias partes biberint, calida lauarentur: & in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox à balneo reliquum, pro summo auxilio.

Ipsa quæ nunc dicitur herbarum claritas, medicinarum tantum gratia gignente eas Tellure.) Satis erat dixisse, Medicinæ tantum gignente eas tellure. Gratia, doctulus quispiam de suo adiecit. Tantum ab excogitandis nouis, ac adiuuanda vita mores absunt: summumque opus ingeniorum diu in hoc fuit, &c.) Codices vetusti, Iuuanda, habent non adiuuanda: & Diu iam hoc, non Diu in hoc.

Omniumq; vitam clariorem fecere cognominibus herbarum.) Illic legitur, Omnium utiq; vitam.

Cap. ii. Pompeius Lenæus, Magni Pompeij libertus.) Pompeij, non additur in emendatis exemplaribus, nec refert addidisse: satis est, Magni libertus. Atque subscribere effectus.) Deest vna particula necessaria. Legendum, Atq; ita sub. e.

Verum & pictura fallax est ex coloribus tam numerosis, præsertim in æmulatione naturæ, multumque degenerat transcribentium fors varia.) Rectior est antiqua scriptura: Verum & pictura fallax est, & coloribus tam numerosis præsertim in æmulatione naturæ, multum degenerat transcribentium fors varia. Atque effigie quidem indicata, & nudis plerumque nominibus defuncti.) Scribo: Aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerumque nominibus defuncti. Durat tamen tradita persuasio in magna parte vulgi, veneficiis & herbis id cogi, in eo nanque fœminarum scientiam præualere.) Malo veterem lectionem, Veneficiis & herbis id cogi, eamq; num fœminarum scientiam præualere. Sic enim interdum hac paretica particula Plinius vtitur, ut supra. 22. libro, 24. capitis initio: Eam quoq; num, quam lamium inter genera earum appellauimus. Sic enim eo loco legendum indicauimus. Vulgus castigatorem, quicquid rarum est, pro deprauato damnat suoq; mox arbitrato mutare sibi permittit. Ea deinde lectio passim recipitur, etiam summatis in literis viris talia ut minutiora dissimulantibus. Hinc fit, ut sexcentis locis apud authores Latinos Etiam nunc, suppositum sit pro etiamnum, aduerbium pro coniunctione: quamuis hoc ipsum Etiam nunc, Latine dicatur, sicut Hodieq; sed persæpe non suo loco positum reperitur, idque deprauatorum (ut dixi) opera.

Multiq; Circeios agros, ubi habitauit illa.) Agros, redundat, nec est in antiquis exemplaribus. Sunt enim Circeij oppidum in Latio maritimum, & antiqui Latij finis. Tum etiam cum rigaretur Aegyptus illa, non tamen esset, postea fluminis limo inuecta.) Incorruptior est vetus lectio: Cum etiam, quæ rigatur, Aegyptus illa non esset, postea fluminis limo inuecta. Tantum enim Aegypto, aggerente Nilo accessit, ut Pharos insula, quam Homerus ætate sua vnus diei cursu à continente abesse scribit, postea litorali vrbi Alexandriae ponte iungeretur. Inde & plerisque video existimare.) Lege addendo, Ita video existimare. Sed quare nunc non plures noscantur causæ: nisi quod eas agrestes literarumque ignari experiuntur, utpote qui soli inter illas viuunt.) Et hic vetus potior: Sed quare non plures noscantur, causa est, quod eas agrestes literarumq; ignari experiuntur, ut qui soli inter illas viuunt.

Vt radicem syluestris rosæ: quàm cynorrhodon vocant, eblanditam sibi aspectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendam in laetæ. In Lusitania res gerebatur, Hispaniæ proxima parte.) Atqui Lusitania remotissima est à Roma, non proxima. Recurrendum est

Annotationes.

ad Archetypa, ubi sic legitur: Vt radicem sylvestris rosæ, quam cynorrhodon vocant, blanditam sibi aspectu pridie in fructu, mitteret filio bibendam. In Lacetania res gerebatur, &c. Nunc probè quadrant omnia. Est enim Lacetania regio Pyrenæo vicina, in eaciterioris Hispaniæ parte, quæ prima se Roma venientibus offert. Deprauator ex In Lacetania fecit, in lacte: idque præcedentibus verbis pro sua sapientia at-textuit. Eadem autoritate regioni nomē aliud, quod tum libitum est, finxit, nec religione vlla erga veterum monumenta, nec lectorum respectu, quos opinor omnes pro fungis habuit. Et talium operam typographi nonnunquam ampla mercede conducunt, ne non habeant similes labra lactucas. Alius est, quem nos in priori volumine eiusdem nominis diximus.) Legendum, Alius est, quàm quos in p. u. Tria enim dracunculi genera monstrauit cap. 16. Aliudque miraculum exeuntis è terra. Otemeritatem, quorum attinebat priorem lectionem mutare, Exerentis se terra? Sed bellè pensatum est damnum scilicet, mox scribendo, In terram se condentis, pro In tetram condentis.

Cap. III. Stomacacem medici vocabant, & sceletyrben. Ei malo reperta auxilio est herba. Haud multo minus detrimenti acceperunt bonos libros, dum confunditur lectio ineptis distinctionibus, quàm dum deprauatur, cum aliis innumeris hic quoque locus, & qui proximè sequetur, testes esse possunt. Non solum enim sensus obscuratur, quoties aliquid perperam distinctum est, sed etiam deprauandi occasio vix aliunde sæpius contingit. Veterum codicum lectio talis est: Stomacacen medici vocabant & sceletyrben ea mala. Reperta, &c. Miror quidem, quæ nominis esset causa, nisi fortè confini Oceano Britannia velut propinquam dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est. Etiam tum libera Britannia fuit quidem: & hic quondam ambitus, nominibus suis eas adoptandi.) Sequamur & hic archetypa vetera, & statim multum lucis accedet: Mirorque nominis causam, nisi fortè confines Oceano Britannia, velut propinquæ, dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est, etiam tum Britannia libera. Fuit quidem & hic &c. Non fortassis crederet aliquis, cum hæc nostra friuola quoque existimantur.) Vetus lectio melior: nunc fortassis aliquibus curam nostram friuolam quoque existimaturis.

Cap. IIII. Laudatissima herbarum est Homero teste, quam vocari à diis putant moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat. Incorruptior lectio: Laudatissima herbarum est Homero, quam vocari à diis putat moly, & inuentionem eius M. a. Versu penultimo lege, Mireque; vt contra venenum, non Mireque; contra venenum.

Cap. v. Instillauit auribus furdis succum.) Antiqua lectio, Auribus olidis. Cum exta super eam proiecta essent, fertur adhæsisse lieni.) Fertur, redundat: pendente enim hæc à præcedenti verbo, Constat. Cui ante omnes plebs adstans plausit.) Stans, non Adstans. Is fuit non vulgaris honor: nam sedens in theatro plebs plurimis & ante Drusum plausit. Antiqui radicem, cortices quam carnosissimos eligebant.) Melius. Radicem cortice quam carnosissimo seligebant. Turgescentemque in longitudinem fingeant.) Lege addendo: Turgescentemque acu in longitudinem findebant. Nunc ramulos ipsos ab radice sui grauiissimi corticis, ita dâtes.) Vetus lectio: Nunc ramulos ipsos ab radice quàm grauiissimi corticis ita dant.

Cap. vi. Alteram lenem scordotin, siue scordion,

ipsum manu descriptam.) Antiqua scriptura, Alteram Lenus, scordotin, siue scordion: ipsius manu adscriptam. Atque in Alpibus pluribusque locis in Lycia.) Emendatiores codices: Et in alpibus verò, plurimisque aliis locis. Medetur & omnium morbis decoctæ succus.) Ouium, non Omnium.

Cap. vii. Sunt qui ab Artemide artemisiam cognominatâ putent, quoniam priuatim medicatur fœminarum malis.) Antiqui codices melius, Sunt qui ab Artemide Ilithia cognominatam putent, quoniam priuatim medeatur fœminarum malis. Solenne autem erat Græcis fœminis in partu Artemidem Ilithiam inuocare, quemadmodum Romanæ Iunonem Lucinam implorabant. Intelligendum igitur ab obfetrice Artemide, hoc est, Diana denominatam herbam, non à venatrice.

Vis tanta est, vt vel è longinquo succus excipiat incisæ conto. Suscipitur excipulis ventriculo hædino. Humor lactis videtur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigiem habet.) Non paulo syncerior est antiquorum voluminum lectio: Vis tanta est, vt è longinquo succus excipiat, incisæ conto subditur excipulus ventriculo hædino, humor lactis videtur effluere: siccatus cum coit, thuris effigiem habet.

Cap. viii. Aliam quoque amplissimam, quam spartaniam vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes famem sitimque non sentiant.) Cum dicit Magna & ea commendatio, satis apparet quod & alium eius vsum indicauit Plinius: alioqui Et, non habet quod coniungat. Quo fit, vt libenter accedam archetypis, quæ sic habent: Aliam vtilissimam ad ea quæ spasmata vocant. Aliam, scilicet Scythicem. Certè in indice spartaniæ nulla fit mentio, vt iam nihil dubitem, diuinatoris cuiuspiam opera nouam herbam hic subito enatam, Plinio ipsi ne per somnum quidè cognitam. Vt in quibus etiamnum hodie in virorum latiore conuictu.) Emendata exemplaria habent, In numerofo & latiore conuictu.

Seruilus Damocrates primus medentium.) Rectius, E primis medentium. Leuius & quod paulò post. Vt dein in balneum descendatur in calidam, scriptum est pro, Vt deinde in balineis descendatur in calidam. Imponitur in ipsa inflammatione, sed imminuta.) Vetus lectio, Non in ipsa inflammatione.

Cap. ix. Serpentes necat, cuiusque; admota fuerit: & his torporem adfert.) Exemplaria vetusta: Cuiusque admota fuerit feræ & hæc torporem affert. Sensus est, eam vim huic quoque; therionarum inesse, quam magicæ illi supra memoratæ: vnde & nomen vtrique commune, θηροκόνη: ac si dicas, feræ torpor.

Cap. x. Folia ei plantaginis, nisi angustiora essent.) Vetus lectio, Folia erant plant. Sic Virg. de malo Medica: Et si non alium latè iactaret odorem, Laurus erat.

Cap. xi. Quamquam mala in aliis terris mandantur.) Manuscripti codices habent, In aliquibus terris. Hæc commanducata, si oculis subinde religetur, plumbum, quod est genus vitij, ex oculis tollit.) Syncera lectio: Hac commanducata si oculus subinde liniatur, plumbum, quod est genus vitij, ex oculo tollitur.

EX LIBRO VIGESIMO SEXTO.

CAP. I.

Sine dolore quidem vlllo, aut sine perniciē vitæ.) Elegantiùs: Sine dolore quidem illos, ac sine perniciē vitæ. Nec nisi vsque in ossa corpus exustum esset, non rebellante tēdio.) Et hoc mollius est in manu descriptis codicibus: Ni vsque in ossa corpus exustum esset, rebellante tēdio.

In Plinii Naturalem Historiam

H. SCC elocasse in eo morbo ad curandum sese.) Ad redundat. Duritia rubens variis modis.) Vetus lectio, Varicis modo. Ad posterum verò nigrescente.) Lege, Ad postremum. Quid hoc esse dicemus?) Rectius, Dicamus. Parum enim erant homini cetera morborum genera, cum supra ccc essent, nisi etiam noua timerentur. Neq; ipsi homines pauciora sibi opere suo negotia important. In emendatis exemplaribus legitur, Certa morborum genera, non Cetera. Deinde, Neq; ipsi autem, coniunctione adiecta. Præterea, Opera sua, non Opere suo.

Cap. ii. Sedere nanque in his scholis auditioni occupatum gratius erat.) Malim veterem lectionem. Auditioni operatos, id est, operam dantes. Sic apud Nasonem, Studiis operata Minervæ.

Cap. iii. Asclepiades ætate Magni Pompei Rhetoricæ magister, nec satis in ea arte quætuosus.) Nihilò deterior est antiqua scriptura: Orandi magister, nec satis in arte ea quætuosus. Ambulationem, gestationesq; cum unusquisq; semetipsum sibi præstare posset intelligere. Fauentibus cunctis, ut essent vera, quæ facillima erant, vniuersum prope humanum genus circumegit in se.) Syncera lectio ex antiquis exemplaribus repetita est hæc: Ambulationem, gestationes: quæ cum unusquisque semetipsum sibi præstare posset intelligeret, fauentibus cunctis ut essent vera quæ &c.

Cap. iii. Siccentur Aethiopide Pontinæ paludes.) Adde aduerbium. Hodie: Siccentur hodie Aethiopide. Transit enim à priscis temporibus ad sua. Castigator delicatus hiatu offensus submouit aduerbium, ut illi quidem videbatur, superuacaneum. Nanq; apud eundem Democritum inuenitur compositio medicamenti, quo pulchri bonique & fortunati gignantur liberi. Cur nunquam Persarum regi talis est dedita?) Præclare sanè de Plinio merentur, qui illi talem sermonem affingunt, qualis vix hoc seculo in aliquo mediocriter erudito ferri posset. Quid enim sibi volunt hæc verba, Cur nunquam Persarum regi talis est dedita? Scribendum iuxta archetyporum fidem. Nam quæ apud eundem Democritum inuenitur compositio medicamenti, quo pulchri bonique & fortunati gignantur liberi, cur nunquam Persarum regitales dedit, hoc est, pulchros bonos & fortunatos. Atque ita melius iam hæc oratio ad præcedentia quadrabit. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus dicemus, adiciemusq; quæ ratio dictauerit.) Elegantius: Reliquos effectus reddemus: adiciemus, ut quasq; ratio dictauerit. Ut rumicis radix trita ex aceto illinitur.) Parum quidem ad sensum refert: malo tamen & in talibus probatorum exemplarium fidem sequi, ubi sic legitur: Ut rumicis radix trita ex aceto illinatur. Petris tantum adhærens, ut muscus.) Lege, Totum adhærens. Nam & muscus petris totus adhæret. Proserpinaca cum muria & ex oleo trita.) Vetus lectio: Cum muria ex mænīs & oleo trita. Ut non ex quouis salsamento muria adhibenda sit, sed è foliis mænīs.

Cap. v. Condurdon herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo, comprimere dicitur strumas: Item verbenaca cum plantagine, digitorum vitii omnibus, & priuatim pterygiis, Quinquefolium medetur pectoris vitiiis. Vel quod grauissimum est tussis, huic medetur panacis radix in vino dulci.) In medicinalibus his libris grauiore periculo peccatur, qui tamen nihilò maiore religione tractati sunt, quam ceteri. Vel hic locus quot mendis scatet? Itaq; totum reteximus, nostra exemplaria sequendo: Condurdon herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo, comprimere dicitur strumas: Item verbenaca cum plantagine.

Digitorum vitiiis omnibus, & priuatim pterygiis quinquefolium medetur. In pectoris vitiiis vel grauissimum est tussis, &c.

Cap. vii. Plantago autem per se sumpta in cibo cum lente, alicæve sorbitione.) Legendum, Aut per se sumpta, in cibo, aut cum lente alicæve sorbitione. Capnion herbam qui edere, bilem per vrinam trahunt.) Vetus lectio melior, Capnon herbam qui edere, bilem per vrinam reddunt.

Radix verò consiliginis, quam nuper inuentam diximus, suum & pecorum omnium remedium præfens est. Pulmonum vitium vel traiecta tantum in auricula.) Et hic vetus potior: Radix herbæ cōsiliginis, quam nuper inuentam diximus, suum quidem & pecoris omnīs remedium præfens est pulmonum vitio, vel traiecta tantum in auricula. Tripolium in maritimis nascitur saxi, ubi allidit vnda.) Alludit, non Allidit. Cacusminibusthymo, dulcis, & sitim sedat.) Mollius est, Dulcis, & sitim sedans.

Cap. viii. Pysyllium in aqua cum radicibus decoctum.) Antiqua scriptura, Pysyllium in aqua: Acori radices decoctum. Vtrobique subintelligitur verbum, bibitur, ibidem præcedens. Naturæ ei, molliendi, siccandi, coquendi.) Rectius, Concoquendi. Cochlearibus quinque additis in cyathis tribus vini.) Latinius est, In cyathos tres. Sicut mox. In aquam mulsam addito pondere denariorum duorum. Sumitur & eclygmate ad pectoris vitalia.) Vitia, non Vitalia. Bibi ex aqua acetabuli mensura: dimidia detrahare pituitam.) Legendum Bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahare pituitam. Radix eius in aqua malsa duodecim pondere denariorum.) Nimium sanè hoc pondus esse vel cæco appareat. Lego x duorum pondere. Errori occasionem dedit nota denarij. Scammonium quoque dissolutionem facit.) Lege addendo, Dissolutionem stomachi facit.) Virus redolens, fuminosum linguæ tactu lætescens.) Scribo, Gummofum, linguæ tactu lætescens. Quod fit herbæ farina & tithymali marini succo.) Lege, erui farina. A radice folijs pendet.) Legendum, Folijs pendulis. Farina erui, aut fici.) Ficus, non Fici. Folijs tussis, priore minus efficax.) Lege addendo: Fit & è folijs tussis. Semen & dentium cauis cera includitur. Colluuntur & dentes succo radices decoctæ in vino.) Vetus lectio: Colluuntur & radices decoctæ è vino. Dentes, repetere superuacaneum est: & decocti significatio satis nota. Et ipsum etiam in asperis nascens.) Etiam, redundat. Ita ut sit totum acetabuli modo.) Rectius, Acetabuli modus. Peucedani succus inflationes & ructus gignit.) Longè aliter antiqui codices: Peucedani succus inflationes, ructus gignens, nam & huc referendum verbum Discutit, quod proximè præcedit. Datur in somnum euntibus, addito nitro, seu polenta. Simul si post cibum detur.) Vera lectio: Datur & in somnum euntibus addito nitro vel polenta, si multo post cibum detur. In vino ictericis dari atque illini, vtilissimum est.) Antiqui codices: Hoc in vino enterocelicis dari. Et enterocelarum remedium huic loco magis appositè conuenit, secundum ordinem membrorum.

Itemque genitalium inflammationem.) Adde Omnem: Inflammationem omnem. Symphyti radix illita enterocelas cohibet. Aufert & genitalium nomas hypocisthis alba.) Legendum, Symphyti radix illita enterocelas cohibet: genitalium nomas hypocisthis alba. Nam cohibet, tam ad nomas refertur quam ad enterocelas.

Præcipueque eius vsus ad stranguriam.) Elegantius absque coniunctione: Præcipui vsus. Verum largior quoque inflationes.) Scribe, Verum æquo largior inflatione-

Annotationes.

flationes. Et sequenti versu, Humorem trahit, non Dolorem. Vesicæ autem callitrichon trita, similis cumino, medetur, & data ex vino albo.) Vetus lectio: simul cum cumino, & data ex vino albo. Nec est necesse repetere verbum. Medetur, eodem versu præcedens. Paruis è radice foliis quinis.) Melius, A radice.

Cap. ix. Plurimum remedium esse si virgo imponat. Lege, Plurimum referre, si virgo imponat.

Cap. x. Quæ talis est, mollugo vocatur. Similis & asperioribus foliis asparago.) Scribendum: Quæ talis est, mollugo vocatur: similis, sed asperioribus foliis, asperugo. Ut intelligas duo lappaginis genera, utrunque à peculiari qualitate denominatum.

Cap. xi. Ramosam, & interuallis binum palmorum.) Rectius, Ramosam ex interuallis. ut binum palmorum interualla inter ramos intelligantur. Phthisin sanat & plantaginis succus, si bibatur. Et ipsa decocta in vino cum sale & oleo à somno matutino refrigerat. Magis placet, quod in vetustis habetur codicibus, Phthisin sanat & plantaginis succus, si bibatur, & ipsa decocta. In cibo cum sale & oleo à somno matutino refrigerat. Certè hæc lectio magis Plinium respicit: nec medicos dissenfuros puto, ad quorum tribunal hunc locum reiicio, sicut & eum, qui mox subtexetur. Quinquefolij contrita folia ex vino sumpta diebus xxx. in betonicæ farinæ pondo denariorum tredecim cum aceti scillitici cyatho.) In iisdem codicibus longè aliud legitur, & quidem rectius, quantum ego video: Quinquefolij contrita folia ex vino pota diebus xxxi. Vetonice farinæ pondere x. trium cum aceti scillitici cyatho.

Ediuerso lethargicos excitari labor est. Hoc præstate euphorbium (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo.) Agnosco eundem, quem prioribus duobus locis, castigatorem: quem si offendeat soporifera vis in peucedano, eadem opera poterat id omnino tollere, contentus euphorbio suo: nunc manet idem scrupulus, neque docet, quomodo sit euphorbium adhibendum. Syncera lectio in nostris exemplaribus est hæc: Hoc præstante (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo Eruptiones pituitasque emendat plantago.) Scribo, Eruptiones pituitæ emendat, plantago, cyclamini radix.

Cap. xiii. Et ad hoc amplius addo, iocineris aut lateris contorsionibus.) Legendum, Et hoc amplius à vocis aut lateris contentionibus. Erisithale est flore luteo.) Lege, Erisithales.

Cap. xiiii. Spicula sagittariorum extrahit.) Sagittarum, & nō Sagittariorum. Pilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus, verum etiā viris in usu est.) Antiqua scriptura: Verum iam & viris est in usu. Cum dicit iam, significat nouum eius usum apud viros esse, postquam mores degenerare cœperunt. Quadrupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo forum. Anginas peculiariter sideritis.) Satis apparet ineptè dici, hyssopum ex oleo forum. In nostris exemplaribus durat syncera lectio: Quadrupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo, suum anginas peculiariter sideritis.

EX LIBRO VIGESIMOSEPTIMO.

CAP. I.

Crescit apud me certè tractatu ipso admiratio antiquitatis.) Libens audirem, quidnam mouerit castigatorem, ut vnam particulam in ipso statim initio detraheret, idque contra fidem archetyporum, quæ sic habent: Crescit profectio, apud me certè, tra-

ctatu ipso admiratio antiquitatis. Nunc verò Deorum fuisse eam apparet, aut certè diuinam etiam cum homo inuenerit: eandemque omnium parentem genuisse hæc & ostendisse.) In emendatis codicibus est, Cum homo inueneret. Ibidem coniunctio geminatur, Et genuisse hæc, & ostendisse. Verum etiam montes, & excedentia in nubibus iuga, pastusque pecorum & herbas quoque inuicem ostentant.) Hic quoque veteres codices à vulgatis editionibus discrepant: sic enim in eis legitur: Verum etiam montes, & excedentia in nubibus iuga, pastusque eorum & herbas quoque inuicem ostentante, scilicet Romanæ pacis maiestate.

Cap. ii. Hoc quoque tamen in vsus humanæ salutis vertere, scorpionum ictibus aduersari experiendo aconitum.) Cum hæc particula, Hoc quoque, nihil aliud quam aconitum referant, non erat opus repetere Sed talia permulta passim ex interpretum glossulis in contextum irrepperunt.

Cap. iii. Omnia animalia quæ sint salutaria ipsis nosse ipsa, præter hominem.) Ipsa, non est in emendatis exemplaribus, sensu nihilominus absoluto. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venenata, nunc demonstrare, quale sit aconitum.) Rursus illic minus est verborum ac syllabarum, nullo tamen sensus detrimento, hoc modo: Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monstrare quale sit aconitum. Poterant videri casu aliquot literæ omissæ, nisi toties deprehensa esset, quidlibet in quiduis mutandi temeritas, etiā gratis, nullaque occasione inuitante.

Cap. iiii. Præterea in Aethiopia nascuntur, & in Ida.) Lego, Præter Aethiopiam nascuntur & in Ida. Huius vetustæ nidor vrinam cit.) Scribo, Huius vstæ nidor vrinam cit. Radice vna, ceu palo in terra dimissa.) Rectius, In terram dimissa. Vsus in multis & principalis aluum soluere, cum penè sit sola medicamentorum, quæ per se id præstant. Confirmat etiam stomachum, adeo ut non infestet vlla vis contraria.) O hominem (ne quid durius dicam) malè feriatum, quisquis hunc locum suo more interpolauit, pro elegantissima Plinij locutione suas nugæ substituens. Germana lectio hæc est: Vsus in multis, sed principalis aluum soluere, cum penè sit sola medicamentorum, quæ id præstant, confirmet etiam stomachum, adeo non infestet vlla vi contraria. Vsus eius ad collectiones inflammationesque: quin emendat omnia quæ helxine.) Pro Quin emendat omnia, veteres codices habent, Et in eadem omnia. Ambrosia vagi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem vnum habens densum.) Pro Fluctuans, lege Fluctuati, scilicet nominis: pro Habens, Habet. Anonymos à non inueniendo nomine nomen inuenit.) Argutior est vetus lectio: Anonymos non inueniendo nomen inuenit. Item aristogiton, in vulneribus præclara.) Hic stupidus aliquis conatus est noua metamorphosi ex medico herbam facere, eique virtutes, quæ sunt anonymi, attribuere, cum sit legendum, Aristogitoni, & subintelligendum præcedens participium, Celebrata. Quin & in Indice Aristogiton inter externos authores connumeratur.

Cap. v. Arction aliqui potius arcturum vocant.) Potius, redundat. Sed ascyron maiores habet ramos, qui ascyroides vocatur.) Dele has duas voces, sed ascyron: atque ita lege: Maiores habet ramos, quod ascyroides vocant. Sic enim legitur in emendatis exemplaribus, & sic magis lectio quadrabit: quod ascyroides herba nomen sit, non ramorum. Comæ trite veluti cruentata.) Rectius, Cruentant: hoc est, cruorem reddunt.

In Plinii Naturalem Historiam

Cap. vii. *Aëta graui foliorum odore, caulibus anisi geniculatis.*) Verus lectio, Caulibus asperis geniculatis.

Cap. vii. Trahit eadem potione secundas semine, lac minuitur in vino, aut malsa aqua pota.) Lege & distingue hoc modo: Trahit eadem potio & secundas. Semine lac minuitur, in vino aut malsa aqua pota. Cynosorchin aliqui orchin vocant, foliis oleæ, mollibus, ternis, paruisque semipedis longitudinis, in terra stratis.) Antiqua scriptura: Foliis oleæ, mollibus, ternis, per semipedem longitudinis in terra stratis. Et albi genus chrysolachani traditur.) Veteres codices, Et aliud genus chrysolachani traditur.

Cap. x. Caulem habet duorum palmorum.) Imò cubitorum, loquitur enim de pæonia, si quis dubitat de fide codicum, suis certò oculis credere cogetur, si hos modò consulere libuerit.

Cap. xi. Hippoglossa folia habet figura sylvestris myrti.) Non Hippoglossa, sed Hypoglossa. Non enim ab equinæ linguæ similitudine dicitur, sed quod paruum folium, ceu lingua, de folio eius exeat. Aliqui ægonychon vocant, alij Dios pyron, alij Heracleon.) Vetus exemplaria pro Heracleon habent Heracles, ut sit genitiuus, quemadmodum Dios, & subaudias Pyron: ac si Latine dicas, Iouis Herculisve triticum.

Quod & magis miror, quoniam utilis prodatur sanguinem excreantibus.) Legendum, Quod eò magis miror.

Cap. xii. Vis ei styptica & exulceratrix.) Scribo, Septica, id est corrosiua, ut nunc medici vocant. Sequenti versu scribo: In Augustum mensẽ incurrente, non in Augusto mensẽ. Ergo species lymphantium hoc modo animorum esse credimus.) Vera lectio: Ego species lymphantium hoc modo animorum esse crediderim. Foliis rutæ, similis graminis.) Antiqua lectio: Foliis rutæ, semine graminis. De Polygono, siue sanguinaria loquitur. Mares autem semine tantum differunt, quod est incipiente oliua.) In corruptiores codices hanc lectionem habent: Mares autem semine tantum differens, quod est incipientis oliuæ. Mares autem, scilicet partus facit, quod hic quoque subintelligi debet.

Cap. xiii. Foliis lenticulæ densis, amaris, aduersis in se.) Lege, Aduersis inter se. De trichomane loquitur. Tragonia herba qualis sit, non traditur.) Vetera exemplaria & hic in contextu pro tragonia constanter habent trachiniam & in margine adnotatam; nec aliter est in primo libro, qui Indicis vicem obtinet. Tragonis, siue tragon, nascitur in Creta tantum insula, in maritimis.) Paulò elegantius est: Nascitur in Cretæ tantum insulæ maritimis. Phrygiæ omnino non nasci.) Lege, Non innasci.

EX LIBRO VIGESIMO OCTAVO.

CAP. I.

Quamquam & ipsi consensu proprii iudicii ita eligere laborauimus, potiusque curæ rerum, quam copiarum, institimus.) Antiqui codices multò melius: Quamquam & ipsi consensu propè iudicata eligere laborauimus. Quod Plinius hic de se prædicat, id non minus verè ipse quoque usurpare possem, ut qui nihil magis, dum hæc tracto, præ oculis habuerim, quam veterum iuxta atque emendatorum exemplarium inter se consensum: cuius propositi necdum pœnitet, & bona quædam spēs pollicetur. candidos quosque, qui Musarum fores pulsant, hanc nostram opellam non omnino fastidituros: fierique potest, ut & illis qui iam

intra adyta penetrarunt, nonnihil conferat: de his duntaxat loquor, qui Plinianæ lectionis auidi non semper vetera exemplaria ad manus habent, quo recurrere possint, quotiescunque scrupulus aliquis inciderit. Sanguinem quidem gladiatorum bibunt, ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi.) Quantò melior vetus lectio: Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, ut viuentibus poculis, comitiales morbi.

Cum è plagis hunc ne ferarum quidem admoneri fas sit humano.) Scribo iuxta fidem nostrorum exemplariorum: Cum plagis ne ferarum quidem admoneri ora fas sit humana. Idque magis ad præcedentia quadrat. Quasi verò sanitas videri possit, feram ex homine fieri. Quin morbo dignum, non ipsa medicinæ gratia, egregia hercule frustratione, si non proficit. Aspici humana exta nefas habetur, quanto magis mandil.) Et hic locus est vnus è pulchrè contaminatis. Restituimus, unde cætera, sic: Quasi verò sanitas videri possit, feram ex homine fieri, morboque dignum in ipsa medicina, egregia hercule frustratione, si non proficit. Aspici humana exta nefas habetur, quid mandil? Sequenti versu, Fecisti, redundabat. Vitam quidem non adeò extendendam censemus, ut quoquo modo pertrahenda sit.) Syncera lectio: Vitam quidem non adeò expetendam censemus, ut quoquo modo trahenda sit. Vel ex hoc capite abundè perspicuum esse potest, & nostrum laborem minimè superuacuum esse, & illos persæpe falli, qui librorum typis excusorum fiducia de veteribus manu scriptis vix vnquam cogitant, ignari quantum sibi in priscorum monumentis conspurcandis sacrilega, publicoque odio digna, quorundam non dico amulorum, sed planè asinorum, audacia permiserit: cum non rarò fiat, ut tenebrio quispiam plus mendarum in vnum aliquod boni authoris opus ex putido suo cerebro inuehat, quàm quantum septem alij docti viri, omni conatu adnisi, perpurgare sufficiant.

Cap. ii. In titulo capitis scribe: Offensa & sanciri, & depelli. Extat Tucciæ Vestalis incestæ precatio.) Atqui incesti crimen falsum erat. Legendum igitur, Incesti deprecatio, Ac mox sequenti versu, Anno vrbis, non Anno vrbis Romæ. Nam Romæ, nugator aliquis addidit contra omnium doctorum consuetudinem. Sic dicimus, Anno ab vrbe condita, non Ab vrbe Roma. Et omnia approbantibus dcccxxx. annorum euentibus. Lege, Ea omnia. Mancipia fugitiua retinere in loco precationis.) Precatione, non Precationis. Et quod ibi statim subrexitur, Quod si semel recipiatur, in antiquis voluminibus non malè legitur: Cum si semel recipiatur. Neque diras aues, neque vlla aspiciã pertinere ad eos, qui quanque rem ingredientem obseruare se ea negauerint.) In emendatis codicibus non additur Aues: quibus eò libentius accedo, quod supra in hoc ipso capite sic legatur: Quoties ipsæ diras obstrepentes nocuerint. Et solent plerumque voculas tales assuere glossularij, longè interdum à scopo aberrantes: quod & hic factum equidem non dubito.

Quinetiam & legum ipsarum in xij. tabulis verba sunt.) Rectius antiqua scriptura: Quid non & legum & c. Ineptè enim simul ponuntur, Etiam &.

Non pauci etiam serpentes ipsas recantari, & hunc vnum esse ipsis intellectum.) Aliquanto mollior est vetus lectio: Et huc vnum illis esse intellectum: quàm si repetatur, Ipsas, ipsis. Incendio inter epulas nominato, aquam sub mensa profundi abominamur.) Quem non offendat huius lectionis absurditas? aut quis non sentiat, alteram esse synceram, quæ in impressis

Annotationes.

preſis etiam quibuſdam codicibus habetur? Incendia inter epulas nominata aquis ſub menſis profuſis abominamur.

Aqua profuſa pulchrè conuenit incendium abominantibus: at quid cauſæ vel comminiſci poſſumus, cur ad incendium nominatum aquæ effuſionem abominari debeamus? aut cur aquam effundi potius abominemur, quàm incendij mentionem? Priuſquam eam ipſam nominaret, aliùſve ei prædiceret.) Lege: Priuſquam ipſe eam nominaret. Nam Ipſe, & Alius, ſibi inuicem opponuntur. Carmina quædam extant contra grandines, contraque morborum genera, contra ambuſta. Quædam etiam in partus. Sed in prodendo obſtat ingens verecundia.) Antiqua exemplaria hoc loco non parum diſcrepant à vulgatis editionibus: Contraque morborum genera, contraque ambuſta, quædam etiam experta: ſed prodendo obſtat ingens verecundia. vt de experimentis intelligatur, non de partubus.

Cap. III. Hominum monſtrificas naturas, & veneficos aſpectus plenius diximus in portētis gentium.) Plenius, ſuperfluit. Nam in inſula Nili Tentyrij.) Tentyra potius, quàm Tentyrij.

Cap. IIII. Sed & alioſe efficaces eius uſus recognoſcat vita. Ita deſpiciamus comitiales morbos, hoc eſt, contagia regerimus. Simili modo & fascinationes repercutimus, ſiniſtræ dextræque claudicatis occurſu.) Primum Ita, redundat, natum ex præcedenti diſtione. Vita. Deinde ſiniſtræ, ſimiliter ſuperfluit. Legendum enim, Fascinationes repercutimus, dextræque claudicatis occurſum. Quæ poſtrema vox cū finale literam caſu aliquo amiſſiſſet, nec iam compareret alter accuſatiuorum, caſtigato, ne nihil ageret coniunctio, de ſuo adiecit ſiniſtræ: itaque error errorē peperit: vt ferè fit, quoties abſque archetyporum præſidio, ex nobis ipſis ſynceram lectionem addiuinare conamur, iuſtiſſima hercle fruſtratione, ſed graui ſtudioſorum incommodo, quibus ad hunc modum nimium ſæpè os ſublinitur. Veniam quoque à Deis ſpei alicuius audacioris petimus in ſinum ſpuendo. Etiam eadem ratione terna, &.) Etiam, aptius præcedentibus cohæret, in ſinum etiam proprium. Nunc mirum dicemus, ſed experimento facile.) Dele, Nunc. Sic enim magis aures ferit, atque ad attentionem excitat, Mirum dicemus: & ſic verè Plinius loqui ſolet, nec aliter habent probatæ fidei exemplaria: quod diſſimulaſſem, ni ſtudioſum eſſet non ſenſus modo ſuos reddere Plinio, ſed verba etiam ipſa, quantum fieri poteſt, annumerare. Lepraſque ieiuinio illitu arceri.) Ieiunæ, non Ieiuno. Ac mox, Marcion, non Martion. Adiecta precatione, ſe vinxiffe eandem & ſoluturum.) Scribo & diſtinguo: Se vinxiffe, eundem & ſoluturum. Eæ ſunt: abſtinere à cibo nimio.) Scribe. Abſtinere cibo omnino. Notandum, nullum animal aliud præter hominem calidos potus ſequi.) Hic duæ diſtiones ſuperfluunt, Præter hominem, hominis videlicet alicuius malè feriati aſſumentum. Item poſtea oculos contra lippitudines, certa experimenta ſunt.) Sic enim claudendum hoc caput, vt ſequentis initium fit, Sicut totius corporis, contra quàm in vulgatis editionibus hæc capita diſtinguuntur.

Cap. V. Vltimoque probro maius in ciſiis triumphalibus ſedenti dicebatur, vel in Capitolio epulanti.) Tota hic aberratum eſt via: in eam reducent nos archetypa, in quibus ita ſcriptum eſt: Vltimoque probro manus in cibus triumphali ſeni deducebatur, vel in Capitolio epulanti. Senſus eſt iam planus, qui ante hæc erat obſcuriſſimus.

Cap. VI. Digitis peſtinatim inter ſeſe amplexis.) Magis placet antiqua ſcriptura: Digitis peſtinatim inter ſeſe implexis. Nam è diuerſo ſcandentesque.) Lege, Nam euerſos ſcandentesque.

Atque etiam quotidiani cinctus tali modo.) Rectius, Tali nodo. Augurium ex homine ipſo non eſt timendi mortem in ægritudine.) Scribendum, Augurium ex homine ipſo eſt non timendi mortem in ægritudine. Contra aurium pituitas vermiculoſque.) Lego, Aurium pura, id eſt, aures ſuppuratas. Hucera caput, prurigines.) Pro Prurigines, malim Porrigines, quod eſt in antiquis exemplaribus.

Cap. VII. Alij cum hyſſopo & adipe anſerino.) Oeſſypo, non hyſſopo. Eſt autem œſypum, vt Naſonis verbis vtat, ſuccus ab immunda vellere raptus ouis. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris ſanantur, cui admiſceatur impubis pueri vrina & mel Atticum, omnia ſingulorum cochlearium meſſura. Murmura quoque aurium eiici inuenio.) Conſuſa ſunt remedia, hoc modo diſtinguenda: Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris ſanantur, cui ſi admiſceatur impubis pueri vrina & mel Atticum, omnia ſingulorum cochlearium meſſura, murmura quoque aurium eiici inuenio. Anguli oculorum ſubinde madificentur.) Madefiant, non Madificentur. Non ſegnius & in ſilente Luna coitus ſuos maribus exitiales eſſe.) Legendum. Non ſegnius & ſilente Luna, coitusque tum maribus exitiales eſſe. Non ſegnius, ad præcedentia refertur. Metrodorus Scepius in Cappadocia inuentum prodiit, ob multitudinem cantharidum ire illas per media arua, retectis ſuper clunes veſtibus.) Vera lectio, Ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media, &c. Item nouella vitis eius tactu in perpetuum læditur. Vt ad noxiam reſ medicatiſſima transferatur, rutam & ederas illico mori.) Lege, Item nouellas vites eius tactu in perpetuum lædi: rutam & ederas reſ medicatiſſimas illico mori. Suffragantur & hic, quemadmodum in cæteris, vetuſta exemplaria. Aciem in cultris tonſorum hebetari, æs contactum graue virus odoris accipere.) Scribo, Hebetefcere. & Odoris, redundat. Nam bitumen in Iudæa naſcens, ſola hac vi ſponte ſuperari. Et ſila veſtis contactæ, vt docuimus, ne igne quidem vincuntur, quo cuncta. Ciſiſque etiam ille, ſi quis ſpergat eum lauandis veſtibus, purpuras mutat, floribus colorem adimit, ne ipſis quidem ſœminis malo ſuo immunibus.) Aliter in noſtris exemplaribus legitur, & quidem non paulo melius: itaque retexemus totum, illaque ſequemur: Nam bitumen in Iudæa naſcens, ſola hac vi ſuperari, ſilo veſtis contactæ, docuimus. Ne igne quidem vincitur, quo cuncta: ciſiſque etiam ille, ſi quis aſpergat lauandis veſtibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, ne ipſis quidem ſœminis malo ſuo inter ſe immunibus. De bitumine Iudaico meminit ſupra libr. 7. cap. 15. Quæ Lais & Cleopantus inter ſe contraria prodidere.) Scribendum, Lais & Elephantis. Fuit autem vtraque meretrix, & vtraque de rebus muliebribus ſcripſit, poſterior etiam de concubitus ſchematicis, cuius & Martialis meminit, & Politianus. Legendum itaque mox: Aut inter ipſas pugnantia, cū hæc ſœcunditatem fieri iſdem modis, quibus illa ſterilitatem, pronuntiaret. Catalogus quoque authorum, quos Plinius hoc libro ſequitur, Laida & Elephantida coniungit. Cæterum pro Radice braſicæ vel myricæ, in manu ſcriptis eſt, Braſicæ vel myrti.

Bythus Dyrrhachinus hebetari aſpectu ſpeculorum nitorem tradit. Iſdem aduerſa rurfus contuentibus

In Plinii Naturalem Historiam

bus, omnem talem vim resolui, si nullum piscem habeant secum.) Bonam hercule operam deprauator hic nauauit, cuius primum equidem non aliud darem, quam magnum aliquod malum, iam sexcenties promerito. Synceram lectionem archetypa commonstrant, nempe hanc: Bythus Dyrrhachinus hebetata aspectu specula recipere nitorem tradit, iisdem aversa rursus contuentibus: omnemque vim talem resolui, si nullum piscem secum habeant. Vestis omnino ita infecta portiuncula, acu vel licio, brachiali inserta.) Lege, Ac vel licio, quasi dicat, vel vnico filo. Sic & comitiales excitari, morbosque sanari.) Morbosque sanari, de suo aliquis attexuit, contra veterem archetyporum fidem. Supposita tantum calici lacinia menstruo tincta tali.) Satis erat: Supposita tantum calici lacinia tali: idque Plinij ciuilitatem magis decebat: cetera haud dubium, quin glossularius aliquis, ut solent, adiecerit.

Correptam subnecti collo: & ita discuti morbum.) Dele, Et.

Cap. viii. Promoscidistactu capitis dolor leuatur, efficacius si & sternuat.) Rectius, si & sternuat. Sanguis & ischiadicis prodest.) Syntecticis, non Ischiadicis, si veteribus ac emendatis voluminibus credere libet. Mox, ne nihil ageret castigat, Leonis adipem custodiunt, in Adeps custodit, mutauit: & Magorum vanitas promittit, in Vanitates promittunt. Similiter dentis.) Lege, Similia, s. promissa. Setas e cauda contortas, & sinistro brachio illigatas.) Scribo, Adalligatas. Permutationes sexus ex his annua vice diximus, ceteraque monstrifica naturae eius.) Antiqua scriptura, De permutationis sexus annua vice diximus, ceteraque monstrifica natura eius. Praecipue pantheris esse in metu hyaenae dicuntur.) Germanè Latina lectio hæc est: Praecipue pantheris terrori esse traduntur, nam hyaenam hic repetere quorsum attinebat? Facilius autem capi, si cinctus suos venator, flagellumque, & ipsos equos septenis alligauerit nodis.) Elegantior simul & verior est vetus lectio, Flagellumque imperitans equo septenis alligauerit nodis. Febribus quartanis iecur degustatum ante accessiones.) Lege, Degustatum ter, quod non parum refertur putatur in eiusmodi remediis.

Promisso in triduum conceptu.) Melius, Intra triduum. In triduum, aliud significat: ut cum dicimus, Assumpto in triduum comineatu, id est, quantum tribus diebus sufficiat. Mulieri praegnantia a pectore hyaenae caro, & pili septem, & genitale, a ceruice si alligentur, dorcadis pelle collo suspensa, contineri partus promittunt.) Representabitur & hic vetus lectio, vel quod ex collatione veritas facilius eluceat: Mulieri candida a pectore hyaenae caro, & pili septem, & genitale cerui, si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt, ut, Suspensa, neutri generis sit, casus accusatiui, & omnia supra dicta referat. Eodem genitali & articulo spinæ cum adhærente corio conseruatis.) Adseruatis, non Conseruatis. Eodem suffitu mulieribus menstrua euocari.) Scribo, Mulierum menses: quod Plinio est vtitatus. Membranam, quæ fel continuerat a cardiacis potam.) Codices vetusti, Quæ fel contineat, cardiacis potam. Quæ autem in vesica inuenta sit vrina, additis oleo ex sesamo, & melle Afiano haustam prodesse acrimoniae veteri.) Deprauator, quantum video, non leui brachio caput hoc attigit. Quæ sequimur exemplaria, non addunt Afiano, neque medici inter mellis genera Afaticum celebrant, & pro Acrimonia, habent Aegrimonia. Siue lucernis, siue visu, siue peluibus.) Illic legitur, Siue lucernis, siue pelui. Nec video, quid hæc,

Siue visu, fadiat. Fimum, qui in intestinis inuentus sit.) Scribo, Quod in intestinis inuentum sit, nam neutro genere Plinius hoc nomen usurpat. A cane verò morsus adipem illitum, & corium si sit substratum.) Aequè pleno sensu scriptum erat, Et corium substratum. Quid sibi volunt in Pliniana purpura tam crebra panorum assumenta? aut qualis gratia debetur prauis istis sartoribus? Perunctos omnibus odio euenire.) Venire, non, Euenire. Contra ducum ac potestatum iniquitates comministrant.) Quid, malum, Comministrant? Commonstrant, legi debet. Si omnino aliquantulum quis secum habeat.) Non malè vetus lectio: Si omnino tantum aliquis secum habeat. Plinius ait sufficere, si tantum habeas tecum eam fistulam: alius mutauit sensum, docens satis esse quantulamcunque eius partem. Canini eius dentes febres statas arcent repleti: sunt enim caui.) Lege addendo, Thure repleti. Adulterant amylo aut cimo- lia, sed maximè sturni, quos captos oryza tantum pascunt.) Coniecto multum aberrauit a scopo. Vera lectio est: Sed maximè, qui captos oryza tantum pascunt. Sentit enim Plinius, crocodileam ex captiuis adulterinam esse, utpote longè deteriorem, nimirum mutato animalis visu. Præterquam in risu coarguentium.) Lego, Præterquam ubi irrisu coarguendum. Eundem salutarem esse parturientibus circa domum. Sin verò domibus inferatur, perniciosissimum.) Egregiè deprauatum & hoc, non minus quam superiora. Restituetur in integrum hoc modo: Eundem salutarem esse parientibus, si sit domi: si verò inferatur, perniciosissimum. Est enim verus sensus longè alius, quam ille prior: est autem hic: Chamæleontem salutarem esse, si multò antè parturitionem illatus sit: sin idem parturienti iam superueniat, perniciosissimum esse. Suffragantur vbiq; vetusti codices.

Sinistrum, mirum quibus monstris consecret, qualiter somnia quæ velis & quibus velis mittantur, putet referre.) Syncera lectio ex archetypis petita est hæc: Sinistrum humerum quibus monstris consecret, qualiter somnia quæ velis & quibus velis mittantur, pudet referre. Capitis dolores, insperso vino, in quo latus alterutrum maceratum sit, sanari sceminis.) Mirum verò, si hoc remedium in solis sceminis vim suam exerit, in maribus non item. Distinctio praua sensum deprauat, nam Feminis, paternus casus est, & sequentis orationis initium, hoc modo: Feminis sinistra vel pedis cineri si misceatur, & cetera. Quibus in verbis Vel, detractum erat: Si, transpositum. Serpentes fugari liene instillato.) At quonam instillandus est, aut quomodo? Lege, Serpentes fugari ignibus instillato. Nam & hoc experimentum & duo proximè sequentia, de felle, non de lieni accipi debent, iuxta fidem emendatorum codicum. Illita inimicorum immane odium & omnium hominum his conciliare.) Certè ad inimicorum odium nullo opus est veneficio, ut qui vltro & exosi sunt, & oderunt vicissim, Verior igitur vetus lectio: illita inimicorum ianuæ odium omnium hominum his conciliare. Prodest contra sagittas venenatas, ut Apelles tradit, postea sumptus.) Vetust lectio: Prodest & contra sagittarum venena, ut Apelles tradit, antè posteaque sumptus. Ut intelligamus, eum præseruatiam etiam vim habere. Præterea eiusdem decoctum cum melle sumptum Venerem inhibere.) Paulò melius legetur, Eiusdem decocti ius cum melle. Est crocodilo cognatio quædam affinitasque.) Affinitas, superuacua est. Sequenti versu lege, Detrahendi sanguinis, non Trahendi.

Plurimi

Annotationes.

Plurimi autem super Saiticam inter Aegypti praefecturas.) Lege. Super Saiticam praefecturam. Ac rursum, Item finum suffitu, non Fimus. & Dentes e parte laeva, addita praepositione. Tandem finem fecit deprauator, duntaxat in hoc capite, sed non nisi proximus capitis fini. Porro vel hoc caput argumento est, quod tot mendis refertum haecenus Plinium (vt ceteros authores taceam) habuerimus, non tam liberiorum oscitantiam in culpa esse, quam male literatos illos castigatores, iustius diuinatores aut coniectores appellandos: qui tamen alibi plus, alibi minus, prout collibitum est, se exercuerunt. Ceterum scribae inscitia labi solent, non temeritate: errataque eorum non magni negotij sit deprehendere, maxime corda to & erudito Lectori. Illi contra homines nefarii, maiore periculo, nec tam facili remedio, & in maioris momenti rebus peccant, nulla religione nihil non contaminantes, planeque iuxta Flacci dictum, mutant quadrata rotundis. Dicas eos Manibus se deuouisse, nisi omnes, quotquot possunt, bonos authores suis venenis infecerint, suisque faetoribus conspurcauerint. Sed desinat stomachatio, etsi nimio, quam vellem, iustior, & ad praesens potius negotium redeamus.

Cap. ix. Sicuti e lactis vsu, vtilissimum cuique maternum, nutriticis exitiosum est.) Vt in ipso statim portu impegit egregius gubernator. Nam quid ego audio, nutriticis lac infantibus exitiosum esse? Cur igitur tantum vbique nutriticum numerum videmus, infantum tamen exitia nihilo crebriora, quam inter eos, qui maternis vberibus aluntur? Lego, Sicuti de lactis vsu. Quae verba a prioris capitis fine pendent. Deinde: Vtilissimum cuique; maternum. Alioqui iuxta priorem lectionem non vtilissimum erat, sed plane necessarium. Sequitur, Concipere nutritices exitiosum est. Sic enim, quae sequuntur, nunc demum probe quadrabunt.

Minus inflat quodcunque decoctum. Sanat vvas, lichenas. Ad omnia vtile contusa aut luxata, maxime renes, vesicam, interanea, fauces, pulmones.) Obsecro quid commune licheni cum vuis? aut quis vnquam fando audiuit, luxatos renes, vesicam, interanea, fauces, pulmones? vel vesicam contusam, interanea, vve, aut pulmonem? Quid igitur praedij reliquum est, nisi in archetypis eas sic habent. Minus inflat quodcunque decoctum. Vfus lactis ad omnia intus exulcerata, maxime renes & cetera. Nam vt in Achaia bubulum biberent phthisici synteclicique & cachecta, diximus in ratione herbarum.) In Arcadia, non Achaia. Dixit autem hoc libro vigesimo quinto, capite octauo. Quod est maxime coactum, in summo fluit. At id exemptum addito sale, oxygala appellant.) Sic nobis transcribunt vetera exemplaria, qui nec legere sciunt, nec scribere. Lege, In summo fluitat. id exemptum, &c. Quod magis virus respuit, hoc praestantius iudicatur.) Quid est, Virus respuit? Lege, Resipit. Praestantius autem medicinae, opinor, non cibis. Oxygala fit & alio modo, acido lacte addito in recens, quod dum acescit, vtilissimum est stomacho.) Legendum, In recens quod velis acescere, vtilissimum stomacho. Proxima in communibus laus est adipi, sed maxime suillo. Apud antiquos etiam religiosus erat.) Elegantior lectio, Proxima in communibus adipis laus est, sed maxime suilli, apud antiquos etiam religiosi. Medicorum aliqui admisto anseris adipe, taurorumque; seuo & hyssopo.) Rursus Oesypum deprauatum in Hyssopum. Vbi notandum, sympathian quandam esse oesypo cum adipe anserino, quandoquidem & supra capite septimo ad podagras, ad vuluæ dolores, eadem spe-

cies miscetur. Omnino enim non nisi ad ea quae purganda sint, aut quae non sint exulcerata & calida, recipitur.) Legendum, Aut quae non sint exulcerata, falsa petitur. Saxungia. Iamque probe quadrabit, quod haecenus ad praecedentia non congruebat. Mox sequenti versu contra phthises, lege, non Contra tusim. Sic enim in probatae fidei voluminibus scriptum est, & alias non bene conueniet, quod mox sequitur, scapulis eorum, qui phthisin sentiunt. Parotidas admista farina e salamentaria testa: quo genere proficit ad strumas. Pruritus ad papulas in balneo perunctis tollit.) Scribo, Parotidas admista farina salamentariae testae: quo genere proficit & ad strumas. Pruritus & papulas in balneo perunctis tollit. nam & haec vox Balneum vitiosa est, cum vterque; Plinius Balneum appellet. Quin & Graecis quadrisyllabum est *Βαλάνειον*. Multi priuatim sic taurorum, leonum, pantherarum ac camelorum pingua curari iubent.) Elegantius est, Taurorum, leonumque; pantherarum & camelorum. vt quadam coniunctionum ceu catena necatur. Inter omnia autem communia animalium, fel praestantius in effectu.) Restituimus, vnde cetera, sic: Inter omnia autem communia animalium vel praestantissimi effectus fel est. Vis eis, &c. Item equarum, praeterquam virginum, erodit, emarginat, h ulcerat.) Lege, Emarginat hulcera.

Tantum potest sympathia illa, de qua loquuntur.) Loquimur, non Loquuntur. Hircorum sanguini tanta vis est, vt ferramentorum subtilitas non aliter acuat, aut induretur, aut scabritia poliatur, vehementiusque; quam lima.) Antiqua lectio: Vt ferramentorum subtilitas non aliter acius induretur, scabritia tollatur vehementius quam lima. Et ideo suis quaeque dicentur effectibus.) Lego, Quisque; suis dicetur. nam de sanguine tantum loquitur. Vt si quae sunt, extractas cauernis mandant.) Scribo, Mandantes. Nam Vt, pro Vtpote, ponitur hoc loco. Fugiant & omnino aliquid cerui habentes.) Vetus lectio, Omnino dentem cerui habentes. nam Omnino, ad Habentes, refertur. Sic supra capite octauo, Si omnino tantum aliquis secum habeat. Aut medulla perunctos seuoue cerui aut vituli.) Hinuli, non Vituli.

Cap. x. Item lactis haustus cum vva amminea.) Taminia, non Amminea, cuius vsus in medicina nullus est. Fimum quoque caprarum in aceto decoctum & illitum in ictus serpentium, placet, & recentis cinis in vino.) Antiqua lectio planior: Fimo quoque; caprarum in aceto decocto illini ictus serpentium placet, & recentis cinere in vino. Canis rabidi morfu facta vulnera circuncidunt ad viuas vsque; carnes. Quidam carnem vituli admovent.) Lege & distingue, Canis rabidi morfu facta vulnera circuncidunt ad viuas vsque partes quidam, carnemque vituli admovent. Hoc idem praestare & pellis e cernice solida existimatur: quippe tanta vis est animalis. Praeter ea quae retulimus, & vestigia eius calcata equis afferunt torporem.) Similis error priori. Legendum: Quippe tanta vis est animalis, praeter ea quae retulimus, vt vestigia eius calcata equis afferant torporem. Veruntamen fortiora eadem, quam in equis, intelligi debent.) Scribo, Fortiora omnia eadem. Ex toxica expurgantur.) Exemplaria vetusta habent, Expugnantur, vt hoc de antipathia intelligatur. Omnia sesami quoque iure poto.) Vera lectio, Omasi quoque iure. Neque enim ex frugibus remedia in hoc libro traduntur, sed ex animantibus. Ius omasi & 12. cap. est inter remedia.

Cap. xi. Cum succo oleris, ita vt vncto inarescat.) Codices veteres, Ita vt vnctio in arescat.

Sed

In Plinii Naturalem Historiam

Sed & corruptos dentes confirmari.) lidem codices pro corruptos. habent Combustis. f. ossibus. Asinæ quoq; lacte percussu vexatos.) Manu scripti codices, Asinino, quoq; lacte. Castigator veritus. ne fortè quis de maris asini lacte id acciperet, scripsit asinæ. ô solertiam asininam. Equarum virus à coitu in lychnis accensum.) Melius. In ellychniis.

Cap. xii. Poppæq; hoc vxor Neronis principis instituit.) In vetustatis exemplaribus tatum est, Poppæ hoc Neronis principis instituit. Sicut dicimus, Cornelia Gracchi, Terentia Ciceronis.

Friolum licet videatur, nō tamen omittendum.) Eadem exemplaria non addunt, Licet: tantum est, Friuolum videatur, *ῥωσιν*. Aestates, & quæ discolori faciunt cutem.) Decolorem, non discolori. Hirci fel & lentigines tollit, admisto caseo & vino, sulphure spongiæq; cinere.) Lege, Et viuo sulphure, spongiæq; cinere.

Labrorum scissuris cum adipe anserino. Fissuris, non Scissuris. Et bouis vngulæ cinis ex aqua: Fimum quoq; feruens ex aceto decoctum, testesq; vulpini.) Lege addendo. Et bouis vngulæ cinis ex aqua: Fimum quoq; feruens ex aceto. Item seuum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctum, testesq; vulpini. Prodest & sapo: Gallorum hoc inuentum rutilandis capillis, ex seuo & cinere. Optimus fagino & carpino.) Optimus, non ad cinerem refertur, sed ad saponem. his verò duabus vocibus Seuo & Cinere, redduntur alia duæ, Fagino & Caprino, quod posterius in Carpino, deprauatum est. Vngues contusos fel vniuscuiusq; animalis circumligatum.) Scribo, Fel cuiuscunq; animalis circumligatum.

Cap. xiii. Utuntur ad vtrumq; vitium & coagulo hædi in vino myrteo, magnitudine fabæ poto: & sanguine, & eiusdem in cibo formato, quem sanguiculū vocant.) Lege, Et sanguine eius in cibum formato. Itē In vino myrtite, non Myrteo. Cornus ceruini teneri cinis, cochleis Africanis cum testis suis mixtis, in vini potione. Melius, Cochleis Africanis cum testa sua tussis mistus.

Cap. xv. Calculos expellunt lienes equini.) Legendum, licheni equini: itaq; scriptum visitur in vetustissimis exemplaribus, alioqui satis erat dicere, Lien equinus. Demonstrant vrinam facere in canis cubiculo, ac verba adiciere, ne ipse vrinam faciat, vt canis, in suo cubiculo.) Vtrobique: Cubili. legendum: nam canis cubiculum nemo vnquam Latinus dixit. Quem dicunt. cum interficiatur, reddere vrinam liquidiorē in initio, sed in terra spissantem se. Quem, calculum, non onagrum. Proinde rectior est antiqua scriptura, Quem dicitur, cum interficiatur, reddere vrinam, liquidiorē in initio, sed in terra spissantem se.

Cap. xvi. Perniones vrsinus adeps, rimasq; pedum omnes arcet.) Sarcit, non Arcet. Iniurias à calceatu.) Vetus lectio, E calceatu. Potū verò sublime ex aqua.) Hæc verba malè in vulgatis editionibus distrahuntur à præcedentibus: & sub limine, scribendum, pro Sublime. nam hoc ad Magicam superstitionem attinet: & remediū ex Magorum autoritate præscribitur. Quis hoc quæso inuenire potuit? Quæ est ista mistura? Cur digitos bubonis potissimum electus est? Et hæc vetus lectio paulo melior. Quis hoc quæso inuenire potuit? quæve est ista mistura? cur digitus potissimum bubonis electus est:

Cap. xvii. Lupi & capræ seui cyato, vel lactis pari mensura, deploratum phthysicum conualuisse, certus author affirmat.) Mira verò mistura, si credere dignū est. Equidem malim veterem lectionem, vt verisimi-

liorem. Rupicapræ seui cyatho, & lactis &c. Ramenta pellis ceruinæ defecta pumice.) Imò Deiecta. pumex enim non secat. Sequenti versu pro Ruborem lege Rubori. pendet enim & hoc à verbo Illinitur. Sunt qui id coxisse aceto, vtilius putent.) Rectius, Sunt qui incoxisse aceto vtilius putent.

Cap. xviii. Aut cum musci pari pondere, aut cum propoli.) Visci, non Musci, attestantibus vetustis exemplaribus.

Cap. xix. Quod si mortuus partus sentiat, lien ex a. d. p. e.) Lichen, non lien. Tadium Veneris fieri dicit Aeschines.) Legendum, Osthanes. Is fuit vir Persæ, professione Magus. Et testiculi equini aridi, vt potioni interferi possint.) Interi, non Interferi.

Cap. xx. Insuper pedes boum, si prius cornua pice liquida perungantur.) Emendati codices, Non subterri pedes boum, si &c.

EX LIBRO VIGESIMO NONO CAP. I.

Quamquam non ignarus sum, nullis ante hæc Latino sermone condita ancepsq; ac lubricum esse rerum omnium nouarum principium, nec aliud vtiq; gratiæ, quàm sterilis difficultatis in promendo.) Quis obsecro in postremis verbis micam Plinianæ elegantiae agnoscat? In vetustissimo codice scriptum reperi: Quamquam non ignarus sum, nullis ante hæc Latino sermone condita, ancepsq; lubricum esse rerum omnium nouarum, talium vtiq; quàm steriles gratiæ difficultates in promendo. Cæterum Lubricum, hæc substantium nomen est: idq; fefellit eum, qui principium adiecit. Mirumq; & indignum protinus subit, nullam artium inconstantiorem fuisse, & etiamnum sapius mutari contigerit. Contigerit redundat. Scribere in templo eius Dei, qui auxiliatus esset.) Scribo, Quid auxiliatum esset. & Eius Dei, ad Aesculapium refertur. A Creonte Agrigentino.) Legendum, Acronem Agrigentino, septimo casu, In eum Acronem Empedocles cinis eius & amicus, hoc lufit epitaphio:

Ἀκρον ἰατρὸν ἄκρον, Ἀκρον ἀντὶ τοῦ πατρὸς ἄκρον.
Κρύπτεται κρημνὸς ἄκρον παλῆς δὲ ἀκρολάνης.

In muscos pedes venarum pulsu discreto.) Rectius, Descripto. Censuq; quancūq; exhaustis opibus Neapoli exornata, vt hæredi H-SCCC relinqueret, quadragena, id est Aruntius solus.) In manu scriptis reperi: Censuq; quancūq; exhausti operibus Neapoli exornata, hæredi H-SCCC reliquere, quantum ad eā ætatem Aruntius solus. vt hæc verba de ambobus fratribus accipiantur. Nullius historionum par ex quo de trigario comitatu regressus in publico erat.) Vetus scriptura: Nullius histriorum equarumq; trigarij comitatio egressus in publico erat. Vult enim auctoritatem eius demonstrare per turbas in honorem eius affectantium: quatinus confert eum gratiosissimum apud plebem, sed histrioribus aurigisq; qui Circensibus trigas equarum agitant: qua exercitatione Nero quoque ipse eius temporis Romanorum princeps in primis delectabatur. Iamq; pulchre congruet quod mox subiungitur: Cum Crinas Mafsilienfis, &c. Nullo idem censente, ne videatur assertio alterius.) Melius, Accessio alterius. itaque legitur in incorruptionibus exemplaribus. Iis ipsis scilicet, quæ nunc nos trademus.) Tradamus, non Trademus. Intelligendum enim etiam de iam dictis. Quæ nos per genera vsus sui differimus.) Rectius, Quem. s. cōmentarium. Quinimo transit in cōuicium.) Lege, Transit cōuicium. nam hoc est, quod mox dicit, Vltroque, qui periire, arguantur. At de iudice ipso quales in cōsiliū

Annotationes.

filium eunt, statim occisuri?) Occisuri, non Occasuri. Crassum sanè erratum, quod tamen non vnam editionem occupavit. Non deferam Catonem tam ambitiosæ artis invidiæ à me obiectum, ut à Senatu illum, qui ita censebat.) Lege, Aut Senatum illum, nam aliquanto post ita sermonem hunc claudit. Hæc fuerint dicenda pro Senatu illo. Non sunt artis ista, sed hominum.) Parvulum erratum, sed non levis momenti. Legendum enim, Non sint artis ista, sed hominum. Archontio vulnere medico.) Reposuimus ex vetusto codice, Alconti. Huius & Martialis meminit: Offendit digitum, sed impudicum Alconti, Dasioq; Symmachoque.

Et ab iisdem deficientibus cibo sapius die ingestis.) Cibos ingestos, lege, ut cum præcedentibus cohæreat. Illa prodidere imperij mores.) Scribo, Perdere. Neq; enim dubitaverim aliquibus fastidio futura quæ dicuntur animalia, at non Virgilio nefas fuit. Nefas, superuacuum est. subintelligitur enim, Fastidio. Ordinem autem à confectis, hoc est, lanis omnibusque.) Lege, Lanis, omnesque: de quibus secundo & tertio capitibus. Nec deesset materiæ pompa.) Elegantius, Nec deerat.

Cap. II. Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo & alio, indita auribus obturatis modico spissius.) Legendum: Et alio modo indita auribus obturatis spissius atq; ita legitur in probatis exemplaribus. Vulnere ex vino, vel aceto, vel aqua frigida & oleo aspersa sanat.) Illic legitur, Expressa, non Aspersa. Sor-des quoque caudarum concretæ in pilulas, ac siccatæ per se, tuscq; farina, & illitæ dentibus, mirè profunt, etiam labentibus.) Lege, Tuscq; in farinam. Item pro Labentibus. Labantibus, id est, vacillantibus.

Cap. III. Sic & illita lienicis. Illita, redundat. Cibus quot modis iuuent, notum est, cum transmittant faucium tumorem.) Vetus lectio, Cibo, quot modis iuuent notum est, cum transmeent faucium tumorem. Ac mox: Simulque vim potus & cibi habeant, non, Vini usum. Quò fuerint ea excellentiora, hoc præsentaneum remedium erit.) Scribo, Hoc præsentius. Equitem Romanum euocatum.) Pro Euocatum, legi debet, E Vocontis. nam Vocontij Galliæ ciuitas est: & eorum genus, de quo loquitur, Gallis peculiare: atque ita habent vetusta exemplaria. Multa præterea remedia sunt ex anser, quod miror, æquè quàm in coruis.) Atqui è coruis non admodum multa remedia traduntur. Vetus codices habent, Aequè quàm in capris. & rectè. nanque id miratur Plinius, quòd ex animalibus morbo obnoxii tanta sit remedium copia, anser videlicet & capra. Huc facit, quòd libri præcedentis cap. 10. mox circa initium, enumeratis aliquot è capra remediis, subiicit, Quod quidem miror, cum febris negetur carere. Verùm errori occasionem præbuit, quod & coruus aliquot mensibus singulis annis egrotare dicatur, æquè quàm anser.

Cap. IIII. Præcipuè in ascensu siderum.) Assensu, non Ascensu. alioqui malè quadrat: quod sequitur: Cum lumine Lunæ fibrarum numero crescente ac decrecente. Ac mox, Serpentes persequitur, legendum, non Prosequitur. De mustela. Tribuunt ei & successus petitionum à Potestatibus, & à Diis etiam precum, morborum remedia beneficiorum munere.) Vera lectio, morborum remedia, veneficiorum amuleta. Propitiatis oratione Diis, fortunatam domum facere promittunt.) Adoratione, non Oratione. Item si quis eam ipsam in vapore baculo sustineat, aiunt eum futura præcinere.) Legendum, Aiunt enim præcauere: attestantibus emendatis codicibus.

alioqui nec præcedentia congruunt, nec sequentia. Democritus quidem monstrat quædam ex his confici.) Germanior lectio, Democritus quidem monstrat quædam ex his conficit. Vnde monstrificæ dicuntur sagæ, quales Medea & Dirce fuisse feruntur. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquant ad emplastri genus, atque illa illinunt.) Lege, Atque ita illinunt.

Cap. V. Oportet igne comburi omnia, modo ut semel diximus.) Syncera lectio oportet autem comburi omnia eodem modo, ut semel dicamus.

Cap. VI. Alij lacte mulierum cum brassicæ cinerem muscarum subiiciunt, quidam mel tantum.) Subiigunt, lege, non Subiiciunt: & Melle, non Mel. Additis duabus sextis denarij sextiui, ut omnia æsypo illinantur.) E sibi, non Sextiui. Porro sibi quid sit, ipse Plinius docet in metallorum tractatione. Cinis lacertæ viridis, vel in vino albo Sole coctus.) Vetus codices, Lacertæ viridis fel in vino albo Sole coactum. Quibus pluma aurium modo eminet.) Illic legitur, Aurium modo emicat. Apollonius Tyanæus.) Lege, Pitaneus. Est autem Pitane Aeolidis oppidum in Asia. Nam ut Tyanæi testimonio Plinius utatur, temporum ratio vix patitur. Ad hoc non memorantur vlla Apollonij Tyanæi in hoc genere scripta. Et præcipuè spelunca ipsa imposita fronti ad duo tempora.) Antiqua scriptura: Imposita per frontem ad duo tempora. Venantur eam formicæ circumligatæ capillo in cauernam eius coniectæ, efflato prius puluere, ne sese condant: & ita formicæ complexu extrahitur.) Antiquior lectio: Venantur eum formica circumligato capillo in cauernam eius coniecta, efflato prius puluere, ne sese condant: ita formicæ complexu extrahitur. At Hercule Diodorus & morbo regio & orthopnoicis restitisse tradit.) Rectius: At Hercule Diodorus & in morbo regio & orthopnoicis se id dedisse tradit.

EX LIBRO TRIGESIMO CAP. I.

Istos enim quisque communi auditu saltem cognitos habet.) Melius quadrat vetus lectio: Quotus enim quisque auditu saltem cognitos habet? Siquidem Protea & Sirenium cantus apud eum non aliter intelligi volunt. Circen utique & inferorum euocationem solum hac agi.) Quanto elegantior antiqua lectio? Circe utiq; & inferorum euocatione solum agi. Troianis itaque temporibus cum Chironis medicinis contenta esset, solo Marte fulminante, miror equidem illis populis famam eius intantum adhæsisse, ut Menander quoque literarum subtilitatibus peritus, in eadem Telmessio genitus, Thessalam cognominarit fabulam, complexam ambages scæminarum detrahentium Lunam.) Non dubito, quin & hic vetus lectio, tanto sit verior, quanto tum simplicior est, tum planior. Sic enim habet: Troianis itaque temporibus, Chironis medicinis contenta, & solo Marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhæsisse, ut Menander quoque literarum subtilitati genitus, Thessalam &c. Orpheia putarem è propinquo primùm intulisse, ad vicinas vsque superstitiones ac medicinæ profectum, si non ex Persis esset vis tota, in Thraciamque Magice delata fuisset.) Hic quoque temere discessum est ab archetypis, in quibus sic legitur: Si non expers sedes eius tota Thrace Magices fuisset. Voluminibus Dardani è sepulchro eius petitis. Germana Plinij verba sunt, In sepulchro eius petitis. Ac mox: Cætera in viro illo probant: non, De viro. Est & alia Magices factio, à Mose etiamnum

In Plinii Naturalem Historiam

& Tochabele Iudæis pendens.) Modò dixit, Est & alia, id est, etiam alia: quid igitur opus repetere, Etiamnum? Emendati certè codices aliud habent, nempe sic: à Mose, & Iamne, & Iotape Iudæis pendens. Islamines in thaumaturgia antagonista Mosi fuit coram Pharaone, quod in Paulinis epistolis legimus, Magus insignis: quo factum opinor, ut Plinius Mosén quoque similiter Magum fuisse putauerit. Castigatorem fefellit similitudo scripturæ, dum pro Et Iamne legit Etiamnum. Tertium nomen etiam typis excusa quædam exemplaria habent, rectè quidem mea sententia, cum Hebræum sit, & apud Hebræos authores reperitur. Palamque in tempus filuit sacri prodigiosi celebratio.) Lege, Palamque in tempus illud sacra prodigiosa celebrata. Quid ipse ergo hanc memorem artem Oceanum quoque transgressam, & ad naturam inane peruectam in Britanniam, quæ hodie eam attonitè celebrat.) Elegantior & germanior lectio: Sed quid ego hæc commemorem in arte Oceanum quoque transgressa, & ad naturam inane peruecta? Britannia hodieque eam attonitè celebrat.

Cap. III. Canum, qui rabiem præferunt capitum cinis.) Scribendum, Qui rabie perierunt.

At in superiore dolore duos superiores adalligant.) Lego, At in superiorum dolore. Fit eodem modo & dentifricium è caninis dentibus. Cinis è murino fimo inditus.) Lege, & distingue: Fit eodem modo & dentifricium. Causis dentibus cinis è murino fimo inditur. Vanum esse arbitror, Canis ortu angues cauda membranam exuere, quoniã neutrum in Italia visum est.) Antiqua scriptura, Vanum arbitror esse, Canis ortu angues candidos membranam exuere, quoniam nec in Italia visum est. Pruritus quidem intolerabilem facit: & ideo utilius est.) Vetus lectio: Et ideo tolerabilius est.

Cap. IIII. Hæc cum hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica vi.) Scribo, Hæc cum hircino seuo illita lichenas ex facie tollit septica vi. Sequenti versu lege, Contectusque brassica, pro Contemptusque.

Cap. VI. Iure pecudum stomachus recreatur.) Perdicum, non Pecudum. Item vipera porcelli modo inassata.) Viueria, non Vipera. Caninus si viuenti exprimatur.) Lege, Eximatur.

Eliberat & lacerta viridis eo dolore viua, in olla ante cubiculum dormitorij eius, cui medetur, suspensa.) Emendati codices, Eo liberat & lacerta viridis, viua in olla ante cubiculum dormitorium eius cui medetur, suspensa.

Cap. VII. Resistit & cochlea, sicut diximus, in suspensio temperata.) Nisi legas, Sistit aluum & cochlea, quemadmodum est in vetustis iuxta atque incorruptis exemplaribus, non quadrabit, quod paulo post sequitur. Sistit & anatum mascularum sanguis.

Cap. VIII. Album cit & gallinaceorum decoctum ius.) Legendum, Aluum ciet & gallinaceorum decoctum ius. Vel herinacei, vel vespertilionis. Et anserinus cum cerebro, & alumine & æsypo.) Melior vetus lectio, Vel herinacei cum vespertilionis cerebro, & lumine & æsypo. Loquitur de cinere herinacei. Cochleas Africanas cum sua carne & testa crematas pro cinere.) Scribo, iuxta fidem archetyporum, Poto cinere: non, Pro cinere.

Cap. IX. Fel arietis cum seuo muris dissecti impositi.) Quis vnquam vidit seuum muris? Lego & distinguo, Fel arietes cum seuo. Mures dissecti impositi. Quod si putrida hūlcera, cera ad cicatricem perducunt.) Lege, Cera addita ad cicatricem perducunt.

Cap. X. Nunc autem reuertemur ad ea, quæ totis corporibus medenda sunt.) Antiqua lectio, Nunc re-

uertemur ad ea, quæ totis corporibus metuenda sunt. Si dexter pes circumscribatur, ac vestigium id defodiatur.) Effodiatur, non Defodiatur. Item fel cum melle, præcipuè anguinum.) Agninum, non Anguinum. Ibidem, Lichen mulla, non lien. Eadem omnia prædicantur ex vipera.) Rursus Viueria in Vipera est deprauata. Vult enim eadem esse remedia è syluestri mustela, viueria appellata, quæ iam è domestica commonstrauit. Et sequenti versu, Abstergeant. Plinianum erat, non Abstergant: quod tamen semper mutatum est, sicut Ciet, in Cit, & Cient, in Ciunt, Balneum in Balneum, Aqua calda in Calidam, & alia id genus non pauca.

Cap. XI. Bubonis quidem oculorum cinerem.) Nō malè antiqua lectio, Bubonis certè oculorum.

Si Luna, rasis barbis eorum.) Vetus lectio, Radiis barbisque eorum. Quoniam eius erit copia spei detecto.) Argutius est: Quoniam miseria spei delectat: suffragantibus vetustis exemplaribus.

Cap. XII. Cinis cochlearum terrenarum: sed & ipse extracta testis.) In emendatis exemplaribus non est mentio cineris. tantum est, Cochlearum terrena: sed & ipsa extracta testis. Sicut paulò post. Eadem ratione & terrena cochlearum profunt: tota quæ exempta tusa & imposita, recentia vulnera sistunt. Quamquam & hic posterior locus in vulgatis editionibus deprauatè legebatur, nimirum eiusdem opera, cuius & superior. Fimo quoque ipso ouium sub testa calefacto.) Sub testæ, non Sub testa. Est autem testum vas testaceum, sub quo placenta coquantur. Vtitur hac voce Cato quoque cap. 76. Adeo ad neruos quoque abscissos illitis solidari infra septimum diem Democritus persuaserit: itaque in melle seruandos censet.) Antiqua scriptura: Adeo ut neruos quoque abscissos illitis solidari intra septimum diem persuasum sit: itaque in melle seruandos censent. Bubonis cerebro cum adipe anserino mirè vulnera dicuntur glutinari, quæ vocantur cacoethe. Cinis etiam feminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis sanat. Vlula quoque auis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel, ad hūlcera sananda valet.) Opera pretium est & hic conferendi causa veterem adscribere lectionem: Bubonis cerebrum cum adipe anserino mirè vulnera dicitur glutinare: quæ verò vocantur cacoethe, cinis feminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutis linteolis: vlula auis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel. Vides Lector totam hanc orationem pendere ab illis verbis, Dicitur glutinare: nihilque opus esse tam multis adiectis: ut iam mutata ac perperam distincta taceam.

Cap. XIII. Muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt.) Lego, In muliebribus malis. Alio modo Africanæ binæ cum fœnogræco quod tribus digitis capiatur, additis melle cochlearibus quatuor. Illinuntur aluo, prius irino succo perunctæ.) Lege addendo, distinctione quoque mutata, hoc modo: Alio modo Africanæ binæ tritæ cum fœnigræci quod tribus digitis capiatur, additis mellis cochlearibus quatuor, illinuntur &c. Miscentur lomento & quis portionibus.) Vetus, Aequis partibus. Putant & ter circumdatis ouo perdicis, non inclinari.) Circundatas, non circumdadas.

Cap. XV. Infantibus qui lacte concreto vexantur, præsidium est anguinum coagulum.) Quis vnquam vidit anguinum coagulum? Scribo: Præsidio est agninum coagulum. Lacertæ viridis ad mota dormientibus morfu emendantur.) Quid opus erat repetere verbum emendantur, cum in proximè præcedenti versu

Annotationes.

versu habeatur? Et sequenti versu lego, Harundini al-
ligata suspenditur, non Adalligata. nam Adalligata
vocare solet, quæ Græci periapta, supersticiosa ferè ac
magica remedia, quæ suspensa collo aut brachio alligata
gestantur.

Cogunt concipere inuitas setæ ex cauda mulæ, si
iunctis inter se colligentur in coitu.) Antiqua lectio:
Si iunctis euellantur, inter se colligata in coitu. Bytu-
ros vocari, qui vites in Campania rodant.) Scribo,
Erodant.

EX LIBRO TRIGESIMOPRIMO CAP. I.

QUæ causa fulmina edidit.) Elidit, non Edidit.

Cap. II. Alibi frigida, alibi calida, alibi inun-
cta.) Lege, Alibi iuncta, id est, vna cum calidis frigida
eodem in loco. Sestias in Narbonensi provincia.) Me-
lius, Sextias. Ibi compositis voluminibus eisdem no-
minibus.) Scribo: Voluminibus eiusdem nominis.
Lacus Amphion vitilignes tollit.) Imo Alphion: nam
ab hoc effectu etiam nomen inuenit. vitiligo enim
αλφι Græcis dicitur. Tungri ciuitas Galliæ fontem
habet insignem, plurimis bullis stillantem.) Rectius,
Bullis stillantem: quod in emendatis exemplaribus
legitur. Eudicus in Hestia Euthice.) Scribendum, in
Hestiotide. At Lusis Arcadiæ quodam fonte mures
terrestres bibere & conuersari.) Vivere, non Bibere.
In Sicilia apud oppidum Iusgum riuus fuit vnus, ex
quo bibentium subtiliores sensus fieri Varro tradit.)
Triplex erratum, nec tamen cuius deprehendi facie,
nisi ex collatione. Restituimus autem hoc modo:
In Cilicia apud oppidum Cescum riuus fuit Nus & c.
vnde prouerbiū Κέσκον οἰκίς. quanquam autem pa-
ræmiographi in hebetes ac stupidos id dici solitum
affirmant, εἰρωνικῶς tamen proculdubio accipiendum
est, quemadmodum illud, Sapientum οὐκ αὖς, aut
ἀνδρῶν πρὸς θάλλης. Mirum quoque & quod cum piscibus
transit.) Vetus lectio: Mirumque quod cum piscibus
transit. Leue hoc videri poterat, nisi hæc ipsa menda
non vno loco occurreret. Non procul ab Euripidis
Poetæ sepulchro.) Ab redudat. Sic enim Plinius loqui
solet: Nō procul sepulchro. Itē calidæ aquæ in Eubœa.
In Lebedo namque alluit riuus, in quo saxa in altitudinē
crescunt.) Antiqui codices, Item calidæ aquæ in Eu-
bœæ Delio: nam quæ alluit riuus saxa in altitudinem
crescunt. In fine secundi cap. In quibusdam speluncis
vtrouque modo columnas faciunt. Lego & distinguo,
In quibusdam speluncis vtrouque modo, columnasq;
faciunt. nam hæ voces Vtrouq; modo, ad verbum præ-
cedens Durescunt, referuntur.

Cap. III. Cursu enim procurfuque ipso extenuari
atque proficere.) Legendum, Cursu enim percussuq;
ipso. Et vt sæpe ad vicina lactis accedens.) Scribo, Ad
viciniam lactis. Quædam aquæ vere statim incipiente
frigidiores sunt, quarum non in alto origo est: hyber-
nis enim constant imbribus: quædam Canis ortu, si-
cut in Macedonia apparet. Vtrunque ante oppidum
Pellam: Incipiente enim æstate frigida est palustris,
dein maximo æstu in excelsioribus oppidi riget.) Ma-
lui veteres codices sequi, in quibus sic legitur: Quæ-
dam Canis ortu, sicut in Macedonia Pella vtrunque.
Ante oppidum enim incipiente æstate frigida est pa-
lustris, &c.

Cap. V. Illa mutatio mirabilis nulla euidente causa
apparet.) Vera lectio: Illa mutatio mira, vbi nulla eui-
dens causa apparet.

Cap. VI. Cum alioqui lauari calida frequenter In-
dicarit.) Induceret, non Indicarit. Idem ad corpora

siccanda. Qua de causa & frigidi mari vtitur. Præter-
ea est alius vsus simplex.) Scribo iuxta fidem emen-
datorum codicum, Item corpora siccant: qua de cau-
sa & frigido mari vtuntur. Præterea est alius vsus mul-
tiplex. Difficilius perfrigescent marina calefacta.)
Calefacti, non Calefacta. Ibidem pro Mammæ ri-
gentes, vetusti codices habent, Mammæ fororian-
tes: nec dubito, quin rectius, quandoquidem hoc vo-
cabulo præter alios etiam Politianus vtitur. Sequenti
versu lege: Aurium grauitatem, capitis dolores.

Cap. VII. Et in Cappadociæ puteis ac fonte, quem
in salinas egerunt.) Congruentior erit lectio, si legas,
Et in Cappadociæ puteis ac fonte aquam in salinas
ingerunt. Quicunque ligno conficitur sal, niger est.)
Vetus lectio, Quicunque ligno confit sal. At è stagnis
Tarentinus, ac è riguis Phrygius.) In vetustis exem-
plaribus tantum est, At è stagnis Tarentinus ac Phry-
gius. Salinarum synceritas summam fecit suam diffe-
rentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex
eo est & candidissima, flos salis appellatur. Et flos qui-
dem salis in totum diuersa res.) Verbosior hæc lectio
est, at vetus multo elegantior simul & verior: Salina-
rum synceritas summam fecit suam differentiam qua-
dam fauilla salis, quæ leuissima ex eo est & candidissi-
ma: appellatur flos salis, in totum diuersa res.

Cap. VIII. Nunc è scombro pisce laudatissimum in
finibus Carthagini Spartariæ, & cetariis: sociorum
appellatur.) Antiqui codices melius: Laudatissimum
in Carthagini Spartariæ cetariis: sociorum id appel-
latur. Laudatur & Clazomene garo.) Illic legitur, Lau-
dantur & Glazomene. Ac mox: Sicut muria Antipolis
ac Thuriæ, iam verò & Dalmatia. Quod prius non re-
ctè legebatur, Antipolis ac Thuria. Iam verò in Dal-
matia. Nanq; & alece scabies pectoris sanatur.) Imò,
Pecoris.

Cap. IX. Defuncta autem ac putrescentia ita vendi-
cans, vt durent ea per secula.) Syncera lectio: Defun-
cta etiam à putrescendo vendicant, vt durent ita per
secula. Ad hoc maxime probatur Tragasæus aut Cau-
nites.) In vetustis codicibus pro Tragasæo Tutæus
legitur. Is in Phrygia conficiebatur.

Cap. X. Magnus & nitro vsus, qui dicitur suo loco.)
Legendum, Et vitro, id est, ad vitrum. quod enim pro-
mittit suo loco se dicturum, id libro 36. capit. 26. in
mentionem vitri dicit. Podagricis in balneis vngi folia
nitro prodest. Vetus lectio, Podagricis in balneis vt
folio nitri prodest.

Cap. XI. Item abstergendæ lippitudini vtilissimi.
Eam quæ tenuissima est, mollissimam quoque esse o-
portet.) Rectius, lideni abstergendæ lippitudini vti-
lissimi, eosque tenuissimos & mollissimos esse o-
portet. Imponuntur & integris partibus, & fluxione oc-
cultalaborantibus, quæ discutienda sunt.) Vetus le-
ctio, Sed fluctuatione occulta laborantibus, quæ dis-
cutienda sit. Sed spleneticis è posca, ignibus sacris ex
aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet, sic
vt sanas quoque partes spatiosè operiant.) Lege & di-
stingue: Sed spleneticis è posca, ignibus sacris ex a-
ceto, efficacius quam aliud, Imponi oportet sic,
&c.

EX LIBRO TRIGESIMO SECUNDO CAP. I.

Homines, quibus in pastu est, piscem olent.) Ve-
tus lectio, Quibus impactus est, alioqui non
quadrabit quod subiungitur: Cæterò moriuntur toti-
dem diebus, quot vixerit lepus.

Vitulos marinos ternas heminas capere.) Absurda
Bbb 2 hercle

In Plinii Naturalem Historiam

hercle lectio. Legi debet Mitulos ternas heminas capere. Id conchæ genus est.

Cap. ii. Nouacula & ferrum, quæ pisce tacta sunt, olent.) Codices antiqui, Nouacula pice quæ tacta sunt, ferrum olent. Item in Labra Cladij Iouis fonte.) Legendum, Item in Labradij Iouis fonte. Nam in Lyciæ Limira fonte Apollinis, quem Cinum appellant.) Dissentiunt ab hac lectione vetera exemplaria, quæ sic habent. Nam in Lyciæ Myris, fonte Apollinis quæ Curium appellant. Et Curius Apollinis est cognomé, non fontis nomen.

Cap. iii. Urinam earum aliter quam in vesica dissectarum, inueniri posse non arbitror, & intra eam esse. Hæc quoque portentosa à Magis demonstratur, aduersus aspidum ictus singulare remedium. Efficacior est tamen, ut aiunt, cimicibus admistis.) Emendati codices: Et inter ea hoc quoque esse, quæ portentosa Magi demonstrent, aduersus aspidum ictus singulare, efficaciore tamen, ut aiunt, cimicibus admistis.

Cap. v. Sæpius verò quantum veneficium præstaret menstruis mulierum.) Præstaret, redundat. Adinueniri obiecta rana formicis.) Lege, Id inueniri. Cinis eorum seruatus prodest pauidi. Prodest periclitantibus ex canis rabiosi moribus.) Germana lectio, C. e. s. prodest pauore potus periclitantibus ex c. r. m.

Cap. vii. Huius corporis humorem penicillis derafum claritatem oculis inunctis narrant afferre. Scribo iuxta fidem veterum codicum, Specillis derafum. Est autem specillum instrumentum inungendis oculis aptum: quemadmodum legimus libr. 7. cap. 53. C. Iulius medicus dum inungit specillum per oculum trahens. In calice nouo lenta, na decoquere, deinde spuma pennis deterfa.) Subinde, non Deinde.

Cap. ix. Pisciculi minuti ex ventre eius, quos deuorauerit, exempti.) Lego, Qui deuorauerit.

Item vituli marini, cuius cinis & adeps prodest.) Cinis, redundat per anadiplosin præcedentis vocis paulum immutata natus. Morbos abigit ius mitulorum.) Hoc ius præcellit Iuri Cæsario pariter ac Pontificio, si verum est quod hic legitur. Sed extra iocum, pro Morbos abigit, legi debet, Corpus auget.

Cap. x. Nervi præcisos purpurarum cauum, quo se operiunt, tulum glutinat.) Antiqua lectio: Nervi vel præcisos purpurarum callum, quo se operiunt. Intellego autem operculum, quale & in terrestribus cochleis conspicimus, quoties intra calycem contractum suo succo videntur. Secari harundine: ferro enim intingi vitiumque trahere natura deservit.) Ferro enim infici, legendum: & De ænente, r. o. l. serente, attestantibus vetustis codicibus. Ita peros, ubescere negauit mango. Salpe obstetrix.) Vera lectio, Ita pueros mangonizauit Salpe obstetrix. Iecur ranæ dryophytis & calamitæ.) In corruptiores codices: Iecur ranæ diopetis vel calamitæ. Vidi equidem certis locis tantum numerum ranunculorum, ut cum imbre delapsi vel certe ex imbre prouenisse videri possent, hos opinor hic diopetes vocari, quod Græci *διόπτες* nominant, quicquid est ex aere delapsum, quasi à Ioue demissum. Legitur hoc vocabulum & supra. Pulmone marino si confricetur lignum, ardere videtur, adeo ut faculam ita præluceat.) Malo quod in vetustis est codicibus, Adeo ut baculum ita præluceat. Baculum autem neutro genere dixit, quemadmodum Græcis *βέλτερον*.

EX LIBRO TRIGESIMOTERTIO Ex proœmio.

Videmusque super excavatos montes, mirantes. &c.) Syncera lectio, Viuimusque super excava-

tam, mirantes, &c. Et in sede Manium opes quarimus, tanquam parum benigna fertilisque, quæ secetur.) Pro, Quæ secetur, melius leges, Quæquæ calcatur, ut est in probata fidei voluminibus. Cui enim fodiendi causa medicina est? Nostri exemplaria elegantius, Quoto enim cuique fodiendi causa medicina est? Quam innocens, quam beata, imo verò & delicata esset vita, si nihil aliud de ea, nisi quod supra terras, concupisceret, haberetque non nisi quod secum est? Vetust lectio non nihil variat: ea ex vetustis exemplaribus totidem verbis adscribetur. Q. i. q. b. i. u. & d. e. u. si nihil aliud, quam supra terras, concupisceret, breuiterque nisi quod secum est? Parum enim erat naturæ vnam inuenisse vitæ pestem, nisi in pretio etiam esset sanies auri. Illic legitur: Parum enim erat vnam vitæ inuenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies.

Cap. i. Manus & prorsus sinistræ maximam auctoritatem conciliauere auro, non quidem Romani, quorum more ferendum erat bellicæ virtutis insigne.) Quanto melius nostri codices: Non quidem Romanæ, quorum more ferreum erat id, & bellicæ virtutis insigne. Nec præter Numæ Seruilique Tullij alia, nec L. quidem Bruti.) Lege, Ac ne L. quidem B. Quamquam & de nomine ipso ambigitur: id Græci à digitis appellauere.) Potior lectio, Quamquam & de nomine ipso ambigi video. Græci à digitis appellauerunt. Aequa fortuna triumphantis & serui coronam sustinentis.) Antiqua scriptura magis arridet: Aequè triumphantis & serui fortasse coronam sustinentis. Et conditas artes vestes ac vasa aurea.) Alius pro Artes scripsit Arte, atque ita locum bellè castigatum putauit, cum legi debeat, Et conditas arcis vestes. Et qui primus instituit, cunctanter id fecit.) Melius, Et quis primus instituit. Inter Cepionem quoque & Drusum ex anulo in auctione nauali inimicitia capere.) Venali, non Natali. Multi Prætura functi in ferreo consenserunt.) Lege addendo: Multi prætura quoque functi. L. Fesidium illum, quem Scaurus in vita sua scribit.) Antiqui codices, Ad quem Scaurus de vita sua scripsit. Nulloque omnino anulos maior pars gentium hominumque, etiam qui sub imperio nostro degunt hodie habent.) Lege, Hodieque habeat. Alij verò & huic vnum tantum, quo signanda signent. Conditurque ille, ut res rara, & ad iniuriæ usus indigna, velut è sacrario promitur.) Prætulerim & hic vererem lectionem: A. u. & h. u. t. quo signantem signent. Conditus ille, ut res rara, & iniuriæ usus indigna, velut è sacrario promitur. Porro, Quo signantem signent, sic dictum est, quemadmodum illud apud Satyricum: Sed quis custodiat ipsos Custodes? Alij bractæas inferunt leuiore materia, & propter casum gemmarum tot sollicitudinem putant.) Quis hæc verba obsecro pro Plinianis agnoscat, cui modo Plinius vel mediocriter cognitus sit? Imò quis non statim ineptam orationem & vitiosam esse sentiat? In nostris exemplaribus legitur sic: Alij bractæas infarcire leuiore materia, tutius propter casum gemmarum sollicitudini putat. Demumque vel plurimum opum, ita scelera anulis fiunt.) Bene exercuit castigatorem & hoc caput, ut video, quamuis non bonam gratiam meritum. germana lectio est, Denique; ut plurimum opum scelera anulis fiunt.

Hoc profecere mancipiorum legiones, & in domo turba externa acta. Seruorum quoque causa nomenclator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli Marcipores &c.) Quid est, In domo turba externa, ac seruorum quoque causa nomenclator adhibendus. Aliter apud antiquos, singuli &c. Nunc rapiendæ com-

Annotationes.

comparantur epulæ, pariterque qui rapiant eas. Sed & clauus quoque ipsas signare non est satis.) Eleganti-
us absque coniunctione, Sed. Nunc r. c. e. p. q. r. eas: & c. q. i. f. n. e. f. Et hoc est quod supra dixit: Quod signantem signent. Celebrationem quidem vsum cum scenore cœpisse, argumento est consuetudo vulgi, ad spon-
siones etiamnum anulo exiliente, ab eo tempore, quo nondum erat arra velocior.) Nec hic video cur mutare libuerit veterem lectionem: ea sic habet: Celebrator quidem vsum cum scenore cœpisse debet: argumento est c. u. ad f. e. a. exiliente, tracta ab & c. Eadem loquendi forma lib. 9. cap. 41. dixit, Pœnitentia hoc primum debet inuenisse.

Seruatūq; in hodiernum diem est.) Diem, eleganti-
us subintelligitur, quàm exprimitur.

Cap. II. Propter hoc etiamnum Nongenti voca-
bantur ex nominibus selecti, ad custodienda suffra-
giorum scita in comitiis.) Plebiscita passim legimus apud bonos Latinæ linguæ autores: at Suffragiorum scita equidem nusquam legere memini. Præstiterit igitur & hic veterum codicum fidem sequi, toties iam expertam: Præter hos etiamnum Nongenti vocaban-
tur ex omnibus selecti ad custodiendas suffragiorum cistas in comitiis.

Cum C. Sulpitius Galba iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucuparetur, occupa-
tusque in his esset, questus in Senatu, vulgò infitiores eius culpæ defendi anulis.) O bellum castigatorem. At quid erit corrumpere veterum monumēta, si hoc castigare dicitur. An illi parum integra videbatur hæc vetus lectio? Cum C. Sulpitius Galba, dum iuue-
nalem famam apud principem popinarum pœnis au-
cupatur, questus esset in Senatu & c. Quod ad eque-
stem ordinem pertinet.) Rectius, Attinet.

Cap. III. Antonius Sopus in contumeliam naturæ
vilitatem auro fecit, opus proscritione dignum.) Sop-
us, redundat: nam de Triumuiro intelligendum est,
ad cuius tabulas proscriptorias alluditur.

Cap. I. II. Tum maxime Augustum de cruore eius
cœnare.) Aliæ editiones, De cruce eius. Vtraque di-
ctio vitiosa. Legendum, De cruce eius: vt intelligamus huic
in direptione fractæ statuæ crus obtigisse, cuius partē
in hospitalem cœnam insumperit.

Cap. V. Hæc sunt tenacia eius in colore blanda.)
Melius, Et color blanda.

Cap. VI. Lineas ex argento nigras fieri produci-
que miramur.) Vetus lectio: Lineas ex argento nigras pro-
duci plerique mirantur. Nanque ideo etiam platy-
ophthalmon id appellauere, quoniam in collyriis
mulierumque epiphoris dilatet oculos, & fluxiones
inhibeat oculorum.) Tutius & hic vetusta exemplaria
sequemur, quæ sic habent: Nanque ideo etiam pleri-
que platyophthalmon id appellauere, quoniam in
calliblepharis mulierum dilatet oculos. Et fluxiones
inhibet oculorum & c. Porro calliblephari appella-
tione fucus palpebrarum intelligitur. Quæque sub-
sedit in mortario abigiturque.) Lege, Abiciturque.
Alij tritum in aqua triplici linteo siccant, fæcemque
abiiciunt.) Saccant, non Siccant. Contra & is tubulis
ad magnitudinem auellandarum.) Anulorum, melius
quadrat, quàm Auellandarum: atque ita legitur in
emendatis exemplaribus. Temperare, purgare, exple-
re, hulcerum tumores lenire.) Scribe ex fide veterum
codicum: Temperare, purgare, explere hulcera, tu-
mores lenire. Itemq; perniones cum myrto & cera &
abdomine.) In exemplaribus, quorum fidem sequi-
mur, tantum est, Cum myrtis & cera, abdominis nul-
lamentione.

Cap. VII. Minium quoque, & nunc inter pigmenta

magnæ authoritatis, & quondam apud Romanos
non solum maximæ, sed etiam sacre religionis, vt au-
thor est Verrius, & cuius sit necesse credere autori-
tati, Iouis ipsius simulachri faciem diebus festis mi-
nio illini solitam.) Codices nostri longè melius di-
stingunt, vbi sic legitur: Et quondam apud Romanos
non solum maximæ, sed etiam sacre. Enumerat au-
thores Verrius, quibus credere sit necesse, Iouis ipsius
simulachri & c.

Cap. VIII. Dum ne quid prætereat viscera, ac vulnus
attingat.) Lego, Dum ne quid penetret.

Cap. IX. Quin etiam pocula ita figurantur, excultis
intus crebris ceu speculis.) Alius Excultis mutauit in
Exculptis, atque ita rem ac se attigisse putauit, cum
legendum esse Expulsis, vetusta exemplaria nobis in-
dicent. Plurimumque refert concaua sint & poculi
modo, an media depressa, an elata, an euerfa, an ob-
liqua.) Antiqui codices sic habent: Plurimumque
refert concaua sint & poculi modo, an parma Thre-
cidiæ, media depressa, an elata, trauersa an obliqua.
Optima apud maiores fiebant Brundusina.) Fue-
rant, non Fiebant: atque ita legitur in emendatori-
bus voluminibus. Conflatur in fictili circumlito ar-
gilla.) Lege addendo, Conflantur ita in fictili. Et fal-
sum denarij spectatur exemplar.) Falsi, rectius, quàm
Falsum.

Cap. X. Eum qui primus acceperit hoc nomen, de-
coxisse.) Cognomen, non Nomen. M. Crassus nega-
bat diuitem esse, nisi qui reditu annuo legionem tue-
ri posset.) Nec hic video cur Diuitem, neicio quis ma-
luerit, quàm Locupletem, quantumuis reclamanti-
bus probatæ fidei exemplaribus.

Iuuat enim insectari inexplabilem istam habendi
cupiditatem.) Nihilominus elegans est. Habendi cu-
pidinem, quod in nostris legitur exemplaribus. C. A-
finio Gallo, C. Marcio Cyrino coss.) Censorino, non
Cyrino.

Cap. XI. Nec copia tantum argenti fuerat vitæ, sed
validius pœnæ metu pretium.) Antiqua scriptura me-
lius, Sed validius penè manupretium. Alioqui ex vul-
gata lectione quis sensus commodus elici possit, e-
quidem non intelligo. Parthica signa & tabulas pictas
inuexit.) Demiro quid sibi velint hic Parthica signa
per Achaicam victoriam Romam inuenta, nisi fortè
castigator iste Achaicam, ex qua hæc spolia erant, Par-
thorum prouinciā fuisse existimauit. Certè manu
descripti codices pro Parthica habent Parta. s. victo-
ria. quam lectionem si recipimus, nihil supererit scru-
puli. Vt liberet amplecti vitia, & liceret peccare, ex di-
gnatione. Hinc aliqui veterum, vt C. Marius.) Lege &
distingue sic: Vt liberet amplecti vitia, & liceret pec-
care, & dignatione hinc alicui veterum: C. Marius & c.
atque ita legitur in emendatis codicibus.

Cap. XII. Vidimus & ipsi Valerium Fuscum.) Arel-
lium, non Valerium, suffragantibus vetustis volumi-
nibus. Hunc Seneca inter claros sui temporis orato-
res annumerat. Boethi apud Lyndiam Mineruam in
templo.) In templo, superfluit. Myos in eadem æde &
Silenus & Cupido & venatio in scyphis. Magna fama
post hos celebratus est Antipater.) Exemplaria incor-
ruptiora aliter hic habent ad hunc modum: Myos in
eadem æde & Silenus & Cupidines. Acragantis & ve-
natio in scyphis magnam famam habuit. Post hos ce-
lebratus est Calamis, & Antipater, quiq; & c. Nec du-
bito quin & hæc data opera deprauata sint.

Mox Cyzineus Tauricus, Item Ariston & Onychus
Mitylene laudatur.) Legendum, Mox Cyzicenus Tau-
ricus, item Ariston & Euniceus Mitylenæi laudan-
tur.

In Plinii Naturalem Historiam

Cap. xii. Non oblii Demetrium tota Hellade Neronis principatu accusatum.) Syncera lectio: Demetrium à tota Seplasia Neronis principatu accusatum: attestantibus bonæ fidei exemplaribus. Cæterum Seplasia nomine pigmentorum atq; aromaticarum specierum negotiatores significantur, origine vocabuli à Campanis deducta, quorum vicus erat Seplasia, huiusmodi mercibus attributus.

EX LIBRO TRIGESIMO QVARTO CAP. I.

IMò vero ante argentum ac penè etiam ante aurum, Corinthium.) Lege, Corinthio. s. pretium est. Docuimus quandiu P. R. ære signato tantum vsus esset.) Scribo, Aere tantum signato.

Cap. ii. Quippe cum tradatur non alia de causa Verrem, quem Cicero damnauerat, proscriptum esse ab Antonio, quam quod Corinthiis se ei cessurum negauisset.) Vetus lectio: Proscriptum cum eo ab Antonio: hoc est, cum Cicerone.

Cum antea in seculo fictores nobiles esse desissent.) Rectius: Cum antè seculo, id est, ante centum annos. Sunt ergo vasa tantum Corinthia, quæ isti elegantiores nunc æs sculpendo transferunt modò in lucernas, modò in trullas.) Vetus lectio sic: Quæ isti elegantiores modò in esculenta transferunt, modò in lucernas, aut trulleos. Esculenta dixit, quæ alibi escaria. Insula ipsa est, nec gignens, sed officinarum temperatura nobilitata.) Vetus lectio melius quadrat, Insula & ipsa, nec æs gignens, sed officinarum temperatura nobilitata.

Cap. iii. Accensio candelabri talis fuit, ut auctor est Dion. Iussu præconis Cleippus fullo gibbere & præterea alio fœdus aspectu fabricatus est, emente id Gegania sestertiis l. eodemq; ostentante in conuiuio emptum, ludibrij causa nudatus, atque impudentia libidinis receptus in torum, mox in testamentum, prædices numinum vice illud candelabrum coluit.) Quis intelliget hæc? Nunc vide quantum præstant vetera exemplaria, in quibus ad hunc modum legitur: Accessio candelabri talis fuit, Theonis iussu præconis Cleippus fullo, gibbere præterea & alio fœdus aspectu, emente id Gegania sestertiis l. eademque ostentante conuiuio emptum ludibrij causa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in torum, m. i. t. p. n. u. i. c. c. Quid nunc dici potuit planius? Camillo enim crimini obiecit Sp. Caruilus.) Legendum, Camillo inter crimina obiecit Sp. Caruilus.

Cap. iiii. Et iam omnium municipiorum & fori statuæ ornamentum esse cœpere, prorogariq; memoria hominū, & honores legi æuo & basibus inscribi.) Aliquanto melior est antiqua lectio: Et iam omnium municipiorum foris st. o. e. c. p. que. m. h. & honores legendi æuo basibus inscribi.

Cap. v. Togata effigie antiquitus statuæ dicabantur.) Codices veteres verbis variant, si non sensu: Togata effigies antiquitus ita dicabantur. Et sequenti versu pro, Ab epheborum gymniciis exemplaribus, illic legitur, Ab epheborum è gymnasiis exemplaribus. Mancinus eodem habitu sibi instituit, quo deditus est.) Statuit, non Instituit. Vnde & nostri currus nati in his qui triumphassent.) In vetustis codicibus tantum est: Vnde & nostris currus in his qui triumphassent.

Nescio an primo honor talis à populo.) Rectius. Nescio an primo honore tali à populo. Equidem & Sibyllæ tres iuxta rostra sunt, minores sint licet: vna, quam Pacuuius Taurus Aedilis plebis instituit, duæ

quas M. Messala.) Magis placet vetus scriptura: Equidem & Sibyllæ iuxta rostra esse non miror, tres sint licet: vna quam Sex. Pacuuius Taurus &c.

Cap. vi. Et ante ædem Castorum fuit M. Tremelij.) Lego, Q. Marcij Tremuli. Qui regem Antiochum, dilaturum se responsum dicentem.) Nostri codices. Hic regem Antiochum, daturum se responsum dicentem &c. Habuit è diuerso Annii Fœcialis. Equestrem statuam contra Iouis Statoris ædem in vestibulo superiore domus Valeriæ fuisse Publicolæ Consul filii, eamq; solam fugisse, Tiberimq; transnauisse.) Syncera lectio ex antiquis exemplaribus reposita est hæc: E diuerso Annii Fœcialis, equestrem, quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in vestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ Consul filii: eamq; solam refugisse, Tiberimq; transnauisse.

Pasimque statuæ in clientelas sunt receptæ.) Deprauatam lectionem hoc modo ex fide archetyporū restituimus: Pasimq; clientes in clientelas ita sunt recepti.

Cap. vii. Ut trecentorum quinquagintaquinque dierum nota.) Crassum erratum, cum nunquam minus cccx. in anno numerati sint.

Deorum tantum putarem esse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen Romani nominis odio inditum est, Vulsinios pulsatos propter centum & decem statuarum signa obiiceret.) Emendati codices: Deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Roman. nominis odio inditum est, propter duo millia statuarum Volsinios expugnatos obiiceret. Signorum quoq; inexplicabili multitudine, cum Lyfippus ad sexcenta x. opera fecisse tradatur, ante omnia, ut arti claritatem possent dare vel singula.) Illic legitur, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lyfippus ad sexcenta x. opera fecisse prodatur, tantæ omnia artis, ut claritatem possent dare vel singula. Solitum enim ex immani pretio cuiusque signi.) Lege, Ex manipretio, quod nunc vulgus illiteratum manufacturæ pretium vocat.

Cap. viii. Cephisiodorus, Leochares, Epatodorus.) Scribo, Cephisiodorus, Leochares, Hypatodorus. Er paulò post pro Tymoles Timocles, attestantibus vetustis exemplaribus. Proprium eiusdem, ut vno crure insisterent signa, excogitasse, ut ait Varro.) Plus verborum habent vetusta exemplaria. P. e. v. v. c. i. f. excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, & penè ad vnum exemplum. Cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce Deæ sunt seminuda: vnde & laudata sunt.) Malui sequi archetypa, ubi scribitur hoc modo: Cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce Deæ septem nuda, & senis vnum, laudata sunt. Tale senile signum Corinthium graphicè describit Plinius Iunior in quadam epistola, nec nouum est Fortunæ simulachra nuda depingi, sicut & Occasionis. Quamobrem Athenienses eam honore habere volentes, ne tamen scortum celebrasse viderentur, animal nominis eius fecere.) Antiqua lectio melior: Quamobrem Athenienses & honorem ei habere volentes, nec tamen scortum celebrasse, animal hominis eius fecere. Canachus Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur, in Didymæo Aeginetici æris temperatum.) Lege, Aeginetici æris temperatura. Et Virtutem egregiam, utraque colosseas.) Scribo, Et Virtutem & Graciam, utraque colosseas. Alioquin non est, quod referat hæc dictio, Utraque. Eutyrides Eurotam fecit, in quo artem ipsam amne liquidiorem plurimi dixere.) Nostri exemplaria: Eutyrides Eurotam, in quo artem pfo amne liquidiorem plurimi dixere. Leocras aquilam

Annotationes.

iam sentientem quid rapiat in Ganymede, & quid ferat.) Lego Et cui ferat.

Boethi, quamquam argento melior.) Melioris, rectius, quam Melior. Habet quoque huius gratiam Doryphorus. Elegantius. Habet gratiam suam huius quoque Doryphorus. Vnam solummodo Zenonis Cypriam statuam in expeditione non vendidit Cato.) Scribendum, Vnam solummodo Zenonis statuam Cypria in expeditione non vendidit Cato.

Cap. x. Cadmia effectus, siccare, sanare) Melius, Siccare, persanare.

Cap. xii. Prodest autem & dentium dolori, si contineatur atque colluatur. Imò, Colluat.

Cap. x. iii. Aristonidas artifex cum exprimere vellet Athamantis furorem, Clearchum filium precipitare volentis, & precipitato illo residentis poenitentiam, ferrum & æs miscuit.) Incorrupta manu scriptorum codicum lectio hæc est: Aristonidas artifex cum exprimere vellet Athamantis furorem, Learcho filio precipitato residentem, poenitentiamque, ferrum & æs miscuit.

EX LIBRO TRIGESIMO QUINTO CAP. II.

Quæ etiam dominis mutatis domus ornamenta erant.) Argutius est, quod in vetustis simul ac emendatis codicibus legitur hoc modo. Triumphabantque etiam dominis mutatis ipsæ domus.

Cap. iii. Omnes ab umbra hominis lineis circumducta.) Ab, præpositio rodundat. Primus inuenit eos colores, teste (ut ferunt) Arato, Cleophantus. Quosnam colores, cum modo dixerit, Sine vilo etiamnum colore. Deinde quoties ita loquimur, ut ferunt, rumori nos credere significamus, non certo alicuius testimonio: quid igitur hic facit Aratus? qui tamen non est in enumeratione scriptorum, quos in hoc libro Plinius sequitur. Quo fit, ut facile hic vetustis codicibus assentiar, vbi sic legitur: Primus inuenit eas colorare testa, ut ferunt, trita Cleophantus Corinthius. Nimirum simplicissimus color conueniebat rudimentis artis, quandoquidem absolutissimi etiam artifices, Apelles & eius ætatis alij, non nisi quatuor coloribus pinxisse leguntur. Durauere & cæteræ, antiquiores & ipsæ.) Satis apparet hanc dictionem Cæteræ, hic locum non habere. Antiqui codices habent, Durauere & Cære. Ea vrbs est Hetruriæ, olim Agylla à Pelasgis cultoribus vocitata. Nisi forte quis Turpilium equitem Roma, è Venetia nostræ ætatis bellè referat.) Velit referre, melius, quam Bellè referat, suffragantibus antiquis exemplaribus. Paulò antè, cum restringerentur, sublatis.) Lege, Cum reficerentur, s. thermæ.

Cap. ix. Superatusque est ab eo Pythis.) Legendum, Superatus ab eo Pythiis. nam Pythia Delphis celebrabantur. Fecit & Penelopen, in qua amores pinxisse videtur.) Vetus lectio est, In qua pinxisse mores videtur.

Cap. x. Ipsius autoritas tanta fuit, ut diuiserit picturam in genera tria, quæ ante eum duo fuere, Hælladicum & Asiaticum. Asiaticum appellabant propter hunc qui erat Sicyonius. Dimisso Hælladico tria facta sunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum.) Vitiatam lectionem castigauimus ex fide veterum codicum in hunc modum: Quæ ante eum duo fuere, Hælladicum, & quod Asiaticum appellabant. Propter hunc qui erat Sicyonius, diuiso Hælladico tria facta sunt. Ionia Græcorum fuit colonia in Asiam deducta: A-

thenæ autem caput erant veræ Hælladis, in qua est & Sicyon, altera post Athenas picturæ patria: vnde mox generibus ipsis cognomina sunt facta, Atticum, Sicyonium, & Ionicum, olim Asiaticum appellatum. Ut pueri ingenui ante omnia graphicen, hoc est picturam, in buxo docerentur.) Secutus archetypa nostra lego & distingo: Diagraphicen, hoc est pict. in buxo, docerentur. ut ea voce rudimenta picturæ intelligamus. neque enim omnes pueri in absolutos artifices euadebant, est autem διαγραφή, vnde Diagraphice deducitur, tabella buxæ, in qua pueri scribere vel pingere meditabantur, subinde errata emendantes, quod Græci διαγράφεω vocant. & diagrammata propriè dicuntur descriptiones Mathematicæ, deformationesve architectonicæ. Cæterum buxus, ad id potissimum electa est propter materię leuorem, simulque densitatem, quod minimè colores biberet, nec lineas fluidas redderet. Voluminibus editis, quæ doctrinam eam continent.) Lege addendo, Voluminibus etiam editis. Vnde, ut iam diximus, ab alio pingi se vetuit inueterato edicto.) Melius aliquanto cohærebit oratio, si iuxta veterem scripturam legamus hoc modo: Nam, ut diximus, ab alio pingi se vetuit edicto. Porro hæc dictio Inueterato, haud dubiè nata est ex verbi Vetuit: literis aliquot ab oscitante scriba repetitis, ac mox à castigatore quò ei tum visum est, detortis. Imaginum ille similitudines adeò indistincte pinxit.) Rectius, Imagines adeò similitudinis indistincte pinxit. Tantumque ea in parte è facie ostendit.) Melius vetus: Tantumque eam partem. Sed legentes meminerint, omnia ea constare quatuor coloribus. Immane tabulæ pretium accepit aureos mensura, non numero.) Cui hic suboleret mendum? Est tamen non simplex. Nam vetus ac sincera lectio habet sic: Sed legentes meminerint, omnia ea quatuor coloribus facta: manipretium eius tabulæ in auro mensura accepit, non numero. Ut intelligamus, in opere artem fuisse pretiosam, non colores. Est & equus eius sine fine dictus in certamine.) Aptius quadrabit ad sequentia, si legas: Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine. Vicisse Homeri versus videtur id ipsum scribentis.) Melius, Describentis.

Vt id ipsum repercussu claritates oculorum excigaret.) Colorum, non Oculorum. Ex illa quoque reposuit ablatos colores) Vetus lectio melius, Et illa reposuit ablatos colores. Cyliscum tragediarum scriptorem.) Scribo, Philiscum. Impetus animi & libido in hæc quædam artis eum potius tulere.) Melior ordo. Impetus animi & quædam artis libido in hæc potius eum tulere. Tradunt nanque conductum eum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno ad pingendum, quod is faciebat, Telesti Poetæ monumentum.) Vera lectio, Tradunt nanque conduxisse pingendum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno, quod is faciebat Telesti Poetæ, monumentum. Aristratus locauit pingendum, Nicomachus conduxit. Parua & Callides fecit.) Scribo, Callicles. Vnde hoc genus picturæ Gryllus vocatur.) Vetus lectio, Grylli vocantur. est enim picturæ nominatiuus. & Hoc genus dixit pro Huius generis. Plurimæ præterea faciles argutiæ.) Legendum: Plurimæ præterea tales argutiæ.

Cap. xi. Pinxit & ipse penicillo parietes Thebis.) Thepius, non Thebis, habent veteres codices. Quamobrem daturus celebratis famam, absoluit vno die tabellam.) Lege addendo, Quamobrem arti daturus & celeritatis famam. Quæ nobilissima tabula appellata est stephanoplocos.) Scribo: Quæ è nobilissimis eius tabula appellata est stephanoplocos. Quoniam Glycera coronas veditando sustinuerat paupertatē.)

In Plinii Naturalem Historiam

Vetus lectio: Quoniam Glycera venditendo coronas sustentauerat paupertatem. Imitati sunt multi, æquauit autem nemo. Elegantius absque coniunctione, Aequauit nemo. Hic primus videtur & expressisse dignitates, insignia heroum, & v'surpasse symmetriam.) In emendatis exemplaribus tantum est: Hic primus videtur expresse dignitates heroum, & v'surpasse symmetriam. Nobilis eius est tabula Ephesi, Vlixes simulata vefania bouem cum equo iungens, & Palamedes dux fasce gladium condens.) Antiqua scriptura verior: Nobiles eius tabulæ Ephesi, Vlixes simulata insania bouem cum equo iungens, & palliati cogitantes, dux gladium condens. Huius est clypeo dimicans Athenis.) Addidimus, Athenis, quod ibi pictura ea seruaretur. Non satis discernitur aliud eodem nomine. At hunc eundem quidam faciunt Olympiade cxii.) Lege & distingue sic: Non satis discernitur, aliud eodem nomine, an hunc eundem quidam faciunt Olympiade cxii. Ioue Liberum parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemisciente inter obstetricia dearum. Obstetricia, sicut Famulitia, Seruitia. Nec enim credendum, pictorem tanto Deo alias obstetrices, quàm Deas, admouisse. Superest vnum verbum Clamorem, pro eo reposuimus, Cleon admeto, vt sit pictoris & picturæ appellatio, & referatur ad verbum præcedens innotuit. Nealces Venerem, solers hic arte ingenioso operi superpinxit. Siquidem cum prælium, &c. Castigauimus ex manu scripto exemplari ad hunc modum: Nealces Venerem, ingeniosus & solers in arte, siquidem cum prælium nauale, & reliqua. Theontius Epicurum cogitantem.) Vetera exemplaria, Leontium Epicuri cogitantem. vt sit picturæ nomenclatura, non pictoris, & tabula hæc Theodori operibus annumeretur. Fuit autem Leontium Epicuri concubina, philosopha & ipsa nimirum ex amatoris domestica consuetudine, in tantum vt liberos quoque contra Aristotelem scripserit, quemadmodum legitur in præfatione ad Vespasianum Imperatorem, à Plinio in operis huius frontispicio præfixa. Mydon solus.) Lego, Mydon Soleus, id est, Solensis. Sunt enim *ὄβλοι* Ciliciæ oppidum & alterum eiusdem nominis in Cypro. Ac mox, Stadius, non Tadius. Dianam in tabula, quæ Ephesi est in antiquissimis picturæ.) Melius, Antiquissimæ picturæ. Discipulum eius fuisse Antobolum.) Scribe, Autobulum. Hoc cum fecere, non apparet in velis, sed in cortina pingi. In feruentes aquas merfa, post momentum extrahuntur picta.) In corruptiora exemplaria aliter distinguunt, mutata nonnihil etiam lectione: Hoc cum fecere, non apparet in velis: sed in cortinam pigmenti feruentis merfa, post momentum extrahuntur picta.

Cap. xii. M. Varro tradit sibi cognitum Romæ Possumium nomine, à quo factas Romæ tubas, item pisces, quos aspectu discernere à veris vix posses.) Crediderim nostros potius codices germanam habere lectionem hoc modo: M. Varro tradit sibi cognitum Romæ Posim nomine, à quo factas Romæ vuas, item pisces, ita vt non sit aspectu discernere à veris. Cuius propalastice pluris venire solitam ab artificibus ipsis, quàm aliorum opera.) Illic legitur: Cuius propalasmata pluris venire solita artificibus i. q. a. o. Fictilem eam fuisse, & ideo mirari solere. Vetus lectio: Fictilem eam fuisse, & ideo miniari solitum. Et arte firmitateque æui sanctiora auro.) Scribo, Et arte æuique firmitate certiora auro. Firmitate certiora, magis quadrat, quàm Sanctiora. Sequenti versu, Sed fictilibus proliabatur sympulis.) Antiqui codices pro sympulis habent Sympuuiis: quod vocabulum & apud

Satyricum in eodem significato reperitur. Quis ausit Sympuuium ridere Numæ, priscumque catinum. Vt tenuiorem humum circumduceret.) Melius Duceret, hoc quidem in loco, assentientibus vetustæ scripturæ voluminibus. Exprobrauit patinarum paludes Vitellio, memoria non vlla scædiore, cuius veneno Asprenateo Cassius Seuerus accusator obiebat interfisse cxxx. conuiuas.) Hæc lectio nullo modo consistit, cum neque Asprenas, neque Cassius, vique ad Vitellij principatum vixerit. Emendati codices aliter habent: Exprobrauit patinarum paludes Vitellij memoriæ, quàm illa, scædiore, cuius veneno, &c. Vitellij memoriæ, dicit, non Vitellio, quia tum iam supplicium dederat Vitellius. vt sit sensus, scædiorem fuisse in Vitellio principe tam immanem profusionem, quàm in Asprenate priuato veneficium.

Cap. xiii. Parietes quos appellant fornaceos, quoniam fornacum modum circumdati vtrinque; duabus tabulis inferciuntur. Confer nunc synceram lectionem: Fornaceos, quoniam in forma circumdati vtrinque duabus tabulis inferciuntur.

Quos ædificiis non idoneos probat.) Tolle, Quos, & scribe, Aedificiis non nisi bimos probant.

Halicarnassi mausolea.) Lego, Mausoli, scilicet regiam pendet enim oratio à præcedentibus. nec de Mausoleo hæc loquitur, sed Mausoli domo, cuius & sequenti libro cap. 6. meminit.

Cap. xv. Fungosum atque omnium ore dilui facile.) Legendum, Omni humore dilui facile.

EX LIBRO TRIGESIMO SEXTO. CAP. III.

Columnas habuit in eodem atrio, Hymettias.) Lege, In eodem Palatio. Quem M. Brutus in iurgiis ob id Venerem Palatinam appellauerat.) Quem, redundat. Ante igitur artifices censebimus.) Melius, Percensebimus.

Cap. v. Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distinxit eos tantum, vt credatur aliquos ex iis ad laqueum compulisse. Melius, Amaritudinem carminum distinxit tantum, vt credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse. Quemadmodum enim gladium distingimus petitori hostem, ita hic Hipponax metaphoricè dicitur amaritudinē carminis, quæ illi pro telo fuit, in inimicos distinxisse. Cuius opera Athenienses complura in ædibus sacris posuere, præclaramque Veneris imaginem extra muros, quæ appellatur Aphrodite exopolis.) Et hic vetus lectio est incorruptior: Cuius sunt opera Athenis complura in ædibus sacris, præclaraque; Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite *ἐκ χήποις*. *Ἐκ χήποις* legendum pro Exopolis, Pausanias quoque in Atticis attestatur. Proferemus argumento paruo & ingenij tantum.) Argumenta parua, non Argumento paruo. Scopæ verò laus cum his certantis. Fecit Venerem.) Legendum, Scopæ laus cum his certat. Is fecit Venerem. Et quencunq; alium locum nobilitant.) Scribo, Et quencunq; alium locum nobilitatura. neque aliter legi commodè potest. Romæ quidem magnitudo operum est iam oblitterata à magnis officiorum negotiorumque acervis, quæ omnes à contemplatione talium abducunt.) Aequè scædum & hoc mendū sustulimus ex fide veterum codicum, hoc patet: Romæ quidem magnitudo operum eam oblitterat, ac magni officiorum negotiorumque acervi omnes à c. t. a. Synceritas lectionis euidentius in cōtextu apparebit, collatis præcedentibus ac sequentibus. Ex quibus vnus Liberum patrē palla velatus Veneris præfert.)

Annotationes.

præfert.) *Vetusti codices pro Veneris, habent Humeris. Hippiades & Hemerotes Taurisci.*) Vetus lectio Hippiades Stephani, Hemerotes Taurisci. Eodem loco, Liber pater Eurychidis manu laudatur.) Manu, superest, nec habetur in probatæ fidei exemplaribus. Ex quo apparet in magni honoris autoritate habitum Lyfiæ opus.) Melius vetus scriptura: Ex honore apparet in magna autoritate h. l. o. & sic rectius quadrabunt, quæ sequuntur. In honore est & in templo illo Hercules, ad quem Pœni omnibus annis humana sacrificauerunt victima, humi stans ante aditum porticus agnitiones sitæ. Fuere & Thespiades ad ædem Felicitatis.) Clariorem & hunc locum fecit collatio ad manu scriptos codices, qui sic habent: In honore est nec in templo vlllo Hercules, ad q. p. o. a. h. f. victima, h. st. a. a. p. ad nationes. Sitæ fuere & Thespiades &c. Suffragatur huic lectioni, quod mox in eodem capite legitur his verbis: Idem & à Coponio quatuordecim nationes, quæ sunt circa Pompei, factas author est.

Quarum vnam amavit eques Rom. Iunius Pisciculus.) Scribendum, Adamavit. Alij calcearent foccos, & omnes ex vno lapide.) Lego, Alij calcearent foccis, omnes ex vno lapide. Nec minus Sauron atq; Batrachum obliterari conuenit.) Vox hæc, Minus, delenda est, vt hoc loco planè superuacanea.

Cap. vii. Argumento xvj. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi arguentes annos eius intelliguntur.) Emendata lectio: Argumento Nili xvj. libris circa ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi ingentis se annis intelliguntur. Onychem etiam tum in Arabiæ montibus, nec vsquam alibi, nasci putauere nostri veteres, sed in Germania.) Pro Sed, Legendum Sudines, nomen scriptoris, qui & in Catalogo recësetur. Ac mox, Chiorum magnitudine cadorum, non Et vrceos magnitudine cadorum.

Nos ampliores triginta vidimus in scena, quam Callistus Cæsaris Claudij libertorum potentissimus edificauerat.) Magis placet vetus lectio: N. a. t. v. in cœtione, quam Callistus Cæsaris Claudij libertorum potentia notus sibi edificauerat.

Cap. viii. Ad tenerenda collyria quadam vtilitate natura alia conueniens.) Lego, Quadam vtilitate naturali conueniens.

Cap. ix. Hac admiratione opus effectum est, vt eum op. id ex Cambyfes &c.) Scribo, Hac admiratione operis, non opus. Pedalibus spatiis ex eodem lapide.) Spatiis, redundat. Postea egestis laterculis alleuata naue.) Scribo, Alleuatas naues.

Et alij duo sunt Alexandriæ ad portum in Cæsaris templo.) Lege, In portu ad Cæsaris templum.

Cap. xi. Tertius est in Vaticano, Rectius, Tertius Romæ in Vaticano. Nam sequenti versu in emendatis codicibus legitur: Fractus est in mollitione: non, Fractus in molitudine eius.

Cap. xii. Alij lateribus è luto factis extracto contis in priuatas domos distributo.) Vera lectio: Alij lateribus è luto factis extructos pontes, peracto opere in priuatas domos distributos. Minimam extitisse laudatissimam à Rhod. mer. factam.) Melius, Minimam ex his, sed laudatissimam.

Cap. xiii. Refecit vnus omnino pauca ibi ex monte Phado Thebis rex.) Longè aliter legitur in manu scriptis voluminibus: Refecit vnus omnino pauca ibi Circammon spado Nactabis regis.

Cap. xiiii. Leguntur & pensiles hortos, imò vero totum oppidum fecisse Aegyptiæ Thebæ.) Restituimus: Legitur & pensilis hortus, imò vero totum op-

pidum, Aegyptiæ Thebæ. Sequenti versu pro Subitò, Subter.

Cap. xv. Id M. Agrippa fecit in Aedilitate post Consulatum, per meatus corriuatis septem annibus, cursu præcipiti torrentium modo rapere atq; auferre omnia coactis. Insuper mole imbrium concitati vada ac litora quatunt.) Melius quadrat, mea quidem sententia, vetus lectio: A. M. Agrippa in Aedilitate post Consulatum, per meatus corriuati septem annes, cursuq; præcipiti torrentium modo rapere atq; auferre omnia coacti, insuper mole imbrium concitati vada ac litora quatunt, & reliqua. Is iussus à Senatu aquarum Appiæ & Anienis tegula ductus reficere.) Vera lectio: Is i. a. S. aquarum, Appiæ, Anienis, Tepulæ, d. r. Inenarrabili profectò impendio & operariorum multitudine.) Elegantius, & operarum multitudine.

Cap. xvi. Et Magnesiæcum è Macedonia ei contermina.) Legendum, E Magnesiæ Macedonia contermina.

Cap. xvii. Et vestes & calceamenta illita mortuis lapidea fieri.) Prodigiola sanè lectio, & à vetere multum degenerans, quæ sic habet: Et vestes & calceamenta illita, omnia lapidea fieri.

Cap. xxi. In pelliculis sacrificati vteri animalium.) Ridiculum, pro Sacrificatorum an. Paulò post pro. In vstrina ter siccantur, duæ tantum voces repositæ. s. Trina vstrione.

Cap. xxii. Græci è lapide duro ac filice æquo.) Melius, Silice æquato.

Cap. xxiii. Et cisternas harena pura & aspera quinque partibus.) In antiquis exemplaribus est, Et cisternas harenæ puræ & asperæ quinque partibus.

Cap. xxiiii. Et lapide speculari, squamam vitalem habente.) Legendum, Squamam vitalem habente. Quod malthatur, oleo perficitur antè.) Perficitur, non Perficitur.

Cap. xxv. In Italia è festucis cannea: hoc apertè ex nomine ipso intelligi potest.) Nihil simile est in vetustis voluminibus, vbi sic legitur: In Italia fistucis pauimenta: hoc certè ex nomine ipso intelligi potest. Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transiere, vt pronum vitium. Et hoc certè inuentum ab Agrippa in Thermis, quas Romæ fecit. Figlinum opus encausto pinxit.) Et hic vetus lectio magis aridet: Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transiere è vitro: nouitium & hoc inuentum, Agrippa certè in thermis, quas Romæ fecit, figlinum opus encausto pinxit.

Cap. xxvi. Sex M. p. à litore inter Cumas atque Lucrinum.) A præpositio redundat, non otiosa modò, sed & sensum vitians. Fit & tintura genere Obsidianum, ad escaria vasa totum rubens vitrum, atque non translucens, hæmatinon appellatum.) Legi debet: Fit & tintura genere Obsidianum ad escaria vasa, & totum rubens vitrum atque non translucens, hæmatinon appellatum. Nam alterum Et necessariò addendum, cum diuersa genera sint Obsidianum & hæmatinon, hoc rubens, illud verò nigricans.

Cap. xxvii. Repentè in foco comparuisse genitale.) Lege addendo, Repentè in foco eius comp.

EX LIBRO TRIGESIMO SEPTIMO CAP. I.

M Vltum enim detractum erat gemmæ dignitati.) Erat, redundat, sunt enim verba Isimeniæ choraulæ. Vt sibi quoque par videretur.) Legendum, si quoque par videretur.

Sed nulla peritia electas, sed forte quadam. His exemplis initio voluminis oblatis.) Lege & distingue sic: Sed nulla peritia electas: forte quadam his exemplis.

In Plinii Naturalem Historiam

exemplis, & reliqua. Hoc in Polycratis gemma, quæ demonstratur illibata intactaque ab Ilmenia ætate post multos annos, apparet scalpi etiam smaragdus solitos. Melior vetus lectio: Polycratis gemma quæ demonstratur, illibata intactaque est. Ilmenia ætate multos post annos, apparet scalpi etiam smaragdus solitos. Quique Diui Augusti imaginem similem expressit, qua postea principes signabant. Adde nomen artificis: Quique diui Augusti imaginem similem expressit, qua postea principes signabant. Dioscorides. Quidnam fuisse acturum eum, si Scipio à patre eius interemptus esset. Facturum, non Acturum. Vitium enim est Latinitatis hoc loco, grauius quam prima fronte videtur.

Cap. ii. Seueritate victa & veriore luxuria, quam triumpho. Antiqua scriptura: Et veriore luxuria triumpho. quasi luxuria tunc verius triumphauerit, quam Pompeius. Niverius sit eum Deorum ostentum credi oportere. Rectius nostra exemplaria, Niverius ira Deorum ostentum credi oporteret. Qui sceptris personis histrionum, & cubacula viatoria vnionibus consternebat. Scribo iuxta fidem veterum codicum: Qui sceptris, & personas histrionum, & cubacula viatoria vnionibus construebat. Dum Poppæa nis præludit. Non Poppæanis, sed Pompeiano. theatro. ut intelligamus theatrum hoc transfiberinum Pompeiani fuisse præludium. Nam Nero priusquam probè perficere frontem minoribus se ostentauit theatris, postremò in Pompeij theatro in conspectu totius populi Rom. ineptire non erubuit. Hoc artificis litura occultant. Antiqua lectio, Cælatura oc. Alioqui non quadrat quod sequitur, Puras e. m. nam puræ hinc cælatis opponuntur. Guttonibus Germaniæ genti accolis æstuarium Mentonomon nomine, ab Oceano spatio stadiorum sex millium. Syncera lectio. antiquorum voluminum est hæc: Guttonibus Germaniæ genti accolis æstuarium Obeani Mentonomon nomine, spatio stadiorum sex millium.

Cap. iii. Centum ferè. M. p. abest à Carnunto litus Pannoniæ, quò id à Germania inuehitur. In emendatis codicibus legitur sic: Dc. ferè M. p. à Carnunto Pannoniæ abest litus id Germaniæ, ex quo inuehitur.

Cap. xii. Omnium profectò muneris talis inuentio hominis est. Scribo, Numinum profectò muneris talis inuentio omnis est.

Cap. v. Quapropter principatum ex iis Aegyptij obtinent. Nisi legas, Cyprij, ut est in vetustis exemplaribus, nec præcedentia quadrabunt, nec sequentia. Mox iuxta Carchedonem, in qua legebatur, smaragdites dictus est. Lego, Mons in quo legebantur iuxta Carchedonem, Smaragdites dictus est.

Cap. vi. Sunt & Armeniæ, ut cætera improbanda, sed pallida zona. Recta lectio: Cætera probanda, sed pallida zona. Sequentis versus scripturam emendauimus sic: Hoc in gemmam transilit ex lapide Carmaniæ. Vltimus etiam huius capituli versus sic legendus: Obiterque omnium ardentium gemmarum indicanda.

Cap. vii. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse posuit, extremo visu nubilantem, & si ita attollatur exardescens. Et hic veram lectio nem, vnde cætera, transcripsimus. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse posuit, extremo visu nubilantem, si attollatur exardescens. Opponuntur. n. Poni & Attolli. Qui positi, genitiuum in verbum posuit vertit, non Latinitatis solum oblitus erat, sed etiam verbi Dicit, quod ex præcedentibus huc quoque refertur. Et paulò post legendum, Indicos etiam in sextarij vnus mensuram cauari. nam depræ-

uata lectio nullam certam mensuram definiebat. Sicut in Ephra & Asso. Nostri codices: Sicut Paro. alio qui Corinthum potius dixisset, quam obsoleto nomine Ephram.

Cap. viii. Cætera saxo & cote poliuntur. Imò, Naxiis cotibus, ut extat in veter. codic. non à Naxo, vna è cycladibus, sed ab alia Cretenfi. Stephanus. *ναξία λίθοι, ἢ κρητικὴ ἀχόνη*. Cretensis cotis mentio fit etiam decimo octauo volumine in ratione pratorum. Ergo euntes è longinquo incessunt, & cum toto musco excutunt. Pro Euntes, scribo Fundis. Ergo fundis è longinquo incessunt. Hoc vestigal hocque gestamen diutius in ceruice gratissimum norunt. Diuites, non Diutius. Quidam istu primo cepere præclaras, multi in secundo nullas. Non, In secundo, sed Insectando. Et quidem callides tali sectura formantur. Qualenam sectura? Nihil enim præcesit, quò referatur. In corruptiores codices habent: Et venatus quidem callidis talis. Sectura formantur, &c. Et venatum aptè nominat propter funditores. Neque est mutabilior alia aut mendacior vitri. Reposuimus synceram lectionem, hoc modo: Neque est imitabilior alia mendacio vitri. Et nilion, fulgoris si ante habeas breuis, & cum intueare fallacis. Antiqua scriptura: Fulgore hebeti, aut breui & cum intueare, fallaci. Smaragdo similem Indicæ, Cyprij dicunt glaucum pinguemque. Melius quadrat vetus lectio, siue præcedentia consideres, siue sequentia. Est autem hæc: Smaragdo similem Indi, Cypros duram glaucoque pingui. Et sequenti versu, pro Talis & iaspis est. scribo, Talis & Caspia est. Thracia Indicæ similem mittit, Chalcidion turbidam. Est autem Amisos Ponti vrbs, sicut Chalcidion Bithyniæ.

Cap. ix. Quæ ex iis smaragdo similis est, è petra per transuersum linea alba præcingitur. Legendum, Smaragdo similis est, & per transuersum, &c.

Indicæ absolutum purpuræ colorem habent. Addendum. Felicis purpuræ, hoc est, cuius tinctoria feliciter succelsit.

Cap. x. Candore intercincto variis coloribus. Interfinito, id est, distincto, *διασπῆλο*. De alabastrite. In India & Persidis Acidia monte. Scribo, Et Perside ac Ida monte Batrachitas mittit & Coptos. Melius, Coptos & batrachitas mittit.

Et fulmine tacta restinguit. Vetus lectio, Fulmine ista. De brontia loquitur. De cælo tacta, legi sæpe, Fulmine tacta, non memini legere apud Latinitatis auctores. Et alia parte purpureæ. Lego, Et altera parte. Hoc de secundo genere chelidoniarum intelligendum. Deiectam in aquam feruentem tempestates tueri. Scribendum, Deiecta in aquam feruentem tempestates auerti. de chelonitide. Proximè sequenti versu restituimus, in motacillæ auis ventre. quis enim vnquam Scyllam auem aut vidit, aut legit? Ad Dardanum nunc pagum quondam oppidum. Vetus lectio, Atarne nunc pago, quondam oppido. Lactis succo ac sapore notabilem. Sed etiam in Samo, ut aliqui putant. In Samnio, veteres codices habent. Et sequenti versu, Panchrus. Sicut enim apud Græcos quoque terminatur. Ac paulò post, Additam fecunditatem, non Addictam. Item pro Philoginos. Phloginos. Iuxta monumentum Tiresiæ inueniunt speciesque est eis aquæ glaciata. Satis erat, Specie aquæ glaciata. Plinius non solet huiusmodi hiatus reformidare. Sequenti versu legendum, Sagdam Chaldaei adhærescentem nauibus inueniunt prafini coloris.

Annotationes.

Cap. xi. Adunephros eiusdem Theudaetylus hic & à Syris colitur.) Quis intelliget hæc? Syncera lectio: Adadunephros eiusdem oculus nominatur. Fuit autem Adadus vnus è priscis illis Syrorum regibus, cuius sacra Hebræorum historia meminit. hunc Syri ob merita consecratum in cælitū numerum retulerunt, diuinisq; honoribus, ceu peculiare suggentis numen, vsque ad Plinij tempora colere perseverauerunt. Tri-

ophthalmos Ionacæ nascitur.) Scribo, Cum onyche nascitur. Pyrene ab oliuæ nucleo.) Imò Pyren, ipsius nuclei vocabulo.

Cap. xii. Cochlitès quoq; nunc vulgatissimæ.) Lego, Cochlides. alioqui Cochlitæ, dixisset.

Cap. xiii. Gemmiferi amnes sunt, Oaxis, Mater, Ganges.) Malim veterem lectionem, Gemmiferi amnes sunt Acesines & Ganges.

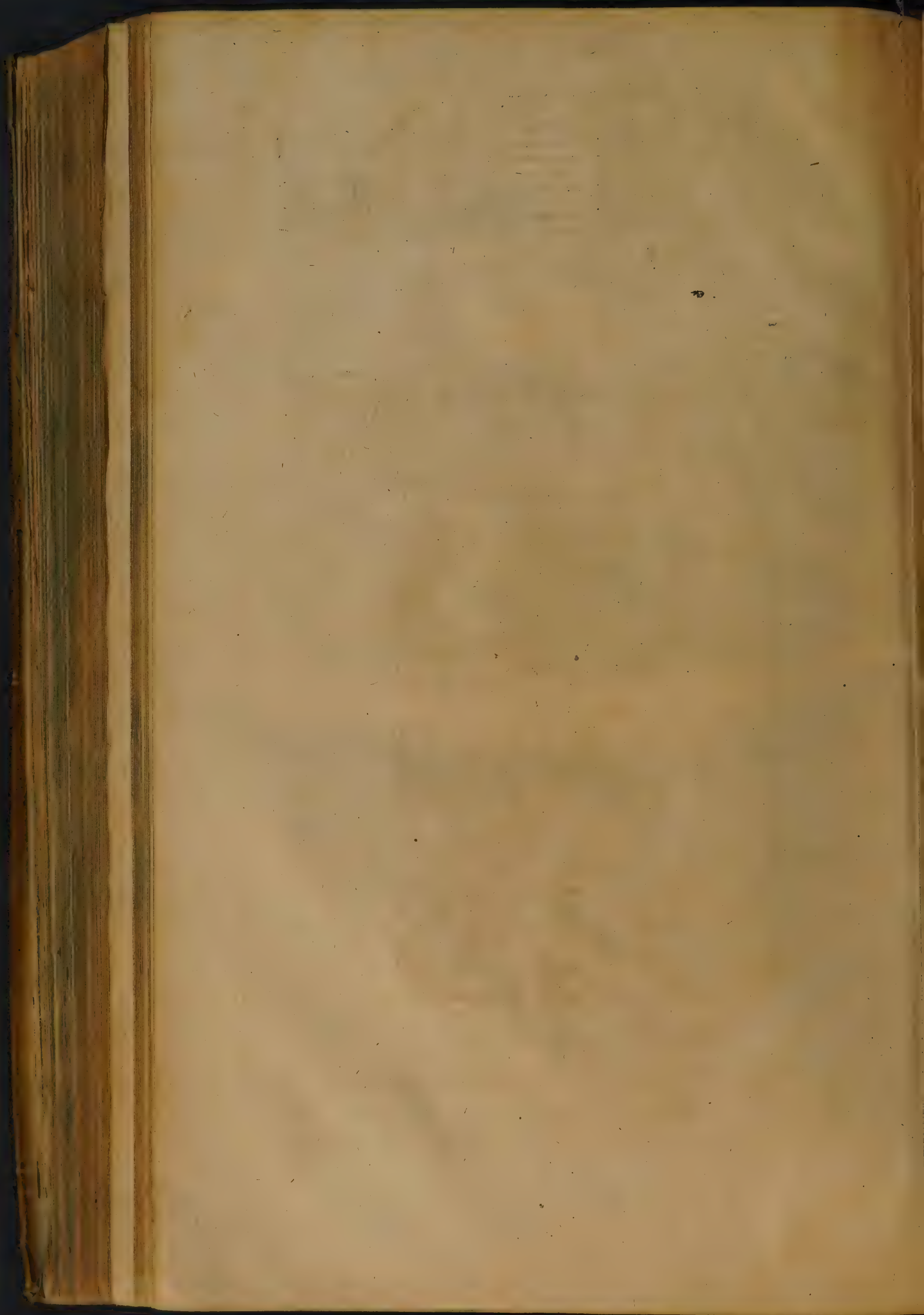
IN PLINII HISTORIAM NATVRALEM

*Annotationum Sig. Gelenij finis.

E R R A T A.

Fol. 27. lin. 10. lege, dilatata. f. 53. lin. 46. Insigne oppidum Abobrica. Minus amnis iij. pass. ore spatiosus, Leuni, Seurbi Braccarum opidum. fol. 99. lin. 8. citra. fol. 161. lin. 57. cellarum. fol. 199. lin. 3. verno vtrunque; & interit autumnò circa Cretam insulam nato in petris est gramini simile. fol. 282. lin. 13. dici, neque inter fruges, neque. fol. 327. lin. 29. infixa corpori cum melle. Strumas, parotidas, panos, recedentes ab ossibus carnes, sanat cum axungia. fol. 329. lin. 23. efficacissima est, quæ florem purpureum habet; cuius & foliorum & fruticis amplitudo maiuscula est. fol. 333. lin. 57. volentibus. In mellis operibus, &c.

IN C. PLINII SECUNDI NATURALI HISTORIAM

Index copiosissimus;

NON CONTEMNENDA NVNC
DENO ACCESSIONE LOCUPLETATVS,

innumerisq; propemodum in locis, quæ cum authoris sensis non
fatis congruebant, non rarò etiam ex diametro pugna-
bant, quàm accuratissimè restitutus.

FRANCOFORDIAE,

Excudebat Martinus Lechlerus, Impensis Sigismundi Feyerabendij.

M. D. LXXII.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1892

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1892

PLINIANAE HISTORIAE INDEX LOCUPLETISSIMVS, CV-

IVSVIS ANIMANTIS, PLANTAE, AVT METALLICAE
speciei naturam, ac vires medicas, & si quid prætereà id genus cognitu utile
iucundumve toto opere continetur, alphabetico ordine, no-
tisquæ arithmeticis, veluti digito com-
monstrans.

In hoc Indice prior numerus paginam, alter versum signat.

BACVLI, siue calculi ex vi-
tro. pagina 513.
versu 40.

Abdomen quid 174.24
Abdomina suum, lege interdi-

cta 125.15. & inde

Abellina olim, qua nunc Auellana 216.59

Abietis consideratio 223.50. & 224.12

Abies cachryn pilulam gignit 223.5

Abietis corticis vsus 223.26

Abies apta nauigij 223.50

Abies qua loca amert 225.60

Abietis folia non decidunt 226.26

Abietis folia pectinum modo insecta 227.9

Abietis germinatio qualis 227.49

Abietis flores quales, & quando semen red-

dat 228.14

Abietis rami quo pacto dispositi 229.22

Abies decisis cacuminibus moritur 24

Abies Latinis, qua Græcis elatè 189.50

Abies arborum altissima, nauium malis, &

antennis utilis 234.8.34

Abies prodigiosa magnitudinis 234.34

Abietes quibus in locis optima 234.14

Abietes ubi pessima ibid.16

Abies ponderi sustinendo idonea 236.58

Abies quibus apta operibus ibid.5

Abietis umbra noxia satis omnibus 245.4

Abortus causa, lucernarum odor 93.39

Abortum facientia 207.46. & inde, &

295.25. & 309.11. 320.36. & 322.36.

& 351.30. & 360.1. & 371.32. & 386.

23. & 392.34. & 394.33. & 403.56.

& 436.29. & 448.28. & 457.5.

Abortus remedia 297.39

Abrodiatus quis cognominatus 489.41

Abiron apellus opus apud Samios 491.

10.

Abrotoni herba consideratio 316.26

Abrotoni genera, sexus, natura, medicina

323.28. & inde

Abrotonum ubi optimum 323.30

Abrotoni herba qualis odor 314.55

absentum sermones aurium tinnitu præsen-

tuntur 398.47

absides stellarum qua 6.32.40. & 7.13.

24.25.26

absides qua altissima, breuissimaq; 7.28

absinthij herba consideratio, natura, genera,

loci, vsus, medicina 390.19.

& inde

absinthij succus et nucæ arces 293.44

absinthium in sacris Romanorum 390.22

absinthij, eiusq; decocti medicina 390.31

absinthium marinum quale 390.52

& 454.51

absinthio Pontico vescentia, felle carens 173.

13

absinthites viuum quomodo conficiatur 207.

20

absyrus Medea frater ubi intersectus 42.53

abstinentia exemplum 112.19. & 113.

60. & 491.49

abstinentia optima medicina 400.56. &

inde

acacia spina, eiusq; succus ac medicina 357.

36. & inde

acanon, herba aculeata 327.33. per totum

acanthi herba descriptio 331.28. & inde

acanthij spina descriptio, vsus, & medicina

357.34. & inde

acanthice mastiche 319.23

acanthidis aui fecunditas 156.1

acanthidis aui cui inmita 158.125

acanthidis herba qua 375.60

acapon mellis genus 162.38

acarne piscis 458.1

acaron frutex, idem cum myrto syluestri 212.

31

acca Laurentia Romuli nutritrix 258.60

accendi qua arbor nequeat 181.51

accipitrum consideratio, genera, &c. 144.

20.

accipitri ubi cum hominibus aucupij societas

144.28

accipitres auium non edunt corda 144.31

accipitres ne aues capiant 340.4

accipitru generi perniciosus cbmaleon 405.

13

accipitres quo oculos suos sanent 298.

42.

acenteta in crystalli generibus qua dicantur,

516.7

acerata cochlea qua 430.35

aceris arboris consideratio, & eiusdem gene-

ra decem 225.25. & inde

aceris arboris nobilitas 225.25

aceris arboris medicina 353.39

acer quando germinet 227.38

acer quo tempore semen edat 228.12

acesis, chrysocolla genus 465.48

acetabulum mensurae genus 325.30

acetaria qua, & vnde dicta 285.60

aceti consideratio 208.26

aceto cum melle misto, oxymeli fit 207.37

acetum quomodo ex aqua fiat 318.13

aceti natura, & medicina 341.52

aceto saxa rumpi 342.10

aceti scillini natura, & medicina 342.17.

& inde

aceti facis natura, & medicina 342.43.

& inde

aceto facile gummi eluitur 350.28

aceto margaritæ resolui 136.58

aceti gustum muræ in rabiem aguntur 133.

15

achaia vinum abortum faciens 207.48

achaia victa Romanos corrupit 469.50

achates gemma, variag; eius genera, & no-

mina 524.2. & inde

achates in annulo Pyrrhi qualis 514.31

achates politura pinguescit 526.36

achamenidon herba qualis 361.60

& inde

acheta, cicadarum genus 166.15

achilles quo Telephum sanarit 366.30

& 482.2

achilles Achillei herba inuentor 366.30

achillis hasta ex fraxino 225.5

achillis simulacrum 477.5. & 501.

15.31

Achilles à Zeuxide pictus 489.39

Achilles virginis habitu occultatus, Athemio

nis opus 494.3

achillea herba medicina 379.30. & 384.

50. & 386.15

achilleos herba vnde dicta 366.30

achillæum spongiarum genus 139.5

achimenidis herba vis 376.60

acidula pyra 214.32

acidula aqua 437.57

Acilius Stenelus summam ex vinearum cul-

tura gloriam ad:ptus 203.7.15

acilio M. Consule qua visa fuerint prodigia

10.15. & 16.3

acinos herba 318.48

acinorum consideratio 217.30.41

acipenser piscis 131.59.

& 458.1

aceton, mellis genus 162.12

aconiti vincere quid 494.30

aconiti consideratio, natura, effectus 387.38.

per totum caput. & 387.59. & inde

aconiti sumpti remedia 327.15. & 344.

28. & 408.43. & 450.4

Aconium scorpionum ictibus aduersatur

A 2 387.

INDICIS PLINIANI

387.43	adipos herba qua	327.42	Aegyptus septem dierum nauigatione distat à
aconiti descriptio	adonis piscis	132.41	Sicilia
aconiti nomina plura	adonidis horti	285.23	Aegyptilinum quale
aconitum vnde dictum	adonium herba qualis	316.32	Aegyptus nebulosa
aconitum pantberas perimit	adorationis mos	398.53	Aegypti flores sine odore
387.33	adoreum olim dictum, quod postea sar	263.5	316.13
aconitum vbi proueniat	adoreum vbi ferendum	268.27	Aegyptus Aethiopiam bello attriuit
aconitum è Cerberis spumis ortum	adorea quid, & vnde dicta	258.33	& inde
aconitum sine noxa quando sumatur	adrachne arbor qualis	198.3. & 254.60	Aegyptus frugum fertilissima
aconitia, ex generibus cometarum	adrachne arbor in cacumine semper frondens	226.27	Aegyptus colocasiam nobilissimā habet
acopi gemma	adramyttium oppidum cenanthino vnguen-	190.46	31
acopos herba qualis	to nobilitatum	204.25	Aegyptia ficus
acorna herba	adriana vina optima	126.54	Aegyptia persica
acoros herba, qualis	aduenis nocentia animalia	90.15	Aegyptia prunus
acori herba medicina	adulterini filij quomodo à Psyllis deprehen-	183.3	Aegyptia spina
380.52. & 381.4.59. & 384.34. &	dantur	417.24	Aegyptia corona
385.16. & 386.45	adulteratio bdellij quibus fiat modis	109.25	Aegyptium cuminum
acragas statuarius	adulterio Messalina nobilitatus Vestius Va-	112.57	Aegyptij vnguentis delectati
acrocorion, bulbi genus	lens	451.24	Aegyptia mulieres septem vno partu pariunt
acoros agrios herba	adulteria elephantis incognita	299.19. & 29.28	91.43
actæ herba qualis	adulterum leanapardi odore leo deprehen-	206.54	Aegypti arbores quando germinant
actæa herba descriptio	dit	412.3	Aegyptiorum calamorum vsus
actæon is cornua fabulosa	adulteriorum radium quo pacto mulieribus	506.45	41
actia cerasa	inducatur	506.44	Aegyptij omni mense ferunt
actiaco bello navis Antonij ab echeneide re-	adustionis remedia	463.7	Aegyptij quo corpora defunctorum feruent
tenia	Quære Ambustorum.	56.27	224.29
actius Priscus, pictor	adynamon vini factiij genus	101.33	Aegyptij cum singula militia annorum vixisse
actius Poeta sibijpsi statuam posuit	Aedes quali intrita construenda	494.51	produntur, de lunariis annis est intelli-
actij Nauis statua	Aedium construendarum leges	471.49	gendum
actus, terra spatium, quot pedes habeat	Aedificia Rome qua nobilissima	267.52	101.42
13	& inde pertotum	222.31	Aegyptiorum sacerdotum vestes ex lino xyli-
aculeata animalia quos non feriant	Aedificium sine ferro clauo	288.27	no
384.54	Aedilis Casaris mira	304.52. & 321.	Aegyptij raphanum mire celebrant
aculeatorum ictuum remedia	Aedemon Ptolemai libertus patronū à C. Ce-	48. & 349.18. & 373.33. & 394.18. &	Aegyptij ex raphano oleum conficiunt
310.38. & 331.43. & 341.59. & 346.15.	sare occisum vlcisitur	425.39. & 486.49	Aegyptij raphanum nitro aspergunt
348.42.55	Aeginij senectus	192.	ibi-
aculeorum in insectis consideratio	Aegineta fictor	204.	dem 45
& inde	Aegineticum as	212.43	Aegyptij capas, aliumq; inter deos habet
aculeos extrahentia	Aegilops herba necans hordeum	217.52	288.
acus piscis qualis	Aegilops glandifera arboris genus	219.14	48
acylon ilicu fructus	& 223.17	211.35	Aegyptij non edunt brasicam
adadunephros gemma	Aegilops, bulbi genus	227.17	Aegyptij medici ad curandam mentagrā Ro-
adamantis lapidis consideratio	Aegilops herba, & eius nominib. morbus	240.53	nam veniunt
518.2. per	33	263.56	375.58
totum caput	Aegilops morbi remedia	264.4	Aegyptia spina differentia, & medicina
adamas venena irrita facit	48. & 349.18. & 373.33. & 394.18. &	261.38	36
adamas vnde dictus	425.39. & 486.49	262.44	Aegyptia litera
adamas sanguinae hirci frangitur	Aegyptus accommodatissima vnguentis	263.	504.6
518.22	5	263.	Aegyptium argentum quomodo conficiatur
adamas à sculptoribus expetitur	Aegyptus ante Alexandri victoriam charta-	263.	468.29
adamantis genera sex	rum vsu caruit	263.	Aegyptij picturæ inuentores
adamantis duritia nulli cedit	Aegypti vina nobilissima Sebennytica	263.	Aegyptiorum & Persarum nauale praelium
adamantis magnitudo	54	263.	494.40
adamantis cum magnete discordia	Aegypti factitium oleum	263.	Aegyptij crocodili adipe egrosos vngunt
adamante sculpuntur gemma omnes	Aegyptus non gignit cerasos	263.	404.
adamantis herba qualis	Aegypti myrtus odoratissima	263.	53
adarca quid, & eius effectus	Aegypti oliua quales	263.	Aegyptij numinis vice Apim bouē colunt
232.17. & 310.	Aegypti arbores vbi folia nunquam dimit-	263.	6. pertotum
11. & 457.36	tant	263.	Aegyptij cadauera asseruant
addax animal	Aegyptus aestibus fertilis frugum fit	263.	Aegyptij qua inuenerunt
adelphides, palmarum species	Aegypti agri centuplum reddunt	263.	37.44.58.60. & 106.13.25
adepts religiosus in nuptijs habitus	Aegypti legumina die quarto, vel cum tardis-	263.	Aegyptij quibus herbis vrantur in cibis
adipis consideratio, vsus, medicina	simè, septimo erumpunt	263.	31
& inde	Aegypti fruges citò murescunt	263.	Aegyptiorum morbus peculiaris elephantiasis
adipem minuentia	Aegypti amyllum	263.	376.15
adipe qua animalia pinguescant	Aegyptus simlaginem qualem conficit	263.	Aegyptiorum regum ingentes pecunia in py-
adiantum herba, & ex ea medicina	7	263.	ramides effusa
& inde	Aegypti ob Nili incrementum fertilitas	263.	504.54
adianto herba eterna folia	42	263.	Aegyptiorum annus Luna senia terminatur
aditiales cena quales		263.	101.41
adipfatheon arbor		263.	Reliqua quære parte secunda.
adipos, palma genus		263.	Aegyptilla gemma
		263.	Aegira sacerdos vaticinatura sanguinem tau-
		263.	rinum

PARS PRIMA.

rinum bibit	407.43	Aeris differentia	477.54. & inde. &	Aethiopia arbores	196.11
Aegisthus ab Oreste perimitur	494.44	478.6. & inde		Aethiopia gemma	520.48. & 522.19. &
Aegitbus aus cui inimica	158.19.24	Aeris seruandiratio	478.15	523.11. & 525.60. & 526.4.56. &	
Aegle Aesculapij filia	494.16	Aeris mistura	478.9	Reliqua quære parte secunda.	
Aegoceras herba	362.46	Aeris vsus, variæque ex eo opera	472.6. &	Aethiopicum sifer optimum	297.11
Aegocephalus aus liene caret	174.57	478.15		Aethiopica lina ex qua fiant materia	283.10
Aegonychon herba	393.44	Aeris floris consideratio	478.47. & inde	Aethiopes non aliam frugem, quam milium,	
Aegophthalmos gemma	527.18	Aeris squama qua	478.50	hordeumque nouere	264.15
Aegritudo apud Hyperboreos nulla	51.38	Aeris alieni comitem esse miseriam	98.36	Aethiopes quomodo astantes omnes vidcantur	264.16
Aelius Gallus primus Romanorum arma in Arabiam intulit	9.21	Aeris metalla à Cinyra reperta	98.36	Aethiopum procures corpora sua minio pingunt	465.15
Aelius P. quo anno Consul	266.39	Aera conflare, & temperare, à quo repertum		Aethiops Vulcani filius	85.50
Aelius Stilo scriptor	137.11	105.47		Aethiops herba vbi nascantur	361.15. &
Aelius Catus Consul, & eius frugalitas	469.19. & inde	Aera militum vnde dicta	471.11	387.31	
Aemilij Lepidi interitus	104.31	Aere limina valuarum, templorum olim fiebant	472.6	Aethiops herba descriptio	361.15. & 388.11. & inde
Aemilius Lucius Censor	498.51	Aeri publica constitutiones inciduntur	478.16	Aethiops herba vis	376.60
Aemilius L. Consul quando	417.44	Aerarium vnde	471.13	Aeritis lapidis consideratio, natura, genera, locus	510.15. & inde
Aemilius M. Consul	473.28. & 485.7	Aeraria fabrica à quibus reperta	105.45	Aeritis lapidis in medicinis vsus	143.35. & 436.37
Aelij C. Tribuni plebis statua	473.36	Aeraria officina tritici polline viuuntur	263.36	Aerites vnde dictus	227.19
Aelius C. statua & aurea corona donatus	473.37	Aerarij Tribuni vnde dicti	474.13	Aerites lapis in aquilarum nidis reperitur	143.35. & 436.37. & 510.15
Aemilia basilica	485.8	Aeruginis conficienda ratio, & eius vsus	479.4. & inde. & 479.29. & inde	Affectuum hominis indicia, maximè in oculis	170.2
Aeneæ nutrix	36.45	Aeruginis vsus in medicinis qui primus inuenit	366.31	Africanus C. Consul	18.57
Aeneæ pictura Parrhasij opus	489.39	Aerugo aneorum vasorum, stanno illito compefcitur	482.35	Africa quomodo vna condiat	208.2
Aeolus vbi, & quando regnarit	37.38.40.43	Aerugo aneorum vasorum, stanno illito compefcitur	482.35	Africa aëstibus fertilis	240.43
Aeolus Hellenis filius	106.14	Aesalon accipitris genus	144.23	Africa in obseruatrix astrologia	271.60
Aeolus cur rex ventorum creditus	106.14	Aesalon cornu inimicus	158.22	Africa bidui navigatione distat à Roma	282.23
Aeoli inuentum	ibid.14	Aeschinis de Demosthene testimoniū	97.51	Africa quomodo elephantes capiat	110.15
Aequinoctialis circulus	20.38	Aeschinis exilium	97.52	Africa semper aliquid noui affert, prouerbiū	111.56
Aequinoctij ratio, & quando fiat	8.16	Aeschylus poeta testudinis casu interijt	143.16	Africa ceruos non gignit	118.59
Aequinoctiorum dies	272.15. & 273.53	Aeschynomene herba, & cur ita dicta	361.33	Africa arbores. Capitis libri decemiterij	15.16.17.19
Aera semen panis additum vertiginem generat	258.54	Aesculapius vita humana longitudinem stelis acceptam retulit	102.9	Africa campus apud Byzacium fertilissimus	241.30
aer vbi purus sit, & imperturbatus	8.46	Aesculapius cur fulmine ictus	417.2	Africa olea maximè fertiles	245.10
aeris elementi consideratio	12.	Aesculapius Tyndaridem reuocauit ad vitam		Africa olea quando ferenda	247.45
aer inani similis	10.55	Ibidem		Africa triticum optimum	261.52
aere in ipso qua generentur	10.59	Aesculapij filia plures	494.19	Africa arua vbi fertilissima	270.2. & inde
aer sine sapore, odore, succo	218.16	Aesculapij ades theriaca compositionem habuit, lapidi incisam	311.54	Africa tubera optima	284.24
aere solo pascitur chameleon	118.5	Aesculapij simulachrum	476.30	Africa scorpiones, dirum animal	58.60
aeris rufa gemma	522.23.28	Aesculapij & filiarum pictura, Socratis opus	494.19	Africa fera, & earum natura	158.4
aeroides gemma	519.40	Aesculapij ades cur extra urbem	418.1	Africa noctes roscidas aestate	16.47
Aes vbi primum repertum	49.7. & 105.38. & 421.21	Aesculapij inuentum	432.10	Africam praesatur qui in Africa aliquid destinat	398.50
Aes à Seruio rege primò signatum	258.25. & 462.26	Aesculapij & Diana simulachrum	501.10	Africa tota à Pompeio subacta	96.42
Aes signatum nota pecudum	258.25. & 462.27	Aesculapio cur dictus sit anguis	421.60	Reliqua quære parte secunda.	
Aes coronarium quod, & quale	468.31. & 477.54. & inde	Aesculapius anguis Epidaurò Romam aduectus	422.1	Africus ventus quem Graci Liba dicunt	13.6.12. & 279.50
Aes alienum quod, & vnde dictum	468.43	Aesopi histriónis patina ingentis pretij	153.41	Africum versus pecus à coitu se conuertens, feminam conceptam arguit	279.51
Aes alienum Milonis ingens	526.59	Aesopi filius quis, & eius luxus ibid.	45	Africana ficus qualis loco ferenda	216.43
Aes ex cadmia vbi conficiatur	471.17	Aesopi histriónis luxus	496.13	Africana ficus argumento Cato Carthaginis excidium persuasit	215.50
Aes Corinthium quo casu fuerit inuentum	471.36. & inde	Aesopi fabularum philosophi conferua	505.24	Africanarum vinearum qualis debeat esse fitus	240.3
Aes regulare quod	478.54. & inde	Aestates vbi bina anno vno	75.56	Africani cumini natura & medicina	305.5
Aes trahentia ad se	510.4.20	Aestiuus flores qui	317.1	Africani maternus auus M. Valerius	219.2.8
Aesculapii rei contactu aruginem contrahat	402.51	Aestus aquarum causa	24.51. & 25.21	Agamemnonis pictura, Parrhasij opus	489.40
Aes in massa mergitur, dilatatum fluitat	27.10	Aetates longissima quorundam	101.29	Agamemnonis Delphica platanus	236.56.
Aeris metallorū consideratio	471.55. & 472.6	Aetatis diuersitas in arboribus fertilitatis dissimilitudinem inducit	228.53	Agaricum fungi genus	223.15
Aes qua nota primum fuerit signatum	258.26. & 462.27	Aetatis humana ratio secundum Aegyptios	172.36	Agarici	
Aeris grauis penna vnde dicta	462.24	Aethiopia nō habet aestiuos imbres	245.5		
Aeris nota, lanus geminus	462.33	Aethiopia miraculis scatet	90.41		
Aeris inauratio quomodo fiat	463.47	Aethiopiam quando Romana intrauere arma	85.3		
Aeris ex vena effusio	471.17				
Aeris prima nobilitas	471.51				

INDICIS PLINIANI

Agarici consideratio	370.45. & inde	agrippa M. quomodo natus	92.49	albulis riva	201.66
Agarici medicina	378.7.12.15.31.47. & 380.56. & 381.7.51.54. & 383.21.29. 39.45.57. & 384.20. & 385.14. & 386. 27.42.	agrippa quoto atatis anno mortuus	Ibid. 53	albula aqua vulneribus medentur	439.2
Agatarchi pictura, Simonidis opus	494.43	agrippa Marcus terrarum orbem in porticu depictum populo Romano spectandum pro- posuit	31.14. & inde	alcamenis statuarij opera	476.24
Ag. lades statuaris	474.52	agrippa vnde dicti	92.48. & deinde	alcamenis & Agoracrisi certamen	500.37
Agelastus, Craffi cognomen, & vnde ductum		agrippa filia qua	ibid. 51	alcamenes Phidia amulus	474.51
	95.23	agrippina Neronis mater, & eius maritus	94.	alce fera	111.39
Agerati descriptio	388.17. & inde		45. & 237.15	alcea herba consideratio	388.45. & inde
Ageraton vnde dictum	388.18	agrippina Claudij vxor virum suum boleto peremit	332.36	alcea herba medicina	377.24. & 379.
Ager quis, & vbi optimus	241.12	agrippina Claudij Imperatoris coniunx	149.		4. & 384.38.45.
Agri prius culti, quam vinea	259.12	21. & 152.4. & 332.36. & 499.7		alchidas Rhodius	501.4
Agri emturus quid debeat obseruare	259.21	agrippina Claudij mirum paludamentum		alcibiadis statua Roma	473.11
Agri imperatorum manibus colebantur	258.51	463.43		alcibiadis & Demarates matris eius simula- chra	477.31
Agri bonitas quibus deprehendatur notis	259. 45. & inde	agrippina quoties, quoq. ordine pepererit	93. 50	alcibiades gloriam d. bendo meruit	209.34
Agri male colere, censorum probum	258.19	agrippina dua	92.51	alcibion herba, eiusque medicina	389.53
Agri optimè colere non expedit	260.7.12	agrium, nardi species	183.47	alcimachi pictoris opera	494.29
Agrorum limitatio	279.30. & inde	agrium, nitri genus	449.48	alcinoi horti nobiles	285.24
Agraria lex à quo promulgata	125.20	aiacis ex cruore hyacinthus flos natus	316.	alcisthene pictrix	495.3
Agraria lex qualis, & à quo sublata	98.23		57	alcippe mulier elephantem peperit	91.47
Agricola quo die vocentur ad munia	273.25	aiacis picturam Caesar Veneri dicauit	486	alcman pediculari morbo consumptus	167.54
Agricole non aspiciant stellas, cum signa ha- beant alia	274.18	7. & 494.11		alcmena pictura Zeuxidis opus	489.25
Agricola milites fortissimi	250.20	aiax fulmine ictus, Apollodori opus	488.	alece quale excogitavit M. Apicius	132.26
Agricolis quid sedisimum	245.15		54	alecstoria gemma	524.23
Agricolis tempus vegetissimum	273.24	aiax in armorum iudicio superatus, Timan- this opus	489.44	alecstorocephos herba qua, & eius medicina	389.56. & inde
Agricolis obseruanda oracula	260.20	aigleuces vinum quod	205.28	alex liquaminis genus	448.52
Agricultura laus	258.14.35. & 259.20	aizoï herba consideratio, nomina, natura, vsus medicina	374.26. & inde	alex piscis, eiusq. in medicinis vsus	457.47
Agricultura caelestium scientia necessaria		aizoï succi vermes hortorum necat	293.44	alexander Darium vbi vicerit	73.28
	271.20. & inde	aizoï herba medicina	373.55. & 374.40. & 378.9. & 379.3.4. & 382.44. & 383. 25. & 384.5.11. & 384.34.40.49. & 385.16.49. & 387.8	alexander in Ariana fruticis cuiusdam pabu- lo equitatu penè orbatum est	182.53
Agricultura totius brevis replicatio	272.55	aizoï herba succo semina, antequam seran- tur, medicanda	268.8	alexander contra ludæos	188.45
Agessander statuaris	502.7	alabandica rosa qualis	313.26	alexander Darij castris expugnatis cepit scri- nium vnguentorum	190.37
Aglaophon pictor	488.50	alabandica crystallus	515.49	alexander Epirotis vbi occisus	38.9
Aglaophotis herba qualis	353.35. & inde	alabandicus lapis qualis	503.59	alexander Persea arbore coronari victores voluit	213.50
Aglaus Psophidius Gige felicior ab Apolline iu- dicatus	101.19	alabandicus carbunculus	521.3	alexander edera exercitum exemplo Bacchi coronat	230.55
Agnon Teius aureis clauis crepidas suffixit	462.54	alabastrum apertissimum vnguentis seruandis	191.38	alexader tintis velis nauis vtebatur	283.38
Agnos frutex	354.27	alabastrites ad vasa vnguentaria excanatur	503.50	alexander Magnus apud Priapum Asia oppi- dum Hellepontum traiecit	50.15
Agnos castrandi tempus	124.19	alabastrita lapidis consideratio vsus, locus	503.50. & inde & 510.55. & 519.23.	alexander planitiem circa Misanthem inter- cidi iussit	65.48.51
Agoge qua dicantur	464.37	alabastrites abonitis, vitiumque	503.52	alexander Ichniophagos omnes vetuit pisci- bus viuere	78.39
Agoracrisi sculptoris opera	500.35	alabastrites gemma	524.22	alexader vbi inutiles milites reliquit	81.50
Agroantium bitumen	497.28	alabeta pisces Nilidi lacui peculiare	59.	alexander Magnus Lysippi coatanens	474.
Agrogeinus sal, eiusq. mira natura	444. 13	alarum odoris remedia	322.23. & 332.12. & 363.1. & 446.51. & 497.57.		58
agrion quid Græcis	287.35	alaternus arbor nullum semen aut fructum fert	228.22	alexander Magnus Thebas capis	475.36
agrios crethmos gramias oculorum sanat	374.8	alaterni arboris folia qualia	Ibidem	alexander à quo seruatus	476.7
agrippa M. acetopedes stupefecit	342.12	alanda aus	168.32	alexander Magnus Campaspen amicam A- pelli dono dedit	490.40. & inde
agrippa Cicero Tully filius scyphum per te- mulentiam impexit	209.43	alba spine medicina	357.32	alexander à solo Pyrgotele in gemma scalpi voluit	99.19. & 514.43
agrippa ab Augusto bello Siculo rostrata co- rona donatus	221.31	albanum vinum	201.59. & 204.10	alexander quo veneno obierit	437.59
agrippa Marcus Pantheum adificat	472.10. & 502.9. & 506.54.	albicerata ficus	215.37	alexander Lysimachum cum leone includit	112.55
agrippa Marcus rusticitati, quam delicijs pro- pior	486.8	albinus censor quando	101.47	alexander puerum à delphino adamatum Neptuni sacerdotio praefecit	130.27
agrippa Marcus tabulis auctoritatem attulit	Ibidem	albino Censore per totum quinquennium Se- nator nullus est mortuus	Ibidem	alexander Magnus à solo Apelle pingi voluit	99.19. & 490.37
agrippa Marci herma	475.44. & 486.11. & 512.57	albinus rex sacrorum	173.42	alexander quibus vsus nauibus	106.56
agrippa Marci de publicandis signis & tabu- lis oratio	486.8.	albinus Spurius Furium venescij accusat	260.27	alexander scrinium Darij Homeri custodia dicauit	97.37
agrippa M. ingentia opera	506.54. & 507 2. & 508.11	albo in hoc non eras, prouerbiu, prologo to- tius operis	pagina 91. versu 37	alexandri nauigatio qualis	18.30
agrippa M. calamitates	92.52	albicum herba qualis	220.7	alexandri apud Arbela victoria	19.55
agrippa aqua ductus	441.4			alexander Homeri, Pindari, Aristotelis ama- tor	97.37. per totum
agrippa Menenij paupertas	469.3			alexandri expeditionum terminus	182.9
				alexandri padagogus Leonides	184.57
				alexander	

PARS PRIMA.

alexander puer sine parsimonia aris thura
ingerit
alexandri milites palmis viridibus strangu-
latis
alexandri milites quid de Indico mari renun-
tiant
alexander seipsum vincere consuetus
alexandri crudelitas
alexandri intemperantia arguitur
alexandri atavus Perseus fuit
alexandri comites quid de Tylo insula prodi-
derint
alexandri tempore Gracia felicissima
58
alexandri operibus Tyrus continens effecta
62.23
alexandri pictura, Protopenis opus
alexandri Magni ceruicium torquibus aureis
117.53
alexandri equus mirus, & in eius honorem
condita vrbs
alexandri clausus thynnorum multitudine in-
festata
alexandri Magni simulachrum
alexandro canes dono dati quales
alexandrum militia sordidum tadebat vn-
guenti

allium quomodo diutius seruari possit Ibidem
41.44
allium in aruis sponte nascens Ibid. 45
allium praesumendum elleborum album effos-
surus
allium quae animalia fugiant
allij medicamenta ruris plura
allij medicina
allij vitia
allij genera
allij fexor quomodo tollatur
allij satio & cura
allium quando serendum, & quando colligen-
dum
allobrogica vva
alnus arbor nullum semen, aut fructum fert
alni arboris utilitas
alni umbra qualis
alni aquosis gaudent
alno folia crassissima
aloes consideratio, natura, vsus, loca
19. & inde
aloe Narbonensis Gallia vinum adulterat
204.30
alopece vva
alopecias piscis
alopeconnesus insula tuberum feracissima
284.38
alopeceus herba qualis
alopecia, id est, humani capitis, barbae, vitij
medicina
alpinus quomodo vina condant
alpinus quomodo vina condant
alpinus quomodo vina condant
alpinus quomodo vina condant
alpinus quomodo vina condant
alpinus quomodo vina condant
alpinus quomodo vina condant
alpinus quomodo vina condant
alpinus quomodo vina condant
alpinus quomodo vina condant

Reliqua quare parte secunda.

alexandriam ex Sicilia septem diebus nau-
gatur
alexandrina laurus qualis
alexandrina vitis
alexandrina pyra
alexandrina ficus
alexandrina vestes quales
alexandrinus panis qualis
alexipharmakon vnguentum quod
alexu statuaris
alga rubra scorpionum ictibus medetur
alga herba consideratio, natura, genera, vsus,
bonitas
alga circa Canicula exortum supra mare fer-
tur
alga herba medicina
algidensis raphanus qualis
alica Romanorum, non Gracorum inuentum
alica Pompeij Magni atate Roma fuit inco-
gnita
alica innocentior, quam pti sana
alica frumenti verni genus
alica consideratio, & bonitas
alica generatua
alienus magis, quam nostris, vtimur
alienarum rerum hominibus summa cupidi-
tas, satietas suarum
alimon auro inimicum
alypon herba qualis, & eius medicina
alysina herba qualis
alysion frutex, & eius medicina
alites aues quae
alij consideratio
allium Aegyptij pro deo colunt
allium coctum vtilius crudo
allium elixum vtilius rosto
allium semine etiam prouenire

aliosus herba consideratio
aliosus quae proficit
altani venti qui
altercangenium herba
altercum herba quae
alibea malus genus
alibea herba medicina
alucarioru consideratio, situs, materia
alum, id est, allium sponte nascens
alum herba qualis, & eius medicina
2. per totum caput
aluminis consideratio, genera, vsus, natura
alum quid
alum vbi prouenit
alum quomodo fiat
aluminis vsus in lanis
aluminis species duae
aluminis liquidi probatio
aluminis liquidi effectus, ac vires
aluminis Melini vires

alumen aurum purgat
alutatio quid
aluinis vilia
aluum turbantia
alui situs in homine qualis
aluus plurimum homini negotij exhibet
alum laxantia

Vide Venter.

aluum firmantia, sistentiaque
aluidoloris remedia
aluum mollientia, purgantiaque
amabilis quae ratione quis fiat
amara non sunt eadem omnibus
amarici consideratio, nomina, satio
amaracus idem quod sampuchum
amaracus vbi optimus, & ex eo medicina
amarici odor qualis
amaricinum vnguentum
amaricinum oleum, & ex eo medicina
amarantum vnde dictum
amaranti floris consideratio

amabilis quae ratione quis fiat
amara non sunt eadem omnibus
amarici consideratio, nomina, satio
amaracus idem quod sampuchum
amaracus vbi optimus, & ex eo medicina
amarici odor qualis
amaricinum vnguentum
amaricinum oleum, & ex eo medicina
amarantum vnde dictum
amaranti floris consideratio
amafis

INDICIS PLINIANI

amasis Aegypti rex	505.4	amygdalina pruna qua dicantur	214.37	amuletum quid	371.40
amatorij vim habentia	115.5. & 133.28. & 199.27. & 296.55. & 374.27. & 391.10. & 396.34. & 399.39. & 404.23.46. & 438.23	amygdalinum oleum	212.24	amuleri vis inest succino	517.43
amatoria quo pacto dissoluantur	404.32	amygdalini olei natura, & ex eo medicina	343.60. & inde	amulius pictor	493.4
amazonis vulnerata simulachrum, Ctesilai opus	475.39	amygdalites, rithymali genus	380.41	amurca consideratio, & vires	212.53
amazonum praelij calatura, Phidia opus	500.44	amylon, & ex eo medicina	335.53	amurca plurimum quando inest oliui	211.9.29
amazonum simulachra in Ephesia Diana templo	475.5	amylum vnde fiat	262.44	amurca faba, antequam seratur perfundenda	268.2
amazonum connubia vnde	71.8	amylum vbi optimu, & vnde dictum ibid.	44	amurca in arborum medicaminibus	256.66
ambraciotres vinum	205.1	amymone Ismenia choraulis smaragdo insculpta	514.35	amurca medicina	343.16. & inde
ambrosiaca vva	202.34	amminea vva	201.23. & 202.42. & 203.4	anabasis herba qua	378.21. & 384.59
ambrosia herba descriptio	389.8. & inde. & 391.4	amiterina vva	202.25	anacamferotis herba mira vis	361.33
ambrosia herba qualis	368.42. & 374.28	ammi in theriaca	311.56	anachites gemma eadem cum adamante: & vnde nomen acceperit	518.30
ambrosia diuersa nomina	389.9. & inde	ammi cumini genus, & ex eo medicina	305.14	anacreontis Poeta mors	92.34
ambugia, id est, intubi genus	299.30.	ammochrysus gemma	527.22	anadyomene Venus, Apellis opus	490.45.60
ambustorum remedia	309.38. & 309.20. & 311.34. & 321.33. & 324.11. & 331.3.47. & 335.12.31. & 336.29. & 338.29. & 343.55. & 344.9.21. & 346.37.44. & 349.24.31. & 350.56. & 352.16. & 353.29.33.49. & 355.48.50.55. & 357.23. & 360.13.31. & 384.39. & 389.7.35.50. & 403.32. & 407.60. & 414.23. & 419.46. & 420.5. & 446.44. & 452.27. & 466.32. & 498.17. & 508.51. & 510.3.8	amometi de Aitacori volumen	74.43	anaitidis dea templum	465.3
amentia quo iuuatur	301.30	amoni fruticis consideratio	184.1	anagallidis vtriusque medicina	378.19. & 379.44. & 381.15.58. & 383.52.58
amerimnon herba	344.20	amomis frutex, & quid differat ab amomo ibid.6		anagallidis herba consideratio, genera, & vires	373.22. & inde
amerina arma caelestia inter se visa concurrere	16.12	amomis cornu, gemma	525.60	anagyros herba, eiusque medicina	389.15
amerina pyra	214.29	ammonitrum quid	513.21	anaglypta vasa qua dicantur	469.9
amerina mala	Ibidem 49	amor Pausia & Glycera versicolores corollas adinuenit	312.29	anagnia capra Romanus populus stipendio liberatur	472.60
amerina arboris semen pfilothi vim habet	354.25	amorem mitigantia, tollentiaue	438.52. & 439.35	anachitis gemma	527.39
amerina scope quales	354.57	amorem concitantia	451.32	anapaomenes ob amorem fratris moriens Aristidis opus	491.36
amethystus, gemma qualis	522.49	amorem inibentia	451.34	anapaomenos, Protogenis tabula	492.7
amethysti color qualis	137.59. & 315.27	amores qua herba redeant	361.36	anaphora ab Astrologis qua dicantur	102.35
amethystizontes genus carbunculorum	520.52	amentitates studiorum plerique, omnes quarimus, Prologo totius operis, versu 51	pagina 1.	anarrhinon herba qua	372.23
amia piscis	131.7	ampelitis terra medicina	498.36	anataria aquila genus	143.13
amianti lapidis consideratio	509.38	ampelodesmos herba qua	253.14	anatum incubatio mira	154.40
amica res inter se	98.51. & inde. & 145.45. & 151.8. & 158.13. per totum. & 225.49. & 292.22. & 294.48. & inde. & 330.1. & 350.12	ampeloprason herba, & ex ea medicina	359.31. & inde	anatum volatus qualis	151.25
amicitia summa exempla plura	98.51. & deinde. & 490.41. & inde	31. & inde		anates quo sese purgant	116.33
amicitia pictura	491.31.36	ampeloleuce, vitis genus	339.29	anates a gallina exclusa mox aquam petunt	154.42
amicitias quid conciliet	371.1	ampelos agria, herba qualis, eiusque in medicina vsus	390.14. & inde	anates futura praesagiunt	283.29
amicitia & inimicitia aquatilium	142.2	ampelos agria, Latinis labrusca	339.30	anates Pontica veneno viuunt	363.47
amiclano in sinu Cacusba vina interciderunt	204.2	ampelos Chironia, qua, & vnde dicta	365.54	anatum in medicinis vsus	424.14.54. & 425.39
amycus Bebrycum rex vbi interfectus	237.2	54		anaxagoras Clazomenius quando floruerit: & quid ab eo fuerit praedictum	16.15
amygdalarum amararum medicina	348.3	amphiaraus quid inuenerit	106.12	anaxagora de Sole opinio	Ibidem 19
amygdala prima arborum floret mense Ianuario	227.59	amphiaraus quando, & vbi obierit	236.55	anaxander pictor	494.56
amygdala facile fructum perdit	228.27. & 339.28	amphiptyones qui	99.4. & 488.47	anaxarchi patientia, constantiaq,	96.8
amygdala quando serenda	247.56	amphimalla qua, & quando in vsu venere	123.58	anaxilaus medicus	497.13
amygdala amara quomodo dulces fiant	256.15	123.58		anaximander Milesius primus Zodiaci obliquitatem deprehendit	3.39
15		amphemerinon febris genus, & eiusdem remedium	413.45. & inde	anaximander quando vixerit	Ibidem
amygdalarum consideratio	217.2	amphion Q. Catuli libertus	499.3	anaximander Milesius Lacedamonijis terre motum praedixit	21.34
		amphion pictor	490.15	anaxilaus scriptor	283.30
		amphionis & Zeti simulachrum	501.51	anaximenes Milesius gnomonices inuentor	21.11
		amphion qua inuenerit	106.14.16.17	ancai pictura, Apellis opus	491.11
		amphisbena morsus remedium	308.34	anchora nauis a quibus reperta	107.2
		amphisbena calcata abortum facit	436.29	anchusa herba consideratio, medicinaq,	329.26. & inde.38. & inde
		amphisbena nervorum doloribus medetur	435.4	anchusa calle genus	391.16
		435.4		anchusa herba varijs vsus	182.54. & 318.26. & 319.32
		amphisbena serpentis descriptio	115.14	anconitanum vinum quale	204.24
		amphistrati statuarij opera	502.2	ancus Marcius Rex aquam in urbem duxit	441.3
		amphitane gemma	524.38	ancus rex quot salis modis populo dedit	444.28
		amphitheatrum Pompeij	507.38		andra-
		amphitheatrica charta vnde dicta	195.15		
		amphitus Castoris & Pollucis auriga	70.47		
		47			
		amphora mira Lentuli	503.44		
		amphora duo Erythris in templo consecrata	496.6		
		ampluado rerum Romanis fuit damnosa	200.1		
		200.1			
		ampullacea pyra	214.40		

PARS PRIMA.

andrachne herba 198.3
andrachne agria herba 374.35
andreas medicus 307.32. & 333.20. &
 454.3
andri infule fons, vini sapore fluens 26.60
androbij pictoris opera 494.25
androbulus sculptor 477.21
androcylis ad alexandrum epistola de vino
 203.49
androcylidis medici contra ebrietatem medi-
cina 255.21
androcylides pictor 489.9
androdamas gemma vnde dicta 524.25
androdamas, lapis ex genere hamatisarum
 510.3
androgyni, id est, vtriusq, sexus homines 90.
 21. & 91.44
andromeda pictura, Nicea opus 493.56
Andromeda vbi bellua obiecta 66.50. &
 128.13.
andromeda liberta iulia augusta 13.8
androsacis herba consideratio 388.56
androsami herba consideratio 388.60
androsamon herba qua 389.48
Anemone herba 316.53. & 319.33. &
 394.29
anemones herba medicina 323.49
anemona vnde dicta 323.53
Anethum culinis & medicinis nascitur 292.
 58
anethum in theriaca 311.55
anethi natura, medicinaq, 307.60
angerona dea simulacrum cur os habuerit
obligatum 35.10
angina remedia 295.19. & 297.36. & 298.
 10. & 304.54. & 306.44. & 310.35.48.
 & 321.40. & 333.33.50. & 338.42. &
 342.27.46. & 348.20. & 352.58. &
 353.8. & 358.15. & 361.58. & 362.9. &
 364.58. & 366.41. & 377.24. & 387.8.
 & 390.46. & 394.60. & 400.17.20. &
 403.39. & 410.44. & 429.39. & 450.
 34. & 454.13.15. & 465.46. & 479.56.
anguilla u consideratio 132.57. & 141.21
anguillis bina pinna 132.51
anguilla e manu vescentes 449.3
anguillarum nulla sexus differentia 157.9
anguillarum tergo preteriti verberaban-
tur 132.16
anguillarum procreatio 140.12
anguilla mira magnitudinis 127.31
anguinum consideratio, natura, medicina 421.
 38. & inde. & 429.58
anguis quando sine veneno 421.58. & inde
anguis Aesculapio dicatus 421.60
anguis quando membranam exuant, & quo-
modo 116.21. & 117.16
anguis ex spina hominis gigni 157.59
anguis vbi non noceant 126.55
anguis pascitur in adibus Rome 422.1
anguinum genus pulcherrimum, hydi 422.3
anguis insunt multa remedia 421.60
anguis qua herba oculis succurrat 116.24
anguinum Nili cu vulpibus disidium 158.22
anguina membrana medicina 428.58
anguinum ouum quid 420.36
anguini cucumeru consideratio 295.21
anhelatorum remedium 333.33
anicetum, idem cum aniso, & cur ita dictum
 306.39

aniciana lapidicina 511.35
anicus Q. Aedili curulis 460.30
animal nullo cibo viuens 405.33
animal clarissime omnium cernens 405.52
animal per diem tantu vnum viuens 168.22
animal quis primus occiderit 107.4
animal carens sexus differentia 157.9
animal quodlibet in insula Solis absumitur,
 86.28. & inde
animalium nullum odoratum, nisi panthera
 315.2
animalium feritas qui mitigetur 361.35
animalia qua quam materiam no attingant
 225.14.45. & 226.9. & 231.23. &
 257.15. & 264.1. & 266.37. & 343.56.
 & 362.7
animalium solertia 111.2. per totum. &
 149.53. & 303.11
animalia sapientissima qua 334.42
animalia omnia noscunt sibi salutaria prater
hominem 387.59
animalium vnicuiq, salutaria remedia natu-
ra inseruit 396.57
animalium peregrinorum in medicina vsus
 403.25. per totum caput
animalium pauidissimum omnium 405.12
animalium fere omnium in medicinis vsus
 408.3. per totum caput. & 428.35. per
 totum caput
animalium inimicitia, amicitiaq, 110.59.
 per totum. & 151.7. & 158.14. per totum
 caput
animalium miracula 437.49. per totum ca-
 put
animalium terrestrium consideratio, libro 8.
 per totum
animalium animi indicia 112.30
animalia visu homines necantia 114.41.
 & inde
animalia cuncta & sua commoda, & hostiu
aduersa natura norunt 115.47
animalium prognostica 116.46. & inde
animalia futura presagientia ibid.46. &
 119.21. & 281.26. & inde
animalium prodigia 120.28
animalium victima qua dys placandis aptis-
sime 122.58. & inde. & 123.21
animalium qua stultissima 124.23. &
 125.8
animalia semisera qua ibid.32. per totum
animalia remedia inter placida, feraq, 126.
 16. & 160.16
animalia qua quibus in locis non sint 126.36.
 per totum caput
animalia adueni nocentia, indigena innoxia
 ibid.54
animalia qua minima 127.28
animalia maris quare maiora terrestribus
 ibid.33
animalia sine parentibus genita 157.7
 per totum caput
animalia qua nihil discant 152.42. per
 totum caput
animalium marinorum qua maxima 127.56
animalia gula carcere coercere cepit 153.
 37
animalium sola volucres in pedes nascuntur
 154.14
animalium diuersus coeundi modus 140.4
 & 155.51. & inde

animalium qua post semestrem vitam in li-
num couertantur 140.6
animalia qua singulos gignant 156.1
animalia cacos fetus parientia ibid.8
animalium varia generatio ibid.36
animalium in vtero situs ibid. per totum
 caput
animalium attus 111.2. per totum caput.
 & 115.26.42. & inde. & 116.55. & 117.
 25. & 118.54. & 119.20. & inde. & 120.
 1. & inde. & 124.39. & inde. & 125.9.
 & 135.2. & inde. & 136.14. & 138.32.
 per totum caput. & ibidem 47. per totum
 caput. & 150.12. & 163.10. & 448.41.
 per totum caput
animalium quorundam stoliditas 124.23.
 & 142.12
animalium sensus 157.16. per totum. & 158.
 13. & inde
animalia terra viuentia 157.48
animalia in igne viuentia 168.15
animalium quorundam cibus & potus 157.
 57. per totum caput
animalia vbi tota estate non bibant 158.4
animalium somni descriptio ibid.37. per
 totum caput
animalia, quibus cibi exitus non est 168.2.
 per totum caput
animalium membrorum omnium descriptio
 ibid.28. per totum caput
animalium in pilis differentia 175.32.
 & inde
animalium per mammas differentia ibid.43.
 & inde. & ibidem 50. per totum
animalia omnia a dextris partibus incidunt;
sinistris incubant 177.13
animalium ex membris medicina 397.11.
 per totum caput
animalia perfectiora ceteris mundi partibus
 89.10
animalium soli homini maxima animorum
disimilitudo 93.24. eiusq, rei ratio
 ibid.22
anima carens, nihil viuit 180.30
anima asperitas quo molliatur 334.5
anima post mortem consideratio, secundum
Plinium 105.4. per totum caput
animam cum corpore interire, secundu Pli-
nium ibid. per totum caput
animas humanas partem cali esse, secundum
Hipparchum 9.49
animas quorunda relicto corpore errasse diu
 103.55
animantia cetera homine feliciora 3.15.
 & prologo libri septimi. per totum
animi humilis remedium 334.1
animi impetus cibo mollietur 334.7
animi tristitia quomodo tollatur 352.1
animi affectus quis omnium primus penicillo
expressit 491.30
animi maxima indicia in oculis 170.3
 & inde
animus in oculis inhabitat ibid.5
animi in corde domicilium 172.25
animi subtilitatis causa 175.21
animi sollicitudo quo propitietur 398.42
anisi consideratio, natura, vsus, medicina
 306.33
anisu vbi laudatissimum ibid.40
anisu in theriaca 311.55
 B
 Aniso

INDICIS PLINIANI

aniso papis conditur	306.51	anseris quam herbam expauescant	316.44	antiochi & Seleuci regum duces qui	74
anitiana pyra	214.27	anserum ouorum utilitates	420.46	14.59	
anneus Serenus fungis peremptus	332.56	anseris quo maxime egrotent tempore	420.54	antiocho perempto Laodice per artemonem	
annibal Alpeis exuperat	499.33	anserum ob detectas Gallorum insidias honor	146.56. & 420.54	regnum stabiluit	93.28
annibal M. Sergium bello captum in catenis		anserum in medicinis vsus	420.46. &	antiochus quo antidoto fuerit vsus contrave	
habuit	297.25	inde. & 423.55. & 424.9. & 425.39.		nena	211.58
annibal captiuos Romanos inter se dimicare		& 426.14. & 432.29		antiochus quintus Syria rex	81.52
coegit	100.2	antachates gemma	524.5	antiochia libum laudatissimum	314.2
annibal captiuum elephanto obiecit	109.47	antaei ab Hercule victi simulachrum	475.20	antiochus rex a quo, & quo pretio sanatus	
annibal quo anno superatus est, frumenta in		antaeus Tingitana urbis in Mauritania con-		417.12	
arboribus sunt nata	268.40	ditior	55.46	antiochi regis elephantis	109.17
annibalis castra ad tertium ab vrbe lapidem		antandri balneorum ruina	236.3	antiochi regis interitus	120.55
215.60		antandri platanus sponte restitibilis facta	230	antiochus rex quoto urbis anno victus	191.
annibal euerfa Sagunto Diana templo peper-		antelucanis agricola quid agendum	273.	58	
cit	235.32	18		antiochi mater Apamia	81.22
annibal vbi sepultus	68.32	antennanauium ex abiete	234	antiochus ab Octauio, antequam circulum	
annibalis in Hispania fodina	466.10	antenna nauis repertor	107.1	egrederetur, respondere cogitur	473.5
annibalis Romae statuariae	473.39	anterotes gemma	523.1	antiochus a Cleombroto medico seruatus	
annibal solus hostium intra muros urbis Ro-		anthalum herba, & eius vsus	318.40. &	90.8	
mae emisit hastam	ibid.40	324.37		antiochus Manlius cretatis pedibus Roman	
annibalis meretricius amor	38.29	anthedon mespilorum genus	216.6	aduectus	498.59
annij Plocami libertus vi tempestatis in Ta-		anthemis herba	319.33.47	antipater sculptor, & eius opera	470.15
probanem insulam delatus	77.17	anthemi herba in medicinis vsus	381.44	antipater Sidonius Poeta, ac eius morbus	103.
annij Foecialis statua	473.25	anthera, medicamenti genus	355.7	47	
annona caritatem grandines nunquam affe-		anthericon, aphrodeli caulis	330.51	antipathes gemma	524.28
runt	275.37	anthermus sculptor	500.15	antipathia quid	449.39. & 518.20
anni in dracontio ex geniculorum numero de-		anthens statuarius	475.3	antipathia, ferri temperatura genus	481.52
prehenduntur	360.27	antheus medicus	397.41	antiphilus pictor	492.37. & 494.21
anni diem primum latis precationibus inui-		anthia piscis consideratio	141.34	antipodum consideratio	17.36. per totum
cem faustum ominamur	473.36	anthyllidis viriusque in medicina vsus	386.	caput. & 18.59. & inde. & 77.4	
anni varia obsequatio 3.54. & inde. & 101.		46		antiquitus vini vsus mulieribus erat interd-	
38. & inde.		anthyllion herba, & eius medicina	324.27.	ctus	206.2
annus ex quot diebus constet	271.26	& 381.31		antiquorum mira in rebus inuestigandis di-	
anni intercalares	ibid.	anthyllis herba qua	381.32	ligentia 345.48. & 363.21. & 387.24	
anni partes quatuor, & quomodo distinguan-		anthologicon libri	313.11	antirrhinon herba qualis	372.22. &
tur	272.13. & inde	anthracites lapis qualis	510.11	386.28	
annulorum consideratio	459.44. & inde	anthracites carbunculi genus	521.13. &	antiscoradon alij genus	289.30
annulus a quo repertus fuerit, incertum ibid.		527.31		antispodij consideratio	480.40
annulus in sinistra manu gestabatur	459.47	anthriscum herba	313.45. & 331.50	antistius Caius quando Consul	461.33
annulus prisci vngulum dicebant	459.55	anthropographus quis dictus	492.36	antoniam Drusi nunquam spuisse	95.31
annulus ingentis pretij	519.60	anthropophagi qui, & ubi	86.28. & 89.	antonia Drusi erga muranae amor	141.3
annuli ferrei vsus	514.18. & 459.45.51	60. & 90.4		antonius M. Ciceronem interfecit	209.46
annuli in quibus digiti gestabantur	460.55	anthus auis	151.50	antonius M. librum edidit de sua ebrietate	
annulus e quaesitorum ordo a plebe distinctus	461.	anticellium herba	324.38	ibidem & inde	
17. & inde		anticyricon sesamoidis genus	335.36	antonius M. per temulentiam plurima orbi	
annulorum gemma varia	460.49. & inde	anticyra in insula elleborum tutissime sumi-		mala insulis	ibid.47
annulorum authoritati forma quando con-		tur	367.9	antonius M. sanguine ciuium ebrius	ibid.49
stituta	461.32. & inde	antidoti Mithridatis compositio	348.28	antonius M. velo purpureo vsus	283.37
annulorum Romanorum tria modia ab An-		antidotum Mithridaticum anatis Pontica san-		antonius denario ferrum miscuit	468.34
nibale Chartaginem missa	460.41	guinem recipiebat	363.47	antonius Nonium senatorem cur proscripte-	
annulus nonnulli venena inclusa habuerunt		antidotum Mithridaticum quot ex rebus con-		rit	519.57
461.3		stabat	418.34. & inde	antonius M. quando Consul 10.24. & 109.51	
annulos maior pars gentium non habet	460.46	antidotum ingredientia	348.28. & 349.	antonius M. iugo primus leones subdidit	112.
anonymos herba qualis	389.22. & inde	31. & 367.60. & 377.45. & 395.60. &	56		
anonis herbae descriptio	389.12. & inde	405.45. ac 418.34. & inde, ac 425.19.		antonij M. cum Cleopatra epula sumptuosiss-	
anserum consideratio	146.56. per totum	ac 450.7. ac 451.1. & 454.42. & 467.		ima	136.60. & inde
caput. & 155.10. & inde		28. ac 486.52		antonij M. de pueris similibus emptis historia	
anseris quo sese purgant	116.33	antidoti pictoris praeceptor, ac opera	493.	93.38	
anserum cura ob Capitolium defensum	146.	47		antonij M. nauis Aetiaci bello ab echeneide	
56. & 420.54		antigenes tibicen	232.28	pisciculator tentata est	448.6
anseribus cibaria Censores locabant	146.57	antigonus scriptor	489.26	antonij M. Cleopatra in cena venenum ti-	
anseris in puerum, puellamq. amor	ibid.58	antigonus rex ad quid vsus papyro	195.7	mentis historia	313.4. & inde
anserum iecoris bonitas	147.1	antigonus statuarius	477.13	antonij M. luxus	461.51.54. & 520.1
anseris in Germania optimi	ibid.8	antigoni regis pictura, opera Apellis, & Pro-		antonij M. feritas, atq. luxuria	520.1
anserum volatus qualis	ibid.49	togenis	490.56. ac 491. ac 492.9	antonius Caius in Consulatu Ciceronis colle-	
anserum pulli vrtica mortifera	155.14	antimachus statuarius	477.23	ga	125.33
anserum ingens audivit as	ibid.14	antiochus rex artemoni plebeio similis	93.	antonius Musa, Augusti medicus	417.18.
anseres clangore tempestatem praesagiunt	283	26		435.42	
37		antiochi vxor Laodice	ibid.27	antonius Castor rei herbaria peritissimus	
anseris adipis medicina	295.55. & 297.27			364.4	

PARS PRIMA.

antonij Caji ludi 463.9
antoniano bello prodigiosus Solis defectus 10.
19
antorides pictor 492.29
anubis in argenti picto ab Aegyptijs spectatur 468.30
anulare, coloris genus, & vnde dictum 487.
42.52
apamia Antiochi mater 81.22
apamenum vinum 204.59
apartias ventus 13.9
aparine herba qualis 389.28. & inde
apathes qui dicantur 94.59
apeliotes ventus 13.6
apelioten, id est, Subolanū villa vineaq; spe-
tare debent 279.52
apelles pictor elephanti coloris inuentor 487.
26
apelles magno pretio didicit 489.60
apelles quando, & eius excellentia 490.7. &
inde sape
apelles quid erga Protogenem egerit 490.
22. & inde. & 490.45
apelles quibus vsus coloribus 488.3
apelles die quolibet lineam saltem ducebat
490.30
apelles pinxit, qua pingi non possunt 491.24
apelles & in amulos benignus 490.45
apellis praeceptor quis 489.53. & 493.19
apellis nulla in rectorijs pictura 492.60
apellis astus, in prologo operis pagina 2.
versu 35
apellis mors Venere imperfecta 491.3. &
497.49
apelli tantum permixtum, Alexandrum pin-
gere 99.18. & 490.38. & inde
Apelli Campaspe Alexandri amica dono da-
ta 490.42
apenninus mons cotinū fruticem habet 225.
57.
apenninus mons validissimas habet arbores
234.15
Reliqua quare parte secunda.
Aper edera seipsum curat 116.20
aper a quo in epulis solidus positus 125.19
apris Indici dentes cubitales ibid.29
apri in medicinis vsus 411.17. & 412.25.
34.40. & 414.5
apri vbi non sunt 126.50
apri vbi multi 178.28
apri fel non esse 173.5
apri partium contra serpentes medicina 408.
3. & inde
apro sua vrina grauiissima est 412.28
aprorum sapor myrto commendatur 218.56
apes quos flores non attingant 198.46. &
226.7. & 317.22. & inde
apum consideratio, Capite quinto, & sequen-
tibus libri vndecimi.
apes quos non pungant 301.43.
& 399.30
apes quibus herbis delectantur 317.17
apes praeicipui quastus ibidem
apes olea flores non attingunt ibid.21
apes agrotā quibus iuuentur ibid.23
apes nefugiant 163.13. & 322.44
apes quo flore maxime gaudeant 322.44
apes propolin ex quo faciant 363.45
apes crabronesq; quos non feriant 399.30
apes quo fugentur 402.50

apes ne quempiam attingant 437.51
apes sparsa quomodo in alucaria reuertantur
437.56
apes praeicipua inter insecta 160.12.
apes hominum causa genita ibid.13.
apes Rempulicam, consilia, duces, moresque
habent ibid.14. & inde
apes an sanguinem habeant ibid.19
apes quando condantur 160.22.
apes vnde melliginem sumant ibid.28
apes nullis nocent fructibus ibid.47
apes quot diebus operentur ibid.47
apes praeiudicant futura ibid.58
apes castra imitantur ibid.56. & 162.19
apes qua oderunt 162.34
apes quomodo fetus progenerent ibid.39
apes quot diebus peragant fetus ibid.55
apum morsus remedia 296.41. & 305.12.
& 322.45
apes deficiente melle, quibus alenda 318.8
apum exercitia, operaq; 160.13. & inde.
& 160.45
apum operis vocabula ibid.33
apum amatores ibid.52
apum in opere ratio, curaq; ibid.56
apum prudentia ibid. per totum
Apum Reges, Imperatoresq; 161.29. & 162.
58. & inde
apum cella omnes sex angula 161.30
apes a bruma ad Arcturi exortū somno alun-
tur 162.29.
apum coitus visus est nunquam ibid.39
apum incubatio, fetusq; ibid.47
apum abortus, clerus ibid.56
apes ad Padum deficiente pabulo quomodo a-
lantur 317.25
apibus qui nocui vermes 318.6
apes furto subtrahit male fructificant 291.18.
apum regis descriptio 162.57. & 163.5
apum ostentum ibid.14
apum vna dependens ibid.
apes in ore Platonis infantis ibid.17
apes sine rege esse non possunt ibid.20
apum inter se pugna 163.26. & inde
apum genera plura 163.32. & inde
apes rustica, vrbanasq; ibid.34
apes vbi alba ibid.36
apibus cur datus aculeus ibid.37
apibus inimica 163.40. & 317.21
apum morbi 163.47.55.
& 317.17
apes defunctas alia sepeliunt 163.49
apum continendarum ratio 164.9
apibus auditum inesse ibid.9
apes aris tinnitu gaudent ibid.9
apum qua vita longissima ibid.12
apes qua arte reuiuiscant 164.14
apes quomodo reparentur 164.15
apes iuuentorum corpore reparantur ibid.15
apes nullum cadaver attingunt ibid.25
apum lingua qualis 171.56
apex quibus inest animalibus 164.29
aphace leguminis genus 318.46.47. &
319.33.36.53. & 389.50
aphye piscis 444.43. & 458.1
aphytacores arbores 516.53
aphrodis meconij descriptio, & vsus 395.
9. & inde
aphrodisiace gemma 525.40
aphrodisius statuarius 502.9

aphrodite & anitris, Alcamenis opus 500.34
aphron herba qua 307.57
aphronitri consideratio 446.126
& inde
aphronitri medicina 498.42
apiana brassica 291.9
apiana vna qua, & vnde dicta 201.32.
& 205.22
apiaria quā partem spectare debeant 279.59
apiastrum herba eadem cum melissophyllo
302.8. & 315.58
apiastrum vbi venenatum 302.9
apiastro herba apes delectantur 317.18
apiata mensa ex genere citrearum 196.37
apice oues qua 124.18
apicij M. luxuria 132.21. & 291.15
apicij Marci inuentum 125.13. & 132.
21. & 153.4
apila scudes auri genus 464.8
apios ischas herba qua 380.45. & inde
apyrion, Punici mali species 197.32.
& 345.21
apyron auri genus 316.60
apyron sulphur quod dicatur 497.7
apyroti carbunculi qui, & cur ita dicti 520.
47
apis bouis consideratio 123.6. per totum
caput
apis bos pro deo ab Aegyptijs colitur ibid.6
apis bouis delubra ibid.9
apis bos responsa priuatis dat ibid.9
apis bouis natalis festa ibid.8
apion Grammaticus, cymbalum mundi a Ti-
berio appellatur, in Prologo operis, pagina 2.
versu 30.
apion Plistonices, scriptor 519.32
apij herba consideratio, & medicina 292.
28. & inde. & 301.53. per totum ca-
put
apij mirum ibid.
apium hortensium omnium tardissimè erum-
pit 289.55
apij semine vinum conficitur 207.9
apij vsus & natura 294.24
apij satio, cura, vsus &c. 292.29
apij corona coronantur victores Nemea ibid.
30
apij sexus & vires magna sunt in controuer-
sia apud eruditos 301.56
apij sexuum differentia ibid.57
apio vri in cibis, nefas quibusdam creditum
ibid.58
apium mensis feralibus defunctorum dica-
rum ibid.60
apij nocumenta ibid.59
apium curnam inter nefastos frutices 302.8
apium in theriaca 311.55
aphysia, spongiarum genus 139.15
apocyni fruticis descriptio 356.59
apocynon, rana osculum, eiusq; vsus 451.32
apodum auium consideratio 151.32. per to-
tum caput. & 177.37
apodis aui in medicinis vsus 431.37
apographon Stephanopolidis tabula, quanti a
Lucullo emptum 493.30
apolectus piscis ex pelamidum genere 458.
21
apollinaris herba qua 365.55. & 385.27
apollinaris herba medicina 385.56
apollinis simulachrum ab Antonio Ephefius
B 2 subla-

INDICIS PLINIANI

sublatum, & ab Augusto restitutum	475.	339.60	217.52	440.14. & inde
28		aproniana cerasa qualia	174.31	440.16
Apollinis simulachrum	476.11.30.34.55.	apronij Lucij filio adipis detracti	360.56. & inde	440.14
& 500.12. & 501.54		aproxus herba qualis	125.18	440.59
apollini laurus sacra	180.44	aprugni calli esus populo Romano à Catone	524.40	441.4
apollini grata laurus	219.56	exprobatas	445.53	441.18. & inde
apollinis templum Vtica cedrinis trabibus in-	235.28	apuleia M. Lepidi vxor	99.58	441.19
signe	64.60	apulia ventus Atabulus plantas frigore adu-	254.51	441.44. per totum caput
apollinis cum Marsya certamen	316.57	rens	427.30	441.49
apollinis Hyacinthus dilectus	501.7	apuscus Magus	16.58	441.49
apollinis & Neptuni simulachrum	502.1	aqua quo pacto subito refrigeretur, ita vt	18.50. & inde	441.
apollinis & Diana simulachrum	97.44	postea non ferueat	24.50. per totum caput	51.
apollo Archilochi poeta interfectores arguit	472.15	aqua quo pacto ita concitetur, vt feruere vi-	26.60. & 438.13	442.2. per totum
apollo Delius ab Hyperboreis precipue colitur	51.44	deatur	26.56.	442.24
apollinem Capitolinum Lucullus M. vnde Ro-	ibid.55	aqua proprietates	209.10	443.10. & inde
mam aduexit	472.15	aquam rotundam esse	ibid.10	442.14. & inde
apollinis Palatini templum	475.35	aquarum aestus causam Solem & Lunam esse	218.13	442.16. & inde
apollinis ciuicis, serpentemq; perimentis	500.10	24.50. per totum caput	226.6. & inde	508.16. & inde
simulachrum	500.24. & 514.58	aquarum miracula	323.21	236.4
apollinis marmoreum simulachrum apud Sicyo-	143.11	aqua pecudum colorem mutantes	209.10	234.3
nios, Dipeni & Scyllidis opus	105.44	& inde. & 439.14. & inde	ibid.10	231.28. per totum caput
apollinis Palatina ades	474.10	aqua Lyncestis vini modo inebriat	218.13	libro 9. per totum
apollinis filia Phemonoe	501.12	aqua qua potantibus lethales	226.6. & inde	130.29. & inde
apollinis filius Arabus	549.12	aquam ex ventre pelluntia	226.9. & inde	138.38
apollinis colossus vnde à Lucullo Romā trans-	99.32	aqua potus saluberrimus	235.36.	140.37
latus	101.17. per totum	aqua potu cuncta vtuntur animalia prater	& 236.4	141.2
apollinis Palatini simulachrum	104.39	hominem	235.39	172.51
apollinis fons, eiusq; pisces fatidici	224.53	aqua nullus sapor, succus, aut odor	231.45	172.51
apollinis oraculo Socrates praelatus cunctis	449.5	aquas qua arbores odere	270.10	trigesimo secundo li-
apollinis oraculum	204.2	aquas qua arbores ament	281.19. & inde	bro per totum
apollo eboreus vbi	477.2.21	aquis qua ligna maximè resistent	285.46	aquis eges in scaturiginibus inuestigandis
apolloniarum pix fossilis	489.52	& 236.4	285.46	quod signum sequantur
apollo Curius qui	489.59	aquis qua ligna facile corrumpantur	304.36	378.55
apollodorus medicus quod vini genus pratu-	296.26	aqua quomodo à vino separari possit	439.41	217.45
lerit	99.4	aquarum differentia magna	86.25. &	225.57
apollodorus sculptor	27.43. & 497.26	aquarum praesagia	87.6	226.57
apollodori de Zeuxige elogium	514.44	aquas omnes nō omnib. licet bibere	81.58. &	227.6.10
apollodori in Grammatica excellentia	501.51	aqua qua hortensibus herbis irrigandis vri-	439.41	ibid.40
apollonides gemmarum sculptor	330.9	lissima 293.57. & inde	81.58. &	358.7
apollonij pictoris opera	430.5.14. & 447.15	aqua insalubres potu quo purgantur	439.41	391.33
apollonij pictoris opera	495.24	aqua quomodo addensetur, atque lactescat	86.25. &	aquilarum confederatio, natura, genera. Cap. 3.
apollonij pictoris opera	462.60	309.29	87.6	& duobus sequentibus libri decimi
apotheca vinaria	206.26	aqua mira natura, in qua scilicet nihil mer-	81.58. &	aquila Liuia Drusilla gallinam candidam in
apoxyomenos. Lysippi signum	475.48	gitur	439.41	gremium deiecit
appendix spina qualis	357.59	aqua quam reges Parthorum bibunt	81.58. &	220.6
appendices bacca, earumq; vsus	357.59	aqua amara, aut nitrosa, quomodo dulces fiat	86.25. &	aquilarum in nidis aetites lapu reperitur
appetentiam ciborum exultantia	305.51.	350.22	11. & inde	35. & 510.16
306.38. & 323.20. & 337.12. & 339.5.		aqua quo glaciatur	358.8. & 360.52	aquilas non parere sine aetite lapide
& 340.40. & 348.5. & 357.27. & 360.		aqua mulsa co. sideratio, & medicina	334.	510.17
43.		11. & inde	364.55	aquila pulorum indolem Solis intuitu explo-
appetentia ciborum qua restinguunt	334.16	aqua dentes d. cidere faciens	378.54	rat
appiana mala qua, & quomodo inferantur	214.4	aqua inueniende signum	466.57. & 509.46.	143.28. & inde. & 425.28.
appianum coloris genus	487.51.58	aqua qua accendantur	521.16	425.29
appia aqua ductus à Q. Marcio refectus	508.9	aquarum impetus quo sistatur	405.33	aquila quadam sortis suos non alunt, sed su-
appius lunius Consul	119.50	aquarum vis maxima	438.12. & inde	gant
appius Claudius Caci nepos, quando Consul	210.35	aquarum beneficiis	438.18. & inde	143.6.37
appluda quid	264.13	aquarum diff. remia, diuersitate, que plures	438.26. & inde	14
Apronia, id est vitis nigra, & eius medicina		438.24. per totum caput	438.24	aquila vbi nidificent, quotve oua pariant ibi-
		aqua hominibus salubris	ibid. per totum	dem 38. & inde.
		aqua calida, balneumq; apta	439.24	aquilarum penna missas reliquarum auium
		aquarum medicina	439.24	pennas deuorant
		aqua vini tedium affrentes	439.25	143.47
		aqua vini modo inebriantes		aquila non fulminatur: ideo Iouis armiger
				cr. dicitur
				15.59. & 143.48
				aquilam Romanis legionibus C. Marius dica-
				uit
				143.50. per totum caput
				ibid.55
				aquilarum cum dracone pugna
				ibid.57
				aquila in virginem mirus amor
				144.2
				aquila Ioui sacra
				ibid.5
				aquilarum oua qua auis frangat
				145.34
				aquila in Rhodo nulla
				148.52
				aquilarum incubatio, quotq; pariant pullos
				155.

P A R S P R I M A.

155.19. & inde
 aquila & olor inimici 158.15
 aquila piscis 133.19
 aquila signi caelestis ortus 274.34. & 276.
 18
 aquila signi caelestis occasus 123.26. &
 273.11. & 275.30.32
 aquili C. equitus Romani ac iurisperiti do-
 mus pulcherrima 238.52
 aquilio dulci capto aurum in os Mithridates
 infudit 462.47
 aquilo ventus media aestate Etesias vocatur
 279.46. & inde
 aquilo salubris 13.47. & 240.20
 aquilo vantis 13.8.45.47.50
 aquilone flante agricolis qua agenda, & que
 non 280.40. & inde
 aquilone qua gaudent 239.23. & 279.
 40. & inde
 aquilonem vites & arbores spectare debent
 240.15. & 279.41
 arabiam quis primus Romanorum hostiliter
 sit in gr. ssus 83.26
 arabia ab Alexandro subacta 184.60
 arabia felix cur dicta 186.30 per totum ca-
 put
 arabia peculiaria ibid. 11
 arabia subitus caret 125.31
 arabia gemma 520.36.39. & 521.17.
 & 522.12. & 523.29. & 524.31.33. &
 526.56. & 527.47
 arabia gemma opalus 520.10
 arabia lapis lygdinus. 503.56
 Reliqua quare parte secunda.
 arabica resina qualis 208.13
 arabica gemma qualis 524.29
 arabica arbores lanigera 183.23
 arabica spina medicina 357.31
 arabicus adamas 518.10
 arabicum linum ex qua materia 283.11
 arabicum mare margaritarum ferax 186.
 36
 arabicarum alitum in nidis Aspilates gemma
 inuenitur 524.34
 arabus lapis qualis 510.32
 arabus Babylonis & Apollinis filius 105.44
 aracidna herba 318.42
 aracos herba Ibidem
 arachnes mulieris inuenta 105.43
 araneorum consideratio, natura, genera 169.
 57. per totum caput
 araneorum in texendis telis fertilitas 165.
 2. & inde
 aranea vitium peculiare, oliuis vitibusque
 254.42
 aranei muscarij in medicinis vsus 426.4
 & inde. & 426.33
 araneus adum ruinas praesentit 116.
 41
 aranei mures venenati 126.47
 araneus serpentibus inimicus 158.27
 araneorum pedes quales 177.43
 araneorum tela mirum artificium 165.
 2. & inde
 araneorum cum lacertis pugna ibid. 38
 araneorum praesagia ibid.
 40
 araneorum coitus & partus qualis ibidem
 42.
 araneus lycus 431.1. & 434.39

araneus phalangius parentes consumit 165.
 45
 araneus piscis mari peculiaris 458.2
 araneus piscis, pestiferum animal 139.43
 araneorum morsus remedia 302.15. & 303.
 12. & 305.60. & 322.17.46. & 324.18.
 & 330.34. & 347.25. & 348.55. &
 354.36. & 355.14. & 358.24. & 450.
 16. & 451.7
 aranei muris morsus remedia 298.1. & 300.
 31. & 309.1
 arandi tempus quod 241.29. & inde. &
 269.6. per totum. & 273.39. & inde
 arandi disciplina 268.41. & inde per
 totum caput
 arandum quantum vno iugo boum die vna
 269.20
 arandi tempus pro aruorum qualitate diuer-
 simode obseruandum ibid. 7. &
 inde
 arare minus quam verrere, censoria castiga-
 tio 259.47
 arationis instrumenta plura 268.57. &
 inde
 arator nisi incuruus prauaricatur 269.25
 aratrare & arurare quid ibid. 39
 aratrum a quo repertum 106.57
 arbela vrbs celebris alexandri victoria 19.
 56
 arbores pisces 127.58. & 457.56
 arborum cultura a quo reperta 106.56
 arborum ramus olim victores coronabantur
 in sacris certaminibus 312.27
 arbores inter se amica 225.50
 arbores summum munus homini datum, olim
 creditum 180.32
 arborum vsus varius ibid. 32. & inde
 & ibid. 46. & inde per totum
 arbores, numinum templa ibid. 42
 arbores numinibus dicata ibid. 44
 arbores & luci non minus olim, quam deorum
 simulachra colebantur 180.43
 arbores, primum hominum alimentum ibid.
 33
 arborum succi genus humanum mitigarunt
 ibid. 47
 arbores olim vino assuso nutriebantur 181.
 2.
 arborum abortus arte olim fiebant ibid. 24.
 & inde
 arborum magnitudo mira ibid. 41.57. &
 186.41. & 221.13. & inde. & 225.4. per
 totum caput
 arbores indica quales 90.42. & 181.41.
 & inde
 arbor que accendi nequeat ibid. 51
 arbores lanigera vbi 183.16
 arboribus folia vbi non decidant 183.28.
 & 226.33
 arboribus sexum inesse 192.23. & 218.35
 arbor auspiciatissima euonymos 197.57
 arbor pestem denuntians, & animalibus le-
 thalis 197.59.60
 arbores neque aqua, neque igne corruptibili-
 les 198.2
 arbores in mari ibid. 59. & inde
 arbores indociles qua dicantur 199.43
 arborum liquores qui praecipui 209.56
 arborum frugiferarum natura. Libro deci-
 mo quinto per totum

arborum fructuum species innumerabiles 213.4
 arbores parua post autumnum simo contegu-
 tur, & quare 215.46
 arborum fructuum in succis differentia 218
 19. & inde
 arborum pomiferarum natura & vsus 220.
 54. & inde
 arboribus sine, qualis esset hominis vita 309.
 1. & 220.54
 arbores vbi nulla 221.2. & inde
 arborum fertilitas fere alternat 222.15
 arbores boletos in radicibus gignentes 223.
 8
 arbor panos ferens ibid. 17
 arborum quarum sint in vsu cortices ibid. 26
 per totum caput
 arbores cur a natura genita 224.48
 arborum tubera bruscum, & molluscum, co-
 rumque differentia 225.34. &
 inde
 arbores quos situs, & qua loca ament ibid. 57.
 & inde
 arborum diuisio per genera 226.15. per
 totum caput
 arborum quarum folia decidant, & quarum
 non ibid. 26. per totum
 arborum alia syluestres, alia urbana ibid.
 17
 arbores urbana cur dicta ibid. 18
 arbor non germinans ante mediam aestatem
 ibid. 30
 arborum folia qua decidant, & qua non 226.
 30. per totum caput
 arborum conceptus, partus, educatio 227.
 24. & inde
 arborum gaudium flos est ibid. 27
 arbores quadam non florent ibid. 29
 arbores cito, tardeque germinantes ibid. 36
 & inde
 arbores quo tempore fructus ferant 228.9
 & inde
 arbores semper fructum habentes ibid. 19
 arbores qua nullum semen aut fructum fe-
 runt ibid. 22
 arbores que, & quare infelices dicantur 228.
 24. & 355.3
 arbores qua religione damnata 228.23
 arbores nouella quandiu fructum non ferant
 ibid. 26
 arbores qua facillime fructum perdant ibid.
 26
 arbores quadam loci vitio infructuosa 228
 36
 arborum rami varij 229.23.39
 arbores bifera, triferaq. 228.46. per totum.
 & 270.8
 arborum alia alijs sui partibus fertiliores
 228.55
 arbores qua maturius ferant ibid. 56
 arborum corticis consideratio 229.39
 per totum caput
 arborum radicum consideratio Ibidem
 arbores prodigiosa 230.3. per totum
 caput
 arbores collapsas sua sponte resurrexisse ibid.
 4. & inde
 arbores quibus nascantur modis ibid. 10. &
 inde. & 242.7
 arborum partes similes partibus animalium
 233.15

INDICIS PLINIANI

arbores morbos habent quosdam cum homi- ne communes 253.55.	per totum caput.	arcesilas pictor 494.56
& inde	arbor vna in alia ibid. 40. & inde	arcesilaus pictor 493.17.
arborum cadendarum tempus 233.41.	arborū inoculatio quomodo reperta ibid. 42	arcesilaus Plastes, Luculli familiaris 495.
& inde	arborum insitio quomodo reperta ibid. 45	42
arborū altissima ac rectissima larix, abiesque 234.8	arbores semine inferere, aues docuerunt ibid. 41	arcesilaus statuaris, eiusque opera 502.
arbores quibus in locis robustiores, & quibus deteriores proueniant ibid. 13	arbor omni genere pomorum onusta 247.	19
arbores quas, & cur teredines non attingant 235.45. & inde	4	archelaus Cappadocia Rex 502.21
arborum centra inimica ferris 234.22	arborum germinationis tempora tria 248.	archelaus Rex de vinearum cultura prae- pta edidit 359.3
arbor amplissima ubi visa ibid. 29	7	archelai pictura, Apellis opus 491.21
arborum materia quae spississima ibid. 45	arbores quae societate gaudeant ibid. 22	archesitas statuaris, eiusque opera 501.49
& inde	& inde	archezostis herba quae, qualisque 339.
arborum quae mollissima ibid. 58	arborum morbi 253.99. & inde	39
arborum quae calidissima 234.59. & inde	arboribus quando prosint frigora, & quan- do obsint 239.15. 49. &	archezostis herba vires, & medicina 339.
arborum quae frigidissima 235.3	253.51	42. & 387.7
arborum quae leuissima 235.6	arbores quae vermibus infestentur 254.4	archibius scriptor 227.1
arbores quae lenta & humida 235.8	arboribus infesta 254.2. & circa	archigalli pictura, Parasy opus 489.34
arbores non fluitantes in aquis 239.46	arbores quae cortice detracto moriantur, & qua non ibid. 60. & inde	archilochi poeta interfectores Apollo arguit 97.43
arbores duriores, & earum usus ibid. 52	arborum vltima venena 255.23.	archimedis laus 99.13.
arborum quarum ligna attritu ignem con- cipiant 235.1	arborum prodigia 22.51. & 255.26. per totum caput.	architecti quo pacto materia fisioni occur- rant 235.57. & inde
arbores molles, fragilesque ibid. 11	arbores speciem mutantes, seseque in alias vertentes 255.28. & inde	arcion herba, quae & persolata 371.24
arbores cariam vel vetustatem non sentien- tes 235.13. & inde	arbores loquuta interdum ibid. 37	arctij, siue Arcturi herba descriptio, & usus 389.32. & inde
arbores aeternae quae putentur ibid. 16	arbores in statu, ari, velin diuersi generis arboribus enata prodigij loco 255.38.	arcturi exortus 13.34
arbores infestantium genera quatuor 235.45.	& inde	arcturi occasus quando 123.25. & 274.
per totum	arborum morbi remedia ibid. 45. per totum. & 256.11. & inde	32.35. & 278.15. 16
arbor arbore integitur luxus causa 236.	arbores steriles quomodo iuuentur ut fructum ferant 256.19. & inde	arcturi exortu tempestates fieri 276.1
33	arborum medicamenta 256.49. per to- tum caput.	arcturi sydus procellosum 11.24
arborum atates, & quae arbores fuerint an- nostissima ibid. 42. per totum	arbores religiosa qualiter succidi possint 257.19	arcturi herba descriptio, & usus & inde
arborum quarundam vita immensa ibid. 42	arbores ubi sub seinuicem serantur 270.5	arcus caelestis consideratio 16.26. per to- tum caput.
arborum miracula 22.53. & 236.57.	& inde	arcus caelestis circa Solem visus aliquando 10.15
& inde	arbores quo cadenda tempore 278.54	arcus caelestis in ostentis non habendus 16.26
arborum vita breuissima 237.8	arborum mira altitudo 87.8. & 90.42	arcus caelestis quomodo generetur ibid. 27.
arborum pretia mirabilia 238.60	12	& inde
arborum casarum poena lege duodecim tabu- larum constituta 239.12	arborum vtilitas 338.11. & inde	arcus caelestis nisi aduerso Sole, fieri non po- test ibid. 29
arbores quod calum naturaliter afficerent 239.23. per totum	arborum fructus, primus cibum hominum 338.	arcus caelestis ubi quotidie appareat 16.48
arbores plantas quasdam educant, quae in terra ali non possunt 237.20	12	arcu caelesti tacta terra halitus mirum emit- tis 241.23
arborum situs, & quas in oras spectare debe- ant 239.59. & inde	arborum & ad arbores attinentium medici- na 344.59. per totum caput.	arcus caelestis duplex pluuiam signat 280.
arborum cum celo & terra societas 240.11.	arborum vrbearum medicina Libro vigesi- motertio per totum.	59
per totum.	arborum syluestrium medicina Libro vigesi- mo quarto per totum.	arcus caelestis contactu frutices aspalathi do- re imbuuntur 188.22
arbores quibus modis proueniant 242.	arbores quomodo difficiliter cadantur, cele- riusque arescant 350.17	arcus caelestis aspalathum contingens, mira eum odoris imbuunt suauitate 188.23.
49. per totum.	arborum confideratio, & eorum ratio 252.30. per totum caput.	& 357.56
arbores quibus modis serantur Ibidem per totum.	arbutum qualiter disponendum 244.	arcus caelestis an noctu generari possit, & quando 16.29
arbores qualiter disponenda sint 244.	2.7	arcus quo vtimur, a quo repertus 106.2
6. & inde	arbutorum putatio quando, & qualiter fa- cienda 252.35	arcuum nerui ex genitalibus camelorum ubi conficiantur 177.55
arborum serobes qualiter facienda ibid. 11	arbutis conuenientes arbores 252.33.	ardentia semper loca 27.31. per totum caput.
arborū transferendarum confideratio 243.	& inde	ardea auis futura praesagit 281.38
56. per totum caput.	arbutus arbor quae 271.39. & 348.40	ardeolarum confideratio 155.18. per totum caput. & 158.19. & 169.45
arbores quae etate transferenda 244.28	arbutorum in Arabia mira altitudo ibid.	ardeolarum quando optimum augurium 169.46
arbores translata eundem, quem ante habe- bant, situm seruent ibid. 29	39	ardeola amica cornici 158.30
arborum quae umbra noxia, & quae viles 244.54. & inde	arca, vna species 202.3	ardeola auis in medicinis usus 437.20
arborum plantandarum ratio ibid. 49	arcadia non gignit thymum 316.19	ardices Corinthius, pictor 485.22
per totum caput.	arcadia vinum mirum 207.46	area ad tritutam quomodo praeparanda 277.5
arborum inter se distantia, atque interualla Ibidem per totum.	arcadum anni trimestres 101.39	area mesium amurca subigenda 212.53
arbores quae tarde, quaeque celeriter crescant 245.18. per totum.	arcecion herba quae 329.38	arellium pictor 493.1
arborum insitionis confideratio ibid. 38		areopa-

PARS PRIMA.

Areopagitarum de Oreste iudicium scyphis duobus insculptum	471.18	per totum caput		aristocles pictor	494.21
arefion ex femina mas	91.56	argentei currus	469.58	aristodemus statuarium	477.23
arefusa mulier in marem versa	ibidem	argentea feminarum compedes	469.59	aristodemus pictor	462.14
arety oppidi vna quales	202.20	argentosum aurum quale	465.51	aristogiton medicus	389.22
areuma vasa	496.3	argilla alba consideratio	241.40	aristogiton tyrannicida	96.7. & 472.28.
arety oppidi murus lateritius	496.60	per totum caput		& 476.26	
argant bonij regis senectus	101.33.41	argilla vna condit Gracia	208.3	aristogiton statua posita	472.28. & 476.
argathili aus qualis	150.9	argilla vineis ytilissima	240.28	17.26	
argematus morbi remedia	307.54	argilla rerum similitudines exprimere, cuius inuentum	495.21	aristoclaus pictor	494.15
& 425.31		argyritus quid	466.47. & inde	aristolochia herba consideratio	370.9. &
argemon herba à Minerva adinuenta	362.	agrodamas gemma	524.27. & 525.41	inde. & 370.39	
19		argius statuarium	475.54	aristolochia herba toto anno in ymbra serua- tur	396.47
argemone herba diuersa ab anemone	323.	argo nauis ex cone arbore facta	198.1	aristolochia herba medicina	378.7.12.42.
54		argonautis humerus trans Alpes traiecta	40.	& 380.60. & 383.24.51. & 384.31. &	
argemone quibusdam eadem cum inguina- ria	382.3	47		385.14. & 386.24	
argemonia herba consideratio	370.41	argo nauis flumine in mare Adriaticum in- uecta	ibid.46	aristomachus Solensis apum amator	160.
& inde		argonautarum simulachra	476.52	52	
argemonia herba medicina	377.24. & 380.	argonautarum pictura	493.46	aristomachus Atheniensis scriptor	198.40.
60. & 382.3.45. & 383.31. & 384.41. &		argonautarum lapis Cyzici relictus	507.	& 208.1	
385.55. & 386.5		39		aristomenis Messenij fortitudo	172.37
argemon gemma	523.28	ariadnes & Liberi patris pictura	491.37	aristomenis cor hirsutum	ibid.40
argenti consideratio	466.3. & inde	ariana gens, & in ea lacrymarum spina	182.	ariston argenti calator, & statuarium	470.
argentum à quo repertum	105.47	50		16. & 477.17	
argenti copia vbi	75.58. & 76.29.	arianus herba qualis	361.13	aristonidas statuarium	481.13
466.7. & inde		aricia vitis maxima	200.50	aristonides pictor	494.56
argentum quando primum signatum Roma		aricine valles	291.28	aristophanes poeta	314.21
462.28.37		ariena pale arboris pomum	182.9	aristophanes Euripidi quid obiecerit	331.
argento à quo, & quando as inmixtum	462.	aries dextro teste preligato seminas, sinistro mares generat	123.36	48	
38		arieris ferocia quo cohibeatur	123.35	aristophanis Grammatici amica	109.
argentum vbi maxime reperitur	466.7	arieris corona defossa, asparagum gignunt		27	
& inde		292.6		aristophon pictor nobilis, & eius opera	494.
argentum aut aurum Spartacus in castris suis haberi veruit	462.50	aries quo pacto oues seminas tantum generet		24	
argentum semper in auro reperiri	464.	437.56		aristophontis Ancaus ab apro vulneratus ibi- dem, & inde	
53		arieris in medicina vsus	432.38.57. &	aristotelis laus, & eius quinquaginta de ani- malibus libri	111.58. & inde
argentum quod optimum	466.7. &	433.28		aristotelem imitatus Plinius	111.58
inde		arieris naturale agnas fastidire	123.32	aristotelis patria ab Alexandro restituta	97.
argento nigra sunt linea	466.16	arierum optimorum forma	ibidem 38	42	
argenti spuma consideratio	466.46. &	aries machina bellica	106.6	aristoteles conscius Alexandri mortis	437.
inde		arieris piscis consideratio	128.11. & 138.52	60	
argentum calatum quando Roma in vsu ce- perit	514.59	per totum caput, & 457.57		aristoteles vir mira subtilitatis	279.44
argentum quomodo in auretur	468.5	arinea frumenti genus in Gallia	263.5	aristotelis mater	492.9
argenti differentia dua	468.13	arinea, & ex ea medicina	334.51	aristotelis heredes, & eorum auctio	496.
argenti bonitas quomodo exploretur	468.	arion citharedus à delphino exceptus, & ad linus peruectus	129.33. & inde	13	
14		aris herba descriptio, & ex ea medicina	360.	aristotelis filia Erasistrati mater	417.11
argentum Aegyptium quale	468.30	21		aristratus tyrannus	492.19
argenti in varijs ornamentis vsus	469.56	aristalthea malua genus	308.59	armoniaca pruna qua	213.33
per totum caput		aristandri de ostentis liber	255.34	armoniaca arbor quando floreat	277.60
argenti calandi ars	470.8	aristarete pictrix	495.8	armoniicum alumen	497.52
argentum quid	469.40	aristaus primus mel cum vino miscuit	203	armoniaca cotes	503.20
argentum ab androdamante attrahitur	510.	27		armoniaca sardoniches	520.32
4		aristei anima corui effigie visa ex ore euolare		armonium color	486.33. & 487.45
argenti viui consideratio	466.18. &	103.58		armilla in bello solis ciuibz dabatur	461.
inde		aristida herba qualis	393.16	58	
argentum viuuum omnium rerum venenum	466.18	aristides statuarium	474.54	armilla feminarum	462.12
argentaria certa qualis	241.53. &	aristidis statuarij opera	476.25	armoge in pictura qua dicatur	486.30
493.56		aristidis pictoris opera	491.29. & 492.	armon, id est, armoracia, raphani genus	287.
argentea corona à quo primum in ludis da- ta	312.38	22		34	
argenteus nummus quando Roma	462.28	aristidis iris imperfecta	494.52	armoracia consideratio	Ibidem. & inde
argentei denarij nota qua	462.37	aristidis inuentum	493.16	armoracia medicina	296.18. & inde
argenteorum vasorum luxuria	469.7.	aristidis preceptor	490.53	armorum crepitus quando è calo auditus	16.
& inde		aristidis tabula ingenti empta pretio	99.	10	
argentei mulierum lecti	469.26	21. & 485.59		armorum plurium genera, ac eorundem re- pertores	105.60. & inde
argentea lances centum librarum	469.29	aristippus Philocharis filius	486.20	aromatites, vini facti iij genus	207.13
argenteorum statuarum vsus	469.56	arist. pii pictoris opera	492.29	aromatites gemma	524.31
		aristobulus pictor	496.56	aro è lauro oleo perunctos fugiunt serpentes	
		aristocles pictor	492.22	360.19. & inde	

INDICIS PLINIANI

aron, bulbi genus, eiusque usus, & medicina 118.38. & 288. 29. & 359. 55. & inde
 Arrogantia Parrhasij pictoris 489.40
 & inde
 Arrugia in auri metallis qua dicantur 464. 13.41
 arsen, mandrogora semen 373.41
 arsenogonon herba qualis 386.55.57
 arsinos oppidi obeliscus 504.24
 arsinos Prolemai vxor 504.24. & 521. 56
 arsinos regina templum, & statua 481. 43. & inde
 artes immortalitatem efficiunt 199.60
 artes vnde liberales dicta 200.26
 artes desidia perdidit 484.34
 artium laus, & inuentio 199.60. & inde
 artium inuentores diu habiti 242.16
 artium vna medicina Imperatoribus imperat 350.33
 artium plurimarum excellentia 99.2.
 per totum caput, & ibidem 21. per totum caput
 artificum mira opera 99.21. per totum caput. & 474.43. per totum caput
 artemisia vxor Mausoli regis 368.36. & 501. 33
 artemisia herba qualis 368.36. & inde
 artemisia herba medicina 372.26. & inde. & 377.31.33.37. & 381.19. & 386. 11. & 386.42
 artemon medicus 397.39
 artemon pictor 494.26
 artemon, suppositivus Antiochus 93.26
 artemon statuarius 502.9
 artemonis Periphoreti simulachrum 475. 20
 arteria fistula consideratio 173.3. & inde
 arteria inter vesicam & aluum 174.11
 arteriarum consideratio 174.50. & deinde
 arteriarum morbi remedia 295.18. & 297. 20. 55. & 304. 14. & 305.29. & 308. 51. & 328. 26. & 333. 13. & 335. 4. 52. & 339. 16. & 347.33. & 395.53
 arteriace panchresios, medicamenti genus 307.60. & 347.31
 articularis morbi remedia 299. 59. & 307. 9. & 322. 48. & 323. 18. & 328. 21. & 334. 23. & 337. 27. & 338. 22. & 339. 18. & 343. 21. 54. & 349. 26. & 351. 41. 55. & 355. 25. & 357. 45. & 358. 5. & 360. 15. & 362. 59. & 363. 3. & 367.18. & 369. 39. & 382. 59. & 384. 41. & 460. 22. & 513. 9. & 432. 44.49.50.51. & 435.49. & 450. 43. & 454.38. & 497.38
 articularum consideratio 174.46
 articularum affectuum remedia 301.23. & 311.33. & 383.3
 artopta appellatione apud Plautum quid accipiendum 264.45
 artrare quid 269.39
 arua alternis annis cessare cupiunt: quod si ruris spatia non patiantur, quid agendum 269.56
 arua fertilissima vbi 270.2. per totum caput

aruis stipula incensa in eis mirè profunt 277. 25
 aruorum stercorandorum ratio 270.20. & inde
 aruales saterdotes à Romulo instituti 257. 59
 aruenorum statua Zenodori opus 474. 38.
 aruisum vinum ex Chio insula 204.49
 arula in arbutis qua dicantur 244.4
 aruncus caprarum quid 124.51
 Arundinum genera & usus, vide infra Harundo.
 aruspicium à quo inuentum 106.12
 asaron herba qua, & vnde dicta 314.25. 26
 asarum herba nardi vim habet 182.55
 asari medicina 321.52. & inde
 asarota qua 512.37
 asbestinum linum 283.30
 asbestos gemma 524.32
 ascalabotes animal venenatum 423.12
 ascalia herba 319.27
 ascaloniarum caprarum consideratio 288. 54
 ascalonia capa vnde dicta 288.49
 ascalonia capa quando serenda 289.11
 ascia à quo reperta 105.52
 ascia, id est, loca umbra carentia 20.56
 ascyroides herba 389.46
 ascyron herba 388.60. & 389.46
 asclepias herba 389.40
 asclepiadis laus, excellentia, interitus 99. 9. & inde
 asclepiadis medici etas, astusque 376. 33 per totum caput
 asclepiadus sculptor 477.21
 asclepiadus pictor 490.15
 asclepiadus opera 492.12
 asclepion panacis genus 365.38
 asclepius Panacea pater 365.38
 asconius Pedianus 101.57
 asdrubalis clipeus ex auro 485.12
 asellorum picium consideratio, natura, genera 132.2. & 455.46
 aselli quando lateant 131.50
 aselli stilla quales 280.57
 asia à Cyro rege subacta 462.58
 asia quo anno à Romanis victa 192.59. & 472.12
 asia crystallum aratro excitat 516.54
 asiapicem Idaam maximè probat 208. 35
 asia vtraque sui parte arbores gignit piceis generis 208.35
 asia frutices quales 197.39
 asia resina cuiusmodi 208.16
 asia edera 230.53
 asia lapis alabastrites 503.53
 asia lapis coraliticus 503.58
 asia calami 231.41
 asia salices quales 232.55
 asia serendi tempus 260.54
 asia è genista lina facit 283.10
 asia deuicta luxuriam misit in Italiam 469. 45. & 474.51
 asia duodecim vrbes quando terramotu prostrata 22.55
 asiatica persica 213.25
 asiatica creta 487.7

Reliqua quare parte secunda,
 asyla herba qua 343.29
 asilus infestus genus 166.51
 asili quo fagentur 448.38
 asinius Pollio quando Consul 461.32
 asinius Pollio Claudij Caesaris procurator 503.35
 asinius Pollio primus bibliothecam Roma dicauit 98.15. & 484.52.
 Vide Pollio.
 asinius Gallus Consul 468.46
 asinius Celer 152.23
 asinio Pollioni Plancus quid responderit, in Prologo operis, pagina 2. versu 52
 & inde
 asinorum consideratio 121.35
 per totum caput
 asinus ingentis pretij 121.35.56
 asini vbi optimi 121.39
 asinus natura frigida 121.39
 asini vbi non generentur ibidem
 asinus inter pilos habentia solus à pediculis immunis 167.55
 asinus vbi cornutus 168.59
 asinorum dentes quales 171.37
 asinus Indicus qualis 177.25
 asini syluestres vbi 117.4
 asinus admissura tempore quid dandum 302. 39
 asinus ferula gratissima 350.19
 asini rabie inflammantur 370.9
 asini onopordi pastu frequentem crepitum emittunt 394.33
 asinarum partus 121.42. & inde
 asina aquam timent ibid.49
 asinorum pullorum in epulis usus 121.58
 asinus ferus 112.38
 asini & anus opera Afriarant 241.31
 asinus Baccho cur assignetur 350.20
 asinorum corpore scarabaeos gigni 164. 16
 asini quot annis viuunt 121.47
 asinus cor maximum 172.31
 asini fel non habent 173.4
 asinus, & ex eo medicina 410.11.33. 48. & 413.28. & inde
 asinum lac efficacissimum 406.7
 asinini lactis remedia 307.4. & 406. 15. 26. 30. & 408.28. & inde. & 410. 18. & inde. & 411.50. & 412.18
 asinina ossa contra venena dantur 408.33
 asini vrina ad quid proffit 410.33. & 412. 54. & 413.38
 asinini renes vesica medentur 412.31. 42
 asinini seui medicina 410.35. & 413.14
 asinini pulli sanguis & finus quibus proffit 413.39. & inde
 asinina carnes phibiscis modentur 413. 57
 asinina pellis impavidos infantes facit 415. 58
 asininamamma à fetu dolens 175.49
 asinarum lac quale 176.6. & inde
 asina quo sterilescat 402.58
 asinum lac in arcanis 406.31
 asinia pruna qua 814.42
 asinifica vrba 202.49
 asio noctua genus 148.10
 Asopo-

PARS PRIMA.

<i>Asopodorus statuarius</i>	474.54
<i>aspalathos spina genus</i>	188.21. & inde.
& 357.51	
<i>aspalathi oleum factitium</i>	212.39
<i>asparagi consideratio</i>	291.43. & inde
<i>asparagus sylvestris, qui corruda dicitur</i>	232.
39. ac 291.44. & 292.5. ac 301.43	
<i>asparagi vinum factitium</i>	207.8
<i>asparagus sylvestris</i>	291.44. ac
292.5	
<i>asparagus trium librarum</i>	285.45
<i>asparagorum satio, cura, &c.</i>	291.43.
& inde	
<i>asparagum ex arietis cornibus nasci</i>	292.6
<i>asparagus Gallicus quis</i>	318.33
<i>asparagi spina</i>	318.55
<i>asparagorum medicina</i>	301.36. per totum caput
<i>aspendius vva genus</i>	207.51
<i>aspendius sal</i>	443.26
<i>asperugo, lappaginis genus</i>	382.48
<i>asphaltion quid</i>	316.3
<i>asphaltites lacus bitumen, mira^q eius natura</i>	94.19

Quare alia parte secunda.

<i>asphodelus herba</i>	319.60. & inde. & 330.
48. & inde	
<i>asphodeli herba medicina</i>	330.48. &
inde. per totum. & 385.55	
<i>asphodeli radix</i>	182.40
<i>aspidēs serpentes, quo modo mitigentur</i>	322.
39	
<i>aspidēs serpentes quo modo sopiantur</i>	325.
13	
<i>aspidis serpentis descriptio</i>	115.17.
& inde	
<i>aspidis cum ichneumone pugna</i>	115
26	
<i>aspidēs quo modo fugentur</i>	355.
24	
<i>aspidis mira natura</i>	158.33. &
inde	
<i>aspidum veneno anisum aduersatur</i>	307.
10.	
<i>aspidum morsus remedia</i>	337.8. & 342.
6. & inde. ac 359.51. ac 401.49. ac 421.	
9. 16. 18. 32. ac 450.22	
<i>aspidites gemma</i>	524.33
<i>asplenum herba qualis</i>	329. 36. &
inde	
<i>asabinus deus</i>	186.59.
<i>asduit as omnis fastidium parit</i>	186.27
<i>assyria malus qualis</i>	181.31
<i>assyrias literas semper fuisse</i>	105.25

Reliqua quare parte secunda.

<i>asius lapis, eiusq^q mira natura</i>	508.56.
ac 509.3	
<i>asius olim libralis, & dipondius</i>	463.23
<i>astacenis in campis equa nigro lacte accolat</i>	26.56
alunt	
<i>astaci cancrorum genus</i>	134.55
<i>asta vrbs calcibus fictilibus nobilitata</i>	496.4
<i>astaphis agria, vva genus</i>	339.21
<i>aster herba qualis</i>	389.42
<i>aster, terra Samia genus</i>	498.25
<i>asteria gemma</i>	523.31. & inde
<i>asterias ardeolatum genus</i>	155.18

<i>astericum herba qualis</i>	328.58
<i>asterion phalangij genus</i>	422.55
<i>astmaticis vrilia</i>	309.28. &
378.14	
<i>astylus lactuca genus</i>	290.36
<i>astylus stadiodromos Leontij opus</i>	475.
32	
<i>astypale & Ancaus ab Aristophonte picti</i>	494.24
& inde	
<i>astragali herba descriptio</i>	379.5.
& inde	
<i>astragali herba medicina</i>	384.59. &
385.50	
<i>Astragali Montes ex are. Polycleto opus</i>	475.
18	
<i>astrapes, Bronres, & Ceraunobolos, ab Apelle</i>	491.24
depicti	
<i>Astrapta gemma</i>	527.30
<i>astringentia</i>	342.53
<i>astrios gemma</i>	523.35
<i>astroites gemma</i>	523.39
<i>astrobolos gemma</i>	523.40
<i>astrologia inuentor quis</i>	106.13
<i>astrologia secta quatuor</i>	271.42. &
inde	
<i>astrologia vrilis as</i>	275.38. & inde
<i>astrologorum inter se discordia</i>	271.49
<i>astrologia excellentia</i>	99.3
<i>astrologia inconstantia</i>	102.41.
& inde	
<i>astrorum scientia occultissima</i>	271.25.
& inde	
<i>astrorum obseruandorum triplex ratio</i>	272.
6. & inde	
<i>astris euentus assignantur, & nascendi leges</i>	3.8
<i>asturcones equi quales</i>	121.28
<i>astus animalium exempla</i>	138.33. per
totum. & ibid. 47. per totum. & 448.41.	
per totum caput	

Vide Animalium astus.

<i>astus Cleopatra</i>	313.4. & inde
<i>atabulus ventus Apulia plantas frigore aduers</i>	255.51
rens	
<i>atalanta in templo Lanuuij picta</i>	485.29
<i>ateramnon herba fabam necans</i>	267.54
<i>aterius Labeo Pratorius</i>	485.43
<i>athamantis furor</i>	481.13
<i>athamas medicus</i>	311.4
<i>athanati fortitudo</i>	95.42
<i>athara medicamenti genus</i>	334.52
<i>athenais statuarius</i>	475.3
<i>athenis ingens signorum copia</i>	473.57.
<i>athena quo vnguento delectata</i>	190.
49	
<i>atheniensium insaufum pralium vbi, & quo</i>	232.23
omine	
<i>athenienses olea victores coronabant</i>	211.
52	
<i>atheniensium penna cicuti</i>	372.53
<i>atheniensium contra Persas pralium à Panæo</i>	488.34
depictum	
<i>atheniensium demi pictura</i>	489.29
<i>athenienses iuuenes comissabundi sapientum</i>	212.50.
conuentus frequentabant	
<i>atheniensium clausus amissa</i>	5.43
<i>atheniensium dies à Solis occasu ad alterum</i>	21.14
occasum	

<i>atheniensium ad Romanos legati</i>	97.
60	
<i>atheniensium armamentarium quale</i>	99.16

Reliqua quare parte secunda.

<i>athenionis pictoris opera</i>	494.1
<i>athenodorus statuarius</i>	475.54. &
502.7	
<i>athleta quo cibo pascebantur</i>	346.30
<i>athleta cibos ambulatione perficiebant</i>	179.
29	
<i>athos mons vmbram suam in Lemnum vsque</i>	
ei aculatur	49.59
<i>athos mons à Xerxe perfoffus</i>	46.44
<i>atinia vlmi genus</i>	225.51
<i>atinia nullum ferunt semen</i>	ibid.53
<i>atinia ob frondis copiam vitibus minus idonea</i>	
252.33	
<i>atizoes gemma</i>	524.35
<i>atlantis montis arbores quales</i>	196.19
<i>atlas Astrologiam reperit</i>	3.41.106.
13.	

Reliqua quare parte secunda.

<i>atractylis herba</i>	318.51. & 319.14. &
325.18	
<i>atreficus</i>	215.44
<i>atramentum coloris genus</i>	486.36. ac
487.18.30	
<i>atriplex herba, & eius satio</i>	293.10
<i>atriplex herba semen quale</i>	293.53
<i>atriplex herba vitia</i>	308. 43.
& inde	
<i>atriplex natura, & medicina</i>	308.43.
& inde	
<i>atropha qua dicantur</i>	336.58
<i>attagen aus</i>	152.34
<i>attagenas Creta insula non habet</i>	126.
51	
<i>attalus medicus</i>	454.4
<i>attalus centum talentis Aristidis tabulam li-</i>	
citatus est	99.21
<i>attali regis inuentum</i>	129.10
<i>attali regis domus ex qua materia</i>	496.
56.	
<i>attali aduersus Gallos pralia</i>	477.12
<i>attali mors</i>	469.48
<i>attali doctrina de scorpionis ictu cohibendo</i>	
398.48	
<i>attalus rex de agricultura precepta edidit</i>	
259.3	
<i>attalus sex millibus sestertium tabulam emit</i>	
99.21. & 489.59. & 491.40	
<i>attalica vestis</i>	507.40
<i>attalica vestes à quo Romam aduecta</i>	124.
10. & 514.59	
<i>attelabi locustarum genus</i>	423.21
<i>attica regionis smaragdi</i>	519.
12	
<i>atticum thymum quale</i>	316.17
<i>atticum mel vel prestantissimum</i>	161.
45	
<i>attici liber de imaginibus illustrium viro-</i>	
rum	489.55
<i>attilius Regulus bis consul, de agro parando</i>	
quid senserit	259.24
<i>Attilij Reguli Consulatus</i>	98.54
<i>Attilij Reguli cum serpente pugna</i>	111.28
C	
Attil	

INDICIS PLINIANI

atrilus Padi pisci qualis	130.48	augusti forum, & in eo pictura	506.	augusti Italia descriptio, ac in vndecim re- giones diuisio	33.35. &
atrilus mira magnitudinis, iugis boum è Pado extractus	130.51	augusti imperatoris templum	496.8	inde	
auaritia causa artes coluntur	199.57	augustus Hyacinthi pueri pictura delectatus	493.42	augusti tropaeum in Alpibus	41.28
auaritia mala	ibid. 57. & inde	augusti pater quis	501.60	augusti auspicijs Alpini subacti	ibidem
auaritia vis	499.26. per totum caput	augustum marmor	501.56. & inde	30	
auaritia redargutio	272.34. & 459.	augusti forum quale	506.53	augusti filia luxuria	312.32
11. per totum caput. ac 462.44. & inde.		augusti imagines in Concordia templo	513.	augusti ex pisce augurium	131.35
ac 468.46. & inde. & ibidem 60. & inde.		29		augusti oculi quales	169.56
auaritia origo	462.44	augustus qua gemma signaueris	514.48.	augusta laurus	219.38
auaritia ad ima terra viscera penetrat	459.	& inde		auisaria turdorum apud veteres	242.
17		augusto sacrificanti iecinora reperta sunt re- plicata	172.49. & inde	16	
audacia exemplum	116.51. & inde. ac 139.	augusti Imperatoris templum factum à con- iuge	187.16	auisaria quis primus instituerit	153.
22. & inde		augusta charta qua	195.14	37	
audacia signum in oculis	170.1	augusti manu scriptus liber Plinij tempore extabat	195.46	auisatatem in cibis facientia	305.51.
auditus mirabile exemplum	96.2	augusto calcens praepostere indutus, immi- nens periculum denuntians	3.12	& 306.38	
auditus quid obtundat	356.24	augustus militari seditione propè afflictus	3.13	Vide Appetentia.	
auditus cui negatur, negatur & sermonis usus	157.18	augustus contra Antonium apud Actium	448.7	auisula quidem Consulatus in rogo reuixit	103.51
auellana iuli inutiles	229.14.	augusti filius Caius	18.51. & 83.26.	auisum consideratio	Libro decimo, per totum
auellanatum nucum consideratio	216.59.	& 448.35		auis picta vna decepta	489.13. &
& inde		augusti tempore cometes visus, & coli iussus	9.36. & inde	inde	
auellana quo ferenda tempore	248.	augusto principatum ineunte qua stella visa	10.11	auis ne milium panicumue tangant	268.
18		augusti auspicijs qua maria nauigata	18.	11	
auellana nucis natura, & medicina	348.31.	40		auis quomodo manu capi possint	289.47
& inde		augusti principatu fames ingens	91.41	auis vbi cum hominibus pugnent	72.22. &
aucna Graeca non cadit semen	267.8	augustus neptis sua nepotem vidit	93.	98.47. & 148.36. & 152.38	
aucna frumenti vitium	267.31	52		auis cursum nauium dirigentes	77.13
aucna Germani pro pulite vescuntur	ibid.	augusti duodecimus Consulatus	ibid. 56	auis villatica qua ratione tuta reddantur ab accipitre	340.3
32		augustus Virgilij carmina cremari vetuit	98.	auis ne strangulentur	362.11
aucna sponte proueniens, & ea tantum ve- scentes	52.11. & 85.55	12		auis animalium minima	127.
aucna cibis quibus vilis	335.56	augusti Imperatoris gesta compendio	100.59.	29	
aucna panis vtilissimus	336.5	per totum caput		auis nocte lucentes	152.59
aucnis viuentes	52.11. & 85.	augustus aduersa multa expertus	Ibidem.	auis nouae fabulosaeq;	153.13 per totum caput
55		& inde		auis quo ordine ex ovo generentur	154.9.
auentinum in montem plebs Romana secessit	285.49	augusti votiui ludi quando celebrati	101.	& inde	
auseia aqua vbi	440.60	54		auis omnes in pedes nascuntur	154.16
ausidius Cn. Tribunus plebis	113.43	augusti in raendo consuetudo	107.15.	auis quot diebus incubent	155.20. &
ausidij C. interitus	104.33	augustus quod vinum cunctis praeulerit	203.	inde	
ausidius Marcus Lurco primus pauones sagi- nare instituit	146.23	60		auis qua animal pariunt	155.32. per totum caput
ausidius Marcus tutela Capitolij redemptor	485.15	augusti libertus palati patroni optimus cen- sor	204.43	auis pleraque cur oculos appetant	170.
ausidius scriptor	71.49	augusto laurus è caelo missa	219.41	18	
auge Demetriij serua	499.3	augusti vxori gallina ab aquila in gremio de- iecta	220.6. & inde	auis volucresq; omnes praeter vespertilionem dentibus carent	171.16
augeas rex, sumi in agricultura repertor	424.	augusti Siculo bello M. Agrippa rostrata co- rona donatus	221.30. & inde	auis qua sine pedibus	177.37
14		augustus ciuicam coronam ab humano gene- re accepit	ibid. 35	auis qua, & quando loquaciores	179.29
argentia corpus	179.32. ac 340.54. ac 344.45. ac 348.32. ac 352.46	augustus Leucogaum collem quanti, & quem in usum à Neapolitanis emerit	265.8	auis vncos vngues habentes alsiuole ferè sunt, exceptis nocturnis	146.2. & inde
augites gemma	524.37	augustus coloniam Capuam deduxit	265.	auis nocturna vngues habent vncos	145.
auguria à quo reperta, & cur Caria appella- ta	106.11	9.		18	
auguria ex piscibus	131.35. & inde	augusto eruo legumine curatus	266.	auis incognita	145.36. per totum caput
auguria ouorum	154.33. per totum caput	52		auis qua à cauda de ovo exeant, & quare	145.40. & inde
augurium ex auium volatu quod optimum	170.56	augusti epistola	ibid. 53	auis auspicijs apta	145.48
augurum collegium Roma	116.42	augusti vndecimus Consulatus	283.	auis qua cœnis prohibita	126.29
augurij prosperi aues qua	144.13	43		auis geminos finis habentes	173.40
augustus imperator duce Petronio bellum Ae- thiopibus intulit	85.3	augustus lactuca in egritudine seruatus	290.	auis qua quibus in locis non sint	148.49.
augusti apud Actium victoria	173.19	28		& inde	
augustum Senatus corona obsidionali dona- uit	326.52	augusti medicus Musa	ibidem 39. &	auis quaedam voce colereq; mutata, alia fiunt	149.3. & inde
augustus decurias qualiter ordinatis	461.	368.50		auis dentata	152.32
21				auis qua omnium maxima	142.36. &
augustus argentea statu tributa	469.56			147.18	
augusti somnium	475.28			auis	

PARS PRIMA.

Aurum quod sola à suo genere interimitur 144.
 Aurum cantus quo compeſci poſſit 493.11.
 & inde
 aurum diuerſarum in medicinis uſus 429.4.
 & inde
 aurum rex 115.39
 aurum multarum nomina, natura q. 153.2.
 per totum caput
 aurum ſermones ut intelligi poſſint 422.1
 aurum generatio 138.48. per totum
 caput
 aurum oua qualia ibidem per totum
 aurum coitus qualis ibid. 52. & inde
 aurum generationis, incubatus, coitus tem-
 pus 154.2. per totum caput
 aurum quod membrum primum gignatur
 154.10
 aurum conceptus, & ſortum numerus ibid.
 54. per totum caput
 aurum pedum differentia 177.31. per totum
 caput
 aurum ungues quales ibid. 35. & inde
 aurum digeſtio per genera 144.58. per
 totum caput
 aurum inauſpicatarum conſideratio 145.
 2. per totum caput. & 145.26. per totum
 caput
 aurum ex his qua uincos ungues non habent
 hirundo ſola carne uſcitur 148.
 16
 aurum temporis differentia magna 148.31.
 per totum caput
 aurum ſermonis intellectus Melampodi à dra-
 conibus datus 153.22
 aues qua perennes, qua ſemeſtres 148.31.
 per totum caput
 aurum cui cantus ſuauiſſimus 149.7. &
 inde
 aurum ſectura tempora diuerſa 149.37
 aurum ingenia 149.47. & inde. 53. per totum
 caput. & 151.45. per totum caput
 aurum uolatus inceſſus q. ibid. 19. per to-
 tum caput
 aurum loquentium conſideratio ibid. 48.
 per totum caput. & 152.10. per totum
 aurum loquentium lingua qualis ibid. 2
 aurum potus 152.47. per totum caput
 aulanius Euander ſtatuarius 501.43
 auleticon calami genus 232.9.21
 aulos piſcis 455.8. & 458.27
 aurata piſcis 131.51. & 458.1
 aurata piſcis medicina 451.59
 aurelius L. Conſul quando 463.14
 auricularum conſideratio 169.29. &
 inde
 auricularum indicia 179.2
 auricularum remedia 301.23. & 305.49.
 & 409.47
 aures animalium animi indices 112.31
 aures iumentorum animi indices 169.35.
 & inde
 auris ima memoria locus 177.8
 auris dextra Nemefis ſacra ibid. 9
 aurem tangentes atteſtamur ibid. 9
 aurum animalium deſcriptio 169.26. &
 inde
 aurum mulierum ornamenta ibid. 27
 auribus vniones mulieres Roma geſtabant
 136.21

auribus homines corpora tota integentes 52.
 13. & 91.27
 auribus ubi quadrupedes omnes careant 86.
 14
 auribus lignum ſonans 356.5
 aurem ingreſſa animalia quo extrahantur
 399.54. & 426.17
 aurum ſordes medentur morſui hominis
 400.4
 auribus noxia 353.33. & 356.24
 aurum medicina 295.51. & 296.38. &
 297.44. & 298.12. & 300.8. & 303.29.
 & 304.22. & 305.27. & 306.10. 44. &
 307.35. & 308.38. & 321.10. 37. & 322.
 52. & 324.26. & 327.25. & 332.24. &
 333.53. & 334.11. & 335.30. 33. & 339.
 37. & 342.20. 28. & 343.19. 33. & 344.
 6. & 345.32. 36. & 347.12. 24. & 348.
 27. 53. & 349.4. & 350.55. & 352.8. &
 353.8. 41. & 354.22. & 355.12. & 358.
 18. & 359.6. & 360.8. 23. & 374.41. &
 inde. & 379.17. & 383.18. & 388.57. &
 389.32. & 390.43. & 402.27. & 409.
 34. & inde. 47. 55. & 426.10. & inde. &
 428.59. & 450.6. 27. & 453.15. & inde.
 & 498.2. 14. & 517.47
 aurum medicina multiplex 409.34.
 & inde. & 426.10. & inde.
 aurum ſurdarum medicina 295.5.
 & 366.24
 aurum vermiculos necantia 304.
 6. & 311.16. 31. & 336.41. & 401.
 51.
 aurum ambuſtarum remedia 343.55.
 & 348.21
 aures purulentas ſanantia 349.29. &
 351.41. & 352.6. 59. & 355.37. & 356.
 38. & 358.50. & 394.51. & 446.32. &
 450.36. & 479.55
 aurum grauitatem emendantia 302.
 5. 58. & 331.3. & 352.1. & 409.50. &
 478.60. & 480.20
 aurum ſonitum ſedantia 297.26. &
 799.18. & 305.12. & 352.1
 auribus infantium medentia 302.36
 aurum qui hominum ſoli oderunt 81.
 26
 aurum quo poliatur 510.28. & 525.
 28
 aurum ubi à formicis eruatur cuſtodiatuſq. 167.39. & inde. 524.38
 aurum quo conſumatur, ac eius ueneni 422.
 39. 40
 aurum implexum crinibus 460.11
 aurum exiguum apud Romanos 460.12
 aurum mulieres pedibus geſtabant 462.
 9. 15
 aurum in caſtris habere Spartacus vetuit
 462.50
 aurum igne proſpicit 463.28. &
 inde
 aurum cur tanci pretij 463.27. &
 inde
 aurum tribus modis inueniri 463.56. &
 inde
 aurum fluminum optimum 463.
 58
 aurum quibus in locis reperiatur 463.55
 per totum caput
 aurum quanto labore effodiatur 464.12

& deinde per totum
 aurum quo conglutinetur 463.54.
 & inde
 aurum quod optimum 466.16
 aurum argento uiſo purgatur 466.19
 aurum quo ligno inducitur 486.57
 aurum alumine purgari 497.48
 aurum veſtibus intexere à quibus inuentum
 124.10
 auri ingens copia ubi 72.11. & 75.58.
 & 76.29. & 78.46. & 85.60. & 86.43.
 & 463.2. & 468.41. per totum caput.
 auri conſlaturam quis repererit 105.
 48
 auri ſacra fames optimi cuiuſque conuicijs
 proſciſſa 459.37. & inde
 auri uſus in ſacris 462.7. & inde
 auri abuſus 462.52. & inde
 auri igne nihil deperit 463.28
 auri bonitas quo cognoscatur 463.29.
 & inde
 auri dilatatio in bracteas ſubtiliſſimas 463.
 34. & inde
 auri proprietates 463.27. & inde
 auri naturalis inuentio 463.40
 auri purgatio 479.55
 auro ſignare literas quando repertum 480.
 53
 auro repenſum caput 462.43
 auro cui libet argentum inefſe 464.
 53
 aureum delubrum ubi 521.57
 aureus nummus quando primum Roma per-
 cuſſus 462.40
 aurea corona ſeptem pondo 463.9
 aurearum bracteatum differentia 463.35
 & inde
 aurea ſtatua prima qua 465.8
 aurei curruſ 469.58
 aurea compedes 469.59
 aurea felix ubi pro deo colatur 84.48
 aurea corona gramineis poſthabita 221.
 29. 326. 13
 aureum poculum quid apud medicos 356.
 54
 aurichalci, ſive potius orichalci conſideratio
 471.22
 auripigmentum quid 464.52. ac 486.
 355.46. 487.58
 auſpicia à quo reperta 106.12
 auſpicia ſortium occentu ſoluuntur 126.
 27
 auſpiciorum ſignificationes corui intelligunt
 145.25
 auſtex uentus qualis 13.6.34.43.45.
 47. ac 729.20. & inde
 auſtri venti quibus noceant 239.26. &
 inde. ac 279.20
 auſtro vento rupes ſacra ubi 12.40
 auſtrinus vertex 19.10
 authorum nomina non ſupprimenda. In pro-
 logo totius operis pag. 2. verſu 16
 author grauis falſare i, prouum fidei lapſum
 parit 56.33
 authores in dubijs citandi 89.48.46
 397.9
 authores in eadem ſcientia ſape diſſident
 271.47. & inde
 autorem quem ſequi debeamus 29.43
 authoritas in quo ſumma 98.34
 C 2 autobulus

INDICIS PLINIANI

autobulus pictor 495.9
autolyçi simulacrum 476.54
autopyros panis genus 335.60
autumnus an serenus futurus sit 280.53
autumni initium quando 276.42.60.
& 277.58. & inde
auxiliares milites torquibus aureis donaban-
tur 461.57
axinomantia magica species 509.48
axis fera 114.34
axius Quintus Senator, eiusq. asinus ingentis
pretij 122.34
axungia consideratio, vsus, &c. 174.30
azonax, Zoroastri praeceptor 427.26

Abia vinum nobile 204.32
Babilus Romanus 282.20
Babylonia spina 198.37.
& inde
Babylonia palma 242.52
Babylonis fertilitas 268.18. & in-
de. & ibid. 52
Babylonij quomodo segetes curent, & earum
fertilitas 268.18. & inde
Babylonij de terramotu quid senserint 22.
32. & inde
Babylonij syderum observationis repertores
105.31
Babylonica terra non gignit herbas 268.
22
Babylonica vestes quales 124.10

Reliqua quære parte secunda.

Baccalia laurus 219.39
Baccarum consideratio 217.28.44.
46. & 218.29
Baccarum natura eadem qua pomorum ibid.
30
Baccar, & ex eo vnguentum 314.19.
& inde
Baccaris medicina 321.46. & inde. &
383.34
Baccar, siue Baccaris quibusdam nardum ru-
sticum appellatum. 183.47. & 314.
19.24.25
Bacchus vbi educatus 186.42
Bacchus primus coronam hederaceam sibi im-
posuit 221.37
Bacchus quandiu ante Alexandrum magnū
75.5
Bacchus cur ex femine Iouis natus credatur
77.53
Bacchus cantharis vsus 469.54
Bacchus à Mercurio nutritus 477.
25
Bacchus cum elephantis triumphum duxit
108.38
Bacchus qua repererit 105.22
Bacchi comites qui 501.28.
& inde
Bacchi templum in Samo 113.
13
Bacchi thyrsos, galeas, scuta, Thraces hederā
ornant 230.54
Bacchi nutritrix Nysa vbi sepulta 62.
12
Bacchi simulacrum 476.13. & 500.
60. & 501.45.53

Bacchi patria 45.41
Bacchi sacris hederā adhibetur apud Thra-
ces 230.56
Bacchi imagines à varijs artificibus expressæ
485.60. & 489.36. & 490.14. & 491.
37. & 492.39. & 493.51
baccho asinus cur assignetur 350.20
ibidem
baccho ferula sacra 470.12
baccharum effigies sculptæ 231.5
bacchica hederā 231.5
bacchi pisces 518.49
bactrianorum smaragdi 262.24
bactris frumenti grana mira magnitudinis
262.24
baculus rusticorum qualis esse debeat 355.24
batica regio tritici fertilissima 263.55
batica oleum quale 210.60
Batica olea, arborum maxima 245.10
Batica vberimas messes inter oleas metit
ibid. 12
bagoi, id est, spadones 192.60
baiana fossa à Nerone facta 204.4
baiana aqua quales 438.28
balannium oleum quale 191.14. & 344.17
balanus piscis 457.60
balani palmularum genus 193.26
balani Sardiiani qui 217.18
balanitis castanea genus ibid. 20
balanites gemma 524.43
balatum pecori quid concites 304.
43
balaustina vestes vnde dicta 197.37
balaustium punici mali flos ibidem
balaustium quid 345.50
balbus L. Consul 23.18
balbus Cornelius quis, & eius Consulatus 100.
50
balbus Cornelius Garamantes superat 58.
28
balearica vina 240.40
balenarum piscium consideratio, natura, ma-
gnitudo loca 127.41.57. & 128.19.
& inde
balanis branchia non sunt 128.52
balena pilo vestiuntur 130.34
balena bellua marina 457.56
balena in medicinis vsus 455.57
balenarum cum orcis pugna 128.21.
& inde
balenarum ora in frontibus 128.35
balena summa aqua natantes, in sublime
nimbo efflant ibid. 36
balena qualiter spirent ibid. 53
balena cum musculo amicitia 142.7
balena musculus piscis iter dirigit 142.8
balis herba qualis 364.25
ballista à quo reperta 106.5
ballotes herba consideratio 391.59. &
inde
balnea aqua calida, sulphurata, nitrosa, ea-
rumq. medicina 442.24. &
inde
balnearum plurium consideratio 438.
24. per totum caput. & 442.24. &
inde.
balnearum estus quo arcetur 440.
57
balnearum pensilium inuentum 140.
48
balnearum damnatio 442.29.

& inde
balnea Agrippæ gratuita 508.15
balsami consideratio 188.28. & inde
per totum
balsamum vni terrarum Iudæa concessum
188.28. & 230.15
balsami olei natura & medicina 212.39
& 344.25. & inde
balsamodes casia genus 187.26
balux quid 464.42
banchus piscis 458.2
banchi piscis medicina 453.16
bannanica vua 202.26
baptis gemma 524.45
barba & pubes quomodo enasci prohibea-
tur 324.17. & 430.16.
& 457.14
barba Iouis arboris genus 226.10
barbata aquilarum genus 143.24
barbari faciem forma gratia pingunt 325.
51. per totum caput
barbarica pyra 214.33
barbarica herba an eadē cum bacchare 314.
22
baroptenus gemma 524.48
basaltes marmor 503.47
basanites lapis 510.52
basilicon nucis genus 216.53
basilica vua 201.55
basilici serpentis descriptio 114.41. &
inde
basilisci solo aspectu hominem necant 421.
33
bassus Lecanius quis 376.6
batus herba qualis 318.32. & 324.
31
batis herba medicina 324.31
batis piscis 458.2
batis piscis medicina 353.15
batos cynos rubi genus 358.32
batrachus piscis 458.2
batrachi statuarij opera 502.
23
batrachion herba qua 375.15. & 344.
40
batrachij herba medicina 386.35
batrachites gemma 524.45
batti simulacrum 476.30. & 477.
40
batriades qui 495.26
bdellium arbor, & lacryma 182.58. & inde
per totum
bdellij genera, & varia appellationes 182.59.
& inde
beatissimi qui à dijs iudicati 101.17. per
totum caput
bebius M. Consul 195.
51
bebij Pamphili interitus 105.35.
37
bebricenses aues 153.14
bechion herba qua 377.55
bedas statuarius 476.2.
& 30
belge calamorum paniculis ad ferruminan-
das nauium commissuras vtuntur 231.
46
belgica prouincia lapis serra sectilis 510.
60
bellona ades 485.5
bellicarum

PARS PRIMA.

bellicarum artium inuectores Phœnices 61. 25	285.48	blatta quomodo in vnum contrahantur 305. 45.371.6
bellicorum instrumentorum inuectores 105. 60. & inde	bibendo quidam gloriam quarunt 209.33. & 442.31	blattarum consideratio, natura, genera 166. 47. & 426.39. & inde
bellorum expertes homines 59.19	bibere quadam ne mors incidat, cogunt 209 14	blattarum in medicinis vsus 426.39 & inde
belona pisces 458.2	bibere ante cibum quando institutum ibid. 32	blechnon herba 292.23
belona partus 140.31	bibunt homines soli non sitientes 340. 59	blechnon quid 304.44
belus rex sideralis scientia inuentor 8. 33	bibliotheca qua in orbe nobilissima 98.15. & 484.54	bliri natura, vitia, medicina, conuicia 310. 56. & inde
beli oculus gemma, à quo dicta, & cui sacra 524.46. & inde. & 525.31	bibliotheca Roma à quo dicata 484.52	boa serpens vnde dicta 111.30 & inde
bellua marina maxima 127.31. per to- tum. & ibidem 41. per totum caput. & ibid. 55. per totum	bibliotheca plures vbi ibidem	boa morbus vnde dictus 414. 58
bellua marina in terra pascentes 127.53	bibliothecis imagines illustrium virorum po- nebantur 485.12	boa morbus, & eius curatio 354.7 & inde
beneficium deus secundum Democritum 2. 36	bibliotheca Pollionis Asinij Roma 98. 16	boa morbus quis 384.5. & 414. 58
beneficiorum gratitudo 258.40. & inde	bifera arbores 228.46. per totum caput. & 270.8	boa serpentes 111.30
beneuenti salsamenta omnia recentiora effi- ciuntur 449.16	bigas quis primus iunxerit 106.9	boarium forum 473.43
berenicis crinis sidus caeleste 19.42	biga in nummis signata 462.36.	boario in foro statua fuit Herculis triumph- lis ibidem
berenicis regina lapis 521.55	bigati nummi ibidem	boario in foro Gracus & Graca defossi 397. 18
beryllorum lapidum consideratio 519. 34	bilis morbus 173.9	boarium forum Roma à boue areo dictum 471.53
berytium vinum 204.54	bilem augmentia 333.54	bocchus historicus 235.30
berytia vna quomodo seruetur 215 19	bilis remedia 296.16. & 300.6. 11. & 302.50. & 310. 14. & 320.57. & 324.21.46. & 327.60. & 329.30.52. & 331.58. & 335.35. & 344.41. & 348.1. & 352.32. & 354.2. & 359.19. & 366. 29. & 367.18. & 378.20.40. & 379.33. 39.44.50.53.54.59. & 380.23.32.50. & 389.5. & 389.50. & 390.32. & 392.14. 31. & 393.37. & 395.12. & 396.30. & 442.46. & 454.33	bocchi regis senitia 109.33
berosi astrologi laus, statuæque 99.3	bimammia vna quales 302. 38	boetiorum aduersus Lacedæmonios victoria 146.48
bestia hominibus interdum prudentiores 520. 2	biremi quis primus vsus sit 98.5	boetia fines Attica perdicæ non transuolant 148.58
bestia leonis adipe fugantur 403.37	bisontes fera quales 111.37	boethus sculptor 470.12. & 477.13
bestia qualiter hominem fugiant 421.46	bisontis fera in medicinis vsus 408.36	bolbiton quid 414.6
bestiarum morsus remedium 372.13	byssinum linum, & eius ingens pretium 283. 32. & inde	boletorum natura, venenumque 332. 34
bestia cuius rei suffitueuocentur 526. 19	byssini tingendi ratio 138.22. per to- tum caput	boleti circa arborum radices proueniunt 223. 7
bestiola corpori innascentes quomodo necen- tur 302.43	birthynia fungos venales mittit 333.1	boleti veneni remedia Quare Fungorum veneni remedia.
beta consideratio, genera, natura, & c. 290. & inde	Reliqua quære parte secunda.	boletus vnde venenum trahat 332. 45
beta medicina 299.15. per totum caput	bituminis consideratio 27.27	boletorum ætas dierum septem 332. 50
beta syluestris, & ex ea medicina ibid. 25. & inde	bitumen calcis vsus prabet ibid. 43	bolides, calices 10.58
beta semina non omnia eodem, quo sata sunt anno enasci 289.58	bitumen ad lucernarum lumina 27 27	bolite lychnidis radix, eiusque vsus 324. 22
beta satio, cura, vsus, & c. 290.56 & inde	bitumen Iudææ quale 94.18. & 402.54	bole gemma 525.52
beta folijs vino sapor restituitur 291.7	bituminis fons vbi 54.51	bombyx Coa qualis 164.46. per totum caput
beta semen quale 293.52	bituminis probatio 497.31.	bombycum vermium consideratio 164. 39. & inde
beta aque, falsæ profunt 293.56 & inde	& inde	bombycina vestis à quo reperta 164.42 & inde
betam appositam non degustasse religio est 290.60	bituminis effectus, ac vis 497. & inde	bombycina harundines 232.25
beterrarum vina 204.28	bitumine statua tinguntur 497. 44	bombylius vermis qualis 164.41
betonica herba. Vide Vettonica.	bitumine ferrum clauique tinguntur 497. 45	bona præsentia multos perdunt 99. 50
betuli gemma 523.46	bitumen quibus in locis proueniat 497. 23	bona malis paria non sunt 99. 52
betulla arbor qualis, quemque locum amet 226.4	byturi animalia vites rodentia 437 46	bonasus fera 111.43
betulla apta scutis 235.5	byzacij Africa campus fertilissimus 241 30. & 263.52	bononia fluuius Rhenus calamorum optimo- rum ferax 231.54
betulla virga magistratuum fiunt 226.4	blapsigonia apum morbus 163 55	bootes calisignum 11.46
betula ligaminibus apta 232.52	blattaria herba qualis 371.6	bopgyrus piscis 458.39
bion vinum, & eius septem genera per totum caput 205.6.		borea vento flante agricolis quid agendum, & à quo cauendum 279.40. & inde
bion vinum, & ex eo medicina 341. 49. & inde		
bibendi irramenta 209.13 & inde		
bibendi causa venena præsumuntur ibid. 14		
bibendi gratia niues, & glacies seruantur		

INDICIS PLINIANI

boreas ventus	13.9	291.8. & inde	brumale tempus, eiusque tranquillitas	13.
borea gemma	522.28	brassica toto fertur ac metitur anno	ibi-	38
borsycites gemma	527.38	dem 10	brumalis circulus	20.37
bos piscis	133.19	brassica translatio	ibid. 11	brumales dies hyemem futuram ostendunt.
bostrychites gemma	524.51	brassica cyma qua, qualisque	291.	272.60
botanifimos quid	268.49	12	bruma initium quando	272.18
botrytis cadmia genus	478.25	brassica genera tria secundum Catonem	bruma tempore quid agricola facere debe-	273.3. & inde
botryon medicamentum	400.21	ibid. 9.	ant	225.34. & inde
botrys herba qua	368.42. & 389.11. &	brassica genera plura	bruscum tuber	186.13.
391.2		& inde	bruta arbor	213.47
botrytes gemma	524.49	brassica veteris semen in rapam vertitur	brutia pix optima	224.32
boum consideratio, natara, diuersitas, preti-		34	bruta sunt, quibus cor durum riget	172.
um	122.31. per totum caput	brassica laus, & medicina a scriptoribus plu-		
bouis capiti mirum lapillum inesse	337.13	ribus celebrata	30	
boum honor apud veteres	258.23	tum caput	brutorum arma	257.42
& inde		brassica species tres	brutorum animalium remedia	303.53
boum effigies aris nota	258.26	brassica inimica vino, vitibusque	& inde	
boum pabulus qua frondes aptissima	337.3.	13.40	brutis tempus pariendi statutum	92.4
& 343.49		brassica vsus	brutus L. Consul primus	507.27
boues araturi quomodo iungendi	269.16.	brassica stirpis vsus	brutus L. apud Delphos terram exosculatur	219.58
& inde		brassica noxa	ex oraculi responso	& inde
boues quas herbas maxime expetunt	270	brassica ubi non edatur	brutus L. publicam meruit libertatem	ibid.
11		brassica syluestris medicina	58	
boues futura prasagiunt	281.40	& inde	bruti epistola de fibulis aureis	462.8
boum finum vrile aluearijs	318.2	brassica vires mira	bruti Philippensis erga pueri signum ancum	477.7
boum scabies quomodo curetur	325.	& ibid. 51	bruti & Crassi oratoris iurgia	499.
17		brassica marina qualis	58	
boum medicina	360.38	brassica & vitis inimica	bruti Callaici templum	501.18
boum vngula attrita quomodo curetur	168.	brassica & cyclaminos inimicitia	bruta qui reges expulsi nulla decreta statua	473.22
55		16	bubali animalia	111.38
boum bis mutantur dentes	171.38	brathy, id est, Sabina herba	bubbatio quid	481.41
boues grauida non nisi dextro vulua sinu se-		brechmasis quid	buberij ludi qui, & vnde dicti	258.25
tum gerunt	174.19	breuis vita homines	bubonium herba qua	389.43. & inde
boum venenum	331.37	breuitate vita nihil melius	bubonis auis consideratio	145.19
boum morbi remedia	297.17. & 357.	& inde	& inde	
20. & 437.54		brya frutex	bubonis in medicina vsus	22.35.
bouis lac quale	406.8.24.26. &	bryaxis statuarius	& inde. & 425. 48. & 430. 60. &	
408.38		500.60. & 501.32	434.4	
boues Luca qua	109.37	brileti cerui quaternos hab. nt renes	bubonum aures quales	169.35
boues Indici quales	114.21.27.34. &	1	bubonis cordis in magia vsus	422.
122.32		bril et lepores bina habent iocinera	37	
boues retrocedentes pascuntur	122.	2	bubula cunila herba medicina	370.
41		bryonia fruticis descriptio & medicina	28	
boum etas	ibid. 42	50.59. & 355.4	bubalo qualis pulmo	173.50
boues quo pinguescunt	122.43	bryon, eiusque oleum in vnguentorum vsu	bubula carnes quomodo facile percoquantur	346.56
boum dormitura	ibid. 48	189.43. per totum caput	bubulum femur, herba qua	392.37
boum apud priscos cura	122.50	bryon & ex eo medicina	bubulum fel lycium medicamentum adulte-	182.41
boues occidere a priscis prohibitum	ibi-	& inde	rat	246.30
dem 51		bryon herba qualis	bucardia gemma	524.51
bouem locutum aliquando	123	& inde	bucca quid in homine	170.51
4		britannia terram marga stercoras	buccinum conchylij genus	137.33
bouis Apis consideratio	123.6. per to-	36.41.54	buccuniatis vna	202.30
tum caput		57	bucephalos Alexandri Magni equus	76.
bouem quis primus occiderit	107.4	britannii quo digito gestant annulos	45. & 126.32	
boue arare a quo inuentum	105.	325.	buceras herba	120.31
57		54	buceros, id est, scenum gracum	314.
bouis in medicina vsus	410.2.46.48. &	britannia electrum	53	
411. 29.70. 41. & 413. 5. & 437. 13		britannia magicam exercere consueti	bucolicon herba qua	365.42
& inde		4	buglossos herba	369.11
box piscis	458.2	britannica herba qualis	buglossi medicina	383.43
brabylla herba qua	391.4	370.27	bulapathon herba, & ex ea medicina	309.
brachiorum consideratio	176.41.	britannica herba inuentio	45	
& inde		brocci vnde dicti	bulari hi pictoris mira tabula	99.23.
brance Gallia far	261.47	bromos frugis genus	& 488.24	
branchia quibus piscibus insunt	128.39.	bromi herba descriptio, & ex ea medicina	Bulbi	
52. & 132.33		337.40. & inde		
brassica corrumpitur in dolio vini sapor	291.	brontia gemma		
6		524.51. & 526.33.		
brassica consideratio, laus, genera, &c.		34		
		brontis imago, Apellis opus		

PARS PRIMA.

bulbi quando effodiendi	288.31	cachrys genera plura	357.7	calorum ob motum sonitus concentusque	1.
bulbi vbi non sponte nascantur	ibid.33	cachrys quid	381.4	56. & inde	
bulbines herba descriptio, & extra medicina		cachrys pilula quam vim habeat in medicina		calum à quo primum descriptum	340. &
301.32		223.4		inde	
bulbine bulbi genus	288.27	cacoethis morbi remedia	344.37. & 350.	calo animalium omnium impressa effigies	1.
bulborum medicina	301.16	42. & 355.46. & 385.53. & 395.47. &		59. & inde	
& inde		414.52. & 435.46. & 456.39		calo rerum omnium semina inesse	2.1
bulborum sylvestrium consideratio	316	cacoethes morbus	335.33. & 336.	calum vnde dictum	2.7
52		47		calo quæ nobiscum societas	3.31. &
bulborum sylvestrium medicina	301.28	castos herba	319.23.	inde	
bulborum consideratio, & genera plura	288.	25		cali notitiam quis primo habuit	3.40
17		cadauera recentia merguntur, vetustiora		cali signa duodecim a quo primum obseruata	
bulborum floris medicina	301.30	fluitant	27.12	3.40	
bulborum maturitas quo signo noscatur	288.	cadauera virorum supina, mulierum prona		cali faces	9.55
31		fluitant	95.13	cali colores	10.2. per totum caput
bulbus vomitorius	302.18	cadauera vbi medicata asseruentur	172.36	cali species sanguinei coloris visa	9.10
bulbos non nisi ex semine prouenire putarunt		cadytas herba in Syria qualis	237.20	cali flamma	10.10. per totum caput
antiqui	288.34	cadmia quid	471.17	cali versicolores & repentini circuli	10.11.
bulbi genus, ex quo mapalia, & vestes fiunt		cadmia medicina	478.18. per totum	17	
284.12. & inde		caput		cali ostentum	10.37. per totum caput
buleuserion quid	506.44	cadmia genera	478.20	calum pro aere	10.55
bulia aurea cui primum donata	459.52	cadmia faciendæ ratio	478.19	cali in terras influxus	11.32. & inde. & 21.
bulia aurea quorum gestamen	459.53	& inde		31. per totum caput	
bumasti vna quales	202.42	cadmia vbi optima	478.31	calum animalium effigies quot habeat	11.
bumelia fraxinus	225.8	cadmia effectus qui	478.37. & inde	44	
bunion napi genus	296.11.13	cadmus soluta orationis inuentor	65.28	calum in partes sedecim diuiditur	15.
bupalus sculptor	500.15	cadmus in Graciam quas literas attulerit		38	
buphrthalmos herba	369.15. & 374.	105.26		calum ardere sape visum	16.12
27		cadmi inuenta	105.40.48.	cali proprietates quibusdam in locis perculia-	
bupleuron herba, eiusque medicina	331.32.	cadmi patria	65.28	ris	16.47. per totum caput.
& 391.8		cadmi imago antiphiliopus	492.40	calo omnis infirmitas accepta ferenda	229.
buprestis herba consideratio, & medicina		caduceo cur serpentes additi	495.49	11	
331.35		cadurci populi ex lino vela texunt	282	cali cui regioni arbores opponenda	239.23.
buprestis vermis qualis, & vnde dictus	429.	40		per totum caput	
24. & inde		cacias ventus	13.10.14.17.44	calum quod arbuta spectare debeant	239.
buprestis veneni remedia	340.11. & 342.	cacilia serpentes	140.33	60	
30. & 343.45. & 344.10. & 402.30. &		cacilia Caia qua	124.1	cali & terra ad arbores societas	240.10
406.26. & 408.18. & 429.26		caciliana l. Etuca genus	290.35	per totum caput	
buselini herba medicina	302.20	caciliana cerasa	217.52	calum terra parere quidam cogunt	240.
buteones aues	178.4	cacilius M. Calfurnij Bestia accusator	387.	11	
buteo accipitri genus, & familia ab eo cognominata	144.21. & 152.16	40		calo constat operis facultas	241.29
buthyres statuarij opera	476.51	cacilius C. Consul	10.31	calo maxime agriculturas constare	271.19.
butyri consideratio vsus, medicina	176.16.	caciliy T. fortisudo	97.9	& inde	
& 406.44. & inde		cacitas quo pacto tollatur	116.17. &	cali cum terra societas à Democrito primum	
butyri natura	406.51	170.20		deprehensa	275.39
butyri effectus	406.53	cacitate diurna multiliberati	ibid.20	calum spectare quomodo induciti homines	
butyrum vnde dictum	406.45	cacubi vini generositas	204.2	338.13	
butyrum quomodo fiat	406.46	cacubum vinum quale	340.33	cali violentia quomodo auertatur	402.
butyrum quid	176.16	caellenda quando arbores	233.12	40	
butyrum olei vim habere	176.17	per totum. & 233.38. per totum		calum quæ aues crebro aspiciant	146.
buxus vbi plurima	225.45	cadenda materia tempus	279.54	40	
buxi arboris consideratio, & genera tria		cadua arbores qua	248.41 per totum	calestus iniuria duo genera	275.59
225.41. & inde		caput		& inde	
buxus montes amat	ibid.57	calatores imaginum clari recensentur	474.	calestium obseruationes à quibus inuenta	5.
buxo non decidunt folia	226.26	43. per totum caput		32. per totum caput	
buxi folia qualia	227.14	calatura mirabiles describuntur	469.56.	calestium corporum motus cur dissimiles	6.
buxi semen carthegon dicitur	229.16	& inde		29	
buxus & ebenus grauissima, & spississima arborum	234.45	calius Tubero à rogo reuixit	104.52	calestibus natura aeterna	5.32
buxus non sentit cariem, neque vetustatem	235.14	calius Senator	119.48	calestium potentia ad terram pertinet	3
		calius Marcus	496.21	35	
		calius Rufus orator	102.53	calestium distantia non inuestiganda	8.
		calius Geographus	41.8	49. & inde	
		calum nullo modo quit flecti	130.20	calestium cognitio obscurissima	271.25.
		cali consideratio, magnitudo, aeternitas, continentia, mensura, &c.	1.30. per totum caput	& inde	
		cali formam globatam esse.	1.47. per totum caput	calestium cognitio multis modis haberi potest	
		calorum motus qualis	1.54. per totum caput	275.19. & inde	
		rum caput		camenta quo ferrumine componantur	512.
				2	
				caparum varij colores	288.58
				capas Aegyptij pro dijs colunt	288.48
				caparum	

Abura fontis mira natura

449.4

acalia herba vsus, & medicina

372.41. & 377.50. &

387.3

cachla herba

cachrys rosmarini semen

369.16

357.2

INDICIS PLINIANI

caparum pluragenera	288.48. & inde	casarius Caij aqueductus	508.17	adicit	461.38
caparum omnium odor lacrymosus	288.50	casar Dictator vbi Pompeium vicerit	509.	caij principis ludi	463.9
caparum varij sapes	ibid.60	15		caius princeps auri audissimus	464.50
caparum qua optima	289.3	casar Dictator sex dactylotheas Veneri Ge-		caius princeps soculos induebat e margariti-	515.21
capa quo tempore firantur	289.1	nitrici consecrauit	514.57	caij principis matrona Lollia Paulina sma-	
capa vbi optimè feruentur	ibid.8	casarius Dictatoris spectacula	109.59	ragdis margaritisque operta	136.39
capa quo pacto ferenda	289.10	casarius tertius Consulatus	110.4	& inde	
caparum semen quando colligendum	ibi-	casarius Dictatoris mirus equus	120.42	caij principis oculi quales	169.58
dem.12		casarius thorax ex margaritis dicatus Veneri		caij principis in ludo gladiatores duo ad nul-	
capa quo pacto seruanda	289.41. & inde	Genitrici	136.38	lam comminationem conuientes	169.
capa syluestres nulle	297.21	casarius piscine	140.41. & 157.26	60	
caparum medicina	ibid.20. & inde	casarius triumphalis cena	140.59	caio principi immolanti iecur defuit in extis	
capa somnum conciliant	ibid.22	casari Dictatori sacrificanti bis in extis de-		172.56	
caparum noxa & incommoda	297.23	fuit cor	172.45	caij principis Consulatus & interitus	172.
capis nuces aduersantur	348.21	casar inimicorum literas ne lectas quidem		57	
carefolium herba, eiusque natura	293.11	concremauit	96.37	caij principis nauis ab echeneide pisce reten-	
carulei pigmenti consideratio	473.	casar Dictator Ciceronis hostis	98.27	ta, & eiusdem Caij in vrbe interitus	523.
2		casarius Dictatoris pater quamorte extinctus		33. & inde	
caruleus fons Roma	508.18	104.29		caius princeps quando interfectus	172.
casaris ciuile bellum qua prodigia precesse-		casarius Dictatoris ex vehiculo casus, & eius,		57	
runt	255.36.40	ne iterum caderet, incantatio	398.37	caij principis vxor Casonia	92.11
casar quo anno Censor	191.60	& inde		caij principis mater Agrippina	92.51
casar L. Censor quando, eiusque editum	206.	casaris in villis pisces e manu hominis vesce-		caius princeps generis humanifax	92.
30. & inde		bantur	449.1	52	
casaris Iulij munus gladiatorum	216.10	casaris ciuili bello cometes visus	9.28	calaces pictor	492.37
& 283.42		& inde		calamidis statuarij opera	474.38. & 476.
casar Dictator tabulas duas, Aiace, & Me-		casaris anima in deorum numerum recepta		21.23. & 502.2	
deam, in templo Veneris Genitricis dica-		9.42		calamites rana genus	452.51. & 456.20.
uit	99.21	casaris crinita stella quando visa	9.39	& 457.31.	
casar Iulius vino Mamertino primus autho-		& inde		calamochnus quid	457.36
ritatem dedit	204.20	casare Dictatore occiso anno toto Sol palluit		calamus odoratus	187.54. & 195.6
casarum villa vbi	220.9	10.18		calami oleum	212.40
casarum triumphantes qua lauro soleant co-		casaris thronos stella	19.43	calami in medicinis vsus	457.38
ronari	220.10. & inde	casaris Dictatoris gesta precipua breui com-		calamo vbi folia non decidunt	226.29
casaris forum Roma	236.50. & 283.41	pendio	96.24. per totum caput, & ibi-	calamorum aquasitorum consideratio	231.
casar annum ad Solis cursum redegit	271.	dem.59		28. per totum caput	
43		casaris Dictatoris ingenium omnium capax		calamorum Aegyptiorum vsus	231.41
casaris de singulorum siderum ortu & occa-		96.25		calamorum coma lectos implet vice plumæ	
su sententia	273.10. & inde	casar Dictator simul scribere, legere, dicta-		ibid.45	
casaridus Martius ferales sibi annotauit	273.	re, audire solitus	96.27	calamis Orientis populi bella consueiunt	231.
30		casar Dictator quaternas, septenasque epi-		47	
casar Dictator forum Roma totum, ac sacra-		stolas simul dictabas	ibid.27	calamorum armis qua gentes victa	231.
viam carbasini velis texit	283.41	casar Dictator signis collatis quinquagies di-		51. & inde	
& inde		micauit	96.28	calamus Italia sagittis aptissimus	231.54
casarum ianitrix laurus	219.30	casaris Dictatoris ductu quot hominum mil-		& 232.12	
casaris miles lapsana apud Dyrrhachium vi-		lia occisa	96.29	calamorum differentia plures, & qui apti	
xit	291.41	casaris Dictatoris insignis clementia	96.33	fistulis	232.6. & inde
casar Dictator Peloponnesum insulam tenta-		casaris Dictatoris magnanimitas	96.33	calathiana viola qualis	314.16
uit efficere	44.30	casarianorum militum carmen ioculari de		calchas Lucanos subegit	38.33
casar Ptolemaem perimit	56.27	lapsana	291.40	calciamenta Assij lapidis sarcophagis illata,	
casar Aedemonem Ptolemai libertum in ex-		casarum primus vnde dictus	93.59	vertuntur in lapides	508.58
tremam vsque Mauritaniam persequitur		casones vnde dicti	ibid.59	calciantes se quidam repente mortui	104.
56.27. & inde		casonia Caij Imperatoris vxor	92.11	28	
casar C. Triarium vbi superarit	70.16	caia Cacilia, qua & Tanaquil	124.1	calcifraga herba qua,	392.13
casar Caius Augusti filius	18.51. & 83.26.	caia Vestalis statua	473.8	calcosthenes imaginum fictor	495.39
& 184.34. & 448.35		caius Valerius Consul	284.48	calculi in vesica nascentes	174.13
casaris exercitus in Pharsalia famem sensit		caius Sentiur Pretor	206.38	calcolorum cruciatus asperimus	365.
377.5		caius Porcius Consul	16.2	10	
casaris adilitas, & ludorum apparatus	463.	caius Afranius Consul	18.57	calcolorum remedia	296.18.
6		caius Imperator obeliscum in Circo Vacano		& 301.41. & 302.8.12. & 306.50. & 309.	
casar ararium spoliat	463.17	statuit	234.35	19. & 310.8. 44. & 311.22. 26. & 320.	
casaris Dictatoris statua loricata	472.38	caij principis luxus in vnguentis	191.52	48. & 321.51. & 324.28. 47.54. & 327.	
casaris Iulij templum, & curia	486.14. &	caij principis luxus in edificijs	507.22	47.50. & 329.52.53. & 330.12.32. &	
490.60		caij principis mirum deplatano	181.12	331.46. & 332.2.17. & 336.50. & 348.	
casaris domus incensa	490.28	& inde		9.47. & 349.41. & 351.13. 356.56. &	
casaris statua marmorea	503.35	caius Imperator Peloponnesum insulam ten-		357.28. & 358.2.28. & 362.32. & 381.	
casaru in portu Alexandria templum	504.	tauit efficere	44.30	7.10.15.17.20.36.42.44.47. & 389.15.	
27		caius Casar Augusti filius	18.50. & 83.26.	& 392.16. & 393.52. & 395.37.39.	
casaris Dictatoris opus, Circus maximus	506.	& 136.45. & 184.34. & 448.35		& 412.25. & 419.51. & 431.52.	
50.56		caius princeps decuriam quintam iudicum		&	

PARS PRIM A.

& ibidem 57.59. ac 432.2. ac 439.11. &
449.34. ac 454.55. ac 509.50. ac 517.
56. & 527.5
calculus Thracis dies notabant 99.47
calena vina 214.18
Calenus vates 398.12
caliginis oculorum quo tollitur 303.21
calypso pictrix 495.3
calypso imago, Nicia opus 493.56
calthe herba descriptio 391.13. & inde
callinas gemma 524.56
callais gemma 524.38.54
callarias piscis 132.3. & 458.3
callas Atheniensis 467.18
callas statuarius 477.18
calliblephara quibus ex rebus conficiantur
321.12. & 344.49. & 409.15. ac 498.
38
callicia herba qualis 360.52
callicles statuarius 477.27
callicles pictor 492.37
callicrates statuarius 96.58. & 502.31
calligonon herba 394.15
callimachus pictor 477.44
callimachus medicus 313.2
callimachus dux Atheniensium 488.36
callimus lapis 510.24
callion herba qua 324.53
callionymus piscis 458.7
callionymi piscis medicina 452.44. &
inde. ac 453.16
callippus scriptor 278.10
callistenes historicus 502.2
callistratus statuarius 475.3
callistruthia ficus quales 215.32
callistus libertus ditiſſimus 468.49. ac
503.47
callisti Claudij Caesaris liberti conatio 503.
47
callitriches fera quales 125.59
callitrix, siue Callitricha, siue Callitrichon
herba, eiusq. vsus, & medicina 330.25.
& 372.43. & 381.41. & 385.57
callixenus statuarius 475.3
callon statuarius 474.52
callorum corporis remedia 323.18. ac
335.14. & 336.1. & 354.17. & 356.27.
& 419.28. & 456.41. & 479.58. &
482.12
calor olei causa 211.15
calorem inducentia, facientiaq. 344.
5.19. ac 346.43. ac 348.41. ac 354.9.
& 383.50
calorem sedantia, tollentiaq. 304.28.
& 341.53
calphurnius Bestia aconito vxores peremit
387.46
calphurnius Flamma coronā graminea do-
natus 327.40
calphurnij annulus 460.44
caltha violae genus 314.17
calua quadam animalium naturaliter 169.
7.
calustium homini proprium 169.10
caluus orator 469.11
caluus orator quo nocturnam pollutionem
repressit 483.5
calx aqua accenditur 465.57. & 511.60.
calcis consideratio 511.53. & inde
Caulis & harena mistura 511.60

calce agros gentes quadāstercorant 242.2
calce vina condunt Afri 208.2. ac 511.
30
calce vbi agri fertiles reddantur 242.2
calcis in medicina magnus vsus 512.21.
& inde
calcis natura qualis ibidem
calci oleum solum miscetur 350.24
cambyses rex obelisco pepercit, qui vrbi non
pepercerat 504.14
camelopardalis animal quando primum Ro-
ma visum 114.7
camelorum consideratio 113.50. & inde.
& 171.16
camelorum vsus in praelijs 113.58
cameli partium in medicinis vsus 403.37.
& inde
cameli quot annis viuunt 114.2
cameli quot mensibus serant vterum 156.
21
cameli lac quale 176.4. & 406.6
camelinum lac dulcissimum 406.6
camelorum cum equis inimicitia 113.60
camelos ne asili, id est, tabani ladant 448.37
cameli sei non habent 173.5
camera vitrea nouitium inuentum 512.57.
& inde
camera a quo primum picta 493.23
camerina mala 214.9
camillus quo die Veios cepit 40.33
camillus quantum auri in Iouis Capitolini
solio condiderit 460.15
camillus minio illitus triumphauit 467.13
camillo quid crimini Caruilius obiecerit 472.
10
camilli domus ostia habuit arata 472.11
camilli statua 472.59
cammaris herba 388.3
cammarus piscis 458.12
camenarum ades 472.40
campania castanea 217.23
campania visium magnitudo 200.43
campania vna qualis 202.16. & 204.34
campania cerasa 217.53
campania siligo 263.8. & inde
campania ex milio pultem candidam facit
264.13
campania campus laudatissimus 264.52.
& inde
campania fertilitas 33.9. & inde. & 34.
43. & 264.13.52. & inde
campania terrapulla 240.26
campana rosa 313.22.27.41.

Reliqua quæ re parte secunda.

Campaspe Alexandri amica Apelli data 490.
41
canachus statuarius 474.56. ac 476.
34
canachi statuarij opera 502.22
canalicium, vel canaliense aurum quod
464.4
canaria herba qua 369.50
canarium augurium quo tempore fieri con-
sueuerit 258.35
cancamum vnde aduehatur 187.34
cancrorum consideratio 134.53. per totum
caput
canceris vita longa 134.57

canceris omnibus octoni pedes 134.57
cancrorum marium a feminis diff. renia
ibid. 58
cancrorum multitudo ibid. 60
canceris retrogradus incessus 135.3
cancrorum coitus 140.3
cancrorum oculi quales 170.32
canceris tergora exuunt 134.45
cancrorum genera 143.6. & inde. &
458.7
cancrorum inter se pugna 135.3
canceris serpentum ictibus medentur 116.
16.20. & 135.4
cancros in scorpiones transfigurari 135.5
cancrorum in medicinis vsus 451.37.
& inde. & 453.22. & 454.3.8. & 455.
52. & inde. & 456.5.7.8.9.33.37.49.
55.57. & inde
canceris oculi ad quid vtilis 453.6
candace regina vbi regnarit 85.23
candaules rex Bularchitabulam auro repen-
dit 99.23
candaules quando obierit 488.26
candelabrorum consideratio 471.57.
per totum caput
candelabrorum pretia 471.59
canephorus ex marmore, Scopae opus 501.
14
cania vrtice genus 319.1
canities homini, & equo peculiaris 169.10
cani quo inficiantur 297.58
cani a pueritia vbi 90.7
canities praepostera 91.20
canicula stella, Procyon Graecè dicta 275.
23
canicula stella miri in hac inferiora eff. ctus
11.27. per totum caput. & 13.30. ac 207.
53. & inde
canis stella ortu vina mutantur 207.
53
canis stella ortu ligna cadenda 233.53
canis stella occasus 274.2. 3. & 276.
27
canis signi exortum maria sentiunt & terra
131.51. & inde. & 275.28
canis signi veneratio 275.29
canicularum piscium marinorum considera-
tio 139.18. per totum caput
canicula pisces 457.59
canicula pisces vrinantes maximè infestant
139.18. & inde
canicularum piscium ingens copia vbi 139.
18. & 199.14
canicula pauent hominem aquè ac terrent
139.24
canicula piscis medicina 453.25
Canum descriptio, natura, & erga dominos
fides 119.36. per totum caput. & 156.8.
& inde
canes homini inter omnia fidelissimi 119.
36
canis cum elephanto pugna 120.11. &
inde
canes pro dominis pugnant 119.37
& inde
canum miracula plura 119.36. per to-
tum caput
canum in bellis vsus vbi 199.41.
& inde
canes soli dominos nouere 199.55
canes

INDICIS PLINIANI

canes soli nomina noscunt sua	119.56	302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59	400.8
canum impetus & scuitia quo mitigetur	119.58. & 451.32	capilli muliebres adusti nidore suo serpentes fugant	402.14
canes ex tigribus concipiunt	120.2	capilli ne canescant	436.57
canes lupi concipiunt	120.3	capillorum vermes perimentia	442.53. & 446.32. & 498.17
canes insignes dono Alexandro Magno dati	120.6. & inde	capillos qua crispas faciant	330.27. & 331.12. & 352.9. & 403.39. & 422.41
canum partus & generatio	120.15. & inde	capillum certis Luna diebus contrectari, capitis doloribus conducit	399.7
canum rabies quando pestifera	120.21	capilli quando tondendi	234.6
canis locusus aliquando	120.45	capillos inficientia	233.10. & 297.48. & 308.53. & 330.26. & 347.27. & 353.18. & 354.1. & 356.11. & 357.44. & 358.34. & 386.48. & 498.38
canes Melitaei quales	42.59	capillos denigrantia	337.5. & 345.55. & 349.20.36. & 350.59. & 351.16. & 355.48. & 387.4. & 390.51. & 424.37. & 452.37
canes qua loca non intrent	83.5. & 149.1	capillos qua rufos efficiant	216.54. & 342.49. & 344.22
canes ubi pro regibus habeantur	86.15	capillum flauum qua faciant	21.23. & 387.4
canum magnorum copia ubi	87.17	capillorum diuersitas in regionibus calidis & frigidis	21.21. & inde
canes Indici ceteris grandiores	90.42	capilli ne defluant	118.32. & 296.33. & 330.28. & 349.24. & 350.34. & 372.35. & 379.17. & 388.33. & 396.24. & 399.8. & 407.11. & 408.53. & 409.5.7. & 424.23
canes quasdam ades non ingrediuntur	149.1	capillos nutritia	331.54. & 343.56. & 348.24. & 359.49. & 372.35. & 396.24
canum generaplura	156.8. & inde	capistrandi boues inter arbores vitæ sue arantes	269.17
canum generatio	ibidem	capito Oppius vir Pratorius scirrho infestatus	94.13
canum prodigia	156.13	capitolium obsessum à Gallis, seruatur à Manlio Capitolino	98.20
canes quandiu uiuant	156.17	capitolium cura anserum defensum	146.56. & 420.55.
canes quibus infestentur	168.7	capitolij ornamentum	463.21. & inde
canes degeneres sub aluum caudas reflectunt	178.14	capitolium à Vitellianis incensum	474.5
canum impetus quo cohibeatur	451.32	capitolium Sylla temporibus conflagrauit	196.4
canes quando maxime in rabiem agantur	11.30	capitolij infane substructiones	506.60
canis mordens lapidem, Prouerbum	424.3	capitolij columna unde aduecta	502.42
canis rabidi morsus remedium quomodo repperit	364.39. & inde	capitolij dedicatio à quo facta	283.39
canis rabidus quem momorderit, aquam, & potum omnem pauet	364.39	capitolina adu incendium	460.23
canes qua herba se purgent	369.50	capitolinum à L. Tarquinio Apiolarum præda inchoatum	35.35
canis malignitas, & inuidia	369.52	capitolinus Manlius quoties corona donatus	221.54
canibus ne cauda crescat	120.26	capitolij Manlij decora militaria	97.17. & inde
canes quos non allatrent	372.16. & 404.20. & 423.48. & 437.49	capitolij Manlij fortitudo, ac gesta	97.26. & inde
canis mira pictura	491.50	capitolinus Iupiter ex are Deliaeo	471.54
canes quo rabidi fiant	94.17	capnias gemma	522.41. & 523.20
canes ne rabidi fiant	120.27. & 356.50. & 401.36. & 423.53	capnias uia, eiusq; natura	202.30
canum scabiei remedia	414.59	capnites gemma	524.55
canum annua apud Romanos supplicia	420.58	capnitis cadmia genus	478.25
canis in placandis numinibus pro hostia immolabatur	420.60	capni herba medicina	378.19
canes fugantia	423.48. & 433.15	capnos herba qualis	374.11. & inde. & 379.54
canes quo cibo necentur	300.48. & 301.50. & 329.13. & 356.60.	capnum argos, argille genus	241.47
canibus maxime inimicum	466.16	cappadoces qua herba coronentur	389.11
canis adhuc lactens olim in ciborum delicij habitus	286.1	cappadocia oleum quale	212.45
canis serpentis dente qui aliquando fuerit laesus, interuentu suo vulneratorum malum aggrauat	399.27		Reliqua
canis vrina irrigata herba, & sine ferro euulsa, luxatis medetur	361.59		
canum vermes, id est ricini, quo necentur	329.19		
canis mirum simulacrum	474.6		
canis partium in medicinis usus	367.13. & 421.2. & 423.44. & inde. & 428.42. & inde. & 430.55. & 431.2. & 432.9.10. & 433.7. & inde. & 434.45. & 436.54		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis partium in medicinis usus	367.13. & 421.2. & 423.44. & inde. & 428.42. & inde. & 430.55. & 431.2. & 432.9.10. & 433.7. & inde. & 434.45. & 436.54		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 419.9. & 423.44. & inde. & 451.14.42.52. & 454.40.47. & 466.32. & 481.59		
canis rabidi morsus remedia	120.22. & 24. per totum caput. & 295.36. & 297.23. & 298.2. & 300.48. & 301.17. & 302.13. & 303.13. & 310.29. & 311.25. & 322.18.49. & 328.12. & 333.4.27. & 338.36. & 341.58. & 342.48. & 346.20.59. & 348.8.22.30. & 354.59. & 359.33. & 364.39. & 372.12. & 391.1. & 397.40. & 400.8. & 401.60. & 403.5. & 404.37. & 408.20. & 397.40. & 400		

PARS PRIMA.

Reliqua quare parte secunda.

Reliqua quere parte secunda.		caprifici arboris consideratio		ibidem per		6. 26. & 480.14	
caprarij vbi & quomodo ferenda 292.43.		totum caput				capitis ardores refrigerantia 295.56.	
& inde		caprificus nunquam flores 227.31				caput si a Sole doleat, quid imponendum 351.	
caprarij vbi laudatissima ibid.50		caprificus vbi trifera 228.46				15	
caprarij fruticis consideratio 198.30.		caprifici quibus infestentur 256.24				capitis vulneribus quid medeatur 352.52.	
per totum caput		caprifici quae praecipue laudentur ibid.31				373.4	
caprarij stomacho inutilis 305.30		caprifici natura, & ex ea medicina 346.49.				capitis dolorem ex ebrietate sedantia 354.	
caprarij natura & medicina 309.5.&		& inde				38	
inde		caprificus taurorum ferociam mitigat 347.8				capitis ossa fracta extrahentia 372.53.	
caprarij caulis in cibos receptus 218.48		caprimulgi aues quales 151.39. per totum				& 373.5	
capra olea inimica 213.1		caput				tarabi cancerorum genus 134.56	
caprarum consideratio, natura, generatio 124.		caprimulgi nocturni fures 151.39				carbasa vbi reperta 282.51	
28. per totum caput		caprimulgi interdiu visu carent ibidem				carbafina vela 283.40	
capra pinguitudine sterilesunt 124.29		capris quae apta materia 236.22				carbilis Pollio 130.26	
capra quaternos pariunt 124.28		capua vnguentis nobilitata 190.45				carbones faciendi ratio 222.32	
capra adhuc lactentes generant 124.30		capuam Augustus coloniam deduxit 265.				carbonibus apta materia ibidem	
capra pariunt octonis annis 124.35		10				carbonum natura, & vis 465.59	
capris cornua non omnibus, & in his indicia		capuli, id est, gladiatorum manubria ebore &				carbonis quernei in medicinis vsus 513.54	
annorum ibid.45		argento ornantur 470.2				carbo Cneus Consul 101.55.	
capris mutilis lactis maior vbertas ibid.		caput hominis inuentum in Tarpeij delubri				& 102.53.	
46		fundamentis 998.11. & inde				carbo L. cum Pompeio Consul 35.32	
caprarum solertia 124.37. & inde		capitis animalium consideratio 168.29.				carboni Imperatori mures arrois fascijs exi-	
caprarum generositatis signum 124.44		& inde				tium portenderunt 126.20	
capra auribus spirant, non naribus 124.		capitum animalium apices 168.29				carbunculi morbi descriptio 376.4. &	
46		capitibus quae animalia careant 59.20. &				inde	
capras febris nunquam carere ibid 46.		169.2				carbunculus Narbonensis prouincia peculia-	
& 408.9		capitum ossium differentia 169.12				remalum 376.4	
capra noctu, vt interdiu, cernunt 124.48.		capita piscium maxima 169.2				carbunculus morbus quando primum in Ita-	
& 170.28. & 409.24		capita hominum in calo visa 10.51				liam venerit 376.4	
caprarum morsus exitialis arbori 124.		capita praecisa aliquando repere visa 173.				carbuncolorum gemmarum consideratio, ge-	
53		25				nera, & c. 520.46. & inde	
capra cur Minerua non immoletur 124.		capitis iudicium vbi primum actum 105.				carbunculi vbi optimi 520.47. & inde	
54		59				carbunculi vnde dicti 520.46	
caprarum genera plura 125.36. & inde		capitibus carentes homines 59.20				carbunculi morbi facile remedium 275.38.	
capra maleficum frondibus animal 185.50		capitis dolor grauissimus 365.11				& inde	
caprarum barbu ladanum adhaesit ibidem		capita aperiri magistratibus, cur institutum				carbunculi ne vitibus noceant 30.39	
& inde		401.27				carbunculus terra genus 240.42	
capras ocimum aspernari 302.23.27		capitis dolorem facientia & capiti dolenti				carbunculare quid sit 275.35	
caprarum balatus quo concitetur 304.43		contraria 311.36. & 321.32. 37. &				carbunculario arborum morbus 254.9	
capra quo necetur 356.33		336.27. & 337.2. & 338.59. 60. & 339.				carbuncolorum remedia 302. 60. &	
caprarum cornu serpentes fugantur 408.5		8. & 340.10. & 343.11. & 348. 19. &				303.45. & 307. 56. ac 308. 38. ac 333.	
capra cur non lippiant 409.22		351.25. & 365. 59. & 370.48. & 406.				26. & 336. 57. & 339.17. & 343. 31.	
capra aut (vt alij legunt) Capreae fel non ha-		34.				37. & 345. 5. & 346.39. ac 348. 25.	
bent 173.5		capitis doloris remedia 297.45. & 299.				ac 353. 1. ac 357.14. 57. & 383. 54. &	
caprarum in medicinis vsus 408.5. & inde		18.29.56. & 302. 31. 52.58. & 303. 22.				415. 55. & 434. 51. ac 456. 43. ac	
per totum		& 304.7. 20.27.52. & 306.26.41.51.				513. 53	
caprinus caseus in medicinis 408.7.24.		& 307.35. & 308. 14. & 310. 33. 40. &				carchedonij carbunculi 520.7	
& 414.11.13		321.11.38.47. & 322. 51. & 323.56. &				carchedonij smaragdi 519.18	
caprinus sanguis in medicina 408.45. &		330.7.35. & 333.4. & 335.7. 11. & 338.				carcineiron herba 394.46	
414.9		21. & 338.45. 46. & 339. 26. & 343.				carcinias gemma 527.16	
caprinum fel in medicina 409.27. &		35.52. & 344.3. 6.22.28. & 347. 17.				carcinomatis morbi remedia 300.1. ac	
inde		24. & 348. 5. 45. & 349.1. & 349.				302.50. ac 322.54. ac 328.13. ac 337.26.	
caprinum seuum in medicina 412.14. &		18.41. & 351. 14. & 352.4.14. & 353.				ac 346. 39. ac 353. 30. & 354. 37. ac	
413.60		19. & 354.39. & 355.23.31. & 357. 31.				360. 13. ac 362. 17. ac 363. 5. ac 386.	
caprinum caput in medicina 412.16		& 359.50. & 361.53. & 362.16.37. &				4. ac 392.40. ac 394. 1. ac 399.53. ac	
caprini pili cinis calculos expellit, & caprarum		372.38.55.56. & 373.39. & 388. 34. &				400.20. ac 420.33. ac 454.40. ac 457.	
simus 412.33		391.48. & 394.28.60. & 395.55. &				36.	
caprarum simus in medicina 412.33. &		400.42. & 402.39. & 403.14. 29. 53.				cardamomi consideratio 184.8. & inde	
413.8		& 405. 27. & 409. 8. & 419. 14. &				ibidem	
caprarum vrina in medicina 412.56		424.56. & 450.49. & 487.10. & 403.				cardamomi oleum 212.40	
caprinum cornu suffitu vuluis vtile 415.45		29. & 523.28				cardiacorum remedia 299.43. ac 300.	
caprinum lac stomacho vtile 406.8.16. &		Capitis hulcerum remedia 298.5. &				21. ac 303.36. ac 341.37. ac 349.17. ac	
412.13		299.23. & 301.12. & 306.11. & 309. 5.				358.17. ac 404.32	
caprinum iecur quibus proffit 124.57		& 321. 45. & 322. 15. & 336.43. &				cardisce gemma 525.25	
capariense plumbi genus 482.53		344.21. & 351.41. & 356. 43. & 360.				cardinis temporum quadripartita distinctio	
caprea fera veneno viuit 157.44		44. & 372.40. & 408. 60. 409. 3. &				272.14	
caprea vbi non sint 126.52		450.26. 51. & 452. 26. & 479. 55. &				cardueles imperata faciunt 151.48	
caprificialis dies Vulcano sacer 162.19		510.42				carduelis auis consideratio 151.48	
caprificationis arborum consideratio 216.13.		Caput purgantia 299.24. & 321.16.				carduus herba qualis 318.56. & 319.9	
per totum caput		& 322.20. & 339.20. & 316.37. & 373.				carduorum in cibis vsus, eorumque ingens	

INDICIS PLINIANI

pretium	292.7
carduorum satio, cultura, vsus, &c.	292.10.
& inde	
carduorum medicina	311.44
carduorum syluestrium genera duo	ibidem
carduus frugibus inimicus	268.46
carduus vesi plebei non licet	285.46
caryatidum simulachrum	501.7
caryatides statua	502.10
carica ficus	193.36. & 216.30
cariem qua arbores non sentiant	235.13.
& 241.8	
caries ab ebo quo pacto arceatur	212.50
caryinum oleum quid	214.32. &
344.13	
caryites, tithymali genus	380.26
caryon unde iuglans dicta	216.53
caryopos quid	189.52
cariosa terra pessima	241.7
caryotarum medicina	344.47
caryota vbi	218.46
carisatem annonae inferentia	276.37
carmanides pictor	494.57
carmina incantantium an aliquid valeant	
397.52. per totum caput	
ca, mina Magica vim habere	Ibidem per
totum	
carmina Magica contra grandines & mor-	
bos	399.14
carmen heroicum à quo repertum	106.21
carne ad eloquentiam, Catonisq; de eo senten-	
tia.	98.1
carneades Zenonis libris responsurus elleboro	
se purgavit	367.7
caro quo astate incorrupta seruetur	308.
43.	
caro quo tenerior in coquendo fiat	319.6. &
346.56	
caro ab ossibus recedens quibus iuuetur	334.
60. & 335. 41. & 343.35. & 363.4	
carne humana vefcentes	86.28

Quare Humana carne.

carnes bubulae quomodo facile percoquantur	
346.56	
carnes suauiores facientia	357.42
carnes quo absumantur in ollis	367.32
carnes, cum coquantur, conglutinantia	390.
9. & 393.20	
carnes alentia	348.36
carpathij maris echini quales	452.58.
carpheoton thuris genus	184.50
carphos, id est, faenum Graecum	363.46
carpinus arbor	225.32
carpinus montes amat	225.57
carpinus nuptialibus facibus materiam pre-	
bet	226.7
carpophyllon lauri genus	219.46
carruce ex argento	469.11
carthago victa quantum, & quid Romanis,	
tributi nomine soluere coacta	462.56.
& inde	
carthago, cum deleta fuit, quantum argenti	
habuerit	469.15
carthago quando capta	202.58. & 215.
51. & inde	
carthago quot annis Roma emula	215.57
carthago fici argumento deleta	ibid. 51
carthaginem quis primus irruerit	92.60

carthaginense bellum tertium quomodo sum-	
prum	215.55
carthaginensium contra Romanos victoria	
ibid. 59.	
carthaginensium in Sicilia victorum pictura	
485.49.54	
carthaginenses Herculi humana hostia sa-	
crificabant	502.12
carthaginis Hispania rosa quales	313.38
carthegon buxi semen	229.16
cartilaginei pisces	133.18. & inde.
& 174.40. & inde	
cartilago rupta non solidescit	174.42
caruilius Samnites superat	474.25
caruillij Pollionis repertum	469.27
caruilius Sp. quaestor quid in Camillo repre-	
henderit	472.10
caruilius Sp. Iouem in capitolio fecit	474.
25	
caseorum consideratio, diuersitasq;	176.7.
& ibid. 20. per totum caput	
caseorum genera, vsus, bonitas, medicina	406.
37. & inde	
casei seruandi ratio	360.20
caseus ne corrumpatur, neue à muribus attin-	
gatur	437.35
casei vbi optimi	176.20. per totum caput
casta fruticis consideratio	186.43. & 187.17.
& inde	
casta in Septentrione viuunt	230.20
casta apes delectantur	317.19
castignete herba qualis	361.25
castander Gallos obsidet	441.56
castander rex	492.23
castandra picta Theodori opus	494.46
castiteron, id est, candidum plumbum	482.
19.28	
casius Longinus Consul	91.55
casius Orator	93.38
casius Seuerus	496.18
casius Parmensis	439.8
casius Hemina author vetustissimus	195.
49	
casius Syllanus	474.39
casius Spurius regni affectator à patre peri-	
mitur	472.21
casij C. censura, & in ea prodigium	255.42.
& inde	
castitatis exemplum	62.3. & 98.46. per to-
tum caput. & 114.3. & 121.46. & 184.	
26. & 354.27. & 368.45.	
castitatem seruantia	354.18. &
308.45	
castor Romanorum victoriae nuntius	96.3
castor auriga qui	70.47
castor ad es Romae	472.59
castoris tabula, vbi & à quo posita	486.13
castor & Pollux Apellis opus	491.11
castoris & Pollucis simulachra	476.50
castor & Pollux cur à nautis inuocantur	10.
50	
castorum stella quales	10.45. per totum
caput	
castor Antonius medicus	305.56. &
310.26	
castor animal	449.46. & inde
castores an testiculos sibi amputent	117.7
& 449.46. & inde	
castorea, id est, fibrorum testes quo seruentur	
optime	449.50. & 450.7

castorea qua	117.8. & 449.46.
& inde	
castoreorum medicina	449.54. & in-
de. & 452.1.42. & 454.12. 48. & 457.	
2.4.21	
castrata siliginis genus	263.25
castratio quibus facienda diebus	278.52
castrorum vallum ex castisibus	496.42
catagrapha à quo inuenta	488.31
cataguse simulachrum	476.13
catanance herba qua	391.10
cataplasmata ex bromi semine	337.42
catapulta à quo inuenta	106.5
cataractae aues	152.32
catienus Philotimus in patroni rogum se con-	
iecit	98.59
catilina Ciceronis ingenium fugit	98.25
catilinana prodigia	15.4
catilina proauus quis	97.23
catinius Labeo tribunus plebis Metellum Ma-	
cedonicum ex Tarpeio colle precipitare co-	
natus	100.40
catoblepas fera	114.39
catobites gemma	524.57
catopyrites gemma	524.58
cato Censorius, quoties accusatus causam di-	
xerit	97.5
catonis Censorij laus	97.2. per totum ca-
put	
cato Censorius, optimus Orator, optimus Im-	
perator, optimus Senator	97.3
catonis Censorij triumphus, Censura, scien-	
tia	202.52. & inde
cato Censorius quando mortuus	202.58
catonis de viribus, vuisq; sententia	202.
59	
cato eodem vino vsus, quo remiges	206.
11	
catonis ex Hispania triumphus	206.10.
catonis de vino condiendo praecepta	208.29
& inde	
catonis praecepta de oliuarum cultura	211.
56. per totum caput. & 212.2. per totum	
caput	
cato de amurca eiusq; vsu	212.53. per to-
tum caput	
catonil de prunis syluestribus locutus	213.
44	
cato de ficu ferendis	215.42. & inde
catofici argumento vsus in delenda Cartha-	
gine	215.51. & inde
cato Carthaginensium infestissimus hostis	
215.51	
cato de myrti generibus	219.10.14
cato de lauro	219.32
cato de cupresso	230.34.42
cato summus in omni vsu	233.59
cato de terra virijs, atque optimo agro	241.
6.13	
cato de plantandis arboribus, ac scrobibus fa-	
ciendis	244.18
catonis praecepta de insitione arborum	246.
24	
cato de vite inferenda	246.40
cato de olearum satione	247.20. & inde
catonis de agricultura praecepta	259.10.
per totum caput	
catonis praecepta, vbi vnumquodq; frumenti	
sit ferendum	268.24
catonis praecepta de arandi tempore	266.6.
& inde	

PARS PRIMA.

& inde		caunea ficum genus	216.31	censu Senatores legi perniciosum	200.23
catonis Censorij Censura	283.45	caunij natura lienosi	169.7	& inde	
cato de brassica	291.8. & inde. &	cauponarum astiua animalia, hoc est, pulices,		census moribus, & virtutibus inimicus ibi-	
299.40		etiam in mari gignuntur	139.36	dem	
catonis M. laus	359.47	causa rerum omnium asferri non possunt	8.	census principum magistratum ornamen-	
cato M. de herbis	ibidem	57		tum	ibidem
cato quare Zenonis statuum vendere nolue-	477.48	causa quorundam nosci non possunt	24.	centaretus Galata, miraque de equo eius hi-	
ris		24		storia	121.55. & inde
cato contra Gracos	417.47. & inde	cea seu coa vestis qualis	164.43.53. &	centaurea herba consideratio	368.6. &
cato contra medicos	417.52	inde		inde. & 370.30	
cato quando obiit, & eius atas	417.55	cecinnas pater, opio perijt	307.29	centaurei herba atas	396.46
catonis Vticensi obiectum quod cantharidas		cecina Volaterranus	148.19	centaureum maius & minus	389.19
vendidisset	423.37	cedrelaon quid	212.33	centaurei medicina	377.42. &
cato Censorius octogesimo anno filium genu-		cedrelate, id est cedrus magna	193.43.	378.5.41. & 379.39. & 382.59. & 383.	
it	93.4	& 351.23		22. & 384.19. & 385.13. 29. & 386.19.	
catonis duplex propago	93.5	cedri vsus in sacris	194.17	20	
cato Censorius quid de legatione Atheniensium	97.60	cedrus minor, & eius genera	193.39	centaureon herba vnde dicta	365.49
cato Gracorum hostis	98.4. & 417.47	cedri maioris genera	193.41	centaureon lepton, herba	368.14.18
& inde		cedro cur simulachra decorum fiant	193.	centaurei herba vsus, & medicina	372.18.
cato Iunior Vtica se peremit	57.29	43		& 373.8	
cato Vticensis Gracorum amicus	98.5	cedrus libros à tineis conseruat	195.	centaurorum simulachrum	500.46. &
& inde		56		501.48	
cato Vticensis pronepos Catonis primi	ibid.	cedrus picem fundit	208.13	centifolia rosa	313.26
5		cedrus montes amat	225.57	centifolia rosa Tiberij Caesaris principatu in	
cato ambitus hostis, ac repulsis gaudens, Pro-		& 230.23		coronis non addebatur	ibidem.30
logo operis, pagina prima, versu	35	cedrofolia non decidunt	226.26	centipedes pisces	138.47
catonem rem improbam nemo ausus rogare		cedrisfolia capillata	227.6	centipelliones quid	407.54.
ibidem.37		cedrisfolia pungentia	227.10	centumcapita herba, & ex ea medicina	327.
catorum cognomen, à sapientia tractum	98.	cedrus quo tempore semen gerat	228.16	21. per totum caput	
31		cedri vbi optima	234.14	centunculus herba qualis	359.39
catius Aelius Consul, & eius parsimonia	469.	cedrioleo peruncta non sentiunt carium, aut		& inde	
19		tineam	234.18	centunculi herba medicina	ibidem
catuliana Minerva cur dicta	476.45	cedri vsus ad classes in Aegypto, Syriaque		centurionum insigne, vitis erat	201.15
catulio quid	227.23	234.42		centuripinum crocum	314.30
catulus Q. Consul	146.52. & 502.56.	cedrus non tenet clauum	234.87	cephenes apum genus	162.50
& inde. & 507.16		cedrus non sentit carium, neque vetustatem		cephes Andromeda pater vbi regnauerit	85.
catulus Q. Cimbrorum victor	238.50	235.14		9	
catulus Qu. capitolium dedicat, & eius inuen-		cedri magna natura, & medicina	351.	cephus statuaris	477.27
tum	282.39. & inde	24. & inde		cephissodorus statuaris	474.56. & 475.1
catulus Lucatius Minerva simulachrum di-		cedria picis genus	351.25	cephissodori duo	477.24.
cat	476.45	cedrium quid, & quomodo fiat	224.	cephissodorus statuaris, Praxitelis filius	
catulus tegulas capitolij inaurat	463	30. & inde		476.33. & 501.7	
22		cedrides, id est cedri fructus, earumq; in me-		cephissodorus pictor	488.50
catuli Qu. nobilis domus	238.50	dicinis vsus	351.36. & inde	cephus animal quale	114.9.
catullus Veronensis poeta in Mamurram	502.	cedrina mensa nobilissima	196.18	cepio, scriptor	313.30
53		cecyces aues	453.57	cepionis & Drusi inimicitie	407.46. &
catullus poeta in Strumam Nonium	519.58	celeborbras rex	79.21	460.41	
catulli incantationes amatorie	398.29	celeres sub Romulo dicti, qui postea equites		cepionida gemma	525.15
cauatica cochleae	119.29. & 430.31	461.51		cepites gemma	524.58
caucalis herba	318.45	celtizontes pueri	476.37.50	cepocapites gemma	ibidem
cauchorum vita	221.3. & inde	cella vinaria quales esse debeant	209.40.	cera quomodo fiat	318.14. & inde
caucon herba	378.20. & inde	per totum caput		cera qua optima	ibid.16. & inde
caudarum animalium consideratio	178.8.	cellaria agris maiora	507.24	cera quonigrescat	ibid.25
per totum caput		calia potus genus	337.48	cera quomodo alba fiat	218.23. & inde
caudarum animalium diuersitas	ibidem	celocem nauem Rhodij inuenerunt	106.59	cera quo rubea fiat	ibid.25
per totum caput		celtes, testudinum genus	130.20	cera vsus	ibid.25
cauda quibus amputata renascantur	178.	celtris arbor, id est, lotos	197.2	ceras ex quibus floribus apes confingant	160.
9		cenos herba	391.13	44	
cauda prater hominem, ac simias omnibus fe-		cenchrasis statuaris	477.27	cerea imagines à quo reperta	495.31
re animalibus insunt	ibid.8	cenchris serpentis morsus remedium	310.	ceris pingere consuetudo	493.15
cauda villosa homines in India	91.27	32		cerachates gemma	524.4
cauda animalium, animi index	112.30	cenchridis accipitris in medicinis vsus	425.	ceramicos locus	495.40. & 500.51
caulias quid	284.59	49		ceramites gemma	524.59
caulina vina	204.35	cenchrates gemma	527.23	Képas aqua dicitur, Libri titulus. Prologo operis	
caulis leguminum qualis	261.24	cenchros adamantis genus	518.14	pag.2. vers.25	
& inde		cenforius Piso historicus	195.58	cerastes, id est, vermes sicut infestantes	254.6
caulis herbarum differentia	290.26	cenforius nota, quinque pondo argenti posside-		cerastes serpentis descriptio	115.13
caule reciso qua regerminant	290.13	re	469.18	cerastes cornua quadrigemina	115.13.
caulodes brassica genus	299.43	cenforum officium circa quid	258.20. &	& 163.49	
		259.47		cerastis raphanus aduersatur	296.25

INDICIS PLINIANI

cerasta serpentis morsus remedia	305.	cerostrosa qua dicantur	168.53	ceruinus finus in medicina	414.15
49. & 352.58. & 445.10. & 449.53.		cerriglans qualis	222.21	cerua, cum senserint se gravidas, lapillum deuorant	415.8
& 451.11		ceruus arbor	222.9.16	cerui dictamnum herbam monstrarunt primum	116.14. & 369.4
cerasus peregrina arbor	181.29	certaminum sacrorum victores, non tam ipsi, quam patria eorum coronabantur	221.	cerussa color	486.36. & 487.
cerasorum consideratio totum caput	217.49. per	39. & inde		4.57	
cerasorum bacca	ibid. 46	certaminum sacrorum corona	221.56	ceselij iurisperiti praeceptor	119.47
cerasi quando, & vnde primum in aduecta.	ibid. 50	certi nihil augurijs inesse, certissimum est		cesenaria vina	204.25
cerasi ubi non proueniant	217.51	3.14		cestius C. Consul	152.23
cerasorum nomina plura	ibid. 51	ceruarij lupi quales	115.8	cestij C. Corinthium signum	474.46
& inde	ibid. 56	ceruarij venenum quid	393.57	cestros herba qualis	369.25. & inde
cerasus in lauro inseritur	ibid. 56	ceruisia quando, a quibus, & ex qua materia		cethegus Consul quando	197.51
cerasi succus qualis	218.21	209.51. & inde		cethegi mensa nobilis	196.21
cerasi quibus consent	ibid. 34	ceruisia qua arte vetustatem ferat	ibid. 53	ceri piscis magnitudo	448.36
cerasus qua loca amet	225.60	ceruisia meta non diluta bibitur	ibid. 54	chalastricum nitri genus	445.50
cerasis rami mira magnitudinis	229.45	ceruisiam, vti vinum, inebriare	209.55	chalastricum nitrum vice salis	446.23
cerasi quomodo praecoces fiant	256.46	ceruisia potus genus	337.48	chareas Atheniensis Medicus	311.49
cerasi insitio quomodo fiat	246.20	ceruisia vsus ubi, & ex ea medicina	337	chareas statuarij, & eius opera	476.28
& inde		48		chalazias gemma	527.26
ceratia herba medicina	379.31	ceruix qua corporis pars	171.8	chalceos herba	319.9
ceratias cometa genus	9.16	ceruicis descriptio	ibidem. & inde	chalcei herba medicina	378.37
ceratitidis herba qua	307.52. & inde	ceruicis affecta remedia	310.50. & 327.31	chalcantis aris consideratio	480.1
ceratitidis medicina	ibidem 53. & inde	& 340.3. & 377.36. & 401.31. & 410.	& inde		
ci raunia gemma	523.38.41. & inde	42. & 420.4. & 454.11	chalcides serpentes	450.1	
& 526.33		ceruorum consideratio	117.19. per totum caput	chalcidica ficus quales	215.31.41
ceraunia siliqua	194.10. per totum caput	cerui canibus vrgentibus ad hominem vltro confugiunt	117.19	chalci pondus	325.29
ceraunijs a montibus Europa calum initium sumit	218.57	cerui agroti quo sibi medeantur	116.14	chalci piscis	458.3
ceraunijs in montibus myrtus primum visa		ceruorum conceptus	117.20	chalci piscis ter anno parit	140.16
ibidem		cerua qua herba se ante & post partum purgent	117.24	chalcitis lapidis consideratio	471.21. &
ceranium genus tuberis	285.34	cerui depositis cornibus latent	117.37	479.34. & inde. & 527.37	
ceranobolos quid	491.24	& inde		chalcitis aluminis species	497.60
cerberum Hercules ubi extraxit ab inferis	387.42	ceruorum cornua ad quid vtilia	ibid. 40	chalcophonos gemma	525.5
cerberi spumis aconitum ortum	ibidem	& inde		chalcosmaragdos gemma	519.26
cercopithecus fera descriptio	114.21	cerua Qu. Sertorij qualis	117.49	chalcosthenes statuarij	477.27
cercuron Ciprii inuenerunt	106.59	ceruorum vita longa	101.32. & 117.52	chalcosthenes imaginum fictor	495.39
cerebri consideratio	169.14. & inde	cerui febres non sentiunt	117.54	chaldaeorum doctrina	80.43
cerebrum quibus insit	ibidem	ceruos Africa non gignit	117.59	chaldaeorum gemma	526.51
cerebrum hominis portione maximum humanidissimumque	169.16	cerui serpentes mandunt	117.50	chamaeacta medicina	384.3
cerebri materia qualis	ibid. 17	407.49		chamaeacta sambuci genus	353.56
cerebrum sensuum arx	ibid. 22	cerui ubi non sint	117.59. 126.40.	chamaecissi descriptio, & ex ea medicina	359.
cerebrum venarum terminus	ibidem	51.52		25. & inde	
cerebro propria	ibidem. & inde	cerui ubi visus auribus	126.41	chamaecissi in medicinis vsus	355.58
cerebrum mentis regimen	169.23	ceruorum coitus qualis	155.58	chamaecissos hedera species	231.25
cerebrum somni causa	169.24	cerua paritura quo pascantur	297.15	355.58	
cerebro carentia non dormiunt	169.24	cerui cicurati rard concipiunt	156.33	chamaecissos cyclaminis genus	371.36
cerebrum secundo loco formatur in corpore		ceruorum cornua qualia	168.39.54. & 169.1	chamaeacta consideratio	217.58
172.23		ceruorum capiti, vermiculi insunt	169.36	chamaecyparissos herba, & ex ea medicina	
cerebri medicina	354.60	ceruorum anima serpentes vrit	179.14	359.30	
ceres cur Dea iudicata	105.24	cerui qua herba serpentibus resistant	331.24	chamadaphne herba, qua & vincapervinca, eiusque in medicinis vsus	324.25
cereris inuenta	105.23.24	ceruorum at as discerni non potest	117.42	per totum caput	
cereris ades Roma ubi, & a quo exculta	495.	ceruis cor maximum	172.32	chamadaphnes descriptio, & medicina ex ea	
36		ceruo fel esse in cauda	173.7	359.14. & inde	
cereris in sacris agnon sibi matrona substernebant	354.27	ceruis ubi quaterni renos	174.2	chamadaphne frutex ex lauri generibus	
cereris simulachrum ex peculio Cassij Sp. factum Roma	472.21	ceruorum & serpentum inimicitia	117.50.	219.45	
cereris simulachrum ex are	ibid.	& 157.34. & inde		chamadaphne herba, eiusque vsus	317.10
cereris simulachrum e marmore	501.5	ceruorum cum serpente pugna	117.50	chamadryos herba descriptio, & ex ea medicina	359.6. & inde
ceria potus genus	337.48	ceruino sanguine contrahi serpentes	407.	chamadropis herba descriptio, & medicina ex ea	ibidem
cerinthe herba qualis	317.20	57		chama glycymerides pisces	458.9.
cerinthe apes delectantur	ibidem	cerui cornus odore serpentes fugantur	157.	chamaleon herba vnde dicta	329.9
cerinthum quid	160.38	34.407.51		chamaleon herba qua	318.10. & 405.
cerion quid	295.34	ceruini cornus in medicinis vsus	409.9.10.	23	
Kneiov libris titulus, Prologo operis, pag. 2. versu	24	56. & 410.35.59. & 412.18.22. & 414.		chamaleontis herba consideratio, genera, medicina	329.6. per totum caput
cerites gemma	525.1	14		chamaleontis herba etas	396.46
		ceruinus pulmo in medicina	410.57. &	chamaleontis oculi quales	170.32
		414.4		chamaleonti pulmo maximus	172.54
		ceruinus sanguis aluum sistit	411.38	Chama-	
		ceruorum coagulum intestinis vtile	412.11		

PARS PRIMA.

chamaleontis animalis consideratio, & ex eo medicina 118.59. & inde	14	charta augusta cur dicta 195.14.	368.7	chironium cicutae resistit 372.30
& 405.9. & inde	30	charta bonitas in quibus consistat 195.		chaelia virginis statua qualis 473.21.23
chamaleontis miracula 118.59. & inde	28	charta glutinum quale esse debeat 195.39.		chaelia statua quare posita ibidem
405.9. & inde		& inde, & 264.36. & 335.16		chlorigonis avis cum Coruo inimicitia 158.
chamaleontis venenum 116.30		chartarum farina, & ex eis medicina 335.		15
chamaleon solo aere pascitur 118.	16	chartaria officina tritici polline vtuntur 263.		chlorigon avis 149.32
6	36			chlorites gemma 525.12
chamaleon multicolor 118.		chasma quid 9.60		coaspites gemma 525.14
6. & 405.13		chasma animal quale 114.9		cholos smaragdi genus 519.23
chamaleontis oua qualia 153.49		chelidonia ficus 215.39		cholera remedia 299.5. & 345.1. &
chamaleos piscis 458.8		chelidonia herba medicina 370.32. & 377.		358.6.24. & 394.52
chamaleuce herba 377.56. & inde	30. & 385.35. & 386.16	chelidonia oculis utilis 116.17. & 373.		chondryllon siue Chondrylle herba 318.44.
chamaleuces herba descriptio, & medicina 359.27. & inde	10			& 319.52. & 332.27
chamaleon herba 329.47		chelidonium herbam hirundines inuenere 116.17. & 369.43		chondris herba 369.58
chamamelis medicina 329.51		chelidonia Collyria 369.49		chondris herba medicina 379.18
chamamyr sine herba 212.31		chelidonia Zephyrus ventus 13.26		chortinon oleum 212.43
chamamyr sine quid, & ex ea medicina 349.		chelidonia gemma 525.7. & 527.		chreston, id est, cichorium herba 299.37
37. & inde	23			chrysalis vermis qualis 167.48. & 168.
chamamyr sine olei natura, & ex eo medici- na 344.11		chelonia lapilli 173.51		12
chamapeuces herba descriptio, & eius medi- cina 359.29		chelonia gemma 525.7		chrysanthemi herba medicina 351.43
chamapityos herba medicina 352.20.		cheloniides gemma 525.10		chryseletrum quid 517.45. & 523.16
& inde		chenalopeces, aues 147.14		chrysermus medicus 331.6
chamapitys herba 381.32.34		chenomychon herba 316.44		chryssippea herba medicina 382.10
chamarops herba 378.		chenopius herba 160.44		chrysippi garrulitas 417.10
46. & 385.18		chernites lapis ebori simillimus 508.60		chrysippi medici laus, et asque 376.
chamafyces herba descriptio, & medicina ex ea 359.22. & inde		cherfidris eryngion aduersatur 327.14		28
chamaterum duarum simulachrum 501.		cherfina genus testudinum 130.22		chrysippi de brassica liber 299.47
13		cherfiphron architectus Diana templum ex- truxit 99.15. & 506.25		chrysites lapis 510.51. & 526.46
chamatrachea ex genere cancrorum 455.8		chia terra medicina 498.32		chrysitis spuma argenti genus 466.46.
chamazelon herba 371.9. & 393.8		chij insula pisces e manu vescentes 449.3		48
chamelaa herba 368.59		chij insula vna quales 201.37		chrysitis herba 315.46
chamelaa herba descriptio, & medicina 359.		chios insula optimum amyllum habet 262.		chrysoberylli gemma 519.37
17. & inde	45			chrysocarpum hederae species 231.7
chamelaa frutex 197.43		chium marmor 67.34. &		chrysocolla consideratio 465.22. per to- tum caput
chamelaa fructus oleum 212.19		chium vinum quale 204.48. & 206.38		chrysocolla vnde dicta 459.24. &
chamae pisces vuluas habent 140.36		chios oppidum obfessum sagina glande famem tolerauit 222.6		465.48
canne piscis ex seipia concipit 458.34				chrysocolla optima 465.23. & inde
characia harundinis genus 232.19				chrysocolla quid 465.27
characias tiebimalis genus 380.13. &				chrysocolla spectaculis vsus 465.38
385.50				chrysocolla genera tria 465.39
chares Lyndius statuarius, Lysippi discipulus 474.17				chrysocolla herbacea 465.40
charitatis exempla 129.57. &				chrysocolla vsus in medicinis 465.45
143.41. & 144.27. & 145.6. & 163.50.				& inde
& inde. & 164.40. & inde. & 448.42.				chrysocomes herba medicina 322.42
& inde				& inde
charitoblepharon frutex 199.27				chrysocome herba 315.46
charitum simulachra, Socratis opus 501.				chrysogonus Sylle libertus 499.2
46				chrysolachanum herba aqua 391.41
charmida siue carneadis ingens memoria 96.				& inde
15				chrysolampis gemma 525.14
charmides medicus 417.32. & 418.25				chrysolithus gemma 523.11.19. & 527.
charonea scrobes 23.59				35
chartarum consideratio 194.49.				chrysophis gemma 525.14
& 195.14. per totum caput. & ibidem				chrysopraxis gemma 519.39. & 521.
48. per totum caput				59. & 522.15. & 527.35
chartarum vsus maxime necessarius 194.				chrysopteros topazij genus 521.59
49				chrysothales herba 374.30
charta quando reperta 194.50. &				chrysos piscis 458.32
196.5				chrombi pisces 458.3
charta quomodo expapryo preparentur 195				chrombis piscis 131.45. & 458.35
9.				cyamea gemma 527.25
chartarum genera plura, & quomodo fiant 195.13. per totum caput				cyamos herba, qua & colocasia 318.
charta religiosi voluminibus apta 195.				34
				cyaneus color 315.38. & 521.48. &
				527.30
				cyaneus gemma 522.43
				cyani flores 315.39. &
				317.8
				cyathi

INDICIS PLINIANI

cyathi pondus	325.30	cicero quando Consul	138.10	ciconiarum discedentium agmen nemo vidit	
cybele quo anno Romam aduecta	258.42	ciceronis Academia vbi	438.26	ibid. 44	
cybeles in leone sedentis pictura	492.17	cicero extra omnem ingenij aleam, Prologo operis	pag. 1. vers. 29	ciconias non venire, sed venisse cernimus	ibid.
cybeles sacerdotes quo virilitatem soleant amputare	496.19	ciceronis laus ingens	98.21. & inde. &	ciconia nouissime venientem lacerant	147.
cybeles specus mirus	24.23	438.42. & inde		47	
cybele à Claudia inducta Romam	98.48	ciceronis acta	ibid. 21. & inde	ciconijs non inesse linguas	ibid. 48
cybium quid	131.6. & 458.5.29	ciceronis vxor Terentia centum & tribus vixit annis	101.51	ciconia serpentum exitium	ibid.
cybii piscis medicina	451.16	cicero faceret semper, quos sequatur auctor. Prologo operis,	pag. 2. vers. 19	ciconias occidisse vbi capit ale	145.49
cybiorum medicina	451.15	ciceronis libri De officijs, quales	ibidem	ciconia nidos eosdem repetunt	147.53
cibus simplex vtilissimus	149.25	21		ciconia vbi non sint	149.59
cibi qui auidiores	174.39	cicero de vnguentis	191.46. & 241.19	ciconia quomodo cum serpentibus dimicet	
ciborum luxuria multiplex	208.21	ciceronis manu scriptus liber, Plinij tempore extabat	195.46	147.49. & inde	
& inde		ciceronis cedrina mensa nobiles	196	ciconiarum ventriculus medicina	424.
cibi quorundam miri	221.11	18.58		14. & 434.59	
cibo quod animal nunquam vescitur	118.	cicero lux doctrinarum	241.19	cicuta herba consideratio, vsus, & ex ea medicina	373.52. & inde
5		ciceronem Marci Tullij Ciceronis filium portatorem maximum, Tergilla arguit	209.	cicuta vbi vis maxima	374.7
cibos alios alia appetunt	157.38	43. & inde		cicuta homini venenum	203.51
cibo vltra vndecimum diem plerosq; caruisse	179.34	cicerones vnde dicti	258.17	cicuta sumpta bibere cogit sumentem	209.
ciborum appetentia quomodo fiat, Quare appetentia in cibis.		ciceronij versus de lentisco	272.46	14	
cibi interdum vitantur morbi	329.60	& inde		cicutam praesumunt, qui multum bibere cupiunt	209.14
cibo homo maxime perit	379.53	ciceronis Tusculana villa antea Sylla fuit		cicuta ruta contraria	303.7
ciborum imperantia vtilissima	401.	326.46		cicuta semen vritica aduersatur	328.2
14		ciceronis filij Consulatus	326.52	cicuta inuisa Atheniensium poena	303.7
cibum somno concoquere, corpulentia prodest, non viribus	179.29	ciceronis hostis casar dictator	98.27	& inde	
cibi ambulatione perficiuntur	179.30	cicero equestre nomen stabilivit	461.	cicuta herba medicina	340.11.
cibi per uigilio vincuntur	179.30	46. & inde		& 341.2. & 352.3. & 372.29. & 390.	
cicadarum consideratio	166.13. & inde.	ciceronis Consulatus	Ibidem	42. & 391.50. & 406.26. & 408.29	
& 166.29. per totum caput. & 166.56		ciceronis dictum de sphinge	474.44	cicuta quibus prodest	382.43. & 384.6.
cicadarum in medicinis vsus	432.5	cicero Verri simulachrum Cupidinis obiecit	501.2	15.49. & 385.9.48. & 402.32	
cicadarum cantus quando acerrimus	332.	ciceronis facietum dictum	502.46	cydippe Protogenis	492.8
10		ciceronis Consulatus, & eius collega	121.	cydon statuarius	479.8
cicadae quae muta, quaeq; canora	166.16	20.34. & 138.10		cydonea poma quae	213.14
& inde		ciceroniana aqua, villa quae	438.35. & inde	cygni in medicinis vsus	432.11.14
cicadis vespentes homines	166.17	cichorium herba quae	291.45	Quare Olorum consideratio.	
cicada ore & excrementorum foramine carent	166.21.24	cichorium herba quando, & qualiter frondeat	314.55. & 319.43	cilicia lactuca	290.
cicada vbi non proveniant totum caput	166.29. per	cichorium, quod & intubum erraticum	290.	42	
cicadas oculis carere	169.47	45. & 318.39		cilicium mirinum optimum	315.14
cicatrici quibus color reddit	296.35. &	cichorium, & eius vsus.	299.31	cilicium crocum optimum	314.30
302.44. & 337.17. & 355.38. & 359.23. & 386.7. & 394.22.30. & 401.51. &		& inde. & 318.38		cylindri lapides	519.44. & 522.16
407.10. & 415.2. & 436.53. & 449.38. & 450.33. & 465.47. & 498.15. & 510.		cythramus aui quae	148.4.7. & inde	cilium quid	170.48
41		cicindela vermes noctu lucentes	274.	cyma in brassicis quae dicantur, & earum vsus	291.12. & inde. & 300.31
cicatricum hulnera quid tollat	306.21	13.19. & inde		& inde	
& 394.41		cicini olei natura, & medicina	343.53	cymbam quae primus repperit	106.59
cicatrices oculorum tollentia	465.47	& inde		cymbia vasa ex qua materia	522.16
cicatricum remedia	298.46. & 303.	cicis arboris sacitium oleum	212.19	cimbri à quibus victi	238.51
50. & 304.49. & 338.40. & 339.28.47. & 351.53. & 403.57. & 409.29. & 403.3. & inde		cyclamini herba consideratio	315.52.	cimbrici belli portentum	230.4
cicatrices ex plentia	300.45. & 343.	& inde. & 371.26. & inde		cimbrica victoria	96.3
29. & 344.54. & 347.45. & 466.43. & 478.29. & 512.22		cyclaminos brassica inimica	350.16	cimbrica pugna vlulatus	377.3
cycapalmularum genus	193.22	cyclaminos herba quae	371.26.33. & 372.	cimbrorum canes dominis casis impedimenta defenderunt	119.42
ciceris consideratio, & ex eo medicina	336.	12.40. & 373.16		cimicis animalis in medicinis vsus	421.
41		cyclamini herba medicina	379.42. &	15. & inde	
cicer quando feratur	265.49	381.57. & 382.42. & 384.4.22.40.46. & 385.44. & 386.3. & 387.55. & 387.2		cimices necantia	392.35. & 456.
ciceris differentia, natura & c.	265.48.	cyclopis dormientis pictura	489.29	31. & 457.21	
& inde		cyclopes populi	59.53	cymindis accipitrum genus	144.32
cicer per uigilijs adhibebatur	265.52	cyclopum reperta	105.41.47.51	cymini consideratio, natura, satio & c.	292.
cicer eruci inimicum	293.45	ciconiarum consideratio	148.39. & inde	37. & inde	
ciceris radix qualis	260.60	ciconia vnde ad nos veniant, ignoratur	147.	cyminum condimentum fastidij	292.
ciscercula descriptio	265.52	41		37	
ciscerculum quid	486.41	ciconia aestatis aduena	ibid. 42	cyminum syluestre, siue rusticum	ibid. 39
		ciconia, ceu lege praedicta die recedunt	147	cyminum stomachi dolorem expellit	292.39
		43		cyminum vbi optimum	292.40
				cymini medicina	378.40
				cymini radix, & eius herba degeneratio	293.
				34. & inde	
				cymini morbus scabies	293.36
				cymini-	

PARS PRIMA.

cimmerius Bosporus laurum non nutrit 230.
24. & inde
cimmerius Bosporus quibus arboribus abundet
cinnolia creta 487.59. & 498.35.40.
& inde
cinnolia terra vestes tinguntur 498.46.
& inde
cinnolia terra vsus ibidem
cinnolia terra medicina 498.35.40
cimon pictor 488.31
cinnabaris color 486.33
cinadi pisces 443.11
cinnamomi consideratio 186.41. per totum caput
cinnamomum, idemq; cinnamum 186.
47
cinnamomum ubi colligatur ibid. 189.52.
& 230.16
cinnamomum quo deuehatur 84.29
cinnamomi duo genera 187.7. & inde
cinnamomi corona à quo primum in templis dedicata 187.12
cinnamologus auis 150.13
cinnamomum quomodo è nidis decusatur 150.14
cinnami oleum 212.40
cinare herba ceruus venenatis pabulis resistit 116.31
cincinnatus arans Dictator factus 55.
55
cinadia gemma 524.60
cinea legati ingens memoria 96.13
cinea Pyrrhi legati in vitem facietum dictum 200.50
cynegyus dux 488.36
cinerea vna qualis 202.46
cinea arbores 183.24
cineris vsus in medicina 513.52. & inde
cineris immobilis vento 38.1
cineris ficus medicina 346.40.
& inde
cineris vsus 242.9. per totum caput
cineres loco simi ubi 242.9. & 256.51.
54
cineribus semina ante sationem aspergenda 267.60
cinyra regularum inuentor 105.38
cinyra senectus 101.33
cinnabaris pigmenti consideratio 467.25.
& inde
cinnabaris in vnguentis 206.25
cynocephalia herba 428.
29
cynocephali fera natura 125.58
cynoglossos herba qua 369.12. & inde
cynoides herba qualis 372.59.
& inde
cynomyia herba qualis 372.58
cynomorion herba, & ex ea medicina 337.
43
cynops herba 319.40
cinopus piscis 458.11
cynorrhodos flos 314.1
cynorrhodos, id est, rosa sylvestris moribus rabidicani medetur 120.24. & 364.
41. & inde. & 372.13
cynobaton frutex, & ex eo medicina 198.33.
& inde. & 350.30. & inde
cynodexia piscis 458.11

cynosorchis herba, & ex ea medicina 391.
35. & inde
cynospastos frutex, & eius medicina 358.
30. & inde
cynosura oua qua 155.28
cynozolon herba qua 329.21
cyparissias herba qua 380.39
cyperos quid 320.30.35.39
cypirus arbor omnium ocysima 245.
21
cypirus herba qua 319.57. & 320.12.
30. & inde
cypri Romani cornua fabulosa esse 168.38
cyprius piscis 131.52
cyprius sexies anno parit 140.16
cyprium oleum 212.33
cyprium vnguentum 190.48. &
191.8
cypria ficus 194.5. & 207.2
cypria vites maxima 200.40
cyprium vinum 204.53
cypria resina optima 208.15
cypria laurus 219.35
cypri sampuchus vel amaracus optimus 323.
42
cypri insula nobilissima vnguenta 190.46.
49
cypros herba, & ex ea oleum 344.
18
cypria arundinis medicina 356.19. &
inde
cypria cera vsus 498.44
cyprius arbor 188.17. & inde

Reliqua quære parte secunda.

cypsellus tyrannus 485.26
cypsellos aues 151.33
circaea herba qualis, & ex ea medicina 391.
18. & inde
circe herbarum perita 364.14
circei agri potentibus herbis referti 364.
11
circeiensis ager magnas lactucas habet 291.
4
circeium, id est, mandragora 373.
37
circes odoramenta 196.51
circeus ludos myrto coronati spectabant 219.28
circeus ludus, circus quo sternebatur 511.
15
circius ventus ubi utilis, & contra 240.
8
circius ventus ubi violentus 240.
9
circius ventus qualis 13.18.
& inde 525.2
circos gemma 227.15
circos accipitrum genus 144.19
cyrenai ter quorannis locustas debellant 167.
17
circi maximi Roma descriptio 506.
50
cyrenaica prouincia misy habet 284.
33
cyrenaica prouincia basiliscum serpentem gignit 114.42
cyrenaica regionis laserpitium 230.
50

cyrene oppidum quando conditum 284.
52
cyrenaica arbores 197.28
cirenensis rosa odoratissima, atque vnguentum nobilissimum 313.38
cirenensis crocum quale 314.34

Reliqua quære parte secunda.

cirri auium descriptio 168.31.
& inde
cicion herba qualis, & ex ea medicina 391.
22. & inde
cyrus quando regnare in Persis cepit 500.
6
cyri post victam Asiam ingentes diuitiae 462.
58. & inde
cyri ingens memoria 96.12
cisalpina vinea fertilissima 204.
6
cissibiles multi genus 205.18
cissanthemos herba 371.33
cissanthemi herba medicina 378.13. &
381.2. & 386.30.55
cissites gemma 525.4
cissos arbor, & ex ea medicina 355.
56
cissos hedera species 231.24. & 356.
56
cistarum materia optima 235.7
cisternarum construendarum ratio 511.
53. & inde
cisternarum aqua qualis 440.16. &
inde
cisthos & eius natura, genera, medicina 355.
35. & inde
cithara & eius chordarum repertores 106.
17
cytharus piscis 458.3
cytheris mimia 112.58
cytinus, id est, primus Punici maliflos 345.
41
cytisi fruticis consideratio 198.40. &
inde
cytisi folia qualia 227.15
cytisi color 234.48
cyris herba apes delectantur 217.19
cytori montis buxus, 224.45
citra pulueris iactum, prouerbium 494.30
citrea quomodo serantur 243.16
citreorum odor, & sapor qualis 218.
26
citreorum malorum medicina 345.18.
& inde
citreum oleum 212.32. & 344.12
citrus arbor à Græcis Medica dicitur 213.
53
citri vsus in sacris 190.33
ciuem seruare melius, quam hostem occidere 221.49
ciuem seruanti priuilegia 221.52. &
inde
ciuium fortium quæ dona maxima apud veteres 258.15
ciuile bellum Pompeij Magni ostento prædictum 255.36
ciuica corona consideratio 221.27.
per totum caput
ciuica corona qua 326.13
ciuica corona cui dabatur 326.20
E ciuitatem

INDICIS PLINIANI

ciuitatem regiam Aegyptij inuenerunt 105. 58	ciuitatem popularem Attici inuenerunt 105. 58	ciuitates ab animalibus deleta 116.46. per totum caput	cyzicena terra qualis 496.30	cyzicena terra in mari lapidescens 496. 30	cyziceni delubri descriptio 506.35	cyzici vrbs urinum vnguentum prestantissi- mum 190.44	cyzici obsidionem quod prodigium praeceffe- rit 255.39	cyzicenum buleuterium mira arte constru- ctum 506.35	cyzicenum marmor 68.45	clamatoria aus 145.32	claregare quid 326.9	clausus prima Roma eiusq; census 462. 28	claudiana struthia 214.5	claudia pudicitia explorata, inducta in vr- bem Cybele 98.48	claudius Imperator in Sicum oppidum vete- rans misit 41.57	claudij Imperatoris colonia 42.25	claudij Imperatoris e Britannia triumphus, & eius insignis nauis 40.2	claudij Imperatoris in Africa bellum 56. 26. & 57.9	claudij Imperatoris oculi quales 169.58	claudij Imperatoris de Britannia triumphus, & eius ludi 463.10	claudij Imperatoris aqueductus 508.17	claudius Imperator smaragdus induebat, & sardonychas 520.14	claudius Imperator Orcam in portu Ostien- si oppugnauit 128.29	claudij libertus Optatus scaros in mari circa Ostiam disseminauit 132.6	claudius Imperator quando Censor 142.59	claudij Imperatoris Messalina vxor impudi- cissima 155.47. & inde	claudij principatu lapides pingere inu. nium est 489.20	claudij principis institutio 462.18	claudij principis Consulatu plures soles visi 10.25	claudij Caesaris historia 186.14	claudia chaeta 195.34	claudij Caesaris ludi 121.2. & 463.10	claudius Appius quando Consul 485.4	claudius Appius primus clypeos in sacro dica- uit ibidem	claudij Pulchri scena qualis 485.56	claudij Pulchri Aedilis 109.51	claudij Isidori testamentum 468. 50	claudij Agrippina vxor 149.21. & 152. 4. & 33.36. & 499.7	claudij libertus potentissimus 503. 47	claudij Imperatoris liberti tres dissimili 468.48	claudius piscem octo millibus nummum mer- catu 132.24	claudio immolanti, in extis iecur defuit 172. 58	clauicula vitium qua clauis inuentor 105.53	clauorum pedum remedia 321.24	Quare Pedum clauorum.		clausa omnia, cuius tactu aperiantur 376. 60	clauus, morbus arborum 254. 14	clauus latus ab Hostilio rege repertus 138.5	clauorum remedia 351.56. & 354. 17. & 383.7. & 400.41. & 407.14. & 413.15. & 445.32	clazomenium vinum 204.51	clazomenij pisces amari 449. 10	cleantes pictura inuentor 485.21	clemporus medicus 332.24. & 360. 60. & 361.2	clema herba 394.46	clemati hedera genus 356.6	clemati herba qualis 359.40. 49	clementia dea 2.35	clementia exemplum 96.33. & 109.3. per totum caput, & 112.24. & inde. & 113.2. & inde	cleomenis simulachrum 501.49	cleon statuarius 477.27	cleonicion herba 359.36	cleopatra vnio dissectus, & in Veneris auri- bus suspensus 137.3	cleopatra vniones, ac cum Antonio epula 136. 50. & inde	cleopatra qua ratione Antonium veneni me- tu liberauit 313.4. & inde	cleopatra actus 313.4. & inde	cleophantus medicus 296.52. & 360.7. & 376.43	cleophantus Corinthius pictor 485.24	cleostratus primus signorum calistum obser- uator 3.40	clerus fusi vitium 162.56. & 163.55	clerias statuarius 477.18	clesides pictor 497.33	clesipus fullo 471.60	clidium quid 131.2	cliduchus ex are Phidiae opus 475.11	cliduchus alius Euphranori opus 476. 47	climacterum nomine quid intelligant Astro- logi 102.40	clymenus rex 368.25	clymenus herba vnde dicta ibidem	clymeni herba medicina 381.5	clinice medicina 417.8	clinopodij herba descriptio 359.35. & inde	clypeus ardens quando in calo visus 10. 35	clypei in sacris dicabantur 485.3	clypei vnde dicti 485.10	clypeus ex auro 485.11	clypei a quibus inuenti 105.60	clypeus Asdrubalis 485.12	clyster inuentum ibidis 116.12	clitarchus scriptor rerum Alexandri 86.42. & inde	clytemnestra pictura 494.48	clyri Alexandri amici pictura 491.8	clitorius statuarius 476.54	cliuia aus 145.32	cloacarum Roma descriptio 506.60	clodia Osilij senectus 101.51	clodia lex 462.39	clodiana vasa 469.8	clodius Aesopi filius, & eius luxus 437.8	clodij Aesopi pretiosa patina 153. 41	clodij Seruij dolor ex podagra 365. 14	clodij interitus, & Pompeij edictum 481. 12	clodij P. domus qualis, ac eius interitus 506. 57	closter fusos inuenit 105. 42	cluacina Venus vbi Roma 219.1	cluere quid 219.1	clupea piscis 130.51	clusina vna quales 202.27	cnecinum oleum 212.44	cneoron herba, inter coronamenta recepta 315.57. & 316.7	cneo, on siue cnestron quid 197. 43	cneus Domitius mulierem vinosam dote mul- tauit 206.7	cneus Terentius scriba 195.49	cnicos herba, & eius vsus 318.49. & 319. 10. & 325.18	cnide piscis 458.7	coa vna quomodo seruetur 215.19	coa vasa qualia 496.8	coa bombyx qualis 164.46. per totum caput	coa vestis. Quare Cea. 176.16	coaguli lactis materia 408. 30	cobio piscis 458.3	cobion herba 380.43	cocci grani consideratio, natura, medicina 391.58	cocci ingendi ratio 138.22. per totum caput	cocco Imperatorum paludamenta tingeban- tur 326.58	coccum quid 138.27. & 223.11	coccineus color 285.16. & 324.52	coccyci auu consideratio 143.36. per to- rum caput	cochlearum consideratio. 19.28. & inde. & 135.14. per totum caput	cochlea quae optima 430.30	cochlea in se equorum capita habent 127. 39	cochlearum dentes 171.18	cochlearum differentiae plures 141.6. per totum caput	cochlea altitudo 141.10	cochlea quo anni tempore nascantur 140. 27	cochlearum viuaria 141.6. per totum caput	cochlea quam herbam persequantur 330.53	cochlea cur darsa cornua 168.49. & 169.47	cochlearum
---	--	---	------------------------------	---	------------------------------------	--	---	---	------------------------	-----------------------	----------------------	---	--------------------------	---	---	-----------------------------------	--	--	---	---	---------------------------------------	--	---	--	---	--	--	-------------------------------------	--	----------------------------------	-----------------------	--	-------------------------------------	---	-------------------------------------	--------------------------------	--	--	---	--	--	---	--	-------------------------------	-----------------------	--	---	-----------------------------------	--	---	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	---	--------------------	----------------------------	------------------------------------	--------------------	---	------------------------------	-------------------------	-------------------------	---	--	---	-------------------------------	--	--------------------------------------	---	--	---------------------------	------------------------	-----------------------	--------------------	--------------------------------------	--	---	---------------------	----------------------------------	------------------------------	------------------------	---	---	-----------------------------------	--------------------------	------------------------	--------------------------------	---------------------------	--------------------------------	--	-----------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	-------------------	----------------------------------	-------------------------------	-------------------	---------------------	---	--	---	--	--	----------------------------------	-------------------------------	-------------------	----------------------	---------------------------	-----------------------	---	--	--	-------------------------------	--	--------------------	---------------------------------	-----------------------	--	-------------------------------	-----------------------------------	--------------------	---------------------	--	--	---	------------------------------	----------------------------------	---	--	----------------------------	--	--------------------------	--	-------------------------	---	--	---	--	------------

PARS PRIMA.

cocleari in medicinis vsus 412.22. & 424.
 45. & 425. 49. & 426. 28. & 428.
 56.57. & 429.21.22.33. & 430.25.37.
 43. & 431.14.17. & 432.43. & 439.
 20. & 437.3. & inde. 455.59
 cochlides gemma 527.46
 cocles Horatius. Vide Horatius.
 coclites vnde dicti 170.27
 cocolobis vua 201.56
 cocina castanea 217.23
 cocorum luxus pulchre notatus 132.26
 coci suis Parthi mores dederunt 153.36
 coci summe quibusdam grasi 132.25
 coci olim non erant in seruitijs, sed ex macel-
 lo conducebantur 264.47
 codiamini herba consideratio 316.
 49
 Coele Syria iuncum odoratum habet 320.
 54
 coliace medicamenti genus 307.37
 coliacorum remedia 298.60. & 300.16. &
 302.34. & 304.12. & 306.48.55. & 309.
 42. & 310.49. & 322.49. & 329.23. &
 337.26. & 338.45. & 339.9.11. & 345.
 2.11. & 345.31. & 346.43. & 350.53.
 & 355.9. & 356.37. & 358.5.15. & 379.
 26.32. & 394.6. & 402.19. & 406.43.
 & 411.46. & 412.3. & 419.57. & 420.
 21. & 431.24. & 446.52.
 celon quid 470.43
 celum. Quare celum.
 cena lausissima 136.53. & inde
 cenarum lex 449.18
 cenarum summa lautitia 496.11
 cenarum censoria leges 125.15. & 126.
 29. & 153.30. & 499.42
 coeundo qua cohereant 155.54
 coggyria arbor 198.6
 cogitationes inter contipiendum animum
 subeunt ad fortium similitudinem mul-
 tum afferunt momenti 93.22
 cogitationum velocitas 93.24
 cognomina prima vnde sumpta 258.
 16
 coitum concitancia 156.33. & 323.39. &
 382.13. per totum caput
 coitu primo morbi multi soluuntur 400.
 22
 coitus animalium differentia 155.51. &
 inde
 coitus animalium quibusdam auersus 155.
 51
 coire non potentium remedia 323.38
 coitus quando remissus 332.11
 coitu septuageno quo libido duret 382.
 37
 colchicon venenum 406.26
 colchi in Italia 40.54

Reliqua quare parte secunda.

colycia conchyliorum genus 453.49
 Collyrium medicamentum 322.10. &
 344.49
 colias piscis 458.4
 colicorum remedium 296.30
 colymbades ad quid vtiles 343.13
 collectionum remedia 334.53.58. &
 336.17. & 343.32. & 344.21. & 346.
 57. & 347.23.49. & 349.27. & 351.8.

37. & 352.13.33. & 353.14.31.48. &
 345.21. & 355.9. & 356.21.47. & 357.
 13.45. & 358.3.44. & 360.15. & 362.
 3. & 373.3. & 384.32.33.38.39. & 388.
 55. & 391.7.32. & 394.35. & 395.46.
 56. & 396.9
 collinatibus Roma 258.31
 collicia, id est, sulci maiores in agris 269.
 29
 colli descriptio 172.8. &
 inde
 colocasia herba qua 318.24.
 & inde
 colocasia medicina 324.35
 colocynthus, id est, cucurbita genus, & eius
 medicina 295.43. & inde
 colon quid 173.47
 colonus bonus olim maxime laudabatur 259.
 10. & inde
 colophonius refina qualis 208.15
 colophonius Dionysodorus 494.57
 colorum consideratio, nomina, genera, vsus
 486.32. per totum caput
 color quilibet quid amet, quidue recuset 488.
 57. & inde
 colores praecepti tres 315.26.
 & inde
 colores mutantia animalia 118.6.
 & inde. & ibidem 12. & inde
 colorem animalium mutant aqua 439.
 14. & inde
 colorum naturales quidam, factiij alij 486.
 32. per totum caput
 coloribus quatuor vsi veteres 488.2
 Colorem inducens, reducens, & 298.26. &
 301.21. & 302.6. & 321.35. & 330.31.
 & 332.20. & 337.2.7.15.17. & 339.56.
 & 342.19. & 343.55.60. & 348.4. &
 357.28. & 381.27. & 383.11. & 410.18.
 per totum fere caput. & 436.28.
 colossi qui dicantur 474.9
 colossi mira magnitudo 474.16.
 & inde
 colossorum plurium descriptio 474.9.
 & inde
 colostrum quid 406.4
 colostrati infantes 406.4
 colostratio quid 176.7
 colotes pictor, Phidia discipulus 488.
 22
 colores lacerta genus 423.12
 coloris cauda renascuntur 134.6
 coluber in aqua viuens, eiusque vsus 451.36.
 & inde
 columbarum consideratio 150.42. per
 totum caput
 columbarum pudicitia 150.42.
 & inde
 columba quo sese purgant 116.33
 columba quot annis viuant 150.56
 columbarum gloria 150.60
 columba ne sedes mutant 151.9
 columba magnarum rerum internuntia 151.
 11. & inde
 columbarum ingens pretium 151.15
 columba vbi optima ibid.16
 columba quoties anno pariant 154.5
 columbis cibus quis gratissimus 267.5
 columbis qua herba familiaris 372.15
 columbis gratissimum semen 380.37

columbarum in medicinis vsus 422.35
 columbarum finis in medicina 424.
 6. & 425.38
 columbarum finis optimus 242.19
 columba sese osculantur ante coitum, quorij
 oua pariant 154.54
 columba pauidibus amica 158.30
 columbarum fetus quid necet 171.
 41
 columbina creta 241.58
 columbina vua 202.87
 colum morbus 376.19
 coli morbi remedia 301.37. & 302.34.
 & 305.11. & 348.11. & 406.24. &
 431.39.46
 colomellares dentes quales 171.35
 columnarum consideratio 499.46. &
 inde. & 512.9
 comagena galla optima 350.52
 comagenum medicamen 147.12. & inde.
 & 420.48. & inde
 comagene herba qualis, & ex ea medicina
 420.48. & inde
 comaron vnedonis species 217.38
 combreti herba consideratio, natura, medici-
 na 314.13. & 321.52
 combustorum remedia 295.58. &
 336.11

Quare Ambustorum remedia.

come herba, qua & tragopogon vocatur 318.
 45. & 396.43
 cometarum consideratio, natura, genera, & c.
 9.10. per totum caput
 cometa qui 9.10
 cometa quid portendant 9.25
 cometes vbi pro deo cultus 9.36.
 & inde
 cometarum materia qua 9.46
 comitalem morbum inducentia 302.2
 comitalem morbum, prater hominem, sola
 coturnices sentiunt 148.14
 comitalis morbus quos non corripit 306.
 59
 comitalis morbus quo deprehendatur 117.
 40
 comitalem morbum habentes, aperti etiam
 oculis nihil cernunt 170.10
 comitalis morbi clausus ferreus absolutiorum
 401.40
 comitales morbos caluaria hominis interse-
 cti Artemon curabat 397.39
 comitalis morbi remedia 117.15. &
 inde. & 237.25. & 296.54. & 298.22.
 & 300.21. & 303.33. & 304.35. &
 305.56. & 307.59. & 308.25. & 309.
 19.55.57. & 311.41. & 321.41. & 323.
 14. & 324.42. & 327.27. & 333.35. &
 335.39. & 336.44. & 339.48. & 342.
 21. & 346.31. & 348.7. & 350.37.
 & 351.5.42. & 352.5. & 353.42. &
 367.9. & 367.43. & 375.7. & 383.
 3. & 389.15. & 393.23. & 397.26.
 & 399.40.44. & 400.17.22. & 403.
 81.30.35.38.40. & 404.15. & 406.21.
 & 413.24.35. & 416.2. & 429.45. &
 433.40. & 449.59. & 450.27.30.35.
 & 497.13. & 497.41. & 510.30. & 525.
 18.

INDICIS PLINIANI

comitia quando habere non licebat	258.	riposuit	404.13	& 101.53.55. & 102.52. & 104.30.	
32.		concordia ades Roma	460.36. &	36.37. & 107.33. & 109.51.53. & 110.	
comitiorum Romanorum consuetudo	461.	476.31.48.59. & 489.20. & 513.29. &		4. & 113.46. & 118.47. & 119.50. &	
30		514.28		125.34. & 126.29. & 134.16. & 138.	
comitij Romani mirum	216.5	concubini in gratiam bos occisus, eiusq; au-		10. & 142.57.58. & 145.24.27. & 146.	
compitalia festa à quo & quibus primum in-		thor in exilium actus	123.51	52. & 152.23. & 153.30.31. & 172.57.	
stituta	513.59	condylomatis vitilia	338.29. & 343.34. &	175.11. & 177.12. & 192.2. & 195.	
complexu sata necantes herba	267.51.	358.18		51. & 203.30.34. & 306.41.42. &	
& inde		condylomatium, id est, tuberculorum ex in-		210.36.39. & 213.45. & 221.45. &	
conceptus iuuantia	295.11. & 296.48.	flammatione nascentiū, remedia	322.24.	237.15. & 259.24.25.48. & 260.8. &	
& 331.59. & 387.57		& 327.45. & 335.14. & 338.29. & 342.	268.39. & 282.13.24. & 283.44. &		
conceptionis tempus in satis	227.24	60. & 343.34. & 344.24.9.21. &	284.47. & 292.22. & 326.32.44.50.	52. & 417.44. & 460.1.14.31.36. &	
conceptus & generationis hominum conside-		345.9. & 347.21. & 348.15. & 349.	461.32. & 462.2.29. & 463.14. &		
ratio 92.38. per totum caput. & 94.28.		29. & 357.3. & 338.18. & 381.57. & 388.	468.50. & 469.1.19. & 472.31. &		
per totum caput		40. & 391.1. & 419.31. & 420.5. &	473.28. & 474.28. & 481.11. & 485.		
conceptum qua signa sequantur	92.18.	432.13. & 455.14. & 482.7. & 483.	4.46.56. & 496.17. & 502.56.57.60.		
per totum caput		20.59		507.15.26. & 515.6.	
concupi qua ratione femina, & qua mas pos-		condurdi herba medicina	377.37	conterraneus castrense verbum, Prologo ope-	
sit	391.39	confiteri scelus noxiū quomodo cogantur	361.	ris pag.1. ver.11.	
concupere femina qua ratione facilius possit		8. & 422.37		contractorum membrorum remedia	304.
305.21		conger piscis	131.48	37. & 330.10. & 333.33. & 338.35.	
concupere etiam inuitas cogentia	437.30	conger piscis longus	133.48	contrariariter se	303.7. & 350.13.
concharum consideratio	135.40	congrui polypum lacerant	142.4	& inde	
concha luxuriam inuehunt, moresq; corrumpunt	ibidem	congrui pinna bina	132.51	centusorum remedia	328.24. &
concha vescimur & vestimur	135.46	conger locustam lacerat	142.4	346.42. & 356.43. & 370.24. & 395.	
concha origo	ibid.52	conger & murana inuicem inimici	142.	50. & 419.3.	
concharum partus margarita	ibid.55	2		conuersio rerum in alias	199.10. & in-
concha silicium duritia teguntur	130.30	coniades scriptor	208.2	de. & 508.59. & inde	
concharum abortus	136.2	conyzæ herba consideratio, genera, sexus, usus		conuiuarum consuetudo	398.55.
concha comprimit se manum videns, eamq; præueniens abscondit	136.9	315.54. & 316.21. & inde		& inde	
concha comitantur marini canibus	136.	conyzæ in coronis usus	316.21	conuiua plures fungis perempti	332.
12		conyzæ herba apes delectantur	317.19	56	
concha duces suos habent ut apes	ibid.	conyzæ herba medicina	486.46	conuolulus flos qualis	313.57
concha columitur apud Gnidiā Venerem	133.	connuere quibus animalibus conueniat	70.	conuolulorum remedia	297.12. &
33		45. & inde. & quibus non	170.1	399.3. & 500.30. & 301.17. & 304.17.	
conchas fulgure minui	135.60	conon scriptor	278.10	305.32. & 306.9. & 307.19. & 309.	
concha Arabica quales	136.30. & inde	conopas nanus	95.1	23. & 310.21. & 311.22. & 323.31. &	
concharum genera plura	137.33. & inde	consensimonia vna	202.21	328.47. & 331.19.30.42. & 346.42.	
& 458.9. & inde		consensus gentium quibus in rebus confira-		351.37.39. & 356.16. & 357.6. &	
concha maris tempestatem prædicunt	281.	ris	107.7.13	359.10.37. & 370.24. & 386.12. & 388.	
29		consentia vina	204.32	48. & 390.7. & 393.20. & 395.50.56.	
coche luna mutatione variantur	11.39.	consentini agri malus trifera	228.51	396.13. & 513.51	
& 25.37		confidia Seruili M. filie curatio	353.	copia rerum quid maliafferat	488.4
concharum consideratio, genera, varietas		24		coponius Quintus cur damnatus	496.
& 6.135.18. & inde. & 135.40. per totum		confinge Nicomedis regis vxor à cane perem-		8	
caput. & 135.43. per totum caput		pta	119.46	coponius statuarius	502.22
concha canere quando Triton visus	128.3	confiliginis herba medicina	378.	coquinaria vasa ex argento	469.12
concharum luxus	135.39. per totum	27		cor primum in omni animali gignitur	154.
caput		confiligo herba qua	369.34	10. & 172.22	
conchylij color	315.29	constantiae exempla	95.23. per totum	cordis consideratio	172.20. & inde
conchyliorum copia vbi	77.1	caput		cor nouissime moritur	172.23
conchyliorum medicina	453.18.	constitutiones publicæ are inciduntur	478.16	cor per singulos annos augeri in homine	172.
46		consuetudinis vis	95.19	34	
conchyliæ luna augeri	25.38	consul Romanorum quis primus externorum		cor aliquando in hostijs defuisse	172.45.
conchyliæ in cœnis prohibita	126.	100.11		& inde	
29		consulatus Latio quoque negatus	100.	cordis bubonis mira	422.37
conchyliorum luxus	135.43.	12		cor caninum habentem fugiunt canes	423.
& inde		consules purpura utebantur	137.	48	
concinnari verbum apud Catonem	208.39	23		cordis talpa mira vis	428.37. &
concionantibus vtile	522.39	consule intraturo domum quampiam fores à		inde	
concoctioni vitilia	297.16. & 305.51.	licfore percutiebantur	97.59	cor animi & sanguinis sedes	172.26.
& 332.33. & 333.20.57. & 383.28.		consules primi Roma qui	507.27	& inde	
& 388.42. & 390.35. & 396.16. &		consules Romanorum, quorum facit Plinius		cor paruum audacia signum	172.30.31
401.4. & inde		mentionem	5.33. & 9.30. & 10.15.	cor magnum habentia sunt natura pauidio-	
concordia Dea	2.35	17.23.24.28.31.34.39. & 15.47. &		ra	172.31
concordia tabula Abnonis opus	494.37	16.3.7.11. & 18.57. & 19.57. & 22.		cor duplex in perdicibus vbi	172.33
concordia domesticorum qua ratione habe-		44. & 23.18. & 35.32. & 41.38. &		cor hirsutum habentes imprimis industrij ha-	
		56.40. & 91.54.54. & 93.34.56. &		benitur	172.36. & inde
		94.7. & 95.45.54. & 98.54. & 100.10.		Cor.	

PARS PRIMA.

cor quando in extis inspicere ceptum	172.	corinthia signa qua	474.43	cornu vnum asino Indico	168.58
43		corinthij carbunculi	521.5	cornu a bina qua habeant	168.59
cor an sit necessarium viuentibus	172.45.	corinthum Mummius diruit	472.5. &	cornigera animalia qua seuo pinguescant	174.26
& inde		495.24			
cor in quibus cremari non potest	172.46	corinthium as quale	471.36. & inde	cornua animalium tingi solita	236.34
cordi vitilia	297.5. & 306.51. & 326.	corinthij irino vnguento nobilitati	190.	cornei homines quid dicantur	95.31
26. & 331.55. & 375.3. & 378.18		44		cornuti Manilij morbus qualis	375.59
coracini pisces	59.53. & 131.	coriolana pyra	214.32	cornucopia, librorum inscriptio, Prologo ope-	
47		corion herba qua	381.35. & inde. &	ris,	pagina 2. vers. 25
coracinipiscu in medicina vsus	451.49.	384.40. & 387.4.		corni arboris consideratio	218.2. &
& inde. & 456.43.44					
coracinus vbi optimus	132.31	coris herba	381.37. & inde. & 384.1	228.9. & inde	
coracini marini	458.1	corythion conchyliorum genus	453.49	cornus arbor apes perimit	317.22.23
coraliticus lapidis qualis	503.57	cory in medicina vsus	413.16. & 423.56	corni bacca	217.44
corallij consideratio, natura, pretium, vsus,		cornelia Volusium Saturninum anno atatis		corni succus qualis	218.21
loca bonitas	449.21. & inde. &	62. peperit	94.7	cornus arbor montes amat	225.57.60.
509.28. & inde. & 525.46		cornelia Gracchorum matris statua	473.	& 226.1	
corallij gestamen religiosum	524.56	34		cornus primo Fauonio germinat	227.38
corallium vbi proueniat	509.29	cornelia Gracchorum mater qualis	94.7.	cornus nullam habet medullam	228.1
corallij vsus & medicina	449.32. & inde.	36. & 98.56. & inde		Cornus spississima arborum	234.52
& 509.31. & inde		cornelius Boecchus	515.52	corni ligni vsus	ibidem
corallij effectus	ibidem	cornelius P. Consul	195.51	corni arboris medicina	348.38
corallus gemma	525.2	cornelij Balbi theatrum	503.46	corolla & corollaria vnde dicta	312.
coralloachates gemma	524.5. & 525.	cornelius Balbus quis, & eius Consulatus	100.	34.35	
2		10		corolla Hetrusca quales	312.39
corbulo Domitius contra Armenios	71.31.	cornelius Balbus Garamantes superat	58.	corollarium Lellie Paulina	136.56
& 73.19		28		corona syderis exortus	278.12. & inde
corbulo dux	19.59	cornelius M. Consul	142.56	corona quando occidat	275.25
corbulo Consul	92.10	cornelius Orfitus Consul	10.25	corone in celo circa Solem & Lunam quan-	
corchorus herba	318.46. & 373.22	cornelius Nepos quando obierit	138.6	do vise	10.10.14
corchori natura & medicina	325.16. &	cornelius Tacitus equus Romanus Belgica p-o-		corona ciuica qui donati	221.27. per
inde		curator, & eius filius	95.7.8	totum caput	
corculi Romani, a sapientia cognomen traxe-		cornelius Licinius Caluus Orator	103.53	coronarum militarium species plures	ibi-
runt	98.31	cornelij Galli interitus	104.44	dem	
cordyla pisces	130.60. & 458.6	cornelius Pinus pictor	493.7	corona non nisi Deo olim dabatur	221.36
cordi agni qui dicantur	123.29	cornelius Cossus Consul a quo seruatus	221.	corona Bacchus priuus vsus ex hedera	221.
cordubense as	471.27	45		37	
cordum, id est, secundarium foenum, vel au-		cornelius Ruffus dormiens excacatus	102.	corona aurea argentea, a quo primum in lu-	
tumnale	275.3	57		dis donata	312.38
corelij equitis Romani castanea in stris	247.	cornelius Cethegus Consul rutatum nullum		corona vsus apud veteres	312.24
14. & inde		populo de dit	292.22	corona vsus in sacris	ibid. 25.27
corelliana castanea	217.21. & 247.16.	cornelius Nepos Padi accola	40.44.45	coronarum denominatio	312.25. & inde
& inde		cornelius Merenda corona donatus	462.2	corona ex odoratis floribus a quibus primum	
corfidius funere locato reuixit	104.6.	cornici consideratio, astusque	145.2	excogitata	312.28
8		& inde		corone Aegyptiae atque hyberna	312.
coriacea herba qualis	360.51	cornix inter inauspicatas aues	145.3	33	
coriandri natura & medicina	308.32.	cornix mira loquacitatis	145.23. &	coronam domini etiam per seruos olim mere-	
& inde		152.24. & inde		bantur	312.42
coriandri satio	293.10	cornici cum noctua inimicitia	158.	corona mortuis imponebantur	312.44.
coriandri semen quale	293.52	16		57	
coribanti id quid	170.11	cornix ardeola amica	158.30	coronis seueritas seruata	312.46. & inde
corybas pictor	495.57	cornici in medicina vsus	428.48.57. &	corone Deorum, Larium, Manium, sepul-	
corycys in antris aquae lapidescunt	440.10	434.37		chorumque	312.57
coryci montis crocum quale	308.32	cornix futura praesagit	281.36	corone pacili summa olim auctoritas	312.
corylus arbor qua loca amet	226.1	cornices vita longissima	101.31	58	
corylo nuptiales faces faciunt	226.5	cornuum animalium consideratio	168.46	corona subriles olim Saliorum sacris & sole-	
corymbi hedera	231.3	& inde		nibus cernis adhibebantur	ibidem
corymbi ferula olim in cibi vsu condebantur	293.30	cornuum animalium diuersitas	168.39	coronae ex rosis	312.58.59
corymbia ferulae genus	ibidem	& inde		corona ab Indis petita	312.59
corymborum hedera medicina	355.34	cornuum animalium vsus	168.41. & inde	corona ex nardo laudatissima	312.50
corymborum ferula in coronamentis vsus	316.5	cornibus carentia	169.2	coronarum scriptores	313.2. 10.11
corymbites herba ex genere tithymali	380.	cornua pro manibus data ad scabendum cor-		cerona capiti nocent	313.2. & inde
41		pus	168.48	coronas bibendi vsus	313.7
corinthas herba qualis	360.53	cornua boum attrita quomodo curentur	168.	coronarum ne tendarum artem scribere fri-	
corinthus quando a Romanis capta	202.	55. & inde		uolum est	313.12
58. & 471.39		cornua boum feruenti cera flectuntur	168.	coronarum honor, genera, materia,	315
corinthus incensa	471.35	56		49. & inde	
corinthia vasa qualia	471.35	cornua ceruorum cuti enascuntur	169.	corona qua principatum obineant	315
		1		54	
		cornua ceruorum, & eorum vsus	117.36.	55	
		& inde			

INDICIS PLINIANI

coronarum plurium nomina, vsusque 315.
56. & inde. & 326.12. per totum caput
coronarum materia 194.30. &
202.45. & 231.12.50. & 219.24. & in-
de. & 219.35. & 221.27. per totum caput.
& 225.21. & 231.6. & 237.7. & 287.60.
per totum caput. & 292.29. & 304.27.
& 310.39. & Libro vigesimo primo, Ca-
pitibus secundo, tertio, quarto, nono, per
totum. & 315.37. & 316.26. & inde. &
322.8. & 324.10.31. & 326.12. & inde.
& 329.49. & 356.1. & 357.33. & 362.
15. & 389.11. & 393.27. & 477.56. &
512.32. & 515.10
coronamenta in hortis ferenda 312.
13
coronarium as quale 468.36. &
477.55
coroneola rosa 313.37
coronopus herba 319.32
coronopus herba, & ex ea medicina 329.
24
corpus augentia 179.32. & 340.54.
& 344.45. & 348.32. & 352.47
corpus obstupefacientia 373.51. &
503.33
corporum insignia 95.9. per totum
caput
corporis totius historia 168.28. per to-
tum caput
corporis magnitudo vnde accidat 21.
26
corpora signantes notis populi 70.
20
corpora cremare quando coeptum Roma 104.
58. & inde
corporis nitor quo fiat 331.24
corpora defunctorum incorrupta conseruans
351.26
corpora tota tingentes homines 86.
5
corporis humani magnitudinis consideratio
94.50. & inde
corpus quadraginta sex cubitorum inuentum
94.53
corporis totius morborum remedia 372.32.
& inde
corpora defunctorum quibus lapidibus cito
absumentur 509.56. per totum caput
corpori infixae extrahentia 321.34. & 323.
37. & 327.28. & 328.47
corpulentia quibus augeatur minuaturque
179.32. per totum caput
corruda in asparago transit 233.39
corruda, id est, asparagus sylvestris 291.44.
& 292.4. & 301.43.44
corrugi qui, & vnde disti 464.28
corsti a quo Romanorum primum victi, & de
eis primum triumphus 219.27
corstica laurum non habuit 219.51
corstica buxo abundat 225.46
corsticum mel curiuissum 225.47
corstica cera qualis 318.19

Reliqua quare parte secunda.

corsoides gemma 525.2
corticum arborum consideratio & differen-
tia 229.39. per totum caput. 254.59

cortice detractio arbores necantur 254.59
cortices qua arbores mittant 255.1
corticum arborum vsus 223.26. per
totum caput
cortina aheni genus 224.31. & 495.14
cortina tripodum ex are 472.14
coruncanus legatus perimitur, & eius statua
473.3
corus ventus qualis & quibus noxius 279
60. & 280.1. & inde
coruus quo tempore morbis affligeretur 420.
54
coruus quo sese purgat 116.35
coruorum vita longa 101.32
coruorum consideratio, natura, &c. 145.7.
& inde. & 152.10. per totum caput
corui & chlorionis auis inimicitia 158.
15
ceruis fectus suos fugant 145.8
corui ore concipere a quibusdam crediti ibid.
12
coruorum ouum contra grauidas faeminas
ibid. 13
coruorum auguria, auspiciique 145.15
& inde
coruorum intelligentia 152.10.
per totum caput
corui Imperatores nominatim salutes
152.13
corui exequia celebrata 152.17
coruorum incubatio, quotque pariant 155.
21
corui aquatici naturaliter caluent 169.
7
corui futura praesagium 281.33
coruus piscis 458.3
cosi vermes in medicinis 435.32
cosi vermes ex ligno gignuntur 167.51
cosi vermes in cibo 254.3
cosius Cornelius Consul a quo seruatus 221.
45
cosini equitis Romani historia 423.
33
costarum consideratio 174.9
costa homini tantum octone ibidem
costarum fracturarum remedia 414.42
costi fruticis consideratio 183.32
costo diis supplicatur 334.37
corticula lapidis consideratio 468.8
cotyledon herba qualis 375.22. & inde.
& 374.43
cotyledonis herba medicina 378.9. & 381.
16.58. & 383.6.58. & 384.10.30
cotinus arbor qualis, & vbi 225.57.
cotus agricolarum consideratio 274.
55. & inde. & 511.21
cotes insula Cypri quales 503.20
cotes Armenia ibidem
cotium genera plura 511.22. & inde
cotes vbi optima ibidem
cotonei mali consideratio 213.14.
per totum caput. & 214.51. per totum ca-
put
cotoneorum pomorum sapor & odor qualis
218.26
cotonei ferendi tempus 248.17
cotoneorum natura, & medicina ex eis 344.
60. & inde
cotonea poma in cubilibus saluatorijs ser-

uabantur 213.19
cotonea quomodo condiantur eruunturque
214.51. & 345.6. & inde
cotonea herba 378.44
cotana, id est, fici exigui, caricis minores
193.37. & 216.30
coturnicis auis consideratio 147.57
& inde
coturnices cum damnata mensis 148
13
coturnices comitiali morbo infestantur ibi-
dem
coturnicibus veratrum in cibo gratissimum
148.19. & 157.44
coum vinum ex Italico fieri 205.12
coxa doloris remedia 295.49
coxendicum morbi remedia 300.34. &
303.1. & 309.610. & 322.19. & 323.18.
& 333.36. & 336.12. & 337.14. & 339.
32. & 355.57. & 369.39. & 389.45.
& 392.22
crabronum insectorum consideratio 164.
9. & inde
crabronum ictus febrim affert 165.28
crabronum ictus remedia 296.42.
& inde. & 445.12
crabrones quos non feriant 399.31
crabrones ex equorum corpore nasci 164.
16
cracca leguminis genus columbis gratissimu
267.5
crambe brassica genus 299.44
crapula qua ratione vitetur 208.21
crapula vnde dicta 341.18
crapulam inhibentia tollentiaque 300.13.
& 303.26. & 321.39. & 322.8.21. &
327.30. & 335.44. & 383.29
crassienium aceris arboris genus 225.
28
crassius Crassi auus nunquam visus ridere 95.
23
crassius diues primus coronas aureas argen-
teasque in ludis suis dedit 312.38
crassi in Parthos tendentis omen malum 216.
31
crassius contra fugitiuos, & Spartacum, &
eius ouatio 219.25
crassius apud Carras peremptus 63.18.19
crassi exercitus reliquia ab Orode Antiochi-
am in coloniam deducta 74.2
crassi Oratoris scyphi Mentorij manu facti,
eorumque ingens pretium 469.
42
crassi Oratoris diuitia ibidem
& inde
crassius nobilis Orator, & eius domus 238.
45. & 239.5
crassi Oratoris area triclinia, & eius haeres
472.13.14
crassi Oratoris in testem citatum scomma
456.2. & inde
crassi L. Oratoris columna quales 499.
57
crassius Licinius quo anno Censor 191.
59.60
crassi Licinij aqua 438.33
crassius Licinius Consul 91.54
crassi L. & Domitij Anobarbi inimicitia
238.53. & inde
Crassius

PARS PRIMA.

crassus L. quando Censor	Ibidem	crimon: id est, rubens lilium	314.1	crocum vbi optimum	314.30. & inde
crassus L. quando Consul	238.53.54. &	crispa omnia fragilia	235.11	croci adulteratio	314.31
428.1		crispini Hilari numerosa soboles	93.57	croci probatio	Ibidem
crassi M. laurea	219.25	crispus Papienus bis Consul	237.15	crocum quod optimum	314.35
crassi M. prodigium ac interitus, & eius milites	16.4	crispus Vibius Consul. Prologo	282.24	crocum quando, & vbi odoratus	314.50
crassus L. Orator quando	140.46	crystallion herba qualis	372.58	& inde	
crassus M. diuitem quenquam esse negabat nisi qui reditu annuo legionem alere posset	468.44	crystalli gemma consideratio. natura vsus, loca	515.46. & inde	crocum prius floret, quam frondeat	314.
crataegonon herba qualis	391.25.33	crystallus quid	515.48	croci corona ebrietatem sedant	322.
crategis herba qualis	382.34	crystallus mira magnitudinis	516.1.	8	
crateus medicus	292.52. & 298.51.	& inde		crocum optimum quo nascatur	322.12
& 331.25		crystalli vitia	516.4. & inde	croci iuuenis fabula	231.32
craterites gemma	525.3	crystallina vasa	459.30	crocuta fera descriptio	114.20. &
craterus vnus ex ducibus Alexandri Magni	496.35	crista herba quae	389.56	117.1	
craterus statuarius	502.8	cristas galearum quis repererit	106.1	cræsi filius semestrus loquutus	178.35
craterus pictor	495.35	cristarum animum descriptio	168.32. &	cræsi regnum quo prodigio conciderit	Ibidem
cratinus pictor	495.2	inde		cræsi auri copia	462.58. & 468.60
credulitatis imago, Aristophontis opus	494.25	critias statuarius	474.52	cræsi domus ex qua materia	496.56
credulitas admirabilis Græcorum	115.1	critobulus Philippi Macedonis oculum doctè curauit	99.8	cronius gemmarum sculptor	514.35
cremare corpora quando ceptum Roma	104.58. & inde	criton scriptor	278.10	crotalia quae	136.24
cremutius scriptor	228.24	crocallis gemma	525.4	croton arbor	212.20. & 226.47.50
crepis herba	319.33	croci gemma	528.36	cruciatu afferrimi qui	365.10
crepitus crebris emittunt asinipasti onopordio	394.34	crocinum vnguentum	190.45	crudaria argenti vena	466.13
crepila statuarij opera	475.8. &	crocinum collyrium	322.41	crudelitatis exemplum	47.12.34. &
476.31		croci herba qualis	361.34	397.32. & inde. & 428. & inde	
creta consideratio, genera &c.	498.40	crocodile quid	404.55	crudelitatis remedia	303.23. & 307.16.
& inde		crocodilion herba qualis	391.33	& 308.20. & 378.25. & 383.27	
creta apta vineis	240.28	crocodili descriptio	115.32. & inde	crura animalium qualia	177.1
creta Cimolia	487.59. & 498.40	crocodili in Aegypto fabas fugiunt	265.	crura soli homini carnosae	177.15
creta Eretria	486.35. & 487.3.9	39		crurum vitia, & ab ijs tracta cognomina	177.17
creta Selinusia	487.42	crocodili humani corporis auidissimi	76.32	cruribus vitia	379.27. & 509.4
creta annularia	Ibidem	crocodili Tentyrita populi terrori sunt	115.	crustumina hyra	214.21
creta argentaria	241.53. & 498.56	50. & 399.25		crucibus corpora defunctorum affixa	507.
creta vsus in victoria	498.57	crocodili vbi gignantur	56.20.23. &	11	
creta tragion gignit contra sagittarum ictus efficacissimum	197.46	115.32		cretibij inuentum	99.16
creta cupressus plurima	230.43.	crocodili & mari, & terra, & annibis sunt communes	457.60	crefidemus pictor	492.9. & 494.32
& inde		crocodilorum genera duo, & eorum in medicinis vsus	405.49. & inde. & 457.	crefilai statuarij opera	476.38
creta montes, Ida, & quos Albos vocant	230.46	32		crefilochi pictoris opera	494.30
creta feruorum pedes dealbabantur	498.57	crocodilos venantes quo vtantur	379.30.	cubitus supini oculis conducunt	401.2
cretenes in bellis calamis utebantur	231.53.56. & 232.12	& 451.36		cubitus proni tussibus vtiles	Ibidem
certensis calamus qualis	232.12.13	crocodili quibus non noceant	451.36	cubitus in latera distillationibus profunt	401.2
cretenes quo vestem tingant	382.52	crocodilorum magnitudo, partusque	115.	cubitorum octonum homines	86.6
cretenes herba alibi natus meliores	370.3	34. & inde		cucubalum herba qualis	391.46
creticum amyllum	262.49	crocodili ab ichneumone perimuntur	115.	cuculi aui consideratio	144.36. per
creticum sifer optimum	297.11	42		totum caput	
creticum Heracion optimum	306.6	crocodilorum cum delphinis inimicitia pugnaque	115.45. & inde	cuculi aui astus	144.41. & inde
creticum anisum optimum	306.6	crocodili quando primum Romam aduecti	116.5	cuculi in medicinis vsus	437.20
cretica cera qualis	318.18	123.18		cuculi prouerbium	274.8
cretica cupressus quae	357.11	crocodili Apis natalibus neminem infestant	123.18	cuculi aui temporaria	Ibidem
Reliqua quære parte secunda.		crocodilus tantum maxillas superiores mouet	170.59	cucumerum genera tria	286.45
crethmos herba qualis	387.46	crocodilorum morsus remedia	336.54. &	cucumeres quomodo toto anno feruentur	286.44
crethmos agrios, herba quae	374.8.	342.48. & 379.20. & 445.2.38. &		286.44	
53		451.13.36		cucumeres, vt sine semine nascantur	286.
crethmi herba medicina	Ibidem	crocomagna quid	322.11	47.48	
cribrorum consideratio	264.48	croci consideratio, natura, genera	314.27	cucumeris anguini, siue erratici consideratio, & medicina ex eo	295.21. per totum caput
crinita stella, id est, cometa	9.10.	& inde		cucumis consideratio	286.27. & inde
& inde		crocum melle, aliæ re dulci non soluitur	322.3	& 294.57. & inde	
		322.3		cucumis oleum natura odit	286.34
		croci medicina	322.3. & inde	cucumis qua arte diuicibus feruetur	287.
		crocum quo optimè feruetur	322.4	34	
		crocum quod pessimum	314.35	cucumis semen quale	294.6
		croci vsus nusquam in coronis	314.37	cucumis medicina	294.57. per totum caput
		croci vsus in theatris	314.38	cucumis seminis, succi, radicisque medicina	294.60. & inde
		croci florum laus	314.43	cucumis	

INDICIS PLINIANI

PARS PRIMA.

lario regi platani & vitis aurea dono data 469.57	deliratio vnde dicta 269.33	demetrii Phalerei statua plures 473.17
darij ab Alexandro victi spolia 97.38	deli insula palma vetustissima 237.6	demetrii simulachrum 476.7
darij victi ab Alexandro pictura 492.23	delius Apollo vbi precipue colatur 51.44	demetrii statuarij opera 476.39
darij sepulchrum ex Chersonite lapide 509.	delphica laurus qualis 219.32.34	demetrii volumen de quaternario numero 401.44
dasyppus animal 126.12	delphica platani Agamemnonis manu sata 236.56	demetrii nauis malus ex cedro 284.42
dasyppodes omni mense pariunt superfetantq; 126.12. & 156.18.35	delphico in templo Apollinis raphanus aureus dicatus 287.51	democrates vel Damocrates Seruilius medi- cus 369.35
dathiatium iburis genus 184.50	delphicum templum Apollinis à quo pictum 488.46. & 494.21	democriti opus de herbarum viribus 364.1
dauci herba descriptio 371.12.31. & 372.40	delphica cortice cur dicta 472.15	democriti frater Damasus, & historia eorum de segete 280.10
dauci herba medicina 377.46. & 379. 48. & 380.52. & 381.29.49.53. & 384. 35. & 385.17. & 386.35	delphica lauri medicina & inde 349.1.	democritus rapum cur in tibus damnauerit 296.3
daucos pastinaca genus 288.2	delphi ingens signorum copia 473.58	democriti de empto toto oleo historia 275.
decapolis Syria oliua quales 211.35	delphis victores lauro coronabantur 219. 35	democriti de empto toto oleo historia 38. & inde
decimas thuris Sibi Deo consecrant Arabes 185.2	delphini sideris occasus 373.12. & 277. 60.	democritus primus Magicam in nostro orbe celebrauit 360.51. & 227.47.48. 54
decimas cinnamomi Assabino Deo persolunt Aethiopes 187.1	delphinorum piscium consideratio, natura & c. 128.57. per totum caput.	democriti Chirocineta 361.2
decimana pyra 214.24	delphini pisces, maris tempestates praesagiunt 283.27.28	democriti peregrinatio 364.22. & 427.47
decius Mus in Consulatu se pro victoria deuot uit 372.32	delphini piscis medicina 453.45	democritum Plinius vanitatis arguit 405. 37
decius P. ab exercitu frondea corona donatus 221.44	delphini animalium omnium velocissimi 128. 57. & inde	democriti mira Commentationes 397.36
deciorum carmen quo se Dijs Manibus deuot uerunt, ad Plinij vsque tempora peruenit 397.60	delphinorum coniugia 129.1	democritus omnia vitium genera, quae tota in Gracia nascerentur, sibi cognita professus 201.19
decij P. Muris honores 326.29	delphinorum partus 129.1. & 139.52	democritus resurrectionis assertor 105. 14
decius P. sepius graminea corona donatus ibi- dem. & inde	delphini quandiu viuunt 129.4	democritus Venerem damnauit 401.20
decumanus limes quis 279.32.	delphini forma descriptio 129.8. & inde	demonax Seleuci & Antiochi regum aux 74.
decuriarum iudicum ab Augusto ordinatio 461.21	delphini Simonis nomine appellari gaudent 129.9.42	demophilus pictor 488.58. & 495. 35.37
decuriarum nomina & differentia 461. 28. & inde	delphini musica delectantur 129.11.	demosthenes Atheniensium à Parasio pictus 489. 29
desfloreendi tempus in arboribus 228.4	delphini musca delectantur 129.11.	demosthenes venenū sub annuli gemma clau- sum habuit 461.3
desfrutum quo tempore fieri debeat 209.3. & 278.37	delphini hominum amicis 129.10	demosthenis ab inimico laus 97.52
desfrutum quomodo fiat 205.21. & 209. 3. & 278.37	delphinorum erga pueros amor 129.13.	demosthenis scriptor 520.3.18
desfrutorum corpora quomodo seruentur 224.30	& inde 129.	denarij & drachmae pondus idem 325. 28
desfrutorum mensis serialibus dicatum apii 301.60	delphini cum hominibus piscantur 129. 37	denarij aurei consideratio 462.21
Desfrutorum corpora incorrupta quo pacto seruentur 351.26	delphini vinum appetunt 129.53	denarij primus signator ignotus ibidem
desfrutorum ad mentionem Romani veniam praefabantur 398.43	delphini quamuis auribus careant, nihilomi- nus tamen audiunt 169.31. & inde	denariorum probandorum lex 468.35
desfrutorum corpora in fictilibus quida con- di maluerunt 496.1	delphinorum charitas erga partum 129. 3	dendrachates gemma 524.5
desfrutorum corpora in Asio lapide condita citò absumuntur 508.57	delphini tellure tacta statim moriuntur 129.7	dendritis gemma 527.40
desfrutorum pili crescunt 175.41	delphinus ex hominum manibus vescens 129. 17. & inde	dendroidestihymali genus 380.43
desfrutorum vngues crescunt 176.54	delphini corio teguntur 130.30	dentium consideratio 94.31. & inde. & 170.60. & inde
desfrutorum corpora ponderosiora, quam vi- uentium 95.12	delphinorum olfactus 169.33	dentes homini quo tempore decidant 94. 31
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	delphini fel non habent secundum quosdam 173.5	dentium vice quidam continuum os habue- runt 94.37
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	delphini ingenti empti pretio 469.41	dentes inuicti ignibus 94.38
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	delphinorum in medicinis vsus 455.45. & 456.2.51. & 457.23	dentium necessitas 94.40. & inde
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	delphinorum cum crocodilis pugna 115.45	dentes primores sermonem regunt 94. 41
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	& inde 115.2	dentium auguria 94.42
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	demaratus Tarquinij Prisci pater 485. 25. & 495.26	dentes quot vniciq; insint 94.43
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	demaratus exul in Hetruriam profugit 495. 26.	dentes canini quales 94.45. & 171.3. 25.32
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	demarate Alcibiadis mater 477.32	dentibus nondum genitis, homo non crema- tur 94.47
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	demetrius rex propter Protogenis picturam Rhodij parit 99.24. & 491.59	dentium genera ac vsus 170.60. & inde
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	demetrius rex Peloponnesum insulam tenta- uit efficere 44.29	dentes quibus mutentur 171.24.25
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	demetrius cur accusatus 470.51	dentes genuini qui 171.26
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	demetrius Pompei libertus 499.3	dentes multis octogesimo anno renascuntur 171.27
desfrutorum corpora Roma à Tarquinio Pri- sco crucibus affixa 507.11	demetrii regis imago 494.47	

INDICIS PLINIANI

dentes plures maribus, quàm feminis	171.	dei consideratio	2.32. per totum caput.	Prologo operis,	pagin. 1. vers. 42
30		dei formam querere imbecillitas humana	est	dys dicata pretiosiora videntur, Prologo 10-	
dentes quando homini nascantur	171.24	est	2.32	tius operis,	pag. 2. vers. 12
dentes nulli volucrum præter vefertilionem	171.16	deo tantum veteres coronam dabant	221.36	dys quo vino non libandum	207.57
dentium tria genera, ferrati, continui exerti	170.60	deorum plurium nomina	2.34. & inde	& inde	
dentes in palato enati	171.32	deorum multitudo cur credita	2.37	dij an preces exaudiant	398.6. &
dentibus hominum viris quoddam inesse	171.	deorum populus maior, quàm hominum	2.	399.1	
40		41		dij omnibus interfunt negotijs	398.60
dentibus veterinorum ætas indicatur	171.	deorum loco à quibusdam animalia cibis, co-	luntur	deuteria Græci, Latini lora	205.42
33		deorum matrimonialia	2.44. & inde	dextra hominis religionem inesse	177.7
dentium candor quomodo fiat	321.15	deorum alij iuvenes, senes alij, alati, claudi,	2.45	dextra vires maiores.	95.11
& 331.24. & 334.50. & 335.42. &		&c.	2.46. & inde	dextra etiam in arboribus firmiora	249.29
342.41		deorum adulteria, odia, bella, &c.	2.48	diacheton frutex	357.54
denis eius, qui pueris primus deciderit mirus		deorum quibusdam nullus respectus	2.57	diachyton vini genus	205.25
vsus	400.9.10	deorum templa non alia olim, quàm arbores	180.42	diacodion medicamentum	307.34.60.
dentes vi citò nascantur	436.60. & 437.5	deorum libamina apud Thasios ex quo vna		diadema regum Bacchus primus inuenit	105.
dentes trium inter se ordinum	114.31.	genere	207.51	22.	
& 117.2		deorum cultus olim fruge & mola salsa con-		diadochos gemma	525.8
dentes ledentia	300.37. & 357.22	stabat	258.4	diadumeni iuuenis simulachrum	473.42
dentes pullini qui	122.13	deorum numero herbarum inuentores adscri-		diaglaucion collyrium	392.52
dentes corruptos quid confirmet	410.6	pri	363.29	dialutense purpura genus	137.42
dentes quomodo firmentur	295.48.	deorum corona ex papyri flore	195.3	dialeucon crocum	314.34
52. & 297.18. & 308.20. & 309.7.44.		deorum pæna, sere aliquando, nunquam ta-		diana templum in Hispania vetustissimum	
& 325.6. & 329.18. & 342.6.19. &		men irrita	3.18	235.29	
343.59. & 344.15. & 345.29.45. &		deorum in sacris quis olim fuerit auri vsus	462.7	diane ades in Aulide vetustissima	235.
358.20. & 409.55. & 410.2. & 453.34.		deorum euocatio quibus modis impediatur	404.36	32	
36		deorum simulachra cur excedro arbore	193.	diane lucus in Latia & in ea vetusta arbores	237.13
dentes extrahentia	343.22. & 351.	43		diana nobile stabula	491.23. &
24. & 355.51. & 428.52. & 453.27		deorum corone ex qua materia	324.10	495.1	
dentes aqua decidere faciens	364.56.	deorum beneficia plura	328.3. & 387.	diane simulachrum marmoreum	500.12.
dens canis quomodo inuratur	348.23	26		22.23. & 501.43	
dentium doloris remedia	194.45. &	deorum simulachra quo in digito annulos ha-		diane Epheſia templi descriptio	506.21.
295.4.49.53. & 396.59. & 298.11.34.		buerint	460.57	& inde	
& 299.19. & 301.5. & 301.51. & 302.		deorum simulachra minio vbi picta	467.16	diane Epheſia templi scala ex vite vna	200.
59. & 303.29. & 305.26. & 306.13.22.		deorum simulachra ex ære	271.51	39	
27. & 308.19. & 309.25.52. & 310.6. &		deorum simulachra lignea aut fictilia quan-		diane Epheſia templum ex qua materia	235
321.15. & 323.58. & 328.46. & 331.3.		dus	473.51	17. & 501.24	
& 333.36. & 339.27. & 343.5.10.18.31.		deorum duodecim tabula	492.13	diane Epheſia templi columna	512.16
& 344.7. & 345.45. & 346.45.54. &		deorum effigies fictiles	495.49. & inde	diane Epheſia ades mari olim allacbat	23.
347.4.47.49. & 350.56. & 351.24.		deorum offensorum vindicta	500.8.	7	
41.53. & 352.15. & 353.15.17.32. &		& inde		diapasmata qua	191.37
355.12.43.51. & 359.49. & 360.36. &		deorum imagines quibus euocentur	527.	diapason in harmonia quid	8.41
362.30. & 374.46. & inde per totum ca-		40		dibapha purpura	138.7.10
put. & 380.21. & 389.14.34. & 394.		deorum canis catulus apponebatur	421.1	dibutades plastices inuentor	495.21.28
13. & 394.27. & 397.37. & 400.27. &		deorum reuerentia exempla	23.60.	dicæus Apollo cur dictus	475.35
ind. & 401.9. & 403.58. & 406.50. &		& inde. & 90.36. & 123.16. & inde. &	dictamnium à ceruis repertum	116.14.	
409.55. & inde. & 419.13. & 428.41.		144.51. & 48.60. & 402.8.	& 369.54		
& inde. & 429.2. & inde. & 445.29.		deorum Mater.	56	dictamnium sine flore & semine	369.
39. & 446.30. & 450.5.31. & 453.24.			55	dictamnium tantum in Creta nascitur	369.
& inde. & 454.42. & 479.50. & 497.				dictamni medicina	370.35. & 385.36.
35. & 498.3. & 509.47.				& 386.21.52	
dentati homines quidam nati	94.			Dictyon beton structura genus	511.48
32.				didoron genu lateris	496.46
dentata qua semina nata, eiusq. omen inau-				diei lux quando nocte visa	10.32
spicatissimum	94.33			dierum inæqualitas vnde	20.4.36.
dentientes tardè pueros iuuantia	428.49			21.16	
dentificia ex qua materia	428.49. &			dies non vbique eodem tempore	20.23. per
510.32.43				totum caput	
dentitionem facilem reddentia	436.60			dys vbi longissimus breuissimusq.	9.2.
derceto Dea vbi colatur	62.55			per totum caput	
desidia artes perdidit	489.34			dies sex mensium	21.2. & 51.33
deus quid	2.32			diei observatio apud diuersos	21.14.
deus est mortali iuuare mortalem	2.49			per totum caput	
deus idem cum Natura	3.25. &			dicti in initium finisq. quomodo accipitur ibi-	
387.56				dem	
deus animalia non pascendi, tantum gratia				dies alius de alio iudicat	99.58
creauit	396.56			diesbus nullis credendum	ibidem
deus non omnia potest	3.20			Dierum	

PARS PRIMA.

dierum omnium anni inexplicabilis penè ratio 271.25
diebus trecentis sexagintaquinque & quadrante annum constare 271.25
dierum vnde augmenta & decrementa 272.15. & inde. & 275.8
dies totius anni quis longissimus 274.37
dies ubi aliquando nullus 52.55
dierum diuersitas 87.57. & inde
dierum magnitudo quomodo deprehendatur 504.40
dieuches Medicus 296.51. & 299.48
digitellum herba, eiusq; vsus 268.8.
& 374.29
digito vno hostis victus in castra relatus 98.38
digitorum consideratio 175.34. & inde. & 176.55. & inde
digiti quibusdam in manu vna sex 175.34.35
digitorum articuli quot 175.36. & inde
digitorum morbi remedia 339.54. &
388.44. & 489.59
dignitatis fama qualiter acquiri possit 315.20
dij. Quare Deus
diligentia exemplum nobile 260.24.
& inde
diligentia antiquorum mira 345.48
diligentiam nimiam saepe nocere 490.14
dimo statuarius 474.54
dinocharis architectus 60.54
dinocrates Geometra 99.17
dinomenis statuarius opera 476.42
diocles quid de rapto senserit 296.33
diocles medicus 297.5. & 316.37
dioclis medici laus atq; 376.27
diodorus Perronius medicus 299.47
diodori Dialectici repentina mors 104.27.
diodori historia Bibliotheca inscripta Prologo operis pag.2. vers.29
diogenes Cynicus affectuum humanorum expers 95.27
diogenes statuarius 502.27
diogenes pictor 495.58
diomedea aues 152.32. per totum caput
diomedis & Glauci armorum commutatio 459.42
diomedis focer Daunus 38.28
Diomedis Palladium surripientis effigies 470.19
diomedis delubrum 152.37
diomedis socij in aues versi cur fingantur 152.40

Reliqua quare parte secunda.

dionysias gemma 525.19
dionysodorus statuarius 477.18
dionysodorus pictor 495.57
dionysodori epistola ab inferis missa 28.51.
per totum caput
dionysonymphas herba, & cur ita dicta 361.26
dionysius tyrannus gaudio obiit 104.25
dionysio tyranno pulso, dulce fuit mare 25.46
dionysius Platonem quo apparatu exceperis 97.49

dionysius pictor 495.7
dionysius statuarius 501.56.57
dionysij ostentum, atque tyrannis 120.59
dionysius Salustius medicus 453.32
dionysius scriptor à Philadelpho in Indiam missus 75.1
dionysius prior Sicilia tyrannus platanos Rheyum transtulit 180.60
dionysius medicus 301.58
dionysij Medici de rapo sententia 296.4
dionysius Geographus ubi natus 81.60
dionysius Geographus Augusti temporibus in Orientem missus ibidem
dionysius pictor non nisi hominem pingere potuit 492.36
diopetes rana earumq; vsus 452.51. &
457.32
diopira instrumentum Geometricum 19.30
diospyros herba eadem cum lithospermo 393.45
dioxippi imago 494.29
diphryges quid 450.47
diphrygemma 525.18
dipænus marmorarius 500.5.10.
25
dipondius asus 462.23
diplos frutex 357.54
diplos herba spinosa 391.59
disfads serpentis morsus remedia 348.43.
& 451.11
dirces femina simulachrum, historiaq; 501.51
discobolus ex are, Myronis opus 475.25
discobolus pictus, Taurisci opus 495.48
discordias facit siderites gemma 526.56
discordia Hyperborei ignota 51.37
dyspnea morbus 344.26
dyspnoia vtilia 344.26. & 351.53. &
378.11
dysentericis vtile 182.47
dysenteria antidoton lotometra 329.59
dysentericorum remedia 295.29. &
296.12.53. & 297.29. & 299.1.19.27.
39. & 300.16. & 301.24. & 302.34. &
303.39. & 306.53. & 308.24. & 309.
27.42.46. & 310.49. & 321.5. & 322.
49. & 327.56. & 329.59. & 331.21. &
334.26. & 335.28. & 336.24. 37. &
338.23. & 338.41.45. & 339.9.19. &
344.8. & 345.1.54. & 346.43. & 347.
23. & 348.26. & 349.15.27. & 350.37.
39.43.46.53. & 355.47.54. & 358.5.
21.59. & 359.45. & 378.57. & 379.3.
4.9.26.32. & 385.2. & 388.41.48. &
392.12. & 393.10. & 394.52. & 395.
48. & 396.42. & 403.40. & 404.41.
& 406.23.24.36. & 411.50. & 412.1.
10. & 419.57. & 420.8.24. & 431.12.
& inde per totum ferè caput. & 454.58.
& 466.44. & 482.1. & 497.37. & 498.
18.
distillationum remedia 298.13. & 336.
2. & 348.32. & 352.58. & 357.31. &
400.12. & 429.36. & 452.25.

distillationum capitis remedia 302.37. &
308.31. & 330.9
distillationi ventris vrtica medetur 328.26
distillationes stomachi ocimum inhibet 302.33
diuinationis species 106.11. & inde
diuinationi nonnulli superstiosè dediti 3.8.
& inde
diuinationis arris periti 366.47
diuinatione qua ratione haberi possit 428.
& 525.9.31. & 526.1.3
diuinitas in quibusdam 98.39. per totum caput
diuitia multos perdunt 99.50
diuitia quorundam ingentes 468.41.
per totum caput
diuitiarum exprobratio 19.20. & circa.
& 469.8
docit, id est, trabes ignita in calo 9.59
docilitatis exemplum 108.46. per totum caput
dodecatheos herba qualis 365.30. &
383.9
dolabella P. Consul 10.24
dolabelliana pyra 214.25
dolichos herba 237.23
dolores asperrimi qui 365.10
domini frons plus prodest, quam occipitium, prouerbum 259.43
domini oculus fertilissimus, prouerbum 260.33
domitius Cn. Consul 9.28
domitij Cn. delubrum 501.14
domitij L. interitus 104.51
domitius Nero Peloponnesum in sulam tenuit efficere 44.30
domitius Nero Achaiam libertate donat 45.23
domitius Corbulo in Armenia bellum gessit 71.30. & 73.19
domitius Aedilitatis repulsam passus 460.30
domitius Aenobarbus Aedilis curulis 118.47
domitij Aenobarbi Consulatus, censura, & eius cum Crasso inimicitia 238.49.
& inde
domitius Aenobarbus quo anno Censor 238.53
domitius Aenobarbus sex lotos in Crassi domo quanti aestimauit 239.1
domus sale ubi construantur 58.20
domibus carentes homines 59.17
domus lateritia à quibus reperta 105.34
domus testudinibus contexta 130.5
domus ubi tecta scandulis 223.31
domus ubi tecta scirpis 232.60.
& inde
domus plures nobiles Roma 238.50. & inde
domus quomodo purgentur, lustrenturq; 370.55
domus quæ pulcherrima Roma 507.19.
& inde
domus arundinibus ubi tecta 231.39
domus regia lautissimè adornata 502.43
dona maxima Imperatorum, ac fortium ciuium

INDICIS PLINIANI

uium qua	255.55	druida vnde dicti	237.43	ebenus neq. cariem sentit, neque vetustatem	235.14
donax piscis	458.27	druida roboris visco nihil habent sacrarius	237.41	ebeni copia vbi	86.37
donax calamigenus	2.32.11. & 457.39	druidarum religio, obseruatio, sacrificiumq.		ebeni medicina	356.27. & inde
donax, id est, Cypria harundo, eiusq. medici-	356.19	ibidem. & inde		ebrietas vitanda	209.9. per totum caput
na		druidarum superstidio	357.18. & inde.	ebrietatis mala	ibidem per totum caput
dorcades in medicinis vsus	409.22. &	& 420.36. & inde		ebrietatis eff. & us	209.12. & inde
425.41		drupa quid	189.36. & 210.50. & 212.	ebrietati quisbusdam vita premium	209.
Dorcadus vbi non sint	126.39	26		13	
dorcadus non lippunt	409.22	drusillanus seruus diuissimus, eiusq. lanx quin-		ebrietas multis mortis causa	209.26
dorycnium venenum	324.60. & 408.39	genaria	469.32	ebriorum mores	209.23. & 43.51
dorycni veneni remedia	405.41. & 451.	drusilla Liuiæ Augusti vxoris in gremium		ebrietate nulla pars mundi vacat	209.54
57.60. & 454.42		gallina alba cum lauri ramo ab aquila de-		ebrietatem aqua quadam inducit	209.56
dorypetron herba	379.33	iecta	220.5. & inde	ebrietatis simulachrum	476.13
doryphori simulachrum	475.15. & 476.	drusi Imperatoris in castris apes sedere	163.	ebrietatem facientia	371.30
38. & 477.44		18		ebrietati resistentia	348.12. & 354.
doris herba qua	329.32	drusi Imperatoris prosperrima victoria	ibid.	38. & 437.39. & inde & 523.3. & 525.	
dorius tonus	8.40	drusus Imperator vinosus, ut pater	209.	20	
dori moduli à quo reperti	106.16	39		ebrietatem discutientia	297.50. & 300.
doron Græci antiqui palmum vocabant	496.	drusi vxor Antonia	141.3	12.13. & 322.9. & 360.18. & 416.14. &	
49		drusus Tiberij filius	291.13	523.3. & 525.19	
dora, id est munera	ibidem	drusus ob fastiditam brassica cymam à Tibe-		ebriosis ad perdenda vinanati	209.
dormisse quendam annos septem & quinquaginta	103.60	rio patre reprehensus	291.13.	18	
dorothæus medicus	332.32	14		ebuli medicina	871.48. & 381.17. &
dorothæus pictor	491.3	drusi, & Cepionis inimicitia	460.41	384.1.4	
dorsenus Fabius poeta Comicus	206.15	drusus in tribunatu suo octauam æris partem		ebur quid	108.54
dosiliæ plantaria	230.42	argentomiscuit	462.38	eboris honos à deorum simulachris initium	
dosiadæ scriptor	48.31	drusus Liuius Tribunus plebis quantum habue-		sumpsit	180.52
Dositheus scriptor	278.10	rit argenti	469.18	eboris luxus in lignis tum operiendis, tum dis-	
drachma & denarij argentei idem pondus	325.27	drusus Tribunus plebis cur caprinum sangui-		stinguendis	236.34.39
draco caret veneno	421.37	nem biberit	407.45	eboris fusilis consideratio	500.14. &
draconis partium magici vsus, & medicina	421.37. & inde. & 425.52	dubijs fidem dare res ardua, Prologo operis		inde	
draco mortuus ad vitam reuocatus	364.	pag. i. vers. 55		echolas vna genus	207.53
24		duellij Imper. clasij sexaginta diebus parata		echecratidis Thessalæ qua	156.28
draco quo se egrotum sanat	116.25	233.56		echeneidis piscis consideratio	133.26
draco hominem seruans	158.43	duellij C. triumphus, & eiusdem statua	472.	per totum caput	
draconum cum elephantibus pugna	110.	48		echeneidis piscis in medicinis vsus	457.
58		dulcis vini natura	205.16	29	
draconum mira magnitudo	110.59. & 111.	dulcia odore carere	218.24	echeneis pisciculus nauem retinet	133.26.
12.16		dulcibus rarus odor	314.45	& 448.59. & inde	
dracones vbi magna in copia proueniant	111.	dulcia non sunt eadem omnibus	334.4	echij herba consideratio	370.49
18. & inde		duodecim tabularum legis interpres Hermo-		echinometra pisces	135.7
draconum crista	111.16. & 168.36	dorus	472.52	echinorum piscium consideratio	135.6.
dracones serpentum oua hauriunt	157.45.	duodecim tabularum leges	170.50. &	& 458.14	
& inde		222.2. & 239.12		echini, maris scutiam præfagiunt	135.9.
draconis morsus remedia	362.33. &	duodecim in tabulis nulla villarum mentio		& 281.29	
377.59. & 390.42. & 451.3.15		285.27		echini quando pariant	140.27
draconis inuidia	525.21	duracina vna vnde dicta	201.1. & 202.35	echini piscis in medicinis vsus	456.59
draco palmarum genus	252.57	duracina cerasa	217.53	echini medicina	451.57. & 452.36.
draco piscis	133.44. & 458.12	duritiarum corporis remedia	308.49.	57. & 454.7	
draconis marini ossa dentium dolori meden-		& 334.58. & 335.58. & 336.28. & 343.		echini Carpathij maris quales	451.58
tur	453.24	50. & 344.27. & 346.5. & 351.56.60.		echini crustis & spinis teguntur	130.31
draconites gemma	525.20	& 354.11. & 379.29. & 384.32. &		echinorum dentes	171.19
dracontias gemma	ibidem	393.40. & 414.15		echinophora ex genere concharum	458.18
dracontion herba	359.55. & inde	duritia corporis quomodo tollantur	321.	echion statuarius	474.57
dracunculus herba, & ex ea medicina	359.	36. & 322.23. & 324.11		echion pictor quibus vsus coloribus	488.3
59. & inde. & 364.46		duris Samius historicus	119.44. & 475.	echion pictor quando floruerit	490.5
dracunculus herba quando effodienda	360.	40. & 505.9		echionis pictoris opera	490.5.
21		durij L. medici interitus	104.41	& inde	
drepanis avis qualis	177.37	dusaritis myrrha	186.32	echion medicamentum	425.16
dryites gemma	527.24	dux qualis esse debeat	367.36	echites herba clematidis genus	359.43
dryos hyphear, visci genus	237.27	ducis eligendi exemplum	147.25	echites gemma	527.17
dryophonon herba qua	392.7			echo quid, & qua ratione reddatur	12.12.
dryopteris herba qualis	392.4			& 506.41. & inde	
drypeta oliuæ qua	210.51			ecliptica in Zodiaco qua	7.5
dromones pisces	457.59			eclipsium Solis & Luna consideratio	4.59.
druidas cur Romani sustulerint	428.3			per totum caput. & 5.51. per totum caput,	
druida Gallorum Magi	237.41			& 19.54. & inde	
				eclipses etiam quadrupedes pauent	125.58
				ecnephas quid	14.10.20
				ectypa	

P A R S P R I M A.

effypa qua 491.30. & 526.26
 effrapeli qui 95.8
 effromatum vinum 207.26
 edera consideratio. Vide Hedera
 educationis puerorum exemplum 129.
 59
 effascinatrices familia in Africa 90.23
 effascinationes prohibet Antipathes gemma
 501.49
 effigies hominum mira 85.51. per totum
 caput. & 89.36. per totum caput. 51. Ibi-
 dem per totum caput
 effigies hominum non nisi illustri aliqua ex
 causa solent exprimi 472.24
 egestas vrbis sal 443.49
 egnatius Caluinus prefectus Alpium 153.
 12
 egnatij Mecennij vxor ob vini potum morte
 mulcata 206.2
 egula sulphuris genus 497.12
 electrii vulua qua dicatur 174.20.23
 elaeomeli vbinafcatur 212.48. & 344.40
 elaeomelitis in medicinis vsus 212.48.
 & inde. & 344.40. & inde
 elaphoboscum herba, & ex ea medicina 331.
 40. & 369.53
 elapsus serpentis morsus remedia 451.11
 elate arbor 189.50
 elaterium medicamentum, & eius vsus 294.
 58. & inde. & 295.25
 elaterium diu durat 396.46
 elatine herba qualis, & ex ea medicina 392.
 9. & inde
 elarites lapis 510.7
 electri consideratio 516.19. & inde
 electrides insula 516.22
 electrum vbi proaeant 52.5.53.
 electrum quid 464.55. & inde. & 516.
 15. & inde
 electri vsus, & natura 464.59. & inde
 electrides arbores vbi 516.36
 elegia harundinis genus 232.17
 elelisphacos herba 371.55. & 386.11
 elelisphacos herba, & ex ea medicina 336.
 33.40
 elelisphacos herba, Latine saluia dicitur 336.
 40
 elementorum consideratio, numerus, nomi-
 na, situs natura &c. 19.11. per totum
 caput
 elementa tria sine sapore, odore, succoq, 218.
 16
 elementorum nexu 215. & inde. & 17.
 42
 elementi sedes non nisi in elemento est 17.
 42
 elementorum figura qualis 17.44. &
 inde
 elenchi, vnionis genus 136.22
 eleoselinum herba 290.22
 eleoselinum medicina 302.15
 elephantia morbi remedia 301.42. &
 303.60. & 307.23. & 351.32. & 367.44.
 & 406.22. & 411.32. & 435.48
 elephantiasis morbi descriptio 376.11.
 & inde
 elephantorum consideratio, libri octauo capi-
 tibus duodecim primis
 elephantorum venatores, domitoresq, 75.
 49. & inde

elephas animalium terrestrium maximum 108.23
elephantis intellectus 108.24. & inde. &
109.25. per totum caput
elephas in quibus hominis similis 108.24.
& inde
elephantis Lunam adorant 108.27. &
inde
elephantes quando primum iuncti Roma 108.
27. & inde
elephantis & militis Romani singulare certa-
men 109.46. per totum caput
elephantes per funes incedunt 108.41.
47
elephantum docilitas 108.46. per totum
caput
elephantes scribere discunt 108.50
elephantum cornua qualia 108.52
elephantum osium vsus 108.54
elephantum dentes 108.53. & inde. &
110.4. & inde. & 171.19
elephantum clementia 109.2. per totum
caput. & 110.7. & inde
elephantum memoria 109.15. per to-
tum caput
elephantes quibus gaudeant 109.21.
& 110.38. & inde
elephantum pudor 109.23
elephantum amor 109.27. & inde
elephantes quando primum in Italia visi 109.
37. per totum caput
elephantum pugna 109.46. per totum
caput
elephantes hordei succo celerrimè mitigantur
110.11
elephantes quomodo capiuntur 110.13.
per totum caput
elephantes fœmine maribus pauidiores 110.
26
elephantes quomodo domentur 110.28.
per totum caput
elephantes Indi, Africæ quales 108.34. &
110.33
elephantum partus, & reliqua natura 110.
36. per totum caput
elephantes quot annis viuunt 110.37
elephantes frigoris impatientes 110.39
elephantum manus qua 110.44
elephantum cutis cancellata 100.49
& inde
elephantum dentium magnitudo 110.53
elephantes ubi nascantur 110.57
elephantum cum draconibus pugna 110.
58. & inde
elephantum sanguis frigidissimus 111.
9
elephantum cum rhinocrote bellua inimici-
tia 114.13
elephas chameleonte deuorato, oleastro sibi
medetur 116.30
elephantes iussa faciunt 152.43
elephantum partus 156.1.20
elephantum venter qualis 173.49
elephantum digiti quales 176.46. & inde
elephantum sonus qualis 178.33
elephantum anima serpentes extrahit 179.
14
elephantum mulier quadam peperit 91.47
elephantes quis primus Romani in trium-
phum duxit 109.38. & inde

elephantus maximus in Taprobane insula	77.
6	
elephantus rescentes homines	86.2.
12	
elephantum venatus ubi	84.11
elephantorum limes in Africa quis	84.1
58	
elephantus lingua qualis	172.56
elephantus parium in medicina vsus	403.
27. & inde	
elephantinum. color ex ebore combusto	487.
27	
elephantum vsus in bellis	75.59
elephantus arboribus cornua exacuunt	257.
42	
elephantum in Africa multitudo	87.42
elephantipiscis	128.17. & 457.56. &
458.14	
elephantine Thebaidis regio. arbores habet perpetuo virentes	226.32
eleusina in templo nobiles pictura	494.2.
& 495.2	
elidis Irinum opimum	315.14
elico faber Gallici tumultus author	180.
54. & inde	
elleborine. siue Helleborine	197.39.
& 497.	
elleborites. siue Helleborites. vini genus. quomodo conficiatur	207.23
elleborum herba. Vide Helleborum.	
ellychnia ex cicina vva	343.56
ellyphnia ex sulphuris quodam genere	497.
12	
elops piscis	131.68
elops ubi opimus	140.50
eloquentie vis	97.55
elpenoris in tumultu myrtus primum visus	219.58
elpis Samius leoni os e dentibus exemit. leonisque erga ipsum gratitudo	113.6. v. &
ad finem	
elutia in metallis qua	482.23
emere Liber pater primus instituit	105.
22	
emptum male semper peruenit	259.12
emys testudines	405.12
empedoclis Magia addiscenda causa pergrinatio	427.47
empetron herba qualis. eiusque in medicina vsus	392.12. & inde
empirice medicina a quo & ubi inuenta	417.
13	
emplastrum vtilis alabastrites	503.
51	
emplastrationis consideratio per totum caput	246.54
emplastri ratio vnde nata	Ibidem
emplastra qua arbores non recipiant	247.
9	
emplastratio secundum inoculationem fertilissima	247.11
empletion quid dicatur in structuris	511.
45	
encardia gemma	525.24
encaustica Pamphilus pingere docuit	493.
19	
encaustica pictura duo genera	495.9
enchiridion libri inscriptio. Prologo operis. pag.2. vers.26	
enchusa herba qua	529.32.38

INDICIS PLINIANI

Εἰς ἡμετέρας αἰεταὶ qua dicantur. Prologo operis	pag. 1. vers. 52	epipactis herba eiusque in medicina vsus	397.	equa caput affixum palo, erucas fugat	298.
encrinomenos simulachrum	476.25	epipetron herba	318.46	equa Fauonio vento concipiunt	54.8. &
endymionis & Luna amorum fabula vnde emanarit	41.21	epiphororum remedia	295.32.	121.27. & 227.22	
enguini quod oleum vendant	344.39	Ε 297.24. & 298.46. & 299.21.30. &		equarum lacte, vel sanguine pulsem Sarmata faciunt	264.15
enhamon medicamentum	186.9	301.20. & ibid. 55. & 302.31. & 303.21.		equis admissura tempore quid dandum	302
enhydros gemma	527.32	Ε 304.21. & 305.1.18. & 306.26.41. &		39	
enhydri serpens eiusque in medicina vsus	428.24. & 455.3	307.15. & 308.7. 16.39. & 309.40. &		equi vestigium qualiter singulū tollat	416.
enneaphyllon herba que	392.21	310.40.46. & 321.12.17.39.48. & 322.		17	
enny statua in Scipionis sepulchro	98.9	34.41. & 323.22.44.59. & 330.57. &		equi vestigia luporum sub equite sequentes, rumpuntur	416.19
enny testimonium de ossa liberis a parentibus erepta	263.14	334.43. & 335.53. & 336.18. & 344.		equarum coitus, parrūsque	121.15. &
enorchi gemma	525.26	58. & 345.37. & 347.11. & 350.48. &		inde	
enterocelorum, id est, intestinorum delabentium remedia	296.31. & 381.13.	354.12. & 358.39. & 359.46. & 360.5.		equarum libido quo extinguitur	121.
19.39. & 385.4. & 394.40		Ε 362.31. & 366.25. & 373.11.12.14.		19	
emochi marmorarij opera	501.49	Ε 374.2.4.37. & 375.8. & 388.56. &		equarum hippomanes quid	121.21
eustomon herba que	367.4	390.43. & 392.51. & 395.1.46. & 402.		equi qua re in cursu insatigabiles fiant	415
eone ex arbore Argo nauis facta	198.	21.37. & 403.4. & 409.10.20.31. &		55	
1		419.39.40. & 425.11. & 180.17. & 482.		equi feri vbi	111.39
epaminonda ducis effigies, Aristolai opus	494.16	9. & 486.49. & 498.10. & 508.51.		equo fere ydem, qui homini, morbi	121.31
ephedra siue Ephedros herba	379.21.	epiphororum testium medicina	321.	equi sel non habent, secundum quosdam	173.
Ε inde. & 384.58. & inde		28		4	
ephedri herba in medicina vsus	384.	epiphoras vteri quid leniat	386.51. &	equo fel esse in aluo quidam contendunt	173.
28		411.60		6	
epheron herba	375.8. & inde	epirotica poma	214.13	equos saginantia	327.51
epheri herba medicina	384.16	epithersa simulachrum	477.1	equi vbi rabie inflammantur	370.9
ephesia Diana templi descriptio	506.20.	epithymon thymiflos	379.45.	equi ad coitum segiores quo pacto recreantur	382.32
Ε inde		48		equi thieldones & Asturcones vbi gignantur	121.28
ephesia Diana simulachrum à Mentore factum	99.28	epithymis succus perniones curat	383.6.	equorum ornamenta ex plumbo argentatis ari incocto	482.46
Ε inde		Ε 384.42		equa grauida cuius contactu abortum patiuntur	402.52
ephesia Diana templum quale	200.39. &	epodes pisces	458.33	equus Roma publicis sacris immolabatur	407.
235.17. & 501.44		Ε 201.18. & libri Sorani inscriptio, Prologo operis, ad finem		41	
ephesia Diana simulachrum ex qua materia	235.18	eporedica Gallorum lingua qui dicantur	40.	equorum cum camelis odium	113.60
ephesia Diana simulachrum à Canetia factum	235.21	24		equi alati, cornuti que in Aethiopia	114.
ephesia Diana templum quando constructum	235.17	epulas inter nominatum incendium veteres aquis subter mensam fufis abominabantur	398.51	19	
ephesia Diana templum ex qua materia ibidem		epulantium consuetudo	Ibidem. &	equorum scabies quo tollatur	457.34
ephesius lapis	510.50	inde		equi homini fidelissimi	119.37
epicharmus quas literas repererit	105.	equisetum herba qualis	384.54. & inde	equa vbi vento concipiant	121.27
29		equiseli herba qualis	274.51	equina capita vt homines habere videantur	410.10
Ε 212.28. & quid	271.28	equestri ordinis consideratio	461.28.	equinus pedibus homines vbi nascantur	52.
epicuri otij magister	285.31	per totum caput		11	
epicuri vultus per cubacula olim gestabatur	489.32	equester ordo, multis anteà nominibus diuisus, Tiberij tempore in vnitatem venit	461.31	equini simi in medicina vsus	411.41.
epicuri natalis sacrificijs annuis vicefima Luna colebatur	Ibidem	equestri ordinis census	461.36	52	
epicuri imago	495.48	equestrium statuarum exemplum à Græcis tractum	472.41	equini coaguli in medicina vsus	411.58
epidij C. Commentaria	255.35	equorum consideratio	120.31. per totum caput	equini licenes calculos renum pellunt	412.
epiglossis quid	172.2	equorum plurium sepulchra	120.40.	32	
epimedium herba qualis	392.18	Ε inde		equina vngula cineris vsus	412.32.54. &
Ε inde		equorum erga dominos amor	Ibidem per totum caput	414.12	
epimelas gemma	525.35	equorum intellectus	120.51. & 121.1	equi partium in medicina vsus	412.54.
epimenidis somnium fabulosum	103.59	equorum docilitas	120.52	Ε inde	
epimenidium scylla genus	288.20	equi quot annis viuunt	121.9	equi lingua lien medetur	411.28
epinyctides morbus quis	297.41	equorum forma qualis esse debeat	121.11	equi sanguis in medicina	412.59
epinyctidis morbi remedia	295.36. &	equorum ornamenta à quo inuenta	106.7	equi spuma, seta, dentes, in medicina	412.
297.41. & 300.26. & 303.46. & 308.		equum, qui aries appellatur in muralibus machinis quis inuenerit	106.6	59.60. & 413.12. & 414.12	
34. & 310.41. & 339.19. & 343.1.34. &		equo pugnare à quo repertum	106.8	equi signi caelestis ortus	277.60
Ε 346.58. & 348.7.51. & 349.29. &		equa pragnantes Venerem admittunt	156.	equi signi caelestis occasus	273.23
355.11. & 390.46. & 409.12. & 435.28.		35		equitum nomine qui olim intelligebantur	461.22
Ε 452.57.60. & 509.42		equorum corpore vespa nascuntur, atque crabrones	164.16	equitum nomen sepe variatum	461.50
epipactis frutex	197.	equorum dentes quales	171.1.32.	equites flexumines olim dicti	461.51
39		Ε inde		equitatio cuius inuentum	106.7
		equa quando admittenda	156.22	equitatio stomacho vtilis & coxis	400.60
				equitatio attritis seminibus quia medeat	
				412.58. & inde	
				equitatus	

PARS PRIMA.

equitatus artem qui primus scripserit 476.

41
eranthemon herba 329.46
eraphius Aegypti rex 504.16
erasistratus nobilis medicus 204.49.
& 300.15. & 376.28. & 417.11
eratosthenis laus 28.44
eretria creta 486.35. &
487.3.9
eretria terra qualis 498.28. & inde
erethodanus herba 356.44
ericaum mel vilissimum 162.21
erices fruticis medicina 354.45
erice frutex 162.22.25. & 197.40
erigeron herba qualis 374.55. & inde. &
381.18. & 384.42
erigonis pictor 494.50
erinna Poetria 475.27
erineos herba, & ex ea medicina 347.9. &
inde
erynges siue Eryngij herba descriptio, & me-
dicina 318.57. & 327.12. per totum
caput
eriophoron bulbi genus, eiusque lana 284.
15
eripha herba qualis 361.39
erysimon frugis genus 263.59.
& 337.23.
erysiceptrum fruticis genus 188.23. &
357.53
eristhales herba 385.17
eristalis gemma 525.28
erithace quid 160.38
erithacus avis 149.28
eristhales herba 374.29
erythrinus piscis 131.39. & 140.36. &
458.13
erythini piscis medicina 454.58
erythranos cissos quid 355.57
erythrodanus herba & medicina ex ea 356.
44. & inde. & 381.53
erythracon satyrii genus 382.29
erythrocomon punici mali species 197.35
erythron strychni genus 325.5
erythros rhus 356.40
erotylos gemma 525.29
eruca herba natura 292.14. & inde
eruca menstruo foeminarum fugantur 257.
13
eruca concitatrix Veneris 156.33. &
292.16. & 302.48
eruca herba semen quale 293.53
eruca sylvestris medicina 302.43.
& inde
eruca arborum frondibus & floribus noxia
254.39.
eruca vnde, & quando nascantur ibid.
40
eruce ne fata ledant 257.13. & 293.
48
eruca in papiliones vertuntur 167.45
per totum caput
eruiala apibus grata 317.19
eruilia herba folium quale 261.31
eruiliam piscendi ratio 264.8
eruptionum remedium 344.9
erui leguminis consideratio, natura, medi-
cina 266.51. & inde. & 336.53.
& inde
eruo legumine Caesar Augustus curatus ibid.

52
eruo innascitur phalangiis 267.56
eruum in theriaca 311.56
escaria vna 202.42
esculus arbor Iouis sacra 180.44. & 221.
46
esculus arbor glandifera 222.16.
esculus quo tempore semen ferat 228.13
esculi radices profundissima 229.46
esculea corona, ciuica 221.46
esculeti dispositio 249.13. & inde
eseruini Marcelli libertus ditissimus 181.
20
esopon lactuca genus 298.35
esopi medicina ibidem. & inde
esop piscis Rheni ingens 130.50
esubopes Colchorum rex 463.2
etesiarum ventorum initium 275.22
etesia quando desinant 278.
2.8
etesia ventis maxime harena mouentur 518.
50
etesia venti qui, & quando flare incipiant 13.
33.48. & 74.56. & inde
etesias ventus idem cum Aquilone 279.
46
etesia ca vna 279.27
etbe Graecis qua 491.30
euander Aulanius sculptor marmorarius
501.43.
euantes scriptor 114.55
eubaea abietes deterrimas habet 234.17
eubaea Olympias ventus peculiaris 254.51
Reliqua quare parte secunda.
euchir statuarius 477.40
euchir pictor 495.27
eucnemos Amazonis statua 476.6
eudorus pictor, statuariusque 494.36
eudoxus Lathyrum regem fugiens ex Arabi-
co sinu Gades vsque delatus 18.54
euenor pictor, Parasy pater 488.50
euentus rerum astris assignantur 3.8
euentus boni simulachrum Roma 476.
45. & 501.6
eugalacon herba 292.6
eugenia vna genus 201.38
eugrammus pictor 495.27
euhemerus scriptor 505.8
eumarus pictor 488.30
eumeces, balsami genus 188.39
eumenis cum Polemeo amulatio 195.57
eumenis aduersus Gallos praelia 477.12
eumetrius gemma 525.31
eunicus statuarius 477.18
eunuchi in Perside aliquando regnauere 192.
60
eunuchion lactuca genus 290.36.
euocandorum deorum à Magistratio 361.
6
eupatoria herba qualis, eiusque in medicinis
usus 368.3. & inde
eupatoris Mithridatis curus aurei, argen-
teique 469.58
eupetalos, lauri genus 219.59
eupetalos gemma 525.32
euphorbia siue Euphorbij herba consideratio,
inuentio, & medicina 368.49. &
573.53. & 379.41

euphorbus medicus 368.49
euphorion statuarius 477.18
euphrator statuarius, & eius opera 474.
57. & 476.43
euphranor pictor 492.30. & 493.38
euphranoris pictoris opera plura 493.38
& inde
euphrates fluminis papyrus gignit 195.7
euphratis fluij lotos, sub noctem subter aqua
se se recipiens, & sub Solis ortum rursus e-
mergens 197.20
euphrates non inuehit agris linum, vt Nilus
268.21.22
euphratis fluij restagnatio, & fertilitas 268.
52
euphrates fluminis Gobari praefecti opere de-
ductus 80.26
Reliqua quare parte secunda.

euphronides statuarius 474.59
euphronius scriptor de vino condendo praecep-
ta edidit 208.1
euphrosynum herba eadem cum buglosso
369.12
euphea herba mira vis 372.25
eupompus pictor 489.10.54
eureos gemma 525.33
euripidis ab Aristophane quid obiectum 331.
48
euripidis mater olus venditauit 331.49
euripidis poeta sepulchrum vbi 440.5
euripus. Quare parte secunda
euronotus ventus 13.14
europa vbi primum cum Ioue concubuerit
181.16
europa ab Antiphilo 492.40

Reliqua quare parte secunda.
eurotias gemma 525.33
eurus ventus 13.6
eusebes gemma 525.34
eutheriston balsami genus 188.38.40
euthymus pytha perpetuus Olympia victor
101.24
euthymus adhuc viuens diuinos honores esse
affectus ibidem per totum
euthyrates statuarius 474.60. & 476.
2
eutyrides statuarius 474.60. & 476.
49. & 501.53
eutyrides pictor 494.36
eutyches femina mira fecunditas 91.46
eutymedes pictor 494.58
euxenidas pictor 489.53
euzomon idem cum ocimo sylvestri 302.
46
exacon herba qua 368.19.
exagon legatus in dolium serpentibus ple-
num coniectus 399.22
exaluminati vniones 136.21
exalburnatum lignum 234.47
excreationes pictoris adiuuantia 307.19.
352.59. & 353.9
excreationes sanguinis sanantia 358.51
excreationis purulenta remedia 303.38. &
310.36
excrefcentium in corpore remedia 300.
45. & 322.25. & 344.14. & 345.45.
& 346.

INDICIS PLINIANI

346.22. & 350.52. & 509.8	excrecentibus circa sedem medentia	330.	fabacia sensus hebetare existimata & infomnia facere	265.26	facis vini consideratio	342.33. & inde
20. & 333.27	exedum herba, eiusque vires	262.13	fabiani de olea natura iudicium	210.42	facis aceti natura, & medicina	342.43.
exequia splendidissima	100.36. per totum caput		fabianus pagus agri Sulmonensis	256.5	& inde	
exercitatio optima medicina	400.58		fabianus natura rerum peritissimus	508	factus nomine in olei confectione quid intelligatur	212.12
exercitus ordinem quis primus repperit	106.		29		fagea glans	222.3.41
9			fabiorum familia, & in ea tres continui principes Senatus, Ambustus, Rulianus, Gurges	99.59	fageus lucus, Ioui Fagutali dicatus	223.
exhebenus gemma	525.27		fabius Quintus Maximus sexaginta tribus annis Augur fuit	101.43	34	
exiliij sententia ante diem quadagesimum ferri non poterat	418.13		fabij cum Allobrogum gente praelium	102.	fagiglans dulcissima	222.6
exoceti piscis consideratio	132.39		59		fagi cortex ad quid valeat	223.26.29
per totum caput			fabius Maximus quo pacto febre liberatus		fagus que loca amet	226.2
exoceto nulla brachia	132.40		103.1		fagi vas in sacrificijs	233.30
expensa vnde dicta	462.24		fabij Quinti Consulatu arcus circa Solem apparuit	10.14	fagus quibus apta operibus	236.22
experimentis optimè creditur	241.25		fabij Quinti mors	104.30	fagi arboris medicina	351.13. & inde
expuentium purulenta remedium	295.29		fabius Dorsenus poeta Comicus	206.5	fagina pocula olim in honore fuisse	233.
expuit nunquam Antonia Drusi	95.29		fabij vnde dicti	258.17	30	
expuere vbi nemo soleat	90.45		fabij Cunctatoris honores	326.33	fagutalis Iupiter eiusque lucus	223.
exquilina tribus Roma	258.31		& inde		34	
extorum consideratio	172.54. & inde		fabius rem Romanam non pugnando restituit		falcium agrorum consideratio	274.
172.23. & inde			326.34		57. & inde	
exta non prandentium celerius senescunt	401.12		fabius quando, & à quibus Pater patrie dictus	326.25	falerna vna	202.29.204.3
extorum caput casum tristis est auspicij	172.		fabij Quinti Consulatus	462.29	falerni vini nobilitas	204.3
60			fabius Quintus Dictator	462.34	falerna pyra cur dicta	214.22
extorū capita in victimis repente adimi, aut geminari	397.59		fabius pictor quando eadem Salutis pinxerit	485.36	falernum vinum eiusque prastantia in medicinis	340.21. & inde
extenuandi vim habentia	510.38		485.36		famam commendatiorem qua ratione acquiriposse Magi crediderint	372.25
extrahentia infixā corpori	310.52		fabia familia princeps	Ibidem	fama quibusdam per flagitium quesita	397.
			fabius Maximus Consul	113.47	33. & inde	
			fabij Senatoris mors	92.43	sanem sedantia	179.35.327.41. & 369.
			fabius Verrucosus Herculem ex Capitolio alio transtulit	474.15	19. & inde	
			fabricius obfidione liberato exercitū à Thurinis statua donatur	473.38	sanem portendit prodigiosus partus	91.48
			fabricius salinum tantum & pateram ex argento Imperatori permittebat	470.	sanem cuniculi afferentes	126.3
			6		fame medicinam quidam exercuerunt	335.
			fabricij frugalitas	Ibidem	50	
			fabripiscis	132.31. & 459.15	familia ne male sint, laborandum est	260.
			fabricam ferrariam inuenere Cyclopes	105.	36	
			50		fannij officina chartam Amphibeatricam interpolauit	195.15
			fabricam materiariam Dadalus reperit	105.	fannius C. Consul	153.30
			52		fanniana charta	195.27
			faces nuptiarum ex qua materia	226.6	farfugium herba	359.27
			faciei loco, ceteris ab homine, os & rostra	169.36	far adorem ante à dicebatur	263.5
			facies soli animalium est homini	169.36	far durissimum, & frigorum patientissimum	263.11
			facies ne Sole vratur	419.45	far primus antiquis in Latio cibus	263.12
			faciei cutis gratia quo conseruetur	323	far sine arista in Aegypto	263.47
			5		far vbi serendum	268.35. & 269.45
			faciem suam pingentes, forma gratia	325.51.	far quando serendum	271.4.16
			per totum caput		farri vsus in sacris	258.19
			faciei morbi	375.44. & inde	farreum noua nupta proferebatur	Ibidem
			faciei dealbanda ratio	296.7	farri torrendi series Numa instituit	258.
			faciei maculae quo tollantur	295.26	7	
			faciei morborum remedia	301.	farri honor apud veteres	258.33
			21. & 302.44. & 306.20. & 310.41.46.		farri modius asse quando vanierit	258.
			& 323.5. & 331.2. & 332.4. & 333.3.		41	
			& 339.32. & 343.49.60. & 344.36. & 353.50. & 354.17. & 358.50. & 360.44.		far quomodo differat ab alio frumento	263.
			& 375.29.44. ferè per totum, & 387.1.		11	
			3. & 390.18. & 402.34. & 403.28. & 404.56. & 410.18. & inde. & 429.16. & inde. & 453.47. & inde		farri genicula sena	261.20
			factitia vina, variaque eorum genera	206.	farre tantum in pane Romani diu vsi sunt	261.49
			46. per totum caput		ferri vermiculo cani dentes excidunt	334.
			secatum vinum quod dicatur	205.46	50	
					farina tritici medicina	334.44
					farina chartarum medicina	335.15
					farina pollinis medicina	335.12
					farina à farredicta	263.31
					farraginis consideratio	266.59. & 267.3
					farrago tritici genus	260.58
					farranum herbarum	359.27
					fasces	

PARS PRIMA.

fasces Romanorum Imperatorum lauro coronabantur	219.54	februm vices, & tempora	103.14	fellis in medicinis vsus	409.31.
fasces Romanorum magistratuum ex quibus virgis	226.4	febris Antipatri die natali quotannis recurrens	103.47	& inde.	
fasces Consulum purpura ornabantur	137.23	febris quadrima circuitus hyberno tempore nunquam incipit	103.14	fel pecora in Eubœa Chalcide non habent	173.5
fascinationibus quomodo occurratur	398.41	febris ardenti laborantibus salubres vicia callesti aqua macerata	339.4	fel vbigeminum	ibidem
fascinationis remedium	192.56. & 404.21	febris quibusdam perpetua	103.46	fel quid	173.8
Fascinus virilia	382.24.399.45	febricitantibus vicia recentes noxia	338.46	fellis virus maximum	ibidem 9.
fascolorum leguminum descriptio	265.54	febricitantibus an vinum dandum	341.26	felle carent absinthio Pontico vefcentes	173.13
faseoli quando ferendi	271.5	februm omnium remedia	118.54. & inde. & 295.50.57. & 300.30. & 309.23. & 321.11. & 327.14. & 329.29. & 333.51. & 334.23. & 335.1. & 337.10. & 343.52. & 344.28. & 345.3. & 348.5. & 349.3. & 349.23. & 354.31. & 355.34. & 366.5.26. & 370.60. & 383.39. & inde. & 395.54. & 402.19.20. & 403.18. & inde. & 404.52. & 406.29. & 413.43. & inde. & 421.27. & 422.27. & 434.5. & 447.21. & 455.45. per totum caput	407.36.	
fascolorum folia qualia	261.31	febris tertiana remedia	304.41. & 308.36. & 361.55. & 394.52. & 403.7.18	fellis natura, vsusq;	
fastiditis gratiam dare, res ardua, Prologo operis	pag.1.vers.54	febris quartana remedia	400.9. & 403.18.36. & 413.46.49	& inde	
fastorum Romæ prima publicatio	460.27	febres stata crocodili dentibus caninis arcen-tur	401.51	fellis noxiis lentis vsus	336.27.
fatigationis remedia	348.56. & 351.7.57. & 383.16. & 386.11.	februm genus Amphimerinum, & eius me-dicina	413.44	fellis remedia	333.31. & 454.38
Vide Lascitudo.		felis partium in medicinis vsus	413.46.48	femur bubulum, herba neruis virilis	392.37
fatui quo pacto abigantur	394.23	felis aurea vbi pro Deo colatur	85.48	fenestella oleum Tarquinio Prisco regnante in Italia Hispaniæ, & Africa fuisse ne-gat	210.33
fauces ludentia	239.26. & 342.18. & 348.1. & 454.39	felis cinere mures abiguntur	268.13	fenestella historicus	460.45
faucium morbi remedia	272.50. & 310.7. & 323.10. & 327.40. & 333.32.50. & 334.45. & 346.27. & 351.60. & 377.27. & 390.5. & 406.12.47. & 410.45. & 419.54. & 429.34. & 483.53. & 509.42. & 517.19.	felis oculi quales	170.28.519.9	fenestella quando obierit	469.36
faucium linum optimum	183.4	felium coitus qualis	155.57.18	ferarum impetus quo pacto cuitetur	422.23
faucere linguam uid	397.57	felium in capiendis auibus, muribusq; astus	158.9	feras pascere quis primus instituerit	125.26
faunij dij	181.45	felis cur excrementa sua defodiant	158.10	fera mitigata non concipiunt	156.33
faunorum demonum ludibrij remedia	365.36	felix mortalium nemo est	99.43. & inde	feras mulceri alloquijs	112.29
faunonius ventus, idem cum Zephyro	13.7.46	felicitatis cognomen Sylla sibi solus Rom. asseruit	100.15	ferijs Latinis Romæ olim quadrigæ in Capito-lino certabant	390.23
faunonius ventus quando flare incipiat	272.23. & 273.25	felices qui à dijs iudicati	101.17. per totum caput	ferina carne Nomades viuunt	83.29
faunio vento maritantur viuescentia terra	227.20	felicitas quis Romæ creditus	100.36	feritas animalium quo mitigetur	361.35. & 383.27
faunio vento equæ concipiunt	54.8. & 227.21	felicitas solida non est, quam contumelia vlla vitæ rumpit	100.58	fermentorum consideratio, differentiæq;	264.24. & inde
faunij status initium	211.27. & 227.20	felicitatis ades Romæ	476.15. & 502.13	fermenta ex qua materia fiant	ibidem
faunonius fauorum pater	227.21. & inde. & 279.55	felicitatis simulachrum Arcefilai opus	495.45	fermentatus panis magis aliis	264.33
faunonius an frumento conferat	277.34	felicitatis exempla	93.52. & inde. 99.57. per totum caput. & 100.22.36. & inde. & 101.17. per totum caput. & 103.10.	feronia Dea ades	15.60
faunij venti effectus	279.53	fel terra, centaurij species, & cur ita appella-tum	368.18	ferri consideratio vsus, commoditas, &c.	481.2. per totum caput
faunonius vnde dictus	227.22	fellis animalium consideratio	173.3. & inde. & 407.36. & inde.	ferri mala plura	481.4. & inde
faunoniana pyra	214.27	Felle bubulo tincta semina mures non tangunt	268.14	ferrum vbiq; reperiri	481.19
fauorabiles quibus rebus fieri possumus	299.36			ferri differentia	481.22. & inde
fauorum apum stabilimentum propolis	160.36			ferri temperatura	481.32.50. per to-tum caput
fausta mulier quatuor vno partu peperit	91.41			ferrum vbi optimum	481.33
faustianus ager, eiusq; vinum	214.7			ferrum humani sanguinis contactu statim rubiginem trahit	481.36
febre quadam animalia nunquam carent	408.19			ferri & magnetis concordia	294.52. & 481.38 508.36
febriculus non sentiunt	117.54			ferrum viuum quod	481.40
febris Dreæ sanum Romæ	2.41			ferri vena largissima metallorum omnium	481.45
februm leges	102.14.46			ferrum quo à rubigine vindicetur	481.51
				ferri medicina	481.55. & inde
				ferri rubiginis medicina	482.1. & inde
				ferri squama vsus	482.8. & inde
				ferrum vis domitrix rerum omnium	508.37
				ferrum, lapis theamedes abigit	508.52
				ferrum ad se trahentia	285.4. & 294.52. & 508.36. & inde
				ferrum amonymo herba ferruminari fabulo-sum	389.24
				ferro qua herba tangi nolint	293.40
				G ferrum	

INDICIS PLINIANI

ferrum magnos ad se trahit	294.52. &	fico folia latissima	227.6	filij parenibus interdum, interdum alijs si-	
508.36. & inde.		ficus non floret	227.31	miles nascuntur: eiusq; rei varia rationes	
ferrum vbi monti vni adhareat, & ab alte-		ficus abortus mirabiles	227.	93.16. & deinde per totum caput	
ro abigatur	24.43	32		filij patribus raro proceriores	94.
ferrum a quibus repertum	105.47	ficus quando, & vbi plurima exeat	227.	51	
fertilitas arborum ferè alternat	222.15	47		filij pulchri boniq; qua ratione generentur	
fertilitatis causa, cura est	229.10.	ficus facile fructum perdit	228.26	361.29. & 377.9	
258.50. & inde.		ficus pomum qualiter gerat	228.42	filij qua ratione nascantur an legitimi sint	
fertilitatis eximia loca	34.43. & inde.	fici in Cilicia, Cyprio, Hellade mira natura		90.14. & 143.28	
& 57.33. & 263.52. & inde. & 268.18.		228.42.43		filiorum erga genitores obligatio	126.
& 270.2. & inde.		ficus vbi maxima	228.44	32. & 145.9. & 147.54. & 150.20. &	
fertilitas senectutem affert	229.10	ficus parte inferiore fertilior	228.	164.31	
fertilitas nimia saepe nocet	267.50	55		filia erga matrem gratissima	98.50
fertilitatis fructuum causa quæ	276.	ficus sola ex omnium arborum fœtu, maturi-		& inde	
13		tatis causa medicatur	229.2	filia Præti qua herba à Melampode fuerint	
fertilissima Africa loca	57.33. & 263.52.	fi. us succus lacteus coagulatus vsum prabet	233.	sanata	366.50
& inde. & 270.2. & inde.		13	filicis herba consideratio, genera, nomina		
ferula consideratio, genera, succus, & medi-		ficus materia apta scutis	235.5	392.22. & inde	
cina: 98.9. & inde. & 218.48. & 249.		fico vita brevis	237.8. & 245.19	filix herba qua ratione intereat	260.39.
21. & inde. & 293.28. & 311.34. & inde.		ficus qua apta vitibus	252.34	& inde	
ferula murenis infestissima	311.	ficorum vermes, cerasia	254.6	filix florem non habet	392.23
42		fico vermiculatio mire nocet	254.14	filicis semen nullum	392.23
ferula corymbi coronis adhibebantur	316.5	ficorum morbi	254.24	filicis stirps quomodo è corpore extrahatur	
ferula asinis gratissima	350.	fici qua arte serotina fiant	256.21	356.13	
19		ficus omnia infitionis genera admittit.	247.9	filicula herba qualis, & ex ea medicina	379.
ferula iumentis venenum	ibidem	ficus omnibus modis feritur, præterquam ta-		55. & inde	
ferula Baccho sacra	350.20	lica	247.18	simetis innascens herba ad quid utilis	361.
ferula cinis sanguinem sistit	385.8	ficis sale siccatis casei loco antiqui vescaban-		57	
ferulorum, collectionumq; remedia	362.2	tur	216.29	fimi consideratio, genera, vsus &c.	242.12.
ferus oculus herba qualis	373.	ficos infestantia, & earum remedium	256.	& inde	
29		28		fimi vsus ab Augea rege repertus	242.
fescenniorum nuptialium comites iuglandes		ficorum vbertas qua arte fiat	256.29	13	
216.48		ficorum, & ad eas attinentiũ natura, ac me-		fimi bonitas	242.16.
fiber idem cum castore	449.45. &	dicina	346.10. & inde	& inde	
457.58		ficus cineris medicina	346.40	fimum ex lupini segete vtilissimum	242.33.
fiber pregnantibus abortus causa	457.5	ficus ne putrescant	371.57	& inde	
fibri fera descriptio	117.7	ficulnei caules quales	218.48	fimo ager stercoreandus, præterquam seratur	
& inde.		ficulnei caulis medicina	377.16	270.21	
fibri periculi vitandi causa seipso castrant		fide carens plurima, priusquam facta, vel vi-		figulus conficiendus quod calami genus aptis-	
ibidem		sa sint	89.41	fimum	232.7. & inde
fibri ingenium	117.14	fidei ades in Capitolio	491.39	figula Panos Dei inuentum	106.17
fibri animalis in medicinis vsus	456.	fidei lapsus ingens, vbi falsæ rei grauis author		figule morbi remedia	298.20. & 300.
31		existit	56.32	3. & 331.44. & 337.28. & 339.34. &	
figedula auis consideratio	149.	fidem dare dubijs res ardua, Prologo operis,		343.8. 20. & 352.8. & 353.51. & 360.	
27		pagin. 1. vers. 55		31. & 384.28. copiose. & 392.2. & 394.	
ficorum consideratio, & earum genera	215.	fidēs Dea	2.35	1. & 396.22. & 419.15. & 421.25. &	
26. per totum caput		fiducia aliena viuere	326.60	465.16. & 479.26. & 482.12.	
ficorum lactis medicina	346.	fiducia mira Asclepiadis medici	99.9. &	fitilla pulvis in sacris vsus	263.16
14		inde		flaccus Vibij Crispi legatus	282.24
ficus Aegyptia	193.57. & inde	fidēnates ciues legatos Romanorũ perimunt		flaccus Pompeius in Hispania	217.10
ficus Cypria	194.5. & 207.2	473.1		flaccus Censor quando	101.47
ficus mira fertilitatis	215.30	fidicula signi exortus	273.14.15. &	flaccorum familia vnde dicta	169.
ficus Roma sua sponte in Comitium transisse		274.3.33		26	
credita	216.2	fidicula signi occasus	273.20. & 275.	flaminus Circus Roma	472.8
ficus quo præcoces fiant	215.45.	33. & 276.42		flaminus Caius Censor	498.58
& inde.		fidicula occasus, initium Autumni	272.21.	flaminij Quintij Consulatus	292.22
ficus Roma in Comitio nata	315.2	& 275.33. & 276.42.60		flaminij faba interdictus vsus	265.28
ficus Romuli, Remijq; nutritis memoria dica-		fidustius Marc. cur proscriptus à Sylla	100.5	flaminij equinum fel tangere non licebat	407.
ta	216.3	fieri quedam ne à Deo quidem possunt	3.20.	40	
ficus quando primum in Galliam allata	180.	& inde		flamma præsagia	281.16
53. & inde		figlinorum operum vsus	495.	flatus repentinus	14.7. per totum ca-
ficus Indica qualis	90.44. & 181.56.	58		put	
& inde		figline à quo reperta	105.	flauianus Africa Proconsul	129.23
ficus mira magnitudo	182.1	51		flauius Cn. Annij filius, falsos primus populo	
ficus frumenti facta	216.24	figlinorum fractis testis Signina fiebant	496.	publicauit	460.26
ficus vbi optima	216.26	21		flauius Cn. tribunus plebis	460.31
ficorum succus qualis	218.20	figulorum collegium à quo Roma institutum		flauium Cn. Aedilem factum patres agerrime	
ficis nullus odor	218.26	495.60		tulerunt	460.32
fici argumento Carthago deleta est	215.	figura quæ perfectissima	1.47. per totum	flauius adem Concordie nouit	460.
52		caput		36	
				flauius	

PARS PRIMA.

Flavius Proculus cccc. reorum accusator 461.
42
flesse quosdam nunquam 95.24
flexumines equites olim dicti 461.51
floralia festa cur, à quo, & quando instituta 276.28
flora Dea simulachrum, Praxitelis opus 501.
5
florentia vnae genus 202.20
flos arborum gaudium est 227.27
flos primus, idemq, veris nuntius quis 316.
47
floribus vinum quomodo conficiatur 207.
31
florum hortensum differentia 288.46
flores in diem gignuntur 312.17
flores homines mortis admonent 312.17
florum odoris differentia 314.42.
per totum caput.
flores in funere Scipionis Suarii sparsi 312.
56
flores vbi sine odore 314.51
florum praecipui tres colores 315.26
flores maxime durantes 316.55
flores verni qui 316.47. & inde
florum inter se in nascendo ordo 316.48.
& inde. & 317.7. & inde
florum olearum medicina 343.3.
& inde
flores, plantarum partus 227.26
florescendi, deflorescendiq, tempora, ordo, &
differentia in plantis 227.20. per
totum caput
florescentibus satis venti nocent 267.
38
florescendi tempus in hortensibus 288.43.
& inde
florescentia spectatissime, celerrime marce-
sunt 312.18
fluminum miracula 25.59. per totum
caput. & 438.40. per totum caput
flumina, res in lapidem vertentia 26.38. &
inde. & 440.8. & inde
flumina retro fluentia 27.7
fluminum eruptionibus sepes ex alnis oppo-
nuntur 308.53
fluminum è ripis collecta herba febribus ter-
tiani medetur 361.53
flumina vicinas segetes nebulis adurunt 240.
23
flumina quo flocuntur 376.60
flumina incantationibus sisti possunt 405.
34. & 524.16
fluxionis seu rheumatismi remedium 329.
15
fluxionis alui remedia 333.1. & 358.
57. & 369.10. & 498.41
Quare Alui fluxiones.
Fluxus, refluxusq, marium consideratio 24.
50. per totum caput
foci consideratio 513.52. & inde
foci in cinere viri genitale conspectum 513.
56. & inde
fecunda minus, qua maiora sunt corpore 155.
60
fecunditas alborum liliorum 313.
60
fecunditas senectutem ac interitum affert

229.4. & 235.14. & 251.3
fecunditatis adminicula 237.51. & 404.
26. & 415.18. & 436.40.44
fœdera Theseus reperit 106.11
fœmina quanti viri consent 186.
38.55
fœminarum erga mares in quibusdam amor
195.36
fœminis vini vsus interdictus 206.1
fœmina ob vini potum à viro interfecta 206.
3
fœmina quo grauida, & fecunda fiant 207.
46.47. & 228.30
fœmina quo steriles fiant 207.
47
fœmina ob vini potum dote multata 206.
7
fœmina conciti mensis erucas fugat 257.
14
fœmina quæ ratione concipiantur 279.
28. & 279.50
fœminarum purgationibus vitilia 296.
11.30
fœmina duplices pupillas habentes, visis no-
cent 90.27
fœmina Bithyæ fascinatrices 90.28
fœmine semel tantum in vita parientes 90.
52. & 91.21
fœmina septimo anno parientes 91.
23
fœminas mutari in mares, non est fabulosum
91.58
fœmina celerius senescunt, quàm mares 92.
1.
fœmina celerius & gignunt, & senescunt
92.1
fœminas in vteri sinistra parte moueri, ma-
res in dextra 92.2
fœminarum grauidarum signa 92.18.
per totum caput
fœmina nunquam ambidextra sunt 95.
12
fœminarum quarundam felicitas 99.57.
per totum caput
fœminarum plurium longa senectus 101.50.
& inde. & 102.45
fœminas cum mortuas videantur, sepe reuiu-
sere 104.3
fœminarum fecunditas quomodo iuuetur
297.54
fœminis osculum olim dabatur ut sciri posset
an temerum bibissent 206.5
fœminarum Venus quo maxime accendatur
309.16. & inde
fœmina omnibus communes apud Garaman-
tas 59.18
fœminis vbi viri careant 62.3
fœminis vbi planta pedum minime 91.1
fœmina vbi regnent 85.23.
& 86.18
fœmina quando libidinis avidissima 332.
10
fœmina quo pacto faciei cutem nutrant 337.49
fœminarum ornamenta ex auro 462.12.
& inde
fœminarum luxus 499.59. & 470.4
fœminarum hybernus calceatus ex subere
223.21
fœminis statua olim etiam dicata 473.20

32. & inde
fœmina fecundiores abortu fiunt 482.
56
fœminis candor quo inducatur 483.
48
fœminarum libidines quo inhibeantur 405.
55
fœmina herbarum peritia nobilitata 364.9.
& inde
fœminarum secreta quo sciri possint 422.
37. & 451.22
fœmina ne concipiant 422.52
fœmina quinquennes vbi concipiant 91.
26
fœmina ex seipsa concipiens 116.53. &
126.21. & 156.41. & 458.34
fœminarum causa praelia pernicialia fieri
109.26
fœmina æstate Veneris audior, vir hyeme
155.50.51
fœminarum flammea nuptialia olim lutei
erant coloris 315.32
fœminis interdictum, ne malas raderent 170.
50
fœmina adulteros ut fastidiant 451.24
fœmina quæ ratione concipiantur 123.35.
& 366.18. & 382.28. & 391.38. & 395.
35
fœmina octauum annum vita vbi non exce-
dant 91.26
fœmina vnico partu duos mares, toridemq,
fœminas peperit 91.41
fœmina respiratio partum impedit 92.35
fœmina oscitatio in enixu lethalis ibidem
fœminas bliteas viri apud Menandrum ap-
pellant 310.57
fœmina sternutatio à coitu abortus causa 92.
36
fœmina à lucernarum extinctu abortiuntur
92.39
fœminarum hirta corpora vbi 86.
58
fœminis cauenda 392.20.34. &
396.32
fœminarum purgationes 296.11. &
299.10. & 300.18. & 302.16. & 303.35.
& 304.11. & 306.19. & 308.25. & 309.
12. & 321.50. & 322.48. & 497.42
fœminarum peculiaria remedia 310.
8. & 320.58. & 321.13. & 331.58. &
332.29. & 333.3.18. & 334.24. &
345.35. & 352.11. & 356.44. & 359.
33. & 362.48. & 366.21. & inde. &
368.38. & 386.11. per totum caput. &
390.14. & 394.16.14. & 396.16. &
415.14. & inde. & 436.8. per totum ca-
put. & 467.4. & 498.33
fœniculi herba consideratio 293.21.
& inde
fœniculum serpentibus gratissimum 293.
21
fœniculum in theriaca 311.55
fœniculo serpentes senectam exuunt 116.21.
& 311.8
fœniculum nobilitauere serpentes ibid.
fœniculum colligendi tempus 311.10
fœniculum vbi optimum 311.
11
fœniculum syluestre 311.12
fœniculi vsus 311.16. & inde
G 2 fœnum

INDICIS PLINIANI

fenum quo secundum tempore 43.52	275.	formica quo tempore quiescant 276.52.	fraxini arboris medicina 353.34.
fenus segnitia quæstiosa 462.44		formica futura præfagiunt 283.	fricationis utilitas 400.59
feni Græci consideratio, & medicina ex eo 266.57. & inde. & 362.46. & inde.		formica hortorum exitium, & contra eas re- medium 293.42. & inde.	frigora tempeſtiva arboribus profunt 239.
feror quo tollatur 306.36		formica quibus necentur ibidem per totum 95.58.	frigora quibus noceant 239.48. &
folia quibus decidunt arboribus, & quibus non 226.21. per totum caput. & ibidem 27. per totum caput		formicae ubi aurum eruant 524.38	frigorum remedia 304.50. &
foliorum cadentium natura, ac eorundem co- lores varij 226.35. per totum caput		formica venenata ubi 423.22	frigore adustorum remedia 303.41. &
folia arborum quando cadant 226.38.		formicarum in medicinis vsus 116.30.	frigus, causa omnis vredinis in frugibus 275.
& inde		426.13. & 436.56	48
foliorum figura mutatio 226.51.		formice in annum cibum condunt 157.	frigidus gaudencia 231.28
& inde		55	frondes quando præparanda 278.20
folia quo tempore circumagantur 226.		formica se inuicem sepeliunt 167.36	frondium consideratio, quare folia.
54		formica Herculanæ, earumq; in medicinis vsus 429.23	frondisius Romanis vnde dictus, & eius gesta 239.9
foliorum differentia 226.58. per totum caput		formica Indica cornuta 167.39	frontis descriptio, & propria eius indicia 169.
foliorum dispositio ibidem per totum		formica Indica auride cauernis egerunt 167.	37. & inde. & 178.56
foliorum varij colores ibidem		39. & 524.38	frons domini plus prodest, quam occipitium, proverbium 259.42
folia arborum omnium ad Solem oscitant 227.1		formicarum Indicarum mira magnitudo 167.	frons tristitia, hilaritatis, clementia, feueri- tatis, index 169.37
foliorum lanugo 227.2		40	fructuum succi consideratio 218.19.
folia latissima quibus, & quibus angustissima 227.5		formica interlunium sentiunt 11.41	per totum caput
folia quem in vsu data plantis 228.41.		fornacaliorum festorum à Numa rege insti- tutio 258.6	fructum nullum quæ arbores ferant 228.21
& inde		fornix cuius inuentum 105.3	fructuum arborum consideratio 228.9
foliorum herbarum differentia 319.39.		fortitudinis consideratio, & exempla 95.	per totum caput
& inde		33. per totum caput. & 97.8. per totum caput. & 115.50. & inde. & 326.27. &	fructus quæ arbores facile perdant 228.
foliarum vnguentum quod, & ex quo conse- ctum 191.21		inde. & ibidem 40. & inde	26
fons Debris oppidi mira natura 58.26		fortune potentia 100.5. per totum. &	fructus suos arbores non iisdem omnes in par- tibus ferunt 228.30. & inde.
fons miræ natura plures 25.25. & inde.		100.59. per totum caput	228.30. & inde.
& 26.38. & inde. per totum. & 27.5. &		fortune multis in pœnam parit 221.13	fructus caduca res 251.5
58.26. & 438.24. per totum caput.		fortune ades Roma 475.12.	fructus ne decidunt, putrescant uo 256.
fons æstate quam hyeme, frigidiores 27.		38	53
11		fortune ades à quo, & quibus lapidibus facta 124.3. & 511.17. & 512.56	fructus qui maxime probandus 259.37
fons exiliunt, cum omnis aqua deorsum se- ratur 27.16.		fortune bona simul ahrum Roma 501.6	fructuum vredo vnde accidat 275.
fons potui inutiles 440.39. & inde		fortune mala templum Roma 242	48
fons iucundissima aqua in toto orbe 440.		fortune varia exempla 100.2. per to- tum caput. & 100.59. per totum	fructus quibus de causis pereant ibidem.
43		fortune numen quale 3.4.	& inde
fons syluis decisis ena 442.55		& inde.	fructibus tria tempora metuenda ibidem
		fortune Dea tribuuntur omnia 3.8	fructuum suum arbores quo quæque ferant tempore 228.9
Reliqua quare parte secunda.		fraces oliuæ, id est, carnes & faces 212.6	fructuum regimini consideratio 218.27.
fontei consul 19.57		franos equorum qui repereris 106.7	& inde
forceps à quo primum repertus 105.		fraga ferens herba 318.	fructuum diuerse proprietates ibidem.
39		31	& inde per totum
Forenses, vuarum genus 202.45		fraterni amoris exemplum 99.	fructus variæ arboribus inhaerent 218.41.
forma venustas qua herba concilietur 323.		59	& inde
23		fraudis exemplum 144.40	fructum commendantia 218.45.
formacei parietes 496.39.	per totum	fraus ingeniosissima in omni vita 468.7	& inde
caput		fraxini arboris consideratio, & eius genera 225.4. per totum caput	frugiperda salix ab Homero dicta 228.
formicarum nostratum consideratio 167.		fraxinus iumentis mortifera 225.9	31
27. per totum caput.		fraxinus serpentibus inimicissima 225.	fruges quo ferenda tempore 270.
formicarum Indicarum consideratio 167.		13	57
39. per totum caput		fraxinus qua loca amet 225.60. &	frugibus deos colere Numa regis institutum 258.4.10
formicarum vires pro corporis portione ma- xima 167.29		226.2	frugum fures quæ pœna puniebantur 258.
formicarum reipublica ratio, memoria, cu- ra 167.30		12	47. & inde
formica lingua qualis 171.26		fraxinus quo tempore semen reddat 228.	frugum vitia plura 267.31. & inde.
Formica rubetatum alteram fibram non at- tingunt 173.21		19	fruges, orobanche herba circumligando necat 267.52. & 337.42
formica pestes arborum 357.11		fraxinus apta hastis 225.5. &	fruges quæque ubi ferenda sint 268.29.
formica ne arbores ladant ibidem		236.19	& inde
& inde. & 293.41		fraxinus quando, & qualiter plantanda 244.5	frugum ostenta plura 268.37. &
		34	inde
		fraxinus vitibus apta 252.	fruges quando maxime ladantur 275.
		47	frugum

PARS PRIMA.

frugum maturitatis tempus & inde	261.35.	fucos ab alveis arcent apes 22	163.	mus instituit	141.6
frugum morbi	267.47	fugitivi à M. Crasso victi, & de eis ouatio 219.25		fulvius Lippinus aprorum viuarum primus adinvexit	125.25
frugum genera, & natura per totum caput	260.50	fulgetra qua dicantur	11.48	fulvii Flacci vxor	98.47
frugum fertilissimum quod	261.17	fulgetras popysinis adorare, consensus genti- um est	398.54	funda à quo reperta	106.5
fruges quot dierum spatio florent, deflo- rantque	261.21	fulgetrum, fulgur, & tonitruum ab Apelle pi- cta	491.24	fundana vina	204.18
frugum occatio, sarritio, runcatio, &c.	269.	fulgetrum prius cernitur, quam tonitruum audiat	15.32	funebri pompa apes & formica mortuas effe- runt	163.49. & 167.36
45. per totum caput		fulgurum consideratio	11.54. per totum	funebrium adium pro foribus picea colloca- bantur	223.46
fruges infecuturo imbre ferenda	280.	fulgura quomodo generentur	14.	funebres pompa Arabiam bearunt	186.31.
12		fulgura quomodo generentur	14.	& inde	
frugum natura, ex eis medicina	334.42.	fulgurum catholica	15.32. per totum	funera quo feruentur ne putreant	224.
per totum caput		fulgurum catholica	15.32. per totum	30	
frugum pestes qua	337.34.	fulgurum quando expiari non possint	214.	funera cum scirporum luminibus effereban- tur	232.60
& inde		fulgurum quando expiari non possint	214.	funera imagines comitabantur	
frugibus qui potus fiant	337.47.	fulgurum religio prohibet morum ramo inse- ri	247.23	funerum fercula	144.51
& inde		fulgurum religio prohibet morum ramo inse- ri	247.23	funera vitium qua	250.58
frugum excantatio	399.22	fulgurationis prasagia	281.3. &	fungi arborum quales	223.15
frumenta, cum defloruerint, crassescunt	261.	fulgurationis prasagia	281.3. &	fungus arborum morbus	254.14
35		fulgurationis prasagia	281.3. &	fungorum remedia	296.25
frumenti genera plura	260.52.	fulgura sulphurei odoris	497.22	fungorum natura, genera, usus	284.39. &
& inde		fulgura quomodo abigantur	497.22	333.53. per totum caput	
frumentorum radix qualis	261.1	fulgura quomodo abigantur	497.22	fungorum origo qua	333.53. &
frumentorum folia qualia	261.27	fulgura quomodo abigantur	497.22	333.9	
frumenta quot diebus perficiantur, ex quo de- florare	261.35	fulgura quomodo abigantur	497.22	fungi qui tutissimi	257.35. &
frumenta unde Romam aduehantur	262.	fulgura quomodo abigantur	497.22	333.8	
3		fulgura quomodo abigantur	497.22	fungi in quibus arboribus	332.
frumenti genera omnia non ubique nasci	263.4. per totum caput	fulgura quomodo abigantur	497.22	27	
frumenti genera vulgarissima qua	263.	fulgura quomodo abigantur	497.22	fungi familias interemere	332.55
5		fulgura quomodo abigantur	497.22	fungi quomodo siccantur	333.1
frumenta propria quibusdam locis	363.6.	fulgura quomodo abigantur	497.22	fungorum in coquendo observationes	333.5.
& inde		fulgura quomodo abigantur	497.22	& inde	
frumenti modiam quis Romano populo pri- mus asse dedit	358.38	fulgura quomodo abigantur	497.22	fungi noxii, innoxii que	333.7.
frumenti modij centeni quinquageni ex sin- gulis ubi redeant	263.52. & inde	fulgura quomodo abigantur	497.22	& inde	
frumenti vitia plura	267.31. & inde	fulgura quomodo abigantur	497.22	fungi quot tiores fiant	333.8.
frumenti vitium auena est	267.31	fulgura quomodo abigantur	497.22	& inde	
frumento quando ventinoceant	267.38	fulgura quomodo abigantur	497.22	fungi nenoeant	Ibidem
frumentum in quo agro ferendum	268.	fulgura quomodo abigantur	497.22	fungorum veneni remedia	296.25. &
25		fulgura quomodo abigantur	497.22	297.49.50. & 300.19.49. & 303.10. &	
frumentum quando in arboribus natum	268.	fulgura quomodo abigantur	497.22	309.52. & 321.23. & 325.20. & 328.9.	
40		fulgura quomodo abigantur	497.22	& 333.52. & 341.4. & 342.40. & 346.	
frumenti occatio, sarritio, runcatio, &c.	269.	fulgura quomodo abigantur	497.22	6.9. & 349.14.26. & 372.30. & 390.	
45. per totum caput		fulgura quomodo abigantur	497.22	41. & 424.8. & 446.42. & 451. &	
frumenti quantum ferendum in iugere vno	270.48.	fulgura quomodo abigantur	497.22	451.5	
frumenti seruandiratio	277.27. & inde	fulgura quomodo abigantur	497.22	funium materia multiplex	284.10
frumenta optime seruantur in scrobibus	277.	fulgura quomodo abigantur	497.22	fursum capitis remedia	301.12. &
45		fulgura quomodo abigantur	497.22	309.6. & 321.27. & 330.35. & 334.45.	
frumenta vt diu durent	277.38	fulgura quomodo abigantur	497.22	& 335.5. & 341.58. & 342.38. & 343.	
& inde		fulgura quomodo abigantur	497.22	4. & 344.3.9. & 346.58. & 348.8.52.	
frumenta grandescunt crescente Luna	277.	fulgura quomodo abigantur	497.22	& 349.24. & 352.32. & 354.24. &	
55		fulgura quomodo abigantur	497.22	356.17. & 362.49. & 363.2. & 379.18.	
frumentum à Cerere primo inuentum	105.	fulgura quomodo abigantur	497.22	& 409.57. & 498.18	
22		fulgura quomodo abigantur	497.22	furorem inducentia	325.11
fruticula aigne optime tolluntur	260.	fulgura quomodo abigantur	497.22	furij Cresini de agro ab eo culto historia no- bilis	260.25. & inde
43		fulgura quomodo abigantur	497.22	furiana vasa	469.8
frutex arbor in Phrygia	193.45	fulgura quomodo abigantur	497.22	furacinas auri solia anium monedula	148.
fruticum generibus varia vini factij gene-	207.30	fulgura quomodo abigantur	497.22	54	
14		fulgura quomodo abigantur	497.22	fures nocturni caprimulgi	357.
fruticum aquaticorum consideratio	231.	fulgura quomodo abigantur	497.22	39	
28. per totum caput		fulgura quomodo abigantur	497.22	furandi cupidissimi mures	126.
fucus marinus herba	382.50. & inde	fulgura quomodo abigantur	497.22	25	
& 384.39		fulgura quomodo abigantur	497.22	furere vt videantur vaticinantes halicacabi radicem prasumunt	325.11
fucorum consideratio	161.21. per totum	fulgura quomodo abigantur	497.22	fures apibus inuasi	162.34
caput		fulgura quomodo abigantur	497.22	furto conuinci infelicis ingenij est, Prologo operis,	pag.2. vers.23
		fulgura quomodo abigantur	497.22	furto sublata rura fertilius prouenit	290.18
		fulgura quomodo abigantur	497.22	G 3 furto	

INDICIS PLINIANI

furto sublata apes, male fructificant	Ibid.	galguli aus conspectus icterici medetur	272.59	gallarum in incubitus quo vitientur	399.
furum nocturnorum, qui fruges substulissent		434.42		27	
pœna	258.27. & inde	galla consideratio	222.50. per totum	gallina ne ab aspidē perimatur	421.
furum maximi auri ponderis, è Capitolio		caput		16	
sublati	460.14	gallam qua arbores procreant	222.	gallarum in medicinis vsus	422.24.
furunculorum remedia	202.60. &	46		& inde. & 425.34. & inde	
306.17. & 308.49. & 335.44. & 336.9.		galla vbi optima	222.53. & 350.	gallarum simum in medicina	424.6. &
& 337.33. & 344.3. & 351.40. & 355.		51		425.34	
14. & 385.12. & 403.4. & 407.14. &		galla genera, medicinaq;	350.50	gallinæ religionem inesse	151.45
& 414.17. & 434.55. & 445.22. &		& inde		gallina quando saginari cœpta	153.29
& 446.34. & 509.33		galli arma sua corallio adornarunt	449.	gallina cœnis interdicta lege C. Fannij	153.
fusij Saluij fortitudo	95.41	32		37	
fusos torquere mulieres per itinera legibus in-		galli quo terra genere agros stercorent	241.	gallina quouis anni tempore cocunt	154.
terdictum	399.9	37.42		2	
fusos in lanificio Closter reperit	105	galli quonam pacto segetem metant	277.	gallarum fecunditas	153.52
42		9		gallina penna euulsa vexata, serius oua ad	
futura presagientia	116.40. &	gallio Anneus Consul	442.40	maturitatem perducunt	154.8
118.59. & 135.9. & 160.59. & 165.40.		gallia comata à capillorum prolixitate dicta		gallina quot oua incubare debet	154.
futurarum tempestatum presagia	280.8.	169.5		18	
& inde per totum ferè caput		gallia Betulla arbore abundat	226.4	gallina candida Liuiæ Augustæ in gremium	
futurorum præcognitio	15.27. &	galli ceruisia spuma panem fermentant	262.	deiecta	220.6
160.59. & 165.40. & 509.49. & 525.8.		14		gallina qua & vbi optima	154.44.
30. & 526.3		galli populi Capitolium obsident	97.20	per totum caput	
futurorum præcognitio ex astris desumitur		galli sepius à Romanis superati	97.	gallina ad rem diuinam qua impura cense-	
3.9		29		antur	
futurorum curam quadam etiam insecta ha-		galli qua moti causa primùm Italiam inua-		gallarum pumilioes	154.46
bent	159.54	serint	180.53. & inde	gallinas quando pituita maximè infestet	
		galli quando primùm ficum, vnam & vinum		154.49	
		habuerit	180.55	gallarum pituita remedium	154.
		gallos Astrologiam minimè obseruasse	371.	50	
		59		gallinaceorum in medicinis vsus	422.23.
		galli linum maximè ferunt	282.39.41	& inde. & 425.30. & inde. & 426.37. &	
		gallorum in Italia tumultus	41.38	430.36	
		galli herbis vestes tingunt	326.57	gallinacei galli quas gemmas in ventriculis	
		galli verbenacæ herba ad sortilegia & diui-		habent	524.24
		nationes vtuntur	370.59	gallinacei pedes, herba genus	374.11
		galli quo in venatu sagittas tingant	393.	gallinacei lactis haustum sperare prouerbi-	
		56		um. Prologo operis,	pagina 2
		galli ornati auro pugnant	460.16	versu 25	
		galli quo digito gestens annulos	460.	gallinacei à pulvis ne attingantur	416.
		57		27	
		galli anserum clangore è Capitolio reiecti		gallinacei quomodo sese purgant	116.
		146.56. & 420.55		33	
		galli hominem immolare fueri	89.43.	gallinaceorum insigne peculiare crista	168.
		& 428.2		34	
		galli à Cassandro vbi obsesi	441.56	gallinaceorum gallorum pituita quomodo sa-	
		gallorum inuentum	123.56	netur	298.28. & 355.27. & 357
		gallorum vestes quales	124.12	15	
				gallorum alitum consideratio, natura, con-	
				suetudo &c.	146.26. per totum
				caput	
				galli gallinacei quo pugnaciores fiant	330.
				41	
				galli quo pacto sarciantur	153.33
				galli quem in vsu à natura geniti	146.
				27	
				gallorum cantus quo pacto cohibeatur	422.
				34	
				galli alites sidera, ac horas norunt	146.
				27	
				gallorum alitum inter se dimicatio	146.
				33	
				galli leonibus terrori sunt	146.
				41	
				galli vbi nobiles	146.42
				gallorum alitum apud Romanos auctoritas	
				146.44	
				gallorum alitum castratio	146.50
				galli castrati desinunt canere	146.49
				gallus	

Reliqua quare parte secunda.

Abalium aroma	187.36
Gabbara gigas	94.58
Gabieni mira historia	104.
14. & inde	
Gaodes lapis	509.39
Getulica purpura	86.2. & 137.22.
& 487.35	
Gagates lapis qualis	143.35. & 502.
12. & inde	
Gagates lapis vnde dictus	509.42
Galactites gemma	552.36.37.41
Galaicos gemma	525.41
Galaxia gemma	525.36
Galatica spina medicina	357.37. &
inde	
Galba Imperator Auanticos & Ebodontios	
Narbonensi Gallia adiecit	32
54	
Galbanum quid, & vbi nascatur	189.
15	
Galbani natura, & ex eo medicina	351.38.
& inde	
Galbano accenso culices fugantur	293.
50	
Galea capitis à quo reperta	106.1
Galedragon herba qualis	392.11
Galena quid	466.5. & 482.31. &
483.33	
Galeo bdolon herba qua	392.38
& inde	
Galeopsis herba	392.38
Galeospiscis	449.40. & 458.
16	
Galeotes stellionum genus	423.12
Galerij villa	146.53
Galerius præfectus classis Romæ	282.
20	
Galerita aus in medicinis vsus	431.39.
& inde	
Galerita aus qualis	168.31
Galgulus aus qualis	148.32. &
150.11	

PARS PRIMA.

gallus gallinaceus quando locutus 146.53
galli mortua gallina oua fouens 154.39
gallorum crista ex qua materia 168.34
gallorum inter se dimicantium spectaculum
Pergami quotannis edebatur 146.51
gangrana morbi remedia 310.23.54.
335.6. 336.22. 46. 337.18. 339.19.43. 346.21. 348.25.56. 355.10. 385.52. 392.41. 414.48. 480.37
ganymedis rapti simulacrum 476.53
ganze Germanorum lingua anseres 147.9
garantum regem canes ab exilio reduxerunt 119.40

Reliqua quære parte secunda.

garumantites gemma 521.16
garyophyllon 182.36
garon quid 132.21. 448.55
gatus piscis 460.39
gari piscis medicina 453.19. 454.16
gasidanes gemma 525.42
gaudium asserentia hominibus 323.25. 369.11. 383.26
gaudium interdum mortis causa 98.37. 104.25. 149.50. 158.18
gaucia aues quæ 149.50. 158.18
gauciana vites ex agro Falerno translata 202.29
gaucianum vinum 204.10
gausape in castris ex qua materia 123.58
59
gagania mulier 471.60
gai herba medicina 378.24
gellianus scriptor 38.57
gelotophyllis herba qualis 361.22
gemella mala vnde dicta 214.10
gemites gemma 527.39
gemma in vine quid dicatur 249.27
gemma Apollinis nouemque musarum simulachranatura referens 514.31
gemmarum consideratio. Libro trigesimo-septimo. per totum
gemmarum probandarum ratio 528.8
per totum caput
gemmifera flumina qua 528.17
gemmea pocula 459.32
gemmarum origo 514.15. 514.12
gemmas signis violari. nefas olim ducebatur 514.12
gemma vini quantum tribuerit Polycrates 514.24. 514.24. 514.24
gemmarum sculptores nobiles plures 514.44. 514.44
gemma succino facile adulterantur 517.49
gemma quibus poliantur 522.1
gemmarum viridum consideratio 521.50.
51
gemmarum genera plurima per Alphabeti ordinem 524.2. per totum caput
gemma à membris hominum cognominata 527.13. per totum caput
gemma qua à Syris colatur 527.15
gemma repente nata 527.45
gemma mellis decocto nitescunt 527.51
gemmarum quæ figura probetur 527.59

inde
gemma vera à falsis quo discernantur 528.1
gemma corona minor auctoritas, quam graminea 326.13
gemonides gemma 526.49
gemonij gradus 119.52
gemurfa morbus 376.17
genarum descriptio 170.37.50
gena quibus non sint 170.37
genas à seminis radii interdictum 170.50
gena pudoris sedes Ibidem
genarum morbi remedia 295.2. 310.4. 336.54. 338.39. 47. 342.58. 388.36. 409.18. 419.19.28.30. 446.46. 452.53. 479.22. 482.4.11
generationis causa Veneri tribuitur 4.2
generationis ratio 93.48. per totum caput
generationem iuuantia 361.29
generatio quo impediatur 303.52
genianes gemma 525.47
genista frutex apibus gratus 317.25. 318.12
genista natura, vsus, medicina 354.47. 56
genista ti. gendis vestibus abta 226.3
genista ligandis viribus vriles 232.51
genista in Asia lina suppeditat ad retia 263.10
genista florum corona 315.50
genitali concreto genita Cornelia mater Gracchorum 94.36
genitale semen non continentium remedia 309.15
genitalium animalium consideratio 177.53. per totum caput
genitale masculini sexus in cinere conspectum Oc istam grauidam reddidit 513.57. 57. 57. inde
genitalia quibusdam animalium sunt ossa 177.54
genitalium morbi remedia 297.25. 300.29. 306.19. 310.20. 320.46. 324.30. 327.45. 334.11.59. 336.10.19. 338.39. 342.42. 343.19. 345.32.36. 352.51. 353.23. 357.47.56. 358.11.36. 352.55. 359.32. 363.3 379.35. 381.16.19. 351.51. 388.39.56. 401.59. 406.43. 412.34.59. 419.30.34. 420.17. 432.17.34. 479.60. 498.4
geniture effluens remedia 299.40.45. 331.58
genituram augentia 311.22
genituram virorum extinguentia 307.16. 311.30. 322.24. 332.34. 368.27
gentiana herba à quo reperta 368.29
gentiana herba medicina 370.35. 373.12. 377.49. 378.5.23. 380.53. 385.13.30. 387.2
gentilium de Djs opinio. es 2.32. per

totum caput
gentium differentia pro cali diuersitate 21.20. per totum caput
gentium omnium Romana præstantissima 99.40. per totum caput
gentium plurium iisdem de rebus consensus 107.7.13
gentius Illyricorum rex gentiana herba inuentor 368.29
genua vina optima 204.27
genuum consideratio 176.59. 177.4.
gentibus hominis religionem inesse 177.4.
inde
genua grauantia 337.3. 364.56
genibus vrilia 352.11
geometria excellentia 99.13
geranij herba medicina 386.40
geranion herba qualis 383.12
geranites gemma 527.18
germania miracula 221.13
germania nauigia prædatoria ex vna arbore 234.44
germania pabula laudatissima 240.33
germania terra harenosa Ibidem
germaniaraphani miram in magnitudinem excrecunt 287.38
germania anseres quales 147.9
germania hyeme turdorum copiam habet. 148.25
germania faui maximi 161.53
germania herba quadam, mediam naturam obtinens inter corrudam & asperagum 291.45
germania anserum pluma præstantissima 147.9
germani sub terra linum præparant 282.43
germanorum victorum mos 326.25.
germani ex qua materia potiora vasa faciunt 503.42

Reliqua quære parte secunda.

germanici Caesaris trans Rhenum castra 364.55
germanici Caesaris carmen 120.44
Germanici Caesaris cor cur cremari non potuerit 172.49
germanici Caesaris ludi 9.52
germanici Caesaris ludis fax à celo meridiano tempore delapsa. præter ora spectantium transcurrit Ibidem
germinationes præcoces sæpe frigoribus exuruntur 239.48
germinatio in plantis quid sit, & vnde dicta 227.25
germinatio in segetibus sæpe geminatur 227.41
germinationis plantarum diuersa esse tempora 227.36. 227.36. 227.36. inde
germinatio nimia in arboribus elassescit 227.25
germinans non ante æstatem mediam arbor vbi 226.30
gerres discis 458.16
gerusia qua 496.57
gestius Romanus, & mali genus ab eo cognominatum 214.14
gethyon cape genus 289.18
Gethi

INDICIS PLINIANI

gethi semen quale	293.54	glandium tegumenta	218.33	gloria appetentia animalia	146.8.26. &
gibberum gallinarum genus	148.37	glandes non esse inter poma numerandas	217.27	150.60	
gignantes mira magnitudinis	94.53	glandibus primò homines vescantur	105.	gloria aeterna via qua	2.50
& inde		23. & 220.58		gloria humana quam angustus locus	19.
gigantum praelij sculptura	500.45	glandium genera tredecim	221.59. per	22	
gyges rex oraculum consulit	101.18	totum caput		gloria qua ratione homini acquiri possit	317.
Gymnasia Graecorum oleo vsa	211.49	glandium farina in panis vsum spissatur	221.	1. & 322.31. & 323.25	
gymnasiorum oleum quale	212.39	60		glossopetra gemma	525.44
gymnosophista philosophi quo vescantur cibo	182.7	glandium differentia in quibus consistant	222.3	glottidis auri consideratio	148.4. & inde
gymnosophistorum mores	90.47	glandem qua arbores ferant	222.16	glutinanda materia consideratio	236.11.
Gynecanthe herba	339.59	glandium figura diuersa	222.18	per totum caput	
gingidion herba qualis	297.1	glandifera arbores quo tempore semen edant	228.13	glutinandi auri ratio	465.49. & inde
gingiuarum morbi remedia	301.4. &	glandiferarum arborum excelsissima agilops	222.31	glutinum chartarum quale esse debeat	195.
305.58. & 308.18. & 321.10. & 342.19.		glandifera arbores in summo honore habitae	221.25	38. & inde. 38	
55. & 343.14. 41. & 344.7.18. & 345.		apud Romanos	221.25	glutinum praestantissimum ex qua fiat mate-	
45.350.52. & 351.13. & 353.17. & 358.		glandiferarum arborum qualia folia	222.17	ria	414.22
11.61. & 375.49.50. & 379.9. & 388.36.		glandule in sue qua	172.1	glutini taurini in medicina vsus	414.23.
& 394.57. & 416.4. & 419.33. & 445.		glareosum solum oleis in Venafrano aptissi-	240.55	58	
20. & 454.41. & 457.22. 23. & 479.		glasto herba Britanni corpora pinguis	325.	glutinum à quo repertum	105.53
40		54		gnaphalion herba eiusque vsus	393.8
gingiuas sanari dente hominis occisi	397.	glastum lactuca genus, & ex eo medicina	298.37. & inde	gneseion, aquilarum genus	143.19
38		298.37. & inde		gnidia Veneris simulachrum	500.52
gingiuas ledentia	345.22	glaucias medicus	311.49	gnidium protropion, vini transmarini genus	
gypsea imagines à quo primum inuenta	495.	glaucides statuarius	477.40	204.55	
31		glaucio eiusque filius Aristippus à Philochare	486.20	gnidij grani oleum	212.33. & 344.
gypsi consideratio, genera, vsus	512.26.	picci	486.20	15	
& inde		glaucion herba qua	307.56. & 392.48. &	gnidij calami	231.42
gypsi venenum quo extinguitur	306.11	inde		gnidij fontis mira natura	496.31
gypsi veneni remedia	343.44. &	glauciscus piscis	456.48. & 458.15	gnomonica diei ratio	20.36. per totum
gypsi vsus	498.56	glaucomatum in oculis remedia	403.57. &	caput	
gypsum vbi è terra fodiatur	513.27	405.29. & 409.28. & 425.3. & 450.		gnomon quid	20.37
gypso vina condit Africa	208.2	17		gnomonis vsus praeobeliscus	504.39.
gyrini, id est ranarum partus	140.4	glaux herba qualis	392.6. & inde	& inde	
guh semen, eiusque vsus	292.59. & 293.3	glaucus piscis	458.34	gnomonices inuentor quis	21.10
guh difficillime inarescit	290.7	glauci & Diomedis armorum commutatio	459.42	gnomonis vmbra pro loci diuersitate variatio	20.36. per totum caput
glaciandi aquam ratio	358.8. & 360.52	glessum Germanis, quod Latinis succinum	517.8	gobaris Praefecti opere Euphrates extra alue-	
glaciem quidam potant	285.47	gleucinum oleum eiusque natura	344.24	um suum deductus	80.27
gladiatores cur hordeary dicti	262.30	gleucino oleo mustum incoquitur	212.	gobion pisces	141.23
gladiatores hordeo vescantur	Ibidem	36		gonger piscis	458.16
gladiatorum munus à Diuo Iulio editum	216.9.10	glycera coronaria inuentum	312.29.	gorgasus statuarius, picci & orque	495.35
gladiatorum sanguis comitali morbo mederi	397.25	& 493.26		gorgias orator quando floruerit	465.8
gladiatores picci vebantur	487.60. &	glycyrrhiza siue Glycyrrhizon herba	318.	gorgias in templo Delphico statuam auream	
488.11		56. & 327.35		sibi posuit	Ibidem
gladiatoria munera à quo pingi & exponi	488.12	glycyrrhizon famem sitimque sedat edentis	179.36	gorgias statuarius	474.53
cepta	488.12	glycyfide herba	365.33. & 392.53. &	gorgia Rhetoris Siculi senectus	101.43
gladiatores cum deluserint qua potione iu-	513.52	inde		gorgonia gemma	525.46
uentur	397.25. & inde	glinon aceris genus	225.29	gorgonis monstri effigies	494.15
gladiatores cur humanum sanguinem bibant	274.36	glirium animalium consideratio	126.28	gorgosthenis Tragœdi effigies, ab Apelle ex-	
gladij sideris exortus	131.30. & 448.59. &	gliries fugina glande saginantur	222.14	pressa	491.11
gladij pisces	457.59	gliries non congregantur, nisi populares eius-	126.31	gortyna mira platanus	181.15
gladius à quo repertus	106.1	dem sylua	126.31	gossampinus arbor lini optimi ferax	183.
gladiolus herba	316.53. & 319.57	gliries alienigenis commisti dimicando se mu-	126.31	22	
glanis piscis consideratio, astusque	138.49	tuo interficiunt	126.32	gossipion fruticis liniferi genus	283.6
glanis piscis in medicina vsus	456.45. &	glirium pietas in genitores	126.32	gracchanus Iunius historicus	461.53
458.15		gliries aetate iuuenescunt	126.33	gracchorum mater duodecies in partu alter-	
glans optima	222.21	gliris vbi non reperiantur	126.38	nauit	93.50
glans in secundis mensis apud Hispanos	222.	gliris animalis in medicina vsus	426.18	gracchorum mater Cornelia concreto geni-	
1		& inde		rali nata	94.37
glandem qua in alienum fundum ceciderit,	222.	gliries in coenis Censoria lege prohibiti	129	gracchi Tiberij erga Corneliam repertus an-	
xij. tabula colligere permittunt	222.	29. & 499.42		gibus pietas	98.55
2		glischromargos creta genus	241.56	gracchorum matris statua	473.34
glandis medicina	350.42. per totum	globata mundi figura	1.47. per totum.	gracchorum mater, Africani prioris filia ibi-	
glandium color	222.28			dem	
glandes, hoc est, glandifera arbores quando	227.40			gracchorum manu scripta monumenta Pli-	
germinant				nij tempore extabant	195.44
				gracchus C. quo anno est interemptus, mira	
				vini bonitas fuit	203.34
				gracchi C. caput repensum auro	462.45
				gracchi C. Delphini argentei, ingensque co-	
				tum	

PARS PRIMA.

rum pretium 469.42
 gracculi lauro sese purgant 116.32
 gracula Turannius scriptor 29.54
 gracculi aues fusturam hyemem praesagiunt 281.34
 gracculi vbi & quare pro dijs colantur 166.19
 graccianus color 478.11
 gracinus scriptor 202.7. & 237.10
 gracia à Philippo infestata 10.3
 graciae frutices 197.39
 gracia vinum clarissimum quod 205.5
 gracus rex à quo Gracia dicta 45.56
 gracia in tractu quod tempus aptissimum ferendi 260.55
 gracia Alexandri magni tempore felicissima, potentissimaq; 261.58
 graca vanitas 28.51. & inde. & 405.11
 gracum vinum quo pretio vendi Roma statuerunt 206.31
 graca vina non apta sacrificijs 207.59
 graca pyra 214.30
 graca faba eadem cum loto 229.27
 graca auena non cadit semen 267.9
 graca nucis natura, & ex ea medicina 348.14
 graca res est, nihil velare 472.37
 graca credulitas 115.1
 graca litera veteres, Latinis literis similes 107.9. per totum caput
 graca litera à quo reperta 105.26. & inde
 graci vini quanta olim authoritas fuerit & gratia 206.32
 gracorum librorum ambitiosa inscriptiones, in prologo operis pag. 2. vers. 24
 gracorum diligentia 89.49
 gracorum praecepta de vino condendo 207.1
 gracorum Alcibiades bibendo gloriam meruit 209.33
 graci vitiorum omnium genitores 211.49
 graci oleastro Olympia victorem coronant 211.53
 graci quomodo vuas feruent 215.18
 graci vtendum nominibus, vbi res cogit 222.10. & 315.40. & 325.26. & inde.
 graci puls ignora 263.17
 graci medicinam ex humano corpore vsque ad res egmina vnguium persecuti 397.29
 graci herbarum scriptores 363.55. & inde
 gracos ex Italia pellendos Cato censuit 98.5
 gracorum litera inspicienda, non perdiscenda 417.49
 graci in supplicando mentum tangunt 177.8

Reliqua quære parte secunda.

gracostasis, locus Roma. 107.23. & 460.38
 gracula poma 214.9
 gratia hominum qua ratione iniri possit 316.60. & 322.31. & 323.24. & 403.32.
 gratiana vasa 468.8
 gramen herba eiusq; vsus, & medicina 362.23. & inde.
 graminea corona nobilissima 326.12.

per totum caput
 graminea corona quibus soleat decerni 326.18. & inde.
 graminea corona ex qua materia 327.23
 graminea corona seruatus exercitus seruato-rem suum donabat 326.18
 graminea corona qui donati 426.27.
 per totum caput, & ibidem 40. & inde
 grammatico Apollodoro honores ab Amphitryonibus decreti 99.4
 grammaticas gemma 522.34
 granaria qualia esse debeant 277.7. & inde.
 granatum malum, quod & Panicum 197.32
 grandinis consideratio 16.18. & inde
 grandines carmine auerti 257.17. & 399.14. & 402.40. & 523.5
 grandines auerentia carmina etiam Plinij tempore extabant 399.14
 grandines vnde oriuntur 10.59. & 11.3
 gratitudinis exemplum in animantibus ratione expertibus 113.13.18. & inde. & 144.2. per totum caput. & 158.32. & inde
 grauidis noxia 92.36. & 348.46
 grauidis vitilia 361.57
 grauida pauca, prater mulierem admittunt coitum 93.5
 grauidis si menses fluant, foetus inualidus erit aut non vitalis 94.25
 grauscanavina 204.26
 grilli pictura genus 492.41
 grilli insecti in medicinis vsus 426.34. & inde. & 429.38
 gryphorum descriptio 89.57
 gryphes volucres fabulosa 153.18
 gromphena auis qualis 437.43
 gromphena herbae medicina 378.35
 grossi hyeme cum arbore sua fimo connecta proximo vere maturescunt 215.46
 grossorum, hoc est, immaturorum ficuum medicina 346.47
 grossorum caprisici medicina 346.60
 gruum alium consideratio 147.23. & inde
 grues vnde ad nos aduolent 147.24
 grues quo sese purgent 116.34
 gruus partium incredibilis natura 437.57
 gruum cum pygmaei certamen 47.23. 91.9
 gula in animalibus qua dicatur 172.5. & inde. & ibidem 15
 gula noxium amydon 335.53
 gula redargutio 132.9. & 136.50. & inde per totum caput. & 145.37. & 147.1. & inde. & 153.29. & inde. & 41. ibidem. & 182.29. & 218.2. per totum. & 435.21. & inde. & 444.47. & inde.
 gula Censorijs legibus coercita 499.42
 gula procerum de mullo moriente sententia 132.19
 gummi consideratio 195.42. & inde. & 228.25. & 517.11
 gummi vsus in vnguentis 190.54
 gummi oleum 212.46.
 gummi medicina 357.21. & inde

gummi optimum ex quibus arboribus 357.24
 gustus cunctis communis animalibus 157.38
 gustus in lingua & palato est 171.60
 gutturi descriptio 172.14
 gutturi morborum remedia 328.55. & 336.31. & 342.28. & 346.27.

 Adriana vasa scitilia 496.8
 Hadrobollum bdellij genus 182.60
 Hadrospharum nardi genus 183.42

Hamaeates gemma 524.4
 Hematinon, vitri genus 513.34
 Hematites lapis, eiusq; descriptio, natura, & genera 509.54. & inde
 Hamaites gemma 526.3
 Hamaites, magnetis genus 508.48
 Hamaita lapidis in medicamentis vsus 510.54
 Hamorrhoidum remedia 297.34.60. & 308.12. & 327.56. & 339.16. & 340.10. & 341.4. & 347.17. & 350.28. & 357.3. & 358.12. & 359.47. & 360.6. & 381.59. & 388.41. & 419.55. & 432.15. & 465.17. & 480.16. & 482.10. & 483.20. & 510.9.32.

Halcyoneum medicamentum, variaq; eius genera, & eius vsus 453.56. & inde.
 Halcyonei medicina 454.1
 Halcyonei de generibus optimum Miletum 453.60

Halcyonum auium consideratio 149.40. & inde. & 453.57

Halcyonum auium futura, eiusq; tempus, & effectus 13.39. & 149.40. & inde. & 273.1

Halcyonides dies 149.45

Halictus aquilarum genus 143.20

Halictus pullorum suorum indolem ad Solis radios explorat 143.27

Hali herba medicina 378.43. & inde

Halicacabi veneni remedium 334.10

Halicacabon strychni genus 324.53

Halicacabum soporiferum 325.3

Halienticon Ouidij opus 448.41

Halynthium mulsi genus 205.18

Haliplumon piscis 458.16

Halitus graueolentis remedia 322.23

Halitus leoni & vrsi grauis pestilensq; 179.6. & inde

Halitus hominis pluribus modis infectus 174.33

Halmirhaga nitri genus 445.47

Halmyridia qua 291.33

Hammites gemma 525.59

Hammochrysus gemma 527.22

Hammoniaca lacryma vbi & ex qua arbore destillet 188.6. & inde

Hammoniaca natura, & in medicinis vsus 351.52. & inde

Hammonis cornu, gemma 525.59

Hammonitrum quid 513.21

Hanno Parnus primus leones mansuesecit 112.60

Hanno cur à Carthaginiensibus damnatus ibidem

Hannonis Carthaginiensis commentaria 56.11

H Harenacea

INDICIS PLINIANI

Harenacea creta, eiusq. vsus	241.60	Hecataus sculptor	470.17. & 477.19	Heliotropium quare diutius floreat	319.36
Harena Aethiopica, eiusq. vsus	503.7	Hector & Polydamas eadem nocte nati	102.	Heliotropio folia aeterna	219.39
Harena consideratio, genera, vsus	511.59.	52		Heliotropij consideratio, natura, genera, medicina	329.60. & inde
& inde.		Hedera siue (vt alij malunt) edera consideratio	230.53. per totum caput	Heliotropium gemma	525.48.
Harena marmora secantur	503.6	Hedera acini à sambuci acinus plurimum distant	217.42	& inde	
Harmodij tyrannicide historia	96.44.	Hedera non decidunt folia	226.21	Helix hederae species	231.1.7. &
& 472.28. & 476.17.26		Hedera folia qualia	227.1.7	232.56	
Harmodio tyrannicide statua posita	476.	Hedera Baccho sacra	230.55	Helleborine siue Elleborine herba	392.
17.26. & inde.		Hedera Bacchi thyrsos, galeas, scuta ornant ibidem		17	
Harmonia diapasone quid	8.40	Hedera quibus inimica, & amica	230.	Helleborites vinum quomodo conficiatur	207.
Harpacticon sulphuris genus	497.	56		23	
17		Hedera amica serpentum frigori	230.57	Hellebori siue, vt alij malunt, Ellebori natura, vsus, genera, loca, medicina	366.48.
Harpagones in nauibus à quo inuenti	107.3	Hedera mas feminaq.	230.58	& inde	
Harpalus hederam apud Medos frustra serere conatus	230.54	Hedera differentia tres	230.60	Helleborum qualiter dandum	367.35.
Harpax à Syris vocatur succinum	516.	Hedere corymbi	231.3	& inde	
44		Hedera qua coronantur poeta	231.5	Helleborum quibus non dandum	367.46
Harpe auis cui inimica	158.19	Hedera arbores necat	231.16.22.	Helleborum studiorum gratia nonnulli sumpsunt	367.6
Harundo fissila, eiusq. folia vsu praebeant vin- culorum	232.52	& 237.18		Helleborum duci fortissimo comparatur	367
Harundo ne renascatur, filice vomeri imposi- ta debet exarari	260.42	Hedera genera fructu differunt	231.23	35	
Harundo odorata, eiusque vsus in medicina	356.15. & inde	Hedera similis consideratio	231.28.	Helleboro venatores sagittas tingunt	367.
Harundinis natura & medicina	356.12.	per totum caput		51	
& inde		Hedera lignum aquam prodit vino admixtam	231.24	Hellebori vsus	373.52
Harundinis radix filicis stirpem e corpore ex- trahit	356.13	Hedera cū lauro trita ignem excutit	235.1	Helleborum Oeta mons habet	366.55
Harundinis Cypria medicina	356.19.	Hedera seipsam propagat	245.26	Helleborum effossuris allium praesumendum	367.6
& inde		Hedera quid noxium, & exitiale	273.	367.6	
Harundinis folia oblonga	227.7	51		Hellebori medicina	379.37. & 387.49.
Harundines bello paciq. necessaria	211.	Hedera in coronis vsus	315.53	& 450.4	
39		Hedera succus apum ictibus medetur	317.	Hellepontias ventus	13.17
Harundines etiam in delicijs grata	ibidem	52		Helops piscis	458.35
Harundines in India maxima	90.44. &	Hedera corymborum medicina	355.34	Heluenaca vitis	205.33.
231.57		Hedera chrysocarpi medicina	355.41	Helixne herba qualis	116.33. & 319.21.
Harundines Indica nauigiorum vsu prae- bent	ibidem	Hederacea corona primus omnium vsus Li- ber pater	221.38	& 328.50. & inde.	
Harundines quando ferenda	281.	Hedera natura, genera, effectus, medicina	355.28. & inde	Hemeris glandifera arboris genus	222.
11		Hedypnos, genus intubi	299.38	29.46	
Harundines quauis in palude non tamen si- ne imbre adolefcunt	131.43	H. dytmata in vnguentis qua	190.51	Hemeresios tabella vno die absoluta	493.
Harundinum consideratio	231.39. &	Hedus populi calce agros vberimos faciunt	242.3	25	
248.50		Hegias statuarius	474.52	Hemerobios animalculum volucre vbi gigna- tur	168.22
Harundinum varius vsus	231.39.	Hegia statuarij opera	476.50	Hemerocalles herba coronamentis adhibetur	316.26
& inde.		Helacathenes Pifces	458.16	Hemina Cassius, historicus vetustissimus	195.
Harundine domus teguntur	231.39	Helcysma, id est, scorcia argenti	460.42	49	
Harundinum in sexu differentia	232.58	Helena calix ex electo	464.58	Hemina pondus	325.29
Harundinis radix gemulata	232.1	Helena effigies, ab insignibus artificibus ex- pressa	485.29. & 489.19. & 494.25.	Hemerocalles herba, & ex ea medicina	323.
Harundinis plura genera	232.6. & inde.	Helena stella nauis inuisa	10.50	20. & inde	
& 356.12. & inde		Helenij herba oleum	212.41	Hemionion herba qualis	389.36
Harundinum vsus ad vineas praeipue	232.	Helenium herba ex lacrymis Helena, & ex ea medicina	316.29. & 323.23	Hemionij herba medicina	378.29
37		Helenium herba qua, & vnde dicta	316.	Heniochi astris occasus	278.12
Harundines humidis in locis ferenda	232.	29		Henui gemma Indica	526.8
38		Helianthe herba, eiusq. vsus	361.26	Hepar piscis	458.16
Harundinum cadendarum tempus	248.	Helio callis herba eadem cum helianthe	361.	Hepaticorum remedia	304.45. & 378.
58		29		33. & 395.52. & 406.34	
Harundines extractoriam vim habent	356.	Heliochrysi herba descriptio, natura, medici- naq.	329.8. per totum caput	Hepatices gemma	527.14
21		Heliochorus statuarius	477.40. &	Hepatizon arii genus	471.48
Harundineti consideratio	248.52	501.58		Hephastion alexandri Magni amicus, eiusq. statua ex are	475.52
Hasta qua homo, aper, vrsa interf. cti sint, ad quid vrilis	399.37. & inde	Helioscopium herba	330.2	Hephastites gemma	525.53
Hasta à quo reperta	106.2	Helioscopium tithymali genus	380.35	Hepsima vini genus	205.19
Hostas velitares quis inuenerit	106.4	Heliotropium qualiter floreat	288.46	Heptapleuros herba qua	369.8
Hasta ex qua materia optima	225.5	Heliotropion formicas necat	293.43	Heracleospyros herba	394.45
Hastula regia herba	320.7	Heliotropium semper se ad Solem vertit	11.	Heraction herba, & ex ea medicina	385.
H. benus arbor. Vide Ebenus.		37. & 274.22. & 329.60		27	
Hecale anus Thespo quam herbam apposuerit	332.14. & 381.22			Heraction herba, Herculis inuentum	365.44
Hecates simulacrum	501.44			Heraction fiderion herba ab eodem Hercule inuenta	365.51
				Heracleos lapis, id est, magnes	508.38
				Heractij herba genera, natura, medicina, &c.	306.

PARS PRIMA.

306.4. & inde
heraclium vbi optimum 306.7
heracleoticum origanum quod 365.45
heracleoticum, cancrorum genus 134.55
heraclides Macedo pictor 494.5.
59
heraclidis pictoris opera 494.5
heraclitus Philosophus apathes, id est, huma-
norum affectuum expers 95.27
herbacea chrysocolla qua 465.40
herbaceum oleum quod, & ad quid vtile 344.
39
herbarum sponte nascentium descriptio 318.
28. per totum. & 363. 21. per totum ca-
put
herba in aqua nascentes, non tamen aluntur
nisi imbris 270.12
herba hortenses quando floreat 288.
44
herbarum hortensium qua velocissime na-
scentur 289.51. & inde
herbarum quaedam semine, quaedam auulsio-
ne nascuntur 290.9
herba qua vbiq. aequè bona 290.18
herba qua ferro tangi nolint 293.40
herbarum seminum differentia 290.1.
& inde. & 293.52. per totum
herbis quibus profit translatio 294.5.
& inde
herbarum hortensium succi & sapes 294.
14. & inde
herba vinis conficiendis apta 207.8.
& inde per totum
herba se satis circumligans, satæque necans
267.51
herbarum semina quibus medicentur antea-
tiones 268.1
herba sepe colorem mutans 315.19.
& inde.
herba nocte lucens 316.43.45
herbarum differentia plures 318.49.
& inde.
herba spinosa 318.55. & 319.9.
per totum caput.
herbarum differentia in quibus consistant
314.44. & inde
herba Sabina consideratio, & medicina ex ea
357.10. & inde.
herbarum aculeatarum differentia 319.9.
per totum caput
herba æstate tota florens 319.20
herbarum per folia differentia 319.34
herbis quibus æterna folia 319.39
herba quo ordine floreat 319.54
herbarum succis quidam faciem illinunt 325.
51. per totum caput
herbis vestes infici 325.57. per totum
caput
herbarum Latini scriptores 363.37. per
totum caput
herbarum Græci scriptores 363.55.
& inde
herbarum pictura à quibus tradita 363.
58
herbarum pictura fallax 363.59
herbarum vis in veneficijs 364.8
& inde
herbarum semina peritiores quam viri 364.
8. & inde
herba à varijs gentibus reperta 369.17

& inde
herba ab animalibus reperta 116.12.
per totum caput. 369.43. & inde.
herba magica plures 360.50. per totum
caput
herbis Aegyptus nobilis 364.14
herba præ ceteris admirabilis 393.44
herba lapillos generans ibid.47
herbarum atases, & virium diuturnitas 369.
45. & inde.
herba quando colligenda ibid.49.
& inde
herba vbi efficaciores ibid.52
herba veneficijs resistens 428.29
herba cuneos extrahens 145.52
herbaria ars à Chirone reperta 105.45
herbariorum scelus 322.27
hercynia sylva arbores mira magnitudinis
221.20
herculanea ficus 215.37.43
herculus fidus idem cum Martis stella 3.50
herculus delubrum iuxta Gades 25.24
hercules eodem cum Iphiclo natus vtero 93.8
hercules Rusticellus, eiusque vires 95.
40
herculi dicata arbor populus 180.45
herculus manu sata quercus iuxta Heracleam
Ponticam 237.2
hercules oleastro Olympia primus coronatus
237.7
hercules stercorendi artem in Italia diuul-
gauit 242.15
herculus patria 45.41
hercules vnde boues abduxerit 54.33
herculus & Antai certamen vbi commissum
55.49
herculus ara apud hortos Hesperidum 55.
50. & 59.22
hercules ad Atlantem montem peruenit 56.
10
herculus picta effigies 489.42. &
491.15
herculus filia Pandarum regina 76.36
hercules in Taprobane insula colitur 77.
44
herculus inuentum Heracleion herba 365.
51
herculus Zelotypia nympha mortua 368.43
herculus sagittis Chiron vulneratus, & qua
sanatus herba 368.6
herculus inuentum Apollinaris herba 365.
55
hercules Cerberum vbi extraxerit ab inferis
387.42
herculus ades, & statua in foro boario 148.
60. & 473.42. & 485.39
herculus simulachrum in Capitolio 474.
15
herculus Antæum sustentis simulachrum ex
are 475.20
herculus simulachrum ex are 475.26.
& 476.4.51. & 501.44
herculus simulachrum ex ferro Alconis opus
481.16
hercules fictilis 495.51
hercules marmoreus, Menestrati opus 501.
44
herculus dracones strangulantis picta effigies
489.5
herculus & Laomedontis historia 494.29

herculus tristis infania penitentia picta effi-
gies 494.39
herculus ades ex qua materia 496.56.
herculus marmoreum simulachrum Dipæni
& Scyllidus opus 500.12
Herculis tunicati statua in Rostris 477.50
herculus simulachrum, cui Pæni humana ho-
stia sacrificabant 502.12
hercules ab Oeta monte in calum se recipiens
494.28
herculus templum apud Tyrios pilam habuit
è smaragdo 519. 20. & sedem ex eusebe
gemma 525.34
herculei nodi in cinctu vires medica 401.
44
herculei nodi in vulneribus celerius sanandis
efficacia ibidem 42
herculus adem in foro boario nulla musca aut
canis ingreditur 148.60
herculus in Erythris ades 167.39
herculanea, vrtica genus 319.1
herculaneus riuus vbi 441.5
herdicus C. Romanus 92.9
herennius M. Consul 284.48
herennius M. sereno die iclus fulmine 15.4
herinaceorum consideratio 118.57
& inde
herinaceorum presagia 118.
59
herinaceorum cutis vsus 119.9
herinacei vbi non sint 126.52
herinacei caro quo pacto reddatur iucundior
431.44
herinacei in medicinis vsus 424.29. &
425.1
hermaphroditi qui 91.44. & 177.58
hermaphroditi in quadrupedū genere quan-
do visi 177.59
hermaphroditi simulachrum ex are 476.
60
hermerotes ex marmore Taurisci opus 501.
50
hermesias herba, eiusq. vsus 361.39
hermia reguli tumulus 518.55
hermiam puerum delphinus adamanit 129.
29
hermion herba, eiusq. vires 366.42
hermodori Ephesi duodecim tabularum in-
terpretis statua 472.52
hermolus statuaris 502.9
hermotimi anima relicto corpore errare soli-
ta 101.36
hermupoa eadem cum Mercuriali herba 366.
35
hero Luculli libertus ditissimus 499.3
herodotus quando & vbi historiam scripsit
181.46
herodoti de Pado sententia 181.47
herodotus de cinnamomo & casia fabulosa
prodidit 186.41
heroion herba eadem cum asphodelo 330.
48
herophilus medicus 174.53. & 364.30.
& 376.28. 417.15.
herpes animal, & eius in medicina vsus 435.
38
hesiodus de animalium vita spatijs 101.30
hesiodus de cultu & tarditate oleæ 210.40
hesiodus princeps omnium de Agricultura
præcepta edidit 199.54. & 210.40.
H 2 & 271.

INDICIS PLINIANI

& 271.1
 hesiodus in Boeotia poemata sua scripsit 271.2
 hesiodus polion herbam precipue est admira-
 tus 364.18
 hesione ab Antiphilo picta 292.
 38
 hesperidum horti 285.24. & 286.
 21. & 516.50
 hesperis herba qualis, & vnde dicta 315.1
 hetruria pistura qualis 264.2
 hetruria vates clarissimus Olenus Calenus
 413.11
 hetruria vina que optima 204.27
 hetrusca corona quales 312.39
 hetrusci vnde dicti 33.55
 hetruscorum vasum astus 398.12.
 & inde
 Reliqua quære parte secunda.
 hexecontalithos gemma 525.57
 hyacinthi floris laus 314.44. &
 316.56
 hyacinthus flos diutissime durat 316.
 55
 hyacinthus puer Apollini dilectus 316.
 57
 hyacinthi pueri tabula Augustus delectatus
 493.52
 hyacinthi floris fabula duplex 516.57
 hyacinthus flos ex Aiace cruore editus 316.
 57
 hyacinthi flori inscripta litera Græcia 316.
 58
 hyacinthi natura, & medicina 324.16.
 & inde
 hyacinthi gemma consideratio 522.57.
 & inde
 hyacinthi gemma quibus proueniant locis
 522.58. & 523.11
 hyacinthi fontes gemma 519.39
 hyades stella vnde dicta 11.23. & 273.
 60
 hiberis herba qua, eiusq; medicina 369.36.
 & 372.39. & 373.14. & 379.2. & 382.
 42. & 383.30
 hyberna frumenta qua 260.52
 hyberna ficus 215.43.45
 hibiscum herba qua 288.1
 hibisci herba medicina 296.40.377.
 17
 hyberides sues qua 125.33
 hicanus statuarius 477.40
 bicesius medicus 208.2. & 297.7. &
 328.46. & 389.21
 hydrargyri consuetudo 467.59. per totum
 caput
 hydraulica organa à quo reperta 99.
 16
 hydri maximi vbi 78.51
 hydri serpentes quales 422.4
 hydrocelicorum remedia 432.26
 hydrolapathon herba 309.29
 hydromel quid 443.8
 hydromeli consuetudo 207.34.
 & inde
 hydri opifini induentia 308.44
 hydrophobus ne quis sit 424.50
 hydrophobus ne sit semiant 301.6. &
 327.42

hydropicorum remedia 295.18. & 296.
 28.44. & 297.35.48. & 298.6.33. &
 301.9.49. & 302.33. & 303.24. & 306.
 9.55. & 309.57. & 311.21. & 320.48. &
 322.1.33.43. & 323.44. & 324.25. &
 327.27. & 328.1. & 329.11. & 330.36.
 & 331.9. & 333.31. & 336.46. & 339.
 34. & 345.8. & 346.31.37. & 349.27.
 & 352.12.27. & 354.3.33. & 356.16.
 40. & 359.11. & 367.17.23.45. & 380.
 49. & 383.56. & 388.58. & 390.17. &
 393.24.36. & 395.4. & 396.17. &
 414.4. & 423.37. & 434.42. & 445.
 36. & 454.37. & 479.3. & 498.14.
 hyeme rarissimi fulmina 14.27
 hyeme vbi viola proueniat 316.48
 hyemis initium 13.36. & 277.59.
 & 279.57
 hyemem prægelidam pisces omnes sentiunt
 131.45. & inde.
 hyana piscis 458.42
 hyana fera vbi plurima 117.3
 hyana oculi quales 116.58. &
 170.29
 hyana consideratio 116.53.
 & inde
 hyana, eiusq; partium usus magici, & medi-
 cine 478.42. & inde
 hyana sexum mutat 116.53. & 403.45
 hyenis cor maximum 172.32
 hyenia gemma qua 526.2
 hierobotane herba qua 370.54
 hieracites gemma 525.58. & 527.18
 hieracia lactuce genus 298.42
 hieracium collyrium 479.19
 hiero rex de agricultura præcepta edidit
 259.2
 hieronem regem Romani superant 233.56
 hieronis regis canis domini rogo se iniecit 119.
 45
 hieronis aduersa pugna picta, & à Valerio
 Messala victore Roma proposita 485.
 49
 hieronem gemma 525.29
 hygia Aesculapij filia à Socrate cum patre &
 sororibus picta 494.19
 hygia simulacrum ex ære 476.59.60
 hygieon pictor, eiusq; inuentum 488.
 29
 hygieon plastrum ex ferri squama 482.12
 hilaritatis sedes vbi 173.30
 hilaritatem induentia 323.25. &
 361.24. & 383.26
 himantopodes aues 152.52
 hymettij marmoris columnas qui primus Ro-
 ma in ædibus suis collocatis 239.6. &
 499.58
 hinni mulorum genus 122.16
 hinni sue Ginnii muli genus 122.17
 hyoscyamus herba 365.56
 hyoscyami oleum 212.42
 hyoscyami olei usus 344.33
 hyoscyami veneni remedia 296.28. &
 298.2. & 328.10. & 334.10. & 370.52.
 & 373.11. & 377.40. & 381.50. & 382.
 41. & 383.3. & 386.16. & 402.31. &
 408.29
 hyoscyami herba, eiusq; vires 393.16
 hypasodorus staccarius 474.56
 hypelate lauri genus 219.46

hyperbius Martii filius primus animal occi-
 dit 107.4
 hypocoon herba 393.28
 hypenemia oua qua 155.3.24
 hypericon herba, eiusq; vires 381.34.
 37.56. & 384.1.40.43. & 386.38. &
 387.4
 hyphear quibus in arboribus proueniat 229.
 17. & 237.43
 hypocharis herba 318.45
 hypocistis herba qua, & cur ita dicta 355.
 56
 hypocistidis usus & medicina 379.19.
 & 385.50. & 386.48
 hypogeson herba qua 374.28
 hypoglossa herba, eiusq; usus 393.27
 hypophlomon mandragora semen 373.41
 hippace famem sitimq; sedat 179.37
 hippace quid 406.39. & 411.51.
 hippagum Samij inuenerunt 107.1
 hipparchus Antonij libertus potentissimus
 499.4
 hipparchus Soli & Luna cursum in sexcen-
 tos annos prædixit 5.38
 hipparchitus, & de anima opinio 9.48
 & inde
 hipparchus stellam nouam atate sua genitam
 deprehendit 9.49
 hippus cometa genus 9.18
 hippiades ex marmore, Stephani opus 501.
 49
 hippice herba qua, & cur ita dicta 369.
 20
 hippocampi pisces 458.16
 hippocampi piscis in medicina usus 451.57.
 & 454.19. & 455.45
 hippocampi ex marmore, Scopæ opus 501.
 15
 hippocentaurus vbi, & quando visus 91.
 49
 hippocratis liber de laudibus præsanæ 262.
 39
 hippocratis medicilais, etasq; 376.26
 per totum caput, & 417.5
 hippocrates princeps medicina 103.43
 hippocrates pestilentiam præuidit, & ei ob
 hoc collati honores 99.8
 hippodamantium vinum 204.55
 hippæ cancrorum genus 134.56
 hippoglottion, lauri genus 219.45
 hippolapathi herba natura, & ex ea medi-
 cine 309.24. & inde
 hippolyti iuuenis effigies, Antiphili opus 492.
 39
 hippomanes quid, eiusq; usus 121.21.
 & 410.11
 hippomathron herba, eiusq; usus 311.13.
 14.25.29. & 316.4
 hipponax Poeta quando vixerit 500.19
 hipponactis Poeta deformitas 500.17
 hipponactis de Antbermi filijs vltio ibid.19
 hippope herba, eiusq; medicina 327.6a
 hippophaston herba qualis 237.24
 hippophas herba 318.58
 hippophas herba medicina 327.58.
 & inde
 hippopheon herba 379.46
 hippophonas herba qua, & cur ita dicta 361.
 8.
 hippopotami animalis consideratio 115.10
 59. &

PARS PRIMA.

59. & inde
 hippopotami quando Romam aduecti 116.5
 hippopotamus sanguinis detrahendi magister
 116.6. & 408.48
 hippopotami ubi plurimi 405.48
 hippopotami partium medicina 405.49.
 & inde. & 457.29
 hippopotami mari, terra, & anni communes
 457.60
 hippopotami corio & pilis teguntur 130.
 29
 hipposelinum herba 290.23. & 292.41
 hipposelini herba medicina 302.10
 & inde
 hipposelini herba satio, curaque 292.
 43
 hippuris herba, & medicina ex ea 384.54.
 & inde. & 385.4. & 386.41
 hippurus piscis 131.47. & 458.16
 hippus piscis 458.16
 hyrcania arbores melliflua 182.55
 hyrcania ficus feracissima 215.30
 hyrcanus canis Lysimachi, in domini rogiun
 se coniecit 119.44

Reliqua quæ reparte secunda.

hircorum rabies mitigatur, si eorum mulcea-
 tur barba 411.18
 hircorum sanguinis vis 407.46
 hircino sanguine adamas frangitur 294.
 53. & 518.22
 hircorum, partiumque eorum in medicinis
 vsus 411.12.18. & inde. & ibid. 42.
 & 412.56. & 413.4.7. & 414.9.38.39.
 45. & 429.29
 hirculus herba qua, & cur ita dicta 183.
 53
 hircus Caius muranarum viuarium primus
 excogitauit 140.59
 hirundinum generatio 140.15
 hirudinis, id est sanguisuga, in medicinis vsus
 456.22. & inde
 hirundinum autium consideratio 148.16.
 & inde 149.54. & inde
 hirudines quo se recipiant à nobis discedentes
 148.17
 hirundines cur Thebarum tecta non subeant
 148.18
 hirundines victoriarum nuntia interdum
 misse 148.20. & inde
 hirundinum volatus flexuosi 148.28
 hirundines cæterarum alitum rapina non ob-
 noxia 148.28
 hirundinum nidi quales 149.54. & inde
 hirundines Nilo euaganti molem opponunt
 150.1. & inde
 hirundines omnino indociles 152.42
 hirundines bis anno pariunt 154.6
 hirundinum in ventre cuiusmodi inuenian-
 tur lapilli 173.51
 hirundinum prima apparitio 273.20
 hirundinum à nobis recessus 278.6
 hirundines futuram tempestatem presagiunt
 281.36
 hirundines qua loca oderint 47.
 35
 hirundinum aduentus 13.26. & 273.20
 hirundines excacatis pullis qua herba vium
 restituant 116.18. & 369.44

hirundines riparia qua 429.42
 hirundines chelidoniam herbam inuenere
 116.18. & 369.43
 hirundinum in medicinis vsus 422.35. &
 423.59. & 425.3.53. & 429.13.33.46.
 & 432.6. & 433.45.47
 hirundinum pullis oculi eruti restituuntur
 170.34
 hirundinum genus agreste, earumque inge-
 nium in nidis extruendis 149.58
 hirundo piscis 133.40. & 458.16
 hyssiginum quid 487.36
 hyssopites vinum quomodo conficiatur 207.
 22
 hyssopi herba consideratio, & medicina 377.
 25.51.60. & 378.14.38. & 379.42. &
 381.3. & 383.36. & 384.24.34. & 385.
 45. & 386.49. & 387.8
 hispania Batia frumenti fertilissima 263.
 55
 hispana vna inter ignobiles probatissima 202.
 41
 hispania quando primum pistacia habuerit
 217.10
 hispaniglandibus in secundis mensis vescun-
 tur 222.1
 hispania vastas iuniperos habet 234.19
 hispania Italiæ fertilitate pruxima 528.
 29
 hispani siderum exortum non obseruauerunt
 271.59
 hispania Diana templum habuit vetustissi-
 mum 235.29
 hispania Batia maxima olea 245.10
 hispani quo vtantur frumento 262.14
 hispania quot dierum nauigatione distet à
 Roma 282.22
 hispania linum optimum 282.50
 hispania gemma 523.18. & 526.41
 hispani quarum herbarum repertores 369.
 24

Reliqua quæ reparte secunda.

hystaspes Darj pater 81.24
 historia repertor primus 106.23
 hystricis animalis consideratio 118.21.
 per totum caput
 histricis in medicinis vsus 436.11
 histriionum luxus, & eorum diuitia 137.6.
 & inde. & 153.41. per totum
 hædorum partium in medicinis vsus 411.35.
 & 412.8.41. & 415.50
 hædi quando exoriantur 278.11
 hædi quando occidunt 278.13
 hædorum caelestis signi exortus pluuias affert
 11.24
 hædorum signum tempestatem affert 276.
 1
 holcus herba, eiusque vsus 393.14. &
 inde
 holochrysi herba medicina 322.40
 holochrysi herba flos, eiusque in coronamentis
 vsus 315.38
 holoschaenosi iunci genus 320.23124
 holoschaeni herba medicina 320.24.51
 holophyraton statua genus 465.2
 holosteon herba qualis, & vnde dicta 393.
 17. & inde
 holothuri pisces 139.36

homeride Sole sententia 2.30
 homerus quatuor tantum ventos posuit 13.2
 homerus quam diu ante Plinium 94.55
 homeri Ilias in nuce inclusa 95.54
 homeri in Iliade Magia nulla mentio, in O-
 dyssæa creberrima 427.32. & inde
 homeri vmbra ab inferis à quo, & qua herba
 euocata 428.31
 homeromastiges, pro calumniatoribus seu in-
 uidis, Prologo operis, pagina 2. versu
 41
 homeri laus 97.36. & inde. & 364.13
 homeri operibus quantum detulerit Alexan-
 der 97.40.41
 homerus vinum Maroneum cæteris pratulit
 203.26
 homerus Pramnion vinum celebrauit 203.
 32
 homerus ingeniorum fons 241.16
 homerus quos flores laudet 314.43
 homeri necromantia à Nicia depicta 493.
 54
 homerus calidorum fontium non meminit
 442.23
 homerus quos corona honore dignetur 221.
 36
 homerus quod terra genus cæteris pratuleris
 241.16
 homerus annulorum nusquam meminit 460.
 4
 homero creditur Troianis temporibus rerum
 permutationem in usu fuisse 459.39
 hominis consideratio. Libro septimo, per 10-
 tum
 hominum partium medicina 397.24.
 & inde
 hominum carnibus vescentes 86.28. &
 59.51. & 397.24. & inde
 homine nihil miserius aut superbius 3.14
 & Prologo Libri septimi, per totum. &
 Capite quinquagesimo Libri septimi, per
 totum
 homo marino lepori in India venenum est
 448.33
 homo nō semper fulmine extinguitur, cætera
 illico 15.48
 hominis causa natura cuncta genuit 89.11.
 & 264.49. & 325.45
 homo solus cunctorum animalium vinum bi-
 bit 209.10
 hominis miseria 89.12. & inde. & 92.
 38. per totum caput. & 102.57. per totum
 caput. & 365.7. & inde
 homo ad lacrymas natus. Prologo Libri septi-
 mi per totum
 homini non inesse risum ante quadragesi-
 mum diem 89.18
 homini non nasci aut citò mori, optimum 89.
 28
 homini plurima ex homine contingunt mala
 89.34
 hominum mores tot, quot hominum cætus
 89.37
 hominum in membris inter se differentia 89.
 46
 homo quibus à gentibus soleat immolari 89.
 43. & 427.60. & inde. & 502.12
 hominum mirabiles figura, ritusque 89.36.
 & inde, per totum caput primum, & se-
 cundum septimi libri.

INDICIS PLINIANI

hominem non immolandum Roma senatus- consulto decretum	428.1	57	hominum natura nouitatis, ac peregrinatio- nis auida	243.23	hominum vita longissima	101.29.
hominum crania ubi propoculis	90.6		hominum malitia sua crimina terra impu- tat	257.40. & inde	per totum caput. & 102. 32. per totum caput	
homines statim à pueritia cani	90.7		homines pedes equinos habentes	52.11	hominum morsus remedia	337.55. &
hominum syluestrium diuersa genera	90.1.		homines auribus corpora tota integentes	52.	348.22. & 408.25.	
& 91.59. & 125.37			13		homines marini	128.7
hominis vi interempti dens dolori dentium mederi creditus	297.37		hominum vita floribus comparatur	312.	honor Deus apud veteres	2.35
hominis fel oculorum suffusioni mederi cre- ditum	397.38		18		honoris Dei ades Roma à quo picta	493.
homini à Dijs nihil melius datum abrumpen- de vita potestate	21		hominibus nil intentatum	316.16	7	
homini nihil melius contingit vita breuitate	103.7		hominis vrina apes curantur	317.14.	honor premium virtutis, non aurum	221
homines nocte cernentes	90.7		homines tingentes facies suas forma gratia	325.51. per totum caput	56	
homines serpentum ictibus medentes	90.		homines in nemoribus baccis victitantes	72.	hoplites, Parafij tabula	489.38
10. & inde			54		hora diei, nubo etiam tempore qua ratione dignosci queant	266.28
homines Androgyni ubi nascantur	90.21		hominis è corpore euulsa hasta quem in Ma- gicis vsum habeat	399.38	hora æquinoctiales	272.16
& inde			hominis causa spina aculeique in herbis ex- cogitata	327.10	horarum varietas	Ibidem
hominem habere, quicquid mali in orbe est	90.35		homines à ritu humano degeneres	59.10.	horatius Cocles in ponte sublicio hostes arcu- it	472.53. & 506.46
hominum mira natura	89.51.		& inde. & 89.51. per totum caput		horatij Coclitis statua	472.53. & 473.
per totum caput			hominum mira figura	59.5. per totum caput. & Libro septimo, Capite primo, & secundo, per totum	23	
homines canina capita habentes	90.49		homines toto, præter capita, hirti corpore	79.	horatij tergemini	91.39
hominum monstroforum plura genera	90.		43		horatij Flacci de ouis sententia	153.59
38. & inde vsque ad finem capitis			hominum effigies mira	59.13. & 85.50.	horconia vna que	202.36
homines nullo vtentes cibo	91.5		per totum caput. & Libro septimo, Capite primo, & secundo, per totum		hordearia pruna cur dicta	213.31
homines longissima vita ubi	91.14.34. &		homines soli animalium non sitientes bibunt		hordeaceus panis erulila aut cicercula olim fermentabatur	264.29
101.29. & inde per totum			340.59		hordei pisendi ratio	264.6
homines procerissima statura	86.6. & 90.		hominum luxus redargutio	334.30.	hordeum tantum & milium Aethiopes habet	264.15
45. & 91.17.30			& inde		hordeum frugum omnium molliissimum	262.
homines vitæ breuissima ubi	91.26		homo cibo maximè perit	378.53	55	
homines cum feris coeuntes	91.25		hominis excrementi medicina	387.53	hordei stramentum optimum	262.56
homines semiseri	91.25		hominum effigies qua de causa exprimi cepta	472.24. & inde	hordeum minimè calamitosum	262.57
homines caudati	91.27		hominem Pœni sacrificabant	502.12	hordeum in Hispania bis anno nascitur	262.
homines ubi velocissimi	91.27.30		hominis morsus inter asperissimos numeratur	400.3	60	
hominum species momento euanescentes ubi	91.35		410.11		hordeum qua herba necetur	267.52
homo toto gignitur anno, & incerto spatio	92.4		hominem immolari quando vetitum	428.	hordeum ubi ferendum	268.27. &
homo quot mensibus gestetur in vtero	92.		1		269.45	
4. per totum caput			hominis è sanguine nata animalia corpus ero- dunt	385.19	hordei quantum feri debeat vno iugero	270.
homo vitam à supplicijs auspiciatur	89.21		homines in lupos verti	114.53	48	
homo solus concubitus nouit quouis anni tempore	155.45		homini ante omnia canes fidelissimi	119.	hordeum quando ferendum	271.3
hominis conceptus miserabilis	92.38.		37		hordeum quod optimum, & ex eo medicina	335.40. & inde
per totum caput			homo solus bipedum, animal gignit	155.44	hordeum quoto à sasu die erumpat	261.
homo ritu natura capite gignitur, pedibus effertur	92.56		hominis tantum primicoitus penitentia Ibi- dem		1.3	
homines cur inter se minus similes quam cæ- tera animantia	93.24		hominis origo à penitentia incipit	155.	hordei genicula octona	261.20
hominis generandi materia sanguis mensru- us	94.23		45		hordei semen in spicis, & quadruplici arista- rum vallo munitur	261.7
homo quoto ætatis anno dimidium habeat iusta statura	94.50		hominis in venereu diuerticula	155.49	hordeacea farina medicina	362.50. & 334.
homines in dies minores fieri	94.51		hominis affectuum indicia in oculis	170.3.	52. & inde	
homines minima statura	94.60. & inde		& inde		hordei vsum in cibis antiquissimus	262.29
hominis salutis securitatisque signa nulla	103.43		hominis oculorum differentia	169.49.	hordei differentia	262.53
hominum plurium repentina mortes	104.		& inde		hordei palearum medicina	334.49
23. per totum caput			homo cur ultra centesimum annum non vi- uat	172.35	hordeum marinum, & ex eo medicina	335.
hominis statura & passarum manuum men- sura eadem	95.10		homo crescit in longitudinem ad annos vsq; terseptenos	174.43	45	
hominum diuersi affectus	199.57		hominis membrorum à cæteris animalibus differentia	176.33. per totum caput	horæum mellis genus	162.2
hominis ventri nata omnia	218.2		homo terrestrium solus bipes	176.33	hormesion gemma	526.1
homines primi glandibus vescebantur	220.		hominis partibus quibusdam religionem in- esse	177.4. & inde	horminodes gemma qualis, & cur ita dicta	525.16
58			homo marinus ubi & quando visus	128.7	horminum frugis genus quando ferendum	260.54
homines ubi miserrimi	221.5				horminum virens nullum animal attingit	264.1. & inde
hominem seruare lucri causa nefas est	221.				horologij inuentio, vsum, & c.	21.10. per totum caput

P V R S P R I M A.

horoscopa vasa 20.13
hortensius Quintus Dictator quam legem in
esculero tulerit 223.45
hortensius quos cados vini heredi reliquerit
206.38
hortensius orator Sphingem à Verre reo acce-
pit 474.43
hortensij & Ciceronis altercatio de Verri
Sphinge Ibidem. & inde
hortensius orator Argonautarum tabulam pi-
ctam quanti euerit 493.46.
hortensij Tusculanum ibid. 47
hortensius primus pauonem Roma occidit
146.21
hortensij piscina 141.2
hortensia quae odoratissima 314.56
hortensia quae maximè laudentur 294.25
hortensium herbarum consideratio 288.37.
per totum caput
hortensium succi consideratio 294.13
& inde
hortensium medicina. Libro vigesimo. per to-
tum
hortensium herbarum quae citò. quaeq. tardè
nascantur 289.51. per totum
hortensia quibus delectentur & eorum cura
290.50. & inde
hortensia quando floreat 288.44.
& inde
hortensium morbi atque remedia 293.33.
per totum caput
hortensibus quibus translatio profit 294.
& inde
hortensium consideratio 285.23.
per totum caput
hortos quos sit mirata antiquitas 285.
24. & inde
hortos à regibus coli solitos 285.26
horti nobilissimi 285.24. & inde
horti quo à fascinatione tutentur 285.
29
hortos in Veneris tutela esse 285.30
horti quando primum in vrribus 285.31
horti quo nomine olim potissimum placue-
runt 285.59
horti in fenestris habebantur 286.3
horti quibusdam dedere cognomina 286.
6
hortorum situs. & eorum cura 286.9.
& inde
hortis maximè apes conueniunt 317.17
hortus Assyriorum rex. & eius inuentum 437.
42
hostes in fugam vertens herba 377.1
hostes qua ratione possint superari 405.
25
hostia cornua deaurabantur 462.7
hostilius Tullus cur fulmine ictus 15.23.
& 398.9
hostilij Tulli regis auus 221.44
hostilius Tullus primus è regibus toga pratex-
ta & lato clauo vsus 138.5
hostilius L. Mancinus primus Carthaginem
irrupit 485.54
hostilius Mancinus qua arte Consul factus
485.56
hostus Hostilius à Romulo frondea corona do-
natus 221.43
hulcerum varia sunt genera. variaq. curatio-
nes 385.23. per totum caput

hulcerum remedia 219.17. &
295.2. & 296.29. & 297.25.26.54. &
298.35.39. & 299.2. & 300.24. & 301.
11. & 304.49. & 308.14.18.37. & 310.
53. & 320.46.47.48. & 321.29. & 322.
49. & 324.2. & 327.43.45. & 328.60.
& 329.27.53. & 330.35. & 330.56.58. &
331.1.14.21. & 333.4.25.48.55. &
334.58. & 335.5.6.33.53.54. & 336.
16.17.19.24.41.43.46.56. & 337.8.
13.18.38.39.40.46. & 339.28.43. &
341.58. & 342.54.56. & 343.13.19.
28. & 344.3.8.23.37.54. & 345.46.
51.52. & 346.12.19.58. & 348.3.7.52.
& 349.16.28.29. & 350.54. & 351.6.
32. & 352.6.60. & 353.1.16. & 355.26.
46. & 355.55.57. & 356.17.20.42. &
357.13.44. & 358.16.22.37.52. & 359.
12.20. & 360.12.31.43. & 362.44. &
379.18.28. & 385.23. & inde. per totum
caput. & 389.14. & 391.2.31. & 394.
6. & 395.4.6. & 396.27. & 400.27.55.
& 401.56. & 402.17. & 403.41. &
404.19. & 407.11.19. & 410.45. &
412.37. & 414.41.49.50.52.54. &
415.60. & 416.1. & 419.29.46. &
420.14. & 435.23.25.26.30.31.32.35.
& 447.10. & 449.38. & 453.54. &
454.4.39.46. & 465.17. & 467.6. &
470.47.49. & 478.18. & 479.40.59.
& 480.16.36. & 482.10. & 483.19.20.
& 486.44. & 498.13.15. & 509.8.
37. & 510.28.41.43. & 512.22.
hulceratibiarum quo pacto curentur 330.
58. & 346.36. & 414.41
hulcera iuueniorum sanantia 331.
14
hulceribus faciei quid medeatur 331.1.
& 360.44.
hulcera intestinorum sanantia. 396.
29
hulcera genarum quo pacto sanentur 295.
2
hulcera torillarum curantia 308.19.
338.29
hulcera capitis quibus rebus curentur 330.
35. & 336.43. & 360.44. & 395.6. &
407.11. & 420.14. & 510.43
hulceribus oris quae medeantur 308.18. &
320.46. & 327.43.50. & 336.16.19. &
338.38.46. & 345.51. & 348.52.355.
56. & 404.19. & 416.1. & 419.10. &
480.16.36. & 486.44
hulcera genitalium quo curentur 297.25.
& 320.46. & 327.44. & 336.19. & 358.
37.52. & 419.10. & 510.43
hulceribus thoracis quid profigis 322.
49
hulceribus vesica medentia 348.3
hulceribus renum quid vile 348.3
hulcera mammarum sanantia 509.
37
hulceracrum quo sanentur 414.42
hulceribus infanum vitia 498.14
hulceribus oculorum quid medeatur 419.
29. & 510.28.41
hulcera sedis sanantia 486.44
humana carne vescentes homines 74.32.
& 86.28. & 59.51. & 90.33. & 115.
3.

humana hostia sacrificantes 89.53. & 115.
3. & 502.12
humana vita munus fragile & incertum 103.
2
humanum sanguinem quidam ex ipsis gla-
diatorum vulneribus potitarunt 397.25
humanus sanguis comitialis morbi remedium
olim creditur 397.26
humana vita praescita seu signa. ex Aristotele
178.49. & inde
humano sanguine quidam in balneis folia
temperarunt 376.16
humana miseria exempla 94.10. per
totum. & 99.40. per totum. & 100.59. per
totum. & 102.57. per totum. & 104.23.
per totum caput. & 117.33. per totum
humana miseria consideratio. Prologo Libri
septimi per totum. & 92.38. per totum
caput
humanum sermonem fera quadam asimu-
lant 116.55. & 117.7
humani corporis magnitudinis consideratio
94.49. & inde
humatus quis intelligatur. & quis sepultus
105.1
humerorum affectorum remedia 309.60.
& 381.54
humor & succus. arborum sanguis est 233.
12
humorum arborum consideratio 233.12.
per totum caput
humor stellarum alimentum est 3.32. & 4.30
 Iaculum ne feriendo aberret
404.8
Iaculum cum amento à quo
reperitum 106.3
Iaculi serpentis consideratio 115.16
Iades statuarius 474.60
Ianiculum in montem quo tempore plebs Ro-
mana secesserit 223.46
Ianthinus color 315.28
Ianthina vestis 314.14
Ianus pacis bellique argumentum 473.44
Ianus autem Deus Ibidem 46
Iani gemini statua in foro boario Ibidem
42
Iani statua ita figurata. vt in digitis trecen-
torum sexaginta quinque dierum nota ef-
set Ibidem 45
Iani simulachrum ex marmore 501.25
Iasione herba eiusque vsus in medicinis 381.
52. & inde
Iasione vnum folium habet 319.51
Iason primus longa naue nauigauit 106.52
Iasonis Lycij canis post domini mortem media
consumptus est 119.43
Iason Iunonis Argiua templi in Italia condi-
tor 35.36
Iaso Aesculapij filia 494.19
Iaspidis gemma consideratio 522.22.
& inde
Iaspidum genera 522.37. & inde
Iaspis mira magnitudinis Ibidem 42
Iasponyx gemma Ibidem 40
Itraleptice. medicina pars 417.9
Iberis herba. & ex ea medicina 372.39.
& 373.14. & 379.2. & 382.42. &
383.

INDICIS PLINIANI

383.30
ibices caprarum genus mira pernicitatis 125.
36
ibis auis qualis 145.14. & 148.45
ibis auis clysterem reperit 116.12
ibis sibi rostro ventrem purgat 116.12
ibis contra serpentes inuocatur 148.45
ibidis cineres in medicinis 431.37.
& 437.27
ibis ubi nigra, & ubi candida 149.34
icades feria qua 486.3
ichneumonis animalis consideratio, & eius
cum aspide pugna 115.26. per totum.
& 156.18
ichneumon crocodilum perimit 115.41
ichneumonis morsus remedia 421.46.
& 523.56
ichneumon vespa inimicus 158.18
ichthyosolla cutem extendit 453.50
ichthyocolla piscis, & glutinum ex eo factum
452.59. & inde
ichthyocolla à quo reperta 105.53
ichthyophagi ex piscibus oleum faciunt 212.
35
icones qua 472.27
icteri auis conspectus nominis sui morbo me-
detur 434.1
icterias gemma 526.10
ictericorum remedia 300.22
ictides mustela genus 421.9
ida Troadis mons qualem habeat fraxinum
225.6
ida Creta cupressis abundat 230.46
idaa ficus qualis 215.27
idaa laurus 219.45.48. & 349.7
idaa herba qualis, eiusque vsus in medicinis
393.29. & inde
idei dactyli, gemma 526.29
idecoris animalis consideratio 172.54
& inde
iecur deesse in extis immolanti, lethale signū
172.57. & inde
iecur quibus animalium non sit 173.8
iecur vetustatis maximè patiens 173.22
iecur caprinum quibus proffit 124.57
iecur rana geminum 451.25

Vide Iocinera.

ieiuna salua vsus 399.43. & inde.
per totum caput
ignis elementi situs 2.12
ignis stellarum materia Ibidem
ignis chimera montis aqua accenditur, terra
aut sceno restinguitur 27.34
ignis in Nymphæo pluuijs accenditur 27.
55
ignis maltha Samosatensis aqua incenditur,
terra restinguitur 27.23
ignium miracula 27.20. & inde
igni cum naphtha magna cognatio 27.27
ignis fecunditas, ingensque incrementum
27.49. per totum caput
ignis optimè seruatur ferulis 198.27
igni superambulantres familia Hirpia, non
aduruntur 96.37
ignis sine sapore, odore, succoque 218.
16
igne buxus non exurit 225.48
ignis ex quibus excutitur lignis 234.59

& inde
igni non exuruntur ligna ouo persusa 420.
32
ignium terrenorum significationes 283.15.
& inde
igne quod linum non comburatur 183.
24
ignis ubi primum repertus 49.20. &
105.54
igne facta in cruribus macula quo tollantur
301.31
ignem è longinquo concipientia 27.27.
& 360.5
ignis quibus rebus facillimè restinguatur
465.59
ignis miracula, medicina, prodigia 513.44.
per totum
ignem rapacissimè attrahit chryseletrum
517.46
ignis leonibus terrorem affert 112.46
igne aetites lapis nihil deperdit 143.34
ignem salamandra tactu extinguit 157.3.
& 422.18
igne quadam animalia viuunt 168.20
ignem quis primus è silice excusserit 105.
54
igne chalazian gemmam non calefieri 527.
29
ignem afferuare in ferula Prometheus reperit
105.55
ignis sacri plura genera 384.9
ignis sacri remedia 295.
56. & 297.15. & 298.22.39. & 299.3.
22. & 303.44. & 307.36. & 308.26.50.
& 309.20. & 321.16.29.48. & 322.10.
& 324.47. & 328.35.53.54. & 335.35.
& 336.28. & 338.30. & 341.46. &
342.1.15.58. & 349.22. & 353.17. &
356.21. & 357.14.44. & 358.39. & 361.
46. & 384.5. & inde. & 391.17. & 393.
43. & 394.50. & 402.17.58. & 414.10.
& 419.43.50. & 445.33. & 450.51. &
456.10. & 467.6. & 482.5. & 486.
55
ignis spicia à quo reperta 106.12
ignorantia pudore, mentiri plerosque non pi-
get 56.32
ignorans mensuram, nihil scire potest 1.
45
ingui quod oleum vendant 344.39
ilei morbi remedia 303.37. & 304.19
& 431.27. & 454.56
ile quid 173.34
ilium consideratio 174.4
ilibus vitilia 296.28. & 390.17
ilex arbor glandifera 222.16
ilice nonnulli pro subere vtuntur 223.
22
ilicis genera duo 222.18
ilici folia non decidunt 226.28
ilex mira crassitudinis in suburbano agri Tu-
sculani colle 237.16
ilicis folia aculeata 227.7
ilex non floret 227.30
ilex eodem tempore fructum annotinum ha-
bet, & nouum 228.16
ilex Roma vetustissima 236.52
ilicis cocci medicina 350.48. & inde
ilicis folijs pediculi breues 227.11
iligna glandis figura 222.3

iligna glans suam angustiam reddit 222.
41
iligna corona 221.46
ilis regis tumulus, & quercus in eis 236.
59
ilium quando captum, Vide Troia.
ilium quando Troia vocari cepta 236.
60
ilias Homeri in nuce conclusa 95.54
illecebra herba qualis 374.36
illustrium virorum imagines qui scriptis suis
memoria commendarint 484.87
imaginum honor apud veteres 484.26.
per totum caput
imagines gentilitia funera comitabantur
484.37
imagines illustrium virorum in bibliothecis
ponebantur 484.48. & inde
imaginem Solis heliotropium speculi modo
reddidit 525.51
imagines illustrium virorum ex qua fieri so-
leant materia 484.49
imagines animorum nulla 484.35
imber arborum cibus 239.34
imbres quando potissimum arboribus expe-
tendi 239.32
imbres quando arboribus nocent 239.27.
38. & 254.38
imbres nocturni vtiliores diurnis 239.59
imbres aestiui ubi nulli 248.6
imbribus aluntur quadam in aqua nascentia
270.12
imbres precipue sata alunt 293.59
imbres qua arte fieri possint 95.6
imbres vnde decidunt 10.59. & 11.1.
48
immussulus auis qua 144.13
impares numeri vehementiores 398.43
impendia vnde dicta 462.24
imperatores Romani post victoriam laurum
in Iouis gremio ponebant 219.54.
& inde
imperatorum sortium apud veteres dona
258.15
imperatorum manibus agri colebantur 258.
51
imperatorum fascis lauro decorabantur 219.
54
imperatores graminea corona donati 326
27. per totum
imperatoribus artium vna imperat Medici-
na 350.33
imperia accepta multos affligere 99.50
imperia caelestem diuinitatem posse misceri,
spes ardua 271.20
impetiginis morbi remedia 300.9. &
336.59. & 337.35. & 338. & 347.5. &
393.55
impetrandi qua volueris ratio 370.60
impetrare hominum fauorem qua arte possi-
mus 99.36
impia herba qualis, & cur sic dicta 362.5
incantatorum poena xij. tab. legibus sancita
398.22
incantamenta an aliquid valeant 397.
52
incantamenta vim habere 397.51. per
totum caput
incantationes & mala medicamenta quopa-
cto arceantur 301.15. & 373.16.
& inde

PARS PRIMA.

& inde. & 377.33. & 402.9
 incendiaria aus qualis 145.26. per totum
 caput
 incendio nominato inter epulas, aqua subter
 mensam soles profundi 398.55
 incendio in stabulis exorto, qua ratione boues
 facilius extrahantur 416.20
 incendia puniunt luxum 507.20
 incontinentia insignis exemplum 155.47.
 & inde
 incubatus vitia, & eorum remedia 154.28.
 & inde
 incudibus adamas Arabicus deprehenditur
 518.11
 incus a quo fuerit reperta 105.39
 india terrarum omnium maximè gemmifera
 528.18
 india miraculis scatet 90.41. & inde
 india omnia ferè magna ibidem & inde.
 india animalia, arboresq; maxima ibidem
 & inde
 india peculiare arbores 90.42. & in-
 de. & 181.41. per totum caput. & 182.7.
 per totum caput
 india linteae nobilissima 183.24
 india odoramenta 183.32. & inde
 india non habet astuos imbres 248.6
 india ubi hederam nutriat 230.53
 india milium in italiam aduectum 261.16
 india harundo qualis 90.43. & 231.
 58. & 356.14
 india adamas 518.6
 india quomodo elephantes capiat 110.
 13.58
 india mira magnitudinis serpentes 111.20
 india mira animalia 114.18.
 per totum caput
 India gemma 519.51. & 520.35.38.
 47. & 521.17.30. & 522.2.17.23.50.54.
 & 523.12.22.34.35. & 524.8.35.38. &
 525.3. & 326.8.13.14.40. & 527.10
 indi quo vrantur vino 206.59
 indi ex castaneis oleum faciunt 212.34
 indos sua arbores vestiunt 183.
 24
 indorum calami hastarum vice 231.57
 indorum regum potentia 75.39. per totum
 & 76.12. & ibidem per totum caput.

Reliqua quære parte secunda.

indici boues quales 114.21.27.34.
 & 122.31. & inde
 indica ficus, spinaq; 181.56.57
 indica gemma atritita sudorem emittens pur-
 pureum 526.13
 indici apri quales 125.29
 indici maris belluae quales 127.41.
 per totum caput
 indica testudines maxima 130.4
 indici Oceani margaritarum copia 135.48
 indicum coloris genus 486.33. & 487.
 25.27
 inducia a quo reperta 106.10
 inedia homini ante diem septimum lethalis
 non est 179.34
 Inerticula vna, & cur ita dicta 202.1
 infans reuersus in vterum 91.10
 infantes quo tempore maximè infestentur
 92.30

infantes ferarum lacte nutriti aliquando 113.
 33
 infantium hulnera in capite quomodo sanen-
 tur 304.15
 infantium agrotantium remedia 305.1
 infantibus comitalem morbum, aut contra-
 ctiones patientibus vtilia 306.58. &
 415.57. & 416.2
 infantium custos quis Deus credatur 400.1
 infantium fascinario 400.1
 infantium hulnerum remedium 194.44.
 & 498.13
 infantium auribus vtilissimum 302.36
 infantes colostrati qui discantur 406.4
 infantibus qua profint ad denitionem, &
 gingiuas, & oris hulnera 415.53. & 436.
 59. & inde
 infantes sine vnguibus nascuntur, si mater sal
 floribus vsa fuerit cibis 92.33
 infantium morborum remedia 308.15.
 & 322.13. & 330.9.39. & 334.52. &
 337.27. & 343.16. & 354.55. & 393.8.
 & 401.56. & inde. & 402.16. & 415.
 53. & inde. & 419.48. & 436.59. &
 inde plura. & 465.10. & 517.43. &
 522.21
 infantibus vrina quomodo prouocetur 311.8
 infantium lichenes quo pacto sanentur 357.
 26
 infantium lactis concreti suctu agrotantium
 remedium 436.58
 infantium lippitudinis remedium 419.42
 infantes impavidos quid faciat 415.54.
 58
 infantium pericula quo arceantur 522.21
 infantibus saluam quid faciat 525.39
 infelicia ligna qua
 inferi si qui essent, auaritia cuniculis essent
 resossi 17.19
 inferorum vmbras synochitide gemma euoca-
 ri 527.40
 infirmitas apud quos nulla 51.37
 infirmissima quaque calo maximè sunt ob-
 noxia 229.11
 infixa corpori extrahentia 333.47. &
 358.6. & 362.12. & 384.35. & 385.36.
 39. & 457.40
 inflammationis corporum remedia 302.30.
 & 321.38. & 322.57. & 323.57. & 234.
 11. & 334.59. & 337.13. & 338.21. &
 342.36.55. & 343.27.59. & 346.60. &
 351.38. & 352.20.58. & 362.29. & 366.
 38. & 369.43. & 373.3. & 384.32. &
 388.55. & 391.7. & 395.46. & 407.19.
 & 413.17.
 inflationis corporum remedia 297.26.
 & 298.54. & 300.42. & 302.32. &
 303.23. & 304.47.56. & 305.17.31.
 & 309.19. & 320.57. & 323.16. & 327.
 26. & 329.52. & 331.42. & 354.10. &
 358.32. & 383.17. & 390.40. & 396.54.
 & 404.30. & 424.8. & 449.59. &
 57.454.38.56
 inflationes corporibus facientia 298.27.
 & 333.14.20. & 334.22. & 336.42.
 & 345.22.
 ingenio Timanthes artem superauit 489.
 51
 ingeniorum laudes 97.35. per totum
 caput

ingenium humanum nescit modum 377.
 11
 ingenium humanum omnia exquiris 207.
 42
 ingenui pudoris est, fateri per quos profeca-
 ris. Prologo operis, pag.2. vers.17
 inguinaria herba medicina 383.3
 inguinis morbi remedia 334.27. & 383.
 2.4. & 389.43.45. & 390.43. & 396.
 33. & 400.11.37. & 432.34
 ingratitude exemplum 98.42. per
 totum caput, & 155.41. & 165.45.49.
 & 166.11
 inimice res inter se 110.44.58. & 113.
 60. & 114.14.47. & 115.26. per totum
 caput. & 119.33. & 128.19. per totum
 caput. & 131.31. & 134.14. per totum
 caput. & 143.55. & inde. & 144.33. & 151.
 6. & 158.14. & inde. & 225.11. & inde.
 & 230.57. & 231.16. & inde. & 350.12.
 & inde per totum caput. & 403.46. &
 inde. & 405.13. & 416.17. per totum ca-
 put. & 423.9. & 449.38. & inde.
 inimici qua ratione pena affici possint 525.
 48
 inimicis quo pacto odium omnium hominum
 concilietur 405.34
 inimicitia discordiaq; iumentorum qua ra-
 tione cohibeatur 368.35. & 405.34
 inoculationem qua arbores non recipiant
 247.10
 inoculatio inter omnia insitionis genera fer-
 tilissima 247.11
 inoculatio arborum seminumq; quomodo re-
 perta 145.41
 inopia cogit oleum ex platani bacis fieri 212.
 35
 insaniam inducentia 302.22. & 324.
 56. & 325.11. & 365.59. & 439.24.
 insania quomodo tollatur 301.30. &
 309.18. & 323.13. & 356.50. & 366.50.
 & 367.17.44. & 383.51. & 402.31. &
 438.56
 insania aliena frui optimum 259.41
 insatiabilia animalia qua 173.48
 inscicia maximè pudenda, arbores vetustas
 plus iusto interlucare 245.13
 insectorum animalium consideratio. Libro
 vndecimo. per totum
 insectorum differentia 159.23. per to-
 tum caput
 insecta vnde dicta 159.25
 insectorum subtilitas 159.31. per totum
 caput
 insecta an spirent habeantq; sanguinem 159.
 46. per totum caput
 insectorum corpus quale 160.2. per to-
 tum caput
 insectorum aculeorum consideratio 166.
 52. & inde
 insecta omnia oleo exanimantur 164.2.
 & 179.16
 insectorum pennarum consideratio 166.
 35. & inde
 insectorum pedes quales 166.56
 insecta quadam ex rore nascuntur 167.45.
 per totum caput
 insectorum oculi quales 170.35
 insectorum pedum diuersitas 177.41.
 per totum caput
 1 insitionis

INDICIS PLINIANI

infitionis consideratio, inuentio, &c. 245.45
 infitionis ratio duplex 245.49
 infitionis obseruationes 245.50. & inde
 infitionis tempus 246.27. & inde
 infitorum consideratio 214.55. & inde
 infitorum quæ arbores capacissima 247.8
 insolatio quid 318.24
 insomnia quibus tollantur 300.3. &
 307.37. & 367.27. & 382.13
 insomnia non vident Atlantes 59. 16
 intentatum homini nihil in vita 207.38
 interaneorum animalium remedia 329.12
 interaneorum morbi remedia 301.28.
 & 342.44. & 360.3. & 380.53. & 383.
 10. & 390.7. & 431.46. & 432.16. &
 437.6. & 455.15
 interlucatio arborum quo pacto moderanda
 256.33
 interlunio sata non leduntur à vermibus
 268.5
 interlunium quid 233.49.
 & 282.13
 interlunio quid agendum 278.52
 interrogata omnia quomodo è muliere dor-
 mientesciri possint 451.22
 intertrigo quomodo tollatur 304.22.
 & 320.38. & 350.56. & 352.16. & 353.
 41. & 354.45. & 355.27. & 381.60.
 interualla plantarum, arborumque qualia esse
 debeant 244.49. per totum caput
 intestinorum animalia quomodo pellantur
 396.31. & 302.54. & 328.20
 intestinorum remedia 295.44. & 301.
 14.38. & 304.33.57. & 306.48.52. &
 307.3. & 308.39. & 309.21. & 310.55. &
 334.59. & 344.47. & 345.47. & 349.
 5. & 385.3. & 406.24. & 412.11.15.
 intestinorum hulcera quo pacto sanentur
 296.29
 intestinorum torminum remedium 306.
 48
 intubi herba consideratio 390.43.
 & inde. & 299.28. & inde.
 intubi herba medicine 299.28.
 & inde
 intubum erraticum, id est, ambugia 299.
 30
 inuentio herbarum Dijs tribuitur 387.27.
 35
 inuentio corollarum ex floribus, Pausia &
 Glycera amoribus accepta referenda 382.
 29
 inuentores herbarum Deorum numero addi-
 ti 363.29
 inuentores variarum rerum 105.21. per
 totum caput
 inuidia redargutio 363.24. & inde.
 & 364.37. & inde
 inuidia brutorum exempla 117. 13. &
 inde. & 119.1. & inde. & 119.20. & in-
 de. & 433.36. & 517.53. & 525.21.
 inula herba consideratio, usus, &c. 288. 9.
 & indi. & 297.17. & inde.
 inula herba medicina 297.17.
 & inde.
 iocineris consideratio 172.46.
 & indi.
 iocinera vbi bina leporibus 173.7
 Vide Iecur.
 iocineris morbi remedia 295. 30. &

296. 27. & 299. 30. 33. & 303. 26. &
 304.12. & 305.6.29.41. & 307. 55. &
 310.35.49. & 311.19. & 321.53.60. &
 322.6.42. & 327.26.41. & 329.29.43.
 52. & 330.36. & 331.48.57. & 334.54.
 & 336.44.58. & 338.44. & 340.10. &
 & 344.53. & 345.11. & 346.29. &
 348.8.10. & 348.47.56. & 352.4.9.17.
 24. & 353.35.39. & 355.35. & 356.16.
 58. & 362.50. & 375.3. & 378.14.16.18.
 19.20.26.35. & 390.40. & 391.17. &
 411.11. & 430.39. & 454.9. & 454.
 25.39. & 510.6
 io vbi in vaccam mutata 236.
 60
 io ad quam oleam ab Argo ligata ibidem
 io à Nicia picta 493.56
 iollas medicus 306.42. &
 307.24
 ion scriptor 278.11
 ion statuarius 475.59
 ion gemma 526.14
 ionum literis omnes olim vsi 107.7
 iouetanum genus plumbi 482.53
 Iouis. Quere lupiter.
 iphicles Hercules frater 93.8
 iphigratis Leana simulachrum 476.26
 iphigenia ad aras stantis picta historia 489.
 46. & 494.13
 iphis pictor, eiusque opera 494.37
 iracundia causa que 175.3
 iracundias hominum domat andromas la-
 pis 524.27
 iracundia facilius lasi & sitientes incitan-
 tur 334.4
 irene pictrix, eiusque opera 495.2
 irio medicamentum potius quam frugis genus
 iudicandum 263.59
 irio quando feri debeat 260.54
 irionis folia qualia 261.31
 irionis frugis medicina 337.22. & inde.
 iris gemma 523.48
 iris herba odoratissima 315.4. & inde
 iris vbi optima 315.8. & inde
 iridis genera duo 315.7
 iris cur dicta 315.9
 iris herba que optima, & ex ea medicina 322.
 13. & inde
 irinum vnguentum vbi optimum 190.44.
 & 315.14
 irinum oleum 212.40
 iriola vna vbi pe culiariis 202.25
 isatis lactuca genus 298.36
 ischamon herba qualis 369.21. & inde.
 & 384.49
 ischias herba que 328.45
 ischiadicis vitilia 341.51. & 344.6. &
 351.40.55. & 353.40. & 354.13.54.56.
 & 356.46. & 359.26. & 367.45. & 373.
 3. & 378.47. & 381.52.55. & 385.5. &
 389.35.49. & 390.18. & 393.41. & 396.
 14.48.50. & 398.36. & 405.5. & 411.
 23. & 413.8. & 431.10. & 445.37. &
 449.50. & 454.27
 isaci sacerdotes absinthij marini ramum in
 sacris praeferbant 390.53
 isidus sydius quod 4.2
 isidus plocamos fruticis genus 199.
 24
 isidomon structura genus 511.43

isigonus statuarius 477.13
 ismenias musicus 514.33.
 isocinnamum casia genus 187.
 30
 isocrates viginti talentis vnam orationem
 vendidit 97.50
 isoetes herba qualis 393.31
 isthmiaca corona ex pino 213.12
 istria oleum optimum 210.60

Reliqua quære parte secunda.

italia que pars fulminibus maximè obnoxia
 15.59.60
 italia in tractu qua vita longissima 102.
 34
 italia laus, temperies, rerum copia, &c. 528.
 20. & inde
 italia que non gignat 191.25
 italia steriles palmas habet 192.7
 italia peculiariis arborum parens 199
 45
 italia principatus in vitibus 200.34
 italia quod viri genus non amet 202.6
 italia Gallica vna gratissima 202.
 33
 italia generosa vina qua 205.
 50
 italia quomodo vina condiant 208.3
 italia quando primum oleum habuerit 210.
 33
 italia oleum optimum 210.57
 italia in tractu piperis arbor viuut 230.
 20
 italia calamus sagittis aptissimus 231.
 54
 italia situs optimus 241.
 13
 italia terram lassam esse quidam falso opina-
 ti 241.28
 italia infestata sepe locustis 167.16
 italia a quo simi vsus acceperit 242.
 15
 italia arbores quo queque tempore ferenda
 248.15. & inde
 italia cultores deni in centena iugera vinea-
 rum 253.46
 italiam latifundia perdidere 259.
 59
 italia triticum optimum 261.50.
 59
 italia ex quibus prouincijs triticum accipiat
 262.3
 italia pisendi modus 264.4
 italia arandi consuetudo 268.54. &
 269.35
 italia luxuria Asia corrupta est 469.
 45
 italia quando primum elephantes videris
 109.37. per totum caput.

Reliqua quære parte secunda.

itali à Pelasgis literas acceperunt 105.
 34
 italicarum statuarum vetustas 473.42.50
 iuba libri Caisi Casari inscripti 82.4.
 & 184.34
 iuba primi Mauritania vtriusque regis laus
 56.49
 iudaica

PARS PRIMA.

iudaica resina qualis 208.14
iudaea sola balsamum habet 188.28. &
230.15
iudaea Romanis seruit, & tributa pendit 188.
29
iudaea Alexandri Magni arma sensit 188.
46
iudaea palmis incluta 192.7
iudaea gens contumelia numinum insignis
193.18
iudaea riuus quidam sabbatis omnibus sicca-
tur

Reliqua quære parte secunda.

iudei à Romanis victi in vitam suam saue-
runt 188.35
iudeorum magica 427.56
iudei victi in balsami vineas sauerunt 188.
35
iudeorum sacris dicatum liquamen ex pisci-
bus squama carentibus 444.56
iudicem quis foriatur, an eligat, refert pluri-
mum. Prologo operis, pag. 1. vers. 33
iudicium decuria 461.29. & inde.
iudicium capitis vbi primum actum 105.59
iugerum quid 258.13
iugera duo tantum populo Romano virisim à
Romulo attributa 258.1
iuglans & quercus inter se inimica 350.
14
iuglandis nucis consideratio 216.47.
per totum caput
iuglans qua loca amet 226.1
iuglandes aquas oderunt 226.8
iuglans inferiore parte fertilior 228.55
iuglans non facile sentit cariem aut vetusta-
tem 235.16
iuglandes nuces quomodo ferantur 243.14
iuglandis umbra capiti humano satius, cun-
ctis noxia 244.54
iuglandes nuces quo ferenda tempore 248.
18
iuglandis nucis oleum, eiusq; medicina 344.
12
iuglandes nuces vnde dicta, & earum natu-
ra, ac medicina 348.16. & inde.
iuglandium nucum nocumenta plura ibid.
& inde.
iulia Augusta quotidie inula vescebatur 288.
14
iulia Augusti neptis 95.1
iulia lex theatralis 461.37
iuliana cerasa qualis 217.52
iulianus Neronis procurator 517.21
iulij Rufi mors qualis 376.5.6
iulius Vindex publica libertatis assertor 304.
59
iulij imperatoris carmen militare de lapsana
291.40
iulius Viator, eques Romanus 95.18
iulius Lupus praefectus Aegypti 282.58
iuli in auellanis cuiusmodi 229.14
iulius Sextus Consul 22.44. & 463.16
iulius L. Consul 10.17
iulij medici interitus 104.40
iumentis omnibus, excepto asino ferula pre-
sentaneo sunt veneno 350.19
iumenta pomorum onera facilius ferunt, si
antea ea conpexerint 350.70

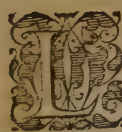
iumentis vilissimum eruum 337.4
iumentorum vngula Reatinis paludibus in-
duntur 439.13
iumentorum vrina quo pacto cieatur 298.
28
iumentorum egrotantium medicina 392.
35. & 393.58. & 377.37. & inde
iumentorum hucera sanantia 331.14.
& 403.12
iumentorum oculi salutaris chamelea 359.
21
iumentorum in pituita & stranguria reme-
dia 367.23. & 381.30
iumenta discordantia quo cohibeantur 368.
35
iumentorum febrium medicina 383.47
iunci consideratio, genera, satio, vsus, nomina
320.18. per totum
iunco Graeci ad funes vsi 284.10
iuncus odoratus vbi 187.57. & 188.2.
& 320.43.54.
iunci vsus 320.27. & inde.
iunci copia vbi 320.31
iunci medicina 320.33. & inde.
iuncinum oleum 212.41
iunior vultus quo pacto effici possit 306.37
iuniores arbores fertiliores ferunt, sed tar-
dius fructus earum maturefcit 228.59
iuniperi arboris consideratio 227.32.
& inde.
iuniperus non sentit cariem neque vetusta-
tem 235.14.31
iuniperus quo tempore semen ferat 228.16
iunipero eadem virtus, qua cedro 234.19
iuniperus vbi maxima ibidem
iuniperi natura, genera, medicina 354.8.
& inde.
iuniperus montes amat 225.56
iunipero spina pro folio 227.7
iunipero non decidunt folia 226.27
iuniperus non floret 227.32
iunius Pisciculus, Eques Romanus 502.14
iunius Appius Consul 119.50
iunius L. quando Consul 210.36
iunius Gracchanus historicus 461.53
iunij P. in legatione perempti statua 473.3
iunij Valentis fortitudo 95.38
iunius M. Praetor 491.38
iunius Syllanus Consul 23.17
iunonis hydus quod 4.2
iunonis ades Roma fulmine icta 15.46
iunonis templum Metaphonti quale 200.39
iunonis lucus Nuceria, & in eo portentum
230.5
iunonis cella in Capitolio 474.5
iunonis simulachrum 476.30
iunonis Lacinia templum 489.7
iunonis Ardea templum 492.36
iuno quo fonte persusa 440.44
iunonis Lacinia in ara cineres nullis procellis
commouentur 27.60
iupiter hospitalis 401.50
iupiter vbi cum Europa primum, concubue-
rit, 181.16
iouis circuli siderisq; consideratio 3.49
iouis stella per Zodiacum motus 6.57
iouis stella color qualis 8.5
iouis cur fulmina assignentur 8.26
ioui qua fulmina tributa 15.7
iouis cognomina 15.24

iouis simulachrum ex vite 200.37
ioui esculus sacra 181.4
iouis in gremio Romani Imperatoris laurum
ponebant 219.54
iouis barba frutex topiarius 226.10
iouis spelunca in Creta insula, & circa eam
salix fructum ad maturitatem perferens
228.34
iouis simulachrum Roma ex qua materia, &
quando dicatum 99.27. & 235.26.
iouis mensa verbenaca verrebatur 370.55
iouis simulachrum minio pingebatur 467.
12.14
iouis Statoris ades Roma vbi 473.26
iouis Colossus à Claudio Imperatore dicatus
474.11
iouis flamma, flos 390.15
iouis glandes, qua & iuglandes 217.9
iouis Olympij simulachrum, Phidiae opus 99.
27. & 474.50. & 475.9. & 477.26. &
500.41. & inde
iouis Seruatoris templum 476.34
iouis Tonantis ades 476.51. & 503.4
iouem de celo deuocare conatus Tullus Hosti-
lius, fulmine percutitur 398.9
iouis Tonantis simulachrum 476.
55
iouis varia simulachra 477.37. & 501.57.
& 502.16
iouis Liberum parturientis fabula picta 494.
11
iouis in Capitolio fictile simulachrum 495.
49
iouis Patris ades ex qua materia 496.55
iouis Olympij templum Arhenis 502.41
iouis Vltoris templum, id est, Pantheon 506.
54
iouis gemma 526.12
ioui Lycao humana hostia sacrificabatur 115.
3.
iouis in throno sedentis effigies 489.4
iouis armiger aquila credita 15.59.
143.47
ioui aquila sacra 144.5
iouis Labradij fons, mira, eius anguilla
& 449.3
iupiter eburneus 506.36
iupiter quare caprino lacte nutritus fingatur
406.6
iupiter Stratios, id est, militaris, vbi, & cur
sic dictus 237.1
iulia Augusta ex ouo augurium 154.34.
& inde
iurandi per cibos fortidos gentibus quibusdam
consuetum 2.45
iurgia quo concitentur 451.32
iuuencorum corpore exanimato, apes gigni
164.15
iuuentutis Dea adicula in Capitolio 492.
15
iuuentutis ades, & annua canum circa eam
supplicia 420.57
iuuentutis M. Consul, ac eius interitus 104.
36
ixia herba qua 329.6.9

OXEMON Graeci mundum
appellarunt, ab excellenti
ornatu imposito vocabulo
2.7

INDICIS PLINIANI

Abeones unde dicti	170.55.	lacerta descriptio	119.32	lagea vna	202.34
Labeo Aterius Pratorius	485.	lacerta natura	422.17	lagines herba descriptio, & vsus	359.43
43		lacerti vbi maximi	119.33	lagonis pueri simulacrum	476.55
Labicana porta Roma	501.18	lacerti viridis gemma	526.53	lagopus auis Alpina	153.8
Labyrinthorum consideratio		lacertus lingua qualis	171.44	lagopodus herba medicina	379.55
505.34. per totum caput		lacertarum etas	119.32	lagonoponos morbus, & eius remedium	296.20
Labyrinthus Aegyptius	505.35	lacerti Arabia cubitales	119.33	labippus statuarius	475.1. & 476.1
Labyrinthus Samius Theodori opus	477.8	lacerta India vigintiquatuor pedum	ibid.	laidis & Elephantidos de menstrui effectibus	
Laborum vitiorum remedia	351.13. &	lacertorum color	ibid.	contraria assertiones	402.57
429.13. & 479.44		lacertarum oua	153.49	lala virgo pictrix	495.4
Laborinus Campania campus fertilissimus		lacertipiscis, eorumq; genera	459.17	laletana vina	204.40
240.40		lacertam ore parere falso creditur	156.55	lalifiones, onagrorum pulli	122.25
Labradij Iouis fons, eiusq; anguilla cibum ex		lacertis nulla memoria	156.57	lamia L. in rogo reuixit	103.52
hominum manibus capientes	449.3	lacerta non incubans	156.56	lamia pisces	133.19
Labrus piscis	458.33	lacertarum in medicina vsus	424.32. &	lamiani horti fulmine exusti	408.9
Labrum Venereum herba qualis	375.12	inde. & 425.2.54. & inde. & 429.55.		lamium vrticae genus	319.7
Laborum consideratio	170.55	& 430.59. & 431.4. & 434.18.		lamij herba consideratio, & medicina	328.
Laborum suffura remedium	410.39	lacryma visus medicina	338.23. & inde	33. per totum caput	
Labro superiore carentes homines	85.53	lacryma miseria indices	170.6. & inde.	lamyrus piscis	458.17
Labrusca vna quam cenanthen vocant, vn-		lacrymarum remedia	342.58	lampadas cometæ genus	9.17.58
guentis idonea	189.44	lacydi philosopho anser perpetuus comes	146.60	lampas in metallis gemma incognita reper-	
Labrusca vna consideratio, & medicina ex ea				ta	528.43
339.29. & inde.		Lacon statuarius	474.53	lampido seminarum felicissima	99.57
Laburnum arbor aquas odit	226.8	laconica purpura	315.27. & 487.35	lampyrides vermes ignium modo noctu lu-	
Lac vbi nigrum	26.56	laconica harundo qualis	232.14	centes	166.45. & 274.14.19
Lacte asinino cutis pulchra redditur	176.9	laconica canes octauo mense generant	156.9	lana quando puluere visam	16.7
Lacte pluuiis M. Acilio, & C. Porcio Consuli-		laconico agro ficus maxima	228.44	lanis tingendus apta alga	452.31
bis	16.2	lacta casia genus	187.26	lanarum colorum genera plura	123.45.
Lactis vbertas intermissa quo pacto mulieri-		lacteus in celo circulus, & eius effectus	276.9	& inde.	
bis restituatur	392.53	lactoris herba vomitum concilians	361.41	lanarum genera	123.43. & inde
Lactis copiam facientia	211.20. & 339.45.	lactucini Romani quidam nobilissimi, à la-		lane tingende diuersitas	123.48. & inde
& 354.34. & 357.6.9. & 359.48. &		ctucis cognominati	286.6	lane nigra nullum colorem bibunt	123.60
386.60. & 392.44. & 394.22. & 396.		lactuca generatrix	290.26.	lanas inficere, Lydorum repertum	105.42
39. & 415.27. & 456.47.60.		& inde		lana succide medicina	419.60. per totum
Lactis abundantia quibus quid faciat	361.41	lactuca somnum inducit	290.34	lane vsus in nuptijs	419.59
Lactis copia cytisi pastu pecori augetur	198.44	lactuca vnde dicta	290.35	lane vbi optima	123.43.48. & inde
		lactuca omnis refrigerat	290.37	lana in folijs arborum	186.9
Lactis sapor qualis	218.12	lactuca Augustus seruatus à Musa Medico	290.38	lane quibus tinguntur	328.53. & 329.27.
Lactis gallinacei haustus, prouerbum, Prolo-		lactucam veteres religionis causa non man-		& 356.45. & 487.33	
go operis,	pag.2. vers.25	ducabant	290.39	lanaria herba pecori lac auget	361.41
Lac ne coaguletur	304.9	lactuca aestate cibi appetentiam excitat	290.38	lanata vna ex genere amminearum	201.28
Lactis vbertatem mulieribus facientia	296.33. & 300.16. & 306.29. & 323.57. &			lanaria mala, agro Veronensi peculiaria	213.60
331.54. & 332.20. & 415.23. & 456.		lactuca oxymelite in alienos menses seruatur	290.40	lanati lupi, pisces laudatissimi	132.2
47.60. & 525.38		lactuca sanguinem augere creditur	290.40	lancea à quibus reperta	106.3
Lacte viuentes homines	86.6. & 122.40	lactuca caprina	290.41. & 298.31	lanigera arbores vbi	183.16.23
Lac coagulat caprifici furculus	346.50	lactuca toto anno feruntur	290.47	lange bestie fabulose	516.33
Lacte Arcades verno tempore medicamenti		lactuca qua arte amplifant	290.51	languori iuniperus medatur	354.10
vice vtuntur	370.5	lactuca satio translatioq;	290.49	languorum à quibusdam appellatur succinum	516.33
Lac vaccarum cur optimum	370.7	lactuca genera, & medicina	298.31.		
Lactis ficorum in medicina vsus	346.14	& inde.		languria bestie fabulose	ibidem
Lactis materni vsus vtilissimus, exitiosus verò		lactuca sponte nascentis descriptio	298.31.	lacoontis & filiorum à draconibus innexoris	
post conceptum	406.3	& inde.		simulacrum	502.5
Lac quod maxime nutrit	406.6	lactuca peculiare vires	298.52. & inde	laodomia mulieris effigies	494.35
Lactis consideratio	176.2. & inde.	lactuca succi vsus	298.43. & inde	laodice vxor Antiochi	93.27
Lac mulierum saluberrimum	406.37	lucunaria à quo primum picta	493.22	laodicea lilium rubrum	314.2
Lactis coagulum quando venenum	408.31	lacurres, brassicae genus	291.28	lapathi herba natura, genera, medicina	309.29. & inde
Lactis mulierum medicina	297.26. &	lada herba	185.60. & 379.12	lapathi consideratio	ibidem, & inde
402.18. & inde.		ladani consideratio	185.49. & inde	lapathi genus oxalis siue rumex	309.30
Lac camelinum suauissimum	176.4	ladani herba medicina	379.11. & 380.53. & 383.40. & 386.7. & 386.36	lapathi radix maxima	288.37
Lacti contraria, idq; extinguentia	334.26. & 340.14. & 374.5. & 391.22	lalius Strabo primus auriaria instituit	153.38	lapathum quando ferendum	293.11
Lactes quæ in homine dicuntur	173.37	lalius Decimus,	Prolego torius operis,	lapathum hyluestre melius satiuo	294.8
Lacedamonij ferreo annulo vrebatur	459.51	pag.1. vers.30		lapathi vsus, & ex eo medicina	294.9.10
Lacedamone teclorum opus Romam trans-		letitia nullo minimo maxore pensanda	99.53	lapidum consideratio	499.26. per totum
latum	496.57			lapides in ipsis arborum corporibus reperti	234.22
Lacedamonij quando classe victi imperium		letitia buglosso augetur	369.11	lapu fugitiuus ab Argonautis Cyzici relictus	506.38
amiserunt, irabesignata vise	9.60	lagarina vina	204.34		lapides
Lacertarum magnatum copia referta Ca-					
praria	876.15				

PARS PRIM A.

lapides viua corpora erodentes	508.60	tabria fontes sinistrum augurium	434.50	lauri arboris consideratio, & eius genera	
lapides translucenti	509.2. & 511.15.20. & 513.27	lartius Licinius denarium in tubere morsu deprehendit	284.28	lauri bacca	219.31. per totum caput
lapidus asyfflos, eiusque in medicina vsus	509.	laser quid	284.41. & inde	laurus Apollini sacra	217.44
3. & inde vsque ad finem capitis		laserpitij consideratio	284.40	laurus optima qua	180.44
lapides quosdam parere alios	509.13	laseris medicina	299.57	lauri succus qua	212.27
lapides offei	509.14	laser piscis	449.42	lauri in triumphis vsus	218.20
lapides palmati vbi	Ibidem	lassorum remedia	306.16. & 307.1. & 328.16	lauri in triumphis vsus	219.31. & inde
lapidum differentia plures	509.13.	lassitudinem ne quis sentiat	328.16. & 343.46. & 351.8.57. & 354.32. & 386.11. & 395.42.55. & 407.2. & 446.39	laurus Caesarum & Pontificum ianatrix	219.31.
& inde		lataces herba mira natura à Magis prodita	377.1	laurus Delphica qua	219.32.34
lapides è puluere Puteolano	496.27.	laterina pyra	214.27	laurus coronabantur triumphantes Roma	219.35
& inde		lateribus qua conueniens materia	496.44	laurus Cypria qualis	219.32.35
lapides scere puluerem mari immersum	496.28	lateres quo anni tempore fingendi	496.46	laurus syluestris qualis	319.36
lapidem Scyrium integrum fluctuare com- minutum mergi	508.56	lateritas domos qui inuenerint	105.34	laurus regia qua	219.38
lapides viui ex genere pyritarum	509.33.	lateribus coctis quando pluerit	16.8	laurus Augusta	Ibidem
lapidum moriariorum consideratio	510.49	laterum genera tria	496.46. & inde	laurus è calo missa	219.42
lapides sectiles in Belgica, Liguria, Vmbria, & Venetia	511.1.31	lathyrum regem Eudoxus fugit	18.55	laurus pacifera	219.52
lapides monumentis apti	Ibid.36	lathyrus Ptolemaus Aegypti rex	85.56	laurus inter armatos hostes quietis indicium	219.52
lapis viridis igni resistens	Ibid.37	lathyrus herba qualis, eiusque medicina	393.34. & inde	lauri vsus in militia apud Romanos	219.53
lapides ob molliem adificijs inutiles	511.27	latiarius lupiter	474.27	laurum in gremio Iouis Romani Imperatores ponebant	219.54
lapides è celo cadentes	16.15. per totum	lati clauis tunica, eiusque textura	123.59	laurus spectatissima in monte Parnasso	219.56
lapides herbis tingi	326.4	latifolia glandifera arboris genus	222.24.47	laurum Reges Romani Apollini Delphico dono mittebant, & quare	219.57
lapides pingere quando inuentum	489.20	latij cibus antiquissimus sar	263.12	laurus fulmine non igitur	15.56. & 219.59
lapides è calo cadere	16.15. per totum	latinis literis prima Græcorum litera similes	107.10. per totum	laurus suffimentum cadis hostium atq; purgatio	219.60
lapides statim consumentes corpora	24.42. & 508.57	latinis ferijs quadrigæ Roma in Capitolio celebrant	390.22	laurum in profano vsibus pollui fas non est	220.1
lapis vbi crescat	26.37. & 509.15	latini prisci à C. Menio victi	472.46	laurus non incenditur in sacris	220.2
lapides quidam fieri solo tactu	508.59	latina litera antiqua	491.51	laurus inimica igni	220.2
lapidea pluuiæ ratio	11.10	latina lingua qua vetustissima de vinearum cultura præcepta	203.4	laurus sata in Caesarum villa ad Gallinas	220.9
lapidicina à Cadmo reperta	105.40	latini primi Italorum vinum habuerunt	205.60	lauri nomen ad viros transferri	220.13
lapilli & feræ in vesicis	174.13.14	latini herbarum scriptores	363.37. per totum	laurus purificationibus adhibetur	220.15
lapillos herba generans	393.45. & inde	latinorum castra A. Posthumius apud Regillum lacum expugnauit	462.1	laurei rami, quæ triumphantes manu tenuissent, ferendi vnde ducta consuetudo	220.18
lapillis colore distinctis Thracæ dies computant	99.47	latiniensia vina	204.26	laurus qua loca amet	226.2
lapis harum & Centaurorum certamen à Phidiam Mineræ soleis sculptum	500.42	latone puerpera simulachrum ex ære	76.46	laurum non decidunt folia	226.21
lappa boaria herba, eiusque vsus	383.5	latone statua è marmore	501.9.54	laurus primo Fauonio germinat	227.38
lappa frugibus inimica	267.46	laterum doloris remedia	301.3. & 302.13. & 303.25. & 305.41. & 306.18. & 307.19. & 310.14. & 321.51. & 322.3. & 323.12. & 328.18.46. & 331.4.42. & 334.59. & 339.53. & 349.3. & 351.40. & 353.35. & 354.10. & 356.59. & 359.10. & 360.40. & 377.58. & 378.4.14.26.27.44.46. & 385.14. & 390.4. & 395.7. & 431.1. & 454.26. & 481.58	laurus cur mas existimetur	229.13
lappa flores quales	319.49	latronum insidia periculæque qua ratione possint euitari	405.21. & 422.21	laurum frigus inimicum	230.23
lappago herba qualis, eiusque vsus	382.46	lauer herba, & ex ea medicina	379.55	laurus plurima in Olympo monte	Ibidem
lappana descriptio, & ex ea medicina	300.54. & inde	laurea pyra	214.31	laurus vbi non proueniat	230.25
lapporum remedia	303.41. & 328.60	laurea cerasa	217.55	laurus cum hederatrita ignem reddit	235.2
laquearia vbi auro insecta	463.20	laurea, id est, lauri folia	220.13	laurus insana vbi, & quare sic dicta	237.3
larbafon idem cum stibio	466.26	lauretum, siue Loretum locus Roma in monte Auentino	220.14	laurus quibus modis feratur	242.60. & inde
laribus Compitalia à quo, & cur instituta	514.60	laurentina vna qua	202.29	laurus quando ferenda	247.59
largitionis exempla	468.54. vsque ad finem capitis	laurinum oleum	212.25. & inde. & 344.5. & inde	laurus contra rubiginem satorum in agris designanda	268.15
larix vstis radicibus non repullulat	224.4	laurices, id est, cuniculorum satius	126.6	lauri Daphnoidis natura, & ex ea medicina	349.8. & inde
laricis foliorum medicina	352.15	laurioris quid	408.38	lauri natura, & medicina ex ea	348.40. & inde
larix montes amat	225.58			lauri Delphica medicina	349.1. & inde
laricis arboris consideratio	225.56			laurus Idaea & Alexandrina qualis	349.6. & inde
laricem non ardere	223.60			lauri folijs aures quadam sese purgant	116.32.34
larici non decidunt folia	226.26			lea brassica qualis	299.43
larici folia qualia	227.10			leana meretricis patientia	96.7
larix non flores	227.29			leana quot vno partu catulos pariat	112.12
laricis germinatio qualis	227.47			learchus à patre præcipitatus	481.14
laricis arboris natura	233.37			lebadia prodigium	333.24
larix arbor altissima	234.8			lecanius Bussus quo morbo interierit	376.6
larix carbonem non facit	223.60			lecythion agilitatis exercitator	494.13
larix neque cariem, neque vetustatem sentit	235.15			lectisphagites vini genus	207.29
larix valide pondus sustinet	235.58				
larix vi ignis non consumitur	223.60				
lartius Licinius legatus, eiusque circa Can-					

INDICIS PLINIANI

lectos & triclinia quibus primus argento exornavit	469.26	lentuli unde dicti	258.17	leontopodij herba medicina	384.36. & 386.51	
legati Romanorum sagmina ferebant	326.	lentulus L. Consul Cornelium Merendam aurea corona donauit	462.2	leopardus ex leana & pardo gignitur	111.	
8. & inde. & 370.54		lentulus P. Consul duo statuarum capitain Capitolio dedicauit	474.29	lepidij consideratio	292.56. & inde	
legati Romanorum verbenacam ad hostes ferebant	370.54	lentulus & Metellus Consules à duobus histriionibus ob similitudinem cognomina acceperunt	93.34	lepidij herba natura, & medicina	306.20. & inde	
legati Romanorum interempti	473.2.3	lentulus Spinter primus carbasina vela in theatrum induxit	283.40	lepidotes gemma	526.15	
legati Octauij, aut certe Popilij in legatione ad Antiochum confidentia, eiusdemq. statua	473.5. & inde	lentuli Spinteris amphora vrceique ex onyches	503.44	lepidi Aemilij interitus repentinus	104.32	
Leges. Quere Lex.		lentulus Cornelius quando Consul	428.60	lepidus M. Apuleia coniugis desiderio post repudium obiit	99.58	
legumina qua herba necet	337.43	lentulus Spinter primus dibapha purpura in pratexta usus, eoque nomine reprehensus	138.8	lepidio M. Consule gallinaceus locutus	146.	
leguminibus qua bestiola innascatur	337.45	leochares statuaris	474.56	52		
leguminum radix qualis	260.59	leochares Mausoleum calauit	500.32.37	lepidus M. primus limina ex marmore Numidico in domo sua posuit	502.56	
legumina quata die sata nascantur	261.2	leocras statuaris, ac eius opera	476.52	lepidi Marci domus splendidissima	507.15	
leguminum culmus qualis	261.24	leonatus Alexadri dux	78.42. & 496.35	lepidi Triumviri querela de auium cantu, eiusque remedium	493.11. & inde	
leguminum caulis qualis	261.25	leones, cancrorum genus	134.55	lepidorum in familia tres intermisso ordine obducto membrana oculo geniti	93.16	
legumina diutius florent	261.32	leonum feritas inter se non dimicat	89.33	lepidi Marci corpus flammatarum vie rogo eicelum	104.55	
legumina quando filiquentur	261.34	leones iugum subeunt	152.43	lepra morbi remedia	298.20.	
legumina quot diebus maturescant	261.36	leonibus lingua imbricata	171.48	& 300.28.46. & 303.43. & 306.21.27. & 309.41. & 310.3. & 321.27. & 328.30. & 329.30.43. & 332.9. & 335.7. & 337.16. & 338.24. & 339.45. & 341.58. & 342.40. & 346.53. & 353.47. & 356.7.55. & 362.54.57. & 367.44. & 375.19. & 380.10. & 399.52. & 406.21. & 410.31. & 423.36. & 447.53. & 454.2.3.41.45. & 479.27. & 497.17.34		
leguminum consideratio	265.22. per totum	leones & theos inimici	158.26			
leguminum satio	265.44. & 268.28. & inde	leonum pugnam quis Roma primus dederis	112.48. & inde			
legumen unde dictum	268.33	leones quomodo capi facile possint	112.51.			
legumina quomodo diu feruntur	277.49	& inde				
leguminum occatio, sarritio, runcatio, &c.	269.50. & inde	leonem quis primus manu tractare ausus ac mansuetum ostendere	112.59. & inde			
Aliquid libri Graci inscriptio. Prologo operis, pag. 2. vers. 26		leones quis primus iugo subdiderit	112.56			
lemibus à quo repertus	106.59	leo laesus ab homine medelam petis	113.3.			
lemnisci in coronis	312.39	& inde				
lemonium herba qualis	371.6	leones ubi nigri	113.37	lepton cent aureon herba	368.14.	
lendes capitis quibus perimantur	333.53.	leonis caput fortissimum	118.41	& inde		
& 356.15. & 409.2.6. & 424.43. & 442.53. & 497.10. & 498.17		leonis adipis, aliarumque partium in medicinis usus	403.31. & inde	leptophyllon herba	380.44	
lenaeus Pompeius, Magni Pompeij libertus	363.42	leonini dentis usus	478.33	leptorages vna qua	201.5	
lenaeus Pompeius Grammatica artis doctissimus	363.84	leones quos non attingant	422.26	lepus marinus piscis venenosus	448.26	
lenaeus patroni iussu Mithridatis commentationes medicas Latinas fecit	Ibidem	leones qua arte vngues custodiant	111.48	leporis marini venenum, & eius remedia	309.	
lenaeus Pompeius de herbis opus conscripsit	363.42	leonis consideratio	111.51. per totum	3. & 345.33. & 351.31.37. & 372.11. & 402.30. & 406.26. & 408.30.33.35.		
lentis pinfenda ratio	264.7	leones quibus in locis reperiantur	112.15	leporis marini in medicinis usus	454.6. & 457.14	
lens ubi ferenda	268.29	leonum genera duo	112.16	lepus piscis ex genere lacertorum	458.17	
lens quando feratur, & eiusdem generis plurima	265.44	leonum natura, consuetudoq.	112.17. & inde	leporum terrestrium consideratio	126.2.	
lente vefcentes equanimes fiunt	265.47	leones quando hominem appetant	112.22	per totum		
lentem necans herba securidaca	267.53	leonum clementia	112.24. & 113.2	leporis candidi, & niue vefcentes	126.2	
lentis natura, & medicina ex ea	336.14.	leonis irati signa	112.33	lepus omnium prada nascens	126.12	
& inde		leonis generofitas quo deprehendatur	112.	lepus superfoetas	Ibidem & 156.35	
lens palustris, & per sena scens	336.31.	35. & inde		leporis in Ithacam insulam illati moriuntur	126.44	
& inde		leo limis oculis non intuetur	112.43	leporis in Ithacam insulam illati moriuntur	126.44	
lentiscus arbor mastichen fundit	208.12	leo qua timeat	112.45	leporis aperti oculis dormiunt	170.18	
lentisci oleum	212.33. & 344.15.	leones ne mordeant	480.19	leporis omni mense pariunt	156.19.	
lentisci bacca	217.44. & 218.2	leones adamantide herba resupinantur	361.12	35		
lentiscus semper viridis est, & semper fructu grauida	272.47	leonis anima virus graue	179.6	leporibus cor maximum	172.31	
lentiscus triplici fructu tria arandi tempora demonstrat	272.49	leonum carnibus viuientes homines	86.27	leporis ubi bina iocinera habeant	173.1	
lentisci medicina	353.15. & inde	leo piscis ex genere lacertorum	458.17	leporis non pinguescunt	174.28	
lentiginum remedia	308.46	leocrocus fere descriptio	114.20. & inde	lepus surdus facilius pinguescit	416.23	
54. & 301.21. & 302.44. & 305.13. & 306.28. & 325.17. & 329.30.43. & 332.3. & 333.3. & 335.2. & 337.14. & 339.47. & 344.18. & 346.51. & 348.52. & 349.28.36. & 353.30. & 354.41. & 357.5. & 360.6. & 362.54. & 404.57. & 410.36. & 453.53. & 454.3.41.45		leon statuaris	477.41	lepus animalium villosissimum	175.34	
		leonides Alexandri padagogus	184.59	leporis partium in medicinis usus	409.	
		leontice herba qualis	372.41	7. & 411.1.23.24.26.40. & 412.12.16.29.42. & 413.10. & 415.14. & inde. & 416.4. & inde		
		leontij statuarij opera	475.32	leporis coagulum in medicina	408.16. & 409.51.59. & 410.47.59. & 411.59. & 415.56	
		leontion pictor	491.36	leporis in cibo sumpti somniosos faciunt	416.	
		leontios gemma	527.34	4		
		leontisci pictura	494.38	leporis carnes formam conciliare creduntur	416.5	
		leontopetalon herba qualis	393.38			
		leontophoni animalis consideratio	119.13.			
		& inde				
		leontopodion herba qualis	380.32			
					leporino	

PARS PRIMA.

leporino ex pilo vestes confectae 126.23
 lesbias gemma 526.15
 lesbium vinum quale 204.48.50
 lesboles argenti calatyr 477.19
 lethargum morbum generantia 302.22.
 339.57
 lethargicorum remedia 296.
 28. & 297.36. & 302.30. & 303.32. &
 309.58.59. & 310.34. & 328.11. &
 343.50. & 348.6. & 352.3. & 353.4. &
 354.4.4. & 383.52. & 405.27. & 413.
 55. & 421.23. & 434.11. & 449.55. &
 455.57.58. & 456.14. & 503.30
 leuca gemma 525.37
 leucacanthos herba 319.9
 leucacantha herba qua & Leucanthemon,
 eiusque descriptio, & medicina 396.29
 leucachates gemma 524.5
 leucadis Irinum optimum 465.9
 leucadium vinum 205.1
 leucanthe herba eadem cum parthenio, eiusque
 medicina 324.44
 leucanthemis siue Leucanthemon herba 329.
 46
 leucanthemon siue Leucacantha herba 395.
 29
 leucanthemum florem cuiusmodi habeat &
 odorem 316.34
 leucanthemi herba medicina 323.41
 leucargillon quid 241.40
 leuce, id est, armoracia 287.35
 leuceoron herba qualis 379.32
 leucochrysos gemma 523.19. & 526.
 20
 leucocomon Punici mali species 197.35
 leucochrum vinum 205.10
 leucographia gemma 525.37
 leucographus herba, & ex ea medicina 394.
 4. & inde
 leucogaus collis, eiusque creta alica confici-
 enda idonea 265.8
 leucogion chalcanti genus à colore albescen-
 tis viola denominatum 480.8
 leucon, ardeolarum genus 155.18
 leuciaues altero carent oculo 169.45
 leucoperalos gemma 526.17
 leucophaeus pannus 456.52
 leucophoron quid 486.56
 leucophthalmos gemma 526.16
 leucothictos marmoris genus 503.34
 leuson arbor 233.38
 lex à Cerere primum reperta 105.24
 lex Numa Pompilij de vini vsu 205.56
 leges plures ad res varias 125.15. & 153.
 30. & 167.17. & 211.18. & 223.46. &
 258.24. & inde. & 399.8. & 497.2. &
 512.3
 leges Censoria glires canis ademere 126.
 29
 legibus Censorijs qua canis interdicta 125.
 15. & 126.29. & 153.30. & 499.42
 leges duodecim tabularum 170.50. &
 222.2. & 239.12. & 258.27. & 312.42.
 & 398.22. & 427.59
 leges agraria 98.23. & 125.20
 lex Papyria 462.37
 lex Clodia 462.39
 lex Metella 498.50
 lexiopyreta ex generibus medicamentorum 307.
 27

libadion herba qua 368.14
 libanios vnae genus 207.51
 libanochros gemma 526.17
 lib ventus 13.7.12. & 279.49
 libonotos ventus 13.13
 libanotidis herba odor 294.19
 libanotidis herba vsus 294.21
 libanotis vbi ferenda 294.19
 libanotidis radix qualis 294.20
 libanotis eadem cum rosmarino 294.21
 libanotidis herba consideratio, medicinaque
 ex ea 306.47. & inde
 libella fabrorum à quo reperta 105.53
 libella vnde dicta 462.23
 liber pater. Quere Bacchus.
 liberales artes vnde dicta 200.4
 liberalium artium primum in gradum rece-
 pta pictura 490.2
 liberi tantum & ingenui ad picturam admi-
 tebantur 490.1. & inde
 liberi, pulchri, bonique quaratione generan-
 tur 361.29. & inde
 liberi quo pulchri, boni, fortunati gignantur
 377.9
 libripumice poliuntur 510.36
 librorum apud Gracos ambiciose inscriptio-
 nes. Prologo operis, p. g. 2. vers. 24.
 & inde
 libro: esse oportet non thesauros, Domitij Pi-
 sonis sententia. Prologo operis, pag. 2. vers.
 3
 libycum asparagi genus, & ex eo medicina
 301.44
 libido in somno quo comescatur 299.11
 libidines in poculis Roma calabantur 459.
 29
 libidinum tabella à quo picta 489.45
 libidinis intemperantia perdecies mares fe-
 minarum oua frangunt 150.25
 libidinis intemperantiam coercentia 354.
 24.37. & 355.17
 libidinosiores sunt qui hirci sunt corpore 175.
 34
 libys puer ex are, Leontij opus 475.33
 libonis ludus tectum theatrum 506.55
 libra caelestis signi occasus 273.56
 libralia pyra, ab amplitudine dicta 213.
 23
 libri pendes vnde dicti 462.25
 liburnicas naues imitantes pisces 128.23.
 & 134.11
 liburnica naues ex qua materia 223.45
 lycaonis fera consideratio 118.12
 lycaonum gentis inuenta 436.41
 lycaon Ioui humana hostia sacrificabatur 115.
 2
 liceriana pyra 214.26.29
 lichenis herba nomen vnde ductum, eiusque
 descriptio, genera, vsus, & medicina 377.
 19. & inde
 lichen, id est, limus pruni arboris, eiusque vsus
 in medicina 347.20
 lichenes, morbi genus 295.4
 lichenum descriptio 375.48. & inde
 lichenas Latini mentagram appellant 375.
 51
 lichenum morbus quatuor medice 375.
 58
 lichenum morbi remedia 295.4. & 298.
 20. & 301.19. & 303.2. & 309.6. & 310.

21. & 321.27. & 322.42. & 329.17. &
 330.55. & 331.10. & 332.9. & 335.7. &
 326.45. & 338.24. & 342.3.39. & 343.
 4. & 346.14.17.53. & 348.26.40. &
 353.59. & 354.41. & 356.46. & 357.
 26. & 375.48. fere per totum coput.
 & 377.15.19.24. & 395.54. & 399.52.
 & 410.29. & 429.20. & 445.22. &
 453.43. & 465.15. & 497.17.34. &
 498.42
 lichen quid in equo, eiusque vsus 410.7
 lychnis rose genus 313.32. & 317.1
 lychnis agria, herba qualis 372.22
 lychnuchi pensiles ex are 472.15
 lychnitis herba 371.56
 lychnites marmoris genus 500.27
 lychnites gemma 521.28. & inde
 lychnite ex gemma vasa potiora olim facta
 521.36
 lycia mira platanus 181.5. & inde
 lycia cedrum habet 230.22
 lycia narcissus qualis 314.5
 lycij montis Coryci crocum optimum 314.
 30
 lycij croci cura qualis 314.36

Reliqua quare parte secunda.

lycium medicamentum 359.43
 lycium quod medicina aptissimum 182.41.
 & 358.45
 lyci statuarij opera 476.56
 licinianum oleum optimum 210.48
 licinius Lartius, Vide Lartius 284.27
 licinius Caluus, & M. Caluus Rufus eadem die
 geniti 102.53
 licinius Publius quando Consul 142.57. &
 206.30. & 427.60
 licinij Murena inuenta 140.54
 liciniana propago Caronis 94.5
 lyciscus statuaris 476.56
 lycophthalmos gemma 527.20
 lycopsis herba qualis 393.41
 lycos aranei genus 431.1. & 434.39
 lictores fores percutiebant, cum Consul do-
 mum aliquam intraturus erat 97.59
 lycus Neapolitanus medicus 308.48
 lydi Pelasgi spellunt 33.54
 lydiae fides quales 215.31
 lydiae thus 230.20
 lydios modulos qui inuenerit 106.16
 lydius lapis, qui & Heraclius 468.10

Reliqua quare parte secunda.

lien quibus hominibus nullus 169.6
 lien quomodo totus amittatur 305.25
 lien in medicina vsus 412.5
 lienis consideratio 173.55. & inde
 lienis in sinistra situs aduersus iecur 173.55
 lien quibus in sit animalibus 173.56
 lien peculiare cursus impedimentum 173.58
 lien per vulnus exemptus, non adimit vitam
 173.59
 lienis magnitudo, risus iocique intemperan-
 tiam parit 173.59
 liene adempto, risus adimitur ibidem
 lienosi gignantur Caury 169.7
 lien in suis quo pacto possit consumi 354.
 60. & 366.44
 lienis

INDICIS PLINIANI

Lienis morbi remedia	174.1. & 303.52. & 304.22.46. & 305.23. & 306.15. & 307.20. & 309.41. & 310.36.59. & 321.25.44. & 322.49. & 327.26. & 328.19.23. & 329.30. & 330.36. & 331.13.57. & 332.1. & 337.19. & 338.30.31. & 345.8. & 346.29. & 348.56. & 351.55.56. & 354.34.58. & 356.57. & 363.4. & 380.57. & 381.29. & 390.47.41. & 395.17. & 396.13. & 406.33. & 411.26.31. & 420.1. & 454.60. & 482.10. & 486.50. & 497.57.	
Lienes lienosis mederi	404.25. & 411.27. & 415.60.	
lienum curandorum magica precepta	430.54. & inde	
lien cursorum quo pacto extinguatur	384.55.	
lienem quæ extenuent	296.27. & 321.44.	
lienem absumantia	320.37. & 336.55. & 350.57. & 354.58. & inde. & 359.10. & 366.44. & 380.60. & 381.2. & 391.35. & 450.36. & 450.15.	
lien quo absumaturs intra quadraginta dies	381.2. & 389.39.	
lien qua ratione totus per aluum emittatur	305.25.	
lien ut triduo absumaturs	396.36.	
ligamina vitium confuso ligno sunt	232.53. & inde	
ligandi vitibus quæ apta materia pertotum caput	232.41.	
ligdinis lapis qualis	503.55. & inde	
lignum olio perfusum non ardet	420.32.	
ligna ossæ quæ	233.33.	
ligna durissima	Ibidem. & 233.39. & inde	
ligna quo cadi debeant tempore	233.41. & inde	
ligna quæ in aqua terræ diu durent	235.35. & inde	
ligna cur teredines vermēsque non attingant	235.45. & inde	
ligna lignis integuntur, ut pretiosiora fiant	236.33.	
ligni bractea quem in usum excogitata	236.34.	
lignum smilaxis ad aures sonat	356.5.	
ligna quomodo sine igne accendi possint	361.13.	
lignum quæ procreet animalia	167.51.	
ligna noctelucencia	170.30.	
lygos frutex idem cum vitice	354.27.	
liguria musta quo pacto condiantur	208.22.	
liguria vina nobilissima	204.27. & 215.17.	
Reliqua quære parte secunda.		
ligustici herba natura, & medicina	305.30. & 306.39.40.	
ligusticum à Liguria dictum, quod nonnulli panacem appellant	292.50. & 305.30.	
ligustrum arbor	188.20.	
ligustri arboris natura, & ex eo medicina	355.24. & inde	
ligustri materia tesseri aptissima	266.11.	
ligustrum in aquis tantum locis provenit		
Ibidem		
lij confideratio, natura, genera pertotum caput	313.51.	
lilia quo tempore florent	313.52. & 316.50. & 317.2.5.	
lilium rose nobilitate proximum	313.51.	
lij miramagnitudo	313.53.	
lij forme descriptio	313.54. & inde	
lij vnguentum ac oleum	313.56.	
liliorum satio	313.59.	
lij fecunditas	313.60.	
lilium rubens	314.1.	
lilium ubi laudatissimum	314.2.	
lilium purpureum idem cum narcisso	314.4.	
lij ferendi ratio & tempus	314.7. & inde	
lila purpurea quando florent	314.6.	
liliorum tingendorum ratio	314.8. & inde	
lilio apes delectari	317.18.	
liliorum medicina	321.22. & inde	
lij oleum	212.44. & 313.51.57.	
lij olei medicina	345.37.	
limaces ne sata ladant	272.44.	
limacis lapillus densitioni infantium medetur	437.16.	
limacum generatio & interitus	140.15.	
limacis osculi mirus vsus	424.51. & 437.16.	
limeum herba qualis	393.56. & inde	
limonia herba	316.53.	
limonites gemma	526.18.	
limonium, id est, beta sylvestris	299.26.	
lymphationes nocturna quo pacto tollantur	481.27.	
lymphatici quo homines fiant	361.20.	
lymphaticorum remedia	367.44. & 413.35. & 433.16. & 442.29. & 518.30.	
linus pruni arboris, & ex eo medicina	347.20.	
lyncei fabula unde sumpta	7.56.	
lynx bestia medicina	405.53. & inde	
lynxi fera consideratio	114.18. & 119.43. & 516.22. & 517.52.	
lyncurij gemma consideratio	119.19. & 516.32. & 517.50. & inde	
linguarum animalium consideratio	171.43. & inde	
linguarum animalium diversitas	Ibidem.	
lingua Metelli Pontificis inexplanata	171.59.	
lingue vitiorum remedia	356.43. & 410.43. & 445.20.	
lingua carentes homines	85.54.	
lingua quod animal careat	115.33.	
lingua, gustus sedes	171.60.	
linguarum toto orbe diversitas	178.43.	
linguarum dissimilium populi trecenti, Dioscuriadem Coraxorum urbem convenere	70.46.	
linguis favere quid	397.57.	
lingue bubule herba vsus	246.30.	
lingua herba ubi nascitur, eiusque in medi-		
dicin' vsus	361.55. & inde	
lingulaca herba medicina	372.35.	
linearum vestium vsus	282.42. & inde	

PARS PRIMA.

litterarum inuentores 61.24. & 105.25.
 & inde
 litteras Assyrias semper fuisse 105.25
 littera quo a musculus tuentur 390.51
 littera adulterarum arcana ex quo succo 380.
 13
 littera Aegyptia 504.6
 lithaniorum, siue (vt alij legunt) tetanico-
 rum remedium 310.3
 lithizantes gemma 520.57
 lithospermum herba mira 393.44.
 & inde
 lithostrata qua 513.36.55
 lytta verum in canum lingua 423.53
 liuium es quod, & vna dictum 471.
 24. & inde
 liuia Augusta crystallum in Capitolia dica-
 uit 516.1
 liuia Augusta gallina alba in gremium deie-
 cta 220.5. & inde
 liuia charta 195.14
 liuia fecunda antea, cum Augusto sterilis 93.
 49
 liuia porticus, & in ea vitis maxima 200.
 44. & inde
 liuia ficus quales 215.36
 liuia Rustij vxoris senecta 101.50
 liuius M. Consul quando 417.44
 liuij Historici reprehensio. Prologo totius
 operis, pag. 1. vers. 58. & inde.
 liuoris remedia 310.9. & 336.11. &
 337.12
 lix quid 513.52
 lobe, frugis genus fertilissimum 261.
 17
 locorum muliebrium consideratio 174.16.
 & inde.
 locorum mutatio vt ille longo morbo 401.1
 loca naturam interdum mutant 230.13.
 & inde
 loci mutatio arboribus prodest 243.
 23
 locorum diuerforum vis & natura peculiaris
 21.21. & inde. & 51.32. & 226.32. &
 227.36. & 228.36.51. & 230.13.21. &
 inde. & 235.43. & 240.2.11. & inde. &
 254.17. & 261.37. & inde. & 263.52.
 & inde. & 268.18. & inde. & 270.2. &
 inde. & 317.12. & inde. & 363.33. & in-
 de. & 437.8. & inde.
 locupletes qui, & vnde dicti 258.21. &
 468.41. per totum caput.
 locustarum terrestrium consideratio 166.
 59. per totum caput.
 locusta moriuntur, cum pepererint 167.
 3.7
 locusta serpentes interimunt 167.5
 locusta quibus in locis nascantur 167.6
 locusta vbi maxima 167.6
 locusta ternum pedum in India ibidem
 locusta indica crura serrarum vsum prae-
 bent, cum inauerint 167.7
 locustam Italianam ex Africa transeunt 167.
 15
 locusta per multas orbis partes vagantur 167.
 21
 locusta Parthi in cibo 167.21
 locustarum coitus qualis 167.23
 locusta visu carent 169.47
 locustarum oculi quales 170.33

locustarum infestatione oppidum in Africa
 derelictum 116.48
 locusta mira magnitudinis 127.42
 locustarum cibo tantum viuientes homines
 86.30. & 91.22
 locustas auertentia 523.5
 locustarum piscium consideratio 134.44.
 & inde. & 140.23. & 458.14.17
 locusta polypo inimica 142.3
 locusta aquatiles crustis teguntur 130.30.
 & 134.44
 locusta pisces senectutem exuunt 134.46
 locustarum piscium coitus 140.2
 locusta quaternorum cubitum 127.42
 loligo piscis volitans 133.52. & 283.
 30. & 458.17
 loligo piscis volatu suo tempestatem pranun-
 tiat 283.30
 loliginis magnitudo 134.37
 loliginum coitus & partus 140.1. &
 26
 loliginum piscium natura 131.22. &
 133.48. & 449.60
 lolium frugibus inimicum 267.46
 lolium infelix a Virgilio dictum 337.
 34
 lollia Paulina Caij Imperatoris matrona, ac
 eius ornatus 136.39. & inde.
 lollij M. infamia, eiusq; exitus 136.44
 lomentis fabacj in medicinis vsus 336.10
 lomentum coloris genus 470.40
 lomentum ex carulco fit ibidem
 lonchitis herba qua 372.48. & 381.
 3.6. & 383.57
 longissima vita homines 51.33.
 & 91.24
 lophon statuarius 477.41
 loquela carentes homines 85.56
 lora quid, & quomodo fiat 205.42
 lorica a quo reperta 106.1
 loti arboris consideratio 197.2. per to-
 tum caput
 loti arboris medicina 350.35. per to-
 tum caput
 loti arboris bacca 217.44
 lotos arbor, eadem cum faba Graeca 229.
 26
 lotos non sentit cariem aut vetustatem 235.
 14
 lotos vetustissima Roma 236.45
 loti sex ingentis pretij & aetatis Roma 239.1
 loti floris laus apud Homerum 315.
 43
 lotos Aegyptia, caulis palustris genus 197.
 13. & inde
 loti in Euphrate nascentis mira natura 197.
 20. & inde
 lotos herba 197.13. & inde
 lotos inter herbas deorum voluptati nascent-
 res recensetur ab Homero 329.58
 loti herba medicina ibidem
 loti arboris e fructu vinum exprimitur mulsi
 simile 197.9
 lotos Aegyptijs panis vsum prae-
 bet 197.
 16.17
 lotometra herba, eiusq; vsus 329.56
 lubricis piscibus & longis pinna bina 132.
 51
 lucana vina 204.33
 lucani scarabaeorum genus 166.41

lucina boues cur dicti elephantis 109.37
 lucina mimae senecta 101.52
 lucernarum fungi plauias praesagiunt 283.
 16
 lucernarum luminibus apta lychnitidis folia
 371.57
 lucernarum odor, abortus causa 92.39
 lucerna pisces 133.42
 lucifer, stella 3.57
 lucilius primus condidit styli nasum. Prologo
 operis pag. 1. vers. 31
 lucilij de pavimentis versus 512.44
 lutina dea vnde dicta 236.47
 lutina ades Roma quando condita 236.
 45.46
 lucos religiosos succidi qualiter permissum
 257.19
 lucius lunius quando Consul 210.36
 lucius Piso potator maximus 209.37

Quare Piso.

L. Siccus Dentatus. Quare Siccus.
 L. Papyrij Pratoris sententia lata pro mulie-
 re, qua decimoquarto mense post obitum
 mariti pepererat 92.13

Vide Papyrius.

Lucius Caesar Censor, eiusq; edictum 208.30
 Lucio Porcio Consule orbi circa Solem visus
 10.15
 Lucio Iunio Consule quod fuerit olei pretium
 210.36
 Lucius Plancus bis Consul, Censorq; 192.2
 Lucius Plotius proscribitur, vnguenti odore
 proditus 192.2

Quare Plotius.

Lucius Balbus Consul 23.17.18.
 lucorum quorundam reuerentia 180.
 43
 lucretiae nulla decreta statua 473.21
 luctatius Q. clypeos vbi dicarit 485.8
 luctatius Q. Mineruam Catulianam Roma
 dicauit 476.45
 Lucullo quid Samosatam oppugnanti accide-
 rit 27.23
 Lucullus I. Herculis Tunicati statuam iuxta
 Rostra dicauit 478.51
 Luculli villa sine agro 259.47
 Lucullus L. primus cerasum in Italiam adue-
 xit 217.49
 Luculli contra Mithridatem victoria ibid.
 Lucullus quot cados vini Graci populo diuise-
 rit 206.37
 Lucullus M. Apollinem Capitolinum vnde Ro-
 mam aduexerit 51.56
 Lucullus Imperator amatorio periijt 365.
 17
 Luculli victoria 377.3
 Luculli signa multa Romam inuexerunt 473.
 56. & inde
 Lucullus ex Apollonia oppido Apollinem Romam
 transfudit 474.10. & inde
 Lucullus L. duobus talentis Stephanopioi ta-
 bulae apographon emit 493.30
 Lucullus L. signum Felicitatis faciendū locat
 495.44

Luculli

INDICIS PLINIANI

luculli marmoris columna	4.99.51	luna color blandus	8.6	redduntur idonei	266.40
lucullus L. Consul quando	502.60	luna plures quando simul visa	10.28.	lupinus ubi serendus	268.27
luculli seruus heri manus à cibo deducet at		per totum caput.		lupinorum oleum	212.42
401.14		luna in terras influxus	11.39. & inde	lupini medicina	337.5. & inde
lucullus L. Batice Proconsul, miraq, eius de		luna augmenti decrementiq, causa in conchis		lupini sylvestres deteriores satius	337.5
polyphistoria	134.16	11.39. & 25.37		lupinorum oleum therminum appellatum,	
lucullus Xerxes togatus appellatus	140.	luna aestuum maris causa	24.51	eiusq, vsus	344.34
57		luna potestas in hac inferiora	25.36. per	luporum oculi splendentes	170.29
luculleum marmor cur dictum	502.60	totum. & 25.49. per totum caput		luporum vestigijs calcatis torpescunt equi	
ludius pictor	492.48. & inde	luna observatio	336.47. & 347.38. &	408.27	
ludos spectandi consuetudo	507.51.	351.5. & 399.8. & 413.33. & 450.48.		lupi partium in medicina vsus	409.11.
& inde		& 525.9.		32.58. & 411.43. & 412.19. & 413.7.	
ludorum gymniconum repertores	106.	luna fidus rerum esse spiritum	25.36	43.57. & 415.12. 54.55	
23		luna vim maxime sentiunt exanguia	25.	luporum terrestrium consideratio	114.51.
ludos funebres qui inuenerit	ibidem	38		per totum caput	
ludu in sacris non tam victoribus, quam ipso-		luna femineum hydus & molle	25.49	lupi dens caninus dexter cui rei vilis	171.
rum patria, corona dabatur	221.40	luna sub terra existente allium & vlpicum		25	
ludorum in circo consuetudo	312.42	serendum	289.36	lupi rostrum venescijs resistit	408.
ludorum genera plura, & eorum repertores		luna crescente frumenta grandescunt.	277.	26	
106.23. & inde		55		luporum capita quare villarum portis presi-	
ludorum affectorum remedia	295.	luna silente qua serenda	278.20	gantur	ibidem
23. & 286.27.52. & 297.20.30.46. &		luna decresciente qua agenda	278.50	lupos ex hominibus fieri fabulosum	114.
301.14.38.41. & 302.4. & 303.1.26. &		luna crescens, decrescens, plenaq, quomodo		53	
304.5. & 305.26. & 306.54. & 307.20.		cognoscatur	278.54. & inde	lupi ubi nulli	126.49
55. & 309.60. & 310.10. & 322.19. &		luna silentis tempus materia cadenda aptissi-		luporum iecur equina vngula simile	416.
323.32. & 324.12. & 327.27. & 328.		um	234.50	19	
46. & 330.20. & 333.36. & 337.14.25.		luna decresciente stercoreandi agri	242.46.	luporum vestigijs equi rumpuntur	ibid.19
& 339.32. & 352.28. & 355.57. & 359.		& 278.50		lupi ne in agrum accedant	ibid.30
30. & 383.1. & 391.48. & 392.22. &		luna observatio in satione raporum	266.	lupus ne alicui animali noceat	416.33
401.41. & 404.6.22. & 405.6. & 411.		21		lupi homini viso vocem adimunt	114.51
16. & 419.11. & 431.3. & 483.3. &		luna observatio in seminando	270.57.	lupi ubi a cerrimi proueniant	114.52
497.16.38		& inde		lupi cauda amatorum inesse	115.5
lumbri omnes oculi carent	169.48	luna plena tempore noctes aestiua gelida, hy-		lupi quo coeant tempore	115.6
lumbri quibus nationibus innascantur	396.	berne tepida sunt	275.35. & inde	lupi in fame terra vescuntur	115.7
53		luna ubi raro videatur	77.31	luporum augurium	ibid. m
luna consideratio, natura, motus, effectus, mi-		lunam contranon mirgendum	402.7	lupi ceruarij quales	115.8
racula	4.13. per totum caput.	luna crescente infiores obseruabant, vt cala-		lupi ceruarij insatiabiles	173.48
luna senio Aegyptij annam metiuntur	101.	mus viraq, manu deprimeretur	246.4	luporum vesica Syrites lapidis innascitur	174.
40		luna pro ratione quo pacto rusticorum opera		12	
luna color figuraq, cali tempestates prae-		distinguenda	278.47. & inde	lupi ubi cum hominibus societas	144.30
giunt	283.31. & inde	luna deficienti antiquitas artis crepitu auxi-		lupi piscis astus	448.45.49
luna sexta Dravidibus initium mensium an-		liabatur	5.43	lupi piscis cum mugile inimicitia	142.2
norumq, facit	237.45	luna defectus quo temporis spatio recurat	5.	luporum piscium consideratio, natura, & c.	
luna status non nisi serenis noctibus metuen-		52		132.2. & inde. & 445.54	
dius	276.54	luna defectus aliquando visus & ipsa & Sole		lupus piscis bis anno parit	140.
luna infinita secundum quosdam	1.42	super terram conspicuis	5.60	16	
luna amore Endymion cur captus fingatur	4.	luna plena tantum aut silente carbunculus		lupi lanati piscium sui generis praestantissimi	
21		vires, & rubigo segetem ledit	275.	132.2	
lunam à Sole lucem accipere	4.29	50		lupus piscis ubi optimus	140.50
luna macula ex sordibus terrenis	4.35.	luna effectu concha augefcunt	128.	lupus salictarius, herba	318.34
luna eclipsis causa qua	4.59. & inde	50		lupi, araneorum genus	164.60
luna cur non certo temporis spatio singulis		luna plena cancri pinguescunt	134.54	luscini unde dicti	170.27
mensibus defectum putiatur	4.59	luna imaginem selenites lapis continet	526.	luscioforum remedia	346.44.
luna super omnia pura, luceq, plena	5.7	55		& 409.24	
lunam minorem esse, quam terram	5.15.28	lupercorum habitu facta statua	472.39	lusciniæ auis consideratio, natura, cantus	
luna defectus rationem quis Roma primus		lupini leguminis consideratio	266.26.	149.7. & inde	
euulgatis	5.32	per totum caput		lusciniæ aues, Græcè Latineq, loquentes	152.
luna coitus quid	5.52	lupinus semper se ad Solem vertit	266.28.	6.	
lunam minorem esse alijs stellis errantibus		& 274.22		lusciniæ candida	149.20
6.8		lupini vsus communis quadrupedum & ho-		lustrania cerasa	217.54
luna motus, augmentum decrementumq, 6.		minum	260.59	Reliqua quare parte secunda.	
6. per totum. & 8.10		lupini caulis qualis	261.26	lustris in publicis nomina victimas ducentiū	
luna quomodo Solem spectet	6.5	lupinosolia decidunt	261.31	prospera eligeantur	398.40
luna intra quatuordecim partes Solis semper		lupini finis optimus	242.33. & 256.	luteus color in nuptialibus flammeis feninis	
occulta est	6.7	44. & 266.31. & inde		conc. f. f. i. s.	315.32
luna in Zodiaco motus	6.54	lupino cum oleo trito formica abiguntur		lutea viola descriptio	321.
luna tantum in Geminis bis coitus facit	7.	257.12		43	
53		lupinus puerorum ventribus impositus ver-		lutea herba qualis	463.56
luna prima & noua quo in signo eodem die		mes necat	266.41	lutei	
videri possit	7.55	lupini aqua calida macerati, humano cibo			

PARS PRIMA.

lutei edificij repertor 105.35
lutra animalia e genere fibrorum 457.58
lux sonitu velocior 15.33
luxuriu vitilia 299.3. & 305.52. & 306.
1. & 309.27. & 221.34. & 323.46. &
328.12. & 329.30. & 331.22.30. & 334.
11. & 335.60. & 338.29. & 343.19. &
344.10.22. & 348.22. & 354.43. &
356.22. & 358.7. & 360.14. & 361.59.
& 363.3. & 384.14. & 390.7. & 398.
36. & 407.14. & 414.14. & 419.12. &
445.40. & 512.23.
luxuria aduersus fraudem munienda 528.8
luxuria exemplum in Iulia D. Augusti filia
312.52
luxuria annulorum vsu sapius mutauit
460.48
luxuria inuentum, arborem vnam alia inte-
gi 236.33
luxuria exempla 136.39. & inde vsq;
ad finem capituli, & 469.7. & inde.
luxuria ma. ex conchyliorum pretia marga-
ritis propemodum aquauit 137.14
luxuria maxima in auro & argento 469.
7. & inde
luxuriam Asia misit in Italiam 469.45.
& inde
luxu vnguentorum maxime superuacuu
191.43. & inde
luxu omni desiderissimus M. Apicius 132.21

Vide Apicius.

luxus redargutio 132.21. & inde. &
135.43. per totum caput. & 138.5. & in-
de. & 180.25. & inde. & 325.57. & inde.
& 459.11. per totum caput. & 462.48.
& inde. & 469.7. & inde. & 499.26.
per totum caput. & 506.55. & inde.

Macedonia ficus quando germi-
net 227.46
Macedonia pix qualis 224.
52
Macedonia adamas 518.14
Macedonia gemma 526.50
Macedonia cerasa 217.56
Macedonica saluunca qualis 315.6
Macelli vectigal maximum Roma
51 285.
Macir arbor 182.46
Machlis fera 111.41
Maciem inducentia 179.32.
& 353.36
Macula corporis quomodo tollantur 302.
56. & 303.50. & 336.56. & 345.37. &
387.2. & 404.58. & 406.44. & 509.
41.
Maculas e facie tollentia 295.26. &
410.33. & 429.15
Maden herba eadem cum vite alba 339.
40
Maden nymphae genus 368.45
Menadum simulachrum 501.6
Menomenon mel quod 317.44
Magica fraudulentissima artium omnium
427.8
Magica auctoritas maxima 427.13
Magica prima origo ex medicina 427.
16

magica superstitio bonam orbis partem occu-
pauit 427.21
magica in Perside orta ibid.
magica species plures 428.10.
per totum caput
magica ars a quibus in nostro orbe primum
celebrata 360.50
magica herba plures 360.50. per totum
caput
magica herba nihil mirabilis ibidem
magica vis 376.59. & inde. & 404.36.
& 524.15
magica artu vanitas, eiusq; reprehensio 370.
60. & inde. & 375.59. & inde. & 403.
32. & 414.44. & inde. & 422.36. &
inde. & 522.39. & 523.2. & 535.8.51.
magi quibus vianur herbis 316.43.
60. & 372.25. & inde.
magi qua herba pota diuinent 361.
21
magi qua herba perunguntur 361.
28
magorum veneficijs quo pacto resistatur 372.
17. & 403.14. & 404.40. & 509.39.
magi quo lapide in axinomansia vianur
509.48
magorum astus 420.39
magi plures vetustissimi 427.10. per to-
tum caput
magides qua 469.40
magydariu la serpitijs caulis 285.3
magydariu alterum la serpitijs genus 285.7
magisicia ex argento, Pythia opus 470.
20
magma, vnguenti faces 191.37
magnanimitatis exemplum 96.33
magnetis lapidis consideratio, genera, mira-
cula, medicina 508.32.
per totum caput
magnes vnde dictus, & vbi repertus primum
508.38
magnetis nomina plura 508.38
magnes quibus in locis reperitur 508.38.
& inde
magnes ferrum ad se trahit 294.52. &
508.36. & 517.34
magnetis & ferri concordia 481.37
magnes ferro vires suas communicat 481.
38
magnes vbi nascatur 481.40
magnes in se vitri liquorem, vt ferrum, tra-
hit 513.11
magnetis cum adamante discordia 518.28
magnes adamante praesente ferrum non at-
trahit ibidem
magnetis genus in Cantabria inuentum 481.
40
magnete e lapide concameratio templi Arsi-
noes fieri coepit 481.42
magnitudinis homines mira 86.7
magnitudinis corporum causa 21.
26
magnitudinis humani corporis consideratio
94.50. & inde
magistratus Romanorum betulla arbore vir-
gas faciebant 226.4
magistratibus quo anno Roma caruit 236.
45
magistratibus capita aperiri cur institutum
401.28

maia, cancerorum genus 134.55
malache, malua genus 308.58
malachra, id est, bdellium 182.59
mala soli animalium homini 170.58
malarum consideratio 170.49.
& inde
malagmatum materia 353.43. &
354.44. & 356.57
malasculptor 500.14
maldacon, id est, bdellium 182.59
malicorium quid 345.28
malina pruna qua dicantur 213.37
malleolus vitium quid, & vnde dictus 249.
37
malobathri arboris consideratio 189.28
& inde
malobathri medicina 244.30. & inde
malope malua genus 308.57
maliba quo pacto conficiatur 512.24.
& inde
maliba mira natura 27.22
malua herba vbi arborefcit 286.20
malua mira magnitudo 286.21. & inde
malua quando feratur 293.10
malua herbae consideratio, genera, medicina
308.56. & inde
malua terram pinguem faciunt 308.59
malua succus apium ictibus medetur 317.52
malus arbor quo tempore ferenda 248.
17
malorum arborum consideratio 213.53.
per totum caput
malorum arborum varia denominatio ibid.
per totum caput
mali cotonei consideratio 213.14. per
totum caput
malorum appellatione & Persica veniunt, &
granata 213.21
malus Assyria venenū medetur 181.31
malus medica, eiusq; descriptio ibid.
& inde
malorum omni ex genere vinum conficitur
207.3
mali Punici consideratio 197.31.
& inde
mala quomodo feruntur 214.45. per
totum. & 215.7.13
malorum succus qualis 218.22
malorum odor 218.23
malus qua loca amet 226.2
malosolia mucronata 227.8
malus quando germinet 227.40
malus quo tempore semen ferat 228.12
malus facile fructum perdit 228.27
malorum quadam bifera 228.48
malus celerrime senescit, tuncq; deterio-
rem fructum fert 229.1
malo arbori vita brevis 237.9. & 245.
19
malus quando inferenda 246.
27
malaferentium arborum, earumq; florum,
& fructuum consideratio, & medicina
344.58. per totum
malorum genera plura, & ex eis medicina
345.14. & inde
mali punici genera, & ex ijs medicina 345.
20. & inde
malum terra herba 370.10. & inde
malum nullum sine aliquo bono 387.60
K 2 malis

INDICIS PLINIANI

malis bona paria non esse	99.52	manlius Astrologus cretatis pedibus Romam	515.43	mare gagaten lapidem ubi expellat	515.43
malus nauis à Dedalo repertus	107.1	aductus	498.59	maris nausea quomodo arceatur	390.48
mala herba alijs non monstranda	365.12.	manlius Mathematicus obelisco auratam pilam imposuit	504.42	maris afflatu quibus locis noxius	240.22
& inde		manlius natus casa matre	92.59	maris tempestatum signa plura	283.37.
mamillane ficus	215.31	manlius primus Carthaginem ingressus ibid.		& 284.20	
mammarum consideratio	175.43. & inde.	manly Capitolini fortitudo, & gesta eius	97.	maris nauigatio mortu causa	282.27
mammis homo solus in maribus habet	175.	17. & inde		maris dii plures	501.15. & inde.
43		manlius Capitolinus regnum affectat	97.	maris aqua salubris	442.43. & inde.
mammis femina quadam carent	175.44	21		maris aqua vina condiuntur	208.3
mammis volucrum vespertilio solus habet	175.45	manly Torquati interitus	104.40	maris fruticum consideratio	198.59
mamma tantum bina ijs, quibus solida sunt		manon spongiae genus	139.5	per totum caput	
ungula	175.50	mantichora fera descriptio	114.31.	maris nihil violentius	447.54
mammis boues quaternas, oues capreae, binas habent		& inde 117.3.		mare circa brumam halcyonum fetura ster-	19.39
mammis sues toto ventre habent duplici ordine	175.53	manubriarum rusticorum ex qua materia	236.	mare nauigare coegit auaritia	13.41
mamma ut virgini perpetuo stent	374.4.	28		mare cur non crescat accessus tot fluminum	18.
& 415.20		manuum in animalibus consideratio	176.	12	
mammis virginum cohibentia	392.20	34		mare terram vndique circumdat	18.14
mamma mulierum ne crescant	374.5.	manuum affectarum remedium	322.	maris, locorumque maris motum circumnau-	
& 415.24. & 456.51		52		gatio	18.36. per totum caput
mammam androgyni alteram virilem, & alteram muliebrem habent	90.22	mapalia scirpis tegi	233.3	mare quoque terram motum sentit	22.25
mammarum affectarum remedia	303.46.	Mappa lineae igni splendescens	283.	maria quibus locis recesserint	23.2.
& 304.19. & 308.21. & 309.9. & 335.		25		per totum caput.	
6. & 336.28.57. & 343.58. & 345.9. & 348.22. & 352.32. & 353.5. & 386.15.		maratrum herba	116.23. &	mare fuisse, ubi nunc terra est	ibidem
16.54. & inde. & 389.23. & 391.32. & 396.39. & 402.20. & 456.49. & 509.		316.4		maria quas terras interruperint	23.20.
7.37.38.		Marcellus Consul	5.32	per totum caput	
mammarum duritiam emollientia	300.	marcellus M. quoties limicauerit	96.29	mare quas terras abstulerit	23.35.
50. & 302.3. & 406.49. & 452.26.		marcelli theatrum ubi Roma	98.55	per totum caput	
mammis turgentibus medentia	303.46.	marcelli de Archimede Mathematico solitudo	99.13	maris accessus recessusque, qua ratione fiant	
& 339.11		Marcello M. cum perijt iecur in extis defuit	172.56	24.50. per totum caput	
mammarum inflammationes tollentia	309.	marcellus Syracusas expugnauit	99.14	maris fluxus & refluxus quando maiores vel	
24. & 330.56. & 339.11. & 342.36.		Marcelli Vellij prodigium	255.44	minores	25.3. & inde.
mammarum doloribus post partum medentia	321.48. & 323.22	marcellus Augusti nepos, & eius aditus	283.	maria qua maxime intumescant	25.13.
mamma lactis sui impatientes face aceti curantur	342.46	43		& inde.	
		marcellus Octaviae filius in Apollinis ade dactylortheam consecrauit	514.57	maris miracula plura	25.31.
Vide Lac.		marcelli heairi dedicatio	113.46	per totum caput.	
mammosa pyra	214.25	marcia Romanarum princeps fulmine icta mortuo fetu incolumis vixit	15.2	marium purgatio	25.32
mammura quis, & eius domus	502.51	marcia aqua Roma omnium clarissima, saluberrimaque	441.60	mare cur salsum	25.41. per totum caput
& inde		marcion Smyrnaeus medicus	399.56	mare quo tempore dulce visum	25.47
mandragora herba consideratio	373.35.	marcij Q. Censura	376.3	mare ubi altissimum	25.55.
& inde.		marcius Q. Scipionum ultor	485.12	per totum caput	
mandragora vsus, & medicine	373.47.	marcio L. in Hispania concionanti flamma repente e corpore emicuit	28.3	maria aqua grauior dulci	26.21
& inde. & 377.31. & 382.9.55. & 383.		marcij Romani diuinitas	98.40	maris odio flumina quadam vada subeunt	26.27. & inde.
1. & 384.6. & 385.48. & 386.2.33.		marcius Philippus Censor	107.37	maris aqua dulcis locis pluribus	26.39
mangones quo pubertatem puerorum inhibeant	323.17. & 430.16. & 457.14	marcius Q. aquam Marciam Romam adduxit 441.3. & 508.9		mare oleo tranquillatur	27.15
mangones gemmarum	528.14	marcio Q. Consule tres soles visi	10.24	mare quo pacto tranquilent vrinantes	27.
mangones terebinthina resina corporum grauitatem emendant	352.46	marco Agrippa Cicero filius temulentus scyphum impegit	209.44	15	
maniconstrychni genus	325.1	marcus Atilius Consul	16.2	maris in alto non cadunt niues	27.16
manily Cornuti morbus qualis	375.59	marcus Seius, quando edilis	210.37	maris animalia maxima	127.32.
manilius Marij legatus	460.44	marcus Curius. Vide Curius.		per totum caput	
manlius Mathematicus	504.42	marcus Valerius	219.28	mare habet quicquid in rerum natura reperitur	127.37. & 139.36
manilius Senator	142.50.55	marci Crosti laurea	219.25	maria Canis exortum maxime sentiunt	131.
manly Cn. ex Asia triumphus	422.12	marci Curiatij filia Sedigira appellata	176.	52	
manius Carius, & eius iuramentum	233.	35		maris scuitiam praesagientia	135.9. & 280.
30		marci Tullij equitis Romani statura	95.2	37. & 281.19. & inde	
manius eques Romanus breuissima statura	95.2	marcus Herennius Consul	285.48	marina diuitia	135.39. per totum. &
manius Marcius frumentum populo in singulos modios assibus dedit	258.37	marcus Antonius. Quere Antonius.		155.43. & inde.	
manlius Consul	326.50. & 385.14	marcus Ludius pictor	492.37	mare ventri damnosissimum	135.40
		marci Othonis inuentum	191.50	mare quando tranquillum	149.46
		marculi repertor	105.35	marina animalia terrestribus notiora	457.
		mare otides vuae	202.34	51	
		mare turbatum sedantia	27.14. & 525.47.	marina aqua proprietates plures	27.13
				marina animalia vnenata	139.41.
				per totum caput	
				marini homines	128.7. & 457.57
				marinas inter belluas praelia	128.21.
				& inde.	
				marinorum veneni remedium	346.55
				marinum	

PARS PRIMA.

marinum olus, eiusque natura 454.29
 marinus vitulus, eiusque coitus, generatio, &
 natura 130.34
 margaræ terra genus, eiusque vsus 241.36.
 & 242.4. & inde
 margaritarum consideratio, luxus, pretia
 135.43. per totum
 margaritarum copia vbi 79.46. & 135.
 48. & inde
 margaritarum ferax insula Tylos 82.31.
 margaritis simile lithospermisemen 393.
 47
 margaritarum ingentia pretia 136.41
 & inde copiose
 margaritarum origo 132.22
 margarita vbi optima 137.22. & 518.39
 margaritis as aceto resolui 136.58
 margaritarum luxus 135.43.
 per totum caput
 margarita vsu atteruntur, coloremque amit-
 tunt 136.16
 margaritas Indicus maximè mittit Oceanus,
 135.48
 margarita Indica 503.9
 margarita Britannica 136.37. & inde
 margarita parvis concharum 135.55
 margaritis calima maior societas, quàm maris
 135.57
 margarita Sole rubescunt, candoremque amit-
 tunt 136.3. & inde
 margarita crassescunt senecta 136.6
 margaritas vrinantium cura peti 136.13
 margarita senescunt, coloremque expirant
 136.33
 margarita crepidi & socci à quibusdam ad-
 dita 135.26.27
 margaritis fera concha 458.10
 marianum es 471.27
 marianus Valerius nono die à Puteolis Ale-
 xandriam nauigauit 282.21
 marianna sodalitia 507.46
 maria referta syluis qua
 per totum 198.60.
 marisca ficus 215.42. & 228.55
 mariscos iunci genus 320.18
 marij perspicacitas in loco villa deligendo
 259.48.49
 mario Grauidiano dicata statua 468.37.
 & 473.18
 marius C. varices stanti sibi extrahi passus
 177.11
 marij C. septies Consul villa in Misenenfi
 259.58
 marij C. ex Rhodano fossa 32.38
 marij C. de Iugurtha triumphus 460.1
 maris filius aurum ex incendio adis Capito-
 line Præneste detulit 460.23
 marij C. cadauer erutum 105.1
 marij C. Cimbrica victoria, & vsus cantha-
 rotorum 469.54
 marinus aquilam peculiariter legionibus Ro-
 mani dicitur 143.51
 maris C. Consul 10.35. & 101.55.
 & 102.52. & 145.27
 maris C. cum immolaret, iecur defuit in ex-
 tis 172.57
 marmaridius Magus 427.30
 marmaritis herba, eiusque in Magicis vsus
 361.5.6
 marmor Numidicum Simnadicumque cru-

stis insertis variegatum 489.21. &
 502.57
 marmoris causa naues facta 499.35. & inde
 marmor quis primus Roma in publicis operi-
 bus ostenderit 499.46. per totum
 marmore scalpendo qui primò inclauuerint
 500.5. per totum
 marmor vbi nobile 500.26. & inde
 marmor scalpi antepicturam ac statuariam
 repertum 500.30
 marmoris artifices nobiles plures 500.5.
 per totum. & Ibidem 14. per totum
 marmorea columna 499.46.57. & 502.39
 marmoris secandi in crustas inuentum 502.
 53. & 503.5
 marmoris genera & colores 502.37.
 & inde. & 503.20. & inde
 marmore quidam vina condiunt 208.3
 marmora in lapidibus crescere 508.28
 marmorea simulacra variorum artificum
 500.14. & inde per totum caput
 maron herba odorata 188.25
 maroneum vinum nobilissimum 203.26
 marrubij herba consideratio, natura, medici-
 na 310.12. & inde
 marrubij varia nomina 310.13
 marrubij genera duo 310.26
 marrubio vinum conficitur 207.9
 marrucina ficus nobiles 216.26
 marrucini agri prodigium Neronis tempore
 255.44
 marfyas Lydorum dux 38.58
 marfya religati pictura 489.29
 marfyas vbi, & in qua arbore suspensus 237.
 5
 marfya cum Apolline certamen Ibidem
 marfya adempta corona 312.48
 marfici bellisignum, & omen 126.20. &
 219.8
 marfici belli causa 367.8
 marforum contra serpentes vires 317.55.
 & 398.30. & 399.21
 maris sideris consideratio 3.50
 martis stella motus, exortus, occultatio 6.19.
 & inde
 martis stella per zodiacum motus 6.57
 martis stella cursus maximè obseruabilis 7.
 48
 martis stella color qualis 8.6
 martis simulacrum 477.33. & 501.17
 martis vltoris templum 481.17
 martis filij Aetolus, & Hyperbius 106.3. &
 107.4
 martius Picus in peoniam effodientium oca-
 los impetum facit 365.37. & 392.59
 Vide Picus Martius
 martij campi obeliscus 504.39. per to-
 rum caput
 mares fœminis fortiores, præterquàm in pan-
 theris & visis 178.5
 mares in quibus animalibus non reperiuntur
 131.39
 mares pondere fœminis præstant 95.12
 marium cadauera supina fluitant, fœmina-
 rum prona 95.13
 mares quæ ratione concipi possint 279.48.
 & 366.18. & 370.21. & 382.28. & 387.
 58. & 391.28.38. & 395.35. & 415.17.43

masinissa nomine nobilitata Numidia 57.
 18
 masinissa post octoginta sex annos filium ge-
 nuit 94.3
 masinissa filius Metymathnus 94.4
 masinissa quot annis regnaris 101.42
 masserum quid 284.54
 massari vna genus 189.47. & 338.50
 masica vina nobilissima 204.15
 masilia patera ex vite 200.38
 masiliensis vina gemini saporis 204.27
 masiliense siser optimum 297.10
 massurius scriptor 92.13. & 144.14. &
 226.7
 mastiche nigra vbi gignatur 208.36
 mastiches plura genera 185.45. & inde
 mastiche, lentifici resina 208.12
 mastos herba, eiusque vsus in medicina 387.
 1
 materia quo cadenda tempore 278.54
 matris reuerentia in equo exemplum 120.
 49
 materni amoris in brutis exemplum 113.53.
 & inde. & 121.20.49. & 125.52. & 126.
 32. & 129.2. & inde. & 145.6. & 150.
 35
 matius Cn. eques Romanus consilia nemora
 adinuenit 181.24
 matius cuidam mali generi nomen fecit 214.
 4
 matricis affecta remedia 393.4
 matrimonij fidei in brutis exemplum 109.
 26. & 115.19. & 117.5. & 129.1
 matrimonium nescientes homines 59.18
 matrimonij fidem quo pacto Psylli explorent
 90.14
 matronatum qua castissima iudicata 98.
 46
 mausoleum à quibus artificibus calatum 501.
 33
 mausoleum Halicarnassi ex qua materia 496.
 57
 mausoli domus Proconnesio marmore incru-
 stata 502.49
 mausolus Caria rex, & eius sepulchrum 501.
 33
 mausolus rex quo anno obierit 501.34. &
 502.49
 mausoli regis Artemisia vxor 308.37. &
 501.33
 maxillarum morbi remedia 322.51. &
 342.51. & 346.34
 maxillarum consideratio 170.58
 maxillares dentes 171.26
 mecenat Mæsius triennio sibi silentium im-
 perauit 401.37
 mecenat Caius perpetua febris laborauit 102.
 47
 mecenati tribus supremis vite annis nullus
 contigit somnus Ibidem
 mecenatis institutum, pullos asininos epulis
 apponere 121.58
 mecenatiana vina 204.25
 mehopane pictor 494.17
 meconium, id est, infantium sordes in vtero
 edita 400.53
 meconis, lactuca genus 290.33. & 299.7
 meconium, id est, papaueris succus 307.41
 mecon herba, & ex ea medicina 308.5
 & inde

INDICIS PLINIANI

meconion aphrodes, herba qualis, eiusque vsus in medicinis	395.9. & inde	tem	418.59	mel optimum ex quibus solijs	161.35.36.
meconij remedia	340.11. & 341.3. & 342.27. & 343.44	medicina luem morum induxit	418.45	& 162.13	
meconites gemma	526.22	medicina Graci authores recensentur	417.5.	mellis genera & diuersitas	161.51. per totum & 162.21. per totum
medea herbarum perita	363.10	& inde		mella etiam ex sparto, & oleis carpuntur	160.44
medea frater ubi interfectus	42.53	medicina fidem ferè abrogauit Magica vanitas	376.59	mel, vt mustum, se purgat	161.46
medea quadriga ex are	476.5	medicina ab externo orbe non petenda	334.35	mel vicesimo die crassefcit	Ibidem
medeam Timomachi Caesar Veneri dicat	486.7. & 494.11	medicina ex igni	513.44. & inde	mel optimum ex quibus fronditas sorbeatur	161.48
medea pellicem naphtha exussit	27.28	medicina peritissimus Hippocrates	99.5	mel vernum cur anthinum vocetur	161.44
medea Timomachi imperfecta	494.52	medici Aegyptij quales	375.58	mel aestiuum, horarum vocatur	162.2
medea gemma à Medea reperta	526.21	medici excellentes plures	99.5. & inde	mellis in medicinis vsus	162.6. & inde. & 387.47. & inde
medica malus	181.31. & inde. & 213.53	medici metallicarum rerum imperiti	478.54	mellis medicamenta, dona celestia	162.7
medica herba vnde aduecta	267.11. & inde	medici periculis nostris discunt	418.9	mel quando vberius, & pinguius capiatur	162.11
medicamenta vulgo parata esse voluit natura	350.26	medici venalem vitam aegris promittunt	350.28	mel ericæum vilissimum	162.21
medicamenta mala quo pacto ab adibus arceantur	301.15	medici veteres plures	416.53.	mella à puris eximenda	162.34
medicamenta mala ne noceant	371.30. & 372.18.20.24. & 404.24. & 433.8. & 451.5. & 481.57	medici multa gentes carent	417.40	mella furem, & menses odere	Ibidem
medicamentaria à Chirone reperta	105.45	medicorum astus	350.28	mella vnde acescant	162.37
medicamina ex longinquis regionibus non petenda	334.35	medicorum auaritia composita medicamenta excogitauit	334.29. & inde	mel venenatum ubi nascatur	317.32.
medicaminibus Arcades non vtuntur	370.5	medicorum crudelitas	397.25. & inde	mel quis primus vino miscuerit	203.28
medicina vnde nata	350.26. & inde	medicorum inter se contrarietas	299.46. & 302.28. & 376.33. per totum	melle cum aceto misto fit oxymeli	207.37.
medicinam non tam prabentes, quam reperientes, profunt	397.22	medicorum plurium laus	99.5. & 376.29. per totum	mel insanum quod	317.44
medicina qualiter fiat utilis	350.30	medicorum principi Hippocrati iidem in Graecia honores, qui Herculi, exhibiti	99.6	mel quod musca non attingant	317.59
medicina ex fraudibus hominum	350.29	medicorum priscorum diligentia	345.48	mel, id est, succus florum lilij	321.29
medicina imperat imperatoribus	350.33	medicorum turba se perisse, monumenti inscriptio	418.38	mel à putredine corpora seruat	333.49
medicina vera in cœnis quotidianis	350.30	medicos se afferentibus statim creditur	418.6	mellis natura qualis	333.49. & inde
medicina antiqua qua	364.32	medicus omnium clarissimus Asclepiades, & mira eius fiducia	99.9. & inde	mel quibus noceat	333.54
medicina nullam artium inconstantiorum esse	416.59	medicus solus hominem impune occidit	418.9	mella desumpta, utilitas in medicina	333.58
medicina noua	376.33. per totum	medion herba qualis, eiusque vires	394.11. & inde	mella à quo reperta	105.57
medicina auxilia communia qua	376.37	medulla arborum	228.1. & 249.22	mella que optima	161.44. per totum. & Ibidem 51. per totum
medicina abstinentia & fames	335.27. & 376.37. & 400.56	medulla consideratio, effectus, genera, & medicina	178.32. & inde. & 407.33. & inde. & 410.28.29	mellis copia signum	161.52
medicina ab animo hominis pendentes non omittenda	400.56	medulla carentes homines	95.16	mella quomodo probentur	162.11. per totum
medicina ab oraculis petitur	417.1	medullam que habeant ossa, & que non	174.34. & inde	mel venenatum quibus ex floribus fiat	317.34. & inde
medicinarum optima qua	400.56. & inde	megabyzi sacerdotis Diane, picta effigies	491.8. & 493.53	mellis venenati signa	317.37. & inde
medicina à dijs inuenta	416.60	megathenes à Philadelpho in Indiam missus, gentis eius vires descripsit	74.60	mellis venenati remedia	317.39. & inde. & 423.42. & 450.59
medicina pramia ingentia	417.10	meges palpebrarum psilothrum ex ranis in acetum putrefactis inuenit	453.11	mela equestris ordinis vir porri succo se interemit	289.23
medicina Græcorum à Catone damnata	417.47. & inde	mel corpora conseruat	91.50	melamphyllum herba	331.30
medicina origo atque inuentio	416.53. per totum caput	mel quo pacto eximendum	162.32. & inde	melampodii diuinatio, atque inuentum	98.39. & 366.47
medicina Magica fons	427.16	mellis, in quo sunt apes immortales in medicinis vsus	426.52. & 431.39. & 432.24	melampodion herba	366.48
medicina & Magica pariter effloruerunt	427.53	mel collectum apes ore euomunt	161.40	melampsythium pisi genus	205.17
medicina plures ab animalibus reperta	116.24. per totum			melampus Præij filias qua herba sanatis	366.49
medicina ex animalium membris	397.11.			melancholicorum remedia	299.1. & 300.42. & 309.18. & 323.13. & 342.21. & 367.44. & 395.55. & 405.32. & 406.21. & 413.55
medicina à quo reperta	105.43.49			melancholia insana remedia	336.39
medicinam Romani damnauerunt	417.41			melancoryphi aues	149.28. & 155.22
medicam rem priscam non damnabant, sed at-				melancranis iunci genus	320.22
				melandrya cordyla pisiis fructa	131.3
				melandryum herba, eiusque in medicinis vsus	379.35
				melaniarum remedia	353.30. & 386.3
				melanion floris genus	316.52
				melanthemon herba	329.47
				melanthion, id est, gitb	306.22
				melanthius pictor quibus vsus coloribus	488.3
				melanthius	

PARS PRIMA.

melanthius ingenti pretio didicisti	489.60	memnonides aues	ibidem	94.14	menstruum quando, & quam diu in muliere
melanurus piscis	458.19	memnonia gemma	526.21	94.22	menstruum generando homini materia
melappia poma	214.11	memoria insignis exempla	96.12. per	23	menstrui grauidarum fluxus inualidos red-
melaspermum, id est, gi: h	306.23	totum caput	96.16	94.25	dit partus
meleager vnus ex ducibus Alexandri	496.	memoria ars à quibus reperta	96.18	400.22	menstruo primo seminarum plures morbi sa-
35		memoria fragilissima	96.18.	402.39.	nantur
meleagri effigies, Parafij opus	489.32	memoria quibus modis amittatur			menstrui prodigiosi effectus
meleagri tumulus	148.38	& inde			& inde
meleagrides aues	148.36. & 516.	memoriam adimens gemma	525.39		menstrua mulier denudata tempestates abi-
49.59		memoriam iuuantes aqua	439.22		git
melanactos aquilarum genus	143.3	memphiticarum arborum mira magnitudo			menstrui portentosa mala
mel frugum panicum	335.27	194.36			& inde
melicembales pisces	458.10	memphitica arbores nunquam perdant folia			menstrua coeuntibus maribus quando maxi-
meliceridum morbi remedia	109.41.	226.32			mè pestifera
& 322.55		mena Sex. Pompeij libertus	499.4		menstruo purpuram pollui
melichloros gemma	527.35	manapiscus	459.19		menstruum segetibus nocet
melichyros gemma	523.23	manapiscos colorem mutant	133.37		menstrui tactu vitis leditur
melichros gemma	527.35	manarum piscium in medicina vsus	454.		menstruum Iudaea bitumine nocentius
melilotos herba	315.58. & 316.46.	13.53. & 456.46.52			54
& inde		menas herba qualis	360.53		menstruo nitorem speculorum hebetari
meliloti herba medicina	322.50.	menander alij fetorem quo pacto docuerit	289.36		2
& inde		extinguendum			menstruorum mulierum in medicina vsus
meliloti oleum	212.39	menander diligentissimus luxuria interpret	502.39		403.3. & inde
meliloti apes delectantur	317.19	menandri Synaristuse	349.15		menstruo tactu postibus Magorum artes irri-
melimela diu seruari non possunt	214.49	menandri regis Caria effigies ab Apelle picta	491.10		tas reddi
melimela vnde dicta	214.11	menandri fabula, Thessala nomine	427.38		menstrua coriandri potu contineri
melimela poma, eorumque in medicina vsus	345.15	menandri honor	97.55		41
melinum oleum ex malis cotoneis	345.	mendacium nullum teste caret	115.1		menstruorum remedia
12		menachnis statuarij vitulus	476.57		50. & 310.59. & 311.26. & 321.26.43.
melinum vnguentum ex iisdem	190.47. &	menecrates Sexri Pompeij libertus	499.		& 323.43. & 327.28. & 328.28. & 329.
191.7		4			52. & 331.4. & 332.2. & 337.19. & 341.
melis animalis consideratio	119.21	menelai Canopus gubernator	66.46		19. & 342.45. & 342.60. & 344.52. &
melissophyllum herba	315.58	menelai regia	464.58		345.10.51. & 347.39. & 348.43.48. &
melissophyllum, id est, apiastrum	302.9. &	menelai imago ex Obsidiano vitro	513.		349.8. & 350.37.59. & 352.51. & 353.
315.58		31			55. & 355.8.16. & 356.44. & 357.5.32.
melissophyllo aluearia illinuntur	318.	menenij Agrippa paupertas	469.3		46. & 358.5.53. & 360.22. & 366.15.
11		menestrati simulachrum	501.44		29. & inde.49. & 391.15. & 393.1. &
melissophyllo apes delectantur	317.19.	menius C. Larinos de uicis	472.46		393.10.30. & 394.13.14. & 396.42. &
& 322.44		menius C. quando Consul	473.31		415.30. & 419.9. & 420.2.11.22. &
melissophylli medicina	322.44. & inde	menodorus statuarius	477.41		479.60. & 482.6.10. & 486.44.51. &
melitae canes	42.59	menogenes statuarius	ibid.30		509.56
melitis herba eadem cum melissophyllo	322.	menogenes cocus	93.30		menses citantia
44		menon literarum repertor	105.30		5.16. & 305.18. & 309.57. & 310.22. &
melites gemma	527.37	mensarum pretiosarum insania	196.18.		322.43. & 323.15.57. & 324.11.33. &
melites vinum quomodo conficiatur	205.36	per totum caput			330.37. & 331.57. & 333.18. & 335.46.
melites vinum, & ex eo medicina	334.	mensa cedrina	196.18		& 336.36.37.45. & 339.52. & 346.12.
21. & inde		mensarum ingens pretium	196.19. &		52. & 348.5. & 351.23.60. & 354.32. &
melites lapide qualis	509.40	inde			355.35. & 356.16.47. & 359.10.16. &
melius Sp. à Minutio Augurino reprehensus	258.38	mensa Ptolemai regis Mauritania	196.		360.16.42. & 362.21.58. & 366.24. &
melligenem apes vnde decerpant	160.28	23			386.13.19.21.24.25.27.30.32. & inde.
melopepones qui, & vnde dicti	301.41	mensa Tiberij principis	196.25		& 389.18.44. & 394.34. & 395.8.
melorhron, id est, vitis alba	339.39	mensarum dotes precipua	196.33		59. & 396.9.31. & 400.47. & 401.53.
melorhron herba folio suo venit in coronamē-		mensa tigrina, pantherina, & apiata	196.		& 402.33. & 404.17.59. & 423.36. &
ta	315.57	35. & inde			449.56.
membranarum animalium genera plura		mensa in vna plura vitia iuuant	196.39		mensurarum & ponderum nomina
174.15		mensam auferri bibente conuiua inauspica-	398.56		per totum
membrana vbi reperta	194.58	tissimum habetur			mensurarum & ponderum inuentores
membranarum macula quo tollitur	299.28	mensis seruata auguria & superstitiones			54
membrorum fractorum remedia	307.48	ibid.55. & inde			mens dea
membrorum singulorum animalis descriptio	168.28. per totum	mensa secunda, arborum fructus	180.48		2.35
memecylon vnedonis species	217.38	menstrua muliebria horti mirè nocent	94.		mentis sedes in homine vbi
memnon Aethiopia rex	85.8	14. & 293.37			27
memnonis regia	60.44	menstrui consideratio, natura, tempus, effe-			mentis subtilitas vnde
memnonis statua ex basalte lapide, Sole ori-		ctus	94.10. per totum		29
ente crepitum edens	503.40	menstrua nō nisi mulieri conueniunt ibidem			mentis alienatio quo inuenitur
memnonis in Aethiopia regia	148.36	menstruum quando in muliere cessat	94.		13
memnonis sepulchrum	148.34	2			mentis instabilitas quo inuenitur
		menstruo mulierum nihil magis monstrificū			11

INDICIS PLINIANI

mentem turbantia	355.29. & 365.59.	merula laurose purgant	116.32	metelli Macedonici felicitas, gesta, mors, &c.	500.36. & inde
& 366.4.7. & 403.49		merula piscis	131.23. & 459.18	metellus macedonicus Scipionis inimicus	100.
mente commotus vitia	302.52. & 323.	meses ventus	13.13	47	
13. & 339.49. & 366.50. & 393.5. &		mesogites, vini genus, capitis dolores generat	204.56	metello Macedonico à Batinio illata iniuria	100.39. & inde
401.22. & 404.9. & 438.56. & 510.		mesoleucos herba quæ	394.1	metelli Pontificis senectus	101.50
30		mesoleucos gemma	526.29	metendi diuersitas	279.23.
menta natura, satio, &c.	292.30.	mesomelas gemma	Ibidem	& inde	
& inde		mesospharum nardi genus	183.43	metendi tempus	277.17
menta herba vnde dicta	292.33	mespheestrex Aegypti	504.27	meterana castanea	217.22
menta anteà mints ha dicta	Ibidem	mespilorum consideratio, genera &c.	216.	methymathnus Masinissa filius	94.3.4
menta ferro tangi non vult	293.40	35. per totum		metopion arbor	188.7
menta consideratio, natura, medicina	304.7.	mespilus Catonis auo in Italia non fuit	216.	metopion factitium oleum idem cum amygdalino	212.24
& inde		39		metoposcopi qui	490.51
menta generationi contraria	304.10	mespilus vermibus infestatur	254.7	metrodorus medicus	208.28
menta gramorbus	375.51. & inde	mespilorum putamen quale	218.33	metrodorus pictor, philosophusque	494.
menta stri herba consideratio, & satio, & medicina	292.32. & 303.58. & inde	mespilorum natura, medicinaq.	347.52	6	
menta strum, sylvestre pulegium	303.59	messalina cum Vectio Valente adulterium	417.24	metrodorus memoria artem consumauit	96.
menta stri vitium factitium	207.9	messalina mira libido	155.47	17	
mentiri pudore ignorantia plerisque non pudet	80.34.	messalinus Consularis hirudinibus ad genua admixtus interemptus	456.28	metrodorus Scepsius à Romanorum odio cognomen inuenit	473.48
mentor sculptor	469.43. & 470.9	messala Valerius Consul	107.33	metrodorus Scepsius Romanis obiecit Volsinios statuarum cupiditate esse expugnatos	473.49
mentoris mirum opus	99.27.28	messala Valerius victoriam suam de Hierone & Carthaginensibus Roma pictam proposuit	485.49	metuentium nocte remedia	304.52. & 331.52
mentor Syracusanus leoni surculum ex pede exemit	113.2	messala orator sui nominis oblitus	96.	metus felicitatem adimit	99.44
menti consideratio	170.58	22		metus vanos expellit à mente adamas	518.
mentum nulli animalium prater hominem		messala orator alienam genti suæ imaginem veruit inferi	484.43	30	
Ibidem		messala orator in Antonio auri in rebus ob-scenis abusus reprehendit	462.51	meu herba consideratio, genera, natura, medicina, inuentor	311.3. & inde
mentum in supplicando tangunt Græci	177.	messala Marcus Consul quando	96.54. & 69.46. & 515.6	meuanius vna qualis	202.25
8		messala Marco Censore ficus sponte in Capitolio enata	255.42	mezentiis vini mercede Rutulis epem tulit aduersus Latinos	205.59
mercatura à quibus reperta	105.55	messala Marcus duas Sibyllis posuit statuas	472.56	myacanthos quid	292.5
mercurialis herba consideratio	366.13.	messala quo vino vsus	204.33	Myaces pisces quales, & ex eis medicina	454.33. & inde
& inde		messis consideratio	277.9. & inde	Myagros herba qualis, eiusque vsus	394.
mercurij sideris consideratio	4.6. & inde.	messis trituratione	277.16	20	
& 6.28		meses ubi bina anno vno metallorum consideratio	456.43. per totum caput	myagri herba oleum	Ibidem
mercurij stella per zodiacum motus	6.54	metallum vnde dictum	466.2	micciades sculptor	500.14
mercurij stella quantum à Sole discedat	7.24.	metallis opes constant	484.9	myconij natura calus	169.6
& inde		metallorum æris consideratio	471.11.	myconium vinum	204.56
mercurij stella color radians	8.6	per totum. & Ibidem. 21. per totum.		mycon pictor	470.34. & 487.25. &
mercurius Mercurialis herba inuentor	366.	metalla æris qui inueniuntur	105.39	488.47.48	
12		metapoti lunonis templum vitigineas habuit columnas	200.39	myconstatuarius	477.30
mercurij simulacrum	475.19. & 477.	meta figuram vmbra referunt	5.4	microphschi qui, eorumque remedium	334.
33		metella Sylla mater	507.45	2	
mercurius Bacchi nutritor, eiusque simulacrum ex ære	477.25	metellus Consul	93.34	microspharum nardi genus	183.43
mercurij delubrum ubi	518.5	metellus Q. Celer Consul	18.57	million medicus	311.28
mercurius literarum inuentor	105.25	metelli L. de Pæni triumphus	109.40	mide annulus mirus	459.46
meretrix ditissima Rhodope	505.24	metellus Pontifex lingua fuit impedita	171.	mide auri copia	462.58
meretricis constantia ac fides	96.7. & 476.26	57		mydon pictor	494.58
meretrici cui honor tributus	476.28	metellus Macedoniam subegit	475.55	myia concharum genus	136.29
mergi aues insatiabiles	173.49	metelli L. triumphus	258.43	myiagri muscarum deus	148.45
mergi auis consideratio	149.51. & 152.	metelli ades ubi	502.16	myiagri statuarius	477.41
54		metellus Q. quot filios nepotesque reliquerit	93.54. & 100.22. & inde. & ibid.	myica pisces quales	454.43
mergi aues futura presagiunt	281.30.32	37		milciades dux Atheniensium	488.36
meridicem vitium plage spectare non debent	253.37	metelli Q. gesta, honores, ac felicitas	100.	milesia rosa	313.23
meryx piscis ex genere lacertorum	458.	23. & inde. & 100.36. & inde		miletieruca oliuas erodunt	254.40
19		metellus Q. cæcus factus cum Palladium ex incendio raperet	100.31	miletus medicus	397.38
meroctes gemma	526.23	metellus vnus Roman. curru vehebatur ad Curians	100.33	miliaria olea ubi, & cur ita dicta	245.
merois herba vnde dicta, eiusque descriptio, & vsus	361.16			10	
merops auis qualis, eiusque pietas in parentes	150.20			militaris panis qualis	262.7
merula auis consideratio	149.5			militaris herba	361.43
merula in medicina vsus	431.26			militaribus signis argenteus color familiarior	463.25
merula auis hyeme abis	148.23			milites fortissimi ex agricolis	259.10
merula ubi alba	149.34			militum	
merula bis annopariunt	154.6				
merula amica turdo	158.30				

PARS PRIMA.

militum premia varia 97.12. & inde.
 & 326.27. & inde. & 461.56. & inde.
 milij spica qualis 261.5
 milij panis 261.13
 milium Indicum quando in Italiam aduectū
 261.15
 milij vsus in Campania ad pulrem conficien-
 dam 264.13
 milij pulre, aut cruda etiam farina lacti ad-
 mista Sarmate aluntur 264.14
 milione auicula aut vermes noceant 268.5
 & inde
 milium vbi ferendum 268.25
 milium tantum & hordeum Aethiopes ha-
 bent 264.15
 milium vbi feri non debeat 264.18
 milium quando ferendum 260.56. &
 274.11
 milij e semine quod vinum fiat 206.56
 milium in theriaca 311.55
 millefolij herba consideratio, & medicina
 360.34. & inde.
 millefolium herba qua 366.33
 millefolij medicina 381.10
 millepeda in medicina 429.47
 millepeda animal, & contra eius venenū re-
 media 295.36. & 424.24. & inde
 mylæcosblasta genus 426.44
 milo Crotoniates qua gemma vsus 524.23
 milonis Crotoniata fortitudo 95.44
 milo Clodij perimit, & eius eris alieni sum-
 ma 506.57.58
 milonis interitus 16.8
 miltos, id est, minium 467.25
 milites lapidis 510.8
 miluago piscis tempestates praesagit 448.
 58
 miluorum consideratio 144.50.
 per totum caput
 milui in medicinis vsus 425.38. & 432.
 46. & inde.
 miluus ex funerum ferculis, aut Olympiae ara
 nihil rapit 144.51
 miluus cui inimicus 158.16.41
 milui signi caelestis exortus 273.22.23
 miluus piscis volitans 133.39
 mimulus pratenfium herbarum deterrima
 274.51
 mina, siue Mna, Atticas drachmas centum
 pendet 325.30
 minervæ olea Athenis ad Plinij vsq; tempora
 duravit 237.8
 minervæ simulachrum ex ebore 475.9
 minervæ Musica simulachrum ex are 475.
 10. & 476.40
 minervæ simulachrum in Nea Troadis non
 compluitur 24.39
 minervæ & Neptuni certamen 237.8
 minervæ templum Lindi 464.58
 minervæ in Gorgone dracones ad ictum ci-
 thara resonantes 476.40
 minervæ delubrum in Capitolio 492.15
 minervæ effigies picta ab Amulio 493.14
 minervæ simulachrum è caelo tactum 500.
 12
 minervæ ades in Elide, eiusq; mirum tecto-
 rium 512.9
 minervæ cur non immoletur capra 124.54
 minervæ sacra olea 180.45
 minervæ qua herba sacra 329.3

& 365.55
 minervæ simulachra 475.9.10.25. &
 476.33.40.44.50.60. & 477.38. & 500.
 43. & 501.1
 minervæ inuentum, argemon herba 362.
 19
 minyanthes trifolij genus 316.2. &
 322.60
 minij consideratio 467.10. & inde.
 minij in sacris vsus ibid.
 minium à quo inuentum 467.18
 minium quibus reperitur locis 467.19.
 & inde.
 minij preparatio 467.23
 minij ad libros scribendos vsus 467.55
 minium domini feruis pingentibus praestabat
 486.33
 minium venenum esse 418.38
 minora animalia expressius natura vim in-
 dicant 159.41
 minos princeps classe depugnauit 107.4
 mintha olim Græcis dicta, qua Latinis men-
 ta 292.33
 minutius Augurinus Sp. Melium affectati re-
 gni coarguit 258.38
 minutij statua, vbi & qua de causa posita
 258.39. & 472.49
 myocitonon herba 388.5
 myiodes, muscarum Deus 424.27
 myophonon herba 316.5
 myosata, siue Myosotis herba qualis 394.
 14. & inde.
 myosoton herba, eadem cum alsine 388.51

Miracula orbis septem.

Babylonie muri 80.31. & inde.
 Diana Ephesiæ templum 506.20. & inde.
 Iouis Olympici simulachrum 474.50
 Pyramides Aegyptiae 505.54. per totum.
 Soli colossus Rhodi 474.15. & inde.
 Mausoli sepulchrum 501.33. & inde.
 Cypri Medorum regis domus à Memnone illi-
 gatis auro lapidibus fabricata: cuius Pli-
 nius non meminit
 mira & superstitiosa panorum curatio 382.7
 mirasimi dorcadis natura 409.33
 miracula fulgurum 17.59.
 per totum caput
 miracula montium inter se concurrentium
 22.44. & inde.
 miracula terrarum varia 23.50.
 per totum. & 24.38. per totum caput
 miracula insularum semper fluantium 24.
 30. per totum caput
 miracula multa aquarum 439.38.
 per totum caput
 miracula inuicta Q. Marcij regis 508.9
 miracula fontium & fluminum, aliarumq;
 aquarum 25.59. per totum
 miracula variarum gentium 89.51.
 per totum caput
 miracula quorundam animalium 416.17.
 per totum caput. & 437.49. per totum
 caput
 miraculum auditus velocissimi 96.2.
 miracula de his qui elati reuixerunt 103.
 51. per totum caput
 miracula animalium aduenas interimentū

126.54. per totum caput
 miracula delphinorum 129.10. & inde
 miracula echeneidis 133.26. per totum
 miracula phenicis 142.46. per totum
 miracula Diomedearum auium 152.32.
 per totum caput.
 miracula aspidum 158.33. & inde.
 miracula apum 163.16. & inde.
 miracula vini 207.46. per totum caput
 & 208.50
 miracula prodigiosa arborum 230.3.
 & inde. & 255.26
 miraculum caprifici arboris 347.6.
 & inde.
 miraculum mellis 317.53.58
 miracula herbarum 360.50. per totum.
 & 376.59. & inde
 miracula serpentum 370.33. & 372.3.
 miracula prodigiosa circa Venerem 382.13.
 per totum caput
 miracula circaprecationes, incantamenta &
 sortilegia 397.55. & inde per totum. &
 399.34. per totum caput
 miracula rubri maris 447.59. per totum
 miracula piscium 448.41. per totum
 miracula, medicina, & prodigia ignium 513.
 44. per totum caput
 miracula varia natura 10.42. per to-
 tum. & ibidem 55. per totum. & 17.53. &
 51.30. & inde. & 56.3. & inde. & 61.55.
 & 85.50. per totum. & 94.14. & inde. &
 115.36. & inde. & 134.7. & 140.6. &
 141.30. per totum. & 141.52. per totum.
 & ibidem 57. per totum. & 142.12. per to-
 tum. & 145.29. & 197.17.20. & inde. &
 198.37. & 199.11.15. & inde. & 202.32.
 & 216.4. & 220.7. & 225.14. & 243.
 40. & inde. & 256.6. & 270.2. per totum
 caput. & 272.38. & 276.59. & inde. &
 283.24. & inde. & 284.18. & inde. &
 286.34. & inde. & 305.43. & inde. &
 309.28. & 315.20. & 317.55. & 329.1.
 & inde. & 330.23. & 339.5. & 350.37.
 & 351.26. & 354.45.59. & 355.17.
 & 356.28.51. & 358.7. & inde. &
 360.32. & 364.23. & inde copiose. &
 365.31. & inde. & 366.18. & 368.20.35.
 & 369.19.44. & 370.21.33.60. & in-
 de. & 387.46. & 390.9. & 397.55. &
 inde per totum. & 403.47. & 405.13. &
 inde. & 410.10. & inde. & 421.7. &
 422.23.37. & 446.2. & 450.52. & 451.
 20. & inde copiose. & 457.5.42. & 482.
 36. & 500.8. & inde. & 503.40. & 504.
 11. per totum. & ibidem 54. per totum ca-
 put. & 506.17. per totum. & 508.32. per
 totum. & ibidem 56. & inde. & 510.45.
 & 513.56. & inde. & 521.15. & 524.9.
 & inde. & 525.8.30.44. & 527.29.
 myrapi pyra 214.31
 myrice frutex 197.49.
 & inde.
 myrices medicina 354.56.
 & inde.
 myrus piscis 133.8.9
 myriophillon herba eiusq; medicina 360.
 33. & inde.
 myrmecides statuarius 95.59
 myrmecidis statuarij opera 95.59.
 & 502.30.

INDICIS PLINIANI

myrmecites gemma	527.19	myrti folia d' spofita	227.14	modum feruare nefci humanum ingenium	
myrmecias gemma	526.27	myrtus patritia & plebeia. earumq; mira- tura	219.5. & inde	marica vna	202.16
myrmecion phalangij genus	422.58	myrtus quibus modis feratur	243.5. &	maris Aegypti rex, locuq; ab eo denomina- tus	59.47
myrobolanum glandis aromatica genus	187.38.50.53	247.22		meridus regis sepulchrum	505.38
myrobalani medicina	344.51	myrtum Mithridates rex frustra in Pantica- peo vrbe ferere conatus	230.25	mesia ficus quales	215.45
myron statuarius quando vixerit	474.55	myrto vita brevis	245.19	molarum veratiliū confideratio ac prodi- gia ex eis	509.19
myron quo ere vſus	471.55	myrtus vbi odoratiſſima	219.14. &	mole lapidea vbi optima	509.29
myronus opera	475.23	317.13		mole in vtero muliebri qua dicantur, & quo- modo gignantur	94.10. & inde
myronis bucula	ibidem	myriopetalon herba	394.46	& 156.40	
myrrha confideratio	185.15. per totum.	mys argenti catator	470.13	mole in muliebres quo pacto diſcutiantur	
& ibidem 30. per totum		mys, piſcis	458.19	mola ſalfa ſacris omnibus adhibebantur	
myrrhe genera, natura, pretium	185.30	miſenſi in agro Marj villa	259.48	444.31	
per totum caput		miſy quid, eiusq; confideratio	284.33	molemonium herba, & ex ea medicina	378.
myrrha quibus naſcatur locu	ibid.	myſticum vinum	204.55	38	
myrrha ex ſpina in India colligitur	185.41	myſcus piſcis	458.19	molere frumenta Ceres prima reperit	105.
myrrha ligno apud Sabeos cibi coquuntur	186.25	mitrax gemma	526.22	23	
myrrha odore antiqui vina condiebant	206.13	mitres Aegypti rex	504.5	moly caudatiſſima herbarum, eiusq; deſcri- ptio	365.24. & inde
myrrha Troglodytica liſidi in ſinum compor- tatur	84.26	mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit	462.47	moly herba venenata	325.4
myrrha herba qualis, & ex ea medicina	460.20. & inde	mithridatis curruſ aurei argenteiq; 54	469.	moly efficaſ contra magicas artes	372.
myrrhis herba qualis, & eius in medicinis vſus	360.40. & inde. & 383.12. & inde	mithridates quando à Lucullo victus	217.49	17	
myrrhites gemma	526.26	mithridates laurum & myrtum in Pantica- peo fruſtra ferere conatus	230.24	molybdæna herba	374.9
myrſilus Lydia rex	488.25	mithridatis antidoti compoſitio	348.27. & 418.41	molybditis quid	466.47
myrſineum herba eadem cum ſaniculo ſylue- ſtri	311.13	mithridatis lauſ	363.43. & inde	molitura frumentorum confideratio	263.30
myrſinite ſtithymali genus	380.26	mithridates quotidie venenum bibit	363.45	molliendi vim habet terra ampelitis	498.
myrſinites gemma	488.51	mithridates duabus & viginti linguis locu- quutus	96.14. & 363.49	37	
myrtarum obſonium	218.56	mithridates à Pompeio victus	96.57. & 363.43	moloche agria quid	296.40
myrtea verbera inſedere Romanorum Sabi- norumq; adhibita	218.59	mithridates quot annos regnarit	363.51	molochites gemma qualis, & vnde dicta	522.
myrtea Veneris ara Roma	219.9	mithridatis diligentia	363.44	20	
myrtei olei natura & medicina	344.7. & inde	mithridatis commentationes Pompeius per Lenæum libertum Latinitate donandas curauit	363.54	molon herba qualis, & ex ea medicina	378.9
myrtidanum vini factitij genus	207.7. &	mithridates quidam Claudio principe ad Sauromatas confugis	70.51	mollugo herba qualis	382.47
myrtidani medicina	349.33. & inde	mithridatis dactylorheca	514.55	molluſcum, aceriſ tuber	225.34
myrtites vinum quomodo conficiatur	207.5. & inde	mithridatico bello multi ciuium in Calami- nis inſulâ ſeruati	24.33	molluſca nuceſ	217.7
myrtus ſacra Veneri	18.45	mithridaticum antidotum	363.46. & inde	monaulum Mercurius reperit	106.15
myrti confideratio	218.53. per totum	mithridation herba à Mithridate reperta	367.56. & inde. & 372.17	monedula inſitionis inuentrix	245.41
caput		mituli piſceſ quales	454.43. & inde	monedularum ſuracitiſ	148.55
myrti varia genera	219.10. & inde.	mituli piſcis medicina	454.44	monocerotis fera deſcriptio	114.36
myrti oleum quomodo conficiatur	212.28	mitulorum generatio	140.7	monochromata qua	467.30. & 485.20. & 586.25. & 488.29. & 489.9
myrtus ſatiua	212.30	mitulorum mira magnitudo	440.35	monopodia ex ere	472.11
myrtus ſylueſtris	ibidem	mixæ prunorum g- nus	193.38. & 213.41.48. & 243.54	monſtroſorum hominum multa genera	85.50. per totum. & 89.53. per totum.
myrtibacca	217.45	mixon piſcis	453.16. & 496.11	monteſ inter ſe concurrenteſ quando viſi	22
myrti ſuccuſ qualis	218.19.53	mnafſimus pictor	494.59	44. per totum	
myrti bacca piperis vicem olim ſupplebant	218.53	mnafſibeus pictor	ibidem	monteſ qua arboſeſ ament	225.57
myrtus vbi primum viſa	218.58	Mna ſiue Mina Attica drachmas centum pen- det	325.30	monteſ ferrum retinenteſ reſiſcenteſq; 43	24.
myrtus Roma fuit ab initio vrbiſ condita	218.59	mnafon Elateriſm tyrannuſ	491.53. & 492.12	montibuſ nubeſ imminenteſ quid præſagiunt	283.13
Myrtus arborum omnium prima Roma in publico ſata	219.3	mnemophne à Philſco picta	494.44	Reliqua quare parte ſecunda.	
myrti due in Romuli delubro	219.5	mnethenſ medicuſ, eiſq; de coronamentis opus	313.2	monumenta perennia ex qua lapide fiunt	511.36
myrti genera tria apud Catonem	219.9	mneuiduſ regia	504.8	morbi noui quibus locu hominib; q; peculia- res	375.44. per totum.
myrti vilitateſ plureſ	219.14. & inde	modulorum muſcorum ſpecieſ plureſ, & eo- rum inuenteſ	106.16. & inde	morboſ carminibuſ tolli	399.
myrto quiſ primuſ in ouatione vſuſ	219.24	moduſ rerum omnium vilitiſſimuſ	280.11	14	
myrtus que loca amet	226.2			morbi quidam, diſ crediti	2.40
myrto non decidunt folia	226.21			morborum exempla varia	102.57.
myrti folia anguſta	227.6			per totum. & 103.45	
				morbos etiam arboſeſ ſentiunt	253.49
				morbi qualiter vitari poſſint	309.5
				morbi omneſ quomodo pellantur	319.6
				morbi qui aſſertimi	365.10
				morboſ	

PARS PRIMA.

morbos omnes tollentia 371.1	365.31.37.	morus quando ferenda, plantandaue sit 248.	mulier septima die ab enixu concipere facili- me creditur 156.23
morbi inflammari creduntur superuentu, eo- rum, qui pedibus iter confecerint 364.		mori succus qualis 218.19	muliere ex semetipsa concipiente, mola in v- tero nascuntur 156.41
32		mora carne & succo constant 218.34	muliebris ornatus pretiosissimus 156.39.
morbis totius corporis remedia 372.		mori arboris fructus, reliquarumq; eius par- tium in medicinis vsus 347.21.	& inde.
32. per totum. & 404.25. & 433.7. per totum caput		& inde.	muliebrum affectuum remedia 295.
morbis longis locorum mutatio utilis 401.1		morus nouissime germinas 226.42.	25. & 296.11.48. & 299.10.34. & 338.
morosciules prostratus M. Scauri adilitas 499.47. & 507.31		& 226.27. & 274.27.	26.
morum diuersorum exempla 92.23.		morus cur arborum sapientissima censeatur 227.56	muliebris corporis, eiusq; partium medicina 402.12. per totum caput
morum diuersorum exempla per totum caput		morus tardissime senescit 229.7. & 235.	mulier menstrua denudata tempestates abi- git 402.40
morum feneritas quo pacto inducatur 404.		34	muliones culicum generis 163.42. &
48		mori succus a medicis expetit 233.	437.50
moris idem cum haliacabo 325.4		16	muliones vno tantum die viuunt 437.
moris, mandragora species 373.41		morus talea tantum feritur 247.23	50
moris, gemma 526.24		morum ramo inferi religio fulgurum prohi- bet ibidem	nulli piscis consideratio 131.12.19.29.
mormyra pisces 458.32		mori arboris prudentia 347.29	& 458.19
morphnos aquila genus 143.9		mori arboris ricini sanguinem sistunt 347.	mulleorum calceorum color nulli piscibus no- men fecit 132.18
mortuorum lapidum consideratio 510.49.		36	nullus in cibo inutilis neruis 456.
& inde.		mors arboris consideratio 217.30.	16
mors homini optimus portus 365.13		& inde	nulli piscis in medicinis vsus 451.3. &
mortem nunquam contingere, nisi astu maris recedente 25.33		mos. Quere mores	454.17. & 456.43. & 457.28.
mortem ex minimis causis accidere 92.		mosceuton, rosa genus 313.35	nullus octoginta librarum in mari rubro ca- ptus 132.29
41		moschion Gracius de Rhaphano librum edidit 287.54	132.12
mors sepiissime inuocatur 103.6		56	132.
mors signa plurima 103.39.		mor herudis regia 505.37	19
per totum caput		mucescere inter liquores vino proprium 208.	nullus ter anno parit 140.16
mortes repentinae plures 104.23.		45	nullus piscis lepore marino sine noxa veji- tur 448.30
per totum caput		macula gemma 527.5	429.
mortem doloris impatientia quis sibi consci- uerit 307.30		mugilis piscis consideratio 131.54. & inde.	34. & 432.31
mortes sponte accersentes 51.37. &		& 38.44. & 458.19	muluiana cotonea 213.19
75.46		mugilum piscium in Laterra stagno mira co- pia 129.37	mulus. Quere Mula.
morte quae plebantur sacrilegi in Elephanti- na Aethiopia regione 361.18		mugil & lupus pisces mutuo odio flagrant 142.2	mulsa aquae consideratio, & medicina 333.
morte sua Gracchorum pater Cornelia vxoris vitam redemit 98.55		142.2	58. & inde.
morte repentina nonnulli ob desideria, infor- tuniae suorum extincti 98.56.		mugilis piscis astus 448.48	mulsi consideratio, vsus, & medicina 334.
& inde.		mula ne calcitret 437.57	14. & inde.
mortem sibi consciscendum corpora crucibus affixa 507.9. & inde		mula vngula sola Stygis aqua continetur 437.58	mulsum quod optimum, & vtilissimum ibi- dem
mors tempestiua optima 397.7		mula ex volutabro pulvis inpersus amoris astus mitigat 437.52	ummio L. Censore laquearia in Capitolio inaurata 463.21
mortis consciscenda causa 360.33.		mulorum consideratio 122.2.	ummis Corinthum diruit 472.5. &
& 361.18. & 365.12		per totum caput	495.24
mortis signa ex vrina 401.48. &		mulier ex asino & equa gignuntur 122.2	ummus L. diruta Corintho primus tabulis externis auctoritatem fecit 485.
402.1. & inde.		mulam peperisse prodigio est 122.	58.
mortis sue arbitrio nihil homini melius con- cessum 397.7		19	ummij victoria ad vasa Corinthia tabulas pictas Romanorum mores inclinavit 514.
mortales aternitate Deus donare non potest 3.21		20	60
mortuis cum laruas luctari, prouerbiu. Pro- logo operis pag.2. vers.54		mula quare non pariant 122.19	ummus signis urbem Romam repleuit 473.
mortuos ad vitam herbis reuocari 364.25.		mulis fel non habent 173.4	55
& inde		mula calcitratus quo inhibeat 122.20	ummus decedens filia dotem non reliquit 473.56
mortui cum coronis efferebantur 312.		mulorum longa aetas 122.25	mundus, numen quoddam aeternum 1.31
44		mula eiusq; partium in medicinis vsus 424.	mundus aeternus, immensus, ingenuus, incor- ruptibilis, sacer 1.32.33
mortem multis modis prouocant nauigan- tes 282.27		22. & 432.20.59. & 437.30	mundi extera indagare, mens humana non potest 1.32
morsus bestiarum remedia 304.42. &		mulier apud veteres ouibus & bubus 258.	mundus certus, incerto tamen similis 1.34
308.60. & 322.57. & 509.9		23. & 459.43	mundus cuncta complexus in se ibidem
morsus venenatorum animalium remedia 311.54. & inde.		muliere excepta pauca animalia grauida no- uere coitum 93.5	mundum naturam rerum esse 1.36
morricini, clauorum genus in pedibus 333.		mulier interdum superfecit ibidem	mundi mensura nosci non potest ab homine 1.37
28		mulier non ex quolibet concipit 93.	mundi infiniti, secundum quosdam 1.38
morus arbor quae loca amet 226.7		48	mundus vnde dictus 2.7. per totum
mororum colores tres 217.30		mulier plerumq; alternat in proli sexu 93.5	caput
		mulierum fecunditas varia 93.48.	
		per totum caput.	
		mulier quandiu pariat 94.2.7	
		mulier sola menstruale animal 94.10	

INDICIS PLINIANI

mundum Graci $\kappa\beta\mu\omicron\nu$ appellarunt, ab excellentiori ornatu imposito vocabulo	2.7	mures lambendo concipiunt	156.46	musca mortua quo pacto reuiuiscant	167.53
murales corona ciuicis dignitate inferiores	221.29	mures pragnantes in vtero parentis reperta	156.47	musca alii vehiculum & currum totum con-	95.59. & 477.11.
murale corona à graminea dignitate superioratur	326.13	mures gustatu salis concipiunt	ibidem	regens	502.31
murænis piscibus ferula natura infestissima	311.42	murium agrestium copia messes aliquando populatur	156.49	musca ubi non reperiantur	317.59
muræna piscis astus	448.45.51.	mures quibus ex locis incolæ fugarint	156.52	musca quod mellis genus non attingant	ibid.
& inde		mures quibus necentur	323.28. &	musca qua maxime appetant	352.7
murænarum patina	496.11	mures quibus pellantur	268.12. & 331.14. & 437.52	musca in linteolo religata lippitudini medetur	399.13
muræna molle tegmentum	130.32	mures cucumeris erratici decocto respersa non attingunt	295.22	musca quo necentur	354.7. &
muræna piscis hyeme raro capitur	131.48	murium natura non spernenda	421.6	muscerda, id est finus murinus	424.23
muræna piscis longi	132.48	muribus cor maximum	172.31	musculus piscis balena iter dirigit	142.7
muræna pinnis & branchijs carent	132.52	murium aliqui fel non habent	173.5	musculi pisces marini	457.57
murænarum oua celerrimè crescunt	133.7. & 139.59	murium fibra crescunt & decrescunt cum Luna	173.19	musca in edificijs qua dicantur	510.34
muræna tantum sexus feminei	448.53	mures quo pacto vnum in locum contrahantur	329.14	musca repertor Amphion	106.15.
murænam cum serpentibus coire	133.8. & 448.54	mures à serpentibus laesi chondrille herba sibi medentur	332.30	musci gemmas gestare soliti	514.37
murænarum viuarium quis primus excogitauit	140.59. per totum.	mures omnino indociles	152.43	musca delphini delectantur	129.10.35
muræna & conger caudas sibi mutuo corrodunt	142.3	mures ubi albi	126.27	musmonis animalis consideratio	124.21.
muræna morsus remedia	451.53	mus marinus ubi oua pariat	140.33	per totum caput	
muræna piscis consideratio	133.7.	muribus qua glans gratissima	222.14	musta vi feruere desinant	510.34
per totum caput		mures ruinis imminentibus premigrant	116.40	mustacea laurus	219.32
muræna animam habent in cauda	448.55	mures vrbium incolæ interdum pepulerunt	116.48. & 126.23. & 156.52	mustea pyra	214.35
muræna à piscatoribus sibilo euocantur	448.54.	murium consideratio, natura, generatio, ostenta	126.11. per totum.	mustelarum duo genera	421.8.
muræna fuste non interimuntur	ibidem	mus ingenti emptus pretio	126.25	& inde	
muræna cauda icta facillimè perimuntur	448.55	mures Pontici	118.52	mustela domestica catulos suos quotidie alio transfert	421.10.
murænarum cinis cum melle lichenas & lepras sanat	454.43	mures marini	132.41	mustela domestica serpentes persequuntur	421.11
muræna L. Iudi	463.9	muris marini partus	140.33	mustela quomodo in vnum congregari possint	405.30. & 422.8
muricis piscis consideratio	133.30. & 135.18. & 137.18	mures Nili quales	141.30. per totum. & 156.53	mustela veneficij quo remedio occurratur	424.5
muricum genera	453.48	mures aranei ubi venenati	126.46	mustela ne gallinis aut columbis noceant	437.37
muricum pariendi tempus	140.26	muris aranei morsus remedia	298.1. & 300.31. & 302.43. & 309.1. & 335.42. & 341.59. & 346.21. & 390.42. & 408.16. & 423.4. & 429.40	mustela basiliscum perimit	114.47
muricum generatio	140.8	mures Africani pulmonum vitijs medentur	430.24	mustela ubi non sint	126.41
muricum cineris medicina	453.46. & 456.44.49	mures necantia	323.28. & 358.10. & 367.50. & 388.5	mustela piscis laudatissimus	132.10
murgentina vna	202.15	muris cuiusq; partium in medicinis vsus	421.7. & 425.7. & 426.16. & 429.48. & 430.24. & 433.3. & 437.12	mustela cui inimica	158.17.22. &
muria quid	444.51. & 456.17	murinus finis in medicina	424.22.59. & 431.52. & 432.10.30	449.41	
murinum hordeum, & ex eo medicina	335.46	musæ nomen à Fulvio Nobiliore ex Ambracia Romam translata	489.19	mustelarum cor maximum	172.32
muros Thrason primus reperit	105.41	musarum nouem simulachrum	501.54	mustelarum morsus remedia	449.42
murus lateritius Aretij & Meuania	497.60	musæ Antonius Augusti medicus	290.39. & 368.50	mustelarum cinere mures pelluntur	268.13
murrhina vasa à quo primum Romam aduecta	515.25	musæus polion herbam summo opere admiratus	364.18	mustela dimicatura cum serpentibus rutam pregustat	116.19. & 303.11
murrhina ingentis pretij ac capacitatis	515.27.35	musæi imago	515.11	mustela à serpentibus quo pacto fugentur	405.30
murrhina quibus in locis reperiantur	515.37. & inde	muscarum in medicinis vsus	424.22. & inde. & 433.53. & 434.59	mustelarum genera, & earum in medicinis vsus	421.28. & inde. & 424.50. & 425.10. & 426.1. & 429.44
murrhinorum pretium à fœtilibus victum	496.17	musca omnino in oculis	424.25	mustelarum fel venenum esse	421.10
murrhina à veteribus inter vina dulcia enumeratum	206.24	muscarum Deus Myiodes	424.27	mustelarum hylæstrum fel aspidibus aduersatur	ibidem
murtia Veneris ara Romæ	219.9	musca quomodo fugentur	ibidem	mustum quomodo condiatur	208.4.24
muris vnus numerosus fœtus	156.47	muscarum Deus Myiagrius	148.45		
murium fœtus ac mira generatio	156.45 & inde	musca quas ades non intrent	149.1		

PARS PRIMA.

musti medicamina 208.5
mustum circa Alpes ligneis vasis conditur 208.49
mustum in Liguria quo pacto condiantur 208.22
musti vitium denuo sua sponte feruere 208.34
musti differentia plures 340.6
mustum stomacho inutile, venis iucundum 340.8
musta pumice addito feruere desinunt 510.45
musta pice condiantur 511.31
mutiani de musca supersticio 399.12
mutianus coronam Marsia capiti suo imposuit 312.48
mutianus ter Consul 399.12
mutina peculiaris vna prusina 202.32
mutin. nifi bello bolides visa 9.18
mutinensi obsidione columba epistolas in castra consulum attulerunt 151.12
mutorum hominum remedia 304.35.
E 395.43
mutius augur 144.15
mutius Q. Consul 10.24

Nabis fera qualis 114.4.
E inde
Nauij Pollionis magnitudo 94.56
Nauorum remedia 335.56
Naphtha quid 27.26. per totum. E 360.57. E 497.30
Naphtha, igni cognata materia 27.27
Napi. siue, Sinapi Persicum, herba qua 396.32
Napy Athenienses appellauerunt sinapi Aegyptium 293.16
Napi aduersus vermes quomodo medicandi 293.44
Napus vinum conficitur 207.10
Napi vbi optimi 288.19
Naporum satio 278.18
Naporum genera quinque 287.14
Naporum a locis d. nominatio ibidem
Naporum differentia, E ex eis medicina 296.10. E inde
Narbonensis prouincia thymo abundat 316.20
Narbonica vitis vno die deflorescit 203.50
Narbonensis prouincia peculiare malum carbunculus 376.4
Narbonensis vina qualia 204.29
Narbonensis prouincia fons mirus 279.10
Narbonensis in agro vna pubescentes puluerantur 242.12

Reliqua quare parte secunda.

Narcissi floris consideratio 316.50
Narcissi genera, E medicina ex eo 321.30. E inde
Narcissus a narce, non a Narcisso puero dictus 321.32
Narcissus lilij genus 314.4
Narcissi a lilij differentia 314.4
Narcissinum oleum 212.42. E 344.35.

narcissinum vnguentum 190.51
narcissini olei medicina 321.36
narcissus libertus ditissimus 468.49
narcissites gemma 527.25
nardi herba consideratio 182.34. E inde. E 191.21. E 230.17
nardi Gallici oleum 212.40
nardi Gallici medicina 321.59.
E inde
nardum rusticum a quibusdam appellatur baccharis radix 314.20. E 321.58
nardo ram Gallico quam syluestri vinum conficitur 207.13
nardina corona laus 312.60
nardina pyra 214.31
nardinum vnguentum ex quibus coctet 191.21
narium animalium consideratio, differentia, 170.53. E inde
narium loco foramina tantum habentes 170.53
narium flexilis mollitia 174.41
naribus profluens sanguis quo pacto sistatur 297.39. E 301.18. E 304.53.60. E 306.14.25. E 328.12. 15.28. E 362.44. E 385.2.9. E 394.43. E 401.34. E 419.5. E 435.16. E inde. E 446.50. E 456.22.32. E 480.16
narium vi. iorum remedia 300.40. E 304.18. E 306.43. E 310.23. E 345.32. E 355.36. E 358.53. E 360.13. E 374.46. E 478.59
narthecia, E narthex ferula genera 198.13
narycia pix praestantissima 208.36
nasamonites gemma 526.30
nascentium in hortis alia semine, alia auulsioue proueniunt 290.7
nasci vbi que omnia non possunt 230.13.
E inde
nastica Scipio vir optimus a Senatu iudicatus 98.42
nastica Scipionis repulsa exiliumque 98.42
nastica Scipionis Consulatus, E eius inuentum 107.39
nastercenes vini genus 205.1
nasturtij herba consideratio 292.17
nasturtium Venerem inibet 302.49
nasturtij genera 302.50
nasturtium Babylonium optimum 303.3
nasturtium vnde dictum 292.17
nasturtium animum exacuit 302.50
nasturtium herba in prouerbij locum habet, cum torporem excitandum volumus denotare 292.18
nasturtij semen quale 293.52
nasturtij medicina plures 302.49.
E inde
nasturtium syluestre, ac medicina eius 303.3
nasus soli animalium homini eminens 170.53
naforum a varijs figuris multa tracta cognomina 170.55
nasi consideratio 170.52. E inde
naso carentes homines 85.53.
E inde
natalitia sacra apud Romanos pulse fitilla

fiabant 263.16
natandi periti homines 85.39
natix herba qualis 394.22
naturas rerum infinitas credere, insanorum est 1.39
natura, parens homini melior, an tristior non uerba sit, ambigitur 89.13
natura vbi fide caret 89.42
natura opera non sunt composita modum amantia 207.41
natura beneficia diu occulta 180.32
natura prouidentia exempla 173.27. E 210.55. E 313.8. E 327.4
naturam in ijdem locis mutari 230.22
natura tantum similia coherent 236.14
naturam omnem experimento assequi non possumus 247.6
natura erga homines beneficia 126.11. E 350.10
natura cur alia diutius viuere, alia celarius uoluerit interire 312.14. E inde
natura multorum procax in alienis miserijs 375.50
natura E Deus idem 3.25. E 387.57
natura plura ne absumat an pariat 513.48
naturam aliquando fieri ex consuetudine 95.19
natura mira benignitas 225.14
natura mira potentia 109.12
natura mala vel bona plura sint, ambiguntur 115.22
naturam nihil frustra facere 325.48. E 421.25
natura etiam fera norunt, quae sibi sint timenda 109.12
natura subtilitas in minimis quibusque maxime admiranda 159.30. per totum caput
natura in contemplatione nihil superuacuum 159.42
natura nihil ferè impossibile 159.51
naualium inuentiones Phenices 61.24
nauarchus thoracatus, Parafij tabula 489.32
nauceri statuarij opera 476.58
naucydes statuarius quando floruerit 475.55
naucyda statuarij opera 476.57
naues tardius ire putantur testudinis p. dem uehementia 450.53
nauibz inherentes signes nocturni 10.46
nauium rostra vbi Roma affixa 221.37
nauibz ap. a materia 223.50
nauium pix, xopissa 224.44
nauium multarum subita preparatio 233.56
nauium antenna ex abiete 234.8
nauis maxima Caij Principis 234.35. E inde. E 504.30
naues ex qua materia diutissime durent 235.52
nauium velorum consideratio 282.25.
E inde. E 283.33. E inde
nauis Cleopatra velum purpureum 283.38
naues ex corio vbi 52.58. E 106.29
L 3 naues

INDICIS PLINIANI

naues ex papyro	77.10. & 106.29. &	neapolitana coronea qualia	213.17	nero Armeniaci belli dispensatorem quanti manu miserit	99.34
195.4		neapolitana castanea	217.24	nero plumbi laminis ad vocem alendam vsu	483.6
naues ubi ex scirpo & arundine	106.30			neronis principatu marmor tingere inuentum	484.20
naues vitiles corio circumfusa	52.57. & 106.29	Reliqua quare parte secunda.		neronis vxoris Poppaeae luxus	469.12.
29				& 517.39	
nauium funes ex sparto olim fiebant	354.	nebrites gemma vnde dicta	526.	nero Imperator colossus sese pingendum curauit	488.8
49		30		neronis Imperatoris luxus circa vniones	515.
nauius rostrum prima aris nota	462.	nebularum consideratio	16.40	22. & inde	
33		nebula ne satis vitibusue noceant	276.	nero Imperator T. Petronium ad mortem adigit	515.35
naues quo colore pingantur	487.5.59	58		nero amissi imperij nuntio accepto duoscalices crystallinos confregit	516.11
& 492.43		nebula vrinantibus supra caput apparens, quid sit	139.21	nero gladiatorum pugnas spectabat smaragda	518.46
nauium mira magnitudo	234.36. & 504.28. & inde	neceffitate coacta fera ad hominis opem confugiunt	113.2. & inde. & Ibidem.	neronis effigies thoracata ex iaspide	522.42
naues marmoris aduehendi causa facta	234.34. & inde. & 499.35. & 504.28	18. & inde		nero quapotione recreari solitus	414.31.
nauem echeneis remoratur	133.26. & 448.1. & inde	necydalus vermis qualis	165.41	& 440.53	
nauem quis primus repererit	106.26	nectabis rex Aegypti	504.17	neronis Imperatoris vituperatio	428.12.
naues ubi inuenta	106.26	nectarites vini factiij genus	207.18	& inde	
nauium differentia plures	106.30.	negligentiam quibusdam prodesse aliquando	266.59	nero Magicae arti deditus	Ibidem.
& inde		nemea leoni insidens, Nicia fabula	486.15.	& inde	
nauius ex ebore apicula pinnis absconsa	95.60	& 493.50		neronis inuentum, aquam decoctam in niua refrigerare	440.53
nauem onerariam quis primus repererit	106.58	nemea certaminis victores apio coronabantur	292.30	neronis triclinaria Babylonica ingentis pretij	124.13
nauius gubernaculum Tiphys primus reperit	107.4	nemesis Dea quam obrem soleat inuocari	398.42	nero Tiberij pater	154.34
nauium & ad naues attinentium consideratio	106.26. & inde vsque ad finem capituli.	nemesis simulacrum Roma in Capitolio	398.42	neronis Imperatoris oculi quales	169.59
naugia Germanicorum praeconum ex singulis arboribus	234.44	nemesis dea imago picta	494.45	neronis principatu quae portenta visa	177.59. & inde
naugia ex singulis testudinibus	130.5	nemesis simulacrum ex marmore Agoracriti opus	500.39	nero Pompeij theatrum auro operuit	463.12
naugatio maris fluminumque totum caput	18.39. per	nemesis dextra auris sacra	177.9	neronis spectaculo barena chrysocola strata	465.37
naues eodem vento contrarias feruntur in partes	14.54	nemesis Latinum nomen non reperit	Ibidem. & 398.42	neronis domus aurea urbem ambiens	463.13
naugantium praecipua pestes quae	14.14.24	nemora incolentes homines	51.36	neronis luxur in vnguentis	191.50
naugantium audacia	282.24. & inde	neocles pictor	495.1	neronis luxur in aedificijs	507.22
naugantibus vtilia	402.41	neoptolemi aduersus Persas pugnantis imago	491.20	neronis serui in vnguentis luxur	191.53
naugatio vtilis corporibus	442.39. & inde	nepenthes herba ab Helena ex Aegypto allata	364.16	neronis vxoris pompa funebri	186.33
naugantes quae ratione aquam marinam dulcem efficere possint	443.10. & inde	nepenthes herba Homeri encomio celebrata	323.26. & 364.16	nero princeps conuerberatam nocturnis gratulationibus faciem quo medicamento illinebat	198.26
naugantium imaginem pisces quidam imitantur	134.6. & inde. & Ibidem 38. & inde. & 135.23	nepeta herba consideratio, & medicina ex ea	304.50. & inde	nero Imperator thapsia dedit primus claritatem	Ibidem
nauta sidera ubi non obseruent, sed auium volatus	77.14	nepeta herba vinum conficitur	207.9	neronis tempore luxur causa qua inuenta	258.3
nauij Aetij statua	472.51.56	neptuni & Mineruae certamen, & eiusdem Mineruae prima olea	237.8	neronis supremis temporibus cupressus vetustissima Roma prolapsa	237.51
naumachiarum pontem Tiberius Imperator refecit	233.50. & 234.29	neptuni festum	266.21	neronis fossa nauigabilis a Baiano lacu Ostia perducere coepit	214.4
nauplius piscis, miraque eius nauigatio	134.40	neptuni in Caria templum	442.5	nero Pasieni priuignus	237.15
nausea maris quo arceatur	390.48	neptuni simulacrum	501.7	neronis mater Agrippina, eiusque secunda cum Pasieno Crispo nuptia	Ibidem
nauseam facientia	321.12. & 324.20	neptuno sel dicatum	173.18	neronis amphitheatrum cuiusmodi velis obtentum	283.46
nauseam tollentia	304.31. & 305.10. & 309.9. & 334.16. & 338.45. & 341.54. & 349.22. & 383.28. & 390.48. & 452.22	neridum nympharum simulacrum	501.15	nero Imperator sectiuo porro auctoritatem dedit	289.13
nauscratis tabula Delphi dicata	107.9	nerides belluae marinae	457.56	nero Imperator Peloponnesum insulam tentauit efficere	44.30
nauticus panis aluum sistit	336.2	nerides multa in Santonum litus eiecta	128.11	neronis in Aethiopiam missi exploratores, & quare	85.1.15.
nautili piscis mira nauigatio	134.7. & inde	neridum forma qualis	128.3		NETO
nealca pictoris opera	491.57. & 494.99.50	nerelinum & viris decorum	283.21		
neapolu urbs vnguentis nobilitata	190.45	nerion frutex idem cum rhododendro	226.22. & 356.31		
		nerone principatum ineunte minax & terrificus cometes visus	9.31		
		nero hostis humani generis	92.54		
		neronis principatu prata & olea in contrarias sedes transgressa	22.50		
		neronis principatu flumina retrorsum fluxerunt	27.8		
		neronis mater Agrippina	92.55		
		nero in pedes natus	92.55		

PARS PRIMA.

vero Imperator terrarum venenum 332.
 37
 meromii conminatio ad portas Cassias 73.
 21
 neruorum consideratio 174.45. & inde
 nerui vulneris summus dolor, praefectis
 nullus 174.48
 neruorum mira connexio in Tritani filio,
 Pompeij milite
 nerui vtilissimum oleum Selgiticum 212.45
 neruorum cruciatus etiam in arboribus 254.
 18
 neruorum contractorum remedia 301.
 17. & 304.37. & 331.27. & 334.44.
 & 338.34
 neruorum leforum remedia 298.
 34. & 299.60. & 300.7.15. & 301.26.
 & 306.51. & 308.27. & 309.21. & 310.
 10.50. & 322.19. & 323.31.46. & 330.
 55. & 333.18.48. & 334.23.58. & 335.
 2.24. & 336.13. & 338.34. & 340.31.
 40. & 342.22. & 344.19. & 349.3. &
 351.15. & 352.2. & 353.10. & 354.23.
 44. & 355.25.29. & 364.58. & 370.25.
 & 375.2. & 383.60. & 384.41.42. &
 392.37. & 395.27.28. & 404.1.23. &
 414.26. & 419.2. & 435.3. & 436.16.
 & 445.27. & 446.52. & 524.30.
 neruos praefectos conglutinantia 321.
 26. & 366.37. & 384.44. & 391.41.
 & 395.27. & 435.34. & 456.14. &
 497.40
 nerui bouum vomere praefici qua herba soliden-
 tur 360.38
 nerui contraria 321.32. & 334.14.
 & 336.27. & 340.30.40. & 342.5. &
 344.34.56.60. & 355.29
 nescas Thafius pictor 488.58
 nessus pictor 494.60
 nestocles statuarius Phidiae emulus 475.52
 nestorianum coloris genus 470.42
 neuras herba 372.6. & 395.23
 neuris, strichni genus 325.2
 neuroides, id est, beta syluestris 299.
 26
 neurospastos frutex, & ex eo medicina 358.
 30. & inde
 nicearchus pictor 494.38
 nicanor Mesopotamia praefectus 80.16
 nicanor pictor 493.17
 nicator Seleucus spatium inter Bosphorum
 Cimmerium & mare Caspium persodere
 tentauit 72.14.15
 nicerati statuarij opera 476.48.
 & 477.31
 niceros pictor 292.29
 nicaeus pictor nobilis 93.20
 nicias Atheniensium Imperator opes Athe-
 niensium affixit 5.43
 nicia pictoris praeceptor 493.49
 nicia pictor, primus cerussa vsta vsus 487.
 7
 nicia pictoris opera 493.50. & inde
 nicodorus Atheniensium magistratus 34.
 35
 nicolai palma mira amplitudinis 193.
 13
 nicomachus musicus, & eius gemma 514.39
 nicomachus pictor 487.9. & 488.
 3. & 492.14

nicomachi Tyndarida imperfecti 494.
 52
 nicomachi discipulus Corybas pictor 494.
 57
 nicomedes ingenti pretio à Gnidijs Venerem
 mercari voluit 99.26. & 500.
 59
 nicomedis regis vxor cur à cane perempta
 119.46
 nicomedis regis equus mortuo domino inedia
 vitam finiuit 120.55
 nicomedis regis interitus Ibidem
 nicophanes pictor 92.25
 nicophori, siue smilacis medicina 355.60
 nicosthenes pictor, eiusque discipuli 494.
 60
 nycthalopes qui, & eorum remedia 124.58.
 & 409.24
 nycthalopes quo curentur 452.54
 nyctare quibus animalibus conueniat 170.
 45. & inde
 nyctegretum herba qualis, & eius in magia
 vsus 316.41. & inde
 nyctilops herba qualis, & vnde dicta 316.
 45
 nidus Caij principis cena, & cur ita dicta
 181.14
 nigina herba qualis, eiusque vsus 394.
 21
 nihil nimis, Chilonis praeceptum 98.
 34
 nili augmentum quo anni tempore fiat 268.
 42
 nili minimum maximumque augmentum
 Ibidem
 nilimures quales 141.30. per totum
 nili aqua genitalem vim habet Ibidem per
 totum
 Reliqua quære parte secunda.
 nilios gemma qualis 522.17
 nimia omnia in omni vita perniciosissima
 179.37.38
 nympharena gemma 526.31
 nymphe zelotypia erga Herculem mortua
 Nympheae herba nouem fecit 368.42
 nymphe, apum fortis 162.50
 nympheae herba vnde dicta 368.42
 nympheae pteris herba 392.26
 nympheae genus alterum, in Thessalia nascentis
 368.48
 nympheae herba medicina 372.33. &
 378.8.58. & 379.2.50. & 381.1.20. &
 382.13. & inde. & 385.6.44.58. & 386.
 29. & 387.33
 nymphodorus medicus 478.34
 niobes & eius liberorum simulacrum 501.
 24
 nyssa Bacchi nutrix vbi sepulta 62.12.13
 nitro corporis quo pacto acquiratur 331.
 24
 nitri consideratio, natura, vsus, medicina
 445.46. per totum. & 513.9. & inde
 nitro femina aspergenda 268.
 60
 nitri spuma, optima eius pars 446.4
 nitri probatio 446.14
 nitrum quomodo in lapidem vertatur 446.
 54

nitroae aquae vbi 445.49
 niui consideratio 16.38
 niues vbi non cadant 27.16
 niuem quidam potant 285.47
 niue aqua refrigeratur 440.10
 nix satis arboribusque vtilissima 239.40
 nix, aquarum caelestium spuma 239.42
 nix vetustate rubescit 168.16
 nobilitatis verae imagines sunt liberi 485.
 6
 nodia herba, eiusque vsus 362.13
 nodorum corporis consideratio 174.46
 nomades lacte & ferina carne viuunt 83.
 29
 nomades vagi circa Arabiam 82.13
 Reliqua quære parte secunda.
 noma qua dicantur 300.45
 nomarum, id est, huiusmodi corpus depascen-
 tium, remedia 343.37. & 344.23.
 & 345.33. & 347.46. & 357.13. & 360.
 32. & 362.14. & 379.28. & 380.33. &
 384.38. & 385.34.47.49. & 394.58.
 & 401.58. & 436.33. & 450.34. &
 456.39
 nomina propria Atlantibus nulla imponun-
 tur 59.15
 nominum imponendorum ratio 399.34
 noniani Seruili superstitio 399.10
 nonius Tiberij Imperatoris libertus, & eius
 mensa 196.25.28
 nonius Senator cur ab Antonio proscriptus
 519.57
 norma fabrilis à quo reperta 105.53
 nosce te ipsum, Chilonis praeceptum 98
 35
 notia gemma 526.33
 notus ventus 13.6.12
 noualia qua 241.26. & 269.16
 nouariensium agricolarum in indagandis
 propagandisque vitibus consuetudo 253.
 38
 nouellius Proconsul cur Tricongius dictus 209.
 34
 nouis auctoritatem dare, res ardua, Prologo
 operis pag.1. vers.54
 nouitatis homo natura auidius est 181.18.
 & 243.23
 nox quid 5.3
 nocte quando lux diei visa 10.31
 noctium inaequalitas vnde 20.1
 nox vbi longissima breuissimaque 21.2.
 per totum caput
 nox vbi aliquandiu nulla 53.54
 noctes continua senis mensibus vbi 21.5
 noctis quarta vigilia ex Cassio monte Sol cer-
 nitur 62.46
 noctium dierumque magnitudinem Roma
 obeliscus indicabat 504.39
 noctes dimidium vita gaudiorum auferunt
 103.3
 nox totius anni breuissima quando 274.
 38
 noctium augmenta, decrementaque 275.15.
 & inde
 nocte die, cernentia animalia 170.
 28
 noctuarum aurium consideratio 145.43.
 per totum caput
 noctua

INDICIS PLINIANI

noctua futura presagunt 281.33
 noctua vespis, apibus, & crabronibus, inimica 423.20
 noctuarum cum ceteris auibus solers dimicatio 145.43
 noctua & accipitrinis amicitia 145.44
 noctua & cornicinis inimicitia 158.16
 noctua nulla in Creta 148.48
 nocturna agricolarum opera qua 273.7
 nocturna suppressionis remedium 393.
 5
 noxijs quo pacto dormientibus admissorum confessio exprimitur 361.7
 nubentes fusus & colus comitabantur 124.
 3
 nubium presagia 281.6
 nubes & nubila quam procul à terra gignantur 8.45
 nubes quomodo gignantur 11.49
 nubium imagines unde 16.44
 nudi quibus in locis homines incedant 59.
 9. & 86.4
 nudari membra aduersus Solem Lunamue non oportet 402.7
 numantina pyra 214.30
 numa libri quales, & ubi reperi 195.48.
 & inde per totum caput
 numa Pythagorica secta libri 195.57
 numa philosophici ac iuris Pontificij libri 195.
 59
 numa lex Posthumia qua 205.55
 numa de Deorum cultu institutio 258.4
 numa Fornacalia festa instituit 258.6
 numa Rubigalia festa instituit 276.23
 numa Rex, figulorum collegium Roma instituit 495.60
 numam saepe fulmen impetrasse 15.22
 numa de vsu piscium lex 449.17
 numa statua 560.56
 nuncoreus Sesostridis filius 504.51
 numenij praefecti Antiochi regis bina eodem die victoria 82.52
 numeri impares vehementiores 398.44
 numerus par in conuiuijs 399.2
 numerus apud antiquos non erat ultra centum millia 468.41
 numeri quaternarij vis 401.44
 numidiana pyra 214.30
 numidici visi Romam allati 118.47
 numidica aues 153.3
 numidicum marmor 489.21. & 502.
 57. & inde

Reliqua quære parte secunda.

nummorum consideratio, nota, diuersitas, variatio 462.7. per totum
 nummus aureus quando primum Roma percussus 462.40
 nundinarum tempore qua fieri licita, & qua non 258.32. & 399.6
 nundinarum tempore vngues non refecabantur 399.6
 nuptiales faces ex qua arbore 226.6.7
 nuptijs adeps adhibebatur 406.53. & 407.
 25
 nuptialibus flammeis luteus color dicatus 315.32
 nupta noua tunicarecta induebantur 124.
 5

nuptijs lana adhibebatur 418.59
 nuptia non nisi augurato fiebant 144.19
 nuptijs nuges iuglandes adhibebantur 216.
 47
 nupta noua farreum praeferebatur 258.19
 19
 nursini napi optimi 287.20
 nursina rapa praestantissima 266.16
 nux bifera ubi 217.9
 nuges Pontica, id est, auellana 216.60
 nacus arborum vmbra noxia 224.54
 nux iuglandis consideratio 216.47.
 per totum caput
 nux iuglandis succus pinguis 218.19
 nux foris ligno, intus corpore constat 218.
 31
 nuges statim à ligno recedunt ibid.38
 nux iuglandis vsus in nuptijs, & quare 216.
 47.50
 nucelana tinguntur 216.54
 nucis auellana consideratio 216.58. &
 inde
 nucis succus, Caryopon 205.47
 nucum pinearum consideratio 213.6. per
 totum. & 347.57. & inde
 nucipruna qua 213.35
 nux cito germinat 227.39
 nux quo tempore semen ferat 228.12
 nux quo tempore ferenda 248.18
 nuges capis aduersantur 248.21
 nucis Graca natura, & medicina ex ea 348.
 10
 nucibus iuglandibus Graci nomen à capitis grauedine imposuere 348.16
 nucis iuglandis oleum carynum dictum, eiusque in medicinis vsus 344.12
 nacum iuglandium noxia complures 348.16.
 & inde
 nucis pinea medicina 347.57. & inde
 nucis auellana natura, & ex ea medicina 348.31. & inde

 Barati unde dicti 471.13
 Obelisci, Aegyptiorum regum opera 504.3
 Obelisci Solis numini consecrati bantur 504.3
 Obelisci radiorum Solis effigiem referebant 504.4
 Obeliscus Aegyptij sua lingua à radiorum figura nomen imposuerunt ibidem
 Obeliscos primus omnium Mitres rex facere instituit 504.5
 Obelisco parit Cambyses, qui ubi non pepercit 504.15.
 Obelisci Aegyptij plures ibid.6. & inde
 Obeliscorum consideratio 504.11
 & inde
 Obeliscus in campo Martio, mirusque eius vsus 504.39. & inde
 Obeliscus gnomonis vsus prabens ibidem
 Obeliscus Roma in Vaticano 504.50
 Obeliscus è smaragdis 519.28
 Obeliscus Vaticanus Circi C. Imperatoris iussu Roman aduersus 234.35
 Obluionem inducentes aquae 439.22
 Obluiosum quod maxime animal 115.10
 Obmutescentium remedia 304.35. & 395.
 43
 Oboli pondus 325.28

obryzum aurum quod 463.30
 obscena Veneris diuerticula soli animalium homini cognita 155.49
 obscurus lucem dare, res ardua, Prologo operis, pag. 1. vers. 54
 obsidianum, vitri genus 513.26
 obsidiana gemma 527.39
 obsidianus lapis, ubi & à quo repertus 513.26.
 32
 obsidius obsidiani lapidis inuentor 513.
 27
 obsidionalis coronae dignitas 326.21.
 & inde
 obsolescentiam nitorem dare, res ardua, Prologo operis, pag. 1. vers. 53
 obstetrices quibus medicamentis vtiuntur 401.57
 obstupescentia corpus 373.51.
 & 503.33
 occandi disciplina & ars 269.31. per
 totum caput
 occasus siderum duplex 272.7
 occi arbores ubi 182.55
 oceani qui pisces maximis per totum caput
 oceani totius nauigatio 18.39. & inde
 oceani magnitudo 19.4. per totum
 caput
 oceani fluxus refluxusque cur maiores quam in reliquo mari 25.15
 oceani mirus astus in Cauchorum regione 221.4
 ochra color 486.36.53. & 487.12
 ocimum quando praevidetur 290.7
 ocimum difficillime inarescit ibidem
 ocimum quam diutissime floret 288.45
 ocimo nihil secundius 290.4
 ocimum cum maledictis ferendum 290.5
 ocimum pabuli genus unde dictum 252.26.
 & 267.6
 ocimum in serpyllum degenerat 293.32
 ocimum quando pallescat 293.36
 ocimum quando, & quomodo ferendum 292.
 14
 ocimum ferro tangi non vult 293.40
 ocimi semen infirmum 293.54
 ocimum quomodo rigandum 29.43
 ocimum in vinea ferendum 252.18.26
 ocimum boum causa seri solitum 267.9
 ocymi noxia 302.21. & inde
 ocimum hominibus vitandum 302.23
 ocimo scorpiones gignuntur 302.24
 ocimi esu pediculi generantur 302.27
 ocimi medicina 302.28. & inde
 ocimi sylvestris medicina 302.41.
 & inde
 ocij fugiendi in brutis exemplum 160.27.56.
 & inde per totum caput. & 161.25. &
 164.4. & 504.56
 ocnos spartum torquens, Socratis tabula 494.19
 ocreas quis primus repperit 106.1
 ocris ancilla miro modo grauida facta 513.
 58
 octauo mense nasci in Aegypto nouum non est 92.8
 octauia porticus 494.27. & 501.10.
 53.55
 octauia in scholis statua complures 500.32.
 & 501.3.10.26.53. & 502.23.
 octauia

PARS PRIMA.

Octavia poricum templa à quibus extructa 502.23
 Octavia Marcellimater 284.43
 Octauio Consule cometes visus 9.30
 Octauus Cn. Consul 10.39
 Octauus, aut (vt alij legunt) Popilius, Antio-
 chum responsum differentem virgula cir-
 cumscripsit 473.5
 Octauus Romanus eques, eiusq. crater è gypso
 495.45
 Octauus Augusti pater 501.60
 oculata piscis 458.19
 oculorum consideratio 169.41. & inde
 oculi gladiatorum duorum ad comminatio-
 nem non conuientes 169.60
 oculi perpetuo nictantes, pauoris indicium
 170.1
 oculi unicolores nulli ibidem
 oculorum pupilla quibusdam gemina 90.
 27
 oculorum visus exempla 95.54.
 per totum caput
 oculi tantum homini deprauantur 170.
 26
 oculi familijs cognomen dedere 170.26.
 & inde
 oculi nocturno tempore cernentes 169.53.
 & 170.28
 oculorum perspicacitatis mira exempla 95.
 54. per totum caput
 oculi nouissimi formantur in corpore 172.
 23
 oculi primi moriuntur ibidem
 oculorum indicia 178.60. & inde
 oculi operiuntur morientibus, patefiunt in ro-
 go 170.24
 oculorum mira compositio 170.12. & inde
 oculorum pupilla consideratio 170.13.
 & inde
 oculi absoluta vis speculi inest 170.17
 oculos aues è manibus cur appetant 170.
 18
 oculos ternos quaternosq. habere quidam cur
 crediti 86.22
 oculi quibusdam in pectore 59.20
 oculos in humeris habentes 90.57
 oculum unicum habentes 86.27
 oculorum dolores ne sentiuntur 345.44
 oculi salubres aquae 438.35. & inde
 oculi leonum vim omnem inesse 112.55
 oculi pretiosissima corporis pars 169.
 41
 oculi non omnibus sunt animalibus 169.42.
 & inde
 oculi diuersorum colorum non nisi homini &
 equo 169.48. & inde
 oculi animi indices 170.3
 oculi animi sedes 170.5
 oculi lacrymis sese purificant 170.12
 oculi in arboribus qui proprie dicantur 249.
 31
 oculorum acies quo excitetur 296.37
 oculos excacans liquor 182.53
 oculus domini fertilissimus in agro 260.
 33
 oculorum pili inconditi quo pacto corrigantur
 497.35
 oculorum albugo quo tollatur 324.23.
 & 452.48. & 498.33
 oculi ferus, herba qualis 373.29

oculis nigris infantes vt nascantur quid ma-
 tri faciendum 436.56
 oculis inimica 2.99.12. & 301.60. &
 302.20. & 307.33. & 332.33. & 333.54.
 & 340.30.40. & 353.33
 oculorum aciem hebetantia 297.51. &
 298.27. & 301.31. & 307.17. & 308.32.
 & 335.53. & 336.15. & 452.48.
 oculis vitilia 302.47.52. & 341.57. &
 401.50. & 419.27. & 425.42. & inde.
 & 426.4.10. & 518.38. & inde. & 524.
 11.
 oculorum claritati conferentia 56.52.
 & 295.2. & 299.7. & inde. & 300.13. &
 301.3.37. & 302.47.52. & 310.26. &
 311.43. & 323.7. & 338.39. & 343.51.
 & 344.26. & 351.53. & 353.8. & 356.
 57. & 368.55. & 369.27. & 373.8. &
 inde per totum. & 374.15. & 390.42. &
 403.35.55. & 405.4. & 428.8.18.26.
 & inde. & ibid.48.55. & 446.21.30. &
 450.6.33. & 452.43.58. & 453.8.
 oculorum aciem excitantia 297.37. &
 310.46. & 311.9. & 342.20. & 357.4.
 & 373.8. & inde per totum caput.
 oculorum caliginis discutientia 297.21.
 & 298.43.46. & 299.46. & 311.10. &
 322.50. & 344.26. & 345.32. & 351.
 20. & 356.28. & 359.13.23. & 360.11.
 & 367.20. & 369.49. & 373.8. per to-
 tum. & 379.24. & 374.12.22. & 389.
 58. & 401.50. & 403.55. & 404.56. &
 409.12.28. & inde. & 425.13.15.28.
 29.52. & 454.46. & 479.22. & 450.
 16. & 517.48
 oculorum scintillationibus brastica medetur
 299.46
 oculorum adustorum remedium 298.
 45
 oculorum inflammationes sedantia 321.
 44. & 322.5. & 323.35. & 327.49. &
 344.28. & 345.47. & 348.44. & 353.
 20. & 419.17. & inde
 oculorum plumbum quo pacto tollatur 374.
 10.
 oculorum nubeculas discutientia 298.
 45. & 329.56. & 394.29. & 425.29.
 oculorum cicatrices emendantia 297.
 25. & 298.45. & 329.56. & 394.29. &
 402.35. & 403.57. & 405.4. & 409.
 12.29. & 425.39. & 452.44.55. &
 & 454.3. & 465.47. & 510.42.
 oculorum epiphoras inhibentia 295.
 32. & 297.24. & 301.55. & 305.1. &
 306.41. & 308.16. & 309.40. & 310.
 46. & 321.17.39. & 323.22. & 335.54.
 & 336.17. & 343.58. & 344.31. & 373.
 11. & inde. per totum caput. & 374.2.
 38. & 390.42. & 409.10.31. & 425.11.
 & 246.1.4. & inde.
 oculorum lacrymationes emendantia 338.
 48. & 425.9. & 416.3. & 509.59.
 29
 oculi lacrymantibus frons fricanda 401.
 46
 oculorum lippitudines curantia 392.
 11. & 402.25. & 403.54. & 409.32. &
 425.51.54.59. & 446.22. & 453.4.6.
 & 478.38. & inde
 oculi lippientibus aures fricanda 401.45

oculos lusciosos, siue nyctalopas emendantia
 124.58. & 346.44. & 425.32.46. &
 452.54
 oculorum agilopas curantia 425.39

Vide Aegilopis morbi remedia.

oculorum pterygia tollentia 338.49. &
 452.55. & 478.38
 oculorum epinyctidas sanantia 397.
 41. & 343.34. & 409.12. & 452.57.
 60
 oculorum hulcera purgantia 321.18.
 & 333.54. & 336.53. & 338.49. &
 342.57. & 346.49. & 375.38. & 419.
 9. & 425.42. & 478.39. & 510.40
 oculorum glaucomata curantia 403.
 57. & 425.3. & inde. & ibidem 42. &
 426.1
 oculorum suffusiones discutientia 322.
 12.37. & 374.22. & 397.38. & 403.55.
 & 404.43. & 425.6.10.15.27.29.31.
 & 452.47. & 497.33
 oculorum argema siue albuginem tollentia
 297.25. & 327.31. & 329.56. & 337.
 31. & 351.33.54. & 356.30. & 359.20.
 & 373.9. & inde. & 401.50. & 403.56.
 & 405.17. & 409.14.29. & 425.7.27.
 31.35.39.49.50. & 426.7. & 452.48. &
 453.5. & 454.46
 oculorum scabritiei medentia 473.56.
 & 480.15. & 498.9
 oculorum ruptas tunicas sanantia 425.
 26.34
 oculorum ictu cruentatorum remedia 328.
 5. & 425.43.55
 oculorum tumorem ruboremq. sedantia 336.
 4. & 374.8. & 452.51
 oculis cruore suffusis conuenientia 509.
 56
 oculorum nimium vigilijs fatigatorum reme-
 dia 480.36
 oculis si quid inciderit quomodo extrahen-
 dum 306.43. &
 401.29
 oculorum sordes purgantia 306.31. &
 354.20. & 478.38
 oculorum affectorum remedia 295.2.
 32.53. & 297.25. & 298.43. & inde. &
 299.7.8. & 301.54. & 308.16. & 322.
 50.51. & 327.50. & 335.10.31. & 338.
 39. & 342.41.57. & 343.3.33. & 344.
 3. & 350.55. & 351.25. & 353.33. &
 356.28. & 357.29.43. & 358.15.18.49.
 50. & 373.8. & inde per totum caput. &
 373.28. & 374.2. & inde multa. & 387.
 59. & 388.35.44. & 394.6.29.51. &
 402.25. & 403.54. & inde. & 404.55.
 & 405.4. & 407.35. & 409.10. & in-
 de copiose & 419.15.52. & 425.4. &
 inde copiose. & ibidem 42. & inde per
 plura. & 439.12. & 449.37. & 450.37.
 & 452.43. & inde copiose. & 478.26.
 38. & 479.17.22. & 480.26.36. & 484.
 52. & 498.3.9.12.27. & 508.50. & 509.
 39.59. & inde. & 510.13.28.52.
 oculos iumentorum pecorumq. illustrantia
 359.22. & 425.13
 oculorum iumentorum albugines quo pacto
 emendantur 452.56
 M oculi

INDICIS PLINIANI

oculi iumentorum anagallide curantur 373. 26	æsyi in medicina vsus 428.58. & 429. 14.16. & 437.19	olea & quercus inter se inimica 350.13.
oculorum superstitiosa medicamenta 345. 42. & inde. & 359. 21. & 400. 24. & 402.26. & 425.4.50. & 426.1. & 452. 58. & 453.4	æsyum quid 419.21	olea radices cortex, quem vsus habeat in me- dicinis 343.6
odinolyon piscis, idem cum echeneide, & cur ita dictus 448.20	æstrus genus apii grandioris 162.46	oleum peculiaris oliuæ succus 211.6
odium ex amulatione audissimum 238. 56	ærum herba Aegyptia 318.42	olei liquor membra recreat 180.
odium omnium hominum quo pacto cuiquam concitari possit 404.43	osili vxor Clodia, eiusq; senectus 101.51	oleum ex oryza Indi conficiunt 212. 34
odyssea Homeri tota propemodum ex magicis conflata 427.33	osili histrionis interitus 104.46. & inde	oleum aptissimum ad odores conseruandos 191.39
odontites herba qualis, eiusq; in medicina vsus 394.24. & inde	oleagina ruia à similitudine oliuæ dicta 202. 27	olei consideratio 210.54. per totum
odoramentorum differentia tribus in rebus consistunt 314.44	oleagini coloris gemma 519.40	oleum ex sesama Indi conficiunt 212. 34
odoratorum sapor amarus 314. 45	olea Minerva sacra 180.44	oleo vetustas tedium affert 210.54
odoratissima, quæ siccissima 314. 54	olea non decidunt folia 226.21	oleum omne stomacho contrarium 343. 42
odoratorum lignorum mira copia apud Sa- beos 186.24	olea non accendebatur in sacris 220.2	oleum in Italia optimum 210.57
odoratum reducentia 302.30	oleam pollui prophanis vsibus fas non est ibid.	oleum balsaminum omnium pretiosissimum 344.25
odor quid sit 128.51	olea consideratio 210.31. & inde	oleum ex Licinia oliuæ & palato gratissimū, & vnguentis accommodatissimum 210. 58
odorum consideratio 218.14.23	olea Athenienses victores coronabant 211. 52	oleum in oliuis quandiu augeatur 211.8
odorum adulteratio quibus fiat modus 183.4.	olea fructum sator eius nullus percepit 210. 40	oleum quando, & quibus vitietur 211.9
odor halitus, & vestium malobathro commen- datur 344.32	olea olim tarda res erat ibidem	olei causa calor est 211.15
odores, plantarumq; odoratarum genera, pas- sim tractantur toto libro duodecimo.	olea natura qualis 211.5.	olei pauca differentia 211.44
odorem celerrimè euanescere 190.55	oleam ne stringito, nèue verberato, vetus lex 211.18	oleo balsamino modicè vtendum 344. 29
odores optime seruantur in oleo 191.	oleam morsu capra sterilefcere 213.1. & 255.10	oleo, vt vino, palati gratia nulla 211. 44
39	olea frondes quales 226.60. & 227.6.10.	olei natura & vsus 211.48.
odorem non sentit qui gerit 191.45	olea quando germinet 228.3	per totum caput 211.49
odorum fructuum diuersitas 218.23.	olea quando floreat 228.4	olei in gymnasijs vsus 211.49
& inde	olea non sentit cariem neq; vetustatem 235. 14	oleum quomodo faciendum 212.2
odor & sapor non simul in eodem 218. 25	olea apta valuarum cardinibus 236.27	per totum caput 212.49
odores Natura in diem gignit 312.17	olea prima in certamine Minerva & Neptu- ni edita 237.8	olei veteris vsus 212.49
odorum vis paulatim obrundit solertiam 313.3	oleam dulcentis anni viuere 237.12	oleum balsaminum contra omnes serpentes efficax 344.26
odor grauis corporis oleo myrteo corrigitur 344.10	olea quando maxime noceat pluuia 239. 28. & 254.38	olei factitij consideratio 213.2. per to- tum caput. & 343.39. & inde per totum caput
æcos asaretos Pergami quid, & cuius opus 512.38	olearum conceptus quando 239.29	oleum Ichthyophagi è piscibus faciunt 212. 35
ænanthe auis statas quotannis habet latebras 149.30	olea quibus gaudeat 242.29	oleo Saturni simulachrum repletum Romæ 212.50
ænanthe herba, & ex ea medicina 324.4	olea planta quantum inter se distare debeant 245.8	oleum vna à vespis tuctur 215. 24
per totum caput	olea in Bætica maxima arborum 245.10	olei liquor foris hominibus gratissimus 209. 57
ænanthe, id est, flos labruscæ 189.44. & 338.42	olea miliaria, & cur ita dicta ibidem	olei liquor necessarius ibidem
ænanthe quando floreat 316.52	olea Tarquinio Prisco regnante non fuit in Italia 210.34	olei futuram caritatem Democritus ex Ver- giliarum exortu prauidit 275.37. & inde.
ænanthes flos maxime durat 316.55	olea consideratio, cap. primo, & septem se- quentibus libri decimiquinti	oleum oderunt cucumeres 286.34
ænanthe vnde dicta 316.56	olea, partiumq; eius medicina 342.53. & inde	oleum ex castaneis Indi conficiunt 212. 34
ænanthe vbi optima 338.43	olearum insitio 246.28	oleum ex Rhaphanifemine 287.25
ænanthinum vnguentum 190.46	olea ferenda præcepta ex Catone 247.29.	oleum sesamæ Arabes exprimunt 83.30
ænanthinum oleum 212.36	per totum caput	olei balsamini natura, & medicina ex eo 344.25. & inde
ænanthini olei natura & medicina ex eo 343.41	olearum talea quales esse debeant, & quomo- do ponenda 248.15. & inde	oleum herbaceum quod, & ad quid vtile 344. 39
ænantinum vinum quod, & quomodo fiat 206.48. & inde	olea quibus locis & quo tempore ferenda 247. 44. & inde	oleum balsaminum oculorum claritati pluri- mum confert 344.26
æneates, vini genus 205.1	olea in quercus scrobenon ponenda 247. 52	oleum balsaminum aconito aduersatur 344. 28
æneas pictor 495.42	olea quæ vitibus apta 252.34	oleum laurinum, & eo medicina 344.5. & inde.
ænothera herba qualis, eiusq; vsus 383.26. & 385.54	olearum morbi 254.14.	olei medicina 343.38. & inde
ænotheris herba magica 361.	& inde, & 38. ibidem. & inde	oleum quod optimum 343.4. olei
53	oleam lambens capra sterilem facit 255. 11	
ænotri frater, Peucetius 38.13	olea nudatis radicibus fertiles fiunt 256. 56	
	olea vbi non nascatur 316.19	
	olea florum medicina 343.37	
	olei solum quod optimum 240.54	

PARS PRIMA.

olei omphacij natura, & medicina ex eo 343.
40
olei ananthini natura, & ex eo medicina
343.41
olei cicini natura, & ex eo medicina 343.
53. & inde
oleorum factisiorum varij vsus & medicina
343.38. & inde
oleum picem e pannis extrahit 350.
24
oleum calci solum miscetur 350.24
oleo extinguuntur quadam, qua aqua accen-
duntur 465.58. & 509.46
olei vsum fontes quidam supplens 439.27
oleo apes & reliqua insecta exanimantur
164.1
oleum a quo repertum 105.57
olea strense, plumbi nigri genus 482.
53
oleaster arbor qua loca ames 225.1. &
247.45
oleaster non sentit cariem, neque vetustatem.
235.14
oleaster quo Hercules coronatus est ad Pli-
nij vsq. etatem duravit 237.6
oleastri corona Olympiorum victores corona-
bantur 211.53
oleastrum buxi genus 225.43
oleastri natura, & medicina ex eo 343.27.
& inde
oleastro elephantes deuorato chamaleonte fi-
bi medentur 116.30
olenus Calenus aruspex 398.12
olympias, pictrix 495.8
olympia perpetuus victor Euthymus 101.
25
olympias Thebana, medicina perita 309.11.
& 415.6
olympia victoribus statue dicantur 472.
26
olympia statuarum ingens copia 473.
57
olympiorum victrix equa pregnant 156.
27
olympia athleticam Hercules instituit 106.
24
olympias ventus 13.16
olympias ventus Eubæe peculiaris 254.51
olympiorum corona ex oleastro 211.
53
olympus Macedonia mons qualem habeat bu-
xum 225.47
olympus mons lauro abundat 230.23

Reliqua quære parte secunda.

olympij Iouis simulachrum ex ebore Phidia
opus 99.27. & 474.50. & 475.9.
& 477.27. & 488.23. & 500.41.43. &
501.30.58
olyra frumenti genus 261.46. & 262.
42. & 263.7.46. & 334.51.
olyra medicina ibidem
oliua sterilis in India 182.16
oliua genera tria 210.43
oliua liquores varij, & eorum bonitas 210.
46. & inde
oliua quando colligi debeat 210.49.50
oliuam Liciniam aues non appetunt 210.
60

oliua natura qualis 211.5. per totum
caput
oliua amurca quid, eiusq. vsus 211.5. & inde.
212.53. & inde
oliua colligenda lex qua 211.18
oliua nucleo, oleo, carne, & amurca constant
211.5
oliua varia genera 210.43. & 211.25.
oliuarum, qua in tabularis asseruantur, oleu
quotidie decrescit 211.29
oliua quomodo condiantur 211.37
oliuarum cultura 211.56. per totum
caput
oliua qua quibus in locis ferenda 211.56.
& inde
oliua musco rubro infestatur 211.60
oliuarum seruandarum ratio 212.2.
per totum caput.
oliuarum bacca 217.44
oliua succus qualis 19.19
oliuas in Mileto eruca depascunt 254.
39
oliua quando colligenda 274.44
oliua flores apes non attingunt 317.21
oliua vsus & medicina 343.8. & inde
oliua, si a capra lambatur, sterile scit 124.
53
oliuetum viam publicam transgressum 255.
46
oliuantes ne oleum stringant aut verberent,
lege antiquissima cautum 210.17.
oliueti dispositio 247.39. & inde
copiose
oliueti prodigium 255.45
ololygon, ranarum marium vox 171.51
olorum alitum consideratio 147.54.
& inde
olorum in morte flebilis cantus, fabulosus
147.54
oloris cum aquila inimicitia 158.15
olorum similitudinem onocrotali habent
152.55
olus pingui in terra ferendum 268.33.
olera ne vermes rodant 293.46
oleris marini medicina 454.29
olusatrum herba, & eius natura 292.41.
& inde
olusatrum quid, & ex eo medicina 302.10.
& inde
ombria gemma 526.33
oma, ficus qua, & vbi nascantur 215.
42
omphacij olei consideratio 189.35.
per totum caput
omphacij olei natura & medicina ex eo 343.
49. & inde
omphacium vinum quomodo fiat 206.47.
& inde
omphacij vini medicina 338.37. & inde
omphacocarpos, herba qualis 389.28.
& inde
onagri, id est, syluestris asini consideratio 122.
22. & inde
onagri vbi precipui 122.24.
onagri partium in medicina vsus 98.
38. & 412.51
onagri non transeunt montem Cappadociam
a Lycia diuidentem 126.39
onescritus scriptor 77.5. & 78.37.38.
& 91.16

onychis gemma consideratio 520.33.
& inde
onychis pisces qui, eorumq. in medicina vsus
457.9
onychina pyra 214.31
onychitis, cadmia genus 403.30.
onychipuncta gemma 522.40
onyscos vermis & ex eo medicina 426.26.
& 431.7. & 432.6
onitis origani genus 305.59
onitis herba eadem cum origano Heracleoti-
co 306.7
onyx piscis 458.27
onyx marmoris genus 503.41
onochiles herba, & ex ea medicina 329.38.
& inde
onocrotali aues 152.15. & inde
ononis herba spinosa 318.58. & 319.
29. & 389.12
onopyxos herba spinosa 319.10
onopordon herba, eiusq. effectus, & medicina
394.33
onosma herba qualis, eiusq. effectus 394.
31
opali gemma consideratio 519.51.
& inde
opali gemma vitia 520.2. & inde
opheostaphyle frutex 198.33
ophicardelos gemma 526.38
ophidion piscis 458.19
ophion animal Sardinia peculiare 407.
59. & 437.44
ophiostaphylos herba eadem cum vite alba
339.39
ophites marmor quale, & vnde dictum 503.
26.29. & 510.56
ophinsa, herba magica genus 361.16
ophrys herba qualis, eiusq. vsus 387.5
opimiana vina generosissima, & cur ita dicta
206.26. & inde
opimius L. Consul C. Gracchum armis oppres-
sit 203.34
opimius C. Gracchi caput auro rependit
462.45
opij veneni remedia 306.11. &
372.27
opion quid, & qualiter fiat 307.29
opion somno mortem affert ibidem
opij experimentum 307.41. & inde.
opion quomodo optime seruetur 307.45
opion medicus 297.4. & 331.46
opisthotonos quid 410.53
opisthotonicorum remedia 296.54. &
297.13. & 300.19. & 304.38. & 307.20.
& 309.19. & 310.3. & 320.59. & 327.
27. & 331.26. & 333.33. & 353.10. &
357.36. & 383.18. & 384.43.45. & 393.
8. & 410.53. & 446.54. & 454.12
opobalsamum quid 187.44
opocarpalum venenum 408.30
opocarpathi remedium 454.
42
opopanacis vsus in theriaca 311.55
oporice medicamentum 358.58
oppidorum Diutulares carmine euocaban-
tur 398.24.26
oppidum Cecrops primus instituit 105.
36
oppio Capitonis scirrhus in ventre natus 94.
13

INDICIS PLINIANI

opuntia herba qualis, mira q̃, eius natura	319.	oryges caprarum genus	125.40.	Oris vitiorum remedia	308.18. & 321.
50		& 158.5		10. & 333.50. & 336.16. & 342.28. &	
opera rustica quæ quibus apta temporibus	273.16. & circa	orionis caelestis signi exortus	273.22.	343.14.19.31. & 344.21. & 345.51. &	
opera rustica quæ quo Luna statu facienda	278.47	& 274.36. & 275.22		357.33. & 350.48. & 353.8. & 357.46.	
per totum		orionis hyderis occasus	275.55.	& 358.15.16.33. & 410.45. & 450.	
opera artificum mira	504.2. & inde.	& 274.37		34	
& septem sequentibus capitibus		orionis ortu tempestates fieri	276.1	ossa praevisa in veterinis qua recrescant	174.
orata Sergius ostrea Lucrina ceteris praeulit		orionis gladij occasus	278.17	42	
140.49		orionis gigantis corpus resossum, eiusq̃ longi-	94.53	ossa concreta quibusdam esse	95.
orationis profaica inuentor	65.29. &	tudo	526.35	16.33	
106.22		orites gemma	177.26	ossium fractorum remedia	296.41.46
orbicularis figura mundi	1.47.	oryx animal quale	11.9	302.48. & 338.41. & 384.37. & 391.	
per totum caput		oryx fera Aegyptia	267.27. & inde	51	
orbis piscis rotunda forma	449.57. &	oryza, frumenti genus	262.27	ossa e terra nascentia	509.14
458.21		oryza vsus maximus in Italia	212.34	ossa fracta quo pacto e corpore extrahantur	310.53. & 322.21. & 337.38. & 339.50.
orbis miracula septem.	Quare Miracula	oryza oleum	301.44. & inde	& 340.2. & 372.53. & 373.4. & 385.	
orbis septem		ormini herba medicina	382.17	39. & 480.16	
orbitas Roma in summa auctoritate	200.	orminos agrios herba	337.29. & inde	ossa ligna qua	2.33.33
24		ormini siue Hormini herba genera, natura,		ossei lapides	509.14
orca in Ostiensis portu oppugnata	128.	medicina	13.26.51	ossifraga avis	143.32.
28		ornithias ventus quis, & unde nomen acce-	319.45	34.40	
orcarum cum balenis pugna	128.21.	perit	225.57	ossifragi in medicinis vsus	431.33.44.
& inde		ornithogale herba qualis	267.52	& 432.4	
orca marina bellua	128.21.	ornus arbor montes amat	337.42.	oscines aues unde dicta	146.5
& 457.57		orobanche herba qualis	465.34	oscines aues quotannis vocem mutant & co-	149.3
orca gemma	526.32	& inde	74.2	oscines aues quando fecerint	149.27
orchus herba qualis, eiusq̃ vsus, & medicina	382.17.23. & 384.37. & 355.53. & 391.	orobitis chrysocolla genus	205.1	oscuratio lesbali parturientibus	92.35
36		orodes vbi Crassum superari	364.17	osculum dare propinquis mulieribus cur in-	206.5
orchites genus olea	210.43. & 211.23	orcticum vinum	47.7	stitutum	60.44
orchomenius calamus fistulis aptus	232.	orpheus poeta primus Græcorum de herbis ali-	131.48. & 458.32	osiridis Dei templum inclutum	394.35. & inde
8.19		quid prodidit	202.36	osiris herba qualis	428.29
orchomenij lacus calami, variaq̃, eorum ge-	232.19. & inde	orphi piscis	214.13	osyrites herba	255.34
nera		orthampelos vitis genus	304.5. & 307.4. &	ostentorum pleni libri Aristandri	255.34
orcynus piscis	458.20	orthomastica poma	322.21.49. & 323.15.27.31. & 328.17.	ostentorum vires nostra si sunt in potesta-	393.19
orelius M. paucarum horarum Consul	104.	orthopnoia vtilia	& 332.17. & 348.48. & 352.5. & 356.	te	106.
30		322.21.49. & 323.15.27.31. & 328.17.	55. & 359.25. & 360.9. & 378.13. &	ostentorum interpretatio à quo reperta	126.19 & inde
oreon herba, polygoni genus	394.53	& 332.17. & 348.48. & 352.5. & 356.	385.3. & 393.24. & 395.18.53. & 396.	& 144.52. & 145.20. & inde. & 146.	
oreoselinum herba	291.23	12. & 406.31. & 450.32. & 465.46	12. & 406.31. & 450.32. & 465.46	49. & 230.3. per totum. & 225.26. per	
oreoselini descriptio, ac medicina	302.	orthrageriscus piscis	449.14.	totum. & 368.39. & inde.	
14.16		& 458.21		ostracis gemma	526.36
orestes matrem & Aegisthum interficiens,	494.45	orix herba que	319.40	ostracites gemma	ibidem 36.38
Theodori tabula		orixometra avis, coturnicum dux	148.2	ostracium piscis idem cum onyche	457.8
orestis corpus resossum, & eius magnitudo	94.54	orixus hyderum duplex	272.7. & inde	ostracita lapides eorumq̃ vsus & medicina	509.36
orestis iudicium in scyphis duobus sculptum	470.18	osiumentis manus vice ad pabula decerpenda	170.57	509.36	
orestion herba	207.19	oris consideratio	169.36. & 170.55.	ostracitus cadmie genus, eiusq̃ vsus	478.
orfitus Cornelius Consul	10.25	& inde		30	
orfiti vxor Vestilia	92.9	oris loco, volucres rostra habent	170.56	ostrea lunari potestate augeri, minuiq̃	11.
organa hydraulica quis inuenerit	99.	oris differentia plures	ibidem. & inde	39	
16		ore concipientia animalia	156.	ostrearum viuaria à quo primum excogitata	140.46
orientis populi quo vino vrantur	206.	55		ostrea silicium duritia teguntur	130.30
59		ore carent cicada	166.21	ostrearum natura	139.35
orientis populi funes ex palma folijs fa-	227.2	ore carentes homines	85.54	ostrearum generatio	140.10
ciunt		oris halitus quomodo iucundior fiat	306.	ostrea capita non habent	169.2
orientis populi bella calami conficiunt	231.	36. & 311.51. & 335.43		ostrea vbi optima	140.49.
47		oris graucolentiam tollentia	332.18. &	& 452.17. & inde	
orientis oceanus refertus syluis	198.59	342.47. & 343.31. & 410.1.44		ostreorum consideratio, natura, bonitas, loca	452.2. per totum caput
orientis quibusdam in locis nihil nasci	199.	oris hulnera sanantia	297.22. & 300.	ostreorum magnitudo	452.20
10.11		45. & 302.7. & 304.39. & 305.29. &		ostreorum medicina	ibid. 21. & inde
orientis therebinthina optima	208.11	306.27. & 308.18. & 309.5. & 320.25.		ostreorum copia vbi	77.1
orientis vestis ex qua materia	357.35.	& 321.10. & 336.19. & 338.46. & 343.		ostrea siue Ostrys, arbor infelix	197.
origani herba consideratio & medicina ex ea	305.58. & inde. & 316.11. & inde.	14. & 345.51. & 348.52. & 349.35. &	52		
origan: semen minimum	316.14	350.53. & 354.42. & 355.26.56. &		othonne herba qualis, & eius in medicinis vsus	394.28
origanum & hrasica inimica	350.16	358.26. & 380.32. & 382.20. & 394.			
origanum Heracleoticum quod	365.45	21.57. & 404.19. & 410.27. & 418.1.			
origano vinum conficitur	207.9	& 478.60. & 479.23.50. & 480.16.26.			

PARS PRIM A.

orbonis M. inuentum 191.50
 oria piscis 458.20
 orides aues Hispanis tarda appellata 147.
 20
 oris aui qualis, & vnde dicta 148.8.
 & inde
 ouans quis primus Romam ingressus 219.
 23
 ouantes myrtea corona vrebantur 219.
 25
 ouidij liber de piscibus 448.41. & 458.
 30
 oues quando lauanda 274.31
 oues quando tondenda 274.39
 oues qua ratione fœmina pariant 279.
 28
 oues qualiter pascenda 279.25
 oues non nisi fœmina qua ratione gignantur
 437.56
 oues aquis quibusdam colorem mutant 439.
 14. & inde
 ouibus & bubus antiquorum multa constabat 258.23
 ouium honor apud veteres 258.24
 ouium dente segetes depascenda 268.16
 ouium lac quale 406.8
 ouium in medicinis vsus 432.59. &
 433.2. & 435.10
 ouium genera duo 123.40
 ouium generositatis signa 124.17
 ouium cauda cubitales in Syria 124.18
 ouium boiūque effigie primum as signatur
 258.26
 ouorum consideratio 153.48. per totum.
 & 419.39. per totum caput
 oua struthiocamelorum pro vasis habita 142.
 43
 ouorum natura, medicinaq; 419.29.
 per totum caput
 oua quo tempore supponenda 278.52
 ouorum in cibis vitilitas 420.18. & inde
 ouorum candido, & calce viua virum fer-
 ruminatur 420.31
 ouo perfusum lignum, non ardet 420.32
 ouum anguinum, portentoſaque eius natura
 420.34. & inde
 oua que quadrupedes pariant 153.48.
 per totum caput
 ouorum auium differentia Ibidem per to-
 tum caput
 ouo oblonga gravioris saporis 153.59
 oua que fœminam, & qua marem pariant
 153.59.60
 oua qualia, quot, & quando supponenda 154.
 22. & inde
 oua sterilia qua artemoscantur 154.24
 oua citra incubitum in Aegypti funeri fœtus
 edunt 154.30
 ouorum auguria 154.34. per totum caput
 oua sine gallini igne fouentur 154.37
 oua hypenemia qua 155.3
 oua vrina qua 155.28
 oua sine maribus interdum nasci 155.25.
 & inde
 oua etiam terra operta fœtum edere 154.
 32
 oua zephrya qua 155.27
 oua aceto macerata per annulos trahi 155.
 29
 oua quomodo optime feruentur 155.29

ouis viuentes homines 52.11
 oxalidis herba consideratio 309.30
 oxycedrus arbor 193.40
 oxygala quid 406.48.51
 oxylapathon herba, & medicina ex ea 309.
 32.38. & inde
 oxymeli qualiter fiat 207.38. & inde
 oxymelitis confectio, & medicina ex eo 342.
 23. & inde
 oxymyr sine, id est, myrtus syluestris 212.28.
 & 219.11
 oxymyr sine eadem cum rusco 349.42
 oxymyr sineſ descriptio, & in medicinis vsus
 349.37. & inde
 oxymyr sine quid, vinūque ex ea factitium
 212.31
 oxymyr sinum oleum, eiusque natura 344.
 11
 oxypora medicamenta 311.17
 oxyis iunci genus 320.21.24
 oxyis herba, eiusque vsus 394.39
 oxyſchonos iunci genus 320.21
 oxytriphylon quid 316.3
 ozanapiscis 134.14
 ozanarum morbi remedium 357.56
 ozanitis nardi genus virus redolens 183.37

P Abula luxuriosa non semper
 pinguis soli iudicium esse
 240.32
 Pacuuius Taurus adilis plebis
 472.56
 Pacuuij Poeta pictura 485.39
 Pacuuius Poeta, Ennij ex sorore nepos Ibi-
 dem
 Pades, id est, picea arbor Pado fluuius nomen
 dedit 40.15
 Padus fluuius Herodoto incognitus 181.
 47
 Paantides gemma 526.48
 Paderos, herba eadem cum careſolio 293.
 11
 Paderos, acanthi genus 331.29
 Paderos gemma 520.8. & 523.1.23
 Paonia herba consideratio 365.32. &
 inde. & 392.53
 Paonia medicina 384.46. & 386.12
 Pagana lex de fufis per agros non torquendis
 399.8
 Pagri piscis consideratio 131.46
 Pagri piscis in medicinis vsus 455.47
 Pagri hyemis pragelida incommoda sentiunt
 131.46
 Paguri cancrorum genus 134.55
 Pala arbor qualis 182.3. per totum. ſine
 Palacrana, id est, maiores auri Palacra
 massa 464.42
 Palatina tribus Roma 258.31
 Palatina domus Caſarum, multorum artifi-
 cum ſignis ornata 502.8
 Palatina Venus, L. Crassus à Bruto appellatus
 499.59
 Palatina ades Apollinis 514.58
 Palamedis faſce gladium cõdentis picta ima-
 go 493.45
 Palamedes quas literas repererit 105.27.29.
 & alia. & 105.54. & 106.10
 Palearum consideratio, differentia, vsus &c.
 277.20. & inde
 Palearum hordei medicina 334.48

Palearum tritici medicina Ibidem
 Palea optima qua 266.50
 Paleatum lutum quod 315.14
 Palemonis Grammatici inſignis vinea 203.
 11
 Palilicium ſydus 273.58
 Palimpſſa quid 353.8
 Paliuri ſpina consideratio 197.28.
 & inde
 Paliurus quando germinet 228.40
 Paliuri medicina 358.1. & inde
 Pallas. Quare Minerva. 468.48
 Pallas libertus Claudij principis diſſimulus
 304.57. & 305.20.
 & 308.44
 Pallorem inducentia 304.57. & 305.20.
 & 308.44
 Palma arboris consideratio, genera, natura
 192.7. per totum
 Palma in Italia ſteriles 192.8
 Palmis gentes quadam panem conficiunt
 192.9
 Palmis Orientis populi vinum exprimunt
 192.19. & 206.59
 Palmarum ſexus 192.25.36
 Palmarum genera quadraginta nouem 192.
 57
 Palma ex ſeipſa renaſcens vbi 193.5
 Palmis viridibus gulari milites Alexandri
 193.32
 Palmarum in ſolijs olim ſcriptitatum 195.
 51
 Palma in Aethiopia quales 196.14
 Palmarum ſuccus qualis 218.20
 Palma ſtatiim à ligno recedunt 218.34
 Palmarum fructus ſine ligno 218.37
 Palmis non decidunt folia 226.21
 Palmarum ſolijs funes olim conficiebantur
 227.3. & 284.11
 Palmarum folia duplicia 227.8
 Palma facile fructum perdunt 228.27
 Palma carne commendantur 218.45
 Palma pondus valide ſuſtinet, quoniam in di-
 uerſum curuatur 235.60
 Palma Celi inſula vetuſtiſſima 237.6
 Palma ſublato cacumine ſterileſcunt 254.
 35
 Palmarum nemora vbi 62.7
 Palmarum vinum apud Arabas 83.
 30
 Palmarum nobilitas vitibus, oleiſque proxi-
 ma 344.43
 Palmarum incommoda & noxe Ibidem
 Palmarum medicina 344.45. & inde
 copioſe.
 Palma myrobalanum ferentis consideratio,
 & medicina 344.51
 Palma vbi probatiſſima Ibidem
 Palma elates, ſive ſpathes, natura 344.
 53
 Palma meridianum Solem ſpectare debent
 252.41
 Palmati lapides quales 509.15
 Palmei vini medicina 341.48
 Palmeo vino qui vtantur 206.59
 Palmefia vina vnde dicta 204.24
 Palmi primum vini factitij genus 207.
 47
 Palmites Meridiem ſpectare debent 253.2
 Palmitum vitium consideratio 251.18
 & inde

INDICIS PLINIANI

palpebrarum animalium consideratio	170.	panicum ne auestangant	268.11	uestia	113.44.
38. & inde		panicum ubi ferendum	268.25. & 274.	panthera aconito necantur	116.25.
palpebra quibus non sint	170.41	22		& 387.51	
palpebrae cur à natura data	170.39	panicum, & ex eo medicina	335.27.	panthera in seruandis vnguibus ingenium	
palpebrae decidunt Venere abundantibus	170.	& inde		112.47	
41		panicula calamorum flos si aures ingrediatur		panthera sola odorata inter animalia	315.
palpebrarum pili inordinati chondrylles ma-		exurdat	457.41	2	
stiche corriguntur	332.32	panis differentia, & medicina ex eo	335.	pantherarum oculi quales	519.9
palpebrarum viriys medentia	346.14. &	57. & inde		panthera cor maximum	172.32
352.50. & 353.20. & 374.15.38. & 401.		panis nauticus aluum sistit	336.1	pantheris formidabiles hyana	403.46.
51. & 404.16. & 409.29. & 437.3. &		panis sitanius quis, eiusque vsus	336.2	pantherarum carnibus videntes homines	86.
452.49. & 453.12.		panem conficere Ceres reperit	105.23	27	
palumbium auium consideratio	150.52.	panis è milio, & panico	261.13	panthera quos non attingant	422.25
per totum caput		panes Alexandrini ammos semine cōficiunt		pantherina mensa cirrea	197.35
palumbes lauro sese purgant	117.32	305.17		pantheon templum Roma quale, & à quo ex-	
palumbes hyeme abeunt	148.26	panes quot ex modio similaginis & floris	263.	structum	472.9. & 502.10. & 506.
palumbes bis anno pariunt	154.7	38		54	
palumbes quot oua pariant, & earum incu-		panis faciendi ratio, & eius differentia	165.	panicapaum vrbs laurum non nutrit	230.
bandi ritus	154.55. & inde	35. & inde		24	
palis apta materia quo modo & quo tempore		panis ubi fiat ex piscibus	91.29	papauer herba in honore habita apud Roma-	
ferenda	248.41. per totum caput	panes ex lotometra Aegyptij pastores confici-		nos	293.8
pamphilus pictor, praeceptor Apellis	489.	unt	329.57	papaueris succus soporiferus, mortemque affi-	
54.57. & 493.18		panis appellationes diuersae vnde tracta	344.	rens	307.27
pamphilus Bebij interitus	105.35	35. & inde		papaueris syluestris natura, & medicina ex eo	
pamphilus Q. Consul	195.51	panis varia confectio	264.35. & inde	307.38.39	
pamphila mulier bombycina vestis repertrix		panes Romani per seipso faciebant	264.	papaueris genera plura	307.22. & duobus
164.43		44		mox sequentibus capitibus.	
pampinari palmes quis dicatur	251.5	pane alio procures, alio vulgus utebatur	285.	papaueris medicina	307.22. & inde
pampinandi tempus quod aptissimum	279.	41		papaueris nigri succus quo pacto colligendus	
29		panem Roma mulieres conficiebant	264.	307.26	
pampinorum medicina	338.22. & 319.	44		papaueris folia quando cadant	261.31
13		panis ariso conditur	306.35.	papauer quando ferendum	371.15. &
pan Deus, vide infra Panos		& inde		272.49	
panos siue Ligustici medicina	305.31	panis militaris tercia parte ponderosior suo		papauer syluestre faucibus affectis medetur	
panacea Aesculapij filia	365.39.	frumento	262.7	272.52	
& 494.19		panis saluberrimus quis	330.50	papaueris genera, natura, satio, vsus	293.
panaces Chironion	365.46. & 372.30	panis quot pondo ex tritici modijs	262.	1. & inde	
panacis oleum	212.40	9		papauerum capita à Tarquinio superbo de-	
panacis sapor	294.18.19	paniscus pictus à Taurisco	494.48	cussa	293.8
panacis herba varia nomina	292.51	pannucea poma	214.15	papauerata vestes	124.6
panacis herba consideratio	365.	panorum morbi remedia	295.5.	papellus Sexius Consul	145.23
37. & inde. & 370.28. & 372.30.38. &		& 302.55. & 308.35.49. & 309.24. &	papilio lucernarum luminibus aduolans in-		
373.10		321.34. & 322.25. & 327.29. & 328.	termala medicamenta numeratur	408.	
panacis herba medicina	377.40. & 380.51.	13.23.26.54. & 330.19. & 331.1. & 335.	49		
57. & 381.47.53. & 382.4.41. & 383.9.		8.35. & 336.21.60. & 337.16.32. &	papilio apibus inimicus	163.57	
& 383.24.31.54.56. & 385.14.23. &		342.45. & 343.2. & 346.34. & 354.	papiliones quo nascantur modo	167.48	
386.13.16		50. & 350.56. & 351.2. 40.56. &	papilionis aduentus, veris initium indicat		
panaeus pictor	488.22	252.49. & 353.3. & 354.41. & 356.56.	271.36		
panaeus frater Phidia	488.22.33. & 542.	& 358.3. & 362.35. & 382.4. & 391.	papiliones aluearia infestantes quo necentur		
18		31. & 392.5. & 400.54. & 402.17. &	318.5. & inde		
panathenaicon vnguentum Atheniensibus v-		405.49. & 407.13. & 432.29. & 450.	papinius Sex. Consul zizipha & tuberes pri-		
stratissimum	190.49	52. & 452.26. & 479.2. & 498.41. &	mus in Italiam attulit	213.55	
panchrestos stomatice quomodo conficiatur		509.7		papinio Sexto Consule phœnix visus	142.54
347.30. & inde. & 510.2		panos dei effigies picta	489.2. &	papyria lex	462.37
panchrus gemma	526.41	492.11		papyrius Cn. cum dentibus natus	49.33
pancratiastarum simulachrum ex are	475.	panos simulachrum	501.30.58	papyrio Cn. Consule lumen de calo noctu vi-	
26.32		panse vnde dicti	177.17	sum	10.31
pancratium cichorij genus	299.37	panse Seruili interitus	105.37	papyrij L. Pratoris iudicium	92.13
pandecta, libri Graci inscriptio. Prologo ope-		pansebastos gemma	526.44	papyrij Lucij votum, si Samnites vicisset	206.
ris,	pag.2.vers.26	pantherarum consideratio	113.18. per	8	
pangei montis rose	313.27	torum caput. & 116.24. & inde		papyrius Masso myrto coronatus ludos specta-	
pangonius gemma	526.41	panthera auxilij causa ad hominem confugit		uit	219.27
panici spica qualis	261.6	113.18. & inde		papyrius Cursor terrorem pratori Praefesti-	
panicum vnde dictum	261.9	pantherarum macula spectanda	113.35	norum verbo incussit	244.24
panici genera plura	261.12	pantherarum odor quadrupes allicit	113.	papyrij Fabiani laus	508.29
panici vsus in Gallia, & Aquitania	264.	38		papyrianum horologium	107.34
16		pantherarum astus	113.38	papyri fruticis consideratio	194.48.
panicum ubi feri non debeat	264.19	panthera senatus consulto cautum ne in ita-		& inde. & 195.21. & inde	
panicum frugis genus quando ferendum	260.	liam adueherentur	113.42	papyri fruticis medicina	356.24. &
54. & 274.11		panthera à quibus in adilitate Romam ad-		inde	papyri

PARS PRIMA.

Papyri flore di coronabantur 195.3
 papyro quidam nauigia texunt 77.10. &
 195.4
 papyri vsus varius 195.4. & inde
 papyri caulis ipse pomum est 218.48
 pappos, id est, lanugo quadam in plantis 319.
 27
 pappus coggyriae arboris 198.7
 pappus herba, eadem cum senecione 374.
 60
 papulas à triplici herba gigni 308.47
 papularum remedia 399.
 22. & 349.6. & 353.44. & 384.5. &
 407.16. & 414.13. & 446.26. & 497.
 56. & 498.45
 paratonium coloris genus 465.41. & 486.
 34.57
 paralius herba, tithymali genus 308.5. &
 380.33
 paralytis remedia 295.45.
 & 300.15. & 305.23.26. & 333.35.52. &
 353.10. & 356.46. & 366.17. & 383.29.
 & 390.40. & 393.24. & 433.23. &
 446.45. & 449.57. & 450.43
 paranites gemma, ex genere amethystorum
 522.58
 paraphoron aluminis genus 497.55
 parasus pictor 487.9. & 489.10.15.20
 parasangarum apud Persas non ubique eadem
 mensura 80.47
 parasij pater Euenor 488.50
 parasij opera 489.12. & inde per totum
 caput
 perdalianchesa coniti genus 116.26
 pardalium genus vnguenti 190.50
 pardalios gemma 527.34
 pardorum ferarum consideratio 113.40.
 & 158.8
 pardi quam cautè vngues custodiant 111.47
 pardi lingua qualis 171.47
 parentationibus faba adhibebantur 265.28
 parentes necantia 155.40. & 165.45.
 49. & 166.9
 parerga in picturis qua dicantur 492.
 46
 parianus piscis 458.4
 paris Dearum iudex, Helena amator, & A-
 chillus interfector 476.43
 paridis simulachrum ex ere 1bidem
 paridis os marmore percussum 502.43
 pariendi facilitatem praestantia 306.56.
 57.60. & 324.5. & 404.28.31
 parietum aliquot genera 496.39. & inde.
 per totum caput
 parietes formacei 496.39. & inde
 parietes lateritij 496.53. & inde
 parietes marmorei 503.7
 parietes picati vbi 511.23
 parietes herbis pingi 326.4
 parmeniscus Astrologus 278.10
 parnassus mons laurum spectasumam habet
 219.56
 parnassus mons quales habeat abietes 234.17

Reliqua quæ reparte secunda.

paronychiarum, id est, vnguium morbi, reme-
 dia 322.22. & 336.1. & 338.49. &
 343.31. & 349.29. & 350.53. & 362.
 41. & 403.28

parotidum, id est, aurium apostematum, re-
 media 295.4.5.
 & 300.51. & 305.28. & 306.14. & 309.
 8.24.41. & 310.47. & 327.29. & 328.
 13.26. & 331.6. & 337.9.26. & 346.34.
 47. & 347.1. & 351.19. & 363.3. &
 392.41. & 400.25. & 403.4. & 407.
 15. & 409.52. & 426.53. & 452.26. &
 453.23. & 498.42
 parra avis quo tempore non appareat 276.
 53
 parsimonia exempla 153.30.
 & 164.4. & 179.33. & 258.12.15.46. &
 260.17. & 469.20. & 470.6
 parthenis herba, postea Artenisia dicta 368.
 37
 parthenium herba qua 319.46. &
 328.50. & 366.12
 parthenium vnde dictum 329.3
 parthenij medicina 324.44. per totum
 caput
 parthi vnguenti madent 190.35. &
 191.22
 parthorum regum vnguendum quod 191.
 22
 parthi vestibibus literas intexunt 195.9
 parthi quo vino vtantur 206.11
 parthi bibendo gloriam querunt 209.33
 parthi quanto pius bibunt, tanto magis siti-
 unt 209.51
 parthorum reges qua herba vtantur, in votis
 suscipiendis 316.43
 parthorum, & Romanorum imperij terminus
 63.31
 parthorum reges, cuius fluminis aquam bi-
 bant 81.36
 parthorum halitus cur insectus 179.10
 parthi crapula dediti 179.12
 parthi cicadis vescuntur 166.17

Reliqua quare parte secunda.

partus prodigiosi 91.39. per totum
 caput
 parto vno mulieris quot fetus edi possint 91.
 39
 partus qua ratione contineri possint 234.
 26. & 404.12. & 415.9
 partuum ratio ac diuersitas 94.28. per
 totum caput
 partus necatia 303.53. & 304.4. & 396.32
 partus faciles praestantia 295.11.
 & 297.14. & 299.35. & 303.35. & 304.
 35. & 306.56.57. & 309.13. & 324.5. &
 332.19. & 348.57. & 349.7. & 351.6.
 45. & 359.17. & 360.42. & 361.57. &
 362.51. & 386.11. ferè per totum caput.
 57. & 389.17. & 395.18. & 396.13. &
 400.14. & 404.35. & 407.9. & 415.11.
 23. & 420.13. & 486.13. & inde. &
 448.18. & 456.56. & inde. & 510.26.
 32
 partus mortuos ex vtero euocantia aut expel-
 lentia 299.
 35. & 300.18. & 303.35. & 304.35. &
 310.41. & 322.34. & 323.16. & 329.
 51. & 336.41. & 342.31. & 344.55. &
 351.43.46. & 352.29. & 357.13. & 386.
 17.20.25. 34.37. 43.54. & 415.16.
 29.33. & 419.9

partus quorumlibet animalium extrahentia
 360.10
 paruis ex rebus magna interdum gloria pa-
 ratur 214.4
 pasqua aliquandiu vnicum Romanorum ve-
 stigal 258.23
 pasuorum nomine antiqui quid intellexerint
 Ibidem
 pastiles plasticem statuarum sculpturaq; ma-
 trem esse pradicabat
 passe vna vnde dicta 201.8
 passer piscis 495.46
 passeris pisces plani 132.47
 passeris pisces quid à rhombis distent 132.
 47
 passeris avis consideratio 150.58. per to-
 tum caput
 passerum in medicinis vsus 429.9. &
 433.6. & 437.26
 passerines cotes trans alpes reperta 511.
 45
 passienus Crispus bis consul 237.15
 passienus Crispus Neronis vitricus 237.
 15
 passi consideratio 205.21.
 & inde
 passines Rex Sagdonacis filius 81.54
 pastinaca herba consideratio 288.2.
 & inde
 pastinaca quomodo & quando ferenda 287.
 58
 pastinaca erratica & medicina ex ea 296.
 48. per totum. & 371.20
 pastinaca piscis in medicinis vsus 453.
 26.44. & 454.6. & 456.13. & 457.7
 pastinaca astus & in latrocinando solertia
 138.43
 pastinaca radius venenatus 139.44
 pastinaca ex planorum piscium genere 132.
 54. & 133.18
 pastinaca pinnis carent 132.54
 pastinaca quibus inimica 349.30
 pastinaca ictus remedia 336.36.
 & 408.47. & 451.3.54
 pastinaca piscis qua partes sine noxa edi non
 possint 451.55
 patavinorum calidus fontibus herba virides
 innascuntur 26.41
 patavinorum fontes calidi & medicati 442.
 36
 patella olea morbus 254.15
 paterculi filia Sulpitia omnium mulierum
 pudicissimae iudicata 98.46
 patetion palma genus 193.15
 patientia exempla 90.48. & 96.6.
 per totum. & 476.27
 patinarum luxus 153.41. per totum.
 & 496.13. & inde
 patribus raro procetiores filij 94.51
 patria causa mori ingens laus 100.39
 patria amoris exemplum in L. Tuberone 145.
 55
 patrobis Neronis libertus harenam in vsu
 palestra à Nilo sibi ad vehendam curauit
 496.34
 patrocles statuarum 474.56. & 477.
 42
 pauida sunt, quibus cor pregrande est 172.31
 pavimentorum faciendorum ratio 496.
 23. & 512.36. per totum
 pau-

INDICIS PLINIANI

pauimentorum origo	512.36	pectunculi pisces	133.52. & 458.25	Reliqua quære parte secunda.
pauimentorum diuersa genera	Ibidem. &	pectunculi piscis medicina	452.50	
inde per totum		pecunia immodica exempla	468.41. per	
paulus Aemilius Metrodorum Philosophum		totum caput		pelasgos, lauri genus 219.49
eundemque pictorem Romam adduxit		pecunia vnde dicta	258.22. & 462.27	pelecinum herba, eiusque vsus 395.19
494.6		pecunia prima ouium, bouumque effigie signa-		peleciton herba lentem necat 267.53
paulus Aemilius Perseum superat	5.34. &	ta	258.26	pelignorum linum quale 383.1
463.18. & 494.7		pecuniarum vbi vsus nullus	62.3	pelij montis spina mira 182.40
paulus Aemilius ararium ditat	463.18	pecuniam Aegyptiorum reges ne successoribus		pelles erythrodano tinguntur 356.45
paulus Aemilius Mineruam in ade Fortuna		relinquerent, in pyramidum opera eam		pellicum forma quo pacto lentigine sedari
dedicat	475.12	profundebant	504.54	possit 422.7
paulus Aemilius Consul	41.38	pecunia vi discreta sunt elementa natura		pelles, ardeolarum genus 155.18
paulus Aemilius Macedonia septuaginta duas		285.47		pelopis costa eburnea 399.42
vrbes vno die vendidit	46.55	pecus potu pinguescit	157.60. & inde.	peloponnesiacum bellum 417.4. &
pauli Aemilij Censura	107.37	pecori balatus quo concitesur	304.43	427.54
pauli basilica mirum adificium, eiusque co-		pecus rhododendro necatur	356.33	pelorides pisces 458.9
lumna Phrigia	506.52	pecoris consideratio, eiusque generatio, & na-		peloridum piscium medicina 454.47
paulo L. & C. Marcello Consul lib. lana pluuit	16.6	tura	123.22. per totum	penelopes effigies picta 489.2
pauonum alitum consideratio	146.8. per	pecora in Ponto felle carent	390.20	penelopes aues 516.49
totum. & 155.5. & inde. & Ibidem 26		pecori tonitrus abortum gignit	123.36	penitentia exemplum in serpentibus 422.
pauonum intellectus, ac gloria cupiditas	146.	pecori caput infirmisimum	124.23	10
8. & 154.9		pecora auersa a Sole pascenda	Ibidem	pennarum animalium consideratio 175.30.
pauonem quis Roma cibi causa primus occide-		pecora stultissima animalium	124.23	& inde
rit	146.20	pecori qua vita longissima	124.24	penna euulsa recrescunt, praecisa non crescunt
pauo animal maleuolum	146.19	pecora quibus saginentur	237.29	175.30
pauones Columbis amici	158.30	pecus pecunia nomen dedit	258.22.	pennarum insectarum consideratio 166.
pauo. inuidum animal	425.36	& 462.27		35. & inde
pauonum in medicinis vsus	Ibidem	pecus aliquandiu vnicum populi Romani ve-		pensilis vrbs, Theba Aegyptia 506.17. &
pauonis apex qualis	168.30	ctigal fuit	258.23	507.2
pauonaceae tecta	511.1	pecora futura interdum praesagiunt	281.	pensiles cucumerum horti 286.28
pauoris remedia	451.42	29		pensiles horti Semiramidis in Assyria 285.
pauperis cena scolymus	332.9	pecora maxime la serpitio herba vescuntur		25
pausias pictor	493.19.31	284.55		pensilium balnearum vsus quando 376.52
pausia pictoris, & Glycera amica eius inuen-		pecorum medicina	337.20. &	pensilis ambulatio Gnidi, Sostrari opus 505.
tum	312.29	359.21. & 367.23. & 373.27. & 378.28.		32
pausia pictoris Stephanoplocos tabula	312.	& 419.35. & 431.32. & 432.38.39		pensilis horti descriptio 506.17.
31		pecudum fini in medicina vsus	432.	& inde
pausia oliua	210.43. & 211.23	38		pensilia theatra Curionis 507.50
pax & bellum natura in plantis	294.47	pecudes vt feminas, vel mares procreant, quid		pentadactyles pisces de genere cocharum 458.
pacis templum Vespasiani opus	506.53	faciendum	123.36	10
pacis templum a Vespasiano signis picturisq;		pecudum fetus quo vitentur	399.28	pentadoron lateris genus 496.41
exornatum	477.15. & 489.53. &	pecudum nota a primum signatum	462.	pentapetes herba fraga gignens 371.8
491.48. & 501.23. & 503.38		27		pentaphyllon herba 371.9
pecten Veneris, herba, eiusque in medicinis		pedatim incedere quid	177.14	pentatibi Delphici ex ere, Myronis opus 475.
vsus	362.11	pedamentorum materia optima	248.59.	26. & 476.10
pectines pisces	135.16. & inde	& 350.45. & inde		penthesilea Amazonis inuentum 106.4
pectines digito admoto se contrahunt tan-		pedianus L. Consul	145.23	pentorobos herba 365.33. & 392.
quam videntes	169.42	pedianus Aconius	101.57	53
pectines maximi, & nigerrimi estate	458.	pediculus vestes quid liberet	385.20	peplion herba, eiusque vsus 308.11
22		pediculi, quae animalia infestent	167.55.	peplos herba qualis, eiusque vsus in medicinis
pectines optimi vbi	Ibidem	& inde		395.9. & inde
pectinum generatio	140.7.15	pediculi ex qua gignantur materia	167.55	peponum natura, & medicina 395.31.
pectoris animalium consideratio	174.7. &	pediculi ocimo generantur	302.27	& inde
inde		pediculi quibus perimantur	333.53.	pepones in genere cucumerum qui dicantur
pectus hominis solitum	174.	& 498.17		256.33
8		pediculari morbo quidam interierunt	167.	pepones quomodo toto anno feruentur 256.
pectoris agritudinis remedia	297.	54		42. & inde
41. & 297.55. & 299.9. & 301.37. &		pedius Quintus pictor	485.45	peptica medicina 307.37
302.55. & 303.24. & 304.31. & 306.		pedunculi maris	453.17. & 454.11.	peraticum bdellij genus 183.2
45.51. & 307.19. & 309.60. & 310.25.		pegasi equi pennati	114.19	perca pisces 131.48
56. & 322.3.6.50. & 327.41. & 328.7.		pegasi aues equino capite	153.17	percarum piscium medicina 456.52
27. & 336.9. & 337.25. & 346.33. &		pegma in circo argenteum	463.9	percides pisces 458.24
347.47. & 348.50. & 351.60. & 352.		pelagium, genus purpura	137.39.	percnopterus aquila genus 143.16
60. & 353.9. & 356.53. & 357.4. &		& inde		percnos, aquilarum genus 143.9
359.13. & 360.2. & 363.6. & 366.29.		pelamis piscis	131.1.5. & 458.5.6.20.	percussus quo pacto dolore lenari possit 399.
& 377.39.45.46.52. & 378.4.20.25.		21		56
26. & 379.47. & 382.20. & 390.5.39.		pelasgi Vmbros ex Hetruria exegerunt	33.	percussorum remedia 342.21
& 393.33. & 395.50.60. & 396.13.16.		53		perdicion herba vnde dicta 319.44
& 411.2. & 419.54		pelasgi in Latium literas attulerunt	105.	perdicion herba qualis, eiusque vsus, & medi-
		34		cina 324.44
				perdix qua herba delectetur 342.21
				perdicum

PARS PRIMA.

perdicum auium consideratio & inde	150.22.	28. & 467.7. & 498.15.	perpenna M. fenectus	101.45	persica vbi st. rills	213.45
perdices promiscue iniri	150.28		perpendicularum instrumentum fabrilè à quo	105.52	& 228.36	
perdices vento concipere	150.31		repertum	105.52	persicorum succis nullus color	218.22
perdicum astus	150.27. & inde		perpensa herba qua, & ex ea medicina	321.	persicorum odor qualis	218.24
perdices lauro sese purgant	116.32	47. & inde	perpressa herba qualis	381.42	persica quando ferenda	248.18
perdices in Boetia nulla	148.58		perse vnguentorum repertores	190.	persicorum vsus, & medicina ex eis	347.15.
perdices vbi bina corda habeant	172.	35	per sarum reges qua herba sese muniant ad-		& inde	
33			uersus omnia tum animi tum corporis in-		persicum innocuum cibus	347.16
perdices non pinguescunt	174.28		commoda	361.10	persici spadones aliquando imperarunt	192.
perdices quomodo pugnaciores fiant	330.		per sarum reges qua herba corporis venusta-		60	
41			tem sibi conciliens	361.28	persius doctissimus. Prologo operis, pag. 1.	
perdicis in medicinis vsus	425.40. &		per sarum legatis latace herba à rege accepta		vers. 30	
431.31. & 436.43. & inde			omnium rerum copiam suppeditare cre-		persolata herba qua	371.24
peregrina arbores qua	181.29		debat	377.1	persolata herbae medicina	377.30. &
peregrinationis homines natura auidi	243.		per sarum & Aegyptiorum nauale praelium		382.5. & 384.10. & 385.12.41	
23			494.40		persoluta herba consideratio	325.23.
perelius statuarius	474.53		per se quibus gemmis delectentur	527.2	per totum caput	
pergamena scitilia	496.4		per se arbor qualis	213.47.	personata herba, Gracis arcioni	370.51.
periantri de nobilibus pueris castrandus man-	133.32		& inde		& 371.24	
periantri nauis à muricibus retenta ibidem			per seus Memphi Perseam seuit	213.	pedum morbos qui non sentiant	335.43
periboetos Satyros ex are, Praxitelis opus	476.14	49	per seus Alexandri at auus	ibidem	pedes gallinacei, herba qualis	374.11
pericarpon bulbi genus, eiusq. genera, & me-	372.28		per sei clades, Romanorumq. de eo victoria,		pedibus vniones quibusdam gestati	136.
dicina			quo prodigio praeiuncta	255.	26	
periclymenos herba, eiusq. vsus in medicinis	395.13. & inde	41	per seus Atlantem montem adiit	56.	pedum animalium consideratio	176.55.
periclymenus statuarius	477.43	10	per seus à Paulo Aemilio victus	463.	& inde	
periclis vernula Splanchnoptes, eiusq. simu-	477.1	19	per seus ab Octauio nauali certamine victus		pedes homini maximi	177.15
lacbrum ex are		472.7	per sei simulachrum, Myronis opus	475.	pedum auium diuersitas	177.31
pericles Mineruae monitu venulam sibi cha-	329.1	25	per sei effigies à Parisio picta	489.33	per totum caput	
rum parthenio herba sanauit			per seus pictor, Apellis discipulus	492.	pedum insectorum consideratio	177.41.
periclis Olympij simulachrum	476.	28	per sei filius Perseus sagittarum inuentor	106.	per totum caput	
32		2	per se arbor vnde dicta	212.42.	pedum numerus nulli impar	177.47
periculo urgente fibri sibi genitalia praeiungunt	117.7	& 216.52	per se poma fugacissima	213.28	pedum clauorum remedia	295.52. &
periculo quaesita maxime placent	135.47		per se aegris innocua	213.27	306.32. & 310.59. & 321.24. & 333.19.	
perileucos gemma	526.48		per se quando primum reperta	213.	28. & 335.14	
perillistatuarij taurus aeneus	477.	26	per se venenatam in Perside gigni, falsum		pes imus visis in vestigio carnosus	177.
35			est	213.46	21	
perilli interitus	ibidem		per se foris corpore, intus ligno constant	218.31	pedum morbi remedia	296.1. & 301.
periodica febres quo pacto curentur	295.		per se arbores in Rhodo florent, nec fructum		14. & 331.2.22. & 335.14. & 336.51.	
51			ferunt	228.38	& 342.13. & inde. & 347.52. & 351.17.	
periphoreti Artemonis simulachrum ex are	475.20		per se quibusdam corpus ligno adheret, in		& 353.52. & 432.38. & inde per totum.	
475.20			quibusdam facile separatur	218.35	& 450.19. & 498.43	
peripneumonici, id est, pulmonis morbo la-			per se clasia anchora à Scyllide praefixa,	494.26	pestis nulla vnquam Locris aut Crotonè	24.
borantibus, virilia	306.4. & 333.51.		eiusq. rei pictura	96.3	44	
& 346.35. & 360.7. & 378.43. &			per se victoria eo ipso die, quo contigit, Ro-		pestilentiam senes minime sentiunt	103.16
395.8			ma nuntiata	96.3	pestilentiae medicina	341.51. & 349.
perisson strychni genus	325.2		per se maris arbores	183.8. & inde. &	3. & 360.18.43. & 382.8. & 513.49	
peristereon herba qualis	370.54. &		14. ibidem		pestilentiam in meridianis regionibus semper	
372.14. & 388.46			per se bellum quando gestum	264.	in occasum Solis ire	103.17
peristereonis herba medicina	373.15.		43		pestilentiam in meridianis regionibus hyeme	
& 385.43. & 386.28			per se peregrina arbor	181.	fieri, nec trinos excedere menses	103.
periurorum supplicium ad Olacham Bithyniae	439.46		29		18	
amnem			per se arborum consideratio	213.25.	petauristas crurum lasciuia pulices imitan-	
perixyomenos ex are, Antigonii opus	477.		per totum caput		tur	167.59
22			per se genera plura	ibidem	petesucus rex Aegypti	505.
permutatio rerum Troianis temporibus in vsu	459.39		per se ingens pretium	213.27	36	
459.39			per se Aegyptia qualis	194.17. & inde	petilij floris consideratio, naturaq.	315.
perna pisces, ex genere concharum	458.				41	
39					petilij Caij in Aedilitate repulsa	460.
perniciem omnem selagine herba auerti	357.				30	
18					petisfa poma	214.9
pernionum remedia	295.60. & 299.				petrae brassica vino inimica	300.40
21. & 328.26. & 331.3.9. & 333.29. &					petrae brassica qualis, & ex ea medicina ibi-	
335.11. & 336.23.60. & 343.15. & 345.					dem. & inde	
38. & 346.37. & 382.43. & 388.5.8. &					petreij Attinatis in Cimbrico bello facinus	
389.35. & 407.1. & 413.11.16. & 452.					327.41. & inde	

INDICIS PLINIANI

petrites vini genus	204.56	Phaon qua arte Sappho poetriam ad sui amo-	philippi nobilis Romani piscina	140
petronius Titus à Nerone peremptus	515.	rem pellexerit	55	
34		pharia vna Pisis Peculiaris	philippi Macedonis oculus sagitta ictus, & à	
petronius Diodotus medicus	299.45.	pharicon venenum eiusq; remedium	Critobulo medico circa deformitatem cu-	
& 371.12		30	ratus	99.8
petronij P. gesta	85.3	pharnaceon herba Pharnacis regis inuentum	philippus Astrologus	278.
petroselinum vnde dictum, & medicina ex eo		365.49	10	
302.18. per totum caput		pharnacis primi Ponti regis statua argentea	phyllis ex qua arbore se suspendit, ea nun-	
peucedanum herba totum annum in vmbra		469.57	quam postea reuivuit	228.25
asseruatur	3.96.47	phasganion herba diuersa à lonchitide	philistio medicus	296.53. &
peucedani herba medicina	371.37. &	48	302.34	
372.55. & 373.16. & 377.25.45. & 378.		phaselidū lilium rubens	philiscus Thasius Agrius apum amator	160.
8.14.43. & 379.44. & 380.53. & 381.		phaselinum oleum quod, eiusq; in medicinis	53	
4.51. & 383.36.51.53. & 384.41. &		vsus	philiscus pictor, eiusq; opera	494.
385.6.45. & 386.31.50		phasiana aues	43	
pecestes Alexandri seruatur	476.7	phasiana aues pediculis infestantur	philiscus Tragædus Protogenis pictura	492.
peucestis simulachrum ex are, Tificratus opus		passachates gemma	8	
ibidem		phedius felicissimus Delphico iudicatus oracu-	phyllantes herba leuiter aculeata	319.
peumene, spuma argentea genus	466.	lo	33	
54		phellandron herba qualis	philocharus pictura in foro D. Augusti collo-	
pezica, fungorum genus	287.	phengites lapis qualis	cata	486.18
39		phenion herba, & medicina ex ea	philochares, id est marrubium herba	310.
phacos lentis sylvestris genus, & ex eo medi-		49	13	
cina	336.33	pheraus Iason hostili vulnere vomica morbo	philocles pictura linearis inuentor	485.
phaetontis casu illustratus Eridanus fluuius		liberatus	21	
39.51		pherecydes futurum terramotum prädixit	philomela auis, id est, luscinia consideratio	
phaetontis icti fulmine, sororumq; in popu-		21.37	149.7. & inde	
los arbores conuersarum fabula	516.	pherecydis Syrii mira mors	philometor rex de agricultura praecepta edi-	
18		46	dit	259.2
phaetontis simulachrum ex marmore	501.	pherecydes orationem profaicam inuenit	philon pictor	477.43
11		22	philonis opus Atheniensium armamentarium	
phaetontem in Aethiopia obisse	516.	pherenice mulierum felicissima credita	99.16	
29		58	philonides Alexandri cursor	20.17
phagedena hulerū exedentium genus	296.	phycites gemma	philonidis velocitas	ibid. & 95.43.
35. & 383.22		phycos thalassion quid, eiusq; genera & vsus	philopas herba	310.13
phagedenarum remedia	296.35.50. &	198.60. & 382.49	philosophia Pythagorica libris Numa com-	
298.38. & 303.1. & 305.27. & 339.43.		phycis piscis ter quotannis colorem mutat	prehensa	195.57
& 346.40.59. & 356.38. & 360.12. &		133.37. & 458.21	philosophi India quo vescantur cibo	182.7
383.22. & 385.52. & 414.46.50. &		phidia Atheniensis Iupiter Olympius ex ebore	philyra in coronis quis bractæas primus addi-	
498.15		99.27. & 474.49	derit	312.41
phager piscis	458.21	phidias quando floruerit	philyra, hoc est, tenuissimi cortices tiliarum	
phalacrocoraces aues alpina	153.7	488.20	coronarum lemniscis vtilis	225.21
phalangion herba qua, eiusq; in medicinis v-		phidias initio pictor fuit	philotimus libertus in rogum patroni se con-	
sus	395.29	20	iecit	99.59
phalangiorum genera, consideratio, natura,		phidias etiam marmora scalpfit	philoxenus pictor, eiusq; opera	492.
venenum	422.44. & inde	& inde	22	
phalangius aranei genus	116.15. &	philadelphia mater Berenice	phylon herba qua	328.45
126.50. & 146.58. & 267.56		philanthropos herba qualis	phylura funes olim factitari	284.11
phalangius eruo innascitur	267.56	389.28	phyrama hammoniaci genus	188.9
phalangiorum morsus remedia	301.29.	philarchi picta effigies	physemata, concharum abortus	136.1
& 323.36. & 330.15. & 342.36. &		philemon Ptolemai praefectus primus topa-	physes gemmae qua, & vnde dicta	527.
349.20. & 351.23. & 354.38. & 355.13.		zium Aegyptum importauit	53	
49. & 361.34. & 371.49.51. & 374.40.		56	phyfeteres bellua marina	457.
& 389.19.31. & 395.32. & 396.10. &		philini pater panthera catulos è fouea exe-	56	
422.47. & 449.60. & 451.3		mit	phyteuma herba	395.
phalangius parentes occidit	165.44	115.19. & inde	33	
phalangites herba qua, eiusq; in medicinis v-		phileteria herba qua, & vnde dicta	phitharus piscis	458.22
sus	395.29	philestij Apollinis simulachrum ex are	phlegmonas raphani illiti curant	296.
phalaris herba qualis, eiusq; in medicinis vsus		35	21	
ibid.37		philippidis velocitas	phlegontis gemma	527.30
phalaris primus Agrigenti tyrannus	105.	45	phlegmaum crocum quale	314.31
59		philippo Macedone Graciam vexante calum	phleos herba qua, eiusq; vsus in medicinis	327.
phalaris aenei tauri inuentorem Perillum, in-		sanguineum visum	55	
uentio suo excruciauit	477.	philippus Macedo quando Graciam inuase-	phleos herba & folio & caule spinosa	318.
34		ris	57	
phaleris vicenis quinis L. Siccus virtutis ergo		philippus rex poculo aureo puluino subdito	phloginos gemma	526.46
donatus	97.13	dormire solitus	phlomos, id est, verbascum herba	371.
phalerides aues Seleucia Parthorum peculia-		philippi Macedonis simulachra ex are	51	
res	153.2	38.48	phlox coloristantum gratia in coronamentis	
phalerion pictor	494.43	philippi porticus Roma	experitur	316.28
		& 494.46	phoca	

PARS PRIMA.

phoca pisces, id est, vituli marini 128.
 54
 phoca cur sub aqua diu vrinetur 172.
 52
 phocis pyri genus ad Chios 255.13
 phamonee Apollinis filia 143.11.
 & 144.21
 phoenicobalanos palma Aegyptia fructus 187.
 52
 phoenicopterus avis qualis 153.4
 phoenicurus avis 149.29
 phoenicis avis consideratio 142.46.
 per totum caput
 phoenix vnicus toto orbe 142.47
 phoenix Soli facer 142.51
 phoenix avis ex se renascitur 193.5
 phoenix longissima vita 101.32
 phoenicis apex qualis 168.29
 phoenice quibus vnguentis nobilitata 190.
 49
 phoenicea herba, & ex ea medicina 335.
 45
 phoenicis statuarij Epitherses ex are 476.
 60
 phoenicites gemma 526.47
 phoenicias ventus 13.11
 pharci chorus, ex marmore, Scopae opus 501.
 16
 phonos herba 319.17
 phorus piscis 458.22
 phorimon aluminis species 497.53
 phorineum vini falsi genus 205.13
 phoroneus antiquissimus Gracia rex 105.
 30
 phragmitis calami vsus in medicina 457.
 38
 phragmon statuarius 474.52
 phragmonis statuarij opera 475.8
 phrenas Graci vocant quae nos praecordia 173.
 27
 phreneticorum remedia 295.28. &
 298.10. & 300.22. & 303.31. & 306.57.
 & 352.3. & 354.45. & 383.51. & 419.
 4. & 503.30
 phrygion animal, mirag, eius natura 434.
 35
 phrygi moduli à quo reperti 106.
 16
 phrygio concentu Iouis stellam in caelesti har-
 monia moueri 8.41
 phrygium inuenta 436.41
 phrygia hydromeli laudatissimum 207.37

Reliqua quare parte secunda.

phrygiana toga quando in vsu esse coeperint 124.5
 phrygiones qui 124.9
 phrygius lapis qualis, eiusq, vsus 509.
 50
 phrygius flos quando proueniat 317.2
 phrylus pictor quando floruerit 488.
 50
 phrynon herba qualis 372.6. & 384.
 44. & 395.22
 phrynes meretricis simulachrum 476.
 20
 phrynos rana genus 451.28
 phthiriasis morbi remedium 295.18. &
 298.12. & 310.3. & 339.26. & 344.35.

& 351.30. & 355.15.23. 27.46. & 367.
 52. & 372.45. & 385.18
 phthysicorum remedia 296.47. & 298.
 14. & 310.49. & 330.49. & 331.31.54.
 & 352.18. & 353.2. & 359.48. & 360.
 10.43. & 369.35. & 378.27. & 383.17.
 19.21. & 406.13.25.36. & 407.3.12. &
 413.57. & 414.1.3. & 423.25. & 456.
 7. & 509.8
 phu, nardi species 183.46. &
 322.2
 pica varia quae 148.57
 picarum astus 150.16
 picarum loquacitas 151.56.
 & inde
 piceastri arboris resina qualis 208.
 31
 picata vva 201.41
 picatum vinum quod 341.24
 picea arbor. Quere post Pix.
 31
 picena vva trans Alpes gratissima 202.
 34
 piceno agro peculiaris Irtiola vitis 202.
 25
 picentina pyra 214.30
 picena oliua in cibis gratissima 211.
 37
 pycnocomon herba, eiusq, vsus in medicina 379.51. & 384.27. & 385.51
 picis lactuca genus 290.33
 picris toto anno floret 319.53
 picris verrucas tollit 330.46
 pyctanon vinum 203.60
 pictones populi calce agros stercorant 242.3
 pictorei Aetoli senectus 101.35
 pictores quibus coloribus maxime vtantur 486.32. & inde
 pictor qui primus marem, feminamq, discre-
 uit 488.30
 pictor quidam nudas sibi virgines imitandas
 proposuit 489.7
 pictorum insigniorum nomina & opera. Li-
 bro trigesimo quinto. cap. 9. 10. 11. per to-
 tum 488.30
 pictores quidam pinxere quae pingi non pos-
 sunt 491.24
 pictrices feminae 491.48. & 495.1.
 & inde
 pictae vestes in vsu fuerunt apud Aegyptios 495.11. & inde
 pictura nulla Troia temporibus 485.
 32
 pictura quae primum Roma publicata 486.2
 picturae respicientes suspicientes & despicien-
 tes à quo primum factae 488.
 32
 pictura certamen Corinthiac Delphis 488.
 39. & inde
 picturae excellentes plures 489.12.
 & inde
 pictura Phidiae atate initium cepit 500.
 31
 pictura à quo reperta 106.
 25
 pictura herbarum fallax 363.
 59
 pictura honor 484.16. per totum. &
 485.40. & inde
 pictura encaustica duo olim fuerunt genera 495.8

pictura initia incerta 485.16. &
 inde
 pictura inuentum suum esse Aegyptij glorian-
 tur 485.17
 pictura initia, vmbra hominis lineis circun-
 ducta 485.19
 pictura quando Roma honos haberi coeperit
 ibid. 36. & inde
 pictura quorundam imperfecta plus admira-
 tionis habuerunt, quam absoluta 494.
 52
 pictura Polygnos plurimum contulit 488.
 43
 picturarum membra quis primus articulis &
 venis distinxerit 488.33
 pictura quis vestium rugas primus adiecerit
 ibidem
 pictura ingentis pretij 485.59. & inde.
 & 488.4.25. & 489.34. & 491.5.41.
 & 492.13. & 494.12
 picturis lignum quod aptissimum 233.
 37
 picus Martius paoniam effodientibus infestus
 365.36. & 392.59
 picus Martius quibus inimicus 423.20
 pici arborarij rostrum habentes ab apibus non
 attinguntur 437.51
 pici Martij consideratio 145.48. per
 totum. & 168.34
 picus Martius vnde dictus 145.5
 pici Martij in capite Tuberonis confidentis
 prodigium 145.55
 picus Martius vbi non sit 148.55
 picus quam caute nidu suum suspendat 149.
 10
 pierica pix optima 208.35
 pietatis exempla 98.50. per totum
 caput. & 126.32. & 147.53
 pietatis ades vbi Roma 98.53.54
 pygargifera ex genere caprarum syluestrium
 125.41
 pygargus aquila genus 143.7
 pigmenta nobilia complura 138.22. &
 inde per totum
 pigmenti cerulei consideratio 470.25.36
 pygmaei Spuhamei à statura dicti 91.7
 pygmaeorum regio 85.57.
 & 91.7
 pygmaei in cauernis viuunt 91.23
 pygmaeorum cum gruib, certamen 91.9.
 & inde. & 146.34
 pigrutiae exprobrator cuculus 274.8.
 & inde
 pila lusoria inuentor Pythius 106.24
 pilum teli genus à quo repertum 106.4
 pilumni vnde dicti 258.16
 pili quo molliores efficiantur 498.11
 pilorum consideratio 174.28.
 & inde
 pili virorum pice euelluntur 208.19
 pili ne nascantur 300.35
 pili qua arte renascantur 321.25
 pili toto è corpore salamandra sanici conta-
 ctu defluunt 157.5
 pilos reddentia 338.36. & 415.20. &
 456.9. & 487.50
 pilos è corpore detrahentia 338.51. & 346.
 13. & 404.5. & 405.7. & 422.14. &
 425.1. & 436.48.52. & 444.40. &
 487.3

INDICIS PLINIANI

pilus corijs quo pacto detrahatur	347.	per totum caput		pyri sylvestris vsus & medicina	346.6.7
50		pyramides cur excogitata	504.55	pyrorum natura, & medicina vsusq; in cibo	
Πινυκιδίου libri Græci inscriptio. Prologo		pyramidum magnitudo	505.6.12	346.3. & inde	
operis.	pag.2.vers.26	pirata omnium primi hybernæ nauigatio-		pisana filigo	263.24
pinacotheca	484.29. & 495.8	nem experti	13.40	pisani agri vus peculiares qua	202.32
pinaster arbor	223.42	piratica statio apud Sasonem insulam	42.		
pinastro non decidunt folia	226.	60		Reliqua quære parte secunda.	
26		piratis à Pompeio naues ademptæ	96.32.		
pinari penatibus Alexander parci iussit	97.	& inde		piscatrix rana qua, eiusq; solertia	138.
42		piratico bello restrata corona qui donati	221.	40	
pinearum nucum consideratio	213.7.	30		piscium consideratio.	Libro nono, per
per totum caput		pyrausta insecti descriptio	168.18	totum	
pinæ corona Isthmiorum victores coronaban-		per totum caput		piscium Indici maris mira magnitudo	127.
tur	213.12	pyreicus pictor	492.31	41. per totum caput	
pinæ nuces quomodo serantur	243.	pyrenæ montes buxo abundant	225.45	piscium ingentia ossa	127.52. & 128.13
15		Reliqua quære parte secunda.		piscis asinus, equus, tauri similes	127.54
pinæ nucis natura, & ex ea medicina	347.			piscis qui maximi	127.56. per totum
57. & inde		pyren gemma vnde dicta	527.26	caput	
pinguedinem facientia tollentiaq;	340.54.	pyrethrum herba	407.58	piscis effigie humana	128.2. per
55. & 406.40		pyrgoteli quantum detulerit Alexander	99.	totum caput	
pinguedinis animalium consideratio	174.	18. & 514.43		piscis an spirent, dormiantq;	128.38. per
26. & inde		pyrites lapis qualis	509.28. & inde.	totum caput	
pinguia cuncta steriliora	174.28	& 527.29		piscis omnes & spirare & dormire	128.46
pinguedo plerisque sine sensu	174.31	pyromachus statuarius	475.1. &	piscibus auditum, odoratumq; inesse	128.
pinguedinem augentia	179.32. &	476.52. & 477.13		50	
348.32		pyros achne frutex	197.44	piscis in Arabia mira magnitudinis	448.
pinguia quid animalia reddat	122.43.	pyrrhai nemoris picea incense repullularunt		35	
& 158.60. & 198.43		224.5		piscium varia tegumenta	130.29.
pinguia celerius senescunt	174.29	pyrrhon Philosophus humanorum affectuum		per totum caput	
pinna piscis	136.29.458.24	expers	95.27	piscium cule ligna, eboraq; poliuntur	130.
pinna concha genus	138.33.	pyrrhi regis polli x lienosis medebatur	90.	31	
& inde		39. & 399.41		piscium auguria	131.35. & inde
pinna pedum vice piscibus	132.49	pyrrhi regis simulachrum	476.50	piscium femina maiores, quam mares	131.
pinna quibusdam nulle	132.49	pyrrhus rex Græciam Italia ponte coniunge-		38	
pinnophylax piscis	138.34	recogitauit	38.21	piscis quando facillime capiuntur	131.40
pinnothera pisces	135.1. & 138.34. &	pyrrhus à Romanis victus	462.22	piscis omnes prægelidam hyemem sentiunt	
458.24		pyrrhus primus in Italiam elephantes duxit		131.45	
pinus consideratio	223.41	109.37		piscis quo tempore lateant	131.46.
pinus non decidunt folia	226.21	pyrrhus quando ex Italia pulsus	172.43	& inde	
pinus folia pungentia	227.10	pyrrhi obitus quo prodigio prænuntiatus	173.	piscis alijs alijs in locis principatum obtinent	
pinus non floret	227.30	25		132.29. per totum caput	
pinus contra cariam, tineasq; firmissima	236.	pyrrhi annulus, & gemma qualis	514.30.	piscis quidam nisi verberati, coqui non pos-	
31		& inde		sunt	132.31.32
pinus umbra germinibus noxia	244.55	pyrrhi statuarii opera	476.60	piscium senectutis indicium	132.34
pinus quomodo sterilecat	254.34	pyrrhicæ saltatio à quo reperta	106.	piscis in terram exeuntes	127.53. & 132.
pinus quando semen, & quando germen edat		20		39. per totum. & 141.13. per totum	
228.15		pyrrhopæilos lapis	504.1. & 510.50	piscium digestio in varias corporum figuras	
pinus triplicem fructum gestat	228.18	pyrrhocorax avis	153.7	132.47. per totum caput	
pinorum eruca pityocampa dicuntur	342.	pyralibralia	213.23	piscium planorum differentia	132.47.
30		pyra decocta mire salubria	346.3	& 133.18. per totum caput	
pinus arboris natura, & medicina	347.57.	pyra quomodo condantur	214.41.56.	piscium pinna	132.49. & inde
& inde		& 215.13		piscis cartilaginei	133.18.22. & 140.29
piperata vina	207.18	pyra cum melle decocta stomachum adiuuant		piscium colorum mutatio	133.37. per
piperis consideratio	182.18.	346.4		totum caput	
per totum caput		pyrorum arborum consideratio	214.21.	piscis volantes	133.39. &
piper longum	182.20	per totum caput		448.58	
piper candidum	182.21	pyrorum varia denominatio	214.21.	piscis sanguine carentes	133.46.
piper in Italia nasci	282.33. & 230.20	& inde		per totum caput	
piper ex qua regione aduehatur	79.23	pyrorum succus qualis	218.19	piscis molles qui	132.54. & 133.
piperis saporem imitantia	294.18. &	pyro folia circinata	227.8	47. & inde	
392.9. & 396.18		pyri sylvestres tardè germinant	227.37	piscium quibusdam pedes propinnis	132.
piperitis, id est, filiquastrum	294.18	pyrus quo tempore semen ferat	228.	55	
pyra Oeta montis locus optimum habet belle-		12		piscium cirri	133.50
borum	374.21	pyrus facile fructum perdis	239.27	piscis sensu non carent	138.38. & inde
piperitis herba consideratio, natura, medi-		pyrus qua loca amet	226.2	piscium astus	138.33. per totum. & 138.
cina	305.56. & inde	pyris vinum conficitur	207.3	47. per totum. & 141.34. per totum. &	
pyralis insecti genus, eiusq; consideratio	168.	pyro vita brevis	245.19	448.41. per totum caput	
18. per totum caput		pyrus quando inferenda	246.27	piscis plani cur sacri dicti	139.34.
pyralis avis cui inimica	158.18	pyrus quando ferenda	247.57. & 248.16	piscis venenati	139.41. per totum. & 141.
pyramidum consideratio	504.54.			52. per totum caput	
				piscium	

PARS PRIMA.

piscium morbi	139.48. per totum caput	piscis vbi vocati pareant	Ibidem	& inde	pythagoras quando fuerit in Aegypto	504.
piscium mira generatio	139.52. per totum	& inde		34	pythagoricus sepeliendi mos	496.1
piscium coitus qualis	139.53.	piscis vbi amarissimi	449.10	pythagorica philosophia Numa libris com-	prehensa	195.57
& inde		piscis vbi dulcissimi	ibid.12	pythagoricorum vanitates		327.25
piscis cur non generentur, quot oua pariunt	139.56	piscis vbi natura falsi	ibid.10	pythagoras statuarius		474.53. & 475.
piscium oua alia celerius, alia tardius crescunt	139.59. & inde	piscium quis maximus	ibid.13	31.37		
piscium diuersa genera coitu non miscuntur	140.13	piscis in terra, aquisque degentes	449.	pytheas argenti calator		470.19
piscis quando & quoties anno pariant	140.	45. & inde per totum caput.	& 450.10.	pytheus cometae genus		9.16
& inde		& inde		pythias statuarius		475.3.
piscium nonnulli vuluas habent	140.36	piscium salforum medicina	451.9.	pythion bulbi genus		288.27
piscium longissima atas	140.40.	& inde		pythij Bithyni ingentes diuitia		468.56
per totum caput		piscibus venena, & eorum remedia	451.51.	pythys pictor à Timagora superatus		488.
piscium viuaria	140.46. per totum	& inde		39		
caput		piscium omnium adeps vtilis oculis	452.	pythys marmoris sculptor		501.42
piscis quibus in locis optimi	140.49.	43		pyrysa fruticis descriptio		352.30
& inde		piscium caelestis signi consideratio	278.9	pyrysa medicina		Ibidem
piscis terreni	141.13. per totum	piscis signi exortus	273.21	pythocritus statuarius		477.41
caput		piscicatus statuarius opera	477.32	pythodemi luctatoris simulachrum ex are		476.42
piscis lucentes	141.58. & inde	piso M. Consul quando	96.54. &	pythodorus pictor		477.19
piscium inimicitia inter se	142.2. per	515.6		pythodori duo marmoris sculptores		502.
totum caput		piso L. Historicus	461.60	9		
piscium inter se amicitia	142.5.	pisonis defensio contra Vitellij accusationem	172.48. & inde	pythion serpentis simulachrum		475.35
& inde		piso L. potator maximus	209.37	pityides nucis pinastri		213.10
piscium genera plura mitescunt	152.44	pisonis C. Commentarij	195.48	pyrocampa, id est pinorum cruce		342.
piscium auditus, olfactusque	157.24.	pisones vnde dicti	258.17	30		
per totum caput		pissasphaltos quid, & eius medicina	353.	pyrocampa morsus remedia		344.45.
piscis Casari in villis ad nomen venire assuefacti	157.25.26	11. & 497.26.		& 406.26. & 423.35		
piscis omnes dormire	158.39. & inde	pisselaon quid	351.34. & 353.7	pythocles statuarius		475.3
piscium capita portione corporum maxima	169.2	pissini olei vsus	344.42	pituita morbi remedia		296.17.
piscium dentes quales	171.1	pissoceros in apum operibus quid dicatur	160.	& 298.28.57. & 303.36. & 304.14.56.		
piscis qui mammas habeant	175.60.	33		& 309.9.52. & 310.53. & 323.58. & 331.		
& inde		pistacia nucum genus	193.35	57. & 335.42.59. & 337.18. & 339.55.		
piscium centum septuaginta sex genera, & eorum nomina	457.48. per totum	pistaciorum consideratio	217.9	& 342.35. & 346.33. & 347.26.47.		
caput		pistaciorum natura, & ex eis medicina	348.	& 348.51. & 349.10.19.20. & 352.31.		
piscium genera, prater crustis intacta, septuaginta quatuor	130.44	34		& 353.48. & 354.2. & 355.34. & 359.		
piscium qui animal pariant	130.34.	pistana herba	320.30	9.18. & 367.18.49. & 373.6. & 379.43.		
& inde. & Ibidem 44. & 133.23. & 140.		pistolochia herba que	370.15. & inde.	44.50.53.59. & 380.22.32. & 382.21.		
30		& Ibidem 37. & 373.5		& 384.3. & 392.14. & 396.30. & 410.		
piscis sine osibus vbi	130.55	pistores quando primum Roma	264.	20. & 446.36. & 450.44. & 452.28.		
piscis necantia	298.31. & 380.42	43		& 454.38.42. & 509.41		
piscibus oleum conficiunt Ichthyophagi	212.	pistura varius vsus	264.2.	pituita gallinarum, & gallinaceorum remedia		154.49. per totum. & 298.
35		& inde		28. & 355.27. & 357.15		
piscis fideles Possunij plasta	495.41	pisum quando feratur	265.47	pituitas pecorum & iumentorum sanantia		367.23. & 381.30
piscibus tantum vefcentes homines	91.28.	pythagoras philosophus quando vixerit, & eius inuentum	358	pix vbi optima		208.35. & 224.53
& 221.8. & inde		pythagora de interuallis planetarum sententia	8.32	pice vina condiuntur		208.4.7.20
piscis agroti in piscinis quomodo sanentur	301.56	pythagora de siderum musica opinio	8.36	pice qua arbores fundant		208.10.
& inde		pythagoras de faba vsu quid	265.27	& 223.48		
piscis capiendi ratio	129.36. & inde. &		pice generaplura		208.10. & inde. &	
131.40. & 370.21		pythagora liber de scylla herba medicinis	288.	224.27. per totum		
piscibus viuere Ichthyophagos Alexander vexit	78.35	24		pice vitia qua		208.34
piscium patina tres	496.11	pythagora de brassica liber	299.48	pice probatio		Ibidem
piscis in cerebro gemmas habentes	524.	pythagoras Ptolemai praefectus	515.	pice oleo extrahi		350.24
60. & 526.57		52		pice oleum piscinum dictum		212.
piscis responsa dantes	439.44	pythagora statua Roma	473.10	46		
piscis illico mortem in cibis afferentes	439.	pythagoras Socrati à Senatu praelatus	Ibid.	pice varia genera, & quomodo fiant		224.
43. & inde		14		27. per totum		
piscium plurium in medicinis vsus	450.10.	pythagoras omnium primus athletas à ficiis ad carnes transtulit	346.30	pice vsus varius		Ibidem
per totum. & inde		pythagoras primus in nostro orbe Magicas herbas celebrauit	360.51. & inde serè	pice ad testæ Pœni vtuntur		511.29
piscis è manu hominis vefcentes	129.15.	per totum. & 427.47		pice natura, genera, bonitas, medicina		352.
& inde. & 449.1		pythagora liber de herbarum viribus	364.	54. & inde		
piscium auguria	449.5	20		pix quid		341.20
		pythagora liber de herbis Cleomporo medico à quibusdam adscriptus	360.60	pix fossilis vbi		226.53
		pythagora peregrinatio	364.22. &	pyracanthos spine genus		183.43. &
		427.47		357.60. & 358.45		
		pythagora sortilegia	399.34			

INDICIS PLINIANI

Pyxanthi bacca in medicina	357.	platanus arbor vnde, & quando primum in	& inde
60		Italiam allata	180.57
picea arboris consideratio	223.46	platani vmbra tantum gratia expetuntur	416.54
& inde		Ibidem. & inde	
picea arbor feralis	Ibidem	platani mero enutritur	181.3
picea non floret	227.30	platani vbi nobilissima	181.4
picea corticis vsus	223.26	platanus amplissima in Lycia	181.5
picearum vmbra noxia	245.4	platanus aestate Solem arcet, hyeme admittit	
picea quo ferenda tempore	248.	181.19	
19		platanus Delphi sata ab Agamemnone	236.
picea folia pectinum modo insecta	227.	56	
9		platanus Antandri circundolatis lateribus	
picea quando germinet, & quando semen		sponte restitibilis facta	230.9
edat	228.15	platanus cito germinat	227.39
picea partium medicina	352.15.	platani folia latissima	227.6
& inde		platano oleum conficitur	212.35
picea folia pungentia	227.10	platani vmbra iucunda	244.59
placitis cadmia genus	478.28	platani, eiusque partium medicina	353.28.
plagarum interaneorum remedium	301.	& inde	
28		platani staphisces	130.55
plagarum corporis remedia	385.6.23.	platea auius qualis	151.41
per totum caput		platycerotes à cornuum latitudine dicti	168.
plagarum recensium medicina	414.52	41	
plagis qualina aptissima	282.51	platyophthalmos quid, & vnde dictum	466.
plancus Imperator, eiusque tabula in Capito-		29	
lio dedicata	492.16	platyphyllon tithymali genus	380.41.
plancus L. sponsionis inter Antonium & Cleo-		& 383.60	
patram iudex	137.1	platys neruius agarico sanatur	381.54.
plancus aquile genus	143.10	plato sapientia antistes	97.49
planci vnde dicti	177.17	platonius qualis à Dionysio collatus honor	97.
plancus L. Orator histroni Rubrio cognomen		49	
imposuit	93.35	platonis infantis in ore apes confederunt	163.
plancus L. Consul	10.25	17	
planci sententia, Cum mortuis non nisi laruas		plautius Quintus Consul	142.58
luctari. Prologo operis, pag. 2. vers.		plauti vnde dicti	177.17
52. & inde		plautus in Aulularia quid Artopta appella-	
planetarum consideratio, situs, spatia, natu-		ratione intelligat	264.45
ra, &c. 2.22. per totum. & 3.28.		plebis Romana in Ianiculum secessio	223.
per totum caput		46	
planeta ab incessu errantes dicti	2.23	pleuriticorum remedia	293.54.
planetarum certus motus	Ibidem	& 306.3. & 322. 7. & 333. 32. 51.	
planetarum situs & conuersio	3.43.	& 337.25. & 346.35. & 351.54. & 356.	
& inde		58. & 358.35. & 378. 42.43. & 381.	
planetarum per Zodiacum motus	6.51.	40	
& inde		pliniana cerasa	217.53
plantaginis herba consideratio, & ex ea me-		plinij de Deo opinio	2.32
dicina 369.5. & inde. & 372.13. &		plinius Neronis gesta scripsit	22.50.
373.13		& 27.8	
plantaginis herba medicina plures	377.	plinius qua a tate vixerit	27.8. &
16.38.43. & 378.5.11.30.41.59. & 380.		91.50. & 128.34. & 152.5. & 181.25. &	
54. & 382.45. & 383.19.32.40.55.56.		195.45. & 201.14. & 507.20	
& 384.4.10.14.29.39. & 385.11.18.		plinius in Africa fuisse	91.58. &
32. & 386.20.42		241.31	
planta qualiter disponenda in agro	243.56.	plinius Catulli conterraneus. Prologo operis,	
per totum caput		pag.1. vers.10	
plantarum inter se distantia, interuallaque		plinij de anima post mortem, & de resurrectione	
244.49. & inde		corporum opinio	105.4. per totum
plantandi tempus	273.31	caput	
plantaria à Natura ipsa monstrata	243.	plinius nocturnis horis Naturalem historiam	
17		elucubrauit. Prologo operis, pag.2.	
plantis auersis homines	90.	vers.7	
49		plinij liber à sine Ausidij Bassi. Prologo operis,	
plattarum appellatio à quo emanarit	495.	pag.2. vers.13	
30.35		plinij libri de Grammatica. Prologo operis,	
plastice prior, quam statuaria	473.	pag.2. vers.43	
53		plinius Pomponij Secundi vitam edidit	203.
plastices consideratio	495.20.	42	
& inde		plinius Septentrionalem Oceanum adiit	221.
plastice statuaria, sculptura, & calatura ma-		2	
ter	495.46	plinij in scribendo diligentia	259.12
		plinius primus Latine de medicinis scripsit	416.54
		plinij de equestri aculatione liber	121.
		12	
		plinius interdum ab Aristotele discrepat	128.
		41	
		plinius ad authores relegat lectorem	89.48.
		& 397.19	
		plistolochia herba qualis, eiusque vsus in me-	
		dicinis	296.40. & inde. & 373
		5	
		plistonius medicus	296.29. &
		302.34	
		plocami Annij libertus tempestatum vi in Ta-	
		probanen insulam delatus	77.18
		plocamosi fidos frutex corallij modo durefcens	
		199.24	
		plotia, irundinis genus	232.30
		plotius L. proscriptus, vnguenti odore proditus	
		192.2.	
		plotius L. bis Consul Censorque	Ibidem
		plumbago herba, eiusque vsus in medicinis	
		374.9	
		plumbi consideratio, genera, vsus	482.18.
		per totum caput	
		plumbum candidum vbi proueniat	53.
		57	
		plumbi nigri origo duplex	482.29
		plumbi nigri vsus	482.51
		plumbi nigri genera	482.53
		plumbi medicina	483.3. & inde
		plumbi lamina Veneris impetum, & noctur-	
		nas pollutiones prohibet	483.
		4	
		plumbi lamina vocem alis	ibid.6
		plumbum in massa mergitur, fluitat dilata-	
		tum	27.10
		plumbum à quo primum, & vbi inuentum	
		105.50	
		plumbei laminis scribebant veteres	194.
		52	
		plumbum oculi vitium, eiusque remedium	
		374.10	
		pluuia quando arboribus inimica	239.27.
		& inde	
		pluuia hyberna arboribus expetenda	239.
		32	
		pluuia futura signum	272.34. & 280.15.
		& inde	
		pluuys qua alantur	438.17.
		& inde	
		pluuia vbi nulla	24.38.
		& inde	
		pluuia prodigiosa sanguinea, lactea, carnea	
		16.2. per totum caput	
		pnigis terra, eiusque effectus	498.
		34	
		poculus gemmatis Romani vsi	459.
		32	
		pocula quaterna cur non bibenda	401.
		45	
		poculum aureum quid apud medicos	356.
		54	
		poculis repletis ponderis nonnihil adijci potest,	
		humoris nihil	17.51
		podagra nouus morbus, nec incurabilis, & cur	
		Latinum nomen non habeat	382.38.
		& inde	
		podagra olim rarior	Ibidem
		podagra	

PARS PRIMA.

podagra morbi remedia	295.3.	piscerelatus	461.12. & 514.22.	pollentina vasa fictilia	496.4
22.55. & 296.1.44. & 299.44.59. &		& inde. & ibid. 41		pollices premere. fauoris indicium	399
300.20.26. & 304.5. & 307.35. & 308.		polycrates tyrannus quando interfectus	461.	52	
26. & 311.33. & 321.44. & 324.31. &		13		pollio Carbilus primus testudinum tegumen-	
328.22.34.56. & 330.13. & 331.8.31. &		polycrates statuarius	477.41	ta secare instituit	130.26
333.32. & 334.47. & 335.39. & 336.		polydamas, & Hector eadem nocte nati	102.	pollionis Galli cedrina mensa	196.
22.32. & 337.35. & 339.20. & 343.22.		52		21	
24. & 346.13.53. & 351.55. & 353.43.		polydectes marmoris sculptor	502.9	pollionis Romuli senecta	334.18
& 354.5.23.44. & 357.5. & 360.15. &		polydorus marmoris sculptor	502.	pollionis Asinij monumenta signis compluri-	
363.3. & 367.18.45. & 388.59. & 389.		7		bus nobilitata	501.7.10.13.47
7. & 391.8.32. & 398.36. & 400.7. &		polygala herba qualis	395.21	pollio Veditus damnata mancipia murenis	
402.17.31. & 403.4. & 404.2.39. &		polygala herba pota lactis abundantiam fa-	395.22	obiecis	133.12
405.28. & 406.59. & 407.17. & 413.3.		cit		pollio Nauus ob ingentem corporis staturam	
per totum ferè caput. & 432.38. per to-		polygynacon Athemonis tabula	494.	populi concursu penè interfectus	94.
rum ferè caput. & 445.32. & 456.25. &		3		56	
482.7. & 497.35. & 509.4.9		polygnotus pictor	470.34. &	pollionis Asinij bibliotheca Roma	98.
podagra iumentorum remedium	337.	477.19. & 487.25. & 488.42. & 493.		15	
39		17. & 494.52		pollis. id est. tritici flos	263.35
podicis morbi remedia. Quere Sedis reme-		polygnotus argenticulator	477.19	Pollux & Castor cur à nauis inuocentur	10.
dia		polygonaton herba	394.45	50	
poecile Athenarum porticus à quo picta	488.	polygonoides herba qualis, & eius vsus in me-		pollucis & Castoris auriga qui	70.
46		dicinis	359.50	47	
poematum origo	106.21	polygonon herba qua, & ex ea medicina	394.	pollucis & Castoris simulachrum ex are	476.
pœna & Beneficium, Democriti numina	2.	41. & inde		50	
36		polygoni herba medicina	386.41	pollucis & Castoris imago picta	489.
penorum in clypeis, & in imaginibus consue-		polygrammos gemma	522.38	39	
tudo	485.11	polymita texta vbi inuenta	124.11	pollutio nocturna quo comescatur	299.
penorum humana victima	502.12	polynicus regnum repetitū effigies picta	494.	11. & 303.53. & 304.6. & 308.29. &	
poeta qua hedera coronentur	231.5	49		483.4	
poetas intutum ledere	500.16. & inde	poli duotuli vertices	6.35	pomorum situs in arboribus	228.
pogonia cometarum genus	9.11	polij herba mira in mutando foliorum colore		41	
polemon Alexandrinus pictor	494	natura	315.18. & inde	poma rores metuentia ortum Solis spectare	
60		polij genera duo	315.22	debent	240.13
polemonia herba qua & philateria	368.1.	polij vsus & medicina	322.31. & inde	poma quandoque agrotant arbore incolumi	
& 370.28		polion herba ad gratiam, & gloriam acqui-		254.36	
polemonij, siue polemonia herba medicina		rendam efficax	Ibidem	pomis quibusdam vinum conficitur	206.
370.28. & 378.57. & 380.59. & 381.8.53.		polion herba Hesiodi & Musei laudibus cele-		58	
& 385.28. & 386.18		brata	315.18.19. & 322.30. & 364.18	poma alia alijs nominibus commendantur	
polenta, & ex ea medicina	335.9.	polypodion herba qualis	237.22	218.45	
& inde		polypodij herba medicina	379.54. & 383.	poma quando colligenda	278.35
polenta quibus modis fiat	262.30. & inde	3. & 384.14		poma quadam pauperibus interdicta	285.
vsque ad finem capitis		polyporum piscium consideratio, genera, na-		38	
polenta quid ab hordei farina distet	335.	tura	133.55. & inde. & 134.14.	pomiferarum arborum, earumque partium,	
9		& inde		florum, & fructuum medicina	344.59.
polia gemma	527.36	polypiregumentum nullum	130.32	& inde	
polyanthemon herba	394.40	polypirexunt in terram	132.40	poma iumentis quomodo portatu fiant faci-	
polybius Annalium scriptor, Africa oram ex-		polypipisces pedes habent vice pinnarum	132.	lia	350.18
terioriorem classe lustrauit	56.14.	55		pomorum genera & nomina diuersa	213.
& inde		polypus colorem mutat	134.5	53. per totum	
polyacanthos herba & folio & caule spinosa		polypipiscis in medicinis vsus	456.	poma plura à familijs denominata	214.2.
319.10		17		& inde	
polycharmi Dadalius è marmore	501.	polypiconcharum auidissimi	134.	pomorum partes, qua sunt à Sole, rubent	214.
59		17		16	
polycles statuarius	474.56. & 476.	polypus natantibus infestissimus	134.22.	pomarum syluestrium natura	214.17
60		& inde		pomorum seruandorum ratio	214.45.
polycles marmoris sculptor	501.56.	polypus ingēs Carteia cetaria populatus	134.	per totum caput. & Ibidem 55	
57		26. & inde		pomorum colligendorum tempus	214.
polycletus statuarius Deliaci are vsus	471.	polyporum acetabula	134.23	47	
55		polypicoitus qualis	139.60. & 140.	pomorum quodam in genere exigua à medio	
polycletus quando floruerit	474.53	20		fructu emicant folia	227.
polycleti discipuli	474.53	polypi & locusta inimicitia	142.3	12	
polycleti Amazon, in Diana Ephesia templo		polypi morbi medicina	379.59	pomorum putandorum tempus	215.1
dedicata	475.8	polyrrhizon herba	367.4. & 370.16.	pomorum natura diuersitas	218.30.31
polycleti statuarij opera	475.14.	23. & 395.40		& inde	
& inde		polytrix, siue Polytricha, siue Polytrichon her-		pomorum tegmina varia	218.32.
polycletus opera sua pendentis titulo inscriptit.		ba, eiusque vsus & medicina	330.26.28.	& inde	
Prologo operis,	pag.2. vers.35	& 372.33. & 385.59		pomorum fructus non eodem modo in arbori-	
polycnomon herba qualis, & eius vsus in me-		polytrix gemma	527.33	bus harent	218.41. & inde
dicinis	389.59. & inde	polustatuarius	477.42	pomifera arbores necessario alimento delicias	
polycratis annulus in mare proiectus, & capto		polyzonos gemma	527.29	addiderunt	220.54
				pomorum	

INDICIS PLINIANI

pomorum genera plura, & ex eis medicina	bus	96.53. & 515.4. & inde	populus arbor apta scutis	235.6
345.15. & inde per totum	pompeij luxur reprehenditur	515.14.	populus arbor quando, & qualiter plantan-	244.5
pomorum primitias offerentes quibus verbis	& inde		da	248.39
uti soleant	pompeij tropaeum in Pyrenaeo	31.21.	populus alba quem in usum, & quomodo se-	252.33
pomifera arbores fructus non ferentes quomo-	& 515.16		renda	353.40. & inde
do iuventur	pompeij imago ex margaritis	515.12	populi arboris medicina	174.20
pomona dea	pompeij currum in Africo triumpho elephan-	108.37	porcarius vulva quae dicatur	449.13
pompetanus Iupiter colossus	ti subierunt	109.53	porcus piscis maximus	451.51
pompeiana pyra	pompeij Consulatus secundus	104.35	porci futura praesagium	421.7
pompeiana vna	pompeij Auli interitus	480.	porci ut nos sequantur	250.36
pompeia lege Cottiorum civitates municipijs	pompholygis aratorum consideratio	131.21. & 134.7. & 3	porci Latro Rhetor clarissimus	304.58
attributa	22. & inde		porci Latronis discipuli quae ratione pallorem	304.58
pompeia fides quae	pompholyx quid	480.23	contraxerunt	16.2
pompeij theatrum	pompilus piscis	195.44. & 203.41	porci Lucij Consulatu orbis circa Solem ap-	10.15
pompeius Vibio, & Publicio similis	pomponius Secundus poeta	92.8	paruit	10.24
pompeij forma dignitas	pomponij vxor Vestilia	95.	porcio Marco Consule tres Soles visi	152.48
pompeij pater Menogeni coco suo similis	30		porphyrio avis morfu bibit	173.43
30	pondus quae validissime sustineant arbores	235.58	porphyrio venter	215.38
pompeius Octingentis quadraginta sex na-	pondera omnia sustinent Arethusa aqua	80.	porphyrites, marmoris genus	503.33
ue piratis ademit	58		porus lapis seruandis corporibus idoneus	509.
pompeij in scrinijs reperta litera ne lecta	ponderum nomina, eorumque interpretatio	325.26. & inde	2	
quidem a Caesare exusta	ponderum repertores	105.54	porri herba consideratio	289.13. & inde
pompeij Magni laus, victoria, triumphus	pontica gemma	526.44	porro sectio auctoritas a Nerone data	289.
39. per totum	ponticum triticum	261.54	13	
pompeius Alexandro, Herculi, & Libero pa-	pontica gentes nullum panico praefurunt ci-	264.17	porri satio & cura	289.16. & inde
tri aequalis	pontica nubes quae, & cur ita dicta	217.	porri ubi optimi	289.21
pompeius quando Magnus nominari coepit	60		porri sectui genera duo	1bidem
96.42	pontica cera optima	318.16	porri succus sine cruciatu perimit	289.24
pompeius Minerua delubrum ex hostium ma-	pontica anates veneno viuunt	363.48	porri semen quale	293.53
nubij dicitur	pontici maris cancrorum copia	134.60	porri translatio prodest	294.5
pompeij victoriarum tituli	pontici mures quales	118.52	porri sectui medicina	297.39
pompeius Psidonij Philosophi ianua fasces sub-	pontici pisces quales	131.6	porrum capitatum, & ex eo medicina	297.
misit	pontifi, um ianua laurus	219.31	52. & inde	
pompeij Mithridaticus triumphus	pontificij iuris libri septem in Numa condi-	195.59	porrigines capitis quo pacto tollantur	363.
pompeius quando quartum Consul factus	torio reperti	485.30	2	
210.39	pontius, Caij principis legatus	25.31	porriginis remedia	301.17. & 302.59.
pompeius balsami arbores in triumpho suo	pontus nunquam refluus	173.12	& 304.7. & 351.31. & 408.55. & 424.	
ostendit	ponti ab sinibus quale	205.1	44	
pompeius Flaccus pictura primus in Hispani-	pontius vinum Naphrenites	473.28	porfena Romanorum obsides Clallia honori	473.25
am attulit	popilius Caius Consul	473.29	concessit	481.9
pompeius Lenaus magni pompeij libertus	popilius M. Censor	469.12. & 517.40	quam in agricultura	14.22
219.32. & 363.42	popaea Neronis coniugis luxur	176.	porfena sacris quibusdam fulmen euocauit	481.9
pompeij Magni portentum ante civile bellum	510. & 410.19		porfena sibi Labyrinthum sepulchricum se-	506.2
255.36	popysmus fulgetras adorare, consensu gentium	398.55	cit	506.2
pompeius Magnus agros conterminos nun-	receptum	200.38	porfena ubi sepultus	22.43. & inde
quam emis	Poputonium oppidum Tuscia, & in eo Iouis	226.	portentum duorum montium in agro Muti-	
pompeius Lenaus Magni Pompeij libertus	simulacrum	227.	nensi concurrentium	308.11. & inde
Grammatica artis doctissimus	populi arboris consideratio, & genera	227.	portulaca herba natura, genera, medicina	308.12
Pompeij Magni in Hispania tropaea, aliaque	49. per rosam caput	225.57	posse omnem nemini concessum	438.31
gesta	populus arbor Herculi dicata	227.	posideana aqua ubi, & unde dicta	470.17. & 477.42
pompeius cum L. Carbone Consul	populo arbori pediculus tremulus	227.	posidonius argenti calator	477.42
pompeij Magni tumulus ubi	11		posidonius statuarius	477.42
pompeius Magnus quo die natus	populo arbori umbra nulla	227.	posidonij Philosophi ianua Pompeius fasces	97.58
pompeius Cneus Mithridatem superat	populi arboris folia inter se trepidantia	227.39	submisit	8.45
348.	11. & 244.60		posidonius Mathematicus	495.41
27	populus arbor citi germinat	228.21.	possumus plastes	205.55
pompeij tertius Consulatus	populus arbor nullum semen aut fructum fert	232.41	posthumia lex Numa	
481.14	populus arbor vitibus aptissima		posthumus Tubertus primus urbem ouans	
pompeius Paulini filius cur paterna gente pul-			ingres-	
sus				
pompeius in triumpho suo argenteam Phar-				
nacum statuam transtulit				
pompeij ades sacra				
pompeij Amphitheatrum quanta multitudi-				
nis capax				
pompeius ubi a Caesare victus				
pompeius Mithridatis dactylithecam in Ca-				
pitolio indicauit				
pompeij victoria ad margaritas, gemmasque				
mores inclinavit				
pompeij tertius triumphus qualis, & de qui-				

PARS PRIMA.

ingressus	219.23	dicina	310.13. & inde	proculeius Cains gypsi potu necem sibi conficiuit	512.32
posthumio Spurio Consule maxima Roma pecunia copia	469.1	prasion origani genus	305.59. & 306.5	prodicus medicus Hippocratis discipulus	417.9
posthumio Albino Consule cor in extis inspicicaptum	172.42	prastus gemma	522.14	prodigia plura arborum	15.55. & 120.24. & inde. & 230.3. & inde. & 254.26. per totum
potamautis herba qualis	361.20	prastoides, topazij genus	521.59	prodigia montium inter se concurrentium	per totum
potamogiton herba, eiusq; vsus	451.37	prason fruticis marini genus	199.2	prodigiosa pluuia	16.2. per totum
potamogiton herba, & eius medicina	379.25.29	pratorum consideratio plena	274.43.	prodigia armorum & tubarum caestium	16.10. per totum
potum sumunt animalia non eodem modo	158.2 & inde	per totum caput		prodigia frugum	268.39. & inde
potu caruisse nonnullos	95.19	pratam antea paratum dicebatur	259.35	prodigia animalium	120.27. & 122.19. & 123.3. & 178.36
potatores maximi plures	209.33. & inde	prata quando riganda	274.28	prodor statuarius, argenti calator, & pictor	477.19
per totum caput		pratorum situs	274.44	prodromi ficus qua	228.43
potentia mirapisciculi	447.60. & inde	pratorum herba, optima que	274.50	prodromi venti, Canicula exortum praecedentes	13.32
potensum iniquitatibus quo resistatur	404.44	prata quo secanda tempore	274.51. & inde	praetides à Melampode qua herba sanare	366.50
poterion herba qualis	372.6. & 395.22. & inde	prata vbi quater quotannis secantur	275.4	profluuij genitalis remedium	303.52
porthos herba & flos	317.3	praxagoras medicus	296.28. & 299.1	profluuij muliebris remedium	324.12
porthos Deus vbi colatur	501.11	praxagora medici laus, at asq;	376.28	prognostica tempestatum	280.7. per totum caput
potulana vina qualia	204.21	praxibuli magistratus Athenis quando	467.17	prohibitoria aus	145.33
praeceptor ingenti docens pramio	489.60	praxiteles quo vixeris tempore	468.29	promethei annulus fabulosus	459.44. & 514.17
praeceptorum ex alto remedia	360.36	praxiteles primus specula fecit ex argento ibidem		promethei in Caucaaso monte religati annulus	514.17
praeconini cognomen vnde Aelio Stiloni impositum	461.19	praxiteles statuarius	475.57	prometheus primus bouem interfecit	107.5
praeordia in homine que dicantur	173.26. & 430.17	praxiteles Venus in toto orbe nobilissima	99.25. & 500.51	propaginum consideratio atq; inuentio	245.23
praeordijs subtilitas mentis tribuitur	173.29	praxiteles statuarij opera	476.12. & inde. & 500.50. & inde. & 501.5. & inde. & ibidem 57. & 502.15. & inde	propagari qua arbores possint	245.26
praeordia hilaritatis sedes	173.30	praxiteles volumina quinque nobilium operum scripsit	427.14	propaginum genera duo	245.28
praeordia gladiatorum traiecta cum risu mortem asserunt	173.32	praxiteles ciuitate Romana donatus	502.16	propylaea Atheniensium, & in ijs Charites Societatis ex marmore	501.46
praeordiorum remedia	296.29. & 301.24. & 302.35. & 306.3.50. & 307.19. & 321.19.54. & 323.13. & 325.16. & 327.26. & 333.35. & 335.1. & 341.5. & 343.54. & 344.53.56. & 360.40. & 362.59. & 367.48. & 375.5. & 378.20. & 381.5. & 389.23. & 396.16. & 430.17	praeoracionum mira vis	398.36. & inde	propylaea à quo pictum	491.45
praeoces fici ceteris maiores	229.3	pressum, silis genus	470.26.30	propolis apes ex quo faciant	353.45
praeognantes qua cauere debeant	303.53. & 310.43. & 348.46. & 368.33. & 436.38	prester quid	14.18	propolis alueorum eiusq; in medicinis vsus	333.47
praeognantium foeminarum remedia in malicia	345.19.29	presteris serpentis morsus remedia	308.12. & 358.12. & 450.2. & 451.13	propolis apum quid	160.35
praeliorum expertes homines	59.19	pretia rerum tempore variari	470.49. & inde	prosaica orationis inuentor	65.29. & 106.22
praelium primum inter quos, & quibus armus gestum	105.60	priami picta effigies	494.25	prosedamum equorum segniter cocuntium vitium	382.32
praeia in omni re maxime spectantur	203.6	primatum apud reges protomedia herba Magipollicentur	361.25	proserpinace herba medicina	377.26. & 395.41. & inde
praeiustini rhodino vnguento nobilitati	190.45	primitia frugum viniq; sacerdotibus offerbantur	258.10	proserpina raptus, Nicomachi tabula	492.16
praearentium vinum	205.2	primitias frugum Hyperborei Apollini Delio mittebant	51.44	proserpina raptae simulachrum ex ere, Praxitelis opus	476.13
praeagia tempestatum	280.7.	principis magnanimitatis exemplum	490.42	protagion vinum	205.1
per totum caput		principium nouarum rerum lubricum	416.55	protesilai in sepulchro arbores mira	236.58
praetervitorum ius nullum Deo, praeterquam obliuionis	3.22	priscorum visa rudis literarum, ingeniosa, tamen	276.21	protesilai simulachrum ex ere	467.42
praetexta toga quis Roma primus vsus	138.4	priscorum diligentia	363.22. & inde	protypa Dibutadi figuli	495.29
praetexta vbi primum inuenta	124.7	priscorum laus	417.55. & inde	protogenes statuarius, & pictor	477.41
praetextati anguillarum tergore verberabantur	133.16	priscorum serui promiscuum cum dominis vitum habebant	461.8	protogenes casula contentus	492.59
praetoriana cohortes	128.33	pristinum simulachrum ex ere	475.25	protogenes ab Apelle linea subtilitate victus	490.18. & inde
praetutia vina	204.23	pristes marinae belluae	127.41. & 127.56. & 501.16	protogenes à Demetrio dilectus	492.1. & inde
pramnium vinum	204.32	pristes pilo vestiuntur	130.34	protogenis pictura	490.12.46. & inde. & 491.41. & inde
pramnion gemma	526.24	pristes animal pariunt	ibidem	protropum, musti genus	204.55. & 205.38
prasion herba, id est, marrubium, & eius medicina		priuernaria vina	204.18	prudencia auium in nidis collocandis	150.12
		procax natura in malis alienis	375.50		
		procellarum generatio	10.59. & 11.47. & 14.23		
		procellis nihil violentius	447.55		
		procyon quid	271.27		
		procyon non habet nomen Latinum, nisi Canicula dicatur	275.22		
		procyonis sideris ortus	275.26		
		proconnesia ancilla mirus partus	93.9		

INDICIS PLINIANI

providentia antiquorum in agris colendis 260.	per totum caput	psittaci ubi primum visi 85.17
17	pruna Damascena 193.37. & 213.39	psidium, passus genus 205.18
proruatio unde appellata. Prologo operis,	pruna sylvestria ubiq, nascuntur 213.	psora morbi, id est, scabiei remedia 295.
pag.1.vers.39	43	4. & 297.29. & 300.28. 46. & 303.43.
Proverbia sparsim à Plinio	pruna post Catonem cepisse 213.51	& 306.10.21. & 310.3. & 331.10. & 338.
vjurpata	prunus Aegyptia 194.34	24. & 339.10. 27.45. & 343.55. & 344.
Aëris alieni comitem esse miseriam 98.	prunorum succus qualis 218.20	54. & 346.14.53. & 358.50. & 375.19.
36	pruna foris corpore, intus ligno constant 218.	& 445.22. & 454.56. & 478.29.33.
Africa semper aliquid noui affert 111.	31	& inde.
56	prunus quæ loca amet 226.1	psoricon medicamentum quod 479.
Albo in hoc non eras. Prologo operis,	prunus quo ferenda tempore 248.17	43
pag.1.vers.27	pruni medicina 347.13	pterygiorum remedia 310.23. & 339.
Aleam extra omnem Prologo operis,	prunorum vsus 374.14	54. & 346.36. & 350.28. & 350.54. &
pag.1.vers.39	prunorum sylvestrium medicina 347.18.	357.45. & 362.41. & 377.39. & 386.7.
Aliena insania frui 259.41	& inde	& 388.44. & 439.9. & 452.55. & 582.
Alius de alio iudicat dies 99.51	pruriginis remedia 298.13. & 299.17.	5. & 483.58. & 498.15
Apine Tricag, 38.36	& 306.10. & 339.38. & 372.37. & 384.	pteris herba filicis genus 393.24
Aure attestamur 177.9	5. & 388.35. & 414.12. & 446.50	pternix, cacti herba caulis 319.
Canis lapidem mordens 424.3	pruritus corporis tollentia 309.43. &	26
Citra pulueris iactum 494.30	322.7. & 337.1.12. & 339.10.27. & 341.	pteron adificij genus 501.40. &
Comitem esse aris alieni, atque litis mise-	60. & 349.5. & 351.53. & 390.48. &	505.55
riam 98.36	406.23. & 407.16. & 420.13. & 436.	pteroi calices ex vitro immensumq, eorum
Cuculus 274.8	1. & 445.24. & 456.12. & 497.34.56.	• pretium 513.25
Cum mortuis non nisi laruas luctari. Pro-	58. & 498.10	ptyades aspidum genus 401.50
logo operis, pag.2.vers.54.	prusia regis Bithyniorum filius os continuum	prisana quid, & eius vsus 262.27. &
Deus est mortali iuuare mortalem 2.49	habuit dentium vice 94.37	inde
Dimidio vite viuimus 103.4	prusina vua 202.32	ptolemai & Eumenis circa bibliotheca insti-
Dodonæum as 506.10	psammetichus Rex Aegypti 505.37	tutionem amulatio 195.56
Domini frons plus occipiti prodest 259.	psammetichum fugientes quam in urbem se-	ptolemaus à Casare interemptus 56.27
42	des suas transulerint 86.8	ptolemaus Lathyrus Rex Aegypti 85.
Domini oculus fertilissimus 260.32	psaronius lapis 510.52	56
Ede nasturtium 292.17	pseudanchusa herba qualis, eiusq, in medici-	ptolemaus Philadelphus obeliscum Alexan-
Elephas celerius parit. Prologo operis,	nis vsus 329.32. & inde	dria statuit 504.17
pag.2.vers.44	pseudisodomon structura genus 511.44	ptolemai coniunx & soror Arsinoe 504.
Extra omnem ingenij aleam Prologo ope-	pseudobunion herba qualis, eiusq, vsus in me-	24. & 521.56
ris pag.1.vers.29	dicinis 360.39	ptolemai mater Berenice 521.55
Frons domini plusquam occipitium prodest	pseudodictamnium herba 369.57	ptolemai regis nauigatio 127.49
259.42	pseudocypirus frutex 245.21	pubertas quo coercetur ne erumpat 324.
Gallinacei lactis haustum sperare Prologo	pseudodecimanum, pyri genus 214.25	17
operis, pag.2.vers.25	pseudodictamnium herba & ex ea medicina	publicanorum vires 461.46
Multa Syrorum olera 296.60	379.18. & 386.23.54	publicola Consul filia Valeria, eiusq, statua
Ne sutor ultra crepidam 490.36	pseudonardo herba nardum adulteratur 183.	equestris 473.26
Nemo mortalium omnibus horis sapit 99.	38	publicola Consuli honoris causa permissum
45	pseudosopheces, vesparum genus 434.15	vi fores domus eius extra aperirentur 527.
Nihil nimium 98.35	psychotrophon herba qua 369.25	26
Non eras in hoc albo. Prologo operis,	psyllij herba medicina 378.8. & 379.2.	publius Poeta Minorum, eiusq, in canis luxu-
pag.1.vers.27	& 381.14. & 382.43.54. & 383.58. &	ria 125.16
Nosce teipsum 98.35	384.14. & 385.27. & 386.32.51	publius scena conditor 498.58
Oculus domini in agro fertilissimus 260.	psyllion herba qualis 372.58. & inde	publij Licinij Crassi, & L. Casaris Censorum
32	psyllus Rex ubi sepultus 90.12	de vini Graci ammineiq, pretio edictum
Optimum frui aliena insania 259.41	psyllorum gens virus habet sibi innatum ser-	206.30
perfricare faciem Prologo operis, pag.1	pentibus exitiale 90.13. & 115.56. & 166.	publius Licinius Censor quando 206.11
vers.21	1. & 372.5	publius Cornelius Cethegus Consul 195
pollices premere 398.52	psilothri vim habentia 328.24. & 354.	51
Salem cum pane & caseo esitatur 444.32	26. & 355.46. & 387.6. & 392.5. &	pucina vina in saxo coquantur 240.56
Sapientia vino obumbratur 340.59	415.27. & 457.12.17	pucina vua omnium nigerrima 202.44
Suspendio eligendam arborem Prologo	psilothrum herba eadem cum vite alba 339.	pucino vino Liuia Augusta octoginta duos vi-
operis, pag.2.vers.46	39	ta annos retulit acceptos 203.57
Sui animam pro sale datam 125.8	psimythij consideratio 483.41. & inde	pudicitia Dea 2.35
Trica, Apineq, 38.36	psimythij veneni remedia 339.9.	pudicitia quando Roma subuersa 255.43
Vitiligatorum Prologo operis, pag.2.	& 343.44	pudicitia in brutis exempla 109.23.
versu 55	psittaci avis consideratio 151.51. & inde	& inde. & 150.42. & inde. & 155.52.
Vitæque paginam facere 3.8	psittaci piscis 131.49	pudicissima matronarum iudicata Sulpitia
Prudentia in ratione carentib. exempla 160.	psittacus avis Indica 151.51	paterculi filia 98.46
56. per totum. & 167.29. & inde	psittacus Imperatores salutat, & qua accipit	pudori mulierum natura ipsa consultum no-
pruina consideratio 16.8	verba pronuntiat 151.53.	luit 95.14
pruina verno tempore plantarum germina	psittaci turturibus amici 158.	pudor plus valuit apud Romanos, quam mor-
adurunt 25.49	30	tis terror 507.11
pruina natura perniciofa 254.11	psittaci caput durissimum 151	pudoris sedes in genis 170.51
prunorum consideratio 214.31.	54. & 169.14	puer in utero reuersus 91.50
		puer

PARS PRIMA.

puer mira velocitatis 95.45
 pueri ne debiles fiant 300.8
 puerorum hucera in capite quo sanentur 304.14
 puerorum morbi remedia Quare Infan-
 zium morbi remedia 405.18
 puerperij pericula quo tollantur 93.7
 puerperia duodecim vno abortu egesta 98.51. & inde
 puerpera cuiusdam Romana pietas erga ma-
 trem 194.53
 pugillarum vsus ante Troiana tempora 422.38
 pugnatore quo fortiores fiant 487.60
 pulchritudinem faciei seruansia 323.5
 pulchritudinem inducentia 362.28.
 & 372.23
 pulegium herba brumali floret tempore in
 carnarijs 272.39. & 292.35. & inde
 pulegij consideratio. natura. medicina 304.
 26. & 383.31
 pulegij coronam prodesse capiti 304.27
 pulegij sexuum differentia 304.30
 pulegij sylvestris natura & medicina 304.
 41. & inde
 pulegium herba exsiccata quando floreat 11.
 36
 pulices quomodo necentur 304.40. & 305.
 48. & 327.53. & 329.31. & 354.6
 pulices ne gignantur 433.23
 pulla terra omnium optima 241.13
 pulmentaria vnde dicta 263.14
 pulmonea poma 214.15
 pulmo quibus maximus 172.52
 pulmonem habentia spirant omnia 128.
 38. & 159.49
 pulmonis consideratio 128.38. & inde. &
 172.49. & inde
 pulmone que careant 172.51
 pulmonis morbi remedia 297.41. &
 322.43. & 351.33.54. & 360.10. &
 378.18.27. & inde. & 390.5.7. & 403.60.
 & 406.13. & 411.21. & 430.24. &
 454.38
 pulmone contraria 336.27
 pulmone pisce conficitur lignum ardere vi-
 detur 457.43
 pulmones pisces tempestates presagiunt 204.
 17
 pulmonis piscis in medicinis vsus 456.54.
 & 457.54
 pulmone pisci eadem natura. qua frutici 139.
 36
 pulci diu Romani vsi sunt 263.13
 pulte in sacris quibusdam Romani vteban-
 tur 263.16
 pulte corpus augetur 335.15
 pulueri vis inest desiccandi 216.22
 pumices ex fruticibus 199.10
 pumices ex fungis 199.13
 pumice lapidis consideratio 510.34.
 & inde
 pumice corpora laeuantur 510.35
 pumice libri poliantur ibid.36
 pumex vbi optimus ibid.
 pumice medicina 510.38. & inde
 pumice farinam praesumunt strenue potatu-

ri 209.15
 pumiliones in arborum quibusdam generibus
 arte fiunt 181.25
 pumilionum genus quoddam est in omnibus
 animalibus 177.53
 pumula vna Amiternino agro peculiaris 202.
 25
 punctiones sectionesue ne sentiantur. mandra-
 gora succus solet praesumi 373.51
 punctiorum laterum remedia 321.51
 punico bello primoclassis sexaginta diebus pa-
 rata 233.56
 punico bello secundo ingens terramotus a pu-
 gnantibus ad Thrasymenum lacum non in-
 tellectus 22.56
 punico bello secundo annulorum Romanorum
 tria modia Carthaginem missa 460.40
 punico bello secundo classis quadraginta die-
 bus parata 234.58
 punicum bellum tertium fici argumento sum-
 ptum 215.55
 punicum bellum primum quando geri coe-
 ptum 462.29
 punico bello primo Roma eximminuit 462.
 1
 punica cera optima 318.15
 punica apyrina stomacho inimica 345.
 21
 punica vinosi saporis dulcibus vtiliora 345.
 22
 punici mali consideratio 197.31.
 & inde
 punicum malum idem quod granatum ibid.
 punici mali species quinque 197.
 34
 punice mali flos. balaustium 197.36
 punici mali vinum. rhoites 207.4
 punici mali acini quales 217.42
 punica mala corio & membrana teguntur
 218.34
 punice malis qua arte pomum non rumpatur
 244.40
 punici mali genera. natura. medicina 345.
 20. & inde
 punica in malo quid cytinus appelletur. eiusque
 in medicinis vsus 345.41. & inde
 punice mali radices medicina 345.56
 punica malorum appellatione contineri 213.
 22
 punice acinus intus sub cortice ibidem
 punice arbores qua loca ament 226.1
 punice folia angusta 227.6
 punice facile fructum ac flores perdunt 228.
 26
 punice arboribus vita brevis 245.19
 punica nullum infestationis genus recusat 247.9
 punica etiam ramo seruntur 247.
 21
 punice nucleorum medicina 345.54
 punice malum sylvestre. eiusque vsus in me-
 dicinis 345.57
 pupille oculorum consideratio 170.13.
 & inde
 purgationes mulierum Vide Feminarum
 purgationes
 purpurarum piscium consideratio 137.16.
 & inde
 purpurarum piscium in medicinis vsus 456.
 14
 purpura vbi praestantissima 137.22

purpura vsus. & dignitas 137.23.
 & inde
 purpura quid distet à buccino 137.
 32
 purpura Catulica officina à Iuba rege insti-
 tuta 87.2
 purpura quo pacto & qua esca capiatur 137.
 43. & inde
 purpura nomina ac genera plura 137.39.
 per totum caput
 purpura preparatio 137.50
 purpura contra venena auxiliantur 452.
 29
 purpura pretiosissima vnde aduehantur 315.
 27
 purpuram Cretenfes phyco marino inficiunt
 199.3
 purpura vsus Roma vrbi aequalis 138.4.
 per totum caput
 purpura dibapha que 138.7
 purpura pretia 138.6.7.
 8.17
 purpura vere pariunt 140.26
 purpura generatio 140.8
 purpura ranarum carnibus facile capiuntur
 451.25
 purpurissum color 486.33. &
 487.32. & inde
 pusionis & Secundilla mira proceritas 94.9
 pustulus in corpore gignentia 380.25.
 & 392.22
 pustularum corporis remedia 308.17.
 & 310.1. & 335.14.54. & 336.5.28. &
 342.57. & 343.12. & 349.20. & 414.
 14. & 419.46. & 482.4. & 498.42.
 putandarum vitium necessitatem agricolis
 Numa lege lata imposuit 205.
 57
 putandarum arborum disciplina 256.
 35
 putandarum vitium tempus & ratio 273.
 31.36
 putationes generosarum vitium & pergula-
 rum quo Luna statu faciende 273.42
 putationis consideratio 250.19. per to-
 tum caput
 putatarum vitium plaga quam tali partem
 debeant spectare & inde
 putei a quo primum reperti 253.36
 putei mira natura 25.27
 puteorum aqua qua saluberrima 440.48.
 & inde
 puteolanum purpurissum 487.35
 puteolanus pulvis qualis 496.27.32
 putredinem inhibentia 308.43. &
 351.26. & inde
 putrescere corpora mel non finit 333.49

Vadrantis qua prima fuerit
 nota 462.33
 Quadriga ex ebore mira exi-
 litatis 95.59. & 477.9
 Quadriga fictiles quando in
 fornace creuerint 398.17
 Quadriga nummorum nota 462.37
 Quadrigati nummi ibidem
 Quadrigas quis primus repererit 106.9
 Quadrigeme quis primus vsus sit 106.54
 Quadrupedes omnes vbi auribus careant 86.
 14

INDICIS PLINIANI

Quadrupedum modo Artabathita vagantur 86.29
quadrupedes quomodo gestentur in aluo 157.
 38
quadrupedes omnes necantia 356.60.
 & 372.2
quadrupedum remedia 303.54. &
 328.31. & 337.21. & 387.8. & 399.37.
 & 416.27
quaestus vberimus ex vineis 259.34
quaestus omnia tentat 471.32
qualitatum regionum consideratio 240.
 19. per totum
qualitatum in lapidibus quanta differentia
 510.59. & inde
quartana febris remedia 298.23. &
 307.8. & 324.60. & 327.44. & 328.38.
 & 330.17.22. & 336.52. & 340.29. &
 367.46. & 369.14. & 383.42. 46. &
 inde. & 400.9.32. & 403.7.9.18.43. &
 402.2. & 405.4.20. & 413.46. & inde.
 & 421.22. & 434.13. & inde. & 450.
 47. & 455.49. & inde. & 497.40
quaternarij numeri vis 401.44
quercus mira magnitudinis 221.15.
 20
quercus secum insulas auferentes 221.16
quercus arbor glandifera 222.16
quercus glans qualis 222.22
quercus boletos probatissimos generat 223.8
quercus nunquam folia dimittens vbi 226.
 30
quercus non ante media aetatem germinans
 226.30
quercus folia sinuosa 227.9
quercus parti inferiori fertilior 228.18
quercus & olea inimica 350.13
quercus & iuglans inimica 350.14
querna corona qua & ciuica 221.46
querquetulana porta Roma 223.44
quies somnusque in stramentis quondam erat
 258.33
quies arua quoque recreat 269.56
quinquefolium herba qua, & eius vsus in
medicinis 371.8
quinquefolij medicina 377.16.30.39.
 & 378.18. & 379.36. & 381.12.55. &
 382.5. & 383.1.33.46. & 348.21.30
quintorum in familia ne femina quidem
aurum gestabant 460.45
quintus C. Consul 98.54
quintij P. interitus 104.43
quintus Hortensius Dictator, eiusque lex in
Esculetola 223.45
quiriana poma 214.7
quirini, id est, Romuli delubrum Roma 219.4
quirini ad eadem primum horologium a Pa-
pyrio statutum 107.28
quisquilium, siue potius Cusculium, frutex
grani, eius vsus 223.12

Abidus ne fiat morsus a cane
radio 423.54. & inde
Rabulana pice quadam Ha-
lia pars mustum condit
 208.3
Rabufcula vna 202.47
Radicum arborum consideratio 229.43.
 & inde
radix cocti qualis, & vbi proueniat, eiusque duo

genera 183.32. & inde
radices fungi quidam nullas habent 285.
 39
radicibus carent tubera 285.19
radices quibus singula ibid.
radicum bortenrium differentia plures ibid.
 per totum
radices herbarum quae inutiles 296.8
radice simul & semine nascentes herba 290.
 11
radicis olea medicina 343.7
radicula herba consideratio 285.16. &
 366.10
radere malas, interdictum feminis 170.
 50
raia piscis 133.18. & 138.43
raia piscis generatio 140.14
ramicus morbi remedia 303.48. & 332.4.
 & 334.49. & 351.15.18. & 381.14. &
 437.1
ramifex quo tempore in Aegypto regnarit
 504.7
ramorum arborum consideratio 229.19.
 & inde
ramorum caci dicti, qui non germinant 229.
 33
ranarum rubetarum descriptio 117.12
rana apibus inimica 163.43. & inde
rana ictus apum non sentiunt 163.46
ranarum lingua qualis 171.50. & inde
ranis vox qualis 179.27
ranis aduersantia 369.15. & 372.4.
 11.28. & 402.25. & 450.16. & 451.17.
 & inde
rana iecur geminum 451.25
ranarum varius in medicinis vsus 451.17
 & inde per totum caput
rana maris, eiusque osculum strumis curandis
 vitile 454.5
ranarum, earumque membrorum medicina
 451.17. & inde per totum. & 452.36.50.
 58. & 454.19.21
rana lingua miris in magicis vsus 451.20
rana oculus dexter ad quid utilis 453.3
rana quibus in locis muta 126.45. 46.
 & 178.29. & 453.6
rana arborem scandentis mira natura 454.
 21
rana rubeta vnde dicta 451.27
rana rubeta venenum 173.21
rana rubeta contra tempestates in segete de-
fodienda 277.2
rana rubeta frumentum seruat in borreis 277.
 35
rana vltra solitum vocale tempestatem pra-
nuntiant 281.30
rana in medicinis vsus 455.48. &
 inde. & 456.5.19. & 457.16. & inde. &
 ibid. 27.31.34.43
rana incolas ciuitatis cuiusdam in Gallia se-
dibus suis pepulerunt 116.47
rana ex limo nata, in limum resoluuntur
 140.6
rana Mecoenatis signum 514.52
rana cur sub aqua diu vrinetur 172.52
rana piscis 133.19. & 138.40
ranarum coitus, partusque 140.3
 & inde
ranarum marium vox feminas ad coitum
euocantium 171.51

ranunculus herba, eiusque genera, & vsus in
medicinis 375.14. & inde
rapa quomodo, & quando ferenda 266.
 19
rapina M. Lollij 136.44
raporum consideratio 266.59. per to-
 rum caput
raporum natura, vsusque in cibis ibidem
raporum magnitudo mira 266.7
raporum species tres 266.12. & 287.12
rapa qua arte latior asiant 266.15.19
raporum ferendorum superstitio 266.20
raporum sexus 266.10. & 287.12
rapis folia quando detrahenda 290.16
raporum ex semine veteri brassica fiunt, & e
contrario 293.34
raporum medicina 295.60. & inde
rapae syluestris consideratio, & medicina
 296.5
ratibus olim nauigatum 106.27
ratumena porta Roma vnde dicta 121.7
rauca vermes in radicibus quercus nascentes
 247.52
raucitatis remedia 298.14. & 333.31
rauenates vna nebulis aluntur 202.12
rauenne solum asparagis aptissimum 285.
 45. & 292.4
reduviae quo pacto sanentur 419.10
refrigerandi vim habent pumices 510.44
refrigerantia corpus 299.32.42. &
 308.24.37. & 321.28. & 327.49. &
 338.44. & 341.53. & 347.28. & 355.
 30. & 356.3. & 357.43. & 359.16. &
 361.45. & 368.29. & 373.1.56. & 498.
 44
regale Parthorum vnguentum quibus ex ro-
bis confect 191.22. & inde
regia pyra 214.33
regia stella quando occidat 273.14. &
 275.32
regia ciuitas ab Aegyptijs primum instituta
 107.58
regia scopae herba qua 314.19. &
 366.40
regiones qua naturam & habitum mutarint
 240.48. & inde
regius morbus idem cum arquato siue ictero
 334.20
regij morbi consideratio 384.17.
 & inde
regij morbi remedia 295.25.47. &
 297.48. & 398.8. & 299.19.34. & 301.
 11.45. & 302.33. & 304.6. & 305.2. &
 306.16. & 308.51. & 309.35. & 321.54.
 & 322.33. & 324.19. & 334.20. & 336.
 45. & 337.25. & 348.15. & 349.39.42.
 & 352.4.9.25. & 355.15. & 356.46.
 49.53. & 357.3.14. & 375.2. & 377.
 23. & 384.17. & inde plene. & 388.42.
 & 390.39. & 391.42. & 393.5. & 402.
 29. & 433. multa. & 445.35. & 454.
 38. & 517.57. & 526.10
regium morbum atriplicis herba gigni Pytha-
goras putauit 308.44
regius morbus vnde dictus 334.
 20
regnum vbi non hereditarium 77.45
regulare es quod 477.54.
 56.60
religione qua arbores damnata 228.23
 religio

PARS PRIMA.

religio circa visum seruata à Druidis	237.	resina vsus in vnguentis	190.54	rhamnos rubi genus, & ex eo medicina	358.
41. & inde		resina vinum condiri	208.3	40	
religione vitam constare	208.57	resina Arabica qualis	208.13	rhapeion herba, eiusque vsus in medicina	
religionis exemplum	51.43. &	resina Iudaica qualis	ibidem	393.58. & inde	
inde. & 98.48. & 108.26. & inde. & 151.		resina Syriaca Artici mellis similitudinem	208.14	rhaphanorum consideratio	287.21.
45. & 177.4. & inde. & 357.15. & inde.		habet	208.15	& inde	
& 366.59. & inde. & 398.47		resina Cypria	208.	rhaphani è semine Aegyptij oleum conficiunt	
remedia ex alieno orbe non petenda	334.	resina figulina creta resolui creditur	208.	212.43. & 287.25	
35		17		rhaphanus vomitum concitat	296.39
remedia natura parata esse voluit	350.	resina ex quibus coquatur arboribus	224.	rhaphani propinquitate vitis ladiur	255.
27		34. & inde		19	
remora piscis, miraque eius natura	133.	resina oleo resoluitur	208.17	rhaphanus ebrietas resistit	255.21
18. per totum caput. & 448.17		resina pili virorum euelluntur	ibid.	rhaphanus quo in loco ferendus	268.25
remus à quo repertus	106.60	18		rhaphanus quando ferendus	278.18
remus & romulus à lupa sub ficu nutriti	216.	resina quibus coquatur modis	208.34.	rhaphanus ructus concitat	287.24
3		& inde		rhaphani ructus fetoremque drupa cohibens	
renascentia ex seipsis qua	193.5	resinam ferentes arbores, montes amant	225	287.24	
renum animalium consideratio	174.2.	57. & inde		rhaphani plura genera	287.27.31
& inde		resina natura, genera, medicina	352.33.	rhaphanus quomodo ferendus	287.37.
renes quaterni ceruis vbi	ibidem	& inde per totum		& inde	
renes pennatis squamosisque nulli	ibidem	resina ex quibus arboribus, & qua earum		rhaphani succus aurium grauitati confert	
renes summis adhaerent lumbis	ibidem	optima	352.33. & inde per totum	296.38	
renum calculi	174.15	resinam ferunt sex genera arborum	223.	rhaphani in Germania maximi	287.38
renes homo bubulis similis habet	174.6	39.40		rhaphani qua arte in magnitudinem inusita-	
renes purgantia	311.20. & 454.37	resurrectionis assertor Democritus	105.14.	tam excrescant	287.42
renibus contraria	300.32. &	& inde		rhaphani in Aegypto nitro dulciores reddun-	
336.46		resurrectionem mortuorum negat Plinius		tur	287.45
renum dolorum remedia	295.30.	3.21. & 105.4. per totum caput		rhaphanorum amaritudo salsugine corrigi-	
45. & 296.52. & 297.48. & 301.39. 41.		retia ab Arachne primum reperta	105.43	tur	287.46
& 302.7. & 303.26. & 321.1.6. & 324.		retibus quod linum aptissimum	282.51.	rhaphani coctura dulcescunt	ibidem
41. & 327.27.43. & 329.29.43. & 330.		& inde		rhaphani crudi vomituris viiles	287.47
37. & 331.57. & 336.23. & 342.22. &		retouina lina	282.45	rhaphanus in templo Delphico ex auro dica-	
344.56. & 346.29. & 348.3.9. & 349.		rex qualis eligi soleat in Taprobane insula		tus	287.51
38. & 352.24. & 356.16. & 362.20. &		77.44. & inde		rhaphani in Aegypto suauissimi	287.45
378.44. & 381.4.28. & 393.3. & 395.		regis apum qua optima forma	163.1	rhaphani hyberno tempore in cibis vtilissimi	
52. & 396.13. & 401.41. & 404.26. &		reges apum aculeo non videntur	163.7	287.55	
407.22. & 411.24. & 414.10. & 419.		reges circa agrorum culturam olim intenti		rhaphano maximum cum vite odium	287.
55. & 454.51. & 486.50. & 497.15		258.51. & 259.2		56	
renum harenas pellantia	330.11. &	reges hortos colere soliti	285.26. & inde	rhaphanus folijs detractis iucundior euadit	
357.3		regum indorum potentia	75.39. per to-	290.15	
renibus vtilia	299.33. & 308.	tum. & 76.12. per totum		rhaphanis aqua salsa vtilissima	293.56
26. & 331.48. & 332.31. & 339.16. &		regis Sesostris mira superbia	463.5	rhaphanis translatio vtilissima	294.6
340.10. & 344.38. & 347.60. & 352.		regum fauor quomodo acquiratur	403.33.	rhaphani syluestis consideratio & medicina	
27. & 378.3. & 390.5. & 406.12		& 420.42		296.14. & inde. & 380.46	
renum lapides quo pacto eximantur	531.	regum ira quo vitetur	422.23	rhaphanos agria herba qualis, eiusque in me-	
13		regem elephantes adorant	108.33	dicinis vsus	380.45. & inde
repagulis vuluarum aptissima abies	236.	reges olim bonis artibus immortalitatem		rhaphani olei in medicina vsus	344.35
6		quarebant	199.59	rhaphanitis in idis genus	315.7
requies apodibus nulla	151.33. per to-	regum gratiam protomedia herba parari pu-		rhaphanus fera genus	114.9
tum caput		tarunt Magi	361.25	rhani in ripis cerasa Lusitana gignuntur	217.
rerum copia solique fertilitas vbi maxima		regum domus apud Homerum auro, argento,		54	
270.2. per totum caput		electro, ebore, nunquam autem marmore		rheumatismus quid	329.15. & 333.21
rerum omnium sunt aliora quedam secreta		adornantur	502.43	& 335.60. & 369.10	
suo cuique corde prouidenda	240.47	reges plures apes non ferunt	163.20	rheumatismus medentia	329.15. &
rerum amplitudo damno fuit Romanis	200.	regum reuerentia in apibus exemplum	163.8.	332.59. & 335.60. & 339.28. & 342.	
22		& inde. & 20. ibidem		5. & 342.45. & 343.27.35. & 348.50.	
rerum non animi pretijs excubatur	488.	rege apes carere non possunt	163.20	& 350.44. & 369.10.42. & 374.3. &	
7		rhacinus piscis	458.32	385.47. & 392.33. & 394.38.49. &	
rerum inimicitia. Quare Inimica inter se.		rhacomo herba qualis, eiusque vsus, & medi-		403.27. & 411.9. & 454.39	
rerum amicitia. Quare Amica inter se.		cina	395.44. & inde	rhexia herba qualis, eiusque medicina	329.
rerum variarum inuentores	105.21.	rhadamanthus legum repertor	105.24	39	
per totum caput		rhatica vna	201.41.43. & 202.39. &	rhinapiscis	458.
rerum permutatio Troianis temporibus fuit		204.25		25	
in vsu	459.39	rhaticum acer cuiusmodi	225.28	rhinoceros animal ad saxa cornulimas	114.
reseda herba qualis, & eius in medicina vsus		rhagadum, id est, scissuratum, quae in sede pro-		13. & 257.43	
395.56. & inde		ueniunt, remedia	343.19. & 344.	rhinocerotis animalis descriptio, & eius cum	
resina ex arboribus defluentis consideratio		9. & 347.4.20. & 353.3. & 354.43. &	elephantis inimicitia	114.13.	
208.10. & inde. & 223.41. & inde		357.57. & 358.52. & 401.56. & 419.	per totum caput		
resina ex pinei generis arboribus fluit	517.	31		rhinoclesia herba	391.
11		rhagion phalangij	422.54	16	

INDICIS PLINIANI

rhyparographos Pyreici pictoris cognomen	492.33	robur qualiter germinet	227.47.	per totum	
rhizias quid	285.59	roburi ingens radix	229.46	romani annis sexcentis qua medicina vsi	299.41
rhizotomos, iridis genus	315.8	roburi quando terenides sentiat	233.46	romana arma Aethiopiam intrare	85.
rhodia vna qualis	202.44	roburi arborum durissima	234.56	2	
rhodium vinum Coo simile	205.13	roburi non sentit facile cariem aut vetustatem	235.15	romani legati sagmina gestabant	326.
rhodi insula crocinum vnguentum	190.	roburi visco quantum tribuerint Druides	237.41. & inde	8	
46		roburi visci medicina	359.59. & inde	romani Capitolij in fundamentis caput bu-	
rhodia ficus qualis	315.35	roburi pilularum vsus in medicina	351.	manum inuentum	398.11
rhodi persica sterilis	213.45. & 228.36	7		romanorum priscorum seueritas	312.46
rhodij colossi magnitudo	474.17	rogos pingendi consuetudo	487.60	romanorum & Parthorum imperij terminus	63.31
rhodi tria millia signorum fuerunt	473.	roma urbis Deus tutelaris cur occultatus	398.	romanorum quis primus Arabiam ingressus	
56		26		sit armatus	83.25
rhodo pepercit Demetrius rex propter Proto-	99.24. &	roma nunquam terramotus fuit sine ingentis		romani vincendo victi sunt	350.32
genis picturam	491.60	malis praesagio	22.59	romanorum legati verbenacam ad hostes por-	
rhodinum vnguentum quibus rebus constet	191.2	roma quis creditus felicissimus	100.14.	tabant	326.9. & 371.54
rhodinum oleum quale	212.41	& inde		romani imperij terminus Rhenus	187.32
rhodites gemma	527.37	roma quis sepeliendi vsus	104.58. per	romanorum signa festis diebus vnguentis	
rhododaphne fruticis genus, eiusque natura	226.23. & 356.32	totum caput		inungebantur	191.54
rhododendro non decidunt folia	226.21	roma quando vini authoritas coeperit	205.	romanorum clades à Peris accepta	215.
rhododendros frutex, eiusque natura, & me-	356.31. & inde	54		60	
dicina		roma purpura vsus urbi aequalis	138.4.	romano in foro ficus enata	2167
rhododendri flos amentiam facit	317.	per totum caput		romani arbores glandiferas semper in honore	
45		roma ob bubonem lustrata	145.24.27	habuerunt	221.26
rhodope meretrix ditissima	505.24	roma quandiu scandulis tecta	223.32	romanorum ciuium sub Gallicum tumultum	
rhodope contubernalis Aesopi	Ibidem	roma quas arbores egre nutriat	230.	quot libera capita censa	460.21
rhodora herba, eiusque medicina	361.60.	27		romanorum mores quibus victorij ad luxum	
& inde		roma quo anno sine magistratibus	236.45	inclinati	514.58
rhoea, papaueris genus	293.5. & 307.	roma prima corona e spiciis	258.1	romanorum legati annulis aureis publice do-	
49		roma quando luxus coeperit	258.41.	nabantur	459.57
rhoeus & Theodorus plastices inuectores	495.25	& inde		romanos intra muros, solus hostium Annibal	
rhobus architectus	505.60	roma quando annulorum vsus	459.49	hastam coniecit	473.40
rhombi piscis astus	138.42	roma quando primum pictores	264.43	romana urbis nobiles aqueductus, eorumque	
rhombus piscis	458.25	roma natalis dies vndecimo calendas Maij	273.58	authores	508.9. & inde
rhombus urbi optimus	140.50	roma alterum nomen enuntiare nefas habi-		romanorum arma bonam Arabia partem pe-	
rhombus piscis ex genere planorum	132.	tum	35.7	netrarunt	184.29
47		roma quis primus horologium solare statuit	107.26	romanorum ritus imperij magnitudo perdi-	
rhopalos herba qualis, & vnde dicta	368.	romani tonsores quis primus, & quando ad-		dit	350.32
43		duxerit	107.14	romanorum clades apud Cannas, annulo-	
rhos herba qualis, & ex ea medicina	356.	romani ad tertium lapidem castra Punica ha-		rumque tria modia Carthaginem missa	
34. & inde		buit	215.60	460.41	
rhos erythros fruticis genus, & eius medicina	356.40. & inde	romani quibus ex locis frumentum soleat ad-		romanorum cum exteris nationibus commer-	
ricinus arbor qua	212.22. & 226.47	uebi	262.3. & inde	cio res ante occultiissima in lucem prolata	
ricini canum quo pacto necentur	329.	roma ab initio aurum exiguum	460.12.	199.50	
ridica quae pedamenti aptissima	250.	& inde		romana nobilitatis & plebis auguria ex dua-	
45		roma rudi are vsque ad Seruium regem vsa		bis myrtis	219.4
rigandi horti quibus sint horis	294.3.	462.27		romani magistratus virgas ex betulla arbore	
& inde		roma primum ex are simulacrum	472.	conficiebant	226.4
rigandorum hortorum ratio	Ibidem	21		romani populi maiestas multis vastata cla-	
rigus quae arbores gaudeant	255.54.	roma capta quanto auro pax à Gallis empta		dibus Cimbricis victorij recreata	230.
& inde		450.13. & inde		6	
risus homini non datur ante diem quadrage-		roma quo anno à Gallis capta	460.21	romanorum in classe paranda velocitas	233.
simum	89.18	roma pictura quando in honore esse coeperit		56	
risisse quendam eodem die, quo genitus fuit	94.48	460.21. & inde		romanis singulis bina tantum agri iugera	
risus quo concitetur	361.23	roma quando primum domus marmore coe-		258.2	
risus & hilaritatis sedes qua	173.30.32	perint incrustari	502.50	romanis priscis qui Dij maxime nosi	258
risus quo adimatur	173.59	romani aduecti ex Aegypto obelisci	504.	7	
risisse quosdam nunquam	95.23	28. & inde		romani Equites à plebe annulis distingueban-	
robur arbor glandifera	222.16	romani aduecta Sicyone tabula	493.38	tur	461.17
roburi plurima alia gignit praeter fructum		roma adificia quae nobilissima	506.45.	romanorum Senatus ab Equitibus latiore pur-	
222.54. & inde. & 223.4.9		& inde per totum		pura distinguebatur	461.18
roburi arbor quae loca amet	225.59	roma domus quae pulcherrima	238.51.	romanorum tribus urbana tantum quatuor	
roburi folia sinuosa	227.9	& 507.16		258.31	
		roma triumphantes lauro coronabantur	219.	romanorum Imperatorum manibus agri ce-	
		35		lebantur	258.51
		romani gentium praestantissimi	99.40.	romani sarre vsi annis trecentis	261.49
				romani diu pulte vsi sunt	263.13
				romani reges hortos coluere	285.26.
				& inde	
				romana	

PARS PRIMA.

romana plebs in Auentinum secessio 286.50
 romanorum vectigal maximum ex herbis 286.51
 romanorum denarius quando primo figuratus 462.21
 romanos victis gentibus in tributo semper argentum imperitasse, non aurum 462.56
 romanorum ararium quando ditissimum 463.8. & inde
 romani quando tributum pendere deserint 463.20. & 472.60
 romanorum post Syllam ditissimus Crassus 468.46
 romani quando stipem spargere coeperint 469.1
 romanorum militum sub Scipione frugalitas 469.17
 romanis nullos hominum benignius inter se vixisse 469.23
 romanorum mores corripit Achaia victa 469.60
 romanorum regum statua in Capitolio 472.56
 romanus populus quando stipendio liberatus 473.1
 romanorum priscorum frugalitas 507.23. & inde
 romanis acceptum referendum, quod homines immolari deserint 428.7
 romani, velut lux altera, à Deo dati sunt 382.35
 romani quandiu sine medicis 417.41. & inde
 romanis legionibus aquilam peculiariter dicauit Marius 143.51
 romanorum signa & lupos, & minotauos, & equos, & apros olim habuerunt 143.52
 romanum praesidium à Ligustinis obfessum 148.21.22
 romulus lacte libauit, non vino 205.54
 romulus sub ficu nutritus 216.2
 romulus templum Romae ubi 219.4
 romulus frondea corona donauit Hostum Hostilium 221.43
 romulus Eidenam caput Ibidem
 romulus Vulcanale Roma constituit 236.49
 romuli nutrix Acca Laurentia 257.60
 romulus Aruales sacerdotes instituit, seque inter eos duodecimum nominauit 257.50
 romulus, ceterique Fratres aruales spicea corona ab Acca Laurentia donati 258.1
 romuli Pollionis senectus 334.18
 romuli statua sine annulis 460.50
 romuli arate Celeres dicti, qui postea Equites 461.51
 romuli statua sine tunica 472.59
 romulus quo tempore obierit 488.27
 romulus à lupa nutritus 113.34
 romulus in trabea purpura usus est 138.4
 romuli ad vetustissimum horologium 107.29
 torus consideratio 16.41
 tores quando non cadant 276.56
 tores ne satis noceant Ibidem
 tores palustribus omnibus defectis inimici 320.15
 rosarum consideratio plena 313.15

per totum caput
 rosarum vñ & usus 320.59. & inde
 rosarum medicina 321.10. & inde
 rosarum succi usus Ibidem
 rosarum seminis usus, & medicina 321.14. & inde
 rosarum vngues qui 320.60. & 321.12. 17
 rose in cibos condiuntur 321.20
 rosa syluestris quae, miraque eius natura 120.24. & 364.40
 rosarum è floribus vinum quomodo conficiatur 207.12
 rosarum oleum, Rhodinum Graecis dictum 212.41
 rosarum sationi quando terra preparanda 273.16
 rosarum varia differentia 313.25
 rosarum corona in cubiculis quare habita 304.27
 rosarum germinatio 313.16
 rosarum varij usus 313.19
 rosarum usus in medicinis 313.20. & inde
 rosarum in mensis usus 313.21
 rosarum generum plura 313.22. & inde
 per totum
 rose vbi nobilissima Ibidem
 rosarum folia aut minimum quina 313.26
 rose translatione proficiunt 313.28. 45
 rosa centifolia 313.26.30
 rosa Graeca, ac Gracula 313.32.33
 rosa vbi hyeme tota 313.39
 roses calis temperiem conferre Ibidem
 rose quae loca ament 313.40
 rosa ex semine tardissime provenit 313.42
 rosa qualiter praecox fiat 313.48
 rosa quando & vbi odorator 314.50
 rosa nouissima florum prima desinit 316.54
 rosarum frutex quandiu dures 317.11
 rosaria quando deponenda 317.14
 rosas apes delectantur 317.18
 rosea campum mira fertilitatis 240.58
 rosae L. statua antiquissima 473.1
 rosae histrio quantum arte sua quotannis meritarit 99.33
 rosae theatralis legis auctori Cicerone sua dente plebs ignouit 98.24
 rosamarinum natura, genera, medicina 357.1. & inde
 rosamarinum semen cachrys 257.2
 rosamarinum, cum semine careat, quomodo feratur 245.36
 rostranauibis à quo primum addita 107.2
 rostra nauium vbi Roma affixa 221.32
 rostrata corona graminea cedit 326.13
 rostrata corona qui donati 221.29
 rotarum axes ex qua materia 236.23
 rota pisces 127.59. & 457.57
 rubellionis piscis in medicinis usus 457.28
 rubeta rana descriptio 117.12
 rubeta rana vnde dicta 451.27
 rubeta veneni remedia 451.17.41. & 455.51
 rubeta in medicinis usus 457.33
 rubeta rana in horreis suspendenda 277.35
 rubeta quomodo milium in aruo conseruet

268.5
 rubeta rana in segete defossa auertit tempestates 277.2
 rubigalia festa cur, & à quo instituta 276.23
 rubigalia quando celebrari solita 276.24
 rubigo communis vinearum & frugum pestis 267.48
 rubigini quae loca maxime obnoxia Ibidem
 rubigine quae loca careant 267.48
 rubiginis frugum causa quae 275.47. & inde
 rubiginis ferri medicina 482.1. & inde
 rubrica color 486.34.45.52. & 487.14
 rubrum mare refertum syluis 198.49
 rubia herba consideratio, genera, bonitas, usus 285.12. & inde
 rubia maria nomina, & medicina 356.44. & inde
 rubi fructus consideratio 233.4
 rubi mora ferunt 233.6
 rubi sese multiplicantes propagandi rationem docuerunt 245.23
 rubi natura, usus medicina 358.10. & inde
 rubi species plura 358.25.27.37. & inde
 rubi rosam ferentes 358.27
 rubi genus rhamnus, & ex eo medicina 358.39. & inde
 rubus Idaeus, & ex eo medicina 358.37
 rubo vbi folia non decidant 226.29
 ructasse nunquam Pomponium Poetam 95.30
 ructus prouocantia 302.32. & 305.58. & 306.47. & 307.15. & 320.58. & 333.14. & 353.19. & 374.17. & 379.19. & 380.52. & 396.14
 rufi Iulij mors qualis 376.5
 rufus Sullius vnde decimo mense natus 92.10
 ruge corporis quo tollantur 303.44. & 321.27. & 330.58. & 331.2. & 336.21. & 339.57. & 343.60. & 383.3. & 407.14
 rullus Seruilius solidum aprum primus in epulis apposuit 125.20
 rullus legis agraria promulgator 125.21
 rumbotinus arbor quae 200.51
 rumbotino arbori rhodora herba adnascitur 361.59
 rumen quid 216.4
 rumicem apes non attingunt 160.44
 rumicis herba consideratio, & medicina 309.31. & 377.18
 ruminantium differentia 158.60. & inde
 ruminat scarus solus piscium 132.4
 runcatio quo tempore facienda, eiusque utilitas 269.48
 runcatione quae gaudeant, & quae non 269.50. & inde
 rupicapra caprarum syluestrium genus 125.37
 ruptorum remedia 297.12. & 298.19. & 299.39. & 322.31. & 328.46. & 331.4.30.42. & 339.53. & 341.22. & 344.28. & 351.37.39. & 354.13. & 359.10. & 359.37. & 378.44. & 385.3. & 388.48. & 392.20. & 395.50. & 396.13. & 407.14
 ruscus

INDICIS PLINIANI

rusco Italia in cibo vititur	318.31	sabini populi à quo victi	507.28	per totum. & 422.8. & inde	
ruscum idem cum oxymyr sine	349.43	sabinorum agro vinaciola vna peculiaris	202.	salamandra tactu ignem exstinguunt	157.
rusci fruticis medicina	324.27	29		3	
rusticis tribus urbanis honoratiores	258.	sabinus Tyro scriptor librum Cepuricon edidit	293.41	salamandra nihil gignunt	157.4
29		sabis Arabum Deus	185.2	salamandra genus sexu caret	Ibidem
rusticis celestium notitia necessaria	271.	sabi Deo Arabes thuris decimas consecrant		salamandra venenum omnium maximum	
14		Ibidem		422.8. & inde	
rusticelli cuiusdam Herculis mira fortitudo		sabuli differentia, eiusque infecunditas	240.	salamandra veneni remedia	303.13. &
95.40		29		328.9. & 340.10. & 342.31. & 343.45.	
rusticula aui incesus	151.21	sacal quid	516.43	& 406.25. & 422.5. & 450.24.39. &	
rustici ne aspiciant stellas	274.18.	saccharon vbi, & quid	182.48	451.18	
& inde		sacerdotalis dignitatis exemplum	24.1. &	salaminensi pugna Ceratias cometes visus	
rusticorum manubria ex qua materia faci- enda	236.28	258.4		9.17	
rusticorum baculus ex silere, eiusque vsus	355.	sacerdotum arualium institutio, eorumque corona	257.59	salariana castanea	217.21
24		sacerdotes, antequam fruges aut vna conde- rentur, primitias gustabant	258.10	salarium vnde dictum	444.26
rusticorum operum quae quibus temporibus facienda	272.55. & inde per totum	jacodios gemma	522.37	salaria via nomen vnde	444.27
rit herba consideratio	292.19. & inde.	sacon, coloris genus	Ibidem	salauces Colchorum rex	463.2
& 303.9. & inde		sacopenium medicinis tantum nascitur	292.	salis consideratio, vsus, medicina	443.23.
ruta sylvestris, & ex ea medicina	303.16.	60		per totum. & 445.7. per totum	
& inde		sacopenij natura, medicinaq;	307.17.	sale vna quidam condiunt	208.3
rutamas, & femina	303.17	& inde		sale vbi domus construuntur	58.20
rutam Pythagoras falso putauit oculi noxia esse	303.18	sacer ignis. Vide ignis.		salis turres vbi	82.30
ruta natura feruens est	303.51	sacra prisca pulve sitilla fiebant	264.16	salem nimum coci quo pacto cibus eximan- 350.21	
ruta sudorem inhibet	303.51	sacris quibusdam Britannica mulieres gla- sto illinebantur	325.54	salis vicem supplet rhus in obsonijs condiendi	
ruta generationem impedit	Ibidem	sacrificia rusticorum ex lacte & mola salsa Dij non fastidiunt. Prologo operis pag. 1. vers. 43	397.54	356.41	
ruta partum necat	303.53	sacrificia sine certis precationum formulis no fiebant	183.59	sal quibus in locis fiat	443.23. & inde
ruta vinum conficitur	207.9	sacrificantis Alexandri prodigalitas à Leoni- de reprehensa	516.56	salis ramenta trahente fluuij	443.35.
ruta mustela vires resouent	303.11	sacrum Scythae nominant, quod nos succinum	205.57. &	& inde	
ruta furro sublata fertilior	290.18	207.57		salis muri, domusque	443.40
ruta quibus gaudeat, & quibus non	290.18.	sacrificijs quae hostia idonea	122.58. &	salis sacritij genera	443.52. & inde
& inde		inde. & 125.1. & inde. & 190.33	221.38	sal non crepitans in igne	444.11
ruta amicitia cum fico	292.23	sacrificij victima coronari solita	222.	salis colorum diuersitas	444.14. & inde
ruta quomodo feratur	292.23	sacrificiorum igni quae arbores non aptae	39.41	sale homo carere non potest	444.24
ruta ferro tangi non vult	293.40	sacrilegorum in Aethiopia poena	361.18	sales ad animum transferri	444.25
ruta salsa aqua profunt	293.53	sagapeno galbanum adulteratur	189.17	salis cum pane & caseo veteres esitasse, etiā proverbio constat	444.29.
ruta genera & medicina	303.4.	sagapeno silphium adulteratur	284.47	salis in sacris vsus	444.30
		sagapenum quid	307.18	salis flos quid	444.32.39
ruta succus copiosior veneni noxiam obri- net	303.5	sagda gemma	526.51	salis natura, vis, atque effectus in medicinis	
ruta cicuta contraria	303.7	sagitta in vitibus quid dicatur	250.39.41	445.7. per totum caput	
ruta antidoti vim habet aduersus aconitum viscumque	303.10	sagitta celestis signi occasus	273.12	sale & sole nihil corporibus vtilius	445.
ruta medicina	300.30. & 343.48	sagitta venenata remedia	308.12. &	31	
rutatum mustum	292.22	405.44		sal & nitrum sulphuri concoctum, vertitur in lapidem	446.54
rutheui populi ex lino vela texunt	282.	sagittas veneno inungi	257.44	sal sine dulci aqua fieri non potest	27.13
40		sagittas venenatas à corpore extrahentia	308.12. & 333.24	salina à quo Roma instituta	444.28
rutulij P. Consulatu circulus rubens circa So- lem visus	10.17	sagitta herba palustris	320.11	salinis aqua pluuii viiliores, quam aliae	27.
rutilij P. ob fratris sui repulsam obiit	98.	sagittis venenatis piraticam exercent Ascita populi	84.37	13	
58		sagittas è corpore extrahentia	369.54. &	salsa in sacris. Prologo operis, pag. 1. vers. 43. & 444.31	
rutily vxor annosissima	101.50	385.36.52		salisamentorum è piscibus medicina	453.27.
		sagittandi peritissimi Nisicastes & Nistia	86.22	& inde	
Aba vox quid significet	184.	sagittarum ictus remedium	197.47	salisago quid	453.39
18		sagitta à quo reperta	106.1.2	salitudines corporis quomodo minuantur	
Sabai Arabum clarissimi	82.	sagmina Romanorum ex verbena	326.7	304.36. & 406.40	
60		saguntina ficus quo loco ferenda	215.	salsis aquis quae arbores alantur	256.50
Sabina herba consideratio, genera, & medicina ex ea	357.10. & inde	43		salsis aquis quae herba gaudeant	293.56
Sabina herba quomodo feratur	245.34	saguntia vasa fictilia	496.4	salsus sapor non nascitur	294.16
Sabini, qui & Scuii	38.59	salamandra serpentis consideratio	157.2	salis aues multiparae	153.51.52
Sabinarum virginum nuptijs faces è spina quadam adhibita	226.7			salis castrum, genus labrusca	339.37
Sabinus collis vbi Bituricis aptissimus	201.			saliorum futes corona	313.58
50				salina post aurem relata digito sollicitudinem anmi creditur leuare	398.52
Sabini Romanique positis armis myrtea ver- bena purgati	218.60			salina mulieris ieiuna medicina	402.37
Sabinarum raptus	Ibidem			salina ieiunij hominis serpentibus aduersatur	
				399.43	
				salina humana Magici vsus	399.44.
				& inde	
				salina humana contactum serpentes sugiunt	90.11

PARS PRIM A.

saluunca herba consideratio, natura q ²	315.	samius lapis auro poliendo vtilis	510.	sanguinis per vrinam redditi remedia	301.
15. & inde		27		48	
saluunca herba nobilissimi odoris	315.4	sammites populi à quo victi	372.60	sanguis vulnerum quo pacto cohibeatur	336.
saluunca vbi copiose proueniat	315.	samnitico bello P. Decius frondea corona do-		38	
17		natus	221.45	sanguinis humani in medicinis vsus	400.
saluunca herba medicina	322.	samolli herba mira natura	350.20	16. & inde	
30		samothracia gemma	526.52	sanguine gladiatorum quidam comitiale	
salix arbor ocyssimè semen perdit	228.3.	sampsuchum herba eadem cum amaraco	316.	morbum sanare tentarunt	397.
& inde		37. & 323.41		25	
salicis arboris consideratio, genera, vtilitas,		sampsuchum vbi optimum, & ex eo medicina		sanguinis natura vsus q ²	407.42.
& c. 232.41. per totum. & 248.41. & in-		323.41. & inde		& inde	
de		sampsuchinum oleum quale, & ex eo medi-		sanguis inutilis quomodo extrahatur	296.
salices aquosis locis gaudent	226.10.11.	cina	323.45	32. & 321.25. & 323.22	
salicis longa sunt folia	227.8	samula gesticulatricis senecta	101.56	sanguis ne nimis concreascit	323.9. &
salices cito germinant	227.39	sandalum, sarris genus	261.47	344.27	
salix frugiperda cur dicta	228.31	sandaracha, apum cibus	160.38	sanguis copiosus & crassus quo modo per na-	
salicis semen sterilitatis medicamentū	228.	sandaracha coloris genus, eiusq ² consideratio		res pellendus	391.35
32.33		483.46.49. & 486.38. & 487.11. &		sanguinis tenuitatem subtilioris ingenij cau-	
salix in Creta ad maturitatem fructum per-		inde		sam nonnulli putarunt	175.21
ducit	228.34	sandaresos gemma	521.25.27	sanguis in ventre vesicæ concretus quo pa-	
salicis portentum in Philippis	230.7	sandaser gemma	521.25	cto absumatur	324.13
salicis genera plura	232.43. & inde	sandaserion gemma	521.26	sanguine viuens animal, caputq ² ei perpetuo	
salicum diuersa nomina	232.57	sandaferos gemma	ibidem	habens infixum	168.2
salix scutis apta	235.5	sandafros gemma	521.16.23.26	sanguis praevisa vena effluens ischamone herba	
salicis vita brevis	245.19	sandyx coloris genus	486.35. & 487.	sistitur	369.22
salicis ferenda tempus	248.19	14. & inde		sanguis tenuior quo pacto condensetur	357.
salicis fructus ante maturitatem in araneam		sangenon gemma	520.18	23	
abit	354.16	sangualis aui consideratio	144.13.	sanguinis vitia quo modo corrigantur	378.
salicis partium medicina	ibidem.	per totum caput		18. & 510.10	
& inde		sanguiculus cibi genus ex hædi sanguine		sanguinem conglobatum & concretum dis-	
salicis succus triplex	354.18	412.9		cutientia	833.14. & 342.3.21.
saloniana propago Catonis	94.4	sanguinaria herba	394.42	& 346.41. & 352.26. & 353.55. &	
salpa piscis	132.31. & 458.25	sanguinea virga natura, & vsus	355.	362.40. & 391.35. & 497.38	
salpe autumnopariunt	140.18	22		sanguinem reijcientium excreantiumue re-	
salpe piscis in medicinis vsus	416.12.	sanguineis virgis sata à vermibus tuta præ-		media	295.29. & 296.32. &
& 456.42. & 457.42		stantur	294.49	297.47.52. & 298.18. & 299.44. &	
salpe obsterix quo pilothro vsa	457.	sanguinei frutices vitibus vincula suppeditant	232.52	300.16. & 302.35. & 304.13. & 309.38.	
14		sanguinis consideratio	17.2.3.	& 310.15. & 321.14. & 335.4.16. &	
salpuga vermes venenati	423.22	per totum caput		335.55. & 338.26. & 338.42.48. & 339.	
salugo in salinis qua dicatur	444.41	sanguinis profluuium per nares soli contigit		1. & 340.5. & 343.8.31. & 344.46. &	
salugo terra, alumen	497.46	homini	172.9	345.1.10.31.52. & 347.58. & 348.16.	
salutare in toga quis primus instituerit	101.	sanguine quando pluit	16.1	36. & 349.13. & 351.11. & 353.21. &	
57		sanguis differentia	175.3. per totum	354.16. & 355.8. & 357.23.32.58. &	
salutationem armatam Curetes primi docue-		caput		358.51. & 377.41.42. & 378.15.18.35.	
runt	106.20	sanguinem morbi morsq ² absumunt	175.	& 379.23. & 385.11. & 388.37. &	
saluua herba natura, medicina q ²	377.58.	19		389.23. & 390.5. & 394.5.43. & 395.	
& inde		sanguinem multum pinguemq ² habentia, na-		48. & 396.42. & 410.59. & 420.1.14.	
salui Fusij fortitudo	95.41	tura sunt iracundiora	175.3	& 430.25.29. & 447.26. & 486.50.	
salustiani horti Roma	95.7	sanguinis sedes in corde	172.26	& 498.27. & 509.57	
salustianum as	471.24	sanguine carentia animalia	159.57.	sanguinem vulnerum sistentia	327.
salustius Dionysius Medicus	453.32	& inde		46. & 336.38. & 338.27. & 347.37. &	
salutatorijs in cubilibus cotonea poma serua-		sanguinis vice multis alium humorem inesse		377.23. & 388.38. & 447.27. & 482.	
bantur	213.19	159.58. & inde		9.	
salutis Dea ades Roma à quo picta, & quan-		sanguinem sibi quomodo capra ex oculo de-		sanguis per nares profluens quo pacto sista-	
do exusta	485.37	trabat	124.37	tur	297.39. & 303.28. & 306.12.
samara, vlmis semen	225.53	sanguine caprino Drusus pallorem sibi conciliavit	407.45	& 347.37	
samara quando colligenda	243.58	sanguis quibus nullus aut exiguus	118.	Vide Narium sanguis.	
samara quando & qualiter ferenda	243.	9.36. & 160.19		sanguinis fluxum in genitalibus sistentia	304.
58.59		sanguinis minuendi rationem hippopotamus		11. & 306.19	
sambuci arboris acini quales	217.42. &	animal docuit	116.9	sanguis per vrinam quo pacto pellatur	497.
233.9		sanguis quo pacto imminuat	454.37	58	
sambucus qua loca amet	226.1	sanguis qua ratione augeatur	398.54	sanguis cum vrina effluens quo pacto cohibea-	
sambucus quando floreat	228.1	sanguine humano qua animalia nascantur		tur	301.48
sambuci durissima ligna	233.40.	385.19		sanguinem sistentia	298.38. & 301.
& 249.17		sanguinis taurini epoti remedia	346.	18. & 303.28. & 304.11.19. & 311.40.	
sambucus apra scutis	235.6	60		& 321.17. & 327.34. & 330.37. & 335.	
sambuci genera, medicina q ²	353.56.	sanguine humano quidā solia in balneis tem-		54. & 342.1. & 347.36. & 348.6. &	
& inde		perarunt	376.16	351.10. & 353.30. & 359.36.41.	
samie terre genera duo	498.25			P	& 369.
samiorum vaforum vsus	496.2				

INDICIS PLINIANI

<p> <i>Et</i> 369.22.23. <i>Et</i> 381.31. <i>Et</i> 384.46. 47. <i>Et</i> 385.6. <i>Et</i> 393.31. <i>Et</i> 395.2. <i>Et</i> 398. 35. <i>Et</i> 402.18. <i>Et</i> 414.35. <i>Et</i> inde. <i>Et</i> 419.11. <i>Et</i> 435.16. <i>Et</i> inde. <i>Et</i> 456.19. <i>Et</i> 466.31. <i>Et</i> 479.40.59. <i>Et</i> 497.39. <i>Et</i> 498.11.14. <i>Et</i> 509.55. sanguisuga epota remedia 303.56. <i>Et</i> 408.40 sanguisugarum in medicina vsus 452. 38. <i>Et</i> 453.13. <i>Et</i> 456.23. <i>Et</i> 457.19. sanguisuga eadem cum hirudine 110.46. <i>Et</i> 456.23 santerna chrysocolle genus 465.51.52. <i>Et</i> 479.33 sapasue hepsma quid, <i>Et</i> quomodo fiat 205. 19. <i>Et</i> 342.42 sapa quo tempore fieri debeat 209.4 sapa medicina 342.30. <i>Et</i> inde sapientium conuentus iuuenes Athenis etiam commessabundi frequentabant 312. 13 sapientiam vino obumbrari, Prouerbiu 340. 59 sapientissima animalium, quae fruge vescun- tur 334.42 sapiens nemo horis omnibus 99.45 sapinea nux ex generibus pinearum 213.9 sapius inferior pars abietis 234.12 sapius gemma 522.58 sapium, picis genus 225.60 sapo quid, <i>Et</i> a quibus inuentus 410. 50 saporum intellectus in lingua <i>Et</i> palato 171. 60 saporum genera tredecim 218.7 saporem <i>Et</i> odorem non simul esse 218. 25 sapores herbarum hertenisum 294.14. <i>Et</i> inde sapores alios alia appetunt animalia 157. 38 sapphirus gemma 522.46. <i>Et</i> inde sappho in amorem Phaonis quo philthro pel- lecta 327.24 sappho picta, Leontis opus 494.38 sapro casus, eiusque in medicina vsus 406. 42 sarcion, smaragdi vitium 519.21 sarcites gemma 526. 54 sarcocolla lacryma consideratio, <i>Et</i> vsus 358. 55 sarcocolla arbor, eiusque gummi 195.46. <i>Et</i> inde sarcophagus lapis ubi inueniatur, mira- que eius natura 24.42. <i>Et</i> 504.57 sarculario segetum quibus diebus facienda 269.46 sardachates gemma 524.4 sarda gemma consideratio 521.38. <i>Et</i> inde sarda gemma vsus apud veteres 521. 45 sarda piscis 458.25 sarda piscis medicina 451.14 sardiani balani cur appellata castanea 217. 18 sardibus primum castanea prouenire ibid. sardina apiastrum venenatum 302.9 </p>	<p> Reliqua quare parte secunda. sardonyx gemma vnde dicta 520.16 sardonyx quo pacto adulteretur 528.2 sardonychis gemma consideratio 520.16. <i>Et</i> inde sardonyche primus Romanorum Scipio vsus est 520.14 sardonyx gemma Polycratis 514. 27 sargus piscis 132.16. <i>Et</i> 140.18. <i>Et</i> 458.25 sargi bus anno pariunt 140. 17 sargus quomodo capiatur 141. 49 sari frutex ubi nascatur, eiusque descriptio <i>Et</i> vsus 198.33 sarmata equis ad Venerem segnioribus quo pacto medeantur 382.31 sarmata ex milij farina <i>Et</i> equorum lacte, sanguineque pulcem faciunt 264.14 sarmata corpora sua herbis pingunt 325. 53 </p>	<p> saturni sideris consideratio, natura, motus 3.42. <i>Et</i> inde. <i>Et</i> 6.57 saturni sideris color 8.5 saturni simulachrum Roma repletum, oleo 212.50 Saturni ante adem ficus mira 216.6 saturni sidus frigidum agricolis cauendum 271.35 saturni sanguinis appellatione quid Magi in- telligant 421.36 saturni sidus frigida natura 3.48 Saufej Ap. interius 104.42 Saufej Decimi scriba mors 104. 43 saurion, id est, sinapi herba 293 16 saurites gemma 526.53 saurotoni Apollinis simulachrum ex are 476. 19 sauros marmoris sculptor, eiusque opera Rome 502.23 saxifragum herba qua 330.33 Scabendi dulcedo maxima sub alis 173.31 scabies communis arboribus omnibus morbum 354.16 scabies in arborib. <i>Et</i> satis vnde oriatur 254. 23 scabiei animalium remedia 295.4. <i>Et</i> 306.10. <i>Et</i> 325.17. <i>Et</i> 329.18. <i>Et</i> 331. 14.23. <i>Et</i> 332.4. <i>Et</i> 337.21. <i>Et</i> 338.47. <i>Et</i> 339.37. <i>Et</i> 343.23. <i>Et</i> 344.17.43. <i>Et</i> 353.10.12. <i>Et</i> 367.24. <i>Et</i> 387.8. <i>Et</i> 388. 35. <i>Et</i> 407.8. <i>Et</i> 420.13. <i>Et</i> 435.60. <i>Et</i> 444.59. <i>Et</i> 445.42. <i>Et</i> 456.13. <i>Et</i> 482. 5. <i>Et</i> 497.29.58 scabies canum quomodo sanatur 414. 59 scabies hominis asinina medulla sanatur 414.59 scabies vuluaru aserino adipe sanatur 436. 46 scauole Qu. villa sine fundo 259.46 scalpendi marmoris artifices precipui, eo- rumque nomina <i>Et</i> opera 500.5. <i>Et</i> inde. <i>Et</i> ibidem 14. per totum caput sculptura initium Olympiadum origini aqua le 500.17 scalpturatum pauimentum quando <i>Et</i> ubi primum factum 512.42 scammonia tenuis, herba qua 359.43 scammonia herba medicina 381.56. <i>Et</i> 382.9 scammonium quid, <i>Et</i> quomodo colligatur 380.1. <i>Et</i> inde scammonij medicina 379.60. <i>Et</i> 383. 38. <i>Et</i> 386.37 scandix herba in Aegyptiorum cibis recepta 318.45. scandix herba, <i>Et</i> ex ea medicina 331.46. <i>Et</i> inde scandularum, id est, lignearum tegularum consideratio 223.31. <i>Et</i> inde scandulus quandiu Roma contacta fueris 223. 32 scantiana vna 203.5 scantiana poma 214.8 scarabaeorum consideratio 166.39. <i>Et</i> inde scarabaeos asinorum corpori nasci 164. 16 scarabaeum </p>
--	---	--

PARS PRIMA.

scarabaeum cur Aegyptij pro Deo colant 434.	scilla pusilla herba eadem cum pancratio 395.3	scipio Aemilianus ex prouocatione hostem peremit 514.46
scarabaeus in eriphia herba decurrens 361.	scilla herba consideratio, genera, medicina 288.18. & inde	scipionis Lucij victoria ad argentum calatum & vestes Attalicas Romanorum mores inclinavit 514.59
scarabaei in medicina vsus 426.9.	scillini aceti natura, & medicina ex eo 342.	scipio primus Romanorum sardoniche gemma vsus est 520.15
sc 434.19. & inde. & 437.13	scyllis anchoras classis Persica praedens, Androbij opus 494.26	scipio Nasica vir optimus iudicatus 98.
sacrificatio arborum quid 256.10	scyllis marmorarius 500.	scipionis horologium hydraulicon 107.
scarus gemma 527.19	scyllis 5.10	scipionis Nasica repulsa, exiliumq. 98.
scaripiscus astus 448.42. & inde	scyllis anchoras classis Persica praedens, Androbij opus 494.26	sciron ventus Attica peculiaris 13.
scarus piscis 485.25. & 527.19	scymnus statuarius, & argenti calator 477.	scirporum consideratio 232.60
scaripiscis medicina 454.9	scymnus Critia discipulus ibid.	scirpi sui sunt generis, neq. herbis neq. fructibus annumerandi ibidem
scaripiscis dentes quales 171.7	scinci consideratio, & medicina ex eo 405.	scirporum varij vsus ibidem
scarus solus piscium dicitur ruminare 132.4	scincos animal Nilo peculiare 115.43	scirrhos durities in ventre virorum, mulierum molis non dissimilis 94.15
scaurus M. seruum Daphnidem ingenti emit pretio 99.31	scintilla quando de celo cadere visa 10.	scirpula vna 202.39. & 205.23
scauri Marci adilitas splendidissima 473.	sciotericon horologium quis primus inuenit 21.11	scythe serpens, morsusq. eius remedium 451.
sc 493.38	scipio Africanus ex matris utero casus 92.	scythe sagittas quo veneno inficiant 179.18
scauri potentia 507.32	scipio Africanus Ennii statuam in sepulchro suo iussit collocari 98.9	scythae Iouis filius arcus & sagittarum inuentor 106.2
scaurus dactylis thecam primus omnium Roma habuit 514.54	scipio Aemilianus Metello Macedonico inimicus 100.47	scytharum legati scitum dictum de Parthorum siti 209.51
scaurus M. glires canis ademit 126.29	scipionis Lucij ingens memoria 96.13	scythe qua arte famem suamq. tolerent 369.
scauri M. marmorea columna 499.46	scipionis apud Thapsum victi serinia Caesar ne lectis quidem literis exussit 96.36.	scythe qua herba curent vulnera 385.54
Et marmorei scenae parietes 503.3	scipio Aemilianus Catone Censorio clarior 97.4	
scauri M. aditus mores ciuiles prostrauit 507.31. & inde	scipio Africanus Ennii statuam in sepulchro suo iussit collocari 98.9	
scaurus Sylla priuignus 514.54	scipio Aemilianus Metello Macedonico inimicus 100.47	
scaurus Aedilis ossa eius belluae, cui obiecta fuit Andromeda, Roma ostendit 128.14	scipionis Aemiliani exequia 100.48	
scauri vnde dicti 177.	scipio Africanus primus quotidie radi instituit 107.15	
sc 17	scipionis Africani exilium apud Linternum 203.10	
scaurus princeps Senatus 15.47	scipio patre seruato apud Trebiam ciuicam coronam recusauit 222.55	
scoletis virbe morbi genus 364.57	scipionis classis secundo bello Punico quadraginta diebus parata 233.58	
scena Claudij Pulchri insignis pictura 485.	scipionis mansuetae oliuae ad Plinij vsq. tempora durarunt 236.43	
sc 56	scipionis prioris manes a dracone custodiri 236.45	
scena argentea C. Antonij 463.9	scipioni soli florum honor tributus a Romanis 312.53	
scena conditor Publius cretatis pedibus Romanam aduectus 498.58	scipio a similitudine Serapionis cuiusdam suari cognomen traxit 93.32. & 312.53	
scenae parietes quis primus marmore incrustauit 503.3	scipionis paupertas, ac honoratum fuit 312.55	
scena M. Scauri descriptio 507.34.	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
sc 49	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
sceptiana mala, ab inuensore denominata 214.7	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
scepini pisces 485.26	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
schista oua qua 420.6	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
schistos lapis, eiusq. cum hematite cognatio 465.13. & 509.54	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
schiston, aluminis genus 497.59	sc 49	
schiston, lactis genus 406.15	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
schytanum quid 465.33	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
schœnus, mensurae genus 80.47. & 185.	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
sc 20. & inde	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
sciœna piscis 131.46. & 458.26	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
scientia laude qui praecipui habiti 98.35.	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
per totum. & ibidem 49. per totum. & 99.2. per totum.	sc 49	
scientia aliena quidam sibi samam aucupantur. Prologo libri primi pag. 2. vers. 50	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
scylla piscis 458.25	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
scylla aus in ventre chlorites gemma inuenitur 525.13	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
scilla herba radice vinum conficitur 207.	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
sc 11.	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
scilla herba descriptio, & ex ea medicina 300.	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
sc 57. & inde	sc 49	
scilla caulem prius emittit, quam folium 319.	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
sc 54. & inde	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
scilla in limine suspensa mala medicamenta arcet 301.15	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
scilla ter floret 319.56	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. & inde	
	scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17	
	scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiae inde aduectae 469.45.	
	sc 49	
	scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49	
	scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2	
	scipio posterior quantum argenti heredi reliquerit 469.13	
	scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphus ibid. 14. &	

INDICIS PLINIANI

scoparegia folijs, non flore odorata	314.	scorpiones quo modo reuiuiscant	372.1	scutulata vestis	125.12
19		scorpiones raphano imposito necantur	296.	sebennyticum vinum	204.
scoparegia herba qualis	366.41	25		54	
scopas statuarius	474.53. & 477.39	scorpiones quomodo manibus impunè tracta-		secale frumentigenus	266.59.
scopas marmoris sculptor	501.1.11.24.31	riposunt	296.24	& inde	
scopa amuli	501.31	scorpiones ex ocimo gigni	302.	secreta quadam rerum omnium altè recon-	
scopas Ephesia Diana templi columnā vnam		24		dina	240.47
calauit	506.25	scorpiones manus palmam non ferunt	423.	secreta noxiorum quomodo dormientibus ex-	
scopes auium genus	153.	16		primantur	361.8. &
26		scorpionis in medicinis vsus	422.5. &	422.38	
scordastus arbor	183.4	432.59		secreta omnia seminarum quomodo sciri pos-	
scordion herba qualis	367.57	scorpionum ictus remedia	166.5.6. &	sint	422.38. & 451.
scordij herba medicina	381.7.50. & 382.	295.16. & 296.24.58.59. & 297.29.		20. & inde	
42. & 383.11. & 385.14		46. & 298.48. & 299.10. & 302.11. &		sektiones ne sentiantur	373.
scordotis herba qualis	367.57. & 370.	302.43.58. & 303.12. & 304.2.38.48.		51	
29		& 305.9.18.45.60. & 306.24.33. &		seculares ludi sub Augusto Claudioq; facti	
scordotis herba medicina	377.41. &	308.8.60. & 309.35.52. & 310.32.58. &		101.58	
378.5.56. & 385.27. & 386.13.52.		311.15. & 320.47. & 321.41. & 322.17.		secunda mulierum quomodo extrahantur	
scordotis herba veneni Magiciq; incanta-		46.57. & 323.36.42. & 324.19.20. &		303.44. & 304.34. & 306.32. & 310.	
mentis aduersatur	372.17	325.20. & 328.10.41. & 329.21. & 330.		22. & 322.34. & 324.5. & 330.37. &	
scoria metallorum quid	464.9	8.15.51. & 332.23. & 333.25. & 335.4.		331.34. & 339.54. & 342.31. & 349.8.	
scoria argenti peculiari nomine belcysma ap-		& 338.36. & 341.58. & 345.48. & 346.		& 358.43. & 359.42. & 360.17. & 366.	
pellata	466.42	15.38. & 347.2. & 348.51.55.59. &		24. & 386.16.18.25.30.36.44.46. &	
scoria arii	478.47	349.17. & 351.9.23.45. & 352.24. &		389.18. & 391.22. & 395.19. & 396.	
scoria plumbi medicina	483.25.	353.29.34. & 357.33. & 358.2.13. &		14. & 436.16. & 449.56. & 456.53. &	
& inde		362.14. & 371.48.59. & 372.3. & 374.		457.3	
scorpanapiscis	458.	40. & 377.59. & 387.43.48. & 390.42.		secundilla mira proceritas	94.60
26		& 391.47. & 395.32.41. & 398.48. &		securidaca herba lentem complexu necat	
scorpius herba qua, & cur sic dicta	328.41.	400.5.33. & 401.47. & 408.15.16. &		267.53	
per totum. & 371.60. & 388.4.		445.12. & 447.16. & 449.60. & 450.		securis bellica vsus à Penthesilea inuentua	
scorpio herba tota spinosa	318.	18. & 451.3.6.11.20.39.47.50. & 497.		106.4	
55		19. & 524.7.15		sedis affecta remedia	304.21. & 321.
scorpionis signi occasus	273.	scorpionis venenum incurabile si ictus eo die		11.46. & 322.24. & 322.47.53. & 328.	
23		ocimum comederit	302.25	11. & 330.20. & 332.23. & 333.2.16.	
scorpio piscis venenatus	451.3. & 458.	scorpiones Galata insula terra necat	58.60.	27. & 336.19. & 337.27. & 338.47. &	
13.26		& 499.12		342.1.4. & 343.20.55. & 345.37. &	
scorpio piscis bis anno parit	140.17	scorpiones quo modo sugentur	304.4.	346.33. & 348.15. & 349.23. & 353.3.	
scorpionis marini remedia	304.20. &	& 310.32		18. & 354.43. & 356.37. & 357.3.46.	
451.3		scorpiones quos pupugerint, cnicum manu		& 358.15.26.36. & 381.56. & 388.40.	
scorpionis piscis in medicinis vsus	454.25.	tenentes dolorem non sentiunt	325.	& 392.2. & 400.47. & 407.21. & 412.	
& 456.45.46		20		45. & 419.31.48. & 420.4. & 478.60.	
scorpionum terrestrium consideratio	165.	scorpiones Africa dirum animal	58.	& 479.26. & 483.19. & 486.44. &	
49. per totum caput		60		497.42	
scorpionum ictus quibus letalis	165.	scorpionibus torporem afferentia	309.2.	sedum herba qua, eiusq; genera, vires, & me-	
51		& 324.21		dicina	374.29. &
scorpionum genera nouem	165.	scorpites gemma	527.	383.25	
54		17		sedis succo semina aduersus vermes præmedi-	
scorpiones volantes vbi	166.1	scorpiuros herba qua, & cur ita dicta	330.	canda	268.9. & 293.45
scorpionum vbi præcipua copia	166.1.	13. & inde		segesta Dea vnde dicta	258.8
& inde		scribonio C. Consule scintilla è stella cadere		segeste Deæ simulachrum Roma in Circo	
scorpionum cum stellionibus inimicitia	166.6	visa	10.39	ibidem	
scorpiones quibus non noceant	166.8	scriptorum quis esse debeat scopus.	Prolog.	segetum vitium luxuria	267.49
scorpiones foetum deuorant	166.8	lib.1.	pag.1.vers.56	segetum maximæ pestis rubigo	268.
scorpiones à filijs necantur	165.49.	scriptorum quorundam furta impudenter		16	
& 166.10		disimulata. Prologo operis,	pag.2.	segetes luxuriantes pecoris pastu tondenda	
scorpionum generi dens in cauda	171.	vers.19		268.16	
14		scripijs qua materia aptissima	236.	segetes qua, quæ in terra ferenda	268.24.
scorpionesterra viuunt	157.	22		& inde	
49		scrobes arborum qualiter fieri debeant	244.	segetem ne defruges, antiquum agricultura	
scorpiones quo pacto vnum in locum contra-		11. & 248.31		oraculum	270.56
hantur	302.27. & 451.44	scrobes quam late, altaeque esse debeant	248.	segullum in auri metallis quid dicatur	463.
scorpiones vbi hospites non ledant	126.	31. & inde		59.	
58		scrobes seruando tritico quales esse debeant		seianus Pezontem spadonem ingenti pretio	
scorpionibus sublata gentes	116.	277.45. & inde		comparauit	99.36
49		scrofe scriptoris de arbuti ratione sententia		seia Dea à ferendo dicta	258.8
scorpionibus percussos vespe non ferunt	399.	252.30		seia simulachrum Roma in Circo	ibidem
30		scrupuli auri aestimatio	462.	seipsum vincere laus summa	490.
scorpionibus aduersantia	296.24. & 309.	41		43	
35. & 330.8. & 372.3		scutis Troianorum imagines continebantur		selaginis herba natura, religio, medicina	357.
scorpiones quos non feriant	375.40	485.9		15. & inde	

PARS PRIMA.

selecti iudices, ex ordine equestri 461.28.
 & inde
Salaxii Aristoteles vocat in piscium generibus, quos cartilaginea 133.20
selenites gemma 526.54
selenitium hederæ species 231.3
seleuci gesta in India 74.59. & 75.21
seleuci simulachrum 476.30. & 477.24
seleucus rex aromata in patriam suam trans-
 ferre conatus 230.18
seleucides aues quales 148.41.
 per totum caput
selinoides brassica genus 299.42
selinus creta 487.42
selinus terra medicina 498.33
semen genus frumenti quomodo ferendum
 269.45. & 270.46
semina ante sationem quo pacto medicanda
 267.60. & inde
seminis etas quæ optima 270.35
semen optimum, quod ponderosissimum 270.
 36.37
semina non omnis terra aqualiter recipit
 270.39
seminis quantum in iugero vno ferendum
 270.47. & inde
semine arbores inferere aues docuerunt 245.
 38
semina olerum sedi herba succo aduersus ver-
 mes praedicanda 293.46
semina in arboribus quo tempore, quoque or-
 dine proueniant 228.9.
 & inde
seminibus adipis, picis, olei contactus noxiis
 267.42
semina quædam aceruatim feri malūt, quàm
 sparsim 290.7
semina omnia non eodem modo ferenda 290.
 4. & inde
semina amara in siliquis dulcibus gignuntur,
 & contra dulcia in amaris 218.
 27
semine è minimo cupressi ingentes nascuntur
 243.39
semine tantum nascentia tardè crescūt 245.
 18
semine quæ arbores proueniant 242.55.
 & inde
seminibus etas multum confert vt alia cele-
 rius, alia ferius erumpant 289.56
seminum herbarum varia differentia 289.60.
 & inde. & 293.52. & inde
seminum hortensium color, & durities diuer-
 sa 290.2
seminum alia nuda, alia tecta 290.
 3
seminum quædam firmiora, quædam debilio-
 ra 293.52. per totum caput
semina quandiu ferendo vtilia 293.
 55
semina quædam in fabis cauatis sata mirè
 proueniunt 294.11
seminandi fruges diuersa tempora 260.52.
 & inde
seminaria quibus disponenda diebus 278.53
seminarij consideratio 243.30.
 & inde
seminarij planta quando transferri debeant
 243.56
seminarij propagandi locus, & tempus 196.

8.12
sementia frumenta quæ 260.57
sementis alternis annis intermittenda 269.56
sementibus statuta tempora 272.25.
 & inde
sementina pyra 214.35
semifera animalia 125.34. per totum.
 & 126.16. per totum
semiramidis crater mirus 462.60
semiramidis accipientis regnum picta effigies
 490.6
semiramidis nefandus cum equo concubitus
 120.45
semneferteus Rex Aegypti, eiusque obeliscus
 504.34
semitis herba qualis 361.11
sempernitium herba 374.30
sempronius P. Consul 460.35
sempronius septimo mense natus 92.
 10
senator quando toto quinquennio nullus mor-
 tuus 101.46
senatus quando sub dio haberi solitus 123.
 4
seneca Anneus pradij Palæmonis amore ca-
 ptus 203.18
senecio herba qualis, & eius vsus in medicina
 375.56. & inde
senectam Romulus Pollio qua ratione tolera-
 rit 334.17
senectam serpentes famiculo gustato exuunt
 311.9
senectam tardissimè sentit morus 229.7
senecta longa multo toleratur 334.17
senectutis incommoda 103.7. & inde
senectutis rare exempla 101.29. per to-
 tum. & 102.44. & inde
senum delubrum in Chio 449.3
senum baculi è ferula curfiant 198.
 16
senes pestilentiam minimè sentiunt 102.16
senescentes arbores maturius ferunt fructum
 228.56
senescencia quædam fertilissima 228.
 59
senescentium cortex rugosior 229.
 40
senescunt celerius præfocunda 229.4
senilis iuuenta præmatura mortis signum
 102.44
sensuum animalium consideratio 157.16
 per totum caput
sensus in quibus animalibus excellentior ibi-
 dem per totum
sensus omnes in pictura quis primus expresse-
 rit 491.30
sensus purgantia 300.14. & 309.
 56. & 339.50. & 439.23
sentiens C. Prator 206.38
sepeliendi consuetudo apud antiquos in vasis
 fictilibus 496.1
sepeliendimos Pythagoricus 496.1
sepulchra quorundam equorum 120.40.
 & inde
sepulchrorum quorundam immoderatus lu-
 xus 501.33. & inde. & 506.2
 & inde
sepultura Romani non eosdem semper serua-
 uere ritus 104.58. & inde
sepultura genus quod optimum iudicent Hy-

perborei 51.38
sepultus intelligitur qui quoquo modo est con-
 ditus 105.1
sepiarum piscium consideratio 133.52
 & inde
sepia piscis in medicina vsus 452.52. & 453.
 54. & 456.32
sepia & loligines simul non inueniuntur 131.
 22
sepia atramento in lucerna addito adstantes
 videntur Aethiopes 457.41
sepiarum astus 133.53. & inde
sepiarum mira magnitudo 134.36. & inde
sepiarum coitus & partus 140.1.18.
 24.26
sepia omnibus parit mensibus 140.18
seplasia fraude medicamenta corrumpuntur
 478.57
seplasiarj piceæ resina thura adulterant 223.
 48
seps serpensex genere lacertarum & morsus
 eius remedium 342.27. & 424.5.
 & 426.28. & 451.11
septem orbis miracula 501.34

Quære Miracula orbis septem.

septentrio alter ex cali verticibus 19.9
septentrio ventus 13.8.29.45
septentrio cassiam gignit 230.20
septentrio vbi non cernatur 77.14
septentrione gaudent cerasa 217.58
septentrionales populi domus arundinibus
 contegunt 231.40
septentrionem plage vitium spectare non de-
 bent 253.36
septimius Statilius Thurinorum hostis 473.
 36. & inde
sepmuleius C. Gracchi familiaris sui inter-
 fector 462.45
sepmuleius C. Gracchi caput plumbo infuso
 grauius reddit Ibidem
septorum porticus Roma 234.33
serapias herba, eiusque vsus & medicina 382.
 17. & inde
serapion pictor, eiusque opera 492.35
serapis dei delubrum vbi 503.40
serapis colossus ex smaragdo 519.33
serenitatis futura signa 280.14. & inde
 per totum
serenus Anneus fungis peremptus 332.56
sergiij M. fortitudo, ac eiusdem res gesta 97.
 22. & inde
sergius Fortune victor 97.33
sergius Orata ostrearum viuaria primus in-
 stituit 140.46
serichatum, aromatis genus 187.36. & inde
seriphium absinthij genus, eiusque in medicina
 vsus 390.52. & inde. 454.51
seris lactuca genus, ac eius medicina 299.
 31
seris herba genera duo 299.40
sermone absentium aurium tinnitu præsen-
 tiuntur 398.48
sermoni qui dentes necessarij 94.41
sermone carentes homines 85.56
sermo homini expressus septimo atatis anno
 171.59
sermo infantibus primus ante annum nega-
 tus 178.35
 P 3 serendi

INDICIS PLINIANI

serendi tempus quod aptissimum & inde. & 272.25. & inde	270.41.	serpentum in dolium Exagon legatus conie- ctus	399.22	350. 44. 46. & 351. 14. 17. & 352.		
serenda quadam non tam sui, quam aliorum causa	269.58	serpentes Sole existente in Cancro maxime torquentur	451.47	27.33. & 353. 29. 34. & 354.5. 14.		
serendorum leguminum peritia multis Roma- norum familijs cognomen fecit	258.	serpentes in inferiore tantum gena pilos ha- bent	170.42	47. & 355. 15. & 356. 32. 48. & 358.		
18		serpentibus congressura mustela ruta pabulo se pramunit	452.54	1.4.12. & 359. 9.30. 32.37.51. & 360.		
serentibus frugis quis Luna status obseruandus	270.57	serpentes circulo vettonica inclusa non egre- diuntur	370.33	26.28.54. & 364.58. & 368.55. & 369.		
serotina ficus & praecoces eiusdem arboris	215.	serpentum coitus & earum oua & inde	155.36.	15. & 370.20. 26. & 371.11. 22.44. &		
40		serpentes qua maxime fugiant	157.	372.47.54. & 373.27.50. & 374.22. &		
serpens e muliere natus	91.48	34		375.6. & 377.36. & 381.30. & 382.53.		
serpentem terra non recipit homine percusso	17.2.3	serpentes praecipue vinum appetunt	157.	389.30.42.44.45. & 391. 46. &		
33		49		393.8. & ibid. 40. & 395.32.40. &		
serpentes hominis saluam fugiunt	90.	serpentes amissum visum recuperant	170.	396.10. & 400.5. 6.14. & 402.1. &		
20		35		405.52. & 406.25. & 407.49. & inde		
serpentibus mustela inimicissima	449.	serpentibus lingua qualis	171.44	copiose. & 408.3. & inde. & 420.17. &		
41		serpentibus vox qualis	178.26	421.4.15. 45. 56. & 422.5.44. &		
serpentes Phyllis Marisq; non nocent	90.12.	serpentibus costa triginta	174.10	445.10. & 450. 2.16. & 451.9.19.		
& 317.55. & 372.5. & 398.31. & 399.		serpentum dentes quales	171.1	46		
21		serpentum venenum in felle	173.13	serpyllo herba vinum conficitur	207.9	
serpentes nunquam in trifolio conspiciuntur	322.58	serpentes anserinis pedibus visi	177.38	serpyllum vbi copiose proueniat	293.16.	
serpentes quomodo mirigentur	322.	serpentes vbi frequentissimi sint	186.	& inde		
40		28		serpyllum vnde dictu, eiusque natura, ac me- dicina	310.29. & inde	
serpentum maxima copia vbi	57.41. &	serpentes quo pacto fugiuntur	117.40.	serpyllum in theriaca compositione	311.	
73.40. & 84.7		51. & 157.34. & 186.27. & 296.41. &	55			
serpentibus videntes homines	84.6	302.57. & 303.15. & 304.51. & 305.46.	serpyllum herba plantis alijs sese circumuoluit	237.23		
serpentibus qua loca maxime infestata	81.	& 306.8.24. & 323.35. & 339.57. &	ferra a quo reperta	105.52		
42		345.37. & 351.35.44. & 354.10. & 355.	ferra ad similitudinem serrata herba excogi- rata	359.8		
serpentes quos non feriant	329.44	24. & 360.18.22. & 371.48. & 392.36.	ferrapiscis	457.60		
serpentum & cernorum pugna	117.	& 402.14. & 404.15. & 405.30. & 407.	ferranus Romanus vnde dictus	258.		
50		51.55. & 408.6. & 422.22. & 497.33.	54			
serpentibus quo pabulo resistent cerui	331.	& 509.46		ferrata herba qua	359.8	
44		serpentes Ebusitana & Balearica terra necat	499.13	ferrati dentes	170.60	
serpentis dente lesi interuentus vulnera ag- grauat	399.27	serpentes Colubraria insula terra parit	36.	ferratula herba qua	369.24	
serpentes quo sopiantur	405.35	7		sertoriij graminea corona	326.	
serpentes quomodo in vnum contrahantur	407.57	serpentes quomodo necentur	329.45. &	49		
serpentum senectus in medicinis vsus	309.	351.47. & 371.23. & 499.13		sertoriij Q. cerua fatidica	117	
38.45. & 425.26. & 426.30. & 428.		serpens ab araneo occiditur	158.27.	49		
58. & inde. & 431.21		& inde		sertorius a Pompeio victus	96.	
serpentum quorundam morsu occisa anima- lia cibus sunt innoxia	420.46	serpentibus hedera amica	230.57	45		
serpentum partium in medicinis vsus	426.	serpentibus fraxinus inimicissima	225.12.	sertula Campana, herba qua, & cur ita dicta		
2		& inde		315.58. & inde		
serpentes vbi maximi	439.31	serpentes feniculo gaudent	293.	sertula herba, olim coronamentis adhibita		
serpentibus qui homines terrori sint	339.20.	21		315.60		
& inde		serpentes ne mordeant	296.54. & 322.32.	seruis olim dicta qua postea sersa	312.	
serpentes non nisi leua manu extrahuntur	399.31	& 329.44. & 354.14. & 421.58		26		
serpentum mira magnitudo	111.24.	serpentibus testudines inimica	305.37.	seruilius M. Capitolinum militem suum co- rona ciuica donauit	221.54	
per totum caput	112.30	38		seruilius Publius magister equitum a Manlio Capitolino seruatus	97.19	
serpentes cantu extrahuntur	115.12	serpentes feniculo senectam exuunt	116.	seruiliij Marci filia Considia caprino lacte cu- rata	353.24	
serpentum colores terra, in qua occultantur	115.12	21. & 311.8		seruiliij Noniani superstitio	399.10	
similes	115.	serpentium morsus remedia	116.	seruilius Nonianus Consul, Nonij Struma ne- pos	520.58	
serpentum innumera genera	115.	16. & 117.51. & 135.4. & 193.36. &	seruilius Rullus primus Roma solidum aprum apposuit	125.20		
13		197.40. & 207.50. & 225.10. & 226.	seruiliij Pansa interitus	104.37		
serpentum virus exitiale	115.16	24. & 296.2. 19. & 297.26.31.43.46.		seruilius Marcus C. Cestij in consulatu collega	152.23	
serpentes quo visum reficiant	116.	& 298.3.47. & 299.16.20.300.24.49.		59		
24		52. & 301.8.29.48. & 302.21. & 303.11.	seruius Rex ouium boiumque effigie primus es signauit	258.26. & 462.26		
serpentibus Amycla deleta	116.49	& 304.1.21. 38.51. & 305. 37.42.48.		seruius rex Fortuna adem sacrauit	511.18	
serpentem pulso Tarquinio latrasse	120.	& 309.52. & 310.14.31. & 311.16.29.		seruiij regis statua	460.56	
38		37. & 320.47. & 321.23.47.59. & 322.		seruiorege qui Roma maximus census	462.	
serpentes vbi e terra nascantur	126.54	16.57. & 323.28. & 324. 12.18. & 325.		28		
serpentes Marsorum incantationibus contra- hantur	398.31	18. & 327.12. & 328.10. & 329.34.35.		seruiij		
		40.51. & 330.8. 34.51. & 331.34.35.				
		43. & 332.23.30. & 333.52. & 334.56.				
		& 335.11.27. & 336.39.44.54. & 339.				
		12.16.28.46. & 342.27.47. & 344.				
		26. & 347.23.41. & 348.34.42.54. &				

PARS PRIMA.

serui regis mater qua, & quo pacto gravida facta 513.38
 seruius Laris familiaris filius creditus 513.
 59
 seruius rex compitalia & ludos Laribus primus instituit Ibidem
 serui regis toga undulata, Tanaquilis opus 124.2
 serui puero dormienti ex capite flamma emicuit 28.2. & 513.59
 seruius Clodius podagra laborans cruribus veneno oblitus sensum omnem amisit 365.
 14
 serui Sulpitio Consule carne pluit 16.
 3
 serui in Taprobane insula nullus 77.
 43
 serui erga dominum amor 98.59
 serui plures magno empti pretio 99.30. per totum caput
 serui in vnguentis luxur 191.53
 serui vestes vacinia tingi 226.
 12
 serui fuga Vestalium virginum precautionibus cohibebatur 398.6
 serui ingens numerus 468.51
 serui annuli quales 460.54
 serui quidam ditissimi 468.48. &
 469.32
 serui pedes creta infici 498.57
 serui plures scientiis insignes Ibidem
 serui potentium nomina plura 499.2
 per totum caput
 serui lactis quid 176.17
 sesama frugis genus, eiusque in medicinis usus 335.30. & inde
 sesama frumenti astivi genus 263.58
 sesama unde aduehatur 263.58
 sesama quo pacto pisenda 264.8.
 & inde
 sesama quo temporis spatium maturescat 261.
 37
 sesama oleum 83.30. & 212.34.43. &
 263.58. & 335.33
 sesamini olei usus in medicinis 335.33.
 & 346.8
 sesamoides quid, & ex eo medicina 335.34.
 & inde
 sesamoides in Anticyra insula elleboro albo miscetur 367.9
 sesamum arbor eadem cum crotone seu ricino 212.20.22
 seseli herba cerua à portu sibi medentur 117.
 25. & 369.54
 seseli semen cordilion, eiusque usus in medicina 309.59
 sesostridis regis exercitu quousque peruenit 84.29
 sesostrius rex à quo victus 463.4
 sesostrius regis inaudita superbia 463.
 5
 sesostrius regis obeliscus 504.36
 sestertius Fabio Maximo Dictatore quaternis sestertijs permutatus 462.45.
 sestij in coemendo oleo prouidentia 275.
 45
 sestius medicina scrutator diligentissimus 224.21. & 449.46
 setani, capæ genus 289.51
 setania, m. spili genus 216.36. & 347.53

setarion bulbi genus 288.27
 setarum capillamenta in vesicis hominum 147.14
 setinum vinum ab Augusto cunctis pralatum 203.60
 setinum vinum concoctionem iuuat 340.
 34
 seueræ & inflexibilis natura aliquot exempla 95.23. & inde
 seueriana pyra 214.26
 seui consideratio, natura, usus, medicina 407.
 26. & inde. & 423.41
 seuum quorum animalium 174.26
 sextus Papinius Consul Plinij tempore 213.
 55
 sextus Papinius primus Xizipha, & tuberes in Italiam attulit 213.55
 sexu planta omnes distinguuntur, arborescunt, men obscurius 192.24
 sexum alternis annis mutant hyena 116.53.
 & 403.45
 sexus in hominibus quandoque mutatus 91.
 54. & inde
 sexus fetus in utero inchoati quibus signis colligantur 92.21. & inde
 hybriani exercitus equi ad cantus symphoniam saltatione quadam mouebantur 120.
 52
 sibylla statua tres Roma 472.54
 sibylla diuinitas 98.39
 sibyllini libri Tarquinio allati 196.
 3
 siccandi vim habentia 351.2.7. & 498.
 27. & 510.38
 sicci Dentati mira fortitudo, eiusque gesta, & dona militaria 97.10. & inde
 siccius Dentatus graminea corona donatus 97.14. & 426.27
 siccius ciuicis coronis quatuordecim donatus 97.14. & 221.54. & 426.27
 syce herba qua, eiusque usus in medicinis 395.
 9. & inde
 syce in teda grauius mi odoris 223.58.
 sicelion herba qualis, eiusque usus in medicinis 372.58. & inde
 sicilia triticum optimum 261.52
 sicilia vina nobilia 204.21
 sicilia fertilitas 263.56
 sicilia crocum optimum Centuripinum 314.
 30
 sicilia à Pompeio recuperata 96.41

Reliqua quare parte secunda.

scyoni corollarum ex floribus inuentores 312.29
 scyon patria & officina omnium metallorum 500.7
 scyoni famæ sterilitate & merore vexati, quo pacto Deorum iram placarint 500.8.
 & inde
 scyites vini factitij genus 207.1
 scyites gemma 527.38
 siculo bello Agrippa ab Augusto rostrata corona donatus 221.31
 sideratio in arboribus quid 253.56. & 254.
 8.12.25
 sideratio quibus potissimum noceat arboribus 254.13
 sideratus asinini pulli vrina medetur 413.

38
 siderion Heracleon herba 365.52. &
 385.27
 sideritis, id est, magnes lapis 508.37
 siderites, adamantis genus 518.16
 siderites gemma 526.35.56
 sideritis herba medicina 377.31. & 382.10.
 38. & 383.40. & 385.7
 sideritis herba qua 328.50. & 366.33.
 37
 sideropæilos gemma 526.57
 sinus nullum præter Lanam obscurari obiectu terra 5.5
 sidera nauta ubi non obseruant, sed auium tantum volatum 77.13
 siderum obseruationes à Babylonjs reperta 105.31
 siderum obseruationem in nauigando Phoenices inuenerunt 106.59
 siderum natura ex igne 2.12
 siderum errantium consideratio, natura, cursus, item cetera 3.28. per totum. & 6.
 12. per totum. & 40. per totum. & 7.22.
 per totum
 sidera singulis esse attributa, vulgò creditum 3.29
 siderum magnitudo 5.13. per totum. &
 11.19
 siderum absides 6.33. & inde
 siderum statio cur dicta 7.11
 siderum stationes Capitibus 15.16.17. libri secundum per totum
 siderum errantium catholica 7.22.
 per totum caput
 sidera cur colorem mutant 8.2. per totum
 caput
 sideralis scientia opiniones de vite diuturnitate 102.32. & inde
 sidera Oceani humore pacis 19.6
 siderum certa tempora tradi non possunt 271.
 27
 siderum errantium noscenda agricolis ratio 271.34
 siderum obseruatio triplex 272.6
 siderum ortus & occasus quibus mensum diebus 273.10. & inde. & 274.33.
 & inde
 siderum obseruatio iuxta Syrtis Africa etiam terra iter facientibus necessaria 57.40
 siderum ortus & occasus obseruatio 272.6.
 & inde. & 244.32
 siderum scientia inuentores Phænices 61.
 24
 sideralis scientia inuentor Bolus 80.33
 syenites lapis 504.2
 signantes corpora notis populi 70.20
 signifero circulo terram omnem habitabilem subiacere 6.51
 signifer cali circulus in duodecim animalium effigies digestus 2.10
 signina pyra 214.30
 signina pauimenta 496.23
 signorum & statuarum ingens copia 473.
 54. & inde
 silanion statuarius 475.59
 silans herba qualis 381.45
 sileni Scni effigies ex argento calata 470.
 13
 sileni effigies in marmore Pario reperta 500
 30
 silentij

INDICIS PLINIANI

silentij symbolum, Angerone simulachrum 35.10		sylla multos auaritia causa proscripsit 30	simonides Medicus quas literas repererit 105.
silentij utilitas 401.36		sylla ad Capitolinas ades columnas Athenis aduexit 502.41	simonides Medicus memoria artem inuenit 96.16
silentium Mecenas Melissus triennio sibi im- perauit ibid.37		sylla priuignus Scaurus eiusque adilitas 507.	simonidis pictoris opera 494.43
silentium quo inducatur 451.29		32. & 514.54	simonidis nomen delphini agnoscunt 129.9.
silentij constantissimi exempla 96.6.		sylla Romanorum ditissimus 468.46	43
& inde		sylla curia in cornibus Comitij 473.12	simorum cognomina vnde tracta 170.54
siler aquosis gaudet 226.10		sylla mater Metella proscriptionum sectrix 507.45	simulachra Deorum olim ex arboribus fiebat 180.51
siler quomodo germinet 226.31		sylla Præneste delubrum Fortuna lithostroto strauit 513.55	sympathia quid 294.49. & 518.20
sileris fruticis medicina 355.23		sylla Dictator pediculari morbo interijt 100.	symplyton herba qualis 390.2
silex Lunensis serra secatur 509.18		19. & 167.54. & 385.19	per totum caput
silybum herba, eiusque medicina 332.5		sylla seuitia in ciues Romanos 327.48	symplyti herba medicina 381.19. & 385.
silybi succus, eiusque in medicinis vsus 378.		sylla Felix cognominatus 324.38	17. & 386.1.51
39		sylla Dictator graminea donatus corona 327.	symphonia herba medicina 378.34
silices nigri edificij aptissimi 511.34		45. & inde	symplegmata duo ex marmore, toto terra- rum orbenobilissima 501.8.58
silis pigmenti consideratio 470.34		sylla sociali bello Stabias deleuit 35.33	simulachra Deorum cur ex cedro 193.43
silicia, id est, farinum Græcum 269.51.		syllanum bellum Romanorum luxuriam ex- piauuit 469.29	simulachra Deorum ex varia materia 194.
& 270.50. & 362.47		silonium cognomen vnde tractum 170.54	21. & 200.371. & 47.51. & inde
siligo pluribus terris communis 263.5		silphij herba consideratio, medicina, & vsus 333.10. & inde	simulachrum æreum primum Roma 472.
siligo tritici delicia 263.18		23	21
siliginis farina quot panis libras in modios reddat 263.32.33		silphion, id est, laferpitium herba 284.40	simulachra olim bitumine pingebantur 472.
siligo semen maturum facile amittit 263.42		siluani diij syluis attribui 180.45	23
siligo rubiginis minime obnoxia 263.44		siluani simulachrum Roma ante ademsatur- ni 216.6	simulachra Deorum quam diu lignea aut fi- ctilia 473.51
siligineus panis optimus 264.38		silua quaratione extirpanda 260.47	simus medicus 331.12
siligo vbi serenda 268.28.34. & 269.45		sylluarum insignibus Roma olim distincta 223.34	simus pictor 494.44
siligo quo serenda 271.16		sylluarum incolæ Hyperboræ 51.33	sinapis herba consideratio 393.11.
siliginis medicina 334.42		sylluestrium herbarum & hortensium diffe- rentia 294.7. & inde	& inde
siliquarum lignum manditur 217.26. & 218.48		sylluestrium arborum consideratio 229.10.	sinapis herba vsus 293.13
siliquarum seminum peculiaris natura 216.		per totum caput	sinapis herba genera tria 293.15
50		sylluestria omnia tardiora satiniis 228.58.	sinapis herba varia nomina 293.16
siliquarum consideratio 217.26		& 229.10	sinapis semen quale 293.53
siliqua leguminum alia dulces, alia amara 218.27		sylluestria quibus infestantur morbis 252.39	sinapis natura, & medicina 309.50
siliqua in leguminibus omnibus non eodem gignuntur tempore 261.34		sylluestria perniciosos morbos non sentiunt 253.50	& inde
siliqua Græca quo serenda tempore 18 248.		sylluestrium arborum medicina Libro vigesi- gesimo quarto, per totum	sinapis prapicua natura est in sublime ferri 309.51
siliquarum natura, & medicina ex eu 348.		siluri pisces 59.53. & 130.49.52.	sinapis succus quomodo exprimitur 310.
36		& 131.51	4
siliqua Syriaca quem vsu habeant in medi- cinis 248.37		silurus mas feminae qua quantacura tuatur 140.30	sinapis oleum, eiusque confectio & vsus 310.
siliqua Syriaca vinum factitium 207.3		siluri piscis in medicinis vsus 454.16.	9
siliqua ceraunia 194.10. per totum caput		& 456.12.33.35.39	21
siliquastrum herba, id est, piperitis 298.18.		symbolum pro annulo nomen Græci & Latini usurpatum 459.56	sinaristusa Menandri 349.15
22		simenus statuarius 477.43	synnepbites gemma 525.38
silius P. Consul 119.50		simiarum consideratio 176.45. per totum caput	singultus remedia 300.23. & 304.17. & 306. 48. & 307.16. & 310.42. & 320.58. & 331.47. & 341.55. & 378.49. & 389.39. & 395.55. & 416.18. & 450.6
syllano Eunio Consule Thia insula enata 23.		simiarum cum homine similitudo Ibidem	sinistra à mundi parte ortus est 15.36
18		simia vbi toto corpore alba 114.35	sinobitis gemma, eiusque vires magica 527.
syllanus Neronis veneno extinctus 93.53		simiarum consideratio, genera, natura, soler- tia 125.45. per totum caput	40
syllanus Proconsul 10.39		simia caudata Luna caua tristis esse 125.49	synodontes pisces 526.58
syllanus Cassius Germanici Caesaris preceptor 474.39		simiarum erga forum prapicua affectio 125.	synodontites gemma 526.57
syllana colonia 204.6		52	sinopsis, color natiuus 486.34
syllanion statuarius 477.2		similago Aegyptia Italica non conferenda 263.7	sinopsis vbi nascatur 486.36. & inde
sylla M. Fidustium proscripsit 100.5		similago ex tritico laudatissima 263.35	sinopidis genera, pretium, vsus &c. 486.39.
sylla vnus hominum Felicis sibi cognomen as- seruit 100.15		similitudinis exempla 93.16. per totum caput	& inde
sylla crudelitas, proscripio, interitusque ibi- dem. & inde		similitudinis causa plures 93.21. & inde	syntecticus vitilia 333.35. & 335.24. & 406.14
sylla Dictator primus in Cornelia domo cre- matus 104.60		symetria Latino nomine caver 489.21	sinus gemini quibusdam auius 173.40
sylla fecilias quo omine prænuntiata 15.44		symmetriam Euphranor pictor primus arti adhibuit 493.41	sin herba in aquis nascens, & medicina ex ea 331.60. & inde
sylla Lucius Augusti in Consulatu collega 93.			syraacusas capiens Marcellus, Archimedi parci iussit 99.14
57			syrausana columnarum capita in Panthea 472.9
sylla Dictator qua gemma signarit 514.45			siraum vini factitij genus 265.18
sylla quantum auri & argenti in triumpho transtulit 460.24			9

PARS PRIMA.

<i>stirula vua</i>	202.13	<i>smaragdus tertia inter gemmas autoritas</i>	<i>solis consideratio, situs, natura, vis, magnitudo, beneficia &c.</i>	212.3. & inde
<i>strenes, apum genus</i>	162.50	518.36	<i>soles quibusdam insititi</i>	1.40
<i>streon herba qualis, eiusq; vsus in medicinis</i>	362.20. & inde	<i>smaragdi color qualis</i>	<i>sol natura temperamentum</i>	2.27
<i>stiri, id est scrobes, quibus seruatur triticum</i>	277.45	<i>smaragdi genus albis venis circumligatum</i>	<i>sol ceteris sideribus lumen fenerat</i>	2.29
<i>stiria sola balsamum gignit</i>	230.15	525.40	<i>sol cuncta videt auditq;</i>	2.29
<i>stiria arbores peculiare</i>	194.35. per totum. & ibidem 47. per totum.	<i>smaragdus oculis gratissimus</i>	<i>solis circuli consideratio, motus, natura</i>	3.52.
<i>stiria oliua qualis</i>	211.35	& inde	& inde	
<i>stiria eleomeli, eiusq; vsus in medicinis</i>	212.48. & inde	<i>smaragdi scalpi vetiti</i>	<i>solis defectus non nisi prima aut nouissima Luna fieri</i>	5.51
<i>stiria terra leuis, ideoq; tenui sulco aranda</i>	240.51. & 268.53	<i>smaragdi genera duodecim</i>	<i>solis color qualis</i>	8.7
<i>stiria triticum quale</i>	261.52	& inde	<i>solis motus qualis</i>	8.16. per totum. &
<i>stiria hortorum maxima cultrix</i>	296.60	<i>smaragdorum vitia</i>	<i>solis in motu differentia quatuor</i>	8.16
<i>stiria arundo qualis</i>	356.15	<i>smaragdus mira magnitudinis</i>	<i>sol cur non exurat terras</i>	8.48
<i>stiria celeiuncum odoratum habet</i>	320.54	& inde	<i>sol occiso Casare toto anno palluit</i>	10.
<i>stirorum multa olera, prouerbium</i>	296.60	<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>	<i>soles plures quando simul visi</i>	10.21.
<i>stiriacus thaphanus qualis</i>	287.32	528.5	<i>per totum caput</i>	
<i>stiriaca vua qualis</i>	203.41	<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>	<i>sol ventos auget comprimiq;</i>	13.59
<i>stiriaca siliqua vinum factitium</i>	207.3	519.22	<i>sol vbi quotidie videatur</i>	16.49
<i>stiriaca glans, myrobalani genus</i>	187.41	<i>smaragdi pisces</i>	<i>solis boues cur in Sicilia stabulari fingantur</i>	
<i>stiriaca resina qualis</i>	208.14	456.43.48. & 458.27	25.32	
<i>stiriaca siliqua in medicinis vsus</i>	348.27	<i>smaragdus mira magnitudinis</i>	<i>solis vis</i>	25.41. & inde
		& inde	<i>sol masculum fidus</i>	25.41
		<i>smaragdorum vitia</i>	<i>solem orientem & occidentem Atlantes dira imprecatione contuentur</i>	59.15
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>	<i>solem qua herba respiciant</i>	266.28. &
		& inde	274.22. & 380.38	
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>	<i>solis motus ratio prope inexplicabilis</i>	271.
		528.5	25	
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>	<i>sole ut tepescant, arborum omnium frondes quotidie oscitant</i>	227.1
		519.22	<i>solem Hyperboreis semel quotannis oriri, & semel occidere</i>	51.35
		<i>smaragdi pisces</i>	<i>solis color habitusque, cali statum tempestatesq; praesagit</i>	280.13. & inde
		456.43.48. & 458.27	<i>solis Ciliciae crocino vnguento nobilitati</i>	190.
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>	45	
		& inde	<i>solis astum artemisiam habenti non nocere</i>	
		<i>smaragdorum vitia</i>	372.26	
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>	<i>solis in Aquarium transitus quando fiat</i>	273.
		& inde	14	
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>	<i>sol quotidie ex alio cali momento, quam pridie, oritur</i>	279.38
		528.5	<i>solis colossus Rhodi mirus</i>	474.16
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>	<i>solis obelisci sacrati</i>	504.3
		519.22	<i>solis vrbs</i>	ibidem 5.
		<i>smaragdi pisces</i>	<i>solis obscuracione pestilentia contrahitur</i>	
		456.43.48. & 458.27	513.49	
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>	<i>solis gemma</i>	525.48. & inde. &
		& inde	526.50	
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>	<i>solem contra normingendum</i>	402.7
		528.5	<i>sol ne faciem vrat</i>	419.45
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>	<i>sole nihil vtilius</i>	445.31
		519.22	<i>solisima tripudia</i>	146.44
		<i>smaragdi pisces</i>	<i>sollicitudo animi quo propitietur</i>	398.52
		456.43.48. & 458.27	<i>solon Smyrnaeus</i>	308.47
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>	<i>solpuga formicarum genus venenatum</i>	423.
		& inde	22	
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>	<i>solpuga, bestiola venenata</i>	116.50. &
		528.5	337.46. & 423.22	
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>	<i>solpuga Aethiopia quosdam populos funditus sustulerunt</i>	116.50
		519.22	<i>solpuga leguminibus innascuntur</i>	337.45
		<i>smaragdi pisces</i>	<i>solpugarum ictus remedium</i>	337.46
		456.43.48. & 458.27	<i>solstitia quando contingant</i>	8.18. &
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>	272.16.19.21. & 275.6	
		& inde	<i>solstitialis circulus</i>	19.35
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>	<i>somnia anisi olfactu leuantur</i>	306.37
		528.5		somnia
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		
		<i>smaragdi pisces</i>		
		456.43.48. & 458.27		
		<i>smaragdus mira magnitudinis</i>		
		& inde		
		<i>smaragdi adulterini ex crystallo tincti</i>		
		528.5		
		<i>smaragdi in monte carchedonij olim inueniebantur</i>		
		519.22		

INDICIS PLINIANI

somnia non vident Atlantes	59.25	sortilegiorum materia	399.34. & inde	spagni natura, & medicina	352.10.
somnia quomodo vera nuntientur	525.	sortyos consideratio	479.37.45. & inde	& inde	
30		sosianus Apollo vnde aduectus Romam	193.	spagnos quid, & vbi optimus	188.11
somnia quando plurimum contingant	401.3	44		sphingis fera descriptio	114.18. & 157.
somnia qua ratione, quibus velis, mittantur	405.26	sosigenes astrologia peritus	271.43	54. & 505.3	
somnia à cibo & potu vanissima	158.	sosimenes medicus	306.60	sphinge Augustus signabat	914.49.53
50		sotiratus statuarius	474.59	sphyrana piscis	458.38
somniorum interpretatio à quo reperta	106.	sotiratus architectus	505.28	sphragis Lemnia qua, & vnde dicta	486.48.
13		sosus artifex pavimentorum	512.37	& inde. & 522.34	
somnia tumultuosa facit pycnocomi semen	379.53	sotacus scriptor	508.40. & 510.1	spicarum herbarum differentia	319.39.
somnum inducentia fugantiaq;	207.49.	sotira obstetrix	403.7	& inde	
& 290.34		spadones in Perside quondam regnauere	192.	spica signi caelestis exortus	278.7
somnus in Taprobane insula interdum nullus	77.43	60		spicea corona fratrum arualium insigne	257.
somnus in stramentis olim erat	258.33	spadonum vrina vsus, effectusq;	401.48	60	
somnus mediam vitam partem aufert	499.41	spadonia poma	214.14	spina Indica	181.56
somno sine respiratione locus nullus	128.	spadonia laurus qualis	219.44	spina Aegyptia	194.28.42
49		spagas resinagenus	208.17	spina Babylonica	198.37. & inde
somnus quorum animalium grauisimus	118.	spargamon quinquefolij radix	371.11	spina regia vbi nascatur, visciq; eius mira natura	198.38
31. & 130.39		spartacus aurum & argentum in castris haberi vetuit	462.50	spina siciensis vbi nascatur	199.
somni animalium consideratio	158.38	spartacus à M. Crasso victus, & de eo ouatio	219.25	11	
per totum caput		spartopolios gemma	527.37	spinas inferi nefas	214.38
somnus quibus contingat animalibus ibidem		sparti herba consideratio	283.53. per	spina bacca sine succo	217.45
somnus quid	158.50	totum caput		spina alba pomum caulis ipse	218.48
somnum impediencia	336.27. & 437.22.	spartum terra vitium	283.55	spina nuptiarum facibus auspiciatissima	226.6
& 493.13. & inde		sparti vsus	284.5. & inde	spina flores coronis adhibebantur	317.6
somnum facientia	130.41. & 297.22. &	spartum Hispania quibusdam in locis mella sapiunt	160.45	spinarum genera, & medicina ex eis	357.31.
297.57. & 298.25.53. & 299.5. & 306.		sparti appellatio apud Homerum quid intelligendum	354.49	per totum. & ibidem. 50. & inde	
49. & 307.23.34. & 320.53. & 321.12.		spasmus stomachi quo pacto sedetur	454.18	spina Arabica medicina	357.
13.49. & 322.9.24. & 325.3. & 340.		spasmi quo pacto prohibeantur	435.7	31	
57. & 344.4.31. & 345.58. & 348.4.		spasticorum remedia	321.49. & 327.	spina alba medicina	357.32
& 356.26. & 367.11. & 373.51. & 379.		27. & 344.6.28. & 346.42. & 351.37.		spina alba cauliculi inter gula oblectamenta habiti	317.7
16. & 390.49. & 416.4.7. & 437.19.		& 352.45. & 353.9. & 367.45. & 384.		spina acanthij vsus, & medicina	357.34.
& 449.35.55		41.42.45. & 404.4.29. & 407.14. & 414.27. & 435.7. & 450.31. & 454.13		& inde	
somnus phreneticos sanat peucedano conciliatus	384.51	spathe arbor, ex genere palmarum	260.13	spina acacia medicina	357.36
somphos, id est, syluestris cucurbita, & ex ea medicina	291.50	specus cuiusdam in Dalmatia mira natura	12.16	spina Aegyptia differentia, & ex ea medicina	357.36
sonchos herba, & ex ea medicina	332.15.	specus fatidica Delphi	23.2	spina Galatia medicina	357.37
& inde. & 386.60		specus siue scrobes spiritus lethales exhalantes	23.56	spina vulgaris vsus, atq; natura	357.50.
soniticus morbus quo pacto deprehendatur	509.47	specus olim pro domibus fuerunt	105.35	& inde	
sophocles Poeta Italicum frumentum cateris praeulit	261.59	specularium lapidum consideratio	511.2.	spina appendix qua, & cur ita dicta, bacca-rumq; eius in medicinis vsus	357.59
sophocles Poeta quando vixerit	261.	& inde & 518.46		spina e corpore quo pacto extrahantur	414.
59		speculorum fulgor menstrui hebetatur	94.	60	
sophocles Bacchi iussu sepultus	98.44.45	16		spina hominis angues generantur	156.59
sophocles gaudio obiit	104.25	specula ex stanno	486.36	spina animalis descriptio	172.11
sophylos pictor celeberrimus	495.7	specula Aetio sarcophago illata lapidescunt	508.58	spina doloris remedia	301.28. & 356.
sorba quomodo condantur	216.45	specula concaua Solis radijs facilius accenduntur	27.54	22. & 359.30. & 404.26	
sorbo folia vniuersa decidunt	227.17	speculorum consideratio	468.19. per totum caput	spinari pentathli simulachrum ex are	476.
sorba quomodo serantur	& 243.16. &	specula in poculis	468.23	10	
248.17		speculimago quid	468.27	spinea vna aestus & imbrium patientissima	202.11
sortibus arbor quibus vermibus infestetur	254.7	speculum quis primus ex argento fecerit ibidem 29		spinosarum herbarum differentia	319.55.
254.7		speculorum nitor quo hebetetur	94.16.	& inde. & 319.9. per totum	
sortorum natura, & ex eis medicina	347.	& 171.41		spinturnix avis	146.29
54		specula mulierum mensibus hebetata quo pacto nitorum recipiant	403.1	spionia vna	202.11
sortorum fructuum consideratio, genera & c.	216.41. per totum	specularem significationem Sinon reperit	106.10	spiracula spiritus lethales exhalantia	24.58
sortorum conseruandorum ratio	214.57.	106.10		spira arborum vitia	234.20
& 215.4		spirandi difficultas quo tollatur	306.28	spireon solo folio venit in coronamenta	315.
sortibus que loca amet	225.60. & 226.3	spirant omnia pulmonem habentia	128.38	57	
sorticum occentu auspicia dirimuntur	126.	spiritus, id est, aeris elementi consideratio	2.	spirantia difficultas quo tollatur	306.28
27		13		spirant omnia pulmonem habentia	128.38
sorticum fibra numero dierum Luna respondent	11.40	spithamai Pygmai vbi	91.8	spiritus, id est, aeris elementi consideratio	2.
sortices quibus inimici	158.19	spilanchonoptes Pericles seruus, eiusq; simulachrum ex are	329.4. & 477.1	13	
sorticulata vestis	124.5	spionem herba qua, & vnde dicta	366.44	spithamai Pygmai vbi	91.8
		3.41. & 106.14		spilanchonoptes Pericles seruus, eiusq; simulachrum ex are	329.4. & 477.1
				spionem herba qua, & vnde dicta	366.44
				spilene caret chameleon	118.10
				spilene-	

PARS PRIMA.

Spinetisorum remedia 300.21. & 301.	staphylinos Venerem stimulat ibidem	stellarum errantium motus perplexis inuolu-
10. & 305.24. & 322.32. & 347.24. &	staphylini satiuæ medicina 296.58	tus miraculis 6.29
354.60. & 355.49. & 358.32. & 359.	staphylinos, id est, pastinaca erraticæ 371.	stellarum absides cur alias aliores, alias in-
14. & 362.49. & 395.4.52. & 406.35.	19	feriores videantur 6.40. per
& 447.22. & 454.39. & 524.34.	staphis vuæ syluestriis genus 339.21	totum caput
Spem quo pacto consumatur 339.53	statana vina qualia 204.16	stellarum errantium per Zodiacum motus 6.
Spodij consideratio 480.24.	statice herba qualis, eiusq; medicina 379.	51. & inde
& inde	31	stellarum stationes vnde nomen acceperint
Spodij medicina 343.27. & 344.48	statilie mulieris senectæ 101.50.51	7.12
Spodion quid, & quomodo fiat 480.29. &	statius Sebosus scriptor 130.56	stellarum errantium colores 8.2. per
inde & 481.11. & inde	stationum siderum consideratio, capitibus de-	totum caput
Spondylion folijs tantum distat à serula 189.	cimo quinto, decimo sexto, decimo septimo	stellarum errantium inter se intervalla 8.
26.	secundi libri, per totum	31. per totum caput
Spondyli medicina 352.3. & inde	stationensia vina 204.26	stellarum errantium harmonia 8.36.
Spondylis serpens, mirag; eius natura 396.	statoris Iouis ædes vbi Roma 473.26	per totum caput
48	statua regum Romanorum in Capitolio 472.	stellas in celo repente nasci 9.8
Spondylus piscis 458.27	56	stellæ noua Hipparchi ætate genita 9.49
Spondyli piscis medicina 455.58	statua instantium ponebantur, quæ eas aliqua	stellas, aliquando cum Sole totis diebus cerni
Spongiæ lapidum consideratio & vsus	illustri ex causa essent promeriti 472.26	10.10
510.49. & inde	statua aurea prima 465.1	stellarum discursus truces venti sequuntur
Spongiæ pratorum 286.24	statuarum origo 472.21. per totum	10.42
Spongia succo radices ruborum lapidescunt	caput	stellarum magnitudo 11.19
358.26	statua Romuli sine annulis 459.49	stellæ homini statæ vitæ spatia assignant 102.
Spongiarum consideratio & genera 139.3.	statua togata effigie antiquitus dicabantur	37
& inde. & 169.2. & 446.56. per totum	472.36. & inde	stellæ Solis aduentu occultantur, abscessu pro-
caput	statua nuda hastam tenentes ibidem	ferunt sese 272.8
Spongiarum in medicina vsus 457.26.	statua Romuli sine tunica 472.59	stellæ non aspicienda agricolis, cum signa alia
& 458.27	statuarum in capite nascens herba capitis do-	obuia habeant ante pedes 274.17.
Spongiæ gemma 526.57	loribus medetur 361.52	per totum caput
Sponja annulus ferreus olim mittebatur	statua Achilleæ qua 472.37	stellarum circuli pluuiam significant 28.68
460.3	statuarum argentearum vsus quando pri-	stellarum præsagia plura 280.46.
Spurius Cassius. Quare Cassius.	miu m coeperit 469.56. & inde	& inde
Spurio comitiales morbos & fascinationes a-	statua equestres à Græci orta 472.42	stellarum marinarum consideratio 141.
uerantur 399.44	statuarum differentia ibid.36. per to-	52. per totum caput
Spuri in sortilegijs miri effectus 399.43	tum. & ibid. 59. per totum caput	stellæ marina feruentissima natura 141.53.
& inde	statua tripedana P. lunij, & T. Coruncani	& 458.27
Spuri medicina 399.52. & inde	473.4	stellarum marinarum piscium medicina ibid.
Squali pisces ex genere cartilagineorum 133.	statua pedestres equestresq; ibid.19.	stellæ marina fruticis naturam habet 139.
20	& inde	37
Squali pisces quando pariant 140.18	statuaria artis in Italia antiquitas ibid.42	stellionum consideratio 166.
Squamæ piscium tegumenta 130.31	statuaria ars quando coeperit 500.	13
Squamæ ferri vsus 482.8. & inde	30	stelliones scorpionibus aduersantur 166.6. &
Squatina cum raijs coeunt 140.13	statua sua dimidia mensura vnicuiq; in tri-	422.5
Squatina piscis qualis 130.31. & 133.	matu 94.50	stelliones & angues senectam exuunt 117.
19. & 138.42	stearites gemma 527.14	16. & 433.32
Squatina quotannis bis pariant 140.17	stephuros herba qualis 319.40.43	stellio inuidum animal 433.35
Squillarum è genere pinnophylax 138.34	stelis, visci genus 337.26	stellionum nomen in maledictum translatum
Squillarum oculi quales 170.33	stellarum errantium consideratio, natura, cur-	ibid.36
Squillarum coitus 140.3	sus, item cetera 3.28. per totum ca-	stellionum in medicina vsus 432.26.
Stachys herba, & ex ea medicina 359.	put	& 433.32. & inde. & 437.31
33	stellarum natura ignea 2.12	stellio vino immortalis faciem bibentium lenti-
Stacte, myrrhae genus 185.24	stellis suis quidam euentus omnes assignant	gine obducit 422.5
Stacula vna 202.13	3.9	stellionis odorum liquor pilos euulsos renasci
Stadiodromi Astyli simulachrum ex ære 475.	stellarum alimentum ex humore 3.32.	non patitur 425.1
32	& 4.33	stellio transmarinus lumborum dolori mede-
Stadium quot pedes contineat 8.44	stellæ cur cadere credantur 3.33	tur 431.3
Stagna exsiccat herba 376.60	stellarum statio 7.11	stellionis veneno resistentia 335.32. &
Stagonia thuris genus 184.56	stellarum nullam, excepta Luna, terra obie-	422.5
Stalagmia in chalcantbi confectioe qua di-	ctu obscurari 5.5	stemmatum & imaginum vsus apud anti-
cantur 480.7	stellæ omnes maiores Luna 6.8	quos 489.38. & inde
Stanni consideratio 482.35. & inde	stellæ cur interdiu non videntur 6.10	Stephanionis gesticulatores senectæ 101.57.
Stannum quid 482.31	stellæ interdiu ex præaltis puteis, & in Solis	& inde
Stanni varius vsus ibid.35. & inde	defectu, nō secus ac noctu cernuntur 6.11	Stephanitis vna 202.45
Staphylodendron arbor qualis 225.40.	stellarum errantium motus, & occultatio, &c.	Stephanomelis herba, eiusq; vsus in medicina
& inde	6.13. per totum	385.10
Staphylinos, id est, pastinacæ agrestis genus	stellarum errantium stationes & exortus ma-	Stephanoplocos, siue Stephanopolis Pausia ta-
287.58	tutini, vespertiniq; ibid. per totum	bella 312.31. & 493.29.
Staphylinos quid, & ex ea medicina 296.47.	caput	Stephanos, lauri genus 219.49
& inde	stellarum absides 6.33.	Stephusæ mulieris simulachrum ex ære 476.
Staphylino amarorum inesse 296.56	& inde	16

INDICIS PLINIANI

<i>stercorandorum agrorum quod tempus aptis-</i> <i>simum</i> 242.43. & inde. & 276.24.	<i>stypax statuarius</i> 477.1	<i>336.15. & 348.31</i>
& inde	<i>stipendiorum militarium pensatores Libri-</i> <i>pendes dicti</i> 402.25	<i>stomacho inflato vitia</i> 199.41. &
<i>stercorationem quis primus inuenerit</i> 242.	<i>stipendio in militari denarius nunquam plu-</i> <i>rius, quam de tem a sibus aestimatus</i> 462.	<i>300.24. & 301.36. & 303.23. & 306.47.</i> <i>& 307.2. 12. & 320.57. & 321.38. &</i> <i>328.17. & 396.15</i>
<i>15</i>	<i>36</i>	<i>stomachi maiore affectu remedia</i> 300.30. & 301.
<i>stercoris quod genus segeti vtilissimum</i> 242.	<i>stypica medicamenta</i> 358.25	<i>3. & 303.23. & 304.24.32.56. & 305.</i> <i>60. & 306.3. & 309.54. & 310.55. &</i> <i>320.49. & 321.11.14.16.19.38. & 322.</i> <i>6.52. & 327.26. & 328.26. & 332.22.</i> <i>& 333.60. & 335.5. & 338.21.44. &</i> <i>339.8. & 342.44. & 343.9. & 344.19.</i> <i>47.53. & 345.6.7.20.56. & 346.4. &</i> <i>347.28.33.59. & 348.2.35. & 351.43.</i> <i>& 353.15. & 354.10. & 358.17.59. &</i> <i>359.9. & 360.12. & 369.27. & 378.5.7.</i> <i>10. & 393.4.6. & 394.50. & 403.60. &</i> <i>411.8. & 430.33.34.39. & 448.55. &</i> <i>510.29. & 517.48</i>
<i>16</i>	<i>stipulis vbi ligni vice vtantur</i> 240.40	<i>stomachi malacia, eiusque curatio</i> 402.
<i>stercorandarum arborum ratio</i> 256.	<i>stipule in aruis incensa mire profunt ad ferti-</i> <i>litatem</i> 277.25	<i>20</i>
<i>35. & inde</i>	<i>stipularum differentia, bonitas, vsus</i> 277.11.	<i>stomachi fluxiones beta vsu sistuntur</i> 299.
<i>stercoranda segeti qua fruges vtilis</i> 242.	& inde	<i>25</i>
<i>39</i>	<i>styracis lacryma consideratio</i> 186.23.	<i>stomachos dissolutos astringentia</i> 298.58.
<i>stercorato agro qua feri gaudeant</i> 270.	& inde. & 189.8	<i>& 310.42.47. & 311.18. & 336.24. &</i> <i>338.48. & 345.52. & 247.53. & 348.</i> <i>35. & 349.22. & 388.31. & 389.53. &</i> <i>390.32. & 32. & 392.6. & 394.39.53.</i> <i>& 420.7</i>
<i>22</i>	<i>styracis natura, & medicina</i> 351.58.	<i>stomatice vni glycyrrhiza</i> 327.43
<i>Reliqua vide supra in dictio-</i> <i>ne Fimus.</i>	& inde	<i>stomatice siue arteriace pancrestos quomodo</i> <i>conficiatur</i> 347.31
<i>stercoris hominis in medicinis vsus</i> 116.27.	<i>stibes herba medicina</i> 327.55. per totum	<i>stomatice medicamentum quale</i> 345.
<i>& 400.45. & inde</i>	<i>caput</i>	<i>31. & 347.45. & 356.39. & 358.23.</i>
<i>stercutius Faunus filius</i> 242.15	<i>stibes herba & folio & caule aculeata</i> 318.	<i>stomatice medicamentum</i> 358.39
<i>stercutius ob stercorationis inuentum inter</i> <i>Deos relatus</i> 242.15	<i>58</i>	<i>stomoma aris quid</i> 478.53
<i>stercutius spuma metallica genus</i> 466.54	<i>stechas herba qualis, & vbi nascatur</i> 395.	<i>strabones ab oculorum vitio denominati</i> 170.
<i>stercutius bron, herba qua, & vnde dicta</i> 374.	<i>58</i>	<i>26</i>
<i>27</i>	<i>stechadis herba medicina</i> 378.48. &	<i>strabonis visus acutissimus</i> 95.56
<i>sterilitatis fructuum causa</i> 276.16	<i>395.58</i>	<i>strabo Pompeij Magni pater</i> 93.31
<i>sterilitatis seminarum remedia</i> 237.51.	<i>stoliditatis animalium exempla</i> 124.	<i>stramenta optima ex qua materia</i> 262.
<i>& 400.53. & 404.7</i>	<i>23</i>	<i>55</i>
<i>sterilitatis quadrupedum remedia</i> 237.52.	<i>stolones vnde dicti</i> 239.10	<i>strangias tritici genus</i> 261.55
<i>& 328.31</i>	<i>stolones in arboribus qui dicantur</i> 239.11.	<i>stranguria morbi remedia</i> 296.53. &
<i>sterilitatem gignentia</i> 302.1. & 355.	<i>& 243.24</i>	<i>324.41. & 327.27. & 330.36. & 332.</i> <i>21. & 332.27. & 342.42. & 351.22.37.</i> <i>& 353.40. & 354.55. & 357.57. & 359.</i> <i>37. & 360.33.46. & 366.25. & 381.10.</i> <i>11.20.27.38. & 389.35. & 391.45. &</i> <i>393.8.52. & 396.24. & 421.25. &</i> <i>431.53</i>
<i>45. & 368.27. & 389.40. & 392.34. &</i> <i>415.37</i>	<i>stolonibus qua arbores plantentur</i> 243.27	<i>stratij louis ara iuxta Heracleam Ponticam</i> <i>213.49</i>
<i>steriliora cuncta pingua</i> 174.28	<i>stolonis Licinij lex de agrorum mensura</i> 258.	<i>stratiotis herba, eiusque descriptio, loca, & me-</i> <i>dicina.</i> 261.44. &
<i>sternutamenti consideratio</i> 401.17.	<i>46</i>	<i>inde</i>
<i>& inde</i>	<i>stolo Licinij sua lege damnatus</i> 258.46.47	<i>stratonicius argenti calator</i> 470.16. &
<i>sternutamenta capitis grauedinem leuant</i> <i>401.17</i>	<i>stomace oris morbus</i> 364.57	<i>477.20</i>
<i>sternutamenta excitantia</i> 309.56. &	<i>stomachi consideratio</i> 172.15. & inde	<i>stratonicius statuarius</i> 477.13.
<i>315.8. & 322.21. & 323.45. & 356.57.</i> <i>& 367.11. & 367.27. & 372.43. & 375.</i> <i>21. & 396.25. & 401.17. & inde. &</i> <i>449.53</i>	<i>stomachi cruciatus asperimus</i> 365.11	<i>20</i>
<i>sternutamenta quibus modis cohibeantur</i> <i>306.49. & 341.55. & 352.58</i>	<i>stomachum ledentia</i> 298.27. & 300.	<i>stratonices regina cum piscatore volantis</i> <i>picta effigies</i> 494.33. & inde
<i>sternutamento mensam ferculumue reuoca-</i> <i>ri, inter dira omina habebatur</i> 398.	<i>57. & 302.22. & 305.30.31. & 307.12.</i> <i>& 347.10</i>	<i>202.33</i>
<i>58</i>	<i>stomachum recreantia</i> 430.39. & 452.	<i>strepicerotes ferarum genus</i> 125.41. &
<i>stethochori in eclipsi metus</i> 5.41	<i>22</i>	<i>168.44</i>
<i>stethochori infans in ore luscina cecinit</i> 149.	<i>stomacho vitia</i> 295.42.46.59. &	<i>strychni herba medicina</i> 384.5. & 391.
<i>15</i>	<i>& 297.2.3.7.34. & 299.6.33.41.43.</i> <i>52.56. & 300.15. & 301.36. & 302.32.</i> <i>& 311.36. & 331.21.48.56. & 332.33.</i> <i>60. & 335.10. & 336.29. & 345.24. &</i> <i>347.28.53.54. & 395.21. & 406.39.</i>	<i>47. & inde</i>
<i>sthenus statuarius</i> 474.59. &	<i>stomachum purgantia</i> 296.17. &	<i>strychnon herba, eiusque genera, & effectus in</i> <i>medicinis</i> 324.51. per totum.
<i>477.37</i>	<i>310.25. & 480.18</i>	<i>& 396.3</i>
<i>stibium quid</i> 466.26	<i>stomachum formantia</i> 308.23. & 310.	
<i>stica, vna species</i> 205.22	<i>7. & 311.48. & 322.30. & 324.35. &</i> <i>352.13. & 378.5. & 390.24</i>	
<i>stygis aqua venenum sola mula vngula conti-</i> <i>netur</i> 437.59	<i>stomacho inimica</i> 307.12. & 308.46.	
<i>stilbonis philosophi quaestio iocularis Diodoro</i> <i>Dialectico mortem attulit</i> 104.	<i>& 309.11. & 310.57. & 321.31. & 322.</i> <i>36. & 324.21. & 334.13. & 335.32. &</i> <i>337.3. & 338.60. & 339.2. & 340.8.31.</i> <i>32. & 342.19. & 343.43. & 344.44. &</i> <i>345.22. & 346.24.27.28. & 348.14.</i> <i>18.36.40. & 349.10. & 353.58. & 366.</i> <i>29. & 368.18. & 390.54. & 392.31. &</i> <i>393.37. & 430.33. & 349.48</i>	
<i>28</i>	<i>stomacho mustum inutile</i> 340.8	
<i>stillicidia ex arboribus cadentia quando no-</i> <i>xia</i> 244.56. & inde. & 245.5.	<i>stomacho equitatio vtilissima</i> 401.60	
<i>& inde</i>	<i>stomachum ladunt sicca fici</i> 346.	
<i>stilo Aelii vnde Praconinus cognominatus</i> <i>461.19</i>	<i>27</i>	
<i>stilonis Praconini in Intercariensem dictum</i> <i>514.47</i>	<i>stomachus mespilis adstringitur</i> 347.	
<i>stymma in vnguentis quid dicatur</i> 190.52	<i>53</i>	
<i>stymmi metalli genus</i> 466.26	<i>stomachus iure perdicum recreatur</i> 430.39	
<i>stymphalidis aues quales</i> 168.31	<i>stomachum instantia</i> 333.54. &	

strychno

PARS PRIMA.

strychno herba Aegyptij in cibis utuntur 318.
strychnon herbam Graci in iocum verterunt 324.57
*striges aues pueris vbera immulgere, fabulo-
sum* 175.46
strobos quid 186.54
strobos arboris genus 186.17
strombi in medicinis vsus 455.60. & 456.3
strombus piscis 458.27
strongylon aluminis genus 498.5. & inde
strongylii Amazonis simulacrum 477.6
*strophia & Strophiola olim dicta, quae postea
coronae & corallae* 312.24
struma Nonius Catulli carmine perstrictus
519.58. & inde
*strumea herba qua, & cur ita dicta, & eius
vsus in medicinis* 375.22. & inde
struma gutturis remedia 298.9.
& 300.43. & 301.12. & 302.51. & 303.
44. & 304.6. & 305.28. & 306.18. &
309.8.31.41. & 310.16. & 322.25. &
324.47. & 327.29.52. & 328.32.39. &
330.35. & 331.1.6.8.34. & 333.15. &
334.60. & 335.4. & 336.21.29. & 337.
16. & 345.14. & 346.16.46.57. & 347.
8. & 351.2.19.22.40. & 352.2. & 353.
4. & 357.7. & 359.46. & 367.21. &
375.8.21. & 377.30. & inde. & 279.29.
54. & 391.49. & 392.40. & 400.25. &
403.3. & 407.16. & 416.46. & 429.
53. & inde. & 430.12. & 450.15.23.50.
& 452.24. & 454.5.10. & 509.7.
33.47. & 512.24
strumum herba qua, eiusque medicina 391.
47. & inde
struthea mala ex genere cotoneorum 213.
17. & inde. & 213.60
struthion herb. qualis 285.19
struthij sui: radicle vsus 286.15.
& inde. & 356.52. & inde
struthij medicina 356.53. & inde.
& 384.25
struthiocamelis aui descriptio 142.37.
& inde
struthiocamelus aui omnium maxima 142.
36. & 147.17
struthiocamelis oua plurima pariunt 153.
52
struthiocamelis natura calui 169.7
struthiocamelis stoliditas 142.42
*struthiocamelorum oua in poculorum vsu a
quibusdam habita* 142.43
*struthiocamelorum pennis conibellici & ga-
leae adornantur* 142.44
struthiocamelis palpebra quales 170.43
*struthopodes foemina in India, & cur ita di-
cta* 91.1
*studiorum amoenitates plerique omnes secta-
tur. Prologo operis.* pagina.1.
vers.51
studiorum gratia elleborum multi sumpserunt
367.6
stupa in lino qua dicatur 283.19
sturnorum auium consideratio 148.26
sturnus Graco ac Latino sermone docilis 152.
6
sualternicum, electri genus 516.32
suarius negotiator Scipioni similis 312.
54

suberis arboris consideratio 223.18.
& inde
suberis vsus in hyberno mulierum calceatu
223.21
suber arbor glandifera 222.16
suber non sentit facile cariem, aut vetustatem
235.15
suber arbor melius habet cortice detracto
254.59
suberi non decidunt folia 226.27
suberis corticis medicina 351.10
suber tardissime germinat 227.40
subis aui, aquila oua frangens 145.33
subsolanus ventus quis, & vnde spiret 13.5.
& 279.52
subsolanum villa vineae, spectare debent 279.
52
subsolanus ventus Fauonio aduersus 13.28
*suburrana tribus Roma, vna ex quatuor vi-
banis* 258.31
*succinorum consideratio, & quam fabulosa
de his prodiderit antiquitas* 516.15.
& inde vsque ad finem capituli
succinum vbi proveniat 517.8
*succinum gummi modo ex pinei generis arbo-
ribus defluit* 517.10
succinum vnde dictum 517.13
succini odor qualis ibid.14
succinum a Germanis in Pannoniam affertur
ibid.15
succini copia vbi 52.22. & 517.22
succini medicina 517.18.42.
& inde
*succinum indurefcens animalia in se compre-
hendit* 517.27
succini genera plura Ibidem
succinum paleas & folia arida ad se rapit
517.33
succinus gemma adulterantur ibid.49
succinum cur infantibus aligeretur ibid.43
succorum in fructibus consideratio 218.7.
per totum. & Ibidem 19. & inde
succi bortensum consideratio 294.13.
& inde
succus sanguis arborum 233.12
succorum in odore differentia 218.24
succumyrti mira natura 218.53
succorum differentia in arboribus 233.12.
& inde
*succi quarundam herbarum singuli nobilia
faciunt vnguenta* 191.16
succorum in colore differentia 218.20.21
succularum caelestis signi occasus 273.56
*sucula sidus, terra, marique turbidum ibi-
dem* 274.1
sucula vnde dicta 274.1
sucularum ortus 274.4. & 278.15
sucula stella in fronte Tauri sita 11.46
sudinescriptor 515.56
sudis piscis 458.35
*sudorem non emittunt quibus concreta sunt
ossa* 95.17
sudorem inibentia 303.51.
& 311.38. & 321.21. & 343.41. & 344.
16. & 349.22. & 416.7. & 497.57. &
498.44
sudorem mouentia 301.26. &
307.21. & 321.30. & 328.27. & 344.
38. & 346.22. & 352.27. & 354.32. &
357.9.360.47. & 372.57. & 386.13. &

392.6. & 393.43. & 396.14. & 444
39
sus animal volutatione luti gaudet 125.6
sus angina & strumis maxime infestatur
125.4
suis animalis consideratio, & natura 124.
56. per totum caput
suum generatio partusque 124.56.
& inde
suis fetus die quinto sacrificijs purus 125.1
suisbus qua vita longissima 125.3
suisbus anima pro sale data 125.8
suum solertia 125.9
*sues furto abacti, voce suarum agnita navigium
euerterunt* Ibidem
sues foemina quo pacto castrentur 125.11
sues numerosum ganea materiam suppeditat
125.14
sues fera semel quotannis gignunt 125.27
sues feri coitus tempore asperrimi Ibidem
sues fera partus tempore asperrima 125.28
sues arabia non alit 125.31
*sues a serpentibus percussa cancrorum pabulo
sibi medentur* 451.47
sues coeuntes, ore spumam effundunt 156.
30
suum rabies quo pacto mitigetur 156.32
sues etiam praegnantem Venerem admittunt
156.35
sues quolibet cibo vescuntur 157.58
sues anguibus & mustelis inimici 158.22
suum vulua qua optima 174.20
suum viuorum pinguedo a muribus erosa
174.31
suum estis qua glandes maxime idonea 222.
41
sues in Illyrico solidas habent ungulas 177.
24
sues serpentibus sine noxa vescuntur 179.15
sues qua esca maxime pinguescant 197.26.
& 392.27
sues sexaginta dierum spatio pinguescunt
125.7
sues dentes nunquam amittunt 171.38
suisbus costa dena 174.10
sues salamandras sine noxa edunt 422.15
suum lienes quibus herbus absumentur 354.
60. & 366.45
suum morborum remedia 357.20. &
362.10.17. & 397.43. & 416.20. & 457.
43
suum testiculi Censoria lege interdicti 125
16
suilli simi varij vsus 406.56
suilli adipis commendatio 406.53
suillo adipe noua nuptae postes attingebant
406.53
suilli lactis in medicina vsus 406.36
suilli ex fungorum genere maxime ancipites
332.54
suilli ad arborum radices gignuntur 223.
7
suillorum medicina 333.1
*suetonius Paulinus Consul de Atlante monte
quid prodiderit* 56.39. & inde
sufferia Vestalis virginis statua 473.8
*suffragio vini amphora empto, Q. Coponius
ambitus damnatus* 496.9
suffusionum oculorum remedia 404.55. &
405.29

INDICIS PLINIANI

<i>sugillatorum remedia</i>	306.12.	48. & inde. & 481.55. & 523.3. & inde.	<i>talpa armo tacta semina vberiora sunt</i>	268.
& 333.15. & 339.47. & 343.6. & 344.		& 525.8.31	<i>talpa magicis aptissima</i>	428.37.
48. & 348.26. & 360.6. & 390.43. &		20	& inde	
453.5		<i>superfiantia animalia admodum pauca</i>	<i>talpa cordis prodigiosa natura</i>	ibid.37
<i>fulcorum in agro latitudo, longitudo, quan-</i>		6. & 156.35	<i>talpa, eiusque partium in medicinis vsus ibid.</i>	
<i>ra esse debeat</i>	250.19. & inde	<i>supplicationibus thus & costum antiqui ad-</i>	37. & inde. & 430.2. & inde	
<i>sulphuris consideratio, natura, genera, loca</i>		<i>bibebant</i>	<i>talpa Thessalia oppidum suffoderunt</i>	116.
497.4. & inde.		<i>suppurationum remedia</i>	47	
<i>sulphuris effectus</i>	497.15	42. & 322.15. & 334.57. & 335.1. & 336.	<i>talpa in Orchomeno tota subruunt arua</i>	126.
<i>sulphuris in religione vsus</i>	ibid.21	8.18. & 339.52. & 342.44. & 343.27.	42	
<i>sulphuris suffitu domus expiabantur ibidem</i>		& 347.50. & 351.8. & 353.5.31. & 358.	<i>talpa in Boetia Lebadia nulla</i>	126.42
<i>sulphuris odorem fulgura, fulminaque habent</i>		53. & 361.46. & 367.21.50. & 372.54.	<i>talparum e pellibus cubicularia stragula</i>	126.
497.23		& 379.10. & 393.7. & 394.34. & 396.	43	
<i>sulpitij Galli de siderum interuallis sententia</i>		10. & 509.9	<i>talparum mirus auditus</i>	157.17
8.34		<i>sura soli animalium homini</i>	<i>talpa visu caret, oculorum tamen effigiem ha-</i>	
<i>sulpitius Gallus Consul primus eclipsis ratio-</i>		15	<i>bet</i>	169.44
<i>nem Romanos docuit</i>	5.32	<i>surculorum vitium, ac aliarum arborum na-</i>	<i>talpa semper de fossa viuunt</i>	128.46. &
<i>sulpitio L. Consule nobilitas Roma annulo po-</i>		<i>tura</i>	157.17	
<i>suit</i>	460.36	<i>surditatis remedia</i>	<i>talpa subterraneum animal</i>	141.27
<i>sulpitius Galba</i>	461.24	303.30. & 366.24	<i>tamarix frutex nullum semen, aut fructum</i>	228.22
<i>sulpitio Seruio Consule carne pluuit</i>	16.	<i>surdi Nili accola ob fluxum se ex alto precipi-</i>	<i>gerit</i>	
3		<i>tantis fragorem</i>	<i>tamarix frutex idem cum myrice</i>	197.50
<i>sulpitij Q. consulari ludii pro salute D. Augusti</i>		85.5	<i>tamarici folia non decidunt</i>	226.27
<i>facti</i>	101.53	<i>surrentina vna quales</i>	<i>tamarici folia carnosa</i>	227.7
<i>sulpitia Paterculi filia pudicitia</i>	98.	202.13. & 204.12. & 340.21.32	<i>tamarici medicina</i>	354.58
46		<i>surrentina vasa fictilia</i>	<i>taminia vna genus</i>	339.21
<i>sumen quid, & a quo nomen illud primum</i>		<i>susinum vnguentum ex quibus constat</i>	<i>tamnacum herba</i>	324.44
<i>impositum</i>	125.17	8	<i>tano herba Itali vescuntur</i>	318.31
<i>sumen suis quod optimum</i>	174.24	<i>suspiriosorum remedia</i>	<i>tanaquil Tarquinij Prisci vxor</i>	513.57
<i>summani dei ades Roma</i>	421.58	& 296.23. & 298.6.8. & 302.54. &	<i>tanaquil lana, fusus, & colus in templo M.</i>	
<i>summano deo fulmina nocturna tribuerunt</i>		303.26. & 304.47. & 308.22. & 309.	<i>Anci suspensa</i>	124.1
<i>Romani</i>	15.18	55. & 321.49. & 323.41. & 330.36. &	<i>tanos gemma ex genere smaragdorum</i>	519.
<i>superbia sedes in supercilijs</i>	169.39	337.28. & 339.53. & 346.29. & 348.	25	
<i>superbia in corde nascitur</i>	Ibidem	46. & 351.39. & 353.9. & 356.58. &	<i>taos gemma</i>	527.21
<i>superciliorum consideratio</i>	169.38.	360.9.36. & 378.23.42. & 389.19. &	<i>taphius lapis ex genere aetitarum</i>	510.
& inde		395.53. & 411.13. & 454.50. & 483.	22	
<i>supercilia hominis fastum indicant</i>	169.	53. & 497.18	<i>taracia Vestalis statua</i>	473.8
39		<i>sutor ne vltra crepidam. Prouerbum</i>	<i>tarandi fera consideratio</i>	118.12.13.
<i>supercilia quo pacto denigrari possint</i>	436.	36	& inde	
57		<i>sutrina inuentor Boethius</i>	<i>tarandus colorem mutat</i>	118.12.16.
<i>supercilia affectuum praeserunt indicia</i>	169.	105.43	& inde	
38. & inde		<i>Abanus insecti genus</i>	<i>tarandus aues ex genere anserino</i>	147.20
<i>supercilia vnde dicta</i>	170.48	& 167.52	<i>tarantina vina</i>	204.32
<i>superciliorum situs hominis naturam indicat</i>		<i>Taberius Eros Grammaticus</i>	<i>tarantina nuces ex genere pinearum</i>	213
178.57. & inde		<i>cretatis pedibus Romam</i>	9	
<i>superstitiosa obseruationes ex veterum scri-</i>		<i>aduectus</i>	<i>tarentinorum nucum duo genera</i>	217.6
<i>ptis, aut Magorum praeceptis toti operi Plin-</i>		<i>Tablina antiquorum codicibus, & monumē-</i>	<i>tarantina pyra</i>	214.30
<i>niano passim aspersa</i>	266.20.	<i>tis rerum in magistratu gestarum imple-</i>	<i>tarantina ficus oma dicta</i>	215.41
& 267.55. & inde. & 268.11. & inde. &		<i>bantur</i>	<i>tarantina castanea</i>	217.19.21.24.
290.5.6.18. & 295.50. & 296.42. &		<i>Tacapensis agri mira fertilitas</i>	<i>tarantina myrtus</i>	219.12
299.36. & 301.15. & 302.45.48. & 315.		& inde	<i>tarantina cupressus</i>	230.43
10. & inde. & 322.26. & inde. 30.37. &		<i>Tacapensis agri malus bifera</i>	<i>tarentinus Apollodorus medicus</i>	296.27
323.59. & inde. & 324.48. & inde. &		<i>Tactus communis animalibus</i>	<i>tarantina vrbs insignis colossus</i>	474.12
327.23. & inde. & 328.37. & 329.36. &		<i>per totum caput</i>	<i>tarius Rufus ingentes opes in agris colendis</i>	
<i>inde. & 330.16. & inde. & ibidem. 22. &</i>		<i>Tenia iecoris medicina</i>	<i>exhaust</i>	260.8. & inde
331.7. & 335.44. & 336.47. & 345.13.		<i>Tales quales, & quomodo ferenda</i>	<i>tarpeij delubri in fundamentis caput huma-</i>	
42. & inde. & 347.7.34. & inde. & 350.		& inde	<i>num inuentum</i>	398.11
15. & 351.5. & 355.2. & 356.1. & 357.		<i>Talearum cultura ex Catone</i>	<i>tarquinio Superbo regi a Sibylla tres libri al-</i>	
16. & inde. & 359.20. & 360.50. per to-		& inde	<i>lati</i>	196.3
<i>rum caput. & 361.52. & inde. & ibid. 56. &</i>		<i>Taleus ficus feri non vult</i>	<i>tarquinus Priscus quando Roma regnauit</i>	
362.3.4.17. & inde. & ibid. 33. & inde. &		<i>Talenti Aegyptij aestimatio</i>	210.34	
370.60. & inde. & 373.30.42. & 374.56.		<i>Talenti Attici aestimatio</i>	<i>tarquinij Prisci filius primus omnium aurea</i>	
& 377.32. & 382.6. & inde. & 383.43.		<i>Tali quibus animalibus non sint</i>	<i>bulia donatus</i>	459.51
& 389.45. & 393.56. & 395.57. & 396.		& inde	<i>tarquinij Prisci statua sine annulis</i>	459.
33. & 397.51. per totum caput. & 399.		<i>Tali camelorum bubulis similes</i>	50.54	
34. per totum. & 408.18. & 413.31. &		<i>Talorum tumentium remedium</i>	<i>tarquinus Priscus aurea tunica triumphauit</i>	463.43
<i>inde. & 420.42. & inde. & 423.34. &</i>		<i>Talpana vna</i>	<i>tarquinij Prisci pater Demaratus Corinthius</i>	
<i>inde. & 426.5. & inde. & 429.4. &</i>		<i>Talpa animalis consideratio, natura, cecitas, vsus</i>	485.25. & 495.26	
433.8. & 434.22. & inde. & 451.4.20.		427.35. & inde		
29. & inde. & 454.20. & inde. & 455.				

PARS PRIMA.

tarquinij Prisci cloaca Roma	507.7.8	telephus hasta rubigine ab Achille sanatus	352.12 & inde
tarquinius Superbus Romanorum rex hortum colere solitus	285.26	telesi poeta monumentum à Nicomacho pictum	234.49
tarquinius sanguinarium filio nuntium ex horio remisit	285.26. & 293.8	telicardios gemma	522.30
tarquinij Superbi papauerum capita decuti-entis historia	293.8.9	telinum vnguentum	246.
tarquinius cum regno pelleretur, serpens la- traie	120.28	telirrhizos gemma	44
tarraconensis vina	204.41	telis, id est, forum Græcum	105.52
tarrupia vva non ante gelu metitur	202.31	telliana ficus	236.
tarum aromaticum genus	187.34	telluris ades Roma	24
tasconium, terra genus	464.10	telmescum vinum	235.45.
tattæus sal oculis utilis	444.7	temetum antiqui vinum appellabant	235.46
tauriscus argenti calator	470.16	temperantia in cibis vtilissima	225.22.
tauriscus pictor, & eius opera	494.48	tempestatum causa à sideribus proficiuntur	235.49
tauriscus Trallianus marmoris scalptor, eiusq, opera	501.50	tempestatum prognostica	235.
tauruminitani collis vva quales	201.38. &	tempestatum & 448.58	42
204.23		tempestates imminentes vasorum sudore pra- nuntiantur	239.
taurus avis à mugitu dicta	151.49	tempestatum appellatione qua intelligantur	49
taurorum coitus	155.58	275.59	teredini natura dentes dedit ad robora cum sonitu perforanda
taurorum fel aureum tingit colorem	173.18. & 407.38	tempestates à quibus proficiantur sideribus	159.38
tauri Indici mira magnitudinis & velocita- tis	114.27. & inde	276.1	terci patria Bizia hirundinibus inuisa
taurorum coitus & generatio	122.34.	tempestatum repentinarum varia genera	47.
& inde		14.7. per totum caput	35. & 148.18
taurorum inter se dimicatio	122.54.	tempestatum remedia	terentia Ciceronis vxoris atas longissima
& inde		16. & 525.10	51
tauri generositatis signa	122.52. & inde	tempestiuitas in re qualibet multum habet momenti	terentius Cneus scriba Numa monumentum effodit
tauros in tortia ceruice necare Thessalorum inuentum	122.57	templum Diana Ephesia toto orbe excellen- tissimum	195.49
taurorum victima lautissima	122.58	templorum fastigia quibus orta initijs	terentius Lucanus primus gladiatorum mu- nera picta in publico proposuit
tauri in genere scarabæorum qui dicantur	430.6	29	terentij Coraci interitus
tauri caelestis signi stella	11.45	temporum inaequalitates tribus caelestibus circulis distinguuntur	104.38
taurini sanguinis eposi remedia	300.49. &	tempora germinationis tria	tergeminos interdum nasci
346.69. & 407.43		temporum cardo quadripartitus per incre- menta lucis distinguitur	91.39
taurini sanguinis potus letalis, & quare	175.6. & 407.43	tempora tria antiqui fructibus suis metuebant	tergilla Ciceroni filio temulentiam ubiecit
taxica primum dicta, qua postea Toxica	224.22	276.22	209.43
taxi arboris consideratio	224.18. & inde	temporum dolentium remedium	tergoris animalium consideratio
taxus arbor venenata	224.20	tempa vinum quale	& inde.
taxus quo pacto innoxia fiat	224.23	temulentia vnde dicta	tergora quibus animalibus durissima
taxo folia non decidunt	226.27	temulentia libidines docet	& inde
taxi fumus mures necat	358.10	tenesmos morbus quis	terræcina amygdalarum sylvis scatet
tecloria quo pacto facienda	512.4.	tenesmi morbi remedia	29
& inde		& 306.53. & 308.35. & 309.17. & 336.58. & 379.2. & 391.16. & 393.10. &	terra elementis sita
teda arbor consideratio	223.56. & inde	406.36. & 412.17. & 431.22. & 452.24. & 454.50.54. & 466.44. & 483.40	2.18
teda mares duntaxat scyen ferunt	223.58	40	terra medium totius vniuersi situm obtinet
teda sacrorum luminibus grata	223.57	tenyrita populi crocodilis terrori sunt	libidem
teda pix liquida excoquitur	224.27	50. & 399.25	terra sola elementorum immobilis
teda arbor montes amat	225.57	tephria ophitis genus, eiusque vsus, & nomi- nis ratio	2.19
tedarum medicina	353.14	503.31	terra vmbra qualis figura
tegetes ex iuncis	320.18	tephriti gemma	5.3
regulas Cinyras primus reperit	105.38	tepidandi vites consuetudo in agro Sulmo- nensi	terra vmbra Luna altitudinem non exce- dere
tela, sagittæque e corpore extrahentia	369.55. & 385.36.51. & 396.38	256.7	5.4
telorum venenatorum remedia	33.24.	teragus piscis	5.15.28
& 405.44		458.33	terra habitabilis Zodiaco subiecta
telchius Castor & Pollucis auriga	70.47	teramnon herba fabam necans	6.51
telephanes Phocæus statuarius	476.8	terebinthi arboris consideratio	terra consideratio
telephanes Sicyonius pictor	485.22	per totum caput & 224.51	16.51. per totum
telephi imago picta	489.39	terebinthus quando germinet	caput
telephion herba, eiusque vsus	396.19.	terebinthus qua loca amet	terra meriti matris cognomine honorata
& inde		225.57	16
telephum Achilles qua herba sanatis	366.30	terebinthi Syriacæ ebene nigriores	52
		234.48	terra erga homines beneficia
		228.11	& inde
		226.27	terra elementorum misissima
		208.11	terra forma qualis
		208.14	caput. & libidem 36. & inde. & 19.38. &
			inde
			terram globosam esse
			17.27.30.42
			terram vndique incolis
			17.40
			terra in mundi sita media
			18.14. & 19.29
			terra habitabilis portio
			19.4.
			per totum caput
			terra Zona quinque
			19.8
			terra mundi punctus
			19.21
			terra medium optimè temperatum
			21.27
			terras quas maria irruerint
			23.20
			per totum caput
			terra à mari sublata
			23.35.
			per totum caput
			terra hiatu loca plura absorpta
			23.40
			per

INDICIS PLINIANI

per totum caput		ex eis	498.25. per totum caput	testudinum coitus	139.60
terra opulenta inexhausta	23.50.	terra venenum, herba qua, eiusque effectus	370.22	testudinis oua in sicco maturantur	141.
per totum caput		terra scorpiones, serpentesque necans	499.	testudines dentibus carent	130.14.
terra semper tremantes	24.27. & inde	12		& 172.18	
terra ad saltantium modulos sese mouentes	24.34	terra tuber, herba qua	370.29	testudines rostri acumine pro dentibus vtun-	
terra & celi quo ad arbores societas	240.	terra fel, centaurei genus, & cur ita dictum	368.18	tur	130.14. & 172.18
11. per totum caput		terra a talpis excitata in medicina quæ vsum	430.4	testudines lingua carent	172.8
terrarum differentia plures	240.25.	habeat	79.80.	testudines vbi cornigera	130.19
& inde. & 241.2. per totum caput		terramotus consideratio. Capitis	506.21	testudinum partus	130.16
terra que arboribus frugibusq; apta	240.26.	81.82.83.84. Libri secundi. &	21.46.	testudines chersina, id est, terrestres	130.
& inde		terramotus varij effectus		22	
terra amara & macra signa	241.2	per totum caput		testudines cortice teguntur	130.30
terra qualitates quibus indicij deprehendan-	ibidem & inde	terramotus causa qua	21.32. per totum	testudinis pulmo qualis	172.52
tur		caput		testudines celtia	130.20
terrarum vitia	241.6. & inde	terramotus ab Anaximandro pradiçtus	21.	testudines adnatantes Troglodyta sacras	
terra odor qualis esse debeat, & quomodo co-	241.22. & inde	35		adorant	130.21
gnoscat		terramotus futuri signa	22.24. per totum	testudinum tegmina quando secari coepit	
terra que frugibus ferendis vitiles	241.26.	caput		130.26	
& inde		terramotus futuri remedia	22.31. per to-	testudinum teguminibus ligna olim distin-	
terra cultura intermittenda	241.27	tum caput		guebantur	236.35
terra vbi fertilissima	241.30	terramotus vi duo montes concurrere visi	22.	testudine cum serpentibus pugnatura canini-	
terra genera plura agris stercorendis vitilia	241.40. per totum. & ibidem 52. per to-	43. per totum caput		la bubula se munius	116.18.
tum caput		terramotus miracula	22.54. per totum	& 305.38	
terra cur olim fertilior, quam modo	258.	caput		testudines vbi maxima	77.51. & 79.41
50		terramotus post Austros maxime noxij	13.	testudo vbi plurima	84.19
terra quibus seminibus emacretur	264.19	56		testudinum in medicinis vsus	306.14.22
terra cultura	269.45. per totum caput	terramotus vbi nulli	24.45	testudines in adificijs a quo inuenta	106.
terra quando aranda	273.39. & inde.	terramotus aquas profundunt sorbentque		6	
& 274.40		442.2		tetanicorum remedia	346.42. & 384.
terra cum calo societas primum a Democrito		terramotu montes rumpi	94.52	42	
intellecta	275.39	terramotus in Lycia quadraginta dierum		tetartemoriij nomine quid intelligant Astro-	
terra malum, herba qua	370.10	serenitas semper subsequitur	24.46	logi	102.33
terra auaritia causa suffoditur	17.16. & inde.	terra hiatus visiderum fieri	21.32	tethalassomenon vinum quod	205.10
& 459.11. & inde		terrena in calum tendentia siderum vi depri-	10.60	tethea pifeis	458.28
terra benignitas ac beneficia	16.51. & inde.	muntur		tetbeaurum medicina	454.49. & 456.1
& 495.56. & inde		terrestrium animalium generatio	155.44.	tetradoron, laterum genus	496.58
terra que semina vicissim admittat	270.15.	per totum caput		tetragnat bij aranei genera duo	422.59.
& inde		terrorem incutiens herba	361.17	& inde	
terra fecunditas ex arborum proceritate non		tertiana febris remedia	308.36.	tetralix frutex idem cum erice	162.25
colligenda	240.31. & inde	& 323.60. & 328.35. & 330.18.22. &		tetralix quando floreat	319.12
terra vitia alterius terra iniectu emendare,		336.52. & 361.54. & 369.14. & 383.		terraones aues anserini generis	147.15
summa dementia est	241.32	40.46. & inde. & 400.31. & 403.5.7. &		tettigometra quid	166.19
terra latificanda varij modi. Capitis sexto,		493.11		tettigonia, cicadarum genus	166.16
septimo, octauo, nono, Libri decimi septi-		testes quis repererit	106.9	teuca Illyriorum regina Romanorum lega-	
mi		testacea pyra	214.31	tos interfecit	473.3
terra aduersus calumniantes defensio	257.	testium animalium consideratio	178.1	teucer crustarius fumam ex argenti celatura	
39. & inde		& inde		adeptus	470.21
terra olim ipsorum Imperatorum manibus		testes buteonibus terni	178.4	teu-chites iuncus	320.55
colebatur	258.51	testiculi suum Censoria lege interdicti	125.	teucia herba medicina	379.29.37
terra que quibus seminibus aptissima	264.	16		teucron herbam Teucer reperit	366.41
24. & inde		testium & genitalium affectorum remedia		teut bonum legati facietum responsum	486.
terra quadam gignere non potest, qua tamen		300.29. & 301.23. & 303.47. & 308.28.		5	
in arboribus nascuntur	237.20	& 310.54. & 321.28. & 323.17. & 330.		teutbrion herba, polij genus	315.22
terrarum enascentium causa	23.2. & inde	56. & 336.10.39. & 342.41. & 348.44.		textilia a quibus reperta	105.42
terra in mari nata	23.11. & Capite	& 349.29. & 351.19. & 352.51. & 354.		thallasiegle herba qualis, mirique eius effectus	
sequenti		42. & 509.40		361.19	
terrarum quarundam peculiares natura	24.	testium tumores sedantia	305.8. & 351.15.	thalsites vini falsi genus	205.10
38. per totum caput		& 381.50.59. & 412.39. & 447.24. &		thales Milesius philosophus quando vixerit	
terra scorpiones vescuntur	157.49	498.44.		5.36	
terra diutius niuibz fermentescit	239.44	testium inflammationes & ardores sanantia		thales Milesius primus Græcorum Solis eclip-	
terra obruta materia qua maxime durent		336.45. & 337.26. & 339.17. & 342.		psim inuestigauit	Ibidem
236.4		36. & 381.18. & 446.35. & 450.34.		thales Milesius ex vmbra mensura pyramidis	
terrarum quarundam mira natura	496.26.	testudinum consideratio, genera, vsus, medi-		altitudinem deprehendit	505.22
per totum caput		cina	450.10. & inde	thaliætrum herba, eiusque vsus	396.36
terra in aquis, lapidescentes	Ibidem	testudinum cibus	450.	thallasomeli quid, eiusque vsus	443.6
terrarum portenta semel visa	22.43.	14		thamyra citibardi effigies picta	494.
per totum caput		testudinum Indicarum consideratio, magni-		48	
terrarum medicinalium genera, & medicina		tudo, & captura	130.5. & inde	thapsi herba qua	293.16
				thapsia feniculo simillima	293.22
				thapsia	

PARS PRIMA.

thapsia in Africa vehementissima 198.23
 thapsia succus quo pacto colligitur 198.24
 thapsia radix in pastillos redigitur 198.25
 thapsia succo Nero primus claritatem dedit 198.25
 thapsia medicina 377.24
 thapsia vna 201.37. & 202.34. & 204.55. & 207.52
 thasium vinum 204.49. & 306.30. & 207.48
 thasia nuce 217.6
 theamedes lapis ferrum abigit 508.52
 theangelis herba Magica 361.20
 theatra croco imbui solita 314.38
 theatra pensilia Curionis 507.49
 theatrorum vela qualia 283.39. & inde
 theatrorum orchestris scribe aut harena superiecta vox deuoratur 178.38
 thebaidis regionis frumentum excellentius quam Aegyptium 268.51
 thebana vrbs sapius capta 148.18
 theba ab Alexandro capta 475.36
 thebarum secta cur hirundines non subeant 148.18
 thebanum bellum quando gestum 236.55
 theoclitus gemma 527.4
 theoclitus lapides in spongijs nascentes 509.49
 thelygoni herba consideratio vsus & medicina 391.29
 thelygoni potu semina concipiuntur 386.37
 thelyphonon herba qualis 372.59
 thelypteris herba 392.25
 theniso medicus 207.40
 theocriti amatorie incantationes 398.29
 theodorus prestigator pictus 495.3
 theodorus plastices inuentor ibid.25
 theodorus architectus 505.60
 theodori statuarij opera 477.8
 theodori pictoris opera 494.45
 theodoti in fundo cerussa natua inuenta 487.5
 theombrotus medicus liberalitate Ptolemai ditatus 99.7
 theombrotion scriptor 361.9
 theomnestus pictor 492.13
 theomnestus statuarius 477.43
 theontij pictoris opera 494.47
 theon pictor ibidem
 theophrastus quandiu ante Plinium 284.16
 theophrastus quando floruerit 467.16
 theophrasti de coronis opus 313.10
 theophrasti laus Prologo operis pag.2. vers.44. & 210.31
 theophrastus mulier scriptis suis incesituit prologo operis pag.2. vers.45
 theriace vitis & vinum & vna serpentum ictibus medetur 207.50
 theriaca confectio Apollinis adi incisa 311.54
 theriace quo pacto conficiatur 311.53
 per totum caput 418.33
 theriace ex rebus externis conflatur 418.33
 theriace venenatis omnibus animalibus aduersatur 311.54
 thericles toreutes & eius calices ex terebintho 234.49

therimachus pictor quando floruerit 490.5
 therimachus statuarius 475.57
 therionarca herba qualis 361.14. & 371.22
 therminum lupinorum oleum 344.34
 thesei pictura 489.31. & 493.43. & 494.16
 theseo Hecale sonchon herbam apposuit 332.15
 thesion herba qua 319.59
 thesij herba vires 330.47
 thesmophoria id est Cereris sacra non nisi a castis celebrabantur matronis 354.27
 thespides ex marmore 501.49
 thespiadum prelium ex are 476.4
 thessa piscis 458.28
 thessalica ficus quo anni tempore erumpant 227.46
 thessalica ars dicta Magia 427.36
 thessalorum inuentum saurum ex equo intera ceruice necare 122.56

Reliqua quare parte secunda.

thetidis Deae simulachrum ex marmore 501.6
 thya arbor qua 196.50. per totum caput
 thyadum simulachrum e marmore 501.6
 thiatu mensis Augusto respondens 394.18
 thieldones equi quales 121.28
 thieum idem cum succino 516.56
 thylon a dracone occisus & bali herba vite restitutus 364.25
 thymbra herba qua 292.53
 thymela frutex 197.44
 thymi herba species natura vsus & inde 316.11.
 thymum apibus gratum 162.13. & 316.12. & 317.18
 thymi augurium mellis prouentus 316.13
 thymi semen visu deprehendi non potest 316.14
 thymi vbi ingens copia 316.20
 thymigena & medicina 323.6
 & inde
 thynni piscis in medicina vsus 457.12
 thynnorum copia vbi 127.45. & 130.60
 thynnorum mira magnitudo 128.29
 thynni quando precipue capiantur 131.27
 thynnis vita brevis 131.29
 thyrrei lapidis mira natura 27.10
 thyrselij herba medicina 373.5
 thalasspi herba qua 396.27.32
 thoas quidam a dracone seruatus 113.31
 thoes luporum genus 118.13
 thoes leonibus inimici 158.26
 thoracis vitiorum remedia. Quere Pectoris remedia
 thorybetron herba qualis eiusque vsus in medicina 379.33
 thraces ex folijs tribuli equos saginant 327.51
 thraces calculis albis & nigris dies discernunt 99.47
 thraces in Liberi sacris galeas & thyrsos hedera adornabans 230.56
 thraces ex tribuli nucleis conficiunt panem pradulcem 327.51

thracia rigore fertilis 240.53
 thracia triticum quale 262.52
 thracia vinum Maroneum Homeri carmine nobilitatum 262.16
 thracie gemma genera tria 527.3
 thracius lapis aqua accenditur exstinguitur oleo 465.58
 thrascias ventus quis & vnde spirat 13.9
 thrason statuarius 477.45
 thrauston hammoniaci genus 188.8
 thryallis herba 319.41. & 371.56
 thripes vermiculi quales 235.47
 thucydidis exilium & laus 97.54
 thurianus romus piscis 458.28
 thurinorum collium vna quales 204.33
 thurini agri quercus mira 226.29
 thbus Mineum vnde 184.24
 thuris arbor in Lydia vixit 230.20
 thuris consideratio 184.16. per totum caput
 thuris natura ac genera ibid. per totum caput
 thuris ligno Scabei cibum coquunt 186.25
 thure non supplicabatur Troiano tempore 190.32
 thure nobilitati Sabai 82.60.
 & inde
 thure Dijs supplicatur 334.37
 thus terra quid 352.21
 thus cicute aduersatur 372.30
 thuris decimas Arabes Sabi Deo consecrant 185.2
 thuscania signa 474.47
 thuscorum tibia ex qua materia 232.35
 thuscorum de fulminibus opinio 15.6
 thuscis ager nono sulco aratur 269.35
 thuscia vna peculiares 202.20
 tiberiana pyra qua 214.28
 tiberius Imperator in sternutamentis salutari voluit 398.46
 tiberij principum duodecim vrbes in Asia terremotu prostratae 22.55
 tiberij tempore magna charta inopia 196.8
 tiberij Imperatoris nobilis mensa 196.25
 Tiberius Caesar quid de Surrentino vino iudicavit 204.13
 tiberij Claudij tempore institutum vr ieiunibiberent 209.31
 tiberius Imperator in senecta seuerus 209.36
 tiberius imperator in iuuenta ad merum pronus ibidem
 tiberius quibus pyris delectatus 214.25
 tiberij quintus Consulatus 9.11
 Tiberij nobile de Acontia Cometa genere carmen ibidem
 tiberius nocte disce continuato itinere in Germaniam proficiscitur 95.50
 tiberius castaneas insigniores balanos appellauit 217.18
 tiberius Imperator tonante calo lauro coronabatur 220.3.4
 tiberius quibus lignis naumachiarum pontem refecerit 233.50.234.29
 R TIBERIUS

INDICIS PLINIANI

tiberius in capillo tendendo seruauit interlu- nia 234.5	tibia apta scutis 235.6	tyranniana pyra 214.26
tiberius Imperator cucumere delectatus 286.	tibia ad mille vsus expetitur 275.15	tiresia vatis monumentum 526.50
27	tibia corticis varij vsus 223.26	tyria purpura qualis 315.27.
tiberius sifere maxime delectatus 288.3	tibia arboris medicina 353.54.	487.35
tiberij scium dictum de asparagis, & corru- da 291.46	& inde	tyria merbystus coloris genus 138.22
tiberij arx in Capreis insula 36.48	tilos vermis idem cum millepeda 426.26	tyridates magus 428.23
tiberius templum Augusti picturis decorauit 486.21	timagoras pictor 488.40.41	tyrium vinum 204.54
tiberius Claudius Agrippina vxoris boletu peremptus 332.35	timarches pictor 489.9.44	tyrius color 137.59. & 138.22. & inde
tiberius Archigallum Parasij cubiculo suo in- clusit 489.34	timarchides statuarius 477.43	tyronis Sabini liber ad Mecœnatem 293.
tiberij principatu flexile nitri temperamen- tum repertum 513.22	timarchides marmoris sculptor 501.55.	41
tiberius obsidanam Menelai imaginem Aegy- ptijs remisit 513.30	57	tyronum toga 124.4
tiberij Imperatoris colon morbus 376.	timarchi maxille duplices 171.30	tyrynthiorum serpentes, mira q̃, eorum natu- ra 126.54
19	timarchus statuarius 475.1	tyrrheni à Lydijs orti 33.54
tiberius Imperator quo natus augurio 154.	timarete pictrix, Myconis filia 489.49	tissaphernes à Panæo pictus 488.37
34	timarete pictrix Niconis filia 495.1	tissias statuarius 477.44
tiberij Imperatoris parentes ibidem	timaris regina 526.43	tiscrates statuarius 476.6. & 477.11
tiberius Imperator nocte, vt die, cernebat 169.54	timidorum remedia 367.48. & 403.	tiscratu filius Arcefilas pictor 494.57
tiberium marmor quale, & vbi inuentum 503.25.27	10. & 404.9. & 405.21.22. & 451.42.	tithymali herbe genera plura 380.11.
tibiæ materia 197.11. & 232.9	& inde. & 457.24. & 518.30	& inde
tibiæ differentia plures 232.32.	timiditatis indicia in oculis 170.2	tithymali genus platyphyllon 380.41.
& inde	timocles statuarius 475.3	& 383.60
tibiæ repertores 106.16.19	timomachi pictoris opera 494.10. &	tithymalus herba lactaria Romanis 380.
tibiæ exulceratarum remedia 346.36	inde. & ibid. 53	11
tibur oppidum vetustius Roma 236.53	timon philosophus misanthropos 95.28	tithymali medicina 377.18. & 379.
tiburtina vrbs vetustissima ilices 236.	timon statuarius 477.44	59. & 380.11. & inde. & 382.35. & 383.
54	timosthenes cladium Ptolemai Philadelphi præfectus 85.12	23. & 383.55.60. & 385.52. & 386.6. &
tiburium Tularum insignis arbor, omni po- morum genere onusta 247.4	timotheus marmoris sculptor, Scopæ amulus 501.32. & inde	387.7
tiburtus Tiburis conditor vbi inauguratus 236.54	timotheus statuarius 477.43	tithymalon papaueris syluestris genus, eius q̃, vsus in medicinis 308.4. & inde
tiburtus Amphiarai filius 236.55	Tympana ex argento 469.39	tithoes Aegypti rex 505.36
tiburtina vrba 202.27	tympania margaritarum genus 136.7	titi Sabini seruorum q̃, eius supplicium 119.
tiburtina scus 215.35	tympanicorum remedium 367.45	51. & inde
ticinensis agri sabulum albidum infecundum 240.29	tymphaicum gypsi genus, eius q̃, vsus 498.	titi Imperatoris domus 502.5
ticinensis diena primus Romam tonsores addu- xit 107.14	56. & 512.27	titi Fullonii Bononiensis senectus 102.1
tigranes rex à Pompeio victus 96.57	tyndarides ab Aesculapio ad vitam reuocatus 417.2	titus Septimius Sabinus ædilis curulis 477.
tigrina mensa ex genere citrearum 196.	tyndarida Nicomachi imperfecti, summa in admiratione habiti 494.51	53
34	tinearum vermium consideratio 168.9.	titijs Prætorij viri, marmoris signi facies 439.7
tigris restagnans non inuehit limum, vt Ni- lus 268.22	& inde	titulorum festiuorum contemptor Plinius, Prologotorius operis, pag. 2. vers. 32
tigris & Euphrates restagnatione sua Se- leuciam fecundant 268.52.53	tinea epulueris nascuntur 168.9	toga prætexta quis Roma primus vsus 138.4
tigris feræ consideratio 113.50.	tinea quomodo pellantur 297.19. &	togarum genera, & differentia 124.5.
& inale	298.15. & 356.35	& inde
tigrum ferarum vbi copia 76.23. &	tinea vestem quam non attingant 399.	tolutim ingredi, in equis quibusdam artis est, non natura 121.31
113.50	31	tomus thurianus piscis genus 458.
tigres a quo primum Romam aduecta 113.	tinea vestes ne ladant 212.55. &	28
46	390.50	tonantis loui simulachrum 476.54
tigrum erga catulos affectus 113.31.	tinea proprie qua 235.46	tonantis loui ades 476.51
& inde	tinearum remedia 299.17. & 301.5.	toni musici in celesti harmonia 8.36.
tigrum coitu, canes concipere 120.2	& 304.7. & 305.29. & 307.11. & 330.	per totum caput
tinea arboris consideratio, & genera 225.17.	11. & 345.39. 56. & 347.26. & 348.	tonitruorum consideratio 11.54.
per totum caput	25. & 351.34. & 355.40. & 379.3. &	per totum caput.
tibia fructum nullum animal attingit 225.	387.1. & 390.50. & 392.30. & 412.18.	tonitrua omnia fortuita 12.3
19	& 424.10.	tonitrua matutina ventum significant, me- ridiana imbrem 281.5
tibia qua loca amet 225.60	tinearum siue teniarum in corpore humano mira longitudo 167.53	tonitrua arte fieri posse 405.15.
tibia quando germinet 227.38	tineis siue tenijs populi quidam obnoxij, & quidam non 396.53. & inde.	& 505.53
tibia arborum omnium mollissima, calidissi- ma q̃ 234.58	tinnunculi auis consideratio 151.6.	tonitrua crebra amplum tubum prouen- tum afferunt 284.35
	per totum caput	tonitrua & fulgura ab Apelle picta 491.24
	tiphe genus frumenti 263.7.49	tonitrus pecoribus abortum affert 23.
	tiphys gubernaculi repertor 107.4	36
	tiphon floris genus 317.2	tonos in pictura quid 486.
	typhon flatus repentini genus 14.11.20	29
	typhoni resistit corallium 525.	tonilla in homine, qua in sue glândula 172.1
	47	tonillarum remedia 300.46. &
	typhon rex, & cometa genus 9.27	304.16. & 306.11. & 308.19. & 321.11.
	tyrannus primus Agrigenti Phalaris 105.	& 327.50. & 328.56. & 333.50. & 334.
	59	45. &

PARS PRIMA.

45. & 338. 39. & 345. 82. & 352.
60. & 358. 12. 51. & 360. 6. & 377.
28. & 388. 36. & 400. 20. & 410. 41. &
429. 34. & 445. 24. & 450. 33. & 452.
25. & 454. 14. & 479. 1. 40. 56. & 498.
19. & 517. 18
torsores Romani quando, & à quo primum
adducti 107.13. per totum caput
topazij gemma consideratio 521.50.
& inde
topazius quæ ratione repertus ibid. 50
topazius miræ magnitudinis ibid. 57
topazij vbi reperiantur 515.51. &
521.58
topazij genera duo 521.58
topazius in Troglodytarum lingua quid signifi-
cet 521.54
topazius insula vnde dicta ibid. 53
topazius gemma vnde nomen accepit 84.5
tophus nigricans in iuueniarum ventre repe-
ritur 173.6
topiarijs aptissima vincaperuinca 317.9
tordile quid 362.13
tordilion felis semen 309.58
toreutices inuentor Phidias 475.
13.21
toreutices consummator Polycletus 475.
21
toreutice seruis fuit interdicta 490.4
torminalia sorba 216.43
torminum alui remedia 297.13. &
300.4. & 301.11. & 302.11. & 303.28.
& 304.15.57. & 305.17. & 306.48. &
307.15. & 308.19. & 310.34.42. & 311.
7.19.38. & 322.16.47. & 323.44. &
324.18.42. & 327.26. & 331.18. &
335.24.30.8. & 336.42. & 337.26.
& 341.51. & 343.47. & 344.57. &
345.39.40. & 346.36. & 347.19.59. &
349.22. & 352.33. & 354.13. & 355.
44. & 357.9.60. & 359.16. & 360.49.
& 362.31. & 367.46. & 375.4. & 378.
23. & 379.4.25.47. & 380.51. & 386.
46. & 389.42. & 390.5. & 395.8.33.
55. & 404.24.35. & 406.41. & 411.58.
& 420.29. & 431.36.38. & 445.28. &
446.39. & 449.34.59. & 454.49.57.
tormina vrina in iumentis quo modo cuen-
tur 437.38
torni repertor Dedalus 105.
53
torpedo piscis marinus 459.28
torpedo piscis planus & cartilagineus 133.
19
torpedinis mira solertia 138.
38
torpedinis iecur tenerimum 138.39
torpedo quando pariat 140.18
torpedinis fetus numerosus 140.27
torpedo hyeme in vado maris excauato lati-
tat 131.49
torpedinis piscis mira natura 448.22.
& 456.57
torpedinis medicina 456.57. & 457.30
torporem inducentia 361.15. & 448.23
torporem tollentia 351.8. &
383.31
torquatus à torque aureo, quem Gallo detra-
xit, cognominatus 460.17
torrium mustum quod dicatur 208.41

torum prisca ex stramentis conficiebant 123.
57
toxicon ladani genus 379.14
toxica vnde dicta 224.23
toxicis aduersantia 296.2. & 350.45.
& 351.47. & 421.2
toxicorum remedia 327.15. & 424.17
trabea Romuli purpurea 138.4
trabeæ regum vestes 124.8
trabes, celsi facies 9.59
trachy, balsami genus 188.39
trachinia herba 396.35
trachinaria rosea qualis 313.23
tragacanthæ frutex 197.48
tragacantha vsus in medicina 385.27
tragelaphi animalis descriptio 117.58.
& inde
tragemata, palmarum species 193.25
tragon frutex qualis, quemq; vsus habeat in
medicina 197.46.48. & 396.36.
& inde
tragi, spongiarum genus 139.5. & 446.59
tragos, siue tragum, frumenti genus 262.
43. & 263.48
tragos herba qualis, eiusq; vsus in medicina
396.40. & inde
tragædis chalcophonos gemma vocis gratia
gestanda 525.6
tragonis frutex Creta peculiaris, eiusq; de-
scriptio, & vsus 396.36. & inde
tragopogon herba 318.45. & 396.43
tragopanax aues fabulosa 153.19
tragorigani herba consideratio, medicinaq;
306.1. & inde
tralliana vasa sicilia 496.4
trallibus palma in basi statuae Caesaris enata
255.40
translatio quibus herbis prosit 294.5
translatio plantarum quando facienda 244.
12
translatio arborum in solum simile, vel me-
lius facienda 244.10
transmarini vini varia genera 204.48.
per totum caput. & 205.13
transpadana Italia arbuta ex quibus fiant
arboribus 253.21
trapetas quis primus inuenerit 105.57
thrasymenum ad lacum Romani cum pœnis
congressi 22.57
thrasymenus lacus clade Romanorum nobili-
tatus 215.59
trebellica vina 204.35
trebia annis Romanorum clade insignis 215.
59
trebius Niger de polyporum natura quæ pro-
diderit 134.16
trebij adilis in populum Romanum beneficia,
& eius statua 258.40
trebulana vina 204.36
tremuli Marcij equestri statua, & togata
472.60
tremulis vitilia 344.28. & 353.9. &
367.44. & 384.45. & 393.24. &
404.4
triarius vbi superatus 70.15
tribuli frugibus inimici 267.46
tribuli herba genera, & in medicina vsus 327.
49. per totum caput
tribulus non nisi in locis palustribus nascitur
319.28

tribulus folium habet secundum spinam
318.57
tribulus iuxta Strymonem & Nilum in cibis
excipitur 319.28
tribuni ararij vnde dicti 471.13
tribunitijs seditionibus rostra polluta 221.33
tribus urbanae Romæ tantum quatuor fuisse
258.31
tribunorum arariorum decuria 461.28.
& inde
tribus rusticae urbanis honoratiores habitæ
258.29
trichia pisces è Ponto non remeant 131.24
trichias bu anno parit 140.16
trichitis aluminis species 497.60
trichomanes herba qualis 330.28.
& 396.22
trychnon herba, & eius vsus in medicina
324.51 per totum caput
trichrus gemma 526.60
triclinia arata quis Romam primus attule-
rit 472.11
triclinia ex argento 469.27
triclinia testudinea 469.36
tricliniorum pedes ex ære 471.50
tridacna ostrea quæ, & vnde dicta 452.20
triens Seruilia familia auro & argento pa-
stus 480.56. & inde
trientis quæ prima fuerit nota 462.34
trifera arbores quæ, & quibus in locis 228.
46.49.53
trifolium herba inhorrescit tempestate im-
minente 281.44
trifolium serpentibus inimicum 322.58
trifolij vsus in theriaca 311.55
trifolij vsus in coronis 316.2. & inde
trifolij genera plura ibidem & inde
trifolij herba medicina 322.57. &
inde. & 381.43.51. & 383.60
trifolina vina 204.36
tryginon, atramenti genus 487.26
trigonon herba folio venit in coronamenta
315.56
triglites gemma 527.18
trimenon, frumenti genus 262.23
triophtalmos gemma 527.15
triorches herba, genus centaurei 368.20
triorches, accipitrum genus 144.20.
& 361.21
triorches cui inimicus 158.19
tripatinum in cœnarum delicijs olim habi-
tum 496.10
tripedanea vna vnde dicta 202.39
tripodum cortina Delphica 472.14
tripoliticum vinum 204.54
triptolemi simulacrum ex marmore, Praxi-
telis opus 501.5
triptolemus Sophoclis fabula 262.59
tripudij solistimi auguria ex gallinaceo gene-
re capiebantur 146.44
triremi quis primus vsus sit 106.54
trissago herba quæ 359.6
trissaginis herba medicina ibid. & inde. &
386.3
tristitia animi quomodo discutiatur 323.
26. & 352.1
tristitia omnis cibo minuitur 334.7
tritani mira fortitudo 95.33
tritiales herba, sedi genus 374.30
trititanum, brassica genus 291.21.30
R 2 tritici

INDICIS PLINIANI

tritici grana maxima in Bactria	262.24	trochilos auis ex ore crocodili escā petit	115.	tullius Cicero, Quere Cicero	298.19. &
tritici terris ferē omnibus commune	263.5	39		tumor corporis remedia	298.19. &
tritico nihil fertilius	363.51	trochos pisciū ipse se inis	140.36	300.305.39. & 306.2.26.28. & 308.35.	
tritici in Byzacio Africa campo mira fertili-		troezenium vinū sterilitatem affert	207.48	& 309.27. & 311.22.24. & 323.17.	
tas	241.30. & 236.52	trogia precepta de natura, moribus hominum		& 324.26. & 328.34.54. & 334.	
tritici quae genera fertilissima	263.56	ex facie dijudicandis	178.56	11. & 335.1.10. & 336.11. & 338.22.	
tritici pisendi ratio	264.5	trogia error de palma	242.53	34. & 342.51. & 343.8. & 349.18. &	
tritici vbi ferendum	268.28. &	trogo auis à cauda de ouo exit	145.40	351.21. & 353.51. & 354.11. & 362.3.	
269.45		trogodyta pradones topazium inuenerunt		& 374.4.8. & 377.36. & 382.25. &	
tritici quantum in singulis iugeribus seren-		521.51		384.14.16. & 414.15. & 419.3. & 457.	
dum	270.48	trogodytarum armenta cornua habent in		45. & 498.40	
tritici quo ferendum tempore	271.4	terram directa	168.45	tumoris maxillarum remedium	346.
tritici quo tempore metendum	277.17.	troia quando Ilium vocari coeperit	236.	34	
& inde		59		tumores articuloꝝ leonis adipe discutien-	
tritico potissimum noxia animalia innascun-		troia quando capta	504.7	tur	403.32
tur	277.40	troia temporibus nulla pictura	485.	tunicam rectam qua prima texerit	124.4
tritici optimē seruatur in scrobibus	277.	32		tunica ab anulis senatum distinguebas	461.
35		troiani agri arbores vetustissima	236.57.	18	
tritici in scrobibus quinquaginta conser-		& inde		turannius Graccula scriptor	29.
uatur annis	277.48	troianis temporibus rosa in oleo maceraban-		54	
tritici palearum medicina	334.	tur	313.20	turbo flatus repentini genus	14.17.23
49		troianis temporibus thure non supplicabatur		turbines in aere generantur	10.49
tritici granorum medicina	334.	190.32		turbis figura metā contraria	5.13
43		troianis temporibus nullis annulorum vsus		turbis quid	465.33
tritica genicula quaterna	261.20	460.3		turdorum in medicinis vsus	431.26. &
tritici genera plura	261.49	troianis temporibus non erant vnguenta	190.	432.5	
tritici Italiae optimum	261.59	32		turdus colorem quando mutet	149.6
tritici quibus ex locis Romam soleat adue-		troiano bello clypei gestantium imagines con-		turdus sermonem humanū imitans	152.4
hi	262.4	tinebant	485.9	turdorum nidificatio, generatioq;	154.7
tritici varia pondera	262.5.	troiani belli pictura	494.45	turdorum in Germania hyeme copia	148.
& inde		tropaei venti qui	12.10	25	
tritici paucis diebus maturescens	262.	trophonij simulacrum ex ere	476.4	turdorum sinus optimus	242.16
18.21		trossuli vnde equites dicti	461.51.	turdorum auis apud veteres	ibidem
triticea farina in medicinis vsus	334.44	& inde		turianus plastes à Fregellis Romam accitus	
tritones maris bellua	457.56. &	trulla crystallina ingentis pretij	516.10	495.48	
458.29. & 501.16		trulla murrhina ingentis pretij	516.35	turpilus Romanus, eques, & pictor	486.
triton in mari concha canere visus	128.3	tuba aenea à quo reperta	106.5	41. & inde	
triumphalis corona graminea dignitate po-		tubarum crepitus è caelo saepe auditus	16.	turres quadratae ex sale vbi	82.30
sterior	326.13	10		turres septem Cyzicena vrbis vocem eandem	
triumphalis cœna vnguētis minium adde-		tubera aceris arboris, bruscum & moluscum		sepius referentes	506.40
batur	467.14	225.34. & inde		turres qui primi inuenerint	105.41
triumphalis laurus qua	219.41	tuberes, malorum genus	213.54.	tusculana viola	314.15
triumphales statuae quales	468.	58		tusculanae Ciceronis villa, antea Sylle fuit	
31		tuberes quando floreat	227.60	326.46	
triumphantium corpora minio illinebantur		tuberes quibus arboribus potissimum inseran-		tusculana villa à Sylle seruis incensa	507.
467.12		tur	243.53	40	
triumphantium habitus qualis	459.59.	tuberum terra consideratio	284.19. & inde.	tusculani collis morus à Passieno Crispo ada-	
& inde, & 463.42		& ibidem	18. & inde	mata	237.13. & inde
triumphantes qua lauro utebantur	219.35	tuberum genera duo	284.23	tusilago herba qua	377.
triumphaturis corona in templis dicanda		tubera quando maximè proueniant	284.	53	
conferebantur	221.40	35		tusilaginis herbae medicina	377.53. &
triumphantium Imperatorum custos Fasci-		tuber terra, herba qua	371.29	inde, & 384.23	
nus	400.2	tuberum corporis remedia	333.48. & 384.	tusim exasperantia	344.44. &
triumphus cui extero Roma concessus	58.	16. & 435.54		& 348.1	
29		tubero Aelius à rogo reuixit	103.52	tusis remedia	295.28. & 296.19. &
triumphum Bacchus primus inuenit	105.	tuberonis Q. Consulatu prima Romae tigris		297.18.55. & 298.17.59. & 302.47.53.	
22		visa	113.45	54. & 303.26. & 304.39.44. & 305.41.	
triumphantes nomina & simulachra capta-		tuberonis Lucij in capite picus Martius con-		& 306.3.47. & 309.10.25. & 310.15.18.	
rum vrbium in pompa ducebant	58.31.	sedet	146.55	& 320.50. & 322.7.14.16. & 323.31. &	
& inde		ruccia Vestalis quo anno aquam in cribro tu-		324.6. & 328.26. & 331.5. & 333.31. &	
triumphantes purpura utebantur	137.	lerit	398.1	334.8. & 335.4. & 337.24.42. & 339.	
25		tuditani scriptor quid de libris Numae memo-		15. & 341.18. & 343.7. & 348.11.15.	
triumphus Cornelij Balbi nominaq; vrbium		riae prodiderit	195.60	46. & 351.36.39. & 352.37. & 354.11.	
abeo captarum	58.28. & inde	tullus Hostilius rex fulmine ictus	15.23.	& 356.17.54. & 357.7. & 358.2.51. &	
triuncis antea dictus, qui postea quadrans est		& 398.9		360.4.7. & 377.49. & inde per totum ca-	
vocatus	462.34	tulli Calij statua antiquissima	473.1	put. & 378.23. & 385.3. & 389.57. &	
trixalis locustae genus, & eius medicina	430.	tullij Laureae carmen de aquis Ciceronianis		393.33. & 395.7. & 396.10. & 401.30.	
47. & 435.43. & 436.35		438.40. & inde		& 410.56. & 414.1. & 419.53. &	
trixis, arboris genus	212.20	tully equitis Romani bicubitalis statua		420.16. & 430.38. & 454.19.23.	
trochilos auis aquile inimica	158.16	95.2		& 489.39. & 497.19. & 497.36.	

PARS PRIMA.

Tufses veteres emendantia 297.
 12.40. & 301.11. & 307.19. & 310.15. &
 321.50. & 323.8. & 328.55. & 333.34.
 & 336.8. & 340.29. & 342.50. & 346.
 33. & 348.33.48. & 352.49. & 353.3.
 9.21. & 357.26. & 359.9.29. & 363.6.
 & 367.46. & 377.40. & inde. plura. &
 379.18. & 405.5. & 407.2. & 445.37
 Tufsis sicca remedium 310.22
 Tufsis infantium eruca sedatur 302.
 47

Vaccinum lacte Arcades sibi
 medentur 370.7
 Vaccinia aquis locis gau-
 dent 226.11
 Vaccinis seruatorum vestes
 tinguntur 226.12
 Vaccinorum in aucupij vsus 226.11
 Vafitres Toranij mangonis
 & inde 93.39.
 Valentis lunij fortitudo 95.38
 Valeria Romana cum dentibus nata 94.
 34
 Valeria Publicola Consulis filia statua 473.
 24
 Valeria, aquila genus 143.3
 Valeria in familia quidam Lactucini cogno-
 minati 286.6
 Valerianus Cornelius scriptor 38.57. &
 200.47
 Valerius Marcus laurea & myrtea corona
 vsus 219.29
 Valerio Caio Consule magna laferpitij copia
 Romam aduecta 384.48
 Valerius Publicola Bruti in Consulatu collega
 507.26
 Valerio Publicola honos extra ordinem à Se-
 natu habitus Ibidem
 Valerius Soranus primum Romana vrbs no-
 men euulgare ausus, temeritatis sua penas
 dedit 35.8
 Valerius Messala victoriam suam Siciliensem
 publice pictam proposuit 485.49
 Valerio Lucio Consule chlypeus ardens in calo-
 ris 10.34
 Valerius Messala primum horologium Roma
 statuit 107.33
 Valerius Offiensis architectus 506.55
 Valerij Coruini senectus, Consulatus sex, ac
 honores alij 101.48. & inde
 Valentudinis ex loto auguria 405.2.
 & inde
 Valgij Caij liber imperfectus die herbarum
 viribus 363.39
 Vallares corona ciuicis & gramineis digni-
 tate inferiores 221.29. & 326.13
 Vappam nobilem Surrentinum vinum C. Cae-
 sar appellauit 204.15
 Vappa quid 208.25
 Vappe appellatio in homines translata Ibi-
 dem
 Variana clades 101.12
 Variana via qua, & vnde dicta 201.53
 Vari a crurum figura dicti 177.17
 Varices muliere raro contingunt 177.
 11
 Varicum remedia 327.53. &
 328.56. & 345.9. & 382.38. & 413.19
 Varices ne nascantur 432.35

varorum remedia 339.47. & 343.
 60. & 344.18. & 386.7. & 404.58. &
 419.44. & 429.29
 varronis Marci etiamnum viuentis posita in
 bibliotheca imago 98.15
 varroni M. piratico bello naualis corona à
 Pompeio data 98.17. & 221.30
 varronem M. arguit Plinius 195.48
 varro M. quoto atatis anno de agricultura
 scripserit 259.8
 varro Graciam Italia ponte iungere conatus
 38.21
 varro septingentorum illustrium virorum
 imagines in libro suis exprefit 489.
 56
 varronis Satyra Sesculixes & Flexibula. Pro-
 logo totius operis, pag. 2. vers. 29
 varronis senectus, eiusque aduersus aspidum
 venena remedium 421.31
 vasa ingentis pretij 515.23. & inde co-
 piose. & 516.9. & inde
 vasa adulterij calabantur 209.21
 vasa imminentem tempestatem sudore pra-
 nuntiat 281.44
 vasa signa vbi optima 496.2. & inde
 vasa insignia ex argento calata 470.13.
 & inde
 vasa ex lapidibus excauata 503.50. &
 510.56.57
 vasorum crusta brassica tolluntur 300.53
 vasorum argenteorum luxuria 463.7.
 & inde
 vatia à crurum figura dicti 177.18
 vaticani ilex vetustissima 236.52
 vaticanus obeliscus ex Aegypto nauis aduectus
 234.35. & 504.50
 vaticinandi periti halicacabi radice furen-
 tium speciem aucupantur 325.11
 vaticinatura Aegyria sacerdos tauri sangui-
 nem bibit 407.43
 vaticinia plerunque fallacia 104.13
 vatis Hetrusci astus 398.12. & inde
 vatinij vnde dicti 177.18
 vectis repertor Cinyra 105.39
 vectibus qua materia maximè idonea 236.
 38
 vehiculum cum quatuor rotis à Phrygijs
 repertum 105.55
 veientana gemma Veijs reperta 527.6
 velare nihil, Gracae res est 472.37
 velarum, frugis genus 337.23
 velorum nauium consideratio 280.25.
 & inde. & 283.33. & inde
 vela nauium in classe Alexandri Magni tin-
 cta 283.35. & inde
 vela theatrorum qualia 283.39. & inde
 velopurpureo Cleopatra vsa 283.38
 vela Icarus reperit 106.60
 veliterni ruris mira platanus 181.12
 veliternina vina 204.18
 velocitatis mira exempla 95.45. & inde
 velocitatis eximia homines vbi 91.22.27
 velocitatis impedimentum lienis magnitudo
 91.26
 venabula à quo reperta 106.4
 vena ab oculis pertingens ad cerebrum 170.
 22
 vena quare in extremis sui partibus exiliores
 174.57
 vena frantum oleum optimum 210.57

venatores in Gallia elleboro sagittas tingunt
 367.51
 vendere Liber pater primus instituit 105.
 22
 veneficiorum remedia 320.3 & 323.
 39. & 358.7. & 408.26. & 424.5. &
 inde. & 428.30. & 510.38. & 523.4
 venenata animalia quos non feriant 378.
 28. & 384.14
 venenatis animalibus aduersantia 348.
 54. & inde. & 354.37. & 356.3.32. &
 357.9. & 364.47. & 371.44. & 408.19.
 & 451.7.40
 venenatorum morsibus ictibusue medentia
 298.49. & 300.49. & 308.60. & 309.3.
 & 310.33. & 316.24. & 342.31. & 372.
 13. & 408.6. & inde. & 445.16. & inde
 venenum cur terra generet 17.4. &
 inde
 venenum quotidie bibebat Mithridates, &
 quare 363.45
 venenum terre, aristoteli chia genus, minusque
 eius ad pisces capiendos vsus 370.22
 venena sibi metipsum homines excogitant 372.
 16
 venenum ceruarium quod 393.56
 venenum serpentium laesere extinguitur 333.
 24
 venenum quidam in annulis circumferunt
 461.3
 venenum coturnicibus pro cibo 148.13. &
 157.44
 veneno animalia quadam vescuntur 157.
 44. & inde. & 179.19. & inde
 venenata animalia fame sitiue non intereunt
 157.51
 venenum ocysimum aconitum 387.39
 venenum telorum laesere potest extinguitur
 333.24
 venenis vscencia quadam & ipsa venenata
 fiunt, quadam citra noxam eduntur 179.
 20. & inde
 venenis tinguntur arma, inficiuntur flumina
 257.44. & inde
 veneni sumpti remedia 301.46.
 & 302.29. & 306.10. & 308.12. & 310.
 24. & 317.37. & inde. & 322.59. &
 327.15. & 394.2
 venena adamas irrita facit 518.29
 venena quadam venenis medentur 303.7.
 & 360.55. & 366.6
 venenis arma sua soli animalium homines
 inficiunt 256.10
 venenis aduersantia 296.2.
 14.23. & 309.2. & 310.24. & 323.36.
 & 330.15.53.54. & 331.59. & 334.9. &
 337.28. & 340.12. & 343.43. & 345.
 18. & 346.55. & 347.22. & 348.20.
 29.54. & 351.47. & 352.2. & 354.34.
 & 356.3.5.35. & 360.7. & 366.6. &
 372.12. & 392.18. & 402.30. & 408.
 38.42. & 421.16. & 424.7. & inde. &
 449.59. & 451.3.7. 26.35.38.40. &
 452.29. & 486.51. & 518.29.310.33
 venenorum marinorum remedium 310.
 33
 venenata mella apibus ipsis non nocent 317.
 53
 venenatis sagittis piraticam exercent Ascitae
 Arabis 84.37
 R 3 venetiis

INDICIS PLINIANI

venetia quibus arboribus agros arbutet 252.
 37
 venia nusquam iustior, quam in terra descri-
 ptione erranti 29.42
 venicula vua ollis aptissima 202.12
 venter mulierum ne rugosus fiat 330.40
 ventris consideratio 173.32. & inde
 venter quibus animantibus simplex, & quibus
 duplex, & quibus nullus Ibidem
 venter quibus obesus, minus solertes habentur
 173.40
 ventris morborum varia remedia 378.51.
 per totum caput
 ventrem à morbis loti vsus tuetur 197.8
 venter nullus sanguine carentibus 173.33
 venter solidipedum asper & durus 173.
 44
 ventris gratia luxus & auaritia inuenta 378.
 54. & inde
 venter plurimum homini negotij exhibet
 378.51
 ventris causa pars maior mortalium vinit libi-
 dem
 venter pessimum corporis vas 378.53
 ventrem sistentia 299.38. & 311.
 19. & 321.17. & 327.30. & 340.30. &
 344.56

Quære Aluum firmantia, sistentiaque.

ventris animalia expellentia 301.5. &
 304.25. & 308.27.40. & 328.10. & 337.
 10. & 343.47. & 347.26. & 379.44. &
 390.33. & 392.30. & 440.14
 ventrem soluentia 299.33. & 321.32.
 & 330.5.47. & 343.53
 ventrem mollientia 297.34.52. &
 299.25. & 301.37. & 328.9. & 333.60.
 & 345.15. & 347.26.28. & 352.14.48.
 & 389.47

Quære Aluum mollientia.

ventris doloris remedia 296.48.49.
 51. & 297.34.52. & 299.34. & 304.
 31. & 307.3. & 323.10.17. & 342.44. &
 344.47. & 346.47. & 354.11. & 355.
 40. & 378.51. per totum caput. & 393.
 3. & 411.25
 ventidius solus de Parthis triumphauit 100.
 7
 ventilatio frumenti & leguminum quando
 facienda 278.53
 ventus quid 12.7
 venti quantum super terram ascendant 8.45
 ventorum regnum in aere 11.8
 ventorum consideratio, Capitis 45.46.
 47.48.49.50. Libri secundi
 venti in specubus quibusdam gignuntur 12.
 37. & inde
 venti quid à flatibus differant 12.42.
 & inde
 ventorum natura & obseruationes plurima
 12.49. per totum caput
 ventorum genera 13.2. per totum
 caput
 venti quatuor tantum apud veteres 13.2
 venti qui humidi 13.43
 venti qui frigidissimi 13.42. & 280.1

ventorum qualitates Ibidem. & inde
 venti qui saluberrimi, quique maxime noxij
 13.47
 ventus, terra motus causa 21.40
 venti cuidam natura legi subditi 12.47
 ventorum genera quidam duodecim enume-
 rarunt 13.2
 venti quo ordine plurimum spirent 13.52
 ventorum quadam prodigia 14.7.
 & inde
 venti qui arboribus aptissimi, quique maxime
 noxij 239.23. & inde
 venti qui frugibus idonei, quique noxij 239.
 30. & inde
 ventorum imminentiū ex Luna habitu signa
 282.22. & inde
 ventorum ratio quo modo agricolis obseruan-
 da 279.10. per totum. & 279.40.
 & inde
 ventorum impetus stellarum discursu prænu-
 tiatur 10.43
 venti regionibus quibusdam peculiariter in-
 festi 254.51. & inde.
 venti tribus potissimum temporibus frugibus
 metuendi 267.37. & inde
 venti an diu flaturi sint, quibus signis noscia-
 tur 279.2. & inde
 venti pomis conditis inimici 291.35
 venti quæ ratione comprimatur 525.
 46
 ventorum rationem quis primus deprehende-
 rit 106.14
 veneris sideris consideratio, natura, motus, si-
 tus, effectus 3.55. & inde
 veneris stellæ naturam primus Pythagoras de-
 prehendit 3.58.
 veneris solus radijs vmbra in terris redduntur
 4.1
 veneris sideris varia nomina 4.1
 veneris sidus ab occasu refulgens, Vesper nun-
 cupatur 3.58
 veneris stellæ color qualis 8.6
 veneris stellæ motus, exortus, occultatio 6.27.
 & inde
 veneris stellæ in Zodiaco motus qualis 6.52
 veneris stellæ quantum à Sole discedat 7.
 23
 veneris Paphia in aream nunquam impluit
 24.38
 veneris simulachrum Roma à qua dedicatum
 98.47
 veneris Cluacina signa Roma 219.1
 veneris Myrtea, siue Murtia ara Roma 219.
 9
 veneris Victricis myrto Posthumus in ouatio-
 ne coronatus 219.24
 veneris Coa pictura inexplata ab Apelle 491.
 3. & 494.53
 veneris in tutela hortose esse 285.30
 veneris Victricis templi dedicatio 109.
 54
 veneris Gnidia quare concha consecrata 133.
 33. & 448.16
 veneris adis ac simulachi incendium 476.
 15
 veneris Genitricis ades Roma 486.7
 venus Anadyomene Apellis opus 490.45.
 59
 veneris inter Gratiarum & Cupidinem picta ef-
 figies 494.38

venus Genitrix in foro Caesaris, Arcefilai opus
 495.43
 Venus Palatina M. Crassus à Bruto appellatur
 499.59
 venus & χήποις, Phidia opus 500.35
 veneris simulachra è marmore 501.10.11.
 56.58
 veneris myrtus sacra 181.45. & 219.3
 venus marmorea Phidia 500.32.35
 veneris gemma qua 523.2
 veneris crinis, gemma qualis 527.6
 veneris raro & moderatè vitendum 401.20.
 & inde
 veneris in somno imaginatio quo pacto com-
 pescatur 299.11. & 303.53. & 308.29.
 & 453.4
 veneris mascula abominanda diuerticula
 155.49
 veneris simulachrum in operibus Pacii à Ve-
 spasiano dicatum 501.24
 veneris Praxitelica causa multi Gnidum na-
 uigarunt 500.51
 venerem coercentia 290.37. &
 354.24. & inde. & ibidem 37. & 355.17
 & 374.5. & 382.13. & inde. & 391.39
 & 405.47.51. & 416.14. & 437.22
 28. & inde. & 450.20
 venerem stimulantia 296.
 36.57. & 297.4.50.57. & 298.26. &
 301.27.39.45. & 302.38.48. & 307.10.
 & 309.15. & 322.9. & 323.28. & 330.
 19. & 331.9.50.53. & 332.9. & inde. &
 337.30. & 352.14. & 356.23. & 359.
 49. & 382.15. & inde. & ibidem. 29.35.
 & inde. & 391.39. & 403.30. & 404.
 & 12.50. & 405.42. & 416.8. & inde.
 & 422.19. & 437.24. & inde. & 450.
 21. & 451.33
 veneris labrum herba qualis, vermiculique in
 ea nascentis mira natura 375.13. &
 428.45
 veneris fatigatis quo pacto succurratur 331.
 50
 venerem helenium herba conciliare putatur
 323.25
 venerem quadrupes paucæ prægnantes ad-
 mittunt 156.34
 veneris viri hyeme, femina æstate audiores
 155.51
 veneris pecten herba qualis 362.17
 veneris pyra 214.33
 veris nuntia viola alba 316.47.
 veris certissimi indices papilionis 271.35
 ver nauigantibus maria aperit 13.22
 veris pleni indicium faciunt arbores floresce-
 tes 227.27
 veris initium Fauonij temperant 13.23
 veratrum herba eadem cum elleboro 367.
 10
 veratri herba medicina 372.37.55
 veratri semine coturnices vescuntur 148.
 13
 verbasci herba consideratio 371.50. &
 inde. & 373.15
 verbasci herba medicina 377.28.49. &
 378.4.57. & 382.5. & 384.15.31. & 385.
 16.42. & 286.1
 verberna apud Romanos in sacris & legatio-
 nibus vsus 326.8. &
 370.54
 verbe-

P A R S P R I M A.

verbenace herba medicina	277.38.	cerone	501.2	vesparum idus remedia	296.41. & 303.
379.23. & 381.10.41. & 382.42.46.		verris animalis in medicina vsus	412.43	12. & 308.60. & 322.45	
383.7.35. & 384.2.21. & 385.40.58.		57. & 414.15		vespasianus Augustus primus coronas ex cin-	
386.49		verrius scriptor	467.11	namomo in templo Pacis dicitur	187.
verbenace herba nobilitas, genera, & vsus		verrucaria herba	330.7. & inde	14	
370.54. & inde		verruca corporum quomodo tollantur	302.	vespasiani Imperatores balsami arbusculam	
verbenarij appellatio in legationibus vnde		38. & 322.22. & 323.18. & 330.7.19.		Roma primi ostenderunt	188.30
tracta	326.10	45. & 333.15. & 338.26. & 346.15.47.		vespasianus Augustus adem Honoris & Vir-	
verendorum affectorum remedia	498.	& 353.44. & 359.24. & 367.22. &		tutis restituit	493.7
5. & 510.42.		386.5.6. & 392.3. & 400.39. & 414.		vespasianus filius patris in tertio Consulatui	6.1
vergilia stella in cauda Tauri sita	11.45	23. & 433.1. & 450.52. & 456.45. &		collega	6.1
vergiliarum ortus pluviosus olei caritatem		465.18		vespasianus Imperator Augustus vniuersis Hi-	
præstant	239.28. & 275.40	verrucarum remedium superstitiosum	336.	spania Latijus tribuit	32.2
vergiliarum exortu astas incipit, occasu hyems		47		vespasianus Imperator Oenfibz bellum in-	
276.8		versipelles vnde dicti	114.55	tulit	58.39
vergiliarum semestre spatium	Ibidem	versus heroicis à Pythio oraculo originem ce-		vespasianis Imperatoribus quantus fuerit vir-	
vergiliarum exortu vites oleaq; concipiunt		pit	106.21	bis Romana ambitus	35.13
228.3		vertiginem capitis are in panis generat	267.	vespasianus in principatus sui exortu calu-	
vergiliarum pluvia viti & olea inimicissima		56		mnian diansas præcidit	462.20
239.28		vertiginis capitis remedia	304.	vespasianis Consulibus duæ eclipses, altera	
vergilia quando exoriantur	13.28. &	27. & inde. & 305.6. & 307.7.20. & 324.	Solis, altera Luna, intra dies paucissimos		
273.53. & 274.5		47. & 339.49. & 341.51. & 342.21. &	vise	6.2	
vergiliarum sidus peculiariter ad fructus per-		350.37. & 367.44. & 371.41. & 372.		vespasianis Censoribus qua maxima homi-	
tinet	276.7	56. & 393.24. & 395.55. & 449.57. &		num atas in censum relata	102.42
vergiliarum occasus hyemem inchoat	13.	510.29		vespasiani Titilaudes magistratus, honoresq;	
37		veruactum quid, & vnde dictum	269.15	gesti. Toto operis prologo.	
vergilia quando occidunt	13.37. &	vesica animalium consideratio	174.10.	vesper sidus idem cum Venere	3.58
162.24. & 271.49. & 273.54. & 277.		& inde		vespertilio solus inter volucres dentes habet	
58		vesica membrana constat	174.14	171.16	
vermes ne semina infestent	268.	vesica ledentia	301.40.50. & 336.46. &	vespertilio sola volucrum mammas habet	
4		338.60. & 339.10. & 340.31. & 344.59		175.45	
vermes mensis tempore noctu lucentes	274.	vesica affectuum remedia	201.	vespertilio sola volucrum animal parit	155.
13		59. & 295. 59. & 296.11. & 299.1.		32	
vermes ne capis infestent	297.37	30. 34. & 304. 46. & 308. 27. &		vespertilio sola volucrum pullos lacte nutrit	
vermes ex ocimo nasci	302.24	309.21. & 311.7. & 311.26. & 320.58. &		155.32	
vermes corpori innascentes quo necentur	302.	322.6. & 323.17. & 324.6.53. & 331.		vespertilio volitans pullos geminos secum de-	
43		22.48.57. & 335.55. & 339.15. & 340.		portat	Ibidem
vermes ventris quo pellantur	304.25	11. & 344.8. 47. 56. & 346.28. & 348.		vespertilionis in medicina vsus	422.42. &
vermium terrenorum in medicina vsus	432.	1.3.42. & 349.17. & 351.22.54. & 360.		inde. & 431.28.49. & 436.45	
41.54.60. & 433.58. & 435.53. & 436.		36. & 362.32.38. & 366.25. & 375.3. &		vestalium virginum capillus ad loton arbo-	
57		381.13.15.20.31.34.41. & 385.1. &		rem deserebatur	236.48
vermium Gangis fluij mira magnitudo, ac		386.30. & 393.3. & 394.50. & 395.37.		vestales virgines inter sacra Romana Fas-	
vires	130.57	39. & 401.41. & 406.12. & 412.25. &		cinum colunt	400.1
vermium genera multa, eorumque in medi-		inde. & 419.55. & 449.34. & 509.50.		vestales virgines seruos sagittiuos, ne vrbem	
cini vsus	436.15. & inde	57		exeat, retinent precationibus	398.5
vermes in ligno, & ex ligno nascentes	167.	vesica tumori alium medetur	298.4	vesta ades incensa Roma	100.31
51.52		vesicam euacuantia	322.35. & 454.36.	vesta simulachrum ex marmore	501.12
vermes terreni erumpentes pluuia præfagi-		vesica scabies quo pacto curetur	327.43	vestes ne pediculus obnoxia sint	385.21
unt	281.43	vesica calculos expellentia	211.22.	vestium genera plura	123.43. per to-
vermes nocte lucentes lampyrides dicti	166.	26. & 381.37. & 432.2. & 517.56.		tum caput	</td>
44. & 274.14.21. & inde		vesicaria herba que qualisque	324.53	vestibus intexere aurum ubi repertum	124.10
vermibus fici maxime obnoxia	229.2	vesparum consideratio, naturæque	164.20.	vestes ingentis pretij	124.12. & inde
vermium genus omne oculi caret	169.48	& inde		vestes pictæ Homeri tempore in vsu	124.8
vermicationis inuentorum remedium	437.	vespa muscas grandiores venantur	164.26	vestem tineæ quam non attingant	399.31
40		vesparum genus ichneumones	164.	vestes herbis infici	325.57
vermiculatio quas arbores maxime infestet		23		per totum caput	
254.2.4		vespa carne vescuntur	164.25	vestium luxuria cum florum coloribus certat	
vermiculatio non modo arbores, verum ipsa		vespa luto in sublimi nidificant	164.20	315.25. & inde	
etiam poma infestat	254.43	vesparum & crabronum sexangula cella		vestes ne à tineis ledantur	181.33. & 307.
verna frumenta qua	260.56	164.21		11. & 324.14. & 390.50	
verna opera qua	273.42	vespa plenilunio maxime crescunt	164.22	vestium tingendarum ratio	137.18. &
vernationis anguium in medicina vsus	428.	vespa & crabrones non habent reges, aut exa-		495.12. & inde. & 498.49. & inde	
58. & 450.35.37		mina	164.34	vestes mortuorum in sarcophago Asio condi-	
verni flores qui	317.1	vespa ichneumones araneis inimica	158.	torum vertuntur in lapides	508.58
veronenfis agri mala lanata	213.59	18		vestes Phrygiæ lapide tinguntur	509.52
veronenfis agro vicia Rhetica peculiaris	201.	vespa non feriunt à scorpione percussos	399.	vestium macula quo pacto eluantur	299.28
8. & 204.25		30		vestibus interposita saluincia, gratissimo odore	
verres cur ab Antonio proscriptus	471.	vespa equorum corpore gigni	164.16	eas commendat	315.18
37		vespa ne vias tangant	215.	vestes in Oriente ex spina cuiusdam lanugine	
verri Cupidinis simulachrum obiectum à Ci-		24		conficiuntur.	357.35
				vestes	

INDICIS PLINIANI

vestes quibus odoribus commendentur 321.
 51. & 324.14
 vestilia Romana C. Herdicij, Pompeij, & Or-
 fiti clarissimorum virorum vxor 92.8
 veterinorum etas dentibus indicatur 171.33
 veterini morbi remedia 296.22. & 413.56
 veterum mira frugalitas 258.1.15.
 & 285.58. & inde. & 499.42
 veterum gratitudo erga medicina inuentiones
 363.29
 veteres studiosissimi naturalium rerum 12.
 49. & inde
 veterum inuenta negliguntur 12.55
 veterum diligentia 12.49. & inde. &
 199.12. & inde. & 276.21. & inde. &
 363.22. & inde. & 387.23. & inde. &
 401.26. & 498.51. & 518.24
 vettonica herba consideratio 369.24.
 & inde
 vettonica circulo serpentes inclusa sese mu-
 tuo interimunt 370.33
 vettonica radix faciles praestat vomitiones
 378.37
 vettonica bestiarum venenatarum moribus
 medetur 370.33. & 372.14
 vettonica vsus in medicinis 372.18.
 & inde. & 377.43. & 378.4.6. 11.17. 30.
 37.40.41. & 379.1.40. & 380.51.59. &
 381.6.9.10. & 382.60. & 383.11.21.29
 32.45.49.53.54.57. & 384.20 & 385
 10.13. & 386.4.14.55
 vetustatem qua ligna non sentiant 235.14
 vetustis nouitatem dare, res ardua. Prologo
 totius operis, pag.1. vers.54
 via sacra Roma 283.41
 viatores Roma qui, & vnde dicti 258.55.
 & inde
 viatorum lassitudinem recreantia 219.21.
 & 307.2
 vibius Crispus Africa Proconsul 282.24
 vibius Auitus Aruernorum praeses 474.
 38
 vibones Britannica herba flores 364.59
 vicia leguminis consideratio, natura, vsus,
 &c. 266.46. & inde
 vicia ferenda tria tempora 266.47
 vicia siccitatem maxime amat 226.49
 vicia ubi ferenda 268.28
 vicia quomodo ferenda 269.36
 vicia quando ferenda 271.5. & 272.43
 vicia quando metenda 274.40
 vicinorum beneuolentia agricolis potissimum
 expetenda 260.35
 victima qua dijs gratissima 122.58.
 & inde. & 123.21
 victima immolanda coronabantur 221.38
 victor affectuum suorum Alexander 490.43
 victoriatum nummus lege Clodia percussus
 462.39
 victoriatum nummus vnde dictum 462.40
 victoria summum signum herba a victo por-
 recta 327.24
 victoria picta, Iphidis opus 494.38
 victoria nota circus ex creta 498.57
 videri qua arte quis nequeat 405.24.
 & 525.53
 viennensis vva, sponte natura picem resapiens
 201.12. & 203.45
 vigilia castrenses a quo inuenta 106.10
 vigilia inter mala corporis vniuersi, & earum

remedia 383.24. & inde
 vigilia diuturna qua arte ferri possint 310.
 44
 vigiliarum immodicarum remedia 300.3. &
 307.39
 villarum positio qualis esse debeat 359.45.
 & inde
 villatica aues quo pacto tuta reddantur ab
 accipitre 340.4
 vinaciola vva Laurentibus & Sabinis solis co-
 gnita 202.28
 vinalia festa cur, & quando celebrentur 276.
 31.41
 vinea peruinca herba medicina 324.25
 vinca peruinca, herba topiaria 317.9
 vinca peruinca semper viret 317.9
 vinea peruinca folia florum inopiam in coro-
 namentis suppleant 317.9
 vincendo victi Romani 350.32
 vinculis vitium qua materia aptissima 232.
 45.51. & inde. & 253.13. & inde
 vindemia consideratio 278.2. & inde
 vindemiarum singula pressura viginti culeos
 implere debent 278.28
 vindemia aliquando in Calendas Ianuarias
 dilata 278.41
 vindemiarum tempus aptissimum 278.22
 39
 vindemiarum leges 278.24. & inde
 vindemiarum instrumenta 278.28. & inde
 vindemiarum tempore qua agenda rusticis
 278.36. & inde
 vindemiatoris calceis signi emerisus 273.13
 vindemiatoris exortus matutinus 278.
 1.3
 vindemiatoris exortus vindemia, maturita-
 tem promittit 278.1
 vinearum situs, & quas cali partes spectare
 debeant 239.60. & inde
 vineis quae terra vtilissima 240.26. & inde
 vinea quo ordine disponenda 244.7
 vinearum colendarum disciplina 249.20.
 per totum caput
 vinea ex singulis vitium generibus facienda
 251.36
 vinea serenda multiplex ratio 249.34
 vinearum serendarum differentia quinque
 250.7
 vinearum ingens fertilitas 203.7. & inde
 vinearum cultura, & cultores nobiles 202.
 52. per totum caput
 vinea tribus modis feruntur 244.30
 vinearum sulci quales esse debeant 250.19.
 & inde
 vinearum putationis consideratio 250.52.
 & inde. & 251.23.55. & inde. & 273
 31
 vinea quando pampinanda 251.52. & inde
 vinea quando serenda 273.16
 vinea quando fodienda 251.43. & inde
 vinorum nobilium consideratio 203.55.
 per totum. & 204.48. per totum
 vini transmarini genera 204.48. per totum
 caput. & 205.13
 vini quis primus cum melle miscuerit 203.28
 vini bonitas Opimio Consule praecipua 203.
 30. & inde
 vinum ducentorum annorum 203.36
 vinum intus accendit, foris infusum refrige-
 rat 203.48

vinum sanguinem esse terra 203.50
 vinum temperatè sumptum, vtile: intempe-
 ratè, perniciosum 203.52
 vini generosi genera plura 203.55. per
 totum. & 204.48
 vinorum dulcium genera quatuordecim 205.
 16. per totum caput
 vinum dulce minus odoratum 305.16
 vini colores quatuor 205.16
 vini secundarij genera tria 205.42.
 per totum caput
 vina operaria 205.43
 vinorum nobiliorum genera octoginta 205.
 50
 vini vsus apud antiquos feminis interdictus
 206.2. per totum caput
 vini factij genera plura 206.46. per to-
 tum caput
 vinum factitium ex hortensibus herbis 207.
 8. & inde
 vinum factitium ex fruticibus 207.31.
 & inde
 vini prodigiosa genera 207.46. per totum
 caput 207.46
 vinum feminis fecunditatem, viris afferens
 rabieum 207.46
 vinum abortum faciens 207.47
 vinum sterilitatem afferens 207.48
 vina quando in apothecis mutantur 207.53
 vina navigatione vetustate acquirunt 207.54
 vina quomodo condiantur 208.1. & inde
 vini condiendi varij ritus 208.49. & inde
 vina aspic calca condunt 208.2. & 511.24
 vinorum varia medicamina 208.27. &
 inde. & 208.45
 vina ex vasisceratis acorem contrahunt 208.
 37
 vina in qua vasa transferri debeant Ibidem
 vino proprius mucor, & acor 208.45
 vinum natura non congelascit 208.51
 vinum circa alpes aliquando congelascit
 208.51
 vinum ad frigus stupet 208.52
 vini dolia qualia esse debeant 208.56.
 & inde
 vinis flos optimus qui candidissimus 209.2
 vini liquor humano corpori intus gratissimus
 209.57
 vinorum genera centum nonaginta quinque,
 species autè penè duplici numero 209.58
 vino quomodo odor acquiratur 215.7
 vini sapor multiplex 218.9
 vino aqua admista quomodo deprehendatur
 231.26
 vina nobilia in arbutis gigni 252.31
 vini varia genera, & ex eis medicina 340.
 14. & inde
 vinum Albanum neruis vtile 340.31
 vinum vires alit, sanguinem, & colorem
 340.36
 vini effectus plures Ibidem & inde
 vina Albana austeriora 340.34
 vino sapientiam obumbrari, Prouerbum
 340.58
 vino quis primus aquam miscuerit 105.56
 vinum febricitantibus non dandum 341.26
 vino aqua potus interponendus 240.60
 vina plura misceri, inutile 341.13
 vina qua saluberrima 341.13. & inde
 vinum rubrum, nigrumque vehementius con-
 stringit

PARS PRIMA

stringit	341.19	violis aridis in medicinis post annum vten-	viscerum affectorum remedia	354.59.	
vinum in quibus morbis non dandum	341.	dum	321.43	378.26. 351.4. 51	
26. 3 inde		violarum medicina	321.37. 3 inde	visci in arboribus nascentis consideratio	237.
vinorum factitiorum medicina	341.	violis recentibus minor vis inest	321.43	25. 3 inde. 350.58	
44. 3 inde		vipera serpentum Sole terra conduntur	119.	visci tria genera	237.25. 3 inde
vinifacu natura, 3 medicina ex ea	342.	26		viscum ad religonis vsum quomodo, 3 quan-	
32. 3 inde		vipera dentes gingivis conduntur	171.15	do decerpendum	351.5
vinigena nunquam inebriantia	202.	viperinis carnibus vescentes	91.15.	viscum quod optimum	350.58.60
2. 3 349.21		3 425.19		visci vsum in medicinis	351.1. 3 inde
viniportus vires recreat	180.47	vipera duplex vulua	174.17	viscum à Druidis in summa veneratione ha-	
vinacur mustis odoratoria	314.46	vipera coitus 3 partus	155.36. 3 inde	bitum	237.41. 3 inde
vinum Indi Arabesque palmis exprimunt	83.	vipera grauida à catulis suis interimitur	155.	viscum nocet arbori in qua nascitur	255.18
30		40		viscum neque igne, neque aqua corrumpitur	198.1
vinipicati vtilitas	341.24	vipera in medicinis vsum	421.47. 3 inde	viscum in quibus nascatur arboribus	237.26.
vinoaromatite antiquitus delectata	206.	copiose. 3 424.36. 3 inde. 3 430.11.		3 inde	
15		3 inde. 3 422.45.46. 3 437.7		viscum in aliena nascitur sede	237.21
vinorogum respergi, Numae lege vetitum	205.	viperarum morsus remedia	348.43	visci acini quando colligantur	237.35
56		vipiones aues	153.17	3 inde	
vinaque libationibus impura censeatur	205	vipsanus Consul	19.57. 3 95.45	viscum quomodo preparatur	237.39
57		vires quorundam prodigiose	95.34	viscum in chamaeleonte herba nascentis	329.7
vinodebent homines, quodd Soli animantium		3 inde		visci floris medicina	377.18
non sitientes bibant	340.59	vires recreantia	334.59. 3 344.46.	visci sumpti remedia	296.26. 3 342.27.
vinipice conditi medicina	341.21	3 346.35.30. 3 395.42		3 352.49. 3 390.41. 3 408.29.43.	
vinisapor quibus commendetur	306.	virge sanguinea natura	355.22	3 450.4	
36. 3 366.50		virge magistratum Romanorum ex betulla	226.5	visula vna in imis arboribus fertilior	201.
vinimercede conductus Mezentius Rutulis		arbore		60	
opem tulit aduersus Latinos	205.60	virgilius non dissimulat, per quos profecerit.		visus acutissimi exempla	96.54. per to-
viniapud antiquos mira inopia	205.56	Prologo totius operis, pagina 2. versu		tum caput	
vinicopiosissimus proventus	278.41	19		visus fomiculo rescitur	311.9
3 inde		virgilius carmina sua testamento cremanda		visus claritas euphorbio iuuatur	56.52
vinitransmarini etas media qua	205.14	mandauit	98.12	visus aliquibus post longum tempus restitu-	
vinum Maroneum quibus aqua portionibus		xit	121.11	tus	170.21
miscendum	203.38	virgilij manuscriptus liber Plinij tempore ex		visus quibusdam statim nascentibus negatus	
vinasua Narbonensis Gallia varijs inficit me-		tabat	195.45	ibidem	
dicamentis	204.29	virgilius hororum dotes propter argumenti		visus hirundinum pullis qua herba restitu-	
vinibonitas regioni terrae, non vna generi		humilitatem subterfugit	200.30	tur	116.18. 3 369.44
accepta ferenda	204.39	virgilius quandiu ante Plinium	201.14	vita longissima exempla	101.29. per totum
vinomodice sumpto nerui iuuantur	340.40	virgilius in Georgicis rerum precipuarum flo-		caput. 3 102.32. 3 inde	
vinadulcia odore carent	218.24	restantum attingit	200.30. 3 inde	vita breuitate nil melius	103.7. 3 inde
vinatenuia odoratoria	218.24	virgilius externa quedam vuarum genera		vita animalis vigilia. Prologo operis, pagi-	
vinopersusa semina minus egrotant	268.1	enumeravit	202.34	na 2. vers. 8	
vinivirescrapula franguntur	208.21	virgilij carmina Augustus cremari vesuit	98.	vita doloribus inquinata, pena est	397.16
vinocondiendoque pix vtilissima	208.31	12		vita religione constat	207.57
vinicella quales esse debeant	208.54	virgilij amatoria incantationes	398.29	vita desit, quando voluptas viuere cepit	200.28
3 inde		virgilius Naryciam picem precipue commen-		vita brevis signa	178.52
vinieface siccata atramentum excoquitur		dat	208.36	vita longa signa	178.53
487.24		virgilius quedam à Catone mutuatus	214	vita quibus animalibus sine cibo	118.5
vinisactij varia genera	206.46.	34. 3 inde		vita longissima homines	51.33. 3 91.24
per totum caput		virgilij de faba ferenda consilium	268.1	vita brevisissima homines	86.31. 3 91.
vinitedium asserentia	439.24. 3 457.29	virgilij de sandyce opinio	487.15	24.26	
vinum è fonte fluens	439.26	virgilij de reparandis apibus consilium	164.	vitam suam castor Ponticus testiculis redimit	
vinum precipue serpentes appetunt	157.50	15		117.7	
vinisaporem qui habeant fructus	218.19	virginea aqua Roma	508.11	vitelliani Capitolium incenderunt	474.5
violasemen scorpionibus aduersatur	321.	virginitas vitata gagate lapide deprehen-		vitellius Lucius coctana, caricas, 3 cauneas	
41		ditur	510.47	ex Syria in rus suum Albeseintulis	216.32
violaru consideratio, natura, 3 genera	314.	virginibus mammae ne crescant	392.20	vitellius pistacia primus in Italiam attulit	
13. 3 inde		virgo, aqua Roma, 3 cur ita dicta	441.5	217.10	
violaquando floreat	316.47. 3 inde	viria Celtica qua	462.12	vitellij patina ingentis pretij	496.15
violasponte nascentes	314.13	virilium remedia Quere Genitalium reme-		vitellius Pisonem venesicij accusa	172.47
violalutea menstrua extenuat	321.42	dia		vitex herba eiusque medicina	354.26.
violalutea	314.15	vireo auis quando appareat	276.53	3 inde	
violalutea vrinam ciet	321.42	viriscolymoflorente in coitum segriores	332.	vitiles naues in Oceano Britannico	106.29
violalba veris nuntia	316.48	11		vitiliginis remedia	303.44. 3 305.23.
violarepidioribus locis etiam hyeme proue-		virtus olim Roma honoris premio contenta		3 321.36. 3 337.15. 3 394.41. 3 396.	
nit	ibidem	221.57		21. 3 435.58. 3 446.34. 3 497.19	
violalba maxime durat	316.55	virtus cuiusque in qua tempora inciderit, plu-		vitiligator vox Catomana, 3 ex quibus	
violalba menstrua extenuat, 3 vrinam ciet		rimum refert	97.31	composita. Prologo totius operis, pag. 2.	
321.42		virtutis ades Roma à quibus picta	493.7	versu 55	
violalba vita longissima trimatus	317.10	virtutis pictura	494.16		
violis apes delectantur	317.18				

INDICIS PLINIANI

vitis in iuuenta fertilior sed tardius mature- scit 229.1	vitis Tacampensis agri bisera 270.8	mine compefcuit 398.35
vitis tacta fulmine libationi habetur in pu- ra 207.57	vitis alba nomina. & ex ea medicina 339.	vlixis Palladium surripientis calata effigies 470.20
vitium sarmentorum medicina 339.6	38. & inde	vlixis effigies picta 489.39.58
vitium clauicula quem vsum habeant in me- dicinis 338.33	38. & inde	vlixis primus pileum addidit Nicomachus 492.17
vitis lacryma qualis, & ex ea medicina 338.	vitiraphanus inimicus 255.19	vlixus bouem cum equo iungentis picta effigi- 11 493.44
23. & inde	vitilarus inimica ibid.	vlmaria qualiter disponenda 243.60
vitis & brassica inimica 350.15	vitis ex remedijs interdum fiunt 256.32	& inde
vitium cineres quem vsum habeant in medi- cinis 338.34. & inde	vitri consideratio, origo, faciendiq, ratio 513.	vlmi arboris consideratio, & genera quatuor 225.50. per totum caput
vitis brassicam petream fugit, aut moritur 300.39	2. per totum caput	vlmus gummi ferens 194.45
vitis frondium succorumque in medicinis, vsum 338.20. & inde	vitri liquor à magnetetrabitur 513.11	vlmi semen samara 194.45. & 22.228
vitibus populus arbor gratissima 232.41	vitri artifex Sidon 62.27. & 513.17	& 243.57
vitis sola bis parturit 227.53	vitrum qua ratione coquatur 513.13	vlmi folia qualia 227.15
vitis quando germinet 228.3	vitrum ex Beli amnis harenis 62.20	vlmus citio germinat 227.39
vitis quo tempore floreat 228.4	vitrum Obsidanum 513.35	vlmi sponte resurgentis portentum 230.6
vitium vincula ex ipsis fieri possunt vitibus 232.	vitri temperamentum flexibile quando in- uentum 513.23	vlmus rigorem optimè seruat 235.9
53	vitri fragmenta quo pacto glutinentur 420.	vlmus quando ferenda 243.57. & inde
vites trifera, insana dicta 228.49	32	vlmus vitibus aptissima 252.32
vitis frondes latissima 227.6	vitrum & flatu, & torno, calatura figura- tur 513.16	vlmorum infirmarum remedium 256.17
vitium consideratio 200.37. per totum caput	vitreorum duorum calicum ingens pretium 513.25	vlmi arboris natura, & medicina ex ea 353.
vitium principatus in Italia 200.33	vituli marini consideratio 117.14.	46. & inde
vites inter arbores numerata 200.37	& inde. & 128.54. & 130.34. per totum caput.	vlphonon herba qua, & cur ita dicta 329.
vitis lignum eterne nature 200.38.41	vituli marini adipis medicina 456.53	19
vitium quarundam magnitudo 200..	vituli marini non feriuntur fulmina 15.50	vlpicum, alij genus 289.29.32
43. & inde	vitulus marinus mitescit 512.44	vlula fellis in medicinis vsum 425.27
vitis centurionum Romanorum insigne 201.15	vituli marini descriptio 130.34. per to- rum caput	vlula adipis in medicinis vsum ibidem
vitium genera plura 201.19. per totum caput. & 202.19. per totum caput	vitulus marinus à mugitu dictus 130.37	vmbras spatio consumi 5.6
vites Biturica quali loco ferenda 201.45.	vituli marini pilis vestiuntur 130.91.34	vmbras satis aut nutrit, aut nouerca 245.3
& inde	vituli marini partus 130.34	vmbrarum figura tres 5.23
vitium frondes, antequam decidunt, rube- scentes, pessimi generis argumentum 202.	vitulus marinus mammis factum educat 130.	vmbras quarum arborum leues 245.2
24	36	vmbras arborum quarundam noxia 245.4
vitis arbore vel palis non indigens 202.37	vitulis marinis in somno mugitus 130.37	vmbras gnomonis pro ratione locorum di- uersa mensura 20.13. per totum caput
vitis syluestris vsum varius 235.3. & inde	vituli marini voce & visu populum saluant 130.38	vmbras vbi nulla die medio 20.44
vitibus breuis vita 237.9	vituli marini nomine vocati respondent ibi- dem	vmbras quando, & vbi nulla 20.41.42.
vitibus quando pluuia inimica 239.28	vituli marini pinnis vice pedum serpunt ibi- dem	per totum. & 84.13. & inde & 91.10
vites qua quo loco ferenda 202.59.	vituli marini pinna dextra soporifera 130.41	vmbras vbi bis anno in Meridiem cadant 20.59
& inde	vitulus marinis lingua duplex 171.45	vmbras vbi ad Septentrionem hyeme, estate in austrum vergant 76.3. & inde.
vitibus qua terra vilissima 240.27.44	vituli marini fel multis remedijs nobilitatum 173.17	& 77.32. & 84.15
vitis vmbras qualis 245.1	vituli marini oculi quales 170.30	vmbras hyana canes obmutescunt 116.59
vitis tribus modis inseritur 246.40. & inde	vituli terrestres, eiusq, partium in medicinis vsum 412.48. & 413.6.21. & 414.	vmbras metienda ratio 505.22
vitibus suus humor inimicissimus 246.39	8.10.15.37	vmbras ex longitudine Thales Milesius py- ramidis altitudinem mensus est 505.22
vitium gemma, oculus, germen 249.26	viuaria ostrearum à quo primum iuuenta 140.46	vmbras inferorum quo pacto euocentur 527.
vitis vt diuersas ferat vuas 249.57	viuaria piscium à Licinio Murana inuenta 140.54	40
vitium plantandarum consideratio 249.	viuaria muranarum à C. Hirio instituta 140.59	vmbras, vna iustiola peculiaris 202.25
20. & inde	viuaria cochlearum à quo primum excogita- ta 141.6	vmbris pecudum genus 124.22
vitium cultura precepta ex Catone 252.13	viuaria ferarum à quo inuenta 125.25	vmbras populos Pelasgi exegerunt 33.44
vites diuersorum generum quatenus misceri possint 251.38. & inde	viuerra cuniculis infesta 126.8	vmbricius aruspex peritissimus Plinij auo 144.9
vitium culturas, quis primum repererit 105.	viuerra in medicinis vsum 430.40	vncialis vna qua, & vnde dicta 202.44
56		vndulata vestis 124.25
vitibus maritandis qua arbores apte 252.		vnedonis folium quale 181.31
33. & inde		vnedonis arboris fructus qualis 348.40
vites Aquilonem spectare debent 253.1		vnedonis arboris consideratio 217.34.
vites quibus vinculis liganda 253.13.		& inde
& inde		vnedo cur dicta 217.37
vites terra obruta quo pacto propagentur 253.26		vnedoni folia non decidunt 226.27
vitibus adminicula addenda 253.40		vnguentorum consideratio 190.32.
vitium morbus articulatio, eiusq, causa 254.		per totum caput
25. & inde		vnguenti inuentor incognitus 190.32
vitium pestis araneus 254.42		vnguentum non fuisse Troiano tempore 190.
		32
		vnguentum Persarum est inuentum 190.35
		vnguentorum vsum in funeribus 190.38
		vnguen-

Vlcus, vide Hulus.

vlex fruticis genus, eiusq, vsum in auri metal-
lis 464.38.43

vlixes sanguinem vulnere profluentem car-

PARS PRIMA.

vnguentorum genera plura	190.40.	ne defensus	119.47	voci qui dentes necessarij	94.40. & inde	
& inde		volcarius Sedigitus Poeta	176.35	voces totidem, quot homines	178.42. & inde	
vnguenti facendi duplex ratio	190.51	volema pyra	214.4	voci vtilia	297.52.57. & 298.15	
vnguentum regale quod	191.22. & inde	vologesius Rex Parthorum	80.39	& 304.15. & 308.20. & 377.40. & 333.		
vnguenti facies magnata vocari	191.37	vologesocerta oppidum, Vologesi Regis opus	80.39	32. & 336.2.47. & 360.40. & 382.15.		
vnguentum in alabastris optimè seruatur	191.38. & 403.51	volsiny a Romanis ob signorum copiam expugnati	474.49	& 439.24. & 454.16. & 483.7.53		
vnguenta vetustate meliora fiunt	191.41	volta monstrum	15.22	vpupa aus consideratio	149.29.	
vnguentis Sol inimicus	ibidem	volua quid	332.39	& inde		
vnguentorum qua prima mentio apud scriptores	190.36	volumnio L. Consule carne pluuit	16.3	vpupa in medicinis vsus	427.18. & 431.1	
vnguentorum varia cognomina vnde sumpta	190.40	voluisse magna abunde pulchrum est. Prologo operis,	pag. 1. vers. 56	vranscopus piscis	452.46. & 458.7	
vnguentorum authoritas subinde mutata	190.42	voluocis vermes praeuolutes pubescentes vnas	257.9	urbana arbores qua, & cur ita dicta	226.	
vnguenta quibus è locis maximè commendata	190.42. & inde	voluptas quando viuere cepit vita desijt	200.28	urbana tribus minis honorata quam rustica	258.30	
vnguentorum luxuria maximè superuacua	191.42	voluptates publica via maximè irrepunt	499.48	urbanarum arborum medicina. Libro vigesimo tertio per totum		
vnguenta quare expetita	191.44	volusij L. senectus	101.44	urbium dij tutelares ante oppugnationem solent euocari	398.24	
vnguenta in vmbra, & plumbeis vasis coquenda	191.41	vomica morbi remedia	302.18. & 304.12. & 308.24. & 310.28. & 328.59. & 354.40. & 358.3. & 359.12. & 421.22. & 430.46.50	vrceolaris herba qua, eiusq; vsus in medicinis	328.57. & inde	
vnguentorum pretia maxima	191.45	vomitones à canibus primùm monstrata	421.3	vraa cybia quibus è piscibus fiant	458.29	
vnguentis pedes inungebantur	190.50	vomitones in remedium cruditaris excogitata	179.27	vredo fr-gore constat	275.48	
vnguentorum vsus etiam in castris	191.54	vomitones quibus inimica	179.28	vredo non fit, nisi plena Luna	275.50	
vnguenta exotica Roma Censoria lege interdicta	191.60	vomitibus nauigantium viilitas	442.42. & inde	vredo, peculiari vitium pestis	275.36	
vnguenta etiam in potu addita	192.1	vomitibus causa, & quibus animalibus accidat	173.36	vrena pisces	458.29	
vnguenta meliora qua terram, quam qua crocum sapiunt	241.20	vomitum fistentia	304.17.32. & 305.10. & 306.50. & 307.5. & 308.24. & 310.35.42	vrice satorum vitium, eiusq; origo	267.50	
vngues pisces in ore mandentium lucent	135.17	vomitum prouocantia	295.33.35. & 296.39. & 298.1. & 301.34. & 307.60. & 308.52. & 321.32. & 322.21. & 328.15. & 331.5. & 343.46. & 345.15.25. & 348.35.47.10. & 361.42. & 367.5. & 378.37. & 379.46. & 380.22.31. & 389.20. & 395.43. & 450.1. & 454.17. & 465.46. & 478.40	vrina mira vis in animalibus	119.13.	
vnguium animalium consideratio per totum caput	176.53	vomitum inhihentia	335.30. & 338.33. & 341.5. & 362.32. & 378.40	per totum caput		
vngues neruorum clausula	176.53	vomitum contracta vitia quo pacto curentur	297.5. & 302.41	vrina tormina quo discutiantur	299.33	
vnguium animalium differentia per totum caput	ibidem	vopisci Caesaris de Rosea campis elogiū	240.57	vrina differentia, vsusq; in medicinis	401.48. & inde	
vngues nundinus refecari religiosum	399.6	vopisci qui dicantur	93.2	vrina color, valetudinis index	402.2	
vnguium relegendi superstitiosus vsus	403.18. & inde	vortex quid, & qua in re differat à turbine	14.22	& inde		
vnguium vitiosorum remedia	308.50. & 309.37. & 310.53. & 339.20. & 342.47. & 350.54. & 353.3. & 386.5. & 407.11. & 410.54. & 413.23. & 498.15	vota suscipientes Parthorum reges, qua habuisti	316.44	vrina hominis apibus medetur	317.24	
vngularum animalium differentia per totum caput	177.24	votorum precipuus locus, quando spei nullus	113.7	vrina quidam arboribus medentur	257.8	
vngulum antiqui annulum appellabant	460.55	votum mortis frequentissimum	103.6	vrina bouum apibus medetur	217.	
vngulae quibus sint solidae	177.18. & inde	vox humana à decimotertio aetatis anno robur acquirit	178.38	24		
vngularum consideratio per totum caput	177.24	vox in senibus exilior fit	ibid.	vrina semina aspergenda ante satum	268.3	
vnicornes boues	114.22.34	vox nulli nisi pulmonem & arteriam habentibus	178.17	vrinae difficultatem afferentia	333.14. & 351.48	
vnionis gemma consideratio per totum	136.16. & inde	voci consideratio	ibidem per totum	vrinae profluvia cohibentia	305.5. & 401.35. & 404.32	
vniones vnde dicti	136.18	voci eadem quibus in locis sepius repercutiatur	506.40. & inde	vrinae reddenda causa, pudenda aduersus Solem aut Lunam non denudanda	402.7	
vnionis dotes in quibus consistant	136.16	voci efficientia	296.36. & 454.39	vrinam mouentia	295.30. & 296.11. & 16.17.58. & 297.4. & 298.28.51. & 299.19. & 300.6. & 301.39. & 302.5. & 12.15.33. & 303.34. & 304.33. & 305.7.18.50. & 306.28.31. & 307.10. & 309.43. & 310.34.44. & 311.6.8.19. & 320.48.58. & 321.16.43.56. & 322.8. & 323.32.44. & 324.6.11.18.28.33. & 328.28. & 329.13.51. & 330.34. & 331.4.35.42.47.56.57. & 332.9. & 333.19. & 336.36.45.50.57. & 337.20. & 338.44. & 339.42.52. & 340.1. & 343.10. & 344.30. & 345.17.28. & 346.22. & 347.51. & 348.3.5.9.13.37. & 349.19.39. & 351.36.54. & 352.12.14.48. & 353.19.55. & 354.1.12.20.32. & 355.30. & 356.15.45.53. & 357.23. & 358.3.13. & 359.10.16.32. & 362.31. & 379.8. & 381.13.28.36.50. & 385.3. & 388.18.59. & 390.32.44. & 392.15. & 394.34.49. & 395.17.18. & 396.9. & 401.42. & 510.31	
vniones ubi optimi	136.20. & inde	vox carentes homines	59.18	vrinum ouum quod	154.	
vniones Cleopatrae ingentis pretij	136.50. & inde	vox in theatris scobe aut harena superinicta deuoratur	178.39	57		
vnionum nomen quando impositum	137.11			vrion terra genus	464.	
vnionum vsus, mulierumq; circa eos luxus	136.23. & inde			33		
voconia pyra	214.34			S 2	vrinum	
vola homini tantum	177.16					
vola quibusdam defuerunt, qui & cognomina inde traxerunt	177.16					
volcarius Iurisperitus, Celsij praeceptor, à ca-						

INDICIS PLINIANI

vrfinum allium syluestre	289.47	vua in vite seruabiles	202.35.	6.5a. & 466.32. & 478.31. & 480.18.	
vrforum consideratio	118.25.	vuorum conseruandarum ratio	215.1	20. & 482.12.15. & 487.10. & 497.39.	
per totum caput		& inde. & ibidem. 10.21. & inde. & 253.	vulpes solertem & perspicacem auditum ha-		
vrfsine calceatu longo itinere fatiscunt	177.	43. & inde. & 338.57. & inde	bent	116.42	
23. & 411.15.16		vua ne a vespis attingantur	215.24	vulpes quibus inimica	158.22.
vrfsi ne mordeant	480.19	vuorum circa acinos differentia	217.40	30	
vrforum in medicinis vsus	410.56. &	vuorum succus qualis	218.19.20.21	vulpes ne gallinaceos attingant	416.
412.45.50.57. & 413.3.11		vua cute teguntur	215.33	28	
vrfsi vbi non sint	126.49.52	vuorum varia genera qua arte in eadem vite		vulpes vbi non sint	126.49.
vrforum partus informes	118.27.	nascentur	249.60. & inde	vulpis. eiusq. partium in medicinis vsus	409.
& 156.6		vuorum acini nihil ligni intus habentes quo		9.33.54. & 410.50. & 411.15.35. &	
vrfsi egroti formicarum ouis sanantur	116.	pacto efficiantur	250.1	413.6. & 415.44.	
30. & 426.13		vua quo terra propior. eo plus habet virium		vulpes quo cibo necentur	348.12
vrforum coitus qualis	118.25. &	251.46		vulpes in Thracia auribus glaciei admotis	
155.56		vuorum singulis pressuris quantum vini ex-		crassitudinem eius explorant	116.44
vrfsam parientem videre. res est in primis ra-		primi iustum sit	278.28	vulpium Thraces auguria sequitur in transi-	
ta	118.28. & 156.6	vuorum medicina	338.54. per totum caput	mittendus amnibus glaciatis	116.43
vrfsi maxime fauos expetunt	118.40	vua ne alicui animali obnoxia sint	253.44	vulpes marina. earumq. astus	138.48
vrforum somnus grauissimus	118.31	vuas pubescentes voluoces praeodunt. eiusq.		vulturum nidos nemo vnquam attingit	144.7
vrforum specus imbricus impenetrabiles	118.	rei remedium	257.9	vulturum alium consideratio	144.7
30		vuas ne aues attingant	295.3	per totum caput	
vrforum coctas carnes crescere	118.35	vua recentis noxa	338.55. & inde	vultures vbi nidificent	144.8
vrfsi qua herba sese purgent	118.38	vua saluberrima quo pacto fiant	339.2	vultures biduo aut triduo praesentium futu-	
vrfsi aquam morsu vorant	158.4	vuas galli ne edant	339.6	ra cadavera	144.10
vrfsi caput inualidissimum	118.41	vuorum nuclei. eorumq. medicina	339.7.	vultures ynguento fugantur	179.
vrfsos non gigni in Africa	118.49	& inde		17	
vrforum oculi crebro hebetantur	118.40	vua theriace serpentium ictus medetur	339.	vultures siferis semen edunt	297.12
vrforum cibus quis	157.59	12		vulturum. partiumq. eorum in medicinis v-	
vrstica herba consideratio. & medicina ex ea		vua passa consideratio. & medicina ex ea		sus	422.21. & inde. & 425.30. &
328.7. per totum caput		308.35. & 339.14. & inde		429.12. & 430.51	
vrstica folia mordacia	227.9	vua pituitaria qua	339.29	vulturnus ventis quis. & vnde spiret	13.5
vrstica non mordentis medicina	328.33.	vua picta aues decepta	498.12. & inde	vulturnus Coro contrarius	13.
& inde		vua faucium remedia	300.51. & 304.	36	
vrstica semen vbi optimum	328.29	15. & 306.11. & 307.17. & 310.54. &	vulturni venti qualitates. & natura	13.	
vrstica magnitudo mira	318.59	328.10.28. & 333.31. & 345.52. & 347.	44.45		
vrstica differentia. vsusq.	318.60. & inde	3.33. & 348.59. & 349.5. & 350.52. &	vulturno apiaria & vinea in Italia Galliag.		
vrstica primum enascentis cibus religiosus	319.5	353.8. & 358.21.37. & 400.20. & 401.	opponenda	279.60. & inde	
vrstica puncturis oleum medetur	319.4	31. & 429.31.32. & 452.25. & 454.15.	vuluam proprie in reliquis dicimus animalib-		
vrstica semen cicuta contrarium	328.7	& 479.40. & 480.18. & 498.18	bus quos in muliere locos seu vterum ap-		
vrstica oleum	212.43. & 328.7	vua in palato soli animalium homini	172.2	pellamus	174.17
vrstica laudes Phantias Physicus condidit		vua piscis	458.29	vulua eiectionis qua	174.
328.24		vua marina in vino necata vini tedium af-		20	
vrstica anserum pullis mortifera	155.14.15	fert	457.28	vulua porcaria qua	ibid.
vrstica piscis in medicinis vsus	457.16. &	vulcani festum	266.21	vulua eiectione partu melior. quam edito	174.
458.7		vulcani filius Aethiops Aethiopia nomen fe-		20	
vrstica piscis consideratio	138.57. & inde	cit	85.50	vulua seu vteri muliebris remedia	296.34.
vrstica quales	111.37	vulcanij Gurgitis repentinus interitus	104.	49. & 297.49. & 301.42. & 302.38.	
vrforum in medicinis vsus	408.36	31		42. & 303.24. & 304.12.34. & 305.7.	
vrforum cornua maxima. ac eorum vsus	168.	vulneribus capitis aristolochia medetur	352.	11.21. & 306.56. & 307.6.21. & 308.	
50. & inde		51. & 373.41		48. & 309.22.58. & 311.7.49. & 320.	
vsura quaestiuosa segnitie	462.44	vulnera ne inflammentur	362.29	47. & 321.11.30. & 322.5.46.53. &	
vsus efficacissimus rerum omnium magister		vulnera quomodo conglutinanda	362.	322.33.46.57. & 324.41. & 327.28. &	
376.29		28		328.11.16.19. & 329.42. & 333.12. &	
vterus vnde dictus	174.16	vulnera interuentu eorum. qui pedibus iter		334.11. & 335.41. & 336.23. & 342.4.	
vtica Apollinis templum memorabile. eiusq.		confecerint. inflammati creduntur	364.	21.49. & 343.16.21.55. & 344.8.19.	
trabes ex cedro Numidica	235.27	31		38.56.57. & 346.52. & 348.42. & 349.	
vtica vrbis vetustas	235.29	vulnera aggrauari creduntur eorum inter-		23.33.39. & 350.58. & 351.37.42.45.	
vuorum insigniora genera	201.22.	uentu. qui canis serpentisue morsu aliqua-		& 352.5.9.16.26.49. & 353.3.9. &	
& inde ad finem capitis. & toto capite se-		do fuerint lasi	399.26	354.3.13.40. & 356.53. & 357.5.46.	
quenti		vulnerum varia remedia	295.55. &	& 359.24. & 362.49.54.56.58.60. &	
vuorum differentia vnde sumpta	201.1.	298.37. & 300.43. & 301.22. & 305.36.		386.14.17.18.19.26.31.33.37.40.41.	
& inde		37. & 307.36. & 308.27.34. & 309.21.		42.46. & 388.18. & 390.17. & 391.20.	
vua passa vnde dicta	201.8	26.27. & 321.28.34.35.52. & 322.33.		& 393.2. & 400.47. & 402.14.32. &	
vua lanata	201.28	40. & 328.35. & 331.22. & 338.27.44.		404.28. & 405.2. & 406.25. & 415.7.	
vuorum varia nomina	201.28. per to-	& 350.54. & 361.3. & 353.49.52. &		8.12.14.31. & inde. & 419.30. & 449.	
rum. & 202.19. per totum caput		360.38. & 361.43.45. & 362.28. &		55. & 479.41. & 497.21. & 509.42.	
vua Biturica in eligendo solo morosa	201.49	365.53. & 366.30.40. & 368.12. & 380.		46. & 510.31	
vua quadam cum sole circumagitur. ob id		58. & 385.5. & 388.22.39. & 389.8.22.		vxor Egnatij Mecennij ob vini potum a viro	
Streptos dicta	202.33	31. & 390.9.46. & 393.17.20. & 395.		interfecta	206.3
		27.46. & 396.15.24. & 402.17. & 419.		vxor ob vini potum dote multata	206.7

PARS PRIMA.

X anthos gemma	526.8
Xanthus historicus	364.20
Xenocrates statuarius	477.11
Xenocrates de pictura volumē edidit	489.26
Xenon pictor	495.1
Xenophili Musci atas longissima citra vllum corporis incommodum	103.9
Xenophō dux de Agricultura praecepta edidit	259.3
Xenophontis symposium	476.54
Xenophontis de sementis tempore sententia	272.29
Xerxes Persarum rex Hellepontum ponte frauit, illacque exercitum duxit	50.12
Xerxis aduentu platanus Laodicea mutata in oleam	255.33
Xerxis pater Darius per Bosporum Thraci-um duxit exercitum	50.15
Xerxes quo pacto exercitū numeravit	47.13
Xerxis vniuersum exercitum Pythius Buhy-nus hospitio excepit	468.57
Xylina lina	383.6
Xylocinnamomum quid	187.6
Xylobalsamum quid, eiusque vsus	188.50.
& inde	
Xylon frutex	183.6
Xiphias cometa genus	9.14
Xiphia piscis	458.28.29
Xiphia piscis naues perforat	448.59
Xiphion herba qualis	372.48.51. &
	381.10. & 382.16.49
Xiphij herbae medicinae	381.10. &
	382.15.43. & 386.31
Xyris herba, id est, syluestris	322.25
Xystios gemma	523.23
Z acharias Babylonius Magus, eiusq; ad Mithridatē liber	526.5
Zamia nucum pinearū genus	228.20

zancli Samothraceno post cētesimum quar-tum annum dentes enati	171.28
zanthenes gemma in Media nascitur	527.7
zaratus Magus	427.30
zarmocénidas Magus	ibid.31
zea genus frumenti vbi potissimum proueniat	263.7. & inde. & Ibidem.49
zea medicina	335.2. & inde
zea in Africa in alicam degenerat	265.12
zea granum pulchrius, quā tritici	265.19
Zeidap & Zegea zea cur ab Homero appellata	263.9
zenodorus statuarius Plinij aetate floruit	474.31
zenodorus fingendi ac calandi scientie nulli veterum postponitur	474.37
zenonis libri Carneades responsurus ellebo-rum sumpsit	367.7
zenonis statuam quare Cato in Cypria au-ctione non vendiderit	477.48
zephyria oua quae	155.27
zephyrus ventus quis, & vnde spiret	13.8. &
	279.53
zephyrus ventus ver inchoat	279.54
zephyro stante quae agenda	279.55
zephyro oliueta opponenda	279.54
zeros gemma	523.58
zeti & Amphionis simulachrum ex marmore	501.51
zeugite calamorum genus	232.25
zeus piscis faber appellatus	132.31
zeuxis statuarius	474.60
zeuxis Heracleotes pictor	488.55. & inde
zeuxidis cum Parasio certamen	489.12.
& inde	
zeuxidis opera mira	ibid.12. & inde
zeuxis tabulam pingens quinque nudas vir-gines imitandas sibi proposuit	489.7
zygia aceris genus	225.31

Zingiber, aromatis genus	182.26
zythum potus Aegyptiorum	337.47
zizipha malorum genus	213.54
zizipha quo modo, & quando serantur	243.52
zizipha coronis olim anhibebantur	315.51
zmilaces gemma in Euphrate nascitur	527.9
zmilaces gemma marmori Proconnesio simi-lis	Ibidem
zamilus achitectus	505.60
zodiacus qui & Signifer, circulus caelestis, eiusque situs	2.9. & 6.50. & inde. & 21.17
zoelicum linum	282.51
zona Orionis quando oriatur	275.22
zonarum quinque consideratio	19.8. & inde
zoophthalmion herba	374.27
zopyros herba	359.35
zopyrus argenti celator	471.18
zopissa picis genus, & ex ea medicina	224.44. & inde. & 353.13
zoroastres eodem quo natus est die visit	94.48
zoroastris praeceptor	427.25
zoroastres quo tempore floruerit	427.23
zoroastrem annis viginti in deserto caseo vi-xisse	176.30
zoroastres magica vanitatis inuentor	427.22
Zoroastris scripta	427.25. & inde
zoroastres de tempore seminandi quid sensi-rit	270.58
zoroastris recens nati cerebrum palpitazione sua impositam repulit manum	94.49
zoronisios Magorum gemma	527.9
zoronisios gemma in Indo flumine nascitur	Ibidem
zoster, ignis sacri genus	384.10
zoster fruticis marini genus	199.2
zura, paliuri semen	358.1

PRIMAE PARTIS INDICIS PLINIANI
FINIS.

S 3

INDI-

INDICIS PLINIANI PARS

SECUNDA GEOGRAPHICA

CONTINENS.

Ba mons	63.5	acerani populi	34.58	acritas promontorium	44.51
Abala oppidum	84.54	aceruetis Thracia vrbs, postea Calatis dicta		acroceraunium promontoriū 38.2. & 42.46	
Abalus insula	516.38	47.19		acroceraunij montes	42.22. & 43.31.37
Abalites sinus	84.28	acerra Vafria, vmbria oppidum	39.3	acroceraunius, id est, Corinthiarx	44.32
Abali populi.	75.25	acesines fluius gemmifer	528.17	acrotadus insula	78.51
Abantias insula eadem cum Eubœa	49.7	acesines India fluius	76.14	acrotion oppidum	46.46
Abasortæ populi	76.43	acesinus Scythia fluius	51.2	actania insula	52.23
Abarimon Scythiarum regio	90.1	acestei populi	37.28	actæ olim dicta, quæ postea Attica	45.29
Abdera, Hispania oppidum	30.25	achai Græcia populi	45.58	actium colonia Augusti	43.54
Abdera Thracia oppidum	47.10. & 49.60	achai populi Colchis vicini	70.49. & 72.12	actrida oppidum	83.21
Abdera in campis equi pastus inflammantur	370.8	achaerum portus	50.58	adana oppidum	63.53
rabie	45.22	achaerum statio Cynossema	47.46	addua fluius	26.20. & 39.53. & 41.6
Abecata populi	38.38.40	achaia libertate donata à Domitio Nerone		adefa oppidum	64.34
Abellinates populi	34.58	45.23		adiabara populi	86.1
Abellinum oppidum	82.19	achaia sinu Corinthiaco mersa	23.36	adiabene regio	61.20. & 71.42.53. &
Abesamis oppidum	77.58	achaia descriptio	44.38. per totum		73.27
Abeste oppidum	47.55. & 67.55	achais oppidum	74.7	adiabeni populi	71.53. & 81.7
Abydos Hellepontii oppidum	47.55. & 67.55	achana fluius	82.28	adylisus mons	45.44
Abydus Aegypti oppidum, Memnonis regia 60.		acharitanum oppidum	57.57	adipson locus	83.56
44		achates fluius, gemmæque	324.2. & inde	ardimachida populi	58.49
Abydi lapis è calo lapsus colitur	16.21	acheloi fluij gemma	525.40	adonis fluius	62.34
Abila mons Africa	29.58. & 56.60	achelous fluius ex Pindo nascens	43.59	adramytteos oppidum	66.16.20
Abila oppidum	62.16	achelous fluius Echinadas insulas conuexit		adrasia oppidum	67.57
Abisontes populi	41.33	23.2		adrianus ager	39.9.20
Abnoba mons	50.32	achelous amnis Acarnaniâ ab Aetolia dirimit		adria colonia	39.9
Abobrica oppidum in signe	53.47	43.59		adriaticum mare	33.28.29. & 40.9
Abocis oppidum	85.4	acheron Epiri fluius	43.50	adriaticum mare quantum à Propontide di-	
Abolani populi	35.27	acheron Italia fluius	35.45	stet	47.33
Aborienſe oppidum	57.54	acherontini populi	35.46	adrumetum oppidum	57.34. & 87.54
Aborigines antiqui Latij populi	34.25	acherusia, Italia palus Cumis vicina	34.52	adulitarum oppidum	84.26
Abretini populi	66.22	acherusia Theſprotia lacus	43.50	aduliton oppidum	84.20
Abriatui Lugdunensis Gallia populi	33.15	acherusia specus	69.49	adunicates populi	32.44
Abrotonum oppidum	57.46	achillea insula	51.57. & 67.31	ea oppidum	70.33
Abſarum flumen, & castellum	70.27.	achilleon oppidum iuxta tumulum Achillis à		eant finis	83.45
& 71.44		Mitylenæis conditum	66.29	eantion insula	50.7
Abſari fluij ortus	71.44	achilleos Dromos, peninsula, & eius longitudo		eantion oppidum à Rhodijs conditum	66.31
Abſari fluij exitus	71.44	50.60		eantium promontorium	46.20
Abſila populi	70.39	achillis insula	50.58	eas fluius	42.17
Abſyrtides insula	42.53	achillis adem ſacram nulla aui tranſuolat		ecani populi	38.40
Abſyrtium insula	41.51	148.59		eculani populi	38.38
Abſyrtis fluius	80.20	achillis tumulus	50.58. & 66.29	edepſum oppidum	49.3
Abſyrtianum oppidum	57.57	achisarmi populi	86.16	agea insula	67.25
Abzœa populi	73.10	achne insula	67.13	ageum mare vnde dictum	48.51
Acalandrum flumen	38.5	achoali populi	83.14	agileus mons	45.37
Acamas promontorium	66.55	acidula aqua vini modo inebrians	26.58	agialium insula	36.41
Acamantis insula, postea Cyprus dicta	66.	acienſes populi	35.27	agida oppidum	40.54
56		acila Arabum emporium	82.50	agilodesinus	44.57
Acanthon mons	44.9	acinippo oppidum in Celtica	31.2	agilos insula	36.41
Acanthus oppidum in Atho montis Isthmo		acina oppidum	85.17	agimori insula	59.1
46.47		aciri fluius	38.5	agina insula	48.26
Acanthus insula	68.46	acis insula, eadem cum Siphno & Meropia,		aginium oppidum	46.30
Acanthus Caria oppidum, alio nomine Dulo-		eiusque circuitus	49.15	agion oppidum	44.41
polis vocatum	64.50	acitauones populi	41.34	age, Macedonia oppidum	46.29
Acapeatæ populi	71.18	acytos insula rotundissima	49.40	age Cilicia oppidum liberum	63.49
Acarnania regio	43.53.59	acmoda insula	52.51	age, Aelidis oppidum	66.9
Acarnania Ambracio sinu mersa	23.36	acmonenſes populi	65.2	agialia insula	48.12
Acarne oppidum	46.22	acolitanum oppidum liberum	57.57	agialos olim dicta Achaia	44.38
Accbita populi	82.59	acone portus	69.49	aglia insula	48.29
Acciſi populi	71.23	acontius mons	45.44	agipam Aethiopia oppidum	86.20
Accitana colonia	31.56	acrabateni Iudæa toparchia	61.43	agipanes in Africa & Aethiopia confinio	86.
Ace oppidum	62.22	acra Iapygia, promontorium	38.17	39	
Acedici populi	38.57	acragas oppidum	37.24	egyptus Rubro mari depressior	83.51
Acelum oppidum Venetorum	40.57	acre oppidum	51.20	egypti pyramides	504.54 & inde
Acema mons	32.45	acrenſes populi	37.28	egyptus non cernit Septentriones	19.40
				egyptus	

PARS SECVNDA.

egyptus non quatitur terramotu	21.57
egypti pars quondam mare fuit	23.4
egypti alumen	497.50.51
egypti labyrinthus	505.35.43
egypti electrum	516.42
egypti smaragdi	518.44.51
egypti opalus	520.9
egyptus non sentit Austros	13.21
egyptus fulminibus infestatur	14.30
egypti descriptio	59.28. & inde
egypti mensura, ac termini	Ibidem.
& inde	
egyptus inter insulas à quibusdam numerata	59.31
egyptus à situ Delta appellata	59.32
egypti quot olim fuerint oppida	60.40
egypti antiquitas	60.40
egypti nomi, hoc est, prefectura, eorumq; nomina	59.34. & inde
egypti ditionis ubi Nilus esse incipiat	59.48
egypti navigationis finis Syene	60.34
egyptiorum in Indiam iter	79.45
egyptiorum serui profugi Aduliton oppidum edificarunt	84.20
egyptiorum ad Rubrum mare iter triplex	83.53. & inde

Reliqua quare parte prima.

agira insula	66.44
agira oppidum	44.40
agos fluius	16.17. & 47.42
agosthenienses populi	45.32
agusa insula	37.35
alana oppidum	61.12. & 83.8
alaniticus sinus	61.11. & 83.8.
45	
aminius fluius	54.2
amona Pannonie vrbs, Romanorum colonia	49.48. & 42.31
amonia Norici oppidum	42.24
amonia regionis saepe mutata nomina	4.5
55	
anare insula	67.39
anaria insula	37.46. & 438.57
anienfes populi	44.2
annum oppidum	395.5
anona ciuitas	41.50
enos oppidum liberum	47.14
aeolia insula ardens	27.44
aeolis Asia regio	64.42. & 66.7
aeoles Asia gens Graca	70.3
aeolidis finis	66.19
aeolia insula septem	37.36
aeolia insula sulphure abundant	497.5
aeolia insula vnde dicta	37.37
aequesilici populi	32.16
aequiculani populi	38.51
eria oppidum	32.49
eria insula, eadem cum Thasso	49.59
eria insula, postea Creta	48.32
esolani populi	35.37
esepus amnis	67.58
esculapij delubrum	45.7
esculapij fons Athenis	26.30
esis fluius	39.23
esius fluius	68.9
esilani populi	34.39
athalia insula, Latinis Ilua dicta	36.

43

athalia insula, postea Chios dicta	67.32
atheria olim dicta Aethiopia	85.50
athiope insula	67.44
athiope Atabuli vbi	86.1
athiopum color, tortisque capilli à Solis astu	21.20
profisciscuntur	
athiope Hesperij	86.51
athiope minio tinguntur	467.15
athiope Daratira	56.23
athiope Perorsi	56.22. & 59.8
athiope Arateres	84.23
athiopum Meroe caput	20.50
athiope Taralei	59.12
athiope descriptio	59.5. & inde
athiopum prima regio quae	85.16
athiope antequam vis, fabulosi crediti	89.39
athiopum Troglodytarumq; commune emporium Aduliton	84.20
athiope vnde dicta	85.51
athiope mensura	85.9. & inde
athiope diuersa nomina	85.50
athiope monstra	85.51. & inde
athiope ad Troiana vsque tempora clara sunt	85.8
it & potens	
athiope Aegyptiorum armis attrita	85.7
athiope magnas	508.41
athiope magnitudo	86.31. & inde
athiope situs	86.36
athiope dua	59.10
athiope harena marmoris secando	maxi-
me idonea	503.7
athiope maris insule plures	86.42.
per totum caput	
athiope smaragdi	519.5

Reliqua quare parte prima.

atolia populi, oppida, fluiusq;	44.2.
per totum caput	
athria insula, eadem cum Thasso	49.59
ethraa insula	67.12
ethusa insula	23.30. & 37. & 34
etna montis descriptio	37.17. & inde
etna montis incendium	27.17.31
etnenses populi	37.27
ex scopulus Aegeo mari nomen dedit	47.
52	
africa proprie dicta descriptio	57.25
per totum caput	
africa proprie dicta bisariam diuisa	57.36
africa tertia orbis pars	29.50
africa situs	29.51
africa à Gracis Libya dicta	55.36
africa quibus animalibus careat	126.52
africa paucorum sinuum	55.37
africa nomina ineffabilia	55.39
africa in Atlantis radicibus mira fertilitas	56.5
56.5	
africa magnitudo	87.34. & inde
africa gentes castella ferè inhabitant	55.
39.	
africa Auster serenus, Aquilo nubilus	13.51
africa itinera serpentibus ferisque infestata	57.41
africa proprie dicta populi, colonia, oppida	57.52. & inde
africa adiacentes insula	58.54. per totum caput
africa alumen	497.51

africa solitudines	598.
africa totius mensura	87.34. & inde
africa parietes ex terra	496.39
africa noctes astate roscida	16.47
africa descriptio	55.36. & sequentibus
octo capitibus	

Reliqua quare parte prima.

agathuri populi	83.20
agagammara populi	71.19
agamede oppidum	67.47
agandei populi	71.26
aganippe fons	45.43
agamua oppidum	73.35
agasus portus	38.50
agatha oppidum	32.32
agathirnum, siue (vt alij legunt) Agathyrsum Sicilia oppidum	37.26
agathyrsi populi	51.27
agathussa insula eadem cum Telo	49.37
agedi populi	71.22
agesinates populi Pictonibus iuncti	53.27
agylla oppidum à Pelasgis conditum	33.69
agyrini populi	37.28
agla oppidum	30.38
agnices fluius	81.7
agoce oppidum	84.54
agra Leanitarum regia	83.7
agragas oppidum	7.24
agrani oppidum à Persis dirutum	80.29
agra oppidum	45.17
agrei populi	82.60. & 83.23
agrigentum oppidum	37.24
agriophagi populi	68.37
agrippenses Bithynia populi	86.27
agrippinensis colonia	53.13
agrosi populi	86.20
aguntum oppidum	42.24
aiacis sepulchrum	66.31
alabanda oppidum liberum	61.12
alabastrus fluius	66.16
alabastrum oppidum	60.46. & 521.58
alachroa populi	57.48
alana oppidum	84.54
alani populi	50.44
alasi oppidum	58.36
alaxoni fluius	71.59
alba oppidum Italia ad lacum Fucinum	38.
51	
alba Hispania oppidum	30.36
alba Gallia oppidum	32.48
alba Pompeia, Liguria oppidum	33.51
alba fluius	31.42
alba longa Latij oppidum	34.58
albanensis populi	32.3
albania descriptio	71.59. & inde
albania oppida	71.60. & inde
albanos fluius	73.16
albanus mons	35.22.7
albanum mare	73.12
albani, populi Scythici ab Iafone oriundi	73.
11	
albani, Latij populi	35.27
albania populi à pueritia statim cani	90.7
albania populi, noctu plus, quam interdiu cernentes	90.7
albenfes populi	35.27.
& 38.51	
albion, id est, Britannia insula	52.44
albis	

INDICIS PLINIANI

albis fluius	52.34	alontigiceli populi	30.55	anymone fons	45.4
albiun Intemelium, Liguria oppidum	33.44	alope Locrorum oppidum	45.53	amisus fluius	52.35
albiun Ingaunum, Liguria oppidum	33.45	alopeconnesos insula	50.4	amisum oppidum	69.60. & 70.3
albonenses populi	33.47	alopece insula	51.24. & 67.42	amihoscuta regio	82.50
album promontorium	29.54. & 62.22	alopes olim dicta Ephesus	65.40	amiteunum oppidum	35.26
albulas, id est, Tiberis fluius	34.9	alostigi populi	30.55	amiterni populi	38.54
albulates fluius	39.11	alpesa oppidum	31.2	amiuenses populi	34.3
alchione mons	46.43	alpes ab Annibale exuperata	499.33	amylon oppidum	65.12
alces fluius	68.38	alpes saepe tremuerunt	21.56	amnanethu insula	82.46
alea oppidum	45.18	alphiun lacus vitiligines tollit	439.6	amnon fluius	82.47
alei Campi	63.50	alpium iuga Romano imperio celeberrima	32.26	amomeri de Attracorum gente liber	74.43
alele vrbs	58.23	alpium Crystallus	515.50. & 516.3	amordi populi	74.21
aleniticus sinus	83.9	alpium longitudo	41.7. & inde	amordos insula	49.41
aleon fluius	65.50	alpium altitudo	17.47	ampeloesa oppidum	62.16
aleos fluius	439.20	alpium geminae fauces	40.25	ampelos oppidum	46.44. & 48.39
aleria colonia	36.39	alpium varij incolae	41.15. & inde	ampeli pisces falsi	449.12
aletini populi	38.45	alpium tropaeum Augusto erectum	41.28	ampelusia promontorium	55.44
alerium oppidum	38.16	alpina gentes Augusti auspicijs subactae	42.31	amphilochicum Argos, Acarnaniae oppidum	43.59
aletrinales populi	34.59	alpheus fluius	26.28. & 44.48.	amphimalla oppidum	48.38
aletrini populi	38.40	alpheus fluius	45.21. & 442.7	amphipolis oppidum	46.50. & 144.27
aleu insula	82.45	alsa fluius	40.39	amphissa oppidum	44.16
alexandria dies longissimus horarum quatuordecim	21.3	alsium oppidum	33.29.60	ampra populi	83.17
alexandria Aegypti difficulter aditur	66.49. & 505.26	altinum oppidum	39.60. & 40.37	ampreuta populi	70.28
alexandria Aegypti obeliscus	504.16.26	aluntium Sicilia oppidum	37.26	amplaga fluius	57.13.14.18
alexandria oppidum ad mare Caspium	73.29	aluona oppidum	41.49	ana fluius	30.11. & 54.6.11
alexandria Margiana oppidum	73.59	alutae gentes	41.47	anactoria Acarnania oppidum	43.52
alexandria Sogdianorum oppidum	74.10	alutenses populi	41.1	anactoria Asia ciuitas eadem cum Mileto	65.28
alexandria Ciliciae oppidum	63.49	amalchium, id est, Oceanus Septentrionalis	52.6	anetia oppidum	73.7
alexandria India oppidum	78.26	amandra locus	76.49	anagnini populi	34.59
alexandria Carmania oppidum	79.31	amantini populi	42.38.46.37	anagnites populi	53.29
alexandria ad Tigrin fluium	81.51	amantes populi	42.19.34	anaiticus lacus	231.42
alexandria Ariorum oppidum	75.14	amanus mons	62.50. & 82.6. & 88.6	analita populi	83.13
alexandria, Aegypti vrbs, eiusque situs & descriptio	60.52. & inde	amanimontis porta	32.11	anapauomenos fons	26.45
alexandria à Siculo freto distantia	87.29	amanum Hispania citerioris portus	53.39	anaphe insula	23.15. & 49.44
alexandria & Iuliopolis distantia	79.6	amarbi populi	73.1	anariaci populi	73.56
alexandria Troadis oppidum Romanorum colonia	66.3	amasia oppidum	70.7	anassus flumen	40.38
alexander Bucephalam urbem de nomine eique sui appellauit	76.45	amasis Aegypti rex	60.40	anatilia oppidum	32.49
alexandri clasus praefecti Onesicritus, & Nearchus, eorumque navigationes	78.37. & inde	amasi populi	71.26	anatilisorum regio	32.39
alexandri Magni ara, & termini	74.11.	amastri oppidum	69.55	anatis fluius	56.16
alexandri magni itineris mensores Beton & Diognetus	75.23	amathus oppidum	66.58	anaudoma oppidum	84.46
alexander Darium ubi vicerit	73.27	amata populi	76.41	anacarbini populi	63.58
Reliqua quare parte prima.					
alexandropolis oppidum	80.60	amathei populi	83.18	anchiale oppidum	63.51
alexia Galliae oppidum	482.46	amathusia insula eadem cum Cypro	66.40	anchialum oppidum	47.25
alfaterni populi	34.59. & 38.57	amaxitos Doridis oppidum	65.2	anchiorum mons	196.22
alfellani populi	38.40	amaxitos Troadis locus	66.23	ancyra oppidum	68.14.20
aliacmon fluius	46.31. & 303.6.	amaconicus sinus Amaconius mons, Tauri pars	64.25	anclaca populi	71.20
aliacmon fluius	439.18	amaconum opus Ephesus	65.40	ancona colonia	39.13.18
alieni insula	84.23	amaconum connubia cum Gynaeocratumenis, Maotidis accolis	71.8	ancona à Pola distantia	40.55
almon oppidum	46.2	amaconum gens ubi	72.57. & 73.15	ancona situs, & gnomonis umbra	20.39
aliphirai populi	45.22	ambiani Galliae populi	53.8	andani fluius	79.30
allantenses populi	46.36	ambilatari Aquitania populi	53.22	andara populi	75.57
allifani populi	34.54	ambitui populi	68.18	andartini Aethiopia oppidum	86.20
allobrogum regio	32.41	ambracia oppidum	43.52	andegau	53.19
almedeffos, siue Halmydissus oppidum	47	ambracia portus maris recessu in sicco relatus	23.5	andera oppidum	66.34
almopyi populi	46.34	ambracius sinus	23.36. & 43.49	andete populi	86.4
alone in insula ponte enata	23.15	ambrysus oppidum	44.16	andolgenes populi	32.52
alonipopuli	80.18	amelas oppidum	64.35	andorisippo oppidum	31.7
		ameria oppidum quando, & à quibus conditum	39.35	andria siue Andira oppidum	68.14
		amerini populi	39.24	andriaca oppidum	64.29
		ameriola oppidum	35.25	andricus fluius	63.48
		amycle oppidum	44.56	andri insula fons vini sapore scatens	26.59
		amycle à serpentibus deleta	4.39. & 116.48	androcalis oppidum	84.55
		amilus fluius	108.28	androgyne populi	90.21
				andromeda ubi belluae obiecta	66.50
				andros Britannica insula	52.52
				andrus insula vna Cycladum	49.10
				anemo fluius	39.41
				anemurium oppidum	63.57. & 64.1. & 66.60
				angaris	

PARS SECVNDA.

angaris mons	61.31	aornos locus	43.8	65.25	
angulani populi	38.52	aorsi populi	50.43	apollinis Didymaei oraculum	65.25
anhydros insula	67.39	aoti populi	47.6	apollopolites Aegypti nomos	59.35
anichia oppidum	45.45	aous fluius	42.17	appiani populi	64.57
ania fluius	39.2	apamia oppidum	62.53. & 63.23. & 64.	apros colonia	47.36
anestum oppidum	83.27	57. & 66.43. & 68.17. & 73.35. & 80.23.		aprusa fluius	39.40
annibalis castra Magnae Graeciae portus		81.8.22. & 82.25		aprustani populi	38.6
37.55		apamena regio	62.30	apra lulia Vulgentium oppidum	32.48
annibalis insula	36.6	apamestini populi	38.44	apteron Creta oppidum	48.38
annibalis turre	20.5	apartheni populi	71.23	apuliae descriptio	38.28. & inde
annibal Prusa conditor	58.26	apate oppidum	83.5	apuli Italiae populi	33.1
annibalis specula	496.42	apatus oppidum	71.1	apulia insula	42.49
an sancti specus	23.59	apellei populi	74.23	apulia ventus Arabulus, plantas frigore ex-	
antaea populi	71.18	apennini sylua Sila	35.50	urens	254.51
antai opus & regia Tingi	55.	apennini montis descriptio	33.47. & inde	apulorum genera tria	38.33
41.49.		apennini iugis Sabini vtring. clauduntur		apuscidamus lacus Africe, in quo nihil proie-	
antandros oppidum	66.17	39.5		ctum mergitur	439.41
antandros insula eadem cum Andro	49.11	apenninus saepe tremere visus	21.56	aqua Sextiae oppidum	32.47
antarados oppidum	62.36	apesantus mons	45.3	aqua Statyellorum oppidum	33.51
antarados insula	62.36	aphas fluius	43.52	aquenses populi	34.3
antariani populi	74.22	aphrodisias oppidum	47.22	aquicaldenses populi	31.48
antemna oppidum	35.26	aphrodisias populi liberi	65.15	aquileia oppidum, & eius flumina	40.39
anthane oppidum	44.57	aphrodisias insula	54.29. & 79.40	aquiloni populi	38.38
anthedon portus	45.8	aphrodisias regio	66.14	aquinate saltus	39.45
anthedon oppidum	45.39. & 61.31	aphrodisias promontorium	64.48	aquinum oppidum	34.57
anthemus fluius	70.45	aphrodisium oppidum	34.28	aquitania fines	53.4
anthemus oppidum	46.43. & 80.21	aphrodisium flumen Pyrrhae feminas steri-		aquitaniae populi	53.22 per totum caput
anthemusa insula	67.29	les facit	439.6	arabes Scenite	63.25
anthemusa oppidum	63.20	aphroditis oppidum	61.4	arabes Rhetaui	63.20
anthina insula	67.37.	aphroditopolites Aegypti nomos	59.36	arabes Ascite	84.36
anthium oppidum	46.26	apia olim dicta, quae postea Poleponnesus		arabes Autei Gnebadeig,	84.3
anthropophagi Scythiae populi	51.2. & 74.	44.21		arabes Aroei	80.15. & 81.15
32. & 89.58. & 90.4		apidanus fluius Thessaliae	56.10	arabes Mefei	8.17
antropophagi Aethiopia	86.28	apiennates populi	39.34	arabes Orei	71.42
antibacchia insula	84.23	apilas fluius	46.30	arabum habitus qualis	83.34. & inde
antichthones vbi crediti	77.4	apina & Trice oppida à Diomede euerfa		arabum fines Meroen vsque protenduntur	
anticyra insula	367.9	38.36		84.41	
anticyra oppidum	44.16	apiola Latinorum oppidum à Tarquinio rege		arabie descriptio	61.7. & 79.35. & 82.6.
antiadalei populi	83.59	captum	35.34	& inde	
antigononfes populi	43.38	apyre oppidum	64.30	arabia felix	61.7. & 63.27. & 22.12
antigonea Arcadiae oppidum	45.15	apis vicus	58.46	arabia bona sui parte sterilis	61.9
antigonia Troadis oppidum	66.22	apitami populi	82.45	arabie solitudines	85.1. & 86.26
autigonia Macedoniae oppidum	46.32	apolloniae & hydruntis distantia	38.20	arabiam solus Rom. Aelius Gallus arma intui-	
antilibanus mons	62.49	apollonia Macedoniae oppidum	42.	lit	83.26
antiochia Syriae regio	61.20	18		arabia citerior sub quo parallelo sita	87.
antiochia oppidum	62.42. & 63.18. & 64.4. & 65.7.10. & 68.49. & 73.29. & 74.1. & 81.22.52. & 88.2. & 314.2.	apollonia quondam Corinthiorum colonia		59	
antiochia Syriae descriptio	62.42	42.18		arabia Eudemon	81.48
antiochi insula	67.7	apollonia Thraciae oppidum	47.9.26	arabia Merorum situs & oppida	63.12.
antiochia regio Asia in mare Caspium ver-		apollonia Cyrenaeae oppidum	58.6	17.	
gens	18.24	apollonia Idumaeae oppidum	61.34	arabia mensura	83.9
antiochenfes populi	46.36	apollonia Troadis oppidum	66.18.36	arabani, Aethiopiae oppidum	86.21
antiphellos oppidum	64.30. & 447.34	apollonia Ponti insula	72.19	arabici sinus descriptio	79.37
antipodes an sint	17.36. & inde	apolloniatarum insula	51.55	arabici sinus & Aegypti maris distantia	
antipolis oppidum Narbonensis Galliae	32.45	apolloniatarum crater bitumine scatens		19.16	
antipolis, id est, Ianiculum	35.25	27.42		arabis oppidum à Nicanore Macedoniae pra-	
antirrhium promontorium	23.37.	apolloniaticum bitumen liquidum est	497.26	fecto conditum	80.16
& 44.5		apolloniatae Cariae populi	65.14	arachosiorum oppidum	75.15
antissa oppidum	24.45. & 67.46	apollonos hierite populi	65.23	arachota populi	76.51
antissa insula Lesbos adiuncta	23.30	apollonidenses populi	66.40	aracynthus mons	44.9
antium colonia	34.28	apollinis Aetij templum	43.54	arachosia regio, oppidum, fluius	77.47
antixeni populi	76.47	apollinis Phaeij portus	44.12	arados oppidum & insula	26.40. & 62.36.
antobroges populi	53.29	apollinis oraculum Delphicum	44.14	& 66.51	
antonio polita populi	65.22	apollinis promontorium	57.8	aramei populi	74.19
anxa oppidum	38.17	apollinis vrbs	60.41	aranditani populi	54.16
anxani Italiae populi	38.48	apollinis Clarij templum	65.46	aranium oppidum	84.45.50
anxantini Italiae populi	38.50	apollinis Clarij specus mirus	27.6	arapotes lacus	60.53
anxur oppidum, id est Terracina	34.39	apollinis & Marfya certamen iuxta Audcre-		ararauelos populi	58.14
		nas	64.60	araris flumen	32.32
		apollinis Didymaei ara vbi, & à quo erecta		arases populi	68.21

INDICIS PLINIANI

aratiatici populi	73.1	argyrunum oppidum	41.49	arsa oppidum	31.1
aratia insula Neptuno sacra	79.50	argua lunonis templum	35.36	arsacia regio	79.60
arauisici populi	42.34	argolicus sinus	44.59	arsagalisa populi	76.48
arautio oppidum	32.46	Argos hippium Italia oppidum	38.35	arsamote oppidum	71.47
araxes fluius Otene & atropatene regio		Argos Hippium Gracia oppidum	45.1	arsanus fluius	63.10
num terminus	73.31	argos pelagicum regio eadem cum Thessalia	45.55	arsania fluius	ibid.
araxu fluius orcus	71.45			arsennaria oppidum	57.6
araxum promontorium	44.44. & 48.18	argos Amphiloichium	43.38	arsia fluius	33.27.30. & 40.55. & 41.
arba insula	41.51	aria insula Marti sacra	72.21		43. & 42.45
arbalo oppidum	163.18	aria regio	87.25	arsicodani populi	83.5
arbelitis regio	73.27	ariaca populi	74.21	arsinoe oppidum	58.5.8. & 60.47. & 61.12.
arbiurum gens	78.34. & 49.47	ariacos oppidum	68.1		& 63.54. & 66.59. & 53.57
arbu fluius	79.42. & 91.28. & 127.50	ariana regio	78.2	arsinoite nomi duo	59.43.45
arca oppidum	62.16	ariani populi	79.57	arsinoites Aegypti nomos	60.47
arcades in Latio	34.25	ariadunum oppidum	30.38		& 504.57
arcadia, descriptio, nomina, oppida, populi		ariadunum, Betica vrbs	30.38	artabaita populi quadrupedum ferarum mo	
45.14. per totum caput		arycanda oppidum	64.8	do vagantur	86.29
arcadia gemma	521.5	arycandus fluius	64.29	artabrum promontorium	28.12
arcadia flumina	45.21	aricia oppidum	34.58		& 53.54
arcadia montes	45.19	aricia arua carbonis contactu ignem con-		artabrum gens	53.59
arcadia Creta oppidum	441.59	cupiunt	27.58	artacabane oppidum ab Antiocho munitum	
arcadia asini maximi	121.38	aricnates populi	39.34		78.27
archelai colonia	70.6	arij populi	76.51.53. & 79.5	artaceon insula cum oppido	68.47
archeopolis oppidum	65.53	arij populi bellicosi	83.31	artacacna oppidum	78.25
archidemias fons	37.21	arimassj populi	51.29. & 74.22.	artace portus	67.58
archippe oppidum	38.58		& 89.56	artaxata oppidum	71.49
archous fluius	81.23	arim. num colonia & fluius	39.39	artaxatorum & Gaza distantia	73.32
arcilachita populi	51.12	arimphae populi	71.11. & 72.53	artemesium oppidum	49.4
arcobricenses populi	31.53	ariorum oppidum Alexandria	75.14.	artemisia insula	36.41
arconnesus, id est Cyzicum oppidum olim in-		arisbe oppidum	66.29. & 67.45	artemisus mons Arcadia	45.20
sula	67.60	aristaeum oppidum	47.25	artemita Acheloi insula	43.59
arconnesus insula deserta	50.6	aristera insula	48.24	artemita oppidum	80.15
ardanus ager	24.46	arivus fluius	78.25	artemite insula	49.22
ardea oppidum a Danae Persei matre condi-		armalchar fluius idem cum Euphrate	80.	artemius mons	45.3
tum	34.27		27	artheidon insula	67.42
ardens montes rubore ignis speciem praben-		armedon insula	48.51	arbita populi	42.6
tes	85.58	armeniarum duarum descriptio	capite	artigi oppidum	30.37
areata populi	47.7	nono libri sexti. per totum		artigula insula	85.18
arechipopuli	71.5	armenia minoris & Neocæsarea terminus		artimia stagnum	68.2
arecomitorum gens	32.51	amnus Lycus	70.13	aruerni populi liberi	53.28
arelate oppidum	32.46	armenia maioris & Cappadocia terminus		arunci Baetica populi	31.2
aremorica regio	53.4	Euphrates	71.39	arunda oppidum	31.2
arene oppidum	45.53	armenia virrusque oppida	71.47. & inde	asacha populi	86.11
arethyrea regio	44.45	armenia totius mensura	71.50. & inde	asachai populi Aethiopes	111.17
arethusia lacus omnia pondera illata substi-		armenia porta	64.23	asai populi	74.22
net	80.58	armenochalybes populi	70.26. & 72.2	asampata populi	71.24
arethusij populi	46.36. & 62.60	armine oppidum	69.57	asana fluius	56.6
arethusia oppidum	46.49. & 83.25	armista populi	42.7	asange populi tigri fera scatentes	76.25
arethusia fons Syracusanus	25.41. & 37.21	armozi populi	79.47	asar oppidum	86.18
arethusia Boeotia fons	41.43	armua fluius	87.22	asalo oppidum	61.32. & 87.60
arethusia Euboea fons	49.4	armuza regio	79.31	ascandalis oppidum Lycia	64.34
aretij oppidi murus lateritius	497.60	arnates populi	38.24	ascantia Phrygia locus	68.10
aretij oppidi vasa fictilia	496.3	arne oppidum	45.6	ascantia insula	49.44
aretini populi	34.2	arnus fluius	33.56	ascantia insula Troadi adiacentes	67.42
aretino agro peculiaria vitium genera	202.	arocelitani populi	31.53	ascantius lacus	68.27. & 446.2
20		arocho fluius	37.57	ascantius sinus	68.27
areua fluius	32.8	aroei arabes	80.15. & 81.7	ascantium flumen	68.8
areuaci populi	32.8. & 53.48	arofapes fluius	78.25	ascantici populi	71.18
areus fluius	68.9	aroteres Scyria	47.21. & 73.14	ascia loca quæ	20.56
argennos insula	67.27	aroteres populi Aetiopia contermini	84.	ascuta Arabes qui, & vnde dicti	84.36
argenteus fluius	32.43	23		ascomarci populi	71.19
argentini Italia populi	39.44	arpani populi	38.40	ascrium oppidum	42.8
argenus insula	78.42	arpinates populi	34.59	asculum colonia	39.12
argeta populi	78.28	arra oppidum	83.12	asdathe Caucasii montis incola	522.2
argæus mons	70.10	arrai Sarmata	47.6	ascloppidum	86.19
argia insula	67.18	arrebaci populi	31.28	aseni populi. trium vrbiu incola	76.44
argyna oppidum	44.12	arrhene regio	81.4	asgilia insula	82.34
argynsa insula	66.36. 126.40	arrotreba populi	53.43. 9	asia descriptio. a capite nono libri quinti vs-	
argyria insula	76.59	arrotrebarum promontorium	54.24	que ad finem	
argyrippa oppidum	38.35	arruci Baetica oppidum	30.45	asia tertia orbis pars	29.50
				asia	

P A R S S E C V N D A.

T 2 *aulon*

INDICIS PLINIANI

aulon Cilicinus maris pars	66.60
aurios insula	53.46
aurilia Carisa, Batice oppidum	31.5
auricornu promontorium	131.15
aurinini populi	34.6
aurum vehentes fluuij	463.55
aurunci Latij populi	34.25
auruspi oppidum	86.15
ausci populi	53.26
auser fluuius	33.56
ausetani populi	31.40.46
ausones populi	34.26. & 37.51
ausonium mare quod, & cur ita dictum	35.55. & 37.50
austageni populi	27.26
austrauia insula	52.23. & 517.10
austrinu polus Dramaſa ab Indiſ appellatus	76.5
autarida populi	82.57
autei populi Arabia	84.3
autololes populi	56.2. & 56.19.58
autololum insule	87.1
automate insula	23.17. & 49.42
automela oppidum	76.33
autrigonum gens & ciuitates	32.8
auellani populi	34.59
auximates populi	34.59. & 39.14
axantos insula	52.52
axatiara oppidum	30.44
axenos Pontus primum dictus, qui poſtea Eu- xinus	50.16. & 69.30
axiaca populi	50.54
axius fluuius	46.32.34
axon fluuius	64.44
axa oppidum Armenia minoris	71.47
axali populi	42.34
axanum mare	79.37. & 84.18
axarci populi	83.60
axibintha insula	49.46
axochis oppidum	80.20
axones populi	80.18
axotus oppidum	61.32
axuritanum oppidum	57.54

Abanenses populi	31.59
Rabba oppidum	55.57
Babylonia regio	61.18.
	& 80.27. 30.35. & 87.53
Babylonicum bitumen	497.26
Babylonie fertilitas	80.37
Babylonij diem suum a Solis exortu ad alte- rum Solis ortum obseruant	21.14
Babylonia campus ardens	27.39
Babylonis muri bitumine ferruminati	497.44
Babylonis vrbis descriptio	80.29. & inde
Babylon Chaldaea caput	63.40
Babyrace oppidum	81.26
Bacascani populi	83.19
Bacchi ara & termini	74.11
Bacchia insule	84.23
Bachiliae populi	83.17
Bachina insula	67.42
Bactri populi	74.3.8
Bactrianorum lacus sale astuantes	443.30
Bactrum oppidum & flumen	74.8
Bactra oppidum	73.52
Bacuntius fluuius	42.37
Badanathe oppidum	83.14

Babro oppidum	30.38
Batarreni populi	62.57
Batica Hispania pars	30.9
Batica mensura	31.14. per totum
Batica vnde dicta	30.15
Batica fertilitas	30.16
Batica conuentus quatuor iuridici	30.17
Batica oppidorum numerus	30.18
Batica quot colonia	30.18
Batica quot municipia	30.18
Batica finis Murgis	30.26
Batica adiacentes insula	53.25
Batis Hispania fluuius	25.26. & 30.21.30
Batis fluuij in ripis putei astu crescente mi- nuuntur	30.26
Betulo oppidum	33.12
Betulonenses populi	31.48
Bagada oppidum	84.47
Bagrada fluuius	57.30. & 111.28
Baiarum portus	34.50
Balanea oppidum	62.39
Balari populi	36.59
Balbura oppidum	64.36
Balcea oppidum	66.34
Baleares insula	36.1
Baleares funda bellicosa	36.2
Balearis terra serpentes necat	499.12
Baleares insula cuniculis abundans	36.8.
	& 126.45
Balearibus insulis aues peculiares	153.7.15
Balearicum mare	35.54
Balesium oppidum	38.23
Balsa oppidum	54.10. & 58.26
Balsenses populi	54.17
Baltia insula	516.40. & 518.31
Bambyce oppidum	62.54
Bamborum flumen crocodilis & hippopota- mis refertum	56.23
Banasa colonia	55.57
Bannomanna insula	52.5
Bantini populi	38.6
Banurri populi	56.58
Baracum oppidum	58.35
Baragaia oppidum	84.30
Baramalacum oppidum	83.15
Baraomate oppidum	76.44
Barasci populi	83.5
Barbatia oppidum	82.24
Barbesula oppidum & flumen	30.24
Barce promontorium	56.21
Barce oppidum	58.9
Barcino oppidum	31.41
Barderate oppidum	33.49
Barduli populi	54.20
Barca oppidum	31.29
Bargeni populi	84.39
Bargyla oppidum	65.6
Bargylitici campi	65.31
Bargylus mons	62.38
Bargus fluuius	47.50
Barion oppidum	38.27
Baris locus Milyis vicinus	68.23
Barra oppidum	40.31
Barfabocases populi	53.26
Basac insula	82.46
Basilica insula	52.10
Basilicus finis	65.24
Basilide populi	51.8.27
Basta oppidum	38.18

basterbini populi	38.41.
basterna populi	50.47.
	& 52.33
bastitania regio	30.39
bastitani populi	31.59
bastuli populi	30.27. & 31.27. & 32.1
bataurorum insula	52.37
bataui populi	53.13.
bateni populi	74.8
batia oppidum	85.54
bathea Ponti	25.56
bathymii populi	82.39
bathynias fluuius	47.33
bathys fluuius	70.29
batinum flumen	39.10
batrasabbes oppidum	82.36
batum flumen	35.43
baucidas insula	48.25
bauli locus	34.50. & 141.2
bauma oppidum	84.56
bebiani Ligures	38.39
bebrycum gens	66.42
becare portus	79.21
becchires populi	70.21
bedefis flumen	39.41
begetri populi	53.23
belbina insula	48.25
belendi populi	53.24
belerides insula	36.57
belgica Gallia pars	53.3
bellitani populi	31.59
bellouaci Gallia populi	53.8
belon oppidum	70.22. & 55.47
belus riuus	62.20. & 513.3
beli loui templum apud Babylonios	80
	33.
belunum oppidum	40.57
bembiniadia oppidum	45.19
benacus lacus	26.2. & 41.76
	& 133.2
beneuentum oppidum	38.37
beni populi	47.2
berbesula oppidum	31.6
bercorates populi	53.25
berdri gei populi	74.3
bercynius tractus	65.16
bercynius mons buxo abundans	225.46
beregrani populi	39.15
berenice oppidum	20.46. & 58.5.
	6. & 84.2.8.14
bergi insula	52.59
bergomum oppidum	40.28
bergomates populi, eorumque origo ibidem	31.
berytus colonia	62.33. & 88.6
bermius mons	46.4
berneses populi	40.59
bercea oppidum	46.29. & 63.35
bercenses populi	62.60
berofus collis	27.1
berresa oppidum	84.59
besaro Batice oppidum	31.6
besbicos insula	68.50
besbicos quondam Bithynia coniuncta	23.
	27
besippo portus	30.22
besippo oppidum	31.6
besi populi	46.60
beta oppidum	84.46
betasi populi	53.10
betbole-	

P A R S S E C V N D A.

T 2 48.28
Caci-

INDICIS PLINIANI

cacinos fluuius	37.57	calydna insula	49.46.1. & 67.17. & 161.46	canopicum oppidum	57.54
cacorum oppidum Chalcedon	68.37	calydna oppidum	64.44	canopicum Nili ostium	59.25.31.
cacubia Campania agri	34.45	calinga Indiae populi	75.29.39.	canopianum Africa oppidum	57.57
cacubi agri fluctuantes insula	24.30	calingij Arabia populi	83.21	canopes insula	66.46
Celestini populi	39.35	calingon promontorium	76.19	canopus sydis celeste	77.31
celina oppidum	41.3	calinipaxa oppidum	75.23	cantabra Indiae fluuius	76.14
calium oppidum	38.23	caliordi populi	51.12	cantabri Hispania populi	31.36. & 32.
cane insula	37.34	calypsus insula Ogygia	37.59		
caneum promontorium	48.59	calisse populi	75.55	cantabria magnetem gignit	481.40
canyis promontorium	55.49	callipolis	47.44. & 49.26	cantabria plumbo nigro fecunda	482.26
canina oppidum	35.24	callipia fons	65.44	cantabria mons ferreus	481.45
canici populi	47.2	calirrhoe oppidum	63.18	cantabrorum regio	53.39
canica regio	47.35	callirrhoe fons	45.36. & 61.60	cantaces populi	78.1
canites portus	45.6	calliste insula	49.41	canteci populi	71.25
capori populi	53.45	calostoma Danubij fluminis ostium	50.39	canucha fluuius	75.33
cere oppidum	33.60	calpas portus	69.46	canusum oppidum	38.28.34
ceretanus fluuius	ibid.	calpe mons in finibus Hispania	29.59.	canusij lana	123.45.49
casani populi	83.24	ES 30.7. & 69.33		canusij purpurissum	487.37.
casaraugustani populi	63.58	calucones populi	41.33	capastites Aegypti nomos	59.40
casaraugustanus conuentus	31.23	calucula oppidum	30.53	capenates populi	34.4
casaraugustana colonia	31.48	camaca populi	74.22	caperenses populi	54.17
casarea siue Casaria Mauritania oppidum	31.30. & 57.8	came populi	74.22	capeus sinus	82.29
casarea Palestina oppidum, ab Herode re-		camalodunum oppidum Britannia	21.8	caphareus promontorium	48.59
ge conditum	61.34. & 88.1	camari insula maxima	82.49	capheris insula	50.7
casarea minoris Armenia oppidum	71.47	camatullicorum regio	32.42	caphya Arcadiae lucus	236.57
casarea Decapoli oppidum	62.15	cambalidus mons	81.32	capillati Alpium populi	33.41. & 41.27
casarea Cappadociae oppidum	70.10	cambydes fluuius	73.16	capina insula	82.44
casariana colonia	30.49. & 54.13	cambyssu ciuitas	83.45	capissa oppidum à Cyro dirutum	77.46
casarienses Ionia populi	66.4	cambolestri populi	32.50. & 53.27	capissene regio	77.46
casariensis Maritima	57.4	cambusis oppidum	85.5	capitalia mons Indicorum altissimus	76.29
casaris Dictatoris colonia Pharus	66.47	camelides insula	67.27	capitulum oppidum	35.1
casari venales populi	31.58	camelani populi	39.28	capotes mons	63.6
casarobricenses populi	54.17	camarina oppidum	37.23	cappadocia sub quo parallelo sita	88.6
cena oppidum	39.43	camerum oppidum	35.26	cappadociae alabastrites	503.53
cagulata populi	83.4	camertes populi	39.25	cappadociae descriptio	70.6 per
caietia portus	34.40	camina insula	49.45	totum caput	
caius amnis	66.11.33	camirum oppidum	67.10	cappadociae situs & termini	71.32. & inde
cainas fluuius	75.28	cammanene regio	70.12	cappadox fluuius	70.13
cayster fluuius	65.42	campania incolae sepius mutati	34.49	cappagum oppidum	31.7
calabria Italia regio	38.10.12	campania laus	33.9. & inde.	capraria insula	36.6.40. & 87.15
calabria nomina, situs, mensura	38.12	ES 34.43. & inde		caprasia ostium Padi	40.6
ES inde		campania tam hyeme, quam estate fulmini-	14.34	capreae insula	36.48
calabria adiacentes insula	42.49	bis obnoxia		capreta populi	66.43
calaguritani populi	31.50.54	campania colles Leucogaei sulphure abundant	497.6	capros fluuius	64.54
calamine insula natantes	24.22	camponi populi	53.25	capstani populi	57.60
calamissus oppidum	44.12	camseonyxis flumen	70.29	capua oppidum	34.57
calamos oppidum	62.45	camuni populi	41.20	capua vnde dicta	34.57
calapis fluuius	46.36	cana oppidum	79.16	capitibus carentes homines	59.20
calaris, seu potius Catulis oppidum	28.17	canae Aeolidis oppidum	66.11	carabi fluuius	74.40
calathusa insula	50.6	canae Lyciae oppidum	64.34	caralitanum promontorium	36.55.57
calatie oppidum	34.60	canaius fluuius	66.11	caralitanis populi	36.59
calatis oppidum	47.19	canaria insula	87.17	carambis promontorium	51.17. & 69
calauria insula	48.24	canarij Mauritaniae populi	56.47		
caleponia sylua	52.48	canastrea promontorium	46.41	carambucis fluuius	72.52
calentum oppidum Hispania, mirig, eius la-	496.51	canatha oppidum	62.14	caranitis Armenia praefectura	63.5
teres	496.51	canauna regio	82.45	carastasi populi	71.21
calenus ager	34.45	canchleis populi	61.10	carbilesi populi	47.1
caleni agri aqua vini modo inebrians	26.	candaui montes	42.15	carbilesi populi	47.2
59		candei populi serpentibus vescantur	84.6	carbonaria Padi ostium	40.9
calenum oppidum	34.60	candyba oppidum	64.34	carbrusa insula	50.6
calete insula	50.7	candidum promontorium	57.25	carbulo oppidum	30.43
caleti Galliae populi vela ex lino texunt	282.	candrogari populi	86.21	carcasum, siue Carcaso, oppidum	32.49
40		canis fluuius	82.38	carcastiocerta oppidum	71.48
callet oppidum	30.53	canina capita habentes homines, pro voce la-	59	carcinetes sinus	51.5.10.14.
calletanus ager	34.9	tratum edunt	90.51		
calycadnus fluuius	63.55.59	canum ciuitas	60.46	carcine oppidum	51.6
calichorum flumen	69.49	canmenusatum insula	52.37	cardalena regio	82.43
calydon oppidum Aetoliae	44.3	canenjes populi	38.41	cardamyle oppidum	44.56
calydromus mons	45.60			cardamine insula	84.4
				carda-	

P A R S S E C V N D A.

cardaia oppidum	83.1	carthaea, Cei insula oppidum	48.56	catabani, siue Catabanes Arabia populi	61.
carditenses populi	62.59	carthago colonia in Carthagini magna ve-	8. & 82.58	catabathmos vallis, & oppidum	58.12. &
cardia oppidum	47.39.48	stigijs condita	57.30	58.40.	
cardines mundi apud Hyperboreos esse cre-		carthagini magna & Oceani distantia	58.		
duntur	51.33	50		cataceti populi	71.26
carduchi populi, qui & Cordueni	73.43	carthagini noua & Dianij distantia	36.1	catadupi Aetiopia populi	60.9.
carene oppidum	66.12	carthago noua Hispania oppidum	31.29	& 84.44	
carenses populi	31.54	carthago Hispania Paenorum opus	31.29	catana oppidum	37.18.20
caientini populi	38.49	carthago magna à Tyrjs condita	66.55	cataonia regio	69.59. & 70.11. & 71.
caresa insula	48.51	carthago sub quo parallelo	87.55	36. & 88.6	
caresus fluuius	66.6	carthaginiensis Hispania conuentus	31.23	cataraëtis Euphratis	63.16
cares Tanaidis finitima olim tenuerunt	71.	56		cataraëtis Nili	60.8
14		cartris Cimbriorum peninsula	52.20	cataraei populi	82.35
caretha insula	67.3	casamarripopuli	86.16	catari populi	42.34
caria regio	64.41.42. & 55.7.17.31.59	casandra insula	79.50	catenates populi	41.32
caria oppida	65.3. & inde	casandrus insula	79.45	cathei montes	71.21
Carie lychnites	521.28	cascantenses populi	31.52	catili populi	41.15
Carie boues aspectu deformes	122.46	casilinum oppidum	126.26	catina oppidum	45.16
caria insula, & oppidum	67.22	casinatis agri fluuius mira natura	26.42	catizi qui & Pygmai Thraciae olim incolae	47.23.
caria Carie oppidum	65.6	casinum oppidum	34.60	catoni populi	71.26
carietes populi	32.4	casyrus mons	81.40	caturigis populi	33.43. & 40.32. & 41.
carina oppidum	68.14	casiri populi	74.44	26.34	
carini Germaniae populi	52.31	casij montis mira altitudo	62.46	cauarum oppidum Valentia	32.47
carynia oppidum	207.47	casius mons	61.9.25. & 62.46. per totum	caucada populi	71.22
carosueltes populi	53.19	casij louis delubrum	61.5	caucasica porta	72.7
caripeta oppidum	83.28	Casmonates populi	33.43	caucasus mons	64.21. & 70.37.51.
carisa oppidum	31.5	casos insula	49.39.48. & 67.13	& 71.56.60. & 73.4.13.16.25. & 74.2.	
carissimum castellum	16.7	caspestium flumen nobile	74.23	19. & 76.12	
carissa oppidum	69.60	caspia gens	73.49	caucasica accola Phicari & Asdata	522.2
carystium marmor	49.5.	caspius mons	64.25	caucasus mons, alio nomine Graucasus dictus	74.19
& 502.56.59		caspium mare Oceani sinus	71.55. & 72.57	caucenses populi	32.7
carystos oppidum	47.55. & 49.4	caspij maris mensura	72.60. & inde	cauche campi	81.10
carinace populi	71.18	caspij maris forma	73.8	cauchi Germaniae populi	52.32.38.221.14
carmani populi	87.52	caspij maris descriptio generalis	72.57	caudini populi	38.38
carmania regio	78.36. & 79.57	caspij & Pontici maris distantia	19.17. &	caulonij oppidi vestigia	37.53
carmania ora mensura	79.29	72.13		caunos oppidum	64.47. & 88.8
carmania oppida	79.31	caspij maris, & Cimmerij Bospori distantia	72.50	caunus patria Protogenis	491.42
carmania alabastrites	503.52	72.50		caurarani populi	83.24
carmania murrhina	515.39	caspij populi	73.18	caurasia Batice populi	30.47
carmania callis gemma	522.3	caspia porta	64.23. & 72.7. &	caurenenses populi	54.18
carmelum promontorium, & oppidum	62.19	73. 20.35. & 76.40. & 88. 6. & 443.		cauros insula eadem cum Andro	49.10
carnapa populi	71.23	33		cea insula	48.54
carina oppidum	62.39	caspium mare à Cyro amne appellari inci-	73.18	cea insula caprificus trisera	228.46
carnon oppidum	45.16. & 83.16	pit	81.20	cea insula pars à mari absorpta	23.46
carorum regio	40.40. & 41.16.	caspij maris & Assyria distantia	16.23. & 46.43.	cea fons bibentium vocem hebetans	439.24
& 42.23		casandria oppidum	46.48	cebrechia oppidum	66.23
carorum oppida quae interciderint	41.	& 496.30.		cecinna fluuius	33.57
3		casera oppidum	43.39	cocryphalos insula	48.25
carnunti populi	50.45	casopae populi	48.5	cecropia oppidum	105.36
carnunum Pannonia oppidum	517.20	castrope oppidum	73.16	cedrei populi	61.9
carnuti Galliae populi	53.18	castros fluuius	63.50	celadussa insula	42.56
carinus oppidum	83.2	castropolis oppidum	54.23.105.50	cele insula	67.43
carpasium oppidum	66.59	castiterides insula	63.58	celana oppidum	64.57. & 68.14
carpathos insula	48.45. & 49.47. & 67.13	castabala oppidum	119.41	celegeri populi	39.42
carpathium mare quod, & vnde dictum	49.	castabalenenses canum cohortes ad bella nutri-	44.14	celeia oppidum	42.24
47.67.13		unt	46.20	celenderis regio, & oppidum	63.52
carpetania regio	32.2	castalius fons	47.30	celerini populi	32.16
carpetani populi	31.27	castana oppidum	53.8	celeste populi Thraciae	47.3
carpentoraëte oppidum	32.50	castanos finus	57.30	celenses populi	31.50
carpi oppidum	57.31	castalogi populi	30.53	celta populi in Hispaniam transferunt	30.
carre oppidum	63.18. & 443.40	castra Cornelia, Africa locus	30.38	28	
carrea oppidum	33.50	castra gemina Batice oppidum	35.2	celtiberi populi	31.28
carrei populi	83.14.32	castra vinaria Batice locus	37.53	celtiberie caput Segobrigenses	32.1
carcolani populi	38.51	castrimonienenses populi	31.58	celtiberie finis Clunia	32.10
carfulani populi	39.25	castrum nouum, maris Adriatici oppidum	38.5	celtiberie adiacentes insulae	54.23
cartadulorum regio	90.57	33.28. & 39.10		celtiberie asina ingentis pretij	121.56
cartana oppidum	77.59	castrum Consilium	39.25	celtica vrbs Hispania	30.44
carteia	30.23	castulonenses populi		celtica Galliae regio	53.3
cartenna colonia Augusti	57.7	casuentum fluuius		Celtici	
Carteria insula	67.41	casuentillani populi			

INDICIS PLINIANI

Celtici, Lucensis conuentus populi	32.14	chalcerilis insula. Marti sacra	72.21	choma fluuius	64.34
Celtici Nerie, Hispania populi	53.43.45. &	chalcia Rhodiorum insula fertilissima	240.	chomari populi	74.3
54.7.19		53		chorasmij populi	74.5
Celticum promontorium	53.43.60	chalcidene regio Syria fertilissima	62.55	choromandarum gens	90.59
Cemelon oppidum	33.41	chalcis Euboeae oppidum	49.3	chorfari Scythiae, qui nobis Persa	74.19
Cenchrae portus	44.27. & 45.8	chalcis insula ante Aetoliam	48.12	chrysa oppidum	66.12
Cendeuia palus	62.21. & 513.3	Chalcis ad Belum, Syria Coeles oppidum	63.	chryse insula metallis fertiles	76.29
Cenestheris oppidum	83.18	35		chryse Serici maris sinus	74.41
cenicenses populi	32.50	chalcis olim dicta, quae postea Euboea	49.7	chryseis populi	76.23
cenomanni populi Galliae	53.18	chalcitis insula	68.58	chrysocheras promontorium	47.31
cenomannorum oppida	40.56	chalcadontis insula	49.6	chrysolopoli oppidum	68.39
centauri populi, eorumque inuentum	106.8	chaldaei populi	82.22. & inde	chrysothorhoas fluuius	62.11. & 65.19.
centuripini populi	37.27	chaldaici lacus	81.12.30.	& 68.29. & 70.38	
ceos insula	48.53	Chalybes populi	70.20. & 84.39	cia insula	48.48
cephalenia insula	48.13	chalonitis regio	80.48. & 87.17.19.	cyane oppidum	64.34
cephalenia pisces salsi	449.11	chambades mons	64.20	cyane fons	37.22
cephalædis, Sicilia oppidum	37.26	chaones populi	43.38	cyanea insula	51.53. & 72.19
cephalonesus insula	51.59	chaonia regio	43.38	cyanos fluuius	70.33
cephalotomi populi	70.49	charax oppidum	78.57. & 80.44. & 81.13.	cibarci populi	53.42
cephisia fons	45.36	39.48. & 82.18.83.9.11		cybeles sacerdotes Galli à Gallo flumine de-	
cephisus lacus	516.47	characena ciuitas	24.41	nominati	68.25
cephisus fluuius	26.56. & 44.15. &	characene regio	81.43	cibitani populi	54.18
45.45.50.51		characeni populi	51.12	cibyra oppidum	63.54
cephisus fluuij prodigium	232.24	charadrus oppidum	62.40	cibyrtarum in montibus Indus Asia fluuius	
cepi oppidum	70.60	charandra Troglodytica sinus	83.58	oritur	64.46
ceramicos locus Athenis	495.40. & 500.	charbanus mons	81.25	cibyrticus conuentus, seu Cibyratica iurif-	
51		chariati oppidum	83.14	dictio	64.52
ceramicus sinus	65.5	charybdis, periculosus maris Siculi locus		ciboton oppidum	64.58
ceramus oppidum	65.13. & 67.18	& 37.10		ciboton mons altissimus	23.40
cerane oppidum	68.14	charien fluuius	70.37	cica insula	53.46
cerastis insula	66.56	charmarum rex in India, eiusque vires	76.35	cychri populi	439.57
cerasus oppidum	70.21	charmei populi	83.15	cicynethos insula	49.52
ceranius mons idem cum Tauro	64.26	charonea scrobes	23.59	cyclades insula quae & vnde dicta	49.9.50.
ceranij montes non procul à Maoti	71.15	charti populi	52.33	& 88.8	
ceranui populi	42.3	chatramotia populi	82.59. & 83.32	cicimeni populi	71.9
ceranus fluuius	70.14	chelidonia insula	26.40. & 67.4.	cyclopi insula	67.16
cerbalus fluuius	38.30	& 141.34		cyclopi scopuli tres	37.19
cerbani populi	82.60	chelidonium promontorium	64.13	cicones populi	74.45
cerberion oppidum	71.1	chelonates promontorium	44.45	ciconum flumen, miraque eius natura	26.34
cerceta populi	70.49.53	chelonitis insula	82.46	ciconum regio	47.14
cerceti montes nobilissimi	46.8	chelonophagi populi	78.41. & 130.21.	cydamum oppidum	58.24.31
cercetius mons	67.31	chepta fluuius	75.17	cydara fluuius	77.27
cercia insula	67.38	cherrhonesus Thracia	47.17	cydnus fluuius	63.51
cercina insula	58.57	cherrhonesi Thraciae oppida	46.58	cydon oppidum	48.38
cercinitis insula	58.59	cherrhonesus Heracleitarum oppidum	50.	cydonia insula	67.50
terrealis Ebura, Betica oppidum	31.37	26		cydonia insula mirus fons	27.5
cerintus oppidum	49.3	cherusci populi	52.33	cydoniata, Creta populi	126.51
cermorum oppidum	46.50	cesius amnis	67.30	cygnus oppidum	70.32.40
cerne insula	86.45. & 144.25	Chia insula	67.33	cylibiani montes	65.42
cernetani populi	35.1	chiani populi	78.52	cyliani agri minium	467.21
cernetum oppidum	35.1	chione nymphea Chia insula nomen fecit	67.	cylibiani populi	66.4
cerretani Hispaniae populi	31.41	33		cileni populi	53.46
ceron fons	439.13	cbios insula	67.32. & 88.14	cilices populi	66.22
cesi populi	76.21	chium marmor	67.34. & 502.45	ciliciae regionis descriptio	63.47. & inde
cessero oppidum	32.49	chilmanense oppidum	57.54	ciliciae & Syria terminus Amanus	62.51
cestia gens	27.38	chimera castellum	43.47	ciliciae finis antiquus Melas amnis	63.57
cestria oppidum	43.48	chimera mons ardens	27.33. & 64.27	ciliciae porta	64.23. & 88.6
cestriui populi	43.39	chimerion mons	46.7	cilicium mare	64.9. & 66.60
cerius fluuius	66.36	chirogyllum insula	67.6	cilicij maris insula	66.54.
cetuma oppidum	84.59	chistofotagi populi	75.27	cilla oppidum	66.12
ceutrones populi	41.26. & 471.24	chytis insula Arabia	521.51	cillaba oppidum	58.23
chabria castra	61.25.	chytri oppidum	66.59	cillanicus Pisida tractus	68.23
chadisia oppidum, & fluuius	82.40	chytrophoria oppidum	65.50	cyllene, mons Arcadia	45.19
chaonia oppidum	70.14	chlamydia insula	49.20	cyllenes sinus	44.44
chelaon portus	45.46	chlorus fluuius	63.49	cimbri populi, Ingaunum pars	52.31
chalce insula & oppidum	44.13	choani populi	83.24	cimbris Alpes exuperata	499.33
chalcedon oppidum liberum	67.16	choara Parthiae regio	73.45	cimbrorum promontorium	52.14
chalcedon curcutorum oppidum appellatum	68.34	choaspes fluuius	81.11. & 440.33	cyme oppidum	66.8
	68.35	choatras mons	64.20	cimmerium oppidum, antea Cerberion no-	
		choatrae populi	71.9	minatum	711
				cimmerium	

PARS SECVNDA.

Cimmerium Italia oppidum	34.51	cyri regis ara, & termini	74.12	clodia fossa	40.12
Cimmerij populi	72.56	cyrisoborca oppidum	76.6	clodij forum	39.43
Cimmerius Bosporus	50.18.19. & 70.57	cyrus vbi sepultus	80.30	clostra Romana	34.29
Cimerij Bospori situs & oppida	70.57.	cyrnos insula, eadem cum Corsica	36.36	cluana oppidum	39.13
per totum caput		cyrni India populi	91.13	cludros fluuius	65.9
Cimmeris oppidum	66.18	cyropolis regio maritima	80.5	clunia oppidum	32.10
Cimmerum oppidum	51.22	cyrrhastica regio	62.56. & 71.16	clunienfis conuentus	31.23. & 23.2
Cimmerij Bospori, & Caspij maris distan-		cyrrhum oppidum	62.56	clupea oppidum	57.31. & 59.1.
tia	72.14	cyrrhesta populi Macedonia	46.31		
Ciminia sylua	24.47	cirrha oppidum	44.13	clupea terra scorpiones necat	59.1.
Cimolis oppidum	69.55	cirrhai Phocidis campi	Ibid.		
Cimolus insula	49.38	cirta colonia	57.20	clusini populi	34.4
Cymothoe fons	44.43	cysamum oppidum	48.38	clusiolum oppidum	39.32
Cinadopolis insula	67.25	ciserussa insula	67.17	clusium oppidum Porfena regis sepulchro no-	
Cynetha oppidum	45.17	cisiantibi populi	72.57	bilitatum	506.4
Cynethussa insula	44.36	cisipades Africa populi	57.48	cnemis oppidum	45.51
Cynethus insula	49.20	cisoripopuli	86.25	coboris insula	82.48
Cynamolgi populi	86.28. & 116.49	cissij populi	86.26	cobum flumen	70.37
Cynara insula	49.58	cissa insula	42.53	cocanicus lacus sale fecundus	443.25
Cincenses populi	31.54	cissa oppidum Thracie	47.42	coconda populi	76.39
Cingulani populi	35.62. & 39.15	cystiros insula	50.6	cocossates populi	53.24
Cynips fluuius, regioq;	57.46	cyste oppidum	84.52	cocinthum promontorium Italia longissi-	
Cinyria oppidum	66.59	cisthene oppidum	66.12	mum	37.53
Cinium oppidum	36.4	cythnos insula	49.16	codanus sinus	52.15
Cynocephalorum lacte viuentes homines	86.5. & 91.33	citarij populi	37.28	coe Syria regio	61.17. & 62.53
Cynopolis oppidum	61.3	citharista promontorium	32.41	celos portus Thracia Cherrhonesi	47.48.
Cynopolites Aegypti nomos	59.39	cyte oppidum	51.20		
Cynossema, Thracia locus, Hecuba sepulchro		cyteum oppidum	48.39	cogamus fluuius	65.22
nobilitatus	47.46	cythenus mons	73.45	colaicum promontorium	77.28
Cynos fluuius	82.35	cythera insula, & oppidum	48.21	colapiani populi	42.33
Cynthis insula eadem cum Delo	49.19	cirtheron mons	45.42	colarni populi	54.18
Cynthus mons	49.21	cytinum oppidum	45.55	colchica regionis descriptio	70.42. & inde
Cios fluuius, & oppidum	68.9	cytnos oppidum	48.42	colchica solitudines	72.2
Cyparissa oppidum	44.50	cyti insula	84.10	colchis auro & argento fecunda	463.2
Cyparissia insula	67.30	citium oppidum	66.58	colchis minio fecunda	467.20
Cyparissius sinus	44.50	cytorus mons	69.55	colchorum gens	70.29.42. & inde
Cyphanta portus	45.1	ciuitates mari absorpta	23.45	colchinium oppidum Dalmatia a Colchis con-	
Cypria insula tres in mari Lycio	67.3	ciuitates a minutis animalibus deleta	116.	ditum	42.18
Cyprius insula Syria aliquando adhaest		46. per totum caput		colentum insula	41.53
23.27		cyxi vrbis fons, mira, eius natura	439.	colentini populi	42.1
Cypri insula alumen	497.46	34.		colicantiorum gens	66.42
Cypri insula cores	503.20	cyxum Milesiorum oppidum	67.60	colinia insula eadem cum Cypro	66.58
Cypri Crystallus	515.50	cleon fons mira natura	439.39	colippo oppidum	53.53
Cypri adamas	518.15	clamptie, Magna Gracie locus	35.74	collatini populi	38.40
Cyprij smaragdi	518.59	clanius fluuius	34.42	collatia oppidum	35.26
Cypri opalus	520.9	claria populi	47.6	colligat Aethiopia oppidum	86.20
Cypri insula descriptio	66.53. & inde	clarij Apollinis templum	65.46	collodu insula	36.58
Cyprus nouem oliarum regnorum sedes	66.53	clarij Apollinis specus mirus	27.7	colobona oppidum	30.48
Cypri mensura	66.53. & inde	claritas Iulia, oppidum Batia	30.52	colocasis insula	84.19
Cypri varia nomina	66.57	clastica colonia	32.43	colone oppidum	66.20
Cypsela oppidum	47.16	clastica, Mesopotamia oppidum	80.20	colonia equestris	53.11
Circeij quondam insula, recessu maris conti-		claterna oppidum	39.43	colonia Agrippinensis	53.12
nenti adiuncta	23.5. & 34.34	claudia Norici oppidum	42.24	colonis insula	48.24
Cyrceij oppidum, antiqui Latij terminus		claudia praefectura	34.5	colopena regio	70.8
34.23		claudij Caesaris colonia	42.25. & 55.46.	colophon oppidum	65.45
Circius mons	64.20	& 62.22. & 70.6		colophonij bellorum causa cohortes canum	
Cyrenaica prouincia	57.51. & 87.54	claudius mons	78.58	alebant	119.40
Cyrenaica rupes Austro sacra	12.39	claudiopolis oppidum	63.14	colophoniorum oraculum	27.6. & 65.46
Cyrenaica prouincia descriptio	58.4	clazomene oppidum	65.50	colosse oppidum	68.14
per totum caput		clazomenij populi	71.14	colossensis fluminis mira natura	440.8
Cyrenaica mensura	58.41	cleone oppidum	45.41. & 45.18. & 46.47	colpe oppidum	65.55
Cyrenaica finis Carabathmus	58.40	clibanus mons	27.18	coluba populi	75.55
Cyrenaicus ager in ora tantum fertilis	58.	clibanus oppidum	63.60	colubaria insula	361.7
15		clides insula	67.1	columbaria insula	36.42
Cyrene oppidum	58.6.11	chylipenus sinus	52.19	columna Rhegia	35.48
Cyrenaba fluuius	74.41	cliternia oppidum	38.32	comagene regio	27.21. & 61.19. & 63.
Cyrnus insula ante Aetoliam	48.12	cliternini populi	38.51	13.17.21. & 70.11. & 71.33. & 73.26	
Cyrus fluuius	17.43.44.59. & 73.13.	clitorum oppidum	45.18	comana oppidum	70.7
17.50. & 74.28		clitorij lacus aquae vini tadium afferunt	439.25	comata Gallia	53.2
				comenses populi	68.22
					comen-

INDICIS PLINIANI

comensis lapis in vasa excavaatur	510.58	corinthiorum pertus Lechaum	44.39	creta insula quibus animalibus careat	126.
comini populi	38.57	coriolani populi	35.28	49	
commani populi	74.4	coryphanta oppidum	68.28	creta centum olim urbibus clara fuit	48.31
commone insula	67.38	coryphas oppidum	66.13	creta insula descriptio	48.29. & inde
complutenses populi	31.54	coryphasium oppidum	45.5	& 88.2	
compsani populi	38.38	cornalos fluuius	66.16	creta labyrinthus a quo factus	505.39
compusa oppidum	68.35	corneates populi	42.34	creta insula mensura	48.33. & inde
comum oppidum ab Orebijs originem traxit	40.28	cornu agri Tusculani collis	237.13	creta oppida insignia	48.37. & inde
comum oppidum ferri temperatura nobilitatum	481.30	corneliani populi	38.39	creta montes	48.42. & 441.13
concordia Iulia, Batice oppidum	30.60	cornelij forum	39.44	creta fontes calidi	23.21
concordia Venetorum oppidum	40.38	cornelia castra, Africa locus	57.30	creta insula maris Adriatici	42.56
concordienses populi	54.18	corniculum oppidum	35.25	creticum mare	23.20. & 35.57. & 47.58.
conculbienses populi	39.26	corolia oppidum	83.1	& 48.35	
condigramma oppidum	74.30	coronea oppidum	45.46	crexa insula	41.52
conimbria oppidum	53.53	coroneus sinus	44.52	crexa oppidum fugitiuorum	64.43
conisium oppidum	66.34	coronei populi	46.38	crialon oppidum	60.49
cononienses populi	32.52	corone oppidum	46.52	crialinum fluuius	74.4
conopon diabasis insula	50.39	corpilli populi	47.2	cryeon insula tres.	67.7
consentia oppidum	35.45	corsea insula	67.25	crynu fluuius	68.38
conforanni populi	53.26	corfi populi	36.59	crinouolum oppidum	39.35
constantia Iulia, Batice oppidum	30.46. & 31.1	corfica insula descriptio	36.36. & inde	cryon Phrygia fluuius	65.59
constantia Iulia Maritania oppidum	55.48	corfica mensura	36.37	cryptos insula eadem cum Cypro	66.57
consuanutes populi	41.32	corfica ciuitates, & colonia	36.38. & inde	crissaus sinus	44.11
consuarani populi	32.29	corfica Theba	44.18	crissa oppidum	66.19
consilinum castrum	37.53			critensi populi	86.3
contestania Hispania citerioris regio	31.	Reliqua quare parte prima.		crii hore oppidum	47.42
29.33		corticata insula	53.45	criu metopon Taurica promontorium	51.17.
contributa Iulia, Batice oppidum	30.60	cortoneses populi	31.54. & 34.4	& 147.36	
copa Batice oppidum	45.45	cos insula nobilissima	67.19.21. & 88.8	criu metopon Creta promontorium	48.
cophantus mons ardens	27.37	cosanum litus, insulae illi obiecta	36.42	37.43	
cophe Arachosie oppidum	77.57	coscinus oppidum	65.15	crobyzi populi	50.55
cophes fluuius	76.53	cosenus fluuius	56.19	crocala insula	77.1
coptites Aegypti nomos	59.36	cosyra insula	37.34. & 59.1	crocytea insula	48.13
coptos oppidum	79.7. & 518.52	cosyri populi	75.27	crocodilum oppidum	62.18
coracesium oppidum	63.57	cosoagus fluuius	75.34	crocodylopolites Aegypti nomos	59.45
coracesius Tauri montis pars	64.22	coffa oppidum	33.59	crocodilus mons	63.47
coralius fluuius	69.47	cofsei populi	81.27.31.32.	crocinnyones insula	67.42
corambis oppidum	84.50	cofsetania regio	31.38	crocinna oppidum	69.53
corari populi	35.1	costobocci populi	71.9	cronea promontorium	70.54
coranica populi	83.24	cotes Mauritania oppidum	55.45	cronia regio	68.3
corasie insula	49.37	cothon insula	48.21	cronium mare	52.9.59.
coraxicus mons Tauri pars	64.25. & 71.	cotiaion oppidum	68.14	crotalus fluuius	37.57
45. & 73.17		cotieri populi	74.22	croto oppidum	24.44. & 38.3
coraxi populi	70.44	cotinussa insula	54.30	cruni oppidum	47.20
corcyra insula	42.58. & 48.4	cotiorum oppidum	70.20	crusa insula	67.24
cordylusa insula	67.16	coronis insula	48.12	crustumerium oppidum	35.24
corduba oppidum	31.43	corra populi	71.10	crustumius ager	24.48. & 34.8.15
cordubensis conuentus	30.17.40	corra Mauritania locus	448.60	crustumium fluuius	39.39
cordula portus Thomiscyre	70.21	cortiana ciuitates	41.26.36	ctesiphon Parthorum oppidum	80.37.
corensis litus ex aduerso Gadium	30.21	cottona regio	79.24	& 81.12.17	
coressus oppidum	48.56	cragus promontorium	64.32	cubi, Gallie populi	53.27
coretus, Maotis lacus sinus	51.7.9	cragus mons	64.22	cubulterini populi	35.2
corfiniensis populi	38.50	crambussa insula	67.6	culibi Flamonienfes populi finitimi Venetis	
corrica insula	48.46	cranaos oppidum	65.8	41.1	
coryceum promontorium	65.46	cranda oppidum	84.53	culla oppidum	57.20
corycius mons	48.43. & 314.30. & 442.3	crania mons	44.9	cumania castellum	72.9
corycos oppidum, portus, & specus	63.4	cranon oppidum	46.5.22. & 439.35	cumara oppidum	84.46
corydalla oppidum	64.28	craspedites sinus	68.30	cume oppidum	34.50
corymbia insula	67.12	crateis fluuius, Scylle mater	35.47	cumi populi	86.20
corineum Cypri insula oppidum	66.58	crathis Africa fluuius	516.48	cumeron promontorium	39.14
corineum promontorium	65.50	crathis magna Gracia amnis	38.4.	cuneus Lusitania promontorium	54.9
corinenses populi	38.41	& 439.15		cunici oppidum	36.4
corinium oppidum	41.50	crangia insula due	48.28	cunicularia insula	36.57
corinthi arx Acrocorinthus	44.32	cremyon oppidum	45.23	cupidinis fons mira nature apud Cyzicenos	
corinthiacus sinus	44.7.2733	creminiscos oppidum	50.52	439.34	
corinthus oppidum	44.31	cremona oppidum	40.56	cupra oppidum	39.12
		creon mons	67.49	cuprenses populi	39.15
		cresta portus	64.47	curenfes populi	38.55
		creta insula vnde dicta	48.31	curetis regio, postea Acarnania dicta	43.53
				curetis insula eadem cum Creta	48.33
				curias	

PARS SECVNDA.

curias oppidum	66.54	daselis oppidum	84.53	diareusa insula	66.37
curicta populi	41.48	dasibari fluius	58.35	diarrhytus Hippon, Africa oppidum	57.27
curiga oppidum	31.1	dasaretia populi	42.15. & 43.44	dibitach oppidum	81.17
curitis oppidum	23.41	dauelli populi	86.3	dicaa oppidum	46.40
curubis oppidum	57.31	daulu regio	44.17	dicearchia colonia eadem cum Puteola	34.
cusuetani populi	35.28	daulges fons	82.47	51.	
cutilie lacus, Italia vmbilicus	39.3	daunia Apulia pars	38.28.34	dicea, Thracia oppidum	47.12
cutilie aqua insulam habent innatantem	24.31	debris oppidum, mirusq; eius fons	58.26.	dictaeus mons Creta	48.43
cios fons nauigantibus expetitus	84.25	34		didymai Apollinis ara vbi; & à quo statua	74.15
Abanegoris regio	82.42	decapolitana regio 62.19. per totum caput.		didymai Apollinis oraculum	65.25
Daci populi ydem cum Getis	50.42	& ibidem 32		didyma Lycij maris insula	67.8
Daci ab Iazygibus Sarmatis se		deceates populi	33.42	didymo insula vna ex Aeolijs	37.45
dibus suis pulsi	50.46	deciani populi	38.44	diduri populi	72.5
Dactyli Idae populi	105.47	decianum regio	32.45	diensis colonia	46.37
Dadala oppidum	64.43	decij forum	38.55	diethusa insula	50.7
Dadaleon insula dua	67.6	deculani populi	38.39	digba oppidum Mesopotamia	80.54
Dabe populi	74.21	decuma oppidum	80.45	digeri populi	46.60
Dale oppidum	66.34	decuni populi	41.58	diglito, id est, Tigris fluius	80.57
Dalmatia regio	42.30	deira stena insula	84.4	dimastos, insula	67.17
Dalmatie specus mira natura	12.37	deitania regio	31.29	dimastos mons	49.14
Dalmatia aurifertilis	46.41	delos insula, Cycladum clarissima	49.16	dyme colonia	44.44
Dalmatie termini	41.55	delos insula sub quo parallelo	88.8	dimuri populi	76.41
Dalmatia descriptio	42.30	delos insula repente enata	23.14. & 49.19	dinaretum promontorium	66.55
Damascena Syria regio	61.18	deli insula pisces salsi	44.12	dindari populi	42.4
Damascus oppidum	62.10. & 63.37.	deli insula mirus fons	26.50	dindymis oppidum	67.66
& 503.52		delos vnde dicta	49.19	dindymus mons	67.60
Damascus alabastritem gignit	503.52	delphacia insula	68.47	dinia oppidum	32.55
Damea vrbs, postea Apamia dicta	66.45	delphi Phocidis oppidum liberum	44.14	diobesi populi	47.1
Dammanitani populi	31.55	delphi, Apollinis oraculo clari	44.14	diocarea oppidum	70.9
Damnia regio	82.50	delphici oraculi specus fatidicus	24.24	diodori insula	84.28
Dandagula oppidum	76.19	delphini portus	34.46	diognetius itineris Alexandri mensor	75.12
Dandari populi	71.9	delta Aegyptus cur dicta	59.32	diomedea insula	42.50. & 152.37.
Daneon portus	83.46	delta litera triquetram figuram bifariam	40.13. & 59.	& 180.57	
Dangula oppidum	78.1	se findens Nilus imitatur	33.44.49. & 60.35. & 505.1	diomedis equorum stabulum	47.11
Danubius nullum amnem in mare Adriati-		demetrias oppidum	46.5	diomedis oppida in Italia	38.35
cum emittit	40.45	demonnesos insula	68.48	diomedes quas gentes in Italia deleuerit	38.
Danubij descriptio	50.33	denda municipium	42.16	35.	
Danubius quibus augeatur amnibus	42.31	dendros insula	48.28	diomedes Spinam oppidum condidit	40.5
Danubij ostiorum nomina	50.35	denna oppidum	84.54	diomedis promontorium	41.56
Danubij magnitudo	50.40	densetele populi	43.46. & 46.59	diomedis limes	370.8
Daorizi populi	42.3	deorum insula	54.24	dionysia, Lycij maris insula	67.3
Daphnusa insula	67.36	derangae populi	76.38	dionysia insula Aetolia adiacens	48.12
Daphissa mons	46.6	deraside insula continenti adiuncta	23.32.	dionysias insula eadem cum Naxo	49.25
Daphnidu insula	58.19	& 65.38		dionysopolis oppidum	47.20.23
Daphnus oppidum	45.51. & 65.52	derbices populi	74.7	dionysopolita populi	65.2
Dara populi	56.22	decreto dea vbi colatur	56.34. & 62.55	dionysius Siciliae extremam Italia peninsula	ad iungere voluit
Daras fluius	79.48	deremista populi	42.4	dionysius Geographus	49.6
Darat fluius crocodilos gignit	56.20	deretini populi	ibid.	dionysius Geographus vbi natus	81.60
Daratia Aethiopes	56.23	dertha oppidum	46.40	dionysius Geographus ab augusto in Orientem	missus
Dardani populi feri	34.45	derzona colonia	33.49	diorystos, Leucadi litore locus	43.57
Dardani populi feri	34.45	dertusani populi	31.46	dioftecnozia fons mirus	27.1
Dardani populi	46.28.34	derxene regio	63.7	dioscurias oppidum	70.44.48
Dardani Macedonum hostes	46.28	deslicos insula	50.6	dioscoron insula	37.59
Dardani Maesia populi	42.42	desuiatium regio	32.39	dioscuridu insula	82.56
Dardania insula eadem cum Samothracia	50.3	desitiates populi	42.3	dioshierita populi	66.5
Dardanium oppidum	66.29.40	deueltron, siue Deultron, oppidum, & stagnum	47.27	dioshieronita populi	68.22
Darda India populi auri fertilissimi	76.58	deuade insula	82.44	diospage oppidum	80.21
Dardorum gens à Diomede deleta	38.36	deximontani populi	78.55	diospolites Aegypti nomos	59.36
Darieum fertilissimus Zapauortenes regionis		dia oppidum	51.21	diospolis oppidum	60.42. & 62.40. & 64.
locus	73.55	dia insula	49.25	55. & 105.38	
Darema populi	84.39	diabeta insula	67.16	dipsum Argos	45.5. & 105.40
Dari populi	76.25	diabindi populi	53.20	dirce fons in Boetia	45.44
Daritis, Ariana regionis pars	78.32	diana Ephesia templum olim mari allueba-	23.7. & 65.44	dirca oppidum	84.47
Daron oppidum	86.9	tur	31.60	dirini populi	38.41
Datre gens	82.46	dianenses populi	31.60	dyriodori fluius	72.8
Dascylos oppidum	68.6	dianium oppidum stipendiarium	31.32	dyris, id est, Atlas mons	56.
Dascusa oppidum	63.8. & 71.50	dianium insula	36.41	37	
		diaphanes fluius	63.47		

INDICIS PLINIANI

dyrrbachium oppidum	38.25. & 42.16.17.	dumma insula	52.59	elegia oppidum	63.10
& 46.40		duria fluuius	40.1. & 50.46	eleon oppidum	45.46. & 46.42
dyrrbachij pisces quales	449.11	durine oppidum regium	81.51	elephantine insula	60.36. & 226.32
discera natio	58.34	durius Hispania fluuius maximus	53.47	eleripopuli	47.1
dium Creta oppidum	48.41			eleus oppidum	47.3. & 65.3
dium Euboeae oppidum	49.3	 Blitei montes	82.39	eleusin oppidum	45.33
doberiensis populi	46.36	Ebode oppidum	83.20	eleuthera oppidum	45.44. & 47.5
dochipopuli	86.4	Ebora oppidum veteris Latij	54.15	23	
docleata populi	42.4	Ebroduntij populi	32.55. & 41.34	eleutherna oppidum	48.41
dodone mirus fons	26.43. & inde			eleutheros fluuius	62.36
dodonei templi tintinnabula	506.10.	Ebura oppidum	30.36	elice oppidum	23.45
& circa		Eburini populi	38.7	elimays regio	79.50. & 80.7. & 81
dodonai iouis templum	43.40	Eburo oppidum	53.53	elymaei populi	87.52
dolates populi	39.25	Eburouices populi	53.18	eliorum ager	44.46
dolica insula	82.47	Ebusus insula	35.59	elis oppidum	44.46
doliche insula	49.30	Ebusus non generat cuniculos	36.8.	elidis & Sicyonis distantia	20.8
dolichiste insula	67.6	& 126.44		elmon oppidum Thessalia	46.2
dolionis insula	67.60	Ebusi terra serpentes fugat	36.7	elongosine locus	80.57
dolonca populi	47.3	499.12		elorum flumen	37.22
dolopes populi Aetolorum	44.2	Ebusus insula nobiles habet ficus	216.26	elorum castellum Sicilia	449.2
domada oppidum	83.13	Ecbatana oppidum	62.20. & 73.32.35.	elusates populi Aquitania	53.26
domazanes populi	84.40	& 80.10. & 81.25. & 439.29		emanici populi	31.1
domibus carentes populi	72.54	Ecdippa oppidum	62.21	emathia regio eadem qua Macedonia	46.
donacesa mons	46.6	Eceftiensis populi	37.29	27	
donyia insula	49.37	Echinades insula	48.11	emerita Lusitania oppidum	138.28
dora fons	82.47	Echinades insula quomodo nata	23.3	emeritensis conuentus	54.10
dorica gens in Cappadocia	70.3	Echinus oppidum	43.53. & 45.58	emeum oppidum	84.52
dorici sinus oppida	65.2	Echinusa insula	49.39	emischabales fons	83.20
dorylaum oppidum Phrygia	65.58	Echonia oppidum	45.54	emmaus oppidum Iudaea	61.43
dorylei populi	64.57	Ecrectice regio	70.38	emodi montes	74.46. & 75.10. & 77.35
dorion oppidum	44.54. & 65.49	Edini populi	41.35	enagora insula	67.6
doris Asia regio	64.42.51	Edenates populi	41.35	enchelea oppidum	41.44
doris Gracia regio	45.54. & inde	Edessa quondam Antiochia dicebatur	63.18	enecadlosa populi	51.8
doris mons Oeta	494.28	Ederania regio	31.33	enderudini populi	42.11
dorisci gens	78.27	Edini populi	37.29	engadda oppidum	62.6
doriscum promontorium	45.58	Edones populi	74.21	enguini populi	37.29
doriscus locus Thracia	47.13.15	Edonis oppidum	66.17	Enhydra oppidum	62.27
doron oppidum	63.54	Edoni populi	47.3	enianthus oppidum	63.56
doron flumen	62.19	Edonus mons	47.49	eningia insula	52.17
dorion Magnesia oppidum	46.22	Edosa oppidum	84.56	enipeus fluuius Thessalia	46.10
draco mons	65.56	Edron portus	40.12	enipi natio	58.33
draconon insula	50.6	Egelasta oppidum	443.49	enisse oppidum Arcadia	45.18
dramasa Indi polum Austrinum nominant	76.5	Egelestani populi	31.60	enneacranos fons	45.36
dranga populi	75.15. & 78.28	Egesta Sicilia oppidum. eiusque aqua calida	442.34	enmensis populi	37.29
draus fluuius	42.32	Egetini populi	38.44	enosis insula	36.57
drepana Sicilia oppidum	37.25	Egnaria oppidum	38.27	entellini populi	37.29
drepane insula eadem cum Corcyra	48.6	Egnaria oppidi saxum mirae natura	27.59	codanda insula	82.46
drepanitanum corallium	449.23	Egguarri populi	53.42	eos mons	84.2
drepanum promontorium	37.16. & 84	Egra oppidum	83.13.27	eous Oceanus	72.48
33		Eguiruri populi	41.35	epagerita populi	70.50
drilo Illyrici amnis	42.9. & 315.5	Eion litus	70.59	epagris insula	49.11
drymaa regio	44.16	Elaa insula	68.50	epei ager	44.46
drimati populi	82.50	Elaa oppidum	48.38. & 66.46	eperini populi	42.5
drymodis, id est, Arcadia	45.14	Eleusa insula	48.28. & 67.1.46	ephesia Diane templum	65.45. & 506.21.
drymusa insula	67.39	Elamita populi	83.4	& inde	
drynius fluuius	42.45	Elaniticus sinus	83.8	ephesus oppidum	65.37.39. & 66.3.
dryopes populi	43.39	Elaphites insula	42.60. & 67.36	ephesium minium	467.21
dryopis regio	45.56	Elephonnefos insula	68.45	ephyra oppidum, id est, Corinthus	44.31
dryusa insula	67.29	Elaphusa insula	48.8	ephyra insula	48.24
drymicos insula continenti adiuncta	23.	Elatea oppidum	45.51	ephyri populi Aetolorum	44.2
31		Elatium oppidum	63.36	epicnemidij populi	45.49
dromos Achilleos insula	50.60	Elatius mons	48.16. & 126.40	epidamnium oppidum	42.16
druentia fluuius	32.35	Elatum fluuius in Arcadia	439.4	epidaurus insula	23.33
drugeri populi	47.2	Eldamarij populi	80.17	epidaurum colonia	42.7
duatus situs	82.43	Elea Mineruae templum, mirumque eius te-	512.8	epidaurum oppidum	45.7
dudini populi	41.44	Electrides insula	42.54. & 52.53. & 516.22	epidires oppidum	84.9
dulichium insula	48.13			epigranea fons	45.43
dulopolis oppidum	64.15			epimaranite populi	82.39
dumana oppidum	84.47			epiphanenses populi	62.60
				epipha-	

P A R S S E C V N D A.

epiphania oppidum	63.22.58	eubœa insula descriptio	48.54	sotum caput	
epiri mensura	46.22	eubœa magnitudo	48.57	europa magnitudo	87.34
epirini initium	42.20	eubœa pisces	449.11	europa & Asia distantia	67.54
epiri termini, populi, loca	43.36.44	eubœa Bœotia iuncta	23.27	europa & Asia propinquitat	69.39.
& inde per totum		eubœa Euripus	25.23. & 45.48	& 87.41	
epiri boues	122.32	eubœa vrbes	48.54. & 49.31.49	europa quora terra pars	87.34
epiropia insula	48.24	eubœa nomina plura	49.6 & inde	europum oppidum Syria	63.35
epi oppidum	84.59	eubœa calida aque	440.6	europus Macedonia oppidum	46.32.
epistibrium castrum	30.38	euburiates populi	33.43	& 79.60	
epitus mons	46.41	euburo oppidum Lusitania	54.53	europa fluij simulachrum	476.49
epium oppidum	45.17	eucarpeni populi	64.56	europa Laconia fluius	44.57
epopos mons	23.24	euchata populi	74.22	eurotos Thessalia fluius	46.16
eporedia oppidum	40.24. & 315.17	eudemia insula	49.53	euthene oppidum	65.3
eguestris colonia	53.11	eudamon Arabia qua	81.48. & inde	eutane oppidum	65.3
eranusa insula	37.60	eudon fluius	65.11	eutychia insula	49.52
erastius fluius	26.29. & 45.1	euenus fluius	44.4.35	euxinus Pontus	50.16
eratonos insula	84.5	euganei populi	40.60. & 41.18.23	euxini Ponti descriptio	69.30. per totum
erausici populi	42.34	euganei vnde dicti	41.23	caput	
erebini insula	68.51	euganeorum populi quot oppida	41.18	euxini Ponti mensura	69.41
eretria oppidum	49.4	eugoa oppidum	84.57	euxinus Pontus, antea Axenos dictus	50.
eresos oppidum	67.47	eubippa oppidum	65.39	16. & 69.30	
eresii populi	66.21	eulai & Choaspis tantum aquas Parthorum			
ergauicenses populi	31.51	reges bibunt	440.33		
ergetini populi	37.28	eulais fluius	78.57. & 81.33.49	Abaria insula	52.21
erginus fluius	47.37	eumenia regio	65.30	Fabienses populi	35.2
erryannos fluius	66.16	eumenia Carie oppidum	65.9	Fabraterni noui populi	35.3
erycini populi	37.29	eumenia Thracia oppidum	47.22	Fabraterni veteres populi	35.3
ericusa insula	37.46. & 48.8	euonymiron Aethiopum regio prima	85.		
eridanus Hispania fluius quibusdam existi-		16		Fagifulani populi	38.54
matius	516.25	euonymus insula	37.47	Falarienses populi	39.15
eridanus idem cum Rhodano à plerisque cre-		euonius insula	49.54.	Falernus ager	34.45
ditus	516.26	eupalia oppidum	44.12	Falerni agri populi	35.3
eridanus fluius, qui & Padus	516.20	eupatoria oppidum	70.4	Faliscia colonia	34.1
eridani id est, Padi fluij descriptio	39.49	euphorbeni populi	65.2	Falisci populi	26.55. & 90.35
per totum caput		euphratis fluij descriptio	63.4	Fallienates populi	39.34
eridanum Padi ostium	40.3	per totum caput		Fama Iulia oppidum	30.60
erymanthus fluius, & mons	45.21	euphratis ortus	63.4	Faneforum insula	52.12
erymne oppidum	46.21	euphrate fluiio Mesopotamia inundatur	80.	Fanum Fortune, colonia	39.23
erineos oppidum	44.41. & 45.54	11		Fauentia Hispania oppidum	30.37
erythia insula	54.29	euphrates Seleuciam perlabitur	80.15.	Fauentia Italia oppidum	31.41
erythia vnde dicta	54.31	& 81.6		Fauentini populi	39.44
erythra oppidum	45.46. & 65.49.	euphratis ostium	63.4. & 71.40. & 80.	Fauonienfes populi	39.28
& 67.35. & 496.6		35. & 83.23		Felix Iulia, colonia	62.34
erythras rex Erythras marinomenfecit	79.	euphratis lacus	78.56	Felicitas Iulia oppidum	54.14
32		euphratis cursus, & nauigatio	80.43	Feliginates populi	39.32
erythras rex vbi sepultus	82.54	euphratis & Tigris distantia	81.15.	Felsina colonia	39.42
erytheum mare quod, & vnde dictum	79.	& 82.25.		Ferentinates populi	35.3
32		euphrates Gobaris prefecit opere diductus		Ferentinum oppidum	34.5
erythrarum amnis Aleos, mira, eius natura		& 80.26		Feritor fluius	33.46
439.20		eupilius lacus	41.7	Feronia lucus	34.1
eryx mons	37.25	euranium oppidum	65.4	Ferreus mons totus	481.46
erranaboia fluius	75.34	euryanassa insula	67.36	Fertilis insigne loca	74.56. & 76.
esar oppidum	86.7.9	eurymedon fluius	64.11	37.55. 59. & 80.37. & 83.32. &	
esbonitarum populi	61.7	euripus Hellespontiacus	50.3	84.7	
esca Arabia oppidum	83.27	euripus Taurominitanus	25.23	Fertini populi	40.59
escamus fluius	42.43	euripus Bœotia	48.58	Fescennia oppidum	34.5
esca oppidum	30.39	eurome oppidum	64.12	Fesula oppidum	34.5
esernini populi	38.54	europa tertia orbis pars	29.50	Fibularenfes populi	31.54
essedones populi	51.28. & 71.18.	europa sinus primus	30.7. & 35.52.	Ficana oppidum	35.24
& 47.21		& 37.47		Ficari insula	36.57
essenii iudae, eorumque ritus, mores, & super-		europa sinus secundus	38.2. & inde	Ficolenses populi	35.3. & 38.54
stitiones	62.2. per totum caput	europa sinus tertius	43.31. & inde	Fidenates populi	35.28. & 38.55
estia Nepruni templum	68.40	europa sinus quartus	50.8. & inde	Fidenatium ager	34.15
esubiani populi	41.35	europa situs	29.51	Fidentia oppidum	30.36
etaxalos insula	82.40	europa dimidia orbis pars à quibusdam cre-		Fidentini populi	39.44
etbeleum flumen	68.8	dita	30.3	Firmanorum castellum	39.12
etbini populi	58.1	europa laus	30.2. & inde	Flamonienses populi	41.1
etini Sicilia populi	37.29	europa ab Asia diuiso	47.43. & 50.11.	Flanates populi	41.47
euantbia oppidum	65.10	& 67.53. & 68.41		Flanaticus sinus	40.51
eua & populi	71.8	europa totius mensura	54.37. per	Flauia colonia	61.35
				Flauio brigia colonia	53.39
				V 3 Flauto-	

INDICIS PLINIANI

flauiopolis colonia	47.36	fufinates populi	41.48	§ 502.54	
flauium oppidum	42.24	fundanus lacus	34.40		gallia Celtica 53.3
flauna oppidum	4.49	fur fluius	56.7		gallia mensura 53.5
fluum Rheni fluij ofium	52.39				gallia terra motu minimè quatiuntur 21.57
florius fluius	53.44		Abale promontorium 62.39		gallia corallium 449.22
fluentini populi	34.4		Gabales populi Aquitania 53.28		gallia plumbum 482.52
flumina gemmifera	528.17		Gabe oppidum 62.16		gallia vitrum 513.22
flumina aurum uehentia	463.56. § inde		Gabellus fluius 39.56		gallie fal 443.60
flumina quare non refuunt, vti maria	26.15		Gabeni oppidum 62.56		gallici Oceani pifces maximi 127.56
flumina terram fubeuntia	26.29		Gabriensis agri mirum 24.27		gallicus Oceanus 25.34.53.31
fluiorum quorundam mira natura	26.23		Gabini populi 35.4		gallica ora ab Ancone incipit 39.19
§ inde			Gabripopuli 71.23		gallicum mare 18.39. § 25.34. § 35.54. § 53.31
focunates populi	41.32		Gadagalenii populi 84.53		gallicus ager circa Ariminum 39.18
focinarum imperio parentes populi	76.36		Gaddara oppidum 62.13		gallus fluius, à quo Galli Cybelesacerdotes dicti 68.25
fons aque regie	43.48		Gades oppidum à Tyrj conditum 62.25		gallus fluius 69.47. § 438.60
fons pèstifer Germania	364.55		Gades nauigandi terminus 18.39		gallici maris infula 35.54
fons louis mira natura	26.43		Gades quantum ab vrbe Romana diftent 282.22		galli Galatiam incoluerunt 68.16
fontes in Tomari radicibus centum	43.40		Gades quantum à Sardinia diftent 36.56		gallorum genera tria 53.2
fontium quorundam mira natura	26.43		Gadis infula 54.25		gallipolis oppidum, Senonum opus 38.16
§ inde			Gadium oppidum 18.49. § 54.29		gallita populi 41.35
forath oppidum	82.20		Gadir, vel Gadira infula 54.31		gallitaluta populi 76.41
foraугstana ciuitas	31.57		Gaditanus conuentus 30.17		gamala oppidum 23.42. § 61.38
forentani populi	35.4. § 38.41		Gaditana Iulia oppidum 54.27		gambreues populi 84.53
forretani populi	41.1		Gades infula 30.22		gamphafantes populi 59.14
forerij populi	35.28		Gaditani freti longitudo, latitudoq. 29.50.		gamphafantes praliorum expertes 59.19
formia oppidum	34.40. § 36.44		§ inde		gamphafantes nudi incedunt 59.19
foroappi populi	35.4		Gaditanum per fretum an Oceanus in terras irrumpat 52.1		gandari populi 74.5
forobrenitiani populi	39.26		Gaditanum fretum vbi 29.50. § 35.53.		gangaridum gens 75.39
forocornelienfis ager	40.5		§ 87.24		gangre oppidum 69.60
foroflaminiens populi	39.25		Gaditanus Oceanus qualis 25.24. § 26.40		gangus fluminis infula 75.52
forofului oppidum	33.50		Gaditam Oceani pifces quales 127.58.		gangus fluminis ortus, magnitudo, fertilitas, § quor flumina recipiat 28.13.
foroiulienfes populi	39.26. § 41.1		§ 128.7.11		§ 75.8.22.24.25.30.32. § inde per totum caput
forofempronienfes populi	39.26		Getulia regio 58.1		ganges fluius auri fecundus 466.59
foropopulienfes	35.2		Getuli populi 56.19.57		ganges fluminis gemmifer 528.17
forouibienfum ager	39.50		Gegaude infula 85.17		gangus fons vbi 91.3
forum Iulij, colonia	32.43		Gage oppidum 64.28		gangus anguilla quales 127.42. § 130.55
forum Clodij	39.43		Gagis fluius 509.43		gangus latitudo, profunditasq. 75.37
forum Liuij	ibid.		Galanis oppidum 23.42		ganges ab Euphrate quantum diftet 28.19
foroclodij populi	34.6		Galafia oppidum 62.14		garama oppidum clariffimum 58.27
foroneronienfes populi	32.50		Galata infula 37.34		garamantes populi 57.47. § 58.26.
forumiulium	30.41		Galatani populi 37.29		27. § 59.8. § 87.37
forum Voconij oppidum	32.50		Galata infula terra fcorpiones necat 35.60. § 499.12		garamantes à Cornelio Balbo victi 58.28
forum Decij	38.55		Galatia descriptio 68.12.16. § 69.52.		garamantes fine coniugij paffim cum feminis degunt 59.18
forum nouum	ibid.		Galatia Gallii quondam incoluerunt 68.16		garamantes latrones 58.37
forum Popilij oppidum	39.44		Galatia terminus 68.38		garamantum iter difficile ibid.
forum Truentinorum, oppidum	39.44		Galatia opalus 520.9		garamantum boues quales 122.42
forum Licini, oppidum	39.44		Galilea regio 61.40		garamantici carbunculi 520.47
fosse, infula	36.51		Galla oppidum 58.36		gardei populi 71.23
fosfacleodia oppidum	40.12		Gallacia regio 53.47		garefci populi 46.37
fosfiones Philiftina inter Padi oftia	40.9		Gallacia à Lufitania Durio flumine dirimitur 53.49		garganis mons 38.30.31.42. § 39.14
fortunales populi	31.1		Gallaci populi 32.16. § 53.49.		gargani montis promontorium 38.30
fortunata infula	54.24		§ 121.28		gargaphie fons in Bæotia 45.43
fortuna infula que, vbi, § quos per totum caput	87.4		Gallacia aurifecunda 464.44		gargara mons, § oppidum 66.17
fratuerium oppidum	38.23		Gallacie plumbum 482.2026		garna portus 38.31
fregellani populi	35.4		Gallas oppidum 84.51		garode infula, § oppidum 86.19
fregena oppidum	34.1		Galleri Lugdunensis Gallia populi 53.15		garpheti populi 82.45
freginates oppidum	35.3		Galliani altius 39.45		garfauritis regio 70.11
frentana regio	38.32		Gallia descriptio 53.2. per totum caput		garumna fluius 53.3
frentani populi	38.42.49		Gallia Narbonensis 53.6		gasani populi 82.45
frento fluius	38.31		Gallia Togata 39.19		gaude populi 47.6
frifji populi	364.60		Gallia Bracchata 32.25		gaudos infula 48.49
frifabones populi	53.10		Gallia Belgica 53.3		gaugamela oppidum 80.19
frifabonum genus infula	52.38		Gallia Lugdunensis 53.15. per totum caput		gaulopes populi 82.29
friforum infula	52.38		Gallia Comata 53.2. § 169.5		gaulos infula 37.33. § 58.60
frufinates populi	35.3				gauranimontes 34.46
fucentes populi	38.50				GAUTATE
fucinus lacus	26.1. § 38.51.57. § 132				
50. § 508.23					
fulginate populi	39.25				

P A R S S E C V N D A.

INDICIS PLINIANI

Harmatopolita populi	66.40	hephastiades insula	37.37	hermonassa oppidum	70.60
Harmatotrophi populi	74.4	hephestium ciuitas	64.27	hermonibites Aegypti nomos	59.35
Harpasa oppidum	24.40. & 65.15	heptaphonon Olympia porticus	506.43	hermopolites Aegypti nomos	59.39
Harpasus fluuius	65.15	heptaporus fluuius	66.5	hermus fluuius	65.57
Harpi oppidum	38.34	Heraclea oppidum ab Alexandro conditum	74.6	hermunduri populi	52.33
Hasbyta populi	58.17			hernicus ager	34.60
Hasti Gallie populi	53.8	heraclea aliquando Siris dicta	38.6	herodium regio & oppidum	61.45
Hebdomecontacometa populi	85.52	heraclea Syria oppidum	62.40	heropoliticus sinus	61.9
Hebata oppidum	80.25	heraclea Caria oppidum	65.12	heroum ciuitas	83.20.45
Hebrus fluuius	47.2.4.14.50	heraclea Ponti oppidum, Lyco flumini ap- positum	69.48	hericeii populi	71.26
Hebrus fluuius aurifer	463.57	heraclea Ponti lauro abundat	219.28	hesidrum fluuius	75.21
Hecatompilos oppidum	73.48. & 75.13.	heraclea Macedonia oppidum	46.30.38.	hesperidum horti, & eorum fabula expositio	55.50. & 58.7. & 516.50
& 79.60				hesperides insula	86.60
Hecuba tumulus	47.46			hesperion ceras promontorium	86.39.
Hedypnus amnis	81.36	heraclea Ponti Iouis Stratijs aris, & duabus vetustissimis quercubus ab Hercule satis in- signis	23.71	hesperium promontorium	56.24
Hedui populi	53.17. & 242.2	heraclea Sintica	46.38	hesperij montis campi noctu nitent stellarum modo	27.40
Hegua oppidum	30.38	heraclea Taurica oppidum	47.10.20	hesperij Aethiopes	86.29.51
Helbo insula	67.8	heraclea Gallia oppidum in ostio Rhodani	32.37	hestica regio, eiusque fontes mira natura,	439.14
Heleni populi	53.46	heraclea Gracia oppidum	45.59		
Helgas oppidum	68.6	heraclea Taurica oppidum	51.14	hetruria regio	32.58
Helene insula	48.53. & 49.28. & 316.29	heraclea Creta	48.39	hetruria descriptio	33.52
Helia oppidum	35.40	heracleum promontorium & flumen	70.30	hetruria à sacrificio ritu dicta	33.54
Helia corallium	449.23	heracleum oppidum	70.48	hetruria diuersa nomina	33.53
Helice oppidum	48.20	heracleopolites Aegypti nomos	59.42	hetruria terminus Tiberis	34.14
Helicon mons	44.18. & 45.41	& 505.35		hetrusci populi	34.8
Helicon mons praestantissimarum herbarum ferax	366.56	heracleopolita labyrinthum Aegyptium de- lere conati	505.46	hyampolis oppidum	45.52
Helium Rheni ostium	52.39	heracleotes tractus	66.13	Hyantes populi	45.48
Heliopolis oppidum	62.39	heracleoticus Labyrinthus	505.35	hybanda insula Ionia	23.31
Heliopolites Aegypti nomos	59.40	heracleoticum Nili ostium	61.5	hybernia insula descriptio	52.49
Helos locus	44.51. & 65.49	heras lura insula	36.58	hybla Sicilia mons, eiusque mel praestantissi- mum	161.46
Hellas regio, & eius situs, terminique & inde	45.29	heratia insula	49.38	hyblenses populi	37.29
Hellas oppidum	45.56	herbanum oppidum	34.5	hida oppidum	64.49
Hellen Gracia rex	45.57	herbessentes populi	37.30	hydaspes fluuius	75.18. & 76.13
Hellenum appellatio vnde tracta	45.58	herbitenses populi	Ibidem	hyde oppidum	65.20
Hellenes populi, ydem cum Gracis	45.58	herbulenses populi	37.30	hydissenses populi	65.14
Helleponti descriptio	50.11	hercynia sylua magnitudo per totum caput	221.20.	hydras locus	79.20
Helleponti mensura	50.15. & 68.43	hercynius saltus	50.44. & 52.35	hydrelita populi	44.55
Helleponti angustia	47.43	hercynia sylua mira aues	152.58	hydreumata	79.8. & inde
Helleponti quondam terra	23.28	hercynium iugum	52.35	hydruntum oppidum	38.18
Helleponti longitudo, latitudoque	47.50. & 50.15	herculanum oppidum	34.53	hydrus portus	38.24
Helleponti Asiae Europa abruptit	67.54	herculus terminum occidentale	29.59	hydrussa insula	48.54. & 49.11.13
Helleponti populi	66.22. & 90.9	herculus columna Calpa & Abila creditur ibi- dem	67.47	hiera insula	23.16. & 37.42. & 49.44. & 67.47
Hellopes populi	43.39	herculus columna in occidente	18.39.	hiera insula semper ardens	27.44
Hellopia aqua	49.5	& 28.9. & 54.45. & 87.56		hiera oppidum	67.47. & 85.15
Helmodenes populi	83.20	herculem in Hispania fuisse fabulosum	30.30	hieromiacus fluuius	62.13
Heluetij populi	53.11	herculus petra	449.8	hieracomita populi	66.39
Heluinum fluuius	39.11	herculus patria	45.41	hierapolenses populi	66.40
Helui Gallie Narbonensis populi	32.48	herculus lapidei campi in Gallia	32.39	herapyrna oppidum	48.39
Heluorum oppidum Alba	Ibidem	herculus portus	33.42. & 35.46	hierapolis oppidum	48.39. & 62.54
Hemasini populi	42.6	herculus insula dua	36.57	& 63.35 & 449.6	
Hemerte insula	67.44	hercules Alpes traiecit	40.23. & 41.21	hierapolis specus	23.60
Hemesa oppidum	63.36	herculus in Aegypto	59.43.	hierapolita populi	64.56
Hemiseni populi	62.57	& 60.46		hiericus Iudaeae toparchia	61.42
Hemuata populi	83.13	herculus ara finis vsque in Indum fluuium	55.52. & 74.12	hierocepia insula	67.2
Hennenses populi	37.29	hercuniatenses populi	42.34	hieras fluuius Bithynia & Galatia termi- nus	68.38
Henetiqui & Veneti	517.16	heresia oppidum	45.17	hieronesos insula	37.34
Heneti Paphlagoniae populi	69.53	hermesia oppidum	65.52	hieros fluuius	66.16
Heniochi Sanni Themiscyra regionis populi	70.27	hermandus fluuius	77.58	hieros oppidum, & fluuius	70.53
Heniochi populi à quibus orti	70.48	herminei smaragdi	591.7	Hierosolyma vrbs	61.44. & 87.60
& 72.12		hermione oppidum	45.55	hyetussa insula	67.19
Heniochi populi	70.28. & 74.8	hermiones populi	52.33	hyi populi	81.28
Heniochij montes	71.45	hermionius ager	48.23	hylas fluuius	68.9
Heordea oppidum	46.33	hermisum oppidum	51.24	hylata populi	62.57
Heordenes populi	46.34			hylea regio	51.1
Hephestij montes ardentes	27.35. & 64.27			Hylea	

P A R S S E C V N D A.

INDICIS PLINIANI

Illicitanus sinus	31.31	indi fluij magnitudo	76.24	irina insula	48.23
Ilioneses populi	36.58	indi fluminis montes duo diuersa natura	24.	iris fluius	70.7.11
Ilionenses populi	35.4	43		irrhesia insula	49.53
Ilipa oppidum	30.45	indi palmis exprimunt vina	83.30	isara fluius	32.33
Ilipula oppidum	30.53	indici elephantes maximi	75.51	isarci populi	41.31
Ilisanite oppidum	83.17	indicus Oceanus	72.48	isari populi	75.27
Iliberu oppidum	32.30	indorum vetustas	75.6	isaurica gens	63.60
Illyrici descriptio	41.43. per totum caput	indorum varia exercitia	75.42. & inde	isaura oppidum	ibid.
Illyrici gentes ignobiles	41.44	indorum color adustus	76.8	iscia insula	37.2
Illyrici maris insula	41.47	indigitres populi	31.40	isidis oppidum	61.4
Illyrici longitudo & latitudo maxima	42.44	industria oppidum	33.49. & 40.17	isidis portus	84.25
Illyrici ora plures habet insulas	42.51	ingeuonum gens	52.13.31	isimaxon oppidum	47.12
Illyrici qui proprie dicti	42.11	inferum mare	33.26. & 35.56	isimenu fluius	45.42
Illyrici fons mira natura	26.46	inopus fons	26.50	ispalenses populi	31.55
Illyris insula	67.3	insanus lacus	439.30	issa insula	41.52
Illyris regio	90.25	insubres populi	40.27	issaris oppidum	73.47. & 79.59
Illiturgi oppidum	30.40	insula fortunata	124.16. per totum caput	issai populi	42.1
Ilissus fluius	45.37. & 49.57	insularum Europa descriptio	48.3	issi populi	71.26
Ilum vrbis	66.28	per totum caput		issicus sinus	28.14. & 63.48. & 70.2
Ilum quondam iuxta mare	31.55	insula fluitantes semper	24.30. per totum	issos oppidum	63.48. & 88.6
Ilurco oppidum	30.38	insularum rotundissima Melos	49.49	istbauones populi Rheno proximi	52.32
Iluro oppidum	31.34	insula Solis	77.29. & 78.45	isthmos Thracia Cherrhonesi	47.38
Ilocorritani populi	31.60	insula ante Asiam	66.46. per totum caput	isthmos Atho montis	46.41
Ilorci	30.32	insula ante plures odorifera	83.4	isthmos Peloponnesi	44.24.31.36
Ilua insula	36.42. & 481.20	insula mediterranei maris	35.58	isthmos Neptuni delubro insignis	45.9
Ilumberitani populi	31.55	insula sponet enate	23.11.14. & inde.	istri a Tutidano domiri	40.53
Imacarenses populi	37.30	& 49.41. & inde		istria regionis descriptio	33.30. & 40.50.
Imaduchi populi	71.20	insula Ponti	51.52. per totum caput	per totum caput	
Imaus mons	64.19. & 75.10.26.	insula Gallici Oceani	53.31	istria vnde dicta	40.42
& 88.23. & 90.1		insula Africa	58.54. per totum caput	istrialana	123.50
Imbarus mons	63.59	insula continenti adiuncta	23.30.	istrie mensura	40.50
Imbrasus fluius	67.30	per totum caput		istria oppida	40.53. & inde
Imbros insula	49.55	insula plures Aethiopici maris	86.42	istri fluij ortus, cursus, magnitudo, quas gentes pratermeet, & quot flumina recipias	50.32. & inde
Imitisi populi	71.23	per totum caput		istri fines	47.8
Imituenti montes	71.22	intemelium Albium, Liguria oppidum	33.44	istri fluminis ostium quantum distet ab ore	47.28. & 50.25
Imitui populi	71.23	interamnani populi	39.33	ifter fluius vbi	42.23
Inachus fluius	45.1	interamnates populi	35.4. & 38.55.	ifter fluius quantum a Byzantio distet	50.28
Inachium oppidum	45.5	& 39.26		ifter fluius nulla sui parte in mare Adriaticum influit	40.43
Inarime insula	36.46	interamnates quater quot annis fenum secant		istropolis oppidum	47.16. & 50.32
India tertia mundi pars	75.3	275.4		istrorum agri	42.52
India neque as neque plumbum habet, sed hac gemmis permutat & margaritis	482.50	interanfenses populi	54.18	isueli populi	86.26
India terrarum omnium maxime gemmifera	528.18	intercatientes populi	32.6	isura insula celebris	82.41
India margaritae	503.8	iol oppidum celeberrimum	57.9	italia descriptio	32.58. per totum caput
India fons mira natura	439.28	iolicus oppidum Magnesia	46.19	italia laus, potentia, ingens multitudo, fertilitas, &c.	33.2. & inde. & 41.37.
India initium	74.46	iomanes fluius	75.22. & 76.6.21	& inde	
India mensura fertilitasque Ibidem. & inde	75.2	ionici populi in Cappadocia	70.3	italia querno folio similis	33.28
India vrbes innumerae	75.2	ionia regio	64.41. & 65.17	italia labyrinthus	505.44
India ingentia flumina quam plurima	75.7	ionia descriptio	65.23. & inde	italia transpadana	40.20. per totum caput
India opali	519.51	ionia finis	66.1	italia crebris obnoxia fulminibus	14.33
India onyches	520.37	ionia adiacentes insula	67.25	italia longitudo	33.23
India purpurissum	487.27	ionium mare	37.15. & 47.17	italia mensura	54.46
India montes	75.10	ionij maris insula	42.48	italia latitudo quanta	33.26. & inde.
India gentes plures	75.40. per totum caput	ioppe oppidum antiquissimum	61.32	& 41.11	
India alabastrites	504.52	ioppica Iudaeae toparchia	61.43	italia vbi latissima	41.11
India solitudines	75.24. & 76.43. & 78.3	ioppe oppidum & insula	66.60. & 88.1	italia vbi longissima	513.18 & inde
India metalla	75.59. & 76.29	iordanus fluius	61.42.47. per totum caput	italia vbi angustissima	38.18
India emporia	76.20.34	ios insula	49.33.43	italia vbi Gracia proxima	37.55
India Crystallus	515.48	ious fons mira natura	26.43	italia vbi Umbilicus vbi	38.29
Indica nau gatio ex Aegypto	79.4	ious Dodonei templum	43.40	italia in vndecim regiones diuisa	39.4
Indorum nau gatio versus occasum	84.32	ious Olympij delubrum	44.47	italia prima regio	34.56. & inde
India succinum	517.24	ious Lycet delubrum	45.20	italia regio secunda	38.10. & inde
Indi fluij descriptio	76.12. per totum caput	ious Hammonis fons, mira q. eius natura	26.46	italia regio tertia	38.5
Indi nunquam emigrauer. finibus	75.5	46		italia regio quarta	38.47. per totum caput
Indi fluij longissimus cursus	75.7	ious Casij templum	48.5. & 61.25	italia regio quinta	39.7. per totum caput
Indi fluij ortus	76.12	ious Beli templum	80.33	italia	
Indu quot & quibus augeatur fluminibus	76.15. & inde	ious lucus	34.27		
		ious ciuitas in Aegypto	60.43		
		ipasturgi oppidum	30.41		
		iramine oppidum	41.3		
		iria oppidum	33.49		

PARS SECVNDA.

Italia regio sexta	39.18. per totum caput	 Abanis insula	82.47	larine fons in Attica	45.36
Italia regio septima	33.52	Labeata populi	42.11	larinum oppidum	38.32
Italia regio octava	39.39. per totum	Labecia oppidum	81.28	larinates populi	38.42
Italia regio nona	33.51	Labicanus ager	34.60	larissa Arabia oppidum	83.25
Italia regio decima	40.36. per totum caput	Labyrinthus Aegyptus	60.	larissa oppidum	66.8
Italia regio vndecima	40.20. per totum caput	48. & 505.35. & inde		larissai populi	63.1
Italia communis omnium gentium patria	33.7	Laboria pars Campania	265.1	Larius lacus	26.2. & 72.4. & 41.6.
Italia metallorum fertilis	41.40. & 464.46	Laborini campi	34.46. & 240.40	& 132.35	
Italia populorum compendiosa enumeratio	32.58. & inde	Lacedemonium marmor	503.24	larnenses populi	31.55
Italia insulae plures	36.36. & inde	Lacedemon terramotu corrui	21.36	larnum flumen	31.42
Italia finis	39.40. & 40.42	Lacedemonijs Doci imperij ammissionem praenuntiarunt	9.59	larnos insula	50.6
Italia quae sidera non cernat	19.41	Lacetani populi	31.40.55	lasta insula	48.25. & 49.11. & 67.5
Italia dies longissimus horarum quindecim	20.3	Lacibi oppidum	31.7	lasos oppidum	48.41
Italica oppidum	30.45	Lacinium promontorium	34.22.25. & 37.	lastigi populi	31.2
Itanum promontorium	48.48	58. & 38.2.12		late insula	67.25
Itani populi	31.40	Lacinienfes populi	41.46	laterra stagnum	129.36
Itefui populi	53.20	Lacippo oppidum	31.6	latinienfes populi	35.28
Ithaca insula	48.13	Lacobricenfes populi	32.7	latinus ager	34.15
Ithaceia insula Vlisfis specula	37.4	Laconia oppidum	88.9	latium vbi	32.58. & 34.17.23. & 39.4
Ithome oppidum	44.53	Laconicum Ofigi Hispania oppidum	30.40	latij antiqui termini	34.23
Ituræi populi	62.57	Laconica purpura	137.22. & 487.35	latij varij incola	34.24. & inde
Iturisenfes populi	31.55	Laconicus ager	44.55	latij quot populi interiere	35.31
Iuba regio Iol	57.9	Laconici smaragdi	519.24	latmus mons	65.32. & 126.57
Iudæa Syria pars	61.71.23.40	Laconicum Hispania flumen	30.40	latopolites Aegypti nomos	126.57
Iudæa bitumen	497.24	Lacus quare non resluunt. vti maria	25.15	latouici populi	42.34
Iudæa Perea quæ	61.41. & 87.60	Lacuum miracula	26.1	latris insula	52.19
Iudæa toparchia decem	61.41	Lacus septingentos fecit Agrippa	508.12	latufates populi	53.26
Iulia Scarabantia Norici oppidum	42.26	Lade insula	67.26	laud fluius	57.1
Iulia Fidentia	30.36	Ladon fluius	45.21	lauinij populi	35.5
Iulia Virtus	30.52	Leana oppidum	83.7	laurentum oppidum	34.27
Iulia Claritas	Ibidem	Leanite populi	83.6	laus fluius & oppidum	35.42
Iulia Fama	30.59	Leaniticus sinus	83.9	laus Pompeia oppidum	40.27
Iulia Concordia	Ibidem	Lapia oppidum	31.5	laçi populi	70.29
Iulia Contributa	30.60	Lestrygonum sedes	34.41	lea insula	49.44
Iulia Constantia	30.46. & 31.1. & 55.48	Lestrygones populi	89.53	lea oppidum	84.47
Iulia Restituta	30.60	Lestrygonij campi	37.20	lebade oppidum	65.53
Iulia Aptæ	32.48	Lagra insula	49.20	lebadea Bæoria oppidum	45.40
Iulia Castra	54.13	Lagnum sinus	52.19	labadeus ager talpas non alit	126.42
Iulia Felicitas	54.14	Lagous fluius	71.21	lepedos oppidum	65.46
Iulia Liberalitas	54.15	Lagusa insula	67.7	libena oppidum	48.39
Iulia Pietas	40.54	Lagusa insula	67.43	lebunus insula	49.37
Iulia Gaditana	54.27	Lalasis oppidum	63.60	lebuni populi ignominiosa appellatio	32.14
Iulia Traducta	55.46	Laletani populi	31.39	lechæum. portus Corinthiorum	44.27.
Iulia Campestris	55.57	Lambe insula	84.2	38.	
Iulia Felix	62.34	Lambrus fluius	39.57. & 41.7	lecton promontorium	66.19. & 68.11
Iulianipopuli	31.46	Lamie insula	67.43	legionum Germania castra	54.43
Iulias Iudææ oppidum	61.55	Lamia oppidum	45.45.60.	lelantis fluius	49.4
Iulienfes populi	30.37. & 31.47.	Laminitanus ager	30.11	lelegeis oppidum	65.28
& 40.60. & 64.56		Laminitani populi	31.60	leleges populi	45.49
Iulij forum Octauanorum colonia	32.43	Lampeus mons	45.20	lelegum gens	66.43
Iulij genitor Batice oppidum	30.47	Lampe oppidum	45.18	lemanus lacus	26.25. & 32.34
Iuliobrica oppidum	31.36. & 32.7	Lamponia insula	50.4	lemnos insula	49.57. & 50.1. & 486.38.46
Iuliobrigensium portus	53.39	Lampsemendus insula	67.24	lemni labyrinthus	505.44.58
Iuliopolis oppidum	68.6.37	Lampsacus oppidum	47.44. & 67.56	lemouices populi	53.28
Iuliopolis & Alexandria distantia	79.6	Lancienfes populi	32.12. & 34.19	leonicenfes populi	31.52
Iulis oppidum	48.56	Lanise insula	49.46	leontini oppidum	37.20
Iulium Hispania oppidum	30.25	Lanos promontorium. & flumen	74.40	leontini Sicilia campi fertilissimi	263.55
Iulium forum Hispania oppidum	30.41	Lanuenses populi	38.49	leontopolis oppidum	61.3
Iulium Praesidium	54.14	Lanuuij oppidi pictura	485.29	leontopolites Aegypti nomos	59.39
Iulium castrum	31.6	Laodicea oppidum	62.39. & 64.54.	leonton ciuitas in Aegypto	62.34
Iunonia insula	87.5.14	& 80.9.16. & 88.2		lepethymus mons	67.48
Iunonis promontorium	30.22	Laodicea lana qualis	123.45	leponij populi	41.20.24.33
Iunonis Argiæ templum	35.36	Laodiceni populi	63.1	lepria insula	67.38
Iunonis insula	54.30	Lapethos oppidum	66.58	lepreos oppidum	45.17
Iunonis Lacinia ara	27.60	Lapidei campi in Gallia	32.39	leprion oppidum	44.49
Iura mons optimas abietes gignit	234.16	Lapytharum sedes	46.8	lepsia insula	67.19
Iura mons	32.27. & 53.5. & 234.15	Lapsias fluius	68.37	lepteacra promontorium	83.33
Izgi populi	75.27	Larendani populi	82.57	leptis oppidum	57.34.46. & 62.24
		Larymna oppidum	45.52. & 64.48	lerina insula	36.12
				lerne lacus	45.2

INDICIS PLINIANI

Lero insula	36.12	lycastus oppidum	48.40. & 70.40	locri oppidum	24.44. & 35.51
Leros insula	49.38	licates populi	41.32	locri Græcia populi	44.11. & 45.51.52
Lesbos insula clarissima	67.44. & inde	lyceus mons	45.19	locri Italia frons	37.50
Lesbium marmor	502.38	lycei Iouis delubrum	ibidem	locris nullo non die apparet arcus	16.48
Lete oppidum	46.39	licheni populi	83.5	longopori populi	86.25
Lethon fluvius	58.7	lycide oppidum	67.35	longulani populi	35.28
Letoia oppidum	48.20	lycia descriptio	64.12	lopadusa insula	37.34. & 58.59
Leucatas Bithynia promontorium	68.32	lycia quæ oppida	64.32	lopsi populi	41.48
Leucadium litus	43.55	lycia finis	ibid.	lospica oppidum	41.49
Leucadia peninsula	43.55	lycia creta	498.46	loreni populi	65.21
Leucadij populi	63.1	lycia mira saxa	504.59	loryma locus	64.48
Leucas insula	23.37	lycia post terram otum serenitas	24.45	lotophagitis insula	58.55
Leucas oppidum	43.58	lycij maris insula	67.3	lothophagorum regio	57.48
Leucasia insula	37.2	lycium mare	64.12	lubienorum gens	72.5
Leucates promontorium	43.55	lycini forum oppidum	39.44. & 40.28	lucia colonia	33.55
Leucathiopes populi	59.6	lycomedis lacus	57.43	lucania cultores plures	35.37
Leuce insula	48.47. & 51.57. & 67.50	lycon ciuitas, Aegypti oppidum	60.45	lucanus ager	ibidem
Leuce promontorium & oppidum	66.1	lycopolites Aegypti nomos	59.37	lucanum litus	32.60
Leuci populi liberi	53.10	lycus fluvius	26.29. & 62.34. & 63.10.	lucani à quo subacti	38.33
Leucogai colles	265.8. & 497.7	48. & 64.54. & 65.39. & 68.2. & 69.		lucani populi à Samnitibus orti	35.39
Leucogai fontes	439.12	48. & 70.7. 13. 15. & 80.20. & 439.28.		lucensis conuentus	31.24. & 32.13.
Leucola insula	67.5. & 509.43	57		& 53.42	
Leucolla promontorium	64.10	lyctus oppidum	48.41	lucenses populi	38.50
Leucolithi populi	64.5	lydda oppidum, Iudea toparchia	61.43	lucentium oppidum	31.32
Leucopetra promontorium	38.22. & 35.50	lydi populi	33.54	luceria oppidum	38.34
Leucophrys insula	67.52	lydia descriptio	65.16. & inde	lucrinus lacus	34.51. & 508.27
Leucosia insula	23.28	ligaunorum regio	32.44	lucus Augusti oppidum	32.53
Leucosyri populi	70.13	ligdanum oppidum	66.35	lugdunensium litus	128.9
Leucopolis oppidum	65.3	ligeris fluvius	53.16	lugdunensis & Celtica regio eadem	53.3
Leucothea insula	36.49	ligures Apulia populi	38.39. & 41.27	lugdunensis Gallia	53.15. per totum caput
Leucothea ciuitas inter Aegypti vrbes in primis celebrata	60.42	ligures Italia populi	32.58	lugdunum colonia	53.20
Leucothea fons	67.31	ligures Vagienni	39.49	luna Hetruria oppidum, & eius portus	33.55
Leuctra oppidum	44.56	liguria finis Macra fluvius	33.46	lunenſia vina inter Hetrusca palmam obtinent	204.27
Leui populi	40.26	liguria ora mensura	33.51	lunenſe marmor	509.28. & 502.16.
Leuni populi	53.47	ligusticum mare	35.54		
Leuonine mons	46.42	lilea oppidum	44.15. & 45.51		
Leupas portus	82.49	lileus fluvius	68.38	lupia oppidum	38.23
Leuphithorga oppidum	84.46	lilybaeum promontorium	37.12.25. & 88.2	lustrania descriptio	53.52. per totum
Lexiana populi	83.60	lilybaeum oppidum	28.16	lustrania mensura	54.20
Lexouij populi	53.15	limea fluvius	54.3	lustrania auri fertilis	464.44
Libani montis descriptio	62.30. per totum caput. & 82.9. & 87.60	limera oppidum	45.1	lustrania plumbum	482.20
Libarna oppidum	33.49	limia fluvius	53.47	lustrania crystallus	515.52
Liberis patris fons in Andro	26.59	lymira fluvius & oppidum	64.29.439.43	lustrania regio	30.11
Liberia patria	54.41	lymphoria oppidum	78.29	lustrania vnde dicta	31.29
Liberalitas Iulia oppidum	54.15	lincesta populi	46.37	lustraria oppidum	30.20
Liberini oppidum	30.37	lincestis mira aqua	26.58	lusi fons Arcadie	439.20
Libethra fons	46.19	lindus oppidum	67.10	leuteuani populi	32.51
Libya regio eadem cum Africa	55.36	lingones populi	53.10	lutra heras insula	36.58
Libya Mareotidis descriptio	58.44	linstima oppidum	84.56	luxia fluvius	30.21
per totum caput		linus fons in Arcadia mira natura	439.5		
Libya Egyptij populi	59.6	lipata insula vnde dicta	37.40		
Libyca Rhodani ora	32.35	lipara alumen	497.51		
Libycum mare	55.36	lipari fluvius	63.60		
Libycorum oppidum Vercella	40.25	liquentia fluvius	40.37		
Libyphænes qui	57.32	lira fluvius	32.32		
Libijoca oppidum	31.57	liris fluvius	26.29. & 34.26.41		
Libysoni turris	36.60	lyrneſſus oppidum	64.11. & 66.15		
Libyſſa oppidum	68.31	lyrneſſos insula	67.53		
Libyſſos oppidum	47.22	luboum oppidum	130.53		
Liburnia lana	123.50	lyſias oppidum	65.9		
Liburnia descriptio	41.55. per totum caput	lyſimachia oppidum	47.38.41. & 66.11		
Liburni in Italia	39.10.19. & 41.43	lyſſa insula	42.56		
Liburnica insula	43.56	lyſſum oppidum	42.12		
Lycabethus mons	45.37	lyſtreni populi	68.22		
Lichades insule	48.51	lytarmis promontorium	72.52		
Lycæones populi	64.46	luterum oppidum	34.39		
Lycæonia regio	64.4.6.7. & 88.7	liuiopolis oppidum	70.24		
Lycæonia tetrarchia	64.6	liuij forum oppidum	39.44		
		lixos colonia	55.49		
		lixos annis	55.54		

PARS SECVNDA.

macedonum portus	79.47	magoa oppidum	81.37	ras admissa	29.60
macestos fluius	68.3	magog oppidum	62.54	maris mediterranei insula	35.58. & inde
macherus arx	61.59	magora oppidum	84.56	mare Atlanticum inter Abilam & Calpen in	
machia insula	40.49	magoras fluius	62.33	terras irrupit	35.52. & 69.33
machlye Androgyni populi	90.21	magusa oppidum	84.56	maris rapacitas insatiabilis	69.30. & inde
macorbe portus	82.40	magusum oppidum	83.28	marium denominatio	35.52. & inde
macri oppidum	78.1	malacha fluius & oppidum	30.24.57.3	mare mortuum vbi	52.8
macina oppidum	32.49	malchu insula	84.33	maris rubri sinuum nomina	61.10
macynia oppidum	44.4	malcha promontorium	45.24. & 48.	maris rubri ad Nilum fossa	83.48
macinium mons	44.9		43. & 88.9	mareote populi	58.45
macistus mons	67.49	maleuentum oppidum	38.38	mareotis lacus insulae plures	60.56
macistum oppidum	45.18	maleus India mons	20.52. & 76.3	mareotis Lybie descriptio	58.44. per totum
macomades populi	57.34	maleum promontorium	44.59	caput	
macra fluius	33.47	maliacus sinus	45.53	mareotis mensura	58.45
macra insula	51.59	maliande regio	68.4	mareotis lacus	60.53.56
macrales populi	35.29	mallus mons	75.30	margiana regio	73.58
macria insula	67.12	malli populi	lbidem	margis fluius	42.43
macris insula eadem cum Eubœa	49.6.30	mallos oppidum	63.49	margo fluius	73.60
macris insula	23.27. & 67.58.34	maltecora populi	76.26	mariaaba oppidum	83.3.15.22.28
macrobij Macedoniae populi	46.47	malthace insula	48.8	marianmitani populi	62.58
macrobij Africae populi	86.43	maluana fluius	57.2	mariana colonia	36.38
macroborum etas	91.14.19.21	mama oppidum	84.51	mariani populi	35.1
macrocephali populi	70.21	mamblia oppidum	84.58	maryandini sinus	69.48
macrocremny montes	50.52	mamertini populi	37.16	marici populi	40.25
macron Tichos Thraciae oppidum	47.15.16	mamertina vina	204.21	marigeri populi	86.16
macrones populi	70.22. & 72.3	mammifera terrarchia	62.58	marium oppidum	67.59
macua oppidum	84.54	mamortha oppidum	61.38	marina oppidum	83.1
macurebi populi	57.14	manuda oppidum	84.50	marmarida populi	58.13.44
madalaurense oppidum	57.57	manain fluius	78.29	marmor Hispanicum	32.21
maeander fluius	65.8.18.29	manates populi	38.29	marmor Chium	67.34
maeander fluius flexuosus	65.18.29	mandagrum flumen	74.23	marmor Cylicenum	68.44
maeander lino fertilis	65.32	mandagandeni populi	66.22	maroha populi	76.26
maeandria oppidum	43.48	mandalum lacus	84.19	maronea oppidum	47.11
maeandropolis oppidum	65.9	mandarei populi	71.27	marrucini agri portentum	22.51
maeandrum quae ingradientur flumina	64.59	mandei populi	57.29	marrucini populi	33.1
maeander fluius limi inuictu ex mari cam-		mandetrium oppidum	41.60	marfatorum insula	52.38
pos effecit	23.9	mandrorum gens	91.22	marfi Apuliae populi	38.40
medi populi	43.46	mandrum flumen	74.4	marfi populi	38.50.90.18
menalus mons in Arcadia	45.20	mandrueni populi	74.4	marfi à Circes filio	90.18. & 364.12
menaria oppidum	36.6	manduria oppidum	26.33	marfys fluius	62.53. & 63.21.
menaria insula	36.42	mania oppidum	79.60		
maones iuxta Tanaim	71.14	manteium Colophoniorum	65.39.45	marfya & Apollinis certamen vbi	64.59
maonia caput	65.52	manteium Cappadociae	70.18	maris ara	72.22
maonia descriptio	65.18	mantinea oppidum	45.3.15	marucaei populi	74.4
maonij populi	65.20.22	mantua oppidum	40.58	marunij populi	38.51
maente populi	51.29	maraces populi Aetolia	44.2	masada castellum	62.7
maotis palus vnde dicta	51.29	marane oppidum	83.1	masaras fluius	56.20
maotis Oceani sinus à quibusdā credita	18.47	marathos oppidum	62.36	masati populi	lbidem
maotis paludis descriptio	70.58	marate insula	48.8	massagetæ populi	74.21
maotis palus	18.47. & 50.28. & 96.52	marathesium oppidum	65.36	massala oppidum	83.17
maotis mensura	51.24	marathon locus	45.38	massalioticum Rhodani os	32.36
maotis accola	71.5. per totum caput	marathussa insula	67.40	masseyluorum gens	56.57. & 59.57
maotici populi	71.5	marathussa oppidum	48.42	masia Hispania ciuitas, eiusq; lateres aquis	
masia sylua Italia	126.38	maratiani populi	74.5	innatantes	496.51
magas fons	37.21	marchadae populi	83.46	masice vicus	63.39
magarfos oppidum	63.50	marclubij populi	58.1	masici montes	34.46
magase oppidum	84.53	mariani populi	80.15	masilia oppidum	32.41
magelli populi	33.43	maridi populi	81.28	masiliensibus olim vicini Cenomanni	40.59
magellini populi	37.31	mardorum gens fera, & sui iuris	74.3	massyli populi	58.1
magi populi	80.9	mareu insula	84.5	massycites mons	64.29
magna Graecia	37.50	mare mediterraneum quidam non ex Oceano,		masi laurenfes populi	66.4
magnefia insula	23.33	sed è Ponto nasci crediderunt	51.60	masiua oppidum	69.53
magnefia Ionia oppidum	65.37	mare congelatum	52.7.59	masiua promontorium	47.45
magnefia magnes	508.41. & inde	mare Pamphylum	64.9	masiua mons	49.56. & 65.56
magnefia descriptio	47.19. per totum caput	mare rubrum oleas virentesque frutices gi-		masiua populi	76.27
magnetes populi	66.3	gnit	26.37	matelga oppidum	58.26
magnopolis Cappadociae oppidum	70.9	mare rubrum quare à Graecis Erythraeum di-		mateolani populi	38.42
magnus portus	57.5	ctum	79.32	mathatai populi	89.19
magnum promontorium	53.55	maris mediterranei descriptio	35.52. & inde	matitba populi	86.4
mago oppidum	36.5	maria perfoſa ab Hercule montibus in ter-		matiani populi	74.6

INDICIS PLINIANI

matini populi	38.42	melanchleni	70.44	merula fluuius	33.45
matium oppidum	48.39	melanthium fluuius	70.23	merus mons	76.54. & 230.53
matrici fontes calidi in Germania	439.36	melane insula	67.39	mesa populi	76.42
matilicates populi	39.27	melas sinus	47.16. 17. 40. 47	mesagebes populi	86.4
mauim oppidum	59.12	melano insula	67.24	mesammones populi	58.14
mauitania oppidum	31.29	melcomani populi	42.4	mesate insula	50.7
mauma oppidum	84.57	melas Thracie fluuius	26.54. & 47.16.	mesa insula	36.11
mauri populi bellis attenuati	56.55	& 63.57. & 70.22. & 439.15		mesembria oppidum	47.25
mauritania descriptio	55.43. & 56.55.			mesene regio Tigri perfunditur	81.10
& 87.55				mesene Parapotamie regio	81.16
mauritania margarita	136.33	meldi populi liberi	53.19	mesobata populi	81.12
mauritania mensura	57.15	melis fluuius	65.55	mesopotamia descriptio	80.12. & inde
mauritania duplex	57.3. 15	melibœa oppidum	46.21	mesopotamia regio	61.18. & 81.8. & 87.
mauritania Tingitana	56.55	meligunis insula	37.41		
mauritania Cesariensis	57.4	melita insula	37.33. & 42.59	mesopotamia prefectura à Siris originem	
mauritania quinque Romanorum colonias		melitæi caruli	42.59	traxit	63.19
habet	54.11	melita oppidum	45.39. & 70.9	mesopotamie initium	71.41
mauritania insula	87.1	melitea oppidum	46.22	mesopotamia Euphrate fluuii inundatur	63.
maurusi populi	56.56	melitene regio	70.11		
maxala oppidum	58.36	melitene oppidum	63.9	mesopotamia vicatim dispersa	80.13
maxulla colonia	57.30	mellaria vicus	30.23	messana oppidum	25.31. & 37.16.
maxuca oppidum	28.20. & 70.11	meloesia insula	37.60		
maxuca populi	71.18	meli insula alumen	497.51. & 498.19	mesanica fluuius aut verius Padi fluminis	
maxera fluuius	73.57	melos insula sulphure fecunda	497.6	foffa	40.1
maxei populi	80.17	melogonis insula	37.40	messapia peninsula	38.13
maxyberna oppidum	46.43	melos insula	23.15. & 49.39. & 487.1	messapia oppidum	38.16
medeon oppidum	45.46	melphe fluuius	35.42	messis fons	46.10
medie provincie descriptio	73.36.	melpum oppidum	40.32	messene regio	81.8.16
& 80.2		memnonis regia	60.44	messene oppidum	44.53
media smaragdi	519.15. & inde	memphis Aegypti vrbs duabus insignis pyra-		messenia regio	44.53
media provincie caput	73.35	midibus	504.54	messeniani populi	71.9
media termini	81.44	memphis olim maritima fuit	23.7	metagonis Africa regio, que & Numidia	
mediomatrici populi	53.10	memphis oppidum	59.48. & 60.47. & 505.1		
mediolanum oppidum à quibus conditum	40.27	memphitis populi	59.43. 46	metapinum Rhodanos	32.36
mediterranei maris diuisio	35.52. & inde	memphites marmoris genus	503.32	metallinensis colonia	54.12
mediterranei maris insula	35.58	menanini populi	37.31	metapontum oppidum	38.6
mediterranei sinus gentes	71.29	menapij populi	53.7	metaurus magna Gracie fluuius	35.47
medmassa oppidum	65.4	menda oppidum	46.42	metaurus Vmbrie fluuius	39.23
medimni populi	86.5	mendesicum nili ostium	61.3	metauri fluuii ostio Aetolie insula ex aduer-	
medoaci fluminis portus	40.12	mendesius nomos in Aegypto	59.39	so adiacent	37.36
medoe insula	86.18	mendeterum oppidum	87.17	metaures populi	39.31
medorum soboles iuxta Tanaim in multa ge-		menelaïtes Aegypti nomos	59.42	met hydrium oppidum	45.18
nera diuisa	71.7. & inde	menynx insula clarissima	35.54. & 137.22	methymna oppidum	67.46
medorum regio	71.55	menynxis insula purpura laudatissima	137.22	methone oppidum	44.51. & 46.19
medua portus	35.57	22		metibera oppidum	76.6
medubricenses populi	54.19	menis minorum gens	91.32	metbolicum oppidum	78.29
medullia oppidum	35.25	memnonones Aethiopia populi.	86.3	metburides insula	48.29
medulli populi	41.34	menoba fluuius & oppidum	30.24. 47.54	methina insula	36.9
megabari populi vbi	86.1.3	menobardi populi Armenia proximi	71.54	metinates populi	38.42
megala Media locus	80.7	menocaleni populi, Alpium incolae	41.16	metopium oppidum	190.48
megale insula	67.42. & 68.51	menosca oppidum	53.38	metropolitae populi	65.1. & 66.4
megala polis oppidum Arcadia	45.16	menotharus fluuius	71.23	metubarris insula amnicarum maxima	42.36
megala politanum ager	27.40	mentefani populi	31.27.60	metuanates populi	39.27
megale populi	76.22	mentonomon Germania astuarium	516.37	metuania oppidi Italia murus lateritius	496.
megara colonia	45.30	mentores populi	41.43		
megari India populi	76.42	mephitis ades	23.60		
megarice oppidum	51.15. & 68.30	mercurij promontorium	37.13. & 57.26	mauanenses populi	39.27
megaris insula	36.47	mercurij oppida	60.46	mezai	41.59
megaris oppidum	37.20	mergentini populi	39.29	mya insula	67.23
megaris regio	45.30	meritus mons Thracia	47.49	mieza oppidum Macedonia	440.10
megarorum fatalis oleaster	234.23. & inde	merobrica oppidum	54.9	myanda oppidum	63.57
megaricus sinus	45.12	meroe insula, Aethiopum caput	20.49	mycale insula	67.27
megeda oppidum	84.47	meroe insula	60.4. & 84.41. 48.	mycalessus oppidum	45.43.47
megista stagnum	77.25	& 85.20		mycena oppidum	45.2
megista insula	67.5	meroe insula herbas viridiores habet, quam		micchoe regio	84.3
melana insula	42.58. & 48.14	reliqua Aethiopia	85.19	myconij populi natura calui	169.6
melanea Arcadia oppidum	45.17	meroes dies maximus	21.2	myconos insula	49.14
mellaria oppidum	31.4	meroe oppidum	85.21	mistis insula candidum plumbum gignit	52.56
melamphyllus insula	67.29	merope insula	67.20	midei populi	64.57
melamphyllus mons Thracia	47.49	meropia insula	49.15	midaion oppidum	68.14
		merorum Arabia	63.12.21	midoe regio	84.8
		merucra oppidum	30.54		mieza

PARS SECVNDA.

miletæ oppidum	46.33	mani pisces quales	ibidem
mygdoes populi	46.35. & 66.38	maridus lacus	59.47. & 60.48. & 504.58
mygdonia regio, & curia dicta	46.48.	massia prouincia	42.41. per totum caput
& 68.13. & 73.28		massi populi	42.42
mylasa oppidum liberum	65.7	massica gens	43.45
myla oppidum	25.32. & 37.27	monophthalmi populi	89.56
myla insula	48.47	molyceria oppidum	44.4
myla promontorium	63.56	molinde populi	75.55
miletopolis oppidum	50.57. & 68.2	molissi populi	43.39
miletopolitæ populi	66.21	mona insula	21.7. & 52.52
miletio oppido Camelidis insula vicina	67.	monadi populi à Diomede deleri	38.35
27		monapia insula	52.52
miletos Creta oppidum	48.39	monæci portus Hercules	33.42
miletus tonia caput	65.27. & 66.15	monedes populi	76.2
milichia Sicilie fons	37.22	monesi populi	53.25
mylia populi	64.8. & 68.23	monoleus lacus	84.12
milus ruons	90.49	mons Claudius	42.35
minallus insula	49.40	monoscæli populi mire pernicitatis	90.54
mimas mons	65.47	montescur à natura facti	449.28
mincius fluuius	26.2. & 39.58. & 41.6	montes persossi	508.21
myndos oppidum	65.5	montes ardentis	27.31. per totum. & 37.42. & 58.24. & 85.58
minai populi	83.4.14.30	montani Italia populi	39.15. & 41.27
minerua promontorium	34.55	mopopia regio, postea Pamphylia dicta	64.9
minzeus fluuius	46.2	moppos oppidum	63.50
minium oppidum & flumen Lusitania	53.53	morges oppidum	65.41
minius fluuius	54.1	morgus fluuius	39.57
minoum oppidum	48.38	morylli populi	46.37
minois insula	49.24	morimarusa mare, Septentrionalis Oceani	52.8
minturne colonia	34.41	pars	70.12
myonnesos insula	67.37	morimeni populi	52.45. & 53.7
myos hormos	84.1	morini populi vela ex linotexunt	282.44
myra oppidum	64.29	morinorum portus	54.41
myriandros oppidum Syria	28.14. & 62.50	moriseni populi	47.7
myrina oppidum	48.40. & 49.58. & 66.8	morosgi oppidum	53.38
myrmecium oppidum	51.24	morus fluuius	50.46
myrmidones populi	45.57	morutes populi	76.27
myrmicescopuli	65.60	mosa fluuius	52.35
myrlea oppidum	68.7	moschæni populi	71.54
mirobica oppidum	31.4	moschicus mons	64.25
mirobrienses populi	54.19	moschorum tractus	72.2
myrson oppidum	84.50	mosyllites promontorium & portus	84.29
myrtilla oppidum	54.10.15	mosyllites promontorium, Atlantici maris ini	84.30
myrtoum mare	45.11. & 47.54	tium	65.8
mysecros fluuius	82.49	mosinus fluuius	66.39
mysenus portus	34.50	mosini populi in cœuentu Pergameno	70.20
myssi populi	68.33. & 68.15	mosini populi Themiscyra regionis	57.5
myssia regio	65.60. & 66.7.34	mulucha fluuius	56.8
myssie mons Olympus, Mysius cognominatus	68.1	mulelacha oppidum	84.57
myssie initium & finis	68.8	munda oppidum	30.52. & 54.4
myssia therionarcam herbam gignit	361.14	munda lapides quales	509.15
myssi Teuthraniam antiquitus tenere	66.33	mundi cardines ubi	51.33
mysomacedones populi	66.4	munienfes populi	35.29
mysormolite populi	65.23	muranimal oppidum	83.22
myssia oppidum	37.53	murgentini populi	37.31
mystus insula	48.12	murgu oppidum	30.26. & 31.14
mysia oppidum	57.31	murtie ara	24.46
mysilani populi	58.1	musagores insula	48.50
mytylene oppidum liberum	67.47	musarum patria	45.41
mytylenai Achillei oppidi conditores	66.30	musæum Stagiritarum, mirumque eius por-	230.8
mithridatis latebra apud Sauromatas	70.51	tentum	71.46
myus oppidum	65.33	musis fluuius	58.1
myzæi populi	81.28	musini populi	37.31
myzi populi	82.50	mutenfes populi	39.43. & 496.5
modogalica gens	75.52	mutina oppidum	30
moduba populi	86.20	mutiensis agri insula semper fluctuantes	24.
modunda, Aethiopia oppidum	79.23	30	
modusa oppidum	84.46	mutinensi in agro statis diebus ignis erumpit	
mæchindira oppidum	130.53		
manus fluuius Germania			

mutinensis agri montes terramotu concurrunt	22.44
mutinensia vasa fictilia	496.5
mutucumenses populi	35.29
mutustæi populi	38.56
mutustratini populi	37.31
mutaportus	79.16
mutiris India emporium	79.19

Nabades gens	57.14
Nabatai populi	61.9. & 82.15. & 83.12. & 185.54
Nabrum fluuius	78.42
Nagia oppidum	82.58
Namarini populi	53.43
Nannagi natio	58.34
Nannetes populi	53.17
Nantuates populi	41.33
Napai populi	71.16. & 74.22
Napata oppidum	85.19
Nat fluuius	34.16. & 38.60
Naracustoma Danabij ostium	50.38
Narbo oppidum	32.31
Narbonensis prouincia descriptio	32.25.
per totum caput	
Narbonensis prouincia peculiaris Circius	13.
18	
Narbonensis prouincia longitudo	32.55
Narbonensis prouincia laus	32.38
Narbonensis prouincia trium dierum nauigatione ac vrbe distat	282.23
Nareæ populi	76.28
Naresii populi	42.5
Nariandus oppidum	65.6
Narycion oppidum	45.53
Narniensis populi	39.27
Narniensis ager	441.48
Naro fluuius	42.7
Narona colonia	42.1
Narraga fluuius & oppidum	80.41
Nartes populi	39.27
Nartheusia insula	67.17
Nasamones populi	58.14.17. & 90.16
Nasandum oppidum	84.45
Nasus oppidum	83.1
Nasotiani populi	74.5
Nathabur fluuius	58.34
Natyso fluuius	40.39
Natabudes populi	57.60
Naubarum oppidum	51.6
Naucratis oppidum	61.4. & 446.6
Naucraticum Nili ostium	61.5
Naucratis Aegypti nomos	59.41
Nauectabe oppidum	86.20
Nauilubio fluuius	53.42
Nauos Aethiopia oppidum	86.20
Naulochus oppidum	44.16. & 47.24
Naulochos insula	48.50
Naulochum oppidum	44.16. & 65.34
Naulochum promontorium	68.40
Naunes populi	41.32
Nauportus fluuius	40.48
Naustathmus portus	37.22
Naxij populi	37.31
Naxium marmor	503.19
Naxos oppidum	37.17
Naxus insula	49.24
Naxerorum retrarchia	61.53

INDICIS PLINIANI

ne: insula	23.15. & 49.54	nicopolitana ciuitas libera	43.54	nisyron oppidum	67.18
nea oppidum	24.38	niger fluuius	56.45. & 58.2.	nisyra populi	86.22
neapaphos oppidum	67.2	& 59.611		nissues populi	58.1
neandros oppidum	66.12	niger mons	58.33	nissos oppidum	46.42
neapolis Africa oppidum	57.31.46	nigri fluuij natura Nilo similis	59.11.	nitibrum oppidum	58.33
neapolis Syria oppidum	61.37	& 114.38		niteris natio	58.32
neapolis Caria oppidum	65.6	nigri fons	56.59. & 114.38	nitrutis praefectura	59.41
neapolis Thracia oppidum	47.9	nigra populi	86.27	niuaria insula	87.16
neapolis Campania oppidum	34.52	nigrite populi	59.6	noa oppidum	84.46
neapolis Campaniae qua parte terrae motui obnoxia	22.33	negligemela oppidum	58.32	nobunda populi	76.39
neapolitani Sardinia populi	36.59	nilides lacus	59.52	nocheri populi	82.34
neapolitanum corallium	449.24	nil fluminis gemma	522.19	noega oppidum	53.41
neapolitanum sulphur	497.6	nil fluuij descriptio	59.49. & inde	noela oppidum	54.45
neapolitani Galatia populi	68.22	nilus Europe & Asia terminus	29.52	nogrus fluuius	70.29
nebrissa oppidum	30.48	nil aqua quando amara	441.54	nola oppidum	34.58
necanidon gens	79.22	nil ortus incertus	59.49	nomades Scythae	51.9.28. & 73.10
Neathus fluuius	38.3	nil fons & origo	59.54. & 114.30	nomades India populi	74.44
nee oppidum	66.24	nilus ubi se condit	59.56.58	nomades Numidia populi	57.19
neli populi	83.46	nil leuius alueus Astabores dictus	60.4	nomades lacte & ferina carne viuunt	83.29
nelo fluuius	53.44	nilus foetifer	91.41	nomades arabes	61.58. & 82.13.23.35.
nemaloni populi	41.34	nilus fluuius Astapus cognominatus	60.1	& 83.29	
nemaufensis ager	129.36	nil insula	60.2	nomades Parthi	79.58
Nemausum oppidum	32.51	nil harena in palaestris vsus	496.33	nomades populi vnde dicti	57.19
nemea regio	45.19	nil appellatio post alueorum demum coniun-	60.5	nomades in tabernaculis degentes	85.52
nementuri populi	41.35	tionem incipit	60.5	nomades elephantis videntes	86.2
nemetes populi	53.12	nil nomina plura	60.1. & inde	nomades cynocephalorum lacte viuentes	86.5
nemia fons mira natura	26.57	nil augmenti causa	60.12. & inde	nomades iuxta Euphratem	80.49
nemora incolentes populi	72.54	nilum auctum nauigare nefas	60.25	nomentani populi	35.5. & 38.55
neocæsarea oppidum	70.7.13	nil iustum incrementum quod	60.26	nomi seu praefectura Aegypti qua	59.35.
neon Tichos oppidum	66.9	Nilus solus fluuiorum nullas expirat auras	60.33	& inde	
neoris vrbs	72.1	nilus quantum terra Aegypto adiecerit	23.4	nomos Heracleopolites insigni labyrintho nobilitatus	505.35
neper oppidum	34.5	nil figura triquetram Δ litore similitudinem imitatur	40.13. & 59.32.49.	nomos in sedecim Aegyptius labyrinthus diuisus	ibid.48
nepheonita à quibus deleti	71.24	& 60.35. & 83.47		nonacris mons	27.1. & 45.20. & 439.60
neptani ludi in Isthmo	45.9	nil insula Luculleo marmore nobilitata	503.2	nonagria insula	49.11
neptuni delubrum apud Isthmon	ibid.	nilus quot die post restagnationem intra alueum suum reuertatur	60.25	noeni populi	37.31
neptuni templum in Bithynia	68.40	nilus Syenen vsque nauigabilis	60.38	norbani populi	35.5
neptuno sacra insula	79.50	nil cataractae accolis auditum auferunt	85.5	norbanenses populi	38.44
nequinum oppidum	39.27	nil ad mare rubrum fossa	83.48	norbe oppidum	35.26
neraea populi	76.39	nil ostia quot. & eorum nomina	60.60.	norbenfis colonia	54.13
neretini populi	38.45	& inde		noreia oppidum	41.4
neria populi	53.43	nymphais insula	67.5.	norenses populi	36.50
nerigon insula	52.59	nympharum cubile, Carmania insula	78.	norici descriptio	42.23. per totum caput
neriphus insula	50.7	45		norici oppida plura	42.24
neripi populi	71.26	nymphaeus fluuius	34.29	norici hodie, qui olim Taurisci	41.16
neritis peninsula	43.58	nymphaeus mons	27.42.55. & 46.6	norici ferrum	481.33
neritini populi	38.42	nymphaeum promontorium	42.12.19.	noscopium oppidum	64.35
neritus mons	48.17	& 81.4		notia populi	80.42
neritum oppidum	43.58	nymphaeum locus	63.52. & 495.24	notium mare quod	35.55
neron insula & in ea crystallus	515.51	nymphaeum oppidum	51.20	notium oppidum	65.46. & 67.18
neruesia vicus	369.34	nymphaea insula	67.21.31	noua Augusta oppidum	32.10
neruij populi	53.9	ninus oppidum	80.13	nouana oppidum	39.13
nerusi populi	41.36	ninus, seu (vt alij loquuntur) Indus Asia fluuius	64.46	nouanus fluuius	26.53
nesactium oppidum	40.55	ninus oppidum, Tigri fluuii propinquum	73.30	nouaria oppidum	40.25
nesei populi	76.39	30		nouum oppidum	57.10
nesis Campania insula	291.46	niobe fons	45.4	notium dierumq. sub varijs parallelis varia magnitudo	87.57. & inde
nessa oppidum	83.18	niphales mons	64.21	nubei populi	82.9. & 86.13
nessum oppidum	49.3	nyssa Caria oppidum	62.12. & 65.10	nuceria oppidum	34.55
nestus fluuius	46.60. & 47.10. & 112.15	nyssa India oppidum	76.53	nuceria oppidi portentum	230.4
netini Sicilia populi	37.27	nyssa mons India	119.33	nucertini populi	39.28
neuripopuli	51.26	nyssae regio	79.60	nucertinus ager	34.54
neuris insula	68.46	nisibis oppidum	73.30	nuditatum oppidum	30.39
nicanoris oppidum	80.16	nisicastris populi	86.22	numana oppidum à Siculis conditum	39.13
nicaea oppidum	33.40. & 68.26	nisyros insula	67.13	numantia oppidum	54.48
nicephorium oppidum	63.20	nisyron mons	67.21	numantia à Scipione deleta	469.16
nicephorion oppidum ab Alexandro conditum	80.21			numan-	
nicia fluuius	39.56				
nicomedia oppidum praclarum	68.32				
nicopolis oppidum	68.39. & 71.47				

PARS SECVNDA.

numantini populi	32.6	cenotrides insula	37.3	ophiogenes populi	90.9. & 399.21
numestran populi	38.8	cnusfa insula	67.36	ophiophagi populi	84.6
numicius fluuius	34.27	cnussa insula	48.20	ophiusa insula	36.8. & 48.49. & 49.
numidia descriptio	57.18. per totum ca-	cnusca fluuius	42.44	14. & 50.53. & 67.12. & 68.46	
put. & 87.55		cnusina oppidum	49.9	ophadrus fluuius	78.28
numidia mensura	57.35	cnus populi	73.22	opitergini montes	40.37
numidia nihil. prater marmor, ferâsque in-		cnus mons	45.55. & 494.28	opitergium oppidum	40.57
signe habet	57.22. & 502.57	cnus mons elleboro abundat	366.55	opuntinus sinus	45.50
numidia finis	57.22	cnus um elleborum candidum	366.57	opoton oppidum	62.11
numinenses populi	35.29	ogygia insula	37.59	oppidum quod primum in orbe constructum	105.36. & inde
nupia oppidum	84.47	ogyrus insula	82.54		
nupis oppidum	84.53	oglassa insula	36.39	opis oppidum	45.50
nurini populi	38.55	olabi populi	86.6	orani populi	71.18
		olachas fluuius	439.45	ora Solis insula	87.7
		olani Padi portus	40.6	oratelli populi	41.35
Bigene oppidum	68.24	olarso Hispania Citerioris locus	53.38	oratura populi	76.30
Obluionis fluuius	54.1	olarsonis litus	32.18	orbelus mons	46.35
Obrima fluuius	64.59	olbia oppidum	51.3. & 64.11 & 68.27	orbis terra in tres partes diuisio	29.50
Obulcula oppidum	30.54	olbiopolis oppidum	50.57	orbis per parallelos diuisio	87.51. per totum
Obulco oppidum	30.41	olchinium oppidum	35.44	caput	
Ocale oppidum	45.46	oleastro oppidum	31.7	orcales insula quos	52.50
Oceanus per medium fretum Gaditanum in		olenum oppidum	44.43	orcheni populi	80.42.15
mediterranea irrumpit	29.51. & 30.4	oliaros insula	49.23	orchomenum oppidum	45.15. & 126.42
Oceanum quidam crediderunt per fretum Ga-		olympena oppidum	68.1	orchomenus fluuius	46.2. & 439.21
ditanum non irrumpere, sed Pontum illac		olympie oppidi mira porticus	506.42	ordaba populi	76.42
in Oceanum se exonerare	51.60	olympia oppidum	26.28. & 45.25	ordesus portus	50.55
& inde		olympus Lycie oppidum	64.28	ordymnus mons	67.48
Oceanus Septentrionalis quis	52.6	olympas Hellesponti mons	68.1.26	oreges mons	64.20
Oceani Gaditani pisces quales	127.58.	olympus Lycie mons	314.30	orei Arabes qui	71.42
& 128.7. & inde		olympus Lesbi mons	67.49	oresta populi	46.37
Oceanus Septentrionalis, Britannicus, Gal-		olympus Thessalie mons	46.8.11	orestis portus	35.47
licis que	53.30. & inde	olympus Macedoniae mons	126.48	oretana iuga	30.15
Oceanus quibus partibus cingat Asiam	72.	olympij Iouis delubrum	44.47	oretani populi	32.1
47		olynthos oppidum	47.10. & 166.	oretum gens	20.52
Oceani insula plures	53.57. per totum			oreum oppidum	49.3
caput		olynthi oppidi mira terra	277.44	orga fluuius	64.59
Oceanum Scythicum dulcem esse	74.25	olyros oppidum	45.47	organage populi	76.42
Ocelenses populi	54.19	olyssippo Lusitania oppidum	54.8.	organa insula	78.50
Ocha ciuitas	49.3	& 121.26		orgefons prouincia Narbonensi mine natura	
Ochani populi	74.3	olyssipponensium legatio ad Tiberium prin-		270.11	
Ochus fluuius	74.10. & 443.34	cipem	128.2	argocyni populi	51.12
Ocila portus	186.52	olyssipponense promontorium	53.54	oricos insula	23.33
Ocriculani populi	39.28	oli Con oppidum	46.20	oricum oppidum	42.19.60
Ocriculum oppidum	34.14	ollus fluuius	26.2. & 39.58. & 41.7	orientis murrhina	515.37
Octauanorum colonia	32.43	olliculani populi	35.29	orientis crystallus	ibid.48
Octodurenses populi	41.26	olme oppidum	63.56	origeni populi	53.41
Octulani populi	35.29	oloesa insula	67.13	origens	78.46
Oculum vnicum eumque in media fronte Ari-		oloros oppidum	46.30	oritatum oppidum	49.4
maspos habere	89.56	olofra populi	76.39	oritani populi	31.60
Odeffus oppidum	47.24	oluros castellum	44.39	orita populi	78.34. & 91.28
Odia insula	49.24	omani populi	82.18.36	ornithon oppidum	62.27
Odomantes populi	47.1	omane oppidum, & portus Carmania	82.36	oroatus fluuius	78.55. & 79.49.
Odombores populi	76.31	ombitis prefectura	59.34	& 81.39	
Odorifera insula plures	83.4	ombrios insula	87.11	orobij populi	40.28
Odorum merces quod deferantur	83.2	omirra locus	63.11	oraman facipopuli	53.8
Odrysarum gentes	47.1	omne oppidum	82.37	oromenus mons	443.37
Oeandenses populi	68.22	omenus insula	28.40	oroanda oppidum	64.4
Oeanthe oppidum	44.11	onchestos oppidum	45.39	oroandes mons	64.20
Oeasira populi	59.44	onchobrice insula	82.40	oroandicus tractus	68.23
Oecalices Aethiopiae populi	86.25	onenses populi	31.48	orontes fluuius	26.26. & 62.43.48
Oechalia oppidum	44.54. & 49.3	oningis oppidum	30.54	orontes populi	80.19
Oechalia expugnatio	494.32	onisa insula	48.48	oropus oppidum	45.39
Oedipodia fons in Boeotia	45.42	onoba Martialisium	30.42	orosines fluuius	47.27
Oeenise oppidum	57.46	onobonus fluuius Thessalia	46.10	orsu mons. portus	82.43
Oeenises populi	58.28	onophutis prefectura	59.41	orsei populi	114.35
Oenei populi	42.6	onus insula	49.38	orsij populi	76.47
Oenium nemus	64.34	oona insula	52.11	orsina oppidum	84.57
Oenoa oppidum	45.33	opharus fluuius	71.21	ortacea fluuius	81.41
Oenoae insula	49.38	opharita populi	ibid.	ortagurea oppidum	47.12
Oenoanda oppidum	64.36	opharium fluuius	71.25	orthe oppidum	46.21
Oenone insula	48.27			orthos	

INDICIS PLINIANI

orthophantæ populi	80.43	Padus fluius Nilo similis	40.12	Pangeus mons	46.60. & 47.10. & 105.48
orthosia oppidum	62.36. & 65.10	Padus fluius ubi incipiat esse nauigabilis	40.	Panhormum oppidum	37.23
orthosia lychnites	521.29.	22		Panhormum Creta oppidum	48.39
orthosia regionis crystallus	515.49	Padi pecoris lana nobilissima	123.28	Panhormus portus	44.41. & 47.48
orthosphanum oppidum	75.15	Padi lacus & flumina	41.5. & inde	Pannonia regio	65.35
ortygia insula	49.19	Padinates populi	39.44	Panissa fluius	47.26
ortygia oppidum	65.40	Paonia regio	46.28	Pannonia descriptio	42.28. per totum caput
ortana oppidum	38.48	Paonia gentes	46.34	Pannonia glandifera	42.28
ortopula oppidum	41.49	Pastum oppidum	35.39	Pannania salianca	315.17
oruros oppidum	80.26	Pastanus sinus	35.40	Panopolis oppidum	60.45
orxula populi	75.55	Paga oppidum	44.18	Ponopolites Aegypti nomos	59.40
osca oppidum	30.38	Pagai populi	45.31	Pantanus lacus	38.31
oscenses populi	32.51	Pagarum oppidum	45.30	Pantagies fluius	37.21
osci Italia populi	34.26.49	Pagasa oppidum	46.4	Panticapenses populi	21.15
osierates populi	42.35	Pagasei fontes saltem ferentes	443.36	Panticapes fluius	51.3
osetrica insula	516.55	Pagasicus sinus	46.4. & 49.52	Panticapeum oppidum	50.26
osintigi regio	31.4	Pagidarius	62.20	Pantomatrium oppidum	48.38
osyris templum in Aegypto	60.44	Pagoargas oppidum	84.58	Paphlagonia mira aqua	26.59
osismy populi	53.16	Pagra oppidum	62.58	Paphlagones populi	69.52
osquidates populi	53.25.26	Pagunge populi	79.50	Paphos oppidum	24.38
ossa mons	46.8	Palaeblos fluius	62.34	Paradisus fluius	63.59
osset oppidum	30.46	Palaogoni populi	77.7	Paradisus oppidum	62.51
osigerdenses populi	31.52	Palaotrium oppidum	46.47	Paratocene regio	81.19
osigitania regio	30.34	Palapaphus oppidum	66.58	Parataceni populi	80.11
osigi oppidum	30.40	Palascamander stagnum	66.25	Paratonij regio	58.13.45.46
ossonoba oppidum	54.10	Palescepsis oppidum	66.12	Paragenita populi Arcadia	45.22
osteodes insula	37.35	Palestina descriptio	61.17.29. & 62.33	Paralelos in circulos velut in segmenta quadam mundi paries digesta	87.51.
ostia colonia	34.26	Palestina finis	61.35	per totum caput	
ostippo oppidum	30.53	Palantium oppidum Arcadia	45.16	Parallelus primus	87.51. & inde
ostracine regio	61.26	Palamedium oppidum	66.18	Parallelus secundus	87.58
ostrani populi	39.28	Palatium Roma unde dictum	66.19	Parallelus tertius	88.5. & inde
otene regio	73.31	Palamyndus oppidum	65.6	Parallelus quartus	88.12. & inde
otesini populi	39.44	Palesimundum oppidum	77.24	Parallelus quintus	88.18. & inde
othrionei populi	46.37	Palatyrus oppidum	62.26	Parallelus sextus	88.25. & inde
othrys mons Thessalia	46.8	Palibotra oppidum	75.25.60	Parallelus septimus	88.32. & inde
othronienses populi	65.14	Palybotri populi	75.60. & 76.6	Parapiari populi	78.1
otris oppidum	63.41	Palinurum promontorium	35.40	Parasanga populi	76.23
oxia insula	48.11	Pallantias palus	57.50	Parata populi Arcadia	45.22
oxyrynchus Aegypti mons	59.39	Pallantini populi	32.7	Paredonipopuli	73.44
oxyropum oppidum	66.35	Pallene oppidum	46.41	Pareuta oppidum	84.51
oxy populi	74.8	Pallenensis Isthmus	46.42	Paci insula pisces salis	449.12
oxubiorum regio	32.44. & 33.42	Pallon oppidum	83.22	Pari insula	66.50
oxus lacus & fluius	74.8. & 443.34	Palma oppidum	36.3	Pariana colonia	47.43
oZola Locrorum genus	44.11	Palmaria insula	36.44	Paricani populi	74.5
		Palmenfis ager in tractu Picentium	39.10.	Paridion oppidum	64.48
		20		Pariedrus mons	64.25
Acensis colonia	32.43	Palmyra oppidum	63.29. per totum caput.	Pariedri montes	71.39.44
Parcensis conuentus	54.10	& 82.18		Parira populi	78.44
Pachynus promontorium	37.14.23	Palmyrena solitudines	63.27.35. & 80.20	Parium oppidum	90.9
Pacrus fluius	51.6	& 82.12		Parium colonia	67.57. & 501.3
Pactia insula	49.24	Palois oppidum	85.53	Parium marmor	49.23. & 500.27
Pactya insula	67.5	Palscium oppidum	41.3	Parma oppidum	39.43
Pactya oppidum	47.40	Palsus fluius	56.21	Parnasi montis gramen	362.25. & inde
Pactius oppidum	38.27	Paltos oppidum	62.39	Parnassus mons	44.14
Pactolus fluius	65.19	Pamisus fluius	44.53. & 46.10. & 47.24	Paros Ilirici insula	41.51
Pactolus fluius aurifer	463.57	Pamphagi populi	86.28	Paros insula	49.23.27
Padi fluminis descriptio	39.49. per totum caput	Pamphylia descriptio	63.60. & inde	Paros insula marmor	49.23. & 500.27
Padi ortus, claritas & c.	39.49. & inde	Pamphylia castellaputra	64.3. & 66.52	Paros insula solum caduam habet nil ferentem	228.36
Padum Herodotus fabulosum esse credidit	181.47	Pamphylum mare	64.9	Paropamisi montis accolæ	74.10
Padus fluius, qui & Eridanus	516.20	Pan Lusitania præfectus	30.29	Paropamisades populi	76.51. & 77.59
Padi oppidanobilia	33.48	Panatolium mons Aetolie	44.9	Paropamisus mons	64.20. & 75.11.
Padusa Padi fluminis fossa	40.1	Panchryfos oppidum	84.8	& 76.12	
Padi ostia	40.1. & inde	Panda oppidum	74.11	Paropamisus fluius	52.7
Padus fluius aurifer	463.56	Pandataria insula	36.45	Paropini populi	37.31.35
Padus quibus augeatur fluius	39.53.	Panda gens	76.36	Parapotamia regio	81.16
& inde		Pandora populi	91.19	Parorei populi	46.34
Padi fons diebus æstiuis circa meridiem semper aret		Pandofia urbs Lucanorum	38.9	Parosus fluius	78.31
		Pandofia locus Epiri	43.52		parpa-
		Panias oppidum	62.15		
		Panias fons	61.47		

PARS SECVNDA.

Parparus mons	45.3	Padani populi	39.29	peparesbot insula	49.54
Parthasia oppida	45.16	Pedasum Caria oppidum	65.7	peraa iudea	61.41
Parthasini populi	74.5	Pedasus vrbs. postea Adramytteos dicta	66.12	percote oppidum	67.56
Parthijsi populi	53.19			perga oppidum	64.10
Partalis regio	75.39	Padatritae populi	76.39	pergamena iuris dictio	66.37
Partedori. siue (vt alij legunt) Pariedri montes	72.1	Pediculi Italia populi	33.1	pergamena vasa fictilia	496.4
Parthenia insula	67.28	Pedicularum gentis origo & oppida	38.25	pergamum Creta oppidum	48.38
Parthenie insula	65.50	& inde		pergamum Asia oppidum	66.36.
Partheni populi	46.6.15	Pedicularum ager	Ibid.		
Parthenion locus	47.12	Pedna insula	67.51	pergami Gallorum spectaculum quotannis edi solet	146.51
Parthenis fluius	81.7	Pedopiles fluius	69.49	pergami asarotos oecos a Sosostratus	512.
Parthenius portus	35.43	Pesageum stagnum	65.42		
Parthenius mons Arcadia	45.20	Pege oppidum	58.35		
Parthenius fluius	69.55	Pegusa oppidum	64.50	perimula India promontorium	76.20.
Parthenium promontorium	51.16	Pelso Norici lacus	42.25		
Parthenium oppidum	45.18. & 66.35	Pela insula	67.39	perinthus oppidum	47.34
Partheniosa insula	67.30	Pelagones populi	46.35	perirhensa insula	67.40
Parthenon locus	475.10	Pelagonia regio	46.29	peristerides insula	67.41
Parthenopolis oppidum	47.22. & 68.28	Pelagii populi	33.53	perorsi Aethiopes	56.22.49. & 59.8.
Parthenope a Sirene denominata	34.53	Pelasgi Latij populi	34.25		
Parthia tractus Choara	73.45	Pelasgia insula	67.44	perperene oppidum	66.13
Parthia deserti	Ibidem	Pelasgia olim dicta, qua postea Peloponnesus		perperent populi	66.38. & 440.5
Parthia provincia caput	73.47			perse in Hispaniam profecti	30.28
Parthia termini	81.44	Pelasgicum Argos, regio eadem cum Thessalia	45.55	perse Chorsaria a Scytis appellati	74.19
Parthyene regio	79.60	Pelasgi olim dicta, qua postea Arcadia	45.15	perse Rubri maris accola	80.5
Parthyena populi	87.52			persarum regia Susa	81.24
Parthicum Scythiae ex aquo viuunt	79.58	Pede insula	449.10	perse sub quo paralelo siti	87.52
Parthi Nomades	79.58	Pelenaria oppidum	84.56	persarum regna inter Persicum & Hyrcanum maria sita	73.24
Parthi in montium radicibus siti	79.56	Pelendones populi	82.5	persepolis oppidum	80.8. & 87.59
Parthi sub quo paralelo siti	87.59	Pelestini populi	39.29	persicus Persis accolis dictus	80.6
Parthorum regna inter Persicum & Hyrcanum maria sita	73.24	Peligni populi	33.1. & 38.49	persici regni caput Persepolis	80.8
Parthorum regna qua, & quot & inde	79.52.	Pelion mons	17.46. & 46. & 106.8	persici maris corallium	449.22
		Pelinna oppidum Thessalia	46.3	persici maris descriptio	79.35
		Pella colonia	46.31	persici sinaragdi	519.78.25
Parthorum regni caput Ctesiphon	80.37	Pella oppidum	62.13. & 441.39	persis regio	78.36
Parthorum oppidum ad Euphratem	63.37	Pella Alexandri Magni patria	491.33	persis in luxum diues	79.51
Parthusi populi	81.28	Pellacostas fluius	80.17	persis in Parthorum nomen translata	Ibidem
Pasargade oppidum	78.53	Pellana Arcadia oppidum	45.18	persidis regionis initium	79.49
Pastigris fluius	81.11. & 82.20	Pellaon oppidum	41.3	persidis termini	81.38
Pasagade castellum	80.9	Pelleus pagus	81.52	persidi adiacentes insula	79.49
Pasala insula	67.24	Pellenaeorum castellum	44.40	perusia oppidum	34.6.14
Pasala populi	75.55	Pelleneus mons	67.34	pesici populi	32.12. & 53.42. & 74.21
Pastona oppidum	63.8	Pelopopia oppidum	65.39	pesinus oppidum	68.21
Pastos oppidum	47.9	Peloponnesi ceruix	44.19	pesuri populi	53.52
Pataga oppidum	84.47	Peloponnesi descriptio	44.21. per totum	peralia insula	49.49
Patage insula	49.41	caput		peteon oppidum	45.47
Patale insula	20.54. & 76.16.	Peloponnesi situs & forma	44.22. & inde	petilia oppidum	37.58
40.58. & 78.59		Peloponnesi diuersa nomina	44.21	petra vrbs	63.26.37. & 82.18.21
Patami populi	82.9	Peloponnesi magnitudo	44.23. & 45.	petraea Arabia finitima Syria	522.50
Patara oppidum	28.15. & 64.31.	24. & inde		petrini Sicilia populi	37.31
& 88.7		Peloponnesum insulam facere nonnulli tenuerunt	44.29. & inde	petrogori populi	53.29
Patavium oppidum	40.57	Peloponnesum qua alluant maria	44.22	peuce insula	50.36
Patavinus ager	40.11	Peloponnesi montes septuaginta sex	45.27	peuces ostium Danubij	Ibidem
Patavinorum Calidis fontibus herba virentes innaesuntur	26.41	Peloponnesi latitudo	45.24	peucetia peninsula	38.13
Pateria insula	50.7	Pelorus promontorium	85.49	peucetia populi	41.44
Patibis fluius	50.46	Pelori ab Italia interuallum	Ibidem	peucetius Oenotrij frater Peucetia peninsula nomen fecit	38.13
Pathmos insula	49.37	Pelori promontorij descriptio	37.11.27	peucini Germania populi	52.33
Patii oppidum	84.52	Pelteni populi	64.5	peucolais oppidum	78.28
Patra colonia	44.33.42	Peluinates populi	38.52	peucolaita populi	76.49
Patrocles praefectus classis Seleuci & Antiochi	74.59	Pelusiacum Nilii ostium	59.30.34.	peucolaitis oppidum	75.18
		& 61.3.6		pheacia insula	48.6
Pausilypum villa Campania	140.40	Pelusium oppidum	87.53	phacasia insula	49.28
Pausinus fluius	41.50	Pemna oppidum	84.53	phaestus Apollo	44.12
Pausilani populi	39.15	Peneus fluius	46.11.21	phaestum oppidum	Ibidem & 48.40
Paxe insula	48.7	Penius fluius	26.55	phalacra locus vini Alexandrini ferax	202.
Paxos insula	48.13	Pentapolitana regio Africa, eadem cum provincia Cyrenaeica	58.4		
Pedalie oppidum	63.54	Pentadactylus mons	34.4	phalacrum promontorium	48.8
Pedalium promontorium	64.43			phalanges populi	86.11
					phalanna

INDICIS PLINIANI

phalenna oppidum	46.21	philippopolis oppidum	47.5	pietia regio	46.30
phalara oppidum	45.54	philippis salis procidua sponte surrexit	230.7	pietia oppidum	61.21. & 62.43
phalasarna oppidum	48.29.37	philipporum rosa centifolia	313.	pietius mons	46.38
phalera portus	45.34	27		pietas Iulia oppidum	40.54
phalesina oppidum	47.12	philiscum oppidum	63.37	pygmai Thraciae partem olim tenuerunt	42.
phaliges populi	86.16	philocalia oppidum	70.24	22	
phamizonium oppidum	70.17	philomelienses populi	64.5	pygmai à gruibus fugati	47.23
phanagoria oppidum	71.1	philos insula	79.50	pygmai in Caria	65.11
phanaroe castellum	70.16	philotera oppidum	83.60	pygmai in India	76.9
phane insula	67.39	phina oppidum	46.30	piguntia castella	42.1
phanturites Aegypti nomos	59.36	phinopolis oppidum	47.28. & 68.42	pyla insula	34.27
phara oppidum	48.41	phinthia Sicilia fons	439.42	plamenia gens	69.52
pharbatites Aegypti nomos	59.37	phyrtes fluius	65.43	pyle oppidum Arcadia	45.18
pharbatos oppidum	61.3	phirstinus fluius	78.53	pylene oppidum	44.8
pharia oppidum	42.54	physcella oppidum	46.43	pylos oppidum	44.47
phario fluius	81.7	phinthienses populi	37.32	pyloros oppidum	47.41
pharmacusa insula	49.46	phintonis insula	36.51	pinaria insula	48.12
pharmicas flumen	68.37	phlegra oppidum	46.41	pinara oppidum	63.54. & 64.32
pharnacum gens	90.31	phlegrae campi	34.52	pinarite populi	62.58
pharnacea oppidum	70.24.25. & 72.21	phlegrae ager Campania	264.60	pinarus fluius	63.48
pharnacotis fluius	78.27	phligone oppidum	45.46	pindasus mons	66.36
pharphariades mons	64.20	philistina fossiones	40.9	pindicitoria oppidum	84.57
pharsalici campi, & Pharsalum oppidum	46.5	philus castellum	44.45	pindus mons	43.39
pharsalici belli portentum	60.31	phocaea regio	66.7	pindus mons & oppidum	45.54. & 46.8
pharus Aegypti insula, & oppidum	66.47	phocaea insula	48.50	pingus fluius	42.43
pharus insula Illyrici	41.51	phocaria insula	48.51	pinneses populi	38.52
pharos insula quantum ab Alexandria distet	194.55	phocussa insula	49.28	pion mons	65.42
pharos insula maximo olim mari ab Aegypto diuisa	33.4	phoda oppidum	83.14	pionia oppidum	66.34
phari insula ingens turris	505.26.	phoebe insula	68.46	pionite populi	66.21
& inde		phoenice regio	61.17. & 62.18.	piraeus Atheniensium portus maris recessum	
pharusi populi	59.6.22. & 86.26	& 513.2		ficcio relictus	23.6
phelis olim rhodino vnguento nobilitata	190.45	phoenicea insula	36.11. & 49.34. & 67.52	pyra oppidum	34.41
phaselis oppidum	64.11	phoenices in Hispaniam profecti	30.28	piraeus Atheniensium portus	48.27
phasus fluius	70.30.33. & 74.21.	phoenix fluius Thessalia	46.10	pyrai populi	42.11
& 117.59		phoenices regionis finis	62.39	pyramides in Libyco Aegypti nomo	60.47
phasus oppidum	70.33.40	phoenicum mare quod	61.23. & 130.12	pyramides Aegyptiarum opum otiose ostia	
phatarei populi	71.25	phoenicum laus, inuenta	61.24	tationes	504.54
phaterunefos insula	50.7	phoenicusa insula	37.46	pyramides in Aegypto complures, à diuersis extructa regibus	ibid. 54. & inde
phatnires Aegypti nomos	59.35	pholegandros insula	49.28	pyramus fluius	63.49
phatnitricum Nili ostium	61.3	pholeo mons & oppidum Arcadia	45.19	pyrene Corinthi fons	44.33
phausia oppidum	73.36. & 440.11	phorontis oppidum	65.13	pyrenae Veneris templum	31.44
phazania oppidum	58.23	phryges populi	68.15	pyrenaei montes	30.10. & 32.22.
phazaniorum gens	58.23	phrygia descriptio	68.11. & inde	& 53.35. & 54.5.22	
phesium mons Aethiopia	23.42	phrygia termini	68.13	pyrenaeus saltus	53.24
phellus oppidum	64.30	phryx fluius Phrygius nomen fecit	65.	pyrenes ab Hercule compressa historiam esse fabulosam populi	45.22
phellussa insula	67.51	phthempu praefectura in Aegypto	59.41	pyrgenses populi	45.22
pheneum oppidum	47.17	phthiotidis montes	46.5	pyrgi oppidum	33.59
pheneus Arcadiae lacus	45.21. & 365.	phthia oppidum	45.60	pyrmos oppidum	64.47
25 & 442.2		phthiote populi	45.58	pyrpile insula	49.20
phera locus Achaiae	44.42	phthiropagi populi	70.38	pyrrha oppidum	23.45. & 44.16.
phara oppidum	44.56. & 45.45. & 46.3	phthuris oppidum	85.4	& 46.19	
phiala Nili locus	123.17	piala populi	74.22	pyrrha Lyciae oppidum	64.30
philia fons	60.15	picieni regionis descriptio	39.7. per totum caput	pyrrha Cariae oppidum	65.12
phycari populi	71.19. & 522.2	picieni situs	39.4	pyrrha Lesbi oppidum	67.45.47
phycus promontorium	48.44. & 58.10	picieni initium	39.11	pyrrhe insula	67.24
phygela oppidum	65.36	picieni à Sabinis orti	39.8	pyrrhaeum nemus	224.5
phili insula Galliae adiacens	36.12	picieni gens multitudo	39.7	pisa Achaiae oppidum	44.48
phyle insula Nili	60.35	picieni inus ager Surrentini vrbi, & Silari a-		pise Hetruria oppidum	33.56
phyle insula vna Sporadum	49.41	mnis finibus olim continebatur	35.36	pisana aqua miranatura	26.41
phylace oppidum	46.22	picientinum litus	32.59	pisaurum flumen & oppidum	39.23
phylacei populi	46.31	picientia oppidum	35.37	piscinae populi	32.51
philadelphia oppidum	62.11	pictones populi Aquitania	53.22	piscium coris vestiti homines	79.43
philadelphini populi	65.22	pydaras fluius	47.33	pisinates populi	39.35
philanorum ara	57.48	pidibota populi	47.52	pisidia regio	68.13. & 88.7
phileros oppidum	46.39	pydna oppidum	46.40	pisidia populi	64.3
philippi colonia	47.9.37	piden oppidum	84.50	pisistrati insula	67.37
		pidofus insula	67.23	pixites fluius	70.26
		pietes populi Macedoniae accola	46.34	pystira insula	67.42
				pistorium	

P A R S S E C U N D A.

Pistorium oppidum	34.6	Pollustini populi	35.29	Præti populi	75.55
Pisuerter populi	39.29	Pometia oppidum Latij	35.24	Præutiana regionis finis	39.11
Pitaium oppidum	65.3	Pompelonenses populi	31.55	Præutianus ager	39.9
Pitane oppidum	44.57. & 66.11.	Pompeij oppidum	34.53	Præfianagens	77.10
& 496.51		Pompeij magni tumulus	61.26	Præfiane insula	76.16
Pitara oppidum	85.17	Pompeiopolis oppidum	63.52	Præfij populi	75.59. & 76.9
Pithecura insula vnde dicta	23.23	pomponiana insula	36.11	Præfite populi	79.58
Pithecura insula sponte exorta in Campano sinu	ibid.	Pomptina palus	34.37	Priantra populi	47.3
Pysibia fons Sicilia	439.42	Ponamus fluuius	78.40	Priaponesos insula	67.23
Pityusa insula	48.23. & 67.34	Poneropolis oppidum	47.4	Priapos insula	67.39
Pityusa insula vbi sita, & vnde dicta	35.	Pontia insula	36.44	Priapus Hellepontii oppidum	50.13.
58		Pontia insula	37.2	& 67.57	
Pityusa oppidum	67.57	Pontina paludes	377.7	Priene oppidum	65.34
Pythones come	147.46	Pontus Euxinus, Anxenus antea dictus	50.	Prille fluuius	33.58
Pythopolis oppidum	68.28	16		Primus oppidum	84.53. & 85.4
Piturnatis agri mirus fluuius	26.52	Ponti Euxini descriptio 69.30. per totū caput		Prinoessa insula	48.11
Pithyodes insula	68.52	Ponti Euxini mensura 50.16. & inde. & 69.		Prion mons	67.19
Pityonesus insula	48.25	41. & inde		Prytaneum locus Athenis	506.39
Pytonia insula	48.8	Ponti insula	51.52. per totum caput.	Priuernates populi	35.5
Pityus oppidum opulentissimum	70.49	& 72.19. per totum caput		Probalinthos oppidum	45.34
Pityusa oppidum	65.28	Pontiestus nunquam reciprocatur	52.1	Procerastis oppidum	68.35
Pitulan populi	39.29	Ponti oris latitudo	28.35	Prochyta insula	23.26. & 36.45
Pitulium oppidum	35.24	Ponti castrorum	449.53	Proconnesus insula	68.46
Pixirates id. est, Euphrates fluuius	63.7	Ponti rex primus Pharnax	469.57	Procuca insula	67.39
Pyxus oppidum	35.42	Ponti alumen	497.51	Progne insula	67.17
Placentia oppidum	39.43	Ponti opalus	520.9	Prophtasia oppidum	75.14. & 78.28
Placia Myria oppidum	68.1	Pontici maris descriptio	50.9. & inde	Propontidis descriptio, eiusq; fines	50.
Planaria insula	36.40. & 87.7	Pontici maris forma	Ibid.	14. & 68.43	
Planasia insula	36.52	Pontici maris circuitus quot passuum millia		Propontidis pisces	131.21
Planthe insula in Ponto	72.19	contineat	50.20	Propontidis magnitudo	50.14
Plangenses populi	39.35	Pontici & Caspij maris distantia	19.17.	Propontidis mensura	68.43
Plantaniſtus oppidum	64.10	& 72.12		Prepontidis insula	68.45
Platage insula	49.41	Popilij forum	39.44	Proſida oppidum	84.51
Platanus fluuius	68.29	Populonium, siue Populonia, Hetrurie oppidum	33.57	Proſepites Aegypti nomos	59.40
Platanistis promontorium	44.49	Porcifera fluuius	33.45	Prote insula	36.11. & 48.19
Platea insula	49.45	Porofelene insula	67.38. & 126.41	Protesilai turris, delubrumq;	47.46
Platea oppidum	45.44	Porphyriane insula	68.46	Protrapi populi	38.38
Plate insula	67.43	Porphyris insula	48.22. & 67.14.22	Prusa sub Olympo ab Annibale condita	68.
Platie insula	48.50	Porte Caucasica	72.7. per totum caput.	26	
Plenienses populi	39.15	& 73.36		Prusa altera sub Hippio monte	68.28
Pleuron oppidum	44.8	Portimon Graci appellant quod nos fretum		Psammatheſons	45.4.42
Plinius in orbis descriptione Augstum sequitur	33.35	Gaditanum	35.53	Psammatheus oppidum	44.58
Plitanea insula	67.43	Portmos oppidum	49.2	Pſelchus oppidum	85.4
Plotia insula	48.20	Portunata insula	41.52	Pſelchij populi	71.5
Plumbarij populi	54.19	Portus Magnus Mauritanie oppidum	57.5	Pſeudopyle insula	84.27
Plumboſecunda insula	54.23	Posidium Macedonia oppidum	46.	Pſeudostoma Danubij ostium	50.39
Pluualia insula	87.6	49		Pſile insula	67.40
Podalia oppidum	64.34	Posidium Syriae oppidum	62.40	Pſylli Africa populi serpentum moribus medentes	57.43. & 90.12. & 115.56.
Pœſſa insula	67.12	Posidea oppidum	66.9	& 399.21	
Pœmaneni populi	66.21	Posideum promontorium & oppidum	65.	Pſyllis fluuius	69.46
Pœnorum per Alpes transitus	40.23	24		Pſyra insula	67.23
Pœnina Alpes	Ibidem	Posidonia oppidum	35.40	Pſytalia	48.53
Pœnorum in Hispaniam aduentus	30.28	Posideus alueni iuxta Alexandriam	66.49	Pſitaras fluuius	74.40
Polo colonia	40.54	Posinga populi	76.38	Pſophis oppidum Arcadia	45.16
Polemonion oppidum	70.22	Potamus oppidum	45.39	Ptelea oppidum	65.41
Polendos insula	50.8	Potentia oppidum	33.50. & 39.13	Pteleon oppidum	44.23. & 45.47. & 46.4
Pollentia oppidum	33.50. & 36.3.	Potentia populi	38.7	Ptenethu praefectura apud Aegyptios	59.41
& 123.48. & 446.4		Potimenſi in agro paſti aſini rabie inflamman- mantur	370.9	Pteros insula	82.47
Pollentin Piceni populi	39.16	Potnia oppidum	46.22	Pterophoros regio	51.30
Polyegos insula	49.41	Potidea oppidum	16.23. & 46.43	Ptychia insula	48.8
Polichnei populi	66.21	Pranestini populi	35.5	Proembari populi	86.15
Polydora insula	68.47	Pranestina Fortune templum, lithoſtoto à Sylla ſtratum	498.53	Proemphana populi canem pro rege habens Ibidem	
Polydori tumulus in Thracia	47.14	Præpeſinthus insula	49.16	Prolemaus oppidum	20.47. & 58.5.9.
Polymedia oppidum	66.19	Præſamarcij populi	53.45	& 60.45. & 62.22. & 83.42. & 84.11.	
Polyrrhenium oppidum	48.40	Præſidium Iulium	54.14	& 88.1. & 513.4	
Polytelia oppidum	80.21	Præter caput ſaxi, vnum exitu in eibis ad Ga- ramantas ducens	58.40	Prolemaus Epitheras cognominata	84.11
Politiceorgas regio	66.14			Ptolemaus fluuius	83.59
Politorium oppidum in Latio	35.24			Pucinum caſtellum	40.40

INDICIS PLINIANI

P ullaria insula	42.53	Rhesus fluvius ab Homero celebratus	66.26	Roma quot portas habuerit à principio	35.
Pumae fluvius	75.28	Rhetani Arabes	63.20	11	
purpurariae insula	87.10	Rhetica regio	40.59	Roma ambitus quot millia passuum comple-	
puteoli oppidum	34.51. & 438.27	Rhetus dux à Gallis pulsus	41.18	xus	35.12
puteolanus specus	23.58	Rheti populi vbi	41.17. & 42.23	Roma montes, regiones, compita	35.14.
puteolanum purpurissum	487.35	Rheti Tuscorum populi	41.17	& inde	
V ariates populi	32.44	Rhetorum gentes plures	41.24	Roma nulla vrbs comparari potest	35.7
Querquerni populi	32.16	Rhymnici populi	74.21	Roma terrarum caput	32.59
Querquetulani populi	35.30	Rhimosoli populi	71.19	Roma quantum à mari distet	1bid.
Quixia Xenitana oppidum peregrinorum	57.6	Rhyndacus fluvius	66.21. & 68.2.49.	Roma à Gallis capta	34.32
		& 111.25		Romane porta triginta septem	35.15
		Rhinnea insula	82.41	Romanis de rebus primus externorum Theo-	
		Rhinocolora oppidum	61.30	phrastus scripsit	34.3
		Rhion promontorium	44.7.41	Romanorum legatio ad Magnum Alexan-	
		Rhypara insula	67.31	dram	34.33
		Rhiphei montes	51.30. & 64.18.	Romani imperij tenue initium	34.24
		& 70.42. & 71.11. & 72. & 46.52	Romanum forum	35.15	
		Rhythymna oppidum	48.38	Romani imperij in oriente termini	80.25
		Rhytion oppidum	48.41	Romatinum flumen, & portus	40.38
		Rhinium oppidum	42.7	Romulensis colonia	30.45
		Rhius oppidum	46.21	Rubee promontorium	52.8
		Rhoali populi Mesopotamia coherentes	63.	Rubico fluvius quondam finis Italiae	39.40
		24		Rubensis lacus	32.31
		Rhoas fluvius	70.38	Rubrum mare vnde dictum	79.32
		Rhoas oppidum	33.19	Rubrum mare quantum à Pelusio distet	61.12
		Rhoda oppidum	32.33	Rubri maris sinuum nomina	61.10
		Rhodani fluvij descriptio	32.34. & inde	Rubri maris divisio	79.8. & inde
		Rhodani ora duo quae	32.35	Rubri maris frutices	26.37
		Rhodanus fluvius vnde dictus	32.34	Rubri maris à Nilum fossa	83.48
		Rhodani fossa Marij opere dicta	32.37	Rubri maris corallium	449.22
		Rhodani fontis accola	41.25	Rubro mari Aegyptus depressior	83.51
		Rhodanus fluvius	26.25	Rubricatum flumen	31.39
		Rhodapha oppidum	75.23	Rubusini populi	38.42
		Rhode fluvius	50.55	Rugusci populi	41.22
		Rhodi mensura, & oppide	67.9. & inde	Rusardar oppidum & portus	57.2
		Rhodi quotidie sol videtur	16.48	Rusae colonia Augusti	57.11
		Rhodi diuersa nomina	67.12	Ruscino oppidum	32.50
		Rhodus aquilam non habet	148.52	Rusconia colonia	57.11
		Rhodi insula descriptio	23.14. & 64.	Ruscium oppidum	1bid.
		47. & 67.9. & inde		Rusellana colonia	34.2
		Rhodus insula	49.47. & 88.8	Rusica oppidum	57.19
		Rhodus insula sponte enata	23.14	Russina oppidum	58.34
		Rhodiorum insula	67.13	Ruteni Galliae populi	32.51. & 282.40
		Rhodos oppidum	67.10	Rutheni Aquitania populi	53.29
		Rhodiopolis oppidum	64.28	Rutuba fluvius	33.44
		Rhodus Troadis fluvius	66.26	Rutubis portus	56.18
		Rhodope mons	43.47. & 46.35. & 47.4	Rutulati olim incola	34.25
		Rhodussa insula	67.9		
		Rhodusse insula	68.50	S abaei ditissimi	83.32
		Rhesus amnis	69.45	Sabaei Arabum populi	82.49
		Rhetiae litora quibus oppidis habitata	66.28	Sabaorum insula plures	82.
		Rhetum oppidum	66.29	46	
		Rhogeta insula	67.6	Sabarbares populi	58.1
		Rhosij montes	62.49	Sabaria colonia	42.26
		Rhosos oppidum	1bidem	Sabatium vadum Liguria portus	34.45
		Rhosus insula	51.59	Sabatra oppidum	83.1
		Rhothalani populi	50.44	Sabe Arabia oppidum	74.18
		Rhudia oppidum	38.27	Sabelli populi	38.52
		Rhuma oppidum	85.57	Sabini vnde dicti	38.59
		Ricinenfes populi	39.16	Sabini agri lapis ardens	27.59. & 509.18
		Ricinea insula	52.52	Sabinorum situs	38.54. & 39.4.5
		Rinuci populi	53.9	Sabis fluvius	80.15
		Ripepora oppidum	30.42	Sabrata Syrtis minoris oppidum	57.35.
		Riphearma oppidum	83.19	& 58.24	
		Rira fluvius	47.27	Saca à Persis Scythae dicti	74.18
		Risardir portus	56.19	Saca populi	74.21
		Roma descriptio	35.7.	Sacassani populi	72.3
		& inde		Sacili oppidum	30.42
		Roma nomen alterum summa cura occulta-		Sacrana oppidum	30.54
		batur	1bid.	Sacrum promontorium	54.5.9
				Sacri	

PARS SECVNDA.

Sacri homines & ab omnibus illesi Arimphaei		Sandalotus insula, quae & Sardinia	37.1	saturchei populi	71.27
72.55		Sandri & Etes populi	42.33	saturni promontorium	31.30
Sadarns insula	84.34	Sandura oppidum	84.45	saturnum non fuisse in Hispania	30.30
Sadarnus fluvius	78.31	Sandus idem qui Indus fluvius	76.12	saturni lacus	439.43
Sadarnates populi	39.30	Sangarius fluvius	68.25. & 69.46.47	saturnia oppidum in Latio	35.25
Sapona oppidum	31.2	Sanifera oppidum	36.5	saturnini populi antea Aurinini vocabantur	
Sagaleffos oppidum	64.4	Sannigarum gens	70.39	34.6	
Saganos fluvius	79.48	Sannorum gens	70.27	saunites populi	38.53
Sagaricus sinus	50.55	Santonnes populi Aquitania	53.22	sauro fluvius	34.49
Sagis Padi portus	40.6.7	Santonum litus	128.11	sauromata, siue Sarmata populi	50.42.
Sagra fluvius	37.52	Saoces mons	50.2	& 51.28. & 70.51. & 71.7. & 73.10. &	
Saguntia oppidum	31.7. & 32.9	Sapei populi	47.1. & 71.25	90.8	
Saguti Mauritania sinus	56.17	Sappe oppidum	86.9	saos fluvius	40.48. & 42.32.33.35.36.
Sai Arabia oppidum	86.10	Saphar oppidum	79.17	37.39	
Saiace oppidum	83.18	Sapirene insula	84.1	saxina populi	84.39
Sais oppidum	61.4	Sapis fluvius	39.41	scadira insula	49.53
Saita populi	81.28	Sarange populi	74.5	scalabis colonia	54.14
Saites Aegypti nomos	59.41	Sarapara populi	74.8	scalabitanus conuentus	54.10
Sala fluvius & oppidum	55.60. & 56.18	Sardabala fluvius	57.14	scaldis fluvius	52.23. & 53.3
Salacia oppidum	54.8.16	Sardemissus mons	64.10	scamander fluvius	66.24
Sala gens	70.37	Sardiates populi	41.59	scamandria oppidum	66.27
Salabastrea populi	76.31	Sardiana iurisdictio	65.20	scammos oppidum	84.54
Salamina sal	444.6	Sardinia descriptio	36.54. per totum caput	scandia insula	52.58
Salamina insula	67.2	Sardinia alumen	497.51	scandinavia insula	52.15
Salamis insula	48.53	Sardinia situs & magnitudo	36.54. & inde	scantate oppidum	83.18
Salamis oppidum	66.58	Sardinia quantum distet ab Africa	36.55	scantia aqua	27.56
Salaphitanum oppidum	57.58	Sardina creta	498.47	scapos insula	50.7
Salapia oppidum	38.29	Sardinia & Gadium distantia	36.56	scaptia oppidum in Latio	35.24
Salariensis colonia	31.58	Sardinia Sandaliotis quare dicta	36.60	scarabantia Italia oppidum	42.26
Salasii populi	41.20.34. & 269.37	Sardinia populi	36.59	scardona oppidum	41.55
Salassorum Augusta	40.22	Sardis oppidum	55.18	scardonianus conuentus	41.45
Salde colonia Augusti	57.12	Sardoum mare	35.57	scarphia insula	48.51
Salduba oppidum	30.24. & 31.49	Sardonum regio	32.29	scarphia oppidum	45.53
Sale stagnum	65.53	Sarepta oppidum	65.18	scatebra fluvius	26.42
Salentinum promontorium Italia	42.21	Sargaurasane regio	70.11	scaceriges fluvius	70.55
Salentini populi	33.1. & 38.10.45.	Sargentia oppidum	31.7	scelatis populi	56.19
& 39.25		Sarmata populi	47.6. & 50.50. & 51.1.	scieneos locus	84.34
Salernum oppidum	35.37	& 52.18. & 70.50. & 71.7. & 73.14		scenite populi	61.7. & 80.48. & 82.14.
Sallyi populi	33.42. & 40.25	Sarmata & Sauromata, ydem populi	50.	23.49	
Salis montes apud Indos	443.37	42		scopsis regio	66.14. & 173.60
Salmani populi	80.17	Sarmata equos ad tolerandos labores inedia		scberia insula	48.6
Salobriasae populi	76.39	preparant	121.8	schinussa insula	49.29
Salona oppidum	41.58	Sarmata campos & plana incolunt	50.45	schernos Boeotiae oppidum	45.47
Salso fluvius	79.48	Sarmatica insula	50.39	schernus portus Corinthiorum	45.32
Saluarens insula vbi & vnde dicta	24.33	Sarmatia mensura	51.47	schernus mensura quot comprehendat stadia	60.59
Saluia oppidum	39.16	Sarnaca oppidum	66.35	schernus sinus	64.49
Salutariensis Caesaris oppidum Batia	31.6	Sarnus fluvius	34.54	scyathus insula	49.55
Samarabria populi	76.47	Saronicus sinus	44.27. & 45.6	scydra oppidum	46.33
Samararia regio	61.31.37. & 87.60	Saronicus sinus vnde dictus	45.6	scylace oppidum	68.1
Sambracate insula, & oppidum	82.48	Sarophages populi	76.43	scylacium promontorium	37.54
Sambruceni populi	76.47	Saros fluvius	63.51	scylla scopulus	37.10
Sambri oppidum	86.14	Sarpedon promontorium	63.55	scylla insula	50.6
Same insula	48.13.14	Sarpedon mons	64.22	scylla monstri mater Crataeis	35.47
Samius Labyrinthus	477.8	Sarraceni populi	83.12	scylletium promontorium	37.54
Sammei populi	83.17	Sarranates populi	39.33	scyllaeum oppidum	35.47. & 44.59
Sammonium promontorium	48.45.50.	Sarsinates populi	39.29	scioessa mons	44.43
& 49.48		Sarunetes populi	41.24	sciopodos populi	90.55
Samnites populi	38.15	Sarus fluvius	70.7	scipionis rogis in Hispania	30.32
Samnites populi à quo victi	462.2	Sasina portus	38.15	scyreticum metallum	440.8
Samornion oppidum	65.41	Sasonis insula	42.60	scyri populi	52.18. & 78.33
Samos insula	67.27. & 113.13	Sassai populi	42.11	scyri insula mirus lapis	504.56
Samosata oppidum	27.21. & 63.17.20	Sassumini populi	53.25	scironia saxa	45.32
Samosatensis stagni mirus limus	27.21	Sasuri populi	75.55	scyros insula	49.15.52
Samothrace insula	49.60	Satarchi populi	51.13	sciartari populi	42.5
Samothracia insula eiusdem nominis gem-		Sataros oppidum	64.31	scytala insula	84.1
mam gignit	526.52	Satarnei populi	71.24	scytharum varia gentes	50.41. & inde
Samothracum Dij	501.11.12	Satyri fera humana effigie	59.14.20.	& 74.28	
Samageneses populi	32.52	& 86.40. & 90.57		scytharum nomen in Germanos transit, atq;	
Sanda fluvius	53.39	Satyrorum lasciuia	56.9	in Sarmatas	50.50
Sandalios insula	67.27	Satricum oppidum in Latio	35.24	scytba-	

INDICIS PLINIANI

Scytharum populi	74.18. per totum caput	Segouia oppidum	32.10	30	Sesamum Paphlagonia oppidum	69.54
Scytharum mores	89.51. & inde	Segouellaunorum regio	32.40		Sesanium oppidum in Aegypti & Aethiopia	
Scythia Saca dicti	74.18	Segusio populi	40.21		confinio	84.50
Scythia Ponto contermini	18.42. & 42.43	Selachusa insula	48.28		Sesostrius Aegypti rex	83.48
Scythia Thracia populi	47.7	Seleucenses populi	68.22		Sesites fluvius	39.57
Scythia Arotres	47.21	Seleuciam Euphrates perlabitur	63.83.40.		Sestania ara tres Augusto dicata	53.44
Scythia a seruis orti	50.43	58. & 80.44			Sestimates populi	39.30
Scythia Taurici	51.1	Selucia oppidum	61.21. & 62.43.		Sestos oppidum	47.44
Scythia cum Parthis ex aquo viuunt	79.55	63.31. & 65.10. & 80.15.34.50. & 81.39		Serabitani populi	32.59	
Scythia equitatus gloria rument	120.46	& 87.52. & 88.2		Sera populi argenti fertilissimi	75.58	
Scythia in bello equabus vti malunt	121.26	Seleucida Seleucus mare Caspium de se co-	18.44	Serbroitis praefectura	59.37	
Scythia anthropophagi	74.32. & 89.60	gnominauit		Serinus ager	34.45	
Scythia mira animalia	111.36	Seleucus angustias inter Caspium mare & Bo-		Serini populi	35.5	
Scythia immanes fera	74.33	sporum Cimmerium perfodere tentauit		Serundum Aethiopia oppidum	86.20	
Scythia non habet fulmina	14.29	72.16		Seruini populi	38.59	
Scythia vbi inhabitabilis	74.31	Selymbria oppidum	47.34	Seruinus lacus	26.2	
Scythia omnis mensura	51.9. & inde	Selinuntis fluij duo	65.45	Seuo Germania mons immensus	52.14	
Scythici arcus forma in mari Pontico	50.	Selinum iij populi	37.32	Seurbi populi	53.47	
18. & 51.18		Selinus fluvius	66.36	Seutusa insula	66.16	
Scythici smaragdi	518.44.47. & inde	Selinus oppidum	37.25	Sexi oppidum	30.25	
Scythici Oceani insula	52.4	Sella, siue Selli populi	43.39	Sextia aqua oppidum in Narbonensi prouin-		
Scythicus mons	64.26	Selleri populi	47.3	cia	438.28	
Scythici Oceani accola	72.46. per to-	Semberritarum insula	86.13	Syagrum promontorium Arabia	74.59	
tum caput		Semberritarum oppidum	86.18	Siambis insula	52.52	
Scythicum Oceanum dulcem esse	74.24	Sembobitis oppidum	86.10.17	Sibaria populi	76.43	
Scythicum promontorium	74.31	Semellitani populi	37.32	Sybaris fluvius	38.4. & 439.16	
Scythicum oppidum	62.12	Seminet hos oppidum	65.8	Sybaris vrbs vbi	37.54. & 226.29	
Scythotauri populi	51.12	Semiramidis ara, & termini	74.12	Sybaris oppidi deletio	96.12	
Scodra oppidum	42.9	Semirus fluvius	37.57	Sibde oppidum	65.4	
Scolos oppidum	45.46	Sendica regio	51.10	Sybillares populi	53.25	
Scopelos insula	67.43. & 68.46	Senensia colonia	34.2	Sybi oppidum	83.4	
Scope insula	67.8	Senia oppidum	41.49	Sybotia insula	48.10	
Scopius fluvius	46.35. & 68.38	Sennates populi	53.27	Sycaminon oppidum	62.19. & 85.16	
Scordisci populi	42.35	Senogallia oppidum	39.23	Sycania insula eadem cum Sicilia	37.6	
Scotusa oppidum	47.10	Senonum Gallipolis	38.16	Sicuni populi	35.30	
Scotussa lacus vulneribus medetur	439.29	Senones vbi interierint	39.47. & 40.33	Sicca colonia	57.21	
Scotussae populi liberi	46.38	Senones Romam ceperunt	39.47	Syce insula	67.59	
Scultenna fluvius	39.56	Senones Gallie Lugdunensis populi	53.18	Sicendus lacus Thessalia	126.47	
Sea oppidum	84.56	Senta specus Dalmatia	12.39	Sicilia descriptio	37.6. per totum caput	
Sebaste oppidum	61.37	Sentimates populi	39.29	& 87.25		
Sebasteni populi	68.22	Separi populi	42.1	Sicilia sal	443.25. & 444.15	
Sebastia oppidum	70.8	Sepias promontorium	46.20	Sicilia magnitudo	37.7	
Sebastopolis oppidum	66.8.	Sepinates populi	38.54	Sicilia Italia quondam iuncta	23.26	
& 70.8.4		Sepiussa insula	67.24	& 37.8		
Sebennites Aegypti nomos	59.40	Septem fratres Mauritania montes, a pari al-		Sicilia varia nomina	36.60	
Sebenniticum Nili ostium	61.2	titudine dicti	56.60	Sicilia quantum ab Italia distet	37.8	
Sebinus lacus	41.7	Septempedani populi	39.16	Sicilia promontoria quantum inter se distent		
Secande Aethiopia oppidum	86.20	Septentrionales populi candidi, & flauo ca-		37.14		
Secundani coloni	32.46	pillo	21.23	Sicilia bitumen	497.28	
Secusiani populi liberi	53.20	Septentrionalis Oceanus	53.30	Sicilia oppida quot	37.15	
Secusses populi Alpium incolae	41.15	Septentrionis frigora	72.49	Sicilia smaragdi	519.25	
Sederani populi	31.47	Seprumani coloni	32.46	Sicilia minor, insula eadem cum Naxo	49.	
Sedetania regio	31.49	Sequani populi	53.11	25		
Sedibonitates populi Aquitania	53.23	Serbipopuli	71.5	Sicilia & Alexandria distantia	87.29	
Seduni populi	41.33	Seren oppidum	84.54	Sicilia corallium	449.23	
Segalaunorum regio	32.40	Seres populi	74.36. & inde. & 77.35.	Sicilia pisces	449.1	
Segasimala oppidum	84.53	& inde		Sicyonius, siue Sicenius insula	49.38	
Segeda oppidum	30.36	Seres populi optimum ferrum habent	481.	Sicyon oppidum vetustissimum	105.38	
Segede oppidum	30.60	31		Sicyon oppidum	44.40. & 500.7	
Segestani populi	37.27	Seria oppidum	30.59	Sicyon quantum distet ab Eli	20.8	
Segesta oppidum	33.46	Sericus Oceanus	73.4	Sicyon metallorum omnium officinarum pa-		
Segeste oppidum	41.3	Seriphus insula	49.16. & 126.46	tria	500.7	
Segestica insula	42.37	Serippo oppidum	31.2	Sicyon Africa locus	516.48	
Segiensis populi	31.56	Serpentibus videntes homines	59.17.	Sicoris fluvius	31.51	
Segis maiulenses populi	32.4	& 84.6		Siculum fretum	35.48.58. & 47.57	
Segisamonensis populi	ibid.	Serrapilli populi	42.33	Siculi in Latio	34.25	
Segmenta mundi, a Graecis Paraheli, Latinis		Serretes populi	ibid.	Siculi freti insula	37.33	
circuli vocantur	87.49	Serri populi	70.49	Siculota populi	42.45	
Segobrica oppidum	511.4	Serrium mons	47.13	Sicum oppidum	41.57	
Segobrigenses populi	32.1	Sesamo oleum palmisque exprimitur	83.	Sycusa		

PARS SECVNDA.

fyfusa infula	67.40	fyngulus fluius	30.44.49	fyrium inter fe distantia	57.45
fyde oppidum	64.9. & 88.7	fyngiet a populi	71.26	fyfapo oppidum	31.4
fydenum flumen	70.22	fygnada oppidum	64.56	fyfaponenfis regio, & in ea minium	467.
fydeni populi	ibidem	fygnatus lacus in Asia abfyntio circumnafcen-	35.48		
fyderis fluius	73.57	te inficitur	27.6	fyficia oppidum	42.31
fydicinum Teanum Campania oppidum	34.58	fygnonia infula	36.44	fyfolenfes populi	35.30
fydicini agri lapis ardens	27.59	fygnope colonia	69.57. & 486.37	fythonij Thracia populi	47.7
fydyma Lacia oppidum	64.32	fygnope Italia oppidum	34.42	fyria oppidum	30.41
& 67.7		fyntica Heraclea oppidum	46.38	fytiogagus fluius	78.53
fydon oppidum vitri opifex	62.27.	fyntiffa aliquando Sinope dicta	34.	fytone oppidum	46.48
& 88.1. & 513.17		42		fyttace oppidum	81.21
fydonis bitumen	497.24	fyntiffa extremum noui Latij oppidum ibi-		fyttacene regio	80.5. & 81.21
fydopta oppidum	84.57	dem		fyttianorum gens	57.20
fydufa infula	67.39	fyntiffanus specus	23.58	fyuerus fluius Attica	522.18
fyduf oppidum	45.33	fyntiffana aqua mira natura	438.56	fymintheum templum Apollinis	66.
fyene infula	60.33. & 84.40. & 85.	fyntus Europa: precipui quatuor	30.7		
15. & 86.36		& inde		fymyrna oppidum	65.41.55.
fyene oppidum	65.54.58.	fypha oppidum	44.17		
& 504.2		fyphacia regia	57.3	fymyrneus conuentus	66.1
fyenes oppidi fitus	20.43. & 85.5	fyphnus infula	49.15. & 510.56	fybotale oppidum	83.2
fyenita populi	84.44	fyplyum oppidum	23.41.	fydij populi	72.5
fyga oppidum	57.2	& 65.52. & 66.3		fydinus fluius	78.31
fygania fluius	70.38	fyponum oppidum	38.29	fygdiani populi	74.10
fygeum promontorium	47.45	fyracufa colonia	37.21	fygionij populi	41.34
fygeum oppidum	66.4. & 68.44	fyracufis nullo non die, quantumuis nubilo,		fyolanide infula	82.43
fygaros aut (vt alij malunt) Syagros infula	83.5	Sol confpicitur	16.48	fyoleada populi	76.46
fygnia mons	64.58	fyribitum regio	86.21.34	fyoletum oppidum	38.23
fygnini populi	35.6	fyribonis lacus	61.29	fyolimnia infula	49.53
fyila Apennini fylua	35.50	fyribota populi	86.6.	fyolimni populi.	64.3.
fyilarus fluius	26.37. & 35.35.	& 91.31		& 66.41	
51		fyreca populi	84.39	fyolis promontorium	86.19
fylibiani populi	65.2	fyrenus fe pulchrum	37.2	fyolis ora infula	87.7
fyilani populi	76.42	fyrenum fedes vbi	34.55	fyolis fons mira natura	26.47.
fyilices populi	80.18	fyrenum promontorium	23.28	& 58.5	
fyilici Meffopotamia populi	80.19	fyria Palaftina descriptio	61.16.	fyolis infula	77.29. & 78.45
fyilimnus infula	52.52	& inde		fyolis oppidum apud Aegyptios	60.49.
fylys, id est, Tanais fluius	71.13.	fyria diuerfa nomina	ibidem	& 85.26	
& 74.13		fyria Cyprus iuncta aliquando	23.27	fyolis oppidum ab Arabibus conditum	85.
fyliu fluius	40.36	fyria menfura	61.20	41	
fylla legatus sociali bello Stabias oppidum de-		fyria Antiochena descriptio	62.42.	fyolitridines Palmyrena	63.26.33.
let	35.33	per totum caput		& 80.50	
fyluas incolentes	72.54	fyria porta	62.49	fyolitridines Septentrionales	72.50.
fylua locum continuò mutans	24.31.35	fyria bitumen	497.24	& 74.33	
fyluini populi	38.43	fyria terminus	62.51	fyolimates populi	39.34
fyluorum gens fera	72.5	fyria alabaftites	503.52.53	fyolce oppidum	63.52. & 66.58.
fyluurum gens	52.50	fyria Caele	62.53. per totum ca-	& 88.7	
fymbari populi	86.11	put. & 87.53		fyolorius mons	30.15
fymbolum portus	51.17	fyria boues quales	122.45	fyoluense oppidum	42.24
fyyme infula	67.15	fyriana vrbs vbi, & à quo condita	73.	fyolum aureum argenteumq;	76.60
fyimena oppidum	64.27	60		fyolis oppidum	37.26
fyimathus fluius	37.20	fyria infula	23.32. & 65.44	fyonautes fluius	69.50
fyimathij populi	37.32	fyrieni populi	76.38	fyondra populi	76.46
fyimyra oppidum	62.30.36.	fyritta populi	91.2	fyondini populi	38.7
& 63.7.8		fyrium fluius	68.36	fyonus fluius	75.34
fyimirtuense oppidum	57.54	fyrisidem qui Nilus fluius	60.6	fyopbene regio	61.19. & 73.26
fyimoi fluius	66.25	fyris fluius, & oppidum	38.5	fyopbeni populi	71.53
fyimpegades infula inter fe concurrentes, &		fyros serpentes non attingunt	126.	fyopbonia infula	23.33
quare	51.53. & inde	55		fyora oppidum	34.57
fyimpegades infula in Ponto	72.19	fyros amnis	68.9	fyoractes mons	23.57. & 90.36
fyinda oppidum	64.7	fyridides infula	48.50	& 439.57	
fyindica oppidum	70.55	fyryni populi	38.7	fyoractia Arabia oppidum	82.19
fyindraci populi	78.1	fyrymata populi	74.8	fyorani Valerij pœna	38.8
fyinga populi	76.26	fyrymiensium ciuitas	42.28	fyora populi Carmania	78.30
fyingara oppidum	63.20	fyrymium oppidum	42.38	fyoratum fluius Caberon	ibidem
fyingilia oppidum	30.37	fyrynos infula	49.36	fyorga populi	76.43
fyingos oppidum	46.	fyrytis maioris circuitus	57.47	fyoftrata oppidum	81.39
44		fyrytium finus	58.39	fyottrates populi	53.26
		fyrytium æftus vnde	25.21	fyotira oppidum	70.18
		fyrytium magnitudo	57.40	fypalibra oppidum Magnesia	46.20
				2	fpalei

INDICIS PLINIANI

stalei populi	71.27	strymonis regio	68.4	est 496.4	
sparta oppidum	44.56	strongyla insula	49.25. est 67.7.	susa oppidum à quo conditum	78.57.
specus pestiferum spiritum exhalantes	23.	est 497.51		est 81.24.29	
56. est inde		strongyles insula alumen	497.51	susane regio	78.54. est 80.5. est 81.24.
sperchios oppidum	45.54	strophades insula	48.19	est 87.52	
sperchius fluvius	45.59	stulpini populi	41.46	susis Diana templum	81.35
sphagia insula	48.20	stura fluvius	39.57		
sphingion animal ubi	85.18	sturiarum insula	52.38		
spina oppidum	40.4.32	sturium insula	36.11		
spineticum Padi ostium	40.4	suantes populi	34.6		
spytuma oppidum	84.56	suantes populi	41.33		
spiraum promontorium	45.8.	suani populi	70.39		
est 48.27		suarrani populi	39.29		
spicostoma Danubij os	50.40	suari populi	76.3		
spoletini populi	39.29	suarni populi indomiti auri meta	71.25		
spondolici populi	71.26	tes	84.57		
sporades insula. et earum nomina	49.28.	suasa oppidum	31.38		
est inde. est 49.50		subi fluvius	39.3		
stabia oppidum à Sylla deletum	35.	sublaqueum oppidum	506.46		
32		sublicius pons Roma	41.15		
stabanum locus	438.58.	subronici populi Alpium incola	90.57		
est 449.8		subsolani montes	13.5		
stabulum oppidum	66.34	subsolanus ventus, Gracis Apeliotes	56.		
stadia oppidum	64.50	subur fluvius	18		
stadis oppidum	85.5	subun oppidum	31.39		
stagera oppidum	46.48	succubo oppidum	30.39		
stagera oppidi portentum	230.8	succasani populi	35.4		
statyella oppidum in Liguria	438.	succasses populi	51.26		
28		sueha oppidum	85.19		
statyelli populi	33.43.51	succubar oppidum	57.13		
statones populi	34.7	sudertani populi	31.32		
statonensis agri mirum	24.30	sue oppidum	34.6		
statonenses lapides	511.35	sueconi populi	80.19		
stauri populi	73.56	suel oppidum	53.9		
stelendena regio	63.35	suelleni populi	30.24		
stene deira insula	84.4	suelteri populi	83.12		
stentoris portus	47.14	suemus fluvius	32.42		
stephane mons	46.7	suerti populi	47.6		
stephane insula	67.30	sueffa oppidum	76.43		
stephane oppidum	35.5.	est 94.35	34.57.		
est 69.55		suesiones populi	53.9		
symphalis lacus Arcadia	26.43	suesulani populi	35.6		
symphalum oppidum Arcadia	45.16	suetri populi	32.44.		
stiria insula	67.2	est 41.36			
stryx palus in Arcadia	27.1.	sueui populi	50.46.		
439.55		est 52.33			
stygis Arcadia paludis aqua qualis	27.1.	suffenates populi	38.50		
est 439.54		suillates populi	39.30		
stobi oppidum	46.32	suinum fluvius	39.11		
stochades insula	36.10	suita populi	71.24		
stoidis insula quastuosa margaritis	79.	sulcitani populi	36.59		
46		sulmo oppidum	35.26		
stonos oppidum	41.23	summonenses populi	38.50		
strapellini populi	38.43	summarum Aethiopia oppidum	86.21		
strategia Armenia maioris	71.51	sunium Attica promontorium	45.37		
stratocolia oppidum	70.60	superquani populi	38.50		
stratonis insula	84.23	superum mare quod est Adriaticum	33.26.		
stratonis turris	61.34	est 42.47			
stratonica, libera Asia ciuitas	65.13	sura populi	76.25		
stratonicea Mesopotamia oppidum	80.	surdaonum gens	31.51		
21.		suriates populi	39.34		
stratos fluvius	74.57	surium oppidum et fluvius	26.35.		
stratos vrbs	43.58	est 42.57. est 70.34			
strymon amnis, Macedonia terminus	46.	sarentini montes	34.46		
50		sarentium promontorium	56.21		
strymon fluvius tribulos cibis vtilis habet		surentum oppidum	35.55		
319.28					
strymon fluvius	46.50. est 4797				

PARS SECVNDA.

taphiusa locus iuxta Leucadem	510.	taurinorum origo	40.21	tenupsis oppidum	86.14
23		taurifani montes	40.37	teos insula	67.40
taphra Africa oppidum	57.46	taurifani populi	41.2	tephene oppidum	61.44
taphra oppidum	51.14.25.	taurisci olim, qui hodie Norici	41.16	teredon vicus	82.22
26		taurisci populi	42.35	tereis regis arx Byzia hirundinibus inuisa	47.
taphros fretum Corsicam à Sardinia dirimens	36.51	taurus mons	63.10. & 64.7.12.21.	35. & 148.19	
tapyri populi	73.56	& 71.35. & 73.5.81.1. & 88.6		tergedum oppidum	85.17
taporipopuli	54.20	taurus maris alueus circa Alexandriam	66.	tergestinus finus	40.41
taprobane margaritis abundat	135.	49		tergeste colonia	40.41
51		tauri montis diuersa nomina	64.21	tergilani populi	38.7
taprobana insula	97.24	taurorum portus, lacus, & oppida	51.19	terias fluius	37.20
taprobanes insula descriptio	77.4	tauruminitanus Euripus	25.	terina oppidum	35.44
per totum caput		23		terinaus finus	35.44. & 37.55
taprobanes mensura	77.8	taurominium colonia	37.	termera oppidum	65.6
tapsagum oppidum	58.34	18		termes oppidum	32.10
tarchie insula	48.8	taurunum oppidum	42.38	termes mons	65.56
tarani populi	82.9	taxila populi	76.47	terra origo & principium vbi	29.49
tarbely aquitania populi	53.23.	taxata insula	74.30	terra totius longitudo	28.8.
& 438.24		taxila oppidum	75.18	& inde	
tardastili India populi	561.7	teanum Sidicinum colonia	35.58	terra diuisio in tres partes	29.50
tareli populi	59.12	teanum Apulorum	38.31	terra totius latitudo	28.8
tarentinus finus	38.11	teani Apulia populi	38.33	& inde	
tarentinus portus	38.23	tearus fluius	47.27	terra mensura ab Eratosthene primum tradita	84.17
tarentum oppidum	38.11.	teari populi	31.47	terra mensura	28.8. per totum caput.
14.17		teatini populi	38.49	& 87.24. per totum caput	
tarentum scapis candelaborum nobile	471.	techedia insula	49.46	terra per parallelos diuisio per totum caput	87.51.
57		tectosages Volca Gallie Narbonensis populi	32.33.	Quere Paralleli terra.	
tarentinus sal	444.6.	tectosages Volcarum oppida	32.49	terra quota mundi pars	28.58
9.16		tectosages bonam Cappadocia partem olim		terra circuli	Quere Paralleli terra.
tarentina lana	123.44	tenuerunt	68.19	terra termini qui	29.52
tarchiea oppidum	61.52	tecum flumen	32.29	terra aurea argenteaque	76.60
targines fluius	37.57	tedanium flumen	41.50	terrachia oppidum, olim Anxus	34.88
tarinates populi	38.56	tegatum alueus maris circa Alexandriam.	66.49	terfos fluius	70.38
taronia castellum	41.56	teganon insula	67.16	teffara oppidum	84.51
tariotatum regio	ibidem	teganusa insula	48.21	tetragnon oppidum	77.60
tarne fons	65.20	tegea oppidum Arcadia	45.16	tetrarchie plures	62.14.32
tarne fluius	53.29	tegium oppidum	66.34	tetranaulochus oppidum	47.24
tarquinienfis lacus insula natantes	24.	telamon portus	33.58	teuchira oppidum	58.8
34		telandria insula	67.8	teurnia oppidum	42.24
tarquinienfes populi	34.7	telandrus oppidum	64.35	teuthria insula	42.50
tarracoenfis Hispania descriptio	54.	teleboides insula	48.10	teutobodiaci populi	68.19
37. & inde		telini populi	35.6	teutoni populi	52.31
tarracoenfis regio	30.9.13	tellene oppidum in Latio	35.24	teuthrania regio	66.32
tarracoenfis conuentus	31.23.45	telmessos oppidum	64.32.36.43	teuthranie oppidum	66.34
tarraco colonia, Scipionum opus	31.	telmessum oppidum	65.5	teuthrania olim mari contigua	23.8
38		telos insula, & in ea vnguentum	49.	thalipopuli	70.52
tarragenfes populi	31.53	36		thaludei populi	82.42
tarfatica oppidum	41.49	tembasa oppidum	64.7	thallussa insula	67.36
tarfos oppidum	63.50.	tembrogius fluius	69.47	thamar fluius	82.47
88.7		temenitis fons in Syracusano agro	37.	thamnistica Toparchia Iudaea	61.44
tartarum Padi Portus	40.9	21.		thamudei populi	83.13
tartessos oppidum	30.23. & 54.30	temerinda	71.13	thapfus oppidum	57.34.
taruisani montes	40.37	temese oppidum	35.44	& 87.54	
taruisani populi	41.2	temnos oppidum	65.60. & 66.9	tharne mons	173.1.
tarus fluius	40.56	tempe inter Ossam & Olympum sita	46.	& 174.1	
tascodunitari populi	32.52	13		thasie regio	72.1
taueni populi	83.12	temperies mira in regione Attacorum	74.	thasi insula marmor	502.37
tauium oppidum	68.21	42		thasi insula opalus	521.41
tauri montis Lygdinus lapis	503.	tempfis Tmoli montis cacumen	101.60	thasos insula	49.59.
56		tempfa oppidum	35.44	& 520.9	
taulantij populi	42.11	tenedus insula	67.51	thathice oppidum	84.
taulania oppidum	35.33	tenedi insula mirus fons	26.49	45	
tauroentum oppidum	35.47	tenos mare	137.40	thauuacia oppidum	46.21
taurica regio	51.10	tenos insula	49.12	theangela oppidum	65.4
taurica mensura	51.47	tentyrites Aegypti nomos	59.36	& 46.4	
taurica populi plures	51.10	& 115.50		teba Italia oppidum	38.8
taurica Scythae	50.60	tentyris oppidum	60.44	theba	
taurini populi	84.3. & 40.21.				

INDICIS PLINIANI

thebe Boeotia	45.5.	thyamis oppidum	43.48	tiberis aqua non minor Nili	504.32
§ 148.18		thyatira oppidum	48.12.	tiberis fluminis inundationes	504.47
thebe Boeotia à quibus condita	62.	§ 65.38		tiberis ortus, & nomina	54.9.
27		thiatyreni populi	66.38	§ inde	
thebe Aegyptia alabastriten gignunt	503.	thibiorum gens	90.28	tiberias oppidum	61.52
51		thydonos oppidum	65.12	tibertini populi	39.30
thebe Aegyptia	503.	thimanei populi	83.12	tibigense oppidum	57.55
51. § 506.17		thymbre oppidum	66.35	tybus mensis apud Indos nostro respondens	79.62
thebe Aegypti oppidum portarum centum	506.20	thymnias sinus	64.48	Decembri	38.56
thebe Troadis oppidum	66.12	thyni populi	47.3. § 68.	tiburtes populi	31.44
thebaicus lapis	503.60.	15.42		tichis fluius	39.
§ 510.50		tbinitis praefectura	59.36	ticinus fluius, & Ticinum oppidum	40.
thebais regio	59.34. § 60.46	thynos oppidum	64.51	27	26.
thelphusa oppidum Arcadiae	45.18	thynnias insula	68.48.	ticinus fluius Verbano lacui innatat	53.46
themiscyra regio	70.15	§ 72.19		tyde castellum	71.20
themiscyra oppidum	70.18	thynias oppidum	47.27	tydij populi	38.32
themisones populi	64.56	thyrides insula	48.21	tisarna oppidum	35.24
themistias promontorium	79.48	thyri populi	74.43	tisarnates populi	39.30
thena oppidum	57.34.37	thyrea locus	44.57	tisarnum oppidum	34.15
thena oppidum	84.54	thyreus lapis, eiusque mira natura	27.	tygaea oppidum	57.13
theodosia oppidum	51.19	11		tigense oppidum	57.59
theon ochema, mons ardens	27.46.	thysanusa oppidum	64.48	tigranocerta oppidum	71.48.50
§ 86.38		thube oppidum	45.45	tigris fluij descriptio	26.29. § 73.43.
theon ochema promontorium	56.24	thysus oppidum	46.47	§ 80.56. per totum caput	80.57
theophrastus primus exterorum de Romanis	34.31	thoar oppidum	58.56	tigris vnde dictus	63.40
diligentius aliquid scripsit	34.31	thoricos locus	519.12	tigris Euphrates vbi incurras	81.
theopompus primus Gracorum Romae à Gal-	34.32	thoronos insula	48.7	tigris fluius se in specu mergit	71.40.54.
lis captae meminit	34.32	thospites lacus	81.3	§ 80.56.	
thera insula	23.16. §	thracas populi vbi	42.42.	1.3	
49.41		43.46		tigris fluij ortus	78.57
theramne oppidum	44.56	thracius Bosporus vbi	47.38. § 50.14.	§ 80.56	81.5
therapne Creta oppidum	48.42	§ 68.34		tigris fluius in duos alueos diuiditur	81.2
therastia insula	23.16. § 37.42.	thracie descriptio	46.58.	tigris in Euphratem mergitur	81.
§ 49.42		per totum caput		Tigris mari Persico decumo ore inferitur	81.
therionarce insula	67.17	thracie carbunculi	521.4	13	
thermaicus sinus	46.40	thracie longitudo & latitudo	47.50	tigris, & Euphrates quantum distent ibidem	33.
therma colonia	37.24	thriasus campus	45.39	tiguliorum oppidum	40.
therma oppidum	46.40	thryasij populi	45.23	tilaentum fluius, & portus	183.
thermenis insula	49.53	thryon oppidum	44.54	38	
thermodoon fluius & oppidum	70.16.	thronium oppidum	45.52	tylos insula & in ea mira arbores	72.38
§ 522.24		theuben oppidum	58.33	22.24	42.43
thermopylarum angustia	45.59	thule insula	21.6.	tylos insula & oppidum	34.7.
thermopolites Aegypti nomos	59.40	§ 52.54		timachus fluius	42.58
therotioa Troglodytarum gens à venatu di-	84.38	thumata oppidum	82.24	timauus fluius	40.40
cta		thurina vina laudatissima	204.33	tymbrian populi	64.6
thessiae oppidum	45.39.	thurium oppidum	38.4.	timici oppidum	57.13
§ 46.21		§ 181.46		timolus mons	65.19
thessiarum fons	439.4	thuscianenses populi	34.7	timoniacenses populi	68.22
thessprotia lacus	43.50	thufci à sacrificijs dicti	33.54	timpei Macedoniae populi	44.2
thessprotia gemmae	521.13	thufci trecenta Vmbrorum oppida deleue-		tinda oppidum	47.38
thessprotia fluius	43.38	runt 39.22		tyndarus oppidum	47.18
thessprotis regio	43.38	thuscum mare	35.55	tingi oppidum à quo conditum	55.45
thessalia descriptio	46.2.	thussageta populi	51.27.	tingitaniae prouincia descriptio	56.55.
per totum caput		§ 71.10		per totum caput	
thessalia mensura	46.23	tyana oppidum	70.9	tynidrumense oppidum	57.55
thessalia regio, olim Aemonia dicta	45.	tiare oppidum	66.34	tipanei Arcadiae populi	45.23
56		tiara locus tuberibus abundans	28.4.	tipareus insula	48.
thessalia montes plures	46.5	37		23	
§ inde		tibarenis populi	70.20	tipasa oppidum	57.10
thessaliae creta maximè laudatur	498.	tiberis fluius nauium magnarum capax		tiphicensis oppidum	57.58
46		34.18		tiquadra	
thessalia flumina	46.10. § inde	tiberina ostia	32.58.		
thessalis regio	68.4	§ 33.28			
thessaloe oppidum	65.37	tiberis fluius futuri praescius	34.		
thessalonica oppidum	46.39	21			
theudalis oppidum	58.28	tiberis amenitas	34.		
theuderse oppidum	57.59	19			
thia insula	23.18. § 49.43	tiberis fluius	34.1.		
		§ 35.56			

PARS SECVNDA.

si quadra insula	36.9	trachie insula	48.8	tripolizani populi	65.22
tya fluius & oppidum	50.52	trachonitis regio	62.15	triquetra insula eadem cum Sicilia	57.6
tyragens	83.46	tractari populi	51.12	tritea oppidum	44.
tyrracienses populi	37.32	tragia insula	49.46	16	
tyrageta populi	50.53	tragaseus sal	444.	tritium oppidum	32.8
tyricense oppidum	57.58	12.18		triton palus, fluius q ³	57.49.
tyris populi in Hispania	54.31	tragurium insula	41.51	& 60.7	
tyrium purpurissum	487.35	tragurium oppidum marmore fecundum		triulatti populi	41.35
tyrrheni populi	33.54	41.57		triumphale Betica oppidum	30.41
tyrins oppidum	45.3	trallicon oppidum	65.16	triumpilini populi	41.19.31
tyrissei populi	46.31	trallis oppidum	65.10	troas oppidum	66.22
tyristasis oppidum	47.41	transpadana regio	40.20.	troas regio, eius q ³ situs, & oppida	66.
tyritace oppidum	70.32	& inde		22. & inde	
tyrrhenum mare	35.55.57.	transpadani cinere agros stercorant	242.	troadis finis	66.9. & 68.8
& 508.27		9. & inde		trocmi populi	68.18
tyrus Herculis templo nobilitata	519.30.	transpadani populi	41.2	trocmorum oppidum	68.21
& 525.34		transrhenani populi Romanorum hostes	282.	trocen oppidum	45.5. & 439.9.
tyrus quondam insula	62.22	41		& 440.37	
tyrus conchylio, & purpura nobilis	62.	transrhenanae foeminae lino vestiuntur ibi-		troene Caria oppidum	65.13
26 & 487.35		dem		troenyl lapides	521.6
tyrus oppidum	62.24.26.	trapeza promontorium	66.40.	trogilia insula	67.27
& 82.1		& 67.55		trogilia oppidum	65.34
tijsinenses populi	37.32	trapezopolita populi	65.14	trogodyta populi	50.43. & 58.
tiandus fluius, & oppidum ab eo cognomi-	66.9	trapezus oppidum	70.25	21. & 59.9.17. & 82.59 & 90.4. & 95.	
natum	66.9	26.28		29	
titium flumen	40.53.	thrasymeni lacus miracula	22.57	trogodytarum emporium	84.20
& 41.43.53		trasymentus lacus ardens	28.2	trogodytis bis quotannis umbra in contra-	
tiium oppidum	69.50	trebani populi	35.6.	rium cadunt	20.59
tios oppidum	64.35	& 39.2		trogodytarum mirus fons	26.47
amolus fluius solus coriculam lapidem ha-	468.9	trebia fluius	39.56	trogodyta elephantum venatu aluntur	110.
bet	468.9	trebulani populi	38.56.	79	
amolus mons	65.18	& 39.2		trogodyta testudines marinas, vt sacras, ad-	
amoli montis vinum nobilissimum	1bidem	trecasses populi	53.19	orans	130.27
amoli montis incola longevi	101.59	trapedorum gens	66.42	trogodyta aquam pluuiam ad potus vsunt	
toani populi	83.59	tropisilon insula	67.47	seruant	85.59
tochari populi	74.44	treteres populi	46.34	trogodyta contermini Aethiopia	110.19
togata Gallia	3919	treuentinates populi	38.54	trogodytarum mira velocitas	84.38
togienses populi	41.1	treueri populi	53.10	trogodytica alio nomine Michoe, seu Midon	
togifonus fluius	40.11	triacenses populi	39.16	dicta	84.3
tolen oppidum	86.7	triare regio	72.1	trogodytica fluius Ptolemaus	83.59
tolerientes populi	35.30	triballi populi	42.42. & 43.45.	trogodytice non cernit Septentriones	19.
toletani populi	32.2	& 46.29. & 90.25		41	
tolistobogi populi	68.17.21	tribochi populi	52.12	tropina locus	76.19
tollestinates populi	40.1	tribulium castellum populi Romani praelijs no-		trossulum oppidum	461.51
tolosani populi	32.52.	bilitatum	41.60	truentum fluius & oppidum	39.10
& 53.29		triuastinorum gens	32.49	tuborum fluius	78.43
tomabei populi	82.59	trica oppidum	46.5	tuburbis colonia	57.53
tomala oppidum	83.2	trica & Apina in prouerby ludicrum ces-		tuburnicense oppidum	57.55
tomarus mons	43.40.	serunt	38.36	tubusuptus oppidum	57.13
& 44.8		trichone oppidum	44.16	tucca oppidum	57.12
tomos oppidum	47.19	tricolorum regio	32.40	tucci colonia	30.39
tonderos fluius	78.25	tricornophos mons	82.43	tuderne oppidi vna	30.51
topazius gemma à Topa ² insula dicta	84.	tricornium regio	32.40	tuder oppidum	39.24
4. & 515.51. & 521.53		tridentini populi	40.59	tudertibus spectata arma caelestia	16.11
topazos insula, vnde nomen gemma	84.	tridentinae Alpes	40.10	tuditani Isthros domuit	40.52
4. & 521.53		trienfenses populi	46.36	tuscani populi	39.30
topiris oppidum	47.10	trieris oppidum	62.35	tugienfis saltus	30.31
toralliba insula	77.1	trimachi populi	42.42	tunifense oppidum	57.58
torere populi	70.54	trimontium oppidum	47.5	tungri Gallie ciuitas	439.9
toroadorus fluius	81.22	trinacria insula eadem cum Sicilia	37.6	tungri Gallie populi	53.9
torates populi	53.26	trinacria olim dicta, quae postea Rhodos	67.	turca populi	71.10
torone oppidum	46.44. & 135.8.	12		turdulorum gens	30.57
& 139.8		trinium fluius	38.	turiasso oppidum	481.29
toron lacus Chalcidis	265.43	48		turiasonenses populi	31.51
tortuni populi	45.23	triocalini populi	37.32	turium flumen	31.34
torandri populi	53.7	triopia oppidum	64.	turmantini populi	38.43
tracheotis oppidum	63.58	50		turmodigi populi	52.3
trachea oppidum	65.41	triopolis quae, & cur dicta	62.35.	turobrica oppidum	31.2
trachin oppidum	45.	& 88.1		turocelum oppidum	39.33
60		tripolis castellum, & flumen	70.24	turonis Gallie populi	53.20
				2 3	turres

INDICIS PLINIANI

turres Cyrenae vrbis sonum acceptum se-	rdini populi	73.11.14	vestionicates populi	39.30
pries multiplicantes	rdmini populi	41.35	vespasiani colonia	61.35
turrus fluuius	veca portus	53.41	Vesperies oppidum	53.38
tusca fluuius, Numidia finis	vecleri populi	39.46	vestini populi	33.2. & 38.51
tusculana terra humi depacta auellon per-	veclis insula	52.52	vesulus mons	39.49
mittit	veclones populi	31.38	vesuni populi	56.58
tusculani silices	vegium oppidum	41.49	vesuuij montis vna	202.14
tusculani populi	veientani populi	34.7	vesuuius mons	34.54
tusdranum oppidum	veiens ager	24.47. & 34.15	vettones populi	53.49. & 54.7
tutientes populi	vej oppidum quo die à Camillo captum	40.	vetriolum oppidum	39.34
tutini populi	34		vettrionenses populi	39.31
tyris insula	velauni populi	41.36	vetulonienfes populi	34.
	velia oppidum	35.40. & 37.2	vetulonius lacus	26.4
	vel oppidum	58.33	vfsens fluuius	34.48
	veliates populi	33.43. & 39.45	viacienses populi	32.2
	velieses populi	32.4. & 35.30	viana oppidum	42.24
	velini lacus	38.60	vibali populi	32.15
	velino in lacu quotidie arcus calestis appa-		vibelli populi	33.43
	ret	16.48	viberi populi	41.25
	veliterni populi	35.6	vibiforum oppidum	40.21
	vellates populi	53.25	vibinates populi	38.43
	velleiacium oppidum	102.47	vibonensis sinus	35.44.46.
	vellocasses populi	53.15		
	venastrum oppidum	34.57	vicellenses populi	35.31
	venanij populi	53.24	viceria oppidum	40.58
	venaria insula	36.42	victoria portus	53.40
	venedi populi	52.18	vidicini populi	38.58
	venelli populi	53.19	vidugasses populi	53.19
	veneni populi	33.43	viennna Allobrogum oppidum	32.47
	veneria oppidum	30.48	vienna Narbonensis prouincia oppidum	13.
	veneris promontorium	63.55		
	veneris lacus	449.6	vimisellarij populi	35.30
	veneris oppidum	60.43.45. & 63.55	vindelici populi	41.17.32
	venetia situs, & gnomonis vmbra	20.40	vindili Germanie populi	52.30
	venetia decima Italia regio	40.46	vindinantes populi	39.32
	per totum caput		vior fluuius	56.38
	veneti à Troianis orti	40.58	virgao oppidum	30.26
	veneti Gallie populi	53.15	virgilienses populi	32.2
	veneti populi ab Henetis orti	69.54.	virginanus sinus	30.9
	& 517.15		virouesca oppidum	32.8
	venetorum insula	53.31	virtus Italia oppidum	30.51
	venerulani populi	35.30	virucinales populi	41.32
	venitades populi	41.2	virunum oppidum	42.24
	vennenses populi	32.4	vistillus fluuius	52.34
	vennoneres populi	41.24.31	vistula fluuius	50.49. & 52.34
	venus Pyrenaea	31.44	visturgis fluuius	52.34
	venusia oppidum	38.34	vitis fluuius	39.41
	venusini populi	38.43	viuentani populi	39.31
	veragri populi	41.34	vibaneetes populi liberi	53.9
	verbanus lacus	41.6. & 132.35	vlia oppidum	31.5
	vercella oppidum à quibus conditum	40.	vlyssis specula	37.4
	25		vlyssis portus	27.19
	vercellensis ager aurisodinas habet	46.4.	vlyssis nauis in scopulum versa	48.9
	47		vluernates populi	35.7
	vergentum oppidum	30.46	vlubrenses populi	35.7
	vergoanum oppidum	36.12	vlurrini populi	38.43
	vergunni populi	41.35	vlufuburisanum oppidum	57.59
	vernodubrum flumen	32.19	vmbilicus in strumentis sciotericiis gnomon	
	veromandui populi	58.9	dictus	87.56
	verona oppidum	40.60	vmbra quando & vbi nulla	84.13
	vertacomacori populi	40.25	vmbra vbi versus Austrum iaciantur	ibi-
	vertobrige oppidum	30.60	dem	
	verucini populi	32.41	vmbra populi	76.39
	vescitania regio Hispania	31.51	vmbrenates populi	39.46
	vesci oppidum	30.37	vmbrenici populi	32.53
	vescellani populi	38.39	vmbrania descriptio	39.18
	vesci portus	53.	vmbrania creta	498.
	41		48	
	vesentini populi	34.7	vmbria regio	39.4
			vmbria	

P A R S S E C V N D A.

vmbria trecenta oppida debellata à Tuscis	39.22	vria oppidum	38.29	Zamareni populi	83.18
vmbri vnde dicti	39.21	vriopopuli	76.42	Zamense oppidum	57.59.
vmbri populi quales	39.19	vrium fluius	30.21	Æ 439.24	
vmbri exacti à Pelasgis	33.53	vrpanus fluius	42.39	Zannes populi	84.58
vmbri diem ciuilem à meridie in meridie	21.15	vsentini populi	38.7	Zancelai populi	37.33
observant	21.15	viso oppidum	30.52	Zacoportus	32.41
vmborum gens Italia antiquissima	39.	vsalitanum oppidum Africa.	57.56	Sapouortene regio	73.55
21		vsar fluius	57.14	Zarax oppidum	45.1.
vmbro fluius	33.58	vsibalcipopuli	86.25	Zarange populi	78.28
vndecumanorum colonia	38.53	vsidicani populi	39.35	Zaraspalum oppidum	78.28
voconij forum	32.50	vsificainsula	37.35	Zariaspia oppidum	73.53.
vocontiorum regio	32.50.	vhina colonia	57.53	Æ 74.9	
Æ 40.25		vrica oppidum	25.19.Æ 57.29.	Zela oppidum	47.36.Æ 70.10
vocontiorum gens federata	32.53.	Æ 87.55.Æ 443.4		Zelia oppidum	67.58.
Æ 95.18		vtidorfi populi	73.14	Zephyreinsula	48.51
volane Padi portus	40.6	vtus fluius	42.44	Zephyrium promontorium	35.51
volaterrana vada	33.57	vlcanie insula	37.37	Zephyrium oppidum	51.20.
volaterrani populi	34.7	48		Æ 63.51	
volta Tectofages	32.33	vulturnus fluius	34.49	Zephyria insula	23.30.
volcentani populi	38.8	vulturnum oppidum	Ibidem	Æ 49.39	
volcentium gens	33.59	vulturnimarivitreaharena	513.18	Zerbis fluius	180.18
volsci populi	34.25	vxama oppidum	32.9	Zetis oppidum Carmania	79.31
volscorum litus	32.58			Zeugitana regio	57.25
volfinij mole versatiles inuenta	509.			Zeugma oppidum	61.21.
19		Xanthus Lycia oppidum	64.31.	Æ 63.22.Æ 80.22.26.51.Æ 481.54	
volfinienfes lapides	511.35	Æ 88.7		Zeugmativrbis miracatena	481.
volfinienfes populi	34.8	Xanthus Lycia fluius	64.31	54	
volfinienfis lacus	511.35	Xanthus Troadis fluius	26.55.	Ziela oppidum clade Triarij , & C. Casaris	70.15
volfinij oppidum à Volta monstro populatum	15.21	66.25.Æ 88.7		victoria nobilitatum	47.22
volfinij oppidum totum fulmine concrema-	15.15	Xenitana Quira oppidum peregrinorum	57.6	Zigere oppidum	71.9
tum	55.58	Xerxes rex Persarum Athon montem perso-	46.44	Zygæ populi	55.44
volubile oppidum	39.9	dis		Zilis regio	508.47
romanum flumen	68.17			Zimiris Aethiopia regio harenosa	71.5
voruri populi	63.25			Zingi populi	47.21
vra locus	46.46	Xylenopolis oppidum	78.39	Zyras fluius	57.36
vrano polis oppidum	23.45	Xylopolita populi	46.38	Ziærus fluius promontorium	79.1
vibes à mari absorpta		Xystiani populi	65.14	Zoela Asturie populi	32.12
per totum caput		Xoitis prefectura	59.39	Zoelicum linum	282.51
vrbigen	78.29			Zone mons	47.13
vrbinares populi	39.31			Zonus fluius	73.1
vrbubuna oppidum	84.57	Z Acynthus insula	48.13	Zoroanda locus	81.2
vrci oppidum	31.28	Za Zinchium bitumen	497.	Zotolis fluius	74.1
vrgia oppidum	31.5	25		Zoton oppidum	84.
vrgo insula	36.40	Zageræ populi	84.39	51	
		Zagrus mons	81.18	Zurachi populi	82.34

INDICIS PLINIANI PARTIS
SECUNDÆ FINIS.

FRANCOFORTI AD MOENVM EX
officina Martini Lechleriimpensis Sigismundi Feyerabendij.
M. D. LXXXII.

Hamm
V. 11

Geo. M. 1814

508

1749

1582

Qu. 1850

6. 1

59126

315712

